

SECUNDVS TOMVS
COMMENTARIORVM
IN CONSTITVTIO-
NES, SEV ORDINA-
TIONES REGIAS,

In quo omnium Rescriptorum literarumve Regiarum, Resti-
tutionum, Rescissionum contractuum, Donationum,
Insinuationum, Præconiorum, vel aliarum re-
rum quæ ad praxim pertinent, quæve in
Iudiciis quotidiana sunt, explica-
tio fit diligens, ad iusque
accommodata:

D. PETRO REBFFO AVTHORE.

Huius Tomi Tractatus pagina
sequens indicat.

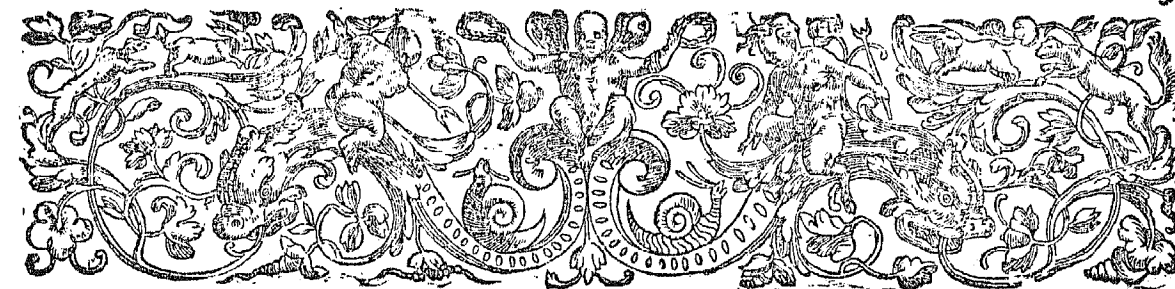
LVGDVN I,
APVD GVLIEL. ROVILLIVM.
M. D. LXX.

Cum privilegio Cæs. Maiestatis, & Christianiss. Galliarum Regis.

SERIES TITVLORVM QVI HOC
secundo Tomo continentur.

<i>Tractatus de rescriptis seu literis Regijs.</i>	pag. 329.
<i>Literis dilatorijs, annalibus, quinquennialibus, status, & alijs.</i>	367.
<i>Literis naturalitatis.</i>	383.
<i>Literis requisitorijs, seu rogatorijs. &c.</i>	387.
<i>Restitucionibus, & releuamentis.</i>	395.
<i>Rescisionibus contractuum, & intra quæ tempora rescindi, & quomodo debeant.</i>	423.
<i>Mercatoribus & negotiatoribus, & quibus mercari sit prohibitum.</i>	448.
<i>Mercatoribus minutatim uendentibus, & artificibus, & intra quæ tempora debita petere debeant.</i>	457.
<i>Famulorum salarijs, & intra quæ tempora ea petere debeant.</i>	471.
<i>Pannarijs mercatoribus.</i>	478.
<i>Pannis aureis, argenteis, purpura, & sericis.</i>	483.
<i>Hospitijs.</i>	497.
<i>Magistris artificiorum, & monopolijs prohibitis.</i>	520.
<i>Registis seu libris baptismi, sepultura, & aliorum actuum.</i>	525.
<i>Ne beneficiariorum cadauera custodiantur.</i>	532.
<i>Confratrijs, seu artificum conuentibus, & collegijs illicitis.</i>	536.
<i>Immunitates ecclesiastica, quando, & quibus concedantur.</i>	538.
<i>Ut beneficia ante vacationem, vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, nec concedi.</i>	543.
<i>Donationibus, & alijs dispositionibus, erroribus, & alijs administratoribus factis, reprobatis.</i>	553.
<i>Donationibus insinuandis.</i>	559.
<i>Ut contractus, testamenta, sententia, & alij omnes actus Gallicis concipiantur verbis.</i>	574.
<i>Constitutionibus reddituum. Et ut non possint nisi à quinquennio peti.</i>	578.
<i>Praconijs, licitationibus, & subhastationibus.</i>	597.
<i>Cessionibus actionum, & transportibus.</i>	612.

CELEB

CELEBERRIMO CON-
SULTISSIMORVM IVRIS CA-
NONICI DOCTORVM COLLEGIO

IN FOECVNDISSIMA BONORVM OMNIVM
sanctorumq; studiorum parente Parisiensi
Academia, Petrus Rebuffus Do-
ctor & collega dedi-
tissimus S.

¶

*V*M aliquando cogitarem amplissimi atque erudi-
tissimi Collegæ, qua ratione sit, ut hoc ius nostrum,
quod profiteamur, à forensi (quod dicuntur Græci vo-
cant) tametsi non omnino differat, ita tamen scium-
ctū videatur, ut qui in hoc nostro consenserit, in alte-
ro Tyro & plane nouus habeatur: cumq; perpederem
iuris ne illius obscuritate, an huius facilitate, an homi-
num vitio id accideret: primum venit in mentem
multos, qui docentibus se tradunt in hoc nostro Iure
perbellè biennio vel triennio proficere, aliquemque fructum, & accessionem non
paruam disciplina consequi. Eorum autem, qui in foro versantur, plerosque aut
ferè omnes audio, qui nec decennio quidem ea, quæ ad dicendam illa pertinent, planè
se intelligere ingenue fateantur: huius rei causam animo colligens, eò adductus
sum, ut existimarem scriptorum penuria atque inopia fieri: etenim in nostro quo-
niam plures habemus, qui in libros contulerunt ea, quæ ipsi multis annis, & to-
ta penè ætate, vel usu negotiorum didicissent, vel tradita ab alijs accepissent,
vberimus sanè fructus nobis relictus est, unde & ipsi haurire, & alijs abundè
largiri possimus. At rerum forensium monumenta aut nulla, aut certè pauca ex-
tant. Itaque mihi non longè alia ratio tractandi illius iuris nunc apud nostros to-
gatos, quam apud veteres Romanos videtur: etenim quemadmodum ante Ty-
berium Coruncanum (ut Pomponius ait) prisca Romani in latenti Ius civile re-
tinere cogitabant, solùmque consultoribus vacare, potius quam discere volenti-
bus se præstabant: ita ex nostris, qui consulentibus aut litigantibus dant operam,
nullos aut certè raros, videmus, qui simul velint quæ ex usu forensi, quotidianis-
que responsis acceperint, scriptis mandare, aut saltem breui manus alijs tradere,
aut docere, sed ea recondita magis in intimis (ut ita dicam) penetralibus sibi solis
conseruant, nec liberis quidem suis interdum primatim scripta relinquunt, ut ipsi
pereuntibus pereat simul omnis eorum labor, pereat uno momento doctrina tot

l. 2. ff. de
orig. iur.

*Turgida Maonij sileant figmenta poeta,
Cantata & suavi gesta superba melo.
Iliacæ clades, sileantque incendia Troia,
Quæ pinxit resono carmine Virgilius.
Floridus excelsa vigeas tu laude Rebuffe,
Quod non visa canas dogmata, vera tamen.
Quod iuris nodos insueto tu ordine soluas,
Quod legi praxim iunxeris arte noua,
Aut edicta tuo quod regia fonte rigantur,
Arida quod praxis lege rigata viret.
Demulcent aures commenta poetica tantum.
Aures quod scribis pascit, & ingenium.*

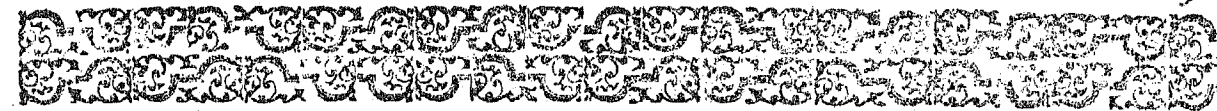
M. M. P. DE REBUFFO
HEXASTICHON.

*En tibi Regis adest Gallorum Gallicus Hermes,
Galle, suis referans Gallica iura viris.
Nec sat erat patrias leges, queis sacra reguntur
Munera, perpetua nobilitasse cedro.
Iam tibi iudicium patet, insignisque Senatus,
Iam tibi sunt calidi perma tela fori.
Ergo tuum poteris malè grata silere Rebuffum
Patria: num statuas, num monumenta refers?
At positas odit statuas cane peius & angue,
Nec sibi gloriolas premia sancta putat.
Sed sat habet prodesse homini, propriosque beare
Indigenas, sat habet civibus esse pius.*

AD D. REBUFFVM.

*Nulli notus erat nisi post sua fata Menander,
Estq; suo spretus tempore Maonides,
Notus erat soli Pelignus Naso Corinna,
Post obitum nomen coepit habere Maro.
Unus adhuc magnum viuens es adeptus honorem:
Postigitur mortem dic mihi quantus eris?*

TRACT

TRACTATUS
DE RESCRIPTIS, SEU LI-
TERIS REGIIS, IN FORENSI IUDICIO

NON MINVS FREQVENS, QVAM
VTILIS INCIPIT.

RI MVM sciendum est rescriptorum multa, variaque esse genera, de quibus paulo post dicam quæst. 10. Et quoniam rescripta, quibus vtimur, pragmatici literas Regias appellant, idcirco hunc tractatum de Rescriptis, seu literis Regiis nuncupavi. Cum autem hanc materiam in foro adeo vsitatam videam, vt vix litem vnâ inuenias, in qua rescripti alicuius vsus non sit, decreui pro virili quàm breuissimè & apertissimè potero, eorum tractatum perfringere: vtilitas enim rei non solum, vt id faciam, me admonet: sed etiam neglectus à iuris interpretibus (vt mihi videtur) in eam rem labor. Nam neque hætenus vllum vidi, qui rei magnitudini & vtilitati (si ad forensẽm vsum respicias) satisfecerit: quod neque nos quidem pollicemur: laborem enim tantum nostrum ad fori consuetudinem nos promittimus relatores, nihilque, quod ad praxim pertinere existimemus, auspicante Deo, prætermisuros.

1 Et primum omnium, dicam quid sit rescriptum. Secundò, unde dicatur. Tertio, quid differat à beneficio, priuilegio, & mandato. Quarto, quis illa concedere possit. Quintò, quis illa impetrare. Sextò, contra quem impetrari iure valeant. Septimò, quæ in rescripti impetratione requirantur. Octauò, quibus dirigenda sint rescripta, seu literæ Regiæ. Nonò, super quibus rebus concedantur. Decimò, quomodo impugnentur rescripta, & literæ regiæ, vel amittantur. Decimotertio, quomodo sententia super rescriptis ferri debeat. Vltimò, tex. legum Regiarum huic materiæ accommodum paucis elucidabo. Quibus diligenter excusis, quisque & rescriptorum materiam, & praxim ciuitarum super illis paruo negotio consequi poterit.

2 Interim, vt facilius hæc intelligi materia possit, nosse oportet rescriptum hic, vel rescribere, nõ accipi pro reddere, seu restituere, vel renunciare, vt Budæus ait in l. si vir vxori. ff. de præscript. verb.

Sed rescribere idem est quod per literas quicquam concedere, iubere, mandare, vel statuere. l. Imperator rescripsit. ff. de statu homi. l. Imperatores, Antoni. & Seuerus rescripserunt. ff. de publicanis & vectigal. & l. Imperator Antoninu. rescripsit. de legatis 2. Et interponere se suã beneuolentiam diuus Pius rescripsit l. cum hæres. ff. de acqui. hæred. aliisque multis in locis, vt inferius apparebit. Vocant etiam id genus epistolæ rescriptum, quando imperatores ad consultationem præfecti prætorio vel alterius aliquid statuebant, vt l. i. §. i. ff. de appel. quæ rescripta epistolas decretales vocat ius canonicum glof. in summa, 3. dist. & interpretes in rubr. de constitu. Et vt ordinem præscriptum prosequi liceat, ad primum pergo.

3 Primo videndum est, quid sit rescriptum. Panormita. in rubric. de rescript. describit, verius quàm definiat, quod propriè est id, quod scribitur ad obseruantiam iuris communis, vt quando princeps committit causam decidendam inter aliquos. per text. in l. falsò. C. de diuer. rescript. Idem Panormi. in c. olim. de verbo. signific. hoc etiam antea docuerunt Bar. & alij in l.

4 si. ff. de consti. princ. † Sed illa l. falsò. hoc non mihi probat, ibi, cum ea, quæ ad ius rescribuntur, perennia esse debeant. Sed dupliciter potest intelligi. Primò quod illa, quæ scribuntur ad ius partium, sunt perpetua, alioqui esset contra c. si autem & c. plerumque. de rescrip. vbi rescripta iustitiæ regulariter anno pereunt. Et tamen in dicta l. falsò. dicuntur esse perennia, & sic debet intelligi de rescriptis concedentibus ius parti, & ius partium respicientibus, vt si princeps concedat, quod quis conueniatur coram tali iudice, authen. habita. C. ne filius pro patre, quia decet principis beneficium esse mansurum. de reg. iur. in 6. Nec debet text. in dicta l. falsò. intelligi in aliis rescriptis iustitiæ, quæ cõprobatione iudicis indigent, quia illa ferè anno pereunt. in dicto c. plerumque. si dolo, vel negligentia quis non sit vsus, vt ibi, & ita obseruat vsus forensis. Vel quidam intelligunt ea, quæ ad ius rescribuntur: id est ad obseruationem iuris, vel elucidationem. Illa enim sunt perpetua, sicut & ius. l. diuus. ff. de re iudi. l. 2. de his, qui sunt sui vel alie. iur. & sic non obstat dicto c. si autem. idem Panor. in dicto c. olim. de verbo. signific. Bar. & Iaf. in dicta l. si. ff. de consti. princ. Deci. consti. 147. & pro tenui. col. 1. † Notandum est quædam rescripta esse, in quibus Princeps concedit ius parti: & in eo non requiritur iudicis ministerium, nec comprobatio, & tunc illud est perpetuum, vt fu-
uetius dictum fuit: vt ipote si exemptione concesserit ciuitati ob bene merita, vt l. i. ff. de consti. princ.

Totius tra-
ctatus sum-
ma.

Rescriptum
quomodo ac-
cipiatur.

Quid sit re-
scriptum.

Intellectus
ad l. falsò
datur.

4 Quaedam alia sunt rescripta, in quibus concessum est ius parti, requiritur tamen iudicis ministerium & comprobatio, ut si indulgentiam homicidæ concesserit, si illa gratia non fuerit iudici intra annum præsentata, non expirat gratia, sed opus erit impetrare alias literas à cancellaria, ut non obstante anno lapsò possint adhuc præsentari: quod cancellaria concedet, licet literæ gratiæ sint à rege, seu eius magna cancellaria emanata.

Alia sunt in quibus ius non conceditur parti, sed tantum princeps vult, ut tales iudices de hac causa cognoscant, & literas quas de committimus vocant, concedit: & tunc nisi intra annum quis eis usus fuerit, expirant, per c. plerunque. de rescri. & istæ literæ vocantur iustitiæ per iurium interpretes. De Ripa autem dicit rescriptum esse ius bis, iterumque scriptum. Sed inferius reprobo in secunda quæstio. Gomef. verò sic definit, Rescriptum est quædam concessio: vel mandatum præter ius concessum circa iudicialia, vel extraiudicialia. Quæ etiã definitio non potest sustineri, quia dum vult concessionem esse præter ius, vel secundum ius non esset rescriptum. Tamen inferius probatur contrarium, etiam quia dicit esse mandatum, & in praxi beneficii dico differre à rescripto. Ideo ergo nouiter sic definitio, Rescriptum, est principis concessio, per literas authenticas legitime facta. Primò in definitione dicitur, principis, hæc dictio comprehendit quemlibet primum locum capientem, qui rescribere possit. Clemen. vna. de baptismo. scripsi in l. familiæ. ff. de verbo. signifi. Et ideo debet contineri sub hoc principis verbo Papa, Rex, & quilibet alius, qui rescripta concedere potest, ut per totum titulum. de rescript. patet, in decretal. & inferius quæst. 6. vbi dico etiam per cancellariam concedi posse, sed nomine principum. vnde princeps dicitur hoc concedere: & concessionem inferiorum vix dicuntur rescripta, sed literæ excommunicationis, literæ citatoriar, vel inhibitoriar. c. olim. de rescrip. ibi, absolutionis literas. c. prætere. ibi, literæ concessionis. 6 de offic. delega. Secundò dicitur in definitione, concessio, per text. in l. si quando concessio Imperialis. §. de inofficio. testamen. & quia sola partis postulatio, & petitio, non dicitur rescriptum, sed iuncta ipsius principis concessio. l. i. & l. nec damnosa. iuncta rubr. C. de precib. Imperato. offerend. l. 3. §. planè. & sequen. ff. quod vi aut clam. l. 2. §. si quis à principe. ne quid in loco public. l. 2. C. de petitio. bono. sublat. lib. 10. c. si gratiosè. & cap. si propter. de rescript. in sexto. Ideo pars dicitur impetrare rescriptum, quando ei conceditur. cap. cæterum. eod. ibi, Impetraverit literas, & cap. 2. de dolo. & impetratum rescriptum vocatur, quando illud supplicans obtinuit. l. impetrata rescripta. C. sent. rescind. non poss. & sic cõcedere ad principem refertur, impetrare ad partem. Per literas dico, quia si solo verbo princeps concedat, & postea non fiant literæ, nõ dicitur rescriptum. Nam literæ vocantur rescriptum, & contrariò. in c. 2. de dolo. & c. ad aures. & seq. ferè per totum. de rescri. c. 2. de offic. deleg. Et Galliæ usus communis vocat omne rescriptum Regis, *lettres Royaulx*, & quia multiplices sunt, solent dicere *lettres en forme de requeste civile*, ut scripti in tract. De liter. ciuilib. Aliæ sunt literæ rescissionis contractuum, & literæ status, naturalitatis, ac aliæ, de quibus inferius Deo dante dicitur, & à generali incipere volui. Authenticas ideo dico, quia si fuerint epistolæ, aut aliæ principis literæ non authenticæ, non dicuntur rescripta. cap. 1. & 2. de fide instrument. eaque tantummodo fas sit proferri, vel dici rescripta, in quibuscunque iudiciis, quæ in chartis, siue membranis subnotatio nostræ subscriptionis imprefferit. dicta l. sacri. C. de diuers. rescript.

Concedere principem, in petrare partem respicit.

Rescriptum usus communis literas uocat.

Legitimè concessum quare.

8 Legitimè facta, ideo dicitur, quia contra ius non valent, nec contra fiscum. l. nec damnosa fisco. nec iuri contraria postulari oportet, & l. penult. C. de precib. Imperat. offerend. Nisi fiat mentio iuris, vel nisi Rex scribat, Non obstantibus quibuscunque constitutionibus in contrarium facientibus. l. fin. C. si contra ius. Et inferius dicam quæstio. 9. vel etiam, legitimè facta, ob id ponitur in definitione, quia rescriptum non valet per subreptionem, & obreptionem obtentum. Sed si preces veritate nitantur. l. fin. C. de diuers. rescrip. c. 2. de rescrip. & dicam inferius quæst. 9. Nec falsum rescriptum dicitur rescriptum, quia non legitimè concessum, ut in rub. de crimi. falsi. saltem simpliciter. ut in c. licet. & c. quam graui. co. scripti in l. Paulus. ff. de verb. signifi.

Quare dicitur rescriptum.

Ius non esse rescriptum contra doctos. sustinetur.

Rescriptum quod rursus scriptum.

Item, legitimè, continet alia requisita in rescripto, quæ à iure statuta sunt, quæ Goffred. & Hostien. tradunt in summa de rescript. & inferius describam in 7. quæstio. & hæc definitio comprehendit rescriptum in genere, & sic explicata est prima quæstio, quàm breuissimè potui.

9 Secundum quæsitum fuit, quare dicitur rescriptum? Respon. iuris interpretes dici ius iterum scriptum: sed non video, quòd rescriptum, sit ius, sed pro iure habetur: nam quod principi placuit, legis habet vigorem, sed non dicit esse ius. l. i. ff. de constituti. princip. & instit. de iure natura. Et in hoc decepti fuere iuris interpretes dicentes voluntatem principis esse ius, quod videris non esse verum, sed voluntas principis per rescriptum patefacta seruabitur sicut lex, quia voluntas principis legis habet vigorem, ut ibi. De Ripa verò scribit sic dici, quòd bis aut pluries scriptum sit. vnde si non scriberetur nisi semel, non esset rescriptum ex eius sententia: vel rescriptum dici potest, quasi rectè scriptum, id est ad obseruantiam iuris. teste Ioan. Monach. in rubric. de summa trinita. colum. 1. vel quia rasura ex eo debet abesse. cap. inter dilectos. de fide instrumentorum.

10 Ego non curo vnde dicatur, quia nullius vel admodum paræ est utilitatis. Nam si rescriptum quasi rursus scriptum dicas, hoc habita ratione supplicationis partis, pars autem scribit Regi supplicationem, & Rex illam rescribit, & quia rescribitur narratio, & supplicatio partis, ideo forte rescriptum dictum fuit. Videte & iudicate: nam in quolibet fere rescripto est narratio partis, & Principis concessio, ut inferius dicam quæst. quinta.

¶ Norandum

11 Notandum est tamen duobus modis, ut afferunt iurium interpretes, rescriptum accipi largè & propriè. Largè appellatione rescripti venit beneficiũ, & priuilegium. Nam in rubri. de rescriptis ponitur tantum. de rescrip. & tamen illo titulo tractatur de priuilegiis, & literis beneficiis. ut Panormita. & alij firmant in rubri. de rescrip. Propriè tamen secundum eos dicitur, quando ad iuris communis obseruantiam. dicta l. falsò. Barto. in dicta l. fina. Ego verò arbitror etiam propriè dici rescriptum, siue accipiatur ut genus, siue ut species. nam rescriptum tanquam genus accipitur, & tunc continet suas species, videlicet priuilegium, mandatum, & omnes alias literas à Papa, vel Principe in forma rescripti legitime emanantes, etiam quando accipitur pro noua impetratione beneficii, vel mandato, seu aliis in specie rescriptum dicatur. Et propriè accipitur, siue sit genus, siue species, nempe species est propriè de genere. Item legato. §. item interest. ff. de legatis 3. l. si is qui. §. vtrum, vbi not. de rebus dub. Et sic rescriptum accipitur in genere, & in specie, & vtrunque dicitur propriè, contra doct. inòd in genere proprius dicitur, quàm in specie, quòd interdum trãsit in aliud nomen, ut priuilegium & aliter.

Accipitur duobus modis rescriptum. Rescriptum etiam in genere proprie dicitur rescriptum.

12 Sed omittendum non est, quòd rescripta, & priuilegia non valent, si contineant duo specialia. Bald. in l. i. in fine. C. quando lic. ab emp. discedere. per l. primam. C. de dotis promiss. quæ sæpe in curia Regis allegatur secundum eum, quem refert Ias. consilio 36. in causa. columna tertia versiculo quarto. in tertio volumine. Ego dico contrarium, videlicet valere rescriptum continens etiam duo, & decem priuilegia, & specialia. nam certum est, quòd in vno rescripto Rex potest vni, vel pluribus multa priuilegia concedere, & specialia, sicut in diuersis, & quotidie hoc fit: ut in gratia concessa delinquenti, ostendo in tracta. de remissio. & gratis. alioqui sequeretur, quòd potestas principis esset diminuta, adeo quòd in vno rescripto non posset nisi vnum concedere, quòd est erroneum, nec l. prima per eos adducta hoc probat. Sed Bartolus & alij in l. si is qui pro emptore. ff. de v. sacap. dicunt in dubio principem non velle concedere duo specialia contra ius, sed quando in rescripto apparet, quòd princeps voluerit plura concedere specialia, quum possit, nemo inficiari debet. Sed in dubio derogare iuri in minimo videtur. Ideo specialia duo in dubio inducere non præsumitur, nisi de contraria appareat voluntate. Et sic debet intelligi. dicta l. i. quicquid in contrarium dicatur.

Rescripta multa continere possunt specialia.

13 Et sic dicerem rescriptum dici, omnem principis concessionem per literas authenticas legitime factam: siue sit secundum ius, ut si mandetur, ut fiat ius. cap. licet. de officio ordin. Et quamuis Gomef. in rubri. dicat illud non valere, tamen est text. in c. i. de rescript. in contrarium. siue quippiam contra ius concedatur, ut potè quòd adhuc audiatur condemnatus, etiam à curia suprema: ut in tract. de liter. ciuilib. dixi valere istud rescriptum, quòd tamen non erit priuilegium, sed rescriptum: quamuis docto. dicant concessionem contra ius vocari priuilegium: quòd frequentius procedit, ut si princeps concedat alicui immunitatem non soluendi collectas, dicitur priuilegium. ut in l. i. & per totum. C. de immunita. nemi. concedenda. lib. 10. vt scholasticis concessum fuit. in authen. habita. C. ne filius pro patre, quòd eis hodie malè seruatur.

Contra ius etiam uocatur rescriptum.

Item si præter ius aliquid concedatur, dicit Gomef. istud propriè dici rescriptum, non verò contra ius, quia non valet, quòd verum est, si non sit iuri derogatum in illo rescripto. ut in l. si. C. si contra ius. doct. in cap. i. eod. & inferius dicitur.

14 Item rescriptum principis debet conuenire æquitati, & iuri, licet verba eius non patiantur. cap. causam. eod. gloss. in cap. paratus. 23. quæst. 1. Oldra. consil. 28. quæstio est. Et ideo iudices Regij has literas Regias comprobantes, seu interinantes debent respicere, ut iuri, & æquitati congruant: alioqui eas reiiciant: nempe mens principis rescribentis talis præsumitur, qualis de iure esse debet. l. ex facto. in princi. vbi Bal. not. 4. ff. de vulga. & Ias. consil. 57. Visis literis. col. penult. in tertio vol. & iudices debent iudicare secundum ius, quicquid scribat princeps: & ita Papa declarat in cap. si quando. de rescri. nisi expressè iuri derogeret, ut inferius dicitur, & in his requiritur secunda iustificatio, ut in art. 1. inferius scribam.

Iuri & æquitati rescripta conuenire alioqui reiici debent.

15 Quæreret aliquis, quomodo in dubio rescriptum accipi debeat? Respon. docto. in dubio propriè accipi debere, ut species, & non ut genus. probat Panormi. in cap. Rodolphus. primo not. de rescrip. & sic de rescripto iustitiæ, non de priuilegio, seu gratia intelligetur: quia à propria verborum significatione in dubio recedere non debemus. l. non aliter. ff. de legat. 3. Domi. in cap. si cui nulla. colum. 1. de præben. in 6. & in dubio verba debent capi in specie. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. Gemi. consil. 65. circa. colum. 6. Ego verò super hoc dicerem rescriptum accipi pro subiecta materia, nempe si in materia priuilegiorum fiat mentio de rescriptis, ibi, accipietur rescriptum pro priuilegio, vel si materia generalis sit, in genere accipietur: si in materia delegatorum, pro literis commisionis, seu rescriptis ad lites, si in materia beneficii, pro mandatis, & aliis rescriptorum formis: de quibus in praxi beneficii scribo. Ideo prout conueniet materiæ accipietur vbique.

In dubio quomodo rescriptum sit accipiendum.

16 Et sic inferitur, quòd si statuto caueatur, ut bannitus non possit impetrare rescriptum per procuratorem, non poterit impetrare priuilegium, cum in genere rescriptum contineat priuilegium, ut superius probaui. & hoc etiam docet Barba. in rubri. de rescrip. in clemen. quia priuat ordinarium sua iurisdictione quoad illum casum alij commissum, ut docet Anto. Butrig. in cap. olim. de verborum signifi. Vnde excommunicatus prohibitus impetrare rescriptum. in cap. i. de rescrip. in sexto. non poterit etiam impetrare priuilegium, ut docent Moder. in dicto capit. 1. & hæc

Bannitus excommunicatus priuilegium non impetrat.

& hæc est bona ampliatio ad illud cap. primum. & hæc secunda finietur quaestio.

17 **Tertia** quaestio, quid differat rescriptum à beneficio, priuilegio, & mandato, quia melius congruit materiae beneficiæ, propterea id tractatur in praxi beneficiæ, quam conscripsi.

Concedere rescripta quis possit.

18 **Quartò** quaeritur, quis possit rescripta concedere? Respon. Primò Papa. vt per totum titulum de rescript. & c. Raynuius. de testamen. clemen. prima. de rescript. & hæc vocantur interdum literæ Apostolicæ in c. nonnulli. §. fina. eod. c. literis Apostolicis. & c. fina. eod. vel rescriptum apostolicum. in cap. si proponente. eod. quandoque Papa vocat scripta nostra, in c. si pro te. de rescrip. in sexto. & vocatur commissio rescriptum illud, per quod causa alicui committitur. c. sedes. & sequen. eod. & aliis multis nominibus vocatur, vt dico in Praxi beneficiæ, & de iure nouo sexti, literæ vocantur vt plurimum, ex quo fortè desumpta est Franciæ nominatio, cum in concilio Lugdun. illa iura edita sint.

Rescribendi à quo sit rescriptum.

19 Secundò, Imperator concedit rescripta. rub. de precib. Imper. offe. & in rub. de diuer. rescrip. & in aliis multis titulis illius libri. & l. rescriptum. ff. de pa&. Et interdum vocatur diuina iussio. vt in authen. vt diuina iussionis subscriptionem habeat gloriosiss. quaestor. colla. 8. Et quamuis de iure non valeat rescriptum sine subscriptione principis, vel Cancellarij. vt ibi. & in l. sacri affatus. C. de diuer. rescri. imò viginti librarum auri pœna punitur iudex, qui illud rescriptum receperit, & comprobauerit, vt probatur ibidem. licet hodie subscriptio principis in paucis casibus requiratur, nec Cancellarij, sed Scriuarij, seu Secretarij, & rescriptum non subscriptum à secretario non solet sigillo à Cancellario muniri, & sigillatum non approbaretur, neque reciperetur in curiis Franciæ.

Rescribere cur in iure dicatur.

20 Et vetus olim mos fuit principem scripto adire, & consulentibus per libellos respondere, vt in omnibus fermè legibus Cod. est videre. Ideo dicebatur princeps rescribere, quamuis diuus Traianus, ne in exemplum trahi videretur, veritus ne contra leges, moresque maiorum ad alias causas perferrentur, illaque in iudiciis & foro pro lege acciperent, diplomatibus, libellicisque nunquam ex scripto respondebat, ne perniciosum inde exemplum, & quasi seminarium mali oriretur: sed tantum verbo, quibus visum est assensisse. Fertur aut priuilegia indulxisse Alexand. lib. genial. 6. ca. 23. in fin.

Nominibus multis uocata rescripta.

21 Aliquando rescripta vocantur sacri affatus. l. penul. C. de diuer. rescri. & sacrum oraculum. l. & si legibus. C. si contra ius vel oraculum. in l. si. de diuer. rescrip. Et sacrae formæ, aut iussiones, in rubri. in medio litis non fieri sacras formas. & §. i. colla. 8. vbi non licet rescripta in medio litis impetrare, vt secundum ea causa decidatur, sed secundum leges generales decidi debet. etiam nominatur Imperialis concessio. in l. si quando. C. de inoffi. testa. & diuina iussio. vt dixi superius sacrae literæ. in l. vna. C. de mand. princi. vel simpliciter literæ. vt c. 2. & per totum. de rescri. sed solet addi literæ Regis, vel Papæ. vt scripsi in præfat. ad trac. de liter. obligato. in ordi. reg. in primo Tomo. {Nec seruat ex parte illa differentia quam scribit Alciatus in Liubemus. C. de sacrosan. eccles. vt oraculum dicatur indulgentia, quæ viua voce principis conceditur ab ore. Annotatio qua scriptis tantum. Pragmatica, quæ adhibita causæ cognitione in modum sententiæ, vel alicuius vniuersitatis preces. l. prima. C. de vetera. libr. 12. Sed interdum promiscuè vnum pro alio accipitur.}

Rex & cancellarius literas concedunt.

22 Tertio, Rex Franciæ, & quilibet alius princeps non recognoscens superiorem rescripta concedere potest. Barba. in rub. huius tituli in clemen. allegat Bar. in l. 4. §. actor. ff. de re iudi. & l. infamem. de publi. iudi. l. non ambigitur. de legib. & l. 1. §. de qua re. de postul. vbi parum probatur, decisio tamen est verissima, vt in hoc titu. *des lettres Royaux* patet.

Duplex cancellaria.

23 **Quartò**, cancellaria literas concedit, siue sit cancellaria Papæ. ca. ad hæc sumus. de rescrip. c. porrecta. de confirma. vtil. siue Regis, aut Imperatoris: & duplex est cancellaria in hoc regno, magna, & parua. magna est, in qua præficitur magnus Regis Franciæ Cancellarius, & ista Cancellaria in magnis, & arduis rescribit, & generalibus negociis, & per totum regnum. Altera est parua Cancellaria, huius respectu, quia solet tantum concedere ea, quæ non sunt ardua, & vbi opus non est expressa Regis concessione, & generali per totum regnum.

Cancellaria est in quolibet parlamento.

24 Nempè Rex Franciæ in quolibet Parlamento Cancellariam ad concedenda iusticiæ rescripta instituere, & vni, qui vices Cancellarij sustineat, sigillum committere solet, vt in hoc tit. patet. Et pro literis iusticiæ non est necesse recurrere ad Papam, vel Regem, sed ad Cancellariū, vel vicecancellarium, qui sine alio speciali mandato literas concedit, quia præfectus est iusticiæ. glo. prima. & ibi Panormita. & Felin. in cap. cum dilecta. de rescript. gloss. in verbo literarum. c. statutum. illo tit. in sexto. & sic is, qui à Cancellaria obtinuit, non punitur tanquam falsarius, quamuis Papa, vel Rex nesciuerit. vt Ioan. Andr. & Felin. asserunt ibidem.

Cancellariis quibus literas concedere non possit.

25 Sed non est omittendū, quòd vna Cancellaria non concedit literas nisi in sua prouincia, vbi constituta est, & vt dicitur, in resortu illo. Nec potest Tholosanus literas impetrare à Cancellaria Parisien. vt rescindatur contractus à iudicibus Tholosanis, seu aliis. Nempè quælibet Cancellaria debet esse contenta sua prouincia, & iurisdictione. Et sicut parlamentum constitutum est hominibus suæ iurisdictionis, & resortus, ita & Cancellaria, alioqui vna concederet, & altera negaret, & sic mutuò se impedirent, & confunderetur iurisdictione, contra text. in cap. peruenit. ii. quaestio.

prima.

prima. etiam Cancellariæ sunt pares, & habent iurisdictionem separatam. Ideo vna non potest rescindere factum alterius prouinciæ, quia quælibet est adscripta, & delegata suo territorio. vt docet Bald. in l. minor. §. primo. ff. de minor. Sic censuit Senatus Parisien. pro comite de Saningan, qui appellauerat ab executione literarum impetratarum in Cancellaria Rothomagen. à Dom. Archiepiscopo Rothomagen. quamuis causa tractaretur in senatu Parisien. & bene appellatum pronunciatum extitit, ac in expensis condemnatus Archiepiscopus impetrans die 17. Decembris. Anno 1543. & aliis pluribus actis idem fuit decisum, vt scripsi, in proœmio consti. Regiar. in primo Tomo: & fuit præceptum factum Senescallo Pictauien. ne obediret literis in Cancellaria Burdegalen. impetratis. Anno 1508. die 8. Martij. Sed magnus Cancellarius, qui ad omnia negotia præfectus est, non vni loco, sed omnia regni negotia præuidet, & de his rescribit, & literæ istæ in toto approbantur regno.

Arclium.

26 Quinto, legatus Papæ concedere potest rescripta, quia etiam statuta in sua legatione concedere potest. c. si. & ibi Anto. Butti. de offi. leg. probat text. in clemen. i. de rescrip. iuncta rub. & cap. i. de locato.

Legatus & collegij cardinalium rescribit.

27 Sexto, collegium cardinalium. arg. c. ecclesia senatum. 16. quaestio. i. hinc vacante sede ad collegium cardinalium appellatur. Bar. in l. vbi absunt. ff. de tutor. & cura. dat. ab his. & potest quem ad famam restituere. Inno. in c. cum te. de re iudi. doct. in clem. ne Romani. de electio.

28 Septimò, curia suprema interdum recusante Cancellaria rescribere solet, quinetiam olim dum in sua integritate curiæ supremae erant recusante Cancellario ad curiam solebant homines accedere, & ipsa providebat. vt scripti in proœmio concordator. in verb. summas, sed ab eo tempore quo literati regere desierunt, & curiæ & scientiæ sopiuntur.

Curia suprema rescriptum cædit, & Episcopus.

29 Octauò, Episcopus potest rescriptum concedere adiuuando ius, non destruendo. c. 2. de constituti. in sexto. gloss. in dicta clemen. ne Romani. in prin. de electio. & quicumque potest constitutionem facere, & habet iurisdictionem, potest rescriptum concedere. Hosti. in summa. §. quis possit. & Barba. in rub. huius titu. col. 10. quod est verum, si supream habet iurisdictionem, & legem facere possit, vt Dux Sabaudia, & Veneti. vt not. Bartol. iu. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. Barba. in rubri. de rescript. alioqui verius dicuntur literæ quàm rescripta.

30 Vltimò, solent Senescalli & bailliui literas concedere, vt pulchrè sciunt practici Nemaufen. Sed de his tractare non intendo principaliter, sed de literis tantum Regiis. nam & rescripta apostolica in praxi mea beneficiæ tractantur, & quia literæ ab inferioribus concessæ non vocantur rescripta, sed literæ restitutionis, absolutionis, commissionis, & aliis pro materia, vt superius probaui. Ideo de his non tractabo hic.

Senescalli an rescripta concedere possint.

31 **Quintò** quis possit rescriptum impetrare? Respon. edictum est prohibitorium certarum personarum. c. i. de rescri. in sexto. ergo est permissorium regulæ. argum. l. mutus. §. cum quaeritur. ff. de procurat. Itaque omnis poterit impetrare rescriptum, qui non est à iure prohibitus. vt Hostien. in summa. §. quis impetrare. & Barba. in dicta rubri. huius titu. in clem. docet. siue sit actor, siue reus. c. ceterum. ca. ad hæc. c. cum contingat. c. olim. c. dilectus. & c. fin. de rescript. & c. dispendia. eod. in sexto. Sic appellatio est permissa, nisi sit prohibita. gloss. in l. qui restituere. ff. de rei vendicat. & testari est permissum omnibus, exceptis quibusdam. l. si quaeramus. ff. de testamen. Panor. in rub. de testamen. Ferunt etiam testimonium communiter omnes, nisi sint à iure prohibiti. c. 1. & per totum. ff. de testib. & in decretal. illo titu. scripti in tract. de reproba. & saluatio. testium.

Impetrare rescriptum quis possit.

32 Quæret quis, impetrare qui prohibeantur? Respon. serui. l. prima. C. de precibus. Imperat. offer. nisi in casibus ibi traditis per lasonem attamen quia in hoc regno non habemus seruos, ideo hos omitto.

Prohibitive rescripta impetrare.

33 Filius autem familiæ in patris existens potestate non prohibetur impetrare rescriptum, quòd non inueniatur prohibitus. nam licet sine consensu patris agere non possit. l. si. §. necessitate. C. de bon. quæ libe. Tamen impetrare rescripta non prohibetur, quia hoc non est agere, vt concludunt Do. de Rota in decif. 175. commissio in nouis, quos sequitur Panor. & Felin. in c. causam. primo. col. 2. de iud. quia non refert per quem preces porrigantur. l. vniuersis. C. de precib. Imper. offer. Bal. in l. i. C. qui admitti. & Aegid. Bellamera decif. 730. commissio. Barba. in rub. huius tit. nume. 34. & sequent. colla. 5.

Procurator falsus & reuocatus impetrare non possunt rescripta.

34 Tamen si falsus procurator impetraret mihi rescriptum, non valeret, & ego possem illi renunciare, & le desaduouer. vt docet Oldrad. consil. 317. Seneca in prin. licet enim princeps inhabili concedendo rescriptum, illum habilem faciat. l. quidam. ff. de re iudi. tamen falsum procuratorem non constituit verum c. nonnulli. in fin. eod.

35 Idem in procuratore reuocato, cuius impetratio non valet. c. ex parte decani. de rescri. c. in nostra. de procur.

36 Idem puto in monacho, vt impetrare rescriptum gratiæ non prohibeatur, in quantum illi conuenire potest, à rescripto ad lites impetrando, etiam de consuetudine Franciæ non repellitur. licet Barba. in rub. de rescri. col. 12. in clemen. dicat de iure non posse, tum quòd sit mundo mortuus. c. placuit. 16. q. 1. tum quia seruos Dei non oportet lites frequentare. c. 2. de postul. c. sicut. 12. q. 7. Sed si monacho commissum est beneficium, omnia potest facere, sine quibus beneficium non regetur.

Monachus in quibus rescriptum impetrare non licet.

regeretur. l. secunda. ff. de iurisdictione omnium iudicum. etiam data est ei defensio, quia cuiuslibet permiffa. cap. cum inter. de exceptio. ideo ad ista facienda rescripta impetrare potest. Nec solent in

Hæreticum rescripta non impetrat.

37 Francia ob hoc impugnari, quod in fauorem monachi, vel religiosi sint impetrata. Addendum est hæreticum impetrare rescriptum non posse. l. secunda. C. de summa trinit. imò probatur ibi, quod eo ipso quod hæreticus impetrat rescriptum, præsumitur per fraudem impetrasse, quanquam fecus sit in aliis. glossa in cap. super literis. infra eodem. facit cap. quicumque. de hæretic. in sexto.

38 † Idem si literas iusticiæ quis sine mandato impetret, quia non valebunt. cap. nonnulli. in fin. eod. secus hodie dicunt doct. & in literis ad beneficia. glo. ibi.

Impetrare prohibetur si impetret, nil agit.

39 Notandum est, quod vbicunque prohibetur impetrans ab impetrando, rescriptum non valet, siue ratione personæ prohibitum sit, vt dictum exitit, siue ratione rei. vt in l. sicut. C. de pagan. siue propter turpitudinem finalis causæ, vt in nuptiis ex rescripto petitis. l. prima. C. si nuptiæ ex rescripto. petan. siue quia res impetrata sit in lege prohibita, vt quis duas militias obtineat, l. is quidem. C. qui milita. non possunt. libro duodecimo. l. prima. de petit. bonor. subla. libro decimo. & quando lex annullat rescriptum, vel ordinatio, tunc impetratum non facta illius legis, vel ordinationis speciali mentione non valebit. l. præscriptio. C. de operib. public. l. omnis. & l. diligenter. de aquæ ductu. libro vndecimo. Baldus in rubric. eod. columna secunda, vbi dicit non puniri impetrantem rescriptum alia pœna, quàm quod rescriptum est nullum, si impetratio non contineat delictum. arg. gloss. in l. nemo martyres. C. de sacrosanct. eccles. scripti in §. monemus. de collat. in concordia.

Inhabilis an pro utilitate publica impetrare possit.

40 Et isti cum sint inhabiles ad impetrandum, non possent etiam pro utilitate publica impetrare. secus in aliis inhabilibus, non tamen ad impetrandum, quia illi reciperentur pro republica. Felin. in rubri. de rescript. licet contrarium tenuerit Barb. ibidem, quæ possunt conciliari si inhabiles impetrent facta inhabilitatis mentione, tunc Rex eum habilem facit. Secus si princeps hoc ignorabat. l. Barbarius. ff. de offic. præto.

Contra quæ rescriptum impetratur.

41 Sextò quæritur contra quem impetrari possit rescriptum? Respon. contra quemlibet, siue sit clericus, siue laicus, siue maior, siue minor, dummodo is contra quem impetratur, sit in iurisdictione concedentis. vt in cap. penultimo de officio vicarij. Hostiens. in summa huius tituli. §. contra quem. Tamen si viliores in rescripto exprimerentur, non intelliguntur digniores includi. cap. sedes. eodem. Nec super maioribus, & grauioribus negotiis audiuntur, qui de minoribus, & tenuioribus tantum faciunt mentionem, vt ibidem cautum est, etiam contra excommunicatum, & alios prohibitos impetrare rescriptum impetrari potest. ne de sua malitia lucrum referant. cap. intelleximus. de iudi. sed ipse contra alium non, vt superius docui.

Citatio non requiritur in impetratione rescripti sed in probatione.

42 Etiam rescripta impetrari solent, non citatis, nec vocatis illis in quorum præiudicium impetrantur. Sed effectum rescripti probationem, seu interinationem requirentis, non consequetur impetrans, nisi iudex hoc decreuerit, & rescriptum comprobauerit. per textum, in l. nam ita diuus. ibi, quod desideras, an impetrare debeas adhibitis etiam his, qui contra dicerent, id est qui læderentur. ff. de adoptio. & sic impetrare ibi intelligitur pro obtinere, quia non debet quis effectum rescripti obtinere, nisi iudices comprobent: & dicimus vulgò *interinent*, quicquid dicat gloss. ibi, & docto. & in l. final. ff. de natal. restituend. & hoc iure vtimur in Francia, quamuis Baldus in rubric. de rescript. dicat in impetratione rescripti, si magnum contineat partis præiudicium, citandum aduersarium, quem etiam multi praxis ignari docto. sequuntur. maxime Barba. consil. 43. præclare. columna 18. in primo volumine. Sed in regno Franciæ nullo modo citatur pars in impetratione rescripti. Sed in approbatione, & verificatione sic: quæ praxis probatur vltra. l. nam ita. in l. 3. §. si causa cognita. ff. de bonorum possessio. & in l. libertus. de in ius vocand. Sic consuluit Bertrand. consil. 149. illud est. in fine. volu. primo. ex prima editio. & sic literæ Regiæ contra quoscunque impetrari possunt.

Requisita in rescripti impetratione.

43 Septimò quæ requirantur in rescripti impetratione, & vsu? Respond. Primò, oportet partem libellum narrandorum, seu memoriale conscribere, super quo postea literæ conficiuntur. facit l. si ego. §. dotis. ff. de iure dotium. ibi, nam mulier res quas solet in vsu habere in domo mariti, neque in dotem datæ, in libellum solet conferre, eumque libellum marito offerre, vt is subscribat &c. sic & libellum eorum super quibus pars vult rescriptum impetrare, ostendet, vt rescriptum fieri, & obtineri possit. l. i. C. de precib. Imper. offer.

44 Secundò, quod illud memoriale seu libellus fiat legitime, videlicet per iurisperitum, vel solerter practicum, vel per vtrumque callentem, nec oportet, si agatur de rescissione instrumenti venditionis, totum instrumentum conscribere, sed vim illius & effectum porrigere, & narrare breui, & planè oportet. l. si. C. de precib. Imper. offer.

45 Tertio, quod postea illum libellum seu supplicationem offerat Papæ, vel Regi, seu Cancellariæ, & petat sibi concedi postulatum. l. prima. C. de diuers. rescript. l. nec damno sa. ibi, postulati oportet. C. de precibus Imperat. offerend. l. i. vt lite pendente. vnde postea intelligitur concessio Principis

Principis secundum supplicationem partis. per l. si defensor. §. i. ff. de interrogat. actio. vbi Iacobi. allegat Alex. sic consuluisse. consil. 84. in causa. vol. i.

46 Quartò quod postea hæc narratio cum concessione, in rescriptum dirigatur, & fiat rescriptum iuxta partis supplicationem, & Regis concessionem, quod rescriptum interdum solet in Cancellariis fieri, sed Cancellarius tollit à membrana illam partem, in qua sigillū imprimere opus erat, si deneget concedere, ne eidem amplius offeratur. nam vt dicit glo. de iudice quod libellum ineptum lacerare debet. in l. i. ff. de assessor. ne eidem amplius detur, sic & Cancellarius solet.

47 Quintò consensus vtriusque partis non est in impetratione rescripti necessarius, sed remanet parti integrum recusationis ius, quando iudices dantur & oppugnandi rescripti per tex. in c. iudex. de offi. deleg. in 6. doct. in dicto c. cæterum. Et Felin. in c. cum olim. de re iudi. nec obseruatur in Francia. l. obseruandum. ff. de iudi. vt scripsi in præmio primi Tomi constitutio. Regiar.

48 Sextò, quod post rescripti concessionem impetrans adeat iudicem, cui rescriptum dirigitur. l. i. C. de precib. impe offer. ibi quem adire cura.

49 Septimò pars impetrans rescriptum, præsentare illud iudici, cui dirigitur, debet si eo rescripto vti velit, aliàs non. c. ex conuisione. vbi Innoc. de resti. spo. refert Bal. in c. super literis. col. 6. num. 20. de rescript. De aliis autem quæ non diriguntur iudici, dicam infra quæstio. seq. & in præxi beneficial. & Spec. multa scribit in titu. de rescrip. præsentat. per totum.

50 Octauò, iudex rescriptum cum honore recipere debet. cap. si quando. eo. vbi elucidauit, & in artic. i. infra eod. scribam.

51 Nonò, iudex post rescripti præsentationem, & receptionem debet concedere parti literas ad citandum partem ad comprobandum & interinandum illud rescriptum. ca. exhibita. de iudi. c. 2. de rescrip. in 6. & debet rescriptum apostolicum in citatione inserere, vt eo viso deliberare valeat, qui ab altero conuenitur. c. 2. de dilati. sed iudices Regij, quibus diriguntur literæ Regiæ rescissionis, vel aliæ, non solent totum rescriptum mittere, quia ipsi sunt iudices iam constituti.

52 Decimò, iudex audire partes debet, super his, quæ in libello, & rescripto expressa sunt. l. i. C. de precib. Imper. offer. ibi, adire cura, vt auditis his, quæ in libellum contulisti, & reos inuestigare curet, & super his sententiam ferre. l. de qua re. ff. de iudic.

53 Vndecimò, iudex discussio diligenter negotio debet rescriptum approbare: vel refutare, & nos dicimus vulgò, *interiner. au debouer. d'acloy*, probat. l. rescripta. C. de precib. imperat. offeren. ibi, ab omnibus iudicibus præcipimus refutari, vide artic. 2. infra eo. & dicam in vit. quæst. quomodo sententia ferri super rescripto debeat.

54 Duodecimo, iudex partem impetrantem, si rescriptum non comprobet in expensis condemnare debet. nam ad hoc est iudex competens, licet non sit in principali. text. in clemen. 1. eo. & in c. cæteram. in fi. & in c. si ibidem. c. statutum. §. i. illo titu. in 6. imò si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. l. & si legibus. C. si contra ius, & artic. 2. inferius dicitur facit l. 2. C. vt lite pendet.

55 Decimotertio, poterit pars impetrans appellare, si rescriptum iniuste fuerit reiectum, nec fiet executio durante appellatione, quia hoc non inuenitur expressum, tamen bonum esset statuere, quod sententia probationis rescripti, mitteretur executioni non obstan. &c. Sicut alia sententia prouisionalis, quando executio possit retrahari: vt scripsi in concord. in §. fin. de friuol. appell. sed ista appellatio, quæ à Regij rescripti executione interponitur, ad curiam supremam directò tendit, & ibi est releuanda, vt censuit Senatus anno 1531. die 15. Aprilis. & docet Imber. in insti. forens. lib. 2. §. & quoniam.

56 Decimoquarto, impetrans, si negetur verum esse, quod in rescripto ipse asserit, vel falsum esse dicatur, hoc probare tenetur. text. in c. 2. vbi doct. de rescri. & Ioan. And. in c. 1. de litis contestat. in 6. Panor. in c. quia circa. de consang. in secundo not. Nam ei qui dicit, incumbit probare non opponenti. l. 2. ff. de probat. & oportet probare narrata esse vera tempore impetrationis, vnde si quis naret se habere filiam, & habeat tempore impetrationis, quæ postea tempore comprobationis mortua sit, sufficit probare se habuisse tempore impetrationis, dicto ca. quia circa. de consanguini. sicut dicitur de læsione probanda tempore contractus. in l. si voluntate. & l. 2. C. de rescin. vendi. Si verò excipiens dicat rescriptum per taciturnitatem impetratum, tunc ipse hoc probare debet. Panormi. & alij in c. si. de præsumpt. quia is qui asserit probare debet. l. actor. C. de proba. Iste enim asserit partem tacuisse verum, ideo hoc debet probare. arg. l. 3. C. de non num. pecu. Soci. consil. 164. visa bulla. col. 2. vers. confirmantur etiam præmissa. in secundo volu.

57 Limita si impetrans haberet intentionem suam de iure communi fundatam, tunc non tenetur probare, sed aduersarius. Felin. in c. constitutus. eod. tit. vnde si ipse curatus dicat in rescripto, ad sedecimas spectare tanquam ad Curatum, non tenebitur probare, quod Curato decima debeatur, sed se esse Curatum, vt plene scripsi in tract. meo de decimis. q. 9. & in tracta. de congrua portio. in fine.

58 Vltimò videndū est, an impetrans omnia, quæ in rescripto narrat, probare teneatur? Respo. Facias duas regulas. Prima est, quod si coniunctim plura in rescripto narrentur, tunc illa copulatiuè probanda sunt. Ad veritatem enim copulatiuè requiritur vtrumque verum esse. §. si plures. de hæredi. instituem. in insti. & l. si hæredi. ff. de condit. institut. Do. de Rota decif. 68. licet capitula, in nou.

Cōsensus vtriusq; partis in rescripti impetratione nõ est necessarius.

Iudex literas citationis post receptum rescriptum concedit.

Iudex rescriptum approbat, uel reprobat, & in expensis condemnat.

Appellatur à rescripti reiectione ad senatum.

Arestum.

Impetrans narrata in rescripto probat.

Probare quando impetrans narrata in literis debeat.

59 Limitatur quando ex narratis alterum sufficeret ad victoriam causæ. cap. 2. de rescript. vt si dicatur collatum esse beneficium periuro, & is etiam resignauit illud, si probetur alterum, sufficit. Nam collatio periuro facta non valet. c. querelam. de iureiuran. Panorm. in cap. cum nostris. de concess. præben. Etiam resignans est priuatus iure. c. ex transmissa. & per totum. de renuncia. & tunc coniuncta in disiunctam resoluitur. per l. sepe. ff. de verborum significatio. vnde si quis dicat se minorem, & ultra dimidiam deceptum si probet se minorem, & deceptum non ultra quidem dimidiam, sufficit: quia minoribus deceptis etiam citra dimidiam succurritur. in l. 1. & per totum. ff. de minorib. secus esset in maiore. l. 2. C. de rescindend. vendit. scripti in tract. de rescif. contract. inferius: & ideo si impetrem beneficium vacans per extrauagan. execrabilis: & per non promotionem, si probem non promotionem, sufficit, dummodo sufficienter hoc probem: videlicet quod tenuit pacificè, & quod non fuit promotus. quicquid dicat Aegid. decisio. 735. si impetrans. & c. quæstio. 140. in decis. Neapol.

Diffamās su per pluribus delictis, ea probare debet.

60 Tamen quando impetrans commissionem à Papa, narrat in supplicatione Titium multa commisisse crimina, ob id petit committi probis viris, quibus de præmissis, vel de altero præmissorum si constiterit, dictum Titium priuent. Certè Papa consuevit delere illa verba, vel altero præmissorum. Nam postquam dictus impetrans diffamat Titium de pluribus delictis, debet arctari ad probandum omnia, de quibus illum diffamat, aliàs pœna talionis tenetur, vel ad diffamationis pœnam. tex. in c. super his. vbi doct. de accusa. c. licet Hely. de Simonia. Staph. in tract. de liter. iustit. fol. 166. versic. Secundò notandum est. Ego tamen putarem vnum sufficere probare, & excusandum illum, si in aliis criminibus fuit à retribus deceptus. per gl. no. in c. 1. in fi. de elect. in sexto.

Separatim in literis narrare debemus.

61 Altera est regula quando in rescripto plura narrantur disiunctim, & alternatiuè, tunc alterum sufficit probare. c. inter cæteras, de rescript. Ad veritatem enim alternatiuè alterum sufficit. l. in eo quod plus. §. vbi. ff. de regul. iuris. reg. in alternatiuis. in sexto. quod est verum, si affirmatiuè ponere tur, diuersum est, si negatiuè, vt si dicam non fuisse mihi solutum, nec quidem satisfactum, vtunque probandum erit. l. si quis stipulatus fuerit. ff. de verb. obligatio. vel nisi materia vtunque exposularer, vt si dicatur tutorem datum super pecunia, tutelæ suæ, quia separatim non datur tutor bonis, & tuitioni personæ. dicta l. sepe. ff. de verb. significat. & sic iudex arbitrari debet ex re, id est ex negocij qualitate, vt ibi abundè elucidauit Et his patet quando quis teneatur probare omnia, vel vnum tantum: & si sapiis nunquam copulatiuè exprimas, sed alternatiuè.

Dirigende quibus sunt literæ.

62 **O**ctauò quibus diriguntur rescripta debeant? Respon. literæ gratiæ quibus Papa confert sacerdotia, diriguntur illis, quibus ipse prouidet. c. ad aures. de rescript. vt Paulus Episcopus &c. dilecto filio tali N. &c.

Si verò aliquem ad conferendum grauare velit, illi suum dirigit mandatum, seu rescriptum. c. eam te. & c. mandatum. eod. & ca. fi. de præben. in sexto. vt patet in forma manda. in concord. & postea executoriae literæ dirigit alicui in dignitate constituto. per c. statutum. de rescript. in sexto. Ego plenè scripsi in forma literar. executoria. in concord. Franciæ, & in praxi benefic. Si autem loquamur de literis iustitiæ Papæ, vel legati, & istæ diriguntur Archiepiscopis, Episcopis, & aliis prælatis, seu Vicariis, aut eorum Officialibus. c. 2. & 3. cod. & aliis habentibus dignitatem, personatum, vel Canonicis secularibus Cathedralium ecclesiarum. dicto capit. statutum. in princip. eod. in sexto.

Matrimoniales cause episcopis diriguntur.

63 Causas matrimoniales episcopis dirigere Papa solet. c. causam matrimoni. de offic. delega. Tamen de iure etiam aliis habentibus dignitatem potest. text. in c. 1. de consanguini. & ibi Panorm. & alij. Sed sine Papæ delegatione inferior ab Episcopo cognoscere non potest. cap. accedentibus. de excessib. prælat.

Literæ Regiæ iustitiæ magistratibus Regiis diriguntur. Arrestum.

64 Literæ vero iustitiæ Imperatoris, Regis vel aliorum, causæ cognitionem desiderantes, iudicibus tantum Regiis, & magistratibus dirigi solent. Nec valerent regulariter in Francia, nisi dirigerentur istis, imò essent abusus, vt censuit Senatus anno 1517. die 2. Martij. & anno 1510. die 2. Ianuarij fuerunt annullatæ literæ directæ apparitori: quia causæ cognitionem requirebant, quam non potest iste habere, nisi sint literæ status, & aliæ quæ ex consuetudine omnibus magistratibus dirigi solent, coram quibus causæ introductæ sunt, non autem apparitoribus, quia coram illis non agitantur processus.

Apparitori bus quado literæ sunt dirigende.

65 Aliæ verò literæ solam executionem requirentes apparitoribus, & seruentibus Regis, seu Imperatoris diriguntur, & ab eis illæ literæ exequendæ sunt, non verò ab apparitoribus Baronum, vel aliorum dominorum, vt alibi scripsi.

Concessiones Regis parlamenti, aut Camere computorum sunt intinande.

66 Item concessiones principum, & beneficia, aut parlamenti, aut cameræ computorum, aut thesauri sunt intinandæ, & recitandæ, ac registrandæ. text. in l. fina. C. de aqua ductu. lib. 11. Alia pragmaticis relinquo.

Quinque partes in literis regis.

67 Notandum est, quòd in omnibus, & singulis fermè rescriptis quinque sunt partes. In prima est saluatio. Henry. &c. *A nous amez & feaux Conseillers les gens tenans, & qui uendront nostre parole ment à Paris salut & dilection &c.* Et in his rescriptis, solet saluari is, cui rescriptum dirigitur. vt scripsi in forma mand. in verbo salutem, in concord. vbi scripsi causas. In secunda parte rescripti narratio scribitur, *receuë auons l'humble supplication. &c. vel de la partie de tel. &c.* Narratur factum, super quo petitur rescribi. l. fin. C. de precib. Imper. offer. sine qua narratione non solet princeps rescriptum concedere.

Terra

Tertia rescripti pars concessionem continet. ibi, *Parquoy ces choses considérées, vel, Pource est il, que nous, &c.* Vbi bicui recitatur factum, & ratio mouens principem, postea rescribitur principis concessio secundum qualitatem facti, & materiæ. In quarta nonobstantia describuntur, & si rescriptum ad rescindendum contractum tendat, dicitur in fine, *non obstant leaiet contract fait & passé par ledict supplicant, & quelconques obligations, promesses, ou renunciations par luy faites, ou passées par soy, & serment.* &c. ista ponuntur pro subiecta materia, & solent in rescriptis ad lites addi, Non obstant. literis subreptitiis, vel obreptitiis in contrarium facientibus. de quo per Be.trand. in consil. 362. nil opponitur. col. 3. num. 8. in primo volu.

In quinta. Datum &c. apponi solet dies, mensis, & annus, licet olim dies & consul, alioqui non valebāt rescripta. l. si qua. C. de diuers. rescrip. scripti in forma mandati, in fine post glossam in data sexti. Et de communi stylo ista continere debet rescriptum, alioqui non valet, quia non est secundum styllum emanatum. c. quàm graui. de crim. falsi. Et ex his literæ dignosci possunt Regiæ, an veræ sint necne, & an secundum styllum impetratæ.

68 **N**ondò, super quibus rebus rescriptum possit impetrari? Respon. super omnibus, tam spiritualibus, quàm prophanis. cap. secundo. & sequen. & per totum. de rescript. etiam super rebus corporalibus, & incorporalibus. c. querelam. de elect. & c. dispendia. de rescript. in sexto. Item super ecclesiis & beneficiis. c. 2. & ca. ad aures. c. cum adeo. c. in nostra. c. capitulum. eod. quod est verum, & rescripta in spiritualibus causis, & super beneficiis conferendis à Papa dantur, & viris ecclesiasticis. c. mandatum. de rescript. §. 1. de mandat. apostolic. in concord. Siue causa appellations. c. 1. & per totum. de appella. Nam cum est appellatum ad Papam, & ipse causam committit in partibus, vt in rubr. de causis. & sequen. in concord. Franciæ. Siue etiam in prima instantia in causis tamen maioribus, quia in aliis Papa causam committere in Francia non solet. per text. in dicta rubr. de caus. in concord. Quod est verum, quando impetratur ab eo, qui super his potestatem habet, aliàs non valet, quia non potest in messem alienam falcem immittere. ca. nouit. de iudic.

Super quibus literæ impetrari possint.

69 Et regulariter super omnibus rebus rescripta impetrari possunt, distinctione tamen habita, vt Papa, vel ecclesiastici viri super rebus spiritualibus concedant. Temporales verò super temporalibus rebus: & in quibus casibus iudices seculares cognoscant de spiritualibus, vt in possessorio in hoc regno Franciæ in illis tangentibus possessorium rescripta concedere & rex poterit. argu. l. 2. ff. de iuris. omnium iudic. & hoc Barba. probat in rubr. de rescript. & Guido Papæ. q. 1. in decisio. Delph. Tamen pendente lite non licet impetrare rescriptum, nisi vt deciditur in l. 1. & sequen. C. vt lite pendens. Nec post prouocationem, vt ibi, in l. fina. patet. vel si impetratur, antequàm patroni agant causam, debet communicari & ostendi parti aduersæ, vel procuratori eius, vt respondere possit eo die, quo causa agitabitur. vt est in rub. *des procureurs*, articu. 8. & sequen. in ordinat. Regiis, etiam rescriptum iurisdictionis (vt dicunt) attributum post primum non est impetrandum. articu. quart. titulo de recusatio. in ordinatio. Reg.

Papa super spiritualibus rescribit, rex super temporalibus.

70 Rescriptum contra ius non valet. l. rescripta. de precib. Impera. offeren. & l. fi. C. si cōtra ius. c. rescripta. 25. q. 2. gl. in ver. noscatur. c. 1. eod. in sexto. Nec iudices illis obtemperare debent. vt dicitur articu. 2. inferius. Siue sit contra ius diuinum, quia inferior legem superioris non tollit. Clemens. ne Romani. de elect. c. cum inferior. de maior. & obediens. c. noli. 9. distinctio. Siue contra ius naturale, quod est immutabile. §. sed naturalia. de iure natural. in instit. cap. fina. 9. distinctio. Idem si esset contra concilia generalia. c. ex parte. de capel. monach. Nam sicut sancti euangelij quatuor libros, sic sancta concilia suscipere, & venerari oportet. cap. sicut. & per totam decimam quintam distinctionem.

Literæ contra ius ari ualeant.

Si verò sit contra ius gentium, vt potè si rescriptum dominium rei meæ auferas, non valere probat glos. in l. quotic. C. de precib. Impera. offerend. & Anto. d. Burgos in rub. de empt. & vend. col. pen. ac las. in l. fi. C. si contra ius. Panorm. & alij in c. quæ in ecclesiarum. de consti.

Si autem sit contra ius ciuile, etiam dicitur vires non obtinere: nam Imperiali constitutum est sanctione, vt ea, quæ contra leges sunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint. c. Imperiali. 25. q. 2. & l. non dubium. C. de legib. Et Petrus Ferrar. in practic. sua in form. oppos. contra instrum. in glos. contra ius. sic ait. Deus nouit, quanta sit in principum Modernorum curias abominatio de talibus rescriptis, & priuilegiis contra ius elicitis, & impetratis.

Etiam non valet rescriptum contra ius municipale, vel consuetudinarium non facta illius iuris mentione. Bal. in l. fi. C. si contra ius. & Matth. de Afflic. in const. Neapoli. lib. 2. rub. vt bannito liceat infra duos menses redire. tertio notab. num. 7.

Literæ quando præter uoluntatem, uel importunitatem concessæ uidentur.

71 Ratio est, quia talia rescripta censentur concessa præter principis intentionem, propter multas & varias occupationes, tunc iuris non recordantis. c. ceterum. de rescript. in integra. c. ex parte. 1. de offic. delega. non enim præsumitur uoluisse iura tot uigiliis excogitata subuicere vno rescripto. l. si quando. C. de inoffic. testamen. c. ecclesia. de electio. & hoc declaratur in artic. 2. infra eod. Vel propter importunitatem supplicantium concessa uidentur. l. 1. C. de petitio. bono. subla. lib. 10. glos. in dicto c. 1. de consti. Sic consuluit Ancha. consil. 313. nisi legibus. in princi. quia non præsumitur Papam, vel Imperatorem aliquid uoluisse contra ius. & ideo deficit eius uoluntas in hac concessione, non potestas. Bald. & las. in dicta l. rescripta. cap. mandatum. ibi, non fuit intentio mandatoris, de rescript. Idem puto si Rex in hoc regno resciberet contra ordinationes

Literæ contra ordinationes.

Regias, quæ sunt ius Gallorum, & hoc per rationes prædictas, vt scripsi in rubr. De firma. & irrevocab. concordat. stabilit. in versic. Quartò vis & robur, alioqui firmæ leges non essent, quia per rescripta destruerentur eo momento quo fierent.

Casus in quibus nã let rescriptum contrarius.

72 Limitatur quando rescriptum est per modum privilegij, tunc quia natura privilegij est derogare iuri, etiam absque expressa derogatione tollitur ius. c. privilegia. 3. dist. gl. in dicto verb. noscatur. & ibi doct. & Bal. in litem lapilli. col. 2. ff. de rerum diviso. Solet tamen Rex ex stylo iuri derogare, alioqui non valeret, quia stylus non esset servatus.

73 Secundò, nisi emanaret contra legem notissimam, contra quam princeps solitus esset rescribere. Panor. & alij in c. i. circa finem. eodem tit. Ideo dixi valere rescriptum appellationis, in quò derogatur ordinationi disponenti, vt illico appellatur, rubr. de appella. artic. 1. quia solitum est illi ordinationi derogari, etiam vt quis post decem dies possit appellare contra authen. hodie. C. de appel. quia regnicolæ à die notitiæ appellant, etiam post decem annos interdum. per c. concertationi. de appella. in sexto. scripsi in proem. ordinatio. in primo Tomo.

74 Tertio, quando non est omnino iuri derogatum, sed in aliquo, vt si differatur solutio creditorum per annù, vel per quinquennium. per l. quoties. C. de precib. Impera. offeren. de quo plenè scribo in tracta. de rescript. dilato. annal. & quinquen. infra: quia in his quod differtur, non auferitur, per dictam l. quoties. & in mora modici temporis non est magnum præiudicium. l. si debitori. vbi scripsi. ff. de iudic.

Literæ licet summariè causa tractetur ualēt.

75 Item valet rescriptum cum clausula, Summariè, & de plano, quia ordo iuris, in totum non tollitur. clem. sape. de verb. signific. alias fallen. tradit Fel. in c. nonnulli. col. 3. cum sequen. de rescrip. & Ias. in l. rescripta. C. de precib. impera. offerend.

76 Quartò, quod est facta mentio illius iuris contrarij in rescripto, tunc princeps illi derogare videtur. doct. per illum text. in l. fin. C. si contra ius, quod est verum, vt valeat contra ius ciuile, secus contra ius diuinum, quia inferior non tollit legem superioris. clem. ne Romani. de elect. quamuis contrarium teneat Lucas in l. vna. col. 2. C. de pisto. lib. 11.

Literæ si aliis laedatur non ualent.

77 Quintò, valet rescriptum si non lædat alium, & profit petenti. dicta l. rescripta. ideo non valet rescriptum, vt transactio rescindatur, quia lædit alium. l. causas. C. de transactio. nisi ex certa principis scientia, vt ibi, & quando esset modica læsio, secus si magna, gl. in dicto cap. rescripta. 25. q. 2. c. 1. & c. cum olim. in verb. præiudicium. de cõsuetud. Nisi lex prohiberet illud impetrare. l. 1. C. si nupt. ex rescript. petan. & tunc non valebit nisi facta illius prohibitionis mentione, vel alia clausula æquipollente, vt scripsi in gl. pro expressis. in forma mãd. in cõcord. Ias. in dicta l. rescripta.

78 Sextò, non valet rescriptum si crimen supplicantiibus indulgeat, vt in dicta l. rescripta, alioqui parendum est rescripto regulariter. nam quod principi placuit, etiam per rescriptum, legis habet vigorem. l. 1. ff. de const. princip. §. sed & quod principi. de iure natural. in instit. scribam in art. 1. & 2. infra eod. & in rubr. des graces.

Septimò, si secunda interuenerit iussio recipi rescriptum solet. §. deinde. in authen. de manda. princip. colla. 3. & in §. & hoc verò iubemus. in authen. vt nulli iudic. colla. 9.

Casus in quibus rescriptum prohibetur impetrari.

79 Vide casus in quibus rescriptum à iure prohibetur impetrari, quos congerit Lucas de Penna in dicta l. vna. C. de pisto. li. 11. §. 1. ff. C. de can. frumenta. lib. 11. } & vltra cum text. in §. illud. in authen. de testib. colla. 7. in illis tamen casibus valebunt etiam rescripta, si dicatur non obstante lege in contrarium faciente. l. si. C. si contra ius. Bar. & alij. in l. si quis. in prin. ff. de leg. 3. Si tamen plura sint obstantia, nihil proderit clausula non obstantibus. Ias. conf. 233. col. 7. in secundo vol. l. si non lex. ff. de hæc. insti. Guido Papæ in tracta. suo de rescript. nisi diceretur, non obstantibus quibuscunque. vt scripsi in forma mãd. in fin. alia superius tractaui. q. 5.

Fisco damnosum rescriptum nõ ualēt.

80 Rescriptum etiam fisco damnosum non valet. l. nec damnosa fisco, nec iuri contraria postulari oportet. C. de precib. Imper. offeren. vt si quis petat exemptionem à tribus. l. in fraudem. C. de anno. & tribut. lib. 10. ideo literæ remissionis condemnationum non valent, nisi causa, & quælibet facti qualitas exprimat.

Remissio condemnationis poenæ seu compositionis, aut immunitatis poenæ, non ualēt.

Vnde si quis condemnatus ad mille libras, à principe remissionem petat, non valebit illa concessio, si non fecerit mentionem ex qua causa fuerit condemnatus, quia facti seriem non continent. c. super eo. de coha. cler. c. dilectus. primo. de rescri. Bal. & Ias. in dicta l. nec damnosa. & quia est fisco damnosum.

81 Idem si supplicauerit pro compositione faciendæ condemnationis iam factæ, & tacuit condemnationis causam. Fel. in c. postulasti. col. 4. versic. & per istum tex. de rescrip. facit text. in c. dilectus. ibidem.

82 Idem si quis immunitatem à gabellis petat. teste Bertach. in tracta. de gabellis in septima parte q. 9. quia Gabellæ principis rescripto non remittentur. l. omnium. & l. quicquid. C. de vectig. & commissis, vbi doct. Nisi cum clausula, ex certa scientia, vel non obstante aliqua lege in contrarium disponente. Bart. in l. fina. C. si contra ius.

83 Ideo non valet rescriptum in quo quispiam remissionem poenæ iam exactæ per fisco, seu eius Thesaurarium obtinuit, non facta exactiois mentione, vt asserit Bald. & Ias. in dicta l. nec damnosa. tum quòd est subreptitium, tum etiam quòd est fisco damnosum, & ideo de incorporatione fisco facta, est faciendæ mentio, quia hoc acquisitum perdere est damnosum. l. libero octaginta. ff. de bon. liberto. gloss. in verbo per in integrum restitutionem. l. 1. §. si quis autem. ff. de

tinere acti que priua. doct. in l. non amplius. de lega. 1. Ias. in l. cum quis. col. 1. C. de iur. & fact. ign. Etia si in modico fisco lædant, vt in concedenda exceptione fiscali debitori. Paul. in dicta l. nec damnosa. Secus si motu proprio concedantur. per text. à contrario in dicta l. nec damnosa fisco postulari oportet, ergo si motu proprio concederet, valeret, docto. ibi, quia prohibetur postulari, non concedi, docto. in l. 3. ff. quod quisque iuris.

85 Vnde dicit text. in §. & hoc verò iubemus. versic. si verò, in authen. vt nulli iudi. colla. 9. si verò huiusmodi in scriptis iussio publicum respiciat, inquiret eam, & si quidem non lædatur fisco, quæ in eo comprehensa sunt adimpleas, si verò ad læsionem fisci, nihil super ea omnino agi, nunciare verò nobis primum, vt secunda nostra fiat de hoc iussio, & sic in his secunda expectatur iussio, quæ habet vim motus proprii. teste Bal. in dicta l. nec damnosa. & refert Lodouic. Roma. in l. si verò. §. de viro. fallen. §. versicu. Secundò probatur. ff. soluto matrimonio. Etiam habet vim clausulæ ex certa sciētia. c. si quãdo. vbi doct. de rescript. Refert & sequitur Corsetus in tract. de potesta. Regia. q. 16. in suo tracta. de geminatis, & secunda iussio regulariter expectanda est, vbi rescripta sunt contra ius, vel vtilitatem publicam, aut fisco damnosa, aut alias iniuilia, vt sunt solita facere curiæ supremæ regni, quæ solent dicere ex iterato, & expresso Regis mandato, vel interdum dicunt, Rex talem recipit, non curia: quando hoc apparet esse iniustum, & tamen importanitas nescit opportunitatem habere.

Iussio secunda quando requiritur.

86 Rescriptum contra vtilitatem publicam non valet, in rubr. C. si contra ius, vel vtili. public. Ideo non valet litera quibus princeps concessit, vt in publica via ædificetur in præiudicium transeuntium. in l. 2. §. meritò. ff. ne quid in loco publico. quia non vult princeps damnificare subiectos. Sed si aliquid tale iustum est, omnino non respicias illud, nisi pragmaticam nostrã sacram ostendat formam: & tunc suscipies quidem talem formam, non autem aliquid ages ex ea, antequam ad nos nuncians secundam præceptionem nostram suscipias, sic scribit Imperator Triboniano quaestori. in §. deinde competens. in authenti. de manda. princip. collatio. 3. quem text. iudices maxime in Parliamentis habere debent, vt secunda expectetur iussio. Et generaliter si quid huiusmodi contra ius, vel vtilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. l. iubemus. prima. C. de sacrosanctis ecclesiis. hodie publica spernitur vtilitas, & omnes ferè ad sua tendunt commoda, & publicam reiciunt vtilitatem, vn de totus destruitur mundus, nisi Deus suscitauerit nobis quendam reipubl. patrem, hoc vt faciat orare debemus.

Literæ contra publicam vtilitatem non ualent.

87 Secundum rescriptum non faciens mentionem primi, nullius est roboris. c. cæterum. eod. tum quia est subreptitium, & obreptitium, tum etiam quia reuocatio literarum est odiosa. Panor. & alij in c. ex literis. de offic. delega. Ad hæc quia iniuria videtur fieri iudici dato per primas literas, vt sine causa reuocetur. l. litigatores. ff. de arbitr. tum etiam quòd voluntas concedentis videtur deesse. c. fin. de dilatio. in fin. ibi nostre intentionis non fuerit primum mandatum per posterius reuocare, & in omni actu voluntas & potestas necessaria sunt. ca. super inordinata. de præbend. Bald. in l. cum re. col. 1. C. de doaatio. ante nupt. scripsi in glo. subire voluerit. §. 1. de collatio. in concord. & quia non præsumitur mutata statim voluntas. l. non ad ea. ff. de condit. & demõst.

Secundæ literæ quãdo ualent.

88 Siue sit in prima instantia impetratum, siue in causa appellationis. cap. ex literis. de offic. deleg. tum quòd eadem sit causa principalis, & causa appellationis quoad hoc. l. 1. in fin. vbi Angel. si an per alium causat appellatio. reddi possint. & in auth. vt cum de appel. cognos. in princ. & hoc quando primò impetrata fuissent literæ in causa appellationis, & postea alia impetrarentur. per cap. bonæ. de const. vtili. Imol. in c. ex literis. col. 2. de offic. delega. Fel. in dicto c. cæterum. num. 4. Etiam de processu inchoato per rescriptum mentio fieri debet. cap. inter monasterium. de re iudica. & de processu & lite pendente coram ordinario. cap. vt debitus. de appella. quod limitat decem modis Felin. & alij in cap. 3. de rescript. Ibi quilibet videre poterit.

Processus, et litis faciendæ est in literis mentio.

90 Etiam sufficit mentio priorum literarum per clausulam non obstantibus prioribus literis, quando in primis non erat aliqua forma de nouo data ad causam: sed simplex erat primum rescriptum. ca. causam. 2. de iudic. ibi non obstantibus prioribus literis in causa ratione præuia procedatis. dicto c. ex literis. de offic. delega.

91 Secundò non sufficeret indefinita prioris rescripti expressio, sed clausula notabiles exprimendæ sunt. vt potè quod de consensu vtriusque partis primum impetratum fuerit. dicto ca. cæterum. iuncto c. 2. de dolo. c. cum dilecta. ibi per subreptionem obtentas, cum in eis illius articuli. &c. de rescript. Ideo non sufficeret dicere pro expressis habentes primas literas, quia in his quæ sunt facti, potest Papa circumueniri. c. 1. de constit. in sexto. & primæ literæ sunt facti, ideo de illis debet concedens habere notitiam, si illas veli reuocare. prout consuluit Cardi. consil. 142. videtur. col. penult. quia non est præsumendum quòd velit recedere à prioribus, nisi constet. l. non ad ea. ff. de condit. & demonst. & si fuerit facta mentio rescripti primi, valet secundum, licet clausula, non obstante, non fuerit apposta. teste Bal. in dicto c. cæterum. col. 1.

Expressio quæ requiritur in literis.

92 Hodie contrarium verum arbitraret, propter stylum qui habet, vt in singulis literis hæc clausula non obstantibus apponatur. ideo si in aliquo rescripto non reperiretur apposta, illud rescriptum nullius esset momenti, quia non esset secundum stylum, ob id nullum. cap. quàm graui. de crimine falsi, & rescriptum non contineret suas partes, quas scripsi q. 8. supra.

93 Item si in primo rescripto erat clausula appellatione remota, non sufficit facere mentionem illius rescripti simpliciter, nisi illius etiam clausulæ fuerit expressa facta mentio. c. ex cõqueatione.

vbi Panor.in secundo notab.de restit.spol.Et quæ dicatur notabilis clausula,relinquitur arbitrio iudicis de subreptione cognoscentis, vt docent iuris interpretes in dic.c.3.

Expressio multiplex.

94 Tertio, quia est multiplex expressio, videlicet in genere, in specie, & in individuo. vt per Bar. in l. ff. de vulgar. & hodie in rescriptis solet fieri expressio generalis, & tam ampla, quæ omnino sufficit, vbi solet communius dici: obstantibus quibuscunque literis, etiam si de his faciendâ esset mentio expressa, & ad verbum. Et ideo non prosequor multa quæ tradit Felin. in c. nonnulli. & c. ceterum. eod. tit. & non potest dari certa doctrina, qualis mentio fieri debet de clausulis priorum literarum, sed arbitrio iudicis relinquitur, qui debet considerare, an si expressio facta fuisset, literas obtinuisset, vel saltem non ita facile. per c. 2. de dolo. c. postlastis. de rescript. Felin. in dicto c. ceterum. col. 1.

Rescripti inutilis an sit faciendâ mentio.

95 Limita non procedere in rescripto nullo, vt de eo non sit faciendâ mentio. c. ex tenore. de rescript. quia postquam est nullus roboris: ergo non annullabit primum validum. text. in c. cum nostris. iuncta glo. in verbo, de facto. de conceis. præbend. sic nec testamentum secundum nullum tollet primum validum. l. sancimus. C. de testamen. Ideo si auditor datus ex primo rescripto remittat causam, tanquam procedere non valens, secunda impetratio non faciens mentionem de hac remissione, & commusione etiam inutili non valebit. teste Bellamera decif. 600. si delegatus. & Felin. in dicto c. ceterum. num. 5. facit c. bonæ. de confirma. vtili. in fine. ibi diximus, primæ literæ tam diu suum debent habere vigorem, donec de iniqua sententia cognitio plenior habeatur. Francisc. consil. 174. in causa. colum. 2. num. 5.

Subreptitia literæ an sint nullæ.

96 Quarto literæ secundæ subreptitiæ non sunt ipso iure nullæ, sed ita demum si pars opponat. Panor. & alij in d. c. ceterum. & c. inter. de re iud. facit c. plerumque. eo. vbi post annum valent secundæ, quando aduersarius primis literis non fuit usus, ergo ab initio non erant nullæ. Nam quod in initio nullum est, non firmatur tractu temporis. regula iuris. ff. l. quod in initio. & in sexto. cap. non firmatur. & hoc iudicium datur, si postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem iudicium. de damno infect. & quilibet renuciare potest iuri in fauorem suum introducto. c. si diligenti. de foro compet. l. penul. C. de pact. etiam clausula decreti appositâ in actu, intelligitur si impetrans uti velit. Ioan. Monac. in c. statutum. de præben. in sexto. per l. proinde. ff. si certum petatur. scripti in §. si quis verò. in verb. ipso iure. de collatio. in concordâ. Et sic patet, quod rescriptum primum subreptitium non erit ipso iure nullum, & si in secundo non fiat expressio illius, secundum etiam non erit ipso iure nullum. oportet igitur, quod pars excipiat.

Declarat c. ceterum.

97 Et ideo licet in dicto c. ceterum. eod. sit hæc clausula, non obtinent alicuius roboris firmitatem. Tamen intelligitur, si pars opponat. per tex. quem non adducit doct. in c. 2. de offic. deleg. Ibi literæ opponuntur, & facit c. inter. de re iudica. Et ista est communis sententia in iudicialibus, vt actus etiam nullus sustineatur non opponente parte, quia imputetur ei, cur non opponat. nam tacendo ratum videtur habere, cum actus in fauorem personæ nullus ratificari possit. l. filio. ff. de iniusto testamen. Ioan. Monach. in c. super eo. de elect. in sexto. & ideo processus factus in vim illius rescripti valebit. scripti in §. si quis verò. de colla. in concordâ.

Presentare & ubi rescripto impetrato, an quis teneatur.

98 Quarto si pars impetrauerit rescriptum, & videat sibi esse damnosum, an cogatur illud presentare, & eo vti: respon. non cogendum. per c. ex conuastione. de restit. spol. vbi Innoc. & Bal. in c. super literis. col. 6. num. 20. de rescript. potest enim renunciare isti rescripto à se impetrato. per dictum capitulum si diligenti. & facit gl. in cap. 1. de verb. signifi. in sexto. num. in quinque casibus, quos notat Felin. in rub. de rescript. num. 3.

Secundæ literæ auctores iurisdictionem à primo iudice non valent.

99 Hodie tamen ex lege Regia post impetratum semel vnum rescriptum super iurisdictione, non potest aliud impetrari, vt iurisdicatio auferatur à primo. sed poterit ille iudex iuris autoritate recusari. vt est in ordinatio. Reg. rubri. de recusatio. articu. 4. vbi scripti. & hoc est introductum, vt lites breuientur, quæ prolongantur ex impetratione tot rescriptorum, antequam sint à iudicibus comprobata, saltem ante illam constitutionem. Nota tamen non valere procellum factum ante rescripti presentationem vt docet Spec. in titu. de rescript. presenta. Bal. & Purpura. in l. eum qui. ff. de iurif. om. iud. Felin. in ca. si. col. pen. de præsumpt. & in ca. cum ex officij. col. 12. de præscript. 3.

Oppositio partis est necessaria contra iudicem cognoscentem.

100 Quinto si iudices secundi rescripti nulli, vel primi velint cognoscere, debet opponi exceptio, & postea si cognoscant, debet pars appellare, aliàs approbare censereur processum. per textum in cap. cum dilectus. de electio. & in cap. ex parte M. de appellatio. & ista opinio seruatur in curiis, alioqui valebit processus, quicquid dicat Panormita. in dicto cap. ceterum. & sequaces. Et primam opinionem communem & seruandam asserit Franciscus Curt. consilio 175. contra ca. colum. 2. Et quod valeat processus si pars non opponat, firmat Panor. sibi contrarius in cap. cum contingat. nu. 2. de rescript.

Rescripta iustitiæ eiusdem date nulla.

101 Sexto si duo fuerint rescripta, ad diuersos iudices impetrata, & dubitetur de prioritare, quia sunt eiusdem datæ, tunc neutrum valebit. per textum, in dicto c. 2. de offic. deleg. vbi interrogandus erit princeps.

Index petitus datur saluo iure recusationis.

102 Septimo quamuis olim non esset solitum dari iudicem ab altera parte petitem, nisi in verendum iudicis petiti. l. obseruandum. ff. de iudi. hodie solet dari iudex petenti saluo iure recusationis. c. causam. 2. & c. insinuante. de offic. deleg. gl. in c. ad hæc. de rescript. & hoc iure vtimur in Francia

Francia: & quamuis in rescripto non dicatur Saluo iure recusationis, tamen semper exceptum censetur. cap. ad hæc. vbi glo. de rescript. doct. in rubri. de appellatio. & in cap. suspitionis. de offic. deleg. & hoc in ciuilibus. In criminalibus vero solet interrogari reus, an aliquam suspitionis cautam habeat contra talem, & talem iudices: & si dicat se non habere, dicitur an velit eos in iudices habere, qui ei dabuntur, si non dissentiat, vel causam aliquam contra eos non adducat, quia durum est coram iudice suspecto litigare. cap. cum inter. de exceptio. Ideo debet delegans videre, vt iudices non suspecti dentur, nec hæreticus iudex dari debet contra hæreticos, vel pro illis, quia semper eis faueret, etiam si modica in sit suspicio, nec etiam si sit aliqua suspitione notatus.

Speciale rescriptum derogat generali.

103 Rescriptum speciale derogat generali, etiam non facta illius mentione. cap. 1. & cap. pastoralis. in fin. eo. facit cap. studuisti. de offic. lega. Siue fuerit prius impetratum, siue postea, quia generi per speciem derogatur. per regul. iuris in sexto. & quia generalis dispositio, quæ sequitur non refertur ad decisionem speciale. argu. l. doli clausula. ff. de verbo. oblig. l. sanctio legum. de pœnis. & ideo rescriptum generale secundò impetratum non tollet primum speciale.

Speciale quando rescriptum dicitur.

104 Si autem vtrunq; sit generale, illud quod est magis speciale attenditur. l. seruo. ff. de pecul. lega. Et dicitur magis speciale illud, quod respicit personas, si alterum respiciat causam, vt si causæ pupillorum alicui committantur, alteri vero causæ vltimarum voluntatum, si contingat causam substitutionis agi contra pupillum, is erit iudex, cui causæ pupillorum commissæ sunt. Bald. in l. 1. quæst. 3. ff. de offic. consul. & in l. executorem. col. 5. C. de execu. rei iudica. Decius in dicto cap. 1. num. 71. Idem in rescripto habente causam magis fauorabilem. vt docet Bart. in extrauag. ad reprimendum. in verb. non obstantibus, quem sequitur Paulus Castren. in l. non est nouum. ff. de legib. sic consuluit Deci. consil. 3. & diligenter.

Priuegiū secundum non derogat primo.

105 Secundum priuegiū non derogat primo. c. veniens. de prescript. siue sit speciale, siue generale. glo. in summa. 25. quæst. 2. in fine. & in regul. generi. facit l. 3. C. de silentiar. lib. 12. & l. in l. postquam liti. C. de pact. quia priuegia non æstimantur ex tempore, sed ex causa. l. priuegia. ff. de priueg. credit. Hodie videntur sublatae difficultates istæ, cum in singulis literis soleant poni, non obstant. Valde generales, & clausula, etiam si expressa sit faciendâ mentio, ob id ista non fulius pertrahabo, quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur, etiam de hac clausula dixi in forma manda. ap. tolic. in concor.

Clausula non obstat in literis ual de generalis poni solet. Rescriptum non faciens mentionem de priuegio an ualeat.

106 de priueg. credit. Hodie videntur sublatae difficultates istæ, cum in singulis literis soleant poni, non obstant. Valde generales, & clausula, etiam si expressa sit faciendâ mentio, ob id ista non fulius pertrahabo, quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur, etiam de hac clausula dixi in forma manda. ap. tolic. in concor. 107 Rescriptum non faciens mentionem priuegij, valet. cap. 1. vbi docto. de liti. contestat. in 6. & in cap. 1. de rescript. Quod est verum, quando priuegiū respiceret merita causæ, seu ius partis, tunc rescriptum non derogat priuegio, nec sit præiudicium parti habenti ius, quia illud poterit etiam coram iudice rescripti pars allegare, ob id rescriptum valebit. Vnde priuegiati, vt non soluunt decimas de terris, quas propriis manibus colunt, poterunt conueniri in vim rescripti, & ipsi priuegiū allegabunt. cap. ex parte. primo. de decim. & illud exhibebunt. cap. cum personæ. de priueg. in sexto. Vel si princeps concesserit mihi immunitatem, postea generali edicto imponit onera, non intelligitur tollere meum priuegiū. Bal. in dicto cap. 1. colum. penul. nume. 16. Vbi plus dicit generale statutum non tollere priuegia, nisi de ipsis mentio fiat derogatoria, nec tollit speciales consuetudines, nisi contra ius inducæ sint, vel sint illicitæ, vel expressæ. l. 3. §. diuus. ff. de sepul. viol.

108 Si ergo per rescriptum, vel mandatum tolleretur ius, non valeret mandatum, vel rescriptum non facta priuegij mentione. c. constitutus. de rescrip.

Si autem impeteretur rescriptum contra priuegiū concernens dilatoriam, seu iudices, non valebit non facta mentione priuegij. per textum. in cap. cum ordinem. de rescript. vnde si impetrem rescriptum contra scholasticum habentem suos iudices. vt in auth. habita. C. ne filius pro patre. non valebit rescriptum: quia derogaretur iudicibus iam datis quoad cognitionem. per cap. ceterum. de iudic. Barba. & alij in dicto cap. cum ordinem. Et sic non valet regulariter rescriptum contra priuegiū, si non fiat priuegij mentio, si illi priuegio derogetur, aliàs contra. Idem si priuegiū det formam rescriptis impetrandis, vt non valeat rescriptum, nisi facta mentione illius formæ, & ordinis. per dictum cap. cum ordinem. vbi alia super hoc videri poterunt.

Literæ an sint in totum nullæ.

109 Sapius etiam dicitur rescriptum non valere, vel propter subreptionem vel obreptionem, aut aliàs. Quæro an sit in totum nullum, vel in illo articulo tantum, in quo falsum expressum est? Respond. Si vitium respicit totum rescriptum, tunc totum rescriptum vitabitur, ut potè quando manifestum est in constructione peccatum. vt in cap. ad audientiam. 1. de rescript. & ibi Bal. & alij per illud verbum, fidem te nolumus adhibere, vel subreptio fuit causa obtinendi rescriptum super omnibus, tunc in totum corrumpitur. cap. constitutus. vbi glo. & Panor. & in c. super literis. de rescript. Carol. Ruinus, consil. 70. quia. nume. 11. in quinto volu. Idem si sit contra stylum. c. quàm graui. de iio crimine falsi. Idem est quando exprimitur falsum, quia mendax preator carere debet penitus impetratis. cap. sedes. de rescrip. quia non est tam odiosus tacens verum, quàm falsum exprimens, quia ex ignorantia hoc tacere potuit, sed dolus in exprimente falsum præsumitur. Panorm. ibidem. & Lopus alleg. 89. in Dei nomine, & c. factum super quo. tamen idem in vtroque est dicendum, quando dolosa est subreptio, tunc nullum in totum est rescriptum. per text. in dicto cap. super literis. de rescript. Idem quando connexitas est, vt quia in persona est commissâ subreptio, tunc in totum vitatur rescriptum. c. sedes. & ibi Panor. vlti. not. de rescri. & in dicto c. constitutus. in 1. glo. & in c. super literis. nu. 5. in si. ibidem.

Subreptio in uno articulo in toto.

111 Alioqui regulariter subreptio in vno articulo, non vitiat capitula separata, & diuisa. vt est text. in cap. si eo tempore. de rescrip. in sexto. vide regulam sic constitutam, cum limitationibus, per Fel. in dicto cap. sedes. & per Riminald. & Ias. in l. si ex falsis. C. de transac. Carol. Ruy. dicto consil. 70. quia id de quo. col. 3. num. 8. & 11. in quinto volu. vbi dicit maxime procedere, quando vnum capitulum gratia tendit ad commodum vnus, & aliud ad commodum alterius. Nam vnus factum alteri nocere non debet. l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pactis.

Subreptio quomodo tollatur.

112 Notandum est, quod subreptio tollitur per clausulam motus proprii. c. si motu proprio. de prebend. in sexto. Sexaginta alios effectus illius clausulae cumulaui in forma mand. in vero. motu proprio, in concor. Francie.

Secundo etiam tollitur per clausulam non obstante. c. non potest. de prebend. in sexto.

113 Tertio per clausulam, si non sit alteri ius quaesitum: ipsa enim tollit omnem subreptionem, que a tertio allegari posset, dicente sibi rescriptum praedictale. nec est opus alia mentione colorate possessionis. Cardinal. consil. 94. nobiles viri, quia rescriptum videtur concedi sub conditione, si non praedictetur alteri in iure quaesito. c. quamuis. de rescrip. in sexto. & cap. si postquam. de prebend. illo libro. hoc docet Fel. in cap. super literis. col. 7. nu. 11. de rescrip.

Quarto idem in clausula, ex certa scientia. glo. in c. 2. de filiis presbytero. Bauer. in §. haereditas. col. 6. de haeredib. instituend. in insti. Fel. in c. cum inter. de exceptio.

Quinto idem dicunt quidam in clausula. Ex plenitudine potestatis, cum tantum operetur sicut motus proprius. vt consuluit Alexand. consil. 33. in quinto volu. & Barba. consil. 27. in secundo vol. & consil. 13. col. 3. in 3. volu. & Hippo. in l. de vno. nu. 24. ff. de re iud. alibi dico.

Sexto clausula pro expressis habentes. Fel. in c. in nostra. correlat. 9. de rescrip. Dec. consil. 341. viso puncto. col. 1. Ego plenissime scripsi in forma mand. in verb. pro expressis. in concor. Francie.

Septimo idem dicunt quidam in clausula suppletentes omnes defectus, de qua consuluit Dec. consil. 341. viso puncto. col. 2. Panormit. & alij in cap. illa. de electio.

Quotuplex sit rescriptum.

114 Decimo quarto quotuplex sit rescriptum: Respon. Imperator in rubri. C. de diuers. rescrip. dicens varia ac diuersa esse rescripta, sed in duo membra nos partiemur: quoddam enim est rescriptum gratia, quoddam iustitia. Haec diuisio probatur in extrauagan. sedes apostolica. de offi. deleg. in communib. Hostien. in summa de rescrip. & alia sunt communia, quae quidam vocant mixta, quae tamen sub simplicibus contineri aiunt Ias. & ceterior. in l. 2. ff. de verb. oblig. & in §. omnium. de actio. in insti. & ob id voco ea communia, quia & a Papa, & a secularibus principibus concedi possunt, sicut iureconsul. vocant communia praediorum rusticorum, & urbanorum: & Imperator communia vtriusque iudicij, & communia de legat. & fideicom. & communia de manumiss. communia de vlu. cap. Sic & legitimationis rescriptum, & alia multa communia sunt, quae scribo in praxi beneficial. Solent autem concedi & a Papa, & a principibus secularibus, ad diuersa tamen tendunt, & varia concedunt, vt plene explico in dicta praxi benefic.

Rescripta gratiae & iustitiae quae.

115 Rescripta gratiae sunt, in quibus aliquid gratiose conceditur, & de his quae a Papa conceduntur, quae beneficiale tangunt materiam, plene scripti in praxi beneficiali, & differentias inter rescripta gratiae, & iustitiae, ibi videre licet. Alia autem rescripta gratiae, seu literae, quae a secularibus conceduntur principibus sunt remissiones, gratiae, & indulgentiae: de quibus ff. ad senatusconsultum. Turpil. & in rubri. C. de abolitio. & ego tractabo in his ordination. Regis, in tract. de remissio. & gratiis, & indulgentiis.

116 Rescriptum iustitiae est quod ad iustitiam administrandam tendit, vt si detur iudicibus delegatis potestas ius, & iustitiam partibus administrandi. Calder. in consil. vlti. rubri. de rescrip. vt in toto titulo. de offic. deleg. Vnde si in rescripto narretur aduersarium indebitum contradicere, censetur ad iustitiam tendere. Barba. in rubri. eo. col. 2. vel si Papa mander in rescripto sine canonico terminetis, quod in spiritualibus facere consuevit, in temporalibus vero dicere solet, sine debito terminetis. tex. in cap. 1. de confirma. vul. glo. in c. ex conuersione. in fi. de resti. spol. Bal. in rubri. de rescrip. nam spiritualis causa est iure canonico decidenda. c. super specula. de priuileg. alia per leges vel canones finem debitum accipere oportet. cap. venerabilis. de iudic. Et ista rescripta tria continere membra dicit Gomef. in rubri. de rescrip. in sexto. num. 15. Nam quaedam conceduntur per viam breuis, de quo plene scribo in praxi beneficial. alia per viam commissionis, alia per viam rescripti specialiter nuncupati.

Literae commissionis quae sunt.

117 Rescriptum per viam commissionis a Papa emanans est, quando ipse alicui Episcopo, vel vni ex Dominis de Rota, seu duobus, aut pluribus alijsve causam committit. cap. ceterum. cap. sedes. & sequen. de rescrip. & in cap. 2. de dolo. c. cum olim. de offic. delega. vide in regul. cancellar. 31. Et solet sic fieri, Dignetur S. V. causam & causas, quam & quas deuotus S. V. orator, N. clericus Parisien. diocesis habet, & mouet, habereque & mouere vult, & intendit contra, & aduersus quendam Ioan. assertum clericum, aduersarium, omnesque alios, & singulos sua communiter, vel diuisim interesse purantes, de & super Parochiali ecclesia N. dictae diocesis, quam quondam B. dum viueret obtinebat, rebusque alijs in actis causae huiusmodi latius deducendis, & illorum occasione alicui ex Roma. Pontificis de vestri sacri palatii causarum auditoribus committere audiendas, cognoscendas, sineque debito terminandas, cum omnibus, & singulis, earum incidentibus, dependentibus, emergentibus, & annexis, cum potestate dictum Ioannem, omnesque alios,

alios, & singulos supra dictos, & in executione citationis praesentium vigore ad partes decernenda nominandos, in Roman. Curia, & extra eam, & in partibus quoties opus fuerit. Et istae commissiones, quae fiunt auditoribus, potius sunt distributiones nullam iurisdictionem habentes, secundum Fel. in rubri. de rescrip. col. 2. plus dicens impetrationes commissionum quae fiunt talibus, etiam si obtenta sint ab excommunicato valere ad limitationem. cap. 1. de rescrip. lib. 6. & alia scripsi in interpretat. cap. postulastis. de cleri. excom. ministran. vnde si causa delegetur alicui, vt cognoscat de re ad Titium pertinente, iudex poterit & de possessorio, & de petitorio cognoscere: quia verbum pertinere amplissime patet, in l. verbum pertinere. vbi abunde scripsi. ff. de verborum signific.

Commissio a Rege concedi solet.

118 Commissio etiam dari solet a Rege, & solet interdum committere per literas, quod audiantur testes in aliqua prouincia. in authenti. apud. iuncta. iudices. C. de fide instrum. Qui aliquando audiuntur ratione processus, vt ibi interdum propter suspensiones iudicum, seu conciliariorum, vt in tracta. de euocat. & de supplica. in primo Tomo ordinatio. Regiar. interdum ad futuram rei memoriam. l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad legem Aquiliam. c. fina. vt lite non contestata.

Interdum conceditur rescriptum commissionis propter vtilitatem iurisdictionis, vel aliam, vt si erigi petatur nouum tribunal, vel an illud transferri in alium locum sit vtile nec ne, vel super alia vtilitate, & tunc solet committi alicui magistro libellorum, vel alteri, cui Rex committere voluerit. Et istae commissiones pro variis rebus variari solent, & istud peticum solet postea concedi propter hoc, quod in commune vtile est, vt docet iuriconsul. in l. 3. §. vtrum. ff. ad Senatusconsultum. Sylla.

Delegare quando commissarij Regij possunt.

119 Et isti commissarij deputati etiam a Papa, vel a Rege, non possunt aliis committere, cum sint nudi ministri. clem. 1. de officio delega. si iudices fuerint, contra. vt ibi in text. & glof. nam in c. si pro debilitate, vel pro qualibet alia graui causa, vel necessitate tractandis causis, quae tibi a sede apostolica committuntur interesse non poteris, liberum tibi sit personis discretis, & idoneis vices tuas committere. ita tamen, quod si res tanti est, consulere te debeant. de offic. delega. & hodie commissarij a Rege non solent delegare negocium sibi commissum: sed si ipse commissus explere non possit, Rex alium in eius locum sufficit, & subrogat, etiam si causae cognitio sit delegata, quia industria persona eligitur, ideo non potest ipse aliis delegare. c. quoniam. §. is autem, de offic. delega. Et quando Papa, vel Rex concedit, vt si non possit cognoscere, talis cognoscat, etiam non poterit primus iudex delegare, quia intelligitur si non possit cognoscere per se. c. coram. de offic. deleg.

120 Commissiones alia possunt fieri non solum a Papa, vel a Rege, sed etiam ab aliis magistratibus, & iudicibus ordinariis. vt dicta iudices. C. de fide instrum. Et quando in commissione est dies praefixus, nisi de communi consensu prorogatus sit, eo transacto mandatum expirat. c. de causis. de offic. delega. vbi additur, quod si pars non pareat iudici delegatio, si certa poena a iure praestituta sit, illa est infligenda, alia est arbitraria.

Litterae de committimus quibus denuntur.

121 Item concedit Rex omnibus priuilegiatis literas, quas de committimus vocamus, in quibus committit causam consiliarij, aduocati, vel procuratoris, seu alterius priuilegiati, consiliariis supplicationum, seu Requestarum. Et sine his literis non solent ipsi cognoscere, vel nisi causa ad eos remittatur a Senatu, vel a magno Consilio, vel alia: vt scribo in ordinatio. Reg. rub. des. Consiliars tenans les Requestes du palais.

Nulla dictio debet esse in rescripto superflua.

122 De rescripto specialiter nuncupato tractatur in c. super literis. de rescri. & in rubri. de precib. Impera. offeren. cum tit. seq. C. Et in rescripto nulla dictio debet vacare, & superflua esse. per l. primam. ff. quod metus cau. glo. in cap. solita. de maiorita. c. si Romanorum. 19. dist. Bald. & Barba. in rubri. eod. quamuis. saepius multa etiam sint clausulae, quae parum profunt, vel repetita. Formam rescripti docet iuriconsul. in l. & Attilianus. ff. de ferui. rustico. praed.

Secunda diuisio rescriptorum.

123 Rescriptorum est alia diuisio: nam quoddam est Obreptitium, Subreptitium, Falsum, Inciuiile, & Irrationabile. In primis videamus quid sit Obreptitium.

Obreperere quid, & subreperere.

124 Obreperere primo secundum Budaeum est latenter progredi, & fallaciter adire, vt serpentes humi repentes solent. Vnde fit, vt quicquid sensum fallat, id obreperere dicatur, vt obreperit non intelletus a senectus. Cicero in Cato. obreperit dies, fames, & obliuio, ac caetera id genus. in l. si quis obreperit. ff. de fals. Ex eo fit vt obreperere pro fallere, hoc est incautum aggredi accipiatur, vt & Vlpia. de Carbon. edicto ait in l. 3. §. puberi. ibi, sed si cum esset pubes, quali impubes obreperit, dicendum est nihil enim egisse. Accursius, obreperit existimauit, ab obripiio esse, ac preces obreptitias & subreptitias. Per. ab obripiendo & subripiendo, dictas esse tradidit, inferius dicam, quid sentiam. Obreperere ad magistratum dicitur, qui falsa specie, vel probitatis, vel doctrinae ad magistratum assumitur, & vt vulgo loquimur, per hypocrisim, vel per abusum. Budae. Et obreperere iudici per acta, vel libelli interpellationem, pro eo quod est falsum se insinuare, & praetextum facere. l. si quis obreperit. ff. de fals. Oldendorp. de copia verbor. Vnde dicunt obreperimus, cum tacendo aliquid impetramus, quod exprimere necesse erat, expressumque principem a concessione alienasset. facit l. sed si hac lege. §. patronum. ff. de in ius vocan. ibi dum arrogantur per obreptionem. cum enim hoc ipso quod arrogatur, celat conditionem, ergo in celando consistit obreptio. facit l. si fideiussor. §. si cum debitor. ff. mand.

125 Subreperimus vero, cum a principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus. Puta rescrip

Subrepti-
cū, & obre-
ptium.

rescriptum, priuilegium, & alia: hoc Spiegel. in suo dictionar. † Ego autem sententiam Budai
probo, quod deducatur obrepticium à verbo obrepro, non obripiō, & pro hac sententia est text.
quem non adducunt doct. in l. si fideiusor. §. si cum debitor. ff. manda. ibi ne forte creditor obre-
pat, non dicitur obripiat, sed ad elucidandum obrepticium & subrepticium, arbitror non esse fa-
ciendam differentiam an ex vno, vel altero oriatur, cum in idem conueniant. Nam siue subrepti-
cium à subripiō dicas, quod est clam aufero, siue per mendacem narrationem impetro, siue ab
obrepro, quod significat clam & latenter aggredi, & fallere, semper rescriptum subrepticium dice-
tur, & obrepticium, in quo veritas precibus, & postulationi non est adiecta, vt exponit tex. in di-
cta l. si quis obreperit. de falsis. Nam quod in principio obreperit, dicit, postea exponit, veritatem
precibus non adiecit, quod potest esse, & tacendo verum, & exprimendo non verū. Et ideo obre-
pere non accipitur in his legibus simpliciter pro fallere: vt dicit Budæ. sed pro eo, quod veritatē
non adiecit. Et sic hodie promiscuē vtiuntur. Nam obreperere quis etiam dicitur, cum exprimitur
falsitas, quia veritatem precibus non adiecit. per l. si autem. §. i. ff. de nego. gest. ibi. Item si fundum
tuum, vel ciuitatis per obreptionem petiero, negocium tuum gerens, vel ciuitatis. Ergo etiam in
non veri expresse consilii obreptio: vt ibi dicit glo. forte dicens me habere mandatum, cum
non haberem. facit l. magis puto. §. penul. ff. de reb. co. ibi. Manet actio pupillo, si postea probari
possit obreptum esse prætori. l. cum verò. §. subuentum. ff. de fideicom. liberta. & probat tex. in l.
vna. C. si nup. ex rescri. petant. vbi quod in principio vocat subrepticium, in fine obrepticium, &
huius est sententiæ Bar. las. & alij in l. 2. C. si contra ius. Panor. & alij in c. super literis. eod. Et hoc
iure vtiuntur practici, vt nullam assignent differentiam inter hæc duo verba, & vnum sine alio
non solent proferre in impugnantibus rescriptis.

Obrepti-
cū, & sub-
repticium im-
petrati nul-
lū asserti su-
nt.

126 Obrepticium & subrepticium nullum asserti fructum. l. 2. C. de legib. & l. fin. si contra ius.
Imò iudices si dissimulauerint, vel vterius litigantem audierint, vel ad aliquid allegandum ad-
miserint, triginta librarum auri condemnatione plectendi sunt. Ibidem nam mendax precator ca-
rere debet impetratis. l. & si legibus. C. si contra ius. c. sedes. in fi. cod. dicitur in praxi beneficiari.

Sufficit sa-
tis esse nar-
ratum.
Falsum ex-
primere, de-
betur esse
quàm uerum
tacere.

127 Tamen notandum est rescriptum non posse impugnari, licet ex gestis aliquid omisissum sit.
dum tamen factum sit sufficienter narratum, & non tacuerit pars ex dolo illud, quod potuisset
mouere concedentem ad negandum. l. i. C. si contra ius. c. postulasti. de rescri. Vide Soci. consil.
128 164. vifa bulla. col. 2. in 2. vol. † Sed detestabilius est, & grauius, falsum exprimere, quàm
verum tacere. teste Panor. in cap. quia circa. de consangu. Sed quoad effectum nihil, quia nec li-
tera subrepticæ, nec obrepticæ valent. sed nō punitur pœna falsi is, qui verum tacet, vel falsum
Papæ dicit in literis, sed caret impetratis. c. super literis. de rescri. plenè Feli. in rubr. Ibidem, quia
aliud est falsum dicere, aliud facere, de quo infra dicam. nam qui falsum dicit mendax est, qui
immutat veritatem, & falsum committit falsarius est: de quo per totum titu. de crimine falsi. & ff.
& C. de falsis. & l. si legibus. C. si contra ius. Bal. & alij in c. cum dilecta. de rescri. & quomodo
tollatur subreptio, scripsi superius in quæstione nona, in fine.

Falsum re-
scriptum
quid, & an
differat à
subreptio.
Declaratur
h. sicut.

129 Aliud est falsum rescriptum: & est illud quod nunquam à Cancellaria, vel à principe ema-
nauit, sed priuatus sibi effinxit: aut alius vt patet in rubri. de crimine falsi. c. licet. & c. quàm graui.
& per totum, glo. in c. in memoriam. 19. dist. Vnde dicit glo. in l. sicut. C. de pagan. quod si aduer-
sarius retinet instrumentum, quod credo falsum, possum illud vi eripere, & ad principem referre,
sed non frangere, quamuis glo. dicat contrā. Sed tex. ibi dicit, si quod rescriptum, si qua lex forte
prætenitur, abreptæ huiusmodi charæ ex eorum manibus, ad nostram sciētiam referantur. Sed
hodie per iudicem fieret, & arrestaretur in manibus scribar, seu Grapharij, quia non debet quis sibi
ius propria auctoritate dicere. l. extrat. ff. quod metus cau. Et vbi rescriptum est de falso sus-
pectum, clausula, De plenitudine potestatis nihil operatur, imò magis reddit suspectum illud rescri-
ptum, quia stylus scribendi præuaricatur propter clausulam insolitam, gloss. singul. in l. si quis. ff.
de condi. instri. Bal. in rub. eo. de rescri. col. 2. Sed in dubio præsumitur verum. l. si peculium. in
fi. ff. de pecul. lega. Et ideo is qui allegat falsum, vel subrepticium, hoc debet probare. c. accedens.
de crimine falsi, quia ei qui dicit & c. l. ei. ff. de probat. l. actor. C. eo. vt dixi in 9. quæst. supra. Pu-
nienti enim sunt iudices decem librarum auri multa, qui vetuerunt precum argui falsitatem. l.
puniri. C. si contra ius. dicitur in artic. 2. infra eodem.

Rescriptum
in dubio
presumitur
uerum.

Inciuales li-
tere & ir-
rationabi-
les.

130 Item Francia pragmatij vocant inciuale, & irrationabile rescriptum, in quo veritas narra-
tur quidem, sed est contra ius, vel contra id quod æquum, & bonum est, vel publicam vtilitatem.
sic vocat Iuricons. inciuales pœnas in l. moris. §. sed & damnare. ff. de pœnis. Facit l. inciuales C.
de rei vendi. l. 2. C. de inoffic. testa. l. inciuailem. C. de fur. & l. medicus. ibi, inciuaile factum. ff. de vari-
is & extraor. cogni. l. inciuaile. ff. de legib. Et vide in art. 2. infra eo. in his ordinat. Reg.

Praxis Gal-
licæ in oppu-
gnandis re-
scriptis.

Irrationabile rescriptum, quod est contra rationem, & rationi obuium, de quo tex. in cap. cau-
sam. 2. in fi. de testib. & dicitur communiter in rescriptis in hoc regno, non obstant litteris obrepticis,
ou subrepticis au contraire. Etiam si non diceretur, non obstant quelconques lettres, intelligeretur de in-
ualidis, nota. in c. causam. de rescri. las. consil. 233. col. 7. in secundo volum.

131 † Et in praxi hoc iure vtiuntur, vt procuratores, & aduocati contra rescripta soleant dicere
his Gallicis verbis, *Je dis que ces lettres sont subreptices, & obreptices, inciuales, & irraisonables.* Nam
potest esse, quod pars dixerit veritatem, & princeps non concedenda concesserit, vt si alicui in-
dulgeat, ne debita sua soluat, hoc inciuaile est, & irrationabile. l. 2. C. de precib. Impe. offeren. Vel
post

post rem venditam traditam, si quis impetret, quod ei restituatur, hoc inciuaile est l. inciuaile. C. de
rei vendica. etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescin. vendi. nisi sit minor, vel do-
lus inlicita: aut alia causa. vt dico in tracta. de rescis. contra. & inferius.

Littere inci-
uales sunt
reijcienda.

132 Item is cui dirigitur rescriptum inciuaile, non tenetur illud comprobare, seu vt practici di-
cunt, interinare, sed illud reiicere debet. **tex. in cap. si quando.** eod. & not. Bal. in l. puniri. C. si con-
tra ius. contra miseros prælaros, & rescriptorum executores, qui admittunt, & comprobant quæ-
cunque rescripta, non aduertentes an sint iusta nec ne, vnde Innocentius in capit. inquisitioni.
de sententia excommunicationis pulchrè ait, quod si ex mandato Papæ, & rescripto, principis
oritur scandalum, iudex non debet exequi illud rescriptum, nec subditus parere. cap. Iulianus.
cum sequen. 9. quæst. 3.

Papæ pro
indigno scri-
benti an sit
parandum.

133 † Imò si Papa scribat pro notoriè indigno, tale rescriptum præsumitur subrepticium, &
non est seruandum. Anto. But. in cap. cum adeo, de rescri. vt si conferat in Francia ignaris paro-
chiales ecclesias in ciuitatibus, vel villis muratis sitas contra §. statum. 2. de collat. in concord.
Barba. in rubri. eod. in cle. col. 17. facit tex. in cap. eam te. de arate & quali. ibi, nec aliqua occasio-
ne, vel etiam literarum nostrarum obtentu institui patiaris, quæ scientia, moribus, & arate confi-
lij non congruant institutis, tamen in his literis non licet de principis potentia disputare, vt in l.
1. ff. de conti. princi. sed de voluntate & scientia, vt in quæstio. 12. inferius plenè dicitur.

Subrepticium
rescriptum
non ualeat.

134 † Et rescriptum iusticiæ per falsi suggestionem, vel veri suppressionem non tenet, si dolo
impetratum fuerit. cap. super literis. de rescri. l. præscriptione. C. si contra ius. Imò quando subre-
ptum est in rescripto, illud per insidias elicium censetur. cap. veniam. 35. quæstio. 9. In dubio ta-
men præsumitur quod ex simplicitate, & ignorantia fecerit. glo. ibi in dicto c. super literis. quam
doct. probant. sed Hosti. distinguendum censet, an impetrans fuerit doctus, vel ignorans. per glof.
in l. dolum. C. de dolo. l. sed si maritus. ff. qui & à quib. c. 2. de renuncia. in sexto. Bal. in l. & si legi-
bus. C. si contra ius. & Barba. in rub. de rescri. in cle. col. 20.

Odiolum, fa-
uorabile, &
mixtum.

135 Item rescriptum adhuc diuiditur, quoddam est odiosum, fauorabile alterum, & aliud mix-
tum. Odiosum quod in odium aliquorum, vel alicuius datur, vel pœnam, aut odium continet, &
hoc restringitur. art. l. cum quidam. ff. de lib. & posth. vt si mandetur quod tam priuilegiati quàm
non priuilegiati teneantur soluere Regi, vel alteri centum, non comprehenduntur hi, qui priuileg-
ium in corpore iuris clausum habent. per tex. iuncta glo. in l. 2. §. legatis. ff. de iudi. quia hoc odio-
sum est. vt scripsi in scholastic. priuileg. 179. Fauorabile quod fauorem continet, & hoc ampliatur
l. placet. ff. de liber. & posthu. quæ rescripta gratiosa vocat Ioan. Monach. eo. tit. in sexto. Mixtum
quod partim fauorem, partim odium continet, argu. l. sed si hac. §. fin. ff. de in ius vocando, & hoc
nec restringi, nec ampliari debet. nisi quoad ea, quæ sunt consequutua rescripti. l. qui procurato-
rem. ff. de procura. Vide in l. venia. C. de in ius vocan.

Conclusio in
rescriptis at-
tendenda.

136 † Et in his rescriptis attenditur conclusio. Bald. in l. præscriptione. in fin. C. si contra ius, si-
cut in contractu. l. si uoluntate. C. de rescinden. vend. & in libello doct. in l. edita. C. de eden. l. i. ff.
illo tit. Et ad iustificandum placitum, seu rescriptum Regis sufficit quæcunque occasio. Bal. in c.
ecclesia. col. penul. vt lite penden. refert las. in consil. 144. circa primum. col. 3. volu. 2.

Integrè
sunt produ-
cende literæ
Regiæ.

137 Insuper hæc rescripta nihil operantur, nisi integrè producantur. Bald. & Barba. in rub. de
rescri. allegant Specu. in tit. de rescri. præsertim in prim. versicu. obicitur. argu. l. inciuaile. ff. de le-
gib. & integrum dicitur, quod ex omnibus suis partibus constat, ita quod totum legi possit ad
verbum. l. fin. C. de precib. Imper. offeren. cap. contigit. de fide instrumen. Et sic intelligi debet or-
dinatio Regia posita in rubri. *Des lettres d'estat.* artic. 4. vbi dicitur quod nullus debet admitti ad
allegandum literas status, nisi promptam illarum fecerit fidem. Et hanc fidem oportet, quod fa-
ciat integram, quia non sufficit partem literarum producere, & partem non, vt ibidem dico. &
in tract. de liter. dilato. artic. 3. & quid dicatur integrum abundè scripsi in l. sylua. §. integra. ff.
de verb. signific.

Subreptio
intra quod
tempus op-
poni possit.

138 Quæro intra quod tempus possit de subreptione excipi? Respon. quando in literis gratiosis
interuenit subreptio, tunc aut opponitur dilatoriè contra literas. vt in cap. ad audientiam. secundo
de rescri. cap. si super gratia. de officio delega. in sexto. & tunc opponi debet ante litem conte-
staram, sicut omnes dilatoriæ. c. pastoralis. de except. cap. inter. de re iudic. Si verò opponatur pe-
remptoriè contra gratiam, & tunc poterit vsque ad sententiam opponi, sicut in aliis peremptoriis.
Innoc. Panorm. & alij. in c. constitutus. in fin. de rescri. Et quando dilatoriè opponatur, decla-
rat Bart. in l. cum quærebatur. in fin. ff. iudicat. solui. & in l. i. in fine. C. de ordi. cognit. Si verò aga-
tur de rescripto iustitiæ, tunc regulariter in initio litis opponi subreptio debet. Ita demum. C. de
procurato. vide quæ scripsi in tracta. excep. in excep. rescripti.

Effectus re-
scriptorum
& utilita-
tes.

139 Vnde imò vidèdum est, quis sit rescriptorum effectus? Respon. multi sunt, ac eorum
utilitates, vt inferius statim apparebit. (Et dicit tex. in l. si vnum ex fami-
lia. in fin. ff. de lega. 2. rescripta summam habere vtilitatem & effectum vt sequitur.)

Primus est, vt laxetur per ea aliquid de iuris, vel ordinationis rigore. l. cum hic status. in princ.
ff. de donat. inter virum & vxor. quod probatur in literis naturalitatis, quæ rigorem legis, & ordi-
nationis mitigant, vt scribo inferius in tracta. De liter. naturalit. Nempe de iure quilibet debet or-
dinari sub titulo ecclesiæ suæ ciuitatis, & illi præfici, & non extraneus. c. r. 70. dist. l. in ecclesiis. C.
de episco. & cleri. *Litteræ enim naturalitatis laxant de iuris & ordinationis rigore, vt etiam extra-*
neus

- nous in ecclesiis Franciæ præficiatur. vt scripsi dicto tit. De liter. naturalit.
- Rescriptū declarat.** 140 Secundo rescribit Imperator, vt declarat constitutionem iuris. l. rescripto diuorum fratrum ad Rutilium Lapum ita declaratur constitutio. ff. de mune. & honori. l. 2. in fine, de iure immunit. l. si hominem. in fin. ff. de positi. l. cum pater. de pactis dotalib.
- Confirmat iur. le.** 141 Tertio rescriptum confirmat, quod alias est inualidum, vt in rub. de confirma. vtili vel inutili. in decretal. & in l. semper. in fin. ff. de iure immunita. ibi, idque etiam confirmatum videtur rescripto diuini. l. si idem ibi, quæ sententia rescripto Imperatoris nostri Antonini confirmata est, ff. de iurisdit. omn. iud. l. adoptio. non iure facta à principe confirmari potest. ff. de adoptio. Quamuis violenta possessio non possit rescripto confirmari. l. auctoritatem. C. vnde vi.
- Remittit princeps negocia rescriptis.** 142 Quarto per rescriptiones negocia Imperator remittit ad præfides prouinciarum. l. generaliter. ff. de offi. præsi. Et hoc patet in rubri. de euocatio. ordinat. & vt ibi scripsi in primo Tomo constituit. Regiar.
- Vires sumit rescriptum à principis intentione.** 143 Quinto rescriptum vires sumit ab intentione rescribentis. cap. ad aures. ibi, cum non sit intentionis nostræ. de rescrip. cap. fin. ibi nostra feratur intentio. ibidem. l. ex facto. in prin. ibi, beneficia quidem principalia ipsi principes solent interpretari. vbi Ias. ff. de vulg. Et intentio principis, talis esse præsumitur, vt alius non grauetur, nec iniuriam patiatur. teste Bal. in dicto c. ad aures. facit c. quamuis. de rescrip. in sexto. etiam si motu proprio concessum sit, quia hæc voluntas similis est testamento, in quo iniuriam testator facere non præsumitur. l. impuberi. ff. de administr. tut. de voluntate. vide Feli. in c. sciscitatus. col. 8. nu. 13. de rescrip.
- Limitat ius.** 144 Sexto rescriptum limitat ius. in l. 2. §. verba. ff. ad Velleia. ibi, sed ita demum eis subuenit, si non callidè sunt versati, hoc etiam diuus Pius, & Scuerus rescripserunt.
- Interpretatur.** 145 Septimo voluntatem defuncti interpretatur. l. licet. ff. de leg. 1. l. vnum ex familia. §. si. ff. de leg. 2. & potest sumi argumentum à contrario ex rescripto. per l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mand. Barba. in rubri. de rescrip. in cle. col. 20. & Conserus in sing. incip. Argumentum. Et illa interpretatio in similibus casibus ligat. l. si. §. definimus. C. de legib.
- Geminatum rescriptum quid proficit.** 146 Octauo geminatum rescriptum operatur tantum, quantum clausula motus proprii. teste Bal. in l. nec damnosa. C. de precib. Impera. offer. argu. §. & hoc verò iubemus. in authen. vt nulli iud. colla. 9. iuncta l. C. de peti. bono. subla. li. ro. sequitur Roma. in repet. l. si verò. §. de viro. Fal. len. 31. ff. soluto matri. refert Barba. in rub. huius tit. in clem. col. 16. non tamen inuenio, vt tot effectus habeat sicut clausula motus proprii.
- Illicitum rescriptum factum licitum.** 147 Nonò illicitum facit licitum, & permissum, nam & fœminæ ex rescripto principis adoptare possunt licet de iure sit illicitum. §. fœminæ. de adopt. in insti. l. nam & fœminæ. & l. nonnunquam. ff. illo titulo. & sacrilegij instar est, diuinis super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis, obuiare beneficiis. l. sacrilegij. C. de diuer. rescrip. & solet impetrari à principe, vt intra legitimum tempus mulieri nubere liceat. l. solet. ff. de his qui notant. infam.
- Dignitas per rescriptum retinetur.** 148 Decimo prodest ad dignitatem retinendam. l. fin. ff. de senator. vnde vidua in dignitate constituta, quæ inferiori nubere vult, potest sibi impetrare, ne nubendo dignitatem pristinam amittat, vt ibi.
- Rescriptum supplet.** 149 Vndecimo vt liceat nubere quibuscunque, ac si Scænicæ filia non esset. l. Imperialis. §. his illud. C. de nup. hoc tamen rarum est, & non seruatum, cum libera sint matrimonia in Francia, etiam vilibus personis.
- Rescriptum impetrans contenta in rescripto.** 150 Duodecimo supplet, cum quæstio decidi non potest. l. mora. ff. de vsur. ibi, diuus quoque Pius Tullio Balbo rescripsit, an mora facta intelligatur, neque constitutione vlla, neque iuris auctorum decisione decidi posse, & c. l. nam vt ait. ff. de legib. & in rub. C. de relatio. & l. quia. de præscrip. verb.
- Forma in uno data in aliis seruatur.** 151 Decimotertio, videtur quis confiteri contenta in rescripto. l. cum precum. vbi addidi. C. de libe. cau. Ioan. And. in cap. si. de iur. iur. in 6. etiam si rescriptum reproberetur tæquam subrepticium. Panor. per illum tex. in c. examinata. no. 4. de iudi. Barba. consil. 18. præclare. col. 11. in 2. vol. quod est verum, si pars acceptaret illam confessionem, secus si impugnaret. Bar. in l. post legatum. col. 3. ff. de his qui. vt in di. Franc. Marc. in decisi. Delphi. quæst. 234. in prima parte. facit quod not. Ias. in l. 1. §. editiones. col. penul. ff. de eden. & consil. 161. in causa. col. 3. in secundo volu.
- 152 Decimoquarto forma data in vno rescripto, ad cognitionem vnius causæ, potest seruari & in aliis. c. multi. ibi, formam ad omnia similia. 2. q. 1. & c. licet. 16. q. 3. ibi, tunc formam pro cæteris scripsimus. tex. in l. Mela. ibi, hanc formam ab Hadriano datam obseruandam esse Imperator noster rescripsit. ff. de alimen. & ciba. leg. vide Feli. in rub. huius tituli. in prin. adeo quod si forma data sit in vno rescripto, & simile emergat negocium, poterit eadem seruari forma. allegat Archid. & Domi. in c. ignorantia. 38. dist. Et ideo interpretatio facta per rescriptum in vno negotio, facit ius quoad omnes. per no. in c. in causis. de re iudi. Roma. consil. 260. in proposito. in princ. ob id doc. dicunt rescriptum vim constitutionis habere, maxime inter partes.
- 153 Ideo rescriptum actoris cogens reum, vt personaliter compareat, extenditur ad actorem, vt ipse etiam sic comparere teneatur. c. 1. de iudic. in sexto. & rescriptum remouens reo appellationem, & actori tollere videtur. Bal. in c. 1. cod. & si causa tractari debeat summarie quoad reum, debet etiam summarie tractari quoad actorem, si conueniatur. cle. sepe. in verb. voluerit. de verb. signifi. Feli. & alij in c. 1. de mutuis petitio.

Limitatur nisi fauor, vel odium, aut summa ratio, aliud in altero induceret. Bal. in dicto c. 1. in fi. de rescrip. & Feli. in rub. col. 2.

Secundo nisi motu proprio concessum esset rescriptum. per l. 3. ff. quod quisque iur. Panor. in c. fi. de mutuis petit. De hoc motu proprio abundè scripsi. in glos. concor. in forma mand. in verb. motu proprio.

154 Decimoquinto ex principis rescripto actio datur. l. eleganter. in princ. ff. de pig. act. Bald. in rub. de rescri. in fi. & ibi Barba. quod est verum, quando rescriptum cõ tendit, & ad cõcedendum ius, secus in aliis rescriptis, quæ cognitionem tantum iudicibus concedunt, & nullum ius parti tribuunt, vt scripsi superius in proxima quæst. in rescripto commissiois.

155 Decimus sextus effectus rescriptorum gratiæ est, vt alicui prouideatur. c. duobus. in fi. cod. in 6. iustitia vero, vt iustitia administretur, & cuique quod suum est reddatur, vt patet. de offi. deleg. per totum. & in rub. ff. de offi. eius cui est mandata iuris. & alij sunt effectus, pro rescripti qualitate vt scripsi in praxi beneficia.

156 Decimosextimo omnes virtutes legis possunt attribui rescriptis principis. teste Bal. in l. 1. & per totum. ff. de natal. resti. l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de ri. nup. l. si cui. in princ. ff. ex quib. caus. maior. & ideo rescriptum vim legis habet. l. cognitio. & ibi. Dec. vlt. no. ff. de iurif. om. iud. Aliquando est lex gratiæ, vt cum fama restituitur. l. 1. §. de qua. ff. de postul. c. cum te. de re iud. per Inno. & alios. & quando bannitum restituit. l. relegati. ff. de pœn. Quandoque est lex odij, vt quando pœnam irrogat. §. sed & quod principi. de iure nat. in insti. & l. 1. ff. de consti. princ. interdum est lex auctoritatis. vt l. 1. C. de his qui ven. ata. impetr. l. 2. de adop. Nonnunquam est lex dispensationis. l. quidam consulebat. ff. de re iud. & l. Barbarius. de off. prat. Item princeps vult omnes actus suos regi à iustitia Poli, & fori, propter tamen modicum excessum non vult vituperari. l. quoties. C. de preci. Impe. offe. Et si excedat partis iustitiam, nunquam præsumitur velle excedere, nisi in modico. Bal. in d. l. 1. ff. de consti. princ. inò secundum eum quicquid placet principi, debet intelligi si sit possibile, & honestum. nam impossibilia princeps non potest, nec ei placent, & impossibile est cuius contrarium est necessarium. Et autem necessarium ius diuinum, ita & naturale, hæc

157 Bald. vbi supra. Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid auctoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerariè, & iniuste factum fuerit, alioqui non. per tex. in c. audita. de resti. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ iure statuta sunt. cap. eam te. de ata. & quali. Sic consuluit Roma. consil. 354. circa propositam. col. 1. & Ias. consil. 213. col. vltim. in 2. volu. Feli. in cap. in præsentia. col. 2. de proba. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis, non obstantibus quælibet litteris à contrariis. & c.

158 Bald. vbi supra. Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid auctoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerariè, & iniuste factum fuerit, alioqui non. per tex. in c. audita. de resti. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ iure statuta sunt. cap. eam te. de ata. & quali. Sic consuluit Roma. consil. 354. circa propositam. col. 1. & Ias. consil. 213. col. vltim. in 2. volu. Feli. in cap. in præsentia. col. 2. de proba. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis, non obstantibus quælibet litteris à contrariis. & c.

159 Decimo octauo rescriptum loco libelli, & petitionis habetur. l. 1. & per totum. C. quando libellus principi datus. vnde sicut non valet libellus si causam ineptam contineat. c. dilecti. de iudi. c. 1. de libel. obla. sic nec rescriptum.

160 Decimonono potest impetrans suo renunciare rescripto, vt vult text. & ibi doct. in cap. ex conuersione. de resti. spol. text. & ibi glos. in clem. constitutionem. in verb. nolle vti. de elect. glos. & doct. in c. cum olim. de offi. delega. Bal. in l. 1. C. vt lite penden. Alexan. consil. 34. Viso themate. col. 2. in primo vol. Etiam postquam iudici est præsentatum. teste Panor. in dicto c. ex conuersione. Arcti. consil. 33. consultatio. col. 2. Etiam post citationem, dummodo parti satisfiat de expensis, & de eo quod interest. Butri. in c. super literis. col. 7. vers. Or aduerte. de rescri. quamuis Panor. teneat cõtra. in dicto c. ex cõuersione. & Roma. consil. 343. ex themate. col. pen. in tertio dubio, quia per præsentationem, & citationem literæ effectæ sunt communes: ideo illis renunciari non potest. Panor. & alij in c. ex tenore. de rescrip. Quorum sententia intelligi & conciliari potest, quando aliquod ius esset parti aduersæ acquisitum, tunc in præiudicium illius partis renunciare impetrans non posset, sed quoad præiudicium renunciatis sic: vt docet Bald. in l. postquam litu. in fine. C. de pact. facit tex. in c. ex parte. in fin. cod. Sicut dicitur de rescripto impetrato ad utilitatem publicam, cui non renunciat impetrans. vt Hostien. firmat in dicto c. ex conuersione. de resti. spol. facit l. 3. §. vtrum. & quæ ibi addidi. ff. ad Senatufconf. Sylla. Feli. in rub. de rescri. col. 2. sed hoc non videtur vtile, nisi dicas quod fortè alio rescripto permittatur, vt quandoque fit.

161 Vigesimo rescriptum appellationem tollere potest in illa causa, in qua conceditur. c. primo de rescrip. Nam quamuis appellatio defensio dicatur, est tamen iuris ciuili, vt dicunt doct. in rub. de appell. vel forma est de iure ciuili, ideo tolli potest, non substantia, quia illa clausula non tollit querelam. cap. pastoralis. in fine. princip. de appellatio. cap. concertationi. ibidem. in sexto. Nec supplicationem. l. si quis aduersus. C. de precib. Imperat. offerend. cum authen. ibi posita nisi remoueatur propter delictum, vel ob contumaciam. clement. vna. de dolo. vel ob infinitatem vitandam. glos. in l. fin. C. vt lite pen. in l. ex consensu. in fi. ff. de appellat. Quod est verum in principe non recognoscete superiorem, sed alius appellationem tollere non potest, nec quidem legatus de latere. Panor. & alij in d. c. 1. eo. quia iuri derogare, nisi quatenus ei permissum sit, non potest glo. sing. in c. fin. de hæretic. in sexto. inferiores tamen appellationem ab interlocutoria tollere possunt per l. fina. C. de senten. & interlocuto. omn. iudi. & ita ferè omnes docent doct. in 162 dicta l. si. Ego verò teneo inferiores non posse appellationem ab interlocutoria, nec quidem à

Actio ex re scripto datur.

Effectus rescriptorum gratiæ ut prouideatur impetranti. Virtutes legis habent rescripta.

Princeps non vult impossibile, nec excessum, nec iniustitiam.

Reuocatio factorum intelligitur de illicitis.

Petitionis et libelli loco est rescriptum. Renunciare potest suo rescripto impetrans.

Appellatio tollitur rescripto.

Intellectus ad l. si. c. de senten.

a definitiua tollere, tam quod iuri derogare non possunt, & inferior legem superioris tollere non potest. clem. ne Romani. de elect. tum etiam si interlocutoriam tollere possent. Et in consequens appellationem a definitiua, quia non est diuersa ratio in vtraque quoad hoc, vt plenè scribo in 2. not. in l. quod iussit. ff. de re iud. sed tex. in d. l. fin. C. de sent. decepti iurium interpretes. Nam ibi dicitur, quod soliti sunt interloqui iudices, vt non liceat ante sententiam ad appellationis, vel recusationis conuolare auxilium. nam ille tex. intelligi debet iudices sic per interloquutionem, posse respuere ab interlocutoria appellationem, quæ a iure tollitur. vnde iudices insequendo ius ab interlocutoria appellationem reiciunt, si possit in definitiua reparari. per l. 2. C. de appel. recipi. Sed quod possunt appellationem a iure permissam tollere, nullo iure cauetur, nec quidem possunt committere appellationem remota, vt dixi in nouis meis interpretatio. ad illam legem. Et si proferant interlocutoriam in qua dicant appellationem non recipiendam, appellari potest, si- 163 cur si proferrent a definitiua non esse appellandum. † Et quamuis doct. dicant nil prodesse de consuetudine illam clausulam appellationem remota positam in rescripto. in dicto c. 1. eod. ego tamen vidi contrariam consuetudinem in Francia. nam quando Rex committit aliquibus, vt cognoscant appellationem remota, nunquam vidi postea recipi appellationem. Nam postquam committit illis, vt sic iudicent, ipsi auctoritate Regia iudicant, & sicut ipse princeps esset iudicaturus. l. 1. ff. de officio prefec. prator. Ideo sicut a principe non appellaretur. l. 1. ff. a quibus appella. non licet, sic nec ab ipsis commissariis. Sicut si committeretur, vt processum facerent, & postea principi referrent, & is pronunciat. vt scribitur de commissis a Moysc. Exod. 18. cap. dicam plenius in tract. de appel. in ordinatio. Reg.

Clausula appellatione remota, quid proficit.

Rescriptum contra stylum est suspectum.

164 Vigentesimus primus effectus est, vt rescriptum contra stylum impetratum sit de falso suspectum, ideo non valet. c. 2. eod. & c. in memoriam. 19. dist. & non presumitur a Papa vel eius Cancellaria emanatum. c. porrectum. de confirmat. vtili. ibi, cum igitur a Cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse non credamus. Idem si clausula insolita in eo apponatur. glo. in l. si quis. 165 ff. de condit. inst. c. causam qua. 2. de testib. ca. ex parte. de capel. Monach. † Idem si tollat ius tertij. Panor. in c. ex parte. secundo. de offic. deleg. per c. super eo. ibidem. & c. quamuis. de rescrip. in 6. Presumitur enim falsum priuilegium, quod tollit ius tertij, cum princeps non soleat huiusmodi priuilegia concedere. Felin. & alij plenè in dicto c. 2. & Curt. consil. 66. & consil. 74.

Priuilegium ius tertij tollens, presumitur falsum et suspectum.

166 circa si. & sic rescriptum ex his presumitur. † Idem si prohibitum sit impetrari. l. 3. C. de Paga. l. 3. de fund. patrimo. lib. 11. Ad hæc si careat debita solemnitate. l. vnicuique. C. de proxi. sacror. scripio. lib. 12. & Masuer. in sua practica. rubr. de liter. no. §. item multis modis. nu. 52. doct. in l. iubemus C. de testa. Insuper quando rasum est in loco suspecto. c. inter. & c. ex literis. de fi. instr. Preterea ratione persone ius, qui illud impetrauit. l. 2. C. de precib. Imperat. offerend. Siue partis vel notarij ratione. l. si cui. §. iisdem. ff. de accus. l. non omnes. §. a Barbaris. de re militari, & alio modo suspectum presumitur, prout in l. si. C. de fide instr.

Suspicio rescripti, quid proficit.

167 Operatur autem ista suspicio, vt interim isti rescripto non credatur, nec executioni detur. c. si quando. eod. c. porrecta. de confir. vtili. Secundo, vt iudex, cui rescriptum directum est, interpellare debeat, & mouere Papam, vel principem a quo progressum fuerit. d. c. in memoriam. 19. dist. Tertio, vt post monitionem, si Papa, vel Cancellarius, vel is a quo emanauit rescriptum, remitti petat ad se impetrantem, tunc ad concedentem debet iudex illum sub fida custodia mittere. dicto c. 2. in fin. ibi venire compellas. c. 2. de crimine falsi. & dicto c. in memoriam.

Iudex rescripti ratione quomodo cognoscit.

Intellectus ad l. 2. si contra ius.

Quarto, quod impetrans tanquam falsarius puniri poterit, & extra ordinem, nisi probauerit illud rescriptum sibi sub illa forma concessum. c. porrecta. de confir. vtili. l. iubemus. C. de proba. Curt. consil. 56. super processu. col. pen. vbi suspicio falsi pro veritate habetur, nisi ab impetrante contrarium probetur.

168 Vigentesimus secundus effectus est, quod si rescriptum valeat, iudex datus etiam non suus, cognoscere poterit de illa causa, qui alias non posset. c. 3. de rescri. l. 1. C. si contra ius. Sed quæuis rescriptum iustitiæ non valeat, tamen ad hoc valebit, vt iudex de subreptione cognoscere possit. c. 1. eod. l. 2. C. si contra ius. vbi tex. dicit de causa conuenit ferre sententiam. † Intelligi debet de causa subreptionis, de qua cognouit, non de principali, quia de qua cognouit, de eadem pronunciat debet. l. de qua re. ff. de iudi. quicquid iacent doct. super d. l. 2. vt dixi in noua interpre. illius legis. Secundo, vt iudex rescriptum irritum pronunciare possit, & ab effectu rescripti partem repellere, & vt solet dici, le debouer & primer de l' effect. & interueniet de ses lettres. dicto c. porrecta. ibi, denuncies non valere. de confir. vtili. & c. ad nostram. ibi denuncietis irritas & inanes. ibidem dico artic. 2. glo. 14. infra. Tertio, in expensis, condemnare debet impetrantem. c. 3. eod. & c. 2. de dolo. ac dicta cle. 1. doct. in c. super literis. de rescrip. & hoc seruatur in curiis Franciæ, quamuis contrarium consulerit Ias. consil. 2. in themate. volu. 1. sed & quod in expensis condemnare debeat impetrantem hic iudex. est tex. & ibi doct. in c. dispendia. de rescrip. in sexto. glo. & doct. in c. si. illo tit. in decretal. Iacob. in l. no idcirco. ff. de iudic. & hodie est tex. in cõcord. in §. si quis verò. de friuol. appel. vbi etiã vult vt condemnentur in expensis, damnis, & interesse. facit text. in c. cum appellatio- nibus, de appel. lib. 6. sic consuluit Barba. consil. quinquagesimo. illud afferã. col. 4. in primo vol.

Literæ post presentationem

169 Vigentesimo tertio literæ non afficiunt, nec ligant ante literarum præsentationem. c. vt nostrum. de appel. c. si capitulo. de concess. præben. in sexto. etiam quæcunq; clausula adfuerit, nisi princeps velit

velit a data rescripti tempus currere, vt in literis dilationem annalem, vel quinquennalem continentibus. vt inferius dico in illo tracta. Ideo fulminationem processus non potest executor facere ante literarum executorialium præsentationem, & receptionem, etiam si bullam gratiosam recepisset. tex. in c. cum teneamur. ibi mandatum nostrum pro alicuius prouisione receperis. de præbend. & c. vt debitus. de appellatio. ca. susceptum. de rescript. in sexto. Domi. de Rota decisio. 459. circa tertium. in not.

nem & fulminationem ligant.

170 Vigentesimo quarto iudex, cui dirigitur rescriptum, potest cognoscere de his, quæ in rescripto continentur, & quæ possunt comprehendi sub narratione, & conclusione rescripti, vnde si rescriptum ad restitutionem concludat, pars non potest agere, vt res ei detur, vel ad aliud diuersum. vt docet Bald. in l. 2. col. 7. C. si contra ius. & Felin. in c. super literis. col. 1. de rescr. alij multi sunt effectus, sed tu bone lector ex his instrui poteris paruo negotio ad alios.

171 Duodecimo quomodo rescripta & literæ Regiæ amittantur vel impugnentur? Respon. Primò, ratione intentionis, si non fuit intentio concedentis. cap.

Quomodo litteræ amittantur, & impugnentur. Impugnandi litteras praxi.

172 mandatum. & seq. de rescript. c. propofuit. de concess. præben. † Vnde in comprobandis rescriptis non debent aduocati, vel alij impugnantes literas dicere, quod princeps hoc concedere non potuit, sed quod noluit, & si veritas eidem expressa fuisset, nõ hoc scripsisset. l. si. ff. de cõsti. princi. l. ex facto. ff. de vulga, & tunc nullam iniuriam facimus principi, sed reputamus eum iustum, & bonum, & maiestas illius in suo esse conseruatur per illa duo nomina. teste Bal. in l. 1. ff. de constitutu. princi. plus addens omnia principis mandata debere intelligi cum iustitia, & saluo alterius iure. l. auctoritatem. & l. meminerint. C. vnde vi. & iniuriam facit principi, qui illius literas lacerat, vel non permittit eas præsentari, vel legi. tex. not. c. ex literis. de offic. delega.

Duobus modis amittuntur litteræ.

173 Etiam sic amittitur rescriptum, & duobus præcipue modis, expressè & tacitè. Expressè, si reuocatum fuerit, vel illi impetrans renunciauerit, vt sequitur. Tacitè si sit subreptitium, obrepticium, & in multis casibus inferius conscriptis, vt sequitur: non licet tamen appellare a concessione rescripti, sed ab executione sic, & ita solemus in Francia appellare. & sic iudicauit Senatus, anno 1526. die 18. Iunij. † Etiam quidam dicebant rescripta morte cõcedentis amitti. l. mandatum. C. mandati. si tamen executioni semel mandata fuerint, non expirant. cap. si super. de offic. deleg. in 6. Vnde censuit Senatus, post mortem regis partes non teneri nouas impetrare literas nouitatis, vel alias, sed impetratis standum erit, anno 1379. die 6. Octobris, vt est in lib. consilij. †

Arestum.

174 Secundò, ratione falsi impugnatur rescriptum, vt per totum titulum de crimine falsi. Etiam effectus rescripti sic amittitur. in c. olim. de rescript.

Tertiò, quando est subreptitium, & obrepticium. c. ad aures. & c. super literis. de rescri. vt superius abundè elucidauit in q. 10. vbi etiam dixi impugnari posse quod inciuile sit, & irrationabile, & tunc etiam amittitur.

Quintò, quando causa ex qua princeps mouetur est falsa, quia rescriptum intelligitur, si preces veritate nitantur. l. fin. C. si contra ius. c. 2. de rescrip. Cardinal. consil. 96. Papa vniuit in princip. † Vel si ita est glo. in c. 2. de rescript. & in regula cancel. 66. c. graue. de offic. ordi. †

Falsa causa vitiat rescriptum.

Quartò, quod præiudicat tertio contra c. quamuis. de rescri. in 6. c. super. eo. de offi. deleg. l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. fiat, & superius scripsi de hoc.

Sextò, si contineat scandalum, non enim vult princeps, vt cum scandalo aliquid fiat. c. nihil. de præscript. c. cum teneamur. de præben.

Continens repugnantia est nullum.

Septimò, impugnatur rescriptum, si malos exitus est pariturum, ideo consulendus est iterum princeps. c. requisitum. de sponsal. Cardin. Zabar. consil. 96. Papa. in fi. c. vbi. de elect. in sexto.

Octauò, impugnatur si repugnantiam contineat. l. vbi repugnantia. ff. de regu. iur. Nam si scripturæ inuicem repugnantes non valent. l. scripturæ. C. de fide instru. & c. scripturæ. illo tit. in decre. multò fortius vna & eadem, quando est sibi contraria. l. si Titius. ff. de condi. instit. sic consuluit Cardinal. Zabarel. consil. 136. præmitto. col. vlti. num. 23.

Nonò, quãdo iniustum est, inciuile, vel indecens, quod concessum est, vt superius dixi in ro. q. & in diuis subreptitij & inciuilis. Nam contra iusticiam nil debet Papa. facere. c. in causis. de re iudic. Gesta enim sua redemptoris gestis conformari debent. c. significasti. de elect. Idem in aliis principibus. l. fina. C. de donatio. inter virum & vxorem.

Decimò, impugnatur quando non est facta mentio causæ, quæ publicam concernebat vtilitatem, vnde si beneficium debeatur Theologo, vel doctori in iure, in c. super Specula. & c. quia nonnulli. de magistris. & de colla. in concord. non valebit collatio etiam iure præuentionis facta, nisi exprimat quod non obstante illa causa vult conferre. c. dilectus. primo. de rescript. Cardinal. consil. 142. videtur dicendum. col. 3. num. 6. quod facit ad intellectum §. declarantes. de mandat. apostolic. in concord. vide quæ ibi dixi, quoad concor.

Exceptio- nes legitime non possunt tolli.

Vndecimò, quando legitima, & rationabiles tolluntur exceptiones, oppugnari solet tale rescriptum, nec debet comprobari. per cap. ex parte. secundo. de offic. delega. vbi amplissimè Felin. & Decius.

Duodecimò, rescriptum impugnatur, quando litis non est facta mentio. c. inter monasterium. de re iudica. & alibi scripsi.

Limitatur, quando lis non est contestata. Bal. in l. 1. C. de relatio. Sic consuluit Francif. consil. 174. in causa. col. 2. nu. 4. Vide limitationes per Felin. in dicto c. inter monasterium.

Decimotertiò impugnatur, quod impetrans non habebat mandatũ. c. nonnulli. §. i. de rescript. Tamen si appareat rescriptum, præsumitur mandatum, vt decidunt doct. in c. ex parte decani. de rescript. & Anto. Capit. in decif. Neapolita. q. 4. in causa. num. 19. plus dicens quòd si non constet, an principalis impetrauerit per se, an per procuratorem, tunc dicens ipsum impetratum per non habentem potestatem, hoc probare debet: sed hodie in Francia ista non solent obiici, vt alibi scripsi, nec audiretur ista obiiciens in curiis Franciæ.

Decimoquartò, quando est contra ius. l. rescripta. de precib. Impera. offerend. dixi superius q. 9 facit rubr. & maximè. l. fin. C. si contra ius.

Decimoquintò, opponitur quòd rescriptum est fisco damnosum, & sic non valet. l. nec damnosa. C. de precib. Imper. offer. plenè scripsi supra in 9. q. sed hoc debet opponere etiam procurator Regius, vel aduocatus.

Decimosextò, si sit impetratum contra vtilitatem publicam, vt per totum tit. C. si contra ius, vel vtilit. public. & superius scripsi. dicta q. 9.

Decimosseptimò, quando est contra stylum, ideo non valet. c. ex literis. de constit. c. quàm graui. de crimin. fals. vtpotè si mandetur quòd res sine causæ cognitione restituatur. c. secundo eod.

175 Decimo octauo, non vtendo per vnũ annum, rescriptum iustitiæ perditur, & sic oppugnatur c. si autem. & c. plerunque. eod. & superius dixi in q. 1. Hoc etiam docet Masuer. in sua practica. rub. de liter. not. §. Item literæ adiornamenti, vbi dicit à data literarum hunc annum computari, quamuis glos. & doct. in dicto c. plerunque dubitent.

Decimononò, secundum tollit primum, si de eo faciat mentionem. c. cæterum. de rescript. vt superius proximè scripsi, & ideo hoc opponi poterit.

Vigesimò, si excommunicatus sit impetrans. c. i. eo. libro sexto. abundè scripsi in interpreta. ca. postulat. de cleri. excommunic. minist. idem si sit impetratum ab alio, qui non potuit impetrare. prout scripsi supra quæst. 5.

Vigesimosseptimò, morte impetrantis, vel eius contra, quem est impetratum, extinguitur mandatum. c. significauit. de rescrip. vel morte mandantis re integra. c. relatum. & c. gratum. ac c. licet. de offic. deleg.

Vigesimossecundò, per probatam iudicis recusationem. c. causam. secundo. & c. insinuante. de offic. delega. c. vt nostrum. de appel. dixi in tracta. de recusat.

Vigesimotertiò, quando negocium refertur ad principem, & superiorem, tunc primus iudex ratione primi rescripti non cognosceret, nec decidet. c. licet. de offic. delega. c. vt nostrum. de appel. dixi in tract. de euocatio. in primo Tomo ordinat. Regiar.

Vigesimoquartò, per fraudem illius qui duo paria literarum ad diuersos impetrauit iudices, vt aduersarium fatigaret. c. ex tenore. de rescript. c. dispendia, illo tit. in sexto.

Vigesimoquintò, quoad effectum amittitur rescriptum, quando iudex non sequitur formam illius. c. cum dilecta. de rescript. idem si iuris ordinem peruertat. c. exhibita. de iudic.

Vigesimosextò, si iudex cui dirigitur mandatum nolit, vel non possit cognoscere. c. sciscitatus. de rescript.

Vigesimosseptimò, si factum in constructione sit vitium. ca. ad audientiam. primo. de rescript. vbi dicit Bald. scriptores Cancellariæ debere esse valde peritos in arte Grammatica, licet hoc raro eueniat. vide quæ scripsi de hoc vitio in praxi beneficial. in elucidat. bullæ, vbi nouum ad illud. c. ad audientiam dedi intellectum. & Bertrand. consi. 112. visis quibusdam. in princ. in secundo vol. dicit habere locum tam in rescriptis Pape, quàm Imperatoris & Regis, ac etiam in priuilegiis, quod forte non est verum, nisi in literis Pape. per tex. in l. imperator Titus Anto. ff. de statu homi. vt dico in dicto praxi beneficial.

176 Vigesimooctauò, iniquum est impetrantem petere vt pro parte comprobetur, & in parte non, quia non debet ex parte obligationem comprobare, & ex parte tanquam de iniqua conqueri. l. si ita. in fine. ff. de oper. liberto. iudex tamen potest in aliquo articulo literas app. obare, & in alio reiicere, si sint articuli disiuncti, & diuisibiles. per c. si eo tempore, de rescrip. in sexto. quia vtile non debet per inutile vitari. per regu. iuris. in sexto. & l. i. §. pen. de verbo. obliga. Ideo pars non potest pro parte petere vt comprobetur. argu. l. edita. C. de edend. secus in iudice.

Vigesimononò, quomodo amittatur priuilegium, scripsi in praxi beneficiali. in quæst. quæ sit differentia inter rescriptum, mandatum, beneficium, & priuilegium. & vide quæ scribit Petrus Ferrar. in practica. in forma opponendi contra instrumenta. in verb. aliis rationibus, & Nepot. de Montealbanno in forma opponendi contra rescriptum. vbi alia elici poterunt, per quæ & impugnari, & amitti rescriptum potest. Nos solemus impugnare maximè ratione subreptionis, & obreptionis, & inciuilitatis, & postea causas exprimimus, ob quas dicitur subreptitium, inciuile, vel irrationabile.

177 Vltimò quomodo iudicatu sit super his rescriptis? Resp. vt paucis agã, iudicet iudex secundum tenorè rescripti, & cõclusionè. per tex. in c. cum R. Canonicus. in fi. de offi. deleg. Ibi iuxta rescripti à te obteti tenorè sine debito terminare procuret. l. cum precib. in fi. C. de proba. ibi, Vt secundũ tenorè rescripti nostri p ois cõsequi sententiã, & si forma data sit in rescripto, iudex illã sequi debet, alioqui nõ valebit processus, nec sententiã. c. cum dilecta. de rescr. c. venerabili de off. dele. nec debet iudex cognoscere, nec pronũciare de his, quæ nõ cõtinètur in rescripto. c. cum

Fisco damno sum non ualeat.

Anno perditur rescriptum.

Morte impetrantis et ante an extinguitur rescriptum.

Interinari pro parte rescriptum an possit.

Iudicandũ super his rescriptis quomodo sit.

c. cum olim. primo. de offic. delega. quia super illis non habet cognitionem, nisi fuerint connexa. c. translato. de constituto.

In Francia autè iudex approbat rescriptum, & tunc solet dicere, comprobamus literas Regias, his fere verbis, *Auons enterinè les lettres Royaux impetrees par t. l. &c.* Et solet exprimere in quo approbat, si in omnibus approbare non intendit. Ac etiam si in omnibus approbet, adhuc dicere solet, *Et en enterinant les lettres Royaux auons rescindè, cassè, & annullè ledict conuict mentionnè aux dites lettres, & condemnè partie aduerse es despens. &c.* Iudex ergo approbando literas, solet rescindere contractum, qui rescindi mandabitur in literis, & partem aduersam oppugnantem in expensis condemnat. vt scripsi in 7. q. superius. Item si literæ sint obreptitiæ, vel inciuiles, iudex eas tales declarat. vt artic. 2. glos. 14. infra eo. dicitur, repellitque partem ab effectu literarum condemnando eam in expensis, & vulgò dici solet, *Auons declarè & declarons les lettres impetrees par tel estre subreptices, & obreptices, & auons deboutè l'impetrant de l'enterinement & effect d'icelles, & si l'auons condemnè es despens. &c.* Ista sunt in effectu, quæ iudices sequuntur, alia multa sunt, secundum rescriptorum diuersitatem, quæ varias possunt habere sententias, sed hoc pragmaticis notum est, ob id alia non prosequar hic, sed leges Regias aggredior, vt ordinem in initio præscriptum seruem. Et quamuis verba harum constitutionum manifesta sint, vt pote Gallica, attamen non erit negligenda earum interpretatio, sicut de edicto prætoris dicit Vlpia. in l. i. §. quamuis. ff. de ventre inspiciendo. }

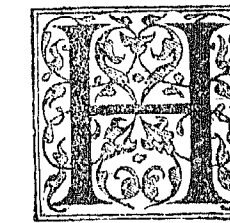
Praxis pronuntiandi super literis Regijs.

Philippe le bel. arti. ii. des premieres.

Item que les lettres du Roy soyent receues benigneement.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

IC articulus elicitur ex c. si quado. de rescrip. & innouat inibi statuta. Et notanda sunt quæ in hoc articulo requiruntur. Primò, quòd literæ regiæ benignè recipiantur, & non austerè, nec iracundè, sed cum mansuetudine, & liberalitate animi: de qua loquitur tex. in l. i. C. de thesaur. lib. 10. vbi Lucas de Penna. Et intelligendus est generaliter iste tex. de literis principis, siue ad petitionem, siue motu proprio, siue ex certa scientia concessæ sunt: vt consuluit Cardin. consil. 142. vide tur. col. vlt. Felin. & alij in dicto c. si quando. de rescript. Bald. in c. cum adeo. ibidem. Alex. in consil. 125. viso titul. in fin. vol. secundo. etiam si sint epistolæ, vel aliæ quæcunque: quia hic dicit, *lettres du Roy, & epistolæ sunt lettres du Roy.* & non dicit hic *lettres authentiques ne patentes.* postquam ergo non distinguit, nec nos distinguere debemus. l. de pretio. ff. de public. in rem actio. }

Benignè sunt literæ Regiæ recipiende.

Et reuerement.

GLOSSA SECUNDA.

Secundò, literæ Regiæ recipi debent reuerenter, & solent deposito pileo, dum præsentantur recipi, & sic dici à iudicibus, *Dieu donne bone vie au Roy.* Iudices autè delegati Pape dicere solent in processu hæc verba, hodie fuerunt nobis exhibitæ literæ sanctissimi domi. nostri Pape Iulij tertij, quas cum honore & reuerentia, qua decet, recepimus. Facit text. in c. regnum. 23. q. 5. in fi. b. i. p. s. autem principibus, & potestatibus fidem, & reuerentiam seruati oportet, quam qui non exhiberit, apud Deum præmia inuenire non poterit, & c. dicat. ibidem. & prima Petri 2. c. scribitur Regem honorificare. & hæc reuerentia est honoris cum timore in signum subiectionis exhibitio. secundum glos. ad Hebræ. 12. c. & de hac scribit Ioan. de terra rubea, in tracta. contra rebelles regum. in articu. 3. in fine tertij tracta.

Cum reuerentiæ literæ Regiæ recipiantur.

Sed iste tex. non dicit à quibus sint recipiendæ literæ. Respon. non solum à iudicibus, verum & ab hominibus subditis, quibus mittuntur, quia generaliter loquitur iste text. ergo generaliter de omnibus intelligetur. l. i. §. generaliter. ff. de lega. præstand. vnde Imperator scribit iudicibus, & magistratibus, qualiter se habere debeant. in §. festinabis. in authen. de manda. princip. colla. 3. sic dicens, talem præbebis temetipsum omnibus, & publicè, & priuatim, vt terribilis quidem sis delinquentibus, & induotis circa fiscalia. Mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis, & deuotis, & paternam eis exhibeas reuerentiam.

Et mises à execution diligemment par les Iuges.

GLOSSA TERTIA.

Tertiò, debent iudices, quibus mandata Regis dirigitur, diligenter ea exequi, & hinc iudices vocamus quoscunque habentes causæ cognitionem, apparitores etiam tenentur diligenter exequi. nam si iudices tanquam maiores ad hoc tenentur, ergo & alij inferiores Regis officiales, & omnes magistratus iudicum nomine hic continentur, quibus literæ dirigi possunt. de quo scripsi supra in 8. q. Alioqui ex mora punientur, vel recusatione. Innullus. de Fabricc. C. lib. ii. continebitur etiã Senatus, ac consilium magnũ, & primũ, & alij quicunque. Nam omnes, quibus, dirigitur, diligenter literas Regis exequi debent, & quamuis no-

Diligenter literæ Regiæ exequi debent.

minentur hic iudices quantum ad executionem, respicit tamen omnes quoad reuerentiam, & benignitatem recipiendi literas, & de omnibus intelligitur. Etiam in literis missis, epistolis, & aliis literis Regiis. Adco quod si Rex scribat mercatori, vel alij epistolam, vel alias literas etiam benigne, & reuerenter recipiendae sunt. & iste text. loquitur de literis Regiis: de literis autem Cancellariorum, si recufentur non solent magistratus ad Regem rescribere: sed iustitiam super his administrare, vel ad Senatum referre seu appellare.

Simon qu'ilz ayent cause iuste, parquoy ne le doibuent faire.

GLOSSA QUARTA.

Recufari literae Regiae cum causa possunt.

Varto excipit, si iustam habeat iudices causam, cur eas exequi non debeant. dicto ca. si quando. gl. in c. 2. de fil. presbyter. ergo debent habere cum effectu causam, & non sufficit, quod videatur causa. l. nomen filiarum. §. si. ff. de verb. sign. & quod hic vocat iustam causam, in c. si quando. de rescript. vocat rationabilem, & sic non sufficit assignare causam, nisi rationabilis fuerit. Nam quod ratione caret extirpandum est, c. corepiscopi. 68. dist. & quando assignatur ei ratio, princeps non debet contra rationem iterum scribere, quia cum sit animal rationale, & sub illius definitione contineatur, cauendum est, ne ad alteram definitionem vertatur, si velit, ut litera iniquae exequantur. Nempe licet ipse sit dominus legum, non tamen morum, & rationis. ut dicit Bal. in l. princeps. ff. de legib. & l. 2. nu. 40. col. 6. & seq. C. de serui. & aqua. Et principes non rationabiles, non sunt homines, sed pecudes, in cuius definitione continentur, imo etiam si adiceretur poena in his literis contra non exequentes, adhuc non erunt exequendae, quia hic rex generaliter loquitur. & d. c. si quando, & sufficit sequi has leges de rescriptione loquentes. Et hoc si executor literarum videat, vel praesumat verisimiliter imminere scandalum ex executione. Nam tunc dicit Inno. in c. inquisitioni. de sen. excom. quod si mandatum Papae contineat haeresim, vel statum ecclesiae perturbet, vel alia mala ventura sint, tunc non debet subditus parere, quia debet obviare malo, & non adiuuare. per c. si dominus. cum seq. r. q. 3. & c. seq. vnde notorie indignum, quem Papa dignum facere non potest, quia de iure natu. ali. vel si induceretur scandalum, aut peccatum, non debet prouideri, si hoc Papa mandauerit: quia potestatem peccandi non accepit is, cui dirigitur tale rescriptum, cum potestas data sit ad aedificationem, non ad destructionem. ut docet diuus Paul. & c. r. 40. dist. in 1. Panor. & alij in dicto c. si quando. & c. cum adeo. eod. & Aufre. in decis. Tholos. q. 488. Item & c. an sit parendum.

Princeps est rationabilis.

Literae quando non erunt exequendae.

Itē licet literae Regis sint irrationabiles, tamen adhuc iudices cum honore & reuerentia eas accipiant, sed eas non exequantur: quia ad reuerentiam non dicitur hic, quod assignetur iusta causa. Imo quantumcumque sint irrationabiles illae literae, si iudex eas proiceret, vel frangeret, puniretur tanquam Regis contemptor. de quo scripti in tract. no. q. 19.

À quel cas ilz nous rescriuent.

GLOSSA QUINTA.

Rescribere iudex literas recusans debet.

Vinto, quando iudex literas non vult exequi, debet ad principem rescribere. d. c. si quando. ibi, aut per literas tuas, quare adimplere non possis rationabilem causam pretendas. ex quo text. sumpta est haec ordinatio. & facit text. in §. deinde. versic. si quis autem. in authen. de mand. prin. colla. 3. ibi tunc suscipies quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncios secundum preceptionem nostram suscipies.

Et iste text. intelligitur tam de literis Regis sigillatis, & authenticis, quam etiam de literis missis, & epistolis, ut si is ad quem missae sunt, non possit adimplere, quod ad principem rescribere causam debeat: alioqui vidi ad aliquem missas secundas literas, ut ipse veniret ad Regē dicturus causam, cur non adimpleuit mandatum in primis literis contentum, vel cur non rescripserit causam, & tunc erit necesse adire principem, quod si rescripisset, non esset necesse. Ideo iudices & alij in hoc prouidi esse debent, ut rescribant.

Rescribere quid iudex recusans debeat.

Sed videndum est, quid iudex debeat ad principem rescribere vel alij Respon. Primò quod recepit tales literas benigne, & reuerenter, ut decet.

Secundò, quod semper affectauit, & affectat mandatum principis totis, (ut aiunt) nervis exequi: quia felicitatis (ut adagio dicitur) est mater obedientia. & obedit is qui obtemperat, & vltro obsequitur recta monenti. Musaeus author est.

Tertio, quod in hoc rescripto inuenit aliqua, quae iniusta prima facie sibi visa sunt. Ideo parcat principis maiestas, si ea velit illi detegere.

Quarto, quod illas literas perlegit semel, & sepius, & diligenter qualitatem negocij considerauit, atque super eis consuluit Regios magistratus, qui etiam eas literas asperas, & duras inuenerunt. dicto cap. si quando. Et hoc ideo scribitur, quia quod transcurforie legitur, non censetur intellectum. doct. in c. fraternitatis. de testib. l. r. ff. de his quae in testa. delen.

Quinto, quod ista videns, fuit coactus ad Regiam maiestatem rescribere de praedictis iuxta suam voluntatem in ordinatio. suis declarata. ut potest hic, in omnibus tamen suae obtemperare cupiens iurisdictioni.

Sexto, quod oret principem pati benigne, & sustinere modeste, si non adimpleuerit, quod praevidetur fuerat

fuerat eidem suggestum. ut habetur in dicto cap. si quando. Nam sicut Papa scribit, ut moueri subditus non debeat, sic nec princeps debet moueri, nec offendi si mandatum eius iniustum executioni datum non fuerit. ut ibi & in cap. cum adeo. de rescript. cap. si dominus. r. quaest. 3. alia addece poteris, quae scribo in tracta. nominatio. quaest. 14. & pro materia. Sed per quem poterit scribere respon. tex.

Et rendent lesdictes lettres à ceux qui les porteront.

GLOSSA VI.

Extò requiritur, quod iudex reddat literas parti impetranti, quae eas detulit iudici, non autem vult iste text. ut iudex per se, vel nuncium eas portet, ut hic dicitur. Tamē vtrunque parti dare debet, tam literas, quam eius responsum: alius aegre ferret princeps, si literae solae redderentur sine iusta causa. ut hic.

Literae recufate parti reddi debent.

Et per hoc patet Regem nolle iudices pati labores, aut expensas ad mittendum literas, sed hoc fieri debet expensis partis procurantis, ut dicitur in cle. causam, in verb. porrecto libello. de clec. vbi dicit glos. expensis intimantis, scripsi in §. teneantur. in verbo dare. de collat. in concord. Si tamen iudex non rescriberet, & postea princeps mitteret ad eum, ut ipse veniret, pars non tenetur illi quicquam dare, nec expensis partis veniret, ut superius dictum fuit, sed suis, postquam non fecit secundum hanc legem, quia primò causam mittere debebat. ut hic.

Idem si non esset pars, sed Regis nuncius, illi debent literae tradi cum respon. quia hic text. dicit reddendas literas portitori earum, & sic patet hic, per quem iudex ad Regem rescribere debeat, videlicet per partem portantem literas, vel per Regis nuncium, qui si nolit expectare, debet per alium rescribere, ut Rex voluntatem magistratus cognoscat, & videat se non contemptum, sed per nuncium factum esse, ut iudex non rescripserit causam, sed quomodo debet mitti hoc responsum, sequitur in tex.

Auecq' leurs transcripts, ou responses soubz leurs Seaux.

GLOSSA VII.

Primò requiritur, quod iudices suas mittant respon. sigillatas sigillo suo, ne pars eas immutare, addere, vel cancellare, seu inducere possit. probatur in l. iudices. vbi doct. C. de fide instrumen. & in hoc text. ibi, soubz leurs Seaux, & de sigillo iudicum debet intelligi, non de priuato. ut doct. no. in c. quoniam contra. de probat. & pars sub poena falsi non debet eas literas clausas aperire. c. cum olim. de offic. delega.

Literae iudicis ad Regem sigillatae sint quas pars non aperiat.

Et s'ilz estoient refusants.

GLOSSA VIII.

Onò, si iudices, magistratus, & alij recufauerint ad Regem rescribere, puniuntur ut hic, videlicet, ad damna partis, & alius arbitrio iudicis, non enim recufationem iudicis in exequendo puniri vult, si iustam causam alleget: quia interdum per importunitatem concessa sunt literae, quas princeps nollet concessisse. ut artic. 2. dico de Antiocho tertio, vel propter nimias occupationes non valuit considerare, an iustum esset, quod petebatur, & concessit. ut dicitur in cap. 2. de rescript. in decretal. integra. Solet etiam concedere propter subreptionem: & obreptionem: ideo si postea ista executioni non demandentur, non molestè feret princeps. Alia scripsi in tract. ut benefic. ante vacat, vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, ibi plenius videre licebit.

Iudex recusans & non rescribens quomodo puniri debeat.

Ou negligens par malice, le Roy veult, qu'ilz payent le dommaige, & qu'ilz soyent punis.

GLOSSA VLTIMA.

Ltimò requiritur, quod iudex fuerit negligens ex malicia, ergo si sine malicia recusans, aut negligens fuerit, non punietur: nec malicia praesumenda est l. meritò. ff. pro socio. Ideo is qui allegat eam, probabit. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. nisi ex qualitate facti appareret malitia, vel ex persona, eò quod literae erant contra amicum iudicis, in his casibus de malitia praesumitur.

Negligentia iudicum quomodo punienda.

Et quamuis iudices negligentes puniri ex sola negligentia debeant. l. obseruare. ff. de officio proconsul. l. diuus. de officio praesid. tamen hic sine vera malicia, vel praesumpta, non punietur. Sed dicit text. in l. nullus. in fin. C. de Fabricen. lib. r. vnde decimo: quod si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam praefecturam literas, in destinandis autoritatibus amplissimae tuae sedis intercesserit. Et ex hoc armorum transuetio fuerit impedita, in quibus

quingenta libras auri, tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplissimæ sedis, quam alios, quorum interest, condemnari præcipimus. &c. Et habet locum illa multa in casu suo, vbi Pirrus scribit, quod ij, ad quos perueniunt literæ Regiæ, debent eas incontinenti executioni mandare, aliàs sunt in mora, & valet statutum aduersus moram ipsorum factum vt hic.

Dannorum nomine ex- pensæ conti- nentur.

Item dannorum nomine veniunt expensæ, vt plenè scripsi in interpretatio. l. vnica. in præfat. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. Et si nulla essent damna, expensæ solum pars soluere tenetur post condemnationem, & non ante, & sic requiritur Regis, vel delegatorum ab eo sententia, quia multa ipso iure non infligitur, & adhuc requireretur declaratio. per c. cum secundum leges. de hæretic. in sexto.

Sententia Regis ini- iusta exc- quenda.

Et sic patet istum textum, loqui in rescriptis sine causæ cognitione emanatis, diuersum est in literis, quæ cum causæ cognitione processerunt, vt in sententia à Rege lata auditis partibus, quæ executioni danda est, licet videatur iniusta. per textum in capitulo pastoralis. §. quia verò. de officio delega. cap. de cætero. de re iudicata. alioqui elusoria essent principum decreta. contra l. si prætor. ff. de iudic. Sic consuluit Bald. consil. 44. dominus Baillardinus in primo volum. quia post principis sententiam ad inferiorem non spectat de ea cognoscere, an iusta fuerit superioris sententia nec ne. l. à diuo Pio. ff. de re iudica. dicto c. de cætero. vbi doct.

Quod est verum in ciuilibus, in criminalibus non, si iniusta notoriè appareret. l. inde Nerat. ff. ad l. Aquil. ne innocens opprimatur. l. i. in fi. vbi Bar. ff. de quæstio. & ibi Hippo. nam melius est nocentem impunitum relinquere, quam innocentem condemnare. l. absentem. ff. de pœnis. Ideo tunc differri debet executio per triginta dies. iuxta cap. cum apud. r. quæstio. 3. & l. si vindicari. C. de pœnis.

Vnde non licet soli principi post delegationem, & condemnationem à senatu, vel concilio factam, augere pœnam statutam, aliàs esset absque causæ cognitione procedere, & inauditum condemnare. contra cap. i. de caus. poss. Ideo debet sententiam sequi eorum, quibus delegauit. Etiam iudices non possunt post sententiam sine principe, ergo simul possunt. l. acta. §. i. ff. de re iud. alibi scripsi. hætenus de primo artic. vide quæ Aufser. docet in stylo parla. aresto 182. item iniunctum est omnibus.

Charles vij. article lxxvj. des premieres.

Item que plusieurs souuentesfoys obtiennent de nous, & de noz, Chancelleries.

Articulus secundus.

GLOSSA I.

Duplex Cancellaria.

X hoc tex. patet literas in hoc regno emanare, aut à Rege, aut à Cancellaria, quæ duplex est: magna videlicet, in qua præsidet magnus Cancellarius, & Nomophylax. Et hic concedit literas vbique exequendas, quia iurisditio Regis extenditur ad omnes regni subditos. Et sigillum est maius, quam in aliis Cancellariis, & forma Regis est impressa huic sigillo, & Rex dicitur immediatè concedere, & sic intelligitur hic tex. obtinent de nous.

Altera est Cancellaria, quæ statuitur regulariter in omnibus Parliamentis, & ista non potest concedere literas, nisi subditis hominibus, & de gentibus in illa parlamenti iurisditio, seu ressortu, vt superius scripsi quæst. 4. Et huic sigillo non sunt nisi insignia Regis: non verò in magno, sicut in altero magno sigillo, quo vtitur magnus Cancellarius.

Plusieurs lettres, mandemens, & impetrations.

GLOSSA II.

Impetratio quid.

I C plura describit nomina, vt omnia comprehendat, quæ elucidauit in praxi beneficial. & superius quam doct. in c. cam te. de rescrip. vide in tit. C. de manda. princip. & in auth. in illo titu. collatio. 3.

Impetrations, vocat generaliter quicquid impetratur. l. 3. ff. quod quisque iuris.

Par importunité des requerants.

GLOSSA III.

Cõcessio per importunitatem non valent, & quæ sit importunitas.

Vita per importunitatem conceduntur, quæ aliàs non concederentur. Et illa non valent. l. i. C. de petitio. bonorum subla. lib. 10. Et dicitur importunitas frequens inhiatio, seu petitio. Nam si Rex semel & iterum recusauerit, & postea concedat, per importunitatem dicitur concessum: & non valet. vt in dicta l. prima & secunda.

Item non valet electio facta ad importunum populi clamorem. c. Ofius. de elect. c. miramur. 61. distin. glo. in c. tuæ. de præbend.

Idem in sententia lata ad clamorem populi. l. decurionum. C. de pœnis.

Item bona quæ monasterium recepit propter importunitatem alicuius, quem monasterium ad religionem induxit, non spectabunt ad monasterium, sed ad consanguineos inducti. c. fin. 20. q. 3. Panor. in c. præterea. de offi. deleg.

Præterea

Præterea tractus per importunitatem ad ludendum, si lucretur, non tenetur ad restitutionem: quia paria sunt, aut facere per vim, aut importunitatem. Inno. in c. quia plerique. de immuni. ecclesia. refert Imol. in c. clerici. col. 6. de vita. & hone. cleric. Ioan. Lupus in repeti. c. per vestras. §. 8. in præfat. de dona. inter virum & vxorem.

Ad ludendum tractus, ad restitutionem non tenetur.

Vnde licet princeps à seipso donata non reuocet. §. i. in authent. de referend. colla. 2. quia decet principis beneficium esse mansurum. per regul. decet. in sexto. tamen concessa per importunitatem reuocatur iure dicta l. i. & c. intellectu. de iureiur. & c. quamuis. de rescrip. in sexto.

Princeps per importunitatem donata reuocat.

Ad hæc donatio facta à marito vxori ex frequenti mulieris petitione, & sic per importunitatem non valet, nec morte confirmatur. Bal. in d. l. i. & l. i. §. si vir. in fi. ff. de acquir. possess. quia per importunitatem videtur inuito concedente data. c. audacter. 8. quæst. i. vbi glo. & c. vnusquisque. 22. quæst. 4. & l. priuatus. ff. qui & à quib.

Et in hoc creditur soli principi. arg. c. cum à nobis. de testib. Ioan. de Platea in dicta l. i. in fi. cle. vna. de proba. Andr. de Ifernia in §. porrò. in fin. quæ fuit prima causa benefic. amitten. Et error rescripti probatur per dictum Papæ, vel Imperatoris. gl. & Bal. in l. nec exemplum. C. de falsis.

Et præsumitur per importunitatem concessisse, quando curiali præfenti magno viro concessit. Bal. & Barba. in c. cum adeo. de rescrip. cum quidam soleant esse ad extorquendum pecunias, & officia importuni.

Importunitas an præsumatur.

Idem si concedat mulieri, vel principi, seu magno viro, quia non præsumitur libertas animi, & hoc quando concessit aliquid contra ius. Bal. in l. 2. col. 6. C. de seruitut. & aqua.

Idem si concedat rem alienam, vel in præiudicium tertij. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco public. Fulgos. consil. 20. pro pleniori. col. 3. versic. superest.

Si verò concedat absenti, fauorem non habenti, tunc videtur concedere ex certa scientia, & non per importunitatem. Nam eò quòd scit esse contra ius, dispensare videtur. per l. quidam. ff. de re iudi. gl. in verbo, literarum. c. statutum. de rescrip. in sexto. Panor. in c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. Imol. in cle. & si principalis. in glo. vlti. de rescrip.

Ideo omnes concessiones immensæ, & prouisiones factæ in principio adeptæ dignitatis, vel regni, nullius sunt momenti, quia factæ per importunitatem videntur. no. in cap. sicut. in 2. & cap. intellectu. de iureiur. Calde. consil. 3. illo titu. Feli. in c. i. col. 4. de probatio. vbi dicit se consuluisse ad annullandum promissiones factas per principes, vt eas obseruare non teneantur, & ita Ioan. Lupus. in dicta repetitio. cap. per vestras. §. 80. in præfat. de donatio. inter virum & vxor. in initio censentur factæ, quando intra annum, quia adhuc nouus dicitur. arg. l. cum quid. ff. si certum pet. vel aliàs arbitrio iudicis. l. i. ff. de iure deliberan. Multa scripsi quid dicatur nouum, in l. sylua. §. no. ualis. ff. de verborum significatio.

Cõcessiones Regis ab initio factæ coronationis non valent.

Ideo siue à principe ita factæ fuerint donationes, siue ab alio inferiore, vel alij actus, non valent. Imol. in c. tuæ. de præben. Et hodie istæ importunæ preces destruunt dominos & subditos, cum quidem dent & sua, & aliena. §. si. de vsucap. in insti. & l. 2. C. de quadrien. præscrip. Alia de importunitate docebo in trac. vt benefic. ante vacatio. concedi non debeant infra.

Et autrement.

GLOSSA IIII.

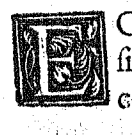

Idelicet per subreptionem, & obreptionem. vt in c. super literis. de rescrip. & superius scripsi. quæst. 10. Idem si per nimiam occupationem impeditus concesserit non concedenda. vt in c. 2. in integra. de rescrip. vel quia non fuit memor rescriptorum iam concessorum. c. ex parte. r. de offic. delega.

Notandum est, quòd multis modis princeps per importunitatem constringitur. Primò ad preces mulierum. Bal. in c. i. col. vlti. de consil. Ioan. de Neuisa. in sylua nuptiali circa finem. Aliquando per nimiam lætitiã, per iracundiam, & alias: vt plenè scribo in dicto trac. vt benefic. ante vacatio. peti & concedi non debeant. art. r. hic ea missa faciam.

Parquoy les parties sont souuentesfoys mises en grands inuolutions de proces.

GLOSSA V.

Cce per facilem rescriptorum concessione, partes inuoluuntur processibus multis. Et sic enumerantur mala, quæ ex literarum facili concessione eueniunt. Primò, partes processibus inuoluuntur.

Mala prouentia ex facili literarum concessione.

Et souuentesfoys en sont les bons droictz des parties retardez & empeschez.

GLOSSA VI.

Secundum est, quòd per literas Regias differuntur processus, & iura partium, antequàm comprobata sint literæ coram iudicibus, & quandoque immortales fiunt ob hoc lites. c. dispendia. de rescrip. in sexto. l. properandum. C. de iudic.

Et

Et doubtent souuentesfoys les Iuges de iuger, & donner appointemens contre noz lettres, combien qu'elles soyent inciuiles, & de raisonnables.

GLOSSA VII.

Parentum in licitis & honestis.

Alud inconueniens hic adicitur, quia iudices dubitant iudicare contra literas principis: dicunt enim obediendum principi, & si quis non obedierit, morte moriatur. c. 2. de maiori. Et qui resistit prepositis suis peccat. cap. qui resistit. r. quaestio. 3. & in l. sacrilegij in star esse super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis. C. de diuer. rescrip. Sed hoc in licitis & iustis intelligitur. c. 1. de iureiuran. in sexto. vnde scribit glo. in §. deinde. in verb. nunciandis. in authen. de manda. principi. colla. 3. no. arg. contra miseros prelatos, qui timent intantum literas domini Papae, vt non audeant reclamare, quod facere non debent, & per hoc non deseruiunt legi Papae, nec principi. Ideo Rex declarat, vt iudices non metuant, quia ipse non grauare feret, quando iudices rescripta iniusta non recipiant: vt superius scripsi.

Nous voulans obuier à telz inconueniens, auons discerné & declairé, discernons & declairons, que nostre intention n'est.

GLOSSA VIII.

Quia solus Deus est scrutator voluntatis, & intentionis. c. erubescant impij. 32. dist. & glo. in l. 2. ff. de interrog. act. Ideo hic princeps illam declarat, vt sequitur, vt in simili Papa in cap. ad aures. & c. mandatum. de rescript. scripsi alia iura superius. in praefat.

Que les Iuges de nostre Royaume n'obcissent n'obtemperent à noz lettres.

GLOSSA IX.

Literis iniustis non obediendum.

Declaratio Regis iuri conformis, vt iudices Regij non obediant, neque obtemperent literis Regijs, nisi sint iustae, vt sequitur. Sic dicit Imperator in authen. de mand. princip. in §. si quis autem colla. 3. Si quis autem, cui tale aliquid iustum est, veniat, omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam. Tunc suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nunciandis, secundam praecceptionem nostram suscipias &c.

Si non qu'elles soyent ciuiles, & raisonnables.

GLOSSA X.

Antiochi lex ut sibi contra legem precipienti non obediatur.

Item statuit Imperator in §. & hoc verò iubemus. in authent. vt nulli iudic. collatio. nona. Ibi, & sic qui factus fuerit iudex hoc suscipiat, & exigit, si legitime facta sint. Si verò contra legem, aut contra publicum facta sint, pro non scriptis esse iubemus. Et Antiochus tertius scripsit ciuitatibus, vt si quid per literas iuberet, quod aduersaretur, legibus, ne curarent, perinde quasi ipso inscio scriptum esset. interdum enim principes, dum metuunt quosdam offendere, scribunt, quae fieri nolunt, quicquid autem pugnat cum legibus, hoc velut inscio principe tentatum haberi dicit: cum ipse nil aliud sit, quam legum minister. vt est videre in apophthegma. Plutarch. de Antiocho tertio.

Voulons que les parties les puissent debatre, & impugner de subreption, obreption, & inciuilite.

GLOSSA XI.

Subreptionis possunt literas partes impugner, non iudex.

Alit hic conditor, vt partes impugnare literas possint de subreptione, & obreptione, & inciuilitate, & iniusticia, si tales literae fuerint. Ergo iudex hoc non potest, quia hoc iudicium non datur, nisi sit a parte postularum. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. Sed post partis oppositionem text. dicit, rescripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus praecipimus refutari. l. rescripta. C. de precib. Imperat. offerend. Et dicit Anchar. cōsi. 313. nisi legibus, se non audent impugnare literas Papae, nisi vidisset iura hoc permisisse, & consil. 398. praemitto. in fine. ideo Rex hoc etiam permittit hic, & puniri debent iudices decem librarum auri multa, qui precum veterint argui fallitatem, & subreptionem. l. puniri. iuncta l. seq. & l. 1. & l. legibus. C. si contra ius, quamuis doc. in c. super literis. de rescrip. differentiam constituent inter rescriptum, subrepticium, & obrepticium.

Et qu'à ce les Iuges tant en nostre cour de Parlement, qu' autres les oyent, & reçoient.

GLOSSA XII.

Item statuit, vt iudices audiant partes literas impugnantēs, & recipiant eas ad dicendum subrepticias, vel obrepticias, vel falsas, vt per totum titu. de fals. ff. & C. & in decretal. vel si eas inciuiles, iniustas, ac irrationabiles allegent, de quibus dicendum est, vt scripsi in trac. de liter. ciuilib. seu vt dicunt in forma ciuili impetra. Et sicut superius dixi quaestio. 10. hic vocat Conciliarios, & alios omnes qui iurisdictioni Regiae praesunt, iudices, quia omnes iudicant. Fit tamen separatio multoties. vt in primo artic. superius notauit.

Et que si lesdictz Iuges trouuent lesdictes lettres estre subreptices, obreptices, ou inciuiles.

GLOSSA XIII.

Sola igitur oppositio partis non sufficit, si iudici non fuerit probata. Bar. in repe. l. admonendi. col. 3. ff. de iureiuran. Nam qui agere volunt, probationes habere debent. l. qui accusare. C. de edend. & actor probare debet, quod dicit. l. actor. C. de proba. Et quamuis iste text. loquatur de literis subrepticis, obrepticis, & inciuilibus, tamen idem puto si iniuste fuerint, vel aliud absurdum seu scandalum contineant, quia etiam reprobare eas iudices poterunt eadem ratione dictante, & ad quae spectet probatio subreptionis, vide quae scripsi superius, quaestione decima. in illa diuisione. subrepticij, & obrepticij.

Oppositio partis probanda est.

Que par leurs sentences ilz les declairent subreptices, obreptices, & inciuiles.

GLOSSA XIII.

Taruit ergo Rex, quod si literae probatae fuerint subrepticiae, obrepticiae, vel inciuiles, iudex illas declarare debet subrepticias, & obrepticias, ac nullas, & irritas. cap. porrecta. & cap. ad nostram. de confirmatione vtili. vt sententia sit conformis petitioni. l. vt fundus. ff. communi diuid. cap. licet Hely. de simonia. Nam impetrans concludit eas comprobari, & interinari: reus allegat eas subrepticias, & obrepticias, & inciuiles, & eas sic petit declarari, & partem impetransem priuari effectu literarum, & in expensis condemnari. l. si. C. de diuers. rescri. ibi nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in iudicio asserat veritatem, nisi quaestio fidei precum Imperiali beneficio monstratur inferta, & postea iudex profert sententiam, vt superius dixi in q. vltima.

Conclusio partium in literis Regijs.

On telles qu'ilz les trouueront estre en bonne iustice.

GLOSSA XV.

Si falsa fuerint, falsas eas iudex declarare debet per totum titu. de crimine falsi, & impetrans repulsam diplomatis ferre debet. Et vt vulgus dicit, doibt estre l'impetrant de honte de ses lettres, & condemné aux despens, si etiam bonae fuerint, comprobari debent, & recipi, vt hic vult dicere text. & vt scripsi superius quaestio. vltima. Et sic excusari non debent iudices si iniusticiam commiserint praetextu rescripti vel mandati regis, quia illud debet intelligi cum causae cognitione & seruatis seruandis. l. in causa. r. §. causa. cognita. ff. de mino. Bal. in c. 2. in fi. de rescrip. vbi si Papa mandet sententiam confirmari, intelligitur causae cognitione adhibita. probat hoc Hippol. sing. 328. multi sunt.

Index literas declarat inciuiles. &c.

Et si les Iuges, soit en nostredict Parlement ou autres, trouuent que par dol, fraude, ou malice, & par cauteles des parties lesdictes lettres ayent esté impetrees.

GLOSSA XVI.

Item statuit, quibus literae Regiae perperam impetrantur. primo dolo, & tunc precator carere impetratis debet. c. sedes. & seq. de rescrip. Idem si per fraudem. cap. ex tenore. ibidem. de rescrip. vt potè quod fatigaret aduersarium, vel vt prolongarent debiti solutionem, partes rescriptum impetrauerunt. Idem si per malitiam. cap. super literis. de rescrip. & superius arti. primo dictum fuit. Idem si per cautelam & calliditatem, de qua in l. 1. ff. de dolo. vbi praetor aduersus varios, & dolosos, qui aliis obfuerunt calliditate quadam, subuenit, ne vel illis malitia sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa, & ibi in §. 1. Labeo definit dolum malum esse omnem calliditatem, & fallaciam machinationemque ad circumuentionem, fallendum, decipiendumque alterum adhibitam. Potest cautela & fallacia notari, quando, vt differatur processus, pars

Casus in quibus literae perperam impetrantur.

fus, pars literas impetrat, quod sapius à malis fieri solet, vt sint lites immortales, vt in Francia esse solent. nescio quo fato nata sit Gallia, vt lites sic differantur.

Qu'ilz punissent, & corrigent les impetrans selon ce qu'ilz verront au cas appartenir.

GLOSSA VLTIMA.

Impetras literas perperam punitur.

I sic ad multam arbitrio iudicis imponendam, & ad impensas, damna, & interesse partis condemnare iudices possunt. facit l. & si legibus. C. si contra ius. vbi sic dicitur, & si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax precatore attulerit, carcat penitus impetratis, & si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. c. super literis. vbi plenè doct. de rescript.

Consulendus est princeps si litera non videantur iuste.

Vnde Aufrer. in arest. 182. sic ait. Item iniunctum est omnibus Seneschallis, vt si aliqua litera Regia presententur, quæ contra rationem eis videantur, vel contra ordinationem curiæ, vel contra aresta magistrorum, quod non statim pareant eis, sed per eos Rex consulatur, & interea contenta in literis remaneant in suspenso, & requiritur secunda iussio, vt superius scripsi. 9. questio. post Feli. in c. nonnulli. col. 20. de rescrip.

Articulus tertius.

Françoys articl. 112. des publiées 1539.

Nous voulons.

GLOSSA I.

Voluntas principis non est lex, sed pro lege habetur.

Voluntas principis pro lege habetur. vt in l. ff. de consti. princi. non tamen omnis voluntas est lex, sed legis habet vigorem: quia vt lex seruari debet, §. sed & quod principi. de iure natu. in insti. Nisi animo condendi legem fuerit promulgata. vt dicunt doct. ibi. & scripsi in rubri. de Regia facultate primum mensem graduat. debitum nominandi. Et per verbum voluit, fit lex. l. voluit. ff. de interrogato. actio. {Voluntas alicuius iniusta est tanquam furiosi placitum.}

Que les impetrants des lettres.

GLOSSA II.

Facta noua, an sine literis impetratur.

Impetrans literas ad proponendum facta noua condemnatur ad multam, temere appellantis indidam. Et aliàs vt in hoc tex. Et tacite videtur hic statuere, quod sine literis non proponatur facta noua. Et hoc est verum in patria consuetudinaria, sed in patria iuris scripti non vidi impetrari has literas Regias, vt inferius dicam. nam à iure communi conceditur tam appellanti quam appellato, seu intimato. l. per hanc. C. de tempo. appel. Et frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de thesau. lib. 10.

Multa imponitur proponenti noua facta, etiam sine literis.

Quæro, an hæc ordinatio locum habeat, si quis noua facta calumniosè sine literis proponat. Et videtur hunc articulum cessare, quia hic articulus est pœnalis, & odiosus. Ideo restringendus, & vbi verba deficient, & mens. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

Contrarium puto verius, quia sufficit per calumniam proponere noua facta. Nam ratio conditoris est, vt lites abbrevientur, & proponentes facta noua non molestant aduersarios suos in his proponendis, sed qui proponit facta noua sine literis, molestat appellantes: & sic delinquit, ideo punitur per istam ordinationem, quæ non punit impetrantem literas ratione imperatoris, sed ratione propositionis, & adductionis factorum: quia facta noua adduxit, & si conditor de hoc fuisset interrogatus, verisimile est quod sic respondisset, sic & nos respondebimus: per l. Titius. §. ff. de libe. & posthu. Et hæc verba, *impetrans des lettres Royaux*, fuerunt eò appolita, quia sine literis quis non recipitur ad ea proponenda in hac patria consuetudinaria, sed si fuisset interrogatus, quid si quis in patria iuris scripti proponat sine literis, an habeat locum ista ordinatio, respondisset habere locum, quia vult prohibere ne facta noua calumniosè proponantur, ergo oportet probare illam qualitatem, scilicet quod per calumniam. Nec sufficit noua facta proposita sine calumnia. per Bar. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de no. oper. nuncia. Hæc tamen multa non solet, saltem certa, in patria iuris scripti, vt à quibusdam audiui, imponi, sed quædam pro calumnia modo.

Pour articuler calumniosèment.

GLOSSA III.

Ex sola literarum impetratione quis non punitur.

I sic vides puniri impetrantes literas ad proponendum per calumniam facta noua, *pour articuler, non pour impetrer lettres*, sed requiritur quod per calumniam proposuerit. Nam ex sola impetratione non puniretur. cle. i. de rescrip. scripsi in §. primo. de mand. apostolic.

Calum

Calumniari quis dicitur, si morerur, & frustrerur, ergo calumnia consistit, quando quis moratur & differt litem, vel frustratur, & frustra vexat, & in vanum. l. si calumniatur. ff. de verb. signifi. l. sed & ad eos. ff. ex quib. cau. maior. Ideo calumniatores vocantur, qui alios per fraudem, moram, & frustrationem litibus vexant, siue in civilibus, siue in criminalibus, & ad illam calumniam repellendam est inuentum iuramentum calumnie. C. de iureiur. propter calum. dando. & in decretal. de iura. calum. in sexto.

Calumniari quis dicitur & quomodo probetur.

Quomodo probabitur quod calumniosè proposuerit facta noua? videtur quod iuramento proponentis, cum in animo consistere videatur. §. sed iste. versi. namque. in verbo dicit. de actio. in instit. c. vt circa. in fi. de elect. in 6.

Contrarium est verum, quia daretur parti materia decerandi, ideo dicerem probari primò, si pars proposuerit facta noua impertinentia, & nihil ad rem facientia, vt not Bart. & alij in l. si duo. §. Julia. ff. de iureiurand.

Idè si facta proposita non probauerit, nec aliqua ad rem facientia, tunc frustrandi animo proposuisse videtur, vt dicit hic tex. *si il est trouuè qu'ilz ne serment à la decision du proces*. Nisi fuerit deceptus à testibus, vt potè quia mortui sunt, vel se absentarunt, aut aliàs, vt dicit gl. vlt. in c. i. de elec. in sexto.

Faitz nouveaux.

GLOSSA IIII.

Quæ dicantur facta noua? Respon. illa, quæ veteribus addita sunt, & de recenti adducta. l. ius ciuile. ff. de iustic. & iure. Siue addat causæ principali in materia, siue in forma, siue in vtroque. Bald. in c. fraternitatis. col. 2. de testib. l. etiam. §. ex causa. ff. de mino. Et causa principalis fundatur in tribus, videlicet in re, causa, & actione, vnde super noua re, noua causa, vel noua actione non cadit prosecutio appellationis, & ideo non recipere probatio in aliare vel actione, quia separatorum separata est ratio. l. Papinianus. ff. de minorib. l. si. de calum. Et noua dicuntur quæ nunc data sunt in causa appellationis, quæ in prima instantia non erant posita, super tamen eadem re, & actione. dicto c. fraternitatis. de testib. l. per hanc. C. de temporib. appella. vbi plenè Alberic. & alij, & practici dicunt, *le veux articuler faitz nouveaux dependans des faitz ia articles*, nam alij articuli reicerentur.

Noua facta quæ dicantur.

Aliis etiam modis dicitur nouum. vt per doct. in l. per hanc. C. de temp. appel. Et ego abundè scripsi in l. Sylua. §. noualis. ff. de verb. signi.

2 Regula ergo figèda est, quod non deductum in causa principali deduci potest in causa appellationis, & non probatum probari. dicta l. per hanc. C. de tempo. appel. l. scio. ff. de appel. vide Iaf. in l. ita demum. col. 3. & sequen. C. de procura.

Regula non deductum in causa appellationis deducant.

3 Vnde si in prima causa non fuerit probatum sufficiens mandatum, poterit in causa appellationis probari. l. Titianus. ff. quod cum eo. & denunciatio litis motæ venditori fieri poterit, etiam in causa appellationis. l. si rem. §. quolibet tempore. vbi gl. ff. de euct. Item si non fuerit probata conditio contractus in prima instantia, vel pactum de retro vendendo, poterit probari in causa appellationis. dicto c. cum Ioannes. de fide instru. Et si non fuerit probata in prima instantia dispensatio, in causa appellationis probari poterit eadem ratione, & super hoc vigintinouem casus tradit Bertachi. in repertor. in verb. appellatio. num. 146.

4 Amplia etiam in appellato. tex. in dicta l. per hanc. ibi item appellatori, quàm parti aduersæ, & probat l. ampliorum. in princ. C. de appel. Spe. in tit. de appel. §. i. versi. sed pone. vbi dicit appellatum posse vti nouis probationibus. Panor. in c. significauerunt. col. 2. de excep. quia per appellationem sententia suspenditur. cap. venientes. de iureiurando. Et is, qui non appellauit, consequitur commodum ex facto appellantis. per tex. in ca. ex parte S. in fin. de rescrip. Facit l. petenda. C. de temporib. in integ. resti. petend.

Appellatus deducit non adducta.

5 Imò dicunt do. de Rota decif. 365. si à definitiua. in no. quod appellatus potest instare, vt sententia reformetur propter aduersarij appellationem. gl. in §. si verò neuter. in auth. de his qui ingrediuntur. ad appel. col. 5. quod non seruatur in hac patria consuetudinaria, quia pars non appellando videtur renunciare. Sicut quædo sententia continet duos articulos, vnum condemnatorium, & alterum absolutorium. Et condemnatus non appellat, nisi ab articulo condemnatorio, tunc appellatus non potest petere reuocationem alterius articuli, ex quo non appellat, & sententia respectu illius articuli transit in re iudicatâ. c. quod ad consulationem. de re iudi. Secus si simpliciter appellatum fuisset. Domi. in c. biduo. §. quandoq. 2. q. 6. Et sic cum per ordinationes nouas quis teneatur declarare super quo articulo est appellans, non prodesset illa appellatio appellato. vt ibidem auspicante deo scribam.

Appellatus in uno non proficitur alia sententia capitula.

6 Secundò etiam procedit si sit dictum de nullitate sententia, quia adhuc appellans poterit deducere non deductum. Bald. in l. col. antepc. C. quando prouo. non est necesse. Feli. in dicto c. cum Ioannes. col. 6. nu. 25.

7 Tertio, procedit etiam si ordinatio, vel statutum prohiberet in causa nullitatis, vel appellationis probationes, quia debent recipi, si de nouo oriantur, cum in præcedenti iudicio claudi non potuissent, & ne frustra oriantur allegari possunt. arg. l. si fullo. ff. de condi. sine causa. Facit c. pastoralis. de exceptio. Bartol. in l. inuitus. in vlti. colum. C. de procura.

In recursu arbitrorum adduci potest non deductum.

8 Quarto, habet locum etiam coram iudice ad quem recurritur ratione lesionis datæ ab arbitris,

iuxta l. societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. Frederic. consil. 285. Petrus rector. Tum quia prima videtur definitiua, & recursus habet vim eiusdem appellationis secundum eum. in secunda quaestio. dicam in tract. de arbitris. infra.

Dolo omis-
sum non po-
test adduci.

9 Primò limita, quando appellans potuisset deducere in causa principali, & dolo quodam cef-
savit, vt partem fatigaret aduersam. glos. & doct. in c. ad audientiam. 2. de rescrip. & ca. inter. de re
iudi. Bal. in dicta l. per hanc. Soci. in tract. fallentia. regula 323. produci. Facit quod not. Bart. in l.
societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. in parte, quæ coram arbitro dolo probare, vel allegare omi-
sit, vt non possit ea postea deducere coram iudice, ad quem habetur recursus. Contrarium tamen
tenet Imol. in dicto c. ad audientiam. & in c. Quinquauallis. de iureiurando. Cuius sententia inua-
luit, quia dicta l. per hanc. simpliciter loquitur, nec reperitur declarata, vel limitata per alia iura,
ergo. habebit locum. Sed opponens condemnabitur in expensis. Et ita seruetur, & quia vix posset
probari, quòd pars dolo omiserit. Ideo in hac patria solent impetrare literas Regias ad proponen-
dum noua facta, vt dixi.

In interlocu-
toria appel-
latione non
adducitur
nò deducta.

10 Secundò fallit, quando appellatum esset ab interlocutoria, ista enim debet ex actis antiquis
iustificari, & non ex nouis. l. 2. ff. de appel. clem. appellanti. de appel. Et idem quando appellatur
ab executore. concludit Ioan. de Anan. consil. 26. in causa. col. 1. Ratio est, quia appellatio ab inter-
locutoria trahit oculos retro, deducens dedecus iudicis. c. vt debitus. de appel. Sed appellatio à de-
finitiua habet oculos in supremum finem. Bald. in l. eos. §. si quid autem. in fi. C. de appel. vbi di-
cit appellationem ab interlocutoria, licet aliquando tolerabilis sit, odiosam, quia derogat ordina-
riæ iurisdictioni. Sed appellatio à definitiua est magis fauorabilis, ideo magis adiuuanda per quas-
cunque probationes. dicta clem. appellanti. & c. 1. de appella. in sexto. & Ioannes Aubert appel-
lans fuit condemnatus ad emendam: eò quòd facta noua proposuisset, & allegasset interlocuto-
riam esse definitiuam. vt docet Aufser. in stylo Parla. aresto 221. Item fuit dictum pro domino.

Arrestum.

11 Fallit quando interlocutoria esset contra absentem lata. l. ait prætor. & ibi Barto. ff. de appella-
recipien. quia non debet ipsi imputari, cur non illa allegauerit, cum id temporis præsens non erat.
Idè si iudex noluerit audire allegationes & probationes in interlocutoria. dicta l. ait prætor. §. quod
tamen. Idem etiam quando illa interlocutoria non posset in definitiua reparari, vel haberet vim
definitiua, vel aliquid de nouo ortum sit. c. insinuante. de offic. deleg. Aufser. in decis. Tholosa in
prima parte rub. an appellans aliqua de nouo proponens. in princip.

Exceptio-
nes dilato-
rie non pos-
sunt in ap-
pellationem
deduci.

12 Tertio, restringe in iudice inquirente super aliquo crimine, qui non poterit ferre senten-
tiam suam per nouas probationes. Bald. in dicta l. per hanc. & Soci. dicta regul. 323.

13 Quarto, in dilatorijs exceptionibus non procedit, per textum in lita demum. C. de procura-
to. vbi exceptio dilatoria, quæ in causa principali fuit omissa, nò potest in causa appellationis op-
poni. Ratio ibi traditur per Barto. quia appellatio non restituit ad eum statum, in quo erat causa
ante litem contestatam. Sed ad eum tantum in quo erat postea. Angel. in §. appellanti. col. 24.
versu. addas quod licet. de exceptio. in insti. Et quia in appellatione non deductum deducitur, &
non probatum probatur, in termino statuto ab homine. secus in termino statuto à iure, vt in di-
latorijs, & declinatorijs. Ange. in rubr. de exceptio. colum. 25. in insti. versu. quinto quæro. Roma.
singul. 144. vltimò dico. &c.

Nonum om-
nino non po-
test adduci à
causa ap-
pellationis.

14 Quinto, limitatur si omnino nouum, & diuersum est illud, quod volo deducere in causa ap-
pellationis. per l. si mater. §. fina. cum l. seq. ff. de except. rei iudic. l. eos. C. de appella. De bella Per-
tica in quaest. 120. de temporibus, & sic quando quis vult proponere illa quæ non continebantur
in articulis iam deductis, non potest, nisi fauore publico. l. non tantum. §. penult. ff. de excusa. tur.
Petrus de bella Pertica. quaest. 248. dum quaeritur. &c. Et sic illa, quæ ranguit deducta in causa
principali possunt deduci, non alia noua prius non deducta. Panor. & Feli. in c. significauerunt. de
except. & in c. prudentiam. colum. 1. de offic. deleg. Hippol. singul. 240. regula legis per hanc. &c.
vt in prin. huius glos. dictum fuit.

Appellatus
nouis factis
respondet
expensis
partis ap-
pellantis.

15 Sexto, in hoc Franciæ regno non potest pars sine impetratione literarum Regiarum in cau-
sa appellationis noua facta deducere, quæ si à principe eidem concedantur, poterit pars aduersa,
illis nouis factis respondere. Et articulus au. contrarius, & attestaciones facere expensis partis noua fa-
cta ponentis, & hoc solet in literis exprimi. Et sic fuit centies iudicatum in Senatu maximè An-
no 1521. die 2. Maij, pro magistro Ioan. Vallois, contra Iulianum Boucher appellantiem, qui ideo
fuit ad emendam ab appellantiibus soluendam condemnatus, sed si pars ipsa appellata intra dil-
ationem non perfecit attestaciones, & ideo fuit eidem secunda concessa dilatio, expensis impe-
trantis non perficientur in hac secunda dilatione, imò impetrans assistere poterit expensis inti-
mati, quia venit ex gratia, vt cõsuevit Senatus Anno 1543. die 17. decembris. Et sic literæ impetrari
possunt ad ponendum noua facta, verèbùs non conuati, alioquin non propter vitandam subor-
nationem. clem. 2. de testib. & doct. in cap. fraternitatis. illo titul. Et quando expensis propo-
nentis facta noua, factæ sunt attestaciones partis aduersæ, si eas pars recuperare velit ab appel-
lante, sufficit expensas liquidas soluerè, de non liquidis verò cautionem dare, iuxta legem sta-
tuliber rationem. ff. de statuliber. Ita iudicauit Senatus anno 1516. in vigilla S. Matthæi, Bouichard,
& de Thou. aduocatis postulantiibus.

Arrestum
Facta noua

16 Vltimò non potest noua facta pars deducere, si iam fuerat deducta, quia noua non sunt, etiã
si iam

si iam reiecta fuissent, vt probant docto. in dicto c. fraternitatis. de testib. & cle. vlt. illo tit. & tunc
oportet producere processum principale, vt videri possit, an isti articuli producti fuerint necne.

Vel si pars plus probauerit, quàm posuerit, literas solet obtinere ad ponendum facta noua, & ad
probationem illorum producit attestaciones. Empluye sa production, & pars aduersa poterit contra-
rium ponere, & probare expensis partis.

Si est trouue qui ilz ne seruent à la decision du proces.

GLOSSA V.

Quòd facta noua non seruiunt decisioni processus, præsumitur quòd ponens eam
calumniosè fecerit, & debet puniri, nisi possit excusari pro qualitate personæ, aut nego-
cij, vt superius dixi, vt si vitæ sanctæ fuerit. Nā viris prouidis & honestis, ac sanctis de-
fertur. c. nisi essent viri prouidi, & honesti de præb. plura adducit Hippolyt. cõs. 1. circa fi.

quando de-
aucti possint
uel non.
Cautela pro
eo qui plus
probat
quàm po-
suerit.

Quid si vnus articulus seruiat, vel vltimum factum, an condemnari debeat tanquam calum-
niosus? Respon. non puto, quia hîc pluraliter loquitur, si non seruiant omnes, sed si vnus propo-
situs respõdeat, non potest dici quòd non seruiant, prout de liberis scribitur in l. non est sine liberis,
cui vnus filius, vel vna filia est. cum l. sequen. ff. de verbo. signifi. Et quia quælibet causa iusta, siue
iniusta sine calliditate excusat à dolo, & calumnia. tex. no. in l. igitur. §. 1. ibi, iustis rationibus du-
ctus, vel non iustis sine calliditate. ff. de liberal. causa. glos. in l. vna. in fi. in verb. hoc iudicium, in
vltimis verbis. ff. si quis ius dicenti non obtempe. l. ac. in l. si quis id quod. de iurif. om. iud. Hippol.
in l. 1. nu. 25. C. ad legem Cornel. de ficar. etiam quando negatiuè aliquid prohibetur, vt hic, etiam
alternatiuè requiritur vtrunque. per l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verb. oblig.

Calumnia
presumitur
in ponte
facta nil
facientia.

*Seront condemnẽz enuers nous en l'amende ordinaire du
fol appel, en noz cours souveraines.*

GLOSSA VI.

Axat multam ad quam condemnatus erit, qui calumniosè noua facta proposuerit, licet
multa regulariter sit arbitraria. l. aliud est fraus. §. 1. ff. de verb. signi. & l. si qua poena ibi.
dem vbi abundè scripsi. Ideo hic alia non referam de multa.

Et vingt liures Paris es inferieurs, & moytié moins aux parties.

GLOSSA VII.

Maiorem multam senatores imponere possunt, quàm alij inferiores iudices. per l. eos.
C. de modo multæ. vt scripsi in dicta l. si qua poena. & l. aliud. Ideo hic statuit impe-
trantem ad sexaginta libras condemnandum in curijs supremis, in inferioribus verò
ad viginti libras Regi applicandas, & ad decem parti.

Maior multa
est quare fi-
sco, quàm
parti.

Sed quid causæ est, quòd maior multa adiudicetur fisco, quàm parti, postquam laboribus,
expensis, & damnis pars torquetur, non autem fisco? Ergo maior multa videretur parti infli-
genda, quàm fisco. Respexit forte cõditor, quòd pars reperit expensas & interesse à parte, ob id nò
est necesse quòd maiorem habeat multam: & quia maior est offensa, & contemptus, qui fit prin-
cipi, & superiori, quàm inferiori. vt patet in l. quisquis. & per totum. C. ad lege Iuliam maiest. at.
Ideo maior multa circa illum infligitur, quod est notandum.

Si tamen pars condemnatur ad duplum, & non dicatur cui applicari debeat, in dubio parti
concedendum est, vt solatium habeat, dicit tex. in l. fin. ff. de litigiof. Hodie nostri iudices omnia
fisco adiudicant, quamobrem effectus est magnus lien.

Et plus grosses si mestier est comme dessus.

GLOSSA VLTIMA.

T sic residet in arbitrio curiæ, & iudicum, an debeant maiorem multam, quàm in hoc
articulo statuta sit, imponere. Nam si videant partem omnino malitiis & calumniis de-
ditam, augere multam possunt, tam erga Regem, quàm partem. Sed quantum possint?
Respon. pro modo delicti seu culpæ, sed temperent iudices ab impositione grauioris
multæ, nisi dolus partis eos trahat, quia melius est de misericordia, & benignitate reprehèdi, & ra-
tionem Deo reddere, quàm propter crudelitatem. c. alligant. in fine. 26. q. vlt. ad alia pertranseo.

Grauis mul-
ta quando
imponi pos-
sit.

Loys 12. Article 126. Des premieres.

Item nous ordonnons que les principales parties.

GLOSSA I.

Principalis pars dicitur, cuius negotium quod agitur, ad eam pertinet, non incon-
sequens. argumento l. si quis nec causam. ff. si certum petatur. Bartolus. & ibi addidi in l.
ambitiosa. de decretis ab ordine faciendis, vel principales personas nomine proprii

Articulus
quartus.

Principalis
pars que di-
catur.

comparentes vocat Bart. & Bal. in auth. principales. C. de iureiur. propter calum. dando: vel de quarum præiudicio tractatur. Panor. Barba. & alij in c. pastoralis. de iudic. Bal. in c. querelam. col. 3. de elect. vide Alexa. cõsi. 65. col. 1. in fi. in 7. vol. & Dec. cõsi. 268. cõclusio. col. 2. Soci. in c. in pertractandis. col. 9. versicu. quærit ramen Specul. de iuramen. calum. & sic principalis persona esse in cancellaria, quando literæ expediuntur, non poterit, vt facilius super literis deliberari possit, & concludi an iusta sit petitio, & an literæ concedi debeant.

Que ont lettres à séeller, leurs seruiteurs & sollicitours n'entreront point au seau.

GLOSSA II.

In cancellaria nulli dicitur litteræ expediuntur ingrediuntur.

IC prohibetur parti, ingredi in locum, vbi sigillatur Regiæ literæ, & sic seau, accipit pro loco in quo literæ sigillantur, quem vocamus communi vocabulo Cancellariam: & potest vocari officina diplomatica, vel rescriptorum, seu codicillaris. Budę. in Foren. & quod locus alicui prohiberi possit, sicut hic parti, & eius seruitoribus: probatur in l. 1. in fin. ff. de offic. præfect. vrbis. & in authen. si quis. C. de adul. quia in conspectu illorum liberæ non essent sententiæ. nam ipsi referre suis partibus, & dominis possent, quis fuerit in causa, cur literæ recusate fuerint. Et ex hoc inimicitia graues exorirentur, quas hic tollere vult. Intelligit vt eo tempore quo super literis disputatur concedendis necne, non debent isti interesse, postea sic, à cessante ratione tex. hodie nulli nisi officiales ad hoc destinati ingrediuntur vt inferius dicam.

Afin que les lettres puissent mieux, & plus franchement estre deliberées, & debatues en leur absence.

GLOSSA III.

Testes in secreto deponunt.

Sicut in absentia partis, & in secreto testes deponere debent, postquam tamen citati iurauerint. l. iurandi. C. de testib. Ne metu partium veritatem dicere vereantur. l. nullum. C. de testib. c. 2. c. cum causam. & c. venerabili. ibidē. alioqui non valerent testiū dicta, si publicè examinarentur. glo. in c. quia propter. in verbo secreto. de elect. Limitatur in §. cum verò. vbi scripsi. de collatio. in concord. quoad probationem nobilitatis. Sed in criminalibus sine citatione testes primò audiuntur. glo. in §. si duo. de pace tenenda. Sed postea presente parte recollit solent, quod repetere testes, seu reuocare Budę. ait. in foren. latine dici posse *Recoller & confronter les tesmoings.*

Sic & quando factum recitatur in cancellaria, pars debet abesse, & sollicitatores, ac famuli, vt facilius literæ disputentur, & veritas inquiratur, an literæ concedendæ sint.

Et aussi n'entreront audict seau, que les maistres des requestes de nostre hostel, Conseillers, secretares, & autres necessaires, pour le fait dudit seau.

GLOSSA IIII.

In cancellaria que per sonæ sint necessariae.

Quod specialiter prohibuerat hic generaliter, vt nullus ingrediatur intra cancellariam, quando literæ expediuntur, nisi sit Magister libellorum, Consiliarius, Secretarius, & alia necessaria persona. Sed quas vocat necessarias personas, relatores, calefactorem ceræ, & ianitores. Et quamuis olim solerent ingredi plures personæ, & aduocati communiter referebant, hodie tamen statutum est, vt tantum magistri libellorum, Scriuarij, seu Secretarij, relatores, *Rapporteurs en Chancellerie, & le chauffe cyre,* & aliæ personæ necessariae, necessarias hic vocat non personas coniunctas, & consanguineas, vt in l. Imperator. ff. de pact. & l. quamuis adulterij. C. de adul. sed illas sine quibus actus vix fieri potest, sicut de impensis necessariis. in l. impensa. ff. de verborum significatio. vbi scripsi.

Lesquels seront tenuis faire serment es mains dudit Chancelier, de non reueler en maniere aucune aux parties les dictes, & opinions de ceux qui auront parlé de la depeche de leurs lettres.

GLOSSA V.

Iurare debent personæ necessariae cancellariae & quid. Reuelare secreta periculosum.

Mnes itaque personæ in cancellaria necessariae, iurare debent in manibus Cancellarij, se non reuelaturas dicta & sententias eorum, qui in literis expediendis opinati sunt, Sed quoties iurare debent? Respon. Semel in ingressu officij, nec solet quolibet die repeti iuramentum, vt superius in prima parte ordina. est statutum rubr. *des sermens.*

De hac reuelatione prohibita in curijs, vide in rubr. *de la court de Parlement.* articu. 19. cum multis artic. seq. vbi multa dicam mala, quæ ex his proueniunt. & in Apophth. Plutarchi sic dicitur, Philippides poeta Comicus Lysimacho imprimis charus fuit, ac familiaris, cui cum Lysimachus offerret liberalitatem suam, diceretque, *Quid vis tibi impertiam rerum mearum?* quod

voles

voles (inquit) modò ne arcani quippiam: significans esse periculosum nosse magna tum arcana, quorum, si quid effutias, actum est de capite, quamquam, & alioqui solent odisse confcios eorum, quæ noluit efferri.

Charles 7. Artic. 72. *Des premieres.*

Item auons ordonné, & ordonnons, que doreseuauant ne soyent baillées lettres en nos Chancelleries, pour conduire le petitoire & possessoire, en matieres de nouvelle ensembles

Articulus quintus.

GLOSSA I.

Iurisconsultus ait, is qui destituit rem petere, animaduertere debet, an aliquo interdicto possit nancisci possessionem, quia longè commodius est ipsum possidere, & aduersarium ad onera petitoris compellere, quam alio possidere petere. l. is qui. ff. de rei vendi. Vnde olim in hoc regno, partes prosequantur interdictum vt possidetis, & dependente literas impetrabant, vt possessorium & petitorium simul deciderentur: quod hic prohibet, quia nihil commune habet possessio cum proprietate. l. naturaliter. §. nihil. ff. de acquirenda possessio.

Petitorium non potest cumulari cum possessorio.

Aduertendum est, quòd hæc decisio est iuri cõformis. Nam si loquamur in interdicto retinendæ, vt loquitur iste tex. ibi, *en matieres de nouuelleté,* non potest possessorium cumulari cum petitorio. Nam is qui nouitatem impetrat, & interdictum vt possidetis, dicit se possessorem. l. 1. & per totum. ff. vt possi. §. retinendæ. de interdic. in insti. Et is qui agit rei vindicatione, & sic petitorio, dicit aduersarium possessorem. l. vna. C. de aliena. iudic. mut. cau. fac. doct. in §. omnium. insti. de actio. Et sic iste dicens se possessorem in possessorio, & in petitorio dicens contrarium, non debet audiri. per c. licet causam. de proba. ob id quod de iure fieri non debet, nec per literarum impetrationem, quia intentando rei vindicationem, videtur renunciare possessioni, si quam habeat: prout is, qui nunciat. l. 1. §. in operis. ff. de noui. ope. nun. Et quamuis Bar. & alij in d. §. nihil. commune. Panor. & ceteri. in c. pastoralis. de causa pos. dicant posse ista duo cumulari ratione diuersæ possessionis: nam rei vindicatio potest intetari ratione vnius possessionis, & interdictum vt possidetis ratione alterius: vnde contra cõmodatariū, & depositariū potero rei vindicatione agere ratione detentionis, quam habent: & aduersus colonos, custodes, & similes. l. officium. ff. de rei ven. Verū quia etiā hi turbant dominū in possessione ciuili, interdictum etiam vt possidetis impetrare potero. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. & §. nihil cõmune. ff. de acq. pos. tamen est prohibitum etiam in hoc casu cumulare ista duo per hunc tex. vt de aliquo operetur, & quia generaliter prohibet. Item doct. in locis prædictis dicunt in iuribus incorporalibus possessorium, & petitorium posse simul cumulari. Nam in his remedia petitoria possessori competunt. l. ficuti. §. 1. & l. fed & si queratur. §. 1. ff. si seruit. vendic. Ideo existens in possessione seruitutis potest, si in illa turbetur, non solum casum nouitatis impetrare, verum etiam confessoriam actionem, quæ est remedium petitorium. §. a què. de act. in insti. vbi plenè las. & doct. gl. in verbo quicquid. in c. cum. ecclesia. & in c. super. in gl. pen. de caus. poss. & in c. examinata. de iudic. hoc tamen non permetteretur etiam per literas in hoc regno. vt hic videmus, quia possessorium semper est prius decidendum, quam petitorium, etiam si actor conuenisset me super petitorio, ego reus potero suspendere petitorium, & agere possessorio. per tex. in clemen. vna. de causa possessio. Ioan. Fabri in l. ordinarij. C. de rei vendic. etiam si actor vellet docere statim de iure, quia opus est finitum possessorium esse, & executionem super illo factam. vt in rubr. *des matieres possessores,* in ordina. Reg. est statutum, & ibi dicitur in tertio Tomo. Ioan. Fabri hoc docet in l. incerti. col. vlt. C. de interdict. Ille tamen text. non procedit, quando pars non opponeret, tunc ex officio iudex non repelleret, hoc autem iudicium non datur, nisi postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno. infect.

Secundò limitatur in possessoriis adipiscendæ, & recuperandæ. Cum iste text. hoc tantum prohibeat *en matieres de nouuelleté,* & sic in interdicto retinendæ. Secus ergo in alijs in quibus agens possessorio, potest cumulare possessorium cum petitorio, tum quia non sunt inuicem contraria: tum quia hic non prohibetur. l. cum fundum. §. fina. ff. de vi & vi armata. Et ita concludunt doct. in d. c. pastoralis. de causa possessio. & in c. cum super. & c. cum dilectus. ibidem. Ioan. Fabri in l. ordinarij. C. de rei vindicatio. & in clem. vna. de causa possessio. ac in dicto §. nihil commune. Alia scribam in tracta. de materia possessoria: ad quem nunc te reicio. & ibi dicam an hodie per ordinatio. nouam hoc locum habeat.

Et si par inadvertance aucunes lettres estoyent ostroyées au contraire.

GLOSSA II.

RGO si ex certa scientia fecus, nam ille valeret dummodo mentio in eis facta fuisset huius ordinationis, non à Cancellariis, sed ab ipso Rege, & in magna Cancellaria. per text. iuncta glossa in l. final. C. si contra ius. glossa in l. ratas. de rescind. vendit. Nam text. hic dicit, *si par inadvertance sont ostroyées.* Si ergo ex certa scientia

Literæ licet simul possessorium cum petitorio decidentur an ualeant.

concedantur, hoc non est præter animi spem, ergo à contrario sensu valebunt, & iudices eas recipere debebunt.

Que les iuges n'y obeissent en aucune maniere.

GLOSSA TERTIA.

Nullo modo iudices his literis obedire debent. Sed impetranter in expensis condemnare, & fructu literarum priuare. Nam impetratio in præiudicium ordinationis non valet, vt fuit ordinatum à Rege. de quo scribit Gallus. in quæstio. per aesta quæstio. 115. & Aufrer. in stylo Parlamen. ar. 84. quod est verum si impetretur à Cancellaria, secus si ab ipso Rege facta ordinationis mentione, quia eius est soluere, cuius est ligare. l. si puellæ. ff. de sponsal. maiorem sibi retinet potestatem. cap. dudum. de præbend. in sexto.

Et voulons que les impetrants d'icelles soyent punis d'amende arbitraire.

GLOSSA VLTIMA.

Ltra expensas addit, vt etiam aliqua multa impetrantibus tales literas imponatur, quæ est iudici arbitraria pro qualitate personæ, & quantitate bonorum. vt dixi in l. si qua pœna. ff. de verborum significatio. vnde si impetrans istam sciebat ordinationem, paulo maior debet esse multa: si vero huius erat ignarus, minor, vel nulla imponitur multa. Et sic in hoc regno Francia non cumulat possessorium cum petitorio, imò solent pragmatici, in libello causæ possessorie protestari, quod non intendunt causas, ad dominium pertinentes adducere, nisi ad confortandum, & iustificandum possessorium. teste Ioan. Barber. in viator. iuris in praxi legum Regiar. Fel. in c. licet. nu. 9. de probatio. alioqui poterit pars aduersa petere, vt causæ dominium respicientes cancellentur, & reiciantur, & iudex hoc pronunciat, nisi quatenus adminiculum possessioni præbent, alia possent hic tractare, & adducere, quæ scribuntur in §. nihil commune. Sed ibi videri possunt. & quia in tracta. de mater. possessor. inferius tractabitur: ob id ibi dicenda nunc reiciam.

Loys 12. artic. 54. Des publiées 1512.

Item auons ordonné, & ordonnons que dorésenauant en noz Chancelleries, ne seront oëtrayees aucunes lettres de surceance de complainctes, ou fournissèmes d'icelles: & pouruoyeron les iuges desdictes complainctes, ou surceances d'icelles, ainsi qu'ilz verront estre à faire par raison.

Tem prohibet hic impetrari literas, vt differatur causa nouitatis, & alia hic expressè. Nam partes solebant in his causis priuilegiatis, & summariis impetrare literas: vt iudex differret causam, donec aliquid fieret, quod hic prohibet: quia hæc causæ p. iur. legiatae sunt, & summarie tractandæ. Et istud dicitur etiam non posse fieri per literas status. ar. 2. in trac. de lite. dilato. annal. & status: vbi alia videri poterunt huic mater. accommoda: his nunc contentus.

Françoys artic. 170. des publiées 1539.

Nous defendons ausdictes gardes des Seaux de bailler aucuns rappeaux de ban, ne lettres pour retenir par noz cours souueraines la cognoissance des matieres en premiere instance, ny aussi pour les oster hors de leurs iurisdiction ordinaires, & les euoquer, & commettre à autres, ainsi qu'il en a esté grandement abusé par cy deuant.

Sta ordinatio prohibet tres casus in cancellariis Francia concedi. Primus est, ne exul & bannitus, à banno liberetur, quia nemo potest commeatum, remeatumve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa. l. relegati. in fine. ff. de pœnis. Et sic ad solum Regem in hoc regno spectat dare comeatum, vel remeatum exuli. l. cum indulgentia. C. de senten. pass. Nam quod cognitionaliter factum est, sine causæ cognitione destrui non solet. l. si. C. de legib.

Intellige siue fuerit perpetuo exilio multatus, siue ad tempus, quia ante tempus præfinitum non poterit Cancellaria remeatum concedere, tum quod hic generaliter prohibet. Ideo generaliter intelligitur per legem primam. ff. de legat. præstand. Bannitus tamen ad annum potest reuerti post annum, sine superioris autoritate, & sine literis Regiis: quia vltima dies anni præbet ei licentiam. l. si quando. C. de testib. vt dicit Bald. in proœm. ff. §. hæc autē tria. quem refert & sequitur Francisc. Cremen. singul. 47. cōsulimus. Itē siue à præside, siue à Parlamento, vel alio potestate habere bannitus fuerit. l. relegatorum. ff. de interdict. & releg. quia in his casibus eadem est ratio, & sic decisio.

Item à banno reuocari solet à principe, debet tamen esse causa, vt in dicta l. relegati. nec sufficeret sola voluntas cōtra gl. ibi. nam vbi lex dicit causam interuenire debere, illam adesse oportet.

Sed

Sed in dicta l. dicitur, ex aliqua causa. ergo &c. facit l. r. §. de qua. ff. de postul. Bal. in l. 2. in fi. C. si pendens. appella. mors interue. Fateor tamen quod sufficeret quæcunque causa, cum illa lex dicat ex aliqua causa, ergo sufficet etiam modica à principe approbata. per glo. in cle. vna. de foro compet. in verbo, aut ex aliqua authen. habita. C. ne filius pro patre. & ibi dixi in interpreta. illius text. Sed sine aliqua causa non posset princeps. Et adultores principum hætenus illis nimis fauerunt, qui fauor multos adducit ad inferos. Sed sciant principes, quod de omnibus, quæ ipsi faciunt, vel facient sine causa, si malè facta sint, reddent rationem, & nisi respiscant, damnationem non euadent, nisi Deus illorum misereatur. Et dicit Dauid, in vnum simul diues, & pauper. Et plus torquebuntur principes ex his, quæ sine causa ducti sola voluntate, seu potius voluptate facient, quam ex aliis factis, & puto multos principes damnatos per illam glo. Et consultores qui illis consuluerunt illud dictum impudicæ mulieris, si libet, licet. Et diuus Paulus ait, principibus ad ædificationem datam potestatem, & non ad destructionem. Ergo sine causa cum cedat ad destructionem, non possunt hoc facere.

Itē inferiores non possunt concedere: quia per exilium amisit quis patriam, & honores. d. l. relegatorum. §. solet. ff. de interdi. & releg. quæ non possunt restitui ab alio quam à principe, ob id ista hic principi reseruat. vnde solet princeps in his literis sic scribere, *Parquoy nous ce considerer voulans misericorde preferer à rigueur de iustice, ledit suppliant auons rapellé, & de nostre grace speciale pleine puissance, & authorié Royal, rapellons dudit bannissement, & iceluy auons mis, & mettons au neant. Et l'auons restitué & restituons à ses bonne fame, & renommée, au pais: satisfaction faicte à partie ciuilement tant seulement, si faicte n'est. Et sur ce imposons silence perpetuel, à nostre procureur present, & aduenir &c. Pourueu que ledit tel, dans tel temps, à compter de la date de ces presentes: se mettra & rendra prisonnier, en la prison de tel iuge: pour oster, & prendre droit d'iceluy cas, & soy purger d'iceluy, &c.*

Et sic intellige istum text. siue bannitus sit per contumaciam, siue in præsentia ratione criminis. Nam vtrobique est eadem ratio: & sic eadem iuris decisio. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Ideo interdum in literis datur causæ cognitio: quando quis se vult purgare, & dirigitur iudici, qui exilij sententiam prorulit: interdum bannitus ex gratia restituitur: & tunc literæ omnibus magistratibus possunt dirigi: & absque cognitione causæ. Et quia ista materia bannitorum est ampla, & bene per doct. tractata: maxime per Nellum in tract. de bannitis. Ideo ad illum vos reicio.

Secundo ibi, *ve lettres* prohibet concedi à Cancellaria rescripta, vt causæ retineantur in Parlamento decidendæ in prima instantia: quod erat frequentissimum ante istam ordinationem. Sed quia hoc est contra concordatum, in quo est statutum, quod omnes & singulæ causæ, exceptis maioribus, in iure expressè denominatis, apud illos iudices in partibus terminari, & finiri debeant: vt patet in rubri. de cau. Ideo hic prohibetur, ne in prima instantia tractentur causæ in Parlamento. Quod non procedit in casibus à iure, vel ordinationibus expressis, vt in rubric. *quelles causes*. supra in prima parte. Etiam non prohibet hic articu. supremis curiis, si videant iustum esse retinere causam, quin possint eam retinere.

Notandum autem est, quod curia suprema, multis modis de causis cognoscat in prima instantia. Primò, de causis priuilegiatis, vt parum Francia, & de aliis de quibus in rub. *quelles causes* sunt introductæ in primæ instantie in la cour de Parlement. in ordinatio. vbi plenè dicam.

Secundò, cognoscat per viam commissionis, quando Rex ei expressè committit, sed extra Regem Cancellariae hoc non possunt, vt hic.

Tertiò, curia cognoscat de causis per appellationem ad eam deuolutis, & hoc regulariter, quia ad hoc sunt præfectæ summæ Francia curiæ. vt scripsi in rubri. de supplicatio. seu error. propositio.

Quartò, per euocationem, quando princeps causam vnius Parlamenti, ad aliud euocat. vt plenè dixi in tracta. de euocatio.

Quintò, per supplicationem & erroris propositionem, vt etiam abundè scripsi in tracta. de supplicationibus.

Sextò, per literas ciuiles, vt etiam docui in tract. de liter. ciuilib.

Septimò, per supplicationem à parte factam Senatui. nam post appellationem pars supplicabit Senatui: & si hoc requirat causæ cognitionem, Senatus respondebit, faciat supplicationem in iudicio, & hoc significabitur parti: & postea litigabitur in magna camera, & actor petit requestam comprobari & interinari, alius contrarium. *D'estre debout de sa requeste*. interdum solet procurator Regius, vel alius de causis forte publicis supplicare curiæ, vt prouideat: suprema solet curia prouidere, vbi de scandalo, vel de magno, & repentino agitur præiudicio. Et sic vidi sæpe seruari in curiis Francia quod est notandum. vide quæ scripsi in tracta. de liter. ciuil. in princip. in primo Tomo constit. Regia.

Tertiò, in text. ibi, *ny aussi pour les oster, &c.* prohibentur literæ concedi à Cancellaria, vt ab ordinariis iudicibus auferatur cognitio causæ: nam ordo confunditur, cum sua iurisdictio cuilibet non seruetur. cap. peruenit. xi. quæst. 1. Et quia est contra rubri. de causis in concord. vbi scripsi alia, quæ ibi videri poterunt. Etiam prohibet hic tex. ne causæ euocentur ex vna curia etiam inferiore, & committantur alteri, quia partes subterfugij causa interdum hoc procurabant, & sine causa, & Cancellariae solebant hoc committere, sed hic prohibet. Rex tamen euocare ipse potest, vt abundè scripsi in trac. de euocat. in primo Tomo constitutio. Regiar.

no reuocari non debet.

Solus princeps dicitur reuocari à banno & quomodo.

Liters licet cause in prima instantia tractentur in Parlamento non valent.

Quot modis possit curia suprema cognoscere in prima instantia.

Liters ut auferatur iurisdictio ab ordinario non valent.

Protestatio aduocatorum in possessorio faciēda.

Articulus sextus.

Liters impetrari non debent in causis nouitatis, & alia priuilegiata differantur.

Articulus septimus.

Exul à Cancellariis banno liberari non potest.

Bannitus ad annum postea reuertitur sine alia licentia.

Exul sine causa à banno

Idem artic. 171. Ibidem.

Articulus octauus,

Et si lesdictes lettres estoyent autrement baillées, defendons à tous noz Iuges, de n'y auoir point de regard, & condamner les impetrans en l'amende ordinaire comme du fol appel, tant enuers nous, que la partie. Et neantmoins qu'ilz nous aduertissent de ceux qui auroient baillées lesdictes lettres, pour en faire punition, selon l'exigence des cas.

GLOSSA VNICA.

Sequentia statuit hic articul. Primùm quod si literæ concessæ fuerint à Cancellaria in prædictis casibus, iudices illis non obtemperent, & nullam rationem seu respectum ad illas literas habeant. Nam quod nullum est, nullum debet operari effectum. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. c. ex tenore. de rescrip.

Impetrans literas in casibus supra prohibitis ad nullam condemnationem.

Secundò, vult vt quilibet impetrans illarum literarum puniatur ad multam sexaginta librarum, quæ est emenda ordinaria temerè appellantis ad supremam curiam, & hæc emenda partim fisco applicabitur, partim appellato, vt dicitur in tract. de appel. Et quamuis iste tex. dicat ad multam partem condemnandam, tamen etiam condemnabitur ad expensas parti ratione temeritatis. l. cum quem temerè. ff. de iudic. & in insti. de pœna teme. litigan.

Parlamentum an Cancellaria punire possit.

Tertiò præcipit iudicibus, quorum nomine (vt superius dixi) venit etiam parlamentum, vt certum faciant Regem de concessione illarum literarum, & quis illas concesserit literas, vt princeps illos concedentes puniri adhuc possit. Ergo iudex vel parlamentum non poterit Cancellariam punire ex iniusta literarum concessione: sed ad Regem tantum spectat vt hic, quia hoc nomine Regis faciunt, ob id ad solum Regem pertinet: & quomodo punietur arbitrio Regis relinquendo, vel per suspensionem ab officio, vel priuationem pro delicti qualitate: quod hic vocat *selon l'exigence du cas*, aliquando vidi etiam à Parliamentis puniri hos officiales Cancellariæ abutentes. Alia super hoc non rescribam, vt paucis hanc pertractem materiam, ideo lector bone omiffa sup- plere poteris ex praxi nostra beneficiali, de his tamen Deo immensas agam gratias.

Amen.

TRACT

TRACTATUS

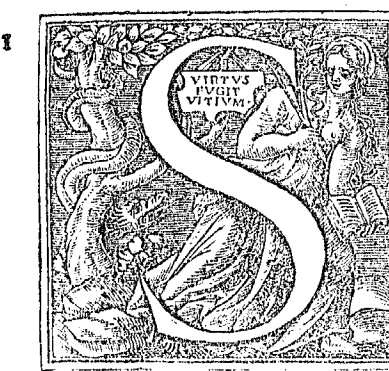
DE LITERIS DILATORIIS, ANNALIBVS, QVINQVENNALIBVS, STATVS, ET ALIIS, IN IVDICIIS FREQVENS.

Philippe le Bel. Artic. viij. des secondes.

Item pour les lettres de respit.

Articulus primus.

GLOSSA I.

SCIENDVM est vulgari sermone respit, idem significat, quod dilatio. Et quia dilatio multis ex causis datur, ob id multiplex est respit, vt scripsit Hostien. in sum. titu. de dilatio. & ego alias multas congesi. Sic & respit interdum datur militibus ratione militia, & vocantur *lettres d'estat*, literæ status, & generaliter *lettres d'estat* vocamus, in quibus mandatur causam differri, etiam in criminalibus. vt art. 4. infra eo. Alia literæ dantur debitoribus pauperibus magnum perperis damnum, & istæ literæ simplici nomine Gall. vocantur, *respitz*. Et quia super his multa vidi occurrere dubia: ob id ad ea tollenda, sequentia addenda censui.

Lettres d'estat & respit quel.

Summa totius tractatus.

- 1 In primis hic tractabitur, quæ dicantur hæ literæ, seu dilaciones annales & quinquennales.
- 2 Secundò, à quo impetrari possint.
- 3 Tertiò, quibus concedi valeant.
- 4 Quartò, quibus dirigantur istæ literæ.
- 5 Quinto, in quibus casibus concedi non possint.
- 6 Sextò, quando concedi hæ literæ iure valeant.
- 7 Septimò, differentias inter dilationem annalem, & quinquennalem conscribemus.
- 8 Nondò, quæ possint contra has literas opponi.
- 9 Vltimò, quis sit effectus huius concessionis annalis, vel quinquennalis, & alia his coherentia elucidabuntur, quæ hactenus à iuris interpretibus iustè tractata non fuerunt.

3 Primò quæro, quæ dicatur dilatio Annalis? Respon. quoad hanc materiam, illa, quæ annum concedit debitori ad soluendum. Quinquennalis, quæ quinquennium. Et moratorium cautionem vocat iurisconsul. in l. cum possessor. §. fin. ff. de censu. & moratorium præscriptionem Imperator in l. 2. C. de preci. Impe. offer. & has annales literas vel quinquennales vulgus vocat *respit*, vt superius dixi, in quibus literis solet sic princeps scribere,

Annalis dilatio quid.

4 Henry. & c. A la supplication de tel N. pauvre homme & c. affirmant auoir perdu la greigneur partie de ses biens, & cheuance, tant pour le fait, & occasion des guerres, & gens d'armes, qui ont en cours en nostre Royaume, comme par autres fortunes à luy suruenues en plusieurs manieres de puis dix ans en ça, & pource quant à present il ne pourroit bonnement faire satisfaction, ne payement, à plusieurs personnes ses creanciers, ausquelz il est tenu en plusieurs & diuerses sommes, & autres choses, sans faire vile & miserable distraction de ses biens: nous audit suppliant au cas dessusdit auons donné & otroyé, donons & otroyons de grace special par ces presentes, terme, respit, & delay de ses debtes payer à quelconques personnes, ses creanciers puiffans d'attendre iusques à vng an, à compter du iour de la date des presentes, si autresfoys il n'a eu de nous semblable grace. & c. Et hæc est harum literarum summa, quæ inferius abundè elucidabitur.

Forma literarum annalium, siue quinquennalium.

5 Secundò quæro, à quo valeant cõcedi hæ literæ? Respon. in vrbe à Papa, extra vrberem, non dantur à Papa hæ literæ moratoria laicis, arg. eorum quæ not. Inno. in c. inquisitionem. de sen. excom. c. venientes. de iureiur. c. si duobus. de app. Et hoc expressè decidit Io. Staphil. in trac. de liter. gratia. fol. 170. vbi plus dicit, non dari à Papa etiam clericis in odium laicorum. arg. c. nouit. de iudi. & glo. in c. clericus laicum. de fo. compe.

A quo cõcedantur literæ quinquennales, vel annales.

6 Sed in hoc regno solent à Rege hæ concedi literæ, vel ab eius Cancellaria. Princeps autem potest concedere alicui, vt non teneatur soluere suis creditoribus per annum, biennium, vel triennium, aut ad summum per quinquennium, quia quod differtur non aufertur. d. l. 2. Item in mora modici temporis non est magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Annum autem concedit omnibus communiter damnum passis. biennium contra vsurarios. triennium, clericis, seu viris ecclesiasticis. quinquennium autem passim cõsentientibus creditoribus, vel maiori parte. Ita habetur in magno stylo. rub. respit, & vltra quinquennium non posset dare, cum esset mora magni temporis, & sic magnum præiudicium secundum Pau. in d. l. si debitori. & de rescripto ad decem annos.

Annum biennium, triennium uel quinquennium quãdo concedatur.

annos. Idem consuluit Ancha. consil. 37. contra. & quia non concedi solet, vt infra dicam. Et ideo minimè mutada sunt quæ semper certam interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legi. & nunquam audiui concedi vltra quinquennium. Et si concederetur, iudices hoc respuerent, nec literas comprobarent, vel interinarent, nec quidem in anno vel quinquennio, quia literæ in totum sunt nullæ. arg. c. cui de non sacerdotali. de præb. in 6. Et hoc pulchrè docet Ioan. Besfia. in cõsue. Aruer. eo. tit. artic. 1. per l. si sponsus, §. generaliter. ff. de dona. inter vi. & vxo. facit tex. & ibi doc. in c. si eo tempore. de referip. in 6.

Seneschalli uel bailliu non concedunt has literas.

Non est necessaria citatio in impetratione eorum.

An impetrans possit suos debitores inquietare.

Hæc literæ annales impetrantur sine consensu creditorum.

Cantio in dilatione annali an detur.

Quibus concedatur.

Homini bus unius uille possunt hæc literæ concedi. Præcis literarum quinquennialium.

7 † Et ideo hanc dilationem concedere non possunt Seneschalli, vel bailliu, aut alij magistratus Regij, quia priuilegium, quod alijs præiudicat non potest concedi per alium extra principem. Archi. in c. peruenit. 16. quæst. 1. & glo. in summa. 25. quæst. 2. Alber. in d. l. quoties. col. 1. & ita dicit se consuluisse Pau. ibi, quod princeps tantum non recognoscens in superiorem possit hoc concedere, alius verò recognoscens superiorem non, nisi iura Imperij habeat, vt Dux Sabaudia.

8 † Item intellige, quòd princeps poterit concedere etiam sine partis aduersæ citatione, quia in his quæ non lædunt partem, aut modicè, non requiritur in impetratione priuilegij partis citatio. Bar. in l. 2. no. 2. C. de tempo. app. & in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posth. Bal. in l. fin. col. pen. C. de fruc. & lit. expen. & l. si. quibus res iud. non nocet. Imol. in c. cum dilecta. col. vlt. de consir. vtil. Alex. consi. 11. alias consului. in 7. vol.

Nec est solitum in hoc regno partem citari in impetrationibus literarum Regiarum, sed in earum approbationibus sic, vt vulgus dicit à l'entremement des lettres. Et sic videtur sentire Albert. Brunus consil. 1. col. 10. versu. ad id quod dictum in consil. feudalibus & in consuetud. Aruer. eo. artic. 2.

9 Secundo, intellige vt sicut dilationem habet impetrans non soluendi suis creditoribus intra annum, vel quinquennium, ita non poterit illo termino pendete suos debitores inquietare. Nam quod quisque iuris in alium statuerit, ipse eodem iure utatur. l. 1. & per totum. ff. quod quisque iur. & super hoc multi decipiuntur, putantes interim suos molestare debitores posse. Matth. 18. c. in fi. ibi, serue nequam, omne debitum remisisti tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conferui tui: sicut & ego tui misertus sum? &c. Tamen hodie non seruatur quoad debitores impetrantis: nam ipse eos conuenit, vt vidi fortè eò quòd non fuit oppositum: & quia hoc rescriptum est in fauorem solius impetrantis, ob id ad alium non debet protrahi. l. prima. ff. de consitu. princip.

10 Tertio, etiam sine consensu creditorum vel maioris partis, imò sine alicuius debitoris assensu, & eis contradicentibus hæc dilatio impetrari poterit. doct. in dicta l. 2. C. de precib. Impera. offer. quia gratiam facit princeps debitori damnum passio.

11 Intellige, quando Rex concessit dilationem annalem tantum, quia mora modici temporis non affert magnum præiudicium. dicta l. si debitori. ff. de iudic. Tunc præstito iuramento, quòd hoc facit sine fraude, & pro, virgente necessitate, non audiuntur creditores oppositum volentes probare, nec etiam agnitionem debiti petentes, & cautionem sibi dari, vt docet Masuer. in rubri. de obligatio. §. item debitor. secus si dilatio sit quinquennalis, quia tunc & consensus creditorum vel maioris partis requiritur, quòd interueniat. l. fin. C. qui bonis cedere poss. Est tamen consuetum etiam in literis concedentibus dilationem annalem apponere istam clausulam, mandantes quatenus recepta ab eodem supplicante cautione, quam super hoc præstare poterit, & sic de iuratoria intelligatur, si aliam dare non possit. vt in rubric. & l. 1. ff. qui satisfare cog. scripsi in traeta. de famulo salar. in hoc Tomo.

12 Tertio, quibus concedi valeat hæc dilatio? Respon. debitoribus aliquod notabile damnum passis, ratione fortè belli, ignis, incendij, aut naufragij. vt in rubri. ff. & per totum. de incend. ruina, & naufrag. vel ex alio quocunque casu, qui etiam à sapientissimis ne quidem ab astrologis, qui futura se nosse temerè arbitrantur, præiudici possunt. l. quæ fortuitus. C. de pignoratia. actio. & ob id vocantur casus improuisi. in l. prima. C. de sicar. iustum enim & æquum est, ne iam afflictio per casum, iterum afflictio detur circa bonorum executionem: ideo princeps his damnum passis ex bono & æquo succurrit per has literas, vt creditores patientiam habeant per annum, & omnia eis reddet debitor. Iuxta euangelij sententiam,

13 † Et non solum vni posset concedi, sed vniuersis hominibus alicuius terræ damnum belli perpensis, vel aliud. vt probat Matth. de Afflictis in decis. Neapolit. quæstio. 377. princeps. vnde aliquando vidi à rusticis alicuius pagi ab hostibus destructis has literas impetrari.

14 Notandum est pro praxi literarum quinquennialium. Nam is, qui istas literas impetrauit, debet vocare creditores suos coram suis iudicibus, quos scit consentire velle, vnum post alterum, & iudex adigit singulos iuramento. Primò quæ summa eis iure debeatur, & an sit soluta, nec per fraudem debita, & an consentiant verificationi rescripti, Et tunc scriba & Grapherius scribit in dorso literarum quinquennialium iuramentum, & consensum illorum. & habito consensu maioris partis, in ius vocat minorem partem ad verificandum literas coram iudice, cui diriguntur, quò die præstito requiritur, quòd debitor sit dispensatus ab episcopo de suo iuramento. Postea patet literas comprobari, & interinari, & confitebitur debitor ciuilibet creditori suum debitum, si creditor requirat, & pro qua summa requirit suum rescriptum verificari, & creditor recipere potest, & acceptare illam confessionem, protestans ne ad aliud debitum & summam prodesse literæ possint

sint: quàm ad illam expressam, requiritque debitor, vt ista minor creditorum pars audiat alios creditores, qui his literis consentiunt, sed creditores dilationem capiunt ad deliberandum, & allegandum debitoris fraudem. Et alia quæ voluerint contra has literas dicere, quæ dilatio conceditur, qua finita respondebit debitor impetrans se offerendo si contrarium dicatur probaturum, consentientes creditores veros esse creditores, quòd per obligatorias literas, per acta vel alias prout de iure conceditur probabit, etiam pericula in literis narrata vera. & si quis alleget fraudem in contrarium, eam probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. etiam qui alleget solutionem his creditoribus factam, hoc probare debet. l. actor. de probat. C. & si allegetur impetramentum vendidisse bona, iustificabitur, vel dicit longè esse ante rescripti impetrationem, & qui falsam causam dicit, hoc probare tenetur: hæc in summa notanda sunt pro praxi harum literarum, quæ valde est occultata Nemausensibus.

15 † Vnde non potest creditor concludere contra debitorem impetramentum, vt dilatio pendente garniat, & deponat pecuniam per modum prouisionis, & cum aliquis appellasset à iudice, quòd per modum prouisionis non coegisset debitorem ad garniendum, fuit in Senatu prolatum eum perperam appellasse, & ad multam condemnatus, Anno 1537. die vigesima sexta Aprilis post Pascha.

16 Quarto, quibus istæ annales, & quinquennales literæ dirigi valeant? Respon. in hoc regno extat lex Regia in rubr. des Seneschaux, Baillifz, &c. ordinat. 27. artic. 12. his conscripta verbis, Auront aussi nosditz Baillifz & Seneschaux la cognoissance, & verification de toutes les lettres de chartres, editz, foires, & marchez, affranchissemens, respitz, à vng, & cinq ans, & non lesditz preuostz.

Et sic istæ literæ tantum dirigi possunt Seneschallis, bailluis, & gubernatori Montispefulani. Non verò præpositis, aut baiulo Montispefulani. Et quibus dirigantur in omni materia literæ, scripsi in traeta. de rescript. in quæst. 8. Ideo non repetam hic.

17 Quinto, in quibus casibus hæc literæ dilatorie impetrari non possint? Respon. Regulariter in casibus priuilegiatis. vt dicta l. quoties. C. de precibus Imperat. offerend. Sed qui dicantur priuilegiati? Respon. Primò creditores ratione delicti. Nam illi nõ obstante hac dilatio poterunt debitorem conuenire. teste Guil. de Cun. in l. si ex parte. §. quamquam. per illum tex. ff. quod cum eo. l. si rerum. de re iudi. hoc docet Ludo. Roma. in singu. 179. quid si Titius. quia reatus impedit ne delinquens literarum beneficio uti possit. arg. l. 1. C. vbi senat. vel clarif. habetur in consuet. ducatus Borbo. in rub. respitz. & quinquennales. art. 68. vbi est pulcher articulus, quem hic inferere curauit, quia in tota penè seruatur Francia.

Respitz d'ung, deux, trois, quatre ans, quinquennales, ou autres delais de ne payer debtes, n'ont lieu contre le debte aduincé par sentence, louages de maisons, arverrages de cens, rentes, deuoirs annuels emportans directe Seigneurie, bail à ferme, & acces d'heritages, fruiz & venanz d'iceulx, deuoirs de recepte, apprantisage, pension pour nourriture, & entretienemens des personnes, debtes des prodigues, insenséz, des mineurs contractez avecq' eulx, ou avecq' leurs tuteurs, ou curateurs, durant leur tutele, ou curatele, biens & deniers bailléz en deposit, reliqua des administrations, & gouuernemens que les debteurs ont des biens de l'eglise, & choses publiques, achepteurs de viures, & victuailles, ne pareillement des sommes prouenant des crimes, & delitz, & exploits de iustice, ne de salaire de ceux, qui ont besoigné, & serui pour les debteurs. Vides multos casus, quos inferius elucidabo, in quibus hæc literæ non profunt, si concessæ fuerint, nec à iudicibus approbantur, seu verificabuntur.

18 Secundo, creditores futuri, quoad hoc dicuntur priuilegiati. Ideo illis non præiudicat dilatio. arg. l. Aurelius. §. Titius. i. ff. de liber. leg. clemen. fin. de rescrip. vbi rescripta ad beneficia non trahuntur ad beneficia postea creata: sic nec istæ literæ annales, vel alia ad debita non facta, & ita seruat stylus curiarum vt scribit Guido Papæ. in decis. Delphi. quæstio. 109. rescripta annalia. facit tex. in clemen. 1. de cens. ibi priuilegia verò seu exemptiones huiusmodi ad monasteria seu ecclesias, quæ ad eos obuenerint continget. Imposterum volumus non extendi. nec ad futuras lites trahuntur rescripta. c. si. de rescrip. Hippol. in practic. criminal. §. aggredior. nu. 43. cum seq. multa addidi ad dictam cle. si. de rescrip. Et dicuntur futuri creditores, qui facti sunt post datam literarum, non à tempore præsentationis. arg. c. eam te. de rescrip. & c. si eo tempore. illo tit. lib. 6. & ita seruat stylus, vt refert Guido Papæ in decis. Delphi. dicta quæstio. 109. rescripta annalia.

19 Tertio creditores per arrestum Parlament. excipiuntur, quia executiones arrestorum non debent retardari, nec impediri prætextu literarum quinquennialium, nec etiam aliarum sententiarum Seneschallorum, aut bailliuorum, quæ in rem transfuerunt iudicatam propter rerum iudicatarum authoritatem. l. seruo. §. cum prætor. ff. ad Trebel. Masuer. in rub. de solutio. §. item dilatio moratoria, & Guido vbi supra quæstio. 97. pro conseruatione. Vbi dicit esse introductum pro conseruatione authoritatis curiæ Parlamentum maximè, & seruari Parisi. ex stylo etiam in alijs sententiis quoad expensas, vt condemnatus ad illas, non perat has literas, quia temerè & fraudulentè litigauit. l. eum què temerè. ff. de iud. & dolo nõ. debet ei prodesse, alioqui daretur materia litigandi, vnde cedere liti debebat debitor, postquam debere se sciebat. l. prima. ff. de eden. nisi iustam habuerit causam litigandi. doct. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legatis secundo. & Ioan. Staphil. in traeta. de literis iusticiæ, ait contra executoriales non dari moratoriam: quia in executorialibus certis dies præscribuntur ad parandum iudicatum, & arctatur tempus quadrimestre, quod datur con-

Impetrans quinquennalem dilationem interim non tenetur garnire. Arrestum. Quibus dirigitur.

In quibus casibus impetrari non possint.

Casus in quibus literæ annales & alia cessat.

Debitores futuri sunt priuilegiati.

Futuri creditores qui.

Creditores arresto sunt excepti ex sententia.

Tractatus de literis dilator. annal. &c.

370

demnatis. l. 2. C. de vsur. rei iudi. l. si debitori. ff. de iudi. Chassa. tamen dicit se vidisse aliàs talia rescripta impetrata & interinata contra arestum curiæ. in catalog. Glo. mundi. in 5. parte confide. 24. num. 199. quod non credo, quia curia non solet recipere, etiam contra sententiam iudicum inferiorum has literas, nisi condemnatio fuerit fraudulenter secuta, vtpote debitores confesi sunt debitum, & iudex condemnauit eos, vt alios excluderent, tunc illa fraus non prodesset. Possent tamen admitti ad celsionem: & senatus recepit ad celsionem quandam condemnatum ad expensas pro contumacia & ad prosequendum postea processum anno 1537. die 26. Ianuarij.

Vassallus non potest impetrare has literas.

20 Quarto, vassallus hoc non vitur beneficio. teste Iacob. de bello visu. in cap. 1. de vassal. qui contra constitutio. Lotharij. in glo. facit text. in l. incola. 2. ff. ad munici. vbi incola iam muneribus publicis destinatus, nisi perfecto munere incolatui renunciare non potest: sic & vassallus, cum sit ascriptus ad aliquod seruitium, non potest illud detrectare, alioqui feudo priuabitur. cap. vno. quib. mo. feu. amit. las. in l. 2. num. 24. C. de iure emphy. Alex. & alij in l. i. ff. i. c. r. pet. Et sic in reliquis census, & redditus, non vitur his literis vassallus aduersus dominum. & vt dicunt, en arrearages de cens. ventes, deuoirs annuelz emportans directe Seigneurie. Maxima enim afficitur cliens ingratitude, qui contra beneficium à se receptum dominum suo iure priuare vult. vt in c. 1. de noua forma fidelita. Nam iste sic denegando solutionem delinqueret, ob id literæ non debent ei esse auxilio ad delinquendum & ingratitude committendam.

Emphyteota & colonus non impetrat has literas.

21 Quinto, idem in locatione & emphyteosi, & in aliis oneribus personalibus asserit glo. l. cum fructuarius. ff. de vsuf. vbi hoc no. doc. & Spe. in tit. de loca. §. nunc autem. vers. 128. refert Pirrus in consue. Aurelia in rub. de executio. ex loca. c. 18. anni. &c. & forte procedit de consuetudine. vt ibidem. vide Masuer. in rub. de solutio. §. item dilatio. vbi declarat habere locū quando percipiunt seu perceperunt fructus, & emolumenta rerum locatarum, & nunc volunt vt dilatio annali, vt non possint, alioqui daretur materia delinquendi. ideo in consue. Aruernæ. rub. des respitz. artic. 4. sic dicitur, Receueurs, Louandiers, Fermiers ou accenseurs, ne se peuuent ayder desditz respitz. Ita iudicauit Senatus pro D. Falcone Episcopo Tullen. contra Ioannem Fremin, anno 1549. die 3. Aprilis, Que les fermiers d'heritage ne iouyroient des lettres de respitz.

An in debito iurato hæc literæ locū habeant.

22 Sexto, procedit in debito iurato, vt priuilegiatū ad hoc dicatur gl. sing. in c. cum non debeat. de elect. lib. 6. in verb. effectus. vbi dicit quod constitutio tollens aliam constitutionem, non refertur ad constitutionem, iurata & idem de clausula non obstantibus. per dictam glo. quam sing. clamat Panor. in c. 1. col. 2. de his quæ fiunt à maio. parte ca. & Rom. sing. 7. quod. ac consi. 177. in casu. in fine. & consi. 404. in casu. in fi. & consi. 336. quod indultū. col. 2. & in repet. l. si verò. §. de viro. col. 18. fallen. 23. ff. soluto matri. & Barba. in clem. 1. col. 15. de elect. & in c. 1. nu. 75. de rescript. Felin. in cap. 2. num. 20. de sponfal. las. in l. si mihi & tibi. §. fin. ff. de leg. 1. & Vincen. Specu. in l. 1. col. 2. ad legem Falcid. Benedi. in repe. cap. Raynuitius. in verbo testamentum. in secundo. num. 18. de testa. Tho. Ferra. cautel. 55. occulta. & pro illa glossa est tex. in cap. constitutus. de rescrip. facit glo. in cle. dudum. in fin. in verb. pacta. de sepul. vide Do. de Rota deci. 633. in antiq. Alber. in tract. statutorum in prima parte. quæstio. 16. Item quarto. Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausula non obstantibus. fol. 7. Alexan. consil. 27. visio libello. colum. penulti. in primo volu. & consil. 205. visis. in fine. in secundo volu. ac consi. 38. visa. in fine. in tertio volu. & consil. 53. ibidem. ac consil. 137. visa. col. 2. in 6. vol. Barba. consil. 23. scripsit. col. 4. in 1. volu. & consil. 47. scribitur. eodem vol. col. 20. Domi. consi. 82. opponitur. Alber. Brunus in consi. 12. col. 9. in materia feudorum. Ioan. Crotus in cap. 1. de consti. libr. 6. Do. de Petruca in tract. de virib. iuramen. in 62. effectu iuramenti, quia potentior est duplex funiculus. c. de treuga & pace.

Periurium tribus modis incurritur.

23 Imò talis non soluens tribus modis periurium incurrit, primum, non soluendo, secundo, iudicem interpellando, tertio, principi supplicando. l. si quis maior. C. de transact. Si tamen Rex motu proprio literas annales, vel quinquennales concessisset, non esset periurus. arg. cap. venientes. de iureiur. l. fin. ff. qui satisfda. cog. & ibi glo. hoc expressè tenet. facit l. 2. C. de peti. bono. subla. lib. 10. & scribit Lucas de Penna in l. 1. col. 3. C. qui mili. pos. vel non. libr. 12. & in dubio concessum præsumitur ad postulationem. teste Alexand. dicto consi. 205. visis his. in fin. volu. 2. ob id in praxi seruatur, vt in literis exprimi soleat ad supplicationem. &c.

Saluus conductus non extenditur ad debita iurata.

24 Imò saluus conductus concessus alicui, non extenditur ad debita iurata, prout fuit conclusum Neapol. vt patet in decisi. 5. dominus Rex hodie in hoc Franciæ regno est solitum apponi in his rescriptis clausula prouiso, quod à prælato suo, vel alio potestate habente de huiusmodi fide & iuramento secum fuerit dispensatum, & sic comprehenduntur debita iurata, quia habita dispensatione nil est quod impediatur. not. in c. debitores. de iureiuran. alioqui nil vel parum prodesset hæc rescripta annalia, vel alia, quia in quolibet debito iuramentum interponeretur, aliàs creditor non consentiret.

An contra pauperes creditores impetrari possint literæ.

25 Septimo, quando essent creditores pauperes, non valentes expectare, tunc charitas bene ordinata à seipso incipit. l. præses. C. de ferui. & aqua. Itē facit quod pater tenetur alere filium, nisi ipse sit pauper, & possit filius seipsum alere. l. si quis à liberis. §. 1. & §. de alimētis. ff. de libe. accref. Item maritus condemnabitur in solidum ad dotem soluendam soluto matrimonio, quādo mulier erat pauperrima. Bar. & alij in l. maritum. ff. solu. matri. Et in dubio literæ verificari debent, & valent, nisi iste, qui allegat se pauperiorem, hoc probet, vt fuit Neapoli iudicatum, teste Matthæo de Afflictis in deci. 377. princeps. & istud est valde æquum, & frequentius in literis solet dici, à quocunque personæ

personæ ses creanciers puiffans d'attendre. Et qui dicantur pauperes relinquitur arbitrio iudicis, vt dicit glo. in authen. præterea. C. vnde vir & vxor. qui si videat creditorem egere cum sua familia, vel aliquem pauperem creditorem infirmum, cum nulla sit maior paupertas, quàm aduersa valetudo, inclinabit ad valetudinarium, vt soluatur illi non obstantibus his literis impetratis, & sic dicitur non valens expectare, quando sine præiudicio personæ, vel bonorum hoc fieri non possit, vel si aliquod graue damnum passus est creditor sicut debitor.

Pauperes qui.

26 Octauo, non potest se iuuare his literis quinquennialibus, qui debet alicui ex labore personæ, & Gallicè pour labour de bras, tunc non debent comprobari, hoc enim debitum est priuilegiatū, quia maior est labor personæ, quàm rerum. l. in seruorum. ff. de pœnis. Et dicitur de salaire de ceux qui ont besoigné & serui pour les decteurs, alioqui materia delinquendi præberetur, vt dixi, locarem enim multos, & postea opere facto impetrem has literas.

Contra debitū ex labore uel operis non dantur hæc literæ.

27 Nonò, quando debitor in instrumento debiti renunciasset impetrationi rescripti annalis, & quinquennalis. de quo statuit Philip. Rex Franciæ, vt patet in stylo Parlamenti rub. de foro compe. ordi. 4. quia quilibet potest renunciare priuilegio in fauorem suum introducto. l. penul. C. de pact. c. si diligenti de foro compe.

Renunciatio impetrationi quinquennalis an potest illud impetret.

29 Possent tamen princeps non obstante sua ordinatione concedere, & non obstante renunciatione de gratia speciali, dummodo faceret mentionem expressam cum clausula non obstante renunciatione, &c. cum magna sit eius potestas. c. proposuit. de concef. præben. eamq; restringere instar sacrilegij sit. l. 2. C. de cri. sacri. Masue. in rub. de solu. in fi. latè Alber. Brunus. consil. 1. colum. 5. cum seq. in mat. feudal. & eadem facilitate qua renunciat, ei literæ concedi solent in Francia, cum sigillum Franciæ petentibus se offerat liberale instar sedis apostolicæ. capit. sedes. de rescri. oporteret tamen & renunciationis & ordinationis in literis annalibus expressam facere mentionem, alioqui non valent. vt per doct. in c. super literis. de rescript. l. fin. C. si contra ius. Imò si quis renunciasset impetrationi literarum, & dispensationi, si fecerit mentionem de renunciatione impetrationis, & non dispensationis non poterit se iuuare his literis tanquam subreptitiis, vt aliàs vidi.

Secunda impetratio harum literarum non ualebit, non facta mentione prima.

30 Decimo, si semel data fuerit eidem dilatio annalis, alia secunda impetrata non facta primæ mentione non ualebit, quia subreptitia. c. super literis. de rescri. Et ideo debet fieri mentio in literis secundis de primis. c. ceterum. de rescrip.

Debita Regi non comprehenduntur his literis.

31 Undecimo, debita Regia sunt priuilegiata, hæc enim non comprehenduntur in literis annalibus, vel aliis, quia non est verisimile, quod uoluerit Rex includere debitum suum, & personam suam in hac moratoria dilacione, & quia fisco damnosum. nec damnosa. C. de preci. Impe. offe. vbi Io. Faber. & tex. in l. cum possessor. §. si ff. de cens. facit in argu. cap. petitio. de iureiuran. latè Domi. in c. deinde. col. 2. dist. 26. not. in l. Paulus. §. si ff. de pign. Et sua debita solet princeps excipere: & ideo vidi in literis annalibus, & aliis moratoriis hanc clausulam apponi, nostris, & mundinarum Campaniæ, & Briæ debitis duntaxat exceptis. in fi. literarum. ibi, noz debtes, & icelles des foires de Champagne, & Bria excepté tant seulement. Quia exactio fiscalium debitorum militibus, & priuatis, ipsisque templis, & cunctæ reipublicæ vtilis, & necessaria est. §. publicorum. in authent. de manda. princ. colla. 3. Hoc expressè tenet Lucas de Parma in tract. de priuileg. fisci in 32. casu. Et quamuis hæc tria debita solum excipi soleant in literis, tamen quia alia in corpore iuris excipiunt. ideo illa uolui annexere, licet illorum non fiat in literis mentio, censentur tamen à iure excepta, & per clausulam non obstantibus, non tolluntur priuilegia in corpore iuris clausa. glo. in l. 2. §. legatis. ff. de iudi. & in authen. qua in prouincia. C. vbi de crimi. agi. oport. dixi in scholastico priuileg.

Debita ecclesiæ aut pia non continentur.

32 Duodecimo, idem in debitis ecclesiæ, aut in debitis piis, & pro anima, quia propter vnum quodque tale, & illud magis. authen. multo magis. C. de sacrosanct. eccle. iuncta l. sancimus. illo titul. facit quod consuluit Angel. consil. 24. ecclesia. vbi collecta imposita non includit ecclesiam, nec possent hoc princeps concedere. per no. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ, de consti. etiam quando episcopus dispensat super iuramento, solet in dispensationis literis apponere, exceptis tamen debitis nostris, & curiæ nostræ, in quibus nolumus quod huiusmodi gratia aliquatenus se extendat, & debet episcopus exprimere de debitis piis locis, sic exceptis debitis nostris, & aliis quibuscunque debitis piis locis &c. vt facilius iudices seculares in comprobatione rescripti ita excipiant. Etiam vidi recusari literas illi, qui volebat eas impetrare contra illum, qui premium redemptionis soluerat pro eo in bello, nam hoc pium erat, & æquum, & is iure pignoris tenetur donec soluerit. l. ab hostibus. 1. C. de captiuis: ideo liberatus non agnosceret bonam fidem qui istas literas impetraret, imò potius omnia bona vendere debet vt satisfaciatur.

Debita pupilli non comprehenduntur.

33 Decimotertio, idem dicerem in debitis pupillorum, quia ecclesia, fiscus, & pupillus æquiparantur. capitulo primo. de integro restitutione, & in decretal. & in sexto. Et quod in vno ex parificatis statuitur, & in alio videtur statutum. capit. de multa. de præbend. & in l. prima. C. quando Impera. inter pupil. Imber. in instir. foren. libro primo. §. sed vt expletam. Scripsi de his in tracta. de sentent. prouif. articulo ultimo in fine, sic habetur in consuetudinario magno rubr. l'execution des lettres. versic. item nota que les respitz, & Boer. in quæstio. 296. in decisi. Burdeg.

In dote non hæc int locū literæ hinc.

34 Decimoquarto, in dote idem docet Masuer. in rubri. de solut. §. Item & similiter, siue agatur

de dote ſoluenda, ſiue reperenda, & hoc fauore mulieris, ne remaneat indotata. l. i. ff. ſoluto mat. & in conſuetu. Aruernia. rubr. *des respitz.* artic. 3. Et idem poſſet dici in debitis fauore ſtudij. docto. in dicta l. i.

Emptor mercium à mercatore extraneo non impetrat has literas.

35 Decimoquintò, idem dicunt in emptore mercium à mercatore extero, qui ſi poſtquam merces receperit, velit impetrare iſtas literas, illis iuari non poterit ratione fraudis vitandæ, tum ne detur materia delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ad hæc cum emptor recipit merces exteri, intelligitur eo animo recipere, vt ſtatim eis mercibus receptis ſoluat precium. l. in omnibus. ff. de iudic. Et quia exteri non ſunt moleſtandi. authen. omnes peregrini. C. communia de ſuccef. Ideo merx vendicari poterit. per l. Aurelio. §. i. ff. de liber. leg. ſi extat, ſi non extat, etiam hæc litera non valebunt. artic. 5. eodem tit. in conſuetud. Aruer.

Debita nundinarum Campanie & Briæ non comprehenduntur. Nec locationes & penſiones adium. Nec depositum. Areſtum.

36 Decimoſextò, debita nundinarum Campanie & Briæ ex priuilegio ſemper reſeruantur, ſi tamen princeps vellet, poſſet cum magna cauſa derogare, vt ſupra dixi. quia eius eſt tollere, cuius eſt concedere. l. ſi puella. ff. de ſponſa. l. eius eſt velle. & ibi Dec. de reg. iur.

Latomi & alij artifices factum promittentes non inuuantur his literis.

37 Decimoſeptimò, in locationibus domorum, & penſionibus ac ratione debitis, hoc enim eſt valde priuilegiatum: vt plenè ſcripſi in tract. de liter. obliga. artic. 6. Iaſ. & alij in §. item ſeruiana. de actio. in inſti. & in l. poſtquam. ff. de pact. ſcripſi in tract. de liter. obliga. artic. 6. ¶ Vnde compenſatio fuit facta non obſtantibus his literis, & impetrans fuit ad expenſas condemnata Philippa Dany, vidua Simonis Pelé, anno 1527. die 4. Iunij. }

Eccleſia & monaſteria non liberantur à neceſſitate uedendi bona acquiſita.

38 Decimoſextauò, dilationes iſtæ non extenduntur ad depositum. per tex. in l. penul. iuncta authen. ibi poſita. C. de poſiti. Et ita cenſuit Senatus Burdegalen. pro quodam Hiſpano contra depositarium: vt reſert Boer. in deciſi. ſuis. quæſt. 296. princeps cum ſit valde priuilegiatum. l. ſi. ibidem alibi dicam priuilegia depoſiti.

Debitum ſpecialiter non expreſſum in iſtis literis.

39 Decimononò, Latomi ſeu alij artifices, qui factum promiſerunt non iuuantur hac moratoria dilatione, ſi poſſint facere, ſed compelli poſſunt. l. item ſi in precio. §. penul. ff. locat. vbi Bal. Et eſt conſuetudo in Francia, vt hi ſoleant ad factum compelli, imò non liberantur per ceſſionem bonorum. teſte Guiliel. de Cuneo. in l. i. C. de ceſ. bon. ſed in carceres conici poſſunt, donec obligationi pareant, etiam ſi ad hoc obligati non ſint, vt vidi ſeruari. ¶ Vide quæ ſcripſi in artic. 4. glo. 2. titul. de magiſtr. artificio. }

Debitum ſpecialiter non expreſſum in iſtis literis.

40 Vigefimò, etiam legi in quodam libro cameræ computorum, vbi prohibetur dari dilationem clericis & monaſteriis, quominus habeant vendere intra annum feuda, cenſus, redditus, & hæreditates, ac alia bona acquiſita iuxta gloſ. in verb. domum. in c. vno. de relig. domib. in 6. Illa tamen bona vendere non tenerentur ſi ea triginta poſſederint annis. vt aliàs cenſuit Senatus, vt patet in libro de Olim. fol. 64. ¶ Tamen hæc literæ annales comprehendunt etiam clericos, & fuerunt comprobata contra abbatem & conuentum ſancti Ioh. les Silis anno 1542. die 20. Maij. }

Debitum ſpecialiter non expreſſum in iſtis literis.

41 Vigefimoprimum, non valent literæ niſi exprimantur debita ſpecialiter, pro quibus vult dilationem obtinere, vt aliàs fuit concluſum in curia, & de hoc ſcripſi in tracta. de reſtitu. articulo primo inferius.

Emptor domus pro pretio non iuuatur his literis.

42 Vigefimoſecundò, in fideiuſſoribus non procederet priuilegium, ſed interim poterunt compelli. Cy. Bal. & Sali. Cum diſtinctione tamen in dicta l. quoties. quia priuilegium personale non egreditur perſonam. §. ſed & quod. de iure natural. l. quia. ff. ſoluto mat. imò alioqui priuilegium traheretur in infinitum. teſte Staphil. in tracta. de liter. gratiæ.

Areſtum. Debitor uitalium non iuuatur moratoria. Areſtum contra piſtorem.

Hæc tamen quæſtio ex conſuetudine, & ſtylo communi regni Franciæ eſt ſopita, quia in literis ſolet apponi dictum ſupplicancem, & eius fideiuſſores, aut alios pro eo quoquomodo obligatos ad ſoluendum, aut aliud faciendum, quam quod ſuperius expreſſum eſt creditoribus ſuis antedictis in corpore ſiue bonis minime compellatis, aut compelli permittatis. &c. Et ſic hodie non eſt opus diſputare hanc quæſtionem, & vulgò dici ſolet, *Sans luy faire, ou donner, ne ſouffrir eſtre fait à luy, ne à ſes ditz pleiges, aucun deſtourbier, ou empeschement au contraire.* &c. Et ſi ſon corps, ou aucuns de ſes biens, ou de ſes ditz pleiges ſont, on eſtoient pour ce prins, ſaiſis, arreſtez, ou emprisonnez, ou autrement empeschez, mettez les luy, ou ſaiſtes mettre tantost & ſans delay à pleine deliurance. non obſtant. &c. ¶ Et an illud priuilegium datum vt intra annum non teneatur, poſſit reuocari. Iacobi. in l. i. in fi. ff. de offic. procura. Cæſar. tenet non poſſe quando tranſiuerat in contractum: ego putarem ex cauſa reuocari poſſe, ſine cauſa non: nam decet principis beneficium eſſe manſurum per reg. iur. in 6. }

43 Vigefimotertiò, fuit areſto deciſum in emptore, qui emerat domum, & pro precio impetrauerat has literas, vt non gauderet fruſtu literarum, & idem in locatione domus anno 1533. die 21. Ianuarij.

44 Eodem tamen anno 11. Decembris fuerunt literæ annales interinatae contra piſtorem, quia merces poſſunt in hoc conſiſtere, & ipſe mercator eſſe poſſet, & panis poſſet mutuo dari. l. 2. §. ff. ſi certum peta.

45 ¶ Tamen in precio debito ex venditione rerum comeſtibilium, vini, piſcium, ac cæterorum animalium & ſimilium in pleno foro, ſeu mercatu facta non habent locum hæc dilationes, vt concludit Boer. in dicta deciſi. Burdega. quæſt. 296. princeps. col. 2. quia ſtatim ſolutio fieri debet, ſi data non eſt à parte dilatio. l. 2. ff. de nundinis. l. in omnibus obligationibus. de iudi. alioqui poſſet doſus ſic multa accipere & ſtatim has literas impetrare, & ſic daretur materia delinquendi, & homines perirent fame, quia nullus vellet ſic vendere.

46 Ideo ex priuilegio dato mercatoribus Pariſi. vt patet in libro nigro Caſtelleri, non poſſunt hi ceſſionem facere, nec quidem has impetrare literas, nec illi qui à groſſariis mercatoribus recipiunt piſces ad vendendum, vel carnes, fortè, coria, vel alia. Alioqui daretur materia delinquendi, contra l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ideo compelluntur ſoluere per prehentionem perſonæ, & detentionem. Nec non alij minutarij vendentes fruſtus, poma, aut alios fruſtus, & eos recipientes à groſſariis ſic cogi ſolent. vt in Tornella Pariſi. fuit dictum die vltima Aprilis anno 1541. & ſæpius fuit ſic in curia iudicatum.

Priuilegiū mercatorū Pariſien.

47 Item non obſtante errore fuerunt receptæ literæ, in quibus dicebatur ante obligationem debitorem damna paſſum fuiſſe, allegauit errorem, & probauit damna poſt debitum interueniſſe, ob id fuerunt ei interinatae literæ prima Decembris anno 1533. per l. ſi librarius. ff. de reg. iur. l. error. C. de iuris & facti igno. l. errore. de teſtamen.

Areſtū contra reuēditores & minutarios Pariſi. Non obſtante errore hæc literæ interināntur. Annus à quo tempore currat.

48 Et ſic incipit annus currere à tempore datae. l. ſancimus. C. de diuer. reſcript. alioqui ipſe debitor poſſet cuſtodire longo tempore reſcriptum, & quando videret creditores cum moleſtates, illud oſtenderet, alij autem dicunt à tempore verificationis: ſed inſpicienda ſunt verba reſcripti, & in reſcriptis ad tollendum dubium ſolet dici *inſques à vng an, à compier du iour de la datte de ces preſentes.* Sed ſi debitores haberent dilationem quinque annorum ad ſoluendum ex conuentione, habeant etiam hunc annum à Rege in literis conſeſſum. Quia iſtud priuilegium non eſt datum ad reuocandum aliud tempus, ergo nec vnum tempus cum alio confundetur. vt docet Bald. in l. ſi. C. de vſur. rei iudica. quem ſequitur Iacob. in l. ſi. in fin. C. de repudia. hæredi.

49 Vltimò hac annali, vel quinquennali dilatione non vteretur debitor, quando nollet cauere. per l. vniuerſa. C. de precib. Imper. offer. Et ſcribitur in literis cōcedentibus dilationem annalem, recepta ab eodem ſupplicante cautione, quam ſuper hoc præſtare poterit, vbi ſunt ablatiui abſoluti importantes conditionem. iuxta l. à teſtatore. ff. de condi. & demon.

An cautio ſit neceſſaria, ut poſſit gaudere his literis.

50 Idem tenetur cauere qui dilationem à teſtatore habet. l. i. & per totum. ff. vt lega. vel fideicom. no. cauea. & C. illo tit.

Idem ſi à parte detur terminus ad ſoluendum. l. in omnibus bonæ fidei. ff. de iudi. l. 2. §. pen. illo tit. vbi loquitur quando à iure habet dilationem, eſt tamen differentia. vt not. in dicta l. vniuerſa. & dicta l. in omnibus.

Iſtam idoneam cautionem poſſet remittere princeps ex cauſa, cum ipſe hoc conceſſerit. in dicta l. vniuerſa. ita tenent Cyn. Alberic. Bal. Salice. & Iaſ. in dicta l. vniuerſa. ſic conſuluit Ioan. de Ana. conſi. 82. viſo ſtatuto. vbi latè probat, vide.

Cautio à principe remitti poteſt ex cauſa. Non præſtatur hodie cautio niſi iuratoria. Quando iſtæ literæ à principe concedi poſſint.

Hodie de conſuetudine non vidi in forenſi iudicio cautionem præſtari niſi iuratoriam, ſi petatur à parte, alioqui de nihilo ſeruiret debitoribus literarum impetratio, cum nullus vellet pro eis cauere. & hæc ſolet in literis exprimi vt dixi.

51 **Sextò**, quando concedi poſſint iſtæ dilationes à principe? reſpondeo, quando aliquis debitor eſt perpeſſus damnum notabile, & ob id ſoluere non valet. Si ergo fuerit diues, non debet hoc concedi ei beneficium, ſed debet ſoluere: & idem ſi nullum perpeſſus fuiſſet damnum. Nam tūc vel ſoluere, vel bonis, ſeu foro cedere debet. vt in rub. ff. & C. de ceſſio. bono. & ſuperius alia docui in Praxi. nam princeps habet reſpectum & rationem ad iſta, & interim reſpirandi tempus debitori conceditur.

52 **Septimò**, quæ ſit differentia inter annalem, & quinquennalem dilationem? Reſpon. multæ ſunt. Nam in literis annalibus ſufficit præſtare cautionem, quam poſſet impetrans, etiam iuratoriam. vt patet in literis *receue caution dudit ſupplicant telle qu'il pourra donner.* &c. Et illam debet dare quando vult vt dicto reſcripto, non quando impetrat. Petrus de bella Pertica, & alij in dicta l. vniuerſa. in fine. in quinquennialibus verò literis requiritur fideiuſſio, nempe vt impetrans ante literarum comprobationem det fideiuſſores de ſoluendo in fine quinquennij, vel debet pignora. l. vniuerſa. C. de precib. Impera. offerend. cap. vniuerſa. 25. q. 2. Ratio eſt, quia princeps non vult ex ſuo priuilegio damnum alicui inferre. l. nec auus. C. de emancipa. liber. & hoc tenuit Iaſ. & alij in dicta l. 2. & d. l. vniuerſa. & Iacob. in l. ſi debitori. de iudic. ff.

Differentia inter annalem & quinquennalem dilationem.

Intellige ſi petatur debet præſtari, alioqui non. gloſ. in dicta l. vniuerſa. quam ibi comprobatur per quatuordecim ſimilia Iaſ. ſi verò non poſſit dare fideiuſſores, exigentur debita deducta vtilitate medij temporis. l. ſi conſtante. §. quoties. ff. ſolu. matr. vel committeretur iuratoriæ cautioni. l. generaliter. C. de epiſc. & cler. ne reſcriptum ſit ſuperfluum. ſecundum Alber. in dicta l. vniuerſa. ſi ſoluere nollet, exigetur debitum ſine medij temporis vtilitate. Cyn. & Paul. ibi, tamen illa ſatiſdactio, & cautio hodie ex conſuetudine non ſolet exigi, niſi iuratoria, nec in annalibus, nec in quinquennialibus literis. Fortè tamen ſi Rex daret ſine cauſa dilationem, poſſet exigi, ſi literæ verificarentur.

53 Secunda differentia eſt, quia in literis dilationem annalem cōtinentibus non requiritur conſenſus creditorum, vel maioris partis. Maſuer. in rub. de obliga. §. item debitor. & ſuperius dictum fuit. Secus in reſcripto concedente quinquennium. per l. ſi. C. qui bonis cedere poſſunt. non tamen impediunt executionem Areſti. Guido Papæ. quæſt. 97. vt dictum fuit ſuperius.

Conſenſus creditorum neceſſarius in quinquenniali. Conuocatio omnium creditorum neceſſaria.

54 Requiritur etiam conuocatio, & coadunatio omnium creditorum in vnum. Bald. in dicta l. ſi. in prin. tex. ibi, vt omnibus coadunatis, & debitis eorum computatis. dicta l. ſi. &c. quia quando aliqua ſunt communia pluribus vt ſingulis, ad hoc vt maior pars poſſit obefſe minori parti,

oportet vt omnes in vnum locum conueniant, & rem discutiant. l. & suum heredem. §. fin. ff. de pactis. Bart. in l. omnes. in 3. quaestione secundae quaest. princ. ff. de iusticia & iure. hoc tamen non seruatur in Francia. Sed si quis habeat creditores Lugduni, & alios Tholosæ, aliosq; Parisi. post impetrationem literarum citabit creditores Lugdunen. coram iudice ordinario Lugdun. & coram illo interrogantur creditores, quid illis debetur, qui respondebunt, & ostendent suum obligatorium instrumentum, & postea interrogabuntur, an comprobationi literarum consentiant, & si consenserint impetrans accipiet hæc acta, & postea probabit coram iudice, coram quo interinatur rescriptum, creditores Lugdu. consentire. idem faciet in creditoribus Tholosanis, & sic postea coram iudice Parisien. vbi comprobatur rescriptum, probabit creditores varios consensisse, vt superius in praxi literarum quinquennialium scripsi.

Citare oportet creditores ad consentiendum quinquenniali. Elapsa tempore anni vel quinquenij constituitur debitor in mora.

Arrestum.

Condemnari an debeat quis pendente dilacione ad soluendum postea.

Quibus dirigitur literae annales, & quinquennales.

Maior pars quando potest consentire in praedictum minoris.

Obtinens dilacionem quinquennalem oportet cognoscere omnia debita contra que impetrat. Post dilacionem quinquennalem potest quis cedere bonis.

Amisio bonorum quando probari debeat.

Non fit probatio contra annalem dilacionem, secus contra quinquennalem. Casus fortuitus in an

55 Oportet igitur omnes citare creditores in verificatione quinquennialis, ad consentiendum, vel dissentiendum, & comparantibus datur aliqua modica dilatio ad dissentiendum, si dissentire ex causa velint, si vero contumaces fuerint, secundo citabuntur, qui si non compareant pro consentientibus habentur: vt scribitur in stylo Burdega. rubr. *interine de respitz.* arti. vlt. & alias prouidetur prout est consuetum in aliis curiis.

56 Item de ista coadunatione de iure debet apparere, quia non praesumitur, nisi quatenus constat, cum sit quedam solemnitas extrinseca. l. quacunque. §. fin. ff. de publica. Alex. consil. 205. visis. in secundo vol. Ideo in processu super harum literarum verificatione, de hoc merito fieri debet.

57 Præterea elapsa dilacione quinquenniali, vel alia annali, constituitur debitor in mora, quia dies interpellat pro homine l. magnam. C. de contrahen. stipul. licet Bal. dubitet in l. fi. §. præterea. C. de iure dotium. sed hoc firmat Purpur. in l. vinum. col. 4. ff. si certum petat. ideo anno 1546. die decimo octaua Ianuarij, in magna camera fuit dictum, quendam appellentem non recipiendum, eò quòd appellauerat à sententia, qua iudex interinauerat suum annale rescriptum, & condemnauerat eum finito tempore anni ad soluendum, quia sine grauamine appellauerat, licet iudex non deberet hoc facere, tum quia non petebatur, & stultus est iudex, qui vltra petita cõdemnat. l. fi. C. de fideicom. libert. Sed quia in vim suæ primæ obligationis exequi poterat instrumentum finito tempore, ob id expressè condemnauerat ad id, quod tacitè inerat. ideo illa expressio non vitabit sententiam. per l. 3. ff. de leg. 1. & c. 2. vbi glo. de elect. in sexto.

58 Tertia differentia, quia praescriptio moratoria quinquennialis dirigitur tantum officialibus regis: ideo dicitur in literis vniuersis iusticiariis nostris, aut eorum locum tenentibus: alia verò dilacionis literæ omnibus etiam dominorum magistratibus, siue Regis, vt in stylo magno rubri. *des respitz.* folio 8. patet. Ideo in literis solet scribi, *A tous les iusticiers de nostre Royaume, ou à leurs lieutenans salut.* &c. Hodie per ordinationem nouissimam Regis Francisc. rub. *des Seneschaux.* ordin. 27. artic. 12. tollitur ista differentia, vt supra dictum fuit in quarta quaestio.

59 Quarta differentia est, quòd maior pars creditorum non potest concedere dilacionem quinquennalem in praedictum minoris: nisi debitor velit cedere bonis. tex. in dicta l. fi. C. qui bonis cedere possunt. vbi electio datur creditoribus, vel quinquennale spacium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem. Angel. & alij in l. alia. §. eleganter. ff. soluto matrimo. hoc firmant post Barto. in l. quod maior. ad municipal. Alex. expressè consil. 205. visis. vol. 2. col. 1. Iacob. in dicta l. & suum heredem. §. fi. ff. de pactis. Petr. Iacob. in sua practica. rub. de cessione. bono. vtrfic. octauo. Sed in annali dilacione non requiritur nisi solus principis consensus.

60 Quinta, quòd obtinens dilacionem quinquennalem confiteatur, & agnoscat omnia debita, pro quibus vult hanc dilacionem sibi concedi, & creditores recipient confessionem: postea poterunt probare contrarium, si verè non confessus fuerit: nec proderunt ei literæ. Ias. & alij in §. fin. de actio. in instit. hoc non fit in dilacione annali, in qua non tenetur debitor agnoscere debitum. Boer. in decisio. Burdega. q. 296. princeps. col. 1. quia iste annus est debitori breuissimus, sicut primus annus matrimonij. coniugatis.

61 Sexta differentia est: quia post dilacionem quinquennalem non potest cedere bonis is, qui eam obtinuit. dicta l. fin. secus in illo, qui dilacionem annalem, cum non prohibeatur iure. l. precipimus. C. de tempo. appellatio. Guido Papæ consil. 124. circa. in septima quaest. aliquando etiam vidi post dilacionem quinquennalem admitti aliquem ad cessionem, vide pulchrè Bald. consil. 301. ad euidenciam. in quinto volumi.

62 Septima differentia, quòd in dilacione annali concedenda requiritur quòd debitor igne, bello vel alio casu amiserit maiorem partem suorum bonorum: ideo solet dici in literis, *Affermant luy auoir perdu la greigneur partie de ses biens & cheuance.* Diuersum est in dilacione quinquenniali: vbi solet princeps mandare iudicibus, si vobis constiterit, quòd maior pars creditorum dilacionem quinquennalem concesserit, cogatis minorem partem ad concedendum similem terminum. &c. iuxta l. fi. C. qui bon. cedere. possunt.

63 Octaua, quia in annali dilacione sufficit debitorem iurare, se impetrasse pro vrgenti necessitate, & sine fraude, & non erit opus alia probatione: nec audiri debent creditores volentes contrarium probare. Secus est in quinquenniali, quia lapsus erit annus, ante probationes factas. vt scribit Boer. in decisio. Burdega. q. 296. princeps. col. 1.

64 Nona quòd per fortuitum & inopinatum amiserit, quia si per ludum, aut voluptatem consumedo, non u. Regul. damnium quod quis sua culpa. de regu. iur. li. 6. Ideo solet dici in literis

in literis, tant pour le fait & occasion des guerres, & gens d'armes, qui ont eu cours en nostre Royaume, comme autres fortunes à luy suruenues en plusieurs manieres. &c. In quinquenniali secus, quia non allegatur casus in illis literis.

65 Decima differentia est: quia requiritur in literis concedentibus dilacionem annalem, quòd illi casus fortuiti & amissio prouenerit à decem annis citra. Et ideo solet apponi in literis, *Et depuis dix ans en ça.* In quinquennialibus verò literis diuersum est, vt scribitur in stylo Cancellariæ magnæ.

66 Vndecima, vidi impetrari literas, contra literas quinquennales, narrando quòd is, qui eas impetravit, est diues, & quòd bene solueret si vellet, se iactauerat. Item quòd post impetrationem dictæ quinquennialis promiserat soluere, rogitans creditores, ne aliquid executionis contra eum faciant, & quod quidam creditores astu, & dolo consenserunt: ideo mandabit Rex, vt executio perficiatur. Contra autem literas annales, non vidi literas impetrari: quia fortè expirabit terminus antequàm essent impetratæ, & verificatæ: licet Masuet. dicat posse etiam literas impetrari. in rub. de obligatio. §. item debitor.

67 Octauo quæ contra ipsas opponi possint literas: respon. Primò, quòd sunt literæ subrepticæ, & obrepticæ, & sic nullæ. ca. super literas de rescrip. dixit enim se amississe bona propter bellum, & tamen bellum non fuit ibi.

Secundò, quòd nullum passus est damnum, vel paruum admodum, & de modicis non est curandum. l. scio. ff. de restitu. in integr. quòd si perpeffus sit, probare debet impetrans.

Tertiò, quòd dolo amisit bona sua, ea vendendo, & dissipando, & is qui dolum allegat, illum probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Et is qui dicit illi vendidisse debet probare post impetrationem, vel statim ante. per textum. & ibi glos. in §. tutor. de authorita. tuto. in instit. doct. in l. 1. C. de iure. fisci. lib. 10.

Quartò, quòd creditores, vel maior pars creditorum non consentiunt, iuxta l. maiorem. C. de pact. vel etiam si consenserint, impetrans tamen hoc probare debet, quia id ponit in suis literis, prout etiam superius dixi in praxi.

68 Quintò opponitur, quòd illi, qui consentiunt, sunt ficti creditores, & simulati, facti tantum ad hoc, vt possint debitori in his succurrere literis. Et an puniri debeant? Respon. Isti, quibus est solutum, si fingant se debitores, vel alij etiam de cõsensu debitoris, pœna falsi puniri possunt: quia hoc tendit ad aliorum damnum creditorum. ita asserit Ange. in tracta. de malefic. in glo. falsario. vtrficu. queritur. Bart. per tex. in l. si creditor. vbi glo. & Salice. C. de fal. facit quod consuluit Bal. consil. 220. ad euidenciam. in tertio volumine. Et hic impetrans debet probare eos veros creditores, vt superius dictum fuit.

nali est probandus, in quinquenniali non.

Casus à decem annis eventus allegatur.

Literæ impetrantur contra dilacionem quinquennalem, secus contra annalem.

Quæ possint opponi contra has literas.

Fingentes se creditores pœna falsi tenentur.

Sextò, quòd & si debitores sint, non tamen faciunt maiorem partem debiti, vt debent, per dictam l. maiorem. C. de pact.

Septimò, obiici potest, quòd cessat causa literarum, quæ habet ad vitandum miserabile cessionis, vel distractionis remedium: sed ob hoc non vitatur, quia etiam oportet quòd hæc vel alterum istorum faciat, quia iam omnia bona deglutit.

Octauò, ex falsa causa literas esse concessas opponere, si ita sit potest, quia literæ dicunt, destructa esse bona, quæ in Vasconia habebat per bellum, & tamen ibi non fuit bellum, si remoueas mulierum praelium, quod ibi frequens esse solet, & sic literæ non valebunt, vt in toto titu. si ex fal. instrument. & l. penultima. C. de transactio.

Nonò opponitur, quòd hæc literæ concessæ sunt Titio debitori tanquam viuenti, qui postea defunctus est. Et ideo hæredibus non proderunt. per l. Neratius consultus. ff. de regu. iur. nisi de mente principis appareat, vt ibi. vel literæ ante mortem fuerint approbatæ, & pendente dilacione mortuus sit impetrans, tunc etiam proderit hæredibus. doct. in c. cum venissent. de iudic. c. significauit. de rescript.

Hæredibus impetrantis an literæ quinquennales proderint.

Decimò opponi potest, quòd non impetravit dispensationem super iuramento, & sic est periturus, ideo non potest uti suis literis, sed oportet quòd postquam aliquis impetraverit literas, antequam eas præsentet, quòd obtineat dispensationem à suo episcopo, vel eius vicario. c. r. de iure iur. vbi Panor. Scripsi abundè in interpretatione l. si quis pro eo. circa fi. ff. de fideiuf.

Vndecimò opponitur, quòd literæ à Seneschallo sunt concessæ, vel ab illo qui potestatem concedendi non habet, vt superius scripsi in 2. quaest.

Vltimò, quòd alias similes obtinuit literas, ideo istæ non valent, vt supra dictum fuit, alia multa solent à pragmaticis opponi. Sed ista præcipua sunt. Nam multa interdum opponuntur, quæ parum seruiunt, vnde ea missa facio.

70 Vltimò, quis sit effectus harum literarum? Respon. vel dilacione anni pendente, & comprobatione facta, nihil innouari debeat, sicut appellatione pendente, vt patet in rubr. ff. nil nou. appella. pendente. etiam dilacione pendente nil est innouandum. l. siue pars. C. de dila. vt etiam abundè scribit Vital. de Camba. in tract. clausu. in clausula nil nouari.

Effectus harum literarum.

Et sic dilacione annali, vel quinquenniali pendente non capiuntur bona debitoris, nec persona, etiam si esset obligatus rigoribus parui sigilli, vel conuentionum Nemausi, vel castro de Lumbrieres, etiam pendente verificatione, quia idem dicendum est de hoc tempore, sicut de tempore post verificationem, quemadmodum dicimus de tempore post appellationem, & ante. per c. non solum. de appel. in sexto. licet quidam obseruent contra.

Dilacione pendente non capiuntur bona.

Et si debitor post rescriptum concessum prehenderetur, illa prehensio tanquam attentata reuocanda esset, & hoc de stylo seruari dicit Boer. in decis. Burdeg. q. 296. p. in cept. col. 2. per text. in l. si. C. qui bon. cedere pos. quia executio nimis prope facta est. l. i. C. de execu. rei iudi.

Captus non tenetur dare fideiussores de res. presentando. Interesse non debetur dilatione pendente.

72 Item hic captus non tenetur dare fideiussores de se presentando, quia postquam est indebitè captus, debet à carceribus extrahi, & aduersarius ad expensas & interesse condemnari, vt scribit Bal. in l. per diuersas. q. 15. C. mandati.

Præterea ista dilatione pendente non current vsurę, nec interesse, alioqui parum prodesset principis beneficium. l. non solum. 2. §. illud. ff. de libera. leg. Alber. & docto. in l. quoties. C. de precib. Imper. offeren. distingunt. colum. sexta. ibidem vide.

Ad hæc ista dilatione pendente debitores congrua securitate latentur. c. si. de treuga. & pace. & veteri prærogatiua. l. vna. C. de priuileg. vrbis Constantinop. lib. ii. vnde poterunt interim inquirere, vnde pecuniam habere possint ad soluendum creditoribus lapsò tempore: ideo si in securitate non essent, non possent sibi emendicare argentum, quo possent finita dilatione satisfacere.

Et estatz.

GLOSSA II.

An exceptam causam quis prosequi te neatur.

Errum, est quòd qui semel actionem proponit, necesse habet vsque ad finem litem persequi. tex. in authen. qui semel. C. quomodo & quando iud. & vocatus reus habet se defendere. l. properandum. §. si autem reus. C. de iudi. quia iudicium redditur in inuitum. l. inter stipulantem. §. i. ff. de verb. oblig. Si tamen quis sit absens reipublicæ causa, vt legati, vel milites, succurrendum esse ei, qui se, patriam, & parentes tuetur, censuerunt iura. l. aduocati. C. de aduoca diuerso. iudic. & in rub. ex qui. cau. maio. in integ. resti. ff. Et illum restituendum esse, si id temporis lesus esse dicitur, concedit. l. i. & per totum dictum tit. ex quib. caus. maio. in integrum. restituant. Verumenimò, quia melius est iura intacta seruare, quam post causam finitam remedium quarere. l. i. C. quando liceat sine iudice se vindic. † Ideo praxis inuenit, vt iustitium iure militari, vel legatorum impetrare sit liberum, vnde qui militiæ, vel legationis causa abesse vult, literas à principe impetrabit, in quibus Rex iudicibus mandat, vt causam in eodem statu relinquunt, quadiu impetrans pro causa ista erit absens, & eo vocatæ sunt literæ status, quia in eodem statu & conditione remanet causa illa, in qua erat tempore quo istæ literæ presentantur, non quòd agatur de hominis statu, vt quidam dicere volebant, & fundatur hæc praxis in l. interdum. ff. de iudic. vbi sic scribitur: Interdum ex iustis causis, & certis personis, sustinendæ sunt cognitiones: veluti si instrumenta litis apud eos esse dicantur, qui reipublicæ causa aberant. & §. seq. ecce quomodo iurisconsultus statuit differendam cognitionem propter absentiam causa reipub. Etiam vacante sede causa differenda est. c. i. ne sede vacan. & tex. ad hoc accommodus & expressus iuncta glo. in l. vnic. §. si. C. in quibus causis militan. fori præscrip. vti non possunt. ibi, nisi fortè conuentum ad rem propriam componendam vnus inducias ostenderit se accepisse, vt ibi. glo. dicit, id est, relaxationem, vt non conueniantur.}

Origo literarum status.

Status literarum sic dicantur.

Status literarum quando concedenda sint.

Procuratorum rem an quis constituere teneatur.

Ex tex. d. l. interdum patet, quando concedendæ sint literæ status, & tex. dicit ex iustis causis, vt potè si agatur de libertate, vel hereditate. l. Diuus. in fi. & l. si quis libertatem. ff. de peti. hered. Idem si quis emerit seruum, qui est in potestate hostium: tunc quia difficile est tradere seruum, officio iudicis sustinenda & differenda est præstatio. l. si. ff. de actio. empt.

Item ex personis, vt militibus vt in. §. i. infra eod dicitur. Et sic per hoc cessant difficultates iuris. Prima quòd si causa cœpta sit, tenetur quis dimittere procuratorem. l. eundem. ff. de legatio. glof. & Barto. in l. fin. de in integ. restituit. Tamen in hoc regno quis non tenetur, si has impetrauerit status literas, & hoc est introductum, ne fortè interim procurator cum parte aduersa colludat: & quia non ita potest defendere causam, sicut pars, quia non erit æquè instructus, & ista nox. doct. in c. querelam. de procurato. siue ergo causa ardua sit, siue non, istæ literæ impetrari poterit. Cefabit etiam alia difficultas doct. posita in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. & per Alex. in l. quæsitum. de re iudic. ff. vbi citatus tenetur mittere procuratorem, si causa non sit ardua, tamen post has literas non poterit citari, nec inchoari causa, nisi tempore peritura esset. l. sed & si. §. sed & si. ff. de iudi. nec incepta prosequi, sed erit differenda, quia in mora modici temporis non erit magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Si tamen interim dubitaretur de testibus senibus, & valerudinariis ad futuram memoriam examinari poterunt. per cap. fin. vt lite non contesta. sic concludit Anto. Capit. in decis. Neapolit. q. 127.

Que nous donnons, & de plusieurs autres au nom de nous.

GLOSSA III.

A quibus literæ hæc concedantur.

Ccc. igitur à quo concedantur literæ status, hic text. dicit, que à nous, id est à Rege. Idem habetur inferius vt statim sequitur.

Mesmelement en faueur de ceux, qui dient qu'ilz vont, ou veulent aller à noz guerres.

Glossa

GLOSSA IIII.

IC patet quibus concedantur hæc literæ. Primò his, qui ad bellum proficisci volunt, & sic sola voluntas sufficit ad obtinendum has literas, quia sola destinatio sufficit quoad hoc. vt plenè scribit Felinus in cap. cum aded. de rescriptis. & scripsi in l. locus. ff. de verborum significatione. tamen voluntas debet ad actum venire, alioqui non proderunt literæ vt inferius dicitur. Etiam hoc priuilegio gaudet is, qui vult ire, licet non sit miles, vel nobilis, sed sufficit quod Regi seruire possit, vt tubicem fortè, aut alij in aliis belli munitionibus, quia scholasticis non solum priuilegia dantur, sed famulis, & aliis necessariis personis. auth. habita. vbi scripsi. C. ne filius pro patre. facit. l. inter. ff. ex quibus causis maio. intelligo si bellum à Rege indictum sit, secus si ab alio, cum in regno nullus possit mouere bellum quam Rex. vt alibi dixi. & doct. no. in l. vna. C. vt armo. vsus infcio principe sit interd. lib. ii.

Quibus literæ status concedantur.

Etiam non militi tribuuntur literæ status.

Secundò conceduntur istæ literæ his, qui vadunt de præsentis, ibi, qu'ilz vont. quia rebus suis superesse non possunt. l. i. ff. de procurat.

Tertiò etiam his, qui iuerunt, & ibi resident adhuc, vidi literas concedi. Et vxor, quæ sequitur virum, gaudet priuilegio istarum literarum, etiam in suis bonis propriis, per l. i. & 2. C. de vxori. mili. Secus si domi degant, quia cessat causa, vt decidit Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæstione septuagesima sexta. quam exceptionem vocat hosticam, quia ratione hostium datur. vt in decis. 172. & idem de famulis necessariis militi. dicta l. inter. ex quibus causis maio.

Residens in expeditione dantur literæ status etiam mulieribus.

Quartò etiam hæc literæ non denegantur obsidibus, quia impediti sunt l. obsides. ff. de testamen. & comprobata fuerunt hæc literæ ab vno obside impetrata anno 1520. die penul. Februa. in hoc senatu Paris.

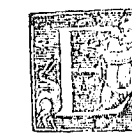
Obsidibus dantur hæc literæ status. Arrestum.

Item his qui legatione reipublica funguntur. l. item. & l. hi qui. ff. ex quibus causis. maio. & quandiu absunt ex illa causa. l. si cui. ff. eod. Si tamen fuerint concessæ alicui, & ipse nõ iuerit, non proderunt ei literæ, quia cessante causa cessat effectus. l. vna. in princip. C. de caduc. tollen. & scribitur inferius in glo. octaua. & Rex debet attestari in suis literis ipsum eius gratia profectum militiam. vt scribit Io. Gallus in quæstio. per aresta. quæst. 119. incipien. vidi dicit.

Legatis literæ status conceduntur.

Plusieurs grans pertes, & dommaiges viennent de iour en iour aux bons marchans de nostre Royaume, dont il nous desplait.

GLOSSA V.

T sic per has literas, quia causæ differuntur & prolongantur processus nutriuntur, multa accidere solent incommoda, quia instrumenta, & acta causæ amittuntur, & processus, partes moriuntur, & ignoratur vbi processus sit. Nam hæredes iustam ignorantia causam habent. l. qui in alterius. ff. de regulis iuris. Et sic regulariter ista impetratio est prohibita, ne cause differantur, & ob dilationem postea amittantur, & maxime dicit damna imminere mercatoribus: quia mercatores vendunt istis nobilibus (vt vulgò loquimur) ad creditum, & postea dum soluere nolunt, conueniuntur à creditoribus, & pendente processu has impetrant literas, & mercatores perdunt sepius principale, & accessorium, ideo Rex statuit vt sequitur.

Multa mala ex litis pro rogatione veniunt.

Nous voulons, & ordonnons que doresnauant nul ne donne telles lettres d'estat, si ce n'est par nous, ou noz licutenans.

GLOSSA VI.

Regula ergo hîc ponitur, vt nullus literas status concedat, quam Rex. Et Rex concedere videtur, quando eius cancellarius concedit. nam qui per alium facit, per seipsum facere videtur. per regulam iuris. idem si Cancellarię Franciæ cõcederent, quia per hoc etiam ipse concedere censetur, quibus authoritatem impartitur. l. i. §. omnia. C. de veter. iure enuclean. & habetur inferius artic. 2.

Nullusquam Rex concedit literas status.

Idem si locum tenens Regis eas concedere velit, hoc autem ei permittitur per istum text. & in rub. au droit Royal. in his ordi.

Et si sint plures, generalis locum tenens has concedet, non alij. §. sed ius quidem ciuile. de iure natu. & raro conceduntur nisi in magna Cancellaria.

Locum tenens generalis in bello literas status concedit.

Et intelligimus hîc locum tenentem generalem exercitus, non verò in iudicio, vel in aliis locis, sicut dicebatur de dictatore, cui summa belli tempore potestas commissa erat. l. 2. ff. de origi. iur. Cuiusmodi frequenter etiam reperimus apud Liuium. Ideo annullata fuerunt per Senatam literæ concessæ à Marechalcho Franciæ Bonecault, & eidem inhibitu, ne amplius concederet. Anno 1393. vt habetur in stylo parlamen. in aresto 146. item nota quòd in Parlamento.

Arrestum.

Et si par aduventure aucuns autres de noz gens, & officiers les donnent, nous voulons, & ordonnons que nul ne soit tenu de y obeyr.

GLOSSA VII.

Littere nullam praestat effectum.

Tatuitur hic, quod si literae concedantur ab illis, a quibus concedi non possunt, ut illis nullus teneatur obedire. Et sic istae literae reiciuntur, nec comprobantur, nec causa illorum differuntur per istas literas, & in primis quaeritur, an is dederit, qui dare potuerit, & an is acceperit, cui fuerant danda. l. naturali. §. i. ff. de confirma. tuto.

Et avecq' ce voulons que ceux à qui nous, ou noz lieutenans auront donne les dites lettres d'estat, que d'icelles, ne se puissent ayder, ne portent aucun prouffit, s'ilz n'estoient en leurs personnes en noz, dites guerres.

GLOSSA VIII.

In bello praesentes gaudet his literis solum.

Dicit ad praedicta, quod licet Rex, & eius locumtenens possint has status literas concedere, tamen non vult prodesse illis, quibus conceduntur, si non fuerint in bello praesentes, & personaliter, & sic non prodesse, quando per alium, per hoc verbum, in leuis personis, quod limitatur ut sequitur.

Ou par maladie ou impotence de leurs corps ilz estoient excusez, & qu'ilz eussent enuoyez, suffisamment selon leur estat.

GLOSSA VLTIMA.

Miles antequam excusetur requiritur.

IC limitat, quod si aliquis praetextu valetudinis aduersa fuerit absens a bello, poterit uti his status literis sequen. concurrentibus. Primo, quod fuerit aeger. Secundo, quod per illam aegritudinem non possit illuc accedere. Tertio, quod sit excusatus: ubi, ex. us. à duce belli vel à Rege. Quarto, quod miserit alios suo nomine, & suis impensis ad bellum, & sufficienter. Sed quando dicitur sufficienter misisse? Respon. quando illi, quos milit. fuerunt recepti & approbati à duce belli, & sic fuit excusatus secundum ordinationes infra positas in rub. des gens de guerre, alia in sequen. dicentur.

Charles vij. Articl. 55. des premieres.

Articulus secundus.

Item & pource que souuentefois plusieurs matieres priuilegiees, come de fournissement de complainies, d'apleigemens, & ou il chet prouision: comme de domaines, d'alimens, & produ. Et on de tesmoings sont retardes, & differes, par le moyen de lettres d'estat impetrees de nostre chancellerie, pour empescher lesdictes prouisions: nous voulons, & ordonnons que d'oresnauant es matieres d'usdictes, que lettres d'estat n'ayent point de lieu. Et que nostre dicte cour, ny autres iuges n'y obtemperent aucunement. Mais se facent lesdictes prouisions non obstans lesdictes lettres d'estat, ainsi que faire se deuront, sans preiudice de dictes lettres d'estat en autres choses.

GLOSSA VNICA.

Littera statuta in quibus casibus non concedantur.

Varo in quibus casibus istae literae concedi non possint, & concessae non profint? Respon. iste text. in causis priuilegiatis, & quae dicantur, declarat tex. possessoriam materiam, ut fornissement de complainies, d'apleigemens, ista declarauit articu. primo, tracta. de senten. executor in primo Tomo & in stylo parlament. rubric. de rescript. ordinat. 14. sic habetur. Et quia saepenumero, & infi. in materia furnimenti, querimoniae applagiamentorum, & aliis in quibus cadit prouisio, sicut dotis, alimentorum, & productionis testium, literas status locum habere nolumus. Unde do. de Toute ville fuit reiectus a literis status, eo quod promiserat dotem sorori suae, & pendente processu has impetrauerat literas in senatu anno 1524. die vigesima prima Februarii.

Secundo, ou il chet prouision, & quando hoc fit, quando agitur de dose repetenda a milite, si impetret literas status non differetur repetitio, ut hic docet text.

Tertio, in causis alimentorum non dantur haec literae, ne interim fame pereat alimenta repetens. l. si longius. §. fin. ff. de iudic.

Testes producantur et audiuntur non obstant literis statutis.

Quarto, in productione testium, quia interim testes mori possunt, & probationes perirent, ut lite non contestata. cap. fin. §. i. & in stylo Parlamenti rub. de rescript. ordinat. decimatertia. ubi sic scribitur, Si commissarius ad inquirendum veritatem, datis in alteram partium literis status uti contigerit, alteri parti tempus currit producendi, sed eis non obstantibus per commissarios in casu praedicto testes recipi, & examinari ad partis instantiam, contra quam literae status producentur, ipsius

ipsius producentis absentia non obstante volumus. Saluis tamen eidem nominibus, & testium reprobationibus, utentibus autem literis status in aliqua causarum suarum interdiximus in aliis causis inuitis suis aduersariis placitare, de caeteroque in literis status illam clausulam adimi volumus, quae solita erat concedi: quod si impetrans in aliqua causarum suarum placitare vellet, ad id etiam absque gratia admittetur.

Et sic haec literae non impediunt testes audiri, quando iam commissarius datus est ad audiendum testes, sed audiuntur referuatis tamen reprobationibus testium. vide Panor. in cap. ultra tertiam. col. 2. post Innoc. & Ioan. Andre. de testibus dicentem, quod tempora pro testibus producendis sunt limitata, quae licet possint abbreviari, non tamen prolongari. c. spatium. 3. quae st. 3. Quid si pars petat suspendi & a receptione testium, vel causa definitione, donec possit testes habere ultra montanos, captos, vel infirmos. Innoc. Hostien. & alij dicunt non debere audiri ultra statuta tempora, iudex tamen ex bono & aequo poterit vnam dilationem, si expedire visum fuerit, concedere. doct. in c. ultra tertiam. de testib.

Item si pars altera mortua est, dum vna testes producere volebat, tunc haec res mortuae citantur ad reassumendum processum, & arrementa causae, & audiuntur testes non obstantibus literis status.

Ira censuit Senatus pro domino Damboyse, contra comitem Deu, & multa alia scribit aresto Ioan. Gallus in quae st. 117. incipien. partibus poterit etiam ei post aperturam attestationum, vel post sententiam, praemissa summaria cognitione, subueniri per in integrum restitutionis beneficium. c. 2. & c. ex literis. de in integrum restitutio.

Et si diceret, nonne melius est differre, quam post publicationem, & sententiae probationem subuenire? Respon. Io. Andr. quod no, ne materia delinquendi prebeatur. Si enim hoc differretur, quilibet tot diffugij vias inuenire possit, quod lites eo praetextu fierent immortales. Et si procedatur ad vteriora, nullum, vel modicum est praedictum, ex quo per restitutionem subuenitur. Faientur tamen praedicti doct. quod iudex ex magna causa possit ultra tempora statuta aliquam dilationem dare, vel prorogare. argu. l. 2. ff. de re iudi. & l. nonnunquam. de iudi. Sed non immoderatam dilationem. argumen. l. si longius. ff. de iudic. c. consuluit. de offic. deleg. Sed praxis Franciae hanc literarum impetrationem inuenit. Quod est notandum, & ita fuit iudicatum in hoc senatu anno 1543. die quarta Decembris, pro eo qui appellauerat à iudice, qui repulerat impetrandem ab his literis, allegans se habere testes in exercitu, & fuit ei data dilatio ad conficiendum suas attestationes seu inquisitiones, & quando is non est bello detentus, aliae solent ex causa concedi literae, quibus conceditur noua dilatio producendi testes.

Quinto, quando bona proclamantur, non dantur istae literae, & is qui eas impetrauerat, fuit reiectus in matere de cries, anno 1518. die vigesima tertia Februarii à Senatu.

Sexto, sententia parata non debet differri, quominus proferatur, & quando processus est ad dicendum ius. articu. 1. de senten. in ordina. Regiis. Et sic fuit decisum in Senatu anno 1456. die 16. Martij.

Septimo, non dantur post recognitionem cedulae, & condemnationem ad garniendum, quominus condemnatus garniat, ut censuit Senatus contra Do. de Mazet. generalem Franciae pro domi. sancti Blancé. ut habetur in stylo Parlamenti. aresto. 416.

Octauo, literae status concessae alicui non comprehendunt causas, quas impetrans habet contra Regem, nisi de illis fiat expressa mentio, quia non comprehenditur persona loquentis. l. inquisitio. C. de solutio. Nec est verisimile, quod Rex suis causis voluerit derogare, nisi de illis fuerit dictum in literis, & ita censuit Senatus, ut scribit Ioan. Gallus in quae stio. per aresta. quae stio. 81. vidi in eodem parlamento. tamen Rex hoc solet concedere & exprimere. Aufre. aresto 48. idem vidi.

Item in omnibus casibus prouisionalibus denegantur haec literae per istum text. quia non patiuntur dilationem, cum mora in illis sit periculum allatura. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui ope. nuncia. hos casus prouisionales abunde scripsit in tract. de senten. prouif. in primo Tomo constit. istarum. Praeterea literae status non impediunt quominus in causa appellationis concludatur, ut censuit Senatus die 9. Maij, anno 1509. inter magistros Ioanem Baillone & Guillelmum Possiet. nec etiam his literis iuuatur, si emat arma, & nolit soluere, donec è bello reuertatur, vel vestimenta, quia forte non reuertetur, ut Traiano dixit quaedam vidua. Alioqui isti armigeri recipebant quae vellent, & nihil soluerent. Ob id fraudibus illorum est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei vendic. quia hi solent habere vulpinam simplicitatem. Et pro hoc est text. in l. vna. in fin. C. negotiatores ne milit. lib. 12. & ibi docet patruus meus Iacob. Rebuff.

Postremo à literis status depulsus fuit bailliuis Altisiodoren. licet absens diceretur pro inquisitionibus faciendis, & audiendis testibus ad utilitatem regiam, tamen quia stipendia expectabat, & non erat nisi causa voluntaria, etiam agebatur de causa attentatorum: ut refert Aufre. in stylo Parla. aresto 136. item per arestum.

Idem Artic. 56. ibidem.

Item & pource aussi que souuentefois pour empescher les defaulx, qui se donnent en

Arestum.

Restitutio quoadq; militi conceditur.

Arestum.

Arestum.

Arestum.

Arestum.

Contra Regem literae status non dantur, nisi hoc exprimat.

Arestum.

Arestum.

Articulus tertius.

nent en nostredicte cour contre ceux, qui sont adiournez à comparoir en personne, les congies qui se donnent contre les appellans, ou autres semblables appointemens, es procureurs de nostredicte cour se ventent d'auoir lettres d'estat, ou de grace, ou d'estre receuz par procureur: ou autres semblables, combien qu'ilz ne fassent prompte foy desdictes lettres, mais souuentesfois aduient que lesdictes lettres, qu'ilz alleguent auoir, sont encores à sceller, & expedier en nostre chancellerie. Et les font sceller le iour ou le lendemain: voulons & ordonnos que nostredicte cour ne recoiue lesditz procureurs à proposer auoir aucunes telles lettres de nous sinon qu'ilz les ayent en la main, & en fassent prompte foy en iugement. Et defendons ausditz procureurs, que dorenavant ilz n'alleguent, ne fassent alleguer auoir lesdictes lettres, sinon qu'ilz les ayent & fassent prompte foy. Et sur peine d'amende arbitraire, laquelle voulons sur eux estre leuee, sans aucune grace.

GLOSSA VNICA.

1 T sic hæ literæ status in causis criminalibus denegari solent. vt hic, & artic. sequen. & ita pronunciauit Senatus anno 1512. die 6. Iulij.

Item notandus est hic casus, in quo qui rescriptum allegat, illud probare tenetur. cap. cum personæ. de priuileg. in sexto. Bald. in cap. cum contingat. col. 2. de rescript. & status, vt hic. † Sed cuius Respon. iudici, coram quo allegatur. l. quinquaginta. ff. de probat. Decius in rubr. de probatio. col. 5. Iacob. in l. non potest. col. 2. de iudic.

4 Secundò debet incontinenti fieri probatio, & ostensio potestatis, & delegationis iudicis, alioqui non tenetur quis credere ei, nisi suas ostendat literas. cap. cum in iure. de offic. delega.

5 Imò citatus non tenetur comparere, nisi in citatione inserta sit commissio. cap. præterea. de dilatio. ideo debet iudex mittere exemplum suæ potestatis, non verò originale, quia pars posset retinere. Bald. in marga. in verb. delegatio. quæstio. 8. Et iudex debet in actis scribere diem præsentationis rescripti. vt docet Specu. in titu. de rescript. præsentat. refert Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. 286. quia ante præsentationem nullam habet iurisdictionem. Innocen. & alij in cap. ex conuersione. de restitutio. spolia. Specul. in tit. de competen. iudic. aditio. §. viso. versicul. nam eo ipso. Imò si vellet ante præsentationem iurisdictionem exercere, posset sibi resisti. argum. l. prohibitum. C. de iure fisci. libro decimo. docet Iacob. in l. cum furiosus. no. primo. ff. de iudic.

6 Tertio, idem in literis executionis. non enim debet quis exequi, nisi statim ostendat literas executionis. l. prohibitum. C. de iure fisci. libro decimo. facit cap. veniens. secundo. de testib.

7 Quarto, procurator fidem promptam facere debet literarum sui mandati, alioqui non recipitur agere volens. cap. primo. de procurat. sed dominus tanquam contumax condemnatur. teste Bart. in l. i. in fine. ff. quod cuiusque vniuersi. no. Panorm. in cap. constitutis. no. 4. de procura. Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. 322. nõ creditur. vnde si quis tanquam procurator vult protestari, vel alium actum facere, debet instrumentum procuratorij prius ostendere. Barto. in l. si quis inficiatus. ff. de posit. Idem si velit nominationes insinuare, vt scripsi in tracta. nomi. quæstio. 14.

8 Potest etiam mandatum procuratoris probati per testes. docto. in l. i. C. de procurato. & dict. c. i. illo titu. & in cap. cum in iure. de officio deleg. Hippoly. in rubri. de probatio. fol. 6. versic. quid autem in mandato procuratoris. Imò si non fuerit oppositum, valebunt gesta per procuratorem; antequam receperit mandatum. Barto. consil. 73. quæritur vtrum procurator. Bald. in l. falsus. col. 7. de fur. C. Iacob. in dicta l. cum furioso.

9 Nisi fuerit procurator ad exigendum, & recipiendum pecuniam: quia istud debet probari per instrumentum, & non per testes, quia ipse debet acceptilationem soluenti scriptam dare, & sic suum mandatum per scripturam probare. vt dicit Bal. in l. falsus. colum. penul. versic. scias tamen. B. de furt. quem refert Francisc. Cremon. singu. 138. si procurator. & Ias. in l. i. col. 3. C. de procurat.

10 Item si opposuerim contra procuratorem personam, quod non intendebam eum approbare per aliquem actum. Si tamen postea sponte cum eo litigem, videor personam suam approbare. Barto. in l. licet. nu. 3. & sequen. C. de procura. nisi in quolibet actu protester, quidd non approbo. Bart. in l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. in fec. facit l. si proponas. §. si hæreditatem. ff. de inoffi. testa. Bal. consil. 498. circa primum. col. 2. in secundo volu.

11 Quintò, qui ex sententia agit, promptam sententiæ fidem facere debet. cap. veniens. secundo. de testib.

12 Sextò, qui per literas rescissionis agit, debet eas incontinenti ostendere, & omnia per quæ aliquis vult fundare iudicium, alioqui non recipitur. l. licet. C. de procurat.

13 Septimò actor, qui dicit se priuilegiatum, vel exemptum, tenetur hoc incontinenti ostendere. c. cum personæ. de priuileg. in sexto. Felin. in cap. contingit. col. 1. de fide instru. Et qui conuenit coram conciliariis supplicationum aliquem, si opponatur quod causa nõ est eis commissæ, oportet quod

In causis criminalibus literæ status non conceduntur. Rescriptum allegans debet illud probare. Iudici probatio fieri debet. Nõ tenetur quis comparere si in citatione non sit inserta commissio.

Procurator non faciens promptam fidem mandati sui non auditur.

Mandatum procuratoris per testes probari potest.

Exigere nõ potest procurator sine scriptura potestatis.

Protestatio contra procuratorem quid operetur.

Priuilegiatus vel exemptus debet statim illam probare.

ter quod actor ex tempore ostendat, alioqui relaxabitur reus cum expensis: & vbi dicit quis se possessorem & factum alicuius rei, quæ tamen de iure communi in personam suam cadere non potest. Et allegat super hoc priuilegium, incontinenti docere debet de priuilegio, antequam pars respondeat, vt censuit Senatus anno 1520. contra procuratorem villæ de Tornaco pro procuratore do. Decani Tornaceni. vt in stylo Parlamenti habetur. rubric. an pars agens. in prima parte. §. item vbi, & quando in clericum fit executio in bonis mobilibus, si eam cuitare velit, statim debet tonsuram ostendere. vt scripsi in tract. de lite. obligat. artic. 2. num. 112.

14 Octauò, cessionarius tenetur in ipso litis auspicio fidem cessionis facere, quando nomine cedentis agit. Secus si suo & vtili actione, quia tunc sufficit post litem contestatam. vt dicit Specu. in titu. de cessio. §. i. & in titu. de instru. editio. §. nunc dicamus. versicu. sed quid ecce. & in titu. de actore. §. i. versicul. sed pone quidam Archidiaco. in cap. i. de procura. in sexto. Bartol. & Bald. in l. qui stipendia. C. de procura. & in l. i. in fin. de actio. & obliga. Panormi. & alij in cap. primo. de probat. Aufser. in decis. Tholos. quæstione 294. & ista est communis teste Alexand. in l. Aristo. ff. de acquir. hæredit. & Dec. consil. 302. & pro tenui. Ioan. de Grasis. in tracta. suo. de cessio.

15 Nonò in casibus, in quibus quis facit mentionem relatiuè de instrumento, vel de actis, tenetur ante litem contestatam fidem illorum facere, secus si in modum probationis. l. postquam. §. si dies. ff. vt legat. no. caucat. domi. de Rota decis. 34. in libello. in nouis. & plenè Bart. & alij in athen. si quis in aliquo. C. de edendo. Dec. dicto consil. 302. col. 1. & 2. regulam alibi conscribam cum ampliatio. & limitat.

16 Decimò in tutoribus, curatoribus, & aliis agentibus nomine alieno, & alia qualitate, vt illius qualitatis fidem promptam facere teneantur, alias repelluntur. l. non solum. §. qui alieno. vbi Paul. ff. de procurat. Specul. in titu. de actore. versic. sed pone, dicens idem in tutore, curatore, syndico, & œconomio atque aliis.

17 Sufficit tamen semel ostendisse. arg. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum significatio. non tamen inventarium ostendere tenetur tutor, cum de eo non agatur. vt alibi dicam.

18 Vndecimò, pater vel alius consanguineus tenetur ostendere procuratorium. quia l. exigendi. C. de procura. non seruatur in hac patria, vt est in stylo Bituricen. art. 5. rub. desquelles choses les parties, &c. licet in patria quæ iure scripto regitur, diuersum sit.

19 Duodecimò, in beneficialibus non recipitur quis, impedire satagens executionem sententiæ, nisi sua interfit, & hoc debet incontinenti probare. teste Panormita. in cap. veniens. secundo. de testib. alij casus conscribuntur in stylo Bituricen. Et qui attentata allegat, promptam illorum fidem facere debet. infra de appella. artic. 16. 3.

20 Item si iudex procederet, postquam exhibitio instrumenti petita est, processus esset nullus. vt probat Dec. consil. 302. & pro tenui. col. 1. & seq. & Albert. Brunus in tract. statu. in verbo procurator. quæstio. 5.

Idem Articulus 67. ibidem.

Item que nous auons entendu que souuentesfois quand aucun delinquant, ou criminel est detenu prisonnier en aucunes de nos prisons, ou d'autres iusticiers de nostre Royaume: & que l'on ne peut obtenir la remission des crimes commis par iceluy criminel, ou delinquant, l'on impetret lettres d'estat & surceance d'aucunes de nos Chancelleries: & pour faire defense au Iuge qui il ne procede au proces, ne à l'execution du delinquant iusques à deux ou trois mois, ou autre temps: pendant lequel l'on fait poursuyure par deuers nous d'auoir & obtenir la grace, remission, ou pardon du delinquant, que aucunes fois par importunité l'on obtient. Parquoy les delictz & crimes demourent impunis. Nous voulans obuier à telles fraudes, & malices auons ordonné, & ordonnons que dorenavant telles lettres ne soyent passées en nos Chancelleries. Et en outre que si par importunité, telles lettres d'estat estoient données, & passées, nous ordonnons & commandons à tous nos Baillifz, & Seneschaux, & à tous les iusticiers de nostre Royaume, que à icelles lettres ilz n'obeissent, n'obtemperent en aucune maniere. Et leur enioignons que nonobstant icelles lettres ilz fassent iustice, raison, punition, & correction des crimes, ainsi que au cas appartiendra, & sur peine d'en estre corrigé & punis.

16 Ste articulus probatur in l. 2. & 3. C. vt intra certum tempus criminalis quæstio terminetur. vbi in causis criminalibus dilationes tantum necessaria concedenda sunt, non alia: imò si iudices examinationem distulerint, poena vicenarum librarum auri ferientur. l. fin. ibidem. Ideo intra annum quæstio criminalis decidi debet. Sed non seruatur

Arctum.

Cessionarius debet de cessione initio fidem facere.

Instrumentum relatiu ostendi debet.

Tutores & alio agentes nomine promptam fidem potestatis facere debent.

L. exigendi non seruatur in Francia. In beneficialibus prompta fit fides.

Processus post petitionem exhibitionis est nullus.

Articulus quartus.

Causæ criminales non sunt differendæ.

seuatur hoc in regno quoad hoc. Sed si aliquis captus, cui fit extra ordinem processus, petat vt causa differatur, illud rescriptum non valebit concessum à cancellariis regni, si tamen ab ipso Rege ex causa concederetur, obtemperandum esset. Sed si quispiam fuerit per contumaciam condemnatus falsi vel alterius criminis, si postea compareat, condemnatur ad expensas ratione contumaciae, pro quibus expensis receptus fuit quondam ad celsionem & postea auditus super crimine anno 1537. die 26. Ianuarij.

Requisita in literis status.

2 Notanda sunt requisita in hoc titulo. Primò quod hæc literæ à Rege, vel ab eius cancellaria, seu locum tenente concedantur, in casibus tamen per has ordinationes non prohibitis, quia inferior non potest iuri derogare, nec tollere legem superioris. clem. ne Romani. de elect. per quam dixi superius, & actorem & reum teneri causam prosequi in glo. 2.

3 Secundo, istæ literæ dirigi debent non solum parlamentis, sed etiam omnibus magistratibus, coram quibus causæ istius impediti pro republica exercentur, etiam magistratibus non Regiis. de hoc plenè scripsi in tracta. de rescript. in quæst. 8. vt superius.

Secunda literæ status de primis facere mentio non debent.

4 Tertio Rex mandat in his status literis istis magistratibus, vt causam non tractent intra tale tempus, & aliquando certum tempus præscribitur. vide per Panor. in c. vltra tertiam. col. 2. de testib. Et si post hoc tempus elapsum miles alias impetret status literas, debet de primis facere mentionem: alias non proderunt ei. c. cæterum. de rescript. Imò pars contra quam fuerunt impetratæ, impetrabit alias literas *contre estat* vocatas. In quibus ad verbum illas status literas describet, & postea dicit illum, dilationis & subterfugij causa has obtinuisse secundas literas. Et quia sunt subrepticæ, cum dictus impetrans non sit circa bellum impeditus, nec de primis facta sit mentio, quas si expressisset, has secundas non obtinisset. Ideo mandat Rex, vt pars admittatur ad impugnandum illas status secundas literas, & iudici vt ius super his reddat. & quando primæ sunt in magna Cancellaria concessæ, secundæ non derogabunt illis, nisi in eadem Cancellaria impetratæ fuerint. vel poterit pars opponere coram illo iudice, quibus literæ status fuerant directæ hæc aliis literis. Vnde domi. de Tornon fuit reiectus à literis status, quia in eis Rex non asserebat eum esse in bello, cuius causa habuerat status literas, nec aliquis belli Dux, sub quo iuisset, hoc testificatur. docet Aufser. in stylo Parlamen. in aresto 99. Item vide pronunciari.

Arestum.

5 Quando Rex proficiscitur ad bellum cum suis, tunc hæc literæ conceduntur facilè impeditis vsque ad vnum mensem reditus Regis, & hæc est iusta causa, quia quilibet vassallus Regis sequi debet suum dominum euntem ad prælium, & eum non dimittere, alioqui feudum perdit. ca. vno. quibus modis feud. amittatur.

Incertum tempus, interdum puniuntur in literis status.

6 Interdum incertum tempus adiicitur sic, vsque ad quindecim dies post suum regressum, per hæc verba, *Nous vous mandons & commandons par ces presentes, à chascun de vous comme à luy appartenant, que toutes causes, & querelles, debtes, & negocias, menues, & à mouuoir, tant en demandant, qu'en defendant, de nostre bien amy le Conte de Sanserre, lequel &c. vous tenez, ou faictes tenir en estat, & surceance au iour de la datte de ces presentes iniques à demy mois, ou iusques à quinze iours apres son retour, si plus tost est retourné, quod probatur in l. ab hostibus. in fi. & l. abesse. ff. ex quib. cau. maio. Et priuilegium quod datur in eundo, datur & ad reuertendum. c. quia diuersitatem. in fine. de concess. præbend. scripsi in scholastic. priuileg. 151.*

Pendente tempore status nihil innovandum.

7 Quarto prohibet Rex, ne interim magistratus aliquid attentent, & innouent pendente hoc tempore, sic dicit, *Et ce pendan si attentez, ou innouez, ne faictes, ou souffrez aucune chose estre faicte attentee, ou innouee en ces dictes causes, & querelles.* per rubri. nil nouari. &c. quæ etiam ad hunc casum extèditur.

Venta non debet fieri pendente tempore status. Arestum.

8 Quinto vult Rex, quod si aliquid innouetur, reponatur in statu pristino, per hæc verba, *mais ce qui seroit fait, attenté, ou innoué au contraire reparez, ou faites reparer, & mettre tantost & sans delay au premier estat & deu &c.* vt probatur in rubri. ff. nil nou. appell. pendens.

Attentata post literas status reuocanda.

9 Imò nec ostensio quam ventam nostri pragmatici vocant, fieri potest post literas status iudici intimatas, vt censuit Senatus pro domi. Desgreuille, contra Senonen. archiepiscopum, vt patet in stylo Parlamen. aresto 379.

Literæ status impetrari possunt etiam pendente causa pro positionis erroris arresti. Arestum.

10 Imò omnia sunt nulla quæ fiunt post literas status præsentatas & cõprobatas, sicut id quod fit post appellationem. Et ideo omnia facta in contrarium reuocantur. c. non solū. de appellatio. in 6. 10 Quinto vult Rex, quod si aliquid innouetur, reponatur in statu pristino, per hæc verba, *mais ce qui seroit fait, attenté, ou innoué au contraire reparez, ou faites reparer, & mettre tantost & sans delay au premier estat & deu &c.* vt probatur in rubri. ff. nil nou. appell. pendens.

11 Sexto, patet has literas concedi à Rege, vel alio principe non recognoscente aliquem in superiorem, & sic gubernator Delphinalis, vel alius in regno concedere hodie istas literas non potest, excepto Regis locumtenente in bello, vt patet in stylo Parlamen. rubri. de rescript. ordina. 13. vbi sic dicitur, *Per literas status, & infra volumus & ordinamus, vt literæ status non nisi per nos, aut per locumtenentes nostros aliquibus de cætero concedantur: quas nihilominus eo casu cuiquam suffragari nolumus, nisi in guerris nostris personaliter interlit, aut infirmitate, aut impotentia corporali præpeditis pro statu suo ad guerras nostras sufficienter transmisserit: alioqui talibus literis nullus obedire teneatur. Est ordinatio Philippi Pulchri prima in secundis, quam Aufser. transferre in latinum voluit.*

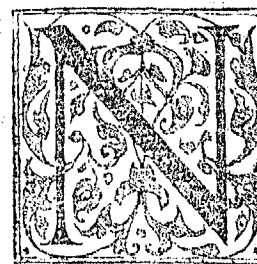
12 Septimò vidi dubitari, an hæc literæ concedi debeant ei, qui principi supplicauit, pro Arresti rescissione, & erroris propositione pendente. Censuit Senatus has literas impetrari posse, & prodesse cuidam impetranti anno 1537. die 16. Julij in magna camera. Alia multa pragmatici de his tractant literis, sed quia facilia sunt, & omnibus obuia, ideo ea missa nunc facio: de præmissis Deo gratias agens immensas. Amen.

TRACTATUS DE LITERIS NATURALITATIS IN FORENSI IUDICIO VSV VENIENS.

Loys 12. es modifications. Article 33.

Item es pour ce qu'auons este aduertis, que du viuant de nostredit seu Seigneur, & cousin, le Roy Charles huitiesme, & dernier, a este par luy donne baille, & octroye, par importunite, ou autrement, à plusieurs, & diuerses personnes, estrangiers, & non natisz de nostredit Royaume.

GLOSSA I.

Notandum est, quod exteri, id est, extra regnum Franciæ nati, ex priuilegio, & consuetudine prohibentur bona in regno acquirere. Quod probatur in rub. C. non licere habitat. metropo. lib. 10. Et si acquisierint, cum ex rebus acquisierint regni, id fisco applicatur. Sunt etiam tanquam serui usufructuarij, quicquid quærunt ex re & opera eorum, usufructuario Regi acquirunt. item cum seq. insti. per quas personas nob. acquir. vel sunt vt latini liberti, de quo in l. vna. C. de lati. liberta. tollen. & in §. libertinorum. de libert. in insti.

Exteri in regno bona acquirere prohibentur.

2 Ideo bona acquisita in regno, (quæ præsumuntur ibi acquisita, si beneficia, vel officia exteri in regno habeant, sicut vxor præsumitur de bonis mariti acquisiuisse. per l. quintus. ff. de donat. inter virum & vxor.) fisco post mortem illorum capit, etiam si liberos naturales, & legitimos habeant: quia ex bonis regni ea acquisierunt. teste Bened. in c. Raynutius. in verbo & vxorem. nu. 1042. de testamen. sequitur Chassa. in consuet. Burgund. in rub. des confisca. §. 1. nu. 37.

Bona exteri in regno præsumuntur acquisita.

3 Hoc tamen non est verum, quando illi exteri in regno habent vxorem, & liberos legitimos & naturales, qui ibidem nati essent: tunc illi etiam sine literis naturalitatis filij, patri succedent. Nam licet pater sit exterus, tamen filij sunt regnicolæ, & priuilegio matris filij succedent patribus, & matribus sicut Illiensibus olim erat concessum. vt in l. 1. ff. ad municipal. Nam partus sequitur (quoad hoc) ventrem. l. partum. C. de rei vend. §. 1. de ingenui. in insti. Sicut bona fides, & ignorantia vnus coniugum reddit legitimam prolem. ca. cum in habitio. §. 1. de clandest. desponsa. cap. 2. qui filij sint legitimi. multò fortius in hoc casu natus in regno erit naturalis. Nam cessare debet fictio, vbi est veritas: & plus valet quod in veritate est, quàm quod in opinione. §. si quis rem suam. de lega. in insti. Sed in veritate filius natus est in regno, ergo verè est filius regni. Igitur & hæres per Desi. vt diuus Paul. ait. Et cõcesso antecedente, vt in regno nubere possit exterus, & consequens cõcessum censetur: videlicet vt illi filij bona acquirere etiã in regno possint. l. ad r. ff. de probat.

Filij naturales, & legitimi exteri succedunt, non autem fiscus.

4 Et sic exteri habentes vxorem, & filios in regno natos acquirentes bona in eodem regno, possunt de eis siue inter viuos, siue in testamento, in fauorem tamen filiorum disponere. Imò etiam potest consequenter sicut natus in regno in fauorem vxoris disponere: quatenus ius & consuetudines patriæ patiuntur. vt no. videtur Chassa. in consuetud. Burgund. in tit. Des droitz des gens mariéz. Quod est verum si filij in regno nati sint: secus si extra regnum, & sic potest intelligi opinio Bened. & aliorum. Et ita vidi extractum ex registris cameræ computorū Paris. Et sic etiam censuit Senatus Parisien. anno 1519. die 13. Augusti pro Andrea de Coignam appellante à seneschallo Pictauien. contra procuratorè regiū, & idè anno 1548. in camera Domaniij, pro Roberto de la Riuere, filio Francisci de la Riuere, in Portugalia nati, contra procuratorem regium, qui bona illius Francisci capi, & saisiti fecerat: cui se opposuerat filius dom. Roberti, in regno natus: & obtinuit: & bona fuere eidem Roberto adjudicata per Senatum. Videatur aliud arestum latum anno 1520. die 27. Augusti contra procuratorè regiū, pro Francisco de Pourc. & Arthus de Villequier. aliud simile anno 1519. pro Cringāt, appellante à Seneschallo Pictauiè. cõtra procuratorè regiū.

Disponere potest extraneus de bonis suis.

5 Et sic tria sunt requisita. Primum, quod exterus vxorem in regno accipiat. Secundum, quod filij sint in regno nati. Tertium, quod sint nati ex illa vxore regni, non ex alia extranea. Et tunc siue literis naturalitatis, filij succedunt patribus exteris. Et istud est æquum & iustum: quicquid dicant Bened. Chassa. & alij consuetud. imò etiam hi extranei sic coniugati gaudent priuilegijs ciuium: vt fuit dictum referente Aufser. in stylo Parlamen. aresto 327. cum mercatores.

Arestum.

Filij extraneorum ut succedant parentibus tria requiruntur.

6 Naturales verò filij non succedunt patribus suis, nec aliis consanguineis; siue exteri, siue alii, nisi sint legitimi, quamuis in regno nati sint, & indigent literis naturalitatis, vel legitimationis, sicut extra regnum nati: quia censentur extranei, cum extra matrimonium nati sint. Et ideo consuetudo, ne approbet istos coitus prohibitos, adhuc retinetur, vt non succedant: quia fictio. ne iuris extra regnum nati censentur: nec regnum eos cognoscit: cum sint illegitimè nati, & cui est pater populus, pater est sibi nullus. glos. in §. si aduersus. de nup. in insti. Imò non valeret statutum, vel consuetudo, vt spurius succederet: quia materiam delinquendi præberet, teste

Arestum. Bastardi non succedunt patribus. Consuetudo ut spurius succedat an valeat.

Hollien. in summa titul. qui filij sint legi. §. qualiter. verficu. quid si Imperator. & Bart. in l. testa-
menti. colum. 2. ff. de testam. Dec. confi. 271. & Roch. Curt. in tract. de consuetu. c. fin. tertio notab.
verficu. tertio amplia.

Bastardi an
disponat de
suis bonis.
Arestum.

7 Fuit tamen, ut quidam dicunt in hoc Parisien. Senatu pronunciatum, bona Bastardi capta &
faisita à procuratore Regis esse executoribus tradenda. anno 1527. die decimasexta Aprilis: quia
in regno natus erat, & ab homine regni. Si tamen hic naturalis ducat vxorem in regno, filij ei suc-
cedent, sicut exteris, de quibus supra. Et idem si de suis bonis disponat: ut iudicauit Senatus, prout
refert Aufser. in stylo Parlamen. aresto 336. cum executores. Et inter istos est differentia, quia si
natus sit ab extero bastardus, non succedit, nec de bonis acquisitis aliunde disponere potest, sed
fiscus ei succedit.

Si verò natus sit in regno, & ab homine regni, tunc ne quidem succedit patri, nec consan-
guineis, sed si ex industria sua acquisierit aliqua bona, in illis bonis succedit filius, & consangui-
nei, & vxor excluso fisco, per titulum vnde vir & vxor: & arresto. permissum fuit bastardis testari
de bonis per eos acquisitis, & pronunciatum pro Thomæ Bure executoribus contra procurato-
rem regium anno 1327. die 16. Aprilis. & anno 1515. die 23. Iunij pro executoribus ducis Alexandri
contra eundem procuratorem regium. §.

Peregrinis
non succedit
rex, nec
scholasticis
extraneis.

8 Item quamuis Chasla. in consuetud. Burgum. in rubr. des confiscations. §. 1. num. 37. dicat Regem
succedere peregrinis transeuntibus per regnum causa visitandi limina apostolorum, vel alterius
donationis gratia, tamen hoc non est verum: quia cum isti bona illa non acquisierint in regno,
illa reseruantur consanguineis, vel pauperibus dantur. Et in hoc seruat authentic. omnes pere-
grini. C. communia de success. licet non quoad omnia. ut scripsi in proem. ordina. nec etiam suc-
cedit fisco scholasticis exteris decedentibus in regno, quia hi bona non acquisierunt ibidem.

Scholastici
solent bona
sua prodigi-
gere.
Arestum.
Naturales
succedunt
etiam in sen-
dis.
Arestum.

9 Nam regulariter scholastici in studiis bona solent prodigere, potius quam acquirere, ut
etiam scripsi, in scholastic. priuileg. 39. de quo verbo loquitur l. plebiscito. ff. de offic. præsid. ibi,
quod intra dies proximos prodigatur.

10 Item anno 1456. & die 14. Augusti, fuit latum arrestum contra comitem Vallismontinum do-
minum de Ionuilla, recusantem recipere in fidem & homagium quendam Ioannem de Vergeio
bastardum, pro terra de Sabliaco, quæ ei donata fuerat à patre suo naturali: & fuit dictum, quod
reciperetur: contra §. naturales. Si de feudo defuncti conten. sit, inter do. & agnat. vafal. Nam
post quæ legitimati sunt, pro legitimis habentur: & feuda sunt instar patrimonialium in hoc regno:
ideo legitimati in illis succedunt sicut legitimi. Et isti legitimati à Papa, & à Rege excludunt om-
nes alios consanguineos à successione: ut aresto cautum fuit, pro quodam Carolo de Hispania
bastardo: prout refert Aufser. in stylo parlamen. aresto 144. Item nota quod filius.

*Plusieurs lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit
Royaume, pays & Seigneuries, qui n'ont esté employez, & dõt les parties se vou-
droient par aduventure efforcer d'eux en ayder cy apres. Nous voulans a ce don-
ner prouision, attendu que telles lettres, & octroys sont grandement praiudicia-
bles à noz ordonnances sur ce faictes, toutes lesdictes lettres de naturalité pour
tenir benefices en nostre Royaume ainsi baillees & octroyées par nostredit seu Sei-
gneur ausditz estrangiers quelz qu'ilz soyent non residēs en nostredit Royau-
me, qui n'auront sorty en effect. Auons reuouquées, cassées, & annullées, reuoc-
quons, cassons, & annullōs, & ne s'en pourront ayder les parties, qui les ont impe-
trées pour l'aduenir en aucune maniere: les ordōnāces de noz predecesseurs Roy,
faictes en ceste matiere, touchāt les estrangiers, demourāt en leur force, & vertu.*

GLOSSA II.

Naturalita-
tis literæ re-
uocantur.

R

Euocat omnes literas naturalitatis, ad obtinendum beneficia, vel officia in regno, quæ
non fuerunt sortitæ effectum. ut in simili Papa in c. fi. de cōces. præb. in 6. reuocat om-
nes gratias à suis prædecessoribus concessas, quæ effectum sortitæ non fuerint: & ius in
re quæsitum non fuerit. Et idem scribit in regul. Cancel.

Beneficia in
regno acqui-
rere nō posse
sunt extraneis
etiam clericis.

2 Ex hoc textu patet, literas naturalitatis concedi extero, ut beneficium acquirere possit in re-
gno: quia hoc est prohibitum per Carolum septimum, ut refert Bened. in repetitio. c. Raynutius.
in verb. & vxorem. num. 1044. de testa. Et postea beneficium in regno obtinere poterit, ut abun-
de scripsi, in tract. de pacific. posses. in quarta limita. nu. 217. Et sic ista prohibitio acquirendi exte-
ris comprehendit etiam clericos extraneos. ut Bald. docet. consil. 174. præsupponendum. col. 2. in
quinto. vol. quem sequitur Soci. consil. 45. supponitur. in tertio vol. per l. placet. & l. iubemus nul-
lam. C. de sacrosanct. eccle. scripsi in proem. constitutio. Regiar. in primo Thomo. glof. 1.

3 Intellige si iure ei conferatur, & canonicè ea obtinere in regno post has literas poterit. non
aliàs per ca. quamuis. de rescrip. in sexto. Et in literis dicitur, *D'ont il pourra estre cy apres iustement*

& canonicè pourru. Quia beneficium ecclesiasticum sine canonica institutione obtineri
non potest. c. 1. de reg. iuris. in sexto.

4 Ideo per literas naturalitatis nullus poterit cogi ad conferendum extero, nec ipse per pecu-
niam, aut aliàs iniuste acquirere poterit, & si ita acquisierit, regnicola illud beneficium impetrare
poterit ratione Simonie, vel alterius criminis per extraneum commissi, non autem ob incapaci-
tatem illius, quod sit exterus, cum sit per literas Regis naturalis regni factus: & sic illa incapacitas
purgata per literas naturalitatis à Rege concessas.

5 Item requiritur, quod si duo beneficia incompatibilia habere velit, quod sit à Papa dispensa-
tus. per cap. dudum. secundo. de elect. quia licet Rex scribat, ut beneficia vsque ad quingentos au-
reos, vel mille habere possit, tamen intelligitur, si iuste hoc fiat, & cum qualitatibus requisitis: ut
habetur in §. volumus. de colla. in concordia.

6 Idem si sit secularis, & velit obtinere regulare beneficium, non poterit sine Papæ dispensatio-
ne, licet à Rege permittatur, ut secularia & regularia habere possit: quia inhabilitas iuris canonici
per has literas non tollitur. c. cum de beneficio. de præbend. in sexto. ca. inter. de statu monach. §.
volumus. de colla. in concord. imò si Rex permitteret ut secularia haberet beneficia, non posset
obtinere regularia, etiam cum Papæ dispensatione. Nam Papa non tollit regni inhabilitatem, &
non est habilis nisi ad secularia. ergo ad secularia est inhabilis.

7 Item si non loquatur idiomate patriæ, opus est etiam dispensatione Papæ, qui regul. 19. Can-
cellariæ derogabit. Aliàs ex collatione ordinarij curatum non posset obtinere beneficium. Alia vi-
de quæ scripsi in praxi beneficiarij, in rescriptis mixtis, ubi plene docui de his exteris, saltem in ma-
teria beneficiarij.

8 Item concedi solent istæ literæ ad officia regni, ut exteris ea consequi possit: videlicet ut con-
siliarius, vel iudex esse possit, vel ut consulis, seu scabini, vel alio fungatur officio. Probat iste tex.
ibi *lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit Royaume.*

9 Et quamuis quis non possit esse Seneschallus, bailliuis, vel præpositus in loco suæ natiuitatis.
l. fi. C. de cri. sacril. & est statutum in ordina. Reg. rubr. des Seneschaux. art. 7. Tamen exterus non de-
bebit esse de illo officio prouisus, sed natus in regno, non tamen in illo loco ubi præfici vult. d. l.
fi. ibi ciuis, nec poterit cogi in sua patria ad officia illius loci exercenda. ut consuluit Bertrand.
consil. 50. recordor. in primo vol. ex secunda editione. Tamè illa iura non seruantur de consue-
tudine regni. ut scripsi. in primo Tomo constit. Regiar. in proem. Si tamen isti rex concederet
officium senatoris, illud videtur habilè facere, ob id sine aliis naturalitatis literis retinere illud
officium poterit per l. Barbarius. ff. de offic. prætor. l. quidam. de re iudic. Imò si rex donet exte-
ro castrum, vel alia bona in regno, tunc cōsanguinei succedent isti extero, vel ab intestato, vel ex te-
stamento, & ipse de illis bonis exponere poterit, quia rex ei donando videtur naturalem regni fa-
cere quo ad hoc, & habilem, ut iudicauit Senatus pro comite de Bernenbourg, cui rex dederat
quingentas libras in redditibus super comitatu de Guines. §.

10 Ratio solet inscribi in literis naturalitatis cur cōcedantur ipsis exteris: videlicet propter vir-
tutes & merita sua. Quæ tamen tenetur ipse probare: quia est fundamentum intentionis, ideo
probandum. l. actor. C. de probat. Et bonum esset quod obseruaretur. Nam hodie canes rabidi pa-
nes filiorum deuorant, & tollunt. Verum cum exteri sunt bonis moribus, sciētia, & disciplina im-
buti: bonum & æquum est, ut his literis donentur. arg. cap. cum decorem. de insti. Sed alij blasphemis,
& vitiiis irretiti: in patibulis locari potius, quam his literis donari deberent. Nam sunt qui-
dam, qui dictum illud obseruant, sicut Iudæi, non sceneraberis fratri tuo, ergo alieno, & sic per fas
& nefas ditantur.

11 Præterea concedi etiam solent istæ literæ laicis: ut bona acquirere possint in regno Francia,
licet tamen: & de acquisitis & acquirendis in regno testari, & liberè disponere possint: & quibus-
cunque personis illa relinquere. Nam postquam naturalis regni effectus est, tanquam naturalis
poterit disponere de suis bonis. per tex. in l. prima. C. de sacrosanct. eccle. & in l. in re mandata.
C. manda.

12 Non poterit tamen personis prohibitis relinquere. Nam illa verba, *& donner à telles gens,
qu'il luy plaira, & bon luy semblera*, non includunt odiosos. Nam postea Rex se restringit, dicens,
*Tout ainsi & par la forme & maniere, comme s'il estoit natif de nostre dict Royaume, & comme sont les au-
tres, qui sont nez, & natifs en iceluy.* Ex quo patet quod inimicis regni, bannitis, & aliis prohibitis
sua bona donare non possent, nec per testamentum relinquere. l. i. C. de hæredib. instit. l. i. ubi Lu-
cas de Penna. de delato. lib. 10.

13 Nec inter viuos donare. Audiui librum esse signatum de l. 4. 20. 15. 456. in thesauro charta-
rum Paris. in quo reperitur charta, per quam anno 1364. mense Octobris, Rex concedit omnibus
& singulis ecclesiæ Romanæ oriundis, ut possint de bonis suis in regno existentibus testari, & hæ-
redes habere, & quod hæredes illa gratia vrantur. Etiam anno 406. in mense Iulio fuit ordinatum
quod Cameracen. succederent suis parentibus in regno degentibus: prouiso quod Galli etiam
Cameracen. succedant. §. & hoc sine literis naturalitatis vi huius constitutionis. §.

14 Etiam infertur quod extraneus habilis factus ad habendum beneficium, vel officia in regno:
videtur inconsequens, ut de bonis ibi acquisitis testari possit, & de illis disponere, quamuis in li-
teris naturalitatis nō sit expressum, ut possit disponere, postquam in literis Rex vult, ut officia vel

Beneficia
quæ extraneis
in regno
obtinere
quado à re-
gnicolis im-
petrari pos-
sunt.
Dispensatus
extraneus
esse debet.
Exteris se-
cularis regu-
laria bene-
ficia habere
non potest.

Idiomate pa-
trio non lo-
quens, eget
dispensatio-
ne.
Officia in re-
gno exte-
rus non
habet.
Ciuis in sua
ciuitate an
officia illius
ciuitatis pos-
sit exercere.

Ratio cur li-
teræ natura-
litatis den-
tur, debet in
eisdem lite-
ris exprimi.

Disponere
possunt ex-
teri de ac-
quisitis post
literas natu-
ralitatis.
Bannitis &
aliis prohi-
bitis, exteri
bona sua
non dent.
Romani deo-
rebus suis in
regno dis-
ponunt.
Arestum.

Disponere
possunt ex-
tranei de lo

nis, etiam si
in literis na-
turalitatis
non fuerit
expressum.

Clausula in
literis na-
turalitatis
ponenda.

Officium ha-
bens in re-
gno, ibidem
degere de-
bet.

Financiam
exteris da-
re tenetur.
Expressio
in literis na-
turalitatis.

Arestum.

Exteri qui
sunt.

Literis natu-
ralitatis qui
indigeat, et
qui non.

beneficia iuste acquirere possit: & fructus illorum recipere, emolumenta q; ac si natus, & origina-
rius regni esset. vnde si originarius regni esset, posset de illis disponere: ergo & nunc, vt tantum in
casu ficto pro fito: quantum veritas in casu vero. l. filio pater. ff. de liberis & posthu. Alioqui
partim esset originarius, & partim non, quod non est dicendum: quia non potest quis esse in vno
liber, & in alio non, vt dicunt doct. in l. i. §. hoc autem. ff. ad Trebel. nec moribus nostris conuenit,
filium temporalem, vel in parte habere. l. si tibi. ff. de adop. facit text in l. si pariter. in fi. & l. duobus.
de libe. cau. alioqui de quo prodesse ei literæ naturalitatis? licet quidam dicant, quod si Rex
extraneo concedat officium vel beneficium, videatur dispensare quoad illa vt ea obtineat. l.
Barbarius. ff. de offi. præto. l. quidam. de re iudi. Tamen post mortem bona illius fiscus accipit. quia
ille erat vt latinus libertus.

15 Et ita vidi seruari. Ideo tutius est in literis exprimere, quod obtinere possit officium, vel be-
neficium, & fructus illorum recipere, & acquirere: ac etiam alia quæcunque bona, & de illis testa-
ri, & alijs disponere: siue inter viuos, vel in vltima voluntate, prout sibi placuerit. & ita soleo con-
sultare ad vitandas opiniones.

16 Item solet apponi, prouiso quod in regno degat. Nam Rex non intendit, vt pecuniæ ex re-
gno extrahantur, vt patet in proæ. concordat. Ideo si ipse habeat officium, vel beneficium in re-
gno, ibi degere debet, & pecunias extra regnum mittere non debet. vt plenè scripsi, in praxi be-
neficiali, in hoc rescripto.

17 Ad hæc si non exprimat in literis, solet exteris financiam dare cameræ computorum,
quam aliquando Rex donat, & hoc exprimitur in literis: alioqui taxari solet per magistratos com-
putorum, vt inferius patet.

18 Item solent hæc literæ concedi, vt non solum exteri acquirere possint in regno: sed etiam in
locis in quibus Rex dominium habet. Nam multe sunt prouinciæ additæ huic regno, quæ iuri-
bus regni reguntur. l. si conuenerit. §. si nuda. ff. de pign. actio. Ideo exprimitur, vt si illic bona exte-
rus acquirat, etiam ibi disponere possit, alioqui dubium esset.

19 Item si extraneus titulo oneroso, videlicet emptionis acquisierit hæreditatem in regno, de-
gat tamen extra regnum: si ibidem moriatur, poterunt ei succedere cõsanguinei. Secus si in regno
decederet: quia extra non est inhabilis, nec ei poterit Rex succedere, vt censuit Senatus, anno 1518.
die vigesimatertia Februa. Quia ea non acquisiuit ex bonis regni: ideo commercium non cense-
tur remotum exteri, vt patet per totum titulum. C. quæ res vendi. non possunt, nisi in certis rebus.

20 Qui sunt exteri, hoc videtur notorium: videlicet qui in regno nati non sunt, vel in prouin-
cijs additis regno. Ob id, si quis natus est in Britannia, non indiget literis naturalitatis: idem si in
Burgundia, siue in ducatu, vel comitatu. Quia vtriusque prouinciæ Rex est dominus, licet de
facto ab Imperatore comitatus detineatur. Sed iure postliminij nati ibi censentur esse regni-
colæ: & non indigent nunc literis naturalitatis, licet olim concessæ fuerint, antequam essent re-
gno acquisiti: vt inferius scribitur.

Idem dicimus in natis in Sabaudia, cum sint in prouincia addita regno, & idem in natis in
comitatu Perpiniensi, vt etiam succedant consanguineis regni, quia de regno censentur.

21 Sed Auenionenses impetrare has literas solent, & Itali, ac Lotharingi, Flandri, Germani, Angli,
Scoti, & alij exteri. De quibus hic plura alia dicerem: nisi de his multa scripsissem in tracta. de
pacifi. possess. in quarta limitat. & in praxi benefical. in hoc rescripto. Notandum est tamen quod
ius albinagij non habet locum Tholose, nec in tota patria lingue occitanæ, & hoc ex con-
cessione Ludou. II. concessum est, & illud priuilegium vidisse Bened. asserit, & esse in
archiepiscopi domus communis ciuitatis Tholose in repe. c. Raynutius. in verb.

& vxorem. nu. 1059. de testa. Et sic non valeret donatio facta per
regem bonorum exteri decedentis in ressortu Tholosa-

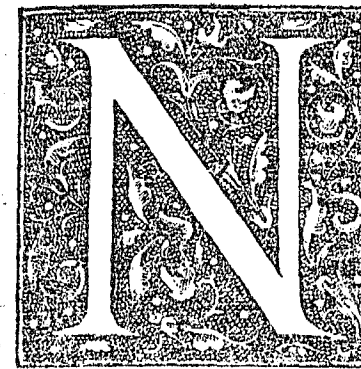
no, quia consanguinei succedere debent. } de
his tamen gratias Deo opt.

maximo ago.

Amen.

TRACT

DE LITERIS REQUISITO-
RIIS, SEV ROGATORIIS, ET AN, ET
QUANDO MAGISTRATUS ROGATI ID,
quod mandatur, exequi debeant.

VNC dicendum est de Requisiteis, seu (vt vulgus Fræciæ vocat)
de literis rogatoriis, & de harum materia, quæ valde pragmaticis
frequens est, doctoribus verò proxim ignorantibus parum nota, ob
id sequentia super his duxi scribenda. videmus enim quod diuisum
imperium cum Ioue Cæsar habet, vt dixit Vergil. & iurisdictiones
cuiuslibet magistratui in sua prouincia & territorio assignatæ sunt. c.
solita, de maiorit. & obediens. Sicut parochiæ à Dionysio limitatæ.
c. pastoralis. de his quæ fiunt à præl. vnde si quis extra suam iurisdic-
tionem cognoscere velit, non potest, quia ibi tanquam priuatus est.
l. 3. ff. de off. præsid. c. nouit. de iud. Imò puniri potest iudex, qui extra
suam iurisdictionem aliquid agit. Nam extra territorium ius dicen-
ti non paretur impune. l. si. ff. de iurisd. omnium iud. ca. si. de consti. in sexto. Et confunditur ordo
ecclesiasticus, cum sua vnicuique iurisdicção non seruetur. c. peruenit. ii. quæst. r.

¶ Ob id praxis not. inuenta est, vt quando iudex vnus territorij, Seneschallus, vel baillius, in
causa, de qua iure cognoscit, indiget testibus, vel alijs personis ad euictionem fortè, vel alijs actibus, &
hæc personæ alterius sunt territorij, Seneschalli, vel baillijs, seu iurisdictionis: quæ per literas requi-
sitorias roget, aut requirat iudicè alterius iurisdictionis: vt permittat citationem fieri in sua iurisdic-
tione, vel executionem, aut quod per ipsum mādatur faciat, offerens se in simili casu ita facturum. Iste
est bonus citandi modus, teste Oldra. consi. 83. tertio quæritur circa fi. & Soci. consi. 167. non iur-
tilis. in 3. q. in fi. vol. 2. fundatur hæc practica in cle. pastoralis. §. nos quoque. de re iudi. vbi dicit Pa-
pa: nos quoque regis ordinarius iudex quod ad Imperatoris iudicium citaremus, vel citari, aut re-
mitti faceremus eundem, nequaquam fuimus requisiti. c. Romana. §. contrahentes. & ibi doct. de
foro compet. in 6. ibi, sed tunc loci diocesanus ad denunciationem ipsorum faciet huiusmodi
missionem, non dicit ad mandatum, cum par in parem non habeat imperium. l. nam magistratus.
ff. de arbit. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebel. ¶ Et Marcia. in l. i. ff. de assensio. vocat epistolam
has literas rogatorias. & idem in l. diuus. 2. de custod. reo. }

Ratio, quare hoc constitutum fuerit, videtur: ne singula turbentur officia. l. repetita. C. de epif.
& cleric. l. consulta. C. de testa. vnus enim iudex alteri suffragari, & subsidium prestare debet, vnus
enim alio indiget, vt in 2. consitu. C. post princip. scribitur, & in l. episcopale. C. de episc. audien.
ca. dilecto. de senten. excom. lib. 6. Soci. in c. sanè. in fi. de foro compe.

Secundò, non debet quis occupare alienam iurisdictionem. l. si. C. vnde vi. vide Francif. Marc.
in 2. parte decis. suarum. quæst. 91. & 118. & seq. & sic vnus iudex in territorio alterius non exerce-
bit actus iurisdictionis: sed si velit citare aliquem seruiens qui citationem habet, ostendet eam ma-
gistratui loci, & requirit permissionem, tunc magistratus solet permittere, si iuri sit consonum,
& solet ei dare suum apparitorem, vt exterus viator non abutatur: sed si magistratus non reperia-
tur, requirit apparitorem: vt secum veniat ad executionem faciendam, qui si nolit venire, exterus
apparitor exequetur. & idem si nullus apparitor inuentus est, nec magistratus: sed executio fieri
solet vocatis vicinis: vt est scriptum in summa rurali, in Rub. *En terre d'aucun iusticier*, vbi plus di-
cit, quando executio fit contra magistratum loci, tunc non fit requisitio: quia contra se ma-
gistratus non concederet.

Amplia istud non solum procedere in citatione verbalis, sed etiam in reali: vnde si Seneschal-
lus Bellicadri vellet capere delinquentem in Montepessulano non posset, nisi per literas rogato-
rias ad magistratum Montepessulani missas. l. i. §. hæc autem. ibi, literæ ad magistratum dentur. ff. de
ser. fugiti. l. si. vbi. tribuni. C. de his qui latro. aut alij. l. omnes. & ibi. glof. de agricol. & cens. lib. ii.
glo. in l. quis sit fugitiuus. §. item Cælius scribit. ff. de ædilitio edict. quam notat Vital. de cambia. in
tract. clausu. nil noui securit. penden. col. antepenul. l. i. ff. de requiren. reis. Aret. consil. 95. respon-
deo breuiter. col. 3. Soci. in c. postulasti. in secundo prin. arti. de for. competen.

Imòprehendens & capiens aliquem in alieno territorio sine permissione, iniuriam infert iu-
dici, in cuius territorio capit. cap. ex parte. i. de verb. sign. quem ibi ad hoc no. doct. & Chassa. in
consuet. Burg. in rub. *des aduers*. in §. i. & locus ante omnia esset refarciendus. l. si quis. §. penul. C. de
prescrip. 30. vel 40. annorum. l. si quis ad fundum. C. ad leg. Iuliam de vi publi. lac. de bello visu, in
sua pract. rub. de fuga reor. fol. 53. num. 49.

Apparitor tamen curiæ supremæ quando apprehendit aliquem, non tenetur (quia periculum est
in mora) requirere antequam caperet, sed postea sic. ita censuit frequenter Senatus. i. & anno 1382.
die 18. Iunij Senatus iussit Seneschallo Nemaufen. seu Bellicadri vt deinceps aresta & omnes lite-
ras parlamenti exerceantur sine alijs executorijs ducis vel alterius dominij. }

Iurisdic-
tiones distin-
cte.

Literæ re-
quisitorie
quando den-
tur.

Rationes
praxis lito-
rarum roga-
toriarum.

Praxis ser-
uanda in exe-
cutione ro-
gatoriarum.

Capi nõ de-
bet quis in
territorio
alieno sine
requisitione
magistra-
tus.

Iniuria fit
magistratui,
in cuius ter-
ritorio quis
capitur.
Apparitor
curiæ supre-
mæ sine re-
quisitione
capit.

Etiā si apparitor alterius inferioris magistratus inueniret reū fugientem, poterit eū prehenderet sine requisitione, & ducere ad carceres illius magistratus, vbi est cōprehensus, & postea poterit ab eo permissionē petere, & ei literas ostēdere. Ias. & alij, in §. i. de actio. in inst. vbi suspectus de fuga potest capi vbiq; fuerit cōprehensus, etiā à parte, vt docet de Ripa in c. i. de iud. post Ias. in d. §. i.

Requisita in literis requisitoriis.

7 Est tamen notandum, quod tam in causa ciuili, quàm in criminali, literæ requisitorie debent esse iudicis rogantis sigillo, vel magistratus signatæ, alioqui non facerent fidem. l. si qua per calumniam. in fi. C. de epif. & cler. cap. tertio loco. de probatio. secundo, requiritur quod literæ sint publicæ. Oldra. consi. 124. quod remissio.

Causa inferri debet in literis requisitoriis.

8 Tertio, debet continere requisitionem. vt patet in l. ff. de req. reis.
9 Quarto, sicut in ciuilibus debent literæ continere causam, videlicet propter contractū in nostra iurisdictione factum, vel aliās. d. §. contrahentes. ita in criminalibus debet delictum in literis rogatoriis per delinquentem commissum exprimi, & qualitas delicti probari, aut confessi, vt melius & tutius requisitus succurrat. tex. in auth. vt nulli iudi. §. si verò quis comprehensorū. colla. 9. l. fin. ff. de offic. p. æf. et. vigil. & tunc sine nouo processu iudex requisitus procedet. secus si ageretur de punitione delinquentis, & sic de magno præiudicio Bal. in authen. clericus. C. de epif. & cler. Bar. & alij in l. magistratus. ff. de iurisd. omnium iud. Iorda. Bricius. in repet. dict. §. cōtrahentes. in fi. tex.

Remittit iudex delinquentē cum suis apparitoribus.

10 Notandum, quod iudex requisitus poterit cum suis propriis seruientibus, si velit, delinquentem remittere, per ea quæ not. in l. pen. ff. si ex noxa. caus. agat. Iacob. de bello visu, in sua practica, Rubr. de remis. faciend. nu. 82. liberatur tamen tradendo seruientibus requirentis, si in literis requisitoriis hoc cautū sit. l. solent. ff. de custod. & exhibit. reo. l. vna. C. vt omnes. caus. tã ciuiles. & c. circa fi. Tutius facit iudex remittēs, si sibi procuret fieri instrumentum publicum de requisitione, captione, ac remissione, vt postea sit liberatus. text. in authen. de ecclesiasti. rer. immobil. alienat. collatio. §. sancimus. iunctis his quæ nota. in l. siue apud. C. de transactio. & si non confidat his apparitoribus, vel timeat quod auferatur ab eis, debet dare suos seruientes comites.

Expensis eius remissio fieri debet.

11 Item hæc remissio expensis iudicis perentis remissionem & prehensionem rei delinquentis fiet. l. si culpa. ff. de rei vendic. l. sed si hæreditas. §. i. ad exhib. non debet tamen iudex requisitus aliquid pro salario capere, sed sua sponte, & liberaliter reum captum remittere. c. statutum. §. insuper. de rescri. in 6. l. diuus. 2. ff. de custo. reor. Alioqui à superiore puniri possit.

Requisitus iudex quando prehendere debet reū.

12 Intellige quod iudex requisitus non tenetur delinquentem capere, nisi informationes fuerint ad eum mittæ clausæ, ac sigillatæ, cum decreto de capiēdo, & delicto per eum commissio. l. si cui. §. si ff. de accusa. glo. in l. de iure. ff. ad municipa. l. i. C. vbi causa status. tex. de iure ad hoc melior, in l. non dubium. ff. de custod. reor. & §. si verò intra. in auth. de monach. colla. 1. & de mada. princip. §. sed etiam suscipientes. & tex. in l. interdum. §. i. ff. de publica. Henricus Bric. in c. i. in fi. de raptor. Henri. Bouer. in singu. incipi. Remissio. q. 4. Imo. & alij post glo. ibi. in dicta cle. pastoralis.

Informatio nibus nõ factis quando reus capi possit, uel non.

13 Hoc verum, quando ille capiendus haberet domicilium, quia tunc non potest capi non præcedentibus informationibus. Salicet. in l. nullus. §. nota. C. de exhib. reis. Benedi. in repe. c. Raynuntius. in verbo mortuo. in 1. not. nu. 201. de testam. dixi in repet. l. diuus. fol. 19. versicu. hodie. ff. ad. fenatuf. conf. Silla. & idē si esset homo bonæ famæ & cōditionis, alioqui si capiendus esset malæ famæ vel vilis, aut vagabundus, etiam sine informationibus iudex requisitus eum debet capere, cum literis requisitoriis, quibus debet credere. dicto §. sed etiā. de manda. princ. & §. si verò quis cōprehensorū. in auth. vt nulli iudic. colla. 9. & hodie ex cōsuetudine generali non mittuntur, nisi literæ requisitorie quia possent auferri ab apparitore, in quibus exprimitur informationes esse factas: & per gētes regias visas, ac decreto iudicis fuisse statutū requirere procuratore regio, vt vbiq; ext. a loca sacra tales scelesti capiātur quod rogamus, vt facias, aut fieri per seruientes nostros permittas. & c.

Capiatur ut quis uiuus, uel mortuus non potest iudex decernere.

14 Videndum est, an iudex possit decernere, quod reus capiatur uiuus, vel mortuus, quod non puto: quia cū sit absens, damnari non potest. l. absentē. ff. de pœnis. Ioan. Fabr. per illū tex. in l. 2. §. sin autē. C. de his qui latro. & c. multo minus seruicis potest interficere delinquentē, vel verberibus afficere, quod si fecerit vltimū supplicium non euadet. l. fin. C. de malefic. & mathemati. ideò dicit Alberi. in tracta. staru. in quarta parte. q. 36. quod postquam aliquis captus est, non debent apparitores eum offendere, alioqui vltimo supplicio puniri debent. Et mirandum est, quod iudices hoc seruari nõ procurēt, quia quotidie viatores hosce malè tractāt, licet innocētes sint hi qui capiuntur.

Apparitor uerberas capia, vltimo supplicio afficitur.

15 Si tamen delinquens resisteret, & seruientes eum occiderent, nulla erit noxia, quia ipse reus se videtur occidere. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confug. Floria. in l. si seruus. in fin. princ. ff. ad legem Aquil. Angel. in tractat. de malefic. in gl. fama public. versic. & primò quando officialis. l. 2. & ibi doct. C. de deserto, lib. 12. Bal. in l. nec timorem. per illum text. ff. quod metus caus.

Resistēs seruientibus inapune occiditur.

16 Nota, quod iudex, cui remissa est prehensio, si semel delinquentem ceperit, non poterit eundem delinquentem dimittere, & liberare, iuris ordine non seruato. l. si ff. de offic. procurat. Cæsar. multo minus seruientes postquam ceperint aliquem, possunt eum pecunia eis (vt sæpe fit) data liberare, vel postquam eis traditus est: quod si fecerint, puniendi sunt. vt probatur in l. milites. ff. de custo. reo. l. ad commentariensem. C. illo tit.

Captum non potest iudex uel apparitor liberare.

17 Seruientes, ac les bayles municipiorum, (vt dicunt) sistere, arestare, ac capere possunt. Sed non liberare captos, teste Iacob. de bello visu, in dicta rub. de remis. faciend. nu. 84. ratio est quia non potest absolueret, qui non potest condemnare. l. 3. ff. de re iud. l. nemo qui. de regu. iuris. & si liberaret, cōdemnaretur ad repræsentādū eum suis sumptibus, & sic sæpius audiui multos cōdemnatos.

18 Item nec iudex, qui cœpit delinquentem ad requisitionem alterius, potest eum retinere, etiam si delinquens velit, & requirat, dicens requirentem esse sibi suspectum: quia non est in hac parte nisi executor, ergo non poterit cognoscere, nisi esset eidem mandatum, & tunc daret eidem adiunctum. l. aperuissimi. C. de iudi. l. ff. vbi caus. stat. Iacob. vbi supra. nu. 70.

Retinere nõ potest iudex requisitus captum.

19 Amplia insuper siue requirens fuerit iudex ecclesiasticus, siue laicus, capitu. Romana. §. contrahentes. de foro compe. Quandoque iudex ecclesiasticus requirit eundem ecclesiasticum, vt quando quis est hic excom. officialis huius ciuitatis rogat officialem Tholosanum, vt talem denunciaret excommunicatum ibidem, vel citer ratione contractus hic facti, & vocatur rogatum, in quo solent apponi hæc verba: in iuris subsidium requirimus & rogamus.

Ecclesiasticus iudex requirit ecclesiasticum & laicum.

20 Aliquando ecclesiasticus exigente necessitate requirit laicum cap. dilecto. in fin. de senten. excom. libr. sexto. & dic quod quando ecclesia est oppressa per laicos ratione hæresis, debet iudex secularis sine aliqua cognitione, statim, facta requisitione iuuare ecclesiam, & impariri auxilium. cap. de liguribus & cap. principes. 23. quæstio. 5. & qui tale officium negligit impartiri, debet priuari sua iurisdictione, cum parum ab hæresi distet. cap. ad abolendam. de hæretic. cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. illo titulo lib. 6. Et facias regulam, quod iudex secularis tenetur sine aliqua cognitione impartiri suum officium in omni casu, de quo non potest cognoscere cap. cum non ab homine de iudic. cap. ad falsarium. de crimi. falsi. cap. degradatio. de pœn. lib. 6. Anto. de Butri. post Innocen. in cap. i. de offic. ordi.

Iudex laicus requisitus an cognitionē causæ habeat.

21 † Hodie cautum est à Rege Henrico 2. quod iudices ecclesiastici possint hæreticos capere per suam familiam, vel familiam iudicis secularis, quæ debet ei obedire in hoc, nec tenetur etiam iudex ecclesiasticus iudicem requirere secularem, nec habet iudex secularis videre, an sententia iudicis ecclesiastici sit iusta, necne. cap. 2. de exceptio. lib. 6. quia pro ea præsumitur, cap. in præsentia. de offic. ordinar. l. Herennius. §. Caia. ff. de euitio. Specu. princip. §. tractandum. folio 31. nisi notoriè apparet de nullitate, glo. singul. in cap. super literis. de rescrip. Bald. in l. i. C. ne liceat tertio prouoca. vide tamen Petr. Anch. in reg. ea quæ fiunt. de regul. iuris. libr. 6. Bart. & alios in l. magistratibus, in fin. ff. de iurisditio. omnium iudic.

Capere quãdo possunt iudices ecclesiastici.

22 † Solet tamen iudex secularis citare partem ad opponendum, si quam habet exceptionem in executione. Bart. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. & l. ff. nil nou. appel. penden. Cyn. in lab. executor. C. quo appella. non recip. Innoc. & alij in cap. ex ratione. de appella. vide Oldrad. consi. 89. episcopus. Et istud est commune in omni ordinario, siue sit secularis requisitus, siue requirens, siue vterque. Aegid. Bellamera in dic. §. contrahentes. col. 3. de foro comperen. lib. 6.

Thesaurarius requirit iudices.

23 Confydera siue iudex requirit alium iudicem, siue exactor, vel thesaurarius requirit præsidem, quod potest, & ad petitionem exactoris cogitur Baillius facere exactionem tributorum fiscalium. l. in fiscalibus. cum l. seq. & ibi de Platea. C. de exactor. tribut. libr. 10. & ibi dicit patruus meus per illum text. quod thesaurarij non habent iurisdictionem. ideo non possunt compellere, nec dare dilationem ad soluendum debitum regium, & si dederint tenentur interim soluere de proprio, & hodie hæc munerum materia est valde frequens, & vtinam non esset tam nota. vt dicam in rub. des aydes, tailles & gabelles.

24 Item in missione in possessionem requiri potest iudex, in cuius territorio res sita est. c. Romana. §. contrahentes. de foro compe. lib. 6. vide Bal. consi. 156. quidam in terra. in 5. vol.

25 Quod & intellige idem in sententiæ executione, vt iudex vnius iurisdictionis teneatur exequi sententiam alterius. text. in l. à diuo Pio. §. i. ff. de re iudica. Bald. in l. fin. C. si à non compet. iud. Ias. in dicta l. properandum. §. sin autem reus. Anto. Tremol. in additio. ad Vbert. de Bonacurfo. rub. de imped. execut. §. septimò. etiam in criminalibus. Hippo. consil. 86. licet iam. col. 2. & seq.

Sententiam unius alter iudex exequi debet.

26 Quod declara, quando iudex pronunciauit secundum leges, secus si pronunciauerit secundum statuta, & consuetudines loci ipsius iudicis. Bal. in l. vna. in fin. C. de confess. quia statuta municipalia vnius territorij, alter iudex in exequendo sequi non debet: secundum eum in l. i. in 4. quæst. C. ne filius pro patre. Alexan. in dicta l. à diuo Pio. §. sententiam. col. 3. Alex. & alij in dicto §. sin autem reus. Hippol. in singul. 138. iudex vnius. Ias. in l. cum quædam. colu. vlti. ff. de iurisd. omni. iudic. sed in viū forensi non solet fieri hæc differentia. Imò executio fieri solet à iudice requisito, etiam si sententia sit lata secundum statuta vel consuetudines illius loci: alioqui nõquam fieret in hac patria, in qua consuetudo diuersa est in qualibet prouincia.

27 Item dicimus hanc requisitionem fieri posse, siue sint iudices sub eodem domino, siue non, ideo iudex villæ nouæ, vel alius de regno, poterit requirere iudicem Auenionensem, & econtrario, vt docet Bonifa. vital. in cle. pastoralis. versic. nos tam. de re iudic. & quotidie hoc fieri solet.

Requiri etiã iudices alterius regni possunt.

28 Quod intellige ex vrbantate, non ex necessitate, ad hoc vt possit cogi: quia par in parem. & c. d. nam magistratus. Bonifac. vbi supra. per gloss. ibi dicam tamen infra an possit cogi per repræsentatias.

29 Ita etiam in testibus, quorum receptionem, & examinationem potest iudex vnius iurisdictionis alteri committere, vt litis sumptus euentur. l. iudices, & authen. apud eloquentissimum. C. de fide instrumen. §. & quoniam. in authen. de testib. colla. 7. vide Barto. & alios in l. 2. C. de naufrag. libr. 1. & hoc debet facere, non partes cogere ad fundendum magnas impensas.

Testiũ examinatio cõmitti potest magistratibus loci unius de sint testes.

30 Procedet etiam tam in magnis causis, quàm in paruis, quia vbiq; est eadem ratio. Bonifac. in dicta cle. pastoralis. dicto versicu. nos. & generaliter quando actus non potest expediri per iu-

dicem vnus territorij, potest requirere alium, vt id expediat, & quando videt impensas magnas esse: nec erit credendum isti commissio, nisi fidem de sua faciat commissione in scriptis, per tex. in l.vna. C. de manda. princip. l. prohibitum. & l. defensionis. C. de iure fisc. lib. 10.

Superior no requirit, sed precipit.

31 Limita in superiore, qui non habet requirere, sed precipere inferiori, vt archiepiscopus archidiacono, vel Bailliuus preposito, ita latum arrestum Parisien. vt testatur Ioan. Gal. in quaest. per aresta. quaestio. 95. fuit dictum per Arrestum, per doct. in dicta cle. pastoralis. & tunc in literis solent apponi haec verba: *mandons & commandons*, & tunc quod precipitur, necesse est fieri. cap. fin. 14. quaestio. 1. nisi rationabilis causa allegaretur. cap. si quando: de rescrip. & superius scripti in trac. de rescrip. artic. 1. & 2.

Literae requisitoriae non faciunt quem iudicem.

32 Secundo limita, quando iudex, cui scribitur, non esset iudex condemnati ratione domicilij, originis, aut ratione rei sitae, vel alio modo, haec enim literae requisitoriae non facerent cum iudicem. no. in c. fin. de foro competen. Vincen. Hercul. in dicta l. a diuo Pio. §. 1. col. 6. quod est notandum secundum eum, quia sicut priuatorum consensus non facit iudicem eum, qui nulli praestit iurisdictioni. l. priuatorum. C. de iurisd. omnium iud. ita iudex remittendo non facit iudicem, qui non est.

Requisitus an sine literis exequi possit.

33 Quaeo an iudex requisitus sine literis requisitoriis possit exequi citationem, & alia facere: Respon. non, per tex. in l. prima. ibi, literae ad magistratus dentur. ff. de seruis fugiti. l. 1. de requir. reis. §. si quis verò comprehensorum. in authen. vt nulli iudic. colla. 9. text. in l. vna. C. de offic. comit. rerum priuatar. & in l. properandum. §. si autem reus. C. de iudi. quem tex. Paulus, & Ias. dicunt meliorem iuris. allegauit tamen superius vltra eos meliores, & clarius exprimentes, & si sine literis procederet esset nullus processus, vel sententiae executio, secundum eos. Tum primò, quia officium suum non debet impartiri non petitus. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. & paria sunt, non esse, vel non apparere. l. duo sunt. ff. de testamen. tutel. & sine literis facillè non appareret: tum etiam, quia consuetudo & vsus sic obtinuit. Cy. Bald. & alij, in l. cum quæda puella. §. si autem. ff. de iurisd. om. iudic. vbi dicunt, sic fuisse Florentiae obtentum. & sic minimè mutanda sunt, quae semper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de leg. etiam consuetudo est, quod requisitus concedat literas, quas vocant, de pareatis, siue annexas, continentis sibi placere executionem fieri in suo territorio.

Limita in literis quas vocant *Clamores parui sigilli. Montispeffulani*. in quibus nullae literae de pareatis dantur, per ordinat. Reg. rub. *du petit seel de Montpellier*. artic. 12. quam hic, eo quod est huius materiae conueniens, inserui.

Loys xij. Artic. 153. Des premieres.

Articulus vnicus.

Item pour obuier aux despens que les sergens font aux debtors au moyen des annexes, qu'ilz vont obtenir des Seneschaux, Baillifz, ou Viguiers, aucunes fois deux, ou trois iournées loing des debtors.

GLOSSA I.

QUAS A igitur huius constitutionis est, ad vitandum expensas, quas apparitores faciebant in quaerendis his literis de pareatis. Cum interdum oportebat eas quaerere per tres, vel quatuor dietas, ob id multae fiebant expensae debitori, qui in fine omnia ista reddere tenebatur. vt in l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudic. ideo vocari has literas Clamores, dixi in tract. de liter. oblig. artic. 1. quod inducant debitores, contra quos fit executio, ad magnos clamores, & sic ab effectu nomina imposita sunt, sicut interdictorum nomina. §. 1. de interdic. in insti. ideo Rex statuit, vt sequitur,

Literae clamoris quare sic vocatur.

A esté ordonné que desdites clameurs du petit seel, ne se prendra aucune annexe, ou lettres de pareatis, fors seulement que le sergent porteur desdites clameurs sera tenu d'insinuer icelles aux officiers ordinaires: ou il viendra faire ladite execution où ledit debiteur fera sa residence.

GLOSSA II.

Literae annexae necessariae.

LITERAE specialiter statuit in hoc casu princeps, propter rationem expressam, ne apparitor quaerat literas annexas, vel de pareatis dictas, a Seneschallis vel Bailliuus, sed sufficit quod literas clamoris insinuet, & ostendat magistratui, in cuius territorio residet debitor, & in quo facit executionem, ergo in hoc casu est statutum, ne quis has literas annexas habeat. ideo in aliis casibus regula procedet. l. 1. ff. de offic. eius. nam sicut literae rogatoriae debent dari a magistratibus requirentibus, vt supra dictum fuit: ita & requisiti suas annexas & permissionis literas tradere debent, vt appareat executionem esse iure factam. & sic regula est, quod literae requisitoriae debent interuenire.

2 Item deputati a generalibus monetarum Parisien. ad visitandum monetarios, non petunt pareatis etiam a parlamentis. vt est in Rub. *Des moniers*. ordin. 7. artic. 84.

3 Fallit quando sententia esset lata per iudicem, qui non praestit territorio, vt pote per dominum Rectorem vniuersitatis, tunc executio fiet sine literis requisitoriis. Bal. in l. episcopale iudicium. C. de episcopal. audien. quod declara & limita. vt per Alexan. in l. a diuo Pio. §. 1. ff. de re iudi. & per Iacobi. in l. argentarium. §. 1. col. 2. de iudi.

Requisitoriae literae quando non sint necessariae.

4 Secundo, limita quando ageretur actione in factum, seu iudicati, tunc enim sine literis exequi poterit, quia actio exerceri poterit vbi que locorum, vbi reus sortitur forum. allegant l. fin. in fin. C. de praescrip. 30. vel 40. anno. Bart. & alij in dicta l. a diuo Pio. §. 1. Paulus & Ias. in dicto §. si autem reus. vbi doct. assignant diuersitatis rationem. ibi vide. sed tamen praxis etiam in isto casu has petit literas, alias sine literis oporteret de nouo agi.

Iudicati a quo exequi potest sine literis requisitoriis.

5 Tertio, limita quando requisitus haberet iurisdictionem ratione originis, vel domicilij in personam condemnati, tunc etiam sine literis requisitoriis exequetur. Bald. in additio. ad Specula. in titu. de senten. col. 8. versic. sententia lata per vnum iudicem. esset tamè hoc nimis restringere iura. teste Iacob. in d. l. argentarium. ideo etiam hoc casu peti solent.

Literae annexae a quo obtineri possunt. Arrestum.

6 Quarto, si intra iurisdictionem parlamenti viator exequatur sententiam, vel arrestum, sufficit obtinere literas de pareatis a Bailliuo, vel Seneschallo. sed si vnus curiae parlamenti arrestum in alia iurisdictione & ressortu parlamenti exequatur, tunc literae annexae obtinebuntur ab alio parlamento, alias non poterit fieri executio. vt cõsuetus Parisien. pro Domi. *Du perier*. anno 1543 die 2. Iulij. quod est iuri consonum. in l. cum vnus. §. is qui possidere. ff. de bonis authorita. iudic. possid. & tunc impetrari solent a Rege literae directae alteri parlamento, vbi rex mandat, vt executionem faciant, & tunc parlamentum non solet hoc recusare.

Parlamentum Tholosanum remissionem non concedit. Arrestum.

7 Sed parlamentum Tholosanum solet remissionem recusare propter contractum factum cum principe, in quo promisit personas ressortu Tholosani non extrahere ex quacunque causa, nec eorum causas, & hoc conuenit rubric. de caus. in Concord. potest tamen iudex ordinarius consentire, vt captus intra carceres suos iniiciatur, sed sine senatus permisso non poterit extrahi: vt iudicauit senatus, Anno 1544. die 28. Iunij in Tornella, quam Tholum Budæus in foren. vocat. *Hodie arresta primi consilij & magni exequi possunt sine literis de pareatis per edictum regium in titu. du grand conseil*. in fi. 3

8 Quinto, quando per sententiam esset imposita poena personalis, tunc iudex territorij sine literis requisitoriis exequetur, vt pote si alicui interdictum fuerit, ne in iurisdictione moretur, non morabitur etiam in ciuitate concederata. per l. non dubito. in fi. ff. de captiui. & postlimi. reuerf. quam singul. dicit Alexan. consil. 84. in causa. col. vlti. in 3. vol. & Barb. consil. 11. illud afferam. col. 17. in 2. vol. & consil. 64. scribitur. col. 6. in 4. volu. Socy. consil. 74. in praesenti. col. 3. in primo volu. tamen contrarium tenet Bald. in l. executorem. col. 9. in fin. & seq. C. de execut. rei iudic. vbi requisitione opus esse scribit. & ista opinio est de iure verior, & seruatur secundum eum de consuetudine. & doct. in dicto §. 1. l. a diuo Pio. & istud est tutius, quod literae requisitoriae dentur.

Requisitus non debet fieri in ciuitate foederata.

9 Quaeo, si magistratus requisitus ad literas requirentis nolit exequi, an puniendus sit, & qua poena, vel an cogendus sit? Respondeo, quod requisitus primò peccat recusando, quia non implet legem Christi dicentis: Alter alterius onera portare. ad Galat. 6. cap. & c. ponderet 50. distin. Aegid. de Bellamera, & alij in dicto §. contrahentes. vide Barb. in cap. 3. col. 3. de fideiuss.

Requisitus magistratus non obtemperans quomodo sit puniendus.

10 Secundo, non tenebitur postea requirens in simili casu impartiri auxilium, quod enim quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vti debet. rubric. ff. quod quisque iur. cap. cum omnes. de constit. & Terent. Omnium rerum vicissitudo est. moralis Cato: Tu quoque fac simile. Ideo in literis requisitoriis solet apponi: *Nos offerentes in similibus vobis complacere. &c.*

11 Tertio requisitus non faciens est periurus, ab initio autem iurauit seruare iura, consuetudines, & constitutiones. in authen. iusiurand. quod praestatur ab his. collatio. secunda, & iura, & consuetudines volunt hanc requisitionem debere perfici: alioqui in vanum requisitio fieret.

12 Quarto, tenetur ad interesse parti. Barto. in dicto §. 1. l. a diuo Pio. per l. si iudex. ff. de var. & extraor. cognitio. Aufre. in decis. Tholo. quaestio. 411. requisitus.

Requisitus a quo compelli possit.

13 Quinto, secundum quosdam iudex requirens compellet requisitum. dicto §. primo. dict. l. a diuo Pio. vbi tex. vtitur verbo iussum. quod importat quandam superioritatem. rubric. quod iussu. ff. l. si quis mihi bona. §. iussu. ff. de acquir. haeredit. facit §. si quis comprehensorum. vbi vtitur verbo iubemus. & quod precipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri c. fi. 14. q. 1.

Iubemus uerbum, importat superioritatem.

14 Nam in hoc secundum eos requirens dicitur superior, quia hoc facit autoritate legis: vel melius dicunt alij, quod superior requisiti compellet eum, cum par in parem non habeat imperium. l. ille a quo. §. rempestiuum. ff. ad Trebel. & hoc per text. in cap. nullus. de iure patrona. & haec opinio de consuetudine inoleuit. nec obstat dict. §. primus, quia intelligi iussu debet per superiorem. vel vt alij habent, si hoc visum fuerit, & melius. nec obstat verbum iubemus. Nam licet imperator iubeat, tamen non dat potestatem iubendi, vt docet Bellamera & alij in dicto §. contrahentes.

15 Et si nullum haberet superiorem, vt si Rex Franciae requireretur a Rege Angliae, & nollet obtemperare, solent concedi represalia, & ita fuit alias factum contra Auenion. a magistratibus regni requisitos. teste Iac. de bello visu. q. 3. dict. §. contrahentes, intellige, vt ibi per eum & Bonif. in dict. clemen. pastoralis.

Iudex requisitus si negligat facit litem suam.

16 Sexto faceret litem suam iudex, qui requisitus negligit facere iusticiam. l. penulti. C. de pact. l. si filiusfami. ff. de iudic. c. 1. de re iudic. libr. 6. Et tanquam conscius criminis debet puniri. l. prima. in fin. & l. Christianis. C. de paga. §. iudices. de pace tenenda inter subdi. & iura. firmand. in feud. & ibi glo. in verb. neglexerint. Iacob. de bello visu. in sua practica. in rub. de fug. reor. versic. item suspecto aufertur. Iacob. in l. argentarius. §. fin. ff. de edend.

Condemnatus ad multam non potest impetrare literas, ut ei remittatur.

17 Imò talis iudex sic negligens postquam fuerit condemnatus per superiorem ad multam, non poterit impetrare rescriptum remissionum illius multæ. tex. nota. in l. mancipia. C. de seruis fugiti. quem not. Do. Sanxon in ordina. Turo. aru. vlti. in princip. Solent tamen quotidie literæ istæ impetrari, quicquid in contrarium dicatur.

18 Septimò secundum alios pars habebitur pro citata, postquam impeditur, ne citetur. clem. ti. causam, ibi, verum si propter appellati. &c. de electio. facit l. fin. C. de nauicular. lib. 11. vbi Bartol. notat quòd ob negligentiam vel delictum superioris puniuntur ciues. Ioann. Andr. in regul. non debet. de regulis iuris. libr. 6. in nouell. facit quod habetur in concor. in rub. de interdi. indiffe. non ponend. vbi propter negligentiam superioris potest terra subici interdico, & tota ciuitas. & sic fuit Tholosæ mea memoria interdico ciuitas instantibus cordigeris. vel audi quid statuatur quando requisitus non vult exequi.

Lesquelz ordinaires feront lesdites executions, ou les feront faire: Et s'ilz estoient refusans Et en demeure: lesdits sergens pourront faire ladicte execution: Et non autrement.

GLOSSA III.

Recusato requisito apparitor exequitur.

1 **A**BES hic practicam, vt ordinarius, cui ostensa sunt literæ, ne apparitor extraneus abutatur, potest distas literas executioni mandare per suos apparitores, quòd si ordinarius recuset, vel moretur, poterit viator extraneus exequi. & quamuis hic sit copulatiua, tamen accipitur pro alternatiua, vt l. saepe. ff. de verborum signific. aded quòd si recuset ordinarius exequi, vel differat, poterit viator autoritate huius legis executioni mandare suas literas: requiritur tamen satis longa mora, puta vnius diei, secus si differret per vnam horam, tunc non posset viator exequi, sed expectare haberet. argum. l. si longius. ff. de iudic. tenetur tamen requisitus statim atque est petatum hoc expedire, vel recusare, vt scripsi in forma litera. executor. in glo. distulerint. in concor.

Mora que requiratur.

2 Item poterit hic requirens citare per edictum, vel nuncium, sicut si esset in eius territorio. arg. l. 2. C. vbi in rem actio. l. nulli de iudic. & hoc placet Barto. in extrauagan. ad reprimendū. in verb. per edictum. col. vlti. Aredi. d. consi. §. 8. diligenter. Iaf. in l. cum quædam. col. vlti. & in l. si. de iurisd. omnium. iudi. sed melius est quòd apparitor exequatur vt hic permittitur.

Citare per edictum quando apparitor extraneus possit.

3 **V**el si seruiens cimeret criminofum fugam arripere velle, poterit illum capere ante requisitionem, & idem quando non potest de facili recursus haberi ad iudicem illius territorij, arg. l. generalij. C. de decu. lib. 10. Sicut de debitore fugiente dicitur in l. ait. prator. §. si debitorem. ff. qua in fraud. credito. Iaf. in §. 1. instit. de actio. moder. in cap. 1. de iudic. debet tamen seruiens postea iudici illius territorij presentare captum, & eidem reddere, ac facultatem petere extrahendi illum, aliàs non posset. dicto §. si verò quis comprehensorum. l. capite. ff. de adult. Iac. de bello visu in sua practi. rubr. de fuga reo. nu. 49. Hippo. sing. 203. iudex.

Viator capere potest delinquentem, sed non extrahere.

4 Adde quòd si requisitus nollet capere, vel permittere in sua iurisdictione delinquentem capi, posset sua priuari iurisdictione per superiorem, quia abutitur illa. arg. c. vt priuilegia. de priuileg.

Requisitus nolens permittere reu capi, est sua iurisdictione priuandus.

5 **V**t puniantur, in quo deliquit. authen. omnes peregrini. C. commu. de success. cap. postulastis. Et ibi dixi vlti. not. de cleric. excom. ministr. vel poterit puniri pœna. l. ad commentariensem. C. de custo. reor. Iaco. de Bello visu vbi supra. nu. 55.

Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum.

6 Præterea poterit compelli requisitus per suum superiorem, & etiam requirens si nollet requirere. capitulo nullus. de iure patronatus cap. si forte 65. distin. c. 1. de offi. ordi. in authen. vt differen. §. illud. colla. 9. Etiam solent impetrari literæ regiæ à cancellaria ad compellendum iudicem, qui recusauit, alioqui rex permittit iudici, qui illam sententiam protulit, executionem per se facere.

Capere aliquem an cogatur priuatus.

7 Fallit quando haberent iustam causam contradicendi. Vincen. in d. §. 1. col. 13. Bal. consil. 98. casus scribitur. in 3. volu. tene practicam text. quòd si ordinarius recuset, vel differat, vt seruiens exterius possit exequi, & de hoc debet constare. nam seruiens in sua relatione scriber adhibitis duobus testibus, vel ipse poterit requirere ordinarium coram notario, & testibus.

Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum.

8 Secularis verò non coget ecclesiasticum. c. 2. de excep. Henri. in cap. 1. de raptor. Fab. & Cyn. in authen. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oport. Bella mera, & Iacob. de bello visu. in d. §. contrahentes, quæstio. 3. de for. compet. & ista opinio est tutior & melior. vidi tamen quandoque in hoc regno iudices Regios compellere clericos capiendò temporalitatem, quam vocant spectantem ad iudicem ecclesiasticum sub manu Regia, donec fecerit, quæ mandat. d. secularis, alibi fusius dicam an bene, & quo iure.

Capere aliquem an cogatur priuatus.

9 Priuari tamen non possunt compelli ad capiendum aliquem. l. non est singulis. ff. de regu. iur. Alber. in l. 1. §. fin. ff. de seruis fugiti. quia pecuniam possunt recipere pro capiendò, quod non possent, si

sent, si tenerentur. l. 4. §. vlt. ff. de condi. ob. tur. cau. l. solent. de præscri. ver. Si tamen apparitor præciperet laico, vt eidem autoritate Regia succurreret, dicens. ayde au Roy. laicus non debet recusare, qui si non obtemperet, poterit puniri pœna. arbitraria, si delinquens euadat: secus si præciperet clerico, cum seruiens in eum potestatem non habeat, nec secularis iudex iurisdictionem. Masuer. in rub. de pœnis. §. item si seruiens. per l. liber homo in 2. ff. ad leg. Aqu. vide Ioan. fab. in l. si. C. de his qui latro. & Luc. de penna. in l. vna. col. 8. C. ne rustici ad vllum obsequi. auocen. lib. 11.

10 **Q**uarto baillius Bituricen. ad requisitionem baillui Aurelianen. literas quas dicunt de parreatis dedit, seu annexas tribuit: permittendo quòd literæ rogatoriæ iudicis Aurelianen. exequerentur in sua iurisdictione: nunquid pars ab isto consensu possit appellare? Respondeo non: quia iudex requisitus non est nisi merus executor, & talis qui tenetur obtemperare requisitioni iustè factæ, vt supra dixi, ergo pars non poterit appellare: & quia non grauatur pars. Collecta. Innocen. & Panor. in cap. cum in iure. de offic. deleg. Aufre. in decif. Tholos. quæst. 42. requisitus.

Appellari non potest à permissione ne exequenti.

11 Ex his ergo posset dubitari, an citare quis possit extra suum territorium. Reperio in hac quæstione plures opiniones, propter quas res est adeò dubia, vt Casarea egeret declaratione, vt dicit Angel. in disput. incip. Bononien. in 2. quæstio. tamen ne ego pragmaticos opinionibus & sententis, ac dictis onerem, facio regulam: quòd iudex extra territorium suum non potest citare. tex. formalis in cle. pastoralis. de re iudic. cle. vna, per locum à speciali, de foro compe. cum aliis similib. quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè. l. fin. vbi Hippol. ff. de iurisdictione omnium iudicum.

Citare quis an possit extra territorium.

12 Amplia, siue fuerit citatio realis. l. sicuti. §. Aristo. & ibi Bald. ff. si seruit. vendic. & d. cle. pastoralis. & d. clem. vna. de foro compe. Quia est executio, quæ extra territorium non potest fieri. l. cum vnus. §. fin. ff. de bon. auth. iudi. possiden. & dicto §. si autem reus. Salyc. in l. 2. C. de exhib. reis. siue verbalis, quæ etiam non valet facta extra territorium, nisi per literas rogatorias, vt hic.

13 Tum primò, quia extra territorium &c. vt dixi. Tum, quia citatio est sententia. l. cum clericis. C. de episc. & cler. quæ non potest ferri extra territorium, in quo is iurisdictionem non habet. d. l. si. & c. quoniam contra. de probat. nec exequi extra territorium. d. l. à diuo pio. §. 1.

14 Adhæc actus citationis sumit robur & effectum solùm à potestate attributa per citantem, sed citans pedem immittere in alienum non potest. d. §. Aristo. ergo non poterit citare. Fely. in c. fi. col. 1. de for. comp. Item quia initium citationis sumit robur ab ipso iudice qui est in alieno territorio tanquam priuatus, & in iudicij attendimus initium. l. 2. C. qui legi. perf. stan. l. in vniuersis. C. qui dare tutor. possint. insuper in ipso ortu citationis terretur citatus incontinenti, quòd citatio eum apprehendit. Sed in alieno territorio nullus potest terreri, nisi per suum magistratum, qui in hoc est alio superior. l. apud. ff. de manu. & Ange. vbi supra. Ergo citatio extra territorium non poterit fieri.

15 Item quia non debet mittere falcem in messem alienam. c. nouit. de iudi.

16 Præterea executor citando representat iudicem, qui mandauit. arg. l. & si prator. ff. de offi. eius. Sed si iudex esset ibi, haberetur vt priuatus, nullamque haberet iurisdictionem. l. 3. ff. de offic. præf. ergo nec executor. & sic non poterit citare. Et hanc opinionem paucis tenet Ioan. Fab. Regni Francia Cancellarius in §. si. in si. insti. de pœna temerè litig. idem tenuit Nico. de Matha. qui fuit magnus homo in iure. teste Old. consi. 88. Tertio quæritur. in prin. & Soci. in c. sanc. in fin. de foro comperen. & hæc opinio etiam de consuetudine est approbata.

17 Primò limita in Papa qui potest aliquem citare in terris non solùm ecclesiæ, sed etiam Imperij, cum imperium ab ecclesia dependeat. c. nouit. de iud. l. 1. & ibi Bar. in §. præfides. de req. reis & in extrauag. ad repri. in verbo totius orbis. & in ver. per edictum. sequitur Aret. consi. 58. diligenter. col. 3. Hippol. in l. si. in fin. nu. 147. ff. de iurisd. omni. iudic.

Papa quomodo etiam in terris imperij citat.

18 Hodie verò Papa in hoc Regno Francia non solet citare, vt quis compareat extra regnum, & ideo annullantur quotidie citationes, quæ fiunt, vt regnicolæ compareant Auenioni, vel Romæ, aut alibi extra regnum. Ita exitit concordatum inter sanctissimum d. Papam & Christianissimum Regem in rub. de cau. in concor. posset tamen in causis grauioribus, vt ibidem scribitur.

19 Secundò, fallit quando iurisditio citantis nulli coheret territorio, vt in iudicio delegato, qui existens in vno loco, citat in alieno loco, habet enim potestatem si sit delegatus à Papa, vel à Rege in vtroque loco, sicut delegans. ca. cuncta per mundum. 9. q. 3. secus si esset ab ordinario delegatus, quia non potest plus iuris transferre, quam habeat. l. traditio. ff. de acqui. re. do. Alex. in addi. ad Bar. in d. §. præfides.

20 Tertio fallit quando iurisditio citantis non esset coarctata, vt in comite palatino, qui habet potestatem legitimandi vbique spurios, & potest in vna ciuitate legitimans citare coniunctos etiam extra territorium illius ciuitatis existentes. l. omnes. §. verum si apparitor. C. de episc. & cle. Ang. vbi supra. Sed in his tribus non potest dici, quòd extra territorium quis faciat: cum Papa vbique habeat suum territorium. no. in cap. 1. de consti. & c. nouit. de iudi. extrauag. vnam sanctam, de maiori. & obedi. in communib. & comes Palatinus legitimare in hoc regno solet, sed iurisdictionem exercere non nouit.

Comes palatinus citare potest.

21 Quarto, restringe quando citans omni iurisdictione caret, sed simpliciter habet notionem vt arbiter. l. ait prator. ff. de re iudi. In eo enim est eadem ratio, sicut in delegato carente territorio. l. diem proferre. & l. sed si interpellatur. §. 1. ff. de arbi. Sed & in hac limitatione non dicitur citare extra

extra territorium suum, cum nullum habeat, & hoc fit ex consensu partium, quæ sic voluerunt, & non inspicitur iurisdictioni, sed personæ, quæ sic compromiserunt.

22 Quinto fallit, quando citatio proprie non stat in nomine citationis, sed requisitionis, ut illa qua vtuntur canonici volentes ad actum electionis procedere. c. cum nobis olim. de elect. & cap. cum clericis. de præben. lib. 6. glo. in cle. i. de hæreti. §. i. in verb. requisierint.

23 Sexto fallit, quando citatio ordinatur principaliter non ad obligatum citatum, vt compareat, vel det, aut faciat, sed dirigitur solum ad effectum simplicis intimationis, vt pote sententiam latam hic per iudicem Bituricen. is facit ea intimare Aureliæ cum nuncio, vel epistola, quod potest, quia actus intimationis non est pars iudicij, nec actorum. Ideo quolibet tempore expeditur, & quolibet loco. l. item veniunt. §. petitam. ff. de peti. hære. gl. magna. in l. i. ff. de act. emp. clem. causam. de elect. c. i. illo titu. lib. 6. & in addi. ad præpo. in c. i. qui matri. accu. pos. plura scripti in tract. nominatio. quæst. 14.

Citatio contra sua putat res interesse.

24 Septimo tempera, quando citatio fieret generaliter contra putantes sua interesse, tunc extenditur etiam ad extraneos, in territorio tamen existentes. Bald. in l. testamenta. in fi. C. de testa. dicēs ita fuisse per sapientes Perusij consultum, quia potius sapit editum, quam citationem, & nullum terret, nec adstringit. Et potius videtur quis citatus ad voluntatem exquirendam, quam ad causam. Alex. in addi. ad Bar. in l. i. §. præsidēs. ff. de requi. reis. Paulus & alij in d. l. i. ff. de iurif. om. iud. & c. i. qui mart. acc. pos. in addi. ad præpo. tunc non fit extra territorium, sed in territorio, & quia fit contra extraneos inuentos in iurisdictione, ergo erit valida: vt scripti de hac plura in titulo de consti. in concord.

De citatio ne per editum.

25 Octavo modera, quando citatio esset facta per editum, quia iussus de citando, & etiam ipsa citatio expediuntur extra territorium. Ideo non mirum si etiam possint sortiri effectum, sicut sententia lata in vno, ligat etiam existentem extra territorium. Bar. in l. cunctos populos. & ibi alij moder. C. de summa trini. Doct. in d. c. postulasti. de foro compe. Bar. in extranea. ad reprimendum. in verb. per editum. Alioqui sequeretur absurdum, quod si rei criminis effugerent de loco condemnationis, vel debitores, quod essent ibi tuti, & sic fraudarentur creditores, quod non est dicendum, secundum Feli. in c. fin. col. i. de foro compe. ten.

26 Intellige prædicta, quando iudex ignorat vbi sit reus, & vbi degit, scēus si sciat, tunc debet citare per literas rogatorias. dicta cle. pastoralis. Iorda. Bricius in dicto §. contrahentes. doc. in cle. i. de iudi. docui in tra. de citatio.

Consuetudo ut quis citetur extra territorium vallet.

27 Nono fallit, quando consuetudo esset in contrarium, per consuetudinem enim potest induci, vt quis in alieno territorio possit iurisdictionem exercere. Jas. & Hippol. in l. fi. 12. limita. ff. de iurif. om. iudi. per text. in l. 3. §. fin. de testib. Bald. in cap. primo. de testib. cog. text. in cap. vt litigantes. in fin. de offic. ordinar. lib. 6.

28 Decimo limita, quando in finibus alterius territorij citandus inueniretur, & ex suo territorio iudex, vel seruiens voce citaret, tunc valeret. arg. l. fi. C. de præscrip. long. temp. Bal. in c. cum olim. col. 2. de dolo, & contu. Etiam sine literis requisitoriis, dummodo possit is, qui in alieno est territorio exaudire verbum alterius seruiensis existentis in suo territorio, in quo potest citare. no. in l. i. in prin. ff. de verbo. oblig.

29 Undecimo restringe, quando prima citatio esset facta in suo territorio, vt pote si reus inuentus in loco contractus, & ibidem citatus: postea aliæ citationes fieri poterunt etiam extra territorium. Innocen. in c. prætereā. de dilatio. c. i. de raptu. Cardi. in dicta cle. pastoralis. Panormita. & Feli. in dicto c. fin. & alij docto. in d. §. contrahentes.

30 Intellige tamen, quod fit per literas rogatorias vt hic. Et ita seruiatur in forenfi iudicio. Alias limitationes videre licet per Feli. & alios in dicto c. fin. de foro compe. ten.

Appellatio à iudice requisito ad quæ deuoluitur.

31 Vltimo, si in exequendo excedit iudex requisitus, an appelletur ad superiorem requirētis vel requisiti. vide Barto. & alios in dicta l. à diuo Pio. §. i. & Aufrer. quæst. 4. n. scripsi in tracta. de liter. oblig. art. 7. vbi multa videre quilibet potest in i. Tomo.

Apparitor exequens sine literis, an in carceres possit conijci. Arestum. Praxis apparitorum exequitium sine literis.

32 Non poterit tamen dominus loci in carceres detrudere viatorem regium exequentem literas Regias sine literis requisitoriis, vt fuit pronūciatum Burdegala, prout refert Boer. in decif. suis. quæst. 8. quinta Martij. Sed arrestare equum illius poterit, si tamen seruiens executioni à se sine permissu iudicis factæ renūciaret, non debet equus illius teneri, vt fuit decifum in hoc senatu anno 1543. die prima Februarij. Et poterit postea viator aliam executionem de nouo facere, quam non debet iudex postea impedire: ideo cautela est, quando seruiens perperam fecit executionem, vt illi renūciat, & aliam de nouo faciat.

Et si ledit creancier veult enuoyer un sergent du lieu, où il fait sa demeure, il ne sera payé si n'est comme il eust esté prins au plus prochain lieu du débiteur, & dehors le Royaume seront comme parauant. iuste ledit style.

GLOSSA IIIII.

Apparitores nō sunt

OC est æquum, ne creditores ex malitia mittant diabolicos apparitores, qui omnia debitorum bona in expensis executionis consumant, videlicet ne plus recipiant debitores pro

pro expensis apparitoris missi, quam si receptus fuisset in illo loco, vbi est debitor, vel si non sit aliquis ibi in loco proximo, hoc tamen non ita exacte seruiatur: etiam in curia parui sigilli: quia sæpius dum debitores mittunt literas clamoris ad seruientes loci, in quo debitor degit, solent illi colludere cum debitore, & pecunias ab eo recipere, vt executionem differat: & postea vix potest recuperare creditor suas literas: ob id solet creditor mittere viatores notos. Alia de salariis horum dicam in tracta. de salariis. Et ne in his amplius remoret, hanc materiam executionis parui sigilli aduocatis Montispeffulani in hoc instructis relinquam, qui ista illustrare poterunt. Finem igitur faciam, gratias de his Deo opt. maximo, virgini Mariæ, ac omnibus cœlicolis agens. Amen.

mittendi, sed de proximo cauitate assumendi.

TRACTATUS DE RESTITUTIONIBVS ET RELEVAMENTIS IN IUDICIIS ADMODVM QVOTIDIANIS, & VTILIS.

Restitutionum materiam frequentissimam, in curiisque Franciæ maximè agitaram intuens, in ordinem redigere vtilia, iure & praxi communi fundata, & quàm breuissimè potui affectaui. In primis dicam, quid sit restitutio. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quis eam concedere, & coram quo possit. Quartò, quibus concedatur. Quintò, contra quem. Sextò, quibus ex causis. Septimò, ponam differentias inter restitutionem & appellationem. Octauò, elucidabo leges Regias huic materiæ congruentes. In quibus elucidandis multa de restitutionibus præcipuè minorum tractabo.

Summa totius tracta.

1 Et sicut Deus optimus releuat eos, qui oppressi sunt: vt scribitur Iob 12. cap. sic & Dei instar princeps terrenus duplomatis patrociniò laesos alleuat, & in integrum restituit. vt etiam ibi dicitur. Et de hac principis restitutione inferius scribam.

Princeps Dei instar restituit.

2 Ad primum veniens restitutio est ad rem, & ius pristinum reductio. hæc definitio probatur in l. quod si minor. §. restitutio autem ita facienda est, vt vnusquisque in integrum ius suum recipiat. ff. de minorib. vel est sui iuris integri receptio. Ibidem probatur. Nempe aut respicimus iudicem, & iudex dicitur reducere, vel reddere, pars vel id recipere ius suum, quod amiserat. probat ibi text. iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & precium recipere. Ideo vt comprehendatur vtrumque potest addi reductio, seu receptio, quia iudex reductit, & pars recipit. Et ista reductio & receptio ad rem vel ius pristinum est restitutio, vel ad pristinam causam reductio. l. quæsitum. §. ex hoc interdicto. ff. de preca. Et sic tantum tribuit restitutio, quantum abstulit læsio. l. fin. C. de senten. passis.

Noua auctoritas definitio restituit.

3 Quod autem attinet ad definitionem doc. non mihi probatur. quod restitutio sit in pristinum statum repositio, nempe status non continet rei, vel iuris restitutionem, quod debet continere. l. i. C. de senten. pas. ob id definitio illorum non est tuta, nec continet singula definiti membra, vt debet. per l. primam. ff. de dolo. Ideo teneas superiorem, vel aliam afferas meliorem.

Docto. definitio restitutio reprobat.

4 Item repositio significat iterum ponere in pristinum statum, & tamen restitutio ponit tantum in pristinum locum ius, non verò reponit. Igitur definitio non est bona, & quia nō probatur iure. quamuis docto. hætenus eam approbauerint, ego puto alteram meliorem. Sed in his non insistam, cum satis sit intelligere vocabulum, & descriptionibus contenti veteres fuere. videre tex. in l. si locus. ff. quemadmo. seruit. amit. ibi, seruitus quoque in pristinum statum restituitur.

Princeps restituit, licet lex prohibeat restitutionem.

5 Notandum est, quod licet Imperator statuatur aliquem non esse restituendum. vt in l. prouidentum. §. si quis verò. C. de postul. & beneficium principale non valere. l. mancipia. C. de ser. fugiti. Tamen adhuc poterit princeps illum ex causa restituere, non obstante illa prohibitione, & illius facta mentione. l. fin. C. si contra ius. quia non potest sibi imponere legem, à qua non liceat recedere. l. princeps. ff. de legib. Et stolidi quidam videtur legum compilatores, qui ei potestatem auferre volunt, quod facit ad intellectum multarum ordinatio. ex publicatis anno 1539. vbi hoc statuitur, vt princeps hoc non possit concedere, & si concedat, non valeat, sed opus est derogatione illius ordinationis, quia non potest esse princeps, qui ex causa non possit suis legibus derogare. ca. dudum. de præben. in sexto. l. i. & l. leges sacratissimæ. C. de legib. Ideo in hoc insistere princeps debet, an iusta causa suadeat, & tunc restitutionem non prohibeat. si autem nulla sit causa, vel friuola, nullam impartiatur restitutionem.

6 Interdum denegatur alicui de iure communi restitutio, sed iure adhuc speciali & literæ restitutionis concedi poterunt. l. procurator. qui pro cuiusdā, ibi, obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procur. quia principale auxilium non excluditur, quamuis commune sublatum sit. l. postquam. C. de pact. iuncta glo. & plenè iurium interpretes.

Releuare.

7 Item iurisconsultus sæpius hoc verbo releuare vtitur. vt in l. & post. §. i. ff. de transact. l. i. in fi. de edend. l. etiam. de minori. l. item mela. ad legem Aquil. l. in eos. de custod. reor. l. 2. de adult. l. & At-

tilicinus.in fi.de feruit.rustic.pæd.l.fi. §. hac actione.nautæ caupo.l.nomē. §. fi. de leg. 3. & l. quâuis. ad Velleia.vbi sapius exprimitur & in l.alterius. de tutel. & ratio. dista. 1. & in l. quæris. ff. de pactis dotal. & in l. etiam. §. r. 101. pupilla releuata. ff. de minor. ac in l. procurator qui pro euiditione. ibi obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procura. & alibi sapius. Et papa subiectos suos ab expensis & laboribus releuari summopere cupit. c. vt litigantes. de offi. ordin. in sexto. & Imperator vult auaritiâ cessare. & iustitiâ. & veritatem reseruari. quibus Deus placatur. & respublicæ releuantur. l. i. §. opramus. C. de offic. præfect. prætor. A phric. facit ca. primum. ne sede vacan.

Leuament.

Vnde dicitur restitutio.

Quis potest restitutionem concedere.

Solus Rex in Francia restituit seu Cancellaria loco eius.

Cancellaria Francie literas restitutionis concedunt.

Parlamentum interim restituit sine literis regijs. Aresium.

Coram quo restitutio petenda.

Restitutio an coram iudice domicilij sit petenda.

Quibus restitutio concedatur. Minoribus

9 Leuamentum inuenitur in l. 3. in fi. ff. si famil. furt. fecisse dicatur. de hoc abundè scripsi in l. qui neque. §. solutum. ff. de verb. signi. alij habent. l. solutum pro capite legis ibidem.

10 **Secundo**, vnde dicitur restitutio? Respondeo à verbo restituo, de quo plura scripsi in l. restituere. & l. cum prætor. ff. de verb. signi. ideo hic sisto ratem.

11 **Tertio**, quis istam restitutionem concedere possit? Respon. tex. in l. in causa. 2. §. fi. cum l. seq. ff. de mino. vbi sic scribitur, nunc videndum est, qui in integrum restituere possunt. & tam præfectus vrbs, quàm alij magistratus pro iurisdictione sua restituere in integrum possunt. & sic quilibet iudex ordinarius. sic consuluit Panor. consi. 87. dominus Abbas. in r. vol.

12 Etiam delegatus Papæ. c. causa restitutionis. de in integr. restit. & l. vlt. C. vbi & apud quos in

13 integ. restit. postula. Hostien. in summa ibi. §. r. & hoc seruatur in curijs ecclesiasticis. † Sed in curijs secularibus regni non recipietur restitutionem perens, siue maior, siue minor, nisi à principe literas restitutionis impetrauerit. Et Augusti remedium ad hoc implorandum est, quod non deficit iuste supplicantibus. l. ille à quo. §. penulti. ff. ad Trebel. Bald. in l. si frater. C. qui testa. facere possunt. & alibi dicit tex. in l. 2. in fi. ff. de rebus eorum. Imperiali beneficio opus esse, & alibi beneficio principis subuenietur. l. si. ff. de statu homi. & alibi ait iurisconsult. in l. diui. ff. de poenis. in hac verba: in integ. restitutio concessa est: sed id duntaxat à principibus fieri potest. Et quamuis ille text. loquatur in criminibus, idem tamen seruamus secundum vsum Franciæ, etiam in ciuilibus per prædicta facit l. i. C. vbi & apud quem. ibi, princeps enim solus contra sententiam procuratorum suorum in integrum restituere solet. † Hodie quilibet Cancellaria Franciæ etiam solet concedere restitutiones, tam ex consuetudine generali regni Franciæ, quàm etiam ex illarum institutione, sed hoc faciunt nomine Regio, & non aliàs. c. potrecta. de confirma. vili. & probatur in tracta. de rescript. & literis Regijs, hoc Tomo, & vbi à Rege dicimus concedi, non excludimus Cancellariam, nisi in quibusdam casibus Imperij maximi, qui in magna tantum Cancellaria conceduntur, vt dicam in tit. de Cancellaria.

14 rum suorum in integrum restituere solet. † Hodie quilibet Cancellaria Franciæ etiam solet concedere restitutiones, tam ex consuetudine generali regni Franciæ, quàm etiam ex illarum institutione, sed hoc faciunt nomine Regio, & non aliàs. c. potrecta. de confirma. vili. & probatur in tracta. de rescript. & literis Regijs, hoc Tomo, & vbi à Rege dicimus concedi, non excludimus Cancellariam, nisi in quibusdam casibus Imperij maximi, qui in magna tantum Cancellaria conceduntur, vt dicam in tit. de Cancellaria.

15 Item curia Parlamenti restituit etiam sine literis, vt audiui anno 1539. circa finem mensis Maij, pro quadam filia de Molnis, quæ renunciauerat successioni paternæ. Et consuetudo eam sic conjugatam faciebat maiorum: verum quia probatum fuerat eam tempore matrimonij contracti fuisse nouem tantum annorum, & læsam. ideo eam ad petendum diuisionem non obstante renunciatione, & sine literis admisit magna camera. † Et pro hoc facit l. vna. in fi. ff. de offic. præfect. prætor. ibi, nec à sententiis eorum minores ætate ab alijs magistratibus nisi ab ipsis præfectis prætorio restitui possunt. †

16 **Item dicunt** quidam petendam restitutionem coram iudice à quo, vnde si minor appellauerit, & non sit prosecutus appellationem, si aduersus illam velit restitui, debet peti restitutio coram iudice ad quem, quia coram eo contingit læsio.

17 Si verò restitui aduersus omittam appellationem cupit, tunc restitutio à iudice à quo concedi debet. Nam ab eo contingit læsio, cum coram eo sit appellatum. Bar. Bal. & alij in l. præfes. C. de appel. quos sequitur Carolus: uinus in consi. 119. videtur. nu. 17. in quinto vol. & Aufser. in decis. 1. nolo. q. 392. vbi minor, qui non se præsentauit coram iudice ad quem, debet coram iudice à quo restitutionem petere Præpos. & alij in c. ex ratione. de appel.

18 Sed quamuis doct. ita scribant, si minor non petierit restitutionem coram iudice à quo, poterit tamen impetrare literas directas iudici ad quem, si causa coram eo tractetur, cui mandabitur: vt si de narraus constiterit, eum restituat. Et ita solemus exercere in Francia. Si verò causa non tractetur coram iudice ad quem, tunc poterunt dirigi literæ iudici à quo, si is fuerit Regius: alioqui alteri Regio. Et ita seruamus quicquid in iure scribatur.

19 Item licet in iure sit controuersum, an restitutio sit petenda coram iudice domicilij, quod quidam affirmant, quia iudicium rescindens præsupponit personalem actionem, quæ coram iudice domicilij intendi debet. l. quoniam. C. vbi & apud quem. Alij coram iudice rei sitæ arbitrantur. per l. i. & per totum. C. vbi in rem actio. & l. i. vbi de hæredi. agitur.

20 Tamè in hoc regno in electione actoris est, vt impetret literas Regias, vel coram iudice domicilij defensoris, vel rei sitæ, dummodo quilibet fuerit Regius, & proximè ab eo ad Senatam appelletur, sicut in actione mista. de qua per Bart. in l. fi. C. vbi in rem actio. & videtur statutum in ordinat. Reg. rubr. des. Semschaux, ordinat. 27. artic. 18. ibi, *cognoistront ausi.* & quæ dixi supra eodem in præfa. & in tract. de rescis. contract. in glos. 21.

21 **Quarto**, quibus restitutio concedatur? Respon. læsis & deceptis. l. i. ff. de mino. & l. i. de

22 Aliquando ratione ætatis succurritur aliquibus, vt minoribus, & de his tractatur in rub. ff. de minori.

minori. & in rubr. C. de in integ. restit. cum tit. seq. & dicitur inferius. Et minores quicquam iure agere prohibentur. l. fin. C. de senten. passis. & non solum minoribus, verum successoribus quoq; minorum substitutis, & fideicom. l. non solum. ff. de in inte. rest. & in l. minor autem. §. fi. cum lege seq. ff. de minor. Patri pro filio omnimodò restitutio præstanda est, licet filius restitui nolit. l. patri. ff. de minori. quia de incommodo patris agitur, qui de peculio tenetur. ibidem. Tamen ei, qui ex voluntate eum defendit, denegatur restitutio. l. eum qui. ff. de minorib.

conceditur restitutio.

23 Interdum verò succurritur maioribus ex causa absentie reipubl. læsus, vel militis, seu alia ex causa necessaria, & iusta, & tunc etiam quia variæ sunt causæ, ex quibus restitutio conceditur: ob id multæ sunt etiam de his constitutæ leges. in tit. ff. & C. ex quibus causis maior. in integ. restit. & abesse reipublicæ causa eos solos intelligimus, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt. l. reipublicæ. ff. ex quibus causis maio. sed hodie pauci essent, quia procurant cum eos abesse necessarium est sui commodi causa, vt dentur pecuniæ ciuitatis pro quadam causa ciuitatis efficta, & agunt sua, non ciuitatis commoda. Ita vidi in multis Franciæ vniuersitatibus. Et in hos rectores dicitur, nulli mutud se scabunt.

Maioribus restitutio conceditur.

24 Nonnunquam ecclesia contrahit & læditur. Et illi etiam succurritur, vt per totum de restit. in integ. in decretal. sexto. & clem. & inferius aliquas exprimam causas.

Ecclesia restituitur.

25 Est tamè differentia, quia minor restitutionem potest de iure petere vsque ad vigintinouem annos, & sic intra quadriennium postquam est effectus maior. l. fi. C. de tempo. in integ. restit. peten. hodie in Francia intra triginta quinque annos. vt inferius dicitur artic. 2.

Differentia inter restit. maioris & minoris.

26 Maior autem tenetur restitutionem petere intra quadriennium, à tempore læsionis computandum. dicta l. fin. & idem in ecclesia scribitur. in clem. vna. de in integ. restit. releuari tamen interdum etiam vsque ad triginta annos vidi ecclesiam læsam.

Restitutio minorum fauorabilior quàm maiorum.

27 Item fauorabilior est restitutio, quàm competat minoribus, quàm maioribus, etiam reipubl. causa absentibus. Bald. in l. fin. ff. de in integ. restit. glo. in l. nec non. §. i. ex quibus causis maio. Areti. in l. cum quidam. in princ. col. 2. de acquir. hæred. Sequitur Carol. Ruinus consil. 99. viso. in primo vol. num. 5. quamuis glos. & quidam docto. contrarium tenent, quibus Areti. in dicta l. cum quidam responderet. Et pro prima sententia facit tex. in l. verum. in fi. ff. de mino. vbi ætatis ratio magis habetur, quàm senatusconsulti. quia est naturalis, & fauorabilis.

28 **Quinto** videmus contra quem restitutio datur. Respon. contra eum cum quo contractum, vel actum est vel eius hæredem. vt docet Hostien. in summa restitutio. in integ. §. contra quem.

Contra quem restitutio datur.

29 Etiam minor contra minorem restituitur. l. verum. in fi. ff. de mino.

30 Item ecclesia aduersus ecclesiam. c. auditis. & c. suscitata. de in integ. restit.

31 Limitatur primò, quando secundus emptor sciebat venditorem habuisse causam à minore, tunc minor ager contra rei possessorem: quia ratione scientiæ videtur esse in mala fide. text. in l. in causa. l. §. fi. cum l. sequen. ff. de minoribus.

Contra possessorem quando restitutio datur.

32 Secundus casus est, quando venditor non est soluendo, tunc contra possessorem agetur, & possessor contra suum authorem, ne minor rem suam perdat, vel re sua careat. dicta l. fi.

33 Tertius casus, quando minoris interesset habere potius rem venditam, & corpora, quàm pecuniam. l. si ex causa. & glos. in l. planè. ff. de minori. sic consuluit Alex. consi. 67. videretur. col. 2. in quinto vol.

34 Nos verò Galli in praxi solemus impetrare literas contra vtrunque, contra primum venditorem, vt veniat ad videndum rescindi venditionem, contra emptorem verò & rei possessorem, vt rescisa venditione restituat rem, & sic vno iudicio rescindens, & rescisorium cumulantur, vt sepius scripsi fieri posse, & causa vitandi circuitum. l. cum fundus. §. seruum. ff. si certum petatur. Et pro hac praxi facit tex. in l. in causa. l. §. r. in fi. ff. de minorib. ibi, & puto tutius aduersus vtrūq; & l. minor. in princ. ff. de cuius. & ego hanc sententiam in publico auditorio sum consecutus. vt in simili dicit Marcel. in l. i. in fin. ff. de statu defuncto. † Notandum est quòd iure speciali venit, & per restitutionem non est in consideratione, nec quod dependet à principis indulgentia, cum impossibile dicatur. l. 4. §. r. ff. de fideicom. liberta. l. idem Iulia. in fin. de legat. 2. nec debitum dicitur, quod per in integrum restit. peti potest. l. fin. in glos. vlt. ff. de condict. in deb. l. 2. §. traxari. ad Terrul. l. qui cum maior. §. r. de benis liberta. Et illud dicitur non posse fieri, quod per dispensationem fit. c. ventum. in glos. non possum. r. q. 1. glo. in c. gratia. in verb. non potest. de rescript. in 6. Limitatur quando princeps facilis esset ad hoc concedendum, & esset assuetus vel ipse vel suæ cancellariæ, tunc imputandum erit non impetranti, imò posset cogi, si in alterius præiudicium tenderet non impetrando. l. sed & si per prætorem. §. hæc clausula. ibi, quoniam aditus potuit permittere. ff. ex quibus caus. ma. l. 3. §. quid ergo. ff. de contra. actio. tut. ibi, si quidem non postulauerit à prætore vt promatur pecunia, vel hoc minus deponatur, sibi imputet. Facit text. egregius in l. i. §. permittitur. ff. de aqua quotid. & æstua. ibi, indubitatè impetrat ius aquæ ducenda. Nec est hoc beneficium, sed iniuria, si quis fortè non impetrauerit. Georg. Nat. in repet. clem. sæpe in princ. not. 4. de verborum significatione. †

Praxis restitutionis contra emptorem.

Articulus primus.

Quibus ex causis restitutio concedatur.

Reges & principes laesif subueniunt. Aetatis gratia conceditur restitutio & quis prius.

Minores etiam si iurauerint, restituntur habita dispensatione iuramenti. Renunciatio restitutionis non ualet.

Restituitur quis ut agat. Renunciatio bonis paternis releuatur.

Restituitur consentiens alienationi rei dotalis.

Deceptus ultra dimidium iusti pretij restituitur.

Aduersus gesta uel contracta metui releuatur quis. Frustra impetratur quod iure conceditur.

ISTE articulus est utilis, in quo potest solui sexta quaestio, uidelicet, quibus ex causis restitutio concedatur. Respon. variis ex causis, quae facile numerari non possent. Sed quasdam in usu forensi magis frequentes exprimam. nam sicut releuari Papa subiectos suos ab expensis & laboribus summopere uult. c. vt litigantes. de offi. ord. Sic & imperator cupit auaritiam cessare, & iustitiam, & veritatem reseruari quibus Deus placatur, & republicae releuantur. l. i. vers. optamus. in fi. C. de offi. praefect. praetor. Africae, & passim Gallic vno & altero vtimur vocabulo, *relief & restitution.*

2 Hodie vero Reges & principes laesif succurrunt, maxime Rex noster in hoc regno, vt superius dixi. Et quod medicamenta morbis, hoc Rex exhibet negociis. in authen. haec constitutio innouat constitutio. colla. 6. Nil enim est tam peculiare Regiae maiestati, quam humanitas, per quam solam Dei seruator imitatio. l. fi. C. de dona. inter vir. & vxor. Sciendum breui est aliquas in usu forensi esse causas, ob quas princeps diplomaticas concedit restitutiones, restituere & releuare solet. Primò, aetatis ratione & is qui prius istis minoribus melius, & vtilius subuenit, fuit latorius, qui lege lata contra desipientes adolecentes plenè eis subuenit, deinde praetores. vt in l. i. & per totum. ff. de minorib. hoc docet do. Ayma. Riual. in historia iuris civilis. li. 2. de lege latoria.

3 Vnde releuari vidi minores in contractibus, & aliis actibus etiam iuratis deceptos. Contra authen. sacramenta puberum. C. si aduer vendit. quae est mors & destructio adultorum, si seruaretur teste Luca de penna in l. 3. col. 3. C. de praed. curial. li. 10. quando dicit inuolabiliter custodiantur. verumtamen quia iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum. c. & si Christus. de iureiuran. Ideo princeps releuat minorem habita dispensatione iuramenti: vnde dixi in proemio ordinationum in primo Tomo non seruari illam auth. sacramenta. quia habetur post dispensationem, ac si non iurasset. l. af. & alij in dicta auth. sacramenta. Etiam si minor cum iuramento renunciauerit restitutioni, quia releuari solet, nec ualet renunciatio. Bald. in l. 2. quaest. 9. C. de rescin. vendit. glof. & doct. in l. si iudex. ff. de minorib. Corne. confi. 178. vifa copia. col. vlt. in tercio.

4 Vol. Et ea facilitate qua contrahit, & renunciat. Et ideo dispensatione iuramenti petere potest ab episcopo, etiam non vocata parte, quae tamen postea vocatur in literarum restitutionis comprobatione, seu interinatione in hoc regno, quamuis contrarium teneant docti. in c. i. de iureiuran. videlicet vocandam partem in iuramenti dispensatione, quod non seruatur in usu forensi. quia pars non censetur laedi. Nam ex comprobatione literarum tantum laeditur, & aliquando habita iuramenti dispensatione literae non comprobantur. Ob id in approbatione rescripti partem vocare oportet: vt abundè scripsi in interpretatio. l. si quis pro eo. ff. de fideius. vbi etiam scripsi, quando dispensatio principis secularis super iuramento requiratur ultra omnes doct.

5 Secundo, restituitur quis, vt agat. per textum, in l. 2. ff. de except. rei iudic. & ad actionem amissam. l. si plures. ff. de fideiusso.

6 Tertio, releuatur filius, vel filia si renunciet bonis paternis, maternis, vel fraternis, etiam si cum iuramento. iuxta c. quamuis pactum. de pactis. lib. 6. not. in l. pactum. quod dotali. C. de pact. & l. pactum. de collatio. impetrando in hoc regno literas à Rege seu eius Cancellaria habita postea dispensatione iuramenti à suo episcopo iuxta not. per Panor. in c. i. de iureiuran. § Vide tex. in l. 3. §. si emancipatus primo. ff. de bono. posses. contra tabul. Alcia. lib. 4. Pareg. c. 22. §.

7 Quarto, mulieres alienationi rei dotalis consentientes, ex gratia princeps releuat, licet iurauerint non venire contra, si deceptas se dicant, & probent. auth. siue à me. & per totum. C. ad Velleia. & cap. cum contingat, de iureiuran. habita (vt dixi) iuramenti dispensatione. do. de Petruc. in tract. de effectu iuramen. in 8. effectu. Ideo his casibus quando pars dubitat ne pars contractum petat infringi ex hac causa vel alia, poterit petere ab eodem principe, vt confirmet contractum inter eas factum. teste Bart. per illum text. in l. si quos. C. de decurio. lib. 10. sequitur l. af. in l. 1. col. 3. C. de carbo. edict. Sed hoc iure in Francia non vtimur, verum solent cauti procurare, vt per iudicem vel senatum confirmetur actus, & non per principem, tamen adhuc datur restitutio ex iusta causa.

8 Quinto, releuatur emptor, vel venditor deceptus ultra dimidiam iusti pretij insequendo l. 2. C. de rescin. vend. c. cum dilecti. & c. cum causa. de contrahen. empt. vt videlicet venditio cassetur & annulletur aut iustum suppleatur pretium. Et hoc iuxta iuris dispositionem, tamen in hoc regno sine literis regis iudex non procederet ad hunc contractum rescindendum: vt plenè scripsi in tracta. de rescin. contractu in glof. 15.

9 Sexto releuatur, qui metu vel contraxit, vel aliud egit, nam quae metus causa gesta sunt, non habet rata Christianissimus Franciae Rex, sicut nec olim praetor. l. i. ff. quod metus cau. etiam si iuramentum interuenerit, habita illius dispensatione. c. si verò. de iureiuran. & not. l. af. in dicta authen. sacramenta puberum, & scripsi fusius in tract. de rescin. contractu in glof. 12.

10 Dicit quis, frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de Thesaur. lib. 10. glof. in c. nuper. in verb. componendum. de decimis. Respon. saepe enim postulatur, quod de iure communi conceditur ratione subsistente, videlicet vt in hoc recognoscatur princeps. c. ex tuarum.

de usu pallij. c. quia in causis. de procur. c. & si Christus. in fi. de iureiuran. c. 2. de dona. Tum quia plus time. i solet, quod specialiter praecipitur, quam quod generaliter imperatur. cap. quamquam. 23. dist. c. 1. & ibi glo. de rescript. ca. si aduersus. de haeretic. & plus valent specialiter expressa, quam generaliter. l. 4. §. quae situm. ff. si quis cautio. §. si verò filios. in authen. de nupt. colla. 4. Tum etiam quia aliquando impossibile esset iudici aliquem restituere, vt pote aduersus libertatem amissam, tamen princeps ex magna causa restituit. tex. not. in l. si ex causa. §. si. cum l. sequen. ff. de minorib.

13 Ad haec quia interdum datur in mandatis, quod in iuris corpore continetur. c. mos est. & ca. concessio. l. 2. q. 2. specialia interdum priuilegia per principem scripta lege confirmantur. l. fi. C. de aqueductu. li. 11. Et quod iuste actum est ad auferendum suspicionem, aliquando à principe confirmatur. l. faciorum. l. 2. q. 2. Et per vnam legem indulta, per aliam legem roboratur. l. 2. de curialib. vrb. Ro. lib. 11. & l. solita. de cohorta. lib. 12. & quod per vnam legem est stabile, per aliam legem ius quaeritum personis singularibus, vt agatur, securius confirmatur. l. 2. C. de praediis. Tamiac. lib. 11. Lucas de Penna in l. vna. col. 3. C. de castren. Pala. pecul. lib. 12. & in l. cognouimus. C. de municip. & colo. lib. 11. Chaffa. in consuetud. Burgund. in rub. des successions. in §. 13. glof. vlt.

14 Haec procedunt maxime in hoc regno Franciae, in quo sumus soliti à cancellaria multa impetrare, etiam si iure communi concedantur, & aliàs iudex non procederet ad concedendum ea etiam quae iure communi conceduntur, quia ista sunt consuetudina in hoc regno fieri, prout saepius vidi maxime in hac patria consuetudinaria, in qua pro lege est consuetudo. l. de quibus. ff. de legib. scripti in tractatu de consuetudine, & minime mutanda sunt, quae certam semper interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legib.

15 Septimo impetrant quidam in hac patria literas releuamenti ab interruptione processus, qui per annum fuit intermissus, & discontinuatus: alioqui post interruptionem lata sententia non valeret. l. scire. §. consequens. & sequen. ff. de excusat. tuto. l. cum non eo die. C. quando prouoca. non est necesse. Boer. in §. 23. de iurisdic. omnium iudic. in consuetud. Bituricen.

16 Intellige si annus tantum fuerit lapsus, secus si triennium, quia tunc princeps non solet literas concedere post peremptam instantiam, licet ex causa possit. l. & si sine. in fin. ff. de mino. & l. properandum. §. fi. C. de iudi. Soci. confi. 299. capio. col. 2. vol. 2. sed de hoc prohibetur in ordina. Reg. rub. de appel. art. 14. sed de minoribus conceditur in dicta l. & si sine. §. fin. & in dicta l. properandum. in fi. ac etiam ex causa vidi maioribus concedi.

17 Octauo, restituitur quis post iuramentum iudiciale, vel necessarium delatum, si instrumenta de nouo inueniret. l. admonendi. ff. de iureiur. vbi Francisc. & alij. scripti in interpretatio. illius legis. & in proemio ordinatio in primo Tomo.

18 Nonò, qui in patria consuetudinaria non appellant illicò, vt docet text. in artic. primo. rub. de appellatio. in ordina. Regis poterunt à principe releuari, & quotidie conceduntur literae releuamenti de illicò, vel si minor non prouocauit intra diem. l. & si sine. §. penul. ff. de mino. Aliquando etiam post decem annos à die noticiae vidi aliquem maiorem restitutum, qui tamen statim post consilium à peritis habitum appellasse se dicebat: vt scripsi in proce. ordinatio. in primo Tomo.

19 Decimo, quando quis non releuauit appellationem suam intra tres menses, appellatio est deserta. artic. 5. rub. de appella. in ordina. Reg. tamen interdum releuatur à principe ex causa iusti impedimenti, vt eam releuare & prosequi possit. vt ibi fusius dicam. Ordinatio tamen Regia nouissima prohibet literarum impetrationem. in rub. de appella. artic. 14. Sed in hoc non est in regno recepta, sed solet Rex ex iusta causa impedimenti releuare. sed interim executio sententiae remanebit. vt est in artic. 6. rub. de appel. vel quando in vno rescripto vult duas releuari appellationes, solet princeps hoc concedere.

20 Vndecimo, releuat princeps à sententia, & re iudicata per in integrum restitutionem. l. si causa cognita. C. de transact. Alexan. confi. 84. in causa. col. 3. in primo vol. & multa scripsi in tract. de lite. ciuilib. in primo Tomo: & ideo in hoc regno solet princeps quem releuare à sententia inferioris iudicis vt condemnatus appellare possit, & non alias.

21 Etiam minor aduersus vnum capitulum sententiae restitui poterit. per l. etiam. §. 1. & l. tutor. §. 1. ff. de minorib. quod est verum quando capitula non sunt connexa, quia etiam appellari tunc in dicto cap. possit. c. Raynuitius. de testamen.

22 Sed non debet quis restitui aduersus tres sententias conformes, nisi prius iudici constet de iniusticia earum. Innocen. in c. auditis. & c. cum ex literis. de in integ. resti. Aufser. in decif. Tholo. q. 389. doct. in clem. 1. de re iudica. scripsi in tit. de friuol. appella. in concordia.

23 Duodecimo, releuat princeps à nullitate. Guido Papae consilio 83. non potest dominus. col. penul. sed hoc per appellationem. solet enim princeps permittere, vt quis appellet, & sine appellatione non solet quis allegans nullitatem in hoc Franciae regno admitti, & ideo releuatur, vt possit appellare. vt dico in ordina. Reg. art. vlti. rub. de senten. quamuis sit contra ius, quia à sententia nulla non est necesse appellare. l. 1. C. quando prouocare non est necesse. Sed hoc iure vtimur: vt ibi dicam.

24 Duodecimo, post conclusionem in causa non potest quis probare. cap. cum dilectus. de fide instrumen. solet tamen releuari soluendo expensas antequam didicerit testificata: vt ibidem patet per Felinum, & alios in c. fraternitatis. de testib.

Prinilegia interdum confirmantur.

In Francia à Cancellaria multa impetrantur, quae iure communi conceduntur.

Ab interruptione processus releuatur quis.

Aduersus iuramentum iudiciale, uel necessarium propter instrumenta de nouo reperia quis restituitur. Quod quis non appellauerit illi eo resti. A non releuata appellatione princeps restituit.

Contra sententiam restitutio conceditur ut possit appellare.

Aduersus tres sententias conformes non debet quis restitui. A nullitate releuatur.

Admittitur ad probationem quis post conclusionem in causa per literas.

*Aduersus in-
uentum et
renu-
n-
tiam fidei-
com. quis re-
stituitur.*

*Contra pre-
scriptionem
restit.*

*Contra con-
tumaciam
restit.*

*Contra erro-
rem aduoca-
ti uel procu-
ratoris.
Contra erro-
rem calculi.
Contra erro-
rem relationis
seruientis.
A confesio-
ne releuatur
conscientia.*

*Ut quis ge-
rat se pro
haerede cum
beneficio in-
uentarij con-
ceduntur li-
terae.*

*Maioribus
post additio-
nem non suc-
curritur, nisi
ex magna
causa.*

*Aduersus
sententiam ar-
bitrii resc.
Si quis non
emendauerit
libellum ante
litam contesta-
tam restit.
Ex bono et
equo prin-*

25 Decimo tertio, si quis iurauerit sibi legatum factum, & postea apparuit testamentum, per quod apparuit contrarium, tunc ex hoc testamento nouiter inuenio poterit restitui haeres. per l. fin. C. de rebus cred. Et idem si ignorans fideicommissum illi renunciauerit. l. de fideicommissis. vbi docto. C. de transactio. l. de his. ff. illo ut & ista est communis conclusio, a qua non est in iudicando discedendum. teste Alexan. consil. 116. perspectis. col. 1. volum. 5. quod est verum, si iusta detinebatur ignorantia. vt ibi.

26 Decimo quarto releuat princeps eum, contra quem praescriptum est ex causa ignorantiae, & impeditenti, etiam contra praescriptionem triginta annorum ex causa. text. in l. 1. §. si quis autem. ff. de itin. act. uq. priuat. & in l. si partem. §. 1. iuncta gl. quemadmodum serui. amit. Alex. consil. 71. videatur. col. 2. in 1. vol. vbi dicit etiam restitui contra praescriptionem quadraginta annorum, quae contra ecclesiam currit. per glof. in §. pro temporalibus. in auth. de ecclesiast. tit. colla. 9. & Imol. in c. fin. de praescript. plenè Panor. & Fel. in c. vigilanti ibidem. col. 1. & sequen. Et ista est communis opinio teste Bertrando, in consil. 15. ex themate, in 6. quaest. nu. 40. & seq. & consil. 29. in primo vol. ex noua editio. Et istam sententiam secutus est Carol. Ruinus consil. 63. videtur. in fi. vol. 1. & consil. 26. videtur. col. penul. in 3. vol. & consil. 103. viso. in fi. in 5. vol. ac Arceti. in l. Pantoni. ff. de acquir. haeredi. Quamuis multi teneant contra, tum quia haec praescriptio parit plenissimam securitatem. l. omnes. in fin. C. praescript. triginta annor. tum quod non debet quis pati molestiam post quadraginta annos. l. fin. C. de fund. patrimo. lib. 11. Sed respon. verum esse de iure communi, sed de iure speciali sic. per restitutionem enim, & exclusionem remediorum non excluditur restitutio, & beneficium principis. l. postquam liti. iuncta glof. C. de pact. & multa pro hoc scribit Ioan. Francisc. in tracta. de praescript. in quarta parte quartae partis. quaest. 29. Et secundum istam opinionem fuit iudicatum Neapoli. vt refert Matthae. Afflict. in decis. suis. quaest. 37. quaedam Altruda. Et ego multas tales restitutiones ex capite ignorantiae, & iusti impeditenti vidi impetrari. Et quando restituitur actio amissa, vocatur actio restitutoria in l. 1. §. planè. ff. de eo per quem factum erit.

27 Decimo quinto releuat princeps a contumacia, quando pars ex ea notabile prauidicium incurreret, quod arbitrio principis relinquatur. l. ff. de iure delibe. solutis tamen parti aduersa expensis. l. sancimus. C. de iudi. dicam in tract. de contumacia, & defectu in tertio Tomo ordinat. sed minor in hoc facile restitui solet. l. minor etiam. ff. de mino.

28 Decimo sexto, releuatur pars contra errorem aduocati, vel procuratoris, etiam post triduum literis a Rege impetratis. l. vlt. C. de erro. aduoca. licet ibi de iure non detur, nisi triduum: tamen hoc etiam postea concedi solet de consuetudine Franciae.

29 Item releuari potest quis ab errore calculi. vt in l. vna. C. de erro. calcul. & quando aliàs erratum fuit. vt ibi & scripti. in §. 1. l. cognoscere. ff. de verbo. signifi.

30 Decimo septimo, releuat princeps ab errore posito in relatione per seruientem, si forte cita-uerit ad dies ordinarios, licet mandaretur ad dies extraordinarios, si de veritate appareat. vide formam in magno stylo. fol. 105.

31 Item releuatur minor, vel ecclesia, nec non etiam priuatus a confessione, probato tamen errore. c. 2. & c. auditis. de in integ. restit. cap. si. de confessis. Aufser. in decis. Tholos. q. 109. sed in minore eo ipso quod confitetur, est laesus, etiam si nihil aliud probatum est, vt inferius dicitur. aliis etiam modis in errore fundatis solet princeps, si iusta insit causa indulgere.

32 Decimo octauo si quis velit se gerere pro haerede cum beneficio inuentarij, solet in hac consuetudinaria patria a principe literas impetrare, licet de iure non sit necesse. l. fin. C. de iure delibe. quas si impetrauerit, & intra annum non confecerit inuentarium, quando haeres erat absens, si vero praesens, duo menses dantur post mensem ab apertura tabularum per text. in dicta l. fina. & princeps quandoque etiam in hoc releuat. vt not. Chassa in consuetud. Burg. in §. 13. rubr. des success. in glof. vlt. sed si fuerit minor, etiam si non confecerit inuentarium, vel confecerit, sed non rite, releuari & in integrum restitui potest. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. ff. de minorib. & §. pupillis autem & minoribus aetate nil nostra prauidicat lex. Est enim eis siquidem, secundum dictas a nobis causas, ne laedantur duplex quoddam subsidium, & per restitutiones, & per viam contra negligentes curatores. in authen. de haeredib. & falcid. collat. 1. & Alex. in l. bonorum. C. qui admit.

33 Maioribus autem post additionem vix est, vt succurratur nisi ex magna causa, vel de nouo orta. argu. l. 3. C. de iure delibe. & l. si. de repud. haered. vbi doct. Et sic fuisse iudicatum asserit do. Maur. in tracta. de restitutio. c. 130. ego eis ex causa vidi succurri.

34 Decimo nono, releuat a sententia arbitratorum, mandatq; ne pendente appellatione ad curiam Parlamenti, seu recursu ad arbitrium boni viri, pars aduersa aliquid attentet seu innouet. vt in l. societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. & ibi plenè Barto. & ego plenius ibi in additio. ad eum. & ordin. reg. in tracta. de arbit. inf. scribam.

35 Vigesimo, si quis non emendauerit libellum ante litem contestatam, mutauerit, vel correxerit, vel addiderit, quod addendum erat, postea non poterit. l. edita. C. de edend. solet tamen ex causa princeps eundem releuare soluendo parti expensas, quae vt dicunt practici, de iure debentur. vt ibidem patet. & not. doct. in l. ff. illo titu.

36 Aliis multis ex causis releuat princeps, vbi ex bono & equo videt hoc faciendum, quae causa numerari non possunt, sed quoties aequitas suggerit, literae non denegentur. l. sed & si. §. Item inquit prator

prator. ff. ex quibus causis maior. in integr. restit. } & quando hoc facit sine causa, non solent literae comprobari, nec interinari a iudicibus: sed pars ab illis repellitur literis, & effectu illarum: & in expensis condemnatur, & ita seruatur in forensi iudicio. verum quia longum esset singulos enumerare casus, ob id eos nunc missos faciam, & quod facile a pragmaticis suppleri possint.

37 Notandum est, quod omnis iudex, qui imponit alicui necessitatem ad eundem principem super eo, quod ipse inferior facere poterat, & debebat, est puniendus. Bald. in cap. bonae. in primo. col. penul. de postula. praela. per tex. in §. si verò aliquis. in authen. de quaestore. colla. 6. quod facit contra quosdam iudices, qui sine literis Regis procedere nolunt, a quibus adimenda essent officia.

38 Item nuptiae prius consulari viro, impetrare solent a principe, quamuis perraro: vt iterum nuptiae minoris dignitatis viro nihilominus maneat in consulari dignitate. l. fin. ff. de senato. & ita consului cuidam nobili feminae volenti nubere famulo sui quondam mariti. Ardent enim quaedam viduae quarentes virum, sicut materia formam. vt alibi dicit Bal.

39 Item sciendum est, quod omnes in integrum restitutiones causa cognita a praetore permittuntur, vt secundum iustitiam eas causas examinet, an verae sint, quarum nomine singulis subuenit. l. omnes. ff. de in integ. restit. ex qua lege pragmatici sumunt praxim in comprobationibus, seu interinationibus literarum, vt primò eas impetrent a Rege, seu eius cancellaria. secundò, praetori & iudici cui diriguntur ostendant. Tertio, is iudex iustitiam earum causarum examinat, an iustum sit quod minor releuetur, & an sit laesus, & an verae sint causae allegatae in literis, & ideo literae dicuntur comprobari seu vultò interinari. Quarto, praetor & iudex cui haec diriguntur literae causa cognita pronuntiant, & permittit impetrantes his vii literis. vt in text. habetur causa cognita a praetore permittitur, & sic cessant opiniones doct. dicentes in impetratione rescripti partes praesentes esse debere, quod non est verum, sed postea causa cognitio in verificatione requiritur. vt in d. l. omnes. quae est scripta in curiis Franciae. & ex illa haec praxis colligitur. Facit tex. iuncta glo. in l. nisi. ff. de minorib. }

40 Sed quibus iudicibus haec literae dirigi possint, dixi in tract. de rescis. contractuum, tam iudici domicilij minoris, quam iudici vbi res est sita ad actoris electionem, dummodò proximè ad parlamentum appelleretur. vt censuit Senatus Paris. pronunciantes D. praeside a Sancto Andrea anno 1545. die 23. Decembris. in conditione ex lege, quae pro retractu datur, sicut in actionibus mixtis, & in personalibus in rem scriptis. glo. & doct. in l. si. C. vbi in rem act. & l. vbi de haered. Bar. in l. forma. ff. de censib. & Bal. in l. si. C. de long. tempo. praescri. Panor. in c. si. de foro. competen.

41 Septimò videamus differentias inter restitutionem & appellationem. Appellatio quae relam iniquitatis sententiae continet, in integrum verò restitutio erroris proprii veniae petitionem, vel aduersarij circumuentionem. l. praescri. ff. de minorib.

42 Secunda differentia, non appellatur a sententia Papae, principis, vel parlamenti, sed bene in integrum restituitur. l. 1. ff. a quib. appel. non licet. & l. in causa. §. si. cum l. seq. ff. de minor. c. ex literis. de in integ. restit. Illud etiam sciendum est, neque pupillum neque rempubl. cum pro libertate iudicatur, in integ. restitui posse, sed appellationem esse necessariam. l. illud. ff. de appella. }

43 Tertia, appellatio extinguit iudicatum. l. 1. in princ. ff. ad Turpil. & ideo regulariter nõ mandatur executioni sententia post appellationem. cap. venientes. de iure iuran. & l. vna. C. in integ. restit. postulata ne quid noui fiat. dixi in tract. de senten. executio. in praef. in primo Tomo. Sed executio fit restitutione in integ. pendente. c. suscitata. de in integ. restitutio. vide Ias. in l. si causa cognita. C. de transactio. & Aufser. in decis. Tholosa. quaest. 54. & Francisc. Marc. in decis. Delphi. quaest. 53. in 2. parte. & Guido Papae. quaest. 215. an executio.

44 Quarta, aduersus sententiam latam pro libertate potest appellari, sed non in integrum restitui. l. illud. 2. vbi Bart. ff. de app. quia appellatio extinguit pronunciatum. l. 1. in fi. ff. ad Turp. sed non in integ. restit. vt superius dictum extitit.

45 Quinta, minor aduersus duas vel tres sententias potest restitui. l. minor autem magistratus. §. denique. ff. de minorib. ele. 1. de re iudic. vbi doct. l. fin. C. si saepius in integ. restit. postulet. c. si. de in integ. restit. sed appellare non potest quis post tres sententias conformes. l. prima. & per totum. C. ne liceat tertio prouocar. glo. in l. 1. C. si de mom. possess. fuer. appel. c. sua nobis. de appel. scripti in concord. in titu. de friuol. appel. sed quando restitutio fieri debeat dixi superius nu. 22.

46 Sexta differentia, si quis appellet temerè, condemnatur ad multam. l. quoniam. C. de appel. sed impetrans restitutionem non, sed ad expensas tenetur. Doct. in dicto cap. suscitata. tum quia iure non cauetur. & erubescimus sine lege loqui. l. illam. C. de colla.

47 Septima, appellare quis tenetur intra decem dies. auth. hodie. C. de appella. computandos a die notitiae cap. concertationi. illo tit. in sexto. diuersum est in restitutione in integrum, quae in maiore intra quadriennium impetrari potest. l. fin. C. de tempor. in integ. restit. peten. vt superius dictum fuit in praef. huius tractatus in fine. & prohibita appellatione non censetur prohibita restitutio. doct. in cle. 1. de re iudica.

Octaua restitutio non extenditur etiam ad accessoria. l. vltima. in fin. ff. de condic. indeb. diuersum est in appellatione. l. cum in vna. ff. de appel. vbi. doc. } Alias multas adducere possem differentias, quas de industria omitto, quia parum conuenire video, & parum vile esset eas abundantius prosequi, & ne in immensum haec nostra crescant volumina, tu lector boni consule.

*ceps resti-
tuit in mul-
tis causis.*

*Iudex im-
ponens neces-
sitate ad e-
undem principem
cui ipse pos-
sit punitur.*

*Nuptiae prius
consulari vel
nobili, ut re-
tineat pristinam digni-
tatem, si infe-
riori nubere
velit im-
petrat literas.*

*De interina-
tione literarum
praxis.*

*Quibus iu-
dicibus lite-
rae restit. di-
rigi possint.
Arestum.*

*Differentie
inter resti-
tutionem et
appellationem.*

*Executio fit
in integrum
restitutione
pendente.*

*Restituitur
quis ex cau-
sa aduersus
tres senten-
tias, sed non
appellat.*

*Prohibita
appellatio-
ne non cen-
setur resti-
tutio prohibi-
ta.*

Restitutionem superius definiui, restitutio & releuamentum vulgari idiomate, ac quo-

ad effectum parum differunt, imò citius vtimur gallicè *De releuf, ou releuement que de restitution*, vt fuit superius dictum.

Quando mi-
nori restitu-
tio denegari
non possit.

1. Quærendum autem est quando restitutio iure denegari minori maxime possit, respon. vbi est acquisitum ius tertio, vix est quisquam restituendus: ideo nec releuandus. vnde si quis ingrediatur religionem, & ibi professionem faciat, bona sunt interim acquisita consanguineis, si iste professus fiat postea secularis, non recuperabit bona iam cōsanguineis acquisita. l. quod si minor. §. i. ff. de minor. Bart. & alij in l. gallus. §. & quid si tatum. ff. de liber. & posthu. nam quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auelli non potest. l. quod nostrum. ff. de regulis iuris. & princeps scribere solet sine præiudicio tertij. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco public. fiat. & ideo restitutio intelligitur sine præiudicio alicuius. capit. quamuis. de rescrip. in 6.

An aduer-
sus omiffam
allegationem
minor resti-
tuitur possit.

2. Secundò, non restituitur minor propter omiffam allegationem, vt dicunt doct. per l. minor. 25. annis. ff. de minor. tamen potest petere restitutionem aduersus sententiam, vt de nouo possit allegare ea, quæ fuit prohibitus per sententiam, & ea non obstante. vt dicit Barto. in dicta l. minor autem magistratus. ibidem. & in l. i. C. si aduers. rem iudic. & hoc asserit esse necessarium Carol. Ruinus in consil. 119. videretur. col. 4. num. 15. & seq. in 5. volu. plus dicens vt minor debeat petere restitutionem non aduersus moram, quam commisit in non offerendo pretium rei die præstituto: sed aduersus sententiam. Et vbi secundum eum denegatur minori restitutio propter moram tutoris, reseruatur actio ad interesse contra tutorem. l. quicquid. C. arbit. tutel. doct. in l. diuis. ff. de in integr. restit. & in l. i. C. si aduers. rem iudic.

Minor non
restituatur
cum litigat
per procura-
torem.

3. Tertio, non restituitur minor, quando litigauit per procuratorem, quem constituerat cum iuramento: quia per iuramentum perdit illud restitutionis beneficium. per authen. sacramenta. C. si aduers. vendit. l. cum mandato. ff. de minor. ideo aduocati minorum debent esse cauti vt cum autoritate curatoris litigent, non verò constituant procuratorem: quia procurator est voluntarius administrator, curator verò necessarius. Ego autem vidi minorem læsum vtroque casu restitutum, nec praxis has seruat subtilitates.

Minor ad-
uersus exce-
ptiones di-
latorias non
restituatur.

4. Quarto, cessat restitutio si minor fori tantum priuilegium amittat, & sic exceptiones dilatorias: quia de modico tractatur. teste Innoc. in cap. coram. de in integrum restitutio. Angel. & Francisc. in l. 2. §. conuenire. in fin. ff. de iudi. & Felyn. in cap. fraternitatis. col. 4. de testib. Auzer. questio. 53. & seq. Anto. Tremol. in additio. ad practi. de Bonacursio. rubri. de precepto. except. versicu. minor. 25. annis.

In actione
funeraria
non restitu-
tur minor.

5. Quintò, in actione funeraria, si minor mādauerit funus ad se pertinens faciendum etiam non restituatur. l. at si quis. §. si autem pupillus. ff. de religiof. & de hac actione abundè scripti in præfat. ad tract. de sentent. prouif. in primo Tomo. ordinat.

Aduersus
damnum fa-
cto datum mi-
nor non re-
stituatur.

6. Sextò, non solet restitui minor aduersus damnum factum datum, vt si mortua sint fulgure, vel alio casu animalia. l. verum. §. sciendum. ff. de minor. quia damni euentus restitutionem non indiget, sed inconsulta facilitas, & quia non est captus emendo sibi rem pernecessariam, licet mortalem. vt ibi. & non possunt casus fortuiti etiam à sapientibus præiudici. l. quæ fortuitis. C. de pignora. actio. Nam idem patrifamil. quamuis diligentissimo potuisset contingere. dicto §. sciendum.

Aduersus re-
missionem fi-
deicom. non
restit. minor.

7. Septimò, idem si actus possit se & ad damnum & ad lucrum habere, vt in remissione fideicommissi. l. de fideicommissio. C. de transactio. l. i. C. de pact. & l. si pater. de inoffic. testam. tum quia est iure communi vsus. l. fin. C. de in integrum restitutio. tum etiam quia factus venit, & non videtur læsus, quia non dicitur constitutio damno esse ecclesiæ, quando potest se habere ad lucrum & damnum. tex. in c. i. de noui oper. nunciat. & ibi Panor. in 4. not. l. i. consil. 63. circa primum. col. 7. versu. quartò facit. in 3. volu. Paul. consil. 379. Primò videndum. col. i. in 1. vol. in 2. quæst.

In fructibus
non restitu-
tur minor.

8. Octauò, in rebus, quæ fortuitis casibus subiectæ sunt, vt fructus, non restituitur minor aduersus emptores, nisi aut sordes, aut euidens gratia tutorum, siue curatorum doceatur. l. & si sine. §. ce-terum. ff. de minor. vide si locauerit fructus vineæ pretio solito, & fructus duplicati sint eo anno, non restituitur minor, quia hoc incertum erat. per l. si iactum reus. ff. de actio. emp.

Etia si actus
sit nullus mi-
nor restitu-
tur in Francia.
Pro minimo
non restitu-
tur minor.

9. Nondò, non restituitur, si ipso iure munitus sit, id est si nullus sit actus. l. in causa. 2. ff. de mino. Tamen in hoc regno Franciæ opus esset literis, etiam si actus esset nullus, vt dicam in titulo de appellat.

10. Decimò, pro minimo restitutio non datur. l. scio. ff. de in integr. restitutio. ideo vt dixi, non restituuntur minores aduersus exceptiones dilatorias, quia minimi sunt momenti. Bald. in l. pe-remptoria. C. sentent. rescindi non posse. Vnde dicunt quidam requiri in minore enormem læsionem antequam restituatur, in maiore verò enormissimam. Et hoc à Senatù Dolano probatum refert Ioan. Mauric. in tracta. de restit. cap. 23. per ea quæ not. Antoni. & alij in cap. cum contingat. de iureiuran. sed poterat allegare text. in l. si ex causa. in princip. ff. de mino. qui text. loquitur, quando res minoris distracta est ex causa iudicati, tunc pecunia soluta ex illa causa debet minori reddi, nisi sua interesset potius corpora habere & grande damnum subiret. Et sic requirit ibi

text.

text. grande damnum ratione rei iudicariæ, & distractæ. in l. penul. ff. de minorib. sed non regulariter. Quia sufficit quod d. damnum non sit minimum, quod aliàs ad duos solidos taxat. l. si oleum. in fin. cum lege seq. ff. de dolo. licet arbitrio iudicis relinquatur. in l. i. ff. de iure deliber. & in cap. statutum. §. in super. de rescript. in sexto. Et nullo iure cauetur, quod enorme debeat esse damnum in restitutione minoris. imò glo. dicit illum pro leui damno restituendum. in l. in causa. §. idem Pompo. ff. de minor. licet contrarium consulerit Ias. consil. 63. circa. col. sexta. in 3. vol. sed dixi in quo casu. Imò minor potest restitui, si iustam habeat affectionem. l. si in emptionem. ff. de minor. Ergo & si modicum subeat damnum pro qualitate personæ, & negocij. Alex. consil. 67. videtur. in 5. volu. Et ita seruant curiæ Franciæ, vt pro modico etiam audiant minores. sed non pro minimo & leui re, quæ omnia arbitrio iudicis relicta sunt.

Damni enor-
me non re-
quiri ut mi-
nor restit.

11. Vndecimò, non restituitur minor in delictis. l. si ex causa. §. primo. & l. auxilium. ff. de minor. quid enim commune habet delictum cum venia ætatis? vt dicit text. in l. Papinianus. ff. de minor. & hoc declarat Ias. in l. i. §. nunciatio. ff. de noui operis nunciat. nisi contra delictum culpa & non dolo commissum, quia tunc restituitur. l. i. C. si aduers. delictum.

In delictis
minor non
restit.

12. Duodecimò, in actionibus tendentibus ad vindictam, & ad impositionem pœnarum, seu ad executionem ratione delicti. dist. l. auxilium. §. in delictis. Auzer. in decif. Tholos. quæst. 53.

13. Decimotertio, si minor læsus fuerit pacem faciendo de patris, vel consanguinei morte. Alberic. docet in rub. C. de restit. in integr. & Cyn. in l. i. ibidem. Sequitur Matthæus de Afflictis in consil. Neapolit. rub. de restit. mino. quia hoc est valde fauorabile habere pacem, vt plenè scribit Corset. in tracta. de priuileg. pacis.

Aduersus
transactio-
nem uel pa-
cem de mor-
te patris fa-
ctam non re-
stit. minor.

14. Decimoquarto, propter obiectiones omiffas minor non restituitur, quia odiosæ sunt. glo. in clem. 2. de procur. Specul. in titu. de in integr. restit. §. 2. versu. sed pone ecclesia litigabat. Feli. in cap. fraternitatis. 3. fallen. de testib.

Aduersus in-
terrogato-
ria omiffa
non resti-
minor.

15. Decimosextò, repellitur minor, si causam, ob quam restitui vult, specialiter non exprimat, vt dicam in glo. vndecima. inferius.

Nec pro-
pter obie-
ctiones omif-
sas.

16. Decimosextimò, si gerebat negotia aliena fortè patris, vel domini: quia imputare sibi debet is, qui ea sibi commisit. l. 3. in fin. cum lege seq. ff. de minor. facit l. quæsitum. ff. de in ius vocan. alio-qui maiori potius quam minori subueniretur. l. cum mandato. ff. de minorib. limitatur in l. quod si minor. ff. de minor. quando negotia aliena sine domini mandato gessit, ne maiori, facto & occasione minoris damnum accidat.

Minor si
causam non
exprimat,
restituatur
à resti-
minor.

17. Decimo octauò, si factum sit non retractabile, vt si minor viginti quinque annis, maior autem viginti se in seruitutem venire patiat, id est si precium participatus est, non solet restitui, sed hoc merito: quoniam res non capit restitutionem, cum statum mutat. l. si ex causa. §. Papinianus. & §. fin. ff. de minor. nisi ex magna causa hoc à principe fuerit consecutus. l. seq. facit l. quod si minor. §. i. & l. si mulier. ibidem. & per totum tit. C. si aduers. liberta. & in hoc casu putare etiam ex æquitate eum restituendum, quia vbi est maius periculum, ibi cautius est agendum. cap. vbi. de elect. in sexto.

Minor ad-
uersus gestu
negotii mā-
dato alte-
rius non
restit.

18. Decimononò, dicunt quidam quòd postquam minori est consultum contra tutorem, vel procuratorem, non potest petere restitutionem. l. in causa. 2. ff. de minorib.

Si factum
sit non re-
tractabile
non resti-
minor.

19. Quod est verum si plenè prouideatur minori, quia tunc subest iusta causa. de qua in l. i. ff. ex quibus caus. maior. vt pote si fuerit negligens tutor. vt in l. Pantonius. vbi Bartol. & Areti. ff. de acquir. heredi. & in l. si infanti. C. de iure deliber.

Si aduersus
tutorem ple-
nè prouidea-
tur minor
an possit re-
stit.

20. Sed aduertite, quia si restitutio concedatur ratione minoris ætatis, tunc conceditur etiam si sit actio aduersus tutorem, vel procuratorem. vt dicit Areti. in dicta l. Pantonius. & Socyn. in l. qui duos. ff. de reb. dub. per tex. in l. etiam. C. si tutor vel curator interuenier. Vnde si minor petat res per tutorem alienatas sibi restitui, tenetur pretium restituere in suam vtilitatem conuersum per l. pen. §. ff. de rebus eorum ac medij temporis interesse quod taxatum fuit, habita ratione viginti ad centum per Senatū anno 1549. die 22. Martij ante Pascha pour l'Alaman contra minorem, relatore do. de la Rosiere in secunda inquisitionum camera. 3

21. Vnde absens causa reipubl. restituitur contra omiffam appellationem, per procuratorem, qui appellare neglexit. l. in iuris. C. de appella. glo. in l. is qui reipublic. ff. ex quibus causis maior. Et hoc est facilius & vtilius minoribus, quia vix eriperetur quicquam è manibus procuratorum, & Claua Herculi potius adimeretur, quam ab istis, vulpinos processum circuitus non ignorantibus.

22. Sed si restitutio concedatur ex clausula generali: si qua mihi iusta causa videbitur, & non ratione minoris ætatis, tunc si minor habeat actionem contra procuratorem, vel alium, non datur restitutio, quia non subest iusta restitutionis causa. Et sic consuluit Carolus Ruinus consil. 119. videretur. in fin. volu. §. vide Barto. & doct. in l. in prouinciali. ff. de nou. oper. nunciat. Panor. & alios in c. ex parte 2. de rescrip. & plenius quam alius hoc scripsit Zasius in suis intellect. singu.

23. Vigestimò non restituitur minor vt agat contra statum defuncti post quinquennium, dicendo eum illegitimum, apostatam, aut aliàs. l. 2. ff. de statu defuncti post quinquen. quæra. 3

Aduersus l.
si captiui. mi-
nor non rest.
nec in his
casibus.

24. Vltimò, non restituendum minorem dicunt in casu authen. si captiui. C. de episc. & cleric. quod est falsum, quia ibi minor excipitur. nec in l. i. C. de filiofami. minor. nec si incoloratè restitui desiderat. l. minor. autem. §. i. ff. de minor. scribunt Innoc. & alij in cap. coram. de in integr. restituit. &

stitur & in l. si creditor. C. si tutor vel curator inter. Roma. consil. 316. circa. non semper autem ea, quae cum minoribus gerantur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum reducenda, ne magno incommodo huius ætatis homines afficerentur, nemine cum eis contrahente, & quod ammodò commercium eis interdiceretur. l. quod si minor. §. i. ff. de minor.

Restitutio non solum peti potest principaliter sed incidenter.

Item hæc restitutio peti potest non solum principaliter cap. fin. de offic. iudic. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minorib. sed etiam incidenter per viam exceptionis, vel replicationis, quando prima actio non erat ipso iure ei iuncta. text. in cap. causa restitutionis. de in integr. restit. declarat Paul. & Ias. in l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiurand. & Specul. in tit. de offic. iudic. §. incidenter. versic. in modum. etiam Bald. in authen. si omnes. C. si hæres ab hæred. se absti. per text. in l. defendente. ff. de authorit. tutor. qui parum probat. Sed text. in dicto cap. causa. melius. & Carol. Ruinus consil. 119. videretur. col. 4. nu. 16. in §. vol. in utroque tamen casu in hoc regno solent impetrari literæ Regiæ, vt vidi obseruari, vt in præmi. ordinatio. scripti.

Fondées sur minorité.

GLOSSA III.

Fauore minorum multa introducitur.

Literæ minoris ætatis multa introducuntur, vt dicit tex. in l. curabit. C. de actio. empt. quæ tradam articu. seq. in glo. tertia. & hoc verbum *fondées*. declarat istum articulum loquentem generaliter, *toutes restitutions* &c. vt intelligatur de illis quæ in hoc text. exprimuntur, verum quia iste text. dicit *ou autres semblables*. Et sic non solum intelligitur in casibus hic conscriptis, verum etiam in similibus, & sic in omnibus penè restitutionibus, si eadem sit ratio in illis, vt speciatim exprimi causæ debeant. ergo & iuris decisio locum habebit. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Quot requirantur ante quam minor restit.

2. Adde quod antequam minori concedatur restitutio, sequentia requiruntur. primò, dieit quidam: Quod sit minor: istud videtur superfluum. Ideo dico requiri primò, quod quis tempore minoris ætatis contraxerit, vel actum fecerit, secus si postea, etiam si contraheret intra illos quatuor restitutionis annos. l. fin. C. de temporib. in integrum restit. petend.

Minor debet probare ætatem minorem, & quomodo probet.

3. Ideo minor debet probare quod tempore minoris ætatis illum actum fecit. l. si minorem. & l. minoribus. C. de in integr. restit. l. doli. circa fin. ff. de nouat. l. ea quæ. C. de tempor. in integrum restit. peten. Paulus consil. 53. visis actis. col. 1. in 2. volu. quod poterit probari per librum curati, qui eum baptizauit, vt est in ordinat. reg. rub. *des registres des baptêmes*. artic. 1. vbi dicam. vel per susceptorem seu patrinum, aut alios testes. non tamen plenè probabitur si probet se habuisse curatorem id temporis. vt dicit Alex. in dicto consil. 21. in primo volumi. etiam poterit minor per testes amicos & consanguineos probare suam ætatem. l. de ætate. vbi etiam plenè Bart. ff. de minor. l. de tutela. C. de in integr. restit. vel etiam ex aspectu personæ. l. minor ex aspectu. ff. de minor. & aliis legitimis modis. quos Doct. scribunt in dicta l. de ætate. & l. de tutela.

Quando læsus minor dicitur, & quot modis.

4. Secundò, requiritur, quod minor sit læsus, nec enim vtiq; eo quod minor est, statim & circumscriptum se docuit. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. l. ait prætor. §. non solum. & l. verum. §. sciendum. ff. de minor. & l. minoribus. r. & l. fin. C. de in integr. restit. minor. & Doct. ibidem plenè tractant.

Voluntariè compromittens minor læsus dicitur.

5. Quarto quando læsus minor dicatur. Resp. si damnum aliquod patiat. l. quod si minor. & l. patri. §. si minor. & per totum. ff. de minor.

Læsus dicitur qui intercedit, & obligat.

6. Hodie certo etiam iure vtiq; vt & in lucro minoribus succurratur, vt si sine dolo malo cuiusquam legatum repudiauerit, vel in optionis legato captus dum elegit deterioerem, vel si duas res promiserit illam aut illam, & preciosiorem dederit. l. ait prætor. in fi. cum l. seq. ff. de minor. vbi etiam illi subueniri dicitur, si res eius vnerit, & existat, qui plus liceatur, & quotidie prætores eos restituunt, vt rursus admittatur licitatio, ibidem.

7. Læsus etiam dicitur, quando voluntariè compromisit. l. si minor. 25. annis filiofamil. in fin. ff. de minor. consiluit Paul. Castren. consil. 428. visis & consideratis. col. 2. in primo volu. & Corne. consil. 178. visa copia. col. 2. in 3. volu.

8. Item si minuatur patrimonium eius. l. minoribus. & l. si ex causa. §. i. ff. de minor. & sic restitutio consistit tam in lucro cessante, quam in damno emergente, sicut dicimus in interesse. in l. vna. C. de senten. quæ pro eo quod interest.

9. Idem si obliget se, vel rem suam. l. 3. §. sed vtrum. ff. de minor. Et non solum in his succurritur, sed etiam in interuentionibus, vt puta si fideiussorio nomine se, vel rem suam obligauerit. l. ait prætor. §. non solum & l. si minor. 25. annis filiofam. in fi. ff. de minor. & non omnia quæ minores vigintiquinque annis gerunt irrita sunt, sed ea tantum, quæ causa cognita huiusmodi deprehensa sunt, vel ab aliis circumuenti, vel sua facilitate decepti, aut quod habuerunt amiserunt, aut quod acquirere emolumentum potuerunt, omiserunt, aut sese oneri, quod non suscipere licuit, obligauerunt. l. non omnia. ff. de minorib. Tamen si minor restitutus fuerit in eo, quod fideiussorit, non liberat eum principalem. l. minor. v. l. ff. de minor.

10. Læsus etiam dicitur in tempore, vt si non procurauit intra diem, vel in Eremodiciis, si lapsus est tempus instantiæ. dicta l. & si sine. §. penul. & fina. ff. de minor. & l. properandum. in fine. C. de iudic.

11. Etiam læsus dicitur, si tutor eius, vel curator fuerit excusatus perperam, & sine causa. l. verum. §. ex facto. ff. de minor.

12. Et in summa restituendus erit minor, non solum quado est læsus, sed etiam si iustam habeat affectionem ad rem, quia fuit maiorum suorum. l. si in emptionem. ff. de minor. & quando ex bono & æquo princeps viderit restituendum. l. quod si minor. §. i. ff. de minor. & quomodo probetur læsio, docet Guido Papæ in decis. Delphi. quæst. 142. sed qualiter.

Non solum minor restituitur si læsus sit, sed si iustam affectionem habeat ad rem.

13. Et licet de iure antiquo cautum esset, quod minoribus curreret tempus in soluendis tributis, vel vectigalibus, adeò quod propter eorum moram res eorum incidebant in commillum: sed restituebantur in integrum. l. si ex causa. §. si in commillum. ff. de minor. l. imperatores. in fin. de publica. Tamen hodie illis non currit ipso iure tempus. per l. si. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necessar. glo. in l. 2. C. de fund. patrimo. lib. 11. Francisc. Cremon. singu. 29. quid si minor.

14. Nec refragatur l. quæcunq; C. de fide instrumen. lib. 10. vbi venditio bonorum minoris facta à fisco propter tributa non soluta valet, sed hoc ideo, quia fuit facta venditio per administratores fiscales interueniente tutore vel curatore, aliàs non noceret minori. l. fin. C. si propter public. penitit. Sic consiluit Alexand. consil. 31. ponderatis. col. 1. in quinto. vol. hodie etiam cum auctoritate tutoris restituuntur ad appellandum, ab illo decreto interposito in venditione, & ab inde securis.

Minor se probare læsum quando dicitur.

15. Et sic minor debet se probare læsum, & hoc pro regula habeatur, quod maximè procedit, quando petitur restitutio contra sententiam, quia tunc clarè probari læsio debet. per text. in l. fin. ibi probationum luce. C. si minor se maior. dixer. & ideo per iuramentum probari non potest. c. cum venissent. de in integrum restitutio. vbi Papa non restituit nisi visis priuilegiis. vt docet Salyc. & alij in l. i. C. si aduers. rem iudic. quia restitutio aduersus sententiam est magni præiudicij, cum ex sententia ius quæritum tollatur. l. Iulianus. ff. de condit. indeb. iuncta l. si non fortem. §. hæredi. vbi glo. ibidem. Iaco. in l. i. C. qui & aduers. quos, & in d. l. si.

16. Limitatur primò, quando minor diceret se læsum propter lapsum tempus, tunc sufficit probare lapsum esse tempus sine alia læsionis probatione. c. auditis. & c. coram. de in integrum restit. 17. Secundo, si læsio sit notoria, sufficit quod allegetur, licet non probetur. clemen. appellanti. de appel. Collecta. in dicto cap. auditis. refert Aufre. in decis. Tholos. quæst. 389. post Spec. in tit. de in integr. restit. §. 2. versic. illud quoque. Barb. consil. 79. clementissimi. col. 1. vol. 4.

Casus in quibus minor non tenetur se læsum probare.

18. Tertio, aduersus probationem necessariam omissam, etiam non probata læsione restituitur minor, quia eo ipso, satis apparet læsio cap. auditis. vbi Panormita. octauo not. & in cap. suscitata. de in integrum restitutio. l. minor 25. annis omissam. ff. de minor. & hoc obseruatur teste Aufre. quæst. 53. licet Barto. in contrarium teneat in dicto §. si minor. l. nam postea. ff. de iureiur. vbi vult eum ita denum restitui posse, si summarè probauerit se probationes habere, & omiserit. hodie in Francia restituitur si omiserit probare, & allegauerit se probationes habere: nec requiritur aliqua alia probatio, sed hic minor ponetur in illo statu, in quo erat ante probationem omissam, & si postea nil probauerit in principali, succumbet, & ad omnes expensas condemnabitur.

Restituitur minor aduersus probationem omissam.

19. Quarto, etiam si minor appellationi renunciet ante sententiam, eo ipso dicitur læsus, quia iusta potuisset sequi sententiam, sed si post sententiam non appellet, eo ipso non constat esse læsum, nisi causam doceat fuisse bonam. Bart. & alij in d. l. nam postea. §. si minor. & Aufre. d. quæst. 53. 20. Quintò, si minor lite pendente potuit transigere minoris, quam sit condemnatus, poterit, etiam si sententia transierit in rem iudicatam, petere restitutionem. l. si ex causa. §. nunc videndum. ff. de minor. quem not. Roma. singul. 398. volo tibi dare. & Francisc. Cremon. singul. 28. obtinui. vbi scribit se in ardua facti quæstione obtinuisse. sequitur Bened. in repet. cap. Raynutus. in verb. mortuo. r. nu. 234. de testam.

Renuncians appellationi minor lædi conjetur.

Tra significat valens si cõdemnetur re iudic. ur.

21. Sextò, minor recipiens mutuũ non tenetur probare se læsum, sed aduersarius habet probare pecuniam in minoris vtilitatem conuersam. per l. i. C. si aduers. credit. idem in ecclesia scribitur, & in monasterio. in cap. quod quibusdã. de fideiussor. & cautelam, vt non teneatur probare creditor pecuniam conuersam in vtilitatem ecclesiæ. docet Bartholo. Capol. cautel. 214. vnus est modus. vide, quia mihi non arridet, ob id eam non recito. facit text. in l. si quis cum sciret. ff. de vsucap. pro emptore. Alex. in l. si cum dotem. §. i. ff. solut. matri. vide tex. in l. verum. in fin. ff. de minor.

Minor in mutuo au lædatur.

22. Septimò, minor, qui prouocauerat ad diuisionem, si postea transierit etiam in præsentia consanguineorum iuxta l. transactionem. C. de transactio. poterit petere in integrum restitutionem, etiam si aliud grauamen non habeat, nisi quod ad diuisionem prouocauerat, quia is ad diuisionem non potest prouocare. l. si pupillorum. ff. de rebus eorum. & l. penul. C. de præd. minor. Corne. consil. 108. in præsentia. in tertio volu. Sic censuit Senatus anno 1543 die sexta Augusti. quæ limitantur in aliquibus casibus, vbi minori licet prouocare ad diuisionem, quos scribit Soci. in tracta. fallen. reg. 329. pupillus. Et Curtius senior consil. 67. sapienter. nu. 52. cum seq. versic. capio nunc aliam. &c. Barba. in repet. rub. de rebus eccle. non alien. col. 48. nu. 181. & sequen. & Soci. consil. 165. in fine. volu. 2. & Dec. consil. 349. consiluit. & Carol. Ruynus. consil. 212. visa & benè intellecta. in primo volumi.

Prouocans minor ad diuisionem au lædatur.

Arestum.

23. Octauò ad concedendum vel denegandum beneficium restitutionis in integrum aduersus contractum, inspicitur consuetudo, vel statutum loci, vbi contractus factus est, vel vbi res sita est, Barto. Paul. & Ias. in l. 2. ff. de eo quod certo loco. Quia restitutio causatur ex læsione, quæ prouocant ex

Ad cõcedendam restit. uel denegandam aduersus contractum.

Etum inspicitur loci consuetudo, in quo contractum est. Aristum. Aduersus de litium confessionem restituitur minor. Causa lesio nis est probanda.

Requiritur minor lesum suam facilitate sua vel dolo abactarij antequam restit.

Facilitas al legari debet, sed non probari.

Antequam minor restit. requiritur efficitur alia non haberi.

Minor restit. aduersus contractum quid restituere debet.

Fructus a quo tempore remittuntur sibi debeant.

Minor debet probare se esse in a tempore remittendi.

Mercatores prohibiti merces dare minoribus, & obligationes antulata.

nie ex contractu. Ideo aduersus contractum datur restitutio. l. i. C. si aduers. vendit. unde quaedam mulier nupta, quae vendiderat illam de la conperie, in territorio si tam Andegauen. non fuit restituta: quia consuetudo Andegauen. vbi res erat sita, potestatem alienandi nuptae etiam minori concedebat. sic censuit Senatus anno 1548. die quarto Maij.

24 Vltimo nota alium casum singularem, in quo restituitur minor etiam non probata lesione, quando confitetur commississe delictum, de quo non constat, nisi per suam confessionem. Nam ex sua confessione factis laesio probatur. Angel. in l. certum. §. in pupillo. ff. de confes. l. in dicto §. si minor. Alex. consil. 115. in causa. col. 2. volu. 3. & Hippolyt. singul. 445. minor laesus.

25 Et nota quod quando quis petit restitutionem in integrum aduersus factum principis, non sufficit se probare minorem & laesum, sed oportet narrare laesionis causam. text. & ibi Barto. in l. minor autem magistratus. ff. de minor. Iacob. in d. l. si in fin. C. de in integr. restit. Idem tamen hodie in alijs casibus per istum articulum, ne vagemur in incerto.

26 Quarto, materiam continuando, requiritur antequam minor restitui possit, quod sit laesus vel dolo aduersarij, vel sui facilitate. l. verum. §. sciendum. cum §. seq. l. no omnia. ff. de minor. quia non videtur circumscriptus minor, qui iure sit vsus communi. l. si. C. de in integr. resti. Nec sufficeret probare se laesum fuisse, vt per Bart. & Iacob. in dicta l. fin. nisi probaret se dolo aduersarij laesum, vel sua facilitate. Et quando sua facilitate decipiatur habes, vt quando emit plus iusto pretio, non tamen ultra dimidiam, quia tunc iure communi succurreretur. per l. secundam. C. de rescin. vend. Et quamuis in l. ait praetor. in princ. ff. de minor. non dicatur de inconscia.

27 Facilitate tamen in dicto §. sciendum. hoc scribitur. ob id istud in libello debet adduci, quicquid dicant in contrarium quidam interpretes. vt firmat Carol. Ruinus. consil. 119. videretur. col. 3. num. 13. in 5. vol. tamen Barba. consil. 79. clementissimi. col. 1. in 4. volu. dicit minorem non teneri probare istam sui facilitatem, quia resultat ex iuris dispositione. l. i. ff. de minor. glo. in cl. appellanti. de appel. ideo sufficit in libello vel literis allegare, quod per facilitatem suam est deceptus: secundum Bart. & aliorum sententiam. in l. fin. C. de in integr. restit. in d. Barba. vbi supra, concludit minorem restituendum etiam sine facilitatis allegatione, quia est notorium ipso iure. Sed quod allegari debeat seruatur in curijs Francie, tamen non oportet, vt probetur, nam ex lesione probatur dolo, vel facilitas re ipsa. vt in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig.

28 Quinto, in minorum restitutione requiritur, quod aliam actionem non habeat. l. in causa. 2. ff. de minor. ibi, nam si communi auxilio, & mero iure munitus sit, non debet ei tribui extraordinariam auxilium. Guido Papae in decis. Delphi. quaestio. 362. vtrum officium. superius dictum fuit. num. 20. gloss. 2.

29 Sexto, quod etiam pro minimo restitutio non peratur. l. scio. ff. de in integr. restitui. superius scripsi abunde in glo. 2. nu. 11.

Septimo, quando restituitur minor aduersus contractum, debet restituere pretium quod recepit, & quatenus fuit factus locupletior. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minor. ibi itaque si in vendendo fundo circumscriptus restituetur, iubeat praetor emptorem fundum cum fructibus reddere, & pretium recipere. & l. patri. §. item ex diuerso. ibi, iuuenis autem eatenus ex precio reddere quatenus, ex ea pecunia locupletior factus est. ibidem.

30 Nisi fuerit ab emptore facta pretij solutio minori consumpturo, tunc minor nil reddet: si omne consumpsit per l. si quis cum sciret. ff. pro empto. l. i. C. de repura. quae sunt in iudic. Aret. consil. 31. Alex. in l. si quis cum dorem. §. primo. ff. solu. matrimo. & Bauer. in §. fin. quibus non est permitt. facere testa.

31 Et sic non restituuntur fructus a tempore celebrati contractus, quia contractus valuit, & interim minor habebat precium, & recepit emolumentum illius, & pars fructus rei, ideo ista compensari debent. iuxta l. curabit. C. de actio. emptio. sed rei fructus restituentur minori a tempore litis contestatae, & ita intelligitur d. §. restitutio. l. quod si minor. ff. de minor. sic fuit iudicatum in parlamento Delphi. teste Francisc. Marc. in decis. 21. in prima parte. quid in fideiussore dicitur artic. seq. in glo. 3.

32 Octauo, requiritur quod minor laesus petat restitutionem, vel procurator pro eo habens ad hoc speciale mandatum. l. illud. ff. de minor. hoc autem non solet peti, nisi postulatam fuerit. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infecto. vbi doct. & dicam inferius.

33 Nono, requiritur quod minor probet se esse intra tempora petendi restitutionem, per l. nam & postea. §. si minor. ff. de iur. iur. vbi Ias. videtur hoc reprobare, quia nemo debet illud allegare, quod ab aduersario timet opponi, ob id allegatur in contrarium. l. si minorem. C. de in integr. restitui. minor. sed vt opinionces concilientur, intellige minorem non teneri allegare ista, ad hoc vt restituatur, sed si pars opposuerit, hoc tenetur minor probare. vt dicitur artic. 2.

34 Et sic minores iuuantur aetatis beneficio, vnde non debent maiores cum illis contrahere, alioqui ex vno latere claudicat contractus. l. Iulianus. §. si quis a pupillo. ff. de actio. empt. ideo anno 1526. in vigilia natiuitatis Dom. latum fuit Arrestum pro tutore cuiusdam minoris, & obligationes annullatae, ac inhibutum omnibus mercatoribus dare quascunque merces minoribus sine consensu patris, & matris, tutorum, & curatorum respectiue, sub poena amissionis mercium, & multae arbitrariae, vt docet Molin. in tract. de vsuris. nu. 24. in princ.

Prescription.

Prescription.

GLOSSA IIII.

Via praescriptio de iure ciuili inuenta est. vt est text. in §. i. insti. de vsucap. ibi iure ciuili constitutum fuerat. gl. in l. i. ff. de acqui. rer. dom. & in §. singulorum. vbi Ang. de rer. diuif. in insti. quod est verum quantum ad temporis limitationem, videlicet vt tres, decem, vel viginti anni constituantur pro ea. vt in dicto §. i. in insti. & in l. i. ff. de vsucap. eius tamen materia est de iure gentium. cum eo iure per longi temporis spacium dominium quatur. §. praeterea. insti. de rerum diuif. l. adeo. §. praeterea. ff. de acqui. rerum. dom. nempe sub illo tit. de acqui. rerum dom. tractatur communiter de acquisitionibus, quae sunt de iure gentium. l. quae situm. ff. illo tit. & ista dominij acquisitio, quae fit de iure gentium, bene currit etiam cum multa fide, quia non opera possessoris hoc factum extitit, sed fluminis, vel alia ex causa. teste Hannibal. de Canonic. in repet. rubr. de vsucap. ff. quae sit. i. at non inspicimus materiam rei, sed institutionem seu inductionem. vt habetur in l. i. ff. de contrah. empt. ideo ibi ex solo temporis lapsu non quaeritur dominium, sed si aliquid vltra factum fuerit, videlicet si arbores radices egerint, vt ibi videre est. Et sic Rex potest releuare, quod non obstante praescriptione quis petat rem praescriptam, quia cum praescriptio sit iuris ciuilis acquisitio, illam ius ciuile videlicet princeps ex causa iusta tollit. l. eas. ff. de capit. diminu. Francisc. Curt. consil. i. col. 9. post tra. Feud. & Alex. consil. 84. in causa. in 1. vol. post Bart. & alios in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. Io. Francisc. Bald. in tract. praescript. in 1. parte quaest. 4.

Supradicta etiam vera sunt in ecclesia, vt restitui contra praescriptionem possit. per gloss. in authen. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. vbi doct. & in c. auditis. de in integr. restit. & doct. in c. i. de praescrip. & in hospirali consuluit Roma. consil. 407. cum praesupponatur, quem refert & sequitur Deci. consil. 36. & pro tenui. col. pen. & Io. Francisc. in tract. praescrip. in 1. quaest. quintae partis. quaest. 2. Requiritur tamen iusta causa, alioqui sine causa rescriptum tollens praescriptionem non valet, vt pote si aliquis fuit absens reipublicae causa per decem, vel viginti annos & interim res sua praescripta sit, tunc princeps non obstante praescriptione concedere potest, vt rem petat, & sic debet comprobari tale rescriptum. §. rursus. de actio. in insti. Et cum alia ex iusta causa concessum erit, alias non nisi fauore minoris, & ecclesiae, vt probatur hic, dum dicit quod speciatim in rescripto debet exprimi causa restitutionis, ideo ratione ignorantiae quem restituendum contra praescriptionem tradunt gloss. & doct. in l. si partem. ff. quemadmodum. seruit. amitt. & in l. i. C. de pact. Bart. in l. i. §. si quis autem. ff. de itine. actuq. priuat. & in l. Aristo. §. Labeo. de donatio. sic consuluit Alexand. consil. 84. in causa. col. 2. in 1. vol. & consil. 89. viso puncto. col. 3. nu. 10. in 2. vol. & consil. 51. videretur. col. penul. in 5. vol. & Corne. consil. 100. consuluit. in 1. vol. & consil. 164. me subscripsi. in 2. vol. & haec est sententia communis, secundum quam est iudicandum.

Et si princeps sine causa tollat praescriptionem, peccat, redditurusque est Deo rationem, vt dicit Fely. in c. quae in ecclesiis. de constit. & quando princeps rescribit contra praescriptionem debet dicere non obstante temporis lapsu, & quacunque praescriptione. vt asserit Chassa. in consuet. Burg. rub. Des forestz. §. 8. nu. 10. cum seq. ex hoc habes quod si princeps concedat rescriptum contra praescriptionem, debet exprimi causa. vt hic, & in specie, alias non valet restitutio ideo non valet constitutio, vt non currat praescriptio contra talem, quia etiam bona Domainij Regis & patrimonialia quoad vtile dominium praescribi possunt, etiam contra ecclesiam Roma. vt patet in tit. vt ecclesia Roma. Bar. in l. supplicamus. §. in omnibus. ff. de publi. Panor. in c. super quibusdam. §. praeterea. de verb. sig. gl. & doct. in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Feli. in c. ad audientiam. col. 8. de praescrip. Alex. consil. 84. in 1. vol. scripsi in tit. de praescrip. contra Regem prohibet. supra.

Force.

GLOSSA V.

I quis coactus fuerit vi donare, vel vedere, si re tradiderit, poterit restitui, dummodo exprimat speciem violentiae, nec sufficeret dicere se per vim coactum, nisi exprimat vim, videlicet quod ductus fuerit rus, & ibi fuit captus ab hominibus armatis, qui ensibus euaginati dixerunt se interfekturos illum, nisi daret talem possessionem, vel tali pretio venderet suam domum. sic exprimendo litera a cancellariis concessae ciuiles erunt, & rationabiles: & de multiplici vi tracta. gl. & doct. in l. i. & l. extat. ff. quod metus caus. scripsi in tract. de rescis. contract. in glof. 13. ideo hic non reperam. Sed nota, quod magna impressio est si superior bona subditi sayfiat. vt scribit Io. Fab. in l. si per impressionem. C. quod metus causa. refert Berrand. consil. i. nu. 19. in 1. vol. ex 1. editio. per c. Abbas. quod metus causa. quod saepius fit in Francia.

Contrainte.

GLOSSA VI.

T sic habes hic, quod princeps releuat, vt non obstante contractu coacto contrahens agere possit, & rem suam rehabere. per l. i. & per totum. ff. quod met. cau. debet tamen coactionis & metus species exprimi: vt est in hoc tex. alioqui litera concedi non debent, & quia de metu multa scripsi in tract. de rescis. contract. in gl. 12. ob id alia hic non repetam.

M m

Quo iure in uera sit praescriptio.

Princeps ad uerfus praescriptionem restituere potest.

Ecclesia contra praescriptionem restituere potest.

Antequam quis aduersus praescriptionem restit. requiritur iusta causa.

Princeps restitutione aduersus praescriptiones sine causa tribuens peccat.

Species violentiae exprimenda est in restitutione.

Magna impressio quoad bona alia cuius sunt scripta.

GLOSSA VII.

Dolo indu-
cti in si ex-
primi in li-
teris debet.

VO dolo quis inductus fuerit, est in literis restitutionis exprimendum, alioqui literas quis obtinere non poterit à Cancellaria: vt hic statuitur. Sed siue dolo sit dans contra-ctui causam, siue in contractum incidat, literas solemus impetrare, quamuis contra-ctus primo casu de iure nullus sit. Et in altero annullandus. l. & eleganter. ff. de dolo. & l. si dolo. C. de inutili. stipul. etiam habet locum iste tex. in dolo re ipsa. l. si quis cum aliter. ff. de verbor. obliga. verum quia de duplici dolo scripsi, & de eius materia in tracta. de rescif. contract. in glos. 9. ideo hic alia non dicam.

Simulation.

GLOSSA VIII.

Simulare
quid, &
quotuplex.

Simulare est fingere, fraudulenter agere, & vnum pro alio ostendere. Lucas de Penna in l. cum procuratores. C. de metalla. lib. ii. & simulare est falsum pro vero tradere, & ea quæ absunt simul esse ostendere. & simulamus, quæ non sunt, dissimulamus ea quæ sunt. glo. in l. i. ff. de concuss. & l. i. §. ex hoc rescripto. de ventre inspicien. & l. con-stitutiones. C. de iur. & fact. ignoran. hic quælibet comprehenditur simulatio, cum tex. indefinite loquatur, & indefinita æquipollet vniversali. c. vt circa. vbi glos. not. de elect. in sexto. l. si pluribus. 2. ff. de lega. 2. † Et duplex maximè est simulatio, quædam fit ex honesta causa, altera ex inhonestâ. glos. in c. quod interrogasti. 27. dist.

Species si-
mulationis
exprimenda.

3 Notandum est, quod quædam est simulatio, in qua contrahens nititur ostendere se id factu- rum, quod tamen aliter intendit, & tunc dicitur actus imaginarius. l. nuda. ff. de contrahen. empt. l. imaginaria. vbi docto. de regul. iur. & est sicut corpus sine spiritu, quando consensus est remotus ab actu. Bal. in rubr. plus valere quod agitur, alia dico abundè in titu. de verbo. signi.

4 Secundò, intendit quis vnum facere, & aliud ostendere: vt quia in veritate actus pignus, tamen simulatur venditio. l. emptione. C. plus vale. quod agitur, quam quod simula. concip. & si quis cupit super his releuari, exprimere debet causam simulationis, nec valeret rescriptum scribens non obstante simulatione, vt inferius dicitur.

5 Vel actus interdum conditionalis simulatur purus. l. si ex pretio. C. si certum peta. Bald. in l. cum precibus. C. de probatio.

6 Tertiò mutatione personarum committitur simulatio. vt per Bald. in dicta rubr. & Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausu. rei non sic gesta.

Dicens con-
tractum simu-
latum debet
exprimere
in literis si-
mulationem.

7 Igitur cum multæ sint simulationum species, ille qui dicit contractum simulatum, debet exprimere & specificare speciem simulationis. Bart. in consi. 65. factum est tale. Petrus Nicole. col. 2. Bal. in lab. Anastasio. C. manda. & Vitalis in §. qualiter opponi debeat exceptio simula. Et ita statuitur hic, sic etiam consuluit Alex. consi. iii. viso superiore. col. i. vol. i. & consil. 28. in causa. col. 3. lib. 5. Ancha. consi. 227. ad corroborationem. col. i. Dec. in regu. imaginaria. in fin. ff. de regul. iur. Barba. in c. ad nostram. col. 2. de empt. & Felin. in c. contingit. col. vlt. de fide instrumen.

Adversus
simulatum
uenditionem
quæ reuera
pignus est,
restitui quis
potest.

8 Vnde si quis mihi mutuauerit centum aureos, & ego dem illi hypothecæ præu. tamè ipse cre- ditor in instrumento vult, vt venditio inscribatur: vt non teneatur ad fructus restituendos: si pote- ro probare me contraxisse pignus, & non venditionem, restitutus centum aureis poteros: si pote- ro probare me contraxisse pignus, in quibus narrabo speciem simulationis, quod pro pignore adiecit cre- ditor venditionem: tunc quia plus valet, quod verè agitur, quam quod simulate concipitur: ideo concludam ad restitutionem rei meæ, soluto precio annullata illa venditione ficta. verum quia materia ista est prolixa, & bene per Capol. in suo tracta. de simula. contract. descripta, ideo ad il- lum tractatum te nunc reicio beneuole lector.

An exce-
ptioni simu-
lationis re-
nunciari
possit.

9 Solet à iuris interpretibus dubitari, si renunciatum sit simulationi, an possit agi. Et respond. exceptioni simulationis renunciari non posse. hoc docet Ludouic. Roma. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. Cardinal. & Imol. in c. ad nostram. de empt. refert & sequitur Felin. in c. si diligenti. num. 22. in nono correlario. sexta limita. de foro competen. Nam sicut simulatus est contractus, ita & renunciario. Barto. & alij in l. nemo potest. ff. de lega. i.

10 Sed si iuratum sit omnia in instrumento contenta vera esse, non audietur allegans simulatio- nem: vt videntur decidere Panor. & Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. & eos refert Feli. in dicto cap. si diligenti.

11 Contrarium tamen tenet glos. in l. emptione. C. plus valere quod agitur. quam glos. probat Alexan. in dicta l. nemo. & consi. 89. in fin. in secundo vol. & dicto consil. 28. in quinto. & Iaf. in §. item si quis in fraudem. num. 7. de actio. in instit. & in §. fuerat. nu. 87. ibidem. ac in l. 2. col. pen. ff. de iureiur. & consil. 36. vol. i. ac Ferrar. cautel. decimasexta. alia addidi in glos. dicta l. emptione. in Cod. meo antiquo.

12 Et sic restituetur quis non obstante simulatione, etiam si renunciatū fuerit, & cum iuramento per prædicta. Sed hoc habita iuramenti dispensatione: vt scripsi in interpre. l. si quis pro eo. ff. de fi- deius. & hoc seruatur in curiis Franciæ, etiam si iurauerit omnia cõtenta vera, adhuc restitui vidi.

Requiruntur

Requiruntur tamè sequentia. Primò, quod simulatio interuenerit, alioqui non valebit rescriptū.

Que requi-
rantur in si-
mulatione.

13 Secundò, quod allegetur ad obtinendum literas, & in specie, vt hic.

14 Tertiò, quod probetur coram iudice, coram quo literæ comprobantur, & interinuntur. Nam qui agere volunt, probare debent. l. qui accusare. C. de edend. & qualiter probari debeat. vide gloss. in §. si tale aliquid. in auth. de instru. cautel. & fide. collat. 6. Imol. & alios in dicto cap. ad nostram. ac Vital. de Camba. in dicto tracta. clausul. versic. qualiter simulatio probetur.

15 Quartò, quod princeps concedat literas, & indulgeat petenti, vt agat non obstante con- tractu simulato: alioqui iudex ordinarius non succurreret in curiis Franciæ.

Rescissio eõ-
tractus simu-
lati intra
quo. tempus
peti debet.

16 Et quamuis possit peti intra triginta annos rescissio contractus simulati. per l. omnes. C. de præscrip. triginta anno. etiam post triginta annos coram iudice ecclesiastico. vt cõsuluit Bal. cõsil. 322. vtrum post triginta in i. vol. tamen quidam dicunt in Frãcia rescissione mintra decem annos petendam. per arti. vnic. in tracta. de rescif. contract. in glos. 19. sed ibi tenui contrarium, tum quod actus simulatus sit nullus, & sic non petitur rescindi, nec habet qualitates ibi requisitas, licet posset comprehendì sub verbo distractus, tamen melius puto vt non comprehendatur, quia odiosa est or- dinatio à iure discedens: & quia ille tex. exprimit casus videlicet, *Fondez sur dol, fraude, circumuen- tion, crainte, violence, ou deception d'outre moisté de iuste pris*, & non exprimit simulationem: ergo non comprehendetur.

Crainte.

GLOSSA IX.

Quidam est iustus metus, alter vanus. vt in tract. de rescif. contract. glos. 12. scripsi. & do- cto. in c. si iustus. de appel. Ideo talis metus exprimi debet in literis Regiis, vt iustus ne sit an vanus dignoscatur, & quis dicatur iustus metus, id est nõ vanus, do cui in l. iusta inter- pretatione. ff. de verborum signi. vnde dicunt Bal. & alij. in l. interpositas. C. de transact. quod non sufficit probare metum in genere, sed debet probari species & qualitas metus, scilicet mortis, cruciatus corporis, vel similis. sequitur Iaf. consi. 79. in causa. col. i. in primo volum. facit c. i. de his quæ vi metusve causa fiunt. Alia scripsi in dict. tracta. de rescif. contract. in gl. duodecima.

Quotuplex
metus.

Iustus metus
exprimi de-
bet in lite-
ris.

On autres semblables causes.

GLOSSA X.

Similis causa vocatur causa restitutionis, seu releuamenti etiam concessa maioribus, licet hic tex. in principio dicat *fondez sur minorité*. tamen hic extendit, *ou en semblables cau- ses*: quia idem est iudicium in similibus. c. inter. de rescript. Et sic quicumq; siue sit maior siue minor, tenetur exprimere in specie causam suæ restitutionis, siue hæc restitutio concedatur maiori ob defectum intellectus, vt furioso, prodigo, & huius generis hominibus, & tunc habet locum iste tex. vt de his scripsi in præfa. ad finem tract. de rescif. contract.

Causa resti-
tutionis ex-
primi debet
in literis.

Idem si restitutio petatur ratione sexus, vt pote si mulier sexus fragilitate decepta sit, & restitui petat per senatusconsultum Velleianum, causas sigillatim exprimet, ex quibus restitui desiderat. c. eum contingat. de iureiuran. c. licet mulieres. illo. tit. in sexto. & passim mulieribus non subueni- tur, vt contractus vel actus rescindere possint, sed in casibus tantum in iure expressis. tex. in l. fin. vbi glos. C. de iur. & fact. ignoran. vide in concord. in forma literar. executorial. in fin. in verb. si- milis forma. Quid simile dicatur, & quot modis.

Quamuis iste tex. in causis loquatur similibus, *semblables*. Idem tamen erit in maioribus. per tex. notab. in §. porrò. quæ fuit prima caus. benefic. amittend. ibi, ideoq; iudex solers & discretus arqui- tati obseruandæ sollicitus cuncta subtiliter dispensans provideat, si qua fuerit antiquioribus cau- sis similis, seu maior. l. cum hi. §. causæ. ff. de transactio. l. à sententia. de appella. Ideo in maioribus causis, si restitutio petatur, speciem debet designari & exprimi restitutionis causa: quia eadem ratio in illis est, quæ in aliis, & similis dicitur quoad restitutionem, & sic patet quod consuetudo ad ca- sus similes extenditur, secus in statuto. l. i. C. quæ sit long. consuetu. Alex. consi. 65. quoniam om- ne. col. 3. nu. 8. in 6. vol. alibi dicam.

Hæc consti-
tutio exten-
ditur ad ma-
iores.

Lesditz, relieuemens ne seront donnez, ne otroyez.

GLOSSA XI.

Motus proprius dicitur, siue sit in petitione, siue sit in concessionem, scilicet ad petitionem, *otroyer* sine petitione. Et sic etiam motu proprio literæ concessæ non valent. Tamen non fun- datur iure hæc differentia. Sed vsus communis loquendi vnum pro aliquo accipit, qui in hoc attēdi debet. l. Labeo. ff. de suppel. leg. itaque Cancellaria sine motu proprio con- cederet restitutionem, siue ad partis petitionem, non valeret, nisi speciatim restitutionis exprimeretur causa: quia clausula motus proprii non tollit defectum intentionis concedentis. vt docet Aegidi. Bellamera decif. 475. præmissæ. & Rota decif. 112. dicebant. in not. Feli. in c. causam. 2. col. 2. de te- stib. scripsi in forma mand. in verb. motu proprio. vbi huius clausulæ 47. effectus inserui nota.

Motus pro-
prio concessæ
restitutio
sine expres-
sione non
ualet.

Et sic patet hic vnus casus in quo denegatur restitutio, videlicet, quando quis non exprimit causam restitutionis speciatim, alios casus in quibus minor non solet restitui, scripsi superius in glossa secunda.

En noz dictes chancelleries.

GLOSSA XII.

Restitutio- nes tā a Re- ge quā a Cancellaria dantur.

R sic patet hic restitutiones non solum dari ab ipso Rege, & tunc Cancellarius eas magno sigillo signat, sed etiam a qualibet Cancellaria Francie in sua iurisdictione: & hic prohibet Cancellaria cuilibet, sed ipse statuens non est prohibitus: quia non intelligitur comprehensa persona loquentis, tum etiam quia contra suam prohibitionem venire potest, cum sit solutus legibus. l. princeps. ff. de legib. & l. ex imperfecto. C. de testa.

Non valent tamen literae etiam ab ipso Rege emanatae, nec a iudicibus comprobarentur, si causa restitutionis non esset sufficienter expressa, sed esset incerta: quia super incertis iudex iudicare non potest. §. curare. in sti. de actio. l. i. C. de senten. quae sine certa quanti. ideo iudices, quibus diriguntur eas incertas & confusas reicerent nec comprobarent.

Cancellaria in quolibet parlamento.

Certum enim est, quod in quolibet Parlamento Rex habet Cancellariam suam, & ibi Vice-cancellarium, qui subditis illius iurisdictionis, siue restitutus concedit literas, sed aliis alterius restitutus non subditis non potest concedere, sed magna Cancellaria sic, in qua Cancellarius praesidet. Et ibi conceduntur literae in magnis rebus, & negotiis, & ad Regis praecipuum, ac sigillantur literae officialium Regionum, & alia ardua, de qua Cancellaria ipse text. non intelligitur, nisi vt superius dixi, de qua alibi tractabo.

Simon que la partie specifie.

GLOSSA XIII.

Specificare quid sit.

Generalis expressio causa restitutionis non ualet.

Generalis citatio coe- ssa contra omnes non ualet.

Concessio capiendi generalis non ualet.

Generalis procurator non potest petere ut quis detradatur in carcere.

Generaliter consentire filio ad quascun- que lites pater non potest.

Generalis guardia uel li- tere de debi- tis non ualet.

Commissio generalis lega- ti non exten- dit se ad be- neficia uaca- tia in curia.

Commissio generalis arrestandi non ualet.

Specificare dicitur, quasi ex genere speciem facere, & in specie tradere, & non in genere, declarat text. & ibi doct. in c. praesentium. §. testes. in fi. de testib. in sexto. vide text. in l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acquir. rerum. domi. Et sic in specie debet causas quis exprimere, ex quibus releuari cupit, & in individuo, vt praefati Cancellariis discernere & iudicare possint, an illa sit causa sufficiens ad concedendum restitutionem, vel an sit casus, in quo concedi non debeat: alioqui incerta expressio & generalis obscuram reddit petitionem. per l. ita fidei. ff. de iure fisci. Nam generalitas parit ambiguitatem. l. cum Stichus. ff. de solutio. & not. in l. veteribus. de pact.

2 Ex hoc patet non valere generalem expressionem causarum, quibus restitui quis cupit, vt si quis se esse laicum vendendo illam domum, vel litigando cum tali dicat.

3 Ex quo inferitur, non valere citationes generales vni concessas contra omnes nemine expresso, & excepto: quia iudex concedens posset ex hoc citari, illustres & alij prohibiti in ius vocari. l. 2. ff. de in ius vocan. Ideo est necesse nomina exprimere, & cognomina citandorum. per tex. in l. i. C. de iure domi. impetr. vbi expressim Bart. & alij. & Ludouic. Roma. consil. 497. diligenter. col. vlt. & sequitur Ias. in §. quadrupli. num. 10. de actio. in instit. & in additio. ad Vbertum de Bonacurso in rubr. quib. mod. cita. &c.

4 Secundo, inferitur non valere facultatem & concessionem, datam apparitoriprehendendi seu capiendi omnes & quoscunque debitores talis N. vt docent Ange. & Ias. in l. fin. col. 2. C. de edict. diui Adria. rollen.

5 Tertio, non potest procurator generalis petere quemquam in carceres detradi sine clausula cum libera, vel speciali mandato, nec consentire vt captus liberetur a carceribus. l. non solum. §. fi. ff. de procur. Bar. consil. 84. in causa Statij. Alex. consil. 133. circa executionem. in sexto volu.

6 Quarto, pater non potest consentire filio ad quascunque lites, quando causa requirit speciale mandatum. Bal. in l. fi. §. necessitate. C. de de bonis quae literis.

7 Quinto inferitur, quod guardia generalis, & literae de debitis nullius sunt momenti, si a Seneschallis & aliis concessae fuerint. vt in ordina. Regis rubr. des Seneschaux. artic. 11. & ordina. 27. artic. 15. dixi in artic. 1. glof. 3. tract. de liter. obliga. in primo tomo constit. Regia.

8 Sexto, commissio generalis data legato, vel alteri non extenditur ad beneficia vacantia in curia. c. 2. de praeben. in sexto. nec ad ea quae speciale exigunt mandatum. quae doct. not. in §. fi. de his per quos agere possumus. scripsi in fi. tit. de elect. deroga. in concordia.

9 Septimo, non valent commissiones generales de sistendo seu arrestando omnes, & quoscunque ad partis requisitionem: quia in illis requiritur causa cognitio, & iudicis praecipuum. & arrestandi posset is, qui nullo iure potest, vt docet Iacob. de bello visu in practi. sua rubr. de inquisi. nu. 30. & Ias. in dicto §. quadrupli. not. 4. alia dicam in seq. glo. vide quae scripsi in tracta. de euoca. art. 3. in primo Tomo.

Et

Et declare particulierement, & par le menu, les causes par lesquelles elle demande estre releuee.

GLOSSA VLTIMA.

Nota quod impetrans restitutionem debet peculiariter, distincte ac speciatim & in individuo causam restitutionis exprimere, & per istum tex. declarantur & tolluntur variaria doctorum sententiae scriptae in l. minor autem magistratus. §. i. ff. de minor. vbi princeps petarò solet restitutionem minoribus permittere, si ipse sententiam dixerit, non audierunt incolorate restitui desiderantem, id est sine colore & expressione causae iustae, vel colorate. glo. ibi. quamuis Budae. in annot. in Pandect. dicat intelligendum illum textum, quando minor allegat ea, quae si dicta pro causa fuissent, erant causae profuturae. tamen puto non restituendum & etiam tunc minorem, nisi speciatim illa exprimeret: vt hic vult tex. & Innocen. in c. coram. de in inte. rest. princeps enim vult causam intelligere, ex qua possit cedere, vel negare restitutionem, aliàs dare restitutionem non vult: & istud esse valde singulare restatur Bart. in §. si autem. dicta l. minor. vbi dicit quod si petatur restitutio aduersus sententiam principis, quod tunc libellus debet particulariter, seu articulate continere causam, in qua fuit laesio, seu deceptio. Sed in aliis inferiorum sententiis generalis libellus admittitur. per l. verum. §. sciendum. & l. quod si minor. §. non semper. ff. de minor. Hic tamen statuit princeps, quod in qualibet restitutione exprimat causa specialiter, & particulariter, siue impetret quis literas ad rescindendum contractus siue sententias, aut alios actus secundum Bald. in dicta l. minor autem. & ita expressum superius fuit ibi, omnes aures semblables causes.

Causae resti- tutionis in individuo sunt exprime- mende.

Incolorate quid contra Budaeum.

2 dum ea quae pro causa sunt dicta non allegant. Imò diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audierunt incolorate restitui desiderantem, id est sine colore & expressione causae iustae, vel colorate. glo. ibi. quamuis Budae. in annot. in Pandect. dicat intelligendum illum textum, quando minor allegat ea, quae si dicta pro causa fuissent, erant causae profuturae. tamen puto non restituendum & etiam tunc minorem, nisi speciatim illa exprimeret: vt hic vult tex. & Innocen. in c. coram. de in inte. rest. princeps enim vult causam intelligere, ex qua possit cedere, vel negare restitutionem, aliàs dare restitutionem non vult: & istud esse valde singulare restatur Bart. in §. si autem. dicta l. minor. vbi dicit quod si petatur restitutio aduersus sententiam principis, quod tunc libellus debet particulariter, seu articulate continere causam, in qua fuit laesio, seu deceptio. Sed in aliis inferiorum sententiis generalis libellus admittitur. per l. verum. §. sciendum. & l. quod si minor. §. non semper. ff. de minor. Hic tamen statuit princeps, quod in qualibet restitutione exprimat causa specialiter, & particulariter, siue impetret quis literas ad rescindendum contractus siue sententias, aut alios actus secundum Bald. in dicta l. minor autem. & ita expressum superius fuit ibi, omnes aures semblables causes.

3 Item si constituam procuratorem ad petendum restitutionem in integrum, & non dico in qua causa, vel super qua re, non valebit procuratoris constitutio. l. illud. §. i. ibi, cui id nominatim mandatum sit. ff. de minor. & ibi ponderant ad hoc Bar. & Bald. in l. filiusfamilias. col. vlti. ff. de donat. Cin. & Iacob. in l. vna. C. etiam per procurat. in integ. restit. postul. posse. Et sic ad petendum restitutionem requiritur specialis mentio rei, vt in tali domo, super tali prato sic vendito, & in tali causa, quam aduersus Ioannem habebam, in qua succubui, sed non requiritur specialis mentio personae, contra quam debet peti in procuratoris constitutione: sicut in literis restitutionis. Ias. in l. si quis mihi. §. sed vtum. primo notab. ff. de acquir. haered. vbi dicit per illum text. etiam iussum de adeundo haereditatem debere esse speciale, & debere exprimi, quae haereditas sit adeunda, nec sufficeret generale mandatum de adeundo quamcunque haereditatem per illum tex. Licet in consensu patris filio praestito contrarium doceat etiam glof. in l. si longius. §. fin. ff. de iudi. & Bal. in l. si. §. necessitate. C. de bonis quae libe. & superius in proxima glof. dictum fuit.

Generalis procuratio ad petendam restitutionem non ualet.

4 Item appellans ab interlocutoria debet sigillatim, & in specie grauaminum causas exprimere. Nec sufficeret eas in genere allegare, videlicet si diceret ex causis, quae ex actis colligi possunt. c. 1. de appell. in sexto. & clemen. appellanti. de appell. no. in l. eius qui. ff. de appell. recipien. & in l. Titius. de lega. primo. per Alexand. & Ias. Facit text. in articulo vltimo de appellat. infra. & in articulo 7. tit. de expensis.

Causae gra- uaminum ex primi debet ab appella- tante ab in- terlocutoria.

5 Ad haec non sufficit, si quis renunciat doli exceptioni, nisi dicat in tali casu, & in tali actu. Bar. in l. si quis cum aliter. in fi. ff. de verb. obligatio. quod est contra praeticam aliquorum aduocatorum. teite Angel. in rubr. de except. in instit. col. 23. versic. decimo est videndum, & c. facit l. si vnus. §. illud. ff. de pact.

Generalis renunciatio doli non ualet.

6 Adde etiam contra personam testis debet crimen specificè opponi, sic videlicet, dico quod Titius est fur: quia surripuit libram talem Ioannis. N. tali tempore. &c. c. praesentium. de testib. lib. 6. ibi, facta sigillatim specificatione. & Dec. in c. primo notab. 2. de except. post Lanfranc. in re- per. c. quoniam in verbo testium. col. 16. de probatio. Nec sufficit dicere testem infamem, nisi cautela dicatur, & si quis dicat aliquem esse suum inimicum, non sufficit si causam inimicitiae non exprimat: vt dico in tract. de reprob. testium & saluatio. vbi abundè.

Depositio te- stis super crimine de- bet esse spe- cifica.

7 Insuper iniuriae speciem quis exprimere debet. l. praetor. ff. de iniur. & vbi statutum punit dif- famantè aliquem, intelligitur, si ad diffamationis speciem venerit, & ad speciem delicti: sicut si in genere dicat illum esse malum hominem. Bald. in l. Turpia. ff. de lega. 1. refert & sequitur Bauer. in §. sed cum aliquis. col. 2. de testa. in insti.

Iniuria spe- cies exprimi debet.

8 Ad haec non valet legitimatio nisi qualitas spurietatis sit expressa, vt docet Felin. in c. postula- sti. 2. de rescript. col. 4. & scripsi plenè in praxi benefic. in literis naturali.

Legitimat- io non ualet nisi expressa qualitate spurij.

9 Et quando petitur suppleri defectus contractus in genere, vel processus, non debent concedi literae, nisi in petitione defectus exprimat. Reg. Cancellar. 39.

In decreto cause speciatim exprimi debent.

10 Item quando petitur interponi decretum, debent causae sigillatim exprimi. l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum. & l. i. C. de praedi. curial. lib. 11. vbi Barto.

Generalis dispensatio super inha- bilitate non ualet.

11 Praeterea quando cum inhabili dispensatur, debet fieri mentio expressa inhabilitatis, & in specie, nec sufficeret generalis. Ancha. in c. non potest. de praeben. in sexto.

12 Nec sufficeret falsi suggestionem proponere, nisi speciatim declararetur. Inno. in c. memini- mus. in fi. de appell. Bal. in l. ab Anastasio. in fi. C. mand. Guid. Papae. sing. 332. non sufficit. & Carpo. cautel. 106. quando libellus. Ias. in l. finali. C. de iud. vbi alia recitat.

An valeant literæ restitutions non expressa causa restitutionis in specie.

13 ¶ Vnde cum iste tex. prohibeat concedere, si concessæ literæ fuerint, an valeant, quod non videtur, quia factum contra legem. per l. non dubium. C. de legib. dicerem tamen quod si expressio sufficiens esset, per quam iudex inquirere, & iudicare posset, quod literæ non essent recusandæ: alioqui contra: vt superius dixi. in gl. 12. & maxime si instaret procurator Regius dicens, & petens literas pronunciari nullas, eò quod essent contra hunc articulum. hætenus de his.

Françoys. Articl. 134. des publiées 1539.

Articulus secundus.

Nous voulons oster aucunes difficultes & diuersitez d'opinions que se sont trouuées par si deuant sur le temps, que se peuent faire casser les contratz faitz par les mineurs.

GLOSSA I.

Edita cur fuerit.

1 Res habet partes, in prima ponitur constitutionis causa: in secunda constitutio. ibi, ordonnons. Tertia ponit limitationem, si non.

Quadrimum restitutionis an sit contrarium.

2 Nota, quod ad tollendum diuersitatem opinionum est hæc constitutio edita. Dicebant quidam minorem posse restitutionem petere intra quadriennium post legitimam ætatem perfectam, & istud quadriennium esse continuum. per l. si superuacuum. C. de tempo. in integ. resti. peten. Alij dicebant vtile in sui principio, sed in progressu cõtinuum. per l. annus. ff. de calum. Effectus erat, quod si esset vtile, non incipiebat currere, nisi quando minor certioratus erat se esse læsum, vel ex præscriptione, vel alia causa. teste Bal. in l. falsam. col. 2. C. si ex fal. instru. Card. in cle. 1. q. 25. de in integ. resti. & Panor. in c. 1. in fi. de præscrip. quia ille qui ignorat, non dicitur negligens: ergo non negligenter omittit. vt in c. vnic. de in integ. rest. lib. 6. & c. 2. & c. quia. de concess. præb. Alex. consi. 1. in 4. vol. & lac. in l. si. col. 2. C. de temp. in integ. resti. peten.

Ignoras restitutionem sibi competere cã semper petit.

3 Ideo si quis per centum annos non peteret restitutionem in integrum: quia probabiliter ignorabat sibi competere, poterit tamen eam postea petere. teste Bal. in d. l. falsam. col. 2. C. si ex fal. instru. Pau. Castren. in l. si. C. de dolo. par l. si. C. de tempo. in inte. rest. peten. Sic consuluit Alex. consil. 89. viso puncto. col. 3. num. 11. & in 2. vol. & consi. 169. viso themate. in fin. ibidem & Hippo. in l. qui falsam. nu. 91. ff. de fal. Caro. Ruinus cons. 26. videtur. col. pen. nu. 21. in 3. vol.

Intellectus ad legem superuacuum.

4 Præterea in dicta l. superuacuum. dicitur dari quadriennium ad interponendam contestationem, finiendamq; litem. Et sic intra illud quadriennium debet lis contestari, & finiri, & iurium interpretes super hoc valde laborarunt. Sed aduerte in illo tex. legendum esse ad interponendum contestationem in eundamq; litem. Et sic dabitur illud quadriennium ad cõtestandam, & ingrediendam litem super hac restitutione, & sic sufficet minorem petiisse restitutionem, & literas presentasse, atque litem contestatam fuisse. Et ita nouiter intelligitur illa lex, quicquid hætenus scripserint doct. Et sic legi in quibusdam antiquis exemplaribus. facit l. 2. ff. de collu. deteg. ibi quinquennium autem non ad perficiendam retractationem, sed ad inchoandam puto præfinitum.

Declaratio de uni. de in integ. resti.

5 Et sic intelligitur cle. vna. de in integ. resti. ibi, iniri debet intra quadriennium continuum, licet ibi corruptè legatur finiri, vt dixi in interpretationibus meis nouis. Ex quo inferuntur causas sequentes. Primo, quod restitutioni petenda est intra quatuor annos, & in eunda atque inchoanda lis à tempore læsionis. & ita seruat praxis quæ est optima iurium interpret. l. per hanc. in fin. ibi, plenior subueniat veritatis lumine. C. de tempo. appel. & ibi Sali. ad hoc expendit illum tex.

Quatuor causas restitutionis impetrande, & decidende.

6 Secundus casus est, vt lis inita & inchoata super restitutione de iure finiri debeat. iuxta l. proponendum. C. de iudi. quæ tamen lex non seruat in regno quoad hoc. vt scripsi in proœm. ordina. in primo Tomo.

7 Tertius casus est, vt in integrum temporis restitutione illud tantum restituatur tempus, in quo aliquis læsus fuit, & sic intelligitur dicta clemen. & in restitutione rei res ipsa cum fructibus, vt fuit dictum in definitione superius: vnde si per quadriennium quo quispiam petere restitutionem debebat, fuit ab hostibus captus, & detentus per annum, ad illum annum restituatur. l. sed & si per prætorem. §. quoties. ff. ex quib. caus. maior.

8 Quartus casus est, non solum minores intra quadriennium illud restitui possunt, verum etiam successores illius. l. minor autem magistratus. in fin. cum. l. seq. ff. de minor. etiam maiorum successores. l. non solum. de integ. resti. & superius dictum fuit.

9 Igitur ex præmissis incertum erat, quando curreret tempus, quia minores semper dicebant se ignorasse læsionem: & post centum annos aliquando restitutionem petebant. ideo hic statuit tempus trigintaquinque annorum minoribus ad petendam restitutionem, & postea audiri prohibet, siue ipsi se læsos esse sciuerint, siue ignorauerint: quia imputetur eis cur intra illud tempus non viderint, & non perquisierint. & ad hoc facta est hæc constitutio taxans ætatem, & non scientiam. Quicumque igitur minor peruenit ad ætatem legitimam, debet de suo iure inquirere, omniaque sua perlegere documenta, & sui prædecessoris processus, si quos habebat cum petitorum consilio videre, & inuentarium bonorum ac alia. & an habeat illa bona in inuentario conscripta, & fideles consultores adhibere, & sic debet quilibet si sibi sapit, facere, ne postea ferò sapiant Phryges, vt adagio dicitur.

Cautela pro maioribus factis.

10 Idem in ipsius hærede, successore, & fideiussore, vt possint petere restitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludantur. Nam cum persona minoris excludatur, ergo &

12 Et hæc ordinatio non extenditur ad præterita, sed futuris dat formam negociis. l. leges. C. de legib. c. fi. de consti. nec etiam extenditur ad causas cõceptas per appellationem. cle. dispendiosam. in fin. de iudic. cum hoc non dicatur hic.

13 Si tamen quis fuerit læsus ante hanc ordinationem, & postea ordinatio fuerit publicata, poterit minor restitui intra tempus hinc præstitutum: vt in l. 3. §. scio. ff. de minorib.

14 Item si minor fuerit læsus in iudicio possessorio, restitutionem petet. per tex. in c. cum non liceat. de præscript. & ibi Bald. ad hoc no. idem firmat Bal. in l. si. C. qui legit. perso. sequitur Matth. de Afflictis in constit. Neapol. rub. de resti. in inte. lib. 2. nu. 4. ergo procedet iste tex. & in possessorio, & in petitorio, cum indistinctè loquatur. arg. l. de precio. ff. de publ. in rem actio.

Ordonnons qu' apres l' aage de trente cinq ans parfait, & accompli.

GLOSSA II.

15 Equiritur ergo tempus completum, ad hoc vt minor à restitutione petenda excludatur. l. denique. §. primo. ff. de minorib. facit ea. cum in cunctis. in princip. de electio. quia hoc exprimitur. Aliquando tamen sufficit incceptum, vbi hoc expressim scribitur. vt in l. qua ætate. ff. de testa. & in dicto capit. cum in cunctis. §. inferiora, & sic post triginta quinque annos completos non poterit minor petere restitutionem beneficio minoris ætatis in hoc Francia Regno. Si tamen quis impetrauerit intra 35. annos literas, & inierit litem, poterit illam prosequi: diuersum est, si tantum impetrauerit literas, quia duo copulatiuè requiruntur in l. superuacuum. de temp. in integ. resti. peten. videlicet vt contestetur lis, & inita sit. cum iste text. in vno corrigat, videlicet in tempore, ergo in alio non videtur corrigere. arg. l. cum prætor. ff. de iudic. cap. nonne. de præsump. Sed vix praxis excluderet istum post impetrationem intra tempus factam ex æquitate, si allegaret causam quare non esset prosecutus. & illa causa esset iusta. Et per istum tex. cessant difficultates positæ in l. ea quæ. C. de temporib. in integ. resti. petend. vbi gloss. & doct. dicunt, quod masculus qui veniam ætatis petiit, poterit adhuc in integrum restitutionem petere vsque ad annum vtilem computandum à venia ætatis. Idem in femina, idem etiam est, quando lex, vel consuetudo taxat legitimam ætatem, vt coniugatus post vigesimum annum habeatur pro maiore: tunc ille debet intra quadriennium à tempore quo reputatur maior computandum petere restitutionem, & postea non auditur: quia illa ætas taxata est loco ætatis legitimæ, videlicet viginti quinque annorum. quod not. & sequitur. Matth. de Afflictis in constitu. Neapolit. rub. de resti. minor. col. 3. hic tamen videmus taxatum esse tempus trigintaquinque annorum, siue taxatum fuerit tempus ex consuetudine antea, siue petierint veniam ætatis, & sic cessant illæ difficultates, siue habeatur ante pro maiore, siue non, semper his casibus habebit locum iste text. vt intra trigintaquinque annos quis restitutionem petere possit beneficio ætatis, quod est notandum.

Tempus trigintaquinque debet esse completum.

Si consuetudo faciat maiore, quãdo is restitui possit.

16 Verumtamen sicut maior viginti quinque annis non restituitur de his, quæ gessit post viginti quinque annos, licet sit in illo quadriennio petendi restitutionem, sic non restituetur coniugatus ab eo tempore quo per consuetudinem sit maior, & ita docent Paul. & Iacob. in dicta l. ea quæ. Ego tamen vidi sæpius literas restitutionis istis concedi, etiam de his quæ gesserant postquam facti erant maiores fidei, & sic etiam consuluit Pau. Castren. consil. 161. non est dubium. col. 2. in 2. volu. quia licet consuetudo faciat eum maiorem, & contractum ab eo factum validum, tamen non excludet restitutionem, si intra viginti quinque annos factus sit. glo. in l. 1. C. si de momen. possess. fuer. appel. vnde cum hic sit taxatum tempus minoribus, & nihil dictum sit de maioribus læsis reipublicæ causa absentibus, vel alia probabili ex causa. ideo maiores poterunt petere in integrum restitutionem intra quadriennium, computandum à die quo læsi fuerunt, & læsos se sciuerint, vt dictum fuit supra. nam quod non mutatur, cur stare prohibetur? l. præcipimus. in fin. C. de appellatio.

Facti maiores fidei restituantur.

Ne pourra pour le regard du privilege.

GLOSSA III.

17 Cce quod vocat hic priuilegium minoris, seu fauorem, sic iurifconsul. dicit beneficium ætatis. in l. Iulianus. ff. de in integ. resti. & in l. ait prætor. §. pen. & l. præses. de mino. & interdum ætatis excusationem. in l. auxilium. in fi. ff. de min. & priuilegium restitutionis. in l. item. hi. ff. ex quib. cau. maio.

Priuilegium minoris ætatis vocatur beneficium.

18 Beneficium restitutionis. in l. cum mandato. & l. præses. ff. de minorib. eò quod benefaciat minoribus eos in integrum restituendo, & ab omni iniquitate in eos commissa eos protegat.

19 Ponderanda est dictio ne pourra, non poterit, quæ importat necessitatem, vt necesse sit minori quiescere à persecutione post trigintaquinque annos. per glo. in cap. primo. de regu. iur. in sexto. & ibi addidi.

20 Idem in ipsius hærede, successore, & fideiussore, vt possint petere restitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludantur. Nam cum persona minoris excludatur, ergo &

Intra 35. annos successores

for minoris, vel fideiussor an restituatur.

Quibus casibus fideiussor minoris resti.

successoris, & fideiussoris. l. 1. & per totum. C. de fideiussor. minor. vbi datur regula, quod restitutio minoris non prodest fideiussori, & quamuis minor restitutus sit aduersus principalem, tamen cogitur fideiussor solvere: & postea ager contra minorem, nisi minor contra fideiussorem etiam restituatur. dicta l. si. ibidem.

5 Limitatur non procedere, quando fideiussor pro re minoris stipularetur, & fideiuberet, utpote si minor rem vendat, in qua est deceptus. si aliquis fideiussor pro eo, illi fideiussori succurreretur post minoris restitutionem. Idem si fideiussor. l. 2. ff. de administr. tuto. l. exceptiones, quae personae. in si. ff. de exceptio. quia in hoc potest etiam maior decipi, videlicet in rei valore. tex. in l. quisquis. C. de rescin. vendi. Nam saepe de facultatibus suis amplius quam in his est sperant homines: §. in fraudem. quib. ex cau. manumitte. non licet. in insti.

6 Secundo limitatur, quando fideiussor sciisset illum contrahentem minorem, & creditorem nolentem cum minore contrahere, nisi iste fideiussisset, tunc his duobus interuenientibus non debet fideiussori succurri in necem creditoris. l. in causa. i. ff. de mino. quia postquam creditor non esset cum minore contracturus, & fideiussor obtentus cum eo contraxit, tunc non succurreretur ipsi fideiussori: imò si ipse velit agere postea actione mandati contra minorem, is poterit restitui, nec tenebitur quicquam solvere fideiussori. dicta l. in causa, quia in fideiussore videtur quidam dolus, ut ex sua fideiussione adstringat minorem, quia alias non teneretur, & promittens pro illo videtur donare. l. si pupillus. ff. de arbi. tanquam si consumpturo traderet. l. si quis cum sciret. ff. pro emptore, & ad hoc cauti debent esse, qui promittunt pro istis iuuenibus stolidis.

7 Tertio non procedit, quando fideiussor successisset minori intra tempora restitutionis decedenti. per tex. in l. stichum. §. quod vulgo. ff. de solu. Nam eo ipso quod fideiussor succedit debitori, extinguitur obligatio fideiussoria, ut ibi ergo poterit ratione minoris, qui successit, in integrum restitutionem petere: ut probant doct. in l. debitori. C. de pact.

8 Quarto non habet locum, quando dolus in contractu interuenisset, tunc fideiussor etiam ex persona sua de dolo agere poterit. l. 2. C. de fideiussor. minor. quia tantum fideiussor prohibetur agere ratione aetatis, non alia ex causa, ut pote si deceptus fuerit minor ultra dimidiam, vel dolo, aut metu inductus, & tunc minoris restitutio etiam fideiussori proderit. nec est opus fideiussori impetrare literas rescissionis, si minor eas impetret, alioqui contra glo. in dicta l. 2. vbi iuris interpretes.

9 Quinto, quando restitutio nullum esset allatura commodum minori, si restitutio sua non proderet fideiussori, tunc restitutio proderit fideiussori: alioqui esset minori inutilis, ut not. Bar. in l. cum filius. §. 1. ff. de ver. obli. Jacob. expressè in dicta l. 2. C. de fideiussor. minor.

10 Sexto, non procedit quando minor esset necessarius defensor fideiussoris, tunc restitutio etiam fideiussori proderit. l. minor. ff. de procur. Doct. in l. stichum. §. quod vulgo. ff. de solu. & in l. 1. r. de fideiussor. minor.

11 Septimo, quando creditor posset habere regressum contra alium, quam fideiussorem, tunc minoris restitutio proderit fideiussori, cum creditoris non interfit à quo consequatur. Jacob. in dicta l. 1. per l. minor. ff. de procurat. l. 2. de administr. tuto.

12 Intellige praedicta, quod in quibus casibus fideiussori subuenitur, intelligitur si minor restitutionem petat: alioqui ante non est danda exceptio fideiussori. l. exceptiones, quae personae. ff. de excep. Nam cum minor restitutus non est, non potest fideiussor, qui dicitur accessorius infringere principale. Sed e contrario sic. per l. cum principalis. ff. de regu. iur. vide Hippo. in tract. de fideiussor. quaest. 36. nu. 267. cum seq.

13 Et notandum est, quod si aliquo casu concurreret aequitas, tunc poterit fideiussor implorare officium iudicis ad obtinendum exceptionem, quae principali competit, licet de iure non competere fideiussori, & sibi debet concedi. nam qui non potest exceptionem opponere, iudicis officium postulare potest. l. planè. vbi Barto. & alij. ff. de peti. haeredi. & l. si. ibidem. Iaf. in l. 1. col. 6. num. 9. ff. de iurisd. omn. iudi. Hippol. Marfil. in rub. de fideiussor. q. 36. nu. 278. vbi alia videri possunt.

14 Videndum est, an hoc beneficium restitutionis sit personale realeve sit, & quidam reale esse putant, quod ad successores transcat. l. non solum. ff. de resti. in integ. Ego verò puo esse personale. arg. l. quia tale. ff. sol. matr. & l. exceptiones, quae personae. de exceptio. l. 1. vbi Areti. C. de fideiussor. minor.

15 Nec obest, quod haeredi vel successoribus detur, quia ob hoc non desinit esse personale: nam haeres nomine minoris petit restitutionem, non suo nomine, & censetur vna persona cum defuncto. in authen. de iur. iuran. à morien. praest. col. 3. ob id non dicitur minus esse personale, quia non competit nisi personae minoris, quam successor representat. Ideo non excluditur, quare non potest reale, nec mixtum vocari, ut dicunt quidam in l. Marcellus. ff. de fideiussor. & Mauri. in tract. de restitui. parte 1. c. 13. putat reale esse, quod alienum esse à iure videtis: alioqui concomitaretur rem, & rei nomine daretur, quod non est verum, sed tantum personae minoris. Et eius successor non excluditur nomine minoris: quia eadem persona censetur esse, & non alius: & quia nomine minoris petit, verum tamen interdum restitutio in rem datur minori. per l. in causa. §. interdum. ff. de minorib. & supra. quaest. 7. diximus, quando restitutio dari possit contra rei possessorem, & contra tertium, sed est personale: quia soli personae minoris datur. Vel si cedatur, cessionarius nomine minoris agit. l. non solum. ff. de minorib.

An restitutio sit personalis an realis.

GLOSSA IIII.

Auetur ergo minoribus: ut dicit text. in l. 3. §. praeterea. ff. de suspect. tutor. ibi, quod fauore pupillorum accipiendum est. & sic aetas quaedam priuilegia, & quibusdam tribuit fauores. l. aetatem. ff. de censib. Ideo videamus ea in primis quis minor dicatur, & text. in cap. in praesentia. de proba. dicit duobus modis minorem dici. Primò, quando est minor 14. annis. Secundo, quando est minor 25. annis. Et sic quis simulatque natus est.

2 Imò etiam posthumus quoad hoc aetatis beneficium, minor dici potest, ut inferius videbitur, sed minor ad contrahendum matrimonium, vel ad testandum, vel ad religionem profitendum, dicitur quis vsque ad 14. annos. l. qua aetate. ff. de testa. §. 1. de nupt. in insti. & idè in professione facièda. c. beneficium. de regula. in 6. & minor intra pubertatem quoad adulterium. l. si minor. ff. de adulte. glo. no. in c. ficur. 27. q. 1. sed quoad hanc materiam dicitur minor à tempore, quo est conceptus, vel saltem natus, & nota in quibus fauoret minoribus frequentius.

3 Primum ergo priuilegium est, quod iudex motu proprio non petenti pupillo restitutionem in integrum concedere, (si videat expedire) potest, teste Roma. singu. 456. quod iudex. sed hodie cum nullus iudex in Francia sine literis regis restituat, hoc saltem in curia suprema procedet, quae sine literis restitutionem concedit, sed petente minore, vel curatore pro eo, seu aliquo consanguineo vel curatore. l. praefecti. ff. de minorib.

4 Secundum est, quod iudex ex officio aduocatum & procuratorem minori dabit. l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offi. proconsul. etiam gratis & sine sumptibus aduocatus seruiet, aliàs ab officio aduocatus repelli poterit. teste Guido. Papæ in decis. Delphi. quaestio. 561. si quis contra: quod non seruant quidam aduocati rapaces.

5 Tertium, minori plus tempore petenti succurritur, ut induciae contra eum duplicari non debeant, teste Panor. in c. vnic. nu. 10. de plus petit. hodie non duplicantur induciae, sed reus absoluitur cum expensis, salua facultate actori: ut possit reum tempore debito conuenire. ut scripsi in proemio ordi. in 1. Tomo.

6 Quartum, quilibet pro minore comparere potest, & opponere, etiam si sit foemina. casus singu. secundum Barto. ibi. & Areti in l. 2. in si. C. de nego. gest. & tunc iudex opponentem pro minore solet si sit habilis, creare curatorem, ut illum defendat.

7 Quintum, licet quis non admittatur ad excipiendum, vel probandum, quod sua non interest, tamen hoc non procedit fauore minoris. tex. in l. contra impuberes. C. de nego. gest. quem sing. dicit Alex. in Lille à quo. §. 1. ff. ad Trebel. not. 1. & Barba. confi. 15. clementissimi. col. 4. in 1. vol.

8 Sextum est, quod pupillus & minor non tenentur ex gestione negociorum, si aliena gesserint negocia, nisi quatenus factus est locupletior. l. si pupilli. ff. de nego. gest. Iaf. in l. videamus. col. 2. ff. de in litem iurand.

9 Septimum, quod redimere negligens captum à Turcis, vel in carcere detentum, debet successione, nisi sit minor 18. annis. authen. si captui. C. de epif. & cle. cui gratia aetatis succurritur, quia quicquid videt ignorat. l. 1. C. de fals. monet.

Octauum, quod pupillus iuramentum sine tutore deferre non potest. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. 1. ff. de iureiur. quia rerum administrandarum ius ei non competit. ut dicit ibi iurif. consul. probat Alex. confi. 6. in 6. vol.

10 Nonum priuilegium est, quod non incurrit periurium, quia nesciens fallere non videtur. l. qui iurasse. in prin. ff. de iureiur. & impuberes nihil scire intelliguntur. l. si. ff. de iuris & facti igno.

11 Decimum, quod si minor rem emerit, quae ab eo cuius sit, licet non denunciauerit, tamen de euictione ager, quia mora re ipsa committitur in eo. l. in minorum. C. in quib. caus. in integr. restitui. non est necesse. Bal. in l. 1. C. de pericu. & commod. rei vend. Anto. de Burgos. in c. fi. de empt. & vendit. diuersum esset in maiore. l. si rem. ff. de euictio.

12 Vndecimum, quod domus illorum impuberum non confiscantur, si quis in illis falsam cuderit monetam, quia quicquid vident ignorare censentur, & sic illud crimen. l. 1. C. de fals. monet.

13 Duodecimum, non punitur lege Cornelia de sicariis, si infans fuerit, & hominem occiderit. l. infans. ff. ad l. Corneli. de sica. quia dolus ab eo abesse videtur c. 1. de delict. puero. qui in lege cornelia exigitur. l. in lege Cornelia. ff. de sica.

14 Decimum tertium, quando diuiduntur bona, in quibus minor habet partem, ipse eligere potest, quam velit partem. c. 1. de paroch. Iaf. in §. quaedam. inst. de actio. & in l. 1. ff. de reb. credi. & istud de consuetudine seruari restatur Guido Papæ. quaestio. 289. in decis. Delph. ego tamen in Francia vidi electionem sorte factam, videlicet ut vnus habeat vnam partem, alter alteram, & si ad minorem sorte peruenerit vna pars, illam accipit, & sic fit apud Paris. Sed poterit minor natus, vbi non est consuetudo sortis eligere, & ut vulgo dicitur offer vn des lots. Ita celsuit Senatus anno 1543. Iunij 16. pro Tristando Fretard contra Renatum Fretard maiorem natu. §.

15 Decimum quartum priuilegium est, quod bona eorum immobilia non possunt absque decreto vendi, vel alienari. l. 1. & per totum. C. de praed. minor. & fuit dictum anno 1509. die 21. Febru. in hoc senatu quod processu pendente minor gauderet bonis possessis, tamen restituta prius pecunia emptori.

Minor duobus modis dicitur.

Priuilegia minorum.

Iudex in Francia motu proprio sine literis regis non restituit.

Iudex ex officio procuratorem & aduocatum dat minori.

Minori plus petenti quomodo succurritur.

Quilibet potest comparere pro minore.

Fauore minoris quilibet opponens admittitur.

Minor ex gestione quatenus locupletior tenetur.

Redimere negligens captum à Turcis priuatur successione nisi sit minor.

Periurium non incurrit minor.

Minori non denunciante litem succurritur.

Pœna falsae monetae fabricatae non tenetur minor.

Pœna legis corneliae minor non tenetur.

Minor in diuisione eligit.

Arestum. Lite pendente minor alienatis gaudet.

Minor qui non potest appellare, reſtituitur.

Religionem egredi poteſt minor, Minor fidelitatem non preſtans non priuatur ſeu do.

Ad bellum minor non cogitur. Non faciens homagium minor ſeudo non priuatur.

Minor a poena falſi priuatur.

Periculo do mini quādo res non perdat.

Generalis derogatio, minoris priuilegia non tollit.

Minor non probas quod ſibi utile eſt reſtituitur.

Compromittens minor reſtit. Minor fidelitatem iubens reſtit.

Aduerſus hereditatem damnosam aditam minor reſtit.

Sententia contra minorem in defenſum nulla, cui fieri intentio debet.

Aduerſus iuratum contraſtitutum minor. In dote conſtituta a tutore minor reſtit.

16 Decimum quintum in caſibus in quibus minor non poteſt appellare, poteſt in integ. reſtitutio. implorare gl.no. in l. i. C. ſi de momenta poſſeſ. fuer. appell. facit glo. in l. & ſi ſine. §. ſi. ff. de minor. Alex. conſi. 80. in 7. vol.

17 Decimum ſextum, quod poſt annum egredi poterit religionem. c. 1. de regu. in 6. quando non obtinebat decimum quartum annum eo tempore, quo eſt egreſſus. c. beneficium. de regu. in 6. quia non poteſt approbare, quod facere non poteſt, nec profiteri.

18 Decimum ſeptimum, quod licet minor fidelitatem non preſtiterit, & non iurauerit domino, tamen feudum non perdit. c. 1. §. ſi minori. & §. ſi quis deceſſerit. ſi de feud. contentio ſit inter dom. & agnat. vaffal.

19 Decimum octauum, ſi per regem mandetur, vt de qualibet domo vnus ad pugnam accedat, non arctatur minor decem & octo annorum. c. vno. in verb. à decimo octauo. de pace iuramen. firmand. Bened. in verb. adiecta. col. 2. in repet. c. Rainutius. de teſtamen.

20 Decimum nonum, non perdit feudum, licet homagium intra annum non fecerit. §. pretereà. de prohib. feud. alienat. per Frederi. nec emphiteoſim amittit, ſi intra triennium non ſoluerit penſionem. per l. 2. C. de iur. emphiteo. vbi Iaſ. nu. 16. ita concludit & Guido Papæ. in decif. Delph. quaſt. 435. vtrum contra pupillum. facit tex. & ibi doct. in c. ſi. de in integ. reſtitu.

21 Vigefimum priuilegium eſt, minor non punitur poena falſi. l. impubere. ff. de falſ. tex. tamen in c. 1. de delict. puer. dicit omne crimen cadere poſſe in puerum doli capace, excepto delicto carnis, tamen in omnibus ferè poenalibus iudiciis ætati & imprudentiæ ſuccurritur. l. ferè. ff. de regu. iur. vbi Pirrhus dicit ſe viſiſſe impuberes per latera ſuſpendi, & maiores per colla ſtrâgulari, prout etiam ego vidi in hac ciuitate Pariſ. & Tholoſana.

22 Vigefimum primum eſt, ſtante ſtatu quod contractus inuitus à minore ſit nullus non ſeruata ſolennitate dicti ſtatuti, ſi minor contraxerit non ſeruata ſolennitate, & tradiderit rem, quamuis minor remaneat dominus, ſi tamen res pereat, non peribit periculo minoris, quia non remanet dominus de iure communi, ſed de iure ſpeciali, & tunc res non perit periculo domini. gloſ. ſingul. in l. non omnis. §. 1. in glo. 1. ff. ſi cer. pcta. Iaſ. in l. 1. nu. 16. C. de iure emphit. Bauer. in §. ſed ſi inſtituto. col. penul. de vulg. quod eſt notandum ad limitationem l. pignus. C. de pignor. actio.

23 Vigefimum ſecundum, in generali excluſione & derogatione priuilegiorum pertrahit beneficio reſtitutionis minoribus competenti cenſetur derogatum. glo. ſing. in l. poſtquam liti. C. de pact. quam ad hoc not. Bened. in repe. c. Raynutius. in verb. mortuo. 2. nu. 180. de teſta. quia beneficium reſtitutionis requirit ſpeciale derogationem. l. illud. §. ſi. cum l. ſeq. ff. de minor. ſic conſultit Signo. conſi. 234. in quaſtione. & Iaſ. conſi. 38. col. 2. vol. 3. Hippoly. in rub. ff. de fideiuſſo. num. 282. vide Ioan. de Platea in l. ſi. C. de fide inſtru. & iure haſtæ falſal. lib. 10. & Bal. conſi. 236. vol. 1. & Aretin. in c. 2. col. vlt. de probat.

24 Vigefimum tertium, ſi minor omiſerit probare id, quod ſibi utile erat, reſtituitur. l. minor autem. §. 1. & l. minor. 25. annis omiſſam. ff. de minor. Specu. in titul. de reſti. in integ. §. 1. verſi. illud quoque. vt ſuperius ſcripſi.

25 Vigefimum quartum, ſi minor voluntariè compromiſerit, vbi ſibi non erat utile compromitti, reſtitui poteſt. l. ſi minor. §. minores. ff. de minor. Bal. in l. non videtur. C. de reſti. in integ. Alex. conſi. vlt. in 6. vol. & ſuperius docui.

26 Vigefimum quintum, reſtituitur minor, quando fideiuſſit. l. ait prætor. §. non ſolum. ff. de minorib. & l. de die. qui ſatid. cogant. niſi pro ſuo procuratore. Specul. in titul. de reſti. in integ. §. primo. in prin.

27 Vigefimum ſextum, quando hereditatem adiuit damnosam, etiam reſtitui ſolet. d. §. non ſolum. 2. & quamuis interdum in integ. reſtituitur, actionis ipſo iure competat etiam ſine reſtitutione, vt in actione de dolo, & quod metus cauſa, tamen reſtitutio quæ competit officio iudicis, non datur niſi quis fuerit reſtitutus. vt pulchre ſcribit Bar. in l. exceptiones, quæ perſonæ. ff. de exceptio. hodie tamen in Francia in Forenſi iudicio non fit differentia, nam nulla ferè reſtitutio datur, niſi à principe impetretur, & per literas Regias. vnde text. in d. l. exceptiones. in fin. dicit, nec ipſe antè habeat auxilium, quam reſtitutus fuerit, quod notes in practica.

28 Vigefimum ſeptimum, ſententia lata contra minorem in defenſum eſt ipſo iure nulla. l. ſi præſes. C. quomo. & quand. iudex. l. contra pupillum. ff. de re iudic. & ſi appellatum fuerit, intimari debet tutori, non pupillo. l. 2. C. qui legit. perf. Bar. in l. 1. §. ſufficit. ff. de adminiſt. tutor.

29 Vigefimum octauum eſt, quod vbi etiam iuramentum interuenierit, reſtituitur minor. Bal. in §. item ſacramenta. de pace iuramen. firman. vbi dicit quendam præſumi tacitum & velatum metum, conſyderata qualitate perſonæ, ideo reſutationes factæ à minoribus ita ſunt validæ, ſi nec metus, nec fraus interuenierit, vnde boni præſides faciunt talia iuramenta remitti etiam per capturam perſonæ. arg. l. illicitas. ff. de offi. præſid. Barba. conſi. 6. illud. col. 8. in 4. vol. hodie per literas habita iuramenti diſpenſatione illis ſuccurri ſolet.

30 Vigefimum nonum, ſi tutor conſtituerit maiorem dotem quam debebat, vel voluit quod dos conſtituta naturam mobilium ſortiretur, tunc minor reſtitui poterit. l. ſiue generalis. ff. de iure dotium. l. 1. C. ſi aduer. dotem reſtitu. poſtul. & poterit reſtitui, etiam ſi in literis taceat conſanguineos conſenſiſſe. l. tranſactione. C. de tranſact. quæ tollit præſumptionem merus, ſed nõ quod ſi læſus fuerit minor, quin reſtitui poſſit non obſtante amicorum præſentia.

31 † Si tamen ſtatutum requirat conſenſum conſanguineorum, & ipſi nolint conſentire, aut diſcordent, iudex ſupplebit. per l. bonorum. C. qui admitti. l. ſi cum dorem. §. eo autem tempore. vbi Bar. & doct. ff. ſolut. mari. Iaſ. in l. cum ſpecialis. col. 3. C. de iudi. & ſi diſſentiant conſanguinei in locanda puella nuptui, tunc ſupplicatio datur iudici, vt conſanguinei recuſantes dicant cauſam coram iudice ordinario, & iudex poſtea decernet, vel citabuntur diſſentientes coram ordinario dicturi contraditionis cauſam, quam ſi iudex iuſtam inuenierit, matrimonium non fiet. ſi autem cauſa friuola viderit, declarabit matrimonium poſſe perfici ad voluntatem & conſenſum aliorum conſanguineorum, non autem appellabitur à contraditione illorum conſanguineorum. prout docet Bar. quem alij ſequuntur. in l. vlt. in ſi. ff. de appel. recipien.

32 Trigefimum priuilegium minoris eſt, quando agitur de hereditate contra minorem, cauſa dormiet donec dicti minores peruenerint ad legitimam ætatem. l. 1. C. de Carb. edict. quia per coluſionem bonis interim priuari poſſent. Et hoc fuit ſæpius ſeruatum in curia, vt in regiſtris curiæ notatum eſt; Philippus tamen Valeſus tunc Rex Francia, hoc ius reuocauit, volens cauſam interim agitari poſſe, hoc conſtituit anno 1333. in alijs etiam multis caſibus minoribus ſubueniri ſolet, & regulariter vbi eſt læſus, vt ſuperius dictum fuit artic. i. vbi ſcripſi quosdam caſus, in quibus reſtitutionem vix petit.

33 Sunt tamen ipſi minores in multis deterioris conditionis, quam maiores, quia non poſſunt habere beneficia. c. ſuper inordinata. de præben. ſaltem curata. c. ſuper eo. de reſcri. in 6. c. indecorum. de ætat. plenè in quacunque ætate ſcripſi in tract. de paciſ. poſ. in 4. limita. Secundò, ad ordines non aſſumuntur. cle. ſi. de ætat. & qualit. Tertio, non poſſunt eligere, nec eligi. c. ex eo. de elec. in 6. Mandago. in tract. de elec. c. 7. Quarto, non poteſt minor 20. annis eſſe iudex delegatus Papæ. c. cum vigefimum. de offi. deleg. l. cum prætor. ff. de iudi. vnde ad rem publicam adminiſtrandam ante 25. annum, vel ad munera, quæ non ſunt patrimoniij, vel honores admitti minores non oportet. Minores denique nec decuriones creantur, vel creati ſuffragium in curia ferunt. l. ad rem publicam. ff. de muner. & honor. Quintò, minor 17. annorum prohibetur eſſe aduocatus. l. 1. §. pueritiam. ff. de poſtulan. Sextò, procurator non erit ante 18. annum. c. qui generaliter de procurat. in 6. Septimò, nec poterit eſſe notarius. l. impubere. ff. de falſ. Octauò, doctòr eſſe ante 18. annos prohibetur. d. §. pueritiam. Nonò, nec protonotarius. Bened. in repe. cap. Raynutius. in verb. adiecta. num. 13. de teſtam. vbi dicit ſtatutum eſſe per Paul. ſecundum, quod nullus fieret protonotarius, niſi vigefimum peregiſſet annum, aut ſi eſſet de ſublimioribus, vel filiis, aut nepotibus principum, ſaltem decimus ſextus exigeretur annus. Decimò minores non poſſunt eſſe conſiliarij. Chaffa. in conſuetud. Burg. in verb. ordonne à ſix. facit tex. in dicta l. ad rem publicam. ff. de munerib. & honor. Hodie eſt ſtatutum vt ante 30. annos regium ſenatoris officium quis non ſubeat. vt patet in titulo. de la cour de Parlement, in fin. Vndecimò, nec teſtis erit. inſti. de teſtamen. in princip. & l. 3. §. lege Julia. ff. de teſtib. Duodecimò, non poteſt teſtari ante quatuordecim annos. l. qua ætate. ff. de teſtamen. alia prohibita minoribus congerit Bertach. in tract. de epiſcop. libr. 2. quaſt. 31. & ferè in alijs in quibus mulieres ſunt deterioris conditionis, de quibus. in l. multis. ff. de ſtat. homi. doct. in l. 2. de regulis iuris. Et in quibus ætas conſideretur docet Ioan. de Turre Cremata in cap. tanta col. 1. 86. diſt. Et quamuis pupillus & adultus regulariter æquiparentur, l. ſi curatorem. C. de in integ. reſtit. & ſunt in priuilegijs, tamen in multis differunt. Primò in citationibus. l. 1. ff. de adm. tuto. Secundò tutores inuiti niſi excuſentur, ſuſcipiunt tutelam. l. 2. ff. de tutel. l. nec non. de tuto. & curat. Curatores verò adulti volentes, §. item inuiti. inſtit. de cura.

Tertio pupilli non faciunt teſtamentum, adulti ſic. l. qua ætate. ff. de reſta. l. ſi filius. ſi. ibidem. §. prætereà. quibus non eſt permiſſum facere teſta. adultus etiam ſine curatore teſtatur. l. Aurelius. §. Caius. ff. de libera. lega.

Quarto pupillus non reſtituit hereditatem ſuo tutori eo authore, ſed adultus ſic, quia non eſt in eo authoritas neceſſaria. l. 1. §. ſuit quaſitum. ff. ad Trebel.

Quinto impubes in litem iurare non poteſt, adoleſcens contra in l. videamus. ff. de in litè iuran. Sextò contra impuberes dormit præſcriptio 30. annorum. l. ſicut. C. de præſcrip. 30. anno. ſed contra adultos currit, licet reſtitui poſſit. l. ſin. C. in quibus cauſis in integ. reſt. non eſt neceſſe. l. etiam. C. de minor. latè Ioan. Franciſ. in trac. de præſcrip. in prima parte ſextæ partis in 23. caſu.

Septimò ſolus tutor deſert iuramentum, quando pupillus eſt infans, ſed adultus cum curatoris auctoritate. l. iuſiurandum quod. §. 1. ff. de iure iuran.

Octauò contractus impuberis non firmatur iuramento, quia non habet iudicem. authen. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vendit.

Nonò differunt in caſu. l. actu. §. fin. ff. de re iud.

Decimò, in l. certum. §. in pupillo. ff. de confeſſis.

Vndecimò, in l. Lucius. ff. de manuſſ. teſta.

Duodecimo, in l. ſi ſeruus decem. ff. de ſolut.

Plus deduire, ne pour ſuivre la caſſation de ſdits contractz.

GLOSSA V.

B C C E quod minores non poſſunt in hoc regno annullationem ſeu caſſationem contractus petere, nec proſequi poſt trigintaquinque annos completos: etiam ſi impetrauerint à

Index ſubplet conſenſum conſanguineorum.

Aduerſus diſſentientes conſanguineos quomodo procedatur.

Cauſa de hereditate dormit contra minorem.

In quibus caſibus minores ſunt deterioris conditionis, quam maiores.

Minor non admittitur ad electionem, ad ordines, nec eſt iudex delegatus nec ad adminiſtrationem rei publicæ.

Minor qua ætate poteſt eſſe aduocatus, procurator, notarius, doctòr, protonotarius, conſiliarius.

Littere con- tra ordina- tiones non valent.

runt à Rege, non valebunt littere, vt Ioan. Gallus testatur in arestis suis. quaestio. 115. quia littere secundum eum contra ordinationes non valent. vt scripsi in §. i. rubr. de firma & irreuocab. concord. stabilit. in concord. & hoc verum si pars opponat, alioqui contra. l. petenda. C. de tempo. in integ. restit. petend. doct. in l. properandum. C. de iudic. quilibet enim potest renunciare iuri pro se introducto. l. penulti. C. de pact. c. si diligenti. de foro competen. scripsi in tract. de rescif. contract. glo. 19. & in rub. de mercator. minutatim vendentibus. in glo. vlti. ibi vide.

Cõfirmatio contractus uel actus potest post 35 ann.

2 Vnde cum hic tex. prohibeat minoribus prosequi cassationem & annullationem contractus, non tamen prohibet petere contractus seu actus confirmationem, si forte pars veller allegare contractum nullum, vt pote sine curatore factum, poterit hic factus maior petere contractus confirmationem, etiam post. 35. annos sumendo argu. à contrario, quod obtinet. in l. i. ff. de offi. eius, tum etiam quod hic non prohibeatur, & hoc est partim introductum in fauorem minoris, & sic in eius lationem conuerti non debet. l. quod fauore. C. de legib.

An ordinat. hæc locū habeat in distractione & distractib.

3 Sed dubitari potest, an hic tex. loquens in contractibus, habeat locum in transactione & distractibus, quod non videtur, quia non est contractus. l. labeo. 2. §. i. ff. de ver. signi. Tamen verba sequentia, vt etiam in distractibus procedat innuere videntur, dum tex. generaliter loquitur, quod minor non poterit persequi ratione læsionis, circunventionis, seu deceptionis, ergo vbiunque prærenditur læsio à minore, debet eam persequi intra 35. annos. sed in transactione prærenditur læsio, ergo cassationem illius prosequi debet intra 35. annos. Item quia largè contractus nomine venit distractus, quando in vtroque est eadem ratio. saltem quod in vno statutum est, ad alium extenditur. vt plenè docui in d. l. labeo. §. contractum. Et quia hic tex. fuit ad euitandum opiniones factus, quæ ita erant in transactione, sicut & in contractibus, ergo in illa habebit locum ordinatio, vnde minor læsus in transactione, quæ est distractus, debet agere, & prosequi causam restitutionis, & cassationis dictæ transactionis intra trigessimum quintum annum: alioqui postea non audiretur, quia hic dicit non audiendum per viam restitutionis, nec releuari posse, nec per nullitatem ratione minoris ætatis: ergo nullo modo, quia omnes ferè modi restitutionis conceduntur, & comprehenduntur sub hjs, & ita seruantur curiæ Franciæ. vide quæ dixi in tract. de rescif. contract. in glo. contract. & seq.

Decem anni rescisionis à quo tempore currant.

4 Etiam si minor iusto fuerit impedimento detentus debet agere intra hos trigintaquinque annos hic statutos, quia hic prolongauit tempus, vt omne impedimentum tolleret, & sic mihi aliàs respon. Dom. Poyerus esse intelligendam ordinationem: imputari enim aiebat debere tali, qui intra illud tempus non egit, qui saltem intra illud tempus litem non est contestatus, dicit text. in l. fin. C. de temporib. in integ. restit. petend. Et sic non deducetur absentia, seu tempus infirmitatis, vel alia iusta causa, quamuis in quadriennio secus esset. l. fin. C. de temporib. in integ. restit. petend. si tamen esset toto illo decennio impeditus, ex bono & æquo restituereetur.

Persequi quid sit.

5 Ideo decem anni rescisionis contractuum incipient currere post istum 35. annum, quia illo tempore contractus est perfectus, vt scripsi in tract. de rescif. contract. glo. 21. vnde si minor beneficio ætatis non egerit intra hoc tempus, poterit sicut maior intra alios decem annos contractum, vel alium actum doli, vel metus ratione, seu deceptionis vltra medium, vel impedimenti rescindi petere, nec debet aduersus minores obseruari, quod pro ipsis excogitatum est. l. 3. §. duæ causæ. in ff. de carbo. edic. quia non debent esse deterioris conditionis in casibus à iure non expressis, quam maiores. & hic tex. permittit minori, vt agat tanquam maior, quod nunquam posset facere, si decem anni comprehenderentur in 35. annis. ideo hoc tempus 35. annorum non comprehendit tempus decem annorum. vt probat tex. in authen. si tamè. C. de temporib. appel. cle. quamdiu. de appella. & quæ ad augmentum inducta sunt, non debent ad diminutionem cedere. l. legata. ff. de leg. i. sed istud tempus est inductum ad augmentum, vt patet, ergo nõ inducet diminutionem, videlicet quod minori diminuantur decem anni rescisionis dati maioribus, etiam frustra iste tex. permetteret minoribus agere, sicut maioribus, si intellexisset quod decem anni dati maioribus essent finiti per istos 35. annos, & quod non computentur, est text. valde accommodus in l. 2. ff. de colluf. detegend. Et abbreviatio temporis decennij est contra ius, vt dixi, ergo extendi non debet ad casus non expressos, vt scripsi in d. titul. de rescifio. contrac. & quia hic excipit posse agi post istud tempus tanquam maior, ergo post tempus vt exceptio cõtineatur in regula. l. i. ff. de reg. iur. facit tex. in l. i. ibi, ex die missionis. C. de tempo. in integ. rest. petend. & l. ea quæ. ibidem. ibi, sicutibi planè ætas eius cuius retractatur collusio, differendam retractationem in tempus pubertatis, vel alterius rei suadeat, quinquennium non currere dicendum est.

6 Item hic prohibet poursuire, persequi, verbum enim persecutio continet tam actionem, quam officium iudicis. Aded quod prohibitus persequi, non potest agere, nec iudicis officium implorare, & sic nec rescisionem. vt plenè docui in l. actionis verbo. ff. de ver. sig. igitur prohibita est hic omnis persecutio, etiam per viam denunciationis euangelicæ, cum factum hic prohibeatur, videlicet poursuire, quod est notandum, quamuis doc. in c. nouit. de iudi. concludant denunciationem non esse prohibitam, licet agere quis sit prohibitus, tamen persequi plus continet.

7 Nam si ex legis dispositione denegetur auxilium ex quauis causa, tunc denegabitur restitutio in integrum ratione illius clausulæ ex quauis causa. Bart. in l. nemo. C. de tempo. appel. vt refert Areti. consil. 104. breuitas. col. 4. & Carol. Ruynus consil. 123. quia circa. col. 4. nu. 11. in 2. vol.

8 Tamen alij dicunt specialom requiri expressionem ætatis. allegatur Lillud. §. si. cum. l. seq. ff. de minor.

minor. aded quod in generali sermone non videtur comprehensa restitutio minoris. l. 3. ff. rem ratam haber. sic consuluit Signor. consil. 234. in quaest. col. 2. nisi. effusa multitudo clausularum adesset. 9 Animaduertendum est doct. tractare de duplici iudicio, videlicet rescindenti & resciforio, & rescindens est per quod contractus dolo vel metu factus, vel aliàs iniquè conceptus, rescinditur. in l. quod si minor. §. restitutio. ff. de mino. Bar. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. caus. maior.

Iudicium rescindens & resciforium quid.

10 Resciforium est, per quod rescifo contractu vel actu ago ad rei meæ restitutionem. §. rursus. de actio. in inst. vt si minor vendidit rem, in qua fuit læsus, primò petet rescindi venditionem, & hoc erit iudicium rescindens. postea petet rem sibi restitui annullato contractu & rescifo, & resciforia actio non est nomen actionis, sed quædam adiectio, quia rescifo contractu per actionem rei vendicationis ego potero rem meam petere. per totum tit. ff. de rei vendi. Et Rosfred. in tract. libel. in 1. parte rub. de actio in rem resciforia. de hac scribit. Imò dicunt doct. duplicem esse actionem restitutoriam & institoriam, quod non est verum, vt aliàs probaui, in l. verbis legis. ff. de verb. sig. & dixi in meis nouis interpreta. ad d. l. ff. C. de temp. in integ. restit. peten.

An rescindens & resciforium cumulari possint.

11 Dubitat etiam doct. an ista duo possint cumulari, & ex æquitate, & vt breuiter lites finiantur, cumulari posse concludit Guido Papæ decif. 143. an prærendens. post Specu. in tit. de in integ. restit. §. i. vers. sed nunquid in eodem libello. & vt euitetur circuitus. l. dominus. ff. de condi. indeb. & hoc seruari in curiis Franciæ docui in tract. de rescif. contract. in glo. 21. superius.

12 Quod limitatur non procedere, quado iudicium rescindens sufficiebat, vt si minor rem vendidit, in qua fuit læsus, si ab eo res petatur, poterit iudicium rescindens intentare, ac literas impetrare, vt illa venditio rescindatur, & vt ipse à rei petitione absoluaatur. Probatur in d. §. sed & quod simpliciter. & Panor. in c. ex literis. de in integ. restit. & sic seruat v fus curiarum Regni Franciæ.

13 Et licet doct. controuertant, an officio iudicis restitutiones petantur, vel per actionem, quod officio iudicis communius est, per l. in causæ. 2. ff. de minor. & in l. quod si minor. §. si. ibidem. Ibi totum illud dependere è prætoris cognitione, nos in Francia Regali officio vtimur, videlicet per literarum impetrationem: alioqui audiri non solent restitutiones in integrum impetrantes.

En demandant, ou en defendant.

GLOSSA VI.

1 **I**T sic neq; tanquam actor, neq; si res petatur ab eo tanquam reus restitutionem petere poterit ætatis beneficio, quauis quæ temporalia ad agendum suat, perpetua sint ad excipienda. l. purè. §. si. ff. de dol. excep. gl. & doc. in c. cū accessissent. de constitutio. & in c. si autem. & c. plerunq; de rescif. Tamè hic etiã præstituit tempus reo, vt nõ possit petere cassari & rescindi contractum ratione minoris ætatis, etiã per viã exceptionis. ideo si petatur a minore reditus post trigintaquinque annos, & ipse dicat in illis se læsū, ob id petit cõtractu rescindi, nõ audietur per hunc tex. si ratione ætatis, secus si doli, vel deceptionis vltra dimidã. vt superius docui.

Excipiendo post tempus non restituitur minor.

2 Tamen intra istud tempus poterit petere restitutionem, etiam si curator interuenerit. l. 2. & 3. C. si tut. vel cura. interue. etiam si pater interposuerit auctoritatem, & concesserit filio suo. l. etiam si à patre. ff. de mino. licet gl. dicat diuersum esse, si à patre læsus sit filius, quia tunc denegaretur restitutio. per l. si. C. qui & aduer. quos. in Francia tamen vidi concedi filiis restitutiones cõtra facta à patribus in fauorem vxoris contra filios, vel in fauorem filiorum secūdi matrimonij, & hoc etiã non negatur in l. si superstitie. ff. de dolo. & in l. 2. C. si aduer. rem iudi. Sed isto casu non allegabatur dulus patris, sed læsio pueri sui facilitate. per d. l. si superstitie. quæ hoc permittit. & Bar. Artic. ac Iaco. in d. l. si. dicunt filium posse petere restitutionem aduersus patrem iure actionis, sed non

Etiã aduersus patrem minor restit.

3 officio iudicis. Nos impetramus literas regias, & sic rescisionem petimus. Nam in d. l. si superstitie, conceditur vt actione in factum possit filius agere aduersus patrem, non actione doli. per l. non debet. ff. de dolo. ne pater infametur, & bonum est, quod restituantur etiam aduersus parentes, quia interdum isti veterani inescati pulchritudine secunda vxoris, cui satisfacere vix possunt, se & suos filios spoliarent, vt has infatiables bestias satiarent.

Hæres non agit cum minor esset exclusus.

4 Item non poterunt etiam hæredes agere, cum minor sit exclusus tempore, & parcius subuenitur heredi quam minori. l. quod si minor. §. Scæuola. ff. de minor. Diuersum esset si minor decedat intra ista tempora 35. ann. quia tunc heredibus etiã maioribus dabitur restitutio nomine minoris intra hoc tempus. l. non solum. ff. de rest. in integ. l. minor autè. §. si. cum. l. seq. ff. de minor. etiam instantia inchoata cum minore ad hæredem transit minoris, & contra hæredem rei. l. si intra. C. de in integ. restit. vide vnum casum in quo hæredi datur restitutio, licet defunctus non potuisset restitui, vt quando in puncto mortis perficitur læsio. l. i. C. de reputa. milit. facit l. Pantonius. ff. de acquir. hæredi.

An minor restit. renūciare & cedere ei possit.

5 Nec poterit etiam minor cedere restitutionis beneficio post hoc tempus, quia nihil ei competit, sed antè sic. per l. si minoris. ff. de administr. tutor. l. quod si minor. in prin. de minor. gl. in c. hinc est. 16. q. 1. Nam quæ transmitti possunt, & cedi. l. vna. C. de priuileg. dotis & Bar. in l. si stipulatus fuerim. de verbo. obliga. Barba. consil. 6. illud nu. 15. & col. eadem in 4. vol.

6 Et potest minor restitutus illi restitutioni renūciare, & ea nõ vt etiã inuito aduersa: io, quauis renunciare non possit, vt non petat restitutionem. vt supra dixi. l. si iudex. ff. de minor. Nam quilibet potest renunciare priuilegio in fauore suū introducto. l. pen. C. de pact. c. si diligenti de foro cõpet.

Minor non potest cogi agere infra 35. annos.

quod est verum quando effectus est maior. gloss. in d. l. si iudex & l. si intra. C. de in integ. restit. 7 Unde non potero cogere minorem intra hos 35 annos, vt approbet contractum, vel vt restitutionem petat: quia est in sua facultate, vt decidit Anto. Capitius. in decis. Neapolit. quaest. 110. quamuis Petrus Aucha. tenuerit contrarium in cle. vna. col. vli. de in integ. restit. eo quod contractus claudicat, tamen postquam datum est ei tempus hic praescriptum, non debet eidem tolli, induitum enim a iure beneficium nemini est auferendum, per regulam iuris.

8 Et is minor non poterit post hoc tempus agere etiam contra illum, qui rem possidet, quamuis interdum restitutio in rem datur, sed hoc si tempora largiantur. l. in causa. i. §. interdum. ff. de minorib. & sic aduersus etiam tertium non datur restitutio post istud tempus, licet aliquando etiam contra tertium datur, vt scripsi in 5. quaest. superius in praefatio.

9 Adhuc cum minor sit exclusus, non poterit procurator restitutionem suo nomine petere, licet possit quando est intra tempus restitutionis. l. vna. C. etiam per procurat. restit. impe. posse. sed requiritur quod id ipsum nominatim mandatum sit. l. illud. §. si talis. ff. de minori. dixi in concord. rubr. de elect. derog. in fi. vbi scripti casus requirentes speciale mandatum.

Post 35. annos contra tutorem & curatorem minor agere potest.

10 Vltimo addendum est, quod licet post 35. annos non possit minor petere in integ. restit. poterit tamen agere aduersus tutorem, & curatorem, si culpa sua laesus fuerit, per tex. in l. etiam. vbi Pau. & alij. C. si tutor vel curator interuenierit. Nam si ab vno exclusus sit remedio, ab alio non erit exclusus, vt superius dixi. vnde si anno 20. aetatis suae contraxerit autore curatore, & eius culpa interueniente laesus fuerit, poterit post trigintaquinque annos actione tutelae agere contra curatorem. Nec obstat iste tex. vbi non potest agere, fauore aetatis, sed si agatur actione tutelae agit aetatis ratione, ergo non potest. respond. text. dicit minorem non posse persequi annullationem & cassationem contractus ratione aetatis post 35. annos, sed agens actione tutelae non prosequitur contractus cassationem, ergo hic non prohibetur, imo vni prohibendo, aliud videtur concedere. l. cum praetor. ff. de iudi.

11 Item liberum est minori agere sicut maior ageret, sed maior si male administrata essent eius negotia, ageret actione negotiorum gestorum intra triginta annos, vt patet in ut. de neg. gest. igitur & minor sic agat, nec aetatis fauore sic agere dicitur, sed tanquam maior, & maxime quia est exclusus omni alio remedio, ideo istud consequi poterit. l. cum mandato. ff. de minor. vbi dicit posse agere quando is, qui negotia gessit, non est soluendo. Sed an post hos 35. annos datur restitutio, si minor repudiauerit hereditatem, quam potest adhuc intra triennium post quadriennium a iure praestitutum amplecti, per l. si. C. de repu. hered. Ego arbitrari non posse post 35. annos amplius agere, nec persequi, quia hic totum negat, & plus negatiua afficit quam affirmatiua. l. si quis sic stipulatus. ff. de verb. oblig. vide quae dixi in l. quod si minor. §. Scaeuola. ff. de mino. }

Par lettres de releuement, ou restitution, ou autrement soit par voye de nullite pour alienation des biens immeubles faite sans decret ne autorite de iustice, lesion, deception, ou circonuention.

GLOSSA VII.

1 IC prohibet petere contractuum rescissionem post trigintaquinque annos qui sunt conuini. Sive per literas releuamenti, vel restitutionis seu alias: & sic quibuscumque modis declarat, etiam si per viam nullitatis contractus rescindi peteretur: vt pote si minor dicat vendidisse bona immobilia sine decreto, tunc alienatio est nulla. l. si praedium. C. de praedus minor. sine decret. non alienand. siue dicat se laesum, vel circumuentum: quomodo cumque agat minor post 35. annos, ratione minoris aetatis non audietur. vt hic etiam in alienatione bonorum immobilium facta sine solennitate a iure requisita.

Solennitates requiruntur in alienatione immobilium minorum.

2 Nunc videamus in alienatione rerum immobilium minorum quae solennitates requirantur. respon. Primo requiritur causa vendendi, vt pote res alienum. Vlpia. in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eor. sic scribit: non passim tutoribus sub obtentu artis alieni permitti debuit venditio. neque enim est eis via distractionis tributa. & ideo praetori arbitrium huius rei senatus dedit, cuius officio in primis conuenit hoc excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuandum res alienum expediri. facit l. lex quae tutores. C. de adm. tuto. & l. ob es. de praediis minor. Dec. consil. 403. quamuis & si res alienum non interueniat, tutores tamen allegent expedire haec praedia vendere, vel alia comparare, vel certe istis carere, videndum est an praetor debeat eis permittere, & magis est ne possit. Praetor enim non liberum arbitrium est datum distrahendi res pupillares, sed ita demum si res alienum immincat, proinde si permiserit aere alieno non allegato: consequenter dicemus nullam esse venditionem, nullumque decretum, non enim passim distrahi iubere praetori tributum est, sed ita demum si vrgeat res alienum. §. si res alienum. ibidem.

3 Secundo, requiritur (vt ordinem l. persequar) quod aliunde pecunia haberi non possit, quare ergo debet iudex an pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quae conueniri possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in redditu spe, atque obuentio. d. §. quere. in d. l. magis. requirere ergo debet eum qui se instruat de fortunis pupilli, nec nimirum tutoribus, vel curatoribus credere, qui lucri sui gratia nonnumquam assueverunt praetori solent, necesse esse distrahi possessionem, vel obligari: requirit ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium,

alium, qui noticiam rerum pupillorum habeat: aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint qui inueniuntur, iubere debet edi rationes. §. in primis. ibidem.

4 Tertio, quod liqueat iudici per discussionem bonorum ipsius pupilli, & sic ex actis constare debet, non posse aliunde solui debitum dicta l. magis. §. item requirat, num alia res sint praeter praedia, quae distrahi possunt, ex quorum pretio aeri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit non posse aliunde exolui, quam ex praediorum distractione, tunc permittet distrahi, si modo vrgeat creditor, aut vsurarum modus carendum aeri alieno suadeat. ecce Iuriscons. verba. ex quibus patet quod causa cognitio iudicis debet praecedere, & sententia interlocutoria, quod non extant mobilia, nec alia bona quae commodius vendi possint. Ange, in §. 1. in auth. de ecclesiasti. rer. immobil. alienat. colla. §. consuluit Barba. consil. 40. col. 4. in 1. vol. & consil. 6. illud. col. 3. vol. 4. ac Socy. consil. 235. in 2. vol.

5 Quarto, praetor aestimare debet vtum vendere potius, an obligare permittat, nec non & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiat sub obligatione praediorum tenoris, quam quod opus sit soluendum res alienum. §. item praetor ibidem.

6 Quinto, quod si iudex distrahendum arbitrabitur, caueat ne propter res modicum alienum, possessio magna distrahatur, sed si sit alia possessio minor, vel non tam utilis pupillo, magis permitti eam iubere distrahi, quam maiorem aut vtiliorem. d. §. Item praetor. facit l. & si sine. §. 1. ff. de minor. Bal. consil. 75. quidam tutor. vol. 1. Alex. & Claud. Aquen. in l. iust. ff. de acqui. pos.

Possessio magna ob res alienum modicum vendi non debet.

7 Sexto, ne titulo tenus tutores aere alieno allegato pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt, oportebit praetorem curare, vt pecunia accepta creditoribus solvatur, & de hoc decernere, dareque viatorem qui ei renunciet pecuniam istam ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio. §. ne tamen. ibidem. quod est norandum.

Pecunia reddita ex uenditione solui debet creditoribus.

8 Septimo, quod subhastatio seu licitatio interueniat, & plus offerenti datur. l. 1. C. de fide instr. & iure hasta fiscal. lib. 10. Bart. in l. alio. ff. de alimen. & cibar. lega. & Matth. in decis. Neapolit. q. 249. fuit in consilio.

Subhastatio necessaria in re immobili minoris alienanda.

9 Octauo quod decretum iudicis interueniat, in quo iudex dicit venditionem esse faciendam, & ideo interponit suum decretum. l. 1. & l. si pupillorum. §. si praetor. ff. de reb. eor. & altero deficiente non valebit venditio. l. cum hi. §. causa. & §. si praetor. ff. de trasact. Spec. in tit. de procur. §. 1. verfi. sed quid si solum per libellum. haec tradit Fabia. de monte in tract. de emp. & vendi. quaest. quinta princip. nu. 9. vbi etiam aliud addit, scilicet iudicis subscriptionem. per l. 2. C. de assesso. nos istam subscriptionem non exigimus, dummodo scriba recitet omnia esse in iudicis praesentia facta, qui decretum & auctoritatem interposuit. Et prius solet iudex permittere venditionem fieri, postea solennibus seruatis proclamatiibus, decretum & auctoritatem interponere. vt dixi in l. 2. ff. de offic. eius. Sed nos aliud requirimus, videlicet quod istae licitationes seu proclamata. certificentur esse facta secundum patrie consuetudinem & stylum: vt dico in rubr. de praconiis & subhastat. & de hoc decreto multa scripsi in concor. Franciae in rub. de conclus. Lateranen. consil. in verb. decretis quae hic non reperam. sed ibi videantur. Item doctor. dicunt post Azo. patrem habentem vsumfructum in bonis filij aduentitii, cum sit legitimus administrator bonorum filij, sui poterit vendere bona filij immobilia sine decreto iudicis. vt Ias. refert in l. praes. C. de trasact. sed ista sententia est contra ius maxime contra l. magis puto. §. si pater. ff. de rebus eorum. & l. si praedium. & per totum. C. de praediis minor. & ista sententia contra Azo. seruatur in curiis Franciae, adeo quod semper vidi nullam pronunciar venditionem, etiam a patre factam de bonis immobilibus filij sine decreto, alioqui aliter posset sic priuare filium suum bonis aduentitiis. }

Decretum necessarium in alienanda re minoris immobili.

10 Nono, quod si iudex dicit venditionem esse faciendam, & ideo interponit suum decretum. l. 1. & l. si pupillorum. §. si praetor. ff. de reb. eor. & altero deficiente non valebit venditio. l. cum hi. §. causa. & §. si praetor. ff. de trasact. Spec. in tit. de procur. §. 1. verfi. sed quid si solum per libellum. haec tradit Fabia. de monte in tract. de emp. & vendi. quaest. quinta princip. nu. 9. vbi etiam aliud addit, scilicet iudicis subscriptionem. per l. 2. C. de assesso. nos istam subscriptionem non exigimus, dummodo scriba recitet omnia esse in iudicis praesentia facta, qui decretum & auctoritatem interposuit. Et prius solet iudex permittere venditionem fieri, postea solennibus seruatis proclamatiibus, decretum & auctoritatem interponere. vt dixi in l. 2. ff. de offic. eius. Sed nos aliud requirimus, videlicet quod istae licitationes seu proclamata. certificentur esse facta secundum patrie consuetudinem & stylum: vt dico in rubr. de praconiis & subhastat. & de hoc decreto multa scripsi in concor. Franciae in rub. de conclus. Lateranen. consil. in verb. decretis quae hic non reperam. sed ibi videantur. Item doctor. dicunt post Azo. patrem habentem vsumfructum in bonis filij aduentitii, cum sit legitimus administrator bonorum filij, sui poterit vendere bona filij immobilia sine decreto iudicis. vt Ias. refert in l. praes. C. de trasact. sed ista sententia est contra ius maxime contra l. magis puto. §. si pater. ff. de rebus eorum. & l. si praedium. & per totum. C. de praediis minor. & ista sententia contra Azo. seruatur in curiis Franciae, adeo quod semper vidi nullam pronunciar venditionem, etiam a patre factam de bonis immobilibus filij sine decreto, alioqui aliter posset sic priuare filium suum bonis aduentitiis. }

Certificatio subhastationis an sit necessaria in re minoris alienat.

11 Nono, quod si iudex dicit venditionem esse faciendam, & ideo interponit suum decretum. l. 1. & l. si pupillorum. §. si praetor. ff. de reb. eor. & altero deficiente non valebit venditio. l. cum hi. §. causa. & §. si praetor. ff. de trasact. Spec. in tit. de procur. §. 1. verfi. sed quid si solum per libellum. haec tradit Fabia. de monte in tract. de emp. & vendi. quaest. quinta princip. nu. 9. vbi etiam aliud addit, scilicet iudicis subscriptionem. per l. 2. C. de assesso. nos istam subscriptionem non exigimus, dummodo scriba recitet omnia esse in iudicis praesentia facta, qui decretum & auctoritatem interposuit. Et prius solet iudex permittere venditionem fieri, postea solennibus seruatis proclamatiibus, decretum & auctoritatem interponere. vt dixi in l. 2. ff. de offic. eius. Sed nos aliud requirimus, videlicet quod istae licitationes seu proclamata. certificentur esse facta secundum patrie consuetudinem & stylum: vt dico in rubr. de praconiis & subhastat. & de hoc decreto multa scripsi in concor. Franciae in rub. de conclus. Lateranen. consil. in verb. decretis quae hic non reperam. sed ibi videantur. Item doctor. dicunt post Azo. patrem habentem vsumfructum in bonis filij aduentitii, cum sit legitimus administrator bonorum filij, sui poterit vendere bona filij immobilia sine decreto iudicis. vt Ias. refert in l. praes. C. de trasact. sed ista sententia est contra ius maxime contra l. magis puto. §. si pater. ff. de rebus eorum. & l. si praedium. & per totum. C. de praediis minor. & ista sententia contra Azo. seruatur in curiis Franciae, adeo quod semper vidi nullam pronunciar venditionem, etiam a patre factam de bonis immobilibus filij sine decreto, alioqui aliter posset sic priuare filium suum bonis aduentitiis. }

Simon que ainsi en semblables contratz seroit permis aux majeurs d'en faire poursuite par releuement, ou autre voye permise de droit.

GLOSSA VLTIMA.

1 IC tradit limitationem ad superiora, videlicet vt minor non possit rescissionem contractus petere post 35. annum. hoc verum beneficio aetatis: sed si alio iure permittatur maiori, & huic minori permittetur.

Post 35. annos minor ut maior agere potest ad rescissionem.

2 Et sic innuit, vt tempus maioribus praestitutum ad rescissionem non computetur in hoc 35. anno, vt superius dixi, alioqui si minor contraheret in 24. anno, & esset deceptus vltra dimidiam, non posset agere post trigintaquinque annos, sicut maior, quia tempus decem annorum est lapsum, intra quod maiores restitutionem petere debent, vt in tract. de rescis. contrac. dictum fuit.

3 Et ideo quando excluditur quis a beneficio minoris aetatis, non excluditur ab alio, vnde intellige, quod minor poterit agere sicut maior de iure communi ageret, vt pote ratione doli, metus, laesionis vltra mediam iusti pretij, seu alia ratione, non tamen habet privilegia, quae maior de iure speciali haberet, vt pote tanquam legatus, vel captus, seu alio iure speciali quis agere potest: minor illo iure non agat, si officio legationis vinctus non fuerit, vel captus, per gl. singul. in l. postquam. C. de pact. Unde si minor laesus vltra dimidiam iusti pretij non agat intra 35. annos, petens rescindi contractum beneficio aetatis, post illud tempus poterit agere tanquam maior, videlicet remedio. l. 2. C. de rescind. vedit. & in omnibus casibus in quibus maior de iure communi agere potest, sed non in illis in quibus maior agit iure speciali, quia lex generaliter loquens nunquam videtur derogare, vel concedere, id, in quo est aliquid specialiter statutum. l. decurionibus. vbi addidi in gl. C. de filiar. l. 12.

Minor non agit tanquam maior privilegiatus.

& glo. in auth. de heredib. ab intest. venien. in verb. vacantibus. colla. 9. tex. in c. veniens. de presc. l. in l. & eleganter. col. 3. ff. de condit. in deb. & in l. si causa cognita. C. de transact. & conil. 38. volum. 3.

5 Quid si minor fuerit laesus in permutatione, & post 25. annos recepit fructus rei permutatae, nonne videtur approbare contractum? quod videtur, & sic non posset postea petere rescissionem. per l. i. C. si maior fact. alienat. rat. habuer. Contrarium fuit in hoc Senatu pronunciatum in muliere, quae recepit fructus post mortem mariti suae rei venditae sine suo consensu, vel permutatae, ut eo non obstante rescissionem petere possit. per l. 3. §. scio. ff. de minorib. quia fructus recipiendo non videtur contractum approbare. Nam eos recepit, ne in damno esset, videlicet ne pars aduersa reciperet fructus & rei & precij: ideo in precij compensatione recepit fructus rei, quod permittit. l. curabit. C. de actio empt. & vide quae scripti in proce. ordi. in gl. 5. de illo tit. C. si maior factus.

Arestum.

Qui recipit fructus non videtur approbare contractum.

Minor pendente restitutione cogitur stare contractui.

Executio sententiae non impeditur, pendente lite restit. aduersus eam cautione data.

Minor semel restitutus an iterum possit restitui.

6 Item in praxi vidi dubitari, an pendente restitutione minor cogatur stare contractui, vel sententiae, & quidam dicebant non teneri. per rubr. & l. vnam. C. in integ. resti. postulat. nil noui fiat. facit l. si causa. C. de transact. tamen in Francia, quando restitutionis causa longum exigit tractum, interim iudex per modum prouisionis contractum, & sententiam seruandam dicit cautione data: & hoc vidi in praxi seruari. per cap. suscitata. de in integ. resti. scripti arestum in tract. de rescif. contract. in glo. 4. Capit. in decis. Neapolit. quæst. 53. & Comeus consil. in in. i. vol. & abunde per Vital. de Camba. in tract. clausul. in hac clausula.

7 Nec impeditur executio retractabilis sententiae pendente restitutione. Sed iudex pronunciat bit faciendam executionem per modum prouisionis cautione data. d. c. suscitata. quicquid dicant doct. in l. si. C. de ord. cognit. & c. auditis. & c. ex literis. de in inte. rest. & in l. 3. §. ibid. ff. ad exhibed. & Lille à quo. §. si de facto. ad Trebel. Aufser. decis. 54. & seq. & dixi fufius in tract. de senten. prouisionis. & tract. de senten. executor. in 1. Tomo ordinatio. ibi quilibet videre poterit.

8 Vltimò quæram, si minor semel fuerit restitutus, an iterum possit restitui? & tex. in l. si. C. si sapius in integrum restitutio postulat. decidit non posse, nisi nouae defensiones, & causae prætendantur, vnde si minor repudiauert hereditatem, tanquam multis oneratam debitis, quae sic erat, non restituetur nisi creditores conuenerint cum eo: & remiserint dimidium debiti partem in l. & si aliam, tunc posse iterum restitui non negat ibi Imperator, nec Iurisc. in l. à contrario in l. & si sine. Aliàs incipit, Ait prætor. §. restitutus. ff. de minorib. vbi sic scribitur: Restitutus autem ut se hereditati misceret, vel ut eam adeat, quam repudiauit, rursus restitui poterit, ut se abstinere, nisi interueniret contemptus patris. per l. si. §. vbi autem pueriles. C. de bon. que liber. & scribit Mauri. in tract. de restit. c. 132. & seq. & Anto. cap. in decis. Neapolit. quæst. 165. vbi concludit quem secundo loco restitutum in instantia triennij.

9 Si verò minor semel petierit restitutionem, quae fuit ei per sententiam denegata, non impetrabit alias literas ad petendum iterum restitutionem super illa re, sed si non appellauerit à denegatione restitutionis, & literarum comprobatione, restitui postea poterit ad appellandum. text. in d. l. si. C. si sapius in integ. rest. postulat. vbi doct. & c. si. de in integrum restit. Hostien. in summa illius tit. §. quociens, vbi etiam dicit interesse. nam quando restituitur quis contra sententiam, habetur ac si lata non esset. c. tum ex literis. de in integ. rest. si verò quis restituitur ad appellandum, sententia remanet valida, sed inquiritur, an bene sit iudicatum, & suspenditur prima sententia, per c. venientes. de iure iurand. Nota etiam quòd decretum non requiritur in alienatione rei minoris mobilis, ut dixi, sed nec in alienatione rei immobilis, quando creditor vendebat rem pupilli sibi obligatam, ut docet Guido Papæ sing. 566. sed ego etiam hoc casu vidi decretum interponi solere, quicquid dicat Guido. Vnde Iaf. in l. præses. C. de transact.

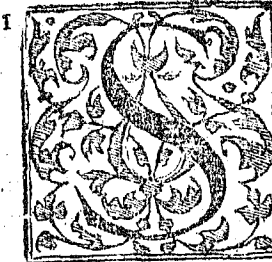
Sed si quis contraxerit, & impetrauerit literas ad rescindendum contractum, si postea acquieverit illis literis sine sententia, poterit denuò impetrare nouas literas super hac lesione, acquiescendo primis literis, & sic vidi iudicatum, quia ille titulus sæpius in integ. restituit. postuletur, intelligitur post sententiam l. i. ibidem.

Alia de restitutionibus nunc tibi non restituam, quia reliqua te posse, bone lector, facile intelligere existimaui, nec potui te magis in rem præsentem perducere: quare si lubet, boni ista consules & me amabis, gratias de his interim Deo optimo ago immensas. Amen.

TRACT

TRACTATUS
DE RESCISIONIBVS CONTRACTVVM, ET INTRA QVAE
TEMPORA RESCINDI, ET QVOMODO
debeant, quotidianus profecto & utilis,

PRAEFATIO.

Ciendum est quòd contractus consiciuntur ambarum partium consensu, & confecti vtranque partem obligant. l. i. §. i. ff. de pact. Et ideo dicuntur vltro citroq; obligatorij. in l. Labeo. 2. §. i. ff. de verb. sign. vbi abunde scripti. Licet in initio libera potestas vnicuiq; sit contrahendi, vel non contrahendi, sed semel constituta obligationi & contractui renunciare aduersario non consentiente nemo potest. l. sicut. C. de actio. & oblig. Imò etiam si venditor offerret duplum, non ob hoc rescinditur venditio. & non est. C. de rescinden. vend. vnde fuit reiectus magister Petrus Dagnès aduocatus in parlamento, offerens duplum: & sic petens venditionem hereditatis rescindi, licet esset vendita per decretum Magistro Marthæo machecol. anno 1516. die 23. Iunij. Aliquando contractus vtriusque partis consensu dissoluuntur. in rubr. C. quando liceat ab emptio. discede. & tunc cum partes sint concordēs, nil ad iudicem. l. i. §. inde. ff. de noui oper. nunciatio. interdum tamen & quibusdam ex causis rescindi contractus etiam altera parte inuita possunt. Ideo de his videndum erit causis, & quomodo rescindi in hoc maximè regno valeant: & quia hæc materia in curiis Franciæ est frequentissima, & vtilissima, ob id eam pertractare in animo fuit. Vnde lector beneuole boni cam (si nos amas) consules. multa enim tibi referam, quæ in publico auditorio consecutus sum, ut etiam dicit Iurisc. in l. 3. §. duæ. in fin. ff. de Carbo. edicto.

Quomodo contractus consiciantur & dissoluantur.

2 In primis discutiendum est, quòd contractus aut est nullus aut tenet: sed tamen est annullandus. l. & eleganter. ff. de dolo. vbi contractus dicitur nullus, quando

Contractus aut nullus, aut annullandus.

dolus dat contractui bonæ fidei causam, sed est annullandus, quando incidit in contractum bonæ fidei, vel dat etiam causam contractui stricti iuris. l. si dolo. C. de inutilib. stipulat. Actiones bonæ fidei quæ sint, non discutiuntur: quia numerantur in §. actionum. de actio. in instit. & in gl. c. cum venerabilis. de excep. & quomodo in eis concludatur, & excipiantur, scripti in tracta. de excep. in vlt. q.

Conclusio quædo contractus est nullus.

3 Itaque dum contractus est nullus, agi potest coram iudice ordinario impetratis literis Regiis in hoc regno, & coram eo peti, ut declareretur nullus, & quatenus de facto processit rescindatur. ca. si quis presbyterorum. de reb. eccle. non alienan. l. si dolo. C. de rescind. vendit. nam cum contractus nullus sit, rumpi non potest. l. nam etiam sub conditione. veric. post defectum. de iniusto testa. c. ad dissoluen. de desponsa. impube. nisi quatenus de facto processit. Tamen in regno Franciæ recipitur quis allegans contractum nullum: quia factus à prodigo, cui erat bonis interdictionum, & allegans etiam modico pretio rem venditam: ut censuit Senatus anno 1543. die tertia Augusti. pro comite de Sanxerre, & tunc subordinatè petitur, sicut decimæ & congrua portio. ut scripti in tracta. de congrua portio.

Nullitas contractus, & deceptio ablegari possunt.

Arestum.

Vtilitas quædo contractus est nullus, uel tenet.

4 Interdum contractus tenet, sed ex aliqua causa est annullandus, & tunc pars potest coram ordinario aduersam conuenire partem, & petere illi contractum rescindi. l. i. & per totum. ff. & C. de rescinden. vendi. Et hæc prosequemur materiã per totum hanc tracta. Et quædo contractus est nullus, vtilitas de iure est, quòd emptor vel alius tenetur ad restituendum omnnes fructus, quos recepit, quia ex nullo contractu, nil potest pars consequi, secus quando contractus tenet: quia tunc fructus lucratur emptor, vel alius possessor vsque ad litem contestatam. l. cum fundus. si cer. pet. ff. quod est notandum.

Fructus à die litis contestate restituantur.

Curia supra rescindit contractum nullum etiam sine literis Regiis.

5 Practica tamen regni est in vtroque casu, ut impetrentur literæ Regiæ directæ ordinariis iudicibus, ut rescindere, & annullare contractum debeant, & de consuetudine regni sine literis Regiis iudices non solent procedere ad nullitatis etiam declarationem, vel ad contractus rescissionem. in hoc tamen non comprehenduntur Curia suprema, quæ sine literis ista facere solent: ut alibi scripti in proce. concordia. & emptor vix solet de consuetudine condemnari ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestate, licet contractus sit nullus, nisi de mala & peruersa illius fide appareat, vel alterius. & ita vidi seruari, licet aliter à iure disponatur: ut dictum fuit.

Contractus minorum multis rescinditur modis.

Aduocatus actoris, & rei in minorum rescissio nibus quomodo exoriri debeat.

6 Notandum est, quòd contractus multis rescinditur modis. Primo, ratione personæ contrahentis, & hoc etiam multis modis. Aliquando ætatis causa, ut si infans contrahat, inutilis est contractus. Idem si minor habens curatorem, sine eo contrahat. l. i. & l. si minor. ff. de verbo. obligat. §. pupillus. de inutilib. stipulatio. in instit. l. si curatorem habens. C. de in integrum restitui. Tamen non semper ea quæ cum minoribus geruntur rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum sunt redigenda, ne magno incommodo eius ætatis homines afficerentur, nemine cum his contrahentem. Et quodammodo commercium eis interdiceretur: quòd si minor. §. i. ff. de minorib. per quem text. poterit aduocatus contractum minoris, fisci, vel alterius defendens suam exordiri defensionem, & adiciere poterit. verficu. Itaque ibidem, nisi aut manifesta circumscripção sit, aut

negligenter in ea causa versati sint, prætor interponere se non debet: aduocatus verò volens contractum rescindere minoris sic exordietur inter omnes constat fragile esse, & infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captiombus suppositum, multorumq; insidiis expositum: ideo auxilium eis prætor pollicitus est, & aduersus captiones opitulationem. l. i. ff. de minorib. & ita solebant antiqui, & egregij aduocati facere. & ita audiui sæpe domi. Montolonium & alios doctissimos aduocatos inchoantes postulare in hoc supremo Senatu.

Claudicat ex parte minoris contractus cum eo initus.

Minor si consumperit precium restituitur.

Arestum.

Restitutio minorum duorum copulatiue requiritur.

Etiam mobilibus minorum succurritur.

Arestum.

Furiosus, demens, & similia contractus nullus.

Subiectionis ratione rescinditur contractus.

Prodigi contractus rescinditur. Mutus, & furus an possint contrahere, & quando contractus illorum rescindatur.

8 Ex parte minoris tantum est inutilis contractus. l. Julia. §. si quis de pupillo. ff. de actio. empt. Et ideo si ille contractus minori sit favorabilis, non rescindetur, sicut nec sententia pro eo lata. l. non eo minus. vbi docto. etiam not. C. de procurato. l. furioso. de re iudica. ff. ob id non audiretur pars laesa in contractu minoris, si vtile sit minori contractum seruare, & litera Regiæ concessa non approbarentur à iudicibus.

9 Etiam si minor iustum rei pretium acceperit, quod ad malos vsus consumperit, adhuc rescinditur illud contractum petere poterit. l. si quis cum sciret. ff. pro emptore. Et rescinditur iste contractus impetratis literis Regiis, & res minoris restituetur non restituito aliquo precio, si totum male fuerit consumptum. arg. l. mater. C. de rei vend. Sed si probetur versus precium in utilitatem minoris, & quatenus probabitur versus, eatenus recuperabitur precium à minore, qui in hoc locupletior factus est. l. fin. C. de vsucap. pro empt. cap. quod in quibusdam. de fideiussorib. & ita fuit iudicatum in magna camera me audiente Paris. anno 1536. die decimatertia Martij.

11 Et ideo si minor in suis contractibus decipiatur, potest petere in integrum restitutionem impetrando literas Regias, per totum tit. ff. de minorib. & in rub. C. de in integr. resti. sed oportet duo probare, videlicet se minorem, & laesum. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiur. & non videtur circumscripi minor, qui iure vsus sit communi. l. fin. C. de in integr. restituitur. vbi dicit Bald. oportere minorem exprimere se fuisse deceptum dolo aduersarij, vel sui facilitate: alias audiri non debet. l. i. ff. de mino. abundè scripsi in tracta. de restitu. artic. i. superius. † Vnde si minor sic deceptus fuerit, etiam in mobilibus poterit in integrum restitui per dicta l. i. vt censuit Senatus Parisiensis pro domino Corbie Consiliario magni consilij, qui dum erat minor emerat equum & mulam, & cum effectus fuisset maior in vim executorij instrumenti, executio in eum facta fuit, & iudex ad garniendum contentum in schedula illum condemnauerat: qua sententia domi. Corbie appellauit, & cum rescindi dictum contractum in curia petiisset Senatus, male iudicatum pronunciauit, condemnans tantum domi. Corbie ad soluendum quantum valebant tempore emptionis, & non plus, anno 1522. in mense Martio. Et eadem ferè est practica, siue contractus sit nullus, vt quando minor contraxit sine tutoris autoritate. l. i. ff. de author. tuto. si verò cum autoritate contractus valet, sed rescinditur probata laesione. vt in l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum.

12 Item contractus redditur inutilis ex defectu naturalis consensus, vt si furiosus, demens, mente captus, aut phreneticus contraxerit. l. in negociis. & l. furiosus. ff. de regul. iuris. in l. i. de verb. obli. his enim casibus & similibus potest, si respuerit is, qui contraxit, vel si non respuerit, consanguineus seu curator impetrare literas Regias, in quibus contractum nullum factum per illum furiosum vel alium declarari petat: & ad rescindendum quatenus de facto processum fuit, vt superius diximus.

13 Ratione subiectionis rescinditur contractus, vt pote si rex contrahat, vel alius potens, princeps & tyrannus cum suo subdito. quia blanditiæ potentum inducunt iustum metum. l. i. C. si rector prouinciæ. glof. in l. i. in verb. quemadmodum. quod iussu. ff. & non computatur tempus illi subdito in vita tyranni: quia non potest tunc cum commodo suæ personæ agere. glof. in ca. licet. in fi. in verb. precibus. de electio. in pragmati. Lucas de Penna in l. litibus. col. 3. de agricol. & censit. lib. 10. Barbat. in c. nam concupiscentiam. col. 5. de constit. & in clem. i. col. 4. de testib. & l. i. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. in quinta quæst. Bar. de noui operis nunciat.

14 Idem si seruus, vel filiusfamil. cum domino, vel patre contrahat, tunc tantum obligatur naturaliter. l. frater à fratre. ff. de condict. indebiti. l. is nulla. de iudi. idem putarem etiam si obligaretur ciuilitè. nam contractus ob metum reuerentialem rescinditur, vt inferius dicam.

15 Idem si clericus contraheret cum suo prælato terribili, vt etiam ratione autoritatis possit petere contractum infringi. per l. puimam. §. quæ onerandæ. ff. quorum rerum actio non datur. & ibi multa scripsi.

16 Idem in religioso quoad suum superiorem, authent. ingressi, & ibi docto. C. de sacrosanct. eccle. & c. quia ingredientibus. 19. quæst. 3. Ideo contractum sic initum poterunt istæ personæ sic subditæ petere vt rescindatur, quatenus de facto processit.

17 Item interdum quis à lege prohibetur contrahere, vt prodigus, vel à iudice, & tunc si laesus fuerit contrahendo poterit petere etiam contractum rescindi impetrando literas Regias. l. is cui bonis. de verb. oblig. l. i. de curato. furio.

18 Mutus verò si compos mentis sit, & signis intelligatur, contrahere potest: & valebit contractus consensus initus. scilicet si verbis fieri contractus deberet, tunc non valebit contractus, cum loqui non possit, quod in stipulatione est necessarium. l. i. ff. de verb. oblig. & §. mutum. de inutilib. stipulatio. in instit. l. i. in fin. & l. in quibuscunque. de actio. & oblig. ff. docto. in l. mutum. de acquir. hæred. l. vbi non voce. de regulis iuris.

20 Si verò habuerit curatorem, tunc contractus sine illius autoritate non valebit, ob id rescindi poterit. l. si curatorem. C. de in integr. restit. Idem in furdo dicit Petr. Ferrar. in sua practica. in forma actio. real. in verb. veris, & legit. col. 2. probatur in dicta l. i. in fin. de actio. & oblig.

21 Ratione fragilitatis sexus, vt in muliere, si pro alio fideiubeat, petetur contractus rescindi, & rescinditur impetratis à Rege literis: quod probatur in l. i. & per totum. ff. ad senatusconf. Velleia. & in casibus positus in l. fin. C. de iuris & facti ignor. quando laesa est ex suo contractu. l. quamuis. §. Marcellus. & seq. ff. ad Velleia.

22 Secundò, contractus rescilio petitur ratione formæ non seruatae, vt in stipulatione, si non interuenit interrogatio simul & responsio. l. i. ff. de verb. oblig. quia actus, non seruata forma corruit. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact. Albert. Brunus in tracta. de forma & solemnitate actus, rubri. i. versic. quintò non omitto. &c.

23 Et in contractibus, qui re contrahuntur, si res non interuenit, inutilis est contractus, & instrumentum obligatorium. l. rogasti. §. si tibi. ff. de rebus credit. & §. i. quibus modis re contrah. obliga. in instit.

24 Idem si consensus deficiat in contractibus, qui consensu perficiuntur: vt in rub. de oblig. ex consensu. in instit. & l. consensu. ff. de actio. & oblig. l. in venditionibus. de contrah. emptio. Et ideo contractus nullus petitur declarari, & quatenus de facto processit rescindi, & instrumentum restitui cassum & nullum, vt fufius inferius dicitur.

25 Tertiò, propter defectum solemnitatis rescinditur contractus, vt si venditum fuit minoris prædium, vel alia immobilia bona sine decreto, rescinditur alienatio. l. si prædium. & per totum. C. de prædijs minor. l. magis puto. ff. de rebus eorum.

26 Idem si solemnitas non fuerit adhibita in alienatione rerum ecclesiæ, quæ scribitur in cap. sine exceptione. 12. quæstio. 2. scripsi plenè in compend. alienat. rerum eccle. in quibus casibus illa solemnitas non requiritur: & quoties requiritur solemnitas, & non interuenit, vt in venditione facta per licitationem, siue per incantum publicum, tunc illa alienatio ob solemnitatis defectum rescindi poterit: & hoc impetratis literis Regiis in hoc regno, in quibus solemnitatis defectus narrabitur, vt scripsi in tracta. de præconijs infra.

27 Idem in alijs casibus in quibus in alienatione requiritur solemnitas, si ea deficiat, contractus erit nullus, & male fide factus præsumitur. l. i. vbi glo. singul. C. de fide instrumen. & iure hæstæ fiscal. lib. 10.

28 Quartò, contractus rescinditur ratione prohibitionis, quæ interdum fit à lege, vt in infante, & personis superius expressis.

29 Item aduocatus prohibetur & procurator contrahere cum clientulo lite pendente. l. quisquis. §. præterea. C. de postul. & de quota litis pacisci. l. item. C. de procurat. quod si contra fiat, rescinditur hic contractus impetratis etiam literis Regiis. Medicus cum ægro, durante infirmitate contrahere prohibetur. l. medicus. de varijs & exaord. cognit. ff. & medicos accipe eos, qui alicuius corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur. l. i. §. medicos. ibidem. l. archiatri. de professio. rib. & medic. lib. 10. C. quem singul. ponderat. l. i. in §. tripli. nume. 59. de actio. in instit. & licet dicta l. medicis loquatur, quando medicus compulit. Idem tamen est, quando æger proprio motu & spontaneo promitteret durante infirmitate, vt scribit Hippolytus in l. lege. §. constitutum. nu. 4. de fca. ff. quia semper promittere coactus infirmitate præsumitur.

30 † Et idem iudicari vidi in chirurgo, cui tactus peste, si euaderet, promiserat ducentos aureos, fuit enim ad triginta aureos condemnatus tantum reus aresto Senatus: & sic illa promissio pestiferi, vel alia debet ad arbitrium boni viri reduci inspecta contagione, & operis quibus caruit vel Chirurgus: & si excederet in modico, non annullaretur. & sic intelligi debet quod scribit Matthæ. de afflicto. in decisio. Neapol. quæst. 123. dominus Carol.

31 † Idem vidi seruari in quadrigatio, qui tempore necessitatis fecerat sibi obligari quendam ad sex viginti libras, vt deferret res Aureliam tempore aduentus Imperatoris Caroli quinti anno 1544. & tunc esset tutius sine conuentione precij ei res tradere deferendas, & postea arbitrio boni viri solueretur ei.

32 Officiali annali durante suo officio cum suis subditis contrahere non permittitur. l. principibus. cum seq. ff. si cert. petat. l. non licet. & l. qui officij. ff. de contrah. empt. Hodie cum in hoc regno pauci magistratus sint annales, non rescinderentur tales contractus etiam in annalibus, nisi impressio probaretur. l. si per impressionem. quod metus causa. C. vt scripsi in proce. ordin.

33 Non potest hæres non visis nec cognitis verbis testamenti transigere. l. de his. de transactio. ff. quod si fecerit, rescindi factum solet. l. i. §. i. ff. quemadmo. testa. aper. vbi etiam glo. idem dicit in sententia. Et hoc probat Roma. singul. 195. tu legis. l. & c. tum fauore vltimæ voluntatis, vt facilem sortiatur effectum. l. vel negare. ibidem: tum odio hæredum occultantium testamenta. docto. in dicta l. de his. & l. non est ferendum. ff. de transactio.

34 Item in fraudem creditorum non potest quis alienare, alioqui rescinditur contractus. in rubri. ff. quæ in fraudem credito. & C. & §. item si quis in fraudem. de actio. in instit. doct. in l. post contractum. ff. de dona.

35 Præterea alienationes post iudiciū familiæ eriscidæ acceptū interdicitæ sunt duntaxat voluntariæ, non quæ vetustiore causam & originē iuris habet necessariā. l. alienationes. ff. famil. eriscidæ.

Mulieris contractus an valeat, et quando rescindatur.

Ex forma non seruata rescinditur contractus.

Contractus sine solemnitate factus rescindatur.

Alienatio rerum ecclesiæ sine solemnitate non ualeat.

Aduocati procuratoris medici, officialis, & aliorum, quando rescindatur contractus.

Promissio pestiferi quando ualeat.

Quadrigatio stipulatio excedens fuit per Senatum modificata.

Officialis an durante suo officio contrahere possit cum suis subditis.

Transactio non uiso testamento rescindi solet.

Alienatio in fraudem creditorum rescinditur.

Prohibiti cōtrahere per legem, contractus rescinditur, si contrahant.

36 Prohibetur interdum quis cōtrahere per legem municipalem, vt pote per statutum, vel consuetudinem, vt mulier nupta de consuetudine istius patriæ non potest contrahere, nisi mercatrix publica sit, vt patet in consuetudinibus, maximè per Boer. in consuetud. Bitur. rub. de consuet. iuris status personarum. §. quarto.

37 Et in quibus casibus prohibentur aliqui contrahere, si contra legem etiam municipalem contrahant, nullus est contractus. l. non dubium. de legib. C. quia lex resistit. Ideo non valet contractus. Bartol. in l. cum lex. de fideiusorib. ff. nec transfertur dominium ex illo contractu. l. quem admodum. C. de agricol. & censu. lib. ii. & in hoc tantum operatur prohibitio consuetudinis, vel legis municipalis, quantum legis generalis: quia tantæ est potestatis in loco vbi seruatur, quantum lex generalis. l. omnes populi. vbi docto. ff. de iusti. & iur. & l. i. C. de summa trini. & hoc casu etiam impetrantur literæ Regiæ, de quibus supra scripsi.

Contrahere prohibiti à iudice & arbitro, contractus rescinditur.

38 Aliquando prohibentur aliqui contrahere à iudice, & tunc post prohibitionem non valet contractus. l. is cui. vbi docto. ff. de verb. oblig. exemplum etiam patet in l. vtrum: de petitio. hæredi. l. moris. §. sunt & aliæ. de pæn. Bart. & alij in l. filiusfam. §. diui. de lega. i. & tunc solent impetrari literæ Regiæ vt nullus contractus pronuncietur, vel annulletur, saltem quatenus de facto processit, vt superius dixi.

Alienatio facta contra prohibitionem hominis rescinditur.

39 Ab arbitro si prohibeatur alienatio, quæ tamen postea fiat, potest etiam peti contractus rescilio: dominium tamen transfertur post prohibitionem, sicut cum prohibetur contractus, & alienatio per pactum. l. ea lege. C. de condict. ob causam dat. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. oblig. l. non distinguemus. §. nunc de officio. de arbitr.

40 Prohibitio etiam alienationis cum causa à testatore fieri potest, & si postea fiat, rescindi potest. l. filiusfam. §. diui. & ibi amplè docto. ff. de legatis. i. & an transferatur dominium ibi disputant. sed quia idem in praxi concluditur, & ferè praxis eadem exercetur, ideo illud relinquo ad ibi notata.

41 Et ideo quando fit prohibitio à testatore, ne domus alienetur, quia vult vt remaneat in familia, si ille, qui eam detinet alienauerit, omnes de familia, vel proximus etiam non restituto pretio, eam repetere poterit, & contractum rescindere. l. peto. §. fratre. & l. vnum ex familia. ff. de leg. 2.

42 Si autem prohibitio fiat inter viuos, & tunc regulariter contra prohibitionem facta valebit alienatio: sed agi potest contra alienantem ad id quod interest. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obliga. l. si. C. de reb. alien. non alienand. Bal. in c. vno. col. si. de aliena. feud.

43 Nisi super re aliquid retineretur, vt census in re emphyteoticaria, tunc nõ valebit cōtractus. l. si. C. de iure emphyteo. sed quia in praxi solemus impetrare literas Regias ad annullandum contractum, quatenus de facto processit, ob id eadem ferè est practica siue contractus nullus siue annullandus: vt superius dixi.

Delicti ratione quis contrahere prohibetur.

44 Prohibetur quis contrahere quandoque ratione delicti, & tunc alienatio post delictum facta si in contrarium condemnatio secuta fuerit, non valebit. l. post contractum. ff. de donatio. vbi plenè Bartol. & ceteri, & in l. i. de iure fisci. lib. io. Ideo illa alienata fiscus reuocat, si bona fuerint confiscata: qui etiam impetrat literas Regias, vt priuatus, prout vidi obseruari, quæ non solent ei denegari.

Ratione rei quando contractus rescindatur.

45 Quintò, rescinditur contractus interdum ratione rei, vt pote si res sacra, religiosa sancta: vel quæ non sit in commercio nostro, & alienata sit. Ista enim alienari prohibentur. l. inter stipulatem. §. sacram. ff. de verb. oblig. l. sancimus. i. & auth. prætereà. C. de sacrosanct. eccle. quia iste res in nullius bonis sunt. §. nullius. de rerum diuisio. in instit. vnde si quis presbyterorum alienauerit rem ecclesiæ, etiam ipse alienans poterit rem alienatam petere, & rescindi per literas contractum, quatenus de facto processit. c. si quis presbyterorum. de rebus eccle. non alienan.

Rei litigiosa, dotalis, & publicæ rescinditur alienatio.

46 Adhæc res litigiosa alienari prohibetur. l. i. C. de litig. & litigiosa res est, de cuius dominio causa mouetur inter petiorem & possessorem. auth. litigiosa. ibidem hoc interdum rescripto concedi solet, vt alienari possit non obstante vitio litigiosi, vt vidi in praxi seruari: & sic consuluit de Ripa in lib. 2. respon. de rescrip. c. 29. 3

47 Res dotales etiam ius alienare prohibet. l. i. & per totum. ff. de fundo dotal. non alienan. & C. vnde si alienatio rei immobilis dotalis facta fuerit, etiam consentiente vxore, poterit rescindi. auth. siue à me. C. ad Velleia.

48 Item publica res, vel vñibus publicis destinata. l. bona. & l. inter publica. vbi scripsi. ff. de verborum significatio. & in his & aliis similibus casibus rescinditur contractus, quatenus de facto processit, impetratis tamen (vt sapius dictum extitit) ad hoc literis Regiis.

Ratione deficientis conditionis, vel modi rescinditur contractus.

49 Sextò, petitur contractus rescindi ratione deficientis conditionis. l. proinde. ff. de rebus credit. scripsi in l. cedere. ff. de verb. signifi. idem si modus deficiat. l. quibus. §. fin. ff. de conditio. & de monstr. Bald. consil. 104. sex sunt, quæ in r. volu. vnde si dederò domum alicui, vt me alat, si non me aluerit, agam, vt cogatur me alere, seu vt rescindatur donatio. l. fin. C. de rescinden. vendit.

Ratione vitij rescinditur contractus.

50 Vltimò, rescindi contractus petitur ratione alicuius causæ, vt pote propter vitium, si quis equum habentem vitium lateris vendiderit, tunc agam actione redhibitoria intra sex menses: vt re habeat suum equum, vel actione quanto minoris post sex menses, & intra annum. l. redhibere. & per totum. ff. de ædilit. edict. l. secunda. C. de ædilit. actio. & in his mobilibus non solent impetrari literæ Regiæ, sed directa via agi intra tempus à legè vel consuetudine præstitutum, ne plus exponatur

ponatur in his literis, quàm valeat res. per l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. lib. 10.

51 Interdum rescinditur contractus ratione protestationis alicui factæ, seu denunciationis: vt si denunciauerim tibi, vt non emas talem domum, vel per proclama fuit prohibitum, ne talis res alienaretur, si postea alienata fuerit rescindi contractus petetur. per l. si fundum. C. de rei vendicatio.

Denunciatio facit ut contractus rescindatur.

52 Rescinditur etiam propter causam inhonestam. l. si plagij. ff. de verbo. oblig. vel cessante causa. vt in rubri. ff. & C. de cond. ob causam. vnde si dederim fundum causa matrimonij, cessante matrimonio & non contracto repetere talem rem potero. l. quod Seruius, & seq. de conditio. causa data: & hoc directa via solet fieri etiam sine literis.

Causa inhonestæ & cessantis ratione rescinditur contractus.

53 Simulationis ratione rescinditur contractus. in rubric. C. plus valere quod agitur. & per C. pol. plenè in tracta. de simulatio. contract. scripsi in tracta. de restitu. & releua. in glo. octaua.

Simulatio, lesio, & metus contractus rescindunt.

54 Ob enormem læsionem, puta quando quis est deceptus vltra dimidiam. l. 2. C. de rescinden. venditio. & inferius dicitur artic. i. in glo. 14.

55 Ratione metus rescinditur contractus. nam quæ metus causa gesta sunt, rata prætor non habet. l. i. & per totum. ff. quod metus causa. & artic. i. inferius scribam, glo. 12.

Absentia, in gratitudinis, & suspensionis liberorum causa rescinditur rei alienatio.

56 Item rescinditur factum durante absentia illius, qui reipublicæ causa aberat. l. i. & per totum ff. ex quibus causis maio. & superius dictum fuit in tracta. de restitu.

57 Item si quis non sperans se liberos habiturum donauerit omnia bona sua, si postea liberos procreauerit, donationem rescindi per literas impetrabit. l. si vnquam. de reuocand. donatio. vbi amplè de Ripa, & domi. Tiraquel.

58 Per ingratitude reuocari petitur donatio, si ingratus fuerit donatarius donanti, vel eum non aluerit in eo casu, quo de iure tenetur. l. si. C. de reuocand. donatio. & in casibus ibidem scriptis. & in cap. fin. de donatio. aliis etiam in multis casibus rescinditur contractus, quos longum esset hic referre, & omnes videntur ferè comprehendì sub casibus præscriptis: ob id, beneuole lector, hæc tam frequentia non aspernaberis.

Retineri res potest, licet contractus sit nullus.

59 Notandum est, quòd ex quibus casibus rescindi potest contractus, imò si nullus sit, retineri res in conscientia potest, donec declaretur nullus. teste Panormita. in capitu. plerique. de immunita. ecclesia. & ideo lucratur quis fructus ante litem contestatam. l. cum fundus. ff. si certum petatur. scripsi in proœmi. ordinat. in glo. prima faciunt ea quæ dixi in interpretatio. l. vnica. nota. primo. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferunt. Ideo in hoc regno iudices non solent condemnare ad fructus etiam super contractu nullo, nisi à die litis contestatæ, vt prædixi. quod est notandum.

Tribus modis cognoscuntur contractus.

60 Adde, quòd ex tribus cognoscuntur contractus, in qua specie sunt, scilicet ex forma verborum. l. prima. ff. de verborum obligatio. ex parte rerum. vt in l. secunda. ff. de rebus credit. & ex utilitate. l. Lucius. ff. de donatio. iuncta l. prima. de pœnis. Bald. in consil. 494. facti series. in 3. volum.

Expense rescilio cōtractu repetuntur.

61 Quærò an rescisa venditione, vel contractu expensæ meliorationum repeti possint, quod sic scribunt docto. in cap. i. de in integrum restitutio. vt plenius dicitur inferius. vide in l. in fundo. & quæ ibi addidi. ff. de rei vendi.

Loys xij. Article xlvi. des publiées 1512.

Item, Et affin que les domaines Et proprietes des choses, ne soient incertaines, Et sans seureté es mains des possesseurs d'icelles, si longuement qu'ilz ont esté cy deuant, Et que la preuue des parties ne perisse, ou soit rendue difficile par laps de temps, es cas cy apres declairez: nous auons ordonné Et ordonnons, que toutes rescissions de contractz, distratz, ou d'autres actes quelcōques, fondées sur dol, fraude, circonvention, crainte, violence, ou deception d'outre moitié de iuste pris, se prescriuent dorefenauant, tant en noz pays coustumiers, que de droit escrit, par le laps de dix ans continuelz, à compter du iour, que le ditz contractz, distratz, ou autres actes, auront esté faitz, Et que la cause de crainte, violence, ou autre cause legitime empeschant de droit, ou fait la poursuite des dites rescissions, cessera: non obstant statutz, coustumes, ou usances quelconques à ce contraires: ausquelz quant à ce nous auons derogué Et deroguons de nostre certaine science, pleine puissance Et authorité Royal.

Articulus vnicus.

GLOSSA I.

1 **I**C articulus diuiditur in duas partes. in prima duæ ponuntur rationes huius legis Regiæ condendæ. in secunda decisio. secunda ibi *non auons*. Prima ratio sumitur ex ratione vsucapionis. † Bono enim publico introducta est vsucapio, ne scilicet quærundam rerum diu, & ferè semper incerta dominia essent. elicitur ex verbis Iurifconsulti in l. prima. ff. de vsucapio. Cum ergo vsucapio & præscriptio sit introducta propter bonum publicum,

Summa ordinationis Regiæ & rationis quare inuenta sit præscriptio.

publicum, vt ibi, & à iure ciuili. §. primo. institu. de vsucapio. cap. quicunq. decima sexta quæstio- ne tertia. l. i. de acquirend. rerum dominio. ff. & si ius ciuile non esset, præscriptiones non essent. dicit Bald. in repetitio. l. prima. col. tertia. C. de emancipatio. libero. etiam est inuenta, vt sit litium finis. l. ff. pro suo. quod etiam publicam vtilitatem concernit. l. properandum. in princip. C. de iudic. Et etiam sunt inuenta propter libertates subditorum ne de iure suo semper dubitent. text. in authenti. de tempore non soluta pecunia. §. primo. collatio. septima. & ibi glo. in verb. diligentia. quam not. Bald. in §. si quis per triginta. col. 2. si de feudo. defunct. conten. fuerit inter domi. & agnat. vassal. scripsi in repetitio. cap. postulastis. in glo. retinere. de cleric. excommunicat. ministrante. & in præfa. ad rub. de præscrip. in decreta. Et sic statuitur in hac constitutione, vt quis contra- ctus rescissionem intra decem annos petat, ne incerta dominia sint longo tempore apud possesso- res, sicut olim, scilicet ante istam ordinationem. text. hic in manibus possessorum pro apud posses- sorem accipit, & est phrasit Gallorum sumpta ab Hebræis. vt scripsi in rubric. de nominat. reg. in verb. in manibus. in concordat. §. primo.

Lex, vel or- dinatio ex causa publi- ca dominiū auferre po- test.

3 Ex quibus inferitur non esse inconueniens, si ex causa videlicet publicæ vtilitatis lex ciuilibus in quibusdam casibus auferat dominium. l. ius ciuile. ff. de iusticia & iure. l. item verberatum de rei vendicatio. l. Lucius. de cuius i. venditor. §. si constat. communia prædiorum. l. si priuatus. qui & à quibus. l. Antiochenium. de priuileg. credito. Bartol. in l. omnes populi. in prima quæstio. quarta quæstio. principal. ff. de iusticia & iure. Felin. plenè, & alij. in cap. quæ in ecclesiarum. col. 8. de constituto. Ias. in l. Barbarius. col. 7. cum seq. ff. de offic. prætor. Bartol. & alij in l. nemo potest. colu. 4. de legatis primo. Ioan. Francisc. in tracta. de præscriptio. in prima parte, quæstione quarta. quam- uis dominiū sit de iure gentium. l. ex hoc iure. ff. de iusticia & iure. gl. in l. 2. C. de precib. Imperato. offerend. vbi addidi, & in e. quo iure. 8. distinctio. Scripsi abunde in trac. de congrua portio. in fin. 4 Secundò inferitur quòd homines non possunt renunciare præscriptioni. Bartol. in l. nemo. ff. de legatis primo. Panormita. & alij in rubri. de præscriptio. vbi vide abundantius. & per Petr. Fer- ra. in forma rei conuenti. in verb. præscriptionis. Felin. in cap. si diligenti. in secundo correla. quin- ta fallen. de foro competen.

Renunciare præscriptio- ni quis non potest.

Et que la preuve des parties ne perisse, ou soit rendue dif- ficile par laps de temps.

GLOSSA II.

LI A ratio huius ordinationis est, ne probationes partium percant, vel difficilès ex lapsu temporis reddantur, cum hominum labilis sit memoria. l. peregrè. ff. de acqui- renda. possessio. ob id statuitur vt intra decem annos contractus rescisio petatur, vt sequitur. & an probatio adimi possit, vel coarctanda sit. scribit text. in l. quoniam. C. de hæretic. & ego in concordat. in rubri. de nominatio. Reg. §. vlti. in glo. fin.

Ratio legis complecti- tur omnes casus, & ex tendit legem ad omnia que ratio continet.

2 Sicendum est, quòd vbi in lege vel ordinatione est scripta ratio, vt hic, tunc illa constitutio complectitur omnes casus, qui sub ratione expressa comprehendendi possunt, etiam si sequeretur iuris correctio: vt plenè scribit Curtius senior consi. 9. num. 50. cum sequen.

Es cas cy apres declarez: nous auons ordonné & ordonnons que.

GLOSSA III.

IT sic ista ordinatione per hæc verba, es cas cy apres declarez. secundum quosdam est lim- itata in casibus hic declaratis, quare extendi non debet. l. in agris. ff. de acquiren. rerum dominio. l. secunda. de seruis exportan. & quia est contra ius, ideo etiam restringenda: & si venerit nouus casus hic non comprehensus, decidetur secundum ius, non per istam ordinationem per ea quæ plenè scribit Feli. in cap. cum ordinem. col. 4. versicu. limitata causa. de rescriptis. & exprimendo casus sequentes in aliis videtur prohibere. l. cum prætor. ff. de iudic. c. qualis. 25. distin. & quando non mutantur, cur stare alij casus prohibentur. l. præcipimus. C. de appellatio.

Ista ordina- tio an ha- beat locum in casibus nõ expres- sis.

2 Ego tamen dicerem istum textum limitatum quoad probationem, vt velit dicere, quòd hoc statuatur ne probatio pereat, vel difficilis reddatur, in casibus postea declaratis. & non quòd velit istam ordinationem loqui tantum in casibus expressis hic: quia esset sibi contraria. Nam infra di- citur toutes rescissions, & autres actes quelconques. nec est verisimile quòd tam citò se corrigeret: vt scrip- si in quarto notab. in repetitio. l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest. & sic conclusiue te- nebimus hanc legem Regiam non solum habere locum in casibus hic descriptis, sed in aliis casibus similibus, & qui verbis text. conuenire poterunt, vt inferius diceretur.

Toutes rescissions.

GLOSSA IIII.

VI totum dicit, nihil excludit. l. à procuratore. C. mandat. & in proemio Digesto- rum patet de hoc verbo totum. & per Baldum, consilio 335. quædam mulier. volu- mine primo. scripsi, articulo primo, in principio tractatus de literis obligator. in pri- mo Tomo constituto. Reg. & quia hic dicitur toutes rescissions, & quelconques actes. tamen

Omnes rescis- siones in do- lo vel frau- de fundate hic compre- henduntur.

intellige quòd omnes rescissiones, & quicunq. actus fundati super dolo, fraude, &c.

2 Ergo si sint alij actus, qui non fundentur super dolo, vel alia qualitate, in text. expressa non habebit locum hæc ordinatione per hunc text. sumendo argumentum à contrario, quòd est validum. l. i. ff. de offic. eius. Si verò fundetur rescisio eò, quòd quis non potuit disponere, non habebit lo- cum hic articulus, vt potè si quis post decem annos velit rescindere venditionem decimarum, vel alium contractum super ipsis factum per laicum, poterit, nec erit impedimento iste articulus.

Solemnitatis uel potesta- tis defectu initi contra- ctus an re- scindat pos- sint ultra de- cem annos.

3 Idem si petatur contractum venditionis rescindi ob solemnitates omiffas, vt scripsi in l. Im- peratores. ff. de priuileg. credito. quia iste text. de his non loquitur: & quia verba ordinationis non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect.

4 Vnde si quis non vilis verbis testamenti transegerit, & læsus fuerit, poterit etiam post de- cem annos petere, vt rescindatur transactio. argu. l. sicut & l. omnes. C. de præscript. triginta anno. nisi dolo factam allegaret, quia tunc hic comprehenderetur, vt patet infra. Idem si minor transegerit, vel alius super falsa causa, vt potè quia dicebatur aduersarium esse debitorem, qui vere in nullo erat, tunc etiam non valebit alienatio rei minoris cum decreto. l. & si præfes. C. de præd. mi- no. & sic post decem annos vsque ad 30. poterit rescisio peti.

5 Amplia etiam, si essent contractus facti per clericos. nam si agant in curia seculari, vt de con- suetudine solent, per literas Regias ad rescindendum huius contractum, tunc intra decem annos petere rescissionem illius debent: secus si ageretur in curia ecclesiastica. Barba. in rubri. de rebus ec- cle. non alienan. col. 16. cum sequen. vbi dicit curiam ecclesiasticam non teneri seruare leges & or- dinationes, per ea quæ notant docto. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constituto. scripsi in præfa. ad ordinatio. Regias in primo Tomo. & quia non reciperetur clericus in hoc regno, si ageret ad re- scissionem sine literis Regiis, quæ officialibus Regiis dirigi solent, ob id clerici hac ordinatione adstringentur, & post decem annos, in casibus hic contentis non agent.

Contractus à clericis fa- cti ut alij re- scindantur.

6 Siue contractus facti fuerint super rebus corporalibus, siue incorporalibus, cum hic generali- ter loquatur text. ideo si vendita fuerit dolo seruitus, vel redditus, seu ius pascendi, aut aliud ius rescindetur ista iuris venditio, sicut si vendita fuisset res corporalis, cum iste text. generaliter lo- quatur toutes rescissions. facit l. i. §. & generaliter. ff. de lega. præstan.

Corporaliū seu incorpo- raliū rerū contractus rescinduntur.

7 Notandum tamen quòd pendente contractus rescissione cogitur reus soluere id, quòd est in contractum deductum, & interim seruatur contractus: ita fuit in hoc Senatu decusum pro quo- dam scholastico prosequente contractus rescissionem anno 1539. die decima quarta Iulij. & antè anno 1515. die decima quinta Maij, fuit condemnatus petens rescissionem contractus ad cõtinuan- dum, & soluendum redditus lite pendente, licet allegaretur furiosus is, qui redditus constituerat: sed cautio dari debet à recipiente. vt iudicauit Senatus anno 1523. contra viduam Ioannis Texier. vt est in stylo Parlamen. aresto. 410.

Arrestū quod rescissione pendente ser- uari contra- ctus debet, data cautio- ne.

8 Si tamen contractus non potest interim seruari, emptor repetet precium cautione data de tradendo, si fuerit dictum postea contractum valere. hoc censuit Senatus anno 1528. die 28. Au- gusti. quia datum ob causam, causa cessante repetitur. l. i. & per totum. ff. de condic. causa data. Et sic iudicio rescisitorio pendente solet iudicari, quòd pars re emptæ, vel alia gaudebit data cautione. vt pronunciauit Senatus anno 1514. die 22. Martij, & pendente rescissione dos vel dotium solui debet, vt iudicauit idem senatus anno 1529. die 8. Aprilis pro domicella de la Ferté contra do. de Richarduille.

Arrestum.

Des contractz.

GLOSSA V.

AB eo ait contractum vltro citroque obligationem esse. l. Labeo. 2. vbi abundè scri- psi. ff. de verborum significatio.

Sex sunt que firmum faciunt con- tractum.

2 Et sex sunt quæ habent solidare contractum, vt or verbis Bald. in consil. 104. sex sunt. in primo volumi. videlicet creditor & debitor, sunt enim correlatiua, & vnum sine altero esse non potest. l. i. ff. si cert. peta. l. i. C. de cupref. lib. ii.

3 Secundò, res, quæ debet esse talis quæ in stipulationem deduci possit, non res sacra, non homo liber, nec alia, quæ in commercio nostro non sunt. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig.

4 Tertiò, causa, quæ debet esse possibilis. l. non solum. ff. de actio. & obligatio. §. si impossibilis. de inutili stipula. in instit. & honesta, ac rationabilis. l. 2. §. circa. de doli excep. ff. & finalis, non per- functoria, nec impulsua. l. 2. §. si. ff. de donatio. nec debet esse causa inhonesta. l. iurifgentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. i. de condic. ob turpem causam.

5 Quarto, conditionis existentia solidat contractum, quia aliàs si non cuenerit conditio, non nascitur obligatio. l. cedere diem. ff. de verbo. signi. l. proinde. si certum petatur.

6 Quintò impletio modi, modus enim impleri debet. l. quaro. §. inter locatorem. ff. locat. l. qui- bus diebus. §. fin. de conditio. & demonstratio. l. cum mota. & l. siue apud. C. de transactio. alia per- sequere vt per Bald. consil. 104. vbi quando ista deficiunt in contractu, vel alterum horum, pote- ris impugnare contractum & petere vt rescindatur vt in præfat. supra scripti: alia suppleri pote- runt ex his quæ docui in d. l. Labeo. de verbo. signi.

Distratz.

Contractus nomine non venit distractus.

Contractus dicitur discessio ab actu, vel contractu facto, & quia appellatione contractus non venit distractus in odiosis, & ubi non est eadem ratio &c. Ob id fuit hic expressum per l. vltimam. si tutor vel curator. interuener. C. & ibi hoc no. Bal. & in l. i. quando liceat ab emptione discedere. las. & Gomez. in §. omnium. de actio. in institu.

1. Unde Barto. & alij in l. ab emptione. de pact. ff. dicunt quod si debeat gabella ex contractu, non debetur ex distractu: quod sequitur Porc. in rub. de obliga. in instit. & abunde profequitur D. Tiraquel. in tract. de legib. connubialib. in glo. contracter. & sic continetur hic transactio, quae proprie dicitur distractus, si tamen quis transegerit super matrimonio, & postea impetret literas regias ad cancellationem illius transactionis, dicens matrimonio valido renunciasse, ideo petebat illam transactionem cassari, causa fuit remissa iudici ecclesiastico, an fuerit matrimonium validum, & postea hoc cognito rescindetur transactio, si curiae visum fuerit, sic censuit senatus anno 1528. die 12. Maij. facit c. lator. de re iudic. & c. tenor. eod.

Arestum.

Rescriptum contra transactioem impetratum quae ualeat.

3. Non refragatur quod causas vel lites transactionibus legitimis finitas imperiali rescripto rescitari non oportet. l. causas. C. de transactio. nec valent literae, vel rescriptum impetratum contra transactionem. doct. ibi, quia transactio imponit finem litibus. l. fratris. C. de transactio. imò veniens contra transactionem est infamis, & aliis afficitur poenis. de quibus in l. si quis maior. C. de transactio. respon. non valere rescriptum impetratum contra transactionem, si fuerit impetratum ab inferiore, sed à principe valebit facta mentione illius transactionis ex iusta causa, puta si dolo inita sit transactio, & ita loquitur iste tex. & d. l. si quis maior. loquitur in transactionibus iuratis, ubi sunt duo vincula, sed idem hodie in hoc Regno, quia impetratur etiam rescissio iurate transactionis habita tamen dispensatione iuramenti. Nam semper intelligitur voluntas superioris excepta. c. venientes. de transactio & antequam transactio possit retractari, necessaria est in integ. restitu. quam princeps per suum rescriptum concedit. Alex. & Moder. in dicta l. si quis maior. glo. in l. nec non. §. quod eis. in verb. non prohibeant. ff. ex quibus causis maior.

Annulata transactio post arrestum.

Arestum.

De errore calculi.

4. Et ideo fuit annullata transactio à senatu comprobando literas Regias, in quibus mandabatur rescindi transactionem factam dolo partis post arrestum obtentum, & non prolatum, quod pars quae vicerat ignorabat, & arrestum executioni mandari, ac partes ad talem statum remisit, in quali ante transactionem erant, pronunciatum fuit anno 1524. die 27. nouemb. pro Huberto de Longuemont contra Marguaretam Legant.

5. Quid in retractatione calculi, an hic comprehendatur, videtur quod non, quia calcularij erroris retractatio etiam post decennij & vicennij tempus admittitur. l. penult. ff. de administratio. rerum ad ciuitat. pertinent. & not. in l. vna. C. de errore calcul. forte potest teneri contrarium per huc tex. Distract. & ita feruaretur in Forensi iudicio, si dolo facta fuerit per verbum sequens, fundez sur dol. aliàs non. Nam errore facta non comprehenduntur in hac ordinatione, tum quia non exprimentur, tum quia extra dolum sunt. l. si per errorem. ff. de iuris. om. iud. quod est notandum. de hoc plenè scripsi in l. cognoscere. §. dispungere. de verborum significat. ff. & sic omnes distractus in dolo, vel fraude fundati, continentur, unde actio ex empto, quae pro euisione datur, quia est personalis, durat triginta annis, qui non incipiunt, antequam res sit euicta. tex. in l. empti. & ibi Salicet. C. de euictio. Ioan. Francisc. Balb. in tracta. de prescri. in 4. parte 4. partis. quest. 27. col. 57. & ideo hic non limitatur, quia non fundatur super dolo principaliter.

Quod d' autres actes.

Actus nomine quid ex an omnes actus continentur.

Actum quidem verbum generale esse, siue verbis quid agatur, vt in stipulatione, siue re, vt numeratione pecuniae dicit iurisconsult. in l. Labeo. 2. ff. de verbor. signifi. ubi scripti. Ideo si quis accepto tulerit debitori suo cum conueniret, vt promissorem daret, nec ille det, condici ei, qui accepto sit liberatus intra tempus decennij debet, per hunc tex. & per legem si quis accepto. ff. de conditio. caus. dat. & restringe semper per verba sequentia d' autres actes fundez sur dol. circumvention & c. aded quod si alij actus hic non expressi non peterentur rescindi ratione doli, vel fraudis adhibita in actu, etiam post decem annos admitteretur rescissio prout de iure, quia de his non loqueretur haec lex Regia.

Contractus factus ab uxore sine viro consensu, an post decem annos annullari possit.

2. Quæro si fiat contractus à muliere sine viro consensu, an post decem annos infringi possit. Boer. in §. 4. in glo. consuetudo. versicu. quid si vxor de facto. rub. de consuetud. iuris status persona. in consuetud. Biturig. dicit præsumi solennitatem consensus interuenisse post decem annos. arg. l. si filius. C. de petitio. hæredi. Ego tamen dicerem vxorem posse petere rescindi (quatenus de facto processit) istum contractum etiam post decem annos, si non allegetur fraudem vel dolum interuenisse, quia isti contractus hic non continentur, & non expressi hic non mutantur, ergo stare non prohibentur. l. præcipimus. C. de appellatio. & quia nullus est hic contractus, tum quia mulier de consuetudine huius patriæ est prohibita contrahere sine viro consensu, unde consuetudo resistit. Ideo non valet actus. l. cū lex. vbi Bart. ff. de fideiullorib. tanquam sit factus contra legem. l. non di

non dubium. C. de legib. & quia consuetudo vitur verbo non potest, quod negat potentiam. c. i. de causa possessio. glo. in c. i. de regulis iuris in sexto. hoc plenè scribit dominus Andre. Tiraquel. in tracta. de legib. connubialib. in gl. secunda, ne penult. ubi etiam dicit induci formam, cuius transgressio actum inutilem reddit. l. cum hi. §. si pretor. ff. de transact. igitur hic contractus petetur declarari nullus, & rescindi quatenus de facto processit, vt superius dixi, & ille consensus, cum videbitur non adesse, non probabitur. vt per doct. in l. sciendum. ff. de verb. obligatio.

Quelconques.

In quibuscunque actibus habebit locum, in quibus agetur de dolo, violentia, & aliis hic positus, vt sequitur, & ista dictio quelconques, id est quicūque, est generalis, vt scripti in l. si cui. ff. de verborum significatio. & ista generalitas restringitur per verba præcedentia, es cas cy apres. declarez, ergo in aliis casibus non vult vt hæc ordinatio locum habeat.

Generalitas interdum restringitur.

2. Quid in testamentis, docui in l. verba contraxerunt. de verb. sig. ff. vbi licet sub nomine contractus non comprehendatur testamentum, tamen sub nomine actus sic. vt in §. sed neque. de testamen. in instit. & ideo, si dolo quis induxerit testantem ad faciendum testamentum, intra decem annos, illius debet peti (quatenus de facto processit) testamenti rescissio. per istum tex. & sic comprehenditur is, qui dolo aliquem institui fecerit, vt in rub. ff. & C. si quis aliquem testat. prohib.

Testamenta & arresta an intra decem annos retractari debeant.

3. Quæro quid in arresto dolo partis habito, etiam dixi intra decem annos posse retractari per literas ciuiles: in tracta. de liter. ciuilib. in glo. 2. in sexta quæst. per istum tex. loquentem de actu generaliter, & sic de quolibet, & qui omnia dicit, nil excludit. l. Iulianus. ff. de legat. 3. & c. solita. de maiorita. & obediens. sed secundum tamen ea quæ supra docui.

Arresta intra quod tempus rescindi possint.

Fondez sur dol.

Consideranda est ista qualitas, & sequentes. Nam si contractus vel alius actus non fundetur super dolo, vel aliis, quæ sequuntur, rescindi post decem annos (prout de iure) poterit, quia hic non comprehenditur. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. i. ff. de noxalib. & quamuis hic non faciat mentionem mali sed doli tantum, tamen intelligitur ratione materie de dolo malo. vt in l. i. ff. de doli exceptio. qui dolum malus est machinatio studiosa ad decipiendum, fallendumque alterum adhibita. l. i. ff. de dolo. an excludat culpam vide Bartol. in l. quod Nerua. ff. deposit.

Dolus probari debet, & quomodo.

2. Sed quomodo probabitur dolus: respon. ex perspicuis indicij. l. dolum. C. de dolo. scripsi in l. late culpa. ff. de verb. signifi. sed si dolum non possit pars probare, sufficere ipsa probari, id est sufficere deceptio. Nam res hoc probabit. per l. si quis, cum aliter. ff. de ver. obl. & ibi plenè docto. allegatur ergo dolus in libello, & probatur postea deceptio, ex ipsa deceptio probabitur dolus. vt d. l. si quis. facit gl. in l. seruutes. in magna. ff. de seru. eua quia sola deceptio sufficit vt hic exprimitur.

Fundatus super dolo contractus quomodo intelligatur.

3. Quæro quomodo intelligi hæc verba debeant. fundez sur dol. fraude &c. respon. oportet dolum fuisse fundamentum contractus, & alia in hoc tex. posita, ob id debent partes intentionem suam super illo dolo fundare, & dicere se dolo partis indutas ad contrahendum, ideo siue dicatur dolum dedisse causam contractui, siue incidisse in contractum, semper contractus ille comprehenditur hic: quia fundatur & qualificatur dolo. l. & eleganter. ff. de dolo. dixi supra, in præfatio.

Inutilis contractus quomodo post decem annos rescindi possit.

4. Et sic non habebit locum, quando contractus diceretur inutilis extra dolum, vel violentiam, & casus hic expressos, vt pote si esset factus à furioso, demente, pupillo, monacho, prodigo, dormiente, & ebrio. his enim casibus contractus dicimus inutiles ratione personæ contrahentis. Et sic poterit post decennium quis petere annulationem contractus, quod est notandum, quia isti contractus non fundantur super dolo, vel circumuentione, vt dicit iste text. nisi pars illas personas circumuenerit, ideo putarem cum hac ordina. requirar dolum, quod intelligatur de vero dolo, non de præsumpto, l. quod Nerua. vbi Bartol. ff. deposit. docto. in c. bona fides. eo. Iaf. in l. si quando. in fi. C. unde vi. qui tamen re ipsa probabitur, vt dictum fuit.

Culpa inutiles contractus quando debeat rescindi.

5. Nec culpa sufficeret quoad hunc tex. vt si contractus sit culpa alicuius factus, peti rescissio intra decem annos debeat. arg. l. in actionibus. ff. de in litem iurand. nisi fuerit culpa in committendo quæ dolum saperet, quia tunc grauior est culpa quæ est in faciendo, quam in omittendo. gl. in l. semel mora. ff. solu. matrimonio. l. semper. §. in hoc. vbi glo. quod vi aut clam. abundè scripti in l. diuus. ff. ad senatusconsult. syllia. vel culpa latissima. de qua Bart. in l. quod Nerua. ff. deposit.

Dolo inutiles contractus intra decem annos potest rescindi ultra non.

6. Et quamuis de iure intra triginta annos agere quis possit, vt actus dolo factus rescindatur, quia doli actio est personalis, §. præterea. de actio. in instit. & actiones personales præscribuntur triginta annis tantum. l. 2. C. de constit. per l. omnes. de præscript. triginta anno. l. i. de annal. excep. Bart. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. plenè Ioan. Balb. in tracta. de præscrip. in 4. parte 4. partis. q. i. sed hic ad decem annos ius restringitur, in casibus in hoc articulo comprehensis.

Præcis petentis rescissionem.

7. Ideo minor, prodigus, & alij qui post decem annos literas impetrat cauere debent, ne exprimant se contraxisse, & dolo tantum partis indutos fuisse, sed debet dicere quod ex fragilitate sensus vel

etatis hoc fecerunt. vt in l. i. ff. de minorib. & hodie in minoribus est statutum. vt in rub. de restit. & releua. & si impetrans literas non adiciat dolum, reus non allegabit ad excludendū minorem, qui non audietur volens suam allegare turpitudinem. l. i. iurandum quod ex conuentione. in fin. ff. de iureiurand. Si tamen allegetur dolum, sed rescisio fundatur in aliis, videlicet in ætate, furore & aliis hic non comprehensis, non nocet per §. affinitatis. de nupt. in insti.

Fraude.

GLOSSA X.

Fraus inest dolo, solet tamen ex primi.

I Vamuis dolo inest fraus, vt docet iuriscultus in l. iuriscultus. §. sed si fraudandi. ff. de pa. tamen hic conditor ad maiorem elucidationem expressit & fraudem. Nam fraudis interpretatio semper in iure civili non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur. l. fraudis. ff. de reg. iur. & in praxi vtrumque solet exprimi, etiam circumuentio, ad rescindendum contractum, licet sufficeret vnum; & de hac fraude tractant doctores. in rub. ff. que in fraudem credit. & per totum tit. & in §. item si quis in fraudem. de actio. in insti. ibi, alia videri poterunt.

Qualis dolo, vel fraus requiratur ad contractum rescindendum.

2 Notandum est, quod sicut in metu requiritur talis metus, qui in constantem cadat virum, vt in glos. 12. infra: ita in dolo, nempe ad hoc vt propter dolum, & fraudem rescindatur contractus, requiritur quod talis dolo & fraus cadat in prudentem virum. Ideo non omnis dolo annullat contractum, vt scribit Innoc. in c. cum dilectus. quod metus causa. Bal. in rub. C. de rescin. vend. circa fi. Alex. in l. & eleganter. in princip. ff. de dolo. in addit. ad Baro. & se obtinuisse in praxi dicit Hippol. in sing. 407. non omnis metus. ego tamen dicerem in hoc leuiorem domum in bono viro & simplici requiri, quam in sagaci, astuto, & vasto: quia simplex non cogitat dolum. l. i. ff. de dolo.

Fraus abud Grecos pluribus vocatur nominibus.

3 Notandum quod apud Grecos fraus pluribus exprimi vocabulis solet. Strophes enim dicunt hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, goctias, paraphoras, sceporias, teste Cælio, lib. 6. c. 30. sed quocumque vocetur nomine hic comprehenditur, adeo quod si ad alienandum fraude inductus fuerim, intra decem annos alienationem irritari petam, & rescindi per hunc tex. post hoc verò tempus recipi non potero, excludarq; sine non recipiendi, vt dicunt practici.

Circumuentio.

GLOSSA XI.

Circumuentio ve quid.

I Circumuenire est proprie per circuitus & cauillationes decipere, seu insidiis inuoluere: tractum esse verbum à venatoribus dicunt, qui feras laqueis, retibus, & canibus circumuenire solent, & proprie illi circumuenti dicuntur, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur, vt Gaspar docet in cõmentis. cum vndique se circumueniri animaduertisset, ideo quando aliquis ex insidiis alicuius decipitur, dicitur circumuentus. l. i. in princ. ff. si quis omifsa causa testa. l. i. de dolo.

Circumscribere.

2 Circumscribere verò est causam fraudibus, cauillationibusq; in iudicio exornare, vt obtineas, & vincas, vt docet egregius Spiegel per l. exceptiones quæ. in fi. ff. de exceptio. & idem est in effectu circumuenire, quod circumscribere. l. & eleganter. ff. de dolo. l. item si pretio. §. fin. locat. & ideo circumscribere siue in iudicio, siue etiam extra iudicium quis dicitur. l. cum maritus. ff. de pac. doct. & l. exceptiones. allegata non probat quod dicitur solum in iudicio, quia ibi dicitur, quod pro minore circumscripto, datur fideiussori exceptio, sed minor non erat circumscriptus in iudicio, saltem ibi non dicitur.

3 Vnde si quis circumuentus & deceptus fuerit, ab aduersario, siue in contractibus, siue in aliis actibus, illum actum rescindi petere poterit intra decem annos, postea reicietur, licet de iure ante triginta annos non præscribatur huic actioni personali per l. omnes. C. de præscr. 30. vel 40. anno.

Grante.

GLOSSA XII.

Metus quid sit.

I Metus est instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. l. i. ff. quod met. causa. vel est opinio magni mali impendentis. Cicer. lib. 3. q. Tusculana. & quæ metus causa gesta sunt, rata non habet prætor. d. l. i. quæ verba posuit spiritus sanctus, in ore prætoris. Vt dicit Bald. in rub. de controuers. inuestitu. in fi. refert Barba. consi. 54. illud afferam. num. 10. in l. vol. & Ioan. Neuisa. in silua nuptial. col. 34. in magno volu. & dicitur metus, eo quod mentem teneat, scilicet liberam, ne ea quæ velit, agere possit, glo. in c. ad audientiam, quod met. caus. & de iure quod metus causa gestum est, nullo tempore, vel modo, prætor habebit ratum. l. si mulier. ff. de eo quod met. caus. nisi per triginta annos in actione personali, gl. ibi, & in l. 2. C. de constit. pec. nisi contra tertium possessorem. tunc enim per decem annos. vt in l. si vi vel metu. C. quod met. caus. vbi glo. & docto. hic etiam per decem annos siue contra metum inferentem, siue contra alium, adeo quod post decem annos non poterit amplius agi ratione metus, & impuetur eidem cur intra hoc tempus non egit. Et hæc est approbata sententia Placen. posita in d. l. si mulier. quæ affirmabat hanc actionem decem annis præscribi.

2 Intellige competere rescisionem ob contractum metu factum, quando metus esset iustus. c. si iustus. de appel. & dicitur iustus, quando est probabilis, & non vanus, quia tunc non rescindetur, cum vani timoris nulla sit excusatio. l. vani. ff. de regu. iur. requiritur ergo metus mortis, vel cruciatus corporis. l. interpositas. C. de de transact. l. continet. in fi. ff. quod met. caus. c. i. illo tit. & debet metus esse talis qui in virum constantem cadat. c. cum dilectus. de his quæ vi metusve causa fiunt. l. metum. 2. illo tit. ff. & in hoc inspicienda est qualitas personarum, quia si aliquis pusillanimus est, & leui metu terreri soleat, licet non caderet in constantem virum, tamē illi succurreretur. arg. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu. & habit. etiam minor metus in muliere consideratur, quam in viro c. i. vbi docto. de his quæ vi metusve causa fiunt. glo. in c. cum locum. de sponsal. faciunt not. per gl. in l. i. C. vnde vi. Carol. Ruinus. consil. 60. vol. 3. Hippol. sing. 407. & sic metus in constantissimo requiritur, qui in constantissimum caderet. l. metum autem. ff. quod metus causa. quamuis Dec. in reg. in omnibus causis. ff. de regu. iuris, dicat superlatiuum pro positiuo poni quod vix inuenitur.

Iustus metus quis dicitur.

3 Ideo intelligerem constantissimum metum in homine constantissimo requiri. in alio constante non tam magnus, in muliere, fragilis & leuis pro qualitate mulieris. Et ita conciliari iura possunt loquentia de constantissimo, & constante. & in omnibus istis iustus dicitur metus, quando subest causa iusta periculi, per l. metum autem. in princ. vbi Bartol. ff. quod metus causa. & Bal. in l. interpositas. col. 2. C. de transact. sic consuluit Albert. Brun. in cõsil. 82. super difficultate. col. 2. in materia feuda. vbi plus dicit alienationem factam in tyrannum dici iusto metu factam. allegat Bar. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clã. An dicatur iustus metus & sufficiens relinquatur arbitrio iudicis ex actibus probatis. teste Inno. in c. cum dilecti. de his quæ vi metusve causa fiunt. Dec. in c. si de appel. iustū metū, odiū, & alias phrasas in numeras scripsi in l. iusta interpretatione. ff. de ver. sig.

Conciliatur iura de constantissimo viro & constante loquentia.

4 Nota igitur quod ad hoc vt actio quod metus causa competat, requiritur sequentia. Primo, quod ille metus adhibitus caderet in constantem virum, vt supra dixi, quod est verum vt reuocetur per actionem quod metus causa, sed quando est alius metus extra cruciatum corporis, & metum mortis in aliquo actu, ille actus rescindetur per officium iudicis, & eadem praxi vtimur. l. i. §. quæ oneranda. ff. quarum rerum actio non dat. l. fin. §. si fenerator. quod metus causa. l. medicus. de var. & ext. aor. cogni. Barr. in l. metum. & in dicta l. si. ff. quod metus causa. Barbat. consil. 60. sapienter. in i. vol. vbi pulchre scribit. & sic metus etiam filiorum attenditur. in l. iusti quidem. ff. quod metus causa, & consanguineorum. in c. sciant. de elect. in 6.

Requisita in actione quod metus causa.

5 Secundum requisitum est, quod metus in contractu intercedat, & in ipsa traditione, alioqui si quis sponte solueret post metum adhibitum, illa solutio spontanea purgaret metum. per l. 2. C. de his quæ vi metusve causa fiunt. Imò recipere à sponte soluente etiam ob metus causam non est maleficium, quia spontanea solutio purgat omne vitium, nec est ista turpis acquisitio, sed liberalis. l. si ob turpem. ff. de condit. ob turpem caus. Bald. consi. 33. in primis. in 2. vol. limitat. las. in flex. casibus. in d. l. si ob turpem. dicēs modicam presumptionem tollere istam, vt docet Panor. in c. ad audientiam. circa finem quod metus causa. Notandum est tamen, paria esse vel compelli, aut timere ne compellatur, nam postquam scit quis se compelli posse, dicitur coacta voluntas. l. nouissimè. in princ. ibi, quid enim si compulsus, aut metu ne compelleretur, auctoritatem accommodauerit: ff. quod falso tuto. aucto. gestum esse dicit. Anchar. consil. 159. rationes. col. 2. vers. quartò hoc probo. alibi tamen hoc dicam, quia hoc non procedit indistinctè.

Metus in traditione attenditur.

6 Tertium est, quod res sit tradita, vel obligatio sit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandum dictam promissionem, & stipulationis instrumentum, vel excipere. vt dicta l. metum. §. sed quod prætor. & §. volenti. ff. eod.

7 Quartò, requiritur quod alius inferat metum iniuste, secus si iuste. l. si mulier. ff. quod metus causa. quia hunc sibi metum ipse infert. rex. ibi, de se ergo queri debet. nec tunc rescinditur actus, ratione metus, nisi iusta adfuerit causa.

8 Quintò quod inferens metum sit potentior eo, cui inferitur, aliàs non esset verisimile. l. fin. ff. quod metus causa. vt si custos carceris dicat se compulsus per captum. l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. nisi multitudo captorum hoc fecisset, vt interdum vidi.

9 Sextò, quod sit in tali loco, in quo potuit inferri vis, vt in nemore, secus si coram principe, vel in ciuitate. dicta l. fin. ff. eod. Ista declarat Rosfred. in tract. libellorum in hoc titu. quæ omnia reasumpit Vital. de Camba. in clausula. non vi. versic. restat videre. in suo clausula. tracta.

10 Vltimò, requiritur, quod restituens res metu habitas caueat & reponat de dolo, videlicet quod nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas restituit, & hoc probatur in l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. causa.

Actus in dubio sponte gestus præsumitur nisi in interdico recuperada.

11 Notandum est quod contractus & alius actus in dubio præsumitur sponte factus. per l. 2. C. de his quæ vi metusve causa. alioqui præsumeretur delictum. contra. l. meritò. ff. pro socio. Innoc. & alij. in c. causam matrimonij. de offic. deleg. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

12 Fallit in agente interdico recuperada ad suum beneficium, contra quem si obiiciatur spontaneæ renunciationis exceptio, non obstabit: quia talis renunctio præsumitur facta metu, nulla enim ratio verisimile hoc reddit, vt quisquam beneficium multis fortè expensis, & laboribus acquisitum quo sustentari debet, facile sine magna causa sua sponte resignet. c. super hoc. de renunctiat. Alciat. in tracta. præsum. reg. 3. in septima præsumptio. fo. 352.

Rescinditur contractus non obstante iuramento.

13 Et in istis iuramentum etiam non ostabit, quia etiam presumitur metu extortum vt docet Innoc. in dicto cap. super hoc. in fi. vbi Panor. & alij, & in c. verum. de iureiuran. & ideo habita dispensatione petere non obstante iuramento poterit, sed non ante dispensationem, quia iuramentum valet in c. ad aures. eo. tit.

Metus quomodo probetur.

14 Quomodo metus probari potest? Respon. ex iudiciis & presumptionibus. Barto. in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turpem caus. Ancha. consil. 299. visa. & consil. 410. ponderata. Ratio est, quia metus communiter solet clam inferri, vnde leuior sufficit probatio. arg. c. fi. de testib. coged. Alex. consil. 156. viso processu. in 5. vol. & consil. 48. in tertio vol. & Corne. consil. 41. col. 3. in 2. vol. ac per duos testes. Bal. in l. nostram. C. de testamen. Ias. in l. interpositas. C. de transactio. & hoc totum iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cler. Bart. & alij in l. de pupillo. §. si quis ipse. ff. de noui oper. nunciat. per l. 4. ff. ex quibus causis maior. vbi huius rei inquisitio iudicis est. Et plus creditur duobus de metu deponentibus quam centum de libera voluntate, quia de eo quod percipi potest, sensu corporis illi deponunt, vt pote quia minas vel verbera viderunt, vel audierunt, hi de libera voluntate deponunt de voluntate qua est secreta. Bal. in consil. schimatis. & Dec. in reg. in omnibus causis. in fi. ff. de regu. iuris. Panor. in cap. j. quod met. causa contractus ergo metu factus debet peti rescindi intra decem annos, & postea quis non audietur, etiam per officium iudicis, vt alibi dico.

Quibus testibus de metu deponentibus plus credatur.

15 Quomodo annullatur permutatio beneficij & resignatio.

16 Non tamen impetrantur literae Regiae ad annullandū resignationem beneficij, permutacionē, aut alium actum ecclesiasticum, sed procedi iuris ordine seruato debet, vt scripti in tracta. de pacific. possess. nu. 157. & de resignatione facta ad praecipuum Regis, an metu censetur facta, & an possit rescindi, vel sit ipso iure nulla. plenē scribit Dec. consil. 219. viso puncto. & scripti in praxi benefic. in 3. parte casus in quibus gestum metu ipso iure non valet, scribit glo. & docto. in cap. abbas. quod met. caus.

Duplex sententia addebeat interuenire.

17 Aduertere debet aduocatus quod et si de iure duae ferantur sententiae in hac actione metus, in prima condemnatur reus ad rei restitutionem. dicto §. ex hoc edicto, & ad fructus perceptos, & percipiendos. l. sed & partus. ff. eod. & si reus non restituat iultu iudicis, iudex condemnabit illum ad quadruplum. d. l. i. cum exceptione. §. r. §. hae autem actio. & per totam legem. ff. eod. Petr. Iacob. in sua pactic. eo. titul.

Praxis regni in metu.

18 Tamen in hoc Regno non vidi duas ferri sententias, sed vnam tantum, in qua comprobantur & interimantur literae Regiae, & interimando condemnatur reus ad rei restitutionem, intra mensem, vel aliud breue tempus faciendam, & ad fructus perceptos & percipiendos cum expensis qui reus si non restituat, sit ei praecipuum, cui si non obedit, aufertur ab eo res manu militari, & ipse condemnari solet ad multam, iuxta l. qui restituere. ff. de rei vendic. & nunquam vidi ad quadruplum vel ad istas iuris poenas condemnari metum inferentem, vt scripti in proce. ordina. in primo Tomo, per c. fraternitas. 12. quaest. 2. sed vim faciens petente Regio procuratore, ratione violentiae solet condemnari ad multam fisco applicandam, & quomodo purgetur metus, dicam inferius in glo. 20. & seq.

Violentia multiplex, & de qua intelligatur tex.

DE qua violentia loquatur iste text. cum sit in iure multiplex, vt not. glo. in l. i. & l. extar. ff. quod met. causa. & in l. i. C. illo tit. glo. in cap. ad audientiam. eo. Ias. in l. si quando. C. vnde vi. Primò vocat ipsi violentiam compulsiuam, quando quis compulsius est ad dandum decem, vel ad promittendum, & de ista loqui potest rubri. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsius fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad rescisionem illius venditionis, vel promissionis, & si dederit poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis literis Regiis vt scripti in proxima glo. si autē non dederit, si petatur, exceptione vt poterit etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. Nam quae annalia & temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. purē. in fi. ff. de doli excep. c. si autem. & c. plerunque. de rescript. & de hoc dixi in proxima superiori glo. Solent tamen quidam practici etiam excipiendum literas impetrare Regias.

Rustico succurritur propter turbationem vendenti re.

2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua, nempe si quis me de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei, vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem annos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rub. ff. de vi & vi arma. & rub. vnde vi. C. per totum.

Vis inquietatiua. Vis ablatiua.

3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C. vt possidet. vnde vidi potentem turbantem rusticū super vna vinea, donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsius rusticus vendere satis iusto pretio, sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tãquam ex violentia alterius venditum: quamuis nõ esset vltra dimidiam iusti pretij deceptus, quia iste text. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacunque coueniente tex. nam indefinita æquipollent vniuersali. l. si pluribus. ff. de legat. 2. c. vt circa. de elect. in 6. & quia conueniunt verba, & sic dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus. §. praedicta. de electio. in 6.

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quae parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam.

5 Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me clauces domus, vel aliã rem, agam ad restituc

Violence.

GLOSSA XIII.

DE qua violentia loquatur iste text. cum sit in iure multiplex, vt not. glo. in l. i. & l. extar. ff. quod met. causa. & in l. i. C. illo tit. glo. in cap. ad audientiam. eo. Ias. in l. si quando. C. vnde vi. Primò vocat ipsi violentiam compulsiuam, quando quis compulsius est ad dandum decem, vel ad promittendum, & de ista loqui potest rubri. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsius fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad rescisionem illius venditionis, vel promissionis, & si dederit poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis literis Regiis vt scripti in proxima glo. si autē non dederit, si petatur, exceptione vt poterit etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. Nam quae annalia & temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. purē. in fi. ff. de doli excep. c. si autem. & c. plerunque. de rescript. & de hoc dixi in proxima superiori glo. Solent tamen quidam practici etiam excipiendum literas impetrare Regias.

2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua, nempe si quis me de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei, vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem annos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rub. ff. de vi & vi arma. & rub. vnde vi. C. per totum.

3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C. vt possidet. vnde vidi potentem turbantem rusticū super vna vinea, donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsius rusticus vendere satis iusto pretio, sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tãquam ex violentia alterius venditum: quamuis nõ esset vltra dimidiam iusti pretij deceptus, quia iste text. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacunque coueniente tex. nam indefinita æquipollent vniuersali. l. si pluribus. ff. de legat. 2. c. vt circa. de elect. in 6. & quia conueniunt verba, & sic dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus. §. praedicta. de electio. in 6.

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quae parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam.

5 Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me clauces domus, vel aliã rem, agam ad restituc

restitutionem, illius rei. Et hoc probatur in hac ordinatione dicente d' autres actes quelconques feroz de sur dol, fraude, violence &c. & de hac loquitur Rubr. ff. vi bono. raptor. Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias ad rescindendum, quia nil rescindi oportet, sed res ablata per vim repetitur, quod fieri poterit coram iudice ordinario rei. & quod hic dicitur violentia Iurisconsulti vocat vim, vt scripti in l. liberationis. ff. de verb. signi. & hac violentia est legibus inimica in c. Christianus. in fi. r. q. 1. & hinc omnia mala dependent, dependunt, & in posterum dependebunt, teste Platone de legib. dialogo 10. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti poterit, imò à violento semper, quia non comprehenditur hic, vbi non est opus rescisione.

Praxis in vi ablatiua nõ requirit literas Regias.

De deceptione.

GLOSSA XIII.

NON loquitur iste text. de omni deceptione, id est quocunque modo quis deceptus sit, sed requiritur quod sit vltra dimidiam iusti pretij partem circūscriptus, vt sequitur in tex. sequen. outr. moitié de iuste pris. vltra dimidiam iusti pretij. Et sic esset deceptus citra dimidiam, & veller agere iuxta cautelam gl. in l. semper in contractibus. ff. de reg. iuris, per quam dicunt docto. quod deceptus etiam citra dimidiam potest agere contra decipientem, vt suppleat iustum precium vel vt restituat rem restituo pretio, ponendo quod emptor est est bonus vir, & bono viro nõ licet aliquem decipere, & interrogatus ille emptor, an sit bonus vir, nunquam aliud diceret, & sic capietur, certè dixi istam cautelam nil valere, tum quia isti positioni non tenebitur respondere venditor, quia est captiua. per glo. in c. si post praestitum. de confess. in 6. Ias. in l. pen. C. de pact. Ferrat. in cautel. 4. regu. in fi. & Petr. Gerard. singu. 22. Ias. in §. sed iste. nu. 117. de actio. in instit. Tum etiã si cõfiteretur se bonū virum, adhuc iudex non cogeret emptorem supplere iustum precium, vel rem restituere, quia pro hoc non competit remedium de iure, ergo iudex non supplebit. Adhuc quia potest esse, quod aliquis rem emit satis vili pretio, & tamen est vir bonus, nec in hoc deceptus alium, quia ipse plus aliis obtulit, & sic non concluderetur, quod ipse emptor deceptus illum, sed venditor se deceptus, quia & aliis daturus erat simili, imò minori pretio, & vterque sciebat rei pretium, & id temporis plus non vendebatur.

Deceptus citra dimidiam non agit.

Cautela gl. l. semper in contractibus reprobat.

3 Nec refragatur quod bonus vir non debet decipere aliquem, verum est ex animo, & cum dolo, sed si rem emendo decipiatur venditor, non tenetur emptor, quia tantum valet res, quantum vendi potest. l. si feruus. ff. de condic. fura. & homini scienti conditionem rei. l. mortis causa capit. in fi. vbi glo. ff. de donat. causa mortis. vnde si quis emerit à venditore sagace & astuto, potest etiam in conscientia rem retinere, etiam si pretium sit iniustum quod etiam supplere non tenetur, vt docet Anton Butri. in c. quia plerique. de immunita. eccles. Petr. de Ancha. in reg. peccatum. de regu. iur. in 6. refert, & sequitur Panta. Calder. in repet. l. 2. col. 38. ver. septimò. & benè est notandum. C. de rescin. vendit.

D' autre moitié de iuste pris.

GLOSSA XV.

MEDIA iusti pretij pars dicitur, si res valeat decem, & vendatur quinque, vel quindecim glo. & docto. in d. l. licet quidam (& malè) intelligant dimidiam, quando res valet decem, & venditur viginti, quia tunc non est media iusti pretij, sed est duplum, de quo non loquuntur haec iura. benè fateor quod etiam competeret remedium hoc si res esset vendita, & venditor vel emptor esset vltra duplum deceptus, vel ad duplum, sed non requiritur tanta deceptio vt deceptus agat, sed quod vltra dimidiam sit deceptus, vt hic. Nam si res valebat decem, & fuit vendita quatuor, erit venditor deceptus vltra mediam iusti pretij, vel si fuerit vendita sexdecim, erit emptor deceptus vltra dimidiam iusti pretij, quae deceptio etiam vtriusque partis attenditur, vt inferius plenè explicabitur: & iustum precium dicitur verum, vt abundè explicui in l. iusta interpretatione. ff. de verbo. signific.

Media pars iusti pretij quae dicitur & quid iustum pretium.

2 Nota perpetuò quod quando res vendita restituitur mediante iudicio, & ex iudicij necessitate, tunc si emptor illam obligauerat, resoluetur ius hypothecae, & obligationis. per l. lex veltigali. ff. de pignor. bal. in dicta l. 2. col. 9. versic. iuxta hoc quaeritur. & ibi Salic. & Alex. in l. si res. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. in addit. ad Bart. vbi Bart. tenet non esse resolutū, quod intellige quando sola voluntate emptor restitueret, secus si ex iudicij necessitate, quod in inuitum redditur. l. inter stipulantem. §. i. ff. de verb. oblig. Nec dicitur sola voluntate restitui, licet possit supplere iustum precium: quia forte non habet pecuniam, ex qua supplere possit, & sic quodammodo inuitus restituit. Anto. Negulant. in traet. de pign. & hypothec. in 5. parte nu. 43. primi mēbris, quod est notandū: quia vidi dubitari super seruitute imposta ab emptore, qui postea re restituit, & sic seruitus fuit resoluta.

Resoluta emptione resolutū est omne onus impositum ab emptore rei venditae.

3 Si velis intelligere quod remedium l. secunda competat, breui facias regulam istam, videlicet quod venditor deceptus vltra dimidiam iusti pretij, potest agere, vel vt iustum suppleatur precium, vel vt res vendita restituatur. c. cum dilecti. & c. cum causa. de emptio. l. 2. C. de rescin. vendit. & si elegit, vt precium suppleat, iustum pretium supplere tenetur, quatenus res iuste valet. Paul. & alij in dicta l. 2. & si is qui elegit supplere iustum pretium interim petat, vt sibi liceat scindere ligna, ex quibus posset supplere precium, nõ debet ei cõcedi, sed fuit denegatū anno 1515. die verò 14. Iunij, in magna

Regula de rescindenda uenditione nõ iusti pretij cum ampliationibus & limitationibus. Aref. un.

camera, quia si emptor non posset supplere precium, venditor esset in damno, ob id prohibitionem melius est faciendam esse, & supplicationem ante rei destructionem vel diminutionem. sic habetur in stylo Parla. aresto 373. per Aufser.

In emptore procedit.

4 Primò, procedit etiam in emptore. gl. in d. c. cum dilecti. & d. l. 2. cum eadem ratio in utroque versetur, & dispositum in vno correlatiuorum, etiam in alio habet locum. l. si. C. de indict. viduita. tollen. l. 1. & 2. de cupressis. lib. 11.

In locatione habet locum remedium l. 2. de resciss. vendit.

5 Secundò, in contractu locationis, tex. in l. si ea pactione, iuncta gl. C. de vsur. de consuetudine non datur pro locatione ad modicum tempus, secundum Masuer. in rub. de emptio. vers. item pro re mobili. licet Anto. teneat contra in dicto ca. cum dilecti. & si hoc à Rege concederetur agi posset. Sed praxis recepit Masuer. sententiam. & ego nunquã vidi agi pro locatione facta ad triennium, & huius legis remedio rescinderetur prætextu læsionis, etiam vltra dimidiam iusti pretij, nec in alia locatione vsque ad nouem, si verò excedat, dicitur ad longum tempus. rub. C. de longi tempo. prescrip. & habet locum huius legis remediũ vt scripsi in compendio aliena. rerum. eccles.

In contractibus bonæ fidei remedium l. 2. procedit.

6 Tertiò, procedit etiam in omnibus contractibus bonæ fidei, ex bono & æquo & propter eandem rationem gl. & doct. in l. 2. C. de rescind. vendi. l. in contractibus. ex quibus causis maior. l. maioribus. commu. vtriusque iudic. Bar. in litem si in precio. in fin. ff. locat. Guido sing. 736. lex 2. Roma. consil. 423. pro pleniori. col. 1. quod intelligerem verum in his, quibus potest conuenire, vt pote in contractu locationis, permutationis, vel aliis quibusdam, secus si non possit conuenire, vt commo dō tibi librum, nescio videre quomodo quis potest esse deceptus vltra dimidiam, vt eidem hoc remedio succurratur, idem in deposito, & super his considera quando possit conuenire, vel non, quamuis & in his Pant. Calder. in repet. d. l. 2. col. 6. dicat etiam hoc remedium dari.

In contractu doli facias.

7 Quartò, in contractu doli vt facias. l. si olei. C. locat. & etiam in aliis contractibus innominatis, vt si tibi dederim domum, vt mihi des vestem, quæ non erat decem aureorũ, & domus erat valoris cõtum aureorũ, & vltra, tunc hoc agam remedio. vt hic cõtractus rescindatur per hoc remedium.

In contractibus stricti iuris.

8 Quintò, in aliis contractibus stricti iuris. l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. sed hi post solutionem differunt à contractibus bonæ fidei: quia in illis datur facta traditione læso conditio debiti, vel actio in factũ, seu de dolo, vel conditio incerti, licet in contractibus bonæ fidei detur actio ex illo cõtractu facta traditione, in vtriusque etiam ante traditionem doli exceptio cõpetit. Bar. & alij in dicta l. 2. & l. si quis cum aliter. quia iudex nõ debet aliter formare sententiã, quã sit forma cõtractus stricti iuris. Bal. in d. l. 2. in r. col. 7. oppos. sed eadẽ est praxis ferè quo ad rescissionem petendã.

In permutatione an decepto succurratur.

9 Sextò, in permutatione, vt asserit Petr. Iacob. in sua practica rubr. de actio. ex vendito. fol. 96. & Deci. consil. 210. viso puncto. tum quia est similis emptioni in l. fin. in princip. ff. quibus ex caus. 10 in post. cat. & l. permutationem. C. de rerum permuta. & in l. si. ff. illo tit. Nisi in permutatione beneficiorum, quæ non rescinditur ob deceptionem vltra dimidiam iusti pretij, vt abunde scripsi. Dec. dicto consil. 210. in primo dubio. & Probus in addit. ad Ioan. Monach. in cap. si. de renuncia. in 6. quia non habet titulum à parte sed à superiore. Ancha. & Imol. in dicto c. cum causa. nisi pars dolo decepisset partem, asserendo maiorem valorem beneficij. per c. cum vniuersorum. de rerum permut. Anto. de Burgos. in c. cum causa. col. penul. qui allegat Panor. in c. ex parte. de restit. spol. & tunc agi poterit.

Permutatio beneficij an rescindatur. In feudo an procedat remedium l. 2. de rescind. venditio. In emphyteosi.

11 Septimò, procedit in feudo dato pro pecunia. cap. ad nostram. de rebus eccles. non alienan. & ibi gl. Barba. & alij. secus si fuerit concessum pro seruitiis, vt solet communiter fieri: quia cum illa seruitia sint inestimabilia pro domini salute. l. pater. in si. ff. de donat. l. in seruatorũ. ff. de penis. Ideo non censetur dominus læsus, qui recipit, vel recipiet seruitium pro feudo teste Specul. in tit. de empt. §. nunc dicendum. vers. sed nunquid. & Albert. Brunus consil. 41. col. 8. & seq. in materia feudali. & Anto. de Burgos. in c. cum causa. col. 5. de empt. & vendi.

12 Octauò, extende etiam in emphyteosi, in qua quis est deceptus vltra dimidiã iusti pretij, habito respectu ad valorem iuris emphyteotici, tum q̄ hic cõtractus similis sit locationi. §. ad eò. insti. de loca. & cõduc. tum quòd bonum sit argumentum de feudo ad emphyteosim. Bal. Salic. & Pau. in dicta l. 2. Secus si sit deceptus habito respectu ad verum valorem vltra dimidiam, tunc non habet locum hoc remedium: quia non fit super directo dominio hic cõtractus: sed super vtili. Iaf. in l. 1. col. 16. nu. 75. C. de iure emphyt. do. Ioannes Samson. in ordinatio. Turo. artic. 22. per gl. in l. excepto. in verb. fructus. C. locat. Benedic. in ver. & vxorem. num. 982. cum seq. c. Raynuius. de testa. Ego tamen non vidi frequenter super rescissione istius cõtractus agi, nisi ab ecclesia.

De re in dotem data. Aestimatio dotis facta vltra dimidiam iusti pretij quomodo rescindatur.

13 Nonò, in estimatione rei datæ in dotem facta vltra dimidiam. l. si circumscriptã, C. solutio maritum. l. iure. & l. si res. ff. de iure dot. quia hic cõtractus est similis venditioni. l. 1. §. si seruũ. ff. de pos. sit. vbi dicit quòd ius haberi debet in eo, quod est simile. Bart. in disputatione incip. mulier habens amplum patrimonium. ego tamen non vidi in hoc agi. nam apud Parisien. quia multi amplam promittunt dotem etiam æstimare solent res, quas tradunt quomodo volunt, & aliquando vltra dimidiam, vt possint dotem promissam persolvere: & quia ita conuenitur inter partes, ideo agi non solet. Nam ob dolum nõ rescinditur matrimonium: quia omnia ferè rescinderentur. gl. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nupt. Ideo tu qui vis vxorem ducere, caue tibi, ne dolis aliorum illaqueeris, vt fit frequentius.

Deceptus in minimo ul-

14 Decimò, etiam si esset læsus in quocunque minimo vltra dimidiã, glo. in dicto c. cum causa. Iaf. in l. 2. col. 14. num. 53. C. de iure emphyt. quia dicta l. 2. requirit tantum excessum dimidiæ, &

non requirit magnum excessum vltra, igitur etiam in paruo habebit locum, nec id est paruum inspecta dimidia.

tra, dimidiã an petat rescissionem. In minore.

15 Vndecimò, etiam procedit in minore, vt patet per glo. & doct. in dicto cap. cum causa. & si ab vno remedio erit exclusus, ab altero non excluderetur. Panor. & alij, in c. cum dilecti. de empt. nec cessat restitutio ob hoc: quia plenius prouidet: & tunc remedium extraordinarium non cessat per ordinarium, quamuis contrarium teneat glo. in l. 1. C. si aduer. fscum. Bart. & alij in l. in prouincia. l. §. 1. ff. de noui oper. nuncia. Alex. consil. 89. viso puncto. nu. 13. in 2. volu. & consil. 52. visis. in 3. vol. Et ista est communis conclusio doct. in prædictis locis sicut si res sit vendita cum pacto de retrouendendo ad tres annos. nam elapso triennio poterit hoc agi remedio intra decem annos, vt hic teste Bartholo. Capol. in traet. de simula. contrac. in 2. præsumpt. primi casus princip.

De contractu an rescinda ecclesia.

16 Duodecimò, procedit etiam si cõtractus esset factus cum ecclesia. nam læsus contra ecclesiam potest vt hoc remedio. dict. c. cum dilecti. Paul. & alij in dicta l. 2. Anto. de Burgos, in dicto cap. cum causa. col. 7. ecclesia enim cum sit cultrix & nutrix iusticiae, non patitur aliquid contra iusticiam fieri. text. in §. 1. de aliena. feud. & ecclesia non debet plus recipere, quã res valeat. glo. singul. in c. enim. §. hoc ius. 10. quaest. 2. in verb. vt plus. Et hoc communiter tenetur. & ipsi etiam ecclesia prodest hoc remedium. doct. in dicto cap. cum causa. de emptio.

Læsus ratio ne oneris apposti.

17 Decimotertio, etiam si fuerit læsus ratione oneris apposti in venditione: quia onus pars rei est. l. fundi. ff. contrah. empt. cap. cum Ioannes. vbi doct. de fide instru. cap. in aliquibus. vbi Panor. secundo nota. de decimis. Laudimia tamen non faciunt excessum, nec computantur ad rescindendum venditionem: quia emptor illa non recipit: & ita fuit decisum in Senatu anno 1542. in mense Augusto. in processu Do. de la chappelle, sed habendo rationem eius precij, quod pars recipit, & si in hoc interueniat læsio vltra dimidiam, agatur hoc remedio: alioqui contra vt alijs scripsi per l. debet. ff. de adilit. edic. quod arestum fuit postea in vigilia nostræ domi. Septembris pronunciatum.

Arestum.

18 Decimoquarto, etiam procedit in transactione, in qua, si quis est læsus vltra dimidiam considerato dubio euentu litis, hoc remedio vtetur. glo. in l. Lucius. §. fin. ff. ad Trebel. & Bart. in dicta l. 2. & in dicta l. si quis. cum aliter. Card. & Panor. in dicto cap. cum causa. quia non videtur habuisse animum liberandi. l. tres fratres. ff. de pact. item facit text. in l. in summa. ibi, si autem euidens calumnia detegitur. ff. de condit. indebi. vbi rescinditur transactio ex euidenti calumnia, sed est euidens quando est deceptus vltra dimidiam, iuxta d. l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. ergo &c. Item quia errauit, & transactio ad non cogitata non extenditur. l. cum Aquiliana. ff. de transactio. Secus si esset deceptus considerato valore rei vero. & ita potest intelligi opinio contraria, quæ est communis teste Iaf. in dicta l. si quis cum aliter. per text. in sub. prætextu. C. de transactio. ego tamen vidi comprobari literas, in quibus impetrans dicebat se deceptum vltra dimidiam valoris rei, & ita in forensi iudicio seruatur.

Transactio an rescindatur ratione læsionis.

19 Nec obstat, quòd transactio & sententia æquiparantur. l. 2. ff. de iurera. & l. 1. C. de condi. indebi. sed si quis sit læsus ex sententia nõ potest agere. l. sub specie. C. de re iudic. ergo nec ex transactione. Respon. quia à sententia appellare pars potest, secus in transactione. Et ista est æquior, & sic in iudicando & consulendo tenenda. teste Fabia. in quaest. 8. tracta. de emptio. & Calde. in repet. l. 2. in 10. exten. Dec. consil. 551. planè. col. 2. & consil. 597. superiori. in fin. & eam audiui multis arestis curia confirmatam. Et eam approbat Alexan. consil. 89. nu. 13. in 2. vol. & consil. 118. in 7. vol. & Soci. in traet. fallen. Reg. 436.

Transactio ne læsus vltra dimidiã, quare potius est restituendus, quã qui per sententiã. Si in instrumento donatur quod plus ualeat.

20 Decimoquinto, etiam si in instrumento venditionis diceretur, si plus valeat, aliud dono, quia intelligitur modicum tantum donare. l. cum filius. §. pater. ff. de lega. 2. & ibi glo. & l. si libertus ita. ff. de oper. libert. l. hæc adiectio. ff. de verb. & rerum signific. l. cum fuerit. de in litem iurand. quia ignorauit verum rei valorem. Ideo non videtur remittere. l. mater. ff. de inoffic. testa. secus si in instrumento diceretur omne & totum quicquid valet plus, remitto. l. si quis donationis. ff. de contrah. empt. vel si diceretur sciens valorem rei ex tunc videtur etiam magnum remittere, quia in genere cogitauit. l. sub prætextu specierum. C. de transact. Bart. in dicta l. si quis cum aliter. Boer. in decilio. suis. quaest. 142. alia super. & quaest. sequen. ego tamen dicerem contrarium, quia sunt verba notariorum, & de his clausulis notarius non est rogatus, sed solent poni ex stylo notariorum, etiam ea facilitate qua fuit inductus quis ad vendendum vili pretio, ita ad apponendum illas clausulas. Bart. in fin. §. item quaest. ff. de condit. indebi. ideo possunt impetrari literæ Regiæ rescuamenti ad rescindendum cõtractum non obstan. his clausulis, etiam si diceret sciens valorem rei per prædicta. Et vidi sæpius agi non obstantibus prædictis, & in forensi iudicio obtineri. vide l. Imperatores. ff. de public. quamuis Bald. consil. 3. in tertio volu. & Alex. consil. 125. in primo volu. & consil. 28. nu. 4. in 5. vol. & consil. 105. in 6. vol. ac Soci. in traet. fallen. Reg. 438. & consil. 48. viso instrumento. col. 2. in 4. vol. contrarium teneat.

21 Decimosextò, etiam si renunciasset omni legum auxilio, etiam si ille esset sagax & astutus, quia renunciatio ad modicum etiam extenditur, & nõ vltra dimidiam. Bart. in dicta l. si quis cum aliter. in fin. Paul. & alij in dicta l. 2. & quia notarius ex stylo hoc solet apponere, ac eadem facilitate qua vendit modico precio, renunciat: ob id istis renunciationibus non obstantibus solent literæ Regiæ impetrari & comprobari & interinari. vide Barba. consil. 42. col. 5. in 1. vol. & consil. 21. in quarto volu. Etiam si speciatim huius legis beneficio renunciasset, & hoc patet ex prædictis, &

Renunciatio an rescissionem petere possit.

quia hoc remedium ex humanitate procedit. dicta l. 2. ibi humanum. & humanior est opinio sequenda: & quia partes de hac enormi latione non cogitarunt, & si cogitassent, tamen humanum est illis succurri. & senatus Parisien. istam seruat, quicquid in contrarium disputetur, & concludat doct. dicentes renunciacionem specialem admittendam, quod tamen non seruatur.

De contractu facto a procuratore an rescindat possit.

22 Decimosextimo, etiam si contractus fuerit factus a procuratore. argu. l. si voluntate. C. de rescind. vendit. quia ad illicita non videtur constitutus. l. si procurator. ff. de conditio. indebi. & tunc si dominus non possit consequi a procuratore, poterit actionibus cessis hoc remedio agere. Panor. in dicto cap. cum causa. quamuis contrarium teneat Barto. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. vbi dicit sufficere si sit laesus in sexta parte. per l. vnde Nerua. ff. pro socio. quae non obstat: quia loquitur in arbitratore, qui eligitur vt bonus vir, & non potest etiam ledere in dimidia. glo. in l. semper in contractibus. ff. de regulis iuris. Idem si ratificauerit contractum, & in illa ratificatione vltra dimidiam laesus sit, quia etiam potest hoc remedio vti. Bal. in l. i. per illum tex. C. si maior fact. & in forenli iudicio seruatur, quod hoc remedio succuratur, etiam si res sit vendita per procuratorem habentem potestatem vendendi pro precio, quod inuentum esset.

De contractu in re aliena facto.

23 Decimosextimo, etiam procedit, si quis venderet rem alienam sine mandato, prout potest. l. rem alienam. ff. de contrah. empt. licet non transferat dominium. l. traditio. ff. de contrah. emp. Bal. & Calder. in dicta l. 2. Nam cum ipse de euictione teneatur, per totum titulum de euictio. non est mirum si hoc remedio agere possit, vt vltra dimidiam sit deceptus, maxime quando ignoras rem illam esse alienam, eam vendidit: & tunc is qui eam emit, non potest supplere iustum precium, sed teneatur rem restituere, quod probatur in sequen. ampliatio.

Suppleri quando non possit iustum precium.

Quando res uendita non extaret.

24 Decimonono, etiam habet locum, si res vendita non extaret, quia tunc precise agam, vt suppleatur iustum precium. Panor. in cap. cum dilecti. in fin. de emptio. quia re vna ex debitis alternatiue perempta remanet obligatio in altera. l. si in emptione. §. fin. ff. de contrahen. empt. l. Scrichum. de solutio. Francisc. de Crema. singul. 84. volo te docere. quod valet ad centum ducatos secundum eum.

Gradatus vendere an hoc remedio utatur.

25 Vigesimo, amplia etiam si venditor grauatus fuisset vendere rem propriam a testatore non adiecto precio, secus si adiecto precio: quia tunc voluntatem defuncti exequi teneatur. l. si fideiusso. §. meminisse. & ibi docto. ff. de legatis. i. nisi & testator errasset in precio, credens illud esse iustum. Bald. in l. Imperator. §. si centum. in fin. ff. de legat. 2. Iaf. & alij in dicto §. meminisse. quod non est praesumendum, si res erat testatoris: alioqui contra. l. quisquis. C. de rescin. vend.

Diuisio hereditatis an ex latione rescindatur. Praxis diuisionis rescindende.

26 Vigesimo primo, etiam procedit in diuisione hereditatis facta, in qua succurritur vltra dimidiam decepto. l. si maior. C. communi diuidun. & l. maioribus. communia vtriusque iudi. nisi diuisio facta sit per sortem teste Philippo Franc. in rub. de appell.

Cessionarius an habeat hoc remedium.

Fideiussores re euicta an liberentur.

27 Hodie etiam ex communi vsu curiarum Francie, solet deceptus per diuisionem literas impetrare, quibus concludit vt diuisio rescindatur, vel ad aequalitatem reducatur. per dictam l. maioribus. & non attenditur deceptio vltra dimidiam, sed sufficit quod laesus sit in notabili quantitate, & ita vidi saepius iudicari. verumtamen si opponatur decretum, minor ab illo decreto appellare debet id temporis, quo ei obicitur, cum de nouo perueniat ad notitiam suam.

28 Vigesimo secundo, procedit in cessionario, cui etiam praescribitur decem annis, sicut vero creditor. Bal. in l. per diuersas. quaestio. 10. C. mand. & idem Bal. in tractat. statuto. in verb. capere. quaestio. 10.

29 Vltimo, etiam habet locum si hic venditor dedisset fideiussores de habendo firmum & ratum contractum, qui promiserunt in casu euictionis interesse. Nam si per remedium huius legis euincatur, liberantur fideiussores. vt docet Iacob. in l. i. C. de fideiuf. minor. quia resolutio contractu principali, & fideiussorum regulariter censetur resolutus contractus. l. lex veltigali. ff. de pignori. Idem tenet Ioan. Fab. in §. sed & quod principi. vers. quodeunque. circa finem. insti. de iure natural. & idem dicere, si venditor obligasset expresse rem venditam, rescisione eius contractus facta ius reale etiam censetur extinctum. per l. cum principalis. & regulam accessorium. ff. de regul. iur. Bar. & alij in l. in diem. ff. de aqua pluuija.

Thesaurus in re empti inuentus no inducit deceptionem.

30 Primo, limitatur in thesauro, qui applicatur domino soli, quando inuenitur per eum. §. thesauros. insti. de rerum diuisio. & venditor ratione huius thesauri non poterit hoc remedio vti contra emptorem, qui illum inuenit: quia si res fuisset diminuta post emptionem hoc emptoris periculo cederet. l. i. & per totum. ff. de pericu. & commod. rei vendi. Et secundum naturam rei est cum pati incommoda, quem sequuntur commoda. l. secundum. ff. de regul. iuris. thesaurus enim donum fortunae creditur. l. si is. §. primo. & §. quod si seruus. ff. de acquir. posses. etiam quia venditor non sibi acquisiuit, nisi dimidiam partem. l. vna. C. de thesaur. lib. 10. ergo ob hoc non potest agi tanquam deceptus. hoc firmant Areti. & Claud. Sciel. in dicta l. si quis cum aliter. licet Rom. contrarium consuluerit & obtinuerit, vt ipse afferit ibidem. Tamen primam opinionem sequitur Soci. consil. 48. viso instrumento. in 2. col. vol. 4. hodie non rescinderetur contractus in Francia propter thesaurum inuentum, quia inuentor, si non sit secretus, parum ex inuentione emolumentum habet, cum fiscus velit totum occupare.

Laesus per sententiam no impetrat rescissionem.

31 Secundo fallit, si quis laesus esset per sententiam. l. Iulianus. ff. de condi. indebi. l. sub specie. C. de re iudica. quia imputatur ei, qui non appellauit, posset tamen restitui, si ex instrumentis fallis condemnatus esset impetrando literas in forma requestae ciuilibis, si a Senatu condemnatus esset. vt scripsi

scripsi in tract. de liter. ciuilib. seu (vt dicunt) forma supplica. ciuilib impetra. in 1. tomo per l. diuus. ff. de re iud. & rubr. C. si ex fal. instru. posset etiam restitui, quando quis fuisset impeditus producere iura sua, & instrumenta. Barto. in l. prima. C. de senten. aduer. fisc. latis. libro decimo. Idem si sententia lata fuerit ob praesumptas probationes, quia nouis apparentibus in contrarium sententia retractabitur. l. si quis adulterij. C. de adulter. Et quando pars confiteretur eam iniustam. Innoc. in cap. quia plerique. de immunita. eccles. & in casibus in quibus sententia non transit in rem iudicatam quos ponit Hippoly. in l. vna. C. de raptu. virgi. scripsi in secundo notab. l. quod iussit. ff. de re iudica.

32 Tertio, quando plures essent res venditae vna venditione, & quis esset in vna laesus. nam non poterit agere, si aliae res suppleant iuxta nota. in l. si merces. §. vis maior. ff. locat. Iaf. per illum textum. in l. scire debemus. de verb. oblig.

33 Quarto, quando laesus esset ex contractu poenali, quia imputetur sibi, cur in poenam incidit. l. cum poena. ff. de arbit. de Vbal. in dicta l. 2. & Pantal. Calder. ibidem limita. 27. vnde si emerim domum centum aureis pacto apposito, quod nisi soluam illa centum intra annum, promitto centum pro poena, & sarcire omne id quod intererit: si non soluero, incido in poenam, quae soluta licet excedat iuncto rei pretio dimidiam, tamen non succurreretur per istum tex. quia sua culpa incidit in poenam.

34 Quinto, non procedit in re mobili. glo. & docto. in dicta l. 2. & istud seruatur de consuetudine. teste Masuer. in §. item pro re mobili. de emptio. nisi in minore. Nam fuit contractus venditionis factus super mula vel equo rescisus ad vtilitatem domini Corbin consiliarij magni consilij anno 1528. die decima Decembr. in senatu Parisien. eo quia id temporis erat minor, & deceptus quando emerat.

35 Item si dolus interuenisset in contractu, sicut in rebus immobilibus daretur actio de dolo. l. & eleganter. ff. de dolo.

36 Idem in mobilibus preciosis & magni valoris. l. lex quae tutores. C. de admiustr. tutor. facit glo. in verb. tractatu. cap. tua. de rebus eccles. non alienand. vbi in preciosis mobilibus requiritur sollemnitas, (Ita habetur in stylo parla. in 1. parte, in titulo de actio. perso. §. penul. & ibi Aufre.) vel si ageretur de venditione vniuersorum mobilium, tunc etiam impetrari solent literae rescisionis, si deceptus sit in illis vltra dimidiam, & ita scriptum est in consuetud. Bitur. artic. 33. rubr. des iuges, iugemens, rescissions. & ita iudicauit senatus Parisien. pro domino Daiglure, qui emerat adamanrem, & gemmam quatuor mille libris a domi. Petro Bine, anno 1510. die vigesima prima Iunij, & emptio fuit rescisa.

37 Sexto, fallit nisi res esset vendita per subhastationem, quia tunc vendita praesumitur iusto precio. glo. in l. i. in verb. magni precij. ff. de iure fisci. & glo. in l. si minori. C. illo titu. lib. 10. text. in l. i. C. de praedi. curial. lib. eod. Angel. in sciendum. in princ. ff. de verb. oblig. Soci. in regu. 436. & reg. 226. in tracta. fallen. Barba. consil. 65. col. 14. in 4. vol.

38 Contrarium tenet Barro. in l. i. C. de praescript. triginta vel quadraginta anno. per l. si quos. C. de rescind. vendit quia non sequitur est vendita ad praconium & incantum, ergo iusto precio, & ista est communis sententia quam tradunt iuris interpretes in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. quae etiam seruatur in forenli iudicio. vt scripsi in tracta. de praeco. & subhasta. Iacob. Curt. libr. coniectura. 2. c. 10.

39 Septimo, derogatur quando res esset vendita per decretum iudicis, quia tunc cessat praesumptio enormis lationis. & sic hoc remedium. per tex. in l. i. C. de praedi. curial. lib. 10. & ibi Bar. & in l. si quos. de decurio. eo. lib. Ange. Alexand. & Vincen. in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid.

40 Contrarium tenet Panor. in dicto c. cum causa. Roma. & Imol. in dicta l. si quis cum aliter. Alex. & Iacob. in l. pacta nouissima. C. de pact. per glo. singu. in l. i. C. de fide instru. & iure haste fiscal. lib. 10. alias sequeretur. quod l. 2. non haberet locum in re ecclesiae, quae etiam cum decreto vendi solet, & decretum pratoris iuri non debet derogare. l. i. ff. de fer. Nec quis debet decipi sub clypeo pratoris. l. i. in fi. C. de his qui veniam aera. impetr. & eadem facilitate, qua est decepta pars, & iudex: ideo hoc decretum operatur, quod facit praesumere, rem venditam iusto pretio: ideo pars decepta tenetur probare lationem, & non praesumitur dolus ratione iudicis. Posset etiam procedere, quando per maiores iudices decretum esset appositum: secus per minores. Bald. in l. tutores. ff. de confirman. tut. & etiam quando cum causae cognitione esset interpositum, alias esset nullum. l. magis puto. §. si aes alienum. ff. de rebus eorum. Iaf. in l. 2. de eden. Et prima opinio fuit confirmata areto senatus Parisien. anno 1516. in vigilia Pentecostes pro Matthaeo. Machaeo hostiario parlamenti contra magistrum Petrum Danes. idem anno 1539. die vndecima Iulij, contra. domi. du Bouchage, qui impetrauerat literas in forma supplicationis ciuilibis, dicens se laesum: & non fuit admittus, eo quod res vendita esset per decretum Senatus. vidi tamen appellari a decreto ab inferioribus iudicibus interposito, & male interpositum fuisse iudicari: & ista est tutior praxis, vt minor factus maior, si videat se laesum vltra dimidiam in venditione facta per decretum quod appeller ab illo decreto: cum inde secutis postea impetret literas Regias a cancellaria, vt eidem facere hoc permittatur.

41 Octauo, non procedit in datione in solutum iudicis autoritate facta exequetis sententiam. la diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudic. Bart. in dicta l. i. Bald. in l. ordo. de execu. rei iudica. C. secus in datio

Quando sunt plures res uenditae, rescindi unius rei emptio an possit. Ex contractu poenali deceptus, hoc non utitur remedio. Decepto in remobilibus succurritur. Arestum.

Res per subhastationem uendita non repetitur per deceptionem.

De decreto iudicis.

Arestum.

De datione in solutum.

in datione in solutum facta sine forma iudicij. Oldrad. consil. 37. ad primam questionem. per rex. in l. si pradium. C. de euiction. quia etiam quando iudex confirmat contractum. hoc remedium cessat. vt de aliquo operetur confirmatio. Bartol. in l. si quos. C. de decu. lib. 10. Pau. in dicta l. 2. Soci. in tract. fal. Reg. 226. in reg. 436. in forensi iudicio vix seruaretur si ab hac sententia appellaretur.

42 Nonò, quando latus iurasset non venire contra venditionem, non poterit tunc petere illius rescisionem. gl. & doct. in dicta l. 2. & Anton. de Burgos. & alij in cap. cum causa. de empt. Bal. in l. quæ sub conditione. §. i. ff. de condit. instit. Alex. consil. 42. super præmissio. in primo vol. num. 16. & seq. Iaf. consil. 76. visis. in fi. vol. 1. Et ista est communis conclusio, vt firmat Soci. consil. 136. præstantissime. in fin. vol. 1. & consil. 48. viso. in fin. vol. 4. & in tracta. fallen. Reg. 226. vbi tradit 12. limita. vidi tamen impetrari literas Regias, vt habita dispensatione iuramenti posset venire, ne iuramentum sit iniquitatis vinculum, & ita tenet Rota, vt refert Cassador. decisio. vnica. de emptio. & hoc seruatur in Franciæ curiis passim. Quamuis Panor. consil. 71. in hac causa. col. penul. dicat abolitionem non debere concedi in primo volu. sed praxis contrarium seruat.

Decoctratu iurato.

De hereditatis aditione.

De contractu medico suslo.

Consentiens alienationi an iunctur hoc remedio.

Latio post contractum non rescinditur.

Emptor rei incerte. ratione latio nis non patitur rescisionem.

Hereditate emens ea lege, ut omnia onera subeat, non resstituitur. Deceptus in pignore an rescisionem petat.

43 Decimo, quando ex proprio & non ex alterius facto esset quis latus, etiam vltra dimidiam, vtpote in hæreditatis aditione: tunc ei non succurreretur, si iuris beneficio & inuentario vsus non est per l. fin. §. i. C. de iure delib. Bald. de Vbal. in dicta l. 2. Idem in actu liberationis, nempe si debitorem meum liberauero, non potero ad rescisionem agere, tam fauore liberationis. arg. l. si intra. ff. de pact. quàm quod ex facto meo proueniat: & quia succurritur minori in hoc, ergo non maiori. l. patri. §. penul. ff. de minorib. & l. ius singulare. de legib.

44 Vndecimo, non procedit in infirmo vendente rem medico, vel donante durante infirmitate. hoc enim casu datur eidem officium iudicis ad rescindendum venditionem, vel aliam promissionem seu donationem. per l. medicus. ff. de variis & extraord. cogni. Panor. in cap. quia plerique. col. pen. de immunit. eccles. Hippoly. in l. lege. §. constitutum. ff. de licar. & de Ripa. in tract. de peste. in paruo vola. fol. 130. & hoc casu forte posset intra triginta annos agi, cum hic non comprehendatur, si medici non probetur dolus.

45 Duodecimo non procedit in eo, qui consentit alienationi & venditioni, quia non datur ei hoc remedium, sed tantum venditori: quia aliud est vendere, aliud consentire. l. aliud. ff. de reg. iur. argu. l. si pater. ff. de manumif. vind. etiam si de precio participauerit. Bal. in dicta l. 2. questio. 20. quod potest esse frequens ad vxores, quæ frequenter consentiunt alienationibus factis à maritis, vt solus maritus hoc remedio agere possit, sed ipsa restitui etiam posset ex illo consensu, si esset grauiter læsa.

46 Decimotertio, quando latio superuenit post contractum. l. habitationum. in princ. ff. de pericu. & commo. rei vendi. & ibi glo. vnde si fulgure, vel igne dimidia res sit perempta, non rescinditur ob hoc venditio: quia neut valor tempore contractus debet inspicere, & latio. l. 3. §. diui. ff. de iure fisci. nam si res periret, periculo emptoris periret. l. i. & per totum. ff. de pericu. & commo. rei vendi. & ita allerit Soci. conu. 48. viso instrumento. col. 2. in 4. vol.

47 Decimoquarto, non procedit quando emeretur actus fortunæ, siue quid incertum, vtpote iactus retis à piscatore, tunc si nil capiat piscator, non rescinditur contractus, etiam si vltra triplum pretij, vel etiam si nil consequatur: quia latio ex natura rei prouenit, cum dubius vendatur euentus. tex. in l. nec emptio. ff. de contrah. empt. l. si iactum retis. de actio. emptio. & idem in venatione vidi aliquando obseruatum. facit lex conducto. §. i. ff. locat. vbi non succurritur conductori ex damno proueniente ex natura rei. dicunt tamen quidam inspiciendum esse dubium euentum, sed hoc forte non seruatur in praxi. nam nec hoc casu agitur deceptionis ratione si dolus nõ inest.

48 Idem dicit Bald. in l. per diuersas. col. 3. C. manda. in eo, qui vendit hæreditatem implicitam multis & debitis & creditis, nolens teneri de euictione, tunc etiam non vteretur emptor, vel venditor istius legis beneficio. vide Panra. Calde. in 36. limita. ad istam legem.

49 Vltimo, non procedit in decepto in pignore constituendo in locum alterius pignoris, vel cautionis, text. sing. in l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. actio. Roma. singu. 552. ego legi, quia creditor potest agere ad debitum. l. creditor qui non idoneum. ff. si cert. peta. Ideo hoc remedio non vteretur, cum ordinarium habeat remedium. l. in causa. ff. de minorib. alias limitationes tradunt docto. maxime Anto. de Burgos. in dicto c. cum causa. de empt. & vendi. & Petr. de Vbal. & Panra. Calde. in dicta l. 2. C. de rescind. vendi. sed per superiores omnes aliæ comprehensæ sunt, & istæ tangunt pragmaticos, ob id eas conscripsi.

Se prescribunt.

GLOSSA XVI.

Sciens deesse an prescribat.

H Tiam cum scientia, quia Rex post decem annos hie denegat suum auxilium, & restitutionem. l. i. C. si aduersus vend. vbi minor viginti quinque annis non restituitur de iure codicis, quando iurauit: quia Imperator ait neque perfidia, neque periurij, me auctorem futurum sperare tibi debuisses. & ibi glo. quod prætor suum non tuum tibi denegat auxilium. idem magna glo. in l. siue apud. C. de tranfact. secus si aliis verbis vteretur, de quibus infra dicitur. & quia pars quæ vili vendidit, vel quæ maioris emit, dum non agit intra decem annos, videtur huic renuciare remedio, & nolle eo vti, ob id altera pars videtur in bona fide esse, quand

esse, quandiu altera non agit: & ideo prescriptio potest currere cum mala fide contra eum, cui nondum nata est actio. teste Ioã. Fabr. in l. cum notissimi. & ibi alij doct. C. de prescript. 30. annor. Felin. in rub. de prescri. scripsi, in interpret. vnica. in nota. i. nu. 54. C. de sent. que pro eo quod interest.

2 Quæro an valeret impetratio post decem annos, si Rex concederet literas rescisionis. Responsum: quia impetratio contra constitutiones non valet: sicut rescripta contra ius elicitata debent ab omnibus iudicibus refutari. l. rescripta. C. de precib. Imper. offerend. ita & contra ordinationes, nisi diceretur in literis non obstante ordinatione in contrarium disponente. per glo. in l. vlti. C. si contra ius. & ibi plenè docto. & in l. ratas. de rescind. vendit. Tamen etiam si diceretur non obstante ordinatione non reciperentur, nec comprobarentur tales literæ ratione ordinationis Regiæ, quæ fuit publicata anno 1389. die decima quinta mensis Augusti. per quam Rex prohibet aduocatis, partibus, & aliis ne de cætero impetrent literas in præiudicium, & derogationem ordinationum Regiarum: & si impetrata fuerint, decreuit ne illis iudices obtemperent. hoc docet Ioan. Gallus, in quæstio. per aresta. quæst. 115. Item fuit publicata, quamuis contrarium teneat Chassa. in consuetudi. Burgund. in glo. prima. nume. 6. rub. des forestz. quæ opinio potest de iure procedere, sed nos seruamus, vt non recipiantur literæ nec comprobentur tanquam inciuiles contra istam ordinationem.

Impetratio post decem annos non valet.

3 Et ideo si pars opponat illas literas post decem annos impetratas, iudex debet partes ex tempore reuicere, & à literis eum excludere: sed si partes ad probandum facta contraria statuat, malè pronunciaffe iudicauit Senatus anno 1543. die 28. Iunij. per ordina. Reg. in rub. quelz proces sont ditx par escrit. artic. 3. Nam de his quæ constant, statim pronuciare debet de aliis partes ad probandum inducere, & postquam istud tempus præterit, irreparabile est. teste Bald. in cap. plerunque. col. i. de rescrip.

Praxis iudicium cum opponitur contra literas post decem annos impetratas: Arrestum.

Doresenauant.

GLOSSA XVII.

H D est de cætero, & sic non extenditur ad præterita. per glo. in verb. de cætero. in proce. sexti decretal. & doct. in cap. fin. de constit. Iaf. in l. iubemus. col. 2. C. de testib. Curtius in l. causas. de tranfact. vnde si tempore huius articuli publicati aliquis non impetrauerat literas rescisionis contractus intra viginti annos, ad hæc poterit intra decem annos petere à die publicationis computandos: & si quis non petat rescisionem intra decem annos etiam de contractibus factis, post decem annos, non poterit postea per glo. & docto. in cle. vna. de testa. & l. de vsuris. vbi Bart. C. de vsur. Feli. & alij in c. fin. de rescript.

Ad præterita non extenditur hæc ordinatio.

Tant en noz, pays consumiers que de droit escrit.

GLOSSA XVIII.

H AEC verba causa vberioris expressionis & elucidationis ponuntur, non quod sint valde necessaria. Nam sicut leges omnes ligant subditos. l. leges. vt generales ab omnibus æqualiter in posterum obseruentur. C. de legib. cap. 1. vbi glo. de constitu. ita & ordinationes, & sic subditos Regis Franciæ leges tenent istæ, siue resideant subditi in patria iuris scripti, siue in patria consuetudinaria, quia omnes Regis sunt subditi, vbicunque morentur in regno suo: & ideo ordinationes generaliter vel indefinite loquentes, generaliter sunt in regno obseruandæ, nisi ordinatio excipiat, vel differentiam faciat inter patriam iuris scripti, & consuetudinariam. vt sæpius faciunt in rubri. de appellatio. & in aliis multis locis, quos inferius videre poterimus per hunc librum ordina.

Ordinationes generales ubique seruari debent.

Par le laps de dix ans.

GLOSSA XIX.

C Ompletos & finitos, quia dictio per, hic posita denotat temporis continuationem, & perfectionem. l. urbana. §. pernotare. ff. de verborum significacione. & ibi scripsi. Etiam hic dicitur par le laps, ergo oportet quod lapsi decem anni sint. Regula ergo erit quod petens rescisionem contractus, vel alterius actus ratione doli, fraudis, violentiæ, circumuentionis, & deceptionis vltra dimidiam iusti pretij intra decem annos agere debet: & postea non audietur: quamuis de iure possit deceptus vltra dimidiam petere rescisionem vsque ad triginta annos. per glo. & docto. in dicta l. 2. C. de rescind. vendit. & in cap. cum causa. de empt. quia actio personalis ex vendito datur, quæ durat triginta annis, sicut aliæ. l. omnes. & l. sicut. C. de prescript. triginta anno. vt superius fuit dictum.

Limitationes quando post decem annos quis ad rescisionem actus agere possit.

2 Limitant quidam nisi probetur mala fides, quia mala fidei possessor nunquam prescribit. c. vigilianti. & c. si. de prescriptio. Corne. consil. 17. circa. col. 5. & seq. in 4. vol. sed in hoc casu nõ agens huic renunciare videtur remedio, vt superius in glo. 16. scripsi.

3 Secundò, non procedit in tertio, qui rem emit ab isto emptore decipiente. Nam is tertius erit tutus post decem annos cum titulo & bona fide, & sic deceptus agere de iure debebat intra illud tempus:

tempus: aliàs postea de iure non audiebatur, nec sibi oberat mala fides auctoris, si venditor sciebat alienationem. per text. in authen. malæ fidei. C. de præscrip. longi tempo. Ioan. Francisc. in tracta. de præscrip. in quarta parte quartæ partis. quæst. 26. col. 56. sed hodie hic statuuntur decem anni omnibus siue decepto, siue tertio & omnibus.

4 Tertio, non procedit hæc ordinatio in actibus in quibus non est dolus, circumuentio, vel metus, vt superius in glo. quarta dictum fuit.

5 Quarto, in transactione, prout dixi in glo. 6. supra eo.

6 Quinto, in rescissione calculi ratione erroris, vt docui in glo. 6. supra eo.

7 Sexto, in contractibus factis per uxorem sine mariti consensu, vt abundè tractaui supra in glo. septima.

8 Septimo, in contractibus factis à furiosis, dementibus, prodigis, minoribus, & aliis id genus hominibus: vt conclusi supra in glo. 9.

9 Octauo, non procedit in contractu iurato. intellige tamen vt scripsi in glossa nona. & in glo. 15. supra.

10 Nono, vitatur in resignatione beneficij dolo vel metu facta, vt abundè firmaui. in gloss. 12. & 15. superius.

11 Decimo, non procedit in eo, qui non est deceptus vltra dimidiam: vt plenè probaui in glossa 14. supra eo.

12 Undecimo, in contractu facto à valetudinario medico suo: vt in gl. 15. circa finem dixi.

Processus post decem annos an ualeat.

13 Duodecimo, valeret processus post decem annos, si non opponeretur: quia hic non annullatur: vt docet Guido Papæ in statuto si quis per literas, in verb. etiam absque violentia. col. vlti. per text. in cle. sape. in fi. de verb. signific. ibi, si tamen in præmissis casibus solennis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obstruetur, non erit processus propter hoc irritus, nec etiam irritandus. Ang. & alij in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. Imol. in c. fin. nu. 27. de præscriptio. Et ideo si post decem annos comprobarentur & interinarentur literæ à iudice, statuto huius ordinationis non expresso, valeret sententia. per l. 1. §. item cum contra, quæ sententia sine appellat. rescind. Bal. & Ange. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. hoc expressè docet Guido Papæ in statuto si quis. in verb. etiam absque. in fine.

Lite contestata post decem annos prosequitur processus.

14 Decimotertio, fallit, si aliquis litem contestaretur intra decem annos: tunc enim quia perpetuatio fit ad triginta, vel quadraginta annos, poterit prosequi litem intra illud tempus. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiuran. Et ideo si aliquis cœperit litem contestari super contractu per metum facto, & lite contestata mortuus fuerit, poterunt eius hæredes processum intra quadraginta annos prosequi: vt plenè scripsi in tracta. de effectibus litis contestatæ. Idem dicerem, si tantum impetrauerit literas, & citauerit partem ad comparandum: nam sola citatio interrumpit præscriptionem in hac præscriptione statutoria & odiosa per l. cum notissimi. C. de præscrip. 30. anno. facit clem. vi. vt lite penden. Ioan. Balb. in tract. de præscrip. in 3. parte sextæ partis princ. col. 38. & ita iudicauit senatus anno 1552. in mense Iulio in magna camera inquisitionum. 3

Post decem annos an secunde literæ impetrari possunt.

15 Decimoquarto, si quis impetrauerit literas subrepticias, & nullas ante decem annos, & illæ nullæ pronunciate fuerint, nunc deceptus vult alias impetrare post decem annos, arbitror hoc fieri posse: quia anni decem elapsi non fuerunt continui, vt requirit ista ordinatio, & sic vbi verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de damno infec. & quia non fuit negligens, & contra negligentes non currit præscriptio. cap. quia diuersitatem. de concess. præben. glo. & doct. in ca. 2. ibidem.

Arestum.

16 Item per hanc literarum impetrationem & earum comprobationem interrupta est hæc præscriptio. l. cum notissimi. §. 1. C. de præscrip. triginta anno. & quia hæc decennalis præscriptio succedit in locum præscriptionis triginta annorum, quæ per solam conuentionem interruptitur, dicto §. 1. Ideo eodem iure regi debet. Bal. in l. superuacua. C. de tempo. in integ. resti. peten. refert Calca. consil. 75. statuimus. nu. 6. Imò iudicauit Senatus interruptionem esse per citationem nullam factam coram iudice incompetente. vt docet Aufser. in stylo. Parlamen. aresto 376.

Non computatur tempus non valenti agere.

17 Nec refragatur c. dispendia. de rescrip. in 6. vbi annullatis literis omnia annullantur. Respon. ibi est casus diuersus, nec ibi deciditur an is, qui impetrauit subrepticias literas, possit veras postea impetrare: ob id non obest, nempe doc. in c. cæterum. & in c. ex tenore. & c. super literis. de rescrip. concludunt eum non prohiberi impetrare literas veras, qui falsas vel subrepticias, à quibus fuit exclusus, impetrauit: igitur post decem annos impetrabuntur literæ rescissionis veræ, si quis reiectus fuerit ab obrepticis & subrepticis.

Agere debet

18 Decimoquinto, idem si pars decepta promiserit non agere intra decem annos, vel durante vita patris, seu patroni, nam si pater aut patrius viuat decem annos & vltra, tamen postea poterit deceptus literas rescissionis impetrare, cum durante tempore conuentionali agere non possit, & non valenti agere, non currit præscriptio. l. 1. in fin. C. de annal. except. & isti decem anni nõ computabuntur ei, nisi à die, quo agere potuit. l. 4. §. penul. ff. de precario. facit l. sicut in annos. quibus mod. vsusfruct. amitta. Bald. expressè docet in l. sicut. col. 1. C. de præscrip. triginta anno. & las. in dicta l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiur. & consil. 226. in præmissa. volu. 2. Iacobi. in l. fi. col. vlti. C. de repud. hæredit.

19 Decimosexto, actiones quæ durant vltra decem annos hic limitantur, sed illæ quæ non tantum du

tum durant, sed per triennium. vt in l. fi. C. de repud. hæredit. vel per aliud breue tempus extinguuntur: quia hæc ordinatio, quæ inducta est ad diminutionem, non operatur augmentum. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. & sic oportet agere intra illud tempus, intra quod actio breuius durat. not. in instit. de perpet. & temporal. actio. & l. fi. C. de dolo.

Intra triennium si actio amplius non duret.

20 Decimosextimo, non habet locum, si quis dolo intulerit mihi iniuriam, vel aliud delictum commiserit, vt hoc in tex. comprehendatur: quia iste tex. loquitur in contractibus, vel distractibus, & sic non procedit in delictis, maxime in vsu loquendi. l. omnem. vbi doct. ff. de iudic.

De iniuria & delictis.

21 Decimosextauo, de nullitate contractus agi potest post decem annos vsque ad triginta: vt nullus contractus declaretur. l. & eleganter. ff. de dolo. glo. in l. sicut. C. de præscrip. triginta anno. & l. si vt proprius. C. quomodo & quando iudex. sic censuit Senatus anno 1534. die decimanona Martij. facit quod scribit Ioan. Francisc. Balb. in tracta. de præscrip. in quarta parte quartæ partis, quæst. 32. col. 66. de sententia nulla quanto tempore nulla dici possit.

An nullitas comprehendatur. Arestum.

22 Decimonono, non procedit in laico, qui se emisse dicit decimas à sacerdote. Nam si sacerdos velit rescissionem post decem annos petere, eidem permitteretur ratione incapacitatis laici. ca. causam. de præscrip. vnde si dolo inductus curatus vendiderit decimas laico, & non egerit ad rescissionem intra decem annos, postea agere poterit, etiam is qui alienauit. quia hic casus non comprehenditur hic. c. si quis presbyterorum. de reb. ecclie. non alienan.

Decima post decem annos petuntur.

23 Vigesimo, non habet locum in hærede ignorare alienationem & læsionem, cui si currit tempus, saltem restitueretur. Bartol. in l. 1. §. si quis autem. ff. de irine. acti. q. priuato. plenè Ioan. Francisc. Balb. in tracta. præscrip. in quarta parte quartæ partis. q. 28. & seq. & ita fuit visum curiæ magnæ Neapol. vt est in decisio. Neapol. 37. quædam Altruda. col. 2. abundè Tiraquel. in tracta. de vtroque retractu. in prima parte. §. 35. gl. 4. nempe qui in alterius locum succedunt iustam ignorantie causam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de reg. iuris. facit l. genero. ff. de his qui noran. in fa. ita consuluit Alexand. in consil. 138. Lanzalotus. col. 2. in 2. vol. inchoata tamen contra defunctum curret contra hæredem. glo. in l. 1. C. si aduer. vsucap. Bart. in l. fin. in quib. cau. in integ. restit. non est necess. las. consil. 226. in præmissa. col. 2. in 2. vol. sed vix in hoc regno post decem annos restituetur, vt rigor ordinationis seruetur: & ne quotidie lites oriantur, & suscitantur.

Hæredes an post decem annos agere possint.

24 Vigesimo primo, non habet locum in euictione, de qua possunt agere etiam post decem annos contra venditorem, si res à me sit euicta, quæ actio non nascitur nisi re euicta. l. qui rem. & l. si post. C. de euict. glo. in l. empti actio. C. de euictio. Panor. consil. 22. quidam Ioannes. col. 2. in 2. vol. & plenè scribit Ioan. Francisc. in tracta. præscrip. in 5. parte 5. partis. q. 3. etiã quia iste tex. loquitur de rescissione contractus, vel actus, vt nõ possit agi ad aliud non prohibet, vt pote ad hæc euictionem.

Euictionis obligatio an præscribatur.

25 Vigesimo secundo, in contractu simulato non habebit locum: quia post decem annos, & etiam perpetuo poterit agi, quia nunquam fuit animus obligandi vt in rub. C. plus valere quod agitur. nec hic comprehenditur. Bald. in c. si cautio. col. 1. de fide instr. allegat corruptè, sed vult allegare gl. sing. in l. si voluarate. C. de dot. promiss. contractus enim simulatus non potest dici contractus, sicut dixi in instrumento in tracta. de liter. obligat. in glof. 9. versic. sexto opponitur. plenè Capol in tracta. de simulatio. contract. Bald. consil. 322. vtrum. in 1. vol.

De contractu simulato.

26 Vigesimo tertio, non habet locum in exceptione nõ numerate pecuniæ, quæ etiã poterit opponi, & probari, ac peti instrumentum rescindi post decem annos. Felin. & alij in ca. si cautio. de fide instr. abundè scripsi in tract. de chirograph. recognit. quia non comprehenditur hic casus in hoc tex.

De exceptio ne non numerate pecuniæ.

27 Vigesimo quarto, si iusto fuerit impedimento decentes per decem annos, puta quia fuit captus, & sic non potuit agere, quia non valenti agere nõ currit præscriptio. l. 1. C. de annal. except. Bar. in l. senatus. ff. de offic. præsid. las. in §. rursus. nu. 24. de actio. in instit. Ioan. Francisc. Balb. in tracta. præscrip. in 1. parte sextæ partis. in 22. casu. Et ideo minor hic comprehenditur vt in l. fin. C. in quibus causis in integ. restit. non est necessa. hoc scribit Corne. consil. 35. semper. col. 2. in 3. vol.

De capto non valente agere. Idem in minore.

28 Vigesimo quinto, si quis impetrauerit literas rescissionis contractus vel transactionis, non tenetur pars procedere super verificatione literarum, nisi prius facta solutione, & hoc debet iudicari per iudicem, cui literæ diriguntur, quod per modum prouisionis soluat & impleatur contractus, nisi in continenti appareret contractum rescindendum, vt fuit dictum in hoc Senatu anno 1514. die 5. Iulij, & inter Raoul Vernon, & Ioachin Gillier. vt abundantius scripsi in tracta. de senten. prouisio. & sup. à in glof. 4.

Solutio fieri debet pendentem processu.

Arestum.

29 Vigesimo sexto, non procedit in exceptione. nam perpetuò excipere quis poterit, vnde si dolo me induxeris ad vendendum, & ego dolo te ad maius precium dandum, in quo sis deceptus, si agas, ego perpetuò excipere potero, quia temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum. per l. purè. §. si. ff. de doli except. docto. in c. plerumque. & c. si autem. de rescript. Iacob. in l. fi. ex falsis. col. pen. C. de transact. & superius fuit dictum.

Excipit quis perpetuò.

Vigesimo septimo potest curia ex causa declarare, quòd hoc tempus decem annorum non computabitur, vt iudicauit pro domino Dalebret contra dominum Douart anno 1519. die 8. Martij. 3

Vltimo, non valet cautela quam posuit Chassa. in consuetud. Burg. in rub. des forestz. §. 8. glo. 1. circa fin. quæ talis est, vt is qui præscripsit impetret rescriptum continens hanc clausulam, quòd iudex, cui directæ sunt literæ, procedat cum summa æquitate, tunc quia naturalis obligatio non est per præscriptionem sublata, non poterit opponi exceptio præscriptionis, quæ est iniquè præfidium teste Bal. in l. 1. C. de præscri. triginta anno. Soci. consil. 86. consiliis. col. penul. vol. 1. & in consil. 166.

Cautela Chassa. reprobat.

in causa.col.penul.in 2.vol.& Feli.in rub.de præscriptionibus.col.2.fed quia per præscripti onem est ius quæstum præscribenti, quod non potest iudex tollere in vim huius clausulæ, & ideo in praxi non seruaretur. Alias limitationes quilibet per se colligere poterit ex his maximè quæ in sequentibus dicentur & in præcedentibus scripta sunt.

Continuelz.

GLOSSA XX.

Continuum rēpus requiritur, & an interruptū coniūgatur.

1 **N**ON ergo habebit locum, si quis primò possederit per quinque annos, postea interrumpatur, & demū per alios quinque annos possederit, quia non coniunguntur tempora, cum hic dicatur continuos annos, & non dicitur continuum, quod est interruptum, & non se tenet, vt probatur in l.continuu. ff. de verb. oblig. scripti quando coniūgantur tempora, in tracta. nominatio. q. ii. nu. 7. quia hoc tempus continuum est de forma expressum hic, ergo si interruptum sit, non coniungetur, quia non est continuum. Bar. in l. fi. §. quoties. ff. de publica. Ias. in l. si idem. ff. de iuris. omnium iudic. Alex. consi. 34. in 5. vol. abundè scripti in concordia. Franciæ. in rubr. de mandat. §. i. in glo. decem. & Chassa. in consuetud. Burg. in rubr. des iustices. §. 2. & glos. p. r. l' espace. Et quando dicatur continuum, vide quæ scripti in l. notionem. §. continentes. ff. de verbo. signifi.

2 Si tamen aliquis possederit post emptionem factam, per sex annos, & postea moriatur relictis filiis impuberibus, qui possideant per quatuor annos, tunc fiet coniunctio, & accessio huius temporis, quia non est interruptio ad excludendum venditorem, itaque post decem annos agere venditor non poterit per l. Pomponius. ff. de acquir. pos. Ioan. Francif. Bald. in tracta. de præscriptio. in 2. parte tertiæ partis principal. q. 12. & ego abundè scripti in tract. de pacific. posses. nu. 267. cum seq.

A compter du iour, que lesditz contractz, distractz, ou autres actes auront este faicts.

GLOSSA XXI.

Decem anni à quo tempore computentur.

1 **I**C declaratur quando tempus computetur, videlicet à die contractus, vel actus facti, si tamen fiat venditio cum pacto de retrovendendo ad tres annos, tempus computabitur à die vltima trium annorum, quia tunc contractus est factus, quando habet perfectionem. l. rei appellatione. §. opere. ff. de verbo. signifi. l. 2. §. verum. ff. de in rem verif. & supra dixi in glos.

2 Ideo computatur etiam tempus à die maioris ætatis, quia illud tempus subducitur, & sic à die 25. annor. hi decem anni computantur, vel ab illo die quo consuetudo reputat illum maiorem, vt tantum operetur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero. l. filio. ff. de liber. & posth. vide tamen quæ dico arti. 2. in tract. de resti. & releuament. glo. 5. vbi certum præstituitur tempus agendi, videlicet triginta quinque anni, intra quos agere debet minor, & si beneficio ætatis non egerit, habebit decem annos iure maioris, si forte sit deceptus vltra dimidium iusti pretij, vel alia ex causa maior rescindere posset contractum, poterit & hic maior factus.

3 Quid si hodie fuerit contractus factus, sed conuentum fuit quod non vtatur eo ante talem diem, an ante illum diem computetur tempus, videlicet si in mense Ianuario sit factus contractus, & dictum fuit quod hoc anno non tradetur res ei sed anno futuro, tunc decem anni incipient anno futuro, & non antè, quia non dicitur antea contractus factus & perfectus. l. i. C. de peric. & commo. rei vend. & l. i. & 2. quando liceat ab emptio. discedere.

Transactio confirmata per arestum an rescindatur.

4 Item quidam agit ad rescindendum transactionem, quam mecum inierat, dicens se læsum, licet non esset, ego tamen reus eram læsus, licet ignorarem, confirmata est transactio per arestum, postea volo ego reus agere sciens læsionem, & dicere me læsum ex illa transactione, quam ego defendi, quæritur an possim, & post decem annos, quia volo subducere tempus processus de medio, quid iuris? quæstiones hæ pendent in Senatu, eas nunc non decido: expectans tempus quo operæ precij erit, & quod matura deliberatione Senatus decendantur. Item vidi tempus computari à die faylinæ, seu inuestituræ per dominum factæ, & ita censuit Senatus in anno ad retrahendum rem venditam per consanguineum. vt docet Aufser. in stylo parla. aresto 338. cum domina.

Arestum.

In tex. requisita.

5 Requisite in hoc tex. not. Primum requirit iste tex. contractum distractum, vel alium actum, quia oportet quod sit id, quod debet rescindi, nam quod non est non rescinditur. l. nam & si sub conditione. §. post defectum. ff. de iniusto & rupto. testam.

6 Secundò, requiritur quod contractus, vel alius actus fundetur super dolo, fraude, metu, violètia seu deceptione vltra dimidiã, alioqui si aliter esset, nõ cõprehenderetur hic, vt superius dictū fuit.

7 Tertio, requiritur quod lapsi fuerint decem anni à die celebrati contractus, antequam, quis cõquestus fuerit, ibi *Par le laps*. vel à die quo cessat metus, vel aliud impedimentum, vt in glos. seq.

8 Quarto, requiritur quod illi decem anni completi fuerint, & sic incepti non sufficiunt. l. qua ætate. ff. de testa. c. cum in cunctis. in prin. de electio.

9 Quintò, quod illi decem anni sint continui, vnde interpolati non profunt. l. 3. ff. de minorib. dixi superius in glo. præceden.

10 Sextò, requiritur quod decem anni sint elapsi, non solùm à die celebrati contractus, verùm à die quo cessat metus, & impedimentum, vt sequitur in glos. seq. Etiam dicunt pragmatici quod contractus non est perfectus, nisi à die, quo emptor est à domino inuestitus: quia non habet nec proprietatem nec possessionem. & de hoc alibi scripti. } II Sed

11 Sed quæritur de ista rescissione coram quo iudice peti possit, an coram iudice rei sita, an d. domicilij, & super hoc video tres diuersas sententias.

Coram quo iudice rescissio contractus petatur.

Prima est, quod debeat tractari coram iudice domicilij, & nõ rei sita. per tex. in l. quoniã. ibi, eius adire te provincie præsidè, in qua domiciliū habet, quos cõuenis. C. vbi & apud què cog in integrū agitanda sit, quia actio ex vendito datur ad rescindendum. l. ex empto. §. si quis virginem. ff. de actio. empt. doct. in d. l. 2. & actio ex vendito est personalis, ergo coram iudice domicilij intèdi potest.

12 Secunda, quod coram iudice rei sita. per l. fi. & per totum. C. vbi in rem actio. exerc. debeat. c. sanè. de foro compet. facit l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procu. alioqui iudex domicilij non posset mandare sententiam executioni, & sic esset elusoria, contra l. si prætor. ff. de iudi.

13 Tertia opinio erat, quod in electione actoris sit coram quo iudice agere veller, vel coram iudice domicilij, vel coram iudice rei sita, quia quando agitur de cõtractus rescissione, agitur de actione personali in rem scripta. Ideo illa electio actori remanet. in l. fi. C. vbi in rem actio. & l. i. vbi de hæredita. agit Bar. in l. forma. ff. de cõsib. Bal. in l. fi. col. 1. & 2. C. de longi tempor. præscri. Inno. in c. 14. ex parte. & c. postulasti. de foro compe. Panor. in c. fi. nu. 43. ibid. Et quia causa cuitandi circum iudicium rescindens & rescisorium cumulantur in eodem iudicio in Francia, & ex equitate, vt concludit Guido Papæ in decis. Delphinal. q. 143. an prætendens se læsum. Ioan. Fabr. in §. rursus. de actio. in instit. imò hodie non habemus iudicium rescindens, dicit Gomez. in d. §. rursus. col. 3. verum est separatim à rescisorio, sed adhuc in vtroque concluditur, vt dixi in tract. de resti. & releu. artic. 2. glos. 5. & doct. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quibus caus. maior.

Iudicium rescindens & rescisorium cumulantur.

14 Et quamuis de iure episcopus esset iudex iudicij præparantis, tamen hodie iudex laicus cui diriguntur literæ rescissionis, & qui est iudex iudicij præparati, est iudex iudicij præparantis. l. 3. §. itaq. ff. de liber. exhibend. & solet allegari l. ordinarij. C. de rei vend. vbi Bal. & ista sententiã in tractu seruandam approbavit Senatus anno 1544. die 23. Decembris, in pronũtiatione natiuitatis.

Iudex retractus quis sit.

15 Sed hodie seruatur prima opinio, vt rescissio fiat coram iudice domicilij, vt fuit decisum anno 1544. die Martij decima, quod est notandum. etiam vltima sententia quo ad electionem non reprobat. vt dictum fuit superius.

Arestum.

Arestum.

Et que la cause de crainte ou violence.

GLOSSA XXII.

1 **S**uperius dictum fuit hos decem annos computandos à die cõtractus celebrati & perfecti, quod est verum, quando nullum suberat impedimentum, sed quando subest impedimentum iuris, vel facti tunc computatur ab illo die, quo cessat impedimentum per istum tex. iuri conformem.

Durante metu non computatur tempus.

2 Et sic quandiu durat metus, vel violentia, nunquam præscribitur, vnde si vxor fuerit verberata per vitum, vt venditioni rei suæ consentiret, tunc quandiu durabit matrimonium, non cessat metus, quia iterum verberaretur, si ageret, ideo à morte viri habet vxor decem annos ad rescindendum contractum. l. si per impresionem. C. de his quæ vi metusve causa fiunt. docto. in l. interpositas. C. de transactio. Bar. in l. pen. in fi. ff. de condiç. ob turpema caus. limitatur per Feli. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. & Francif. in d. l. interpositas. in fi.

De uxore verberata ut rem uendideret, quando agatur.

3 Item qui metu se in carceribus obligauit ad soluendum decem sub pœna carceris, soluens postea extra carceres præsumitur per metum, quia non præsumitur purgatus metus quando semper in stat. l. pen. ff. quod met. caus. l. qui neque. §. solutum. de verb. signifi. sic consuluit Calca. consil. 113. Primò nunquid, & Decius consil. 219. viso puncto. col. 3.

Extra carceres an duret metus.

4 Notandum etiam censent doct. quòd si quis probauit verbera, vel metum, debet probare interuenisse ex eadem causa, videlicet vt faceret illum contractum, de quo agitur, nec sufficeret probare simpliciter verbera interuenisse, vt videtur innuere Inno. in ca. accedens. de conuers. coniugato. & in c. cum locum. vbi etiam Ioan. Andræ. de sponsal. ideo si quis alium in carceres detrusit, vt pecuniam ab eo extorqueret, si alium contractum faciat, valet, quia ob illum contractum non fuit adhibitus metus. l. qui in carcerem. ff. quod met. caus. l. qui à latronibus. de testa. & ista opinio fuit approbata in magno consil. Neapolit. vt habetur in decis. 246. quidam maritus.

Probare quis debet ex eadẽ causa metũ interuenisse.

5 Ista sententia est subtilis & pulchra, sed non seruatur in forensi iudicio in Francia, quia metus adhibitus in vno actu, præsumitur in alijs durare. d. c. accedens. nisi fuerit purgatus. l. i. §. quæ one-randæ. ff. quarum rer. actio. non det. l. metum magna, quod met. caus. & d. l. si per impresionem. Panor. in c. i. in fi. quod met. caus. & in c. causam matrimonij. de offi. delegat.

Metus officialis quando cessare dicatur.

6 Vnde scribit Cy. in l. 2. C. de his quæ vi metusve caus. fiunt, quòd si semel officialis mihi metum intulit, durabit ille metus, quandiu erit in officio. Bal. in l. nouissimè. quòd falso tutor. author. gestū est. Alex. consi. i. in 3. vol. vbi etiam dicunt paria esse fieri aliquid coactè, vel timore coactionis. & idem operatur probabilis suspitio tormentorum, quod ipsorum illatio. Dyn. in d. l. nouissimè. Bald. in d. l. interpositas. C. de transact. & qui soluit nulla coactione adhibita, sciens tamen se posse cogi, dicitur inuitus soluisse. teste Io. And. in reg. bona fides. in prin. de reg. iur. in 6. refert & sequitur Ias. in l. pen. col. fi. ff. de condiç. ob turpem caus. Ideo quando probantur verbera iniuste illata, licet non ex illa causa, tamen ex simili iniusta, quia in alia causa inest timor adhuc illorum verberum, & in ista causa de qua agitur timet verberari, sicut in alia causa, ideo sufficit simplex illa probatio verberũ, & ita seruatur in actu iudiciario, quicquid in cõtrarium de stricto iure dicatur.

7 Imò fortius dicerem, quòd si pars aduersa vellet probare verbera ex alia causa interuenisse, non reciperetur, cum sufficiat metus seu suspitio metus per supra dicta, nisi vellet ex alia iusta causa & diuersa interuenisse, vt pote quia vxor fuerat inuenta in adulterio, & ob id verberata, ista verbera non probabunt metum in alia causa.

Solvens par-
te sponte an
uideatur
purgare me-
tu in toto.

8 Et sic spontanea solutio purgat metum. l. 2. C. eo. quid sit metu promissi decem vel metu vendidi rem, an soluens partem videatur metus purgatus in residuo: & breui considerandi sunt sequentes casus. Primus est, quòd si soluero quicquam ratione contractus, vel alterius actus indiuisibilis præcedentis, tunc soluendo partem totum actum & contractum approbare videor, vt si fueris coactus emere domum meam, si sponte partem pretij solueris, reliquum soluere teneberis, quia totum approbare videris. l. 1. ff. de polliciti. l. cum eiusdem. ff. de ædilit. edict. quia pars contractus non censetur approbari, cum pars hoc non dixerit, ideo totum approbatæ videtur, cum non appareat de qua parte. l. 1. C. de fideicom. & ibi docto.

9 Secundus casus est, si solutio partis pecuniæ respiciat ipsam solam stipulationem pecuniæ, non alium contractum. tunc soluendo partem, non videtur in reliquo purgatus metus, tum quia non potest presumi donatio, de eo, quod non est solutum quia non videtur quis iactare suum. l. cum de debito. in fi. ff. de prob. & actus agentium non operatur vitra intentionem eorum. l. non omnis. ff. si cer. pe. & quia non ceteretur de aliquo cogitatum. l. cum aquiliana. ff. de transact. & in diuisibilibus vna per alteram non probat. reg. vtile. de reg. iur. in 6. l. pecuniæ. de v. sur. ff. maxime in eo qui soluit pro eo, pro quo non tenebatur, & pro hoc est text. expressus in l. si. C. ne vxor pro mari. secus si teneretur, vt in patre. in l. sed Iulianus. in fi. ff. ad Macedo. & solutio vnus rei non purgat metum in alia. l. voluntariæ. C. de excusat. tutor.

10 Non refragatur d. l. Iulia. §. si. ff. ad Macedo. vbi si pater facta. coeperit soluere partem, vel filius. effectus pater facta. ratum censetur habere totum contractum, & ideo cessat solutio. exceptio. respon. dicunt quidam iurifconf. ibi non exprimere quod habeat ratum in residuo, quod non soluit, sed melius dici potest, quòd ibi pater approbavit vel filius facta. illud ad quod efficaciter, & ex æquitate naturali tenebatur, quia res data erat. Sed in casu metus is, qui sic promissit nihil recepit, ergo ex bono & æquo non tenetur, ob id soluendo partem non videtur totum approbare, nisi quatenus soluitur, & vbi est saltem naturaliter debitum est causa non odiosa, solutio partis probat aliam partem, vt dicit glo. in d. l. si. C. ne vxor pro marito.

Solvens uni-
sponte pur-
gat metum
quoad alium.

11 Tertius casus est, spontanea solutio facta vni, purgat metum etiam quoad alterum. vnde si per metum duobus promiserim, & vni soluam sponte, metus etiam quoad alterum censetur esse purgatus. arg. l. cui fundus. ff. de condi. & demonst. glo. & docto. in l. non dubium. C. de testa. quia inspicitur spontanea solutio, & res, non persona. per d. l. si. C. quod met. caus. ideo sufficit si vni solutum sit, quamuis facta hoc cogitandum reliquerit. in l. si ob turpem. ff. de condi. ou. turp. causam.

On autre cause legitime, empeschant de droit, ou fait la poursuite des dites rescissions, cessera.

GLOSSA XXIII.

I sic duplex est impedimentum, iuris videlicet & facti, & dicitur causa legitima hæc, quia à iure probata, impedimentum iuris est, si à iure probatum fuerit impedimentum, vt in filiofa. qui si non agat intra decem annos viuente patre, postea mortuo patre audietur, quia in vita patris agere non potuit parte nolente consentire, & quia nil habebat ad agendum, & quia ei erat dedecori inuito patre agere contra eum. Ideo filiofa. in omnibus casibus in quibus habet res, quæ patribus minime acquiruntur, nullam temporalem exceptionem opponere potest. statuit Imperator, nisi ex quo mouere actionem potuerunt, id est postquam manu paterna, vel eius in cuius potestate erant constituti, fuerint liberati. quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerunt: quod si maluerunt minime adimplere, lege obuiante valebant l. in fi. C. de annal. exceptio. l. in rebus. C. de iure dot. ibi ea mulieribus ex eo tempore donantur, ex quo possunt actiones mouere, & ista est naturalis regula, vbi non est negligentia, ibi non debet esse pena. Bald. in auth. nisi. C. de bonis mater. l. a. conf. n. 8. contra donationem. in fi. vol. 4. & conf. 138. in præfenti. in fi. ibidem. Bar. in l. senatus consulto. ff. de offic. præsid. non enim negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis. l. non enim. ex quib. caus. maior.

Duplex im-
pedimentum.

Excommu-
nicato iniu-
ste non cur-
rit tempus.

2 Item si quis fuerit excōmunicatus, est iure impeditus agere. c. intelleximus. de iudic. c. 1. vbi docto de præscrip. & melius in c. quia diuersitatem. de concessio. præbend. ideo non currit tempus si iniuste, vel saltè restituatur. Panor. & alij in c. cum inter. de excep. Aufser. in decis. Tholosa. q. 76.

Præscriptio
non inchoat
contra mi-
nore, sed
inchoata
perficitur.
Facti impe-
dimentum
quid sit.

3 Idem si prætoris copiam non habuit. l. 1. in fine. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. l. 1. §. dies. quando appell. fit.

4 Idem iuris est in minore, vt non inchoetur præscriptio in persona sua, sed inchoata perfici potest, sed ipse restituatur. tex. in l. ait prætor. §. sed quod simpliciter. vbi gl. & doct. ff. ex quib. caus. maior. Aufser. in decisio. Tholosa. q. 92. l. Aemilius. ff. de minorib.

5 Idem si furioso, amente, & aliis, qui factio valetudinis suæ aduersæ impediuntur, quia isti pupillis æquiparantur. l. in negotiis. ff. de reg. iur.

7 Idem

7 Idem si reip. causa absit. d. l. 1. & per totum. ff. ex quib. caus. maior. nisi affectauerit. l. item hi. cum l. seq. ibid. s. item tria. de excusatio. tutor. in instit.

8 Idem si in vinculis detentus longo tempore fuerit. l. 1. & l. ait prætor. ff. ex quibus causis maior. & l. succurritur. vide quæ scripsi in l. qui neque. ff. de verb. signifi.

9 Vel si tempelitate in aliquo loco, vel regione retineatur, vt neque experiri, neque mandare possit. l. 1. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. intelligite vt in l. 2. ff. si quis cautio.

10 Idem si ea valetudine impeditur, vt mandare non possit, etiam experiendi potestatem habere non censetur. d. l. 1. de diuers. & d. l. 2. si quis cautio. alia impedimenta scripsi in glos. concordato. in §. 1. in verb. impedimento. rub. de collatio.

11 Etiam hoc procedit in præscriptione statutorum, & ordinationum, vt consuluit Panor. in consi. 22. quidam Ioan. col. 2. in 2. vol. quia statutum vel ordinatio debet intelligi secundum iuris interpretationem. l. 2. C. de noxal. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cleric. non residen.

12 Intelligit siue impediatur de iure, siue de facto, siue de iure & de facto simul, quoniam mixtum in hoc est fortius simplicibus, ideo comprehenditur. l. certi conditio. §. quoniam. vbi glo. & docto. ff. si cer. peta. docto. in l. 2. de verb. oblig.

13 Limitatur prædicta, quando ille impeditus potuit remouere impedimentum, tunc currit eadem tempus. gl. & docto. in c. quia. de concessio. præbend. per l. qui potest facere. ff. de reg. iur. Feli. plenè in c. ex transmissa. de præscriptio. Alexan. in l. si constante. §. 1. in fi. ff. sol. ma. & abundè Ioan. Franci. Bal. in tracta. præf. in 1. parte sextæ partis. in 22. casu vbi alia videri poterunt.

14 In practica notandum est, quòd agere volens ad contractus, vel alicuius actus rescisionem, debet facere sequentia.

Primo literas impetrare debet, in quibus facti veritatem inferat, & precibus suis manifestè renarrat princip. l. precibus. C. de impuber. postquam consuluerit peritos, vt scripsi in proce. ordin. in primo Tomo.

Secundo, absolutionem à iuramento petere debet ab episcopo, vel eius vicario. c. 1. vbi docto. de iur. iurand.

Sed cum hæc petitio absolutionis à iuramento sit quædam restitutio, non est admittenda sine expressione causæ, nec valet absolutio sine causa. vt docet Inno. in c. cum inter. de renunciat. glo. in c. 3. de iur. iur. an. glo. Panor. & alij in c. non est. de voto & vot. redemptio.

Et ideo requiritur ante concessionem ipsius causæ cognitio. teste Innoc. in c. ad aures. de his quæ vt metusve causa fiunt. Feder. consi. 300. factum tale est, debitor promissit. Anchara. consi. 194. prædictis. Feli. plenè in c. ecclesia. col. 9. de costi. refert Hippoly. in l. 1. §. præterea. nu. 101. de quest. ff.

Sed hoc iure non vtimur in Francia, nam sufficit episcopo seu eius vicario ostendere literas Regias, & ipse statim dispensat sine alia causæ cognitione, vel alterius partis vocatione. vt plenè scripsi in interpreta. l. quod iussit. in fi. ff. de re iudi. Nam si iudex, qui de literarum veritate cognoscit, videt dispensationem factam cum falsa causa, impetranter commodo literarum priuat, & reuocat, & in expensis condemnat, & sic illa dispensatio non proderit impetranti, nisi vt non sit periturus petendo rescisionem, sed ob hoc non fiet literarum approbatio.

Tertio, literis impetratis debet pars citare aduersarium suum ad videndum literas comprobari, seu vt practici dicunt interinari, quia in omni negotio citanda est pars. l. de vnoquoq. ff. de re iud.

Quarto, actor debet in prima cōparatione suas petere literas approbari, & solè sic practici dicere. Primo in iudicio rescindenti cōcludit sic, *te cōcluz à l'enterinemet des lettres royales, & en enterinât les dites lettres, que ledit cōtra soit casé, rescindé & annullé.* Nunc sequitur iudicium rescisoriū, *Et en ce faisant, l'acheteur soit contraint à rendre & restituer ladite maison vendue, & laisser iouyr ledit vendeur comme de sa propre maison, s'assant rendre audit defendeur le sort principal, & loyaux contremens de telle vendition, ou à tout le moins, que ledit defendeur soit contraint à supplier audit demandeur le iuste pris de ladite vendition, qui est tel,* quòd precium declarabit venditor. Ista est communis praxis Franciæ, quæ probatur in dicta l. 2. C. de rescind. vend. alia dico in tracta. de exceptio. quest. vitima.

Quinto, videtis in conclusione duo peti, videlicet vt contractus rescindatur vel alius actus, & rescisione facta reddatur res, & restituatur. Bal. in dicta l. 2. & si reus opponat exceptionem litis finitæ, vel transactionis, & sic ad fines non recipiendi tendat, & iudex dicat illum defendere debere literis, si appellet malè appellatum iudicauit curia in cōuentibus iuridicis Molinis habitis anno domi. 1540. die 16. Septembris, quia respondere debet pars, & se defendere contra literas, & rationes allegare, cur comprobari non debeant.

Sexto debet offerre actor pretium, quod emptor tradidit cum expensis, & vt dicunt, *les loyaux oustz.* l. intra. §. vendentibus. ff. de minorib.

Septimo, petit vt saltè iustū suppleatur pretiū, quod probatur in d. l. 2. & c. cū causa. de empt. & si pretiū suppleatur, ex illa pretij parte laudimia debetur, quia est pars pretij: & ita celsit Senatus, & isti processus rescis. iudicatur per cōmissarios ex decreto curiæ licet ordinatio de his non loquatur.

Otauo, illud declarare venditor debet. Hæc in summa in hoc libello continentur, quæ sunt notanda in praxi, quia multa alia superflua scribunt docto. quæ omitto: quia non seruantur in praxi, ista tamen vidi præcipua, & tanquam pupilla oculi hætenus seruata, ob id ea tibi bone lector offero, quæ si grato animo exceperis, alia tibi prestare tuus me coget bonus genius. De prædictis interim ago & perpetuò agam deo opt. max. & Regiæ cælorum immensas gratias. Amen.

Impedito si
possit impe-
dimentum tol-
lere, currit
præscriptio.
Praxis uen-
lentis agere
ad contractus
uel actus re-
scisionem.
Absolutio
iuramenti
sine causæ
cognitione
an dari de-
beat.

Petitio et
conclusio in
literarum ap-
probatione.

Arestum.

Arestum.

DE MERCATORIBVS ET NEGOCIATORIBVS, ET QVIBVS

MERCARI SIT PROHIBITVM.

Rubr. Des marchans & à qui est prohibé marchander.

N primis dicendum esset hic, qui dicantur mercatores, & qui negotiatores, quive artifices, ac mechanici, verum quia tractatui de Mercator. minutatim venden. inferius conuenire maximè vidi: ob id ibidem illa pertractabo, vltimam rub. partem nunc prosequens videlicet.

Mercari à iure quibus est prohibetum.

Quibus mercari, & negociari sit prohibitum? Respon. de iure canonico clericis maximè. in rub. ne clerici, vel monachi. negoc. seculari. se immis. & in c. canonum. 14. quæst. 4. & dicit D. Hieronymus negociatorem clericum ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge, cap. negociatorem. 88. dist. & c. seq. ibidem. & Sanctus Paulus 2. ad Timoth. 2. Nemo deo militans implicat se negociis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Et isti mercatores vendendo multoties iniquum petunt, vt æquum ferant (vt adagio dicitur) & per arestum fuit dictum, quod Archiepiscopus Tholosanus moneret clericos, ne mercaturam exercerent, alioqui eos non defenderet. vt no. Aufre. in stylo parlam. aresto 183. item dicunt fuit.

Arestum.

Nobiles & milites negociari prohibentur.

Secundò, prohibetur nobilibus. l. nobiliores. C. de commer. & mercator. alioqui amittunt nobilitatem. Bart. in l. 1. C. de dignita. lib. 12. & scripsi in dicto tracta. de mercator. minutatim venden. quomodò sic amissam possint recuperare.

Tertio mercari prohibetur militibus. l. milites. C. locati. & l. 1. C. negociator. ne milit. lib. 12. ne omisso armorum vsu ad negociationes se cõferant. d. l. milites. vbi etiam dicit, armis autem & non priuatis negociis occupentur. Sunt autem alij prohibiti, de quibus extat super hoc lex Regia Ioan. olim Franciæ Regis artic. sexto, vt sequitur.

Iean. Article 6.

Item pource que nous auons ouy & entendu, que aucuns de noz officiers marchandent & font marche de diuerses marchand ses.

Articulus primus.

GLOSSA I.

Mercator in pluribus rebus negociari potest.

NON est prohibitum mercatori in diuersis rebus negociari, sed alteri sic: vt hic & l. legis seruus. §. si vnus. ff. de lega. 3. vnde mercatori pannorum non est prohibitum, sed laudandum propositum, vt libris cudendis laborem, & precium statuat. vt inferius probabitur.

Parquoy marchandise est fort empiree, & nostre peuple greuè: si auons ordonné par meure deliberation de conseil, que nulz de noz officiers.

GLOSSA II.

Officiales regij negociari prohibentur.

Quamuis hic prohibeat generaliter, vt nullus officium obtinens Regium possit mercaturam exercere, & exempla non restringant regulam. l. nam quod liquidè. ff. de penu lega. tamen hic tex. postea restringit ad eos qui hic enumerantur per verbu C'est assauoir. vbi quos vult enumerat: maximè quia ordinatio est odiosa & correctoria: ob id non extendetur. per l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. Alexand. consilio 141. in secundo volum. & Pau. Piccus in repet. l. in quartam. col. 38. ff. ad legem Falcid. vnde officiales Regij parua habentes officia hic non comprehenduntur.

C'est assauoir gens de nostre grand conseil.

GLOSSA III.

Magni consilij officiales mercari prohibiti. Gens du Roy nomine qui veniant.

Prohibet Rex gentibus magni consilij ne mercaturam exercent, & est phrasis gallici sermonis, in quo dicitur: les gens du Roy, & communiter in curia intelligimus aduocatos, & procuratorem Regis: gens du parlement, præfides & cõsiliarios parlamenti: Gens du conseil. Cõsiliarios magni cõsilij, necnon magistros libellorum, & Cancellariu. hic igitur comprehenduntur non solù cõsiliarij magni consilij, verum etiam aduocati & procuratores Regis in illo cõsilio, sed nõ alij, qui nõ sunt Regis officiales, vt procuratores, aduocati, aut sollicitatores priuatoru. de hoc cõsilio dicitur in titulo, du grand conseil supra, ideò hic alia nõ tractabo.

Item hic præmisit consilium magnum parlamenti, quia Regi proximum: & an curiis parlamenti

mentororum sit præferendum: plenè scribit Ioan. Montagne, in tract. de author. & præstan. sacri magni consilij, & ibi Bocri. in additio. ad eum alibi dixi se habere tanquam excedentia, & excessa.

Gens de parlement, & des requestes.

GLOSSA IIII.

SUB his comprehenduntur præfides, magistri libellorum, consiliarij, aduocati Regij & procuratores, itidem etiam notarij quatuor ibidem præfecti, cù sint gentes parlamenti: vnde Claudius tribunus plebis legem aduersus senatū tulit, ne quis senator senatorisve pater maritimam nauim, quæ plusquam trecentarum esset amphorarum haberet: eam enim satis esse ad vectandos fructus suos ex agris, nam quæstus omnis patribus visus est indecorus. vt author est Lilius, & refert Do. Tiraquellus in tract. de nobilita. c. 33. sic prohibetur hic senatoribus ne mercaturam exercent, non tamen hic comprehenduntur apparitores illius curiæ.

Gens de parlement.

Mercatura parlamenti prohibita.

Ou maistres de nostre hostel.

GLOSSA V.

Magistri hospitij Regis sunt prohibiti mercem & negociationes exercere, quia satis sunt occupati circa Regis curam, ob id non debent suscipere aliam curam, videlicet mercaturam: ne dum ad vtrumque festinarent, neutrum benè peragerent. l. fin. C. de assessor.

Magistri hospitij Regij mercari prohibiti.

Les maistres des comptes.

GLOSSA VI.

Magistri computorum (quorum officium tractatur in rubri. de la iurisdiction des maistres des comptes) circa receptorum & thesauriarorum publicorum rationes expungendas, & audiendas versantur. Inter fiscu & officiales nummarios cognoscentes secus si agatur inter thesaurarios & priuatos, quia tunc ad iudicem ordinarium cognitio spectat, & horum magistrorum iurisditio suprema est. In definitione computorum, tamen extra lineam computorum (vt dicitur) nõ sunt supremi iudices, sed ab illis ad senatum appellatur, & illa appellatio deciditur in magna camera, vt centies ab eis vidi appellatum. & sic cõsuet senatus, anno 1384. idem dicens in libellorum magistris, vt ab eis ad senatum appelletur. teste Aufre. in stylo Parla. aresto 143. item nota quòd à dominis.

Computorum magistri negociari prohibentur & eorum officiu.

In quibus sunt supremi magistri computorum & à quibus non appellatur.

Item si ab eis erratum fuerit in calculo, reuisio spectat ad cameram consilij, si verò conclusæ fuerint rationes, & aliquis remaneat debitor, commissiones ad capiendum, & satisfiendum bona illius expediuntur à generalibus iusticiæ, vel à camera thesauri. & si appellationes ob dictas commissiones emittantur, deuoluuntur ad generales, quod ab ipsis emanatum est, si vectigalia respiciant. Si verò Regis patrimonium, ad cameram patrimonij, quam vulgus la chambre du domaine vocat. Et hi computorum magistri non cognoscunt de appellationibus, vnde senatus annullauit sententiam illorum, quia cognouerant de appellatione ad eos emissã ratione decreti de capiendo ab eis concepti anno 1544. die 12. Decembris. & ista seruiunt ad intellectum dicti tituli. & hi vocantur magistri, & quare, ibidem scribo, & in l. quibus. ff. de verb. signi. vbi dico olim consiliarios parlamenti vocari solitos magistros. vt est in libris curiæ scriptum. Idem dicendum est in magistris libellorum, vt ad eos appellari non possit, sed per oppositionem, vel per citationem cognoscunt, vt vidi sepius.

Arestum.

Arestum.

Thesauriers, receueurs, collecteurs.

GLOSSA VII.

Itres ferè in idem conueniunt. Apud Romanos lex Clodia quæstorum etiam scribas negociationes exercere prohibebat. Vnde Sucto. Domitianorum quosdam quæstores negociantes venia donasse refert Tiraquell. vbi supra.

Quæstores mercaturæ non exercent.

Iudices vectigalium mercari prohibentur.

Item generaliter prohibuit Rex Franciscus omnibus magistratibus vectigalium negociari, in hæc verba: Item defendons à tous noz officiers des aydes & tailles, qu'ilz ne se misent en enuement par eux ou par autres de faire aucun fait de marchandise, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation de leurs offices, & de restitution des gaiges, qu'ilz auroient prins durant le temps, qu'ilz auroient exercé le fait de ladite marchandise. Ita habentur in rubric. des ordonnances des generaux, artic. 42. ibi plenius dicitur. Etiam in rubric. des aydes & tailles ordi. secunda. Artic. 38. est alia prohibitio in hæc verba: Item en suuant les ordonnances anciennes in hibons & defendons à nous grenetiers, & contrerolleurs de n'exercer par eulx ne par autres, aucun fait de marchandise de sel en leurs greniers n'allieurs, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation d'office, & d'amende arbitraire. Tamen istis alia mercimonia ibi non prohibentur. vt videtis.

Magistris nemorum et aliis officia libus mercatura prohibetur.

STA prohibitio facta magistris nemorum Regis, ampliatur etiam ad custodes nemorum, & sylvarum illius, & ad illorum apparitores, ne mercari & negociari habeant. ut scribitur in titul. des eaves & forestz, ordinat. 5. artic. 84. sic dicens, Item qu' aucun vcr. dier, maistre sergent, ou autre sergent des forestz, ne puissent marchander es points, ny es mettes de leurs offices, ny en leurs gardes, extra ergo non prohiberentur.

Noz, eschançons, sommeliers, bareliers, panetiers, maistres d'escuyries.

STA sunt officia quæ Regi seruiunt in pane, vino, & equis, & illa melius dignoscere officia quisque poterit ex his qui ista exercent in hospitio Regis.

Et maistres des monnoyes: gardes & contregardes, & officiers d'icelle.

Monetarum officiales mercari prohibiti.

T sic magistri, custodes, & alij officiales monetarum sunt hinc prohibiti negociari, alij verò monetarij non obtinentes officium à Rege non prohibentur per istum tex. de quibus monetariis habetur in l. i. C. de mutilegul. lib. ii. & idem Rex Franciscus statuit in rub. des monnoyers. ordina. 7. art. 7. ibi Ausi est expressement defendu. ibi alia vide.

Maistres des garnisons.

STI magistri præsidiorum cum curam reipubl. habeant, sunt etiam prohibiti in l. i. & per totum. C. negocia. ne militent. lib. 12. & quia stipendia ratione officij sufficientia habent.

Seneschaulx, Baillifz, Prenoſtz.

Gubernator Montispessulani quare sic nominatus & datus.

Quamuis hic loquatur tantum de istis, tamen comprehenditur etiam hic gubernator Montispessulani, qui parem cum istis habet iurisdictionem & dignitatem. Nam cum olim de finibus iurisdictionis disceptaretur inter Seneschallum Nemaufen. & Carcaſſonen. Rex pendente processu illis locis controuersis dictum gubernatorem præfecit, qui nomine Regio illic gubernaret iurisdictionemque exerceat. Et adhuc illam iurisdictionem retinet nomine Regio, & hodie nullus conqueritur: cum ciuitas Montispessulani mercatur habere gubernatorem, qui in iurisdictione concurrat cum Seneschallis.

Noz, procureurs.

Procuratores Regij à mercatura submoventur.

Procuratores ergo Regij negociari non debent, sed curam Regionum negociorum tractare, siue sint præpositi curiis supremis, siue curiis generalium iustitiarum, (quos vocamus) aut computorum, siue magno, aut intimo consilio: vel inferioribus, ut Seneschallis, Bailliuatibus, præposituris, aut aliis Regiis negociis. Hi ergo non poterunt negociari, si officium habeant à Rege, vel dimittant officium, aut mercaturam. De his procuratoribus, & aduocatis Regiis scripsi in titu. de electio. derogat. in concord. vbi eos multis decorauit priuilegiis.

Secretaires, & clerics des marchans de Paris, quant au fait de l'eau, Chastelains, ou autres Iuges de nous, ou d'autres Seigneurs.

Officiu memoriale celeberrimum uacat, & ei non prouidetur.

T sic Iudices negociari, & mercari sunt prohibiti: siue sint Iudices generales causarum, siue vectigalium, ut electi (quos estez vocamus) de quibus est expressum in ordinationibus Regiis. rubric. des ordonnances des generaux. artic. 42. & superius dixi. His omnibus officiis Regiis enumeratis hodie vacat officium, quod olim erat celeberrimum, & est valde his temporibus necessarium. Officium illud erat vocatum memoriale, seu à memoria: hi enim conscribebant eos, qui vel scientia. bello, aut alibi pulchrè, ac cum laude se gessissent, eosque Imperatori commemorabant: ut ex hoc præmiis dignis afficerentur. Sed hodie hi qui præclara gesserunt facinora contemuntur: & quidam stolidi multoties euehuntur. excitetur cum effectu hoc officium, & omnia bene habebunt.

D'oresnauant par eux, ou par interposées personnes, ne marchandent, ne facent marchander, ne s'accompagnent, ou participent es marchandises.

ICET clerici sint de iure prohibiti tabernam per se exercere. c. vno. de vita & honesta. cleric. in 6. Tamen si per alium exerceant, non perdunt priuilegium clericale. glo. & doct. in c. i. illo titul. facit tex. in c. vlti. ne clerici vel monach. in 6. Alberic. in l. humilem. C. de incest. nupt.

Vnde etiam apud laicos Imperator Pertinax mercaturam per homines suos exercebat: ut scribit Iulius Capitol. & multos enumerat Do. Tiraquel. in tract. nobilit. Et hodie etiam plerique magni principes mercaturam exercent, & maritimam & terrestrem, ut omnibus est obuium: ob id negociationem nobilem reddunt. nihilominus iste tex. prohibet personis superius nominatis, tam per se, quam per alium mercaturam exercere, cui prohibitioni stādum est, nam qui suo nomine exercere quicquam prohibetur, id nec per interpositam personam agere debet. l. 2. §. i. ff. de admi. rerum ad ciui. pertinen.

Et sic nota, quod triplex est hic prohibitio. Primò, quod nominati in hoc text. nullo modo per se mercaturam exerceant. Secundò, nec per interpositas personas. nam ut superius dictum fuit, qui per alium facit, perinde est, ac si ipse faceret. l. i. §. de iei. ff. de vi & vi arma. & per regu. iur.

Item & tertio, quod non iungant se mercaturæ, seu negociationi, vel partem habeant aliquam, & sic nec minimam. per glo. in cle. vna. in verb. aut earum aliqua. de foro compe. scripsi in auth. habita. C. ne filius pro patre. sed si secretè fiat, quis hoc proclamabit? nullus, nec ego.

Sur peine de perdre la marchandise, & d'estre punis à nostre volonté.

Duplex hic imponitur pœna. prima amissionis mercaturæ, quæ tamen non imponitur ipso iure, sed est quædam comminatio. ut dicit glo. in c. vno. de sagitta.

Secunda pœna est, ut puniatur grauiter ad voluntatem Regis: debet tamen intelligi de voluntate iusta, & iuri consona. text. in c. i. dist. i. scripsi in glo. voluerint. §. statuius. i. de colla. in concord. Et an duplex pœna pro vno facto imponi possit. Respon. posse: quādo utraque per eandem legem apponitur. ut hic. & in l. placet. C. de sacrosan. eccle. scripsi abundè in §. monemus. in verb. suspendemus. de colla. in concor. Francia.

Item hic conditor limitat illam doctrinam, quod vbi constitutio apponit grauissimā pœnam, tunc infligi potest pœna mortis. tex. iuncta glo. in l. vna. C. ne liceat signum saluator. & in l. i. de Eunuch. & in l. 3. C. de his quæ ex publica. colla. illata sunt non vsurpan. lib. ii. No. Corset. in fing. incip. pœna. in 10. & Barba. in c. prudentiam. §. adiicimus. circa fi. de offi. delega. & in c. 3. col. 3. de fi. dei. quod non procedat, quando in constitutionem illam grauem vel grauissimam pœnam declararet ut hic: vbi grauiter puniri vult exercentes mercaturam istam prohibitionem, & contra istam grauissimam declarat pœnam ad voluntatem nostram: & quamuis dicat ad voluntatem, tamen intelligitur de voluntate secundum arbitrium boni viri: ut dixi. nec iure posset Rex pœnam mortis pro primo facto imponere, id est pro prima mercatura.

Et ne donnerons lettres, ne ferons grace au contraire, & renonceront à leur office, ou à la marchandise.

IC protestatur se non daturum literas in contrarium, ut descriptæ hic personæ possint negociationem exercere: sed si datæ fuerint literæ in contrarium, valebunt, si facta fuerit mentio istius ordinationis, & clausulæ prohibitivæ, per ea quæ no. Barto. & alij in l. si quis. in principio. ff. de lega. 3. Oportet ergo, quod is qui vbiunque exercet, vel negociationi, vel officio renunciet. Nam qui duos venatur lepores, vix vllum consequitur, ut communi fertur prouerbio. & confirmatur in l. fin. C. de assess. Et quia illis Regiis officialibus honestum non esset sic mercari, & negociari. Hoc tamen potest permitti istis prohibitis à principe, sed illi eo casu poterunt conueniri sicut alij mercatores, ut docet tex. in l. vnic. in fi. C. in quibus causis militantes fori præscrip. vti non possunt.

Et si aucuns en ya qui sur ce ayent impetré lettres, ou graces de nous: icelles nous tenons & reputons pour nulles & de nulle valeur, sur quelques fermes de parolles qu'elles soyent otroyées: & si aucuns s'efforcent d'vsur desdites lettres contre nostredite ordonnance, ilz seront punis si comme dessus est dit, & avecq' ce perdront leur marchandise.

Item ergo impetrata in contrarium non valebunt. Intelligi nisi esset clausula expressa derogatoria huius constitutionis. l. fi. C. si contra ius. vbi glo. & doct. Feli. in c. non nulli. de rescrip. Et quia nulli vel pauci sunt hodie, qui velint istas impetrare literas, ob id ad alia pertranseo.

Articulus secundus.

Item, & pource qu'auons este aduerti, que plusieurs Seigneurs & gentilz hommes mettent par chascun iour, leuages & nouueaux subsides sur les marchandises, qui se mettent sur les riuieres, & fleumes nauigables, a la grand charge de nostre peuple: pour ces causes auons ordonne & ordonnons qu'en chascun fleume, ou riuere nauigable, les marchants frequentants lesdites riuieres, & fleumes pourront faire bourse commune, & imposer sur leurs marchandises, aucunes sommes de deniers, pour la tuition & defence de leurs marchadises: le tout en la forme & maniere de la bourse establie par les marchats frequentants la riuere de Loyre.

GLOSSA VNICA.

Veſtigalia nullus extra principem imponit.

IC recitat aliquos nobiles imponentes super mercibus veſtigalia contra mercatores, ideo Rex ipsis mercatoribus permittit, vt ab his impositionibus se tueantur, posse nuicem collectam imponere, & ad contributionem cogere: quod facilius possint procedere contra praefatos imponentes noua veſtigalia. Nam certum est, quod non solent noua veſtigalia inconsultis principibus institui. Ergo exigi aliquid, quod illicite poscatur competens iudex vetabit, & id quod exactum videtur, si contra rationem iuris extortum est, restitui iubebit. l. non solent. C. veſtigal. noua institui. nec quidem decreto ciuitatis. l. veſtigalia. ibidem. Nec curia Parlamenti potest imponere nouam collectam generalem. text. in l. vna. C. de superindictio. libro decimo. Et Guido Papae in decis. Delphin. quaestio. 197. domini mei. Nam hoc est de Regalibus. l. i. C. de indictio. lib. 10. & in tit. quaerunt Regalia. in feud. Sed solus princeps potest concedere, vt imponantur haec noua veſtigalia ex causa, aliis in bulla coenae domini excommunicantur imponentes. Ideo hic ratione defensionis concedit mercatoribus aliquid imponere super suis ipsorum mercibus, nec tamen temere illud possunt. l. i. C. veſtiga. noua institui. vide do. de Ripa. in lib. 2. responso. de rescrip. c. 4. & seq. Ideo si ciuitates vel alij velint aliquid imponere, solent impetrari litera a Rege hoc permittentes, alioqui nil poterit imponi nec exigi, & ita videri seruari.

Quilibet in officio publico delinques in solidum tenetur. Artifices statuta facere & mercatores possunt, & super quibus iudicandum inter mercatores ex bono et aequo.

Item si plures admittantur ad comunionem officij publici, & simul in officio delinquant, quilibet in solidum tenetur, sed omnes pro sua parte praestabunt, nisi ab vno exigi non possit: quia forte non est soluendo. l. si multi. ff. de publica. Bal. in c. edoceri. col. 2. nu. 3. de rescript. vide abunde per Boer. in decis. Burdegal. quaest. 310. si plures.

Et sic videmus mercatores posse inter se facere statuta: artifices etiam statuta inter se habere solent, quae auctoritate magistratum roborantur, & censentur a iure communi confirmata. §. si. in authen. de fideiussor. colla. 2. Et ideo seruanda sunt in singulis curiis, & secundum ea iudicandum, tam in curia mercatorum, episcopali, quam seculari. vt no. in l. ex ea. ff. de postulan. Soci. consil. 188. circa. col. 5. vers. minusque obstat. in secundo volu. Quod est verum, quando respicerent actus illorum. Secus si dicatur, quod procedatur summarie, quia intelligitur in curia eorum. teste Bal. in trac. statuto. in verbo curia. quaestio. vltima. Et inter illos iudicari ex bono & aequo debet. Bart. in l. quintus. ff. manda. Curt. in l. bona fides depositi. Ange. consil. 77. plures creditores. col. 2. & non ex rigore iuris. Bertrand. consil. 263. non potest. col. vlti. in 2. volu. ex prima editio.

Tamen non valebunt statuta eorum, in quibus disponunt id, quod est naturaliter iniustum. l. ambitiosa. ff. de decre. ab ord. facien. & no. in l. i. C. quaerunt longa consue. hoc docet Bal. in trac. de consti. col. 3. & Doct. in l. fi. C. de iuris. om. iudi. Ideo non valent statuta eorum disponentia, quod pater pro filio teneatur, nisi filius mercator acquirat patri. Bal. in l. recepticia. col. vlt. C. de consti. pecu. facit l. praetor. §. 2. ff. de edend. quia illud statutum est contra ius gentium, quod vnus pro alio teneatur. vt in rub. C. ne filius pro patre. & poena suos tenere debet authores. l. sancimus. C. de poenis. Nec possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis, videlicet quod in depositis mercatorum non possit opponi exceptio banni. vt docet Albert. Brun. in verbo mercator. in trac. statuto. plus dicens non posse etiam statuere inter alios sibi non subiectos. & Bal. in dicta l. 2. col. vlt. reliqua ibidem videri possunt. & in l. fin. C. de iurisditio. omnium iudicium.

Articulus vltimus.

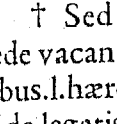
Item pource que par cy deuant plusieurs marchants par cautele, ou malice, ont prins es foires de Lyon & ailleurs, grand quantite de marchandises a creance, en intention de frustrer les vendeurs du pris desdites marchandises, ou de partie d'icelle, & pour leur malice mettre a execution, mucent icelle marchandise en diuers lieux,

uers lieux, & puis se sont absentez, ou mis en franchise: a cause de quoy leurs creanciers pour ne perdre le tout, ont este contrains venir a composition & quitter vne partie de leurs debtes, & du surplus donner longs termes de payement, a leur grand perte & dommaige: nous pour obuier ausdits abus, auons enioint & enioignons aux conseruateurs de noz dites foires, & autres, ausquelz en appartient la cognoissance, de proceder sommairement & de plain, a toute diligence, a l'encontre desditz marchants, & a la punition d'iceux, qui s'entremettront, receleront, ou ayderont a receler lesdites marchandises, tellement que ce soit exemple a tous autres.

GLOSSA VNICA.

1 Tatuit Rex tam contra mercatores, qui recipiunt merces in nudinis crediti nomine, eo animo vt eas intercipient, & furentur a creditoribus, vel partem illarum, quam contra occultantes merces, vt conseruatores nudinarum eos puniat, vt poena vnus exemplum sit multis, prout scribitur in l. i. C. ad legem Iul. repetund.

Voluntas ex tribus digno sci potest.

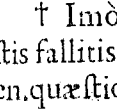
2 Sed cum Deus solus sit scrutator cordium. cap. erubescant. 32. distinctio. & cap. primo. ne sede vacan. quomodo hoc sciri potest? Respon. intentionem probari ex praecedentibus & sequentibus. l. haeredes palam. §. sed si notam. ff. de testamen. l. si seruus plurium. in fin. vbi gloss. optima. ff. de legatis primo.

3 Hic tria ponit subsequencia declarantia voluntatem & intentionem debitoris volentis fraudare creditorem.

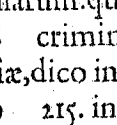
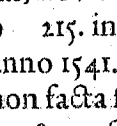
Primo, si illas merces occultet. Nam occultans bona, perdit beneficium cessionis. l. i. vbi glo. & docto. C. de ces. bono. lason in §. fin. col. 3. nu. 8. de actio. in institu.

4 Secundo, si se absenter post acceptas merces. l. 2. ff. ex quibus causis in possessio. eatur. Ibi potestatem autem sui non facit, qui id agit, ne aduersarius eius copiam sui habeat. Ergo latitantis bona iubet possideri, quod si latitet, sed absens non defendatur, nonne videtur potestatem sui non facere? Ang. consil. 61. quaeritur. col. 1.

5 Tertio, si intra ecclesiam, postquam recepit merces, immunitatem quaerat. Nam sicut ob delictum confugitur ad ecclesiam. l. i. & per totum. C. de his qui ad eccle. confug. ita & pessimi debitores, sed nulla gaudent immunitate. vt in rubri. de cessione. bono. articu. 2. scriptum est. & in tracta. de immunita. ecclesia.

6 Imo cum isti se occultant, & coguntur creditores cum istis componere pacta facta cum istis fallitis (quos vocant) non valere, si appareat eos esse soluendo. dicit Boer. in decis. Burdegalen. quaestio. 215. incarceratus. nu. 8. dicens non obstantibus pactis creditores posse totum exigere.

Pacta cum mercatoribus quando non valent. Mercatores foro cedentes possunt torqueri & quare.

7 Quarto, dicit Paris de Puteo in tracta. findica. c. an in causa pecuniaria. in prin. per cap. i. de deposito. quod mercatores cedentes foro, seu falliti, sic eos vocat, cessantes, & fugitiui poterunt torqueri, vt indicent pecunias, vel res sibi datas in depositum, vel in societatem ad mercandum, quas nunc denegat habere, vel illas perdidisse dicunt: vt refert Hippoly. in l. diuus. col. 2. nume. 6. ff. de quaestio. & in pratic. crimina. §. expedita. num. 62. Et hoc est ratione furti, quod iste mercator committere affectabat, & mala fidei, maxime cum ipsa merces quas accepit adhuc extant, vel pretium illarum: quam obrem si vellet, posset se eximere a debito. sequitur. Pau. Grilland. in trac. de diuer. crimini. in fi. Et quod tales confugientes ad ecclesiam non gaudeant immunitate ecclesiae, dico in tract. immu. ecclesia. nec bonis cedere possunt: vt docet Boer. in decis. Burdeg. quaestio. 215. incarceratus. col. 2. & 3. vnde. Statuit egregius Imperator Carolus quintus Bruxellis anno 1541. in mense Septembri, quod mercator, qui acceperit merces, & postea se absentauerit, non facta solutione, & clam merces receptas transtulerit, & celauerit, habeatur pro latrone publico, & grassatore itinerum, & puniatur poena mortis sine aliquo priuilegio, & fauore. His verbis concepta est ordinatio:

Mercatores occultantes merces non gaudent immunitate.

10 *Nous voulans en ce pourueoir, auons ordonne, & statue, ordonnons, & statuons, que tous marchants & marchandes, & autres debtors de quelque condition, ou qualite qu'ilz soyent, qui s'absenteront du lieu de leur residence, sans payer, ou contenter leurs creditors: & clandestinement transporteront, ou celeront leurs biens pour iceux defrauder, seront tenuz & reputez pour larrons publiques, come agguetteurs de chemins, & ennemis du bien publicq & tels les auons declairés, & declairons. Ordonnons a tous noz officiers, & insticiers de les apprehender, en quelque part qu'ilz soyent trouuez, sans qu'ilz puissent iouyr de quelque priuilege, franchise, ou liberte, quelle qu'il soit. Et apres les auoir apprehendé qu'ilz procedent contre eux sommairement, sans figure de proces. Et que les Iuges par deuant lesquels ilz seront accusez, ou calangez, s'il leur appert de ladite fuite, & fraudulent transport, ou recelment de leurs biens, les condemnent au dernier supplice par la corde: sans port-faucor, ou dissimulation, a peine que si en nosditz officiers, ou iuges, ou ceux de noz vassaux fussent trouuez negligens, ou refusans, qu'ilz seront tenuz, obligez, & poursuyuables pour l'entiere debte desdites banquerottes, & fugitifs.*

Mercator recipiens merces, & eas occultas pro latrone publico habeatur.

Constitutio Caroli quinti Imperatoris.

Receptato-
res quomo-
do punian-
tur.

11 Quinto, excitat conseruatores nundinarum, vt diligenter contra hos mercatores, & summa-
riè procedant, ac contra occultatores & receptatores mercium: & quomodo puniri debeant: non
dicit hic tex. ob id habemus tex. in l. ff. de receptato. vbi sic scribitur. Pessimum genus est recepta-
torum, sine quibus latere nemo diu potest. & præcipitur, vt perinde puniantur atque latrones, &
hoc probatur in l. fi. §. quod si res mobiles. C. de his qui ad ecclie. confug. Ideo statuit idem Impera-
tor, vt isti receptatores teneantur pro his fugitiuis soluere, & si non sint sufficientes, pœna fustiga-
tionis puniantur laici, & est constitutio d. Caroli sic concepta, & edita. vbi supra.

Constitutio
Caroli quin-
ti cõtra mer-
cũ recepta-
tores, et sau-
tores fugiti-
uorum.

12 *¶* Semblablement tous ceux qui en sauent assisteront lesdites banquerottes, & fugitifs à eux sauuer, &
transporter leurs biens, & marchandises, ou empêcheront leur apprehension en quelque maniere que ce soit, ou
les celeront, & garderont sans declarer au Iuge du lieu: ensemble ceux qui se mesleront, ou conduiront les af-
faires desdites banquerottes & fugitifs, en leur absence, par société, ou autrement: où qui seront, ou recourront
d'eux contratz, transports, ou cessions simulées, ou pour plus grande somme que leur vray deu ne porte: seront
tenuz & obligez à payer & satisfaire entierement tous les debtes dessusdits banquerottes, & fugitifs, & pour
icelles pournuables comm: lesdites banquerottes, & fugitifs. Et si les dessus nommez ne fussent suffisants
de payer & satisfaire audits debtes, Nous voulons que les gens lays soyent punis par fustigation, & d'egli-
se par suspension de leur temporel, & mise de garde manears à l'exemple d'autres, ou autrement arbitrain-
ment selon l'exigence du cas.

Mercatorũ
exterorum
causæ sum-
mariè tra-
ctari debēt.
Arestum.

13 Superest his addamus decisiones quotidianas, & quæ pulchrè huic materiæ congruere vi-
dentur. Primùm, quod mercatores exteri & causæ eorum debent in regno expediri summariè, &
de plano: vnde cum præpositus & Bailliuus Beluaceni. contrarium obseruassent, ordinarie pro-
cedendo in causa mercatoris Tholofani, fuerunt citati ad comparandum personaliter instante
procuratore Regio, & processus eorum fuit annullatus anno 1531. die 14. Maij.

Mercator
Regni ad in-
dicem extra
regnum non
remittitur.
Arestum.

14 Secundò, non debet remitti vnus mercator Regni ad defendendum alium mercatorem ex-
terum extra Regnum sed simpliciter debet in Regno cõdemnari ad indemnitate dicit mercatoris
exteri, prout in specie iudicauit Senatus Paris. Cum quidam mercator Parisien. fuisset con-
uentus, vt defenderet exterum mercatorem conuentum in Flandria pro quibusdam mercibus Pa-
ris. venditis. & præpositus Parisien. cõdemnasset dictum mercatorem ad suscipiendam Flandria
defensionem pro illo extero, perperam iudicatum pronunciauit Senatus anno 1533. die 12. Maij.

Nundina &
mercatus
diebus fe-
stis, & in
cõmunijs
fieri nõ de-
bet.

15 Tertio, nundina non debent fieri nec mercatus diebus feriatis solennibus. l. dies festos. C. de
fer. & hoc sapius fuit dictum in Senatu.

Prohibitio
panni talis
valoris po-
test fieri.

16 Quarto, prohibitum fuit in ecclesijs, & cõmunijs mercatum exercere. cap. decet. de immuni-
ta. ecclesiarum. in sexto cum sit bonum argumentum de tempore ad locum. cle. ad nostram. vbi
glo. de censib. Ias. & alij in l. vinum. ff. si certum petatur. & quia decet donum Dei sanctitudo, non
mercatura, dicto c. decet.

Duo probi
niri in quo-
libet artifi-
cio eligendi.

17 Quinto, valeret prohibitio ne quis auderet portare pannum, nisi talis valoris sub pœna, & ita
vidit proclamari auctoritate Regis patruus meus magnus Iacob. Rebuffus in l. secunda. C. de ve-
stib. holob. libro vndecimo. quia Regis interest subiectos habere locupletes. §. fin. de his qui sunt
sui vel alien. iur. scribo constitutionem in tracta. de pannis aureis, argent. seric. & purpura. in fine.
Sed in hoc non esset imponenda lex pauperi, vt deferret vestem talis, aut talis coloris, quia eam
emere non posset: ideo permitti debet quod vtatur fruatur illa veste, quam habet: alioqui nudus
incederet more belluarum, quod non est faciendum. c. 1. de resti. spoliato. in 6.

Mercator
damni pas-
sum intra an-
num mencia-
re debet.

18 Sexto, vt omnibus artificibus via fraudum occludatur, bonum esset, vt præter eos, quos iura-
tos vocamus, & in eorum negligentiam, qui nihil agunt, duo probi eligerentur in quolibet artifi-
cio, quibus cura totius artificij, & negocium committeretur, ne artifices in suis artificijs aliquam
fraudem committerent: & si fraudem aliquam inuenirent, quod denunciarent magistrato ordinario
loci, & procuratori Regio: vt est statutum in constitu. Neapolit. rubri. de fide instrui. vbi dicit
istos electos pro prima taciturnitate pœna pecuniaria: pro secunda pœna manus: pro tertia pœna
mortis puniendos, & fortè metu istarum pœnarum essent & diligentiores, & paulò magis prom-
pti ad veritatem deferendam.

Conueniri
ibi possunt
mercatores
ubi taber-
nas habent.

19 Septimò, si dederit mercatori pecuniam ad lucrum, & damnum, si patiatur damnum per ca-
sum fortuitum, debet illud mihi intra annum nunciare: alioqui post annum non audietur, vt do-
cet Barto. in l. secunda. C. de naufrag. lib. 11. & Angel. consil. 90. pro decisione. col. 2. sequitur Iaco-
bi. in l. singularia. col. 2. ff. si certum peta. quia singulis annis debent mercatores inuicem rationem
reddere. l. neminem. C. de suscep. lib. 11. l. 1. C. pro socio. vbi doct. & Rom. singu. 120. quæro quan-
do. Et si non redderent, tamen hæc denunciatio fieri debet, si tamen non esset facta in conscientia
non esset liberatus mercator, cui non est denunciatum.

Interesse

20 Octauò, mercatores ibi conueniri possunt, vbi habent tabernas, vel officinas, seu factorem,
& ibi libros habere debent suarum rationum. text. in l. hares absens. §. proinde. versic. at si quis. ff.
de iudic. vbi Iacobi. nisi tempore nundinarum. Id enim temporis nec conueniri, nec arrestari pos-
sunt. l. 1. C. de nundin. ¶ Et debent quolibet anno reddere rationem l. neminem. vbi Bar. & Rebuf.
C. de suscep. præpos. & arcariis. lib. 10. Ideo fidem facere debent intra illum annum de his quæ fur-
to, incendio, vel alio tristi fortuito amiserunt. Barto. & alij in l. 2. C. de naufrag. lib. 11. & Aufre. in
decis. Tholo. quæst. 447.

21 Nonò, prohibet Imperator omnibus mercatoribus, ne recipiant pro centum vltra duodecim
annis sin

annis singulis, soluendo secundum distantiam, & terminos harum nundinarum, vt si sint quatuor
nundinae quolibet anno, soluuntur tres aurei pro singulis nundinis, & hoc recipiunt pro lucro ces-
sante. de quo scripsi plura in interpreta. l. vnic. C. de senten. quæ pro eo quod interest. nec hoc reci-
pitur pro vfura, sed pro interesse, hoc est statutum in dicta ordina. Brucellis publicata.

permissum
est duode-
cim pro cen-
tum.

22 *¶* Item pource qu'aucuns marchans habitans & frequentans nosditz pays, possedant leur honneur &
salut, s'auancent pour pourrir leur au vice, faire seulement marchandise d'argent & le donnant à gaing, &
font excessif sans faire distinction entre l'interest, qui est permis aux bons marchans selon le gaing qu'ilz
pourroyent raisonnablement faire, & vfure defendue à tous Chrestiens, au tresgrand preiudice de la cho-
se publique, de sorte que sans y pourueoir auccq' succession de temps, tout le fait de marchandise se conuer-
tiroit en vfure, qui causeroit la perdition des ames, & enorme preiudice à la chose publique, signamant es
pays de pardeça: nous en ce voulans pourueoir tant pour le salut desdites ames, & conseruation de nostre foy
Chrestienne, que pour euitier lesditz inconuenians, auons ordonné, & statué & par cestes statutions & ordon-
nons que nulz marchans habitans, & frequentans nosditz pays ne pourroyent donner argent à frait, ou gaing
plus hault que à raison du denier douze pour cent vn an, & en dessous selon le gaing que vraisemblable-
ment ilz pourroyent faire, en emplant ledit argent en marchandise, en dechirant tous contratz & obligations
par lesquelles on prendroit plus grand gaing, que dit est, usuraires, & comme telz nulz & de nulle valeur,
& y defendons à tous noz subietz de quelque cõlition, ou estat qu'ilz soyent non se meslir du fait de mar-
chandise: & non ayans société à gaing, & perte auccq' marchans, de bailler leur argent à usditz marchans
pour auoir gaing certain chacun an, en peine de confiscation dudit argent, & par dessus ce d'estre tenus & re-
putez usuriers publiques, & comme telz puniz & corrigez. Et sic hæc nouissima constitutio corrigat
alias constitutiones contrarias.

Constitutio
Imperato-
Caro. quin-
ti, de usur-
is.

23 Decimò, vendere ex proprijs vineis vinum, vel frumentũ, aut ex abbacia seu beneficio, non est
exercere mercaturam: ideo nec tenentur vendentes ad ea quæ imposita sunt mercatoribus, vt sa-
pius à Rege & à sua suprema curia fuit declaratum, quod probò in tract. de merca. minuta. in glo. 1.

Vedere uia
num ex pro-
prio habitu
non est mer-
caturã exer-
cere.

24 Vndecimò, mercatores læsi in suis mercibus, non restituntur in integrum per text. in l. 1. C.
qui & aduer. quos. vbi Bar. & Iacob. expressè hoc docent.

Læsi merca-
tores nõ re-
stituntur.
Insolidũ an
possit quili-
bet merca-
tor cõueniri
uel agere.
Nudo pacto
mercatores
obligantur.

25 Duodecimò, si sint plures mercatores socij vnus mercis, vel plurium, quilibet eorum poterit
agere in solidum contra debitores eiusdem mercis. per l. si vnus. in prin. ff. de pact. nec potest ei
obici, quod non habeat mandatum, & sic quod non possit agere nisi pro sua parte, vt dicunt Iac-
co. & Ias. ibidem, quicquid scribat Barto. in l. eandem. q. 7. ff. de duobus reis. & opinio contra Bar.
seruatur, si is cauere velit de rato: sicut dicitur in mercatoribus habentibus officium, vel condu-
ctionem de publico. quia sicut solent in solidum conueniri, ita & conuenire. l. 1. cum glo. ff. de loco
public. fruend. alibi dico abundantius. Ideo hic non prosequar.

26 Decimotertio, mercatores nudo pacto obligantur, licet in alijs regulariter contra. l. iurigen-
tium. §. sed cum nulla. ff. de pact. Bart. & alij in l. quintus. in fin. ff. manda. quia inter eos agitur ex
bono & æquo. vt superius scripsi. Tamen sine causa non obligantur. vt consuluit Petr. Pau. Paris.
consil. 96. quamuis. col. 2. in tertio vol. per l. cum de indebito. in fin. ff. de probat. & l. 2. §. circa. de
doli except.

Frumentum
deferre &
alias res ad
Barbaros
prohibetur.

27 Decimoquarto, prohibentur mercatores deferre frumentum, vinum, oleum, loricas, scuta, ar-
cus, sagittas, spatas, gladios, vel alterius cuiuscunque generis arma, vel tela, ferrum factum vel in-
fectum ad Barbaros & Turcas sub pœna cõfiscationis bonorum, & capitis: proditioni enim pro-
ximum est Barbaros, quos, indigere conueni, relis eos, vt validiores reddantur, instruere. l. 1. & 2. C.
quæ res exporta. non debeant. Item deferentes sunt excommunicati in bulla cœnæ domini, nec
possunt absolui ab alio quàm à Papa. c. ita quorundam. de Iudæ. & in bulla cœnæ domi. art. 5. scri-
psi decem pœnas quibus tenentur.

Principes
mercatores
exteros sine
causa expel-
lere non pos-
sunt.

28 Vltimò principes, & domini locorum, mercatores exteros sine causa expellere non possunt:
& si cum causa eos expellant, non debent ab eis discedentibus bona auferre, quia mundus est om-
nibus communis patria, ex qua expelli non, nisi ex qua causa relegari possunt. nam expellere &
interdicere est pœna, quæ sine causa imponi non debet. l. relegatorum. ff. de interdici. & rele-
ga. hoc expressè docet Bald. in c. vno. de forma fidelita. quem sequitur Corfet. in tra-
cta. de potesta. Regia quæst. 83. & Petr. Gerard. singul. lxx. domini terrarum alia

de mercatoribus poterunt suppleri ex titulis & tracta. sequen. Tu
lector beneuole ista (vt soles) boni consule, & gra-
tias mecum Deo opt. Maximo age-
re non recuses per secula.

Amen.

REBVSFFO, EXIMIO IVRIS VTRIVSQVE DOCTORI,
comiti, & ordinario iuris Canonici professori Patif.
necnon ibidem in suprema curia pa-
trono celeberrimo.

*Infelix saeculum doctis, & tempus acerbum:
Quod sua virtuti munera nulla refert.
Dulcisonasq; dolere sinit mœrore iacentes
Musas: vt memores vix sinat esse tui.
Sed tua fama volat totum diffusa per orbem:
Unde tuum nomen musa tacere nequit.
Cui laudes primas in iure Tholosa, Cadurcum
Dant, Nonpessulus, & Pictavis, & Biturix.
Dum quibus obscuri docuit responsa Aphricani,
In primo nondum flore Rebuffus erat.
Parrisos venit causas tractare forenses,
Pontificum necnon iura docere sacra.
Praxim lusq; simul sectatus, vtrumque docebunt
Gallorum hic nodis iura soluta suis.
Quodq; magis mirum, qui tanta volumina profere,
Qualia vix hominis tempora ferre valent.
Asidueq; simul tres, qui & erigunt per annos
Nos Sophiæ legum dogmata sancta docet.
Bartholus in medium veniat, vel pulcher Iason:
Si studiis vllis talia protulerint.
Parca decus tibi virtutis fortuna reliquit,
Nec priuare potens, addidit ipsa nihil.
Herculeos igitur num vis linire labores?
Virtutis merces est (ais) ipse labor.
Nobilis hæc mens est, & pulchro munere digna.
Omnes arte foues, nemo referre valet.
Verum sorte tua contentus plura recusas,
Qua non esse tui prospicis officij.
Namque sacrum sacra, tranquillum tranquilla requirunt:
Hæc quoque, qui præstent sunt tibi discipuli,
Et præstantes, queis ciuilia iura dedisti,
Quorum nullus adhuc qui tulit auxilium.
Unicus optatum tibi det contingere, cardo
Romana sedis num Locharingus erit?
Suntq; alij Regis geniti qui stirpe coruscant,
Quos tibi commissum iura docere diu.
Omnibus hi possunt melius pensare laborem:
Qui sunt experti qua probitate vales.
Interea quod habes summi moderator olympi
Augeat: atque tua sorte fruare precor.*

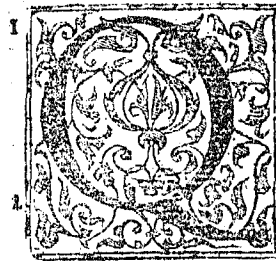
Tractatus

DE MERCATORIBVS MINV-
TATIM VENDENTIBVS, ET AR-
TIFICIBVS, ET INTRA QVAE TEM-
pora debita perere debeant.

Loys 12. artic. 68.

Item auons ordonné & ordonnons.

GLOSSA I.

VIA hic de mercatoribus, & de artificibus tractatur, ob id videndum erit, qui dicantur mercatores, & negociatores, quiq; artifices. & quia ad petendum illorum debita, certum est præstitutum tempus, sicut omnibus communiter ad contractuum rescissionem: ideo hunc tract. post tract. de rescif. cōtra. locandum duxi, adiecto prius generali tract. de mercator. & negocia.

In primis sciendū est eos mercatores dici, qui negociandi opus exercent, à verboq; mercari deduci. mercari autem non solum emere significat. l. eum qui ædes mercatus est. ff. de vsuca. & l. 2. §. fi. de dolo. excc. Sed etiam emendi vendendiq; mercaturam exercere. vt in l. 1. & l. licitatio. §. fi. ff. de publ. l. legatis. vbi Bar. de leg. 3. l. annona. de extraor. crimi. doceo in l. mercis. ff. de verbo. signifi.

3 Notandum est, quod quidam statuunt sequentia necessaria antequam quis dicatur mercator.

4 Primò, quod in albo seu matricula descriptus sit. nam antequam assumatur in collegium immunitatem non habet. l. semper. §. hoc circa. & §. hæc circa. ff. de iure immu. Chassa. in §. 1. in glo. *si elle n'est marchand, rub. des droitz des gens mariez.* in consuet. Burgun. Sed hodie hoc non recipit communis mercatorum vsus, cum mercatores communius in Francia non soleant librum, in quo scribantur habere, si fortè habeant, hoc seruari poterit.

5 Secundò requiritur, quod exercent artem. l. scriniarios. C. de milita. testamen. & melius probat. l. ne quidam. ibidem. & l. semper. §. negociatores. ibi, quando in huiusmodi actu sunt. ff. de iure immunit. vnde cum anno 1521. die 7. Ianuarij, quidam aduocatus non exercens aduocationis officium impetrasset literas de committimus, fuit eis priuatus, & ad ordinarium quidam Perdriel conuentus remissus.

Si tamen ad tempus ratione infirmitatis, belli, aut alia causa destiterit, animo tamen postea exercendi illam artem, non desinit nomen habere mercatoris, nec priuilegia perdit. Panor. & Fel. in proæ. Decretal. Grego. in fi. & in dubio non præsumitur animus dimittendi artem. §. pauonum. insti. de ter. diuis.

6 Tertiò, quod maiorem partem habeat fortunarum in illa negociatione. l. nauicula. ff. de mune. & hono. l. semper. §. licet. de iure immu. ibi cum neque nauigent, neque plurimam substantiæ partem in mercatura habeant. ff. de iure immu. & in §. negociatio pro incremento facultatum exercenda est. & in rub. C. de nauicu. lib. II. Alex. consi. 108. in quarto vol.

7 Hodie etiam si non habeat maiorem partem, dicitur mercator, qui negociationem exercet, nisi in fraudem hoc fieret, & hoc dicunt doct. si descriptus in albo aliorum fuerit. l. si quid. in fi. ff. de ædilit. edict. in l. rogasti. col. 2. ff. si cert. peta. superius scripsi. & §. licet loquatur in mercatore deputato ad annonam reipubli. ministrand. vt visum est. de Ripa in c. 1. in fine. de iudi.

8 Quarto, oportet quod per se artem exercent, non per institores. l. fi. ff. de excusa. tuto. quem singul. dicit Roma. singul. 64. an exercens. sequitur Areti. in dicta l. scriniarios, quod Alex. & alij reproband in l. diem functo. ff. de off. allest. col. 7. num. 23. vbi dicunt, dicta l. fi. loqui in vili officio, & non extendi ad magnum. & sic mercatores dicuntur siue per se, siue per alios exercent: alioqui sequeretur, quod senio confectus, qui per se non posset exercere, non diceretur mercator, quamuis contrarium sit verum.

9 Nec refragatur, quod priuilegia mercatoribus cōceduntur propter pericula. d. l. semper. §. negociatores. ff. de iure immuni. Sed nullū subest periculū, qui per aliū exercet. ego respon. quod licet nullū subeat periculum personæ, rerum tamen cōtra. & in dicto §. negociatores. dicitur, remuneranda sunt pericula eorum: quinetiā adhortanda præmiis merito placuit, vt qui peregrè muneribus quidē publicis cum periculo & labore fungeretur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberaretur. Cum non sit alienū dicere etiā hos reipubl. causa dum annonæ urbis seruiunt abesse. ecce tex. loquentē de periculo non personæ tantum, sed de omni periculo, & personæ & bonorum: ideo si qui per alios negociationem exercent, subeunt periculum rerum, ob id etiam priuilegiis vtētur. vnde scribit Horatius, Impiger extremos currit mercator ad Indos. Ideo mercatoribus dantur priuilegia miserabilibus personis concessa. teste Innoc. in c. significantibus. col. 2. de offic. delega. quæ tradidi in articu. vlt. in tract. de senten. prouiso. in Tomo constitu. Reg. quod est verum in aliquibus, & donec sunt in itinere: secus si domi. vide de Ripa in cap. 1. in fi. de iudi.

Articulus primus.

Summa totius tractatus.

Mercator quis.

Antequam quis dicatur mercator quæ necessaria.

Exercere artem oportet eum, qui vult uti priuilegio artis.

Maior pars fortunarum an debeat esse in minoribus. Ars per se exercenda.

Mercatoribus priuilegia conceduntur propter pericula.

Mercator ex pluribus dicitur adhibus, no uno solo. Nomina uerbalia quid denotent.

Plures exercere merces laudabile.

Vfurary mercatores privilegia perdunt.

Mercatura quid.

Requisita conseruato-ribus nundinarum antequam cognoscant inter mercatores. Conseruatores nundinarum de depe- dentibus & annexis cognoscere possunt.

Mercatus quid.

Mercalis uxor.

Mercatorum scopus. Mercatorum duo genera.

Nobilitas mercatura amittitur, & quomodo postea reha- beat.

Artifices qui sunt.

10 Quinto, quod plures negociationes exerceat, nempe ex vno actu non iudicatur quis mercator. l. i. §. licet. vbi glo. in verb. omne. ff. de tribut. actio. & in proce. insti. §. cumq; hoc Deo. Bald. in rubr. C. de consti. pecu. in fi. plenè Panor. & alij in c. i. de iudic. Berach. in traeta. de gabel. in septi- ma parte. q. 25. ¶ Nempe nomina uerbalia significantia officij, artem, vel alium actum licitum non respiciunt tantum vnum actum, sed plures, scilicet si sint nomina delictum significantia, vt raptor, qui etiam ex vnico actu dicitur, & punitur, ac receptor, vt in c. fi. de rapto. l. i. ff. de recepta. Bart. in dicta l. legatis. & in proce. ff. Ancha. de perus. in c. vno. de vita & honesta. cler. in 6. Lucas de Pēna in l. i. col. 2. de deserto. & Iaf. in l. de pupillo. §. si quis ipsi pretori. col. 6. ff. de noui operis nūci.

12 ¶ Nec prohibetur quis plures mercaturas, & in diuersis rebus exercere, sed laudatus est. arg. l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de lega. 3. l. procuratoris. §. si plures. de tribut. hoc docet Bald. in traeta. de consti. quaest. pen. & Signore. consil. 95. quaest. col. 1. Et tunc debet conueniri, si agatur de re panna- ria coram Iudice pannorum, & decidi causa statutis illorum, si de alia materia secundum statuta illius artis. ¶ Et obligatur statutis vtriusq; artis. l. fi. C. de Iurif. om. iud. Ludouic. Roman. consil. 422. Iste Franciscus. ¶ In autem negocium est extra vtramque artem, ad forum commune pertinet

13 cognitio. text. in l. 3. §. eodem modo. ff. nauar. caupo. ¶ Sed mercator qui vsuras exercet, statim perdit priuilegia, abominabilis enim est, qui vsuras committit, vt docet Bal. consil. 382. in quaest. col. pen. in 5. vol. plus dicens, vsurarum voracitatem in bonum virum non cadere.

14 Sexto, requiritur, quod emat vt vendat, alioqui si semper emeret sui vsus gratia tantum, non dicitur mercator, aliis omnes essent ferè mercatores, quia omnes emunt sibi necessaria, si possint, mercaturam ergo sic definiuit Signor. consil. 95. q. 3. nu. 25. est officium, quod ratione quaestus exer- cetur, in rebus mobilibus comparandis, illis quoque distrahendis. ibi vide.

15 Sed tria requiruntur de comuni vsu antequam Cōseruator nundinarum possit cognoscere. Primò quod debitum sit pro facto nundinarum factum. Secundò, quod contractum fuerit inter mercatores frequentates nundinas, & frequētare dicuntur etiam per insitiores. Tertiò, quod solu- tio sit destinata ad nundinas, & hæc tria præbent conseruatoribus nundinarum ius cognoscendi, alioqui non, vt sepius audiui in Palatio iudicari, de hoc cōseruatore dicitur in §. fi. in rub. de Mer- cator. vbi cognoscit etiam contra mercatores occultantes merces, & contra receptatores earum mercium, vt ibidem dicitur. possunt etiam cognoscere in dependentibus & connexis. l. si quis ex argentariis. §. rationem. & ibi Alex. ff. de edend. cle. dispendiosam. de iudi. quia connexorum idem esse debet iudicium. cap. translatio. de cōstitu. ¶ Inde mercatus participium dicitur emptus, nomen autem verbale mercatus significat locum, in quo res venduntur, & tempus quo vendun- tur. l. vna. C. de mundi. mercatum in neutro, vt ius canonicum. in c. i. de empt. & venditio. vbi non debent carius homines vendere transeuntibus, quam in mercato vendere possunt.

17 Mercalem vxorem, venditioni expositam vocat imperator. in l. mercalem te habuisse vxo- rem proponis. C. de condic. ob turp. caus.

18 Et hi mercatores circa duo maximè consistunt, videlicet vt ex pecunia consequantur pecu- niā, vt in cambiis de quibus dicendū est prout in traet. de cambiis habetur, aut vt ex pecunia rem cōsequantur, seu è cōtrario, vt in emptionibus & vēditionibus, de quibus propriè loquitur hic tex.

19 Sciendum est mercatores hos in duplici esse differētia, quidam sunt, quos vocant grossarios, qui merces sine diuisione emunt, & vendunt, & hi sunt honorabiles, hos Budæ. tit. de offi. quaest. in annot. solidarios negociatores dicit, ob id (vt existimo) quia solidas & integras merces vendat.

20 Alij sunt minutarij, qui res frustatim, seu minutatim vendunt. de quo verbo loquitur iste text. & iure consul. in l. cum hi. §. in causa. ff. de transact. ibi, aut si à pluribus ei alimenta relicta sint, & minutatim singulos cōuenire difficile ei sit, inferius alios tex. adducam: hos Bud. ibidem. etiam vēditores & propolas appellat, hoc est non sua vendentes, sed à negociatoribus emptitia pluris postea venditantes. ¶ Et in officina cuiusdam mercatoris vidi, *De soy sy, des lettres plex, des gaiges confort, de l'argent paix & accord.* fides reiicitur, eo quod multi nō seruant illam fidem, sed literas ha- bere obligatorias est litem habere, quia non soluet, vel vix, debitor sine lite: sed consolatio est quædam pignori incumbere: at pecuniam habere debitam est pax & concordia. ¶

21 Sed aduertendum est, quod nobilis exercens mercalem artem perdit nobilitatem, quandiu eam exercet. l. nobiles. vbi Bal. C. de commerc. & mercator. Bart. & alij in l. i. de dignit. lib. 12. sed ei exercitium artis amittat, vidi impetrari literas Regias, vt nobilitate iterum gaudere possint, licet non sint multū necessaria, quia ipso iure reassumūt eam, desistēdo. per l. ingenuū. ff. de statu hom. & facit cle. fi. de vita & honesta. cleric. Masuer. in tit. de taliis. §. item illi qui sunt nobiles. Benè cōsi- terer aliquē de nouo nobilitatū, si postea exerceret negociationē, & mercimonia debere impetra- re literas, quia amissa esset sua nobilitas. Io. Fabr. in l. falsò. C. de diuers. rescrip. Diuersum est in eo, qui ex parētibus nobilibus natus est, tūc natura produxit eum nobilē. Ideo quod est naturalis, amit- ti nō potest. §. sed naturalia. de iure natural. in inst. l. ius agnationis. ff. de pact. & l. iura sanguinis. de regul. iur. & hi tenentur ad soluendum collectas, sicut plebei. teste Guido. Papæ in decis. Delph. q. 196. nobiles. & q. 391. quid autem. & in hanc sententiam inclinat Calca. consil. 8. in causa. Sed hoc iure vtimur in Francia, vt passim literæ à Rege impetrēt, vt negociatio & exercitium negocia- tionis nō noceat nobili, qui exercuit mercaturam, & hoc docet Do. Tiraquel. in traet. de nobilit. q. 27. nec putarem hanc negociationem obesse filiis quominus nobiles dicere se possint, licet na- ti sunt ex nobili. exercente negociationem: vt docet Bonus de curil. in traet. suo nobi. in 3. parte.

22 Annotandū est eos artifices vocari, qui rem emūt, & mutata forma illam vendunt, vt si quis

emat ferrum, ex quo balistas, vel enses faciat, seu cultellos, quos postea vendit. c. eiciens. 88. dist. vbi sic scribitur, quicumque rem comparat, non vt ita integrā & immutatā vendat, sed vt materia sibi sit in de aliquid operandi, ille non est negociator: qui verò rem cōparat, vt integrā & immuta- tam vēdendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eiicitur, & sunt verba Chrysostomi ibidē.

23 Vel artifices dicuntur, qui circa vilia opera negociantur, & qui arti alicui dediti sunt, vt in rub. de excusat. artifi. lib. 10. l. lacus. ff. de acqui. rer. domi. & cōmuni idiomate hos *Artisans* vocamus, & *gens de mestier*, ac *mechaniques*. rub. des *Construies* artic. 1. & cōmunis loquēdi vsus attendi debet, qui artificij nomine veniant. vt firmat Feli. in proce. mi. Decretal. col. 3. nu. 9. & in §. 4. in glo. 4. de consuetud. iur. stat. perf. in consuetud. Biturig. & hi omnes mercatores minutarij, ac artifices, vt aurif- ces, Pharmacopolæ, & alij declarantur comprehendi sub ordinatione Regis de vestimentis pro- hibitis. rub. des *draps d'or* &c. in fi. Sed grossarij non comprehenduntur sub mechanicis, quia mer- catura si tenuis est, sordida putada est. vt dicit Cicero i. officio. Item opificū ac forensium & mer- cenariorum praua est vita, nullumq; virtutis opus, quæ tractat multitudo. Aristotel. lib. 6. politic. c. 4. & lib. 8. ca. 2. sic ait: Itaque artes illæ quæcunque deterius disponunt corpus & cuncta mercena- ria exercitia, sordida nuncupantur mentem enim occupatā, & vilem reddunt. Nec existimandum est mechanicos dictos à verbo *mechanari*, vt putat Florē. in prima parte summe tit. i. ca. 3. §. 3. quod arte mechanica mens adulteretur. Sed *από της μηχανης*, id est inuentione, vel *από τῆς μηχανωμῆς*, quod est molior & inuenio, & qui nihil aliud quàm inuenta ab aliis tractare solent, obtusioresque ingenio mechanici dicuntur. vnde generaliter serui homines vilia tractantes, & obscuri mechani- ci dicuntur. quare Euripides ait, *ἄλλοι οὐε και οὐόεινα μηχανημάτῃ χρείας ἀνανδρῆ φάρμακα ἐν ἡσῶ βρῆσις*. id est, serui obscuriq; homines mechanici inuenti sunt hominibus, vt sint remedia illibe- ralis vsus, & ministerij. hinc gallicè *meschans* dictos putarem, quasi viles & contemptibiles. Et artes mechanicas opificia huiusmodi & sordidiora tractantes, quales hæc de quibus supra diximus. ¶ facit l. mechanicos. C. de excusa. artifi. lib. 10. ¶

24 Et qui maiori parte temporis circa colendos agros versantur, licet artem aliquam exerceat, artifices tamen non dicuntur, vt consuluit Corneus consil. 318. ex pluribus. in primo vol. & ap- pellatione artificum non continentur agricolæ. text. in c. quod super. de voto, ibi, artifices & agri- colæ. nam hi licet laborauerint in propriis possessionibus non perdunt nobilitatem. scilicet in mer- catoribus. vt docet Guido Papæ in decis. Delphi. q. 41. fuit dubitatum.

25 Et differunt hi artifices à negociatoribus, quia negociator, & mercator propriè est, qui rem emit, & non mutata forma illam vendit, vt lucretur, artifices contra. d. c. eiciens. & c. quid est aliud negocium. 88. dist. hoc docet Archidiac. in c. quamquam. de censib. in 6. Ludouic. Roma. in l. si pu- blicanus. §. i. ff. de publi. & Bertran. consil. 214. multæ sunt. col. 2. vol. 2. ex noua editio. & de his lo- quitur tex. in l. eos. ff. de decur. & in rubr. C. negociat. ne milit. lib. 12. & hi negociatores necessarij sunt in ciuitate. l. si. ff. de nund. Labeo iudicat eum, qui pluribus in locis ex æquo negociatur, nisi- quam habere domicilium, quosdam autem dicere refert pluribus locis cum incolam esse, aut do- micilium habere, quod verius est. l. Labeo. ff. ad municipal. negociatoris tamē verbum generalius est, quàm mercatoris. vt docet Signor. homod. consil. 95. in 3. q. nu. 25. & inter hos artifices longa differētia est, & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. l. inter. ff. de solut.

26 Vnde ingeniosus & optimus artifex propter sui operis integritatē ne alius tale suū signū reci- piat prohibere potest, ne confundantur operæ cuiuslibet, & non discernatur bonum opus à malo. teste Ioan. de Platea in l. stigmata. C. de Fabricen. lib. 11. & Panor. in c. dilecta. de excessib. prælat. & Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo, de Clera. de testam. & artificium potentius est officio, ex ar- tificio quippe vberior & honestior quaestus percipitur, not. in l. legatis. §. i. ff. de leg. 3.

27 Et in Regno maiora quàm legitæ lucra & dona percipiunt hoc genus hominum. vt docet Lucas de penna in l. vna. in fi. C. de muneri. & in quo loco munera lib. 10. & mirum hodie, quan- tus sit horum artificum & mechanicorum etiam apud magnates & ecclesiasticos præcipuè fauor & quaestus: multò pluris videas fieri hoc genus sordidioris famulitij latomotorū, prin cernarū, cocor- rum, venatorū, ab his (vt ita dicam) *εργασ υνόφραγας*, quàm liberiores artes laudabiliora & necessa- ria reip. studia iuris diuini humaniq;. & iure sanè exclamare possumus, ô tēpora, ô mores, ô fœlix seculum ingeniorum, in fœlix verò præmiorum, & quia ingenio sunt mechanici, & eruditione, & mechanicos quoque illos habent in pretio: graculus enim graculum (vt in prouerbio est) amat, & asinus asinum, si cultiores eruditione sūt, tales etiam diligunt, sed hi non audient nos, qui a nihil legunt: faxint ergo superi vt excolantur, & tandem ingenia ament, non ventrem vitæ cha rybdim.

Vnde di- cuntur arti- fices. Mechanici qui et vnde dicantur.

Agricola non dicitur artifices nec amittit nobilitatem.

Negotiato- res qui.

Insigne seu signum alte- rius alter non potest accipere.

Artificum quaestus ma- ior quàm ar- tium hone- stiorum.

Que tom.

GLOSSA II.

VI totum dicit, nil excludit. l. à procuratore. C. manda. scripsi. in traet. de liter. obliga- tor. artic. 1. glo. 1. in primo Tomo Consti. Regiar. vbi etiam limitauit, quæ hic non repe- ta per tex. in §. sancimus. in auth. de testib. colla. 7. vbi est etiam glof. & in l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. & Alciat. in traet. præsump. fol. 180. & seq. vide quæ abundè scri ipsi in verbo vilissimis. in authen. habita. C. ne filius pro patre. vbi distinxi artificia.

Cōprehenduntur etiam minores in hoc artic. adeò vt si non petant intra tempus hinc statutum, repelli debeant, tum propter verbum *tom*, tum quod lex generalis etiā liget minores. vt probat tex.

Minutarij petere de-

bent intra
tempus or-
dinationis.

in l. sine hærede. §. Lucius. vbi Barro. ff. de administr. tutor. & cap. constitutus. de in integ. restit. vbi Innocen. & alij dicunt præscriptionem inductam à statuto vel consuetudine, ligare minores, & sic consuluit Alex. in consi. 65. quoniam. col. 2. & 3. in 6. vol. ex capite tamen ignorantia, si locum patris, matris vel alterius successerint, & debita non petierint, restitui poterunt. vt scripsi supra in tract. proximo de restituit. & releuam.

Drapiers.

GLOSSA III.

Pannarij
qui.

Pannarij sunt tam illi, qui pannum faciunt, quam qui emunt, vt vendant, & qui bonam partem fortunarum suarum in illa mercatura exercent. glo. in l. semper. §. negociatores, ff. de iure immunit. vt superius scripsi in r. glo. Alex. consi. 108. in 4. vol. quem refert Ba- uer. in §. sed hætenus. col. 3. de testamen. milit. in instit. & inferius declaratur in tracta. de panna. merca.

Candelarij
qui.

Tamen propriè loquendo, sunt hi, qui publicè pannum emunt, & vendunt, & habent taber- nam apertam omnibus emere volentibus. Bar. & Rebuffi. in rub. de nauicular. lib. 11. vbi dicit can- delarios eos non solum si faciant, vendant candelas, sed etiam si eas emant & vendant. Sed non propriè secundum eos, sed potius dicerentur mercatores candelarum, quam candelarij: quia can- delarius est nonen artificij, quod non habet is, qui eas emit & vendit, idem de cæteris. Cæpola in l. mercis. r. col. 2. ff. de verb. signif. Ex vsu tamen loquendi Franciæ omnes vocamus Gallicè Chan- deliers qui candelas vendunt, licet non faciant eas. Et sic hi in Francia nomine candelariorum venient, sicut quandoque dixi. Sed si candelariis indicatur pecunia, si vnus vendat candelas pau- cas tamen, sed alias res multas, an isti indicetur: Et Cæpol. vbi supra dicit, isti non imponendam pecuniam, sed debet considerari in quo maiorem partem mercium habeat, & in illo est potentior. arg. l. quæritur. ff. de statu homi. l. legatis. §. si vnus. de legat. 3. & ibi etiam docet Cæpol. sub quo de- beat conueniri. Sed in Francia si delinquat in candelis, poterit puniri à iudice cognoscente de candelis, & si abutatur ferro, ad iudicem ferri cognitio pertinebit.

Mercatores
qui nobilio-
res.
Genera
quatuor la-
nificij.

Hos ergo pannarios præmisit iste text. tanquã nobiliores sunt inter alios mercatores, quia lan- ficiam dicunt prius inuentum, quam aliam artem. Deus enim vestes pelliceas fecit Adæ & vxori, quibus eos induit antequam eiceret de paradiso, vt Genes. 3. in fi. vnde lanificium vocat Floren. sic dicens, quod omnis operatio nendi, retorquendi, & consuendi quicquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, & alia continentur, & sunt in quadruplici differentia: quidam ex lana operantur vt pannarij, alij ex serico, alij ex pellibus, alij ex lino seu cannabæ, & isti omnes si minutarij sunt, hic comprehenduntur: præferuntur tamen pannarij, quia res necessarias faciunt, vi- delicet ad vestiendum homines, alij verò sericum ad voluptatem magis quam ad necessitatem: vt docet Floren. in 3. parte summæ, tit. 8. c. 4. §. 2. vbi etiam lanificium quod vocat, id est artè pannariã præmisit. Sed Chassan. in Catalog. gloriæ mundi in 11. parte agricolas antè posuit, verum quia ista modici sunt emolumentis, ea curiosis relinquo. leges pannariorum vide infra rub. des drappiers, que erunt ex his & seq. expeditæ cum his quæ ibi dicentur. Notandum est tamen quod multi mer- catores odiunt lucem, ne opera eorum detegantur, & ne merces eorum cognoscantur, vnde opacas domos & tabernas faciunt, ne sol adfulgeat, ne vitia pannorum cognoscantur. qui tamen se excusant dicentes solem coloribus nocere, sed non dicunt hanc obscuritatem animam redde- re opacam, & diabolo similem. Ex quo dicit Bald. quod vadit anima mercatoris. in c. cum cau- sam. de testib. & de ista obscuritate, quia interdum interest nostra ne sol refulgeat maximè a statis tempore, loquitur Iurifcon. in l. si arborem. §. i. ff. de seruit. urban. præd. & Zazius in §. æquè. nu. 19. de actio. in instit.

Apoticaires.

GLOSSA IIII.

Pharmaco-
polæ qui.

Harmacopolæ, hi latinè vocantur, qui pharmaca vendunt, quæ nos gallicè dicimus drogues, vnde Iurifcon. dicit pharmacum medium verbum esse, & pro veneno, & pro medicamēto accipi posse. Ideo qui pharmacum dicit, debet addere bonū vel malū. l. qui venenū. ff. de verb. sign. vbi scripsi. ideo quicumque vendiderit pharmaca, hic pharma- copola vocatur. gallicè apoticaires. & oportet quod intra sex menses petat, alioqui excluditur vt hic.

Venenū non
debet uendi.
Medici &
chirurgi
comprehenduntur or-
dinatione.
Visitanda sin-
gulis annis
pharmaca.

Et hoc verbo puto etiã comprehendi vendentes aromata & species minutatim, quos gallicè vocamus Especiers. vide rubr. infr. des especiers & species. vbi leges istorum ponuntur. quæ ibidem poteris videre, quia nõ egent expositione: & per ista elucidatur ille titulus des especiers & species.

Et isti pharmacopolæ non debent aliquibus vendere venenum propter periculum vitæ homi- num. l. 3. ff. de fals. Sed de cõsilio & consensu medici potest ipsum venenum disponi, vt misceatur, sicut in ordinat. Ioan. habetur descriptis in libro viridi. alia de his dicã in l. qui venenū. ff. de ver. sig.

Idem in medicis, chirurgis statuitur in ordinationib. Caroli Imper. vt post duos annos petere salarium non possint.

Si vis videre multa de his pharmacopolis & de mercibus, & speciebus, & de taxationibus earū vide in rub. de l'imposition foraine. vbi. especeries. postquam videris tex. in l. §. diui. ff. de publican. & bonum esset, quod duo probi viri cõstituerentur, qui singulis annis omnia viderent pharmaca. vt scribitur in consue. Neapo. lib. 3. in rub. de probabi. experientia medico. c. vlt. ne corrupta darētur. Boulan

Boulangiers.

GLOSSA V.

Pistores, veteres à pinfendis granis frumenti, non molitores, sed quasi pinfitores voca- bant. Lucas de penna in rub. C. de pisto. libr. 11. sed hic intelligimus de his, qui panes vendunt. l. si ita scriptum. ff. de fund. instru. & in l. i. ff. quod cuiusque vnuerlit. nom. & hi sunt, qui merces esculentas vendunt, videlicet panem, qui si intra sex menses de- bita ex hac causa contracta petere omittant, postea non poterunt. per hunc tex. boulangiers. Et hi vt refert Plinius lib. 18. cap. 11. non fuerunt Romæ ad Persicum vsque bellum annis ab vrbe con- dita quingentis octoginta: sed ipsi quiritēs panem faciebant, mulierumque id opus erat, sicut etiam adhuc in plurimis regionibus, maximè in pagis linguæ occitanæ, quæ mulieres panificæ dicun- tur, & factura panificij, hæc Crapal. lib. 5. c. 4. refert. Etiam continentur hi qui vendunt panem, licet non faciant, cum sit eadem ratio in illis. vt dixi in glo. 3. superius.

Pistores qui
dicantur.

Item pistoibus fuit prohibitum externis ne Paris. panes suos vendant per reuenditores, sed per seipfos sub pœna confiscationis panum, ne carius panes ab istis reuenditoribus vendantur in rei- publicæ perniciem.

Pistores Pa-
risiis panes
externis uen-
dere nõ pos-
sunt per re-
uenditores.
Officia non
pretio vel
gratia obti-
nenda.

Vltimo, notanda est l. vna. C. de pisto. libr. 11. prohibens, ne quis pisto, vel alius accipiat digni- tatem gratia, vel pecunia, alioqui exuti dignitate viginti libris auri mulstantur, & ad pristinum statum redire compelluntur, nec rescriptum valet talia remittens, quæ lex vtinam obseruaretur, & princeps emeret doctos & prudentes, & non venderentur officia in reipublicæ perniciem.

Pasticiers.

GLOSSA VI.

Mi latinè factores, seu dulciarij pistores vocari possunt, qui istia & farcimina faciunt, de quib. Martial. in fi. sic scribit

Mille tibi dulces operum manus ista figuræ
Extruet, huic vni pauca laborat apis.
Surgite, iam vendit pueris ientacula pisto,
Cristatq; sonant undique lucis aues.

Factores et
dulciarij qui
dicantur.

Sunt qui dicant Helioabalum Imperatorem primùm farcimina de piscibus excogitasse: vt Crapal. lib. 1. de partib. ædium, lib. 4. refert. Etiam Paris. fuit prohibitum his, ne vltra vnum diem farcimina custodiant, quia facile corrumpi solent, nisi sint ex venatione facta. illa enim possunt longius custodi. sed hodie vt dicebat Musonius in lib. de alimen. vsque ad eò delicatum est, & in- gluuici deditum nostrum seculum, vt sicut musicæ & medicinalis artis, ita etiam culinariæ extant commentarij: qui gulam deliciis titillare docent, sanitati nocent: hinc fit, vt qui ferculis delicia- tur, longè minus salubri valetudine fruantur: sunt aliqui delicatuli prægnantibus mulieribus non dissimiles. nam & ipsi, velut illæ, familiarissimos cibos fastidiunt ore ventriculi corrupto: itaque vt ferrum inuile acie noua semper eget, similiter & illorum stomachi inter edendum acui nun- quam non postulant siue mero, siue aceto, siue acerbo aliquo condimento: ideo ita sentiebat circa cibum, & potum initium, & tanquam fundamentum ad rectè sapiendum esse continentiam.

Farcimina
ultra diem
custodire
Parisiis pro-
hibitum est.

Delicatuli
hic taxantur.

Serruriers.

GLOSSA VII.

Fi namque fabri ferarij à fera dicti sunt, qua admota hostia clauduntur, vel fabri ferra- rij à ferro: & hic comprehenditur omnis Faber ferrarius, siue operetur in ære, vt Cal- darius, vel si cãpanas faciat, & sic minutatim vendat, vel alia ex ære, aut ferro, quamuis communi vsu loquendi nomine des serruriers non veniant marechaulx, ou chauderomiers contelliers, & speromiers. tamen quia in fi. scribitur, Et autres gens de mestier. ideo hic comprehenduntur saltem ratione generalitatis. Et ideo debent etiam ipsi petere intra sex menses, vt hic, & alij etiam artifices metallorum. de quibus in rub. C. de Fabric. lib. 11. & idem in signariis qui signa. id est, sigil- la faciunt. l. i. C. de excusa. artifice. lib. 10.

Fabri ferra-
rij intra sex
menses debi-
ta petant.

Etiam putare hic contineri aurificem, siue vascularium, & Fabrum aurarium, quem vulgus orfeurre vocat, vnde hic non petens intra sex menses postea non recipietur. scribitur Ecclesiast. 38. c. sic, omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diem transigit, qui sculpsit signacula scul- ptilia, & assiduitas eius variat picturam, sic faber ferrarius sedens iuxta incudem, & consyderans opus ferri, vapor ignis vrit carnes eius, & in calore fornacis concertatur, vox mallei innouat au- rem eius, & contra similitudinem vasis oculus eius, cor suum dabit in cõsumationem operum, & vigilia sua ornabit imperfectionem. Legimus Martium Imperatorem fabrum fuisse ferrarium, antequam imperaret, & epistolam vidi, in qua se excusat. & per hæc erit expedita rubr. des orfeu- res, merciers, & royaltiers supra lib. 2. Serram autem à Perdice venatore inuentam docet Cælius lib. 16. antiq. lectio. c. 26. quod vere cunctis venatoribus detraheret, ferram veluti linguæ virulen- tiam dicitur excogitasse. Vide Poluc. lib. 7. c. 8. & seq.

Aurifex cõ-
tinetur.

Chaussetiers.

GLOSSA VIII.

Caligarij su-
tores.

Aligarij sutores sunt, qui caligas seu tibialia faciunt, & suunt, & olim ista apud veteres non erant distincta nomina, sicut nunc. Ideo pro integris caligas vocat Baifius in anno- ta. ad l. vestis. ff. de aur. & argem. leg. licet etiam alio modo capiantur: vt elucidauit in l. vestis, de verb. signifi. ff.

Taverniers.

GLOSSA IX.

Tabernarij
& hospites
plus debito
exigunt.

Abernarij ergo caupones, & hospites, intra sex menses petant symbolum, vulgò *l'escot*. Et alia debita ratione cauponæ & tabernæ meritoria facta. per hunc tex. de his videre est ff. nautæ, caupo. stabu. & ff. furti aduers. naut. caupo. Et de tabernariis in l. si feruus feruum. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. & hi sunt, qui poculentas merces maximè vendunt, & isti solent excedere metas rationis in exigendo, sicut notarij. c. statutum. §. notarium. de rescri. lib. 6. & ex his multi sunt fures, & furum receptatores. l. i. ff. nautæ, caupo, suntque rapaces, secundum Bal. in l. i. in fi. C. locati. & Ang. in l. i. in fi. ff. furti aduers. naut. vbi inquit, videmus paucos hospites, diuites, & eorum diuitias modicum durare, & in mendaciis non iustificabuntur. vnde Alex. in l. r. C. de edend. ait. quòd nauta, caupo, stabularius & publicanus sunt genus improbum. l. quantæ. ff. de publica. dicta l. r. & ideo ad similitudinem vsurarij tenentur edere, licet sint rei. allegat Bal. in l. dissolutæ. ff. de condi. ex lege. alia vide in titu. de hospitibus vbi aliquas huic materie accom- modas conclusiones scripsi.

Couturiers.

GLOSSA X.

Sartores
qui & an su-
res sint.

Artores sunt, qui vestimenta faciunt, & est bonum argumentum, est sartor, ergo fur. al- legatur glo. in verb. siue ipse. in §. si tamen. insti. de rer. diuis. quam ad hoc ponderauit Corset. in ling. incipien. conditio personæ. quæ parum tamen probat, nisi hoc doceat experientia. Idem argumentum vulgus format in molitore, seu polinatore: hi enim ser- uant glo. in §. si tres. de pace tenend. & eius violat. dicentem, beatus qui tenebit. Ideo ipsi accipiunt & tenent vehementer. vide in ordina. Paris. rubr. *des musniers & charniers*: vnde sartores & sutores qui non petunt vestium mercedem seu salarium intra sex menses, postea petere non poterunt, nisi in casibus inferius descriptis. vide salarium eorum taxatum in l. 3. C. de milita. veste. lib. 12. l. i. in §. tripli. num. 53. de actio. in insti. idem dicerem in facientibus thoraces, quos vulgò *porpointiers* dici- mus, vt etiam in hac contineantur ordinatione, si minutatim vendant, & quidam hanc negocia- tionem sagariam vocant, & hos vendentes & facientes sagarios. in l. cum duobus. §. quidam saga- riam. ff. pro socio. Et in sarcinatoribus etiam procedet hæc constitutio per verbum sequens, & au- tres gens de mestiers.

Sagaria nec
gociatio.

Cordoniers.

GLOSSA XI.

Sutores qui
proprie.

Vtoris nomen est generale, & ad sartores, & ad sutores calcearios, tamen proprius re- fertur ad calcearios, quòd ipsi soli pilis suis & porci vtantur, vnde eos ita dictos quidam arbitrantur, quòd suum pilis vtantur, id est porcorum.

Cerdones.

Et puto hic Cerdones comprehendi ratione generalitatis, quia vulgò cerdonem di- cimus *Sauetier*. l. cerdonem. ff. de operis libert. & dicit Caroll. Bouil. in libr. de differen. vulgarium linguarum *cordoanier* dicendum per u, vocalem, id est cerdo, & Alutarius, non à corio, sed à Cor- duba Bætica Hispaniæ vrbe pendet, quia ab ea vrbe deportari ad ceteros solet pretiosi corij spe- cies, quod vulgò à Corduba vocamus *Cordonen*. per u, vocalem. vnde cerdones quasi cordubones.

Celliers.

GLOSSA XII.

Ephippiæ et
ephippiarij.

Phippium sella dicitur, quæ equis ad molliorem vecturam imponi, & mulis solet, & qui has sellas faciunt, & vendunt, dicuntur Ephippiarij, & hic exprimentur, qui si non præfente pecunia ephippia, vel alia equorum ornamenta vendant, & non petant intra sex menses, amplius non recipiuntur, per istum text. & qui prius equum ascenderit, di- cunt fuisse vetustissimum quendam nomine Marin, cuius antica corporis humana prorsum vi- derentur, postica verò equina omnino: si Cælio credatur lib. 5. c. 45.

Equum quis
primus ascē-
derit.

Bouchiers.

Bouchiers.

GLOSSA XIII.

Arnarios, seu laniones ius canonicum vocat macellarios, & non gaudent priuilegijs clericorum, si moniti non deserant illud officium post annum. c. vno. de vita & honest. cleric. in 6. cl. 1. eod. tit. vnde possunt conueniri etiam in personalibus coram iudice seculari in hoc Regno, quia clerici negociatores & mercatores in his quæ ad negocia- tionem spectant, coram iudice conueniuntur laico. c. sacerdotibus. ne clerici vel monach. & ita censuit senatus contra Ioan. *D'auvergne* clericum lanionem, qui emerat animalia, & ad precium horum conueniebatur anno 1431. die 5. aprilis. & hoc probat Aufrer. in tract. de potesta. seculari. in 2 regula.

Laniones an
priuilegijs
gaudeant.

Arestum.

Et autres gens de mestier.

GLOSSA XIII.

T sunt lignarij fabri, quos vulgus *Charpentiers* vocat, siue sint quadrigarij, vel plaustra- rij, qui faciunt quadrigas, & plaustra. de quibus in l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad l. Aquil. & quandoque vocantur carpentarij, qui carpenta faciunt, & vendunt. vnde Ouid. libr. primo Falto.

Lignarij fa-
bri, quadri-
garij et plau-
strarij.

Nam prius *Aufonias* matres carpenta vehabant,
Hæc quoque ab *Euandri* dicta parente reor.

Carpentum quasi Carmentum, à Carmenta, Euandri matre.

Idem in lecticariis, qui faciunt lecticas. vt in l. si ex toto. in fin. ff. de lega. primo. hodie frequens est lecticarium apud mulieres vsus, imò abusus. Nam sunt quædam domicellæ fatuæ, quæ pedibus ire possent, & lectica vehi volunt in destructionem bonorum mariti, & dedecus illarum, cum ad eas non spectet.

Lecticarij.
Pisiores, sta-
tuarij, mar-
morarij, ar-
carij, clauic-
ularij, stru-
ctores, scul-
ptores, si-
gnarij, deau-
ratores, al-
bini, argen-
tarij, dia-
thretarij, e-
rarij, suso-
res.

Item hic comprehenduntur pictores, statuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, structores, id est ædificatores, sculptores, signarij, deauratores, albini, argentarij, diathretarij, ærarij, fusores, gipsarij, lignarij, fabricarij, braccarij, pericarij, atque libratores, figuli, aurifices, vitriarij, plumbarij, specula- rij, eborarij, pelliones, fullones, dealbatores, & alij nominati in l. i. C. de excus. artifi. lib. 10. si sic mi- nutatim vendant non præfente pretio, idem in tibicinibus & minis, vt intra sex menses etiam sala- rium petere habeant, alioqui præscribitur contra eos.

Tibicines
salarium in-
tra sex men-
ses petere
debent.

Idem in sarcinatoribus quos vulgò vocamus *reuendeurs*. idem vidi seruari in pilcaris, siue sint, vt vulgus vocat *bonetiers*, siue *Chappeliers*, Solearios, id est eos qui soleas faciunt, ab hac constitu- tione non excludemus.

Idem in reuenditoribus etiam fructuum, vel aliarum rerum vt hoc tempus eis currere debeat, quos ex communi vsu loquendi vocamus *fruitiers*, & in hac decisione comprehenduntur. l. à nul- lo. C. de feriis.

Sarcinato-
res, pilearij.
Reuenditores
fructuum.

Sericarios mercatores, qui sericum minutatim vendunt, etiam hic comprehendi arbitror. per hoc verbum *Et autres gens de mestier*, etiam quia est eadem ratio in illis. vt dixi supra in glo. 3.

Sericarij.
Bibliopola
intra sex
menses debi-
ta petant.

Idem in bibliopolis puto, quos librarios dicimus, & aliis, qui sic minutatim vendunt, & sic vi- detur velle comprehendere omnes artifices, quia indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. & c. generali. de elect. in 6. & scribitur Ecclesiasti. 38. c. omnes hi in manibus suis spera- uerunt, & vnusquisque in arte sua sapiens est, sine his omnibus non ædificabitur ciuitas, & non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transibunt, super sellam iudicis non sedit, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient disciplinam & iudicium, & in parabolis non inuenientur.

Et marchans vendans, ou distribuant leurs denrees & mar-
chandises à detail.

GLOSSA XV.

IC comprehendit omnes mercatores minutatim vendentes. Minutatim, hoc verbo vsus est Iurifconsul. in l. cum hi. §. in causa. ff. de transactio. & in l. 3. de alimen. & cibar. leg. & in l. Martius, de acquiren. rerum domi. & hi minutatim siue frustulatim vendentes hic comprehenduntur. Grossarij verò mercatores non continentur, quia loquendo de mi- nutariis, excludit grossarios. per l. cum prætor. ff. de iudi. c. nonne. de præsumptio. ergo intra tem- pus iuris, id est intra triginta annos ipsi debita petent.

Minutatim.
Frustatim.

Et sic tria saltem hic requiruntur. Primò requiritur quòd sit artifex, *gens de mestier*. Secundò, quòd emat & vendat, & sic vt sit mercator, & negociator. Tertio, quòd minutatim vendat & di- stribuat artificium suum, vel merces, vt sequitur.

Tria hic re-
quisita.

Et cum locatores equorum dicantur quoad hoc mercatores per Bar. in l. legatis seruis. ff. de leg. 3. ob id comprehenduntur hic.

Locatores
equorum cõ-
prehendun-
tur hic.

Demande.

Demandaront doreseuuant si bon leur semble.

GLOSSA XVI.

Petere quis non cogitur.

Enentur ergo hi minutarij intra sex menses petere, si velint consequi debitum, quia si non videatur eis bonum, possunt non petere, vt si forte quendam nobilem offendere timerent, non tenentur petere: sed post tempus non recipientur vt hic, sed non vult eos cogere, vt agant, cum nemo cogatur ad factum. l. si quis. in fin. ff. de re iudi. & l. stipulationes non diuiduntur. de verb. oblig. & in tit. vt nemo inuitus agere, vel accusare cogatur.

Petitio sine litem contestatione an valeat.

Sed an petendo teneantur litem contestari, alias postea non audiantur, quod videtur, quia petere non dicitur quis ante litem contestatam, sed petere velle. l. amplius. ff. rem ratam haber. ideo per solam citationem & libelli obligationem non videntur petisse: sed contrarium est verum. nam in prescriptione statutaria per solam citationem interruptitur prescriptio, quia inducitur ex sola negligentia non petentis, ideo censetur odiosa, & sic per solam citationem interruptitur. vt docent Bart. & Ange. in l. 2. §. si rem. ff. pro empt. l. in omnibus. in fi. ff. de diuers. & temporal. prescrip. Et sic idem videtur sicut in prescriptione triginta annorum. l. cum notissimi. C. de prescrip. 30. annor. & ista dicunt communem Alex. & Ias. in l. si. ff. de eo per quem fact. erit. quia prescriptio inducta per statutum succedit in locum prescriptionis triginta annorum, ob id sapere debet eius naturam. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. Bal. in l. si. C. de tempo. in integ. resti. peten. & Fely. in c. illud. col. 2. de prescri. nec obest verbum petere. & d. l. amplius quia dum verbum petere refertur ad eum, cui ex petitione acquiri debebat, vt hic, tunc habet locum etiam in petitione extra iudicium. l. si decem cum petiero. ff. de verbo. obli. sed si referatur ad eum, qui ex petitione debet obligari, tunc requiritur litem contestatio. per dicta l. amplius. ita docet Claud. de Seycell. in l. naturaliter. col. penul. ff. de vsucap. & sic quoad istum text. sufficit etiam interpellatio extraiudicialis. per glo. in l. qui fidem. ff. de transact. & inferius dicitur. Ioan. Francisc. plenè in tract. de prescri. in 3. parte sextæ partis. quæst. 1. secundæ speciei ampliat. 2. col. 36. hoc discutit: tu illum videro.

Petitio etiam coram iudice incompetenti sufficit.

Imò etiam petitio facta coram iudice incompetenti prodesset quoad interruptendam hanc prescriptionem. per tex. in l. vbi absunt. cum similib. ff. de tutor. & curat. datis ab his. Ang. in l. si vacantia. C. de bonis vacan. lib. 10. & Ias. in l. vlt. in fin. ff. de eo per quem fact. erit. quia vbi non requiritur citatio, si interueniat & inepta, non vitatur actus. glo. in l. vinum. in glo. vlt. ff. si cert. peta. vbi addidi, & Bar. in l. accusaturus. de adule. Bauer. in §. pater. col. 9. de testa. in instit. & Ias. in §. omnium. nu. 166. de actio. in instit. sed hic sufficit extraiudicialis etiam petitio, ergo &c. Et ita censuit hic senatus contra Do. de la Roche Chandu. Andegauen. citatum coram iudice de Saumur intra 30. annos, licet non fuerit eius iurisdictionis, tamen hæc citatio quoad interruptionem fuit recepta, licet esset nulla, anno 1515. die 17. Julij, sic & in hoc casu dicemus.

Arrestum

Petitio extra domicilium an fieri possit.

Etiam si petitio facta fuerit in alio loco, quam domicilij, dicit Ioan. Francisc. in d. tracta. prescrip. in 4. ampliat. de interruptione ciuili, & allegat corruptè Bal. non curio referre: licet in obligato ad hoc vt executio in eum fieri possit, debeat petitio fieri domi. & non extra. vt scripsi in §. 2. de liter. obligator. in x. Tomo consti. Regiar. nu. 68. & seq.

Debita mercatorum intra sex menses peti debent, non alia.

Insuper non habebit locum iste tex. in contractibus factis in aliis rebus, vt pote super domibus, vel aliis rebus immobilibus. Nec de factis antequam essent mercatores, quia hic text. loquitur de mercatoribus & artificibus, ideo oportet quod sit talis qualitas. nam qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. Titius. ff. de testam. milit. Sic consuluit Cuma. consi. 146. Simon Helias. col. 2. ideo debita super mercibus vel operis sunt intra sex menses petenda, secus si ex aliis procedant actibus, nisi vt inferius dicitur in glo. seq.

Payement de leurs dites denrees, ouuraiges, marchandises par eux fournies dedans six mois.

GLOSSA XVII.

Petitio dati & facti.

Ntra igitur sex menses petere debent, postea repelluntur: & duo hic dicuntur, quod opifices petere debent solutionem eorum, quæ fecerunt, & quæ tradiderunt. vnde si sutores fecerint caligas ex panno meo, vel faber ex meo quicquam ferro, vel lignarius ex meo ligno, & non petierit solutionem intra sex menses, postea non audietur. nec quidem si ex suo panno caligarius mercator mihi tradiderit tibialia, & non petierit sibi solui, vel si mercator, pharmacopola, vel alius plures merces mihi tradiderit intra sex menses hoc petere debet, alioqui postea non audietur. Ratio videtur, quia isti artifices & mercatores interdum etiam facta eis solutione petebant ab hæredibus debitorum, vel hæredes etiam mercatorum petebant à debitoribus post multum tempus, ob id debitor memoriam non habebat solutionis, vel eam probare non poterat, quia longum tempus obliuionem parit. l. peregrè. ff. de acqui. pos. vel hæredes ignorabant solutionem factam, ideo sapius exigebatur bis debitum, quia hi qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiam causam habent. l. qui in alterius. ff. de regul. iur. vel forte ignari solutionis nolentes litigare soluere malebant, quam obrem fuit statutum vt artifices, & alij mercatores minutarij

Ratio constitutionis.

minutarij intra sex menses petant debita, intra quod tempus facile erit reminisci: nec creditor poterit sic fallere debitorem, vel eius hæredes.

Imperator tamen Carolus quintus statuit vt intra duos annos petant, alioqui postea actionem non habebunt, scribo ordinat. illius in tract. de famulorum salariis, vbi est conscripta ad verbum.

A compter du iour auquel ilz auront baillé, ou liuré la premiere denree: ou ouuraige, ensemble ce qu'ilz auront baillé, ou liuré despuis iceluy iour dedans six mois.

GLOSSA XVIII.

Vidam intelligunt verba huius tex. hos sex menses computandos à die quo primas tradidit merces, etiam si postea vsque ad sex menses alias tradat, tamen omnes merces traditæ à principio vsque ad sex menses, etiam si die vltimo sex mensium traditæ fuerint, quod prescribuntur: & hoc esset satis rigorosum.

Sex menses quomodo computari debent.

Alij rectius mea sententia intelligunt, quod prima merx prescribatur à primo die traditionis, & alia consequenter traditæ intra sex menses pro eadem valetudine, sed si pro alia valetudine alia merces post sex menses traditæ sunt, connumerando semper à die traditionis mercis, requiritur alia sex mensium prescriptio. vnde intelligerem istum text. quod si pharmacopola pharmaca tradiderit valetudinario, vsque ad tres menses, semper pro eadem valetudine continuando, tunc aliis tribus finitis mensibus nulla erit prescriptio, sed sex menses requiruntur ab vltima traditione. Si verò noua superuenerit ægritudo post primam finitam, quamuis prescripta sit prior summa post sex menses, tamen secunda non prescribetur, nisi à die secundæ valetudinis & traditionis vltimæ elapsi fuerint alij sex menses, quia tot sunt debita, quot sunt valetudines. arg. l. scire. ff. de verbo. obliga. Secus si continua & longa fuerit prima infirmitas, quia tunc prima dies ad vltimam refertur, vt non currat prescriptio nisi à die vltimæ mercis traditæ.

Secundò vult etiam habere locum, licet artifex nihil dederit, sed tantum opus fecerit, ibi ouuraige, vnde si latomus, vel gypfarius, seu alius artifex aliquid in domo fecerit, & non petat intra sex menses precium artificij, excludetur, vt hic. de quo dixi in l. nominis. §. opere. ff. de verb. signi. quod est notandum.

Et lesditz six mois passes, ne seront plus receuz, à faire question ne demander de ce qu'ils auront fait fourny, ou liuré dedans iceulx six mois.

GLOSSA XIX.

ER istum text. patet hosce mercatores non recipiendos ad petendum precium post dictum tempus, nec in iudicio, nec extra iudicium. Quia questio intelligitur hic scilicet non recipiendam partem quocunque modo controuerfiam moueat etiam ante litem contestatam. vt docet glo. & doct. in l. qui fidem. ff. de transactio. par demande intelligit tex. petitionem aliquam non esse faciendam saltem in iudicio. de quo per Bar. in l. amplius. ff. rem ratam haber. Ias. in l. licet. C. de procura. & inferius fusius dicitur.

Questio & demande sufficit.

Simon qu'il y eust arrest de compte.

GLOSSA XX.

Regula ergo superius posita est, quod mercatores minutarij & artifices non audientur petentes debita eorum post sex menses, & hæc regula superius longius producta fuit, sed mox retinaculis quibusdam sistetur. vt in simili dicit Iuriconsul. in l. i. §. veteres. ff. de acqui. posses.

Regula tex.

1 Primò limitatur hic, quando iam computatum fuerit, & conclusum quantum debeatur, & dati acceptique ratio consummata. Et tunc etiam post hos sex menses poterit agere, sed intra quot tempus, hic non exprimitur. Ideo dicemus prout de iure, nam actiones personales durant vsque ad triginta annos. l. omnes. & l. sicut. C. de prescri. triginta anno. Et idem in sequentibus casibus dicendum erit, ergo non sufficit conuentioni seu pretij taxatio, vt si hodie recipias carnes vsque ad decem solidos, cras plus vel minus, si non fuerint istæ summa computatæ & conclusæ inter debitorem & creditorem prescribitur hæc summa per sex menses, post conclusas. autem rationes

Post conclusum debitum triginta anni dantur.

2 & dispunctans non. † Posset tamen post hanc computationem allegari error calculi, si interuenerit. per l. vnam. C. de errore calcul. & intra quod tempus abundè scripsi in l. cognoscere. §. i. ff. de verbo signific.

Error calculi allegari potest.

3 Quæro an in hac computorum conclusione scriptura interuenire debeat? Imber. in insti. foren. lib. 1. putat scripturam necessariò adhibendam, tum quod posterioris legis interpretatio expriore assumi debeat. l. non est nouum. ff. de legib. tum quod si testimonij res probanda esset, plus in probatione consumeretur, quam huiusmodi minutior rerum valor cõstaret. Hæc ille: ego verò teneo

An scriptura debiti conclusi necessaria sit.

teneo sufficere conclusum computum verbo, dummodo possit probari: quia actus tantum valet sine scriptura, quantum cum scriptura. l. pactum quod bona fide. C. de pact. & regulariter non requiritur necessario scriptura, nisi hoc in lege dicatur. l. i. C. de iure emphyt. c. i. in fi. de censib. lib. 6. & si Rex hoc voluisset, dixisset in e. ad audientiam. de deci.

Nec refragatur, quod interpretatio ex priore assumi debet. Respon. §. ibi procedens non statuit interpellationem debere esse scriptam, sed sufficientem ibi *interpellation ou sommation suffisants*, ergo non requiritur quod sit scripta, sed vult ut conventio domini facta cum famulo sit scripta, id est locatio & conductio. ut patet in tit. de famul. sala.

5 Nec rursus obstat, quod debeat assumi interpretatio ex lege priori, dico non posse sumi, quia ex diuersis non fit bona illatio. l. si. ff. de calumnia. c. inquisitioni. de appell. etiam quando eadem lex est diuisa per paragraphos non refertur vnus §. ad alium. c. vno. vbi glo. de postul. prelat. in 6. & glo. in clem. i. de sepul. Item sequeretur ibi iuris correctio, ut videlicet ius corrigeretur in interpretatione, quae de iure valet sine scriptura, etiam quia illa clausula *par eferit*, posita in dicto artic. est ad qualificandum vnum articulum conventionis & obligationis, ut debeat esse scripta, & tunc non refertur nisi ad illud capitulum. l. falsum. in princ. ff. quando dies legat. cedit. Bart. in l. si. de rebus dubiis. Alex. consil. 48. visis. col. penul. in primo vol.

6 Item non obest, quod in probatione plus consumeretur, quam rei valor esset: quia in probatione poterit ad iudicem pars testes ducere, qui deponent conclusum esse computum, imò scriptura aliquando plus ascendere, quam res valeret. ut in auth. nisi breuiore. C. de senten. ex breui. fecit. Vnde patet sufficere probare conclusum esse debitum, & tunc non praescribitur sex mensibus quomodocunque probetur, siue per testes, siue per scripturam, ut non coangustetur probatio. l. quoniam. C. de haeret.

7 Secunda limitatio est, quod si debitor chirographum creditori tradiderit, non praescribitur postea debitum per sex menses, & schedula comprehendit etiam epistolam. iuxta legem publica. §. si. ff. de positi. Vnde si quis mitteret epistolam Pharmacopola, seu minutario, in qua rogaret eum, ut paululum expectaret debitum decem librarum pro illis pharmacis, quae ipsi praestitit, tunc non puto quod praescriberetur intra sex menses. de his plura scripti in tracta. de chirograph. & schedul. recogni. in primo Tomo ordina.

8 Idem praecipit Imperator Carol. quintus in sua ordinat. sed plus statuit, quod hic creditor ratione chirographi intra decem annos petere tenebitur à principali debitore, qui si mortuus fuerit, intra duos annos à suo haerede, alioqui postea non habebit actionem creditor, & computantur illi duo anni à die quo creditor sciuit debitorem esse mortuum: ut inferius in tract. de famul. sala. describo. in prin. sed in regno Francia vsque ad triginta annos reciperetur, cum contrarium non sit statutum.

On obligations.

GLOSSA XXI.

Obligations hic vocat instrumentum publicum, in quo obligatur pars ad dandum, vel faciendum. & Imperator, in sua ordinatione vocat *lettre obligatoire*, quia ex his instrumentis solent obligationes produci. c. i. & 2. de fide instru. de hoc scripti in tracta. de liter. obligat. in verb. *obligations*. in primo Tomo constitu. Regia. Et ista est tertia ad regulam limitatio. & per istum tex. etiam audiui decidi contra quendam, qui latomo promiserat quinquaginta aureos, ut ipse ei faceret domum, & ad hanc summam se obligauerat, quod licet latomus non petierit debitum intra sex menses, non est exclusus, sed poterit postea petere intra triginta annos, postquam adest obligatio, id est instrumentum obligatorium. per istum tex.

Intelligo istum tex. siue obligatio fuerit conscripta à notariis Regiis, siue ab apostolicis. Nam quamuis hi potestatem non habeant obligandi, ut executionem habeat illorum instrumentum. ut scripti. in §. 2. de liter. obliga. in primo Tomo: secus est tamen quoad obligationem de qua hic, & quo ad prohibitionem.

On interpellation.

GLOSSA XXII.

Interpellare est admonere, petere, requirere. l. magnum. C. de contrah. stipul. vbi Imperator exponit. facit l. sine. mora. ff. de vsur. & l. traiectione. de act. & oblig. scripti abunde in l. habere. ff. de verb. signifi. & intelligitur haec interpellatio extra iudicium, ut differat à verbo seq. vbi exprimitur *iudiciaire*. Et sic sufficit, si petitio etiam extra iudicium facta fuerit coram notario forte & testibus, ac etiam coram testibus, dummodo probari possit factam fuisse, vel intelligi potest interpellatione iudiciali referendo ad sequentia. l. si feruus plurium. in fi. de leg. i. ff. & sic quod sola interpellatio iudicialis valeat, non altera, ut dicit Imber. in insti. foren. lib. i. §. ceterum. Sed primae acquiescerem sententiae. Tum quod haec praescriptio est inducta tam ad euitandum fraudem creditoris, ne cogat bis soluere. Et sic ut excludat causam peccati, Tum etiam in negligentiam suam, nec potest dici creditor negligens, quando petit in iudicio.

Interpretatio quando ex lege prioris sit assumenda.

Chirographum sex mensium praescriptionem implet.

Ordinatio Carol. quin. Imperatoris de petendo chirographario debito.

Obligatio pro instrumento publico.

Notarius apostolicus an possit instrumentum reficere.

Interpellatio quid.

Interpellatio extra iudicium sufficit.

dicio, vel extra. Ergo non curret praescriptio, etiam si interpellatio extra iudicium facta fuerit: alioqui tex. iste esset superfluus, & repeteret idem. valet *interpellation iudiciaire, & sommation*, sed voluit intelligi. e interpellationem extra iudicium, & summationem iudicalem. Nam postquam hic approbat conventionem partium, & conclusionem, multò fortius valere debet interpellatio extra iudicium, etiam quia haec praescriptio est inducta in odium negligentis, ut superius dixi: & non est negligens, qui petit. Igitur haec extra iudicium petitio recipi debet, & interrumpit praescriptionem, maxime cum hic debitor sit in mala fide, eo quod scit se debere, & recusat soluere, licet regulariter petitio extra iudicium non interrumpat praescriptionem. l. alienam. ff. pro empt. Imol. in cap. olim. de censib.

Tamen de iure canonico per quemcunque actum, qui causet malam fidem, praescriptio interrumpitur. c. si. vbi glo. & doct. de praescri. Bar. & in l. naturaliter. col. 2. versi. quare vtrum superueniens. ff. de vsucap. approbat Ioan. Francis. in tract. praescri. in 3. parte 6. partis. q. 3. specie. 2. col. 44. in 4. limitat.

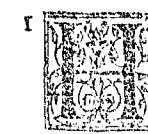
Non refragatur quod praescriptio odiosa scilicet triginta annorum non interrumpitur nisi per citationem. l. cum notissimi. C. de praescri. triginta anno. Et ista succedit in locum illius, ergo eodem iure uti debet. l. si eum. §. qui muriarum. ff. si quis cautio. Et sic non fiet interruptio, nisi per citationem. Bal. in l. fin. C. de tempor. in integ. resti. Felin. in c. illud. col. 2. de praescri. quia hoc est expressum hic, alioqui iste tex. esset superfluus, & de nihilo seruiret hoc verbum *interpellation*, & quamuis interpellatio & ad iudicalem & extra iudicalem de iure referatur. ut not. in l. qui Roman. ff. de verb. oblig. Hic non sic, quia expressa est *interpellation simpliciter, & sommation iudiciaire*, & sic propter expressionem sequentem interpellatio de iudiciali non intelligitur. etiam aliis modis interruptio fit, ut glo. scribit in l. si. §. sed & si quis. C. de praescri. triginta annorum.

Ad haec quia articulus de famulis dicit interpellationem sufficientem interuenire debere, & hic ponitur alternatiua *interpellation, ou sommation iudiciaire*. nec est opus ut disiuncta in copulatiua exponatur, cum proprie sumi possit. ut in l. sepe. ff. de verb. signi. scripti. & tollitur negligentia etiam ex interpellatione extra iudicium. Ideo sufficit. & ita vidi in forensi iudicio seruari.

Dubium est, an vna, vel plures requirantur. Respon. vnam sufficere. ut Bar. docet. in l. si finita. §. Julia. ff. de dam. infect. Alex. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de noui ope. nuncia. glo. in verbo requisierit. clem. vna. de haeret. doct. in cap. consuluit. de offi. deleg. quia in extra iudicialibus regulariter vna interpellatio sufficit. glo. in c. si episcopus. r. dist. nisi in nouem casibus, quos congerit Felin. in c. ex literis. col. 4. cum seq. de constit. scripti in §. monemus. de colla. in concord. & Soci. in tracta. de citatio. articu. 17. q. 6. in tertio membro.

On sommation iudiciaire faite dedans le temps passé dessus dict.

GLOSSA VLTIMA.

IC traditur quinta limitatio, videlicet quod mercator, vel alius artifex vendendo minutatim tenetur suum petere debitum intra sex menses à die negotiationis celebratae, alias non auditur. fallit ut hic quando creditor requisit in iudicio debitorem, ut ei soluere: & ista requisitio fieri debet antequam sex menses sint elapsi, ut hic: alioqui postea facta non valeret. arg. l. nam & si. §. post defectu. ff. de iniusto testa. nam mora hic non potest purgari, etiam si die primo post sex menses haec petitio fieret, ut per doct. in l. si post tres. ff. si quis cautio. & l. si infulam. ff. de verb. oblig. quia debitum est iam praescriptum, ob id non potest peti postea. nam si quis velit precarium ad tempus factum prorogare, manente adhuc precario hoc fieri debet, & idem in compromisso. ut probatur in l. sed & si manente. ff. de precar.

2 Sexto, non procedit text. in debito conditionali. l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur. ff. de verb. obli. sed à die conditionis impletae incipient currere isti sex menses, non autem: quia non nisi impleta conditione dicitur debitor esse in mora. Ergo non potest debitum peti. l. lecta. ff. reb. cred. l. conditionales creditores. vbi scripti. de verbo. signi. Idem in debito in diem: vnde si Pharmacopola, tutor, vel alius merces tradiderit, cum ista conditione, ut non teneatur soluere intra annum, ita praescriptio non curret intra annum, sed adhuc à fine anni habebit sex menses ante praescriptionem. l. creditor. ff. de verbo. signi. vbi scripti. doct. in l. in diem. de condi. in deb. quia simul non potest esse duplex praescriptio & condicionalis & sex mensium. vide tamen inferius in penul. limitata. an expressum faciat cessare tacitum. num. 19.

3 Septimo, non habet locum, si is, qui merces recepit, sciat se debere, quia cum mala fide praescribere non potest. c. vigilanti. & c. si. de praescri. & regu. possessor. hoc expressè & in indiuiduo docet Guiliel. *le rouille* in consue. Cenomanen. arti. 35. vbi est similis consuetudo, glo. & doct. in c. qua in ecclesiarum. de consti. Ioan. And. in c. 2. de exceptio. Paul. Castr. in l. si quis. 2. in fin. de conditio. insti. ff. alioqui induceret peccatum. ut etiam firmat Panor. & alij in rubr. de praescri. & Corneus consil. 269. in hac. col. 3. versic. sed quod limitetur in primo volum. & consil. 328. videtur ibidem.

Praescriptio de iure canonico facile interrumpitur.

Interpellatio una sufficit.

Petitio ante sex menses fieri debet.

Debitum conditionale quando non praescribitur.

Cum mala fide non praescribitur.

4 Ab istaq; opinione non est discendum, vt quia est communis, & vsus eam approbavit à mille annis citrà. teste Alex. consil. 73. in causa appellationis. col. 2. in sexto vol. quem sequitur Gomef. in §. superest. num. 67. & seq. de actio. in insti. Ideo dicebant quidam iudicem debere interrogare debitorem, an ipse acceperit, vel alius, & an ipse sciuerit, sed non video quòd index ad hoc teneatur.

*Aduocatus
pro procurator
pro partes
monere de
hont.*

5 Aduocatus tamen & procurator rei sub pœna maledictionis aeternæ tenentur dicere debitori, vt soluat, si sciuerit se debere. vide tres cautelas per Thomam Ferra. cautel. 38. explorati iuris. & per Feli. & alios in c. fi. de præscrip. ac in rubr. ibidem plenè Ioan Francif. Balb. in tract. præscrip. in prima parte. q. 5. & in secunda parte 3. partis quartæ. 14. dicens hanc legem intelligendam dummodo præscribens non peccet, & sic si fuerit in bona fide. vide Bal. consil. 184. municipale. in quinto vol. & si creditor confidens forè in debitore non petierit intra sex menses, quòd in conscientia possit ipse debitor opponere exceptionem præscriptionis, vbi sibi fauere voluit: hoc iustum non video, nisi in ignorante se debere. vide Alexand. consil. 218. ponderatis. col. vlti. in sexto vol. & si dicatur, ergo hæc præscriptio non mihi proderit, vel parum admodum. Respon. melius esse hoc, quàm si animè damnètur ob illam: ideo satis etiam proderit, licet eam sic intelligamus. nam si putem solutum esse à meis tempore infirmitatis, & sic existimem nil debere, bonam fidem habeo, & sic posse præscribere.

*Pactū inter-
sumpit præ-
scriptionē.*

6 Octauò, vitiat, quando debitor fecisset pactum creditori, quòd possit eum conuenire quandoq; vellet, etiam post sex menses. l. quod si nolit. §. si quid ita. & ibi Ange. in tertio notab. ff. de ædil. edict. Cæpola cautel. 75. incipien. Cautela. Et idem si conueniat, quòd finita præscriptione iterum deberi incipiat. l. sicut. ff. quib. mod. vsu fruct. amit. Cæpola. Cautel. 65. in multis. quia videtur præscriptioni renunciatum secundum eum: sed contrarium tenet Alex. consil. 170. visis statutis. col. secunda, vol. 7. vide Bart. & alios in l. omnes populi. in repet. ff. de iust. & iur. & in l. nemo. de leg. 1. & Ludo. Roma. in l. i. ff. de vsu fruct. sed hic sufficeret conuentio sola de petendo vt superius dictum fuit.

*Solutū post
sex menses
nō repeti-
tur.*

7 Nonò non procedit, si debitor solueret post tempus hic præstitutum, etiam ignorās hanc constitutionem, tunc non possit repetere: quia hic non tollitur naturalis obligatio, quæ soluti repetitionem impedit. l. naturaliter. ff. de condi. indeb. vbi etiam dicit pœnam præscribi posse cum mala fide: quia non est debita in foro conscientie. per c. fraternitas. 12. q. 2. vbi gl. & Philip. Franc. in reg. possessio. de reg. iur. in sexto. sed hic non loquimur de pœna.

*Partem sol-
uendo an pro
iudicet sibi
in reliquo.*

8 Intellige tamen non posse solutum repeti, si soluerit totum, secus si partem, tunc alia pars non soluta præscripta erit, cum bonum sit argumentum de toto ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei ven. c. pastoralis. §. item cum totum. de offi. deleg. & sic cõsultit Barba. consil. 9. vbi Christus. in 2. q. in 3. vol. cum sit eadē ratio totius & partis, & licet dicatur vnicum debitum, & vnica actio, nihilominus distributiones sunt plures. Et ideo quoad effectus resultantēs ex distributione, tot sunt debita, quot distributiones. Ang. in dicta l. si Stichum. §. stipulatio. ff. de verb. obli. & dicta l. scire. vnde dicit Bar. in l. i. §. si quis hoc interdicto. ff. de itinere actūq; priua. quòd vsus colligēdi veltigal in vna re, non iuuat in aliis. Et vsus iurisdictionis in vna specie iurisdictionis non prodest in aliis. Et per vsus vnus seruitutis alia non retinetur seruitus. l. si prius. ff. de qua pluuiæ arcen. Et sic quatenus est solutum, ceteris nocet sibi debitor, in reliquo non, si fuerit bonæ fidei possessor: nec videtur approbare debitum, partem soluendo, sicut in pollicitatione est statutum. in l. i. ff. de pollicita.

*Iuramentum
perpetuū fa-
cit actionē.*

9 Decimò, limitatur, quando debitor iurasset se soluturum, tunc iuramentum perpetuat actionem. l. nam postea. §. si is qui temporalis. ff. de iureiur. Ideo poterit creditor etiam post sex menses petere. hoc tenent Bar. Iaf. & alij in dicta l. i. & 2. Iaf. in additio. ad Porc. in §. sed aliquando de vsu cap. in insti. & ita dicit se obtinuisse Hippoly. in sing. 141. audiui. ego tamen putarē in forenti iudicio hoc non seruari: quia iuramentum intelligitur secundum contractum, & actum, in quo interponitur. l. si. C. de consti. pecu. Ideo hoc iuramentum intelligitur, si creditor petat intra tempus præstitutum, vt videtur concludere Alexan. consil. 170. visis statutis. col. 2. in septimo volu. & iuramentum intelligitur rebus sic stantibus. l. si. ff. qui satisf. cogan. Et ad tollendum dubium, factum fuit à Senatu præceptum notariis, vt ista iuramenta in instrumentis non describantur. & respondi ad §. si is qui temporalis in nouis intellectibus meis ad illum §. quantum tamen ad istum art. cum sola conclusio debiti sufficiat, multò fortius promissio iurata, vt superius fuit dictum in glof. 19. *sinon qu'il y eust arrest de compte.* Ideo potest dici, quòd si recipiens dicat, ego iuro soluere, quæ mihi dabis, & tunc præscribetur sex mensibus: si verò iurauerit soluere decem, quæ ex mercibus debet, & tunc vltra ses menses petere poterit. & sic poterunt conciliari opiniones.

*Arrestum de
iuramento in
instrumentis
non appon-
nendo.*

10 Undecimò, fallit nisi releuetur, vt in stylo Cancellariæ patet. fol. 105. & Chassa. in consue. Burgun. in rub. des forestz. §. 8. nu. 6. cum seq. quod non fiet absque magna & ardua causa, vt superius dixi in minore: & ego non vidi in his mobilibus obtineri literas restitutionis.

*An merca-
tor releuari
possit à tēpo-
ris lapsu.
Res uēdica-
ri potest à
mercatore
post sex men-
ses.*

11 Duodecimò, quando res statet: quia tunc possit vendicari. arg. l. Aurelio. §. si de liber. leg. not. in l. tres fratres. ff. de pact. Alex. consil. 46. visis. col. 2. in primo volum. & consil. 170. circa colum. 2. in secundo volu. & Roma. consil. 201. pro decisione. glof. sing. in l. Aurelius. §. Mauius. in verb. pupillæ. ff. de liber. leg. decidens quòd si legata sit liberatio omnibus debitoribus, non censetur legata his, qui possident res testatoris, quia non dicitur proprie debitum. Iafon & Gomef. in §.

1. de

1. de actio. in insti. & in l. sub prætextu specierum. num. 2. C. de transact. vnde hæc ordinatio non se extendit ad possessorem rerum, per hoc verbum *payement de leurs dites denrées.* &c. vt plenè scripsi in l. creditores. cum l. seq. ff. de verbo. signi. Ideo si tutor tradiderit calceos vni, & adhuc calcei super sunt, poterit cerdo eos vendicare. Idem dixi in caligario, qui vendiderat ciuidam tibialia, quæ ipse die tantum nuptiarum detulerat, vt ea possit mercator minutarius vendicare post sex menses, si ipse vellet ei exceptionem opponere huius ordinationis, & hoc æquum est. & idem in sagario, qui thoracem sericem tradiderat, & in reliquis idem.

11 Decimotertio, quando quis debitor conueniretur coram conferuatore, vel alio iudice ecclesiastico, quia ordinationes non astringunt hos iudices. ca. ecclesia. de consti. scripsi in præfationibus ad istas ordinationes in primo Tomo, ob id non obstante isto articulo condemnaretur debitor etiam ratione conscientie, vt superius scripsi. & hoc docet Bal. consil. 184. municipale. col. 2. in quinto volu.

*Index eccle-
siasticus non
recipit hanc
præscriptio-
nem.*

12 Decimoquarto fallit, quando debitor confiteretur se illam summam debere. nam tunc iudex haberet illum condemnare ratione confessionis, etiam si aliàs fuisset absolutus, quia confessus pro iudicato habetur. l. i. ff. de confess. facit tex. in c. 2. de purga. vulg. c. quia plerique. de immu. eccl. vbi dicunt quem audiri etiam post sententiam, si pars confiteatur illam iniquam. Ideo dicebant quidam hanc cautelam adhibendam, videlicet vt pars procuret debitorem interrogari à iudice, an illud petium habuerit, qui si confiteatur, condemnari debet. Sed illi interrogationi pars respondere non tenetur post sex menses. nam si ignorans erat iam non debet: quia præscriptum est. per gl. in c. si post præstitum. de confess. in 6. Pau. Castren. in l. controuersia. ff. de transact. Thomas Ferrat. cautela 4. regula est, vt superius dictum fuit.

*Confessus se
debere non
iuuat hac
præscriptio-
nem.*

13 Decimoquinto vitiat, quando pars nihil opponeret, tunc enim possit condemnari etiam post sex menses. l. 4. §. hoc autem iudicium non datur nisi postulatam fuerit. ff. de dam. infecto. l. vniuersa. C. de preci. Imper. offer. Nam licet testamentum, in quo filius est præteritus, sit nullum, hoc est verum, si filius hoc petat. l. filio. ff. de iniusto. vbi glo. & doct. Iaf. in l. posthumo. nu. 22. & seq. C. de colla. scripsi in §. si quis verò, in verb. ipso iure. de colla. in concor.

*Nihil oppo-
nens condē-
natur.*

14 Et sic non est sublata actio ipso iure: nam verba legis vel statuti disponentia, vt non detur actio, vel petio, vt hic, non tollunt ipso iure actionem, sed producunt tantum exceptionem. text. in l. nam & postea in prin. vbi Bar. ff. de iureiur. l. i. ad Maced. l. 2. ad Velleia. l. i. §. sublata. vbi doct. ad Trebel. Bal. in l. vna. ff. de condi. ex lege. Iaf. consil. 7. ad doct. in 1. vol.

15 Item vbiunque habetur in legibus vel ordinationibus, quòd non recipiatur agens, intelligitur, si excludatur a parte. d. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infecto. vbi plenè de Ripa. ideo in ordina. ista dicitur *ne ferant plus recuz.* Intelligitur si pars opponat, non recipientur à iudice: sed si à parte recipiantur, & à iudice non excludentur: quia dum partes sunt concordēs, quid ad iudicem? l. i. inde. ff. de no. ope. nuncia.

*Clam non re-
cipi quomo-
do intelliga-
tur.*

16 Præterea præscriptio actionem excludit. c. ad aures. de præscrip. ergo opus est, quòd opponatur. Feli. ibi, post Bald. in l. si pœna. ff. de condi. indeb. & in l. i. C. si aduer. creditor. & in l. sicut. vbi etiam gl. de præscri. triginta. anno. plenè Ioan. Francif. in tract. de præscrip. in 1. parte. q. 8. Et sic cum præscriptio pariat exceptionem, illam opponere pars debet: alias sibi imputet, si iudex eam condemnet post sex menses.

*Præscriptio
opposita a-
ctione ex-
cluditur.*

17 Quæ exceptio si fuerit omissa in prima instantia, in causa appellationis allegari poterit. per l. per hanc. C. de tempo. appel. maxime impetrando literas, vt est solitum in hac patria. probatur in l. preemptorias. C. sen. rescin. non posse.

*Omissa ex-
ceptio in pri-
ma instantia
an in causa
appellatio-
nis opponi
possit.
Fideiussoria
datio inter-
rumpit præ-
scriptionē.
Conuentio
partium ser-
uanda cōtra
præscriptio-
nem sex mens-
ium.*

18 Decimosexto, fectitur regula, quando intra sex menses debitor dedisset fideiussorem, tunc illa fideiussoris datio perpetuaret actionem. vt dicit glof. & ibi Bar. in l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solu. & Sali. in l. si. §. imò. C. de præscrip. 30. anno. vide quæ scribam in tract. de famul. sala. in glo. pen. & vlt. etiam si non fuisset conclusum debitum. nam dando fideiussorem videtur conuenire de debito, etiam si fideiussor promittat soluere id, ad quod debitor tenetur.

19 Decimosextimo limitatur, quando conuentio facta esset inter mercatorem & debitorem, vt intra duos annos solueret, vel aliud tempus, tunc non inspicimus hanc præscriptionem: quia in primis inspicimus, quòd conuentum est. l. semper in stipular. onibus. ff. de regu. iur. Nam contractus ex conuentione partium legem accipiunt. l. i. §. si conuenit. ff. de positi. l. contractus. de regu. iur. Etiam conuentio interrumpit hanc præscriptionem. vt dicitur in rubri. de famul. sala. fortius hæc conuentio. Fortè pauper dicit se non recepturum paunum, nisi mercator gratiam soluendi ei tribuat per duos vel tres annos. Nam partium conuentio legem facit. dicta l. i. §. si conuenit. ff. de positi. l. contractus. de regu. iur. Tamen intelligerem hunc articulum procedere, etiam si cum mercator minutarius vendat pannum precio decem aureorum, vt si non petat hoc precium intra sex menses, amplius non poterit: nam hic excipit *arrest de compte*, id est cōuentionem, & conclusionem factam post receptas merces: sed in tract. de famulor. salar. excipit ipsam conuentio-nem panni, vt patet ibi, *conuenance*, & sic conuentio precij hic non obest: nec conuentio temporis quominus præscriptio currat à fine temporis conuenti, vel precij statuti: alioquin ista ordinatio fere nunquam locum haberet.

Non ualenti agere hac prescriptio non currit.

20 Ultimò, quando intra illos sex menses non potuisset agere, utpote, quia fuit aduersa valetudine affectus, vel captus fuit, vel mortuus pater, & pupillus non habuit tutorem: ideo postea poterit minor saltem ope restitutionis agere; quia non ualenti agere, non currit prescriptio. l. i. C. de annal. except. sic consuluit Alex. consil. 67. quoniam omne. col. 2. nu. 5. in 6. vol. in filiofamil. non ualente agere in vita patris. allegat Bal. in authen. nisi tricennale. in princi. C. de bonis mater. {Vide Hippolyt. de Marf. in repe. l. fin. nu. 76. & seq. ff. de iurif. om. iudic.}

Reliqua dicemus in rubr. de famulorum salariis, & intra quæ tempora ea petere debeant: interim de his Deo opt. max. & virgini Mariæ immensas ago gratias. Amen.

ARCHAMBALDVS MORELLANVS IN
SUPREMA PARISIORVM CVRIA ADVOCATVS,
ad Do. Petrum Rebuffum I. V. doctorem eximium.

PHALEVCIVM.

*Hortatus quoties Rebuffe, quondam
Sum te (dic) opus ederes ut istud?
Mentorum fore maximè, quòd in rem
Nossem pragmaticorum. Ad id moneri
Sed nulla poterat suasionem,
Hoc solus cupiens frui labore.
Atqui publica vendicat sibi, quæ
Te totum vtilitas pati nequirit.
Fœtus cumque tuos in orbe passim
Iam largita schola fuisset omni
Iuris pontificumque Cesarumque:
Expers nominis esse munerisque
Non est passa magis tui forum, quod
Lices dissecat: & velut coruscantem
Iussit lampada te micare Phœbi,
Per quam Gallica iura, quæ latebant
Fiant inclyta: quidque praxis, ipsa
Quid poscat schola, vtrumque luculentè
Pandæ, concilies, & ut sorores,
Si quid dissidij sit, inter ambas.
Nemo praestitit hactenus, quod vnquam
Iuris te prius: ergo quæ peritum
Dicebat merito vocare iuris,
Verum Gallia nunc potest parentem.*

Tractatus

DE FAMVLORVM SALARIIS, ET INTRA QVAE TEMPORA

EA PETERE DEBEANT PV-

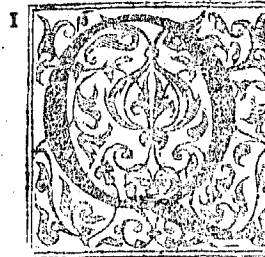
blicè, vtilis & frequens.

*Rub. des loyers & gaiges des seruiteurs, & dedans quel
temps les peuvent demander.*

Loys 12. artic. 67. publiées 1512.

Item pource que souuent plusieurs noz subiectz prennent.

GLOSSA I.

Vatior dicta habet. Primum duas rationes promulgandi assignat. Secundum dictum ibi, *non pour y obuiuer*. &c. Poneit decisionem, ut famuli intra annum salarium petere debeant. Tertium, & *si ne pourront*. Tradit quòd salarium, videlicet trium annorum, & non vltra petere possint. Quartum, ibi, *si ce n'est*. Poneit limitationem.

Diuisio cõnstitutionis.

Summa huius articuli est, quòd famulus salarium petere debet intra annum computandum à die, quo reliquit dominum. Alioqui postea petere salarium non poterit, nec tunc petet, nisi salarium trium annorum, nisi locatio esset in scriptis, vel interpellatio extra iudicium, vel in iudicio facta esset.

Summa textus.

2 Simile ferè statuit Imperator Carolus quintus anno 1540. die quarta Octobris in villa de Bruxelles in hæc verba, *Que tous salaires D'aduocatz, Procureurs, Secretaires, Medecins, Chirurgiens, Apoticaire, Clercs, ou Notaires, ou autres labours, loyers de seruiteurs, & seruantes, ensemble le pris des marchandises vendues à detail, payment des escotz accreuz, se deont demander iuridiquement en dedans deux ans, du iour du seruite, ou labour fait, marchandise lurrée, ou escot accreu, sans apres ledit temps en pouuoir faire poursuite iudiciaire, n'est qu'il y ait cedula, ou lettre obligatoire, en vertu de laquelle l'on pourra poursuyuir telles debtes en dedans dix ans contre les principaux obligez: mais s'ils vont de vie à trespas, on sera tenu de faire la dite poursuite iudiciaire contre les heritiers, en dedans aussi deux ans du trespas dudit obligé, à compter du iour que le creditor aura eu cognoissance du trespas de son debteur, & apres non. Mais apres l'expiration dudit temps, telles debtes seront reputées d'icement acquittées, & pour icelles n'y aura action.*

Constitutio Caroli quinti Imperatoris huiusmodi.

3 Hic videmus taxari anni tempus, intra quod seruitores siue famuli sua stipendia petere debeant. in ordinatione verò Imperatoris duo anni statuuntur, & in multis aliis maximè mercatorum minutariorum debitis statuitur illud duorum annorum tempus: sed sex menses tantum in hoc Regno dantur minutariis, ut supra diximus in tract. de merca. minutatim venden. Salaria etiam procuratorum & notariorum intra duos annos per constitutiones Imperatoris peti debent: sed in hoc Regno intra annum peti vel ad summum ad biennium: alioqui non audiuntur, ut est statutum in rubr. des procureurs art. 16. Et idem censuit Senatus videlicet procuratorem post duos annos non recipiendum ad petendum salarium, anno 1547. die prima Februa. & fuit publicè pronunciatum arrestum à dom. de sancto Andrea præside illustrissimo, vbi plus additum fuit, quòd si procurator non scripserit id, quòd à parte recepit, non poterit reliquum petere, nec credetur eidem etiam sub iuramento, quòd non receperit totum, vel aliam partem.

Salaria procuratorum, & notariorum intra quod tempus petenda.

Arrestum.

4 In aduocatis, sollicitatoribus, & actuariis, seu graphariis est statutum tempus trium annorum, & postea non audiuntur. in rub. des salaires. art. 13. Sed computantur illi anni statim à processu finito, videlicet per sententiã definitiuam, ut ibidem scribitur: quia sententia imponit finem processui. l. i. ff. de re iudi. sed per Imperatorem Carolum duo tantum anni statuti fuerunt. ut superius videri potest.

Tempus salariorum petendi aduocati, graphari, & aliis.

Seruiteurs.

GLOSSA II.

Seruus triplex est. Primò secundum naturam, ut quilibet homo paruo dotatus ingenio aliis industriosis & ingenio pollentibus natura seruire debet, ut dicit Aristot. Qui ingenio pollent, aliorum domini sunt naturaliter & rectores. Sicut enim anima dominatur corpori, & homo dominatur brutis, & vir mulieri, ita sapiens minus sapiens. & ideo qui in orbe prudentior est, totius orbis dominus secundum directionem naturalem, quamuis de facto non sit. teste Imol. in proce. Decretal. Grego. col. 2. vnde dicebat Diogenes sapientem omnia habere, quòd hoc syllogismo probabat, Deorum omnia sunt, Deorum autem amici sunt sapientes, & amicorum communia sunt omnia: igitur sapientum sunt omnia, nil ergo debet petere, qui omnia habet.

Seruatorum tria genera.

Secundus est, secundum legem, id est legis dispensationem, ut sunt hi, qui libertate carent, utpote vel quia nati sunt à seruis, vel sunt in bello capti iusto. l. hostes. ff. de captiuis. §. serui. cum seq. inst.

de iure persona. Et tunc serui à seruando dicuntur, & mancipia à manu capiendo. l. 4. ff. de statu homi. Et de his non loquitur hic. Ex Brissonis tamen economico sic habetur: Conditio autem vitæ serulis & captiuæ quodammodo triplex est: alius enim iussu legis seruus fit, alius propter animi sui habitum, qui à propriis animi affectibus vincitur. talis autem non simpliciter sed affectuum, neque natura sed per abusum seruus est, & improbus homo magis quam seruus natura. Videamus quibus de causis homines seruiant, & Aristotel. in fin. R. heto. ad Alex. his verbis sic ait, obsequantur autem omnes aut lucri, aut honoris, aut voluptatis, aut amoris gratia. } Tertius dicitur per denominationem extrinsecam. nam quilibet, qui alteri seruit, & ei ministrat, vocatur seruus, & sic largè liberi alicui seruietes nominantur serui, vulgò seruitors. Et iste rex. de his loquitur, qui mercede seruiunt, quos ad iustas conducimus operas: & famuli latinè loquentibus dicuntur.

Homines quamobrem seruiant.

Officium boni serui.

Seruus inobediens expelli potest ante tempus & perdit salarium.

Qualis debeat esse hic seruus? Respon. ad Titum 2. c. dicitur D. Paulus, Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidè bonam ostendentes. Primum requiritur, vt sit domino subditus. Secundò, vt placeat illi in iustis & licitis: & non contradicat. Tertio quòd eum non fraudet: sed illi ex bona fide seruiat. Et sit fidelis, vt dicitur fidelis seruus, ita seruiat sicut veller alium sibi seruire. Quarto, omnia secundum bonam fidem agere debet. Quintò, debet esse humilis. nam scribitur Ecclesiasti. 25. ca. Tres species odiuit anima mea, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insensatum. & Prover. 30. dicitur, Per tria mouetur terra, per seruum cum regnauerit. vnde Bernard. in epistol. de cura & regimine domus ait: Famulum alicui cordis repelle, vt futurum inimicum. Et pariter famulum tuis blandientem moribus, famulo te de vitio laudanti resistas: famulum adulantem non admittas: quia te decipere cogitat, famulum rixosum euitare cura. Sed famulum de facili verentem dilige vt filium: refert Bened. in c. Raynuius. in verb. duas. num. 124. de testamen. Ex quo habes aliud & sextum requisitum. Septimò, debet dominum suum amare tanquam patrem, & honore afficere. l. liberto. ff. de obseq. O & aud. debet esse lætus. Dauid psalmo. Seruus autem tuus lætabitur. & domino ex animo debet obsequi. Ecclesiastic. 4. c. Qui seruiunt, ei obsequentes erunt. & si fuerit inobediens domino, potest ante tempus expelli, & perdit salarium. Rebuffus in l. iudices. C. de anno. & trib. lib. 10. quod intellige futurum, non preteritum. teste Petr. de Vbald. in tracta. de duobus fratrib. in vndecima parte. q. 9. & Menander Græcus dicere erat solitus:

ὁταυ, τὴν αἰετὶς εὐνοῦντος ἀκέρως
δὲν ἐστὶν ὁταυ πτῆμα κάλλιον βίῳ
ὅς κρείττοῦ ἐστὶ δεσπότου χρηστοῦ τυχεῖν
ἢ ζῆν παπειῶς καὶ κακῶς εὐεθροῦ. id est,

Cum quis nactus est beneuolum seruum,
Nulla sanè melior est vitæ possessio.
Quàm melius est fortiri dominum probum,
Quàm esse liberum, & viuere abiectè & turpiter.

Sans faire aucun marché ne conuenance aueq' eux
des leurs loyers & salaires.

GLOSSA III.

Famulus si de salario nihil conuenit an habeat.

I famulus sit receptus sine salario promisso, an salariū habere debeat: & quòd non possit postea petere salarium, nisi consuetus esset operas locare, & dominus conducere: quia speciale est in aduocato, & aliis descriptis in l. i. ff. de var. cogni. ergo in contrarium est ius commune. Sic consuluit Alex. consi. 109. super eo. col. 2. in 6. vol. Sed hodie ex bono & æquo seruatur, quòd taxatur famulo salario tale, quòd potuisset verisimiliter lucrari cum alio domino & pro qualitate famuli, quando consuetudo regionis hoc habeat, vt salaria habere debeat, vt in hac patria. ita vidi iudicari, & in scholasticorum famulis, quòd non habeant stipendia, habere scripti in scholasticorum priuilegio 167. vbi abundantius vide. & Fed. consil. 218. domine Federice. Sed hodie episcopi & collatores nulla dant seruientibus salaria, sed pro illis & ad illorum compensationem conferunt beneficia, & sic faciendi sunt Simoniaci. per c. sunt nonnulli. l. q. 1. Secus si non fecerint ad compensationem, sed quia ille famulus est habilis & idoneus. vt dixi in praxi beneficiali.

Et durant leur seruice baillent argent à leurs ditz
seruiteurs pour leurs ditz loyers.

GLOSSA IIII.

Salarium solutum uno anno debetur aliis si nullum conuenit.

Quamuis non sit facta conuentio de salario, si tamen dominus soluerit certum salarium, debetur deinceps illud famulo. si verò nihil illi solutum sit, tunc pro qualitate ingenij illius, arbitrio boni viri taxabitur. per not. in l. in vendentis. C. de contrahen. emptio. & l. i. ff. de legatis 2. facit l. Stichus. ff. de lega. 3.

Sans

Sans en prendre quittance.

GLOSSA V.

Autus debitor esse debet, vt non soluat nisi à creditore recipiat acceptilationem: quia ipse solutionem probare habet. l. i. ff. de except. & l. i. C. de proba. vnde creditor recipiendo cogitur acceptilationem, quam dicunt quittaciam debitori facere de eo, quòd solutum erit. l. plures apochis. C. de fide instrum. Et patronus instrumentum manumissionis dare cogitur. l. sicut datà. C. de libera. cau. Spec. in tit. de instru. editio. §. postquam. versic. quid si debitori dicens, quare alij non daret, quòd alij prodest, & sibi non nocet. l. in creditore. ff. de euctio. l. fluminum. de damno infecto. Sicut debitor cogitur instrumentum debiti secundum patriæ consuetudinem creditori facere. c. significauit. de testib. Ioan. Andr. in addit. ad Specu. vbi supra. in versic. quid si solui decem. vbi allegat Dyn. in l. 2. ff. soluto matrimo. Bened. de Barz. quæst. 5. in tra. de garenti. in prima parte. Et si non petierit tempore solutionis, postea petere instrumentum acceptilationis. per l. 2. circa fi. a contrario. C. de quadrien. præscri. not. in l. Chirographis. ff. de admi. tuto. hoc docet Spec. vbi supra.

Creditor acceptilationem facere cogitur.

Limitatur tamen in acceptilatione generali, quam non tenetur creditor suo debitori tradere. l. cum Aquiliana. vbi Bart. & alij. ff. de transact. l. 3. §. contrarium. ff. de contra. iudic. tutel. Et dicitur generalis, si quittet eum de omni eo, de quo inter eos actum erit vsque ad hunc diem: quia illa acceptilatio est captiosa, ex qua posset faciens decipi, & liberalitatem captiosam interpretatio prudentum fregit. dicta l. cum Aquiliana. Imò creditor faciens acceptilationem potest confiteri se accepisse summam solutam, cum expressa reservatione iurium suorum, dicendo, ego acceptam habeo talem summam, saluo iure petendi reliqua mihi debita. Iaf. in dicta l. cum Aquiliana. tertio nota. & hoc solet fieri.

Creditor generalis quittaciam facere non tenetur.

Reservatio iuris in acceptilatione fieri potest.

Si tamen residuum debiti soluat alicui, debet ipse confiteri, & in instrumento describere se habuisse omne & totum residuum, & esse sibi plenè exolutum de eo, quòd talis debebat tanquam hæres, vel pro tali causa venditionis: non autem simpliciter. per l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. si residuum. C. de distra. pigno. sic consuluit Bal. consi. 230. quidam nobilis. in 2. vol. licet Iaf. cõsi. 9. venerabilis. in fin. vol. 1. teneat contra. scilicet non teneri, nisi de eo, quòd solutum fuit facere liberationem, tamen quando esset residuum vnius debiti, æquum est vt creditor dicat acceptum se habere pro residuo, & toto hoc debito contracto super frumento, & nullam faciet mentionem de aliis, & sic ad alia non extendetur. l. age. C. de transact.

Residuum accepisse potest quis exprime.

Secundò limitatur, quando creditor vult debitori restituere instrumentum debiti, tunc acceptilationem illi facere non tenetur, cum sit debitori satis prouisum. l. dissoluta. C. de condic. ex lege. vbi Bar. & alij. facit l. pecuniæ. C. de solutio. l. qui tabulas. §. i. ff. de fur. & ibi Bar.

Creditor nolens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam.

Non tenetur tamen creditor reddere instrumentum debitori, nisi ipse & sumptus instrumenti factos, & notario datos restituat. Bal. & alij in l. si. C. de condic. ex lege. quòd est verum, quando ex mora debitoris instrumentum fuerit factum, secus si creditor ante monitionem confecerit instrumentum, quia tunc non reddet ei, nisi sumptus breuis, quòd vulgò breues vocamus, vt docet Bal. in l. eos. §. super. C. de vsur. & in l. non ignorat. col. 2. de fructib. & lit. expens. Refert Aufre. quæstio. 47. in decis. Tholosæ. hodie seruatur vt creditor in damno esse non debeat. Ideo instrumentum tenetur restituere omni solutione facta. l. dissoluta. ff. de condic. ex lege: & instrumentum sententiæ cassata sententia tenetur etiam restituere is, qui illud habet, & soluto debito. cap. accè- 6 dens. l. vbi Panor. in vlt. not. vt lite non contest. Si tamen creditor dicat se amisisse debiti instrumentum, tenebitur acceptilationem per notarium facere, in qua promittat se non vsurum instrumento: & si reperiat instrumentum vult haberi pro cancellato. Bal. in d. l. pecuniæ. facit tex.

Creditor tenens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam.

Sumptus instrumenti soluenti creditori redditi.

In l. emptor. §. fin. ff. de pact. Sufficit etiam debitori, si creditor canceller instrumentum, licet aliud inueniatur, quia vtrumque cancellatum censetur. Bar. in l. si. ff. de his quæ in testa. delen. Pau. Castren. in l. nostram. in fin. ff. de testa. sed cautius est, quòd soluto debito is notarius, qui instrumentum recepit, faciat cancellationis instrumentum, in quo dicat quòd talis creditor consentit tali die, vt tale instrumentum cancellaretur, & irritum haberetur, eo quia debiti solutio erat, vt ipse dicebat, sibi facta, vel si notarius inter sit locutioni attesteret eam in præsentia sua factam fuisse in tali specie pecuniarum, videlicet in aureis solis centum, in ducatis quinquaginta, & reliquum in solidis scilicet pro decem libris & c. Aufre. in decis. Tholosæ. quæst. 308. Bauer. in §. sed neque. col. 2. de testa. in instit. vbi dicit debitorem posse petere instrumentum solutionis, & cancellationis, videlicet de originali cassari. allegat Bart. in l. cassa. C. de sacrosanct. eccles.

Creditor tenens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam.

Cancellatum instrumentum sufficit debitori.

Non potest tamen debitor instrumentum acceptilationis, & quittationis pluries petere in instrumentum creditoris per tex. sing. in l. ne casu. C. de discuss. lib. 10. per quem dicit Roma. sing. 547. debitor. quòd habens duo instrumenta acceptilationis præsumitur bis soluisse. Ideo repetere potest vnam solutionem, nisi in secundo instrumentum fiat mētio de prima solutione, & quòd fit pro alio debito. Iaf. consi. 87. clarissimus. in 3. volu. ideo dominus cautus esse debet, vt in fine anni acceptilationem à famulo recipiat.

Creditor tenens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam.

Lesquelz seruiteurs apres le deces de leurs maistres demandent aux heritiers leurs ditz loyers, & salaires: par fraude & malice, sachans les ditz heritiers, n'e-

Instrumentum quittationis pluries non debet peti à creditore.

*stre informés des payemens, que iceux seruiteurs ont receus, durant la vie de leurs-
ditz maistres & des conuenances que pourront auoir esté faites avec eux.*

GLOSSA VI.

Famuli petē
tes bis sala-
rium fures.

Nonnunquam calumniatur debitor contra creditores. l. qui tabulas. §. i. ff. de furt. ne-
gantes solutionem per defunctum dominū fuisse illis factam, & heredes hoc ignorant,
nam qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiam habere dicuntur. l. qui in
alterius. ff. de regu. iur. & isti famuli petentes bis salarium fures sunt, & latrones, quia in-
uito domino contrectant. §. furtum. de obliga. quæ ex delicto nascuntur. Et tanquam fures puniri
debent, si derogatur solutio, & ipsi post solutionem petant, & præsumitur calumnia & fraus, si ex
pluribus annis petant, quia non præsumitur quod vixerint vento, & quod vestitus fuerit seruus
nisi ex salario domini, vel quod pecuniam domini furatus fuerit. arg. l. si. C. de alimen. pupil. præ-
stand. doct. in l. i. de iure fisci. lib. 10.

*Et aussi en ya plusieurs que long temps apres leurs seruites demandent leurs
loyers par fraude & malice, sachans que les autres seruiteurs par lesquelz se
pourront prouuer les payemens, ou conuenances.*

GLOSSA VII.

Probatio sa-
larij per al-
ios famu-
los.

Vnt alij qui postquam omnes alij famuli decesserint, seu recesserint, & non potest per
eos nunc dominus probare solutionem, nec conuentum salarium. Ideo ipsi audacter
petunt salarium, & ex pluribus annis, quia de his, quæ domi geruntur, domestici admit-
ti solent. l. consensu. §. super plagis. C. de repud. Ergo solutio probari poterat & con-
uentio per alios famulos & domesticos, mortuo saltem domino, quam probationem deesse vi-
dent, unde petere non erubescunt, ideo interdum vidi quod vnus famulus post domini decessum,
monopolium contraxit cum aliis famulis, & omnes deposuere de magno illius famuli salario:
verum quia deposuerant de propriis eorum stipendijs, ob id non creditum illis fuit: sed conuicti
postea fustibus casti fuerunt.

*Qu'ilz auoient avec leursditz maistres sont morts, ou se sont absentes, dont
nosditz subietz sont grandement trauaillés, & molestés: Et plusieurs plaintes,
proces & querelles en sortent.*

GLOSSA VIII.

VO respiciunt hi maligni fures, primò mortem domini, vel aliorum famulorum, in
presentia quorum solutio facta erat, vel absentiam diuturnam illorum, & postea petunt
ab heredibus, & cum probatio non extet, coguntur heredes iterum soluere, quia de his
quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt. ff. de testa. tutel. ob id vt
ista cuitentur, statuit vt sequitur.

*Nous pour y obuier auons ordonné & ordonnons que les-
ditz seruiteurs.*

GLOSSA IX.

Ancillæ cõ-
prehēduntur.

Comprehendit etiam ancillas, quia masculinum concipit foemina. l. i. ff. de ver. signifi.
& quia eadem ratio in vtrisque est, etiam mulier malitia maiori prædita est, quam vir,
ob id hanc exercere etiam possit. Ideo in illa etiam locum habebit. Et si de hoc fuisset
interrogatus legislator, sic respondisset. l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthum. & Im-
perator hoc in sua ordinatione expressit. sic dicens, seruiteurs, & seruantes.

Qualitas fa-
mulorum nõ
distinguen-
da.

Nec distinguo qualitatem famulorum, an sint cantores, tibicines, agrarij, vel alij quicunque, cum
hic tex. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de lega. 2. c. vt circa.
de elect. in 6. ergo omnes famuli & seruiantes stipendijs, hic continentur.

*Dedans vng an à compter du iour qu'ilz seront sortis hors de leurs seruites,
demanderont si bon leur semble leursditz loyers, salaires, ou gaiges.*

GLOSSA X.

De quo an-
no intelliga-
tur hæc con-
stitutio.

Intra annum (à die quo dominum reliquit famulus) salarium petere debet, vt hic, postea
non admittitur: de quo anno intelligatur? Respon. de anno naturali, videlicet si domi-
num dereliquerit die vltima Decembris, finietur annus, anno reuoluto in die vltima
Decem

Decembris. Et ista probauit in l. cum bis sextus. ff. de verb. sign. Bar. in l. libellorum. ff. de accusat. Iaf.
& Gomel. in §. rursus. nu. 33. de actio. in insti.

2 Primò fallit, quando impediuntur petere, quia valetudine fortè, vel bello, aut alia iusta causa
impediti. c. commissa. de elect. in 6. l. si. C. de adulter. l. si cum ipse. ff. de excusat. tutor. Iaf. consi. 35. in
quæst. col. 2. vol. 1. & Albert. Brunus in verb. creditor. Bal. in authen. nisi tricennale. in prin. C. de
bon. mater. Et hæc regula est naturalis secundum eum, quia vbi non est negligentia, ibi non debet
esse pœna. Et ideo etiam locum habet in statutis.

3 Secundò fallit, quando dominus iurauit soluere, quia iuramentum perpetuat actionem. l. nam
& postea. §. si is qui temporali. ff. de iurciurand. dixi in tract. de mercator. minutatim venden. non
conuenire huic tex. etiam si iurauerit, ideo habet locum iste tex. etiam si iuramentum interposi-
tum fuerit, vt post annum non recipiatur, quia iuramentum intelligi potest, si petierit tempore de-
bito. per l. si. C. de consti. pecu.

4 Tertiò, non procedit hæc ordinatio in domino, qui accepit vnum addiscentem, qui dabat ei
in singulos annos decem aureos: nam si dominus non petat intra annum, vel duos ab addiscente
vel alio, poterit postea petere, quia ordinatio de hoc non loquitur, & intelligi debet strictè in ca-
su, in quo loquitur, & lex loquens in debitore, non comprehendit creditorem, vel è contrariò. vt
docet Bartol. & alij in l. prima. ff. de rebus credit. & Bald. in rubri. C. de rebus credit. vide quæ scri-
psi in l. creditores. ff. de verborum significatio. & de hoc addiscente vide text. in l. 5. in fin. ff. ad le-
gem Aquil.

5 Quartò, vitiat in eo, qui est creditor in actione reali, quia tunc potest petere. Bal. in l. pen. C.
quod cum eo. Albert. Brunus in verbo actor. 13. quæst. doct. in §. i. de actio. in insti. dixi in tract. de
mercat. minutatim venden. ideo si famulus reliquerit vestes suas apud dominum depositi nomi-
ne, eas repetere poterit intra triginta annos, postea nõ. l. omnes. & l. sicut. C. de præscrip. 30. annor.

6 Quintò, non procedit si famulus deserat dominum, & statim redeat, tunc non videtur recess-
sisse, ideo annus computabitur à die quo nouissimè discedet cum effectu, non enim videtur mu-
lier diuertisse, quæ statim rediit. l. 3. ff. de diuor. l. quod calore. de regu. iur. & illa est bona cautela,
quando famulus dimisit intra annum petere, vt alliciat dominum ad dandum chirographum, seu
vt ad seruitium redeat domini iterum, & hoc verum putarem, quando breui rediret, secus si post
longum tempus. vt doct. not. in d. l. quod calore, quod erit arbitrium iudici.

7 Sextò, quando per citationem fuisset interrupta hæc præscriptio, quia famulus intra annum
conuenit dominum, & lis fuit incepta, tunc perpetuatur actio. l. nam postea. §. si temporali. ff. de
iureiur. l. fin. C. de præscrip. 30. annor. scripti in tract. de mercator. minutatim venden. Quod non
procedit quando nullus comparuisset, quia tunc edictum circumductum est. l. & post edictum. §. i.
ff. de iudicijs. Bald. in cap. consuluit. colum. 2. de offic. deleg. & tunc nihil proderit illa citatio. Bart.
in l. sepulchri. ff. de sepulch. violato.

8 Septimò, in foro conscientie non procedit. Nam si dominus sciat se famulo debere, non est
tutus quoad deum, quia possessor non præscribit cum mala fide. c. vigilantia. de præscri. fusijs in
tracta. de mercat. minut. venden. scripti. valet tamen ordinatio quando verba diriguntur ad debi-
tores. vt docet Alexan. consi. 218. ponderatis. col. vlt. in 6. vol.

9 Vltimò, si rem aliquam domini famulus habeat, si postea ab eo petatur, poterit excipere de sa-
lario etiam post tempus, quia quando quis agere in ciuilibus prohibetur, excipere tamen poterit.
Bar. in l. i. §. sublata. & ibi Iaf. in 2. lectura. ff. ad Treb. nam quæ annua sunt ad agendum, perpetua
sunt ad excipiendum. l. purè. §. si. ff. de excep. rei iudic. & hoc modo poterit sibi famulus prouidere.
& iste tex. dicit *demandaront*, non dicit excipere: ergo exceptio non tollitur hic.

10 Imò dicunt Innoc. & Panor. in c. olim. 1. in fi. de resti. spoliato. quem refert Hippoly. Marfil. in
sing. 177. malitijs, quod si famulus non possit recuperare debitum, poterit furari rem æquiualen-
tem. per c. dominus noster. 23. quæstio. 2. & ibi est glo. valde notanda. calumnia enim per calum-
niam repelli potest. glo. in verb. malignantium. in c. cupientes. in prin. de elec. in 6. quod est verum
si nullum istorum interueniat. Primò, quod non possit per iudicem suum debitum repetere. Se-
cundum, quod non sit cum iniuria primi, apud quem fortè res erat deposita, vel alij famuli super
hoc torquerentur. Tertiò, dummodo non interueniat periculum mortis, vel alterius læsionis ma-
gnæ. Quartò, quod non interueniat peccati periculum, videlicet periurium. Ideo si immineret ali-
quod periculum istorum in conscientia teneretur restituere. arg. c. cum ex iniuncto. de noui ope.

11 nun. Angel. Clauas. in sua summa in verbo. furtum. §. 40. † Vbi plus dicit, quod si in casu li-
cito furatus fuerit, & postea impetretur monitorium de occultis, non tenetur reuelare, quia suum
factum legis autoritate fuit: quod est notandum.

*Et ledict an passé n'y seront receus, ains en seront deboutés
par fin de non recepuoir.*

GLOSSA XI.

NON recipitur ergo famulus ad petendum salarium post annum, quo egressus est à do-
mini seruitio, & hæc est exceptio peremptoria, quæ & litis finitæ in qualibet parte litis
opponi potest. c. exceptionem. de exceptio. Imò impedit litis ingressum. c. i. de lit. cõtest.
in 6. &

Casus in qui
bus excusan-
tur famuli
nõ petentes.

Dominus sa-
larium ab ad-
discente post
annum petere
potest.

Res apud
do. remanen-
tes post an-
num repeti-
tur.

Interrump-
tur quando
annus sala-
rij famula-
rum.

Dominus sci-
ens debere
non est in cõ-
scientia tu-
tus.

Excipere
post annum
de salario
potest.

Famulo quã-
do furari sit
licitum.

Monitorium
de occultis
an famulos
adstringat.

Exceptio sa-
larij nõ peti-
ti est verum
ptoria.

in 6. & quoties lex vel ordinatio loquitur, quod non detur actio, vel petitio, tunc dabitur exceptio, etiam ad impediendum litis ingressum. Bar. & alij in l. i. ff. ad Macedo. & l. 2. §. primo. ad Velley. & l. 1. §. sublata. ad Trebell. Aufre. in Decif. Tholof. quaestio. 67. vide Calca. consil. 75. & exceptiones litis finitae vocant practici fines non recipiendi, vt abunde scripsi in tract. meo de exceptio.

Item in patria Occitana notarij post quinquennium non possunt petere salaria, quae eis ex processibus debentur, nisi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi solutionem fecerint, vt est in art. 27. in ordina. linguae Occita.

Item conductores decimae in curia parui sigilli Montispellulani debent petere intra quinquennium decimam Regi debitam, & salaria, alias postea non adientur, vt est decifum artic. 77. in d. ordinatio, sed nil petit Regi, quia conductor soluet Regi, nam periculum nominum est apud eum. l. periculum. ff. si certum petatur.

An sufficiat vna praescriptio pro omnibus rebus, & annis, vel quot sunt anni, tot requirantur praescriptiones? Respond. licet sint plures anni debiti, tamen vnica praescriptio sufficit, sicut quando vnica stipulatione promissa sunt decem annua: quia licet sint plures anni, vna tamen est stipulatio. l. senatus. in fin. ff. de donat. caus. mort. l. si Stichum. §. stipulatio. de verborum obligat. & vnica etiam actio competit pro omnibus, & singulis solutionibus, arg. l. plura. ff. de actio. & obliga. l. haeredes. §. de pluribus. famil. erciscund. & vna ceterum praescriptio. l. cum notissimi. C. de praescrip. 30. annor. & in decimis sufficit 40. annorum praescriptio cum titulo ab ecclesia contra ecclesiam, quamuis plures solutiones annuae fieri debeant. c. de quarta. de praescrip. hoc abunde tractat Barb. consil. 9. vbi Christus. col. 2. & 3. in 3. vol. vnde si pro quatuor annis debebat stipendia dominus famulo, & hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere salarium etiam vltimi anni, habita praescriptione illorum quatuor annorum. nam postquam erant debiti quatuor anni: & post vltimum quatuor annorum non petit intra annum, amplius petere non poterit.

Et sine pourront demander dedans ledit an que les loyers & gaiges de trois dernieres anneés qu'ilz auont seruy.

GLOSSA XII.

Superius praescribitur tempus famulis, intra quod stipendia petere debeant, videlicet intra annum, & si non petierint, non recipientur postea petentes. nunc iste textus ostendit an omne salarium debitum ipsi petere possint? Respondetur quod a tribus annis debitum petent, & non vltra, quia vt mobilia praescribuntur triennio. §. 1. de vsucap. in insti. ita & hoc salarium, & verisimile est, quod solutum est, nam famulus non tam dudum expectasset sibi exolui, & non vixisset, nec indutus vestibus fuisset eo tempore, si eidem non fuissent soluta stipendia.

Si tamen famulus praesunderet vltra tres annos pecuniam sibi debitam, & super hoc vellet stare iuramento domini, an plures annos deberet, putarem iurare teneri, quia vult cum facere iudicem & partem, aequum est vt iuret, alias manifesta turpitudinis est nolle iurare, nec referre. l. manifesta. ff. de iureiurand. scripsi in tract. de liter. obligat. artic. primo. nam licet haec ordinatio pariat exceptionem, in conscientia tamen non est tutus, si certo sciat se debere plures annos, si non integre soluat, vt supra scripsi. dicunt tamen quidam quod non tenebitur iurare dominus, cum famulus petere non possit vltra, prout hoc modo peteret, & forte consequeretur, ob id standum esset isti text. qui non cogit iurare, & sic in curijs dicunt seruari. vide quae scripsi in tracta. de constitutionib. reddituum.

An actiones possint tolli per principem. vide Cardinal. & alios in capit. quae in ecclesiarum. quaest. 7. de constitu. & Bald. in cap. fin. ibidem. ac Barbat. con. 59. optau. in 4. vol. & doct. in §. 1. de actio. in insti. & scripsi in tract. de mercat. minutatim venden.

Si ce n'est qu'il y eust conuenance.

GLOSSA XIII.

ST A prima limitatio potest referri ad pecuniam, & ad locationem. dicunt quidam famulum non posse petere salarium vltra tres annos, nisi conclusum fuerit & conuentum super illo salario inter dominum & seruum, de quo diximus in tract. de mercator. minutatim venden. & hoc est verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem hunc text. quod famuli salarium trium annorum tantum petere possint, & non vltra: hoc verum est, nisi esset conuentio famuli in scripturam redacta, tunc permittit famulo petere salarium etiam quatuor & aliorum annorum, prout conuentum fuerit, quia iam constat debitum, igitur dominus debet probare solum. l. prima. ff. de exceptio. l. prima. C. de probatio. & non sufficeret si conuentio probari posset per testes, nec haberet locum iste text. quia dicit conuenance par escript, vbi lex requirit scripturam, illa adesse debet. l. prima. C. de iure emphyteu. Sed aliqui referunt ad obligationem, tamen potest etiam ad conuentionem referri, tamen prima interpretatio melius conuenit, licet secunda sit magis dubia: quia licet locatio sit in scriptis, dominus potest soluisse sine scriptura.

Notarij post quinquennium petere salarium non possunt in lingua occitana. Conductores decimae parui sigilli Montispellulani debent petere intra quinquennium. An singulorum annorum praescriptio sit necessaria, an vna tantum pro omnibus.

Salarium trium annorum peti potest.

An iurare teneatur dominus.

Actio an per principem tolli possit.

Famulus petere potest salarium tantum trium annorum, si conuentum fuit in scriptis.

prura, ideo haec constitutio obtinet. alia docui in tractatu de mercatoribus minutatim vendentibus, quae hic non repetam.

Ou obligation par escript.

GLOSSA XIII.

Hic manu domini, siue notarij haec obligatio fuerit: & est secunda limitatio, & cum hic dicatur par escript, & non dicatur obligatio publicae, sufficit scriptum esse, etiam si per epistolam. vt in l. Publica. ff. de positi. hoc etiam probat Imber. in insti. foren. libro primo. §. ceterum. folio 105. de his scripturis & publicis & priuatis scripsi multa in primo Tomo ordinat. tract. de liter. obligator. & in tract. de chirograph. recognit. sufficit igitur quod in scriptis sit obligatio, siue per manum notarij, siue per manum debitoris: & hoc est expressum in ordi. impera. Carol. libi. cedule. ou lettre obligatoire, quia semper est obligatio ex consensu, vt patet in l. consensu. ff. de actio. & obligatio. & institut. de obligatio. ex consensu. quae est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur ad soluendum. §. 1. de obliga. in insti. vide quae scripsi in tracta. de liter. obliga. in prin. & in §. primo, in verbo obligations.

Ou sommation.

GLOSSA XV.

Interpellatio hic extra iudicium, summatio in iudicio, vt dicam artic. 13. & seq. in tract. de dilatio. in 3. Tomo. en sommation de garend, & garend formel. licet quandoque etiam interpellatio accipiat tam de iudiciali quam extraiudiciali. vt scripsi in rub. des marchants vendans a detail. Et sola citatio sufficit. l. cum notissimi. in princ. C. de praescrip. 30. annor. Albert. Brunus in verbo, citatio. l. si. ff. de eo per quem fact. erit. Bald. de vbal. in c. si diligenti. col. 25. fallen. 8. de praescrip. etiam petitio extra iudicium, quia non est repetitum verbum iudiciale. Sicut in tracta. de mercat. minutatim venden. fufius scripsi.

Idem si intra tempus actum fuerit contra fideiussorem, vel reum: tunc sufficit, quia interpellatio facta etiam contra fideiussorem prodest contra debitorem: & econtrario, quia vnum est debitum, ex eodem fonte, & ex eadem scriptura, & est vnus contractus: & apparet per hanc interpellationem fideiussori factam famulum non fuisse negligentem, nec in malitia, ergo non curret praescriptio. & istud probat Ioan. Andre. in additio. ad Speculat. in rub. de fideiussor. facit glo. in l. si fideiussor. §. si. ff. mandati. cui sententiae adheret Barbat. in rub. de fideiussor. in Decret. sed quod interruptio principalis non prodest contra fideiussorem, allegatur tex. in l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solut. & glo. in l. 1. C. de praescrip. long. tempo. & Barto. in l. mora. ff. de verb. oblig. ideo Bal. in l. tam mandatori. C. de non num. pecu. sic conciliat. quod interruptio contra principalem videtur facta. si contra fideiussorem iudicatum solui actum fuerit, diuersum est si contra fideiussorem contractus, tunc interruptio principalis non prodest contra fideiussorem. Alex. consil. 98. super eo. vol. 7. & istam concordiam probat Ioan. Francif. in tract. de praescrip. in 3. parte sextae partis in fi. quaest. 4.

Ego vero arbitrarer interpellationem quoad hunc text. factam principali, prodest etiam contra fideiussorem contractus, in quibus casibus fideiussor potest ante principalem conueniri, nam cum vt principalis teneatur, si petitio facta fuerit principali, valebit sic & contra fideiussorem, quia habentur tanquam rei debendi quoad istum text. si principaliter sint obligati, & vnus interpellatio prodest quoad alterum. Barto. in dicto §. si quis pro reo. & doct. in l. mora. ff. de verb. obli. etiam quia cessat ratio tex. quia non petit tunc famulus per malitiam, nec est negligens, & summatio interuenit intra annum, ergo & praescriptionis interruptio, nam cum fideiussor condemnari in aliquibus casibus possit ad solutionem, multo fortius petitio contra illum interruptionem pariet.

Imo fortius dicerem in terminis huius tex. quod ad interrompendum praescriptionem huius anni sufficeret si dominus daret fideiussorem, qui se pro domino obligaret. Tum quia iste tex. excipit conuentionem partium, & obligationem in scriptis, vt superius visum fuit, ob id si fideiussor se obligaret famulo intra annum, non prohiberetur famulus illud salarium promissum, etiam vltra annum petere, tum quod non est negligens, tum quod non petit ex malitia, etiam quia interrupta est praescriptio anni per istam obligationem & conuentionem factam, per tex. in l. naturaliter. vbi doct. ff. de vsucap.

Et sic sunt hic tres casus, primus est quando reus principalis interpellatus est, & tunc illa interpellatio prodest, vt etiam post annum possit contra fideiussorem etiam contractus agi per supra dicta, licet non fuerit actum contra fideiussorem: quia vbi principale durat, accessorium sequitur. l. cum principalis. ff. de reg. iur.

Secundus casus an interpellatio fideiussoris prodest contra principalem quoad hunc text. & quoad hoc prodest arbitrator, quia vnum est debitum, & hic interpellatio, vel summatio sufficiens tantum requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiussor poterat conueniri ante principalem debitorem, vel si dominus erat austerus, & famulus cum interpellare non audebat: his casibus interpellationem fideiussori factam sufficere arbitrator, vt superius dictum fuit, quia hoc etiam fauorabile est. Nam famulus agit de damno vitando, & dominus de lucro captando. Ideo famulus in hoc

Obligatio dicitur etiam manu priuata.

Interpellatio quid.

Interpellatio contra debitorem prodest contra fideiussorem.

Interruptio praescriptio haec per dationem fideiussoris.

in hoc obtinere debet. Iuris ignorantia. ff. de iur. & facti ignoran. & idem dicerem si vnum ex fideiussoribus conueniret, vt interruptio aduersus omnes facta censetur prædictis rationibus.

Chirurgus
aut medicus
proclans
morbum nõ
debent habe
re salarium.
Arrestum.

7 Tertius casus, datio fideiussoris facta famulo interruptit anni præscriptionem, vt superius vidimus: & ista notanda sunt.

8 Nota vnum casum sing. quod quando chirurgus aut medicus proclans morbum, nullum debet habere salarium. glo. & doct. in l. Martius. ff. locati, sic pronunciauit curia contra chirurgum Formagen. die 7. Septembris. idem dicerem in procuratore & aduocato differente processum per subreugia & dilaciones, & tunc curia nihil deberet taxare istis calumniis, & non sic calumnias exercerent. quia prædictæ rationes in illis locum habent, etiam ex dolo non debent commodum habere. c. ex parte. de rescrip.

Suffisante.

GLOSSA VLTIMA.

Sufficiens
interpellatio
qua dicitur.

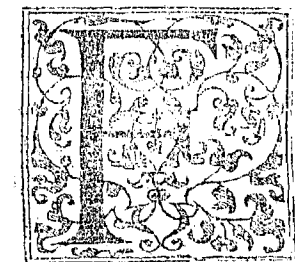
Vfficiens interpellatio dicitur tam in iudicio, quàm extra iudicium, vt superius dixi, & huic sententiæ inhæret etiam Imbert. in insti. foren. lib. 1. §. ceterum. Sed in mercatoribus iudicalem tantum putat sufficientem, quod superius reprobauit: & exponendam ibi esse difunctam pro coniuncta, quamuis hoc sæpe fiat exigente re. vt l. sæpe. ff. de ver. sign. vbi scripsi. alia docui in d. tract. de mercator. minutatim venden. ad quem nunc reicio: de his gratias Deo agens.

TRACTATUS

DE PANNARIIS MERCATORIBVS.

Rubri. Des drappiers.

Articulus
primus.

RANCOIS par la grace de Dieu Roy de France: à tous presens & aduenir. Comme de la part de noz chers & amez les drappiers drappants de la ville de Darnestal, nous eust esté presentee requeste, contenant que puyz quarante ans ilz se sont du tout appliquez à la manufacture des draps de petit pris, comme de vingt à trente solz tournois l'aulne, pour la commodité de nostre peuple: à laquelle manufacture est accoustumé de tout temps vser de laines taintes, exclusiuelement de blanches, & faire fouler les draps au moulin pour la paruité du pris desdicts draps, & grosseurs desdites laynes ainsi taintes, & lesquelles demeurent parbolleues à la tainture: tellement, qu'ilz ne pourroient faire lesdits draps bons & loyaux, sinon qu'ilz fussent d'une aulne de laine entre deux lifieres seulement, tant ilz sont foulez pour les mettre en estat deu, loyal, & marchand. Et n'ont lesdits supplians de temps immemorial aucunement esté vexez, molestez, ou travaillezz à la manufacture de leursdits draps, pourueu qu'ilz eussent ladite lisse d'une aulne, ou enuiron. Et combien que la drapperie de nostre ville de Rouen, soit directement diuerse, en icelle ait diuerse façon de drapper, meant moins soubz ombre de quelque ancienne ordonnance faite pour ladite drapperie de Rouen, y ha enuiron quarante ans, qui toutesfoys pour l'impossibilité & incōmodité d'icelle ne fut oncques obseruee ne gardee, les tōdeurs en table seiche & leurs consortz marchants, regrattiers, & autres s'efforcent à subiectir lesditz supplians, faire lesdits petits draps selon ladite ancienne ordonnance reuocquée par non v'sance pour sadite incōmodité & impossibilité. Nous humblement requerrants que pour la conseruation de nostre droit, bien de la chose publique, & soulagement de noz pauvres subietz, leur voulissions ottroyer commission adressante au bailliy de Rouen, ou son lieutenant, pour informer sur la forme

& maniere

& maniere de ladite manufacture en ladite vallee de Darnestal, & specialement touchant ladite laisse pour ladite information faite, y estre par nous pourueu & ordonné vn merc ausdits draps pour la difference d'iceux avec les autres draps des autres drappiers. Et pareillemēt de la part de noz chers & bien amez les manans & habitans de nostre ville de Rouen, nous eust esté presentee autre requeste, tendans à ce, que pour les causes contenues en icelle, nous leur voulissions ottroyer lettres pour informer sur la commodité ou incōmodité de certaine nouvelle creatiō d'office de visiteur de draps en nostre dite ville, & de faire ladite visitation en la halle dudit Rouen. Lesquelles requestes nous eussions renuoyé audit bailliy de Rouen, ou son lieutenant, pour sur icelles appellé nostre procureur en sondit bailliage informer, & les informatiōs sur ce faites nous renuoyer avec son aduis & celui de nostredit procureur, pour ce fait: & le tout veu y estre par nous pourueu comme de raison. Suyuant lesquelles lettres & cōmission, nostredit bailliy de Rouen, ou sondit Lieutenant auoit informé & les informations communiquées à noz aduocat & procureur dudit Bailliage: & à plusieurs autres notables personnages & marchants nous auoit lesdites informations & leur aduis enuoyez. Sçauoir faisons que venēs par nous en nostre Conseil estat lez nostre personne, lesdites requestes, commissions, informations & aduis dessusdites, Auons par la deliberation des gents de nostredit Conseil, & pour le biē, prouffit & utilité de ladite manufacture, traffique, & marchandise desdits draps, & oster à l'aduenir toute occasion de delinquer audit estat, en egard & consideration à la grande & quasi inestimable manufacture desdits draps, faits audit lieu de darnestal, par roisses de Caruailly, Logpaon, Bourdeuy le viuier, & autres lieux circonuoisins, voulu, statué & ordonné, & de nostre propre mouuement, certaine science, pleine puissance, & auctorité Royal, voulōs, & ordonnōs par Edict perpetuel & irrenuable, qu'en ladite vallee de Darnestal, en laquelle sont situees & assises lesdites parroisses, soit doreseuauāt cōmis quatre gardes des maistres dudit mestier pour faire la visitation de tous lesdits draps faits en ladite vallee estants en escreu, & apres le dernier appareil, pour par eux marquer lesdits draps trouuez loyaux, lesquels nous voulons & ordonnōs estre d'une aulne de laisse entre deux lifieres, & faits & composez de treize à quatorze cents fils, sur peine de confiscatiō & forfaiture desdits draps. Et pour faire ladite visitatiō sera establie audit lieu de Darnestal vne maison, en laquelle à certain iour de la sepmaine, que par lesdits artisans & maistres dudit mestier sera aduisé, iceux artisans apporteront leursdits draps pour en ce lieu estre veus & visitez, & marquez par lesdits gardes. Ausquelz & tous autres nous faisons inhibitions & defences par ces presentes, ne faire ladite visitatiō desdits en la halle dudit Rouen. Et si par cy apres estoiet trouuez aucuns draps de ladite manufacture de Darnestal non marquez, exposez en vente, Auons declairé & declairons iceulx à nous confisquezz, & pour oster toute occasion de faueur ausdits gardes, voulons & ordonnons iceux gardes estre tenuz respondre aux marchants qui aurōt achepté desdits draps vicieux, qui se trouueront auoir esté par eux visitez & marquez.

Si donnōs en mandement au baillif de Rouen, ou son lieutenant, que nostre present Edict, ordonnāce, & vouloir il execute & face lire, publier, & enregistrer, obseruer & garder de point en point, selō sa forme & teneur, sans aller ou permettre estre allé ou fait aucune chose directement, ou indirectemēt au cōtraire, par quel-

que personne que ce soit: En cōtraignant à ce faire, souffrir, & à nostredit edict, vouloir & ordonnace obeyr entierement, reaumēt, & de fait, & par toutes voyes deuiés & raisonnables, tous ceux qu'il appartiendra: Nonobstant oppositions, appellations, let tres, vsages, styles, ordonnances, mandemens, & autres quelz conques choses à ce contraires. Pour lesquelles ne voulons l'effet & execution de nostre present edict, vouloir & ordonnace estre aucunement differee, retardée ou empeschée: ains à icelle auons de nostre propre mouuement & certaine science, plaine puissance, & autorite Royal, desiroge & desrogeons par cesdites presentes. Par lesquelles nous mandons en outre audit baillif de Rouen, ou son dit lieutenant, faire l'execution de cesdites presentes, & tout ce, que pour icelles il verra estre necessaire. Et affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donne à Mont Real, en Bourgogne, au mois de May, l'an de grace mil cinq cents quarantedeux. Et de nostre regne le vingt huitiesme.

IN hac prima constitutione & ordinatione pannariorum statuitur ratione vtilitatis publicæ conseruandę, ne adulteri panni & improbi fiant in oppido Darnestal, & locis circumuicinis in Normania: vbi quotannis fit pannorū multitudo: verum quia corrumpere eos satagebant, ob id statuit Rex sequentia.

Panni vlna taxata.

2 Primò, dicit ad commodum & vtilitatem populi, artifices loci Darnestal conficere pannum solitos modici valoris, nempe vt vlna vendatur à viginti vsque ad triginta solidos, quod est valde vtile plebi, vnde cōstitutio ad vtilitatē populi fieri debet. c. erit autem lex. iij. dist. scripsi in proce. consti. regiar. vnde pulchrè fuit olim à Philippo pulchro statutum, quòd deinceps nullus ferret vestem ex panno empto vltra viginti quinque solidos pro vlna. Cuius constitutionis verba inserui in tract. de pannis aureis. in fi. ibi vide.

Custodes preficiuntur ad pannos probandos.

3 Secundò, statuit quatuor custodes, (quos Gardes vocant) præfici in illo oppido Darnestal: & ex magistris dicit eligendos, quia ille qui committitur ad probandum aliquid, oportet quòd insigniter illud cognoscat. in l. quibus. ff. de verborum & rer. signific. ideo vult vt præficiantur magistri, non tyrones. §. cum quę. in proce. in stit.

Custodes à quo eligantur.

4 Tertio, vult quòd ex magistris dicti artificij assumantur, quia alij artifices non possent de hoc iudicare, etiam de his magistris, & non de exteris, ne si ex aliis eligerentur, ciues eos possint reprobare, sed à quo sint eligendi: videtur quòd à ciuibus. vt in l. ij. C. de ponderator. lib. x. vbi in qualibet ciuitate debet eligi aliquis, qui de auro cognoscat, an bonum improbumve sit. Contrarium tamen credo, quòd hi custodes & Gardes à Rege sint eligendi, tum quòd hic ab ipso constituantur, & non dat electionem villæ de Darnestal, tum quia agitur de pœnæ impositione magna: & ad curam principis magistratuum creatio pertinet. l. vna. ff. ad legem iuliam de ambitu.

Magistro electo est credendum. Domus ad vsu: vlnas pannos, & in loco publico constitui debet. De Scipione Nafica.

5 Et hoc expressè docet patruus meus Iacob. Rebuff. in d. l. ij. de ponderat. lib. x. in mensuris, & quòd ille qui præest ponderi, vel visitationi. si approbet, vel improbet, est ei parendum, & credendum, & tenetur iurare in principio sui officij, & non in singulis actibus. vt in auth. iusiurandum quod præstat ab his. col. ij. vel præficiantur à magistris illius artis præsentibus gentibus Regiis secundum consuetudinem ibi vigentem: videlicet præfente magistratu, procuratore, & aduocato Regio, & nisi sit in contrarium consuetudo à Rege præficatur, vel nisi ipse hoc permiserit illi.

Officiū custodum.

6 Quarto, decernit, vt domus ibi deputetur ad pannariorum visitationem faciendam, & quam omnes deferentur panni, ibique visitabuntur, & signabuntur: ergo ciuitas hanc domum cōstituet, & in loco publico vt illic facilius homines conuenire possint. Sicut dicimus de Scipione Nafica, cui publicè domus in sacra via data fuit, quo facilius consulere posset. l. ij. §. iuris. ff. de orig. iur. & publicè ibi panni visitabuntur, de quo loquitur Barba. conf. lxxxviii. Illud. in iij. vol.

Signas pannos sua auctoritate, falsi pœna tenetur.

7 Quintò, declarat istorū custodum officium, vt sit visitare pannos omnes factos, & probos approbare, & reprobos abiicere. arg. l. ab arbitro. ff. qui satisda. cog. alioqui custodes tenentur vt sequitur.

Fiscus omnia recipit, & mala purgat.

8 Sextò, vt sciatur approbatio istorum custodum, debent ipsi notare singulos pannos, & signa eis imponere, videlicet signa Regis vel ciuitatis, la marque du Roy ou de la ville, vel vtrūque. l. Quintus. ij. §. si autem aurum. ff. de auro & argen. leg. l. penul. de aquæ ductu lib. xj. C. Et panni Rothomagen. eo quòd excellentes sunt, solent vtroque notari signo, sed si quis signum sua autoritate imponeret, tanquam falsarius puniretur. teste Bald. in l. j. C. quæ res vendi non possunt. & panni sic signati confiscati essent, vt in hoc tex. patet.

9 Septimò, statuit latitudinem pãnorum & filorum, & alios improbat, & ad fiscum redigit, nisi sint latitudinis hic scriptæ & bonitatis, & per hoc datur cognitio visitatoribus, vt si panni ista non contineant, fisco adiudicentur: fisco enim bona & mala recipit, & omnia intra stomachum purgat. Bal. in c. vno. col. 3. de alaud. in vlib. feud.

10 Octauò, assignabitur ab ipsis custodibus iunctis magistratibus & magistris pannorum, dies in hebdomada certus, quo omnes Pannarij, tenebuntur illuc afferre omnes & singulos pannos factos seu cõtextos, vt ibi visitentur, & notentur. & si alibi fiat visitatio, non valebit, postquam locus semel fuerit deputatus, sicut de sententiâ dicitur in l. si vt proponis. 2. C. quomodo & quando iud.

Signari in certo loco panni debent.

11 Nonò, si inueniantur panni in dictis locis facti, non tamen fuerint signati, declarantur confiscati Regi. præsumuntur enim improbi, & clam facti, & quantum isti panni percendi debeant, & qua vlna mensurari habetur in rubr. des aulnes & aulnages, in ordinatio. Reg.

Non signati panni confiscati.

12 Vltimò, vt isti visitatores, & custodes bona fide, & non fauore expleant suum officium: vult vt ipsi custodes teneantur mercatoribus, si improbi panni illic inuenti fuerint post eorum visitationem: quia si panni non contineant statutam hęc latitudinem, non debent signari, & si signati fuerint, tenentur præfati visitatores mercatoribus, qui illos emerunt ad id, quod interest istorum mercatorum, & erunt panni confiscari. hęc est primæ constitutionis summa, quæ licet sit localis, tamen ratio illius sumi potest, & seruari in aliis locis: prout docet. scribunt in c. vno. quæ sint Regalia. in feud.

Custodes approbantes pannos improbos ad quid teneantur.

13 Quarto, quid veniat pannorum appellatio? Bar. dicit contineri ea, quibus quis induitur, in l. diuus. ff. de bonis damnator. Ego verò putarem Pannorum des draps, nomine: venire eos tantum pannos, qui ex lana confecti sunt, non verò ex lino: quia non vocatur pãnus, sed tela: ob id non venit. vnde si quis donet vestem ex panno, non venit ex serico vel ex lino: quia non est pannus. Barto. in l. vestimentum. ff. de auro & argen. lega. & quando vestis debetur, ex quo panno tradi debeat? Respon. secundum conditionem personæ, cui debetur. l. sed & si. §. sufficienter. ff. de usufruct. abundè scripsi in priuilegio scholastico xciiij.

Pannorū nomine quid veniat.

RANCOIS par la grace de Dieu Roy de Frâce: à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Noz chers & bien ameꝝ les gens de trois Estatꝝ de nostre pays de Languedoc, nous ont fait dire & remonstrer, que cōbien que par noz predecesseurs Roys Charles viij. & Loys xij. derniers decedeꝝ (que Dieu absolue) cōsiderans le biē, prouffit & vtilité, prouenāt à la chose publique des pays de Languedoc, du faict de la drapperie que se fait ordinairement ausdits pays, eussent par leurs Edicts & ordonnances, inhibé & defendu, qu'il ne fust loisible ne permis faire entrer, cōduire, vèdre, n'achepter par mer ou par terre, directemēt ou indirectemēt en noz Royaume, pays & Seigneuries, mesme en nostredit pays de Languedoc, aucuns draps n'autre facture de laine de Parpignā, Cathelloꝝne, Sardaigne, & de Castille, sur peine de cōsifcation desdits draps, & d'amende arbitraire enuers lesdits infracteurs desdites ordonnances & defences, lesquelles ordonnances & defences auroient esté publiees par plusieurs & diuerses foys es villes & lieux de nostredit pays de Languedoc. Et pareillement en nostredit ville de Lyon, neātmoins ainsi qu'auons esté aduertis, plusieurs se sont efforceꝝ, & efforcent chacun iour amener, vendre, & achepter desdicts draps de Parpignan, Roussillon, Cathelloꝝne, & autres estrangiers prohibeꝝ & defendus en nostredit Royaume, pays, Seigneuries, au comptant & mespris desdites ordonnances, defences, & au grand preiudice, & dommage de la chose publique de nostredit pays de Languedoc, ainsi que lesdits gens des trois estatꝝ dudidict pays nous ont humblement faict dire, remonstrer, requerans noz lettres de prouision. Pource est il, que nous ce considerē desirās le bien & augmētation de la chose publique de nostredit pays, & noz subiects d'iceluy estre cōserueꝝ & entretenus en leurs priuileges, franchises & liberteꝝ, auons voulu & ordonné, voulons & ordonnons en approuāt & reitcrant par nous lesdites ordonnances, prohibitions, & defences faites par nosdits predecesseurs Roys, qu'il ne sera loisible à aucuns marchants n'autres personnes quelscōques, d'admener ou faire admener, entrer, cōduire, vendre, n'achepter, en nostredit pays de Languedoc, n'ailleurs en nostredit Royaume, pays & Seigneuries, aucuns draps de laine, à ladicte manufacture desdicts pays de Parpignan, Cathelloꝝne, Sardaigne, Castille, n'autres

lieux estrangiers, et à tous noz subiets, sur peine de confiscation de s'dits draps, et d'amende arbitraire contre ceux, qui seront trouuez auoir fait le contraire.

Si donnös en mandement par cesdites presentes a noz amez, & seaux Conseillers les gës de nostre cour de Parlemēt de Tholoz, Seneschaulx dudit Tholoz, de Lyon, & de Beaucaire, & de Carcassonne, gouverneur de Montpellier, & à tous noz iusticiers, officiers, ou leurs lieutenants, & chacun d'eux, cy comme appartiendra, que noz presentes ordonnances, approbation, & reiteration de ces prohibitions, & defences ilz entretiennent, gardent & obseruent, facent lire publier & enregistrer, tant en nostredicte cour de parlement qu'en chacun de leurs sieges, & iurisdictionz, à ce qu'ilz n'ayent excuse d'ignorance. Et procedent par eux contre les infracteurs de nosdites ordonnances esdictes peines, & autres qu'ilz verront estre à faire par raison: car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auös fait mettre nostre seël à cesdites presentes: au vidimus desquels pource que l'on pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux, fait souz seël Royal ou collationez par l'un de noz amez, & seaux notaires & secretares de la maison de France, Nous voulons soy estre adiousteë cōme à ce present original. Donné à Paris le douzième iour de Iauier, l'an de grace mil cinq cens trentehuit. Et de nostre regne le vingtcinquiesme. Par le Roy, Le Seigneur de Belly, Conseiller & maistre des requestes ordinaire de l'hostel present. De la Chesnaye.

Articulus secundus.

Augere imperium & Regni Imperator & Rex debent. Priuilegia subditis seruanda.

Panni exteri in regno vendi non debent.

Panni exteri quando non confiscantur.

Exterius mercator de ferens pannos prohibitos an puniatur.

IN hac secunda constitutione statuitur, quod sequitur, duplici ratione videlicet propter vtilitatem publicam, & ipsius augmentum: augere enim debet Imperator imperium, ideo vocatur Augustus, si glo. cedatur in proce. instir. & Digest. Sic & Reges regnum augere debent, & ideo prohibetur alienare vnam de ciuitatibus regni. c. intellecto. de iureiuran. scripsi in arbor. feudor.

Secunda ratio est, vt conferantur subiectorum priuilegia: subiecti enim maiorem erga principem gerunt deuotionem, si eorum priuilegia conferuer, maximè ea quæ in contractum transfuerunt, sicut priuilegia linguæ Occitanæ. doct. in cap. i. de proba. scripsi in præfatio. ad rubr. de colla. in concord.

Statuit ergo Rex, ne panni extra regnum facti in regnum portentur, vendanturq; neve emanent, vt panni in Regno facti facilius vendi possint: & super illis commercium haberi, & hoc sub pœna cōsificationis, & multæ: quod limitatur in mercatore, qui tempore huius ordinationis erat extra regnum, tunc si in regnum detulerit pannos, non confiscabuntur: quia ignorãtia puniri non debet. l. generali. C. de tabula. lib. 10. facit c. fin. qui matri. accu. pos. Albert. Gandii. in tracta. de malefic. in rub. de rebus non portand. contra deuetum. col. penul. Idem si mercator Gallus conduceret hos pannos: vt deferret in Angliam, tunc panni non debent capi, nec confiscari: quia hæc ordinatio debet intelligi quando portarentur, vt in regno remanerent, & ibidem venderentur: scilicet si per transitum ad alia transferrentur loca. hoc docet Paul. Castr. in l. cetera. §. fed & si quis. ff. de leg. 1. & Alex. consi. 86. vifa inquisitione. in quarto vol. nisi causa fraudis hoc dicerent.

Item punietur etiam, si vnum tantum pannum ferant vendendi gratia per hoc verbum, *au uns*, glos. in clem. vna. de foro compet. scripsi in interpreta. auth. habita. in verbo aliquam. C. ne filius pro parte: vide Lucam de Penna, in l. nemo. q. 2. C. de cursu publ. lib. 12.

Item, hodie si mercator exterius ignorans hanc constitutionem portauerit pannos, ipse non amittet pannos suos, nec confiscantur: quia non ligatur ignorans. l. si. ff. de decret. ab ord. facien. & non potuit lex imponi foren. non subdito. l. si. ff. de iurisdic. omnium iudicium. Sed tunc potest prohiberi, ne vendat pannos in regno, & foras debet eiici, non verò panni eius confiscari debent, si vt dixi, sit ignarus constitutionis: quia esset contra. l. cotem. ff. de publica. Gandii. in dict. tracta. versic. præterea circa materiam, & versicu. fed statutum. refert, & sequitur Hippoly. Marfil. in l. si. nu. 129. ff. de iurisdic. omni. iudic. quia Rex non potest non subditis legem indicere. l. cunctos populos. C. de summa triuit. l. i. C. qui pro sua iurisdic. & l. si. de incest. nupt. Præterea non procedit, quando aliquis deferret vestes ex his pannis sui tantum vsus gratia, tunc hoc non videtur prohibitum. vt probat. l. in lege censoria. ff. de verborum significatio. vbi scripsi taxationem pannorum. vide in rubr. de la taxation des viures. articu. quinto, & sequen.

Alia possunt suppleri ex rub. de mercator. minutatim venden. taxationem pannorum & purpura: videre etiam potes in rubr. de la taxation des viures, in ordinatio. Reg. quæ erunt ex his expedita. Lau s Deo & virgini Mariæ ac omnibus cœlicolis. Amen.

TRACTATUS DE PANNIS AVREIS, ARGENTEIS, SERICIS ET PURPURA.

Ciendum est olim apud Romanos purpuram fuisse in duplici differentia, quædam erat quæ murice tineta erat, & hæc patriciis in vsu erat. erat enim pro maiestate in pueritia: maximeq; patricium ordinem à plebe diuidebat, namq; patriciis Tyriæ muricis purpura dabatur: cum equestris ordo & plebeius purpuram non induerent: Cuius vsum Plinius antiquissimum notauit. tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram inducere nulli fas erat: hi enim penulis breui villo præcipue Plinij tempore aut lacerna utebantur, teste Alexan. in lib. Genial. quinto. c. 18. Verum quia nititur in vetitum, plebeij hanc purpuram semper affectabant, aliam à patricia distinctam penè adulterinã confinxerunt, quæ vocata est plebeia, erat enim fusca, & obsoleta, non murice cõchilio & cocco, sed herbarum succis infecta. Quæ duo genera vsque ad nostra tempora peruenerunt. Est enim purpura quam Gallicè *l'escarlote* vocamus, principi de iure affecta. l. 3. C. de murilegul. lib. 11. vbi Rebuffi. Altera est plebeia, quæ facta est instar purpuræ. Et est rubea sicut purpura, sed non sic tineta est, & vocatur *drap Rouge*. siue *de la graine*. Est etiam adhuc duplex purpura, vna penitus rubea, altera fusca, imperator tamen prohibet lanam in speciem sacri muricis intingere, & contrafacientes capitali pœna statuit puniendos in d. l. 3. Et sic purpurã deferre spectat ad principes, & est prohibita, vt in d. l. temperent. de vestib. olob. lib. 11. ac itidem Imperator Theodosius purpurã nudinas vetat. in l. fin. C. de vestib. olob. lib. 11. & qui vendiderit, sciat se fortunarum suarum, & capitis subiturum esse discrimen. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. taxatam purpurã vide in titulo de la taxation des viures Artic. 5. in his ordina. Et appellatione purpuræ, omnis generis contineri putat Vlpia. in l. si cui lana. §. vt. ff. de legib. 3. Sed coccum putat non contineri sed Buccinum & Ianthinum. sic legit Catheli. Cotta in 2. parte Memor. in verb. purpuræ. dicens buccinum inter genera Concharum minorem esse purpuram, est enim ad similitudinem buccini, quo sonus editur, de quo Plinius lib. 9. c. 36. cum quatuor seq. Ianthinum autem viola est purpurea, vnde Ianthina vestis violacea interpretatur: enim viola, & *zibos*, flos, quia ex colore floris violæ fit. Plinius lib. 21. c. 6. & Martial.

Cocchina famosa donas, & Ianthina Mæche, Vis dare que meruit munera, mitte togam.

De quo in d. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. Hodie tamen in hoc Regno permittitur omnis generis purpura de consuetudine, siue sit vera purpura, siue adulterina, vel fusca: & pro insigni eam vsurparunt Cardinales, necnon curiarum supremarum præsides, ac consiliarij, doctores regentes, ac puellæ neogamæ, & sic non punitur purpuram deferens in hoc Regno. Erat & genus vestis apud Rom. & erat multiplex, vt docet Laz. in commenta. reipub. Rom. lib. 8. c. 8.

Secundò, fuit populo à iure vestis aurea prohibita, & imperatori reseruata, quia sine magno sumptu haberi non potest, & est nimis splendida: de hac loquitur l. 1. & 2. C. de vestibus. olob. lib. 11. & dicit Budæus in secundis annotationibus, ibi esse legendum *holobrizis*, ab *zla* quod totum significat, & *zla* auro, quod vestis tota sit aurea, & imperator non solum prohibet auream vestem, verum etiam auratam ibidem.

Tertiò, vestis holoserica id est tota serica prohibetur, & Cornel. Tacit. lib. 11. Histor. August. ait, imperante Tyberio senatus consul. prohibitum fuisse, ne vestis serica viros scædaret, & idem vestem holosericam viris omnibus interdixit, vt refert Fla. Vopisc. in Tacito, ac etiã Imperator Valenti. in l. 1. C. de vestib. olob. lib. 11. & Alexand. Seuer. Imperator vestes sericas raras habuit, holosericas nunquam induit, subsericas nunquam donauit. Subserica dicitur quæ non est penè serica, vt scribitur apud Suetonium in vita Caligul. & Lamprid. in Alex. Seuer.

Et tunica seu vestis est multiplex, primò pellicea, quam Deus dedit Adæ & Euæ post peccatũ. Genes. 3. c. alia est talaris, aut manicata, pectoralis, loculata, rosata, coccinea, aut serica, aut bombycina. Lucas de penna in l. 2. C. de vestib. olob. lib. 11. scripsi in l. vestis. ff. de ver. sig. Hodie Galli maxime in diuersitate indumentorum excedunt. Nec prohibentur simpliciter vestes sericæ, sed deferre vestem sericã super thorace serico, vel tunica, hoc prohibetur in vltima ordinatione, quæ postea fuit declarata per Regem, vt portans vestem serico duplicatam super tunica non incidat in pœnam, videte illam declarationem in fine huius tituli. Volater. lib. 27. rub. quas quisque populus vestes repererit sic ait. Nostri verò ætate Ludouicus 11. Gallia, & Alphonfus Sicilia, ac Mathias Pannonia Reges vili amicti panno à vulgo non cognoscebantur: & vix Vespasia. vt docet Alex. lib. Genial. 5. cap. 18. Alex. Seuerus dicere solebat Imperium in virtute esse, non in decore. chlamydes hirtas Seueri, & tunicas, vel macrocheras ex purpura non magna ad vsum reuocauit suum, teste Lamprid. in Alex. Seuer.

Quartò hodie etiam prohibetur vestis argentea, vt inferius patet, in his ordinatio. quamuis in

Purpura duplex.

Purpura ad principes spectat.

Buccinum.

Ianthina.

Purpura hodie permittitur.

Aurea vestis soli principi.

Holoserica & serica quæ dicitur.

Tunica multiplex.

Principes vili vestis habitu.

Vestes intertextæ prohibita.

iure nunc non memini me legisse prohibitam fuisse, sed quia est nimis sumptuosa, ob id prohibita per has ordinationes.

Non intelligitur hac ordinatio in mulieribus.

15 Quinto, hodie per ordinatio. 3. infra prohibentur etiam vestes intertextae auro, vel argento, aut aliis ibidem nominatis. Et Deuteron. c. 22. sic scribitur, Non indueris vestimento, quod ex lana, linoque contextum est. etiam prohibetur in d. l. i. C. de vestib. olob. lib. ii.

Statuta contra dominas ne margaritas deferant non sunt extendenda. Incommoda ex vestibus ornamentis.

16 Sexto, ista de iure erant olim viris prohibita. in l. 2. C. de vestib. olob. lib. ii. Nemo vir. vbi dicunt doct. statutum prohibens portare vestes auratas, non intelligi in mulieribus. nec Seneschallus posset illud statutum facere. teste Rebuffo ibi, & Bened. in repet. capitu. Raynutius. in verbo, duas. nu. 31. cum seq. de testamen. Etiam hic excipit Regina, sororem, & domicellas illis seruietes.

Mulieres ex superfluo vestitu meretricies cognoscuntur.

17 Vnde dicit Bal. in l. quod non ratione. ff. de legi. quod statuta quae fiunt contra dominas, ne margaritas vel alias gemmas deferant, sunt praeter rationem. Ideo non debent extendi, vt etiam notat Socy. in c. veniens. col. 12. ver. praeterca, de accusa. dicens haec statuta sapere iniquitate, quia mulieres melius conseruant sua vestimenta, quam viri, & non tantum in vestimentis exponunt. Rebuff. in d. l. 2.

18 Ego tamen eas leges vel statuta iusta esse puto, eo quia rationes quas inferius scribam in illis locum habeant. audiui enim plures mulieres ob lasciuia vestimenta esse prostitutas. Ideo hac occasio est tollenda. litem apud. §. si quis virgines. ff. de iniur. Imo Liuius scribit lib. 4. Macedo. belli purpurae usum duntaxat feminis interdixit fuisse, & C. Opius trib. plebis legem tulit ne qua mulier plus semiuncia auri haberet, neue vestimento versicolori vteretur, neue iuncto vehiculo in vrbe opidoue, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur, vt est apud Liuium de bello punico, quae postea abrogata fuit.

Ratio prohibitionis.

19 Certum est quod vestes inquirere valde splendas, & ostri marini cruore tinctas, insignis est stulticia vt Stobae. in sermo. 83. docet, additque si mulier superfluo vestitu & luxu non fuerit vestita, amores illegitimi eam non sollicitabunt, sed marito, proli, totique familiae amica erit. Nam quae lectos alienos amat, omnia domestica odit, tum liberos, tum famulos, huiusmodi mulier dolos apud matricum fingit, & mendacia ei aduersus omnes narrat, vt sola videatur ipsi maximè beneuola esse, vt familiam regat. haec otium amat, ab hac exitium rebus omnibus nascitur, quas & ipsa & maritus communes habent. itaque vxor viro chara, & res viro rectè administrans, harmonia quaedam est. Et vt breui dicam, omnia fere mala ex hoc superfluo vestitu eueniunt. multae enim se prostituunt, vt veste serica vtantur, non paucae destruunt patrimoniū virorum in his superfluis, insidiantur aliae viris suis nolentibus vestitus nouos illis praebere: ob id Rex etiam prohibet mulieribus infra ordina. 4. quia istae plus his abutebantur, quam viri: ideo bonum & sanctum est institutum. Fateor tamen quod Seneschalli non possent, vt doct. supra citati dicunt.

Pauperes homines sunt ex superfluo vestitu. Colores clericis prohibiti. Vsurpare vestes episcoporum & regum est absurdum.

20 Septimo, rationes prohibitionis videre licet. Prima est, quod magnos magna decent, & potentioribus pares esse non possumus. l. 3. ff. de alienat. iudic. mutandi causa facta. Non dignoscitur plebeius a nobili, nec nobilis a principe, ob id in vestitu saltem ostenditur. l. item apud. §. si quis virgines. ff. de iniur. & c. si iudex. de senten. excom. in 6.

21 Et ad vitandos nimios sumptus, quos oportet in his ornamentis insignibus consumere, ob id oportet interim aliena quaerere, & furari, vt istos superfluos vestitus retinere possint. l. pen. ibi, nec est vt quisquam de abiurato pretio conqueratur. C. de vestib. olob. lib. ii. l. emptori. ff. de euictio.

Caligula Imper. quare sic dicitur. Filij Regis priuilegiati.

22 Item pauperes efficiuntur homines propter infinitos sumptus istorum ornamentorum, & expedit reipublice ne quis re sua male vtatur. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. §. si. in instit. eod. & princeps restringit expensas. in l. i. C. de Salgamo hospitib. non praestando. lib. 12. & l. vna. publicae letitiae vel consul. ibidem.

Infrenis & sellis prohibentur lapides preciosi locari. Nobiles & milites in bello uti possunt aureis vestibus.

23 Item aliqui colores prohibentur clericis, videlicet rubeus, & viridis, quia eis non conueniunt. clem. vlt. de vita & honesta. cler. sic & laicis vestes conuenientes principibus, prohibentur vt hic.

24 Non debent etiam clerici vsurpare vestimenta episcoporum, nec scholastici, doctorum. glos. & doct. in cap. vt apostolicę de priuileg. in 6. sic non debent aliqui vsurpare principum vestimenta, nec colores illorum, ista enim ad cultum & ornatum Imperatorum, & Regum, pertinent. Ideo nullus ea debet vsurpare. l. vna. C. nulli licere in frenis. lib. ii. vbi etiam scribitur, vt quod cultu, ornatuque nostro sacrum, & adoptabile est, id facere temeritas priuata non gaudeat.

25 Etiam in caligis deferri fericum hic tex. prohibet, quia hoc est superfluum: hinc dicunt quidam Caligulam Imper. eo dictum, quod caligas margaritis refertas primus portauerit. Aufonius, Cains cognomē calige, cui castra dederunt. Andre. Tiraquel. in tract. de legib. conubial. in 2. lege conubial.

26 Octauo, in his ordina. maximè in tertia huius tituli, prohibentur vestimenta aurea, argentea, etiam principibus, nisi filij sint Regis, qui multum sunt priuilegiati, vt in clem. i. de baptismo, & in extrauag. execrabilis Ioan. 22.

Imperator etiam ad similitudinem laesae maiestatis puniri vult infractores, & vestimenta aetario reddere. in l. temperent. C. de vestib. olob. lib. ii. hic poena est mille aureorum.

27 Nono de iure nulli licet in frenis & equestribus sellis, vel in baltheis suis margaritas, & smaragdus, & iacinthos aptare posthac, vel inferre: vt patet in rubr. C. nulli licere in frenis. & in l. i. eo. lib. ii. quia hoc ad cultum, & ornatum regium pertinet, vt ibi.

28 Decimo, excipiuntur nobiles & milites, qui in bello possunt his vestimentis aureis super armis, seu paludamento aureo & aliis splēdidis vti. Introductumque hoc est, ne interficiatur vt plebei, sed capiatur, & dato precio postea redimatur. d. l. vna. C. nulli lic. in frenis. vbi hoc scribit Iaco. Rebuf. per illū tex.

29 Vndecimo, si quis teneatur dare vestes hiemales, & aestiuas: tenebitur aestiuas tradere calendis Aprilis, hiemales vero calend. Septembris. Ita statuit imperator in l. i. C. de militar. veste. lib. 12. quem tex. no. Roma. ling. 59. aliud. & Corset. in singu. incipi. vestis pro salario.

Hiemales & aestiuales vestes debent quando eas prestare debeat.

30 Duodecimo, si quis contra hanc constitutionem inuentus fuerit portare vestes aureas, vel alias prohibitas, puniendus est à iudice à quo captus crit: non poterit tamen quisquam petere confiscationem, quia confiscatio non est facta ipso iure. Sed tantum est poena comminata. vt in rub. C. comminatio. epistol. & in c. vno. de sagittar. vnde cum aliquis petisset multam & confiscationem à Rege illorum mille aureorum, & causa fuisset ad curiam deuoluta, fuit reiectus, & facta prohibitio omnibus, ne tales confiscationes ante declarationem petere habeant: vt abunde scribo in traq. vt beneficia ante vacationem, vel bona confiscata ante declarationem peti & concedi non debeant. licet curiales abutantur semper petentes, & Zebedaei vxori non abstimiles.

Confiscatio contra hanc constitutionem peccatis non est peccenda.

31 Decimotertio, olim pulchre statutum fuit à Philippo pulchro tum Rege Franciae super his vestimentis & aliis rebus vt sequitur:

Constitutio Philippi Regis.

Que nul porteroit robe de soye, ne de drap: sinon de vingt & cinq soulz l'annee, & que lon ne mangeroit que de deux sortes de viandes, & plus rosti à disner. Et que les femmes n'royent plus en litiere, ou chariot par ville.

32 Via hodie in his magnus fiebat abusus, ob id haec constitutio quoad vestes sericas est innouata, & prohibita vestes aureae, argenteae, & sericae, vt sequitur in tex. Secundò prohibetur hic ne exquisiti panni quaerantur, sed tantum vestiatur quis panno, cuius vlna non excedat valorem vigintiquinq; solidorum, & hoc ne homines pauperes fiant

Panni exquisiti prohibentur.

34 in vestimentorum luxu. de quo Caelius in lib. antiq. lectio. 9. c. 9. dicit, Lacedaemoniorum Regem Lylandrum Dionysij Siciliae tyranni munificentiam aspernatum: cum is magni impendij vestimenta ad eius filias transmittenda curasset, addens ne ob ista minus aliquo modo venustae

Lylandrum munificentiam vestimentorum aspernat.

35 videantur. vnde in vestitu sicut plerisque omnibus mediocritatem esse optimam. Vnde Licurgus iuuenibus vna tantum veste eaque obsoleta, & nullo discrimine à ceteris vti toto anno permisit. Solon plus tribus vestibus quemquam vti lege prohibuit: si Alex. credatur lib. 5. c. 18. die-

Tribus tantum vestibus contentus quis esse debet.

36 rum Genial. Imò crepidis aut mulleis vti seruos aut plebeios erat lege vetitum, qui mullei hodie in frequen. vsu sunt apud Paris. Et festus Pompe. scribit mulleos genus esse calceorum, quibus Reges Albanorum primi, deinde patricij vsi sunt, à mullando, id est suēdo dictos, nos Gallicè des mulles vocamus. Et Vopiscus in Aurelia. sic ait calceos mulleos & herederaceos, & albos, viris omnibus sustulit, militaribus reliquit.

Mulleorum usus apud Paris. Fercula duo in prandio uel coena sumenda.

37 Tertio, prohibet diuersitates ciborum, & vltra duo fercula in coena, vel prandio non esse consumenda. Multae enim fuerunt laesae leges sumptuarię apud Romanos. Primò, lex Fannia, lex Didia, Licinia, lex Cornelia, & aliae multae quas Macro. in lib. Saturnal. 3. c. 13. enumerat. haec proferens dicam planè quod sentio. apprimè luxuriosus mihi videtur, & prodigus, cui haec tanta in epulis, vel gratuita ponantur. & Gale. in lib. de cibis boni, & mali succi, & in his quos de alimentorum facultatibus inscripsit copiose docet. & Hippocratis est sententia sanitatis studium esse non fatiari cibis. & impigrum esse ad labores: fiet vt nunquam, aut raro saltem in morbum periculosum incidat cap. legimus. de consec. dist. 5.

Sanitatis studium non fatiari cibis.

39 Quarto, ne assae carnes in prandio edantur. Et hoc tam ad euitandum sumptus, quam etiam vt satietas, & repletio vitetur, etiam quia diuersitas ciborum nocet. vt dicunt medici. Et si carnibus assis vtendum quandoque sit, hyemis tempore potius quam aestate vtendum est, tum quod haec sunt calidiores, & ficciores, quae eo tempore sunt: in aestate vero elixae hominibus conferunt. Et tamen contrarium videmus communius feruari hodie.

Assae carnes in prandio ne edantur.

40 Quinto, ne lectica mulieres, vel curru per ciuitatem vehantur. hoc enim conuenit Reginis, aut aliis illustribus mulieribus, & tamen quaedam gloriosae mulieres hodie per ciuitates his lecticis deferuntur, quibus melius esset, vt pedites irent, & non consumerent substantiam maritorum: sed facilius ibi dormiunt. Iuuenal. Saty. 3. Namque facit somnum clausa lectica fenestra. Domitia. Caesar nouo statuit edito, vt probrosis foeminis lecticae vsus adimeretur: & his tantum permitteretur, quae castae, & spectatae probitatis, & nobilitatis fuissent. teste Alex. lib. Genial. 5. cap. 18. Et hodie esset statuendum, ne qua mulier lectica veheretur, nisi duas saltem mille libras in redditibus haberet, nec vestes sericeas, argenteas, aut aureas homines induerent, nisi tot aut plures haberent redditus, & sic vitarentur tot sumptus, quor nobiles faciunt. caetera vide in text. & ea perlege, vt sequitur. de his interim gratias Deo agemus.

Mulieres lectica per ciuitatem uti non debent.

DES DRAPS D'OR, D'ARGENT, ET DE SOYE, A PORTER DEFENDVS.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France: A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut. Comme la chose publique de nostre Royaume son fort endommaigee a l'occasion des grand fraiz, & despens que plusieurs de nostre Royaume font en habillementz

trop pompeux & trop sumptueux non conuenables à leur estat. Parquoy, et auſi que telz abus, ſont de plaiſants à Dieu noſtre createur, fait iapieça par noz predeceſſeurs defendus, & prohibé de porter veſtemens, & habillemens de draps d'or d'argent, & de ſoye, dont grand deſordre s'eſt enſuiuy, & griefue ſoulle à noſtre peuple. Et plus pourroit eſtre, ſi prompte promiſion n'y eſtoit donnée. Sauoir faiſons, que nous deſirans remettre les choſes en bonne ordre, & faire garder les bonnes ordonnances de noſdits progeniteurs, & ſurce l'aduis des princes de noſtre ſang, & gents de noſtre grand conſeil: Auons par edit perpetuel defendu, & prohibé, defendons & prohibons generally, à tous noz ſubietz, que doreſnauant ilz n'ayent à porter aucuns draps d'or, d'argent, & de ſoye, en robes, ou doubleures, en peine de perdre leſditz habillementz, & de l'amender arbitrairement enuers nous, ſauf & reſerué les nobles viuants noblement nezz, & extraitz de bonne, & ancienne nobleſſe, non faiſant choſe de frogant à icelle. Auſquels nous auons permis, & permettons qu'ilz ſe puiſſent veſtir, & habiller de draps de ſoye, ſouz la modification cy apres declarée. C'eſt aſſauoir que les cheualliers tenants deux mil liures de reuenu par an, pourront porter tous draps de ſoye de quelque ſorte qu'ilz ſoyent. Et les eſcuyers ayants ſemblablement deux mil liures de rête chacun an, draps de damas, ſatin figuré: mais non point veloux, tant cramoisi, que autre figuré, à la peine que deſſus.

Si donnons en mandement, au Preuoſt de Paris, à tous noz Baillifz, & Seneschaux, ou à leurs Lieutenants, & à chaſcun d'eux, que ceſdites preſentes ilz facent publier, & d'icelles le double ſigner de notaires, en & par tous les lieux inſignes, & aſſiz es mettes de leurs offices, & iuriſditions. Et les tranſgreſſeurs puniſſent, en maniere que noſtre ordonnance, & edit, ſoyent garde ſans effraindre. Car tel eſt noſtre plaiſir, voulants que au vidimus de ces preſentes fait ſouz ſeel Royal, ſoy ſoit adiouſtee comme à ce preſent original. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donnè à Melleun, le dixſeptieſme iour de Decembre. L'an de grace mil quatre cents quatre vingts & cinq. Et de noſtre regne. Le troiſieſme. Ainſi ſigné: Par le Roy, Monsieur le Duc de Lorraine, les Contes de Clermont, & de Vendosme, vous les eueſques de Perigueux, les ſires de Granville, de l'Isle, & du Pleſſis, Bonore threſorier de France, le Baillif de Meaux, & pluſieurs autres preſents. Parent.

N titulo de Pannis aureis in 1. constit. Primò Rex prohibet omnibus & ſingulis de ferre veſtes aureas, argenteas, aut ſericas: prohibet etiam duplicare veſtes lancas his pannis aureis, argenteis, & ſericis, ſub pœna amiſſionis veſtimentorum, & multa arbitrandæ. Excipit nobiles, non autem omnes eos qui nobilitate viuunt.

Secundò nobiles natos ex nobilibus, non autem factos à rege, etiam niſi ex antiqua nobilitate. Tertio quòd non faciunt quid per quod deſeruetur nobilitati. Vide quæ ſcripſi in §. cum verò. de colla. in Concord.

Quartò permittit etiam his nobilibus veſtiri veſte ſerica, ſi milites fuerint, & duo millia librarum in reditu habuerint ſingulis annis: & tunc omnes pannos ſericos eis permittit, pannum autem aureum non.

Quintò aliis nobilibus eſcuyers non permittit niſi pannos ſericos, de damas & ſatin figuré, de veloux cramoisi, ou autre figuré non.

Veſtes autem inquirere valde ſplendidas, & oſtri marini cruore tinctas, inſignis eſt ſtultitia. Nam (vt inquit Stobæus in œconom.) corpus querit quo pacto non frigeat, neque nudum ſit, modeſti decoris gratia; alia autem re nulla indiget: at hominum opinio, imperitiæ coniuncta, ad vana & ſuperflua procliuis eſt.

Francis

RANCOIS par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Comme pour pluſieurs bonnes cauſes & conſiderations, noz predeceſſeurs & nous, euſſions fait pluſieurs edits & ordonnances, ſur le fait des entrées en noſtre Royaume, & autres noz pays, terres & Seigneuries de tous draps d'or, d'argent, & de ſoye, & à ce que noz droictz deſdites entrées fuſſent obſeruez ſans fraude: toutesfoys noſdites ordonnances ont ſouuentefois eſté mal gardées & obſeruees, & pluſieurs fraudes & abus eſté commis, au preiudice de noſdits droictz.

Sçauoir faiſons, que nous deſirans à ce pourueoir: & apres auoir eu ſur ce l'aduis, & opinion de pluſieurs notables perſonnages de noſtre conſeil, & autres noz officiers, & de pluſieurs notables marchants à ce connoiſſans: auons ordonné que tous draps d'or, d'argent, & de ſoye, & pareillement toutes eſpeces de creſpes, canatilles, paſſemens, rubens, ceintures, franges, penne, aornemens, habillemens: & toutes autres tiffures, & eſpeces d'ouurages de fil d'or, d'argent, & de ſoye, de quelques couleurs qu'ilz ſoyent, venants du pays d'Italie, pour entrer en noſtre Royaume, & en noz pays de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Breſſe, Bougey, & Verrommes, paſſeront par noſtre ville de Suze, & de là entreront en noſtre ville de Lyon par la porte, & pont du Roſne, & non par autres lieux: ſur peine de conſiſcation deſdites marchandises, & de toutes autres, qui ſeront trouuées avecq' icelles: & pareillement des mullets, cheuaux, charettes, batteaux, & autres equipages, eſquelz ſeront conduytes leſdites marchandises.

Item, que les marchandises ſuſdites venants d'Avignon & du conté de Veniſe, paſſeront par noſtre ville de Montlimart en Dauphiné, & entreront dedans noſtre ville de Lyon par ladite porte du Roſne, & non par autres lieux, ſur leſdites peines.

Item, que ſemblables marchandises, qui viendront du pays d'Eſpaigne, paſſeront par noz villes de Narbonne & Bayonne, & ſeront admenees audit Lyon par les portes de ſainct Iuſt & ſainct George & non par autres lieux, ſur leſdites peines, & ſans qu'il ſoit loyſible aux marchants, ny autres, qui ſeront admener leſdites marchandises, ny aux conducteurs voyturiers d'icelles, de faire entrer icelles marchandises, ſoit pour les vendre, ou uſer en noſtre Royaume, ou en noſdits pays, terres & Seigneuries de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Breſſe, Bougey, & Verrommes, ou pour les faire ſeulement paſſer par iceux, & les mener & conduire, ſans deſployer hors noſtre Royaume, pays & ſeigneuries, pour hors iceux eſtre vendues: de les faire paſſer & entrer en iceux noz Royaume, pays et ſeigneuries par autres chemins et voyes, que celles cy deſſus deſignées, ſur les peines cy deſſus indites.

Item, et avecq' ce auons ordonné et ordonnons, que les marchants, et autres, qui ſeront admener leſdites marchandises, ſoit pour eſtre vendues en noſdits Royaume, pays et Seigneuries, ou pour les faire ſemblablement paſſer par iceux, ſans deſployer, comme dit eſt, enſemble les mulletiers, voyturiers et conducteurs d'icelles ſeront tenuz, de porter lettres de facture, memoire ou inuentaie faits au vray des draps d'or, d'argent ou de ſoye, or fillé et trait, ſoyes cuyttes, et teinctes, creſpes, canatilles, tiffures, et traces, paſſemens, pourfillures, et autres eſpeces de tiffures

& ouura

Et ouvrages de fil, d'or, d'argent, & de soye, qui seront es casses, coffres, balles, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages: esquelles lettres de facture, memoires ou inuentaires, seront miz, & declarez les noms & surnoms des marchands ou autres, ausquelz lesdites marchandises appartiendront, & de ceux, ausquelz elles seront adressees.

Et outre ce, de prendre esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne, respectiuellement, breuet ou bulletin de celuy, ou ceux, qui pour ce faire y font, ou seront par nous deputez, portant ledit breuet ou bulletin la certification du iour qu'ils auront passé par lesdits lieux, avecq le nombre de casses, balles, coffres, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages, qu'ils conduyront chargez desdites marchandises pour ledit bulletin, ou breuet, ensemble lesdites lettres de facture, memoires, ou inuentaires, que lesdits muletiers, voyturiers, ou conducteurs porteront, estre par iceluy, qui pour ce faire est, & sera par nous deputé aux portes de nostredite ville de Lyon cy dessus designees, mis en liace, & en estre fait registre: & pour desdites portes conduyre lesdites marchandises au lieu par nous ordonné en ladite ville de Lyon, pour peser et gabeller lesdites marchandises, le tout sur les mesmes peines, que dessus.

Item que ledit breuet, ou bulletin soit esditz lieux, & en chascun d'iceux incontinent deliuré ausditz muletiers, voyturiers, ou conducteurs desdites marchandises, sans pour ce les faire aucunement sejourner, n'exiger d'eux aucune chose: sur peine à celuy, qui aura fait l'exaction, de priuation de son estat & office, d'amende arbitraire, & de punition corporelle.

Item & s'il aduenoit que lesditz muletiers, ou conducteurs eussent perdu, ou esgaré lesdites lettres de facture, memoire, breuetz, ou bulletins au parauant estre arrivez audit Lyon, s'ilz iurent & afferment les auoir perdus sans fraude. En ce cas, leurs casses, balles, malles, coffres, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages seront arrestez, deposez, & mis en seure garde, aux despens de la marchandise estant en iceux, iusques à ce qu'ils ayent apporté autres lettres de facture, memoires ou inuentaires des marchandises, qui seront trouuees en leur charge & conduite, ensemble les extraicts des registres de ceux, qui respectiuellement auoient expedie lesdicts breuetz ou bulletins esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne. Et pour ce faire, leur sera donné delay cōpetant, qui ne pourra estre plus long, que de foyre en foyre.

Item, que noz commis & deputez à bailler lesdicts bulletins, ou breuetz esdits lieux de Suze, & Montlimart, Narbonne, & Bayonne, enuoyeront de foyre en foyre, à noz Officiers commis en ladicte ville de Lyon, pour leuer nostredict droit de gabelle & imposition, un extraict fait au vray, & signé de leur main de tous les bulletins, ou breuets, qu'ils auront baillez, contenant le nombre des casses, balles, coffres, tonneaux, & autres fardeaux, & equipages desdictes marchandises, qui seront passees par lesdicts lieux respectiuellement: ensemble le iour qu'elles auront passé, & les noms des marchands, muletiers, & conducteurs desdictes marchandises, pour en estre fait conference avecques le iournal, qui sera fait de l'entree d'icelles marchandises, tant es portes dudict Lyon, que de la maison ordonnee en icelle ville, pour peser & gabeller icelles marchandises.

Item

Item, si tost que lesdictes marchandises, tant passageres, que pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, seront arrivees esdites portes de Lyon, seront conduites & menées par les deputez de par nous, esdites portes, droit en la maison ordonnee pour ledict poids, affin d'estre illec gabellées, selon la forme & maniere, que ce iourdhuy par prouision, & iusques à ce, que par nous autrement en ait esté ordonné, en auons enuoye à noz commis & deputez sur iceluy droit de gabelle, en nostredite ville de Lyon, pour estre mise en un tableau en ladite maison du poids, à ce que chacun en puisse auoir congnoissance.

Exceptées toutesfoys les marchandises de la manufacture & ouvrage de Genes, lesquelles nous n'entendons passer, que par saufconduit, ainsi qu'ilz font de present, & en payant aussi, outre la gabelle ordinaire designée en ladite forme, l'imposition de deux escuz pour piece de veloux, & des autres soyes à l'equipollent, & selon le taux sur ce ordonné.

Item, voulons & ordonnons, qu'apres que lesdites marchandises auront esté pesées, & gabellées par la forme dessusdite, que les passageres soyent scellées d'un seel de plomb, imprimé d'un costé à noz armes, & de l'autre costé, aux armes de nostredite ville de Lyon, & que ledit seel soit attaché à un cordon blanc, enuoloppant de long & de trauers les casses, balles, coffres, malles, fardeaux, tonneaux ou autres equipages, esquelz seront icelles marchandises, & qu'auant les desplacer de ladite maison dudict poids, les conducteurs d'icelles soyent tenuz de bailler bonne & suffisante caution, de rapporter dedans trois moys, certification du iuge Royal, & principal de nostre derniere ville, par laquelle ils seront isir lesdites marchandises hors nosdits Royaume, pays & Seigneuries, ou du Lieutenant general dudict iuge, en l'absence d'iceluy iuge, ensemble de nostre procureur en ladite ville, par laquelle certification sera certifié, que lesdites balles, casses, & autres fardeaux & equipages, auront sorty & passé entierement par ladite ville, ainsi scellez, que dit est: & sans auoir esté ouverts, sur peine de payer ladite gabelle desdits draps, & ouvrages entierement, & tout ainsi, comme s'ilz eussent esté rapportez, pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, & sans aucune deduction faire de ce qu'ilz auront ià payé, pour la gabelle dudict passage, & pour la tare du cassage & emballage ne se pourra deduire sur le poids d'icelles marchandises passageres, dont l'issue n'aura esté certifiée dedans ledit temps, que à raison de vingt cinq liures de poids pour cent, à liure de poids seulement, lequel iuge Royal & nostredit procureur bailleront ladite certification, incontinent, sans delay & sans salaire.

Item, & quant ausdictes marchandises, qui se debiteront & vendront en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, auant semblablement estre desplacees de ladicte maison dudict poids, seront seellées du pareil seel par pieces, & par les deux bouts d'icelles pieces, lesquelles deux bouts seront percez, & embracez de ladicte cordelle par la lisiere, & un petit du drap, & sera ladicte cordelle blanche, excepté desdictes marchandises dudict ouvrage & manufacture de Genes, ausquelles voulons estre apposee une cordelle

cordelle noire à la difference des autres, & ou aucunes desdictes marchandises seroient trouuees estre entrees & passees en nosdicts Royaume, pays & Seigneuries, sans auoir esté sceüees en nostredicte ville de Lyon, ainsi que dessus est dit, nous les auons desapresent comme pour lors, & des lors, comme desapresent, declairees & declairons à nous confisquées.

Item, & à fin que confusion n'aduienne en l'ordre dessusdict, auons en outre ordonné, & ordonnons, qu'en chacune ville de nosdicts Royaume, pays & seigneuries, esquelles y a manufacture desdicts draps d'or, d'argent, & de soye, les marchants ou autres, qui auront esdictes villes aucuns desdicts draps & ouvrages, seront tenus auant les faire sortir d'icelles villes, de les faire aussi sceller de plomb par pieces, & par les deux boutz de chacune d'icelles pieces, à vne cordelette, qui semblablement perce & embrasse la listere, & un petit du drap, ainsi que dessus est dit, & que ledict seel soit imprimé aux armes de la ville, dont lesdits draps & ouvrages sortiront, & que les conducteurs desdits draps & ouvrages portent certification des officiers de ladicte ville, comme lesdits draps & ouvrages auront esté faits en icelle, sur peine aussi de confiscation d'iceux draps & ouvrages.

Item & à fin qu'aucuns marchants ne puissent en ce commettre abus, sous couleur des draps d'or, d'argent & de soye, qu'ils ont de present en leurs maisons & boutiques, nous auons d'abondant ordonné & ordonnons, qu'en chacune ville de nosdits Royaume, pays & seigneuries, tous merciers, marchants, & autres ayans desdits draps, tant entiers qu'entamez, les feront dedans quinze iours apres la publication de ces presentes, marquer d'une marque apparente & notable, par noz officiers ordinaires des lieux, qui en feront registre, & au defaut de ce faire dedans ledit temps, nous les auons ainsi que dessus est dit, desapresent, comme pour lors, declarez & declairons à nous confisquer.

Et affin aussi que nostre presente ordonnance puisse mieux estre obseruee, & les transgresseurs d'icelle venir à congnoissance, pour en estre faite iustice: Nous auons ordonné & ordonnons, que ceux qui premier denonceront & reueleront lesdites transgressions, auront & leur sera baillee & deliuree la quarte partie de tout ce que nous aduiendra, par le moyen de leur denonciation sans fraude: Enioignant par nous, à tous noz Iuges, qui procederont au fait & iugement desdites transgressions, de leur adiuuger ladite quarte partie, & icelle leur faire deliurer par leurs simples quittances, sans en attendre aucune autre ordonnance ne mandement de nous, fors cesdites presentes, & sans ce que noz receueurs, qui seront chargez desdites confiscations, soient pour ce tenus rapporter autre acquit, ne don de nous, de ladite quarte partie, sur la reddition de leurs cöptes, sinon un duplicata ou vidimus fait sous seel Royal d'icelles presentes, avecq' un dicton de la sentence du Iuge, qui aura faite ladite adiudication & quittance au prouffit du denonciateur, ou denonciateurs d'icelle quarte partie.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, au Preuost de Paris, Baillifz de Vermandois, d'Amiens, de Vitry, de Chaumont en Basigny, de Sens, de Troyes, de saint Pierre le Monstier, de Dion, d'Auxonne, de Semur en Auxois, de Mascon, de Bresse, Bougey, & Verrommez, des montagnes de Dauphiné, de Viennois, & de Sauoye, de Forestz, de Beauuiolis,

de Rouen, de Caulx, de Caen, & de Constantin, Gouverneurs de Peronne, Montdidier & Roye & de la Rochelle, Seneschaux de Ponthieu, de Lyon, de Tholouse, de Carcassonne, & de Beaucaire, de Guienne, des Launes, de Poitou, de Xaintonge, de Prouence, de Valentinois & Dioys, maistres des Portz desdicts lieux, & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que nostre presente ordonnance ils facent lire, publier & enregistrer en chacun de leurs sieges, & icelle garder & obseruer sans enfreindre, & procedant par eux & chacun d'eux en son regard, contre les transgresseurs de nostredicte ordonnance par les peines cy dessus indites, & autres telles qu'ils verront estre à faire par raison, & selon l'exigence des cas, nonobstant oppositions ou appellations quelsconques, & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre differé. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdictes presentes. Et pource qu'il est besoing faire ladicte publication en plusieurs & diuers lieux, Nous voulons qu'un duplicata ou vidimus de cesdictes presentes, fait sous seel Royal, soy soit adouste, comme à ce present original. Donné à Annet, le dixhuitiesme iour de Iuillet, l'an de grace mil cinq cens quarante, Et de nostre regne le vingt sixiesme. Et sur le reply estoit escrit. Par le Roy en son conseil. De la Chesnaye. Et seelle sus double queüe de cire iaune. Publié à Paris le septiesme iour de Septembre, l'an de grace mil cinq cens quarante.

DEFENSES A TOVS NE PORTER DRAP
d'or, d'argent, de soye, ne bordures.

LRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Ayans mis en consideration l'excessiue & superflue despence qui se fait de present en cestuy nostre Royaume, à cause des habillemens, tant de drap d'or, d'argent, pour sillures, passement, bordures d'or, & d'argent, qui se portent par plusieurs personnes: Au moyen de quoy grandes sommes de deniers se tirent de cestuy nostre Royaume par les estrangiers, qui apres en secourent & aydent à noz ennemis, comme nous sommes aduertis. Voulans à ce pourueoir & remedier, tant pour oster à noz subiects l'occasion d'eux consumer en fraiz inutiles, que ausdits, estrangiers le moyen d'eux enrichir de la gresse de nostre Royaume, ne d'en pouuoir ayder nosdits ennemys. Pour ces causes, & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans: Auons par le conseil, & aduis de plusieurs princes de nostre sang, & autres bons & grands personnages estants lez nous, & par deliberation des gens de nostre conseil priuè, dit, statué, & ordonne, disons, statuons & ordonnons, & par ces presentes inhibé & defendu, inhibons, & defendons tresexpressément, à tous princes, seigneurs, gentilz homes & autres hommes noz subiects de quelque estat & qualite qu'ilz soyent, sans exception de personnes, fors de noz treschiers, & tresamez, enfans les Dauphin, & duc d'Orleans, Que dorenavant ilz n'ayent à porter, ne eux vestir ne habiller d'aucun drap d'or, drap d'argent, toille d'or ny d'argent, pour sillures, borderies, passemens d'or ne d'argent, uelours ne soyes barrez, d'or ne d'argent, soit en robes, sayes, pourpointz, chausses, bordures d'habillemens, n'autrement en quelque sorte & maniere que ce soit, sinon sur les barnoys. Et ce sur peine de mil escuz, d'or sol

Vide ordi
na. reg. de
thesaura.
ordi. 9. fol.
377. de se-
cundis.

*d'amende, de confiscation desdits habillemens, & d'estre puniz comme infra-
cteurs & transgresseurs de noz ordonnances. Et affin que ceux qui ont ia plu-
sieurs habillemens desdites, sortes, ayent temps pour les vser, & qu'ilz ne leur de-
meurent de tout inutiles, leur auons donné terme, & delay de trois moys, à comp-
ter du iour & date de cesdites presentes, durant lesquelles ilz les pourront porter
& en disposer ainsi que bon leur semblera, apres le quel temps passé voulons no-
stre presente ordonnance auoir lieu & sortir son effect.*

Pour les vser.

Et sic prohibitus portare vestes sericeas, seu alias, non potest portare iam factas: alioqui fiet fraus constitutioni. Et vestium nomine omnia veniunt. Ioan. And. in c.2. de vita & honesta. cler. Cepol. in l. mulieris. in fin. ff. de verb. sig.

*Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux
les gens tenans noz cours de parlement, preuost de Paris, senechal de Lyon, pre-
uost de nostre hostel, & à tous noz autres iusticiers, & officiers, ou à leurs lieute-
nants, que ceste presente nostre ordonnance, prohibition, & defense ilz, facent
enregistrer es requestes de leurs iurisdiction, & icelle crier & publier à son de trô-
pe & cry public, à ce que personne n'en pretende cause d'ignorance, la faisant gar-
der, entretenir, & observer inuiolablement de point en point, selon sa forme & te-
neur. Car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre & appo-
ser nostre seel à cesdites presentes. Donné à Fontainebleau le huitiesme iour de
Decembre, l'an de grace mil cinq cents quarantetrois, & de nostre regne le
vingtneufiesme. Et sur le repli signé. Par le Roy. De Laubespine. Publicata,
registrata audito procuratore generali Regis hoc requirente Parisiis in parla-
mento, 18. die Decembris, Anno domini mil cinq cents quarantetrois. Ainsi
signé. Berruyer.*

Ciendum est quod constitutio edita, ne ignoretur, debet in Senatu recitari & publi-
cari, per textum in l. diuus. ibi, sed & diuus Marcus in oratione quam in Senatu reci-
tauit. ff. de feruis fugit. siue fieret à Papa. c.1. de loca. c. cum infirmitas. in fi. de penit. &
remiss. siue ab Imperatore, vt in prima constitutione Cod. l. i. lib. ii. Quod
probat Genes. c. 41. in Pharaone, qui publicari fecit Ioseph esse toti Aegypto praefectum, ne quis
constitutionis illius praetendat ignorantiam. in authent. vt nouae constit. colla. 5. vbi lex non ligat
ante istam publicationem.

Sed dubitandum est, an haec publicatio debeat fieri de omnibus constitutionibus, & in omni-
bus curiis. Respon. Constitutiones omnes regulariter, quae sunt alicuius momenti, esse publican-
das, & concribendas, seu registrandas, vt postea subditi possint constitutionem ex regestris habere:
& in omnibus curiis Parliamentorum Franciae, ne vna prouincia ignorantiam constitutionis cau-
sari possit ante publicationem in illa prouincia, seu ressortu: si tamen constitutio respiciat ma-
gistratus speciales, vt pote limitum, & itinerum, seu aquarum, vel gabellarum, tunc coram illis re-
citabitur. Si verò generalis sit constitutio, in Senatu.

Notandum est autem quod in hac publicatione requiritur mandatum speciale, de quo oportet
constare: alia constitutio post publicationem non ligaret, vt not. Bald. in c.2. col. 2. de constit.
Scripti in interpret. legis vnica, vt. not. C. de sent. quae pro eo quod interest.

Mandatum speciale elicitur ex constitutione missa ex illis verbis quibus praecipitur vt publi-
cetur. Et illi quibus princeps praecipit debent illam publicare & recitare. Vnde aduertat magistra-
tus vel Senatus, antequam eam recitet & publicet, an illi praecipiat: & tunc hoc facere tenetur,
alias non: quod cognoscitur ex fine constitutionis, ibi, *Si donnons en mandement par ces presentes
auditis generaux &c.* tunc generales istam constitutionem publicare debent & recitare, & coram
eis legere.

Si verò in constitutione dicatur, *Si donnons en mandement à noz amez & feaux conseillers, les
gens tenans noz parlemens de Paris, Thouluse &c.* tunc coram parlamentis recitabitur, si mandetur
pra

praepositis & bailluis etiam in curiis eorum recitabitur & publicabitur.

Praxis huius publicationis in regno est, vt receptis literis à Senatu, cum honore & reue-
rentia, vt in cap. li. quando. de rescriptis. & supra dixi in titulo de rescript. articulo primo. praes-
ens solet recitare curia se à Rege suscepisse literas quas mandat publicari. Videte an hoc fa-
ciendum sit, & leguntur literae in magna Classe, & quisque suffragium suum dicit, an sint
publicandae. Quod si curia annuat, die quo litigatur leguntur literae coram Senatu, & omni
populo: & lectione facta aduocatus Regius assurgit, petens publicationem fieri & registra-
ri. Praesens, auditis omnium consiliariorum suffragiis, dicit publicationem esse faciendam.
Ideo in fine harum ordinationum ponitur, Lecta, publicata, & registrata, audito procura-
tore Regis hoc requirente. Primò ergo legi debet, & tunc dicitur recitari.

Secundò, non sufficit legi & recitari, sed oportet quod publicetur. Et dicitur publicari
legendo coram populo, ad eò quod in quibusdam constitutionibus nulla alia fit publicatio,
sed communius post recitationem in Senatu factam, solet publicari per ciuitatem, & sic
duplex fit publicatio.

Tertiò registratur haec constitutio, & conscribitur in libris aliarum constitutionum.

Quartò, dicitur, audito procuratore Regis, quia, vt dixi, dum primò recipiuntur literae,
& mira curiam leguntur, priuatim auditur procurator Regis, & causas publicationis fa-
ciendae assignat, quae aliquando refutantur à Senatu, & non publicantur, sed recitaban-
tur causa, cur non fuerunt publicatae: & Rex boni consulit, vel declarabit suam volunta-
tem: & tunc ex secundo iussu publicantur, adiecto, ex iterato iussu, vel de expresso man-
dato Regis.

Quintò, dicitur, procuratore hoc requirente, quia is est qui Regis negotia & publice
utilitatis promouere debet. l. prima & secunda. ff. de officio procurator. Caesar. & ibi Bartolus
& Iacobi.

Sextò, apponitur data publicationis, annus videlicet & dies, ac locus.

Videndum est quo die publicandae sint constitutiones. Respon. gloriòsa in prima constitu-
tione, C. quod omnibus diebus etiam festis. Sed ego viginti & ultra annos versatus sum in
curiis Franciae, sed nunquam vidi publicationem fieri diebus festis, sed diebus tantum profe-
stis, in quibus litigatur, fiunt & audiuntur: his diebus publicationem fieri vidi, nisi Rex praes-
cipiat fieri illis diebus, & tunc vidi etiam fieri diebus mercurij, qui non est dies ordinarius, sed
semel vel bis ad summum diebus extraordinariis publicari.

Ista tamen publicatio non fit sicut publicatur prouisio facta per resignationem, ne resi-
gnans in possessione moriatur, de qua in regula cancel. 34. vt abunde scripsi in Praxi benefic.
in declaratione illius regulae.

EDICT DV ROY HENRY SECON D

nostre Sire, sur la reformation d'aucuns draps, toilles d'or, &
d'argent, pourfileures, passements, brodures, or-
fauceries, cordons, caneuilles, & plusieurs
autres sortes mentionnées
audit Edict.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France: à noz amez
& feaux les gens de noz cours de parlement, & à tous noz
baillifz, senechaux, preuosts, & autres iusticiers & officiers qui il
appartiendra, salut & dilection: Sçauoir faisons que nous con-
siderants la grande & superflue despense du tout inutile qui s'est faite ius-
ques icy par les gentilz hommes & autres personnes de nostre Royaume,
en habillemens de draps d'or & d'argent, pourfilez, passementez, & bro-
dez, ou il s'en va & consume tout, ou vne grande partie de leur bien &
substance, au lieu de ce qu'ilz le deuoyent employer au seruice de nous & de
la chose publique en temps d'affaire, ou bien pour leurs necessitez & particuliers
negoces. Pour à quoy obuier & faire cesser telles superfluitez, furent sur ce faites

du temps du feu Roy nostre treshonorable seigneur & Pere certaines defences expresses, lesquelles comme tresutiles & necessaires pour les causes dessus declarees, & autres bonnes & iustes considerations, qui à ce nous meuent, nous voulons estre reiterées: Et en ce faisant auons par ces presentes de noz certaine science, pleine puissance, & autorite Royal, ordonné, prohibé, & defendu, ordonnons, prohibons & defendons à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres, seigneuries, soyent hommes ou femmes de quelque estat qualite, ou condition qu'ilz soyent, reserue les princesses, dames & damoyelles estant à la suite de la Roynie nostre treschere & tresamée compaignie, & de nostre treschere & tresamée sœur: Que dorenavant ilz n'ayent à porter sur eux en habillement, n'autre aornement, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pourfilleures, passemens, brodures, orfaueries, cordons, canettes, velours, satins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, n'autres telles superfluites, quelles qu'elles soyent, sinon sur harnois, sur peine de mil escuz d'or soleil, d'amende à nous à appliquer, & confiscation desdits habillements, & d'estre puniz comme infracteurs & transgresseurs de noz ordonnances, & defences, Que nous vous mandons, commandons, & expressement enioignons par cesdites presentes faire de point en point inuolablement, souz les peines cy dessus indites, entretenir, garder, & observer, publier, & signifier par tous les lieux & endroits de voz bailliages preuostez, senechaucées, pouuoirs & iurisdicions que besoing sera. Et enioignons à noz aduocatz & procureurs en vosdites iurisdicions tenir la main, & eux employer, à l'observation & entretenement de nosdites prohibitions & defences sur le deu de leur office & serment qu'ilz ont à nous, car tel est nostre plaisir. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, foy soit adioustee comme à ce present original.

Donne à Saint Germain en Laye, le dixneuuesime iour de May, L'an de grace mil cinq cents quarantesept. Et de nostre regne le premier. Ainsi signe: Par le Roy. Classe.

Publie à Paris le vingtuiesime de May, mil cinq cents quarantesept.

ORDONNANCE DV ROY HENRY

second Sur la reformation des habillements de draps d'or & d'argent & de soye.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme des nostre nouvel aduenement à la couronne, considerant les grandes & excessiues despences, du tout inutiles & superflues, qui se faisoient aux acoustrements que portoyent hommes & femmes, sans aucune discretion, ne difference de leurs qualitez, estat, & facultez, nous en ensuyuant les defences, qui du temps du feu Roy

de pan. aur. & argen. &c.

Roy nostre treshonorable seigneur & pere auoyent sur ce autrefois esté faites, eussions prohibé & defendu à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres, & seigneuries, de ne porter sur eux en habillements, n'autres ornemens aucuns draps, ne toille d'or & d'argent, pourfilleures, passemens, brodures, orfaueries, cordons, canettes, velours, satins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, souz les peines sur ce indites: & combien que lesdites ordonnances & defences ayent esté publiées par tout où besoing estoit, de sorte que nul n'en ait peu pretendre aucune cause d'ignorance: si est ce que de present elles sont mal obseruees, & comme quasi contenees, & non seulement continuent, mais augmentent de iour en autre telles excessiues superfluites, d'habillements, & acoustrements, entre gentilz hommes, dames, & damoyelles, gents d'eglise, & de iustice, & autres hommes & femmes de tous estat, lesquelles par ce moyen lon ne peut choisir ne discerner les vngs d'avec les autres: & sen va en cela vne grand partie de leur bien & substance, au lieu de ce que lesditz gentilz hommes le deuoyent employer au service de nous, & de la chose publique en temps d'affaires, ou bien pour leurs necessitez, ou particuliers negoces, & les autres à l'entretènement de leurs menages, & familles, observant l'honestete & modestie, selon les estat, & vacations où ilz sont appellez. Pource est il, que nous ayant depuis mis en consideration ce qu'il nous a semble deuoir estre considere en ceste partie, en sur ce aduis & deliberation avec aucuns princes & seigneurs de nostre sang, & autres notables personages de nostre conseil priue estant lez nous, auons de rechef comme chose tresrequise, necessaire, & conuenable pour l'utilite publique, ordonné, prohibé & defendu, ordonnons, prohibons, & defendons tresexpressement, par ces presentes, de noz certaine science, pleine puissance & autorite Royal à toutes personnes de nosditz Royaume, pays, terres, & seigneuries, hommes & femmes, de quelque estat ou condition qu'ilz soyent, que dorenavant ilz n'ayent à porter sur eux en habillements, n'autres ornemens, aucuns draps, ne toille d'or, & d'argent, pourfilleures, broderies, passemens, emboutissemens, orfauerie, cordons, canettes, velours, satins, ou taffetas barrez, m. suez, couuers, ou trassez d'or, ou d'argent, ne autres telles superfluites, si ce n'est premierement quant à l'orfauerie, en boutons ou fers seulement sur les decoupeures des manches des robes, & sur les sayes au deuant du corps, & des fentes, & pareillement aux manches desditz sayes qui seront decoupez & non ailleurs, & quant ausdites broderies, passemens & emboutissemens, ilz se pourront porter de soye, & non d'autre estoffe & matiere, aux bors & borures des acoustrements seulement, de la largeur de quatre doigts, sans ce que lon ne puisse mettre sur les plyz n'aux corps d'iceux acoustrements, soyent robes ou sayes. Et affin qu'il demeure aux princes & princesses (comme il est tresraisonnable) quelque difference en leurs acoustrements, nous voulons & leur permettons porter en robes tous draps de soye rouges cramoisiz, sans ce que nulz autres hommes & femmes soyent si oseiz ne hardiz d'en porter, sinon les gentilz hommes en pourpoint & en haut de chauses, & les dames & damoyelles en cottes & en manches, & aussi affin que les filles estants nourries es maisons de nostre treschere & tresamée compaignie la Roynie, & de noz trescheres &

mesmes fille & seur Margerite de France ayent acoustrements differents des autres: nous voulons qu'elles puissent porter en robes velouz de couleur autre que rouge cramoyse: en defendant à celles qui sont au service des princesses ou dames de ne porter en robe autre velouz que noir ou tanné, leur laissant neantmoins en autres draps de soye les couleurs non defenduz. Et quant aux femmes des gents de nostre iustice & autres demourans es villes de nostre Royaume, nous leur auons à toutes expressement defendu & defendons de porter aucunes robes de velouz, ny d'autres draps de soye de couleur, leur permettant seulement, comme dit est, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gents d'eglise robes de velouz, s'ilz ne sont princes. En defendant aussi à tous qui ne sont gentilz hommes ou qui ne sont gents de guerre en nostre soude, de ne porter soye sur soye, c'est asçauoir, s'ilz ont un saye de velouz ou d'autre drap de soye, ilz ne pourront auoir la robe de soye: & ainsi consequemment de leurs autres habillemens, aussi ne porteront bonnetz ne soulliers de velouz ne forreaux de mesmes à leurs espees, exceptant & reseruant quant à ce, tous ceux qui sont ordinaires auprès de nostre personne & de nostre conseil priué, qui iront accoufrez & habillez selon & ainsi qu'ilz ont acoustumé. Et pource que par nosdites premieres defences estoit reserue de porter sur harnois toutes sortes d'acoustrements cy dessus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceste licēce declairōs par cesdites presentes que sur lesditz harnois de gents de guerre & caparassons de cheuaux ne se portera drap ne toille d'or ou d'argent traitē ne tissu, ne estoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournée assignée: mais biē se pourra porter broderie ou tailleurs d'or ou d'argent ou soye en bort de quatre doys & enrichissement de croix. Et dorenavant ne seront les pages, soit de princes, seigneurs, gentilz hommes ou autres, habillez que de drap seulement avec un get, ou bande de broderie de soye ou velouz, si bon semble à leur maistre. Et outre deffendons pareillement à tous artisans mecaniques, paisans, gens de labour & varletz, s'ilz ne sont aux princes, de ne porter pourpoints de soye ne chausses bandes ne bouffes de soye. Et pource que vne partie de la superfluité de l'usage de soye est prouuene du grand nōbre des bourgeois qui sont faites damoilles de tour à autre, nous auons fait & faisons deffences comme dessus ausdites bourgeois, que dorenavant pour l'aduenir ilz n'ayent à charger leur estat, si leurs maris ne sont gentilz hommes. Si donnons en mandement par ces presentes à noz amez, & feaux les gens de noz cours de parlements, & à tous noz Baillifz, Seneschaux, Preuostz, & autres noz iusticiers & officiers, qu'il appartiendra: que nosdites ordonnances, prohibitions, & deffences, ilz fassent publier & signifier par tous les lieux & endroitz de leurs ressortz de droitz, & iurisdicions, que besoing sera, & icelles de point en point entretenir, garder & observer inuolablement, souz peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de ces dites presentes seront trouuez transgresseurs & violateurs, de confiscation des habitz, & acoustrements que lon trouuera sur eux contre noz dites ordonnances, & deffences de mil escuz d'or soleil d'amende, à nous à appliquer & à tenir prison iusques à plain payement, lesquelles peines nous voulons estre executées & obseruées sur lesditz transgresseurs, & reaulment, & de fait, nonob

non obstant oppositions ou appellations quelz conques, & sans preiudice d'icelles: pour lesquelles ne voulons estre differé, en enioingnant tresexpressement à noz aduocatz, & procureurs generaux en nosditz parlements, & à leurs substituz esditz Bailliages, & Seneschauces, & iurisdicions sur ce tenir la main & faire les poursuites & instances en tel cas requises pour le deu de leurs estatz, et offices, & serment qu'ilz ont à nous, en certifiant par eux de six mois en six mois les gens de nostre conseil priuē des diligences & deuoir qui se feront à l'observation & entretenement de nosdites ordonnances, prohibitions & deffences, affin que selon cela il y soit pouruenu ainsi qu'il appartiendra, car tel est nostre plaisir. Et pour ce que de ces presentes lon pourra auoir à faire en plusieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuenement collationné, soy soit adioustée comme au present original. Donné à Paris le 12. iour de Iuillet, l'an de grace 1549. & de nostre regne le 3. Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. Du Thier.

Couleurs non defenduz.

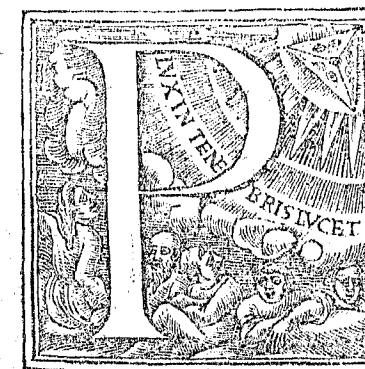
Quoniam prohibetur hic rubeus color cramoyfin, ita etiam prohiberetur fictus color rubeus, licet non esset cramoyfin, tamen si prohibitus portare gemmas, possit fictas portare, vt concludit Bart. in l. i. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Refert & sequitur Capol. in l. mulieris, in fin. prin. ff. de verbor. signi.

Item ordinationes quæ inducunt delictum quod de iure communi non erat, vt portare vestes fericas, non comprehendunt regulariter minores. c. i. & per totum, de delictis puerorum. Bal. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de minor. Capol. vbi supra. tamen hic comprehenduntur propter exceptiones hic positas: non quod ipsi in pœnam incidant, sed forte parentes & consanguinei, qui contra ordinationem fecerunt, ne fiat huic constitutioni fraus. Nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. l. i. ff. de reg. iur. Ioan. Andr. in proœm. reg. sexti. Cum ergo rex quoddam exceperit, alios includere videtur. l. cum pretor. ff. de iudic.

TRACTATUS

DE HOSPITIBVS.

Des hosteliers, tawerniers & denrées quilz vendent.

PROMATERIA hospitem, & cauponum, nautarum, & stabulariorum intelligenda, & probanda. Nota conclusiones sequentes. Prima est, quod hospites tenentur omnes recipere, postquam signa hospitij apposuerint. Nam primò in arbitrio eorum est, ne quem recipiant, sed quasi contrahere videntur cum peregrinis apponendo signum patens, & promittere eis facto videntur, vt eos recipiant, resque eorum & personas saluas faciant, & tantùm ex facto voluntatem suam declarare, sicut verbo. l. de quibus. ff. de legib. c. dilecti. de appel. facit tex. l. vnice. in fi. ibi, nec repellere possunt iter agentes. ff. furti aduer. nau.

² Si tamen aliquis posuerit insigne sui domini, & alius simile insigne velit apponere, non poterit cum primis prohibere, nec in possessione se dicere: vt censuit Senatus anno 1571. die 8. Iulii. 9. Martij. itaque isti caupones, omnes recipere tenentur, nisi ex causa recusarent: vt potè quia hospitium est iam repletum. vt dicit Bar. in d. l. vna. col. 1. Bauer. in §. posunt. col. 10. de test. Fed. consil. 113. & Gaspar. valat. in repe. l. imperium. col. 79. ff. de iurif. om. iud.

³ Vel nisi fuerint banniti, & aliàs improbat, vt patet artic. tertio inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando ceteri ibidem hospitantur. facit l. prima & sequen. ff. de recepta. vbi Barto. & alij.

⁴ Etiam in aduentu Regis, & quado multus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hospites recipere. l. 1. & 2. C. de metat. lib. 12. Bar. in dicta l. 1. fallit in clericis, qui non tenentur dictos hospites recipere. l. 1. C. de epi. & cleri. sed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatē, vnde clamare possunt, Eripe me ab homine malo.

Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur, nisi ut inferius.

Quando quilibet hospites recipere tenentur.

tres amés fille & seur Margerite de France ayent acoustrements differents des autres: nous voulons qu'elles puissent porter en robes velouz de couleur autre que rouge cramoyz: en defendant à celles qui sont au service des princesses ou dames de ne porter en robbe autre velouz que noir ou tanné, leur laissant neantmoins en autres draps de soye les couleurs non defenduz. Et quant aux femmes des gents de nostre iustice & autres demourants es villes de nostre Royaume, nous leur auons à toutes expressement defendu & defendons de porter aucunes robes de velouz, ny d'autres draps de soye de couleur, leur permettant seulement, comme dit est, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gents d'eglise robes de velouz, s'ilz ne sont princes. En defendant aussi à tous qui ne sont gentilz hommes ou qui ne sont gents de guerre en nostre soule, de ne porter soye sur soye, c'est assauoir, s'ilz ont un saye de velouz ou d'autre drap de soye, ilz ne pourront auoir la robbe de soye: & ainsi consequemment de leurs autres habillemens, aussi ne porteront bonnetz ne souliers de velouz ne forreaux de mesmes à leurs espees, exceptant & reseruant quant à ce, tous ceux qui sont ordinaires auprès de nostre personne & de nostre conseil priué, qui iront accoustrez & habillez selon & ainsi qu'ilz ont acoustumé. Et pource que par nosdites premieres defences estoit reserue de porter sur harnois toutes sortes d'acoustrements cy dessus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceste licéce declairons par cesdites presentes que sur lesditz harnois de gents de guerre & caparassons de cheuaux ne se portera drap ne toille d'or ou d'argent traict ne tissu, ne estoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournée assignée: mais bien se pourra porter broderie ou tailleures d'or ou d'argent ou soye en bort de quatre doys & enrichissement de croix. Et dorenavant ne seront les pages, soit de princes, seigneurs, gentilz hommes ou autres, habillez que de drap seulement avec un get, ou bande de broderie de soye ou velouz, si bon semble à leur maistre. Et outre deffendons pareillement à tous artisans mecaniques, paisans, gens de labour & varletz, s'ilz ne sont aux princes, de ne porter pourpoints de soye ne chausses bandées ne bouffées de soye. Et pource que vne partie de la superfluité de l'usage de soye est prouuenue du grand nombre des bourgeois qui sont faites damoiseselles de iour à autre, nous auons fait & faisons deffences comme dessus ausdites bourgeois, que dorenavant pour l'aduenir ilz n'ayent à chāger leur estat, si leurs maris ne sont gentilz hommes. Si donnons en mandement par ces presentes à nos amez, & feaux les gens de nos cours de parlements, & à tous nos Baillifz, Seneschaux, Preuostz, & autres nos iusticiers & officiers, qu'il appartiendra: que nosdites ordonnances, prohibitions, & deffences, ilz fassent publier & signifier par tous les lieux & endroitz de leurs ressortz, destroit, & iurisdictions, que besoing sera, & icelles de point en point entretenir, garder & obseruer inuiolablement, souz peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de ces dites presentes seront trouuez transgresseurs & violateurs, de confiscation des habitz, & acoustrements que lon trouuera sur eux contre nosdites ordonnances, & deffences de mil escuz d'or soleil d'amende, à nous à appliquer & à tenir prison iusques à plain payement, lesquelles peines nous voulons estre executées & obseruées sur lesditz transgresseurs, & reaultment, & de fait, nonob

nonobstant oppositions ou appellations quelz conques, & sans preiudice d'icelles: pour lesquelles ne voulons estre differé, en enioingnant tresexpressement à nos aduocatz, & procureurs generaux en nosditz parlements, & à leurs substituiz esditz Bailliages, & Seneschauces, & iurisdictions sur ce tenir la main & faire les poursuites & instances en tel cas requises pour le deu de leurs estat, & offices, & serment qu'ilz ont à nous, en certifiant par eux de six mois en six mois les gens de nostre conseil priué des diligences & deuoir qui se feront à l'observation & entretenement de nosdites ordonnances, prohibitions & deffences, affin que selon cela il y soit pourueu ainsi qu'il appartiendra, car tel est nostre plaisir. Et pour ce que de ces presentes lon pourra auoir à faire en plusieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuenement collationné, soy soit adioustée comme au present original. Donné à Paris le 12. iour de Iuillet, l'an de grace 1549. & de nostre regne le 3. Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. Du Thier.

Couleurs non defenduz.

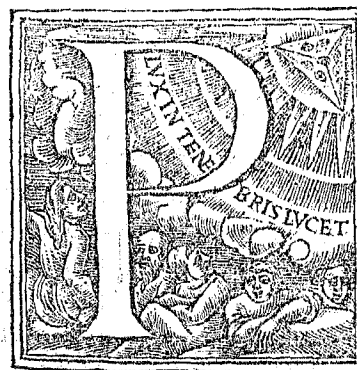
Rostquam prohibetur hic rubeus color cramoyfin, ita etiam prohiberetur fictus color rubeus, licet non esset cramoyfin, tamen prohibitus portare gemmas, possit fictas portare, vt concludit Bart. in l. i. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Refert & sequitur Capol. in l. mulieris, in fin. prin. ff. de verbor. signi.

Item ordinationes quæ inducunt delictum quod de iure communi non erat, vt portare vestes sericas, non comprehendunt regulariter minores. c. 1. & per totum, de delictis puerorum. Bal. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de minor. Capol. vbi supra. tamen hic comprehendunt propter exceptiones hic positas: non quod ipsi in pœnam incidant, sed fortè parentes & consanguinei, qui contra ordinationem fecerunt, ne fiat huic constitutioni fraus. Nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. l. i. ff. de reg. iur. Ioan. Andr. in procem. reg. sexti. Cum ergo rex quosdam excepit, alios includere videtur. l. cum prætor. ff. de iudic.

TRACTATUS

DE HOSPITIBVS.

Des hosteliers, tanniers & denrées quilz vendent.

ROMATERIA hospitum, & cauponum, nautarum, & stabulariorum intelligenda, & probanda. Nota conclusiones sequentes. Prima est, quod hospites tenentur omnes recipere, postquam signa hospitij apposuerint. Nam primò in arbitrio eorum est, ne quem recipiant, sed quasi contrahere videntur cum peregrinis apponendo signum patens, & promittere eis facto videntur, vt eos recipiant, resque eorum & personas saluas faciant, & tantum ex facto voluntatem suam declarare, sicut verbo. l. de quibus. ff. de legib. c. dilecti. de appel. facit tex. l. vnice. in fi. ibi, nec repellere possunt iter agentes. ff. furti aduer. nau.

2. Si tamen aliquis posuerit in signum sui domini, & alius simile in signum velit apponere, non poterit cum primis prohibere, nec in possessione se dicere: vt censuit Senatus anno 1511. die 8. febr. 9. Martij. itaque isti cauponum, omnes recipere tenentur, nisi ex causa recusarent: vt potè quia hospitium est iam repletum. vt dicit Bar. in d. l. vna. col. 1. Bauer. in §. possunt. col. 10. de test. Fed. consi. 113. & Gaspar. valat. in repe. l. imperium. col. 79. ff. de iuris. om. iud.

3. Vel nisi fuerint banniti, & alii improbat, vt patet artic. tertio inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando exteri ibidem hospitantur. facit l. prima & sequen. ff. de recepta. vbi Barro. & alij.

4. Etiam in aduentu Regis, & quādo multus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hospites recipere. l. 1. & 2. C. de metat. lib. 12. Bar. in dicta l. 1. fallit in clericis, qui non tenentur dictos hospites recipere. l. 1. C. de epi. & cleri. sed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatē, vnde clamare possunt, Eripe me ab homine malo.

Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur, nisi ut inferius.

Quādo quilibet hospites recipere tenentur.

Hospes prius receptus non debet repell.

5 Secunda conclusio, inter hospites preferendus est, qui prius receptus est, nec caupo propter superuenientem aduenam primum repellere potest. l. vna. in fi. ff. furci aduer. nau. vbi etiam hoc docet Ang. quia melior est conditio occupantis. c. li duo. de procurat. in 6. & qui vigilauit, & preuenit alium, suam conditionem fecit meliorem. l. pupillus. ff. quæ in frau. cre.

6 Nisi ex magna causa, vt si Episcopus vel legatus Regis superuenierit, & tunc iste quamuis primus relinquet suum cubiculum, & dabitur inibi ei aliud, nec debet ab hospicio repelli, si ipse nulla ibi hospitia inueniret. arg. l. iubemus. C. de sacrosan. eccle. vbi notatur. vel nisi primus esset rixosus, & iniuriosus, & non expediebat cum sic pati. l. si conuenerit. in fi. ff. pro socio. tunc ratione vitandi scandali omnino repelli poterit. c. nihil. de præscrip. vbi multa Feli. de hoc scribit.

Hospitatum ab iniurijs, & malo hospes defendere debet.

7 Tertia conclusio, peregrinum hospitatum caupo a malo, & iniurijs defendere debet, alioqui tenetur, vt occasio delinquendi tollatur. d. l. i. & gl. exemplo Lot. c. quod ait. 14. dist. & in c. offerrebat. 32. quaest. 7. Nam si tenetur pro rebus, fortius pro personis. l. nauta. in fi. & l. licet. §. in factum. ac l. debet. ff. eod. quia imputer hui caupo, qui maiorum opera vitur. l. in fi. eod. & §. si pro socio. in insti. & explorare debebat cuius fidei, & innocentie essent, antequam eos in suum reciperet seruitium. d. l. n. §. feruorum. ibidem. non debebat itaque hos eligere, si videbat istos famulos suos fidos: sed debebat eos eiicere. Ideo culpe nomine tenetur ciuilitate, si aduena in nulla fuerit culpa, & datum fuerit damnum a suis notis & familiaribus: secus si a viatoribus inter se. dicta l. vna. in fi. ff. furci aduer. nautas. & l. debet. §. i. ff. eo. vt consuluit Ioan. Ana. consi. 2.

Caupo recepta restituere tenetur.

8 Quarta conclusio diuersores, & caupones restituere debent, quæ ab hospitibus acceperunt: vt in toto titu. ff. nautæ caup. stabul. vt recepta restituant. Et quamuis actio in factum competat ad duplum. l. vna. ff. furci aduer. nautas. tamen in hoc regno simpli contenti sumus, adeo quod caupo ad rei tantum restitutionem tenetur cum expensis & interesse: quod si non restituerit, actionem se daturum prætor in eos pollicetur. in l. 3. §. i. ff. eo. nisi res dano fatali perierit, vel vis maior contigerit. dicta l. 3. §. at hoc edicto. ibidem.

Recepisse ab hospitibus quando caupones censentur.

9 Quinta, recepisse censetur caupo illas res, quæ intra suam domum illatæ sunt. Ideo si pereant tenetur. l. i. in fi. ff. eo. Barba. consi. 53. Illustrissime. vol. 1. Si tamen tradiderit ipsi viatori cubiculi clauis, custodia renunciatum videtur. Ideo non tenetur. arg. l. clauibus. ff. de cõtrah. emp. l. dominus horreorũ. locati. hoc tenet Rotre. in tract. libello. in tertia parte. rub. de actio. in fact. ex edicto nautæ caupo. stabula. & Spec. in tit. de fur. §. quid si res immittat.

Clauis multas hospites habere solent.

10 Sed aduertendum est in hoc, quia hoc genus hominum solent plures vnus cubiculi, & archæ clauis habere. Ideo post discessum hospitis ad ciuitatem solent aperire alia clauis. ob id bonum est, vt hospes aliquem in hospicio relinquat, nec istis fidat: quia nec magna charitate regulariter tenentur, & si probari hoc possit laqueo donandi essent pro eorum furtiua malitia.

Res perditæ quomodo probari possit.

11 Sexta conclusio, si cista hospiti clausa data sit, & aperta reddatur, & res sint subtractæ, tunc probari hoc potest in modicis sacramento dantis, & alijs iudicijs, maxime si d. caupo sit male opionis. l. semper. §. in hoc interdito. ff. quod vi aut clam. l. prima. §. si cista. vbi docet. de positi. Et probabitur etiam per alios viatores, & famulos, qui secum aderant, & venerant, & alijs modis: & in his omnibus iudex arbitratum secundum qualitates personarum. vt scribitur in l. si quando. C. vnde vi. vbi doc. Spec. in dicto tit. de fur. versic. sed quid si res. & Bar. in dicta l. vna. in fi. dicit iudicem posse torquere familiares domus, & alios qui erant in domo, vt dicit se obseruasse Pisis, cum ei in facto occurrisset. idem tenet Ange. in tracta. maleficio. in gloss. fama. versicul. vndecimo quaestio.

Caupones pro furtis suorum famulorum tenentur, non viatorum.

12 Septima conclusio, caupones pro furtis famulorum in diuersorio factis tenentur. l. vna. versic. caupo autem. ff. furci aduersus nautas. ibi. caupo autem præstat factum eorum: qui in ea caupona eius caupona exercenda causa ibi sunt.

Arestum.

13 Item eorum, qui habitandi causa ibi sunt, viatorum autem factum non præstat: quia eos non eligit, nec repellere potest: inhabitantes verò quodammodo eligit, qui non reicit: & nisi haberent famulum communi opinione fidelem, & bonum. pro illo enim excusarentur dicti caupones, non si productorem, lenonemve vt communiter sunt, & ancillæ meretricis. l. quæ adulterum. C. de adulter. Alexand. in l. si cum dotem. §. primo. col. 2. ff. soluto matrimonio. facit gloss. in cap. apostolica. in verbo, profuturum. de his quæ fiunt à prælato. & lo. Fab. in §. si. pro socio. in insti. Barb. consi. 53. Illustrissimum. in primo vol. Et ita fuit in hoc Senatu condemnatus præfectus caupona anno 1517. die 21. Iulij, videlicet ad representandum famulum, qui furtum fecerat intra quindecim, alioqui ad soluendum furto amissa.

Hospites transeuntibus non pluri vendant quàm in mercatu.

14 Octaua conclusio. Caupones non debent pluri vendere transeuntibus, quàm in mercatu vendatur: habito tamen honesto lucro. ca. i. de emptio. & vendi. & ordi. 6. hoc etiam prohibetur, & statuitur ibidem. quod super hoc credatur etiam famulis transeuntium in defectum aliorum. c. quoniam. de testib. vide inferius tex. ordina.

Caupones excedunt in exigendo.

15 Nona conclusio: quia regulariter hi caupones solent metas rationis excedere in exigendo, sicut notarij. in c. statutum. §. notarium. de rescript. in 6. & apparitores. l. defensionis. C. de iur. fil. lib. 19. Ob id Rex statuit, vt taxetur à iudicibus ordinarijs, & alijs magistratibus precium competens. in ordi. positus infra ordina. i. & seq. ac ordina. 6. ne isti caupones deuorent diuertentes ad eos, vt solent plurimi.

16 Decima conclusio, taxatio facta est vt pro prandio homo eques soluat tres solidos cum dimidio, pro cœna autem sex cum dimidio: & si plus receperit caupo, punietur ad multam viginti solidorum: & detinebitur in carcere per tres dies. Si secundò, duplicabitur multa, & pœna carceris ad octo dies. Si tertio contrauerit, multa erit centum solidorum, & pœna fustigationis. in ordi. 4. hoc statuitur inferius. Sed statutum irritum fit: quia magistratus istos non cogunt: vt ea seruent, forte quidam habentes inuicem caudas colligatas, & pecunias ab hospitibus recipientes.

Taxatio pro prandio & cœna in hospitio.

17 Vndecima conclusio, quando milites in præsidio seu munitione locantur, non debent statui in hospitibus, seu tabernis meritorijs: ne peregrinorum & aduenarum receptio impediatur: etiam in aduentu Regis hospitia solent relinquere libera, vt docet Chassa. in Catalog. gloriæ mundi. in vndecima parte considera. 46. Alioqui nulli aduena possent recipi, etiam in ciuitatibus, quod valde durum est.

In tabernis non debent locari homines.

18 Duodecima conclusio. Caupones vendentes vinum dilutum, seu adaquatum pro mero, & puto, libra auri puniri debent, si semel: si secundò, manum amittere: si tertio, ad furcas mortis dandam sunt. ex constitu. Neapol. in rub. de fide mercator. quæ vtinam seruaretur in Francia: & non essent tot falsarij caupones, qui quotidie ista impunè exercent. facit c. eiiciens. 88. distin.

Pœna uenturiam vinum dilutum.

19 Vltima conclusio est, quoad curiales in hoc regno, qui (vt vulgariter dicitur) non sunt soliti soluere indebitum: & vtinam debita soluere. vt dicit Sali in l. i. C. de condi. indebi. vt curialibus auferatur prædæ occasio, ad quam faciles multi sunt l. i. C. de frumen. Alex. lib. ii. si curialis habes officium discedat non soluto debito cauponi, debet officio priuari: si verò non habeat officium, fustigatur, vel signum eidem imponitur & postea ad Galeas condemnatur. in ordina. 5. statutum est. eo. tit. Et dicebat quidam diffinitionem legis à contrario conuenire curiali, vt sit sanctio infecta, iubens in honesta, & cogitans contraria. vt in l. 2. ff. de legib. quod ad me attinet, non noui mores eorum. Ob id remitto illos ad tractatum de nugis curialium, qui editus est à Policratico. nunc subiicio tex. legum Regiarum.

Pœna contra curiales non soluentes hospitibus.

DE LA TAXATION DES VIVRES. des hostelliers, Marchandises, & autres choses necessaires.

LOY S par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons, que comme par plusieurs grandes plaintes, doleances, & remonstrances faites, tant du vivant de feu nostre trescher Seigneur & cousin, le Roy Charles dernier decede (que Dieu absolue) que aussi depuis nostre aduenement à la couronne, ayons esté aduertiz que depuis vn assez long temps, est aduenu en nostre Royaume vn grand abus & desordre manifestement contraire à la chose publique d'iceluy, lequel desordre par traict de temps, a continué & pullulé de plus en plus. C'est à sçauoir que par toutes les contrées, & prouinces de nostre dit Royaume, & mesmement es lieux des grands passages, & es villes & lieux, où nous & nos predecesseurs Roys auons accoustumé nous tenir, frequenter & passer, allants & venants, tant nos subiets, qu'estrangiers, & gents d'eglise, nobles, marchants, & autres, ont esté & sont, tant par les hostelliers, qu' autres, où sont logez ceux, qui nous suruent ordinairement, & autres qui y suruiennent, contraints, à payer excessiues sommes pour les viures, tant pour les personnes, que aussi pour les cheuaux, & aussi pour les logis, en prennent & exigent oultre ladite despence & logis, autres grandes & excessiues sommes, pour vne exaction, qu'ilz appellent, belle chere: Auecq ce tous les marchants, gents mecaniques & autres habitants de villes & lieux de nostre dit Royaume, mesmement où nous frequentons & passons, des que nous y sommes venuz, & autrement indeuement, et encores que n'y soyons, encherissent tous viures, et autres denrées, & choses, dont les hommes ont besoing, & ne se peuvent bonnement passer: comme bonnets, chappeaux, pourpains, chemises, chausses, hourseaux, fouliers, et autres vestements & chaucures, selles, estriers, & autres choses necessaires pour gens

gens de cheuaux, tellement que pour le grand desordre & cherté de viures qui est pour le present esdites hostelleries et esdites denrées, plusieurs de nosdits subiets, marchants & autres, & par especial gens nobles, qui ont train, sont contraincts souuentesfoys demourer en leurs maisons, & laissent à frequenter es villes & pays tout autrement qu'ilz auoyent accoustumé, qui est grand dommaige et interest vniuersel de ladite chose publique, & mesmement desdits encherisseurs & suruendeurs, lesquelz par la frequentation et delaisement d'aller & venir, gagnent moins beaucoup qu'ilz ne feroient: dont aussi les gens & officiers de nostre hostel se plaignent pour l'excessiue vente & pris de dits viures, denrées, logis, & choses dessusdites. Lequel grand desordre & cherté de viures, et denrées est principalement aduenu (comme sommes aduertiz) par la negligence de nos officiers, & autres, qui ont eu, & ont la charge & gouvernement de la iustice & police de nos villes & pays: lesquelz n'ont eu, & n'ont le soing, cure & diligence, de pourueoir & mettre taux & police raisonnable ausdites choses, chascun en son endroit: au moyen de quoy la plus part, & presque tous les manants & habitans desdites villes, les aucuns hostelliers, & autres particuliers, se sentent desdites encheres, & en viuent à plus grande despenche, peine, paoureté & travail: dont sont aduenuz, & souuentesfoys aduiennent plusieurs autres inconueniens, au grand detrimet de la chose publique, & plus pourroient par cy apres faire, si pourueu n'y estoit: pourquoy soit requis, & grand besoing y donner bonne et prompte prouision. Sc'auoir faisons, que nous, à qui appartient la cure totale, regime & gouvernement principal de tous nos subiets, aussi la protection, & bon craintement en nostre Royaume de tous estrangiers, marchants & autres qui, souz la confidence de nostre iustice & bonne police viennent & frequentent en nostredit Royaume, pays & Seigneuries: desirants obuier ausdits grands abus, & desordre, & mettre bon ordre & police generale par toutes nos Seigneuries, provinces, et pays, sur le fait et taux desdits viures, denrées & marchandises. Pour ces causes, eu sur ce aduis & deliberation avecq' les Princes & Seigneurs de nostre sang & lignage, & gents de nostre grand conseil, gents de nos parlements, & autres qu'auons pour ce assemblez, auons statué & ordonné, et par ces presentes, de nostre certaine science, plaine puissance & autorité Royal statuons & ordonnons par edit & ordonnance Royal & perpetuel, ce qui s'ensuyt.

Premierement, que tous & chascun les Seneschaux, Baillifz, allouez, Premoists, Viguers, & autres iusticiers & officiers ordinaires de nostre Royaume, pays & seigneuries, chascun en sa iurisdiction, appellez avecq' eux deux gents d'Eglise: & deux gentilz hommes de leur destroit & iurisdiction, bien renommez, & de bonne experience, ayants leur honneur & conscience: & aussi appellez les maires & escheuins, consulz, conseilliers, officiers & Gouverneurs des villes & lieux de leur dit destroit en nombre suffisant, et autres que bon leur semblera non suspectz feront & ordonneront dorenavant en bonne & saine conscience, dont ilz feront serment solennel, un taux & pris raisonnable, chascun en sa province et quartier du pays, de ce que lesdits hostelliers deuroient auoir et prendre pour repeue d'homme & de cheual, selon la valeur des viures, & autres choses qui y

croissent,

croissent, y sont, & peuuent venir d'autre lieu, soit par mer ou par terre, ou par eue douce: & aussi selon que lesdits viures, & autres choses auoient, & y ont accoustumé estre venduz, auant l'abus & desordre dessusdit: le tout en si bonne maniere, que lesdits allants & venants, & autres qui sont manants & habitans sur les lieux, puissent viure, & raisonnablement satisfaire & payer. Et aussi que lesdits hostelliers, & autres vendants denrées, puissent gratieusement & raisonnablement gagner, sans plus souffrir en nostredit Royaume estre exigé si excessiues sommes, comme fait ha esté, tant pour lesdits despens, que belles chertes, lesquelz taux & pris, voulons estre si bien specifiez, par le menu, que debat ne questio n'en puisse venir: mais soit declairée chascune chose selon sa nature, & ce qui elle pourra valoir, comme du pain blanc ou brun, le pris, poids & grandeur: du vin vedu en detail, tant du creu du pays que d'autre, ayant regard à la voyture, le pris & mesure: des chairs de mouton, de bœuf, de pourceau frays ou sale, cheureaux, aigneaux, en gros, ou en detail: de toutes poullailles, cōnins, perdrys, pigeons, & toute autre nature de volaille & gibier. Semblablement le pris, quantite & nombre, selon l'abondance qui en peut estre sur les lieux, ou qui y peuuent d'autres lieux venir: des poissons frays, & sallez, si lesdits officiers voyent que besoing en soit faire taux: des œufz, beures, fromages, huilles & autres viandes des iours maigres, par pris, par nombre, ou par mesure: en feront aussi taux & declaration raisonnable.

Item, pour les vestemens & accoustrments dessusdits necessaires, pour les hommes & pour les cheuaux, aduiseront lesditz baillifz, officiers & autres qui seront avecq' eux: selon ce que dessus est dit, de faire aussi un taux, ordre & police, qui soit raisonnable & practicable, qu'en nul endroit ne puisse auoir fraude, trōperie ne deceptio, ayants regard & consideration, tant à la bonte, pris & quantite de laine, de quoy seront lesdits vestemens, chapeaux, bonnets & autres habillemens, qu'au pris qu'ilz coustent. Les cuyrs des bestes apres qu'elles sont escorchées, & ce qu'elles coustent à abiller, tanner, & addouber, tant pour faire bou-seaux, souliers & autres chaucures, que pour couvrir selles, pour faire malles & bahus, coffres, fourreaux & harnois de cheuaux, et autres choses qu'on ha accoustumé faire de cuyr, & semblablement à toutes autres estoffes, qui seront mises & employees sur lesdits habillemens & accoustrments, & finalement à la peine & travail selon plus ou moins des ouuiers & gents de mestier, qui ont accoustumé de faire & ouurer lesdites choses, par maniere que le tout bien regarde & calcule, ledit pris & taux en puisse estre fait, au plus pres de la raison que possible sera: & que marchandise puisse auoir entierement lieu & cours par tous nosdits pays, provinces & Seigneuries, en appellant à faire ledit taux & police aucuns marchants & gents de mestier bien renommez de bonne conscience, & prendhommes, en tel nombre que bon semblera: desquelz marchants & gents de mestier nosdits officiers prendront serment de bien & loyaument dire de leurs aduis en la matiere, affin qu'apres ce iceux officiers puissent mieue estre aduertiz, & informez, des choses dessusdites, & de chascune d'icelles, en son endroit.

Item, & aussi sera mis par lesdits officiers & autres dessus nommez ordre & taux sur les foins, pailles, gerbées, wecces, boys, fagots, chandelles, verduis, vinaigre,

vinaigre, en gros & en detail, par pris, par nombre & par mesure, selon qu'ilz verront estre à faire par le desordre, qui n'y pourra estre au contraire, veue l'abondance du pays, chascun en son endroit, selon laquelle abondance & fertilité grande ou petite, lesdits officiers ou autres ordonneront, & mettront taux, chascun en son endroit, par les hostelleries & passages de leur iurisdiction, en declairant par le menu, combien les allants & venants, payeront pour disnée de cheual, & pour souppée, & combien pour iournée entiere: & declaireront la grandeur de la mesure de l'avoine ou picotin, que lesdits hostelliers seront tenuz de bailler, lesquelles mesures ou picotins seront marquez de la marque publique des lieux pour obuier à tous abus. Et quant à la despense de bouche, il sera au choix des passants de payer raisonnablement, & compter les pieces de pain, viande, & mesure de vin, qu'ilz auront heu, si toutesfoys ilz ne se veulent contenter, de payer pour table ce que l'hoste demandera: & voulons expressement, & ordonnons, qu'en payant par lesdits allants & venants raisonnablement, et selon ledit taux, ce qu'ilz prendront pour leur viure, & de leurs cheuaux nulle belle chere leur soit plus demandee, sur peine de tresgrande punition, tant de celuy qui demãdera icelle belle chere, comme aussi de celuy qui la payera, dont sera faite mention audit taux & police, generalement par tous nosdits pays, Royaume et seigneuries: car combien que parcy deuant, ladite belle chere ne se fait que par maniere d'un don gratuit & volontaire, qu'aucuns faisoient de leur liberalité & largesse, toutesfoys lesdits hostelliers & autres, l'ont voulu mettre en si grande consequence, qu'ilz veulent contraindre leurs hostes de payer autant ou plus pour ladite belle chere, que pour le principal, qui est un manifeste abus, rançonnement & pillerie: et laquelle belle chere, nous voulons et entendons estre du tout cassee, abbatue et abolie par nosdits officiers, par cesdites presentes.

Item, par l'aduis & deliberation que dessus, auons outre ordonné & ordonnons par cesdites presentes, que les dessusdits officiers et gouverneurs des villes et pays de ceux, qui seront avecq' eux appellez, selon que dessus, en leur bonne et saine conscience mettent et mettront generalement ordre, taux de police sur toutes les choses necessaires pour la vie et conseruation humaine, de quelque marchandise, art mecanique ou mestier qu'elles soient, au cas qu'ilz cognoissent, qu'en icelles ou aucunes d'icelles, soit fait abus et fraude par faute de police au dommage de nosdits subiets, et autres allants, venants et frequetants en nosdits Royaume & seigneuries, et autrement y procederont, en maniere que lesdits taux puissent estre fructueux, et que tous telz abus, fraudes et pilleries cessent et soient ostez et abbatuz, au bien de la chose publique, de lesquelles choses et chascune d'icelles, faire et ordonner par cesdites presentes, et en tant que mestier seroit, en auons en nosdits officiers, donné et donnons plain pouuoir, autorité et puissance especial.

Item, & pource que touchant les fins draps de laine, comme escarlates, noirs & gris y ha, et se trouue tresgrand desordre, & se vendent les aucuns en si tres excessif pris, que bonnement on ne peut attaindre à la verité & congnoissance come ainsi se puisse & doie faire: Nous par cesdites presentes, & pour reprimer ledit desordre, auons ordonné & ordonnons par edit Royal, que doresnauant draps d'escarlate ne se pourrôt vendre n'achepter à plus haut pris que huit liures Tournois, & au dessous: bôs draps noirs fins, six liures Tournois: & draps gris, de quel-

que sorte qu'ilz soient, que quatre liures dix solz Tournois, & au dessous, comme dessus: fors & exceptez, les bons draps gris de nostre bonne ville de Rouen faits, bastiz & labourez, au pied, & à la main, à la lisiere, & souz le seel de la draperie de nostre ville de Rouen, lesquels ainsi faits, cõsiderans les grãs art, labour, & constz de la manufacture desdits draps, aussi la grand bonté des fines laines de nostre pays & duché de Normandie, & entre les autres de S. Ouin, & des parties d'environ qui sont plus cheres & de grand pris, que nulles autres, de lesquelles sont faits lesdits draps gris de nostre ville de Rouen, pourront estre venduz, iusques au pris de cinq francs & demy, & au dessous.

Item, auons ordonné & ordonnons qu'esdits cas, lesdits draps seront faits de lez & nombres de filz, qu'ilz ont accoustumé, & ne seront pressez, à feu ne d'arain: & expressement defendons & prohibons à tous marchants drapiers et autres vendants lesdits draps, & à tous noz autres subiets, de quelque estat, qualité ou condition qu'ilz soyent, de non les achepter à plus hault pris, que dit est, & au dessous: sur peine d'amende arbitraire, & de grande punition, tant de celuy qui vendra, que de celuy qui acheptera, & ne les pressera audit feu & arain.

Item, & au cas qu'il soit trouué qu'en aucunes des choses dessusdites, comme draps & draperie de soye ou de laine, ou autre chose de grand pris, ou autrement on ne peut bonnement mettre taux, pris ou police certaine: Nous voulons & ordonnons expressement par cesdites presentes, que si en aucunes d'icelles choses non taxées, aucun achepteur se trouuoit fraudé, ou deceu, & le drap pressé, comme deuant est dit, ou suruendu, selon l'estimation de gents de bien eux congnoissants en ladite chose, qui seroit pressé ou suruendue, dont ledit achepteur voudroit venir à plainte, qu'incontinent ladite suruente, fraude ou deception congneue par celuy, à qui il appartiendra, ledit suruendeur soit puny & condamné sommairement en bonne & grosse amende, selon l'exigence du cas: & la chose qu'il aura ainsi suruendue, soit confiscuée à celuy ou à celle, qui l'aura acheptée, en luy faisant rendre et restituer son argent purement, sommairement, & de plain, sans forme ou figure de procez, nonobstant oppositions ou appellations quelz conques.

Item, plus auons ordonné & ordonnons par ces presentes, que les dessusdits seneschaux, baillifz, alouez, preuosts, viguiers, maires, maieurs, eschevins, consuls, & autres officiers & gouverneurs des villes & pays seront mettre par escrit, & en forme authentique, les ordonnances de sdits taux & police, que chascun fera ou feront, en leur endroit & ressort, selon nostre intention et declaration dessus declairée, en laquelle declaration voulons qu'ilz soient nommez, & signez des mains de tous ceux, qui auront esté presents et conseilants à le faire: lesquelles faites, nous voulons & ordonnons qu'elles soient publiées à son de trompe & cry public, ou autrement par tous lieux accoustumez & necessaires, & selon lesdits taux & ordonnances mis & apposez, en escrit es lieux publics, ou l'on ha accoustumé de mettre & apposer autres ordonnances & escritures: Outre laquelle publication, voulons que chascuns desdits officiers, endroit soy, enuoyent le double d'icelles ordonnances & taux, aussi en forme authentique, par toutes les villes, bourgs, villages, & passages de leurs limites & iurisdicions, par maniere qu'aucun n'en puisse pretendre cause d'ignorance: & aussi affin que si aucun different ou question sourdoit entre lesdits hostelliers,

Et autres vendants, Et les allants Et venants, et autres achepteurs, le different puisse sommairement estre vuidé par la teneur Et veüe desdites ordonnances, Et taux, sans forme ou figure d'aucun procès. Et pareillement defendons par cesdites presentes a tous noz subiects Et autres allants et venants, manants Et habitants demourants sur les lieux de nosdits Royaume Et seigneuries, de non rien prendre pour leur vie, ou de leurs cheuaux, ou pour quelque autre chose que ce soit, sans le payer Et satisfaire ausdits hostelliers Et autres, ainsi qu'il sera declairé par lesdits taux Et police; sur peine d'en estre puniz, par les officiers ordinaires des lieux, et autres qui il appartiendra selon leur meffait Et dessertes: Lesquelles ordonnances Et taux, Et aussi publication d'icelles, à son de trompe ou autrement, et l'enuoy desdits doubles d'icelles ordonnances par tout, où il sera besoing, et en forme authentique, comme dit est: nous voulons et ordonnons Et expressement commandons, estre faites Et faits, renouvelles Et renouvellez, tous les ans perpetuellement; par tous nosdits Royaume Et seigneuries, à la feste saint Martin d'hyuer, qui est le vniésime iour de Novembre, la fin de la cueillete de l'année, de tous les fruits Et biens de la terre, plus nécessaires pour la vie humaine, affin qu'ayēt regard à la fertilité, abondance grande ou petite de chascune année, Et aussi à la provision des vieilz bleds, vins Et autres choses qui pourra estre demeurée des années precedentes: Et affin que les officiers, gouverneurs des villes, Et autres dessusdites puissent mieux Et plus iustement audit temps de saint Martin, renouveler icelles ordonnances, Et les laisser en la forme de l'année passée, ou les croistre ou diminuer de taux Et de pris, ainsi qu'en leur bonne Et saine conscience, ilz verront estre à faire.

Item, Et au cas qu'après ledit temps de saint Martin, ou sur la demye année ou autrement il y eust cause Et raison apparente, tant pour aucun plus grand marché ou abondance, que par aucune cherté ou indigence desdits viures, qui pourroient suruenir de nouuel sur lesdits taux voulons Et ordonnons, que lesdits officiers ordinaires Et autres dessusdits, puissent en la forme Et solennité dessusdite, nommer, renouveler, croistre, diminuer, corriger Et amender ledit taux Et police tousiours, au prouffit Et conseruation de ladite chose publique, sans ce qu'il soit permis à aucuns particuliers, estre si temeraires ou presumptueux de rien y accoistre ou diminuer, Et aussi ausdits hostelliers et autres vendants, de rien (oultre ledit taux) suruendre ou bailler, sans ce que par nosdits officiers ou autres dessusdits, il soit conclu, ordonne Et publié, en la forme Et solennité dessus au long declairée, sur peine d'estre puniz d'amende arbitraire ou confiscation des biens, si mestier est, selon l'exigence des cas, ainsi qu'ilz verront estre à faire par raison.

Item, Et pource qu'entre cy Et la saint Martin ha demy an Et plus, par quoy de laisser les choses au desordre, où ilz sont de present, seroit grand charge Et foule aux subiects de nostre dit Royaume: nous voulons et ordonnons à nosdits officiers, qu'au commencement du moys de May, chascun en son endroit, face et mette taux esdites choses, pour le temps, qui reste iusques à ladite saint Martin, selon la forme cy dessus declairée.

Item, au regard du train de nous Et de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques, Et de noz gardes, Et autres suyuantz nostre cour, nous auons semblablement ordonné Et ordonnons par ces presentes, à noz ame Et feaux conseillers, les
maistres

maistres des requestes ordinaires Et preuost de nostre hostel, Et à chascun d'eux endroit soy, que es lieux, où nous passerons et serons, ilz appellent avec eux les officiers Et gouverneurs desdits lieux et villes, où nous passerons, ou serons residence, qui feront semblablement un taux Et ordonnance des choses dessusdites, selon que à leur office et autorité appartient, ou facent garder et entretenir en tout ou partie, le taux Et police, qui desia par nosdits baillifz Et autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ilz trouueront estre le plus raisonnable Et prouffitable, pour la commune utilité de chascun.

Item, Et finalement par nosdites presentes ordonnances, Et par edit perpetuel defendons expressement à tous nosdits baillifz, seneschaux, alouez, preuostz, vi-guiers, maires, maieurs, escheuins, consulz, conseillers et autres officiers, et gouverneurs de pays ou villes, ou leurs lieutenants, Et aussi ausdits gents d'eglise, nobles, Et autres qui seront presents, Et se mesleront de faire lesdites ordonnances, police Et taux de non rien prendre ou exiger, directement ou indirectement par dons corrompables ou autrement, des marchants, hostelliers, ou autres vendeurs, qui y pourroient auoir interests, ne par amour, haine, amitié Et consanguinité, ou faueur d'eux ou d'autres, Et qu'ilz ne croissent ou diminuent, croistrōt ou diminueront aucune chose ausdites ordonnances, Et ne feront aucune dissimulation, quant à la punition des transgresseurs, infracteurs ou delinquants, sur peine audits officiers de priuation de leurs offices, lesquelz apres la faute et corruption congneue et declairée, declairons estre impetrables.

Et les dons que nous ou noz successeurs apres nous en feront à autres, estre valables, Et iceux officiers estre Et demeurer infames Et inhabiles à iamais à auoir office en nosdits Royaume Et seigneuries: Et aux autres dessusdits, qui ne sont officiers, sur peine d'encourir nostre indignation, d'en estre puniz arbitrairement, selon l'exigent des cas, tellement que ce soit exemple à tous autres.

Si donnons en mandement par ces presentes, Et c.

Verront.

Etiam si quis non viderit has literas, tenetur poena huius constitutionis: quia saltem post duos menses ligat constituto à die publicationis per text. in authen. vrfactæ nouæ constitut. colla. 5. Alex. consil. 181. in 6. vol. & consil. 52. in 7. Alibi dixi, hic non repetam.

Qu'estrangers.

EXTRANEVS multis modis dicitur, vt scripsi in l. rei appellatione. i. ff. de verborum signif. & hic omnes non subiectos Regi extrancos vocat.

Contraints à payer.

Ab hospitibus per retentionem equorum, & aliarum rerum quas aduenæ important, quas iure retinere possunt pro iusta mercede, teste Baldo in l. certum. col. 2. C. locati. l. fin. commodati. Sed si pro iniusta mercede retineantur, & aduena sic coactus soluerit, non ager actione quod metus causa, sed repetet per conditionem indebiti id quod plus solutum erit, vel actione ex hac constit. ff. de condit. ex lege.

Les marchantz.

MERCATORES qui dicantur declarati in tractatu De mercator. minutatim vendentibus, supra, & ibidem etiam qui dicantur mechanici.

Hostelleries.

Hospites, nauæ, caupones, stabularij, & publicani æquiparantur, quorum genus communius est improbum, ideo ad similitudinem vsurariorū edere tenentur. Bal. in l. dissolute. C. de condit. ex lege. per l. r. ff. nauæ, caupo. l. quantæ. de pub. Alex. in l. r. C. de ededo. & cōmuniter isti sunt tallaces. Bal. in l. r. C. locati. & Angel. in l. r. in fi. furti aduersus nauas, caupones. vbi plus dicit, videmus paucos hospites diuites, sed si sint diuites, diuitias eorum non

durare: & ideo in eorū mendaciis non iustificat ecclesia, vt refert additio. ad Alex. in d.l.i. Facit cap. efficiens. & cap. quoniam. 88. dist. ibi, Caupones tui miscunt vinum cum aqua, & illorum pecunia in aquam reuertitur. Vide quæ scripsi in l. tabernæ. ff. de verb. signif.

Ladicte chose publique.

Ostquam interest reipublicæ, procurator regius ista prosequi debet, cum publica in regno tantum prosequatur. l. i. ff. de iustitia & iure. vbi scripsi.

Neglignce de noz officiers.

Negligncia in officiali regio in suo officio est valde punienda. l. diuus. ff. de officio præsidis.

Taux des viures.

V I D E textum in cap. i. de emptione & vendit. & ibi Antho. de Burgos.

Grand conseil.

L E G E S debent fieri cum consilio. l. humanum. C. de legib. l. non dubium. de repud.

Seneschaux, Baillifz.

D primarios iudices pertinet taxatio victualium, licet ad Præfectum vrbs. l. i. §. cura carnis. ff. de officio præfecti vrbs.

Feront serment.

Robatur in l. hac edictali. §. his ita. C. de secund. nup. Et non solum iudex, verum omnes qui ad hoc vocati sunt, iurare debent, infra eod. ord. §. Solenne vocat publicum, & eorum eis qui sunt ad taxandum primò bailliuus, vel seneschallus, aut præpositus recipiet iuramentum ab his viris ecclesiasticis, & demum maior & scabini, & alij ad hoc præfecti.

Et quant à la despence.

Vo hic proponuntur. Primum, vt hospes & aduena possit vel viuere ad hospitis arbitrium, vel petere debet carnes, vel alia sibi necessaria. Sed debet hospes petere ab aduena quid agere velit. Nam in alternatiuis electio est debitoris. l. 3. ff. de eo quod certo loco. Ideo hospes petere debet, vt præparet prandium, vel cœnam ad electionem aduena.

Ou mestier qu'elles soyent.

T sic auctoritate regia isti cognoscunt, per istum textum, ibi, *en auons à nosditz officiers donné et auons plain pour autorité & puissance special.* Et sic ab eis appellatur ad curiam supream in his casibus, quando merces & victualia taxantur.

A tous marchans drapiers.

Am emptores quàm venditores hic puniuntur, cum sint correlatiua. Et lex loquens in vno, habet locum in alio. l. i. C. de cupressis. libr. ii.

Fraude ou deception.

T sic in rebus mobilibus decepto competit actio per hanc constitutionem, licet lex 2. Cod. de rescindenda venditione, regulariter non habeat locum in rebus mobilibus, vt testatur Accurs. & doct. in d. l. 2. Sed ex æquitate hic subuenitur & ex hac constitutione, pro qua facit cap. primum de emptione & venditione.

Et pareillement defendons &c.

Requisita in hoc artic. primò, opus est vt iudex & is, ad quem spectat taxatio horum victualium in scriptis eam redigat taxationem, ne pereat. l. contrahitur. ff. de pignor. Secundò in formam authenticam, id est facientem fidem, & non per scripturam priuata, Tertio, quòd taxatio hæc fiat in suo territorio: quia extra statuere non potest. cap. vlt. de constitut. ibi, *en leur ressort.*

Quarto, quòd fiat taxatio iuxta constitutionem iam factam, vt videlicet, purpura ultra octo libras non vendatur, & optimus pannus niger sex libris, & alia, vt supra dictum fuit.

Quinto quòd nominati & signati sint in his taxationibus, ibi, *nommés & signés des mains &c.*

Sexto, quòd voce præconis postea publicetur, vt cunctis nota fiant. Dixi in l. vna, in vlt. notab. de senten. quæ pro eo quod interest &c.

Septimò, vt in locis consuetis publicetur, ibi, *par tous lieux accoustumez.*

O & auò

O & auò, vt affigatur in locis consueti.

Nonò, vt ista taxatio, siue exemplar mittatur per singulas ciuitates & oppida, ac burgos, vt quilibet eam videre possit, & secundum eam iudicare.

Decimò prohibet ne gratis aliqui in hospitio viuant, videlicet iudices, vel alij, sed hospitibus soluant.

Vndecimò, quia taxationes tempore variantur, vult vt singulis annis fiat taxatio in festo S. Martini. l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid. Scripsi in l. vna. C. de sententiis quæ pro eo quod interest.

Indignation.

Vid deuotent hæc verba, declarant doctores in l. vn. a. ff. si quis ius dicenti non obtemperet & ego scripsi in Praxi beneficiorum, in bulla nouæ prouif. in fine.

Rançoys par la grace de Dieu Roy de France, duc de Milan, & Seigneur de Genes: à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons que comme plusieurs plaintes, doleances & remonstrances nous ayent esté faites du taux excessif, que les hostelleries de nostre Royaume prennent & exigent indeuement sur les passants & repassants, logeats en leurs hostelleries: Et combien que de present (graces à nostre Seigneur) y ait abondance de tous viures en nostre Royaume, & soient à raisonnable pris & marché: Neantmoins iceux hostes ne prennent moins pour escot, & pour la fourniture des viures, qu'ilz deliurent ausdits passants, tant pour eux, que pour leurs cheuaux qu'ilz faisoient au temps qu'il y auoit chere & sterilité d'iceux, & si n'ont regard ne consideration au pris que les shairs, pain, vin, foin, & auoine se vendent aux marchez: Ains par cupidité & auarice desordonnée, au detrimet du salut de leurs ames, non gardants loyauté & iustice commutative & contre toute charité & honesteté mettent pris volontaire, excessif & defraisonnable esdites denrées, à la grand foule & detrimet de la chose publique. Et si exigent indeuement belles cheres d'iceux passants & repassants, lesquelles aucunement par aucuns se souloient donner par don gratuit: lequel don gratuit ont remis à le faire payer à tous par nécessité & contrainte. Nous par ces causes & autres à ce mouuants, pour obuier & mettre fin esdits abus, pour le soulagement de nos subiets, bien prouffit & utilité de la chose publique, auons par bonne & meure deliberatiõ fait & ordonné, faisons et ordonnos les ordonnances qui s'ensuyuent.

Premierement, auons enioint & enioignos à tous nos Preuostz, Seneschaux, Baillifz, Chastellains, Viguiers, Iuges & à tous nos autres iusticiers & officiers, ou à leurs lieutenants, & pareillement aux Iuges & officiers des princes de nostre sang, & de tous autres nos subiets ayant iustice & iurisdiction ordinaire, que chascun d'eux respectiuenement endroit soy, et en son pouuoir & iurisdiction ordinaire, avecq' cinq ou six des plus sçauants & apparens personages, & de bonne conscience, de leur dite iurisdiction ordinaire qu'ilz appelleront avecq' eux, ayent de trois mois en trois mois à taxer & mettre pris raisonnable à tous viures, comme à pain blanc, bis, & noir, vin à la pinte de toutes couleurs, soit du pays ou autre estrangier, qui se vendra sur le lieu, bœuf, mouton, veau à la liure ou à la grandeur de la piece, & selon l'endroit qu'elle sera: cheueaux, aigneaux, couchons, oyes, oysons, chapons, poules, poulliez, lieures, conins, perdrix, becasses, & autres volailles, qui comunement se vendent sur iceux lieux: lard, fromage & chandelle au poids à la demye once: foin, gerbées et paille à petits boitteaux & à poids: auoine à picotins: fagots & buches à nombre: huille, verdins, vinaigre, moustarde à mesure: sucre & toute autre espicerie à poids: Poissons fraiz ou sallez à poids ou mesure: œufs à nôbre, & beurre à poids, ortailles, leguns, &

autres choses requises & nécessaires ausdits passants & repassants. Et iureront lesdits iuges, & ceux qu'ilz appelleront avecq'eux, de bien & loyaument, selon leurs consciences taxer les choses susdites, selon le pris que communément se vendent aux marcheꝝ des lieux où se fera la taxe, si marché y ha, sinon des lieux plus prochains où y aura marché. Et en faisant ladite taxe, auront regard, que les hostes se puissent sauuer, & raisonnablement gagner: & que les passants & repassants et seiournants induement ne soyent greuez. Et pour faire lesdits pris, ne prendront aucune chose des hostes & tauerriers, sur peine d'estre priueꝝ de leurs offices.

Item, le taux qui ainsi par eux sera fait, sera redigé & mis par escrit, & collé en un posteau, qui sera affiche au deuant de l'eglise, ou en quelque autre lieu patent, ou les passants ou repassants, si bon leur semble, pourront auoir recours, pour scauoir le pris & taux de s'dites denrées.

Item, auons enioint & enioignons à tous & chascuns les hostes tenants hostelleries, tauerries ou cabarets en nostre Royaume, soit à loger gents de pied ou de cheval, passants ou seiournants en tēps de foyre ou autre, qu'ilz n'ayent à vèdre à ceux qui logeront en leurs maisons, les denrées susdites & autres outre le pris qui aura esté decerné par les iuges ordinaires, et ceux qui auront esté appelez avecq'eux: Et qu'ilz ayent à boisteler leur foin & paille au poids & grandeur, qui par iceux iuges sera ordonné: ayent à tenir en leur logis poids & mesures iustes et loyales, marquées par iceux iuges: esquelles lesdits passants et repassants et seiournants pourront auoir leurs recours, s'ilz sont en doubte du vray poids & mesure. Et ausdits passants, repassants & seiournants de quelque estat qu'ilz soyent, enioignons de payer audit pris, ce qu'ilz prendront desdits hostes, soit à poids, nombre ou mesure. Et de plus, plus, & de moins, moins: le tout sur peine d'amande arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons audits hostes de ne prendre pour attache de cheval, que troys deniers Tournois pour iour, qui est un denier pour desinée, & deux deniers pour souppée: Et pour lit et paire de linceux ou draps blancs, soyent un ou plusieurs couchants, cinq deniers Tournois: Et pour nappe, troys deniers Tournois: et chascune seruiette, un denier Tournois. Toutesfoys permettons ausdits iuges ordinaires, avecq' ceux qui par eux seront appelez, selon la qualité des lieux où lesdites hostelleries seront, haulcer ou baisser le taux de s'dits draps ou linceux, nappes & seruiettes. Et ausdits hostes auons defendu & defendons de ne prendre aucune chose pour belle chere: & à iceux passants, & repassants ou seiournants de n'en payer aucune chose, sur peine d'amande arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons aux Seneschaux, Baillifz, Preuosts & autres ressortissants sans moyen en noz, cours de Parlement, que chascun endroit soy s'informe souuēt, si iceux iuges ordinaires ressortissants en leurs pouuoirs & iurisdicions, gardent et obseruent l'oyaumēt nosdites ordonnāces: et procederōt contre ceux qui ne les garderont par suspensions de leurs offices & amendes arbitraires.

Item enioignons et commettons à noz, amez & feaux conseillers, les presidēs de nosdites cours de Parlement, maistres des requestes de nostre hostel, conseillers en nostre grand conseil, & de nosdites cours, qui en allant & venant par pays, s'informent es lieux où ilz passeront, de ceux qui ne garderont noz presentes or-

donnan

donnāces, & des infracteurs d'icelles: & nous enuoyent les informations qui par eux en seront faites pour pourueoir, ainsi que verront estre à faire par raison.

Item, & au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques, & de noz, gardes, & autres suyuants nostre cour. Nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes à noz, amez & feaux conseillers les maistres des requestes ordinaires, & preuost de nostre hostel, & à chascun d'eux endroit soy, qu'es lieux où nous passerons & serons, ilz appellēt avecq' eux les officiers & Gouverneurs desdits lieux & villes, où nous passerons & serons residence, pour faire un taux & ordonnances des choses dessusdites, selon que à leur office & autorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou en partie le taux & police, que desia par nosdits baillifz & autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ilz trouueront estre le plus raisonnable & prouffitabile, pour la commune utilité de chascun.

Si donnons en mandement par ces presentes à noz, amez, & feaux, les Preuostz, Seneschaux, Baillifz, Iuges, & autres noz officiers & iusticiers, & à un chascun d'eux, si comme a luy appartient, que nosdites presentes ordonnances ilz facent lire & publier en leurs iurisdicions & auditoire, & icelles enregistrer. Et au surplus les gardent, obseruent & entretiennent, & facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement, sans enfreindre de point en point, selon leur forme & teneur. Et pource que de ces presentes on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, ou de l'extract de l'un ou de plusieurs articles d'icelles, fait souz seel Royal, ou par l'un des greffiers de noz, preuostez, bailliages & seneschauccées, deuement collationé, foy soit adiousteé, comme à ce present original. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donnē à Bloys, le 21. iour de Novembre, l'an de grace mil cinq cents dixneuf. Et de nostre regne, le cinquiesme. Ainsi signé, Par le Roy. Les sires d'Orual & de Bonniuet admiral, de la Palisse, et de Chastillon. mareschaux de France, & autres presents. Robertet. Seellē à double queue, & en cire iaulne.

Leues et publiées en iugement en l'auditoire ciuil au chastellet de Paris, es presences des aduocat & procureur du Roy, & des conseillers d'iceluy, practiciēs & autres assistants au dit chastellet: le samedi dixiesme iour de Decembre, l'an mil cinq cents dixneuf. Signé, Jean Corbie. Et cedit iour publiées par les quarrefours de la ville de Paris, & enioint les obseruer et garder. Par Uauzi le nourricier, crieur iurē audit chastellet, appellē avecq' luy Lionnet Gautier, trompette.

QUE LES HOSTELLERS ET TAVERNIERS ne donneront que bœuf & mouton à leurs hostes, & des viuandiers.

RANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut. Comme nous auons fait par cy deuant plusieurs ordonnances sur le fait des viures & taux des hostelliers de nostre Royaume, pour le bien & prouffit de noz subiets, & des passants & repassants en iceluy, lesquelles par negligence de noz officiers ont esté tresmal gardées & obseruées, en sorte que les despens de ceux qui voyagent, sont si grands & excessifz, qu'à peine plusieurs les peuvent souppor-

ter, & en laissent leurs affaires necessaires: à quoy de tout nostre pouuoir voulons obuier. Et pour ce faire, voulons & ordonnons, que derechef nosdites ordonnances soient publiées es lieux mentionnez en icelles. Et enioignons aux iuges, esquelz elles s'adressent sur peine d'amende arbitraire, de les faire garder & entretenir en ce qu'elles ne contremettent au contenu es presentes, dont la teneur s'ensuyt. C'est à sçauoir, que gents tenants hostelleries, cabaretz, & tauernes ne bailleront à leurs hostes que bœuf, mouton, lard, bouillon, œufz, beurre, huille, fromage, merluz, harens, carpe & brochet. Et feront les iuges des lieux, où seront lesdites hostelleries & cabaretz, la taxe de ce que chascun hoste payera par repas, ayant regard à la valeur du pain et vin du pays, s'il y en ha, ou en defaut de ce, du plus prochain: boys, chandelle & autres choses dessusdites, en arbitrant par lesdits iuges, ce qui sera baillé ausdits hostes à chascun repas, ayant regard à ladite taxe: Sur lequel taux la bonne chere & le coucher seront comprins: mais si lesdits passants & repassants veulent auoir autre chose, que ce que dit est, le pourrôt acheter au marché. Et quant à ceux, qui aurôt cheuaux, nous voulôs & ordonôs, que pour l'attache de la disnée, payeront un denier: & pour celle de la soupée, deux deniers, en ce comprins la lictiere, qu'ilz trouueront en l'estable: & s'ilz veulent mettre de la paille fresche, sera à leur despens. Et quant au demourant, le foin dudit hostellier, & aussi la paille, seront bottelez: & sera ordonné par le iuge, combien de liures deura peser le boitteau, qui sera taxé par lesdits iuges, & la mesure d'auoine aussi: Lesquelz passants et repassants en prendront ce que bõ leur semblera, & payeront ce qu'ilz prendront, & non d'auantage. Et si changerôt lesdites taxes de temps à temps, selon que lesdits viures, tant de personnes que de cheuaux, haucerôt ou diminuerôt. Et ce par le Iuge d'iceluy lieu, appellés avecq' luy quatre bons personnages à ce experts & congnoissants. Et sera chascun hostellier tenu auoir à la porte de son logis un tableau, auquel serôt escrits les pris et taux, & autres choses dessusdites, qui sera signé dudit Iuge, ou de son greffier: autrement ne luy sera payé aucune chose par lesdits passants & repassants. D'autre part nous auons aussi esté deuement informé & aduertiz, que les viuandiers suyuant nostre cour, achepent les viures que les gents du pays veulent porter au marché, au lieu où est nostre cour, lesquelz ilz reuendent trop plus cherement qu'ilz ne les ont acheptez au grand preiudice de ceux qui sont en nostre suytte: A ceste cause pour y obuier, nous auons prohibé & defendu, prohibons & defendons ausdits viuandiers ne vendre par cy apres directement ou indirectement que chair de bœuf, mouton, veau & pourceau: Et ce pour la premiere fois, sur peine de confiscation de ce qu'ilz exposeront ex vente & pour la secõde fois, outre ce que dessus, de l'amende de vingt liures Tournois: & pour la tierce, d'estre banniz de nostre cour. Et s'ilz controuuent quelque voye ou moyen pour frauder nostre presente ordonnance, nous voulons qu'ilz soyent banniz de nostredite cour & suytte. Et quant au poisson, foin, paille & auoine, leur auons defendu & defendons, sur les peines que dessus, d'aller au deuant de ceux qui portent le poisson au marché pour l'achepier & reuendre à la suytte d'icelle nostredite cour. Et voulôs que directement ou indirectement ceux qui apportent viures au marché du lieu où nous serons, ne soyent empeschez de les porter. Toutesfoys quant aux prohibitions, que les viuandiers ne vendent que de bœuf, mouton & pourceau, nous n'entendons y

tendons y cõprendre les pouruoieurs de nostre maison, de nostre treschere & tresamee compaigne la Roïne, & de noz treschers & tresamez enfants, des princes, prelates et autres gros seigneurs suyuant nostre cour, ausquelz ils en pourront vendre et non à autres. Si n'est que quelque pouruoieur des dessusdits n'auoit ce qui est necessaire pour la maison qu'il pouruoie & en pourra prendre d'un pouruoieur, qui volontairement luy en voudra bailler. Et le tout sans fraude, sur peine de bannissement de nostredite cour & suytte.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes à tous noz baillifz, seneschaux, preuots & à tous autres iusticiers, officiers, ou à leurs lieutenants et chascun d'eux, si comme à luy appartiendra, que cesdites presentes ilz facent lire, publier & enregistrer en leurs cours, iurisdicions & auditorres, & par tous autres lieux & endroits accoustumez faire cris & publications: afin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent et entretiennent, facent garder, obseruer & entretenir inuolablement de point en point, selon leur forme & teneur, sans les enfreindre ny cõtreuenir en aucune maniere: en faisant desdits infracteurs la punition telle qu'il appartiendra. Et pource que de cesdites presentes lon aurôt a besongner en plusieurs et diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, soy soit adioustee, comme à ce present original, auquel en resmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donne a Chasteaubriant, le premier iour de Iuin, l'an de grace mil cinq cents trentie deux, Et de nostre regne, le dixhuitieme. Ainsi signé: Par le Roy en son conseil. Bayard. Et seellé en double queue de cire iaune.

C Aufam huius cõstitutionis faciendę dederunt thesaurarij Regij, qui liberales in hospitibus pecunias Regis erant, & postea in ratione reddenda negligentes: ob id furcis multi traditi sunt, sicut famosi latrones. l. capitalium. §. fin. ff. de pœn.

Sera baillé.

N Oc fieri potest, vt docet glof. in §. post natale. & ibi doctores de pace tenend. Quia non debent vendi aduenis alimenta carius quàm indigenis. c. i. de emptione & vendit.

ORDONNANCE DV ROY FRANCOYS,

que les hostes ne logeront gents incongneuz ny estrangiers, sans en aduertir les Iuges, & officiers des lieux.

FRANCOYS par la grace, de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons, comme pour obuier à plusieurs assemblées illicites, qui se font iournellement en nostre Royaume, & menées & practiques, qui s'en pourroyent ensuyuir sans nostre sceu & aduen, au grand preiudice de nous, nostredit Royaume, pays & seigneuries de nostre obeysance, & pour autres bons & grandes considerations nous mouuants, Nous auons voulu, ordonné & declaire, voulons, declairons, ordonnons, & nous plaist, en ensuyuant les anciennes ordonnances de noz predecesseurs, que tous & chascuns les hostes & autres nosdits subiets, & mesmes des limites & frontieres d'iceluy nostre Royaume, ne logeront aucuns personnages estrangiers passants pays, non cogneuz, & sans aduen, forestiz, banniz & chassez d'iceluy Royaume, ou sur lesquelz autrement y pourroit auoir aucune suspicion de malfait: & si aucuns de ceste qualite se sont presente à eux, afin de loger en leurs maisons publiques ou priuées, ilz nous en aduertiront

ou noz

ou noz lieutenants generaux, gouverneurs & officiers des lieux où lesdits person-
nages passeront & repasseront: & ce sur peine de confiscation des biens des hostes,
& autres qui les auront logez ou recollez: Et des personnes qui en auront eu no-
tice & congnoissance, & ne le seront venues declarer à nous ou à nosdits lieute-
nants, gouverneurs ou officiers, voulons & entendons, que le tiers des confiscations
qui s'ensuyront de ce, soyent appliqués à celuy ou ceux, soyent seruiteurs ou au-
tres, qui denonceront & descouriront telles assemblées, passages & entreprises:
& icelle tierce partie leur estre adiugée, sans autre declaration, ny don de nous.

Si donnons en mandement par cesdites presentes, à nosz amez & feaux les
gents de nosz cours de parlement, au preuost de nostre hostel, au preuost de Paris,
& à tous noz baillifz & seneschaux, & autres iusticiers & officiers et à chascun
d'eux chascun en son regard, & si comme à luy appartiendra, que nosz presents
vouloir, ordonnances & declarations leurz, publiez & enregistrez en leurs cours
& iurisdicions, auquel nous enioignons ainsi le faire, ilz les fassent d'avantaige
lire et publier à son de trompe, en & par toutes les principales villes de leurs sie-
ges, iurisdicions & autres lieux accoustumez à faire cris & publications en icel-
les, à ce qu'ilz n'en puissent pretendre cause d'ignorance: & icelles au surplus ob-
servent, gardent et entretiennent, et fassent observer, garder & entretenir de point
en point, selon leur forme et teneur, procedans chascun en son regard al'encontre
des infracteurs & delinquans par declaration & execution des peines dessusdi-
tes, ainsi qu'il appartiendra: Car ainsi nous plaist il estre fait. Et pource que de ces
presentes lon pourra avoir à faire en plusieurs et divers lieux, nous voulons qu'au
vidimus d'icelles, fait souz seel Royal, ou souz le seing, de l'un de nosz amez et
feaux notaires & secretares, foy soit adioustée, comme à ce present original: au-
quel en tesmoing de ce, nous avons fait mettre nostre seel. Donnè à Chastillon sur
Loing, le neufiesme iour de May, l'an de grace mil cinq cents trenteneuf: Et de
nostre regne, le vingtcinquiesme. Sic signatum supra plicam:

Par le Roy. Bayard.

*Lecta, publicata & registrata audito procuratore generali Regis id requiren-
te, Parisius, in parlamento, decimanona die Maij, anno domini millesimo quin-
gentesimo tricesimonono. Sic signatum: Malon.*

QUE LES HOSTELLERS N'EXIGERONT
plus grand somme de deniers, qu'il est cy contenu, pour iournee, disnee
& soupee de leurs hostes passans & repassans, sur pei-
nes icy contenues.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous
ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Côme cy devant apres
plusieurs grandes plaintes et doleances, qui nous auroyent esté fai-
tes du pris volontaire, excessif & intolerable, que les hostellers de
cestuy nostre Royaume faisoient payer à leurs hostes allans, ve-
nans, passans & repassans par nostredit Royaume, envisions fait certaines or-
donnances, & paricelles mis taux & pris raisonnable aux viures, que lesdits ho-
stellers auroyent à bailler à leursdits hostes, affin d'obvier par ce moyen aux exa-
ctions, pilleries & rançonnements qu'ilz faisoient.

Lesquelles

Lesquelles ordonnances ont esté levies & publiées, par tous les baillages et iur-
isdicions de nostredit Royaume, & tellement que lesdits hostellers n'en ont peu
pretendre cause d'ignorance: ce nonobstant & encores quelque fertilité & abon-
dance de biens, qu'il ait pleu à Dieu nostre createur nous donner en nostredit
Royaume, n'ont iceux hostellers diminué leur pris, mais au contraire, ainsi
que sommes aduertiz, continuent de plus en plus leursdites exactions & rançon-
nements: tellement que tant par la negligence des Iuges, ausquelz nous avons
par plusieurs fois mandé faire entretenir icelles ordonnances, que par la negli-
gence des hostellers, elles n'ont aucunement esté gardées ny observées: dont nosz
subiets & autres passans & repassans par nostredit Royaume, se trouvent cha-
scun iour grandement & excessivement foulez: & en sont venues & viennent
ordinairement iusques à nous plusieurs plaintes: lesquelles ont esté mises en delibe-
ration en nostre privé conseil.

Par l'aduis & deliberation duquel avons, pour pourveoir aux choses dessus-
dites, & affin de faire cesser lesdites exactions, pilleries, & rançonnements des-
dits hostellers, ordonné & ordonnons que d'oresnavant tous hostellers de cestuy
nostre Royaume, n'auront & ne prendront pour homme & cheual, que la somme
de dix solz Tournois pour iour & nuit, (sçavoir est, troys solz six deniers pour dis-
née, & six solz six deniers Tournois, pour soupee & couchee.

En leur defendant tresexpressément, & ce sur peine de punition corporelle, &
de grosses amendes arbitraires, de prendre n'exiger autre chose de leursdits hostes,
lesquelz en ce faisant ilz seront tenuz de nourrir & fournir de tous viures, tant
pour eux que pour leurs cheuaux, boys, chandelle, & giste, ainsi qu'ilz ont accou-
stumé, en maniere qu'ilz s'en puissent & doivent contenter raisonnablement. Sauf
toutesfoys à augmenter ou diminuer par nous le pris de ladite ordonnance, selon
que le temps le requerra.

Et pour la premiere plainte veritable, qui se fera contre lesdits hostellers, ilz
seront incontinent constituez prisonniers, & tenuz en prison fermée & estroite,
par le temps de troys iours continuelz & consecutifs. Et apres lesquelz ilz seront
eslargiz, en nous payant toutesfoys preallablement vingt solz Paris d'amende.

Et pour la seconde fois, seront tenuz prisonniers, comme dessus, par le temps
de huit iours, & payeront quarante solz Paris d'amende.

Et pour la troiesme, seront condamnèz d'estre fustigèz, ou d'autre peine cor-
porelle, selon la qualité des personnes, à la discretion de iustice, & en cent solz Pa-
ris d'amende.

Desquelles amendes nous en donnons la moytié aux reuelateurs et denoncia-
teurs qui les denonceront iustement, & sans fraude: pource que s'il y estoit trouué
fraude ou malice, ilz seront punis de semblables peines comme les accusez &
denoncés, si les denonciateurs n'eussent esté trouvez veritables.

Et commandons & enioignons tresexpressément à tous noz iusticiers & offi-
ciers, & tous autres des iustices inferieures de nostredit Royaume, qu'ilz ayent
à faire garder, observer & entretenir estroitement, & sans enfreindre, le conte-
nu en cesdites presentes.

Et qu'incontinent & à la premiere denonciation & semonce, qui en sera
faicte

faicte par le rapport du denonciateur, avecq' un tesmoing, & sans autre forme d'information & de procez, ilz ayent promptement à faire les punitions telles que dessus: que nous voulons sortir leur effet nonobstant oppositions ou appellations quelz conques, & sans preiudice d'icelles.

Et où nosdits officiers & autres des iustices inferieures de nostredit Royaume seroyent refusants ou delayants d'ainsi le faire, nous voulons et permetons à toutes personnes de les en accuser pardenant leurs superieurs, lesquelz tantost leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce soit exemple à tous autres: et que desdites amendes pecuniaires, les denonciateurs en ayent aussi la moitié comme dessus.

Et pour autant qu'aucuns desdits hostelliers pourroyent à l'occasion & en contempt de nostre presente ordonnance, abandonner & delaisser leurs hostelleries, ou les faire fermer, sans y vouloir dorenavant recevoir les hostes: nous leur avons defendu & defendons tresestroitement & sur peine de confiscation de corps & de biens, qu'ilz n'ayent à icelles delaisser & abandonner, mais à les tenir garnies de ce qui y sera necessaire, suyuant ceste presente ordonnance, & y recevoir et recueillir lesdits hostes, ainsi qu'ilz ont accoustumé.

Et là où aucuns d'eux les voudroyent delaisser, & que ce fust pour cause & occasion iuste & legitime, seront tenuz un an deuant en aduertir nos officiers des lieux pour entendre lesdites causes: Et s'ilz les congnoissent raisonnables, leur permettre de ainsi le faire: à quoy nous enioignons à nosdits officiers auoir l'œil & regard: & ce sur peine de priuation de leurs offices.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à tous nos baillifz, seneschaux preuosts, iuges & autres nos iusticiers & officiers: et commandons aussi à tous autres officiers & iusticiers, ou à leurs lieutenans, & à chascun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que ceste presente nostre ordonnance ilz facent lire, crier & publier par tous les lieux et endroits de leurs iurisdicions, accoustuméz à faire cris & publications: à ce qu'aucun n'en pretende cause d'ignorance, & icelle entretenir, enregistrer, garder & observer de point en point, selon sa forme & teneur. Car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous avons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donne à Saint Pris, le dixseptiesme iour d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents quarante. Et de nostre regne, le vingt-sixiesme. Ainsi signé sur le reply: Par le Roy en son conseil. Bochetel. Et seellé souz double queue du grand seau de cire iaune.

EDICT DV ROY NOSTRE SIRE SVR

les viures que les hostelliers, tauerniers & cabaretiers vendront aux passants & repassants.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme cy deuant nous ayons fait certaines ordonances gradement utiles et equitables pour pourueoir et donner ordre à l'excessif & intolerable taux et pris volontaire que les hostelliers de cestuy nostre Royaume prennent, & exigent sur les passants et repassants logez en leur hostelleries: lesquelles ordonances diuersifiées en aucuns pointz & endroitz, selon les occurence & disposition du tēps: nous auons fait lire

faict lire & publier où besoin estoit, estimans que par la crainte d'encourir es grosses peines indites par icelles, & aussi par la reuerence & obeissance deuë à nos commandemens & ordonnances, elles seroient inuiolablement obseruees & entretenues: Mais tout au contraire elles ont esté peu à peu mesprisees, & par succession de temps sont demourees finalement sans aucune obseruation, tant par l'auarice & fraudes commises par les hostelliers, que par la negligence de nos officiers des lieux. Car encores qu'il soyent aduenues quelques occasions, tant pour les guerres passees, que pour l'infertilité d'aucunes annees, de faire r'encherir les viures, toutesfois cela a esté faict sans aucune moderation ou equité à la seule volonté & discretion desdits hostelliers: Lesquelz, quelque abondance de viures qu'il y ait à present, ne laissent point pour cela de prendre & exiger pour escot & fourniture des viures qu'ilz deliurent ausdits passans & repassans, tant pour personnes que pour cheuaux, comme ilz faisoient au temps de cherté & sterilité, n'ayans aucun esgard ou consideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, auoyne, & autres denrees se vendent aux marche: ains contre le deuoir de charité, loyauté, & honnesteté, exigent & extorquent tout ce, qu'ilz peuuent sans aucune loy ou equité.

Et d'autant que de present tous les fructs & biens de la terre plus necessaires pour la vie de l'homme sont recueillis & serrez, au moyen dequoy lon peut aisement congnoistre la fertilité & abondance de l'annee, & selon l'apparence qui s'y trouue, est beaucoup plus facile, qu'en nulle autre saison, de pourueoir à la moderation & reduction du taux & pris desdits viures, & faire cesser lesdits abus, exactions, & rençonnemens publics au bien & soulagement de nos subiects, chose tresnecessaire pour obuier à la foule & pillerie, qu'en cela portent les passans & repassans.

Nous pour ces causes & pour autres bonnes, iustes & raisonnables considerations à ce nous mouuans, apres auoir faict diligemment reueoir toutes lesdites ordonances faictes, tant de nostre regne, qu'au parauant sur ce, qui touche & concerne le faict desdits hostelliers & denrees par eux vendues: auons par ces presentes de nos certaine science, pleine puissance & auctorité Royal statué, & ordonné, statuons & ordonnons, voulons, & nous plaist par loy, statut & ordonnance perpetuelz & irrevocables.

Que tous & chacuns les Baillifz, Seneschaux, Preuostz, Chastellains, Viguiers, Iuges, & autres nos iusticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & pareillement les Iuges & officiers des Seigneurs ayans iustice & iurisdiction ordinaire, appelez, avecq' eux chacun en leur destroit & iurisdiction cinq ou six des plus notables, & plus apparens personages de loyauté & experience, aimans leur honneur & conscience, taxeront de trois mois en trois mois: Et mettront pris raisonnable à tous viures.

Comme au pain blanc, bis, & noir, à tant d'onces.

Vin, à la pinte de toutes couleurs, soit du creu du pays, ou d'ailleurs, qui se vendra sur le lieu.

Bœuf, mouton, & veau, pourceau frais à la liure, ou à la grandeur de la piece & selon l'endroit qu'elle sera.

Cheureaux, aigneaux, couchos, oyes, oysons, chappos, poules, pouletz & pigeos.

Lard, formaige, & chandelles au poids.

Foin, gerbees, & paille, à petis boiteaux, & à poidz.

Aueme, à picotins.

Fagotz, & busches à nombre.

Huile, verdus, vinaigre, & moutarde, à mesure.

Succe, & toute autre espicerie, à poids.

Poissons fraiz, & salez, à pieces, & par mesure.

Oeufz, à nombre.

Beurre, à poids.

Hortolaiges, legumaiges, & autres choses requises & necessaires aux passans & repassans par lesdictes hostelleries.

Lesquelz poidz, & mesures marquez, de la marque publique, des lieux pour obuier à tous abus.

Et iureront solennellement lesdicts Iuges, & ceux qu'ils appelleront avecques eux, de bien & loyaument en leurs consciences taxer les choses de susdictes, au pris que communement ilz se vendent aux marchez des lieux, où se fera ladicte taxe, si marché y a: sinon des lieux plus prochains, où il y aura marché. Ayans aussi esgard à l'abondance ou rarité desdicts viures & denrees, qui sera pour lors au pays: de sorte, que les hostes se puissent sauuer, & honnestement & raisonnablement gagner. Et aussi que les passans, repassans & seiournans soient induelement foulez & greuez.

Et ne prendront lesdicts Iuges pour faire lesdicts taux, & pris, aucune chose des hostelliers, cabaretiers, & tauerniers, sous peine d'estre priuez de leurs offices.

Lequel taux qui ainsi sera par eux fait, ils mettront & redigeront par escrit. Et sera chascun hostellier tenu en prendre un double, deuement collationné & signé du Iuge, ou de son greffier: pour iceluy mettre & apposer en un tableau à la porte de son logis: autrement ne luy sera payé aucune chose par lesdicts passans & repassans.

En defendant tresexpressément par cesdictes presentes, à tous & chacuns desdicts hostelliers, tauerniers, & cabaretiers de nostre Royaume, logeans & receuans en leurs maisons & logis gens de cheual ou de pied: passans & seiournans en quelque temps que ce soit, qu'ils n'ayent à vendre les denrees dessus declarees, & specifiees, & autres necessaires pour personnes & cheuaux, outre le taux & pris, qui y aura esté mis & decerné par lesdicts Iuges ordinaires, & ceux qu'ils auront appellez avecques eux.

Et qu'au demourant ils ayent à boteler leur foin & paille au poids & grandeur qui leur sera ordonné par iceux Iuges, tenans en leurs maisons poids & mesures iustes & loyales marquez, par iceux Iuges de ladicte marque publique, ou autre qu'ils aduiseront, à fin que lesdicts passans, repassans & seiournans y puissent auoir leur recours, s'ils sont en doute du vray poids & mesures.

Ausquels passans, repassans & seiournans nous enioignons pareillement par cesdictes presentes, de payer à celuy taux & pris, ce qu'ils prendront desdicts hostelliers, tauerniers, & cabaretiers: soit à pris, nombre, ou mesure, & de plus, plus: & de moins, moins.

Et au regard de la fourniture, & des draps, & linceulx, nappes, & seruiettes: aussi de l'attache des cheuaux, tant pour disnee, que pour soupee: Nous defendons

sendons tresexpressément à iceux hostelliers de n'en prendre, fors que ce qu'ilz en doyent auoir & prendre par nostre ordonnance faite à Bloys le vingtunziesme iour de Novembre, mil cinq cens dixneuf: confirmee par autre nostre ordonnance faite à Chasteaubruiant, le premier iour de Iuin, mil cinq cens trentedeux: qui est pour lietz & paire de linceux ou draps blancs, soyent un ou plusieurs couchans, cinq deniers tournois: & pour nappe, trois deniers tournois: & pour chascune seruiette, un denier.

Sauf ausdicts Iuges ordinaires, avecq' ceux qui par eux seront appellez de haucer ou baisser ledict taux, selon la qualité des lieux, où seront lesdictes hostelleries: ainsi qu'ils verront estre à faire.

Et quant à l'attache du cheual, lesdicts hostelliers auront un denier pour disnee, & deux deniers tournois pour soupee, suyuant nosdictes ordonnances: sans ce qu'ils puissent prendre ou exiger aucune chose pour la belle chere, ainsi qu'ilz ont fait par cy deuant. Ce que tresexpressément nous leur defendons, & à iceux passans, repassans, & seiournans de n'en payer aucune chose.

Et d'autant qu'entre lesdicts passans & hostelliers se pourroient souuent mouuoir debat, questions & differens, soit pource que lesdicts passans ne voudroyent payer selon ledict taux, ou que lesdicts hostelliers voudroient prendre & exiger d'auanzige par cōtrainctes & extorsions: Nous voulons que par lesdicts Iuges ordinaires aux plaintes & doleances, qui leur seront sur ce faictes, respectiuellement par les uns ou par les autres, il soit administré aux parties prompt & sommaire expedition de iustice, sans forme ne figure de proces, la seule verité du faict regardée & congneue.

Et que lesdicts passans & repassans pour la preuue & iustification des contraintes, exactions, & extorsions, qui leur seront faictes par lesdicts hostelliers, puissent produire à tesmoing ceux mesmes de leur famille, en defaut d'autres tesmoings pour y auoir tel esgard, que de raison.

Et seront tenus lesdicts Iuges garder de point en point, quant à la punition & correction d'iceux hostelliers, tauerniers, & cabaretiers delinquans & contreuuenans à nosdictes ordonnances, & defences telles que dessus, les mesmes peines & amendes pecuniairies & corporelles, que nous auons indites par nostre ordonnance, faite à saint Pris, le dixseptiesme iour d'Octobre, mil cinq cens quarante.

C'est assauoir que pour la premiere fois qu'ils seront trouuez auoir delinqué & contreuenu, ilz seront constituez prisonniers, & tenus en prison fermee & estroite par le temps de trois iours continuelz & consecutifz, apres lesquels ils seront eslargis, en nous payât toutesfois prealablement vingt sols Paris d'amende.

Et pour la seconde fois, seront ienus prisonniers, comme dessus par le temps de huit iours, & payeront quarante solz Paris d'amende.

Et pour la troiesme fois, seront condamméz à estre fustigez, ou en autre peine corporelle, selon la qualité des personnes à la discretion de iustice, & en cent solz Paris d'amende.

La moytie desquelles amendes nous voulons appartenir, & estre baillee & distribuee aux reuelateurs & denonciateurs (sans fraude ou malice) de leurs fautes, delits, & contrauentions, selon & ainsi que le contient nostre dicte ordonnance.

Media pars
multe par
ti denun-
cianti appli-
catur.

Et qu' au cas que noz Iuges & officiers, & autres des iustices inferieurs de nostredit Royaume seroient refusans, dilayans, ou negligens de faire & exercer ce qu'il leur est mandé & enioint, tant par icelle nostre ordonnance, que par la presente, il soit permis à toutes personnes (& auxquelles desapresent nous permettons) les en accuser par deuant leurs superieurs: lesquelz sur ce leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce puisse estre exemple à tous autres.

Dont & desquelles amendes lesdicts accusateurs & denöciateurs (sans fraude) auront, comme dit est cy dessus, la moitié.

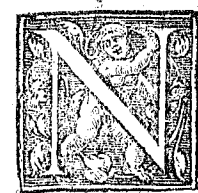
En enioignant par cesdictes presentes ausdits Baillifz, Seneschaux, Prouostz, & autres noz Iuges ressortissans sans moyen en noz cours de Parlement que chacun endroict soy, aye à s'informer le plussouuent qu'ils pourront, si lesdicts Iuges ordinaires ressortissans par deuant eux, gardent & obseruent loyaument nosdictes ordonnances. Et contre ceux qu'ils trouueront y auoir fait faute, procedent par suspension de leurs offices, amendes arbitraires, & autrement, ainsi que le porte nostredite ordonnance de saint Pris.

Et à fin de ne rien omettre pour l'observation inuiolable de nosdictes ordonnances, Nous comettons & enioignons à noz amez, & feaux les Presidens de nosdites cours de Parlement: maistres des requestes de nostre hostel: Conseilliers de nostre grand conseil & esdites cours, & consequemment à tous noz autres officiers qu'en allant & venant par pays ils s'informent bien & deuement par les lieux où ils passeront des hostelliers, tauerniers, & cabaretiers, qui n'observeront nosdites ordonnances ou icelles mespriseront.

Et les informations que sur ce ils auront faittes nous enuoyent incontinent feablement closes & seellees es mains de nostre trescher & feal Chancelier. Pour icelles veües en estre ordonné & pourueu, ainsi qu'il appartiendra, & verrons estre à faire pour l'execution de noz vouloir & intention.

Si donnois en mandement par ces mesmes presentes à tous noz Baillifz, Seneschaux, Prouostz, Iuges, & autres noz iusticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans & à chacun d'eux, si come à luy appartiendra, que cesdictes presentes ils facent lire, publier, & enregistrer en leurs cours, iurisdiccions & auditoires: & par tous autres lieux & endroits accoustumez à faire cris & publications, à fin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent, & entretiennent, facent garder, obseruer, & entretenir inuiolablement de point en point, selon leur forme & teneur sans les enfreindre, ne souffrir y contreuenir en aucune maniere: En faisant desdicts infracteurs la punition telle qu'il appartiendra.

Et pource que de cesdites presentes lon pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux: Nous voulons qu' au vidimus d'icelles fait souz seel Royal soy soit aiouste, comme au present original. Auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Folembrey le vingt sixiesme iour de Novembre l'an de grace mil cinq cens quarante six. Et de nostre regne le trentedeuxiesme. Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. De l'Aubespine. Et seellé du grand seel sur double queue de cire iaune.

NOZ amez, & feaux: Nous vous enuoyös l'ordonnance que nous auons presentement faitte, pour pourueoir & donner ordre à l'excessif pris & taux voulontaires que les Hostelliers, Tauerniers, & Cabaretiers prennent, & exigent des passans, allans, & seiournans, à fin que telles indeües exactiös, pilleries, & larrecins publiques cessent & n'aiēt plus de lieu. Attendu mesmement qu'il a pleu à Dieu nous donner avec la paix vne bonne & fertile annee abondante en tous biens. Parquoy nous vous mandons, commandons, & trespreseroitement enioignons entretenir, & faire entretenir, garder, & obseruer inuiolablement le contenu en nostredite ordonnance, sans aller, ne souffrir aller, ne venir directement, ou indirectement au contraire en quelque maniere que ce soit, souz les peines indites par icelle respectiuement, tant ausdits Hostelliers, Tauerniers, & Cabaretiers, que à noz Iuges & officiers qui seront negligens de satisfaire à leur deuoir en cest endroict. En sorte qu'il n'aduenienne ce qui est aduenü des precedentes ordonnances cy deuant faittes, & reiterees sur ce mesme fait, lesquelles par la faute & negligence de nosdicts Iuges & officiers, qui deuoient auoir l'œil à l'observation, sont demourees nulles, & sans effet à nostre tresgrand regret & desplaisir. Chose que vous reduirez en vostre memoire, à fin que à ceste cy il ne s'y face ne commette vn tel erreur. Autrement nous en ferons faire telle demöstration & punition, que tous autres pour l'aduenir y prendront exemple. Donné à Folembrey, le vingt sixiesme iour de Novembre, l'an mil cinq cens quarante six. Ainsi signé, François. Et au dessous, De L'aubespine. Et dessus lesdictes misiuës estoit escrit:

A noz amez, & feaux les Prouost de Paris, ou son Lieutenant, noz aduocat & procureur en ladicte Prouosté.

Le iedy neufiesme de Decembre, iour de Police, audict an mille cinq cens quarante six, les susdictes lettres patentes en forme d'Edict, & misiuës ont esté leües & publiees en iugement & auditoire du Chastellet de Paris, seant monseigneur le Lieutenant ciuil, qui (les aduocat, & procureur du Roy en la Prouosté de Paris ce requerans) a ordonné es presences de plusieurs conseilliers, & aduocats audict siege, icelles estre registrees es registres de ladicte police. Et en outre publiees avecques le taux & pris, qui s'en fera à cry publicq' & son de trompe, par les carrefours de la ville & fauxbourgs de Paris, & par les preuostez & chastellenies estant en & au ressort de ladicte preuosté de Paris.

DE MAGISTRIS ARTIFICIORUM, ET MONOPOLIIS PROHIBITIS.

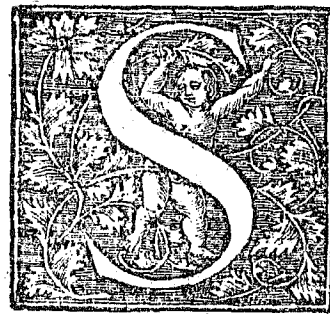
Des Maîtres des mestiers, & des monopoles prohibez.

Françoys, des publies 1539.

Et pour passer les Maîtres des mestiers, ne seront aucunes disnees, banquetz, ne conuis, ny autres despences quelsconques, encores qu'on les voulsist faire volontairement, sur peine de cent solz Paris d'amande, à prendre sur chacun, qui auroit assisté audict disner & banquetz.

GLOSSA VNICA.

Pœna fisco applicatur, & quare.

TATVIT REX vilitatis publicæ causa, ne artifices in approbatione artificij, & tyrocinij, cum magistri fieri volunt, aliquod parent conuiuium, prandium, aut cœnam aliis magistris artis, sub pœna centum solidorum applicandorum fisco, quamuis tex. hoc non dicat: sed quia fiscum læsit, qui contra eius prohibitionem fecit. & quia in hoc maximè excedebant operarij & opifices solennia peragentes conuiuia magistris artis. Et ipsi inebriati postea eum ad magistreriu recipiebant, ij erant tanquam Perfarum milites, qui pane & aqua sæpius victitabant: tamē singulis annis inebriari permissum erat. Sic & his operariis in singulis magistrorum conuiuiis, vt testatur Alexand. lib. genialium 3. cap. 11. de quibus potest dici quod Ouid. scribit,

Ebrius incinctis Philyra conuina capillis saltat, & imprudens utitur arte meri.

Mensa amicorum parentem, ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in repub. est versatus, nunquam apud amicū cœnarit præterquam Euripolemo nuptias celebrante, & id quoque catenus, vt peractis libationibus mox abiret. teste Cœlio lib. 15. cap. 8. etiam hodie prohibitum est conciliariis, ne sumant prandium, aut cœnam cum clientibus, aut cum procuratoribus & aduocatis litigantium, quando conuiuium expensis partium fieret. in rub. de la cour de Parlement. artic. xvij. vnde olim non plures tribus coisse conuiuas testatum annalibus est, quando nec plures initio creditas esse musas. relatum Pausaniæ monumentis scimus Meleten, Mnemen Aæden. hoc est Meditationem, Memoriam, Cantilenam. Archestrati poetæ etiam tale erat decretum: conuiuat, aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque sunt. aliàs manipularium, & raptu viuientium conuentus fuerit, inde vulgò iactatum est septem conuiuium, nouem conuiuium. Et in his conuiuiis senioribus velut ætate venerabilibus primi discubitus, & honoratior locus dari, ipsique sublata mensa primi assurgere consueuerant, in imo verò conuiuij dominus apud Romanos sedebat, quos Paris. etiãnum imitantur. sed iste tex. conuiuium tollit, & conuiuas punit, etiam si tantum assisterent non edentes: quia satuti, & per eos non stat. l. in iure ciuili. ff. de regu. iur. Et ista constitutio imitatur legem antiquã sumptuariam, maximè Didiam, qua statutum à Didio trib. plebis fuit, vt qui inuitarent, & qui inuitati adfuisent, pœna legis tenerentur. De quo Plinius lib. 10. cap. 50. & per Ayma. Riualium in histo. iuris ciuili. Fuerunt & aliæ leges sumptuariæ, quas congerit Ioan. Zasius in catalogo legum antiq.

Tres tantum esse conuiuas debent.

Septem conuiuium nouem conuiuium.

Dominus conuiuij ubi sedere debeat & alij.

Quilibet magister ad emendam tenetur.

Donare non possunt uolentes magistri fieri vxoribus magistrorum.

& isti magistri committunt crimen concussionis, de quo in l. 1. & 2. ff. de concussionis. & hoc nominatim docet Archidia. in cap. de quibusdam. xxxvij. dist.

IDEM.

Et sans faire autre despense, ne prendre aucun salaire par les maîtres du mestier, voulons qu'ilz soyent tenus recevoir à maistrise celuy, qui les en requerra, incontinent apres qu'il aura bien & deuëment fait son chef d'œuvre, & qu'il leur sera apparu qu'il est suffisant.

Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

1 T quia artificiorum magistri, si nihil recipiebant, recusabant fortè, vel differebant aliquem in magistrum recipere, ideo statuit vt teneatur eos recipere, simulatque requisiti fuerint, & sufficiens eos repererint. Hæc requisiti fieri ab his, qui promoueri uolunt, poterit coram duobus notariis, vel coram vno notario & duobus testibus, qui si recusantes fuerint, adire iudicem debent, & requirere eum, vt præcipiat his magistris ad ista obseruandum: & hoc iudex facere debet. ergo in hoc tex. sequentia requiruntur.

Requisitio quomodo fieri debeat.

3 Primò, quòd didicerit suum artificium: quia prius non debet esse magister quàm discipulus. cap. sic uiu. & seq. xvj. q. 1. nec in magistrum debet assumi, qui formam discipuli non assumpsit. c. cum in magistrum. & cap. officij. de elect. Sed quanto tempore addiscens esse debeat? Respon. tex. in dicto cap. sic uiu. dicens multo tempore disce, & illud tempus non est taxatum, ob id semel, atque tyrocinium suum fecerit, & nouerit artem, debet recipi vt hic. nam ingenium interdum etiam supplet tempus in studentibus. glos. in cap. tum ex literis. de restit. in integr. & in l. vnicuique. C. de proxi. sacro. serinio. lib. 12. & magister discipulo suo doctior esse debet. cap. relatum. xxxvij. dist. Ideo pro ingenij sui acumine hoc discuti debet arbitrio magistrorum artis. arg. l. Stichus. ff. de legatis 3.

Quanto tempore discere debet.

4 Sed quanto tempore addiscens esse debeat? Respon. tex. in dicto cap. sic uiu. dicens multo tempore disce, & illud tempus non est taxatum, ob id semel, atque tyrocinium suum fecerit, & nouerit artem, debet recipi vt hic. nam ingenium interdum etiam supplet tempus in studentibus. glos. in cap. tum ex literis. de restit. in integr. & in l. vnicuique. C. de proxi. sacro. serinio. lib. 12. & magister discipulo suo doctior esse debet. cap. relatum. xxxvij. dist. Ideo pro ingenij sui acumine hoc discuti debet arbitrio magistrorum artis. arg. l. Stichus. ff. de legatis 3.

5 Secundò requiritur, quòd tyrocinium suum fecerit, ibi, apres qu'il aura fait son chef d'œuvre. ex hoc ergo opere cognoscetur, an debeat magistrerium assumere: quia vulgò dici solet, opus laudat magistrum. §. cumque Deo propitio. in proce. instit. & §. sancimus. in auth. de mona. colla. 1. 6 Tertiò requiritur, quòd opus istud sit bene, & conuenienter factum, non dicit excellenter factum: sed sufficit, quòd debite factum sit. Nam est initium operis. ideo excellere non potest, sed peritiam opificis ex hoc cognoscetur, an sciat regulas artis, & si ex hoc artificio dignoscatur habere regulas artis, recipi debet. Nam mediocris scientia sufficit: quia pauci excellentes reperiuntur. cap. venerabilis. de præbend. & inter artifices est lata differentia. l. inter. ff. de solutio. 7.

Caput aperis faciendū non tamen excellenter.

7 Quartò requiritur, quòd hoc artis initium & opus approbatum sit à magistris artis, alioqui non fit ante approbationem magister. l. si quis. C. de profess. & medic. lib. 10.

Approbatū debet esse tyrocinium. Liber approbatorū facit semiplenam probationem.

8 Vtile est magistrum fieri. Nam postea libri eorum postquam ipsi approbati sunt, & iurauerint, faciunt semiplenam probationem in concernentibus artem. secus si propria autoritate ante approbationem & magistrerium assumptum, conscriberent. teste Barto. in l. nuda. col. vlti. ff. de donatio. & Panormit. in cap. 2. nume. 11. de fide instrumento. Et si mercator habeat librum rasum in vno loco, an in aliis probet. consuluit Paul. Castrensis consi. cccxliij. omisso primo. in secundo volu.

9 Item poterit hic magister factus officinam solus habere, & publicè, vbi antea non posset in ciuitatibus iuratis operari solus: quia interest reipub. vt sint aliqui periti, ad quos ciues & alij recurrere possint: qui nec fallant, nec fallantur. l. 1. & 2. de pōder. & auri illat. lib. 10. Alias utilitates inuenietis per docto. in l. 1. C. de excus. artific. lib. 10. vbi appellatione artificum non veniunt doctores, nec iurium professores: qui sacrosancti sunt, sicut eorum scientia. l. 1. §. est autem. ff. de variis & extraord. cognit. l. magistros. C. de profess. lib. 10. Ergo sub nomine, maîtres des mestiers, non continebuntur: quamuis Constanti. contrarium dicat: sed agebat causam suam: quia fuerat à docto. recusatus. vt ipse asserit hic, ob id ei tanquam suspecto non est credendum: sed nō possum mihi persuadere, quòd hoc verbo, maîtres des mestiers, veniāt iurii doctores. † & contra eum facit cle. vlt. de magist. quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratū expendant ultra tria milia Turon. Argentorū. ergo illam summam expendere Papa permittit, quæ ascendit vsque ad centum quinquaginta libras Turon. & sic docto. non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratū, sicut magistri artis. alibi dicam fusius. (Est postquam loquitur de magistris artificū non vult comprehendere magistros legum, nec scientiæ.)

Approbatū officinā habere possunt. Artificiū nomine doctores non veniunt.

10 Vtile est magistrum fieri. Nam postea libri eorum postquam ipsi approbati sunt, & iurauerint, faciunt semiplenam probationem in concernentibus artem. secus si propria autoritate ante approbationem & magistrerium assumptum, conscriberent. teste Barto. in l. nuda. col. vlti. ff. de donatio. & Panormit. in cap. 2. nume. 11. de fide instrumento. Et si mercator habeat librum rasum in vno loco, an in aliis probet. consuluit Paul. Castrensis consi. cccxliij. omisso primo. in secundo volu.

Expensæ que in doctoratu fieri possunt.

11 Item poterit hic magister factus officinam solus habere, & publicè, vbi antea non posset in ciuitatibus iuratis operari solus: quia interest reipub. vt sint aliqui periti, ad quos ciues & alij recurrere possint: qui nec fallant, nec fallantur. l. 1. & 2. de pōder. & auri illat. lib. 10. Alias utilitates inuenietis per docto. in l. 1. C. de excus. artific. lib. 10. vbi appellatione artificum non veniunt doctores, nec iurium professores: qui sacrosancti sunt, sicut eorum scientia. l. 1. §. est autem. ff. de variis & extraord. cognit. l. magistros. C. de profess. lib. 10. Ergo sub nomine, maîtres des mestiers, non continebuntur: quamuis Constanti. contrarium dicat: sed agebat causam suam: quia fuerat à docto. recusatus. vt ipse asserit hic, ob id ei tanquam suspecto non est credendum: sed nō possum mihi persuadere, quòd hoc verbo, maîtres des mestiers, veniāt iurii doctores. † & contra eum facit cle. vlt. de magist. quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratū expendant ultra tria milia Turon. Argentorū. ergo illam summam expendere Papa permittit, quæ ascendit vsque ad centum quinquaginta libras Turon. & sic docto. non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratū, sicut magistri artis. alibi dicam fusius. (Est postquam loquitur de magistris artificū non vult comprehendere magistros legum, nec scientiæ.)

12 Item postquam approbati sunt tanquam periti, iudicio istorum peritorum, postea si controuersum sit aliquod, quod illam ad artem spectet, relinquetur, & stabitur eorum arbitrio, nō autem addiscentiū, per tex. in l. si chorus. ff. de lega. 3. glos. in §. præterea. de rerum diuis. in instit. si tamen iurauerint. l. hac edictali. §. his illud. C. de secun. nupt.

Arbitrio magistrorum statur. Plures magistri an debeant adesse ad actū probationem.

13 Dubitant Docto. an plures adhibendi sint magistri periti, ad iudicandum super arte aliqua ipsorum & actu eos tangente. Respōdent, quòd in loco vbi facile inueniri plures possunt, saltem duo adhiberi debent: alioqui vnus sufficit. per tex. in §. quod autem. in ver. neque ibi. aut etiam

vno, si vnum solum ciuitas habeat. in authen. de non alienan. reb. ecclesiast. colla. 2. Bart. in proc. ff. & l. r. in princ. ff. de ventre inspic. Alex. & alij in l. r. §. si. ff. de verb. oblig. Panorm. & Dec. in cap. proposuisti. de probat. vbi limitant. plura scripti in interpreta. l. vnica. in glos. subtilitatem. C. de 14 senten. quæ pro eo quod interest profer. Et partes poterunt eligere istos peritos. Sed ipsis discordantibus iudex, vt docet Bart. in dicta l. r. Panorm. & alij in dicto cap. proposuisti. & in cap. te. 15 nor. & cap. lator. de re iudic. Et quamuis Doctores dicant sententiam latam de peritorum consilio retractari posse, etiam post tempus ad appellandum per restitutionem in integrum, tamen in Francia non succurritur nisi per appellationem, vt scripti in proc. ordina. in glos. v. & dicam in tract. de appel. in 3. Tomo.

Partes peritos eligunt. Sententia peritorum consilio lata non retractatur in Francia, sed appellandum est.

Articulus tertius.

Lequel toutes fois nous declairons inhabile & incapable de la maistrise au cas qu'il auroit faite autre despance, que celle de son chef d'œuvre, pour paruenir à ladite maistrise, & en voulons estre priuè & deboutè par noz. Iuges ordinaires des lieux ausquelz la congnoissance en appartient.

GLOSSA VNICA.

Superius prohibuit, ne isti volentes magistri fieri artificij, aliquas expensas faciant, nec in conuiuiis, nec in donis, aut alijs: & vt melius feruetur, pœnam statuit: videlicet quod si alias expensas fecerint, declarantur inhabiles & incapaces dicti magistrerij. Ideo non poterit tanquam magister in ciuitate operari, nec officinam seu tabernam habere, in qua operetur: quia est inhabilis, & incapax. Et quamuis fuerit creatus magister corruptè, tamen non gaudebit priuilegijs artis, tum quod incapax, & inhabilis fiat. Et quod promotus corruptis magistris non debet gaudere priuilegijs magistrorum, probat. l. vna. C. de athletis. lib. 10. Archi. in cap. de quibusdam. xxxvij. dist.

Creatus magister contra hanc constitutionem, non gaudet priuilegijs artis. Emens officium non gaudet priuilegijs officij.

Nam emens officium non debet priuilegijs officij gaudere: quia simoniacus & ambitiosus est. l. vniuersi. C. de legatio. lib. 10. glos. in l. 2. de iur. legul. lib. 11. & hodie plures sunt, qui non gaudent, si hoc mordicus seruetur.

IDEM.

Nous defendons à tous lesdicts maistres, ensemble aux compaignons, & seruiteurs de tous mestiers de faire aucunes congregations, ou assemblees grandes, ou petites, ne pour quelque cause & occasion que ce soit.

GLOSSA I.

Quia in his conuiuiis congregantur magistri, & taxant suas merces, ob id prohibuit conuiuium: verum quia alio modo poterant congregari, ob id omnes & singulas congregaciones inhibet, ne magistri vel eorum famuli aliquo modo congregentur. Congregationes ergo non debent fieri sine superioris licentia. per text. ex quo elicit ibi. Iaco. Rebuf. in l. r. in fi. C. de Claficis. lib. 11. Nisi causa confraternitarum, & ad conseruationem sui. l. si. ff. de cur. bon. dan. Et per hoc fuerunt confratrie prohibite: iuste necne ex effectu apparet. tamen bonum non est tollendum propter malum contingens, sed malum puniendum, nec ex hoc quod aliquando mala fiunt in ecclesijs, tollendæ sunt ecclesiæ. Sed facientes mala sunt puniendi, alioqui fenestras essent tollendæ: quia homines per eas se quandoque precipitant. c. de occidendis. xxij. quæst. v. dicitur inferius in tracta. de confratr.

Congregationes omnes sunt prohibite sine superioris auctoritate.

Et ne faire aucuns monopoles, & n'auoir ou prendre aucunes intelligences, les vns avecq' les autres, du fait de leur mestier.

GLOSSA II.

Imperator etiam prohibuit monopolium in tit. de monopol. C. Et hodie etiam Illustrissimus Imper. Carolus quintus inter ordinatio. Bruxellis publicatas his verbis: Item pour obuier aux dommaiges procedans des monopoles, & contraites illicites, dont plusieurs marchands, & gens de mestier vsent en nosdicts pays, au preiudice d'autres bons & loyaux marchands, & gens de mestier, & de toute la chose publique. Nous auons ordonné & statué, ordonnons & statuons, que nulz marchands ou homme de mestier, ou autre, s'auance faire contrait, paction, ou appointement sentant monopole, ou preiudiciable à la chose publique: si comme d'achepter toute la marchandise d'une sorte, pour la garder souz luy, & apres la vendre à pris excessif, & autres semblables, sur peine de confiscation des biens, & marchandises ainsi acheptees: & par dessus ce de correction arbitraire, defendons à toutes villes & communautés es colleges des marchands, consuls, & suppostz, corps de mestiers, ou confratrie, & tous autres: de faire aucuns statutz, ordonnances, ou edictz sentans monopoles, ou preiudiciables à la chose publique, en taxant & abolissant tous semblables, qui par cy deuant ont esté faitz comme nulz, & de nulle valent, non obstant

Constitutio Caro. quinti de monopoly his.

non obstant quelque confirmation generale ou speciale, sur ce obtenue &c. Statuit ergo Imper. ille Carolus, vt nullus pactiones in præiudicium reipub. vel monopolij sentientes faciat sub pœna confiscationis bonorum corporalique pœnæ arbitrio iudicis imponendæ, ibi, de correction arbitraire. tex. in c. quod sicut. §. si. de elect. Item defendit ciuitatibus, vniuersitatibus quoque ac omnibus, ne statuta monopolium sapientia, aut contra publicam vtilitatem faciant, condant, irritaque annullent, & incidant: eaque Imperator nulla & irrita declarat. Et ista cõstitutio aqua est & iusta ex visceribus l. vnica. C. de monop. extracta. & vt melius intelligatur, & d. l. vnica. notanda sunt sequentia. Primò ne sub incerto vegetur, dicitur monopolium ἀπὸ τῶ μόνου ἢ πωλέω, quod est venditio, licet gl. & doct. aliter dicant in rub. C. de monopolo. Nā πωλέω venditio significat. πωλί venditionem, inde βιβλιοπωλί, librorum venditor, πωλήτης venditor dicitur. Nec potest diduci à μόνος, & πόλις ciuitas: quia idem esset dicere monopolis, quasi vna ciuitas. Ideo quidam à πωλέω diducunt, sed vt cuique sit, ego sequar quæ supra scripsi. nam monopolium diductum à πωλέω cum ω, scribitur, si à πωλ cum ο, & Budæ. in commentar. linguæ Græcæ scripsit cum ω, ergo à πωλέω non à πόλις diducitur. Unde monopolium est conuentio plurium mercatorum bono obtinens publico. vt docet Feli. in c. accedentes. col. 1. de præscript. Est enim contra rationem naturalem: quia præcludit viam beneficiendi proximo. & Prouerb. 3. scribitur, Noli prohibere benefacere eum, qui potest: sed si vales ipse benefacere: etiam est contra vtilitatem publicam, & in perniciem totius corporis mystici.

Prohibet monopolia & pactiones monopolium sentientes.

Monopolium unde dictum.

Monopolium quid.

Quomodo monopolium committatur.

Quomodo monopolium committatur? Respon. variis modis, quos melius mercatores pessimi sciunt: sed tunc dicitur quando illicitæ pactiones concurrunt, aut paciscuntur, vt species diuersorum corporum negociationis non minoris quam inter se statuerint, veniuntur. dicta l. vna. §. 1. C. de monopol. & ista est cõmunis inter artifices praxis. Nam videre est, quod omnes caligarij, singulique calcearij, omnèsque alij artifices, & artifices sunt eiusdem pretij: & hoc est, quia sic conueniunt. Et sic etiam statuitur in consuetudinibus Britan. editis anno 1404. die 12. Februarij.

Conspirantes monopolium committunt.

Secundò committere dicuntur monopolium homines, qui congregati inter se conspirant, & impediunt, ne aliquis deponat in tali causa: quæ fortè concernit dominum talis loci, ciuem aut alium. vt docet Guido Papæ consi. 211. iuxta materiam. col. 1. plus dicens non solum fieri monopolium in casibus in dicta l. conscriptis, verum etiam in qualibet alia illicita congregatione. allegat Archidia. in cap. constitutionem. de verb. sign. in sexto. ac Innoc. in c. 2. de schisma.

In negociationibus monopolium committitur. Conuentio ut non differatur frumentum, donec talis uendiderit suum est reprobata.

Tertio si quis conetur impedire, ne aliquis exerceat negociationem vini, aut alterius rei præter eum, etiam si in vim rescripti Regij: quia illud rescriptum non valet, quinimò etiã impetrans in monopolium incidit. dicta l. vna. Et ita docet Conrad. in tract. de contractib. quæst. 51. circa fin.

In agris non colendis committitur monopolium. Conuenire ne quis alios in illa arte instruat, sapit monopolium.

Quarto non minus incidunt in hanc legem, qui conueniunt quod homines talis municipij non deferant frumentum in mercatum proximum, vt dominus illius loci vendat suum, vel vt homines illius loci prius suum vendant, hoc est enim perniciosum reipubl. quia viliori pretio venderetur, quando frumenti esset ibidem abundantia. teste Soci. consi. 272. non prosequendo. col. 3. vers. quarto principaliter. in secundo vol. {vel quod vinum alienum non vendatur.}

Quinto si rustici, vel alij ciues conueniant, quod ciui habenti possessiones ruri nullum præstabitur auxilium, nec aliquis laborabit in possessionibus illius: tunc dicitur monopolium, Imò Alber. in rub. huius tit. dicit quod ad euitandum pœnam huius tituli, vniuersitas rusticorum statuerat, quod nullus daret damnium tali ciui, nec possessionibus suis, volentes intelligere, quod nullus coleret suas possessiones: ideo dicit tales puniendos, & cognosci hoc posse ab effectu: quia si nemo velit colere eorum prædia, idque sine causa, præsumitur illicita quædam inter illos pactione: quia in dubio quilibet lucrari vult.

Sextò, si artifices inter se paciscantur, ne quisquam eorum in illa arte instruat alios, nisi sit filius vel nepos eorum: vt sic ipsi soli cõmodum consequantur, monopolium est, teste Conrado. vbi supra. & Azo in summa huius tit. & interdum hoc statuerant impressores, vt fuit in senatu Paris. allegatum. vide Bart. in l. si. col. 4. vers. quæro super quibus. ff. de colleg. illic. lason consi. cxxij. col. 2. & seq. in quarto volu.

Septimò, si inter se conueniant artifices, quod non recipient aliquem addiscentem, nisi immensum det precium singulis annis, & quod non ostendent ei, nisi remaneat per tres annos, id quod possent per vnum annum ostendere: hoc etiam sapit monopolium, & tales magistri pro compensatione statuti, laqueo essent suspendendi: quia hoc est reipubl. valde perniciosum, tam in præcedenti, quam in hoc casu: quia hoc faciendo posset admitti artificium, vel illi qui illud sciunt possent cogere mercatores, & alios ad immensum precium pro eorum labore, quod fieri non debet.

Non recipere addiscentem, uel ei non ostendere sapit monopolium. Conuenire ut domus locetur magno precio, uel rei precium augeatur causa pestis, uel alia, sapit monopolium. In deferenda annona

Octauò, si ciues conueniant, quod officinæ, & stationes tali precio, & non minori locabuntur, illicita est pactione, & monopolica. vt docet glos. in dicta l. r. & Conrad. vbi supra, addens idem dicendum, si locatores equorum similiter conueniant, quod non locabunt equos nisi tali precio. Et in hanc legem incidunt ciues, ad quos Senatus pro iudicis conuenibus accedit, si conueniant vt augeatur in immensum domorum pensio, & victualium. & idem quando scholastici causa pestis fugiunt ad aliquam ciuitatem, & ita ipsi vendunt immenso precio, & iudices super hoc cogere deberent suos subditos, ne precium rerum augeretur, vel saltem modicè.

Nonò, si mercatores conueniant, ne alius deferat frumentum, vel vinum, seu alia venalia: donec ipsi vendiderint, vel quod naues aliorum impediatur, & retineantur: & illi in legem Iuliam de annona

cōmittitur monopolium.

Dans arras ut solus ueniat dat monopolium.

Monopolium à pluribus fit non ab uno solo.

Conventio mercatorum ut non emat nisi tali precio, improba est.

Statutum ut subditi teneantur ire ad molendinum uel furnum domini non aliud esse prohibitum.

Operum conceptum ut per alium non compleatur sapientia monopolium.

Privilegium et consuetudo ut in tali loco datur ualeat.

Mercatus eius constituantur.

Pœna fauentium monopolium.

de annona etiam incidunt, per quam legem pœna viginti aureorum puniuntur. Nam interim illi qui habent frumenta vel alia victualia carius vendent, ut docet Conrad. in dicto tracta. de contract. quæst. lxxv. in fin.

14 Decimo, qui dat arras in emptionem omnium aromatum ciuitatis, ut ipse postea solus carius vendat, cum præciserit naues adducentes species aromatum submersas, aut victualium, dicitur facere monopolium, & potest cogi tempore caritatis, ut vendat etiam minus iusto precio. l. 2. §. cum in eadem. ff. ad leg. Rhod. de iactu. idem vult Conrad. vbi supra, quando quis emit totum frumentum, ut alij ex eo emant, ut habetur hic in ordinat. Imperatoris quod sæpius fit.

15 Undecimo, in omnibus casibus prædictis ista procedunt, quando plures sic paciscuntur: si verò vnus tantum promittat non vendere pannos, non dicitur monopolium: quia alij poterunt deferre & vendere, nec erit detrimento reipublicæ propter vnum. Secus si propter plures, sumendo argumentum à contrario, quod est validum in iure. l. i. ff. de offic. eius. & ita consuluit Bald. consi. 445. Titius locauit in j. volu. nisi ille mercator æquipolleret pluribus. arg. l. non tantum. ff. de excusa. tuto. & in §. item tria. illo tit. in insti. vbi docto.

16 Duodecimo, si mercatores nemorum inuicem vel alij conueniant, quod non ement iugerum, seu arpentum lignorum, vel alias merces, nisi tali precio: hoc monopolium est, quod Rex prohibet in tit. des cañes & forestz. ordinat. vij. articu. xiiij. & in tit. des ordonnances des generaux. artic. xvij. hoc enim cedit in diminutionem pensionis Regis, & iuris. Et si conueniant mercatores, quod de locationibus & fermis du Roy, non dabunt nisi tale precium, tunc incidunt in monopolium, & puniri debent, ut inibi notatum est.

17 Decimotertio statutum, si disponat quod nullus subditus ire possit ad aliud molendinum, vel furnum, quam comitis, vel domini: quia respicit commodum priuatum domini, & tollit bonum publicum, & libertatem subditorum, non valet, ut consuluit Soci. cõsil. cclxxij. non prosequendo. col. iij. versu. quarto principaliter. in 2. vol. & si Comes, vel Baro, seu alius tale faciat statutum: debent se opponere rustici, vel illi quorum interest: seu appellare ab illo abusu statuto ad curiam, quæ ista solet reformare statuta.

18 Decimoquarto artificiorum artifices, vel εργολαβοι aliorumque diuersorum operum profectores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se inire, ut ne quis quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniunctum alteri sollicitudinem alteri intercipiat: data licentia vnicuique ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendij implere, omniaque huiusmodi facinora denunciandi sine vlla formidine: & sine iudicialibus sumptibus. dicta l. vna.

19 Τεργολαβοι dicuntur pacificantes, ne opera ab alijs inchoata alius perficiat. εργολαβοι operam loco, opus faciendum conduco, rem perficiendam suscipio. Inde τεργολαβοι dicuntur operum susciptores. teste Alcia. in tit. de præpo. labo. lib. 12. & Bude. in cõment. lingue Græcæ ait esse Sycophantas, & quadruplatores quæstui delationes habentes, qui compendia sua comparant, & confectantur ex alijs dispendijs, & calamitatibus ἀπὸ ἐργου, id est operæ ἢ λαμβάνω, accipio, quasi opus suscipio. εργολαβοι operarius, operis susceptor: & quando aliquis suscipiebat opus faciendum, si ille non poterat cõplere, vel nolebat, tunc nullus inueniebatur, qui id vellet perficere, hodie coguntur etiam per carcerem: ut interdum vidi.

20 Quæro an valeat consuetudo in cõtatiu? videtur valere. nam alicui potest cõpetere ius, seu aliquibus hominibus loci: ut alibi quàm in illo loco vendantur victualia, vel ut non coquantur nisi in tali furno, & statutum seu consuetudo, vel priuilegium valet. cap. significante. de appel. Respon. hoc priuilegio concedi posse, & valet consuetudo: ut quidam in tali loco vendant carnes, non alij, sed conuentiones non valent, & per hoc non fit præiudicium vtilitati publicæ: quia tales tenentur vendere iusto precio, & ad hoc sunt obligati sicut Tholosæ laniones.

21 Et hoc procedit etiam in rebus, & personis: secus si ad certum locum facultas vendendi restringatur. Innoc. & Panor. in dicto cap. significante. in fi. vnde videmus mercatus sic cõstitui per principem certo loco & die, vnde non poterit ea die alio loco fieri. hoc enim solet princeps concedere ratione confusionis tollendæ, ne homines in incerto constituantur, & nesciant quod debeant ire ad vendendum, & emendum: ob id princeps constituit locum & diem ad releuamen laborum, & ad vtilitatem reipublicæ, ut in certo loco vendantur res, & ab omnibus. l. vna. C. de nundinis.

22 Quæro quæ sit pœna istorum monopolia facientium? Respon. multiplex. Primo exilio perpetuo condemnari debent. dicta l. vna. ibi perpetuitate damnatur exilij, nec istam pœnam potest alius remittere, quàm princeps, vel suprema curia.

Secundo bona illorum omnia confiscantur. ibi, bonis proprijs spoliatus.

Tertio, si detrimentum vel concitatio euenerit, aut seditio, debent capitali supplicio puniri, vel saltem fustibus cædi. in dicta ordinatio. Caro. ibi, & correctio. & in l. capitalium. §. solent. ff. de pœnis. ac in l. vna. C. de seditio. vnde Rex Franciæ. in tit. des bledz. ordi. vij. in fi. prohibet monopolia, maxime super frumento sub pœna confiscationis corporis, & bonorum. ut ibidem videre licet: quia ad famem, & perniciem multorum pertinet.

Quarto, primates illius artificij puniri debent quadraginta libris auri. dicta l. vna. in fin.

Quinto, iudices, qui dissimulatione, vel alijs vitio corrupti, prædicta monopolia permisissent, & non punierint, quinquaginta librarum auri pœna mulctantur. in dicta l. vna. in fi.

Vltimo,

Vltimo, priuari debent magistratus suo officio, si ista seruare non fecerint. Ita est in hac constitutione, ibi, sur peine de priuation de leurs offices: quia peccantem contra consulta cœlestia cum officio suo non solum detrimentum famæ, sed etiam patrimoniorum damna committentur. l. ne quis. C. de offi. recto. prouin. Alibi congeram pœnas iudicum, & magistratuū negligentium.

Sur peine de confiscation de corps & de biens.

GLOSSA VLTIMA.

Idem scribitur in rub. des bledz. artic. vj. & in tit. de ne garder les corps morts. vbi scripsi.

Etenoignons à tous noz officiers, de faire bien & estroitement garder ce que dessus, contre lesdicts maîtres & compagnons, sur peine de priuation de leurs offices. Si donnõs en mandement par cesdites presentes, à noz amez & feaux, les gens de noz cours de Parlement à Paris, Tholose, Bordeaux, Diou, Rouen, Dauphiné & Prouence, noz iusticiers & officiers, & tous autres qu'il appartiendra, que nosdictes presentes ordonnances ils facent lire, publier, & enregistrer, icelles gardent, entretiennent, & obseruent, facent garder, entretenir & obseruer de point en point, selon leur forme & teneur, sans faire ne souffrir aucune chose estre faicte au cõtraire, car tel est nostre plaisir. Donnè à Villiers costeresz, au moys d'Aoust, l'an de grace mil cinq cens tren teneuf: & de nostre regne le vingtcinquiesme. Ainsi signé, François. A costé, Visa: Et au dessous, Par le Roy. Breton. Et sellé du grand seel du Roy en cire verd, pendant à laqs de soye.

Lecta publicata & registrata Parisiis, in Parlamento, sexta die Septembris, anno Domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

TRACTATUS

DE REGESTIS, SEV LIBRIS

BAPTISMI, SEPULTURAE, ET ALIORVM ACTVVM.

Rubri. Des registres des Baptesmes, sepultures, & autres actes.

Françoys, article 51. publiees 1539.

Aussi sera faict registre en forme de preuue des Baptesmes.

GLOSSA I.

ISTA constitutio antiquis legibus conformis est. antiqui enim solebant liberos sibi natos profiteri apud acta, addito die & consule, patre & matre, quod facilius ætas probari posset. l. i. C. si minor se maio. dixit. & istæ scripturæ natiuitatis vocantur natales. l. neque natales. & l. nõ epistolis. C. de probatio. l. pronunciatum. §. fin. ff. de verbo. signific. vbi abundè scripsi.

Veteres apud acta liberos profitebantur. Natales quid.

Ista etiam descriptio, professio vocatur, quamuis etiam aliò tendat professio. l. non nudis. C. de probat. Bude. in annot. ad Pandectas, vbi dicit profiteri nil aliud esse, quàm publicè & apud acta aliquid vltro denunciare, quod vulgò insinuare vocant.

Professio quid.

Item legimus Marc. Philosophum statuisse Romæ quoruncunque ciuium liberos natos profiteri apud præfectos ararij Saturni, in prouincijs verò apud tabularios publicos, quos ad hanc rem instituerat. teste Capito. Et Imper. Titus Anto. rescripsit non lædi statum liberorum ob tenorem instrumenti malè concepti. l. Imperator. j. ff. de statu homi. Et in Euang. Luc. 2. cap.

Et cum diuersæ professiones proferuntur, non debet stari ei quæ noceat, sed causa cognita veritatem excuti oportet. Et ex eo potissimum anno computari, ex quo præcipuam fidem in ea re constare credibilius videtur. l. cum de ætat. ff. de probat.

In Heleſpon
to homines
poſt ſexa-
ginta annos
necabant.
Curatus
quatuor ma-
triculas ha-
beat.

Libri unū
oportet ut
curatus con-
ficiatur, &
quā forma.

Liber cu-
rati de quo
proderit.

Actus pro-
bati poteſt
per regeſtū.

Cuius proba-
tur quis ex
libro cu-
rati.

Collegiati
& burſarii,
quomodo
probare ſe
debeant ori-
ginarios ta-
lis loci.

Natus ex-
tra ciuitatē
tempore pe-
ſtis non mi-
nus dicitur
cuius.

Spurius
quomodo
ſit probetur
dus.

6 Hæc lex in Heleſponto dura eſſet, in qua regione excedentes ſexaginta annos, ne fortiorū vi-
rorum cibaria conſumerent, necabant, teſte Alex. lib. Genial. 3. cap. 2. ſed pro hoc tex. facit cap. no-
men. 2. q. 1. vbi gloſ. & Ioan. Hugo. in tract. de offic. quatuor prælat. rub. de quatuor matric. curati
7 dicit, ¶ Curatū debere quatuor matriculas (ſic vocat) obtinere. Primā pro baptizatis: Secundam,
pro decedentibus: Tertiam pro contrahentibus, & puto quōd velit intelligere de contrahen-
tibus ſcilicet matrimoniū. Nam ſi per hoſtiles incurſus, aut incendia ſubditi diſpergantur, ipſos
curatus tempore quietis & pacis recolligere poterit: ac ipſis teſtimonium per literas proprio ſi-
gillo parrochiaſignatas, de fide & matrimonio dare, de quibus literis habetur in cap. non oportet. de conſec. diſt. 5. Quartam matriculam conſcribet de illis, quibus ſubuenit de bonis eccleſiæ
tempore famis & neceſſitatis, vt tempore fertilitatis ea repetere poſſit, & indemnis reddatur ec-
cleſia. Et ita D. Hugo in tracta. præfato. de offic. quatuor prælat. ſed pauci hodie curati ſuccurrunt
ſuis parrochianis, vt tenentur, vel ſi ſuccurrant, obligatorijs vt ſolent inſtrumentis.

8 Ego puto ſufficere curato, vt faciat vnum librum, vel ad ſummum duos, in primo diaria, id
eſt, quæ quotidie eueniunt conſcribat: & ex illo libro alium quotidie conſciat, & in principio il-
9 lius libri ſecundi ſcribet ita: ¶ Liber ſeu regeſtū curati ſancti Seuerini Pariſ. pro anno Do. 1550.
factum per me Ioannem Ruſinum curatum ſeu ſubcuratum, aut vicarium ſancti Seuerini. In pri-
mis fuit baptizatus filius Ioannis Bidon: & eius ſuſceptores fuerunt Petrus Terquin & Rogerius
Bonnin, ac Catharina du Val, cui nomen indiderunt Petrus, & hoc anno 1550. die prima Aprilis
hora octaua matutina: in cuius ſolemnitate baptiſmi aderant multi ſaltem talis, & talis, vicini, &
debet ponere notabiles tres vel quatuor. Et poſteā iſte liber ſeruiet ad probandum: vt hoc tex. di-
10 citur. *en forme de prunne.* & ſic plenè probabit, vt in ſine ſtatuitur: & hæc profefſio proderit ad
probandum ætatem vigintiquinque annorum requiſitam in dignitatibus, & curatis, vel triginta
in epiſcopatibus, ſeu xxvij. per concord. c. cum in cunctis. de elect. & in §. 1. de nominatio. reg. in
concord. ¶ Facit tex. in l. 2. ibi, ætas autem probatur aut ex natiuitatis ſcriptura, aut ex alijs de-
monſtrationibus legitimis. ff. de excuſa. tuto. vide quæ ſcripsi in l. de ætate. ff. de minor. 1

11 Secundo, quia nemo debet promoueri ad ordines, ſaltem ad ſacerdotium, niſi attigerit xxv.
annum cle. generalem. de æta. & qualit. ex hoc libro poterit ſuam dignoſcere ætatem, & probare.

12 Tertio, quo ad officia. tex. in l. ad rem publicam. ff. de muner. & honor. vbi honores reipub.
non poteſt quis ante xxv. annum obtinere. Probabitur ex hoc libro, an eius ſit ætatis necne.

13 Quarto, an ſit Chriſtianus. & baptizatus ſic probabitur: videlicet per hunc librum. cap. 1. de
homicid. in 6. vnde ſi aliquis ciuis Auenionen. incognitus, diceretur Iudæus, probabit ſe baptiza-
tum per librum Curati.

14 Quinto, ſi ad bellum quilibet ex vna domo accedere debeat, intelligeretur ſi agat decimum-
octauum annum: nam antea non cogitur proficiſci militiam. §. 1. de pace tenen. vbi eſt gloſ. quam
ſingu. nor. Roma. ſingu. cxxij. vlti. & Benedi. in repetit. cap. Raynuuus. in verbo, adiectæ. col. 2. de
reſtam. & hoc per hunc curati librum probari poterit.

15 Sexto, probabitur ex hac profefſione, quōd ſit illius ciuitatis originarius, & cuius, & ſic ad ho-
notes, & priuilegia ciuitatis admitti debet. l. 2. C. de his qui veniã ætatis impetr. l. 1. & 2. C. de mu-
nicip. & origi. lib. 10. Et ſine natus ſit in ciuitate, ſiue in ſuburbis, gaudebit priuilegijs ciuitatis. l. 2.
ff. de verb. ſign. Nam qui in continentibus ædificijs nati ſunt, Romæ nati eſſe intelliguntur. l. qui
in continentibus. ff. de verbo. ſign.

16 Septimo, ſeruire poterit collegiatis, & alijs burſarijs, qui non poſſunt recipi, niſi ſint nati in
tali loco: vt eſt ſtatutum communiter in collegijs Pariſien. vniuerſitatis, niſi in collegio Nauar-
ræ, vbi omnes & quilibet de regno recipi debent. ¶ Ideo iſ qui vult recipi in aliquo collegio Pa-
riſien. oportet quōd portet atteſtationem curati, ſeu iudicis ordinarij in qua ſit ſcriptū, talem eſſe
natum in tali loco, à talibus, Patre, & Matre: & fuiſſe baptizatum tali anno, & menſe: vt in libro re-
geſti patet. Et hoc ſubſcribat curatus vel ſcriba ſeu grapherius iudicis, & ſic probabitur eum eſſe
17 talis burſæ talis collegij capacem. ¶ Si tamen tempore belli vel peſtis quis alibi baptizatus
fuerit, non propterea deſinit eſſe cuius illius ciuitatis, in qua pater ante fugam debebat. vt proba-
tur in l. aſſumptio. §. filius. ff. ad municipal. l. huiusmodi. §. legatum. not. iij. ff. de lega. 1. vbi Iaſon in
iij. notab. ſcripsi in ſcholastic. priuileg. lxx.

18 Octauo, quia minores vſque ad triginquinque annos poſſunt impetrare reſtitutionem in
Francia. vt ſcripsi in tracta. de reſtitut. licet de iure intra quadricennium poſt maiorem ætatem. l. fi.
C. de tempo. in integ. reſtit. peten.

19 Nono, etiam hæc profefſio probabit legitimum, vel ſpurium. l. fi. ff. de probat. ibi, vt ſputium
in actis profefſa eſt. vnde Tholoſani non receperunt quoad ſpurios iſtam legem. Sed non eſt ob
hoc reſpuenda, quia curatus dicit, tali anno & die, fuit nobis quidam incertus puer oblatuſ, quæ
baptizati, ſuſceptores tales &c.

20 Decimo, ex hoc probabitur ingenuus, an ſeruus, ſeu libertinus ſit. §. ſin. de ingenu. in inſtit. l.
neque natales. C. de probat.

21 Vndecimo, probabit hæc profefſio an ipſe natus ſit ex hominibus manus mortuæ. de quib.
Ioan. Fab. in §. 1. quib. modis ius pat. poteſt. ſolui. Guido Papæ in decifio. Delphin. quæſt. cclxj. de
manu mortua. & Chaffa. in conſuetud. Burgund. in rub. *des mains mortes.* & nobilis etiam ex hoc
probari poteſt, niſi quo ad nominationes. de quibus in §. cum verò. de collat. in concordat.

22 Duodecimò ſeruit etiam hæc profefſio ad probandum ætatem, quando quis vult impe-
trare veniam ætatis: nam antequam aliquis eam impetrare poſſit, requiritur vigelimus, annus cō-
pletus. l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetr. & quia illa materia fuit quoad praxim, iurium inter-
pretibus hæcenus ignota, ideo ego illam tibi bone lector elucidabo. quod vt facilius faciam, no-
tanda ſunt ſequentia in venia ætatis impetranda.

23 Primò requiritur quōd iſ qui impetrat ſit adoleſcens. probatur in l. 2. C. de his qui veniam
æta. impetr. Nam ſi iuſta eſſet ætatis, non eſſet ei opus veniam ætatis impetrare. Et fruſtra impe-
traretur. l. 1. C. de theſaur. lib. 10.

24 Secundo, requiritur quōd ſit honeſtate morū & probitate animi præditus, ibi, qui honeſtate
morum præditi: & oportet quōd de hoc conſtet iudici, & in actis debet ſcribi, antequam venia
ætatis impetraretur, teſte Caro. Ruino conſi. cxxvj. quamuis. col. 1. in quinto vol.

25 Tertium requiſitum, quōd viceſimum annum compleuerit, ibi, cum viceſimi anni metas
impleuerint, ego tamen vidi in ſigni Dom. de Roan decimumſeptimum annum tantum agenti,
has à Rege literas concedi: quæ tuerunt verificatæ anno 1534. die 8. Ianuarij in magna camera,
& Dom. vicecomiti Curenē in ea ætate anno 1543. die 26. Nouembris, fuerunt comprobatæ lite-
26 ræ & interinatæ, fuit tamen ei prohibita alienatio bonorum immobilium. ¶ Et hoc proba-
tur in formula ætatis veniæ in lib. 7. variarum rerum per Caſſadorum. vbi ſic ait: Nos quoque
probabilibus deſiderijs licentiam non negamus, vt in foro competenti ea, quæ in his cauſis reue-
renda legum diſtat antiquitas, ſolemniter ætitentur: ita vt in alienandis ruſticis, vel vrbanis præ-
dijs conſtitutionum ſeruetur authoritas, ne cum opinionio præſtare volumus, vtilitatem publicam
lædere videamur. & de hoc vltimo eſt tex. in l. pen. C. eo.

27 Quarto, quōd ipſi adoleſcentes impetrent à principe hoc beneficium, ibi, ſuper hoc impe-
riali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant. Et ibi Alber. dicit
ſolum principem concedere poſſe, vt hic, & l. 1. ibidem. & l. 3. ff. de minorib. & ſic nulla cancellaria
poterit has literas concedere in hoc Francia regno.

28 Quinto, quōd ipſi impetrantes per ſe & non per procuratorem beneficium hoc allegent, &
preſentent iudici. l. 1. ibi. Idem ipſi per ſe beneficium hoc allegantes. & Franc. illum tex. dicit ſingul.
in cap. 1. de iudic. in 6. ad hoc quōd vbiunque venit examinanda qualitas perſonæ, vt pote an ſit
literatus honeſtæ vitæ: tunc tenetur perſonaliter comparere. Et licet regulariter quis poſſit præſen-
tare ſuum reſcriptum per procuratorem, fallit in veniæ ætatis reſcripto. Et ſic oſtenditur practica
literarum Regiarum, vt primò impetrentur, & poſteā probetur id quod eſt in eis allegatū. Et dicitur
comprobari quōd vulgò, *interimer*, dicitur, vt ſcripti in tract. de literis Regiis.

29 Sexto, vt tunc demum hoc beneficio ætatis gaudere poſſit, quando indulgentiam veniæ
ætatis in iudicio intimauerit, eique adminiſtratio rei propriæ permiſſa fuerit. l. ea quæ. C. de tem-
porib. in integ. reſtit. peten. & ſic poſt comprobationem quis reſcripto fruatur: & vidi hoc reſcri-
ptum dirigi parlamentis, & comprobari in magna camera.

30 Septimo, quōd ipſi probent numerum annorū, & probitatem, honeſtatēque, teſtibus ido-
neis: ibi, non ſolum præſcriptorum annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis. Nam
veritatem cauſæ quis probare debet, quam aſſerit in literis. l. fi. C. qui nume. liber. ſe excuſ. lib. 10.
Et de numero annorum etiam conſanguinei deponere poſſunt. l. de ætate. ff. de minorib. & pro
Dom. de Roan depoſuit Archiepiſc. Lugdunen. eius patruus, & alij quāmpures nobiles, & ma-
gni viri, receptæque authoritatis.

31 Octauo, requiritur quōd illi teſtes non ſint fortuiti, ſed euocati expreſſe ad hoc ibi. aduoca-
tis, & ibi gloſ. dicit, & adhibitis, & ſic fortuiti, vel tranſeuntes non recipiuntur, ſicut nec recipiun-
tur in teſtamentis. l. hæredes. §. pen. ff. de teſtam. authen. rogati. C. de fide inſtrum.

32 Nono, & vltimo, etiam mulieres in xvij. anno completo veniam ætatis impetrare debent. §.
fœminas. ibidem. Quæ differunt à viris: quia illæ poſſunt per procuratorem præſentare, & interina-
re reſcriptum, & perſequi eius verificationem. vt ibi ſcribitur, quia vagari non debent. cap. mu-
lieres. de iudic. in 6. & ſufficit eis probare ætatem, & non aſtringuntur probare morum honeſtatē,
eo (vt quidam dicunt) quia rarè admodum hoc probare poſſent. gloſ. in l. ex his. ff. de legib. ſunt
enim pleræque redhibitoria, vel quia bonus Imper. Conſtantius pro conſtanti habet eas mora-
tas, vel non vult inducere teſtes ad periurium. Adhæc quōd fœminæ habita etiam venia ætatis,
adhuc ſine decreto alienare non poterunt rem immobilem. dicta l. 2. §. fœminas. Ibidem nec in
iudicio ſtare ſine curatore quoad immobiliã. Sic fuit dictum pro Dom. Dantraigues anno 1540.
die xv. Ianuarij.

33 Effectus autem huius ætatis veniæ impetrationis eſt, quod poſteā poſſit contrahere: & bona
ſua & patris ſubſtantiam adminiſtrare. dicta l. 2. alienatione tamen immobilium interdicitur alius
item effectus eſt, quōd ſi fuerit læſus, poſteā non reſtituetur, ne beneficio principis quis decipiat-
tur. l. 1. C. de his qui veniam ætatis impetr. niſi fuerit læſus in impetrando illas literas veniæ æta-
tis. gloſ. ibi, vel ſi fuerit læſus poſt impetrationem, ante tamen intimationem & verificationem.
gloſ. & docto. ibi, quia reſcriptum non verificatum in Francia (& vt dicunt Romani, non fulmi-
natum, & Galli interinatam) non prodeſt. vidi tamen pro vicedomino (quem *Vidame de Char-
tres* vocant) qui hanc ætatis veniam impetrauerat) declarari, vt poſſet in iudicio ſtare in illis
rebus, in quibus haberet plenam adminiſtrationem, vt pote in mobilibus, & alijs in quibus non

Requiſita in
venia ætatis
impetranda.

Qua ætate
venia ætatis
impetretur.
Areſia.

Forma litem
rarum ue-
nie ætatis.

Princeps ue-
niam ætatis
concedit.

Reſcriptum
venia æta-
tis ab ipſo
impetrante
preſentari
debet.

Ætas pro-
banda etiam
à conſan-
guineis.

Mulieres
veniã æta-
tis impe-
trant.

Areſtum.

Effectus im-
petitionis
venia.

Areſtum.

requiritur decretum. Secus in aliis, in quibus necesse est vti curatore, ac si beneficii ætatis non haberet. & hoc anno 1546. die 20. Iulij.

Vltimò veniæ ætatis impetratio contra prædicta nullius est momenti. §. fin. dicta l. 2. quæ sunt notanda, quia alibi non scripta & vtilia.

Qui contiendront le temps & l'heure de la natiuité, & par l'extraict du dict registre se pourra prouuer de maiorité & minorité, & fera pleine foy à ceste fin.

GLOSSA II.

Liber curati quid continere debeat.

L C C E quid continere debeat liber baptismi, quod scilicet talis fuit baptisatus in tali ecclesia, & tali anno, & die: & susceptores vel patrini tales fuerunt: & quando pater & mater possunt ostendi, etiam describi solent: & ille liber probabit quem maiorem, vel minorem: vt dixi, & in ciuitatibus solet addi hora natiuitatis, sed in pagis cum non sint horologia non inscribitur hora, sed sufficit annus, mensis, & dies. & à susceptoribus quo nomine fuerit nuncupatus. & si fuerint quidam testes notabiles, quod describantur, alioqui alij duo vel tres ex circumstantibus: Nam in ore duorum vel trium stat omne verbum. cap. relatū. de testa. & quamuis hic tex. non dicat de testibus adhibendis, tamen ad maiorem authoritatē libro præstantiam consulo, quod curatus illos adhibeat, sed si non fuerint adhibiti, non minus valebit.

Idem artic. 50. Ibidem.

Articulus secundus.

Que des sepultures des personnes tenans benefices sera fait registre en forme de preuue.

GLOSSA I.

Tenere & possidere hic non differunt.

Prima decisio ad probandum mortem, quæ probatio est difficilis. vt dicam artic. vlti. ideo qui mortem allegat, eam probare debet, quia quilibet præsumitur viuere vsque ad centum annos. l. fin. C. de sacrosanct. eccles. post tamen octoginta annos, labor & dolor, teste Dauid. Si ergo negetur mortuus talis, probabitur per sepulturam illius. Itidem hic dicit scribendam sepulturam eorum, qui tenent beneficia, ibi, *tenans benefices*. Et licet verba ista tenere, de iure ad factum referantur, & non ad ius. l. possessio. ff. de acquir. possess. l. stipulatio ista. §. hæc quoque. de verb. obli. tamen hoc intelligendum est in quocumque possessore, siue moriatur, qui tenet de facto, siue de iure, quia vtrouque est eadem ratio. & Gallica verba (quæ hic interpretamur) non continent istam differentiam, sicut Latina: vt scripti plenè in tract. nominatio. quæst. ix. nu. 10. Imò etiam si quis non teneret, sed litigaret super beneficio: etiam illius obitus scribi debet, vt processus vitari possit, & sciri in quo mense vacauerit, vt in ius illius aliquis subrogari possit. per cap. fin. vt lite penden.

Cardinalis episcopi & alterius beneficiati obitus describendus.

Idem puto hic dicendum in quolibet beneficiato etiam abbate, vel episcopo, seu cardinali: quia vbi maius est periculum, ibi cautius est agendum. cap. 3. de electio. in 6. aliquando euenit, vt quidam ex his beneficiatis miserè moriantur, & vix inueniantur, qui eos velint sepulturæ tradere, quia omnia consumpscrunt bona, tam sua quam aliena, videlicet qui ecclesiarum lignorumque congeriem sibi pararunt, vt in inferno optime calere possent.

Etiam si dubitaretur de aliquo an beneficium habeat, debet etiam conscribi eius obitus, & sepultura, vt hic, quia dubia exceptio pro perpetua habetur. l. sufficit. ff. de condict. indeb.

Par les chapitres, colleges, monasteres.

GLOSSA II.

Liber sepulture quid continere debeat.

Quo sit faciendus hic liber: Respon. à capitulis. Nempe si quis sepeliatur intra ecclesiam sancti Petri Montispeffulani, capitulum illius ecclesie cathedralis, vel commissus ab illis, scribetur quo die talis mortuus fuit, & sepultus: & in qua parte ecclesie, & qua pōpa funeris, & quibus presentibus: & poterit scribere quatuor, vel quinque, notabiles viros: & postea dicent præsentate alio magno numero virorum, & mulierū sepulturam factam esse.

Item verbum *Colleges* comprehendit Ecclesias collegiatas, in quibus si sepeliatur aliquis, etiam debent prædictam sepulturam scribere, & omnia alia collegia etiam scholasticorū, in quibus est ius sepulture, vt collegium sancti Saluatoris in suburbiis Montispeffulani.

Capitula, collegia, & monasteria differunt.

Idem in monasteriis, siue sint monasteria viroorum, siue monialium. Intra quæ si quis sepeliatur etiam scribi debet, vt supra dixi, siue sint monasteria mendicantium, vel alia, siue sint intra ciuitatem, siue extra, vbi cūcūq; fuerint: & capitula hic referuntur ad ecclesias Cathedrales, *Colleges*, ad collegiatas, & capitulum. vbi doct. de rescript. vel ad alia collegia, vt dixi: monasteria ad religiosos respicit. cap. cum ecclesia. vbi doct. de causa poss. cap. cum ad monasterium. de statu monach. scripti in §. volumus. de collat. in concord.

Et

Et Cures.

GLOSSA III.

Comprehendit omnes curiones, siue curatos, siue maiores, siue minores, siue regulares, siue seculares, etiam vicarios perpetuos, qui curam habent exercitium. Ideo ad illos spectat hunc librum conscribere, cum curæ exercitium habeant, non ad habentem curam habitu. de quo in clem. vna. de offic. vica. & si curatus non resideret, etiam vicarius temporalis tenebitur sic conscribere, quia vices curati gerit: ob id illa quæ incumbunt curato, & isti vicario etiam temporalis: nam subrogatus sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio.

Omnes curati libros conscribere tenentur.

Qui fera preuue du temps de la mort, duquel sera fait expresse mention esdicts registres, pour seruir au iugement des proces, ou il seroit question de prouuer ledict temps de la mort à tout le moins quant à la recreance.

GLOSSA IIII.

IC statuit diem mortis, & sepulture conscribendum: & hic liber probabit saltē quoad recredientiam: in qua non fit probatio, nisi per literas. Ideo poterit iudex credere illum esse id temporis mortuum. Nam si resignatarius agat contra impetranter per mortē, resignatarius negabit illum, de cuius beneficio agitur mortuum. Sed id probatur per istum curati librum & sepulture, vt hic plenius scripti in praxi beneficia. & de hac recredientia multa in artic. 1. de senten. executo.

Liber sepulture probat, & de quo.

Secundò, si agatur inter duos de beneficio, is qui est prouisus ab ordinario dicit beneficium vacasse in mense libero, & non affecto Papæ, aut graduatis, vel nominatis, nominatus poterit istam mortem probare per librum curati, & in quo mense, & die obiit: & ista probatio recipietur, donec contrarium probatum fuerit.

Item poterit ex hoc libro probari, quod non decedit excommunicatus, alioqui sepultus non fuisset in loco sacro. c. factis. de sepultur. nec pro illo orandum esset, nisi absolueretur. c. excommunicatos. xj. quæst. 3. & cap. à nobis. 2. de senten. excom.

Ad hæc seruiet ad probationem illius regulæ de verisimili noticia, per quam si non sit verisimile, quod impetrans à die obitus poterit adire Romam, vel collatorem, non valebit Papæ vel ordinarij prouisio. regu. cancel. xxvij. & hoc probabitur ex hoc libro sepulture Curati, & ex hac professione: vt plenè dixi in praxi beneficia. vbi plenè explico illam regulam, etiam proficiet pro regula de viginti diebus, quod videlicet resignans non vixerit post resignationem 20. dies.

Idem articu. 52. Ibidem.

Et à celle fin que n'y aye faute ausdicts registres, il est ordonné qu'ils serot signez d'un notaire avec celuy desdicts chapitres & conuents. Et avec le Curé, ou son vicaire respectiuellement, & chascun en son regard, qui seront tenus de ce faire, sur peine des dommaiges & interets des parties, & de grosses amendes enuers nous.

ET vt isti libri, in quibus scribuntur baptismi & sepulture probent, debent signari ab vno notario, & ab altero notario seu scriba capituli, seu curati, vel monasterij, seu ab ipso met curato, vnde sepultus in templo Diui Andreæ Paris. probabitur per librum Curati, in quo debet subscribere notarius ciuitatis, intellige quod singulæ sepulture sic signari debent, nec refert an sit notarius apostolicus, an regalis, cum iste tex. non dicat *d'un de nos Notaires*. Tum etiam quia hoc statuit ad maiorem fidem adhibendam. Ideo tam Regalis quam apostolicus signare poterunt, & faciunt fidem, per ea quæ doct. scribunt in cap. 1. de fide instr. col. pen. licet in aliquibus fiat differentia inter hos notarios, vt scripti in tract. de literis obligato. artic. j. & ij.

Liber sepulture subscribi debet à curato, & à notario, nisi in pagis.

In pagis verò vbi non sunt notarij, dicerem sufficere si liber sepulture subscribatur à curato, & à duobus sacerdotibus sepulture insistentibus. arg. c. quoniam contra. de sepult. hodie vidi in quibusdam locis seruari, vt per totum annum Curatus, vel alius scribat librum, & postea in fine anni ipse subscribit: & tunc curat vt notarius etiam subscribat. Sed quomodo audebit notarius subscribare, cum non interfuerit singulis, quæ facta sunt per curatum? & tamen ipse debet de his, quæ coram eo gesta sunt, instrumenta conscribere. §. si verò absunt. in authen. de hered. & falcid. collat. 1. cap. tertio loco. & c. quoniam. de probat. Respon. tunc notarius dicit se rogatum, vt subscribaret librum. Et hoc regestum Curati sancti Pauli, ob id recusare non potuit, attestans istum librum esse regestum baptisatorum, & defunctorum huius anni 1550. factum à tali Curato, vt ipse sibi retulit, & iurauit: & in cuius fidem subscripsi post ipsius subscriptionem, & relationem.

Subscriptio notarij quid continere debeat.

Item vult cogendas ecclesias, seu vicarios & curatos ad signandum sub poena damnorum & interesse. pro quo facit l. 2. §. tribuni. C. de his qui latro. ac sub aliis magnis mulctis, ad quas condemnari poterunt non obtemperantes huic constitutioni: non disputo an de iure clerici possint cogi à laicis: quia scripsi in proemi. ordina. post do&. in c. ecclesia. de constitut.

Libro curati an phar-macopolæ ordatur.

Quæro, aliquis producit librum pharmacopolæ, in quo apparet quod vltima die Martij fuerit facta candelæ, & faces pro sepultura talis. Liber verò Curati dicit eum mortuum & sepultum die prima Aprilis: cui stabitur quoad recedentiam? Respon. concordari hi libri (si possint) debent, primò candelæ fuerunt factæ, id est inceptæ fieri vltimo die, quia iam videbant illum ægrotum in mortis agone constitutum: vt iam de vita desperarent, sed adhuc mortuus non erat, sed postea mortuus fuit die seq. & sic prima Aprilis. Et quia liber Curati cum maiori solemnitate fit, quàm pharmacopolæ, potius stabitur libro Curati, poterit tamen altera pars probare in pleno possessorio verum diem & horam mortis per testes. & ita dicitur in seq. & in l. cum de atate. ff. de probat. & poterit iudex condemnare ad damna & interesse simpliciter, nec debet exprimere damna pro- uenientia ex tali re, alioqui sententia vna sic fuit facta per Senatam irrita anno 1534. die 2. Martij.

Idem articu. liij.

Articulus quartus.

Et lesquels chapitres, conuents & cures, seront tenuis mettre lesdicts registres par chacun an par deuers le greffe du prochain siege de Baillif, ou Seneschal Royal, pour y estre fidelement gardé, & y auoir recours quand mestier & besoing sera.

Liber Curati apud actuariū est ponendus.

Rouidet vt singulis annis hic liber continens baptifatos, & defunctos ponatur apud actuarium seu Grapherium Bailliui, seu Seneschalli proximi tribunalis, non præpositi seu alterius inferioris iudicis. Et si æqualiter vnum distet ab altero, debet portari, & deponi in curia in qua ipse litigat, & vt dicunt là où ressurit la iustice, quia verisimile est, quod ibi quæretur vbi homines illius iurisdictionis litigant.

Ratio ponitur hic, vt fideliter ibi conferuentur. vt ibi in tex. pour y estre fidelement gardé, & poterit postea quilibet ex illo loco probationem accipere. Item quia maior fides adhibebitur, quod ex illis archiuis produceretur, & extraheretur, quàm si ex alio loco vili. per l. si quis. §. fin. cum l. seq. ff. de eden. cap. 1. de probat. authen. ad hæc. C. de fide instru. & hoc regestum habetur loco originalis. Bal. in auth. si quis in aliquo. in ij. ratione. C. de eden. nume. 3. allegat Innoc. in c. 1. de procuratorib. & quia posset perdi si apud curatum remaneret.

Salariū an curatus habere debeat.

Sed an curatus ob hoc debeat salariū habere? Respon. non, hoc enim fit vtilitatis publicæ gratia, vt probatio non pereat, ideo nihil habebit. & quia verisimile est Curato fuisse solutum ab his qui baptifari, & sepeliri curarunt, etiam quia hoc est onus Curæ, quod gratis subire debet, cum emolumenta parochiæ habeat. per regu. secundum naturā. de reg. iur. ff. & quando sepultura fuit facta, is cuius intererat, soluere tenebatur.

Idem articu. liiij.

Articulus quintus.

Et à fin que la verité du temps desdicts deces puisse encore plus clairement apparoir, nous voulons & ordonnons qu'incontinent apres le deces desdicts beneficiers, soit publié ledict deces incontinent apres iceluy adueniu par les domestiques du decedé, qui seront tenuis le venir declarer aux Eglises, où se doibuent faire lesdictes sepultures & registres, & rapporter au vray le temps dudict deces, sur peine & grosse punition corporelle, ou autre, à l'arbitration de iustice.

Domestici mortem beneficiati nunciare debent. Sepeliri vbi quis debeat.

Statuitur hic, vt obitus alicuius beneficiati probari facilius possit, vt famuli & domestici illius defuncti statim declarare mortem illius debeant, & interrogari possunt iuramento medio. per text. in authen. hodie. C. de repud. igitur ante mortem non debent, nisi ex causa,

Secundò statuit quibus denunciare mortem debeant, videlicet ecclesiis, in quibus sepultura fieri debet. Rogabit quis, vbi de iure fieri debeat? Respon. certum est, quod si quis elegerit sepulturam, ibi sepeliendus erit, vbi sepeliri voluit. c. 1. 2. & 3. de sepult. in 6. si verò nullam elegerit, tunc in sepulcro maiorum, si habebat. c. Ebron. xiiij. q. ij. cap. 1. de sepultu. Si autem non habebat sepulcrum maiorum, tunc in sua ecclesia parochiali sepelietur, etiam si decederet in villa. cap. 3. de sepultu. in 6. & diuersos humani ritus vide per Alex. in lib. Genial. 3. cap. 2. & Cicero. lib. 1. Tusculana. quaestio. & sepulturæ vtilitates conscribit Floren. in tertia parte summæ, tit. 10. cap. 1. §. 3. & in Tigride Armeniæ fluuiio (vt ait Sostratus) herba nascitur agresti ordeo similis, hac in oleo calcata inuncti incolæ nunquam ægrotant vsque ad mortis necessitatem: quam medici sibi, & non aliis

Vt quis nūquam ægroset herba.

aliis optarent, sed potius fabulæ quàm veritati adscriberem: sed non vis æger fieri, parum comedas, & sæpius abstinereas.

Tertio, vult vt ipsi domestici verè profiteantur, & dicant diem & horam obitus, alioqui si falsum expriment, poena falsi punientur. licet tex. hoc non dicat, quia l. 1. & per totū dicit, quod quicumque falsum dicit, puniri debet falsi. l. eos. ibidem. vnde si isti domestici dolo falsum dicant, puniendi sic erunt. l. damus. C. de fals. vide tex. aliter punientem eum, qui falsò retulit mortuum, qui non erat. in l. hodie. C. de repud. vbi ob mendacium priuatur milita, & debet dare decem libras illi, cui mentitus est.

Falsi poena puniuntur falsò nunciantes mortem.

Quarto, si noluerint referre seu profiteri, hic vult vt puniantur poena corporali, seu aliàs arbitrio iudicis: & sic non refert se iste text. ad puniendum falsarium, sed tantum præcipit, vt quilibet domesticus mortem sui domini referat, quod si non referat, puniatur graui poena corporali, vel arbitrio iudicis: & poena arbitraria extenditur interdum vsque ad mortem. dicit glöf. in §. in summa. de iniur. & in l. penult. in glof. vlti. C. si aduer. libert. text. in l. sacularij. §. sunt quidam. ff. de extraordin. criminib. & in l. sacrilegij. in verbo, considerandum. ad legem Iuliam peculat. Mattheæ. not. xlvij. Cepol. in repetit. l. si fugitiui. col. ix. de seruis fugiti. Nota quod registratio facta in actis probat originale, adeò quod opus non est amplius originale producere. Bald. & alij in l. si quis in aliquo. C. de eden. Innoc. & Felin. in cap. cum in iure. de offi. deleg. vbi Felin. limitat.

Idem articulus 55.

Et neantmoins en tous cas au parauant pouuoir faire lesdictes sepultures, nous voulons & ordonnons estre faicte inquisition sommaire, & rapport au vray dudict deces, pour sur l'heure faire fidelement ledict registre.

Articulus vltimus.

TEM statuit quod Curatus (vbi sepelitur beneficiatus) debet inquirere de die & hora obitus antequàm corpus tradatur sepulturæ, vt verè describere possit, sed à quo inquirat? Respon. tam à consanguineis, quibus potius nota est mors, quàm exteris. l. octau. ff. vnde cognat. & l. de tutela. C. de in integr. restit. & domesticis, quàm ab aliis qui intertuerunt morti, & debet inquirere ab incolis illius domus, & à vicinis. arg. l. si vicinus. C. de nupt. & ipsi debent dicere se vidisse eum mortuum, vt dicit glöf. in l. si quidem. Cod. sol. matr. sed hic non dicitur cuius expensis, respon. has facit curatus, & alius propriis expensis, quia nõ est qui hoc prosequatur, sed si postea interit alicuius, ille soluet antequàm attestationem à curato habeat: nam ex officio curatus tenetur, & ad hoc cõpellitur monente officij sollicitudine. l. monente. C. de delator. lib. 10.

Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati, & à quibus.

Et sic patet, quomodo probetur mors alicuius, videlicet per librum curati, vel alterius, in cuius loco sepultus quis est, poterit tamen conerarium probari, vt dixi superius, per l. cum de atate. ff. de probat. & probatur etiam mors per testem qui vidisse se dicit eum sepeliri. teste Bal. in c. cum causam. nume. 27. col. 5. de testib. & in l. conuenticula. Cod. de episcopis & clericis. plus dicens probari etiam mortem, si quis dicat, vidi proici in mare talem, quia hoc coniunctum est morti. l. 3. ff. de donationib. causa mort. vel in puteum, vel ex alto loco præcipitari: tunc enim his casibus etiam probaretur mors, & per ea quæ sic accidunt mortuis, ita quod his non viuientibus probatur mors: & per alia quæcumque quibus rudis quantumuis homo percipit, & concludit eum mortuum. Bal. in dicta l. conuenticula. in fi.

Mors quomodo probetur.

Item iusta aut verisimilis probatio mortis est, si aliquis commisit se bello, & post bellum non reperitur, quia in bello mortuus censetur. Et sic lugeri illum permittit. l. vlti. ff. de his qui notan. infam. & ibi hoc asserit Barr. & Corne. consil. 251. in hac. col. 2. in 1. volu.

Item si agatur de præiudicio, quod non sit irreparabile, vt si de commodo hæreditatis agatur, satis dicitur probari mors, si probatum sit, quod inter agnatos & cognatos habebatur pro mortuo, & inter eos factus erat luctus de morte illius. dicta l. fin. ff. de his qui notan. infam. & sic per famam probatur mors. l. 3. ff. de condi&. indeb. l. fin. de hæredib. instituen. Barto. in l. 2. §. si dubitetur. quemadmo. testam. aper. Secus si ageretur de præiudicio irreparabili, vt de puniendo occiforem: tunc oportet quod plenè mors probetur. l. inde Neratius in fi. cum l. seq. ff. ad legem Aquiliam. l. 1. §. illud. de senatusconsulto. Sillan. Sic consuluit Alexan. consil. 27. consideratis. col. 2. in 7. volu. Et interdum etiam probatur per coniecturas, si de leui agatur præiudicio, vel de homicidio dudum perpetrato, & in loco longinquo, vbi plena non potest haberi probatio. vt consuluit plenè Corn. consil. 10. visa fuit. col. 1. & 2. in 1. volu. Alexand. consil. 4. videtur. col. 4. nume. 15. in 2. volu.

& Decius consil. 652. viso consilio. col. 1. Boerius decis. Burdegalen. quaest. 288. sed hic. Reliqua vide per Barto. in tracta. quomodo & qualiter probetur mors, vt paucis concludam: gratias interim Deo agens.

NE BENEFICIATORVM
CADAVERA CVSTODIANTVR.

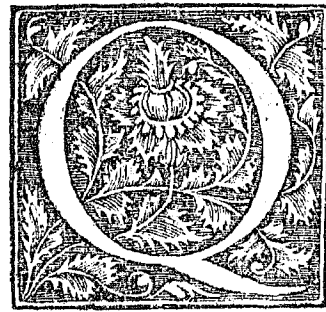
Rubri. De ne garder les corps des beneficez morts.

Françoys, article 56. des publices 1539.

Et defendons la garde des corps decedeZ au parauant ladicte reuelation.

GLOSSA I.

Articulus vnicus.

QVONIAM in titulo superiori de regestis &c. statutū fuit, quōd post decessum alicuius beneficiati, domesticū reuelare debent illius mortem: hic verō statuit, vt nullus corpora decedentium beneficiatorū custodire habeat ante reuelationem: solebant enim olim tam domesticū consanguinei, quā alij custodire corpus mortui, ac celare, vt interim mitterēt Romam ad impetrandum beneficium, vel interim falsam conficiebant resignationem. Vt ista vitentur & alia incommoda, quæ inferius describentur, vult vt non custodiatur cadauera ante reuelationem quæ statim debet fieri, vt dixi artic. 5. rub. de regestis.

Post reuelationem corpora non prohibetur custodiri. Appellatio, ne cadauer sepeliatur non recipitur. Propter occultationem cadaueris præuentio Papæ non ualet.

Idco antè statuit, quia post reuelationem quandoque magni nobiles, & principes custodiunt ad interim apparandum sumptus, qui sepulture adhiberi solent. Et hoc non est prohibitum. Iam si quis. §. funus. cum §. seq. ff. de religio. & sumptib. funer. Nempe ordinarius post reuelationē prouidere poterit, bona ecclesiæ custodiri curabit, & nemini fiet præiudicium. Ideo reuelationē tantum faciendam statuit. Item non est recipienda appellatio, ne cadauer sepeliatur propter fetorē. not. in l. fin. ff. de appel. recip. & c. ex parte. de sepultur. Spec. in tit. de appel. §. 2. verfic. 8. & ne aërem contagiosum reddant cadauera insepulta. l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loco publ. vnde scribit Boerius in decisio. Burdega. quæst. 287. & in dicto, an is qui celauit mortuum sit iure priuandus, quod in beneficio obtinet, si fortè prius obtinuit collationem à Papa, propter illam occultationem: & respon. mirum esse, quod à iure hæc quæstio non reperitur decisa, nec à docto. in specie scripta, licet quotidie accidat. igitur concludit collationem ordinarij valere, non obstante fraudulenta, & dolosa præuentione. Et ita fuisse in parlamento conclusum asserit, vt dicitur inferius.

Sur peine de confiscation de corps & de biens contre les lais, qui en seront trouuez, coupables.

GLOSSA II.

Diicit poenam, videlicet præcipiendo, ne quis laicus custodiat cadauer beneficiati ante reuelationem mortis, sub poena confiscationis corporis & bonorum contra laicos, qui custodierint cadauera ante reuelationem: & idem dicerem in muliere celante corpus mortuum: quia lex est generalis cōprehensens & masculos & feminas. l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. si quis. ff. de iuridict. omni. iudic. scripti in l. i. ff. de verb. signific.

Quæro quæ est ista poena? Respon. poena mortis: nam corpus non potest confiscari nisi per mortem: & confiscato corpore & bona cōfiscantur de consuetudine generali regni. Eadem poena apponitur in artic. penul. rub. de magistris artific. in ritu. des caues & fons. ordina. 7. articu. 13. & in tit. des bladz. artic. 6. Ideo apponitur hæc maxima poena: quia is vult intrare ecclesiam inuito ordinario per calliditatem, & vult beneficium hoc auferre illis, quibus debetur: & idem est alicui per vim auferre, vel per furtum, aut calliditatem. Nam omnes isti ad restitutionem tenentur tanquam fures & sacrilegi, vt docet Ange. Clauas. in summa Angel. in verbo, restitutio. Et hodie callidi ordinarij, qui per falsas collationes, vel præuentiones auferunt beneficia à nominatis, vel alijs, sunt fures, sacrilegi, & latrones, & tenentur in conscientia ad restitutionem, imò sunt homicidæ, quando pauperibus auferunt. Necare enim videntur non solum qui alimenta denegant, imò etiam qui tollunt. l. necare. ff. de liber. agnos. hos ergo relinquamus incautos prouisores: nam eos in praxi beneficiarij detegemus.

Etiā domus, in qua cadauer custoditum est, fisci iuribus venditur. l. 2. C. de sepulch. viola. & quamuis ille tex. loquatur in domo in qua res sepulchri violati custoditæ fuerint: tamen quia itidem custoditur cadauer contra legem. Ideo interdum audiui procuratorem Regium ad hoc concludentem. facit l. 2. §. domini. C. de his qui latro. Item contaminata religio defunctorum habet poenam sacrilegij. l. pergit. Cod. de sepulch. viol.

Ad hæc si peccetur circa funus morientis, quod aliquis exequias prohibeat, etiam si iustam habeat actionem, illam perdit, & tertia pars substantiæ confiscatur, & infamia feritur. in authen. vt defuncti seu funer. §. 1. collat. 5. vbi ait, Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus & pecunijs, & gloria, & alijs omnibus condemnari. vides ergo quomodo punitur his poenis, & amissione iuris quod est consecutus per hanc occultationem, vt inferius dicam.

Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falsas collationes, sunt fures & homicidæ. Domus in qua custoditur cadauer confiscatur. Peccas circa funus defuncti, quomodo punitur.

Item

Item excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui ab alio, quàm à summo Pontifice, nisi in mortis articulo, si intestina vel alia ab ipso cadauere extraxerint, vel corpus diuiserint. extrauag. i. in commu. tit. de sepult. comprehenduntur etiam hic Episcopi, Cardinales, & Reges. gloss. ibi, quia vnus est omnium introitus & exitus, & quia minus debent hi delinquere, quàm alij. Gomef. in proce. ad Reg. Cancel. Nec prodest etiam si quis allegaret defunctum fuisse excommunicatum, & ideo celatū fuit eius corpus, vt absolueretur interim, quia hoc fieri non debet, sed statim declarari ordinario, qui illum absolucere poterit. cap. à nobis. 2. de sent. excō. ideo Senatus Tholosanus reiecit illum, qui sic mortuum celauerat, causans hoc fuisse factum ob excommunicationem, quia vix inuenitur causa quæ possit concedere hanc mortui occultationem.

Et contre les ecclesiastiques de priuation de tout droit possessoire, qu'ils pourroint pretendre es benefices ainsi vacans.

GLOSSA III.

Statuit hic Rex poenam aduersus clericos priuationis totius iuris possessorij: adeo quod non dabitur eis recedentia beneficij, nec in pleno manutenebuntur beneficio: licet bonum ius habeant: quia omne ius perdit eo ipso, quod cadauer occultauerunt: vt inferius dicam.

Pœna clerici corū celantium cadauera.

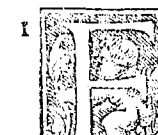
Sed hoc videtur superfluum, quia in dicta extrauag. prima, de sepultur. in communib. itidem priuantur iure. Respon. validior est prohibitio per viam constitutionis, quàm si fieret simpliciter. l. 1. & ibi Bal. col. vlt. ff. de manda. princip. etiam quoad hoc non est plana illa constitutio.

Et quare lex non imposuit poenam clericis quoad petitorium? Respon. laicus non potest imponere poenam nisi suis subditis, sed clerici non sunt laicis subditi, ergo poenam nec ciuilem nec criminalem imponere possunt. c. ecclesia. vbi doct. de constitu. c. vno. de cler. coniug. in vj. & quia Rex per suos officiales solet de possessorij beneficiorum cognoscere ex concessione Marti. vt docet Guido Papæ in quæst. i. in suis decis. & sic iure possessorij priuat clericos.

Ideo si ordinarius eodem die cum Papa conferret, & is à Papa prouisus acciperet possessionem, prius quàm prouisus ab ordinario, & sic de iure esset præferendus. cap. si à sede. de preben. in 6. tamen prouisus ab ordinario præferetur, quia possessione, & iure possessorij priuatus est hic occultans, ergo & hoc iure: quod est notandum.

Et de grosse amende à l'arbitration de iustice.

GLOSSA IIII.

Et sic post priuationem iuris possessorij clerici ad multam condemnantur, qui cadauer celauerunt, & sui parentes. vnde anno 1525. die 23. Februarij contra Ioannē Abriion, siue Abriodon pro magistro Dauton fuit dictum, quod etiam pater qui celauerat corpus mortuum, vt filius cōsequeretur beneficium, cōpareret personaliter.

Pater celas mortuū punitur. Arrestum.

Item in dicta l. si. C. de sepulchro viol. is qui impedit sepulturam poena quinquaginta librarū auri punitur, ac ius suum perdit, & si minus idoneus ad eam persoluendam sit, suo corpore sub competenti iudice poenas luet. Sed is qui celat mortuum, impedit sepulturam, vt pater lippis & tonforibus. Nam quamdiu hic celabit cadauer, nūquam corpus sepelietur, ergo impeditur sepultura,

Impediens sepulturam quinquaginta libris auri punitur.

& violatur cadauer, & sic religio. l. pergit. Cod. de sepulch. viol. Et quāuis poenæ istæ violati sepulchri imponantur contra eos, qui sepulchra violant, tamen Imperator in authen. vt defuncti seu funera. extendit ad impediens sepulturam, & Papa ad eos, quia malè tractat corpora mortuorum. in d. extrauag. hæc verò constitutio infert poenas his, qui celant cadauera beneficiatorū, siue corpus diuidatur, seu scindatur, vel intestina eiiciantur: siue nō. & ideo simplex sufficit occultatio.

Possessorij qui amisit, an postea agere petitorio possit.

Sed dubitari vidi, hic priuatur iure & cōmodo possessorij: quæ commoda multa sunt. §. retinenda. de interd. in instit. & de Ripa in c. sap. col. 2. de restitut. spoliat. & ea dicam in tracta. de mater. posses. an possit postea agere petitorio coram iudice ecclesiastico is, qui amisit possessorij? videbatur, quia iudex laicus non potest priuare quem iure, quod habet in beneficio, per l. 3. ff. de re iudic. & Bart. in l. si vniuersa. Cod. de leg. respon. cōtrarium tenerē, quia licet non priuatur ab ista, constitutione iure, quod habet, tamen de iure canonico priuatur, primò quia facit contra legem hoc prohibentem. in extrauag. i. de sepultur. in cōmunib. & contra hanc legem, ideo puniri debet tanquam legis violator. & qui aliquid facit contra legem, nihil agit. l. non dubium. C. de legibus. ergo illa præuentio habita contra legem est nulla.

Celans cadauer an priuatur petitorio.

Item occultans bona, & negans debitum non iuuatur cessione bonorum. l. si. vbi Bal. & Salic. Cod. de cessio. bono. lafon in §. fi. col. pen. de action. in instit. sic nec iste iuuabitur sua collatione primæua, quam obtinuit occultationis ratione.

Creditor impediens sepulturam perdit debitum.

Creditor impediens sepulturam alicuius sua iura perdit. l. si. Cod. de sepulchro viol. sic & sua iura perdit, qui occultat, & celat corpus mortui: quia eius impedit sepulturam.

Etiā hæres occultans bona hæreditaria, & subtrahens perdit quartam. l. Paulus. ff. ad legem Falcid. & l. Paulus. ad Trebel.

Item latitantis fraudationis causa bona iuentur possideri. l. Fulcinus. ff. ex quib. caus. in poss.

cat. Sic & quando quis occultat mortuum, beneficium eius debet possideri ab illo, qui collationem etiam posteriorem habet ab ordinario, & qui non celauit.

Celans testamentum puniatur.

9 Præterea celans testamentum, vel instrumentum, pœna falsi tenetur. l. Paulus. ff. de fals. Bart. in l. 3. §. si quis dolo. vers. & posse. de tab. exhi. & falsarius est ad beneficia inhabilis. cap. ad audientiam. c. licet. & c. ad falsariorum. de fal. itaque cum celando mortuum falsi crimen commiserit, quod Papæ nõ prædixit. Igitur saltē sua impetratio erit subreptitia, & sic nulla: & licet falsitas sit commissa in accessoriis, tamen etiam priuat, vt in c. olim. de rescrip. vt scripsi in tract. de pacific. posses. in 4. limitat.

Subreptitia est impetratio illius qui celauit cadauer.

10 Celans fugitiuum fur est, & punitur in l. ff. de seruis fugit. l. 3. §. si quisquam. de senatuscon. Sylla. & in l. 2. C. de his qui latro. occulta. sic & celans cadauer punitur.

Celans delinquentem puniatur. Præuentiones fraudulentæ non valent.

11 Celans banuatum vel alium delinquentem, receptatorum pœna puniendus est. l. 1. & 2. ff. de receptat. ergo & hic celans cadauer celari prohibitum.

12 Item præuentiones fraudulentæ non valent. glo. in §. neque. in verbo, faciendas. de collat. in pragmatic. quia fraus & dolus non debet alicui patrocinari. c. sedes. & seq. de rescrip. & in pœnam peruerfitatis nullum debet ex impetratione commodum consequi. c. super literis. Ibidem & gl. in d. l. ff. C. de sepulch. viol. dicit nil valere, quod fecit iste præueniens, & sic nulla erit prouisio.

13 Electiones occultæ, & clandestinæ non valent. c. quia propter. in fi. de electio. & contra collationes clandestinas præsumitur, c. vnic. in fi. vt ecclesiastic. benefi. sine diminutio. dixi in præfat. ad rub. de collat. in concordia.

14 Item hæres non sepeliens defunctum tanquam indignus priuatur hæreditate. glo. in l. ff. C. de sepulch. viol. vbi Alber. allegat tex. in l. si quis sepulchrum. §. funus. & l. at si quis. §. si cui funeris. & §. idem Labeo. & §. diuus autem. ff. de religio. & sumptib. fune.

Celans cadauer nil iuris ex collatione consequitur.

15 Et quod iste celans mortuum priuari iure etiam debeat beneficii, probatur per l. si a te. vbi Bal. not. C. de pact. inter empt. & vendit. ibi, sed si se subtrahat, vt iure dominij eam rem retineat, denunciationis depositionisque remedio contra fraudem potes iuri tuo consulere. Et sic per ista patet celantem cadauer, vt beneficium impetret à Papa, nullum ius habere ex illa prouisione, tum quia est subreptitia: nam si Papa sciuisset illum celasse mortuum vt præueniret, ei non contulisset, tum quia præuentiones est fraudulenta, & ideo nulla, & quia est falsarius, & sic inhabilis, & aliis superioribus præmissis rationibus nullum ius in beneficio habet, & sic non poterit agere petitorio, postquam succubuit in possessorio, & si ageret, posset appellari tanquam ab abusu: quia abutitur postquam notoriè patet eum nullum ius habere, & si iudex ignarus adiudicaret isti celanti possessorium, appellabit ad Senatuum, qui est tutor ordinationum.

Vtilitas constitutionis ut declaratur mors.

16 Vtilitas huius constitutionis est, vt declaretur mors. Primum, scilicet vt sciamus, quo genere vacationis vacauit beneficium, an per resignationem vel mortem. cap. cum in illis. §. 1. de præben. in 6. quia interdum vnus confert per mortem, alter per resignationem. c. susceptum. de rescrip. in 6.

17 Secundò, propter mandatarios & expectantes, qui sperant beneficia, vt ea requirere & acceptare possint, postquam mortem sciuerint, & mensis elapsus fuerit. cle. vna. de concess. præben. & in forma mand. apostol. in concord.

18 Tertio, propter nominatos & graduatos, vt si beneficia vacauerint in mēibus eisdē præstitutis: vt ipsi ea requirere & acceptare possint. §. præfatiq; ordinarij. iuncto §. statuimur. i. de coll. in cōcor.

19 Quarto, propter impetrantes, qui si præuenerint diem mortis, & non fuerit verisimile quod à die mortis potuerint iter facere, excludentur per illam regul. de verisimili noticia obitus. hoc probabitur in regu. xxviii.

20 Quintò, vt habita noticia mortis episcopus vel alius collator prouidere possit, ne diutina sit vacatio. cap. quàm sit. de elect. in 6.

21 Sextò, propter reg. xviii. vt si infirmus resignauerit beneficiū, & nõ vixerit viginti dies post resignationem, sed ex illa infirmitate decesserit: tunc nõ per resignationem, sed per obitum censetur vacare. vt ibidem. Ergo ne istis fiat fraus in celando cadauer, interest vt mors certò, & citò sciatur, alioqui per istas occultationes posset quilibet sibi obtinere beneficium, & sic priuare mandatarios, nominatos, & quoscunque etiam apostolicos expectantes, imò etiam ordinarios sua collatione: quod non est permittendum.

Cautela pro ordinariis.

22 Cautela igitur est, quod si fama sit aliquè esse mortuum, quod ordinarius illius beneficium cōferat. c. vbi periculum. in fi. ibi, vbi plurimū de memorati pontificis obitu certitudo claruerit. de elect. in 6. cle. vna. de concess. præb. Et postea si ille prouisus ab episcopo dubiter cadauer occultari, potest requirere iudicem ordinariū illius loci, vt visitet domum, vbi ille prætensus mortuus est: & videat pro iure conseruando, an ita sit, & iudex debet accedere, vel mittere nuncios, & diligenter inquirere, vtrū sit ille viuus vel mortuus, vt docet Bar. in l. 2. §. si dubitetur. col. vlt. ff. quemad. testa. aper. alleg. tex. in arg. in l. hoc iure. ff. de verb. obli. & l. cum quidam. 2. §. si cum l. seq. de lega. 2.

Inquisitio facienda mortui.

23 Imò die sepulturæ etiam si intra plumbeam capsam cadauer fuerit, potest peti, vt fererrū aperiat, ad videndum si fuerit celatū, vel occultatū, quia malitiis hominū est obuiandū. l. in fundo. ff. de rei vendi. & hoc potest iudex permittere, & non obstante quacunque appellatione exequi.

Fererrū aperire iudex potest si de occultatione dubitetur.

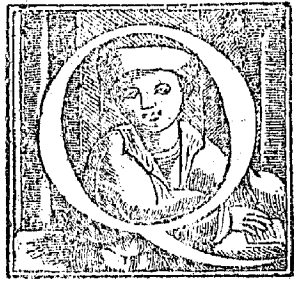
24 Et iudices qui circa hoc negligentes fuerint, viginti librarū auri pœna multentur. l. 3. C. de sepulch. viol. vel triginta. addit tex. in §. 1. in vers. sequitur. in auth. vt defuncti, seu funer. colla. v. his nunc contentus, alia si opus fuerit, addam in praxi beneficiari: de his tamē gratias Deo, & Virginæ excellentissimæ gratias agens perpetuas. Amen.

*Magna quidem res est doctos componere libros,
 Exprimere & factos fama que lausque venit,
 Illis laudatur præclara inuentio, & istis
 Est magno in precio non minus additio.
 Sunt etiam quibus est fama superaddita fama,
 Scilicet elumbes disposuisse libros.
 O nunc Rebuffe ante alios doctissime, quis te
 Non pangat, qua te Calliopea neget?
 Omnia complesti maioraque: teque sequuntur
 Acribus attuleris commoda quantæ viris.
 Quod te doctorem Gallorum Academia vidit,
 Conuexi penetras orbis utrunque polvm.
 Scriptaque non desunt in lus utrunque lepore,
 Mirifico: superest terius iste labor.
 Sed labor unde refers & habes miracula mundi
 Solus, cum praxi nam Theoria datur.
 Quæ indigesta diu fuerant Regalia Iura
 Exprimis: & leges ordine quasque locas.
 Treis illos superas sub Cesare Iustiniano,
 Quos Ius confusum disposuisse ferunt.
 Disposuere quidem: sed multa superflua, multaque
 Omisere: fori quæ modò Praxis habet.
 At tu vana secas, & non dicenda relinquis,
 Quæ passim tractat Gallia tota foris.
 Rebuffum Henricus celebret Rex Gallicus vnum:
 Treisq; tuos taceas Iustiniane viros.*

TRACTATUS DE CONFRATRIIS SEV ARTIFICVM CONVENTIBVS, ET COLLEGIIS.

Confraternitates approbate.

Pie dicuntur confraternitates. Statuta fraternitates quibus uerbis concepta esse debeant.

Res fraternitatum ad quem pertinent quantitate reprobandantur.

Fraternitates heredes institui possunt. Decima Papalem non soluant fraternitates. Episcopo de legatis confraternitatis non debetur quarta.

VIA de Confraternitatibus agitur, dicam sequentia. Duo hic statuuntur, quae contra iura videntur. Primo, reprobatio confraternitatum. Nam a iure approbatae sunt, quando ad licitum tendunt, ut prope ad Dei seruitium. c. si quis clericorum. n. quast. i. vbi glos. & c. sane. 16. q. 7. Archid. per illud in rex. in c. si quis despicit. 42. dist. dicit, quod si in statutis confratrie dicatur, quod se mel, vel bis conueniant omnes fratres ad tractandum de salute animarum, & ad celebrandum Missas & orationes, tam pro viuis quam pro defunctis, hoc est permittum, etiam si certam quantitatem singuli praesentent, ex quo aliquo anni die ipsi reficiantur, & provideatur pauperibus: nec ob hoc erit improbatum, dummodo intentio illorum sit munda & licita, & ad Deum tendat, & quae propter bonum fiunt, reprobata non sunt. c. de occidendis. 23. quast. 5.

2 Item dicit text. in l. i. & per totum. ff. de colleg. illicit. quod licita sunt omnia collegia, quae causa religionis fiunt, dum tamen per hoc non fiat contra Senatusconsultum, quo illicita collegia coeherentur: ut si quis facere volebat collegium ad vindictam, vel malum, hoc erat prohibitum. Sed cum syncerum sit collegium, licet aliquando quaedam ibidem eueniant mala, non est ob hoc improbandum, alias reprobaretur templum sacratissimum: in quo aliquando fiunt caedes, & palatia, in quibus interdum tractantur prodiciones. Sed absit, ut ea quae ad bonum fiunt reprobemus, ex eo quod malum inibi quandoque perpetretur. dicto cap. de occidendis. Bart. in l. i. ff. quod cuiusque vniuersi. nomi. & l. i. de colleg. illicit.

3 Ideo confraternitates dicuntur piae: & legatum illis relictum dicitur in piam causam. glos. in pragmati. tit. de annat. in verbo, beneficiorum. Sequitur Alex. consi. 102. super primo. in 7. volu. &

4 Dec. consi. 72. viso puncto. col. 2. vers. tertio principaliter. Unde etiam si quilibet collegio & confraternitati se adiungens teneatur in singulis annis soluere pro seruitio diuino aliquid, etiam hoc non est prohibitum, dum fiat propter honestam causam, ac etiam dum non dicatur in statutis, ne quis recipiatur, nisi soluat decem, quia excludit pietatem, & sic communionem. Sed potest statui, ut receptus soluat tantumdem pro Missis, & ornamentis, & aliis rebus necessariis confratrie. Archid. in c. si quis. 42. dist. & Innoc. in cap. inter dilectos. de donat. Roma. singul. 344. nunc habeo. Ideo iudex potest compellere haec collegia, & fraternitates, ut ostendant sibi collegij statuta, ut docet Iaco. in l. collegium. Cod. de haeredib. instit.

5 Secundum, est cum ista collegia, seu fraternitates sunt licitae, non debent prohiberi: sed si prohibeantur, ad quem pertineant res illarum: audi quid dicat super hoc Iureconsultus. Martia. Collegia si qua fuerint illicita mandatis, & constitutionibus, & senatusconsultis dissoluantur. Sed permittitur eis cum dissoluantur pecunias communes (si quas habent) diuidere, pecuniamque inter se partiri: in l. collegia. ff. de colleg. illicit. ergo bona collegiorum si prohibita fuerint, retineri a dissoluentibus iure possunt, nisi dissoluerentur collegia religiosorum: tunc quia ipsi nihil proprium habere possunt, ob id ad superiorem bona spectant, ut bona templariorum, quia sunt vacantia. Ita docet Petr. de Vbal. in tracta. de canonic. episcop. quast. 13. nu. 25. & seq. & quia semel Deo deditur, non est ad vsus humanos transferendum. reg. semel. de reg. iur. in 6. Imo si quis oblata Deo dederit, vel acceperit, praeter episcopi vel eius consentum, qui ab eo institutus est, ad dispensandum misericordiam pauperibus. & qui dat, & qui accipit, anathema sit. c. in canonibus. 16. q. 1.

6 Etiam patet, quod haec collegia licita & fraternitates sunt capaces legatorum, & haereditarum, ut haeredes institui, & eis legari possit. l. collegium. C. de haeredib. instit. l. i. de Iudaeis. l. cum senatus. ff. de rebus dubiis.

7 Et sic inferitur, quod haec fraternitates decimam Papalem seu Regalem ex bonis quae habent soluere non tenentur: quia haec decima non soluitur, nisi ex beneficiis. cle. fin. de deci. quoru nomine non veniunt confraternitates. glos. ibi, & in §. voluit. in verbo, beneficiorum. de annat. in pragmat. & tex. in extrauag. vna. de deci. in communib.

8 Nec etiam ex legatis factis fraternitati debetur quarta episcopo, sicut de aliis relictis ecclesiae. c. requisitum. de testam. quia personis & non loco relictum videtur. Panor. & Imo. in c. officij. col. licet ibi Barba. teneat contra. & in consi. i. in 4. vol. super quo distinguit Petr. de Vbal. in tracta. de canonic. episcop. l. q. 14. quia fraternitas non est de iurisdictione episcopi, cum Episcopus non exerceat iurisdictionem ibidem, cum non sint loca sacra, vel religiosa, vel ecclesiastica, quibus ecclesiae non possunt accedere, nec alia iura spiritualia. clem. per literas. de praeben. facit c. sacrosancta. & cap. Mailana. de elect. doct. in clem. quia contingit. de relig. domib. Petr. de Vbal. in dicto tracta. de canonic. episcop. in 14. quast. princip. Ideo si haberent proprium templum, tunc quarta episcopo deberetur: ut docet Alex. consi. 102. super primo. in 7. volu. alioqui non.

9 Imo fortius, non potest officialis vnius confratrie vnire alteri confratrie vtensilia, seu alia bona illius confratrie, per l. quisquis. & l. pen. C. de specta. lib. ii. vbi hoc expresse docet Iaco. Rebuff. nisi hoc fieret de consensu confratrum, & officialium illius fraternitatis, ac episcopi. c. i. de rebus eccles. non alienan. quia non debet vnum altare exui, vt aliud induatur. l. asiduis. Cod. qui potiores in pigno. habean.

10 Budaeus in annotat. in Pandect. istas confraternitates dicit Phratrias vocari, his verbis: Sunt autem Phratriae apud Aristotelem conuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula, quasi pagi, propria sibi sacra, peculiariaque communiter habentium: ab eo dicta Phratriae, quod communi puteo vtantur, quod Graece φρατρία dicitur: quo nomine primum, quas confratrias hodie dicimus, id est communem quandam religionem appellatas esse putat: non autem ab eo,

11 quod fratres sint illi, inter quos cultus ille sanctorum quorundam intercedit. Ego putare confraternitates dici Gallico sermone quodammodo tamen a fraternitate: vt quia Vlpianus ait societatem ius fraternitatis quodammodo habere. in l. verum. ff. pro socio. Ergo ista societas ad cultum inuenta diuinum dicitur fraternitas, quasi societas & fraternitas ad vnum cultum, quia sunt omnes fratres in Christo. cap. ad mensam. ii. quast. 3. sicut itidem videmus vocari fratres in uicem in coenobiis, ad quorum similitudinem verius possemus dicere has confraternitates esse inductas. Nam illa deductio a φρατρία multum longè petita videtur.

12 Item confratres possunt renuciare Confratrie, dum tamen nihil retineant de bonis illius, alioqui antequam renuncient, illa reddere debent: vt docet Iaco. Rebuff. in l. nemo. col. vlt. C. de spectacul. lib. 10. alia vide in tex. seq.

Rubri. Des Confrairies.

Françoys, article 185. des publices 1539.

VE suuant noz, anciennes ordonnances & arrests de noz cours souveraines, seront abbatues, interdites & defendues toutes confrairies de gens de mestier & artisans, par tout nostre Royaume.

2 Et nrs entre mettront lesdicts artisans & gens de mestier, sur peine de punition corporelle: ains seront tenus dedans deux moys apres la publication de ces presentes faites en chacune de nosdictes villes, apporter & mettre par deuers noz Iuges ordinaires des lieux toutes choses seruans, & qui auroyent esté deputees & destinees pour le fait desdictes Confrairies, pour en estre ordonné, ainsi qu'ils verront estre a faire.

3 Et a faute d'auoir ce fait dedans ledict temps, seront tous les maistres du mestier constituez prisonniers, iusques a ce qu'ils auront obey, & neantmoins condamnez en grosses amendes enuers nous, pour n'y auoir satisfait dedans le temps dessusdict.

TRACTA

Bona unius confraternitatis alteri non possunt dari. Fraternitates unde deductae.

Fraternitates renunciare licet.

TRACTATUS
IMMUNITATIS ECCLE-
SIASTICAE QUANDO ET
QUIBUS CONCEDATUR,
INCIPIT.

Hanc materiam etiam frequentem in curiis, à nostris tamen non iuste tractatam, & quæ super hoc in forensi exercentur iudicio, prædictis breui annectendam censui, ordinem materiarum sequens, sed vtilitatem prosequens: vnde (si lubet) animum meum egregium ad tibi seruiendum & vtiliter, boni consules lector beneuole.

François, article clxvj. des publies 1539.

Qu'il n'y aura lieu de immunité.

GLOSSA I.

Articulus primus.

Immunitas duplex.

Summa totius tractatus.

A Deo immunitas constituta.

Afylum quis prius instituerit.

Cæsar immunitates Asylorum abrogauit.

Principes immunitatem auferre non possunt.

Immunitas munerum duplex.

Tria in immunitate munerum requisi- ta.

Ecclesiis quamobrem datur immunitas.

DUPLEX est immunitas, quædam est ecclesiæ, altera est munerum: at hæc de ecclesiarum immunitate tractabitur. Primò, quo iure inuenta sit. Secundò, quæ dicatur, & vnde. Tertio, quare ecclesiæ detur. Quarto, quæ ecclesiæ gaudeant immunitate. Quintò, quibus personis concedatur ipsa immunitas, & quibus non. Sextò, qua pena puniuntur violentes ipsam immunitatem. Septimò, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere. Octauò, quis sit immunitatis effectus. Et ista tractantur, elucidando constitutionem Regiam huic materię cõformem. 1. Primæ quæstioni respond. à Deo hanc immunitatem datam. Pri- mò Adonias filius maior Dãuidis timens Salomõnem Regem, fugit in tabernaculum Domini, tenuitque cornu altaris. & Ioab vt habetur 3. Reg. cap. 1. in fi. & seq. postea Deus opt. max. præcepit filiis Israël, vt in terra quam daturus eis erat, constituerent sex oppida, in fugitiuorum auxilia se- parata, vt fugiat ad ea, qui nolens fuderit sanguinem. Nume. 35. cap. & Deutero. 19. ac Iosue. 20. cap. Demum cum Salomon cõstruxisset templum, donauit Deus illud immunitate. 3. Reg. cap. 8. & seq. & postea Pontifices summi hanc templi immunitatem, & ecclesiarum, multis constitutio- nibus ampliarunt, & declararunt: vt inferius videre licebit. Ioseph. etiam lib. Antiquit. refert. Quidam verò Cadmum, cum Thebas cõderet, Asylum permisisse testantur. Alij à prognatis Herculis Asylum Athenis primò institutum, eos fortè timentes, quos auus afflixerat, quorum exemplo Romulus, & alij Romæ Asylum aperuerunt. Lilius lib. 1. ab vrbe condi. Et veteres ad Imperatorum statuas confugientes immunitate donauerunt, vt in tit. C. de his qui ad statu. con- 4. fug. Verum cum propter Asylorum impunitatem multa committerentur facinora, Tybe- rius Cæsar ne merita coercionis delinquentes leuarentur, immunitates Asylorum abrogauit, qui tamen Samiæ Iunoni, & Aesculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem restituit. Alexan. lib. 3. Genial. cap. 20. Apud Moloisos verò Samothracas, Crononatas, Messenios, & alios plerosque quamuis paganissimum colerent, ad deorum aras confugisse pro Asylo habitum est, ve- lut Ithacensibus Iouis seruatoris ara, delictis enim non voluntariis refugium aras esse putauerunt. 5. De his Asylo loquitur tex. in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict. Et sic templorum seu ecclesiarum immunitatem à Deo opt. max. inuentam & datam esse cõcludemus, ex quo inferitur esse ecclesiasticam. Ideo in præiudicium illius: principes seculares disponere non posse. cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. Aufser. in decisio. Tholos. quæst. 422. Ioan. de Turre Crema. in cap. sacrilegium. 17. quæst. 4. scripsi abundè in proce. ordinat. in primo Tomo. 6. Secundò, dicitur immunitas quasi extra munia, id est munera, & officia: vel immunis ecclesia. §. & vnde dicatur. Et quia immunitas dicitur libertas à muneribus. Ea est duplex: quædam temporalis, quædam perpetua. de qua glos. & Ioan. de Platea in rub. Cod. de excusat. munc. lib. 10. & tria in hac immunitate munerum requiruntur: quòd fiat à principe concessio, & hoc fiat ex causa legitima, & quòd sit temporanea. vt idem De. Platea docet in l. vna. C. de his qui à princip. vacat. acceper. lib. 10. hæc verò prosequar immunitatis priuilegia tangentia ecclesias, vel ecclesia- sticas personas. 7. Tertio, quare datur ecclesiis immunitas? Respon. vt honor ecclesiarum seruetur. cap. Reum. 17. quæst. 4. Iniuria quippe fit sanctis, quando ab ecclesia sanctorum reus extrahitur. cap. frater. ibidem. cap. miror. vbi aliæ conscribuntur rationes. Nempe certum est, quòd sanctitas & reuerentia loco debetur, in quo Dei cultus exhibetur. Psal. 92. Decet domum sancti- tudo. cap. 1. de immunit. eccles. in 6. & Psal. 57. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. & Nu- mer. 7. Sanctificauit Moyse tabernaculum. Ideo sacrilegium cõmittitur, tam in violatione perso- narum Deo dicatarum, quam loci sacri, vasorum, & ornamentorum sacrorum. dicto cap. sacrilegium.

legium. 17. q. 4. vbi de Turre Cremata. Etiam quia in venerabilibus ecclesiis cum pace & quiete, vota competere celebrari. Ideo si quis tumultum, seditionem, vel impetum in ecclesia cõmitteret vltimo subiacebit supplicio. l. denunciamus. C. de his qui ad eccle. confug.

8. Quarto. quare ecclesiæ gaudeant immunitate? Respond. Omnes. cap. definiuit. 17. q. 4. & sicutan tiquitus. 17. quæst. 4. & nulla ædificia in atrio ecclesiæ ponantur, nisi tantum clericorũ. cap. nulla. 12. quæst. 1. Oldra. consi. 55. consuevit. & si fuerit ibi aliqua domus non gaudebit immunitate. Ange. de Clauas. in verbo, immunitas. §. 21. nisi esset claustrum monasterij, seu refectorium, vel dormitorium. Alex. consi. 145. viso themate. in secundo dubio. vol. 7. T vbi dicit totum circuitum monasterij, vel ecclesiæ gaudere immunitate, etiã si vltra prædictos passus habeat. dicto cap. definiuit. & cap. quisquis. 17. q. 4. l. præsent. in princ. ibi, ex ipsis ergo locis eorumque finibus. Cod. de his qui ad eccle. confug. & fuit per arestũ restitutus Tuo Malube captus in domo de Lopin Canonici Turonen. anno 1509. die 13. Iulij. Idem in domibus Canonicoꝝ, si intra ambitũ eccle- 10. siæ, & claustrũ existant, t̄ concludit Barba. consi. 33. col. 2. vol. 4. imò ecclesia ante consecra- tionem, illam habet immunitatem, vt non possit in ea delinquens capi, ac si esset consecrata, si ibi diuina mysteria celebrentur. c. ecclesia. de immu. eccles. cap. vlt. de consecra. eccle. Porc. in §. sacre. 11. de rerum diuis. in instit. t̄ Nec refragatur damnata Pet. de Ferra. sententia, quam posuit in practi. sua in forma inquisitio. in j. glos. vers. ex his potest, ista iura immunitatem cõcedentia sine ratione facta esse asserens: imò & contra ius diuinum, quo cautum est: Domus mea, domus ora- tionis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronũ. Si enim Deus noluit tolerare emen- tes & vendentes in ecclesia, sed eos eiecit, quantò magis non vult receptari in eius ecclesia latro- nes, homicidas, & similes: ideo tales delinquentes non debent in ecclesia recipi, nec eius subterfugio 12. defendi. hæc ille. t̄ Sed respon. quòd Deus opt. max. eiecit ementes & vendentes in ecclesia, non enim vult quòd in ecclesia hæc fiant, sed sanctitudo & Dei seruitium ibi adimpleatur: ve- rum Deus præcepit, vt qui nolens interfecerit hominem, si ad Asylum confugiat, vt ibi saluus sit: noluit inquam vt latrones ad eam confugerent, ne sit latronum spelunca, imò eiiciuntur ab im- munitate: nec voluit, vt ibidem fieret homicidia, vel alia crimina. Sed si casu perpetrata sint alibi, placet ei vt ibi à malo tueatur. Ideo patet iura canonica non esse facta sine magna ratione, si bene ponderetur, imò ex ipsis verbis Dei sumpta sunt. Ideo non possunt non esse bona & rationabilia. Sed rebelles ecclesiæ & hæretici ea sapere non possunt, vt quidam neoterici scriptores, qui potius ad ignem combustionis, quam deuotionis accedentes, sacros canones maledictis impetunt, sed ipsi à Deo maledicti in ignem mittentur æternum, si non resipiscant. t̄ Eadẽ immunitate gaudere de- bet, qui ad sacrum Christi corpus dum per ciuitatem portatur confugit, vt docet glos. in c. quæsi- tum. vbi Dec. 13. q. 2. Ioan. Fab. in tit. de lege Furia. cap. tollendum. Ioan. And. in cap. sanè. de celeb. missar. Alex. & ibi in addit. ad eum in rub. de noui oper. nunciat. in x. & Felin. consi. 3. habent. } 13. Quintò, quibus personis concedatur ipsa immunitas? Respon. omnibus fermè ad eccle- siam confugientibus, siue sint laici, siue clerici. c. Reum. 17. q. 4. & d. l. præsent. Ludo. Roma. consi. 234. aduertendum. etiam si essent excõmunicati, quia lex eos non excipit. Ange. de Clauas. in verbo, immunitas. §. 11. & Fabr. in §. fi. instit. de his qui sunt sui vel alieni iur. exci- piuntur tamen quædam personæ, quæ non iuuantur ecclesiæ immunitate. 14. Primò publicus latro, & agrotum depopulator. cap. inter alia. de immunit. ecclesia. publicus latro vocatur famosus latro, & itinerum graffator, qui palam furatur in viis publicis. l. capitaliũ. §. famosus. ff. de pœnis. 15. Nocturnus depopulator dicitur, qui agros nocte destruit, comburit, aut vastat, & hos licet etiam priuatis occidere, quia in detrimentum cedit reipub. l. i. C. quando liceat vnicuique sine iudice se vindic. Oldra. consi. 154. quidam deliquit, vel quia noctu segetes corrumpit, & ibi se abscondit, dicitur nocturnus agrorum depopulator, teste Innoc. & aliis in dicto cap. inter alia. 16. Secundò, excipitur is, qui per insidias, seu proditorie interfecit hominẽ, & vt Gallicè dicitur de quet à pens. cap. 1. de homicid. vbi sic scribitur, Si quis per industriam occiderit hominẽ, ab al- tati meo euellat eum, vt moriatur. Secus ergo si tantum vulneret, etiam per industriam: quia ibi loquitur de occidente. Boer. in decis. Burdeg. quæst. 119. percutiens. col. 3. & Deuter. 19. si quis au- tem odio habens proximũ suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgensque percusserit illum, & mor- tuus fuerit, fugeritque ad vnam de suprãdictis vrbibus, mittes seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco refugij, & morietur, quia videtur confidere de ecclesiæ immunitate: & quia magis interest istos puniri, quam alios delinquentes, quia plus vtilitatis publicæ nocent, & plura cogitant mala, quam alij. Et cum aliquis vni indulget indigno, ad prolapsionis contagium prouocat vni- 17. uersos. cap. est iniusta. 33. quæst. 4. t̄ & quamuis Panor. & doct. in dicto cap. 1. dubitent in in- tellectu illius cap. dicentes exponendum tex. moriatur, id est, excommunicetur. Sed hoc est som- niare, debet enim intelligi de morte naturali, nec obstat quòd ius canonicũ non imponit pœnam mortis: fateor, etiam non imponitur in dicto cap. 1. sed vult vt industrius homicida euellatur ab ecclesia, & quare vt moriatur, & condemnetur, non à iudice ecclesiastico, sed à laico. Et sic ius ca- nonicum illum homicidam non condemnat ad mortem, sed non indulget ei delicti impunitatẽ. & dicit Imperator, Homicida exspectet, quod fecit. l. 3. C. de episco. audien. Et sic fuit iudicatum Gratianopoli, vt per industriam occidens hominẽ nulla gaudeat immunitate. teste Guido. Pape.

Tumultu in ecclesia sa- ciens capi- tali pena punitur. Que eccle- sie gaudeat immunitate.

Domus vel claustrũ, an gaudeat im- munitate. Arestum.

Ante conse- crationem quid. Damnatur sententia Pe- tri de Ferr.

Contra ma- ledicentes canonibus.

Quibus per- sonis conce- ditur immu- nitas.

Publicus la- tro non gau- det immu- nitate.

Nocturnus depopula- tor nõ gau- det.

Qui per in- sidias homi- nem occidit non gaudet immunitate, secus si vul- nerat.

Intellectus ad cap. 1. de homicid.

in decisio. Delphin. quæst. 121. in camera. Et ita semper vidi seruari in curiis Francie, quicquid in oppositum dicatur. Et Ioab non euasit mortem, licet in archa ellet, & in cornu altaris, quia tres per industriam occiderat. 3. Reg. cap. 2. Nec sequitur ius pontificium refert ius diuinum, vel ciuile imponens mortis pœnam, ergo imponit: probatur in l. Gallus. ff. de liber. & posthu. cap. 2. de ma iorib. vbi in fi. recitat id quod vult approbare.

Constitutio prohibens gratiam con celi hic de scriptis.

18 Ideo exat Caroli Regis olim Francie ordinatio in Parlamenti libris descripta anno 1356. in mente Martio, per quam Rex itatuit ne gratia vel remissio detur homicidæ ex industria & in sidiiis, nec raptoribus incendiariis, nec his qui pacem iuratam, vel fœdus fregerunt, seu Saluagardiam, & si data fuerit, quod iudices illi non obtemperent gratiæ, vt dico in tracta. de gratiis seu remissionibus in ordinat. Reg. & ita declarauit Senatus contra Robertū Floridum, vt refert Au. fref. in stylo proba. aresto 165. item per idem arestum. imò nec hic gaudebit priuilegio clericali, vt decreuit Senatus aresto 271. ibidem. Et quidam Petrus de Villenuefuit consura sua priuatus, eo quod ex proposito, licet non per industriam, id est, a guet à pens, Ioannem Cyram occiderat. annò 1528. 24. Martij. post Pascha.

Arestum.

Veneno occidens alium non gaudet immunitate. Delinquens in ecclesia immunitate non gaudet.

19 Idem si quis veneno occidat hominem, quia per industriam etiam hoc facere censetur. Et plus est veneno quam gladio occidere. l. r. Cod. de malefic. & mathemat. & hoc firmat Boer. in decisio. Burdeg. quæst. 109. percutiens.

20 Tertio, excipitur delinquens in ecclesia vel iuxta eam, confusus de immunitate. cap. fin. de immunit. eccles. ne detur via delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. & frustra legis auxiliū inuocat, qui committit in legem. d. c. fi. & ne Dei ecclesia fiat spelunca latronum. Non præsumitur tamen delinquere quis sub immunitatis spe. Hostien. & Cardin. in dicto. c. fin. plenè Alciat. in tract. de præsump. regu. 3. præsumptio. 33. vbi dicit quod delinquens extra ecclesiam, vel cimiteriū, non gaudet immunitate, si sub fiducia huiusmodi delinquat, quia in eo quo deliquit puniri debet. Et quia deliquit in ecclesia, volens vt ecclesia sit tutrix sceleratorum: & rationes dicti cap. fin. habent locum, & ego vidi suspendi vnum, qui interfecit alterum iuxta ecclesiam, & ita decreuit Senatus, vt in stylo patet aresto 165.

Armatus ad ecclesiam accedens non gaudet immunitate.

21 Quarto, non procedit in eo, qui armatus fugit ad ecclesiam. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confug. qui tex. licet loquatur in seruo, idem tamen in libero, quia non confidit in immunitate, sed in armis, & sic ea non gaudet. Idem si fur cum re furtiua ad ecclesiam confugiat, quia ad stas confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius prohibitum est. l. capitalium. §. ad stas tuas. & §. seq. ff. de pœnis. Et quia furtum contrectando ibi committere diceretur. si Bart. credatur in l. si dominium. ff. de furt. Et furans in ecclesia non gaudet immunitate, quia sacrilegus est. Host. in c. fi. de immunit. eccle. sic expresse consuluit Barba. consi. 33. Deum inuocent. in 4. vol.

Iudæus non gaudet immunitate.

22 Quinto, excipitur Iudæus. l. r. Cod. de his qui ad eccle. confug. quia non propter zelum fidei fugit, sed vt vitare possit criminis punitionem, vel onera debitorum. Ideo nisi velit fieri Christianus non iuuatur immunitatis priuilegio. c. constituit. 17. q. 4. l. r. C. de his qui ad eccle. confug. vbi dicit Salyc. ecclesiam non esse tutelam eorum, qui non sunt sub lege sua. Et idem tenet Oldra. consi. 54. an fugiens. in fi. licet docto. in c. inter alia. teneant contra. & Fely. in c. Iudæi. r. de Iudæis. Sed prima seruatur Auenione.

Nec hereticus blasphemus & qui maiestatem laeserit.

23 Sexto, hereticus. Panor. in dicto. c. inter alia. nu. 23. quia frustra ecclesie auxilium implorat, qui in illam committit. c. quia. de vsur. Et de blasphemio quod non gaudeat immunitate, fuit iudicatum in senatu Burdeg. vt refert Boer. in decis. Burdeg. quæstio. cx. sed an consuetus, quia sapit heresim si ex animo fiat. Idem viderur in læsa maiestatis reo, cum æquiparentur. auth. Gazaròs. Cod. de heret. vnde dicit Cornelius Tacitus lib. 3. quod cum reus pro crimine proditiõis: confugit in templum Palladis, quod ad eam diem fuerat inuiolabile, fuit à matre muro obstructa ianua coactus mori fame. & Adonias ab altari eductus est. 3. Reg. cap. 1. in fi.

Discipline causa quis extrahi debet.

24 Septimo, Religiosi à suis superioribus extrahentur causa disciplinæ & poenitentia iniungenda, vt animæ confugientis consulatur. Panor. in dicto. c. inter alia. facit. c. reum. ibi legitime componat. 17. quæst. 4. Tamen anno 1440. die 3. Maij fuit apostata ab ecclesia extractus, quia subtraxerat bullas, & sigilla, demum fuit dictum eum ad immunitatem restituendum, & gaudere immunitate debere. Sed apostata à fide non restitueretur, nec gauderet immunitate, secus in apostata à religione. c. vno. vbi doct. de aposta. & in l. r. C. illo tit.

Arestum. Apostata. Sacrilegus non est immunitatis.

25 Octauo, non procedit in sacrilegis, quia frustra auxilium legis implorant, qui in legem committunt. cap. quia frustra. de vsur. tex. in l. si quis in hoc genus. Cod. de epif. & cler. plenè de Turre cremata in c. sacrilegium. 17. q. 4.

Nec raptor gaudet immunitate.

26 Nonò, in raptoribus virginum. §. neque. in authen. de mandat. princ. collat. 3. sed de iure canonico gaudent immunitate. l. vna. C. de raptor. & c. de raptoribus. 36. quæst. 1. Ange. in d. §. immunitas. quæst. 17. idem in adulteris dicitur ibidem. Sed ius canonicum hos duos casus non recipit. teste Berber. in viator. iur. rub. de violat. immunit. in j. parte.

Malefici non gaudent immunitate.

27 Hodie iudices Regij iure seruant illum §. neque. Quamuis in Nouellis Græcis non ita scriptum sit. Sed sic inueniunt, neque item comites, vt priuilegijs apud te vtantur malefici, sed vnum hoc illis ad salutem proficiat, si ab intentato crimine mundi, & vndique innoxij ostendantur, homicidia verò, & adulteria, & raptus virginum, & aggressuras, & maleficia cum tanta vehementia persequeris, pœnas delinquentibus secundum nostras leges inferens, vt paucorū supplicijs, omnes alios

alios salues, & sic ibi nil loquitur de immunitate ecclesiarum, & quamuis loqueretur, stabimus tamen iuri canonico in hoc, quod distinxit quoad homicidas, vt per induitiam occidens non gaudeat, ergo aius ne, quoad alios casus ius canonicum seruetur: & licet non sit expressum de raptoe virginum, putarem itidem illum non debere gaudere immunitate, quia occidit corpus & animam, imò interdum duas animas, & de industria peccat. c. ille. 22. quæst. 5. merito iudices scellares ad ecclesias hos calidos delinquentes extrahunt, & postea infrigidant: etiam raptores mulierum honestarum eadem ratione iudices ab ecclesijs extrahunt, & maximè latrunculatores.

Banniti non gaudent immunitate.

28 Decimo, sunt prohibitum à curia suprema instigante procuratore Regio religionis sancti Martini, ne bannitos à Rege recipere habeant, & si receperint à die noticiæ statim ab immunitate expellant, hoc anno 1476. die 25. Februarij.

Neque interficiens clericum.

29 Vndecimo, interficiens clericum nulla gaudet ecclesiarum immunitate. Berber. in viator. iur. vbi supra, quia sacrilegium committit. cap. si quis suadente. 13. quæst. 4. & quia sacrilegium in personam committum est grauius, quia propter vnum quodque tale, & illud maius. authen. multò magis. Cod. de sacrosan. eccle. de Turre cremata in c. sacrilegium. 17. quæst. 4.

Duodecimo effractor carceris non fuit ad immunitatem restitutus, sed eam denegauit ei Senatus anno 1530. die vltima Decemb. Alia personæ regulariter ecclesie immunitate gaudent. cap. sicut. 17. quæst. 4.

Violator immunitatis qua pœna puniatur.

30 Sexto, qua pœna puniatur, qui violat immunitatem? Respon. de iure ciuili pœna legis Iulie maiestatis, & sic vltimo supplicio. l. 2. & l. præsent. Cod. de his qui ad eccle. confugiunt. l. si quis in hoc genus. Cod. de epif. & cler. Chassan. in consuet. Burgun. in rub. des iustices, in verbo, & droit d'auelies. & hoc quando iniuria inferitur clericis. c. qui autem. 17. q. 4. c. cum deuotissimam. 12. q. 2. de iure Canonico excommunicatur. cap. frater. 17. quæst. 4. c. illi qui. 24. q. 2. 31 Secundò, prohibetur recipi oblatio illius ab ecclesia. c. miror. ibidem. 17. q. 4. & hoc in pœnam statuit interdum ius canonicum. cap. ex transmissa. de decim.

Violans immunitatem priuatur feudo uel re quam ab ecclesia tenet.

32 Tertio, priuatio rerum inducitur, quas ab ecclesia habet, is qui eam violauit, ideo si sit vasallus ecclesie feudo priuatur, vel si ius patronatus habeat, illud perdit, teste de Turre cremata per illum tex. in cap. frater. 17. quæst. 4. cap. 1. in fi. de treuga & pace. quia ex eo quis non debet habere lucrum, quod impugnare contendit. per regul. iuris ex eo, in 6. Nam si episcopus negligens puniatur, fortius & faciens, quia grauius delinquitur faciendo, quam omittendo. l. Diuus. ff. de senatus. consul. Syllan. vbi abundè tractauit. Sed parum est in vsu, teste Berber. in viator. iur. rub. de violat. immunit. in prima parte.

33 Quarto, etiam ad pœnam pecuniariam hic temerarius condemnatur, videlicet in noningen us solidis. cap. si quis contumax. 17. quæst. 4. & violatores ecclesiarum, & publici latrones excommunicati sunt. in cap. omnes ecclesie. 17. quæst. 4. facit cap. sicut eodem. possunt etiam alia pœna arbitraria puniri. cap. non minus. & cap. aduersus. de immunit. eccle. sed in cap. quisquis. 17. quæst. 4. puniuntur pœna triginta librarum argenti examinati purissimi. Et scribitur Ezechiel. 5. c. Vno ego dicit Dominus Deus, nisi pro eo quod sanctū meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam, & non parceret oculus meus, & non miserebor. & 2. Paralip. c. 16. & 3. Esdr. 1. & Iudith 9. Cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui. Hodie quidam iudices semper contra ecclesiam pugnant, quos, si in parochia mea decederent, inter hircorum, & canum morticina sepelitem.

Quis possit de hac immunitate cognoscere.

34 Septimo, quæro, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere? Respon. iudex ecclesiasticus ad effectum defendendi immunitatem, vel remittendi, siue dicat reum denique intra ecclesiam, siue extra. cap. definiuit. 17. q. 4. Anto. Butrig. in cap. tuam. de ordi. cognit. l. præsent. Cod. de his qui ad eccle. confug. vbi doct.

35 Item iudex secularis quoad suum effectum, videlicet vt possit eum de ecclesia extrahere, si non debeat immunitate gaudere. Petr. Belluge. in Specu. princip. rub. 11. §. sed quia. fol. 51. iudex ecclesiasticus vocato iudice seculari, seu gentibus Regijs cognoscit. cap. si iudex laicus. de sententia excom. in 6.

In vinculis quis in ecclesia contineri non aebet.

36 Reus tamen non ponetur in compedibus, aut cathenis in ecclesia. Hostien. & alij in c. inter alia. de immunit. eccle. Guido Papæ decis. 121. in camera, licet non seruetur de consuetudine. teste eodem Guido. singu. 425. compeditatio. &c. Et idem Petr. Belluge in Spec. princip. rub. de proposito. graua. §. sed quia. col. pen. vbi dicit interim ecclesiam non spoliari pendente dubio, licet cathenis ligetur reus intra eam. Sed vt statim videbitur, per istam ordinationem, ab ecclesia reum extrahendum.

Alere intra ecclesia quis tenetur.

37 Dicit quis, Quisnam debeat ipsum reum intra ecclesiam alere? Respon. ipsemet alere se debet, si bona habeat. glos. in l. si. Cod. de erogat. milit. anno. lib. 12. Iaf. in §. item si quis in fraudem. de action. in iustit. Herul. in l. si victum. ff. de re iudic. si verò sit pauper, ecclesia tenetur eidem de alimentis prouidere. Archid. in dicto cap. definiuit. 17. quæst. 4. dixi multa in repet. l. Diuus. in glos. ff. de senatus. consul. Syllan.

Effectus immunitatis.

38 Octauo, quis sit effectus immunitatis? Respon. vt ab omni pœnarum genere reus sit intem securus. c. reum. xvij. quæstio. 4.

39 Secundò, vt etiam præceptor non possit ibi flagris cedere, vel puerum verberare. c. nullus.

17. quæst. 4. multò minus sacerdos eum, qui confessus est : quòd tamen vidi aliquando apud Pe-
tragoricen. fieri, sed malè: vt scripsi in interpreta. c. omnis. de pœni. & remissio.

Confugientes
ad ecclesias
non possunt
violenter ab-
strahi.

40 Tertio, vt non possint inde violenter abstrahi. c. frater. c. miror. ibidem. Etia nec à iudicibus
ecclesiasticis. per d. c. reum. vbi vtitur vniuersali negatiua. & in c. definiuit. ibidem. & l. 2. C. de his
qui ad eccl. cõfug. Petrus Belluge in d. Spec. princ. rub. de propositio. graua. §. sed quia. fol. 56. att-
men sequitur ordinatio in contrarium, videlicet vt delinquentes sub pretextu immunitatis pœ-
nam non euadant, vt inferius diceretur. Alios effectus vide per Host. in summa. de immu. ecclesiar.
& per doct. in illo titul.

*Pour debtes ny autres matieres ciuiles, & se pourront toutes per-
sonnes prendre en franchise.*

G L O S S A I I.

Immunitas
non datur
pro debito.

R E S habet partes : in prima statuit immunitatem non dari pro debitis, nec in ciuili-
bus causis. in 2. quæ est ibi. & se pourront : censet omnes personas posse capi in immuni-
tate : tertia docet illam capturam in ecclesia factam non debere nocere, sed reintegran-
di sunt, si hoc visum fuerit. ibi, & sauf à les reintegrer.

Primum ergo dictum tex. videlicet quòd immunitas non detur pro debito, nec pro altis rebus
ciuilibus, ne faciamus ecclesiam speluncam latronum: & quia pro criminibus inducta est, vnde si
teneat restituere rem aliquam, & ad ecclesiam confugero, nil mihi prodest, tex. in l. i. C. de his qui
ad eccl. confug. ibi, nec antè suscipiantur, quàm debita vniuersa reddiderint. Et quamuis tex. ille
loquatur de feruis, idem tamen in liberis hominibus concludit Azo, in summa ibi. Sed Alber. in
rub. ibi dicit quòd inspecto iure communi, non potest debitor in ecclesia capi, nec inde extrahi.
l. præfenti. C. de his qui ad eccl. confug. quia liber homo de iure non potest capi pro debito, nisi
sit ad hoc expressè obligatus l. i. & l. ob æs. C. de actio. & obligat. c. lator. de pigno. Imò nec extra
ecclesiam caperetur, si bonis cedere velit. l. i. C. qui bonis cedere possunt, inspecto tamen iure mu-
nicipali, secundum quòd capitur quis pro debito, vt hic: tunc ab ecclesia extrahi potest: cum per-
sona per ius municipale sit affecta, ne creditor defraudetur re sua vel sibi debita. Etiam quia ec-
clesiæ immunitatem concedendo, ius creditori competens ex lege municipali remissum non vi-
detur. arg. no. in l. i. C. de in ius vocand. aliàs daretur materia delinquendi. Nam si commodarem
aliquam rem tibi, vel mutuo centum acciperes, vel à mercatore merces, postea ad ecclesiam con-
fugeres, & sic rem meam consumeres: quòd leges non permittunt. argu. l. conuenire. ff. de pac. do-
tal. Sic docet Old. consil. 54. an fugiens. Aufre. in decis. Delph. quæst. 422. Et licet sint diuersæ doct.

Permissio ex-
trahendi ab
ecclesia con-
cessa.

Arestum.

2 super hoc sententiæ. † Tamen in hoc consuetudo erit attendenda, vel statutum : vt docet
Innocen. in ca. cum inter. de consuetud. & d. c. inter alia. Plenè Socy. in tract. de citatio. artic. 17. q.
5. ideo prouisio extrahendi concessa fuit à senatu Burdegalen. cuidam Periot mercatori Lemoui-
cen. contra suum institorem anno 1535. die 5. Augusti. teste Boer. in decis. Burdegal. quæst. 215. in-
carceratus. nu. 7. & seq. Etiam contra Stephanum Girard, qui eripuerat crumenam noctu ab ali-
quo, in qua erant decem libræ. fuit à senatu pronunciatum quòd extraheretur ab ecclesia sancti
Petri Des assis. & quòd priuilegio immunitatis gaudere non debebat, anno 1473. in mèse Ianuario:
aliòqui fur posset eripere res & postea ad ecclesiam confugere. vide Boer. q. 215. nu. 7. cum seq.

Arestum.

3 Item etiam de iure quis pro debito in ecclesia capitur, & extrahitur ab illa, vt debitor tributo-
rum l. nemo. C. de exactor. tributor. libr. 10. quoniam fiscalium ratio & militibus & priuatis ipsi-
que templis & vniuersæ reipub. vtilis, & necessaria est tex. in authen. de mand. princip. colla. 3. §
publicorum. Oldrad. consil. 54. An fugiens &c.

Non est licè-
tia petenda
ab episcopo
extrahendi.

4 Adde etiam quòd si quis in ecclesia capiatur, consuetudo est quòd extrahatur non petita li-
centia ab episcopo. licet Salyce. in authen. si quis. C. de adulter. dicat licentiam requiri. Sed ne reus
interim fugiat, capitur sine mora: vt refert Guido Pape in quæst. 121. in camera. nec etiam requiri-
tur alia declaratio per iudicem ecclesiasticum de consuetudine. teste Bened. in repet. ca. Raynu-
tius. in verb. & vxorem. num. 444. cum seq. de testa. Sed postea restituetur captus ad ecclesiam, si
iure hoc fieri debeat: ista tamen sunt contra ea quæ l. Machab. ca. 10. scribuntur his verbis: Quicum-
que confugerint in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi, in
omni negotio dimittantur, & vniuersa quæ sunt eis in Regno meo libera habeantur. Tamen ex
consuetudine & lege nunc ista obseruantur, quæ hinc statuta sunt, quamuis possumus hinc dicere,
ne sutor vltra crepidam, & falcem in messem alienam non debet quis imponere. c. nouit. de iudic.

*Et sauf à les reintegrer quand y aura prinse de corps decerné a l'encontre d'eux
sur les informations faites des cas dõt ilz sont chargés & accusés, & qu'il soit ain-
si ordonné par le iuge.*

G L O S S A

T sic quando præhensio, id est captura non est rite facta in ecclesia, captus debet re-
stitui ecclesiæ, à qua fuit extrahus. vt hic. & docet Oldrad. d. consil. 54. & ecclesia pe-
tere potest, vt restitatur pristina libertati, qua de facto fuit priuata. l. 1. & 2. ff. de li-
ber. homi. exhib. Panor. & alij in d. c. inter alia. per tex. in c. miror. 17. q. 4. Alex. consil.

Non legitime
captus in
ecclesia de-
bet restitui
ecclesie.

145. viso themate. in fi. vol. 7. Barba. consil. 34. Deum inuocent. col. 1. vol. 4.

2 Imò reus taliter debet relaxari, vt non possit iterum facillè capi. Bart. in l. 1. §. 1. per illum tex. &
l. 3. ff. de acqui. rerum domini.

3 Item debet iudex secularis iurare antequàm reum extrahat, quòd vitam & membra ei delin-
quenti in honorem ecclesiæ seruabit. c. id constituimus. & cap. reum. 17. q. 4. & d. c. inter. Guido
Pape in decis. Delph. q. 121. in camera. in fi.

An iudex ex-
trahens reū
ab ecclesia
debeat iura-
re se uitam
& membra
seruaturū.

Imò si tanta esset iudicis secularis seuitia, ob quam non esset de iuramento iudicis confiden-
dum: tunc maior cautio quàm iuratoria esset exigenda. arg. c. literas. de restitutio. spoliat. secun-
dum Inn. & alios in d. c. inter alia. Sed hodie hæc non seruantur, nec cautio iuratoria præstatur: se-
culares enim volunt ecclesiis dominari.

4 Iste articulus est dubius, & potest duobus modis intelligi. Primò quòd restitui debet ad eccle-
siam captus, si hoc fuerit ordinatum per iudicem videlicet secularem, & hic intellectus commu-
niter recipitur.

Alio modo intelligunt quidam quòd extrahi possunt delinquentes ab ecclesia, si ita fuerit per
iudicem pronunciatum vitis informationibus, sed fortè dum ordinaretur, & cognosceretur reus
discederet, ob id primus intellectus recipitur.

De immunitate munerum non scribam hinc: quia doct. multa super his scribunt. Sed dicam
cum Vergilio,

Claude iam riuos pueri, sat prata biberunt.

De his gratias Deo Optimo Maximo semper agens.

T R A C T A T V S

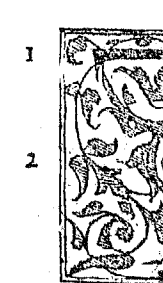
**VT BENEFICIA ANTE VA-
CATIONEM, VEL BONA CONFISCATA
PETI ANTE DECLARATIONEM NON
debeant, nec concedi, in vsu quotidiano
vtilis, & frequens.**

De ne donner benefice, office, ne confiscation auant la vacation, & declaration.

Charles vij. article lxxxv. des premieres.

*Item, & pource que souuentefois sommes travaillees par plusieurs,
& par grand importunité des requerans.*

Articulus
vltimus.

R I A in hoc textu statuuntur. in 1. parte ponitur ratio constitutionis. In
secunda constitutio prohibens, ibi: *nonis en enjuuant*, in tertia annullatio
si fiat contra prohibitionem, ibi, & *voulons*.

Ratio cur
offic' a ante
uacationem
peti non
debeant.

Primò ponitur ratio, cur prohibeat officia, & beneficia concedi ante
vacationem, & alia hinc conscripta: quia sapius molestatur Rex propter
importunitatem petentium. hæc ratio probatur in l. i. C. de petit. bono.
subla. lib. 10. ibi, sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inue-
recunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda

tribuamus: multi namque molesti sunt nobis semper, precesq; crebræ, & flentes petitores. §. con-
fyderemus. in authen. de trien. & femisc. colla. 3. ne igitur importunitatem patiamur de his, per
singulos dies formas scribere cogimur. §. ne igitur. vt facta nouè cõsti. coll. 5. Et alibi dicit Papa,
Propter multas, & nimias reclamaciones, quæ ex hoc ad nos ex diuersis partibus venerunt. c. om-
nibus. 2. quæstio. 5. Et per hanc importunitatem vincitur Deus optimus maximus: vt in Euan-
gelio de vidua importuna, vbi dicitur Etiam violenti rapiunt celos, & sancti quoque vincuntur,
c. importuna. de pœniten. dist. 1. ideo statuit vt ista importuna petitio cesseret.

3 Sed hæc importunitas super rebus iustis prodest, & bona est. de qua Paul. 2. ad Timoth. 4.
Insta oportunè, & importunè. ipsa enim sui vtilitate se destruit, si habere importunitas oportuni-
tatem nescit. c. sit rector. in fi. 43. dist. c. prisca. c. dist. c. importuna. de pœniten. dist. 1.

Z z 3

Petitio in be- neficiis sy- monia indu- cit.

4 Sed si hæc importuna petitio fiat super beneficiis habendis, vel honoribus ecclesiasticis, sy- monia est. c. ordinationes. r. questio. r. cap. tuam. de arate & qualita. cap. 2. & 3. de concess. præb. & super honoribus vel officiis secularibus dicitur etiam ambitiosa importunitas, & reprobata c. si. de rescrip. lib. 6. facit l. ambitiosa decreta. ff. de decre. ab ord. facien. nec interest roget quis per se atit per alium: nam qui per alium facit, perinde est, ac si ipse faceret. per regu. iur. & Bernar. ait ad Eugen. Per importunitatem extorta licentia, non est licentia, sed violentia. Et Lucas de Pen- na scribit in l. multis. colum. r. C. de princ. agen. in reb. lib. 12.

Importuni- tas multi- plex.

Et sic primus est casus hic, in quo princeps interdum p. opter importunitatem petentium concedit non concedenda. Et aduertendum est, quod aliquando est importunitas in petente, quia frequenter petit. d. §. consideremus. de trien. & semisse. Fely. & Dec. in c. quæ in eccleliarum. col. autepenul. de constitu. Barba. consi. 24. clementissimi. col. 3. vol. 2. Et quando maritus donauit vxori propter frequentem mulieris petitionem, talis donatio non confirmatur morte mariti: quia quodam calore iracundia facta censetur. teste Bal. in l. r. C. de petit. bono. sublat. lib. 10. vt refert Io. Lupus in repet. c. per vestras. §. antepe. verfi. tertius casus est. de donatio. inter vir. & vxor.

Sententia et electio ad clamorem populi non ualent.

5 Nonnunquam importunitas est respectu plurium, puta curialium, principum, vel aliorum ma- gnorum nobilium. d. c. omnibus. 2. q. 5 & tunc etiam non ualere: sicut nec electio facta ad clamo- rem populi. c. 2. de elect. c. miramur. 61. distin. nec sententia ad clamorem populi prolata. l. decurio- num. C. de pœnis. nec ex acclamatione populi potest quis manumittere. l. si priuatus. ff. qui & à quib. manumif. liber. non fiant.

6 Item non ualeat donatio facta monasterio ab eo, qui ingressus fuit religionem, si per circum- uentionem & importunitatem extorta est, sed bona hæredibus reddi debent. c. fi. 20. q. 3. Panor. & alij in c. præterea. de offi. deleg.

7 Interdum est importunitas ratione potentia. de qua in l. r. C. de fund. limitroph. lib. 11. ubi Bar. & Patruus meus Rebuffi dicunt rescriptum sic impetratum esse nullum, quando infert alicui præ- iudicium: vt etiam docet Coifet. in iung. incip. rescriptum. 3. & Lancel. Dec. in l. si mihi. §. in lega- tis. col. 4. verfi. secundò no. ff. de lega. r. Fulgof. consi. 20. pro pleniori. col. 3. ubi allegat illud di- ctum Lucani,

Nulla fides, pietasque uiris qui castra sequuntur,
Venalesq; maris: ubi fas, ubi maxima merces.

Gravis mu- licum im- portunitas.

8 Quandoque premittitur princeps ad requisitionem mulierum: & hæc est grauis importunitas, quæ oportunitatē habere nescit. d. §. hinc nobis. in authen. vt omnes obedi. iudic. Prouin. colla. 5. & Bal. in c. r. col. fi. de constit. ubi refert mulierem dixisse Imperatori, Si liber, licet: unde placita à principe e blandita nō ualent, sed dicitur furtiua deprecatio. in dicta l. r. C. de fund. limitroph. l. r.

Concessio ob nimiam læticiam nō ualeat.

9 Interdum princeps concedit per nimiam læticiam, & tunc etiam illud quod concedit non ualeat: quia dum concedit est extra mentem. arg. cap. vnusquisque. iuncta gl. 22. questio. 4. & gl. in verb. balneum. §. serui. instit. de libert. nec sunt principis placita, sed extorta, seu exacta. Unde donatio facta tempore acquisitionis Regni, vel coronationis, non ualeat: vel statim parta magna uictoria, vt dicit Neuisa. in silua nuptiali circa fi.

Signature pape in principio sua coronationis non ualent.

10 Item signaturæ, quas facit Papa antequam exeat ex conclauis, propter nimiam læticiam non ualent: vt dicit gl. in p. oem. regu. cancel. & Io. de Selua in tract. de benefic. in r. parte. questio. 2.

Conuentiones cardinalium in electione pape quando ualent.

11 nu. 16. verfi. primum beneficium est. T facit quod no. Panor. in c. sicut. in 2. de iur. iur. in 3. no- tab. ubi dicit, quod si cardinales promittunt inter se aliqua cum iuramento, quæ sint in præiudiciū dignitatis, si contingat aliquem promoueri ad papatum, non tenebitur promotus illa adimplere, nec seruare. Sequitur Fely. in c. r. col. 4. verfi. Septimò declara. de probatio. quod dicit esse bene notandum ad infringendas promissiones factas à principibus in principio sue creationis: quas nō tenentur seruare, si præiudicent Regno, & Regi. vide extrauag. vltimam de senten. excommu. in cōmunib. & in principio dicuntur factæ vsque ad annum, quia adhuc nouus princeps censetur. l. cum quid. si cer. pet. dixi in §. 2. gl. 3. supra de rescrip.

Donatio presumitur ad importunitatem facta.

12 Et in dubio hæc donatio facta ad postulationem alicuius, censetur facta per importunitatē. d. l. r. C. de petit. bono. subla. lib. 10. doct. in l. 3. ff. quod quisque iuris. Ludouic. Roma. consil. 436. quod indultum. col. 4. nu. 19. Ias. in l. si testamentum. col. 2. C. de testa. Socy. consil. 62. visis. col. vl. in 4. vol. ac plenè Hippol. in sing. 6. incipien. vide quæ scripsi supra in tract. de rescri. & liter. Reg. arti. 2. gl. 3. alia est importunitas, quæ fit ab adherentibus principi, & tunc etiam uitiat actum, vt alibi dicam. Si tamen princeps donauerit castrum vni, non debet, nec potest alteri donare, & si donauerit non ualebit donatio. l. fi. C. de loca. prædio. ciuili. lib. 11. ubi Bar. & Rebuf. & Ias. sic ost eos consuluit consil. 27. ad eruendum. in r. volu. 3

Argumentū de beneficiis ad officia secularia an procedat.

RGO petitio officiorum, antequam vacent, fieri non debet, nec conferri. probatur arg. cap. r. de concess. præbend. quod loquitur in beneficio: sed bonum est argumen- tum de beneficiis ad officia. Barto. in l. 2. §. data. ff. de optio. lega. Lucas de Penna in l. annonas. C. de erga. milita. anno. lib. 12. refert Ioan. Lupus in repet. cap. per vestras. in princi. col. 2. de donat. inter vir. & vxor. Etiam quia hic expressum est: & quia non potest dari id quod

Qui nous demandent offices.

GLOSSA II.

quod non est. Et alia rationes etiam habent locum, quæ in beneficiis conscribuntur in d. c. r. quas scripsi in praxi beneficiali.

Imò nec debent promitti officia antequam vacent. c. 2. de concess. præben. quia prohibita con- cessione censetur prohibitum omne id, per quod ad illam peruenitur. l. Oratio. ff. de sponsat. de hoc abunde scripsi in proem. concordat. in verb. alieni fati.

Benefices.

GLOSSA III.

ET sic quis non debet promittere, nec concedere beneficium, antequam vacet, alioqui ecclesiastica communione pellendus est. c. r. de concess. præbend. Ratio est: quia benefi- cia perpetuò debent teneri ab eo, cui collata sunt. Et non est quis sine causa suo pri- uandus beneficio. c. satis peruersum. §. 6. distinct. ca. inuentum. r. 6. q. 7. Ideo beneficium tuum non est alteri conferendum, antequam eo priuatus fueris.

Beneficia ante uacationē quare nō cō ceduntur.

Secundò, inducitur votum captandæ mortis, ipsis etiam gētib. exofum. d. c. 2. de cōcess. præb.

Tertio, ad tollendum vitium ambitionis, & cupiditatis. ca. quia intantum. de præb. & sicut is qui inuitatus renuit, quæ situs refugit, sacris altaribus est remouendus: sic qui vltro ambit, vel im- portunus se ingerit, est proculdubio repellendus. c. sicut. r. q. 6. verum quia amplissimè tractauit con- scribendo regulam cum ampliari. & limita. in praxi beneficiali. & pœnas, ideo ibi quilibet videre poterit, nec repetam hic.

Escheoites.

GLOSSA IIII.

EScheoites Latine caduca dici possunt: & dicuntur illa, quæ ceciderunt, fortè in commif- sum, vel alio modo confiscata Regi sunt. igitur non potest dari illud commissum ante declarationem: vt per totum titul. de publica. & veltigal. etiam caduca vel quali caduca hic comprehenduntur, ac pro non scripta, de quibus est tex. in l. vna. C. de caduc. tol- lend. & luuenal. ait Fisco,

Caduca ante declaratio- nem dari nō debent.

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

Declarari in l. silua. §. glans caduca. ff. de verbo. signi.

Amendes.

GLOSSA V.

Mulcta (quam emendam dicit text. in c. dilecto. de senten. excommunic. lib. 6.) non debet dari antequam sit declarata, & Regi adiudicata: vt videre potes art. seq. & de hac multa plura esse hic dicturus, nisi materiam plenè tractassem in l. aliud est multa. & in l. si qua pœna. ff. de verbo. signifi. ubi uideri potest.

Multa ante adiuudicatio- nem dari nō debet.

Confiscations.

GLOSSA VI.

ET sic bona confiscata Rex dare non debet, antequam sint sibi adiudicata, scilicet per sententiam: sed an sufficiat prima sententia? Respon. non sufficere, si appellatum fuerit, quia per appellationem extinguitur iudicatu. l. r. in fi. ff. ad Turpillia. & quia potest dici male iudicatu, ideo nihil debebitur l. cos. C. de appella. Ideo non potest dare antequam sint bona adiudicata per sententiam appellatione non suspensam, vel à qua non possit appellari, vt à senatu. Aliàs donum non ualeat, nec quidem hodie etiam post declarationem, & adiudica- tionem: vt habetur in artic. seq.

Confiscata nō sunt con- cedenda ante adiuudicatio- nem appella- tione non sus- pensam.

Auant qu'il vacquent, ou qu'il soient créés, ou nous soient adiugées.

GLOSSA VII.

Referenda sunt singula singulis: vt dicit glos. in cap. cum singula. de præb. in 6. Primo, quod officia & beneficia non debent concedi antequam vacent, & concessa non ualent. d. c. r. de concess. præbend.

Secundò, *ou qu'il soient créés*, scilicet *les amendes*: vt emendæ non dentur antequam create sint, id est à iudicibus prolata, & declarata, ac impositæ, & Regi adiudicata. d. l. aliud. ff. de verb. sig. nam licet quis sciat appellatorem perperam appellasse, tamen non debet multam perere sexaginta librarum antequam multa fuerit declarata & Regi adiudicata.

Tertio, *ou nous soient adiugées*, loquitur de confiscationibus, vt antequam adiudicate sint, non debeant dari, etiam si ipso iure bona essent confiscata, vt potè per crimen læsæ maiestatis, adhuc tamen non ualebit donum Regis: nisi bona fuerint per iudices adiudicata. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiesta. & hoc in seq. declaratur.

Nous en ensuyuant les ordōnances de nos predecesseurs Roys de France voulons & ordonnons que plus ne soyons travailles de telles requestes, & ne donnerons ne confererons aucun office, benefice, escheoite, ou autre chose quelconque auant qu'ils vacquent ou soient crees amende, & confiscation, auant qu'ils soient adingees, & declarées à nous appartenir.

GLOSSA VIII.

Mala prouenientia ex cōfessionē cōfessionis an tequā sit ad iudicata.

IC ergo testatur Rex, quod non conferet officium, vel beneficium, antequam vacauerit: nec emendam, antequam creata sit, & adiudicata: nec confiscationem, aut commissum, antequam sit declaratum, & adiudicatum. Et vti nam bene feruaretur, nam multa mala ex hoc pramaturō dono oriuntur.

Primō, ex hoc dono potest suboriri corruptio iudicum. nam quando Rex dederit confiscationem alicuius antequam sit declarata pars, cui est cōcessa, iudices quos vult impetrare conatur ad declarandum sibi dictam confiscationem deberi: & omnes pramiis, saltem multis promissionibus corrumpere potest, & eos omnes in maximam dignitatem venire, & in gratiam principis profiteretur, si ista iudices fecerint. contra. l. i. & auct. ibi positam. C. de pœna iudi. qui malè iudica.

Secundō, corrumpuntur testes, vt falsum deponant testimonium cōtra istum, cuius bona confiscata esse prætenduntur. c. licet. de probatio. vel saltem hoc potest fieri.

Tertiō, violatur iustitia, nam princeps, qui dedit cōfessionem, putat hoc verum esse, & instanter sollicitat iudices, vt sic pronunciet, bona fide tamen existimans verum esse. Et sic iudices putantes principi complacere, laxant interdum aliquid de conscientia, vel laxare possunt, & inspiciunt quod euenire potest. l. si quis domum, in ff. loca.

Quartō, mortis alienæ occasio præbetur per fas vel nefas: vt habetur in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur.

Quintō, infamia generatur erga bonos, qui in carceribus detinentur longo tempore, & postea innocentes inueniuntur. & iudices non audent eos liberare, ne agant contra delatores, & ne principi displiceant seu adherentibus.

Sextō, ex hoc multi in paupertatem, & mendicitatem rediguntur. in authen. vt differen. iudic. §. i. collat. 9.

Septimō, explentur vindictæ magnorum dominorum, qui cum non possunt aliter torquere homines, saltem petent confiscationem bonorum, & ex musca facient elephantum: & datur materia delinquendi, & vindicandi contra l. iur. §. si paciscar. ff. de pact.

Octauō, inter partes tantæ & tales oriuntur inimicitia, vt sæpius durante processu vna pars alteram occidat: vt interdum visum fuit.

Nonō, quia hi interdum impensis Regis, vel capti lites prosequuntur, ob id non verentur etiā iniuste prosequi: quod non fieret, si ad expensas, damna, & interesse condemnaretur, & interdum ad rationis pœnam: alia infinita mala venire possunt, quæ exprimere non audeo: ob id Rex factur se non daturum, antequam bona sint ipi adiudicata.

Et voulons que si par importunité, ou inaduertance nous faisons, ou auions fait le contraire. Que le don ou collation qu'en aurions fait, ou fairions soit nul & de nulle valeur.

GLOSSA VLTIMA.

Actenus prohibuit donum: nūc verò statuit quod si per importunitatem, vel aliàs fuerit factum, vt donatio contra præmissa non valeat, & nullius sit momenti. Et idem statuit Ludouic. ii. anno 1467. vt est in stylo Parlamen. Aufre. in rub. de concess. beneficij vel officij non vacantis, in hæc verba, Statuimus & ordinamus, quod decetero aliquid ex officiis nostris non conferemus: nisi vacet per mortem, aut resignationem sponte factam de consensu resignantis, de qua prius constabit: vel per forfacturam primitus iudicatum, & declaratam secundum iustitiæ terminos per iudicem competentem, de qua similiter apparebit. Quod si per inaduertentiam, aut requirentis importunitatem contrarium fecerimus: id nunc, prout ex tunc reuocamus, & annullamus: quodque literæ non conficiantur, vel expediantur: & si factæ fuerint, illis vel aliis quibuscunque super hoc à nobis obtinendis fides non adhibeatur: nec propterea aliquis ab eius officio destituatur, nec in eodē inquietetur. & in rub. de rescrip. ordinatio. 20. ibidem, & sic concessio Regis Franciæ contra suam pronunciationem est nulla, quia præsumitur circumuentus. Bal. sunt verba in c. cum olim. col. 3. de re iudica.

Hoc tamen limitant docto. si fiat hoc donum motu proprio: quia hoc non fit ad petitionem, & importunitatem. docto. in dicta l. 2. C. de petito. bonor. subla. libro 10. & docto. in l. 3. ff. quod quisque iuris. hæc tamen constitutio etiam videtur comprehendere motum proprium, dum dicit, *in inaduertentia*: etiam quia pars procurabit illam clausulam in literis apponi. Et eadem facilitate qua Rex donat, cōscribere etiam faciet illam clausulam motu proprio. De qua plura scripsi in glo. motu proprio in forma manda. in Concord. & dico in seq. limitati.

Secundō,

Secundō, non procedit in feudis, quæ liberè impetrari possunt. teste Bald. in c. ad au dientiam. in fi. de præscrip. cui non consentirem, si non vacarent. Sed postquam vacant, & reuerfa sunt ad dominum sic. cap. 1. & 2. de feud. vnde dicit Imperator his verbis in l. fin. C. de loca. prædior. ciuil. lib. 11. Apertè enim hoc definimus edicto, vt à perpetuario nunquam possessio transferatur: etiam si alteri eam Imperator exoratus, vel sponte donauerit, sine annotatione, siue pragmatica. &c. Et ibi disputat Lucas de donatione facta à Rege duobus, vter præferatur.

Item aduertendum est, quod bona principis sunt in duplici differentia. vt dicit. d. Lucas de Penna in l. quæcunque. C. de omni agro deser. lib. 11. quædam sunt fiscalia, quæ ad sustinenda reipubl. onera illi sunt concessa, vt Auritodina, Salina, portoria, & alia quæ scribuntur in rubri. quæ sunt Regal. in feud. & ista nulli sunt concedenda: periret enim paulatim Regnum, seu Imperium, si ista concederentur. glo. in verb. conferens. in fi. §. 1. in authen. quomod. oport. episc. iudic. colla. 2. & c. mouemus. 12. quæst. 2. c. intellecto. de iureiur. scripti in l. bonorum. 1. ff. de verb. signi.

Alia sunt bona patrimonialia principis, quæ ad vsum principis deputata sunt: & ista etiam non possunt alienari sine causa, & iussu principis. l. idem Iulianus. §. ff. de leg. 1. Barba. in rub. de reb. ecclef. non alienand. colla. 5.

Si tamen aliqua bona ex crimine Perduellionis, vel homicidij fuerint confiscata, vel alia ex causa, illa dicuntur patrimonialia principis l. 3. C. de bonis vacan. lib. 10. & l. 2. de fund. patrimonial. lib. 11. quod est verum, si fuerint incorporata, & inscripta legitime fisco, & post confiscationem, aliàs non: vt patet in rubric. de bon. vacan. & incorpor. lib. 10. C. & necesse est vt istæ res in fiscum peruenerint: alioqui patrimonialia esse non possunt.

Ideo poterit statim post confiscationem declaratam, & ante incorporationem Rex illa bona donare, vel in alium trāsferre, sicut & quilibet priuatus: dummodo à Regno non eximat. l. hi quibus. C. de fund. patrimonial. lib. 11. arg. cap. abbate sanè. de re iudic. in 6. & feuda non antiqua possunt alienari etiam ab ecclesia. cap. 1. & 2. de feud. nisi dictum fuisset in sententia, quod illa bona incorporamus & vnius: tunc erunt patrimonialia, vt sæpius vidi fieri.

Hodie oportet tenere non valere donationem, nisi propria manu Rex signauerit cōcessionem bonorum immobilium existentium in patria pacifica. Secus si in finibus Regni, vbi bellum geritur: & vult Rex quod omnia solennia interuenerint in donatione, tamen nunquam recipiatur à gentibus computorum, vel à Thesaurariis, nisi pro dimidia parte. Ita est statutum in rub. *de la iurisdiction des chambres des comptes*, ordina. 3. artic. 7. & seq. Imò statuit Philippus Valesius anno 1333. dona regia nulla esse, nisi fuerit mentio de aliis donis antea sibi & successoribus factis, vt est in lib. ordi. antiq. fol. 35. in palat. reg. Paris. 3

Françoys par la grace de Dieu Roy de France.

GLOSSA I.

REX Franciscus personam boni Christicolæ gerens dicit se Fraciæ Regem gratia Dei. Nam licet hoc Regnum successione deferatur, gratia tamen dei est, cum alicui obuenit: vt habetur l. ad Corinth. 15. in princip. Graua autem dei sum, id quod sum: quia Deus potuit auferre, vel morte, vel permittere vt alius regnum occuparet. Ideo Deus sponte iura videtur relinquere, & dare ei, à quo non aufert, cum possit. argu. text. in l. conficiuntur. in princ. ff. de iure codicil. l. 1. §. sciendum. de lega. 3. Solent supremi principes in terris nullum superiorem recognoscens in temporalibus hac phrasi vt. Gratia dei, vel diuina gratia, seu clementia: vt denotent, quod à Deo immediatè regnum, vel imperium habeant, nō ab aliquo alio. & vulgò solent dicere Regnum vel imperium tenere *de Dieu & de l. spee*, & sic Rex cum nullum in temporalibus in mundo recognoscat. vt in capitu. per venerabilem. qui filij sunt legit. iustè scribit se Regem gratia dei.

Illi verò qui aliquem recognoscunt in superiorem, non solènt hac phrasi vt, licet iura imperij habeant, sed simpliciter se solent dicere duces, vel comites, vt Carolus Dux Sabaudia. &c. Franciscus Dux Mediolani. item episcopi in suis literis solent vtrūque addere sic, iōnes miseratione diuina ac sanctæ sedis apostolicæ gratia episcopus, nō simpliciter dei gratia. Alioqui videretur velle denegare sedem apostolicā, cui iurauerunt, & à qua episcopatus receperunt. cap. ego N. de iureiur.

Imò si dux Sabaudia vel alius recognoscens Imperatorem, vel Regem, diceret se duce gratia Dei, posset cogi vt in literis adderet, & Imperatoris, vel Regis gratia, à quo immediatè habet, sicut faciunt dicti episcopi. Alioqui tanquam ingratus esset priuandus, cum nollet recognoscere suum immediatum dominum. §. vassallus. 1. fi. de feudo contentio sit inter domi. & agnat. vassal. doct. in c. ceterum. de iudi. Carol. de grassalio in tract. Regalium lib. 1. in 9. iure.

A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut.

GLOSSA II.

Alutat hic Rex omnes, qui literas has & ordinationes videbunt. Et iste est mos & stylus etiam Papæ in scribendo, & aliorum principum, ac episcoporum: nisi in certis casibus, qui stylus si non feruaretur, literæ essent suspectæ. per c. licet. & c. quàm graui. de crimi. fals. c. ex literis. de consti. vide quæ scripsi in proœmi. concordator. Et de quo profit hęc salutatio in forma manda. in verb. salutem.

Feuda an cōcedi ante uacationē possint.

Fiscalia bona nulli sunt concedenda.

Patrimonialia Regis nō sunt cōcedenda.

Confiscata bona post incorporationē nō poterunt dari.

Limitantur Regia dona à magistris computorum.

Articulus secundus.

Rex quare gratia dei Rex dicatur.

Inferiores cur nō dicant se simpliciter duces, vel tales gratia dei.

Officiū Regiū si nō uacat per resignationē tenentis nō est conferendū.

Motu proprio concessio principis non ualeat.

Comme

Comme par cy deuant ayent esté faites par noz predecesseurs, & nous, plusieurs ordonnances contenans.

GLOSSA III.

N successor teneatur seruare ordinationes sui predecessoris. vide Iacob. Rebuffi in l. semel. C. de apoch. public. lib. 10. & ibi in additio. & quæ scripti in præfatio. in rub. de collar. in concord.

Induci de- be allegata constitutio.

Ex hoc text. patet, quod dum allegatur constitutio, oportet quod inducatur. nec sufficit allegare legem, nisi ad hoc expressè inducatur, nisi esset ad hoc expressa. l. non solum. §. qui primipilum. ff. de excusatio. tutor. tex. in l. pronuntiatio. §. 1. vbi plenè scripti. ff. de verb. signi. & quomodo iura abundè sint alleganda scripti in procem. concord. in verb. iura citare.

Que toutes confiscatiōs, & forfaitures serōt appliquées à nous, & à nostre fisque.

GLOSSA IIII.

DE FISCO scribunt doct. in rub. de iure fisci, lib. 10. C. & scripti in l. inter publica. ff. de verb. signi.

Pour la tuition & defense de nostre Royaume, & administration d'iceluy, & d'autant soulager nostre peuple, & subiectz.

GLOSSA V.

Quare bona fisco ad dicantur.

CCE igitur quare inuentum sit, vt bona applicarentur fisco, primò, vt principes tuerentur tempub. & eam defenderent ab inimicis, quam totis, vt aiunt, neruis protegere habet, alioqui exactam Deo rationem sunt reddituri.

Secundò, pro administratione, vt negocia Regni fiât, & administrantur pecunia cōfiscationis. Tertio, vt oneribus subleuetur populus: ergo ista bona frequenter dare non potest, alioqui populus non leuaretur oneribus.

Veſtigialia cur inuēta.

Item veſtigialia fuerunt postea inuenta, quia viæ & alia loca publica negligebantur: ideo fuit vni concessum, videlicet principi, vt quicquam reciperet: Idq; ad instructiones pontium, viarum, & locorum publicorum exponeret, & pro defensione fidei, ac patriæ, & aliis iustis causis. Et qui hoc veſtigial recipit, ad ista tenetur, alioqui ad satisfactionem, teste Hostien. in summa de censib. §. ex quibus cautis. versic. sine causa: quem sequitur Guido Papæ consil. 65. viso themate. col. 1.

Et si verum esset istas confiscationes datas esse principi ob causas præcedentes, vt illi aiunt, non liceret eas ad alias causas dare: & si daret, & ex hoc grauetur populus, peccaret, nisi esset causa iusta concedendi: vt propter remunerationem. c. cum ex officiis. de testa. l. si pater. ff. de donatio. Ideo potentes si his non satisfacerent, potenter torquerentur, post illam vocem emissam, Ite maledicti in ignem æternum.

En consyderation de quoy par noz lettres patentes données à Fontaine francoyse, & le 22. iour de Septembre 1535. voulans de plus en plus oster toute occasion d'estre importuné de telles demandes, requestes, & poursuites: aurions icelles confiscations, amendes, forfaitures, & autres deniers casuelz à nous aduenans desfinez, & voulu estre appliquez à la fortification, emparemēs, & reparatiōs des places fortes frontieres de nostre Royaume, iusques à six ans lors ensuyuans.

GLOSSA VI.

Bona cōfiscationum reparationibus publicis seruire debent.

CCE bonam constitutionem, vt pecunia, vel bona quæ ex confiscationibus proueniūt, & alio quouis casu, statuit vt sint addicta reparationibus publicis, & præcipuè ad reparationes castrorum in limitibus Regni constitutorum: & sic quod ad certam speciem ciuitatis, vel fisco datur, in alios vsus conuertere non licet. l. r. ff. de admini. rerum ad ciuita. pertin. & legatam municipio pecuniam, in aliam rem quàm defunctus voluit conuertere non licet. l. legatū. Ibidem. & in cle. quia contingit. de relig. domi. & semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos transferendum. reg. semel. de reg. iu. in 6. & qui prædia diuinis vsibus tradita, humanis vsibus applicant, Deo cui tradita sunt ea subtrahunt, ideo vt sacrilegi iudicentur ait. c. prædia. & c. nulli. 12. q. 2. quare Rex voluit, vt istæ confiscationes ad illos vsus deuenirent, ad quos fuerunt institutæ &c.

Ceste derniere ordonnance toutesfoys par la grande instance, importunité, & incivilité des requerans a esté aussi peu gardée, que les precedentes.

GLOSSA

GLOSSA VII.

Importunitas ergo facit, vt constitutiones editæ non seruentur. De multiplici importunitate scripti art. 1. vnde Imperator scribit in §. hinc nobis. in auth. vt omnes obedi. iudi. Prouin. coll. 5. hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie, & crebro. in talibus causis inquietamur paruarū gratia occasionum, & ipsi multas sustententes importunitates & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimarūque mulierum ex propriis locis agitatam: & ad hanc venientes felicissimam ciuitatem, quorum pluri mi etiam mendicantes, & afflicti hoc agunt, interdum quoque hic moriuntur. &c.

Importunitas facit ut constitutio nes non seruentur.

Ex hoc habemus, quod constitutiones bonæ per abusum non seruata, debent reintegrari, & confirmari. l. 1. vbi Bar. de fund. limitop. lib. 11. C. & ibi patruus meus magnus sic ait. Facit pro statutis sancti Ludouici Regis Francorum: vt debeant confirmari, & obseruari non obstante abusu curialium, & quod nõ fuerint obseruata: nã principes in Regno succedentes debet ea facere obseruari: sicut petium fuit pluries per ciuitates, comites, & Barones: vt per principem renouarentur.

Constitutio nes sancti Ludo. debet renouari.

Sçauoir vous faisons à ces causes, & autres bonnes & grandes consyderatiōs, qui nous ont meuz, & meuent de sirs de nostre cœur et affection la conseruation & augmentatiō du corps politique des noz Royaulme, pais, & seigneuries de nostre pais & obeissant, & extirper toutes choses à ce contraires ayans deliberé & conclu pour chose certaine, et du tout arresté ne faire doreſnauant aucun don, ou otroy desdites confiscations, amendes, & autres biens quelconques à vacquer ne vacans par forfaiture à personaige quelconque.

GLOSSA VIII.

Oncl udit ergo multas, & confiscationes nulli se daturum, sed suis vsibus applicaturum: factum ne sit, aliis relinquo.

De quelque estat, qualité, & condition qu'il puisse estre.

GLOSSA IX.

AEC verba cuiuscunque status, qualitatis, & conditionis: comprehendunt tam clericos, quàm laicos: siue homines sint in potestate, siue sui iuris. gl. sing. in l. promittendo. in gl. 2. ff. de iure dotium. Et licet illa gl. dicat non comprehendi minores, tamen in hoc tex. puto etiam comprehendi per hæc verba generalia, & per superiora, ibi, personaige quelconque, licet interdum non comprehendantur pro materia: vt ibidem dicitur.

Clausula cuiuscunque status, cardinales, Reges & Reginas cōprehēdit.

Et ideo non valeret donatio facta clericis etiam cardinalibus, licet regulariter non contineantur, non facta mentione illorum. c. 1. de schismat. in 6. scripti in §. si quis verò. de colla. in concor. & Alex. consil. 123. scripti. col. 3. nu. 16. in 4. vol. dicit tunc comprehendi clericos, quando hæc clausula ponitur ab eo, qui habet potestatem statuendi supra clericos. verum quia Cardinales, eò quod tales sunt, non sunt extra ambitionem, ob id multa petere possent, & obtinere, ideo hic cōprehenduntur. Et vtinam peterent multi à Deo se meliores fieri, quòd his melius & conducibilius esset.

Idem si facta sit mulieribus donatio talis: quia ista verba etiam continent mulieres, cum magis sint importunæ, quàm viri: vt patet in euangelio: Dic vt sedeant duo filij mei &c. & in authen. vt omnes obedi. iudi. prouinci. §. hinc nobis. coll. 5.

Etiam comprehendit Reges & Reginas gl. sing. in cle. 1. in verb. quibuscunque. de iudi. secundum Barba. consil. 23. sapientissimus. colla. 2 & consil. 36. sapienter. in 2. vol. & consil. 87. illud. col. 4. & seq. in 3. vol.

Item continet tam liberos quàm seruos. per tex. in l. postliminium. §. ff. de capti. Item coniunctos, & affines: vt consuluit Barba. d. consil. 23. col. 4. nu. 14. in 2. vol. & quia in istis est maior importunitas, & hic omnem importunitatem tollere vult: quam non potest adimere, si consanguineis, & affinibus concedat: & rationes superiores habent etiam in his locum.

Atq; adeò in omni persona procedit, siue priuata, siue militari, siue sacerdotali, siue imperiali, siue alterius cuiuslibet dignitatis, aut status. Communem namque legem omnibus hominibus imponit hæc lex: vt dicit Imperator in §. fin. in authen. de hæredib. & falcid. colla. 1. l. 1. §. præter. col. 2. & seq. ff. qui fatid. cogant. & quia reipubl. est vtile, ob id debet extendi. l. si quis. §. vtrum. ff. de senatus. consil. Syllania.

Soit au parauant ou apres la condemnation des deferés, & accuses: declaration, ou adiuudication desdites amendes & confiscations.

GLOSSA X.

Prohibet thic vltra ius, videlicet vt non valeat donatio confiscationis, siue aute condemnationem, siue post, etiam post declarationem, & adiuudicationem. Ratio est: quia si datur ante condemnationem, tunc votum captandæ mortis inducitur: vt in c. 2. de concessio. præb. vt alia quæ scripti supra artic. 1.

Confiscatio etia post condemnationem concedi non debet.

Item

Delatores qui

Item iste tex. loquitur de delatoribus: delatores autem sunt qui inuidia produnt alios. c. delato. ri. 5. q. 6. de hoc plenè scripsi in l. delata. ff. de verb. signi.

Auons par edict perpetuel & irreuocable inhibé, & defendu: inhibons, & defendons à tous nous subiectz de nous demander, requerrir, ou importuner par eux, ne par autres.

GLOSSA XI.

Petitio bonorum confiscatorum hic prohibetur;

Prohibet hic ne fiat petitio, & sic nec donatio: quia prohibito vno censetur id omne esse prohibitum, per quod peruenitur ad illud: vt si prohibentur nuptiæ, & prohibita intelligitur spòsalia, per quæ ad nuptias peruenimus, & matrimoniū. l. oratio. ff. de spòsal. Item prohibet petere per se, & per alios: nam qui per alium petit, perinde est ac si ipse peteret. per regu. iur. & potest quis petere per alium minus fauorabilem: vt si magister militum velit petere, non petet per se, sed per aliū. Et iste est mos curialium, & ille minus fauorabilis etiam petere non debet per istum text. & si Rex concedat, non valet.

Interdum quis petit per eum, cui magis fauebit princeps. Et tunc est maior importunitas: vt dixi art. 1. supra eò. vide tex. in c. sex differentia. n. fi. 23. q. 3.

En quelque maniere que ce soit.

GLOSSA XII.

Secutores qui.

Et sic quocūque modo fiat petitio, non valet: vt hic patet. & text. in l. 1. C. de fund. li mitroph. lib. 11. ibi amouentes quicquid vel potentia cuiuscunque elicit, vel futtiua deprecatio, addentes nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem vetustatem, & presentem legem nostram importuna & respuenda respicere. Et hos vocat secutores Budæus in foren. qui ante adiudicationem petunt.

Cōcessa curialibus præsumitur ex tortu per importunitatem.

Si ergo princeps motu proprio concesserit, & ex certa scientia, videtur valere. Quia hic prohibet petere, sed non motu proprio concedit. dicit. l. 1. C. de petitio. bonor. subl. l. 3. quod quisque iuris. Et si hæc donatio fiat presenti, & in curia residenti, non præsumitur motu proprio, nec ex certa scientia, sed importunitate, & suafione. Bal. in cap. cum adeo. in fin. de rescript. vbi Barba. dicit esse notandum contra rescripta, & priuilegia, quæ quotidie conceduntur illis, qui assidue versantur in curia, vt tunc non præsumatur in principe liberalitas, sed importunitas impetrantis. Ideo illa rescripta non valebunt. Sed si aliquis petierit, & faciat addere clausulam motu proprio concessum, adhuc non valet, hæc fiat fraus huic constitutioni: vt dixi supra artic. 1.

De leur en faire don ne concession quelconques.

GLOSSA XIII.

Petitio ad fisci vel ecclesie utilitatē nō prohibetur.

Prohibetur hic ne quis petat sibi donari, vel concedi. Si ergo peteretur ad vtilitatem fisci vel ecclesie: applicari, & adiudicari non prohibetur, imò conceditur: quia prohibitum in vno, in altero videtur concessum. l. cum prætor. ff. de iudic. c. nonne. de præsumptio.

Et neantmoins par l'aduis d'aucuns princes & seigneurs de nostre sang, & gens de nostre conseil priuè auons statué & ordonné, statuons & ordonnons par mesme edict: voulons & nous plait que si par importunité, surprise, deguisement, ou autrement en quelque forme & maniere que ce soit, telz vous estoyent par nous accordez, faitz, & ottroyés, & par noz secretares signés, & expediés en forme, seellés ilz soient neantmoins declairés. Et lesquelz des maintenant.

GLOSSA XIII.

Facta est cōsilio ad beatitudinem tendunt.

Statuit hic de consilio principum, procerum, & aliorum: & dubium non est omnia omnino, quæ consilio rectè geruntur, iure meritoque, effectu, & firmitate niti. l. dubium. C. de repud. bene enim (ait Imperator) cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri imperij, & ad nostram gloriam redudare. l. humanum. in fi. C. de legib. multas scripsi consilij vtilitates in scholastic. priuileg. & in interpreta. authen. habita. C. ne filius pro patre.

Comme pour lors declairons par ces presentes nulz & de nul effect.

GLOSSA XV.

Clausula ex nunc prout ex tunc quid operetur.

Nunc est dicere, declaramus tales donationes, quæ deinceps fient, nullas, & ex nunc, prout ex tunc: de qua phrasi est glossa. in clem. vna. de concess. prebend. & in cle. 1. de iure patrona. Fely. docet in capitulo licet. nota. sexto. de probatio. Guido Papæ. in decisio. 588. clericus

clericus. & in regul. cancellar. 32. Dec. consilio 405. & Barba. consi. 64. col. 8. in 4. vol. & Gomez. in 5. rursus. colum. 9. de actio. in insti. Iaco. in l. 1. in fi. C. de pact. gl. in Pragmati. sanctio. §. vt verò prout. de colla. dixi in 1. Tomo. consi. Regiar. & hæc est prima pœna.

Ratio est: quia ea quæ per importunitatem conceduntur, videntur fieri inuito dante: ergo nulla tanquam coacta. c. audacter. 8. questio. 1. vbi glo. tex. in l. si priuatus. ff. qui & à quib.

Et generaliter tres sunt causæ, ob quas promissis non stamus, aut animo fallendi: vel quia postea nos poenitet: seu certe volenti præstare, quod promissit, deest facultas. Prima, est malè voluntatis: Secunda, infirmi iudicij: Tertia, inopiæ facultatis: hæc omnia minimè Deo conueniunt, qui ob bonitatem nō decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectum non relinquit. hæc Volaterra. lib. 28. c. de veritate.

Inuito dante sunt que per importunitatem conceduntur. Cause tres quibus promissis non stamus.

Et les impetrans, & tous autres qui s'en voudront ayder, indignes & incapables non seulement desditz dons, mais de toute autre munificence, & liberalité qu'ilz pourroient attendre & esperer de nous.

GLOSSA XVI.

Secunda pœna hic adicitur, quod impetrantes sunt inhabiles ad obtinendum aliud donum, & munificentiam Regiam, ergo si aliquis impetrauerit primum donum, non valet postea secundum impetrare, & si impetret, non valebit. Imò si essent derogationes in secunda concessione, non tamen valebit: nisi fuerit facta expressio illius indignitatis, & incapacitatis, & inhabilitatis: per ea quæ no. Fely. in c. in nostra. de rescri. Et ego scripsi in glo. pro expressis. in forma mand. in Concor. & multa dona Regia vidi in curia annullari instante procuratore Regio, & allegante hunc secundum impetrantem inhabilem. de qua inhabilitate in literis non erat facta mentio: quod est notandum.

Impetrates sunt inhabiles, cuius debet fieri mentio.

Voulons & nous plait que contre ceux soit procedé, comme infracteurs & violateurs de noz ordonnances.

GLOSSA XVII.

Contra violatores legum proceditur: Primò ad periurium quia sunt periuri: quia iurauerunt in principio officij eas ordinationes seruare, vt habetur super rub. des sermens. Et periurus est priuandus saltem officio, vel beneficio. l. pe. C. de dignita. lib. 11. c. 2. de rescrip. scripsi in tract. de pacific. posses. in 4. limita. nu. 223.

Violatores legum quomodo puniuntur.

Secundò, violatores canonum voluntariè à sanctis patribus iudicantur, & à sancto spiritu (instinctu cuius ac dono dicati sunt) damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur. c. violatores. 25. questio. 1.

Tertiò, scribitur primo Esdra. c. 7. in fi. Omnis qui non fecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo: siue in mortè, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, vel certè in carcerè. Alias pœnas scripsi in tract. nominatio. quæst. 19. ibi videre quilibet poterit, ne plura.

Nō seruans legem Regiam puniuntur.

Et neantmoins defendons expressement à nostre tresamé, & se al Chancellier.

GLOSSA XVIII.

Prohibet Cancellario ne consentiat huic donationi. Quomodo potest resistere, si Rex cōsenserit: Respon. non debet sigillum illis literis impariri, sed Regi ostendere tam suam legem, quam rationes: ob quas fuit inuenta confiscatio, & prohibitionem: & hoc modo non consentiet illi dono, sed expectabit secundam iussionem Regis.

Cancellarius Regis dono nō debet consentire.

Et aux secretares de noz finances. Et commandons respectiuement de n'expedier ne seiller telz dons & octroys.

GLOSSA XIX.

Tem auricularij, siue silentarij, vel secretarij non debent etiam concessionem expedire, nec debent signa eorum inscribere in dictis literis doni, vel concessionis, confiscationis.

Secretarij dona Regia signare non debent.

Et à nostre procureur general de ne les consentir ny accorder.

GLOSSA XX.

Sed melius esset mandare parlamentis singulis, quod has literas non comprobarent, sed nullas pronunciarent. Et quod camera computorum omnino has donationes recusaret. Et tutius esset, quia omnia hodie fiunt per amicos, & pecunias, & maximè apud Curiales. Sed procurator Regius debet impedire, ne literæ approbentur, alioqui puniti debet, vt hic. Et quando presentantur literæ, is debet se opponere dicens Regem fuisse circumuentum: vt dicit Bal. in c. cum olim. de re iudica.

Procurator Regius opponit contra literas doni Regij.

Ains leur enioingnons les empescher, impugner, & debatre encores que par les lettres d'iceux lon fust expressement releue de la presente ordonnance en quelque clause derogatoire, ou derogatoire de la derogatoire qui soit inserée ausdites lettres.

GLOSSA XXI.

Clausule de rogatorie etia princeps derogat.

T sic annullat concessioem, etiam si in ea esset clausula derogatoria huius ordinationis. Sed nonne princeps possit derogare ex causa huic constitutioni? Bar. in l. si quis. in principi. ff. de leg. 3. dicit posse: dummodo derogauerit expresse huic clausulae derogatorie. Idem tenet Vinc. Hercula. in l. si mihi. §. in legatis col. 3. & seq. de lega. 1. ff. & Socy. consil. 63. col. 2. in 3. vol. & de Ripa in c. 1. nu. 80. de rescri. scripti in d. l. si quis. in additio. ad illam legem.

Item mandat procuratori Regio, quod has literas impugnet tanquam subreptitias, & obreptitias, ac iniuiles, & non consentiat approbationi illorum. ita habetur hic & in l. i. C. de fund. patrimonii. lib. 11. quia fallendo conscientiam principis, obtinuit. l. si. C. de his qui a non domi. manumit. facit text. in l. si. C. de loca. praedior. ciuil. lib. 11. ibi, cui si forte contra perpetuarum vir illustri comes priuatarum rerum dum allegabitur acquiescet, & de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci iuribus in palatinum cogatur inferre officium. vide ibi poenam quam subibit procurator Regis.

Noz lettres patentes dessus datees en ce qui reste a eschoir desditz six ans, pour le regard des autres parties casuelles icy declarees demeurans en leur force & vertu.

GLOSSA VLTIMA.

On reuocabat literas, quibus cautum erat vt ad reparationes conuerterentur intra sex annos, sed cum sint elapsi: superest tantum hic, vt concessiones confiscationum non valeant: siue datee sint ante condemnationem, vel post: etiam non valent post declarationem factam per istum tex. nisi vt superius dixi. vide Boer. in q. 64. & seq.

Vxor de dono Regio marito facta a possit coquestru habere.

Item vidi dubitari, an vxor habeat dimidiam partem ratione conquestuum (qui pro media diuiduntur, & lucrantur de consuetudine inter virum & vxorem) de dono facto marito a Rege: Respon. habebit, si fuerit factum marito & haeredibus. Secus si marito & eius masculis. per ea quae doct. scribunt in l. ex facto. §. si. ff. ad Trebel. & in l. Gallus. §. etiam a parente. de liber. & posthu.

Item nil habebit vxor, si detur marito & suis haeredibus ex suo corpore descendentibus, quia vxor non descendit de corpore mariti. vt doct. not. in dicta l. ex facto. in §. 1.

Et si Rex donauerit Titio, & suis haeredibus, eis deficientibus ad Regem reuertetur, sicut dos soluto matrimonio siue liberis. per totum titulum. ff. & C. soluto matrimo.

Etiam si Rex donauerit Titio & filio suo masculino: si Titius plures procreauerit, succedent pro virili, licet Rex singulariter locutus fuerit. l. 1. §. item hoc. ff. quod falso tuto. author. gest. l. singularia. in fi. si cer. per.

De donatione per Regem facta Rex suscipit defensionem.

Item Rex in rebus iure donatis euictionem suscipit. vt aliis fuit iudicatum in curia: licet regulariter donans de euictione non teneatur. l. Aristo. ff. de donatio. l. ad res. de aedilit. edict. Sed voluntarie Rex suscipit defensionem nisi donatio facta sit propter benemerita. nam tunc defensionem suscipere tenetur, quia non est simplex donatio, sed genus quoddam permutationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petitio. haeredi.

Promissiones principum qua les.

Hodie principum & dominorum promissiones Charetis pollicitationes quidam existimant. hunc enim Charetem domini & Pontifices imitantur: qui omnibus omnia promittunt, neque quicquam recusant, vt saltem a se latos homines dimittant. Et commodum esset tam ad vitandum importunitatem, quam petentium inhiationem, vt petenti raro aut nunquam daretur: sed in officiis ac beneficiis episcopus, ac Rex suum haberent librum, in quo essent descripti docti, & vtilis reipublicae, & postea secundum illorum merita illis conferrent beneficia, vel officia: & forte non esset malum, vt quicumque officium peteret, aut beneficium, inhabilis esset ad caetera officia, seu beneficia, & collatio facta illi non valeret: tunc virtus in precio esset, nec essent tor maliciosi, & importuni, qui diuites nunc sunt: & virtutibus praediti, non ambiosi negliguntur, & vti nam a Deo diligantur, & illis sufficere, qui in trinitate perfecta viuunt per secula. Amen.

TRAC

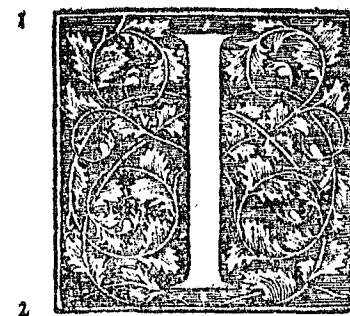
TRACTATUS DE DONATIONIBVS ET ALIIS DISPOSITIONIBVS TUTORIBVS ET ADMINISTRATORIBVS PACTIS REPROBATIS.

Des donations & autres dispositions faites aux tuteurs, ou administrateurs reprobées.

François. article 131. des publiees 1539.

Nous declairons toutes dispositions.

GLOSSA I.

DE M statuit Imperator Carolus quintus in ordinatio. apud. Brucell publicatis anno 1540. vbi sic scribitur, Que tous dons testamentaires, legations d'entre vifz, ou en cas de mort, fautz par mineurs de vingz cinqans, des biens immeubles, ou par lesquels les biens immeubles seroiz charges de somme d'argent, ou rente a vie, ou perpetuelle, au profit de leurs curateurs, gardiens & autres leurs administrateurs, ou de leurs enfans, ou au profit de leurs parrastres, & marrastres, ou de leurs concubines, seront nulz & de nulle valeur, ordonnans a tous les iuges ainsi le iuger.

Ordinatio Caroli quinti.

Licet iurium interpretes dicant dispositionem proprie in vltimis voluntatibus dici pro ordinatione, & vltima voluntate testatoris. per §. disponat. in authen. de nup. colla. 4. & §. si. quib. manumit. licet. in insti. tamen etiam proprie actus inter viuos, vt donationes, acceptationes, & alij actus, liberatorij hic possunt vocari dispositiones, quia in illis actibus disponitur de bonis. quod probatur in proem. ff. §. Tertij. & §. illud autem. & in l. i. C. de bonis damnator.

Est enim disponere, vel dispositio, generale verbum, quod etiam de iure canonico significat collationem, presentationem, institutionem, & aliam prouisionem: vt probat tex. in c. pe. de offi. leg. in 6. Federi. consil. 195. factum ita. col. 1. Panor. per text. in c. 2. not. 3. de sepultu. scripti in §. praefauque graduati. & §. seq. de colla. in concord. ac in l. haec verba ille. ff. de verb. sign. & quamuis verbum dispositio, sit verbum latum: tamen intelligerem hanc ordinationem in donationibus tantum, seu remissionibus, acceptationibus, vel aliis quibuscunque donationibus factis a minoribus, ad vtilitatem tutorum vel administratorum, vt non valeant vt hic, & sic declarat ordinatio Caroli Quinti, quae expressius profert, ob id non habet locum in contractibus aliis: vt in seq. glo. dicitur.

Dispositio generale uerbum.

Ideo poterit tutor possessionem rei sibi debita, antequam esset tutor, accipere. l. fistulas. §. 1. ff. de contrah. emp. quia agitur de executione alterius contractus, & vacuae possessionis, in quibus non requiritur auctoritas praesidis. l. i. C. quando decreto opus non est. Nec videtur minor dispo nere de suis bonis patiendone tutorem nancisci possessionem ex praecedente contractu, quam in consequentiam contractus: cui enim permillum est antecedens, scilicet contractus, & consequens, scilicet possessionem adipisci. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat.

Tutor natus sei possessio ne potest rei debita sibi ante quam esset tutor.

Item poterit sibi soluere, quando debitum esset in pecunia. l. quoties. §. sicut. ff. de administra. tutor. & sic censuit senatu. Paris. pro Petro Seguier anno 1528. die 14. Decembris: sed si res etiam immobilis, requirentur solemnitates politae in l. magis puto. ff. de reb. cor. & in l. si praedium. C. de praediis minor. doct. in l. singularia. ff. si certum peta.

Tutor sibi soluere potest debita in pecunia.

Et executor datus in testamento potest sibi ipsi soluere: vt no. Io. And. in additio. ad Speculat. in titulo. de instru. editio. §. nunc aliqua. vers. 39. sed pone. nec incidit in l. non dubium. C. de legat. Bald. ibi. & Paul. hoc refert. & sequitur Dec. consil. 243. vt clarior. colum. prima. in 2. dubio. in Regno tamen Franciae quia haeredes sunt saesiti, debet ab haeredibus executor petere, & accipere: vt visum est senatui pro haeredibus Charpentier contra viduam executricem anno 1534. die 5. Maij. & ideo vsus est hoc verbo, Declairons: quia vt dixi, istae donationes, a pupillis, tutoribus, & aliis administratoribus factae, sunt de iure nullius momenti. Ideo hoc declaratur hic: & declaratio ius nouum non constituit. c. si. de decim. in 6.

An executor testamētarius potest sibi ipsi soluere. Arrestum.

D'entre vifz.

GLOSSA II.

Donationes, quae non valent factae tutoribus aut curatoribus: quia auctoritatem in illis tutores praebere, tanquam in re sua non possunt. l. i. ff. de auctorita. tutor. Tutor autem datus est pupillo, vt cum tueatur, non vt cum spoliect. l. i. ff. de tutel. §. tutores. illo titu. in insti. Secunda ratio, propter metum & reuerentiam, quam pupilli habent tempore tutelae, ob ius tutelae ipsius, vel administrationis: & hic metus & reuerentia

Rationes constitutionis prohibentis donationis fieri tutoribus.

sufficiunt ad rescissionem contractus. tex. iuncta glo. in l. 1. §. quæ oneranda. in verb. metu. ff. quar. rerum actio non detur. & tutor plenitudinem potestatis habet in pupillo, quia tutela est ius & potestas in capite libero. §. 1. de tutel. in instit. Bald. consilio 376. ex his etiam in 5. volumi. Tertia ratio est: quia aliis tutores, & alii administratores suos pupillos, & hos quos regerent, spoliarent, vt multi faciunt: licet eos tueri debeant, & dicentur tollitores, & non tutores: vt dicit Alberic. in l. 1. ff. de tutel. facit l. 1. de donatio. inter vir. & vxor. Quarta, in fauorem minorum est introductum ne decipiantur. l. 1. ff. de minorib. Et istæ donationes non valent, etiam factæ aliis quàm tutoribus: etiam si nihil tangerent hos administratores. l. tutor ad vtilitatem. ff. de administra. tutor. & l. fina. C. si maior factus. Nam à iure prohibita sunt: licet non per hanc constitutionem. Imò si tutor illis præstiterit auctoritatem, tenebitur, per tex. in l. prima. in princip. ff. de tutel. & ratio. distrahend. vbi addidi, quia donare est perdere. l. filiusfa. ff. de dona.

Tutores tollitores.

An acceptilatio à pupillo vel auctore tutori ualeat.

Arestum. Tutor potest emere à pupillo par lam & bona fide adhibitis solemnitatibus.

Emerere per interpositam personam quando tutor possit.

Quando palam et bona fide quid fieri dicitur.

Ratihabitio post 25. annos confirmat donationem.

Fructus donationis factæ tutor non lucratur.

Etiam non valebit acceptilatio facta per pupillum tutori, vel curator, seu alteri administratori durante tutela: nec quidem statim finita tutela: sed ex longo interuallo secus: quia cessat ratio huius text. arg. l. si ventri. in fin. ff. de priuileg. credit. & l. 1. §. quæ oneranda. ff. quarum rerum actio non datur. Ibi: & in summa si incontinenti impostum quid sit liberto, quod oneret eius libertatem, dicendum est exceptioni locum fore. Sed si post interuallum habet quidem dubitationem: quia nemo cogebat eum, vt promitteret: & qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. 1. ff. de noxal. actio. & ne officium sit alicui damnosum. l. si quis. ff. si quis omiff. causa testa. dummodo fieret post redditas rationes, & reliqua. Posset tamen minor læsus postea restitui per l. 1. ff. de minorib.

3 Non valeret etiam cessio facta tutori, vel curator: quia donationis vicem plerumque habet. l. penul. & seq. C. mād. dico in tract. de cessio. & transportib. hoc tomo: imò etiā fuit annullata donatio minoris facta tutori, licet post donationem minor fuisset professus, & bona fuerunt adiudicata legitimis hæredibus per senatum anno 1512. die 27. Maij prosequente Guillelino Choatto.

4 Limitatur hæc ordinatio in contractibus. nam potest tutor quemlibet contractum cum pupillo facere palam, & bona fide: vnde ipse tutor non prohibetur comparare ex bonis pupilli. l. cum ipse. C. de contrah. emp. Bart. & alij in l. singularia. ff. si certum peta. Alex. in l. 1. §. fuit quæsitum. in fi. ad Trebell. & ista est communis opinio secundum eos. Et in societate, quod valeat, concludit Socy. consil. 160. in 2. volu. nam cum contractus sit vitro citroque obligatorius. l. Labeo. §. contractum. ff. de verbo. signifi. & sic ad vtilitatem vtriusque contrehentis cedat, igitur de hoc non intelligatur text. hic, dicens *An proffit de leuis tuncurs.* Nam eo ipso videtur innuere tex. loqui in donationibus, & non in contractibus onerosis; probat etiam hæc ordinatio: ibi: *par les donateurs, ou tuncurs.*

5 Quod est verum, si duo sint tutores, & ille qui non emit, præstat auctoritatem, quod potest. l. pupillus. §. item ipse. ff. de auctor. tutor. Bartol. in l. tutor rerum. de administra. tutor. vbi potest retinere rem venditam alij, cum decreto & auctoritate iudicis, pro pretio quod emptor non soluerat. doct. in dicta l. singularia. col. 4. per l. 1. C. quando decreto opus nõ est. & aduertat quod faciat hoc cum iudicis auctoritate, & solemnitatibus requisitis, aliàs oneratur.

6 Secundò, quando hoc per se emeret, secus si per interpositam personam, quia tunc non bona fide videtur gessisse rem. dicta l. pupillus. §. sed & ii. ibidem. & dicta l. non existimo. Si tamen publicè emeret, & in subhastatione per interpositam personam, valeret: nam tunc cum nulla subest doli suspitio, qui per se potest, & per interpositam personam. l. 1. C. de delator. lib. 10. & hoc expresse decidit in tutore Bal. consil. 347. Titius gessit. in 4. vol.

7 Tertio, non habet locum, quando callidè emittet, clam fortè & non palam, secus si palam & bona fide. d. l. non existimo. ff. de administ. tutor. l. si in emptione. in fin. ff. de contrahend. emp. & dicta l. pupillus. gl. & doct. in d. l. si cum ipse. de contrahend. emp.

8 Palam, & bona fide censetur facere, quando contractus fit in præsentia amicorum. l. transactio. C. de transact. Bart. in l. frater à fratre. col. antepenult. ff. de condit. indeb. & Bald. in l. Polla. C. de his quib. vt indig. vel in præsentia iudicis. l. bonorum. C. qui admitt. & l. si infanti. in fin. de iure deliber. doct. in l. de pupillo. in fin. princ. ff. de noui oper. nunciatio. las. & alij in l. singularia. ff. si cert. petat. posset tamen minor restitui si læsus fuerit, & facilius in his contractibus, sicut in aliis beneficio minoris ætatis: sed valeret contractus palam & bona fide initus, vt per totum titulum ff. de minorib. d. l. non existimo. ff. de administ. tutor. Et scripti in rub. de rest. & releuam. in hoc Tomo.

9 Item limitatur iste text. si minor factus ætatis legitimæ, id est maior 25. annis, approbauerit illum cõt. actum, vel donationem. l. pupillus. §. item ipse. ff. de auct. tuto. & in l. si maior factus. Sed valebit illa donatio à tempore approbationis non antè, quia est nulla donatio, ob id non potest conualescere. l. quod in initio. ff. de reg. iur. & duo extrema non sunt habilia. vt per Bart. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. vide quæ scripti in proem. ordinã.

10 Et ideo fructus, quos interim tutor recepit, nõ lucratur, nisi de nouo donentur, quia hic tex. dicit donationem nullam, & nullius effectus. ergo nõ lucrabitur fructus tutor: quia ex nullo quis nihil consequi potest. & quia vult nullum effectum habere: vt dico in glo. vl. infir. per l. 4. §. condemnatum. ff. de rei iudi. l. quotiens. qui satisd. cogant.

On testamentaire.

GLOSSA III.

RGO testamentum factum ab adolescente, licet sit validum post 14. annos: in masculo, post duodecim in femina. l. qua ætate. ff. de testa. & in §. 1. quib. non est permis. facc. testa. tamen si in illo est institutus tutor, vel curator, non valebit institutio. Nec ratione huius testamenti poterit tutor obtinere hæreditatem: quia hic prohibetur, nam per impressionem & metum factum censetur d. l. 1. ff. quar. rerum actio non detur.

Testamentum ab adolescente in fauore tutoris factum non ualeat.

Idem dicerem in donatione causa mortis: vt in l. 2. ff. de leg. 1. vbi doct. disputant, nunquid donatio causa mortis æquiparetur contractibus, vel vltimis voluntatibus: sed hic non est necesse pertractare, quia & dispositio inter viuos, & testamentaria prohibetur, ergo & donatio mortis causa, & hoc exprimitur in constitutione Imperatoris.

Donatio causa mortis tutori facta non ualeat.

Idem in legatis, vt non debeantur tutoribus, quia legatum donatio est. §. legatum. de legat. in insti. quæ est hic prohibita, etiam in codicillis facta, cum sit eadem ratio: & quæcunque donatio testamentaria prohibetur, ergo & in codicillis facta. Nam lex Cornelia de falsis testamentaria habet etiam locum in codicillis. l. diuus 1. & l. impubrem. ff. de fals.

Hæc ordinatio loci habet in legatis.

Item pupillus institutus hæres non potest restituere hæreditatem tutori suo sine iudicis auctoritate, quia non potest esse in re sua auctor. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebell. nam hoc ad vtilitatem etiam tutoris fit, cum in eum transeant actiones: vt ibidem in princip. scribitur. & in titul. de fideicommissar. hæredita. in insti. declarant doct. in l. singularia. ff. si certum peta. & egregius Bello. in lib. supputa. 3. cap. 14. & seq. de quo alibi scripsi. Et quia in hac restitutione posset esse donatio, quia pupillus posset non recita quarta, suo tutori restituere, ob id prohibetur in d. l. 1. imò si restitueret, etiam cum iudicis auctoritate, & non retineret quartam, posset postea eam petere. l. penulti. vbi doct. C. ad Trebell.

Restitui hæreditas non potest à pupillo tutori fideicommissario sine iudice.

Qui seront cy apres faites.

GLOSSA IIII.

RGO non comprehendit factas ante hanc legem: quia hic tex. dicit de cetero, *Cy apres,* ergo præterita non comprehendit, sicut lex non extenditur ad præterita. l. leges. C. de legib. c. fi. de referri. tamen vt dixi de iure antea prohibebantur rationibus supra descriptis. Ideo donatio ante hanc ordinationem annullaretur de iure, sed non in vim huius ordinationis, quæ est iuris declaratoria, vt superius dictum fuit: & leges ad futura & non ad præterita trahuntur. l. leges C. de legib. & c. fi. de constitu.

Hæc constitutio non comprehendit donationes factas ante eam.

Par les donateurs.

GLOSSA V.

RGO si fiant ab alijs, valent: vnde si mater pupilli det tutori filij sui, valebit donatio, nec hic annullatur, nisi donatio filij in fauorem sui tutoris, quia in alia persona non habent locum rationes tex. & quia iste tex. in minore loquitur, & non in maiore, & in pupillo, non in alio. & vbi tex. in vna persona loquitur, non extenditur ad aliam. l. 1. ff. de constitu. princip. nec effectus est ob hæc tutor inhabilis ad recipienda dona, nisi ab ipso pupillo, quem regit, alias suum officium esset sibi damnosum. cõtra l. sed si quis. ff. quemadmod. testa aper.

Ab alijs quæ enumeratis in hac ordinatione donationes factæ ualeat.

Et sic non haberet locum in substitutionibus pupillaribus vel fideicom. quia non fiunt à pupillis, tutoribus. Et sic requiritur, quod sint factæ à donatoribus, tutoribus. Et vbi verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto. Et quia superiores rationes deficiunt in his, igitur & dispositio, vt dixi: & est potius dispositio testatoris quàm filij pupilli. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inofficio. test. & est prouisio patris, magis quàm donatio filij. in l. patris. ff. de vulg. & sic substitutio valebit vel fideicommissum. c. si patet. de test. vbi doct.

Substitutiones pupillares an ualeant.

Tamen si donaretur consanguineo tutoris, filio fortè, aut filia, vel nepti tutoris à pupillo, etiam non valebit donatio, quia fieret fraus de persona ad personam. l. pupillus. §. sed & si per interpositam. ff. de administra. tutor. Et ita in ordinatione Imperator. exprimitur. & doct. in l. fraus ff. de legib. & in reg. quæ in fraudem. de regu. iuris in 6.

Consanguineo tutoris donatio facta non ualeat.

On testateurs.

GLOSSA VI.

Et sic non valet testamentum, in fauorem curatoris, vel aliorum administratorum, ab adolescente factum, quia nõ liberè videtur factum, vt decet. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. 1. & per totum. si quis aliquem testat. prohib. quamuis si alius non prohibitus fuisset institutus, valeret. per l. qua ætate. ff. de testa. imò etiam nõ valeret donatio tutori facta inter viuos, si fieret in testamento, vt fieri potest, etiam contractus l. hæredes palam. §. si. ff. de testa.

Testamentum in fauore administratorum factum non ualeat.

GLOSSA VII.

Contractus facti in pupillo quando ualeant.

RGO ad utilitatem pupillorum ualebit etiam sine auctoritate tutoris, quia hoc est introductum in fauorem pupillorum, ne decipiantur, & bonis suis priuentur, igitur in fauorem ipsorum ualebit, quia utilitatem suam facere possunt. §. r. de auctori. tutor. in inti. l. non eo minus. C. de curat. gl. in l. 2. ff. de acceptil. vt scilicet alius ei obligetur, non ipse. l. obligari. ff. de actio. & oblig. nisi ubi ex re nascitur actio. l. furiosus. ibid. & superius in glo. 2. dixi hic non contineri contractus.

Donatio in pupillo facta tutori ualeat.

Imò si tutor haberet ex hoc utilitatem, & pupillus etiam, hoc ualere, quia hic dicitur, An proffit de leurs tuteurs, ergo si commodum esset commune, ualere, nec contineretur in ista lege: quia non uult iste tex. prohibere utilitatem pupilli, sed augere: & contrarium operaretur effectum, si pupillo acquiri non posset. quod esset contra l. legata. ff. de lega. l. nec pro parte ualebit actus, & pro parte non: ideo si tutor daret sua bona pupillo, si ei daret centum aureos, illa donatio pupilli facta tantum cum auctoritate alterius tutoris, curatoris vel iudicis ualere si magis esset ad utilitatem pupilli, quam curatoris, per istum text. quia forte bona tutoris ualent mille.

Mutuum tutori a pupillo quando fieri possit.

Si tamen pupillus mutuaret suam pecuniam tutori, vel tutor acciperet mutuo pecuniam sui pupilli, si palam & bona fide faceret, obligaretur tutor ex sua scriptura, per text. in l. non existimo. ff. de administ. tutor. & melius in l. quoties. §. non tantum. ibidem. Et tunc cessat exceptio non numerate pecunie, etiam ante biennium, quia non est uerisimile quod scripsisset se accepisse, si uerum non esset arg. l. si. C. arbit. tutel. l. as. & Purpurat. in l. singularia. ff. si cer. pet. scripti in tract. de chirograph. recognit. in r. Tomo. si autem clam recipiat, prado dicitur, & teneretur ad restitutionem, & in poenam incideret. arg. l. Pomponius. §. ex facto ff. de acqui. posses. ubi Ange. no. & glo. in l. actio. & l. actione. & l. si tutor. ff. de tutel. & rationi. distrah. Socy. cõs. 259. in presenti. col. 3. uers. Quarto. in 2. vol. uide doct. in d. l. singularia.

Curateurs, Gardiens, Baillistres.

GLOSSA VIII.

Baillistre et garde quis dicatur.

ICET ista uocabula uideantur synonyma, tamen ex consuetudine aliquarum prouinciarum, bail, respicit nobiles, nam cum nobili defertur tutela sui consanguinei, ipse uocatur communi idiomate baillistre, quia solent isti tutores nobilium in pluribus locis facere fructus bonorum pupilli suos, postquam cum aluerint, debitaque soluerint. Et sic consuetudo uocat baillistres per effectum sequentem, quod ex ipsis multi pupillos suos heredes & pauperes faciant, ut quidam dicunt. Multi alij uocant gardiens, hoc pro consuetudine locorum melius cognoscitur: nam Paris. Garde, uocatur inter patrem, & matrem, auum, auiam, & superiores in recta linea, inter uero collaterales, dicitur, bail, unde frater dicitur baillistre au frere, & idem in patris & alius, & inter extraneos tutor: tamen quoad effectum omnes isti sunt tutores, & hoc ut dixi intelligitur, & accipitur pro diuersitate locorum, ut docet Chassa. in consuetud. Burgund. in rubric. des enfans de plusieurs litz. §. 4. glo. baillistre, & donatio facta istis, vel alicui ipsorum prohibetur hic.

Garde quid.

Custodienti personam non ualeat donatio.

Imò per hoc uerbum Gardiens, dixi etiam custodienti personam non ualere donationem factam a custodita persona: unde eum in capitu. cum locum. de sponsal. dicatur, quando agitur super matrimonij fœdere, debet custodiri mulier in loco tuto. si ista filia minor custodita daret custodi, non ualere per hunc tex. quia ratione metus uideretur facere. l. r. §. quæ oneranda. ff. quarum reru actio non detur, idem si carceri mancipatus daret commentariensi, quia custodi a custodito non ualeat facta donatio hic: quod est notandum, nec etiam ualere si custoditus daret apparitori eum custodienti. doc. in l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. per istum tex. gardiens. & quia rationes prædictæ in his locum habent.

Et autres leurs administrateurs.

GLOSSA IX.

De quibus administratoribus intelligenda hec constitutio.

IV E sint administratores personarum, siue bonorum: cum hic tex. loquatur de administratoribus indefinitè, & indefinita æquipollent uincit. l. si pluribus. ff. de leg. 2. cap. vt circa. de elect. in 6. & Iura loquentia in tutore, habent locum in quolibet administratore, quando in illis est eadem ratio: ut probatur in l. si in emptione. §. si. ff. de contrahend. emp. ibi, tutor rem pupilli emere non potest idque porrigendum est ad familia, id est ad curatores, procuratores & qui negocia aliena gerunt. Bart. 3. & alij in l. singularia. ff. si certum petatur. & Alexand. in l. principalibus. 7. fallen. Ibidem doct. in l. præses. C. de transactio. & uerbum, minister seu administrator comprehendit omnem gubernatorem. Archi. in c. præsentis. in fi. de offi. ordi. doc. in cle. r. de rescri.

Regula ut non ualeat donatio cum limitationibus & ampliat.

Regula ergo est non ualere donationem vel aliam dispositionem minoris, factam ad utilitatem tutoris, vel curatoris, seu alterius administratoris per rationes in glo. 2. scriptas superius.

Idem in testamento, donatione causa mortis, legatis, & fideicommissis, ut superius dixi in gl. 3.

Idem

Idem in procuratore, qui mandato domini administrat. l. i. ff. de procurator. quia rationes supradictæ, vel saltem vna illarum habet locum in istis, & quia administratores uocantur.

Idem declaratur in ordinatione Imperatoris, in donatione facta filio, vel filio administratoris, seu uictico, nouerca, vel concubina istius administratoris, & multo fortius si illius vxori. arg. l. penul. C. de in ius uocand. & quia maritus & vxor dicuntur vna caro. l. aduersus. C. de crimi. expil. heredit. & idem si per interpositam personam uulitas proueneret ad tutorem vel administratorem. ut in glo. 5. superius docui.

Idem dicerem si daret famulo tutoris in compensationem seruitij facti a tutore ipsi pupillo, quia domino dare uideretur, si tantum haberet de salario soluere: & breui non ualeat donatio in omnibus personis, per quas emolumentum sentiret tutor, vel administrator. Et habet locum hæc ordinatio tam in donatione bonorum mobilium, quam immobilium: quia per immobilia peruenire posset pupillus ad paupertatem, & quia pecunia donaretur, quæ omnes res æstimat. l. si ita. ff. de fideiussorib. ideo habent locum rationes præscriptæ, quamuis Imperator in d. sua ordinatione loquatur de bonis immobilibus, & in terris imperij prohibetur donatio immobilium, facta a pupillo tutori, & alteri administratori, sed non donatio mobilium. Diuersum est in ista ordinatione, quæ generaliter loquitur, toutes dispositions, ergo generaliter intelligitur. l. r. §. & generaliter. ff. de lega. præstand. & bonorum nomine comprehenduntur tam mobilia, quam immobilia. l. bonorum. ubi dixi. & in l. mobilium. ff. de verb. signi.

Etiã si donaret in præsentia amicorum, cum hic generaliter prohibeatur: & præsentia amicorum tollit suspensionem, quæ alias esset. l. transactio. C. de transactio. Sed non tollit hæc prohibitionem, imò nec posset donare tutori, vel alij hic prohibito, etiam in præsentia iudicis, cum hic prohibeatur non potest iudex huic articulo derogare, quia inferior non tollit legem superioris, maxime prohibitionem. l. i. C. ne fideiussor. dotium dentur. cle. ne Romani. de elect. aliàs nunquam haberent locum constitutiones, vel ordinationes prohibentes aliquid fieri. contra l. nemo. ubi doct. ff. de leg. r. nisi iudex ex magna causa approbaret, quia forte esset uile pupillo, vel aliàs. ut in l. si hominem. ff. manda. uide infra in 6. limitat.

Limitarem non procedere, quando finita cura, & eo existente maiore donaret. Cum hic prohibeatur donare administratori. Et tunc ille non administrat. Et qualitas iuncta uerbo debet intelligi secundum tempus uerbi. l. in delictis. §. si detracta. ff. si de noxal. Alioqui officium esset alicui damnosum. contra. l. si quis ex signatoribus. ff. quemadmod. testa aperiant. & cessat ratio huius constitutionis: ut scripsi supra, in glo. 2. quod est uerum ex interuallo: ut superius scripsi.

Secundò non procedit in patre substituente tutorem pupillo: ut superius dixi in glo. 5.

Tertiò, quando uile esset pupillo, ut superius docui in gl. 7.

Quartò, quando factus maior approbaret. Dixi in gl. 2. supra.

Quintò, non haberet locum in maiore donante suo administratori, nisi aliàs reprobaretur a lege, ut pote si æger donaret medico durante infirmitate, non ualere. l. medicus. ff. de var. & extrord. cognitio. vel si esset prodigus, furiosus, vel demens, tunc non ualere donatio illorum, non quòd hic prohibeatur, sed a iure: nam hæc personæ de bonis suis disponere non possunt. l. is cui bonis. ff. de uerbo. obli. & idem in aliis qui curatorum ope iuantur. l. Fulcinus. §. planè. ff. quib. ex caus. in posses. catur.

Sextò, non procederet tex. quando hoc fieret cum auctoritate iudicis ex aliqua causa. ut probat Ioan. Durant. in tract. de arte testandi, cautel. r. arg. l. si furiosi. C. de nupt. ubi Bal. sed hoc ut superius dixi in hac gl. ex maxima causa, & iuri conueniente non aliàs: nam regulariter non potest minor donare, etiam cum decreto. l. si ubi etiam Bal. C. si maior fact. alienat. quem text. singular. not. Barba. consil. 60. illud. col. 18. uersic. capio aliud dubium. in 3. vol. ubi dicit dictam donationem nullam, etiam si minor iurauerit, & idem firmat in consil. 69. illud. col. 5. Ibidem ubi allegat Bal. in l. i. C. si adue. l. donat. & idem Barba. consil. 41. immortalis. in 4. vol. ubi consulit de flatu prohibente minori contrahere, ut non possit donare, etiam cum auctoritate iudicis.

Septimò, non procedit e contrario, nam tutor vel alius administrator potest donare suo pupillo, quia pupillus & minor prohibetur tantum, ne rem suam faciat deteriorem. §. r. de auctori. tutor. sed meliorem facere poterit. Ideo poterit tutor donare suo pupillo. Quia non prohibitum, ergo permissum. l. cum prætor. ff. de iudic. & superius dixi in glo. 7.

Octauò, non habet locum si filius iussu patris donauerit, aut illius uoluntate, quia tunc pater donare uideretur. l. Modestinus. §. quod filiusfamil. ff. de donatio. Socy. consil. 114. in fi. vol. r. quod est uerum si ex bonis patris donaret: secus si filius bona donaret aduentitia: nam illa donatio reprobaretur hic eadem ratione.

Nondò, iste tex non haberet locum in filio donante patri, quia cessant rationes supradictæ, & non minus debetur a natura filiorum hæreditas patribus, quam patrum filiis. l. nam & si parentibus. ff. de inoffic. testa. tum etiam quia pater non dicitur proprie administrator filij, sed pater, lex tribuit ei administrationem bonorum aduentitiorum filij. l. cum oportet. C. de bonis quæ liber. & non est uerisimile quòd pater cum cogat donare, vel quòd uelit spoliare suum filium, cum eum ditare cupiat, licet multi inhumani patres hoc faciant.

Vnde licet doct. sint in hoc contrarij, quando filius donat causa mortis patri, an pater ei consentire possit, & dicunt generaliter hoc posse, dando ei potestatem donandi, quibus uelit, tunc

Donatio procuratoris an ualeat.

Vxori tutoris concubine uel filio tutoris non potest donari a pupillo.

Donatio facta famulo tutoris in compensationem seruitiorum non ualeat.

Etiã si donatio facta sit in præsentia amicorum non magis ualeat.

Iudex non potest donare tutori a pupillo.

Limitationes ad hanc ordinationem quibus casibus ualeat donatio.

Donatio cum auctoritate iudicis facta administratori an ualeat.

Administrator, tutor, pupillo donare possunt.

An a pupillo donatio patri facta ualeat.

Pater filio sibi donanti an possit consentire.

& patri donare poterit, diuersum est, si consentiret tantum, vt eidem patri donaret, tunc non valeret. & ita consuluit Dec. consil. 245. in causa. col. 2. & allegat Socy. item tenere consil. 112. multum abunde. col. 2. in 3. vol. & Corneus consil. 242. circa primum. col. 2. in 4. volu. sed non faciunt dubium an filius dare patri possit, & dicerem ex causa emancipati filium posse. Sed quando rationes, vel vna ex supradictis rationibus haberent locum in eo, tunc annullandam donationem maxime inter viuos per identitatem rationis, vt doct. dicunt in auth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles.

Donatio minoris loco pio valet.

An negotio rui gestori donatio facta valet.

Preceptorum donari non potest a minore.

Modici donatio facta valet a pupillo.

Confirmata donatio non retrahitur.

Praxis ad donationem hac annullandam uel declarandam nullam.

20 Decimo, non procedit in minore 25. annis. sed maiore 14. qui si donauerit pio loco, dum ibi custodiebatur professionis voluntariae faciendae causa, tunc valebit. glo. in l. si quis Titio. ff. de leg. 2. Bald. in l. generali. C. de sacrosanct. eccles. Panor. & alij per illum text. in c. relatu. r. de testam. & Alex. consil. 105. viso. col. 3. in 4. vol. plenè Ludouic. Ro. in reper. authen. similiter. C. ad legè Falcid.

21 Undecimo, non procedit in negotiorum gestore, qui administrat negotia sine mandato domini. per totum titu. ff. de nego. gest. quia bona fides non debet ei obesse in administrando negotia absentis, secus si praesentis administrasset negotia, & sic sciens pupillo: quia tunc posset habere locum aliqua ratio ex praedictis, quod non habet, quando ignorantibus minoribus administrant: alioqui nuntius vellet illorum negotia gerere, & officium illorum qui gereret, esset eis damnosum, & pupilli bona periclitarentur. Ideo uile est in hoc casu, quod possit donare tanquam alteri extraneo. Et iste tex. intelligi debet in his qui alias prohibentur a iure donare, secus si eis esset promissum, & intelligitur de administratoribus necessariis, vel dandis, secus si quis ex voluntate gereret negotia alicuius, alioqui nullus inueniretur, qui negotia alicuius administrare vellet, si incapax fieret ob hoc, quod eius ex charitate tractat negotia, quod esset a iure diuino reprobatum & differentiam tradit Iurisc. inter administratorem necessarium, & voluntarium, in l. qui erat. ff. famil. hercif. & ibi Bal. maxime in maiore & valente donare.

22 Duodecimo, non comprehenderetur preceptor, qui non administrat negotia domini, sed docet & instruit. l. quibus. ff. de verbo. signific. Tamen ratio videtur esse in eo, scilicet metus, & libera debent esse iudicia, & dispositiones. l. r. C. de sacrosanct. eccles. Procuraret enim preceptor, vt pupillus valetudine affectus ei omnia bona donaret, & priuaret parentes & consanguineos bonis, ob id res esset mali exempli, vnde putarem non valere: quia hic tex. dicit, *Gardians*, & preceptor custodit, & tuetur personam pupilli, ob id & res illius custodire debet consanguineis, ad quos lege peruenturae sunt, nisi disponderet quod vult preceptorem suum compensare de tali re, arbitrio tamen boni viri: nam preceptor iuste est compensandus. l. Aquilius Regulus. ff. de donatio. cum in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, a quibus beneficium nos cognoscimus recepisse. c. cum in officiis. de testa. glo. in l. si. C. si maior factus. Ob id arbitrio iudicum relinqueretur in hoc casu, vt ratione moderatè compensationis donatio approbatur. per d. l. Aquilius. & §. eadè. quib. ex caus. manumit. licet l. cum plures. §. si. ff. de administr. tutor. & donatio remuneratoria est quoddam genus permutationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de peti. heredi.

23 Vltimo, limitare quando pupillus ditissimus modicum tutori donaret: de modicis enim non curat praetor. l. scio. ff. de integ. resti. d. l. cum plures. in fi. de admi. tuto. alias limitationes poteris hic addere.

Estre nulles & de nul effect & valeur.

GLOSSA VLTIMA.

T sic istae minorum dispositiones sunt nullae, & nullius effectus & valoris, adeo quod confirmatae postea non prodesse: quia quod nullius est valoris approbari non potest. regu. non firmatur. de reg. iur. in 6. & ideo dixi supra in glo. 2. tutorem non lucrari fructus, ex illa donatione nulla. Sed verum est quod non trahitur retro ad diem donationis, sed valebit a die confirmationis tantum, & approbationis. per l. si. C. si maior factus. Item iste donatarius non posset petere se manuteneri in possessione rei donatae, alioqui effectum haberet haec donatio, quod prohibet iste tex. & quamuis ex inutili contractu transferri possit iure possessio. l. r. §. si vir. ff. de acqui. posse. hoc tamen non procedit, quando ex illo contractu nullus effectus oriri posset, lege hoc prohibente, vt hic, alioqui fieret contra legem, & non seruaretur lex, & tamen exacte leges seruandae sunt. l. leges. C. de legib.

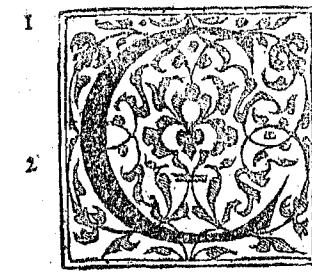
Quaero cum iste contractus sit nullus, quomodo agi debet? Respon. videtur quod coram iudice, ad declarandum illum actum nullum: vt dicitur in l. & eleganter. ff. de dolo.

Sed contrarium seruat praxis Franciae, videlicet, vt pupillus imperet literas Regias a cancellaria, in quibus narret se dedisse talem rem suo tutori, vel administratori id temporis quo erat minor, & is erat eius curator & administrator, ideo supplicat vt concedatur ei petere declarari dictam donationem nullam, & quatenus de facto processit cassari, & annullari, & rem donatam sibi restitui: hoc Rex ei concedit, & literae diriguntur iudici Regio domicilij vtriusque, si eius sint. vt dixi in tract. de rescisso. contract. vbi alia vide supra eo. Tomo. Si vero donatarius rem donatam petat a donante, vel eius haerede, tunc poterit excipere arg. l. metum mag. §. sed quod praetor. ff. quod metus causa.

Alia nunc, vt reliquas ordinationes prosequar, missa faciam, de his tamen Deo optimo Maximo gratias agens immensas. Amen.

DE DONATIONIBVS IN- SINVANDIS.

Que toutes donations seront insinuées.

M hic de insinuationibus loquamur, videndum est, quid sit insinuatio? Respond. quantum ad materiam attinet, est donationis factae & scriptae coram iudice competente rite facta exhibitio, seu intimatio. Licet de Canaro in tract. de insinuatio. aliter definiat: Et aliam definitionem dedi insinuationi nominationum. in tracta. de nominatio. quaest. 14. Primum in definitione dicitur donationis, quia de iure communi donatio ultra quingentos aureos facta solum insinuationem requirit, per l. sancimus C. de donatio. Et sic ista ordinatio est partim secundum ius commune, partim praeter ius, videlicet quia consuetudo inualuerat in Francia contra ius commune, eo quod nulla insinuabatur donatio quantumcumque magna. Ideo etiam multae clandestine fiebant donationes, & postea res donatae vendebantur, & emptor sic fraudabatur, vnde necesse fuit per hanc constitutionem prouidere, qua statuitur vt non solum donationes excedentes quingentos aureos insinuentur, sed omnes donationes: vt dicitur in princip. huius ordinat. *Toutes donations*. De hoc verbo dixi in §. r. in glo. r. tract. de liter. obligator. in r. Tomo constit. Regiar. Et quia per hanc constitutionem precluditur via malignadi. l. quaestione. C. de fideiusso. & aequum est fraudibus & malitiis hominum obstrare. l. in fundo. ff. de rei vend. c. sedes de resc. ideo aequa est haec constitutio: & sic concludit Bal. in simili statuto in consil. 184. municipale. col. pen. in 5. vol.

Insinuatio quid.

Insinuatio qua de iure requirebatur.

3 Factae, in definitione scribitur, quia ea quae non est insinuari non potest. Ideo requiritur quod facta sit. arg. l. decem. ff. de verb. oblig. §. seruus. de capit. diminut. in instir. & quod sit perfecta. l. nominis. in fin. ff. de verbor. signific. 4 Scriptae, etiam ponitur, quia in donatione hac insinuanda requiritur scriptura: vt inferius dicitur artic. 2. & tertio. cum in acta redigi debeat. l. sancimus. & l. penult. C. de donat. quod non posset fieri nisi esset scripta, licet de iure non requiratur, quia sufficit pacto nudo donare. l. si quis argentum. §. penult. C. de donat. & §. fin. vbi gloss. in authen. vbi fiant pignor. colla. 5. nec crederetur parti donationem factam asserenti, si de ea non constaret, nec donatio posset per testes probari: cum illius instrumentum registrari debeat vt hic, & ideo requirit scripturam. Bald. in l. 2. C. de edendo. Si tamen aliquis coram testibus donauerit alicui praesenti bona sua, tunc is donatarius poterit vt praxi conscripta. in cap. significauit. de testib. vt citetur donans coram iudice, & interrogetur, si donauerit: & si dicat se donasse, conscribetur sua donatio, & donatarius petat eam sic insinuari, & in acta redigi, vt probet: vt ibi. & si neget citabuntur testes, & donatarius peret vt audiantur, & de hoc fieri sibi instrumentum ad aeternam rei memoriam, & iudex audiet testes, & rediget in monumenta, & in scripturam publicam. Et tunc poterit insinuari, quia iam est in registris posita. Vel si semel sit facta donationis scriptura, & ea insinuata, si postea amissa fuerit, poterit postea per testes probari. per tex. in l. restium. in fi. C. de testib. & doct. in authen. si quis in aliquo. de edendo. Et sic non currit tempus ad insinuandum, quandiu donatio in scripturam redigi potest, & donec fuerit conscripta, nec potest imputari donatario, cur eam non insinuauit, quia non stetit per eum, sed per donantem, qui forte noluit instrumentum sibi concedere, ob id donatario non est imputandum. l. in iure. ff. de reg. iur. si tamen aliquis donauerit domum coram testibus, & dixerit de hac donatione velle fieri instrumentum, antequam fiat, possunt partes poenitere, quia non est completa nec perfecta donatio vel contractus. l. contractus. & ibi Bal. & Paul. Castren. C. de fide instrumentorum.

Donatio ne requirit scripturam.

Donatio non scripta insinuari quomodo poterit.

5 Coram iudice, ergo coram apparitore vel notario fieri non potest insinuatio, quia non dicitur iudex. vt in cap. forus. de verb. signific. nec requiritur citatio partis ad faciendam istam insinuationem, cum ea etiam inuita fieri possit, ergo & absente, & non vocata. l. qui inuitis. ff. de reg. iur. Bal. in authen. eodem cursu. in prin. C. de donat. ante nup. & in l. illud. col. 3. C. de sacrosanct. eccles.

Competente, Quis dicatur competens, respon. de iure. in vrb. Roma. Magister census, in ciuitatibus aliis defensor ciuitatis. l. consulta. l. testameta. & l. omnium. C. de testa. l. repetita. de episc. & cler. l. in hac. eo. dicam art. r. & dico competete, quia iudex competens adiri debet. l. tibi, aditus iudex competens. C. de praed. mino. l. bonorum: qui admitti. & quamuis Bar. in l. Modestinus. de donatio. dicat insinuationem posse fieri apud quemcumque iudicem, etiam cui non subest donator, nec res donata: tamen contrarium est verum per text. in l. secundum diui. C. de donat. Imol. in d. l. Modestinus. & Guido consil. 57. omisa. tex. in auth. vt non fiant pigno. §. illud. vbi glo. colla. 5. Rite facta, quia in iudicio fieri debet, & alia solemnia interuenire, quae inferius tractabo. Exhibitio ergo donatio intimari debet, & exhiberi coram iudice: & ista exhibitio vocatur insinuatio, de qua in hoc tract. dicitur. & tex. iuncta glo. in l. sancimus. C. de diuers. rescript. dicit originalia insinuantur, & gloss. exponit, id est, in iudicio ostendantur, & publicentur: alia inferius dicentur. Haecenus de prima quaestione.

Insinuatio partis non requirit praesentiam.

Competens iudex quis dicitur.

Articulus primus.

Insinuationem que requirant.

Rationes eorum donationes insinuandas videbant.

Insinuatio inuenta ad nitandum falsum.

Remissio an dicatur donatio.

Donatio tam extraneis quam coniunctis facta est insinuanda. Donatio reciproca insinuanda.

Appellatio non est ab insinuatione.

Donatio simplex insinuanda. Donationes pura et in diebus ac sub

QVAE requirant insinuationem? hic tex. respondet, *toutes donations*, donationis enim verbum simpliciter loquedo omnem donationem comprehendisse videtur, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit. l. alienati. §. i. ff. de verb. signific. vbi multa scripsi. Sed non hic mortis causa donationes comprehenduntur, vt inferius dicitur.

2 Rationes quatuor describit Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de instrumen. editio. §. porro. versic. donatio. quare haec insinuatio fieri debeat.

3 Prima est, vt inter insinuationem & donationem possit deliberare donans, an sibi expediat donationem perficere. tex. in authen. de appella. post princ. ver. vt liceat. colla. 4. ergo ante insinuationem non est perfecta donatio.

4 Secunda, vt iteratio actus ostendat mentis perduratiorem. C. de plus petitio. l. vna. Sicut dicitur de geminato actu. in l. Balista. ff. ad Trebel. & Corset. plura scribit in tract. suo de geminatis. sub tract. de potesta. reg.

5 Tertia, vt tollatur deceptionis suspitio. l. si decipiendi. ff. ad Velley. nam sicut praesentia amicorum tollit suspicionem fraudis, ita & praesentia iudicis. l. transactionem. & l. siue apud. C. de transf. actio. Guido Papae consil. 57. omiffa. col. 2.

6 Quarta, vt occurratur falsis probationum modis. l. si. C. de fideicom. Bartol. in l. Modestinus. duas addit, videlicet ne si clam fiant, homines fraudentur. vt l. data. C. de donatio. Et ne effusa largitate & inordinata affectione patrimonium suum exhauriant, teste Paulo Castren. consil. 345. circa bona. nu. 4. vol. 1. Et quia in magnis quantitatibus magna cixigitur obseruatio. l. fin. & authen. ibi posita. C. si certum petatur. Anto. de Cana. in tracta. de insinua. quaest. 9. dicit has rationes Magistrales nec necessarias, dempta illa qua ponitur in l. data. C. de donatio. vbi dicitur, causa fraudis euitandae inuentam esse. Et quia reipub. interest, ne quis re sua male vtatur. §. si. in insti. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

Item ad vitandum falsum inuenta est insinuatio. Et ad tollendum fraudes quae in donationibus clandestinis fieri solent. Nam donatarius poterit post mortem alicuius pretendere donationem sibi esse factam, quod non fecisset in vita donantis, ob id bona est insinuatio ad hoc vitandum, sicut de testamento dicitur in l. fin. C. de fideicom. Et vt omnis via malignandi pracludatur, ibidem, & propter incognitam hominum infidelitatem, aequum est, quod publicentur ad perpetuam, & irrefragabilem memoriam. l. gesta. C. de re iudica. ac propter fidem sinceram. §. nulla. in authen. de defensor. ciuit. coll. 3. hoc docet Bal. consil. 184. municipale. col. penul. in §. vol. & vt quod actum est facilius probari possit. l. contrahitur. in fin. ff. de pigno. nam poterit volens emere talem domum, videre an donata prius sit necne in curiae regestis.

7 Et sic iste text. generaliter loquens *toutes donations*, habebit etiam locum in creditore, qui remittit pratum, vel domum sibi debitam, quia remissio donatio est. l. si mulier. ff. de condit. causa data. Et in remissione facta causa donationis requiritur insinuatio. glo. Dec. & Cagnol. in l. si quis obligatione. ff. de regu. iuris. Bart. in l. Modestinus. de donatio. & Bald. in l. pactum. quaest. 17. C. de colla. & est communis opinio secundum Alex. & Dec. in l. creditori. C. de pact. & consil. 137. in causa. circa fin. in 2. vol. & Barba. consil. 41. col. 1. in 1. vol. & hoc verum quando quis rem vel debitum remittit liquidum, tunc requiritur insinuatio. doct. in l. ff. de transact. & l. contra. §. fin. de pact. nisi odio vsurarum. dicta l. Modestinus. Feli. in capi. veniens. r. de testi. l. si mulier. Et sic donatio etiam iuris insinuationem requirit, vt docet Barba. consil. 41. illud. col. 15. num. 23. cum seq. in 1. vol. Sequitur Gomez. in reg. de publ. relig. q. 20.

8 Siue donatio facta fuerit extraneis, siue coniunctis. Bal. in l. data opera. C. de donatio. quia eadem ratio & maior videtur inter coniunctos. vt dicit Barba. consil. 23. sapiētissimus. col. 4. n. 14. in 2. vol.

9 Idem in donatione reciproca, licet de iure secus. l. Aquilius. ff. de donatio. Alexand. consil. 20. ponderatis. col. 2. in 3. volu. tum propter text. generalitatem, tum etiam vt iste tex. iuri aliquid addat, vt dicunt doct. in l. 4. §. prator. ff. de damno infecto.

10 Item procedit in donatione perfecta, quia antea nil censetur actum, quando aliquid superest agendum. l. si. C. de his quib. vt indign. Ideo oportet quod donatio sit scripta, munda, & absoluta, alias non potest insinuari. l. contractus. C. de fide instru. vt Anth. de Canaro testatur q. 2. in suo tract.

11 Et ab ista insinuatione non possunt consanguinei donantis appellare, quia non grauantur. l. 2. in prin. ff. de appellatio. recipiend. nam quilibet potest liberè de re sua disponere. l. in re manda. etiam abutendo. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. haeredit. & iudex ex illa ostensione donationis nihil contra patrem agit, ergo non videtur eam grauare, ideo cessabit appellatio, & qui appellaret, perperam appellasse diceretur. Nec donans appellabit, quia donando consensit. l. generaliter. §. 1. C. de rebus credi. Canar. q. 10. in fi.

12 Praeterea donatio simplex quae ea mente fit, vt statim velit donans accipientis fieri, nec villo casu ad se reuerti, & propter nullam aliam causam facit, quam vt liberalitatem & munificentiam exerceat, & haec proprie donatio appellatur, l. 1. l. Aristo. & l. hoc iure. §. 1. ff. de donatio. Ideo insinuanda est.

13 Siue fiat pure, siue in diem vel sub conditione. l. sancimus. C. de donatio. vbi glo. & in authe. vt fratrum.

14 fratrum filij. §. illud. iuncta gloss. vlt. colla. 9. l. donatio. C. de donatio. Vnde sponsalitia largitas, id est donatio quam sponsus sponsae facit, vel e contrario: licet tacite intelligatur, si matrimonium sequatur. l. si exiraneus. ff. de condit. caus. dat. & dicta l. 1. in fi. tamen in insinuationem requirit. Canar. q. 35. per hoc verb. *toutes*. si in rebus consistat immobilibus, quod rarum est: vt inferius dicitur.

15 Idem in donatione tacita, vt si sciens soluero indebitum, etenim donare videtur. l. 1. ff. de condit. indeb. l. cuius per errorem. de reg. iuris vbi dicit, donatio est. Et hic tex. dicit omnes donationes insinuandas. Sic & ista, alioqui possit fieri fraus huic constitutioni: & qui non potest donare diceret se soluere, intellige quando soluitur indebitum omni iure vtroque sciente, secus si debitum naturaliter, tunc non videtur proprie donatio, & sic nec requiritur insinuatio. l. hoc iure. §. si quis seruo. ff. de donat. Idem si recipiens causam putabat subesse. l. si in l. cum quis. C. de iuris & facti ignor. ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in mobilibus in quibus non requiritur insinuatio.

16 Idem si soluam tuo creditori animo donandi. per text. in l. fin. C. de iure dot. l. si quis delegauerit. ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in mobilibus in quibus non requiritur insinuatio.

17 Item quia text. dicit, *Toutes donations*, ergo intelligitur tam de donatione simplici, quam ob causam: licet donatio ob causam proprie non dicatur donatio. l. 1. ff. de donatio. tamen ratione generalitatis comprehenderetur in hoc tex. videbimus tamen declarationem Hærici super hoc. (Paul. Castren. consil. 345. circa bona. col. 3. in 1. vol.)

18 Vnde in quibus casibus valet donatio inter virum & uxorem, erit tunc insinuanda. l. donationes quas parentes. C. de donatio. inter vir. & vxor. quia in illis debet esse aequalitas. C. de pact. conuent. ideo debet hoc iudici notificari, an ita sit, & insinuari, sicut olim insinuabatur haec donationes si excedebant quantitatem. d. l. donationes. Sic & hodie, licet non excedant per istum text. Ioan. Lupus in repeti. c. per vestras. in fin. rubric. de donatio. inter vir. & vxor. Vnde censuit Senatus contra do. Dacier, cui filius in belli expeditione de Mairoles donauerat patri materna, illam donationem non valere, quia non erat inuenta, quamuis Rex declarasset per suas literas istam donationem non comprehendendi, tamen non obstantibus literis haeredes succellerunt in maternis, & donatio non valuit, quamuis allegaretur l. licet. C. de pac. & l. milites. de testa. milit. §.

19 Limitemus non procedere in dote. l. si. §. 1. C. de iure dotium. l. si. de donatio. ante nup. & hoc fauore dotis statutum est sicut multa alia. in l. 1. ff. sol. ma. hodie tamē declaratum fuit per Regem Henricum hanc etiam donationem fauore matrimonij, vel in tractatu matrimonij factam, esse insinuandam anno 1549. in mense Februa. vt in edicto eius patet, quod inferius describetur, saltem quantum ad hanc pertinet materiam.

20 Secundò, non procedit in donatione propter nuptias, quae non est minoris fauoris, quam dos. dicta l. fin. C. de donatio. ante nupt. Imò dicitur quod in substantia nil distat à dote, & facit authen. eo decursum. Ibidem. ita censuit senatus Paris. in magna camera, videlicet vt donatarius sine insinuatione gauderet re donata donatione propter nuptias quoad vsum fructum. per text. in authen. vt sponsalit. largitas. in princip. colla. 9. licet de iure C. esset insinuanda, si summam à iure taxatam excedebat. l. sancimus. C. de donatio. & l. fina. de donatio. ante nupt. ac l. donationes. de donatio. inter vir. & vxor. Guido papae in decif. 325. hodie etiam per dictam declarationem Regis insinuari debet, vt proximè scripsi.

21 Tertio, vitatur in donatione in feudum, vt si Rex vel alius det castrum, aut aliam rem in feudum, valebit sine insinuatione, teste Bald. in cap. peruenit. 2. de iure iur. idem in alia donatione à principe facta. l. illud. C. de sacrosanct. eccles. l. penulti. de donatio. §. fin. in authen. vt non fiant pignora. colla. 5. quia multa priuilegia imperialibus donationibus praestita sunt, & dignum incrementum his conf. rre dignata est nostra clementia, vt scribit Imperator in l. cum multa. C. de bonis quae liber. vt enim Imperialis fortuna omnes supereminet, ita oportet & principales liberalitates culmen habere praecipuum. Ibidem.

22 Quarto, non procedit in donatione remuneratoria, & mutua. l. si pater. in fin. & l. Aquilius. vbi etiam glo. ff. de donatio. l. si vbi glo. & Angel. C. de iure dotium, quia vim permutationis habet. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. haeredit. & non subiicitur regulis donationis, nec reuocabitur praetextu ingratiudinis. d. l. si pater. in fin. ff. de donatio. Et donatio remuneratoria valet inter patrem & filium. in l. si donatione. C. de collatio. & inter virum & uxorem. l. quod autem. §. si vir. de donatio. inter vir. & vxor. hoc docet Anto. Capit. in decif. Neapolita. quaest. 203. in 3. dub.

23 Item non reuocatur per natiuitatem liberorum. Bald. & alij in l. si vnquam. C. de reuoc. donat. & alienata ob remunerationem etiam si in fraudem, non reuocantur. l. vnus libertus. ff. si quid in fraud. patro. l. si non fortem. §. libertus. col. 5. ff. de condit. indeb. & bona quae veniunt ad filium, propter remunerationem possunt alienari. l. Diui. ff. de poenis, & res ecclesiae. l. iubemus. C. de sacrosanct. eccles. cap. cum in officiis. de testa. c. quicumque. in 2. & c. ecclesiasticis. 12. quaestio. 2. Benemerita tamen debent esse vera, non ficta, aut asserta. l. etiam. §. ex praeterito. ff. de manumif. vindict. & iuxta seruitij meritum valet donatio, non vltra. c. cum ex officij. & c. requisiti. de testa. probatio ergo meritorum est necessaria donatario. Bal. in l. 1. C. ne liceat potentior. doct. in d. l. si donatione. Nec probarentur benemerita per instrumentum etiā insinuatum, quicquid dicat Bal. in c. edoceri. nu. 7. de rescrip.

24 Tamen cum hic text. generaliter loquatur, *Toutes*, putarem hanc comprehendere, tum quod rationes predictae falcè aliquae in eadem videntur habere locum. Nam in his donationibus fieri solent maxima

condicione sunt insinuanda.

Tacita donatio est insinuanda.

Simplex et ob causam donatio insinuatur.

Dotis donatio an sit insinuanda.

Quid in donatione propter nuptias.

Donatio in feudum non insinuatur nec quando à principe fit.

Remuneratoria donatio et mutua.

Remuneratoria per natiuitatem liberorum non reuocatur.

maximæ fraudes, & præcipue inter personas coniunctas merita nominantur, etiam si non interuenierint. l. data. C. de donatio. & assertio meritorum non probat merita, nisi aliter probentur. glof. & doct. in l. si donatione. C. de colla. Barto. in l. si forte. ff. de castren. pecu. Alioqui semper posset fieri fraus huic legi, adiciendo quod propter benemerita donauit: vt docet Ludouic. Roma. in l. Aquilius. ff. de donatio. Sic consuluit Barba. consil. 2. il lud. in 3. vol. vbi agitur de simili statuto, quia donatarius nihil habet detrimenti sequendo legem, vnde sibi debet imputari, si illam neglexit: hodie habemus declarationem Henrici Regis factam anno 1549. in mense Februario, vbi istam donationem remuneratorem vult esse inuandam, alioqui non valebit.

Donatio in testamento facta non in sinuatur.

Declaratur l. publicati. C. de testa.

25 Quinto, non procedit in bonis donatis in testamentis: quia donationis nomine non venit testamentum. l. alienatum. §. fin. ff. de verb. signific. & sic institutus in testamento non tenetur insinuare, licet si testamenta facta sint coram Curato, & testibus. iuxta cap. relatum. & cap. cum esset. de testamen. oporteat quod publicentur, & in publicam redigantur formam, ad hoc vt probent. tex. in l. publicati. C. de testamen. tamen hic non agitur de illa publicatione, nec de illa quæ ad aperturam testamentorum fieri solebat. l. 1. & 2. ff. quemadmod. testamen. aper. vnde si lex Regia diceret istam donationem in sinuandam aliàs non valere, & curia ecclesiastica statueret, quod donationes istæ exequerentur, licet non sint insinuatæ, non exequentur. Nam postquam hoc statutum est bonum & æquum, & est sanctio sancta, ideo seruanda etiam in foro conscientia: Et ideo curia ecclesiastica si diceret sine insinuatione valere, abuteretur: vt consuluit pulchre Bald. consil. 184. municipal. in 5. volumi. licet Cana. quæst. 56. dicat statutum de insinuatione non ligare clericos, nec ecclesiasticas personas. Sed hoc est falsum, vt etiam docet Alexand. consil. 65. quoniam. nu. 16. in 6. volumi. prout scripsi in proœmi. constitu. Regiar. in primo Tomo.

26 Sexto, limitatur in l. vna. in fin. C. de plus petit. ibi siue insinuata sint, siue non.

27 Septimo, non procedit in contractibus, qui donationis nomine non continentur. Ideo venditio & alij contractus non insinuantur. l. Labeo. §. contractum. ff. de verbo. signi. vbi plene scripti, hodie contra.

Donatio causa mortis non indiget insinuatione.

Donatio mobiliu non insinuatur.

28 Octaudo, in donatione causa mortis. tex. in l. si. C. de dona. causa mor. vbi hæc donatio omnes effectus sortitur, quos vltimæ habent voluntates. ibidem. Et hoc docet Guido Papæ decif. 610. item etiam. & q. 325. potest. & ita declaratum fuit per Regem Henricum secundum. siue donando causa mortis, vel legando, quia legatum donatio est & causa mortis. §. legatum. de lega. in institu.

29 Nono, non habet locum in rebus mobilibus donatis, vilis enim & abiecta est illarum possessio. l. si rem. ff. de acquir. poss. & regulariter minimi sunt emolumentum. Ideo de his non videtur lex ista scripta. l. scio. ff. de in integr. restit. & quia forte plus in insinuatione interdum exponeretur, quam res esset. l. mediterraneæ. C. de anno. & trib. lib. 10. & quia ordinatio dicit faciendam insinuationem in ea iurisdictione, in qua res sitæ sunt, quod non diceret in rebus mobilibus, ideo de illis noluit intelligere, & ita accepi, vt dicit tex. in l. si negocium. ff. de priuileg. credit. vbi de Ripa notat doctorem habere facultatem interpretandi iura & extendendi. scripti in proœm. ordin. in 1. Tomo.

Renunciatio successioni non acquiritur non indiget insinuatione.

Confessio an insinuationem requirat.

30 Decimo, si filia renunciet futuræ successioni, non requiritur in hoc insinuatio, secus si iam esset quæsitæ hæreditas, & filia remitteret, quia tunc donatio est. Bald. in d. l. illud. C. de sacrosanct. eccle. Cana. q. 49. & q. 2. & superius scripti. Idem si fiat pactum, quod vnus succedet alteri. l. licet. C. de pactis. quia potius dicitur contractus, quam donatio, ob id non requiritur insinuatio. Io. And. in d. §. porro. in additio. ad Specu. & plene Canar. q. 52.

31 Vndecimo, confessio facta in iudicio animo donandi insinuationem non requirit. l. quidam in iure. ff. de donatio. vbi Bar. & Bald. in dicta l. illud. quæst. 8. C. de sacrosanct. eccle. quia pro insinuata habetur, postquam in iudicio facta est l. cura. C. de omni agro deserto. lib. 11. Cana. q. 48. ego tamen huic decisioni facile non acquiescerem: quia ad vnum finem inducitur, non operatur alium effectum. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. Sed ista confessio fit animo donandi, ergo ad donationem tantum valere poterit, sed non ad insinuationem, de qua non fuit dictum, nec cogitatum. argu. l. mater. ff. de inoffic. testa. vnde qui confitetur animo donandi debere prædium alicui, licet in iudicio, fiat si aliàs non insinuetur: nisi per hanc confessionem, dicerem hanc donationem non valere: quia iudex falli potest, credens forte ex venditione, vel ex alio contractu debitam rem, ideo nullam super hoc facit inquisitionem ad insinuationem necessariam: nec interrogationem: ergo pro insinuata non habebitur.

Lucrum ex lege proueniens non requirit insinuationem.

32 Duodecimo, limitatur in lucro, quod quis acquirit ex legis, vel consuetudinis dispositione, vnde si maritus lucretur ex consuetudine, vt Tholosæ omnia bona vxoris dotalia, si præcedat vxor: non requiritur in hoc aliqua insinuatio: Bald. in authen. eodē cursu. in fi. C. de donatio. ante nupt. quia vxor non donat, sed lex. Et iste tex. dicens donations, debet intelligi de donationibus ab homine factis, non à iure, quamuis in §. illud. in authenti. vt fratrum filij. colla. 9. dicatur hoc lucrum requirere insinuationem, quod forte est verum, quando ex solo pacto veniret: secus si à lege, vel consuetudine.

33 Ideo dum vxor lucretur mediam partem conquestuum, in illa acquisitione non requiritur insinuatio: quia ipso iure acquiritur vi consuetudinis, si tamen maritus donaret vxori inter viuos dimidiam illam partem conquestuum, non poterit ob hoc grauari vxor insinuatione: quia donationem mariti non acceptabit: sed legis id est consuetudinis, itaque debent esse cauti hi matrimonium contrahentes, ne aliquas donationes recipiant de quibus lex disponit: alioqui insinuatione indigerent,

indigerent, sola donatione hominis iuuarentur.

34 Decimo tertio, imitatur si donatio facta esset coram iudice: quia eo ipso videtur insinuata. l. omnium. vbi doct. C. de testa. l. sancimus. C. de dona. Bar. in l. Modestinus. ff. de donatio. & doct. in l. fina. C. de prædij curial. lib. 10. Alexand. consil. 20. pondragras. col. 2. in tertio volu. & an si iudex donet coram se, possit insinuatio fieri. vide Barro. & alios in l. si consul. ff. de adoptio. & Anto. Capyt. in decif. Neapol. quæstio. 203. in quarto dubio. & seq. dicas tamen vt proxime dixi non esse ob hoc insinuationem factam, si nulla solennia interuenierint.

Donatio coram iudice an insinuationem requirat.

35 Decimo quarto, si insinuationi fuerit renunciatum cum iuramento, valebit. vt Bartol. & alij videntur tenere. in l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. & ibi scripti. & doct. in c. cum contingat. de iureiuran. Guido Pape in decif. 350. vtrum renunciatio. Hoc tamen non probarem: quia legi inducenti solennitatem renunciari non potest. l. nemo potest. ff. de lega. 1. Bald. in dicta l. illud. quæstio. 5. nec valeret donatio non insinuata, quantumcumque esset renunciatum insinuationi, cui non est liberum partibus renunciare. vt ibi, & gl. docet in c. r. de verb. sig. in sexto. vt dixi inferius. nu. 41. Ideo habita iuramento dispensatione poterit donans rem donatam repetere, cum sine causa sit apud donantem recisa donatio. l. p. ff. de condic. sine causa. §.

Renunciari an possit insinuationi.

36 Decimo quinto, non habet locum insinuatio in donatione facta in redemptionem captiuorum. l. si quis pro redemptione. C. de donatio. facit l. sancimus. C. de sacrosanct. eccle. Vel si facta sit pro redemptione eorum, qui sunt infra carceres pro maleficio vel debito quod solvere non possunt. gl. in c. sacrorum. 12. q. 2. Bal. in l. illud. col. 1. C. de sacrosanct. eccle.

Pia donatio non insinuat.

37 Idem si relinquatur ecclesiæ, vel alijs pijs locis. dicta l. illud. nam cum ista ordinatio non sit fauorabilis ecclesiis, nec pijs locis, quoad hoc non recipitur: ecclesiæ de consti. vnde docet Panor. in c. clericis. col. 3. de foro competen. quod statuta de insinuationibus requirunt certas solennitates non seruantur in causis ecclesiarum, etiam in foro ciuili. refert & sequitur Anto. Capit. in decif. Neapol. quæstio. 201. Sed non præsumitur relictum ad pias causas, nili probetur, quod relictum sit pauperi, vel religioso, vel alijs congruæ personæ. glof. in l. si quis Titio. ff. de lega. 2. vbi multa addidi. Bal. in dicta l. illud. vbi etiam dicit relictum fraternitatibus esse pijs. per illum tex. scripti in tracta. de confratr. Idem in donationibus factis clericis, docet Fulgos. consil. 104. quædam dom. Lucia. col. vlt. Hoc tamen non seruatur. vt not. in proœmio ordin. vbi dixi quoad hoc clericos ordinari esse subiectos. §.

Confirmatio principis uim insinuationis habet.

38 Decimo sexto limita, quando princeps non obstante hac constitutione, confirmaret donationem non insinuatam, tunc valeret. vt consuluit Panor. consil. 84. illud in summa. in primo volu. vbi consuluit rescriptum principis ex certa scientia confirmans donationem non insinuatam valere, etiam in præiudicium filiorum, quibus erat ius quantum spe probabili: quia ista insinuatio est solennitas quædam de iure positio introducta: quam obrem est in arbitrio principis. Alex. in l. quamquam. C. de testa. mili. probat Alciat. in tract. præsump. regu. 3. in 11. præsump. & doct. in rubri. de confirma. vtil. & per totum illum tit. quia cessant rationes supra scriptæ post confirmationem ex certa scientia factam: Que habet vim insinuationis: arg. l. omnium. C. de testam. ego tamen putarem, illas literas iniustas & iniustas, quando iam esset acquiritum ius: alteri per l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. Nam princeps ius alterius sine tyrannide tollere non potest. l. quotiens. C. de precib. imper. offerend. §.

Iurata donatio etiam insinuatur.

39 Decimo septimo limitant quidam in donatione iurata, vt Ioan. Andr. in additio. ad Spec. in titu. de instru. editio. §. porro. verbi. donatio. Et hanc sententiam plene profecit Ioan. Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. in decimo membro. & Soci. consil. 77. & alij multi. Sed tamen ego in contrarium inclino, vt non valeat donatio etiam iurata, si non sit insinuata, tum quod hic

Iuramentum tria requirit.

40 dicat, iuris. T Secundo, quod iuramentum ad hoc vt aliquid operetur requirit tria. Primo, quod persona sit habilis, vel per iuramentum habiletur. Secundo, quod sit generalis forma obseruata. Tertio, quod res non sit prohibita. l. si quis inquilinos. in fi. ff. de leg. 1. Bal. in l. illud. C. de sacrosanct. eccle. Sed quando insinuatio omitteritur, generalis forma huius legis non seruatur, ergo non valet, siue simpliciter iurauerit super contractu, siue iurauerit tenere ratam non obstante insinuatione: quia in vtroque casu requiritur insinuatio: & alioqui semper apponetur iuramentum & tolleretur quoad effectum ista lex. §.

41 Primo, quia non potest renunciari legi disponenti insinuationem esse faciendam: quia non est introducta in fauorem donantium: sed in odium recipientium clandestinas donationes, & ne quis prodigaliter sua substantia utatur. arg. l. Imperator. ff. ad Trebell. Et legi ponenti solennitates non potest renunciari. l. nemo potest. vbi plene doct. ff. de leg. 1. Bar. in l. si quis pro eo. de fideiussor. & ibi scripti. & multos hinc inde adducit Bertrand. consil. 30. ex casu. col. 2. in tertio volu. ex nouis editio. plus dicens col. 3. quod si quis pluries donauerit vnâ rem, valebit donatio sine insinuatione: quia sic iterata caret omni fraude, & suspitione. allegat. l. si mulier. C. ad Velleia. & gl. in lin. contractibus. §. illo. C. de non nume. pecu. multa poterat alia adducere. que scribit in l. iuriscientium. §. sed cum nulla. ff. de pact. & per Conset. in trac. de gemina. Ego verò puto, quod si donator repeteret centies donationem, & eam non insinuaret, quod ob hoc donatio valeret: aliàs esset in potestate non donatoris tollere legem iterando actum: & si non potest expressè nec tacite renunciare legi, videlicet per actus iterationem, alioqui fieret fraus legi, & nunquam insinuatio fieret, quod reprobat l. fraus. ff. de legib. & alia multa iura: & quotidie fieret vna donatio. Sicut

impj ordinarij collationes beneficioru opimorum faciunt, vt abude scripti in P raxi. beneficiarij. Vltimo non requiritur insinuatio, si res aliena donetur, quia donatio non est, & res statim potest euinci a donante. l. in ædibus. §. si ff. de dona. si tamen donans se obligaret de cuius actione iuxta l. Aristo. ff. de dona. vbi gl. tunc opus esset insinuatione, vt scribit Bal. in l. post mortem. in fi. C. de fideicom. allegat l. si mulier. §. i. ff. quod metus causa. qui parum probat.}

Qui seront faites cy apres.

GLOSSA II.

Donationes non insinuate valent ante hanc ordinationem facte.

Rego facte ante istam ordinationem, valent sine insinuatione, siue sint in magna quantitate, siue in parua, rationi consuetudinis Francie, que non requirebat insinuationem. Et sine hoc verbo idem dici debebat: quia lex non extenditur ad præterita, sed ad futura. l. leges futuris. C. de legib. & c. fi. de consti.

Par & entre noz subietz.

GLOSSA III.

Bona sita extra regnum donari etiam sine insinuatione possunt. Subditus quis.

Igitur si exterus donaret hic Paris. bona sita Mediolani, valeret donatio: quia hic tantum vult donationes insinuari, que a subditis fiunt, & inter Regis subditos, subditos autem hic voco ratione dominij, vt dicit gloss. singu. in clemen. vna. de foro competen. id est omnes qui in regno degunt: quia legibus Regni subijci debent, quod est verum in bonis sitis in Regno, sed si alibi sita sunt, seruabuntur quoad hoc leges sitæ in illo loco, vbi res sunt, per ea que tradit Barto. & alij in l. i. C. de summa trinita. & Panor. in c. quod clericis. de foro competen. Item hæc verba addita sunt ad tollendum dubium a doct. motum, quod si testamentum, vel donatio debeat insinuari, & registrari, aliàs non valeat: tunc includit etiam externos, & forenses in loco statuti donantes, vel testantes: quia talis insinuatio concernit solemnitatem actus illius loci, in quo fit, ideo adesse debet etiam quoad extraneos. l. si fundus. ff. de euictio. l. 2. C. quemadmodum. testamen. aperian. Barto. & alij in l. cunctos populos. C. de summa trini. hoc enim fit, vt fraus euitetur, & spectat ad officium eius in cuius territorio instrumentum conficitur, vt fraus non adfit. arg. l. congruit. ff. de offic. præsi. Et quando consuetudo vel statutum respicit solemnitatem, debet seruari in loco in quo actus geritur. l. i. C. de emancipa. l. si non speciali. de testamen. l. 3. in fi. ff. de testib. non enim debent exteri violare statuta, & leges ciuitatis. c. quo iure. & c. que contra. 8. distinctio. Sic plenè consulit Panor. consil. 52. in questione. i. dubio. volu. 2. & Barba. consil. 2. illud. col. 6. in tertio. volu. Ego tamen dicerem per hæc verba *entre noz subietz*, hic posita, non esse de mente condentis, vt ligaret externos ad hanc insinuationem si bona non sint in regno sita. Ergo lex non debet extendi contra voluntatem statuentis, quicquid doct. teneant, que possunt intelligi, quando Rex simpliciter statuisset non adiectis his verbis, & sic conciliabuntur diuersæ sententiæ: vel quando instrumentum contractus esset tantum insinuandum, sed hic statuit insinuandum in loco vbi res sitæ sunt, ergo non comprehendit extraneos extra regnum bona habentes, sed bene ipsos subditos in Anglia: vel alibi extra regnum bona in regno sita donantes, itaque si Italus bona in hoc regno sita donaret, requireretur insinuatio per hunc text. quia subditus dicitur respectu honorum, que in Regno habet. Bal. in cap. cum venissent. de eo qui mittitur in possess. causa rei seruan. diuersum putarem si donaret bona extra regnum sita.

Soyent insinuées, ou enregistrees.

GLOSSA IIII.

Registrari cur donatio nes debeât.

T sic donationes non solum debent in iudicio ostendi, & insinuari: sed & registrari, & in actis curiæ describi, alioqui non valent, vt hic. sunt enim hæc scriptura, vt quod actus est facilius probari possit. l. contrahitur. in fin. ff. de pignor. Per librum enim registri validior & efficacior fit probatio, quam per aliud probationis genus. l. census. ff. de probat. Ludouic. Roma. consil. 215. duos. & vt volens rem quære possit perquirere curiæ libros, & sic videre an sit alteri donata nec ne, & vt sibi provideat.

Insinuatio a quo petenda sit.

Sed quis hanc petere debeat insinuationem? Respon. is, cuius principaliter interest. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. §. legatarius. de testamen. in. instit. facit. l. si quis nec causam. ff. de rebus credit. Ideo donatarius eam petere debet: quia sua principaliter interest, vt donatio valeat: alioqui nil consequi ex ea poterit. Et si is omitteret, potest quilibet præcedens interesse eam petere insinuationem. vt docet Barto. in l. si res. ff. quibus modis pignus soluit. Vnde si insinuatio testamenti non fuerit ab hærede facta in casibus, quibus fieri debebat, nocebit substitutis, & legatariis, qui eam debebant petere, vt probat Alex. consil. 65. quoniam. num. 28. in sexto. volu. & facta his proderit, & aliis ius ex testamento præcedentibus. l. fin. §. simili modo. C. de iure dotium. l. in hac. de donatio.

Item donator insinuationem petere poterit. l. in hac. ibi. donator habeat liberam facultatem donationis rerum suarum vbi cumque positarum, &c. prout maluerit publicare. C. de donat. §. illud. in authen. vt fratru filij succedant. collat. 9. etiam donatio absente: quia nemo potest impedire, ne

dire, ne quis voluntatem suam declaret. l. Lucius. in fin. ff. de lega. i. Bal. in l. r. C. de litis contestat.

Et ipse testator insinuationem testamenti petere poterit, in quibus casibus requiretur, dum viuunt. l. omnium. & ibi Bald. C. de testamen. Non autem hæres viuente testatore: quia nil adhuc iuris habet eo superstiti, cum de ambulatoria sit vltima voluntas vsque ad extremum vitæ exitum. l. i. C. de sacrosanctis eccle. & testamentum morte confirmatur. l. cum hic status. ff. de donat. inter virum & vxor. cap. cum Marte. de celebratio. missarum.

Excommunicatus tamen insinuationem coram iudice petere non poterit, nec iudex ei assidere. teste Bald. in cap. cum inter. in fin. de excep. vt scripsi in rubr. de excom. vitand. in trigesimo septimo. poena excommunicatorum. Si tamen peteret insinuationem, non esset ob hoc nulla, sed iudici datur facultas illum repellendi, quando præsentabitur ab excommunicato. vt docto. docent per illum tex. in cap. intelleximus. de iudic.

Excommunicatus non petit insinuationem.

En noz cours & iurisdictiones ordinaires des parties & choses données.

GLOSSA V.

Iste text. declarat coram quo iudice insinuatio fieri debeat, & primò dicit in curiis nostris, *en noz cours*, ergo coram iudicibus Regiis, & sic non valeret insinuatio facta coram iudicibus Baronum, vel aliorum dominorum, licet quidam interpretes dicant, quod insinuatio possit fieri coram quocunque iudice: etiam si non sit iudex partium, rei, vel loci. per l. data. C. de donatio. & l. in hac. ibidem. & §. illud. in authen. vt fratrum filij. colla. 9. ibi, aut apud quos omnia talia documenta fieri possunt, quoniam insinuatio est actus voluntariæ iurisdictionis, qui fit inter volentes. §. nulla. in authen. de defensor. ciuita. colla. tertia. & ibi gloss. & ita tenet Ioan. Andr. in additio. ad Specul. in tit. de instrumen. editio. §. porro. Bald. in cap. fin. in fin. de offic. iudi. quem refert & sequitur Guido Papæ consil. 23. viso facto. col. 5. & quæst. 325. tamen ad euitandas opiniones hic statuitur, quod coram iudicibus Regiis. Et hodie est contenciosæ iurisdictionis, quia poterunt opponere consanguinei dicentes donantem esse furiosum, tempore quo donauit. Quamuis Cana. contra. quæst. 12. nec valeret nisi donatio sit insinuata coram iudicibus Regiis.

Insinuatio coram quo iudice fieri debeat.

2 Et sic ex hoc tex. habes requisita. Primò, requiritur quod donatio facta sit. Secundò, quod capaci, aliàs non valeret etiam cum insinuatione: vt pote si facta esset extero, qui sine literis naturalitatis bona sibi in Regno acquirere non potest. vt scripsi in tract. de liter. naturalitatis. Tertio, quod insinuata sit donatio, ibi *insinuées*. Quarto quod coram iudicibus Regiis illius loci, vbi res sita est, vt superius dictum fuit. Quintò, requiritur quod sit iudex ordinarius, vnde si Paris. donet rem, que sit in iurisdictione Paris. sita, debet insinuari Paris. coram iudice Regio, qui erit dominus partium & rerum, id est, si sit res sita in bailliua, & domicilium, etiam non poterit fieri insinuatio coram alio iudice, quam ordinario iudice castelleti. Imò non sufficeret si esset iudex, nisi sit ordinarius loci, ergo iudex appellationum, aut conseruator, aut iudex criminum non posset approbare: & approbatio non valeret per hoc verbum, *iurisdictiones ordinaires*. Etiam non sufficeret, si esset iudex ordinarius nisi sit itidem iudex ordinarius partium, vt hic *des parties*. & iudex ordinarius dicitur, qui iure suo, vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest. l. more. & seq. ff. de iurif. om. iud. Specul. in tit. de offi. ord.

Requisita in hoc tex.

Iudex ordinarius partium & rerum quis dicatur.

3 Nec valeret prorogatio partium in alium iudicem: tum quia hoc datur hic pro forma, que si nõ seruetur, vitiat actum. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transactio. capitul. cum dilecta. de rescript. tum etiam quia in hoc Regno iurisdictiones sunt patrimoniales, ob id non facillè prorogantur. vt scripsi. in tit. de causis in concord. & alius iudex ignorare posset conditionem donantis, nec requiret vtum donans fuerit deceptus nec ne, aut dolo inductus ad donandum teste Guido. Papæ in decis. 325. potest fieri.

4 Sed si Paris. ciuis rem vendat Aureliæ sitam, debet insinuatio fieri Aureliæ, quia ille iudex est iudex partium & rerum quoad illam rem: & sic quoad insinuationem. vt per totum titulum. C. vbi in rem actio exerceri debeat.

6 Nec refragatur, quod quidam dicunt faciendam esse insinuationem & Aureliæ, vbi res est sita & Paris. vbi est domicilium, per istum tex. cui respon. verum esse, quando res est sita in loco domicilij, tunc opus est vt insinuetur coram iudice partium & rerum, diuersum est, si res sit alibi sita: quia tunc sufficit quod in loco, in quo res est sita, insinuatio fiat, coram iudice Regio illius loci. Nam ille iudex dicitur quoad hoc iudex partium & rerum, nec iste tex. adstringit nos ad duplicem insinuationem. Imò hodie declaratum est per Regem Henricum insinuationem esse faciendam in iurisdictione Regia, vbi bona donata sita sunt, & sic sufficit.

Duplex insinuatio nõ est faciendâ.

Insinuatio in iudicio fit.

7 Sextò requiritur, quod fiat in curia, & in iudicio, ibi, *en noz cours & iurisdictiones ordinaires*. & sic domi facta non valeret: quia non esset facta in curia, & non conuenit constitutioni. vt scripsi in §. cum verò de colla. in concor.

Instrumentum donationis ad uerbum in iudicio conscribi debet & in actis redigi.

8 Septimò requiritur, quod instrumentum donationis sit in actis curiæ conscriptum, & ad verbum, ibi, *enregistrees*, si tamen aliquod verbum omisissum esset, non vitaretur ob hoc insinuatio, per not. in l. edita actio. C. de eden. Et eo ipso quod iudex est præsens, & approbat donationem, ex ipsa insinuatione ius donatario acquiritur. per istum tex. & probat Canar. quæstione. 4. debet

tamen iudex eam suscipere. l. secundum diui. C. de donatio. aliàs non sufficeret presentia, si nihil diceret. Sed si dicat eam in actis describendam, eo videtur illam recipere teste Bald. in l. illud. C. de sacrosanctis ecclesiis. etiam sufficit si dicat, recipimus dictam donationem, si & in quantum de 9 iure valet, & recipi debet. † Et si nolit recipere, posset pars à denegatione appellare, & iudex appellationis reciperet: vel cogeret primum iudicem ad recipiendum. Imò posset illum ad multam condemnare, si absque causa recusaret, & duplum parti resarcire ille iudex teneretur. §. & hoc peruenit. in authen. vt nulli iudic. colla. 9. Canar. quæstio. 15. & effectus computaretur à die in sinuationis perperam denegata. vt in gloss. sequen. Nam quod per me non stat, mihi non est imputandum. l. in iure ciuili. ff. de regu. iur. { & vt breui dicam, in sinuatio est faciendâ secundum leges morèsq; locorum. l. 2. C. quemadmod. testam. aperiant. }

Iudex in sinuationem recusans quomodo puniatur.

Autrement seront reputees nulles.

GLOSSA VI.

Donatio est imperfecta ante in sinuationem.

Rimùm hic annullatur donatio sine in sinuatione, probatur in l. sancimus. in principi. ibi, sed hoc pro non scripto, vel intellecto esse credatur. C. de donatio. Et in effectu donatio ante in sinuationem est imperfecta, & non completa, ac pro non facta. l. fin. C. de donat. ante nupt. Ideo nullum effectum habet ante in sinuationem, sed ab eo die incipit effectum habere, quo in sinuatur, vel recusat sine causa. vt superius scripsi. vnde non poterit donans cogi ad petendum in sinuationem cum donatio non habeat effectum, & non sit perfecta nec completa antea. † Imò poterit donans postea alteri donare, cum pro non scripta sit, & non perfecta donatio ante in sinuationem: etiam rem traditam repetere conditione sine causa. gloss. & docto. in l. ff. de donatio. & in l. contractus. C. de fide instrum. Ego teneo, quòd per donationem, & traditionem dominium est in pendenti. argumen. §. si filiusfamil. ff. quibus modis ius patriæ potesta. soluit. Quamuis Canar. quæst. 26. teneat transferri dominium, si res tradatur: quia talis donatio non est contra legem. l. non dubium. C. de legib. Sed fac esse, tamen quia pender an in sinuatio fiet, vel non, interim non potest transferri dominium: quia si non fiat in sinuatio, donatio habebitur pro non scripta, ideo interim dominium non transfertur.

Donatio facta ante in sinuationem an ualeat.

Non refragatur l. traditionibus. C. de pactis. quia loquitur quando præcessit causa habilis ad transferendum dominium. doct. ibi, sed ista donatio non in sinuata non est causa habilis ante in sinuationem: ergo non transfert dominium. Et quia ipso iure hic annullatur, ideo dominium interim transferri non potest irrevocabiliter. Bar. & alij in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obligatio. & in l. cum lex. de fideiussor. Bald. in l. 2. qui. C. de appel. & in l. vniuersa. C. de precib. Impera. offeren. Nam sicut ex imperfecto testamento nil debetur etiam Imperatori. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de testa. Sic nec ex donatione imperfecta, nec ex ipsa venditione. l. 1. ff. de pericu. & commo. rei vend. Ideo dicit hic tex. *autrement seront reputees nulles, & ne commenceront auoir leur effect, que du iour de ladite in sinuation, vt sequitur.*

Et ne commenceront à auoir leur effect, que du iour de ladite in sinuation.

GLOSSA VII.

Donare quis an possit secundum ante in sinuationem.

Secundum est, quòd effectus donationis ab in sinuatione incipit, ergo antea, si res fuerit donata alteri, valebit cum in sinuatione: quia prima donatio non habet effectum ante in sinuationem: ideo si tradita sit secundum cum in sinuatione in eum dominium transfertur. per l. quoties. C. de rei vendica.

Lucretur an donatarius fructus ante in sinuationem.

Tertio, non lucratur fructus donatarius ante in sinuationem: quia donatio non habet antea effectum per istum text. & haberet effectum donatio, si interim donatarius lucraretur fructus, nec ex imperfecta donatione & nulla potest quis aliquid emolumenti consequi. cap. ad dissoluedum. de desponsa. impube.

Obligari res donata an possit ante in sinuationem.

Quarto, si interim donans obliget omnia sua bona, videtur istam rem donatam non in sinuatam obligate: quia dominus remansit ante in sinuationem, ideo præfertur habens hypothecam donatario posteriori. per reg. qui prior.

Venditio ante in sinuationem an ualeat.

Quinto, si donatarius illam rem donatam vendiderit ante in sinuationem, vel obligauerit, & donans moriatur non facta in sinuatione, nulla est donatio: sic & venditio, & hypotheca: quia resoluta donatione ex defectu in sinuationis, & emptio resoluta censetur. vt docet Barto. & Bald. in l. 2. C. de rescinden. venditio. quæst. 13. facit l. si domus. §. si fundus. ff. de legatis 1. & l. vxor patrii. C. de lega. l. lex vestigali. ff. de pigno. Bal. & Alexan. in l. si res. de legatis 1. Et istud tenendum est, quando voluntas eius, qui non in sinuauit, non fuit ad hoc directè ordinata, vt donatio resolveretur, vt non in sinuare, vel non soluere canonem, tunc resoluitur: alioqui contra. vt not. Bartol. in l. in diem. ff. de aqua pluuiâ arcenda. Anton. Negus. in tracta. de pignor. in primo membro quintæ partis. nume. 45. diuersum in pignore scribit Bart. in l. si res. ff. de pignor. & Alex. consil. 65. quoniam. num. 20.

Sexto, si donauerim alicui rem, nec tradidero, tamen ille cui donauit non tradita possessione, in eo

in eo loco edificauerit me sciente. Et cum edificauerit nactus sim ego eam possessionem, & petat à me rem donatam, & ego excipiam, quòd supra legitimum modum facta est, & non in sinuata, de dolo replicandum est, dolo enim feci: quia passus sum cum edificare, & non reddidi impensas. l. pure. §. si donauit. ff. de doli exceptio. Ideo teneor vel donationem perficere, vel expensas edificiorum reddere. l. in fundo. ff. de rei vendi.

Edificanti in loco donato ante in sinuationem quomodo succurratur.

Et ce quant aux donations faites en la presance des donataires, & par eux acceptees.

GLOSSA VLTIMA.

Hic finis declarat præcedentia, ad donationes factas in presentia donatariorum, videlicet vt donationes factæ in presentia illorum, & acceptatæ non habeant robur, nec effectum ante in sinuationem: quia ex donatione imperfecta non potest acquiri: & imperfecta dicitur ante in sinuationem: vt superius probatum fuit: etiam si fuerit acceptata, de qua acceptatione multa scripsi in tracta. de Regia accepta. in concord.

2 Sed intra quod tempus debeat ista donatio in sinuari? Respon. hic non apponitur tempus, ergo est in electione partis, ideo etiam ex interuallo fieri poterit. l. fina. §. similiq; modo. C. de donat. ante nupt. & auth. ibi posita. Ludou. Roma. consil. 215. duo sunt. quia est meræ facultatis, & voluntariæ iurisdictionis, quoad tempus in sinuationis durat. text. iuncta gloss. in §. nulla. in auth. de defenso. ciuit. colla. 3. Ideo intra triginta annos fieri poterit. l. licet. C. de iure deliber. l. cum acutissimi. C. de præscrip. triginta anno. Et sicut donare à principio est voluntariu. l. sicut. C. de actio. & obliga. sic & in sinuare: nam donatarius agere potest contra donantem, vt tradat rei donatam possessionem, vsque ad triginta annos. Bal. in dict. l. illud. q. 7.

3 Aliqui verò dicebant in hoc regno in sinuationem esse faciendam intra decem annos per ordinationem Regiam, & quia obliuio præsumitur per decem annos. l. peregrè. ff. de acquir. possess. Ego dicerem in sinuationem donationis inter viuos fieri posse, quoad tempus donans viuuit, & in eadem perseuerat voluntate: quia omnia sunt integra, probatur in dict. §. similiq; modo. Sed post mortem fieri in sinuatio non poterit: quia nec donatio, & sic post mortem duo extrema non sunt habilia. vt docet Bart. in l. si is qui. ff. de vsucapio. & bonum esset constituere tempus ad hanc in sinuationem faciendam, * nec est necesse reuocare donationem: quia sine in sinuatione in isto

In sinuatio intra quod tempus fieri debeat.

4 text. annullatur: sed impedire potest donans, ne notarius instrumentum donationis donatario tradat, si eum pœnitent, & postea in sinuari non poterit, & si notarius conueniatur, & ab eo petatur donationis instrumentum, tunc donans declarabit nolle donationem perficere. hoc probatur per doct. in c. ex parte decani. de rescrip. & in cle. vna. de renuncia. donatio verò causa mortis, nec ante mortem nec post est in sinuanda. vt superius scripsi. & ita declarauit Rex Henric. vt in sua declaratione patet. { Si tamen donans eam reuocauerit, valebit reuocatio in casibus, in quibus reuocari poterat, quia si fauore matrimonij facta esset, reuocari non potest facto matrimonio, vt censuit Senatus in publica natiuita. do. pronuncia anno 1551. Sed in sinuatio fieri poterit quando partes erunt superstites, & constante matrimonio. Vnde si contemplatione matrimonij donatio facta fuerit marito ab vxore, vel contra, sufficit in sinuationem factam esse consummato matrimonio, nec per illam in sinuationem dici potest constante matrimonio aliquid donatum esse, quia per in sinuationem retrahitur donatio ad tempus quo facta fuit, per Bart. in l. si is, qui. ff. de vsuca. & per in sinuationem omnia confirmabuntur. l. per fundum. ff. de feruit. rustic. præd. l. si quis duas. in fi. communia præd. }

Donatio an reuocanda sit ante in sinuationem.

5 Si tamen fuerit impedita in sinuatio, forte ob bellum nullus erat iudex, tunc poterit in sinuatio fieri quando ius reddetur, arg. l. facta. §. bonorum. ff. ad Trebellia. vel coram superiore illius iudicis fieri poterit aut in proximo loco, in quo ius dicitur, licet res non sit in eo loco, vel si donatarius non petierit, putans statim iudicem ius redditurum, forte à Rege releuaretur, etiam si non petiisset intra tempus à statuto præstitutum, vt ibi. vidi tamen, & melius est tempore quo bellum erat Bologniæ, in sinuationem fieri in iurisdictione proxima locorum, impetratis tamen literis Regiis, in quibus hoc permittebatur. Et quod ita valeret sicut si esset facta in eo loco in quo bona erant sita.

Si nullus sit iudex eo loco ubi in sinuatio fieri debeat.

6 Idem putarem in minore, qui non petiit in sinuationem, restitui ex hoc possit: vt consuluit Alexan. consil. 65. quoniam. in sexto volu. quem sequitur Maurin. in tract. de restitu. c. 159. Nam regulari est, quòd restitui minor potest si sit laicus, & per suam facilitatem vt hic. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiuran. scripsi in tract. de restitu. articu. r. supra.

Minor reuocari potest ab in sinuatione omiffa.

7 Qualiter fiat in sinuatio? Respon. Ioan. Andr. in dicto §. potè. oportere quòd subscribatur donatio, & publicetur coram iudice, nec requiritur alia scriptura. Etiam non requiritur decretum. teste Bart. per l. Modestinus. ff. de donatio. quia iura hoc non requirunt: sed quòd in presentia iudicis ostendatur. pro hoc est text. in l. fin. C. de præd. curial. lib. 10. licet Guiliel. de Cunco teneat contra in l. illud. C. de sacrosanct. eccle. per gloss. in §. si. in verbo nisi. in authen. vt non fiant pignora. collatione §. & idem docet Alfonso de Montaluo in foro Regal. rubrica de las mandas.

Qualiter in sinuatio fieri debeat.

in l. 13. Et hæc opinio est vera, & tutior, quicquid dixerit Bartol. vt docet Guido Papæ in decis. Delphina. quæst. 325. potest fieri, & consil. 23. viso facto. nu. 6. vbi plus dicit, quod si decretum fuerit appositum, per decreti appositionem insinuatio facta dicitur. per l. i. C. de prædiis curial. lib. 10.

Praxis insinuationis faciendæ.

8 Alij dicunt, quod necesse est donationem fieri in præsentia iudicis, vt Barto. in dicta l. Modestinus ff. de donatio. & de Cana. in tracta. de insinua. quæst. 2. Ego arbitror hoc non esse necesse, imò coram duobus notariis in hac patria fieri poterit, extra iudicis præsentiam, & in aliis locis coram notario & testibus, & postea donationis instrumentum iudici præsentabitur, & petetur vt eam approbare dignetur, vel supplicatio adiungatur donationis instrumento, & iudex præcipiet scribæ seu grapherio, vt illud instrumentum legat: demum cum nulli sint opposites, interrogabit donantem, qua de causa donet, an dolo inductus sit, vel fraude. Et si respondeat non esse inductum, iudex approbabit, & recipiet dictam donationem sine præiudicio alterius, & hæc approbatio etiam in actis describetur, locus, tempus, annus, & dies: & ad verbum debet inseri donatio in actis, & sic dicitur registrari, & facilius erit probatio ex dictis actis volentibus donationem habere.

Confessio partium nõ probat insinuationem.

9 Et oportet, quod hæc insinuatio probetur per scripturam, alioqui non credetur insinuationem factam, etiam si donans, & donatarius confiterentur. teste Ioan. Fabr. in l. fin. §. 1. C. de donatio. ante nupt. Nam vbi oportet quod sollemnitas interueniat, non sufficit confessio sollemnitas, sed ipsa sollemnitas opus est, quod probetur. vt plenè Feli. docet in c. cum dilecta. de rescrip. alioqui donans & donatarius possent legem circumuenire, consistente insinuationem factam: sicut dico de collatoribus, vt non credatur illis super insinuatione nominatorum, aut graduatorum: quia multi iniqui collatores, vt non perderent collationem, dicerent insinuationem factam esse, quamuis hoc verum non esset. §. teneantur. de colla. in concord. vbi scripsi.

Citatio in insinuatione non requiritur.

10 Et quando fit insinuatio, non requiritur, quod aliquis citetur, nempe in agnitione bonorum aduersarij non requiritur citatio, quia actus non consistit in contradictione. Bar. in l. in hac. C. de donatio. Bal. in l. si. C. qui admitti. Cana. quæstio. 4. nemo enim impedire potest, vt quis voluntatem suam non declaret. gl. in l. Lucius. in ff. de leg. 1. & l. si. de cura. fur. Bal. in l. i. C. de litis contestata. etiam quia nulli fit præiudicium nisi donanti, ergo sufficit illius habere consensum. l. si auia. C. de donatio. Bald. in dicta l. illud.

Causæ cognitione in insinuatione requiritur.

11 Et ideo non requiritur causæ cognitio in insinuatione: quia in donantis facultate consistit, & sic quolibet die & loco fieri poterit. l. in hac. C. de dona. etiam extra territorium. Cum sit voluntarie iurisdictionis. l. emancipari. ff. de adop. & potest iudex eam non admittere, sed si absque causa recusaret, faceret litem suam. per §. & hoc peruenit in authen. vt nulli iudic. colla. 9. Oldra. consil. 253. factum tale. Ego contrarium teneo: quia requiritur, quod fiat in curia, ergo non extra, nec in quolibet loco, nec domi. vt scribit Oldra. & superius tractaui.

Feriatibus diebus an insinuatio fieri possit.

12 Item non potest fieri die feriata, in qua omnes clauduntur actus. l. si. C. de feriis. quamuis Cana. quæst. 6. contra teneat. & Oldra. vbi supra. Et iudex potest eam insinuationem recusare, si videat donantem fortè dolo inductum, & blanditijs bonis suis spoliatum. Ideo iudex debet interrogare donantem de causa, quare donat. vt Bal. dicit in l. si consul. ff. de adop. arg. l. penul. in fi. C. de præd. curial. lib. 10. alioqui cur præsentia iudicis requireretur, si non posset eam recusare? Certè lex Regia istam non introduxisset insinuationem sine effectu, scilicet vt quilibet possit scire, an res pertineat ad donantem, & rationibus superius adductis.

Scribere in insinuationem iudex non potest.

13 Et sic potest iudex etiam esse tabellio, cum hic actus sit voluntarie iurisdictionis, & in quibus de piano proceditur, potest quis esse & iudex & tabellio. l. iubemus. §. his quoque. C. de sacrosan. eccle. docet Bald. in dicta l. si consul. quæstio. 7. Cana. q. 8. Quod non puto verum: quia officia nõ debent commisceri, & scripta donatio debet iudici insinuari, & iudici non datur ratione officij vt scribat, sed scribam habere debet, c. quoniam contra. de proba. Ideo ipse debet auctoritatem suam interponere, quam scriba, seu Grapherius aut actarius rediget in acta, & donationem, & alia coram iudice facta in registum describet, quæ non posset iudex, imò notarius seu grapherius posset contradicere: quia suum vsurparet officium.

Opponi quid potest contra instrumentum insinuatum.

14 Vltimò, an contra instrumentum insinuatum possit opponi, & quid? Respon. Cum in insinuatione nullus vocetur, ideo postea non tollitur facultas opponendi contra instrumentum, vnde poterit opponi quod est falsum, quod in fraudem fisci factum vel simulatum. Bal. in l. illud. q. 7. C. de sacrosan. eccle. Cana. quæst. 60. & alia quæ contra instrumentum opponi possunt, scribit nepos de monte Alba. in suo tract. in forma oppositio. contra instrumenta, vel quod sit facta hæc donatio à prodigo, cui bonis interdictum erat. l. is cui. ff. de verborum obligatio. vel ab infante, & furioso, & alijs qui donare non possunt. l. filius famil. ff. de donatio. l. si quæramus. de testamen. alia iusta opponi poterunt, si competant alioqui caue animæ tuæ ne opponas, quod verum non est, vel probare non potes, & tutius tacies, si te inanibus sumptibus, vel partem tuam non vexes. l. i. ff. de inoffic. testa.

Articulus secundus.

Et quant à celles qui seront faites en absence desditz donataires: les notaires stipulans pour eux, commenceront leur effet, du temps qu'elles auront esté acceptées par lesditz donataires en la presence des donateurs, & des notaires, & insinuées comme dessus: autrement elles seront réputées nulles.

Vperius dictum fuit omnes donationes insinuandas, alioqui nullas existere. hæc de donationibus intelliguntur: quæ in præsentia donatariorum fiunt, sed nunc decidit, quid in donationibus, quæ fiunt in absentibus. vt in l. absentis. ff. de donatio. & dicit habere effectum à die quo fuerint acceptatæ & insinuatæ, & non antè.

Requisitum donatio absentis valeat.

2 Et sic sequentia ex isto tex. requisita eliciuntur. Primum, quod donatio fuerit facta, ibi, qui sunt factus, si ergo quis promiserit donare, non habet locum iste tex. quia non est donatio, sed promissio de donando, & aliud est promittere, donare, & aliud est donare. l. i. C. de pact. pigno. doct. in l. aliud est vendere. ff. de regu. iur.

Absens quis dicitur quo ad donationem.

3 Secundò requiritur, quod donatio fuerit facta. absentis. per l. absentis. ff. de dona. alioqui si præsentis, haberet locum præcedens articulus. Absentem eum reputamus, si non ad sit in loco, in quo est donans, etiam si in hortis sit, quamuis ille aliquando dicatur præsentis. l. præsentis. ff. de procur. Absentem eum etiam dicimus, qui nescierit donationem sibi fieri: & sic dormiens, furiosus, & alij id genus absentes dicuntur. l. absentem. vbi dixi. ff. de verbo. signi. & curator eorum acceptare donationem poterit, vt inferius dicitur.

Notarius stipulans alteri, quod alteri stipulanti nomine talis, vel promittis mihi quod dabis illi, primum frequentius est. vt Bart. docet in l. non aliter. ff. de adoptio. & in l. 2. rem pupilli saluam fore, abundè Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæstio. 73.

4 Tertio requiritur, quod notarius stipuletur pro absente, ibi, les notaires stipulans. Alioqui non valeret. nam publica persona, vt notarius, alteri stipulari potest. §. alteri. de inutil. stipu. in insti. & l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. obl. Sed qualiter debet concipere verba, vel promittis mihi stipulanti nomine talis, vel promittis mihi quod dabis illi, primum frequentius est. vt Bart. docet in l. non aliter. ff. de adoptio. & in l. 2. rem pupilli saluam fore, abundè Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæstio. 73.

Acceptari donatio debet ex quomodo.

5 Quarto, donatio debet acceptari, & antè non habet effectum, nam beneficium non acquiritur absenti, donec is acceptauerit, vt suum dici valeat. c. si tibi absentis. de præben. in 6. Et qui non acceptat aduersarij verba, non potest se illis iuuare. vt docet Bal. in l. 3. C. de repud. hæredi. & renunciatio non nocet renuncianti, si non fuerit per partem acceptata. Barto. & Ias. in l. postquam liti. C. de pac. & Ias. in l. error. col. 2. de iuris & fac. pigno. plura scripsi de acceptance in rubri. de Regia acceptatio. in concor.

6 Quintò requiritur, quod hæc acceptatio fiat in præsentia donantis, & notariorum. Ibi, en la presence de s donateurs & des notaires. Hoc tamen est declaratum artic. seq. quod hæc donatio possit acceptari per donatarium, vel per ipsius procuratorem specialem.

Praxis donationem acceptandi.

7 Item sufficit acceptatio facta in præsentia donantis, vel procuratoris ipsius specialiter ad hoc constituti. Sed declarauit Rex Henricus anno 1549. in mense Februario, quod donatarij possunt acceptare donationes, etiam in absentia donatorum, dummodò fiat acceptatio coram notario & testibus: aut coram duobus notariis, & quod fuerit acceptata viuente donante, & quod in instrumento acceptationis inferatur ad verbum donatio sibi facta, & notarius scribat, quod tali anno & die fuit facta donatio tali, qui certior factus de ea per instrumentum donationis in præsentia sua eam acceptauit: donationis tenor talis est, transcribat donationem, & dicat talem donatarium acceptasse talem donationem, & omnes eius qualitates, & clausulas. Poterit etiam hæc acceptatio fieri in iudicio, dum insinuatur: nempe absens cui fuit donatio facta, poterit instrumentum donationis ostendere iudici, dicens sibi fuisse factam donationem absentis, quam nunc acceptat, petique eam insinuari, & in actis describi, & iudex eam recitari coram se faciet, & approbabit: demum actarius annum & diem insinuationis & acceptationis scribet, donationisque instrumentum & actum in iudicio dicet, & postea parti ista tradentur: & sic erit facta & insinuatio & acceptatio.

Acceptatio donationis fieri potest coram quibuscumque notariis. Effi. si non habet donatio ante acceptationem.

8 Etiam vult artic. sequens, quod hæc acceptatio fiat coram notariis, qui confecerunt donationem, vel coram alijs, seu tabellionibus aut personis publicis, etiam per interpositam personam donatio consummari potest. P. ompo. in l. etiam. ff. de donatio.

9 Sextò, requiritur quod donatio sit insinuata, ibi, & insinué comme dessus, vnde si donatio facta sit absentis, non dubium est de iure valere. l. absentis. ff. de donatio. Tamen nõ habet effectum ante acceptationem, & sic si interim vendatur illa res donata, dominium transit in emptorem facta traditione, cum interim non habeat effectum, per istum text. ¶ Item cum hic text. dicat acceptationem & insinuationem necessarias, quænam istarum præcedere debeat? Respon. cum hic text. non dicat, potest quis acceptare, & postea insinuare, vel contra per tex. in l. i. in fi. ff. de vulg. vbi ordo non necessarius omitti potest, & insinuando acceptare potest, vt superius dixi.

10 Tertia tamen insinuatio sufficit, quod fiat in iudicio coram iudice, seu eius locum tenente: nec requiritur quod sedeat pro tribunali, sicut quando iudex tractat causas iurisdictionis contentiosæ. vt in l. i. ff. de iudic.

Coram iudice nõ seden te pro tribus nali fieri potest insinuatione.

11 Quomodo posthumus acceptabit? Respon. curatorem ventri constituendum, qui posthumi nomine acceptet, & idem in furioso, prodigo, & similibus: vt patet per totum titu. ff. de curat. bonis dando. Et si non fuerit datus curator, poterit posthumus postea per restitutionem petere insinuationem, & acceptare. Nam silentium his personis imputari non potest. l. si hæres. in fi. ff. famil. erisc. Et potest quis stipulari filiis etiam nascituris. Bart. in l. quod dicitur. ff. de verb. oblig. Guido Papæ, quæst. 267. pactum. & Deci. consil. 245. in causa. Et notarius poterit illis stipulari. gloss. in l. Papæ, quæst. 267. pactum. & Deci. consil. 245. in causa. Et notarius poterit illis stipulari. gloss. in l. Papæ, quæst. 267. pactum. & Deci. consil. 245. in causa.

Posthumus quomodo acceptare poterit.

huiusmodi. ff. de legat. i. Bart. & alij in l. si pupillus. rem pupilli salua fore. Bertrand. cõsil. 138. ex the- mate. clo. i. in 2. vol. ex noua editio. & cõsil. 140. num. 17. Ibidem {contrarium tenet Maria. Soci. lu- nior cõsil. 118. visis instrumentis. in 2. vo. nu. 11. & seq. } Et sic per istum text. oportet, vt curator vel constituatur, vel mater, aut consanguineus acceptet, & insinuet nomine infantis, aut posthumi: & curator nomine furiosi, prodigi, aut dementis.

Acceptatio quando fieri debeat.

13 Quæro quando ista acceptatio fieri debeat? Respon. gloss. in l. consensu. ff. de actio. & obliga. & in l. de contrahen. empt. quam sequitur Panor. in cap. dilectus. de sponsal. & Hippol. Marfil. in practic. sua criminal. §. postquam nu. 29. & sequen. vbi dicunt acceptationem fieri debere eo tem- pore, quò fit renunciatio, vel donatio, sed contrarium est verum. vt in art. seq. patet, & per l. etiam per interpositam. ff. de donatio. Et superius abundantius scripsi art. i. gl. vlt. potest enim fieri quam- diu viuit donans, & in eadem perseuerat voluntate, poterit etiam hæc acceptatio donatarij fieri per procuratorem specialem in absentia donantis. Nam ea quæ per nos facere possumus, & per alios fieri possunt, nisi à iure prohibeantur. §. i. de his per quos agere possumus. in insti. hic non prohibentur, ergo sic fieri poterit.

Encores que par les lettres & instrumens d'icelles y eust clause de retention de l'usufruit.

GLOSSA II.

L. quisquis. declaratur.

IC declaratur l. quisquis. C. de donatio. vbi si donans rem retineat sibi illius rei vsum fructum, videtur eam tradere: & transfertur dominium, & possessio in donatarium, non tamen hic, nisi donatio fuerit acceptata, & insinuata, cum iste text. hoc prohibeat. Licet aliàs donans domum vel aliam rem Titio cum retentione vsum fructus, videatur rem tradere & possessionem, adeò quòd donatarius potest vt interdico vti possidetis, & dicere se factum. teste Masuer. in sua practic. rubric. de possessio. §. item cum quis dat rem immobilem: sed hodie non per istam legem Regiam, antequàm sit acceptata, tradita, & insinuata ali, dicam in tract. de mater. possess. in 3. Tomo. constitu. Regiar.

On constitution de precaire.

GLOSSA III.

Constitutio precarij an transferat possessionem & quam.

Orandum est, quòd donans pratum, vel aliam rem alteri, si in instrumento constituat se illud possidere nomine precarij donatarij, transfertur possessio in donatarium. l. in rebus. ff. de precario. Nam quod meo nomine possideo, possum & alieno nomine possidere, nec enim muto causam possessionis, sed desino possidere, & alium possidorem ministro meo facio: nec idem est possidere, & alieno nomine possidere: nã is possidet, cuius nomine possidet. l. quod meo. ff. de acquiren. possess.

Nous decl. ratio in con- stitutione precarij con- tra doc.

Sed videtur ob stare l. & habet. §. cum qui precario. ff. de precar. vbi rogatus & qui rogat vter- que possidet. Ergo non transfertur possessio. Respond. aliquando quis rogat me vt precario con- cedam ei domum, si concedam, possidet naturaliter & corpore: vt dicit ille §. & ego ciuilitè ani- mo, nec enim concedendo amitto possessionem ciuilem. l. clam possidere. §. primo. ff. de acquir- end. possessio. sed si donem domum alicui, & constituam me possidere precario nomine ipsius: tunc & naturalis & ciuilis possessio in donatarium transfertur: ratio est in hoc vltimo casu, quia constituendo me precario nomine ipsius possidere, illam possessionem naturalem quam habebam transfero in illum, & sic confiteor me possidere suo nomine, tam naturaliter quàm ciuilitè. l. non solum. in fin. ff. de vsucapio. diuersum est quando meam domum concedo non præcedente titulo, alteri nomine precario, quia tunc ipse quamdiu voluero possidet naturaliter, & mea volunta- te, & ego ciuilitè. Et ita videtur dicendum: quamuis doct. non antheaduerterint, licet tradant dif- ferentiam, an quis constituat se possidere nomine alterius, an nomine precario alterius, quia cõ- stituendo se possidere nomine alterius transfertur possessio vtraque, si nomine precario natura- lis tantum dixi hoc non esse verum: quamuis Dom. Tiraquell. in suo tractatu de iure constitu. possessio. multos ad hoc adduxerit comites. Sed non aduerterunt: quia siue quis se constituat no- mine alterius possidere simpliciter, siue precario nomine is, qui sic constituat non possidet, si præ- cesserit titulus habilis: alioqui esset contrarietas in eodem subiecto, quòd quis possideret per se, & nomine alterius: quod non potest esse. dicta l. quod meo. Ergo illa doct. doctrina non est vera: sed est intelligenda vt superius distinxit. Nam si absque titulo rogem, vt des precario, & dederis, vter- que nostrum possidet, si verò rem à te mihi donatã precario possides, vtraque possessio est apud me dominum rei: quia ille qui habet, mihi, & non sibi possidet. dicta l. quod meo. & l. non solum, §. fin. de vsucapio.

Effectus sin- gularos con- stituit.

Notandi sunt effectus singulares constituti. Nam is in cuius fauorem fuit constitutum, potest ingredi possessionem sua auctoritate, quod aliàs non faceret, nisi veller esse Prado. l. si ex stipula- tione. ff. de acquir. pos. vbi Vincen. Hercula. & alij hoc notant.

Etiam est vtile, quia si hic inueniat resistentes in capienda possessione, poterit eos repellere suam defendendo possessionem per constitutum acquiratam, secus si data fuerit tantum facultas possessionem

possessionem apprehendendi. Barto. in l. creditores. C. de pignor. Areri. in dicta l. si ex stipulatione. Alex. dicto cõsil. 82. perspectis. col. 2. in 2. vol.

Item vtile est ad hoc, vt si debitor cõstituatur se omnia bona sua tenere, & possidere nomine cre- ditoris vel nomine precario dicti creditoris. Tunc si postea debitor alienet aliquã rem suã, poterit creditor agere cõtra possessore nulla excusione debitoris præcedere. Et ager nõ hypothecharia, sed conditione ex l. si. C. de acq. posses. doct. in auth. hoc si debitor. C. de pign. Cepol. cautel. 31. regu- lariter. Angel. in §. item si quis in fraudem. col. 5. de actio. in institu. Alex. cõsil. 85. ponderatis. col. 1. in sexto volu. ideo sis cautus, vt in instrumento obligatorio facias apponere istam clausulam, quòd dictus debitor constituit se tenere omnia bona sua, & singula nomine creditoris precario, vsque ad plenam debiti satisfactionem & integram. Sed contrarium consuluit Barba. cõsil. 28. scripsit bellissimè. in primo volum. has opiniones conciliat Ioan. Crot. in reper. l. si is qui pro em- ptore. col. 65. versic. tertio quæritur. ff. de vsucapio. vbi tres casus distinguit, vide illos inibi. Plura non scribam nunc, sed reicio ad tract. de mater. possess. in 3. Tomo. consti. Regiar. vbi alia mul- ta, si per Deum liceat, & vtilia & quotidiana conscribam in hac possessoria materia.

Cautela pro creditore.

Dont ne s'ensuiura aucun effect. sinon despuis que lesdites acceptations, ou insinuations auront este faites comme dessus.

GLOSSA IIII.

RGO aliquis effectus donationis factæ absenti non habet locum ante acceptationem, & insinuationem: nec obest iste text. dicens, Ou. quia sæpè alternatiua ponitur pro con- iuncta, & contra. vt in l. sæpe. ff. de verborum signifi. vbi abundè scripsi, vel possumus dicere alternatiua proprie poni: sed vult text. dicere non valere donationem, nisi & acceptatio & insinuatio interuenerint: nec habet effectum ante acceptationem, quia ante non ac- quiritur dominium. per ca. si tibi absenti. de præbend. in 6. sed facta acceptatione dicunt quidã ac- quirere dominium, licet insinuatio nondum facta sit, quæ si postea fiat, à die acceptationis fructus de- bentur, tanquàm à tempore litis contestatæ in stricti iuris iudiciis. l. cum fundus. ff. si certum peti- tamen ego dicerem duo copulatiuè esse necessaria, & acceptationem & insinuationem: quod si alterum desit, non transferatur dominium, nec fructus acquirat donatarius, per ea quæ superius scripsi.

Ecclesia an insinuare te- neatur. Arrestum.

An in ecclesia itidem procedat, multa dixi in 1. Tomo, in præc. & superius scripsi de iure lo- cum non habere, tamen anno 1543. in vigilia assumptionis fuit prolutum arrestum etiam in eccle- sia anc constitutionem seruandam.

François par la grace de Dieu Roy de France à tous ceux qui ces presentes verront, salut. Comme par les articles cent trente deuxiesme, et troisieme des or- donances par nous dernièrement faites, soit expressement dit que quant aux do- nations qui seront cy apres faites par & entre noz subietz en l'absence des do- nataires, les notaires stipulans pour eux, elles ne cõmenceront leur effect, sinon du temps qu'elles auront esté acceptées par lesditz notaires en la presence des dona- teurs & des notaires, & insinuées en noz autres cours & iurisdictiones ordinaires des parties, & des choses donées: autrement elles seront reputees nulles, encores que par les lettres, & instrumens d'icelles y eust clause de retention de usufruit, ou con- stitution de precaire, dont ne s'ensuyura aucun effect: sinon despuis que lesdites acceptations, ou insinuations auront esté faites comme dessus. Et pource que à l'in- terpretatiõ dudit article lon pourroit mettre en doute, ou difficulté: si nous auons entendu que la presence des notaires soit requise ausdites acceptations d'icelles do- nations, sans ce que tel acte se puisse faire par procureur.

Articulus tertius.

GLOSSA I.

REX declarat articulum præcedentem in quibus casibus procedat.

A ceste cause voulans esclarir l'intelligence du contenu en icelluy article, af- fin que en l'aduenir l'on n'en soit en peine, auons dit, declairé, & ordonné: Di- sons, declairons, & ordonnons, que les donations faites despuis la publication de nosdites nouvelles ordonances.

T SIC hæc constitutio cum sit declaratoria iuris, trahitur etiam ad præterita, vt doct. no. in c. si. de consti.

Et qui

Et qui se fairont apres.

GLOSSA III.

TIAM DECLARATIO ad futura extenditur, vt hic sicut constitutio. l. leges futuris. C. de legib.

Valent & ayent leur effect du iour qu'elles auront este, et seront acceptees par les donataires en personnes, ou par procureur pour eux.

GLOSSA IIII.

IC addit ad articulum quod acceptatio possit per procuratorem fieri: & tamen in articulo precedenti dicebatur per donarium fieri debere. Sed potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. regul. iuris. potest quis. de regul. iur. in 6.

Specialement fonde.

GLOSSA V.

T sic non sufficeret procurator generalis, cum hic dicat specialement fonde, id est specialiter constitutus. item oportet quod de mandato illius procuratoris coniter, alioqui acceptatio facta per eum non valebit, nec alius actus, vt docet Bar. in l. si quis inficiatus. ff. de positi. & in decisi. Neapolit. q. 316. Galio. num. 3. & in acceptando debet procuratorium exhiberi, etiam si non petatur ab aduersa parte, teste Bald. in rubric. C. de positi. quaest. 4. & hoc in actu extrajudiciali, alias quis non constituitur in mora, vt docet Alex. consil. 78. viso. col. 2. volum. 5. & in acceptatione bonum est, quod ad verbum inferatur instrumentum procuratorij, sicut de instrumento donationis dicitur in declaratione. Henric. seq. & dixi in tract. nominatio. quest. 14. Et debet esse procuratorium in publicam formam redactum. teste Alex. in additio. ad Bar. in d. l. si quis inficiatus. facit cle. causam. de elect. Anto. Canar. quaest. 24. & Hippoly. in l. si quis ne. ff. de quaest. & hoc iure vtimur.

Procurator specialis requiritur in acceptatione donationis. Procurator debet instrumentum exhibere procuratorij.

Item debet (vt dixi) esse procurator specialis ad acceptandum rem donatam, nec sufficeret generalis. Nam qui generale mandatum habet, & gerit actum requirentem speciale mandatum, dicitur falsus procurator: vt dicit Bald. in cap. nonnulli. col. 1. de rescript. & Fely. in cap. ex parte decani. col. 3. ibidem. laf. in l. 3. §. si procurator. col. 2. in §. nota. ff. quod quisque iuris. & casus requirentes speciale mandatum describunt Bald. & Ange. in titu. de his per quos agere possumus. in insti. & ego 48. congesi in tit. de electio. derogatio. in fi. in concord.

Etiam potest haberi acceptatio.

Poterit tamen donarius acceptationem factam per non habentem potestatem ratam habere. Et ab illo tempore donatio habet effectum: teste Chassa. in consuetud. Burgund. in rub. des droits. §. 5. glo. fins procurator. Quia rati habitio retrahitur, & mandato comparatur. regul. rati habitio. de regul. iur. in 6. quod est verum si viuo donante fieret, & in eadem perseverante voluntate. argu. l. bonorum. ff. rem ratam habet. quia duo extrema tunc sunt habilia. de quibus Bar. in l. si quis. ff. de vsucapio.

En la presence des donateurs, ou du procureur pour eux specialement fonde quant a ce.

GLOSSA VI.

TIAM declaratur articulus precedens in hoc, dum volebat, vt in presentia donantium acceptatio fieri debeat. Nam ea etiam fieri poterit in presentia procuratoris illius ad hoc constituti, vt superius dictum fuit.

Acceptatio fieri potest etiam in presentia procuratoris donantis.

Et des notaires qui auront passe lesdites donations, ou autres notaires tabellions.

GLOSSA VII.

T sic ostendit hic istam donationis acceptationem fieri posse etiam per alios notarios, nempe si illi, qui donationem conscripserunt, mortui erant, vel non inueniebantur, cur acceptatio fieri per alios non possit, ob id optima est declaratio. Et antequam eam vidissem declarationem, ista scripseram in l. de testatio. ff. de verborum signifi.

Acceptatio potest fieri coram quibusvis notarijs.

Item non solum potest haec acceptatio fieri coram notarijs Regijs, sed etiam coram tabellionibus & notarijs apostolicis: & ita dicitur in declaratione Henrici: & hic coram publicis personis vt sequitur.

Ou personnes publiques.

GLOSSA VIII.

TIAM potest fieri acceptatio coram personis publicis, id est iudicibus, si notarij non inueniantur, & quando appellatio fieri non potest coram iudice a quo est appellatum, poterit fieri coram personis publicis. l. vt perfectius. C. de annali exception. Et sic ista acceptatio,

Coram publicis personis acceptatio facienda est: & que dicitur per personam publicam.

acceptatio, si non inueniretur notarius, posset fieri coram quocumque iudice, etiam ecclesiastico, dummodo is per suum scribam & Grapharium acceptationem scribere faciat, & instrumenti donationem inferere, & alia facere quae notarius fecisset. per hunc rex. Personnes publiques, & ista acceptatio facta in quocumque loco, quocumque die, etiam feriata valebit, quia non est actus iurisdictionis contentiosa, sed voluntaria, quae diebus etiam festis exerceri potest. l. 2. & l. actus. C. de feriis. & publica persona dicuntur quae munere funguntur publico. l. pupillus. §. munus. ff. de verb. signi. vbi abunde scripsi.

Si donnons en mandement a noz amez & feaux, les gens de noz cours de parlement, Baillifz, Seneschaux, Preuostz, Iuges, ou a leurs lieutenants, & a chacun d'eux endroit soy, & si comme a luy appartiendra, que noz presentz declaration, & ordonnance ilz, entretiennent, gardent, & obseruent: facent entretenir, garder, & obseruer, lire, publier, & enregistrer, avec noz dessusdites autres ordonnances. Car tel est nostre vouloir, & plaisir: non obstantz quelconques autres ordonnances, restrictions, mandemens, ou defenses a ce contraires. Et en tesmoing de ce nous auons fait mettre scel a cesdites presentes. Donne a Noyon le vij. iour de Mars, l'an de grace mil cinq cents trete neuf, & de nostre Regne, le xxxvj. Ainsi signe sur le reply par le Roy en son conseil. Bayard. Et scelle sur double queue de cyre iaulne.

Henri. des publ. 1549.

Et au regard du 132. article faisant mention des insinuations, & enregistremens des donations: Nous declairons & ordonnons que sous le nom de donation seront comprises & subietes a insinuation les donations faites entre vifz, combien qu'elles ne soient simples, ains remuneratoires, ou autrement causees: & non les donations faites pour cause de mort, que se peuuent reuocquer par le donateur iusques a la mort: lesquelles ne seront subietes a aucune insinuation. Et en ce que ledit article porte que les donations seront insinuees es cours, & iurisdicions des choses donnees: nous entendons que ladite insinuatio se face a la iurisdiction Royale des lieux, ou lesdites choses seront a bases sans preiudice toutesfoys des proces pendens, & indecis sur l'intelligence & interpretation de ladite ordonnance.

Articulus quartus.

ST A est noua Henrici Regis declaratio, quam superius elucidauimus: non vult tamen quod ad praeterita extendatur, sicut nec lex soler. l. leges futuris. C. de legib. (Notandum est tamen quod lex noua generaliter corrigens, non intelligit corrigere leges, in specialibus casibus loquentis. l. in testamentis. C. de testa. iuncta l. hac consultissima. C. qui testa. facere possunt. glo. & laf. in l. sciendum. in prin. ff. qui satisfada. cogant. vide tex. coram quo insinuatio haec fieri debeat, in §. ius iurandum. in authen. de defenso. ciuica. colla. 3.

Et quamuis Iustitia. in authen. eo decursum. C. de dona. ante nup. statuat insinuationem non requiri in sponsal. largitate, quia specialis contractus est, tamen per istam ordinationem & articulum primum supra seruatur vt insinuari debeat. Vide ipsius aliam declarationem sequentem.

Idem.

Et quant au six vingtz, tresiesme article touchant encores lesdites donations, nous voulons & ordonnons en interpretant, & modifiant ledit article, que les donations faites a personnes absentes se puissent accepter par les donataires en l'absence du donateur, pourueu que icelle donation soit acceptee du viuant dudit donateur. Et que icelle acceptation soit faite en presence des personnes publiques & liesmoings, ou de deux notaires, & que l'instrument de la donation soit inseré en a note, acte, & instrument de ladite acceptation.

Articulus quintus.

ST E articulus addit ad praecedentes, vt donatio possit etiam in absentia donatoris acceptari, quamuis per articulum 2. supra non posset, alia ibi scripsi. Nec alia donare lector beneuole nunc decreui, ista autem (si lubet) boni consulas, & ego Deo optimo maximo de praemissis gratias agam immensas. Amen.

VT CONTRACTVS, TESTAMENTA, SENTENTIAE, ET ALII

OMNES ACTVS GALLICIS CON-
cipiantur verbis.

Que contracts, testaments, sentences, & tous autres actes seront
faitz en François.

François. article 111. des publiees 1559.

Et pource que incertitude, & ambiguité sont souuentesfoys aduenuës sur l'in-
telligence des motz latins contenus es arrestz, & autres actes, nous voulons do-
resnauant.

Articulus
primus.

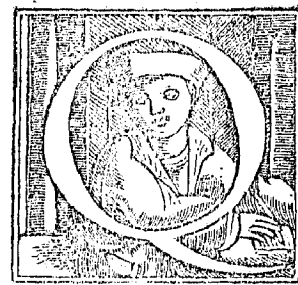
Ratio consti-
tationis.

De Tiberio
Caesare.

Lingua uer-
na uel
n. uerna
quae sit.

Linguarum
uarias nō
nunquam ul-
tio est diui-
na.
Nulli conse-
rēdium bene-
ficiam cura-
tum nisi idio-
ma intelli-
genti.
De Albino.

Proclama-
tiones sermo-
ne patrio fie-
ri debēt &
legēs.

G L O S S A I.
VEM AD MODVM olim Apollo, vt poëtae fingunt, Deus, Lati-
num recusabat oraculum. Et Tiberius Caesar militem Græcè testi-
monium interrogatum, nisi Latinè respondere ueruit. Imò ipse quam-
quam sermone Græco aliàs promptus & facilis: non tamen vsquequa-
que usus est, abstinuitque maximè in senatu, adeo quidem vt mono-
polium nominaturus, veniam prius postularer, quod sibi uerbo pere-
grino utendum esset: vt refert Suetonius in uita Tiberij, de peritia sermo-
nis Græci. Sic & hic Rex propter ambiguitates, & obscuritates uitan-
das, quæ in sermone Latino erant, tum quod multis modis unum & idem uerbum acciperetur,
tum etiam quod Latinè loqui uolentes, & eleganter, totam obtenebrabant sententiam, uerbu
rendens conscribentes. Adhæc quod etiam quidam ueterani iudices linguæ Latinæ obliui, uocabula
iuxta Gallicum sermonem sibi confingebant. Et illa non intelligebantur, quod non essent Græca,
Latina, nec uulgaria: ideo super interpretatione istorum uerborum diu litigabatur, ob id Rex hic
statuit, ut deinceps uerbis uulgaribus patriæ concipiatur tã contractus, processus, sententiæ, Ar-
2 sta, quàm alia omnia: ut in tex. scribitur. † *En langage maternel.* & sic uernaculo & materno idio-
mate, unde Galli Gallicis uerbis debet cōscribere instrumēta, Occitani uerbis uulgaribus, & idio-
mate cōmuni patriæ, alioqui si Gallicis uerbis ibidem instrumenta concipi deberent, maior esset
obscuritas. Quia Vascones multi, & alij rustici sub senatu Burdegalen. degentes, & Tholosano,
non intelligerent illud idioma Gallicum. Et si sic instrumenta concipi deberent, non tolleret hæc
ordinatio ambiguitates, sed potius induceret. Igitur quæ inducta sunt ad tollendum ambigui-
tates, eas inducerent contra l. legata. ff. de legat. 1. Unde Rex statuit quod uulgari sermone & patrio
hæc conficiantur, ideo dicit, *Maternel François*, quia non Italo sermone, uel Hispano, nam mater
communiter est nata in Francia, ideo maternum sermonem uocat, quo utitur patria: sed dicit
Maternel François, non simpliciter, *François*, ut declarat nolle astringere quemcumque uti Gallico
sermone, sed uulgari patriæ, prout ea regio Gallia utitur, in qua regione ista instrumenta, & alia
fiunt, declaratur in rub. *des informations*. art. si. ibi, *En uulgaire, & langage du pais*, & inferius dicam.
3 Deus enim aliquando in pœnā gentis induxit idioma diuersum, & confudit, ut in turri Babel
patet Genes. 11. & Hierem. 5. scribitur, Adducam super uos gentem de longinquo, cuius ignorabi-
tis linguam, nec intelligetis quid loquatur. Et Deutero. c. 28. Adducet dominus super te gentem
de longinquo, cuius linguam intelligere non possis.
4 Ob id ut istud euitaret pontifex summus uoluit, ut nulli cōferretur ecclesia parochialis, qui
non intelligeret idioma, & loqueretur, ut prædicare possit. c. sit rector. 43. distinct. alioqui collatio
non ualebit regul. Cancell. 19. quomodo enim is concionari, & populi cōfessiones audire pote-
rit, ut tenetur, qui idioma non intelligit, nec loquitur? capitu. inter. de offic. ordinar. eo enim ser-
5 mone uti debemus, qui notus est nobis: ut ait Cicero de offic. † Unde Albino à Catone
derisum legimus, quod cum Latinus esset, & inter Latinos historiam conscriberet, Græcè tamen
scribere conatus fuisset, ut Plutarch. & alij referunt: & de Albutio idem quidam censent, qui cum
à Scæuola proprio esset idiomate salutatus Athenis, Græcè tamen respondit. ut refert Cicero de
finib. bonor. & malor.
6 Itaque proclamationes, quæ apud uulgus fiunt, uerbis debet fieri uulgaribus. l. sed & si. s. pro-
scribere. ff. de institor. actio. Et clericus, quando agit contra laicum, uulgariter loqui debet. glo. in
c. odi. 24. quæst. 1. & leges quæ dantur populis sub uilitate eiusdem populi idiomate dictari, & pu-
blicari debent, ut & magis intelligantur, placeant, & obseruentur. §. alienationis. in authen. de non
alienand. rebus ecclesi. colla. 2. ibi, propterea hanc proponimus legē, & protulimus, & non paterna
uocē, sed hæc communi & Græca, ut omnibus sit nota propter faciliem interpretationem. facit
§. fin. in

§. fin. in authen. ut præponatur nomen Imperator. colla. 5. & doct. in l. 1. in fin. ff. de uerb. obli. & Fe-
li. in rub. de constitu. Bened. in repet. cap. Raynurtius. in uerbo. & uxorem. nume. 230. de testamen.
1 Quamuis Vlpia. scribat l. fideicommissa. quocumque sermone relinqui posse, non solum latino
uel Græco, sed etiam Punico, uel Gallicano, uel alterius cuiusque gentis. ff. de leg. 3. & Imperator
ait iudices tam latina, quàm Græca lingua sententias proferre posse, in l. iudices. C. de senten. &
interlo. om. iud. }

Que tous Arrestz.

G L O S S A II.

Arestum dicit Budæus esse placitum: ut scripsi in tract. de liter. ciuil. in prin. primi To-
mi ordina. Regiar. sed diligentius intuens uix hoc sequendum arbitror: quia placitum
non magis conuenit parlamentis, quàm curiis inferioribus: unde etiam sententiæ in-
feriorum iudicum Arresta, id est placita dici possent, nisi per Antonomasiā dicas, sed
ita de omnibus rebus dici posset, quod citatio, litis contestatio, & omnia quæ parlamentis & curiis
conueniunt per antonomasiā de parlamentis intelligerentur. Et quia curiæ supremæ debent
secundū ius cōmune & iura regni iudicare, & ita iurant se facturos, ut in titul. de sacramentis dictū
fuit, ideo non possunt dici placita illorum iudicia, magis quàm aliorum iudicum, nec alteri con-
uenit, quàm principi. unde Iuriscōn. dixerunt principis placitum. l. 1. ff. de constitu. princip. non
uero aliorum, unde abutuntur, qui sic trahunt ad alios, & hoc uocabulo sic utitur, ut dixi in titul.
ff. de uerb. sig. nec placitum est arrestum quoad partem uictam, unde nō uidetur cōuenire. Quā-
obrem uerius dici arbitror Arrestum esse Gallicum uocabulum, & duplici r. conscribendum,
quia postquam prolatū est, ibi sistendum est. *là se fault arrester.* uel fortè à Græco *ἀρραίσω*, quod
significat incorruptum, inuiolatam: quod ex illis supremis curiis sententiæ incorrupte exeant &
inuiolatae mancant, nec appellatione infirmari possint, cum sint supremæ sententiæ. l. 1. ff. à quib.
appel. non licet. ista ergo decreta senatus Gallico sermone scribi debent, ne quid incertitudinis,
aut ambiguitatis in illis remaneat, quamuis decreta à prætoribus Latinè olim interponi deberent.
per l. decreta. ff. de re iudic. ubi glo. ait decreta inter Latinos debere Latinè proferri, & inter alios,
eorum lingua, & hoc pro cuiusque fori consuetudine, dicit ibi Bart. & alij. Sed in Francia per
hanc legem Regiam, omittitur in curiis supremis, & Seneschallorum ac bailliuorum fori lati-
2 nus ille usus primæuus. Et quælibet curia sermone Gallico pro uirili utitur per hūc tex. † præ-
dicta ratione incertitudinis uitandæ, non uero propagandæ linguæ gratia: sicut olim Romani,
qui ne Græcis uquam, nisi Latinè responsa dabāt, cum etiam ipsa linguæ uolubilitate postquam
plurimum ualent excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantum, sed etiam in Græ-
cia, & Asia, quo scilicet Latinæ uocis honos per omnes gentes uenerabilior diffunderetur, testis
est Valer. lib. 2. de insti. antiq. c. 145.
3 Et sic limitatur l. iudices. C. de senten. ubi iudices tam Latina quàm Græca lingua sententias
proferre possunt: quod est uerum apud Græcos, & Latinos, sed in Francia uulgari sermone pa-
triae uel Gallico sententia proferretur, ut hic.
4 Stipulatio etiam fieri Græcè, Latinè, Hebraicè, & quibuscumque uerbis potest: dummodo
partes se intelligant per se, aut per interpretem. l. 1. in fi. ff. de uerb. oblig. in Francia tamen si con-
ficiatur instrumentum à notariis Regiis, materna lingua conficietur, alioqui notarius puniri de-
bet, quia facit contra hanc legem, quamuis olim omnia instrumenta notarij conficere solerent
uerbis Latinis, incultis & barbaris, quæ ne ipsi quidem intelligebāt, sed erant tanquam pica, pita-
chus, & gallus, qui loquuntur in palatijs dominorū, sine intellectu: ut dicit R. sing. 51. quid operatur.
5 Item Ludouic. 12. statuit processus criminales communi patriæ idiomate concipiendos esse,
ut defensio relinquatur captis, & in carcere detentis, & accusatis, quam habere non possent, si non
intelligerent: ut patet in rubr. *des informat.* artic. ult. nec per istum tex. corrigitur ille tex. in specie
loquens. Imò declaratur per hunc tex. generaliter loquentem: ut doct. not. in c. 1. de constit. in 6.
& c. 1. c. pastoralis. §. fin. de rescrip. scripsi in procem. ordinatio. in 1. Tomo, in gl. 5. num. 128.
6 Etiam statuit idem Rex ibidem, ut omnes iustificaciones, testimonia, attestaciones, tam in
ciuilibus, quàm in criminalibus, uerbis uulgaribus, & communi idiomate patriæ fiant, ut testes
possint intelligere, quæ deponunt, ne postea falsi arguantur. l. eos. ff. de fals. & illa ordinatio uult,
quod aliter factæ nullius sint effectus, & roboris, hic tamen non annullat acta in contrarium, ideo
dicerem testamentum, sententiam, arrestum, uel alia acta non esse nulla, si aliàs quàm hic statuatur,
scripta sint, sed illum puniendum, qui illa fecit, & seruabitur articu. annullans in suis casibus tan-
tū, uidelicet in informationibus, & attestacionibus, & processibus criminalibus. uide tamen su-
per hoc Bar. in l. cum lex. ff. de fideiussor. Bal. & Iaf. in l. non dubium. C. de legib.
7 Hic nihil dicitur de libello, quibus uerbis debeat concipi, & offerri. unde tex. ait, literis utrum
Græcis, an Latinis, & puto fieri secundum loci conditionem, ne quis excusari possit ignorantia li-
terarum. l. sed & si pupillus. §. proseribere. ff. de institor. actio. Nam postquam de sequen. statuit, ui-
delicet de arrestis, & sententiis, igitur & antecedentiā ita esse uoluit. l. ad rē. & l. ad legatū. ff. de procurat.
ideo consuetudo fori est inspicienda. l. 3. in fi. ff. de testib. doct. in l. 1. ff. de cōcedo. & in c. 1. & 2. de li-
bel. oblatio. Et quia inferius dicit, *toutes procédures*, ergo & in libello, qui est de la procedure iudiciale.
§. fin. in

Arrestum
quid sit, &
unde dica-
tur.

Ro. usus quo
ad sermonē
latinum.

Sentētia qui-
bus uerbis
proferatur,
Stipulatio
quibus uer-
bis concipi-
patur.

Processus
criminalis
lingua pa-
triae fieri
debet.

Attestatio-
nes sermone
patrio concipi
debent.

Libellus
qua lingua
concipi de-
beat.

& qui totum dicit nihil excipit. l. à procuratore. C. manda. vnde libellus vulgari sermone patriæ, vel Gallico, inter Gallos concipi debet in parlamentis Gallicè, idem in curiis bailliuorum in aliis eo sermone quo vtuntur.

Ensemble toutes autres procédures, soient de noz cours souveraines, ou autres subalternes & inferieures.

GLOSSA III.

Processus quibus fiant verbis.

Processus nomine hic quid ueniat.

Adit prædictis aresta non solum concipienda verbis Gallicis, sed etiam omnes processus, siue fiant in parlamentis, siue in aliis curiis quibuscunque, videlicet subalternis, à quibus immediatè appelletur ad curiam: siue etiam sint aliæ inferiores: vt hinc probatur. Et hic nomine processus veniunt omnes scripturæ, & actus tam partis, quam iudicis a citatione vsque ad sententiam. Bal. in c. consulu. col. 3. de offic. deleg. scripti in tract. nominatio. quæst. vlt. & sic tam illæ scripturæ partium, quam iudicis vulgari sermone concipi debent, & cum hic non loquatur de noz cours subalternes, & inferieures, in omnibus aliis iudiciis etiam dominorum procedet, nisi dicas illud verbum, noz cours, superius adiectum reperen dū. Sed de communi vsu curiarum secularium, baronum & aliorum dominorum est, vt etiam vulgari sermone vtantur. Et sic minime mutanda sunt, quæ certam interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legib.

Hæc constitutio in foro ecclesiastico locum non habet.

Non tamen habebit locum in iudiciis ecclesiasticis, quibus legem conditor hic imponere non potest. vt no. doct. in c. ecclesia. de consi. dixi in proæ. supra in 1. Tomo. vnde omnes scripturæ coram illis Latinè conficiuntur, idem in curiis conseruatoris apostolici, in quibus hæc ordinatio etiam non est recepta, nec inferior potest tollere legē Papæ superioris. cle. ne Romani. de elect. ideo valebunt insinuationes mandatorum & nominationum Latinis aut Gallicis conceptæ verbis, vt etiam scripti in tract. nominatio. quæstio. 14. nu. 57. quæst. 8. in fi. vidi in curiis ecclesiasticis attestaciones, quas inquestas dicunt vulgari sermone fieri, & in hoc consuetudo fori est inspicienda.

In omnibus curiis habet locum hæc ordinatio.

Potest tamen dici habere locum non solum in parlamentis, sed etiam in omnibus aliis curiis supremis, per hoc verbum *souueraines*, de quibus scripti in proæm. concordat. in verb. summas, & sic habebit locum in consilio Regis primo & intimo, & suo magno consilio: ac in curiis generalium iustitiarum, computorum, & aliis supremis quæ normam parlamentorum sequuntur.

Solent de registres enquestes.

GLOSSA IIII.

Regestum quid.

Littera cõsuetudine ex omnibus actis probant.

Regestum tradit eorum, quæ generaliter dixerat, videlicet vt omnis processus debeat Gallicè confici, siue sint Regesta, & acta diurna curiæ. Est autem Regestum liber, in quo acta publica conscribuntur ad memoriam publicam, & perpetuam, & posteritati ostendenda, vt ait Budæus in annotatio. in Pandect. & hic liber qui in curiis fit, debet dictari Gallicè vt hic. Vnde si semel produsero literas consuetudine, vel alias, & fuerint perditæ, postea potero eas habere ex Regesto, & facient fidem, quia de actis processus videntur, pro quo l. i. ff. si tabul. testamen. nullæ extab. l. publicati. C. de testamen. & l. gesta. de re iudi. Bal. in l. si. C. de edict. Diui Adriani tollend. refert & sequitur Guido Papæ in statuto. Si quis. in verbo. per literas. versu. quæro obtinui. allegat Innoc. in c. i. de probatio.

Contractus

GLOSSA V.

Contractus nomine quomodo hic capiatur. Recitare debet notarius actum coram gestum.

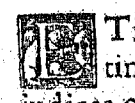

Contractum hic generaliter accipimus non solum pro actu vtro citroque obligatorio, sed etiam pro quasi contractu & distractu, vt transactiones etiam hic comprehendantur per hæc verba, & autres quelconques actes, regulariter distractus, licet non veniant contractus nomine, vt scripti in l. Labeo. §. contractus. ff. de verb. sig. per illum text. Item notarij postquam contractum conscripserint in scheda, siue protocollo, debent illum partibus recitare coram testibus, aliàs non valeret contractus nec actus per gloss. singu. in l. fideicommissa. in prin. ff. de lega. 3. vbi addidi.

Commissions.

GLOSSA VI.

Delegationes & mandata iudicium comprehenduntur hæc ordinatio.

Tiam delegationes & mandata iudicium vulgariter scribi debent, & sub hoc verbo continentur: siue constituantur commissarij, seu conquisitores pro audiendis testibus. vt in l. iudices. cum authen. ibi posita. C. de fide instrumen. siue vt audiant partes, siue in curia suprema, vel in aliis curiis inferioribus. de his scripti in tract. de Inquisitoribus seu commissariis in 3. tomo commenta. consi. reg. Gallicas. }
Senten

Sentences.

GLOSSA VII.

Vamuis appellatione sententiæ veniat definitiua per Antonomasiam. l. quod iussit. ff. de re iudi. tamen hic comprehenditur etiam interlocutoria. Nam quando est eadem ratio, vel maior in interlocutoria, quæ in definitiua, tunc sententiæ nomine comprehenditur etiam interlocutoria. gl. in l. i. in verb. noui iuris. ff. quod quisque iuris. Panor. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. & las. in rub. ff. de re iudi. scripti in repet. l. quod iussit. in vlt. notab. & ibi sustinui appellatione sententiæ non venire definitiuam, nec interlocutoriam: quid ergo veniat ibidem videre licet, quia ibi triginta conclusiones conscripsi, quas sustinui publicè, dum apud Biturig. do. Alciat. & ego ad munus Regentiæ fuimus recepti: ipse me præsentem interpretatus fuit perdoctè, & acutissimè. l. quinquæ pedu. C. finium regundo. & in crastinum itidem ego eo præsentem, & alia innumerosa multitudine illam l. quod iussit, professus sum, & omnibus argumentari volentibus respondi, eamque interpretationem euulgavi anno 1531.

Appellatio ne sententiæ quid hic ueniat.

Testaments.

GLOSSA VIII.

T sic testaments vulgaribus confici debent vocabulis, vt ea testator intelligere possit, & hoc ideo expressit, quia appellatione contractus non venit testamentum. l. verba contraxerunt. ff. de verb. significa. vbi scripti. & per hoc verbum intelligemus etiam codicillos, donationem causa mortis, & quamlibet aliam vltimam voluntatem, de qua in l. licet. per glossam. C. de pactis. quamuis testamentum ista non comprehendat: sed quia eadem ratio est in alia vltima voluntate: & si conditor interrogatus fuisset idem respondisset, sic & nos. vt dicit text. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthu. gloss. in l. tale pactum. in fi. de pactis. ac satis apparet per verba sequentia generalia vt sequitur.

Testamentum vulgari sermone debet concipi.

Et autres quelconques actes & exploitz de iustice.

GLOSSA IX.

Actus verbum generale est, siue verbis quid agatur, vt in stipulatione, siue re, vt in numeratione pecuniæ. l. Labeo. 2. ff. de verborum significa. vbi abundè scripti, ideo hic quicunque actus intelliguntur, ad eod quod locationes, & omnes, tam iudiciales, quam extraiudiciales actus sic concipiuntur, vnde dicit Paul. in l. sed & si. §. de quo. ff. de insti. to. actio. quod in curia Regis Franciæ omnia acta sunt in vulgari sermone, & verum dicit secundum hanc hodiernam constitutionem.

Actus nomine quid ueniat.

Exploitz de iustice, dicuntur executiones, ab explendo, quæ etiam per apparitores, verbis conscribi debent vulgaribus. de his scripti in primo Tomo commenta. in consi. reg. tracta. de senten. executio. articu. 7. Ideo quæcunque executiones, quæ sunt siue à consiliariis, siue à iudicibus, vel apparitoribus, sic vulgariter dictari, & conscribi, vt intelligantur, debent, { etiam si fiant à iudicibus præsidialibus, quos vocant, de quibus in suo loco scribam. }

Exploitz quid.

Qui dependens.

GLOSSA X.

Egocium, vel actus dicitur dependens, quando aliquid habet accessorij, aut qualitatis ad alium actum, vt plenè declarat Signo. de homod. in consi. suo. quod transcribit Boer. post consuetud. Bituricen. Quia idem iudicium debet esse de rebus dependentibus, tangentibus, & connexis, quod de principali. per text. in cle. dispendiosam. de iudic. Et quod in vno connexorum statuitur, extenditur ad reliquum. cap. translato. vbi plenè iurium interpretes docent. de constitu. Et sic omnia connexa, & accessoria ad supradictos actus vulgariter concipiuntur: quia accessorium sequi debet naturam principalis. l. cum principalis. ff. de regu. iuris. & regu. accessorium in sexto.

Actus dependens quid dicitur.

Soyent prononcez, enregistrez, & deliurez aux parties en langage maternel François & non autrement.

GLOSSA VLTIMA.

Verbum, prononcez, refertur ad aresta, & sententias. l. pronunciatum. vbi scripti. ff. de verbo. signi. & in rubri. de senten. quæ pro eo quod interest proferuntur, vbi etiam scripti: ergo ista & scribi & proferri vulgariter debent, & moris est vt aresta ita proferantur à præsidibus, & sententiæ à iudicibus. Si tamen intermedia quædam fuerint verba latina, non ob hoc contrauentum est huic ordinationi: quia sufficit quod plura sint Gallica, quam latina. Et vt plurimum Gallica. argu. c. significatum. de præben. & in l. i. ff. de contrahen. emp. vbi græca latinis immiscentur à iureconsulto, & alibi sæpius.

Aresta Gallicè proferenda.

Et ideo ponderavi tex. in gloss. vlti. dicta l. quod iussit. de re iudic. ff. in eo quod sicut verbis

vulgaribus sententia debet proferri, vt hic, ita contratio Imperio reuocari. Et sic reuocatio etiam fieri debet vulgaribus verbis, quibus concepta est. vt ibi scripsi, & ita seruatur.

Verbum en-
registrées
ad quid re-
feratur.

Item verbum *enregistrées* referri potest, tam ad ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: omnia enim debent describi in commentariis, seu registris, Gallicè aut vulgaribus verbis, siue sint testamenta, contractus, necnon etiam alia omnia acta, vt intelligantur faciliùs prout superius est expressum.

Regula re-
ligiosis vul-
gariter ex-
ponenda.

Præterea etiam vult iste text. quòd sic concedantur partibus ibi, *delivrées*, videlicet vulgariter, tam ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: ideo tam acta, quàm sententiæ, & aliæ curiæ scripturæ, ita partibus expediri debent. Et idem in contractibus, & testamentis. Quod est notandum, etiam regula religiosis vulgariter exponi debet, vt ipsi eam intelligant. clemen. ne in agro. §. sanè. i. de statu monacho. Nam Cicero ait libr. 5. Tuscul. quæst. in his linguis, quas non intelligimus, surdi profectò sumus. ex quo dicunt doct. notarium non debere in instrumento referre præsentem illum, qui non intelligit. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitr. & scripsi in l. coram. de verbo. significa.

Sermo Galli-
cus multi-
plex.

An hæc constitutio sit localis, quòd videtur per verba ordinationis dicentis, *en langage mater- nel François*, ergo vbi lingua materna est Gallicus sermo, ibi locum habebit, & non alibi. Contrarium arbitror, vt generalis sit: quia leges in dubio generales esse videntur. l. 3. C. de legib.

Nec refragatur hic: quia causam declarationis expref. it, nam multiplex est Gallicus sermo, videlicet sermo Gallicus Paris. inter curiales exactus, inter populares non ita, apud Pictones, Xantones, Normanos, & Picardos est Gallicus vsus, sed aliquantum rudis, ob id iste text. elu- cidat sufficere actum conceptu esse vulgaribus verbis, secundum sermonè matrum, & sufficit quòd sit maternus, licet nõ Gallicus. Sed tex. dicit *maternel François, non François* simpliciter, quia in tota Francia, Aruernia, Vasconia, & lingua Occitana homines loquuntur *François maternel*. Non *Espagnol maternel, ne Anglois maternel*, vt superius dixi. Et ita intelligitur hæc ordinatio.

Vltimò etiam mercatores volentes reuocare suos institores, in Francia vulgaribus verbis vti debent, secundum loci conditionem. l. sed & si. §. proferre. ff. de instito. actio. aliq̄ue omnes actus sic fieri debent, & cum his finem faciam, de his gratias Deo agens. Amen.

TRACTATUS
DE CONSTITUTIONIBVS
REDDITVVM, ET VT NON

POSSINT NISI A QVIN-
quennio peti.

*Des constitutions des rentes à pris d'argent, & que lon ne les pourra
demander, que de cinq ans.*

Loys 12. artic. 71. des publi. 1512.

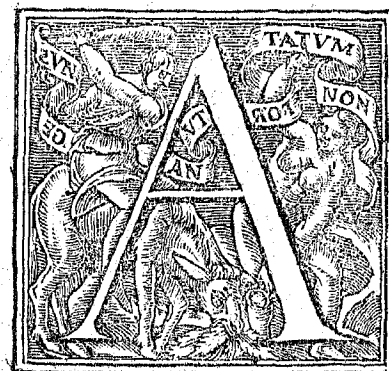
*Item la pluspart de noz. subiets au temps present vsent d'achapts
& ventes des rentes.*

GLOSSA I.

Emptio red-
dituum, an
sit appro-
bata.

Redditus ho-
die super
domibus im-
positi redi-
mi possunt.

Tria factus
contractum
usurarium.

EMPTIO istorum reddituum, sit approbata, olim con- certabatur, hodie verò non est dubium post declarationenè Mar- tini quinti, olim Ponificis maximi: cuius declarationenè fecutus est Calixtus, vt pater in extrauag. 1. & 2. de empt. & vendi. in cõmunib. vbi dicit hos contractus licitos, & approbatos, & cogendos ven- ditores reddituum, ad soluendum redditus, ob id de hoc alia non dicam, cum ibi etiam approbentur, quamuis appositum sit pactu de retrouendendo dictos redditus, quoties venditor offerret pre- tium, quod ab emptore recepit. † Hodie Franciscus Franciæ Rex edicto cauit, vt omnes redditus impositi super domibus ciuitatum sui regni redimi possint, pro eadem pecunia qua fue- runt constituti, quòd si non appareat, ad rationem quindecim pro vno redimentur, quod dicunt *au denier quinze*. Et quamuis in Germaniæ sinibus hoc fieret, tamen etiam in Francia frequentantur hi redditus, maximè in patria consuetudinaria, rarò tamen in patria iuris scripti, quamuis iure fieri possit post Papæ declarationem. Et sic concludit Panormitanus in 3. cap. in ciuitate. in fine, de vsuris. † Et tria solent istum contractum usurarium reddere. Pri- mò, si pactum de retrouendendo appositum sit, modicitas precij, & quòd pars sit consueta foenerari. doctores in capitulo ad nostram. de emptioibus. Quartò, etiam si non possit redimi

intra

intra sex vel septem annos, seu aliud tempus, per illum text. alia possunt videri in tract. de simu- la. contract. per Capol.

Super hoc tamen notandum est, quòd consuetudo non potest aliquid contra ius diuinum disponere. c. fin. de consuet. l. eos. §. i. in verbo consuetudinis. C. de vsur. Ideo non valet consuetu- do, nec statutum, vel lex disponens contra ipsum ius. cap. quia in omnibus. de vsur. & sic com- munit vsus, vel obseruantia non facit licitam vsurarum exactioem, quæ à iure diuino prohibi- ta est. Bal. in tit. de pace constan. in versic. nos Romanorum. etiam in vno nummo. Bal. in rub. de consuet. col. 3. num. 24. Si ergo consuetudo, quæ vim legis habet, non hoc potest, sic nec prin- cept. Alex. in consi. 107. pro inuestigatione. col. 1. in secundo vol. Imò omnes leges permittentes vsuram non valent: quia sunt contra legem Dei, & inferior non potest legi superioris derogare. clem. ne Romani. de electio. gloss. in authen. ad hæc. C. de vsuris. Panor. in c. cum sit generale. col. 6. de foro compe. & Ambros. de Vigna. in repeti. ca. salubriter. nu. 31. cum sequen. de vsur. dicam in tract. de vsuris. vbi opportunum erit.

Consuetudo
non potest
vsuras per-
mittere nec
princeps.

*Que les aucuns appellent rentes à pris d'argent: les autres veulent pensions,
hypothèques, ou rentes à rechappt. selon la diuersité des lieux, & pais où se font
iceux contratz.*

GLOSSA II.

Vo nomine vocetur redditus, Gallicè, *rente*: Veneti, *pension*, & Lugduni, vel alio nomi- ne, non est curandum: sed pertinacibus relinquendum est. vt dicit gloss. in rub. ff. solu- to. matrimo. & Imperator ridet eos, qui non sensum, sed vana nominum vocabula amplecti desiderant. in l. 2. circa fin. C. de consti. pecu. Pensio tamen est nomen gene- rale siue pro censu perpetuo, siue pro locatione temporali, vel alia ex causa debeatur. l. a. de. cum aliis. C. loca. scripsi in tract. de pacifi. possessio. interdum vocatur pensitatio, quæ propriè dicitur census, siue tributum quod principi præbetur, maximè si adiciatur publica: vt in titu. C. si pro- pter publ. pensita. Et est triplex, vnum dicitur canon, quod Domanium vocat Budæ. in anno- ta. ad Pandec. in l. vna. ff. de officio quaesto. vt vectigalia, & portoria, quæ tamen non possunt vo- cari domanium: quia iure regaliorum debentur, & non domainij. c. vno. quæ sint regal. in feud. Oblatio dicitur pensitatio, quæ auxilia, *aydes*, Gallicè dicimus, vt octaua vini heminarum diuen- diti, & vicefima eius, quod cupatim, culeatimque venit. Et pensio quæ de mercibus recipitur. Et de istis generales iusticiæ cognoscunt. vt dicam in titu. *des aydes*. Item in dictio, quam taleam vocamus, antiqui collationem, vt in tit. de colla. donat. & releua. lib. 11. alia vide per gloss. & doct. in rub. C. de anno. & tribu. lib. 10. dicimus in titulo, *des aydes*.

Redditus
multis uoca-
tur nomini-
bus.

Pensio, pensio
tatio, canon
& alia nomina.

A cause de quelz contratz plusieurs sont mis à poureté, & destruction.

GLOSSA III.

Ausam impulsuam ordinationis faciendæ declarat. Nam ex his contractibus plures fiunt pauperes, & omnibus destituti bonis. Sed cessante hac causa non cessabit effectus: vt in l. i. §. sexum. ff. de postulan. sed quare sic pauperes fiebant, postea tradit vt sequitur.

*Pour les grans arreraiges, que les acheteurs laissent courir sur eux: qui
montent souuent plus que le principal.*

GLOSSA IIII.

Eclatrat vnde veniat paupertas ista: quia emptores reddituum permittunt longum tem- pus labi, & quòd illa cumulatio reddituum plus interdum ascendit, quàm debitum principale: ideo opus est, vt debitores omnia vendant bona ad soluendum istos red- ditus, & pensiones, ac reliqua quæ *arreraiges* vocantur: ideo bonum in his esset sta- tuere, vt non possent duo anni cumulari, nisi debitor post petitionem esset in mora, quæ sem- per nocere debet. l. mora. ff. de vsur. & l. quod te. si certum peti.

Pauperes
ex reliquis
reddituibus
sunt homi-
nes iaco bo-
num esset
ne plures
anni cumu-
larentur.

*Pour le payement de quelz, fault vendre, & distraire tous les biens, &
tombent eux, & leurs enfants en mendicité, & misere.*

GLOSSA V.

Cce inconueniens ex parte debitoris, quod venit in paupertatem, miserciam, & mendic- itatem, & cogitur omnia bona sua vendere, vt reliqua soluat, & si non possent plures cumulari anni hoc non esset. Et in quibusdam pactis matrimonialibus vidi conuen- tum, vt nunquam duæ solutiones possent congeri, quod procedit quando summa non fuit à creditore petita, sed post petitionem sic. l. lecta. & l. eius. ff. si cert. peti.

Ex qua causa possunt isti redditus constitui? Respon. in extrauagan. regimini. disponitur, quòd ex pecunia recepta, quæ si non interuenerit, contractus est nullus, ideo allegatur arctum de Rol- lequin, per quod fuerunt redditus reprobat, constituti, propter merces receptas: quia merca-

Redditus
ex qua cau-
sa consti-
tuatur.

Ex mercibus redditus non debent constitui.

Redditus ex reliquis imponi non potest.

Arctum.

tores duplex habent lucrum. Primum, lucrum venditarium mercium, & reddituum, quod est prohibitum. in l. bona fides. ff. de reg. iur. Et talis constitutio reddituum est vera emptio, quae exigit precium. l. i. ff. de contrah. empr. & in his redditibus constituendis est usus patriae obseruandus. d. extrauag. regimini. Secundum, quod consensus vtriusque partis interueniat. Tertium, quod sit ibi precium, non merx sola: vt videtur decidere Guido papa. quæst. 516. an per confessionem.

Item ex reddibus reddituum, seti ex reliquis imponi redditus non possunt, imò dicitur improbum scenus. l. improbum. C. ex quibus cautis infam. irroga. & quotidie à Senatu solet annullari sic impositus redditus, vt auditi sæpius pronunciari.

Non valeret etiam redditus impositus in mutui concessione, sit tale mutuum mihi in festo natiuitatis non redderis, constituis mihi talem redditum, quem nunc emo: quia emptio est infraudem vsurarum, vt palliet vsuram, ergo non valet, & sic iudicauit Senatus anno 1533. die 8. De comb. in magna inquisitionum camera.

Et ausi souent les achepteurs perdent leur principal & arreraiges.

GLOSSA VI.

Ecce aliud inconueniens ex parte creditoris: quia interdum ipse perdit debitum principale, id est pecuniam, quam dederat pro redditibus emendis, & etiam amittit reliqua sibi debita: rationem reddit text. in sequentibus.

Pource que leur vendeur au parauant auoit vendu à plusieurs autres semblables rentes, les payemens desquelz des arreraiges surmonient les biens du vendeur.

GLOSSA VII.

Ides qua de causa creditor amittit debitum, & reliqua: quia debitor constituerat alios redditus super suis bonis, & priores creditores præferri debent, vt sequitur, etiam tam super principali, quam super reliquis. l. Lucius. ff. qui poti. in pig. hab. & inferius dicitur in regu. ampliat.

Et le dernier pert son principal & arreraiges.

GLOSSA VIII.

Regula qui prior. cum ant. d. & limitationibus.

Am qui prior est tempore, id est, cui prius obligata sunt bona, is potior est iure, & præferatur alius per reg. qui prior. de regu. iur. in 6. verum quia hæc materia est utilis, & in foreni iudicio frequentissima, in oreque omnium pragmaticorum, ideo ponam regulam cum ampliationibus, & limitationibus, in sequens Anto. Negufan. in tract. de pigno. 1. in secundo membro quintæ partis, regula ergo est. Qui est prior in tempore, potior est iure. l. qui balneum. & l. potior. ff. qui potior. in pignor. habean. & l. quoties vtriusque. de regu. iuris.

2. Extende procedere non solum agendo, & opponendo: sed & excipiendo, vel replicando. tex. in l. creditor. in princ. ff. qui potior. in pig. hab. Vnde si prior creditor possideat rem sibi hypothecatam, & à secundo creditore petatur, is poterit excipere, vel si non possideat, agere poterit.

3. Secundum, præferatur prior creditor in re etiam empta ex pecunia secundi creditoris. l. quod quis. ff. de priuileg. creditor. authen. quo iure. C. qui poti. in pigno. habean.

4. Tertio, procedit etiam si secundus creditor mutuaasset ad rem emendam, vel rescindendam, tunc mutuans habentibus actionem personalem præferatur, sed non quo ad hypothecam, quam non habet, nisi expressè hoc dicatur. l. creditor. 2. ff. si certum petat. l. interdum. qui potio. in pigno. habean. vbi Bar. & dicta l. quod quis. & ista communiter tenetur. teste Salice. in dicta authen. quo iure. licet contrarium ibi teneat gl. quæ reprobatur. Nam mutuando etiam ad rescensionem, non possum derogare iuri iam acquisito tertio per hypothecam, ergo ille secundus non præferatur, etiam in illa re, nisi quo ad actiones personales. vt dict. l. creditor.

5. Quarto, etiam si res fuisset tradita secundo, adhuc is, qui est primus præferatur. l. si prior. §. si. ff. qui poti. in pig. habean. quia res cum sua causa transit. l. alienatio. ff. de contrah. empt.

6. Quinto, etiam si prior hypothecam habeat ex scriptura priuata trino teste notata, alter verò ex instrumto publico. per l. scripturas. C. qui poti. in pig. hab. scripsi arti. fi. de chirograph. recog. in primo Tomo commeta. in consti. Regia. quia vndeunque sit hypotheca, dummodo valeat, attenditur.

7. Sexto, etiam præferatur, & in sorte, & in vsuris. tex. in l. Lucius. ff. qui poti. in pig. hab. sed cum hodie non exigantur vsuræ in reliquis quæ arreraiges vocant, præferatur prior creditor. plene Soci. consi. 41. in præsent. volu. 4. & de Ripa in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi.

8. Septimo, etiam si hypotheca constituta sit à non domino, qui illam rem bona fide emerat, adhuc prior præferatur, secus si à diuersis non dominis: quia tunc possessor melioris est conditionis. per l. si non dominus. ff. qui poti. in pig. hab.

Mutuans ad rei rescensionem præferatur aliis quoad actiones personales, sed non quoad hypothecam.

9. Octauo, etiam habet locum in creditore conditionali: quia post euentum conditionis hypotheca trahitur retro ad diem contractus. l. qui balneum. §. i. & l. potior. §. i. ff. qui poti. in pig. hab. ad e in dote scribit Alex. in l. si constante. §. i. ff. solu. mar. & Bal. nouel. in tract. doris. in 10. parte princ. in 16. limita. quod procedit in conditione casuali, vel mixta, secus in potestatiua: quia in hac non subest æquitas, cum pars implere eam statim possit. c. si propter. de rescri. in 6. vbi Io. And. Nam contractus non videtur solidus ante consensum partis: secus in conditione casuali. l. i. & ibi gl. & dōc. ff. qui poti. in pig. hab. & l. pen. quæ res pignori obligari possunt. Alex. & Iaf. in l. si filius. in prin. ff. de verb. obli. & Soc. in contil. 41. in præsent. col. i. vol. 4. Sed in legatis non trahitur retro, sicut nec in conditione potestatiua. l. si mater. §. eadem. ff. de excep. rei iudi. Iaf. in l. si is qui. in materia fictio. transla. de vsucap. vbi alia videri poterunt. & per Anto. de Fano in tract. de pign. in 2. mem. bro quintæ partis. nu. 9. Vnde si constitui procuratorem ad recognoscendum & contendendum tale debitum, & ad obligandum bona mea: sed antequam procurator recognosceret, & obligaret bona mea, ego ea alienauit, vtrum postea procurator poterit ea obligare bona. & Bal. in rub. de sum. tri. & fide catho. col. 3. in decretal. firmat potuisse, si dominus in instrumto procurationis promiserat habere ratum sub hypotheca bonorum suorum gestum per procuratorem: quia postea bonorum alienatio facta per dominum non nocuit ei, qui prius de hypotheca conuenit. Nam retrorahitur quod iam hypotheca vinculo continetur: vinculum enim contractus est non posse penitere in præiudicium alterius. l. i. & 2. C. quando lic. ab emp. discede. l. sicut. C. de actio. & obli. vinculum, etiam obligationis actionem parit. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. Et sic ex contractu nascuntur duo ligamina. teste Bal. in dicta rub. vbi dicit diuersum esse, si non conuenit de hypotheca tempore mandati. Idem in eo, qui constituit procuratorem ad resignandum coram Papa, vt interim non possit coram ordinario resignare. teste Boer. in decis. Burdega. q. 207. ad secundam. scripti in §. i. de nominat. Reg. in verb. etiam in concord. Franc.

11. Nonò, præferatur creditor anterior in hypotheca, etiam fisco posteriori. l. si pignus. & l. si. in fi. vbi Bar. ff. qui poti. in pig. hab. & l. si fundum. vbi glo. C. illo tit. & in l. 3. C. de remis. pigno. vbi ius priuati non læditur per obligationem fisco postea factam.

12. Nonò, etiam procedit in duabus dotibus restituendis, vt prior præferatur posteriori. l. fin. C. qui potio. in pigno. habean. quia dos licet sit priuilegiata, tamen non vteretur priuilegio contra alia dotem. authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccle.

13. Decimò, habet locum etiam si prior haberet generalem hypothecam super omnibus bonis, & posterior super vna domo. in illa autem domo etiam prior præferatur ratione prioris hypothecæ generalis, quamuis ex cæteris pecuniam suam redimere possit. l. 2. ff. qui poti. in pig. hab. l. si generaliter. vbi etiam doct. C. illo titu. Nam ius ex prima obligatione priori acquisitum, sine tuo facto à se auelli non potest. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur.

Vndecimò, quando nouatum esset debitum cum repetitione expressæ hypothecæ, tunc censetur esse reperita cum priuilegio prioritatis. Bart. per illum tex. in l. 3. ff. qui potior. in pigno.

14. Duodecimò creditor prior, cui omnia bona sunt obligata præsentia & futura, præferatur etiam in bonis post obligationem quæsitis à debitore. vt dicit Barto. in l. si is qui. & l. fin. ff. qui potio. in pigno. hab. per l. hac editali. §. omnibus. C. de secun. nup. vbi Bald. illum text. dicit singu. ad hoc. Et communem hanc opinionem esse, ac veritatem, licet ibi Salice. contra asserens, quod prior & posterior concurrunt in bonis quæsitis post obligationem, quod non videtur verum. Nam vna res non debet diuerso iure censi. l. cum qui ædes. ff. de vsucapio. Ideo ista obligatio præsentium & futurorum non censetur diuerso iure, & ad contraria Salice. Respon. Negufan. in tracta. de pigno. in secundo membro quintæ partis. numero 39. & seq. quæ limitantur in fisco, qui præferatur priuato in bonis post obligationem quæsitis. dicta l. si is qui. ff. de iure fisci. & inferius dicam.

15. Decimotertiò habet locum etiam si prior creditor emit rem hypothecatam à debitore, vt postea si hypothecaria conueniatur à creditore secundo, possit rem retinere pro sua anteriori hypotheca, quæ non censetur quo ad effectum sublata, nec confusa per acquisitionem rei. l. i. in fi. C. si antiquior creditor. Alberic. in l. i. C. de his qui in prio. loco succedunt. vide Bal. consil. 25. q. 5. in primo volu. & Matthe. Afflict. in decis. Neapolit. quæst. 16. fuit in relationibus. & Anto. Capit. decis. 43. Paul. in l. debitor. ad Trebel. glo. & docto. in l. qui à debitore. ff. quibus modis pign. soluit. & in l. libera. C. de senten.

16. Limitatur, quando secundo creditori obligata essent bona, priori verò non. Nam tunc secundus habens hypothecam præferatur priori. l. creditor. §. si primus. ff. qui potior. in pigno. habean. Nam cum primus nihil iuris habeat in re, non præferatur secundo habenti hypothecam: ideo facias tibi semper res obligati, si præferri velis.

17. Secundò limita, quando quis mutuaasset ad domus rescensionem, vel nauis, vel alterius ædificij, seu pro alimentis nautarum: quia tunc posterior præferatur priori in illa re sibi hypothecata, etiam si prior expressam habeat hypothecam. l. interdum. cum l. seq. ff. qui potio. in pigno. habean. l. creditor. qui ob rescensionem. ff. si certum petatur. facit l. licet. C. qui potio. huius enim mutuantis pecunia saluam facit totius pignoris causam. l. huius. ff. eo. etiam si fuerit factum mutuum pro reparacione ædificiorum rusticorum, tum quod eadem videatur ratio, in illis, sicut in prædiis vrbis. vt dicta l. interdum. quæ loquitur in nauis. & l. huius. ibidem. ergo etiam habebit locum in

Creditio multplex.

Vinculū cōtractus quid sit.

Fisco præferatur creditor anterior.

Creditor generalis prior præferatur specialem posteriori.

In bonis post obligationem quæsitis præferatur prior.

Emptor pro sua hypotheca anteriori rem potest retinere.

Casus in quibus posterior prior præferatur.

Mutuans ad rei rescensionem præferatur creditori priori si eide res fuerit obligata.

stabulo, & aliis prædiis rusticis: quia hæc pecunia saluam fecit rem, quamuis contrarium teneat Dec. in dicta l. creditor. si certum petatur, dicens hoc priuilegium fauore publico introductum, videlicet vt publicus aspectus ciuitatis reparatur, quæ ratio in rusticis cessat. l. secunda. C. de edificio priuat. Sed non est ista ratio: sed illa quam superius dixi, dicta l. huius. Et huius sententiæ est de Ripa. in l. prima. colum. secunda. ff. in quib. causis pignus. quod est verum, si pecunia ad refectionem expressè fuerit mutuata, & expressè res hypothecata, secus si simpliciter pecunia fuerit numerata siue hypothecata: tunc non haberet priuilegium prælationis. text. in l. procurator. §. plane. ff. de tributor. actio. ibi, nisi fuerint creditor pignoratæ. l. si ventri. §. in bonis. de priuilegiis creditorum.

19 Etiam requiritur, quod pecunia sit in illa re impensa, aliàs cessaret ratio dictæ l. interdum. ibi, si in istam rem conseruandam impensum est, quatenus fuit pecunia necessaria pro dicta refectione. Nam quod superest nullum habet priuilegium. argu. l. vlti. in fi. ff. de exercit. actio. & hoc docet Anto. Negusan. in tract. de pigno. in secundo membro quintæ partis. nu. 15. facit c. relatum. ibi, iuxta seruitij meritum. de testa. c. quod quibusdam. de fideiussor.

20 Et sic quoad penam appositam in contractu, non haberet locum, vt in ea posterior præferri debeat priori, cum tacita cesset hypotheca, & sic prælationis priuilegium. Pau. in l. ideo. per illum tex. ff. de compensa. & idem si ad voluptatem magis, quam utilitatem impensum est. l. 3. §. sed & si mutua. ff. de in rem verso.

An mutans in refectione fisco præferatur.

21 Item quando alter creditor esset priuilegiatus inter personales actiones, vt est fiscus. gloss. & Salice. in dicta l. interdum. quia tunc duo concurrunt, & priuilegium, & tempus: ob id mutans in refectionem non præferatur: quia priuilegiatus &c. authen. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. vel quando concurreret cum vxore repetente dotem. l. asiduis. C. qui potio. in pigno. hab. quia in ambiguis pro dote melius est respondere. l. in ambiguis. ff. de iure dot. quia mulier habet cum hypotheca priuilegium prælationis, & est priuilegiata, ergo hic creditor illi non præferetur. Iaf. in dicta l. creditor. quamuis multi contrarium teneant, & de Ripa in dicta l. ff. ex quibus cau. num. 9. col. 3. Et hæc hypotheca durat quandiu res exat, diutius non. text. iuncta glo. in l. fin. ff. de cessio. bono. Iaf. in dicta l. creditor. ff. si cert. peta. Ancha. in c. quod quibusdam. in fi. de fideiussor.

In re empti pupilli pecunia ipsa præferatur.

22 Tertio vitatur regula in re empti ex pecunia pupilli. ea enim erit hypothecata pupillo cum priuilegio prælationis, & qui prior est tempore, non erit potior iure. l. idemque. vbi gloss. & doct. ff. qui potior. in pignor. habea. quod est verum, si ab alio quam tutore: quia si à tutore empti sit, tunc electio datur pupillo quo ad hypothecam, vel potest rem suam pecunia emptam vindicare. l. curator. C. arbi. tutel. l. 2. ff. quando ex facto tutor.

23 Idem in milite statutum est obtentu militiæ. in l. si vt proponis. C. de rei vendic.

24 Etiam idem in militia empti ex pecunia: quia licet nõ fuerit specialiter appositum pactum, quod sit specialiter obligata, tamen iure hypothecata erit, & præferatur aliis creditoribus in illa militia. l. fin. & authenti. ibi posita. C. de pignor. & authen. quo iure. qui potior. in pignor. habea.

Res empti pecunia mea non est mihi obligata.

25 † Licet regulariter res empti ex pecunia mea non sit mihi obligata, nisi expressè obligetur. licet. qui potior. dicta l. si vt proponis. C. de rei vendic. & dicta l. quamuis. & in socio omnium bonorum, vt teneatur communicare suis sociis rem emptam suo nomine. probat. l. si quis societatem. ff. pro socio. Iaf. in l. si socius. in fine. si certum petatur. & Alexand. consil. 49. mature. primo volumi.

Mutans ad emptionem rei an illam rem habeat obligatam.

26 Quarto non procedit, quando quis mutuaret ad rem emendam hoc expresso, vt illa res empti sit ei specialiter pro illa pecunia obligata. Tunc iste creditor in illa re præferetur aliis creditoribus, habentibus etiam priorem hypothecam generalem per l. licet. C. qui potior. & Matthe. de Afflictis in decis. Neapolit. quæst. 306. vir & vxor.

27 Etiam de dote. dicit Capol. cautel. 124. vulgaris. quia res ista est affecta, ergo etiam dote anteriori præferatur, vt dicit Negusan. vbi supra licet Barto. contrarium teneat in dicta l. interdum. ad hærendo gl. in §. his consequens. in authen. de æquali. dotis, cui opinioni non subscriberem; co quod iste sua pecunia rem acquisiuit, ob id nisi ille mutuasset, res non fuisset acquisita: ideo sibi prospicere potuit. Nec potest dos conqueri: quia illam rem non habebat, antequam is mutuaret, qui si mutuauit, & sibi prouidit, nec est quod sibi imputari debet.

Cautela pro uedente rem habita fide de precio & emptore.

28 Nota tamen, quod si vendas rem habita fide precij, debes apponere pactum, vt dicta res sit tibi obligata pro precio: & tunc eris potior in illa re vendita, secus si illam traderes sine hoc pacto. per dictam l. licet. hoc dicit Alber. ibidem. Nam postquam est translatum dominium per rei traditionem. §. venditæ. de rerum diui. in insti. l. procuratoris. §. si dedi. ff. de tributo. actio. Erit tamen tutior cautela, vt si res tradatur, quod venditor ex consensu emptoris retineat rei illius dominium, & emptor rem illam possideat nomine venditoris, donec integrum fuerit solutum precium.

29 Etiam quando emptor dubitat de re empti, ne euincatur, vel super ea molestetur, potest in solutione precij dicere, quod pretium conuertatur in emptionem aliorum bonorum, quæ erunt prius obligata pro defensione rei venditæ, & tale pactum valebit. Alex. in l. si fideiussor. §. si necessaria. col. 1. ff. qui satis. cog. & si res postea empti fuerit, in illa præferetur emptor alterius rei, dummodo probetur emptam illa pecunia à me data, quod difficile est.

30 Quinto limitatur in duabus dotibus. Nam filij vel alij repetentes res dotales, illis datis præferentur aliis dotibus etiam prioribus. text. in l. fin. cum authen. ibi posita. C. qui pot. in pig. habeant. vbi plenè Bal. & alij.

31 Sexto, non procedit in pluribus misis in possessionem fundi, vel alterius rei ex iudicato, tunc illi sunt æquales. vt per Alexan. & alios in l. si finita. §. si plures. ff. de damno infecto.

32 Septimo non habet locum in debito primipili. Nam fiscus omnibus creditoribus in hoc casu antefertur, quantumcunque prioribus. l. satis notum. C. in quibus causis pign. l. penul. de primipilo. lib. duodecimo. Anton. Capit. in decisio. Neapolit. quæstione 129. in tertio dubio. vbi dicit intelligi primipilum, id est generalem Thesaurarium principis, dico abundantius infra.

33 Octauo perdit officium regula in creditore priore possidente rem debitoris, qui si conuentus neget rem debitoris esse, transferatur possessio in posteriorem creditorem, & ipse prior propter mendaciam, sua priuatur possessione, quæ in posteriorem creditorem transferatur. authen. item possessor. C. qui potior. in pignor. facit l. fin. C. de rei vendic. propter mendaciam enim quis perdit beneficium. l. sed hoc ita. in fin. ff. de re iudic. facit authen. contra qui propriam. C. de non numer. pecu. & sic consuluit Bald. consil. 189. dominus. col. 3. in secunda quæst. vol. 3. parum tamen conuenit regulæ hæc limitatio.

34 Nonò in expensa funeris præferatur is, qui eam fecit, etiam omni æri alieno. l. si. in computatione. C. de iure delib. & præferatur omni creditori, etiam in dote habenti tacitam hypothecam. l. at si quis. §. sed & si res. & l. pen. ff. de relig. & sumpt. fune. sed non habenti expressam. gl. in dicta l. pen. Bar. in l. 1. 4. col. in 4. opposi. ff. solu. mari. vide tamen quæ scripti in præfa. ad tracta. de sentent. prouisional. in primo Tomo commenta. in consti. reg. Gallicis.

35 Decimo, quando secundus creditor soluit, vel offert soluere priori, & obsignat debitum primi, tunc efficitur anterior. l. 1. C. qui potio. in pigno. habea. & l. potior. in si. illo titu. ff. & idem dicimus in tertio respectu secundi. l. si prior. §. à Titio. ibidem. vnde cogi potest primus creditor tradere rem obligatam secundo creditori, sic soluenti, nisi primus itidem creditor offerret soluere secundo. Et ita iudicatum fuit Neapol. vt Matthe. Afflictis scribit decis. 259. per text. in l. Paulus. in fi. ff. quib. mod. pignus vel hypoth. sol. qui text. singul. est secundum Ange. & Iaf. in §. item si quis in fraudem. in glo. vlti. de actio. in insti.

36 Vndecimo, si ex voluntate primi creditoris obligetur secundo, tunc secundus erit potior, & priori præferatur: quia ius suum videtur illi remisisse. l. creditor. §. fin. vbi Barro. ff. qui potior. & cum ille text. loquatur de voluntate, requiritur voluntas expressa, & sic sola præsentia non sufficeret. l. 2. §. voluntatem. vbi doct. ff. soluto matrimo.

37 Duodecimo, quando primus est creditor ex chirographo non subscripto tribus testibus: tunc creditor posterior ex publico instrumento præferatur. l. scripturas. C. qui potior. in pigno. habeant. Quod non procedit hodie ex lege Regia, ex qua post recognitionem habent hypothecam, quæ retrahitur ad diem contractus: vt scripti in tracta. de chirograph. recog. artic. 2. in primo Tomo constit. Regia. quia ille articulus non requirit subscriptionem: ergo non est in hoc Regno expectanda. vide Iacob. in l. in re. ff. de fide instrument.

38 Decimotertio, limitatur in obligatione fructuum, quos si debitor vendat, & emptor recipiat, in illis præferatur priori creditori. l. 1. §. cum prædium. ff. de pigno. & l. Paulus. §. 1. ibidem. l. potior. §. si de futura. qui potior. quia mobilia non habent sequelam. teste Boer. in §. 2. de consuetud. hypoth. in consuetud. Bieur. scripti in primo Tomo commenta. in constit. Reg. tracta. de liter. obligat. artic. 4. gloss. secunda.

39 Decimoquarto, non procedit in fisco, qui licet sit tempore posterior, tamen in bonis acquisitis post obligationem suam, & creditorum præferatur aliis creditoribus, etiam anterioribus, quibus fuerunt bona generaliter obligata, præsentia, & futura. text. in l. si is qui. ff. de iure fisci. vbi gloss. Bart. & Alberi. & plenè Bald. consil. 159. dominus. in tertio volumi. Nisi primus creditor esset priuilegiatus, vt pupillus pro debito tutela: nam is fisco præferatur, si prior sit, etiam in bonis postea acquisitis. l. fin. vbi glo. C. qui potior. in pigno. habeant. Nam priuilegiatus non debet vt priuilegio contra priuilegiatum. l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi plenè de Ripa. Anto. Capit. in decis. Neapol. quæst. 129. in tertio dubio.

40 Limitatur in primipilari administratione, in qua fiscus omnibus præferatur. per l. utilitas. C. de primipilo. lib. 12. l. 2. de priuil. fise. vnde etiam Reginam præferendam in bonis Thesaurarij generalis concludit idem Capit. in dicta decisio. in tertio dubio, quia secundum eum primipilarij dicuntur primi administratores. l. solita. & l. ordinariorum. C. de cohortal. lib. 12. glo. in l. officiales. C. de episco. & cleri. licet aliis possint etiam exponi modis, vt per eum. & in rub. ad illius titu. iurium interpretes sic exponunt.

41 Decimoquinto, qui res suas iam obligarunt, & alij secundo obligant creditori, vt effugiant periculum, quod solent pati, qui sapius eadem res obligant, prædicere solent alij nulli rem esse obligatam, quam fortè Lucio Titio, vt in id quod excedit, priorem obligationem, res sit obligata, vt si pignori hypothecæ id, quod plurius est, aut in solidum cum primo debito liberata res fuerit. l. & quæ nondum. §. fin. ff. de pigno. per quem text. datur regula. Quod obligas rem suam duobus, debet prædicere secundo, & si non prædixerit, crimine stellionatus tenetur. l. 3. ff. de crimi. stello. gloss.

Filij in rebus datis dotibus prioribus præferantur.

No. de debito primipili.

Negans possidere puniatur.

Creditor funeris præferatur alijs.

Solues prior in eius locum subrogatur.

Obligatio facta de consensu primi creditoris quid proficiat. De creditore chirographario.

Emptor fructuum alijs præferatur.

Fiscus in bonis acquisitis post obligationem præferatur.

Primipili officium.

Obligans secundo debet prædicere.

lio. gloss. in dicto §. fin. quod intelligerem verum, si debitor interrogatus esset, alioqui non. Alias magna pars hominum, qui res suas obligant passim hoc tenerentur crimine, quod non est dicendum, unde bonum esset, si creditor timeret rem alij prius fuisse obligatam, vt interroget tempore contractus debitorem, & tunc si per calliditatem aliquid fecerit, tenebitur, vt habetur in dicta l. 3.

Obligans re secundo que obligare est featur.

42 Item datur regula, quod dum quis obligat rem diuersis temporibus, duobus, vel pluribus: siue dixerit eam obligatam, siue non: censetur secundo obligare, quod superest detracto primo debito, ideo prius debet distrahi primum debitum. l. si debitor. ff. qui portio. in pigno. habeant. Siue obligetur vna tantum res, siue omnia bona. vt in l. fin. C. qua res pigno. obliga. possunt. Sed si obligata res sit duobus eodem tempore, vt Lucio & Titio obligo res meas: tunc pro dimidia vtri- que obligata censetur. l. si fundus. §. si duo. ff. de pig. Si vero in diuersis instrumentis, & diuersis personis facta sit obligatio, eodem tamen die, nec apparet eui prius, tunc melior erit occupantis conditio. Bart. & alij in dicto §. si duo. facit l. si quis a multis. ff. de noxal. per dictam l. si debitor. doct. in l. priuilegia. ff. de priuileg. credit.

Debita & crediti a iure diuiduntur inter haeredes non hypotheca.

43 Decimo sexto, licet debita & credita pro hereditariis portionibus diuidantur a iure respectu actionis personalis. l. i. C. de rebus credit. & l. i. de heredita. actio. & l. i. C. si vnus ex plurib. haeredi. vnde his verbis ait Imperator, quae in nominibus sunt, non recipiunt diuisionem, cum ipso iure in portiones hereditarias, ex lege duodecim tabularum diuisa sunt. in l. ea qua. C. fami. erciscun. Tamen actio hypothecaria remanet communis apud quemlibet haeredem, & contra quemlibet datur infolidum, nisi diuidatur inter haeredes. l. 3. & l. si pignori. ff. fami. ercisc. vbi Bar. & Flo. vide Franc. de Ripa. in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi. 2. 6. limitationes conscribit. Et consuetudo diuidendi hypothecam damnata fuit per arrestum, & dictum fuit ne amplius proponeretur, anno 1385. die 8. Iunij, vt est in lib. consilij conscriptum.

Prioritatem quis probare debeat.

44 Quae res quis prioritatem probare debeat? Respon. is, qui se priorem dicit, & sic qui agit. l. ci qui. & l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. Barto. in dicta l. si is qui.

45 Limitatur in fisco, contra quem si quis agat: is debet probare acquisitionem factam, priusquam cum fisco esset contractum. arg. l. quoties. C. de rei vendic. Sed si fiscus agat, debet ipse probare suam acquisitionem, vel obligationem priorem. per l. qui accusare. C. de edendo. l. ma- ter. C. de rei vendicatio. Bart. & alij per illum textum. in l. prima. C. de iure fisci. lib. ro. Idem dicen- dum in creditore agente contra emptorem, qui emit ipso die, quo res creditori obligata fuit, vt ipse creditor probare prioritatem debeat, alias succumbet. per l. de rebus. C. de donat. ante nupt. Corset. in singul. incipien. actio hypothecaria. Barba. in repetit. rub. quia admitti. col. 2.

Prioritas quomodo sit probanda.

Etiam si creditor conueniretur, quia ipse creditor fundat se in tempore: videlicet quod ipsi prius sit obligata, quam empta, ergo illam qualitatem probare debet. l. non solum. §. sed vt proba- ri. ff. de noui oper. nunciat. l. cum actum. de nego. gest. Bald. hoc expressè docet. C. de probat. in l. matrem. vbi etiam Paul. & Salice. ac Barba. in addit. ad Bal. in l. eum. res. C. de probat.

Probans de obligationis praesertur.

46 Quae res, quomodo ista prioritatis probatio fieri debeat? Respon. hoc probari ex instrumen- tis obligatoriis. Nam si quilibet diem suae obligationis tradat, & producat: ex tali productione colligetur prioritatis, & posterioritatis ratio, & probatio. l. in re. ff. de fide instru. & ibi Iacob. sed si duo vel plures reperiantur eiusdem diei, in hypotheca, melior erit conditio rei. l. fin. C. de rei vendic. nisi per actorem prioritas probetur ratione horae, vel alterius temporis, vel ex libro notarij, in quo suum instrumentum est prius conscriptum. arg. l. si seruus communis. vbi Bal. ff. de stipul. ser- uor. & Bal. in l. aduersus. C. de furt. Fely. plenè in ca. pastoralis. & c. Rodolphus. de rescrip.

Hypotheca-ria ante solu- tionem non tollitur.

47 Limitatur in causa priuilegiata, pro qua praesumitur, vt in dote. l. in ambiguis. ff. de regu. iur. & l. i. vbi doct. solut. matrim. & idem in causa pia. Roma. in authen. similiter. in decimotertio priuileg. C. ad legem Falcidiam. & idem in alijs causis priuilegiatis, vt studij, prout scripsi in schola- stic. priuileg. sed si vnus creditor probet de die suae obligationis: possessor autem nihil probat de tempore suae acquisitionis, quia forte videt alium priorem, probat tamen emisse, sed quo die, non: tunc is qui probat diem obligationis obtinebit, quia certius probat. vt docent Cyn. & Bal. in l. de rebus. C. de donat. ante nupt. & doct. in l. i. ff. solu. matrimo. plura scripsi in tract. de pacific. pos- sessor. in 17. limita.

Ultimò notandum est, quod actio hypothecaria nunquam tollitur nisi secuta solutione, etiam si super debito fuerit iudicatum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. l. quamuis. 2. C. illo tit. tamen si ali- quis obtinuerit sententiam super appreciatione quorundam bonorum captorum, non poterit variare, & capere alia bona, donec visum fuerit an bona electa sufficiant. Nam postquam lis est contestata super aliquibus bonis, non poterit creditor variare. per l. si quis stipulatus sit Stichum. ff. de verb. oblig. facit tex. in l. i. §. fin. ff. si famil. furt. fecisse dica. Barto. in l. eum qui certatum. §. 1. col. 3. ff. de verb. oblig. sic fuit iudicatum Neapoli. vt refert Anto. Capit. in decis. 33. & 41. & 46. in fi. Et sic habetis hanc regulam planè & diffusè expeditam, Laus Deo.

Moyennans lesquelz contratz se sont plusieurs faulses ven- tes, fraudes & tromperies.

GLOSSA

S enim qui nouissimè vendit redditus, non inuenit facilè emptorem, nisi repetito die vendat, id est si hoc anno l. vendat, fiet instrumentum, quod vendiderat anno vige- simo. l. repetita. ff. de fide instru. explicui in l. quos nos. §. i. ff. de verborum signific. Et sic venditio falsa est, & alia innumeræ fraudes, & deceptiones fiebant. Et quamuis hæc venditio non valeret, quia venditio falsa venditio non est. l. Paulus. vbi scripsi. ff. de verb. signi. tamen quia hoc ignorabatur, pro venditione habebatur, donec talis declarata fuerit. Ideo vendens secundo redditum super vna re debet declarare redditum impositum, alioqui tenetur, & perdit pretium: vt est statutum in titul. de meta. artic. 13. & seq. vnde anno 1327. die 9. Nouembris fuit condemnatus à senatu Petrus de villius ad viginti libras pro casu priuilegiato, eo quod ne- gauerat super bonis suis aliquem censum impositum, quamuis ipse imposuisset, & sic tanquam falsarius eum prosequeretur. per l. nullum. C. de testib. & pro communi crimine fuit remissus ad iudicem ecclesiasticum, quia erat clericus coniugatus cum vnica & virgine, vt dicitur in c. vno. de cleric. coniuga. in 6.

Redditus uè di possunt.

Dubium est, postquam isti redditus sunt constituti, vtum possint alteri vendi: Respo. sic, prout immobilia, inter quæ computantur. cle. exiui. §. cumque. de verb. signi. l. commodis. ff. de re iudica. & speciale est in ecclesia, vt hos vendere non possit, ergo alijs permittitur. l. iubemus. C. de sacro- sanct. eccles. sic consuluit Bal. consi. 210. quaeritur. in 3. vol.

Desquelles sortent plusieurs proces, tant criminelz, que civilz.

X vno facto processus criminalis, & ciuilis oriri potest: Primò ex illa venditione repe- dita die facta, id est vt practici dicunt, ex antidata, & sic falsa, oritur processus crimina- lis: quia fallum est ipsa immutatio veritatis. §. 1. in authen. de instru. cautel. & fide. §. 1. colla. 6. Ideo si procurator Regis concludat, vt illius bona publicentur fisco, & vt ipse corporaliter puniatur, vel ad emendam Regi applicandam condemnetur, tunc dicitur criminali- ter agere, vt inferius dicitur.

Processus ci- uilis & cri- minalis ex uno facto oriri potest, & quid sit.

Secundo, etiam processus ciuilis oritur, videlicet vt emptori soluantur redditus praeteriti, & ad perpetuò soluendum futuros condemnentur, & sic dicitur processus criminalis, quando agitur de puniendo crimine, siue in pœna corporali, siue in pœna fisco applicanda consistat. glo. sing. in l. 3. in verb. aureorum. ff. de sepulch. viola. & in l. venia. C. de in ius vocand. Bald. in ver. causa. in Mar- gar. 2. quæ. Ang. in tract. de malefic. in glo. necnon ad querelam. col. 3. doct. in rub. de iudi. Ciuilis quando agitur de ipsa re, vel de pœna parti applicanda. glo. in l. aut damnum. in prin. ff. de pœnis. & l. 3. C. de sepulchroru viola. Barb. in repe. c. testimonium. in 3. parte. in princ. de testib. & consi. 11. col. 2. in 4. vol. & Gaspar Valac. in repetit. l. Imperium. col. 51. ff. de iurisd. omni. iudi.

Et sic vides, quod per hos processus consumit quis ea, quæ habet, & per lites quis efficitur pau- per. tex. & ibi glo. in authen. vt differ. iudi. colla. 9. Plura de hoc scripsi in glo. lites. & seq. in proce. concord. & in proce. harum cõstit. Regiar. in fi. in 1. Tomo. ibidè quilibet videre, si lubet, potest.

Pource nous desfrans pourueoir à l'indemnité de noz subietz.

Rinceps quantum potest, indemnitati subditorum laborare debet, vt patet in prin. vol. de heredi. & facid. & in 1. consti. C. ac in proce. mi. Decreta, & sexti. Et hodie quidem optime verbis prouident, sed de facto, an hoc fiat, videat qui potest.

Princeps in dēnitati sub ditorum labo- rare de- bet.

Considerans telz & semblables contratz estre odieux & à restraindre.

S T ergo contractus odiosi sunt, ergo restringendi: nam odia restringi, & fauores conuenit ampliari. l. cum quidam. ff. de liber. & posth. & in regul. odia. de regul. iur. in 6. & sic isti contractus, & quaestiones super eisdem suscitatae restringuntur: quod ser- uiet ad sequentia.

Sed nunquid venditio sit odiosa? Respon. non de se, sed ratione rei: vt si res ematur sacra, etiam si adiciatur, dum fiet prophana. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obliga.

Venditio quā do odiosa dē- catur.

Vel si ematur redditus super bonis alicuius, hoc est odiosum: quia pecunia non potest parere pecuniam, nec emi pecunia debet: ideo quando emitur odiosus est contractus, vt hic dicitur. & in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum peta.

Auons ordonné & ordonnons que les achapteurs de telles Rentes.

I C statuit Rex, ne emptores reddituum petant reliqua, nisi quinque annorum, quæ vo- cat les arreaiges de cinq ans, de quo statim dicitur, & hic vocat redditus, siue hypothe- cam, quia obligantur bona debitori ad soluendum singulis annis redditus imposi- tos, vt sequitur.

Hypotheca
quid.

Hypotheca
expressa, al-
tera tacita.

Generalis
hypotheca
et specialis.

Differentia
inter hypo-
thecam ge-
neralem &
specialem.

Rem hypo-
thecam an
debitor sui
probare te-
netur.

Prælati bo-
na ecclesie
non obligat
specialiter.

Emptor qui
de locacione
facit stare
teneatur.
Arsejium.

Casus in qui-
bus tacita
contrahitur
hypotheca.

Rex empti
pecunia pu-
pili, ipsi est
tacite obli-
gata.

- 1** Notandum est quod hypotheca nihil aliud est, quam bonorum obligatio, & tradi-
di differentiam inter pignus & hypothecam in l. plebs. §. inter. ff. de verb. & rerum
signific. † Et quædam est expressa, quædam verò tacita. Expressa est quæ partium
conventionione inducitur. Tacita autem, quæ ex legis dispositione, statuti, seu consuetu-
dinis, vt per totum tit. ff. in quib. caus. pignus. Expressa quædam est generalis, altera specialis.
- 2** Expressa generalis est, quando generaliter omnia bona obligantur, tam præsentia quam futu-
ra, quod fieri potest. l. si. C. quæ res pignori obligari possunt. quod non est in donatione omnium bo-
norum, sub qua non comprehenduntur bona futura, quia est magni præiudicij. doct. in l. fin. C. de
paet. & dixi alibi. Specialis seu expressa est quando vna res specialiter obligatur. glo. in verb. rece-
pta. l. i. in prin. ff. de pig. vel quando plures in specie obligantur, non tamen omnes. Bar. in l. licet.
ff. in quib. caus. pig. vel quando obligantur bona præsentia tantum, non futura. l. & quæ nondum.
§. i. ff. de pig. vbi glo. & doct.
- 3** Et cit differentia: quia res non potest specialiter obligari, quæ non est mea tempore obliga-
tionis specialis, sed in hypotheca generali etiam veniunt futura. l. i. in prin. ff. de pigno. & d. l. &
quæ nondum. ibidem. & ibi Bar. post glo. & l. si. C. quæ res pigno. obliga. possunt.
- 4** Secundò differunt, quia post obligationem generalem potest debitor excipere illam rem de
qua agitur, non esse vel fuisse suam, sed alterius quem nominare debet, pro quo possidet: & sic
creditor debet probare rem illam esse debitoris, secus si agatur de speciali hypotheca: quia debi-
tor illam rem non debebat hypothecare, si sua non erat, nam sic conuincetur de mendacio, si di-
cat nunc non esse suam. l. si inter colonum. §. i. ff. de pignori. & l. rem alienam. de pignori. actio. Sal.
in l. cum res. col. penul. C. si res ali. pigno. data sit. Alex. in l. si pignori. §. i. ff. de pigno. actio. in ad-
ditio. ad Bar.
- 5** Tertiò differunt: quia donatio facta uxori non confirmatur morte, si post donationem mar-
ritus eam rem obligauit specialiter. l. 3. & ibi not. C. de lega. l. cum hic status. §. si maritus. ff. de do-
natio. inter vir. & vxor. secus est si obligauerit suas res generaliter: quia post illam non reuocatur
præcedens donatio. Bart. in d. l. rem legatam. in fi. ff. de adimend. legat. Bal. in l. si non virum. C. de
donat. inter vir. & vxor. l. in d. l. 3. in 2. limitatione. quia obligatio generalis non ita afficit rem,
sicut specialis. arg. l. est differentia. ff. in quib. caus. pignus. glo. in l. licet. ibidem.
- 6** Quartò, hypotheca specialis plus afficit, & plus iuris transfert quam generalis. glo. in authen.
de non alienand. in §. nos igitur. in fin. colla. 2. nam debitor potest manumittere mancipia genera-
liter obligata, sed si specialiter obligata sint, non. l. 3. C. de ser. pigno. dat. manu. l. licet. & l. pen. ff. in
quib. caus. pig. vel hypothe. tacite cõtrah. faciunt nota. in glo. c. quamquam. 23 dist. vbi numeran-
tur casus in quibus operatur plus prouisio specialis, quam generalis. & per las. in l. cum quid.
ff. si cer. petat.
- 7** Quintò, pactum de non alienando, seu conuentio reddit nullam alienationem, quando res
specialiter obligatur, secus si generaliter. tex. lingu. in l. si creditor. §. si. ff. de distract. pignori. vbi hoc
etiam tenent Bar. & Bal. in l. si ita quis. §. ea lege. de verb. obli. & ibi las. & in l. filiusfamilias. §. diui.
in 3. q. de leg. i. quia postquam exorbitat à iure communi, ideo non debet extendi ad generalem
hypothecam, licet multi contrarium teneant.
- 8** Sextò, prælati non potest res ecclesie specialiter obligare, secus in obligatione generali. c.
nulli. & ibi doct. de rebus eccles. non alienand. Panor. in c. 3. de precar. gl. in §. nos igitur. in verbo
specialis. in auth. de non alien. reb. eccles. colla. 2. Alex. consi. 118. col. pen. vers. in super. in 5. volu. &
ista est magis communis, teste Negufan. in tract. de pign. in 2. parte. & in princ. quamuis hodie
mala pars prælatorum non solum obliget, sed & alienet, consumat, & degluciat. Nō dico bonam
partem, quia boni non sunt ista facientes, quamuis sciam bonam partem pro maiore accipi.
- 9** Septimò, si dominus locauerit domum ad triennium, & eam specialiter pro illa locacione
obligauerit, si interim vendat domum, emptor tenebitur stare locacioni, secus si generaliter essent
obligata omnia bona. Bart. in l. emptorem. C. loca. & in l. si filiosfam. vbi Alex. ff. sol. matri. sic cõ-
suet. tenatus Paris. anno 1543. die 9. ante Pascha. in solita pronunciatione arestorum, alia sunt
multæ differentie quæ hic poterunt addi.
- 10** Notandi sunt tamen casus, in quibus tacita hypotheca contrahitur iure ipso, sine expressa
obligatione.
- 11** Primus ergo casus in quo à iure tacite contrahitur pignus, est in inuectis, & illatis. vt l. certi iu-
ris. C. loca. §. item Seruiana. inst. de actio. de quibus abunde scripsi in tract. de liter. obligator. artic.
4. in 1. Tomo consti. Regiar. in commenta.
- 12** Secundò, hypotheca tacite contrahitur in re refecta, vel constructa ex pecunia mutua, & cre-
ditori datur in hoc priuilegium exigendi. l. i. ff. in quibus caus. pig. & l. creditor. 2. si cert. pet. l. i. de
cess. bono. idem in nau. l. interdum. ff. qui potior. in pig. habeat. Alex. consi. 217. viso. 6. volu.
- 13** Tertiò, res empti pecunia pupilli est tacite hypothecata pupillo, etiam cum priuilegio præla-
tionis pro restitutione pecunie. l. idemque. ff. qui potior. in pignori. habeat. & ibi Bartol. & alij:
quod est verum, vt in actione personali tantum præferatur in dictis rebus aliis creditoribus non
priuilegiatis.

- priuilegiatis, solam actionem personale prætendentibus. l. quod quis. & ibi gl. ff. de priuileg. credit.
Bald. in l. quamuis. C. de pignori. & in l. licet. qui potior. in pignori. habeat. Saly. in authen. quo iu-
re. quæst. 2. ibidem. reprobando glo. contrarium tenentem. & Alexan. in l. si cum dotem. §. si. col.
pe. ff. sol. mat. quod intelligite quando res fuit empta per alium, quam per tutorem, quia si per tu-
torem, tunc est in pupilli electione, an velit rem, vel pecuniam sibi restitui. Bald. in l. si tutor.
C. de seruo. pigno. dato manumi. glo. in l. 2. C. quando ex facto tutor. l. si vt proponis. de rei vendi.
vbi doct. distinguunt. dixi superius in glo. 8.
- 14** Quartò, res empta pecunia militis, est ei tacite hypothecata pro illius restitutione. glo. in l.
quamuis. C. de pig. & ibi Bar. & alij. Saly. in l. licet. in 1. & 2. opposit. C. qui potior. in pig. habeat.
- 15** Quintò, militia empta pecunia mutua, est tacite hypothecata mutuanti cum priuilegio præ-
lationis. l. fin. C. de pigno. & præferatur iste creditor etiam uxori repetenti dotem, vel filiis, quando
dos esset posterior: alius habebit locum regula, qui prior. vt in authen. posita in dicta l. fin. & Bal.
nouell. in tract. de dote in 10. parte, 13. limita. & ille qui specialiter mutuauit ad emendã domũ, ha-
bet in illa priuilegium. l. quod quis. vbi Bart. ff. de priuileg. credit. secus si pecunia sit in genere cre-
dita. l. procuratoris. §. planè. ff. de tributo. actio. Bart. in l. interdum. qui potior in pigno. habeat. De
Ripa in l. Sabinus. §. si quis cum tutor. nu. 15. de priuileg. creditor. dixi superius in gl. octaua, quan-
do esset specialiter obligata.
- 16** Sextò, bona tutorum & curatorum, nec non eorum, qui se gerunt pro tutoribus, vel curato-
ribus sunt tacite obligata pupillo pro mala administratione, & negligentia, ab eo die, quo inci-
pit esse tutor, vel gerere negocia. pro officio. C. de administ. tut. & ibi glof. Bart. & alij in dicta l.
Sabinus. §. fin. cum l. seq. vbi de Ripa. ff. de priuileg. credit. idem in curatoribus ad lites. l. properan-
dum. §. fin. C. de iudic. & in actonibus datis, & curatoribus, vel tutoribus. Bart. in l. actor. col. 2. ff.
rem ratam hab. Fallit in actore dato à iudice loco tutoris, vel curatoris. Bart. vbi supra. & las. in d.
§. si. l. properandum. vbi etiam non procedere in bonis hæredum tutorum asserit. & Cuma. consi.
58. quæritur. Negufantius in 4. membro 2. partis. tract. de pignori. Etiam in tacita hypotheca erunt
bona protutoris. gl. in l. dabimus. in verb. priuilegio. ff. de priuileg. credit. non enim debet esse me-
lioris conditionis hic protutor, qui nulliter administrat, & qui non est tutor, quam ille qui verè
est. vt in cap. eum qui de præb. in 6. Arcti. consi. 29. diligenter. col. 1. & cap. in decis. 129. nu. 3.
- 17** Septimò, inducitur tacita hypotheca in bonis patris administrantis bona filij fauolenter,
vel male alienantis, in casu quo est legitimus administrator. l. cum oportet. §. fin. C. de bonis quæ
liber. quod secus est, si bona filij male sua culpa, non tamen dolo administrauerit, quia tunc non
tenetur. §. non autem. Ibidem. De his verò quæ gessit non tanquam legitimus administrator, tene-
tur reddere rationem administrationis filio, & reliqua. Bal. in l. filia cuius. C. famil. ercisc. Socy. cõ-
filio. 34. prosequendo. col. vltim. in primo vol. & tunc sunt bona tacite obligata. Bal. nouell. in
tract. de dote. in 1. parte. 8. priuileg. & incipit hæc tacita hypotheca à die inchoate administratio-
nis. glo. Bart. & alij in dicto §. fina.
- 18** Nec refragatur quod hypotheca non possit nasci ante principalem obligationem. l. si debi-
tor. C. de priuileg. fisci. quia duplex potest considerari obligatio: vna generalis, ac primæua, qua
pater simulatque incipit administrare, tenetur & obligatur res filij saluas facere, & absque dolo,
& fraude administrare, & ista præcedit hypothecam. Altera est obligatio specialis & secundaria,
quæ nascitur ex mala administratione patris. l. i. §. est autem. & §. si apud. & l. si duo. ff. de positi. &
licet ante istam secundam oriatur hypotheca, tamen satis est quod non oriatur ante primam
generalem. Bald. & Saly. in dicto §. fin. d. l. pro officio.
- 19** Octauò, in bonis victricis, quando non reddita ratione mater & pupillorum tutrix illi secun-
dò nupsit, tunc pro tutelæ redditione, & restitutione reliquorum: bona secundi mariti sunt taci-
te obligata filiis primi matrimonij suis priuilegiis. l. penul. C. in quib. caus. pignus vel hypothec. &
hoc dicit Soci. in consi. 180. diligenter. col. 2. vol. 2.
- 20** Nondò, inducitur tacita hypotheca in bonis paternis, quando pater transfuit ad secunda vo-
ta, tunc pro lucris, & aliis bonis peruentis ad patrem ex primo matrimonio, & dolosa admini-
stratione illorum bonorum, filij habent in bonis patris tacitam hypothecam. l. si quis prioris. §. in
illo. C. de secund. nup. & ibi doct. & Soci. d. consi. 34. in 1. vol.
- 21** Idem in matre transfuit ad secundas nuptias, vt bona eius sint filiis primi matrimonij obli-
gata tacite pro conseruandis lucris, & aliis bonis, quæ ad eam à primo marito deuenierant. l. hac
edictali. §. omnibus. C. de secund. nupt.
- 22** Decimò, in fisco: nam maior emens rem à fisco, tacite obligat bona sua fisco pro precio rei.
l. 2. C. de priuileg. fisci: nam fiscus semper habet ius pignoris. l. aufertur. §. fiscus. ff. de iure fisci. fe-
cus in minore contra maiorem: quia tunc sola res empta minori obligatur. l. r. in fin. iuncta glo.
in verb. emerit. ff. de rebus eor. las. in repeti. l. si constante. in 2. quæst. 3. partis princip. ff. soluto matri.
& præferatur fisco priuato habenti expressam, etiam anteriorem, in bonis quæ sitis post obliga-
tionem contractam. tex. & ibi Bar. in l. si quis. ff. de iure fisci: vt superius scripti in glo. octaua.
- 23** In delictis verò communis est opinio, quod ante inchoatum iudicium criminale fiscus nul-
lam habet hypothecam in bonis delinquentis: nec etiam post iudicium inchoatum ante senten-
tiam. l. ex iudiciorum. ff. de accusa. post sententiã. sic Bald. & Alex. in l. rescripto. in princ. ff. de pact.
sed Angel. Fulg. & Paul. tenet quod à die litiscõrestationis incipit ista hypotheca, quia ab illo die

Bona tuto-
rum sunt ta-
cite obliga-
ta pupillis.

Bona patris
male admi-
nistrantis
bona filij
sunt ei taci-
te obligata.

Victricis bo-
na sunt taci-
te obligata
pro uxoris
administra-
tione.

Bona tran-
suentis ad
secundas
nuptias qua
do sunt spe-
cialiter ob-
ligata.
Fiscus quæ-
do tacite ha-
beat bona
obligata.

In delictis
bona quædo
sunt fisco ta-
cite obliga-
ta.

quasi contrahitur. l. 3. §. idem scribit ff. de pecul. & pro quasi contractu fisco habet tacitam hypothecam. dicta l. aufertur. §. fisco. ff. de iure fisci, & hæc hypotheca in delictis non nocet creditoribus ex alia causa, sed solum operatur contra delinquentes, vel tertios possessores sine titulo. Alex. in dicta l. 3. §. idem scribit Hodie dicerem esse tacitam hypothecam à die manus iniectionis: id est ab eo tempore, quo res factæ sunt: vt solet in Francia fieri, si postea delictum probatum fuerit, etiam si lis contestata non sit. & in quibus casibus res delinquentis non faciuntur ante sententiam, tenemus opinionem Angel. & Fulg. vt à die litis contestatæ incipiat ista tacita hypotheca.

Regina eisdem priuilegiis quibus Rex utitur.

Bona pro decimis & coll. his sunt tacite obligata.

Bona emphyteotica non sunt pro canone tacite obligata.

Furis bona sunt tacite obligata pro restitutione.

Scabinorum & consulum bona sunt tacite obligata.

Prælati bona sunt ecclesie tacite obligata.

Bona testatoris pro legatis solutis sunt tacite obligata.

24 Item contrahens cum Regina etiam tacite videtur obligare illi res suas pro contractu, sicut fisco. l. secunda. C. in quibus causis pignus tacite contrahitur. quæ licet loquatur tantum in fisco, tamen etiam in Augusta locum habebit, quia princeps dat ei, quæ habet priuilegia. l. princeps. ff. de legib. l. 1. in fi. ff. de iure fisci. & hoc probat Capit. in decis. Neapol. quæst. 129. & anno 1549. hoc Rex Henricus cauit suo edicto: vt eisdem priuilegiis Regina uteretur quibus Rex.

25 Vndecimo tacite inducitur hypotheca in decimis: nam prædia, pro quibus debent solui, sunt tacite obligata pro illis: vt docet Ioan. Andre. & Panor. in c. cum homines. & c. pastoralis. de deci. arg. l. Imperatores. ff. de publica. Federi. consi. 81. latius fumendo. argum. decimarum ad collectas, de quibus statim dicitur, & ego scripsi in tract. de decim.

26 Duodecimo, pro collectis soluendis bona sunt tacite hypothecata. gloss. in l. 1. C. in quibus causis. & ibi Bart. & in l. fin. C. sine censu vel reliquis: & nisi soluantur collectæ, possunt illa bona vendi. gloss. in verbo, distrahatur. in l. 1. C. de vendend. rebus ciuita. lib. 11. etiam poterunt vendi pro pœnis impositis contra non soluentes. Alexand. in additio. ad Bar. in l. creditor. in princ. ff. de actio. empt. Alexander, & Ias. in l. apud Iulianum. §. hæres. ff. de leg. 1. Soci. in consi. 243. col. 2. in 2.

27 Vol. & perfecta venditio non reuera statuitur postea. Bal. in l. 1. C. si propter publ. pensita. † Pro canone tamen debito non sunt obligata bona emphyteotica, teste Barto. in l. fin. C. de iure emphy. Tum quia hoc non reperitur cautum, etiam si esset emphyteosis ecclesiastica: tum quia etiam pro canone alio prouidetur modo, vt per amissionem rei. in d. l. 2. & c. potuit. de locato. Ergo non erant bona tacite hypothecata. & ita tenet Angelus in l. vniuersas. C. ne rei domini. vel templo. post Anto. & Imo. in d. c. potuit. Alex. in l. quod dicimus. col. 8. vers. & sic ex prædictis patet. ff. de verb. obli. licet Bal. teneat contra in authen. si quas. C. de sacrosanct. eccle. & in l. certi iuris. locati. quæ opinio fortè possit procedere, quando res essent inuectæ in prædium emphyteoticarium, aliàs obligatæ tacite non censentur.

28 Decimotertio, bona delinquentis, vt pote furis, sunt tacite hypothecata pro restitutione reum ablatarum, etiam contra hæredes delinquentis, vel contra quemcumque alium bona rei possidentem. Et hoc ex æquitate iuris canonici tenet Bal. & Saly. in l. furti. C. de furtis. arg. c. parochiano. de sepulturis. licet de iure ciuili non inueniatur hæc obligatio. vt scribit Negufan. in tract. de pigno. in 4. membro. 2. partis, in 9. casu. nu. 124. sed hoc parum prodest, quia regulariter nihil vel parum habentes furantur, & sic nil obligare possunt, cum nil habeant.

29 Decimoquarto, consulum bona, scabinorum, & aliorum administratorum ciuitatis sunt pro mala administratione tacite ciuitati hypothecata. l. fin. C. quo quis ord. conuenia. lib. 11. & l. 2. de debitor. ciuit. Ibidem. Alex. & Ias. in l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. licet ciuitas non habeat tacitam hypothecam in bonis sui debitoris, qui bona ciuitatis non administrat. l. 2. C. de iure reipub. eo. lib. 30.

30 Decimoquinto bona prælati pro mala administratione bonorum ecclesie, sunt tacite ecclesie obligata instar tutoris. gloss. in cap. ex literis. de pigno. Panormi. in cap. episcopus. de præb. Panor. & Fely. in cap. cum deputati. de iudic. Alex. consi. 104. plura. in fin. vol. 6. & l. si filiofamilias. §. fin. col. 3. ff. soluto matrimo. quod hodie nobis vsui esse potest contra nostros protonotarios destructores episcopatum, abbatiarum, & prioratum, & alios prælatos: quod est dolendum, quod ad destructionem mala pars tendat: bonam enim partem illam nisi pro maiori non audeo appellare, nec isti prælati habent hæredes, quia in vita bona sua & aliena consumpserunt: & vix inuenitur qui eos sepulturæ tradere velit, tanta est in prælatis hodiernis infelicitas.

31 Decimosexto, bona hospitalarij, seu orphanotrophi sunt tacite obligata pro mala administratione, quia tutoribus æquiparantur. l. orphanotrophos. C. de episc. & cleric. Bal. in l. si quis presbyter. in prin. ibidem.

32 Decimosextimo, bona vsurarij pro vsurarum restitutione. Bal. in l. penul. C. de seruo pig. dato manum. & in l. executorem. col. 1. de execut. rei iudic. per c. cum tu. de vsuris. & c. quamquam. illo titul. in sexto. contrarium tamen tenent communiter doct. in dicto cap. quamquam. & Anto. in c. tua nos. de vsuris. Pano. & alij in d. c. tu. Ambros. de vignat. in reper. c. salubriter. nu. 231. de vsur.

33 Decimo octauo, in clerico coniugato obligato ecclesie. Nam bona eius sunt ipsi ecclesie tacite hypothecata. l. fi. C. de sacrosanct. eccles. Vital. de Camba. in tract. clausula. Clausul. & specialiter obligauit. in fi. videre Panor. in consi. 89. in 2. volu.

34 Decimonono, in bonis testatoris, quæ ad hæredem perueniunt, inducitur tacita hypotheca pro legatis soluendis, etiam quando solum competit iudicis officium. l. 1. C. commu. de legat. etiam si testator obligauerit expresse vnâ rem. Bal. in d. l. 1. col. 3. vers. quæro si testator: etiam in rebus, quæ non erant testatoris, sed ad hæredem peruenerunt: quia hypotheca legalis bene contrahitur in alienis rebus. l. satis noui. C. in quibus caus. pignus tacite contrahat. Bal. in l. cu res. in fi. si res aliena data sit pig. & hæc hypotheca in rebus testatoris procedit, non in rebus legatis, cum legatorum

corum dominium transeat in legatarium à morte testatoris. l. à Titio. ff. de furtis, & res sua non potest esse hypothecata. l. neque pignus. ff. de reg. iu. gl. in d. l. 1. & ibi Bar. & glo. in §. nostra. in verb. hypothecaria. insti. de lega. & sic hypotheca competit contra quemlibet hæredem. Bart. in dicta l. 1. licet alia hypothecæ contra quemlibet insolidum dentur. l. 1. C. si vnus ex pluribus creditor. & pro minima pecunia tota res remaneat obligata. l. si residuum & l. quadiu. C. de distract. pignor.

35 Tamen res hæredum non sunt tacite obligatæ, teste Ange. in §. 1. in 3. nota. instit. de lega. sed si post sex menses hæres non soluerit legatum, à die aditæ hereditatis: tunc fieri potest immisio ad instantiam legatarij in bonis etiam hæredis pro tali legato, & per talem immisionem constituitur pignus prætorium. l. certa. C. vt in possess. leg. doctores in dicta l. 1. quod non vidi seruari.

36 Et hanc tacitam hypothecam testator remittere potest. glo. in l. 2. ff. vt in possess. legat. Barto. & Alex. in l. nemo potest. de lega. nec ista hypotheca habebit locum pro rebus donatis etiam causa mortis, cum non reperitur expressum. Alex. & alij in d. l. 2. Angel. in §. 1. instit. de donatio. in princ. licet regulariter æquiparentur. in l. 2. ff. de lega. 1. sed hoc in casibus à iure expressis.

37 Vigesimo bona transfentis, & non seruatis transactionem, quando non erat inducta nouatio, remanent tacite hypothecata pro illa veteri & prima uia actione. l. fin. & ibi Barto. ff. in quib. caus. pignus. licet gloss. & malè contrarium teneat ibi idem quando transactio fuit facta animo nouandi, sed transfens dolo non seruat transactionem, tunc agitur prima actione in odium committentis dolum. l. actione. C. de transact. & bona illius doli erunt tacite obligata. teste Bar. in d. l. fi. & Negufan. in tract. de pig. in 4. membro. 2. partis. tract. de pignor.

38 Vigesimo primo quando res aliqua designatur pro alimentis præstandis, vel pro alia annua præstatione. tunc illa res specialiter designata censetur ad illud onus specialiter, & tacite obligata. Barto. in l. Lucius. ff. de alimen. & cibar. lega. l. 2. illo tit. Bart. in l. fundus. de annuis lega. & l. codicillis. §. instituto. ff. de lega. 2. Guido papa. quæst. 32. in fin. Corne. consi. 296. in 1. volu. licet Ludouic. Roma. consi. 388. in casu. dicat speciale esse in alimentis.

39 Vigesimo secundo bona testatoris, qui reliquit minus legitima filio, sunt tacite ei hypothecata pro legitima supplemento iuxta terminos l. omnimodo. C. de inofficio. testam. quia quod debet suppleri, censetur relictum. Barto. in l. hac edictali. col. 3. vers. & primo quæro. C. de secun. nupt. & pro relictis inest tacita hypotheca. l. 1. C. commu. de lega. ergo & pro isto supplemento. sic concludit Dec. consi. 235. in casu. in vlt. col. Licet secus quando nulla legitima fuisset relictæ: vt docet Alex. in l. in quartam. ff. ad leg. Falc. & in consi. 78. clarissime. in 3. vol. col. 2. & consi. 117. vlt. nu. 18. in 6. vol. & consi. 154. in 7. vol. sed fortè idem erit utroque casu, vt alibi ostendam.

40 Vltimo istam tacitam hypothecam habet mulier pro dote data, siue sit aduentitia, siue profecticia. l. vna. §. & vt plenius. C. de rei vxor. actio. Etiam si res dotalis sit emicta. d. §. & vt plenius. & ita hypotheca transit ad quemcumque actio de dote. Bart. in l. in 1. priuilegio. ff. sol. mar. per text. in §. fuerat. in fi. insti. de actio. etiam in extraneum hæredem, vel in cessionarium. per l. ex pluribus. ff. de administra. tutor. quia quicquid est transfensibile, est cessibile. Alexander in l. fi. verò. ff. soluto matr. Etiam competit tacita hypotheca pro alienatione rerum alienatarum per maritum, & pro precio illarum: in quibus casibus permilla erat alienatio, puta in utilitatem vxoris. l. si constante. §. fin. ff. de iure dot. Areti. in l. 1. col. 3. ff. soluto matrimo. Bar. consi. 124. videre etiam de tacito pignore. tex. in l. 2. C. de captiuis.

41 Notandum est quod effectus tacite hypothecæ non est minor quam expressæ. Dy. in reg. qui prior. de regulis iuris. in sexto. Barto. in l. is qui. ff. de iure fisci. & in l. vna. C. rem alienam geren. facit gloss. in l. item quia. in fin. ff. de pact. & in l. 2. in fi. de rebus credi.

42 Item quando quis emit rem hypothecatam alteri, non tenetur emptor soluere precium venditori, etiam si res fuerit sibi tradita, nisi res prius obligatione liberetur. tex. & ibi Bar. Bal. & alij in l. ex prædiis. C. de quæstio. Imò poterit agere quantum sua interest alteri non fuisse obligatam. l. si rem meam. & ibi Bart. ff. de solutio. Ange. & Alex. in l. 1. §. si hæres. ad Trebel.

43 Item poterit vxor impedire executionem factam in bonis mariti, probando virum vergere ad inopiam. l. si constante. ff. sol. ma. Bal. nouel. in tract. de dote. in 7. parte. priuil. 18 in fi. & priuil. 24. etiam antequam egerint, & discusserint bona mariti debitoris non obstant authen. hoc si debitor. C. de pigno. quæ loquitur quando quis veller agere contra tertium possessorem, secus si vellet se opponere. Imò in l. à diuo Pio. §. sed illud. ff. de re iudi.

44 Nec possent creditores hoc casu offerre dotem in pecunia, & relaxationem bonorum petere. Bar. in d. l. si constante. 7. q. 3. part. & in l. cum tibi. C. qui potior. in pigno. habeant. Socy. consi. 111. vlt. in 3. vol. sed poterit vxor vnum prædium ex melioribus eligere vsque ad concurrentem estimationem dotis. l. creditoris. ff. de distract. pignor. Bar. & Alex. in d. l. si constante.

45 Item licet creditor succedat debitori, tamen hypotheca non confunditur. l. debitor. & ibi Bar. & Alex. ff. ad Trebel. l. cum quis. §. si iuncta ratione gloss. de solut. quia hypothecaria durat donec debitum sit solutum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. facit l. ex sextante. §. Latinus. de except. rei iudi. & l. Vranus. ff. de fideiussor. Item hypotheca non diuiditur, sed insolidum, datur contra singulos detentores, vel hæredes. l. si rem. §. omnis. ff. de pigno. actio. l. solutum. §. per liberam. vbi Bar. ibidem. l. 1. C. si vnus ex pluribus hæred. authen. de fauo. in tract. de pigno. & hypothecis, in 1. membro 8. partis circa finem & per arrestu fuit reprobata consuetudo in contrariu anno 1386. die 8. Junij inter do. Catherinâ de Machetex, & do. de Taillebourg tutorè Bartholomæi de la Haye. j

Transigentis bona quando sunt tacite obligata.

Bona patris pro legitima sunt tacite obligata.

Pro dote mulier habet tacitam hypothecam.

Effectus tacite hypothecæ qui.

Emptor quando precium soluere non tenetur.

Vxor quando executionem in bonis mariti impedire possit.

Hypotheca per successionem an confundatur.

46 Item sicut is, qui expressam habet hypothecam, habet ius persequendi rem sibi hypothecam expressam: ita & qui habet tacitam. d. s. item Seruiana.

In tacita hypotheca habet bonum regulam, qui prior.

47 Præterea sicut in expressa hypotheca, qui prior est tempore, est in iure potior. reg. qui prior. de reg. iur. in 6. ita in tacita prior præfertur posteriori. l. hæc edictali. §. his illud. C. de secund. nup. & ibi Bal. col. vl. etiam in rebus post tacitam obligationem quæsitis. vt ibi dicit Bald. & præfertur habens tacitam hypothecam anteriorem, etiam fisco posteriori. vt. l. r. C. rem alienam gerent. Dyn. in d. regu. qui prior. Negusan. in 2. memb. §. partis. nu. 9. intelligite in quæsitis ante hypothecam fisci, secus si post. Bar. in l. is qui. & l. ff. de iure fisci, prout superius scripsi in glo. 8. & in hac cita concludi debet, sicut in expressa.

Tacita hypotheca non inducitur per arectum ante executionem.

48 Vltimò notandum est, quòd post arectum latum, vel sententiam non inducitur hypotheca ante executionem, ad hoc vt obtinens arectum possit dicere bona debitoris sibi à tempore sententiæ obligata, & hypothecata, ideo executio facienda est. l. non est mirum. ff. de pignor. actio. doct. in l. à diuo Pio. de re iudica. vide Anto. Negusan. in tract. de pigno. in 2. membro. 3. partis. & doct. in c. cum aliquibus. de re iudica. & de his hæcenus, ne vltra morem solitum sim prolixior, postquam dixerò, quòd exterius tenetur in Regno respondere super hypothecaria, licet non super actione personali. vt censuit Senatus contra Marchio. Salutarium: vt refert Aufre. in stilo parla. arecto 67. item dictum fuit.

Ne pourront demander que les arreraiges.

GLOSSA XV.

Rub. sine censu &c. hic elucidatur.

Eligua quæ nos *arreraiges* vocamus: nempe reliquum dicitur debitum restans, siue ex censu. vt in tub. sine censu vel reliq. fundum compar. non posse. vbi in l. 2. maxime prohibetur, ne quis emat fundum ea conuentione, ne censum & reliqua præstet, quia sine censu fundus comparari non potest, quando fundus est censualis, secus si alaudialis est, & francus, tunc potest emi fundus sine censu. De hoc verbo reliqua, & reliquatores scripsi abundè in l. potest reliquorum. ff. de verb. signifi.

Redditus pendente processu per provisionem sunt soluenti. Arrestum. Redditus quinque annorum pendens.

An redditus per modum provisionis solui debeant pendente processu? Respon. sic, si erant consueti solui, & de his erat obligatorium instrumentum, alioqui non: vt fuit decisum anno 1513. die 19. Iulij in hoc supremo senatu Paris. etiam probat Aufre in stylo parla. arecto 368.

L. quicunque declarat.

Et sic is cui redditus debetur, debet eum petere singulis annis, alioqui non poterit petere, nisi redditus quinque annorum, etiam si plures anni fuerint debiti per istum tex. & per rationes positas superius in princip. huius ordinatio. Ideo si solutio petatur pro quinque annis, debet Reus probare soluisse, alioqui ad istos quinque annos condemnabitur, per l. i. ff. de exceptio. & l. r. C. de probatio. nec sufficeret probare se exoluisse pro tribus annis, quia adhuc alij duo anni possent peti nouissimi. non obstante l. quicunque. C. de apoch. public. lib. 10. vbi qui docet soluisse pro tribus annis proximis præsumitur soluisse pro anteriore tempore trium annorum, sed non postea: vnde qui probaret soluisse tribus annis proximè præteritis, præsumitur quòd soluit etiam pro aliis annis lapsis ante tres annos, quia non est verisimile quòd creditor acceptilationem nouissimorum annorum dedisset: si non fuisset antea pro illis annis solutum: vt etiam docet Ias. in l. 2. nu. 135. C. de iure emphy. quod est verum si probaret se soluisse tribus separatis annis, secus si acceptilatio facta esset simul pro tribus annis: vt docet Bal. in l. r. C. de dotis promiss. refert Francif. Cremen. singul. 78. tu scis. & Ioan. Francif. Balb. in tract. de præscrip. in 3. parte. quæst. 10. col. 11.

Et si outre iceux cinq ans, aucune année des arreraiges estoit eschene, dont n'eussent fait question, ne demande en iugement: ne seront receuz à la demander, ains en seront deboutez par fin de non receuoir.

GLOSSA XVI.

Casus in quibus ultra quinquentium redditus petiti possunt.

Argo à contrario si quis probet in iudicio se petiisse illos redditus, debet etiam in pluribus annis obtinere, alioqui etiam si extra iudicium petiisset non recipitur, vt hic: licet interdum extraiudicialis petitio proficit: vt scripsi in tract. de mercator. minuta. vend. in fi. super eo. l. i. sed non prodest sic. Quid in cōsciētia, scripsi in tract. de famul. salar. gl. 10. Secundò non procedit, si pendente iudicio super solutione vnus anni debita aliorum annorum cedant, & veniant, tunc peti poterunt, etiam si per decem annos non sint petita, quia sufficit interpellatio iudicialis illius anni. per hunc tex. & tunc semper tenetur vsque ad diem supremi iudicij, quia dicitur esse in mora, vt in l. cum fundus. vbi Ias. ff. de rebus credit. etiam si fuisset conuentum quòd solutiones cumulari non possint, vt scripsi supra.

Petens ab uno ex duobus reis debendi an ab altero petere possit.

Quid si duo erant rei debendi, qui eodem redditus promiserant, ab vno creditor petiit, vtrum ab alio, si hic soluendo non sit, vel alias, petere possit? tex. in l. fin. C. de duob. reis. respondet posse, cum ex vno fonte vnus effluxit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. facit quod scribit Ias. in l. 2. quæst. 17. nu. 57. & seq. C. de iure emphyteo.

De exceptione ad fines non recipiendi, & quid differat ab exceptione peremptoria, plenè scripsi in tract. de exceptio.

Et en

Et en ce sont comprises les rentes foncieres portans directe, ou censive.

GLOSSA XVII.

Orandum est quòd redditus in duplici constituuntur differentia, quidam sunt redditus fundiarij, quos vulgus *Rentes foncieres* vocat, à fundo dicti. Olim enim domini locorum videbant fundos steriles, & incitabant subditos, vt eos colerent, & paruo censu dominos recognoscerent, & in signum protectionis illis aliquid soluerent. vt in c. recipimus. de priuil. Boer. in §. 17. de consuet. in feu. in consue. Biturig. & hi domini cōmuniter censum percipiunt minutum: non magnam pensitationem, seu redditum, vt decem vel duodecim librarum singulis annis, sed Capones vel alias res paruas, vt pote denarios aut solidos pro annuo censu. Ex quantitate ergo, precij cognoscitur. vt docet glo. in verb. agendo. in l. r. ff. de superficie. Bar. in l. corem ferro. §. qui maximos. de publica. & Socy. consil. 266. in causa. col. 4. vers. nec videtur obitare. in 2. vol.

Redditus sunt in duplici differentia.

2 Alij sunt magni redditus, & hi causa necessitatis inuenti sunt: cum enim multi olim pecuniis, vt nunc, indigerent, & neminem inuenirent, qui eis mutualet, nec bona sua vendere erat in animo, hypothecæ dare suas domos, & fundos, ac alia bona coacti sunt, & super illis redditus constituere, vt pote quindecim libris receptis vnâ: & super triginta, duas constituunt singulis annis soluendas, donec pecunia sortis restituta fuerit. Et inter istos redditus multe sunt differentia.

Differentia inter redditus fundiarios & alios.

3 Prima est, quia fundiarius redditus est paruus, hic verò emptitijs magnus, pro quantitate pecuniæ receptæ. vt in extrauag. Regimini. de emptio. vt in prin. superius dixi.

4 Secunda, æstimatur vnus solidus redditus fundiarij triginta, alter verò emptitijs, quindecim. per d. extrauag. Regimini. & Moline. plenè docet in tracta. suo commercior. & vsurarum.

5 Tertia differentia hunc censum minutum imponit regulariter dominus loci, iustitiam obtinens: alium verò quilibet habens bona, & illorum administrationem, cum quilibet de re sua disponere possit. l. in re mandata. C. manda.

6 Quarta ex non solutione census fundiarij debetur emenda domino, idque variè secundum consuetudines locorum, sed non ex altero: vt scribit Pyrrhus in consuetud. Aurelia. rub. de censib. c. 2. & c. 5. Chassa. in §. 2. & 3. in glo. i. titul. *des censés*, in consuetud. Burg.

Non solutus censum non priuatur iure.

7 Quinta si is, qui debet censum, illum non soluerit per triennium, non cadit iure suo. gloss. in c. constitutus. de religio. domib. Alexan. consil. 14. col. 3. in secundo volu. Do. Capit. in decif. Neapol. quæstio. 196. Soci. d. consil. 266. col. 4. sed de consuetudine est, quod priuatur sicut in emphyteosi, vt asserit Io. Fab. in §. ad eò. col. vlti. de locato. in insti. vt refert Boer. in §. 24. de consuetu. feudi. Ego tamen vidi contrariam consuetudinem, vt non priuatur saltem in multis locis, & maxime in Montepessulano propter statutum hoc disponens, de quo scribit paruus meus, magnus in l. fundi. C. de fund. patrimonial. lib. 11.

8 Sexta, dominus fundiarius potest apparitorem habere, qui colligat hos census, & compellet sua autoritate soluere, alius non: nisi per iudicem, vt docet Chassa. vbi supra. §. 3. in gloss. i. quia est contra ius, vt quis sua autoritate ius sibi dicat. l. extat. ff. quod metus causa.

9 Septima, Laudimia habet hic dominus census, non alius. l. fi. C. de iure emphyteo. l. r. de fund. patrimo. lib. 11. Boer. in §. 22. de consue. feu. in consuet. Bitur. recipit etiam *sisines & des sisines*, vt vulgus dicit, nisi in fisco, qui pro alienatione rei censualis recipit duplum census, & non alia laudimia, vt si quis debeat quinque denarios fisco singulis annis pro domo sua, si illam alienet, duplum census dabit emptor pro laudimio, id est decem denarios primo anno. vt testatur Boer. in §. 17. de consue. feu. non vult enim princeps ex subditorum præiudicio ditari, quod vti nam bene obseruarent eius ministri.

Laudimia dominus fundiarius habet.

10 Octaua differentia, dominus, qui habet minutum censum, recipit multas & emendas, licet alter dominus habeat magnos redditus: quia paruus census dicitur capitalis, & respicit fundum, & non ædificium. l. 3. cum seq. ff. de censib. no. in §. illud. de prohib. feudi. alien. per Feder.

Habes minutum censum multas capt.

11 Nona, dominus fundiarius non perdit censum suum, licet se non opposuerit venditioni rei per præconia facta. Secus in alio habente redditus emptitijs quia paruus census est onus paruū, & ab ipsa rei institutione impostum, ideo sic transit ad alium, sed magnus non: quia est magni præiudicij. Ideo oportet quod is opponat, & declaret suum magnum censum, vt hic & superius dictum fuit, & abundè in tract. de præco.

Dominus fundiarius non perdit ius, etiam si venditioni rei non se opposuerit. Ad mortire re quis possit.

12 Decima, dominus fundiarius rem liberam facere potest, & (vt dicunt) *admortir*, etiam sine consensu alti iusticiarij, & hoc quantum ad suum redditum, quod non facit is, qui habet hos magnos redditus emptos, & post istam liberationem & admortificationem ecclesia illum fundum possidere poterit perpetuo, alias extra manum teneretur intra annum ponere. c. vno. de relig. domib. in 6. dicam in rub. *des admortiffemens*. vide Aufre. in stilo parlamen. arecto 299. ordinatum, & seruatur quòd dominus compellit intra annum extra manum ponere, postea non, nisi à Rege qui semper compellit.

13 Vndecima, fundiarius non potest prohibere dominum, si domum demoliri velit, & ibi hortum facere, secus est in eo qui habet magnos redditus super domo, nam sua magis interest: quia fortè sibi postea non posset exolui redditus ex illo viridario, vt doct. in c. commissum. de decim.

Fundiarius non prohibet dominum uti in loco domum.

*demoliri
affectet.
Domus
quando pro
ingressu ali-
quid exige-
re possit.*

*Ius prela-
tionis do-
mabet.
Arrestum.*

*Irrequisto
domino res
uendita qua
do amittit-
ur.*

*Manus inie-
ctio & ius
simentum ad
quod do. spe-
ctet.
Alta iusti-
ciarius re-
quiri debet.*

*Differentia
inter contra-
ctum emphy-
teoticum &
usufructum.*

*Ex consuetu-
dine fundia-
rius habet
directum do-
minium.*

*Redimi pos-
sunt omnes
reditus pe-
cunia consti-
tuta etiam si
aliud a par-
tibus conuen-
tu fuerit.
Arrestum.*

dicunt de eo, qui habet vineam, an possit eam in praedium mutare sine curati consensu. scripti in tracta. de decimis. quaestio. 6. in fin.

14 Duodecimò, differunt si res in annum censum concedatur, dominus non debet aliquid exigere pro ingressu, ut scribit Boer. in §. 17. in fi. de consuetu. seu. in consue. Biturig. & allegat multa sed corrupte, secus in emptio censu. In cuius constitutione & ingressu praecipuum interuenit praedium. hodie tamen etiam pro illo minuto censu imponendo solent aliquid domini recipere, saltem capones, & id quod possunt extorquere à subditis.

15 Decimotertio, dominus fundiarius habet ius prelacionis pro eodem precio. l. fi. C. de iure emphy. etiam si inferior dominus venderet redditum, quem dominus superior poterit pro eodem precio retinere, ut fuit dictum pro do. de Montmoreni contra viduam Arnaudus deffriches. anno 1528 die 7. Septembri.

16 Decimoquarto, censuarius vendens rem irrequisito domino non priuatur illa re: quia postquam translatum est etiam directum dominium in eum, liberè potest de re sua disponere. l. in re mandata. C. manda. Bar. in l. 1. §. 1. ff. de publica. capit. quaestio. 130. & Carol. Ruyn. consil. 42. promittit. col. 3. in primo volu. Dec. consil. 144. non fuisse. quicquid dicat Areri. in §. aded. loca. in insti. & Bar. in l. 1. §. quid autem. ff. de superficie. qui intelligi debent in superficiario, qui habet vtile tantum dominium, secus hic in censuario, qui etiam directum habet dominium.

17 Decimoquinto, si res censualis ad licitationem vendatur pro debitis solutendis, praefertur dominus censualis pro reliquis censibus sibi debitis, quia ius in re habet quod alij non habent ut censuit senatus anno 1367.

Decimosexto, duo domini censuales esse non possunt, nec census super censum imponi, sed redditus super redditum sic, ut alibi dixi.

18 Praeterea non omittendum, si quis vendat rem censualem pro libera, ad id quod interest tenetur. l. 1. in fi. ff. de actio. emp. vide quae habentur in constitu. Reg. rub. de nota. arti. 13. vbi statuitur ut contrahens vendens rem, hoc habeat exprimere sub poena perditionis rei. ibi dicam.

19 Interdum hic dominus fundiarius habet censum cum iurisdictione & mero imperio interdum non habet. Sed alius habet merum imperium, id est altam iurisdictionem, & tunc ad altum iusticiarum pertinet manus iniectio, vnde si non solutus fuerit census, non potest fundiarius capere rem, & eam ob non solutum censum proclamare, sed iusticiarium altum in hoc requirere debet.

20 Item non potest conuenire censito ad soluendum reliqua, & dimittendum fundos, ut vulgò dicitur, *affin de garantir ou quitter.*

21 Praeterea in alijs casibus ad se non pertinentibus debet requiri dominus altus iusticiarius, & hoc vidi seruati ex consuetudine.

22 Doctores constituunt differentiam inter contractum censualem, & emphyteoticum, & feudalem. Nam censualem dicunt, quando translatum est vtrumque dominium, & directum & vtile in accipientem, & quicquid iuris habebat concedens, retento sibi tantum censu. In emphyteotico autem & feudo concedens retinet sibi directum dominium. text. & ibi gloss. in c. constitutus. de religio. domib. l. 1. & 2. ff. si ager vestigal. vel emphyteo. peta. Bar. in l. 1. §. 1. ff. de publica. Imol. in c. ad audientiam. de reb. ecclie. non alienan. Alex. consil. 14. col. 3. in 2. volu. Iaf. in l. 1. col. 7. & seq. C. de iure emphyteo. num. 48. & seq. & consil. 63. vidi motiua. col. 1. & 2. in primo volu.

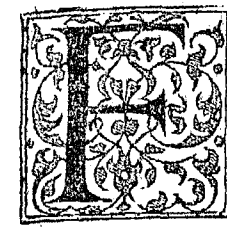
23 Ideo si dominus dicat concedendo rem, quicquid iuris in tali re habeo concedo, etiam si dicat in emphyteosim do: tamen erit contractus censualis, non emphyteoticus. per tex. singu. in dicto c. constitutus. Barba. in c. ad audientiam. not. 3. de reb. ecclie. non alienan. & Iaf. in dicta l. 1. in Francia tamen dominus fundiarius & censualis retinet de consuetudine directum dominium, & dominus directus vocatur, ut docet Ioan. Fab. in §. aded. in fi. de locato. in insti. & Boer. in dicto §. 24. de consuetu. feud. in consuet. Bitur. & Chassa. in §. 1. gloss. *Seigneurie. titu. des cens.* in consuetu. Burgun. & in §. 3. in gl. 1. ibidem. Et in dubio praesumitur potius contractus censualis, quam emphyteoticus. gloss. & doct. in dicto c. constitutus. Soci. consil. 266. in causa. col. 3. versi. sed in contrarium. in secundo volu. Chassa. in consuetu. Burgun. in rubri. *des cens.* Et vide differentias inter contractum censualem, emphyteoticum, libellarium, precarium, & alios per Iaf. in l. 1. C. de iure emphyt. post Ioan. Raynaud. in §. 1. de prohib. feud. alienar. per Federi. & Feli. in cap. ceterum. de iudic.

24 Item omnes redditus constituti pecunia, possunt hodie redimi ea pecunia, qua fuerunt constituti per ordinat. Reg. Francisci positam in rub. *des rachapz des rentes.* in ordina. Paris. Et si non appareat de pecunia, pro qua fuerunt constituti, redimuntur habita ratione vnus ad quindecim iuxta dict. extrauag. regimini. facit l. si quis argentum. §. si autem donator. C. de dona.

Imò plus censuit Senatus anno 1549. die 2. Aprilis ante Pascha in publica pronuntiatione, redditus non fundiarios posse redimi, etiam si partes in constitutione dixerint non posse redimi: quia nemo potest facere quin leges habeant locum in sua dispositione. l. nemo. ff. de leg. 1. quod non procedit in ecclesia, vel in pia causa: quia mens donantis est, ut perpetuò illius ecclesiae sint. ut docet Ioan. Pirrhus in consuetud. Aurelia. titu. de retrahen. vendi. c. fi. die vt in edicto Regio Fracis. quod hic duxi transcribendum. est enim in ordinat. Reg. Paris. in rubri. *des rachapz des rentes.*

Edict

EDICT DV ROY FRANCOYS, SVR
le rachapt des rentes.

RANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous presents & aduenir, salut. Comme nous soyons bien & deuement informez & aduertis, qu'en plusieurs bonnes et grosses villes de nostre Royaume & fauxbourgs d'icelles, y ha plusieurs maisons, manoirs & edifices lesquelz sont demourez et demourent inhabitez & en ruyne, places vuides & vacants, à cause des rentes, dont elles sont chargées, & qui de long temps ont esté constituées sur icelles, & que à ceste cause, tant pour les arrearages qui en sont denz, que pour lesdites rentes, qui excèdent, et pourroyent excéder sur les aucunes les louages d'icelles, ne se trouuent aucuns qui les veulent acquerir, bastir n'edifier, à la grande ruyne, diminution desdites villes & deterioration d'icelles, interest, preiudice & dommaige de nous, & de la chose publique de nostre Royaume. Sçauoir faisons, que nous voulants à ce pourueoir, et obuier à la decadence & enersion desdites villes, desirants singulierement la conuersation, entretenement & accroissement d'icelles: Pour ces causes & autres bones & grandes consideracions à ce nous mouuants, auons, par l'aduis et deliberation des gens de nostre conseil priuè, par edit, statut & ordonnance irremocable, dit, statué & ordonné, & par ces presentes disons, statuons & ordonnons, que toutes rentes constituées sur les maisons & places des citez, villes & fauxbourgs de nostre dit Royaume, pays, terres, & seigneuries, quelz qu'ilz soyent, soit à gens d'Eglise ou autres, soyent rachaptables à toutes personnes, pour le pris qu'elles auont esté constituées, s'il en appert, & s'il n'en appert, au pris du dernier quinze: auquel cas seront lesdites rentes extinctes & admorties, en remboursant pour le rachapt d'icelles au seur, & ainsi que dessus est dit, sauf & excepté toutesfoys es villes et lieux qui ont priuilege ou coustume: cōtenāt la forme, maniere & le pris, pour lequel se deuroit faire ledit rachapt autrement que par ce present edit: par lequel nous n'entendons aucunement deroguer à leursdits priuileges ou coustumes.

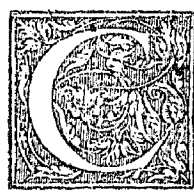
Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux les gens tenants noz cours de parlements, & à tous noz autres iusticiers & officiers qu'il appartiendra, ou à leurs lieutenants, que noz presents edit, statut & ordonnance, ilz facent lire, publier & enregistrer, en leurs greffes & iurisdicions, et icelles entretenir, garder & obseruer inuiolablement & sans enfreindre: en contrainnant & faisant contraindre à ce faire & souffrir tous ceux qu'il appartiendra, & que pour ce seront à contraindre, par toutes voyes & manieres deues & raisonnables: car tel est nostre plaisir. Et affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons à cesdites presentes fait mettre & apposer nostre seel, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Compiègne au mois d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents trenteneuf, Et de nostre regne, le 25.

Sic signatum supra plicam. Par le Roy en son conseil. Bochetel.

Visa, lecta, publicata & registrata, audito procuratore generali Regis hoc requirente, sub limitationibus tamen, restrictionibus, modificationibus & declarationibus contentis in registro publicationis harum presentium literarum, Parisijs in parlamento, quinta die Februarij, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono. Sic signatum, Du Tillet.

MODIFICATIONS DE LA COUR, SVR

le rachapt dessusdites rentes constituées, pub. 5. c. 39.

E SONT les modifications, restrictions et limitations, que la cour a ordonné estre en registrées au greffe d'icelle, faites sur la verification de l'edit du Roy, touchant les rentes constituées sur les maisons assises es villes & faulxbourgs de ce Royaume conformément en la plus part, aux limitations & modifications contenues aux anciens registres de ladite cour, sur le privilege du rachapt desdites rentes, otroyé par les Roys predecesseurs, à la ville de Paris.

Premierement qu'es rachapts desdites rentes, ne seront comprinses les rentes deuement admorties.

Item, si aucun propriétaire veult rachapter rentes appartenants à Eglises, colleges, hospitaulx, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, communautés ou autres personnes qui ne seroyent admorties, le propriétaire fera appeller pardeuant les iuges desdites Eglises, colleges & autres dessusdits (si la rente appartient à benefice intitulé) le detenteur de ladite rente, avec le patron ou collateur, & (si ledit benefice n'est intitulé) le donateur, ou ceux qui de luy auront cause: si commodément, & sans trop grands fraiz (en regard à la rente rachaptable) ne peuuent estre conuenuz & adiournez: sinon par edict fait en l'auditoire de iuge, par quatre iours, & signifié au lieu dudit benefice, pour aduiser en quoy l'argent desdites rentes pourra estre conuertý & employé: & s'ilz ne comparent, ledit propriétaire consignera en main de iustice, & en ce faisant demourera deschargé de ladite rente: & aussi si aucun propriétaire veult rachapter rentes appartenants à colleges, hospitaulx, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies, ou autres communautés, qui ne seroyent admorties, ledit propriétaire fera semblablement appeller par deuant ledit iuge les gardiens, gouuerneurs ou maistres desdits colleges hospitaulx, hostelz Dieu, maladeries, confrairies ou autres communautés, & aussi le donateur de ladite rente, ou ses ayans cause, si commodément, & sans trop grands fraiz, en regard à la valeur de ladite rente rachaptable, y peuuent estre conuenuz & adiournez: sinon par edit general fait comme dessus, & signifié au lieu desdits colleges, hospitaulx, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies et communautés: pour estre aduisé, en quoy l'argent desdites rentes rachaptables pourra estre conuertý. Et si iceux appellez ne comparent pardeuant lesdits iuges, ledit propriétaire consignera son argent en main de iustice: et demourera en ce faisant deschargé de ladite rente: & lesquelz deniers procedants du rachapt desdites rentes seront employez (appelez lesdits fondateur, donateur, patron, collateur, gardiens, gouuerneurs, & maistres dessus nommez, si aucuns y comparent, & en leur defaut seront par les iuges ordinaires des lieux, appellez le procureur du Roy, & deux notables personages ecclesiastiques) en autres rétes, au prouffit desdites Eglises, colleges, hospitaulx, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies & communautés dessusdites, le plus commodément que faire se pourra, sans ce que lesdits deniers prouenants du rachapt desdites rentes, puissent estre deliurez, ny baillez aux titulaires desdits benefices. Et affin que lesdits deniers puissent estre bien employez, & qu'ilz ne soyent perduz, ny esgarez, seront mis par ledit iuge ordinaire entre les mains de quelque bon et notable bourgeois,

bien re

bien reseauant, ayant immeubles suffisants, pour la seureté de sdits deniers qui s'obligera, comme depositaire de iustice, & obligera pareillement - spécialement et généralement tous & chascuns ses biens immeubles & meubles, pour lesdites sommes, lesquelles seront employez en la maniere deuant dite, & le plus tost qu'il sera possible. Et où on ne les pourroit employer promptement en fonds d'heritage, ou en réte fonciere seroit employez (affin que les deniers ne demeurent oyseux, & que les seruices des fondations puissent estre entretenuz) en rétes constituées rachaptables, ou non rachaptables, ainsi que plus commodément faire se pourra, et le semblable que dessus, sera gardé, pour le regard des rentes, qui appartiendront aux enfans mineurs d'ans, ou autres personnes, ou qui doiuent estre souz la charge de tuteurs & curateurs. Et seront les deniers prouenants du rachapt d'icelles baillez ausdits tuteurs & curateurs, pour les employer, en la maniere deuant dite: ce qu'ilz seront tenuz faire. Pareillement les rentes qui appartiendront aux femmes mariées, si elles estoient rachaptables de leur nature, & qui elles fussent propres ausdites femmes, les deniers prouenants du rachapt d'icelles, seront baillez & deliurez au mary, pour les employer, le plus tost que faire se pourra, en acquisition d'heritages de semblable qualité & nature. Fait en parl'm: ut le cinquiesme iour de Feurier, mil cinq cents trenteneuf. Ainsi signé: Du Tillet.

A Duertendum est, quod omnis solutio census est præscriptibilis. l. plures. C. de fide instru. gl. in cap. tua. 2. de decimis. nisi quæ datur in signum subiectionis, quando subiectio non est præscriptibilis. Panor. in cap. cum contingat. col. 3. de foro compet. & in cap. ad audientiam. vbi Feli. nume. 20. de præscript. & Panor. in cap. significauit de censib. per text. in dicto cap. constitutus. de religio. domib. vbi census in signum subiectionis debitus non præscribitur. Boet. in §. 4. de præscrip. in consuetud. Bitur. Cuma. consil. 149. in quodam. & Fulgosi. consil. 146. in quæst. col. 2. Ioan. Francisc. in secunda parte quinta partis. quæst. 1. tracta. de præscript. ac Paulus Paris. consil. 13. circa col. vlti. in quarto volu. Chassa. in tit. des cens. §. 2. in consuetud. Burgund.

Census omnis præscriptibilis nisi in certis casibus.

2 Hodie census qui datur principi supremo. c. magnum. r. quæst. 1. nō præscribitur. per l. compet. C. de præscrip. 30. anno. Nempe apud Romanos census erat æstimatio facultatum cuiuslibet ciuis Romani, quantum quisque bonorum haberet, vt inde pro modo facultatum virium tributum penderetur: huic rei præerat censor, de quo per Fencstellam in tract. de magistra. Roma. & in ritu. de censib. ff. ac etiam per Budæ. & sic accipiendo censum, non differt à tributo, & publica peditatione. vt in l. ætatem. ff. de censib. glo. & Bar. in l. 1. de publica. l. 2. C. de censib. lib. r. & hoc datur principi in signum subiectionis, & recognitionis & in locum huius collectæ, quas tales dicimus, successerunt.

Multiplex census, & qui non præscribitur.

3 Interdum verò census est pensio, quæ debetur etiam priuato annuæ præstationis titulo, ob fundos in censum ab eo acceptos, aut ecclesiæ, aut ciuitati: est enim reale onus rei causa debitum. rei que incumbens. l. 1. C. sine censu vel reliq. & iste census qui aliis datur, quam Papæ, aut aliis non recognoscensibus superiorem, præscribi potest: vt superius scripsi.

4 Quæro an si aliquis semel recognouit tenere fundum à tali domino, an illa recognitio sola probet illum dominum? Respon. duas ex hoc facto pendere quæstiones. Prima an ista recognitio profit domino aded vt sola probet cum dominum directum, & non prodesse solam ad dominij translationem, scribunt iuris interpretes per illum tex. in c. peruenit. de censib. Berber. in viator. iuris titu. de loca. §. quia solet. Sed agendo possessorio manutenebitur in possessione percipiendi prouentus, si aliquos antea percepisset. c. querelam. de elec. & Aufre. in decif. Tholo. quæst. 59. & si concurrat præscriptio, tunc probabitur dominium directum. ar. l. litibus. C. de agri. & censu. lib. r. alioqui non.

Recognitio sola an probet.

5 Etiam si venditor dixerit rem teneri sub tali censu annuo à tali domino, non tamen ex hoc instrumento probabit dominum directum dominium. l. fin. in fi. ff. de contrah. emp. quia nudis conuentionibus dominia rerum non transferuntur in aliquem. l. traditionibus. C. de pact. Et sic iste emptor non tenebitur recognoscere, nisi dominus probet: quia alteri per alterum non quæritur obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. l. 1. C. per quas personas. Berber. vbi supra. §. quæritur. etiam nisi aliis adminiculis probetur dominium. Benedic. in repeti. c. Raynutius. in verb. & vxorem. nu. 444. de testam. cum sequen. † Sed quamuis etiã Guido Papæ in decisio. 272. vtrum dominium, dicat ex tali recognitione non transferri dominium per prædicta, tamen ex ea inducitur probatio dominij. l. censualis. C. de donat. Sicut in confessioe extraiudiciali, quæ probationem

bationem inducit. per l. publi. in fi. ff. de positi. & gl. in l. r. de interrog. a. et io. vide eundem Guido, quaest. 315. sed iuxta. & seq. & consi. 147. consilium. col. 2. & consi. 177. nobilis. ac singu. 876.

Praxis illa qui per errorem recognouit.

Recognitio an nocet recognoscenti.

7 Tamen ista assertio venditoris sola non sufficit, imò si is qui recognouit, se errasse in illa confessione impetret literas, ut talis recognitio erronea ei non nocet, non poterit se iuuare dominus illa recognitione facta per censuarium: sed aliis debet probare modis dominium. l. cum res. C. de proba. & hoc solet exerceri in Francia.

8 Secunda quaestio est, an vna recognitio nocet recognoscenti, & non nocere concluditur, si non sint duae, vel alia concurrant adminicula, ut solutio census longæua. l. cum scimus. C. de agricol. & censu. lib. 11 & docto. supra adducti.

9 Etiam recognitio facta aliter, quam solitum esset, non valet, nec nocet ipsi, nec quidem posteris: quia per errorem, & impressionem extorta censetur, nisi esset ex certa scientia. teste Bal. in cap. 1. in fi. titu. de feudo Gardia. refert Iacob. in tracta. de feudis. in verbo dictique vassalli. 2. col. 5. versu. item in materia recognitionis.

Recognitio an facta non nocet domino.

10 Item recognitio facta vni, non nocet vero domino. allegatur l. in concedendo. in princ. ff. de aqua pluua arcen. Panor. & alij in c. verum. de foro compet. & in c. ceterum. de iudi. Bart. & alij in l. r. §. & post operis. ff. de noui oper. nuncia. Chassa. in §. 3. rub. des censés.

Probare quis debeat dominus an emphyteota

11 Si tamen emphyteota vel vassalus possit illis duobus dominis, quos recognouit, satisfacere, tenetur: & illa nouissima recognitio valebit quantum ad obligationem personalem, sed non quantum ad realem: quia cum hic sit homo vnus, non potest esse alterius, sed soluet pensionem quam recognouit secundo. teste Iacob. vbi supra. versu. dubitatur etiam: quia duo non possunt esse domini in solidum. per l. si vt certo. §. si duobus. ff. commod.

2 Quid si dominus agat contra emphyteotam, & is negat se emphyteotam, vel censuarium, dicens se nullum alicui debere censum, an dominus probare debeat, & ostendere ex qua causa? Respon. tenetur, non vero emphyteota, qui est possessor, & nemo tenetur ostendere titulum suae possessionis. l. cogi. C. de petit. hered. Boer. in §. 12. de consuet. feud. & §. 14. ibidem. diuersum esset si is confiteretur se vassallum, vel emphyteotam, vt doct. probant in c. ceterum. de iudic.

13 Sed si dominus erat in possessione exigendi, & censuarius neget debere, interim dominus in possessione remanebit, & cogetur censuarius ad soluendum per modum prouisionis: quia ista quaestio, vt ostendatur, ex qua causa census debetur, est magis petitoria quam possessoria, ideo in fine referuatur.

Preceptum domini ut omnes recognoscant non valet.

14 Item non valeret preceptum Baronis, vel alterius domini praecipientis singulis subiectis, vt recognoscerent terras omnes, quas in territorio habent: quia forte sunt francae, & alaudiales, vt per totum titu. de alaud. & omnis res praesumitur libera. l. altius. C. de seruitu. & aqua. probat. c. nimis. de iure iuran. vbi Panor. & alij dicunt Reges non habere fundatam intentionem de iure communi super rebus sitis in eoru iurisdictione, quod plenè probat Iacob. in tract. de feud. in verb. dictique vassalli. 2. col. 1. versu. subsequenter. Boer. in §. 24. de consue. feud. in consue. Bitur. in fi. & ego hoc plenius tradidi. in tract. de congr. portio. in fi. vbi etiam hoc iure diuino probaui ibi. qui libet videre poterit ne plura.

Notandum est, quòd annui redditus inter immobilia computantur. cle. exiui. §. cumque annui redditus. de verb. signifi.

Hoc verum, quando sunt constituti ad longum tempus, secus si ad tempus modicum. cle. 1. de reb. eccles. non alien. Gemina. in c. 2. illo titu. lib. 6.

Et maximè quando ex publico debetur vt sunt impræstita Venetiarum, vt docet Ias. in l. sciendum. nu. 23. ff. qui satisfada. cogant. vt etiam sunt redditus, qui hic debentur Paris. in domo ciuitatis, quia fiscus & respubl. semper soluendo praesumuntur. l. 2. ff. de fundo dotal. cuius tamen onerata domus cadit, & omnia onera reiicit.

Item dicit ibidem Ias. quòd si redditus percipiuntur ex fundo specialiter obligato, tunc inter immobilia computantur, & releuant ab onere satisfadandi. allegat l. iubemus nulli. in prin. vbi gl. & doc. C. de sacrosan. eccles. l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. alioqui contra per l. fi. in fi. ff. de contrah. emp. c. querelam. de elec.

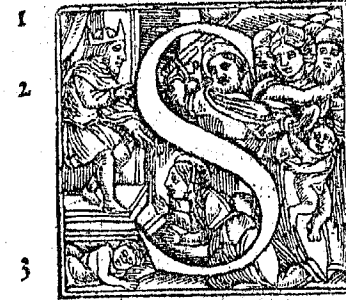
Item si non appareat an census vel redditus sit fundiarius, vel constitutus in dubio, debet ex quantitate redditus iudicari, vt pote si magnus est & excedat redditum solitum fundiarium qui paruus esse solet, inspecta pecunia, quæ à principio do. data fuit. glo. in l. r. ff. de superfi.

Et quando non appareret de do. à quo habitus est fundus debens redditum, praesumitur constitutus & non fundiarius: quia fundiarius non potest esse sine do. à quo dependet. Ideo si me. cator non habens castrum petat redditum super castro, praesumitur constitutus non fundiarius. Si vero alter do. à quo dependet castrum, redditum petat, illum praesumerem fundiarium, & sic redimi non posse.

Alia multa essent hic de redditibus prosequenda, verum quia ista materia diffusè est tradita per Chassa. in tit. des censés. & per Moline. in suo tracta. commerciorum & vsurarum: ideo ad eos reuocari, ista ratus nunc sufficere, gratias Deo optimo maximo agens.

DE PRAECONIIS, LICITATIONIBVS, ET SUBHASTATIONIBVS.

Rubri. des criées, & subhastations.

SCIENDVM est in hac materia plures esse terminos, quos Buda. in Foren. tradit. Primò praeconium est inclamatio. Galli criées vel encant, vocant. Et praeco est, qui hæc programmata inclamat: cuius etiam officium est, leges, edicta, Regis præcepta, & magistratum, publicare: & maximè citare ad tres (vt dicunt) breues dies. per l. inter. ff. de publi. iudi. l. fi. C. de feriis. scripti in tracta. de citatio. in præfa. num. 67. & sequen.

Præconium quid & praconis officium.

Proscriptio idè est, quod praeconium. in l. creditor. 2. C. de distract. pign. licet alibi accipiatur aliter. vt in tit. de bonis proscripto.

Proscriptio.

Secundò, programma dicitur edictum publicum. vt in rub. comminatio, epistolas, programmata, subscriptiones auctori. rei iudi. non habere. & l. programma. ibidem. vbi gl. dicit programmata est praecedens scriptura, quæ per plures prouincias, & loca destinatur: vel quoniam idem diuersis traditur libellis: vel scriptura publicè in albo posita, seu inscriptio alicuius rei venalis. l. pe. ibidem. etiam programmata vocant ea, quæ per compita publicantur: attaches par les quarrefours, & lieux publiques Gallicè vocamus.

Programma quid.

Ita habemus auctionem quæ ab augendo diducitur, & est venditio in publico, ac celebri loco facta. Interdum idem penè significat quod licitatio. l. licitatio. ff. de public. & vectig. & dicitur proprie l'em here, & licitari, encherir.

Auctio unde & que.

Subhastatio etiam vocatur illa venditio in publico loco facta, quia olim ea quæ publicè vendebantur, veteres hastæ supponebant: & hasta in auctionibus ponebatur, ob id vocata est subhastatio, & forte eo poni solebat ad terrorem debitorum, quorum bona vendebantur, ne vendere ea impedirent: & idem fiebat, quoniam illa ad fisci utilitatè venundabantur, vel forte praescripta vel bona debitorum fisci. vt in tit. C. de fi. instr. & iure hastæ fisci. ac Cicero lib. 15. epistolarum ad Calsium, & de offic. ac in 2. Philip. & 4.

Subhastatio quæ.

Licitor, qui precium in licitatione auget, & offert, vulgò encherisseur, vocamus. l. licitatio. §. 1. ff. de publ. in antiq. exemplaribus, licet in nouis aliter legatur.

Licitor quis.

Auctionem vincere, superare, est maius pretium in licitatione offerre. Bud. in Foren.

Auctionem vincere, Promulgare auctionem.

Promulgare auctionem, est publicare, vulgare, & moribus proscribere, crier & publier par attaches, selon les us & costumes du pays.

Auctionis caput, seu institor dicitur is, qui praeconia prosequitur, le poursuivant en criées.

Auctionis caput seu institor.

Auctionem facere, est vendere plus offerenti.

Auctionarij.

Auctionarij intercessores, qui se praeconiis opponunt, les opposans en criées.

Trinundino auctio inclamat.

Quartò trinundino auctio inclamata, & iustos dies proscripta. Criées à iour de marché deuement faites & publiées.

Ego quantum potero insequar communes terminos pragmaticorum Gallia, & passim istis terminis utar, ne verbis obscurioribus utendo, materiam ipsam obscuram, & confusam reddam, si lubet lector beniuole, boni consules.

Seruandæ consuetudines in subhastatione.

Notandum est, quòd in subhastationibus, & licitationibus, consuetudines & statuta locorum sunt ad vnguem seruandæ, tam in tempore, quam in forma. Bal. in l. ordo. C. de exec. rei iudi. Et primò, in hac materia ad stylum curiarum recurritur. Secundò, ad consuetudines: Tertio, ad iuris dispositionem. Berber. in viato. iuris. rub. de iudi. versu. quicquid tamen sit. & quia sic vendere res non est leuis solennitas. glo. in l. r. C. de fide instr. lib. 10. Quippe auctiones factæ non seruato ordine, & forma inducta à lege, consuetudine, statuto, seu stylo sunt ipso iure nullæ. Nec improba alienatio ius proprietatis auferet. l. si residuum. C. de distract. pign. auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccles. Lud. Roma. consi. 203. quoad primum. col. 1. Nec etiam mala fides creditoris vendentis rem nocebit emptori, si ipse non fuerit fraudis confcius. l. creditor. 2. & l. si cessante. C. de distract. pign. & l. r. si vendi. pign. aga.

Ordo quid & quotumplex.

Imò ordo proprie non est ordo, si possit praetermitti. Nam ordo est proprie ductio alicuius rei ad substantiam suam secundum prius & posterius: quia nihil constat sine ordinis compositione. Et est duplex ordo scilicet permanens, & ordo coniunctionis formæ, & materia: & ordo transiens. vtor verbis Bal. in l. ordo. C. de execu. rei iudica.

Factu contra ordinem est nullum.

Itaque factum contra ordinem & formam dicitur per iniuriam fieri. l. ait praetor. §. permittitur. ff. de mino. & praesumitur dolus in iudice, qui auctoritatem suam interponit contra legis auctoritatem. l. r. C. de fide instr. lib. 10. Bal. in c. cum dilecta. in prin. de rescrip. & propter nullitatem condemnabitur creditor, qui in auctionibus ordinem non seruauit, quanti ea res erit, vt dicit Imber. in

Imber. in insti. Foren. §. cum autem. lib. 1. & ista est praxis Regni, quam præscribere hic oportet postquam dixerō vobis, quid antiqui super his statuerant.

Quid anti- qui seruabāt in auctioni- bus.

17 Theophrastus sic ait, Sunt qui per præconem rem vendi iubeant, & plures antea dies pronūciari. Alij apud magistratum aliquem, vt Pittacus apud Reges, & principē, alij prius venditionem futuram describi apud magistratum curant, ante dies non pauciores quā sexaginta, vt Athenis: & qui emit, centesimam precij partem deponere solet, vt ei qui voluerit causam agere, & protesta- ri liceat, & is qui iuste rem emit, ex impensis manifeste cognoscatur. Quibusdā in locis antequā confirmetur contractus quinque dies continuos per præconium diuulgari iubent, si quis forē obstat, aut possessionem, domūve sibi vendicet. Similiter in pignoribus accidit, vt apud Cyzi- cenos, Thuriaci verō ista omnia negligunt, neque in foro sicut alia fieri præcipiūt, sed tribus pro- ximis vicinis paruum aliquod numisma vnā dari iubent memoriæ testimoniūque causa. Itaque necessarium sit his vicinos, illis magistratum incusare, si rem non acceperint, aut bis ab eodem ac- ceperint, aut habentes non esse de rebus emptis dicant: alia licet videre per Stobæum in titu. de le- gib. & consue. sermo. 42. Et ex istis sumpta est praxis Galliarū vt inferius apparebit.

Solent in in- auctione re- mitti non po- test, nec in matrimo- nijs.

18 Nec possunt hæ solennitates præconiorum à partibus remitti: tum quia publici iuris sunt, quæ à partibus remitti non possunt. l. nemo. ff. de leg. 1. & l. ius publicum. de pact. Tum quia ista solen- nitas est introducta in fauorem & vtilitatem omnium & singulorum creditorum. l. si eo tēpore. C. de distract. pig. quibus non potest etiam vtraque pars præiudicare. l. debitorū. C. de pact. sic nec episcopo matrimoniorum præconia tradita in e. cum inhibito. de clandest. despon. vt alibi abun- dantiū dicam.

Apparito- ris in auctio- nibus offi- cium.

19 Hodie apparitor debet in præconiis declarare, ad cuius petitionem bona capta sint, & cuius bona, & pro qua summa, & vbi bona sita sint, cum duobus vicinis confinibus, iuxta l. forma. ff. de censib. & is nunciare debet, quod si fuerit aliquis volens offerre, vel opponere, veniat ad eum, & ipse eos recipiet: & in fine hoc esse pro primo præconio & nunciabit diem secundi, tertij & quar- ti. Ista est praxis quam viator seruare debet, si sapit, alioqui programmata, seu inclamationes non valebunt, alia dicuntur in sequen.

François. article 76. des publices 1539.

Articulus primus.

Que par faute de payement des moyssons de grain, ou autres especes deues par obligation, ou iugement exequutoire lon pourra saisir, et faire criees.

GLOSSA I.

Instrumentum signatū Regio sigil- lo est execu- torium.

1 Ciendum est, quod instrumentum sigillo Regis signatum, executionem habet, vt dixi arti. 1. & 2. in trac. de lite. obligato. in primo Tomo commenta. suprā. Idem si quis sit condemnatus, & non appellauit. Nam in quibus casibus executio fieri potest, tūc execu- tor præcipit parti, vt soluat, quæ si recuset, tum bona mobilia capit. De quorum for- ma venditionis dixi in d. trac. de lite. oblig. & de sen. executo. Verū quia interim, dum bona vē- debantur mobilia, debitor repetita die, id est cum antedata vendebar, seu alio modo distrahebar im mobilia, ob id statuitur hic, vt capi etiam immobilia possint, quæ tunc debent subhastari, & per commissarios regi, vt dicit gl. in l. 1. C. de fide instr. & iure hastæ fisca. lib. 10. vbi dicit in harum vē- ditione rerum primò requiri, quod debitum subsit. Secundò, quod sit à solutione cessatum facta prius coram præside interpellatione. l. 2. & seq. C. si propter publ. pensita. alia dicuntur inferius. & venditionem non potest impedire debitor, vt patet in rub. debitorem venditionem pignoris im- pedire non posse. Etiam quia interdum res mobiles non sunt, vel non sufficiunt debito, & tunc apparitor capere, & manum iniicere in res immobiles, & saisire poterit, & proclamata facere: sed antè debet denunciare debitori, quo die quòve loco præconia incepturus sit, & quod alia octauo, vel alio quoque die celebraturus sit, vsque ad quartam inclamationem, si tot requirantur, & illis factis, licitator vltimo offerenti plus se rem additurū. l. creditor. 2. C. de distract. pign. vt debitor vel soluat interim, vel cum creditore cōueniat. debet, etiam seruans denunciare debitori singula præ- conia, & precium pro re licitata oblatum. vt probatur in l. 1. C. de fide instr. lib. 11.

Proclamata debitori nū- cianda.

Cuius hæc præconia exequatur.

2 Et si hæc præconia faciendā sint ex curiæ supremæ mandato, vel executione, tunc fiet per cu- riæ apparitorem, quem, huiusmodi vocamus, vel per alium apparitorem Regium. Idem si executio fiat in vim literarum de debitis, vel ex sententia iudicis Regij, sed si fiat ratione sententiæ latæ per iu- dicem Baronis, vel alterius dominis, fiet executio per seruientem eiusdem. domini, & loci, & incor- pta per vnum debent perfici per illum, & non est alius quærendus, si ille hoc facere possit. tex. in l. 1. C. de sportul. & ibi doct.

Solutio facta ex plu- ribus causis est in electio- ne solutis.

3 Item si quis debebat ex pluribus summis, & soluerit simpliciter, potest eligere in quam velit summam cedere. l. 1. ff. de solutio. Ideo si æstimatio vnus rei creuerit, poterit in illa computare. l. 3. & seq. ibidem. Si tamen debitor tradiderit fundum creditori pignori, si creditor ex fructibus debi- tum consecutus est, fundus distrahi non poterit. l. 1. C. de distract. pig. & in dubio res præsumitur potius data in pignus, quā in solutum: quia non videtur quis iactare suum. l. cum de in debito. ff. de

ff. de probationibus. Sic concludit Matth. de afflictis in decif. Neapolit. 373: fuit determinatum: quia in obscuris quod minimum est sequimur. l. semper in obscuris. ff. de regu. iuris. facit l. atqui. C. de distract. pigno. vbi si creditor per interpositam personam semper possederit rem captam per executorem: tamen nisi emptio probetur, res vendicari poterit: quod est bene notandum: quia vidi aliās hanc quæstionem in foro, in patre debitore, qui conuenerat vt creditor posside- ret talem fundum, quem post quadraginta annos filij vendicabant, & fuerunt admisi impetra- tis literis Regijs, & non obstante aliqua præscriptione.

Ita debitor videtur pignori data.

4 Etiam clericus fructus sui beneficij licitare potest, si ex re sua esse videat, vel ecclesiæ: tum quia ibi multoties vitatur fraus, cum publicè fiat. arg. l. fin. ff. de ritu nuptiar. hoc probat glo. in extrauag. 1. in verbo, nulla subhastatione. de elect. in extrauag. Ioan. 22. vbi in illo casu prohibetur, ergo in alijs permittitur. argu. l. ius singulare. ff. de legib. & quod non prohibetur, permitti- tur. l. statuas. C. de religiof. l. præcipimus. C. de appel.

Clericus potest fru- ctus sui be- neficij lici- tare.

Encores qu'il n'y aye point en appreciation precedente, laquelle se pourra faire ausi bien apres lesdites saisies et criees comme deuant.

GLOSSA II.

1 **E**T sic res potest capi antequā sit æstimata, & vt dicunt, apreciata, quæ æstimatio & appreciatio fieri poterit, etiam postquam res capta erit, & saisita. Nam si quis de- bebat decē sextaria frumenti per instrumentum Regio signatum sigillo, si non soluat, fieri poterit executio. licet nō appareat de valore frumētī, quia postea apparere poterit.

Executor res saisitas tradit custo- diendas.

2 Ex quo inferitur quod executor potest manum iniicere in res debitoris immobiles, & eas vi- ris probis publicè possidendas tradere, tempore quo præconia fiunt, ne debitor eas alienare, vel fructus dissipare interim possit. arg. l. Imperator. ff. ad Trebellia. & vt ex fructibus debitum exol- ui possit, quos deuoraret debitor.

Domino ab- sentis saisit- mentum de- nunciandū.

3 Secundò, si dominus sit absens debet ei hæc manus injectio, seu sayfimentum intimari, & si- gnificari. Nam omnis actus in absentia partis factus illi debet intimari, cuius interest. c. si tibi ab- senti. vbi Perus. de præben. in 6. Barr. in l. pe. ff. de iureiur. Bal. in l. cos. §. apostolos. C. de appel. scrip- si in tract. nominatio. q. 14. nu. 2. si tamen ista denunciatio non interuenerit, venditio non erit nul- la, sed venditor ad id quod interest tenetur. l. creditor. C. de distract. pignor. Bar. in l. fi. col. 1. ff. illo tit. ego verò putarem saltem de iure Galliarū nullam esse venditionem: quia forma data est, vt do- mino venditio nunciatur, ergo omisio formæ reddet actum nullum. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact.

Apparitor die dicit par- tibus ut cō- ueniant de appreciatio- nibus. Arrestum.

4 Tertio, apparitor debet partibus diem dicere coram iudice, ad conueniendum de apprecia- toribus, qui iudex, si absque partium consensu appreciatores dederit, non valebit appreciatio: vt censuit senatus anno 1534. die 12. Maij. vbi etiam eodem aresto appreciatio fuit reprobata de bo- nis mobilibus, quæ fuit de duobus annis facta pro simili precio. Nam precia rerum variantur ex tempore. l. precia rerum. ff. ad l. Falcid.

Oblatū præ- cium ab uno nō prodest.

5 Et anno 1523. die 19. Nouembris cum quidam post rei suæ interpositum decretum appellas- set offerens precium solucere: senatus ex gratia eum appellantem recepit, & fuit ei data facultas intra certum tempus rehabendi suam rem ex decreto iam venditam, si tamen restituerit vlti- mo licitanti precium rei, & expensas in præconiis factas. Quamuis regulariter post venditionē factam si pars offerat precium, non audietur, etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescindenda vend. secus si ante venditionem oblatum fuerit precium, & nihilominus res fuerit vendita, venditio erit nulla. per tex. in l. si priusquam. C. de distract. pignor. si tamen vnus hæres rei proclamata partem precij soluerit, venditio tamen totius rei non impeditur. per tex. in l. vnus ex multis. C. de distract. pigno.

Inclamatio- nes ubi fieri debeant.

6 Et sic istæ inclamationes debent fieri eo loci, vbi res sitæ sunt, nam verisimile est, quod ibi facilius inuenient emptorem, quā alibi propter affectiones vicinorum, quia sæpè confines fundos, etiam supra iustam æstimationem interest nostra acquirere. l. si cui. ff. de lega. 2. l. 1. §. sed si alij. ff. si quid in fraud. patro.

Inclamatio super fundo fieri debet in ciuitate.

7 Non tamen intelligo quod super fundo, vel re in clamata debeat præconium fieri: sed in ciuitate & loco proximo, ac consueto. l. vna. in si. ibi. edictis ex more propositus. C. de iustin. Cod. confir. & in locis frequentioribus ciuitatis per tex. in l. iubemus. ibi, in frequentioribus ciuitatum locis pro- ponendi. C. de defensorib. ciuita. Ange. in §. hoc etiam. in authen. de alienatio. & emphyteo. colla. 2. Barb. in cle. causam. col. 63. de elect. Fely. in c. 2. col. vlt. de consti. vt in populi noticiam ve- nire possit. c. vlt. de elect. in 6. sed si locus ciuitatis publicus esset peste impeditus, in alio proximo loco fieri debet præconium, & multiplicari, vt doct. not. in l. 1. §. si iusserim. ff. de acquire. pos. quæ enim proxima sunt, inesse videntur. l. lecta. ff. si certum peta.

Inclamato- res iurare debent. Arrestum.

8 Quarto, requiritur quod isti æstimatores iurent, quod bene & fideliter æstimabunt, & refe- rent, aliās non valebit æstimatio, vel relatio eorum: vt censuit senatus auno 1534. die 16. Iulij: quod probatur in l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nupt. vbi doct. vnde si res mobilis sit, quæ vendi debeat, dicitur dies debitori ad vendendum illas res in foro publico, & in loco consueto. l. septem. C. de erogat. militar. anno. lib. 12. l. & si sine. §. quæsitum. ff. de minoribus Baldus in l. 1. C. si propter

public. pensita. scripsi in interpretatio. l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. in gloss. subtilitatem.

Qui commissarij eligi debeant.

9 Quinto, dubitari potest, qui commissarij eligi debeant? Respon. non ministri Regis: quia ab illis vix recepta extorqueri possent, etiam si alijs idonei sint, sed alij probi viri, vt conscripfit Aufser. in stilo Parla. rub. de sequestra. per ordinatio. 2. quæ est Philippi 6. edita anno 1438. in hæc verba: Cum bona vel res aliquas ad manum nostram, ad instantiam procuratoris nostri, vel alterius cuiuscunque aut propter partium debarum poni contigerit, ordinamus & præcipimus, ea non officiariis, ministris, aut seruientib. nostris, vel eorum alteri, sed alicui probi viro priuato tradi custodienda, & regenda, competenti salario mediante, qui de eisdem debeat loco, & tempore reddere rationem, deductis rationabilibus expensis: & si quis officarius, minister, seu seruientis noster, ea recipere præsumpserit, etiam partium accedente consensu, recipientem compelli iubemus ad restituendum leuata absque salario, & expensis.

Commissarij non debent alteram partem re captam sine reuti.

Arestum.

10 Sexto, non possunt permitttere hi commissarij, vt altera pars illa re capta fruatur, vel vt apud alteram partem sic res saisita, alioqui fieret fraus præcepto, & executioni: & ita fuit iudicatum à senatu, & præceptum factum commissariis sub pœna arbitraria, vt hoc seruarent, anno 1536. die 9. Ianuarij. In magna camera. etiam filij debitoris nepotes, & conductores solent reici de consuetudine, vt ista his non tradantur. & an vendens ex necessitate decreti vnam domum, possit sibi referuare ius hauendi aquam ex fonte, vel aquam vt fluat in alias domos. Plura scribit Ant. Capit. nil concludens in decisi. Neapolit. quæstio. 187. Sed videtur posse cum autoritate iudicis, & quando sic fuit à iudice decretum. per l. binas. ff. de serui. vrba. prædio. & l. i. de serui. lega.

Commissarij quot dari debeant.

11 Septimo, quot eligi debeant sequestri seu commissarij, non aperit tex. hic. Sed ad vitandos sumptus sufficere vnus. cle. vna. de sequestra. pos. & fruct. scripsi plenè in l. sequester. ff. de verbo. sign. nisi bona in diuersis essent locis, tunc duo dari poterunt. vt ibi dixi: sed quanta locorum debeat esse distantia, antequam plures dentur? Respon. in consue. Bitur. nouis dicitur, quod per sex leucas. Ego verò relinquo arbitrio iudicis, qui hanc distantiam æstimabit, & an vnus possit regere hæc bona in diuersis sita locis, & in hoc exquiret consensum sequestri. arg. l. i. ff. de iure deliber.

Sequester excusari potest.

12 Octauo, si commissarius datus alleget iustam excusationis causam, quod non solent in recipiendo facere, executor alium dare debet. Sed si apparitor nullum alium inueniret, diem dicet isti coram iudice ad dicendum excusationis causas: qui si iustas allegauerit, & probauerit, excusabitur: & alius dabitur, sicut dicitur in tutore se excusante. per totum titu. de excusatio. tutor. alioqui si non compareat, defectus concedetur contra eum, & remanebit in officio: vt in consue. no. Biturig. scribitur arti. 78. eo. tit.

Apparitor pro commissarijs si se datus tenetur. Certificatores quò lo te neantur.

Arestum. Pecunia nõ debet soluere debitor apparitori, sed commissario.

13 Nono, iste seruientis, qui sequestros præfecit ad bonorum regimen, tenetur, si soluendo non sint. per l. i. ff. de magistratib. conue. Testes verò qui dixerint commissarios sufficientes, non tanquam certificatores tutorum, sed tantum in subsidium tenentur. l. cum ostendimus. ff. de fideiuf. tuto. & sic censuit senatus anno 1534. die 11. Augusti, in magna camera. vide quæ scripsi in trac. de sen. execu. arti. 1. glo. 16. in 1. Tomo. commenta. in consti. Regia. De his certificatoribus, seu affirmatoribus vt vocat eos iureconsult. in dista l. cum ostendimus. in fine. & primò hi certificatores tenentur, quàm apparitor vel magistratus, vt dixi.

14 Decimo, quamuis de iure vt Ioan. Fab. firmat in l. si eo tempore. C. de remis. pigno. precium possit debitor tradere apparitori executori. per l. à diuo Pio. §. sed si emptor. ff. de re iudi. & si ipse illud acceperit, liberatus est debitor. per l. quæsitum. ff. de distrac. pig. sed apparitor creditori tenetur. l. si pignora. de euictio. Tamen per hunc tex. seruientis potestatem habet eligendi commissarios, qui recipiant pecuniam, non ipse: & ideo non liberaretur pars illi soluens: quia ad hoc non est præpositus: nam de manibus illorum non posset quispiam aliquid eripere: habent enim manus καμπαύλας, & aduncas. Et an debitores bannitorum, si soluant fisco, liberentur, scribit Bal. consil. 128. factum tale. in 2. vol. quod videtur si de iudicis mandato hoc fiat. vide ibi. }
15 Vndecimo, si dominus velit præconiis pendentibus rem in clamatam vendere, hoc ex permisso curiæ debet agere, non alijs, nec dicitur res esse litigiosa. l. 2. C. de distr. pig. & rei venditæ debet precium tradere commissariis, vel apud actuarium deponere, seu Grapherium, prout alijs decreuit senatus in quodam debitore qui volebat vendere ligna nemorum pendentibus proclamatibus: & curia eidem permisit: ita tamen vt pecuniam traderet commissariis, & interim præconia cessabunt, & adjudicatio rerum proclamatarum: vt censuit idem senatus pro domino Antonio de Mailli contra Robertum de Mailli proclamata prosequentem anno 1518. die 3. Martij. quia nullum sit creditoribus præiudicium, cum pecuniam rei subhastatæ habeant, imò expensas vitantur, & finis litibus imponitur: vt habetur in stylo parla. arresto 424.

Præconiis pendentibus an res subhastata uendi possit.

Arestum.

16 Etiam si dominus rei proclamatæ soluere velit debitum, cessabunt præconia, quamuis nõ soluat expensas, quas poterit postea creditor per viam actionis petere: & tenebitur reus soluere eas expensas factas in præconiorum prosecutione, sed non tenebitur soluere expensas, quas con

Præconiis debitor soluit cessare offerendo debitum.

quas contra oppositentes creditor fecit hoc casu. Secus si res fuerit per decretum adiudicata, vt in inferius scripsi. Et hoc vidi in quibusdam curiis seruari, quamuis regulariter tota res vendi possit, quamdiu nondum integra soluta est pecunia. l. quandiu & l. quæ specialiter. C. de distract. pign. Soci. consil. 224. in 2. vol. Sed ipsi commissarij recipere fructus poterunt, vel alijs si expedierit locare. per l. in venditione. §. si quis fructus. ff. de bonis authorita. iudic. possiden. quia per alium recipiens perinde est ac si ipse reciperet. l. i. §. videor. ff. de vi & vi arma. debet tamen ista locatio iudicis autoritate fieri, & vocatis domino, & licitatore, & quorum interest: atque plus offerenti tradi, & adiudicari non suspecto, nec fauorabili alteri parti: vt censuit senatus: de quo in stylo parlamenti arresto 427.

Locari res saisita potest.

19 Item si commissarij sint à senatu deputati, in curia possunt conueniri finita lite. Barto. in l. si oleum. ff. de dolo, tam pro rei restitutione, quàm pro reddendis rationibus, & reliquis. Et in illa curia respondere tenentur, à qua habent rem, & cuius autoritate administrationem receperunt. Et si condemnati fuerint ad restituendum reliqua, non obstante appellatione exequuntur per personæ præhensionem. Et si nolit commissarius rationem reddere trino edicto monitus, si contumax existat, nullis sumptibus deductis, & nulla etiam recepta mercede, rationem reddere compelletur, vt curia suprema statuit prout refert Imber. in insti. foren. §. atque venundatis: vbi plus affirmat, teneri iurare, à libro rationum, fraudem, dolum, malumque abesse, & ita inualuit vsus secundum eum: sed de expensis minutis, stabitur iuramento commissarij. per l. si quis. §. vt. C. de dona. vbi doct. plenè scripsi in l. boues. §. inter. ff. de verb. sig. potest tamen probari contrarium per aduersam partem, quicquid dicat Imbertus: vt plenè scribo in art. 3. tract. de fruct. in 3. tomo commenta. in consti. reg. & hoc seruatur in curiis Franciæ. sed si sequester dilationem petierit ad probandum, & probare non poterit, poterit tamen ex æquitate petere vt iuramentum eidem deferatur. arg. l. si quis iurandum. C. de rebus creditis. Fely. in rub. de probat. in fi.

Arestum. Sequester coram quo rationem reddere cogatur. Iuramento commissarij an standum sit.

20 Præterea si commissarij sint deputati à iudice laico super beneficio litigioso, si postea archidiaconus dicens se habere fructus primi anni alios commissarios dederit: fuit iudicatum à senatu abusiue processum, anno 1534. die 11. Februarij contra Archidiacono. Blesen. quia impedit iurisdictionem secularium, sed debet Archidiaconus vel alius appellare, vel opponere contra dationem illorum commissariorum.

Datis semel commissariis alij an dari possunt. Arestum.

21 Item si plures sint sequestri seu commissarij, quilibet in solidum tenetur, nam sic solent obligari in prima receptione, & si simpliciter essent obligati, adhuc tenerentur in solidum, cum ex munere publico teneantur: alioqui contra. text. in l. i. §. si. ff. de exerci. actio. & Bart. in §. si plures. ibidem.

Commissarij in solidum tenentur.

Idem artic. 77.

Que toutes choses criées seront mises en main de iustice, & regies par commissaires, qui seront commis par le sergent executeur desdites criées: lors qu'il commencera à faire lesdites criées, nonobstant les coutumes contraires.

Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

IN superiore articulo dictum fuit res debitoris capi, & saisiri posse, pro executione etiam ante appreciationem, sed non dixit, quid postea faciendum sit. Ideo hic statuit, quod illa bona in manu iusticiæ ponantur, & per commissarios regantur, qui ab apparitore committi debent: & hoc fieri ab initio præconiorum debet, non obstantibus consuetudinibus contrariis.

Saisita res ab apparitore debet poni in manibus iusticie.

2 Vnde ex hoc text. sequentia eliciuntur, primum quod statim vbi res debitoris capta & saisita est per executorem, debet poni in manibus iusticiæ, & sequester seu curator bonorum captorum dari, quem hic commissarium vocat: & hoc iuste introductum est: quia debitor postquam res erat capta, interim recipiebat fructus, & differebat quantum poterat, & interdum repetita die vendebat, & multos qui his præconiis obstabant inducebat, vt art. 1. dictum fuit. Præterea fuit statutum, vt res sequestratur, & apud commissarios deponatur, licet regulariter sequestratio sit de iure prohibita. l. vna. C. de prohib. sequestr. pecu. scripsi abundè in l. sequester. ff. de verborum significat. & in tracta. de seque. in ordinationibus Regiis, & in tertio tomo commentat.

3 Et sic, quamuis de iure sequestratio fieri non debeat, si detur idonea cautio. l. senatusconsulto. in fin. ff. de offi. præsi. & l. fin. de ordina. cogn. C. ac in l. litibus. C. de agri. & censit. li. 11.

Sequestro locus est, licet offeratur idonea cautio.

Tamen hic non obstante quacunque idonea cautione oblata fiet sequestratio : quia lex seruanda est. l. leges. C. de leg. Etiam, post sententiam satisfactio non releuat. gl. in l. si. C. qui. ad liber. proc. non licet Bar. & alij in l. si cū dorem. §. si verò. ff. sol. matr. & hic fit executio post sententiā, vel post obligatorij instrumentum, quod vim sententiæ habet : vt plenè scripti in tract. de lite. obliga. in primo Tomo commenta. in constitu. Regia. ne obligationes ex obligationibus fiant. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud.

Apparitor dat commissariū.

4 Secundò decidit hic tex. à quo debeat commissarius dari, videlicet per apparitorem executorem præconiorum, ibi qui seront commis par le sergent executeur desdites criées, & ideo cū ab ipso committatur, si soluendo nō sint commissarij dati, tenetur hic seruiens, vt superius art. i. diximus, quia interdum pecuniam ob hoc multi recipere solent, quæ eis in perniciem esse debet.

Commissarij quando denuntur post rē factam. Cōsuetudines an princeps censetur tollere.

5 Tertio, quando debeant hi commissarij eligi? Respondet hic tex. simulatque apparitor inchoabit progammata, & præconia, ibi, Lors qu'il commencera à faire lesdites criées, & hoc propter rationes quas superius adduxi.

6 Quarto, reprobat tex. consuetudines contrarias, ibi, non obstant consuetudines contraires. Et sic non videtur tolli consuetudo, nisi de ea fiat mentio : quia est facti : & princeps ea quæ facti sunt, ignorare censetur. c. i. de consti. in 6. Nisi consuetudo esset inserta in iure, vt consuetudines feudorum, tunc censetur sublata, etiam non facta illarum mentione, sicut ius, quia eas scit princeps. Bald. in c. cum ordinem col. §. nu. 18. de refer. Perus. & alij in d. c. i. & las. in l. 2. col. 2. C. si contra ius. idem dicunt doct. in consuetudine notoria, vt mortuus fuit viuum, cum eam princeps scire præsumatur. c. scribam. & c. quanto. de præsumpt. Bal. in l. 2. in fi. C. quæ sit long. consue. las. in l. 2. col. 2. C. si contra ius. Fely. in c. super literis. col. 4. de refer. & in c. fi. col. 1. de iudi. & in c. à nobis. in prin. de excep. facit quod no. Io. Faber in §. i. de offi. iudi. vbi non valet sententia lata contra consuetudinem notoriam, quia iudex eam ignorare non præsumitur : alias limitationes vide per doct. in c. i. de consti. in 6. & quæ scripti in trac. de consue. in 3. tomo. commenta. in consti. reg.

7 Gallic. † Et ideo dicit hic tex. contraires : quia si consuetudines sint conuenientes, eas non vult tollere, sed seruare. c. fi. de consue. in 6. cle. dudum. §. pen. de sepul. scripti in forma mand. in verb. contrariis. in concord. Franciæ.

Idem artic. 78.

Articulus tertius.

Et defendons aux propriétaires & possesseurs sur lesquels se feront lesdites criées, et tous autres, de non troubler, ne empêcher lesdits commissaires, sur peine de privation de droit, et autre amende arbitraire, à l'arbitration de iustice.

Vis sequestratio fieri debet.

1 **I**c prohibetur ne sequestro vis fiat, sub pœna priuationis iuris, quod probatur in cle. vna. de sequestr. pos. & fruct. & facit. iud. ff. ne vis fiat ei. Sed ista verba text. sur peine, magis denotant quandā comminationem, quàm iuris priuationem. glo. in c. vno. de sagittar. vnde apparitor cum denunciat condemnato bona in executione capta: præcipere debet vt ab earum rerum possessione absteat, & commissariis vim non faciat, quominus his rebus fruantur : qui si opponat, vel appellet, eo non obstante, administrationem sequestri recipient : quia viator non habet causæ cognitionem, vt dicit Imber. fuisse in senatu iudicatum. lib. i. §. atque venundatis. Ideo isti commissarij, si eis vis inferatur, debent denunciare creditori in iudicio : & ipse creditor debet à iudice petere, vt super hoc inquiratur, & factis informationibus citabuntur, vel præhendentur pro qualitate personarum impediētes. Si verò fuerit pars inobediens, ad id quod partis interest, & ad multam condemnabitur : & si magnam iudex inueniat in parte proteruiam, & inobedientiam, iure eam priuabit : vt hic & in l. i. & per

Conductor re conductæ facta an possit expelli & ad quid teneatur. Laudimium non soluitur ex embione necessaria.

2 totum. ff. ne vis fiat ei. † Si tamen dominus antea locasset rem captam ad tres annos, executor non poterit ab illo conductore remouere, dummodo soluendo sit, & non sit facta vltra triennium, nec in fraudem : sed is conductor tenebitur reparationes necessarias facere, & pecunias dare commissario per iudicem dato, vt est in consue. no. Bitur. arti. 72. † Item si domus sit indiuidua, est licitanda, vel vni adiudicanda. §. eadem. de offic. iudic. in institut. ideo si is qui habet partem alteram ex licitatione emat, non tenetur laudimium soluere ex illa parte, quia ex necessitate res vendita fuit. argu. l. Cæsar. ff. de publica. & l. nauigia. C. de fur. & ita censuit senatus, & hoc publicè protulit die Mercurij hebdomadæ sanctæ Domi. à sancto Andree præses excellens Paris. anno 1538. ante Pascha, contra procuratorem Regium in camera

Arestia.

4 Theauri. † Imò quando domus est plurium, & non possunt simul inibi commode morari, debet locari domus per præconium, & plus offerenti tradi, & illa pecunia singulis dominis pro rata dari : vt fuit in senatu iudicatum anno 1542. die 26. Septembris.

Idem

Idem artic. 79.

Que le pour suyuant criées sera tenu incontinent apres icelles faites, les faire certifier bien, & deuement : selon noz anciennes ordonnances, & faire attacher la lettre de la certification à l'exploit des criées, souz le seel du iuge, qui l'aura faite au parauant que s'en pouuoir ayder, ne faire aucune poursuite desdites criées, & sur peine de nullité d'icelle.

Articulus quartus.

GLOSSA VNICA.

1 **H**oc text. sequentia habemus. Primò, quòd auctoris caput factis præconiis, & proclamatibus, ea denunciat iudici pro tribunali seienti, dicitque se compleuisse omnes auctiones : & toutes les criées & autres solennitez requises, quæ inclamationes non debent communitè die dominico fieri. l. fina. C. de feriis.

Principalis pars prosequens præconia quomodo debeat procedere.

2 Secundò, debet pars requirere, vt hæc præconia certificentur debite facta esse, & secundum iuris & consuetudinis scita, & debet iudici tradere vel Grapherio ea videnda, & iudex præcipit, vt legantur in iudicio coram eo, & pragmaticis, vt ipsi dignoscere possint, an rite facta sint.

Iudex præconia rite facta declarat.

3 Tertio, facta auctio, is qui ea prosequitur præconia, vel eius aduocatus debet postulare à iudice, vt declaret præconia rite concepta, & solennitates adueras interuenisse : qui iudex sigillatim pragmaticos interrogabit an rite absoluta, & facta sint : qui si rite facta respondeant, & secundum consuetudinem, & stylum in illa curia seruari solitum, & secundum ord. Regias : tunc iudex confirmabit has auctiones, & declarabit eas esse debite & rite factas : & hæc sententia facit ius. l. ingenuum. ff. de st. at. homi.

Probari an possit contra sententiā certificationis iudicis. Arrestum.

4 Quarto, oportet illis præconiis certificationem iudicis adiungere sub iudicis sigillo certificantis ea debite facta, alioqui sunt nulla, nec illis poterit creditor iuuari : vt in hoc tex. patet. Et si semel fuerint certificata ista inclamationes, non potest contrarium probari, videlicet quòd non rite concepta sint, nisi pars aduersa appellaret ab illa sententia certificationis. ita senatus censuit anno 1520. die 19. Iulij.

Primus prosequens auctiones præfertur. Arrestum.

5 Quintò, quòd si plures sint prosequentes, primus præfertur, & quamdiu primus prosequitur, secundus non potest. Sed si primus cesset à prosecutione, secundus persequi eas auctiones poterit : debet tamen facere se subrogari in locum primi, alioqui non recipietur, nisi negligentia adfit, vel nisi soluat expensas factas à primo. Sic censuit senatus pro magistro Martio Fulet : contra magistrum Ioannem Ragueneau, anno 1540. die 11. Decembris, & si secundus desistat, poterit tertius sic prosequi, & is, qui desistit, tenetur dare processum verbalem, & omnia quæ seruiunt ad prædictam executionem, aliàs criées sur criées ne valent rien. Nempe si quilibet creditor veller præconia rei facere, plus exponeret, quàm res esset, ob id postquam res semet inclamata est ad instantiam vnius, alter creditor se opponere poterit, & non facere nouum præconium : nisi, vt dixi, primus cesset, quia tunc secundus prosequi poterit, & cessante secundo, tertius, & deinceps.

Primo negligente prosequi præconia quid agendum.

6 hoc fieri solet impetrando literas Regias subrogationis, vt vidi in curia. † Item si prosequens præconia negligens, vel tardus sit ad prosequendum : opposites, vel aliquis ipsorum poterit petere, vt assignetur ei terminus ad prosequendum, & finiendum dicta præconia : & iudex illi assignabit terminum competentem, & idem secundo subrogato, vel tertio, ac præcipietur ne colludant cum proprietario : imò dicetur, quòd si perfecta intra tale tempus non fuerint præconia, quòd secundus subrogabitur : & ista seruari solent in iudicio forensi, quæ sunt notanda. pro his facit l. mancipiorum. ff. de opti. leg. & c. si tibi absenti. de præben. in sexto.

Auctionis primum omnium recuperantur expensa.

7 Sexto, auctoris caput, qui prosequutus est auctiones, in primis debet auctio expensas recuperare, & postea ad contributionem cum aliis venire. l. fi. verfi. quid enim. C. de bo. auth. iud. possid. Io. Fab. in l. si eo tempore. C. de remis. pig. & si prior tempore fuerit in hypotheca, omnibus præfertur. per regu. iur. qui prior est tempore. in 6. quam ampliaui & limitaui in tract. de consti. reddituum.

8 Verum quia super his solennitatibus, & certificationibus quotidie noua oriebantur dubia, ob id curia suprema Paris. ita super his decreuit.

9 La cour a ordonné, & ordonne, que desormais, quand aucunes criées seront presentes pour certifier à aucuns iuges, ilz seront tenus les faire lire en iugement, en iour de plaid, & durat iceulz, et icelles ainsi leues, par l'aduis, & deliberation des praticiens estans esditz plaidz, certifieront, si elles sont bien & deuement faites, selon les us & costumes des lieux, où les choses crieées sont situees,

Ordinatio curie utilissima solennitates omnes auctio num breuiter perstringes.

Et assises, ou non: Et de tout ce sera faite mention en l'acte de ladite certification, sans ce que pour faire ladite certification, lesditz iuges & praticiens prennent aucune chose des parties pour suiuan lesdites criées si n'est le Greffier, raisonnablement, pour son salaire: Et à ce que cy apres aucuns n'en puissent pretendre ignorance, la court ordonne que ceste presente ordonnance sera enuoyée, et publiée es sieges des Baillifz, Senechaulx, preuostz, & autres iuges de ce Roiaulme. Fait en parlement le 4. iour de Ianuier l'an 1512.

Requisita ad præconia ritè peragēda. Inclamationes tres uel quatuor pro locorum diuersitate.

Quo tempore præconia in iudicio legi audeant.

- 10 **P**rimum senatusconsultum describens requisita ad certificandum præconia, an sint ritè concepta nec ne. Primò requiritur, quòd antea facta sint præconia, aliàs quomodo possit ea iudex ritè concepta declarare: art. c. ad dissoluendum. de despon. impu.
- 11 **S**ed quot requirantur: pro consuetudine & stylo locorum hoc sciri potest, videlicet tria uel quatuor: nec debent singula certificari præconia, sed omnia simul facta, ne impediat auditorium super his.
- 12 **S**ecundò, requiritur quòd illa præconia sint scripta: saltem apparitor debet scribere se fecisse, nec sufficeret solo verbo referre curiæ: licet aliàs actus tantum valeat sine scriptura, quantum cum scriptura. l. pactum quod bona fide. C. de pact. verum quia apparitor, uel pars possit postea contradicere, ob id scribenda sunt: ut dicitur de contractu emphyteotico, in l. i. C. de iure emphyteo. alioqui præsentari, & in iudicio legi non possent, si non essent scripta. l. i. ff. de his quæ in testa. delent. & tamen iste tex. uult ut in curia legantur.
- 13 **T**ertio, requiritur, quòd præsententur iudici, & offerantur dicta præconia approbata, ibi *présentés pour certifier*, ergo pars præsentando debet ea offerre ad certificandum. & ista est causa finalis propter quam præsentantur. de qua in l. si. ff. de hæred. insti.
- 14 **Q**uartò, requiritur quòd iudici præsententur, nec sufficeret, quòd scribatur, uel Graphatio præsentarentur, quia non est iudex. & hic tex. dicit à *aucuns iuges*. ergo sufficit præsentare iudici illius curiæ, à qua emanat executio. l. à diuo Pio. ff. de re iudic. ubi doct. siue sit iudex primarius, uel eius locum tenens, seu aduocatus antiquior, dummodò pro tribunali sedeat: ut inferius dicitur: & id temporis quo præconia præsentantur.
- 15 **Q**uintò, quòd in iudicio legantur, ibi, *en iugement*. multa enim ualent in iudicio facta, quæ aliàs non ualere. l. siue apud acta. C. de transactio. ubi Iason adducit sex casus: & probatio nobilitatis in iudicio fieri debet, quoad gradus & nominationes. §. cum uerò. de collatio. in concord. ubi scripsi.
- 16 **S**extò, requiritur, quòd legantur eo die, quo causæ agitantur, ibi, *en iour de plaidz* & eis duratibus, ibi, *& durant iceulx*, quia possent legi tempore quo nullus adesset: unde hoc tollit tex. ipsius placiti senatus. quare si deleta essent, uel superinducta, non probarent. l. i. ff. de his quæ in testa. delent.
- 17 **S**eptimò, quòd in iudicio ista proclamata legantur tota, quia indefinita æquipollet uniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. sufficit tamen uerba substantialia lecta fuisse, licet alia uerba parum ad rem pertinentia omiſsa fuerint.
- 18 **O**ctauò, requiritur, quòd ea quæ leguntur intelligantur. l. i. ubi doct. ff. de uer. obl. & hoc solet iudex testari sic, *Auons fait lire de mot à haulte voix en iugement, durant les plaidz de ladite priuosté, & en expediant les causes d'icelle, par tel greffier iuré d'icelle preuosté, en la presence des maistres telz & telz. &c. aduocatz & praticiens audit siege. &c.*
- 19 **N**onò, lectis præconiis iudex debet petere sententiam aduocatorum, & pragmaticorum, qui audierunt dicta programmata, & eos interrogare, an ritè facta sunt, uel non, & secundum usum, stylum, & consuetudinem patriæ & regionis, in qua facta fuerunt, & ubi res sita sunt, ibi, *par l'aduis & deliberation des praticiens*: & coguntur aduocati & praticantes dicere, & consulere iudici. per tex. iuncta glo. ubi etiam Rebus. & alij in l. 2. C. de proximis factor. ferinior. l. 12. Panor. in c. in ueteri. nu. 13. de elect. & dicit *estans esditz plaidz*: ergo si non sint ibi, eos ad hoc non conuocabit, nec ad hoc expressè tenerentur venire, cum nil lucri habeant.
- 20 **D**ecimò, debent aduocati & pratici dicere præconia esse ritè & debitè facta, & secundum usum & consuetudinem patriæ & locorum, ubi bona sita sunt, nec ne, ibi, *certifiet si elles sont bien & deuement faites selon les uz & costumes des lieux, où les choses sont situées & assises, ou non.*
- 21 **V**ndecimò, quòd in instrumento certificationis ista contineri debent. ibi, *& de tout ce sera faite mention, en l'acte de ladite certification*. Ideo de præmissis iudex debet facere mentionem, videlicet quòd dicti curiæ praticantes postquam audiuerunt lecta in iudicio præconia, dicunt esse debitè facta, secundum usum & consuetudinem patriæ, in qua bona sita sunt, imò etiam ipsi certificent bona esse sita in iurisdictione iudicis: quod dicunt patere ex nominatione locorum, & ex viciniis. l. forma. ff. de censib.

22 Duode

22 **D**uodecimò, iudex debet declarare illa bona licitata esse sita in sua iurisdictione, & quòd ideo ad eum spectet hoc certificare, & decretum interponere: sed si in diuersis iurisdictionibus sita sint, in utraque iurisdictione certificari debent. Et sic solet iudex dicere, *uons au rapport desditz praticiens certifions lesdites criées estre bien & deuement faites selon les uz, & costumes des pays, & telles que sur icelles, on peut interposer le decret, & adjudication, dont ledit sel comparat nous arequis ces presentes que luy auos oütoyé, signées de nostredit greffier, & scellées du seel de nostre preuoste, pour luy seruir. &c. doné. &c.*

¶ Et hæc forma parlamenti debet seruari donec aliter à rege fuerit prouisum. l. 2. C. de offic. præfec. prætor. Orient. & Illyric.

23 **D**ecimotertio, quòd iudices & pragmatici nihil debent pro his certificationibus accipere à parte prosequente dictas inclamationes certificari, ut hic: & sic etiam censuit Senatus anno 1524. die 12. Aprilis, ante Pascha. facit gl. sing. in l. in sacris. 3. in uerbo, ex dispositione. C. de prox. sacro. scrip. ubi dicit quòd iudex nihil debet accipere, quando extraordinariè agitur. probat Corset. in singul. incipien. libellus. in 2. quod est bene notandum, licet non sit gratum iudicibus, nec pragmaticis, qui ad lucrum non claudicant.

24 **Q**uamuis iudex, & pragmatici nihil pro his certificationibus recipere debeant, actuarius tamen siue grapherius poterit iustum salarium recipere: quia nemo suis stipendiis militare debet. c. precariæ. 10. quæst. 2. & rationale ob id dicit: quia hi solent excedere metas rationis in exigèdo: ut Papa testatur, in c. statutum. §. notarium. de rescrip. in sexto.

25 **D**ecimoquarto, si præconia fiebant ex aresto curiæ supremæ, his præmissis factis pars prosequens inclamationes, impetrabit literas Regias, ad citandum dominum rei proclamata, ad uidentum interponi decretum super re licitata.

26 **I**tem opposentes citabuntur ad dicendum causas oppositionum, & ad fines distrahendi.

27 **A**d hæc auctionarius etiam in ius uocabitur ad tradendum precium oblatum, & ut dicunt, *faut adiourner l'encherisseur pour uoyer ses mains des deniers de l'enchere.*

28 **D**ecimoquinto, parti solent dari duæ dilationes ad impediendum decretum, & ad dicendum causas, ob quas decretum impedi debet. idem in opposentibus ad dicendum causas oppositionis, tradendum literas & titulos quibus iuari uolunt.

29 **D**ecimosexto, si parlamentum uel alius iudex uideat partem opposentem non posse iure impedire, quia res ista uendatur, dicit præconia rectè & ritè facta, & non obstantibus in contrarium allegatis, quæ reiciit, pronunciat decretum ad iudicandum plus offerenti, & condemnabit illam partem contradicentem in expensis. Si uerò iustam habeat causam pars rea, dicitur quòd iuste se opposuit, & decreti adjudicationem impediuit, & quod iniuste actor illam requisit, ob id illum actorem condemnabit ad impensas, damna, & interesse, ratione executionis præcedētis: sic seruant iusti pragmatici. Bartol. in l. si oleum. ff. de dolo.

30 **D**ecimosextimo, si error, uel omisio inueniatur in his auctionibus, qui non interueniat ex persona debitoris, sed executoris, uel alterius: poterit pars per literas Regias releuari: solet tamen adici in literis Regiis, *En faisant pour le poursuiuant une criée d'abondant*. Si uerò ex persona actoris prosequentis hæc præconia, defectus euenierit, pronunciantur nulla cum expensis, & dicitur denuo præconia faciendæ.

31 **D**ecimooctauò, de iure requiritur quòd res uiginti diebus, publicè uenalis sit. glo. in l. i. C. de fide instru. quod obseruari in rebus ecclesiæ, & fisci debet, & ciuitatum, & minoris. Bar. in l. licitatio. ff. de publica. nec potest minui, nec augeri hoc tempus. Bal. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccl. col. 3. Ego tamen uidi augeri & minui secundum consuetudinem curiarum. Et in his rebus fiscalibus tria præcipuè requiruntur. Primò, quòd constet de debito. Secundò, quòd in solutione fuerit cessatum. Tertio, quòd uenditio fiat solemniter, & iusto precio. l. quicumque. ubi Io. de Platea. C. de fide instru. lib. 10. glo. in l. si aduersus fiscum. & in §. pe. de uſucap. in insti. in rebus uerò priuatorum tempus subhastationis est in arbitrio iudicis. teste Luca de penna in rub. C. de decret. decurio. lib. 10. quod est uerum si per consuetudines, statuta uel stulos curiarum non sit expressè statutum. Et hodie tam in rebus publicis quàm priuatis est certum ex stylo præstitum tempus, & illud seruandum est, & aliæ solennitates statuta in illis curiis, in quibus hæc fiunt præconia. Ludo. Roma. consil. 203. quoad primum.

32 **D**ecimononò in locationibus non requiritur subhastatio. glo. in l. quamuis. in uerbo prædij. C. de uendit. rer. ciuita. lib. 11. & l. 3. in uerbo licitatio. C. de fund. patrimo. lib. 11. quod est uerum in rebus priuatorum, secus si locentur res publicæ: teste Bertach. in tract. de gabell. in 2. parte. q. 6. & seq. per l. penes. C. de uestigal. & commif. quod patet in rub. *des eues & forestz*, in his ordinatio. Etiam in rebus priuatorum commissarius quando fructus locat, plus offerenti debet tradere. ut supra dictum fuit.

33 **V**igesimò. Etiam quolibet tempore recipitur quis ad plus offerendum, donec decretum fuerit interpositum, & sigillatum. l. si. C. de fide instru. lib. 10. & sic censuit senatus Paris. ut citat Io. Gallus in q. 2. postea non, nisi à decreti interpositione fuerit appellatum, quia appellatio extinguit iudicium. l. i. in si. ff. ad Turpill. ideo interim recipitur pars offerens debitum cum expensis. Capit. in decif. Neapolit. q. 202. ubi plenè disputat, cum uide, si lubet.

34 **T**amen postquam aliquis pecuniam certam obtulerit etiam præconi, obligatur, teste Bar. in

Vbi certificatio fieri debeat.

Iudex quando nihil accipere debeat. Arrestum.

Impediri potest interpositio decreti.

Error in solennitate quo modo purgetur.

Tria requisita in rebus fiscalibus.

Decreto interposito nullus recipitur ad licitandum. Arrestum.

Arrestum.

Licitatio. ff. de publica. & Bertach. in tract. de gabell. in 2. parte. quæst. 10. Nec poterit postea suæ oblationi renunciare. vt censuit classis, seu camera inquisitionum anno 1495. etiam anno 1514. die 14. Decembris pro vidua Philippi Remundi contra Philippum de Bus.

35 Vigesimo primò, is qui opposuit, non recipitur ad licitationem, nec ad augendum pretium rei captæ & saisitæ. per l. 2. C. si in caus. iudic. & sic iudicauit senatus anno 1537. die 29. Nouembris. hodie tamen permittitur: vt inferius dicitur.

36 Vigesimo secundò, postquam vna res capta & saisita est pro vno debito, debitor offerendo aliam rem pro eodem debito non liberat istam rem captam, nisi pecuniam offerat. probatur in l. 4. §. ait prætor. ibi, pecuniam soluat. ff. de re iudica. l. si rem. in fi. cum l. seq. de pignorat. actio. Petr. Ferrar. in practica sua in forma Respon. libelli. in actio. hypotheca. in glo. satisfacere. alia dicentur artic. seq. solennitates in rebus minorum docet curiæ placitum, quod transcripti in tract. de liter. obliga. artic. r. glo. 4. Ibidem videre licet, ne plura.

Idem artic. 80.

Articulus quintus.

Tous opposans calumnieusement à criées deboutés de leurs oppositions, seront condamnés en l'amende ordinaire telle que du fol appel en noz cours souveraines, & de vingt liures Paris. es autres iurisdicions inferieures, & plus grandes à la discretion de iustice, si la matiere y est trouuée & disposée: & autant enuers les parties.

GLOSSA VNICA.

Requisita ut per caluniam opponens multetur.

VIA nullus debet iniuste opponere præconiis, ne retardentur, sed citò fiant, & ne ex litibus lites oriantur. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudica. & quia id quotidie exercebatur, ideo statuit multam opponentibus per calumniam. Et nota requisita in hoc tex. vt scilicet per calumniam opponens multetur.

2 Primò, requiritur quòd quis se opponat, & potest se opponere per se, aut per procuratorem habentem ad hoc speciale mandatum. Et in hanc incidet multam etiam opponendo se per aliū. facit l. & habet. §. 1. ff. de precar. & per regu. iur. sed si aliquis opponeret sine mandato, is esset ad multam condemnandus nomine proprio, non alius cuius nomine se opposuit, si ratam oppositionem ille non haberet. c. cum quis. & ibi doct. de senten. excom. in 6.

3 Secùdò, quòd se opponat auctioibus, seu subhastationibus, ibi à criées, secus si opponeret se alteri actui, cum in aliis oppositionibus non sit statuta multa, ideo imponi nõ debet. l. si quis sepulchrum. §. funus. ff. de religiof. ibi nullam esse huius rei pœnam: & quia pœnæ sunt restringendæ, non extendendæ. l. in interpretatione. ff. de pœnis. Idem si opponeret se venditioni bonorum mobilium: eo enim casu nõ incideret in multam: tum quòd iste tex loquatur in præconiis criées quæ dicuntur & fiunt pro rebus mobilibus, venditio verò in immobilibus, & sic non habebit locum iste textus.

Calumniosè se opposuisse præconiis quis dicatur.

4 Tertio, quòd per caluniam se opposuerit, ibi calumnieusement, præsumitur caluniarum causa hoc fecisse, si de iure suo non ostendat, & succumbat. arg. l. cum quem temere. ff. de iudi. nisi iudex videret eum fuisse deceptum, & iustam habuisse causam, vt pote quia testes, qui promiserant deponere, sunt mortui: vt dicit glo. in c. r. in glo. vlt. de ele. in 6. vel quia ostenderet publicum instrumentum. Sed acceptilatio fuit producta, quam pars ignorabat, quia erat hæres, qui ignorare præsumitur facta defuncti. l. eius. ff. de rebus credit. in alieno enim facto tolerabilis est error. l. fin. ff. pro suo.

5 Quarto, requiritur quòd repulsus sit ab oppositione per sententiam, vel arrestum, ibi deboutés de leur opposition. Si ergo desisteret ante sententiam, non condemnaretur per hunc tex. idem si in parte repelleretur, fortè quia opposuit pro centum aureis, & postea probatum fuit quinquaginta tantum debitos: tunc non censetur calumnia, maximè si successit in locū alterius, & postea ostensa est eidem acceptilatio partis, quam nesciebat. l. qui in alterius. ff. de regu. iur.

Appellantium perperam emenda ordinaria in curijs supremis.

6 Quintò, condemnabitur in curiis supremis ad multam ordinariam temere appellantium, quæ est sexaginta librarum in parlamentis, & in magno consilio, & ideo in illis condemnabitur ad illam summam: quia illa est emenda ordinaria temere appellantium in illa curia, & in dimidia summa quoad partem, quam suis molestauit oppositionibus. Nam clausula in fine posita refertur ad præcedentia. l. talis scriptura. in fi. ff. de leg. 1. c. secundò requiris. de appel.

7 Sextò, in curiis inferiorum opponens per calumniam, qui à sua oppositione repulsus fuerit, condemnatur ad viginti libras Paris. Regi applicandas, & viginti parti, & ad plus secundum discretionem iustitiarum: ideo quia discretioni relictum est, ab ista condensatione poterit appellari, non, si dixisset conscientiarum eius relinquatur. gl. in c. statutum. §. notarium. de rescrip. in 6. vbi addidi.

Iudex an possit minorem multam imponere.

8 Si tamen iudex videat leuiorem culpam, ad minus condemnabit, licet hinc non dicatur: quia tantum operatur propositum in proposito, quantum oppositum in opposito. l. si ff. de leg. 3. & bonum est argumentum de augmento ad diminutionem, & quia discretioni iudicis relinquatur, & hoc fer

hoc seruatur. Nam quod statuitur in vno correlatiuorum, habet locum & in altero. l. pen. C. de iudic. vide quæ scripti in l. si qua pœna. ff. de verb. signifi.

9 Sepumò debet citari debitor ad videndum interponi decretum, & rem adiudicari licitatori, nisi procurator opposuerit nomine domini. Tunc sufficit procuratorem citari: vt est in stylo Bitur. pro quo facit text. in l. seruum. §. æquum prætori visum est, cum qui alicuius nomine vt procurator experitur, eundem etiam defensionem suscipere. & §. prætor ait. ff. de procur. & l. qui procuratorem. ibidem. & qui habet mandatum ad excipiendum & opponendum contra electionem potest litem contestari, & omnia facere quæ tangunt electionem. teste Specul. in titul. de procurator. §. ratione autem formæ. in princip. hinc. & qui potest opponere, tenebitur super his defendere.

Procurator an debeat citari, an dominus.

10 Octauò, omnes admitti debent ad oppositionem ante iudicium & sententiam discussionis, postea non, vt fuit ordinatum per curiam anno 1492. die 7. Ianuarij. In hæc verba, la cour ha ordonné, que nul ne sera receu à soy opposer à aucunes criées faites par l'ordonnance d'icelle cour, ou en executant les arrestz d'icelle, apres ce qu'elle aura congneu, & discuté des oppositions mises en icelles criées, & de la priorité & posteriorité. Mais sera lon receu seulement à encherir iusques à ce, que le decret des criées soit scellé. Et postea arresto fuit confirmata hæc ordinatio anno 1522. die 6. Iunij pro Io. de la Roche contra Renatum Souleau. facit tex. in l. si priusquam. C. de distract. pig. vbi etiam doct.

Opponens nõ recipitur post sententiam in discussionis.

Arrestum.

11 Nonò, iudex procedit ad iudicium discussionis sic: disquiret priùs an præconia & incantus, ritè facti sint, quòd si iuste omnia facta inuenerit, stauerit hæreditatem, vel rem captam vendendam per decretum, & adiudicandam amplius offerenti, & tunc disquiretur de singulis creditoribus: qui locabuntur pro antiquitate temporis, & secundum illorum ordinem: nam qui prior erit tempore, priorem & potissimam obtinebit prærogatiuam, per regulam qui prior. de qua scripsi in tract. de consti. reddituum in hoc Tomo.

Discussionis sententia quomodo feratur.

12 Et si semel fuerit sigillatum decretum, non recipietur aliquis opponens, etiam augere volens precium, nec quidem prætextu consuetudinis per Regem non approbatæ: vt censuit Senatus, anno 1533. die 1. Februarij inter Ioannem Burgaler, & Petrum Charuerie, ac Benedictum Martinet. idem censuit anno 1547. die 7. Iunij. Facit l. si priusquam. C. de distract. pignor. & ibi doctores.

Decretum si sigillatum impedit opponentem.

Arrestum.

13 Decimò, si quis augere pecuniam velit, debet dicere Actuario seu Grapherio causa, in qua augetur precium, & postea illa auctio describetur, & in auditorio promulgabitur, ac debitori executor nunciare debet, atque affigitur curiæ illius iudicis, cuius autoritate res venduntur, & per quindecim dies debet sic remanere, vt dictum fuit, & postea obtinebitur decretum, sed non ante quam is, qui maius obtulerit precium, deposuerit pecuniam apud Grapherium. l. vlti. C. de bonis autho. iudi. possid. quam si differat, vel nolit deponere intra tempus præstitutum, potest compelli per suæ prehensionem personæ, & si adhuc differat tradere, recipietur secundus, qui precium obtulerat, & pro precio oblato à se si velit, alioqui alius. Et iste primus stolidus & temerarius licitator condemnabitur, tam parti ad reliquum precium, quam ad emendam ratione abusus commissi, nisi repentina successisset illi causa, vt videlicet ignis, si combusta fuerit eius domus præcipua, vbi erant vtensilia preciosa, argentum, & alia mobilia, vel si alia iusta causa subit, per quam excusationem mereatur: vt censuit Senatus anno 1517. die 13. Iulij. condemnauitque eum, qui maius obtulerat precium, ad illud dandum, & tradendum intra mensem, alioqui ad multam centum librarum Regi applicandam, & ad expensas, damna & interesse partis, vt patet in stylo Parla. arresto 397.

Augendi pecuniam in licitatione modus.

Qui maius obtulit precium quando excusetur.

14 Ideo notandum est non recipiendum licitatore offerentem precium per alium, nisi procuratorium speciale miserit: in quo continebuntur sequentia. Primùm annus & dies constituti procuratorij, sicut in aliis instrumentis. l. generali. C. de tabula. lib. 10.

Procuratorium ad offerendum precij que continere debeat.

15 Secundò, debet licitator, siue auctonarius declarare locum suæ habitationis, vt alibi dicam in rubri. des nota. Nam plerunque natio prouocat, aut deterret. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de adili. edicto.

Auctionarius que debeat declarare ad augendum precium.

16 Tertio, statum & qualitem suæ personæ: quia sunt quidam prohibiti, ob id oportet habitationem inferere, vt id sciamus, an is offerre prohibitus sit, & an frugi vir sit, nec ne. l. x. ff. de seruis fugit.

Proprietarius fraudulenter instigans aliquos ad licitandum.

17 Quarto, iudex interrogabit vltimum auctonarium, si fraude vel malitia fuit instigatus per proprietarium, vel alium ad offerendum hoc precium: quia dolus & fraus non debet alicui patrocinari. c. sedes. & seq. de rescrip.

18 Quintò, si pecuniam præsentem habeat ad satisfaciendum precio iam oblato: quia executor non potest habere fidem de precio, vt articu. vlti. inferius dicitur. Ideo tenetur oblato precium statim offerre, aliàs non offerens fuit condemnatus ad tradendum pecuniam in auctione oblato intra mensem: quod si hoc non prestiterit eo tempore, ad centum libras erga regem, & ad expen. damna & interesse partis anno 1518. die 6. Iulij.

19 Sextò, non tenetur pecuniam, quam in præconiis obtulit deponere integram, sed potest retinere sibi debitam, & reliquum tradere, vt in consuetud. Bituricen. §. 69. rubri. des executions. & compensare sibi debitum potest, vt patet in titu. de compensatio.

Auctionarius an integram pecuniam deponere teneatur.

20 Vltimò,

Libera res in præconiis quando per decretum datur et cæscatur.

20 Vltimò, res sic per decretum adiudicata, libera tradi solet ab omni are alieno, hypotheca, & alio iure: quia res libera præsumitur, nisi probetur scrutus constituta. l. altius. C. de seruit. & aqua. quod non fuit in præconiis probatum, ob id libera res remanebit, vel nisi fuerit per sententiam adiudicationis referuatum aliquod ius, vel si fuerit reale, & ius directi domini referuatum censetur, etiam si dominus non opposuerit: quia est rei affixum, & res transit cum sua causa. l. alienatio. ff. de contrahen. emptio. Sed redditus ex nummis prouenientes, solet iudex decernere redimèdos, ex pecunia rei subhastatæ, si sufficiat.

Opponens nullus recipitur post decretum in terpositum.

21 Vndecimò, hæc adiudicatio per decretum ita firma existit, vt nullus post decretum recipi possit, quia pignus remittetè videtur, quando non se opponit. l. si eo tempore. C. de distract. pign. aliàs ista forma, & solennis conuocatio esset superflua, & inutilis. vt etiam no. Paul. in l. vlti. C. si aduer. fiscum. doc. in authen. si omnes. C. si minor se ab hæredi. abstineat.

¶ Duodecimò, non est licitum impedire nec turbare conductorem, vel alium ex iudicis decreto datum, vt per totum titulum. ff. ne vis fiat ei qui in possessio missus est, vnde fuit condemnatus abbas de Lagni, ad expensas, damna & interesse, eo quòd turbauerat præpositum, post adiudicationem factam per iudicem ex auctione, anno 1515. die 2. Iulij: & fuit eidem factum præceptum vt à turbatione cessaret.

Idem artic. 81. Ibidem.

Articulus sextus.

Que pour les oppositions affin de distraire, ne sera retardé l'adiudication par decret s'il z ont esté six ans au parauant que d'intanter leurs actions, sur lesquelles ilz fondent leurs distractions: à commencer depuis le temps, que prescription aura peu courir, & neantmoins en verifiant leurs droit z, seront payez de leur f. dit z droit z sur le pris de l'enchere, selon leur ordre de priorité, & posteriorité.

GLOSSA VNICA.

Opponere præconiis quis multis modis potest.

¶ V O BVS modis opponi præconiis potest, primò, vt res non vendatur: quia præten ditur esse vel tota, vel pars opponentis. Et tunc is debet probare rem suam esse, si eam non possideat. l. si. C. de rei vendi. dicenti enim incumbit onus probandi. l. 2. ff. de probatio. & huic opponenti debet exemplum auctionum dari, & inelamationum, vt possit prædicere & notare, quam rem, quamve partem vult separare à licitatione.

In oppositio ne ad fines distrahendi quomodo procedatur.

2 Et hæc oppositio dicitur ad fines distrahendi, id est separandi. Verùm quia iudices olim ad oppositionem istius differabant rem adiudicare, & interponere decretum, ob id statuitur, ne retardetur, nec differatur decreti adiudicatio, si steterit sex annis ad petendum: qui anni computantur à die quo præscriptio currere potuit, ergo si stetit per decem annos, & nouem annis fuit minor, illo tempore non est inchoata præscriptio, nec currit. l. 1. & per totum. C. de tempo. in iur. reg. resti. peten.

Opponentibus uti debet eis exoluitur, non datur exemplum auctio num sed dicitio.

3 Secundo, si quis opponit, eo quòd res est sibi hypothecata, vt debitum sibi exoluatur, hisque opponentibus non datur exemplum, sed dilatio datur pro distantia locorum ad tradendum causas oppositionis: quia eorum non interest, vt res vendatur, imò ad hoc tantum tendunt, vt ipsis soluatur, quibus potest prosequens subhastationes respondere, & opponentes replicare, & prosequens dubitare in tra octo dies ex curiæ ordinatione, postea datur dies ad producendum, & ad dicendum ius, sed in hoc consuetudinem fori serues.

4 Tamen his opponentibus, si ostendant ius se habuisse opponendi, soluetur illis ex pretio auctionis pro ordine suo, vt qui prior erit tempore, iure sit potior, per regu. iuris vt superius dictum fuit.

5 Item si plures sint opponentes, non tamen ob hoc iudex cessabit à rei licitæ venditione, & adiudicatione. per l. si. C. de iure domi. impetrando. quando res venditur ex causa iudicati. vt in l. à diuo Pio. §. quod si res. in si. ff. de re iudica. aliàs erit supersedendum, & res tradenda primo creditori, nisi secundus offerat. l. diuersis. C. qui pot. in pig. hab. lo. Fabri in l. si eo tempore. C. de remif. pigno. alia poteris hinc addere bone lector, quæ tibi grata erunt. Item si princeps hæreditatè alicuius pro debito capiat, tenetur etiam vendere, vt aliis solui possit, vel ipse soluere debet, ita aliàs fuit statutum, vt in lib. de Obin sic nuncupato, inuenitur fol. 96. in regest. curiæ.

Idem artic. 85. Ibidem.

Articulus septimus.

Que es arrestz ou sentences de adiudication de decret, ne seront d'oresnauant inferez les exploit z, des criées, ny autres pièces, qu'on a accoustume par cy deuant de y estre inserées: mais seulement fait vn recit sommaire, des pieces nécessaires cõme il se doit faire es arrestz, & sentences données es autres matieres.

GLOS

GLOSSA VNICA.

LIM solebant notarij omnia præconia, executiones, oppositiones, & alia in decreti sententia inscribere, sed hinc prohibetur, sed solum debet fieri quedam recitatio summaria, vt in sententia, vel aresto fieri solet, sic, viso instrumento obligatorio talis, & oppositione sua, & chirographo Titij, & eius oppositione, ac deinceps præconiis quadrinundinis siue quatuor, & certificatione, ac aliis, &c. & multis auctionibus: & quia nobis constitit, talem alios in licitatione vicisse: per nostram sententiam illi adiudicamus talem rem. &c.

2 Item post interpositum decretum nulli succurritur, etiam minori. l. quæcunque. C. de fide instr. & iur. hastæ fisca. &c. lib. 10. vel ecclesiæ, quæ ius suum non deduxit, nec quidem per literas Regias: quia amissum non potest restitui. l. qui res. §. aream. ff. de solutio. & quia ex consensu pignus remississe videntur. dicta l. si eo tempore. C. de distract. pigno.

3 Si verò bona minoris sic vendita fuerint, restitui à principe aliquando vidi, quod probatur. per l. 1. C. de prædiis mino. & hoc literis impetratis à Rege, quando autoritate Senatus, sed si à iudice inferiore decretum interpositum fuerit, tunc liberum est ab illa decreti interpositione appellare, & curia probata re sua, vel precij exiguitate, sine aliis literis restituendum eum pronunciat, & rem ei reddendam soluto precio, quod receperat cum expensis legitimis: non tamen solet curia condemnare minorem ad expensas huius causæ appellationis. & anno 1525. die 2. Maij post venditionem per decretum factum curia certum tempus minori ex gratia concessit, vt rem decreto venditam rehabere posset, restituo tamen precio.

4 Item decretum solet is iudex interponere, in cuius iurisdictione res sita est. l. cum vnus. §. is qui possidet. ff. de bonis author. iudi. possid. lo. Gallus in quæstio. per aresta. quæst. 132. Item per aresta. Quod est verum si vendatur ex obligatione instrumenti Regio sigillo signati: secus est si ex sententia iudicis fiat distractio, tunc is qui sententiam dixit rem licitare potest, & decretum interponere, licet non sit in eius territorio, ad eum enim pertinet suam exequi sententiam. l. 2. C. si in causa iudic. pignus captum sit. Ioan. Fab. in l. 1. ibidem. & superius dictum fuit.

5 Debent tamen præconia fieri in eo loco, vbi res sita sunt, vel in proximo, & si in pluribus locis sita sunt, in quolibet loco, & in ecclesia parochiali dictorum locorum die dominico, vel festo post exitum missæ secundum locorum consuetudines, & styllum curiarum, quando in pago fuit: quia aliàs ignotarentur præconia, cum rustici non soleant conuenire: nisi diebus dominicis, & festis: sed in ciuitatibus, & oppidis hæc inelamationes die dominico fieri non solent, nec debent. per l. si. C. de feriis.

6 Præterea decretum non debet interponi super aliqua re cum onere impenfarum, à la charge des despens. Sed potest dici, à la charge des droictz seigneuriaux, vt in consuetu. Bituri. no. statutum fuit rubr. des executeurs, artic. 70. Imò pure debet decretum adici, si possit, & non cum pacto de retro uendendo, vt iudicauit Senatus prout refert Aufser. in stylo Parlamen. aresto 369.

7 Insuper, quando res non recipit commodam diuisionem, vt molendinum, tunc deueniendum est ad licitationem, & is in licitando obtinebit, qui maiorem habet partem, si æquale offerat precium. l. sancimus. §. sin autem. vbi gloss. C. de dona. l. 2. quando & quib. quarta pars debea. lib. 10. l. 2. de metalla. lib. 11. Petr. de Vbal. in tract. societa. in 12. parte. quæstio. 12. Et si creditores hinc inde sint æquales, præualebit numerus personarum. l. maiorem. ff. de pactis. Areti. consi. 157. col. 3. ac Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæst. 36. Hic tamen obtinere debet, qui plus offert, & qui licitatione vicerit, vt dicit. l. licitatio. in prin. ff. de publica. & vectigal. nisi fuerit Leno vel meretrix, qui nõ sunt recipiendi, vt ex decreto Senatus anno 1544. die 10. Februarij contra Marion. du Tron: quia expelli possunt, quando inhabitant. l. si qua. C. de specta. lib. 11. vbi Rebuffi, multò minus recipiendi sunt ad inhabitandum: quia turpius eiicitur, quam non admittitur hospes. l. quemadmodum. de iureran. quod est verum in domibus, secus in pratis & fundis, vt scripsi in l. massurius. ff. de verbo. significatione.

8 Colligere ex hoc titulo possumus sequentia. Primò, quòd antequàm perueniamus ad hæc præconia, & subhastationes, requiritur esse debitum. glo. in l. 1. C. de fide instr. lib. 10.

9 Secundo requiritur, quòd illud debitum sit executorium, vt potè ex instrumento obligatorio, vel ex iudicato. Nam si quis esset debitor chirographarius, ante recognitionem cedulæ, & condemnationem à iudice factam non posset executio fieri: vt scripsi in tract. de chirograph. recogni. in primo Tomo. ordin.

10 Tertiò, opus est, vt apparitor à iudice potestatem capiendi rem debitoris, & iniciendi manus habeat, alioqui ad solam partis requisitionem rem debitoris capere, & facere non potest. l. nõ est singulis. ff. de reg. iur. l. 2. C. si in causa iudic. & ibi Cy. & alij. & in l. iustè. ff. de acquir. possess. & l. meminerint. C. vnde vi. Et tunc habet potestatem, quando debitum est executorium, & sententia in forma, vel instrumentum obligatorium sigillatum præcedit.

11 Quarto, hæc res capta debet commissariis tradi, qui eliguntur ab ipso apparitore & executor, vt artic. 2. superius dictum existit.

12 Quintò, præcipitur parti, vt hos sequestros non impediatur, nec turbet, sub poena amissionis causæ, vt ibidem scripsi.

Summaria recitatio in decreto fieri debet & quomodo.

Minori nec ecclesiæ succurritur post decretum.

Minor aliquando restituitur ob decretum de re sua uide da interpositum. Arrestum.

Decretum à quo iudice interponatur.

Locorum diuersitas in præconiis quomodo attendenda.

Decretum nõ debet interponi cū onere impenfarum. Arrestum.

Indiuidua res inducit licitationem.

Qui repellit ab auctione. Arrestum.

Requisita antequàm præconia fieri possint.

Apparitor quomodo debet habere potestatem capiendi rem debitoris.

13 Sexto, si pars ab hac manus iniectione appellet, vel opponat, non cessabit viator ab executione, quominus tradat rem curatoribus bonorum, seu commissariis, vt docet Imber. in insti. foren. lib. 1. §. atque venundatis, vbi adducit aretum.

Denuncian- da quomodo sint præconia debitori

14 Septimo, hæc facta manus iniectione rei debitoris debet denunciari ipsi debitori, & quo die, quove loco præconia incæpturus sit, & quod illa octavo quoque trinundino, vel alio tempore celebraturus illa sit, vsque ad quartam inclamationem, & illis factis apparitor referet se victori in his præconiis, qui maius precium offeret, se rem addicturum, vt dictum fuit.

15 Octauo, factum primum præconium debet denunciari debitori, illique se profiteri, ad secundum venturum tali die, & sequentibus, & in locis solitis, vt debitor curet interim habere pecuniam, ex qua creditoribus soluat. Debet etiam eidem debitori nunciari, quantum precij pro re licitata oblatum sit, vt super eo deliberet. probat. l. creditor. C. de distract. pig. & idem docet Guido Papæ in decif. Delphin. quæst. 329. de iure creditor. & superius dictum etiam fuit. Facit l. necesse. ff. de in diem adiectio.

Executor testamenti rem vendendam heredi denunciare debet.

16 Idem in executore vltimæ voluntatis, vt debeat denunciare hæredi, quando vult rem vendere hæreditariam, aliàs in mala fide diceretur, & clam faceret. l. clam possidere. ff. de acquir. possess. l. prohibere. §. clam. quod vi aut clam, etiam si eidem tributa esset libera vendendi facultas. l. 1. §. cum dicitur. ff. si cui plus quam per legem Falcid. tum quod hæredis præsentia poterit executores trahere ad vendendum aliam rem. arg. l. si in tres. ff. de arbitris. Bart. in dicta l. creditor. & in l. alio. col. 5. versic. quæro an hæres. ff. de alimentis. Soci. in tracta. de dilatio. artic. 5. quæst. 8. vide Decium in l. qui potest inuitis. ff. de regu. iur. quicquid dicat Bal. in l. id quod. quæst. 18. C. de episco. & cler. & Alexan. consil. 215. ponderatis. volu. 6. col. penul. vbi dicunt nullam venditionem, quibus acquiescerem, nisi ex stylo contrarium dicatur, vt hic.

Opponenti datur dies ad allegandum causas oppositionis

17 Si aliquis opponat, dies ei dicenda est, ad allegandum suæ oppositionis causas, quo die si compareat audietur, & dabitur ei modica dilatio ad tradendum eas, quas si non tradiderit, nisi iudex alteram ei det dilationem, excludetur à iudice, & iudex pronuntiabit eum reiiciendum, & non obstante sua oppositione ad adiudicationem rei licitatur procedendum. Si verò non compareat, ab oppositione repellitur. vide quæ Imber. scribit in libro insti. Foren. primo. §. sed quia sapius.

Offerenti plus res licitata adiudicatur.

18 Item plus offerenti dari res licitata debet per tex. in authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccle. l. si tempora. C. de fide instr. lib. 10. vbi Bar. dicit illa verba inducere obligationem præcisam, aded quòd in hoc non sit gratificationi locus. Idem docet Bertach. in dicto tract. de gabel. in secunda parte. quæst. 9. facit gloss. in verbo fauere. c. venerabile. de elect.

Ecclesia an possit gratificare iustum precium offerenti.

19 Ecclesia tamen poterit ei gratificare, qui iustum precium dat, licet alius plus offerat: quia plus iusto vendere non debet. gloss. in c. ea enim. §. hoc ius. 10. quæst. 2. quam no. Roma. sing. 755. tu scis quòd res ecclesiæ, & Barba. in cap. Raynaldus. col. 113. de testa. ac Calder. in repet. l. 2. col. 38. C. de rescind. vendit. Domi. Tiraquel. in tracta. de legib. connubial. fol. 90.

Offerens prius an liberetur per obligationem secundi.

20 Ego tamen putarem, quòd administrator ecclesiæ malè faceret, si non daret plus offerenti: quia illud censetur esse iustum precium, quòd liberaliter offertur à sciente rei conditionem. l. mortis causa capimus. vbi glo. ff. de dona. causa mort. doct. in c. dilecti. de emp. & vendit.

21 Item primus offerens est liberatus, si secundus amplius obtulerit, per textum in l. Valerianus. ff. de præto. stipul. & l. stipulatus es. de fideiussor. & l. cum plures. §. lege dicta. locati. & hoc valde singulare dicit esse Francisc. Cremen. singul. 40. tu scis quòd forma. vbi refert Bald. eo fuisse centum lucratum ducatos: quia per secundum actum ante rem perfectam à primo videtur recessum. §. posteriore. quibus modis testa. infirmen. & nouissimè factum præualeat. l. pacta nouissima. C. de pactis. sed Bart. in l. licitatio. ff. de publica. tenet contrarium per text. in l. Sabinus. ff. de in diem adiectio. alia etiam adduci possent. Sed ego conciliando dicerem, quòd si secundus plus offerens fuerit acceptatus, tunc primus est liberatus, si verò simpliciter obtulerit, & nulla fuerit partis acceptatio, tunc primus non est liberatus. Nam quòd est parti à primo. acquisitum sine facto suo, ab ipsa non potuit diuelli, ergo requiritur acceptatio eius. l. id quod nostrum. ff. de regulis iuris. etiam antequàm quis dicatur plus offerre, non solum requiritur maius precium; sed quòd offerens sit idoneus, vtilis, & facilè possit conueniri. l. cum qui emit. §. fin. ff. de in diem adiectio. Bald. consil. 327. modus. in 2. volu. facit quòd scribit Barto. in l. 2. ff. qui satisf. cogan. alioqui fraus fieri posset. Nam is qui plus iusto licitasset, supponeret pauperem, qui eum liberaret, quòd est absurdum in l. cum hi. §. si cum lis. ff. de transactio. sic consulit Bald. consil. 191. factum super quo. in tertio volu. & Alex. in additio. ad Bario. in dicta l. licitatio. Imputabitur parti si illum vltimè approbauerit, quia & melior intelligitur quam venditor comprobauit. l. si venditor. ff. de in diem adiectio. §.

Fides de precio non sufficit ad impediendam pignori distractionem.

22 Nec potest fides haberi de pretio, sed precium offerri & consignari, & in iudicio ad impediendum pignorum distractionem debet. gloss. in l. si post. C. de distract. pigno. & in l. si in rem. in fin. ff. de distract. pign. §. propterea. ibi, vt qui plus præbet. in authent. de aliena. & emphyt. collatio. 9. l. res quæ. ff. de iure fisci. l. cuiuscunque. §. si institor. ibi, pecunia præsentis. de institor. Bart. in l. fin. C. de fide instrum. Petrus de Ferrar. in sua practica in forma executio. senten. in verb. publico nuncio. versic. post hæc. doct. in dicta l. singularia. ff. si cert. petat. & in cap. de precat. & supra dixi. Imò anno 1536. in hebdomada passionis, Marilhaco pro parte postulante, & aduocato regio requirente, fuit statutum, vt qui consignare pecuniam apud commissarium debet, quòd non audiat, nisi de facto consignauerit, nec potest commissarius, seu depositarius confiteri habuisse, nisi presentem pecuniam

pecuniam sub pœna falsi, & hoc contra commissarios Castellæ, qui receptis literis contrariis hoc confitebantur. §.

23 Quarto, quia vendere rem cum subhastatione non est leuis solennitas. gl. in l. 1. C. de fide instr. lib. 10. & gl. in auth. de fideiuss. in prin. in verbo, sumat. colla. 1. Bal. in l. ordo. col. 3. C. de execu. rei iudic. Alex. in dicta l. licitatio. quis debeat probare solennitates interuenisse? Respon. Si instrumentum dicat solennitates interuenisse, & alius dicat contrarium: tum, pro instrumento præsumetur. l. cum precibus. C. de probationibus. Ideo is qui dicit solennitates non interuenisse, probare debet. Si verò instrumentum nil diceret de solennitatibus, & emptor eas allegaret, probare teneretur. l. ei qui. ff. de probat. Bart. Ioan. de Platea. & Rebuffi in dicta l. 1. vbi est glos. singul. quod vbi est decretum in aliquo actu interpositum, solennitates præsumuntur interuenisse, & mala fides censetur abesse. Tho. Ferrar. caute. 60. Rebuffus, & alij in l. 1. C. de decret. decur. lib. 10. Capol. caut. clxxx. semper. Alex. consil. liij. visis. nu. 18. in 3. vol. & consil. lxxx. visis. & consil. xcij. viso. in 5. vol. & consil. clxxv. visis ac ponderatis. in 7. lib. Aret. consil. lxxx. Barba. consil. xvij. clementif. simi. col. 6. in 1. vol. & consil. j. col. v. & consil. xli. immortalitatem. col. 5. & consil. vlti. col. 4. in 4. lib. Dec. consil. cccxlj. viso puncto. col. v. plenè Iason in §. item si quis in fraudem. numc. 45. insti. de action. plenissimè per Alber. Brun. in tracta. de forma & solennit. actus. rub. de potentia & effectu formæ. versic. septimus effectus.

Solennitates in re uendita per licitationem, an præsumantur, & quis probare teneatur.

24 Igitur instrumenta debent testari de quolibet actu, scilicet quando, & qua die actus factus est, & quo in loco, coram quibus testibus, dispositiue, non enunciatuè: & sic solennitates non probantur per instrumentum venditionis, sed requiritur aliud instrumentum. Alex. & Moder. in l. sciendum. ff. de verb. oblig. Ioan. Fab. in §. si. de fideiuss. in insti. quod in duobus casibus limitare, primò propter diuturnitatem temporis. l. si filiusfam. Cod. de petit. hæredit. secundò in curia suprema, propter auctoritatem ipsius, tum quia non præsumitur quòd illa recitasset, nisi vidisset, quòd est intelligendum, quando singula recitaret instrumenta, & acta, & quo die concepta fuerint, aliàs non, vt per Feli. in cap. quoniam contra. in 7. conclusio. nu. 37. de proba. & per Bart. & alios in auth. si quis in aliquo. in fi. Cod. de edendo. §.

25 Ista tamen summaria recitatio facta in decreto presentibus partibus & non contradicentibus, probat acta sic facta saltem donec fuerit contrarium probatum, vt docet Barto. & alij in authen. si quis in aliquo. in fi. C. de edendo. & doct. in clemen. vna. de probatio. Cassador. in decifio. vlti. de procurato. & decif. 1. de præsumptio.

Summaria recitatio in rei adiudicatione decreto probat. Pars quando possit impedire decretum in præconiis. Relatio apparitoris quomodo debeat concipi.

26 Nota tamen, quòd si post duas vel tres proscriptiones, vel incantus offerat debitor precium cum expensis, poterit impedire ne amplius subhastetur, text. not. in l. 2. C. debito. vend. pigno. impedi. posse. l. si rem. §. si. ff. de pignor. actio. Masuer. in rub. de executio. & subhasta. §. item si debitor. l. si priusquam. C. de distract. pigno. superius dictum fuit.

27 Item relatio apparitoris sic fieri solet, is enim referre debet se de mandato iudicis talis N. Præpositi aut alterius, ad petitionem talis N. creditoris, præconia voce alta, & intelligibili: & ad sonum tubæ, si habebat tubam, clamasse, per loca & quadriua consueta ciuitatis Bituricen. & in vico talis debitoris, aut alterius, qualiter talis domus Titij, intra tales confines (quos ponat) debet distrahi, & vendi pretio 10. aureorum: quare si quis velit dictam domum emere, & plus offerre, compareat hinc ad talem diem, & plus offerenti dabitur. Specu. docet in titu. de citatio. §. sequitur. versic. cæterum. & Ioan. Andr. ibidem. Bal. dicto consil. 191. vol. 3. ac Soci. in tract. de dilatio. artic. 13. in fi.

28 Postremò si res fuerit vendita per subhastationem, adhuc competet remedium. l. 2. & l. si quos. C. de rescindend. venditio. Bar. in l. 1. C. de præscrip. 30. anno. vide gloss. in l. 1. in verbo, magni precij. ff. de iure fisci. & in l. si minori pretio. C. illo titu. lib. 10. vbi Barto. & ibi Platea. ac Bald. consil. cclxxv. casus. in 1. volu. & Barba. consil. vj. col. 14. in 4. volu. Soci. in tracta. Fallent. reg. 236. & reg. 436. Vincen. & alij in l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. Anton. de Burgos in cap. cum causa. col. ix. de emp. & ven. Calder. in repet. l. 2. col. 26. in 8. limit. C. de rescin. vend. Bal. consil. 513.

Lex 2. C. de rescin. vend. an habeat locum in decreto.

iudex. vol. 5. vide quæ scripsi in tracta. de rescif. contract. glos. 15. & in tracta. de sequest. & commissa. in 3. Tomo. alia multa essent hic dicenda, quæ nunc missa facio, ista ratus sufficere: gratias Deo optimo maximo ago perpetuas.

Amen.

FF

TRACTATUS DE CESSIONIBVS ACTIONVM, ET TRANSPORTIBVS, IN IVDICIIS QVOTIDIE

agitatus.

Des cessions, ou transports

Charles 5. Artic. 4.

Item pource qu'il est venu à nostre congnoissance, que plusieurs de noz subietz de ce Royaume ont esté moult greuez, & endommagez, par transports & cessions faites.

GLOSSA I.

Cedere & transferre actiones idem.

TRANSFERRE. actiones & cedere, idem penè significant, vt probat tex. in l. penul. & fi. C. manda. vbi text. vtraque dictione vtiuntur. & quia Gallicus vsus vocat has cessiones actionum, transportiz, ob id conscripti in rubr. de cessione actionum, & transportibus.

Transferre autem ius in alium, est de vna persona in alteram commutare. dicit l. non solum. 2. ff. de noxal. ibi, sed huic necesse est ius suu ad actorem transferre, perinde ac si damnatus fuisset.

Transferre litem. in litem. in fi. cum l. seq. ff. de alienatio. iud. mutan. caus. fact. & alia multa de hoc scripti in l. vinaria vasa. ff. de verbo. signi. itaque cessio seu transportus hic vocatus Gallicè se nobis offert pertractandus. Et in primis legis lator recitat subiectos suos grauatos admodum fuisse, multaque damna ex his cessionibus pertulisse.

Grauiata ex cessionibus prouenientia.

4 Primò, grauantur subditi ob cessiones in expensis, quas maiores oportet fundere extra prouinciam, quam si in prouincia litigarent. Nam procuratores & aduocati incogniti maiora accipiunt stipendia, & quandoque litem redimunt. l. litem. C. de procurat.

5 Item labores sunt maiores ad accedendum extra prouinciam, & ad locum remotum, quam ad proximum, vt probat text. in cap. dispendia litium. de rescrip. in sexto. iuncta clem. pastoralis. §. vt illud. de re iudica. Longiores sunt lites, & dilationes. l. r. C. de dilatio.

6 Item litigantem extra Prouinciam in loco remoto oportet sua deserere negocia, & bona inculta, vt lites prosequatur, aded quod ob id multi pauperes fiunt. text. in auth. vt frat. filij succedant. colla. 9. alia damna, & inconuenientia scripti in preem. concordat. in verb. sumptibus. & in procem. constitu. Regiar. circa finem. Et plures propter lites miserè mortuos scio, mortuos dico alios ciuilitè, alios naturaliter, qui superstitès fortè essent, si in quiete vitam duxissent, & lites non amassent. Maledictus ergo qui lites querit, & eas amat, ac suscitatur nisi coactus fuerit propter aduersarij malitiam. Qui se defendit si componere non possit, prudens est, & amandus.

7 Itaque prohibetur hic alienatio causa mutandi iudicij. Nam si velis à me petere centum, & cedas Scholastico, procuratori, vel alteri personæ, de quibus inferius dicitur. hæc cessio prohibetur in isto text. & in tit. de alienatio. iudic.

Requisita in titul. de aliena. iudi.

8 Notandum est, quod in illo edicto de alienatio. iudi. sequentia sunt necessaria. Primò, quod quis dolo malo alienet, vel in fraudem. l. r. ff. de aliena. iudic. & l. item. ac l. non solum. §. r. ibidem. vbi si quis ob valetudinem litem in alium transfulerit, non habet locum edictum illud, vel propter occupationes: quia non dolo facit. Præsumitur autem dolus & fraus ex scientia, si suspicabatur conueniendum habito colloquio ab aduersa parte, de conueniendo eum. l. in summa. ff. de pecul. l. Fulcinius. §. 2. quib. ex cau. in posses. catur. Bal. in rubri. de re iudica. in decretal. col. r. Et quando fit in potentiolem præsumitur fraus. & in 7. casibus conscriptis per Arcti. in l. fi. C. ne liceat potentio. Alioqui regulariter contra. & qui eam allegat, probet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

9 Secundò, in hoc edicto de alienatio. &c. requiritur, quod iudicium moueri debeat, & lis super illa re. l. non solum. §. r. & §. ad iura. ff. cod.

10 Tertiò, quod alienans illam rem non obstante cessione habere eam velit sed litis prosecutionem tantum in alium transfert, vt molestum & durum aduersarium pro se subiiciat. l. item. in fi. cod. de alienat. iudi. iuncta l. fin. ibi. Et per hoc iterum ipse recipiat. &c.

11 Quartò, quod interfit aduersarij, & deterior fiat eius causa. dicta l. r. & l. non solum. §. hæc actio. ibidem. & hoc interesse attenditur circa quatuor quæ trado in gloss. seq.

12 Quintò, quod iudicium sit futurum, nondum tamen cœptum, alioqui res litigiosa ex alio capite alienari prohiberetur, vt per totum tit. C. de litigio. probatur & in Lex hoc edicto. §. ait prætor. de alienatio. iudi.

13 Sextò, requiritur, quod alienatio ista non sit reuocata: aliàs si fuerit reuocata, non tenetur hoc edicto

hoc edicto alienans. dicta Lex hoc. §. si quis alienauerit. Sicut de emphyteota dicimus alienante absque domini permisso, & postea reuocante, vt non priuatur re alienata. teste las. in l. fin. quæst. 20. C. de iure emphyt. quia reddhibita re omnia retrahuntur. l. quia. ff. de alienat. iudic. 14 Vltimò, requiritur, quod res alienata supersit: cæterum si sine culpa alienantis defecerit, non tenebitur alienans. dicta l. non solum. §. hæc actio. Alia vide per Rosfr. in tracta. libel. in hoc titu.

A personne plus puissante.

GLOSSA II.

Potentior persona dicitur ratione fori: vt clericus, vel Scholasticus, vt hic. Et de clerico exprimit Collecta. in c. r. in fin. de aliena. iudi. dicens Cancellariam eos potentiores reputare: quamuis contrarium teneat Host. in summa rub. de cess. acti. §. r. dicens laicum potentiolem clerico. per c. fi. de reb. eccl. non alie. ibi, laicæ potestatis, & laici sunt magis terribiles. c. laici. 2. quæstio. 7. nisi clericus esset potens ratione suæ domus, & nobilitatis, vt docet Gomef. in reg. de subroga. collitigan. quæstio. r. quod non approbo: imò dico potentiolem clericum etiam pauperem laico diuite ratione fori: quia clericus conueniet laicum coram suo Episcopo. Et sic mutabit forum laicorum. Sed hodie in Francia quia laici vsurparunt totam penè iurisdictionem ecclesiasticam, ac deuorant, quod eis malè vertet, non dicitur clericus potentior laico. Imò laicus de facto est clericus potentior, licet de iure contrarium sit, & qui fuere iurisdictionis ecclesiasticæ perueriores, in fine videmus eos suis perire, artibus, ne plura. Et quis dicatur aliis modis potentior, inferius scribam in gloss. quinta.

Potentior quis dicatur.

Notandum est, quod interesse attenditur circa personam in quam res est alienata, vt hic, vt potè quia est potentior, aut quia est maliciosus aduocatus forè, aut procurator tanquam vulpes annofa. de quibus Bar. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & in l. 2. qui frifda. cogan.

Interesse potest considerari multis modis.

Secundò, ratione loci, vt si quis alienauerit homini alterius iurisdictionis, & prouinciæ, vt in gloss. proxima scripsi. l. 3. ff. de aliena. Spec. cod. tit. versicu. vt autem. §. r.

Tertiò, causa attenditur, vt si hominem, quem petere volebam manumiseris, deterior mea causa facta fuit. Ideo agam ad id, quod interest. d. l. 3. §. r.

Quartò, inspicitur locus, vt si fortè alienaueris locum in quo opus feceras, propter quod volebam agere interdito quod vi aut clam, aut de noui oper. nuncia. quia post nunciationem erat edificatum, & sic demolendum. l. r. ff. de noui ope. nunc. vnde si tu possideres, tuis expensis tolles: nunc alio possidente meis tollam impenfis, ob id mea interest. dicta l. 3. §. item. & seq. ibidem Rosfred. in tract. libello. in tertia parte in hoc tit.

De l'accord & consentement de troys estatz auons ordonné, & ordonnons, qu'aucuns ne fassent transport ou cession.

GLOSSA III.

Ides hic, quod iste bonus Rex promulgabat, & ferebat leges ex consensu trium statuum, & bonum esset, quod hodie sic fieret. Nam tres status vicem populi repræsentant, qui dum non potest simul conuenire, saltem vice populi consulendus esset senatus, vt dicit text. in §. senatusconsultum. de iure natural. in instit. vide quæ scripti in procem. primi Tomi in gloss. r. in constit. Reg. Tres status sunt, ecclesiasticus, nobilium, & plebis: & in Prouincia Narbonen. adhuc singulis annis congregantur, sed an vtilitatem populi hi status hodie faciant, ipsi sciunt, aliquando reddiuri rationem Deo altissimo, si id non exercent. bene enim nos cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri Imperij, & ad nostram gloriam redundare. l. humanum. in fi. de legib. C. & bonum esset, quod princeps in lege condenda seruaret illa, quæ ibi statuta sunt: vt scripsi in procem. ordinatio. in primo Tomo, & regnum floreret.

Leges ex consensu trium statuum factæ.

Tres status qui.

Nota, non valere rescriptum contra legem consilio procerum factam: etiam cum clausula non obstante, nisi specialis illius legis fieret mentio. teste Baldo in l. humanum. C. de legibus. facit cap. eam te. vbi glossa & doctor. de ætate & quali. & in cap. penulti. de capel. monachorum. Claud. Seycel. in l. r. col. 3. ff. de legibus. Et sic nullus in potentiolem cedere potest, alioqui quilibet, qui obligari potest, cedere poterit. l. si nomen. & l. nomina. ff. de hæreditatibus vel actio. venditi. & postquam prohibetur cedere potentiori, ergo alteri non prohibetur. argumento l. cum prætor. ff. de iudiciis. Sed is qui obligari non potest, nec poterit cedere, quia est alienare, quæ alienatio prohibita est minori, quia rem suam deteriolem facere non potest. §. primo. institutis de autoritate tutorum. l. prima. ff. de verborum obligatione. idem dici potest in furioso, demente, & prodigo. l. is cui bonis. ff. de verborum obligatione. & ibi doctores l. prima C. ad senatusconsultum Trebellianum. l. in contrahendis. ff. de regulis iuris. Ioannes de Graffis in tractatu de cessionibus. §. viso.

Rescriptum contra legem consilio procerum editam non ualet.

Cedere qui libet potest nisi potentiori.

De debite.

GLOSSA IIII.

Cessio debiti non rei prohibetur. Arestum.

Tatuit hic legis lator, quod aliquis non faciat debiti cessionem. Et sic non prohibetur cessio rei, ut censuit Senatus anno 1543. die 18. Februarij. vbi declarauit cessionem a consanguineo factam procuratori Regis Dabeuille bonam, contra bailliuum dicti loci: quia hic tantum cessio debiti prohibetur. Ideo si domus cedatur, non dicitur debitum, quod est tertia bonorum species. ut in la. diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. Et iura loquentia in debito, non extenduntur ad rem. §. r. de actio. in insti. & scripti in l. creditores. cum l. seq. ac in l. mobilium. ff. de verb. signi. & rubric. C. ne liceat poten. non loquitur de cessione rei, licet titulus de alienatio. iudic. etiam in rei alienatione intelligatur. ut Azo in summa, & alij ibide scribunt.

Cessio facta a cliente procuratori non valet nec aduocato seu iudici.

Cessio tamen facta procuratori a sua parte, quam defendebat, fuit nulla declarata a Senatu anno 1542. die 4. Decembris. per l. item. C. de procur. siue de debito, siue de re: quid de beneficio dixi in praxi benefic. & idem in aduocato & iudice alibi scripti.

Et quamuis in masculino loquatur, aliqui, *incunus*, tamen etiam habebit locum in foeminis: quia verbum aliquis, tam masculos, quam foeminas complectitur. l. r. vbi plenè scripti. ff. de verb. signi.

Post litem contestatam cessio fieri non potest

Item non potest cessio fieri post litem contestatam. Et si fiat, condemnabitur cedens ad multam: & remittitur causa ad iudicem, coram quo lis fuit contestata. Ita censuit Senatus Paris. anno 1529. die 3. Iunij pro do. *Artus de vesge* contra Magistrum Claudium de *Ligni* Scholasticum, & Ioan. de *Ligni* fratrem. dixi in tract. de effectib. litis contesta.

En plus puissante personne.

GLOSSA V.

Potentior multis dicitur modis.

Rgo minori, vel personæ æquali a contrario hic non prohibetur cedere, sed potentiori sic. nam potentioribus pares esse non possumus. l. 3. ff. de alienatio. iud. vbi gloss. etiam scribit: contra maiorem nemo presumat honorem, nempe quilibet de re sua liberè disponere potest. l. in re mandata. C. manda.

Potentior quis vocatur ratione priuilegij, ut sunt Scholastici, de quibus dicitur inferiùs in gloss. *ne semblablement* gloss. 9. Dicitur etiam quis potentior ratione fori, ut clericus, de quo superiùs dictum fuit in glossa secunda. itidem etiam omnes, qui causas suas commissas habent in aliqua cùria, præter ordinariam, ut aduocati, & procuratores consiliarij ac magistri libellorum.

Item ratione diuiciarum. §. 1. & §. si verò neque. in authen. ut omnes obediant iudic. Prouinc. colla. 5. Albericus in rub. C. ne liceat potent. facit l. r. ibi, quàm potentiorum dominorum opibus. ibidem. Nobilium enim instar sunt patrimonio ditiores. l. nobiliores. C. de commer. & mercator. & ecclesiast. 8. c. non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituat litem.

Item gratia officij potentior dicitur quis, ut Iudex, Consul, Senator, Præses, aut alius: de quo infra in gloss. *ne en aucun des officiers*. & c. gloss. 8.

Etiam nobilitatis & sublimitatis ratione. l. r. C. de dignita. vbi docto. ecclesiastic. cap. 8. non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

Potentior etiam dici potest, qui est alium vexaturus: ut imprudens apparitor, hi enim apparitores & Deum, & homines vexant. l. 2. ff. de alienat. iudic. l. defensiones. & l. prohibitum. C. de iure fisci. libr. 10. & ecclesiastic. vbi supra. non litiges cum homine linguato, & nõ strues in ignem illius ligna. Ratio est, quia potentiores opprimere solent inferiores, & publicè interest, ne hoc fiat. l. r. C. ne liceat potent. & l. r. de censib. lib. 11. Et potentes regulariter sunt voraces. l. fi. C. ne liceat potentior. Solent enim deuorare tenuiores: & Xenophon ait, si diuites, & potentes in ciuitate præualuerint, breuissimum tempus populi Imperium durabit, quapropter bonos ignominis afficiunt, pecuniis exuunt, expellunt, & occidunt: malos autem promouent. Item sunt crudeles inferioribus. l. tertia ibi potentis crudelitate. ff. de dona. cau. mort. quem text. ad hoc adducit Alber. in l. 3. ff. de alienat. iudic.

Potentes minores opprimunt.

Item putant omnes inferiores sibi subditos esse, & ab eis exigere seruitia, & dona iure suo posse, ut patet Luca 16. de diuite malo. Ideo non coeas cum homine potente, dicit sapiens, ne te conculcet: vnde cum in vniuersum omnium & præcipuè tenuiorum interfit, dicta l. prima. C. ne liceat potent.

Etiam prohibentur hæ cessiones: quia ex fonte cupiditatis videntur procedere, & prædam quis ex huiusmodi commercio consequi vult. cap. 2. de alienat. iudic. & quamuis gloss. & doct. intelligant illum tit. de alienatio. in potentioem ratione officij, tamen hic text. intelligi potest, etiam de alia potentia, ut inferiùs dicitur: *priuilegiè ne autrement*. Ergo nec aliàs fieri potest cessio in potentioem: ergo & de quacumque potentia intelligetur, ut superiùs dixi.

Imò Bald. & Aret. scribunt etiam procedere in familiaribus, & cohabitantibus in domo Regia, vel cum illustri, & excelso viro: ut hi quoad hoc potentes dicantur ratione domini. Et pro hoc facit l. penult. in fi. C. quod metus caus.

Par dona

Par donation.

GLOSSA VI.

Xprimit donationem: quia cessio interdum fit donationis gratia, ut in l. pen. ff. eo. & l. in. C. manda. gloss. in verb. opprimere. in tit. de cau. in pragna. siue sit donatio inter viuos, siue causa mortis: quia donationis nomine omnis donatio continetur. l. alienatum. §. donationis. ff. de verbo. signific. Et sic patet cessionem non valere, nisi fiat ex causa, ut hic, videlicet donationis, venditionis, vel alia per text. in l. per diuersas. & seq. C. manda. Nam sicut in corporalibus nuda traditio regulariter non transfert dominium. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. domi. l. traditionibus. C. de pact. ita nuda traditio debiti in incorporalibus non transfert actionem. Bart. in l. in causa. §. ex parte. ff. de procur. Ange. in §. præterea. 2. col. 23. versic. contra ergo. de except. in insti. quia difficiliùs incorporalia acquiruntur. l. i. & seq. ff. pro socio. nisi debitor tempore cessionis esset præsens, qui si tunc non contradiceret, non posset postea, teste Bal. in l. cum esset. §. in ff. de seruit. rustic. præd. Hippol. ling. 48. tu scis quod cessio.

Cessio donationis vel alia ex causa fit.

Vendition que autrement.

GLOSSA VII.

Rgo si quis vendiderit scholastico debitum, vel alteri potentiori ratione iudicij mutandi, non valet illa venditio, nec alia alienatio. l. r. ac l. ex hoc edicto: iuncta l. fi. ff. de aliena. iudi. & hos duos exprimit titulus text. in c. 2. de aliena. iudic. Siue quis alienauerit per se, siue per alium: ut per tutorem, aut procuratorem. l. nam & si obligatus. ff. de alienatio. iudi.

Venditionis causa & ex pacto cessio fit.

Item hæc cessio fit interdum ex pacto, ut docet Specu. in titu. de cess. actio. §. r. versic. ceterum. & an præsumatur simulata. Spec. ibidem. versic. si verò dubitatur. & per doct. in l. penul. & vlti. C. manda. & formas istarum cessionum conscribit idem Specu. eo. tit. §. consequenter.

Notandum est, quod in cessione facta per venditionem requiritur, quod precium interueniat, numeretur, & tradatur: nec sufficit confessio de precio. Lab Anastasio. & seq. vbi doct. C. manda. Nam non sufficit tunc confessio, vbi requiritur vera precij numeratio, & traditio. gloss. in verbo date. in l. fin. C. qui pot. in pign. habean. Guido Papa in decis. Delphei. quæstio. 567. an compensatio. etiam dicens cedentem posse fidem habere de precio, sicut in alia venditione. §. venditæ. de rerum diui. in insti. Communis tamen practica hoc obseruat, ut sufficiat confessio precij recepti, ut docet Bal. in l. 2. col. 2. C. ne liceat poten. & Fulgo. consi. 205. Raynaldus. col. 1. & consi. 217. viso exemplo. in vlti. quæstio. & Iacob. in l. singularia. in fi. ff. si cert. peta.

Precium requiritur in cessione per venditionem facta.

Sed an vassallus possit sine consensu domini cedere, vide in c. Imperialem. de prohibi. feud. aliena. per Federi. & plenè per Anto. Capit. in decis. Neapolita. quæstio. 156. vbi concluditur non valere cessionem iuris, cum sit alienatio, quæ de iure prohibita censetur, diuersum est in cessione litis. Etiam prohibetur omnis alia cessio per hoc verbum *autrement*, siue titulo solutionis vel dationis in solutum, ut dicit Ioan. de Grasis in titu. de cessio. §. r. siue causa permutationis, ut per totum tit. de rerum permu. vel transactionis, aut societatis, seu alia ex causa prohibetur hic, si in potentioem fiat.

Vassallus an sine domini consensu cedere possit. Cessio omnis prohibetur.

N'en aucuns de nos officiers de nostre trescher seigneur, et pere, & des officiers de nostre mere ou d'autres.

GLOSSA VIII.

Ic declarat personas potentiores, videlicet officiales patris, & matris Regis, sed non prohibet hic suos expressè, sed tacitè: dum dicit *ou d'autres*. Nam maior est ratio: quia potentia maior est in officialibus Regis: ergo & dispositio etiam in illis locum habebit, §. porro. quæ fuit prima cau. bench. amit. Et in quibusdam ordinationibus inueni *de nos officiers, de nostre trescher seigneur*. & c. Et quod prohibeatur cessio ratione officij, probatur in l. r. C. ne lice. poten. & in l. si per impressionem. & l. fin. C. quod metus causa. quia impressio fieri potest a magistratu. ut l. vna. C. si quacumque prædit. potesta. & l. vna. C. si rector Prouin. & superiùs dictum fuit. Et cum Regina gaudeat eisdem priuilegijs quibus Rex. l. princeps. ff. de legib. & hoc edicto sanxit Rex Henric. anno 1549. Ideo officiales Reginae etiam potentiores dicuntur, ideo cessio illis facta non valet, cum supradictæ rationes in illis locum habeant.

Officiales Regis patris & matris potentiores, ideo illis cessiones fieri nõ possunt.

Nota autem quod antequàm iste tex. locum habeat, requiruntur sequentia. Primò, quod cessio facta fuerit.

Secundò, quod potentiori fuerit facta, non ergo haberet locum, si inferiori, vel æquali facta cessio fuerit cessante ratione: quia inferioribus, & æqualibus pares esse possumus: sed superioribus non. l. 5. ff. de alienatio. & supra dixi. Et ista potentia debet considerari respectu rei conuenti, ut non cedatur in aliquem, qui reo sit potentior: quia per hoc vexaturus est illum. l. r. & secunda. ff. de alienatione iudic. mutand. non ergo noceret cessio debiti facta ab agricola doctori contra Episcopum, qui est maior doctore. Et ita vidi ego iudicari de cessione facta procuratori Regio ville *Abbeuille* contra locumtenentem, qui erat procurator Regio potentior. Et

Requisita ad cessionis prohibitionem.

Potentia quomodo sit consideranda.

hoc allegavit aduocatus Regius insignis do. Marilliacus, quamuis Spec.in titu.de cefsio.dicat inspici personam cedentis. in titu. de cefs. actio. §. i. vers. quid si aliquis.

Tertio requiritur, quod de debito fiat cefsio. Secus ergo si de re, vel iure reali, vt superius scripsi in gloss. 4. licet de iure secus. l. non solum. §. ad iura. & l. i. & lex hoc. §. ait praetor. ibidem. Tamen si facta fuerit consanguineo potentiori, non facile reprobari solet: quia facta dolo non praesumitur, sed ratione sanguinis. l. si forte. vbi Bart. ff. de castren. pecul. l. merito. pro socio. doct. in l. si donatione. C. de colla. hoc tamen dicitur articu. seq. de quibus intelligatur.

Ne semblablement à personne privilégiée à cause de scholarité ou autrement.

GLOSSA IX.

Privilegiario militi vel alteri cefsio fieri non potest.

Tiam elucidat quae superius dixerat in personam potentiorum cefsionem non esse faciendam, si persona sit privilegiata, aut officij, aut privilegij ratione: vt scholasticus, de quo in artic. sequen. Sed non exprimit de clerico, sed idem dicerem, cum ratione fori potentior dicatur, vt superius dictum extitit. Idem in alio privilegiario, { vt pote in presbytero sacrae regis adiculae vel alio } qui causas suas trahere ad curiam aliquam potest, vt etiam hic comprehendatur, ibi, ou autrement. Idem si fuerit miles. l. cum miles. ff. de alienatio. iudi. Nam hi sunt privilegiati. l. i. & per totum de re milita. ff. & in titu. de privileg. cor. C. qui in sacro pala. milit. lib. 12.

Mais généralement défendons tous telz transportz ou cefsions. Et iceux decernons & reputons nulz, et de nulle valeur.

GLOSSA X.

Cefsio in potentiorē nulla limitatur inferius.

Egula generalis ponitur, quod cefsio in potentiorum facta est nulla. Idem disponitur in stylo Parlamen. rub. de alienatio. iudic. mutan. cau. facta. in ord. Reg. probatur in toto titu. C. ne liceat poten. & aliis iuribus superius adductis. Etiam quo ad translationem possessionis, vt in lex hoc edicto. ff. de alienat. iudi. Ideo cefsionarius causam possessionis nouitatis vel aliam mouere non potest. Item locum habet tam in actore quam in reo, & tam ante litem contestatam quam post. vt dicit Alberic. & alij in l. i. C. ne liceat potentior. Imò etiam haberet locum iste text. si quis cederet post sententiam durante appellatione, vel executione: quia hic generaliter cefsionem prohibet in potentiorum, & sic omnem. Et quia rationes superiores saltem aliquae locum habent in hoc casu. Et quia integer debet esse status appellantis. l. i. ff. nil noui appella. penden. Alberi. in dicta l. col. 3. ne liceat potentior. Licet titulus de litigiosis habeat locum quando quis cedit in non potentiorum, hic verò in potentiorum, vt docet Specu. in eo. titu. §. i. versicu. ex praemissis. &c. Ego dicerem tunc denum habere locum, quādo res litigiosa, & in iudicium deducta ceditur, & in alium transfertur, siue in potentiorum, siue in alium, vt vult l. i. & totus titulus. ff. & C. de litigio. Sed titulus ne liceat potentior. habeat tantum locum, quando quis rem in potentiorum transfert, siue ante litem contestatam, siue post: cum hic generaliter constituatur.

Intellectus ad titulum de litigio. & ne liceat potentio.

Limita quando quis solueret quod debet. l. nam & si obligatus soluero, quod à me petere velles, huic edicto locus non erit. ff. de alienatio. iudi. mutan. vnde si cum velles à me petere domum, eam legatario soluero, non incido in edictum de alienatio. iudi. nec in penam istius articu.

Secundò, non procedit iste tex. quando quis alienaret rem: quia hic arti. loquitur in debito, vt superius scripsi in gloss. de debte.

Tertio, quando rehaussset rem alienatam. l. ex hoc edicto. in fin. cum l. seq. ff. eo. & hoc respicit titulum de alienati. iudi. non istum §.

Quartò, quando haeredem instituendo, vel legando rem alienaret. dict. l. ex hoc edicto. vers. sed haeredem. quia alienatio est necessaria, quae non prohibetur, quando alienatio est prohibita. l. i. ff. de fundo dotal. non alienam. & hoc quo ad titu. de aliena. iudi.

Quintò, si res alienata perierit, non habet locum text. in l. non solum. §. haec actio. ff. eodem.

Sextò, contra alienantem datur actio, sed contra haeredem, vel bonorum possessorem non datur. dicta l. non solum. in fin. cum lege sequen. Sed nec post annum datur. l. vel post annum. ibidem: quia pertinet ad rei persecutionem, vt ibi.

Septimò, quando quis rem suam non posset recuperare, tunc permitteretur eam etiam potentiori cedere, vt docet Barba. in rubri. de rescript. col. 19. & seq. versicu. idem dicendum erit: quia tunc licet rem alienam furari aequivalentem, quando rem meam recipere non possum, vt plene docet Hippol. singu. 177. malitiis. &c. de quo alibi scripsi in tract. de famulo. sala.

Octauò, idem si quis omittat rem, ne sapius super ea re litiget: quia verecunda cogitatio eius qui execratur lites, non est vituperanda. l. item. in fine. ff. eodem.

Vltimò, si paratus est reus suscipere iudicium. l. 3. §. fina. ff. eo. Specu. eo. titu. de cefsio. actio. §. i. versicu. cessat autem. Et plures limitationes respiciunt ad titu. ff. de aliena. iudi. & non ad istum articu. qui de debito tantum loquitur: & quando valet alienatio lite pendente, donatarius debet petere se subrogari in locum donantis, & non agere ad reassumendum processum, vt quidam dicunt, vt vidi obseruari.

Subrogari potest cefsionarius in locum donantis.

Et

Et voulons & ordonnons, que ceux qui feront lesdites cefsions, ou transportz, perdent leur action.

GLOSSA XI.

Rima pena superius descripta fuit, quod cefsio est nulla, si nullitas pena dici possit, de quo scripsi in §. monemus. de collatio. in concor.

Secunda pena est hic, videlicet vt cedens amittat actionem, scilicet per sententiam, non ipso iure. in l. i. & 2. C. ne liceat potentior. c. 2. illo titu. Et sic non habet locum, quando quis donaret rem, quia tex. diceret amittat rem: sed dicit perdat actionem. Et sic loquitur in cedente actionem, & debitum, non autem rem: quia actionis verbo non venit res. l. actionis. ff. de actio. & obliga. scripsi in l. pecunię. 2. §. actionis. de verborum signifi. Vnde cum non valeat cefsio cefsionarius agere non poterit: nec etiam cedens: quia amisit actionem cedendo. Cui ergo applicabitur respon. Fisco, si iudex hoc illi adiudicauerit, quod non vidi fieri. Sed solet annullari cefsio, & conuentus remitti ad suum iudicem, si pars opponat cefsionem non valere. & haec est praxis regni.

Cedens actio nē amittit.

Quæro nunquid postea potest petere minor restitutionem? Respon. docto. nō posse: quia hoc videtur delictum, & aduersus delictum minor non restituitur. l. auxilium. ff. de mino. & C. si aduer. delict.

Minor cedens an sit restituentus.

Idem in ecclesia concludit Spe. in tit. de cefs. act. in §. i. vers. quid si minor, si praelatus & capitulum id fecerint. Alioqui si consensus omnium non interuenisset, posset ecclesia restitui. c. cum venerabilis. de exceptio. c. si Episcopus. 16. quaest. 6.

Ego verò tenebam minorem, & ecclesiam restituendos hoc casu: quia delictum persona non debet nocere ecclesiae per regu. iuris. & dict. c. si episcopum. & quamuis minores non restituantur in delictis, quae sunt contra ius diuinum, vel naturale, seu gentium, tamen bene restituantur in delictis, quae sunt à iure ciuili: vt est in ista cefsione contra ius facta. Et hoc probat iurisconsul. in l. si ex causa. §. nunc videndum. & dicta l. auxilium. ff. de mino. hoc docet expressè Ias. in l. i. §. nunciatio. i. num. 10. ff. de noui oper. nuncia. Franc. Marc. decif. 74. & Mauri. in tracta. de restitu. c. 153. Sed hoc casu minor debet petere restitutionem ex capite ignorantiae, nec debet narrare se de industria hoc fecisse: alius non restitueretur, vt no. doct. in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. venditio. { scripsi in l. latae culpa. ff. de verbo. signifi. }

Minor in delictis restituitur.

Et ideo licet regulariter statuta, & haec ordinationes ligent etiam minores. l. si sine. §. Lucius. ff. de administ. tuto. c. constitutus. de in integ. resti. Bart. in prima consti. C. idem Bart. & Bal. in l. si. in quibus cau. in integ. resti. non est neces. Alex. consi. 36. in quarto volu. vnde statuta super gabellis edita ligant d. minores. Barto. in l. Imperatores. ff. de public. Ias. in l. 2. ff. de offic. eius.

Ordinatio= nes & consuetudines ligant minores

Idem in consuetudine dicit Innocen. in c. grauem. de sen. excom. & Cardina. in cle. i. in tertia oppositio. de in integ. resti. Tamen hoc non procedit, quando dispositio esset odiosa, vt docet Barto. in l. i. C. quando Imperator inter pupillos.

Idem si ordinatio esset specialis, tunc non ligat minorem, si non sit fundata super lege speciali. c. 2. de delict. puero. Bal. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de mino. Albert. in tract. statuto. in verbo minor. quaest. 50.

Item constitutio loquens de maioribus, non ligat minores. Bald. in l. si quis maior. C. de transf. act. & l. pen. ex quib. cau. infra. irrog. vide quae scripsi in procem. ordinatio. in primo Tomo.

Et les receuans de telz dons, & transportz punis à amende arbitraire.

GLOSSA XII.

LI A pena adiicitur cefsionario recipienti cefsionem: videlicet vt multa arbitraria puniatur. probatur in l. i. C. ne liceat potentio. vbi etiam doct. & c. 2. de alienatio. iudi. Specu. in titu. de cefs. actio. §. i. vers. ceterum.

Cefsionarius ad multam condēnatur.

Et à rendre tous costz, fraiz, & despans à partie aduerse que pour ce aura encouru ou souffert.

GLOSSA XIII.

T sic cefsionarius debet condemnari ad omnes expensas, quas passus est conuentus, & ad damna. probatur in l. 3. §. ex quibus. de alienatio. iudi. ibi, forte si quas impensas fecerit, aut si quam aliam incommoditatē passus erit, alio aduersario substituto. intellige siue sint impensae in iudicio factae, siue extra iudicium, vt in eundem ad iudicium, stando & redeundo: vt in c. statutum. §. pro ferendo. de rescrip. in sexto. & in cap. quia diuersitatem. de concess. praeben. l. properandum. §. si autē alterutra. C. de iud. hic materiam impensarum iudicialium non tractabo, sed in tertio Tomo in tract. de impen. damn. & interesse. Expensas autem extraiudiciales pertracto in l. impensae. ff. de verb. signifi.

Expensas cefsionarius restituit.

Sed quid si pater & filius fuerint simul condemnati ad expensas, an pater teneatur ad omnes

Condemna-

ti ad expen-
sas pro par-
te tenentur.
Arrestum.

expensas? Respon. non: quia expensae sunt personales, & intelliguntur pro dimidia. Ideo is qui in executione petebat, vt executio in solidum fieret contra patrem, fuit reiectus à Senatu anno 1514. die 15. Iulij, in magna inquisit. camera: nisi pater esset in mala fide: tunc esset ad omnes expensas condemnandus, si tamen in condemnatione non esset expressum in solidum, in executione hoc ficti non posset, quod est bene notandum.

Et s' aucuns transportz, ou cessions sont ia faites desquelz la question ne soit encores faite, ou determinée: nous la cassons, & rappellons, & mettons du tout au neant, & les decernons estre nulz, & de nulle valeur, en quelque estat que le proces soit

GLOSSA VLTIMA.

Annullat
hic cessiones.

IC annullat omnes futuras cessiones post istam ordinationem, etiam antea factas, super quibus processus non est inceptus, vel nondum est finitus tempore huius articuli, quomodo cunque causa sit, & in quo statu: siue in causa principali, siue in causa appellationis. Et quia hoc dictum fuit, ideo ad praeterita pendencia per appellationem extenditur, alioqui non regulariter. cle. 2. de iudi. doct. in c. fi. de rescrip. Alia hic non scribam, his nunc contentus.

Loys 12. artic. 3. des priuileges des escoliers.

Articulus
secundus.

Item pource que souuentes fois se font plusieurs transportz à aucuns vrays escoliers lesquelz sont feintz & fraudulens, dont aduent plusieurs inconueniats.

GLOSSA I.

VLtae fiunt cessiones veris scholasticis, sed illae sunt fictae, id est simulatae vel fraudulentae: quia scholasticus debitum tantum persequitur, non ad suam vtilitatem, sed cedentis: ob id statuitur, vt quis non possit cedere nisi in his casibus.

Nous voulons & ordonnons que dorenavant lesditz escoliers ne puissent souz couleur de leurdit priuilege tirer aucun hors des mettes de sa iurisdiction, par vertu d'aucun transport à luy faitz.

GLOSSA II.

Regula de
cession. scho-
lasticis pro-
hibita.

Regula ergo est, quod cessio facta scholasticis non valet quo ad hoc, vt scholasticus possit coram suo iudice conuenire debitorem, quia legitimae & canonicae sanctiones has litium cessiones prohibent, & iactura causae afficiunt illos, qui sibi potentiorum patrocinium aduocare praesumunt. l. i. & per totum. C. ne liceat poten. l. penult. & fi. C. manda. & odiosa iudicantur, quod ex fonte cupiditatis procedere videantur. c. vlti. de alienatio. iudic. mutand. cau. facta. Bald. in rubric. de re iudica. in decretal. Et quia potentior quis dicitur ratione priuilegij, vt scripsi superius art. primo. tamen in hoc artic. non annullantur cessiones scholasticis factae, sed prohibet scholasticis, ne in vim illius cessionis trahant debitores ad suos iudices.

Si non qui il se fist de pere à filz.

GLOSSA III.

Pater filio
suo schola-
stico cedere
potest.

Rationes
cessionis per-
missae.

PRIMA limitatio est, vt pater possit cedere filio suo scholastico debitum, vel debita. Et is filius poterit debitores paternos coram conseruatoribus conuenire. Et ita describit Angelus in l. i. ff. soluto matrimonio. & Ioannes de Grafsis in tractatu de cession. facien. §. hoc loco. Ratio est fauor studij, vt facilius studere possit, & emere sibi libros, & alia studio necessaria, sine quibus studere non posset. Nam dicitur, Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat res angusta domi. de quibus plura scripsi in Scholastic. priuileg. Etiam in his personis videtur cessare fraus, tum quia filius sine cessione est bonorum paternorum quasi dominus. l. in suis. ff. de libe. & posthu. Et sic propria bona videtur persequi: ob id fraus cessare videtur. Et pater & filius censentur vna persona. l. fi. C. de impube.

3 Sed quando fit cessio extraneo, fraudulenter fieri praesumitur: quia nemo videtur iactare suum. l. cum de indebito. ff. de probat. Et stultus videtur, qui donat, vt perdat. l. filius fami. ff. de donatio. Ideo hic reprobantur cessiones, nisi de patre in filium.

Pater natu-
ralis non
prohibetur
cedere.

4 Amplia siue pater fuerit naturalis & legitimus, siue naturalis tantum: quia filius & pater sunt nomina naturalia. l. tutelae. ff. de capitis diminut. l. parentes. de in ius vocan. Bart. in l. pronuncia- tio. de verb. signifi. Nam sicut naturalis filius admittitur ad accusandum, & vindicandum mortem patris

patris naturalis occisi. Barto. in l. 2. per illum text. de accus. ff. & in l. hos accusare. §. fin. eod. Bald. in cap. de cetero. de testib. ita cessio naturali tantum filio fieri poterit.

5 Imò etiam locum habebit in spuris. Ideo sacerdos pater poterit suo spurio cedere: quia naturali vocabulo est pater & filius. Et in vocabulis naturalibus non debet attendi rigor iuris ciuilib. Nam hos etiam ius canonicum recipit, & alere disponit, postquam in lucem emissi sunt. c. cum haberet. in fi. de eo qui dux. in matr. Nam si filij non teneantur soluere Gabelas, naturales etiam non soluent, vt consuluat Bar. consi. 229. cauetur. Quia filiorum appellatione veniunt à nobis progeniti, etiam sine nuptiis. l. i. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. §. i. de iure natu. in institutio.

6 Hodie valet donatio facta filio, vel filiae naturali, etiam in vtroque foro. Et fuit legatum factum à Domi. de Presi confirmatum à Senatu anno 1528. in mense Decembri. quamuis fuisset allegatum ius ciuile disponens nihil posse spurio donari. authent. ex complexu. & authent. licet. C. de natural. liber. Nam quando agitur de filij fauore & commodo, vt hic filij nomine comprehenditur etiam naturalis. l. Lucius. §. fin. ff. de legatis 2. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. nu. 16. ff. ad Trebellianum. Et quia fauor studij hoc iuuat, qui potest esse etiam in naturali, & spurio.

Et reipublicae vtile est, vt & ipsi naturales studeant, ne vitia parentum sectentur, cap. vnde cunque. & c. nasci. §. 6. dist. Et sic fuit vt fertur, & apius in Senatu iudicatum pro bastardis.

7 Secundò procedit tam in patre & eius filio in potestate adhuc constituto, quam emancipato. Quia vterque filius & pater est. Et naturalia iura immutari non possunt. §. sed & naturalia. de iure natural. in instituto. Nam donatio facta filio studente valet, siue sit in potestate, siue emancipatus, ergo cum donatio valeat, cessio etiam illi facta valebit, teste Angel. & Ias. in l. i. ff. soluto matrim. Iacob. in l. prima. col. penul. C. ne liceat potetio. scripsi etiam in Scholastic. priuileg. sexagesimo. & sequen. vbi dixi patrem eam reuocare non posse.

8 Tertio, extendo etiam ad auum, iusta enim interpretatione patris appellatione auus continetur. l. iusta. ff. de verb. signific. vbi scripsi. & in fauorabilibus. Bart. in l. liberorum. in fin. ibidem. Sed hoc est fauorabile respectu nepotum, ergo valebit, secus in odiosis. l. lege Iulia. §. hoc capite. ff. de ritu nuptiar. l. patri. de adulter. more enim scripturae auos & deinceps patres appellamus. cap. 2. de verborum significatio. Alberic. in tracta. statutorum in secunda parte. quaestio. 107. item an statutum.

9 Quarto, idem in auia, cum sit idem iudicium, & aui nomine auia continetur. l. i. ff. de verb. signific. Bald. in l. Nefennius. colum. prima. ff. de nego. gest. Bartol. in l. secunda. §. videndum. ff. ad Tertul. Alexand. consilio 198. perspectis. nume. 4. volum. 6. & Dec. consilio 556. iuridicam. in principio.

10 Quintò, etiam ad matrem extenditur, vt filio studente cedere possit: tum quod sit eadem ratio in matre, quae in patre. Et vbi est eadem ratio, dispositio loquens in patre, etiam procedit in matre. l. i. C. de rescind. vendi. l. si pater. de curat. furio. Et sicut fratris nomine venit soror. l. res fratres. ff. de pactis. Sic & patris nomine mater, etiam si de hoc Rex fuisset interrogatus, ita vt arbitrò respondisset, sic & nos respondere debemus. l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & postu. quod procedit in fauorabilibus vt hic: secus in odiosis. Albertus Brunus in tracta. statuto. in verbo pater. quaest. 32. vers. in statuto. gloss. & ibi Bald. in l. quisquis. C. ad legem Iul. maiesta. Ange. in §. interdu. in fi. de haeredit. quae ab intesta. defer.

11 Sextò, extende etiam procedere e contrario, quippe si filius vellet cedere patri scholastico, vt hoc posset, tum quia bonum est argumentum à correlatiuis. l. fina. C. de indicta viduita. Et quod est statutum in vno correlatiuorum, etiam in alio locum habet. l. i. & 2. C. de cupres. lib. ii. vnde iurisconsul. ait: Nam & si parentibus non debeatur filiorum haereditas propter votum parentum, & naturale erga filios charitatem, turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus, quam liberis pie relinquere debet. l. nam & si. ff. de inoffic. testa. Sic vidi de quodam notario, qui vsque ad quadragesimum ferè annum aetate notariatus exercuerat. Postea Tholosa, dum ibi iura profitebar, studuit, & à suo filio facta fuit eidem patri cessio ratione studij. Et dixi valere per praedicta, & alia quae id temporis scripsi. Nam quando aliquid statuitur ratione frequentioris vsus in vno, tamen habet locum in alio, non tam frequenti, vt in authent. Cassa. C. de sacro. sanct. eccle. scripsi in quaestio. 5. tracta. nominatio.

12 Septimò, abbas & conuentus possunt cedere religioso Scholastico illius conuentus: quia tunc pater dicitur cedere filio. Et talis cessio fuit probata à Senatu anno 1520. die 7. si bene recordor, Iulij, quamuis non exprimat in hac ordinatione.

13 Primò limita non procedere in patre spirituali, quem patrinum vulgus vocat: is enim susceptor & patrinus non cedit filio studente, quem de sacro fonte leuauit. Quia istud verbum patris, intelligi debet de patre naturali, & non de spirituali. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. docto. in rub. de cognatio. spiritual. Et iura inducentia successione, retractum, & alia in filiis, non habent locum in filiis spiritualibus. teste Bened. in repe. c. Raynutius. in verb. & vxorem. nume. 761. de testamen.

14 Secundò, in patre scientiae, praceptor enim non potest cedere suo discipulo, licet pater & filius inuicem vocentur. l. i. C. de excusatio. artific. lib. 10. quia hic intelligitur in patre naturali, tum quia est quasi dominus bonorum paternorum, vt superius dixi, tum quia vna persona. l. fina. C. de

Spurio à
patre cessio
fieri potest.

Spurio do-
nari potest.
Arrestum.

Fauor studij
bastardis
prodest.
Cessio filio
in potestate
facta valet.

Auus schola-
stico cedere
non prohibe-
tur.

in auia
quid.

Mater filio
studij cede-
re potest.

Filius patri
scholastico
cedit.

Abbas &
conuentus
an suo reli-
gioso cedere
possint.
Patrinus
praceptor
& adopti-
uus uictri-
cus non ce-
dent schola-
sticis.

impuber. quod non est in pater. Bauer. in §. pater. col. 2. de testam. in instit. 15 Tertiò, fallit in patre adoptiuo, filij enim adoptiu non sunt sui, nec inter suos computantur. §. cum aures. §. at ij. & seq. de heredita. quæ ab intesta. deser. in institu. l. adoptiuum. vbi docto. ff. de ius vocan. & iura loquentia in patribus & filiis non extenduntur ad adoptiuos, vt alibi plenè probauit. Et dom. Tiraquel. in interpre. l. si vnquam. in verb. susceperit liberos. C. de reuocand. donat. }

Viétricus & nouerca plus priuilegio obijunt quàm profratris. Nouercale odium.

16 Quartò, non procedit in viétrico, id est, in marito matris, nec in nouerca, tum quòd nec vnus est pater, nec altera mater, de quibus loquitur hæc ordinatio. Nec patris nomine venit viétricus. Et istæ personæ plus solent priuilegio obesse, quàm prodesse, & plus auferre quàm dare, & sic nec comprehenduntur. per tex. in l. i. in fin. ff. de postul. vbi sub generali parentum nomine non comprehenduntur: quia potius inimici sunt quàm amici, vt dicebat Euripi. hostis nouerca est ante natis liberis, nihilòque mitior nocente vipera. Inde inoleuit adagium, Odium nouercale: propterea quòd nouercis ferè omnibus innatum sit fatale quoddam, & irreconciliabile odium in priuilegio, vt docet Erasmi. in Chiliad. Et statim contracto matrimonio solent istæ nouercae corrumpere patrem deliniametis nouercalibus, vt filium pater exhæredet. l. non est. ff. de inofficio. testa. & bona priuilegi subtrahere. l. i. C. in quib. causis cessat long. tempo. præscri. Imò etiam ipsa pupilli mater solet dare viétrico res pupilli. l. si vinea. C. de præscrip. long. tempo.

Pater nõ cedit filio priuilegiario. Arestum.

18 Quintò non procedit iste text. in patre, qui vult filio cedere priuilegiario, non tamen studenti: quia iste text. loquitur in scholastico, ergo secus in alio. arg. l. cum prætor vnus dicit, aliud prohibet. ff. de iudi. Vnde fuit decisum pro do. Bulliol. Senatore huius Parlamen. contra patrem, qui cesserat filio suo Regis protectori, vulgò Archier de la garde, quorum cause sunt conseruatori sanctæ Genouefæ, commissæ, quòd cessio fuit nulla pronuntiata, & causa remissa ad ordinarium, anno 1538. die 7. Ianuarij in magna camera.

De frere à frere.

GLOSSA IIII.

Frater cedit fratri scholastico & eius limitationes.

1 **P**ermittit autem hæc ordinatio cessionem, quæ fit à fratre patri suo scholastico, tam fauore studij, quàm necessitudinis: siue sit frater vtrinq; coniuñctus, siue ex vna parte tantum, qui consanguineus dicitur, vel vterinus: quia isti omnes fratres sunt, & sic vocantur. in rubric. de consang. & vteri. fratrib. in authen. colla. 6. & in l. iurifconsultus. §. secundo gradu. & §. cognationis. ff. de gradib. affini. Bar. & alij in l. ex facto. ff. de vulg. l. p. n. C. de impub. Bal. consi. 218. statuto. col. i. in secundo volu. Roma. consi. 411. quatuor. col. 2. & Soci. consi. 1. volu. primo.

Soror cedere potest fratri scholastico.

2 Secundò, procedit etiam in sorore, cum fratris nomine soror contineatur. l. tres fratres. ff. de pact. l. Lucius. famil. ercif. Et hoc etiam ex communi vsu loquendi, teste Ancha. consi. 187. apud me. refert Fely. in proæm. decreta. nu. 8. tamen ego putarem, quòd ex communi vsu Franciæ loquendi fratris nomine non veniret soror: quia alio nomine vocamus fratres, alio, & seors, nec vulgus vocat les freres freres, sed si Rex fuisset interrogatus, idem dixisset: ideo ex verisimili intentione hoc dico.

Religioso nõ fit cessio.

3 Tertiò etiam in fratre naturali, & bastardo, vt in proxima gl. scripsi.

Arestum.

4 Limitatur in fratre adoptiuo: quia naturaliter frater non est, sed iuris fictione. l. i. & l. si arrogator. & per totum. ff. de adopt. scripsi superius in gl. proximi.

Processus alienat ab studio & contemplatione.

5 Secundò limita, vt cessio non possit fieri religioso mendicanti etiam à fratre naturali: quia tolli posset sic mendicitas. Item hi in studio sunt ratione studij, non litium, & illis dicitur in Euangelio, si quis perierit in iudicio à te pallium, da ei & tunicam. clemen. extiui. de verbor. signifi. Vnde anno 1541. die 10. Maij censuit Senatus cessionem factam mendicanti Dominicano à fratre suo naturali & legitimo non valere quo ad illum, licet esset doctor Theologus: sed fuit actio monasterio reseruata, vt coram iudice ordinario debitoris agere posset: quia nihil est, quòd alienet tantum spiritum à scientia, quàm processus, & à contemplatione.

A religioso cessio quado fieri possit.

6 gnifi. Vnde anno 1541. die 10. Maij censuit Senatus cessionem factam mendicanti Dominicano à fratre suo naturali & legitimo non valere quo ad illum, licet esset doctor Theologus: sed fuit actio monasterio reseruata, vt coram iudice ordinario debitoris agere posset: quia nihil est, quòd alienet tantum spiritum à scientia, quàm processus, & à contemplatione.

Arestum.

7 Tertiò, non procedit in fratre ratione militiæ tantum, qui licet frater vocetur, & multa ob hoc habeat priuilegia: tamen debitum cedere non poterit alteri. l. licet. C. de pact. l. cum allegas. vbi Lucas. C. de castren. pecul. lib. 12. quia secundum naturam hic intelligimus, & communem loquendi modum.

9 Quintò

9 Quintò, canonici regulares, siue vt nunc multi sunt, irregulares, vel seculares, licet inter se vocentur fratres. c. nouit. & seq. de his quæ fiunt à præla. Non poterunt tamen sibi inuicem cedere. vt Matth. de Afflict. docet in consli. Neapolit. rub. de fratrib. obliga. part. feud.

Vxor fratris non cedit fratri mariti.

10 Sexrò, non procedit in vxore fratris, nec in marito sororis: tum quòd non sit frater, & soror, de quibus iste text. loquitur: tum etiam quòd non sint mihi consanguinei, sed affines. §. affinitatis. de nupt. in instit. l. non faciliè. §. affines. ff. de gradib. affini. Ad hæc quòd nec ex verbis, nec ex mente comprehenduntur hic. Etiam de communi loquendi vsu nomine fratris non venit sororis maritus, nisi cum adiuncto. Et quòd cum adiuncto profertur, non est propriè. l. i. ff. de donat. Ias. in l. i. col. vlti. ff. si ex noxal. causa agat. & in rub. de re iudica. Et omnes vxoris consanguineos solum non simpliciter: sed cum adiuncto vocare pulchros: quia dum maritus pulchram inuenit vxorem, aliàs eam non accepisset, & eius consanguineos: ideo consanguinei mariti vocant consanguineos vxoris beau filz. beau frere, belle seur. belle mere, beau pere. Et quòd talibus cessio non possit fieri censuit Senatus anno 1528. die 14. Decembris. Contra Sardè. Bituricen. qui cessionem à marito sororis Bicart vocato, receperat: & idem iudicauit pro Renatu Museau Andegauæ. Contra Ioan. Conte.

Vxor consanguinei pulchri vocatur & quare. Arestum.

11 Permitteretur tamen si vterque cederet, tam frater naturalis quàm eius vxor, vel maritus & eius vxor, & soror scholastici, tunc de rebus communibus hoc sustineri posset. arg. l. si partem. ff. quemadmo. serui. amit.

Frater patriuelli cedere debetum scholastico non potest.

12 Septimò, non procedit in fratre patruelli, qui frater simpliciter non dicitur, vt plenè scripsi in verb. fratri. in forma mand. in princip. per tex. in §. quarto gradu. de gradib. in instit. & Barba. in ca. in præsentia. de probatio. & quia vulgò le cousin non vocatur frater, de quo hæc ordinatio loquitur. Et si conditor voluisset de hoc fratre patruelli intelligere, expressisset. c. ad audientia. de decim.

Et d'oncle à neveu.

GLOSSA V.

Intellige patruum posse nepoti scholastico, nec non auunculum: cum vno nomine, nates, vulgò vocentur. Et hic text. loquitur, d'oncles, ergo de vtroque: quia Gallicus loquendi vsus nullam facit discrepantiam inter vnum, & alterum: nec diuidit, nec separat: nec ego.

Patruus auunculus, amita, & matertera cedere possunt.

Idem dicerem econtrario: quia hoc permittitur tam ratione cognationis, quàm studij fauore: quæ omnia concurrunt, etiam si nepos cedat patruo, vel auunculo: vt superius scripsi de filio cedente patri.

13 Idem dicendum est in amita, & matertera, cum masculinum comprehendat femineum. l. i. ff. de verb. signifi. & eadem est in istis ratio, quæ in masculis patruis. facit l. iurifconsultus. §. auunculus. ff. de gradib. & amita ac matertera vocant nepotem nepuru vulgò: ergo hic comprehenduntur, etiam si vno gradu nepos, vel patruus iunctus esset: vt pote vterinus, vel consanguineus. Bal. consi. 218. statuto. in 2. vol. vt superius de fratre dixi in glo. prima.

Idem putarem in patruo magno ex consuetudine loquendi: quamuis de iure aliquid sit dubij. Nam patruus nomine non venit patruus magnus. §. quarto gradu. de gradib. affini. in instit. tamen quia ex communi loquendi vsu Galliæ, patruus magnus vocatur oncle, & nepos vocatur neveu, ideo verba legis conueniunt istis: sic & dispositio. l. 4. §. prætor & §. roties. ff. de damno infecto. c. indemnitatibus. §. supradicta. de elect. in 6. & quia in dubijs respondendum est pro studio. doct. in l. i. ff. solu. ma. & l. in ambiguis. de reg. iur.

Et quamuis de communi vsu loquendi nepotis appellatione veniat filius fratris, etiam de iure. §. quarto gradu. de gradib. affini. in instit. & in §. similiter. quib. mod. feud. amita. & hoc probat Barba. in repet. l. cum acutissimi. col. 16. C. de fideicom. tamen idem est in alijs, quos prædixi. & vide Bart. & ibi. in additio. ad eum in l. si instituta. §. si de inofficio. ff. de inofficio. testa. & Alex. consi. 49. in 1. vol.

Auquel cas celui qui cederà, & l'escolier, à qui ladite cession sera faite, seront tenus de iurer solemnelement deuant le iuge.

GLOSSA VI.

Notare debemus hic præcipua requisita in cessione faciendâ scholastico. Primò requiritur, quòd cedens sit pater, frater, aut patruus, vel de personis superius enumeratis in proximi. glo.

Requisita ad validam cessionem.

2 Secundò requiritur, quòd is cui fit cessio, sit scholasticus: ergo si sit aliter priuilegiarius, illi non fit cessio, vt superius dictum fuit. Et sufficit quòd sit scholasticus, cuiuscunque sit facultatis, etiam si in grammatica: vt declarauit senatus Paris. Et intelligere tamen debemus scholasticos largè, vt etiam comprehendantur doctores, quibus potest fieri cessio: tum quòd scholastici sunt, id est, libro matriculæ adscripti: tum etiam quia propter quòd vnum quodque tale & illud magis, l. multo magis. C. de sacrosanct. eccles. c. causam. & ibi doct. de rescri. & idem in baccalaureis, & licentiatis studentibus, vel legentibus, cum scholasticorum priuilegijs gaudere

Doctores licent. & baccalaureis fit cessio.

Scholasticis
ueris et no
fictis cedi
potest.

gaudere debeant. auth. habita. vbi plenè scripti. C. ne filius pro patre. & in trat. nominat. q. 11. nu. 15.
5 Tertio requiritur, quòd hic cui fit cessio, sit verus scholaris, non fictus, & pseudo-scholasticus: alioqui nõ gauderet priuilegiis: vt in proc. 6. Decretal. patet. Et ego plenè scripti in Scholasticis priuilegiis. & dicitur fictus, quando propter istam cessionem fuit descriptus in libro, non quòd velit studere, sed fingit se velle, vt conueniat debitores coram conseruatore.

Cessio debiti
ante citationem fieri
debet.

Arestum.

6 Quarto, requiritur quòd hæc cessio facta sit, antequàm scholaris conueniat debitores coram conseruatore, aliàs postea facta non valeret: quia qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxal. ideo noua citatione, & nouo iudicio opus esset post cessionem. l. non quemadmodum. ff. de iudi. l. de vsur.

Arestum.

Solenniter
iurari quando
dicatur.

7 Quinto, requiritur, quòd cedens faciat cessionem antequàm ipse conuenierit debitorem, aliàs postea non valeret cessio: vt iudicauit senatus Paris. anno 1521. die 18. Martij, de cessione facta post citationem factam coram Præposito Paris. & anno 1529. die 4. Junij cessio sic facta fuit annullata, & cedens ad multam & expensas condemnatus, quia res per citationem est facta litigiosa, ideo non debet in alium transferri. c. quia res. rr. quæst. 1. & l. vlt. C. de litigios. gl. in c. tenor. de re iudica. Et quando quis post causam inceptam cedit, non obstante cessione scholaris, vel alij priuilegiario facta, primus iudex, qui cœperat cognoscere, cognoscat ratione litis pendens: vt iudicauit senatus anno 1521. die 15. Aprilis post Pascha. & sic quo ad hoc lis dicitur pendere per citationem. cle. vlt. vt lite pendens.

8 Sexto, requiritur, quòd tam cedens, quàm scholaris, cui fit cessio, iurent vt hic: & hoc iuramentum purgat fraudem, quam posset fortè debitor allegare. per l. per diuersas. C. mand. & quamuis iste tex. adstringat tantum ad iurandum, quando cessio fit à patre nepoti, non tamen in alijs, videlicet quando fit à patre, vel à fratre, nam hic dicitur: *in quel cas*, postquam res enumerauit, ergo in hoc casu tantum iuramentum præstari vult: verum quia praxis recepit etiam in alijs casibus iuramentum, ob id consuetudo fori est sequenda. l. minimè. ff. de legib.

9 Septimo, requiritur, quòd partes solenniter iurent. Et sic non valeret si clam iurarent: & solenniter hic dicuntur iurare quando iurant coram iudice pro tribunali sedente, ibi, *deuant le iuge*. facit text. in l. 2. C. de decurio. lib. 1. c. quia propter. in fi. de electio. ibi, solenniter publicentur. c. ex tenore. de testib. Sed coram quo iudice præstari debeat hoc iuramentum? Respon. cedentes coram iudicibus ordinarijs eorum: cessionarij verò scholaris coram suis conseruatoribus: vt patet in declaratione curiæ, in fillarum ordinatio. *des priuileges des escholiers*.

11 Octauo, requiritur quòd si minor cedat actionem ad rem immobilem competentem, quòd decretum iudicis interueniat, sicut regulariter in tali alienatione requiritur. Bar. in l. potest. ff. de author. tutor. & in l. 1. & per totum. C. de præd. minor. quia cessio actionis species est alienationis: vt docet Socy. consi. 37. quidam Nicholas. col. vlt. in 4. vol.

Que ladite cession est vraye, & reale sans fiction.

GLOSSA VII.

Iurari de
bet cessionem
veram non
simularam,
et qua dica
tur vera.

NO debent iurare cessionem esse veram, non simulatam, nec fictam. Et sic indefinita hic excludit omnem fictionem. c. vt circa. de elect. in 6. & in simili dicit iurisconsultus in l. 1. §. si. ff. de iusti. & iure, dicens ius nostrum veram esse non fictam, vel simulatam Philosophiam, veram intelligere possumus, quòd debitum sit verum, non autem solum, vel non contractum per vsuram, vel aliàs iniustum: aliàs cedi non posset. arg. l. quod seruus. ff. de acquirend. posses.

Contra cessionem
compensationem
opponi potest.

Vel fideicommissarius ante restitutam hæreditatem cedere non posset: quia adhuc non debetur ei. l. si mulier. §. ex asse. ff. de iure dotium. Bal. in l. sancimus. C. ad Trebel. sed in hoc Regno cum mortuus fassiat viuum: & consuetudo ponat eum in possessione etiam ante restitutionem, valeret cessio, quantum ad effectum: sed cessionarius agere non posset, antequàm fideicommissarius bona cum effectu haberet.

Item dictam cessionem veram oportet esse ad eò, quòd si debitor opponat compensationem contra cedentem, admitti debet: teste Ioan. Fabr. in l. procurator. in fi. ff. rem ratam haber. Bal. in l. & hæredi. §. nos autem. in fi. ff. de pact. & sic iudicauit senatus Delphin. vt refert Guido Papæ q. 567. an compensatio. quia cessionarius tunc est imago cedentis. dicit Bal. in c. ad nostram. 2. col. 2. de iurciur. ideo si cedens tantum debebat, non poterat exigere, & sic nec cedere: quia compensatio loco solutionis habetur. l. si constat. C. de compensat. Bar. in l. procurator. §. si. ff. rem ratam haber.

Vera etiam dicitur de tota summa, vt inferius dicitur: vera etiam dici potest, quando constat de debito. Iacob. in l. 1. col. 5. num. 30. C. ne liceat potentior. Nam id quod non est, cedi non potest, nec dari. l. si vniuersa. vbi Bar. C. de legat. & de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutel.

Decimo, requiritur, quòd cessio sit realis: id est facta de illa re, quæ debetur. Vnde si quis debeat mihi decem, & ego cedam scholaris domum illius debitoris, aut aliam rem mihi pro dictis decem affectam, non valebit cessio: quia vera oportet quòd sit, & realis, de re debita, ac sine aliqua simulatione. Alioqui plus debet valere quod agitur, quàm quod simulatè concipitur. l. 1. C. plus valere. quod agitur. &c. Et multas species simulationis conscribit Cepol. in tract. simula. per totum. Alia vide in glo. seq.

Et post

Et pour tourner du tout au profit dudit escholier.

GLOSSA VIII.

Decimo requiritur, quòd illa cessio ad vtilitatem scholaris tendat, alioqui non valeret, ibi, *pour tourner au profit*. &c. quia aliàs facta esset causa iudicij mutandi, quæ reprobatur. in rub. ff. & C. de alienatio. iudi. mutand. caus. facta. Et dicitur conuerti in vtilitatem scholaris, etiam si per eum ad alterum peruenit. l. peruenisse. ff. de verb. signi. ideo si monachus in vtilitatem monasterij profequatur, valebit: vt quia abbas, & conuentus illi religioso cesserunt: vt superius dixi.

Cessio in
scholaris
utilitatem
tendere de
bet, & quan
do utilitas
dicatur.

Duodecimo oportet, quòd vtilitas tota perueniat ad scholaris, ibi, *pour tourner du tout*. &c. vnde si cõuentio fuerit facta inter cedentem & cessionarium, quòd dimidia pars debiti pertineat ad cedentem, & dimidia ad cessionarium, non valebit illa cessio: quia nõ tendit ad vtilitatem totam scholaris. vnde cedens non oportet quòd ex hac cessione consequatur vtilitatem, intellige pecuniariam. vt in l. si fideiussor. in fi. ff. de leg. 1. l. ab eo. vbi doct. C. de fideicom. & quamuis cedens satis lucratur, si voluntatem suam expleat. glo. in l. si. ff. de condit. caus. data: & sic dum cessionarius obtinuerit: tamen hoc lucrum non attenditur: imò totum censetur conuerti in vtilitatem scholaris, si cedens nullum aliud habeat lucrum.

Et aussi que ledit transport se fait de la totalité de la somme, & chose dene, & pretendue par le cedant.

GLOSSA IX.

Decimo tertio, quòd cessio fuerit facta de tota summa, vel de tota re debita: ne pro vna re debitor coram diuersis iudicibus conueniatur: vt in rub. ff. de quib. reb. ad eum demum iudicatur. c. ex tenore. de rescri. c. dispendia. illo titul. in 6. & ne causæ continentia diuidatur. l. nulli. de iudi. C. ideo fuit cessio declarata nulla à senatu, quæ fuerat facta de dimidia parte census, anno 1537. die 7. Februarij. Et quando pro parte venditur res, & pro parte donatur, cessio simulata præsumitur. l. fin. C. manda. Ioan. de Graffis in tract. de cessione. col. 2.

Cessio de to
ta re debita
fieri debet.

Arestum.

Receptor
Regis vel
alius debiti
ca causa ce
dere non po
test.

Decimo quarto requiritur, quòd res vel summa sit cedenti debita, aliàs non valeret cessio: vnde si receptor Regius, vel alterius cedat debitum Regis scholaris, non valebit cessio: vt fuit pronũciatum in magna camera Paris. anno 1538. die 23. Maij. nisi receptor omnia emisset debita, tunc illi deberentur: & ea cedere posset: vel nisi ob negligentiam imputatum eidem fuisset aliquod debitum. l. periculum. ff. si cer. pet. & sic iste articulus explicat præcedentem, qui in debito generaliter loquebatur, quòd scilicet secundum hunc articulum nedum intelligatur de debito pecuniario, sed & in quacunque re debita: vt in domo, prato, vinea & alia re, quæ cedi potest scholaris: dummodo fiat secundum huius tex. decisionem: vt dicit iste tex. *Et chose dene, & pretendue*.

Debitum in
diem cedi
potest.

Quarto, an cessio fieri possit de eo quod in diem debitum est? Respon. posse: quia in diem debitor, debitor est. Ideo solum ante diem non reperitur. arg. l. in diem. ff. de condi. indeb. & creditor dicitur ante diem. l. creditores. ff. de verb. signi. debet tamen scholaris expectare diem, antequàm agat: alioqui si antè experiretur, duplicarentur induciæ temporis restantis. per §. sed hodie. de exceptio. in insti. licet hodie non soleat illud tempus restans duplicari. Sed actor ad expensas solet condemnari, & reus ab obseruatione iudicij absolui: quia temere litigauit actor. §. fin. instit. de pena temer. litigant. l. cum quem temere. ff. de iudic. scripti in procem. ordinat. in 1. Tomo.

Post literas
annales etia
debitum ce
di potest.

Potest cedi debitum, etiam si debitor impetrauerit literas annales, vel quinquenales: sed scholaris ante tempus agere non poterit. iuxta l. quotiens. C. de precib. Imper. offer. abunde scripti in tract. de liter. dilator. annal. & quinquennial. supra in hoc tomo: sed solet hæc cessio parui esse emolumentum. itidem potest cedi, si per litis contestationem deberi possit: vt in popularibus. l. 1. & per totum. ff. de popular. actio. l. creditorum. de verb. signi. vel in l. si Titius. ff. de verb. oblig.

Conditiona
le debitum
cedi non po
test.

Solui an
possit ceden
ti.

Sed debitum conditionale cedi non potest: quia ante conditionem existentem non dicitur propriè debitum. l. creditores. ff. de verb. signi. l. creditores conditionales. Ibidem. vbi docui. Notandum est quòd post istam cessionem non potest debitor soluere cedenti. Et si soluat, non est liberatus: quia nihil apud eum remansit. Et quamuis directæ actiones regulariter apud cedentem remaneant. l. 3. C. de nouatio. Tamen in ista cessione solenniter facta directè remanent inefficaces apud cedentem: cum omnino remiserit quicquid iuris haberet. Ideo exigere summam, quam cessit, non potest. Et ita vidi sæpius iudicari: ideo conuentus à cedente poterit exceptionem opponere aduersus cedentem, quòd ipse cessit: vt dicit Bar. in l. facta. §. si hæres. ff. ad Trebel. refert, & sequitur Guido Papæ in Decis. Delph. q. 530. qualiter. & Cepol. cautel. 189. tu habes.

Praxis ne
cedenti solu
atur.

Etiam ne solutio fiat cedenti post cessionem, praxis est, vt instrumentum cessionis insinuetur debitori, & ei præcipiatur ne soluat cedenti. arg. l. si fundum. C. de rei vendi. vel potest dari supplicatio iuncta cessionis instrumentum iudicij in qua cessionarius petat inhiberi debitori, ne soluat cedenti, & iudex hoc concedat: postea apparitor prohibebit illi iudicij mandatum insequens: & si postea debitor cedenti soluat, non erit liberatus: teste Masuer. in practic. sua. rub. de solutio. §. item

item cessionarius. & hæc vltima est magis tuta. vide quando transactio, vel confessio cedentis noceat cessionario, per Alexand. consi. 46. in 5. volumi. & Auzer. in quæst. 119. Bal. consi. 37. in 5. vol.

Sans en rien reseruer, ne retenir.

G L O S S A X.

Reseruare
nil sibi de-
bet cedens
de re cessa.

Ecimo quinto requiritur hic, quod cedens nil sibi de re cessa reseruauerit, vel retinuerit. Nam reseruare sibi dicitur, si partem aliquam in cedendo, vel aliquid iuris sibi reseruauerit, quando partem cedit; & partem sibi habere vult: quia tunc cessio non est facta de tota summa: ideo non valet: vt superius dictum fuit, & probatur in l. per diuersas. vbi no. C. mand. vel si cessionarius habita causa victoria debeat ei cedenti aliquid prestare: tunc hæc reseruatio annullat cessionem, vt hic: facit de hoc verbo reseruare. l. filium. ff. de auro & argen. lega.

Alia neces-
saria in ces-
sione ex con-
suetudine. Hi-
spa.

Alia etiam inueni in consuetudine Hispanie necessaria: videlicet, quod pater & filius iurent debitum cessionem esse verum, & quod cessio non est facta in fraudem, nec causa molestandi debitores: sed pro filij sustentatione. Et quod pater nihil de hoc debito consequetur directe, nec indirecte, nec fratres scholasticis. Et quod scholasticus recepta solutione nihil fratribus dabit, vel restituet, nec illi computabitur in sua parte: iurabit etiam pater, quod non misit principaliter filium suum ad studium huius cessionis gratia: vt inueni in dictis consuetudine Hispanie. & scripti in scholasticorum priuilegio. 177. Alia ibi videre licet.

*Auquel cas ledit escholier ionyra dudit priuilege tout ainsi comme des droitz
& actions qui luy competent, et appartiennent de son chef.*

G L O S S A V L T I M A.

Cessio an sit
nulla nõ ser-
uatis requi-
sitis.

IC ergo patet cessionem valere, quando seruata sunt superius expressa, alioqui in §. præceden. annullatur. sed quia hic §. eam non annullat, ideo seruantur curia Francie, vt istas cessiones non pronunciant nullas: sed remittant debitores coram conseruatoribus, & aliis iudicibus priuilegiatis conuentos, ad suos iudices ordinarios cum expensis, ad quas condemnant scholasticos actores. doct. in c. fi. de aliena. iudi. dicunt alienationem in potentiore bona fide factam valere. per l. qui stipendia. C. de procur. Spec. in tit. de cessione. §. 1. verfi. quod autem. quia ille titulus requirit dolum. l. non solum. §. 1. ff. de aliena. iud. mut. & superius dictum fuit. vnde ex coniecturis de bona fide apparere potest, teste Iacob. in l. 1. col. 3. C. ne liceat potent. Tamen in Francia putarem eam nullam, per §. præceden. idem si non sint seruata ea, quæ hic statuta sunt, vt in §. 1. dictum fuit. licet non soleat pronuncari nulla, vt proxime dixi.

Delegatio
debiti an
sine solenni-
tate fieri
possit.
Delegare
quid.

Vltimo, non licet cedere nisi requisitis his de quibus supra: nunc quæro, an fieri possit delegatio debiti hac solemnitate, etiam in potentiore: quod non videbatur: quia cessio generaliter prohibita est, tam hic, quam a iure, vt superius dictum fuit. Respon. contrarium existimarem: quia aliud est cessio, aliud delegatio: delegare est vice sua alium dare reum creditori, vel cui iusserit. l. delegare. ff. de nouatio. Nam cessio fit non debitori, id est ei cui nihil debetur: delegatio vero fit creditori, cui debetur. vt d. l. delegare.

Item fit hæc delegatio debiti vel per stipulationem, vel per litis contestationem. d. l. delegare. Alex. consi. 10. in 2. vol. & consi. 173. in 7. vol. ac Dec. consi. 421. in fi. & ista delegatio non presumitur fraudulenta, qua videtur necessaria: & alienatio necessaria permittitur, licet aliàs alienatio prohibeatur. l. 1. ff. de fund. dotal. non alien.

Delegatio
quomodo fie-
ri possit.

Vnde si scholastico quis debeat decem, illum scholasticus conueniet coram conseruatore. Et ille dicet se in manu non habere pecunias, & verè debere illam pecuniam, vt patet per tale instrumentum: sed rogat illum vt velit accipere talem debitorem, qui in pari summa est dicto debitori obligatus: tunc scholasticus cum autoritate iudicis poterit accipere istum debitorem, & debitum: & postea conueniet illum debitorem sibi delegatum coram conseruatore. Sed requiritur quod debitor consenserit huic delegationi. l. 1. C. de nouatio. Sed nec habebit iurare, vt hic: nec requiritur quod is qui delegauit sit consanguineus: quod est notandum. Alia vide per Specul. in tract. de cessione. & Petr. Iacob. in rub. de actio. in rem, quæ competit ex cessione. Et per doct. in l. penu. & vlt. C. mand.

Opponi que
possint con-
tra cessionem.

Vltimo quæro, quid possit opponi contra cessionem: Respon. primo, quod cedens non potuit cedere: quia furiosus, infans, aut minor, qui non possunt alienare, nec cedere, vt superius scripti: & sic impugnari cessio potest ratione personæ cedentis. glo. & Bartol. in l. potest. ff. de author. tutor. Impugnari etiam cessio potest ratione potestatis, vt pote quia in potentiore facta fuit, vt in tit. C. ne liceat potentio. & superius dixi artic. 1.

Solet etiam impugnari cessio, si titulus donationis vel alius in instrumento cessionis non sit descriptus. glo. & doct. in l. 1. C. ne liceat potentior. & Panor. in c. fi. de alienatio. iudic.

Ad hæc impugnari cessio potest ratione iuris, vt pote quia fideicommissarius cedit ante restitutam hæ-

tutam hereditatem, quod non potest. l. si mulier. §. ex asse. ff. de iure doti. vbi Iacob. post Bal. in l. sancimus. C. ad Trebel. dixi supra in glo. sexta.

Item ratione fraudis & simulationis impugnari potest, vt si minori pretio sit vendita. l. ab Anastasio. C. manda. debet tamen haberi ratio expensarum litis. glo. in l. per diuersas. ibidem. Bartol. in l. 1. ff. de impens. in reb. dotal. fact. refert Iacob. in d. l. 1. C. ne liceat potentior superius etiam de fraude & simulatione dixi, maxime in gloss. 7. quia res litigiosa, vel quæ esse debet, non tantum valet, sicut alia. arg. capitu. cum Ioannes. de fide instru.

Etiam ratione cessionarij impugnatur cessio. authen. minoris. C. qui dari tutor. possunt. Nam tutor non potuit cessionem à pupillo accipere: nec pater potest acceptare cessionem contra filium, nec filius contra patrem, nisi in casibus, in quibus inter eos obligatio contrahi potest. per text. iuncta glo. in l. si pater. §. quæ debitorem. ff. de iure doti. l. omnes. de actio. & obligatio. Iacob. in d. l. 1. Et cessionarius non gaudet priuilegio cedentis, vt dixi supra. vnde

cedens literas vocatas de committimus, impetrare & eis vtj potest, tamen cessionarius non, vt censuit Senatus anno 1537. die martis post Qua-

si modo) alia poterunt colligi ex ibi not. & in l. penul. & fi.

C. mand. & cum his finem faciam, gratias

Deo optimo maximo semper

(vt opus est) agens.

Amen.

Spes mea Christus.

SECUNDVS TOMVS
COMMENTARIORVM
IN CONSTITVTIO-
NES, SEV ORDINA-
TIONES REGIAS,

In quo omnium Rescriptorum literarumve Regiarum, Resti-
tutionum, Rescissionum contractuum, Donationum,
Insinuationum, Præconiorum, vel aliarum re-
rum quæ ad praxim pertinent, quæve in
Iudiciis quotidiana sunt, explica-
tio fit diligens, ad iusque
accommodata:

D. PETRO REBFFO AVTHORE.

Huius Tomi Tractatus pagina
sequens indicat.

LVGDVN I,
APVD GVLIEL. ROVILLIVM.
M. D. LXX.

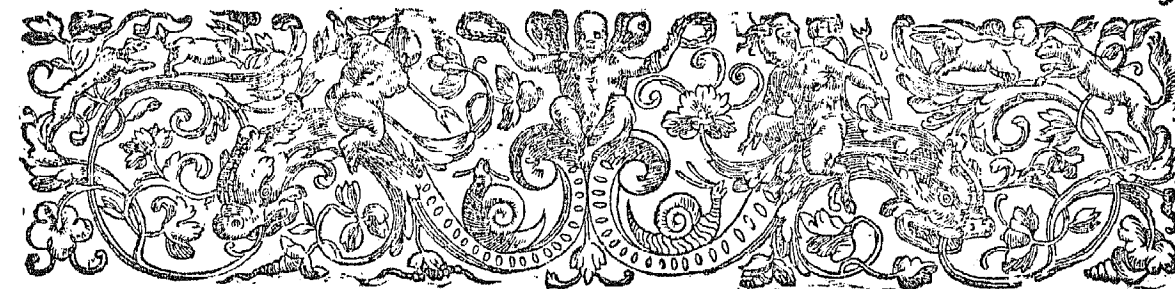
Cum privilegio Cæs. Maiestatis, & Christianiss. Galliarum Regis.

SERIES TITVLORVM QVI HOC
secundo Tomo continentur.

<i>Tractatus de rescriptis seu literis Regijs.</i>	pag. 329.
<i>Literis dilatorijs, annalibus, quinquennialibus, status, & alijs.</i>	367.
<i>Literis naturalitatis.</i>	383.
<i>Literis requisitorijs, seu rogatorijs. &c.</i>	387.
<i>Restitucionibus, & releuamentis.</i>	395.
<i>Rescisionibus contractuum, & intra quæ tempora rescindi, & quomodo debeant.</i>	423.
<i>Mercatoribus & negotiatoribus, & quibus mercari sit prohibitum.</i>	448.
<i>Mercatoribus minutatim vendentibus, & artificibus, & intra quæ tempora debita petere debeant.</i>	457.
<i>Famulorum salarijs, & intra quæ tempora ea petere debeant.</i>	471.
<i>Pannarijs mercatoribus.</i>	478.
<i>Pannis aureis, argenteis, purpura, & sericis.</i>	483.
<i>Hospitijs.</i>	497.
<i>Magistris artificiorum, & monopolijs prohibitis.</i>	520.
<i>Registis seu libris baptismi, sepultura, & aliorum actuum.</i>	525.
<i>Ne beneficiariorum cadauera custodiantur.</i>	532.
<i>Confratrijs, seu artificum conuentibus, & collegijs illicitis.</i>	536.
<i>Immunitates ecclesiastica, quando, & quibus concedantur.</i>	538.
<i>Ut beneficia ante vacationem, vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, nec concedi.</i>	543.
<i>Donationibus, & alijs dispositionibus, erroribus, & alijs administratoribus factis, reprobatis.</i>	553.
<i>Donationibus insinuandis.</i>	559.
<i>Ut contractus, testamenta, sententia, & alij omnes actus Gallicis concipiantur verbis.</i>	574.
<i>Constitutionibus reddituum. Et ut non possint nisi à quinquennio peti.</i>	578.
<i>Praconijs, licitationibus, & subhastationibus.</i>	597.
<i>Cessionibus actionum, & transportibus.</i>	612.

CELEB

CELEBERRIMO CON-
SULTISSIMORVM IVRIS CA-
NONICI DOCTORVM COLLEGIO

IN FOECVNDISSIMA BONORVM OMNIVM
sanctorumq; studiorum parente Parisiensi
Academia, Petrus Rebuffus Do-
ctor & collega dedi-
tissimus S.

*V*M aliquando cogitarem amplissimi atque erudi-
tissimi Collegæ, qua ratione sit, ut hoc ius nostrum,
quod profiteamur, à forensi (quod dicuntur Græci vo-
cant) tametsi non omnino differat, ita tamen scium-
ctū videatur, ut qui in hoc nostro consenserit, in alte-
ro Tyro & plane nouus habeatur: cumq; perperam
iuris ne illius obscuritate, an huius facilitate, an homi-
num vitio id accideret: primum venit in mentem
multos, qui docentibus se tradunt in hoc nostro Iure
perbellè biennio vel triennio proficere, aliquemque fructum, & accessionem non
paruam disciplina consequi. Eorum autem, qui in foro versantur, plerosque aut
ferè omnes audio, qui nec decennio quidem ea, quæ ad dicendam illa pertinent, planè
se intelligere ingenue fateantur: huius rei causam animo colligens, eò adductus
sum, ut existimarem scriptorum penuria atque inopia fieri: etenim in nostro quo-
niam plures habemus, qui in libros contulerunt ea, quæ ipsi multis annis, & to-
ta penè ætate, vel usu negotiorum didicissent, vel tradita ab alijs accepissent,
vberimus sanè fructus nobis relictus est, unde & ipsi haurire, & alijs abundè
largiri possimus. At rerum forensium monumenta aut nulla, aut certè pauca ex-
tant. Itaque mihi non longè alia ratio tractandi illius iuris nunc apud nostros to-
gatos, quam apud veteres Romanos videtur: etenim quemadmodum ante Ty-
berium Coruncanum (ut Pomponius ait) prisca Romani in latenti Ius civile re-
tinere cogitabant, solùmque consultoribus vacare, potius quam discere volenti-
bus se præstabant: ita ex nostris, qui consulentibus aut litigantibus dant operam,
nullos aut certè raros, videmus, qui simul velint quæ ex usu forensi, quotidianis-
que responsis acceperint, scriptis mandare, aut saltem breui manus alijs tradere,
aut docere, sed ea recondita magis in intimis (ut ita dicam) penetralibus sibi solis
conseruant, nec liberis quidem suis interdum primatim scripta relinquunt, ut ipsi
pereuntibus pereat simul omnis eorum labor, pereat uno momento doctrina tot

l. 2. ff. de
orig. iur.

annis, tot sudoribus comparata, quæ literis mandata & laude summa, & utilitate maxima apud posteros non caruisset. Quæ res mihi semper dolenda visa est. Quot enim videmus viros consultissimos in re forensi exercitissimos ex omnibus ordinibus? quot Senatores provinciarum præsidēs, iudices, causarum denique patronos, atque oratores qui sunt velut iuris ^{*raptores}, verique thesmothetæ, ^{*qui} civilis disciplina architectonicam pulchrè tenent, qui omnes nobis ^{opæ} thesaurōs toto vitæ suæ tempore quasitos in latenti retinent, & rogati quid ita hæc ipsa scribendo non doceant, respondent aut sibi non licere per ocium, aut res non eas esse, tantæ sive, quæ doctis dignæ videantur. Alij scriptorum multitudinem damnant. Alij animi sordes detegentes aiunt nolle publica facere, quæ sibi priuata vitæ præbeant, supellectilemque augeant. Sed horum rationi locus aliquis esse posset, si dum viuunt, hæc sibi præcipua seruarent, posteritati non denegarent. Alioqui quæ est hæc tanta inuidia, aut potius illiberalitas? Aliorum autem, qui librorum multitudinem fastidiunt, rationem non improbarem, si modo præstantissimi cuiusque & exercitissimi in sua arte hominis scripta non contemnerent, non deterrent à scribendi labore tantos viros, sed magis ac magis ad id hortarentur. Illos verò, qui negotijs publicis addicti, muneribusque Senatorijs occupati, ad scribendum animum adijcere se non posse aiunt, merito excusare quis videatur, quod graue sit utrumque onus, ociumque calamus postulet: sed egregia mercede laude dignum, atque eximium aliquid, & supra vulgarem hominum consuetudinem facerent, si non solum reipub. suæ, sed & posteris consulant, suffragatis ad scribendum libros aliquot horis. Quod oblivione deleri grauissimum est, id non monumentis tradere negligentia tribuendum videtur. Scribebat totus reipublica deditus Cicero & Cato, scribebat Appius Claudius vnus ex Decemviris: scribebant consules plures Romani, Ulpianus præfectus, & Paulus: & ne Imperatores omittam, scripsit inter arma Cæsar, & alij permulti, quorum nomen & scriptis ipsis, & rerum gestarum gloria vsque ad nostram ætatem peruenit. Quid igitur? omnibus scribendum censes? non omnibus, sed præstantioribus, nec quidem omnia, sed potiora, & præstantiora, nec aniles fabulas, aut deliramenta scribenda censeo. Sed si quis vel acceperit scitu audituque dignum aliquid, quod ad vitæ rationem pertineat, quod ad societatem humanam, ad ciuiles mores, ad ciuitatis tranquillitatem, denique ad bene beatæque viuendum quis hæc deneganda posteritati existimet nisi planè ^{μωδὸς} ^{πικρός}? Nec tamen inbeo scriptorem eum solum, qui summus sit artis suæ artifex (quæquam hic maximè expetendus) qui ceteris excellat omnibus, sed puto satis, si non negligenda scribat, quisquis scribat, si lectione digna, si talia quibus fructum studiosis afferat, siue ab ipso inuenta, siue ab alijs audita scitu tamen digna. Itaque ego initio, collega splendidißimi, cum variè in ea scribendi sententia me haberem, his tandem rationibus sum confirmatus, ut existimarem non à me omittenda quæ ab alijs neglecta vitio negligentia danda putarem. Nam cum essem in ea urbe, quæ ceteris tum bonarum artium studijs, tum causarum forensium iurisque Gallici peritia longè præluceat, multa ab alijs audita, multa vsu quotidiano consuetudineque fori percepta adnotaßem, quæ grata esse, & prodesse studiosis præceos possunt, intermori ea nolui, sed contuli in commentaria: quoniam autem bona pars earum rerum ad constitutiones Regias pertinet, eas constitutiones interpretari cœpi, atque ita sum progressus, ut iam hic secundus

*id est, corruptores, diffractores, & economi.
*id est, legum uindictes & erant magistratus Atheniensium.

cundus tomus sit: & in his interpretationibus operæ pretium me facturum dixi, si sextum Elium, quem laudauit Ennius, aliqua ex parte imitarer: Nam is edidit librum quem tripartita nominauit. Tripartita autem ideo dixit, quod lege duodecim tabularum præposita iungitur eius interpretatio: deinde subtexitur legis actio. Ita nos legibus Regijs subiecimus Commentaria, quæ continent legis actionem, quam præxim legis (ut vulgò diximus) eo in loco apud Pomponium intelligo. Hunc autem Tomum vobis dicare placuit, velut otij nostri studiorumque communium obseruatoribus & testibus. Muneris enim necessitudine me vobis ita coniunctum semper existimaui, ut laborem quoque, institutum, scriptaque mea vobiscum communia esse putem, nec omnino mea sanè dicere audeo: Cum tam ocium quàm studia collegij esse debeant, cui mutui officij gratia in totum sumus consecrati, eique temporis omnis rationem reddere me debere arbitror: & quidem publicè omnium nostrum propter assiduas prælectiones, profitendique susceptam prouinciam notus est labor: priuatim verò horarum succissuarum hæc erit ephemeris, quæ dierum, quos foro dabamus rationem reddamus, vobis rerum nostrarum quotidianarum censoribus & iudicibus. Sed rogo ut ita sitis mihi æqui iudices, ut ordinarij temporis rationes expungatis. Hæc autem horas scriptorum nostrorum in eius temporis rationem referatis, quod lege collegij cessationi statutum: quod si feceritis, disunctis utriusque temporis rationibus, me liberatum iri non dubito. Interea hæc lege hæc vobis scripta offerri velim, ut si quid fructus ex his studiosi capiant, communis omnium nostrum sit gratia: si quid verò male collocatum sit, id mihi soli tribuatur, qui male societati laborarim. Valete.

l. 2. c. deinde ex his ff. de legib.

*Turgida Maonij sileant figmenta poeta,
Cantata & suavi gesta superba melo.
Iliacae clades, sileantque incendia Troiae,
Quae pinxit resonans carmine Virgilius.
Floridus excelsa vigeas tu laude Rebuffe,
Quod non visa canas dogmata, vera tamen.
Quod iuris nodos insueto tu ordine solvas,
Quod legi praxim iunxeris arte noua,
Aut edicta tuo quod regia fonte rigantur,
Arida quod praxis lege rigata viret.
Demulcent aures commenta poetica tantum.
Aures quod scribis pascit, & ingenium.*

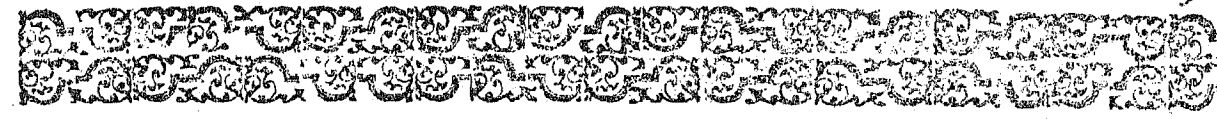
M. M. P. DE REBUFFO
HEXASTICHON.

*En tibi Regis adest Gallorum Gallicus Hermes,
Galle, suis referans Gallica iura viris.
Nec sat erat patrias leges, queis sacra reguntur
Munera, perpetua nobilitasse cedro.
Iam tibi iudicium patet, insignisque Senatus,
Iam tibi sunt calidi perma tela fori.
Ergo tuum poteris male grata silere Rebuffum
Patria: num statuas, num monumenta refers?
At positas odit statuas cane peius & angue,
Nec sibi gloriolas premia sancta putat.
Sed sat habet prodesse homini, propriosque beare
Indigenas, sat habet civibus esse pius.*

AD D. REBUFFVM.

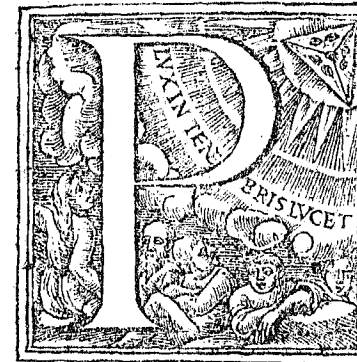
*Nulli notus erat nisi post sua fata Menander,
Estq[ue] suo spretus tempore Maonides,
Notus erat soli Pelignus Naso Corinna,
Post obitum nomen coepit habere Maro.
Unus adhuc magnum viuens es adeptus honorem:
Postigitur mortem dic mihi quantus eris?*

TRACT

TRACTATUS
DE RESCRIPTIS, SEU LI-
TERIS REGIIS, IN FORENSI IUDICIO

NON MINVS FREQVENS, QVAM
VTILIS INCIPIT.

R I M V M sciendum est rescriptorum multa, variaque esse genera, de quibus paulo post dicam quæst. 10. Et quoniam rescripta, quibus vtimur, pragmatici literas Regias appellant, idcirco hunc tractatum de Rescriptis, seu literis Regiis nuncupavi. Cum autem hanc materiam in foro adeo vsitatam videam, vt vix litem vnâ inuenias, in qua rescripti alicuius vsus non sit, decreui pro virili quàm breuissimè & apertissimè potero, eorum tractatum perfringere: vtilitas enim rei non solum, vt id faciam, me admonet: sed etiam neglectus à iuris interpretibus (vt mihi videtur) in eam rem labor. Nam neque hætenus vllum vidi, qui rei magnitudini & vtilitati (si ad forensẽm vsum respicias) satisfecerit: quod neque nos quidem pollicemur: laborem enim tantum nostrum ad fori consuetudinem nos promittimus relatores, nihilque, quod ad praxim pertinere existimemus, auspicante Deo, prætermisuros.

1 Et primum omnium, dicam quid sit rescriptum. Secundò, unde dicatur. Tertio, quid differat à beneficio, priuilegio, & mandato. Quarto, quis illa concedere possit. Quintò, quis illa impetrare. Sextò, contra quem impetrari iure valeant. Septimò, quæ in rescripti impetratione requirantur. Octauò, quibus dirigenda sint rescripta, seu literæ Regiæ. Nonò, super quibus rebus concedantur. Decimò, quomodo impugnentur rescripta, & literæ regiæ, vel amittantur. Decimotertio, quomodo sententia super rescriptis ferri debeat. Vltimò, tex. legum Regiarum huic materiæ accommodum paucis elucidabo. Quibus diligenter excusis, quisque & rescriptorum materiam, & praxim ciuitatum super illis paruo negotio consequi poterit.

2 Interim, vt facilius hæc intelligi materia possit, nosse oportet rescriptum hic, vel rescribere, nõ accipi pro reddere, seu restituere, vel renunciare, vt Budæus ait in l. si vir vxori. ff. de præscript. verb.

Sed rescribere idem est quod per literas quicquam concedere, iubere, mandare, vel statuere. l. Imperator rescripsit. ff. de statu homi. l. Imperatores, Antoni. & Seuerus rescripserunt. ff. de publicanis & vectigal. & l. Imperator Antoninu. rescripsit. de legatis 2. Et interponere se suã beneuolentiam diuus Pius rescripsit l. cum hæres. ff. de acqui. hæred. aliisque multis in locis, vt inferius apparebit. Vocant etiam id genus epistolæ rescriptum, quando imperatores ad consultationem præfecti prætorio vel alterius aliquid statuebant, vt l. i. §. i. ff. de appel. quæ rescripta epistolæ decretales vocat ius canonicum glof. in summa, 3. dist. & interpretes in rubr. de constitu. Et vt ordinem præscriptum prosequi liceat, ad primum pergo.

3 Primo videndum est, quid sit rescriptum. Panormita. in rubric. de rescript. describit, verius quàm definiat, quod propriè est id, quod scribitur ad obseruantiam iuris communis, vt quando princeps committit causam decidendam inter aliquos. per text. in l. falsò. C. de diuer. rescript. Idem Panormi. in c. olim. de verbo. signific. hoc etiam antea docuerunt Bar. & alij in l.

4 si. ff. de consti. princ. † Sed illa l. falsò. hoc non mihi probat, ibi, cum ea, quæ ad ius rescribuntur, perennia esse debeant. Sed dupliciter potest intelligi. Primò quod illa, quæ scribuntur ad ius partium, sunt perpetua, alioqui esset contra c. si autem & c. plerumque. de rescrip. vbi rescripta iustitiæ regulariter anno pereunt. Et tamen in dicta l. falsò. dicuntur esse perennia, & sic debet intelligi de rescriptis concedentibus ius parti, & ius partium respicientibus, vt si princeps concedat, quod quis conueniatur coram tali iudice, authen. habita. C. ne filius pro patre, quia decet principis beneficium esse mansurum. de reg. iur. in 6. Nec debet text. in dicta l. falsò. intelligi in aliis rescriptis iustitiæ, quæ cõprobatione iudicis indigent, quia illa ferè anno pereunt. in dicto c. plerumque. si dolo, vel negligentia quis non sit vsus, vt ibi, & ita obseruat vsus forensis. Vel quidam intelligunt ea, quæ ad ius rescribuntur: id est ad obseruationem iuris, vel elucidationem. Illa enim sunt perpetua, sicut & ius. l. diuus. ff. de re iudi. l. 2. de his, qui sunt sui vel alie. iur. & sic non obstat dicto c. si autem. idem Panor. in dicto c. olim. de verbo. signific. Bar. & Iaf. in dicta l. si. ff. de consti. princ. Deci. consti. 147. & pro tenui. col. 1. † Notandum est quædam rescripta esse, in quibus Princeps concedit ius parti: & in eo non requiritur iudicis ministerium, nec comprobatio, & tunc illud est perpetuum, vt fu-
tius dictum fuit: vt ipote si exemptione concesserit ciuitati ob bene merita, vt l. i. ff. de consti. princ.

Totius tra-
ctatus sum-
ma.

Rescriptum
quomodo ac-
cipiatur.

Quid sit re-
scriptum.

Intellectus
ad l. falsò
datur.

4 Quaedam alia sunt rescripta, in quibus concessum est ius patri, requiritur tamen iudicis ministerium & comprobatio, ut si indulgentiam homicidæ concesserit, si illa gratia non fuerit iudici intra annum præsentata, non expirat gratia, sed opus erit impetrare alias literas à cancellaria, ut non obstante anno lapsò possint adhuc præsentari: quod cancellaria concedet, licet literæ gratiæ sint à rege, seu eius magna cancellaria emanatæ.

Alia sunt in quibus ius non conceditur patri, sed tantum princeps vult, ut tales iudices de hac causa cognoscant, & literas quas de committimus vocant, concedit: & tunc nisi intra annum quis eis usus fuerit, expirant, per c. plerunque. de rescri. & istæ literæ vocantur iustitiæ per iurium interpretes. De Ripa autem dicit rescriptum esse ius bis, iterumque scriptum. Sed inferius reprobo in secunda quæstio. Gomef. verò sic definit, Rescriptum est quædam concessio: vel mandatum præter ius concessum circa iudicialia, vel extraiudicialia. Quæ etiã definitio non potest sustineri, quia dum vult concessionem esse præter ius, vel secundum ius non esset rescriptum. Tamen inferius probatur contrarium, etiam quia dicit esse mandatum, & in praxi beneficii dico differre à rescripto. Ideo ergo nouiter sic definitio, Rescriptum, est principis concessio, per literas authenticas legitime facta. Primò in definitione dicitur, principis, hæc dictio comprehendit quemlibet primum locum capientem, qui rescribere possit. Clemen. vna. de baptismo. scripsi in l. familiæ. ff. de verbo. signifi. Et ideo debet contineri sub hoc principis verbo Papa, Rex, & quilibet alius, qui rescripta concedere potest, ut per totum titulum. de rescript. patet, in decretal. & inferius quæst. 6. vbi dico etiam per cancellariam concedi posse, sed nomine principum. vnde princeps dicitur hoc concedere: & impetratum rescriptum vocatur, quando illud supplicans obtinuit. l. impetrata rescripta. C. sent. rescind. non poss. & sic concedere ad principem refertur, impetratæ ad partem. Per literas dico, quia si solo verbo princeps concedat, & postea non fiant literæ, nõ dicitur rescriptum. Nam literæ vocantur rescriptum, & contrariò. in c. 2. de dolo. & c. ad aures. & seq. ferè per totum. de rescri. c. 2. de offic. deleg. Et Galliæ usus communis vocat omne rescriptum Regis, *lettres Royaulx*, & quia multiplices sunt, solent dicere *lettres en forme de requeste civile*, ut scripti in tract. De liter. ciuilib. Aliæ sunt literæ rescissionis contractuum, & literæ status, naturalitatis, ac aliæ, de quibus inferius Deo dante dicitur, & à generali incipere volui. Authenticas ideo dico, quia si fuerint epistolæ, aut aliæ principis literæ non authenticæ, non dicuntur rescripta. cap. 1. & 2. de fide instrument. eaque tantummodo fas sit proferri, vel dici rescripta, in quibuscunque iudiciis, quæ in chartis, siue membranis subnotatio nostræ subscriptionis imprefferit. dicta l. sacri. C. de diuers. rescript.

Concedere principem, in petrare partem respicit.

Rescriptum usus communis literas uocat.

Legitimè concessum quare.

8 Legitimè facta, ideo dicitur, quia contra ius non valent, nec contra fiscum. l. nec damnosa fisco. nec iuri contraria postulari oportet, & l. penult. C. de precib. Imperat. offerend. Nisi fiat mentio iuris, vel nisi Rex scribat, Non obstantibus quibuscunque constitutionibus in contrarium facientibus. l. fin. C. si contra ius. Et inferius dicam quæstio. 9. vel etiam, legitimè facta, ob id ponitur in definitione, quia rescriptum non valet per subreptionem. & obreptionem obtentum. Sed si preces veritate nitantur. l. fin. C. de diuers. rescrip. c. 2. de rescrip. & dicam inferius quæst. 9. Nec falsum rescriptum dicitur rescriptum, quia non legitimè concessum. ut in rub. de crimi. falsi. saltem simpliciter. ut in c. licet. & c. quam graui. co. scripti in l. Paulus. ff. de verb. signifi.

Quare dicitur rescriptum.

Item, legitimè, continet alia requisita in rescripto, quæ à iure statuta sunt, quæ Goffred. & Hostien. tradunt in summa de rescript. & inferius describam in 7. quæstio. & hæc definitio comprehendit rescriptum in genere, & sic explicata est prima quæstio, quàm breuissimè potui.

9 Secundum quæsitum fuit, quare dicitur rescriptum? Respon. iuris interpretes dici ius iterum scriptum: sed non video, quòd rescriptum, sit ius, sed pro iure habetur: nam quod principi placuit, legis habet vigorem, sed non dicit esse ius. l. i. ff. de constituti. princip. & instit. de iure natura. Et in hoc decepti fuere iuris interpretes dicentes voluntatem principis esse ius, quod videris non esse verum, sed voluntas principis per rescriptum patefacta seruabitur sicut lex, quia voluntas principis legis habet vigorem, ut ibi. De Ripa verò scribit sic dici, quòd bis aut pluries scriptum sit. vnde si non scriberetur nisi semel, non esset rescriptum ex eius sententia: vel rescriptum dici potest, quasi recte scriptum, id est ad obseruantiam iuris. teste Ioan. Monach. in rubric. de summa trinita. colum. 1. vel quia rasura ex eo debet abesse. cap. inter dilectos. de fide instrumentorum.

Ius non esse rescriptum contra doctos. sustinetur.

Rescriptum quod rursus scriptum.

10 Ego non curo vnde dicatur, quia nullius vel admodum paræ est utilitatis. Nam si rescriptum quasi rursus scriptum dicas, hoc habita ratione supplicationis partis, pars autem scribit Regi supplicationem, & Rex illam rescribit, & quia rescribitur narratio, & supplicatio partis, ideo forte rescriptum dictum fuit. Videte & iudicate: nam in quolibet fere rescripto est narratio partis, & Principis concessio, ut inferius dicam quæst. quinta.

¶ Norandum

11 Notandum est tamen duobus modis, ut afferunt iurium interpretes, rescriptum accipi largè & propriè. Largè appellatione rescripti venit beneficii, & priuilegium. Nam in rubri. de rescriptis ponitur tantum. de rescrip. & tamen illo titulo tractatur de priuilegiis, & literis beneficiis. ut Panormita. & alij firmant in rubri. de rescrip. Propriè tamen secundum eos dicitur, quando ad iuris communis obseruantiam. dicta l. falsò. Barto. in dicta l. fina. Ego verò arbitror etiam propriè dici rescriptum, siue accipiatur ut genus, siue ut species. nam rescriptum tanquam genus accipitur, & tunc continet suas species, videlicet priuilegium, mandatum, & omnes alias literas à Papa, vel Principe in forma rescripti legitime emanantes, etiam quando accipitur pro noua impetratione beneficii, vel mandato, seu aliis in specie rescriptum dicatur. Et propriè accipitur, siue sit genus, siue species, nempe species est propriè de genere. Item legato. §. item interest. ff. de legatis 3. l. si is qui. §. vtrum, vbi not. de rebus dub. Et sic rescriptum accipitur in genere, & in specie, & vtrumque dicitur propriè, contra doct. inòd in genere proprius dicitur, quàm in specie, quòd interdum trãsit in aliud nomen, ut priuilegium & aliter.

Accipitur duobus modis rescriptum. Rescriptum etiam in genere proprie dicitur rescriptum.

12 Sed omittendum non est, quòd rescripta, & priuilegia non valent, si contineant duo specialia. Bald. in l. i. in fine. C. quando lic. ab emp. discedere. per l. primam. C. de dotis promiss. quæ sæpe in curia Regis allegatur secundum eum, quem refert Ias. consilio 36. in causa. columna tertia versiculo quarto. in tertio volumine. Ego dico contrarium, videlicet valere rescriptum continens etiam duo, & decem priuilegia, & specialia. nam certum est, quòd in vno rescripto Rex potest vni, vel pluribus multa priuilegia concedere, & specialia, sicut in diuersis, & quotidie hoc fit: ut in gratia concessa delinquenti, ostendo in tracta. de remissio. & gratis. alioqui sequeretur, quòd potestas principis esset diminuta, adeo quòd in vno rescripto non posset nisi vnum concedere, quòd est erroneum, nec l. prima per eos adducta hoc probat. Sed Bartolus & alij in l. si is qui pro emptore. ff. de v. cap. dicunt in dubio principem non velle concedere duo specialia contra ius, sed quando in rescripto apparet, quòd princeps voluerit plura concedere specialia, quum possit, nemo inficiari debet. Sed in dubio derogare iuri in minimo videtur. Ideo specialia duo in dubio inducere non præsumitur, nisi de contraria appareat voluntate. Et sic debet intelligi. dicta l. i. quicquid in contrarium dicatur.

Rescripta multa continere possunt specialia.

13 Et sic dicerem rescriptum dici, omnem principis concessionem per literas authenticas legitime factam: siue sit secundum ius, ut si mandetur, ut fiat ius. cap. licet. de officio ordin. Et quamuis Gomef. in rubri. dicat illud non valere, tamen est text. in c. i. de rescript. in contrarium. siue quippiam contra ius concedatur, ut potè quòd adhuc audiatur condemnatus, etiam à curia suprema: ut in tract. de liter. ciuilib. dixi valere istud rescriptum, quòd tamen non erit priuilegium, sed rescriptum: quamuis docto. dicant concessionem contra ius vocari priuilegium: quòd frequentius procedit, ut si princeps concedat alicui immunitatem non soluendi collectas, dicitur priuilegium. ut in l. i. & per totum. C. de immunita. nemi. concedenda. lib. 10. vt scholasticis concessum fuit. in authen. habita. C. ne filius pro patre, quòd eis hodie malè seruatur.

Contra ius etiam uocatur rescriptum.

Item si præter ius aliquid concedatur, dicit Gomef. istud propriè dici rescriptum, non verò contra ius, quia non valet, quòd verum est, si non sit iuri derogatum in illo rescripto. ut in l. si. C. si contra ius. doct. in cap. i. eod. & inferius dicitur.

14 Item rescriptum principis debet conuenire æquitati, & iuri, licet verba eius non patiantur. cap. causam. eod. gloss. in cap. paratus. 23. quæst. 1. Oldra. consil. 28. quæstio est. Et ideo iudices Regij has literas Regias comprobantes, seu interinantes debent respicere, ut iuri, & æquitati congruant: alioqui eas reiiciant: nempe mens principis rescribentis talis præsumitur, qualis de iure esse debet. l. ex facto. in princi. vbi Bal. not. 4. ff. de vulga. & Ias. consil. 57. Visis literis. col. penult. in tertio vol. & iudices debent iudicare secundum ius, quicquid scribat princeps: & ita Papa declarat in cap. si quando. de rescri. nisi expressè iuri derogeret, ut inferius dicitur, & in his requiritur secunda iustificatio, ut in art. 1. inferius scribam.

Iuri & æquitati rescripta conuenire alioqui reiici debent.

15 Quæreret aliquis, quomodo in dubio rescriptum accipi debeat? Respon. docto. in dubio propriè accipi debere, ut species, & non ut genus. probat Panormi. in cap. Rodolphus. primo not. de rescrip. & sic de rescripto iustitiæ, non de priuilegio, seu gratia intelligetur: quia à propria verborum significatione in dubio recedere non debemus. l. non aliter. ff. de legat. 3. Domi. in cap. si cui nulla. colum. 1. de præben. in 6. & in dubio verba debent capi in specie. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. Gemi. consil. 65. circa. colum. 6. Ego verò super hoc dicerem rescriptum accipi pro subiecta materia, nempe si in materia priuilegiorum fiat mentio de rescriptis, ibi, accipietur rescriptum pro priuilegio, vel si materia generalis sit, in genere accipietur: si in materia delegatorum, pro literis commisionis, seu rescriptis ad lites, si in materia beneficii, pro mandatis, & aliis rescriptorum formis: de quibus in praxi beneficii scribo. Ideo prout conueniet materiæ accipietur vbique.

In dubio quomodo rescriptum sit accipiendum.

16 Et sic inferitur, quòd si statuto caueatur, ut bannitus non possit impetrare rescriptum per procuratorem, non poterit impetrare priuilegium, cum in genere rescriptum contineat priuilegium, ut superius probaui. & hoc etiam docet Barba. in rubri. de rescrip. in clemen. quia priuat ordinarium sua iurisdictione quoad illum casum alij commissum, ut docet Anto. Butrig. in cap. olim. de verborum signifi. Vnde excommunicatus prohibitus impetrare rescriptum. in cap. i. de rescrip. in sexto. non poterit etiam impetrare priuilegium, ut docent Moder. in dicto capit. 1. & hæc

Bannitus excommunicatus priuilegium non impetrat.

& hæc est bona ampliatio ad illud cap. primum. & hæc secunda finietur quæstio.

17 **Tertia** quæstio, quid differat rescriptum à beneficio, priuilegio, & mandato, quia melius congruit materiæ beneficiæ, propterea id tractatur in praxi beneficiæ, quam conscripsi.

Concedere rescripta quis possit.

18 **Quartò** quæritur, quis possit rescripta concedere? Respon. Primò Papa. vt per totum titulum de rescript. & c. Raynutius. de testamen. clemen. prima. de rescript. & hæc vocantur interdum literæ Apostolicæ in c. nonnulli. §. fina. eod. c. literis Apostolicis. & c. fina. eod. vel rescriptum apostolicum. in cap. si proponente. eod. quandoque Papa vocat scripta nostra, in c. si pro te. de rescrip. in sexto. & vocatur commissio rescriptum illud, per quod causa alicui committitur. c. sedes. & sequen. eod. & aliis multis nominibus vocatur, vt dico in Praxi beneficiæ, & de iure nouo sexti, literæ vocantur vt plurimum, ex quo fortè desumpta est Franciæ nominatio, cum in concilio Lugdun. illa iura edita sint.

Rescribendi à quo sit rescriptum.

19 Secundò, Imperator concedit rescripta. rub. de precib. Imper. offe. & in rub. de diuer. rescrip. & in aliis multis titulis illius libri. & l. rescriptum. ff. de pa&. Et interdum vocatur diuina iussio. vt in authen. vt diuina iussionis subscriptionem habeat gloriosiss. quæstor. colla. 8. Et quamuis de iure non valeat rescriptum sine subscriptione principis, vel Cancellarij. vt ibi. & in l. sacri affatus. C. de diuer. rescri. imò viginti librarum auri pœna punitur iudex, qui illud rescriptum receperit, & comprobauerit, vt probatur ibidem. licet hodie subscriptio principis in paucis casibus requiratur, nec Cancellarij, sed Scriuarij, seu Secretarij, & rescriptum non subscriptum à secretario non solet sigillo à Cancellario muniri, & sigillatum non approbaretur, neque reciperetur in curiis Franciæ.

Rescribere cur in iure dicatur.

20 † Et vetus olim mos fuit principem scripto adire, & consulentibus per libellos respondere, vt in omnibus fermè legibus Cod. est videre. Ideo dicebatur princeps rescribere, quamuis diuus Traianus, ne in exemplum trahi videretur, veritus ne contra leges, moresque maiorum ad alias causas perferrentur, illaque in iudiciis & foro pro lege acciperent, diplomatibus, libellicisque nunquam ex scripto respondebat, ne perniciosum inde exemplum, & quasi seminarium mali oriretur: sed tantum verbo, quibus visum est assensisse. Fertur aut priuilegia indulxisse Alexand. lib. genial. 6. ca. 23. in fin.

Nominibus multis uocata rescripta.

21 Aliquando rescripta vocantur sacri affatus. l. penul. C. de diuer. rescri. & sacrum oraculum. l. & si legibus. C. si contra ius vel oraculum. in l. si. de diuer. rescrip. Et sacra formæ, aut iussiones, in rubri. in medio litis non fieri sacras formas. & §. i. colla. 8. vbi non licet rescripta in medio litis impetrare, vt secundum ea causa decidatur, sed secundum leges generales decidi debet. etiam nominatur Imperialis concessio. in l. si quando. C. de inoffi. testa. & diuina iussio. vt dixi superius sacra literæ. in l. vna. C. de mand. princi. vel simpliciter literæ. vt c. 2. & per totum. de rescri. sed solet addi literæ Regis, vel Papæ. vt scripsi in præfat. ad trac. de liter. obligato. in ordi. reg. in primo Tomo. {Nec seruat ex parte illa differentia quam scribit Alciatus in Liubemus. C. de sacrosan. eccles. vt oraculum dicatur indulgentia, quæ viua voce principis conceditur ab ore. Annotatio quæ scriptis tantum. Pragmatica, quæ adhibita causæ cognitione in modum sententiæ, vel alicuius vniuersitatis preces. l. prima. C. de vetera. libr. 12. Sed interdum promiscuè vnum pro alio accipitur.}

Rex & cancellarius literas concedunt.

22 Tertiò, Rex Franciæ, & quilibet alius princeps non recognoscens superiorem rescripta concedere potest. Barba. in rub. huius tituli in clemen. allegat Bar. in l. 4. §. actor. ff. de re iudi. & l. infamem. de publi. iudi. l. non ambigitur. de legib. & l. 1. §. de qua re. de postul. vbi parum probatur, decisio tamen est verissima, vt in hoc titu. *des lettres Royaux* patet.

Duplex cancellaria.

23 **Quartò**, cancellaria literas concedit, siue sit cancellaria Papæ. ca. ad hæc sumus. de rescrip. c. porrecta. de confirma. vtil. siue Regis, aut Imperatoris: & duplex est cancellaria in hoc regno, magna, & parua. magna est, in qua præficitur magnus Regis Franciæ Cancellarius, & ista Cancellaria in magnis, & arduis rescribit, & generalibus negociis, & per totum regnum. Altera est parua Cancellaria, huius respectu, quia solet tantum concedere ea, quæ non sunt ardua, & vbi opus non est expressa Regis concessione, & generali per totum regnum.

Cancellaria est in quolibet parlamento.

24 † Nempe Rex Franciæ in quolibet Parlamento Cancellariam ad concedenda iusticiæ rescripta instituere, & vni, qui vices Cancellarij sustineat, sigillum committere solet, vt in hoc tit. patet. Et pro literis iusticiæ non est necesse recurrere ad Papam, vel Regem, sed ad Cancellariū, vel vicecancellarium, qui sine alio speciali mandato literas concedit, quia præfectus est iusticiæ. glo. prima. & ibi Panormita. & Felin. in cap. cum dilecta. de rescript. gloss. in verbo literarum. c. statutum. illo tit. in sexto. & sic is, qui à Cancellaria obtinuit, non punitur tanquam falsarius, quamuis Papa, vel Rex nesciuerit. vt Ioan. Andr. & Felin. asserunt ibidem.

Cancellariis quibus literas concedere non possit.

25 Sed non est omittendū, quòd vna Cancellaria non concedit literas nisi in sua prouincia, vbi constituta est, & vt dicitur, in resortu illo. Nec potest Tholosanus literas impetrare à Cancellaria Parisien. vt rescindatur contractus à iudicibus Tholosanis, seu aliis. Nempe quælibet Cancellaria debet esse contenta sua prouincia, & iurisdictione. Et sicut parlamentum constitutum est hominibus suæ iurisdictionis, & resortus, ita & Cancellaria, alioqui vna concederet, & altera negaret, & sic mutuò se impedirent, & confunderetur iurisdicatio, contra text. in cap. peruenit. ii. quæstio.

prima.

prima. etiam Cancellariæ sunt pares, & habent iurisdictionem separatam. Ideo vna non potest rescindere factum alterius prouinciæ, quia quælibet est adscripta, & delegata suo territorio. vt docet Bald. in l. minor. §. primo. ff. de minor. Sic censuit Senatus Parisien. pro comite de Sanangan, qui appellauerat ab executione literarum impetratarum in Cancellaria Rothomagen. à Dom. Archiepiscopo Rothomagen. quamuis causa tractaretur in senatu Parisien. & bene appellatum pronunciatum extitit, ac in expensis condemnatus Archiepiscopus impetrans die 17. Decembris. Anno 1543. & aliis pluribus actis idem fuit decisum, vt scripsi, in proœmio consti. Regiar. in primo Tomo: & fuit præceptum factum Senescallo Pictauin. ne obediret literis in Cancellaria Burdegalen. impetratis. Anno 1508. die 8. Martij. Sed magnus Cancellarius, qui ad omnia negotia præfectus est, non vni loco, sed omnia regni negotia præuidet, & de his rescribit, & literæ istæ in toto approbantur regno.

Arclium.

26 Quinto, legatus Papæ concedere potest rescripta, quia etiam statuta in sua legatione concedere potest. c. si. & ibi Anto. Butti. de offi. leg. probat text. in clemen. i. de rescrip. iuncta rub. & cap. i. de locato.

Legatus & collegij cardinalium rescribit.

27 Sexto, collegium cardinalium. arg. c. ecclesia senatum. 16. quæstio. i. hinc vacante sede ad collegium cardinalium appellatur. Bar. in l. vbi absunt. ff. de tutor. & cura. dat. ab his. & potest quem ad famam restituere. Inno. in c. cum te. de re iudi. doct. in clem. ne Romani. de electio.

28 Septimò, curia suprema interdum recusante Cancellaria rescribere solet, quinetiam olim dum in sua integritate curiæ supremae erant recusante Cancellario ad curiam solebant homines accedere, & ipsa providebat. vt scripti in proœmio concordator. in verb. summas, sed ab eo tempore quo literati regere desierunt, & curiæ & scientiæ sopiuntur.

Curia suprema rescriptum cædit, & Episcopus.

29 Octauò, Episcopus potest rescriptum concedere adiuuando ius, non destruendo. c. 2. de constituti. in sexto. gloss. in dicta clemen. ne Romani. in prin. de electio. & quicumque potest constitutionem facere, & habet iurisdictionem, potest rescriptum concedere. Hosti. in summa. §. quis possit. & Barba. in rub. huius titu. col. 10. quod est verum, si supream habet iurisdictionem, & legem facere possit, vt Dux Sabaudia, & Veneti. vt not. Bartol. iu. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. Barba. in rubri. de rescript. alioqui verius dicuntur literæ quàm rescripta.

30 Vltimò, solent Senescalli & bailliui literas concedere, vt pulchrè sciunt practici Nemaufen. Sed de his tractare non intendo principaliter, sed de literis tantum Regiis. nam & rescripta apostolica in praxi mea beneficiæ tractantur, & quia literæ ab inferioribus concessæ non vocantur rescripta, sed literæ restitutionis, absolutionis, commissionis, & aliis pro materia, vt superius probaui. Ideo de his non tractabo hic.

Senescalli an rescripta concedere possint.

31 **Quintò** quis possit rescriptum impetrare? Respon. edictum est prohibitorium certarum personarum. c. i. de rescri. in sexto. ergo est permissorium regulæ. argum. l. mutus. §. cum quæritur. ff. de procurat. Itaque omnis poterit impetrare rescriptum, qui non est à iure prohibitus. vt Hostien. in summa. §. quis impetrare. & Barba. in dicta rubri. huius titu. in clem. docet. siue sit actor, siue reus. c. ceterum. ca. ad hæc. c. cum contingat. c. olim. c. dilectus. & c. fin. de rescript. & c. dispendia. eod. in sexto. Sic appellatio est permissa, nisi sit prohibita. gloss. in l. qui restituere. ff. de rei vendicat. & testari est permissum omnibus, exceptis quibusdam. l. si quæramus. ff. de testamen. Panor. in rub. de testamen. Ferunt etiam testimonium communiter omnes, nisi sint à iure prohibiti. c. i. & per totum. ff. de testib. & in decretal. illo titu. scripti in tract. de reproba. & saluatio. testium.

Impetrare rescriptum quis possit.

32 Quæret quis, impetrare qui prohibeantur? Respon. serui. l. prima. C. de precibus. Imperat. offer. niui in casibus ibi traditis per lasonem attamen quia in hoc regno non habemus seruos, ideo hos omitto.

Prohibitive rescripta impetrare.

33 Filius autem familiæ in patris existens potestate non prohibetur impetrare rescriptum, quòd non inueniatur prohibitus. nam licet sine consensu patris agere non possit. l. si. §. necessitate. C. de bon. quæ libe. Tamen impetrare rescripta non prohibetur, quia hoc non est agere, vt concludunt Do. de Rota in decif. 175. commissio in nouis, quos sequitur Panor. & Felin. in c. causam. primo. col. 2. de iud. quia non refert per quem preces porrigantur. l. vniuersis. C. de precib. Imper. offer. Bal. in l. i. C. qui admitti. & Aegid. Bellamera decif. 730. commissio. Barba. in rub. huius tit. nume. 34. & sequent. colla. 5.

Procurator falsus & reuocatus impetrare non possunt rescripta.

34 Tamen si falsus procurator impetraret mihi rescriptum, non valeret, & ego possem illi renunciare, & le desaduouer. vt docet Oldrad. consil. 317. Seneca in prin. licet enim princeps inhabili concedendo rescriptum, illum habilem faciat. l. quidam. ff. de re iudi. tamen falsum procuratorem non constituit verum c. nonnulli. in fin. eod.

35 † Idem in procuratore reuocato, cuius impetratio non valet. c. ex parte decani. de rescri. c. in nostra. de procur.

36 Idem puto in monacho, vt impetrare rescriptum gratiæ non prohibeatur, in quantum illi conuenire potest, à rescripto ad lites impetrando, etiam de consuetudine Franciæ non repellitur. licet Barba. in rub. de rescri. col. 12. in clemen. dicat de iure non posse, tum quòd sit mundo mortuus. c. placuit. 16. q. 1. tum quia seruos Dei non oportet lites frequentare. c. 2. de postul. c. sicut. 12. q. 7. Sed si monacho commissum est beneficium, omnia potest facere, sine quibus beneficium non regetur.

Monachus in quibus rescriptum impetrare non licet.

regeretur. l. secunda. ff. de iurisdictione omnium iudicum. etiam data est ei defensio, quia cuiuslibet permiffa. cap. cum inter. de exceptio. ideo ad ista facienda rescripta impetrare potest. Nec solent in

Hæreticum rescripta non impetrat.

37 Francia ob hoc impugnari, quod in fauorem monachi, vel religiosi sint impetrata. Addendum est hæreticum impetrare rescriptum non posse. l. secunda. C. de summa trinit. imò probatur ibi, quod eo ipso quod hæreticus impetrat rescriptum, præsumitur per fraudem impetrasse, quanquam fecus sit in aliis. glossa in cap. super literis. infra eodem. facit cap. quicumque. de hæretic. in sexto.

Impetrare prohibetur si impetret, nil agit.

38 † Idem si literas iusticiæ quis sine mandato impetret, quia non valebunt. cap. nonnulli. in fin. eod. secus hodie dicunt doct. & in literis ad beneficia. glo. ibi.

39 Notandum est, quod vbicunque prohibetur impetrans ab impetrando, rescriptum non valet, siue ratione personæ prohibitum sit, vt dictum exitit, siue ratione rei. vt in l. sicut. C. de pagan. siue propter turpitudinem finalis causæ, vt in nuptiis ex rescripto petitis. l. prima. C. si nuptiæ ex rescripto. petan. siue quia res impetrata sit in lege prohibita, vt quis duas militias obtineat, l. is quidem. C. qui milita. non possunt. libro duodecimo. l. prima. de petit. bonor. subla. libro decimo. & quando lex annullat rescriptum, vel ordinatio, tunc impetratum non facta illius legis, vel ordinationis speciali mentione non valebit. l. præscriptio. C. de operib. public. l. omnis. & l. diligenter. de aquæ ductu. libro vndecimo. Baldus in rubric. eod. columna secunda, vbi dicit non puniri impetrantem rescriptum alia pœna, quam quod rescriptum est nullum, si impetratio non contineat delictum. arg. gloss. in l. nemo martyres. C. de sacrosanct. eccles. scripti in §. monemus. de collat. in concordia.

Inhabilis an pro utilitate publica impetrare possit.

40 Et isti cum sint inhabiles ad impetrandum, non possent etiam pro vtilitate publica impetrare. secus in aliis inhabilibus, non tamen ad impetrandum, quia illi reciperentur pro republica. Felin. in rubri. de rescript. licet contrarium tenuerit Barb. ibidem, quæ possunt conciliari si inhabiles impetrent facta inhabilitatis mentione, tunc Rex eum habilem facit. Secus si princeps hoc ignorabat. l. Barbarius. ff. de offic. præto.

Contra quæ rescriptum impetratur.

41 Sexto quæritur contra quem impetrari possit rescriptum? Respon. contra quemlibet, siue sit clericus, siue laicus, siue maior, siue minor, dummodo is contra quem impetratur, sit in iurisdictione concedentis. vt in cap. penultimo de officio vicarij. Hostiens. in summa huius tituli. §. contra quem. Tamen si viliores in rescripto exprimerentur, non intelliguntur digniores includi. cap. sedes. eodem. Nec super maioribus, & grauioribus negotiis audiuntur, qui de minoribus, & tenuioribus tantum faciunt mentionem, vt ibidem cautum est, etiam contra excommunicatum, & alios prohibitos impetrare rescriptum impetrari potest. ne de sua malitia lucrum referant. cap. intelleximus. de iudi. sed ipse contra alium non, vt superius docui.

Citatio non requiritur in impetratione rescripti, sed in probatione.

42 Etiam rescripta impetrari solent, non citatis, nec vocatis illis in quorum præiudicium impetrantur. Sed effectum rescripti probationem, seu interminationem requirentis, non consequuntur impetrans, nisi iudex hoc decreuerit, & rescriptum comprobauerit. per textum, in l. nam ita diuus. ibi, quod desideras, an impetrare debeas adhibitis etiam his, qui contra dicerent, id est qui læderentur. ff. de adoptio. & sic impetrare ibi intelligitur pro obtinere, quia non debet quis effectum rescripti obtinere, nisi iudices comprobent: & dicimus vulgò *interiment*, quicquid dicat gloss. ibi, & docto. & in l. final. ff. de natal. restituend. & hoc iure vtimur in Francia, quamuis Baldus in rubric. de rescript. dicat in impetratione rescripti, si magnum contineat partis præiudicium, citandum aduersarium, quem etiam multi praxi ignari docto. sequuntur. maxime Barba. consil. 43. præclare. columna 18. in primo volumine. Sed in regno Franciæ nullo modo citatur pars in impetratione rescripti. Sed in approbatione, & verificatione sic: quæ praxi probatur vltra. l. nam ita. in l. 3. §. si causa cognita. ff. de bonorum possessio. & in l. libertus. de in ius vocand. Sic consuluit Bertrand. consil. 149. illud est. in fine. volu. primo. ex prima editio. & sic literæ Regiæ contra quoscunque impetrari possunt.

Requisita in rescripti impetratione.

43 Septimo quæ requirantur in rescripti impetratione, & vsu? Respond. Primo, oportet partem libellum narrandorum, seu memoriale conscribere, super quo postea literæ conficiuntur. facit l. si ego. §. dotis. ff. de iure dotium. ibi, nam mulier res quas solet in vsu habere in domo mariti, neque in dotem datæ, in libellum solet conferre, eumque libellum marito offerre, vt is subscribat &c. sic & libellum eorum super quibus pars vult rescriptum impetrare, ostendet, vt rescriptum fieri, & obtineri possit. l. i. C. de precib. Imper. offer.

44 Secundo, quod illud memoriale seu libellus fiat legitime, videlicet per iurisperitum, vel solertem practicum, vel per vtrumque callentem, nec oportet, si agatur de rescissione instrumenti venditionis, totum instrumentum conscribere, sed vim illius & effectum porrigere, & narrare breui, & planè oportet. l. si. C. de precib. Imper. offer.

45 Tertio, quod postea illum libellum seu supplicationem offerat Papæ, vel Regi, seu Cancellariæ, & petat sibi concedi postulatum. l. prima. C. de diuers. rescript. l. nec damno sa. ibi, postulati oportet. C. de precibus Imperat. offerend. l. i. vt lite pendente. vnde postea intelligitur concessio Principis

Principis secundum supplicationem partis. per l. si defensor. §. i. ff. de interrogat. actio. vbi Iacobi. allegat Alex. sic consuluisse. consil. 84. in causa. vol. i.

46 Quarto quod postea hæc narratio cum concessione, in rescriptum dirigatur, & fiat rescriptum iuxta partis supplicationem, & Regis concessionem, quod rescriptum interdum solet in Cancellariis fieri, sed Cancellarius tollit à membrana illam partem, in qua sigillum imprimere opus erat, si deneget concedere, ne eidem amplius offeratur. nam vt dicit glo. de iudice quod libellum ineptum lacerare debet. in l. i. ff. de assessor. ne eidem amplius detur, sic & Cancellarius solet.

47 Quinto consensus vtriusque partis non est in impetratione rescripti necessarius, sed remanet parti integrum recusationis ius, quando iudices dantur & oppugnandi rescripti per tex. in c. iudex. de offi. deleg. in 6. doct. in dicto c. cæterum. Et Felin. in c. cum olim. de re iudi. nec obseruatur in Francia. l. obseruandum. ff. de iudi. vt scripsi in præmio primi Tomi constitutio. Regiar.

48 Sexto, quod post rescripti concessionem impetrans adeat iudicem, cui rescriptum dirigitur. l. i. C. de precib. impe offer. ibi quem adire cura.

49 Septimo pars impetrans rescriptum, præsentare illud iudici, cui dirigitur, debet si eo rescripto vti velit, aliàs non. c. ex conuisione. vbi Innoc. de resti. spo. refert Bal. in c. super literis. col. 6. num. 20. de rescript. De aliis autem quæ non diriguntur iudici, dicam infra quæstio. seq. & in praxi beneficial. & Spec. multa scribit in titu. de rescrip. præsentat. per totum.

50 Octauo, iudex rescriptum cum honore recipere debet. cap. si quando. eo. vbi elucidauit, & in artic. i. infra eod. scribam.

51 Nono, iudex post rescripti præsentationem, & receptionem debet concedere parti literas ad citandum partem ad comprobandum & interinandum illud rescriptum. ca. exhibita. de iudi. c. 2. de rescrip. in 6. & debet rescriptum apostolicum in citatione inserere, vt eo viso deliberare valeat, qui ab altero conuenitur. c. 2. de dilati. sed iudices Regij, quibus diriguntur literæ Regiæ rescissionis, vel aliæ, non solent totum rescriptum mittere, quia ipsi sunt iudices iam constituti.

52 Decimo, iudex audire partes debet, super his, quæ in libello, & rescripto expressa sunt. l. i. C. de precib. Imper. offer. ibi, adire cura, vt auditis his, quæ in libellum contulisti, & reos inuestigare curet, & super his sententiam ferre. l. de qua re. ff. de iudic.

53 Vndecimo, iudex discussio diligenter negotio debet rescriptum approbare: vel refutare, & nos dicimus vulgò, *interimer, au debouer, d'acloy*, probat. l. rescripta. C. de precib. imperat. offeren. ibi, ab omnibus iudicibus præcipimus refutari, vide artic. 2. infra eo. & dicam in vit. quæst. quomodo sententia ferri super rescripto debeat.

54 Duodecimo, iudex partem impetrantem, si rescriptum non comprobet in expensis condemnare debet. nam ad hoc est iudex competens, licet non sit in principali. text. in clemen. 1. eo. & in c. cæteram. in fi. & in c. si ibidem. c. statutum. §. i. illo titu. in 6. imò si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. l. & si legibus. C. si contra ius, & artic. 2. inferius dicitur facit l. 2. C. vt lite pendet.

55 Decimotertio, poterit pars impetrans appellare, si rescriptum iniuste fuerit reiectum, nec fiet executio durante appellatione, quia hoc non inuenitur expressum, tamen bonum esset statuere, quod sententia probationis rescripti, mitteretur executioni non obstan. &c. Sicut alia sententia prouisionalis, quando executio possit retrahari: vt scripsi in concord. in §. fin. de friuol. appell. sed ista appellatio, quæ à Regij rescripti executione interponitur, ad curiam supremam directò tendit, & ibi est releuanda, vt censuit Senatus anno 1531. die 15. Aprilis. & docet Imber. in insti. forens. lib. 2. §. & quoniam.

56 Decimoquarto, impetrans, si negetur verum esse, quod in rescripto ipse asserit, vel falsum esse dicatur, hoc probare tenetur. text. in c. 2. vbi doct. de rescri. & Ioan. And. in c. 1. de litis contestat. in 6. Panor. in c. quia circa. de consang. in secundo not. Nam ei qui dicit, incumbit probare non opponenti. l. 2. ff. de probat. & oportet probare narrata esse vera tempore impetrationis, vnde si quis naret se habere filiam, & habeat tempore impetrationis, quæ postea tempore comprobationis mortua sit, sufficit probare se habuisse tempore impetrationis, dicto ca. quia circa. de consanguini. sicut dicitur de læsione probanda tempore contractus. in l. si voluntate. & l. 2. C. de rescin. vendi. Si verò excipiens dicat rescriptum per taciturnitatem impetratum, tunc ipse hoc probare debet. Panormi. & alij in c. si. de præsumpt. quia is qui asserit probare debet. l. actor. C. de proba. Iste enim asserit partem tacuisse verum, ideo hoc debet probare. arg. l. 3. C. de non num. pecu. Soci. consil. 164. visa bulla. col. 2. vers. confirmantur etiam præmissa. in secundo volu.

57 Limita si impetrans haberet intentionem suam de iure communi fundatam, tunc non tenetur probare, sed aduersarius. Felin. in c. constitutus. eod. tit. vnde si ipse curatus dicat in rescripto, ad sedecimas spectare tanquam ad Curatum, non tenebitur probare, quod Curato decima debeatur, sed se esse Curatum, vt plene scripsi in tract. meo de decimis. q. 9. & in tracta. de congrua portio. in fine.

58 Vltimo videndū est, an impetrans omnia, quæ in rescripto narrat, probare teneatur? Respo. Facias duas regulas. Prima est, quod si coniunctim plura in rescripto narrentur, tunc illa copulatiuè probanda sunt. Ad veritatem enim copulatiuè requiritur vtrunque verum esse. §. si plures. de hæredi. instituem. in insti. & l. si hæredi. ff. de condit. institut. Do. de Rota decis. 68. licet capitula, in nou.

Cōsensus vtriusq; partis in rescripti impetratione nõ est necessarius.

Iudex literas citationis post receptum rescriptum concedit.

Iudex rescriptum approbat, uel reprobat, & in expensis condemnat.

Appellatur à rescripti reiectione ad senatum.

Arestum.

Impetrans narrata in rescripto probat.

Probare quando impetrans narrata in literis debeat.

59 Limitatur quando ex narratis alterum sufficeret ad victoriam causae. cap. 2. de rescript. vt si dicatur collatum esse beneficium periuro, & is etiam resignauit illud, si probetur alterum, sufficit. Nam collatio periuro facta non valet. c. querelam. de iureiuran. Panorm. in cap. cum nostris. de concess. præben. Etiam resignans est priuatus iure. c. ex transmissa. & per totum. de renuncia. & tunc coniuncta in disiunctam resoluitur. per l. sepe. ff. de verborum significatio. vnde si quis dicat se minorem, & ultra dimidiam deceptum si probet se minorem, & deceptum non ultra quidem dimidiam, sufficit: quia minoribus deceptis etiam citra dimidiam succurritur. in l. 1. & per totum. ff. de minorib. secus esset in maiore. l. 2. C. de rescindend. vendit. scripti in tract. de rescif. contract. inferius: & ideo si impetrem beneficium vacans per extrauagan. execrabilis: & per non promotionem, si probem non promotionem, sufficit, dummodo sufficienter hoc probem: videlicet quod tenuit pacificè, & quod non fuit promotus. quicquid dicat Aegid. decisio. 735. si impetrans. & c. quæstio. 140. in decis. Neapol.

Diffamās su per pluribus delictis, ea probare debet.

60 Tamen quando impetrans commissionem à Papa, narrat in supplicatione Titium multa commisisse crimina, ob id petit committi probis viris, quibus de præmissis, vel de altero præmissorum si constiterit, dictum Titium priuent. Certè Papa consuevit delere illa verba, Vel altero præmissorum. Nam postquam dictus impetrans diffamat Titium de pluribus delictis, debet arctari ad probandum omnia, de quibus illum diffamat, aliàs pœna talionis tenetur, vel ad diffamationis pœnam. tex. in c. super his. vbi doct. de accusa. c. licet Hely. de Simonia. Staph. in tract. de liter. iustit. fol. 166. versic. Secundò notandum est. Ego tamen putarem vnum sufficere probare, & excusandum illum, si in aliis criminibus fuit à testibus deceptus. per gl. no. in c. 1. in fi. de elect. in sexto.

Separatim in literis narrare debemus.

61 Altera est regula quando in rescripto plura narrantur disiunctim, & alternatiuè, tunc alterum sufficit probare. c. inter cæteras, de rescript. Ad veritatem enim alternatiuè alterum sufficit. l. in eo quod plus. §. vbi. ff. de regul. iuris. reg. in alternatiuis. in sexto. quod est verum, si affirmatiuè ponere tur, diuersum est, si negatiuè, vt si dicam non fuisse mihi solutum, nec quidem satisfactum, vtrunque probandum erit. l. si quis stipulatus fuerit. ff. de verb. obligatio. vel nisi materia vtrunq; exposularet, vt si dicatur tutorem datum super pecunia, tutelæ suæ, quia separatim non datur tutor bonis, & tuitioni personæ. dicta l. sepe. ff. de verb. significat. & sic iudex arbitrari debet ex re, id est ex negocij qualitate, vt ibi abundè elucidauit Et his patet quando quis teneatur probare omnia, vel vnum tantum: & si sapiis nunquam copulatiuè exprimas, sed alternatiuè.

Dirigende quibus sunt literæ.

62 Octauò quibus diriguntur rescripta debeant? Respon. literæ gratiæ quibus Papa confert sacerdotia, diriguntur illis, quibus ipse prouidet. c. ad aures. de rescript. vt Paulus Episcopus &c. dilecto filio tali N. &c.

Si verò aliquem ad conferendum grauare velit, illi suum dirigit mandatum, seu rescriptum. c. eam te. & c. mandatum. eod. & ca. fi. de præben. in sexto. vt patet in forma manda. in concord. & postea executoriae literas dirigit alicui in dignitate constituto. per c. statutum. de rescript. in sexto. Ego plenè scripsi in forma literar. executoria. in concord. Franciæ, & in praxi benefic. Si autem loquamur de literis iustitiæ Papæ, vel legati, & istæ diriguntur Archiepiscopis, Episcopis, & aliis prælatis, seu Vicariis, aut eorum Officialibus. c. 2. & 3. cod. & aliis habentibus dignitatem, personatum, vel Canonicis secularibus Cathedralium ecclesiarum. dicto capit. statutum. in princip. eod. in sexto.

Matrimoniales cause episcopis diriguntur.

63 Causas matrimoniales episcopis dirigere Papa solet. c. causam matrimoni. de offic. delega. Tamen de iure etiam aliis habentibus dignitatem potest. text. in c. 1. de consanguini. & ibi Panor. & alij. Sed sine Papæ delegatione inferior ab Episcopo cognoscere non potest. cap. accedentibus. de excessib. prælat.

Literæ Regiæ iustitiæ magistratibus Regiis diriguntur. Aresum.

64 Literæ vero iustitiæ Imperatoris, Regis vel aliorum, causæ cognitionem desiderantes, iudicibus tantum Regiis, & magistratibus dirigi solent. Nec valerent regulariter in Francia, nisi dirigerentur istis, imò essent abusus, vt censuit Senatus anno 1517. die 2. Martij. & anno 1510. die 2. Ianuarij fuerunt annullatæ literæ directæ apparitori: quia causæ cognitionem requirebant, quam non potest iste habere, nisi sint literæ status, & aliæ quæ ex consuetudine omnibus magistratibus dirigi solent, coram quibus causæ introductæ sunt, non autem apparitoribus, quia coram illis non agitantur processus.

Apparitori bus quado literæ sunt dirigende.

65 Aliæ verò literæ solam executionem requirentes apparitoribus, & seruentibus Regis, seu Imperatoris diriguntur, & ab eis illæ literæ exequendæ sunt, non verò ab apparitoribus Baronum, vel aliorum dominorum, vt alibi scripsi.

Concessiones Regis parlamenti, aut Camere computorum sunt intinmande.

66 Item concessionem principum, & beneficia, aut parlamenti, aut cameræ computorum, aut thesauri sunt intinmandæ, & recitandæ, ac registrandæ. text. in l. fina. C. de aqua ductu. lib. 11. Alia pragmaticis relinquo.

Quinque partes in literis regis.

67 Notandum est, quòd in omnibus, & singulis fermè rescriptis quinque sunt partes. In prima est saluatio. Henry. &c. A nous amez & feaux Conseillers les gens tenans, & qui uendront nostre parole ment à Paris salut & dilection &c. Et in his rescriptis, solet saluari is, cui rescriptum dirigitur. vt scripsi in forma mand. in verbo salutem, in concord. vbi scripsi causas. In secunda parte rescripti narratio scribitur, receuè auons l'humble supplication. &c. vel de la partie de tel. &c. Narratur factum, super quo petitur rescribi. l. fin. C. de precib. Imper. offer. sine qua narratione non solet princeps rescriptum concedere.

Terra

Tertia rescripti pars concessionem continet. ibi, Parquoy ces choses considérées, vel, Pource est il, que nous, &c. Vbi bicui recitatur factum, & ratio mouens principem, postea rescribitur principis concessio secundum qualitatem facti, & materiæ. In quarta nonobstantia describuntur, & si rescriptum ad rescindendum contractum tendat, dicitur in fine, non obstant leaiet contract fait & passé par ledict supplicant, & quelconques obligations, promesses, ou renunciations par luy faites, ou passées par soy, & serment. &c. ista ponuntur pro subiecta materia, & solent in rescriptis ad lites addi, Non obstant. literis subreptitiis, vel obreptitiis in contrarium facientibus. de quo per Be. trand. in consil. 362. nil opponitur. col. 3. num. 8. in primo volu.

In quinta. Datum &c. apponi solet dies, mensis, & annus, licet olim dies & consul, alioqui non valebāt rescripta. l. si qua. C. de diuers. rescrip. scripti in forma mandati, in fine post glossam in data sexti. Et de communi stylo ista continere debet rescriptum, alioqui non valet, quia non est secundum styllum emanatum. c. quam graui. de crim. falsi. Et ex his literæ dignosci possunt Regiæ, an veræ sint necne, & an secundum styllum impetratæ.

68 Nonò, super quibus rebus rescriptum possit impetrari? Respon. super omnibus, tam spiritualibus, quam prophanis. cap. secundo. & sequen. & per totum. de rescript. etiam super rebus corporalibus, & incorporalibus. c. querelam. de elect. & c. dispendia. de rescript. in sexto. Item super ecclesiis & beneficiis. c. 2. & ca. ad aures. c. cum adeo. c. in nostra. c. capitulum. eod. quod est verum, & rescripta in spiritualibus causis, & super beneficiis conferendis à Papa dantur, & viris ecclesiasticis. c. mandatum. de rescript. §. 1. de mandat. apostolic. in concord. Siue causa appellations. c. 1. & per totum. de appella. Nam cum est appellatum ad Papam, & ipse causam committit in partibus, vt in rubr. de causis. & sequen. in concord. Franciæ. Siue etiam in prima instantia in causis tamen maioribus, quia in aliis Papa causam committere in Francia non solet. per text. in dicta rubr. de caus. in concord. Quod est verum, quando impetratur ab eo, qui super his potestatem habet, aliàs non valet, quia non potest in messem alienam falcem immittere. ca. nouit. de iudic.

Super quibus literæ impetrari possint.

69 Et regulariter super omnibus rebus rescripta impetrari possunt, distinctione tamen habita, vt Papa, vel ecclesiastici viri super rebus spiritualibus concedant. Temporales verò super temporalibus rebus: & in quibus casibus iudices seculares cognoscant de spiritualibus, vt in possessorio in hoc regno Franciæ in illis tangentibus possessorium rescripta concedere & rex poterit. argu. l. 2. ff. de iuris. omnium iudic. & hoc Barba. probat in rubr. de rescript. & Guido Papæ. q. 1. in decisio. Delph. Tamen pendente lite non licet impetrare rescriptum, nisi vt deciditur in l. 1. & sequen. C. vt lite pendens. Nec post prouocationem, vt ibi, in l. fina. patet. vel si impetratur, antequam patroni agant causam, debet communicari & ostendi parti aduersæ, vel procuratori eius, vt respondere possit eo die, quo causa agitabitur. vt est in rub. des procureurs, articu. 8. & sequen. in ordinat. Regiis, etiam rescriptum iurisdictionis (vt dicunt) attributum post primum non est impetrandum. articu. quart. titulo de recusatio. in ordinatio. Reg.

Papa super spiritualibus rescribit, rex super temporalibus.

70 Rescriptum contra ius non valet. l. rescripta. de precib. Impera. offeren. & l. fi. C. si contra ius. c. rescripta. 25. q. 2. gl. in ver. noscatur. c. 1. eod. in sexto. Nec iudices illis obtemperare debent. vt dicitur articu. 2. inferius. Siue sit contra ius diuinum, quia inferior legem superioris non tollit. Clem. ne Romani. de elect. c. cum inferior. de maior. & obediens. c. noli. 9. distinctio. Siue contra ius naturale, quod est immutabile. §. sed naturalia. de iure natural. in instit. cap. fina. 9. distinctio. Idem si esset contra concilia generalia. c. ex parte. de capel. monach. Nam sicut sancti euangelij quatuor libros, sic sancta concilia suscipere, & venerari oportet. cap. sicut. & per totam decimam quintam distinctionem.

Literæ contra ius ari ualeant.

Si verò sit contra ius gentium, vt potè si rescriptum dominium rei meæ auferas, non valere probat gl. in l. quotic. C. de precib. Impera. offerend. & Anto. d. Burgos in rub. de empt. & vend. col. pen. ac las. in l. fi. C. si contra ius. Panor. & alij in c. quæ in ecclesiarum. de consti.

Si autem sit contra ius ciuile, etiam dicitur vires non obtinere: nam Imperiali constitutum est sanctione, vt ea, quæ contra leges sunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint. c. Imperiali. 25. q. 2. & l. non dubium. C. de legib. Et Petrus Ferrar. in practic. sua in form. oppos. contra instrum. in gl. contra ius. sic ait. Deus nouit, quanta sit in principum Modernorum curias abominatio de talibus rescriptis, & priuilegiis contra ius elicitis, & impetratis.

Etiam non valet rescriptum contra ius municipale, vel consuetudinarium non facta illius iuris mentione. Bal. in l. fi. C. si contra ius. & Matth. de Afflic. in const. Neapoli. lib. 2. rub. vt bannito liceat infra duos menses redire. tertio notab. num. 7.

Literæ quando præter uoluntatem, uel importunitatem concessæ uidentur.

71 Ratio est, quia talia rescripta censentur concessa præter principis intentionem, propter multas & varias occupationes, tunc iuris non recordantis. c. ceterum. de rescript. in integra. c. ex parte. 1. de offic. delega. non enim præsumitur uoluisse iura tot uigiliis excogitata subuertere vno rescripto. l. si quando. C. de inoffic. testamen. c. ecclesia. de electio. & hoc declaratur in artic. 2. infra eod. Vel propter importunitatem supplicantium concessa uidentur. l. 1. C. de petitio. bono. subla. lib. 10. gl. in dicto c. 1. de consti. Sic consuluit Ancha. consil. 313. nisi legibus. in princi. quia non præsumitur Papam, vel Imperatorem aliquid uoluisse contra ius. & ideo deficit eius uoluntas in hac concessione, non potestas. Bald. & las. in dicta l. rescripta. cap. mandatum. ibi, non fuit intentio mandatoris, de rescript. Idem puto si Rex in hoc regno resciberet contra ordinationes

Literæ contra ordinationes.

Regias, quæ sunt ius Gallorum, & hoc per rationes prædictas, vt scripsi in rubr. De firma. & irrevocab. concordat. stabilit. in versic. Quartò vis & robur, alioqui firmæ leges non essent, quia per rescripta destruerentur eo momento quo fierent.

Casus in quibus nã let rescriptum contrarius.

72 Limitatur quando rescriptum est per modum privilegij, tunc quia natura privilegij est derogare iuri, etiam absque expressa derogatione tollitur ius. c. privilegia. 3. dist. gl. in dicto verb. noscatur. & ibi doct. & Bal. in litem lapilli. col. 2. ff. de rerum diviso. Solet tamen Rex ex stylo iuri derogare, alioqui non valeret, quia stylus non esset servatus.

73 Secundò, nisi emanaret contra legem notissimam, contra quam princeps solitus esset rescribere. Panor. & alij in c. i. circa finem. eodem tit. Ideo dixi valere rescriptum appellationis, in quò derogatur ordinationi disponenti, vt illico appellatur, rubr. de appella. artic. 1. quia solitum est illi ordinationi derogari, etiam vt quis post decem dies possit appellare contra authen. hodie. C. de appel. quia regnicolæ à die notitiæ appellant, etiam post decem annos interdum. per c. concertationi. de appella. in sexto. scripsi in procem. ordinatio. in primo Tomo.

74 Tertio, quando non est omnino iuri derogatum, sed in aliquo, vt si differatur solutio creditorum per annù, vel per quinquennium. per l. quoties. C. de precib. Impera. offeren. de quo plenè scribo in tracta. de rescript. dilato. annal. & quinquen. infra: quia in his quod differtur, non auferitur, per dictam l. quoties. & in mora modici temporis non est magnum præiudicium. l. si debitori. vbi scripsi. ff. de iudic.

Literæ licet summariè causa tractetur ualēt.

75 Item valet rescriptum cum clausula, Summariè, & de plano, quia ordo iuris, in totum non tollitur. clem. sape. de verb. significat. alias fallen. tradit Fel. in c. nonnulli. col. 3. cum sequen. de rescrip. & Ias. in l. rescripta. C. de precib. impera. offerend.

76 Quartò, quod est facta mentio illius iuris contrarij in rescripto, tunc princeps illi derogare videtur. doct. per illum text. in l. fin. C. si contra ius, quod est verum, vt valeat contra ius ciuile, secus contra ius diuinum, quia inferior non tollit legem superioris. clem. ne Romani. de elect. quamuis contrarium teneat Lucas in l. vna. col. 2. C. de pisto. lib. 11.

Literæ si aliis laedatur non ualent.

77 Quintò, valet rescriptum si non lædat alium, & profit petenti. dicta l. rescripta. ideo non valet rescriptum, vt transactio rescindatur, quia lædit alium. l. causas. C. de transactio. nisi ex certa principis scientia, vt ibi, & quando esset modica læsio, secus si magna, gl. in dicto cap. rescripta. 25. q. 2. c. 1. & c. cum olim. in verb. præiudicium. de cõsuetud. Nisi lex prohiberet illud impetrare. l. 1. C. si nupt. ex rescript. petan. & tunc non valebit nisi facta illius prohibitionis mentione, vel alia clausula æquipollente, vt scripsi in gl. pro expressis. in forma mãd. in cõcord. Ias. in dicta l. rescripta.

78 Sextò, non valet rescriptum si crimen supplicantiibus indulgeat, vt in dicta l. rescripta, alioqui parendum est rescripto regulariter. nam quod principi placuit, etiam per rescriptum, legis habet vigorem. l. 1. ff. de const. princip. §. sed & quod principi. de iure natural. in instit. scribam in art. 1. & 2. infra eod. & in rubr. des graces.

Septimò, si secunda interuenerit iussio recipi rescriptum solet. §. deinde. in authen. de manda. princip. colla. 3. & in §. & hoc verò iubemus. in authen. vt nulli iudic. colla. 9.

Casus in quibus rescriptum prohibetur impetrari.

79 Vide casus in quibus rescriptum à iure prohibetur impetrari, quos congerit Lucas de Penna in dicta l. vna. C. de pisto. li. 11. §. 1. ff. C. de can. frumenta. lib. 11. } & vltra cum text. in §. illud. in authen. de testib. colla. 7. in illis tamen casibus valebunt etiam rescripta, si dicatur non obstante lege in contrarium faciente. l. si. C. si contra ius. Bar. & alij. in l. si quis. in prin. ff. de leg. 3. Si tamen plura sint obstantia, nihil proderit clausula non obstantibus. Ias. conf. 233. col. 7. in secundo vol. l. si non lex. ff. de hæc. insti. Guido Papæ in tracta. suo de rescript. nisi diceretur, non obstantibus quibuscunque. vt scripsi in forma mãd. in fin. alia superius tractaui. q. 5.

Fisco damnosum rescriptum nõ ualēt.

80 Rescriptum etiam fisco damnosum non valet. l. nec damnosa fisco, nec iuri contraria postulari oportet. C. de precib. Imper. offeren. vt si quis petat exemptionem à tribus. l. in fraudem. C. de anno. & tribut. lib. 10. ideo literæ remissionis condemnationum non valent, nisi causa, & quælibet facti qualitas exprimat.

Remissio condemnationis poenæ seu compositionis, aut immunitatis poenæ, non ualēt.

Vnde si quis condemnatus ad mille libras, à principe remissionem petat, non valebit illa concessio, si non fecerit mentionem ex qua causa fuerit condemnatus, quia facti seriem non continent. c. super eo. de coha. cler. c. dilectus. primo. de rescri. Bal. & Ias. in dicta l. nec damnosa. & quia est fisco damnosum.

81 Idem si supplicauerit pro compositione faciendæ condemnationis iam factæ, & tacuit condemnationis causam. Fel. in c. postulasti. col. 4. versic. & per istum tex. de rescrip. facit text. in c. dilectus. ibidem.

82 Idem si quis immunitatem à gabellis petat. teste Bertach. in tracta. de gabellis in septima parte q. 9. quia Gabellæ principis rescripto non remittentur. l. omnium. & l. quicquid. C. de vectig. & commissis, vbi doct. Nisi cum clausula, ex certa scientia, vel non obstante aliqua lege in contrarium disponente. Bart. in l. fina. C. si contra ius.

83 Ideo non valet rescriptum in quo quispiam remissionem poenæ iam exactæ per fisco, seu eius Thesaurarium obtinuit, non facta exactiois mentione, vt asserit Bald. & Ias. in dicta l. nec damnosa. tum quòd est subreptitium, tum etiam quòd est fisco damnosum, & ideo de incorporatione fisco facta, est faciendæ mentio, quia hoc acquisitum perdere est damnosum. l. libero octaginta. ff. de bon. liberto. gloss. in verbo per in integrum restitutionem. l. 1. §. si quis autem. ff. de

tinere acti que priua. doct. in l. non amplius. de lega. 1. Ias. in l. cum quis. col. 1. C. de iur. & fact. ign. Etia si in modico fisco lædant, vt in concedenda exceptione fiscali debitori. Paul. in dicta l. nec damnosa. Secus si motu proprio concedantur. per text. à contrario in dicta l. nec damnosa fisco postulari oportet, ergo si motu proprio concederet, valeret, docto. ibi, quia prohibetur postulari, non concedi, docto. in l. 3. ff. quod quisque iuris.

Iussio secunda quando requiritur.

85 Vnde dicit text. in §. & hoc verò iubemus. versic. si verò, in authen. vt nulli iudi. colla. 9. si verò huiusmodi in scriptis iussio publicum respiciat, inquiret eam, & si quidem non lædatur fisco, quæ in eo comprehensa sunt adimpleas, si verò ad læsionem fisci, nihil super ea omnino agi, nunciare verò nobis primum, vt secunda nostra fiat de hoc iussio, & sic in his secunda expectatur iussio, quæ habet vim motus proprii. teste Bal. in dicta l. nec damnosa. & refert Lodouic. Roma. in l. si verò. §. de viro. fallen. §. versic. Secundo probatur. ff. soluto matrimonio. Etiam habet vim clausulæ ex certa sciētia. c. si quādo. vbi doct. de rescript. Refert & sequitur Corsetus in tract. de potesta. Regia. q. 16. in suo tracta. de geminatis, & secunda iussio regulariter expectanda est, vbi rescripta sunt contra ius, vel vtilitatem publicam, aut fisco damnosa, aut alias iniuilia, vt sunt solita facere curiæ supremæ regni, quæ solent dicere ex iterato, & expresso Regis mandato, vel interdum dicunt, Rex talem recipit, non curia: quando hoc apparet esse iniustum, & tamen importanitas nescit opportunitatem habere.

86 Rescriptum contra vtilitatem publicam non valet, in rubr. C. si contra ius, vel vtili. public. Ideo non valet literæ quibus princeps concessit, vt in publica via ædificetur in præiudicium transeuntium. in l. 2. §. meritò. ff. ne quid in loco publico. quia non vult princeps damnificare subiectos. Sed si aliquid tale iustum est, omnino non respicias illud, nisi pragmaticam nostrā sacram ostendat formam: & tunc suscipies quidem talem formam, non autem aliquid ages ex ea, antequam ad nos nuncians secundam præceptionem nostram suscipias, sic scribit Imperator Triboniano quaestori. in §. deinde competens. in authenti. de manda. princip. collatio. 3. quem text. iudices maxime in Parliamentis habere debent, vt secunda expectetur iussio. Et generaliter si quid huiusmodi contra ius, vel vtilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. l. iubemus. prima. C. de sacrosanctis ecclesiis. hodie publica spernitur vtilitas, & omnes ferè ad sua tendunt commoda, & publicam reiciunt vtilitatem, vn de totus destruitur mundus, nisi Deus suscitauerit nobis quendam reipubl. patrem, hoc vt faciat orare debemus.

Literæ contra publicam vtilitatem non ualent.

87 Secundum rescriptum non faciens mentionem primi, nullius est roboris. c. cæterum. eod. tum quia est subreptitium, & obreptitium, tum etiam quia reuocatio literarum est odiosa. Panor. & alij in c. ex literis. de offic. delega. Ad hæc quia iniuria videtur fieri iudici dato per primas literas, vt sine causa reuocetur. l. litigatores. ff. de arbitr. tum etiam quòd voluntas concedentis videtur deesse. c. fin. de dilatio. in fin. ibi nostre intentionis non fuerit primum mandatum per posterius reuocare, & in omni actu voluntas & potestas necessaria sunt. ca. super inordinata. de præbend. Bald. in l. cum re. col. 1. C. de doaatio. ante nupt. scripsi in glo. subire voluerit. §. 1. de collatio. in concord. & quia non præsumitur mutata statim voluntas. l. non ad ea. ff. de condit. & demõst.

Secundæ literæ quādo ualent.

88 Siue sit in prima instantia impetratum, siue in causa appellationis. cap. ex literis. de offic. deleg. tum quòd eadem sit causa principalis, & causa appellationis quoad hoc. l. 1. in fin. vbi Angel. si an per alium causat appellatio. reddi possint. & in auth. vt cum de appel. cognos. in princ. & hoc quando primò impetrata fuissent literæ in causa appellationis, & postea alia impetrarentur. per cap. bonæ. de const. vtili. Imol. in c. ex literis. col. 2. de offic. delega. Fel. in dicto c. cæterum. num. 4. Etiam de processu inchoato per rescriptum mentio fieri debet. cap. inter monasterium. de re iudica. & de processu & lite pendente coram ordinario. cap. vt debitus. de appella. quod limitat decem modis Felin. & alij in cap. 3. de rescript. Ibi quilibet videre poterit.

Processus, et litis faciendæ est in literis mentio.

90 Etiam sufficit mentio priorum literarum per clausulam non obstantibus prioribus literis, quando in primis non erat aliqua forma de nouo data ad causam: sed simplex erat primum rescriptum. ca. causam. 2. de iudic. ibi non obstantibus prioribus literis in causa ratione præuia procedatis. dicto c. ex literis. de offic. delega.

91 Secundò non sufficeret indefinita prioris rescripti expressio, sed clausula notabiles exprimendæ sunt. vt potè quod de consensu vtriusque partis primum impetratum fuerit. dicto ca. cæterum. iuncto c. 2. de dolo. c. cum dilecta. ibi per subreptionem obtentas, cum in eis illius articuli. &c. de rescript. Ideo non sufficeret dicere pro expressis habentes primas literas, quia in his quæ sunt facti, potest Papa circumueniri. c. 1. de constit. in sexto. & primæ literæ sunt facti, ideo de illis debet concedens habere notitiam, si illas velis reuocare. prout consuluit Cardi. consil. 142. videtur. col. penult. quia non est præsumendum quòd velit recedere à prioribus, nisi constet. l. non ad ea. ff. de condit. & demõst. & si fuerit facta mentio rescripti primi, valet secundum, licet clausula, non obstante, non fuerit apposta. teste Bal. in dicto c. cæterum. col. 1.

Expressio quæ requiritur in literis.

92 Hodie contrarium verum arbitraret, propter stylū qui habet, vt in singulis literis hæc clausula non obstantibus apponatur. ideo si in aliquo rescripto non reperiretur apposta, illud rescriptum nullius esset momenti, quia non esset secundum stylum, ob id nullum. cap. quàm graui. de crimine falsi, & rescriptum non contineret suas partes, quas scripsi q. 8. supra.

93 Item si in primo rescripto erat clausula appellatione remota, non sufficit facere mentionem illius rescripti simpliciter, nisi illius etiam clausulæ fuerit expressa facta mentio. c. ex cõquæstione.

vbi Panor.in secundo notab.de restit.spol.Et quæ dicatur notabilis clausula,relinquitur arbitrio iudicis de subreptione cognoscentis, vt docent iuris interpretes in dic.c.3.

Expressio multiplex.

94 Tertio,quia est multiplex expressio,videlicet in genere,in specie,& in indiuiduo.vt per Bar.in l.i.ff.de vulgar.& hodie in rescriptis solet fieri expressio generalis, & tam ampla, quæ omnino sufficit,vbi solet communius dici: obstantibus quibuscunque literis,etiam si de his faciendâ esset mentio expressa,& ad verbum.Et ideo non prosequor multa quæ tradit Felin.in c.nonnulli.& c.cæterum.eod.tit.& non potest dari certa doctrina,qualis mentio fieri debet de clausulis priorum literarum,sed arbitrio iudicis relinquitur,qui debet considerare,an si expressio facta fuisset,literas obtinuisset,vel saltem non ita facile.per c.2.de dolo.c. postlastis. de rescript.Felin. in dicto c.cæterum.col.1.

Rescripti inutilis an sit faciendâ mentio.

95 Limita non procedere in rescripto nullo, vt de eo non sit faciendâ mentio.c.ex tenore.de rescripti. quia postquam est nullius roboris:ergo non annullabit primum validum.text.in c. cum nostris.iuncta glo.in verbo,de facto.de conceis.præbend.sic nec testamentum secundum nullum tollet primum validum.l.fancimus.C. de testamen. Ideo si auditor datus ex primo rescripto remittat causam,tanquam procedere non valens,secunda impetratio non faciens mentionem de hac remissione,& commissione etiam inutili non valebit.teste Bellamera decif.600.si delegatus.& Felin.in dicto c.cæterum.num.5.facit c.bona.de confirma.vt in fine.ubi diximus,primæ literæ tamdiu suum debent habere vigorem, donec de iniqua sententia cognitio plenior habeatur.Francisc.consil.174.in causa.colum.2.num.5.

Subreptitia literæ an sint nullæ.

96 Quarto literæ secundæ subreptitiæ non sunt ipso iure nullæ, sed ita demum si pars opponat.Panor.& alij in d.c.cæterum.& c.inter.de re iud.facit c.plerumque.co.vbi post annum valēt secundæ, quando aduersarius primis literis non fuit vsus, ergo ab initio non erant nullæ. Nam quod in initio nullum est,non firmatur tractu temporis.regula iuris.ff.l.quod in initio.& in sexto.cap.non firmatur. & hoc iudicium datur, si postulatam fuerit.l.4.§. hoc autem iudicium.de damno infect.&quilibet renūciare potest iuri in fauorem suum introducto.c.si diligenti.de foro compet.l.penul.C.de pact.etiam clausula decreti appositâ in actu, intelligitur si impetrans vti vejit.Ioan.Monac.in c.statutum.de præben.in sexto.per l. proinde.ff. si certum petatur. scripti in §. si quis verò.in verb. ipso iure. de collatio.in concordâ. Et sic patet, quod rescriptum primum subreptitium non erit ipso iure nullum, & si in secundo non fiat expressio illius, secundum etiam non erit ipso iure nullum.oportet igitur,quod pars excipiat.

Declarat c. cæterum.

97 Et ideo licet in dicto c.cæterum.eod.sit hæc clausula, non obtinent alicuius roboris firmitatem. Tamen intelligitur,si pars opponat.per tex. quem non adducit doct.in c.2.de offic deleg. Ibi literæ opponuntur,& facit c.inter.de re iudica.Et ista est communis sententia in iudicialibus, vt actus etiam nullus sustineatur non opponente parte,quia imputetur ei,cur non opponat.nam tacendo ratum videtur habere,cum actus in fauorem personæ nullus ratificari possit.l. filio.ff.de iniusto testamen.Ioan.Monach.in c.super eo.de elect.in sexto.& ideo processus factus in vim illius rescripti valebit.scripti in §. si quis verò.de colla.in concordâ.

Presentare & ubi rescripto impetrato, an quis teneatur.

98 Quarto si pars impetrauerit rescriptum,& videat sibi esse damnosum,an cogatur illud presentare,& eo vti:respon.non cogendum.per c.ex conuastione.de restit.spol.vbi Innoc. & Bal.in c.super literis.col.6.num.20.de rescripti.potest enim renunciare isti rescripto à se impetrato.per dictum capitulum si diligenti.& facit gl.in cap.1.de verb.signifi.in sexto. nū in quinque casibus, quos notat Felin.in rub.de rescript.num.3.

Secundæ literæ auctores iurisdictionem à primo iudice non valēt.

99 Hodie tamen ex lege Regia post impetratum semel vnum rescriptum super iurisdictione, non potest aliud impetrari,vt iurisdicatio auferatur à primo.sed poterit ille iudex iuris autoritate recusari.vt est in ordinatio.Reg.rubri.de recusatio.articu.4.vbi scripti.& hoc est introductum, vt lites breuientur,quæ prolongantur ex impetratione tot rescriptorum, antequam sint à iudicibus comprobata, saltem ante illam constitutionem. Nota tamen non valere processum factum ante rescripti presentationem vt docet Spec. in titul.de rescript. præsentia.Bal. & Purpura.in l.eum qui.ff.de iurif.om.iud.Felin.in ca.si.col.pen.de præsumpt.& in ca.cum ex officij.col.12.de præscript.

Oppositio partis est necessaria contra iudicem cognoscentem.

100 Quinto si iudices secundi rescripti nulli, vel primi velint cognoscere, debet opponi exceptio,& postea si cognoscant, debet pars appellare, aliàs approbare censeatur processum.per textum in cap.cum dilectus.de electio.& in cap.ex parte M. de appellatio.& ista opinio seruatur in curiis,alioqui valebit processus,quicquid dicat Panormita.in dicto cap.cæterum.& sequaces. Et primam opinionem communem & seruandam asserit Franciscus Curt. consilio 175. contra e.colum.2.Et quod valeat processus si pars non opponat,firmat Panor.sibi contrarius in cap. cum contingat.nu.2.de rescript.

Rescripta iustitiæ eiusdem date nulla.

101 Sexto si duo fuerint rescripta,ad diuersos iudices impetrata,& dubitetur de prioritare,quia sunt eiusdem datæ,tunc neutrum valebit.per textum,in dicto c.2.de offic.deleg.vbi interrogandus erit princeps.

Iudex petitus datur saluo iure recusationis.

102 Septimo quamuis olim non esset solitum dari iudicem ab altera parte petitum,nisi in verendum iudicis petiti.l.obseruandum.ff.de iudi.hodie solet dari iudex petenti saluo iure recusationis.c.causam.2.& c.insinuante.de offic.deleg.gl.in c.ad hæc: de rescript. & hoc iure vtimur in Francia

Francia: & quamuis in rescripto non dicatur Saluo iure recusationis, tamen semper exceptum censetur.cap.ad hæc.vbi glof.de rescript.doct.in rubri.de appellatio.& in cap.suspensionis.de offic.delega. & hoc in ciuilibus. In criminalibus vero solet interrogari reus,an aliquam suspicionis cautam habeat contra talem,& talem iudices: & si dicat se non habere,dicetur an velit eos in iudices habere,qui ei dabuntur,si non dissentiat,vel causam aliquam contra eos non adducat,quia durum est coram iudice suspecto litigare.cap.cum inter. de exceptio.Ideo debet delegans videre, vt iudices non suspecti dentur,nec hæreticus iudex dari debet contra hæreticos,vel pro illis,quia semper eis faueret,etiam si modica in sit suspicio,nec etiam si sit aliqua suspicione notatus.

Speciale rescriptum derogat generali.

103 Rescriptum speciale derogat generali,etiam non facta illius mentione.cap.1.& cap.pastoralis.in fin.co.facit cap.studuisti.de offic.lega.Siue fuerit prius impetratum,siue postea, quia generi per speciem derogatur.per regul. iuris in sexto. & quia generalis dispositio, quæ sequitur non referretur ad decisionem speciale.argu.l.doli clausula.ff.de verbo.oblig.l. sanctio legum. de pœnis. & ideo rescriptum generale secundò impetratum non tollet primum speciale.

Speciale quando rescriptum dicitur.

104 Si autem vtrunq; sit generale,illud quod est magis speciale attenditur.l.seruo.ff.de pecul.lega.Et dicitur magis speciale illud,quod respicit personas,si alterum respiciat causam,vt si causæ pupillorum alicui committantur, alteri vero causæ vltimarum voluntatum,si contingat causam substitutionis agi contra pupillum, is erit iudex, cui causæ pupillorum commissæ sunt.Bald.in l.1. quæst.3.ff.de offic.consul.& in l. executorem.col.5. C. de execu.rei iudica. Decius in dicto cap.1. num.71.Idem in rescripto habente causam magis fauorabilem.vt docet Bart.in extrauag.ad reprimendum.in verb.non obstantibus,quem sequitur Paulus Castren.in l.non est nouum.ii. de legib. sic consuluit Deci.consil.3.& diligenter.

Priuegiū secundum non derogat primo.

105 Secundum priuegiū non derogat primo.c.ueniens. de prescript.siue sit speciale,siue generale.glof.in summa.25.quæst.2.in fine.& in regul.generi.facit l.3. C. de silentiar.lib.12. & las.in l. postquam liti. C. de pact. quia priuegia non æstimantur ex tempore,sed ex causa.l. priuegia. ff. de priueg. credit. Hodie videntur sublata difficultates istæ, cum in singulis literis soleant poni,non obstant. Valde generales, & clausula, etiam si expressa sit faciendâ mentio, ob id ista non fulius pertrahabo,quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur,etiam de hac clausula dixi in forma manda.apostolic.in concor.

Clausula non obstat in literis ual de generalis poni solet. Rescriptum non faciens mentionem de priuegio an ualeat.

106 de priueg. credit. Hodie videntur sublata difficultates istæ, cum in singulis literis soleant poni,non obstant. Valde generales, & clausula, etiam si expressa sit faciendâ mentio, ob id ista non fulius pertrahabo,quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur,etiam de hac clausula dixi in forma manda.apostolic.in concor.

107 Rescriptum non faciens mentionem priuegij, valet. cap.1.vbi docto.de liti contestat.in 6. & in cap.1.de rescript. Quod est verum, quando priuegiū respiceret merita causæ, seu ius partis,tunc rescriptum non derogat priuegio,nec sit præiudicium parti habenti ius, quia illud poterit etiam coram iudice rescripti pars allegare,ob id rescriptum valebit.Vnde priuegiati,vt non soluunt decimas de terris, quas propriis manibus colunt, poterunt conueniri in vim rescripti, & ipsi priuegiū allegabunt.cap.ex parte.primo.de decim. & illud exhibebunt.cap.cum personæ. de priueg.in sexto. Vel si princeps concesserit mihi immunitatem, postea generali edicto imponit onera, non intelligitur tollere meum priuegiū. Bal.in dicto cap.1. colum.penul.num.16. Vbi plus dicit generale statutum non tollere priuegia, nisi de ipsis mentio fiat derogatoria, nec tollit speciales consuetudines,nisi contra ius inducæ sint,vel sint illicitæ,vel expressæ.l.3.§. diuus. ff. de sepul.viol.

108 Si ergo per rescriptum,vel mandatum tolleretur ius,non valeret mandatum,vel rescriptum non facta priuegij mentione.c.constitutus.de rescrip.

Si autem impeteretur rescriptum contra priuegiū concernens dilatoriam, seu iudices, non valebit non facta mentione priuegij.per textum.in cap. cum ordinem. de rescript. vnde si impetrem rescriptum contra scholasticum habentem suos iudices. vt in auth.habita. C. ne filius pro patre.non valebit rescriptum: quia derogaretur iudicibus iam datis quoad cognitionem.per cap.cæterum.de iudic.Barba.& alij in dicto cap.cum ordinem. Et sic non valet regulariter rescriptum contra priuegiū, si non fiat priuegij mentio, si illi priuegio derogeretur, aliàs contra. Idem si priuegiū det formam rescriptis impetrandis,vt non valeat rescriptum,nisi facta mentione illius formæ,& ordinis.per dictum cap.cum ordinem.vbi alia super hoc videri poterunt.

Literæ an sint in totū nullæ.

109 Sapius etiam dicitur rescriptum non valere, vel propter subreptionem vel obreptionem, aut aliàs. Quarto an sit in totum nullum,vel in illo articulo tantum, in quo falsum expressum est? Respond. Si vitium respicit totum rescriptum, tunc totum rescriptum vitabitur, ut potè quando manifestum est in constructione peccatum. vt in cap.ad audientiam. 1. de rescript.& ibi Bal. & alij per illud verbum,fidem te nolumus adhibere,vel subreptio fuit causa obtinendi rescriptum super omnibus,tunc in totum corrumpitur.cap.constitutus.vbi glo. & Panor.& in c. super literis.de rescript. Carol.Ruinus,consil.70.quia.nume. 11.in quinto volu.Idem si sit contra stylum.c.quam graui.de iio crimine falsi. Idem est quando exprimitur falsum,quia mendax preator carere debet penitus impetratis.cap.sedes.de rescrip.quia non est tam odiosus tacens verum, quam falsum exprimens,quia ex ignorantia hoc tacere potuit,sed dolus in exprimente falsum præsumitur. Panorm. ibidem.& Lopus alleg.89.in Dei nomine,&c.factum super quo.tamen idem in vtroque est dicendum, quando dolosa est subreptio,tunc nullum in totum est rescriptum.per text.in dicto cap. super literis.de rescript.Idem quando connexitas est,vt quia in persona est commissâ subreptio,tunc in totum vitatur rescriptum.c.sedes.& ibi Panor. vlti. not. de rescri.& in dicto c.constitutus.in 1. glo.& in c.super literis.nu.5.in si. ibidem.

Subreptio in uno articulo in toto.

111 Alioqui regulariter subreptio in vno articulo, non vitiat capitula separata, & diuisa. vt est text. in cap. si eo tempore. de rescrip. in sexto. vide regulam sic constitutam, cum limitationibus, per Fel. in dicto cap. sedes. & per Riminald. & Ias. in l. si ex falsis. C. de transac. Carol. Ruy. dicto consil. 70. quia id de quo. col. 3. num. 8. & 11. in quinto volu. vbi dicit maxime procedere, quando vnum capitulum gratia tendit ad commodum vnus, & aliud ad commodum alterius. Nam vnus factum alteri nocere non debet. l. si vnus. 3. ante omnia. ff. de pactis.

Subreptio quomodo tollatur.

112 Notandum est, quod subreptio tollitur per clausulam motus proprii. c. si motu proprio. de prebend. in sexto. Sexaginta alios effectus illius clausulae cumulaui in forma mand. in vero. motu proprio, in concor. Francie.

Secundo etiam tollitur per clausulam non obstante. c. non potest. de prebend. in sexto.

113 Tertio per clausulam, si non sit alteri ius quaesitum: ipsa enim tollit omnem subreptionem, que a tertio allegari posset, dicente sibi rescriptum praedictale. nec est opus alia mentione colorate possessionis. Cardinal. consil. 94. nobiles viri, quia rescriptum videtur concedi sub conditione, si non praedictetur alteri in iure quaesito. c. quamuis. de rescrip. in sexto. & cap. si postquam. de prebend. illo libro. hoc docet Fel. in cap. super literis. col. 7. nu. 11. de rescrip.

Quarto idem in clausula, ex certa scientia. glo. in c. 2. de filiis presbytero. Bauer. in §. hereditas. col. 6. de hereditib. instituend. in insti. Fel. in c. cum inter. de exceptio.

Quinto idem dicunt quidam in clausula. Ex plenitudine potestatis, cum tantum operetur sicut motus proprius. vt consuluit Alexand. consil. 33. in quinto volu. & Barba. consil. 27. in secundo vol. & consil. 13. col. 3. in 3. volu. & Hippo. in l. de vno. nu. 24. ff. de re iud. alibi dico.

Sexto clausula pro expressis habentes. Fel. in c. in nostra. correlat. 9. de rescrip. Dec. consil. 341. viso puncto. col. 1. Ego plenissime scripsi in forma mand. in verb. pro expressis. in concor. Francie.

Septimo idem dicunt quidam in clausula suppletentes omnes defectus, de qua consuluit Dec. consil. 341. viso puncto. col. 2. Panormit. & alij in cap. illa. de electio.

Quotuplex sit rescriptum.

114 Decimo quarto quotuplex sit rescriptum: Respon. Imperator in rubri. C. de diuers. rescrip. dicens varia ac diuersa esse rescripta, sed in duo membra nos partiemur: quoddam enim est rescriptum gratia, quoddam iustitia. Haec diuisio probatur in extrauagan. sedes apostolica. de offi. deleg. in communib. Hostien. in summa de rescrip. & alia sunt communia, quae quidam vocant mixta, quae tamen sub simplicibus contineri aiunt Ias. & ceterior. in l. 2. ff. de verb. oblig. & in §. omnium. de actio. in insti. & ob id voco ea communia, quia & a Papa, & a secularibus principibus concedi possunt, sicut iureconsul. vocant communia praediorum rusticorum, & urbanorum: & Imperator communia vtriusque iudicij, & communia de legat. & fideicom. & communia de manumiss. communia de vlu. cap. Sic & legitimationis rescriptum, & alia multa communia sunt, quae scribo in praxi beneficial. Solent autem concedi & a Papa, & a principibus secularibus, ad diuersa tamen tendunt, & varia concedunt, vt plene explico in dicta praxi benefic.

Rescripta gratiae & iustitiae quae.

115 Rescripta gratiae sunt, in quibus aliquid gratiosè conceditur, & de his quae a Papa conceduntur, quae beneficiale tangunt materiam, plene scripti in praxi beneficiali, & differentias inter rescripta gratiae, & iustitiae, ibi videre licet. Alia autem rescripta gratiae, seu literae, quae a secularibus conceduntur principibus sunt remissiones, gratiae, & indulgentiae: de quibus ff. ad senatusconsult. Turpil. & in rubri. C. de abolitio. & ego tractabo in his ordination. Regis, in tract. de remissio. & gratiis, & indulgentiis.

116 Rescriptum iustitiae est quod ad iustitiam administrandam tendit, vt si detur iudicibus delegatis potestas ius, & iustitiam partibus administrandi. Calder. in consil. vlti. rubri. de rescrip. vt in toto titul. de offic. deleg. Vnde si in rescripto narretur aduersarium indebitè contradicere, censetur ad iustitiam tendere. Barba. in rubri. eo. col. 2. vel si Papa mander in rescripto sine canonico terminetis, quod in spiritualibus facere consuevit, in temporalibus verò dicere solet, sine debito terminetis. tex. in cap. 1. de confirma. vul. glo. in c. ex conuersione. in fi. de resti. spol. Bal. in rubri. de rescrip. nam spiritualis causa est iure canonico decidenda. c. super specula. de priuileg. alia per leges vel canones finem debitum accipere oportet. cap. venerabilis. de iudic. Et ista rescripta tria continere membra dicit Gomef. in rubri. de rescrip. in sexto. num. 15. Nam quaedam conceduntur per viam breuis, de quo plene scribo in praxi beneficial. alia per viam commissionis, alia per viam rescripti specialiter nuncupati.

Literae commissionis quae sunt.

117 Rescriptum per viam commissionis a Papa emanans est, quando ipse alicui Episcopo, vel vni ex Dominis de Rota, seu duobus, aut pluribus alijsve causam committit. cap. ceterum. cap. sedes. & sequen. de rescrip. & in cap. 2. de dolo. c. cum olim. de offic. delega. vide in regul. cancellar. 31. Et solet sic fieri, Dignetur S. V. causam & causas, quam & quas deuotus S. V. orator, N. clericus Parisien. diocesis habet, & mouet, habereque & mouere vult, & intendit contra, & aduersus quendam Ioan. assertum clericum, aduersarium, omnesque alios, & singulos sua communiter, vel diuisim interesse purantes, de & super Parochiali ecclesia N. dictae diocesis, quam quondam B. dum viueret obtinebat, rebusque alijs in actis causae huiusmodi latius deducendis, & illorum occasione alicui ex Roma. Pontificis de vestri sacri palatii causarum auditoribus committere audiendas, cognoscendas, sineque debito terminandas, cum omnibus, & singulis, earum incidentibus, dependentibus, emergentibus, & annexis, cum potestate dictum Ioannem, omnesque alios,

alios, & singulos supra dictos, & in executione citationis praesentium vigore ad partes decernenda nominandos, in Roman. Curia, & extra eam, & in partibus quoties opus fuerit. Et istae commissiones, quae fiunt auditoribus, potius sunt distributiones nullam iurisdictionem habentes, secundum Fel. in rubri. de rescrip. col. 2. plus dicens impetrationes commissionum quae fiunt talibus, etiam si obtenta sint ab excommunicato valere ad limitationem. cap. 1. de rescrip. lib. 6. & alia scripsi in interpretat. cap. postulastis. de cleri. excom. ministran. vnde si causa delegetur alicui, vt cognoscat de re ad Titium pertinente, iudex poterit & de possessorio, & de petitorio cognoscere: quia verbum pertinere amplissimè patet, in l. verbum pertinere. vbi abundè scripsi. ff. de verborum signific.

Commissio a Rege concedi solet.

118 Commissio etiam dari solet a Rege, & solet interdum committere per literas, quod audiantur testes in aliqua prouincia. in authenti. apud. iuncta. iudices. C. de fide instrum. Qui aliquando audiuntur ratione processus, vt ibi interdum propter suspensiones iudicum, seu conciliariorum, vt in tracta. de euocat. & de supplica. in primo Tomo ordinatio. Regiar. interdum ad futuram rei memoriam. l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad legem Aquiliam. c. fina. vt lite non contestata.

Interdum conceditur rescriptum commissionis propter vtilitatem iurisdictionis, vel aliam, vt si erigi petatur nouum tribunal, vel an illud transferri in alium locum sit vtile nec ne, vel super alia vtilitate, & tunc solet committi alicui magistro libellorum, vel alteri, cui Rex committere voluerit. Et istae commissiones pro variis rebus variari solent, & istud peticum solet postea concedi propter hoc, quod in commune vtile est, vt docet iuriconsul. in l. 3. §. vtrum. ff. ad Senatusconsult. Sylla.

Delegare quando commissarij Regij possunt.

119 Et isti commissarij deputati etiam a Papa, vel a Rege, non possunt alijs committere, cum sint nudi ministri. clem. 1. de officio delega. si iudices fuerint, contra. vt ibi in text. & glof. nam in c. si pro debilitate, vel pro qualibet alia graui causa, vel necessitate tractandis causis, quae tibi a sede apostolica committuntur interesse non poteris, liberum tibi sit personis discretis, & idoneis vices tuas committere. ita tamen, quod si res tanti est, consulere te debeant. de offic. delega. & hodie commissarij a Rege non solent delegare negocium sibi commissum: sed si ipse commissus explere non possit, Rex alium in eius locum sufficit, & subrogat, etiam si causae cognitio sit delegata, quia industria persona eligitur, ideo non potest ipse alijs delegare. c. quoniam. §. is autem, de offic. delega. Et quando Papa, vel Rex concedit, vt si non possit cognoscere, talis cognoscat, etiam non poterit primus iudex delegare, quia intelligitur si non possit cognoscere per se. c. coram. de offic. deleg.

120 Commissiones alia possunt fieri non solum a Papa, vel a Rege, sed etiam ab alijs magistratibus, & iudicibus ordinarijs. vt dicta iudices. C. de fide instrum. Et quando in commissione est dies praefixus, nisi de communi consensu prorogatus sit, eo transacto mandatum expirat. c. de causis. de offic. delega. vbi additur, quod si pars non pareat iudici delegatio, si certa poena a iure praestituta sit, illa est infligenda, alia est arbitraria.

Litterae de committimus quibus denuntur.

121 Item concedit Rex omnibus priuilegiatis literas, quas de committimus vocamus, in quibus committit causam consiliarij, aduocati, vel procuratoris, seu alterius priuilegiati, consiliarijs supplicationum, seu Requestarum. Et sine his literis non solent ipsi cognoscere, vel nisi causa ad eos remittatur a Senatu, vel a magno Consilio, vel alijs: vt scribo in ordinatio. Reg. rub. des. Consiliars tenans les Requestes du palais.

Nulla dictio debet esse in rescripto superflua.

122 De rescripto specialiter nuncupato tractatur in c. super literis. de rescri. & in rubri. de precib. Impera. offeren. cum tit. seq. C. Et in rescripto nulla dictio debet vacare, & superflua esse. per l. primam. ff. quod metus cau. glo. in cap. solita. de maiorita. c. si Romanorum. 19. dist. Bald. & Barba. in rubri. eod. quamuis. saepius multa etiam sint clausulae, quae parum profunt, vel repetita. Formam rescripti docet iuriconsul. in l. & Attilianus. ff. de ferui. rustico. praed. 3.

Secunda diuisio rescriptorum.

123 Rescriptorum est alia diuisio: nam quoddam est Obreptitium, Subreptitium, Falsum, Inciuiile, & Irrationabile. In primis videamus quid sit Obreptitium.

Obreperere quid, & subreperere.

124 Obreperere primò secundum Budæum est latenter progredi, & fallaciter adire, vt serpentes humi repentes solent. Vnde fit, vt quicquid sensum fallat, id obreperere dicatur, vt obreperit non intelletus a senectus. Cicero in Cato. obreperit dies, fames, & obliuio, ac caetera id genus. in l. si quis obreperit. ff. de fals. Ex eo fit vt obreperere pro fallere, hoc est incautum aggredi accipiatur, vt & Vlpia. de Carbon. edicto ait in l. 3. §. puberi. ibi, sed si cum esset pubes, quali impubes obreperit, dicendum est nihil eum egisse. Accursius, obreperit existimauit, ab obripiio esse, ac preces obreptitias & subreptitias. Per. ab obripiendo & subripiendo, dictas esse tradidit, inferius dicam, quid sentiam. Obreperere ad magistratum dicitur, qui falsa specie, vel probitatis, vel doctrinae ad magistratum assumitur, & vt vulgo loquimur, per hypocrisim, vel per abusum. Budæ. Et obreperere iudici per acta, vel libelli interpellationem, pro eo quod est falsò se insinuare, & praetextum facere. l. si quis obreperit. ff. de fals. Oldendorp. de copia verbor. Vnde dicunt obreperimus, cum tacendo aliquid impetramus, quod exprimere necesse erat, expressumque principem a concessione alienasset. facit l. sed si hac lege. §. patronum. ff. de in ius vocan. ibi dum arrogantur per obreptionem. cum enim hoc ipso quod arrogatur, celat conditionem, ergo in celando consistit obreptio. facit l. si fideiussor. §. si cum debitor. ff. mand.

125 Subreperimus verò, cum a principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus. Puta rescrip

Subrepti-
tium, & obre-
ptium.

rescriptum, priuilegium, & alia: hoc Spiegel. in suo dictionar. † Ego autem sententiam Budai
probo, quod deducatur obrepticium à verbo obrepro, non obripió, & pro hac sententia est text.
quem non adducunt doct. in l. si fideiusor. §. si cum debitor. ff. manda. ibi ne forte creditor obre-
pat, non dicitur obripiat, sed ad elucidandum obrepticium & subrepticium, arbitror non esse fa-
ciendam differentiam an ex vno, vel altero oriatur, cum in idem conueniant. Nam siue subrepti-
cium à subripió dicas, quod est clam aufero, siue per mendacem narrationem impetro, siue ab
obrepro, quod significat clam & latenter aggredi, & fallere, semper rescriptum subrepticium dice-
tur, & obrepticium, in quo veritas precibus, & postulationi non est adiecta, vt exponit tex. in di-
cta l. si quis obreperit. de falsis. Nam quod in principio obreperit, dicit, postea exponit, veritatem
precibus non adiecit, quod potest esse, & tacendo verum, & exprimendo non verum. Et ideo obre-
pere non accipitur in his legibus simpliciter pro fallere: vt dicit Budæ. sed pro eo, quod veritatē
non adiecit. Et sic hodie promiscue vtiuntur. Nam obrepere quis etiam dicitur, cum exprimitur
falsitas, quia veritatem precibus non adiecit. per l. si autem. §. i. ff. de nego. gest. ibi. Item si fundum
tuum, vel ciuitatis per obreptionem petiero, negocium tuum gerens, vel ciuitatis. Ergo etiam in
non veri expressione consistit obreptio: vt ibi dicit glo. forte dicens me habere mandatum, cum
non haberem. facit l. magis puto. §. penul. ff. de reb. co. ibi. Manet actio pupillo, si postea probari
possit obreptum esse prætori. l. cum verò. §. subuentum. ff. de fideicom. liberta. & probat tex. in l.
vna. C. si nup. ex rescri. petant. vbi quod in principio vocat subrepticium, in fine obrepticium, &
huius est sententiæ Bar. las. & alij in l. 2. C. si contra ius. Panor. & alij in c. super literis. eod. Et hoc
iure vtiatur practici, vt nullam assignent differentiam inter hæc duo verba, & vnum sine alio
non solent proferre in impugnantis rescriptis.

Obrepti-
tium, & sub-
repticium im-
petrati nul-
lū assert fin-
ctum.
Sufficit sa-
ctū esse nar-
ratum.
Falsum ex-
primere, de-
terius est
quàm uerum
tacere.

126 Obrepticium & subrepticium nullum affert fructum. l. 2. C. de legib. & l. fin. si contra ius.
Imò iudices si dissimulauerint, vel ulterius litigantem audierint, vel ad aliquid allegandum ad-
miserint, triginta librarum auri condemnatione plectendi sunt. Ibidem nam mendax precator ca-
rere debet impetratis. l. & si legibus. C. si contra ius. c. sedes. in fi. cod. dicitur in praxi beneficiari.
127 Tamen notandum est rescriptum non posse impugnari, licet ex gestis aliquid omisissum sit.
dum tamen factum sit sufficienter narratum, & non tacuerit pars ex dolo illud, quod potuisset
mouere concedentem ad negandum. l. i. C. si contra ius. c. postulasti. de rescri. Vide Soci. consil.
128 164. vifa bulla. col. 2. in 2. vol. † Sed detestabilius est, & grauius, falsum exprimere, quàm
verum tacere. teste Panor. in cap. quia circa. de consangu. Sed quoad effectum nihil, quia nec li-
tera subrepticæ, nec obrepticæ valent. sed nõ punitur pœna falsi is, qui verum tacet, vel falsum
Papæ dicit in literis, sed caret impetratis. c. super literis. de rescri. plenè Feli. in rubr. Ibidem, quia
aliud est falsum dicere, aliud facere, de quo infra dicam. nam qui falsum dicit mendax est, qui
immutat veritatem, & falsum committit falsarius est: de quo per totum titu. de crimine falsi. & ff.
& C. de falsis. & l. si legibus. C. si contra ius. Bal. & alij in c. cum dilecta. de rescri. & quomodo
tollatur subreptio, scripti superius in quæstione nona, in fine.

Falsum re-
scriptum
quid, & an
differat à
subreptio.
Declaratur
h. sicut.

129 Aliud est falsum rescriptum: & est illud quod nunquam à Cancellaria, vel à principe ema-
nauit, sed priuatus sibi effinxit: aut alius vt patet in rubri. de crimine falsi. c. licet. & c. quàm graui.
& per totum, glo. in c. in memoriam. 19. dist. Vnde dicit glo. in l. sicut. C. de pagan. quod si aduer-
sarius retinet instrumentum, quod credo falsum, possum illud vi eripere, & ad principem referre,
sed non frangere, quamuis glo. dicat contra. Sed tex. ibi dicit, si quod rescriptum, si qua lex forte
prætenditur, abreptæ huiusmodi charæ ex eorum manibus, ad nostram sciētiam referantur. Sed
hodie per iudicem fieret, & arrestaretur in manibus scribar, seu Grapharj, quia non debet quis sibi
ius propria authoritate dicere. l. extrat. ff. quod metus cau. Et vbi rescriptum est de falso sus-
pectum, clausula, De plenitudine potestatis nihil operatur, imò magis reddit suspectum illud rescri-
ptum, quia stylus scribendi præuaricatur propter clausulam insolitam, gloss. singul. in l. si quis. ff.
de condi. instit. Bal. in rub. eo. de rescri. col. 2. Sed in dubio præsumitur verum. l. si peculium. in
fi. ff. de pecul. lega. Et ideo is qui allegat falsum, vel subrepticium, hoc debet probare. c. accedens.
de crimine falsi, quia ei qui dicit & c. l. ei. ff. de probat. l. actor. C. eo. vt dixi in 9. quæst. supra. Pu-
nienti enim sunt iudices decem librarum auri multa, qui vetuerunt precum argui falsitatem. l.
puniri. C. si contra ius. dicitur in artic. 2. infra eodem.

Rescriptum
in dubio
presumitur
uerum.

Inciuales li-
tere & ir-
rationabi-
les.

130 Item Francia pragmatij vocant inciuale, & irrationabile rescriptum, in quo veritas narra-
tur quidem, sed est contra ius, vel contra id quod æquum, & bonum est, vel publicam vtilitatem.
sic vocat Iuricons. inciuales pœnas in l. moris. §. sed & damnare. ff. de pœnis. Facit l. inciuales C.
de rei vendi. l. 2. C. de inoffic. testa. l. inciuailem. C. de fur. & l. medicus. ibi, inciuale factum. ff. de vari-
is & extraor. cogni. l. inciuale. ff. de legib. Et vide in art. 2. infra eo. in his ordinat. Reg.

Praxis Gal-
lia in oppu-
gnandis re-
scriptis.

Irrationabile rescriptum, quod est contra rationem, & rationi obuium, de quo tex. in cap. cau-
sam. 2. in fi. de testib. & dicitur communiter in rescriptis in hoc regno, non obstant litteris obrepticis,
ou subrepticis au contraire. Etiam si non diceretur, non obstant quelconques lettres, intelligeretur de in-
ualidis, nota. in c. causam. de rescri. las. consil. 233. col. 7. in secundo volum.

131 † Et in praxi hoc iure vtiuntur, vt procuratores, & aduocati contra rescripta soleant dicere
his Gallicis verbis, *Je dis que ces lettres sont subreptices, & obreptices, inciuales, & irraisonables.* Nam
potest esse, quod pars dixerit veritatem, & princeps non concedenda concesserit, vt si alicui in-
dulgeat, ne debita sua soluat, hoc inciuale est, & irrationabile. l. 2. C. de precib. Impe. offeren. Vel
post

post rem venditam traditam, si quis impetret, quod ei restituatur, hoc inciuale est l. inciuale. C. de
rei vendica. etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescin. vendi. nisi sit minor, vel do-
lus inlicita: aut alia causa. vt dico in tracta. de rescis. contra. & inferius.

Littere inci-
uales sunt
reijcienda.

132 Item is cui dirigitur rescriptum inciuale, non tenetur illud comprobare, seu vt practici di-
cunt, interinare, sed illud reiicere debet. **tex. in cap. si quando.** eod. & not. Bal. in l. puniri. C. si con-
tra ius. contra miseros prælaros, & rescriptorum executores, qui admittunt, & comprobant quæ-
cunque rescripta, non aduertentes an sint iusta nec ne, vnde Innocentius in capit. inquisitioni.
de sententia excommunicationis pulchrè ait, quod si ex mandato Papæ, & rescripto, principis
oritur scandalum, iudex non debet exequi illud rescriptum, nec subditus parere. cap. Iulianus.
cum sequen. 9. quæst. 3.

Papæ pro
indigno scri-
benti an sit
parendum.

133 † Imò si Papa scribat pro notoriè indigno, tale rescriptum præsumitur subrepticium, &
non est seruandum. Anto. But. in cap. cum adeo, de rescri. vt si conferat in Francia ignaris paro-
chiales ecclesias in ciuitatibus, vel villis muratis sitas contra §. statum. 2. de collat. in concord.
Barba. in rubri. eod. in cle. col. 17. facit tex. in cap. eam te. de atate & quali. ibi, nec aliqua occasio-
ne, vel etiam literarum nostrarum obtentu institui patiaris, quæ scientia, moribus, & atate confi-
lij non congruant institutis, tamen in his literis non licet de principis potentia disputare, vt in l.
1. ff. de conti. princi. sed de voluntate & scientia, vt in quæstio. 12. inferius plenè dicitur.

Subrepticium
rescriptum
non ualeat.

134 † Et rescriptum iusticiæ per falsi suggestionem, vel veri suppressionem non tenet, si dolo
impetratum fuerit. cap. super literis. de rescri. l. præscriptione. C. si contra ius. Imò quando subre-
ptum est in rescripto, illud per insidias elicium censetur. cap. veniam. 35. quæstio. 9. In dubio ta-
men præsumitur quod ex simplicitate, & ignorantia fecerit. glo. ibi in dicto c. super literis. quam
doct. probant. sed Hosti. distinguendum censet, an impetrans fuerit doctus, vel ignorans. per glof.
in l. dolum. C. de dolo. l. sed si maritus. ff. qui & à quib. c. 2. de renuncia. in sexto. Bal. in l. & si legi-
bus. C. si contra ius. & Barba. in rub. de rescri. in cle. col. 20.

Odiolum, fa-
uorabile, &
mixtum.

135 Item rescriptum adhuc diuiditur, quoddam est odiosum, fauorabile alterum, & aliud mix-
tum. Odiosum quod in odium aliquorum, vel alicuius datur, vel pœnam, aut odium continet, &
hoc restringitur. art. l. cum quidam. ff. de lib. & posth. vt si mandetur quod tam priuilegiati quàm
non priuilegiati teneantur soluere Regi, vel alteri centum, non comprehenduntur hi, qui priuile-
gium in corpore iuris clausum habent. per tex. iuncta glo. in l. 2. §. legatis. ff. de iudi. quia hoc odio-
sum est. vt scripsi in scholastic. priuileg. 179. Fauorabile quod fauorem continet, & hoc ampliatur
l. placet. ff. de liber. & posth. quæ rescripta gratiosa vocat Ioan. Monach. eo. tit. in sexto. Mixtum
quod partim fauorem, partim odium continet, argu. l. sed si hac. §. fin. ff. de in ius vocando, & hoc
nec restringi, nec ampliari debet. nisi quoad ea, quæ sunt consequutua rescripti. l. qui procurato-
rem. ff. de procura. Vide in l. venia. C. de in ius vocan.

Conclusio in
rescriptis at-
tendenda.

136 † Et in his rescriptis attenditur conclusio. Bald. in l. præscriptione. in fin. C. si contra ius, si-
cut in contractu. l. si voluntate. C. de rescinden. vend. & in libello doct. in l. edita. C. de eden. l. i. ff.
illo tit. Et ad iustificandum placitum, seu rescriptum Regis sufficit quæcunque occasio. Bal. in c.
ecclesia. col. penul. vt lite penden. refert las. in consil. 144. circa primum. col. 3. volu. 2.

Integrè
sunt produ-
cende literæ
ve Regiæ.

137 Insuper hæc rescripta nihil operantur, nisi integrè producantur. Bald. & Barba. in rub. de
rescri. allegant Specu. in tit. de rescri. præserta. in prin. versicu. obicitur. argu. l. inciuale. ff. de le-
gib. & integrum dicitur, quod ex omnibus suis partibus constat, ita quod totum legi possit ad
verbum. l. fin. C. de precib. Imper. offeren. cap. contigit. de fide instrumen. Et sic intelligi debet or-
dinatio Regia posita in rubri. *Des lettres d'estat.* artic. 4. vbi dicitur quod nullus debet admitti ad
allegandum literas status, nisi promptam illarum fecerit fidem. Et hanc fidem oportet, quod fa-
ciat integram, quia non sufficit partem literarum producere, & partem non, vt ibidem dico. &
in tract. de liter. dilato. artic. 3. & quid dicatur integrum abundè scripti in l. sylua. §. integra. ff.
de verb. signific.

Subreptio
intra quod
tempus op-
poni possit.

138 Quæro intra quod tempus possit de subreptione excipi? Respon. quando in literis gratiosis
interuenit subreptio, tunc aut opponitur dilatoriè contra literas. vt in cap. ad audientiam. secundo
de rescri. cap. si super gratia. de officio delega. in sexto. & tunc opponi debet ante litem conte-
staram, sicut omnes dilatoriæ. c. pastoralis. de except. cap. inter. de re iudic. Si verò opponatur pe-
remptoriè contra gratiam, & tunc poterit vsque ad sententiam opponi, sicut in aliis peremptoriis.
Innoc. Panorm. & alij. in c. constitutus. in fin. de rescri. Et quando dilatoriè opponatur, decla-
rat Bart. in l. cum quærebatur. in fin. ff. iudicat. solui. & in l. i. in fine. C. de ordi. cognit. Si verò aga-
tur de rescripto iustitiæ, tunc regulariter in initio litis opponi subreptio debet. Ita demum. C. de
procurato. vide quæ scripsi in tracta. excep. in excep. rescripti.

Effectus re-
scriptorum
& utilita-
tes.

139 Vnde imò vidèdum est, quis sit rescriptorum effectus? Respon. multi sunt, ac eorum
utilitates, vt inferius statim apparebit. (Et dicit tex. in l. si vnum ex fami-
lia. in fin. ff. de lega. 2. rescripta summam habere vtilitatem & effectum vt sequitur.)

Primus est, vt laxetur per ea aliquid de iuris, vel ordinationis rigore. l. cum hic status. in princ.
ff. de donat. inter virum & vxo. quod probatur in literis naturalitatis, quæ rigorem legis, & ordi-
nationis mitigant, vt scribo inferius in tracta. De liter. naturalit. Nempe de iure quilibet debet or-
dinari sub titulo ecclesiæ suæ ciuitatis, & illi præfici, & non extraneus. c. 1. 70. dist. l. in ecclesiis. C.
de episco. & cleri. *Litteræ enim naturalitatis laxant de iuris & ordinationis rigore, vt etiam extra-*
neus

- nous in ecclesiis Franciæ præficiatur. vt scripsi dicto tit. De liter. naturalit.
- Rescriptū declarat.** 140 Secundo rescribit Imperator, vt declarat constitutionem iuris. l. rescripto diuorum fratrum ad Rutilium Lapum ita declaratur constitutio. ff. de mune. & honori. l. 2. in fine, de iure immunit. l. si hominem. in fin. ff. de positi. l. cum pater. de pactis dotalib.
- Confirmat iur. de.** 141 Tertio rescriptum confirmat, quod alias est inualidum, vt in rub. de confirma. vtili vel inutili. in decretal. & in l. semper. in fin. ff. de iure immunita. ibi, idque etiam confirmatum videtur rescripto diu. l. si idem ibi, quæ sententia rescripto Imperatoris nostri Antonini confirmata est, ff. de iurisdit. omn. iud. l. adoptio. non iure facta à principe confirmari potest. ff. de adoptio. Quamuis violenta possessio non possit rescripto confirmari. l. auctoritatem. C. vnde vi.
- Remittit princeps negocia rescriptis.** 142 Quarto per rescriptiones negocia Imperator remittit ad præfides prouinciarum. l. generaliter. ff. de offi. præsi. Et hoc patet in rubri. de euocatio. ordinat. vt ibi scripsi in primo Tomo constituit. Regiar.
- Vires sumit rescriptum à principis intentione.** 143 Quinto rescriptum vires sumit ab intentione rescribentis. cap. ad aures. ibi, cum non sit intentionis nostræ. de rescrip. cap. fin. ibi nostra feratur intentio. ibidem. l. ex facto. in prin. ibi, beneficia quidem principalia ipsi principes solent interpretari. vbi Ias. ff. de vulg. Et intentio principis, talis esse præsumitur, vt alius non grauetur, nec iniuriam patiatur. teste Bal. in dicto c. ad aures. facit c. quamuis. de rescrip. in sexto. etiam si motu proprio concessum sit, quia hæc voluntas similis est testamento, in quo iniuriam testator facere non præsumitur. l. impuberi. ff. de administr. tut. de voluntate. vide Feli. in c. sciscitatus. col. 8. nu. 13. de rescrip.
- Limitat ius.** 144 Sexto rescriptum limitat ius. in l. 2. §. verba. ff. ad Velleia. ibi, sed ita demum eis subuenit, si non callidè sunt versati, hoc etiam diuus Pius, & Scuerus rescripserunt.
- Interpretatur.** 145 Septimo voluntatem defuncti interpretatur. l. licet. ff. de leg. 1. l. vnum ex familia. §. si. ff. de leg. 2. & potest sumi argumentum à contrario ex rescripto. per l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mand. Barba. in rubri. de rescrip. in cle. col. 20. & Corsecus in sing. incip. Argumentum. Et illa interpretatio in similibus casibus ligat. l. si. §. definimus. C. de legib.
- Geminatum rescriptum quid proficit.** 146 Octauo geminatum rescriptum operatur tantum, quantum clausula motus proprii. teste Bal. in l. nec damnosa. C. de precib. Impera. offer. argu. §. & hoc verò iubemus. in authen. vt nulli iud. colla. 9. iuncta l. C. de peti. bono. subla. li. ro. sequitur Roma. in repet. l. si verò. §. de viro. Fal. len. 31. ff. soluto matri. refert Barba. in rub. huius tit. in clem. col. 16. non tamen inuenio, vt tot effectus habeat sicut clausula motus proprii.
- Illicitum rescriptum factum licitum.** 147 Nonò illicitum facit licitum, & permissum, nam & foemine ex rescripto principis adoptare possunt licet de iure sit illicitum. §. foemina. de adopt. in insti. l. nam & foemina. & l. nonnunquam. ff. illo titulo. & sacrilegij instar est, diuinis super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis, obuiare beneficiis. l. sacrilegij. C. de diuer. rescrip. & solet impetrari à principe, vt intra legitimum tempus mulieri nubere liceat. l. solet. ff. de his qui notant. infam.
- Dignitas per rescriptum retinetur.** 148 Decimo prodest ad dignitatem retinendam. l. fin. ff. de senator. vnde vidua in dignitate constituta, quæ inferiori nubere vult, potest sibi impetrare, ne nubendo dignitatem pristinam amittat, vt ibi.
- Rescriptum supplet.** 149 Vndecimo vt liceat nubere quibuscunque, ac si Scanica filia non esset. l. Imperialis. §. his illud. C. de nup. hoc tamen rarum est, & non seruatum, cum libera sint matrimonia in Francia, etiam vilibus personis.
- Rescriptum supplet.** 150 Duodecimo supplet, cum quæstio decidi non potest. l. mora. ff. de vsur. ibi, diuus quoque Pius Tullio Balbo rescripsit, an mora facta intelligatur, neque constitutione vlla, neque iuris auctorum decisione decidi posse, & c. l. nam vt ait. ff. de legib. & in rub. C. de relatio. & l. quia. de præscrip. verb.
- Constitetur impetrans contenta in rescripto.** 151 Decimoterzio, videtur quis confiteri contenta in rescripto. l. cum precum. vbi addidi. C. de libe. cau. Ioan. And. in cap. si. de iur. iur. in 6. etiam si rescriptum reproberetur tæquam subrepticium. Panor. per illum tex. in c. examinata. no. 4. de iudi. Barba. consil. 18. præclare. col. 11. in 2. vol. quod est verum, si pars acceptaret illam confessionem, secus si impugnaret. Bar. in l. post legatum. col. 3. ff. de his qui. vt in di. Franc. Marc. in decif. Delphi. quæst. 234. in prima parte. facit quod not. Ias. in l. 1. §. editiones. col. penul. ff. de eden. & consil. 161. in causa. col. 3. in secundo volu.
- Forma in uno data in aliis seruatur.** 152 Decimoquarto forma data in vno rescripto, ad cognitionem vnius causæ, potest seruari & in aliis. c. multi. ibi, formam ad omnia similia. 2. q. 1. & c. licet. 16. q. 3. ibi, tunc formam pro cæteris scripsimus. tex. in l. Mela. ibi, hanc formam ab Hadriano datam obseruandam esse Imperator noster rescripsit. ff. de alimen. & ciba. leg. vide Feli. in rub. huius tituli. in prin. adeo quod si forma data sit in vno rescripto, & simile emergat negocium, poterit eadem seruari forma. allegat Archid. & Domi. in c. ignorantia. 38. dist. Et ideo interpretatio facta per rescriptum in vno negotio, facit ius quoad omnes. per no. in c. in causis. de re iudi. Roma. consil. 260. in proposito. in princ. ob id doc. dicunt rescriptum vim constitutionis habere, maxime inter partes.
- Rescriptum supplet.** 153 Ideo rescriptum actoris cogens reum, vt personaliter compareat, extenditur ad actorem, vt ipse etiam sic comparere teneatur. c. 1. de iudic. in sexto. & rescriptum remouens reo appellationem, & actori tollere videtur. Bal. in c. 1. cod. & si causa tractari debeat summarie quoad reum, debet etiam summarie tractari quoad actorem, si conueniatur. cle. sepe. in verb. voluerit. de verb. signifi. Feli. & alij in c. 1. de mutuis petitio.

Limitatur nisi fauor, vel odium, aut summa ratio, aliud in altero induceret. Bal. in dicto c. 1. in fi. de rescrip. & Feli. in rub. col. 2.

Secundo nisi motu proprio concessum esset rescriptum. per l. 3. ff. quod quisque iur. Panor. in c. fi. de mutuis petit. De hoc motu proprio abundè scripsi. in glos. concor. in forma mand. in verb. motu proprio.

154 Decimoquinto ex principis rescripto actio datur. l. eleganter. in princ. ff. de pig. act. Bald. in rub. de rescri. in fi. & ibi Barba. quod est verum, quando rescriptum cõ tendit, & ad cõcedendum ius, secus in aliis rescriptis, quæ cognitionem tantum iudicibus concedunt, & nullum ius parti tribuunt, vt scripsi superius in proxima quæst. in rescripto commissiois.

155 Decimus sextus effectus rescriptorum gratiæ est, vt alicui prouideatur. c. duobus. in fi. cod. in 6. iustitia vero, vt iustitia administretur, & cuique quod suum est reddatur, vt patet. de offi. deleg. per totum. & in rub. ff. de offi. eius cui est mandata iuris. & alij sunt effectus, pro rescripti qualitate vt scripsi in praxi beneficia.

156 Decimosextimo omnes virtutes legis possunt attribui rescriptis principis. teste Bal. in l. 1. & per totum. ff. de natal. resti. l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de ri. nup. l. si cui. in princ. ff. ex quib. caus. maior. & ideo rescriptum vim legis habet. l. cognitio. & ibi. Dec. vlt. no. ff. de iurif. om. iud. Aliquando est lex gratiæ, vt cum fama restituitur. l. 1. §. de qua. ff. de postul. c. cum te. de re iud. per Inno. & alios. & quando bannitum restituit. l. relegati. ff. de pœn. Quandoque est lex odij, vt quando pœnam irrogat. §. sed & quod principi. de iure nat. in insti. & l. 1. ff. de consti. princ. interdum est lex auctoritatis. vt l. 1. C. de his qui ven. ata. impetr. l. 2. de adop. Nonnunquam est lex dispensationis. l. quidam consulebat. ff. de re iud. & l. Barbarius. de off. prat. Item princeps vult omnes actus suos regi à iustitia Poli, & fori, propter tamen modicum excessum non vult vituperari. l. quoties. C. de preci. Impe. offe. Et si excedat partis iustitiam, nunquam præsumitur velle excedere, nisi in modico. Bal. in d. l. 1. ff. de consti. princ. inò secundum eum quicquid placet principi, debet intelligi si sit possibile, & honestum. nam impossibilia princeps non potest, nec ei placent, & impossibile est cuius contrarium est necessarium. Et autem necessarium ius diuinum, ita & naturale, hæc

157 Bald. vbi supra. Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid auctoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerariè, & iniuste factum fuerit, alioqui non. per tex. in c. audita. de resti. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ iure statuta sunt. cap. eam te. de ata. & quali. Sic consuluit Roma. consil. 354. circa propositam. col. 1. & Ias. consil. 213. col. vltim. in 2. volu. Feli. in cap. in præsentia. col. 2. de proba. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis, non obstantibus quælibet litteris à contrariis. & c.

158 Bald. vbi supra. Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid auctoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerariè, & iniuste factum fuerit, alioqui non. per tex. in c. audita. de resti. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ iure statuta sunt. cap. eam te. de ata. & quali. Sic consuluit Roma. consil. 354. circa propositam. col. 1. & Ias. consil. 213. col. vltim. in 2. volu. Feli. in cap. in præsentia. col. 2. de proba. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis, non obstantibus quælibet litteris à contrariis. & c.

159 Decimo octauo rescriptum loco libelli, & petitionis habetur. l. 1. & per totum. C. quando libellus principi datus. vnde sicut non valet libellus si causam ineptam contineat. c. dilecti. de iudi. c. 1. de libel. obla. sic nec rescriptum.

160 Decimonono potest impetrans suo renunciare rescripto, vt vult text. & ibi doct. in cap. ex conuersione. de resti. spol. text. & ibi glos. in clem. constitutionem. in verb. nolle vti. de elect. glos. & doct. in c. cum olim. de offi. delega. Bal. in l. 1. C. vt lite penden. Alexan. consil. 34. Viso themate. col. 2. in primo vol. Etiam postquam iudici est præsentatum. teste Panor. in dicto c. ex conuersione. Arcti. consil. 33. consultatio. col. 2. Etiam post citationem, dummodo parti satisfiat de expensis, & de eo quod interest. Butri. in c. super literis. col. 7. vers. Or aduerte. de rescri. quamuis Panor. teneat cõtra. in dicto c. ex cõuersione. & Roma. consil. 343. ex themate. col. pen. in tertio dubio, quia per præsentationem, & citationem literæ effectæ sunt communes: ideo illis renunciari non potest. Panor. & alij in c. ex tenore. de rescrip. Quorum sententia intelligi & conciliari potest, quando aliquod ius esset parti aduersæ acquisitum, tunc in præiudicium illius partis renunciare impetrans non posset, sed quoad præiudicium renunciatis sic: vt docet Bald. in l. postquam litu. in fine. C. de pact. facit tex. in c. ex parte. in fin. cod. Sicut dicitur de rescripto impetrato ad utilitatem publicam, cui non renunciat impetrans. vt Hostien. firmat in dicto c. ex conuersione. de resti. spol. facit l. 3. §. vtrum. & quæ ibi addidi. ff. ad Senatufconf. Sylla. Feli. in rubri. de rescri. col. 2. sed hoc non videtur vtile, nisi dicas quod fortè alio rescripto permittatur, vt quandoque fit.

161 Vigesimo rescriptum appellationem tollere potest in illa causa, in qua conceditur. c. primo de rescrip. Nam quamuis appellatio defensio dicatur, est tamen iuris ciuili, vt dicunt doct. in rub. de appell. vel forma est de iure ciuili, ideo tolli potest, non substantia, quia illa clausula non tollit querelam. cap. pastoralis. in fine. princip. de appellatio. cap. concertationi. ibidem. in sexto. Nec supplicationem. l. si quis aduersus. C. de precib. Imperat. offerend. cum authen. ibi posita nisi remoueatur propter delictum, vel ob contumaciam. clement. vna. de dolo. vel ob infinitatem vitandam. glos. in l. fin. C. vt lite pen. in l. ex consensu. in fi. ff. de appellat. Quod est verum in principe non recognoscete superiorem, sed alius appellationem tollere non potest, nec quidem legatus de latere. Panor. & alij in d. c. 1. eo. quia iuri derogare, nisi quatenus ei permissum sit, non potest glo. sing. in c. fin. de hæretic. in sexto. inferiores tamen appellationem ab interlocutoria tollere possunt per l. fina. C. de senten. & interlocuto. omn. iudi. & ita ferè omnes docent doct. in 162 dicta l. si. Ego verò teneo inferiores non posse appellationem ab interlocutoria, nec quidem à

Actio ex re scripto datur.

Effectus rescriptorum gratiæ ut prouideatur impetranti. Virtutes legis habent rescripta.

Princeps non vult impossibile, nec excessum, nec iniustitiam.

Reuocatio factorum intelligitur de illicitis.

Petitionis et libelli loco est rescriptum. Renunciare potest suo rescripto impetrans.

Appellatio tollitur rescripto.

Intellectus ad l. si. c. de senten.

a definitiua tollere, tam quod iuri derogare non possunt, & inferior legem superioris tollere non potest. clem. ne Romani. de elect. tum etiam si interlocutoriam tollere possent. Et in consequens appellationem a definitiua, quia non est diuersa ratio in vtraque quoad hoc, vt plenè scribo in 2. not. in l. quod iussit. ff. de re iud. sed tex. in d. l. fin. C. de sent. decepti iurium interpretes. Nam ibi dicitur, quod soliti sunt interloqui iudices, vt non liceat ante sententiam ad appellationis, vel recusationis conuolare auxilium. nam ille tex. intelligi debet iudices sic per interloquutionem, posse respicere ab interlocutoria appellationem, quæ à iure tollitur. vnde iudices insequendo ius ab interlocutoria appellationem reiciunt, si possit in definitiua reparari. per l. 2. C. de appel. recipi. Sed quod possunt appellationem à iure permissam tollere, nullo iure cauetur, nec quidem possunt committere appellationem remota, vt dixi in nouis meis interpretatio. ad illam legem. Et si proferant interlocutoriam in qua dicant appellationem non recipiendam, appellari potest, si- cut si proferrent a definitiua non esse appellandum. † Et quamuis doct. dicant nil prodesse de consuetudine illam clausulam appellationem remota positam in rescripto. in dicto c. 1. eod. ego tamen vidi contrariam consuetudinem in Francia. nam quando Rex committit aliquibus, vt cognoscant appellationem remota, nunquam vidi postea recipi appellationem. Nam postquam committit illis, vt sic iudicent, ipsi auctoritate Regia iudicant, & sicut ipse princeps esset iudicaturus. l. 1. ff. de officio prefec. prator. Ideo sicut à principe non appellaretur. l. 1. ff. à quibus appella. non licet, sic nec ab ipsis commissariis. Sicut si committeretur, vt processum facerent, & postea principi referrent, & is pronunciat. vt scribitur de commissis à Moysc. Exod. 18. cap. dicam plenius in tract. de appel. in ordinatio. Reg.

Clausula appellatione remota, quid profit.

Rescriptum contra stylum est suspectum.

164 Vigesimo primus effectus est, vt rescriptum contra stylum impetratum sit de falso suspectum, ideo non valet. c. 2. eod. & c. in memoriam. 19. dist. & non presumitur à Papa vel eius Cancellaria emanatum. c. porrectum. de confirmat. vtili. ibi, cum igitur à Cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse non credamus. Idem si clausula insolita in eo apponatur. glof. in l. si quis. ff. de condit. inst. c. causam qua. 2. de testib. ca. ex parte. de capel. Monach. † Idem si tollat ius tertij. Panor. in c. ex parte. secundo. de offic. deleg. per c. super eo. ibidem. & c. quamuis. de rescrip. in 6. Presumitur enim falsum priuilegium, quod tollit ius tertij, cum princeps non soleat huiusmodi priuilegia concedere. Felin. & alij plenè in dicto c. 2. & Curt. consil. 66. & consil. 74.

Priuilegium ius tertij tollens, presumitur falsum et suspectum.

165 ff. de condit. inst. c. causam qua. 2. de testib. ca. ex parte. de capel. Monach. † Idem si tollat ius tertij. Panor. in c. ex parte. secundo. de offic. deleg. per c. super eo. ibidem. & c. quamuis. de rescrip. in 6. Presumitur enim falsum priuilegium, quod tollit ius tertij, cum princeps non soleat huiusmodi priuilegia concedere. Felin. & alij plenè in dicto c. 2. & Curt. consil. 66. & consil. 74.

166 circa h. & sic rescriptum ex his presumitur. † Idem si prohibitum sit impetrari. l. 3. C. de Paga. l. 3. de fund. patrimo. lib. 11. Ad hæc si careat debita solemnitate. l. vnicuique. C. de proxi. sacror. scripio. lib. 12. & Masuer. in sua practica. rubr. de liter. no. §. item multis modis. nu. 52. doct. in l. iubemus C. de testa. Insuper quando rasum est in loco suspecto. c. inter. & c. ex literis. de fi. instr. Præterea ratione persone ius, qui illud impetrauit. l. 2. C. de precib. Imperat. offerend. Siue partis vel notarij ratione. l. si cui. §. iisdem. ff. de accus. l. non omnes. §. à Barbaris. de re militari, & alio modo suspectum presumitur, prout in l. si. C. de fide instr.

Suspicio rescripti, quid profit.

167 Operatur autem ista suspicio, vt interim isti rescripto non credatur, nec executioni detur. c. si quando. eod. c. porrecta. de confir. vtili.

Secundò, vt iudex, cui rescriptum directum est, interpellare debeat, & mouere Papam, vel principem à quo progressum fuerit. d. c. in memoriam. 19. dist.

Tertio, vt post monitionem, si Papa, vel Cancellarius, vel is à quo emanauit rescriptum, remitti petat ad se impetrantem, tunc ad concedentem debet iudex illum sub fida custodia mittere. dicto c. 2. in fin. ibi venire compellas. c. 2. de crimine falsi. & dicto c. in memoriam.

Quartò, quod impetrans tanquam falsarius puniri poterit, & extra ordinem, nisi probauerit illud rescriptum sibi sub illa forma concessum. c. porrecta. de confir. vtili. l. iubemus. C. de proba. Curt. consil. 56. super processu. col. pen. vbi suspicio falsi pro veritate habetur, nisi ab impetrante contrarium probetur.

Iudex rescripti ratione quomodo cognoscit.

Intellectus ad l. 2. si contra ius.

168 Vigimus secundus effectus est, quod si rescriptum valeat, iudex datus etiam non suus, cognoscere poterit de illa causa, qui alias non posset. c. 3. de rescri. l. 1. C. si contra ius. Sed quâuis rescriptum iustitiæ non valeat, tamen ad hoc valebit, vt iudex de subreptione cognoscere possit. c. 1. eod. l. 2. C. si contra ius. vbi tex. dicit de causa conuenit ferre sententiam. † Intelligi debet de causa subreptionis, de qua cognouit, non de principali, quia de qua cognouit, de eadem pronunciare debet. l. de qua re. ff. de iudi. quicquid iacent doct. super d. l. 2. vt dixi in noua interpre. illius legis. Secundò, vt iudex rescriptum irritum pronunciare possit, & ab effectu rescripti partem repellere, & vt solet dici, le debouer & primer de l' effect. & interuenet de ses lettres. dicto c. porrecta. ibi, denuncies non valere. de confir. vtili. & c. ad nostram. ibi denuncietis irritas & inanes. ibidem dico artic. 2. glof. 14. infra. Tertio, in expensis, condemnare debet impetrantem. c. 3. eod. & c. 2. de dolo. ac dicta cle. 1. doct. in c. super literis. de rescrip. & hoc seruatur in curiis Franciæ, quamuis contrarium consulerit Ias. consil. 2. in themate. volu. 1. sed & quod in expensis condemnare debeat impetrantem hic iudex. est tex. & ibi doct. in c. dispendia. de rescrip. in sexto. glo. & doct. in c. si. illo tit. in decretal. Iacob. in l. nõ idcirco. ff. de iudic. & hodie est tex. in cõcord. in §. si quis verò. de friuol. appel. vbi etiã vult vt condemnentur in expensis, damnis, & interesse. facit text. in c. cum appellatio- nibus, de appel. lib. 6. sic consuluit Barba. consil. quinquagesimo. illud afferã. col. 4. in primo vol.

Literæ post presentatio

169 Vigimotertio literæ non afficiunt, nec ligant ante literarum præsentationem. c. vt nostrum. de appel. c. si capitulo. de concess. præben. in sexto. etiam quæcunq; clausula adfuerit, nisi princeps velit

velit à data rescripti tempus currere, vt in literis dilationem annalem, vel quinquennalem continentibus. vt inferius dico in illo tracta. Ideo fulminationem processus non potest executor facere ante literarum executorialium præsentationem, & receptionem, etiam si bullam gratiosam recepisset. tex. in c. cum teneamur. ibi mandatum nostrum pro alicuius prouisione receperis. de præbend. & c. vt debitus. de appellatio. ca. susceptum. de rescript. in sexto. Domi. de Rota decisio. 459. circa tertium. in not.

nem & fulminationem ligant.

170 Vigesimoquarto iudex, cui dirigitur rescriptum, potest cognoscere de his, quæ in rescripto continentur, & quæ possunt comprehendi sub narratione, & conclusione rescripti, vnde si rescriptum ad restitutionem concludat, pars non potest agere, vt res ei detur, vel ad aliud diuersum. vt docet Bald. in l. 2. col. 7. C. si contra ius. & Felin. in c. super literis. col. 1. de rescr. alij multi sunt effectus, sed tu bone lector ex his instrui poteris paruo negotio ad alios.

171 Duodecimò quomodo rescripta & literæ Regiæ amittantur vel impugnentur? Respon. Primò, ratione intentionis, si non fuit intentio concedentis. cap.

Quomodo litteræ amittantur, & impugnentur. Impugnandi litteras praxi.

172 mandatum. & seq. de rescript. c. propofuit. de concess. præben. † Vnde in comprobandis rescriptis non debent aduocati, vel alij impugnantes literas dicere, quod princeps hoc concedere non potuit, sed quod noluit, & si veritas eidem expressa fuisset, nõ hoc scripsisset. l. si. ff. de cõsti. princi. l. ex facto. ff. de vulga, & tunc nullam iniuriam facimus principi, sed reputamus eum iustum, & bonum, & maiestas illius in suo esse conseruatur per illa duo nomina. teste Bal. in l. 1. ff. de constitu. princi. plus addens omnia principis mandata debere intelligi cum iustitia, & saluo alterius iure. l. auctoritatem. & l. meminerint. C. vnde vi. & iniuriam facit principi, qui illius literas lacerat, vel non permittit eas presentari, vel legi. tex. not. c. ex literis. de offic. delega.

173 Etiam sic amittitur rescriptum, & duobus præcipuè modis, expressè & tacitè. Expressè, si reuocatum fuerit, vel illi impetrans renunciauerit, vt sequitur. Tacitè si sit subreptitium, obreptitium, & in multis casibus inferius conscriptis, vt sequitur: non licet tamen appellare à concessione rescripti, sed ab executione sic, & ita solemus in Francia appellare. & sic iudicauit Senatus, anno 1526. die 18. Iunij. † Etiam quidam dicebant rescripta morte cõcedentis amitti. l. mandatum. C. mandati. si tamen executioni semel mandata fuerint, non expirant. cap. si super. de offic. deleg. in 6. Vnde censuit Senatus, post mortem regis partes non teneri nouas impetrare literas nouitatis, vel alias, sed impetratis standum erit, anno 1379. die 6. Octobris, vt est in lib. consilij. †

Duobus modis amittitur litteræ.

174 Secundò, ratione falsi impugnatur rescriptum, vt per totum titulum de crimine falsi. Etiam effectus rescripti sic amittitur. in c. olim. de rescript.

Arestum.

Tertio, quando est subreptitium, & obreptitium. c. ad aures. & c. super literis. de rescri. vt superius abundè elucidauit in q. 10. vbi etiam dixi impugnari posse quod inciuile sit, & irrationabile, & tunc etiam amittitur.

Quintò, quando causa ex qua princeps mouetur est falsa, quia rescriptum intelligitur, si preces veritate nitantur. l. fin. C. si contra ius. c. 2. de rescrip. Cardinal. consil. 96. Papa vniuit in princip. † Vel si ita est glo. in c. 2. de rescript. & in regula cancel. 66. c. graue. de offic. ordi. †

Falsa causa vitiat rescriptum.

Quartò, quod præiudicat tertio contra c. quamuis. de rescri. in 6. c. super. eo. de offi. deleg. l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. fiat, & superius scripsi de hoc.

Sextò, si contineat scandalum, non enim vult princeps, vt cum scandalo aliquid fiat. c. nihil. de præscript. c. cum teneamur. de præben.

Septimò, impugnatur rescriptum, si malos exitus est pariturum, ideo consulendus est iterum princeps. c. requisitum. de sponsal. Cardin. Zabar. consil. 96. Papa. in fi. c. vbi. de elect. in sexto.

Continens repugnantia est nullum.

Octauò, impugnatur si repugnantiam contineat. l. vbi repugnantia. ff. de regu. iur. Nam si scripturæ inuicem repugnantes non valent. l. scripturæ. C. de fide instru. & c. scripturæ. illo tit. in decre. multò fortius vna & eadem, quando est sibi contraria. l. si Titius. ff. de condi. instit. sic consuluit Cardinal. Zabarel. consil. 136. præmitto. col. vlti. num. 23.

Nonò, quãdo iniustum est, inciuile, vel indecens, quod concessum est, vt superius dixi in ro. q. & in diuis subreptitij & inciuilis. Nam contra iusticiam nil debet Papa. facere. c. in causis. de re iudic. Gesta enim sua redemptoris gestis conformari debent. c. significasti. de elect. Idem in aliis principibus. l. fina. C. de donatio. inter virum & vxorem.

Decimò, impugnatur quando non est facta mentio causæ, quæ publicam concernebat vtilitatem, vnde si beneficium debeatur Theologo, vel doctori in iure, in c. super Specula. & c. quia nonnulli. de magistris. & de colla. in concord. non valebit collatio etiam iure præuentionis facta, nisi exprimat quod non obstante illa causa vult conferre. c. dilectus. primo. de rescript. Cardinal. consil. 142. videtur dicendum. col. 3. num. 6. quod facit ad intellectum §. declarantes. de mandat. apostolic. in concord. vide quæ ibi dixi, quoad concor.

Exceptio- nes legitime non possunt tolli.

Vndecimò, quando legitima, & rationabiles tolluntur exceptiones, oppugnari solet tale rescriptum, nec debet comprobari. per cap. ex parte. secundo. de offic. delega. vbi amplissimè Felin. & Decius.

Duodecimò, rescriptum impugnatur, quando litis non est facta mentio. c. inter monasterium. de re iudica. & alibi scripsi.

Limitatur, quando lis non est contestata. Bal. in l. 1. C. de relatio. Sic consuluit Francif. consil. 174. in causa. col. 2. nu. 4. Vide limitationes per Felin. in dicto c. inter monasterium.

Decimotertiò impugnatur, quod impetrans non habebat mandatũ. c. nonnulli. §. i. de rescript. Tamen si appareat rescriptum, præsumitur mandatum, vt decidunt doct. in c. ex parte decani. de rescript. & Anto. Capit. in decif. Neapolita. q. 4. in causa. num. 19. plus dicens quòd si non constet, an principalis impetrauerit per se, an per procuratorem, tunc dicens ipsum impetratum per non habentem potestatem, hoc probare debet: sed hodie in Francia ista non solent obiici, vt alibi scripsi, nec audiretur ista obiiciens in curiis Franciæ.

Decimoquartò, quando est contra ius. l. rescripta. de precib. Impera. offerend. dixi superius q. 9 facit rubr. & maximè. l. fin. C. si contra ius.

Decimoquintò, opponitur quòd rescriptum est fisco damnosum, & sic non valet. l. nec damnosa. C. de precib. Imper. offer. plenè scripsi supra in 9. q. sed hoc debet opponere etiam procurator Regius, vel aduocatus.

Decimosextò, si sit impetratum contra vtilitatem publicam, vt per totum tit. C. si contra ius, vel vtilit. public. & superius scripsi. dicta q. 9.

Decimosseptimò, quando est contra stylum, ideo non valet. c. ex literis. de constit. c. quàm graui. de crimin. fals. vtpotè si mandetur quòd res sine causæ cognitione restituatur. c. secundo eod.

175 Decimo octauo, non vtendo per vnũ annum, rescriptum iustitiæ perditur, & sic oppugnatur c. si autem. & c. plerunque. eod. & superius dixi in q. 1. Hoc etiam docet Masuer. in sua practica. rub. de liter. not. §. Item literæ adiornamenti, vbi dicit à data literarum hunc annum computari, quamuis glos. & doct. in dicto c. plerunque dubitent.

Decimononò, secundum tollit primum, si de eo faciat mentionem. c. cæterum. de rescript. vt superius proximè scripsi, & ideo hoc opponi poterit.

Vigesimò, si excommunicatus sit impetrans. c. i. eo. libro sexto. abundè scripsi in interpreta. ca. postulat. de cleri. excommunic. minist. idem si sit impetratum ab alio, qui non potuit impetrare. prout scripsi supra quæst. 5.

Vigesimosseptimò, morte impetrantis, vel eius contra, quem est impetratum, extinguitur mandatum. c. significauit. de rescrip. vel morte mandantis re integra. c. relatum. & c. gratum. ac c. licet. de offic. deleg.

Vigesimosecundò, per probatam iudicis recusationem. c. causam. secundo. & c. insinuante. de offic. delega. c. vt nostrum. de appel. dixi in tracta. de recusat.

Vigesimotertiò, quando negocium refertur ad principem, & superiorem, tunc primus iudex ratione primi rescripti non cognosceret, nec decidet. c. licet. de offic. delega. c. vt nostrum. de appel. dixi in tract. de euocatio. in primo Tomo ordinat. Regiar.

Vigesimoquartò, per fraudem illius qui duo paria literarum ad diuersos impetrauit iudices, vt aduersarium fatigaret. c. ex tenore. de rescript. c. dispendia, illo tit. in sexto.

Vigesimoquintò, quoad effectum amittitur rescriptum, quando iudex non sequitur formam illius. c. cum dilecta. de rescript. idem si iuris ordinem peruertat. c. exhibita. de iudic.

Vigesimosextò, si iudex cui dirigitur mandatum nolit, vel non possit cognoscere. c. sciscitatus. de rescript.

Vigesimosseptimò, si factum in constructione sit vitium. ca. ad audientiam. primo. de rescript. vbi dicit Bald. scriptores Cancellariæ debere esse valde peritos in arte Grammatica, licet hoc raro eueniat. vide quæ scripsi de hoc vitio in praxi beneficial. in elucidat. bullæ, vbi nouum ad illud. c. ad audientiam dedi intellectum. & Bertrand. consi. 112. visis quibusdam. in princ. in secundo vol. dicit habere locum tam in rescriptis Pape, quàm Imperatoris & Regis, ac etiam in priuilegiis, quod forte non est verum, nisi in literis Pape. per tex. in l. imperator Titus Anto. ff. de statu homi. vt dico in dicto praxi beneficial.

176 Vigesimooctauò, iniquum est impetrantem petere vt pro parte comprobetur, & in parte non, quia non debet ex parte obligationem comprobare, & ex parte tanquam de iniqua conqueri. l. si ita. in fine. ff. de oper. liberto. iudex tamen potest in aliquo articulo literas app. obare, & in alio reiicere, si sint articuli disiuncti, & diuisibiles. per c. si eo tempore, de rescrip. in sexto. quia vtile non debet per inutile vitari. per regu. iuris. in sexto. & l. i. §. pen. de verbo. obliga. Ideo pars non potest pro parte petere vt comprobetur. argu. l. edita. C. de edend. secus in iudice.

Vigesimononò, quomodo amittatur priuilegium, scripsi in praxi beneficiali. in quæst. quæ sit differentia inter rescriptum, mandatum, beneficium, & priuilegium. & vide quæ scribit Petrus Ferrar. in practica. in forma opponendi contra instrumenta. in verb. aliis rationibus, & Nepot. de Montealbanno in forma opponendi contra rescriptum. vbi alia elici poterunt, per quæ & impugnari, & amitti rescriptum potest. Nos solemus impugnare maximè ratione subreptionis, & obreptionis, & inciuilitatis, & postea causas exprimimus, ob quas dicitur subreptitium, inciuile, vel irrationabile.

177 Vltimò quomodo iudicatu sit super his rescriptis? Resp. vt paucis agã, iudicet iudex secundum tenorè rescripti, & cõclusionè. per tex. in c. cum R. Canonicus. in fi. de offi. deleg. Ibi iuxta rescripti à te obteti tenorè sine debito terminare procuret. l. cum precib. in fi. C. de proba. ibi, Vt secundũ tenorè rescripti nostri p. ois cõsequi sententiã, & si forma data sit in rescripto, iudex illã sequi debet, alioqui nõ valebit processus, nec sententiã. c. cum dilecta. de rescr. c. venerabili. de off. dele. nec debet iudex cognoscere, nec pronũciare de his, quæ nõ cõtinètur in rescripto. c. cum

Fisco damno sum non ualeat.

Anno perditur rescriptum.

Morte impetrantis et ante an extinguitur rescriptum.

Interinari pro parte rescriptum an possit.

Iudicandũ super his rescriptis quomodo sit.

c. cum olim. primo. de offic. delega. quia super illis non habet cognitionem, nisi fuerint connexa. c. translato. de constituto.

In Francia autè iudex approbat rescriptum, & tunc solet dicere, comprobamus literas Regias, his fere verbis, *Auons enterinè les lettres Royaux impetrees par t. l.* &c. Et solet exprimere in quo approbat, si in omnibus approbare non intendit. Ac etiam si in omnibus approbet, adhuc dicere solet, *Et en enterinant les lettres Royaux auons rescindè, cassè, & annullè ledict conuait mentionnè aux dites lettres, & condemnè partie aduerse es despens.* &c. Iudex ergo approbando literas, solet rescindere contractum, qui rescindi mandabitur in literis, & partem aduersam oppugnantem in expensis condemnat. vt scripsi in 7. q. superius. Item si literæ sint obreptitiæ, vel inciuiles, iudex eas tales declarat. vt artic. 2. glos. 14. infra eo. dicitur, repellitque partem ab effectu literarum condemnando eam in expensis, & vulgò dici solet, *Auons declarè & declarons les lettres impetrees par tel estre subreptices, & obreptices, & auons deboutè l'impetrant de l'enterinement & effect d'icelles, & si l'auons condemnè es despens.* &c. Ista sunt in effectu, quæ iudices sequuntur, alia multa sunt, secundum rescriptorum diuersitatem, quæ varias possunt habere sententias, sed hoc pragmaticis notum est, ob id alia non prosequar hic, sed leges Regias aggredior, vt ordinem in initio præscriptum seruem. Et quamuis verba harum constitutionum manifesta sint, vt pote Gallica, attamen non erit negligenda earum interpretatio, sicut de edicto prætoris dicit Vlpia. in l. i. §. quamuis. ff. de ventre inspiciendo. }

Praxis pronuntiandi super literis Regijs.

Philippe le bel. arti. ii. des premieres.

Item que les lettres du Roy soyent receues benigneement.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

Hic articulus elicitur ex c. si quado. de rescrip. & innouat inibi statuta. Et notanda sunt quæ in hoc articulo requiruntur. Primò, quòd literæ regiæ benignè recipiantur, & non austerè, nec iracundè, sed cum mansuetudine, & liberalitate animi: de qua loquitur tex. in l. i. C. de thesaur. lib. 10. vbi Lucas de Penna. Et intelligendus est generaliter iste tex. de literis principis, siue ad petitionem, siue motu proprio, siue ex certa scientia concessæ sunt: vt consuluit Cardin. consil. 142. vide tur. col. vlt. Felin. & alij in dicto c. si quando. de rescript. Bald. in c. cum adeo. ibidem. Alex. in consil. 125. viso titul. in fin. vol. secundo. etiam si sint epistolæ, vel aliæ quæcunque: quia hic dicit, *lettres du Roy, & epistolæ sunt lettres du Roy.* & non dicit hic *lettres authentiques ne patentes.* postquam ergo non distinguit, nec nos distinguere debemus. l. de pretio. ff. de public. in rem actio. }

Benignè sunt literæ Regiæ recipiende.

Et reuerement.

GLOSSA SECUNDA.

Ecundò, literæ Regiæ recipi debent reuerenter, & solent deposito pileo, dum præsentantur recipi, & sic dici à iudicibus, *Dieu donne bone vie au Roy.* Iudices autè delegati Pape dicere solent in processu hæc verba, hodie fuerunt nobis exhibitæ literæ sanctissimi domi. nostri Pape Iulij tertij, quas cum honore & reuerentia, qua decet, recepimus. Facit text. in c. regnum. 23. q. 5. in fi. bisiplis autem principibus, & potestatibus fidem, & reuerentiam seruati oportet, quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia inuenire non poterit, & c. dicat. ibidem. & primæ Petri 2. c. scribitur Regem honorificare. & hæc reuerentia est honoris cum timore in signum subiectionis exhibitio. secundum glos. ad Hebræ. 12. c. & de hac scribit Ioan. de terra rubea, in tracta. contra rebelles regum. in articu. 3. in fine tertij tracta.

Cum reuerentiæ literæ Regiæ recipiantur.

Sed iste tex. non dicit à quibus sint recipiendæ literæ. Respon. non solum à iudicibus, verùm & ab hominibus subditis, quibus mittuntur, quia generaliter loquitur iste text. ergo generaliter de omnibus intelligetur. l. i. §. generaliter. ff. de lega. præstand. vnde Imperator scribit iudicibus, & magistratibus, qualiter se habere debeant. in §. festinabis. in authen. de manda. princip. colla. 3. sic dicens, talem præbebis temetipsum omnibus, & publicè, & priuatim, vt terribilis quidem sis delinquentibus, & induotis circa fiscalia. Mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis, & deuotis, & paternam eis exhibeas reuerentiam.

Et mises à execution diligemment par les Iuges.

GLOSSA TERTIA.

Tertiò, debent iudices, quibus mandata Regis diriguntur, diligenter ea exequi, & hîc iudices vocamus quoscunque habentes causæ cognitionem, apparitores etiam tenentur diligenter exequi. nam si iudices tanquam maiores ad hoc tenentur, ergo & alij inferiores Regis officiales, & omnes magistratus iudicum nomine hic continentur, quibus literæ dirigi possunt. de quo scripsi supra in 8. q. Alioqui ex mora punientur, vel recusatione. Innullus. de Fabricc. C. lib. ii. continebitur etiã Senatus, ac consilium magnũ, & primũ, & alij quicunque. Nam omnes, quibus, diriguntur, diligenter literas Regis exequi debent, & quamuis no-

Diligenter literæ Regiæ exequendæ.

minentur hic iudices quantum ad executionem, respicit tamen omnes quoad reuerentiam, & benignitatem recipiendi literas, & de omnibus intelligitur. Etiam in literis missis, epistolis, & aliis literis Regiis. Adco quod si Rex scribat mercatori, vel alij epistolam, vel alias literas etiam benigne, & reuerenter recipiendae sunt. & iste text. loquitur de literis Regiis: de literis autem Cancellariorum, si recufentur non solent magistratus ad Regem rescribere: sed iustitiam super his administrare, vel ad Senatum referre seu appellare.

Simon qui ilz ayent cause iuste, parquoy ne le doibuent faire.

GLOSSA QUARTA.

Recufari literae Regiae cum causa possunt.

Varto excipit, si iustam habeat iudices causam, cur eas exequi non debeant. dicto ca. si quando. gl. in c. 2. de fil. presbyter. ergo debent habere cum effectu causam, & non sufficit, quod videatur causa. l. nomen filiarum. §. si. ff. de verb. sign. & quod hic vocat iustam causam, in c. si quando. de rescript. vocat rationabilem, & sic non sufficit assignare causam, nisi rationabilis fuerit. Nam quod ratione caret extirpandum est, c. corepiscopi. 68. dist. & quando assignatur ei ratio, princeps non debet contra rationem iterum scribere, quia cum sit animal rationale, & sub illius definitione contineatur, cauendum est, ne ad alteram definitionem vertatur, si velit, ut litera iniquae exequantur. Nempe licet ipse sit dominus legum, non tamen morum, & rationis. ut dicit Bal. in l. princeps. ff. de legib. & l. 2. nu. 40. col. 6. & seq. C. de serui. & aqua. Et principes non rationabiles, non sunt homines, sed pecudes, in cuius definitione continentur, imò etiam si adiceretur poena in his literis contra non exequentes, adhuc non erunt exequendae, quia hic rex generaliter loquitur. & d. c. si quando, & sufficit sequi has leges de rescriptione loquentes. Et hoc si executor literarum videat, vel praesumat verisimiliter imminere scandalum ex executione. Nam tunc dicit Inno. in c. inquisitioni. de sen. excom. quod si mandatum Papae contineat haeresim, vel statum ecclesiae perturbet, vel alia mala ventura sint, tunc non debet subditus parere, quia debet obviare malo, & non adiuuare. per c. si dominus. cum seq. r. q. 3. & c. seq. vnde notorie indignum, quem Papa dignum facere non potest, quia de iure natu. ali. vel si induceretur scandalum, aut peccatum, non debet prouideri, si hoc Papa mandauerit: quia potestatem peccandi non accepit is, cui dirigitur tale rescriptum, cum potestas data sit ad aedificationem, non ad destructionem. ut docet diuus Paul. & c. 1. 40. dist. in 1. Panor. & alij in dicto c. si quando. & c. cum adeo. eod. & Aufre. in decis. Tholof. q. 488. Item & c. an sit parendum.

Princeps est rationabilis.

Literae quando non erunt exequendae.

Itè licet literae Regis sint irrationabiles, tamen adhuc iudices cum honore & reuerentia eas accipiant, sed eas non exequantur: quia ad reuerentiam non dicitur hic, quod assignetur iusta causa. Imò quantumcunque sint irrationabiles illae literae, si iudex eas proiceret, vel frangeret, puniretur tanquam Regis contemptor. de quo scripti in tract. no. q. 19.

À quel cas ilz nous rescriuent.

GLOSSA QUINTA.

Rescribere iudex literas recusans debet.

Vinto, quando iudex literas non vult exequi, debet ad principem rescribere. d. c. si quando. ibi, aut per literas tuas, quare adimplere non possis rationabilem causam pretendas. ex quo text. sumpta est haec ordinatio. & facit text. in §. deinde. versic. si quis autem. in authen. de mand. prin. colla. 3. ibi tunc suscipies quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncios secundum preceptionem nostram suscipies.

Et iste text. intelligitur tam de literis Regis sigillatis, & authenticis, quam etiam de literis missis, & epistolis, ut si is ad quem missae sunt, non possit adimplere, quod ad principem rescribere causam debeat: alioqui vidi ad aliquem missas secundas literas, ut ipse veniret ad Regem dicturus causam, cur non adimpleuit mandatum in primis literis contentum, vel cur non rescripserit causam, & tunc erit necesse adire principem, quod si rescripisset, non esset necesse. Ideo iudices & alij in hoc prouidi esse debent, ut rescribant.

Rescribere quid iudex recusans debeat.

Sed videndum est, quid iudex debeat ad principem rescribere vel alij Respon. Primò quod recepit tales literas benigne, & reuerenter, ut decet.

Secundò, quod semper affectauit, & affectat mandatum principis totis, (ut aiunt) nervis exequi: quia felicitatis (ut adagio dicitur) est mater obedientia. & obedit is qui obtemperat, & vltro obsequitur recta monenti. Musæus author est.

Tertio, quod in hoc rescripto inuenit aliqua, quae iniusta prima facie sibi visa sunt. Ideo parcat principis maiestas, si ea velit illi detegere.

Quarto, quod illas literas perlegit semel, & sepius, & diligenter qualitatem negocij considerauit, atque super eis consuluit Regios magistratus, qui etiam eas literas asperas, & duras inuenerunt. dicto cap. si quando. Et hoc ideo scribitur, quia quod transcurforie legitur, non censetur intellectum. doct. in c. fraternitatis. de testib. l. r. ff. de his quae in testa. delen.

Quinto, quod ista videns, fuit coactus ad Regiam maiestatem rescribere de praedictis iuxta suam voluntatem in ordinatio. suis declarata. ut potè hic, in omnibus tamè suae obtemperare cupiens iurioni.

Sexto, quod oret principem pati benigne, & sustinere modeste, si non adimpleuerit, quod praevidetur fuerat

fuerat eidem suggestum. ut habetur in dicto cap. si quando. Nam sicut Papa scribit, ut moueri subditus non debeat, sic nec princeps debet moueri, nec offendi si mandatum eius iniustum executioni datum non fuerit. ut ibi & in cap. cum adeo. de rescript. cap. si dominus. r. quaest. 3. alia adde te poteris, quae scribo in tracta. nominatio. quaest. 14. & pro materia. Sed per quem poterit scribere respon. tex.

Et rendent lesdictes lettres à ceux qui les porteront.

GLOSSA VI.

Extò requiritur, quod iudex reddat literas parti impetranti, quae eas detulit iudici, non autem vult iste text. ut iudex per se, vel nuncium eas portet, ut hic dicitur. Tamè vtrunque parti dare debet, tam literas, quam eius responsum: aliàs ægre ferret princeps, si literae solae redderentur sine iusta causa. ut hic.

Literae recufate parti reddi debent.

Et per hoc patet Regem nolle iudices pati labores, aut expensas ad mittendum literas, sed hoc fieri debet expensis partis procurantis, ut dicitur in cle. causam, in verb. porrecto libello. de clec. vbi dicit glos. expensis intimantis, scripsi in §. teneantur. in verbo dare. de collat. in concord. Si tamen iudex non rescriberet, & postea princeps mitteret ad eum, ut ipse veniret, pars non tenetur illi quicquam dare, nec expensis partis veniret, ut superius dictum fuit, sed suis, postquam non fecit secundum hanc legem, quia primò causam mittere debebat. ut hic.

Idem si non esset pars, sed Regis nuncius, illi debent literae tradi cum respon. quia hic text. dicit reddendas literas portitori earum, & sic patet hic, per quem iudex ad Regem rescribere debeat, videlicet per partem portantem literas, vel per Regis nuncium, qui si nolit expectare, debet per alium rescribere, ut Rex voluntatem magistratus cognoscat, & videat se non contemptum, sed per nuncium factum esse, ut iudex non rescripserit causam, sed quomodo debet mitti hoc responsum, sequitur in tex.

Auecq' leurs transcripts, ou responses soubz leurs Seaux.

GLOSSA VII.

Primò requiritur, quod iudices suas mittant respon. sigillatas sigillo suo, ne pars eas immutare, addere, vel cancellare, seu inducere possit. probatur in l. iudices. vbi doct. C. de fide instrumen. & in hoc text. ibi, soubz leurs Seaux, & de sigillo iudicum debet intelligi, non de priuato. ut doct. no. in c. quoniam contra. de probat. & pars sub poena falsi non debet eas literas clausas aperire. c. cum olim. de offic. delega.

Literae iudicis ad Regem sigillatae sint quas pars non aperiat.

Et s'ilz estoient refusants.

GLOSSA VIII.

Onò, si iudices, magistratus, & alij recusauerint ad Regem rescribere, puniuntur ut hic, videlicet, ad damna partis, & aliàs arbitrio iudicis, non enim recufationem iudicis in exequendo puniri vult, si iustam causam alleget: quia interdum per importunitatem concessa sunt literae, quas princeps nollet concessisse. ut artic. 2. dico de Antiocho tertio, vel propter nimias occupationes non valuit considerare, an iustum esset, quod petebatur, & concessit. ut dicitur in cap. 2. de rescript. in decretal. integra. Solet etiam concedere propter subreptionem: & obreptionem: ideo si postea ista executioni non demandentur, non molestè feret princeps. Alia scripsi in tract. ut benefic. ante vacat, vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, ibi plenius videre licebit.

Iudex recusans & non rescribens quomodo puniri debeat.

Ou negligens par malice, le Roy veult, qu'ilz payent le dommaige, & qu'ilz soyent punis.

GLOSSA VLTIMA.

Ltimò requiritur, quod iudex fuerit negligens ex malicia, ergo si sine malicia recusans, aut negligens fuerit, non punietur: nec malicia praesumenda est l. meritò. ff. pro socio. Ideo is qui allegat eam, probabit. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. nisi ex qualitate facti appareret malitia, vel ex persona, eò quod literae erant contra amicum iudicis, in his casibus de malitia praesumitur.

Negligentia iudicum quomodo punienda.

Et quamuis iudices negligentes puniri ex sola negligentia debeant. l. obseruare. ff. de officio proconsul. l. diuus. de officio praesid. tamen hic sine vera malicia, vel praesumpta, non punietur. Sed dicit text. in l. nullus. in fin. C. de Fabricen. lib. r. vnde decimo: quod si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam praefecturam literas, in destinandis autoritatibus amplissimae tuae sedis intercesserit. Et ex hoc armorum transuetio fuerit impedita, in quin-

quingenta libras auri, tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplissimæ sedis, quam alios, quorum interest, condemnari præcipimus. &c. Et habet locum illa multa in casu suo, vbi Pirrus scribit, quod ij, ad quos perueniunt literæ Regiæ, debent eas incontinenti executioni mandare, aliàs sunt in mora, & valet statutum aduersus moram ipsorum factum vt hic.

Dannorum nomine ex- pensæ conti- nentur.

Item dannorum nomine veniunt expensæ, vt plenè scripsi in interpretatio. l. vnica. in præfat. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. Et si nulla essent damna, expensæ solum pars soluere tenetur post condemnationem, & non ante, & sic requiritur Regis, vel delegatorum ab eo sententia, quia multa ipso iure non infligitur, & adhuc requireretur declaratio. per c. cum secundum leges. de hæretic. in sexto.

Sententia Regis ini- iusta exc- quenda.

Et sic patet istum textum, loqui in rescriptis sine causæ cognitione emanatis, diuersum est in literis, quæ cum causæ cognitione processerunt, vt in sententia à Rege lata auditis partibus, quæ executioni danda est, licet videatur iniusta. per textum in capitulo pastoralis. §. quia verò. de officio delega. cap. de cætero. de re iudicata. alioqui elusoria essent principum decreta. contra l. si prætor. ff. de iudic. Sic consuluit Bald. consil. 44. dominus Baillardinus in primo volum. quia post principis sententiam ad inferiorem non spectat de ea cognoscere, an iusta fuerit superioris sententia nec ne. l. à diuo Pio. ff. de re iudica. dicto c. de cætero. vbi doct.

Quod est verum in ciuilibus, in criminalibus non, si iniusta notoriè appareret. l. inde Nerat. ff. ad l. Aquil. ne innocens opprimatur. l. i. in fi. vbi Bar. ff. de quæstio. & ibi Hippo. nam melius est nocentem impunitum relinquere, quam innocentem condemnare. l. absentem. ff. de pœnis. Ideo tunc differri debet executio per triginta dies. iuxta cap. cum apud. r. quæstio. 3. & l. si vindicari. C. de pœnis.

Vnde non licet soli principi post delegationem, & condemnationem à senatu, vel concilio factam, augere pœnam statutam, aliàs esset absque causæ cognitione procedere, & inauditum condemnare. contra cap. i. de caus. poss. Ideo debet sententiam sequi eorum, quibus delegauit. Etiam iudices non possunt post sententiam sine principe, ergo simul possunt. l. acta. §. i. ff. de re iud. alibi scripsi. hætenus de primo artic. vide quæ Aufser. docet in stylo parla. aresto 182. item iniunctum est omnibus.

Charles vij. article lxxvj. des premieres.

Item que plusieurs souuentesfoys obtiennent de nous, & de noz, Chancelleries.

Articulus secundus.

GLOSSA I.

Duplex Cancellaria.

X hoc tex. patet literas in hoc regno emanare, aut à Rege, aut à Cancellaria, quæ duplex est: magna videlicet, in qua præsidet magnus Cancellarius, & Nomophylax. Et hic concedit literas vbique exequendas, quia iurisditio Regis extenditur ad omnes regni subditos. Et sigillum est maius, quam in aliis Cancellariis, & forma Regis est impressa huic sigillo, & Rex dicitur immediatè concedere, & sic intelligitur hic tex. obtinent de nous.

Altera est Cancellaria, quæ statuitur regulariter in omnibus Parliamentis, & ista non potest concedere literas, nisi subditis hominibus, & de gentibus in illa parlamenti iurisditio, seu ressortu, vt superius scripsi quæst. 4. Et huic sigillo non sunt nisi insignia Regis: non verò in magno, sicut in altero magno sigillo, quo vtitur magnus Cancellarius.

Plusieurs lettres, mandemens, & impetrations.

GLOSSA II.

Impetratio quid.

I C plura describit nomina, vt omnia comprehendat, quæ elucidauit in praxi beneficial. & fufus quam doct. in c. cam te. de rescrip. vide in tit. C. de manda. princip. & in auth. in illo titu. collatio. 3.

Impetrations, vocat generaliter quicquid impetratur. l. 3. ff. quod quisque iuris.

Par importunité des requerants.

GLOSSA III.

Cõcessio per importunitatem non valent, & quæ sit importunitas.

Vita per importunitatem conceduntur, quæ aliàs non concederentur. Et illa non valent. l. i. C. de petitio. bonorum subla. lib. 10. Et dicitur importunitas frequens inhiatio, seu petitio. Nam si Rex semel & iterum recusauerit, & postea concedat, per importunitatem dicitur concessum: & non valet. vt in dicta l. prima & secunda.

Item non valet electio facta ad importunum populi clamorem. c. Ofius. de elect. c. miramur. 61. distin. glo. in c. tuæ. de præbend.

Idem in sententia lata ad clamorem populi. l. decurionum. C. de pœnis.

Item bona quæ monasterium recepit propter importunitatem alicuius, quem monasterium ad religionem induxit, non spectabunt ad monasterium, sed ad consanguineos inducti. c. fin. 20. q. 3. Panor. in c. præterea. de offi. deleg.

Præterea

Præterea tractus per importunitatem ad ludendum, si lucretur, non tenetur ad restitutionem: quia paria sunt, aut facere per vim, aut importunitatem. Inno. in c. quia plerique. de immuni. ecclesia. refert Imol. in c. clerici. col. 6. de vita. & hone. cleric. Ioan. Lupus in repeti. c. per vestras. §. 8. in præfat. de dona. inter virum & vxorem.

Ad ludendum tractus, ad restitutionem non tenetur.

Vnde licet princeps à seipso donata non reuocet. §. i. in authent. de referend. colla. 2. quia decet principis beneficium esse mansurum. per regul. decet. in sexto. tamen concessa per importunitatem reuocatur iure. dicta l. i. & c. intellectu. de iureiur. & c. quamuis. de rescrip. in sexto.

Princeps per importunitatem donata reuocat.

Ad hæc donatio facta à marito vxori ex frequenti mulieris petitione, & sic per importunitatem non valet, nec morte confirmatur. Bal. in d. l. i. & l. i. §. si vir. in fi. ff. de acquir. posses. quia per importunitatem videtur inuito concedente data. c. audacter. 8. quæst. i. vbi glo. & c. vnusquisque. 22. quæst. 4. & l. priuatus. ff. qui & à quib.

Et in hoc creditur soli principi. arg. c. cum à nobis. de testib. Ioan. de Platea in dicta l. i. in fi. cle. vna. de proba. Andr. de Ifernia in §. porrò. in fin. quæ fuit prima causa benefic. amitten. Et error rescripti probatur per dictum Papæ, vel Imperatoris. gl. & Bal. in l. nec exemplum. C. de falsis.

Et præsumitur per importunitatem concessisse, quando curiali præfenti magno viro concessit. Bal. & Barba. in c. cum adeo. de rescrip. cum quidam soleant esse ad extorquendum pecunias, & officia importuni.

Importunitas an præsumatur.

Idem si concedat mulieri, vel principi, seu magno viro, quia non præsumitur libertas animi, & hoc quando concessit aliquid contra ius. Bal. in l. 2. col. 6. C. de seruitut. & aqua.

Idem si concedat rem alienam, vel in præiudicium tertij. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco public. Fulgos. consil. 20. pro pleniori. col. 3. versic. superest.

Si verò concedat absenti, fauorem non habenti, tunc videtur concedere ex certa scientia, & non per importunitatem. Nam eò quòd scit esse contra ius, dispensare videtur. per l. quidam. ff. de re iudi. gl. in verbo, literarum. c. statutum. de rescrip. in sexto. Panor. in c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. Imol. in cle. & si principalis. in glo. vlti. de rescrip.

Ideo omnes concessiones immensæ, & prouisiones factæ in principio adeptæ dignitatis, vel regni, nullius sunt momenti, quia factæ per importunitatem videntur. no. in cap. sicut. in 2. & cap. intellectu. de iureiur. Calde. consil. 3. illo titu. Feli. in c. i. col. 4. de probatio. vbi dicit se consuluisse ad annullandum promissiones factas per principes, vt eas obseruare non teneantur, & ita Ioan. Lupus. in dicta repetitio. cap. per vestras. §. 80. in præfat. de donatio. inter virum & vxor. in initio censentur factæ, quando intra annum, quia adhuc nouus dicitur. arg. l. cum quid. ff. si certum pet. vel aliàs arbitrio iudicis. l. i. ff. de iure deliberan. Multa scripsi quid dicatur nouum, in l. sylua. §. no. ualis. ff. de verborum significatio.

Cõcessiones Regis ab initio factæ coronationis non valent.

Ideo siue à principe ita factæ fuerint donationes, siue ab alio inferiore, vel alij actus, non valent. Imol. in c. tuæ. de præben. Et hodie istæ importunæ preces destruunt dominos & subditos, cum quidem dent & sua, & aliena. §. si. de vsucap. in insti. & l. 2. C. de quadrien. præscrip. Alia de importunitate docebo in trac. vt benefic. ante vacatio. concedi non debeant infra.

Et autrement.

GLOSSA IIII.

Idelicet per subreptionem, & obreptionem. vt in c. super literis. de rescrip. & superius scripsi. quæst. 10. Idem si per nimiam occupationem impeditus concesserit non concedenda. vt in c. 2. in integra. de rescrip. vel quia non fuit memor rescriptorum iam concessorum. c. ex parte. r. de offic. delega.

Notandum est, quòd multis modis princeps per importunitatem constringitur. Primò ad preces mulierum. Bal. in c. i. col. vlti. de consti. Ioan. de Neuisa. in sylua nuptiali circa finem. Aliquando per nimiam lætitiã, per iracundiam, & alias: vt plenè scribo in dicto trac. vt benefic. ante vacatio. peti & concedi non debeant. art. r. hic ea missa faciam.

Parquoy les parties sont souuentesfoys mises en grands inuolutions de proces.

GLOSSA V.

Cce per facilem rescriptorum concessione, partes inuoluuntur processibus multis. Et sic enumerantur mala, quæ ex literarum facili concessione eueniunt. Primò, partes processibus inuoluuntur.

Mala prouentia ex facili literarum concessione.

Et souuentesfoys en sont les bons droictz des parties retardez & empeschez.

GLOSSA VI.

Secundum est, quòd per literas Regias differuntur processus, & iura partium, antequàm comprobata sint literæ coram iudicibus, & quandoque immortales fiunt ob hoc lites. c. dispendia. de rescrip. in sexto. l. properandum. C. de iudic.

Et

Et doubtent souuentesfoys les Iuges de iuger, & donner appointemens contre noz lettres, combien qu'elles soyent inciuiles, & de raisonnables.

GLOSSA VII.

Parentum in licitis & honestis.

Alud inconueniens hic adicitur, quia iudices dubitant iudicare contra literas principis: dicunt enim obediendum principi, & si quis non obedierit, morte moriatur. c. 2. de maiori. Et qui resistit prepositis suis peccat. cap. qui resistit. r. quaestio. 3. & in l. sacrilegij instar esse super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis. C. de diuer. rescrip. Sed hoc in licitis & iustis intelligitur. c. 1. de iureiuran. in sexto. vnde scribit glo. in §. deinde. in verb. nunciandis. in authent. de manda. principi. colla. 3. no. arg. contra miseros prelatos, qui timent intantum literas domini Papae, vt non audeant reclamare, quod facere non debent, & per hoc non deseruiunt legi Papae, nec principi. Ideo Rex declarat, vt iudices non metuant, quia ipse non grauare feret, quando iudices rescripta iniusta non recipiant: vt superius scripsi.

Nous voulans obuier à telz inconueniens, auons discerné & declairé, discernons & declairons, que nostre intention n'est.

GLOSSA VIII.

Quia solus Deus est scrutator voluntatis, & intentionis. c. erubescant impij. 32. dist. & glo. in l. 2. ff. de interrog. act. Ideo hic princeps illam declarat, vt sequitur, vt in simili Papa in cap. ad aures. & c. mandatum. de rescript. scripsi alia iura superius. in praefat.

Que les Iuges de nostre Royaume n'obcissent n'obtemperent à noz lettres.

GLOSSA IX.

Literis iniustis non obediendum.

Declaratio Regis iuri conformis, vt iudices Regij non obediant, neq; obtemperent literis Regijs, nisi sint iustae, vt sequitur. Sic dicit Imperator in authent. de mand. princip. in §. si quis autem colla. 3. Si quis autem, cui tale aliquid iustum est, veniat, omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam. Tunc suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nunciandis, secundam praecceptionem nostram suscipias &c.

Si non qu'elles soyent ciuiles, & raisonnables.

GLOSSA X.

Antiochus lex ut sibi contra legem precipienti non obediatur.

Item statuit Imperator in §. & hoc verò iubemus. in authent. vt nulli iudic. collatio. nona. Ibi, & sic qui factus fuerit iudex hoc suscipiat, & exigit, si legitime facta sint. Si verò contra legem, aut contra publicum facta sint, pro non scriptis esse iubemus. Et Antiochus tertius scripsit ciuitatibus, vt si quid per literas iuberet, quod aduersaretur, legibus, ne curarent, perinde quasi ipso inscio scriptum esset. interdum enim principes, dum metuunt quosdam offendere, scribunt, quae fieri nolunt, quicquid autem pugnat cum legibus, hoc velut inscio principe tentatum haberi dicit: cum ipse nil aliud sit, quam legum minister. vt est videre in apophthegma. Plutarch. de Antiocho tertio.

Voulons que les parties les puissent debatre, & impugner de subreption, obreption, & inciuilité.

GLOSSA XI.

Subreptionis possunt literas partes impugner, non iudex.

Alit hic conditor, vt partes impugnare literas possint de subreptione, & obreptione, & inciuilitate, & iniusticia, si tales literae fuerint. Ergo iudex hoc non potest, quia hoc iudicium non datur, nisi sit à parte postularum. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. Sed post partis oppositionem text. dicit, rescripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus praecipimus refutari. l. rescripta. C. de precib. Imperat. offerend. Et dicit Anchar. cōsili. 313. nisi legibus, se non audent impugnare literas Papae, nisi vidisset iura hoc permisisse, & consil. 398. praemitto. in fine. ideo Rex hoc etiam permittit hic, & puniri debent iudices decem librarum auri multa, qui precum veterint argui fallitatem, & subreptionem. l. puniri. iuncta l. seq. & l. 1. & l. legibus. C. si contra ius, quamuis doc. in c. super literis. de rescrip. differentiam constituent inter rescriptum, subrepticium, & obrepticium.

Et qu'à ce les Iuges tant en nostre cour de Parlement, qu'à autres les oyent, & reçoient.

GLOSSA XII.

Item statuit, vt iudices audiant partes literas impugnantes, & recipiant eas ad dicendum subrepticias, vel obrepticias, vel falsas, vt per totum titu. de fals. ff. & C. & in decretal. vel si eas inciuiles, iniustas, ac irrationabiles allegent, de quibus dicendum est, vt scripsi in trac. de liter. ciuilib. seu vt dicunt in forma ciuili impetra. Et sicut superius dixi quaestio. 10. hic vocat Conciliarios, & alios omnes qui iurisdictioni Regiae praesunt, iudices, quia omnes iudicant. Fit tamen separatio multoties. vt in primo artic. superius notauit.

Et que si lesdictz Iuges trouuent lesdictes lettres estre subreptices, obreptices, ou inciuiles.

GLOSSA XIII.

Sola igitur oppositio partis non sufficit, si iudici non fuerit probata. Bar. in repe. l. admonendi. col. 3. ff. de iureiuran. Nam qui agere volunt, probationes habere debent. l. qui accusare. C. de edend. & actor probare debet, quod dicit. l. actor. C. de proba. Et quamuis iste text. loquatur de literis subrepticis, obrepticis, & inciuilibus, tamen idem puto si iniuste fuerint, vel aliud absurdum seu scandalum contineant, quia etiam reprobare eas iudices poterunt eadem ratione dictante, & ad quae spectet probatio subreptionis, vide quae scripsi superius, quaestione decima. in illa diuisione. subrepticij, & obrepticij.

Oppositio partis probanda est.

Que par leurs sentences ilz les declairent subreptices, obreptices, & inciuiles.

GLOSSA XIII.

Taruit ergo Rex, quod si literae probatae fuerint subrepticiae, obrepticiae, vel inciuiles, iudex illas declarare debet subrepticias, & obrepticias, ac nullas, & irritas. cap. porrecta. & cap. ad nostram. de confirmatione vtili. vt sententia sit conformis petitioni. l. vt fundus. ff. communi diuid. cap. licet Hely. de simonia. Nam impetrans concludit eas comprobari, & interinari: reus allegat eas subrepticias, & obrepticias, & inciuiles, & eas sic petit declarari, & partem impetramentem priuari effectu literarum, & in expensis condemnari. l. si. C. de diuers. rescri. ibi nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in iudicio asserat veritatem, nisi quaestio fidei precum Imperiali beneficio monstratur inferta, & postea iudex profert sententiam, vt superius dixi in q. vltima.

Conclusio partium in literis Regijs.

On telles qu'ilz les trouueront estre en bonne iustice.

GLOSSA XV.

Si falsa fuerint, falsas eas iudex declarare debet per totum titu. de crimine falsi, & impetrans repulsam diplomatis ferre debet. Et vt vulgus dicit, doibt estre l'impetrant de honte de ses lettres, & condemné aux despens, si etiam bonae fuerint, comprobari debent, & recipi, vt hic vult dicere text. & vt scripsi superius quaestio. vltima. Et sic excusari non debent iudices si iniusticiam commiserint praetextu rescripti vel mandati regis, quia illud debet intelligi cum causae cognitione & seruatis seruandis. l. in causa. r. §. causa. cognita. ff. de mino. Bal. in c. 2. in fi. de rescrip. vbi si Papa mandet sententiam confirmari, intelligitur causae cognitione adhibita. probat hoc Hippol. sing. 328. multi sunt.

Index literas declarat inciuiles. &c.

Et si les Iuges, soit en nostredict Parlement ou autres, trouuent que par dol, fraude, ou malice, & par cauteles des parties lesdictes lettres ayent esté impetrees.

GLOSSA XVI.

Item statuit, quibus literae Regiae perperam impetrantur. primo dolo, & tunc precator carere impetratis debet. c. sedes. & seq. de rescrip. Idem si per fraudem. cap. ex tenore. ibidem. de rescrip. vt potè quò fatigaret aduersarium, vel vt prolongarent debiti solutionem, partes rescriptum impetrauerunt. Idem si per malitiam. cap. super literis. de rescrip. & superius arti. primo dictum fuit. Idem si per cautelam & calliditatem, de qua in l. 1. ff. de dolo. vbi praetor aduersus varios, & dolosos, qui aliis obfuerunt calliditate quadam, subuenit, ne vel illis malitia sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa, & ibi in §. 1. Labeo definit dolum malum esse omnem calliditatem, & fallaciam machinationemque ad circumuentionem, fallendum, decipiendumque alterum adhibitam. Potest cautela & fallacia notari, quando, vt differatur processus, pars

Casus in quibus literae perperam impetrantur.

fus, pars literas impetrat, quod sapius à malis fieri solet, vt sint lites immortales, vt in Francia esse solent. nescio quo fato nata sit Gallia, vt lites sic differantur.

Quo ilz punissent, & corrigent les impetrans selon ce qu'ilz verront au cas appartenir.

GLOSSA VLTIMA.

Impetras literas perperam punitur.

I sic ad multam arbitrio iudicis imponendam, & ad impensas, damna, & interesse partis condemnare iudices possunt. facit l. & si legibus. C. si contra ius. vbi sic dicitur, & si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax preceptor attulerit, carcat penitus impetratis, & si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. c. super literis. vbi plenè doct. de rescript.

Consulendus est princeps si litera non videantur iuste.

Vnde Aufrer. in arest. 182. sic ait. Item iniunctum est omnibus Seneschallis, vt si aliqua litera Regia presententur, quæ contra rationem eis videantur, vel contra ordinationem curiæ, vel contra aresta magistrorum, quod non statim pareant eis, sed per eos Rex consulatur, & interea contenta in literis remaneant in suspenso, & requiritur secunda iussio, vt superius scripsi. 9. questio. post Feli. in c. nonnulli. col. 20. de rescrip.

Articulus tertius.

Françoys articl. 112. des publiées 1539.

Nous voulons.

GLOSSA I.

Voluntas principis non est lex, sed pro lege habetur.

Voluntas principis pro lege habetur. vt in l. ff. de consti. princi. non tamen omnis voluntas est lex, sed legis habet vigorem: quia vt lex seruari debet, §. sed & quod principi. de iure natu. in insti. Nisi animo condendi legem fuerit promulgata. vt dicunt doct. ibi. & scripsi in rubri. de Regia facultate primum mensem graduar. debitum nominandi. Et per verbum voluit, fit lex. l. voluit. ff. de interrogato. actio. {Voluntas alicuius iniusta est tanquam furiosi placitum.}

Que les impetrants des lettres.

GLOSSA II.

Facta noua, an sine literis impetratur.

Impetrans literas ad proponendum facta noua condemnatur ad multam, temere appellantis indidam. Et aliàs vt in hoc tex. Et tacite videtur hic statuere, quod sine literis non proponatur facta noua. Et hoc est verum in patria consuetudinaria, sed in patria iuris scripti non vidi impetrari has literas Regias, vt inferius dicam. nam à iure communi conceditur tam appellanti quam appellato, seu intimato. l. per hanc. C. de tempo. appel. Et frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de thesau. lib. 10.

Multa imponitur proponenti noua facta, etiam sine literis.

Quæro, an hæc ordinatio locum habeat, si quis noua facta calumniosè sine literis proponat. Et videtur hunc articulum cessare, quia hic articulus est pœnalis, & odiosus. Ideo restringendus, & vbi verba deficiant, & mens. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

Contrarium puto verius, quia sufficit per calumniam proponere noua facta. Nam ratio conditoris est, vt lites abbrevientur, & proponentes facta noua non molestant aduersarios suos in his proponendis, sed qui proponit facta noua sine literis, molestat appellantes: & sic delinquit, ideo punitur per istam ordinationem, quæ non punit impetrantem literas ratione imperationis, sed ratione propositionis, & adductionis factorum: quia facta noua adduxit, & si conditor de hoc fuisset interrogatus, verisimile est quod sic respondisset, sic & nos respondebimus: per l. Titius. §. ff. de libe. & posthu. Et hæc verba, *impetrans des lettres Royaux*, fuerunt eò appolita, quia sine literis quis non recipitur ad ea proponenda in hac patria consuetudinaria, sed si fuisset interrogatus, quid si quis in patria iuris scripti proponat sine literis, an habeat locum ista ordinatio, respondisset habere locum, quia vult prohibere ne facta noua calumniosè proponantur, ergo oportet probare illam qualitatem, scilicet quod per calumniam. Nec sufficit noua facta proposita sine calumnia. per Bar. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de no. oper. nuncia. Hæc tamen multa non solet, saltem certa, in patria iuris scripti, vt à quibusdam audiui, imponi, sed quædã pro calumnia modo.

Pour articuler calumniosèment.

GLOSSA III.

Ex sola literarum impetratione quis non punitur.

I sic vides puniri impetrantes literas ad proponendum per calumniam facta noua, *pour articuler, non pour impetrier lettres*, sed requiritur quod per calumniam proposuerit. Nam ex sola impetratione non puniretur. cle. i. de rescrip. scripsi in §. primo. de mand. apostolic.

Calum

Calumniari quis dicitur, si morerur, & frustrerur, ergo calumnia consistit, quando quis moratur & differt litem, vel frustratur, & frustra vexat, & in vanum. l. si calumniatur. ff. de verb. signifi. l. sed & ad eos. ff. ex quib. cau. maior. Ideo calumniatores vocantur, qui alios per fraudem, moram, & frustrationem litibus vexant, siue in civilibus, siue in criminalibus, & ad illam calumniam repellendam est inuentum iuramentum calumnie. C. de iureiur. propter calum. dando. & in decretal. de iura. calum. in sexto.

Calumniari quis dicitur & quomodo probetur.

Quomodo probabitur quod calumniosè proposuerit facta noua? videtur quod iuramento proponentis, cum in animo consistere videatur. §. sed iste. versi. namque. in verbo dicit. de actio. in instit. c. vt circa. in fi. de elect. in 6.

Contrarium est verum, quia daretur parti materia decerandi, ideo dicerem probari primò, si pars proposuerit facta noua impertinentia, & nihil ad rem facientia, vt not Bart. & alij in l. si duo. §. Julia. ff. de iureiurand.

Idè si facta proposita non probauerit, nec aliqua ad rem facientia, tunc frustrandi animo proposuisse videtur, vt dicit hic tex. *si il est trouuè qu'ilz ne serment à la decision du proces*. Nisi fuerit deceptus à testibus, vt potè quia mortui sunt, vel se absentarunt, aut aliàs, vt dicit gl. vlt. in c. i. de elec. in sexto.

Faitz nouveaux.

GLOSSA IIII.

Quæ dicantur facta noua? Respon. illa, quæ veteribus addita sunt, & de recenti adducta. l. ius ciuile. ff. de iustic. & iure. Siue addat causæ principali in materia, siue in forma, siue in vtroque. Bald. in c. fraternitatis. col. 2. de testib. l. etiam. §. ex causa. ff. de mino. Et causa principalis fundatur in tribus, videlicet in re, causa, & actione, vnde super noua re, noua causa, vel noua actione non cadit prosecutio appellationis, & ideo non recipere probatio in aliare vel actione, quia separatorum separata est ratio. l. Papinianus. ff. de minorib. l. si. de calum. Et noua dicuntur quæ nunc data sunt in causa appellationis, quæ in prima instantia non erant posita, super tamen eadem re, & actione. dicto c. fraternitatis. de testib. l. per hanc. C. de temporib. appella. vbi plenè Alberic. & alij, & practici dicunt, *le veux articuler faitz nouveaux dependans des faitz ia articles*, nam alij articuli reicerentur.

Noua facta quæ dicantur.

Aliis etiam modis dicitur nouum. vt per doct. in l. per hanc. C. de temp. appel. Et ego abundè scripsi in l. Sylua. §. noualis. ff. de verb. signi.

2 Regula ergo figèda est, quod non deductum in causa principali deduci potest in causa appellationis, & non probatum probari. dicta l. per hanc. C. de tempo. appel. l. scio. ff. de appel. vide Iaf. in l. ita demum. col. 3. & sequen. C. de procura.

Regula non deductum in causa appellationis deducant.

3 Vnde si in prima causa non fuerit probatum sufficiens mandatum, poterit in causa appellationis probari. l. Titianus. ff. quod cum eo. & denunciatio litis motæ venditori fieri poterit, etiam in causa appellationis. l. si rem. §. quolibet tempore. vbi gl. ff. de euct. Item si non fuerit probata conditio contractus in prima instantia, vel pactum de retro vendendo, poterit probari in causa appellationis. dicto c. cum Ioannes. de fide instru. Et si non fuerit probata in prima instantia dispensatio, in causa appellationis probari poterit eadem ratione, & super hoc vigintinouem casus tradit Bertachi. in repertor. in verb. appellatio. num. 146.

4 Amplia etiam in appellato. tex. in dicta l. per hanc. ibi item appellatori, quàm parti aduersæ, & probat l. ampliorum. in princ. C. de appel. Spe. in tit. de appel. §. i. versi. sed pone. vbi dicit appellatum posse vti nouis probationibus. Panor. in c. significauerunt. col. 2. de excep. quia per appellationem sententia suspenditur. cap. venientes. de iureiurando. Et is, qui non appellauit, consequitur commodum ex facto appellantis. per tex. in ca. ex parte S. in fin. de rescrip. Facit l. petenda. C. de temporib. in integ. resti. petend.

Appellatus deducit non adducta.

5 Imò dicunt do. de Rota decif. 365. si à definitiua. in no. quod appellatus potest instare, vt sententia reformetur propter aduersarij appellationem. gl. in §. si verò neuter. in auth. de his qui ingrediuntur. ad appel. col. 5. quod non seruatur in hac patria consuetudinaria, quia pars non appellando videtur renunciare. Sicut quædo sententia continet duos articulos, vnum condemnatorium, & alterum absolutorium. Et condemnatus non appellat, nisi ab articulo condemnatorio, tunc appellatus non potest petere reuocationem alterius articuli, ex quo non appellat, & sententia respectu illius articuli transit in re iudicatâ. c. quod ad consulationem. de re iudi. Secus si simpliciter appellatum fuisset. Domi. in c. biduo. §. quandoq. 2. q. 6. Et sic cum per ordinationes nouas quis teneatur declarare super quo articulo est appellans, non prodesset illa appellatio appellato. vt ibidem auspicante deo scribam.

Appellatus in uno non proficitur alia sententia capitula.

6 Secundò etiam procedit si sit dictum de nullitate sententia, quia adhuc appellans poterit deducere non deductum. Bald. in l. col. antepc. C. quando prouo. non est necesse. Feli. in dicto c. cum Ioannes. col. 6. nu. 25.

7 Tertio, procedit etiam si ordinatio, vel statutum prohiberet in causa nullitatis, vel appellationis probationes, quia debent recipi, si de nouo oriantur, cum in præcedenti iudicio claudi non potuissent, & ne frustra oriantur allegari possunt. arg. l. si fullo. ff. de condi. sine causa. Facit c. pastoralis. de exceptio. Bartol. in l. inuitus. in vlti. colum. C. de procura.

In recursu arbitrorum adduci potest non deductum.

8 Quarto, habet locum etiam coram iudice ad quem recurritur ratione lesionis datæ ab arbitris, H h

iuxta l. societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. Frederic. consil. 285. Petrus rector. Tum quia prima videtur definitiua, & recursus habet vim eiusdem appellationis secundum eum. in secunda quaestio. dicam in tract. de arbitris. infra.

Dolo omis-
sum non po-
test adduci.

9 Primò limita, quando appellans potuisset deducere in causa principali, & dolo quodam cef-
savit, vt partem fatigaret aduersam. glos. & doct. in c. ad audientiam. 2. de rescrip. & ca. inter. de re
iudi. Bal. in dicta l. per hanc. Soci. in tract. fallentia. regula 323. produci. Facit quod not. Bart. in l.
societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. in parte, quæ coram arbitro dolo probare, vel allegare omi-
sit, vt non possit ea postea deducere coram iudice, ad quem habetur recursus. Contrarium tamen
tenet Imol. in dicto c. ad audientiam. & in c. Quinquauallis. de iureiurando. Cuius sententia inua-
luit, quia dicta l. per hanc. simpliciter loquitur, nec reperitur declarata, vel limitata per alia iura,
ergo. habebit locum. Sed opponens condemnabitur in expensis. Et ita seruetur, & quia vix posset
probari, quòd pars dolo omiserit. Ideo in hac patria solent impetrare literas Regias ad proponen-
dum noua facta, vt dixi.

In interlocu-
toria appel-
latione non
adducitur
nò deducta.

10 Secundò fallit, quando appellatum esset ab interlocutoria, ista enim debet ex actis antiquis
iustificari, & non ex nouis. l. 2. ff. de appel. clem. appellanti. de appel. Et idem quando appellatur
ab executore. concludit Ioan. de Anan. consil. 26. in causa. col. 1. Ratio est, quia appellatio ab inter-
locutoria trahit oculos retro, deducens dedecus iudicis. c. vt debitus. de appel. Sed appellatio à de-
finitiua habet oculos in supremum finem. Bald. in l. eos. §. si quid autem. in fi. C. de appel. vbi di-
cit appellationem ab interlocutoria, licet aliquando tolerabilis sit, odiosam, quia derogat ordina-
riæ iurisdictioni. Sed appellatio à definitiua est magis fauorabilis, ideo magis adiuuanda per quas-
cunque probationes. dicta clem. appellanti. & c. 1. de appella. in sexto. & Ioannes Aubert appel-
lans fuit condemnatus ad emendam: eò quòd facta noua proposuisset, & allegasset interlocuto-
riam esse definitiuam. vt docet Aufser. in stylo Parla. aresto 221. Item fuit dictum pro domino.

Arrestum.

11 Fallit quando interlocutoria esset contra absentem lata. l. ait prætor. & ibi Barto. ff. de appella-
recipien. quia non debet ipsi imputari, cur non illa allegauerit, cum id temporis presens non erat.
Idè si iudex noluerit audire allegationes & probationes in interlocutoria. dicta l. ait prætor. §. quod
tamen. Idem etiam quando illa interlocutoria non posset in definitiua reparari, vel haberet vim
definitiua, vel aliquid de nouo ortum sit. c. insinuante. de offic. deleg. Aufser. in decis. Tholosa in
prima parte rub. an appellans aliqua de nouo proponens. in princip.

Exceptio-
nes dilato-
rie non pos-
sunt in ap-
pellationem
deduci.

12 Tertio, restringe in iudice inquirente super aliquo crimine, qui non poterit ferre senten-
tiam suam per nouas probationes. Bald. in dicta l. per hanc. & Soci. dicta regul. 323.

13 Quarto, in dilatorijs exceptionibus non procedit, per textum in lita demum. C. de procura-
to. vbi exceptio dilatoria, quæ in causa principali fuit omissa, nò potest in causa appellationis op-
poni. Ratio ibi traditur per Barto. quia appellatio non restituit ad eum statum, in quo erat causa
ante litem contestatam. Sed ad eum tantum in quo erat postea. Angel. in §. appellanti. col. 24.
versu. addas quod licet. de exceptio. in insti. Et quia in appellatione non deductum deducitur, &
non probatum probatur, in termino statuto ab homine. secus in termino statuto à iure, vt in di-
latorijs, & declinatorijs. Ange. in rubr. de exceptio. colum. 25. in insti. versu. quinto quæro. Roma.
singul. 144. vltimò dico. &c.

Nonum om-
nino non po-
test adduci à
causa ap-
pellationis.

14 Quinto, limitatur si omnino nouum, & diuersum est illud, quod volo deducere in causa ap-
pellationis. per l. si mater. §. fina. cum l. seq. ff. de except. rei iudic. l. eos. C. de appella. De bella Per-
tica in quaest. 120. de temporibus, & sic quando quis vult proponere illa quæ non continebantur
in articulis iam deductis, non potest, nisi fauore publico. l. non tantum. §. penult. ff. de excusa. tur.
Petrus de bella Pertica. quaest. 248. dum quaeritur. &c. Et sic illa, quæ ranguit deducta in causa
principali possunt deduci, non alia noua prius non deducta. Panor. & Feli. in c. significauerunt. de
except. & in c. prudentiam. colum. 1. de offic. deleg. Hippol. singul. 240. regula legis per hanc. &c.
vt in prin. huius glos. dictum fuit.

Appellatus
nouis factis
respondet
expensis
partis ap-
pellantis.

15 Sexto, in hoc Franciæ regno non potest pars sine impetratione literarum Regiarum in cau-
sa appellationis noua facta deducere, quæ si à principe eidem concedantur, poterit pars aduersa,
illis nouis factis respondere. Et articulus au. contrarius, & attestaciones facere expensis partis noua fa-
cta ponentis, & hoc solet in literis exprimi. Et sic fuit centies iudicatum in Senatu maximè An-
no 1521. die 2. Maij, pro magistro Ioan. Vallois, contra Iulianum Boucher appellantiem, qui ideo
fuit ad emendam ab appellantiibus soluendam condemnatus, sed si pars ipsa appellata intra di-
lationem non perfecit attestaciones, & ideo fuit eidem secunda concessa dilatio, expensis impe-
trantis non perficientur in hac secunda dilatione, imò impetrans assistere poterit expensis inti-
mati, quia venit ex gratia, vt cõsuevit Senatus Anno 1543. die 17. decembris. Et sic literæ impetrari
possunt ad ponendum noua facta, verèbùs non conuati, alioquin non propter vitandam subor-
nationem. clem. 2. de testib. & doct. in cap. fraternitatis. illo titul. Et quando expensis propo-
nentis facta noua, factæ sunt attestaciones partis aduersæ, si eas pars recuperare velit ab appel-
lante, sufficit expensas liquidas soluerè, de non liquidis verò cautionem dare, iuxta legem sta-
tuliber rationem. ff. de statuliber. Ita iudicauit Senatus anno 1516. in vigilia S. Matthæi, Bouichard,
& de Thou. aduocatis postulantiibus.

Arrestum
Facta noua

16 Vltimò non potest noua facta pars deducere, si iam fuerat deducta, quia noua non sunt, etiã
si iam

si iam reiecta fuissent, vt probant docto. in dicto c. fraternitatis. de testib. & cle. vlt. illo tit. & tunc
oportet producere processum principale, vt videri possit, an isti articuli producti fuerint necne.

Vel si pars plus probauerit, quàm posuerit, literas solet obtinere ad ponendum facta noua, & ad
probationem illorum producit attestaciones. Empluye sa production, & pars aduersa poterit contra-
rium ponere, & probare expensis partis.

Si est trouue qui ilz ne seruent à la decision du proces.

GLOSSA V.

Quòd facta noua non seruiunt decisioni processus, præsumitur quòd ponens eam
calumniosè fecerit, & debet puniri, nisi possit excusari pro qualitate personæ, aut nego-
cij, vt superius dixi, vt si vitæ sanctæ fuerit. Nā viris prouidis & honestis, ac sanctis de-
fertur. c. nisi essent viri prouidi, & honesti de præb. plura adducit Hippolyt. cõs. 1. circa fi.

quando de-
aucti possint
uel non.
Cautela pro
eo qui plus
probat
quàm po-
suerit.

Quid si vnus articulus seruiat, vel vltimum factum, an condemnari debeat tanquam calum-
niosus? Respon. non puto, quia hîc pluraliter loquitur, si non seruiant omnes, sed si vnus propo-
situs respõdeat, non potest dici quòd non seruiant, prout de liberis scribitur in l. non est sine liberis,
cui vnus filius, vel vna filia est. cum l. sequen. ff. de verbo. signifi. Et quia quælibet causa iusta, siue
iniusta sine calliditate excusat à dolo, & calumnia. tex. no. in l. igitur. §. 1. ibi, iustis rationibus du-
ctus, vel non iustis sine calliditate. ff. de liberal. causa. glos. in l. vna. in fi. in verb. hoc iudicium, in
vltimis verbis. ff. si quis ius dicenti non obtempe. l. ac. in l. si quis id quod. de iurif. om. iud. Hippol.
in l. 1. nu. 25. C. ad legem Cornel. de ficar. etiam quando negatiuè aliquid prohibetur, vt hic, etiam
alternatiuè requiritur vtrunque. per l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verb. oblig.

Calumnia
presumitur
in ponente
facta nil
facientia.

*Seront condemnuez enuers nous en l'amende ordinaire du
fol appel, en noz cours souveraines.*

GLOSSA VI.

Axat multam ad quam condemnatus erit, qui calumniosè noua facta proposuerit, licet
multa regulariter sit arbitraria. l. aliud est fraus. §. 1. ff. de verb. signi. & l. si qua poena ibi.
dem vbi abundè scripsi. Ideo hic alia non referam de multa.

Et vingt liures Paris es inferieurs, & moytie moins aux parties.

GLOSSA VII.

Maiorem multam senatores imponere possunt, quàm alij inferiores iudices. per l. eos.
C. de modo multæ. vt scripsi in dicta l. si qua poena. & l. aliud. Ideo hic statuit impe-
trantem ad sexaginta libras condemnandum in curijs supremis, in inferioribus verò
ad viginti libras Regi applicandas, & ad decem parti.

Maior multa
est quare fi-
sco, quàm
parti.

Sed quid causæ est, quòd maior multa adiudicetur fisco, quàm parti, postquam laboribus,
expensis, & damnis pars torquetur, non autem fisco? Ergo maior multa videretur parti infli-
genda, quàm fisco. Respexit forte cõditor, quòd pars reperit expensas & interesse à parte, ob id nò
est necesse quòd maiorem habeat multam: & quia maior est offensa, & contemptus, qui fit prin-
cipi, & superiori, quàm inferiori. vt patet in l. quifquis. & per totum. C. ad lege Iuliam maiest. at.
Ideo maior multa circa illum infligitur, quòd est notandum.

Si tamen pars condemnatur ad duplum, & non dicatur cui applicari debeat, in dubio parti
concedendum est, vt solatium habeat, dicit tex. in l. fin. ff. de litigiof. Hodie nostri iudices omnia
fisco adiudicant, quamobrem effectus est magnus lien.

Et plus grosses si mestier est comme dessus.

GLOSSA VLTIMA.

T sic residet in arbitrio curiæ, & iudicum, an debeant maiorem multam, quàm in hoc
articulo statuta sit, imponere. Nam si videant partem omnino malitiis & calumnijs de-
ditam, augere multam possunt, tam erga Regem, quàm partem. Sed quantum possint?
Respon. pro modo delicti seu culpæ, sed temperent iudices ab impositione grauioris
multæ, nisi dolus partis eos trahat, quia melius est de misericordia, & benignitate reprehèdi, & ra-
tionem Deo reddere, quàm propter crudelitatem. c. alligant. in fine. 26. q. vlt. ad alia pertranseo.

Grauis mul-
ta quando
imponi pos-
sit.

Loys 12. Article 126. Des premieres.

Item nous ordonnons que les principales parties.

GLOSSA I.

Principalis pars dicitur, cuius negotium quod agitur, ad eam pertinet, non incon-
sequens. argumento l. si quis nec causam. ff. si certum petatur. Bartolus. & ibi addidi in l.
ambitiosa. de decretis ab ordine faciendis. vel principales personas nomine proprii

Articulus
quartus.

Principalis
pars que di-
catur.

comparentes vocat Bart. & Bal. in auth. principales. C. de iureiur. propter calum. dando: vel de quarum præiudicio tractatur. Panor. Barba. & alij in c. pastoralis. de iudic. Bal. in c. querelam. col. 3. de elect. vide Alexa. cõfi. 65. col. 1. in fi. in 7. vol. & Dec. cõfi. 268. cõclusio. col. 2. Soci. in c. in pertractandis. col. 9. versicu. quærit ramen Specul. de iuramen. calum. & sic principalis persona esse in cancellaria, quando literæ expediuntur, non poterit, vt facilius super literis deliberari possit, & concludi an iusta sit petitio, & an literæ concedi debeant.

Que ont lettres à séeller, leurs seruiteurs & sollicitours n'entreront point au seau.

GLOSSA II.

In cancellaria nulli dicitur litteræ expediuntur ingrediuntur.

IC prohibetur parti, ingredi in locum, vbi sigillatur Regiæ literæ, & sic seau, accipit pro loco in quo literæ sigillantur, quem vocamus communi vocabulo Cancellariam: & potest vocari officina diplomatica, vel rescriptorum, seu codicillarum. Budę. in Foren. & quod locus alicui prohiberi possit, sicut hic parti, & eius seruitoribus: probatur in l. 1. in fin. ff. de offic. præfect. vrbis. & in authen. si quis. C. de adul. quia in conspectu illorum liberæ non essent sententiæ. nam ipsi referre suis partibus, & dominis possent, quis fuerit in causa, cur literæ recusate fuerint. Et ex hoc inimicitia graues exorirentur, quas hic tollere vult. Intelligit vt eo tempore quo super literis disputatur concedendis necne, non debent isti interesse, postea sic, à cessante ratione tex. hodie nulli nisi officiales ad hoc destinati ingrediuntur vt inferius dicam.

Afin que les lettres puissent mieux, & plus franchement estre deliberées, & debatues en leur absence.

GLOSSA III.

Testes in secreto deponunt.

Sicut in absentia partis, & in secreto testes deponere debent, postquam tamen citati iurauerint. l. iurandi. C. de testib. Ne metu partium veritatem dicere vereantur. l. nullum. C. de testib. c. 2. c. cum causam. & c. venerabili. ibidē. alioqui non valerent testiū dicta, si publicè examinarentur. glo. in c. quia propter. in verbo secreto. de elect. Limitatur in §. cum verò. vbi scripsi. de collatio. in concord. quoad probationem nobilitatis. Sed in criminalibus sine citatione testes primò audiuntur. glo. in §. si duo. de pace tenenda. Sed postea presente parte recollit solent, quod repetere testes, seu reuocare Budę. ait. in foren. latine dici posse *Recoller & confronter les tesmoings.*

Sic & quando factum recitatur in cancellaria, pars debet abesse, & sollicitatores, ac famuli, vt facilius literæ disputentur, & veritas inquiratur, an literæ concedendæ sint.

Et aussi n'entreront audict seau, que les maîtres des requestes de nostre hostel, Conseillers, secretares, & autres necessaires, pour le fait dudit seau.

GLOSSA IIII.

In cancellaria que per sonæ sint necessaria.

Vod specialiter prohibuerat hic generaliter, vt nullus ingrediatur intra cancellariam, quando literæ expediuntur, nisi sit Magister libellorum, Consiliarius, Secretarius, & alia necessaria persona. Sed quas vocat necessarias personas, relatores, calefactorem ceræ, & ianitores. Et quamuis olim solerent ingredi plures personæ, & aduocati communiter referebant, hodie tamen statutum est, vt tantum magistri libellorum, Scriuarij, seu Secretarij, relatores, *Rapporteurs en Chancellerie, & le chauffe cyre,* & aliæ personæ necessariae, necessarias hic vocat non personas coniunctas, & consanguineas, vt in l. Imperator. ff. de pact. & l. quamuis adulterij. C. de adul. sed illas sine quibus actus vix fieri potest, sicut de impensis necessariis. in l. impensa. ff. de verborum significatio. vbi scripsi.

Lesquels seront tenuis faire serment es mains dudit Chancelier, de non reueler en maniere aucune aux parties les dictes, & opinions de ceux qui auront parlé de la depeche de leurs lettres.

GLOSSA V.

Iurare debent personæ necessariae cancellariae & quid. Reuelare secreta periculosum.

Mnes itaque personæ in cancellaria necessariae, iurare debent in manibus Cancellarij, se non reuelaturas dicta & sententiæ eorum, qui in literis expediendis opinati sunt, Sed quoties iurare debent? Respon. Semel in ingressu officij, nec solet quolibet die repeti iuramentum, vt superius in prima parte ordina. est statutum rubr. *des sermens.*

De hac reuelatione prohibita in curijs, vide in rubr. *de la court de Parlement.* articu. 19. cum multis artic. seq. vbi multa dicam mala, quæ ex his proueniunt. & in Apophth. Plutarchi sic dicitur, Philippides poeta Comicus Lysimacho imprimis charus fuit, ac familiaris, cui cum Lysimachus offerret liberalitatem suam, diceretque, *Quid vis tibi impertiam rerum mearum?* quod

voles

voles (inquit) modò ne arcani quippiam: significans esse periculosum nosse magna tum arcana, quorum, si quid effutias, actum est de capite, quamquam, & alioqui solent odisse confcios eorum, quæ noluit efferri.

Charles 7. Artic. 72. *Des premieres.*

Item auons ordonné, & ordonnons, que doreseuuant ne soyent baillées lettres en nos Chancelleries, pour conduire le petitoire & possessoire, en matieres de nouvelle ensemble

Articulus quintus.

GLOSSA I.

Iurisconsultus ait, is qui destituit rem petere, animaduertere debet, an aliquo interdicto possit nancisci possessionem, quia longè commodius est ipsum possidere, & aduersarium ad onera petitoris compellere, quam alio possidere petere. l. is qui. ff. de rei vendi. Vnde olim in hoc regno, partes prosequabantur interdictum vt possidetis, & dependente literas impetrabant, vt possessorium & petitorium simul deciderentur: quod hic prohibet, quia nihil commune habet possessio cum proprietate. l. naturaliter. §. nihil. ff. de acquirenda possessio.

Petitorium non potest cumulari cum possessorio.

Aduertendum est, quòd hæc decisio est iuri cõformis. Nam si loquamur in interdicto retinendæ, vt loquitur iste tex. ibi, *en matieres de nouuelleté,* non potest possessorium cumulari cum petitorio. Nam is qui nouitatem impetrat, & interdictum vt possidetis, dicit se possessorem. l. 1. & per totum. ff. vt possi. §. retinendæ. de interdic. in insti. Et is qui agit rei vindicatione, & sic petitorio, dicit aduersarium possessorem. l. vna. C. de aliena. iudic. mut. cau. fac. doct. in §. omnium. insti. de actio. Et sic iste dicens se possessorem in possessorio, & in petitorio dicens contrarium, non debet audiri. per c. licet causam. de proba. ob id quod de iure fieri non debet, nec per literarum impetrationem, quia intentando rei vindicationem, videtur renunciare possessioni, si quam habeat: prout is, qui nunciat. l. 1. §. in operis. ff. de noui. ope. nun. Et quamuis Bar. & alij in d. §. nihil. commune. Panor. & ceteri. in c. pastoralis. de causa pos. dicant posse ista duo cumulari ratione diuersæ possessionis: nam rei vindicatio potest intetari ratione vnius possessionis, & interdictum vt possidetis ratione alterius: vnde contra cõmodatariū, & depositariū potero rei vindicatione agere ratione detentionis, quam habent: & aduersus colonos, custodes, & similes. l. officium. ff. de rei ven. Verū quia etiā hi turbant dominū in possessione ciuili, interdictum etiam vt possidetis impetrare potero. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. & §. nihil. cõmune. ff. de acq. pos. tamen est prohibitum etiam in hoc casu cumulare ista duo per hunc tex. vt de aliquo operetur, & quia generaliter prohibet. Item doct. in locis prædictis dicunt in iuribus incorporalibus possessorium, & petitorium posse simul cumulari. Nam in his remedia petitoria possessori competunt. l. ficuti. §. 1. & l. fed & si queratur. §. 1. ff. si seruit. vendic. Ideo existens in possessione seruitutis potest, si in illa turbetur, non solum casum nouitatis impetrare, verum etiam confessoriam actionem, quæ est remedium petitorium. §. a què. de act. in insti. vbi plenè las. & doct. gl. in verbo quicquid. in c. cum. ecclesia. & in c. super. in gl. pen. de caus. poss. & in c. examinata. de iudic. hoc tamen non permetteretur etiam per literas in hoc regno. vt hic videmus, quia possessorium semper est prius decidendum, quam petitorium, etiam si actor conuenisset me super petitorio, ego reus potero suspendere petitorium, & agere possessorio. per tex. in clemen. vna. de causa possessio. Ioan. Fabri in l. ordinarij. C. de rei vendic. etiam si actor vellet docere statim de iure, quia opus est finitum possessorium esse, & executionem super illo factam. vt in rubr. *des matieres possessores,* in ordina. Reg. est statutum, & ibi dicitur in tertio Tomo. Ioan. Fabri hoc docet in l. incerti. col. vlt. C. de interdict. Ille tamen text. non procedit, quando pars non opponeret, tunc ex officio iudex non repelleret, hoc autem iudicium non datur, nisi postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno. infect.

Secundò limitatur in possessoriis adipiscendæ, & recuperandæ. Cum iste text. hoc tantum prohibeat *en matieres de nouuelleté,* & sic in interdicto retinendæ. Secus ergo in alijs in quibus agēs possessorio, potest cumulare possessorium cum petitorio, tum quia non sunt inuicem contraria: tum quia hic non prohibetur. l. cum fundum. §. fina. ff. de vi & vi armata. Et ita concludunt doct. in d. c. pastoralis. de causa possessio. & in c. cum super. & c. cum dilectus. ibidem. Ioan. Fabri in l. ordinarij. C. de rei vindicatio. & in clem. vna. de causa possessio. ac in dicto §. nihil. commune. Alia scribam in tracta. de materia possessoria: ad quem nunc te reuicio. & ibi dicam an hodie per ordinatio. nouam hoc locum habeat.

Et si par inadvertance aucunes lettres estoient ostroyées au contraire.

GLOSSA II.

RGO si ex certa scientia fecus, nam ille valeret dummodo mentio in eis facta fuisset huius ordinationis, non à Cancellariis, sed ab ipso Rege, & in magna Cancellaria. per text. iuncta glossa in l. final. C. si contra ius. glossa in l. ratas. de rescind. vendit. Nam text. hic dicit, *si par inadvertance sont ostroyées.* Si ergo ex certa scientia

Literæ licet simul possessorium cum petitorio decidentur an ualeant.

concedantur, hoc non est præter animi spem, ergo à contrario sensu valebunt, & iudices eas recipere debebunt.

Que les iuges n'y obeissent en aucune maniere.

GLOSSA TERTIA.

Nullo modo iudices his literis obedire debent. Sed impetrandem in expensis condemnare, & fructu literarum priuare. Nam impetratio in præiudicium ordinationis non valet, vt fuit ordinatum à Rege. de quo scribit Gallus. in quæstio. per aesta quæstio. 115. & Aufrer. in stylo Parlamen. ar. 84. quod est verum si impetretur à Cancellaria, secus si ab ipso Rege facta ordinationis mentione, quia eius est soluere, cuius est ligare. l. si puellæ. ff. de sponsal. maiorem sibi retinet potestatem. cap. dudum. de præbend. in sexto.

Et voulons que les impetrants d'icelles soyent punis d'amende arbitraire.

GLOSSA VLTIMA.

Ltra expensas addit, vt etiam aliqua multa impetrantibus tales literas imponatur, quæ est iudici arbitraria pro qualitate personæ, & quantitate bonorum. vt dixi in l. si qua pœna. ff. de verborum significatio. vnde si impetrans istam sciebat ordinationem, paulo maior debet esse multa: si vero huius erat ignarus, minor, vel nulla imponitur multa. Et sic in hoc regno Francia non cumulat possessorium cum petitorio, imò solent pragmatici, in libello causæ possessorie protestari, quod non intendunt causas, ad dominium pertinentes adducere, nisi ad confortandum, & iustificandum possessorium. teste Ioan. Barber. in viator. iuris in praxi legum Regiar. Fel. in c. licet. nu. 9. de probatio. alioqui poterit pars aduersa petere, vt causæ dominium respicientes cancellentur, & reiciantur, & iudex hoc pronunciat, nisi quatenus adminiculum possessioni præbent, alia possent hic tractare, & adducere, quæ scribuntur in §. nihil commune. Sed ibi videri possunt. & quia in tracta. de mater. possessor. inferius tractabitur: ob id ibi dicenda nunc reiciam.

Loys 12. artic. 54. Des publiées 1512.

Item auons ordonné, & ordonnons que dorésenauant en noz Chancelleries, ne seront octrayees aucunes lettres de surceance de complainctes, ou fournissèmes d'icelles: & pouruoyeron les iuges desdictes complainctes, ou surceances d'icelles, ainsi qu'ilz verront estre à faire par raison.

Tem prohibet hic impetrari literas, vt differatur causa nouitatis, & alia hic expressè. Nam partes solebant in his causis priuilegiatis, & summariis impetrare literas: vt iudex differret causam, donec aliquid fieret, quod hic prohibet: quia hæc causæ p. iur. legiatae sunt, & summarie tractandæ. Et istud dicitur etiam non posse fieri per literas status. ar. 2. in trac. de lite. dilato. annal. & status: vbi alia videri poterunt huic materie accommodata: his nunc contentus.

Françoys artic. 170. des publiées 1539.

Nous defendons ausdictes gardes des Seaux de bailler aucuns rappeaux de ban, ne lettres pour retenir par noz cours souueraines la cognoissance des matieres en premiere instance, ny aussi pour les oster hors de leurs iurisdictiones ordinaires, & les euoquer, & commettre à autres, ainsi qu'il en a esté grandement abusé par cy deuant.

Sta ordinatio prohibet tres casus in cancellariis Francia concedi. Primus est, ne exul & bannitus, à banno liberetur, quia nemo potest commeatum, remeatumve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa. l. relegati. in fine. ff. de pœnis. Et sic ad solum Regem in hoc regno spectat dare comeatum, vel remeatum exuli. l. cum indulgentia. C. de senten. pass. Nam quod cognitionaliter factum est, sine causæ cognitione destrui non solet. l. si. C. de legib.

Intellige siue fuerit perpetuo exilio multatus, siue ad tempus, quia ante tempus præfinitum non poterit Cancellaria remeatum concedere, tum quod hic generaliter prohibet. Ideo generaliter intelligitur per legem primam. ff. de legat. præstand. Bannitus tamen ad annum potest reuerti post annum, sine superioris autoritate, & sine literis Regiis: quia vltima dies anni præbet ei licentiam. l. si quando. C. de testib. vt dicit Bald. in proœm. ff. §. hæc autē tria. quem refert & sequitur Francisc. Cremen. singul. 47. cōsulimus. Itē siue à præside, siue à Parlamento, vel alio potestate habere bannitus fuerit. l. relegatorum. ff. de interdict. & releg. quia in his casibus eadem est ratio, & sic decisio.

Item à banno reuocari solet à principe, debet tamen esse causa, vt in dicta l. relegati. nec sufficeret sola voluntas cōtra gl. ibi. nam vbi lex dicit causam interuenire debere, illam adesse oportet.

Sed

Protestatio aduocatorum in possessorio faciēda.

Articulus sextus.

Literæ impetrari non debent in causis nouitatis, & aliis priuilegiatis differantur.

Articulus septimus.

Exul à Cancellariis banno liberari non potest.

Bannitus ad annum postea reuertitur sine alia licentia.

Exul sine causa à banno

Sed in dicta l. dicitur, ex aliqua causa. ergo &c. facit l. r. §. de qua. ff. de postul. Bal. in l. 2. in fi. C. si pendens. appella. mors interue. Fateor tamen quod sufficeret quæcunque causa, cum illa lex dicat ex aliqua causa, ergo sufficere etiam modica à principe approbata. per glo. in cle. vna. de foro compet. in verbo, aut ex aliqua authen. habita. C. ne filius pro patre. & ibi dixi in interpreta. illius text. Sed sine aliqua causa non posset princeps. Et adultores principum hætenus illis nimis fauerunt, qui fauor multos adducit ad inferos Sed sciant principes, quod de omnibus, quæ ipsi faciunt, vel facient sine causa, si malè facta sint, reddent rationem, & nisi respiciant, damnationem non euadent, nisi Deus illorum misereatur. Et dicit Dauid, in vnum simul diues, & pauper. Et plus torquebuntur principes ex his, quæ sine causa ducti sola voluntate, seu potius voluptate facient, quam ex aliis factis, & puto multos principes damnatos per illam glo. Et consultores qui illis consuluerunt illud dictum impudicæ mulieris, si libet, licet. Et diuus Paulus ait, principibus ad ædificationem datam potestatem, & non ad destructionem. Ergo sine causa cum cedat ad destructionem, non possunt hoc facere.

Itē inferiores non possunt concedere: quia per exilium amisit quis patriam, & honores. d. l. relegatorum. §. solet. ff. de interdi. & releg. quæ non possunt restitui ab alio quam à principe, ob id ista hic principi reseruat. vnde solet princeps in his literis sic scribere, *Parquoy nous ce considerer voulans misericorde preferer à rigueur de iustice, ledit suppliant auons rapellé, & de nostre grace speciale pleine puissance, & authorité Royal, rapellons dudit bannissement, & iceluy auons mis, & mettons au neant. Et l'auons restitué & restituons à ses bonne fame, & renommée, au pais: satisfaction faicte à partie ciuilement tant seulement, si faicte n'est. Et sur ce imposons silence perpetuel, à nostre procureur present, & aduenir &c. Pourueu que ledit tel, dans tel temps, à compter de la date de ces presentes: se mettra & rendra prisonnier, en la prison de tel iuge: pour oster, & prendre droit d'iceluy cas, & soy purger d'iceluy, &c.*

Et sic intellige istum text. siue bannitus sit per contumaciam, siue in præsentia ratione criminis. Nam vtrobique est eadem ratio: & sic eadem iuris decisio. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Ideo interdum in literis datur causæ cognitio: quando quis se vult purgare, & dirigitur iudici, qui exilij sententiam prorulit: interdum bannitus ex gratia restituitur: & tunc literæ omnibus magistratibus possunt dirigi: & absque cognitione causæ. Et quia ista materia bannitorum est ampla, & bene per doct. tractata: maxime per Nellum in tract. de bannitis. Ideo ad illum vos reicio.

Secundo ibi, *ve lettres* prohibet concedi à Cancellaria rescripta, vt causæ retineantur in Parlamento decidendæ in prima instantia: quod erat frequentissimum ante istam ordinationem. Sed quia hoc est contra concordatum, in quo est statutum, quod omnes & singulæ causæ, exceptis maioribus, in iure expressè denominatis, apud illos iudices in partibus terminari, & finiri debeant: vt patet in rubri. de cau. Ideo hic prohibetur, ne in prima instantia tractentur causæ in Parlamento. Quod non procedit in casibus à iure, vel ordinationibus expressis, vt in rubric. *quelles causes*. supra in prima parte. Etiam non prohibet hic articu. supremis curiis, si videant iustum esse retinere causam, quin possint eam retinere.

Notandum autem est, quod curia suprema, multis modis de causis cognoscat in prima instantia. Primò, de causis priuilegiatis, vt parum Francia, & de aliis de quibus in rub. *quelles causes* sunt introductæ in primæ instantie in la cour de Parlement. in ordinatio. vbi plenè dicam.

Secundò, cognoscat per viam commissiōis, quando Rex ei expressè committit, sed extra Regem Cancellariæ hoc non possunt, vt hic.

Tercio, curia cognoscat de causis per appellationem ad eam deuolutis, & hoc regulariter, quia ad hoc sunt præfectæ summæ Francia curiæ. vt scripsi in rubri. de supplicatio. seu error. propositio.

Quarto, per euocationem, quando princeps causam vnius Parlamenti, ad aliud euocat. vt plenè dixi in tracta. de euocatio.

Quinto, per supplicationem & erroris propositionem, vt etiam abundè scripsi in tracta. de supplicationibus.

Sextò, per literas ciuiles, vt etiam docui in tract. de liter. ciuilib.

Septimò, per supplicationem à parte factam Senatui. nam post appellationem pars supplicabit Senatui: & si hoc requirat causæ cognitionem, Senatus respondebit, faciat supplicationem in iudicio, & hoc significabitur parti: & postea litigabitur in magna camera, & actor petit requestam comprobari & interinari, alius contrarium. *D'estre debout de sa requeste*. interdum solet procurator Regius, vel alius de causis forte publicis supplicare curiæ, vt prouideat: suprema solet curia prouidere, vbi de scandalo, vel de magno, & repentino agitur præiudicio. Et sic vidi sæpe seruari in curiis Francia quod est notandum. vide quæ scripsi in tracta. de liter. ciuil. in princip. in primo Tomo constit. Regia.

Tertio, in text. ibi, *ny aussi pour les oster, &c.* prohibentur literæ concedi à Cancellaria, vt ab ordinariis iudicibus auferatur cognitio causæ: nam ordo confunditur, cum sua iurisdictio cuilibet non seruetur. cap. peruenit. xi. quæst. 1. Et quia est contra rubri. de causis in concord. vbi scripsi alia, quæ ibi videri poterunt. Etiam prohibet hic text. ne causæ euocentur ex vna curia etiam inferiore, & committantur alteri, quia partes subterfugij causa interdum hoc procurabant, & sine causa, & Cancellariæ solebant hoc committere, sed hic prohibet. Rex tamen euocare ipse potest, vt abundè scripsi in trac. de euocat. in primo Tomo constitutio. Regiar.

no reuocari non debet.

Solus princeps dicitur reuocari à banno & quomodo.

Literæ licet cause in prima instantia tractentur in Parlamento non valent.

Quot modis possit curia suprema cognoscere in prima instantia.

Literæ ut auferatur iurisdictio ab ordinario non valent.

Idem artic. 171. Ibidem.

Articulus octauus,

Et si lesdictes lettres estoyent autrement baillées, defendons à tous noz Iuges, de n'y auoir point de regard, & condamner les impetrans en l'amende ordinaire comme du fol appel, tant enuers nous, que la partie. Et neantmoins qu'ilz nous aduertissent de ceux qui auroient baillées lesdictes lettres, pour en faire punition, selon l'exigence des cas.

GLOSSA VNICA.

Sequentia statuit hic articul. Primùm quod si literæ concessæ fuerint à Cancellaria in prædictis casibus, iudices illis non obtemperent, & nullam rationem seu respectum ad illas literas habeant. Nam quod nullum est, nullum debet operari effectum. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. c. ex tenore. de rescrip.

Impetrans literas in casibus supra prohibitis ad nullam condemnationem.

Secundò, vult vt quilibet impetrans illarum literarum puniatur ad multam sexaginta librarum, quæ est emenda ordinaria temerè appellantis ad supremam curiam, & hæc emenda partim fisco applicabitur, partim appellato, vt dicitur in tract. de appel. Et quamuis iste tex. dicat ad multam partem condemnandam, tamen etiam condemnabitur ad expensas parti ratione temeritatis. l. cum quem temerè. ff. de iudic. & in insti. de pœna teme. litigan.

Parlamentum an Cancellaria punire possit.

Tertiò præcipit iudicibus, quorum nomine (vt superius dixi) venit etiam parlamentum, vt certum faciant Regem de concessione illarum literarum, & quis illas concesserit literas, vt princeps illos concedentes puniri adhuc possit. Ergo iudex vel parlamentum non poterit Cancellariam punire ex iniusta literarum concessione: sed ad Regem tantum spectat vt hic, quia hoc nomine Regis faciunt, ob id ad solum Regem pertinet: & quomodo punietur arbitrio Regis relinquendo, vel per suspensionem ab officio, vel priuationem pro delicti qualitate: quod hic vocat *selon l'exigence du cas*, aliquando vidi etiam à Parliamentis puniri hos officiales Cancellariæ abutentes. Alia super hoc non rescribam, vt paucis hanc pertractem materiam, ideo lector bone omiffa sup- plere poteris ex praxi nostra beneficiæ, de his tamen Deo immensas agam gratias.

Amen.

TRACT

TRACTATUS

DE LITERIS DILATORIIS,

ANNALIBVS, QVINQVENNALIBVS,

STATVS, ET ALIIS, IN IVDICIIS FREQVENS.

Philippe le Bel. Artic. viij. des secondes.

Item pour les lettres de respit.

Articulus primus.

GLOSSA I.

SCIENDVM est vulgari sermone respit, idem significat, quod dilatio. Et quia dilatio multis ex causis datur, ob id multiplex est respit, vt scripsit Hostien. in sum. titu. de dilatio. & ego alias multas congesi. Sic & respit interdum datur militibus ratione militia, & vocantur *lettres d'estat*, literæ status, & generaliter *lettres d'estat* vocamus, in quibus mandatur causam differri, etiam in criminalibus. vt art. 4. infra eo. Alia literæ dantur debitoribus pauperibus magnum perperis damnum, & istæ literæ simplici nomine Gall. vocantur, *respitz*. Et quia super his multa vidi occurrere dubia: ob id ad ea tollenda, sequentia addenda censui.

Lettres d'estat & respit quel.

Summa totius tractatus.

- 2 In primis hic tractabitur, quæ dicantur hæ literæ, seu dilaciones annales & quinquennales. Secundò, à quo impetrari possint. Tertiò, quibus concedi valeant. Quartò, quibus dirigantur istæ literæ. Quinto, in quibus casibus concedi non possint. Sextò, quando concedi hæ literæ iure valeant. Septimò, differentias inter dilationem annalem, & quinquennalem conscribemus. Nondò, quæ possint contra has literas opponi.

Vltimò, quis sit effectus huius concessionis annalis, vel quinquennalis, & alia his coherentia elucidabuntur, quæ hæcenus à iuris interpretibus iustè tractata non fuerunt.

3 Primò quæro, quæ dicatur dilatio Annalis? Respon. quoad hanc materiam, illa, quæ annum concedit debitori ad soluendum. Quinquennalis, quæ quinquennium. Et moratorium cautionem vocat iurisconsul. in l. cum possessor. §. fin. ff. de censu. & moratorium præscriptionem Imperator in l. 2. C. de preci. Impe. offer. & has annales literas vel quinquennales vulgus vocat *respit*, vt superius dixi, in quibus literis solet sic princeps scribere,

Annalis dilatio quid.

4 Henry. & c. A la supplication de tel N. pauvre homme & c. affirmant auoir perdu la greigneur partie de ses biens, & cheuance, tant pour le fait, & occasion des guerres, & gens d'armes, qui ont en cours en nostre Royaume, comme par autres fortunes à luy suruenues en plusieurs manieres de puis dix ans en ça, & pource quant à present il ne pourroit bonnement faire satisfaction, ne payement, à plusieurs personnes ses creanciers, ausquelz il est tenu en plusieurs & diuerses sommes, & autres choses, sans faire vile & miserable distraction de ses biens: nous audit suppliant au cas dessusdit auons donné & otroyé, donons & otroyons de grace special par ces presentes, terme, respit, & delay de ses debtes payer à quelconques personnes, ses creanciers puiffans d'attendre iusques à vng an, à compter du iour de la date des presentes, si autresfoys il n'a eu de nous semblable grace. & c. Et hæc est harum literarum summa, quæ inferius abundè elucidabitur.

Forma literarum annalium, siue quinquennalium.

5 Secundò quæro, à quo valeant cõcedi hæ literæ? Respon. in vrbe à Papa, extra vrbe non dantur à Papa hæ literæ moratoria laicis, arg. eorum quæ not. Inno. in c. inquisitionem. de sen. excom. c. venientes. de iureiur. c. si duobus. de app. Et hoc expressè decidit Io. Staphil. in trac. de liter. gratiæ. fol. 170. vbi plus dicit, non dari à Papa etiam clericis in odium laicorum. arg. c. nouit. de iudi. & glo. in c. clericus laicum. de fo. compe.

A quo cõcedantur literæ quinquennales, vel annales.

6 Sed in hoc regno solent à Rege hæ concedi literæ, vel ab eius Cancellaria. Princeps autem potest concedere alicui, vt non teneatur soluere suis creditoribus per annum, biennium, vel triennium, aut ad summum per quinquennium, quia quod differtur non aufertur. d. l. 2. Item in mora modici temporis non est magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Annum autem concedit omnibus communiter damnum passis. biennium contra vsurarios. triennium, clericis, seu viris ecclesiasticis. quinquennium autem passim cõsentientibus creditoribus, vel maiori parte. Ita habetur in magno stylo. rub. respit, & vltra quinquennium non posset dare, cum esset mora magni temporis, & sic magnum præiudicium secundum Pau. in d. l. si debitori. & de rescripto ad decem annos.

Annum biennium, triennium uel quinquennium quâdo concedatur.

annos. Idem consuluit Ancha. consil. 37. contra. & quia non concedi solet, vt infra dicam. Et ideo minimè mutada sunt quæ semper certam interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legi. & nunquam audiui concedi vltra quinquennium. Et si concederetur, iudices hoc respuerent, nec literas comprobarent, vel interinarent, nec quidem in anno vel quinquennio, quia literæ in totum sunt nullæ. arg. c. cui de non sacerdotali. de præb. in 6. Et hoc pulchrè docet Ioan. Befsia. in cõsue. Aruer. eo. tit. artic. 1. per l. si sponsus, §. generaliter. ff. de dona. inter vi. & vxo. facit tex. & ibi doc. in c. si eo tempore. de referip. in 6.

Seneschalli uel bailliu non concedunt has literas.

Non est necessaria citatio in impetratione eorum.

7 † Et ideo hanc dilationem concedere non possunt Seneschalli, vel bailliu, aut alij magistratus Regij, quia priuilegium, quod alijs præiudicat non potest concedi per alium extra principem. Archi. in c. peruenit. 16. quæst. 1. & glo. in summa. 25. quæst. 2. Alber. in d. l. quoties. col. 1. & ita dicit se consuluisse Pau. ibi, quod princeps tantum non recognoscens in superiorem possit hoc concedere, alius verò recognoscens superiorem non, nisi iura Imperij habeat, vt Dux Sabaudia.

8 † Item intellige, quòd princeps poterit concedere etiam sine partis aduersæ citatione, quia in his quæ non lædunt partem, aut modicè, non requiritur in impetratione priuilegij partis citatio. Bar. in l. 2. no. 2. C. de tempo. app. & in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posth. Bal. in l. fin. col. pen. C. de fruc. & lit. expen. & l. si. quibus res iud. non nocet. Imol. in c. cum dilecta. col. vlt. de consir. vtil. Alex. consil. 11. alias consului. in 7. vol.

Nec est solitum in hoc regno partem citari in impetrationibus literarum Regiarum, sed in earum approbationibus sic, vt vulgus dicit à l'entremement des lettres. Et sic videtur sentire Albert. Brunus consil. 1. col. 10. versu. ad id quod dictum in consil. feudalibus & in consuetud. Aruer. eo. artic. 2.

An impetrans possit suos debitores inquietare.

9 Secundo, intellige vt sicut dilationem habet impetrans non soluendi suis creditoribus intra annum, vel quinquennium, ita non poterit illo termino pendete suos debitores inquietare. Nam quod quisque iuris in alium statuerit, ipse eodem iure vtatur. l. 1. & per totum. ff. quod quisque iur. & super hoc multi decipiuntur, putantes interim suos molestare debitores posse. Matth. 18. c. in fi. ibi, serue nequam, omne debitum remisisti tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui: sicut & ego tui misertus sum? &c. Tamen hodie non seruatur quoad debitores impetrantis: nam ipse eos conuenit, vt vidi fortè eò quòd non fuit oppositum: & quia hoc rescriptum est in fauorem solius impetrantis, ob id ad alium non debet protrahi. l. prima. ff. de consitu. princip.

Hæ literæ annales impetrantur sine consensu creditorum.

Cantio in dilatione annali an detur.

10 Tertio, etiam sine consensu creditorum vel maioris partis, imò sine alicuius debitoris assensu, & eis contradicentibus hæc dilatio impetrari poterit. doct. in dicta l. 2. C. de precib. Impera. offer. quia gratiam facit princeps debitori damnum passio.

11 Intellige, quando Rex concessit dilationem annalem tantum, quia mora modici temporis non affert magnum præiudicium. dicta l. si debitori. ff. de iudic. Tunc præstito iuramento, quòd hoc facit sine fraude, & pro, vrgente necessitate, non audiuntur creditores oppositum volentes probare, nec etiam agnitionem debiti petentes, & cautionem sibi dari, vt docet Masuer. in rubri. de obligatio. §. item debitor. secus si dilatio sit quinquennalis, quia tunc & consensus creditorum vel maioris partis requiritur, quòd interueniat. l. fin. C. qui bonis cedere poss. Est tamen consuetum etiam in literis concedentibus dilationem annalem apponere istam clausulam, mandantes quatenus recepta ab eodem supplicante cautione, quam super hoc præstare poterit, & sic de iuratoria intelligatur, si aliam dare non possit. vt in rubric. & l. 1. ff. qui satisfare cog. scripsi in traeta. de famulo salar. in hoc Tomo.

Quibus concedatur.

12 Tertio, quibus concedi valeat hæc dilatio? Respon. debitoribus aliquod notabile damnum passis, ratione fortè belli, ignis, incendij, aut naufragij. vt in rubri. ff. & per totum. de incend. ruina, & naufrag. vel ex alio quocunque casu, qui etiam à sapientissimis ne quidem ab astrologis, qui futura se nosse temerè arbitrantur, præiudici possunt. l. quæ fortuitus. C. de pignoratia. actio. & ob id vocantur casus improuisi. in l. prima. C. de sicar. iustum enim & æquum est, ne iam afflictio per casum, iterum afflictio detur circa bonorum executionem: ideo princeps his damnum passis ex bono & æquo succurrit per has literas, vt creditores patientiam habeant per annum, & omnia eis reddet debitor. Iuxta euangelij sententiam,

Homines unius ville possunt hæc literæ concedi.

Praxis literarum quinquennialium.

13 † Et non solum vni possit concedi, sed vniuersis hominibus alicuius terræ damnum belli perpensis, vel aliud. vt probat Matth. de Afflictis in decis. Neapolit. quæstio. 377. princeps. vnde aliquando vidi à rusticis alicuius pagi ab hostibus destructis has literas impetrari.

14 Notandum est pro praxi literarum quinquennialium. Nam is, qui istas literas impetrauit, debet vocare creditores suos coram suis iudicibus, quos scit consentire velle, vnum post alterum, & iudex adigit singulos iuramento. Primò quæ summa eis iure debeatur, & an sit soluta, nec per fraudem debita, & an consentiant verificationi rescripti, Et tunc scriba & Grapherius scribit in dorso literarum quinquennialium iuramentum, & consensum illorum. & habito consensu maioris partis, in ius vocat minorem partem ad verificandum literas coram iudice, cui diriguntur, quò die præstito requiritur, quòd debitor sit dispensatus ab episcopo de suo iuramento. Postea patet literas comprobari, & interinari, & confitebitur debitor ciuilibet creditori suum debitum, si creditor requirat, & pro qua summa requirit suum rescriptum verificari, & creditor recipere potest, & acceptare illam confessionem, protestans ne ad aliud debitum & summam prodesse literæ possint

sint: quàm ad illam expressam, requiritque debitor, vt ista minor creditorum pars audiat alios creditores, qui his literis consentiunt, sed creditores dilationem capiunt ad deliberandum, & allegandum debitoris fraudem. Et alia quæ voluerint contra has literas dicere, quæ dilatio conceditur, qua finita respondebit debitor impetrans se offerendo si contrarium dicatur probaturum, consentientes creditores veros esse creditores, quòd per obligatorias literas, per acta vel alias prout de iure conceditur probabit, etiam pericula in literis narrata vera. & si quis alleget fraudem in contrarium, eam probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. etiam qui allegat solutionem his creditoribus factam, hoc probare debet. l. actor. de probat. C. & si allegetur impetramentum vendidisse bona, iustificabitur, vel dicit longè esse ante rescripti impetrationem, & qui falsam causam dicit, hoc probare tenetur: hæc in summa notanda sunt pro praxi harum literarum, quæ valde est occultata Nemausensibus.

15 † Vnde non potest creditor concludere contra debitorem impetramentum, vt dilatio pendente garniat, & deponat pecuniam per modum prouisionis, & cum aliquis appellasset à iudice, quòd per modum prouisionis non coegisset debitorem ad garniendum, fuit in Senatu prolatum eum perperam appellasse, & ad multam condemnatus, Anno 1537. die vigesima sexta Aprilis post Pascha.

16 Quarto, quibus istæ annales, & quinquennales literæ dirigi valeant? Respon. in hoc regno extat lex Regia in rubr. des Seneschaux, Baillifz, &c. ordinat. 27. artic. 12. his conscripta verbis, Auront aussi nosditz Baillifz & Seneschaux la cognoissance, & verification de toutes les lettres de chartres, editz, foires, & marchez, affranchissemens, respitz, à vng, & cinq ans, & non lesditz preuostz.

Et sic istæ literæ tantum dirigi possunt Seneschallis, bailluis, & gubernatori Montispefulani. Non verò præpositis, aut baiulo Montispefulani. Et quibus dirigantur in omni materia literæ, scripsi in traeta. de rescript. in quæst. 8. Ideo non repetam hic.

17 Quinto, in quibus casibus hæc literæ dilatorie impetrari non possint? Respon. Regulariter in casibus priuilegiatis. vt dicta l. quoties. C. de precibus Imperat. offerend. Sed qui dicantur priuilegiati? Respon. Primò creditores ratione delicti. Nam illi nõ obstante hac dilatio poterunt debitorem conuenire. teste Guil. de Cun. in l. si ex parte. §. quamquam. per illum tex. ff. quod cum eo. l. si rerum. de re iudi. hoc docet Ludo. Roma. in singu. 179. quid si Titius. quia reatus impedit ne delinquens literarum beneficio vti possit. arg. l. 1. C. vbi senat. vel clarif. habetur in consuet. ducatus Borbo. in rub. respitz. & quinquennales. art. 68. vbi est pulcher articulus, quem hic inferere curauit, quia in tota penè seruatur Francia.

Respitz d'ung, deux, trois, quatre ans, quinquennales, ou autres delais de ne payer debtes, n'ont lieu contre le debte aduincé par sentence, louages de maisons, arverrages de cens, rentes, deuoirs annuels emportans directe Seigneurie, bail à ferme, & accessz d'heritages, fruinz & venenuz d'iceulx, deuoirs de recepte, apprantisage, pension pour nourriture, & entretienemens des personnes, debtes des prodigues, insenscz, des mineurs contractez avecq' eulx, ou avecq' leurs tuteurs, ou curateurs, durant leur tutele, ou curatele, biens & deniers baillz en deposit, reliqua des administrations, & gouuernemens que les debteurs ont des biens de l'eglise, & choses publiques, achepteurs de viures, & victuailles, ne pareillement des sommes prouenant des crimes, & delitz, & exploitz de iustice, ne de salaire de ceux, qui ont besoigné, & serui pour les debteurs. Vides multos casus, quos inferius elucidabo, in quibus hæc literæ non profunt, si concessæ fuerint, nec à iudicibus approbantur, seu verificabuntur.

18 Secundo, creditores futuri, quoad hoc dicuntur priuilegiati. Ideo illis non præiudicat dilatio. arg. l. Aurelius. §. Titius. i. ff. de liber. leg. clemen. fin. de rescrip. vbi rescripta ad beneficia non trahuntur ad beneficia postea creata: sic nec istæ literæ annales, vel alia ad debita non facta, & ita seruat stylus curiarum vt scribit Guido Papæ. in decis. Delphi. quæstio. 109. rescripta annalia. facit tex. in clemen. 1. de cens. ibi priuilegia verò seu exemptiones huiusmodi ad monasteria seu ecclesias, quæ ad eos obuenerint continget. Imposterum volumus non extendi. nec ad futuras lites trahuntur rescripta. c. si. de rescrip. Hippol. in practic. criminal. §. aggredior. nu. 43. cum seq. multa addidi ad dictam cle. si. de rescrip. Et dicuntur futuri creditores, qui facti sunt post datam literarum, non à tempore præsentationis. arg. c. eam te. de rescrip. & c. si eo tempore. illo tit. lib. 6. & ita seruat stylus, vt refert Guido Papæ in decis. Delphi. dicta quæstio. 109. rescripta annalia.

19 Tertio creditores per arrestum Parlament. excipiuntur, quia executiones arrestorum non debent retardari, nec impediri prætextu literarum quinquennialium, nec etiam aliarum sententiarum Seneschallorum, aut bailliuorum, quæ in rem transfuerunt iudicatam propter rerum iudicatarum authoritatem. l. seruo. §. cum prætor. ff. ad Trebel. Masuer. in rub. de solutio. §. item dilatio moratoria, & Guido vbi supra quæstio. 97. pro conseruatione. Vbi dicit esse introductum pro conseruatione authoritatis curiæ Parlamentum maximè, & seruari Parisi. ex stylo etiam in alijs sententiis quoad expensas, vt condemnatus ad illas, non perat has literas, quia temerè & fraudulenter litigauit. l. eum què temerè. ff. de iud. & dolo. nō. debet ei prodesse, alioqui daretur materia litigandi, vnde cedere liti debebat debitor, postquam debere se sciebat. l. prima. ff. de eden. nisi iustam habuerit causam litigandi. doct. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legatis secundo. & Ioan. Staphil. in traeta. de literis iusticiæ, ait contra executoriales non dari moratoriam: quia in executorialibus certis dies præscribuntur ad parandum iudicatum, & arctatur tempus quadrimestre, quod datur con-

Impetrans quinquennalem dilationem interim non tenetur garnire. Arrestum. Quibus dirigitur.

In quibus casibus impetrari non possint.

Casus in quibus literæ annales & alia cessant.

Debitores futuri sunt priuilegiati.

Futuri creditores qui.

Creditores arresto sunt excepti & ex sententia.

Tractatus de literis dilator. annal. &c.

370

demnatis. l. 2. C. de vsur. rei iudi. l. si debitori. ff. de iudi. Chassa. tamen dicit se vidisse aliàs talia rescripta impetrata & interinata contra arestum curiæ. in catalog. Glo. mundi. in 5. parte confide. 24. num. 199. quod non credo, quia curia non solet recipere, etiam contra sententiam iudicum inferiorum has literas, nisi condemnatio fuerit fraudulenter secuta, vtpote debitores confessi sunt debitum, & iudex condemnauit eos, vt alios excluderent, tunc illa fraus non prodesset. Possent tamen admitti ad celsionem: & senatus recepit ad celsionem quandam condemnatum ad expensas pro contumacia & ad prosequendum postea processum anno 1537. die 26. Ianuarij.

Vassallus non potest impetrare has literas.

20 Quarto, vassallus hoc non vitur beneficio. teste Iacob. de bello visu. in cap. 1. de vassal. qui contra constitutio. Lotharij. in glo. facit text. in l. incola. 2. ff. ad munici. vbi incola iam muneribus publicis destinatus, nisi perfecto munere incolatui renunciare non potest: sic & vassallus, cum sit ascriptus ad aliquod seruitium, non potest illud detrectare, alioqui feudo priuabitur. cap. vno. quib. mo. feu. amit. las. in l. 2. num. 24. C. de iure emphy. Alex. & alij in l. i. ff. i. c. r. pet. Et sic in reliquis census, & redditus, non vitur his literis vassallus aduersus dominum. & vt dicunt, en arrearages de cens. ventes, deuoirs annuelz emportans directe Seigneurie. Maxima enim afficitur cliens ingratitude, qui contra beneficium à se receptum dominum suo iure priuare vult. vt in c. 1. de noua forma fidelita. Nam iste sic denegando solutionem delinqueret, ob id literæ non debent ei esse auxilio ad delinquendum & ingratitude committendam.

Emphyteota & colonus non impetrat has literas.

21 Quinto, idem in locatione & emphyteosi, & in aliis oneribus personalibus asserit glo. l. cum fructuarius. ff. de vsuf. vbi hoc no. doc. & Spe. in tit. de loca. §. nunc autem. vers. 128. refert Pirrus in consue. Aurelia in rub. de executio. ex loca. c. 18. anni. &c. & forte procedit de consuetudine. vt ibidem. vide Masuer. in rub. de solutio. §. item dilatio. vbi declarat habere locū quando percipiunt seu perceperunt fructus, & emolumenta rerum locatarum, & nunc volunt vt dilatio annali, vt non possint, alioqui daretur materia delinquendi. ideo in consue. Aruernæ. rub. des respitz. artic. 4. sic dicitur, Receueurs, Louandiers, Fermiers ou accenseurs, ne se peuuent ayder desditz respitz. Ita iudicauit Senatus pro D. Falcone Episcopo Tullen. contra Ioannem Fremin, anno 1549. die 3. Aprilis, Que les fermiers d'heritage ne iouyroient des lettres de respitz.

An in debito iurato hæc literæ locū habeant.

22 Sexto, procedit in debito iurato, vt priuilegiatū ad hoc dicatur gl. sing. in c. cum non debeat. de elect. lib. 6. in verb. effectus. vbi dicit quod constitutio tollens aliam constitutionem, non refertur ad constitutionem, iurata & idem de clausula non obstantibus. per dictam glo. quam sing. clamat Panor. in c. 1. col. 2. de his quæ fiunt à maio. parte ca. & Rom. sing. 7. quod. ac consi. 177. in casu. in fine. & consi. 404. in casu. in fi. & consi. 336. quod indultū. col. 2. & in repet. l. si verò. §. de viro. col. 18. fallen. 23. ff. soluto matri. & Barba. in clem. 1. col. 15. de elect. & in c. 1. nu. 75. de rescript. Felin. in cap. 2. num. 20. de sponfal. las. in l. si mihi & tibi. §. fin. ff. de leg. 1. & Vincen. Specu. in l. 1. col. 2. ad legem Falcid. Benedi. in repe. cap. Raynuitius. in verbo testamentum. in secundo. num. 18. de testa. Tho. Ferr. cautel. 55. occulta. & pro illa gloss. est tex. in cap. constitutus. de rescrip. facit glo. in cle. dudum. in fin. in verb. pacta. de sepul. vide Do. de Rota deci. 633. in antiq. Alber. in tract. statutorum in prima parte. quæstio. 16. Item quarto. Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausula non obstantibus. fol. 7. Alexan. consil. 27. visio libello. colum. penulti. in primo volu. & consil. 205. visis. in fine. in secundo volu. ac consi. 38. visa. in fine. in tertio volu. & consil. 53. ibidem. ac consil. 137. visa. col. 2. in 6. vol. Barba. consil. 23. scripsit. col. 4. in 1. volu. & consil. 47. scribitur. eodem vol. col. 20. Domi. consi. 82. opponitur. Alber. Brunus in consi. 12. col. 9. in materia feudorum. Ioan. Crotus in cap. 1. de consti. libr. 6. Do. de Petruia in tract. de virib. iuramen. in 62. effectu iuramenti, quia potentior est duplex funiculus. c. de treuga & pace.

Periurium tribus modis incurritur.

23 Imò talis non soluens tribus modis periurium incurrit, primum, non soluendo, secundo, iudicem interpellando, tertio, principi supplicando. l. si quis maior. C. de transact. Si tamen Rex motu proprio literas annales, vel quinquennales concessisset, non esset periurus. arg. cap. venientes. de iureiur. l. fin. ff. qui satisfda. cog. & ibi glo. hoc expresse tenet. facit l. 2. C. de peti. bono. subla. lib. 10. & scribit Lucas de Penna in l. 1. col. 3. C. qui mili. pos. vel non. libr. 12. & in dubio concessum præsumitur ad postulationem. teste Alexand. dicto consi. 205. visis his. in fin. volu. 2. ob id in praxi seruatur, vt in literis exprimi soleat ad supplicationem. &c.

Saluus conductus non extenditur ad debita iurata.

24 Imò saluus conductus concessus alicui, non extenditur ad debita iurata, prout fuit conclusum Neapol. vt patet in decisi. 5. dominus Rex hodie in hoc Franciæ regno est solitum apponi in his rescriptis clausula prouiso, quod à prælato suo, vel alio potestate habente de huiusmodi fide & iuramento secum fuerit dispensatum, & sic comprehenduntur debita iurata, quia habita dispensatione nil est quod impediatur. not. in c. debitores. de iureiuran. alioqui nil vel parum prodesset hæc rescripta annalia, vel alia, quia in quolibet debito iuramentum interponeretur, aliàs creditor non consentiret.

An contra pauperes creditores impetrari possint literæ.

25 Septimo, quando essent creditores pauperes, non valentes expectare, tunc charitas bene ordinata à seipso incipit. l. præses. C. de ferui. & aqua. Itē facit quod pater tenetur alere filium, nisi ipse sit pauper, & possit filius seipsum alere. l. si quis à liberis. §. 1. & §. de alimētis. ff. de libe. accref. Item maritus condemnabitur in solidum ad dotem soluendam soluto matrimonio, quādo mulier erat pauperrima. Bar. & alij in l. maritum. ff. solu. matri. Et in dubio literæ verificari debent, & valent, nisi iste, qui allegat se pauperiorem, hoc pobet, vt fuit Neapoli iudicatum, teste Matthæo de Afflictis in deci. 377. princeps. & istud est valde æquum, & frequentius in literis solet dici, à quocunq; personis

personis ses creanciers puiffans d'attendre. Et qui dicantur pauperes relinquitur arbitrio iudicis, vt dicit glo. in authen. præterea. C. vnde vir & vxor. qui si videat creditorem egere cum sua familia, vel aliquem pauperem creditorem infirmum, cum nulla sit maior paupertas, quā aduersa valetudo, inclinabit ad valetudinarium, vt soluatur illi non obstantibus his literis impetratis, & sic dicitur non valens expectare, quando sine præiudicio personæ, vel bonorum hoc fieri non possit, vel si aliquod graue damnum passus est creditor sicut debitor.

Pauperes qui.

26 Octauo, non potest se iuuare his literis quinquennialibus, qui debet alicui ex labore personæ, & Gallicè pour labour de bras, tunc non debent comprobari, hoc enim debitum est priuilegiatū, quia maior est labor personæ, quā rerum. l. in seruorum. ff. de pœnis. Et dicitur de salaire de ceux qui ont besoigné & serui pour les decteurs, alioqui materia delinquendi præberetur, vt dixi, locarem enim multos, & postea opere facto impetrarem has literas.

Contra debitū ex labore uel operis non dantur hæc literæ.

27 Nonò, quando debitor in instrumento debiti renunciasset impetrationi rescripti annalis, & quinquennalis. de quo statuit Philip. Rex Franciæ, vt patet in stylo Parlamenti rub. de foro compe. ordi. 4. quia quilibet potest renunciare priuilegio in fauorem suum introducto. l. penul. C. de pact. c. si diligenti de foro compe.

Renunciatio impetrationi quinquennalis an possit illud impetret.

29 Possent tamen princeps non obstante sua ordinatione concedere, & non obstante renunciatione de gratia speciali, dummodo faceret mentionem expressam cum clausula non obstante renunciatione, &c. cum magna sit eius potestas. c. proposuit. de concef. præben. eamq; restringere instar sacrilegij sit. l. 2. C. de cri. sacri. Masue. in rub. de solu. in fi. latè Alber. Brunus. consil. 1. colum. 5. cum seq. in mat. feudal. & eadem facilitate qua renunciat, ei literæ concedi solent in Francia, cum sigillum Franciæ petentibus se offerat liberale instar sedis apostolicæ. capit. sedes. de rescri. oporteret tamen & renunciationis & ordinationis in literis annalibus expressam facere mentionem, alioqui non valent. vt per doct. in c. super literis. de rescript. l. fin. C. si contra ius. Imò si quis renunciasset impetrationi literarum, & dispensationi, si fecerit mentionem de renunciatione impetrationis, & non dispensationis non poterit se iuuare his literis tanquam subreptitiis, vt aliàs vidi.

Secūda impetratio harum literarum non ualebit, non facta mentione primæ.

30 Decimò, si semel data fuerit eidem dilatio annalis, alia secunda impetrata non facta primæ mentione non ualebit, quia subreptitia. c. super literis. de rescri. Et ideo debet fieri mentio in literis secundis de primis. c. ceterum. de rescrip.

31 Undecimò, debita Regia sunt priuilegiata, hæc enim non comprehenduntur in literis annalibus, vel aliis, quia non est verisimile, quod uoluerit Rex includere debitum suum, & personam suam in hac moratoria dilacione, & quia fisco damnosum. nec damnosa. C. de preci. Impe. offe. vbi Io. Faber. & tex. in l. cum possessor. §. si ff. de cens. facit in argu. cap. petitio. de iureiuran. latè Domi. in c. deinde. col. 2. dist. 26. not. in l. Paulus. §. si ff. de pign. Et sua debita solet princeps excipere: & ideo vidi in literis annalibus, & aliis moratoriis hanc clausulam apponi, nostris, & mundinarum Campaniæ, & Briæ debitis duntaxat exceptis. in fi. literarum. ibi, noz debtes, & icelles des foires de Champagne, & Bria excepté tant seulement. Quia exactio fiscalium debitorum militibus, & priuatis, ipsisque templis, & cunctæ reipublicæ vtiis, & necessaria est. §. publicorum. in authent. de manda. princ. colla. 3. Hoc expresse tenet Lucas de Parma in tract. de priuileg. fisci in 32. casu. Et quamuis hæc tria debita solum excipi soleant in literis, tamen quia alia in corpore iuris excipiunt. Ideo illa uolui annexere, licet illorum non fiat in literis mentio, censentur tamen à iure excepta, & per clausulam non obstantibus, non tolluntur priuilegia in corpore iuris clausa. glo. in l. 2. §. legatis. ff. de iudi. & in authen. qua in prouincia. C. vbi de crimi. agi. oport. dixi in scholastico priuileg.

Debita Regia non comprehenduntur his literis.

32 Duodecimò, idem in debitis ecclesiæ, aut in debitis piis, & pro anima, quia propter vnum quodque tale, & illud magis. authen. multo magis. C. de sacrosanct. eccle. iuncta l. sancimus. illo titul. facit quod consuluit Angel. consil. 24. ecclesia. vbi collecta imposita non includit ecclesiam, nec possent hoc princeps concedere. per no. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ, de consti. etiam quando episcopus dispensat super iuramento, solet in dispensationis literis apponere, exceptis tamen debitis nostris, & curiæ nostræ, in quibus nolumus quod huiusmodi gratia aliquatenus se extendat, & debet episcopus exprimere de debitis piis locis, sic exceptis debitis nostris, & aliis quibuscunque debitis piis locis &c. vt facilius iudices seculares in comprobatione rescripti ita excipiant. Etiam vidi recusari literas illi, qui volebat eas impetrare contra illum, qui precium redemptionis soluerat pro eo in bello, nam hoc pium erat, & æquum, & is iure pignoris tenetur donec soluerit. l. ab hostibus. 1. C. de captiuis: ideo liberatus non agnosceret bonam fidem qui istas literas impetraret, imò potius omnia bona vendere debet vt satisfaciatur.

Debita ecclesiæ aut pia non continentur.

33 Decimotertio, idem dicerem in debitis pupillorum, quia ecclesia, fiscus, & pupillus æquiparantur. capitulo primo. de integro restitutione, & in decretal. & in sexto. Et quod in vno ex parificatis statuitur, & in alio videtur statutum. capit. de multa. de præbend. & in l. prima. C. quando Impera. inter pupil. Imber. in instir. foren. libro primo. §. sed vt expletam. Scripsi de his in tracta. de sentent. prouif. articulo ultimo in fine, sic habetur in consuetudinario magno rubr. l'execution des lettres. versic. item nota que les respitz, & Boer. in quæstio. 296. in decisi. Burdeg.

Debita pupilli non comprehenduntur.

34 Decimoquarto, in dote idem docet Masuer. in rubri. de solut. §. Item & similiter, siue agatur

In dote non hæc int locū literæ ibi.

de dote ſoluenda, ſiue reperenda, & hoc fauore mulieris, ne remaneat indotata. l. i. ff. ſoluto mat. & in conſuetu. Aruernia. rubr. *des respitz.* artic. 3. Et idem poſſet dici in debitis fauore ſtudij. docto. in dicta l. i.

Emptor mercium à mercatore extraneo non impetrat has literas.

35 Decimoquintò, idem dicunt in emptore mercium à mercatore extero, qui ſi poſtquam merces receperit, velit impetrare iſtas literas, illis iuari non poterit ratione fraudis vitandæ, tum ne detur materia delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ad hæc cum emptor recipit merces exteri, intelligitur eo animo recipere, vt ſtatim eis mercibus receptis ſoluat precium. l. in omnibus. ff. de iudic. Et quia exteri non ſunt moleſtandi. authen. omnes peregrini. C. communia de ſuccef. Ideo merx vendicari poterit. per l. Aurelio. §. i. ff. de liber. leg. ſi extat, ſi non extat, etiam hæc litera non valebunt. artic. 5. eodem tit. in conſuetud. Aruer.

Debita nundinarum Campanie & Briæ non comprehenduntur. Nec locationes & penſiones adium. Nec depositum. Areſtum.

36 Decimoſextò, debita nundinarum Campanie & Briæ ex priuilegio ſemper reſeruantur, ſi tamen princeps vellet, poſſet cum magna cauſa derogare, vt ſupra dixi. quia eius eſt tollere, cuius eſt concedere. l. ſi puella. ff. de ſponſa. l. eius eſt velle. & ibi Dec. de reg. iur.

Latomi & alij artiſtices factum promittentes non inuuantur his literis.

37 Decimoſeptimò, in locationibus domorum, & penſionibus ac ratione debitis, hoc enim eſt valde priuilegiatum: vt plenè ſcripſi in tract. de liter. obliga. artic. 6. Iaſ. & alij in §. item ſeruiana. de actio. in inſti. & in l. poſtquam. ff. de pact. ſcripſi in tract. de liter. obliga. artic. 6. ¶ Vnde compenſatio fuit facta non obſtantibus his literis, & impetrans fuit ad expenſas condemnata Philippa Dany, vidua Simonis Pelé, anno 1527. die 4. Iunij.}

Eccleſia & monaſteria non liberantur à neceſſitate uedendi bona acquiſita.

38 Decimoſextauò, dilationes iſtæ non extenduntur ad depositum. per tex. in l. penul. iuncta authen. ibi poſita. C. de poſiti. Et ita cenſuit Senatus Burdegalen. pro quodam Hiſpano contra depositarium: vt reſert Boer. in deciſi. ſuis. quæſt. 296. princeps cum ſit valde priuilegiatum. l. ſi. ibidem alibi dicam priuilegia depoſiti.

Debitum ſpecialiter non expreſſum in iſtis literis. Areſtum. Fideiuſſores non obſtantiſus his literis poſſunt compelli.

39 Decimononò, Latomi ſeu alij artiſtices, qui factum promiſerunt non iuuantur hac moratoria dilatione, ſi poſſint facere, ſed compelli poſſunt. l. item ſi in precio. §. penul. ff. locat. vbi Bal. Et eſt conſuetudo in Francia, vt hi ſoleant ad factum compelli, imò non liberantur per ceſſionem bonorum. teſte Guiljel. de Cuneo. in l. i. C. de ceſ. bon. ſed in carceres conici poſſunt, donec obligationi pareant, etiam ſi ad hoc obligati non ſint, vt vidi ſeruari. ¶ Vide quæ ſcripſi in artic. 4. glo. 2. titul. de magiſtr. artiſticio.}

40 Vigefimò, etiam legi in quodam libro cameræ computorum, vbi prohibetur dari dilationem clericis & monaſteriis, quominus habeant vendere intra annum feuda, cenſus, redditus, & hæreditates, ac alia bona acquiſita iuxta gloſ. in verb. domum. in c. vno. de relig. domib. in 6. Illa tamen bona vendere non tenerentur ſi ea triginta poſſederint annis. vt aliàs cenſuit Senatus, vt patet in libro de Olim. fol. 64. ¶ Tamen hæc literæ annales comprehendunt etiam clericos, & fuerunt comprobata contra abbatem & conuentum ſancti Ioh. les Silis anno 1542. die 20. Maij.}

41 Vigefimoprimum, non valent literæ niſi exprimantur debita ſpecialiter, pro quibus vult dilationem obtinere, vt aliàs fuit conſuſum in curia, & de hoc ſcripſi in tracta. de reſtitu. articulo primo inferius.

42 Vigefimoſecundò, in fideiuſſoribus non procederet priuilegium, ſed interim poterunt compelli. Cy. Bal. & Sali. Cum diſtinctione tamen in dicta l. quoties. quia priuilegium perſonale non egreditur perſonam. §. ſed & quod. de iure natural. l. quia. ff. ſoluto mat. im. alioqui priuilegium traheretur in infinitum. teſte Staphil. in tracta. de liter. gratiæ.

Hæc tamen quæſtio ex conſuetudine, & ſtylo communi regni Franciæ eſt ſopita, quia in literis ſolet apponi dictum ſupplicantem, & eius fideiuſſores, aut alios pro eo quoquomodo obligatos ad ſoluendum, aut aliud faciendum, quam quod ſuperius expreſſum eſt creditoribus ſuis antedictis in corpore ſiue bonis minime compellatis, aut compelli permittatis. &c. Et ſic hodie non eſt opus diſputare hanc quæſtionem, & vulgò dici ſolet, *Sans luy faire, ou donner, ne ſouffrir eſtre fait à luy, ne à ſes ditz pleiges, aucun deſtourbier, ou empeschement au contraire.* &c. Et ſi ſon corps, ou aucuns de ſes biens, ou de ſes ditz pleiges ſont, on eſtoient pour ce prins, ſaiſis, arreſtez, ou emprisonnez, ou autrement empeschez, mettez les luy, ou ſaiſtes mettre tantost & ſans delay à pleine deliurance. non obſtant. &c. ¶ Et an illud priuilegium datum vt intra annum non teneatur, poſſit reuocari. Iacobi. in l. i. in fi. ff. de offic. procura. Cæſar. tenet non poſſe quando tranſiuerat in contractum: ego putarem ex cauſa reuocari poſſe, ſine cauſa non: nam decet principis beneficium eſſe manſurum per reg. iur. in 6.}

Emptor domus pro pretio non iuuatur his literis. Areſtum. Debitor uſualium non iuuatur moratoria. Areſtum contra piſtore.

43 Vigefimotertiò, fuit areſto deciſum in emptore, qui emerat domum, & pro precio impetrauerat has literas, vt non gauderet fruſtu literarum, & idem in locatione domus anno 1533. die 21. Ianuarij.

44 Eodem tamen anno 11. Decembris fuerunt literæ annales interinatae contra piſtorem, quia merces poſſunt in hoc conſiſtere, & ipſe mercator eſſe poſſet, & panis poſſet mutuo dari. l. 2. §. ff. ſi certum peta.

45 ¶ Tamen in precio debito ex venditione rerum comeſtibiliũ, vini, piſcium, ac cæterorũ animalium & ſimilium in pleno foro, ſeu mercatu facta non habent locum hæc dilationes, vt concludit Boer. in dicta deciſi. Burdega. quæſt. 296. princeps. col. 2. quia ſtatim ſolutio fieri debet, ſi data non eſt à parte dilatio. l. 2. ff. de nundinis. l. in omnibus obligationibus. de iudi. alioqui poſſet doſus ſic multa accipere & ſtatim has literas impetrare, & ſic daretur materia delinquendi, & homines perirent fame, quia nullus vellet ſic vendere.

46 Ideo ex priuilegio dato mercatoribus Pariſi. vt patet in libro nigro Caſtelleri, non poſſunt hi ceſſionem facere, nec quidem has impetrare literas, nec illi qui à groſſariis mercatoribus recipiunt piſces ad vendendum, vel carnes, fortè, coria, vel alia. Alioqui daretur materia delinquendi, contra l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ideo compelluntur ſoluere per prehentionem perſonæ, & detentionem. Nec non alij minutarij vendentes fruſtus, poma, aut alios fruſtus, & eos recipientes à groſſariis ſic cogi ſolent. vt in Tornella Pariſi. fuit dictum die vltima Aprilis anno 1541. & ſæpius fuit ſic in curia iudicatum.

Priuilegiũ mercatorũ Pariſien.

47 Item non obſtante errore fuerunt receptæ literæ, in quibus dicebatur ante obligationem debitorem damna paſſum fuiſſe, allegauit errorem, & probauit damna poſt debitum interueniſſe, ob id fuerunt ei interinatae literæ prima Decembris anno 1533. per l. ſi librarius. ff. de reg. iur. l. error. C. de iuris & facti igno. l. errore. de teſtamen.

Areſtu contra reuẽditores & minutarios Pariſi. Non obſtante errore hæc literæ interinantur. Annus à quo tempore currat.

48 Et ſic incipit annus currere à tempore datæ. l. ſancimus. C. de diuer. reſcript. alioqui ipſe debitor poſſet cuſtodire longo tempore reſcriptum, & quando videret creditores cum moleſtates, illud oſtenderet, alij autem dicunt à tempore verificationis: ſed inſpicienda ſunt verba reſcripti, & in reſcriptis ad tollendum dubium ſolet dici *inſques à vng an, à compier du iour de la datte de ces preſentes.* Sed ſi debitores habent dilationem quinque annorum ad ſoluendum ex conuentione, habebunt etiam hunc annum à Rege in literis conſeſſum. Quia iſtud priuilegium non eſt datum ad reuocandum aliud tempus, ergo nec vnum tempus cum alio confundetur. vt docet Bald. in l. ſi. C. de uſur. rei iudica. quem ſequitur Iacob. in l. ſi. in fin. C. de repudia. hæredi.

49 Vltimò hac annali, vel quinquennali dilatione non vteretur debitor, quando nollet cauere. per l. vniuerſa. C. de precib. Imper. offer. Et ſcribitur in literis cõcedentibus dilationem annalem, recepta ab eodem ſupplicante cautione, quam ſuper hoc præſtare poterit, vbi ſunt ablatiui abſoluti importantes conditionem. iuxta l. à teſtatore. ff. de condi. & demon.

An cautio ſit neceſſaria, ut poſſit gaudere his literis.

50 Idem tenetur cauere qui dilationem à teſtatore habet. l. i. & per totum. ff. vt lega. vel fideicom. no. cauea. & C. illo tit.

Idem ſi à parte detur terminus ad ſoluendum. l. in omnibus bonæ fidei. ff. de iudi. l. 2. §. pen. illo tit. vbi loquitur quando à iure habet dilationem, eſt tamen differentia. vt not. in dicta l. vniuerſa. & dicta l. in omnibus.

Iſtam idoneam cautionem poſſet remittere princeps ex cauſa, cum ipſe hoc conceſſerit. in dicta l. vniuerſa. ita tenent Cyn. Alberic. Bal. Salice. & Iaſ. in dicta l. vniuerſa. ſic conſuluit Ioan. de Ana. conſi. 82. viſo ſtatuto. vbi latè probat, vide.

Cautio à principe remitti poteſt ex cauſa. Non præſtatur hodie cautio niſi iuratoria. Quando iſtæ literæ à principe concedi poſſint.

Hodie de conſuetudine non vidi in forenſi iudicio cautionem præſtari niſi iuratoriam, ſi petatur à parte, alioqui de nihilo ſeruiret debitoribus literarum impetratio, cum nullus vellet pro eis cauere. & hæc ſolet in literis exprimi vt dixi.

51 **Sextò**, quando concedi poſſint iſtæ dilationes à principe? reſpondeo, quando aliquis debitor eſt perpeſſus damnum notabile, & ob id ſoluere non valet. Si ergo fuerit diues, non debet hoc concedi ei beneficium, ſed debet ſoluere: & idem ſi nullum perpeſſus fuiſſet damnum. Nam tunc vel ſoluere, vel bonis, ſeu foro cedere debet. vt in rub. ff. & C. de ceſſio. bono. & ſuperius alia docui in Praxi. nam princeps habet reſpectum & rationem ad iſta, & interim reſpirandi tempus debitori conceditur.

52 **Septimò**, quæ ſit differentia inter annalem, & quinquennalem dilationem? Reſpon. multæ ſunt. Nam in literis annalibus ſufficit præſtare cautionem, quam poſſet impetrans, etiam iuratoriam. vt patet in literis *receue caution dudit ſupplicant telle qu'il pourra donner.* &c. Et illam debet dare quando vult vt dicto reſcripto, non quando impetrat. Petrus de bella Pertica, & alij in dicta l. vniuerſa. in fine. in quinquennalibus verò literis requiritur fideiuſſio, nempe vt impetrans ante literarum comprobationem det fideiuſſores de ſoluendo in fine quinquennij, vel debet pignora. l. vniuerſa. C. de precib. Impera. offerend. cap. vniuerſa. 25. q. 2. Ratio eſt, quia princeps non vult ex ſuo priuilegio damnum alicui inferre. l. nec auus. C. de emancipa. liber. & hoc tenuit Iaſ. & alij in dicta l. 2. & d. l. vniuerſa. & Iacob. in l. ſi debitori. de iudic. ff.

Differentia inter annalem & quinquennalem dilationem.

Intellige ſi petatur debet præſtari, alioqui non. gloſ. in dicta l. vniuerſa. quam ibi comprobatur per quatuordecim ſimilia Iaſ. ſi verò non poſſit dare fideiuſſores, exigentur debita deducta vtilitate medij temporis. l. ſi conſtante. §. quoties. ff. ſolu. matr. vel committeretur iuratoriæ cautioni. l. generaliter. C. de epiſc. & cler. ne reſcriptum ſit ſuperfluum. ſecundum Alber. in dicta l. vniuerſa. ſi ſoluere nollet, exigetur debitum ſine medij temporis vtilitate. Cyn. & Paul. ibi, tamen illa ſatiſdactio, & cautio hodie ex conſuetudine non ſolet exigi, niſi iuratoria, nec in annalibus, nec in quinquennalibus literis. Fortè tamen ſi Rex daret ſine cauſa dilationem, poſſet exigi, ſi literæ verificarentur.

53 Secunda differentia eſt, quia in literis dilationem annalem cõtinentibus non requiritur conſenſus creditorum, vel maioris partis. Maſuer. in rub. de obliga. §. item debitor. & ſuperius dictum fuit. Secus in reſcripto concedente quinquennium. per l. ſi. C. qui bonis cedere poſſunt. non tamen impediunt executionem Areſti. Guido Papæ. quæſt. 97. vt dictum fuit ſuperius.

Conſenſus creditorum neceſſarius in quinquennali. Conuocatio omnium creditorum neceſſaria.

54 Requiritur etiam conuocatio, & coadunatio omnium creditorum in vnum. Bald. in dicta l. ſi. in prin. tex. ibi, vt omnibus coadunatis, & debitis eorum computatis. dicta l. ſi. &c. quia quando aliqua ſunt communia pluribus vt ſingulis, ad hoc vt maior pars poſſit obefſe minori parti,

oportet vt omnes in vnum locum conueniant, & rem discutiant. l. & suum heredem. §. fin. ff. de pactis. Bart. in l. omnes. in 3. quaestione secundae quae. princ. ff. de iusticia & iure. hoc tamen non seruatur in Francia. Sed si quis habeat creditores Lugduni, & alios Tholosæ, aliosq; Parisi. post impetrationem literarum citabit creditores Lugdunen. coram iudice ordinario Lugdun. & coram illo interrogantur creditores, quid illis debetur, qui respondebunt, & ostendent suum obligatorium instrumentum, & postea interrogabuntur, an comprobationi literarum consentiant, & si consenserint impetrans accipiet hæc acta, & postea probabit coram iudice, coram quo interinatur rescriptum, creditores Lugdu. consentire. idem faciet in creditoribus Tholosanis, & sic postea coram iudice Parisien. vbi comprobatur rescriptum, probabit creditores varios consensisse, vt superius in praxi literarum quinquennalium scripsi.

Citare oportet creditores ad consentiendum quinquennali. Elapsa tempore anni vel quinque nisi constituitur debitor in mora.

Arrestum.

Condemnari an debeat quis pendente dilacione ad soluendum postea.

Quibus dirigitur literae annales, & quinquennales.

Maior pars quando potest consentire in praedictum minoris.

Obtinens dilacionem quinquennalem oportet cognoscere omnia debita contra que impetrat. Post dilacionem quinquennalem potest quis cedere bonis.

Amisio bonorum quando probari debeat.

Non fit probatio contra annalem dilacionem, secus contra quinquennalem. Casus fortuitus in an

55 Oportet igitur omnes citare creditores in verificatione quinquennalis, ad consentiendum, vel dissentiendum, & comparantibus datur aliqua modica dilatio ad dissentiendum, si dissentire ex causa velint, si vero contumaces fuerint, secundo citabuntur, qui si non compareant pro consentientibus habentur: vt scribitur in stylo Burdega. rubr. *interine de respitz.* arti. vlt. & alias prouidetur prout est consuetum in aliis curiis.

56 Item de ista coadunatione de iure debet apparere, quia non praesumitur, nisi quatenus constat, cum sit quaedam solemnitas extrinseca. l. quacunque. §. fin. ff. de publica. Alex. consil. 205. visis. in secundo vol. Ideo in processu super harum literarum verificatione, de hoc merito fieri debet.

57 Praeterea elapsa dilacione quinquennali, vel alia annali, constituitur debitor in mora, quia dies interpellat pro homine l. magnam. C. de contrahen. stipul. licet Bal. dubitet in l. fi. §. praeterea. C. de iure dotium. sed hoc firmat Purpur. in l. vinum. col. 4. ff. si certum petat. ideo anno 1546. die decimo octaua Ianuarij, in magna camera fuit dictum, quendam appellentem non recipiendum, eo quod appellauerat a sententia, qua iudex interinauerat suum annale rescriptum, & condemnauerat eum finito tempore anni ad soluendum, quia sine grauamine appellauerat, licet iudex non deberet hoc facere, tum quia non petebatur, & stultus est iudex, qui vltra petita condemat. l. fi. C. de fideicom. libert. Sed quia in vim suae primae obligationis exequi poterat instrumentum finito tempore, ob id expressè condemnauerat ad id, quod tacite inerat. ideo illa expressio non vitabit sententiam. per l. 3. ff. de leg. 1. & c. 2. vbi glo. de elect. in sexto.

58 Tertia differentia, quia praescriptio moratoria quinquennalis dirigitur tantum officialibus regis: ideo dicitur in literis vniuersis iusticiariis nostris, aut eorum locum tenentibus: alia vero dilacionis literae omnibus etiam dominorum magistratibus, siue Regis, vt in stylo magno rubri. *des respitz.* folio 8. patet. Ideo in literis solet scribi, *A tous les iusticiers de nostre Royaume, ou a leurs lieutenans salut.* &c. Hodie per ordinationem nouissimam Regis Francisc. rub. *des Seneschaux.* ordin. 27. artic. 12. tollitur ista differentia, vt supra dictum fuit in quarta quaestio.

59 Quarta differentia est, quod maior pars creditorum non potest concedere dilacionem quinquennalem in praedictum minoris: nisi debitor velit cedere bonis. tex. in dicta l. fi. C. qui bonis cedere possunt. vbi electio datur creditoribus, vel quinquennale spacium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem. Angel. & alij in l. alia. §. eleganter. ff. soluto matrimo. hoc firmant post Barto. in l. quod maior. ad municipal. Alex. expressè consil. 205. visis. vol. 2. col. 1. in dicta l. & suum heredem. §. fi. ff. de pactis. Petr. Iacob. in sua practica. rub. de cessione. bono. vltic. octauo. Sed in annali dilacione non requiritur nisi solus principis consensus.

60 Quinta, quod obtinens dilacionem quinquennalem confiteatur, & agnoscat omnia debita, pro quibus vult hanc dilacionem sibi concedi, & creditores recipient confessionem: postea poterunt probare contrarium, si verè non confessus fuerit: nec proderunt ei literae. Ias. & alij in §. fin. de actio. in instit. hoc non fit in dilacione annali, in qua non tenetur debitor agnoscere debitum. Boer. in decisio. Burdega. q. 296. princeps. col. 1. quia iste annus est debitori breuissimus, sicut primus annus matrimonij. coniugatis.

61 Sexta differentia est: quia post dilacionem quinquennalem non potest cedere bonis is, qui eam obtinuit. dicta l. fin. secus in illo, qui dilacionem annalem, cum non prohibeatur iure. l. praecipimus. C. de tempo. appellatio. Guido Papae consil. 124. circa. in septima quaest. aliquando etiam vidi post dilacionem quinquennalem admitti aliquem ad cessionem, vide pulchre Bald. consil. 301. ad euidenciam. in quinto volumi.

62 Septima differentia, quod in dilacione annali concedenda requiritur quod debitor igne, bello vel alio casu amiserit maiorem partem suorum bonorum: ideo solet dici in literis, *Affermant luy auoir perdu la greigneur partie de ses biens & cheuance.* Diuersum est in dilacione quinquennali: vbi solet princeps mandare iudicibus, si vobis constiterit, quod maior pars creditorum dilacionem quinquennalem concesserit, cogatis minorem partem ad concedendum similem terminum. &c. iuxta l. fi. C. qui bon. cedere. possunt.

63 Octaua, quia in annali dilacione sufficit debitorem iurare, se impetrasse pro virginti necessitate, & sine fraude, & non erit opus alia probatione: nec audiri debent creditores volentes contrarium probare. Secus est in quinquennali, quia lapsus erit annus, ante probationes factas. vt scribit Boer. in decisio. Burdega. q. 296. princeps. col. 1.

64 Nona quod per fortuitum & inopinatum amiserit, quia si per ludum, aut voluptatem consumedo, non u. Regul. damnium quod quis sua culpa. de regu. iur. li. 6. Ideo solet dici in literis

in literis, tant pour le fait & occasion des guerres, & gens d'armes, qui ont eu cours en nostre Royaume, comme autres fortunes à luy suruenues en plusieurs manieres. &c. In quinquennali secus, quia non allegatur casus in illis literis.

65 Decima differentia est: quia requiritur in literis concedentibus dilacionem annalem, quod illi casus fortuiti & amissio prouenerit à decem annis citra. Et ideo solet apponi in literis, *Et depuis dix ans en ca.* In quinquennalibus vero literis diuersum est, vt scribitur in stylo Cancellariae magnae.

66 Undecima, vidi impetrari literas, contra literas quinquennales, narrando quod is, qui eas impetravit, est diues, & quod bene solueret si vellet, se iactauerat. Item quod post impetrationem dictae quinquennalis promiserat soluere, rogans creditores, ne aliquid executionis contra eum faciant, & quod quidam creditores astu, & dolo consenserunt: ideo mandabit Rex, vt executio perficiatur. Contra autem literas annales, non vidi literas impetrari: quia fortè expirabit terminus antequam essent impetratae, & verificatae: licet Masuet. dicat posse etiam literas impetrari. in rub. de obligatio. §. item debitor.

67 Octauo quae contra ipsas opponi possint literas: respon. Primò, quod sunt literae subrepticiae, & obrepticiae, & sic nullae. ca. super literas de rescrip. dixit enim se amississe bona propter bellum, & tamen bellum non fuit ibi.

Secundo, quod nullum passus est damnum, vel paruum admodum, & de modicis non est curandum. l. scio. ff. de restitu. in integr. quod si perpeffus sit, probare debet impetrans.

Tertio, quod dolo amisit bona sua, ea vendendo, & dissipando, & is qui dolum allegat, illum probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Et is qui dicit illi vendidisse debet probare post impetrationem, vel statim ante. per textum. & ibi glos. in §. tutor. de authorita. tuto. in instit. doct. in l. r. C. de iure. fisci. lib. 10.

Quarto, quod creditores, vel maior pars creditorum non consentiunt, iuxta l. maiorem. C. de pact. vel etiam si consenserint, impetrans tamen hoc probare debet, quia id ponit in suis literis, prout etiam superius dixi in praxi.

68 Quinto opponitur, quod illi, qui consentiunt, sunt ficti creditores, & simulati, facti tantum ad hoc, vt possint debitori in his succurrere literis. Et an puniri debeant? Respon. Isti, quibus est solutum, si fingant se debitores, vel alij etiam de consensu debitoris, poena falsi puniri possunt: quia hoc tendit ad aliorum damnum creditorum. ita asserit Ange. in tracta. de malefic. in glo. falsario. verficu. queritur. Bart. per tex. in l. si creditor. vbi glo. & Salice. C. de fal. facit quod consuluit Bal. consil. 220. ad euidenciam. in tertio volumine. Et hic impetrans debet probare eos veros creditores, vt superius dictum fuit.

Sexto, quod & si debitores sint, non tamen faciunt maiorem partem debiti, vt debent, per dictam l. maiorem. C. de pact.

Septimo, obiici potest, quod cessat causa literarum, quae habet ad vitandum miserabile cessionis, vel distractionis remedium: sed ob hoc non vitatur, quia etiam oportet quod haec vel alterum istorum faciat, quia iam omnia bona deglutit.

Octauo, ex falsa causa literas esse concessas opponere, si ita sit potest, quia literae dicunt, destructa esse bona, quae in Vasconia habebat per bellum, & tamen ibi non fuit bellum, si remoueas mulierum praedium, quod ibi frequens esse solet, & sic literae non valebunt, vt in toto titu. si ex fal. instrum. & l. penultima. C. de transactio.

Nono opponitur, quod haec literae concessae sunt Titio debitori tanquam viuenti, qui postea defunctus est. Et ideo haeredibus non proderunt. per l. Neratius consultus. ff. de regu. iur. nisi de mente principis appareat, vt ibi. vel literae ante mortem fuerint approbatae, & pendente dilacione mortuus sit impetrans, tunc etiam proderit haeredibus. doct. in c. cum venissent. de iudic. c. significauit. de rescript.

Decimo opponi potest, quod non impetravit dispensationem super iuramento, & sic est periturus, ideo non potest uti suis literis, sed oportet quod postquam aliquis impetraverit literas, antequam eas praesentet, quod obtineat dispensationem à suo episcopo, vel eius vicario. c. r. de iureiu. vbi Panor. Scripsi abundè in interpretatione l. si quis pro eo. circa fi. ff. de fideiuf.

Undecimo opponitur, quod literae à Seneschallo sunt concessae, vel ab illo qui potestatem concedendi non habet, vt superius scripsi in 2. quaest.

Ultimo, quod alias similes obtinuit literas, ideo istae non valent, vt supra dictum fuit, alia multa solent à pragmaticis opponi. Sed ista praecipua sunt. Nam multa interdum opponuntur, quae parum seruiunt, vnde ea missa facio.

70 Ultimo, quis sit effectus harum literarum? Respon. vel dilacione anni pendente, & comprobatione facta, nihil innouari debeat, sicut appellatione pendente, vt patet in rubr. ff. nil nou. appella. pendente. etiam dilacione pendente nil est innouandum. l. siue pars. C. de dila. vt etiam abundè scribit Vital. de Camba. in tract. clausu. in clausula nil nouari.

Et sic dilacione annali, vel quinquennali pendente non capiuntur bona debitoris, nec persona, etiam si esset obligatus rigoribus parui sigilli, vel conuentionum Nemausi, vel castro de Lumbrieres, etiam pendente verificatione, quia idem dicendum est de hoc tempore, sicut de tempore post verificationem, quemadmodum dicimus de tempore post appellationem, & ante. per c. non solum. de appel. in sexto. licet quidam obseruent contra.

nali est probandus, in quinquennali non. Casus à decem annis euentus allegatur. Literae impetrantur contra dilacionem quinquennalem, secus contra annalem. Quae possint opponi contra has literas.

Fingentes se creditores poena falsi tenentur.

Haeredibus impetrans an literae quinquennales proderint.

Effectus harum literarum.

Dilacione pendente non capiuntur bona.

Et si debitor post rescriptum concessum prehenderetur, illa prehensio tanquam attentata reuocanda esset, & hoc de stylo seruari dicit Boer. in decis. Burdeg. q. 296. p. in cept. col. 2. per text. in l. si. C. qui bon. cedere pos. quia executio nimis propere facta est. l. i. C. de execu. rei iudi.

Captus non tenetur dare fideiussores de res. presentando. Interesse non debetur dilacione pendente.

72 Item hic captus non tenetur dare fideiussores de se presentando, quia postquam est indebitè captus, debet à carceribus extrahi, & aduersarius ad expensas & interesse condemnari, vt scribit Bal. in l. per diuersas. q. 15. C. mandati.

Preterea ista dilacione pendente non current vsurę, nec interesse, alioqui parum prodesset principis beneficium. l. non solum. 2. §. illud. ff. de libera. leg. Alber. & docto. in l. quoties. C. de precib. Imper. offeren. distingunt. colum. sexta. ibidem vide.

Ad hæc ista dilacione pendente debitores congrua securitate latentur. c. fi. de treuga. & pace. & veteri prerogatiua. l. vna. C. de priuileg. vrbis Constantinop. lib. ii. vnde poterunt interim inquirere, vnde pecuniam habere possint ad soluendum creditoribus lapsò tempore: ideo si in securitate non essent, non possent sibi emendicare argentum, quo possent finita dilacione satisfacere.

Et estatz.

GLOSSA II.

An exceptam causam quis prosequi te neatur.

Errum, est quòd qui semel actionem proponit, necesse habet vsque ad finem litem persequi. tex. in authen. qui semel. C. quomodo & quando iud. & vocatus reus habet se defendere. l. proferandum. §. si autem reus. C. de iudi. quia iudicium redditur in inuitum. l. inter stipulantem. §. i. ff. de verb. oblig. Si tamen quis sit absens reipublice causa, vt legati, vel milites, succurrendum esse ei, qui se, patriam, & parentes tuetur, censuerunt iura. l. aduocati. C. de aduoca diuerso. iudic. & in rub. ex qui. cau. maio. in integ. resti. ff. Et illum restituendum esse, si id temporis lesus esse dicitur, concedit. l. i. & per totum dictum tit. ex quib. caus. maio. in integrum. restituant. Verumenimò, quia melius est iura intacta seruare, quam post causam finitam remedium querere. l. i. C. quando liceat sine iudice se vindic. † Ideo praxis inuenit, vt iustitium iure militari, vel legatorum impetrare sit liberum, vnde qui militiæ, vel legationis causa abesse vult, literas à principe impetrabit, in quibus Rex iudicibus mandat, vt causam in eodem statu relinquunt, quadiu impetrans pro causa ista erit absens, & eo vocata sunt literæ status, quia in eodem statu & conditione remanet causa illa, in qua erat tempore quo istæ literæ presentantur, non quòd agatur de hominis statu, vt quidam dicere volebant, & fundatur hæc praxis in l. interdum. ff. de iudic. vbi sic scribitur: Interdum ex iustis causis, & certis personis, sustinenda sunt cognitiones: veluti si instrumenta litis apud eos esse dicantur, qui reipublice causa aberant. & §. seq. ecce quomodo iuriconsultus statuit differendam cognitionem propter absentiam causa reipub. Etiam vacante sede causa differenda est. c. i. ne sede vacan. & tex. ad hoc accommodus & expressus iuncta glo. in l. vnic. §. si. C. in quibus causis militan. fori præscrip. vti non possunt. ibi, nisi fortè conuentum ad rem propriam componendam vnus inducias ostenderit se accepisse, vt ibi. glo. dicit, id est, relaxationem, vt non conueniantur.}

Origo literarum status.

Status literarum sic dicantur.

Status literarum quando concedenda sint.

Procuratorum rem an quis constituere teneatur.

Ex tex. d. l. interdum patet, quando concedenda sint literæ status, & tex. dicit ex iustis causis, vt potè si agatur de libertate, vel hereditate. l. Diuus. in fi. & l. si quis libertatem. ff. de peti. hered. Idem si quis emerit seruum, qui est in potestate hostium: tunc quia difficile est tradere seruum, officio iudicis sustinenda & differenda est præstatio. l. si. ff. de actio. empt.

Item ex personis, vt militibus vt in. §. i. infra eod dicitur. Et sic per hoc cessant difficultates iuris. Prima quòd si causa cœpta sit, tenetur quis dimittere procuratorem. l. eundem. ff. de legatio. glof. & Barto. in l. fin. de in integ. restituit. Tamen in hoc regno quis non tenetur, si has impetrauerit status literas, & hoc est introductum, ne fortè interim procurator cum parte aduersa colludat: & quia non ita potest defendere causam, sicut pars, quia non erit æquè instructus, & ista nox. doct. in c. querelam. de procurato. siue ergo causa ardua sit, siue non, istæ literæ impetrari poterūt. Cefabit etiam alia difficultas doct. posita in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. & per Alex. in l. quæsitum. de re iudic. ff. vbi citatus tenetur mittere procuratorem, si causa non sit ardua, tamen post has literas non poterit citari, nec inchoari causa, nisi tempore peritura esset. l. sed & si. §. sed & si. ff. de iudi. nec incepta prosequi, sed erit differenda, quia in mora modici temporis non erit magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Si tamen interim dubitaretur de testibus senibus, & valerudinariis ad futuram memoriam examinari poterunt. per cap. fin. vt lite non contesta. sic concludit Anto. Capit. in decis. Neapolit. q. 127.

Que nous donnons, & de plusieurs autres au nom de nous.

GLOSSA III.

A quibus literæ hæc concedantur.

Ccc. igitur à quo concedantur literæ status, hic text. dicit, que à nous, id est à Rege. Idem habetur inferius vt statim sequitur.

Mesmelement en faueur de ceux, qui dient qu'ilz vont, ou veulent aller à noz guerres.

Glossa

GLOSSA IIII.

IC patet quibus concedantur hæc literæ. Primò his, qui ad bellum proficisci volunt, & sic sola voluntas sufficit ad obtinendum has literas, quia sola destinatio sufficit quoad hoc. vt plenè scribit Felinus in cap. cum aded. de rescriptis. & scripsi in l. locus. ff. de verborum significatione. tamen voluntas debet ad actum venire, alioqui non proderunt literæ vt inferius dicitur. Etiam hoc priuilegio gaudet is, qui vult ire, licet non sit miles, vel nobilis, sed sufficit quod Regi seruire possit, vt tubicem fortè, aut alij in aliis belli munitionibus, quia scholasticis non solum priuilegia dantur, sed famulis, & aliis necessariis personis. auth. habita. vbi scripsi. C. ne filius pro patre. facit. l. inter. ff. ex quibus causis maio. intelligo si bellum à Rege indictum sit, secus si ab alio, cum in regno nullus possit mouere bellum quam Rex. vt alibi dixi. & doct. no. in l. vna. C. vt armo. vsus infcio principe sit interd. lib. ii.

Quibus literæ status concedantur.

Etiam non militi tribuuntur literæ status.

Secundò conceduntur istæ literæ his, qui vadunt de præsentis, ibi, qu'ilz vont. quia rebus suis superesse non possunt. l. i. ff. de procurat.

Tertiò etiam his, qui iuerunt, & ibi resident adhuc, vidi literas concedi. Et vxor, quæ sequitur virum, gaudet priuilegio istarum literarum, etiam in suis bonis propriis, per l. i. & 2. C. de vxori. mili. Secus si domi degant, quia cessat causa, vt decidit Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæstione septuagesima sexta. quam exceptionem vocat hosticam, quia ratione hostium datur. vt in decis. 172. & idem de famulis necessariis militi. dicta l. inter. ex quibus causis maio.

Residens in expeditione dantur literæ status etiam mulieribus.

Quartò etiam hæc literæ non denegantur obsidibus, quia impediti sunt l. obsides. ff. de testamen. & comprobata fuerunt hæc literæ ab vno obside impetrata anno 1520. die penul. Februa. in hoc senatu Paris.

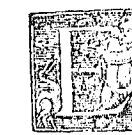
Obsidibus dantur hæc literæ status. Arrestum.

Item his qui legatione reipublica funguntur. l. item. & l. hi qui. ff. ex quibus causis. maio. & quandiu absunt ex illa causa. l. si cui. ff. eod. Si tamen fuerint concessæ alicui, & ipse nõ iuerit, non proderunt ei literæ, quia cessante causa cessat effectus. l. vna. in princip. C. de caduc. tollen. & scribitur inferius in glo. octaua. & Rex debet attestari in suis literis ipsum eius gratia profectum militiam. vt scribit Io. Gallus in quæstio. per aresta. quæst. 119. incipien. vidi dicit.

Legatis literæ status conceduntur.

Plusieurs grans pertes, & dommaiges viennent de iour en iour aux bons marchans de nostre Royaume, dont il nous desplait.

GLOSSA V.

T sic per has literas, quia causæ differuntur & prolongantur processus nutriuntur, multa accidere solent incommoda, quia instrumenta, & acta causæ amittuntur, & processus, partes moriuntur, & ignoratur vbi processus sit. Nam hæredes iustam ignorantia causam habent. l. qui in alterius. ff. de regulis iuris. Et sic regulariter ista impetratio est prohibita, ne cause differantur, & ob dilacionem postea amittantur, & maxime dicit damna imminere mercatoribus: quia mercatores vendunt istis nobilibus (vt vulgò loquimur) ad creditum, & postea dum soluere nolunt, conueniuntur à creditoribus, & pendente processu has impetrant literas, & mercatores perdunt sepius principale, & accessorium, ideo Rex statuit vt sequitur.

Multa mala ex litis pro rogatione veniunt.

Nous voulons, & ordonnons que doresnauant nul ne donne telles lettres d'estat, si ce n'est par nous, ou noz licutenans.

GLOSSA VI.

Regula ergo hîc ponitur, vt nullus literas status concedat, quam Rex. Et Rex concedere videtur, quando eius cancellarius concedit. nam qui per alium facit, per seipsum facere videtur. per regulam iuris. idem si Cancellarię Franciæ cõcederent, quia per hoc etiam ipse concedere censetur, quibus authoritatem impartitur. l. i. §. omnia. C. de veter. iure enuclean. & habetur inferius artic. 2.

Nullusquam Rex concedit literas status.

Idem si locum tenens Regis eas concedere velit, hoc autem ei permittitur per istum text. & in rub. au droit Royal. in his ordi.

Et si sint plures, generalis locum tenens has concedet, non alij. §. sed ius quidem ciuile. de iure natu. & raro conceduntur nisi in magna Cancellaria.

Locum tenens generalis in bello literas status concedit.

Et intelligimus hîc locum tenentem generalem exercitus, non verò in iudicio, vel in aliis locis, sicut dicebatur de dictatore, cui summa belli tempore potestas commissa erat. l. 2. ff. de origi. iur. Cuiusmodi frequenter etiam reperimus apud Liuium. Ideo annullata fuerunt per Senatam literæ concessæ à Marechalcho Franciæ Bonecault, & eidem inhibitu, ne amplius concederet. Anno 1393. vt habetur in stylo parlamen. in aresto 146. item nota quòd in Parlamento.

Arrestum.

Et si par aduenture aucuns autres de noz gens, & officiers les donnent, nous voulons, & ordonnons que nul ne soit tenu de y obeyr.

GLOSSA VII.

Littere nullam praestat effectum.

Tatuitur hic, quod si literae concedantur ab illis, a quibus concedi non possunt, ut illis nullus teneatur obedire. Et sic istae literae reiciuntur, nec comprobantur, nec causa illorum differuntur per istas literas, & in primis quaeritur, an is dederit, qui dare potuerit, & an is acceperit, cui fuerant danda. l. naturali. §. i. ff. de confirma. tuto.

Et avecq' ce voulons que ceux à qui nous, ou noz lieutenans auront donne les dites lettres d'estat, que d'icelles, ne se puissent ayder, ne portent aucun prouffit, s'ilz n'estoient en leurs personnes en noz, dites guerres.

GLOSSA VIII.

In bello praesentes gaudet his literis solum.

Dicit ad praedicta, quod licet Rex, & eius locumtenens possint has status literas concedere, tamen non vult prodesse illis, quibus concedentur, si non fuerint in bello praesentes, & personaliter, & sic non prodesse, quando per alium, per hoc verbum, in leuis personis, quod limitatur ut sequitur.

Ou par maladie ou impotence de leurs corps ilz estoient excusés, & qu'ilz eussent enuoyez, suffisamment selon leur estat.

GLOSSA VLTIMA.

Miles antequam excusetur requiritur.

IC limitat, quod si aliquis praetextu valetudinis aduersa fuerit absens a bello, poterit uti his status literis sequen. concurrentibus. Primo, quod fuerit aeger. Secundo, quod per illam aegritudinem non possit illuc accedere. Tertio, quod sit excusatus: ubi, ex. us. à duce belli vel à Rege. Quarto, quod miserit alios suo nomine, & suis impensis ad bellum, & sufficienter. Sed quando dicitur sufficienter misisse? Respon. quando illi, quos milit. fuerunt recepti & approbati à duce belli, & sic fuit excusatus secundum ordinationes infra positas in rub. des gens de guerre, alia in sequen. dicentur.

Charles vij. Articl. 55. des premieres.

Articulus secundus.

Item & pource que souuentefois plusieurs matieres priuilegiées, cōme de fournissement de complainies, d'apleigemens, & ou il chet prouision: comme de domaines, d'alimens, & produ. Et: on de tesmoings sont retardés, & différés, par le moyen de lettres d'estat impetrées de nostre chancellerie, pour empescher lesdictes prouisions: nous voulons, & ordonnons que d'oresnauant es matieres d'usdictes, que lettres d'estat n'ayent point de lieu. Et que nostre dicte cour, ny autres iuges n'y obtemperent aucunement. Mais se facent lesdictes prouisions non obstans lesdictes lettres d'estat, ainsi que faire se deuront, sans preiudice de dictes lettres d'estat en autres choses.

GLOSSA VNICA.

Littera statuta in quibus casibus non concedantur.

Varo in quibus casibus istae literae concedi non possint, & concessae non profint? Respon. iste text. in causis priuilegiatis, & quae dicantur, declarat tex. possessoriam materiam, ut fornissement de complainies, d'apleigemens, ista declarauit articu. primo, tracta. de senten. executor in primo Tomo & in stylo parlament. rubric. de rescript. ordinat. 14. sic habetur. Et quia saepenumero, & infi. in materia furnimenti, querimoniae applagiamentorum, & aliis in quibus cadit prouisio, sicut dotis, alimentorum, & productionis testium, literas status locum habere nolumus. Unde do. de Toute ville fuit reiectus à literis status, eo quod promiserat dotem sorori suae, & pendente processu has impetrauerat literas in senatu anno 1524. die vigesima prima Februarij.

Secundo, ou il chet prouision, & quando hoc fit, quando agitur de dose repetenda à milite, si impetret literas status non differetur repetitio, ut hic docet text.

Tertio, in causis alimentorum non dantur haec literae, ne interim fame pereat alimenta repetens. l. si longius. §. fin. ff. de iudic.

Testes producantur et audiuntur non obstant literis statutis.

Quarto, in productione testium, quia interim testes mori possunt, & probationes perirent, ut lite non contestata. cap. fin. §. i. & in stylo Parlamenti rub. de rescript. ordinat. decimatertia. ubi sic scribitur, Si commissarius ad inquirendum veritatem, datis in alteram partium literis status uti contigerit, alteri parti tempus currit producendi, sed eis non obstantibus per commissarios in casu praedicto testes recipi, & examinari ad partis instantiam, contra quam literae status producentur, ipsius

ipsius producentis absentia non obstante volumus. Saluis tamen eidem nominibus, & testium reprobationibus, utentibus autem literis status in aliqua causarum suarum interdiximus in aliis causis inuitis suis aduersariis placitare, de caeteroque in literis status illam clausulam adimi volumus, quae solita erat concedi: quod si impetrans in aliqua causarum suarum placitare vellet, ad id etiam absque gratia admittetur.

Et sic haec literae non impediunt testes audiri, quando iam commissarius datus est ad audiendum testes, sed audiuntur referuatis tamen reprobationibus testium. vide Panor. in cap. ultra tertiam. col. 2. post Innoc. & Ioan. Andre. de testibus dicentem, quod tempora pro testibus producendis sunt limitata, quae licet possint abbreviari, non tamen prolongari. c. spatium. 3. quae st. 3. Quid si pars petat suspendi & a receptione testium, vel causa definitione, donec possit testes habere ultra montanos, captos, vel infirmos. Innoc. Hostien. & alij dicunt non debere audiri ultra statuta tempora, iudex tamen ex bono & aequo poterit vnam dilationem, si expedire visum fuerit, concedere. doct. in c. ultra tertiam. de testib.

Item si pars altera mortua est, dum vna testes producere volebat, tunc haec literae mortuae citantur ad reassumendum processum, & arrementa causae, & audiuntur testes non obstantibus literis status.

Ira censuit Senatus pro domino Damboyse, contra comitem Deu, & multa alia scribit aresto Ioan. Gallus in quae st. 117. incipien. partibus poterit etiam ei post aperturam attestationum, vel post sententiam, praemissa summaria cognitione, subueniri per in integrum restitutionis beneficium. c. 2. & c. ex literis. de in integrum restitutio.

Et si diceret, nonne melius est differre, quam post publicationem, & sententiae probationem subuenire? Respon. Io. Andr. quod no, ne materia delinquendi prebeatur. Si enim hoc differretur, quilibet tot diffugij vias inuenire possit, quod lites eo praetextu fierent immortales. Et si procedatur ad vteriora, nullum, vel modicum est praedictum, ex quo per restitutionem subuenitur. Faientur tamen praedicti doct. quod iudex ex magna causa posset ultra tempora statuta aliquam dilationem dare, vel prorogare. argu. l. 2. ff. de re iudi. & l. nonnunquam. de iudi. Sed non immoderatam dilationem. argumen. l. si longius. ff. de iudic. c. consuluit. de offic. deleg. Sed praxis Franciae hanc literarum impetrationem inuenit. Quod est notandum, & ita fuit iudicatum in hoc senatu anno 1543. die quarta Decembris, pro eo qui appellauerat à iudice, qui repulerat impetrandem ab his literis, allegans se habere testes in exercitu, & fuit ei data dilatio ad conficiendum suas attestationes seu inquisitiones, & quando is non est bello detentus, aliae solent ex causa concedi literae, quibus conceditur noua dilatio producendi testes.

Quinto, quando bona proclamantur, non dantur istae literae, & is qui eas impetrauerat, fuit reiectus in matere de criées, anno 1518. die vigesima tertia Februarij à Senatu.

Sexto, sententia parata non debet differri, quominus proferatur, & quando processus est ad dicendum ius. articu. 1. de senten. in ordina. Regijs. Et sic fuit decisum in Senatu anno 1456. die 16. Martij.

Septimo, non dantur post recognitionem cedulae, & condemnationem ad garniendum, quominus condemnatus garniat, ut censuit Senatus contra Do. de Mazet. generalem Franciae pro domi. saint Blancé. ut habetur in stylo Parlamenti. aresto. 416.

Octauo, literae status concessae alicui non comprehendunt causas, quas impetrans habet contra Regem, nisi de illis fiat expressa mentio, quia non comprehenditur persona loquentis. l. inquisitio. C. de solutio. Nec est verisimile, quod Rex suis causis voluerit derogare, nisi de illis fuerit dictum in literis, & ita censuit Senatus, ut scribit Ioan. Gallus in quae stio. per aresta. quae stio. 81. vidi in eodem parlamento. tamen Rex hoc solet concedere & exprimere. Aufre. aresto 48. idem vidi.

Item in omnibus casibus prouisionalibus denegantur haec literae per istum text. quia non patiuntur dilationem, cum mora in illis sit periculum allatura. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui ope. nuncia. hos casus prouisionales abunde scripsit in tract. de senten. prouis. in primo Tomo constit. istarum. Praeterea literae status non impediunt quominus in causa appellationis concludatur, ut censuit Senatus die 9. Maij, anno 1509. inter magistros Ioanem Baillone & Guillelmum Possiet. nec etiam his literis iuuatur, si emat arma, & nolit soluere, donec è bello reuertatur, vel vestimenta, quia forte non reuertetur, ut Traiano dixit quaedam vidua. Alioqui isti armigeri recipebant quae vellent, & nihil soluerent. Ob id fraudibus illorum est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei vendic. quia hi solent habere vulpinam simplicitatem. Et pro hoc est text. in l. vna. in fin. C. negotiatores ne milit. lib. 12. & ibi docet patruus meus Iacob. Rebuff.

Postremo à literis status depulsus fuit bailliuis Altisiodoren. licet absens diceretur pro inquisitionibus faciendis, & audiendis testibus ad utilitatem regiam, tamen quia stipendia expectabat, & non erat nisi causa voluntaria, etiam agebatur de causa attentatorum: ut refert Aufre. in stylo Parla. aresto 136. item per arestum.

Idem Artic. 56. ibidem.

Item & pource aussi que souuentefois pour empescher les defaulx, qui se donnent en

Arestum.

Restitutio quoadq; militi conceditur.

Arestum.

Arestum.

Arestum.

Arestum.

Contra Regem literae status non dantur, nisi hoc exprimat.

Arestum.

Arestum.

Articulus tertius.

nent en nostredicte cour contre ceux, qui sont adiournez à comparoir en personne, les congies qui se donnent contre les appellans, ou autres semblables appointemens, es procureurs de nostredicte cour se ventent d'auoir lettres d'estat, ou de grace, ou d'estre receuz par procureur: ou autres semblables, combien qu'ilz ne fassent prompte foy desdictes lettres, mais souuentefois aduient que lesdictes lettres, qu'ilz alleguent auoir, sont encores à sceller, & expedier en nostre chancellerie. Et les font sceller le iour ou le lendemain: voulons & ordonnos que nostredicte cour ne recoiue lesditz procureurs à proposer auoir aucunes telles lettres de nous sinon qu'ilz les ayent en la main, & en fassent prompte foy en iugement. Et defendons ausditz procureurs, que dorenavant ilz n'alleguent, ne fassent alleguer auoir lesdictes lettres, sinon qu'ilz les ayent & fassent prompte foy. Et sur peine d'amende arbitraire, laquelle voulons sur eux estre leuee, sans aucune grace.

GLOSSA VNICA.

T sic hæ literæ status in causis criminalibus denegari solent. vt hîc, & artic. sequen. & ita pronunciauit Senatus anno 1512. die 6. Iulij.

Item notandus est hic casus, in quo qui rescriptum allegat, illud probare tenetur. cap. cum personæ. de priuileg. in sexto. Bald. in cap. cum contingat. col. 2. de rescript. & status, vt hîc. † Sed cuius Respon. iudici, coram quo allegatur. l. quinquaginta. ff. de probat. Decius in rubr. de probatio. col. 5. Iacob. in l. non potest. col. 2. de iudic.

Secundò debet incontinenti fieri probatio, & ostensio potestatis, & delegationis iudicis, alioqui non tenetur quis credere ei, nisi suas ostendat literas. cap. cum in iure. de offic. delega.

Imò citatus non tenetur comparere, nisi in citatione inserta sit commissio. cap. præterea. de dilatio. ideo debet iudex mittere exemplum suæ potestatis, non verò originale, quia pars possit retinere. Bald. in marga. in verb. delegatio. quæstio. 8. Et iudex debet in actis scribere diem præsentationis rescripti. vt docet Specu. in titu. de rescript. præsentat. refert Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. 286. quia ante præsentationem nullam habet iurisdictionem. Innocen. & alij in cap. ex conquestione. de restitutio. spolia. Specul. in tit. de competen. iudic. aditio. §. viso. versicul. nam eo ipso. Imò si vellet ante præsentationem iurisdictionem exercere, possit sibi resisti. argum. l. prohibitum. C. de iure fisci. libro decimo. docet Iacob. in l. cum furiosus. no. primo. ff. de iudic.

Tertiò, idem in literis executionis. non enim debet quis exequi, nisi statim ostendat literas executionis. l. prohibitum. C. de iure fisci. libro decimo. facit cap. veniens. secundo. de testib.

Quartò, procurator fidem promptam facere debet literarum sui mandati, alioqui non recipitur agere volens. cap. primo. de procurat. sed dominus tanquam contumax condemnatur. teste Bart. in l. i. in fine. ff. quod cuiusque vniuersi. no. Panorm. in cap. constitutis. no. 4. de procura. Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. 322. nõ creditur. vnde si quis tanquam procurator vult protestari, vel alium actum facere, debet instrumentum procuratorij prius ostendere. Barto. in l. si quis inficiatus. ff. de posit. Idem si velit nominationes insinuare, vt scripsi in tracta. nomi. quæstio. 14.

Potest etiam mandatum procuratoris probati per testes. docto. in l. i. C. de procurato. & dict. c. i. illo titu. & in cap. cum in iure. de officio deleg. Hippoly. in rubri. de probatio. fol. 6. versic. quid autem in mandato procuratoris. Imò si non fuerit oppositum, valebunt gesta per procuratorem; antequam receperit mandatum. Barto. consil. 73. quæritur vtrum procurator. Bald. in l. falsus. col. 7. de fur. C. Iacob. in dicta l. cum furioso.

Nisi fuerit procurator ad exigendum, & recipiendum pecuniam: quia istud debet probari per instrumentum, & non per testes, quia ipse debet acceptilationem soluenti scriptam dare, & sic suum mandatum per scripturam probare. vt dicit Bal. in l. falsus. colum. penul. versic. scias tamen. B. de furt. quem refert Francisc. Cremon. singu. 138. si procurator. & Ias. in l. i. col. 3. C. de procurat.

Item si opposuerim contra procuratorem personam, quod non intendebam eum approbare per aliquem actum. Si tamen postea sponte cum eo litigem, videor personam suam approbare. Barto. in l. licet. nu. 3. & sequen. C. de procura. nisi in quolibet actu protester, quidd non approbo. Bart. in l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. in fec. facit l. si proponas. §. si hæreditatem. ff. de inoffi. testa. Bal. consil. 498. circa primum. col. 2. in secundo volu.

Quintò, qui ex sententia agit, promptam sententiæ fidem facere debet. cap. veniens. secundo. de testib.

Sextò, qui per literas rescissionis agit, debet eas incontinenti ostendere, & omnia per quæ aliquis vult fundare iudicium, alioqui non recipitur. l. licet. C. de procurat.

Septimò actor, qui dicit se priuilegiatum, vel exemptum, tenetur hoc incontinenti ostendere. c. cum personæ. de priuileg. in sexto. Felin. in cap. contingit. col. 1. de fide instru. Et qui conuenit coram conciliariis supplicationum aliquem, si opponatur quod causa nõ est eis commissæ, oportet quod

In causis criminalibus literæ status non conceduntur. Rescriptum allegans debet illud probare. Iudici probatio fieri debet. Nõ tenetur quis comparere si in citatione non sit inserta commissio.

Procurator non faciens promptam fidem mandati sui non auditur.

Mandatum procuratoris per testes probari potest.

Exigere nõ potest procurator sine scriptura potestatis.

Protestatio contra procuratorem quid operetur.

Priuilegiatus vel exemptus debet statim illam probare.

ter quod actor ex tempore ostendat, alioqui relaxabitur reus cum expensis: & vbi dicit quis se possessorem & factum alicuius rei, quæ tamen de iure communi in personam suam cadere non potest. Et allegat super hoc priuilegium, incontinenti docere debet de priuilegio, antequam pars respondeat, vt censuit Senatus anno 1520. contra procuratorem villæ de Tornaco pro procuratore do. Decani Tornaceni. vt in stylo Parlamenti habetur. rubric. an pars agens. in prima parte. §. item vbi, & quando in clericum fit executio in bonis mobilibus, si eam cuitare velit, statim debet tonsuram ostendere. vt scripsi in tract. de lite. obligat. artic. 2. num. 112.

14 Octauò, cessionarius tenetur in ipso litis auspicio fidem cessionis facere, quando nomine cedentis agit. Secus si suo & vtili actione, quia tunc sufficit post litem contestatam. vt dicit Specu. in titu. de cessio. §. i. & in titu. de instru. editio. §. nunc dicamus. versicu. sed quid ecce. & in titu. de actore. §. i. versicul. sed pone quidam Archidiaco. in cap. i. de procura. in sexto. Bartol. & Bald. in l. qui stipendia. C. de procura. & in l. i. in fin. de actio. & obliga. Panormi. & alij in cap. primo. de probat. Aufser. in decis. Tholos. quæstione 294. & ista est communis teste Alexand. in l. Aristo. ff. de acquir. hæredit. & Dec. consil. 302. & pro tenui. Ioan. de Grasis. in tracta. suo. de cessio.

15 Nonò in casibus, in quibus quis facit mentionem relatiuè de instrumento, vel de actis, tenetur ante litem contestatam fidem illorum facere, secus si in modum probationis. l. postquam. §. si dies. ff. vt legat. no. caucat. domi. de Rota decis. 34. in libello. in nouis. & plenè Bart. & alij in athen. si quis in aliquo. C. de edendo. Dec. dicto consil. 302. col. 1. & 2. regulam alibi conscribam cum ampliatio. & limitat.

16 Decimò in tutoribus, curatoribus, & aliis agentibus nomine alieno, & alia qualitate, vt illius qualitatis fidem promptam facere teneantur, alias repelluntur. l. non solum. §. qui alieno. vbi Paul. ff. de procurat. Specul. in titu. de actore. versic. sed pone, dicens idem in tutore, curatore, syndico, & œconomio atque aliis.

17 Sufficit tamen semel ostendisse. arg. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum significatio. non tamen inventarium ostendere tenetur tutor, cum de eo non agatur. vt alibi dicam.

18 Vndecimò, pater vel alius consanguineus tenetur ostendere procuratorium. quia l. exigendi. C. de procura. non seruatur in hac patria, vt est in stylo Bituricen. art. 5. rub. desquelles choses les parties, &c. licet in patria quæ iure scripto regitur, diuersum sit.

19 Duodecimò, in beneficialibus non recipitur quis, impedire satagens executionem sententiæ, nisi sua interfit, & hoc debet incontinenti probare. teste Panormita. in cap. veniens. secundo. de testib. alij casus conscribuntur in stylo Bituricen. Et qui attentata allegat, promptam illorum fidem facere debet. infra de appella. artic. 16. 3.

20 Item si iudex procederet, postquam exhibitio instrumenti petita est, processus esset nullus. vt probat Dec. consil. 302. & pro tenui. col. 1. & seq. & Albert. Brunus in tract. statu. in verbo procurator. quæstio. 5.

Idem Articulus 67. ibidem.

Item que nous auons entendu que souuentefois quand aucun delinquant, ou criminel est detenu prisonnier en aucunes de nos prisons, ou d'autres iusticiers de nostre Royaume: & que l'on ne peut obtenir la remission des crimes commis par iceluy criminel, ou delinquant, l'on impetret lettres d'estat & surceance d'aucunes de nos Chancelleries: & pour faire defense au Iuge qui il ne procede au proces, ne à l'execution du delinquant iusques à deux ou trois mois, ou autre temps: pendant lequel l'on fait poursuyure par deuers nous d'auoir & obtenir la grace, remission, ou pardon du delinquant, que aucunes fois par importunité l'on obtient. Parquoy les delictz & crimes demourent impunis. Nous voulans obuier à telles fraudes, & malices auons ordonné, & ordonnons que dorenavant telles lettres ne soyent passées en nos Chancelleries. Et en outre que si par importunité, telles lettres d'estat estoient données, & passées, nous ordonnons & commandons à tous nos Baillifz, & Seneschaux, & à tous les iusticiers de nostre Royaume, que à icelles lettres ilz n'obeissent, n'obtemperent en aucune maniere. Et leur enioignons que nonobstant icelles lettres ilz fassent iustice, raison, punition, & correction des crimes, ainsi que au cas appartiendra, & sur peine d'en estre corrigé & punis.

Iste articulus probatur in l. 2. & 3. C. vt intra certum tempus criminalis quæstio terminetur. vbi in causis criminalibus dilationes tantum necessaria concedenda sunt, non alia: imò si iudices examinationem distulerint, poena vicenarum librarum auri ferientur. l. fin. ibidem. Ideo intra annum quæstio criminalis decidi debet. Sed non seruatur

Arctum.

Cessionarius debet de cessione initio fidem facere.

Instrumentum relatiu ostendi debet.

Tutores & alio agentes nomine promptam fidem potestatis facere debent.

L. exigendi non seruatur in Francia. In beneficialibus prompta fit fides.

Processus post petitionem exhibitionis est nullus.

Articulus quartus.

Causæ criminales non sunt differendæ.

seuatur hoc in regno quoad hoc. Sed si aliquis captus, cui fit extra ordinem processus, petat vt causa differatur, illud rescriptum non valebit concessum à cancellariis regni, si tamen ab ipso Rege ex causa concederetur, obtemperandum esset. Sed si quispiam fuerit per contumaciam condemnatus falsi vel alterius criminis, si postea compareat, condemnatur ad expensas ratione contumaciae, pro quibus expensis receptus fuit quondam ad celsionem & postea auditus super crimine anno 1537. die 26. Ianuarij.

Requisita in literis status.

2 Notanda sunt requisita in hoc titulo. Primò quod hæc literæ à Rege, vel ab eius cancellaria, seu locum tenente concedantur, in casibus tamen per has ordinationes non prohibitis, quia inferior non potest iuri derogare, nec tollere legem superioris. clem. ne Romani. de elect. per quam dixi superius, & actorem & reum teneri causam prosequi in glo. 2.

3 Secundo, istæ literæ dirigi debent non solum parlamentis, sed etiam omnibus magistratibus, coram quibus causæ istius impediti pro republica exercentur, etiam magistratibus non Regiis. de hoc plenè scripsi in tracta. de rescript. in quæst. 8. vt superius.

Secunda literæ status de primis facere mentio non debent.

4 Tertio Rex mandat in his status literis istis magistratibus, vt causam non tractent intra tale tempus, & aliquando certum tempus præscribitur. vide per Panor. in c. vltra tertiam. col. 2. de testib. Et si post hoc tempus elapsum miles alias impetret status literas, debet de primis facere mentionem: alias non proderunt ei. c. cæterum. de rescript. Imò pars contra quam fuerunt impetratæ, impetrabit alias literas *contre estat* vocatas. In quibus ad verbum illas status literas describet, & postea dicit illum, dilationis & subterfugij causa has obtinuisse secundas literas. Et quia sunt subrepticæ, cum dictus impetrans non sit circa bellum impeditus, nec de primis facta sit mentio, quas si expressisset, has secundas non obtinisset. Ideo mandat Rex, vt pars admittatur ad impugnandum illas status secundas literas, & iudici vt ius super his reddat. & quando primæ sunt in magna Cancellaria concessæ, secundæ non derogabunt illis, nisi in eadem Cancellaria impetratæ fuerint. vel poterit pars opponere coram illo iudice, quibus literæ status fuerant directæ hæc aliis literis. Vnde domi. de Tornon fuit reiectus à literis status, quia in eis Rex non asserebat eum esse in bello, cuius causa habuerat status literas, nec aliquis belli Dux, sub quo iuisset, hoc testificatur. docet Aufser. in stylo Parlamen. in aresto 99. Item vide pronunciari.

Arestum.

5 Quando Rex proficiscitur ad bellum cum suis, tunc hæc literæ conceduntur facilè impeditis vsque ad vnum mensem reditus Regis, & hæc est iusta causa, quia quilibet vassallus Regis sequi debet suum dominum euntem ad prælium, & eum non dimittere, alioqui feudum perdit. ca. vno. quibus modis feud. amittatur.

Incertum tempus, interdum puniuntur in literis status.

6 Interdum incertum tempus adiicitur sic, vsque ad quindecim dies post suum regressum, per hæc verba, *Nous vous mandons & commandons par ces presentes, à chascun de vous comme à luy appartenant, que toutes causes, & querelles, debtes, & negocias, menues, & à mouuoir, tant en demandant, qu'en defendant, de nostre bien amy le Conte de Sanserre, lequel &c. vous tenez, ou faictes tenir en estat, & surceance au iour de la datte de ces presentes iniques à demy mois, ou iusques à quinze iours apres son retour, si plus tost est retourné, quod probatur in l. ab hostibus. in fi. & l. abesse. ff. ex quib. cau. maio. Et priuilegium quod datur in eundo, datur & ad reuertendum. c. quia diuersitatem. in fine. de concess. præbend. scripsi in scholastic. priuileg. 151.*

Pendente tempore status nihil innouandum.

7 Quartò prohibet Rex, ne interim magistratus aliquid attentent, & innouent pendente hoc tempore, sic dicès, *Et ce pendan si atôtiez, ou innouez, ne faictes, ou souffrez aucune chose estre faicte attentée, ou innouée en ces dictes causes, & querelles.* per rubri. nil nouari. &c. quæ etiam ad hunc casum extèditur.

Venta non debet fieri pendente tempore status. Arestum.

8 Quintò vult Rex, quòd si aliquid innouetur, reponatur in statu pristino, per hæc verba, *mais ce qui seroit fait, attenté, ou innoué au contraire reparez, ou faites reparer, & mettre tantost & sans delay au premier estat & deu &c.* vt probatur in rubri. ff. nil nou. appell. pendens.

Attentata post literas status reuocanda.

9 Sextò, patet has literas concedi à Rege, vel alio principe non recognoscente aliquem in superiorum, & sic gubernator Delphinalis, vel alius in regno concedere hodie istas literas non potest, excepto Regis locumtenente in bello, vt patet in stylo Parlamen. rubri. de rescript. ordina. 13. vbi sic dicitur, *Per literas status, & infra volumus & ordinamus, vt literæ status non nisi per nos, aut per locumtenentes nostros aliquibus de cætero concedantur: quas nihilominus eo casu cuiquam suffragari nolumus, nisi in guerris nostris personaliter interlit, aut infirmitate, aut impotentia corporali præpeditis pro statu suo ad guerras nostras sufficienter transmisserit: alioqui talibus literis nullus obedire teneatur.* Est ordinatio Philippi Pulchri prima in secundis, quam Aufser. transferre in latinum voluit.

Literæ status impetrari possunt etiam pendente causa pro positionis erroris arresti. Arestum.

10 Septimò vidi dubitari, an hæc literæ concedi debeant ei, qui principi supplicauit, pro Arresti rescissione, & erroris propositione pendente. Censuit Senatus has literas impetrari posse, & prodesse cuidam impetranti anno 1537. die 16. Julij in magna camera.

Alia multa pragmatici de his tractant literis, sed quia facilia sunt, & omnibus obuia, idèo ea missa nunc facio: de præmissis Deo gratias agens immensas. Amen.

TRACTATUS DE LITERIS NATURALITATIS IN FORENSI IVDICIO VSV VENIENS.

Loys 12. es modifications. Article 33.

Item est pour ce qu'auons este aduertis, que du viuant de nostredit feu Seigneur, & cousin, le Roy Charles huitiesme, & dernier, a este par luy donne baille, & octroye, par importunite, ou autrement, à plusieurs, & diuerses personnes, estrangiers, & non natisz de nostredit Royaume.

GLOSSA I.

Notandum est, quòd exteri, id est, extra regnum Franciæ nati, ex priuilegio, & consuetudine prohibentur bona in regno acquirere. Quod probatur in rub. C. non licere habitat. metropo. lib. 10. Et si adquisierint, cum ex rebus adquisierint regni, id fisco applicatur. Sunt etiam tanquam serui usufructuarij, quicquid quærunt ex re & opera eorum, usufructuario Regi acquirunt. item cum seq. insti. per quas personas nob. acquir. vel sunt vt latini liberti, de quo in l. vna. C. de lati. liberta. tollen. & in §. libertinorum. de libert. in insti.

Exteri in regno bona acquirere prohibentur.

2 Ideo bona acquisita in regno, (quæ præsumuntur ibi acquisita, si beneficia, vel officia exteri in regno habeant, sicut vxor præsumitur de bonis mariti adquisiuisse. per l. quintus. ff. de donat. inter virum & vxor.) fisco post mortem illorum capit, etiam si liberos naturales, & legitimos habeant: quia ex bonis regni ea adquisierunt. teste Bened. in c. Raynutius. in verbo & vxorem. nu. 1042. de testamen. sequitur Chassa. in consuet. Burgund. in rub. des confisca. §. 1. nu. 37.

Bona exteri in regno præsumuntur acquisita.

3 Hoc tamen non est verum, quando illi exteri in regno habent vxorem, & liberos legitimos & naturales, qui ibidem nati essent: tunc illi etiam sine literis naturalitatis filij, patri succedent. Nam licet pater sit exterus, tamen filij sunt regnicolæ, & priuilegio matris filij succedent patribus, & matribus sicut Illiensibus olim erat concessum. vt in l. 1. ff. ad municipal. Nam partus sequitur (quoad hoc) ventrem. l. partum. C. de rei vend. §. 1. de ingenui. in insti. Sicut bona fides, & ignorantia vnus coniugum reddit legitimam prolem. ca. cum in habitio. §. 1. de clandest. desponsa. cap. 2. qui filij sint legitimi. multò fortius in hoc casu natus in regno erit naturalis. Nam cessare debet fictio, vbi est veritas: & plus valet quod in veritate est, quàm quod in opinione. §. si quis rem suam. de lega. in insti. Sed in veritate filius natus est in regno, ergo verè est filius regni. Igitur & hæres per Deu, vt diuus Paul. ait. Et cõcesso antecedente, vt in regno nubere possit exterus, & consequens cõcessum censetur: videlicet vt illi filij bona acquirere etiã in regno possint. l. ad r. ff. de probat.

Filij naturales, & legitimi exteri succedunt, non autem fiscus.

4 Et sic exteri habentes vxorem, & filios in regno natos acquirentes bona in eodem regno, possunt de eis siue inter viuos, siue in testamento, in fauorem tamen filiorum disponere. Imò etiam potest consequenter sicut natus in regno in fauorem vxoris disponere: quatenus ius & consuetudines patriæ patiuntur. vt no. videtur Chassa. in consuetud. Burgund. in tit. Des droitz des gens mariéz. Quod est verum si filij in regno nati sint: secus si extra regnum, & sic potest intelligi opinio Bened. & aliorum. Et ita vidi extractum ex registris cameræ computorù Paris. Et sic etiam censuit Senatus Parisien. anno 1519. die 13. Augusti pro Andrea de Coignam appellante à seneschallo Pictauien. contra procuratorè regiũ, & idè anno 1548. in camera Domaniij, pro Roberto de la Riuere, filio Francisci de la Riuere, in Portugalia nati, contra procuratorem regium, qui bona illius Francisci capi, & saisiti fecerat: cui se opposuerat filius dom. Roberti, in regno natus: & obtinuit: & bona fuere eidem Roberto adjudicata per Senatum. Videatur aliud arrestum latum anno 1520. die 27. Augusti contra procuratorè regiũ, pro Francisco de Pourc. & Arthus de Villequier. aliud simile anno 1519. pro Cringat, appellante à Seneschallo Pictauiè. cõtra procuratorè regiũ.

Disponere potest extraneus de bonis suis.

5 Et sic tria sunt requisita. Primum, quòd exterus vxorem in regno accipiat. Secundum, quòd filij sint in regno nati. Tertium, quòd sint nati ex illa vxore regni, non ex alia extranea. Et tunc siue literis naturalitatis, filij succedunt patribus exteris. Et istud est æquum & iustum: quicquid dicant Bened. Chassa. & alij consuetud. imò etiam hi extranei sic coniugati gaudent priuilegijs ciuium: vt fuit dictum referente Aufser. in stylo Parlamen. aresto 327. cum mercatores.

Arestum.

6 Naturales verò filij non succedunt patribus suis, nec aliis consanguineis; siue exteri, siue alii, nisi sint legitimi, quamuis in regno nati sint, & indigent literis naturalitatis, vel legitimationis, sicut extra regnum nati: quia censentur extranei, cum extra matrimonium nati sint. Et ideo consuetudo, ne approbet istos coitus prohibitos, adhuc retinetur, vt non succedant: quia fictio. ne iuris extra regnum nati censentur: nec regnum eos cognoscit: cum sint illegitimè nati, & cui est pater populus, pater est sibi nullus. glos. in §. si aduersus. de nup. in insti. Imò non valeret statutum, vel consuetudo, vt spurius succederet: quia materiam delinquendi præberet, teste

Filij extraneorum ut succedant parentibus tria requiruntur.

Arestum. Bastardi non succedunt patribus. Consuetudo ut spurius succedat an valeat.

Hollien. in summa titul. qui filij sint legi. §. qualiter. verficu. quid si Imperator. & Bart. in l. testa-
menti. colum. 2. ff. de testam. Dec. confi. 271. & Roch. Curt. in tract. de consuetu. c. fin. tertio notab.
verficu. tertio amplia.

Bastardi an
disponat de
suis bonis.
Arestum.

7 Fuit tamen, ut quidam dicunt in hoc Parisien. Senatu pronunciatum, bona Bastardi capta &
faisita à procuratore Regis esse executoribus tradenda. anno 1527. die decimasexta Aprilis: quia
in regno natus erat, & ab homine regni. Si tamen hic naturalis ducat vxorem in regno, filij ei suc-
cedent, sicut exteris, de quibus supra. Et idem si de suis bonis disponat: ut iudicauit Senatus, prout
refert Aufrer. in stylo Parlamen. aresto 336. cum executores. Et inter istos est differentia, quia si
natus sit ab extero bastardus, non succedit, nec de bonis acquisitis aliunde disponere potest, sed
fiscus ei succedit.

Si verò natus sit in regno, & ab homine regni, tunc ne quidem succedit patri, nec consan-
guineis, sed si ex industria sua acquisierit aliqua bona, in illis bonis succedit filius, & consangui-
nei, & vxor excluso fisco, per titulum vnde vir & vxor: & arresto. permissum fuit bastardis testari
de bonis per eos acquisitis, & pronunciatum pro Thomæ Bure executoribus contra procurato-
rem regium anno 1327. die 16. Aprilis. & anno 1515. die 23. Iunij pro executoribus ducis Alexandri
contra eundem procuratorem regium. §.

Peregrinis
non succedit
rex, nec
scholasticis
extraneis.

8 Item quamuis Chasla. in consuetud. Burgum. in rubr. des confiscations. §. 1. num. 37. dicat Regem
succedere peregrinis transeuntibus per regnum causa visitandi limina apostolorum, vel alterius
donationis gratia, tamen hoc non est verum: quia cum isti bona illa non acquisierint in regno,
illa reseruantur consanguineis, vel pauperibus dantur. Et in hoc seruatur authent. omnes pere-
grini. C. communia de success. licet non quoad omnia. ut scripsi in proem. ordina. nec etiam suc-
cedit fisco scholasticis exteris decedentibus in regno, quia hi bona non acquisierunt ibidem.

Scholastici
solent bona
sua prodigi-
gere.
Arestum.
Naturales
succedunt
etiam in sen-
dis.
Arestum.

9 Nam regulariter scholastici in studiis bona solent prodigere, potius quam acquirere, ut
etiam scripsi, in scholastic. priuileg. 39. de quo verbo loquitur l. plebiscito. ff. de offic. præsid. ibi,
quod intra dies proximos prodigatur.

10 Item anno 1456. & die 14. Augusti, fuit latum arestum contra comitem Vallismontinum do-
minum de Ionuilla, recusantem recipere in fidem & homagium quendam Ioannem de Vergeio
bastardum, pro terra de Sabliaco, quæ ei donata fuerat à patre suo naturali: & fuit dictum, quod
reciperetur: contra §. naturales. Si de feudo defuncti conten. sit, inter do. & agnat. vafal. Nam
post quæ legitimati sunt, pro legitimis habentur: & feuda sunt instar patrimonialiū in hoc regno:
ideo legitimati in illis succedunt sicut legitimi. Et isti legitimati à Papa, & à Rege excludunt om-
nes alios consanguineos à successione: ut aresto cautum fuit, pro quodam Carolo de Hispania
bastardo: prout refert Aufrer. in stylo parlamen. aresto 144. Item nota quod filius.

*Plusieurs lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit
Royaume, pays & Seigneuries, qui n'ont esté employez, & dōt les parties se vou-
droient par aduventure efforcer d'eux en ayder cy apres. Nous voulans a ce don-
ner prouision, attendu que telles lettres, & octroys sont grandement praiudicia-
bles à noz ordonnances sur ce faictes, toutes lesdictes lettres de naturalité pour
tenir benefices en nostre Royaume ainsi baillees & octroyées par nostredit seu Sei-
gneur ausditz estrangiers quelz qu'ilz soyent non residēs en nostredit Royau-
me, qui n'auront sorty en effect. Auons reuouquées, cassées, & annullées, reuoc-
quons, cassons, & annullōs, & ne s'en pourront ayder les parties, qui les ont impe-
trées pour l'aduenir en aucune maniere: les ordōnāces de noz predecesseurs Roy,
faictes en ceste matiere, touchāt les estrangiers, demourāt en leur force, & vertu.*

GLOSSA II.

Naturalita-
tis literæ re-
uocantur.

Euocat omnes literas naturalitatis, ad obtinendum beneficia, vel officia in regno, quæ
non fuerunt sortitæ effectum. ut in simili Papa in c. fi. de cōces. præb. in 6. reuocat om-
nes gratias à suis prædecessoribus concessas, quæ effectum sortitæ non fuerint: & ius in
re quæsitum non fuerit. Et idem scribit in regul. Cancel.

Beneficia in
regno acqui-
rere nō posse
sunt extrane-
i etiam
clerici.

2 Ex hoc textu patet, literas naturalitatis concedi extero, ut beneficium acquirere possit in re-
gno: quia hoc est prohibitum per Carolum septimum, ut refert Bened. in repetitio. c. Raynutius.
in verb. & vxorem. num. 1044. de testa. Et postea beneficium in regno obtinere poterit, ut abun-
dè scripsi, in tract. de pacific. posses. in quarta limita. nu. 217. Et sic ista prohibitio acquirendi exte-
ris comprehendit etiam clericos extraneos. ut Bald. docet. consil. 174. præsupponendum. col. 2. in
quinto. vol. quem sequitur Soci. consil. 45. supponitur. in tertio vol. per l. placet. & l. iubemus nul-
lam. C. de sacrosanct. eccle. scripsi in proem. constitutio. Regiar. in primo Thomo. glof. 1.

3 Intellige si iure ei conferatur, & canonicè ea obtinere in regno post has literas poterit. non
aliàs per ca. quamuis. de rescrip. in sexto. Et in literis dicitur, *D'ont il pourra estre cy apres iustement*

& canonicè pourru. Quia beneficium ecclesiasticum sine canonica institutione obtineri
non potest. c. 1. de reg. iuris. in sexto.

4 Ideo per literas naturalitatis nullus poterit cogi ad conferendum extero, nec ipse per pecu-
niam, aut aliàs iniuste acquirere poterit, & si ita acquisierit, regnicola illud beneficium impetrare
poterit ratione Simonie, vel alterius criminis per extraneum commissi, non autem ob incapaci-
tatem illius, quod sit exterus, cum sit per literas Regis naturalis regni factus: & sic illa incapacitas
purgata per literas naturalitatis à Rege concessas.

5 Item requiritur, quod si duo beneficia incompatibilia habere velit, quod sit à Papa dispensa-
tus. per cap. dudum. secundo. de elect. quia licet Rex scribat, ut beneficia vsque ad quingentos au-
reos, vel mille habere possit, tamen intelligitur, si iuste hoc fiat, & cum qualitatibus requisitis: ut
habetur in §. volumus. de colla. in concordia.

6 Idem si sit secularis, & velit obtinere regulare beneficium, non poterit sine Papæ dispensatio-
ne, licet à Rege permittatur, ut secularia & regularia habere possit: quia inhabilitas iuris canonici
per has literas non tollitur. c. cum de beneficio. de præbend. in sexto. ca. inter. de statu monach. §.
volumus. de colla. in concord. imò si Rex permitteret ut secularia haberet beneficia, non posset
obtinere regularia, etiam cum Papæ dispensatione. Nam Papa non tollit regni inhabilitatem, &
non est habilis nisi ad secularia. ergo ad secularia est inhabilis.

7 Item si non loquatur idiomate patriæ, opus est etiam dispensatione Papæ, qui regul. 19. Can-
cellariæ derogabit. Aliàs ex collatione ordinarij curatum non posset obtinere beneficium. Alia vi-
de quæ scripsi in praxi beneficiarij, in rescriptis mixtis, vbi plene docui de his exteris, saltem in ma-
teria beneficiarij.

8 Item concedi solēt istæ literæ ad officia regni, ut exteris ea consequi possit: videlicet ut con-
siliarius, vel iudex esse possit, vel ut consulis, seu scabini, vel alio fungatur officio. Probat iste tex.
ibi *lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit Royaume.*

9 Et quamuis quis non possit esse Seneschallus, bailliuis, vel præpositus in loco suæ natiuitatis.
l. fi. C. de cri. sacril. & est statutum in ordina. Reg. rubr. des Seneschaux. art. 7. Tamen exterus non de-
bebit esse de illo officio prouisus, sed natus in regno, non tamen in illo loco vbi præfici vult. d. l.
fi. ibi ciuis, nec poterit cogi in sua patria ad officia illius loci exercenda. ut consuluit Bertrand.
consil. 50. recordor. in primo vol. ex secunda editione. Tamē illa iura non seruantur de consue-
tudine regni. ut scripsi. in primo Tomo constit. Regiar. in proem. §. Si tamen isti rex concederet
officium senatoris, illud videtur habilē facere, ob id sine aliis naturalitatis literis retinere illud
officium poterit per l. Barbarius. ff. de offic. prætor. l. quidam. de re iudic. Imò si rex donet exte-
ro castrū, vel alia bona in regno, tunc cōsanguinei succedent isti extero, vel ab intestato, vel ex te-
stamento, & ipse de illis bonis exponere poterit, quia rex ei donando videtur naturalem regni fa-
cere quo ad hoc, & habilem, ut iudicauit Senatus pro comite de Bernenbourg, cui rex dederat
quingentas libras in redditibus super comitatu de Guines. §.

10 Ratio solet inscribi in literis naturalitatis cur cōcedantur ipsis exteris: videlicet propter vir-
tutes & merita sua. Quæ tamen tenentur ipse probare: quia est fundamentum intentionis, ideo
probandum. l. actor. C. de probat. Et bonum esset quod obseruaretur. Nam hodie canes rabidi pa-
nes filiorum deuorant, & tollunt. Verum cum exteri sunt bonis moribus, sciētia, & disciplina im-
buti: bonum & æquum est, ut his literis donentur. arg. cap. cum decorem. de insti. Sed alij blasphemis,
& vitiiis irretiti: in patibulis locari potius, quam his literis donari deberent. Nam sunt qui-
dam, qui dictum illud obseruant, sicut Iudæi, non sceneraberis fratri tuo, ergo alieno, & sic per fas
& nefas ditantur.

11 Præterea concedi etiam solent istæ literæ laicis: ut bona acquirere possint in regno Francia,
licet tamen: & de acquisitis & acquirendis in regno testari, & liberè disponere possint: & quibus-
cunque personis illa relinquere. Nam postquam naturalis regni effectus est, tanquam naturalis
poterit disponere de suis bonis. per tex. in l. prima. C. de sacrosanct. eccle. & in l. in re mandata.
C. manda.

12 Non poterit tamen personis prohibitis relinquere. Nam illa verba, *& donner à telles gens,
qu'il luy plaira, & bon luy semblera*, non includunt odiosos. Nam postea Rex se restringit, dicens,
*Tout ainsi & par la forme & maniere, comme s'il estoit natif de nostre dict Royaume, & comme sont les au-
truis, qui sont nez, & natifs en iceluy.* Ex quo patet quod inimicis regni, bannitis, & aliis prohibitis
sua bona donare non possent, nec per testamentum relinquere. l. i. C. de hæredib. instit. l. i. vbi Lu-
cas de Penna. de delato. lib. 10.

13 Nec inter viuos donare. Audiui librum esse signatum de l. 4. 20. 15. 456. in thesauro charta-
rum Paris. in quo reperitur charta, per quam anno 1364. mense Octobris, Rex concedit omnibus
& singulis ecclesiæ Romanæ oriundis, ut possint de bonis suis in regno existentibus testari, & hæ-
redes habere, & quod hæredes illa gratia vrantur. Etiam anno 406. in mense Iulio fuit ordinatum
quod Cameracen. succederent suis parentibus in regno degentibus: prouiso quod Galli etiam
Cameracen. succedant. §. & hoc sine literis naturalitatis vi huius constitutionis. §.

14 Etiam infertur quod extraneus habilis factus ad habendum beneficia, vel officia in regno:
videtur inconsequens, ut de bonis ibi acquisitis testari possit, & de illis disponere, quamuis in li-
teris naturalitatis nō sit expressum, ut possit disponere, postquam in literis Rex vult, ut officia vel

Beneficia
quæ extrane-
i in regno
obtinere
quado à re-
gnicolis im-
petrari pos-
sunt.
Dispensatus
extraneus
esse debet.
Exteris se-
cularis regu-
laria bene-
ficia habere
non potest.

Idiomate pa-
trio non lo-
quens, eget
dispensatio-
ne.
Officia in re-
gno exte-
rus non
habet.
Ciuis in sua
ciuitate an
officia illius
ciuitatis pos-
sit exercere.

Ratio cur li-
teræ natura-
litatis den-
tur, debet in
eisdem lite-
ris exprimi.

Disponere
possunt ex-
teri de ac-
quisitis post
literas natu-
ralitatis.

Bannitis &
aliis prohibi-
tis, exteri
bona sua
non dent.
Romani deo-
rebus suis in
regno dis-
ponunt.
Arestum.

Disponere
possunt ex-
tranei de lo

nis, etiam si
in literis na-
turalitatis
non fuerit
expressum.

beneficia iuste acquirere possit: & fructus illorum recipere, emolumenta q; ac si natus, & originarius regni esset. vnde si originarius regni esset, posset de illis disponere: ergo & nunc, vt tantum in casu ficto pro fito: quantum veritas in casu vero. l. filio pater. ff. de liberis & posthu. Alioqui partim esset originarius, & partim non, quod non est dicendum: quia non potest quis esse in vno liber, & in alio non, vt dicunt doct. in l. i. §. hoc autem. ff. ad Trebel. nec moribus nostris conuenit, filium temporalem, vel in parte habere. l. si tibi. ff. de adop. facit text in l. si pariter. in fi. & l. duobus. de libe. cau. alioqui de quo prodesse ei literæ naturalitatis? licet quidam dicant, quod si Rex extraneo concedat officium vel beneficium, videatur dispensare quoad illa vt ea obtineat. l. Barbarius. ff. de offi. præto. l. quidam. de re iudi. Tamen post mortem bona illius fiscus accipit. quia ille erat vt latinus libertus.

Clausula in
literis na-
turalitatis
ponenda.

15 Et ita vidi seruari. Ideo tutius est in literis exprimere, quod obtinere possit officium, vel beneficium, & fructus illorum recipere, & acquirere: ac etiam alia quæcunque bona, & de illis testari, & aliàs disponere: siue inter viuos, vel in vltima voluntate, prout sibi placuerit. & ita soleo consulere ad vitandas opiniones.

Officium ha-
bens in re-
gno, ibidem
degere de-
bet.

16 Item solet apponi, prouiso quod in regno degat. Nam Rex non intendit, vt pecuniæ ex regno extrahantur, vt patet in proæ. concordat. Ideo si ipse habeat officium, vel beneficium in regno, ibi degere debet, & pecunias extra regnum mittere non debet. vt plenè scripsi, in praxi beneficii, in hoc rescripto.

Financiam
exteris da-
re tenetur.
Exprimenda
in literis na-
turalitatis.

17 Ad hæc si non exprimat in literis, solet exteris financiam dare cameræ computorum, quam aliquando Rex donat, & hoc exprimitur in literis: alioqui taxari solet per magistratos computorum, vt inferius patet.

Arestum.

18 Item solent hæc literæ concedi, vt non solum exteri acquirere possint in regno: sed etiam in locis in quibus Rex dominium habet. Nam multe sunt prouinciæ additæ huic regno, quæ iuribus regni reguntur. l. si conuenerit. §. si nuda. ff. de pign. actio. Ideo exprimitur, vt si illic bona exterus acquirat, etiam ibi disponere possit, alioqui dubium esset.

Exteri qui
sunt.

19 Item si extraneus titulo oneroso, videlicet emptionis acquisierit hæreditatem in regno, degat tamen extra regnum: si ibidem moriatur, poterunt ei succedere cõsanguinei. Secus si in regno decederet: quia extra non est inhabilis, nec ei poterit Rex succedere, vt censuit Senatus, anno 1518. die vigesimatertia Februa. Quia ea non acquisiuit ex bonis regni: ideo commercium non censetur remotum exteri, vt patet per totum titulum. C. quæ res vendi. non possunt, nisi in certis rebus.

Literis natu-
ralitatis qui
indigeat, &
qui non.

20 Qui sunt exteri, hoc videtur notorium: videlicet qui in regno nati non sunt, vel in prouinciis additis regno. Ob id, si quis natus est in Britannia, non indiget literis naturalitatis: idem si in Burgundia, siue in ducatu, vel comitatu. Quia vtriusque prouinciæ Rex est dominus, licet de facto ab Imperatore comitatus detineatur. Sed iure postliminij nati ibi censentur esse regnicolæ: & non indigent nunc literis naturalitatis, licet olim concessæ fuerint, antequam essent regnõ acquisiti: vt inferius scribitur.

Idem dicimus in natis in Sabaudia, cum sint in prouincia addita regno, & idem in natis in comitatu Perpiniensi, vt etiam succedant consanguineis regni, quia de regno censentur.

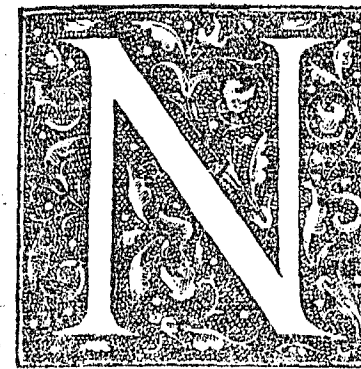
21 Sed Auenionenses impetrare has literas solent, & Itali, ac Lotharingi, Flandri, Germani, Angli, Scoti, & alij exteri. De quibus hic plura alia dicerem: nisi de his multa scripsissem in tracta. de pacifi. possess. in quarta limitat. & in praxi beneficii. in hoc rescripto. Notandum est tamen quod ius albinagij non habet locum Tholose, nec in tota patria lingue occitanæ, & hoc ex concessione Ludou. II. concessum est, & illud priuilegium vidisse Bened. asserit, & esse in archiepiscopi domus communis ciuitatis Tholose in repe. c. Raynutius. in verb.

& vxorem. nu. 1059. de testa. Et sic non valeret donatio facta per regem bonorum exteri decedentis in ressortu Tholofano, quia consanguinei succedere debent. } de his tamen gratias Deo opt. maximo ago.

Amen.

TRACT

DE LITERIS REQUISITORIIIS, SEV ROGATORIIS, ET AN, ET QUANDO MAGISTRATVS ROGATI ID, quod mandatur, exequi debeant.

VNC dicendum est de Requisitoriis, seu (vt vulgus Fræciæ vocat) de literis rogatoriis, & de harum materia, quæ valde pragmaticis frequens est, doctoribus verò proxim ignorantibus parum nota, ob id sequentia super his duxi scribenda. videmus enim quod diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet, vt dixit Vergil. & iurisdictiones cuiuslibet magistratui in sua prouincia & territorio assignatæ sunt. c. solita, de maiorit. & obediens. Sicut parochiæ à Dionysio limitatæ. c. pastoralis. de his quæ fiunt à præl. vnde si quis extra suam iurisdictionem cognoscere velit, non potest, quia ibi tanquam priuatus est. l. 3. ff. de off. præsid. c. nouit. de iud. Imò puniri potest iudex, qui extra suam iurisdictionem aliquid agit. Nam extra territorium ius dicenti non paretur impune. l. si. ff. de iurisd. omnium iud. ca. si. de consti. in sexto. Et confunditur ordo ecclesiasticus, cum sua vnicuique iurisditio non seruetur. c. peruenit. ii. quæst. r.

Iurisditio-
nes distin-
cte.

¶ Ob id praxis not. inuenta est, vt quando iudex vnius territorij, Seneschallus, vel bailliuis, in causa, de qua iure cognoscit, indiget testibus, vel aliis personis ad euictionem fortè, vel aliū actū, & hæc personæ alterius sunt territorij, Seneschalli, vel bailliui, seu iurisdictionis: quæ per literas requisitorias roget, aut requirat iudicè alterius iurisdictionis: vt permittat citationem fieri in sua iurisdictione, vel executionem, aut quod per ipsum mādatur faciat, offerens se in simili casu ita facturū. Iste est bonus citandi modus, teste Oldra. consi. 83. tertio quæritur circa fi. & Soci. consi. 167. non inutilis. in 3. q. in fi. vol. 2. fundatur hæc practica in cle. pastoralis. §. nos quoque. de re iudi. vbi dicit Papa: nos quoque regis ordinarius iudex quod ad Imperatoris iudicium citaremus, vel citari, aut remitti faceremus eundem, nequaquam fuimus requisiti. c. Romana. §. contrahentes. & ibi doct. de foro compet. in 6. ibi, sed tunc loci diocesanus ad denunciationem ipsorum faciet huiusmodi missionem, non dicit ad mandatum, cum par in parem non habeat imperium. l. nam magistratus. ff. de arbit. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebel. ¶ Et Marcia. in l. i. ff. de assesso. vocat epistolam has literas rogatorias. & idem in l. diuus. 2. de custod. reo. }

Literæ re-
quisitorie
quando den-
tur.

2 Ratio, quare hoc constitutum fuerit, videtur: ne singula turbentur officia. l. repetita. C. de epif. & cleric. l. consulta. C. de testa. vnus enim iudex alteri suffragari, & subsidium prestare debet, vnus enim alio indiget, vt in 2. consitu. C. post princip. scribitur, & in l. episcopale. C. de episc. audien. ca. dilecto. de senten. excom. lib. 6. Soci. in c. sanè. in fi. de foro compe.

Rationes
praxis lito-
rarum roga-
toriarum.

3 Secundò, non debet quis occupare alienam iurisdictionem. l. si. C. vnde vi. vide Francif. Marc. in 2. parte decis. suarum. quæst. 91. & 118. & seq. & sic vnus iudex in territorio alterius non exercebit actus iurisdictionis: sed si velit citare aliquem seruiens qui citationem habet, ostendet eam magistratui loci, & requirit permissionem, tunc magistratus solet permittere, si iuri sit consonum, & solet ei dare suum apparitorem, vt exterus viator non abutatur: sed si magistratus non reperitur, requirit apparitorem: vt secum veniat ad executionem faciendam, qui si nolit venire, exterus apparitor exequetur. & idem si nullus apparitor inuentus est, nec magistratus: sed executio fieri solet vocatis vicinis: vt est scriptum in summa rurali, in Rub. En terre d'aucun iusticier, vbi plus dicit, quando executio fit contra magistratum loci, tunc non fit requisitio: quia contra se magistratus non concederet.

Praxis ser-
uanda in exe-
cutione ro-
gatoriarum.

4 Amplia istud non solum procedere in citatione verbalis, sed etiam in reali: vnde si Seneschallus Bellicadri vellet capere delinquentem in Montepessulano non posset, nisi per literas rogatorias ad magistratum Montepessulani missas. l. i. §. hæc autem. ibi, literæ ad magistratum dentur. ff. de ser. fugiti. l. si. vbi. tribuni. C. de his qui latro. aut aliis. l. omnes. & ibi. glof. de agricol. & cens. lib. ii. glo. in l. quis sit fugitiuus. §. item Cælius scribit. ff. de ædilitio edict. quam notat Vital. de cambia. in tract. clausu. nil noui securit. penden. col. antepenul. l. i. ff. de requiren. reis. Aret. consil. 95. respondeo breuiter. col. 3. Soci. in c. postulasti. in secundo prin. arti. de for. competen.

Capi nõ de-
bet quis in
territorio
alieno sine
requisitione
magistra-
tus.

5 Imòprehendens & capiens aliquem in alieno territorio sine permissione, iniuriam infert iudici, in cuius territorio capit. cap. ex parte. i. de verb. sign. quem ibi ad hoc no. doct. & Chassa. in consuet. Burg. in rub. des aduers. in §. 1. & locus ante omnia esset refarciendus. l. si quis. §. penul. C. de præscrip. 30. vel 40. annorum. l. si quis ad fundum. C. ad leg. Iuliam de vi publi. lac. de bello visu, in sua pract. rub. de fuga reor. fol. 53. num. 49.

Iniuria fit
magistratui,
in cuius ter-
ritorio quis
capitur.
Apparitor
curia supre-
me sine re-
quisitione
capit.

6 Apparitor tamen curiæ supremæ quando apprehendit aliquem, non tenetur (quia periculum est in mora) requirere antequam caperet, sed postea sic. ita censuit frequenter Senatus. i. & anno 1382. die 18. Iunij Senatus iussit Seneschallo Nemaufen. seu Bellicadri vt deinceps aresta & omnes literas parlamenti exerceantur sine aliis executoriis ducis vel alterius dominij. }

Etia si apparitor alterius inferioris magistratus inueniret reu fugientem, poterit cu prenderet sine requisitione, & ducere ad carceres illius magistratus, vbi est coprehensus, & postea poterit ab eo permissione petere, & ei literas ostendere. Ias. & alij, in §. 1. de actio. in inst. vbi suspectus de fuga potest capi vbiq; fuerit coprehensus, etia a parte, vt docet de Ripa in c. 1. de iud. post Ias. in d. §. 1.

Requisita in literis requisitoriis.

7 Est tamen notandum, quod tam in causa ciuili, quam in criminali, litera requisitoria debent esse iudicis rogantis sigillo, vel magistratus signata, alioqui non facerent fidem. l. si qua per calumniam. in fi. C. de epif. & cler. cap. tertio loco. de probatio. secundo, requiritur quod litera sint publica. Oldra. consi. 124. quod remissio.

Causa inferri debet in literis requisitoriis.

8 Tertio, debet continere requisitionem. vt patet in l. ff. de req. reis. 9 Quarto, sicut in ciuilibus debent litera continere causam, videlicet propter contractu in nostra iurisdictione factum, vel alia. d. §. contrahentes. ita in criminalibus debet delictum in literis rogatoriis per delinquentem commissum exprimi, & qualitas delicti probati, aut confessi, vt melius & tutius requisitus succurrat. tex. in auth. vt nulli iudi. §. si vero quis comprehensoru. colla. 9. l. fin. ff. de offic. p. & vigil. & tunc sine nouo processu iudex requisitus procedet. secus si ageretur de punitione delinquentis, & sic de magno preiudicio Bal. in authen. clericus. C. de epif. & cler. Bar. & alij in l. magistratus. ff. de iurisd. omnium iud. Iorda. Bricius. in repet. dict. §. cotrahentes. in fi. tex.

Remittit iudex delinquentem cum suis apparitoribus.

10 Notandum, quod iudex requisitus poterit cum suis propriis seruientibus, si velit, delinquentem remittere, per ea que not. in l. pen. ff. si ex noxa. caus. agat. Iacob. de bello visu, in sua practica, Rubr. de remis. faciend. nu. 82. liberatur tamen tradendo seruientibus requirentis, si in literis requisitoriis hoc cautu sit. l. solent. ff. de custod. & exhibit. reo. l. vna. C. vt omnes. caus. ta ciuiles. & c. circa fi. Tutius facit iudex remittens, si sibi procuret fieri instrumentum publicum de requisitione, captione, ac remissione, vt postea sit liberatus. text. in authen. de ecclesiasti. rer. immobil. alienat. collatio. §. sancimus. iunctis his que nota. in l. siue apud. C. de transactio. & si non confidat his apparitoribus, vel timeat quod auferatur ab eis, debet dare suos seruientes comites.

Expensis eius remissio fieri debet.

11 Item hac remissio expensis iudicis petentis remissionem & prehensionem rei delinquentis fiet. l. si culpa. ff. de rei vendic. l. sed si hereditas. §. 1. ad exhib. non debet tamen iudex requisitus aliquid pro salario capere, sed sua sponte, & liberaliter reum captum remittere. c. statutum. §. insuper. de rescri. in 6. l. diuus. 2. ff. de custo. reor. Alioqui a superiore puniri possit.

Requisitus iudex quando prehendere debet reu.

12 Intellige quod iudex requisitus non tenetur delinquentem capere, nisi informationes fuerint ad eum misse clausa, ac sigillata, cum decreto de capiend. & delicto per eum commissio. l. si cui. §. si ff. de accusa. glo. in l. de iure. ff. ad municipa. l. 1. C. vbi causa status. tex. de iure ad hoc melior, in l. non dubium. ff. de custod. reor. & §. si vero intra. in auth. de monach. colla. 1. & de ma. d. princip. §. sed etiam suscipientes. & tex. in l. interdum. §. 1. ff. de publica. Henricus Bric. in c. 1. in fi. de raptor. Henri. Bouer. in singu. incipi. Remissio. q. 4. Imo. & alij post glo. ibi. in dicta cle. pastoralis.

Informatio nibus no factis quando reus capi possit, vel non.

13 Hoc verum, quando ille capiendus haberet domicilium, quia tunc non potest capi non precedentibus informationibus. Salicet. in l. nullus. §. nota. C. de exhib. reis. Benedi. in repe. c. Raynuntius. in verbo mortuo. in 1. not. nu. 201. de testam. dixi in repet. l. diuus. fol. 19. versicu. hodie. ff. ad. fenatus. conf. Silla. & ide si esset homo bone fame & conditionis, alioqui si capiendus esset mala fame vel vilis, aut vagabundus, etiam sine informationibus iudex requisitus eum debet capere, cum literis requisitoriis, quibus debet credere. dicto §. sed etia. de manda. princ. & §. si vero quis comprehensoru. in auth. vt nulli iudic. colla. 9. & hodie ex consuetudine generali non mittuntur, nisi litera requisitoria quia possent auferri ab apparitore, in quibus exprimitur informationes esse factas: & per geres regias visas, ac decreto iudicis fuisse statutu requirere procuratore regio, vt vbiq; ext. a loca sacra tales scelesti capiatur quod rogamus, vt facias, aut fieri per seruientes nostros permittas. & c.

Capiatur ut quis uiuus, vel mortuus non potest iudex decernere.

14 Videndum est, an iudex possit decernere, quod reus capiatur uiuus, vel mortuus, quod non puto: quia cu sit absens, damnari non potest. l. absent. ff. de pennis. Ioan. Fabr. per illu. tex. in l. 2. §. sin aut. C. de his qui latro. & c. multo minus seruies potest interficere delinquentem, vel verberibus afficere, quod si fecerit vltimu supplicium non euadet. l. fin. C. de malefic. & mathemati. ideo dicit Alberi. in tracta. staru. in quarta parte. q. 36. quod postquam aliquis captus est, non debent apparitores eum offendere, alioqui vltimo supplicio puniri debent. Et mirandum est, quod iudices hoc seruari no procurat, quia quotidie viatores hosce male tractat, licet innocetes sint hi qui capiuntur.

Apparitor uerbis ca pta, ultimo supplicio afficitur.

15 Si tamen delinquens resisteret, & seruientes eum occiderent, nulla erit noxia, quia ipse reus se videtur occidere. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confug. Floria. in l. si seruus. in fin. princ. ff. ad legem Aquil. Angel. in tractat. de malefic. in gl. fama public. versic. & primo quando officialis. l. 2. & ibi doct. C. de deserto. lib. 12. Bal. in l. nec timorem. per illum. text. ff. quod metus caus.

Resistes seruientibus inapune occiditur.

16 Nota, quod iudex, cui remissa est prehensio, si semel delinquentem ceperit, non poterit eundem delinquentem dimittere, & liberare, iuris ordine non seruato. l. si ff. de offic. procurat. C. asar. multo minus seruientes postquam ceperint aliquem, possunt eum pecunia eis (vt saepe fit) data liberare, vel postquam eis traditus est: quod si fecerint, puniendi sunt. vt probatur in l. milites. ff. de custo. reo. l. ad commentariensem. C. illo tit.

Captum non potest iudex vel apparitor liberare.

17 Seruientes, ac les bayles municipiorum, (vt dicunt) sistere, a restare, ac capere possunt. Sed non liberare captos, teste Iacob. de bello visu, in dicta rub. de remis. faciend. nu. 84. ratio est quia non potest absolueri, qui non potest condemnare. l. 3. ff. de re iud. l. nemo qui. de regu. iuris. & si liberaret, condemnaretur ad representadu eum suis sumptibus, & sic saepius audiui multos condemnatos.

18 Item nec iudex, qui cepit delinquentem ad requisitionem alterius, potest eum retinere, etiam si delinquens velit, & requirat, dicens requirentem esse sibi suspectum: quia non est in hac parte nisi executor, ergo non poterit cognoscere, nisi esset eidem mandatum, & tunc daret eidem adiunctum. l. aperusimi. C. de iudi. l. ff. vbi caus. stat. Iacob. vbi supra. nu. 70.

Retinere no potest iudex requisitus captum.

19 Amplia insuper siue requirens fuerit iudex ecclesiasticus, siue laicus, capitu. Romana. §. contrahentes. de foro compe. Quandoque iudex ecclesiasticus requirit eundem ecclesiasticum, vt quando quis est hic excom. officialis huius ciuitatis rogat officialem Tholosanum, vt talem denunciaret excommunicatum ibidem, vel citer ratione contractus hic facti, & vocatur rogatum, in quo solent apponi hac verba: in iuris subsidium requirimus & rogamus.

Ecclesiasticus iudex requirit ecclesiasticum & laicum.

20 Aliquando ecclesiasticus exigente necessitate requirit laicum cap. dilecto. in fin. de senten. excom. libr. sexto. & dic quod quando ecclesia est oppressa per laicos ratione haereticis, debet iudex secularis sine aliqua cognitione, statim, facta requisitione iuuare ecclesiam, & impariri auxilium. cap. de liguribus & cap. principes. 23. quaestio. 5. & qui tale officium negligit impartiri, debet priuari sua iurisdictione, cum parum ab haeresi distet. cap. ad abolendam. de haeretic. cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. illo titulo lib. 6. Et facias regulam, quod iudex secularis tenetur sine aliqua cognitione impartiri suum officium in omni casu, de quo non potest cognoscere cap. cum non ab homine de iudic. cap. ad falsarium. de crimi. falsi. cap. degradatio. de poen. lib. 6. Anto. de Butri. post Innocen. in cap. 1. de offic. ordi.

Iudex laicus requisitus an cognitione habeat.

21 Hodie cautum est a Rege Henrico 2. quod iudices ecclesiastici possint haereticos capere per suam familiam, vel familiam iudicis secularis, quae debet ei obedire in hoc, nec tenetur etiam iudex ecclesiasticus iudicem requirere secularem, nec habet iudex secularis videre, an sententia iudicis ecclesiastici sit iusta, necne. cap. 2. de exceptio. lib. 6. quia pro ea praesumitur, cap. in praesentia. de offic. ordinar. l. Herennius. §. Caia. ff. de euitio. Specu. princip. §. tractandum. folio 31. nisi notorie apparet de nullitate, glo. singul. in cap. super literis. de rescrip. Bald. in l. 1. C. ne liceat tertio prouoca. vide tamen Petr. Anch. in reg. ea quae fiunt. de regul. iuris. libr. 6. Bart. & alios in l. magistratibus, in fin. ff. de iurisd. omnium iudic.

Capere quando possunt iudices ecclesiastici.

22 Solet tamen iudex secularis citare partem ad opponendum, si quam habet exceptionem in executione. Bart. in l. a diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. & l. ff. nil nou. appel. penden. Cyn. in lab. executor. C. quo appella. non recip. Innoc. & alij in cap. ex ratione. de appella. vide Oldrad. consi. 89. episcopus. Et istud est commune in omni ordinario, siue sit secularis requisitus, siue requirens, siue uterque. Aegid. Bellamera in dic. §. contrahentes. col. 3. de foro compe. lib. 6.

Thesaurarius requirit iudices.

23 Confydera siue iudex requirat alium iudicem, siue exactor, vel thesaurarius requirat praesidem, quod potest, & ad petitionem exactoris cogitur Bailliuus facere exactionem tributorum fiscalium. l. in fiscalibus. cum l. seq. & ibi de Platea. C. de exactor. tribut. libr. 10. & ibi dicit patruus meus per illum. text. quod thesaurarij non habent iurisdictionem. ideo non possunt compellere, nec dare dilationem ad soluendum debitum regium, & si dederint tenentur interim soluere de proprio, & hodie hac munerum materia est valde frequens, & vtinam non esset tam nota. vt dicam in rub. des aydes, tailles & gabelles.

24 Item in missione in possessionem requiri potest iudex, in cuius territorio res sita est. c. Romana. §. contrahentes. de foro compe. lib. 6. vide Bal. consi. 156. quidam in terra. in 5. vol.

25 Quod & intellige idem in sententiae executione, vt iudex vnus iurisdictionis teneatur exequi sententiam alterius. text. in l. a diuo Pio. §. 1. ff. de re iudica. Bald. in l. fin. C. si a non compet. iud. Ias. in dicta l. properandum. §. sin autem reus. Anto. Tremol. in additio. ad Vbert. de Bonacurfo. rub. de imped. execut. §. septimo. etiam in criminalibus. Hippo. consil. 86. licet iam. col. 2. & seq.

Sententiam unius alter iudex exequi debet.

26 Quod declara, quando iudex pronunciauit secundum leges, secus si pronunciauerit secundum statuta, & consuetudines loci ipsius iudicis. Bal. in l. vna. in fin. C. de confess. quia statuta municipalia vnus territorij, alter iudex in exequendo sequi non debet: secundum eum in l. 1. in 4. quaest. C. ne filius pro patre. Alexan. in dicta l. a diuo Pio. §. sententiam. col. 3. Alex. & alij in dicto §. sin autem reus. Hippol. in singul. 138. iudex vnus. Ias. in l. cum quaedam. colu. vlti. ff. de iurisd. omni. iudic. sed in viu forensi non solet fieri hac differentia. Imo executio fieri solet a iudice requisito, etiam si sententia sit lata secundum statuta vel consuetudines illius loci: alioqui nunquam fieret in hac patria, in qua consuetudo diuersa est in qualibet prouincia.

27 Item dicimus hanc requisitionem fieri posse, siue sint iudices sub eodem domino, siue non, ideo iudex villa nouae, vel alius de regno, poterit requirere iudicem Auenionensem, & econtrario, vt docet Bonifa. vital. in cle. pastoralis. versic. nos tam. de re iudic. & quotidie hoc fieri solet.

Requiri etiam iudices alterius regni possunt.

28 Quod intellige ex vrbantate, non ex necessitate, ad hoc vt possit cogi: quia par in parem. & c. d. nam magistratus. Bonifac. vbi supra. per gloss. ibi dicam tamen infra an possit cogi per repressalias.

29 Ita etiam in testibus, quorum receptionem, & examinationem potest iudex vnus iurisdictionis alteri committere, vt litis sumptus euerentur. l. iudices, & authen. apud eloquentissimum. C. de fide instrumen. §. & quoniam. in authen. de testib. colla. 7. vide Barto. & alios in l. 2. C. de naufrag. libr. 1. & hoc debet facere, non partes cogere ad fundendum magnas impensas.

Testiu examinatio committi potest magistratibus loci unde sunt testes.

30 Procedet etiam tam in magnis causis, quam in paruis, quia vbiq; est eadem ratio. Bonifac. in dicta cle. pastoralis. dicto versicu. nos. & generaliter quando actus non potest expediri per iu-

dicem vnus territorij, potest requirere alium, vt id expediat, & quando videt impensas magnas esse: nec erit credendum isti commissio, nisi fidem de sua faciat commissione in scriptis, per tex. in l.vna. C. de manda. princip. l. prohibitum. & l. defensionis. C. de iure fisc. lib. 10.

Superior no requirit, sed precipit.

31 Limita in superiore, qui non habet requirere, sed precipere inferiori, vt archiepiscopus archidiacono, vel Bailliuus preposito, ita latum arrestum Parisien. vt testatur Ioan. Gal. in quaest. per aresta. quaestio. 95. fuit dictum per Arrestum, per doct. in dicta cle. pastoralis. & tunc in literis solent apponi haec verba: *mandons & commandons*, & tunc quod precipitur, necesse est fieri. cap. fin. 14. quaestio. 1. nisi rationabilis causa allegaretur. cap. si quando: de rescrip. & superius scripti in trac. de rescrip. artic. 1. & 2.

Literae requisitoriae non faciunt quem iudicem.

32 Secundo limita, quando iudex, cui scribitur, non esset iudex condemnati ratione domicilij, originis, aut ratione rei sitae, vel alio modo, haec enim literae requisitoriae non facerent cum iudicem. no. in c. fin. de foro competen. Vincen. Hercul. in dicta l. a diuo Pio. §. 1. col. 6. quod est notandum secundum eum, quia sicut priuatorum consensus non facit iudicem eum, qui nulli praestit iurisdictioni. l. priuatorum. C. de iurisd. omnium iud. ita iudex remittendo non facit iudicem, qui non est.

Requisitus an sine literis exequi possit.

33 Quaro an iudex requisitus sine literis requisitoriis possit exequi citationem, & alia facere: Respon. non, per tex. in l. prima. ibi, literae ad magistratus dentur. ff. de seruis fugiti. l. 1. de requir. reis. §. si quis verò comprehensorum. in authen. vt nulli iudic. colla. 9. text. in l. vna. C. de offic. comit. rerum priuatar. & in l. properandum. §. si autem reus. C. de iudi. quem tex. Paulus, & Ias. dicunt meliorem iuris. allegauit tamen superius vltra eos meliores, & clarius exprimentes, & si sine literis procederent esset nullus processus, vel sententiae executio, secundum eos. Tum primò, quia officium suum non debet impartiri non petitus. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. & paria sunt, non esse, vel non apparere. l. duo sunt. ff. de testamen. tutel. & sine literis facillè non appareret: tum etiam, quia consuetudo & vsus sic obtinuit. Cy. Bald. & alij, in l. cum quæda puella. §. si autem. ff. de iurisd. om. iudic. vbi dicunt, sic fuisse Florentiae obtentum. & sic minimè mutanda sunt, quae semper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de leg. etiam consuetudo est, quòd requisitus concedat literas, quas vocant, de pareatis, siue annexas, continentes sibi placere executionem fieri in suo territorio.

Limita in literis quas vocant *Clamores parui sigilli. Montispeffulani*. in quibus nullae literae de pareatis dantur, per ordinat. Reg. rub. *du petit seel de Montpellier*. artic. 12. quam hic, eo quòd est huius materiae conueniens, inserui.

Loys xij. Artic. 153. Des premieres.

Articulus vnicus.

Item pour obuier aux despens que les sergens font aux debtors au moyen des annexes, qu'ilz vont obtenir des Seneschaux, Baillifz, ou Viguiers, aucunes fois deux, ou trois iournées loing des debtors.

GLOSSA I.

QUAS A igitur huius constitutionis est, ad vitandum expensas, quas apparitores faciebant in quaerendis his literis de pareatis. Cum interdum oportebat eas quaerere per tres, vel quatuor dietas, ob id multae fiebant expensae debitori, qui in fine omnia ista reddere tenebatur. vt in l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudic. ideo vocari has literas Clamores, dixi in tract. de liter. oblig. artic. 1. quòd inducant debitores, contra quos fit executio, ad magnos clamores, & sic ab effectu nomina imposita sunt, sicut interdictorum nomina. §. 1. de interdic. in insti. ideo Rex statuit, vt sequitur,

Literae clamoris quare sic vocantur.

A esté ordonné que desdites clameurs du petit seel, ne se prendra aucune annexes, ou lettres de pareatis, fors seulement que le sergent porteur desdites clameurs sera tenu d'insinuer icelles aux officiers ordinaires: ou il viendra faire ladite execution où ledit debiteur fera sa residence.

GLOSSA II.

Literae annexae necessariae.

LITERAE specialiter statuit in hoc casu princeps, propter rationem expressam, ne apparitor quærat literas annexas, vel de pareatis dictas, à Seneschallis vel Bailliuus, sed sufficit quòd literas clamoris insinuet, & ostendat magistratui, in cuius territorio residet debitor, & in quo facit executionem, ergo in hoc casu est statutum, ne quis has literas annexas habeat. ideo in aliis casibus regula procedet. l. 1. ff. de offic. eius. nam sicut literae rogatoriae debent dari à magistratibus requirentibus, vt supra dictum fuit: ita & requisiti suas annexas & permissionis literas tradere debent, vt appareat executionem esse iure factam. & sic regula est, quòd literae requisitoriae debent interuenire.

2 Item deputati à generalibus monetarum Parisien. ad visitandum monetarios, non petunt pareatis etiam à parlamentis. vt est in Rub. *Des moniers*. ordin. 7. artic. 84.

3 Fallit quando sententia esset lata per iudicem, qui nò praestit territorio, vt pote per dominum Rectorem vniuersitatis, tunc executio fiet sine literis requisitoriis. Bal. in l. episcopale iudicium. C. de episcopal. audien. quod declara & limita. vt per Alexan. in l. à diuo Pio. §. 1. ff. de re iudi. & per Iacobi. in l. argentarium. §. 1. col. 2. de iudi.

Requisitoriae literae quando non sint necessariae. Iudicati an sitio exequi potest sine literis requisitoriis.

4 Secundo, limita quando ageretur actione in factum, seu iudicati, tunc enim sine literis exequi poterit, quia actio exerceri poterit vbi que locorum, vbi reus sortitur forum. allegant l. fin. in fin. C. de praescrip. 30. vel 40. anno. Bart. & alij in dicta l. a diuo Pio. §. 1. Paulus & Ias. in dicto §. si autem reus. vbi doct. assignant diuersitatis rationem. ibi vide. sed tamen praxis etiam in isto casu has petit literas, aliàs sine literis oporteret de nouo agi.

5 Tertiò, limita quando requisitus haberet iurisdictionem ratione originis, vel domicilij in personam condemnati, tunc etiam sine literis requisitoriis exequetur. Bald. in additio. ad Specula. in titu. de senten. col. 8. versic. sententia lata per vnum iudicem. esset tamè hoc nimis restringere iura. teste Iacob. in d. l. argentarium. ideo etiam hoc casu peti solent.

Literae annexae à quo obtineri possunt. Arrestum.

6 Quarto, si intra iurisdictionem parlamenti viator exequatur sententiam, vel arrestum, sufficit obtinere literas de pareatis à Bailliuo, vel Seneschallo. sed si vnus curiae parlamenti arrestum in alia iurisdictione & ressortu parlamenti exequatur, tunc literae annexae obtinebuntur ab alio parlamento, aliàs non poterit fieri executio. vt cõsuetudo Parisien. pro Domi. *Du perier*. anno 1543 die 2. Iulij. quod est iuri consonum. in l. cum vnus. §. is qui possidere. ff. de bonis authorita. iudic. possid. & tunc impetrari solent à Rege literae directae alteri parlamento, vbi rex mandat, vt executionem faciant, & tunc parlamentum non solet hoc recusare.

7 Sed parlamentum Tholosanum solet remissionem recusare propter contractum factum cum principe, in quo promisit personas ressortu Tholosani non extrahere ex quacunque causa, nec eorum causas, & hoc conuenit rubric. de caus. in Concord. potest tamen iudex ordinarius consentire, vt captus intra carceres suos iniiciatur, sed sine senatus permisso non poterit extrahi: vt iudicauit senatus, Anno 1544. die 28. Iunij in Tornella, quam Tholom Budæus in foren. vocat. *Hodie arresta primi consilij & magni exequi possunt sine literis de pareatis per edictum regium in titu. du grand conseil*. in fi. 3

Parlamentum Tholosanum remissionem non concedit. Arrestum.

8 Quintò, quando per sententiam esset imposita poena personalis, tunc iudex territorij sine literis requisitoriis exequetur, vt pote si alicui interdictum fuerit, ne in iurisdictione moretur, non morabitur etiam in ciuitate concederata. per l. non dubito. in fi. ff. de captiui. & postlimi. reuerf. quam singul. dicit Alexan. consil. 84. in causa. col. vlti. in 3. vol. & Barb. consil. 11. illud afferam. col. 17. in 2. vol. & consil. 64. scribitur. col. 6. in 4. volu. Socy. consil. 74. in praesenti. col. 3. in primo volu. tamen contrarium tenet Bald. in l. executorem. col. 9. in fin. & seq. C. de execut. rei iudic. vbi requisitione opus esse scribit. & ista opinio est de iure verior, & seruatur secundum eum de consuetudine. & doct. in dicto §. 1. l. a diuo Pio. & istud est tutius, quòd literae requisitoriae dentur.

Requisitus non debet fieri in ciuitate foederata.

9 Quæro, si magistratus requisitus ad literas requirentis nolit exequi, an puniendus sit, & qua poena, vel an cogendus sit? Respondeo, quòd requisitus primò peccat recusando, quia non implet legem Christi dicentis: Alter alterius onera portare. ad Galat. 6. cap. & c. ponderet 50. distin. Aegid. de Bellamera, & alij in dicto §. contrahentes. vide Barb. in cap. 3. col. 3. de fideiuss.

Requisitus magistratus non obtinens perans quomodo sit puniendus.

10 Secundo, non tenebitur postea requirens in simili casu impartiri auxilium, quod enim quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vt debet. rubric. ff. quod quisque iur. cap. cum omnes. de constit. & Terent. Omnium rerum vicissitudo est. moralis Cato: Tu quoque fac simile. Ideò in literis requisitoriis solet apponi: *Nos offerentes in similibus vobis complacere. &c.*

11 Tertiò requisitus non faciens est periurus, ab initio autem iurauit seruare iura, consuetudines, & constitutiones. in authen. iusiurand. quod praestatur ab his. collatio. secunda, & iura, & consuetudines volunt hanc requisitionem debere perfici: alioqui in vanum requisitio fieret.

12 Quarto, tenetur ad interesse parti. Barto. in dicto §. 1. l. a diuo Pio. per l. si iudex. ff. de var. & extraor. cognitio. Aufre. in decis. Tholo. quaestio. 411. requisitus.

Requisitus à quo compelli possit.

13 Quintò, secundum quosdam iudex requirens compellet requisitum. dicto §. primo. dict. l. a diuo Pio. vbi tex. vtitur verbo iussum. quòd importat quandam superioritatem. rubric. quod iussu. ff. l. si quis mihi bona. §. iussu. ff. de acquir. haeredit. facit §. si quis comprehensorum. vbi vtitur verbo iubemus. & quod precipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri c. fi. 14. q. 1.

Iubemus uerbum, importat superioritatem.

14 Nam in hoc secundum eos requirens dicitur superior, quia hoc facit autoritate legis: vel melius dicunt alij, quòd superior requisiti compellet eum, cum par in parem non habeat imperium. l. ille à quo. §. rempestiuum. ff. ad Trebel. & hoc per text. in cap. nullus. de iure patrona. & hec opinio de consuetudine inoleuit. nec obstat dict. §. primus, quia intelligi iussu debet per superiorem. vel vt alij habent, si hoc visum fuerit, & melius. nec obstat verbum iubemus. Nam licet imperator iubeat, tamen non dat potestatem iubendi, vt docet Bellamera & alij in dicto §. contrahentes.

15 Et si nullum haberet superiorem, vt si Rex Franciae requireretur à Rege Angliae, & nollet obtemperare, solent concedi represalia, & ita fuit aliàs factum contra Auenion. à magistratibus regni requisitos. teste Iac. de bello visu. q. 3. dict. §. contrahentes, intellige, vt ibi per eum & Bonif. in dict. clemen. pastoralis.

Iudex requisitus si negligat facit litem suam.

16 Sexto faceret litem suam iudex, qui requisitus negligit facere iusticiam. l. penulti. C. de pact. l. si filiusfami. ff. de iudic. c. 1. de re iudic. libr. 6. Et tanquam conscius criminis debet puniri. l. prima. in fin. & l. Christianis. C. de paga. §. iudices. de pace tenenda inter subdi. & iura. firmand. in feud. & ibi glo. in verb. neglexerint. Iacob. de bello visu. in sua practica. in rub. de fug. reor. versic. item suspecto aufertur. Iacob. in l. argentarius. §. fin. ff. de edend.

Condemnatus ad multam non potest impetrare literas, ut ei remittatur.

17 Imò talis iudex sic negligens postquam fuerit condemnatus per superiorem ad multam, non poterit impetrare rescriptum remissionum illius multæ. tex. nota. in l. mancipia. C. de seruis fugiti. quem not. Do. Sanxon in ordina. Turo. aru. vlti. in princip. Solent tamen quotidie literæ istæ impetrari, quicquid in contrarium dicatur.

18 Septimò secundum alios pars habebitur pro citata, postquam impeditur, ne citetur. clem. ti. causam, ibi, verum si propter appellati. &c. de electio. facit l. fin. C. de nauicular. lib. 11. vbi Bartol. notat quòd ob negligentiam vel delictum superioris puniuntur ciues. Ioann. Andr. in regul. non debet. de regulis iuris. libr. 6. in nouell. facit quod habetur in concor. in rub. de interdi. indiffe. non ponend. vbi propter negligentiam superioris potest terra subici interdico, & tota ciuitas. & sic fuit Tholosæ mea memoria interdicta ciuitas instantibus cordigeris. vel audi quid statuatur quando requisitus non vult exequi.

Lesquelz ordinaires feront lesdites executions, ou les feront faire: Et s'ilz estoient refusans Et en demeure: lesdits sergens pourront faire ladicte execution: Et non autrement.

GLOSSA III.

Recusato requisito apparitor exequitur.

1 **A**BES hic practicam, vt ordinarius, cui ostensa sunt literæ, ne apparitor extraneus abutatur, potest distas literas executioni mandare per suos apparitores, quòd si ordinarius recuset, vel moretur, poterit viator extraneus exequi. & quamuis hic sit copulatiua, tamen accipitur pro alternatiua, vt l. sape. ff. de verborum signific. aded quòd si recuset ordinarius exequi, vel differat, poterit viator autoritate huius legis executioni mandare suas literas: requiritur tamen satis longa mora, puta vnius diei, secus si differret per vnam horam, tunc non posset viator exequi, sed expectare haberet. argum. l. si longius. ff. de iudic. tenetur tamen requisitus statim atque est petatum hoc expedire, vel recusare, vt scripsi in forma litera. executor. in glo. distulerint. in concor.

Mora que requiritur.

2 Item poterit hic requirens citare per edictum, vel nuncium, sicut si esset in eius territorio. arg. l. 2. C. vbi in rem actio. l. nulli de iudic. & hoc placet Barto. in extrauagan. ad reprimendū. in verb. per edictum. col. vlti. Aredi. d. consi. §. 8. diligenter. Iaf. in l. cum quædam. col. vlti. & in l. si. de iurisd. omnium. iudi. sed melius est quòd apparitor exequatur vt hic permittitur.

Citare per edictum quando apparitor extraneus possit.

3 **V**el si seruiens cimeret criminofum fugam arripere velle, poterit illum capere ante requisitionem, & idem quando non potest de facili recursus haberi ad iudicem illius territorij, arg. l. generalij. C. de decu. lib. 10. Sicut de debitore fugiente dicitur in l. ait. prætor. §. si debitorem. ff. qua in fraud. credito. Iaf. in §. 1. instit. de actio. moder. in cap. 1. de iudic. debet tamen seruiens postea iudici illius territorij præsentare captum, & eidem reddere, ac facultatem petere extrahendi illum, aliàs non posset. dicto §. si verò quis comprehensorum. l. capite. ff. de adult. Iac. de bello visu in sua practi. rubr. de fuga reo. nu. 49. Hippo. sing. 203. iudex.

Viator capere potest delinquentem, sed non extrahere.

4 Adde quòd si requisitus nollet capere, vel permittere in sua iurisdictione delinquentem capi, posset sua priuari iurisdictione per superiorem, quia abutitur illa. arg. c. vt priuilegia. de priuileg.

Requisitus nolens permittere reu capi, est sua iurisdictione priuandus.

5 **V**t puniantur, in quo deliquit. authen. omnes peregrini. C. commu. de success. cap. postulastis. Et ibi dixi vlti. not. de cleric. excom. ministr. vel poterit puniri pœna. l. ad commentariensem. C. de custo. reor. Iaco. de Bello visu vbi supra. nu. 55.

Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum.

6 Præterea poterit compelli requisitus per suum superiorem, & etiam requirens si nollet requirere. capitulo nullus. de iure patronatus cap. si forte 65. distin. c. 1. de offi. ordi. in authen. vt differen. §. illud. colla. 9. Etiam solent impetrari literæ regiæ à cancellaria ad compellendum iudicem, qui recusat, alioqui rex permittit iudici, qui illam sententiam protulit, executionem per se facere.

Capere aliquem an cogatur priuatus.

7 Fallit quando haberent iustam causam contradicendi. Vincen. in d. §. 1. col. 13. Bal. consil. 98. casus scribitur. in 3. volu. tene practicam text. quòd si ordinarius recuset, vel differat, vt seruiens exterius possit exequi, & de hoc debet constare. nam seruiens in sua relatione scriber adhibitis duobus testibus, vel ipse poterit requirere ordinarium coram notario, & testibus.

Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum.

8 Secularis verò non coget ecclesiasticum. c. 2. de excep. Henri. in cap. 1. de raptor. Fab. & Cyn. in authen. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oport. Bella mera, & Iacob. de bello visu. in d. §. contrahentes, quæstio. 3. de for. compet. & ista opinio est tutior & melior. vidi tamen quandoque in hoc regno iudices Regios compellere clericos capiendò temporalitatem, quam vocant spectantem ad iudicem ecclesiasticum sub manu Regia, donec fecerit, quæ mandat. d. secularis, alibi fufius dicam an bene, & quo iure.

Capere aliquem an cogatur priuatus.

9 Priuari tamen non possunt compelli ad capiendum aliquem. l. non est singulis. ff. de regu. iur. Alber. in l. 1. §. fin. ff. de seruis fugiti. quia pecuniam possunt recipere pro capiendò, quod non possent, si

sent, si tenerentur. l. 4. §. vlt. ff. de condi. ob. tur. cau. l. solent. de præscri. ver. Si tamen apparitor præciperet laico, vt eidem autoritate Regia succurreret, dicens. ayde au Roy. laicus non debet recusare, qui si non obtemperet, poterit puniri pœna. arbitraria, si delinquens euadat: secus si præciperet clerico, cum seruiens in eum potestatem non habeat, nec secularis iudex iurisdictionem. Masuer. in rub. de pœnis. §. item si seruiens. per l. liber homo in 2. ff. ad leg. Aqu. vide Ioan. fab. in l. si. C. de his qui latro. & Luc. de penna. in l. vna. col. 8. C. ne rustici ad vllum obsequi. auocen. lib. 11.

Appellari non potest à permisso ne exequenti.

10 **Q**uæro bailliuus Bituricen. ad requisitionem bailliu Aurelianen. literas quas dicunt de parreatis dedit, seu annexas tribuit: permittendo quòd literæ rogatoriæ iudicis Aurelianen. exequerentur in sua iurisdictione: nunquid pars ab isto consensu possit appellare? Respondeo non: quia iudex requisitus non est nisi merus executor, & talis qui tenetur obtemperare requisitioni iustè factæ, vt supra dixi, ergo pars non poterit appellare: & quia non grauatur pars. Collecta. Innocen. & Panor. in cap. cum in iure. de offic. deleg. Aufre. in decif. Tholos. quæst. 42. requisitus.

Citare quis an possit extra territorium.

11 **E**x his ergo posset dubitari, an citare quis possit extra suum territorium. Reperio in hac quæstione plures opiniones, propter quas res est adeò dubia, vt Casarea egeret declaratione, vt dicit Angel. in disput. incip. Bononien. in 2. quæstio. tamen ne ego pragmaticos opinionibus & non sententiis, ac dictis onerem, facio regulam: quòd iudex extra territorium suum non potest citare. tex. formalis in cle. pastoralis. de re iudic. cle. vna, per locum à speciali, de foro compe. cum aliis similib. quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè. l. fin. vbi Hippol. ff. de iurisdictione omnium iudicum.

12 **A**mplia, siue fuerit citatio realis. l. sicuti. §. Aristo. & ibi Bald. ff. si seruit. vendic. & d. cle. pastoralis. & d. clem. vna. de foro compe. Quia est executio, quæ extra territorium non potest fieri. l. cum vnus. §. fin. ff. de bon. auth. iudi. possiden. & dicto §. fin. autem reus. Salyc. in l. 2. C. de exhib. reis. siue verbalis, quæ etiam non valet facta extra territorium, nisi per literas rogatorias, vt hic.

13 **T**um primò, quia extra territorium &c. vt dixi. Tum, quia citatio est sententia. l. cum clericis. C. de episc. & cler. quæ non potest ferri extra territorium, in quo is iurisdictionem non habet. d. l. si. & c. quoniam contra. de probat. nec exequi extra territorium. d. l. à diuo pio. §. 1.

14 **A**d hæc actus citationis sumit robur & effectum solum à potestate attributa per citantem, sed citans pedem immittere in alienum non potest. d. §. Aristo. ergo non poterit citare. Fely. in c. fi. col. 1. de for. comp. Item quia initium citationis sumit robur ab ipso iudice qui est in alieno territorio tanquam priuatus, & in iudicij attendimus initium. l. 2. C. qui legi. perf. stan. l. in vniuersis. C. qui dare tutor. possint. insuper in ipso ortu citationis terretur citatus incontinenti, quòd citatio eum apprehendit. Sed in alieno territorio nullus potest terreri, nisi per suum magistratum, qui in hoc est alio superior. l. apud. ff. de manu. & Ange. vbi supra. Ergo citatio extra territorium non poterit fieri.

15 **I**tem quia non debet mittere falcem in messem alienam. c. nouit. de iudi.

16 **P**ræterea executor citando repræsentat iudicem, qui mandauit. arg. l. & si prætor. ff. de offi. eius. Sed si iudex esset ibi, haberetur vt priuatus, nullamque haberet iurisdictionem. l. 3. ff. de offic. præf. ergo nec executor. & sic non poterit citare. Et hanc opinionem paucis tenet Ioan. Fab. Regni Francia Cancellarius in §. si. in si. insti. de pœna temerè litig. idem tenuit Nico. de Matha. qui fuit magnus homo in iure. teste Old. consi. 88. Tertio quæritur. in prin. & Soci. in c. sanc. in fin. de foro comperen. & hæc opinio etiam de consuetudine est approbata.

Papa quomodo etiam in terris imperij citat.

17 **P**rimò limita in Papa qui potest aliquem citare in terris non solum ecclesiæ, sed etiam Imperij, cum imperium ab ecclesia dependeat. c. nouit. de iud. l. 1. & ibi Bar. in §. præfides. de req. reis & in extrauag. ad repri. in verbo totius orbis. & in ver. per edictum. sequitur Aredi. consi. 58. diligenter. col. 3. Hippol. in l. si. in fin. nu. 147. ff. de iurisd. omni. iudic.

18 **H**odie verò Papa in hoc Regno Francia non solet citare, vt quis compareat extra regnum, & ideo annullantur quotidie citationes, quæ fiunt, vt regnicolæ compareant Auenioni, vel Romæ, aut alibi extra regnum. Ita exitit concordatum inter sanctissimum d. Papam & Christianissimum Regem in rub. de cau. in concor. posset tamen in causis grauioribus, vt ibidem scribitur.

Comes palatinus citare potest.

19 **S**ecundò, fallit quando iurisditio citantis nulli coheret territorio, vt in iudicio delegato, qui existens in vno loco, citat in alieno loco, habet enim potestatem si sit delegatus à Papa, vel à Rege in vtroque loco, sicut delegans. ca. cuncta per mundum. 9. q. 3. secus si esset ab ordinario delegatus, quia non potest plus iuris transferre, quam habeat. l. traditio. ff. de acqui. re. do. Alex. in addi. ad Bar. in d. §. præfides.

20 **T**ertio fallit quando iurisditio citantis non esset coarctata, vt in comite palatino, qui habet potestatem legitimandi vbique spurios, & potest in vna ciuitate legitimans citare coniunctos etiam extra territorium illius ciuitatis existentes. l. omnes. §. verum si apparitor. C. de episc. & cle. Ang. vbi supra. Sed in his tribus non potest dici, quòd extra territorium quis faciat: cum Papa vbique habeat suum territorium. no. in cap. 1. de consti. & c. nouit. de iudi. extrauag. vnam sanctam, de maiori. & obediens. in communib. & comes Palatinus legitimare in hoc regno solet, sed iurisdictionem exercere non nouit.

21 **Q**uartò, restringe quando citans omni iurisdictione caret, sed simpliciter habet notionem vt arbiter. l. ait prætor. ff. de re iudi. In eo enim est eadem ratio, sicut in delegato carente territorio. l. diem proferre. & l. sed si interpellatur. §. 1. ff. de arbi. Sed & in hac limitatione non dicitur citare extra

extra territorium suum, cum nullum habeat, & hoc fit ex consensu partium, quæ sic voluerunt, & non inspicitur iurisdictioni, sed personæ, quæ sic compromiserunt.

22 Quinto fallit, quando citatio proprie non stat in nomine citationis, sed requisitionis, ut illa qua vtuntur canonici volentes ad actum electionis procedere. c. cum nobis olim. de elect. & cap. cum clericis. de præben. lib. 6. glo. in cle. i. de hæreti. §. i. in verb. requisierint.

23 Sexto fallit, quando citatio ordinatur principaliter non ad obligatum citatum, vt compareat, vel det, aut faciat, sed dirigitur solum ad effectum simplicis intimationis, vt pote sententiam latam hic per iudicem Bituricen. is facit ea intimare Aureliæ cum nuncio, vel epistola, quod potest, quia actus intimationis non est pars iudicij, nec actorum. Ideo quolibet tempore expeditur, & quolibet loco. l. item veniunt. §. petitam. ff. de peti. hære. gl. magna. in l. i. ff. de act. emp. clem. causam. de elect. c. i. illo titu. lib. 6. & in addi. ad præpo. in c. i. qui matri. accu. pos. plura scripti in tract. nominatio. quæst. 14.

Citatio contra sua putat res interesse.

24 Septimo tempera, quando citatio fieret generaliter contra putantes sua interesse, tunc extenditur etiam ad extraneos, in territorio tamen existentes. Bald. in l. testamenta. in fi. C. de testa. dicēs ita fuisse per sapientes Perusij consultum, quia potius sapit editum, quam citationem, & nullum terret, nec adstringit. Et potius videtur quis citatus ad voluntatem exquirendam, quam ad causam. Alex. in addi. ad Bar. in l. i. §. præsidēs. ff. de requi. reis. Paulus & alij in d. l. i. ff. de iurif. om. iud. & c. i. qui mart. acc. pos. in addi. ad præpo. tunc non fit extra territorium, sed in territorio, & quia fit contra extraneos inuentos in iurisdictione, ergo erit valida: vt scripti de hac plura in titulo de consti. in concord.

De citatio- ne per edi- ctum.

25 Octavo modera, quando citatio esset facta per edictum, quia iussus de citando, & etiam ipsa citatio expediuntur extra territorium. Ideo non mirum si etiam possint sortiri effectum, sicut sententia lata in vno, ligat etiam existentem extra territorium. Bar. in l. cunctos populos. & ibi alij moder. C. de summa trini. Doct. in d. c. postulasti. de foro compe. Bar. in extranea. ad reprimendum. in verb. per edictum. Alioqui sequeretur absurdum, quod si rei criminis effugerent de loco condemnationis, vel debitores, quod essent ibi tuti, & sic fraudarentur creditores, quod non est dicendum, secundum Feli. in c. fin. col. i. de foro compe. ten.

26 Intelligē prædicta, quando iudex ignorat vbi sit reus, & vbi degit, scūs si sciat, tunc debet citare per literas rogatorias. dicta cle. pastoralis. Iorda. Bricius in dicto §. contrahentes. doc. in cle. i. de iudi. docui in tra. de citatio.

Consuetudo ut quis citetur extra territorium vallet.

27 Nonò fallit, quando consuetudo esset in contrarium, per consuetudinem enim potest induci, vt quis in alieno territorio possit iurisdictionem exercere. Jas. & Hippol. in l. fi. 12. limita. ff. de iurif. om. iudi. per text. in l. 3. §. fin. de testib. Bald. in cap. primo. de testib. cog. text. in cap. vt litigantes. in fin. de offic. ordinar. lib. 6.

28 Decimo limita, quando in finibus alterius territorij citandus inueniretur, & ex suo territorio iudex, vel seruiens voce citaret, tunc valeret. arg. l. fi. C. de præscrip. long. temp. Bal. in c. cum olim. col. 2. de dolo, & contu. Etiam sine literis requisitoriis, dummodo possit is, qui in alieno est territorio exaudire verbum alterius seruiens existentis in suo territorio, in quo potest citare. no. in l. i. in prin. ff. de verbo. oblig.

29 Undecimo restringe, quando prima citatio esset facta in suo territorio, vt pote si reus inuentus in loco contractus, & ibidem citatus: postea aliæ citationes fieri poterunt etiam extra territorium. Innocen. in c. prætereà. de dilatio. c. i. de raptu. Cardi. in dicta cle. pastoralis. Panormita. & Feli. in dicto c. fin. & alij docto. in d. §. contrahentes.

30 Intelligē tamen, quod fit per literas rogatorias vt hic. Et ita seruiens in forensi iudicio. Alias limitationes videre licet per Feli. & alios in dicto c. fin. de foro compe. ten.

Appellatio à iudice requisito ad quæ deuoluatur.

31 Vltimo, si in exequendo excedit iudex requisitus, an appelletur ad superiorem requirētis vel requisiti. vide Barto. & alios in dicta l. à diuo Pio. §. i. & Aufrer. quæst. 4. n. scripsi in tracta. de liter. oblig. art. 7. vbi multa videre quilibet potest in i. Tomo.

Apparitor exequens sine literis, an in carceres possit conijci. Arestum. Praxis apparitorum exequitium sine literis.

32 Non poterit tamen dominus loci in carceres detrudere viatorem regium exequentem literas Regias sine literis requisitoriis, vt fuit pronūciatum Burdegala, prout refert Boer. in decif. suis. quæst. 8. quinta Martij. Sed arrestare equum illius poterit, si tamen seruiens executioni à se sine permissu iudicis factæ renūciaret, non debet equus illius teneri, vt fuit decifum in hoc senatu anno 1543. die prima Februarij. Et poterit postea viator aliam executionem de nouo facere, quam non debet iudex postea impedire: ideo cautela est, quando seruiens perperam fecit executionem, vt illi renūciat, & aliam de nouo faciat.

Et si ledit creancier veult enuoyer un sergent du lieu, où il fait sa demeure, il ne sera payé si n'est comme il eust esté prins au plus prochain lieu du débiteur, & dehors le Royaume seront comme parauant. iuste ledit style.

GLOSSA IIIII.

Apparito- res nō sunt

OC est æquum, ne creditores ex malitia mittant diabolicos apparitores, qui omnia debitorum bona in expensis executionis consumant, videlicet: ne plus recipiant debitores

pro expensis apparitoris missi, quam si receptus fuisset in illo loco, vbi est debitor, vel si non sit aliquis ibi in loco proximo, hoc tamen non ita exacte seruat: etiam in curia parui sigilli: quia sæpius dum debitores mittunt literas clamoris ad seruiens loci, in quo debitor degit, solent illi colludere cum debitore, & pecunias ab eo recipere, vt executionem differat: & postea vix potest recuperare creditor suas literas: ob id solet creditor mittere viatores notos. Alia de salariis horum dicam in tracta. de salariis. Et ne in his amplius remoret, hanc materiam executionis parui sigilli aduocatis Montispeffulani in hoc instructis relinquam, qui ista illustrare poterunt. Finem igitur faciam, gratias de his Deo opt. maximo, virgini Mariæ, ac omnibus cœlicolis agens. Amen.

mittendi, sed de proximo cauitate as- sumendi.

TRACTATUS DE RESTITUTIONIBVS ET RELEVAMENTIS IN IUDICIIS ADMODVM QVOTIDIANIS, & VTILIS.

Restitutionum materiam frequentissimam, in curiisque Franciæ maximè agitatum intuens, in ordinem redigere vitia, iure & praxi communi fundata, & quàm breuissimè potui affectaui. In primis dicam, quid sit restitutio. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quis eam concedere, & coram quo possit. Quartò, quibus concedatur. Quintò, contra quem. Sextò, quibus ex causis. Septimò, ponam differentias inter restitutionem & appellationem. Octauò, elucidabo leges Regias huic materiæ congruentes. In quibus elucidandis multa de restitutionibus præcipuè minorum tractabo.

Summa totius tracta.

1 Et sicut Deus optimus releuat eos, qui oppressi sunt: vt scribitur Iob 12. cap. sic & Dei instar princeps terrenus duplomatis patrociniò laesos alleuat, & in integrum restituit. vt etiam ibi dicitur. Et de hac principis restitutione inferius scribam.

Princeps Dei instar restituit.

2 Ad primum veniens restitutio est ad rem, & ius pristinum reductio. hæc definitio probatur in l. quod si minor. §. restitutio autem ita facienda est, vt vnusquisque in integrum ius suum recipiat. ff. de minorib. vel est sui iuris integri receptio. Ibidem probatur. Nempe aut respicimus iudicem, & iudex dicitur reducere, vel reddere, pars vel id recipere ius suum, quod amiserat. probat ibi text. iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & precium recipere. Ideo vt comprehendatur vtrumque potest addi reductio, seu receptio, quia iudex reductit, & pars recipit. Et ista reductio & receptio ad rem vel ius pristinum est restitutio, vel ad pristinam causam reductio. l. quæsitum. §. ex hoc interdicto. ff. de preca. Et sic tantum tribuit restitutio, quantum abstulit læsio. l. fin. C. de senten. passis.

Noua auctoris definitio restituit.

3 Quòd autem attinet ad definitionem doc. non mihi probatur. quòd restitutio sit in pristinum statum repositio, nempe status non continet rei, vel iuris restitutionem, quod debet continere. l. i. C. de senten. pas. ob id definitio illorum non est tuta, nec continet singula definiti membra, vt debet, per l. primam. ff. de dolo. Ideo teneas superiorem, vel aliam afferas meliorem.

Docto. definitio restituitio reprobat.

4 Item repositio significat iterum ponere in pristinum statum, & tamen restitutio ponit tantum in pristinum locum ius, non verò reponit. Igitur definitio non est bona, & quia nō probatur iure. quamuis docto. hætenus eam approbauerint, ego puto alteram meliorem. Sed in his non insistam, cum satis sit intelligere vocabulum, & descriptionibus contenti veteres fuere. videre tex. in l. si locus. ff. quemadmo. seruit. amit. ibi, seruitus quoque in pristinum statum restituitur.

Princeps restituit, licet lex prohibeat restitutionem.

5 Notandum est, quòd licet Imperator statuatur aliquem non esse restituendum. vt in l. prouidentum. §. si quis verò. C. de postul. & beneficium principale non valere. l. mancipia. C. de ser. fugiti. Tamen adhuc poterit princeps illum ex causa restituere, non obstante illa prohibitione, & illius facta mentione. l. fin. C. si contra ius. quia non potest sibi imponere legem, à qua non liceat recedere. l. princeps. ff. de legib. Et stolidi quidam videtur legum compilatores, qui ei potestatem auferre volunt, quòd facit ad intellectum multarum ordinatio. ex publicatis anno 1539. vbi hoc statuitur, vt princeps hoc non possit concedere, & si concedat, non valeat, sed opus est derogatione illius ordinationis, quia non potest esse princeps, qui ex causa non possit suis legibus derogare. ca. dudum. de præben. in sexto. l. i. & l. leges sacratissimæ. C. de legib. Ideo in hoc insistere princeps debet, an iusta causa suadeat, & tunc restitutionem non prohibeat. si autem nulla sit causa, vel friuola, nullam impartiatur restitutionem.

6 Interdum denegatur alicui de iure communi restitutio, sed iure adhuc speciali & literæ restitutionis concedi poterunt. l. procurator. qui pro cuiusdā, ibi, obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procur. quia principale auxilium non excluditur, quamuis commune sublatum sit. l. postquam. C. de pact. iuncta glo. & plenè iurium interpretes.

7 Item iurifconsultus sæpius hoc verbo releuare vtitur. vt in l. & post. §. i. ff. de transact. l. i. in fi. de edend. l. etiam. de minori. l. item mela. ad legem Aquil. l. in eos. de custod. reor. l. 2. de adult. l. & At-

Releuare.

tilicinus.in fi.de feruit.rustic.pæd.l.fi. §. hac actione.nautæ caupo.l.nomē. §. fi. de leg. 3. & l. quâuis. ad Velleia.vbi sapius exprimitur & in l.alterius. de tuel. & ratio. dista. 1. & in l. quæris. ff. de pactis dotal. & in l. etiam. §. r. 101. pupilla releuata. ff. de minor. ac in l. procurator qui pro euiditione. ibi obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procura. & alibi sapius. Et papa subiectos suos ab expensis & laboribus releuari summopere cupit. c. vt litigantes. de offi. ordin. in sexto. & Imperator vult auaritiâ cessare. & iustitiâ. & veritatem reseruari. quibus Deus placatur. & respublicæ releuantur. l. i. §. opramus. C. de offic. præfect. prætor. Aphric. facit ca. primum. ne sede vacan.

Leuament.

Vnde dicatur restitutio.

Quis potest restitutionem concedere.

Solus Rex in Francia restituit seu Cancellaria loco eius.

Cancellaria Francie literas restitutionis concedunt.

Parlamentum interim restituit sine literis regijs. Aresium.

Coram quo restitutio petenda.

Restitutio an coram iudice domicilij sit petenda.

Quibus restitutio concedatur. Minoribus

9 Leuamentum inuenitur in l. 3. in fi. ff. si famil. furt. fecisse dicatur. de hoc abundè scripsi in l. qui neque. §. solutum. ff. de verb. signi. alij habent. l. solutum pro capite legis ibidem.

10 **Secundo**, vnde dicatur restitutio? Respondeo à verbo restituo, de quo plura scripsi in l. restituere. & l. cum prætor. ff. de verb. signi. ideo hic sisto ratem.

11 **Tertio**, quis istam restitutionem concedere possit? Respon. tex. in l. in causa. 2. §. fi. cum l. seq. ff. de mino. vbi sic scribitur, nunc videndum est, qui in integrum restituere possunt. & tam præfectus vrbs, quàm alij magistratus pro iurisdictione sua restituere in integrum possunt. & sic quilibet iudex ordinarius. sic consuluit Panor. consi. 87. dominus Abbas. in 1. vol.

12 Etiam delegatus Papæ. c. causa restitutionis. de in integr. restit. & l. vlt. C. vbi & apud quos in

13 integ. restit. postula. Hostien. in summa ibi. §. r. & hoc seruatur in curijs ecclesiasticis. † Sed in curijs secularibus regni non recipietur restitutionem perens, siue maior, siue minor, nisi à principe literas restitutionis impetrauerit. Et Augusti remedium ad hoc implorandum est, quod non deficit iuste supplicantibus. l. ille à quo. §. penulti. ff. ad Trebel. Bald. in l. si frater. C. qui testa. facere possunt. & alibi dicit tex. in l. 2. in fi. ff. de rebus eorum. Imperiali beneficio opus esse, & alibi beneficio principis subuenietur. l. si. ff. de statu homi. & alibi ait iurisconsul. in l. diui. ff. de poenis. in hac verba: in integ. restitutio concessa est: sed id duntaxat à principibus fieri potest. Et quamuis ille text. loquatur in criminibus, idem tamen seruamus secundum vsum Franciæ, etiam in ciuilibus per prædicta facit l. i. C. vbi & apud quem. ibi, princeps enim solus contra sententiam procuratorum suorum in integrum restituere solet. † Hodie quilibet Cancellaria Franciæ etiam solet concedere restitutiones, tam ex consuetudine generali regni Franciæ, quàm etiam ex illarum institutione, sed hoc faciunt nomine Regio, & non aliàs. c. potrecta. de confirma. vili. & probatur in tracta. de rescript. & literis Regijs, hoc Tomo, & vbi à Rege dicimus concedi, non excludimus Cancellariam, nisi in quibusdam casibus Imperij maximi, qui in magna tantum Cancellaria conceduntur, vt dicam in tit. de Cancellaria.

14 rum suorum in integrum restituere solet. † Hodie quilibet Cancellaria Franciæ etiam solet concedere restitutiones, tam ex consuetudine generali regni Franciæ, quàm etiam ex illarum institutione, sed hoc faciunt nomine Regio, & non aliàs. c. potrecta. de confirma. vili. & probatur in tracta. de rescript. & literis Regijs, hoc Tomo, & vbi à Rege dicimus concedi, non excludimus Cancellariam, nisi in quibusdam casibus Imperij maximi, qui in magna tantum Cancellaria conceduntur, vt dicam in tit. de Cancellaria.

15 Item curia Parlamenti restituit etiam sine literis, vt audiui anno 1539. circa finem mensis Maij, pro quadam filia de Molnis, quæ renunciauerat successioni paternæ. Et consuetudo eam sic conjugatam faciebat maiorem: verum quia probatum fuerat eam tempore matrimonij contracti fuisse nouem tantum annorum, & læsam. ideo eam ad petendum diuisionem non obstante renunciatione, & sine literis admisit magna camera. † Et pro hoc facit l. vna. in fi. ff. de offic. præfect. prætor. ibi, nec à sententiis eorum minores ætate ab alijs magistratibus nisi ab ipsis præfectis prætorio restitui possunt. †

16 **Item dicunt** quidam petendam restitutionem coram iudice à quo, vnde si minor appellauerit, & non sit prosecutus appellationem, si aduersus illam velit restitui, debet peti restitutio coram iudice ad quem, quia coram eo contingit læsio.

17 Si verò restitui aduersus omittam appellationem cupit, tunc restitutio à iudice à quo concedi debet. Nam ab eo contingit læsio, cum coram eo sit appellatum. Bar. Bal. & alij in l. præfes. C. de appel. quos sequitur Carolus: uinus in consi. 119. videtur. nu. 17. in quinto vol. & Aufser. in decis. 1. nolo. q. 392. vbi minor, qui non se præsentauit coram iudice ad quem, debet coram iudice à quo restitutionem petere Præpos. & alij in c. ex ratione. de appel.

18 Sed quamuis doct. ita scribant, si minor non petierit restitutionem coram iudice à quo, poterit tamen impetrare literas directas iudici ad quem, si causa coram eo tractetur, cui mandabitur: vt si de narraus constiterit, eum restituat. Et ita solemus exercere in Francia. Si verò causa non tractetur coram iudice ad quem, tunc poterunt dirigi literæ iudici à quo, si is fuerit Regius: alioqui alteri Regio. Et ita seruamus quicquid in iure scribatur.

19 Item licet in iure sit controuersum, an restitutio sit petenda coram iudice domicilij, quod quidam affirmant, quia iudicium rescindens præsupponit personalem actionem, quæ coram iudice domicilij intendi debet. l. quoniam. C. vbi & apud quem. Alij coram iudice rei sitæ arbitrantur. per l. i. & per totum. C. vbi in rem actio. & l. i. vbi de hæredi. agitur.

20 Tamè in hoc regno in electione actoris est, vt impetret literas Regias, vel coram iudice domicilij defensoris, vel rei sitæ, dummodo quilibet fuerit Regius, & proximè ab eo ad Senatum appelletur, sicut in actione mista. de qua per Bart. in l. fi. C. vbi in rem actio. & videtur statutum in ordinat. Reg. rubr. des. Semschaux, ordinat. 27. artic. 18. ibi, *cognoistront ausi.* & quæ dixi supra eodem in præfa. & in tract. de rescis. contract. in glos. 21.

21 **Quarto**, quibus restitutio concedatur? Respon. læsis & deceptis. l. i. ff. de mino. & l. i. de

22 Aliquando ratione ætatis succurritur aliquibus, vt minoribus, & de his tractatur in rub. ff. de minori.

minori. & in rubr. C. de in integ. restit. cum tit. seq. & dicitur inferius. Et minores quicquam iure agere prohibentur. l. fin. C. de senten. passis. & non solum minoribus, verum successoribus quoq; minorum substitutis, & fideicom. l. non solum. ff. de in inte. rest. & in l. minor autem. §. fi. cum lege seq. ff. de minor. Patri pro filio omnimodò restitutio præstanda est, licet filius restitui nolit. l. patri. ff. de minori. quia de incommodo patris agitur, qui de peculio tenetur. ibidem. Tamen ei, qui ex voluntate eum defendit, denegatur restitutio. l. eum qui. ff. de minorib.

conceditur restitutio.

23 Interdum verò succurritur maioribus ex causa absentie reipubl. læsus, vel militis, seu alia ex causa necessaria, & iusta, & tunc etiam quia variæ sunt causæ, ex quibus restitutio conceditur: ob id multæ sunt etiam de his constitutæ leges. in tit. ff. & C. ex quibus causis maior. in integ. restit. & abesse reipublicæ causa eos solos intelligimus, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt. l. reipublicæ. ff. ex quibus causis maio. sed hodie pauci essent, quia procurant cum eos abesse necessarium est sui commodi causa, vt dentur pecuniæ ciuitatis pro quadam causa ciuitatis efficta, & agunt sua, non ciuitatis commoda. Ita vidi in multis Franciæ vniuersitatibus. Et in hos rectores dicitur, nulli mutud se scabunt.

Maioribus restitutio conceditur.

24 Nonnunquam ecclesia contrahit & læditur. Et illi etiam succurritur, vt per totum de restit. in integ. in decretal. sexto. & clem. & inferius aliquas exprimam causas.

Ecclesia restituitur.

25 Est tamè differentia, quia minor restitutionem potest de iure petere vsque ad vigintinouem annos, & sic intra quadriennium postquam est effectus maior. l. fi. C. de tempo. in integ. restit. peten. hodie in Francia intra triginta quinque annos. vt inferius dicitur artic. 2.

Differentia inter restit. maioris & minoris.

26 Maior autem tenetur restitutionem petere intra quadriennium, à tempore læsionis computandum. dicta l. fin. & idem in ecclesia scribitur. in clem. vna. de in integ. restit. releuari tamen interdum etiam vsque ad triginta annos vidi ecclesiam læsam.

Restitutio minorum fauorabilior quàm maiorum.

27 Item fauorabilior est restitutio, quàm competat minoribus, quàm maioribus, etiam reipubl. causa absentibus. Bald. in l. fin. ff. de in integ. restit. glo. in l. nec non. §. i. ex quibus causis maio. Areti. in l. cum quidam. in princ. col. 2. de acquir. hæred. Sequitur Carol. Ruinus consil. 99. viso. in primo vol. num. 5. quamuis glos. & quidam docto. contrarium tenent, quibus Areti. in dicta l. cum quidam responderet. Et pro prima sententia facit tex. in l. verum. in fi. ff. de mino. vbi ætatis ratio magis habetur, quàm fenatus consulti. quia est naturalis, & fauorabilis.

28 **Quinto** videmus contra quem restitutio datur. Respon. contra eum cum quo contractum, vel actum est vel eius hæredem. vt docet Hostien. in summa restitutio. in integ. §. contra quem.

Contra quem restitutio datur.

29 Etiam minor contra minorem restituitur. l. verum. in fi. ff. de mino.

30 Item ecclesia aduersus ecclesiam. c. auditis. & c. suscitata. de in integ. restit.

31 Limitatur primò, quando secundus emptor sciebat venditorem habuisse causam à minore, tunc minor ager contra rei possessorem: quia ratione scientiæ videtur esse in mala fide. text. in l. in causa. l. §. fi. cum l. sequen. ff. de minoribus.

Contra possessorem quando restitutio datur.

32 Secundus casus est, quando venditor non est soluendo, tunc contra possessorem agitur, & possessor contra suum authorem, ne minor rem suam perdat, vel re sua careat. dicta l. fi.

33 Tertius casus, quando minoris interesset habere potius rem venditam, & corpora, quàm pecuniam. l. si ex causa. & glos. in l. planè. ff. de minori. sic consuluit Alex. consi. 67. videretur. col. 2. in quinto vol.

34 Nos verò Galli in praxi solemus impetrare literas contra vtrunque, contra primum venditorem, vt veniat ad videndum rescindi venditionem, contra emptorem verò & rei possessorem, vt rescisa venditione restituat rem, & sic vno iudicio rescindens, & rescisorium cumulantur, vt sepius scripsi fieri posse, & causa vitandi circuitum. l. cum fundus. §. seruum. ff. si certum petatur. Et pro hac praxi facit tex. in l. in causa. l. §. r. in fi. ff. de minoribus. ibi, & puto tutius aduersus vtrūq; & l. minor. in princ. ff. de cuius. & ego hanc sententiam in publico auditorio sum consecutus. vt in simili dicit Marcel. in l. i. in fin. ff. de statu defuncto. † Notandum est quòd iure speciali venit, & per restitutionem non est in consideratione, nec quod dependet à principis indulgentia, cum impossibile dicatur. l. 4. §. i. ff. de fideicom. liberta. l. idem Iulia. in fin. de legat. 2. nec debitum dicitur, quod per in integrum restit. peti potest. l. fin. in glos. vlt. ff. de condict. in deb. l. 2. §. traxari. ad Terrul. l. qui cum maior. §. i. de benis liberta. Et illud dicitur non posse fieri, quod per dispensationem fit. c. ventum. in glos. non possum. i. q. 1. glo. in c. gratia. in verb. non potest. de rescript. in 6. Limitatur quando princeps facilis esset ad hoc concedendum, & esset assuetus vel ipse vel suæ cancellariæ, tunc imputandum erit non impetranti, imò posset cogi, si in alterius præiudicium tenderet non impetrando. l. sed & si per prætorem. §. hæc clausula. ibi, quoniam aditus potuit permittere. ff. ex quibus caus. ma. l. 3. §. quid ergo. ff. de contra. actio. tut. ibi, si quidem non postulauerit à prætore vt promatur pecunia, vel hoc minus deponatur, sibi imputet. Facit text. egregius in l. i. §. permittitur. ff. de aqua quotid. & æstiu. ibi, indubitatè impetrat ius aquæ ducenda. Nec est hoc beneficium, sed iniuria, si quis fortè non impetrauerit. Georg. Nat. in repet. clem. sæpe in princ. not. 4. de verborum significatione. †

Praxis restitutions contra emptorem.

Articulus primus.

Quibus ex causis restitutio concedatur.

Reges & principes laesibus subueniunt. Aetatis gratia conceditur restitutio & quis prius.

Minores etiam si iurauerint, restituntur habita dispensatione iuramenti. Renunciatio restitutionis non ualet.

Restituitur quis ut agat. Renunciatio bonis paternis releuatur.

Restituitur consentiens alienationi rei dotalis.

Deceptus ultra dimidium iusti pretij restituitur.

Aduersus gesta uel contracta metui releuatur quis. Frustra impetratur quod iure conceditur.

ISTE articulus est utilis, in quo potest solui sexta quaestio, uidelicet, quibus ex causis restitutio concedatur. Respon. variis ex causis, quae facile numerari non possent. Sed quasdam in usu forensi magis frequentes exprimam. nam sicut releuari Papa subiectos suos ab expensis & laboribus summopere uult. c. vt litigantes. de offi. ord. Sic & imperator cupit auaritiam cessare, & iustitiam, & veritatem reseruari quibus Deus placatur, & republicae releuantur. l. i. vers. optamus. in fi. C. de offi. praefect. praetor. Africae, & passim Gallic vno & altero vtimur vocabulo, *relief & restitution.*

2 Hodie vero Reges & principes laesibus succurrunt, maxime Rex noster in hoc regno, vt superius dixi. Et quod medicamenta morbis, hoc Rex exhibet negociis. in authen. haec constitutio innouat constitutio. colla. 6. Nil enim est tam peculiare Regiae maiestati, quam humanitas, per quam solum Dei seruatur imitatio. l. fi. C. de dona. inter vir. & vxor. Sciendum breui est aliquas in usu forensi esse causas, ob quas princeps diplomaticas concedit restitutiones, restituere & releuare solet. Primo, aetatis ratione & is qui prius istis minoribus melius, & utilius subuenit, fuit latorius, qui lege lata contra desipientes adulescentes plene eis subuenit, deinde praetores. vt in l. i. & per totum. ff. de minorib. hoc docet do. Ayma. Riual. in historia iuris civilis. li. 2. de lege latoria.

3 Vnde releuari vidi minores in contractibus, & aliis actibus etiam iuratis deceptos. Contra authen. sacramenta puberum. C. si aduer vendit. quae est mors & destructio adultorum, si seruaretur teste Luca de penna in l. 3. col. 3. C. de praed. curial. li. 10. quando dicit inuolabiliter custodiantur. verumtamen quia iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum. c. & si Christus. de iureiuran. Ideo princeps releuat minorem habita dispensatione iuramenti: vnde dixi in proemio ordinationum in primo Tomo non seruari illam auth. sacramenta. quia habetur post dispensationem, ac si non iurasset. l. as. & alij in dicta auth. sacramenta. Etiam si minor cum iuramento renunciauerit restitutioni, quia releuari solet, nec ualet renunciatio. Bald. in l. 2. quaest. 9. C. de rescin. vendit. glof. & doct. in l. si iudex. ff. de minorib. Corne. confi. 178. vifa copia. col. vlt. in tercio.

4 Vol. Et ea facilitate qua contrahit, & renunciat. Et ideo dispensatione iuramenti petere potest ab episcopo, etiam non vocata parte, quae tamen postea vocatur in literarum restitutionis comprobatione, seu interinatione in hoc regno, quamuis contrarium teneant docti. in c. i. de iureiuran. videlicet vocandam partem in iuramenti dispensatione, quod non seruatur in usu forensi. quia pars non censetur laedi. Nam ex comprobatione literarum tantum laeditur, & aliquando habita iuramenti dispensatione literae non comprobantur. Ob id in approbatione rescripti partem vocare oportet: vt abunde scripsi in interpretatio. l. si quis pro eo. ff. de fideius. vbi etiam scripsi, quando dispensatio principis secularis super iuramento requiratur ultra omnes doct.

5 Secundo, restituitur quis, vt agat. per textum, in l. 2. ff. de except. rei iudic. & ad actionem amissam. l. si plures. ff. de fideiusso.

6 Tertio, releuatur filius, vel filia si renunciet bonis paternis, maternis, vel fraternis, etiam si cum iuramento. iuxta c. quamuis pactum. de pactis. lib. 6. not. in l. pactum. quod dotali. C. de pact. & l. pactum. de collatio. impetrando in hoc regno literas a Rege seu eius Cancellaria habita postea dispensatione iuramenti a suo episcopo iuxta not. per Panor. in c. i. de iureiuran. § Vide tex. in l. 3. §. si emancipatus primo. ff. de bono. posses. contra tabul. Alcia. lib. 4. Pareg. c. 22. §.

7 Quarto, mulieres alienationi rei dotalis consentientes, ex gratia princeps releuat, licet iurauerint non venire contra, si deceptas se dicant, & probent. auth. siue a me. & per totum. C. ad Velleia. & cap. cum contingat, de iureiuran. habita (vt dixi) iuramenti dispensatione. do. de Petruc. in tract. de effectu iuramen. in 8. effectu. Ideo his casibus quando pars dubitat ne pars contractum petat infringi ex hac causa vel alia, poterit petere ab eodem principe, vt confirmet contractum inter eas factum. teste Bart. per illum text. in l. si quos. C. de decurio. lib. 10. sequitur l. as. in l. 1. col. 3. C. de carbo. edict. Sed hoc iure in Francia non vtimur, verum solent cauti procurare, vt per iudicem vel senatum confirmetur actus, & non per principem, tamen adhuc datur restitutio ex iusta causa.

8 Quinto, releuatur emptor, vel venditor deceptus ultra dimidiam iusti pretij insequendo l. 2. C. de rescin. vend. c. cum dilecti. & c. cum causa. de contrahen. empt. vt videlicet venditio cassetur & annulletur aut iustum suppleatur pretium. Et hoc iuxta iuris dispositionem, tamen in hoc regno sine literis regis iudex non procederet ad hunc contractum rescindendum: vt plene scripsi in tracta. de rescin. contractu in glof. 15.

9 Sexto releuatur, qui metu vel contraxit, vel aliud egit, nam quae metus causa gesta sunt, non habet rata Christianissimus Franciae Rex, sicut nec olim praetor. l. i. ff. quod metus cau. etiam si iuramentum interuenerit, habita illius dispensatione. c. si vero. de iureiuran. & not. l. as. in dicta authen. sacramenta puberum, & scripsi fusius in tract. de rescin. contractu in glof. 12.

10 Dicit quis, frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de Thesaur. lib. 10. glof. in c. nuper. in verb. componendum. de decimis. Respon. saepe enim postulatur, quod de iure communi conceditur ratione subsistente, videlicet vt in hoc recognoscatur princeps. c. ex tuarum.

11

de usu pallij. c. quia in causis. de procur. c. & si Christus. in fi. de iureiuran. c. 2. de dona. Tum quia plus time. i solet, quod specialiter praecipitur, quam quod generaliter imperatur. cap. quamquam. 23. dist. c. 1. & ibi glo. de rescript. ca. si aduersus. de heretic. & plus valent specialiter expressa, quam generaliter. l. 4. §. quae situm. ff. si quis cautio. §. si vero filios. in authen. de nupt. colla. 4. Tum etiam quia aliquando impossibile esset iudici aliquem restituere, vt pote aduersus libertatem amissam, tamen princeps ex magna causa restituit. tex. not. in l. si ex causa. §. si. cum l. sequen. ff. de minorib.

12 Ad haec quia interdum datur in mandatis, quod in iuris corpore continetur. c. mos est. & ca. concessio. l. 2. q. 2. specialia interdum priuilegia per principem scripta lege confirmantur. l. fi. C. de aqueductu. li. 11. Et quod iuste actum est ad auferendum suspicionem, aliquando a principe confirmatur. l. faciorum. l. 2. q. 2. Et per vnam legem indulta, per aliam legem roboratur. l. 2. de curialib. vrb. Ro. lib. 11. & l. solita. de cohorta. lib. 12. & quod per vnam legem est stabile, per aliam legem ius quaeritum personis singularibus, vt agatur, securius confirmatur. l. 2. C. de praed. Tamiac. lib. 11. Lucas de Penna in l. vna. col. 3. C. de castren. Pala. pecul. lib. 12. & in l. cognouimus. C. de municip. & colo. lib. 11. Chaffa. in consuetud. Burgund. in rub. des successions. in §. 13. glof. vlt.

13 Haec procedunt maxime in hoc regno Franciae, in quo sumus soliti a cancellaria multa impetrare, etiam si iure communi concedantur, & alius iudex non procederet ad concedendum ea etiam quae iure communi conceduntur, quia ista sunt consuetudina in hoc regno fieri, prout saepius vidi maxime in hac patria consuetudinaria, in qua pro lege est consuetudo. l. de quibus. ff. de legib. scripti in tractatu de consuetudine, & minime mutanda sunt, quae certam semper interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legib.

14 Septimo impetrant quidam in hac patria literas releuamenti ab interruptione processus, qui per annum fuit intermissus, & discontinuatus: alioqui post interruptionem lata sententia non valeret. l. scire. §. consequens. & sequen. ff. de excusat. tuto. l. cum non eo die. C. quando prouoca. non est necesse. Boer. in §. 23. de iurisdic. omnium iudic. in consuetud. Bituricen.

15 Intelligi si annus tantum fuerit lapsus, secus si triennium, quia tunc princeps non solet literas concedere post peremptam instantiam, licet ex causa possit. l. & si sine. in fin. ff. de mino. & l. properandum. §. fi. C. de iudi. Soci. confi. 299. capio. col. 2. vol. 2. sed de hoc prohibetur in ordina. Reg. rub. de appel. art. 14. sed de minoribus conceditur in dicta l. & si sine. §. fin. & in dicta l. properandum. in fi. ac etiam ex causa vidi maioribus concedi.

16 Octauo, restituitur quis post iuramentum iudiciale, vel necessarium delatum, si instrumenta de nouo inueniret. l. admonendi. ff. de iureiur. vbi Francisc. & alij. scripti in interpretatio. illius legis. & in proemio ordinatio in primo Tomo.

17 Nono, qui in patria consuetudinaria non appellant illico, vt docet text. in artic. primo. rub. de appellatio. in ordina. Regis poterunt a principe releuari, & quotidie conceduntur literae releuamenti de illico, vel si minor non prouocauit intra diem. l. & si sine. §. penul. ff. de mino. Aliquando etiam post decem annos a die noticiae vidi aliquem maiorem restitutum, qui tamen statim post consilium a peritis habitum appellasse se dicebat: vt scripsi in proce. ordinatio. in primo Tomo.

18 Decimo, quando quis non releuauit appellationem suam intra tres menses, appellatio est deserta. artic. 5. rub. de appella. in ordina. Reg. tamen interdum releuatur a principe ex causa iusti impedimenti, vt eam releuare & prosequi possit. vt ibi fusius dicam. Ordinatio tamen Regia nouissima prohibet literarum impetrationem in rub. de appella. artic. 14. Sed in hoc non est in regno recepta, sed solet Rex ex iusta causa impedimenti releuare. sed interim executio sententiae remanebit. vt est in artic. 6. rub. de appel. vel quando in vno rescripto vult duas releuari appellationes, solet princeps hoc concedere.

19 Undecimo, releuat princeps a sententia, & re iudicata per in integrum restitutionem. l. si causa cognita. C. de transact. Alexan. confi. 84. in causa. col. 3. in primo vol. & multa scripsi in tract. de lite. ciuilib. in primo Tomo: & ideo in hoc regno solet princeps quem releuare a sententia inferioris iudicis vt condemnatus appellare possit, & non alias.

20 Etiam minor aduersus vnum capitulum sententiae restitui poterit. per l. etiam. §. 1. & l. tutor. §. 1. ff. de minorib. quod est verum quando capitula non sunt connexa, quia etiam appellari tunc in dicto cap. possit. c. Raynuitius. de testamen.

21 Sed non debet quis restitui aduersus tres sententias conformes, nisi prius iudici constet de iniusticia earum. Innocen. in c. auditis. & c. cum ex literis. de in integ. resti. Aufser. in decif. Tholo. q. 389. doct. in clem. 1. de re iudica. scripti in tit. de friuol. appella. in concordia.

22 Duodecimo, releuat princeps a nullitate. Guido Papae consilio 83. non potest dominus. col. penul. sed hoc per appellationem. solet enim princeps permittere, vt quis appellet, & sine appellatione non solet quis allegans nullitatem in hoc Franciae regno admitti, & ideo releuatur, vt possit appellare. vt dico in ordina. Reg. art. vlti. rub. de senten. quamuis sit contra ius, quia a sententia nulla non est necesse appellare. l. 1. C. quando prouocare non est necesse. Sed hoc iure vtimur: vt ibi dicam.

23 Duodecimo, post conclusionem in causa non potest quis probare. cap. cum dilectus. de fide instrumen. solet tamen releuari soluendo expensas antequam didicerit testificata: vt ibidem patet per Felinum, & alios in c. fraternitatis. de testib.

Prinilegia interdum confirmantur.

In Francia a Cancellaria multa impetrantur, quae iure communi conceduntur.

Ab interruptione processus releuatur quis.

Aduersus iuramentum iudiciale, uel necessarium propter instrumenta de nouo reperia quis restituitur. Quod quis non appellauerit illi eo resti. A non releuata appellatione princeps restituit.

Contra sententiam restitutio conceditur ut possit appellare.

Aduersus tres sententias conformes non debet quis restitui.

A nullitate releuatur.

Admittitur ad probationem quis post conclusionem in causa per literas.

*Aduersus in-
uentum et
renu-
n-
tiam fidei-
com. quis re-
stituitur.*

*Contra pre-
scriptionem
restit.*

*Contra con-
tumaciam
restit.*

*Contra erro-
rem aduoca-
ti uel procu-
ratoris.
Contra erro-
rem calculi.
Contra erro-
rem relationis
seruientis.
A confesio-
ne releuatur
conscientia.*

*Ut quis ge-
rat se pro
haerede cum
beneficio in-
uentarij con-
ceduntur li-
terae.*

*Maioribus
post additio-
nem non suc-
curritur, nisi
ex magna
causa.*

*Aduersus
sententiam ar-
bitrii resc.
Si quis non
emendauerit
libellum ante
litam contesta-
tam restit.
Ex bono et
equo prin-*

25 Decimo tertio, si quis iurauerit sibi legatum factum, & postea apparuit testamentum, per quod apparuit contrarium, tunc ex hoc testamento nouiter inuenio poterit restitui haeres. per l. fin. C. de rebus cred. Et idem si ignorans fideicommissum illi renunciauerit. l. de fideicommissis. vbi docto. C. de transactio. l. de his. ff. illo ut & ista est communis conclusio, a qua non est in iudicando discedendum. teste Alexan. consil. 116. perspectis. col. 1. volum. 5. quod est verum, si iusta detinebatur ignorantia. vt ibi.

26 Decimo quarto releuat princeps eum, contra quem praescriptum est ex causa ignorantiae, & impeditenti, etiam contra praescriptionem triginta annorum ex causa. text. in l. 1. §. si quis autem. ff. de itin. act. uq. priuat. & in l. si partem. §. 1. iuncta gl. quemadmodum serui. amit. Alex. consil. 71. videatur. col. 2. in 1. vol. vbi dicit etiam restitui contra praescriptionem quadraginta annorum, quae contra ecclesiam currit. per glo. in §. pro temporalibus. in auth. de ecclesiast. tit. colla. 9. & Imol. in c. fin. de praescript. plenè Panor. & Fel. in c. vigilanti ibidem. col. 1. & sequen. Et ista est communis opinio teste Bertrando, in consil. 15. ex themate, in 6. quaest. nu. 40. & seq. & consil. 29. in primo vol. ex noua editio. Et istam sententiam secutus est Carol. Ruinus consil. 63. videtur. in si. vol. 1. & consil. 26. videtur. col. penul. in 3. vol. & consil. 103. viso. in si. in 5. vol. ac Arceti. in l. Pantoni. ff. de acquir. haeredi. Quamuis multi teneant contra, tum quia haec praescriptio parit plenissimam securitatem. l. omnes. in fin. C. praescript. triginta annor. tum quod non debet quis pati molestiam post quadraginta annos. l. fin. C. de fund. patrimo. lib. II. Sed respon. verum esse de iure communi, sed de iure speciali sic. per restitutionem enim, & exclusionem remediorum non excluditur restitutio, & beneficium principis. l. postquam liti. iuncta glo. C. de pact. & multa pro hoc scribit Ioan. Francisc. in tracta. de praescript. in quarta parte quartae partis. quaest. 29. Et secundum istam opinionem fuit iudicatum Neapoli. vt refert Matthae. Afflict. in decis. suis. quaest. 37. quaedam Altruda. Et ego multas tales restitutiones ex capite ignorantiae, & iusti impeditenti vidi impetrari. Et quando restituitur actio amissa, vocatur actio restitutoria in l. 1. §. planè. ff. de eo per quem factum erit.

27 Decimo quinto releuat princeps a contumacia, quando pars ex ea notabile prauiudicium incurreret, quod arbitrio principis relinquatur. l. ff. de iure delibe. solutis tamen parti aduersa expensis. l. sancimus. C. de iudi. dicam in tract. de contumacia, & defectu in tertio Tomo ordinat. sed minor in hoc facile restitui solet. l. minor etiam. ff. de mino.

28 Decimo sexto, releuatur pars contra errorem aduocati, vel procuratoris, etiam post triduum literis a Rege impetratis. l. vlt. C. de erro. aduoca. licet ibi de iure non detur, nisi triduum: tamen hoc etiam postea concedi solet de consuetudine Franciae.

29 Item releuari potest quis ab errore calculi. vt in l. vna. C. de erro. calcul. & quando aliàs erratum fuit. vt ibi & scripti. in §. 1. l. cognoscere. ff. de verbo. signifi.

30 Decimo septimo, releuat princeps ab errore posito in relatione per seruientem, si forte cita-uerit ad dies ordinarios, licet mandaretur ad dies extraordinarios, si de veritate appareat. vide formam in magno stylo. fol. 105.

31 Item releuatur minor, vel ecclesia, nec non etiam priuatus a confessione, probato tamen errore. c. 2. & c. auditis. de in integ. restit. cap. si. de confessis. Aufser. in decis. Tholos. q. 109. sed in minore eo ipso quod confitetur, est laesus, etiam si nihil aliud probatum est, vt inferius dicitur. aliis etiam modis in errore fundatis solet princeps, si iusta insit causa indulgere.

32 Decimo octauo si quis velit se gerere pro haerede cum beneficio inuentarij, solet in hac consuetudinaria patria a principe literas impetrare, licet de iure non sit necesse. l. fin. C. de iure delibe. quas si impetrauerit, & intra annum non confecerit inuentarium, quando haeres erat absens, si vero praesens, duo menses dantur post mensem ab apertura tabularum per text. in dicta l. fina. & princeps quandoque etiam in hoc releuat. vt not. Chassa in consuetud. Burg. in §. 13. rubr. des success. in glo. vlt. sed si fuerit minor, etiam si non confecerit inuentarium, vel confecerit, sed non rite, releuari & in integrum restitui potest. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. ff. de minorib. & §. pupillis autem & minoribus aetate nil nostra prauiudicat lex. Est enim eis siquidem, secundum dictas a nobis causas, ne laedantur duplex quoddam subsidium, & per restitutiones, & per viam contra negligentes curatores. in authen. de haeredib. & falcid. collat. 1. & Alex. in l. bonorum. C. qui admit.

33 Maioribus autem post additionem vix est, vt succurratur nisi ex magna causa, vel de nouo orta. argu. l. 3. C. de iure delibe. & l. si. de repud. haered. vbi doct. Et sic fuisse iudicatum asserit do. Mauri. in tracta. de restitutio. c. 130. ego eis ex causa vidi succurri.

34 Decimo nono, releuat a sententia arbitratorum, mandatq; ne pendente appellatione ad curiam Parlamenti, seu recursu ad arbitrium boni viri, pars aduersa aliquid attentet seu innouet. vt in l. societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. & ibi plenè Barto. & ego plenius ibi in additio. ad eum. & ordin. reg. in tracta. de arbit. inf. scribam.

35 Vigesimo, si quis non emendauerit libellum ante litem contestatam, mutauerit, vel correxerit, vel addiderit, quod addendum erat, postea non poterit. l. edita. C. de edend. solet tamen ex causa princeps eundem releuare soluendo parti expensas, quae vt dicunt practici, de iure debentur. vt ibidem patet. & not. doct. in l. ff. illo titu.

36 Aliis multis ex causis releuat princeps, vbi ex bono & equo videt hoc faciendum, quae causa numerari non possunt, sed quoties aequitas suggerit, literae non denegentur. l. sed & si. §. Item inquit prator

prator. ff. ex quibus causis maior. in integr. restit. } & quando hoc facit sine causa, non solent literae comprobari, nec interinari a iudicibus: sed pars ab illis repellitur literis, & effectu illarum: & in expensis condemnatur, & ita seruatur in forensi iudicio. verum quia longum esset singulos enumerare casus, ob id eos nunc missos faciam, & quod facile a pragmaticis suppleri possint.

37 Notandum est, quod omnis iudex, qui imponit alicui necessitatem ad eundem principem super eo, quod ipse inferior facere poterat, & debebat, est puniendus. Bald. in cap. bonae. in primo. col. penul. de postula. praela. per tex. in §. si verò aliquis. in authen. de quaestore. colla. 6. quod facit contra quosdam iudices, qui sine literis Regis procedere nolunt, a quibus adimenda essent officia.

38 Item nuptiae prius consulari viro, impetrare solent a principe, quamuis perraro: vt iterum nuptiae minoris dignitatis viro nihilominus maneat in consulari dignitate. l. fin. ff. de senato. & ita consului cuidam nobili sceminae volenti nubere famulo sui quondam mariti. Ardent enim quaedam viduae quarentes virum, sicut materia formam. vt alibi dicit Bal.

39 Item sciendum est, quod omnes in integrum restitutiones causa cognita a praetore permittuntur, vt secundum iustitiam eas causas examinet, an verae sint, quarum nomine singulis subuenit. l. omnes. ff. de in integ. restit. ex qua lege pragmatici sumunt praxim in comprobationibus, seu interinationibus literarum, vt primò eas impetrent a Rege, seu eius cancellaria. secundò, praetori & iudici cui diriguntur ostendant. Tertio, is iudex iustitiam earum causarum examinat, an iustum sit quod minor releuetur, & an sit laesus, & an verae sint causae allegatae in literis, & ideo literae dicuntur comprobari seu vultò interinari. Quarto, praetor & iudex cui haec diriguntur literae causa cognita pronuntiant, & permittit impetrantes his vii literis. vt in text. habetur causa cognita a praetore permittitur, & sic cessant opiniones doct. dicentes in impetratione rescripti partes praesentes esse debere, quod non est verum, sed postea causa cognitio in verificatione requiritur. vt in d. l. omnes. quae est scripta in curiis Franciae. & ex illa haec praxis colligitur. Facit tex. iuncta glo. in l. nisi. ff. de minorib. }

40 Sed quibus iudicibus haec literae dirigi possint, dixi in tract. de rescis. contractuum, tam iudici domicilij minoris, quam iudici vbi res est sita ad actoris electionem, dummodò proximè ad parlamentum appelleretur. vt censuit Senatus Paris. pronunciantia D. praeside a Sancto Andrea anno 1545. die 23. Decembris. in conditione ex lege, quae pro retractu datur, sicut in actionibus mixtis, & in personalibus in rem scriptis. glo. & doct. in l. si. C. vbi in rem act. & l. vbi de haered. Bar. in l. forma. ff. de censib. & Bal. in l. si. C. de long. tempo. praescri. Panor. in c. si. de foro. competen.

41 Septimò videamus differentias inter restitutionem & appellationem. Appellatio quae relam iniquitatis sententiae continet, in integrum verò restitutio erroris proprii veniae petitionem, vel aduersarij circumuentionem. l. praescri. ff. de minorib.

42 Secunda differentia, non appellatur a sententia Papae, principis, vel parlamenti, sed bene in integrum restituitur. l. 1. ff. a quib. appel. non licet. & l. in causa. §. si. cum l. seq. ff. de minor. c. ex literis. de in integ. restit. Illud etiam sciendum est, neque pupillum neque rempubl. cum pro libertate iudicatur, in integ. restitui posse, sed appellationem esse necessariam. l. illud. ff. de appella. }

43 Tertia, appellatio extinguit iudicatum. l. 1. in princ. ff. ad Turpil. & ideo regulariter nõ mandatur executioni sententia post appellationem. cap. venientes. de iure iuran. & l. vna. C. in integ. restit. postulata ne quid noui fiat. dixi in tract. de senten. executio. in praef. in primo Tomo. Sed executio fit restitutione in integ. pendente. c. suscitata. de in integ. restitutio. vide Ias. in l. si causa cognita. C. de transactio. & Aufser. in decis. Tholosa. quaest. 54. & Francisc. Marc. in decis. Delphi. quaest. 53. in 2. parte. & Guido Papae. quaest. 215. an executio.

44 Quarta, aduersus sententiam latam pro libertate potest appellari, sed non in integrum restitui. l. illud. 2. vbi Bart. ff. de app. quia appellatio extinguit pronuntiatum. l. 1. in si. ff. ad Turp. sed non in integ. restit. vt superius dictum extitit.

45 Quinta, minor aduersus duas vel tres sententias potest restitui. l. minor autem magistratus. §. denique. ff. de minorib. ele. 1. de re iudic. vbi doct. l. fin. C. si saepius in integ. restit. postulet. c. si. de in integ. restit. sed appellare non potest quis post tres sententias conformes. l. prima. & per totum. C. ne liceat tertio prouocar. glo. in l. 1. C. si de mom. possess. fuer. appel. c. sua nobis. de appel. scripti in concord. in titu. de friuol. appel. sed quando restitutio fieri debeat dixi superius nu. 22.

46 Sexta differentia, si quis appelleret temerè, condemnatur ad multam. l. quoniam. C. de appel. sed impetrans restitutionem non, sed ad expensas tenetur. Doct. in dicto cap. suscitata. tum quia iure non cauetur. & erubescimus sine lege loqui. l. illam. C. de colla.

47 Septima, appellare quis tenetur intra decem dies. auth. hodie. C. de appella. computandos a die notitiae cap. concertationi. illo tit. in sexto. diuersum est in restitutione in integrum, quae in maiore intra quadriennium impetrari potest. l. fin. C. de tempor. in integ. restit. peten. vt superius dictum fuit in praef. huius tractatus in fine. & prohibita appellatione non censetur prohibita restitutio. doct. in cle. 1. de re iudica.

Octaua restitutio non extenditur etiam ad accessoria. l. vltima. in fin. ff. de condic. indeb. diuersum est in appellatione. l. cum in vna. ff. de appel. vbi. doc. } Alias multas adducere possem differentias, quas de industria omitto, quia parum conuenire video, & parum vile esset eas abundantius prosequi, & ne in immensum haec nostra crescant volumina, tu lector boni consule.

*ceps resti-
tuit in mul-
tis causis.*

*Iudex im-
ponens neces-
sitate ad e-
undem principem
cui ipse pos-
sit punitur.*

*Nuptiae prius
consulari vel
nobili, ut re-
tineat pristinam digni-
tatem, si infe-
riori nubere
velit im-
petrat literas.*

*De interina-
tione literarum
praxis.*

*Quibus iu-
dicibus lite-
rae restit. di-
rigi possint.
Arestum.*

*Differentie
inter resti-
tutionem &
appellationem.*

*Executio fit
in integrum
restitutione
pendente.*

*Restituitur
quis ex cau-
sa aduersus
tres senten-
tias, sed non
appellat.*

*Prohibita
appellatio-
ne non cen-
setur resti-
tutio prohibi-
ta.*

Restitutionem superius definiui, restitutio & releuamentum vulgari idiomate, ac quo-

ad effectum parum differunt, imò citius vtimur gallicè *De releuf, ou releuement que de restitution*, vt fuit superius dictum.

Quando mi-
nori restitu-
tio denegari
potest.

1. Quarendum autem est quando restitutio iure denegari minori maxime possit, respon. vbi est acquisitum ius tertio, vix est quisquam restituendus: ideo nec releuandus. vnde si quis ingreditur religionem, & ibi professionem faciat, bona sunt interim acquisita consanguineis, si iste professus fiat postea secularis, non recuperabit bona iam consanguineis acquisita. l. quod si minor. §. i. ff. de minor. Bart. & alij in l. gallus. §. & quid si tatum. ff. de liber. & posthu. nam quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auelli non potest. l. quod nostrum. ff. de regulis iuris. & princeps scribere solet sine præiudicio tertij. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco public. fiat. & ideo restitutio intelligitur sine præiudicio alicuius. capit. quamuis. de rescrip. in 6.

An aduer-
sus omissionem
allegationem
minor resti-
tuitur possit.

2. Secundò, non restituitur minor propter omissionem allegationem, vt dicunt doct. per l. minor. 25. annis. ff. de minor. tamen potest petere restitutionem aduersus sententiam, vt de nouo possit allegare ea, quæ fuit prohibitus per sententiam, & ea non obstante. vt dicit Barto. in dicta l. minor autem magistratus. ibidem. & in l. i. C. si aduers. rem iudic. & hoc asserit esse necessarium Carol. Ruinus in consil. 119. videretur. col. 4. num. 15. & seq. in 5. volu. plus dicens vt minor debeat petere restitutionem non aduersus moram, quam commisit in non offerendo pretium rei die præstituto: sed aduersus sententiam. Et vbi secundum eum denegatur minori restitutio propter moram tutoris, reseruatur actio ad interesse contra tutorem. l. quicquid. C. arbit. tutel. doct. in l. diuis. ff. de in integr. restit. & in l. i. C. si aduers. rem iudic.

Minor non
restituatur
cum litigat
per procura-
torem.

3. Tertio, non restituitur minor, quando litigauit per procuratorem, quem constituerat cum iuramento: quia per iuramentum perdit illud restitutionis beneficium. per authen. sacramenta. C. si aduers. vendit. l. cum mandato. ff. de minor. ideo aduocati minorum debent esse cauti vt cum autoritate curatoris litigent, non verò constituant procuratorem: quia procurator est voluntarius administrator, curator verò necessarius. Ego autem vidi minorem lesum vtroque casu restitutum, nec praxis has seruat subtilitates.

Minor ad-
uersus excep-
tiones dilato-
rias non
restituatur.

4. Quarto, cessat restitutio si minor fori tantum priuilegium amittat, & sic exceptiones dilatorias: quia de modico tractatur. teste Innoc. in cap. coram. de in integrum restitutio. Angel. & Francisc. in l. 2. §. conuenire. in fin. ff. de iudi. & Felyn. in cap. fraternitatis. col. 4. de testib. Auzer. questio. 53. & seq. Anto. Tremol. in additio. ad practi. de Bonacursio. rubri. de precepto. except. versicu. minor. 25. annis.

In actione
funeraria
non restitu-
tur minor.

5. Quintò, in actione funeraria, si minor mādauerit funus ad se pertinens faciendum etiam non restituatur. l. at si quis. §. si autem pupillus. ff. de religiof. & de hac actione abundè scripti in præfat. ad tract. de sentent. prouif. in primo Tomo. ordinat.

Aduersus
damnum fa-
cto datum mi-
nor non re-
stituatur.

6. Sextò, non solet restitui minor aduersus damnum factum datum, vt si mortua sint fulgure, vel alio casu animalia. l. verum. §. sciendum. ff. de minor. quia damni euentus restitutionem non indulget, sed inconlulta facilitas, & quia non est captus emendo sibi rem pernecessariam, licet mortalem. vt ibi. & non possunt casus fortuiti etiam à sapientibus præuideri. l. quæ fortuitis. C. de pignora. actio. Nam idem patrifamil. quamuis diligentissimo potuisset contingere. dicto §. sciendum.

Aduersus re-
missionem fi-
deicom. non
restit. minor.

7. Septimò, idem si actus possit se & ad damnum & ad lucrum habere, vt in remissione fideicommissi. l. de fideicommissio. C. de transactio. l. i. C. de pact. & l. si pater. de inoffic. testam. tum quia est iure communi vsus. l. fin. C. de in integrum restitutio. tum etiam quia factus venit, & non videtur læsus, quia non dicitur constitutio damno esse ecclesiæ, quando potest se habere ad lucrum & damnum. tex. in c. i. de noui oper. nunciat. & ibi Panor. in 4. not. l. i. consil. 63. circa primum. col. 7. versu. quartò facit. in 3. volu. Paul. consil. 379. Primò videndum. col. i. in 1. vol. in 2. quæst.

In fructibus
non restitu-
tur minor.

8. Octauò, in rebus, quæ fortuitis casibus subiectæ sunt, vt fructus, non restituitur minor aduersus emptores, nisi aut sordes, aut euidens gratia tutorum, siue curatorum doceatur. l. & si sine. §. ce-terum. ff. de minor. vide si locauerit fructus vineæ pretio solito, & fructus duplicati sint eo anno, non restituitur minor, quia hoc incertum erat. per l. si iactum reus. ff. de actio. emp.

Etia si actus
sit nullus mi-
nor restitu-
tur in Francia.
Pro minimo
non restitu-
tur minor.

9. Nondò, non restituitur, si ipso iure munitus sit, id est si nullus sit actus. l. in causa. 2. ff. de mino. Tamen in hoc regno Franciæ opus esset literis, etiam si actus esset nullus, vt dicam in titulo de appellat.

10. Decimò, pro minimo restitutio non datur. l. scio. ff. de in integr. restitutio. ideo vt dixi, non restituuntur minores aduersus exceptiones dilatorias, quia minimi sunt momenti. Bald. in l. pemptoria. C. sentent. rescindi non posse. Vnde dicunt quidam requiri in minore enormem læsionem antequam restituatur, in maiore verò enormissimam. Et hoc à Senatù Dolano probatum refert Ioan. Mauric. in tracta. de restit. cap. 23. per ea quæ not. Antoni. & alij in cap. cum contingat. de iureiuran. sed poterat allegare text. in l. si ex causa. in princip. ff. de mino. qui text. loquitur, quando res minoris distracta est ex causa iudicati, tunc pecunia soluta ex illa causa debet minori reddi, nisi sua interesset potius corpora habere & grande damnum subiret. Et sic requirit ibi

text.

text. grande damnum ratione rei iudicari, & distracta. in l. penul. ff. de minorib. sed non regulariter. Quia sufficit quod d. damnum non sit minimum, quod aliàs ad duos solidos taxat. l. si oleum. in fin. cum lege seq. ff. de dolo. licet arbitrio iudicis relinquatur. in l. i. ff. de iure deliber. & in cap. statutum. §. in super. de rescript. in sexto. Et nullo iure cauetur, quod enorme debeat esse damnum in restitutione minoris. imò glo. dicit illum pro leui damno restituendum. in l. in causa. §. idem Pompo. ff. de minor. licet contrarium consulerit Ias. consil. 63. circa. col. sexta. in 3. vol. sed dixi in quo casu. Imò minor potest restitui, si iustam habeat affectionem. l. si in emptionem. ff. de minor. Ergo & si modicum subeat damnum pro qualitate personæ, & negocij. Alex. consil. 67. videtur. in 5. volu. Et ita seruant curiæ Franciæ, vt pro modico etiam audiant minores. sed non pro minimo & leui re, quæ omnia arbitrio iudicis relicta sunt.

Damnum enor-
me non re-
quiri ut mi-
nor restit.

11. Vndecimò, non restituitur minor in delictis. l. si ex causa. §. primo. & l. auxilium. ff. de minor. quid enim commune habet delictum cum venia ætatis? vt dicit text. in l. Papinianus. ff. de minor. & hoc declarat Ias. in l. i. §. nunciatio. ff. de noui operis nunciat. nisi contra delictum culpa & non dolo commissum, quia tunc restituitur. l. i. C. si aduers. delictum.

In delictis
minor non
restit.

12. Duodecimò, in actionibus tendentibus ad vindictam, & ad impositionem pœnarum, seu ad executionem ratione delicti. dist. l. auxilium. §. in delictis. Auzer. in decif. Tholos. quæst. 53.

13. Decimotertio, si minor læsus fuerit pacem faciendo de patris, vel consanguinei morte. Alberic. docet in rub. C. de restit. in integr. & Cyn. in l. i. ibidem. Sequitur Matthæus de Afflictis in consil. Neapolit. rub. de restit. mino. quia hoc est valde fauorabile habere pacem, vt plenè scribit Corset. in tracta. de priuileg. pacis.

Aduersus
transactio-
nem uel pa-
cem de mor-
te patris fa-
ctam non re-
stit. minor.

14. Decimoquarto, propter obiectiones omissiones minor non restituitur, quia odiosæ sunt. glo. in clem. 2. de procur. Specul. in titu. de in integr. restit. §. 2. versu. sed pone ecclesia litigabat. Feli. in cap. fraternitatis. 3. fallen. de testib.

Aduersus in-
terrogatio-
nem omiffa
non resti-
tur minor.

15. Decimosextò, repellitur minor, si causam, ob quam restitui vult, specialiter non exprimat, vt dicam in glo. vndecima. inferius.

16. Decimoquinto, si gerebat negotia aliena fortè patris, vel domini: quia imputare sibi debet is, qui ea sibi commisit. l. 3. in fin. cum lege seq. ff. de minor. facit l. quæsitum. ff. de in ius vocan. alioqui maiori potius quam minori subueniretur. l. cum mandato. ff. de minorib. limitatur in l. quod si minor. ff. de minor. quando negotia aliena sine domini mandato gessit, ne maiori, facto & occasione minoris damnum accidat.

Nec pro-
pter obie-
ctiones omif-
sas.

17. Decimo octauò, si factum sit non retractabile, vt si minor viginti quinque annis, maior autem viginti se in seruitutem venire patiat, id est si precium participatus est, non solet restitui, sed hoc merito: quoniam res non capit restitutionem, cum statum mutat. l. si ex causa. §. Papinianus. & §. fin. ff. de minor. nisi ex magna causa hoc à principe fuerit consecutus. l. seq. facit l. quod si minor. §. i. & l. si mulier. ibidem. & per totum tit. C. si aduers. liberta. & in hoc casu putare etiam ex æquitate eum restituendum, quia vbi est maius periculum, ibi cautius est agendum. cap. vbi. de elect. in sexto.

Minor si
causam non
exprimat,
restituatur
à resti-
tuitur.

18. Decimonono, dicunt quidam quòd postquam minori est consultum contra tutorem, vel procuratorem, non potest petere restitutionem. l. in causa. 2. ff. de minorib.

Minor ad-
uersus gestu
negotij mā-
dato alte-
rius non
restit.

19. Quod est verum si plenè prouideatur minori, quia tunc subest iusta causa. de qua in l. i. ff. ex quibus caus. maior. vt pote si fuerit negligens tutor. vt in l. Pantonius. vbi Bartol. & Areti. ff. de acquir. heredi. & in l. si infanti. C. de iure deliber.

Si factum
sit non re-
tractabile
non resti-
tuitur.

20. Sed aduertite, quia si restitutio concedatur ratione minoris ætatis, tunc conceditur etiam si sit actio aduersus tutorem, vel procuratorem. vt dicit Areti. in dicta l. Pantonius. & Socyn. in l. qui duos. ff. de reb. dub. per tex. in l. etiam. C. si tutor vel curator interuenier. Vnde si minor petat res per tutorem alienatas sibi restitui, tenetur pretium restituere in suam vtilitatem conuersum per l. pen. §. si. ff. de rebus eorum ac medij temporis interesse quod taxatum fuit, habita ratione viginti ad centum per Senatū anno 1549. die 22. Martij ante Pascha pour l'Alaman contra minorem, relatore do. de la Rosiere in secunda inquisitionum camera.

Si aduersus
tutorem ple-
nè prouidea-
tur minor
an possit re-
stit.

21. Vnde absens causa reipubl. restituitur contra omissionem appellacionem, per procuratorem, qui appellare neglexit. l. in iuris. C. de appella. glo. in l. is qui reipublic. ff. ex quibus causis maior. Et hoc est facilius & vtilius minoribus, quia vix eriperetur quicquam è manibus procuratorum, & Claua Herculi potius adimeretur, quam ab istis, vulpinos processum circuitus non ignorantibus.

22. Sed si restitutio concedatur ex clausula generali: si qua mihi iusta causa videbitur, & non ratione minoris ætatis, tunc si minor habeat actionem contra procuratorem, vel alium, non datur restitutio, quia non subest iusta restitutionis causa. Et sic consuluic Carolus Ruinus consil. 119. videretur. in fin. volu. §. vide Barto. & doct. in l. in prouinciali. ff. de nou. oper. nunciat. Panor. & alios in c. ex parte. 2. de rescrip. & plenius quam alius hoc scripsit Zasius in suis intellectu. singu.

23. Vigesimo non restituitur minor vt agat contra statum defuncti post quinquennium, dicendo eum illegitimum, apostatam, aut aliàs. l. 2. ff. de statu defuncti post quinquen. quæra.

24. Vltimò, non restituendum minorem dicunt in casu authen. si captiui. C. de episc. & cleric. quod est falsum, quia ibi minor excipitur. nec in l. i. C. de filiofami. minor. nec si incoloratè restitui desiderat. l. minor. autem. §. i. ff. de minor. scribunt Innoc. & alij in cap. coram. de in integr. restituit. &

Aduersus l.
si captiui. mi-
nor non rest.
nec in his
casibus.

stitur & in l. si creditor. C. si tutor vel curator inter. Roma. consil. 316. circa. non semper autem ea, quae cum minoribus gerantur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum reducenda, ne magno incommodo huius ætatis homines afficerentur, nemine cum eis contrahente, & quod ammodo commercium eis interdiceretur. l. quod si minor. §. i. ff. de minor.

Restitutio non solum peti potest principaliter sed incidenter.

Item hæc restitutio peti potest non solum principaliter cap. fin. de offic. iudic. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minorib. sed etiam incidenter per viam exceptionis, vel replicationis, quando prima actio non erat ipso iure ei iuncta. text. in cap. causa restitutionis. de in integr. restituit. declarat Paul. & Ias. in l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiurand. & Specul. in tit. de offic. iudic. §. incidenter. versic. in modum. etiam Bald. in authen. si omnes. C. si hæres ab hæred. se absti. per text. in l. defendente. ff. de authorit. tutor. qui parum probat. Sed text. in dicto cap. causa. melius. & Carol. Ruinus consil. 119. videretur. col. 4. nu. 16. in §. vol. in utroque tamen casu in hoc regno solent impetrari literæ Regiæ, vt vidi obseruari, vt in præcemi. ordinatio. scripti.

Fondées sur minorité.

GLOSSA III.

Fauore minorum multa introducitur.

Literæ minoris ætatis multa introducuntur, vt dicit tex. in l. curabit. C. de actio. empt. quæ tradam articulo. seq. in glo. tertia. & hoc verbum *fondées*. declarat istum articulum loquentem generaliter, *toutes restitutions* &c. vt intelligatur de illis quæ in hoc text. exprimuntur, verum quia iste text. dicit *ou autres semblables*. Et sic non solum intelligitur in casibus hic conscriptis, verum etiam in similibus, & sic in omnibus penè restitutionibus, si eadem sit ratio in illis, vt speciatim exprimi causæ debeant. ergo & iuris decisio locum habebit. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Quot requirantur ante quam minor restituit.

2. Adde quod antequam minori concedatur restitutio, sequentia requiruntur. primò, dicitur quidam: Quod sit minor: istud videtur superfluum. Ideo dico requiri primò, quod quis tempore minoris ætatis contraxerit, vel actum fecerit, secus si postea, etiam si contraheret intra illos quatuor restitutionis annos. l. fin. C. de temporib. in integrum restit. petend.

Minor debet probare etatem minorem, & quomodo probet.

3. Ideo minor debet probare quod tempore minoris ætatis illum actum fecit. l. si minorem. & l. minoribus. C. de in integr. restit. l. doli. circa fin. ff. de nouat. l. ea quæ. C. de tempor. in integrum restit. peten. Paulus consil. 53. visis actis. col. 1. in 2. volu. quod poterit probari per librum curati, qui eum baptizauit, vt est in ordinat. reg. rub. *des registres des baptêmes*. artic. 1. vbi dicam. vel per susceptorem seu patrinum, aut alios testes. non tamen plenè probabitur si probet se habuisse curatorem id temporis. vt dicit Alex. in dicto consil. 21. in primo volumi. etiam poterit minor per testes amicos & consanguineos probare suam ætatem. l. de ætate. vbi etiam plenè Bart. ff. de minor. l. de tutela. C. de in integr. restit. vel etiam ex aspectu personæ. l. minor ex aspectu. ff. de minor. & aliis legitimis modis. quos Doct. scribunt in dicta l. de ætate. & l. de tutela.

Quando læsus minor dicitur, & quot modis.

4. Secundò, requiritur, quod minor sit læsus, nec enim vtiq; eo quod minor est, statim & circumscriptum se docuit. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. l. ait prætor. §. non solum. & l. verum. §. sciendum. ff. de minor. & l. minoribus. r. & l. fin. C. de in integr. restit. minor. & Doct. ibidem plenè tractant.

Voluntariè compromittens minor læsus dicitur.

5. Quarto quando læsus minor dicatur. Resp. si damnum aliquod patiat. l. quod si minor. & l. patri. §. si minor. & per totum. ff. de minor.

Læsus dicitur qui intercedit, & obligat.

6. Hodie certo etiam iure vtiq; vt & in lucro minoribus succurratur, vt si sine dolo malo cuiusquam legatum repudiauerit, vel in optionis legato captus dum elegit deteriozem, vel si duas res promiserit illam aut illam, & preciosiorem dederit. l. ait prætor. in fi. cum l. seq. ff. de minor. vbi etiam illi subueniri dicitur, si res eius vnerit, & existat, qui plus liceatur, & quotidie prætores eos restituunt, vt rursus admittatur licitatio, ibidem.

7. Læsus etiam dicitur, quando voluntariè compromissit. l. si minor. 25. annis filiofamil. in fin. ff. de minor. consiluit Paul. Castren. consil. 428. visis & consideratis. col. 2. in primo volu. & Corne. consil. 178. visa copia. col. 2. in 3. volu.

8. Item si minuatur patrimonium eius. l. minoribus. & l. si ex causa. §. i. ff. de minor. & sic restitutio consistit tam in lucro cessante, quam in damno emergente, sicut dicimus in interesse. in l. vna. C. de senten. quæ pro eo quod interest.

9. Idem si obliget se, vel rem suam. l. 3. §. sed vtrum. ff. de minor. Et non solum in his succurritur, sed etiam in interuentionibus, vt puta si fideiussorio nomine se, vel rem suam obligauerit. l. ait prætor. §. non solum & l. si minor. 25. annis filiofam. in fi. ff. de minor. & non omnia quæ minores vigintiquinque annis gerunt irrita sunt, sed ea tantum, quæ causa cognita huiusmodi deprehensa sunt, vel ab aliis circumuenti, vel sua facilitate decepti, aut quod habuerunt amiserunt, aut quod acquirere emolumentum potuerunt, omiserunt, aut sese oneri, quod non suscipere licuit, obligauerunt. l. non omnia. ff. de minorib. Tamen si minor restitutus fuerit in eo, quod fideiussorit, non liberat eum principale. l. minor. v. l. ff. de minor.

10. Læsus etiam dicitur in tempore, vt si non procurauit intra diem, vel in Eremodiciis, si lapsus est tempus instantiæ. dicta l. & si sine. §. penul. & fina. ff. de minor. & l. properandum. in fine. C. de iudic.

11. Etiam læsus dicitur, si tutor eius, vel curator fuerit excusatus perperam, & sine causa. l. verum. §. ex facto. ff. de minor.

12. Et in summa restituendus erit minor, non solum quado est læsus, sed etiam si iustam habeat affectionem ad rem, quia fuit maiorum suorum. l. si in emptionem. ff. de minor. & quando ex bono & æquo princeps viderit restituendum. l. quod si minor. §. i. ff. de minor. & quomodo probetur læsio, docet Guido Papæ in decis. Delphi. quæst. 142. sed qualiter.

Non solum minor restituitur si læsus sit, sed si iustam affectionem habeat ad rem.

13. Et licet de iure antiquo cautum esset, quod minoribus curreret tempus in soluendis tributis, vel vectigalibus, adeò quod propter eorum moram res eorum incidebant in commillum: sed restituebantur in integrum. l. si ex causa. §. si in commillum. ff. de minor. l. imperatores. in fin. de publica. Tamen hodie illis non currit ipso iure tempus. per l. si. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necessit. glo. in l. 2. C. de fund. patrimo. lib. 11. Francisc. Cremon. singu. 29. quid si minor.

14. Nec refragatur l. quæcunq; C. de fide instrumen. lib. 10. vbi venditio bonorum minoris facta à fisco propter tributa non soluta valet, sed hoc ideo, quia fuit facta venditio per administratores fiscales interueniente tutore vel curatore, aliàs non noceret minori. l. fin. C. si propter public. penitit. Sic consiluit Alexand. consil. 31. ponderatis. col. 1. in quinto. vol. hodie etiam cum auctoritate tutoris restituuntur ad appellandum, ab illo decreto interposito in venditione, & ab inde securis.

Minor se probare læsum quando dicitur.

15. Et sic minor debet se probare læsum, & hoc pro regula habeatur, quod maximè procedit, quando petitur restitutio contra sententiam, quia tunc clarè probari læsio debet. per text. in l. fin. ibi probationum luce. C. si minor se maior. dixer. & ideo per iuramentum probari non potest. c. cum venissent. de in integrum restitutio. vbi Papa non restituit nisi visis priuilegiis. vt docet Salycet. & alij in l. i. C. si aduers. rem iudic. quia restitutio aduersus sententiam est magni præiudicij, cum ex sententia ius quæritum tollatur. l. Iulianus. ff. de condit. indeb. iuncta l. si non fortem. §. hæredi. vbi glo. ibidem. Iaco. in l. i. C. qui & aduers. quos, & in d. l. fi.

16. Limitatur primò, quando minor diceret se læsum propter lapsum tempus, tunc sufficit probare lapsum esse tempus sine alia læsionis probatione. c. auditis. & c. coram. de in integrum restituit.

Casus in quibus minor non tenetur se læsum probare.

17. Secundò, si læsio sit notoria, sufficit quod allegetur, licet non probetur. clemen. appellanti. de appel. Collecta. in dicto cap. auditis. refert Aufre. in decis. Tholos. quæst. 389. post Spec. in tit. de in integr. restit. §. 2. versic. illud quoque. Barb. consil. 79. clementissimi. col. 1. vol. 4.

18. Tertio, aduersus probationem necessariam omissam, etiam non probata læsione restituitur minor, quia eo ipso, satis apparet læsio cap. auditis. vbi Panormita. octauo not. & in cap. suscitata. de in integrum restitutio. l. minor 25. annis omissam. ff. de minor. & hoc obseruatur teste Aufre. quæst. 53. licet Barto. in contrarium teneat in dicto §. si minor. l. nam postea. ff. de iureiur. vbi vult eum ita denum restitui posse, si summarè probauerit se probationes habere, & omiserit. hodie in Francia restituitur si omiserit probare, & allegauerit se probationes habere: nec requiritur aliqua alia probatio, sed hic minor ponetur in illo statu, in quo erat ante probationem omissam, & si postea nil probauerit in principali, succumbet, & ad omnes expensas condemnabitur.

Restituitur minor aduersus probationem omissam.

19. Quarto, etiam si minor appellationi renunciaret ante sententiam, eo ipso dicitur læsus, quia iusta potuisset sequi sententiam, sed si post sententiam non appellet, eo ipso non constat esse læsum, nisi causam doceat fuisse bonam. Bart. & alij in d. l. nam postea. §. si minor. & Aufre. d. quæst. 53.

Renuncians appellationi minor lædi conjetur.

20. Quintò, si minor lite pendente potuit transigere minoris, quam sit condemnatus, poterit, etiam si sententia transierit in rem iudicatam, petere restitutionem. l. si ex causa. §. nunc videndum. ff. de minor. quem not. Roma. singul. 398. volo tibi dare. & Francisc. Cremon. singul. 28. obtinui. vbi scribit se in ardua facti quæstione obtinuisse. sequitur Bened. in repet. cap. Raynutus. in verb. mortuo. r. nu. 234. de testam.

Transigere ualens si condemnatur re iudicat.

21. Sextò, minor recipiens mutuū non tenetur probare se læsum, sed aduersarius habet probare pecuniam in minoris utilitatem conuersam. per l. i. C. si aduers. credit. idem in ecclesia scribitur, & in monasterio. in cap. quod quibusdā. de fideiussor. & cautelam, vt non teneatur probare creditor pecuniam conuersam in utilitatem ecclesiæ. docet Bartholo. Capol. cautel. 214. vnus est modus. vide, quia mihi non arridet, ob id eam non recito. facit text. in l. si quis cum sciret. ff. de vsucap. pro emptore. Alex. in l. si cum dotem. §. i. ff. solut. mati. vide tex. in l. verum. in fin. ff. de minor.

Minor in mutuo au l. datur.

22. Septimò, minor, qui prouocauerat ad diuisionem, si postea transierit etiam in præsentia consanguineorum iuxta l. transactionem. C. de transactio. poterit petere in integrum restitutionem, etiam si aliud grauamen non habeat, nisi quod ad diuisionem prouocauerat, quia is ad diuisionem non potest prouocare. l. si pupillorum. ff. de rebus eorum. & l. penul. C. de præd. minor. Corne. consil. 108. in præsentia. in tertio volu. Sic censuit Senatus anno 1543 die sexta Augusti. quæ limitantur in aliquibus casibus, vbi minori licet prouocare ad diuisionem, quos scribit Soci. in tracta. fallen. reg. 329. pupillus. Et Curtius senior consil. 67. sapienter. nu. 52. cum seq. versic. capio nunc aliam. &c. Barba. in repet. rub. de rebus eccle. non alien. col. 48. nu. 181. & sequen. & Soci. consil. 165. in fine. volu. 2. & Dec. consil. 349. consiluit. & Carol. Ruynus. consil. 212. visa & benè intellecta. in primo volumi.

Prouocans minor ad diuisionem au l. datur.

Arestum.

23. Octauò ad concedendum vel denegandum beneficium restitutionis in integrum aduersus contractum, inspicitur consuetudo, vel statutum loci, vbi contractus factus est, vel vbi res sita est, Barto. Paul. & Ias. in l. 2. ff. de eo quod certo loco. Quia restitutio causatur ex læsione, quæ prouocant ex

Ad eodendam resti. uel denegandam aduersus contractum.

GLOSSA VII.

Dolo indu-
ti in si ex-
primi in li-
teris debet.

VO dolo quis inductus fuerit, est in literis restitutionis exprimendum, alioqui literas quis obtinere non poterit à Cancellaria: vt hic statuitur. Sed siue dolo sit dans contractui causam, siue in contractum incidat, literas solemus impetrare, quamuis contractus primo casu de iure nullus sit. Et in altero annullandus. l. & eleganter. ff. de dolo. & l. si dolo. C. de inutili. stipul. etiam habet locum iste tex. in dolo re ipsa. l. si quis cum aliter. ff. de verbor. obliga. verum quia de multiplici dolo scripsi, & de eius materia in tracta. de rescif. contract. in glos. 9. ideo hic alia non dicam.

Simulation.

GLOSSA VIII.

Simulare
quid, &
quotuplex.

Simulare est fingere, fraudulentè agere, & vnum pro alio ostendere. Lucas de Penna in l. cum procuratores. C. de metalla. lib. 11. & simulare est falsum pro vero tradere, & ea quæ absunt simul esse ostendere. & simulamus, quæ non sunt, dissimulamus ea quæ sunt. glo. in l. i. ff. de concuss. & l. i. §. ex hoc rescripto. de ventre inspicien. & l. constitutiones. C. de iur. & fact. ignoran. hic quælibet comprehenditur simulatio, cum tex. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniversali. c. vt circa. vbi glos. not. de elect. in sexto. l. si pluribus. 2. ff. de lega. 2. † Et duplex maximè est simulatio, quædam fit ex honesta causa, altera ex inhonesta. glos. in c. quod interrogasti. 27. dist.

Species si-
mulationis
exprimenda.

3 Notandum est, quod quædam est simulatio, in qua contrahens nititur ostendere se id facturum, quod tamen aliter intendit, & tunc dicitur actus imaginarius. l. nuda. ff. de contrahen. empt. l. imaginaria. vbi docto. de regul. iur. & est sicut corpus sine spiritu, quando consensus est remotus ab actu. Bal. in rubr. plus valere quod agitur, alia dico abundè in titu. de verbo. signi.

4 Secundò, intendit quis vnum facere, & aliud ostendere: vt quia in veritate actus pignus, tamen simulatur venditio. l. emptione. C. plus vale. quod agitur, quam quod simula. concip. & si quis cupit super his releuari, exprimere debet causam simulationis, nec valeret rescriptum scribens non obstante simulatione, vt inferius dicitur.

5 Vel actus interdum conditionalis simulatur purus. l. si ex pretio. C. si certum peta. Bald. in l. cum precibus. C. de probatio.

6 Tertiò mutatio personarum committitur simulatio, vt per Bald. in dicta rubr. & Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausu. rei non sic gesta.

Dicens con-
tractum simu-
latum debet
exprimere
in literis si-
mulationem.

7 Igitur cum multæ sint simulationum species, ille qui dicit contractum simulatum, debet exprimere & specificare speciem simulationis. Bart. in consi. 65. factum est tale. Petrus Nicole. col. 2. Bal. in lab. Anastasio. C. manda. & Vitalis in §. qualiter opponi debeat exceptio simula. Et ita statuitur hic, sic etiam consuluit Alex. consi. 111. viso superiore. col. 1. vol. 1. & consil. 28. in causa. col. 3. lib. 5. Ancha. consi. 227. ad corroboracionem. col. 1. Dec. in regu. imaginaria. in fin. ff. de regul. iur. Barba. in c. ad nostram. col. 2. de empt. & Felin. in c. contingit. col. vlt. de fide instrum.

Adversus
simulatum
venditionem
quæ reuera
pignus est,
restitui quis
potest.

8 Vnde si quis mihi mutuauerit centum aureos, & ego dem illi hypothecæ præu, tamè ipse cre ditor in instrumento vult, vt venditio inscribatur: vt non teneatur ad fructus restituendos: si pote ro probare me contraxisse pignus, & non venditionem, restitutus centum aureis poteros: si pote ro probare me contraxisse literis, in quibus narrabo speciem simulationis, quod pro pignore adiecit cre ditor venditionem: tunc quia plus valet, quod verè agitur, quam quod simulate concipitur: ideo concludam ad restitutionem rei meæ, soluto precio annullata illa venditione ficta. verum quia materia ista est proluxa, & bene per Capol. in suo tracta. de simula. contract. descripta, ideo ad il lum tractatum te nunc reicio beneuole lector.

An exce-
ptioni simu-
lationis re-
nunciari
possit.

9 Solet à iuris interpretibus dubitari, si renunciatum sit simulationi, an possit agi. Et respond. exceptioni simulationis renunciari non posse. hoc docet Ludouic. Roma. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. Cardinal. & Imol. in c. ad nostram. de empt. refert & sequitur Felin. in c. si diligenti. num. 22. in nono correlario. sexta limita. de foro competen. Nam sicut simulatus est contractus, ita & renunciario. Barto. & alij in l. nemo potest. ff. de lega. 1.

10 Sed si iuratum sit omnia in instrumento contenta vera esse, non audietur allegans simulatio nem: vt videntur decidere Panor. & Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. & eos refert Feli. in dicto cap. si diligenti.

11 Contrarium tamen tenet glos. in l. emptione. C. plus valere quod agitur. quam glos. probat Alexan. in dicta l. nemo. & consi. 89. in fin. in secundo vol. & dicto consil. 28. in quinto. & Iaf. in §. item si quis in fraudem. num. 7. de actio. in instit. & in §. fuerat. nu. 87. ibidem. ac in l. 2. col. pen. ff. de iureiur. & consil. 36. vol. 1. ac Ferrar. cautel. decimasexta. alia addidi in glos. dicta l. emptione. in Cod. meo antiquo.

12 Et sic restituetur quis non obstante simulatione, etiam si renunciatū fuerit, & cum iuramento per prædicta. Sed hoc habita iuramenti dispensatione: vt scripsi in interpre. l. si quis pro eo. ff. de fi. deius. & hoc seruatur in curiis Franciæ, etiam si iurauerit omnia cõtenta vera, adhuc restitui vidi.

Requiruntur

Requiruntur tamè sequentia. Primò, quod simulatio interuenerit, alioqui non valebit rescriptū.

13 Secundò, quod allegetur ad obtinendum literas, & in specie, vt hic.

14 Tertiò, quod probetur coram iudice, coram quo literæ comprobantur, & interinamur. Nam qui agere volunt, probare debent. l. qui accusare. C. de edend. & qualiter probari debeat. vide gloss. in §. si tale aliquid. in auth. de instru. cautel. & fide. collat. 6. Imol. & alios in dicto cap. ad nostram. ac Vital. de Camba. in dicto tracta. clausul. versic. qualiter simulatio probetur.

15 Quartò, quod princeps concedat literas, & indulgeat petenti, vt agat non obstante con- tractu simulato: alioqui iudex ordinarius non succurreret in curiis Franciæ.

16 Et quamuis possit peti intra triginta annos rescisio contractus simulati. per l. omnes. C. de præscrip. triginta anno. etiam post triginta annos coram iudice ecclesiastico. vt cõsuluit Bal. cõsil. 322. vtrum post triginta in 1. vol. tamen quidam dicunt in Fracia rescisione mintra decem annos petendam. per arti. vnic. in tracta. de rescif. contract. in glos. 19. sed ibi tenui contrarium, tum quod actus simulatus sit nullus, & sic non petitur rescindi, nec habet qualitates ibi requisitas, licet posset comprehedi sub verbo distractus, tamen melius puto vt non comprehendatur, quia odiosa est or- dinatio à iure discedens: & quia ille tex. exprimit casus videlicet, *Fondez sur dol, fraude, circumuention, crainte, violence, ou deception d'outre moitié de iuste pris,* & non exprimit simulationem: ergo non comprehendetur.

Que requi-
vantur in si-
mulatione.

Rescisio con-
tractus simu-
lati intra
quo. tempus
peti debet.

Crainte.

GLOSSA IX.

Quidam est iustus metus, alter vanus. vt in tract. de rescif. contract. glos. 12. scripsi. & do- & o. in c. si iustus. de appel. Ideo talis metus exprimi debet in literis Regiis, vt iustus ne sit an vanus dignoscatur, & quis dicatur iustus metus, id est nō vanus, docui in l. iusta inter- pretatione. ff. de verborum signi. vnde dicunt Bal. & alij. in l. interpositas. C. de transact. quod non sufficit probare metum in genere, sed debet probari species & qualitas metus, scilicet mortis, cruciatu corporis, vel similis. sequitur Iaf. consi. 79. in causa. col. 1. in primo volum. facit c. 1. de his quæ vi metusve causa fiunt. Alia scripsi in dict. tracta. de rescif. contract. in gl. duodecima.

Quotuplex
metus.

Iustus metus
exprimi de-
bet in lite-
ris.

Ou autres semblables causes.

GLOSSA X.

Similis causa vocatur causa restitutionis, seu releuamenti etiam concessa maioribus, licet hic tex. in principio dicat *fondez sur minorité*. tamen hic extendit, *ou en semblables cau- ses*: quia idem est iudicium in similibus. c. inter. de rescript. Et sic quicumque siue sit maior siue minor, tenetur exprimere in specie causam suæ restitutionis, siue hæc restitutio concedatur maiori ob defectum intellectus, vt furioso, prodigo, & huius generis hominibus, & tunc habet locum iste tex. vt de his scripsi in præfa. ad finem tract. de rescif. contract.

Idem si restitutio petatur ratione sexus, utpote si mulier sexus fragilitate decepta sit, & restitui petat per senatusconsultum Velleianum, causas sigillatim exprimet, ex quibus restitui desiderat. c. eum contingat. de iureiuran. c. licet mulieres. illo. tit. in sexto. & passim mulieribus non subueni- tur, vt contractus vel actus rescindere possint, sed in casibus tantum in iure expressis. tex. in l. fin. vbi glos. C. de iur. & fact. ignoran. vide in concord. in forma literar. executorial. in fin. in verb. si- milis forma. Quid simile dicatur, & quot modis.

Quamuis iste tex. in causis loquatur similibus, *semblables*. Idem tamen erit in maioribus. per tex. notab. in §. porro. quæ fuit prima caus. benefic. amittend. ibi, ideoq; iudex solers & discretus arqui- tati obseruandæ sollicitus cuncta subtiliter dispensans provideat, si qua fuerit antiquioribus cau- sis similis, seu maior. l. cum hi. §. causæ. ff. de transactio. l. à sententia. de appella. Ideo in maioribus causis, si restitutio petatur, speciem debet designari & exprimi restitutionis causa: quia eadem ratio in illis est, quæ in aliis, & similis dicitur quoad restitutionem, & sic patet quod consuetudo ad ca- sus similes extenditur, secus in statuto. l. 1. C. quæ sit long. consuetu. Alex. consi. 65. quoniam om- ne. col. 3. nu. 8. in 6. vol. alibi dicam.

Causa resti-
tutionis ex-
primi debet
in literis.

Hæc consti-
tutio exten-
ditur ad ma-
iores.

Lesditz, relieuemens ne seront donnez, ne otroyez.

GLOSSA XI.

Motus proprius dicitur, siue sit in dante, siue in petente, siue in concedente. Tamen non fundatur iure hæc differentia. Sed vsus communis loquendi vnum pro aliquo accipit, qui in hoc attedi debet. l. labeo. ff. de suppel. leg. itaque Cancellaria sine motu proprio con- cederet restitutionem, siue ad partis petitionem, non valeret, nisi speciatim restitutionis exprimeretur causa: quia clausula motus proprii non tollit defectum intentionis concedentis. vt docet Aegidi. Bellamera decif. 475. præmissa. & Rota decif. 112. dicebant. in not. Feli. in c. causam. 2. col. 2. de te- stib. scripsi in forma mand. in verb. motu proprio. vbi huius clausulæ 47. effectus inserui nota.

Motus pro-
prio conce-
sa restitutio
sine expres-
sione non
ualet.

Et sic patet hic vnus casus in quo denegatur restitutio, videlicet, quando quis non exprimit causam restitutionis speciatim, alios casus in quibus minor non solet restitui, scripsi superius in glossa secunda.

En noz dictes chancelleries.

GLOSSA XII.

Restitutio- nes ta a Re- ge quam a Cancellaria dantur.

Et sic patet hic restitutiones non solum dari ab ipso Rege, & tunc Cancellarius eas magno sigillo signat, sed etiam a qualibet Cancellaria Francie in sua iurisdictione: & hic prohibet Cancellaria cuilibet, sed ipse statuens non est prohibitus: quia non intelligitur comprehensa persona loquentis, tum etiam quia contra suam prohibitionem venire potest, cum sit solutus legibus. l. princeps. ff. de legib. & l. ex imperfecto. C. de testa.

Non valent tamen literae etiam ab ipso Rege emanatae, nec a iudicibus comprobarentur, si causa restitutionis non esset sufficienter expressa, sed esset incerta: quia super incertis iudex iudicare non potest. §. curare. in fi. de actio. l. i. C. de senten. quae sine certa quanti. ideo iudices, quibus diriguntur eas incertas & confusas reicerent nec comprobarent.

Cancellaria in quolibet parlamento.

Certum enim est, quod in quolibet Parlamento Rex habet Cancellariam suam, & ibi Vice-cancellarium, qui subditis illius iurisdictionis, siue restitutus concedit literas, sed aliis alterius restitutus non subditis non potest concedere, sed magna Cancellaria sic, in qua Cancellarius praesidet. Et ibi conceduntur literae in magnis rebus, & negotiis, & ad Regis praecipuum, ac sigillantur literae officialium Regionum, & alia ardua, de qua Cancellaria ipse text. non intelligitur, nisi vt superius dixi, de qua alibi tractabo.

Simon que la partie specifie.

GLOSSA XIII.

Specificare quid sit.

Generalis expressio causa restitutionis non ualet.

Generalis citatio coe- ssa contra omnes non ualet.

Concessio capiendi generalis non ualet.

Generalis procurator non potest petere ut quis detrudatur in carcere.

Generaliter consentire filio ad quas- cunque lites pater non potest.

Generalis guardia uel li- tere de debi- tis non ualet.

Commissio generalis lega- ti non exten- dit se ad be- neficia uaca- tia in curia.

Commissio generalis arrestandi non ualet.

Specificare dicitur, quasi ex genere speciem facere, & in specie tradere, & non in genere, declarat text. & ibi doct. in c. praesentium. §. testes. in fi. de testib. in sexto. vide text. in l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acquir. rerum. domi. Et sic in specie debet causas quis exprimere, ex quibus releuari cupit, & in individuo, vt praefati Cancellariis discernere & iudicare possint, an illa sit causa sufficiens ad concedendum restitutionem, vel an sit casus, in quo concedi non debeat: alioqui incerta expressio & generalis obscuram reddit petitionem. per l. ita fidei. ff. de iure fisci. Nam generalitas parit ambiguitatem. l. cum Stichus. ff. de solutio. & not. in l. veteribus. de pact.

2 Ex hoc patet non valere generalem expressionem causarum, quibus restitui quis cupit, vt si quis se esse laicum vendendo illam domum, vel litigando cum tali dicat.

3 Ex quo inferitur, non valere citationes generales vni concessas contra omnes nemine expresso, & excepto: quia iudex concedens posset ex hoc citari, illustres & alij prohibiti in ius vocari. l. 2. ff. de in ius vocan. Ideo est necesse nomina exprimere, & cognomina citandorum. per tex. in l. i. C. de iure domi. impetr. vbi expressim Bart. & alij. & Ludouic. Roma. consil. 497. diligenter. col. vlt. & sequitur Ias. in §. quadrupli. num. 10. de actio. in instit. & in additio. ad Vbertum de Bonacurso in rubr. quib. mod. cita. &c.

4 Secundo, inferitur non valere facultatem & concessionem, datam apparitoriprehendendi seu capiendi omnes & quoscunque debitores talis N. vt docent Ange. & Ias. in l. fin. col. 2. C. de edict. diui Adria. rollen.

5 Tertio, non potest procurator generalis petere quemquam in carceres detru- di sine clausula cum libera, vel speciali mandato, nec consentire vt captus liberetur a carceribus. l. non solum. §. fi. ff. de procur. Bar. consil. 84. in causa Statij. Alex. consil. 133. circa executionem. in sexto volu.

6 Quarto, pater non potest consentire filio ad quasunque lites, quando causa requirit speciale mandatum. Bal. in l. fi. §. necessitate. C. de de bonis quae literis.

7 Quinto inferitur, quod guardia generalis, & literae de debitis nullius sunt momenti, si a Seneschallis & aliis concessae fuerint. vt in ordina. Regis rubr. des Seneschaux. artic. 11. & ordina. 27. artic. 15. dixi in artic. 1. glof. 3. tract. de liter. obliga. in primo tomo constit. Regia.

8 Sexto, commissio generalis data legato, vel alteri non extenditur ad beneficia vacantia in curia. c. 2. de praeben. in sexto. nec ad ea quae speciale exigunt mandatum. quae doct. not. in §. fi. de his per quos agere possumus. scripsi in fi. tit. de elect. deroga. in concordia.

9 Septimo, non valent commissiones generales de sistendo seu arrestando omnes, & quoscunque ad partis requisitionem: quia in illis requiritur causa cognitio, & iudicis praecipuum. & arre- stari posset is, qui nullo iure potest, vt docet Iacob. de bello visu in practi. sua rubr. de inquisi. nu. 30. & Ias. in dicto §. quadrupli. not. 4. alia dicam in seq. glo. vide quae scripsi in tracta. de euoca. art. 3. in primo Tomo.

Et

Et declare particulierement, & par le menu, les causes par lesquelles elle deman- de estre releuee.

GLOSSA VLTIMA.

Nota quod impetrans restitutionem debet peculiariter, distincte ac speciatim & in in- diuiduo causam restitutionis exprimere, & per istum tex. declarantur & tolluntur vari- a doctorum sententiae scriptae in l. minor autem magistratus. §. i. ff. de minor. vbi princeps petarò solet restitutionem minoribus permittere, si ipse sententiam dixerit, non audierunt incolorate restitui desiderantem, id est sine colore & expressione causae iustae, vel colorate. glo. ibi. quamuis Budae. in annot. in Pandect. dicat intelligendum illum textum, quando minor allegat ea, quae si dicta pro causa fuissent, erant causae profuturae. tamen puto non restituendum & etiam tunc minorem, nisi speciatim illa exprimeret: vt hic vult tex. & Innocen. in c. coram. de in inte. rest. princeps enim vult causam intelligere, ex qua possit cedere, vel negare restituti- onem, aliàs dare restitutionem non vult: & istud esse valde singulare restatur Bart. in §. si autem. dicta l. minor. vbi dicit quod si petatur restitutio aduersus sententiam principis, quod tunc libel- lus debet particulariter, seu articulate continere causam, in qua fuit laesio, seu deceptio. Sed in aliis inferiorum sententiis generalis libellus admititur. per l. verum. §. sciendum. & l. quod si minor. §. non semper. ff. de minor. Hic tamen statuit princeps, quod in qualibet restitutione exprimat- ur causa specialiter, & particulariter, siue impetret quis literas ad rescindendum contractus siue sen- tentias, aut alios actus secundum Bald. in dicta l. minor autem. & ita expressum superius fuit ibi, omnes aures sembla- biles causas.

Causae resti- tutionis in in- diuiduo sunt expr- imende.

Incolorate quid contra Budaeum.

2 dum ea quae pro causa sunt dicta non allegant. Imò diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audierunt incolorate restitui desiderantem, id est sine colore & expressione causae iustae, vel colorate. glo. ibi. quamuis Budae. in annot. in Pandect. dicat intelligendum illum textum, quando minor allegat ea, quae si dicta pro causa fuissent, erant causae profuturae. tamen puto non restituendum & etiam tunc minorem, nisi speciatim illa exprimeret: vt hic vult tex. & Innocen. in c. coram. de in inte. rest. princeps enim vult causam intelligere, ex qua possit cedere, vel negare restituti- onem, aliàs dare restitutionem non vult: & istud esse valde singulare restatur Bart. in §. si autem. dicta l. minor. vbi dicit quod si petatur restitutio aduersus sententiam principis, quod tunc libel- lus debet particulariter, seu articulate continere causam, in qua fuit laesio, seu deceptio. Sed in aliis inferiorum sententiis generalis libellus admititur. per l. verum. §. sciendum. & l. quod si minor. §. non semper. ff. de minor. Hic tamen statuit princeps, quod in qualibet restitutione exprimat- ur causa specialiter, & particulariter, siue impetret quis literas ad rescindendum contractus siue sen- tentias, aut alios actus secundum Bald. in dicta l. minor autem. & ita expressum superius fuit ibi, omnes aures sembla- biles causas.

3 Item si constituam procuratorem ad petendum restitutionem in integrum, & non dico in qua causa, vel super qua re, non valebit procuratoris constitutio. l. illud. §. i. ibi, cui id nominatim man- datum sit. ff. de minor. & ibi ponderant ad hoc Bar. & Bald. in l. filiusfamilias. col. vlti. ff. de donat. Cin. & Iacob. in l. vna. C. etiam per procurat. in integ. restit. postul. posse. Et sic ad petendum resti- tutionem requiritur specialis mentio rei, vt in tali domo, super tali prato sic vendito, & in tali cau- sa, quam aduersus Ioannem habebam, in qua succubui, sed non requiritur specialis mentio per- sonae, contra quam debet peti in procuratoris constitutione: sicut in literis restitutionis. Ias. in l. si quis mihi. §. sed vtum. primo notab. ff. de acquir. haered. vbi dicit per illum text. etiam iussum de adeundo haereditatem debere esse speciale, & debere exprimi, quae haereditas sit adeunda, nec sufficeret generale mandatum de adeundo quamcunque haereditatem per illum tex. Licet in con- sensu patris filio praestito contrarium doceat etiam glof. in l. si longius. §. fin. ff. de iudi. & Bal. in l. si. §. necessitate. C. de bonis quae libe. & superius in proxima glof. dictum fuit.

Generalis procuratio ad petendam restituti- onem non ualet.

4 Item appellans ab interlocutoria debet sigillatim, & in specie grauaminum causas exprimere. Nec sufficeret eas in genere allegare, videlicet si diceret ex causis, quae ex actis colligi possunt. ca. 1. de appel. in sexto. & clemen. appellanti. de appel. no. in l. eius qui. ff. de appel. recipien. & in l. Ti- tiae. de lega. primo. per Alexand. & Ias. Facit text. in articulo vltimo. de appellat. infra. & in artic. 7. tit. de expensis.

Causae gra- uaminum ex pri- mi debet ab appella- tante ab in- terlocutoria.

5 Ad haec non sufficit, si quis renunciat doli exceptioni, nisi dicat in tali casu, & in tali actu. Bar. in l. si quis cum aliter. in fi. ff. de verb. obligatio. quod est contra praesentiam aliquorum aduocato- rum. teite Angel. in rubr. de except. in instit. col. 23. versic. decimo est videndum, & c. facit l. si vnus. §. illud. ff. de pact.

Generalis renunciatio doli non ualet.

6 Adde etiam contra personam testis debet crimen specificè opponi, sic videlicet, dico quod Titius est fur: quia surripuit libram talem Ioannis. N. tali tempore. &c. ca. praesentium. de testib. lib. 6. ibi, facta sigillatim specificatione. & Dec. in c. primo notab. 2. de except. post Lanfranc. in re- per. c. quoniam in verbo testium. col. 16. de probatio. Nec sufficit dicere testem infamem, nisi cau- sa dicatur, & si quis dicat aliquem esse suum inimicum, non sufficit si causam inimicitiae non ex- primat: vt dico in tract. de reprob. testium & saluatio. vbi abundè.

Depositio te- stis super crimine de- bet esse spe- cifica.

7 Insuper iniuriae speciem quis exprimere debet. l. praetor. ff. de iniur. & vbi statutum punit dif- famantè aliquem, intelligitur, si ad diffamationis speciem venerit, & ad speciem delicti: sicut si in genere dicat illum esse malum hominem. Bald. in l. Turpia. ff. de lega. 1. refert & sequitur Bauer. in §. sed cum aliquis. col. 2. de testa. in insti.

Iniuria spe- cies exprimi debet.

8 Ad haec non valet legitimatio nisi qualitas spurietatis sit expressa, vt docet Felin. in c. postula- sti. 2. de rescript. col. 4. & scripsi plenè in praxi benefic. in literis naturali.

Legitimat- io non ualet nisi expressa qualitate spurij.

9 Et quando petitur suppleri defectus contractus in genere, vel processus, non debent concedi literae, nisi in petitione defectus exprimat. Reg. Cancellar. 39.

In decreto cause speciatim exprimi debent.

10 Item quando petitur interponi decretum, debent causae sigillatim exprimi. l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum. & l. i. C. de praedi. curial. lib. 11. vbi Barto.

Generalis dispensatio super inha- bilitate non ualet.

11 Praeterea quando cum inhabili dispensatur, debet fieri mentio expressa inhabilitatis, & in spe- cie, nec sufficeret generalis. Ancha. in c. non potest. de praeben. in sexto.

12 Nec sufficeret falsi suggestionem proponere, nisi speciatim declararetur. Inno. in c. memini- mus. in fi. de appell. Bal. in l. ab Anastasio. in fi. C. mand. Guid. Papae. sing. 332. non sufficit. & Carpo. cautel. 106. quando libellus. Ias. in l. finali. C. de iud. vbi alia recitat.

An valeant literæ restitutions non expressa causa restitutionis in specie.

13 ¶ Vnde cum iste tex. prohibeat concedere, si concessa literæ fuerint, an valeant, quod non videtur, quia factum contra legem. per l. non dubium. C. de legib. dicerem tamen quod si expressio sufficiens esset, per quam iudex inquirere, & iudicare posset, quod literæ non essent recusanda: alioqui contra: vt superius dixi. in gl. 12. & maxime si instaret procurator Regius dicens, & petens literas pronunciari nullas, eò quod essent contra hunc articulum. hætenus de his.

Françoys. Articl. 134. des publiées 1539.

Articulus secundus.

Nous voulons oster aucunes difficultes & diuersitez d'opinions que se sont trouuées par si deuant sur le temps, que se peuent faire casser les contratz faitz par les mineurs.

GLOSSA I.

Edita cur fuerit.

1 **R**es habet partes, in prima ponitur constitutionis causa: in secunda constitutio. ibi, ordonnons. Tertia ponit limitationem, si non.

Quadrimum restitutionis an sit contrarium.

2 **N**ota, quod ad tollendum diuersitatem opinionum est hæc constitutio edita. Dicebant quidam minorem posse restitutionem petere intra quadriennium post legitimam ætatem perfectam, & istud quadriennium esse continuum. per l. si superuacua. C. de tempo. in integ. resti. peten. Alij dicebant vtile in sui principio, sed in progressu cõtinuum. per l. annus. ff. de calum. Effectus erat, quod si esset vtile, non incipiebat currere, nisi quando minor certioratus erat se esse læsum, vel ex præscriptione, vel alia causa. teste Bal. in l. falsam. col. 2. C. si ex fal. instr. Card. in cle. 1. q. 25. de in integ. resti. & Panor. in c. 1. in fi. de præscrip. quia ille qui ignorat, non dicitur negligens: ergo non negligenter omittit. vt in c. vnic. de in integ. rest. lib. 6. & c. 2. & c. quia. de concess. præb. Alex. consi. 1. in 4. vol. & lac. in l. si. col. 2. C. de temp. in integ. resti. peten.

Ignoras restitutionem sibi competere cã semper petit.

3 Ideo si quis per centum annos non peteret restitutionem in integrum: quia probabiliter ignorabat sibi competere, poterit tamen eam postea petere. teste Bal. in d. l. falsam. col. 2. C. si ex fal. instr. Pau. Castren. in l. si. C. de dolo. par l. si. C. de tempo. in inte. rest. peten. Sic consuluit Alex. consil. 89. viso puncto. col. 3. num. 11. & in 2. vol. & consi. 169. viso themate. in fin. ibidem & Hippo. in l. qui falsam. nu. 91. ff. de fal. Caro. Ruinus cons. 26. videtur. col. pen. nu. 21. in 3. vol.

Intellectus ad legem superuacua.

4 Præterea in dicta l. superuacua. dicitur dari quadriennium ad interponendam contestationem, finiendamq; litem. Et sic intra illud quadriennium debet lis contestari, & finiri, & iurium interpretes super hoc valde laborarunt. Sed aduerte in illo tex. legendum esse ad interponendum contestationem in eundamq; litem. Et sic dabitur illud quadriennium ad cõtestandam, & ingrediendam litem super hac restitutione, & sic sufficet minorem petiisse restitutionem, & literas presentasse, atque litem contestatam fuisse. Et ita nouiter intelligitur illa lex, quicquid hætenus scripserint doct. Et sic legi in quibusdam antiquis exemplaribus. facit l. 2. ff. de collu. deteg. ibi quinquennium autem non ad perficiendam retractationem, sed ad inchoandam puto præfinitum.

Declaratio de uni. de in integ. resti.

5 Et sic intelligitur cle. vna. de in integ. resti. ibi, iniri debet intra quadriennium continuum, licet ibi corruptè legatur finiri, vt dixi in interpretationibus meis nouis. Ex quo inferuntur causas sequentes. Primo, quod restitutioni petenda est intra quatuor annos, & in eunda atque inchoanda lis à tempore læsionis. & ita seruat praxis quæ est optima iurium interpret. l. per hanc. in fin. ibi, plenior subueniat veritatis lumine. C. de tempo. appel. & ibi Sali. ad hoc expendit illum tex.

Quatuor causas restitutionis impetrande, & decidende.

7 Secundus casus est, vt lis inita & inchoata super restitutione de iure finiri debeat. iuxta l. proponendum. C. de iudi. quæ tamen lex non seruat in regno quoad hoc. vt scripsi in proœm. ordina. in primo Tomo.

8 Tertius casus est, vt in integrum temporis restitutione illud tantum restituatur tempus, in quo aliquis læsus fuit, & sic intelligitur dicta clemen. & in restitutione rei res ipsa cum fructibus, vt fuit dictum in definitione superius: vnde si per quadriennium quo quispiam petere restitutionem debebat, fuit ab hostibus captus, & detentus per annum, ad illum annum restituatur. l. sed & si per prætorem. §. quoties. ff. ex quib. caus. maior.

9 Quartus casus est, non solum minores intra quadriennium illud restitui possunt, verum etiam successores illius. l. minor autem magistratus. in fin. cum. l. seq. ff. de minor. etiam maiorum successores. l. non solum. de integ. resti. & superius dictum fuit.

10 Igitur ex præmissis incertum erat, quando curreret tempus, quia minores semper dicebant se ignorasse læsionem: & post centum annos aliquando restitutionem petebant. ideo hic statuit tempus trigintaquinque annorum minoribus ad petendam restitutionem, & postea audiri prohibet, siue ipsi se læsos esse sciuerint, siue ignorauerint: quia imputetur eis cur intra illud tempus non viderint, & non perquisierint. & ad hoc facta est hæc constitutio taxans ætatem, & non scientiam. Quicumque igitur minor peruenit ad ætatem legitimam, debet de suo iure inquirere, omniaque sua perlegere documenta, & sui prædecessoris processus, si quos habebat cum petitorum consilio videre, & inuentarium bonorum ac alia. & an habeat illa bona in inuentario conscripta, & fideles consultores adhibere, & sic debet quilibet si sibi sapit, facere, ne postea serò sapiant Phryges, vt adagio dicitur.

Cautela pro maioribus factis.

11

12 Et hæc ordinatio non extenditur ad præterita, sed futuris dat formam negociis. l. leges. C. de legib. c. fi. de consti. nec etiam extenditur ad causas cõceptas per appellationem. cle. dispendiosam. in fin. de iudic. cum hoc non dicatur hic.

13 Si tamen quis fuerit læsus ante hanc ordinationem, & postea ordinatio fuerit publicata, poterit minor restitui intra tempus hic præstitutum: vt in l. 3. §. scio. ff. de minorib.

14 Item si minor fuerit læsus in iudicio possessorio, restitutionem petet. per tex. in c. cum non liceat. de præscript. & ibi Bald. ad hoc no. idem firmat Bal. in l. si. C. qui legit. perso. sequitur Matth. de Afflictis in constit. Neapol. rub. de resti. in inte. lib. 2. nu. 4. ergo procedet iste tex. & in possessorio, & in petitorio, cum indistinctè loquatur. arg. l. de precio. ff. de publ. in rem actio.

Ordonnons qu' apres l' aage de trente cinq ans parfait, & accompli.

GLOSSA II.

Requiritur ergo tempus completum, ad hoc vt minor à restitutione petenda excludatur. l. denique. §. primo. ff. de minorib. facit ca. cum in cunctis. in princip. de electio. quia hoc exprimitur. Aliquando tamen sufficit incœptum, vbi hoc expressim scribitur. vt in l. qua ætate. ff. de testa. & in dicto capit. cum in cunctis. §. inferiora, & sic post triginta quinque annos completos non poterit minor petere restitutionem beneficio minoris ætatis in hoc Francia Regno. Si tamen quis impetrauerit intra 35. annos literas, & inierit litem, poterit illam prosequi: diuersum est, si tantum impetrauerit literas, quia duo copulatiuè requiruntur in l. superuacua. de temp. in integ. resti. peten. videlicet vt contestetur lis, & inita sit. cum iste text. in vno corrigat, videlicet in tempore, ergo in alio non videtur corrigere. arg. l. cum prætor. ff. de iudic. cap. nonne. de præsump. Sed vix praxis excluderet istum post impetrationem intra tempus factam ex æquitate, si allegaret causam quare non esset prosecutus. & illa causa esset iusta. Et per istum tex. cessant difficultates positæ in l. ea quæ. C. de temporib. in integr. resti. petend. vbi gloss. & doct. dicunt, quod masculus qui veniam ætatis petiit, poterit adhuc in integrum restitutionem petere vsque ad annum vtilem computandum à venia ætatis. Idem in femina, idem etiam est, quando lex, vel consuetudo taxat legitimam ætatem, vt coniugatus post vigesimum annum habeatur pro maiore: tunc ille debebit intra quadriennium à tempore quo reputatur maior computandum petere restitutionem, & postea non auditur: quia illa ætas taxata est loco ætatis legitimæ, videlicet viginti quinque annorum. quod not. & sequitur. Matth. de Afflictis in constitu. Neapolit. rub. de resti. minor. col. 3. hic tamen videmus taxatum esse tempus trigintaquinque annorum, siue taxatum fuerit tempus ex consuetudine antea, siue petierint veniam ætatis, & sic cessant illæ difficultates, siue habeatur ante pro maiore, siue non, semper his casibus habebit locum iste text. vt intra trigintaquinque annos quis restitutionem petere possit beneficio ætatis, quod est notandum.

Tempus trigintaquinque debet esse completum.

Si consuetudo faciat maiore, quãdo is restitui possit.

Verum tamen sicut maior viginti quinque annis non restituitur de his, quæ gessit post viginti quinque annos, licet sit in illo quadriennio petendi restitutionem, sic non restituetur coniugatus ab eo tempore quo per consuetudinem sit maior, & ita docent Paul. & Iacob. in dicta l. ea quæ. Ego tamen vidi sæpius literas restitutionis istis concedi, etiam de his quæ gesserant postquam facti erant maiores fidei, & sic etiam consuluit Pau. Castren. consil. 161. non est dubium. col. 2. in 2. volu. quia licet consuetudo faciat eum maiorem, & contractum ab eo factum validum, tamen non excludet restitutionem, si intra viginti quinque annos factus sit. glo. in l. 1. C. si de momen. possess. fuer. appel. vnde cum hic sit taxatum tempus minoribus, & nihil dictum sit de maioribus læsis reipublicæ causa absentibus, vel alia probabili ex causa: ideo maiores poterunt petere in integrum restitutionem intra quadriennium, computandum à die quo læsi fuerunt, & læsos se sciuerint, vt dictum fuit supra. nam quod non mutatur, cur stare prohibetur? l. præcipimus. in fin. C. de appellatio.

Facti maiores fidei restituantur.

Ne pourra pour le regard du privilege.

GLOSSA III.

Cœ quod vocat hic priuilegium minoris, seu fauorem, sic iurifconsul. dicit beneficium ætatis. in l. Iulianus. ff. de in integr. resti. & in l. ait prætor. §. pen. & l. præses. de mino. & interdum ætatis excusationem. in l. auxilium. in fi. ff. de min. & priuilegium restitutionis. in l. item. hi. ff. ex quib. cau. maio.

Priuilegium minoris ætatis vocatur beneficium.

2 Beneficium restitutionis. in l. cum mandato. & l. præses. ff. de minorib. eò quod benefaciat minoribus eos in integrum restituendo, & ab omni iniquitate in eos commissa eos protegat.

3 Ponderanda est dictio ne pourra, non poterit, quæ importat necessitatem, vt necesse sit minori quiescere à persecutione post trigintaquinque annos. per glo. in cap. primo. de regu. iur. in sexto. & ibi addidi.

4 Idem in ipsius hærede, successore, & fideiussore, vt possint petere restitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludantur. Nam cum persona minoris excludatur, ergo &

Intra 35. annos successores

for minoris, vel fideiussor an restituatur.

Quibus casibus fideiussor minoris restit.

successoris, & fideiussoris. l. i. & per totum. C. de fideiussor. minor. vbi datur regula, quod restitutio minoris non prodest fideiussori, & quamuis minor restitutus sit aduersus principalem, tamen cogitur fideiussor solvere: & postea ager contra minorem, nisi minor contra fideiussorem etiam restitatur. dicta l. si. ibidem.

5 Limitatur non procedere, quando fideiussor pro re minoris stipularetur, & fideiuberet, utpote si minor rem vendat, in qua est deceptus. si aliquis fideiussor pro eo, illi fideiussori succurreretur post minoris restitutionem. Idem si fideiussor. l. 2. ff. de administr. tuto. l. exceptiones, quae personae. in si. ff. de exceptio. quia in hoc potest etiam maior decipi, videlicet in rei valore. tex. in l. quisquis. C. de rescin. vendi. Nam saepe de facultatibus suis amplius quam in his est sperant homines: §. in fraudem. quib. ex cau. manumitte. non licet. in insti.

6 Secundo limitatur, quando fideiussor sciisset illum contrahentem minorem, & creditorem nolentem cum minore contrahere, nisi iste fideiussisset, tunc his duobus interuenientibus non debet fideiussori succurri in necem creditoris. l. in causa. i. ff. de mino. quia postquam creditor non esset cum minore contracturus, & fideiussor obtentus cum eo contraxit, tunc non succurreretur ipsi fideiussori: imò si ipse velit agere postea actione mandati contra minorem, is poterit restitui, nec tenebitur quicquam solvere fideiussori. dicta l. in causa, quia in fideiussore videtur quidam dolus, ut ex sua fideiussione adstringat minorem, quia alias non teneretur, & promittens pro illo videtur donare. l. si pupillus. ff. de arbi. tanquam si consumpturo traderet. l. si quis cum sciret. ff. pro emptore, & ad hoc cauti debent esse, qui promittunt pro istis iuuenibus stolidis.

7 Tertio non procedit, quando fideiussor successisset minori intra tempora restitutionis decedenti. per tex. in l. stichum. §. quod vulgo. ff. de solu. Nam eo ipso quod fideiussor succedit debitori, extinguitur obligatio fideiussoria, ut ibi: ergo poterit ratione minoris, qui successit, in integrum restitutionem petere: ut probant doct. in l. debitori. C. de pact.

8 Quarto non habet locum, quando dolus in contractu interuenisset, tunc fideiussor etiam ex persona sua de dolo agere poterit. l. 2. C. de fideiuss. mino. quia tantum fideiussor prohibetur agere ratione aetatis, non alia ex causa, ut pote si deceptus fuerit minor ultra dimidiam, vel dolo, aut metu inductus, & tunc minoris restitutio etiam fideiussori proderit. nec est opus fideiussori impetrare literas rescissionis, si minor eas impetret, alioqui contra glo. in dicta l. 2. vbi iuris interpretes.

9 Quinto, quando restitutio nullum esset allatura commodum minori, si restitutio sua non proderet fideiussori, tunc restitutio proderit fideiussori: alioqui esset minori inutilis, ut not. Bar. in l. cum filius. §. i. ff. de ver. obli. Jacob. expressè in dicta l. 2. C. de fideiuss. mino.

10 Sexto, non procedit quando minor esset necessarius defensor fideiussoris, tunc restitutio etiam fideiussori proderit. l. minor. ff. de procur. Doct. in l. stichum. §. quod vulgo. ff. de solu. & in l. i. r. de fideiuss. mino.

11 Septimo, quando creditor posset habere regressum contra alium, quam fideiussorem, tunc minoris restitutio proderit fideiussori, cum creditoris non interfit à quo consequatur. Jacob. in dicta l. i. per l. minor. ff. de procurat. l. 2. de administr. tuto.

12 Intellige praedicta, quod in quibus casibus fideiussori subuenitur, intelligitur si minor restitutionem petat: alioqui ante non est danda exceptio fideiussori. l. exceptiones, quae personae. ff. de excep. Nam cum minor restitutus non est, non potest fideiussor, qui dicitur accessorius infringere principale. Sed e contrario sic. per l. cum principalis. ff. de regu. iur. vide Hippo. in tract. de fideiuss. quaest. 36. nu. 267. cum seq.

13 Et notandum est, quod si aliquo casu concurreret aequitas, tunc poterit fideiussor implorare officium iudicis ad obtinendum exceptionem, quae principali competit, licet de iure non competere fideiussori, & sibi debet concedi. nam qui non potest exceptionem opponere, iudicis officium postulare potest. l. planè. vbi Barto. & alij. ff. de peti. haeredi. & l. si. ibidem. Iaf. in l. i. col. 6. num. 9. ff. de iurisd. omn. iudi. Hippol. Marfil. in rub. de fideiuss. q. 36. nu. 278. vbi alia videri possunt.

14 Videndum est, an hoc beneficium restitutionis sit personale realeve sit, & quidam reale esse putant, quod ad successores transcat. l. non solum. ff. de resti. in integ. Ego verò puo esse personale. arg. l. quia tale. ff. sol. matr. & l. exceptiones, quae personae. de exceptio. l. i. vbi Areti. C. de fideiuss. mino.

15 Nec obest, quod haeredi vel successoribus detur, quia ob hoc non desinit esse personale: nam haeres nomine minoris petit restitutionem, non suo nomine, & censetur vna persona cum defuncto. in authen. de iur. iuran. à morien. praest. col. 3. ob id non dicitur minus esse personale, quia non competit nisi personae minoris, quam successor representat. Ideo non excluditur, quare non potest reale, nec mixtum vocari, ut dicunt quidam in l. Marcellus. ff. de fideiuss. & Mauric. in tract. de restit. parte 1. c. 13. putat reale esse, quod alienum esse à iure videtis: alioqui concomitaretur rem, & rei nomine daretur, quod non est verum, sed tantum personae minoris. Et eius successor non excluditur nomine minoris: quia eadem persona censetur esse, & non alius: & quia nomine minoris petit, verum tamen interdum restitutio in rem datur minori. per l. in causa. §. interdum. ff. de minorib. & supra. quaest. 7. diximus, quando restitutio dari possit contra rei possessorem, & contra tertium, sed est personale: quia soli personae minoris datur. Vel si cedatur, cessionarius nomine minoris agit. l. non solum. ff. de minorib.

An restitutio sit personalis an realis.

GLOSSA IIII.

Auetur ergo minoribus: ut dicit text. in l. 3. §. praeterea. ff. de suspect. tutor. ibi, quod fauore pupillorum accipiendum est. & sic aetas quaedam priuilegia, & quibusdam tribuit fauores. l. aetatem. ff. de censib. Ideo videamus ea in primis quis minor dicatur, & text. in cap. in praesentia. de proba. dicit duobus modis minorem dici. Primò, quando est minor 14. annis. Secundo, quando est minor 25. annis. Et sic quis simulatque natus est.

2 Imò etiam posthumus quoad hoc aetatis beneficium, minor dici potest, ut inferius videbitur, sed minor ad contrahendum matrimonium, vel ad testandum, vel ad religionem profitendum, dicitur quis vsque ad 14. annos. l. qua aetate. ff. de testa. §. i. de nupt. in insti. & idè in professione facièda. c. beneficium. de regula. in 6. & minor intra pubertatem quoad adulterium. l. si minor. ff. de adulte. glo. no. in c. ficur. 27. q. 1. sed quoad hanc materiam dicitur minor à tempore, quo est conceptus, vel saltem natus, & nota in quibus fauoret minoribus frequentius.

3 Primum ergo priuilegium est, quod iudex motu proprio non petenti pupillo restitutionem in integrum concedere, (si videat expedire) potest, teste Roma. singu. 456. quod iudex. sed hodie cum nullus iudex in Francia sine literis regis restituat, hoc saltem in curia suprema procedet, quae sine literis restitutionem concedit, sed petente minore, vel curatore pro eo, seu aliquo consanguineo vel curatore. l. praefecti. ff. de minorib.

4 Secundum est, quod iudex ex officio aduocatum & procuratorem minori dabit. l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offi. proconsul. etiam gratis & sine sumptibus aduocatus seruiet, aliàs ab officio aduocatus repelli poterit. teste Guido. Papæ in decis. Delphi. quaestio. 561. si quis contra: quod non seruant quidam aduocati rapaces.

5 Tertium, minori plus tempore petenti succurritur, ut induciae contra eum duplicari non debeant, teste Panor. in c. vnic. nu. 10. de plus petit. hodie non duplicantur induciae, sed reus absoluitur cum expensis, salua facultate actori: ut possit reum tempore debito conuenire. ut scripsi in proemio ordi. in 1. Tomo.

6 Quartum, quilibet pro minore comparere potest, & opponere, etiam si sit foemina. casus singu. secundum Barto. ibi. & Areti in l. 2. in si. C. de nego. gest. & tunc iudex opponentem pro minore solet si sit habilis, creare curatorem, ut illum defendat.

7 Quintum, licet quis non admittatur ad excipiendum, vel probandum, quod sua non interest, tamen hoc non procedit fauore minoris. tex. in l. contra impuberes. C. de nego. gest. quem sing. dicit Alex. in Lille à quo. §. i. ff. ad Trebel. not. i. & Barba. consi. 15. clementissimi. col. 4. in 1. vol.

8 Sextum est, quod pupillus & minor non tenentur ex gestione negociorum, si aliena gesserint negocia, nisi quatenus factus est locupletior. l. si pupilli. ff. de nego. gest. Iaf. in l. videamus. col. 2. ff. de in litem iurand.

9 Septimum, quod redimere negligens captum à Turcis, vel in carcere detentum, debet successione, nisi sit minor 18. annis. authen. si captui. C. de epis. & cle. cui gratia aetatis succurritur, quia quicquid videt ignorat. l. i. C. de fals. monet.

Octauum, quod pupillus iuramentum sine tutore deferre non potest. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. i. ff. de iureiur. quia rerum administrandarum ius ei non competit. ut dicit ibi iurif. consul. probat Alex. consi. vi. in 6. vol.

10 Nonum priuilegium est, quod non incurrit periurium, quia nesciens fallere non videtur. l. qui iurasse. in prin. ff. de iureiur. & impuberes nihil scire intelliguntur. l. si. ff. de iuris & facti igno.

11 Decimum, quod si minor rem emerit, quae ab eo cuius sit, licet non denunciauerit, tamen de euictione ager, quia mora re ipsa committitur in eo. l. in minorum. C. in quib. caus. in integr. restitui. non est neces. Bal. in l. i. C. de pericu. & commod. rei vend. Anto. de Burgos. in c. fi. de empt. & vendit. diuersum esset in maiore. l. si rem. ff. de euictio.

12 Vndecimum, quod domus illorum impuberum non confiscantur, si quis in illis falsam cuderit monetam, quia quicquid vident ignorare censentur, & sic illud crimen. l. i. C. de fals. monet.

13 Duodecimum, non punitur lege Cornelia de sicariis, si infans fuerit, & hominem occiderit. l. infans. ff. ad l. Cornel. de sica. quia dolus ab eo abesse videtur c. i. de delict. puero. qui in lege cornelia exigitur. l. in lege Cornelia. ff. de sicar.

14 Decimum tertium, quando diuiduntur bona, in quibus minor habet partem, ipse eligere potest, quam velit partem. c. i. de paroch. Iaf. in §. quaedam. inst. de actio. & in l. i. ff. de reb. credi. & istud de consuetudine seruari restatur Guido Papæ. quaestio. 289. in decis. Delph. ego tamen in Francia vidi electionem sorte factam, videlicet ut vnus habeat vnam partem, alter alteram, & si ad minorem sorte peruenerit vna pars, illam accipit, & sic fit apud Paris. Sed poterit minor natus, vbi non est consuetudo sortis eligere, & ut vulgò dicitur offer vn des lots. Ita celsuit Senatus anno 1543. Iunij 16. pro Tristando Fretard contra Renatum Fretard maiorem natu. §.

15 Decimum quartum priuilegium est, quod bona eorum immobilia non possunt absque decreto vendi, vel alienari. l. i. & per totum. C. de praed. minor. & fuit dictum anno 1509. die 21. Febru. in hoc senatu quod processu pendente minor gauderet bonis possessis, tamen restituta prius pecunia emptori.

Minor duobus modis dicitur.

Priuilegia minorum.

Iudex in Francia motu proprio sine literis regis non restituit.

Iudex ex officio procuratorem & aduocatum dat minori.

Minori plus petenti quomodo succurritur.

Quilibet potest comparere pro minore.

Fauore minoris quilibet opponens admittitur.

Minor ex gestione quatenus locupletior tenetur.

Redimere negligens captum à Turcis priuatur successione nisi sit minor.

Periurium non incurrit minor.

Minori non denunciante litem succurritur.

Pœna falsae monetae fabricatae non tenetur minor.

Pœna legis corneliae minor non tenetur.

Minor in diuisione eligit.

Arestum. Lite pendente minor alienatis gaudet.

Minor qui non potest appellare, reſtituitur.

Religionem egredi poteſt minor, Minor fidelitatem non preſtans non priuatur ſeu do.

Ad bellum minor non cogitur. Non faciens homagium minor ſeudo non priuatur.

Minor aſi pœna falſi priuatur.

Periculo do mini quãdo res non perdat.

Generalis derogatio, minoris priuilegia non tollit.

Minor non probas quod ſibi utile eſt reſtituitur.

Compromittens minor reſtit. Minor fidelitatem iubens reſtit.

Aduerſus hereditatem damnosam aditam minor reſtit.

Sententia cõtra minorem in defenſum nulla, cui fieri intentio debet.

Aduerſus iuratum contractum reſtit. minor. In dote conſtituta a tutore minor reſtit.

16 Decimum quintum in caſibus in quibus minor non poteſt appellare, poteſt in integ. reſtitutio. implorare gl.no. in l. i. C. ſi de momenta poſſeſ. fuer. appell. facit glo. in l. & ſi ſine. §. ſi. ff. de minor. Alex. conſi. 80. in 7. vol.

17 Decimum ſextum, quod poſt annum egredi poterit religionem. c. 1. de regu. in 6. quando non obtinebat decimum quartum annum eo tempore, quo eſt egreſſus. c. beneficium. de regu. in 6. quia non poteſt approbare, quod facere non poteſt, nec profiteri.

18 Decimum ſeptimum, quod licet minor fidelitatem non preſtiterit, & non iurauerit domino, tamen feudum non perdit. c. 1. §. ſi minori. & §. ſi quis deceſſerit. ſi de feud. contentio ſit inter dom. & agnat. vaffal.

19 Decimum octauum, ſi per regem mandetur, vt de qualibet domo vnus ad pugnam accedat, non arctatur minor decem & octo annorum. c. vno. in verb. à decimo octauo. de pace iuramen. firmand. Bened. in verb. adiecta. col. 2. in repet. c. Rainutius. de teſtamen.

20 Decimum nonum, non perdit feudum, licet homagium intra annum non fecerit. §. pretereà. de prohib. feud. alienat. per Frederi. nec emphiteoſim amittit, ſi intra triennium non ſoluerit penſionem. per l. 2. C. de iur. emphiteo. vbi Iaſ. nu. 16. ita concludit & Guido Papæ. in decif. Delph. quaſt. 435. vtrum contra pupillum. facit tex. & ibi doct. in c. ſi. de in integ. reſtitu.

21 Vigefimum priuilegium eſt, minor non punitur pœna falſi. l. impuberem. ff. de falſ. tex. tamen in c. 1. de delict. puer. dicit omne crimen cadere poſſe in puerum doli capace, excepto delicto carnis, tamen in omnibus ferè pœnalibus iudiciis ætati & imprudentiæ ſuccurritur. l. ferè. ff. de regu. iur. vbi Pirrhus dicit ſe viſiſſe impuberes per latera ſuſpendi, & maiores per colla ſtrâgulari, prout etiam ego vidi in hac ciuitate Pariſ. & Tholoſana.

22 Vigefimum primum eſt, ſtante ſtatu quod contractus inuitus à minore ſit nullus non ſeruata ſolennitate dicti ſtatuti, ſi minor contraxerit non ſeruata ſolennitate, & tradiderit rem, quamuis minor remaneat dominus, ſi tamen res pereat, non peribit periculo minoris, quia non remanet dominus de iure comuni, ſed de iure ſpeciali, & tunc res non perit periculo domini. gloſ. ſingul. in l. non omnis. §. 1. in glo. l. ff. ſi cer. pœta. Iaſ. in l. 1. nu. 16. C. de iure emphit. Bauer. in §. ſed ſi inſtituto. col. penul. de vulg. quod eſt notandum ad limitationem l. pignus. C. de pignor. actio.

23 Vigefimum ſecundum, in generali excluſione & derogatione priuilegiorum pertrahit beneficio reſtitutionis minoribus competenti cenſetur derogatum. glo. ſing. in l. poſtquam liti. C. de pact. quam ad hoc not. Bened. in repe. c. Raynutius. in verb. mortuo. 2. nu. 180. de teſta. quia beneficium reſtitutionis requirit ſpeciale derogationem. l. illud. §. ſi. cum l. ſeq. ff. de minor. ſic conſultit Signo. conſi. 234. in quaſtione. & Iaſ. conſi. 38. col. 2. vol. 3. Hippoly. in rub. ff. de fideiuſſo. num. 282. vide Ioan. de Platea in l. ſi. C. de fide inſtru. & iure haſtæ falſal. lib. 10. & Bal. conſi. 236. vol. 1. & Aretin. in c. 2. col. vlt. de probat.

24 Vigefimum tertium, ſi minor omiſerit probare id, quod ſibi utile erat, reſtituitur. l. minor autem. §. 1. & l. minor. 25. annis omiſſam. ff. de minor. Specu. in titul. de reſti. in integ. §. 1. verſi. illud quoque. vt ſuperius ſcripſi.

25 Vigefimum quartum, ſi minor voluntariè compromiſerit, vbi ſibi non erat utile compromitti, reſtitui poteſt. l. ſi minor. §. minores. ff. de minor. Bal. in l. non videtur. C. de reſti. in integ. Alex. conſi. vlt. in 6. vol. & ſuperius docui.

26 Vigefimum quintum, reſtituitur minor, quando fideiuſſit. l. ait prætor. §. non ſolum. ff. de minorib. & l. de die. qui ſatiſd. cogant. niſi pro ſuo procuratore. Specul. in titul. de reſti. in integ. §. primo. in prin.

27 Vigefimum ſextum, quando hereditatem adiuit damnosam, etiam reſtitui ſolet. d. §. non ſolum. 2. & quamuis interdum in integ. reſtituitur, actionis ipſo iure competat etiam ſine reſtitutione, vt in actione de dolo, & quod metus cauſa, tamen reſtitutio quæ competit officio iudicis, non datur niſi quis fuerit reſtitutus. vt pulchre ſcribit Bar. in l. exceptiones, quæ perſonæ. ff. de exceptio. hodie tamen in Francia in Forenſi iudicio non fit differentia, nam nulla ferè reſtitutio datur, niſi à principe impetretur, & per litteras Regias. vnde text. in d. l. exceptiones. in fin. dicit, nec ipſe antè habeat auxilium, quam reſtitutus fuerit, quod notes in practica.

28 Vigefimum ſeptimum, ſententia lata contra minorem in defenſum eſt ipſo iure nulla. l. ſi præſes. C. quomo. & quand. iudex. l. contra pupillum. ff. de re iudic. & ſi appellatum fuerit, intimari debet tutori, non pupillo. l. 2. C. qui legit. perf. Bar. in l. 1. §. ſufficit. ff. de adminiſt. tutor.

29 Vigefimum octauum eſt, quod vbi etiam iuramentum interuenierit, reſtituitur minor. Bal. in §. item ſacramenta. de pace iuramen. firman. vbi dicit quendam præſumi tacitum & velatum metum, conſyderata qualitate perſonæ, ideo reſutationes factæ à minoribus ita ſunt validæ, ſi nec metus, nec fraus interuenierit, vnde boni præſides faciunt talia iuramenta remitti etiam per capturam perſonæ. arg. l. illicitas. ff. de offi. præſid. Barba. conſi. 6. illud. col. 8. in 4. vol. hodie per litteras habita iuramenti diſpenſatione illis ſuccurri ſolet.

30 Vigefimum nonum, ſi tutor conſtituerit maiorem dotem quam debebat, vel voluit quod dos conſtituta naturam mobilium ſortiretur, tunc minor reſtitui poterit. l. ſiue generalis. ff. de iure dotium. l. 1. C. ſi aduer. dotem reſtitu. poſtul. & poterit reſtitui, etiam ſi in literis taceat conſanguineos conſenſiſſe. l. tranſactione. C. de tranſact. quæ tollit præſumptionem merus, ſed nõ quod ſi læſus fuerit minor, quin reſtitui poſſit non obſtante amicorum præſentia.

31 † Si tamen ſtatutum requirat conſenſum conſanguineorum, & ipſi nolint conſentire, aut diſcordent, iudex ſupplebit. per l. bonorum. C. qui admitti. l. ſi cum dorem. §. eo autem tempore. vbi Bar. & doct. ff. ſolut. mari. Iaſ. in l. cum ſpecialis. col. 3. C. de iudi. & ſi diſſentiant conſanguinei in locanda puella nuptui, tunc ſupplicatio datur iudici, vt conſanguinei recuſantes dicant cauſam coram iudice ordinario, & iudex poſtea decernet, vel citabuntur diſſentientes coram ordinario dicturi contraditionis cauſam, quam ſi iudex iuſtam inuenierit, matrimonium non fiet. ſi autem cauſa friuola viderit, declarabit matrimonium poſſe perfici ad voluntatem & conſenſum aliorum conſanguineorum, non autem appellabitur à contraditione illorum conſanguineorum. prout docet Bar. quem alij ſequuntur. in l. vlt. in ſi. ff. de appel. recipien.

32 Trigefimum priuilegium minoris eſt, quando agitur de hereditate contra minorem, cauſa dormiet donec dicti minores peruenerint ad legitimam ætatem. l. 1. C. de Carb. edict. quia per coluſionem bonis interim priuari poſſent. Et hoc fuit ſæpius ſeruatum in curia, vt in regiſtris curiæ notatum eſt; Philippus tamen Valeſus tunc Rex Francia, hoc ius reuocauit, volens cauſam interrim agitari poſſe, hoc conſtituit anno 1333. in alijs etiam multis caſibus minoribus ſubueniri ſolet, & regulariter vbi eſt læſus, vt ſuperius dictum fuit artic. vbi ſcripſi quosdam caſus, in quibus reſtitutionem vix petit.

33 Sunt tamen ipſi minores in multis deterioris conditionis, quam maiores, quia non poſſunt habere beneficia. c. ſuper inordinata. de præben. ſaltem curata. c. ſuper eo. de reſcri. in 6. c. indecorum. de ætat. plenè in quacunque ætate ſcripſi in tract. de paciſ. poſ. in 4. limita. Secundò, ad ordines non aſſumuntur. cle. ſi. de ætat. & qualit. Tertio, non poſſunt eligere, nec eligi. c. ex eo. de elec. in 6. Mandago. in tract. de elec. c. 7. Quarto, non poteſt minor 20. annis eſſe iudex delegatus Papæ. c. cum vigefimum. de offi. deleg. l. cum prætor. ff. de iudi. vnde ad rem publicam adminiſtrandam ante 25. annum, vel ad munera, quæ non ſunt patrimoniij, vel honores admitti minores non oportet. Minores denique nec decuriones creantur, vel creati ſuffragium in curia ferunt. l. ad rem publicam. ff. de muner. & honor. Quintò, minor 17. annorum prohibetur eſſe aduocatus. l. 1. §. pueritiam. ff. de poſtulan. Sextò, procurator non erit ante 18. annum. c. qui generaliter de procurat. in 6. Septimò, nec poterit eſſe notarius. l. impuberem. ff. de falſ. Octauò, doctòr eſſe ante 18. annos prohibetur. d. §. pueritiam. Nonò, nec protonotarius. Bened. in repet. cap. Raynutius. in verb. adiecta. num. 13. de teſtam. vbi dicit ſtatutum eſſe per Paul. ſecundum, quod nullus fieret protonotarius, niſi vigefimum peregiſſet annum, aut ſi eſſet de ſublimioribus, vel filiis, aut nepotibus principum, ſaltem decimus ſextus exigeretur annus. Decimò minores non poſſunt eſſe conſiliarij. Chaffa. in conſuetud. Burg. in verb. ordonne à ſex. facit tex. in dicta l. ad rem publicam. ff. de munerib. & honor. Hodie eſt ſtatutum vt ante 30. annos regium ſenatoris officium quis non ſubeat. vt patet in titulo. de la cour de Parlement, in fin. Vndecimò, nec teſtis erit. inſti. de teſtamen. in princip. & l. 3. §. lege Julia. ff. de teſtib. Duodecimò, non poteſt teſtari ante quatuordecim annos. l. qua ætate. ff. de teſtamen. alia prohibita minoribus congerit Bertach. in tract. de epiſcop. libr. 2. quaſt. 31. & ferè in alijs in quibus mulieres ſunt deterioris conditionis, de quibus. in l. multis. ff. de ſtat. homi. doct. in l. 2. de regulis iuris. Et in quibus ætas conſideretur docet Ioan. de Turre Cremata in cap. tanta col. 1. 86. diſt. Et quamuis pupillus & adultus regulariter æquiparentur, l. ſi curatorem. C. de in integ. reſtit. & ſunt in priuilegijs, tamen in multis differunt. Primò in citationibus. l. 1. ff. de adm. tuto. Secundò tutores inuiti niſi excuſentur, ſuſcipiunt tutelam. l. 2. ff. de tutel. l. nec non. de tuto. & curat. Curatores verò adulti volentes, §. item inuiti. inſtit. de cura.

Tertio pupilli non faciunt teſtamentum, adulti ſic. l. qua ætate. ff. de reſta. l. ſi filius. ſi. ibidem. §. prætereà. quibus non eſt permiſſum facere teſta. adultus etiam ſine curatore teſtatur. l. Aurelius. §. Caius. ff. de libera. lega.

Quarto pupillus non reſtituit hereditatem ſuo tutori eo authore, ſed adultus ſic, quia non eſt in eo authoritas neceſſaria. l. 1. §. ſuit quaſitum. ff. ad Trebel.

Quinto impubes in litem iurare non poteſt, adoleſcens contra in l. videamus. ff. de in litè iuran. Sextò contra impuberes dormit præſcriptio 30. annorum. l. ſicut. C. de præſcrip. 30. anno. ſed contra adultos currit, licet reſtitui poſſit. l. ſin. C. in quibus cauſis in integ. reſt. non eſt neceſſe. l. etiam. C. de minor. latè Ioan. Franciſ. in trac. de præſcrip. in prima parte ſextæ partis in 23. caſu.

Septimò ſolus tutor deſert iuramentum, quando pupillus eſt infans, ſed adultus cum curatoris auctoritate. l. iuſiurandum quod. §. 1. ff. de iure iuran.

Octauò contractus impuberis non firmatur iuramento, quia non habet iudicem. authen. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vendit.

Nonò differunt in caſu. l. actu. §. fin. ff. de re iud.

Decimò, in l. certum. §. in pupillo. ff. de confeſſis.

Vndecimò, in l. Lucius. ff. de manuſſ. teſta.

Duodecimo, in l. ſi ſeruus decem. ff. de ſolut.

Plus deduire, ne pour ſuivre la caſſation de ſdits contractz.

GLOSSA V.

B C C E quod minores non poſſunt in hoc regno annullationem ſeu caſſationem contractus petere, nec proſequi poſt trigintaquinque annos completos: etiam ſi impetrauerint à

Index ſubplet conſenſum conſanguineorum.

Aduerſus diſſentientes conſanguineos quomodo procedatur.

Cauſa de hereditate dormit contra minorem.

In quibus caſibus minores ſunt deterioris conditionis, quam maiores.

Minor non admittitur ad electionem, ad ordines, nec eſt iudex delegatus nec ad adminiſtrationem rei publicæ.

Minor qua ætate poteſt eſſe aduocatus, procurator, notarius, doctòr, protonotarius, conſiliarius.

Littere con- tra ordina- tiones non valent.

runt à Regc, non valebunt literę, vt Ioan. Gallus testatur in arestis suis. quæstio. 115. quia literę secundum eum contra ordinationes non valent. vt scripsi in §. i. rubr. de firma & irreuocab. concord. stabilit. in concord. & hoc verum si pars opponat, alioqui contra. l. petendæ. C. de tempo. in integ. restit. petend. doct. in l. properandum. C. de iudic. quilibet enim potest renunciare iuri pro se introducto. l. penult. C. de pact. c. si diligenti. de foro competen. scripsi in tract. de rescif. contract. glo. 19. & in rub. de mercator. minutatim vendentibus. in glo. vlti. ibi vide.

Cõfirmatio contractus uel actus potest post 35 ann.

2 Vnde cum hic tex. prohibeat minoribus prosequi cassationem & annullationem contractus, non tamen prohibet petere contractus seu actus confirmationem, si forte pars veller allegare contractum nullum, vt pote sine curatore factum, poterit hic factus maior petere contractus confirmationem, etiam post. 35. annos sumendo argu. à contrario, quod obtinet. in l. i. ff. de offi. eius, tum etiam quod hic non prohibeatur, & hoc est partim introductum in fauorem minoris, & sic in eius læsionem conuerti non debet. l. quod fauore. C. de legib.

An ordinat. hæc locū habeat in distractione & distractib.

3 Sed dubitari potest, an hic tex. loquens in contractibus, habeat locum in transactione & distractibus, quod non videtur, quia non est contractus. l. labeo. 2. §. i. ff. de ver. signi. Tamen verba sequentia, vt etiam in distractibus procedat innuere videntur, dum tex. generaliter loquitur, quod minor non poterit prosequi ratione læsionis, circumventionis, seu deceptionis, ergo vbiunque prærenditur læsio à minore, debet eam prosequi intra 35. annos. sed in transactione prærenditur læsio, ergo cassationem illius prosequi debet intra 35. annos. Item quia largè contractus nomine venit distractus, quando in vtroque est eadem ratio. saltem quod in vno statutum est, ad alium extenditur. vt plenè docui in d. l. labeo. §. contractum. Et quia hic tex. fuit ad euitandum opiniones factus, quæ ita erant in transactione, sicut & in contractibus, ergo in illa habebit locum ordinatio, vnde minor læsus in transactione, quæ est distractus, debet agere, & prosequi causam restitutionis, & cassationis dictæ transactionis intra trigessimum quintum annum: alioqui postea non audiretur, quia hic dicit non audiendum per viam restitutionis, nec releuari posse, nec per nullitatem ratione minoris ætatis: ergo nullo modo, quia omnes ferè modi restitutionis conceduntur, & comprehenduntur sub hjs, & ita seruantur curiæ Franciæ. vide quæ dixi in tract. de rescif. contract. in glo. contract. & seq.

Decem anni rescisionis à quo tempore currant.

4 Etiam si minor iusto fuerit impedimento detentus debet agere intra hos trigintaquinque annos hic statutos, quia hic prolongauit tempus, vt omne impedimentum tolleret, & sic mihi aliàs respon. Dom. Poyetus esse intelligendam ordinationem: imputari enim aiebat debere tali, qui intra illud tempus non egit, qui saltem intra illud tempus litem non est contestatus, dicit text. in l. fin. C. de temporib. in integ. restit. petend. Et sic non deducetur absentia, seu tempus infirmitatis, vel alia iusta causa, quamuis in quadriennio secus esset. l. fin. C. de temporib. in integ. restit. petend. si tamen esset toto illo decennio impeditus, ex bono & æquo restituereetur.

5 Ideo decem anni rescisionis contractuum incipient currere post istum 35. annum, quia illo tempore contractus est perfectus, vt scripsi in tract. de rescif. contract. glo. 21. vnde si minor beneficio ætatis non egerit intra hoc tempus, poterit sicut maior intra alios decem annos contractum, vel alium actum doli, vel metus ratione, seu deceptionis vltra medium, vel impedimenti rescindi petere, nec debet aduersus minores obseruari, quod pro ipsis excogitatum est. l. 3. §. duæ causæ. in ff. de carbo. edic. quia non debent esse deterioris conditionis in casibus à iure non expressis, quàm maiores. & hic text. permittit minori, vt agat tanquàm maior, quod nunquam posset facere, si decem anni comprehenderentur in 35. annis. ideo hoc tempus 35. annorum non comprehendit tempus decem annorum. vt probat tex. in authen. si tamē. C. de temporib. appel. cle. quamdiu. de appella. & quæ ad augmentum inducta sunt, non debent ad diminutionem cedere. l. legata. ff. de leg. i. sed istud tempus est inductum ad augmentum, vt patet, ergo nõ inducet diminutionem, videlicet quod minori diminuantur decem anni rescisionis dati maioribus, etiam frustra iste tex. permetteret minoribus agere, sicut maioribus, si intellexisset quod decem anni dati maioribus essent finiti per istos 35. annos, & quod non computentur, est text. valde accommodus in l. 2. ff. de colluf. detegend. Et abbreviatio temporis decennij est contra ius, vt dixi, ergo extendi non debet ad casus non expressos, vt scripsi in d. tit. de rescif. contrac. & quia hic excipit posse agi post istud tempus tanquam maior, ergo post tempus vt exceptio cõtineatur in regula. l. i. ff. de reg. iur. facit tex. in l. i. ibi, ex die missionis. C. de tempo. in integ. rest. petend. & l. ea quæ. ibidem. ibi, sicutibi planè ætas eius cuius retractatur collusio, differendam retractationem in tempus pubertatis, vel alterius rei suadeat, quinquennium non currere dicendum est.

Persequi quid sit.

6 Item hic prohibet pourfuiure, prosequi, verbum enim persecutio continet tam actionem, quàm officium iudicis. Aded quod prohibitus prosequi, non potest agere, nec iudicis officium implorare, & sic nec rescisionem. vt plenè docui in l. actionis verbo. ff. de ver. sig. igitur prohibita est hic omnis persecutio, etiam per viam denunciationis euangelicæ, cum factum hic prohibeatur, videlicet pourfuiure, quod est notandum, quamuis doc. in c. nouit. de iudi. concludant denunciationem non esse prohibitam, licet agere quis sit prohibitus, tamen prosequi plus continet.

7 Nam si ex legis dispositione denegetur auxilium ex quauis causa, tunc denegabitur restitutio in integrum ratione illius clausulæ ex quauis causa. Bart. in l. nemo. C. de tempo. appel. vt refert Areti. consil. 104. breuitas. col. 4. & Carol. Ruynus consil. 123. quia circa. col. 4. nu. 11. in 2. vol.

8 Tamen alij dicunt specialom requiri expressionem ætatis. allegatur Lillud. §. si. cum. l. seq. ff. de minor.

minor. aded quod in generali sermone non videtur comprehensa restitutio minoris. l. 3. ff. rem ratam haber. sic consuluit Signor. consil. 234. in quæst. col. 2. nisi. effusa multitudo clausularum adesset. 9 Animaduertendum est doct. tractare de duplici iudicio, videlicet rescindenti & resciforio, & rescindens est per quod contractus dolo vel metu factus, vel aliàs iniquè conceptus, rescinditur. in l. quod si minor. §. restitutio. ff. de mino. Bar. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. caus. maior.

Iudicium rescindens & resciforium quid.

10 Resciforium est, per quod rescifo contractu vel actu ago ad rei meę restitutionem. §. rursus. de actio. in inst. vt si minor vendidit rem, in qua fuit læsus, primò petet rescindi venditionem, & hoc erit iudicium rescindens. postea petet rem sibi restitui annullato contractu & rescifo, & resciforia actio non est nomen actionis, sed quædam adiectio, quia rescifo contractu per actionem rei vendicationis ego potero rem meam petere. per totum tit. ff. de rei vendi. Et Rosfred. in tract. libel. in 1. parte rub. de actio in rem resciforia. de hac scribit. Imò dicunt doct. duplicem esse actionem restitutoriam & institoriam, quod non est verum, vt aliàs probaui, in l. verbis legis. ff. de verb. sig. & dixi in meis nouis interpreta. ad d. l. ff. C. de temp. in integ. restit. peten.

11 Dubitat etiam doct. an ista duo possint cumulari, & ex æquitate, & vt breuiter lites finiantur, cumulari posse concludit Guido Papæ decif. 143. an prætendens. post Specu. in tit. de in integ. restit. §. i. vers. sed nunquid in eodem libello. & vt euitetur circuitus. l. dominus. ff. de condi. indeb. & hoc seruari in curiis Franciæ docui in tract. de rescif. contract. in glo. 21. superius.

An rescindens & resciforium cumulari possint.

12 Quod limitatur non procedere, quado iudicium rescindens sufficiebat, vt si minor rem vendidit, in qua fuit læsus, si ab eo res petatur, poterit iudicium rescindens intentare, ac literas impetrare, vt illa venditio rescindatur, & vt ipse à rei petitione absoluaatur. Probatur in d. §. sed & quod simpliciter. & Panor. in c. ex literis. de in integ. restit. & sic seruat v fus curiarum Regni Franciæ.

13 Et licet doct. controuertant, an officio iudicis restitutiones petantur, vel per actionem, quod officio iudicis communius est, per l. in causæ. 2. ff. de minor. & in l. quod si minor. §. si. ibidem. Ibi totum illud dependere è prætoris cognitione, nos in Francia Regali officio vtimur, videlicet per literarum impetrationem: alioqui audiri non solent restitutiones in integrum impetrantes.

En demandant, ou en defendant.

GLOSSA VI.

1 T sic neq; tanquàm actor, neq; si res petatur ab eo tanquàm reus restitutionem petere poterit ætatis beneficio, quauis quæ temporalia ad agendum suat, perpetua sint ad excipienda. l. purè. §. si. ff. de dol. excep. gl. & doc. in c. cū accessissent. de constitutio. & in c. si autem. & c. plerunq; de rescif. Tamē hic etiã præstituit tempus reo, vt nõ possit petere cassari & rescindi contractum ratione minoris ætatis, etiã per viã exceptionis. ideo si petatur a minore reditus post trigintaquinque annos, & ipse dicat in illis se læsū, ob id petit contractum rescindi, nõ audietur per hunc tex. si ratione ætatis, secus si doli, vel deceptionis vltra dimidã. vt superius docui.

Excipiendo post tempus non restituitur minor.

2 Tamen intra istud tempus poterit petere restitutionem, etiam si curator interuenerit. l. 2. & 3. C. si tut. vel cura. interue. etiam si pater interposuerit auctoritatem, & concesserit filio suo. l. etiam si à patre. ff. de mino. licet glof. dicat diuersum esse, si à patre læsus sit filius, quia tunc denegaretur restitutio. per l. si. C. qui & aduer. quos. in Francia tamen vidi concedi filiis restitutiones contra facta à patribus in fauorem vxoris contra filios, vel in fauorem filiorum secūdi matrimonij, & hoc etiã non negatur in l. si superstitie. ff. de dolo. & in l. 2. C. si aduer. rem iudi. Sed isto casu non allegabatur dolo patris, sed læsio pueri sui facilitate. per d. l. si superstitie. quæ hoc permittit. & Bar. Artic. ac Iaco. in d. l. si. dicunt filium posse petere restitutionem aduersus patrem iure actionis, sed non

Etiã aduersus patrem minor restit.

3 officio iudicis. Nos impetramus literas regias, & sic rescisionem petimus. Nam in d. l. si superstitie, conceditur vt actione in factum possit filius agere aduersus patrem, non actione doli. per l. non debet. ff. de dolo. ne pater infametur, & bonum est, quod restituantur etiam aduersus parentes, quia interdum isti veterani inescati pulchritudine secunda vxoris, cui satisfacere vix possunt, se & suos filios spoliarent, vt has infatiables bestias satiarent.

Hæres non agit cum minor esset exclusus.

4 Item non poterunt etiam hæredes agere, cum minor sit exclusus tempore, & parcius subuenitur heredi quàm minori. l. quod si minor. §. Scæuola. ff. de minor. Diuersum esset si minor decedat intra ista tempora 35. ann. quia tunc heredibus etiã maioribus dabitur restitutio nomine minoris intra hoc tempus. l. non solum. ff. de rest. in integ. l. minor autē. §. si. cum. l. seq. ff. de minor. etiam instantia inchoata cum minore ad hæredem transit minoris, & contra hæredem rei. l. si intra. C. de in integ. restit. vide vnum casum in quo hæredi datur restitutio, licet defunctus non potuisset restitui, vt quando in puncto mortis perficitur læsio. l. i. C. de reputa. milit. facit l. Pantoni. ff. de acquir. hæredi.

An minor restit. renūciare & cedere ei possit.

5 Nec poterit etiam minor cedere restitutionis beneficio post hoc tempus, quia nihil ei competit, sed antè sic. per l. si minoris. ff. de administr. tutor. l. quod si minor. in prin. de minor. gl. in c. hinc est. 16. q. 1. Nam quæ transmitti possunt, & cedi. l. vna. C. de priuileg. dotis & Bar. in l. si stipulatus fuerim. de verbo. obliga. Barba. consil. 6. illud nu. 15. & col. eadem in 4. vol.

6 Et potest minor restitutus illi restitutioni renūciare, & ea nõ vti etiã inuito aduersa: io, quauis renunciare non possit, vt non petat restitutionem. vt supra dixi. l. si iudex. ff. de minor. Nam quilibet potest renunciare priuilegio in fauore suū introducto. l. pen. C. de pact. c. si diligenti de foro cõpet.

Minor non potest cogi agere infra 35. annos.

quod est verum quando effectus est maior. gloss. in d. l. si iudex & l. si intra. C. de in integ. restit. 7 Unde non potero cogere minorem intra hos 35 annos, vt approbet contractum, vel vt restitutionem petat: quia est in sua facultate, vt decidit Anto. Capitius. in decis. Neapolit. quaest. 110. quamvis Petrus Aucha. tenuerit contrarium in cle. vna. col. vli. de in integ. restit. eo quod contractus claudicat, tamen postquam datum est ei tempus hic praescriptum, non debet eidem tolli, induitum enim a iure beneficium nemini est auferendum, per regulam iuris.

8 Et is minor non poterit post hoc tempus agere etiam contra illum, qui rem possidet, quamvis interdum restitutio in rem datur, sed hoc si tempora largiantur. l. in causa. i. §. interdum. ff. de minorib. & sic aduersus etiam tertium non datur restitutio post istud tempus, licet aliquando etiam contra tertium datur, vt scripsi in 5. quaest. superius in praefatio.

9 Adhuc cum minor sit exclusus, non poterit procurator restitutionem suo nomine petere, licet possit quando est intra tempus restitutionis. l. vna. C. etiam per procurat. restit. impe. posse. sed requiritur quod id ipsum nominatim mandatum sit. l. illud. §. si talis. ff. de minori. dixi in concord. rubr. de elect. derog. in fi. vbi scripti casus requirentes speciale mandatum.

Post 35. annos contra tutorem & curatorem minor agere potest.

10 Vltimo addendum est, quod licet post 35. annos non possit minor petere in integ. restit. poterit tamen agere aduersus tutorem, & curatorem, si culpa sua laesus fuerit, per tex. in l. etiam. vbi Pau. & alij. C. si tutor vel curator interuenierit. Nam si ab vno exclusus sit remedio, ab alio non erit exclusus, vt superius dixi. vnde si anno 20. aetatis suae contraxerit autore curatore, & eius culpa interueniente laesus fuerit, poterit post trigintaquinque annos actione tutelae agere contra curatorem. Nec obstat iste tex. vbi non potest agere, fauore aetatis, sed si agatur actione tutelae agit aetatis ratione, ergo non potest. respond. text. dicit minorem non posse persequi annullationem & cassationem contractus ratione aetatis post 35. annos, sed agens actione tutelae non prosequitur contractus cassationem, ergo hic non prohibetur, imo vni prohibendo, aliud videtur concedere. l. cum praetor. ff. de iudi.

11 Item liberum est minori agere sicut maior ageret, sed maior si male administrata essent eius negotia, ageret actione negotiorum gestorum intra triginta annos, vt patet in ut. de neg. gest. igitur & minor sic agat, nec aetatis fauore sic agere dicitur, sed tanquam maior, & maxime quia est exclusus omni alio remedio, ideo istud consequi poterit. l. cum mandato. ff. de minor. vbi dicit posse agere quando is, qui negotia gessit, non est soluendo. Sed an post hos 35. annos datur restitutio, si minor repudiauerit hereditatem, quam potest adhuc intra triennium post quadriennium a iure praestitutum amplecti, per l. si. C. de repu. hered. Ego arbitrari non posse post 35. annos amplius agere, nec persequi, quia hic totum negat, & plus negatiua afficit quam affirmatiua. l. si quis sic stipulatus. ff. de verb. oblig. vide quae dixi in l. quod si minor. §. Scaeuola. ff. de mino. }

Par lettres de releuement, ou restitution, ou autrement soit par voye de nullite pour alienation des biens immeubles faite sans decret ne autorite de iustice, lesion, deception, ou circonuention.

GLOSSA VII.

1 IC prohibet petere contractuum rescissionem post trigintaquinque annos qui sunt conuini. Sive per literas releuamenti, vel restitutionis seu alias: & sic quibuscumque modis declarat, etiam si per viam nullitatis contractus rescindi peteretur: vt pote si minor dicat vendidisse bona immobilia sine decreto, tunc alienatio est nulla. l. si praedium. C. de praediis minor. sine decret. non alienand. siue dicat se laesum, vel circumuentum: quomodo cumque agat minor post 35. annos, ratione minoris aetatis non audietur. vt hic etiam in alienatione bonorum immobilium facta sine solennitate a iure requisita.

Solennitates requiruntur in alienatione immobilium minorum.

2 Nunc videamus in alienatione rerum immobilium minorum quae solennitates requirantur. respon. Primo requiritur causa vendendi, vt pote res alienum. Vlpia. in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eor. sic scribit: non passim tutoribus sub obtentu artis alieni permitti debuit venditio. neque enim est eis via distractionis tributa. & ideo praetori arbitrium huius rei senatus dedit, cuius officio in primis conuenit hoc excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuandum res alienum expediri. facit l. lex quae tutores. C. de adm. tuto. & l. ob es. de praediis minor. Dec. consil. 403. quamuis & si res alienum non interueniat, tutores tamen allegent expedire haec praedia vendere, vel alia comparare, vel certe istis carere, videndum est an praetor debeat eis permittere, & magis est ne possit. Praetor enim non liberum arbitrium est datum distrahendi res pupillares, sed ita demum si res alienum immincat, proinde si permiserit aere alieno non allegato: consequenter dicemus nullam esse venditionem, nullumque decretum, non enim passim distrahi iubere praetori tributum est, sed ita demum si vrgeat res alienum. §. si res alienum. ibidem.

3 Secundo, requiritur (vt ordinem l. persequar) quod aliunde pecunia haberi non possit, quare ergo debet iudex an pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quae conueniri possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in redditu spe, atque obuentio. d. §. quere. in d. l. magis. requirere ergo debet eum qui se instruat de fortunis pupilli, nec nimirum tutoribus, vel curatoribus credere, qui lucri sui gratia nonnumquam assueverunt praetori solent, necesse esse distrahi possessionem, vel obligari: requirit ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel liberos aliquos fideles, vel quem alium,

alium, qui noticiam rerum pupillorum habeat: aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint qui inueniuntur, iubere debet edi rationes. §. in primis. ibidem.

4 Tertio, quod liqueat iudici per discussionem bonorum ipsius pupilli, & sic ex actis constare debet, non posse aliunde solui debitum dicta l. magis. §. item requirat, num alia res sint praeter praedia, quae distrahi possunt, ex quorum pretio aeri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit non posse aliunde exolui, quam ex praediorum distractione, tunc permittet distrahi, si modo vrgeat creditor, aut vsurarum modus carendum aeri alieno suadeat. ecce Iuriscons. verba. ex quibus patet quod causa cognitio iudicis debet praecedere, & sententia interlocutoria, quod non extant mobilia, nec alia bona quae commodius vendi possint. Ange, in §. 1. in auth. de ecclesiasti. rer. immobil. alienat. colla. §. consuluit Barba. consil. 40. col. 4. in 1. vol. & consil. 6. illud. col. 3. vol. 4. ac Socy. consil. 235. in 2. vol.

5 Quarto, praetor aestimare debet vtum vendere potius, an obligare permittat, nec non & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiat sub obligatione praediorum tenoris, quam quod opus sit soluendum res alienum. §. item praetor ibidem.

6 Quinto, quod si iudex distrahendum arbitrabitur, caueat ne propter res modicum alienum, possessio magna distrahatur, sed si sit alia possessio minor, vel non tam utilis pupillo, magis permitti eam iubere distrahi, quam maiorem aut vtiliorem. d. §. Item praetor. facit l. & si sine. §. 1. ff. de minor. Bal. consil. 75. quidam tutor. vol. 1. Alex. & Claud. Aquen. in l. iust. ff. de acqui. pos.

Possessio magna ob res alienum modicum vendi non debet.

7 Sexto, ne titulo tenus tutores aere alieno allegato pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt, oportebit praetorem curare, vt pecunia accepta creditoribus solvatur, & de hoc decernere, dareque viatorem qui ei renunciet pecuniam istam ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio. §. ne tamen. ibidem. quod est norandum.

Pecunia reddita ex uenditione solui debet creditoribus.

8 Septimo, quod subhastatio seu licitatio interueniat, & plus offerenti datur. l. 1. C. de fide instr. & iure hasta fiscal. lib. 10. Bart. in l. alio. ff. de alimen. & cibar. lega. & Matth. in decis. Neapolit. q. 249. fuit in consilio.

Subhastatio necessaria in re immobili minoris alienanda.

9 Octaudo quod decretum iudicis interueniat, in quo iudex dicit venditionem esse faciendam, & ideo interponit suum decretum. l. 1. & l. si pupillorum. §. si praetor. ff. de reb. eor. & altero deficiente non valebit venditio. l. cum hi. §. causa. & §. si praetor. ff. de trasact. Spec. in tit. de procur. §. 1. verfi. sed quid si solum per libellum. haec tradit Fabia. de monte in tract. de emp. & vendi. quaest. quinta princip. nu. 9. vbi etiam aliud addit, scilicet iudicis subscriptionem. per l. 2. C. de assesso. nos istam subscriptionem non exigimus, dummodo scriba recitet omnia esse in iudicis praesentia facta, qui decretum & auctoritatem interposuit. Et prius solet iudex permittere venditionem fieri, postea solennibus seruatis proclamatis, decretum & auctoritatem interponere. vt dixi in l. 2. ff. de offic. eius. Sed nos aliud requirimus, videlicet quod istae licitationes seu proclamata, certificentur esse facta secundum patrie consuetudinem & stylum: vt dico in rubr. de praconiis & subhastat. & de hoc decreto multa scripsi in concor. Franciae in rub. de conclus. Lateranen. consil. in verb. decretis quae hic non reperam. sed ibi videantur. Item doctor. dicunt post Azo. patrem habentem vsum fructum in bonis filij aduentitii, cum sit legitimus administrator bonorum filij, sui poterit vendere bona filij immobilia sine decreto iudicis. vt Ias. refert in l. praes. C. de trasact. sed ista sententia est contra ius maxime contra l. magis puto. §. si pater. ff. de rebus eorum. & l. si praedium. & per totum. C. de praediis minor. & ista sententia contra Azo. seruatur in curiis Franciae, adeo quod semper vidi nullam pronunciarum venditionem, etiam a patre factam de bonis immobilibus filij sine decreto, alioqui aliter posset sic priuare filium suum bonis aduentitiis. }

Decretum necessarium in alienanda re minoris immobili.

10 Et prius solet iudex permittere venditionem fieri, postea solennibus seruatis proclamatis, decretum & auctoritatem interponere. vt dixi in l. 2. ff. de offic. eius. Sed nos aliud requirimus, videlicet quod istae licitationes seu proclamata, certificentur esse facta secundum patrie consuetudinem & stylum: vt dico in rubr. de praconiis & subhastat. & de hoc decreto multa scripsi in concor. Franciae in rub. de conclus. Lateranen. consil. in verb. decretis quae hic non reperam. sed ibi videantur. Item doctor. dicunt post Azo. patrem habentem vsum fructum in bonis filij aduentitii, cum sit legitimus administrator bonorum filij, sui poterit vendere bona filij immobilia sine decreto iudicis. vt Ias. refert in l. praes. C. de trasact. sed ista sententia est contra ius maxime contra l. magis puto. §. si pater. ff. de rebus eorum. & l. si praedium. & per totum. C. de praediis minor. & ista sententia contra Azo. seruatur in curiis Franciae, adeo quod semper vidi nullam pronunciarum venditionem, etiam a patre factam de bonis immobilibus filij sine decreto, alioqui aliter posset sic priuare filium suum bonis aduentitiis. }

Certificatio subhastationis an sit necessaria in re minoris alienat.

Si non que ains in semblables contrariz seroit permis aux maieurs d'en faire poursuite par releuement, ou autre voye permise de droit.

GLOSSA VLTIMA.

1 IC tradit limitationem ad superiora, videlicet vt minor non possit rescissionem contractus petere post 35. annum. hoc verum beneficio aetatis: sed si alio iure permittatur maiori, & huic minori permittetur.

Post 35. annos minor ut maior agere potest ad rescissionem.

2 Et sic innuit, vt tempus maioribus praestitutum ad rescissionem non computetur in hoc 35. anno, vt superius dixi, alioqui si minor contraheret in 24. anno, & esset deceptus vltra dimidiam, non posset agere post trigintaquinque annos, sicut maior, quia tempus decem annorum est lapsum, intra quod maiores restitutionem petere debent, vt in tract. de rescis. contrac. dictum fuit.

3 Et ideo quando excluditur quis a beneficio minoris aetatis, non excluditur ab alio, vnde intellige, quod minor poterit agere sicut maior de iure communi ageret, vt pote ratione doli, metus, laesionis vltra mediam iusti pretij, seu alia ratione, non tamen habet privilegia, quae maior de iure speciali haberet, vt pote tanquam legatus, vel captus, seu alio iure speciali quis agere potest: minor illo iure non agit, si officio legationis vinctus non fuerit, vel captus, per gl. singul. in l. postquam. C. de pact. Unde si minor laesus vltra dimidiam iusti pretij non agat intra 35. annos, petens rescindi contractum beneficio aetatis, post illud tempus poterit agere tanquam maior, videlicet remedio. l. 2. C. de rescind. vedit. & in omnibus casibus in quibus maior de iure communi agere potest, sed non in illis in quibus maior agit iure speciali, quia lex generaliter loquens nunquam videtur derogare, vel concedere, id, in quo est aliquid specialiter statutum. l. decurionibus. vbi addidi in gl. C. de filiar. l. 12.

Minor non agit tanquam maior privilegiatus.

& glo. in auth. de heredib. ab intest. venien. in verb. vacantibus. colla. 9. tex. in c. veniens. de presc. l. in l. & eleganter. col. 3. ff. de condit. in deb. & in l. si causa cognita. C. de transact. & conl. 38. volum. 3.

5 Quid si minor fuerit laesus in permutatione, & post 25. annos recepit fructus rei permutate, nonne videtur approbare contractum? quod videtur, & sic non posset postea petere rescissionem. per l. i. C. si maior fact. alienat. rat. habuer. Contrarium fuit in hoc Senatu pronunciatum in muliere, quae recepit fructus post mortem mariti suae rei venditae sine suo consensu, vel permutate, ut eo non obstante rescissionem petere possit. per l. 3. §. scio. ff. de minorib. quia fructus recipiendo non videtur contractum approbare. Nam eos recepit, ne in damno esset, videlicet ne pars aduersa reciperet fructus & rei & precij: ideo in precij compensatione recepit fructus rei, quod permittit. l. curabit. C. de actio empt. & vide quae scripti in proce. ordi. in gl. 5. de illo tit. C. si maior factus.

Arestum.

Qui recipit fructus non videtur approbare contractum.

Minor pendente restitutione cogitur stare contractui.

Executio sententiae non impeditur, pendente lite restit. aduersus eam cautione data.

Minor semel restitutus an iterum possit restitui.

6 Item in praxi vidi dubitari, an pendente restitutione minor cogatur stare contractui, vel sententiae, & quidam dicebant non teneri. per rubr. & l. vnam. C. in integ. resti. postulat. nil noui fiat. facit l. si causa. C. de transact. tamen in Francia, quando restitutionis causa longum exigit tractum, interim iudex per modum prouisionis contractum, & sententiam seruandam dicit cautione data: & hoc vidi in praxi seruari. per cap. suscitata. de integ. resti. scripti arestum in tract. de rescif. contract. in glo. 4. Capit. in decis. Neapolit. quaest. 53. & Comeus consil. in in. i. vol. & abunde per Vital. de Camba. in tract. clausul. in hac clausula.

7 Nec impeditur executio retractabilis sententiae pendente restitutione. Sed iudex pronunciat bit faciendam executionem per modum prouisionis cautione data. d. c. suscitata. quicquid dicant doct. in l. si. C. de ord. cognit. & c. auditis. & c. ex literis. de in. inte. rest. & in l. 3. §. ibid. ff. ad exhibed. & Lille à quo. §. si de facto. ad Trebel. Aufser. decis. 54. & seq. & dixi fufius in tract. de senten. prouisionis. & tract. de senten. executor. in 1. Tomo ordinatio. ibi quilibet videre poterit.

8 Vltimò quæram, si minor semel fuerit restitutus, an iterum possit restitui? & tex. in l. si. C. si sapius in integrum restitutio postulat. decidit non posse, nisi nouae defensiones, & causae prætentantur, vnde si minor repudiauert hereditatem, tanquam multis oneratam debitis, quae sic erat, non restituetur nisi creditores conuenerint cum eo: & remiserint dimidium debiti partem in l. & si aliam, tunc posse iterum restitui non negat ibi Imperator, nec Iurisc. in l. à contrario in l. & si sine. Aliàs incipit, Ait prætor. §. restitutus. ff. de minorib. vbi sic scribitur: Restitutus autem ut se hereditati misceret, vel ut eam adeat, quam repudiauit, rursus restitui poterit, ut se abstineret, nisi interueniret contemptus patris. per l. si. §. vbi autem pueriles. C. de bon. que liber. & scribit Mauri. in tract. de restit. c. 132. & seq. & Anto. cap. in decis. Neapolit. quaest. 165. vbi concludit quem secundo loco restitutum in instantia triennij.

9 Si verò minor semel petierit restitutionem, quae fuit ei per sententiam denegata, non impetrabit alias literas ad petendum iterum restitutionem super illa re, sed si non appellauerit à denegatione restitutionis, & literarum comprobatione, restitui postea poterit ad appellandum. text. in d. l. si. C. si sapius in integ. rest. postulat. vbi doct. & c. si. de in integrum restit. Hostien. in summa illius tit. §. quociens, vbi etiam dicit interesse. nam quando restituitur quis contra sententiam, habetur ac si lata non esset. e. tum ex literis. de in integ. rest. si verò quis restituitur ad appellandum, sententia remanet valida, sed inquiritur, an bene sit iudicatum, & suspenditur prima sententia, per c. venientes. de iure iurand. Nota etiam quòd decretum non requiritur in alienatione rei minoris mobilis, ut dixi, sed nec in alienatione rei immobilis, quando creditor vendebat rem pupilli sibi obligatam, ut docet Guido Papæ sing. 566. sed ego etiam hoc casu vidi decretum interponi solere, quicquid dicat Guido. Vnde Iaf. in l. præses. C. de transact.

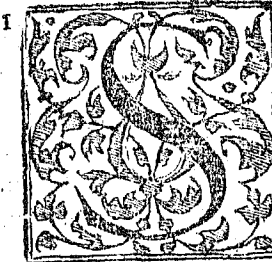
Sed si quis contraxerit, & impetrauerit literas ad rescindendum contractum, si postea acquieuerit illis literis sine sententia, poterit denuò impetrare nouas literas super hac lesione, acquiescendo primis literis, & sic vidi iudicatum, quia ille titulus sepius in integ. restituit. postuletur, intelligitur post sententiam l. i. ibidem.

Alia de restitutionibus nunc tibi non restituiam, quia reliqua te posse, bone lector, facile intelligere existimaui, nec potui te magis in rem præsentem perducere: quare si lubet, boni ista consules & me amabis, gratias de his interim Deo optimo ago immensas. Amen.

TRACT

TRACTATUS
DE RESCISIONIBVS CONTRACTVVM, ET INTRA QVAE
TEMPORA RESCINDI, ET QVOMODO
debeant, quotidianus profecto & utilis,

PRAEFATIO.

Ciendum est quòd contractus consiciuntur ambarum partium consensu, & confecti vtranque partem obligant. l. i. §. i. ff. de pact. Et ideo dicuntur vltro citroq; obligatorij. in l. Labeo. 2. §. i. ff. de verb. sign. vbi abunde scripti. Licet in initio libera potestas vnicuique sit contrahendi, vel non contrahendi, sed semel constituta obligationi & contractui renunciare aduersario non consentiente nemo potest. l. sicut. C. de actio. & oblig. Imò etiam si venditor offerret duplum, non ob hoc rescinditur venditio. & non est. C. de rescinden. vend. vnde fuit reiectus magister Petrus Dagnès aduocatus in parlamento, offerens duplum: & sic petens venditionem hereditatis rescindi, licet esset vendita per decretum Magistro Marthæo machecol. anno 1516. die 23. Iunij. Aliquando contractus vtriusque partis consensu dissoluuntur. in rubr. C. quando liceat ab emptio. discede. & tunc cum partes sint concordantes, nil ad iudicem. l. i. §. inde. ff. de noui oper. nunciatio. interdum tamen & quibusdam ex causis rescindi contractus etiam altera parte inuita possunt. Ideo de his videndum erit causis, & quomodo rescindi in hoc maxime regno valeant: & quia hæc materia in curiis Franciæ est frequentissima, & vtilissima, ob id eam pertractare in animo fuit. Vnde lector beneuole boni cam (si nos amas) consules. multa enim tibi referam, quæ in publico auditorio consecutus sum, ut etiam dicit Iurisc. in l. 3. §. duæ. in fin. ff. de Carbo. edicto.

Quomodo contractus consiciantur & dissoluantur.

1 In primis discutiendum est, quòd contractus aut est nullus aut tenet: sed tamen est annullandus. l. & eleganter. ff. de dolo. vbi contractus dicitur nullus, quando dolus dat contractui bonæ fidei causam, sed est annullandus, quando incidit in contractum bonæ fidei, vel dat etiam causam contractui stricti iuris. l. si dolo. C. de inutilib. stipulat. Actiones bonæ fidei quæ sint, non discutiuntur: quia numerantur in §. actionum. de actio. in instit. & in gl. c. cum venerabilis. de excep. & quomodo in eis concludatur, & excipiantur, scripti in tracta. de excep. in vlt. q. 3. Itaque dum contractus est nullus, agi potest coram iudice ordinario impetratis literis Regiis in hoc regno, & coram eo peti, ut declareretur nullus, & quatenus de facto processit rescindatur. ca. si quis presbyterorum. de reb. eccle. non alienan. l. si dolo. C. de rescind. vendit. nam cum contractus nullus sit, rumpi non potest. l. nam etiam sub conditione. veric. post defectum. de iniusto testa. c. ad dissoluen. de desponsa. impube. nisi quatenus de facto processit. Tamen in regno Franciæ recipitur quis allegans contractum nullum: quia factus à prodigo, cui erat bonis interdictionum, & allegans etiam modico pretio rem venditam: ut censuit Senatus anno 1543. die tertia Augusti. pro comite de Sanxerre, & tunc subordinatè petitur, sicut decimæ & congrua portio. ut scripti in tracta. de congrua portio.

Contractus aut nullus, aut annullandus.

Conclusio quòd contractus est nullus.

Nullitas contractus, & deceptio ablegari possunt.

Arestum.

Vtilitas quòd contractus est nullus, uel tenet.

Fructus à die litis contestate restituantur.

Curia supræmare rescindit contractum nullum etiam sine literis Regiis.

Contractus minorum multis rescinditur modis.

Aduocatus actoris, & rei in minorum rescissio nibus quomodo exoriri debeat.

4 Interdum contractus tenet, sed ex aliqua causa est annullandus, & tunc pars potest coram ordinario aduersam conuenire partem, & petere illum contractum rescindi. l. i. & per totum. ff. & C. de rescinden. vendi. Et hæc prosequemur materiam per totum hanc tractatam. Et quòd contractus est nullus, vtilitas de iure est, quòd emptor vel alius tenetur ad restituendum omnes fructus, quos recepit, quia ex nullo contractu, nil potest pars consequi, secus quando contractus tenet: quia tunc fructus lucratur emptor, vel alius possessor vsque ad litem contestatam. l. cum fundus. si cer. pet. ff. quod est notandum.

5 Practica tamen regni est in vtroque casu, ut impetrentur literæ Regiæ directæ ordinariis iudicibus, ut rescindere, & annullare contractum debeant, & de consuetudine regni sine literis Regiis iudices non solent procedere ad nullitatis etiam declarationem, vel ad contractus rescissionem. in hoc tamen non comprehenduntur Curia supræmaræ, quæ sine literis ista facere solent: ut alibi scripti in proce. concordat. & emptor vix solet de consuetudine condemnari ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestate, licet contractus sit nullus, nisi de mala & peruersa illius fide appareat, vel alterius. & ita vidi seruari, licet aliter à iure disponatur: ut dictum fuit.

6 Notandum est, quòd contractus multis rescinditur modis. Primo, ratione personæ contrahentis, & hoc etiam multis modis. Aliquando ætatis causa, ut si infans contrahat, inutilis est contractus. Idem si minor habens curatorem, sine eo contrahat. l. i. & l. si minor. ff. de verbo. obligat. §. pupillus. de inutilib. stipulatio. in instit. l. si curatorem habens. C. de in integrum restitui. Tamen non semper ea quæ cum minoribus geruntur rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum sunt redigenda, ne magno incommodo eius ætatis homines afficerentur, nemine cum his contrahentibus.

7 Et quodammodo commercium eis interdiceretur: quòd si minor. §. i. ff. de minorib. per quem text. poterit aduocatus contractum minoris, fisci, vel alterius defendens suam exordiri defensionem, & adiciere poterit. verficu. Itaque ibidem, nisi aut manifesta circumscripção sit, aut

negligenter in ea causa versati sint, prætor interponere se non debet: aduocatus verò volens contractum rescindere minoris sic exordietur inter omnes constat fragile esse, & infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captiombus suppositum, multorumq; insidiis expositum: ideo auxilium eis prætor pollicitus est, & aduersus captiones opitulationem. l. i. ff. de minorib. & ita solebant antiqui, & egregij aduocati facere. & ita audiui sæpe domi. Montolonium & alios doctissimos aduocatos inchoantes postulare in hoc supremo Senatu.

Claudicat ex parte minoris contractus cum eo initus.

8 Ex parte minoris tantum est inutilis contractus. l. Julia. §. si quis de pupillo. ff. de actio. empt. Et ideo si ille contractus minori sit fauorabilis, non rescindetur, sicut nec sententia pro eo lata. l. non eo minus. vbi docto. etiam not. C. de procurato. l. furioso. de re iudica. ff. ob id non audiretur pars laesa in contractu minoris, si vtile sit minori contractum seruare, & litera Regiæ concessa non approbarentur à iudicibus.

Minor si consumperit precium restituitur.

9 Etiam si minor iustum rei pretium acceperit, quod ad malos vsus consumperit, adhuc rescinditur illud contractum petere poterit. l. si quis cum sciret. ff. pro emptore. Et rescinditur iste contractus impetratis literis Regiis, & res minoris restituetur non restituito aliquo precio, si totum male fuerit consumptum. arg. l. mater. C. de rei vend. Sed si probetur versus precium in vtilitatem minoris, & quatenus probabitur versus, eatenus recuperabitur precium à minore, qui in hoc locupletior factus est. l. fin. C. de vsucap. pro empt. cap. quod in quibusdam. de fideiussorib. & ita fuit iudicatum in magna camera me audiente Paris. anno 1536. die decimatertia Martij.

Arestum.

Restitutio minorum duorum copulatiue requiritur.

11 Et ideo si minor in suis contractibus decipiatur, potest petere in integrum restitutionem impetrando literas Regias, per totum tit. ff. de minorib. & in rub. C. de in integr. resti. sed oportet duo probare, videlicet se minorem, & laesum. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiur. & non videtur circumscribitur minor, qui iure vsus sit communi. l. fin. C. de in integr. restituitur. vbi dicit Bald. oportere minorem exprimere se fuisse deceptum dolo aduersarij, vel sui facilitate: alias audiri non debet. l. i. ff. de mino. abundè scripsi in tracta. de restitu. artic. i. superius. † Vnde si minor sic deceptus fuerit, etiam in mobilibus poterit in integrum restitui per dicta l. i. vt censuit Senatus Parisiensis pro domino Corbie Consiliario magni consilij, qui dum erat minor emerat equum & mulam, & cum effectus fuisset maior in vim executorij instrumenti, executio in eum facta fuit, & iudex ad garniendum contentum in schedula illum condemnauerat: qua sententia domi. Corbie appellauit, & cum rescindi dictum contractum in curia petiisset Senatus, male iudicatum pronunciauit, condemnans tantum domi. Corbie ad soluendum quantum valebant tempore emptionis, & non plus, anno 1522. in mense Martio. Et eadem ferè est practica, siue contractus sit nullus, vt quando minor contraxit sine tutoris autoritate. l. i. ff. de author. tuto. si verò cum autoritate contractus valet, sed rescinditur probata laesione. vt in l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum.

Etiam mobilibus minori succurritur.

Arestum.

12 1. ff. de mino. abundè scripsi in tracta. de restitu. artic. i. superius. † Vnde si minor sic deceptus fuerit, etiam in mobilibus poterit in integrum restitui per dicta l. i. vt censuit Senatus Parisiensis pro domino Corbie Consiliario magni consilij, qui dum erat minor emerat equum & mulam, & cum effectus fuisset maior in vim executorij instrumenti, executio in eum facta fuit, & iudex ad garniendum contentum in schedula illum condemnauerat: qua sententia domi. Corbie appellauit, & cum rescindi dictum contractum in curia petiisset Senatus, male iudicatum pronunciauit, condemnans tantum domi. Corbie ad soluendum quantum valebant tempore emptionis, & non plus, anno 1522. in mense Martio. Et eadem ferè est practica, siue contractus sit nullus, vt quando minor contraxit sine tutoris autoritate. l. i. ff. de author. tuto. si verò cum autoritate contractus valet, sed rescinditur probata laesione. vt in l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum.

Furiosus, demens, & similia contractus nullus.

13 Item contractus redditur inutilis ex defectu naturalis consensus, vt si furiosus, demens, mente captus, aut phreneticus contraxerit. l. in negociis. & l. furiosus. ff. de regul. iuris. in l. i. de verb. obli. his enim casibus & similibus potest, si respuerit is, qui contraxit, vel si non respuerit, consanguineus seu curator impetrare literas Regias, in quibus contractum nullum factum per illum furiosum vel alium declarari petat: & ad rescindendum quatenus de facto processum fuit, vt superius diximus.

Subiectionis ratione rescinditur contractus.

14 Ratione subiectionis rescinditur contractus, vt pote si rex contrahat, vel alius potens, princeps & tyrannus cum suo subdito. quia blanditiæ potentum inducunt iustum metum. l. i. C. si rector prouinciæ. glof. in l. i. in verb. quemadmodum. quod iussu. ff. & non computatur tempus illi subdito in vita tyranni: quia non potest tunc cum commodo suæ personæ agere. glof. in ca. licet. in fi. in verb. precibus. de electio. in pragmati. Lucas de Penna in l. litibus. col. 3. de agricol. & censit. lib. 10. Barbat. in c. nam concupiscentiam. col. 5. de constit. & in clem. i. col. 4. de testib. & l. i. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. in quinta quæst. Bar. de noui operis nunciat.

15 Idem si seruus, vel filiusfamil. cum domino, vel patre contrahat, tunc tantum obligatur naturaliter. l. frater à fratre. ff. de condict. indebiti. l. is nulla. de iudi. idem putarem etiam si obligaretur ciuilitè. nam contractus ob metum reuerentialem rescinditur, vt inferius dicam.

16 Idem si clericus contraheret cum suo prælato terribili, vt etiam ratione autoritatis possit petere contractum infringi. per l. puimam. §. quæ onerandæ. ff. quorum rerum actio non datur. & ibi multa scripsi.

17 Idem in religioso quoad suum superiorem, authent. ingressi, & ibi docto. C. de sacrosanct. eccle. & c. quia ingredientibus. 19. quæst. 3. Ideo contractum sic initum poterunt istæ personæ sic subditæ petere vt rescindatur, quatenus de facto processit.

Prodigi contractus rescinditur. Mutus, & furus an possint contrahere, & quando contractus illorum rescindatur.

18 Item interdum quis à lege prohibetur contrahere, vt prodigus, vel à iudice, & tunc si laesus fuerit contrahendo poterit petere etiam contractum rescindi impetrando literas Regias. l. is cui bonis. de verb. oblig. l. i. de curato. furio.

19 Mutus verò si compos mentis sit, & signis intelligatur, contrahere potest: & valebit contractus consensus initus. scus si verbis fieri contractus deberet, tunc non valebit contractus, cum loqui non possit, quod in stipulatione est necessarium. l. i. ff. de verb. oblig. & §. mutus. de inutilib. stipulatio. in instit. l. i. in fin. & l. in quibuscunque. de actio. & oblig. ff. docto. in l. mutus. de acquir. hæred. l. vbi non voce. de regulis iuris.

20 Si verò habuerit curatorem, tunc contractus sine illius autoritate non valebit, ob id rescindi poterit. l. si curatorem. C. de in integr. restit. Idem in furdo dicit Petr. Ferrar. in sua practica. in forma actio. real. in verb. veris, & legit. col. 2. probatur in dicta l. i. in fin. de actio. & oblig.

21 Ratione fragilitatis sexus, vt in muliere, si pro alio fideiubeat, petetur contractus rescindi, & rescinditur impetratis à Rege literis: quod probatur in l. i. & per totum. ff. ad senatusconf. Velleia. & in casibus positus in l. fin. C. de iuris & facti ignor. quando laesa est ex suo contractu. l. quamuis. §. Marcellus. & seq. ff. ad Velleia.

Mulieris contractus an valeat, et quando rescindatur.

Ex forma non seruata rescinditur contractus.

22 Secundò, contractus rescilio petitur ratione formæ non seruata, vt in stipulatione, si non interuenerit interrogatio simul & responsio. l. i. ff. de verb. oblig. quia actus, non seruata forma corruit. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact. Albert. Brunus in tracta. de forma & solemnitate actus, rubri. i. versic. quintò non omitto. &c.

23 Et in contractibus, qui re contrahuntur, si res non interuenerit, inutilis est contractus, & instrumentum obligatorium. l. rogasti. §. si tibi. ff. de rebus credit. & §. i. quibus modis re contrah. obliga. in instit.

24 Idem si consensus deficiat in contractibus, qui consensu perficiuntur: vt in rub. de oblig. ex consensu. in instit. & l. consensu. ff. de actio. & oblig. l. in venditionibus. de contrah. emptio. Et ideo contractus nullus petitur declarari, & quatenus de facto processit rescindi, & instrumentum restitui cassum & nullum, vt fufius inferius dicitur.

Contractus sine solemnitate factus rescinditur.

Alienatio rerum ecclesie sine solemnitate non ualeat.

25 Tertiò, propter defectum solemnitatis rescinditur contractus, vt si venditum fuit minoris prædium, vel alia immobilia bona sine decreto, rescinditur alienatio. l. si prædium. & per totum. C. de prædijs minor. l. magis puto. ff. de rebus eorum.

26 Idem si solemnitas non fuerit adhibita in alienatione rerum ecclesie, quæ scribitur in cap. sine exceptione. 12. quæstio. 2. scripsi plenè in compend. alienat. rerum eccle. in quibus casibus illa solemnitas non requiritur: & quoties requiritur solemnitas, & non interuenit, vt in venditione facta per licitationem, siue per incantum publicum, tunc illa alienatio ob solemnitatis defectum rescindi poterit: & hoc impetratis literis Regiis in hoc regno, in quibus solemnitatis defectus narrabitur, vt scripsi in tracta. de præconijs infra.

27 Idem in alijs casibus in quibus in alienatione requiritur solemnitas, si ea deficiat, contractus erit nullus, & male fide factus præsumitur. l. i. vbi glo. singul. C. de fide instrumen. & iure hæstæ fiscal. lib. 10.

28 Quartò, contractus rescinditur ratione prohibitionis, quæ interdum fit à lege, vt in infante, & personis superius expressis.

29 Item aduocatus prohibetur & procurator contrahere cum clientulo lite pendente. l. quisquis. §. præterea. C. de postul. & de quota litis pacisci. l. item. C. de procurat. quod si contra fiat, rescinditur hic contractus impetratis etiam literis Regiis. Medicus cum ægro, durante infirmitate contrahere prohibetur. l. medicus. de varijs & exaord. cognit. ff. & medicos accipe eos, qui alicuius corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur. l. i. §. medicos. ibidem. l. archiatri. de professio. rib. & medic. lib. 10. C. quem singul. ponderat. l. in §. tripli. nume. 59. de actio. in instit. & licet dicta l. medicis loquatur, quando medicus compulit. Idem tamen est, quando æger proprio motu & spontaneo promitteret durante infirmitate, vt scribit Hippolytus in l. lege. §. constitutum. nu. 4. de fca. ff. quia semper promittere coactus infirmitate præsumitur.

Aduocati procuratoris medici, officialis, & aliorum, quando rescindatur contractus.

30 † Et idem iudicari vidi in chirurgo, cui tactus peste, si euaderet, promiserat ducentos aureos, fuit enim ad triginta aureos condemnatus tantum reus arresto Senatus: & sic illa promissio pestiferi, vel alia debet ad arbitrium boni viri reduci inspecta contagione, & operis quibus caruit vel Chirurgus: & si excederet in modico, non annullaretur. & sic intelligi debet quod scribit Matthæ. de afflicto. in decisio. Neapol. quæst. 123. dominus Carol.

Promissio pestiferi quando ualeat.

31 † Idem vidi seruari in quadrigatio, qui tempore necessitatis fecerat sibi obligari quendam ad sex viginti libras, vt deferret res Aureliam tempore aduentus Imperatoris Caroli quinti anno 1544. & tunc esset tutius sine conuentione precij ei res tradere deferendas, & postea arbitrio boni viri solueretur ei.

Quadrigatio stipulatio excedens fuit per Senatum modificata.

32 Officiali annali durante suo officio cum suis subditis contrahere non permittitur. l. principibus. cum seq. ff. si cert. petat. l. non licet. & l. qui officij. ff. de contrah. empt. Hodie cum in hoc regno pauci magistratus sint annales, non rescinderentur tales contractus etiam in annalibus, nisi impressio probaretur. l. si per impressionem. quod metus causa. C. vt scripsi in proem. ordin.

Officialis an durante suo officio contrahere possit cum suis subditis.

33 Non potest hæres non visis nec cognitis verbis testamenti transigere. l. de his. de transactio. ff. quod si fecerit, rescindi factum solet. l. i. §. i. ff. quemadmo. testa. aper. vbi etiam glo. idem dicit in sententia. Et hoc probat Roma. singul. 195. tu legis. l. & c. tum fauore vltimæ voluntatis, vt facilem sortiatur effectum. l. vel negare. ibidem: tum odio hæredum occultantium testamenta. docto. in dicta l. de his. & l. non est ferendus. ff. de transactio.

Transactio non uiso testamento rescindi solet.

34 Item in fraudem creditorum non potest quis alienare, alioqui rescinditur contractus. in rubri. ff. quæ in fraudem credito. & C. & §. item si quis in fraudem. de actio. in instit. doct. in l. post contractum. ff. de dona.

Alienatio in fraudem creditorum rescinditur.

35 Præterea alienationes post iudiciū familiæ eriscidæ acceptū interdicitæ sunt duntaxat voluntariæ, non quæ vetustiore causam & originē iuris habet necessariā. l. alienationes. ff. famil. eriscidæ.

Prohibiti cōtrahere per legem, contractus rescinditur, si contrahant.

36 Prohibetur interdum quis cōtrahere per legem municipalem, vt pote per statutum, vel consuetudinem, vt mulier nupta de consuetudine istius patriæ non potest contrahere, nisi mercatrix publica sit, vt patet in consuetudinibus, maximè per Boer. in consuetud. Bitur. rub. de consuet. iuris status personarum. §. quarto.

37 Et in quibus casibus prohibentur aliqui contrahere, si contra legem etiam municipalem contrahant, nullus est contractus. l. non dubium. de legib. C. quia lex resistit. Ideo non valet contractus. Bartol. in l. cum lex. de fideiusorib. ff. nec transfertur dominium ex illo contractu. l. quem admodum. C. de agricol. & censu. lib. ii. & in hoc tantum operatur prohibitio consuetudinis, vel legis municipalis, quantum legis generalis: quia tantæ est potestatis in loco vbi seruatur, quantum lex generalis. l. omnes populi. vbi docto. ff. de iusti. & iur. & l. i. C. de summa trini. & hoc casu etiam impetrantur literæ Regiæ, de quibus supra scripsi.

Contrahere prohibiti à iudice & arbitro, contractus rescinditur.

38 Aliquando prohibentur aliqui contrahere à iudice, & tunc post prohibitionem non valet contractus. l. is cui. vbi docto. ff. de verb. oblig. exemplum etiam patet in l. vtrum: de petitio. hæredi. l. moris. §. sunt & aliæ. de pæn. Bart. & alij in l. filiusfam. §. diui. de lega. i. & tunc solent impetrari literæ Regiæ vt nullus contractus pronuncietur, vel annulletur, saltem quatenus de facto processit, vt superius dixi.

Alienatio facta contra prohibitionem hominis rescinditur.

39 Ab arbitro si prohibeatur alienatio, quæ tamen postea fiat, potest etiam peti contractus rescilio: dominium tamen transfertur post prohibitionem, sicut cum prohibetur contractus, & alienatio per pactum. l. ea lege. C. de condict. ob causam dat. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. oblig. l. non distinguemus. §. nunc de officio. de arbitr.

40 Prohibitio etiam alienationis cum causa à testatore fieri potest, & si postea fiat, rescindi potest. l. filiusfam. §. diui. & ibi amplè docto. ff. de legatis. i. & an transferatur dominium ibi disputant. sed quia idem in praxi concluditur, & ferè praxis eadem exercetur, ideo illud relinquo ad ibi notata.

41 Et ideo quando fit prohibitio à testatore, ne domus alienetur, quia vult vt remaneat in familia, si ille, qui eam detinet alienauerit, omnes de familia, vel proximus etiam non restituto pretio, eam repetere poterit, & contractum rescindere. l. peto. §. fratre. & l. vnum ex familia. ff. de leg. 2.

42 Si autem prohibitio fiat inter viuos, & tunc regulariter contra prohibitionem facta valebit alienatio: sed agi potest contra alienantem ad id quod interest. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. oblig. l. si. C. de reb. alien. non alienand. Bal. in c. vno. col. si. de aliena. feud.

43 Nisi super re aliquid retineretur, vt census in re emphyteoticaria, tunc nõ valebit cōtractus. l. si. C. de iure emphyteo. sed quia in praxi solemus impetrare literas Regias ad annullandum contractum, quatenus de facto processit, ob id eadem ferè est practica siue contractus nullus siue annullandus: vt superius dixi.

Delicti ratione quis contrahere prohibetur.

44 Prohibetur quis contrahere quandoque ratione delicti, & tunc alienatio post delictum facta si in contrarium condemnatio secuta fuerit, non valebit. l. post contractum. ff. de donatio. vbi plenè Bartol. & ceteri, & in l. i. de iure fisci. lib. io. Ideo illa alienata fiscus reuocat, si bona fuerint confiscata: qui etiam impetrat literas Regias, vt priuatus, prout vidi obseruari, quæ non solent ei denegari.

Ratione rei quando contractus rescindatur.

45 Quintò, rescinditur contractus interdum ratione rei, vt pote si res sacra, religiosa sancta: vel quæ non sit in commercio nostro, & alienata sit. Ista enim alienari prohibentur. l. inter stipulatem. §. sacram. ff. de verb. oblig. l. sancimus. i. & auth. prætereà. C. de sacrosanct. eccle. quia iste res in nullius bonis sunt. §. nullius. de rerum diuisio. in instit. vnde si quis presbyterorum alienauerit rem ecclesiæ, etiam ipse alienans poterit rem alienatam petere, & rescindi per literas contractum, quatenus de facto processit. c. si quis presbyterorum. de rebus eccle. non alienan.

Rei litigiosa, dotalis, & publicæ rescinditur alienatio.

46 Adhæc res litigiosa alienari prohibetur. l. i. C. de litig. & litigiosa res est, de cuius dominio causa mouetur inter petiorem & possessorem. auth. litigiosa. ibidem hoc interdum rescripto concedi solet, vt alienari possit non obstante vitio litigiosi, vt vidi in praxi seruari: & sic consuluit de Ripa in lib. 2. respon. de rescrip. c. 29. 3

47 Res dotales etiam ius alienare prohibet. l. i. & per totum. ff. de fundo dotal. non alienan. & C. vnde si alienatio rei immobilis dotalis facta fuerit, etiam consentiente vxore, poterit rescindi. auth. siue à me. C. ad Velleia.

48 Item publica res, vel vñibus publicis destinata. l. bona. & l. inter publica. vbi scripsi. ff. de verborum significatio. & in his & aliis similibus casibus rescinditur contractus, quatenus de facto processit, impetratis tamen (vt sapius dictum extitit) ad hoc literis Regiis.

Ratione deficientis conditionis, vel modi rescinditur contractus.

49 Sextò, petitur contractus rescindi ratione deficientis conditionis. l. proinde. ff. de rebus credit. scripsi in l. cedere. ff. de verb. signifi. idem si modus deficiat. l. quibus. §. fin. ff. de conditio. & de monstr. Bald. consil. 104. sex sunt, quæ in r. volu. vnde si dederò domum alicui, vt me alat, si non me aluerit, agam, vt cogatur me alere, seu vt rescindatur donatio. l. fin. C. de rescinden. vendit.

Ratione vitij rescinditur contractus.

50 Vltimò, rescindi contractus petitur ratione alicuius causæ, vt pote propter vitium, si quis equum habentem vitium lateris vendiderit, tunc agam actione redhibitoria intra sex menses: vt re habeat suum equum, vel actione quanto minoris post sex menses, & intra annum. l. redhibere. & per totum. ff. de ædilit. edict. l. secunda. C. de ædilit. actio. & in his mobilibus non solent impetrari literæ Regiæ, sed directa via agi intra tempus à legè vel consuetudine præstitutum, ne plus exponatur

ponatur in his literis, quàm valeat res. per l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. lib. io.

51 Interdum rescinditur contractus ratione protestationis alicui factæ, seu denunciationis: vt si denunciauerim tibi, vt non emas talem domum, vel per proclama fuit prohibitum, ne talis res alienaretur, si postea alienata fuerit rescindi contractus petetur. per l. si fundum. C. de rei vendicatio.

Denunciatio facit ut contractus rescindatur.

52 Rescinditur etiam propter causam inhonestam. l. si plagij. ff. de verbo. oblig. vel cessante causa. vt in rubri. ff. & C. de cond. ob causam. vnde si dederim fundum causa matrimonij, cessante matrimonio & non contracto repetere talem rem potero. l. quod Seruius, & seq. de conditio. causa data: & hoc directa via solet fieri etiam sine literis.

Causa inhonestæ & cessantis ratione rescinditur contractus.

53 Simulationis ratione rescinditur contractus. in rubric. C. plus valere quod agitur. & per C. pol. plenè in tracta. de simulatio. contract. scripsi in tracta. de restitui. & releua. in glo. octaua.

Simulatio, lesio, & metus contractus rescindunt.

54 Ob enormem læsionem, puta quando quis est deceptus vltra dimidiam. l. 2. C. de rescinden. venditio. & inferius dicitur artic. i. in glo. 14.

55 Ratione metus rescinditur contractus. nam quæ metus causa gesta sunt, rata prætor non habet. l. i. & per totum. ff. quod metus causa. & artic. i. inferius scribam, glo. 12.

Absentia, in gratitudinis, & suspensionis liberorum causa rescinditur rei alienatio.

56 Item rescinditur factum durante absentia illius, qui reipublicæ causa aberat. l. i. & per totum ff. ex quibus causis maio. & superius dictum fuit in tracta. de restitui.

57 Item si quis non sperans se liberos habiturum donauerit omnia bona sua, si postea liberos procreauerit, donationem rescindi per literas impetrabit. l. si vnquam. de reuocand. donatio. vbi amplè de Ripa, & domi. Tiraquel.

58 Per ingratitude reuocari petitur donatio, si ingratus fuerit donatarius donanti, vel eum non aluerit in eo casu, quo de iure tenetur. l. si. C. de reuocand. donatio. & in casibus ibidem scriptis. & in cap. fin. de donatio. aliis etiam in multis casibus rescinditur contractus, quos longum esset hic referre, & omnes videntur ferè comprehendì sub casibus præscriptis: ob id, beneuole lector, hæc tam frequentia non aspernaberis.

Retineri res potest, licet contractus sit nullus.

59 Notandum est, quòd ex quibus casibus rescindi potest contractus, imò si nullus sit, retineri res in conscientia potest, donec declaretur nullus. teste Panormita. in capitu. plerique. de immunita. ecclesia. & ideo lucratur quis fructus ante litem contestatam. l. cum fundus. ff. si certum petatur. scripsi in proœmi. ordinat. in glo. prima faciunt ea quæ dixi in interpretatio. l. vnica. nota. primo. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferunt. Ideo in hoc regno iudices non solent condemnare ad fructus etiam super contractu nullo, nisi à die litis contestatæ, vt prædixi. quod est notandum.

Tribus modis cognoscuntur contractus.

60 Adde, quòd ex tribus cognoscuntur contractus, in qua specie sunt, scilicet ex forma verborum. l. prima. ff. de verborum obligatio. ex parte rerum. vt in l. secunda. ff. de rebus credit. & ex utilitate. l. Lucius. ff. de donatio. iuncta l. prima. de pœnis. Bald. in consil. 494. facti series. in 3. volum.

Expense rescilio cōtractu repetuntur.

61 Quærò an rescisa venditione, vel contractu expensæ meliorationum repeti possint, quod sic scribunt docto. in cap. i. de in integrum restitutio. vt plenius dicitur inferius. vide in l. in fundo. & quæ ibi addidi. ff. de rei vendi.

Loys xij. Article xlvi. des publiées 1512.

Item, Et affin que les domaines Et proprietes des choses, ne soient incertaines, Et sans seureté es mains des possesseurs d'icelles, si longuement qu'ilz ont esté cy deuant, Et que la preuue des parties ne perisse, ou soit rendue difficile par laps de temps, es cas cy apres declairez: nous auons ordonné Et ordonnons, que toutes rescissions de contractz, distratz, ou d'autres actes quelcōques, fondées sur dol, fraude, circonvention, crainte, violence, ou deception d'outre moitié de iuste pris, se prescriuent dorefenauant, tant en noz pays coustumiers, que de droit escrit, par le laps de dix ans continuelz, à compter du iour, que le ditz contractz, distratz, ou autres actes, auront esté faitz, Et que la cause de crainte, violence, ou autre cause legitime empeschant de droit, ou fait la poursuite des dites rescissions, cessera: non obstant statutz, coustumes, ou usances quelconques à ce contraires: ausquelz quant à ce nous auons derogué Et deroguons de nostre certaine science, pleine puissance Et authorité Royal.

Articulus vnicus.

GLOSSA I.

I C articulus diuiditur in duas partes. in prima duæ ponuntur rationes huius legis Regiæ condendæ. in secunda decisio. secunda ibi nous auons. Prima ratio sumitur ex ratione vsucapionis. † Bono enim publico introducta est vsucapio, ne scilicet quærundam rerum diu, & ferè semper incerta dominia essent. elicitur ex verbis Iurifconsulti in l. prima. ff. de vsucapio. Cum ergo vsucapio & præscriptio sit introducta propter bonum publicum,

Summa ordinationis Regiæ & rationis quare inuenta sit præscriptio.

publicum, vt ibi, & à iure ciuili. §. primo. instit. de vsucapio. cap. quicunq. decima sexta quæstio- ne tertia. l. i. de acquirend. rerum dominio. ff. & si ius ciuile non esset, præscriptiones non essent. dicit Bald. in repetitio. l. prima. col. tertia. C. de emancipatio. libero. etiam est inuenta, vt sit litium finis. l. ff. pro suo. quod etiam publicam vtilitatem concernit. l. properandum. in princip. C. de iudic. Et etiam sunt inuenta propter libertates subditorum ne de iure suo semper dubitent. text. in authenti. de tempore non soluta pecunia. §. primo. collatio. septima. & ibi glo. in verb. diligentia. quam not. Bald. in §. si quis per triginta. col. 2. si de feudo. defunct. conten. fuerit inter domi. & agnat. vassal. scripsi in repetitio. cap. postulastis. in glo. retinere. de cleric. excommunicat. ministrante. & in præfa. ad rub. de præscrip. in decreta. Et sic statuitur in hac constitutione, vt quis contra- ctus rescissionem intra decem annos petat, ne incerta dominia sint longo tempore apud possesso- res, sicut olim, scilicet ante istam ordinationem. text. hic in manibus possessorum pro apud posses- sorem accipit, & est phrasit Gallorum sumpta ab Hebræis. vt scripsi in rubric. de nominat. reg. in verb. in manibus. in concordat. §. primo.

Lex, vel or- dinatio ex causa publi- ca dominiu auferre po- test.

3 Ex quibus inferitur non esse inconueniens, si ex causa videlicet publicæ vtilitatis lex ciuilib in quibusdam casibus auferat dominium. l. ius ciuile. ff. de iusticia & iure. l. item verberatum de rei vendicatio. l. Lucius. de cuius i. venditor. §. si constat. communia prædiorum. l. si priuatus. qui & à quibus. l. Antiochenium. de priuileg. credito. Bartol. in l. omnes populi. in prima quæstio. quar- ta quæstio. principal. ff. de iusticia & iure. Felin. plenè, & alij. in cap. quæ in ecclesiarum. col. 8. de constituto. Ias. in l. Barbarius. col. 7. cum seq. ff. de offic. prætor. Bartol. & alij in l. nemo potest. colu. 4. de legatis primo. Ioan. Francisc. in tracta. de præscriptio. in prima parte, quæstione quarta. quam- uis dominiu sit de iure gentium. l. ex hoc iure. ff. de iusticia & iure. gl. in l. 2. C. de precib. Imperato. offerend. vbi addidi, & in e. quo iure. 8. distinctio. Scripsi abunde in trac. de congrua portio. in fin. 4 Secundò inferitur quòd homines non possunt renunciare præscriptioni. Bartol. in l. nemo. ff. de legatis primo. Panormita. & alij in rubri. de præscriptio. vbi vide abundantius. & per Petr. Fer- ra. in forma rei conuenti. in verb. præscriptionis. Felin. in cap. si diligenti. in secundo correla. quin- ta fallen. de foro competen.

Renunciare præscriptio ni quis non potest.

Et que la preuve des parties ne perisse, ou soit rendue dif- ficile par laps de temps.

GLOSSA II.

LI A ratio huius ordinationis est, ne probationes partium percant, vel difficilès ex lapsu temporis reddantur, cum hominum labilis sit memoria. l. peregrè. ff. de acqui- renda. possessio. ob id statuitur vt intra decem annos contractus rescisio petatur, vt sequitur. & an probatio adimi possit, vel coarctanda sit. scribit text. in l. quoniam. C. de hæretic. & ego in concordat. in rubri. de nominatio. Reg. §. vlti. in glo. fin.

Ratio legis complecti- tur omnes casus, & ex tendit legem ad omnia que ratio continet.

2 Sicendum est, quòd vbi in lege vel ordinatione est scripta ratio, vt hic, tunc illa constitutio complectitur omnes casus, qui sub ratione expressa comprehendi possunt, etiam si sequeretur iu- ris correctio: vt plenè scribit Curtius senior consi. 9. num. 50. cum sequen.

Es cas cy apres declarez: nous auons ordonné & ordonnons que.

GLOSSA III.

IT sic ista ordinatione per hæc verba, es cas cy apres declarez. secundum quosdam est li- mitata in casibus hic declaratis, quare extendi non debet. l. in agris. ff. de acquiren. rerum dominio. l. secunda. de seruis exportan. & quia est contra ius, ideo etiam restringenda: & si venerit nouus casus hic non comprehensus, decidetur secundum ius, non per istam ordinationem per ea quæ plenè scribit Feli. in cap. cum ordinem. col. 4. versicu. limitata causa. de rescriptis. & exprimendo casus sequentes in aliis videtur prohibere. l. cum prætor. ff. de iudic. c. qualis. 25. distin. & quando non mutantur, cur stare alij casus prohibentur. l. præcipimus. C. de appellatio.

Ista ordina- tio an ha- beat locum in casibus nõ expres- sis.

2 Ego tamen dicerem istum textum limitatum quoad probationem, vt velit dicere, quòd hoc statuatur ne probatio pereat, vel difficilis reddatur, in casibus postea declaratis. & non quòd velit istam ordinationem loqui tantum in casibus expressis hic: quia esset sibi contraria. Nam infra di- citur toutes rescissions, & autres actes quelconques. nec est verisimile quòd tam citò se corrigeret: vt scrip- si in quarto notab. in repetitio. l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest. & sic conclusiue te- nebimus hanc legem Regiam non solum habere locum in casibus hic descriptis, sed in aliis casibus similibus, & qui verbis text. conuenire poterunt, vt inferius diceretur.

Toutes rescissions.

GLOSSA IIII.

VI totum dicit, nihil excludit. l. à procuratore. C. mandat. & in proemio Digesto- rum patet de hoc verbo totum. & per Baldum, consilio 335. quædam mulier. volu- mine primo. scripsi, articulo primo, in principio tractatus de literis obligator. in pri- mo Tomo constituto. Reg. & quia hic dicitur toutes rescissions, & quelconques actes. tamen

Omnes rescis- siones in do- lo vel frau- de fundate hic compre- henduntur.

intellige quòd omnes rescissiones, & quicunq. actus fundati super dolo, fraude, &c.

2 Ergo si sint alij actus, qui non fundentur super dolo, vel alia qualitate, in text. expressa non habebit locum hæc ordinatione per hunc text. sumendo argumentum à contrario, quòd est validum. l. i. ff. de offic. eius. Si verò fundetur rescisio eò, quòd quis non potuit disponere, non habebit lo- cum hic articulus, vt potè si quis post decem annos velit rescindere venditionem decimarum, vel alium contractum super ipsis factum per laicum, poterit, nec erit impedimento iste articulus.

Solemnitatis uel potesta- tis defectu initi contra- ctus an re- scindat pos- sint ultra de- cem annos.

3 Idem si petatur contractum venditionis rescindi ob solemnitates omiffas, vt scripsi in l. Im- peratores. ff. de priuileg. credito. quia iste text. de his non loquitur: & quia verba ordinationis non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect.

4 Vnde si quis non vilis verbis testamenti transegerit, & læsus fuerit, poterit etiam post de- cem annos petere, vt rescindatur transactio. argu. l. sicut & l. omnes. C. de præscript. triginta anno. nisi dolo factam allegaret, quia tunc hic comprehenderetur, vt patet infra. Idem si minor transegerit, vel alius super falsa causa, vt potè quia dicebatur aduersarium esse debitorem, qui vere in nullo erat, tunc etiam non valebit alienatio rei minoris cum decreto. l. & si præfes. C. de præd. mi- no. & sic post decem annos vsque ad 30. poterit rescisio peti.

5 Amplia etiam, si essent contractus facti per clericos. nam si agant in curia seculari, vt de con- suetudine solent, per literas Regias ad rescindendum huius contractum, tunc intra decem annos petere rescissionem illius debent: secus si ageretur in curia ecclesiastica. Barba. in rubri. de rebus ec- cle. non alienan. col. 16. cum sequen. vbi dicit curiam ecclesiasticam non teneri seruare leges & or- dinationes, per ea quæ notant docto. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constituto. scripsi in præfa. ad ordinatio. Regias in primo Tomo. & quia non reciperetur clericus in hoc regno, si ageret ad re- scissionem sine literis Regiis, quæ officialibus Regiis dirigi solent, ob id clerici hac ordinatione adstringentur, & post decem annos, in casibus hic contentis non agent.

Contractus à clericis fa- cti ut alij re- scindantur.

6 Siue contractus facti fuerint super rebus corporalibus, siue incorporalibus, cum hic generali- ter loquatur text. ideo si vendita fuerit dolo seruitus, vel redditus, seu ius pascendi, aut aliud ius rescindetur ista iuris venditio, sicut si vendita fuisset res corporalis, cum iste text. generaliter lo- quatur toutes rescissions. facit l. i. §. & generaliter. ff. de lega. præstan.

Corporaliu seu incorpo- raliu reru contractus rescinduntur.

7 Notandum tamen quòd pendente contractus rescissione cogitur reus soluere id, quòd est in contractum deductum, & interim seruatur contractus: ita fuit in hoc Senatu decifum pro quo- dam scholastico prosequente contractus rescissionem anno 1539. die decima quarta Iulij. & antè anno 1515. die decima quinta Maij, fuit condemnatus petens rescissionem contractus ad cõtinuan- dum, & soluendum redditus lite pendente, licet allegaretur furiosus is, qui redditus constituerat: sed cautio dari debet à recipiente. vt iudicauit Senatus anno 1523. contra viduam Ioannis Texier. vt est in stylo Parlamen. aresto. 410.

Arestu quod rescissione pendente ser- uari contra- ctus debet, data cautio- ne.

8 Si tamen contractus non potest interim seruari, emptor repetet precium cautione data de tradendo, si fuerit dictum postea contractum valere. hoc censuit Senatus anno 1528. die 28. Au- gusti. quia datum ob causam, causa cessante repetitur. l. i. & per totum. ff. de condic. causa data. Et sic iudicio rescisitorio pendente solet iudicari, quòd pars re emptæ, vel alia gaudebit data cautione. vt pronunciauit Senatus anno 1514. die 22. Martij, & pendente rescissione dos vel dotium solui debet, vt iudicauit idem senatus anno 1529. die 8. Aprilis pro domicella de la Ferté contra do. de Richarduille.

Arestum.

Des contractz.

GLOSSA V.

AB eo ait contractum vltro citroque obligationem esse. l. Labeo. 2. vbi abundè scri- psi. ff. de verborum significatio.

2 Et sex sunt quæ habent solidare contractum, vt or verbis Bald. in consil. 104. sex sunt. in primo volumi. videlicet creditor & debitor, sunt enim correlatiua, & vnum sine altero esse non potest. l. i. ff. si cert. peta. l. i. C. de cupref. lib. ii.

Sex sunt que firmum faciunt con- tractum.

3 Secundò, res, quæ debet esse talis quæ in stipulationem deduci possit, non res sacra, non homo liber, nec alia, quæ in commercio nostro non sunt. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig.

4 Tertiò, causa, quæ debet esse possibilis. l. non solum. ff. de actio. & obligatio. §. si impossibilis. de inutili stipula. in instit. & honesta, ac rationabilis. l. 2. §. circa. de doli excep. ff. & finalis, non per- functoria, nec impulsua. l. 2. §. si. ff. de donatio. nec debet esse causa inhonesta. l. iurifgentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. i. de condic. ob turpem causam.

5 Quarto, conditionis existentia solidat contractum, quia aliàs si non cuenerit conditio, non nascitur obligatio. l. cedere diem. ff. de verbo. signi. l. proinde. si certum petatur.

6 Quintò impletio modi, modus enim impleri debet. l. quaro. §. inter locatorem. ff. locat. l. qui- bus diebus. §. fin. de conditio. & demonstratio. l. cum mota. & l. siue apud. C. de transactio. alia per- sequere vt per Bald. consil. 104. vbi quando ista deficiunt in contractu, vel alterum horum, pote- ris impugnare contractum & petere vt rescindatur vt in præfat. supra scripti: alia suppleri pote- runt ex his quæ docui in d. l. Labeo. de verbo. signi.

Distratz.

Contractus nomine non venit distractus.

Distractus dicitur discessio ab actu, vel contractu facto, & quia appellatione contractus non venit distractus in odiosis, & ubi non est eadem ratio &c. Ob id fuit hic expressum per l. vltimam. si tutor vel curator. interuener. C. & ibi hoc no. Bal. & in l. i. quando liceat ab emptione discedere. las. & Gomez. in §. omnium. de actio. in institu.

1 † Vnde Barto. & alij in l. ab emptione. de pact. ff. dicunt quod si debeatur gabella ex contractu, non debetur ex distractu: quod sequitur Porc. in rub. de obliga. in instit. & abunde profequitur D. Tiraquel. in tract. de legib. connubialib. in glo. contracter. & sic continetur hic transactio, quæ proprie dicitur distractus, si tamen quis transegerit super matrimonio, & postea impetret literas regias ad cancellationem illius transactionis, dicens matrimonio valido renunciasse, ideo petebat illam transactionem cassari, causa fuit remissa iudici ecclesiastico, an fuerit matrimonium validum, & postea hoc cognito rescindetur transactio, si curiæ visum fuerit, sic censuit senatus anno 1528. die 12. Maij. facit c. lator. de re iudic. & c. tenor. eod.

Arestum.

Rescriptum contra transactioem impetratum quædo valeat.

3 Non refragatur quod causas vel lites transactionibus legitimis finitas imperiali rescripto rescitari non oportet. l. causas. C. de transactio. nec valent literæ, vel rescriptum impetratum contra transactionem. doct. ibi, quia transactio imponit finem litibus. l. fratris. C. de transactio. imò veniens contra transactionem est infamis. & aliis afficitur pœnis. de quibus in l. si quis maior. C. de transactio. respon. non valere rescriptum impetratum contra transactionem, si fuerit impetratum ab inferiore, sed à principe valebit facta mentione illius transactionis ex iusta causa, puta si dolo inita sit transactio, & ita loquitur iste tex. & d. l. si quis maior. loquitur in transactionibus iuratis, ubi sunt duo vincula, sed idem hodie in hoc Regno, quia impetratur etiam rescissio iurate transactionis habita tamen dispensatione iuramenti. Nam semper intelligitur voluntas superioris excepta. c. venientes. de transactio & antequam transactio possit retractari, necessaria est in integ. restitu. quam princeps per suum rescriptum concedit. Alex. & Moder. in dicta l. si quis maior. glo. in l. nec non. §. quod eis. in verb. non prohibeant. ff. ex quibus causis maior.

Annulata transactio post arrestum.

Arestum.

De errore calculi.

4 Et ideo fuit annullata transactio à senatu comprobando literas Regias, in quibus mandabatur rescindi transactionem factam dolo partis post arrestum obtentum, & non prolatum, quod pars quæ vicerat ignorabat, & arrestum executioni mandari, ac partes ad talem statum remisit, in quali ante transactionem erant, pronunciatum fuit anno 1524. die 27. nouemb. pro Huberto de Longuemont contra Marguaretam Legant.

5 Quid in retractatione calculi, an hic comprehendatur, videtur quod non, quia calcularij erroris retractatio etiam post decennij & vicennij tempus admittitur. l. penult. ff. de administratio. rerum ad ciuitat. pertinent. & not. in l. vna. C. de errore calcul. forte potest teneri contrarium per hunc tex. Distract. & ita feruaretur in Forensi iudicio, si dolo facta fuerit per verbum sequens, fundez sur dol. aliàs non. Nam errore facta non comprehenduntur in hac ordinatione, tum quia non exprimentur, tum quia extra dolum sunt. l. si per errorem. ff. de iuris. om. iud. quod est notandum. de hoc plenè scripsi in l. cognoscere. §. dispungere. de verborum significat. ff. & sic omnes distractus in dolo, vel fraude fundati, continentur, vnde actio ex empto, quæ pro euisione datur, quia est personalis, durat triginta annis, qui non incipiunt, antequam res sit euicta. tex. in l. empti. & ibi Salicet. C. de euictio. Ioan. Francisc. Balb. in tracta. de prescri. in 4. parte 4. partis. quest. 27. col. 57. & ideo hic non limitatur, quia non fundatur super dolo principaliter.

Quædam alia actus.

Actus nomine quid est an omnes actus continentur.

Actum quidem verbum generale esse, siue verbis quid agatur, vt in stipulatione, siue re, vt numeratione pecuniæ dicit iurisconsult. in l. Labeo. 2. ff. de verbor. signifi. ubi scripti. Ideo si quis accepto tulerit debitori suo cum conueniret, vt promissorem daret, nec ille det, condici ei, qui accepto sit liberatus intra tempus decennij debet, per hunc tex. & per legem si quis accepto. ff. de conditio. caus. dat. & restringe semper per verba sequentia d' autres actus fundez sur dol. circumvention & c. aded quod si alij actus hic non expressi non peterentur rescindi ratione doli, vel fraudis adhibita in actu, etiam post decem annos admitteretur rescissio prout de iure, quia de his non loqueretur hæc lex Regia.

Contractus factus ab uxore sine viri consensu, an post decem annos annullari possit.

2 Quæro si fiat contractus à muliere sine viri consensu, an post decem annos infringi possit. Boer. in §. 4. in glo. consuetudo. versicu. quid si vxor de facto. rub. de consuetud. iuris status persona. in consuetud. Biturig. dicit præsumi solennitatem consensus interuenisse post decem annos. arg. l. si filius. C. de petitio. hæredi. Ego tamen dicerem vxorem posse petere rescindi (quatenus de facto processit) istum contractum etiam post decem annos, si non allegetur fraudem vel dolum interuenisse, quia isti contractus hic non continentur, & non expressi hic non mutantur, ergo stare non prohibentur. l. præcipimus. C. de appellatio. & quia nullus est hic contractus, tum quia mulier de consuetudine huius patriæ est prohibita contrahere sine viri consensu, vnde consuetudo resistit. Ideo non valet actus. l. cū lex. ubi Bart. ff. de fideiussorib. tanquam sit factus cōtra legem. l. non di

non dubium. C. de legib. & quia consuetudo vitur verbo non potest, quod negat potentiam. c. r. de causa possessio. glo. in c. r. de regulis iuris in sexto. hoc plenè scribit dominus Andre. Tiraquel. in tracta. de legib. connubialib. in gl. secunda, ne penult. ubi etiam dicit induci formam, cuius transgressio actum inutilem reddit. l. cum hi. §. si pretor. ff. de transact. igitur hic contractus petetur declarari nullus, & rescindi quatenus de facto processit, vt superius dixi, & ille consensus, cum videbitur non adesse, non probabitur. vt per doct. in l. sciendum. ff. de verb. obligatio.

Quelconques.

N quibuscumque actibus habebit locum, in quibus agetur de dolo, violentia, & aliis hic positus, vt sequitur, & ista dictio quelconques, id est quicūque, est generalis, vt scripti in l. si cui. ff. de verborum significatio. & ista generalitas restringitur per verba præcedentia, es cas cy apres. declarez, ergo in aliis casibus non vult vt hæc ordinatio locum habeat.

Generalitas interdum restringitur.

2 Quid in testamentis, docui in l. verba contraxerunt. de verb. sig. ff. ubi licet sub nomine contractus non comprehendatur testamentum, tamen sub nomine actus sic. vt in §. sed neque. de testamen. in instit. & ideo, si dolo quis induxerit testantem ad faciendum testamentum, intra decem annos, illius debet peti (quatenus de facto processit) testamenti rescissio. per istum tex. & sic comprehenditur is, qui dolo aliquem institui fecerit, vt in rub. ff. & C. si quis aliquem testat. prohib.

Testamenta & arresta an intra decem annos retractari debeant.

3 Quæro quid in arresto dolo partis habito, etiam dixi intra decem annos posse retractari per literas ciuiles: in tracta. de liter. ciuilib. in glof. 2. in sexta quæst. per istum tex. loquentem de actu generaliter, & sic de quolibet, & qui omnia dicit, nil excludit. l. Iulianus. ff. de legat. 3. & c. solita. de maiorita. & obediens. §. secundum tamen ea quæ supra docui.

Arresta intra quod tempus rescindi possint.

Fondez sur dol.

Consideranda est ista qualitas, & sequentes. Nam si contractus vel alius actus non fundetur super dolo, vel aliis, quæ sequuntur, rescindi post decem annos (prout de iure) poterit, quia hic non comprehenditur. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. i. ff. de noxalib. & quamuis hic non faciat mentionem mali sed doli tantum, tamen intelligitur ratione materiæ de dolo malo. vt in l. i. ff. de doli exceptio. qui dolus malus est machinatio studiosa ad decipiendum, fallendumq; alterum adhibita. l. i. ff. de dolo. an excludat culpam vide Bartol. in l. quod Nerua. ff. deposit.

Dolus probari debet, & quomodo.

2 Sed quomodo probabitur dolus: respon. ex perspicuis indicij. l. dolum. C. de dolo. scripsi in l. late culpa. ff. de verb. signifi. sed si dolum non possit pars probare, sufficere ipsa probari, id est sufficere deceptio. Nā res hoc probabit. per l. si quis, cum aliter. ff. de ver. obl. & ibi plenè docto. allegatur ergo dolus in libello, & probatur postea deceptio, ex ipsa deceptio probabitur dolus. vt d. l. si quis. facit gl. in l. seruutes. in magna. ff. de seru. eūā quia sola deceptio sufficit vt hic exprimitur.

3 Quæro quomodo intelligi hæc verba debeant. fundez sur dol. fraude &c. respon. oportet dolum fuisse fundamentum contractus, & alia in hoc tex. posita, ob id debent partes intentionem suam super illo dolo fundare, & dicere se dolo partis inductas ad contrahendum, ideo siue dicatur dolum dedisse causam contractui, siue incidisse in contractum, semper contractus ille comprehenditur hic: quia fundatur & qualificatur dolo. l. & eleganter. ff. de dolo. dixi supra, in præfatio.

Fundatus super dolo contractus quomodo intelligatur.

4 Et sic non habebit locum, quando contractus diceretur inutilis extra dolum, vel violentiam, & casus hic expressos, vt pote si esset factus à furioso, demente, pupillo, monacho, prodigo, dormiente, & ebrio. his enim casibus contractus dicimus inuitiles ratione personæ contrahentis. Et sic poterit post decennium quis petere annulationem contractus, quod est notandum, quia isti contractus non fundantur super dolo, vel circumuentione, vt dicit iste text. nisi pars illas personas circumuenerit, ideo putarem cum hæc ordina. requirar dolum, quod intelligatur de vero dolo, non de præsumpto, l. quod Nerua. ubi Bartol. ff. deposit. docto. in c. bona fides. eo. Iaf. in l. si quando. in fi. C. vnde vi. qui tamen re ipsa probabitur, vt dictum fuit.

Inutilis contractus quomodo post decem annos rescindi possit.

5 Nec culpa sufficeret quoad hunc tex. vt si contractus sit culpa alicuius factus, peti rescissio intra decem annos debeat. arg. l. in actionibus. ff. de in litem iurand. nisi fuerit culpa in committendo quæ dolum saperet, quia tunc grauior est culpa quæ est in faciendo, quam in omittendo. gl. in l. semel mora. ff. solu. matrimonio. l. semper. §. in hoc. ubi glo. quod vi aut clam. abundè scripti in l. diuus. ff. ad senatusconsult. syllia. vel culpa latissima. de qua Bart. in l. quod Nerua. ff. deposit.

Culpa inuitis contractus quando debeat rescindi.

6 Et quamuis de iure intra triginta annos agere quis possit, vt actus dolo factus rescindatur, quia doli actio est personalis, §. præterea. de actio. in instit. & actiones personales præscribuntur triginta annis tantum. l. 2. C. de constit. per l. omnes. de præscript. triginta anno. l. i. de annal. excep. Bart. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. plenè Ioan. Balb. in tracta. de præscrip. in 4. parte 4. partis. q. r. sed hic ad decem annos ius restringitur, in casibus in hoc articulo comprehensis.

Dolo inuitis contractus intra decem annos potest rescindi ultra non.

7 Ideo minor, prodigus, & alij qui post decem annos literas impetrat cauere debent, ne exprimant se contraxisse, & dolo tantum partis inductos fuisse, sed debet dicere quod ex fragilitate sensus vel

Præcis petentis rescissionem.

etatis hoc fecerunt. vt in l. i. ff. de minorib. & hodie in minoribus est statutum. vt in rub. de restit. & releua. & si impetrans literas non adiciat dolum, reus non allegabit ad excludendū minorem, qui non audietur volens suam allegare turpitudinem. l. i. iurandum quod ex conuentione. in fin. ff. de iureiurand. Si tamen allegetur dolum, sed rescisio fundatur in aliis, videlicet in ætate, furore & aliis hic non comprehensis, non nocet. per §. affinitatis. de nupt. in insti.

Fraude.

GLOSSA X.

Fraus inest dolo, solet tamen ex primi.

I Vamuis dolo inest fraus, vt docet iuriscultus in l. iuriscultus. §. sed si fraudandi. ff. de pa&. tamen hic conditor ad maiorem elucidationem expressit & fraudem. Nam fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur. l. fraudis. ff. de reg. iur. & in praxi vtrumque solet exprimi, etiam circumuentio, ad rescindendum contractum, licet sufficeret vnum; & de hac fraude tractant doctores. in rub. ff. que in fraudem credit. & per totum tit. & in §. item si quis in fraudem. de actio. in insti. ibi, alia videri poterunt.

Qualis dolo, vel fraus requiratur ad contractum rescindendum.

2 Notandum est, quod sicut in metu requiritur talis metus, qui in constantem cadat virum, vt in glos. 12. infra: ita in dolo, nempe ad hoc vt propter dolum, & fraudem rescindatur contractus, requiritur quod talis dolo & fraus cadat in prudentem virum. Ideo non omnis dolo annullat contractum, vt scribit Innoc. in c. cum dilectus. quod metus causa. Bal. in rub. C. de rescin. vend. circa fi. Alex. in l. & eleganter. in princip. ff. de dolo. in addit. ad Baro. & se obtinuisse in praxi dicit Hippol. in sing. 407. non omnis metus. ego tamen dicerem in hoc leuiorem domum in bono viro & simplici requiri, quam in sagaci, astuto, & vasto: quia simplex non cogitat dolum. l. i. ff. de dolo.

Fraus abud Grecos pluribus vocatur nominibus.

3 Notandum quod apud Grecos fraus pluribus exprimi vocabulis solet. Strophes enim dicunt hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, goctias, paraphoras, sceporias, teste Cælio, lib. 6. c. 30. sed quocumque vocetur nomine hic comprehenditur, adeo quod si ad alienandum fraude inductus fuerim, intra decem annos alienationem irritari petam, & rescindi per hunc tex. post hoc verò tempus recipi non potero, excludarq; sine non recipiendi, vt dicunt practici.

Circumuentio.

GLOSSA XI.

Circumuentio ve quid.

I Circumuenire est proprie per circuitus & cauillationes decipere, seu insidiis inuoluere: tractum esse verbum à venatoribus dicunt, qui feras laqueis, retibus, & canibus circumuenire solent, & proprie illi circumuenti dicuntur, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur, vt Gaspar docet in cõmentis. cum vndique se circumueniri animaduertisset, ideo quando aliquis ex insidiis alicuius decipitur, dicitur circumuentus. l. i. in princ. ff. si quis omifsa causa testa. l. i. de dolo.

Circumscribere.

2 Circumscribere verò est causam fraudibus, cauillationibusq; in iudicio exornare, vt obtineas, & vincas, vt docet egregius Spiegel per l. exceptiones quæ. in fi. ff. de exceptio. & idem est in effectu circumuenire, quod circumscribere. l. & eleganter. ff. de dolo. l. item si pretio. §. fin. locat. & ideo circumscribere siue in iudicio, siue etiam extra iudicium quis dicitur. l. cum maritus. ff. de pac. dotal. & l. exceptiones. allegata non probat quod dicitur solum in iudicio, quia ibi dicitur, quod pro minore circumscripto, datur fideiussori exceptio, sed minor non erat circumscriptus in iudicio, saltem ibi non dicitur.

3 Vnde si quis circumuentus & deceptus fuerit, ab aduersario, siue in contractibus, siue in aliis actibus, illum actum rescindi petere poterit intra decem annos, postea reicietur, licet de iure ante triginta annos non præscribatur huic actioni personali per l. omnes. C. de præscr. 30. vel 40. anno.

Grante.

GLOSSA XII.

Metus quid sit.

I Metus est instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. l. i. ff. quod met. causa. vel est opinio magni mali impendentis. Cicer. lib. 3. q. Tusculana. & quæ metus causa gesta sunt, rata non habet prætor. d. l. i. quæ verba posuit spiritus sanctus, in ore prætoris. Vt dicit Bald. in rub. de controuerf. inuestitu. in fi. refert Barba. consi. 54. illud afferam. num. 10. in l. vol. & Ioan. Neuisa. in silua nuptial. col. 34. in magno volu. & dicitur metus, eo quod mentem teneat, scilicet liberam, ne ea quæ velit, agere possit, glo. in c. ad audientiam, quod met. caus. & de iure quod metus causa gestum est, nullo tempore, vel modo, prætor habebit ratum. l. si mulier. ff. de eo quod met. caus. nisi per triginta annos in actione personali, gl. ibi, & in l. 2. C. de constit. pec. nisi contra tertium possessorem. tunc enim per decem annos. vt in l. si vi vel metu. C. quod met. caus. vbi glo. & docto. hic etiam per decem annos siue contra metum inferentem, siue contra alium, adeo quod post decem annos non poterit amplius agi ratione metus, & impuetur eidem cur intra hoc tempus non egit. Et hæc est approbata sententia Placen. posita in d. l. si mulier. quæ affirmabat hanc actionem decem annis præscribi.

2 Intellige competere rescisionem ob contractum metu factum, quando metus esset iustus. c. si iustus. de appel. & dicitur iustus, quando est probabilis, & non vanus, quia tunc non rescindetur, cum vani timoris nulla sit excusatio. l. vani. ff. de regu. iur. requiritur ergo metus mortis, vel cruciatus corporis. l. interpositas. C. de de transact. l. continet. in fi. ff. quod met. caus. c. i. illo tit. & debet metus esse talis qui in virum constantem cadat. c. cum dilectus. de his quæ vi metusve causa fiunt. l. metum. 2. illo tit. ff. & in hoc inspicienda est qualitas personarum, quia si aliquis pusillanimus est, & leui metu terreri soleat, licet non caderet in constantem virum, tamē illi succurreretur. arg. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu. & habit. etiam minor metus in muliere consideratur, quam in viro c. i. vbi docto. de his quæ vi metusve causa fiunt. glo. in c. cum locum. de sponsal. faciunt not. per gl. in l. i. C. vnde vi. Carol. Ruinus. consil. 60. vol. 3. Hippol. sing. 407. & sic metus in constantissimo requiritur, qui in constantissimum caderet. l. metum autem. ff. quod metus causa. quamuis Dec. in reg. in omnibus causis. ff. de regu. iuris, dicat superlatiuum pro positiuo poni quod vix inuenitur.

Iustus metus quis dicitur.

3 Ideo intelligerem constantissimum metum in homine constantissimo requiri. in alio constante non tam magnus, in muliere, fragilis & leuis pro qualitate mulieris. Et ita conciliari iura possunt loquentia de constantissimo, & constante. & in omnibus istis iustus dicitur metus, quando subest causa iusta periculi, per l. metum autem. in princ. vbi Bartol. ff. quod metus causa. & Bal. in l. interpositas. col. 2. C. de transact. sic consuluit Albert. Brun. in cõsil. 82. super difficultate. col. 2. in materia feuda. vbi plus dicit alienationem factam in tyrannum dici iusto metu factam. allegat Bar. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clã. An dicatur iustus metus & sufficiens relinquatur arbitrio iudicis ex actibus probatis. teste Inno. in c. cum dilecti. de his quæ vi metusve causa fiunt. Dec. in c. si de appel. iustū metū, odiū, & alias phrasas in numeras scripsi in l. iusta interpretatione. ff. de ver. sig.

Conciliatur iura de constantissimo viro & constante loquentia.

4 Nota igitur quod ad hoc vt actio quod metus causa competat, requiritur sequentia. Primo, quod ille metus adhibitus caderet in constantem virum, vt supra dixi, quod est verum vt reuocetur per actionem quod metus causa, sed quando est alius metus extra cruciatum corporis, & metum mortis in aliquo actu, ille actus rescindetur per officium iudicis, & eadem praxi vtimur. l. i. §. quæ oneranda. ff. quarum rerum actio non dat. l. fin. §. si fenerator. quod metus causa. l. medicus. de var. & ext. aor. cogni. Barr. in l. metum. & in dicta l. si. ff. quod metus causa. Barbat. consil. 60. sapienter. in i. vol. vbi pulchre scribit. & sic metus etiam filiorum attenditur. in l. iusti quidem. ff. quod metus causa, & consanguineorum. in c. sciant. de elect. in 6.

Requisita in actione quod metus causa.

5 Secundum requisitum est, quod metus in contractu intercedat, & in ipsa traditione, alioqui si quis sponte solueret post metum adhibitum, illa solutio spontanea purgaret metum. per l. 2. C. de his quæ vi metusve causa fiunt. Imò recipere à sponte soluente etiam ob metus causam non est maleficium, quia spontanea solutio purgat omne vitium, nec est ista turpis acquisitio, sed liberalis. l. si ob turpem. ff. de condit. ob turpem caus. Bald. consi. 33. in primis. in 2. vol. limitat las. in flex. casibus. in d. l. si ob turpem. dicēs modicam presumptionem tollere istam, vt docet Panor. in c. ad audientiam. circa finem quod metus causa. Notandum est tamen, paria esse vel compelli, aut timere ne compellatur, nam postquam scit quis se compelli posse, dicitur coacta voluntas. l. nouissimè. in princ. ibi, quid enim si compulsus, aut metu ne compelleretur, auctoritatem accommodauerit: ff. quod falso tuto. aucto. gestum esse dicit. Anchar. consil. 159. rationes. col. 2. vers. quartò hoc probo. alibi tamen hoc dicam, quia hoc non procedit indistinctè.

Metus in traditione attenditur.

6 Tertium est, quod res sit tradita, vel obligatio sit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandum dictam promissionem, & stipulationis instrumentum, vel excipere. vt dicta l. metum. §. sed quod prætor. & §. volenti. ff. eod.

7 Quartò, requiritur quod alius inferat metum iniuste, secus si iuste. l. si mulier. ff. quod metus causa. quia hunc sibi metum ipse infert. rex. ibi, de se ergo queri debet. nec tunc rescinditur actus, ratione metus, nisi iusta adfuerit causa.

8 Quintò quod inferens metum sit potentior eo, cui inferitur, aliàs non esset verisimile. l. fin. ff. quod metus causa. vt si custos carceris dicat se compulsus per captum. l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. nisi multitudo captorum hoc fecisset, vt interdum vidi.

9 Sextò, quod sit in tali loco, in quo potuit inferri vis, vt in nemore, secus si coram principe, vel in ciuitate. dicta l. fin. ff. eod. Ista declarat Rosfred. in tract. libellorum in hoc titu. quæ omnia reasumpit Vital. de Camba. in clausula. non vi. versic. restat videre. in suo clausula. tracta.

10 Vltimò, requiritur, quod restituens res metu habitas caueat & reponat de dolo, videlicet quod nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas restituit, & hoc probatur in l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. causa.

Actus in dubio sponte gestus præsumitur nisi in interdico recuperada.

11 Notandum est quod contractus & alius actus in dubio præsumitur sponte factus. per l. 2. C. de his quæ vi metusve causa. alioqui præsumeretur delictum. contra. l. meritò. ff. pro socio. Innoc. & alij. in c. causam matrimonij. de offic. deleg. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

12 Fallit in agente interdico recuperada ad suum beneficium, contra quem si obiciatur spontaneæ renunciationis exceptio, non obstabit: quia talis renunctio præsumitur facta metu, nulla enim ratio verisimile hoc reddit, vt quisquam beneficium multis fortè expensis, & laboribus acquisitum quo sustentari debet, facile sine magna causa sua sponte resignet. c. super hoc. de renunctiat. Alciat. in tracta. præsum. reg. 3. in septima præsumptio. fo. 352.

Rescinditur contractus non obstante iuramento.

13 Et in istis iuramentum etiam non ostabit, quia etiam presumitur metu extortum vt docet Innoc. in dicto cap. super hoc. in fi. vbi Panor. & alij, & in c. verum. de iureiuran. & ideo habita dispensatione petere non obstante iuramento poterit, sed non ante dispensationem, quia iuramentum valet in c. ad aures. eo. tit.

Metus quomodo probetur.

14 Quomodo metus probari potest? Respon. ex iudiciis & presumptionibus. Barto. in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turpem caus. Ancha. consil. 299. visa. & consil. 410. ponderata. Ratio est, quia metus communiter solet clam inferri, vnde leuior sufficit probatio. arg. c. fi. de testib. coged. Alex. consil. 156. viso processu. in 5. vol. & consil. 48. in tertio vol. & Corne. consil. 41. col. 3. in 2. vol. ac per duos testes. Bal. in l. nostram. C. de testamen. Ias. in l. interpositas. C. de transactio. & hoc totum iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cler. Bart. & alij in l. de pupillo. §. si quis ipse. ff. de noui oper. nunciat. per l. 4. ff. ex quibus causis maior. vbi huius rei inquisitio iudicis est. Et plus creditur duobus de metu deponentibus quam centum de libera voluntate, quia de eo quod percipi potest, sensu corporis illi deponunt, vt pote quia minas vel verbera viderunt, vel audierunt, hi de libera voluntate deponunt de voluntate qua est secreta. Bal. in consil. schimatis. & Dec. in reg. in omnibus causis. in fi. ff. de regu. iuris. Panor. in cap. j. quod met. causa contractus ergo metu factus debet peti rescindi intra decem annos, & postea quis non audietur, etiam per officium iudicis, vt alibi dico.

Quibus testibus de metu deponentibus plus credatur.

15 Quomodo annullatur permutatio beneficij & resignatio.

16 Non tamen impetrantur literae Regie ad annullandū resignationem beneficij, permutacionē, aut alium actum ecclesiasticum, sed procedi iuris ordine seruato debet, vt scripti in tracta. de pacific. possess. nu. 157. & de resignatione facta ad preceptum Regis, an metu censetur facta, & an possit rescindi, vel sit ipso iure nulla. plenē scribit Dec. consil. 219. viso puncto. & scripti in praxi benefic. in 3. parte casus in quibus gestum metu ipso iure non valet, scribit glo. & docto. in cap. abbas. quod met. caus.

Duplex sententia a debeat interuenire.

17 Aduertere debet aduocatus quod et si de iure duae ferantur sententiae in hac actione metus, in prima condemnatur reus ad rei restitutionem. dicto §. ex hoc edicto, & ad fructus perceptos, & percipiendos. l. sed & partus. ff. eod. & si reus non restituat iultu iudicis, iudex condemnabit illum ad quadruplum. d. l. i. cum exceptione. §. r. §. hae autem actio. & per totam legem. ff. eod. Petr. Iacob. in sua pactic. eo. titul.

Praxis regni in metu.

18 Tamen in hoc Regno non vidi duas ferri sententias, sed vnam tantum, in qua comprobantur & interimantur literae Regiae, & interimando condemnatur reus ad rei restitutionem, intra mensem, vel aliud breue tempus faciendam, & ad fructus perceptos & percipiendos cum expensis qui reus si non restituat, sit ei preceptum, cui si non obedit, aufertur ab eo res manu militari, & ipse condemnari solet ad multam, iuxta l. qui restituere. ff. de rei vendic. & nunquam vidi ad quadruplum vel ad istas iuris poenas condemnari metum inferentem, vt scripti in proce. ordina. in primo Tomo, per c. fraternitas. 12. quaest. 2. sed vim faciens petente Regio procuratore, ratione violentiae solet condemnari ad multam fisco applicandam, & quomodo purgetur metus, dicam inferius in glo. 20. & seq.

Violentia multiplex, & de qua intelligatur tex.

DE qua violentia loquatur iste text. cum sit in iure multiplex, vt not. glo. in l. i. & l. extar. ff. quod met. causa. & in l. i. C. illo tit. glo. in cap. ad audientiam. eo. Ias. in l. si quando. C. vnde vi. Primò vocat ipsi violentiam compulsiuam, quando quis compulsus est ad dandum decem, vel ad promittendum, & de ista loqui potest rubri. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsus fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad rescisionem illius venditionis, vel promissionis, & si dederit poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis literis Regiis vt scripti in proxima glo. si autē non dederit, si petatur, exceptione vti poterit etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. Nam quae annalia & temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. pure. in fi. ff. de doli excep. c. si autem. & c. plerunque. de rescript. & de hoc dixi in proxima superiori glo. Solent tamen quidam practici etiam excipiendum literas impetrare Regias.

Rustico succurritur propter turbationem vendenti re.

2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua, nempe si quis me de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei, vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem annos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rub. ff. de vi & vi arma. & rub. vnde vi. C. per totum.

Vis inquietatiua. Vis ablatiua.

3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C. vti possidet. vnde vidi potentem turbantem rusticū super vna vinea, donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsius rusticus vendere satis iusto pretio, sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tãquam ex violentia alterius venditum: quamuis nõ esset vltra dimidiam iusti pretij deceptus, quia iste text. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacunque coueniente tex. nam indefinita æquipollent vniuersali. l. si pluribus. ff. de legat. 2. c. vt circa. de elect. in 6. & quia conueniunt verba, & sic dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus. §. praedicta. de electio. in 6.

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quae parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam.

5 Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me clauces domus, vel aliã rem, agam ad restitui

Violence.

GLOSSA XIII.

DE qua violentia loquatur iste text. cum sit in iure multiplex, vt not. glo. in l. i. & l. extar. ff. quod met. causa. & in l. i. C. illo tit. glo. in cap. ad audientiam. eo. Ias. in l. si quando. C. vnde vi. Primò vocat ipsi violentiam compulsiuam, quando quis compulsus est ad dandum decem, vel ad promittendum, & de ista loqui potest rubri. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsus fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad rescisionem illius venditionis, vel promissionis, & si dederit poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis literis Regiis vt scripti in proxima glo. si autē non dederit, si petatur, exceptione vti poterit etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. Nam quae annalia & temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. pure. in fi. ff. de doli excep. c. si autem. & c. plerunque. de rescript. & de hoc dixi in proxima superiori glo. Solent tamen quidam practici etiam excipiendum literas impetrare Regias.

2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua, nempe si quis me de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei, vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem annos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rub. ff. de vi & vi arma. & rub. vnde vi. C. per totum.

3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C. vti possidet. vnde vidi potentem turbantem rusticū super vna vinea, donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsius rusticus vendere satis iusto pretio, sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tãquam ex violentia alterius venditum: quamuis nõ esset vltra dimidiam iusti pretij deceptus, quia iste text. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacunque coueniente tex. nam indefinita æquipollent vniuersali. l. si pluribus. ff. de legat. 2. c. vt circa. de elect. in 6. & quia conueniunt verba, & sic dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus. §. praedicta. de electio. in 6.

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quae parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam.

5 Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me clauces domus, vel aliã rem, agam ad restitui

restitutionem, illius rei. Et hoc probatur in hac ordinatione dicente d' autres actes quelconques feroz. de sur dol, fraude, violence &c. & de hac loquitur Rubr. ff. vi bono. raptor. Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias ad rescindendum, quia nil rescindi oportet, sed res ablata per vim repetitur, quod fieri poterit coram iudice ordinario rei. & quod hic dicitur violentia Iurisconsulti vocat vim, vt scripti in l. liberationis. ff. de verb. signi. & hac violentia est legibus inimica in c. Christianus. in fi. r. q. 1. & hinc omnia mala dependent, dependunt, & in posterum dependebunt, teste Platone de legib. dialogo 10. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti poterit, imò à violento semper, quia non comprehenditur hic, vbi non est opus rescisione.

Praxis in vi ablatiua nõ requirit literas Regias.

De deceptione.

GLOSSA XIII.

NON loquitur iste text. de omni deceptione, id est quocunque modo quis deceptus sit, sed requiritur quod sit vltra dimidiam iusti pretij partem circūscriptus, vt sequitur in tex. sequen. outr. moitié de iuste pris. vltra dimidiam iusti pretij. Et sic esset deceptus citra dimidiam, & veller agere iuxta cautelam gl. in l. semper in contractibus. ff. de reg. iuris, per quam dicunt docto. quod deceptus etiam citra dimidiam potest agere contra decipientem, vt suppleat iustum precium vel vt restituat rem restituro pretio, ponendo quod emptor est est bonus vir, & bono viro nõ licet aliquem decipere, & interrogatus ille emptor, an sit bonus vir, nunquam aliud diceret, & sic capietur, certè dixi istam cautelam nil valere, tum quia isti positioni non tenebitur respondere venditor, quia est captiua. per glo. in c. si post praestitum. de confess. in 6. Ias. in l. pen. C. de pact. Ferrat. in cautel. 4. regu. in fi. & Petr. Gerard. singu. 22. Ias. in §. sed iste. nu. 117. de actio. in instit. Tum etiã si cõfiteretur se bonū virum, adhuc iudex non cogeret emptorem supplere iustum pretium, vel rem restituere, quia pro hoc non competit remedium de iure, ergo iudex non supplebit. Adhuc quia potest esse, quod aliquis rem emit satis vili pretio, & tamen est vir bonus, nec in hoc deceptus alium, quia ipse plus aliis obtulit, & sic non concluderetur, quod ipse emptor deceperit illum, sed venditor se decepit, quia & aliis daturus erat simili, imò minori pretio, & vterque sciebat rei pretium, & id temporis plus non vendebatur.

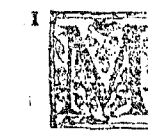
Deceptus citra dimidiam non agit.

Cautela gl. l. semper in contractibus reprobat.

3 Nec refragatur quod bonus vir non debet decipere aliquem, verum est ex animo, & cum dolo, sed si rem emendo decipiatur venditor, non tenetur emptor, quia tantum valet res, quantum vendi potest. l. si feruus. ff. de condic. fura. & homini scienti conditionem rei. l. mortis causa capit. in fi. vbi glo. ff. de donat. causa mortis. vnde si quis emerit à venditore sagace & astuto, potest etiam in conscientia rem retinere, etiam si pretium sit iniustum quod etiam supplere non tenetur, vt docet Anton Butri. in c. quia plerique. de immunita. eccles. Petr. de Ancha. in reg. peccatum. de regu. iur. in 6. refert, & sequitur Panta. Calder. in repet. l. 2. col. 38. ver. septimò. & benè est notandum. C. de rescin. vendit.

D' autre moitié de iuste pris.

GLOSSA XV.

Media iusti pretij pars dicitur, si res valeat decem, & vendatur quinque, vel quindecim glo. & docto. in d. l. licet quidam (& malè) intelligant dimidiam, quando res valet decem, & venditur viginti, quia tunc non est media iusti pretij, sed est duplum, de quo non loquuntur haec iura. benè fateor quod etiam competeret remedium hoc si res esset vendita, & venditor vel emptor esset vltra duplum deceptus, vel ad duplum, sed non requiritur tanta deceptio vt deceptus agat, sed quod vltra dimidiam sit deceptus, vt hic. Nam si res valebat decem, & fuit vendita quatuor, erit venditor deceptus vltra mediam iusti pretij, vel si fuerit vendita sexdecim, erit emptor deceptus vltra dimidiam iusti pretij, quae deceptio etiam vtriusque partis attenditur, vt inferius plenè explicabitur: & iustum pretium dicitur verum, vt abundè explicui in l. iusta interpretatione. ff. de verbo. signific.

Media pars iusti pretij quae dicitur & quid iustum pretium.

2 Nota perpetuò quod quando res vendita restituitur mediante iudicio, & ex iudicij necessitate, tunc si emptor illam obligauerat, resoluetur ius hypothecae, & obligationis. per l. lex veltigali. ff. de pignor. bal. in dicta l. 2. col. 9. versic. iuxta hoc quaeritur. & ibi Salic. & Alex. in l. si res. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. in addit. ad Bart. vbi Bart. tenet non esse resolutū, quod intellige quando sola voluntate emptor restitueret, secus si ex iudicij necessitate, quod in inuitum redditur. l. inter stipulantem. §. i. ff. de verb. oblig. Nec dicitur sola voluntate restitui, licet possit supplere iustum precium: quia forte non habet pecuniam, ex qua supplere possit, & sic quodammodo inuitus restituit. Anto. Negulant. in traet. de pign. & hypothec. in 5. parte nu. 43. primi mēbris, quod est notandū: quia vidi dubitari super seruitute imposta ab emptore, qui postea re restituit, & sic seruitus fuit resoluta.

Resoluta emptione resolutū est omne onus impositum ab emptore rei venditae.

3 Si velis intelligere quod remedium l. secunda competat, breui facias regulam istam, videlicet quod venditor deceptus vltra dimidiam iusti pretij, potest agere, vel vt iustum suppleatur precium, vel vt res vendita restituatur. c. cum dilecti. & c. cum causa. de emptio. l. 2. C. de rescin. vendit. & si elegit, vt precium suppleat, iustum pretium supplere tenetur, quatenus res iuste valet. Paul. & alij in dicta l. 2. & si is qui elegit supplere iustum pretium interim petat, vt sibi liceat scindere ligna, ex quibus posset supplere precium, nõ debet ei cõcedi, sed fuit denegatū anno 1515. die verò 14. Iunij, in magna

Regula de rescindenda uenditione nõ iusti pretij cum ampliationibus & limitationibus. Aref. un.

camera, quia si emptor non posset supplere precium, venditor esset in damno, ob id prohibitionem melius est faciendam esse, & supplicationem ante rei destructionem vel diminutionem. sic habetur in stylo Parla. aresto 373. per Aufser.

In emptore procedit.

4 Primò, procedit etiam in emptore. gl. in d. c. cum dilecti. & d. l. 2. cum eadem ratio in utroque versetur, & dispositum in vno correlatiuorum, etiam in alio habet locum. l. si. C. de indict. viduita. tollen. l. 1. & 2. de cupressis. lib. 11.

In locatione habet locum remedium l. 2. de resciss. vendit.

5 Secundò, in contractu locationis, tex. in l. si ea pactione, iuncta gl. C. de vsur. de consuetudine non datur pro locatione ad modicum tempus, secundum Masuer. in rub. de emptio. vers. item pro re mobili. licet Anto. teneat contra in dicto ca. cum dilecti. & si hoc à Rege concederetur agi posset. Sed praxis recepit Masuer. sententiam. & ego nunquã vidi agi pro locatione facta ad triennium, & huius legis remedio rescinderetur prætextu læsionis, etiam vltra dimidiam iusti pretij, nec in alia locatione vsque ad nouem, si verò excedat, dicitur ad longum tempus. rub. C. de longi tempo. prescrip. & habet locum huius legis remediũ vt scripsi in compendio aliena. rerum. eccles.

In contractibus bonæ fidei remedium l. 2. procedit.

6 Tertiò, procedit etiam in omnibus contractibus bonæ fidei, ex bono & æquo & propter eandem rationem gl. & doct. in l. 2. C. de rescind. vendi. l. in contractibus. ex quibus causis maior. l. maioribus. commu. vtriusque iudic. Bar. in litem si in precio. in fin. ff. locat. Guido sing. 736. lex 2. Roma. consil. 423. pro pleniori. col. 1. quod intelligerem verum in his, quibus potest conuenire, vt pote in contractu locationis, permutationis, vel aliis quibusdam, secus si non possit conuenire, vt commo dō tibi librum, nescio videre quomodo quis potest esse deceptus vltra dimidiam, vt eidem hoc remedio succurratur, idem in deposito, & super his considera quando possit conuenire, vel non, quamuis & in his Pant. Calder. in repet. d. l. 2. col. 6. dicat etiam hoc remedium dari.

In contractu doli facias.

7 Quartò, in contractu doli facias. l. si olei. C. locat. & etiam in aliis contractibus innominatis, vt si tibi dederim domum, vt mihi des vestem, quæ non erat decem aureorũ, & domus erat valoris cõtum aureorũ, & vltra, tunc hoc agam remedio. vt hic cõtractus rescindatur per hoc remedium.

In contractibus stricti iuris.

8 Quintò, in aliis contractibus stricti iuris. l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. sed hi post solutionem differunt à contractibus bonæ fidei: quia in illis datur facta traditione læso conditio debiti, vel actio in factũ, seu de dolo, vel conditio incerti, licet in contractibus bonæ fidei detur actio ex illo cõtractu facta traditione, in vtriusque etiam ante traditionem doli exceptio cõpetit. Bar. & alij in dicta l. 2. & l. si quis cum aliter. quia iudex nõ debet aliter formare sententiã, quã sit forma cõtractus stricti iuris. Bal. in d. l. 2. in r. col. 7. oppos. sed eadẽ est praxis ferè quo ad rescissionem petendã.

In permutatione an decepto succurratur.

9 Sextò, in permutatione, vt asserit Petr. Iacob. in sua practica rubr. de actio. ex vendito. fol. 96. & Deci. consil. 210. viso puncto. tum quia est similis emptioni in l. fin. in princip. ff. quibus ex caus. 10 in post. cat. & l. permutationem. C. de rerum permuta. & in l. si. ff. illo tit. Nisi in permutatione beneficiorum, quæ non rescinditur ob deceptionem vltra dimidiam iusti pretij, vt abunde scripsi. Dec. dicto consil. 210. in primo dubio. & Probus in addit. ad Ioan. Monach. in cap. si. de renuncia. in 6. quia non habet titulum à parte sed à superiore. Ancha. & Imol. in dicto c. cum causa. nisi pars dolo decepisset partem, asserendo maiorem valorem beneficij. per c. cum vniuersorum. de rerum permut. Anto. de Burgos. in c. cum causa. col. penul. qui allegat Panor. in c. ex parte. de restit. spol. & tunc agi poterit.

Permutatio beneficij an rescindatur. In feudo an procedat remedium l. 2. de rescind. venditio. In emphyteosi.

11 Septimò, procedit in feudo dato pro pecunia. cap. ad nostram. de rebus eccles. non alienan. & ibi gl. Barba. & alij. secus si fuerit concessum pro seruitiis, vt solet communiter fieri: quia cum illa seruitia sint inestimabilia pro domini salute. l. pater. in si. ff. de donat. l. in seruatorũ. ff. de penis. Ideo non censetur dominus læsus, qui recipit, vel recipiet seruitium pro feudo teste Specul. in tit. de empt. §. nunc dicendum. vers. sed nunquid. & Albert. Brunus consil. 41. col. 8. & seq. in materia feudali. & Anto. de Burgos. in c. cum causa. col. 5. de empt. & vendi.

12 Octauò, extende etiam in emphyteosi, in qua quis est deceptus vltra dimidiã iusti pretij, habito respectu ad valorem iuris emphyteotici, tum q̄ hic cõtractus similis sit locationi. §. ad eò. insti. de loca. & cõduc. tum quòd bonum sit argumentum de feudo ad emphyteosim. Bal. Salic. & Pau. in dicta l. 2. Secus si sit deceptus habito respectu ad verum valorem vltra dimidiam, tunc non habet locum hoc remedium: quia non fit super directo dominio hic cõtractus: sed super vtili. Iaf. in l. 1. col. 16. nu. 75. C. de iure emphyt. do. Ioannes Samson. in ordinatio. Turo. artic. 22. per gl. in l. excepto. in verb. fructus. C. locat. Benedic. in ver. & vxorem. num. 982. cum seq. c. Raynuius. de testa. Ego tamen non vidi frequenter super rescissione istius cõtractus agi, nisi ab ecclesia.

De re in dotem data. Aestimatio dotis facta vltra dimidiam iusti pretij quomodo rescindatur.

13 Nonò, in estimatione rei datæ in dotem facta vltra dimidiam. l. si circumscriptã, C. solutio maritum. l. iure. & l. si res. ff. de iure dot. quia hic cõtractus est similis venditioni. l. 1. §. si seruũ. ff. de pos. sit. vbi dicit quòd ius haberi debet in eo, quod est simile. Bart. in disputatione incip. mulier habens amplum patrimonium. ego tamen non vidi in hoc agi. nam apud Parisien. quia multi amplam promittunt dotem etiam æstimare solent res, quas tradunt quomodo volunt, & aliquando vltra dimidiam, vt possint dotem promissam persolvere: & quia ita conuenitur inter partes, ideo agi non solet. Nam ob dolum nõ rescinditur matrimonium: quia omnia ferè rescinderentur. gl. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nupt. Ideo tu qui vis vxorem ducere, caue tibi, ne dolis aliorum illaqueeris, vt fit frequentius.

Deceptus in minimo ul-

14 Decimò, etiam si esset læsus in quocunque minimo vltra dimidiã, glo. in dicto c. cum causa. Iaf. in l. 2. col. 14. num. 53. C. de iure emphyt. quia dicta l. 2. requirit tantum excessum dimidiæ, &

non requirit magnum excessum vltra, igitur etiam in paruo habebit locum, nec id est paruum inspecta dimidia.

tra, dimidiã an petat rescissionem. In minore.

15 Vndecimò, etiam procedit in minore, vt patet per glo. & doct. in dicto cap. cum causa. & si ab vno remedio erit exclusus, ab altero non excluderetur. Panor. & alij, in c. cum dilecti. de empt. nec cessat restitutio ob hoc: quia plenius prouidet: & tunc remedium extraordinarium non cessat per ordinarium, quamuis contrarium teneat glo. in l. 1. C. si aduer. fscum. Bart. & alij in l. in prouincia. l. §. 1. ff. de noui oper. nuncia. Alex. consil. 89. viso puncto. nu. 13. in 2. volu. & consil. 52. visis. in 3. vol. Et ista est communis conclusio doct. in prædictis locis sicut si res sit vendita cum pacto de retrouendendo ad tres annos. nam elapso triennio poterit hoc agi remedio intra decem annos, vt hic teste Bartholo. Capol. in traet. de simula. contrac. in 2. præsumpt. primi casus princip.

De contractu an rescinda ecclesia.

16 Duodecimò, procedit etiam si cõtractus esset factus cum ecclesia. nam læsus contra ecclesiam potest vt hoc remedio. dict. c. cum dilecti. Paul. & alij in dicta l. 2. Anto. de Burgos, in dicto cap. cum causa. col. 7. ecclesia enim cum sit cultrix & nutrix iusticiae, non patitur aliquid contra iusticiam fieri. text. in §. 1. de aliena. feud. & ecclesia non debet plus recipere, quã res valeat. glo. singul. in c. enim. §. hoc ius. 10. quaest. 2. in verb. vt plus. Et hoc communiter tenetur. & ipsi etiam ecclesia prodest hoc remedium. doct. in dicto cap. cum causa. de emptio.

Læsus ratio ne oneris apposti.

17 Decimotertio, etiam si fuerit læsus ratione oneris apposti in venditione: quia onus pars rei est. l. fundi. ff. contrah. empt. cap. cum Ioannes. vbi doct. de fide instru. cap. in aliquibus. vbi Panor. secundo nota. de decimis. Laudimia tamen non faciunt excessum, nec computantur ad rescindendum venditionem: quia emptor illa non recipit: & ita fuit decisum in Senatu anno 1542. in mense Augusto. in processu Do. de la chappelle, sed habendo rationem eius precij, quod pars recipit, & si in hoc interueniat læsio vltra dimidiam, agatur hoc remedio: alioqui contra vt aliàs scripsi per l. debet. ff. de adilit. edic. quod arestum fuit postea in vigilia nostræ domi. Septembris pronunciatum.

Arestum.

18 Decimoquarto, etiam procedit in transactione, in qua, si quis est læsus vltra dimidiam considerato dubio euentu litis, hoc remedio vtetur. glo. in l. Lucius. §. fin. ff. ad Trebel. & Bart. in dicta l. 2. & in dicta l. si quis. cum aliter. Card. & Panor. in dicto cap. cum causa. quia non videtur habuisse animum liberandi. l. tres fratres. ff. de pact. item facit text. in l. in summa. ibi, si autem euidens calumnia detegitur. ff. de condit. indebi. vbi rescinditur transactio ex euidenti calumnia, sed est euidens quando est deceptus vltra dimidiam, iuxta d. l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. ergo &c. Item quia errauit, & transactio ad non cogitata non extenditur. l. cum Aquiliana. ff. de transactio. Secus si esset deceptus considerato valore rei vero. & ita potest intelligi opinio contraria, quæ est communis teste Iaf. in dicta l. si quis cum aliter. per text. in sub. prætextu. C. de transactio. ego tamen vidi comprobari literas, in quibus impetrans dicebat se deceptum vltra dimidiam valoris rei, & ita in forensi iudicio seruatur.

Transactio an rescindatur ratione læsionis.

19 Nec obstat, quòd transactio & sententia æquiparantur. l. 2. ff. de iurera. & l. 1. C. de condi. indebi. sed si quis sit læsus ex sententia nõ potest agere. l. sub specie. C. de re iudic. ergo nec ex transactione. Respon. quia à sententia appellare pars potest, secus in transactione. Et ista est æquior, & sic in iudicando & consulendo tenenda. teste Fabia. in quaest. 8. tracta. de emptio. & Calde. in repet. l. 2. in 10. exten. Dec. consil. 551. planè. col. 2. & consil. 597. superiori. in fin. & eam audiui multis arestis curia confirmatam. Et eam approbat Alexan. consil. 89. nu. 13. in 2. vol. & consil. 118. in 7. vol. & Soci. in traet. fallen. Reg. 436.

Transactio ne læsus vltra dimidiã, quare potius est restituendus, quã qui per sententiã. Si in instrumento donatur quod plus ualeat.

20 Decimoquinto, etiam si in instrumento venditionis diceretur, si plus valeat, aliud dono, quia intelligitur modicum tantum donare. l. cum filius. §. pater. ff. de lega. 2. & ibi glo. & l. si libertus ita. ff. de oper. libert. l. hæc adiectio. ff. de verb. & rerum signific. l. cum fuerit. de in litem iurand. quia ignorauit verum rei valorem. Ideo non videtur remittere. l. mater. ff. de inoffic. testa. secus si in instrumento diceretur omne & totum quicquid valet plus, remitto. l. si quis donationis. ff. de contrah. empt. vel si diceretur sciens valorem rei ex tunc videtur etiam magnum remittere, quia in genere cogitauit. l. sub prætextu specierum. C. de transact. Bart. in dicta l. si quis cum aliter. Boer. in decilio. suis. quaest. 142. alia super. & quaest. sequen. ego tamen dicerem contrarium, quia sunt verba notariorum, & de his clausulis notarius non est rogatus, sed solent poni ex stylo notariorum, etiam ea facilitate qua fuit inductus quis ad vendendum vili pretio, ita ad apponendum illas clausulas. Bart. in fin. §. item quaest. ff. de condit. indebi. ideo possunt impetrari literæ Regiæ rescuamenti ad rescindendum cõtractum non obstan. his clausulis, etiam si diceret sciens valorem rei per prædicta. Et vidi sæpius agi non obstantibus prædictis, & in forensi iudicio obtineri. vide l. Imperatores. ff. de public. quamuis Bald. consil. 3. in tertio volu. & Alex. consil. 125. in primo volu. & consil. 28. nu. 4. in 5. vol. & consil. 105. in 6. vol. ac Soci. in traet. fallen. Reg. 438. & consil. 48. viso instrumento. col. 2. in 4. vol. contrarium teneat.

Renunciatio an rescissionem petere possit.

21 Decimosexto, etiam si renunciasset omni legum auxilio, etiam si ille esset sagax & astutus, quia renunciatio ad modicum etiam extenditur, & nõ vltra dimidiam. Bart. in dicta l. si quis cum aliter. in fin. Paul. & alij in dicta l. 2. & quia notarius ex stylo hoc solet apponere, ac eadem facilitate qua vendit modico precio, renunciat: ob id istis renunciationibus non obstantibus solent literæ Regiæ impetrari & comprobari & interinari. vide Barba. consil. 42. col. 5. in 1. vol. & consil. 21. in quarto volu. Etiam si speciatim huius legis beneficio renunciasset, & hoc patet ex prædictis, &

quia hoc remedium ex humanitate procedit. dicta l. 2. ibi humanum. & humanior est opinio sequenda: & quia partes de hac enormi latione non cogitarunt, & si cogitassent, tamen humanum est illis succurri. & senatus Parisien. istam seruat, quicquid in contrarium disputetur, & concludat doct. dicentes renunciacionem specialem admittendam, quod tamen non seruatur.

De contractu facto a procuratore an rescindat possit.

22 Decimosextimo, etiam si contractus fuerit factus a procuratore. argu. l. si voluntate. C. de rescind. vendit. quia ad illicita non videtur constitutus. l. si procurator. ff. de conditio. indebi. & tunc si dominus non possit consequi a procuratore, poterit actionibus cessis hoc remedio agere. Panor. in dicto cap. cum causa. quamuis contrarium teneat Barto. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. vbi dicit sufficere si sit latus in sexta parte. per l. vnde Nerua. ff. pro socio. quæ non obstat: quia loquitur in arbitratore, qui eligitur vt bonus vir, & non potest etiam l. d. in dimidia. glo. in l. semper in contractibus. ff. de regulis iuris. Idem si ratificauerit contractum, & in illa ratificatione vltra dimidiam latus sit, quia etiam potest hoc remedio vti. Bal. in l. i. per illum tex. C. si maior fact. & in forenli iudicio seruatur, quod hoc remedio succuratur, etiã si res sit vendita per procuratorem habentem potestatem vendendi pro precio, quod inuentum esset.

De contractu in re aliena facto.

23 Decimosextimo, etiam procedit, si quis venderet rem alienam sine mandato, prout potest. l. rem alienam. ff. de contrah. empt. licet non transferat dominium. l. traditio. ff. de contrah. emp. Bal. & Calder. in dicta l. 2. Nam cum ipse de euictione teneatur, per totum titulum de euictio. non est mirum si hoc remedio agere possit, vt vltra dimidiam sit deceptus, maximè quando ignoras rem illam esse alienam, eam vendidit: & tunc is qui eam emit, non potest supplere iustum precium, sed teneatur rem restituere, quod probatur in sequen. ampliatio.

Suppleri quando non possit iustum precium.

Quando res uendita non extaret.

24 Decimonono, etiam habet locum, si res vendita non extaret, quia tunc precisè agam, vt suppleatur iustum precium. Panor. in cap. cum dilecti. in fin. de emptio. quia re vna ex debitis alternatiuè perempta remanet obligatio in altera. l. si in emptione. §. fin. ff. de contrahen. empt. l. Scrichum. de solutio. Francisc. de Crema. singul. 84. volo te docere. quod valet ad centum ducatos secundum eum.

Gradatus vendere an hoc remedio utatur.

25 Vigesimo, amplia etiam si venditor grauatus fuisset vendere rem propriam a testatore non adiecto precio, secus si adiecto precio: quia tunc voluntatem defuncti exequi teneatur. l. si fideiusso. §. meminisse. & ibi docto. ff. de legatis. i. nisi & testator errasset in precio, credens illud esse iustum. Bald. in l. Imperator. §. si centum. in fin. ff. de legat. 2. Iaf. & alij in dicto §. meminisse. quod non est presumendum, si res erat testatoris: alioqui contra. l. quisquis. C. de rescin. vend.

Diuisio hereditatis an ex latione rescindatur. Praxis diuisionis rescindende.

26 Vigesimo primo, etiam procedit in diuisione hereditatis facta, in qua succurritur vltra dimidiam decepto. l. si maior. C. communi diuidun. & l. maioribus. communia vtriusque iudi. nisi diuisio facta sit per sortem teste Philippo Franc. in rub. de appell.

Cessionarius an habeat hoc remedium.

Fideiussores re euicta an liberentur.

27 Hodie etiam ex communi vsu curiarum Francie, solet deceptus per diuisionem literas impetrare, quibus concludit vt diuisio rescindatur, vel ad aequalitatem reducatur. per dictam l. maioribus. & non attenditur deceptio vltra dimidiam, sed sufficit quod latus sit in notabili quantitate, & ita vidi saepius iudicari. verumtamen si opponatur decretum, minor ab illo decreto appellare debet id temporis, quo ei obicitur, cum de nouo perueniat ad notitiam suam.

28 Vigesimo secundo, procedit in cessionario, cui etiam praescribitur decem annis, sicut vero creditor. Bal. in l. per diuersas. quaestio. 10. C. mand. & idem Bal. in tractat. statuto. in verb. capere. quaestio. 10.

Thesaurus in re empti inuentus no inducit deceptionem.

29 Vltimo, etiam habet locum si hic venditor dedisset fideiussores de habendo firmum & ratum contractum, qui promiserunt in casu euictionis interesse. Nam si per remedium huius legis euincatur, liberantur fideiussores. vt docet Iacob. in l. i. C. de fideiuf. minor. quia resolutio contractu principali, & fideiussorum regulariter censetur resolutus contractus. l. lex veltigali. ff. de pignori. Idem tenet Ioan. Fab. in §. sed & quod principi. vers. quodeunque. circa finem. insti. de iure natural. & idem dicere, si venditor obligasset expressè rem venditam, rescisione eius contractus facta ius reale etiam censetur extinctum. per l. cum principalis. & regulam accessorium. ff. de regul. iur. Bar. & alij in l. in diem. ff. de aqua pluuija.

Latus per sententiam no impetrat rescissionem.

30 Primo, limitatur in thesauro, qui applicatur domino soli, quando inuenitur per eum. §. thesauros. insti. de rerum diuisio. & venditor ratione huius thesauri non poterit hoc remedio vti contra emptorem, qui illum inuenit: quia si res fuisset diminuta post emptionem hoc emptoris periculo cederet. l. i. & per totum. ff. de pericu. & commod. rei vendi. Et secundum naturam rei est cum pati incommoda, quem sequuntur commoda. l. secundum. ff. de regul. iuris. thesaurus enim donum fortunæ creditur. l. si is. §. primo. & §. quod si seruus. ff. de acquir. posses. etiam quia venditor non sibi acquisiuit, nisi dimidiam partem. l. vna. C. de thesaur. lib. 10. ergo ob hoc non potest agi tanquam deceptus. hoc firmant Aret. & Claud. Sciel. in dicta l. si quis cum aliter. licet Rom. contrarium consuluerit & obtinuerit, vt ipse afferit ibidem. Tamen primam opinionem sequitur Soci. consil. 48. viso instrumento. in 2. col. vol. 4. hodie non rescinderetur contractus in Francia propter thesaurum inuentum, quia inuentor, si non sit secretus, parum ex inuentione emolumentum habet, cum fiscus velit totum occupare.

31 Secundo fallit, si quis latus esset per sententiam. l. Iulianus. ff. de condi. indebi. l. sub specie. C. de re iudica. quia imputatur ei, qui non appellauit, posset tamen restitui, si ex instrumentis falsis condemnatus esset impetrando literas in forma requestæ ciuilib, si a Senatu condemnatus esset. vt scripsi

scripsi in tract. de liter. ciuilib. seu (vt dicunt) forma supplica. ciuilib impetra. in 1. tomo per l. diuus. ff. de re iud. & rubr. C. si ex fal. instru. posset etiam restitui, quando quis fuisset impeditus producere iura sua, & instrumenta. Barto. in l. prima. C. de senten. aduer. fisc. latis. libro decimo. Idem si sententia lata fuerit ob praesumptas probationes, quia nouis apparentibus in contrarium sententia retractabitur. l. si quis adulterij. C. de adulter. Et quando pars confiteretur eam iniustam. Innoc. in cap. quia plerique. de immunita. eccles. & in casibus in quibus sententia non transit in rem iudicatam quos ponit Hippoly. in l. vna. C. de rapt. virgi. scripsi in secundo notab. l. quod iussit. ff. de re iudica.

32 Tertio, quando plures essent res venditæ vna venditione, & quis esset in vna latus. nam non poterit agere, si alia res suppleat. iuxta nota. in l. si merces. §. vis maior. ff. locat. Iaf. per illum textum. in l. scire debemus. de verb. oblig.

33 Quarto, quando latus esset ex contractu pœnali, quia imputetur sibi, cur in pœnam incidit. l. cum pœna. ff. de arbit. de Vbal. in dicta l. 2. & Pantal. Calder. ibidem limita. 27. vnde si emerim domum centum aureis pacto apposito, quod nisi soluam illa cœtum intra annum, promitto centum pro pœna, & sarcire omne id quod intererit: si non soluero, incido in pœnam, quæ soluta licet excedat iuncto rei pretio dimidiam, tamen non succurreretur per istum tex. quia sua culpa incidit in pœnam.

34 Quinto, non procedit in re mobili. glo. & docto. in dicta l. 2. & istud seruatur de consuetudine. teste Masuer. in §. item pro re mobili. de emptio. nisi in minore. Nam fuit contractus venditionis factus super mula vel equo rescisus ad vtilitatem domini Corbin consiliarij magni consilij anno 1528. die decima Decembr. in senatu Parisien. eò quia id temporis erat minor, & deceptus quando emerat.

35 Item si dolus interuenisset in contractu, sicut in rebus immobilibus daretur actio de dolo. l. & eleganter. ff. de dolo.

36 Idem in mobilibus preciosis & magni valoris. l. lex quæ tutores. C. de administ. tutor. facit glo. in verb. tractatu. cap. tua. de rebus eccles. non alienand. vbi in preciosis mobilibus requiritur solemnitas, (Ita habetur in stylo parla. in 1. parte, in titul. de actio. perso. §. penul. & ibi Aufre.) vel si ageretur de venditione vniuersorum mobilium, tunc etiam impetrari solent literæ rescisionis, si deceptus sit in illis vltra dimidiam, & ita scriptum est in consuetud. Bitur. artic. 33. rubr. des iuges, iugemens, rescissions. & ita iudicauit senatus Parisien. pro domino Daiglure, qui emerat adamanrem, & gemmam quatuor mille libris a domi. Petro Bine, anno 1510. die vigesima prima Iunij, & emptio fuit rescisa.

37 Sexto, fallit nisi res esset vendita per subhastationem, quia tunc vendita praesumitur iusto precio. glo. in l. i. in verb. magni precij. ff. de iure fisci. & glo. in l. si minori. C. illo titu. lib. 10. text. in l. i. C. de præd. curial. lib. eod. Angel. in sciendum. in princ. ff. de verb. oblig. Soci. in regu. 436. & reg. 226. in tracta. fallen. Barba. consil. 65. col. 14. in 4. vol.

38 Contrarium tenet Barro. in l. i. C. de præscript. triginta vel quadraginta anno. per l. si quos. C. de rescind. vendit quia non sequitur est vendita ad præconium & incantum, ergo iusto precio, & ista est communis sententia quam tradunt iuris interpretes in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. quæ etiam seruatur in forenli iudicio. vt scripsi in tracta. de præco. & subhasta. Iacob. Curt. libr. coniectura. 2. c. 10.

39 Septimo, derogatur quando res esset vendita per decretum iudicis, quia tunc cessat praesumptio enormis lationis. & sic hoc remedium. per tex. in l. i. C. de præd. curial. lib. 10. & ibi Bar. & in l. si quos. de decurio. eo. lib. Ange. Alexand. & Vincen. in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid.

40 Contrarium tenet Panor. in dicto c. cum causa. Roma. & Imol. in dicta l. si quis cum aliter. Alex. & Iacob. in l. pacta nouissima. C. de pact. per glo. singu. in l. i. C. de fide instru. & iure hastæ fiscal. lib. 10. aliàs sequeretur. quod l. 2. non haberet locum in re ecclesiæ, quæ etiam cum decreto vendi solet, & decretum pratoris iuri non debet derogare. l. i. ff. de fer. Nec quis debet decipi sub clypeo pratoris. l. i. in fi. C. de his qui veniam æta. impetr. & eadē facilitatē, qua est decepta pars, & iudex: ideo hoc decretum operatur, quod facit praesumere, rem venditā iusto pretio: ideo pars decepta tenetur probare lationem, & non praesumitur dolus ratione iudicis. Posset etiam procedere, quando per maiores iudices decretum esset appositum: secus per minores. Bald. in l. tutores. ff. de confirman. tut. & etiam quando cum causæ cognitione esset interpositum, aliàs esset nullum. l. magis puto. §. si æs alienum. ff. de rebus eorum. Iaf. in l. 2. de eden. Et prima opinio fuit confirmata areto senatus Parisien. anno 1516. in vigilia Pentecostes pro Matthæo. Machæo hostiario parlamenti contra magistrum Petrum Danes. idem anno 1539. die vndecima Iulij, cōtra. domi. du Bouchage, qui impetrauerat literas in forma supplicationis ciuilib, dicens se latum: & non fuit admittus, eo quod res vendita esset per decretum Senatus. vidi tamen appellari a decreto ab inferioribus iudicibus interposito, & malè interpositum fuisse iudicari: & ista est tutior praxis, vt minor factus maior, si videat se latum vltra dimidiam in venditione facta per decretum quod appeller ab illo decreto: cum inde secutis postea impetret literas Regias a cancellaria, vt eidem facere hoc permittatur.

41 Octauo, non procedit in datione in solutum iudicis autoritate facta exequētis sententiam. l. a diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudic. Bart. in dicta l. i. Bald. in l. ordo. de execu. rei iudica. C. secus in datio

Quando sunt plures res uenditæ, rescindi unius rei emptio an possit. Ex contractu pœnali deceptus, hoc non utitur remedio. Decepto in remobilibus succurritur. Arestum.

Res per subhastationem uendita non repetitur per deceptionem.

De decreto iudicis.

Arestum.

De datione in solutum.

in datione in solutum facta sine forma iudicij. Oldrad. consil. 37. ad primam quaestionem. per rex. in l. si praedium. C. de euiction. quia etiam quando iudex confirmat contractum. hoc remedium cessat. vt de aliquo operetur confirmatio. Bartol. in l. si quos. C. de decu. lib. 10. Pau. in dicta l. 2. Soci. in tract. fal. Reg. 226. in reg. 436. in forensi iudicio vix seruaretur si ab hac sententia appellaretur.

42 Nonò, quando laesus iurasset non venire contra venditionem, non poterit tunc petere illius rescisionem. gl. & doct. in dicta l. 2. & Anton. de Burgos. & alij in cap. cum causa. de empt. Bal. in l. quae sub conditione. §. i. ff. de condit. instit. Alex. consil. 42. super praemisso. in primo vol. num. 16. & seq. Iaf. consil. 76. visis. in fi. vol. 1. Et ista est communis conclusio, vt firmat Soci. consil. 136. praestantissime. in fin. vol. 1. & consil. 48. viso. in fin. vol. 4. & in tracta. fallen. Reg. 226. vbi tradit 12. limita. vidi tamen impetrari literas Regias, vt habita dispensatione iuramenti posset venire, ne iuramentum sit iniquitatis vinculum, & ita tenet Rota, vt refert Cassador. decisio. vnica. de emptio. & hoc seruatur in Franciae curijs passim. Quamuis Panor. consil. 71. in hac causa. col. penul. dicat abolitionem non debere concedi in primo volu. sed praxis contrarium seruat.

Decoctratu iurato.

De hereditatis aditione.

De contractu medico suslo.

Consentiens alienationi an iunctur hoc remedio.

Lasio post contractum non rescinditur.

Emptor rei incertae ratione lasionis non patitur rescisionem.

Hereditatem emens calcege, ut omnia onera subeat, non resstituitur. Deceptus in pignore an rescisionem petat.

Sciens deceptus esse an prescribat.

43 Decimo, quando ex proprio & non ex alterius facto esset quis laesus, etiam vltra dimidiam, vtpote in hereditatis aditione: tunc ei non succurreretur, si iuris beneficio & inuentario vsus non est per l. fin. §. i. C. de iure delib. Bald. de Vbal. in dicta l. 2. Idem in actu liberationis, nempe si debitorem meum liberauero, non potero ad rescisionem agere, tam fauore liberationis. arg. l. si intra. ff. de pact. quam quod ex facto meo proueniat: & quia succurritur minori in hoc, ergo non maiori. l. patri. §. penul. ff. de minorib. & l. ius singulare. de legib.

44 Vndecimo, non procedit in infirmo vendente rem medico, vel donante durante infirmitate. hoc enim casu datur eidem officium iudicis ad rescindendum venditionem, vel aliam promissionem seu donationem. per l. medicus. ff. de variis & extraord. cogni. Panor. in cap. quia plerique. col. pen. de immunit. ecclesie. Hippoly. in l. lege. §. constitutum. ff. de licar. & de Ripa. in tract. de peste. in paruo volu. fol. 130. & hoc casu forte posset intra triginta annos agi, cum hic non comprehendatur, si medici non probetur dolus.

45 Duodecimo non procedit in eo, qui consentit alienationi & venditioni, quia non datur ei hoc remedium, sed tantum venditori: quia aliud est vendere, aliud consentire. l. aliud. ff. de reg. iur. argu. l. si pater. ff. de manumif. vind. etiam si de precio participauerit. Bal. in dicta l. 2. quaestio. 20. quod potest esse frequens ad vxores, quae frequenter consentiunt alienationibus factis à maritis, vt solus maritus hoc remedio agere possit, sed ipsa restitui etiam posset ex illo consensu, si esset grauiter laesa.

46 Decimotertio, quando lasio superuenit post contractum. l. habitationum. in princ. ff. de pericu. & commo. rei vendi. & ibi glo. vnde si fulgure, vel igne dimidia res sit perempta, non rescinditur ob hoc venditio: quia neut valor tempore contractus debet inspicere, & lasio. l. 3. §. diui. ff. de iure fisci. nam si res periret, periculo emptoris periret. l. 1. & per totum. ff. de pericu. & commo. rei vendi. & ita allerit Soci. conu. 48. viso instrumento. col. 2. in 4. vol.

47 Decimoquarto, non procedit quando emeretur actus fortunae, siue quid incertum, vtpote iactus retis à piscatore, tunc si nil capiat piscator, non rescinditur contractus, etiam si vltra triplum pretij, vel etiam si nil consequatur: quia lasio ex natura rei prouenit, cum dubius vendatur euentus. tex. in l. nec emptio. ff. de contrah. empt. l. si iactum retis. de actio. emptio. & idem in venatione vidi aliquando obseruatum. facit lex conducto. §. i. ff. locat. vbi non succurritur conductori ex damno proueniente ex natura rei. dicunt tamen quidam inspiciendum esse dubium euentum, sed hoc forte non seruatur in praxi. nam nec hoc casu agitur deceptionis ratione si dolus non insit.

48 Idem dicit Bald. in l. per diuersas. col. 3. C. manda. in eo, qui vendit hereditatem implicitam multis & debitis & creditis, nolens teneri de euictione, tunc etiam non vteretur emptor, vel venditor istius legis beneficio. vide Panra. Calde. in 36. limita. ad istam legem.

49 Vltimo, non procedit in decepto in pignore constituendo in locum alterius pignoris, vel cautionis, text. sing. in l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. actio. Roma. singu. 552. ego legi, quia creditor potest agere ad debitum. l. creditor qui non idoneum. ff. si cert. peta. Ideo hoc remedio non vteretur, cum ordinarium habeat remedium. l. in causa. ff. de minorib. alias limitationes tradunt docto. maxime Anto. de Burgos. in dicto c. cum causa. de empt. & vendi. & Petr. de Vbal. & Panra. Calde. in dicta l. 2. C. de rescind. vendi. sed per superiores omnes alia comprehensa sunt, & ista tangunt pragmaticos, ob id eas conscripsi.

Se prescribunt.

GLOSSA XVI.

Etiam cum scientia, quia Rex post decem annos hie denegat suum auxilium, & restitutionem. l. i. C. si aduersus vend. vbi minor viginti quinque annis non restituitur de iure codicis, quando iurauit: quia Imperator ait neque perfidia, neque periurij, me auctorem futurum sperare tibi debuisses. & ibi glo. quod praetor suum non tuum tibi denegat auxilium. idem magna glo. in l. siue apud. C. de tranfact. secus si aliis verbis vteretur, de quibus infra dicitur. & quia pars quae vili vendidit, vel quae maioris emit, dum non agit intra decem annos, videtur huic renuciare remedio, & nolle eo vti, ob id altera pars videtur in bona fide esse, quand

esse, quando altera non agit: & ideo prescriptio potest currere cum mala fide contra eum, cui nondum nata est actio. teste Ioã. Fabr. in l. cum notissimi. & ibi alij doct. C. de prescript. 30. annor. Felin. in rub. de praescri. scripsi, in interpret. vnica. in nota. i. nu. 54. C. de sent. que pro eo quod interest.

2 Quæro an valeret impetratio post decem annos, si Rex concederet literas rescisionis. Responsum: quia impetratio contra constitutiones non valet: sicut rescipta contra ius elicitata debent ab omnibus iudicibus refutari. l. rescipta. C. de precib. Imper. offerend. ita & contra ordinationes, nisi diceretur in literis non obstante ordinatione in contrarium disponente. per glo. in l. vlti. C. si contra ius. & ibi plenè docto. & in l. ratas. de rescind. vendit. Tamen etiam si diceretur non obstante ordinatione non reciperentur, nec comprobarentur tales literae ratione ordinationis Regiae, quae fuit publicata anno 1389. die decima quinta mensis Augusti. per quam Rex prohibet aduocatis, partibus, & aliis ne de caetero impetrent literas in praedictum, & derogationem ordinationum Regiarum: & si impetratae fuerint, decreuit ne illis iudices obtemperent. hoc docet Ioan. Gallus, in quaestio. per aresta. quaest. 115. Item fuit publicata, quamuis contrarium teneat Chassa. in consuetudi. Burgund. in glo. prima. nume. 6. rub. des forestz. quae opinio potest de iure procedere, sed nos seruamus, vt non recipiantur literae nec comprobentur tanquam inciuiles contra istam ordinationem.

3 Et ideo si pars opponat illas literas post decem annos impetratas, iudex debet partes ex tempore reuicere, & à literis cum excludere: sed si partes ad probandum facta contraria statuat, malè pronunciaffe iudicauit Senatus anno 1543. die 28. Iunij. per ordina. Reg. in rub. quelz proces sont ditx par escrit. artic. 3. Nam de his quae constant, statim pronuciare debet de aliis partes ad probandum inducere, & postquam istud tempus praeteriit, irreparabile est. teste Bald. in cap. plerumque. col. i. de rescrip.

Doresenauant.

GLOSSA XVII.

Non est de caetero, & sic non extenditur ad praeterita. per glo. in verb. de caetero. in proce. sexti decretal. & doct. in cap. fin. de constit. Iaf. in l. iubemus. col. 2. C. de testib. Curtius in l. causas. de tranfact. vnde si tempore huius articuli publicati aliquis non impetrauerat literas rescisionis contractus intra viginti annos, ad haec poterit intra decem annos petere à die publicationis computandos: & si quis non petat rescisionem intra decem annos etiam de contractibus factis, post decem annos, non poterit postea per glo. & docto. in cle. vna. de testa. & l. de vsuris. vbi Bart. C. de vsur. Feli. & alij in c. fin. de rescrip.

Tant en noz, pays consumiers que de droit escrit.

GLOSSA XVIII.

Haec verba causa vberioris expressionis & elucidationis ponuntur, non quod sint valde necessaria. Nam sicut leges omnes ligant subditos. l. leges. vt generales ab omnibus aequaliter in posterum obseruentur. C. de legib. cap. 1. vbi glo. de constitu. ita & ordinationes, & sic subditos Regis Franciae leges tenent istae, siue resideant subditi in patria iuris scripti, siue in patria consuetudinaria, quia omnes Regis sunt subditi, vbicunque morentur in regno suo: & ideo ordinationes generaliter vel indefinite loquentes, generaliter sunt in regno obseruandae, nisi ordinatio excipiat, vel differentiam faciat inter patriam iuris scripti, & consuetudinariam. vt saepius faciunt in rubri. de appellatio. & in aliis multis locis, quos inferius videre poterimus per hunc librum ordina.

Par le laps de dix ans.

GLOSSA XIX.

Completos & finitos, quia dictio per, hic posita denotat temporis continuationem, & perfectionem. l. urbana. §. pernotare. ff. de verborum significacione. & ibi scripsi. Etiam hic dicitur par le laps, ergo oportet quod lapsi decem anni sint. Regula ergo erit quod petens rescisionem contractus, vel alterius actus ratione doli, fraudis, violentiae, circumuentionis, & deceptionis vltra dimidiam iusti pretij intra decem annos agere debet: & postea non audietur: quamuis de iure possit deceptus vltra dimidiam petere rescisionem vsque ad triginta annos. per glo. & docto. in dicta l. 2. C. de rescind. vendit. & in cap. cum causa. de empt. quia actio personalis ex vendito datur, quae durat triginta annis, sicut alia. l. omnes. & l. sicut. C. de praescrip. triginta anno. vt superius fuit dictum.

2 Limitant quidam nisi probetur mala fides, quia mala fidei possessor nunquam praescribit. c. vigilianti. & c. si de praescriptio. Corne. consil. 17. circa. col. 5. & seq. in 4. vol. sed in hoc casu non agens huic renunciare videtur remedio, vt superius in glo. 16. scripsi.

3 Secundò, non procedit in tertio, qui rem emit ab isto emptore decipiente. Nam is tertius erit tutus post decem annos cum titulo & bona fide, & sic deceptus agere de iure debebat intra illud tempus:

Impetratio post decem annos non valet.

Praxis iudicium cum opponitur contra literas post decem annos impetratas: Arrestum.

Ad praeterita non extenditur haec ordinatio.

Ordinationes generales ubique seruari debent.

Limitationes quando post decem annos quis ad rescisionem actus agere possit.

tempus: aliàs postea de iure non audiebatur, nec sibi oberat mala fides authoris, si venditor sciebat alienationem. per text. in authen. malæ fidei. C. de præscrip. longi tempo. Ioan. Francisc. in tracta. de præscrip. in quarta parte quartæ partis. quæst. 26. col. 56. sed hodie hic statuuntur decem anni omnibus siue decepto, siue tertio & omnibus.

4 Tertio, non procedit hæc ordinatio in actibus in quibus non est dolus, circumuentio, vel metus, vt superius in glo. quarta dictum fuit.

5 Quarto, in transactione, prout dixi in glo. 6. supra eo.

6 Quinto, in rescissione calculi ratione erroris, vt docui in glo. 6. supra eo.

7 Sexto, in contractibus factis per vxorem sine mariti consensu, vt abundè tractaui supra in glo. septima.

8 Septimo, in contractibus factis à furiosis, dementibus, prodigis, minoribus, & aliis id genus hominibus: vt conclusi supra in glo. 9.

9 Octauo, non procedit in contractu iurato. intellige tamen vt scripsi in glossa nona. & in glo. 15. supra.

10 Nono, vitatur in resignatione beneficij dolo vel metu facta, vt abundè firmaui. in gloss. 12. & 15. superius.

11 Decimo, non procedit in eo, qui non est deceptus vltra dimidiam: vt plenè probaui in glossa 14. supra eo.

12 Undecimo, in contractu facto à valetudinario medico suo: vt in gl. 15. circa finem dixi.

Processus post decem annos an ualeat.

13 Duodecimo, valeret processus post decem annos, si non opponeretur: quia hic non annullatur: vt docet Guido Papæ in statuto si quis per literas, in verb. etiam absque violentia. col. vlti. per text. in cle. sape. in fi. de verb. signific. ibi, si tamen in præmissis casibus solennis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obstruetur, non erit processus propter hoc irritus, nec etiam irritandus. Ang. & alij in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. Imol. in c. fin. nu. 27. de præscriptio. Et ideo si post decem annos comprobarentur & interinarentur literæ à iudice, statuto huius ordinationis non expresso, valeret sententia. per l. 1. §. item cum contra, quæ sententia sine appellat. rescind. Bal. & Ange. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. hoc expressè docet Guido Papæ in statuto si quis. in verb. etiam absque. in fine.

Lite contestata post decem annos profequitur processus.

14 Decimotertio, fallit, si aliquis litem contestaretur intra decem annos: tunc enim quia perpetuatio fit ad triginta, vel quadraginta annos, poterit profequi litem intra illud tempus. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiuran. Et ideo si aliquis cœperit litem contestari super contractu per metum facto, & lite contestata mortuus fuerit, poterunt eius hæredes processum intra quadraginta annos profequi: vt plenè scripsi in tracta. de effectibus litis contestatæ. Idem dicerem, si tantum impetrauerit literas, & citauerit partem ad comparandum: nam sola citatio interrumpit præscriptionem in hac præscriptione statutoria & odiosa per l. cum notissimi. C. de præscrip. 30. anno. facit clem. vi. vt lite penden. Ioan. Balb. in tract. de præscrip. in 3. parte sextæ partis princ. col. 38. & ita iudicauit senatus anno 1552. in mense Iulio in magna camera inquisitionum. 3

Post decem annos an seculæ literæ impetrari possunt.

15 Decimoquarto, si quis impetrauerit literas subrepticias, & nullas ante decem annos, & illæ nullæ pronunciate fuerint, nunc deceptus vult alias impetrare post decem annos, arbitror hoc fieri posse: quia anni decem elapsi non fuerunt continui, vt requirit ista ordinatio, & sic vbi verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de damno infec. & quia non fuit negligens, & contra negligentes non currit præscriptio. cap. quia diuersitatem. de concess. præben. glo. & doct. in ca. 2. ibidem.

Arestum.

16 Item per hanc literarum impetrationem & earum comprobationem interrupta est hæc præscriptio. l. cum notissimi. §. 1. C. de præscrip. triginta anno. & quia hæc decennalis præscriptio succedit in locum præscriptionis triginta annorum, quæ per solam conuentionem interruptitur, dicto §. 1. Ideo eodem iure regi debet. Bal. in l. superuacua. C. de tempo. in integ. resti. peten. refert Calca. consil. 75. statuimus. nu. 6. Imò iudicauit Senatus interruptionem esse per citationem nullam factam coram iudice incompetente. vt docet Aufser. in stylo. Parlamen. aresto 376.

Non computatur tempus non valenti agere.

17 Nec refragatur c. dispendia. de rescrip. in 6. vbi annullatis literis omnia annullantur. Respon. ibi est casus diuersus, nec ibi deciditur an is, qui impetrauit subrepticias literas, possit veras postea impetrare: ob id non obest, nempe doc. in c. cæterum. & in c. ex tenore. & c. super literis. de rescrip. concludunt eum non prohiberi impetrare literas veras, qui falsas vel subrepticias, à quibus fuit exclusus, impetrauit: igitur post decem annos impetrabuntur literæ rescissionis veræ, si quis reiectus fuerit ab obrepticis & subrepticis.

Agi debet

18 Decimoquinto, idem si pars decepta promiserit non agere intra decem annos, vel durante vita patris, seu patroni, nam si pater aut patrius viuat decem annos & vltra, tamen postea poterit deceptus literas rescissionis impetrare, cum durante tempore conuentionali agere non possit, & non valenti agere, non currit præscriptio. l. 1. in fin. C. de annal. except. & isti decem anni nõ computabuntur ei, nisi à die, quo agere potuit. l. 4. §. penul. ff. de precario. facit l. sicut in annos. quibus mod. vsusfruct. amitta. Bald. expressè docet in l. sicut. col. 1. C. de præscrip. triginta anno. & las. in dicta l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiur. & consil. 226. in præmissa. volu. 2. Iacobi. in l. fi. col. vlti. C. de repud. hæredit.

19 Decimosexto, actiones quæ durant vltra decem annos hic limitantur, sed illæ quæ non tantum du

tum durant, sed per triennium. vt in l. fi. C. de repud. hæredit. vel per aliud breue tempus extinguuntur: quia hæc ordinatio, quæ inducta est ad diminutionem, non operatur augmentum. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. & sic oportet agere intra illud tempus, intra quod actio breuius durat. not. in instit. de perpet. & temporal. actio. & l. fi. C. de dolo.

Intra triennium si actio amplius non duret.

20 Decimosextimo, non habet locum, si quis dolo intulerit mihi iniuriam, vel aliud delictum commiserit, vt hoc in tex. comprehendatur: quia iste tex. loquitur in contractibus, vel distractibus, & sic non procedit in delictis, maxime in vsu loquendi. l. omnem. vbi doct. ff. de iudic.

De iniuria & delictis.

21 Decimooctauo, de nullitate contractus agi potest post decem annos vsque ad triginta: vt nullus contractus declaretur. l. & eleganter. ff. de dolo. glo. in l. sicut. C. de præscrip. triginta anno. & l. si vt proprius. C. quomodo & quando iudex. sic censuit Senatus anno 1534. die decimanona Martij. facit quod scribit Ioan. Francisc. Balb. in tracta. de præscrip. in quarta parte quartæ partis, quæst. 32. col. 66. de sententia nulla quanto tempore nulla dici possit.

An nullitas comprehendatur. Arestum.

22 Decimonono, non procedit in laico, qui se emisse dicit decimas à sacerdote. Nam si sacerdos velit rescissionem post decem annos petere, eidem permitteretur ratione incapacitatis laici. ca. causam. de præscrip. vnde si dolo inductus curatus vendiderit decimas laico, & non egerit ad rescissionem intra decem annos, postea agere poterit, etiam is qui alienauit. quia hic casus non comprehenditur hic. c. si quis presbyterorum. de reb. ecclæ. non alienan.

Decima post decem annos petuntur.

23 Vigesimo, non habet locum in hærede ignorare alienationem & læsionem, cui si currit tempus, saltem restitueretur. Bartol. in l. 1. §. si quis autem. ff. de itine. acti. q. priuato. plenè Ioan. Francisc. Balb. in tracta. præscrip. in quarta parte quartæ partis. q. 28. & seq. & ita fuit visum curiæ magnæ Neapol. vt est in decisio. Neapol. 37. quædam Altruda. col. 2. abundè Tiraquel. in tracta. de vtroque retractu. in prima parte. §. 35. gl. 4. nempe qui in alterius locum succedunt iustam ignorantie causam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de reg. iuris. facit l. genero. ff. de his qui noran. in fa. ita consuluit Alexand. in consil. 138. Lanzalotus. col. 2. in 2. vol. inchoata tamen contra defunctum curret contra hæredem. glo. in l. 1. C. si aduer. vsucap. Bart. in l. fin. in quib. cau. in integ. restit. non est necess. las. consil. 226. in præmissa. col. 2. in 2. vol. sed vix in hoc regno post decem annos restituetur, vt rigor ordinationis seruetur: & ne quotidie lites oriantur, & suscitantur.

Hæredes an post decem annos agere possint.

24 Vigesimo primo, non habet locum in euictione, de qua possunt agere etiam post decem annos contra venditorem, si res à me sit euicta, quæ actio non nascitur nisi re euicta. l. qui rem. & l. si post. C. de euict. glo. in l. empti actio. C. de euictio. Panor. consil. 22. quidam Ioannes. col. 2. in 2. vol. & plenè scribit Ioan. Francisc. in tracta. præscrip. in 5. parte 5. partis. q. 3. etiã quia iste tex. loquitur de rescissione contractus, vel actus, vt nõ possit agi ad aliud non prohibet, vt pote ad hæc euictionem.

Euictionis obligatio an præscribatur.

25 Vigesimo secundo, in contractu simulato non habebit locum: quia post decem annos, & etiam perpetuo poterit agi, quia nunquam fuit animus obligandi vt in rub. C. plus valere quod agitur. nec hic comprehenditur. Bald. in c. si cautio. col. 1. de fide instr. allegat corruptè, sed vult allegare gl. sing. in l. si voluarate. C. de dot. promiss. contractus enim simulatus non potest dici contractus, sicut dixi in instrumento in tracta. de liter. obligat. in glof. 9. versic. sexto opponitur. plenè Capol in tracta. de simulatio. contract. Bald. consil. 322. vtrum. in 1. vol.

De contractu simulato.

26 Vigesimo tertio, non habet locum in exceptione nõ numeratæ pecuniæ, quæ etiã poterit opponi, & probari, ac peti instrumentum rescindi post decem annos. Felin. & alij in ca. si cautio. de fide instr. abundè scripsi in tract. de chirograph. recognit. quia non comprehenditur hic casus in hoc tex.

De exceptio ne non numeratæ pecuniæ.

27 Vigesimo quarto, si iusto fuerit impedimento decentes per decem annos, puta quia fuit captus, & sic non potuit agere, quia non valenti agere nõ currit præscriptio. l. 1. C. de annal. except. Bar. in l. senatus. ff. de offic. præsid. las. in §. rursus. nu. 24. de actio. in instit. Ioan. Francisc. Balb. in tracta. præscrip. in 1. parte sextæ partis. in 22. casu. Et ideo minor hic comprehenditur vt in l. fin. C. in quibus causis in integ. restit. non est necessa. hoc scribit Corne. consil. 35. semper. col. 2. in 3. vol.

De capto non valente agere. Idem in minore.

28 Vigesimo quinto, si quis impetrauerit literas rescissionis contractus vel transactionis, non tenetur pars procedere super verificatione literarum, nisi prius facta solutione, & hoc debet iudicari per iudicem, cui literæ diriguntur, quod per modum prouisionis soluat & impleatur contractus, nisi in continenti appareret contractum rescindendum, vt fuit dictum in hoc Senatu anno 1514. die 5. Iulij, & inter Raoul Vernon, & Ioachin Gillier. vt abundantius scripsi in tracta. de senten. prouisio. & sup. à in glof. 4.

Solutio fieri debet pendentem processu.

Arestum.

29 Vigesimo sexto, non procedit in exceptione. nam perpetuò excipere quis poterit, vnde si dolo me induxeris ad vendendum, & ego dolo te ad maius precium dandum, in quo sis deceptus, si agas, ego perpetuò excipere potero, quia temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum. per l. purè. §. si. ff. de doli except. docto. in c. plerumque. & c. si autem. de rescript. Iacob. in l. si ex falsis. col. pen. C. de transact. & superius fuit dictum.

Excipit quis perpetuò.

Vigesimo septimo potest curia ex causa declarare, quòd hoc tempus decem annorum non computabitur, vt iudicauit pro domino Dalebret contra dominum Douart anno 1519. die 8. Martij. 3

Vltimo, non valet cautela quam posuit Chassa. in consuetud. Burg. in rub. des forestz. §. 8. glo. 1. circa fin. quæ talis est, vt is qui præscripsit impetret rescriptum continens hanc clausulam, quòd iudex, cui directæ sunt literæ, procedat cum summa æquitate, tunc quia naturalis obligatio non est per præscriptionem sublata, non poterit opponi exceptio præscriptionis, quæ est iniquè præfidium teste Bal. in l. 1. C. de præscri. triginta anno. Soci. consil. 86. consiliis. col. penul. vol. 1. & in consil. 166.

Cautela Chassa. reprobat.

in causa.col.penul.in 2.vol.& Feli.in rub.de præscriptionibus.col.2.fed quia per præscripti onem est ius quaestum præscribenti, quod non potest iudex tollere in vim huius clausulæ, & ideo in praxi non seruaretur. Alias limitationes quilibet per se colligere poterit ex his maximè quæ in sequentibus dicentur & in præcedentibus scripta sunt.

Continuelz.

GLOSSA XX.

Continuum rēpus requiritur, & an interruptū coniugatur.

1 **N**ON ergo habebit locum, si quis primò possederit per quinque annos, postea interrumpatur, & demū per alios quinque annos possederit, quia non coniunguntur tempora, cum hic dicatur continuos annos, & non dicitur continuum, quod est interruptum, & non se tenet, vt probatur in l.continuu. ff. de verb. oblig. scripti quando coniugantur tempora, in tracta. nominatio. q. ii. nu. 7. quia hoc tempus continuum est de forma expressum hic, ergo si interruptum sit, non coniungetur, quia non est continuum. Bar. in l. fi. §. quoties. ff. de publica. Ias. in l. si idem. ff. de iuris. omnium iudic. Alex. consi. 34. in 5. vol. abundè scripti in concordia. Franciæ. in rubr. de mandat. §. i. in glo. decem. & Chassa. in consuetud. Burg. in rubr. des iustices. §. 2. & glos. p. r. l' espace. Et quando dicatur continuum, vide quæ scripti in l. notionem. §. continentes. ff. de verbo. signifi.

2 Si tamen aliquis possederit post emptionem factam, per sex annos, & postea moriatur relictis filiis impuberibus, qui possideant per quatuor annos, tunc fiet coniunctio, & accessio huius temporis, quia non est interruptio ad excludendum venditorem, itaque post decem annos agere venditor non poterit per l. Pomponius. ff. de acquir. pos. Ioan. Francif. Bald. in tracta. de præscriptio. in 2. parte tertiæ partis principal. q. 12. & ego abundè scripti in tract. de pacific. posses. nu. 267. cum seq.

A compter du iour, que lesditz contractz, distractz, ou autres actes auront este faicts.

GLOSSA XXI.

Decem anni à quo tempore computentur.

1 **I**C declaratur quando tempus computetur, videlicet à die contractus, vel actus facti, si tamen fiat venditio cum pacto de retrovendendo ad tres annos, tempus computabitur à die vltima trium annorum, quia tunc contractus est factus, quando habet perfectionem. l. rei appellatione. §. opere. ff. de verbo. signifi. l. 2. §. verum. ff. de in rem ver. & supra dixi in glos.

2 Ideo computatur etiam tempus à die maioris ætatis, quia illud tempus subducitur, & sic à die 25. annor. hi decem anni computantur, vel ab illo die quo consuetudo reputat illum maiorem, vt tantum operetur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero. l. filio. ff. de liber. & posth. vide tamen quæ dico arti. 2. in tract. de resti. & releuament. glo. 5. vbi certum præstituitur tempus agendi, videlicet triginta quinque anni, intra quos agere debet minor, & si beneficio ætatis non egerit, habebit decem annos iure maioris, si forte sit deceptus vltra dimidium iusti pretij, vel alia ex causa maior rescindere posset contractum, poterit & hic maior factus.

3 Quid si hodie fuerit contractus factus, sed conuentum fuit quod non vtatur eo ante talem diem, an ante illum diem computetur tempus, videlicet si in mense Ianuario sit factus contractus, & dictum fuit quod hoc anno non tradetur res ei sed anno futuro, tunc decem anni incipient anno futuro, & non antè, quia non dicitur antea contractus factus & perfectus. l. i. C. de peric. & commo. rei vend. & l. i. & 2. quando liceat ab emptio. discedere.

Transactio confirmata per arestum an rescindatur.

4 Item quidam agit ad rescindendum transactionem, quam mecum inierat, dicens se læsum, licet non esset, ego tamen reus eram læsus, licet ignorarem, confirmata est transactio per arestum, postea volo ego reus agere sciens læsionem, & dicere me læsum ex illa transactione, quam ego defendi, quaeritur an possim, & post decem annos, quia volo subducere tempus processus de medio, quid iuris? quaestiones hæc pendunt in Senatu, eas nunc non decido: expectans tempus quo operæ precij erit, & quod matura deliberatione Senatus decendantur. Item vidi tempus computari à die faylinæ, seu inuestituræ per dominum factæ, & ita censuit Senatus in anno ad retrahendum rem venditam per consanguineum. vt docet Aufser. in stylo parla. aresto 338. cum domina.

Arestum.

In tex. requisita.

5 Requisite in hoc tex. not. Primum requirit iste tex. contractum distractum, vel alium actum, quia oportet quod sit id, quod debet rescindi, nam quod non est non rescinditur. l. nam & si sub conditione. §. post defectum. ff. de iniusto & rupto. testam.

6 Secundò, requiritur quod contractus, vel alius actus fundetur super dolo, fraude, metu, violètia seu deceptione vltra dimidiã, alioqui si aliter esset, nõ cõprehenderetur hic, vt superius dictū fuit.

7 Tertio, requiritur quod lapsi fuerint decem anni à die celebrati contractus, antequam, quis cõquestus fuerit, ibi *Par le laps*. vel à die quo cessat metus, vel aliud impedimentum, vt in glos. seq.

8 Quarto, requiritur quod illi decem anni completi fuerint, & sic incepti non sufficiunt. l. qua ætate. ff. de testa. c. cum in cunctis. in prin. de electio.

9 Quintò, quod illi decem anni sint continui, vnde interpolati non profunt. l. 3. ff. de minorib. dixi superius in glo. præceden.

10 Sextò, requiritur quod decem anni sint elapsi, non solùm à die celebrati contractus, verùm à die quo cessat metus, & impedimentum, vt sequitur in glos. seq. Etiam dicunt pragmatici quod contractus non est perfectus, nisi à die, quo emptor est à domino inuestitus: quia non habet nec proprietatem nec possessionem. & de hoc alibi scripti. } II Sed

11 Sed quaeritur de ista rescissione coram quo iudice peti possit, an coram iudice rei sita, an d. domicilij, & super hoc video tres diuersas sententias.

Coram quo iudice rescissio contractus petatur.

Prima est, quod debeat tractari coram iudice domicilij, & nõ rei sita. per tex. in l. quonia. ibi, eius adire te provincie præsidè, in qua domiciliū habet, quos cõuenis. C. vbi & apud què cog in integrū agitanda sit, quia actio ex vendito datur ad rescindendum. l. ex empto. §. si quis virginem. ff. de actio. empt. doct. in d. l. 2. & actio ex vendito est personalis, ergo coram iudice domicilij intèdi potest.

12 Secunda, quod coram iudice rei sita. per l. fi. & per totum. C. vbi in rem actio. exerc. debeat. c. sanè. de foro compet. facit l. qui proprio. §. item quaeritur. ff. de procu. alioqui iudex domicilij non posset mandare sententiam executioni, & sic esset elusoria, contra l. si prætor. ff. de iudi.

13 Tertia opinio erat, quod in electione actoris sit coram quo iudice agere veller, vel coram iudice domicilij, vel coram iudice rei sita, quia quando agitur de cõtractus rescissione, agitur de actione personali in rem scripta. Ideo illa electio actori remanet. in l. fi. C. vbi in rem actio. & l. i. vbi de hæredita. agit Bar. in l. forma. ff. de cõsib. Bal. in l. fi. col. 1. & 2. C. de longi tempor. præscri. Inno. in c. 14. ex parte. & c. postulasti. de foro compe. Panor. in c. fi. nu. 43. ibid. Et quia causa cuitandi circum iudicium rescindens & rescisorium cumulantur in eodem iudicio in Francia, & ex equitate, vt concludit Guido Papæ in decis. Delphinal. q. 143. an prætendens se læsum. Ioan. Fabr. in §. rursus. de actio. in instit. imò hodie non habemus iudicium rescindens, dicit Gomez. in d. §. rursus. col. 3. verum est separatim à rescisorio, sed adhuc in vtroque concluditur, vt dixi in tract. de resti. & releua. artic. 2. glos. 5. & doct. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quibus caus. maior.

Iudicium rescindens & rescisorium cumulantur.

14 Et quamuis de iure episcopus esset iudex iudicij præparantis, tamen hodie iudex laicus cui diriguntur literæ rescissionis, & qui est iudex iudicij præparati, est iudex iudicij præparantis. l. 3. §. itaq. ff. de liber. exhibend. & solet allegari l. ordinarij. C. de rei vend. vbi Bal. & ista sententiã in tractu seruandam approbavit Senatus anno 1544. die 23. Decembris, in pronũtiatione natiuitatis.

Iudex retractus quis sit.

15 Sed hodie seruatur prima opinio, vt rescissio fiat coram iudice domicilij, vt fuit decisum anno 1544. die Martij decima, quod est notandum. etiam vltima sententia quo ad electionem non reprobat. vt dictum fuit superius.

Arestum.

Arestum.

Et que la cause de crainte ou violence.

GLOSSA XXII.

1 **S**uperius dictum fuit hos decem annos computandos à die cõtractus celebrati & perfecti, quod est verum, quando nullum suberat impedimentum, sed quando subest impedimentum iuris, vel facti tunc computatur ab illo die, quo cessat impedimentum per istum tex. iuri conformem.

Durante metu non computatur tempus.

2 Et sic quandiu durat metus, vel violentia, nunquam præscribitur, vnde si vxor fuerit verberata per vitum, vt venditioni rei suæ consentiret, tunc quandiu durabit matrimonium, non cessat metus, quia iterum verberaretur, si ageret, ideo à morte viri habet vxor decem annos ad rescindendum contractum. l. si per impresionem. C. de his quæ vi metusve causa fiunt. docto. in l. interpositas. C. de transactio. Bar. in l. pen. in fi. ff. de condi. ob turpena caus. limitatur per Feli. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. & Francif. in d. l. interpositas. in fi.

De uxore verberata ut rem uendideret, quando agatur.

3 Item qui metu se in carceribus obligauit ad soluendum decem sub pœna carceris, soluens postea extra carceres præsumitur per metum, quia non præsumitur purgatus metus quando semper in stat. l. pen. ff. quod met. caus. l. qui neque. §. solutum. de verb. signifi. sic consuluit Calca. consil. 113. Primò nunquid, & Decius consil. 219. viso puncto. col. 3.

Extra carceres an duret metus.

4 Notandum etiam censent doct. quòd si quis probauit verbera, vel metum, debet probare interuenisse ex eadem causa, videlicet vt faceret illum contractum, de quo agitur, nec sufficeret probare simpliciter verbera interuenisse, vt videtur innuere Inno. in ca. accedens. de conuers. coniugato. & in c. cum locum. vbi etiam Ioan. Andræ. de sponsal. ideo si quis alium in carceres detruxit, vt pecuniam ab eo extorqueret, si alium contractum faciat, valet, quia ob illum contractum non fuit adhibitus metus. l. qui in carcerem. ff. quod met. caus. l. qui à latronibus. de testa. & ista opinio fuit approbata in magno consil. Neapolit. vt habetur in decis. 246. quidam maritus.

Probare quis debet ex eadẽ causa metum interuenisse.

5 Ista sententia est subtilis & pulchra, sed non seruatur in forensi iudicio in Franciæ, quia metus adhibitus in vno actu, præsumitur in alijs durare. d. c. accedens. nisi fuerit purgatus. l. i. §. quæ one-randæ. ff. quarum rer. actio. non det. l. metum magna, quod met. caus. & d. l. si per impresionem. Panor. in c. i. in fi. quod met. caus. & in c. causam matrimonij. de offi. delegat.

Metus officialis quando cessare dicatur.

6 Vnde scribit Cy. in l. 2. C. de his quæ vi metusve caus. fiunt, quòd si semel officialis mihi metum intulit, durabit ille metus, quandiu erit in officio. Bal. in l. nouissimè. quòd falso tutor. author. gestū est. Alex. consi. i. in 3. vol. vbi etiam dicunt paria esse fieri aliquid coactè, vel timore coactionis. & idem operatur probabilis suspitio tormentorum, quod ipsorum illatio. Dyn. in d. l. nouissimè. Bald. in d. l. interpositas. C. de transact. & qui soluit nulla coactione adhibita, sciens tamen se posse cogi, dicitur inuitus soluisse. teste Io. And. in reg. bona fides. in prin. de reg. iur. in 6. refert & sequitur Ias. in l. pen. col. fi. ff. de condi. ob turpem caus. Ideo quando probantur verbera iniuste illata, licet non ex illa causa, tamen ex simili iniusta, quia in alia causa inest timor adhuc illorum verberum, & in ista causa de qua agitur timet verberari, sicut in alia causa, ideo sufficit simplex illa probatio verberum, & ita seruatur in actu iudiciario, quicquid in cõtrarium de stricto iure dicatur.

7 Imò fortius dicere, quòd si pars aduersa vellet probare verbera ex alia causa interuenisse, non reciperetur, cum sufficiat metus seu suspitio metus per supra dicta, nisi vellet ex alia iusta causa & diuersa interuenisse, vt pote quia vxor fuerat inuenta in adulterio, & ob id verberata, ista verbera non probabunt metum in alia causa.

Soluens parte sponte an videatur purgare metum in toto.

8 Et sic spontanea solutio purgat metum. l. 2. C. eo. quid sit metu promissi decem vel metu vendidi rem, an soluens partem videatur metus purgatus in residuo: & breui considerandi sunt sequentes casus. Primus est, quòd si soluero quicquam ratione contractus, vel alterius actus indiuisibilis præcedentis, tunc soluendo partem totum actum & contractum approbare videor, vt si fueris coactus emere domum meam, si sponte partem pretij solueris, reliquum soluere teneberis, quia totum approbare videris. l. 1. ff. de pollicite. l. cum eiusdem. ff. de ædilit. edict. quia pars contractus non censetur approbari, cum pars hoc non dixerit, ideo totum approbatum videtur, cum non appareat de qua parte. l. 1. C. de fideicom. & ibi docto.

9 Secundus casus est, si solutio partis pecuniæ respiciat ipsam solam stipulationem pecuniæ, non alium contractum. tunc soluendo partem, non videtur in reliquo purgatus metus, tum quia non potest presumi donatio, de eo, quòd non est solutum quia non videtur quis iactare suum. l. cum de debito. in fi. ff. de prob. & actus agentium non operatur vitra intentionem eorum. l. non omnis. ff. si cer. pe. & quia non ceteretur de aliquo cogitatum. l. cum aquiliana. ff. de transact. & in diuisibilibus vna per alteram non probat. reg. vtile. de reg. iur. in 6. l. pecuniæ. de v. sur. ff. maxime in eo qui soluit pro eo, pro quo non tenebatur, & pro hoc est text. expressus in l. si. C. ne vxor pro mari. secus si teneretur, vt in patre. in l. sed Iulianus. in fi. ff. ad Macedo. & solutio vnus rei non purgat metum in alia. l. voluntarie. C. de excusat. tutor.

10 Non refragatur d. l. Iulia. §. si. ff. ad Macedo. vbi si pater facta. coeperit soluere partem, vel filius. effectus pater facta. ratum censetur habere totum contractum, & ideo cessat solutio. exceptio. respon. dicunt quidam iurifconf. ibi non exprimere quòd habeat ratum in residuo, quòd non soluit, sed melius dici potest, quòd ibi pater approbauit vel filius facta. illud ad quòd efficaciter, & ex æquitate naturali tenebatur, quia res data erat. Sed in casu metus is, qui sic promissit nihil recepit, ergo ex bono & æquo non tenetur, ob id soluendo partem non videtur totum approbare, nisi quatenus soluitur, & vbi est saltem naturaliter debitum est causa non odiosa, solutio partis probat aliam partem, vt dicit glo. in d. l. si. C. ne vxor pro marito.

Soluens vni sponte purgat metum quoad alium.

11 Tertius casus est, spontanea solutio facta vni, purgat metum etiam quoad alterum. vnde si per metum duobus promiserim, & vni soluam sponte, metus etiam quoad alterum censetur esse purgatus. arg. l. cui fundus. ff. de condi. & demonst. glo. & docto. in l. non dubium. C. de testa. quia inspicitur spontanea solutio, & res, non persona. per d. l. si. C. quod met. caus. ideo sufficit si vni solutum sit, quamuis facta hoc cogitandum reliquerit. in l. si ob turpem. ff. de condi. ou. turpè causam.

Omni autem cause legitime, impediunt de iure, seu facta la poursuite des dites rescissions, cessera.

GLOSSA XXIII.

T sic duplex est impedimentum, iuris videlicet & facti, & dicitur causa legitima hæc, quia à iure probata, impedimentum iuris est, si à iure probatum fuerit impedimentum, vt in filiofa. qui si non agat intra decem annos viuente patre, postea mortuo patre audietur, quia in vita patris agere non potuit parte nolente consentire, & quia nil habebat ad agendum, & quia ei erat dedecori inuito patre agere contra eum. Ideo filiofa. in omnibus casibus in quibus habet res, quæ patribus minime acquiruntur, nullam temporalem exceptionem opponere potest. statuit Imperator, nisi ex quo mouere actionem potuerunt, id est postquam manu paterna, vel eius in cuius potestate erant constituti, fuerint liberati. quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerunt: quòd si maluerunt minime adimplere, lege obuiante valebant l. in fi. C. de annal. exceptio. l. in rebus. C. de iure dot. ibi ea mulieribus ex eo tempore donantur, ex quo possunt actiones mouere, & ista est naturalis regula, vbi non est negligentia, ibi non debet esse pœna. Bald. in auth. nisi. C. de bonis mater. facta. conf. n. 8. contra donationem. in fi. vol. 4. & conf. 138. in præfenti. in fi. ibidem. Bar. in l. senatus consulto. ff. de offic. præsid. non enim negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis. l. non enim. ex quib. caus. maior.

Duplex impedimentum.

Excommunicato iniuste non currit tempus.

2 Item si quis fuerit excommunicatus, est iure impeditus agere. c. intelleximus. de iudic. c. 1. vbi docto de præscrip. & melius in c. quia diuersitatem. de concessio. præbend. ideo non currit tempus si iniuste, vel saltem restituatur. Panor. & alij in c. cum inter. de excep. Aufser. in decis. Tholosa. q. 76.

Præscriptio non inchoatur contra minorem, sed inchoata perficitur. Facti impedimentum quid sit.

3 Idem si prætoris copiam non habuit. l. 1. in fine. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. l. 1. §. dies. quando appell. fit.

4 Idem iuris est in minore, vt non inchoetur præscriptio in persona sua, sed inchoata perfici potest, sed ipse restituatur. tex. in l. ait prætor. §. sed quòd simpliciter. vbi gl. & doct. ff. ex quib. caus. maior. Aufser. in decisio. Tholosa. q. 92. l. Aemilius. ff. de minorib.

5 Idem si furioso, amente, & aliis, qui factio valetudinis suæ aduersæ impediuntur, quia isti pupillis æquiparantur. l. in negotiis. ff. de reg. iur.

6 Impedimentum verò facti est, quando de facto quis experiendi potestatem non habet, vt pote quia ab hostibus captus sit, non computantur isti ei decem anni, nisi ab eo tempore, quo reuersus fuerit. l. 1. l. item. ei. & l. seq. & per totum. ff. ex quib. caus. maior.

7 Idem

7 Idem si reip. causa absit. d. l. 1. & per totum. ff. ex quib. caus. maior. nisi affectauerit. l. item hi. cum l. seq. ibid. s. item tria. de excusatio. tutor. in insti.

8 Idem si in vinculis detentus longo tempore fuerit. l. 1. & l. ait prætor. ff. ex quibus causis maior. & l. succurritur. vide quæ scripsi in l. qui neque. ff. de verb. signifi.

9 Vel si tempelate in aliquo loco, vel regione retineatur, vt neque experiri, neque mandare possit. l. 1. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. intelligite vt in l. 2. ff. si quis cautio.

10 Idem si ea valetudine impeditur, vt mandare non possit, etiam experiendi potestatem habere non censetur. d. l. 1. de diuers. & d. l. 2. si quis cautio. alia impedimenta scripsi in glos. concordato. in §. 1. in verb. impedimento. rub. de collatio.

11 Etiam hoc procedit in præscriptione statutorum, & ordinationum, vt consuluit Panor. in consi. 2. quidam Ioan. col. 2. in 2. vol. quia statutum vel ordinatio debet intelligi secundum iuris interpretationem. l. 2. C. de noxal. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cleric. non residen.

12 Intelligit siue impediatur de iure, siue de facto, siue de iure & de facto simul, quoniam mixtum in hoc est fortius simplicibus, ideo comprehenditur. l. certi conditio. §. quoniam. vbi glo. & docto. ff. si cer. peta. docto. in l. 2. de verb. oblig.

13 Limitatur prædicta, quando ille impeditus potuit remouere impedimentum, tunc currit eodem tempus. gl. & docto. in c. quia. de concessio. præbend. per l. qui potest facere. ff. de reg. iur. Feli. plenè in c. ex transmissa. de præscriptio. Alexan. in l. si constante. §. 1. in fi. ff. sol. ma. & abundè Ioan. Franci. Bal. in tracta. præf. in 1. parte sextæ partis. in 22. casu vbi alia videri poterunt.

14 In practica notandum est, quòd agere volens ad contractus, vel alicuius actus rescisionem, debet facere sequentia.

Primo literas impetrare debet, in quibus facti veritatem inferat, & precibus suis manifestè renarrat princip. l. precibus. C. de impuber. postquam consuluerit peritos, vt scripsi in proœ. ordin. in primo Tomo.

Secundo, absolutionem à iuramento petere debet ab episcopo, vel eius vicario. c. 1. vbi docto. de iur. iurand.

Sed cum hæc petitio absolutionis à iuramento sit quædam restitutio, non est admittenda sine expressione causæ, nec valet absolutio sine causa. vt docet Inno. in c. cum inter. de renunciat. glo. in c. 3. de iur. iur. an. glo. Panor. & alij in c. non est. de voto & vot. redemptio.

Et ideo requiritur ante concessionem ipsius causæ cognitio. teste Innoc. in c. ad aures. de his quæ vt metusve causa fiunt. Feder. consi. 300. factum tale est, debitor promissit. Anchara. consi. 194. prædictis. Feli. plenè in c. ecclesia. col. 9. de costi. refert Hippoly. in l. 1. §. præterea. nu. 101. de quest. ff.

Sed hoc iure non vtimur in Francia, nam sufficit episcopo seu eius vicario ostendere literas Regias, & ipse statim dispensat sine alia causæ cognitione, vel alterius partis vocatione. vt plenè scripsi in interpreta. l. quod iussit. in fi. ff. de re iudi. Nam si iudex, qui de literarum veritate cognoscit, videt dispensationem factam cum falsa causa, impetranter commodo literarum priuat, & reuocat, & in expensis condemnat, & sic illa dispensatio non proderit impetranti, nisi vt non sit periturus petendo rescisionem, sed ob hoc non fiet literarum approbatio.

Tertio, literis impetratis debet pars citare aduersarium suum ad videndum literas comprobari, seu vt practici dicunt interinari, quia in omni negotio citanda est pars. l. de vnoquoq. ff. de re iud.

Quarto, actor debet in prima cõparitione suas petere literas approbari, & solent sic practici dicere. Primo in iudicio rescindenti cõcludit sic, te cõcluz à l'enterinemet des lettres royales, & en enterinât les dites lettres, que ledit cõtra soit casé, rescindé & annullé, Nunc sequitur iudicium rescisoriu. Et en ce faisant, l'acheteur soit contraint à rendre & restituer ladite maison vendue, & laisser iouyr ledit vendeur comme de sa propre maison, s'assant rendre audit defendeur le sort principal, & loyaux constemens de telle vendition, ou à tout le moins, que ledit defendeur soit contraint à supplier audit demandeur le iuste pris de ladite vendition, qui est tel, quòd precium declarabit venditor. Ista est communis praxis Franciæ, quæ probatur in dicta l. 2. C. de rescind. vend. alia dico in tracta. de exceptio. quest. vitima.

Quinto, videtis in conclusione duo peti, videlicet vt contractus rescindatur vel alius actus, & rescisione facta reddatur res, & restituatur. Bal. in dicta l. 2. & si reus opponat exceptionem litis finitæ, vel transactionis, & sic ad fines non recipiendi tendat, & iudex dicat illum defendere debere literis, si appellet malè appellatum iudicauit curia in cõuentibus iuridicis Molinis habitis anno domi. 1540. die 16. Septembris, quia respondere debet pars, & se defendere contra literas, & rationes allegare, cur comprobari non debeant.

Sexto debet offerre actor pretium, quòd emptor tradidit cum expensis, & vt dicunt, les loyaux oustz. l. intra. §. vendentibus. ff. de minorib.

Septimo, petit vt saltem iustum suppleatur pretium, quòd probatur in d. l. 2. & c. cum causa. de empt. & si pretij suppleatur, ex illa pretij parte laudimia debetur, quia est pars pretij: & ita cõsuet Senatus, & isti processus rescis. iudicatur per cõmissarios ex decreto curiæ licet ordinatio de his non loquatur.

Octauo, illud declarare venditor debet. Hæc in summa in hoc libello continentur, quæ sunt notanda in praxi, quia multa alia superflua scribunt docto. quæ omitto: quia non seruantur in praxi, ista tamen vidi præcipua, & tanquam pupilla oculi hætenus seruata, ob id ea tibi bone lector offero, quæ si grato animo exceperis, alia tibi prestare tuus me coget bonus genius. De prædictis interim ago & perpetuò agam deo opt. max. & Regiæ cælorum immensas gratias. Amen.

Impedito si possit impedimentum tollere, currit præscriptio. Praxis ualentis agere ad contractus vel actus rescisionem. Absolutio iuramenti sine causæ cognitione an dari debeat.

Petitio et conclusio in literarum approbatione.

Arestum.

Arestum.

DE MERCATORIBVS ET NEGOCIATORIBVS, ET QVIBVS

MERCARI SIT PROHIBITVM.

Rubr. Des marchans & à qui est prohibé marchander.

N primis dicendum esset hic, qui dicantur mercatores, & qui negotiatores, quive artifices, ac mechanici. verum quia tractatui de Mercator. minutatim venden. inferius conuenire maximè vidi: ob id ibidem illa pertractabo, vltimam rub. partem nunc prosequens videlicet.

Mercari à iure quibus est prohibetum.

Quibus mercari, & negociari sit prohibitum? Respon. de iure canonico clericis maximè. in rub. ne clerici, vel monachi. negoc. seculari. se immis. & in c. canonum. 14. quæst. 4. & dicit D. Hieronymus negociatorem clericum ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge. cap. negociatorem. 88. dist. & c. seq. ibidem. & Sanctus Paulus 2. ad Timoth. 2. Nemo deo militans implicat se negociis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Et isti mercatores vendendo multoties iniquum petunt, vt æquum ferant (vt adagio dicitur) & per arestum fuit dictum, quod Archiepiscopus Tholosanus moneret clericos, ne mercaturam exercerent, alioqui eos non defenderet. vt no. Aufre. in stylo parlam. aresto 183. item dicunt fuit.

Arestum.

Nobiles & milites negociari prohibentur.

Secundò, prohibetur nobilibus. l. nobiliores. C. de commer. & mercator. alioqui amittunt nobilitatem. Bart. in l. 1. C. de dignita. lib. 12. & scripsi in dicto tracta. de mercator. minutatim venden. quomodò sic amissam possint recuperare.

Tertio mercari prohibetur militibus. l. milites. C. locati. & l. 1. C. negociator. ne milit. lib. 12. ne omisso armorum vsu ad negociationes se cõferant. d. l. milites. vbi etiam dicit, armis autem & non priuatis negociis occupentur. Sunt autem alij prohibiti, de quibus extat super hoc lex Regia Ioan. olim Franciæ Regis artic. sexto, vt sequitur.

Iean. Article 6.

Item pource que nous auons ouy & entendu, que aucuns de noz officiers marchandent & font marche de diuerses marchand ses.

Articulus primus.

GLOSSA I.

Mercator in pluribus rebus negociari potest.

NON est prohibitum mercatori in diuersis rebus negociari, sed alteri sic: vt hic & l. legis seruus. §. si vnus. ff. de lega. 3. vnde mercatori pannorum non est prohibitum, sed laudandum propositum, vt libris cudendis laborem, & precium statuat. vt inferius probabitur.

Parquoy marchandise est fort empiree, & nostre peuple greuè: si auons ordonné par meure deliberation de conseil, que nulz de noz officiers.

GLOSSA II.

Officiales regij negociari prohibentur.

Quamuis hic prohibeat generaliter, vt nullus officium obtinens Regium possit mercaturam exercere, & exempla non restringant regulam. l. nam quod liquidè. ff. de penu. lega. tamen hic tex. postea restringit ad eos qui hic enumerantur per verbu. C'est assauoir. vbi quos vult enumerat: maximè quia ordinatio est odiosa & correctoria: ob id non extenditur. per l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. Alexand. consilio 141. in secundo volum. & Pau. Piccus in repet. l. in quartam. col. 38. ff. ad legem Falcid. vnde officiales Regij parua habentes officia hic non comprehenduntur.

C'est assauoir gens de nostre grand conseil.

GLOSSA III.

Magni consilij officiales mercari prohibiti. Gens du Roy nomine qui veniant.

Prohibet Rex gentibus magni consilij ne mercaturam exercent, & est phrasis gallici sermonis, in quo dicitur: les gens du Roy, & communiter in curia intelligimus aduocatos, & procuratorem Regis: gens du parlement, præfides & cõsiliarios parlamenti: Gens du conseil. Cõsiliarios magni cõsilij, necnon magistros libellorum, & Cancellariu. hic igitur comprehenduntur non solù cõsiliarij magni consilij, verum etiam aduocati & procuratores Regis in illo cõsilio, sed nõ alij, qui nõ sunt Regis officiales, vt procuratores, aduocati, aut sollicitatores priuatoru. de hoc cõsilio dicitur in titulo, du grand conseil supra, ideò hic alia nõ tractabo.

Item hic præmisit consilium magnum parlamenti, quia Regi proximum: & an curiis parlamenti

mentororum sit præferendum: plenè scribit Ioan. Montagne, in tract. de author. & præstan. sacri magni consilij, & ibi Bocri. in additio. ad eum alibi dixi se habere tanquam excedentia, & excessa.

Gens de parlement, & des requestes.

GLOSSA IIII.

SUB his comprehenduntur præfides, magistri libellorum, consiliarij, aduocati Regij & procuratores, itidem etiam notarij quatuor ibidem præfecti, cù sint gentes parlamenti: vnde Claudius tribunus plebis legem aduersus senatū tulit, ne quis senator senatorisve pater maritimam nauim, quæ plusquam trecentarum esset amphorarum haberet: eam enim satis esse ad vectandos fructus suos ex agris, nam quæstus omnis patribus visus est indecorus. vt author est Lilius, & refert Do. Tiraquellus in tract. de nobilita. c. 33. sic prohibetur hic senatoribus ne mercaturam exercent, non tamen hic comprehenduntur apparitores illius curiæ.

Gens de parlement.

Mercatura parlamenti prohibita.

Ou maistres de nostre hostel.

GLOSSA V.

Magistri hospitij Regis sunt prohibiti mercem & negociationes exercere, quia satis sunt occupati circa Regis curam, ob id non debent suscipere aliam curam, videlicet mercaturam: ne dum ad vtrumque festinarent, neutrum benè peragerent. l. fin. C. de assessor.

Magistri hospitij Regij mercari prohibiti.

Les maistres des comptes.

GLOSSA VI.

Magistri computorum (quorum officium tractatur in rubri. de la iurisdiction des maistres des comptes) circa receptorum & thesauriarorum publicorum rationes expungendas, & audiendas versantur. Inter fiscu & officiales nummarios cognoscentes secus si agatur inter thesaurarios & priuatos, quia tunc ad iudicem ordinarium cognitio spectat, & horum magistrorum iurisditio suprema est. In definitione computorum, tamen extra lineam computorum (vt dicitur) nõ sunt suprema iudices, sed ab illis ad senatum appellatur, & illa appellatio deciditur in magna camera, vt centies ab eis vidi appellatum. & sic cõsult senatus, anno 1384. idem dicens in libellorum magistris, vt ab eis ad senatum appelletur. teste Aufre. in stylo Parla. aresto 143. item nota quòd à dominis.

Computorum magistri negociari prohibentur & eorum officiu.

In quibus sunt supremi magistri computorum & à quibus non appellatur.

Arestum.

Item si ab eis erratum fuerit in calculo, reuisio spectat ad cameram consilij, si verò conclusæ fuerint rationes, & aliquis remaneat debitor, commissiones ad capiendum, & satisfaciendum bona illius expediuntur à generalibus iusticiæ, vel à camera thesauri. & si appellationes ob dictas commissiones emittantur, deuoluuntur ad generales, quod ab ipsis emanatum est, si vectigalia respiciant. Si verò Regis patrimonium, ad cameram patrimonij, quam vulgus la chambre du domaine vocat. Et hi computorum magistri non cognoscunt de appellationibus, vnde senatus annullauit sententiam illorum, quia cognouerant de appellatione ad eos emissâ ratione decreti de capiendo ab eis concepti anno 1544. die 12. Decembris. & ista seruiunt ad intellectum dicti tituli. & hi vocantur magistri, & quare, ibidem scribo, & in l. quibus. ff. de verb. signi. vbi dico olim consiliarios parlamenti vocari solitos magistros. vt est in libris curiæ scriptum. Idem dicendum est in magistris libellorum, vt ad eos appellari non possit, sed per oppositionem, vel per citationem cognoscunt, vt vidi sepius.

Arestum.

Thesauriers, receueurs, collecteurs.

GLOSSA VII.

Hi tres ferè in idem conueniunt. Apud Romanos lex Clodia quæstorum etiam scribas negociationes exercere prohibebat. Vnde Sucto. Domitianorum quosdam quæstores negociantes venia donasse refert Tiraquell. vbi supra.

Quæstores mercaturâ non exercent.

Iudices vectigalium mercari prohibentur.

Item generaliter prohibuit Rex Franciscus omnibus magistratibus vectigalium negociari, in hæc verba: Item defendons à tous noz officiers des aydes & tailles, qu'ilz ne se misent en enuement par eux ou par autres de faire aucun fait de marchandise, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation de leurs offices, & de restitution des gaiges, qu'ilz auroient prins durant le temps, qu'ilz auroient exercé le fait de ladite marchandise. Ita habentur in rubric. des ordonnances des generaux, artic. 42. ibi plenius dicitur. Etiam in rubric. des aydes & tailles ordi. secunda. Artic. 38. est alia prohibitio in hæc verba: Item en suuant les ordonnances anciennes in hibons & defendons à nous grenetiers, & contrerolleurs de n'exercer par eulx ne par autres, aucun fait de marchandise de sel en leurs greniers n'ailleurs, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation d'office, & d'amende arbitraire. Tamen istis alia mercimonia ibi non prohibentur. vt videtis.

Magistris nemorum et aliis officia libus mercatura prohibetur.

STA prohibitio facta magistris nemorum Regis, ampliatur etiam ad custodes nemorum, & sylvarum illius, & ad illorum apparitores, ne mercari & negociari habeant. ut scribitur in titul. des eaves & forestz, ordinat. 5. artic. 84. sic dicens, Item qu' aucun vcr. dier, maistre sergent, ou autre sergent des forestz, ne puissent marchander es points, ny es mettes de leurs offices, ny en leurs gardes, extra ergo non prohiberentur.

Noz, eschançons, sommeliers, bareliers, panetiers, maistres d'escuyries.

STA sunt officia quæ Regi seruiunt in pane, vino, & equis, & illa melius dignoscere officia quisque poterit ex his qui ista exercent in hospitio Regis.

Et maistres des monnoyes: gardes & contregardes, & officiers d'icelle.

Monetarum officiales mercari prohibiti.

T sic magistri, custodes, & alij officiales monetarum sunt hinc prohibiti negociari, alij verò monetarij non obtinentes officium à Rege non prohibentur per istum tex. de quibus monetariis habetur in l. i. C. de mutilegul. lib. ii. & idem Rex Franciscus statuit in rub. des monnoyers. ordina. 7. art. 7. ibi Ausi est expressement defendu. ibi alia vide.

Maistres des garnisons.

STI magistri præsidiorum cum curam reipubl. habeant, sunt etiam prohibiti in l. i. & per totum. C. negocia. ne militent. lib. 12. & quia stipendia ratione officij sufficientia habent.

Seneschaulx, Baillifz, Prenoſtz.

Gubernator Montispessulani quare sic nominatus & datus.

Quamuis hic loquatur tantum de istis, tamen comprehenditur etiam hic gubernator Montispessulani, qui parem cum istis habet iurisdictionem & dignitatem. Nam cum olim de finibus iurisdictionis disceptaretur inter Seneschallum Nemaufen. & Carcaſſonen. Rex pendente processu illis locis controuersis dictum gubernatorem præfecit, qui nomine Regio illic gubernaret iurisdictionemque exerceat. Et adhuc illam iurisdictionem retinet nomine Regio, & hodie nullus conqueritur: cum ciuitas Montispessulani mercatur habere gubernatorem, qui in iurisdictione concurrat cum Seneschallis.

Noz, procureurs.

Procuratores Regij à mercatura submouentur.

Procuratores ergo Regij negociari non debent, sed curam Regionum negociorum tractare, siue sint præpositi curiis supremis, siue curiis generalium iustitiarum, (quos vocamus) aut computorum, siue magno, aut intimo consilio: vel inferioribus, ut Seneschallis, Bailliuatibus, præposituris, aut aliis Regiis negociis. Hi ergo non poterunt negociari, si officium habeant à Rege, vel dimittant officium, aut mercaturam. De his procuratoribus, & aduocatis Regiis scripsi in titu. de electio. derogat. in concord. vbi eos multis decorauit priuilegiis.

Secretaires, & clerics des marchans de Paris, quant au fait de l'eau, Chastelains, ou autres Iuges de nous, ou d'autres Seigneurs.

Officiu memoriale celeberrimum uacat, & ei non prouidetur.

T sic Iudices negociari, & mercari sunt prohibiti: siue sint Iudices generales causarum, siue vectigalium, ut electi (quos estez vocamus) de quibus est expressum in ordinationibus Regiis. rubric. des ordonnances des generaux. artic. 42. & superius dixi. His omnibus officiis Regiis enumeratis hodie vacat officium, quod olim erat celeberrimum, & est valde his temporibus necessarium. Officium illud erat vocatum memoriale, seu à memoria: hi enim conscribebant eos, qui vel scientia, bello, aut alibi pulchrè, ac cum laude se gessissent, eosque Imperatori commemorabant: ut ex hoc præmiis dignis afficerentur. Sed hodie hi qui præclara gesserunt facinora contemnantur: & quidam stolidi multoties euehuntur. excitetur cum effectu hoc officium, & omnia bene habebunt.

D'oresnauant par eux, ou par interposées personnes, ne marchandent, ne facent marchander, ne s'accompagnent, ou participent es marchandises.

ICET clerici sint de iure prohibiti tabernam per se exercere. c. vno. de vita & honesta. cleric. in 6. Tamen si per alium exerceant, non perdunt priuilegium clericale. glo. & doct. in c. i. illo titul. facit tex. in c. vlti. ne clerici vel monach. in 6. Alberic. in l. humilem. C. de incest. nupt.

Vnde etiam apud laicos Imperator Pertinax mercaturam per homines suos exercebat: ut scribit Iulius Capitol. & multos enumerat Do. Tiraquel. in tract. nobilit. Et hodie etiam plerique magni principes mercaturam exercent, & maritimam & terrestrem, ut omnibus est obuium: ob id negociationem nobilem reddunt. nihilominus iste tex. prohibet personis superius nominatis, tam per se, quam per alium mercaturam exercere, cui prohibitioni stādum est, nam qui suo nomine exercere quicquam prohibetur, id nec per interpositam personam agere debet. l. 2. §. i. ff. de adm. rerum ad ciui. pertinen.

Et sic nota, quod triplex est hic prohibitio. Primò, quod nominati in hoc text. nullo modo per se mercaturam exerceant. Secundò, nec per interpositas personas. nam ut superius dictum fuit, qui per alium facit, perinde est, ac si ipse faceret. l. i. §. de iei. ff. de vi & vi arma. & per regu. iur.

Item & tertio, quod non iungant se mercaturæ, seu negociationi, vel partem habeant aliquam, & sic nec minimam. per glo. in cle. vna. in verb. aut earum aliqua. de foro compe. scripsi in auth. habita. C. ne filius pro patre. sed si secretè fiat, quis hoc proclamabit? nullus, nec ego.

Sur peine de perdre la marchandise, & d'estre punis à nostre volonté.

Duplex hic imponitur pœna. prima amissionis mercaturæ, quæ tamen non imponitur ipso iure, sed est quædam comminatio. ut dicit glo. in c. vno. de sagitta.

Secunda pœna est, ut puniatur grauiter ad voluntatem Regis: debet tamen intelligi de voluntate iusta, & iuri consona. text. in c. i. dist. i. scripsi in glo. voluerint. §. statuius. i. de colla. in concord. Et an duplex pœna pro vno facto imponi possit. Respon. posse: quādo utraque per eandem legem apponitur. ut hic. & in l. placet. C. de sacrosan. eccle. scripsi abundè in §. monemus. in verb. suspendemus. de colla. in concor. Francia.

Item hic conditor limitat illam doctrinam, quod vbi constitutio apponit grauissimā pœnam, tunc infligi potest pœna mortis. tex. iuncta glo. in l. vna. C. ne liceat signum saluator. & in l. i. de Eunuch. & in l. 3. C. de his quæ ex publica. colla. illata sunt non vsurpan. lib. ii. No. Corset. in fing. incip. pœna. in 10. & Barba. in c. prudentiam. §. adiicimus. circa fi. de offi. delega. & in c. 3. col. 3. de fi. dei. quod non procedat, quando in constitutionem illam grauem vel grauissimam pœnam declararet ut hic: vbi grauiter puniri vult exercentes mercaturam istam prohibitionem, & contra istam grauissimam declarat pœnam ad voluntatem nostram: & quamuis dicat ad voluntatem, tamen intelligitur de voluntate secundum arbitrium boni viri: ut dixi. nec iure posset Rex pœnam mortis pro primo facto imponere, id est pro prima mercatura.

Et ne donnerons lettres, ne ferons grace au contraire, & renonceront à leur office, ou à la marchandise.

IC protestatur se non daturum literas in contrarium, ut descriptæ hic persone possint negociationem exercere: sed si datæ fuerint literæ in contrarium, valebunt, si facta fuerit mentio istius ordinationis, & clausulæ prohibitivæ, per ea quæ no. Barto. & alij in l. si quis. in principio. ff. de lega. 3. Oportet ergo, quod is qui vbiunque exercet, vel negociationi, vel officio renunciet. Nam qui duos venatur lepores, vix vllum consequitur, ut communi fertur prouerbio. & confirmatur in l. fin. C. de assess. Et quia illis Regiis officialibus honestum non esset sic mercari, & negociari. Hoc tamen potest permitti istis prohibitis à principe, sed illi eo casu poterunt conueniri sicut alij mercatores, ut docet tex. in l. vnic. in fi. C. in quibus causis militantes fori præscrip. vti non possunt.

Et si aucuns en ya qui sur ce ayent impetré lettres, ou graces de nous: icelles nous tenons & reputons pour nulles & de nulle valeur, sur quelques fermes de parolles qu'elles soyent otroyées: & si aucuns s'efforcent d'vsur desdites lettres contre nostredite ordonnance, ilz seront punis si comme dessus est dit, & auccq' ce perdront leur marchandise.

Item ergo impetrata in contrarium non valebunt. Intellige nisi esset clausula expressa derogatoria huius constitutionis. l. fi. C. fi. contra ius. vbi glo. & doct. Feli. in c. non nulli. de rescrip. Et quia nulli vel pauci sunt hodie, qui velint istas impetrare literas, ob id ad alia pertranseo.

Articulus secundus.

Item, & pource qu'auons este aduerti, que plusieurs Seigneurs & gentilz hommes mettent par chascun iour, leuages & nouueaux subsides sur les marchandises, qui se mettent sur les riuieres, & fleuues nauigables, a la grand charge de nostre peuple: pour ces causes auons ordonne & ordonnons qu'en chascun fleuue, ou riuere nauigable, les marchants frequentants lesdites riuieres, & fleuues pourront faire bourse commune, & imposer sur leurs marchandises, aucunes sommes de deniers, pour la tuition & defence de leurs marchandises: le tout en la forme & maniere de la bourse establie par les marchants frequentants la riuere de Loyre.

GLOSSA VNICA.

Vestigalia nullius extra principem imponit.

IC recitat aliquos nobiles imponentes super mercibus vestigalia contra mercatores, ideo Rex ipsis mercatoribus permittit, vt ab his impositionibus se tueantur, posse inuicem collectam imponere, & ad contributionem cogere: quod facilius possint procedere contra praefatos imponentes noua vestigalia. Nam certum est, quod non solent noua vestigalia inconsultis principibus institui. Ergo exigi aliquid, quod illicitè poscatur competens iudex vetabit, & id quod exactum videtur, si contra rationem iuris extortum est, restitui iubebit. l. non solent. C. vestigal. noua institui. nec quidem decreto ciuitatis. l. vestigalia. ibidem. Nec curia Parlamenti potest imponere nouam collectam generalem. text. in l. vna. C. de superindictio. libro decimo. Et Guido Papae in decis. Delphin. quaestio. 197. domini mei. Nam hoc est de Regalibus. l. i. C. de indictio. lib. 10. & in tit. quaerunt Regalia. in feud. Sed solus princeps potest concedere, vt imponantur haec noua vestigalia ex causa, aliàs in bulla cœnæ domini excommunicantur imponentes. Ideo hic ratione defensionis concedit mercatoribus aliquid imponere super suis ipsorum mercibus, nec tamen temerè illud possunt. l. i. C. vestiga. noua institui. vide do. de Ripa. in lib. 2. responso. de rescrip. c. 4. & seq. Ideo si ciuitates vel alij velint aliquid imponere, solent impetrari litera à Rege hoc permittentes, alioqui nil poterit imponi nec exigi, & ita videri seruari.

Quilibet in officio publico delinquens in solidum tenetur. Artifices statuta facere & mercatores possunt, & super quibus iudicandum inter mercatores ex bono et aequo.

Item si plures admittantur ad comunionem officij publici, & simul in officio delinquant, quilibet in solidum tenetur, sed omnes pro sua parte praestabunt, nisi ab vno exigi non possit: quia fortè non est soluendo. l. si multi. ff. de publica. Bal. in c. edoceri. col. 2. nu. 3. de rescript. vide abundè per Boer. in decis. Burdegal. quaest. 310. si plures.

Et sic videmus mercatores posse inter se facere statuta: artifices etiam statuta inter se habere solent, quæ autoritate magistratum roborantur, & censentur à iure communi confirmata. §. fi. in authen. de fideiussor. colla. 2. Et ideo seruanda sunt in singulis curiis, & secundum ea iudicandum, tam in curia mercatorum, episcopali, quam seculari. vt no. in l. ex ea. ff. de postulan. Soci. consil. 188. circa. col. 5. vers. minusque obstat. in secundo volu. Quod est verum, quando respicerent actus illorum. Secus si dicatur, quod procedatur summarie, quia intelligitur in curia eorum. teste Bal. in trac. statuto. in verbo curia. quaestio. vltima. Et inter illos iudicari ex bono & aequo debet. Bart. in l. quintus. ff. manda. Curt. in l. bona fides depositi. Ange. consil. 77. plures creditores. col. 2. & non ex rigore iuris. Bertrand. consil. 263. non potest. col. vlti. in 2. volu. ex prima editio.

Tamen non valebunt statuta eorum, in quibus disponunt id, quod est naturaliter iniustum. l. ambitiosa. ff. de decre. ab ord. facien. & no. in l. i. C. quaerunt longa consue. hoc docet Bal. in trac. de consti. col. 3. & Doct. in l. fi. C. de iuris. om. iudi. Ideo non valent statuta eorum disponentia, quod pater pro filio teneatur, nisi filius mercator acquirat patri. Bal. in l. recepticia. col. vlt. C. de consti. pecu. facit l. praetor. §. 2. ff. de edend. quia illud statutum est contra ius gentium, quod vnus pro alio teneatur. vt in rub. C. ne filius pro patre. & poena suos tenere debet authores. l. sancimus. C. de poenis. Nec possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis, videlicet quod in depositis mercatorum non possit opponi exceptio banni. vt docet Albert. Brun. in verbo mercator. in trac. statuto. plus dicens non posse etiam statuere inter alios sibi non subiectos. & Bal. in dicta l. 2. col. vlt. reliqua ibidem videri possunt. & in l. fin. C. de iurisditio. omnium iudicium.

Articulus vltimus.

Item pource que par cy deuant plusieurs marchants par cautele, ou malice, ont prins es foires de Lyon & ailleurs, grand quantité de marchandises à creance, en intention de frustrer les vendeurs du pris desdites marchandises, ou de partie d'icelle, & pour leur malice mettre à execution, mucent icelle marchandise en diuers lieux,

uers lieux, & puis se sont absentez, ou mis en franchise: à cause de quoy leurs creanciers pour ne perdre le tout, ont esté contraints venir à composition & quitter vne partie de leurs debtes, & du surplus donner longs termes de payement, à leur grand perte & dommaige: nous pour obuier ausdits abus, auons enioint & enioignons aux conseruateurs de noz dites foires, & autres, ausquelz appartient la cognoissance, de proceder sommairement & de plain, à toute diligence, à l'encontre desditz marchants, & à la punition d'iceux, qui s'entremettront, receleront, ou ayderont à receler lesdites marchandises, tellement que ce soit exemple à tous autres.

GLOSSA VNICA.

Tatuit Rex tam contra mercatores, qui recipiunt merces in nundinis crediti nomine, eo animo vt eas intercipient, & furentur à creditoribus, vel partem illarum, quam contra occultantes merces, vt conseruatores nundinarum eos puniat, vt poena vnus exemplum sit multis, prout scribitur in l. i. C. ad legem Iul. repetund.

1 Sed cum Deus solus sit scrutator cordium. cap. erubescant. 32. distinctio. & cap. primo. ne sede vacan. quomodo hoc sciri potest? Respon. intentionem probari ex praecedentibus & sequentibus. l. haeredes palam. §. sed si notam. ff. de testamen. l. si seruus plurium. in fin. vbi gloss. optima. ff. de legatis primo.

Voluntas ex tribus digno sci potest.

2 Hic tria ponit subsequencia declarantia voluntatem & intentionem debitoris volentis fraudare creditorem.

3 Primò, si illas merces occultet. Nam occultans bona, perdit beneficium cessionis. l. i. vbi glo. & docto. C. de ces. bono. lason in §. fin. col. 3. nu. 8. de actio. in institu.

4 Secundò, si se absentez post acceptas merces. l. 2. ff. ex quibus causis in possessio. eatur. Ibi potestatem autem sui non facit, qui id agit, ne aduersarius eius copiam sui habeat. Ergo latitantis bona iubet possideri, quod si latitet, sed absens non defendatur, nonne videtur potestatem sui non facere? Ang. consil. 61. quaeritur. col. 1.

5 Tertio, si intra ecclesiam, postquam recepit merces, immunitatem quaerat. Nam sicut ob delictum confugitur ad ecclesiam. l. i. & per totum. C. de his qui ad eccle. confug. ita & pessimi debitores, sed nulla gaudent immunitate. vt in rubri. de cessione. bono. articu. 2. scriptum est. & in tracta. de immunita. ecclesia.

6 Imò cum isti se occultant, & coguntur creditores cum istis componere pacta facta cum istis fallitis (quos vocant) non valere, si appareat eos esse soluendo. dicit Boer. in decis. Burdegalen. quaestio. 215. incarceratus. nu. 8. dicens non obstantibus pactis creditores posse totum exigere.

Pacta cum mercatoribus quando non valent. Mercatores foro cedentes possunt torqueri & quare.

7 Quarto, dicit Paris de Puteo in tracta. findica. c. an in causa pecuniaria. in prin. per cap. i. de deposito. quod mercatores cedentes foro, seu falliti, sic eos vocat, cessantes, & fugitiui poterunt torqueri, vt indicent pecunias, vel res sibi datas in depositum, vel in societatem ad mercandum, quas nunc denegat habere, vel illas perdidisse dicunt: vt refert Hippoly. in l. diuus. col. 2. nune. 6. ff. de quaestio. & in pratic. crimina. §. expedita. num. 62. Et hoc est ratione furti, quod iste mercator committere affectabat, & malæ fidei, maxime cum ipsa merces quas accepit adhuc extant, vel pretium illarum: quam obrem si vellet, posset se eximere à debito. sequitur. Pau. Grilland. in trac. de diuer. crimini. in fi. † Et quod tales confugientes ad ecclesiam non gaudeant immunitate ecclesiae, dico in tract. immu. ecclesia. nec bonis cedere possunt: vt docet Boer. in decis. Burdeg. quaestio. 215. incarceratus. col. 2. & 3. vnde. † Statuit egregius Imperator Carolus quintus Bruxellis anno 1541. in mense Septembri, quod mercator, qui acceperit merces, & postea se absentauerit, non facta solutione, & clam merces receptas transtulerit, & celauerit, habeatur pro latrone publico, & grassatore itinerum, & puniatur poena mortis sine aliquo priuilegio, & fauore. His verbis concepta est ordinatio:

Mercatores occultantes merces non gaudent immunitate.

10 Nous voulans en ce pourueoir, auons ordonné, & statué, ordonnons, & statuons, que tous marchants & marchandes, & autres debtors de quelque condition, ou qualité qu'ilz soyent, qui s'absenteront du lieu de leur residence, sans payer, ou contenter leurs creditours: & clandestinement transporteront, ou celeront leurs biens pour iceux defrauder, seront tenuz & reputez pour larrons publiques, come agguetteurs de chemins, & ennemis du bien publicq & tels les auons declairés, & declairons. Ordonnons à tous noz officiers, & insticiers de les apprehender, en quelque part qu'ilz soyent trouuez, sans qu'ilz puissent iouyr de quelque priuilege, franchise, ou liberté, quelle qu'il soit. Et apres les auoir apprehendé qu'ilz procedent contre eux sommairement, sans figure de proces. Et que les Iuges par deuant lesquels ilz seront accusez, ou calangez, s'il leur appert de ladite fuite, & fraudulent transport, ou recèlement de leurs biens, les condamnent au dernier supplice par la corde: sans port. faueur, ou dissimulation, à peine que si en nosditz officiers, ou iuges, ou ceux de noz vassaux fussent trouuez negligens, ou refusans, qu'ilz seront tenuz, obligez, & poursuyuables pour l'entiere debte desdites banquerottes, & fugitifs.

Mercator recipiens merces, & eas occultas pro latrone publico habetur.

Constitutio Caroli quinti Imperatoris.

Receptato-
res quomo-
do punian-
tur.

11 Quinto, excitat conseruatores nundinarum, vt diligenter contra hos mercatores, & summa-
riè procedant, ac contra occultatores & receptatores mercium: & quomodo puniri debeant: non
dicit hic tex. ob id habemus tex. in l. ff. de receptato. vbi sic scribitur. Pessimum genus est recepta-
torum, sine quibus latere nemo diu potest. & præcipitur, vt perinde puniantur atque latrones, &
hoc probatur in l. fi. §. quod si res mobiles. C. de his qui ad ecclie. confug. Ideo statuit idem Impera-
tor, vt isti receptatores teneantur pro his fugitiuis soluere, & si non sint sufficientes, pœna fustiga-
tionis puniantur laici, & est constitutio d. Caroli sic concepta, & edita. vbi supra.

Constitutio
Caroli quin-
ti cõtra mer-
cũ recepta-
tores, et sau-
tores fugiti-
uorum.

12 *¶* Semblablement tous ceux qui en sauent assisteront lesdites banquerottes, & fugitifs à eux sauuer, &
transporter leurs biens, & marchandises, ou empêcheront leur apprehension en quelque maniere que ce soit, ou
les celeront, & garderont sans declarer au Iuge du lieu: ensemble ceux qui se mesleront, ou conduiront les af-
faires desdites banquerottes & fugitifs, en leur absence, par société, ou autrement: où qui seront, ou recourront
d'eux contratz, transports, ou cessions simulées, ou pour plus grande somme que leur vray deu ne porte: seront
tenuz & obligez à payer & satisfaire entierement tous les debtes dessusdits banquerottes, & fugitifs, & pour
icelles pournuables comm: lesdites banquerottes, & fugitifs. Et si les dessus nommez ne fussent suffisants
de payer & satisfaire audits debtes, Nous voulons que les gens lays soyent punis par fustigation, & d'egli-
se par suspension de leur temporel, & mise de garde manears à l'exemple d'autres, ou autrement arbitrain-
ment selon l'exigence du cas.

Mercatorũ
exterorum
causæ sum-
mariè tra-
ctari debēt.
Arestum.

13 Superest his addamus decisiones quotidianas, & quæ pulchrè huic materiæ congruere vi-
dentur. Primùm, quod mercatores exteri & causæ eorum debent in regno expediri summariè, &
de plano: vnde cum præpositus & Bailliuus Beluaceni. contrarium obseruassent, ordinarie pro-
cedendo in causa mercatoris Tholofani, fuerunt citati ad comparandum personaliter instante
procuratore Regio, & processus eorum fuit annullatus anno 1531. die 14. Maij.

Mercator
Regni ad in-
dicem extra
regnum non
remittitur.
Arestum.

14 Secundò, non debet remitti vnus mercator Regni ad defendendum alium mercatorem ex-
terum extra Regnum sed simpliciter debet in Regno cõdemnari ad indemnitate dicit mercatoris
exteri, prout in specie iudicauit Senatus Paris. Cum quidam mercator Parisien. fuisset con-
uentus, vt defenderet exterum mercatorem conuentum in Flandria pro quibusdam mercibus Pa-
ris. venditis. & præpositus Parisien. cõdemnasset dictum mercatorem ad suscipiendam Flandria
defensionem pro illo extero, perperam iudicatum pronunciauit Senatus anno 1533. die 12. Maij.

Nundina &
mercatus
diebus fe-
stis, & in
cõmunijs
fieri nõ de-
bet.

15 Tertio, nundina non debent fieri nec mercatus diebus feriatis solennibus. l. dies festos. C. de
fer. & hoc sapius fuit dictum in Senatu.

Prohibitio
panni talis
valoris po-
test fieri.

16 Quarto, prohibitum fuit in ecclesijs, & cõmunijs mercatum exercere. cap. decet. de immuni-
ta. ecclesiarum. in sexto cum sit bonum argumentum de tempore ad locum. cle. ad nostram. vbi
glo. de censib. Ias. & alij in l. vinum. ff. si certum petatur. & quia decet donum Dei sanctitudo, non
mercatura, dicto c. decet.

Duo probi
niri in quo-
libet artifi-
cio eligendi.

17 Quinto, valeret prohibitio ne quis auderet portare pannum, nisi talis valoris sub pœna, & ita
vidit proclamari auctoritate Regis patruus meus magnus Iacob. Rebuffus in l. secunda. C. de ve-
stib. holob. libro vndecimo. quia Regis interest subiectos habere locupletes. §. fin. de his qui sunt
sui vel alien. iur. scribo constitutionem in tracta. de pannis aureis, argent. seric. & purpura. in fine.
Sed in hoc non esset imponenda lex pauperi, vt deferret vestem talis, aut talis coloris, quia eam
emere non posset: ideo permitti debet quod vtatur fruatur illa veste, quam habet: alioqui nudus
incederet more belluarum, quod non est faciendum. c. 1. de resti. spoliato. in 6.

Mercator
damni pas-
sum intra an-
num mencia-
re debet.

18 Sexto, vt omnibus artificibus via fraudum occludatur, bonum esset, vt præter eos, quos iura-
tos vocamus, & in eorum negligentiam, qui nihil agunt, duo probi eligerentur in quolibet artifi-
cio, quibus cura totius artificij, & negocium committeretur, ne artifices in suis artificijs aliquam
fraudem committerent: & si fraudem aliquam inuenirent, quod denunciarent magistrato ordinario
loci, & procuratori Regio: vt est statutum in constitu. Neapolit. rubri. de fide instrui. vbi dicit
istos electos pro prima taciturnitate pœna pecuniaria: pro secunda pœna manus: pro tertia pœna
mortis puniendos, & fortè metu istarum pœnarum essent & diligentiores, & paulò magis prom-
pti ad veritatem deferendam.

Conueniri
ibi possunt
mercatores
ubi taber-
nas habent.

19 Septimò, si dederit mercatori pecuniam ad lucrum, & damnum, si patiatur damnum per ca-
sum fortuitum, debet illud mihi intra annum nunciare: alioqui post annum non audietur, vt do-
cet Barto. in l. secunda. C. de naufrag. lib. 11. & Angel. consil. 90. pro decisione. col. 2. sequitur Iaco-
bi. in l. singularia. col. 2. ff. si certum petat. quia singulis annis debent mercatores inuicem rationem
reddere. l. neminem. C. de suscep. lib. 11. l. 1. C. pro socio. vbi doct. & Rom. singu. 120. quæro quan-
do. Et si non redderent, tamen hæc denunciatio fieri debet, si tamen non esset facta in conscientia
non esset liberatus mercator, cui non est denunciatum.

Interesse

20 Octauò, mercatores ibi conueniri possunt, vbi habent tabernas, vel officinas, seu factorem,
& ibi libros habere debent suarum rationum. text. in l. hares absens. §. proinde. versic. at si quis. ff.
de iudic. vbi Iacobi. nisi tempore nundinarum. Id enim temporis nec conueniri, nec arrestari pos-
sunt. l. 1. C. de nundin. ¶ Et debent quolibet anno reddere rationem l. neminem. vbi Bar. & Rebuf.
C. de suscep. præpos. & arcariis. lib. 10. Ideo fidem facere debent intra illum annum de his quæ fur-
to, incendio, vel alio tristi fortuito amiserunt. Barto. & alij in l. 2. C. de naufrag. lib. 11. & Aufre. in
decis. Tholo. quæst. 447.

21 Nonò, prohibet Imperator omnibus mercatoribus, ne recipiant pro centum vltra duodecim
annis sin

annis singulis, soluendo secundum distantiam, & terminos harum nundinarum, vt si sint quatuor
nundinae quolibet anno, soluuntur tres aurei pro singulis nundinis, & hoc recipiunt pro lucro ces-
sante. de quo scripsi plura in interpreta. l. vnic. C. de senten. quæ pro eo quod interest. nec hoc reci-
pitur pro vfura, sed pro interesse, hoc est statutum in dicta ordina. Brucellis publicata.

permissum
est duode-
cim pro cen-
tum.

22 *¶* Item pource qu'aucuns marchans habitans & frequentans nosditz pays, possedant leur honneur &
salut, s'auancent pour pourrir leur au vice, faire seulement marchandise d'argent & le donnant à gaing, &
font excessif sans faire distinction entre l'interest, qui est permis aux bons marchans selon le gaing qu'ilz
pourroyent raisonnablement faire, & usure defendue à tous Chrestiens, au tresgrand preiudice de la cho-
se publique, de sorte que sans y pourueoir auccq' succession de temps, tout le fait de marchandise se conuer-
tiroit en usure, qui causeroit la perdition des ames, & enorme preiudice à la chose publique, signamant es
pays de pardeça: nous en ce voulans pourueoir tant pour le salut desdites ames, & conseruation de nostre foy
Chrestienne, que pour euitier lesditz inconuenians, auons ordonné, & statué & par cestes statutions & ordon-
nons que nulz marchans habitans, & frequentans nosditz pays ne pourroyent donner argent à frait, ou gaing
plus hault que à raison du denier douze pour cent vn an, & en dessous selon le gaing que vraisemblable-
ment ilz pourroyent faire, en emplant ledit argent en marchandise, en dechirant tous contratz & obligations
par lesquelles on prendroit plus grand gaing, que dit est, usuraires, & comme telz nulz & de nulle valeur,
& y defendons à tous noz subietz de quelque cõlition, ou estat qu'ilz soyent non se meslir du fait de mar-
chandise: & non ayans société à gaing, & perte auccq' marchans, de bailler leur argent à usditz marchans
pour auoir gaing certain chacun an, en peine de confiscation dudit argent, & par dessus ce d'estre tenus & re-
putez usuriers publiques, & comme telz puniz & corrigez. Et sic hæc nouissima constitutio corrigat
alias constitutiones contrarias.

Constitutio
Imperato-
Caro. quin-
ti, de usur-
is.

23 Decimò, vendere ex proprijs vineis vinum, vel frumentũ, aut ex abbacia seu beneficio, non est
exercere mercaturam: ideo nec tenentur vendentes ad ea quæ imposita sunt mercatoribus, vt sa-
pius à Rege & à sua suprema curia fuit declaratum, quod probò in tract. de merca. minuta. in glo. 1.

Vedere uia
num ex pro-
prio habitu
non est mer-
caturã exer-
cere.

24 Vndecimò, mercatores læsi in suis mercibus, non restituntur in integrum per text. in l. 1. C.
qui & aduer. quos. vbi Bar. & Iacob. expressè hoc docent.

Læsi merca-
tores nõ re-
stituntur.
Insolidũ an
possit quili-
bet merca-
tor cõueniri
uel agere.
Nudo pacto
mercatores
obligantur.

25 Duodecimò, si sint plures mercatores socij vnus mercis, vel plurium, quilibet eorum poterit
agere in solidum contra debitores eiusdem mercis. per l. si vnus. in prin. ff. de pact. nec potest ei
obici, quod non habeat mandatum, & sic quod non possit agere nisi pro sua parte, vt dicunt Iac-
co. & Ias. ibidem, quicquid scribat Barto. in l. eandem. q. 7. ff. de duobus reis. & opinio contra Bar.
seruatur, si is cauere velit de rato: sicut dicitur in mercatoribus habentibus officium, vel condu-
ctionem de publico. quia sicut solent in solidum conueniri, ita & conuenire. l. 1. cum glo. ff. de loco
public. fruend. alibi dico abundantius. Ideo hic non prosequar.

26 Decimotertio, mercatores nudo pacto obligantur, licet in alijs regulariter contra. l. iurigen-
tium. §. sed cum nulla. ff. de pact. Bart. & alij in l. quintus. in fin. ff. manda. quia inter eos agitur ex
bono & æquo. vt superius scripsi. Tamen sine causa non obligantur. vt consuluit Petr. Pau. Paris.
consil. 96. quamuis. col. 2. in tertio vol. per l. cum de indebito. in fin. ff. de probat. & l. 2. §. circa. de
doli except.

Frumentum
deferre &
alias res ad
Barbaros
prohibetur.

27 Decimoquarto, prohibentur mercatores deferre frumentum, vinum, oleum, loricas, scuta, ar-
cus, sagittas, spatas, gladios, vel alterius cuiuscunque generis arma, vel tela, ferrum factum vel in-
fectum ad Barbaros & Turcas sub pœna cõfiscationis bonorum, & capitis: proditioni enim pro-
ximum est Barbaros, quos, indigere conueni, relis eos, vt validiores reddantur, instruere. l. 1. & 2. C.
quæ res exporta. non debeant. Item deferentes sunt excommunicati in bulla cœnæ domini, nec
possunt absolui ab alio quàm à Papa. c. ita quorundam. de Iudæ. & in bulla cœnæ domi. art. 5. scri-
psi decem pœnas quibus tenentur.

Principes
mercatores
exteros sine
causa expel-
lere non pos-
sunt.

28 Vltimò principes, & domini locorum, mercatores exteros sine causa expellere non possunt:
& si cum causa eos expellant, non debent ab eis discedentibus bona auferre, quia mundus est om-
nibus communis patria, ex qua expelli non, nisi ex qua causa relegari possunt. nam expellere &
interdicere est pœna, quæ sine causa imponi non debet. l. relegatorum. ff. de interdici. & rele-
ga. hoc expressè docet Bald. in c. vno. de forma fidelita. quem sequitur Corfet. in tra-
cta. de potesta. Regia quæst. 83. & Petr. Gerard. singul. lxx. domini terrarum alia

de mercatoribus poterunt suppleri ex titulis & tracta. sequen. Tu
lector beneuole ista (vt soles) boni consule, & gra-
tias mecum Deo opt. Maximo age-
re non recuses per secula.
Amen.

REBVSFFO, EXIMIO IVRIS VTRIVSQVE DOCTORI,
comiti, & ordinario iuris Canonici professori Patif.
necnon ibidem in suprema curia pa-
trono celeberrimo.

*Infelix saeculum doctis, & tempus acerbum:
Quod sua virtuti munera nulla refert.
Dulcisonasq; dolere sinit mœrore iacentes
Musas: vt memores vix sinat esse tui.
Sed tua fama volat totum diffusa per orbem:
Unde tuum nomen musa tacere nequit.
Cui laudes primas in iure Tholosa, Cadurcum
Dant, Nonpessulus, & Pictavis, & Biturix.
Dum quibus obscuri docuit responsa Aphricani,
In primo nondum flore Rebuffus erat.
Parrisos venit causas tractare forenses,
Pontificum necnon iura docere sacra.
Praxim lusq; simul sectatus, vtrumque docebunt
Gallorum hic nodis iura soluta suis.
Quodq; magis mirum, qui tanta volumina profere,
Qualia vix hominis tempora ferre valent.
Asidueq; simul tres, qui & erigunt per annos
Nos Sophiæ legum dogmata sancta docet.
Bartholus in medium veniat, vel pulcher Iason:
Si studiis vllis talia protulerint.
Parca decus tibi virtutis fortuna reliquit,
Nec priuare potens, addidit ipsa nihil.
Herculeos igitur num vis linire labores?
Virtutis merces est (ais) ipse labor.
Nobilis hæc mens est, & pulchro munere digna.
Omnes arte foues, nemo referre valet.
Verum sorte tua contentus plura recusas,
Qua non esse tui prospicis officij.
Namque sacrum sacra, tranquillum tranquilla requirunt:
Hæc quoque, qui præstent sunt tibi discipuli,
Et præstantes, queis ciuilia iura dedisti,
Quorum nullus adhuc qui ruit auxilium.
Unicus optatum tibi det contingere, cardo
Romana sedis num Locharingus erit?
Suntq; alij Regis geniti qui stirpe coruscant,
Quos tibi commissum iura docere diu.
Omnibus hi possunt melius pensare laborem:
Qui sunt experti qua probitate vales.
Interea quod habes summi moderator olympi
Augeat: atque tua sorte fruare precor.*

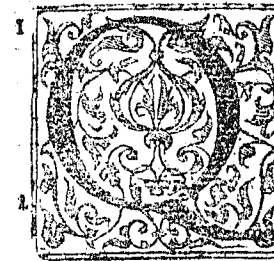
Tractatus

DE MERCATORIBVS MINV-
TATIM VENDENTIBVS, ET AR-
TIFICIBVS, ET INTRA QVAE TEM-
pora debita perere debeant.

Loys 12. artic. 68.

Item auons ordonné & ordonnons.

GLOSSA I.

VIA hic de mercatoribus, & de artificibus tractatur, ob id videndum erit, qui dicantur mercatores, & negociatores, quiq; artifices. & quia ad petendum illorum debita, certum est præstitutum tempus, sicut omnibus communiter ad contractuum rescissionem: ideo hunc tract. post tract. de rescif. cōtra. locandum duxi, adiecto prius generali tract. de mercator. & negocia.

In primis sciendū est eos mercatores dici, qui negociandi opus exercent, à verboq; mercari deduci. mercari autem non solum emere significat. l. eum qui ædes mercatus est. ff. de vsuca. & l. 2. §. fi. de dolo. excc. Sed etiam emendi vendendiq; mercaturam exercere. vt in l. 1. & l. licitatio. §. fi. ff. de publ. l. legatis. vbi Bar. de leg. 3. l. annona. de extraor. crimi. doceo in l. mercis. ff. de verbo. signifi.

3 Notandum est, quod quidam statuunt sequentia necessaria antequam quis dicatur mercator.

4 Primò, quod in albo seu matricula descriptus sit. nam antequam assumatur in collegium immunitatem non habet. l. semper. §. hoc circa. & §. hæc circa. ff. de iure immu. Chassa. in §. 1. in glo. *si elle n'est marchand, rub. des droitz des gens mariez.* in consuet. Burgun. Sed hodie hoc non recipit communis mercatorum vsus, cum mercatores communius in Francia non soleant librum, in quo scribantur habere, si fortè habeant, hoc seruari poterit.

5 Secundò requiritur, quod exercent artem. l. scriniarios. C. de milita. testamen. & melius probat. l. ne quidam. ibidem. & l. semper. §. negociatores. ibi, quando in huiusmodi actu sunt. ff. de iure immunit. vnde cum anno 1521. die 7. Ianuarij, quidam aduocatus non exercens aduocationis officium impetrasset literas de committimus, fuit eis priuatus, & ad ordinarium quidam Perdriel conuentus remissus.

Si tamen ad tempus ratione infirmitatis, belli, aut alia causa destiterit, animo tamen postea exercendi illam artem, non desinit nomen habere mercatoris, nec priuilegia perdit. Panor. & Fel. in proæ. Decretal. Grego. in fi. & in dubio non præsumitur animus dimittendi artem. §. pauonum. insti. de ter. diuis.

6 Tertiò, quod maiorem partem habeat fortunarum in illa negociatione. l. nauicula. ff. de mune. & hono. l. semper. §. licet. de iure immu. ibi cum neque nauigent, neque plurimam substantiæ partem in mercatura habeant. ff. de iure immu. & in §. negociatio pro incremento facultatum exercenda est. & in rub. C. de nauicu. lib. II. Alex. consi. 108. in quarto vol.

7 Hodie etiam si non habeat maiorem partem, dicitur mercator, qui negociationem exercet, nisi in fraudem hoc fieret, & hoc dicunt doct. si descriptus in albo aliorum fuerit. l. si quid. in fi. ff. de ædilit. edict. in l. rogasti. col. 2. ff. si cert. peta. superius scripsi. & §. licet loquatur in mercatore deputato ad annonam reipubl. ministrand. vt visum est. de Ripa in c. 1. in fine. de iudi.

8 Quarto, oportet quod per se artem exercent, non per institores. l. fi. ff. de excusa. tuto. quem singul. dicit Roma. singul. 64. an exercens. sequitur Areti. in dicta l. scriniarios, quod Alex. & alij reproband in l. diem functo. ff. de off. allest. col. 7. num. 23. vbi dicunt, dicta l. fi. loqui in vili officio, & non extendi ad magnum. & sic mercatores dicuntur siue per se, siue per alios exercent: alioqui sequeretur, quod senio confectus, qui per se non posset exercere, non diceretur mercator, quamuis contrarium sit verum.

9 Nec refragatur, quod priuilegia mercatoribus cōceduntur propter pericula. d. l. semper. §. negociatores. ff. de iure immuni. Sed nullū subest periculū, qui per aliū exercet. ego respon. quod licet nullū subeat periculum personæ, rerum tamen cōtra. & in dicto §. negociatores. dicitur, remuneranda sunt pericula eorum: quinetiā adhortanda præmiis merito placuit, vt qui peregrè muneribus quidē publicis cum periculo & labore fungeretur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberaretur. Cum non sit alienū dicere etiā hos reipubl. causa dum annonæ vrbis seruiunt abesse. ecce tex. loquentē de periculo non personæ tantum, sed de omni periculo, & personæ & bonorum: ideo si qui per alios negociationem exercent, subeunt periculum rerum, ob id etiam priuilegiis vtentur. vnde scribit Horatius, Impiger extremos currit mercator ad Indos. Ideo mercatoribus dantur priuilegia miserabilibus personis concessa. teste Innoc. in c. significantibus. col. 2. de offic. delega. quæ tradidi in articu. vlt. in tract. de senten. prouiso. in Tomo constitu. Reg. quod est verum in aliquibus, & donec sunt in itinere: secus si domi. vide de Ripa in cap. 1. in fi. de iudi.

Articulus primus.

Summa totius tractatus.

Mercator quis.

Antequam quis dicatur mercator quæ necessaria.

Exercere artem oportet eum, qui vult uti priuilegio artis.

Maior pars fortunarum an debeat esse in minoribus. Ars per se exercenda.

Mercatoribus priuilegia conceduntur propter pericula.

Mercator ex pluribus dicitur adhibus, no uno solo. Nomina uerbalia quid denotent.

Plures exercere merces laudabile.

Vfurary mercatores privilegia perdunt.

Mercatura quid.

Requisita conseruato-ribus nundinarum antequam cognoscant inter mercatores. Conseruatores nundinarum de depe- dentibus & annexis cognoscere possunt.

Mercatus quid.

Mercalis uxor.

Mercatorum scopus.

Mercatorum duo genera.

Nobilitas mercatura amittitur, & quomodo postea reha- beat.

Artifices qui sint.

10 Quinto, quod plures negociationes exerceat, nempe ex vno actu non iudicatur quis mercator. l. i. §. licet. vbi glo. in verb. omne. ff. de tribut. actio. & in proce. insti. §. cumq; hoc Deo. Bald. in rubr. C. de consti. pecu. in fi. plenè Panor. & alij in c. i. de iudic. Berach. in traeta. de gabel. in septi- ma parte. q. 25. ¶ Nempe nomina uerbalia significantia officij, artem, vel alium actum licitum non respiciunt tantum vnum actum, sed plures, scilicet si sint nomina delictum significantia, vt raptor, qui etiam ex vnico actu dicitur, & punitur, ac receptor. vt in c. fi. de rapto. l. i. ff. de recepta. Bart. in dicta l. legatis. & in proce. ff. Ancha. de perus. in c. vno. de vita & honesta. cler. in 6. Lucas de Pēna in l. i. col. 2. de deserto. & Iaf. in l. de pupillo. §. si quis ipsi pretori. col. 6. ff. de noui operis nūci.

12 ¶ Nec prohibetur quis plures mercaturas, & in diuersis rebus exercere, sed laudatus est. arg. l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de lega. 3. l. procuratoris. §. si plures. de tribut. hoc docet Bald. in traeta. de consti. quaest. pen. & Signore. consil. 95. quaest. col. 1. Et tunc debet conueniri, si agatur de re panna- ria coram Iudice pannorum, & decidi causa statutis illorum, si de alia materia secundum statuta illius artis. ¶ Et obligatur statutis vtriusq; artis. l. fi. C. de Iurif. om. iud. Ludouic. Roman. consil. 422. Iste Franciscus. ¶ In autem negocium est extra vtramque artem, ad forum commune pertinet

13 cognitio. text. in l. 3. §. eodem modo. ff. nauar. caupo. ¶ Sed mercator qui vsuras exercet, statim perdit priuilegia, abominabilis enim est, qui vsuras committit. vt docet Bal. consil. 382. in quaest. col. pen. in 5. vol. plus dicens, vsurarum voracitatem in bonum virum non cadere.

14 Sexto, requiritur, quod emat vt vendat, alioqui si semper emeret sui vsus gratia tantum, non dicitur mercator, aliis omnes essent ferè mercatores, quia omnes emunt sibi necessaria, si possint, mercaturam ergo sic definiuit Signor. consil. 95. q. 3. nu. 25. est officium, quod ratione quaestus exer- cetur, in rebus mobilibus comparandis, illis quoque distrahendis. ibi vide.

15 Sed tria requiruntur de comuni vsu antequam Cōseruator nundinarum possit cognoscere. Primò quod debitum sit pro facto nundinarum factum. Secundò, quod contractum fuerit inter mercatores frequentates nundinas, & frequētare dicuntur etiam per insitiores. Tertiò, quod solu- tio sit destinata ad nundinas, & hæc tria præbent conseruatoribus nundinarum ius cognoscendi, alioqui non, vt sepius audiui in Palatio iudicari, de hoc cōseruatore dicitur in §. fi. in rub. de Mer- cator. vbi cognoscit etiam contra mercatores occultantes merces, & contra receptatores earum mercium, vt ibidem dicitur. possunt etiam cognoscere in dependentibus & connexis. l. si quis ex argentariis. §. rationem. & ibi Alex. ff. de edend. cle. dispendiosam. de iudi. quia connexorum idem esse debet iudicium. cap. translat. de cōstitu. ¶ Inde mercatus participium dicitur emptus, nomen autem verbale mercatus significat locum, in quo res venduntur, & tempus quo vendun- tur. l. vna. C. de mundi. mercatum in neutro, vt ius canonicum. in c. i. de empt. & venditio. vbi non debent carius homines vendere transeuntibus, quam in mercato vendere possunt.

17 Mercalem vxorem, venditioni expositam vocat imperator. in l. mercalem te habuisse vxo- rem proponis. C. de condic. ob turp. caus.

18 Et hi mercatores circa duo maximè consistunt, videlicet vt ex pecunia consequantur pecu- niā, vt in cambiis de quibus dicendū est prout in traet. de cambiis habetur, aut vt ex pecunia rem cōsequantur, seu è cōtrario, vt in emptionibus & vēditionibus, de quibus propriè loquitur hic tex.

19 Sciendum est mercatores hos in duplici esse differētia, quidam sunt, quos vocant grossarios, qui merces sine diuisione emunt, & vendunt, & hi sunt honorabiles, hos Budæ. tit. de offi. quaest. in annot. solidarios negociatores dicit, ob id (vt existimo) quia solidas & integras merces vendāt.

20 Alij sunt minutarij, qui res frustatim, seu minutatim vendunt. de quo verbo loquitur iste text. & iure consul. in l. cum hi. §. in causa. ff. de transact. ibi, aut si à pluribus ei alimenta relicta sint, & minutatim singulos cōuenire difficile ei sit, inferius alios tex. adducam: hos Bud. ibidem. etiam vēditores & propolas appellat, hoc est non sua vendentes, sed à negociatoribus emptitia pluris postea venditantes. ¶ Et in officina cuiusdam mercatoris vidi, *De soy sy, des lettres plex, des gaiges confort, de l'argent paix & accord.* fides reiicitur, eo quod multi nō seruant illam fidem, sed literas ha- bere obligatorias est litem habere, quia non soluet, vel vix, debitor sine lite: sed consolatio est quædam pignori incumbere: at pecuniam habere debitam est pax & concordia. ¶

21 Sed aduertendum est, quod nobilis exercens mercalem artem perdit nobilitatem, quandiu eam exercet. l. nobiles. vbi Bal. C. de commerc. & mercator. Bart. & alij in l. i. de dignit. lib. 12. sed ei exercitium artis amittat, vidi impetrari literas Regias, vt nobilitate iterum gaudere possint, licet non sint multū necessaria, quia ipso iure reassumūt eam, desistēdo. per l. ingenuū. ff. de statu hom. & facit cle. fi. de vita & honesta. cleric. Masuer. in tit. de taliis. §. item illi qui sunt nobiles. Benè cōsi- terer aliquē de nouo nobilitatū, si postea exerceret negociationē, & mercimonia debere impetra- re literas, quia amissa esset sua nobilitas. Io. Fabr. in l. falsò. C. de diuers. rescrip. Diuersum est in eo, qui ex parētibus nobilibus natus est, tūc natura produxit eum nobilē. Ideo quod est naturalis, amit- ti nō potest. §. sed naturalia. de iure natural. in inst. l. ius agnationis. ff. de pact. & l. iura sanguinis. de regul. iur. & hi tenentur ad soluendum collectas, sicut plebei. teste Guido. Papæ in decis. Delph. q. 196. nobiles. & q. 391. quid autem. & in hanc sententiam inclinat Calca. consil. 8. in causa. Sed hoc iure vtimur in Francia, vt passim literæ à Rege impetrēt, vt negociatio & exercitium negocia- tionis nō noceat nobili, qui exercuit mercaturam, & hoc docet Do. Tiraquel. in traet. de nobilit. q. 27. nec putarem hanc negociationem obesse filiis quominus nobiles dicere se possint, licet na- ti sunt ex nobili. exercente negociationem: vt docet Bonus de curil. in traet. suo nobi. in 3. parte.

22 Annotandū est eos artifices vocari, qui rem emūt, & mutata forma illam vendunt, vt si quis

emat ferrum, ex quo balistas, vel enses faciat, seu cultellos, quos postea vendit. c. eiciens. 88. dist. vbi sic scribitur, quicumque rem comparat, non vt ita integrā & immutatā vendat, sed vt materia sibi sit in de aliquid operandi, ille non est negociator: qui verò rem cōparat, vt integrā & immuta- tam vēdendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eiicitur, & sunt verba Chrysoctomi ibidē.

23 Vel artifices dicuntur, qui circa vilia opera negociantur, & qui arti alicui dediti sunt, vt in rub. de excusat. artifi. lib. 10. l. lacus. ff. de acqui. rer. domi. & cōmuni idiomate hos *Artisans* vocamus, & *gens de mestier*, ac *mecaniques*. rub. des *Construies* artic. 1. & cōmunis loquēdi vsus attendi debet, qui artificij nomine veniant. vt firmat Feli. in proce. mi. Decretal. col. 3. nu. 9. & in §. 4. in glo. 4. de con- suctud. iur. stat. perf. in consuetud. Biturig. & hi omnes mercatores minutarij, ac artifices, vt aurifi- ces, Pharmacopolæ, & alij declarantur comprehendi sub ordinatione Regis de vestimentis pro- hibitis. rub. des *draps d'or* &c. in fi. Sed grossarij non comprehenduntur sub mechanicis, quia mer- catura si tenuis est, sordida putada est. vt dicit Cicero i. officio. Item opificū ac forensium & mer- cenariorum praua est vita, nullumq; virtutis opus, quæ tractat multitudo. Aristotel. lib. 6. politic. c. 4. & lib. 8. ca. 2. sic ait: Itaque artes illæ quæcunq; deterius disponunt corpus & cuncta mercena- ria exercitia, sordida nuncupantur: mentem enim occupatā, & vilem reddunt. Nec existimandum est mechanicos dictos à verbo *mechari*, vt putat Florē. in prima parte summe tit. i. ca. 3. §. 3. quod arte mechanica mens adulteretur. Sed *από της μηχανης*, id est inuentione, vel *από τῆς μηχανωμῆς*, quod est molior & inuenio, & qui nihil aliud quàm inuenta ab aliis tractare solent, obtusioresque ingenio mechanici dicuntur. vnde generaliter serui homines vilia tractantes, & obscuro mechani- ci dicuntur. quare Euripides ait, *ἄλλοι οὐ καὶ σκόρεια μηχανημάτων χρείας ἀναδ' ἔφάρμακα ἐν ἡσῶ βροσῶς*. id est, serui obscuriq; homines mechanici inuenti sunt hominibus, vt sint remedia illibe- ralis vsus, & ministerij. hinc gallicè *méchans* dictos putarem, quasi viles & contemptibiles. Et artes mechanicas opificia huiusmodi & sordidiora tractantes, quales hæc de quibus supra diximus. ¶ facit l. mechanicos. C. de excusa. artifi. lib. 10. ¶

24 Et qui maiori parte temporis circa colendos agros versantur, licet artem aliquam exerceat, artifices tamen non dicuntur, vt consuluit Corneus consil. 318. ex pluribus. in primo vol. & ap- pellatione artificum non continentur agricolæ. text. in c. quod super. de voto, ibi, artifices & agri- colæ. nam hi licet laborauerint in propriis possessionibus non perdunt nobilitatem. scilicet in mer- catoribus. vt docet Guido Papæ in decis. Delphi. q. 41. fuit dubitatum.

25 Et differunt hi artifices à negociatoribus, quia negociator, & mercator propriè est, qui rem emit, & non mutata forma illam vendit, vt lucretur, artifices contra. d. c. eiciens. & c. quid est aliud negocium. 88. dist. hoc docet Archidiac. in c. quamquam. de censib. in 6. Ludouic. Roma. in l. si pu- blicanus. §. i. ff. de publi. & Bertran. consil. 214. multæ sunt. col. 2. vol. 2. ex noua editio. & de his lo- quitur tex. in l. eos. ff. de decur. & in rubr. C. negociat. ne milit. lib. 12. & hi negociatores necessarij sunt in ciuitate. l. si. ff. de nund. Labeo iudicat eum, qui pluribus in locis ex æquo negociatur, nisi- quam habere domicilium, quosdam autem dicere refert pluribus locis cum incolam esse, aut do- micilium habere, quod verius est. l. Labeo. ff. ad municipal. negociatoris tamē verbum generalius est, quàm mercatoris. vt docet Signor. homod. consil. 95. in 3. q. nu. 25. & inter hos artifices longa differētia est, & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. l. inter. ff. de solut.

26 Vnde ingeniosus & optimus artifex propter sui operis integritatē ne alius tale suū signū reci- piat prohibere potest, ne confundantur operæ cuiuslibet, & non discernatur bonum opus à malo. teste Ioan. de Platea in l. stigmata. C. de Fabricen. lib. 11. & Panor. in c. dilecta. de excessib. prælat. & Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo, de Clera. de testam. & artificium potentius est officio, ex ar- tificio quippe vberior & honestior quaestus percipitur, not. in l. legatis. §. i. ff. de leg. 3.

27 Et in Regno maiora quàm legitæ lucra & dona percipiunt hoc genus hominum. vt docet Lucas de penna in l. vna. in fi. C. de muneri. & in quo loco munera lib. 10. & mirum hodie, quan- tus sit horum artificum & mechanicorum etiam apud magnates & ecclesiasticos præcipuè fauor & quaestus: multò pluris videas fieri hoc genus sordidioris famulitij latomorū, prin cernarū, cocor- rum, venatorū, ab his (vt ita dicam) *εἰς ὡς ὑπόφωτος*, quàm liberiores artes laudabiliora & necessa- ria reip. studia iuris diuini humaniq;. & iure sanè exclamare possumus, ὁ τῆpora, ὁ mores, ὁ fœlix seculum ingeniorum, in fœlix verò præmiorum, & quia ingenio sunt mechanici, & eruditione, & mechanicos quoque illos habent in pretio: graculus enim graculum (vt in prouerbio est) amat, & asinus asinum, si cultiores eruditione sūt, tales etiam diligunt, sed hi non audient nos, qui a nihil legunt: faxint ergo superi vt excolantur, & tandem ingenia ament, non ventrem vitæ cha rybdim.

Vnde di- cuntur arti- fices. Mechanici qui et vnde dicantur.

Agricola non dicitur artifices nec amittit nobilitatem.

Negotiato- res qui.

Insigne seu signum alte- rius alter non potest accipere.

Artificum quaestus ma- ior quàm ar- tium hone- stiorum.

Quæ TOMS.

GLOSSA II.

VI totum dicit, nil excludit. l. à procuratore. C. manda. scripsi. in traet. de liter. obliga- tor. artic. 1. glo. 1. in primo Tomo Consti. Regiar. vbi etiam limitauit, quæ hic non repe- ta per tex. in §. sancimus. in auth. de testib. colla. 7. vbi est etiam glof. & in l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. & Alciat. in traet. præsump. fol. 180. & seq. vide quæ abundè scripsi in verbo vilissimis. in authen. habita. C. ne filius pro patre. vbi distinxi artificia.

Cōprehenduntur etiam minores in hoc artic. adeò vt si non petant intra tempus hinc statutum, repelli debeant, tum propter verbum *toms*, tum quod lex generalis etiā liget minores. vt probat tex.

Minutarij petere de-

bent intra
tempus or-
dinationis.

in l. sine hærede. §. Lucius. vbi Barro. ff. de administ. tutor. & cap. constitutus. de in integ. restit. vbi Innocen. & alij dicunt præscriptionem inductam à statuto vel consuetudine, ligare minores, & sic consuluit Alex. in consi. 65. quoniam. col. 2. & 3. in 6. vol. ex capite tamen ignorantia, si locum patris, matris vel alterius successerint, & debita non petierint, restitui poterunt. vt scripsi supra in tract. proximo de restituit. & releuam.

Drapiers.

GLOSSA III.

Pannarij
qui.

Pannarij sunt tam illi, qui pannum faciunt, quam qui emunt, vt vendant, & qui bonam partem fortunarum suarum in illa mercatura exercent. glo. in l. semper. §. negociatores, ff. de iure immunit. vt superius scripsi in r. glo. Alex. consi. 108. in 4. vol. quem refert Ba- uer. in §. sed hætenus. col. 3. de testamen. milit. in instit. & inferius declaratur in tracta. de panna. merca.

Candelarij
qui.

Tamen propriè loquendo, sunt hi, qui publicè pannum emunt, & vendunt, & habent taber- nam apertam omnibus emere volentibus. Bar. & Rebuffi. in rub. de nauicular. lib. 11. vbi dicit can- delarios eos non solum si faciant, vendant candelas, sed etiam si eas emant & vendant. Sed non propriè secundum eos, sed potius dicerentur mercatores candelarum, quam candelarij: quia can- delarius est nonen artificij, quod non habet is, qui eas emit & vendit, idem de cæteris. Cæpola in l. mercis. 1. col. 2. ff. de verb. signif. Ex vsu tamen loquendi Franciæ omnes vocamus Gallicè Chan- deliers qui candelas vendunt, licet non faciant eas. Et sic hi in Francia nomine candelariorum venient, sicut quandoque dixi. Sed si candelariis indicatur pecunia, si vnus vendat candelas pau- cas tamen, sed alias res multas, an isti indicetur: Et Cæpol. vbi supra dicit, isti non imponendam pecuniam, sed debet considerari in quo maiorem partem mercium habeat, & in illo est potentior. arg. l. quæritur. ff. de statu homi. l. legatis. §. si vnus. de legat. 3. & ibi etiam docet Cæpol. sub quo de- beat conueniri. Sed in Francia si delinquat in candelis, poterit puniri à iudice cognoscente de candelis, & si abutatur ferro, ad iudicem ferri cognitio pertinebit.

Mercatores
qui nobilio-
res.
Genera
quatuor la-
nificij.

Hos ergo pannarios præmisit iste text. tanquã nobiliores sunt inter alios mercatores, quia lan- ficiam dicunt prius inuentum, quam aliam artem. Deus enim vestes pelliceas fecit Adæ & vxori, quibus eos induit antequam eiceret de paradiso, vt Genes. 3. in fi. vnde lanificium vocat Floren. sic dicens, quod omnis operatio nendi, retorquendi, & consuendi quicquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, & alia continentur, & sunt in quadruplici differentia: quidam ex lana operantur vt pannarij, alij ex serico, alij ex pellibus, alij ex lino seu cannabæ, & isti omnes si minutarij sunt, hic comprehenduntur: præferuntur tamen pannarij, quia res necessarias faciunt, vi- delicet ad vestiendum homines, alij verò sericum ad voluptatem magis quam ad necessitatem: vt docet Floren. in 3. parte summæ, tit. 8. c. 4. §. 2. vbi etiam lanificium quod vocat, id est artè pannariã præmisit. Sed Chassan. in Catalog. gloriæ mundi in 11. parte agricolas antè posuit, verum quia ista modici sunt emolumentij, ea curiosis relinquo. leges pannariorum vide in rub. des drappiers, que erunt ex his & seq. expeditæ cum his quæ ibi dicuntur. Notandum est tamen quod multi mer- catores odiunt lucem, ne opera eorum detegantur, & ne merces eorum cognoscantur, vnde opacas domos & tabernas faciunt, ne sol adfulgeat, ne vitia pannorum cognoscantur. qui tamen se excusant dicentes solem coloribus nocere, sed non dicunt hanc obscuritatem animam redde- re opacam, & diabolo similem. Ex quo dicit Bald. quod vadit anima mercatoris. in c. cum cau- sam. de testib. & de ista obscuritate, quia interdum interest nostra ne sol refulgeat maximè a statis tempore, loquitur Iurifcon. in l. si arborem. §. i. ff. de seruit. urban. præd. & Zazius in §. æquè. nu. 19. de actio. in instit.

Apoticaires.

GLOSSA IIII.

Pharmaco-
polæ qui.

Harmacopolæ, hi latinè vocantur, qui pharmaca vendunt, quæ nos gallicè dicimus drogues, vnde Iurifcon. dicit pharmacum medium verbum esse, & pro veneno, & pro medicamēto accipi posse. Ideo qui pharmacum dicit, debet addere bonū vel malū. l. qui venenū. ff. de verb. sign. vbi scripsi. ideo quicumque vendiderit pharmaca, hic pharma- copola vocatur. gallicè apoticaires. & oportet quod intra sex menses petat, alioqui excluditur vt hic.

Venenū non
debet uendi.
Medici &
chirurgi
comprehenduntur or-
dinatione.
Visitanda sin-
gulis annis
pharmaca.

Et hoc verbo puto etiã comprehendi vendentes aromata & species minutatim, quos gallicè vocamus Especiers. vide rubr. infr. des especiers & species. vbi leges istorum ponuntur. quæ ibidem poteris videre, quia nō egent expositione: & per ista elucidatur ille titulus des especiers & species.

Et isti pharmacopolæ non debent aliquibus vendere venenum propter periculum vitæ homi- num. l. 3. ff. de fals. Sed de cōsilio & consensu medici potest ipsum venenum disponi, vt misceatur, sicut in ordinat. Ioan. habetur descriptis in libro viridi. alia de his dicā in l. qui venenū. ff. de ver. sig.

Idem in medicis, chirurgis statuitur in ordinationib. Caroli Imper. vt post duos annos petere salarium nō possint.

Si vis videre multa de his pharmacopolis & de mercibus, & speciebus, & de taxationibus earū vide in rub. de l'imposition foraine. vbi. especiers. postquam videris tex. in l. §. diui. ff. de publican. & bonum esset, quod duo probi viri cōstituerentur, qui singulis annis omnia viderent pharmaca. vt scribitur in consue. Neapo. lib. 3. in rub. de probabi. experientia medico. c. vlt. ne corrupta darētur. Boulan

Boulangiers.

GLOSSA V.

Pistores, veteres à pinfendis granis frumenti, non molitores, sed quasi pinfitores voca- bant. Lucas de penna in rub. C. de pisto. libr. 11. sed hic intelligimus de his, qui panes vendunt. l. si ita scriptum. ff. de fund. instr. & in l. i. ff. quod cuiusque vniuersit. nom. & hi sunt, qui merces esculentas vendunt, videlicet panem, qui si intra sex menses de- bita ex hac causa contracta petere omittant, postea non poterunt. per hunc tex. boulangiers. Et hi vt refert Plinius lib. 18. cap. 11. non fuerunt Romæ ad Persicum vsque bellum annis ab vrbe con- dita quingentis octoginta: sed ipsi quiritēs panem faciebant, mulierumque id opus erat, sicut etiam adhuc in plurimis regionibus, maximè in pagis linguæ occitanæ, quæ mulieres panificæ dicun- tur, & factura panificij, hæc Crapal. lib. 5. c. 4. refert. Etiam continentur hi qui vendunt panem, licet non faciant, cum sit eadem ratio in illis. vt dixi in glo. 3. superius.

Pistores qui
dicantur.

Item pistoibus fuit prohibitum externis ne Paris. panes suos vendant per reuenditores, sed per seipfos sub pœna confiscationis panum, ne carius panes ab istis reuenditoribus vendantur in rei- publicæ perniciem.

Pistores Pa-
risiis panes
externis uen-
dere nō pos-
sunt per re-
uenditores.
Officia non
pretio vel
gratia obti-
nenda.

Vltimo, notanda est l. vna. C. de pisto. libr. 11. prohibens, ne quis pisto, vel alius accipiat digni- tatem gratia, vel pecunia, alioqui exuti dignitate viginti libris auri mulstantur, & ad pristinum statum redire compelluntur, nec rescriptum valet talia remittens, quæ lex vtinam obseruaretur, & princeps emeret doctos & prudentes, & non venderentur officia in reipublicæ perniciem.

Pasticiers.

GLOSSA VI.

Mi latinè factores, seu dulciarij pistores vocari possunt, qui istia & farcimina faciunt, de quib. Martial. in fi. sic scribit

Mille tibi dulces operum manus ista figuræ
Extruet, huic vni pauca laborat apis.
Surgite, iam vendit pueris ientacula pisto,
Cristatæq; sonant vndique lucis aues.

Factores et
dulciarij qui
dicantur.

Sunt qui dicant Helioabalum Imperatorem primū farcimina de piscibus excogitasse: vt Crapal. lib. 1. de partib. ædium, lib. 4. refert. Etiam Paris. fuit prohibitum his, ne vltra vnum diem farcimina custodiant, quia facile corrumpi solent, nisi sint ex venatione facta. illa enim possunt longius custodiri. sed hodie vt dicebat Musonius in lib. de alimen. vsque ad eod. delicatum est, & in- gluuei deditum nostrum seculum, vt sicut musicæ & medicinalis artis, ita etiam culinariæ extant commentarij: qui gulam deliciis titillare docent, sanitati nocent: hinc fit, vt qui ferculis delicia- tur, longè minus salubri valetudine fruantur: sunt aliqui delicatuli prægnantibus mulieribus non dissimiles. nam & ipsi, velut illæ, familiarissimos cibos fastidiunt ore ventriculi corrupto: itaque vt ferrum inuile acie noua semper eget, similiter & illorum stomachi inter edendum acui nun- quam non postulant siue mero, siue aceto, siue acerbo aliquo condimento: ideo ita sentiebat circa cibum, & potum initium, & tanquam fundamentum ad rectè sapiendum esse continentiam.

Farcimina
ultra diem
custodire
Parisiis pro-
hibitum est.

Delicatuli
hic taxantur.

Serruriers.

GLOSSA VII.

Fi namque fabri ferarij à fera dicti sunt, qua admota hostia clauduntur, vel fabri ferra- rij à ferro: & hic comprehenditur omnis Faber ferrarius, siue operetur in ære, vt Cal- darius, vel si cāpanas faciat, & sic minutatim vendat, vel alia ex ære, aut ferro, quamuis communi vsu loquendi nomine des serruriers non veniant marechaux, ou chaudiemiers conteliers, & serronniers. tamen quia in fi. scribitur, Et autres gens de mestier. ideo hic comprehenduntur saltem ratione generalitatis. Et ideo debent etiam ipsi petere intra sex menses, vt hic, & alij etiam artifices metallorum. de quibus in rub. C. de Fabric. lib. 11. & idem in signariis qui signa. id est, sigil- la faciunt. l. i. C. de excusa. artifice. lib. 10.

Fabri ferra-
rij intra sex
menses debi-
ta petant.

Etiam putare hic contineri aurificem, siue vascularium, & Fabrum aurarium, quem vulgus orfeurre vocat, vnde hic non petens intra sex menses postea non recipietur. scribitur Ecclesiast. 38. c. sic, omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diem transigit, qui sculpsit signacula scul- ptilia, & assiduitas eius variat picturam, sic faber ferrarius sedens iuxta incudem, & consyderans opus ferri, vapor ignis vrit carnes eius, & in calore fornacis concertatur, vox mallei innouat au- rem eius, & contra similitudinem vasis oculus eius, cor suum dabit in cōsumationem operum, & vigilia sua ornabit imperfectionem. Legimus Martium Imperatorem fabrum fuisse ferrarium, antequam imperaret, & epistolam vidi, in qua se excusat. & per hæc erit expedita rubr. des orfeu- res, merciers, & royaliens supra lib. 2. Serram autem à Perdice venatore inuentam docet Cælius lib. 16. antiq. lectio. c. 26. quod vere cunctis venatoribus detraheret, ferram veluti linguæ virulen- tiam dicitur excogitasse. Vide Poluc. lib. 7. c. 8. & seq.

Aurifex cō-
tinetur.

Chaussetiers.

GLOSSA VIII.

Caligarij su-
tores.

Aligarij sutores sunt, qui caligas seu tibialia faciunt, & suunt, & olim ista apud veteres non erant distincta nomina, sicut nunc. Ideo pro integris caligas vocat Baifius in annota. ad l. vestis. ff. de aur. & argem. leg. licet etiam alio modo capiantur: vt elucidauit in l. vestis, de verb. signifi. ff.

Tauerniers.

GLOSSA IX.

Tabernarij
& hospites
plus debito
exigunt.

Abernarij ergo caupones, & hospites, intra sex menses petant symbolum, vulgò *l'escot*. Et alia debita ratione caupona & tabernae meritoriae facta. per hunc tex. de his videre est ff. nautae, caupo. stabu. & ff. furti aduers. naut. caupo. Et de tabernariis in l. si feruus feruum. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. & hi sunt, qui poculentas merces maximè vendunt, & isti solent excedere metas rationis in exigendo, sicut notarij. c. statutum. §. notarium. de rescri. lib. 6. & ex his multi sunt fures, & furum receptatores. l. i. ff. nautae, caupo, suntque rapaces, secundum Bal. in l. i. in fi. C. locati. & Ang. in l. i. in fi. ff. furti aduers. naut. vbi inquit, videmus paucos hospites, diuites, & eorum diuitias modicum durare, & in mendaciis non iustificabuntur. vnde Alex. in l. r. C. de edend. ait. quod nauta, caupo, stabularius & publicanus sunt genus improbum. l. quantae. ff. de publica. dicta l. r. & ideo ad similitudinem vsurarij tenentur edere, licet sint rei. allegat Bal. in l. dissolutae. ff. de condit. ex lege. alia vide in titu. de hospitibus vbi aliquas huic materiae accommodas conclusiones scripsi.

Couturiers.

GLOSSA X.

Sartores
qui & an su-
res sint.

Artores sunt, qui vestimenta faciunt, & est bonum argumentum, est sartor, ergo fur. allegatur glo. in verb. siue ipse. in §. si tamen. insti. de rer. diuis. quam ad hoc ponderauit Corset. in sing. incipien. conditio personae. quae parum tamen probat, nisi hoc doceat experientia. Idem argumentum vulgus format in molitore, seu polinatore: hi enim seruant glo. in §. si tres. de pace tenend. & eius violat. dicentem, beatus qui tenebit. Ideo ipsi accipiunt & tenent vehementer. vide in ordina. Paris. rubr. *des musniers & charniers*: vnde sartores & sutores qui non petunt vestium mercedem seu salarium intra sex menses, postea petere non poterunt, nisi in casibus inferius descriptis. vide salarium eorum taxatum in l. 3. C. de milita. veste. lib. 12. l. i. in §. tripli. num. 53. de actio. in insti. idem dicerem in facientibus thoraces, quos vulgò *porpointiers* dicimus, vt etiam in hac contineantur ordinatione, si minutatim vendant, & quidam hanc negotiationem sagariam vocant, & hos vendentes & facientes sagarios. in l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro socio. Et in sarcinatoribus etiam procedet haec constitutio per verbum sequens, & *autres gens de mestiers*.

Sagaria ne-
gociatio.

Cordoniers.

GLOSSA XI.

Sutores qui
proprie.

Vtoris nomen est generale, & ad sartores, & ad sutores calcearios, tamen proprius refertur ad calcearios, quod ipsi soli pilis suis & porci vtantur, vnde eos ita dictos quidam arbitrantur, quod suum pilis vtantur, id est porcorum.

Cerdones.

Et puto hic Cerdones comprehendi ratione generalitatis, quia vulgò cerdonem dicimus *Sauetier*. l. cerdonem. ff. de operis libert. & dicit Caroll. Bouil. in libr. de differen. vulgarium linguarum *cordonaier* dicendum per u, vocalem, id est cerdo, & Alutarius, non à corio, sed à Corduba Bæticae Hispaniae vrbe pendet, quia ab ea vrbe deportari ad ceteros solet pretiosi corij species, quod vulgò à Corduba vocamus *Cordouen*. per u, vocalem. vnde cerdones quasi cordubones.

Celliers.

GLOSSA XII.

Ephippiæ et
ephippiarij.

Ephippium sella dicitur, quae equis ad molliorem vecturam imponi, & mulis solet, & qui has sellas faciunt, & vendunt, dicuntur Ephippiarij, & hic exprimentur, qui si non praesente pecunia ephippia, vel alia equorum ornamenta vendant, & non petant intra sex menses, amplius non recipiuntur, per istum text. & qui prius equum ascenderit, dicunt fuisse vetustissimum quendam nomine Marin, cuius antica corporis humana prorsum viderentur, postica verò equina omnino: si Caelio credatur lib. 5. c. 45.

Equum quis
primus ascē-
derit.

Bouchiers.

Bouchiers.

GLOSSA XIII.

Arnarios, seu laniones ius canonicum vocat macellarios, & non gaudent priuilegijs clericorum, si moniti non deserant illud officium post annum. c. vno. de vita & honest. cleric. in 6. cl. 1. eod. tit. vnde possunt conueniri etiam in personalibus coram iudice seculari in hoc Regno, quia clerici negotiatores & mercatores in his quae ad negotiationem spectant, coram iudice conueniuntur laico. c. sacerdotibus. ne clerici vel monach. & ita censuit senatus contra Ioan. *D'auvergne* clericum lanionem, qui emerat animalia, & ad precium horum conueniebatur anno 1431. die 5. aprilis. & hoc probat Aufrer. in tract. de potesta. seculari. in 2. regula.

Laniones an
priuilegijs
gaudeant.

Arestum.

Et autres gens de mestier.

GLOSSA XIII.

T sunt lignarij fabri, quos vulgus *Charpentiers* vocat, siue sint quadrigarij, vel plaustrarij, qui faciunt quadrigas, & plaustra. de quibus in l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad l. Aquil. & quandoque vocantur carpentarij, qui carpenta faciunt, & vendunt. vnde Ouid. libr. primo Falto.

Lignarij fa-
bri, quadri-
garij et plau-
strarij.

Nam prius *Aufonias* matres carpenta uehebant,
Hac quoque ab *Euandri* dicta parente reor.

Carpentum quasi Carmentum, à Carmenta, Euandri matre.

Idem in lecticariis, qui faciunt lecticas. vt in l. si ex toto. in fin. ff. de lega. primo. hodie frequens est lecticarum apud mulieres vsus, imò abusus. Nam sunt quaedam domicellae fatuae, quae pedibus ire possent, & lectica vehi volunt in destructionem bonorum mariti, & dedecus illarum, cum ad eas non spectet.

Lecticarij.
Pislores, sta-
tuarij, mar-
morarij, ar-
carij, clauic-
ularij, stru-
ctores, scul-
ptores, si-
gnarij, deau-
ratores, al-
bini, argen-
tarij, dia-
thretarij, e-
rarij, suso-
res.

Item hic comprehenduntur pictores, statuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, structores, id est aedificatores, sculptores, signarij, deauratores, albini, argentarij, diathretarij, aetarij, fusores, gipsarij, lignarij, fabricarij, braccarij, pericarij, atque libratores, figuli, aurifices, vitriarij, plumbarij, specularij, eborarij, pelliones, fullones, dealbatores, & alij nominati in l. i. C. de excus. artifi. lib. 10. si sic minutatim vendant non praesente pretio, idem in tibicinibus & minis, vt intra sex menses etiam salarium petere habeant, alioqui praescribitur contra eos.

Idem in sarcinatoribus quos vulgò vocamus *reueudeurs*. idem vidi seruari in pilcaris, siue sint, vt vulgus vocat *bonetiers*, siue *Chappeliers*, Solearios, id est eos qui soleas faciunt, ab hac constitutione non excludemus.

Tibicines
salarium in-
tra sex men-
ses petere
debent.

Idem in reuenditoribus etiam fructuum, vel aliarum rerum vt hoc tempus eis currere debeat, quos ex communi vsu loquendi vocamus *fruitiers*, & in hac decisione comprehenduntur. l. à nullo. C. de feriis.

Sericarios mercatores, qui sericum minutatim vendunt, etiam hic comprehendi arbitror. per hoc verbum *Et autres gens de mestier*, etiam quia est eadem ratio in illis. vt dixi supra in glo. 3.

Sarcinato-
res, pilearij.
Reuenditores
fructuum.

Idem in bibliopoliis puto, quos librarios dicimus, & aliis, qui sic minutatim vendunt, & sic videtur velle comprehendere omnes artifices, quia indefinita aequipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. & c. generali. de elect. in 6. & scribitur Ecclesiasti. 38. c. omnes hi in manibus suis sperauerunt, & vnusquisque in arte sua sapiens est, sine his omnibus non aedificabitur ciuitas, & non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transibunt, super sellam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient disciplinam & iudicium, & in parabolis non inuenientur.

Sericarij.
Bibliopola
intra sex
menses debi-
ta petant.

Et marchans vendans, ou distribuans leurs denrees & marchandises à detail.

GLOSSA XV.

IC comprehendit omnes mercatores minutatim vendentes. Minutatim, hoc verbo vsus est Iurifconsul. in l. cum hi. §. in causa. ff. de transactio. & in l. 3. de alimen. & cibar. leg. & in l. Martius, de acquiren. rerum domi. & hi minutatim siue frustulatim vendentes hic comprehenduntur. Grossarij verò mercatores non continentur, quia loquendo de minutariis, excludit grossarios. per l. cum praetor. ff. de iudi. c. nonne. de praesumptio. ergo intra tempus iuris, id est intra triginta annos ipsi debita petent.

Minutatim.
Frustatim.

Et sic tria saltem hic requiruntur. Primò requiritur quod sit artifex, *gens de mestier*. Secundò, quod emat & vendat, & sic vt sit mercator, & negotiator. Tertio, quod minutatim vendat & distribuat artificium suum, vel merces, vt sequitur.

Tria hic re-
quisita.

Et cum locatores equorum dicantur quoad hoc mercatores per Bar. in l. legatis seruis. ff. de leg. 3. ob id comprehenduntur hic.

Locatores
equorum cō-
prehendun-
tur hic.

Demande.

Demandaront doreseuuant si bon leur semble.

GLOSSA XVI.

Petere quis non cogitur.

Enentur ergo hi minutarij intra sex menses petere, si velint consequi debitum, quia si non videatur eis bonum, possunt non petere, vt si forte quendam nobilem offendere timerent, non tenentur petere: sed post tempus non recipientur vt hic, sed non vult eos cogere, vt agant, cum nemo cogatur ad factum. l. si quis. in fin. ff. de re iudi. & l. stipulationes non diuiduntur. de verb. oblig. & in tit. vt nemo inuitus agere, vel accusare cogatur.

Petitio sine litem contestatione an valeat.

Sed an petendo teneantur litem contestari, alijs postea non audiantur, quod videtur, quia petere non dicitur quis ante litem contestatam, sed petere velle. l. amplius. ff. rem ratam haber. ideo per solam citationem & libelli obligationem non videntur petiisse: sed contrarium est verum. nam in prescriptione statutaria per solam citationem interruptitur prescriptio, quia inducitur ex sola negligentia non petentis, ideo censetur odiosa, & sic per solam citationem interruptitur. vt docent Bart. & Ange. in l. 2. §. si rem. ff. pro empt. l. in omnibus. in fi. ff. de diuers. & temporal. prescrip. Et sic idem videtur sicut in prescriptione triginta annorum. l. cum notissimi. C. de prescrip. 30. annor. & ista dicunt communem Alex. & Iaf. in l. si. ff. de eo per quem fact. erit. quia prescriptio inducta per statutum succedit in locum prescriptionis triginta annorum, ob id sapere debet eius naturam. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. Bal. in l. si. C. de tempo. in integ. resti. peten. & Fely. in c. illud. col. 2. de prescri. nec obest verbum petere. & d. l. amplius quia dum verbum petere refertur ad eum, cui ex petitione acquiri debebat, vt hic, tunc habet locum etiam in petitione extra iudicium. l. si decem cum petiero. ff. de verbo. obli. sed si referatur ad eum, qui ex petitione debet obligari, tunc requiritur litem contestatio. per dicta l. amplius. ita docet Claud. de Seycell. in l. naturaliter. col. penul. ff. de v. cap. & sic quoad istum text. sufficit etiam interpellatio extraiudicialis. per glo. in l. qui fidem. ff. de transact. & inferius dicitur. Ioan. Francif. plenè in tract. de prescri. in 3. parte sextæ partis. quæst. 1. secundæ speciei ampliat. 2. col. 36. hoc discutit: tu illum videro.

Petitio etiam coram iudice incompetenti sufficit.

Imò etiam petitio facta coram iudice incompetenti prodesset quoad interruptendam hanc prescriptionem. per tex. in l. vbi absunt. cum similib. ff. de tutor. & curat. datis ab his. Ang. in l. si vacantia. C. de bonis vacan. lib. 10. & Iaf. in l. vlt. in fin. ff. de eo per quem fact. erit. quia vbi non requiritur citatio, si interueniat & inepta, non vitatur actus. glo. in l. vinum. in glo. vlt. ff. si cert. peta. vbi addidi, & Bar. in l. accusaturus. de adule. Bauer. in §. pater. col. 9. de testa. in instit. & Iaf. in §. omnium. nu. 166. de actio. in instit. sed hic sufficit extraiudicialis etiam petitio, ergo &c. Et ita censuit hic senatus contra Do. de la Roche Chandu. Andegauen. citatum coram iudice de Saumur intra 30. annos, licet non fuerit eius iurisdictionis, tamen hæc citatio quoad interruptionem fuit recepta, licet esset nulla, anno 1515. die 17. Iulij, sic & in hoc casu dicemus.

Arrestum

Petitio extra domicilium an fieri possit.

Etiam si petitio facta fuerit in alio loco, quam domicilij, dicit Ioan. Francif. in d. tracta. prescrip. in 4. ampliat. de interruptione ciuili, & allegat corruptè Bal. non curio referre: licet in obligato ad hoc vt executio in eum fieri possit, debeat petitio fieri domi. & non extra. vt scripsi in §. 2. de liter. obligator. in x. Tomo consti. Regiar. nu. 68. & seq.

Debita mercatorum intra sex menses peti debent, non alia.

Insuper non habebit locum iste tex. in contractibus factis in alijs rebus, vt pote super domibus, vel alijs rebus immobilibus. Nec de factis antequam essent mercatores, quia hic text. loquitur de mercatoribus & artificibus, ideo oportet quod sit talis qualitas. nam qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. Titius. ff. de testam. milit. Sic consuluit Cuma. consi. 146. Simon Helias. col. 2. ideo debita super mercibus vel operis sunt intra sex menses petenda, secus si ex alijs procedant actibus, nisi vt inferius dicitur in glo. seq.

Payment de leurs dites denrees, ouuraiges, marchandises par eux fournies dedans six mois.

GLOSSA XVII.

Petitio dati & facti.

Ntra igitur sex menses petere debent, postea repelluntur: & duo hic dicuntur, quod opifices petere debent solutionem eorum, quæ fecerunt, & quæ tradiderunt. vnde si sutores fecerint caligas ex panno meo, vel faber ex meo quicquam ferro, vel lignarius ex meo ligno, & non petierit solutionem intra sex menses, postea non audietur. nec quidem si ex suo panno caligarius mercator mihi tradiderit tibialia, & non petierit tibi solui, vel si mercator, pharmacopola, vel alius plures merces mihi tradiderit intra sex menses hoc petere debet, alioqui postea non audietur. Ratio videtur, quia isti artifices & mercatores interdum etiam facta eis solutione petebant ab hæredibus debitorum, vel hæredes etiam mercatorum petebant à debitoribus post multum tempus, ob id debitor memoriam non habebat solutionis, vel eam probare non poterat, quia longum tempus obliuionem parit. l. peregrè. ff. de acqui. pos. vel hæredes ignorabant solutionem factam, ideo sapius exigebatur bis debitum, quia hi qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiam causam habent. l. qui in alterius. ff. de regul. iur. vel forte ignari solutionis nolentes litigare soluere malebant, quam obrem fuit statutum vt artifices, & alij mercatores minutarij

Ratio constitutionis.

minutarij intra sex menses petant debita, intra quod tempus facile erit reminisci: nec creditor poterit sic fallere debitorem, vel eius hæredes.

Imperator tamen Carolus quintus statuit vt intra duos annos petant, alioqui postea actionem non habebunt, scribo ordinat. illius in tract. de famulorum salariis, vbi est conscripta ad verbum.

A compter du iour auquel ilz auront baillé, ou liuré la premiere denree: ou ouuraige, ensemble ce qu'ilz auront baillé, ou liuré despuis iceluy iour dedans six mois.

GLOSSA XVIII.

Vidam intelligunt verba huius tex. hos sex menses computandos à die quo primas tradidit merces, etiam si postea vsque ad sex menses alias tradat, tamen omnes merces traditæ à principio vsque ad sex menses, etiam si die vltimo sex mensium traditæ fuerint, quod prescribuntur: & hoc esset satis rigorosum.

Sex menses quomodo computari debent.

Alij rectius mea sententia intelligunt, quod prima merx prescribatur à primo die traditionis, & alia consequenter traditæ intra sex menses pro eadem valetudine, sed si pro alia valetudine alia merces post sex menses traditæ sunt, connumerando semper à die traditionis mercis, requiritur alia sex mensium prescriptio. vnde intelligerem istum text. quod si pharmacopola pharmaca tradiderit valetudinario, vsque ad tres menses, semper pro eadem valetudine continuando, tunc alijs tribus finitis mensibus nulla erit prescriptio, sed sex menses requiruntur ab vltima traditione. Si verò noua superuenerit ægritudo post primam finitam, quamuis prescripta sit prior summa post sex menses, tamen secunda non prescribetur, nisi à die secundæ valetudinis & traditionis vltimæ elapsi fuerint alij sex menses, quia tot sunt debita, quot sunt valetudines. arg. l. scire. ff. de verbo. obliga. Secus si continua & longa fuerit prima infirmitas, quia tunc prima dies ad vltimam refertur, vt non currat prescriptio nisi à die vltimæ mercis traditæ.

Secundò vult etiam habere locum, licet artifex nihil dederit, sed tantum opus fecerit, ibi ouuraige, vnde si latomus, vel gypfarius, seu alius artifex aliquid in domo fecerit, & non petat intra sex menses precium artificij, excludetur, vt hic. de quo dixi in l. nominis. §. opere. ff. de verb. signi. quod est notandum.

Et lesditz six mois passes, ne seront plus receuz, à faire question ne demander de ce qu'ils auront fait fourny, ou liuré dedans iceulx six mois.

GLOSSA XIX.

ER istum text. patet hosce mercatores non recipiendos ad petendum precium post dictum tempus, nec in iudicio, nec extra iudicium. Quia questio intelligitur hic scilicet non recipiendam partem quocumque modo controuersiam moueat etiam ante litem contestatam. vt docet glo. & doct. in l. qui fidem. ff. de transactio. par demande intelligit tex. petitionem aliquam non esse faciendam saltem in iudicio. de quo per Bar. in l. amplius. ff. rem ratam haber. Iaf. in l. licet. C. de procura. & inferius fusius dicitur.

Questio & demande sufficit.

Simon qu'il y eust arrest de compte.

GLOSSA XX.

Regula ergo superius posita est, quod mercatores minutarij & artifices non audientur petentes debita eorum post sex menses, & hæc regula superius longius producta fuit, sed mox retinaculis quibusdam sistetur. vt in simili dicit Iurifconsul. in l. i. §. veteres. ff. de acqui. posses.

Regula tex.

1 Primò limitatur hic, quando iam computatum fuerit, & conclusum quantum debeatur, & dati acceptique ratio consummata. Et tunc etiam post hos sex menses poterit agere, sed intra quot tempus, hic non exprimitur. Ideo dicemus prout de iure, nam actiones personales durant vsque ad triginta annos. l. omnes. & l. sicut. C. de prescri. triginta anno. Et idem in sequentibus casibus dicendum erit, ergo non sufficit conuentioni seu pretij taxatio, vt si hodie recipias carnes vsque ad decem solidos, cras plus vel minus, si non fuerint istæ summa computatæ & conclusæ inter debitorem & creditorem prescribitur hæc summa per sex menses, post conclusas. autem rationes & dispunctans non. † Posset tamen post hanc computationem allegari error calculi, si interueniret. per l. vnam. C. de errore calcul. & intra quod tempus abundè scripsi in l. cognoscere. §. i. ff. de verbo signific.

Post conclusum debitum triginta anni dantur.

Error calculi allegari potest.

2 Quæro an in hac computorum conclusione scriptura interuenire debeat? Imber. in insti. foren. lib. 1. putat scripturam necessariò adhibendam, tum quod posterioris legis interpretatio expriore assumi debeat. l. non est nouum. ff. de legib. tum quod si testimonij res probanda esset, plus in probatione consumeretur, quam huiusmodi minutior rerum valor constaret. Hæc ille: ego verò teneo

An scriptura debiti conclusi necessaria sit.

teneo sufficere conclusum computum verbo, dummodo possit probari: quia actus tantum valet sine scriptura, quantum cum scriptura. l. pactum quod bona fide. C. de pact. & regulariter non requiritur necessario scriptura, nisi hoc in lege dicatur. l. i. C. de iure emphyt. c. i. in fi. de censib. lib. 6. & si Rex hoc voluisset, dixisset in e. ad audientiam. de deci.

Nec refragatur, quod interpretatio ex priore assumi debet. Respon. §. ibi procedens non statuit interpellationem debere esse scriptam, sed sufficientem ibi *interpellation ou sommation suffisants*, ergo non requiritur quod sit scripta, sed vult ut conventio domini facta cum famulo sit scripta, id est locatio & conductio. ut patet in tit. de famul. sala.

5 Nec rursus obstat, quod debeat assumi interpretatio ex lege priori, dico non posse sumi, quia ex diuersis non fit bona illatio. l. si. ff. de calumnia. c. inquisitioni. de appell. etiam quando eadem lex est diuisa per paragraphos non refertur vnus §. ad alium. c. vno. vbi glo. de postul. praelat. in 6. & glo. in clem. i. de sepul. Item sequeretur ibi iuris correctio, ut videlicet ius corrigeretur in interpretatione, quae de iure valet sine scriptura, etiam quia illa clausula *par eferit*, posita in dicto artic. est ad qualificandum vnum articulum conventionis & obligationis, ut debeat esse scripta, & tunc non refertur nisi ad illud capitulum. l. falsum. in princ. ff. quando dies legat. cedit. Bart. in l. si. de rebus dubiis. Alex. consil. 48. visis. col. penul. in primo vol.

6 Item non obest, quod in probatione plus consumeretur, quam rei valor esset: quia in probatione poterit ad iudicem pars testes ducere, qui deponent conclusum esse computum, imò scriptura aliquando plus ascendere, quam res valeret. ut in auth. nisi breuiore. C. de senten. ex breui. fecit. Vnde patet sufficere probare conclusum esse debitum, & tunc non praescribitur sex mensibus quomodocunque probetur, siue per testes, siue per scripturam, ut non coangustetur probatio. l. quoniam. C. de haeret.

7 Secunda limitatio est, quod si debitor chirographum creditori tradiderit, non praescribitur postea debitum per sex menses, & schedula comprehendit etiam epistolam. iuxta legem publica. §. si. ff. de positi. Vnde si quis mitteret epistolam Pharmacopola, seu minutario, in qua rogaret eum, ut paululum expectaret debitum decem librarum pro illis pharmacis, quae ipsi praestitit, tunc non puto quod praescriberetur intra sex menses. de his plura scripti in tracta. de chirograph. & schedul. recogni. in primo Tomo ordina.

8 Idem praecipit Imperator Carol. quintus in sua ordinat. sed plus statuit, quod hic creditor ratione chirographi intra decem annos petere tenebitur à principali debitore, qui si mortuus fuerit, intra duos annos à suo haerede, alioqui postea non habebit actionem creditor, & computantur illi duo anni à die quo creditor sciuit debitorem esse mortuum: ut inferius in tract. de famul. sala. describo. in prin. sed in regno Francia vsque ad triginta annos reciperetur, cum contrarium non sit statutum.

On obligations.

GLOSSA XXI.

Obligations hic vocat instrumentum publicum, in quo obligatur pars ad dandum, vel faciendum. & Imperator, in sua ordinatione vocat *lettre obligatoire*, quia ex his instrumentis solent obligationes produci. c. i. & 2. de fide instru. de hoc scripti in tracta. de liter. obligat. in verb. *obligations*. in primo Tomo constituti. Regia. Et ista est tertia ad regulam limitatio. & per istum tex. etiam audiui decidi contra quendam, qui latomo promiserat quinquaginta aureos, ut ipse ei faceret domum, & ad hanc summam se obligauerat, quod licet latomus non petierit debitum intra sex menses, non est exclusus, sed poterit postea petere intra triginta annos, postquam adest obligatio, id est instrumentum obligatorium. per istum tex.

Intelligo istum tex. siue obligatio fuerit conscripta à notariis Regiis, siue ab apostolicis. Nam quamuis hi potestatem non habeant obligandi, ut executionem habeat illorum instrumentum. ut scripti. in §. 2. de liter. obliga. in primo Tomo: secus est tamen quoad obligationem de qua hic, & quo ad prohibitionem.

On interpellation.

GLOSSA XXII.

Interpellare est admonere, petere, requirere. l. magnum. C. de contrah. stipul. vbi Imperator exponit. facit l. sine. mora. ff. de vsur. & l. traiectione. de act. & oblig. scripti abunde in l. habere. ff. de verb. signifi. & intelligitur haec interpellatio extra iudicium, ut differat à verbo seq. vbi exprimitur *iudiciaire*. Et sic sufficit, si petitio etiam extra iudicium facta fuerit coram notario forte & testibus, ac etiam coram testibus, dummodo probari possit factam fuisse, vel intelligi potest interpellatione iudiciali referendo ad sequentia. l. si feruus plurium. in fi. de leg. i. ff. & sic quod sola interpellatio iudicialis valeat, non altera, ut dicit Imber. in insti. foren. lib. i. §. ceterum. Sed primae acquiescerem sententiae. Tum quod haec praescriptio est inducta tam ad euitandum fraudem creditoris, ne cogat bis soluere. Et sic ut excludat causam peccati, Tum etiam in negligentiam suam, nec potest dici creditor negligens, quando petit in iudicio.

Interpretatio quando ex lege prioris sit assumenda.

Chirographum sex mensium praescriptionem impedit.

Ordinatio Carol. quin. Imperatoris de petendo chirographario debito.

Obligatio pro instrumento publico.

Notarius apostolicus an possit instrumentum reficere.

Interpellatio quid.

Interpellatio extra iudicium sufficit.

dicio, vel extra. Ergo non curret praescriptio, etiam si interpellatio extra iudicium facta fuerit: alioqui tex. iste esset superfluus, & repeteret idem. valet *interpellation iudiciaire, & sommation*, sed voluit intelligi. e interpellationem extra iudicium, & summationem iudicalem. Nam postquam hic approbat conventionem partium, & conclusionem, multò fortius valere debet interpellatio extra iudicium, etiam quia haec praescriptio est inducta in odium negligentis, ut superius dixi: & non est negligens, qui petit. Igitur haec extra iudicium petitio recipi debet, & interrumpit praescriptionem, maxime cum hic debitor sit in mala fide, eo quod scit se debere, & recusat soluere, licet regulariter petitio extra iudicium non interrumpat praescriptionem. l. alienam. ff. pro empt. Imol. in cap. olim. de censib.

Tamen de iure canonico per quemcunque actum, qui causet malam fidem, praescriptio interrumpitur. c. si. vbi glo. & doct. de praescri. Bar. & in l. naturaliter. col. 2. versi. quare vtrum superueniens. ff. de vsucap. approbat Ioan. Francis. in tract. praescri. in 3. parte 6. partis. q. 3. specie. 2. col. 44. in 4. limitat.

Non refragatur quod praescriptio odiosa scilicet triginta annorum non interrumpitur nisi per citationem. l. cum notissimi. C. de praescri. triginta anno. Et ista succedit in locum illius, ergo eodem iure uti debet. l. si eum. §. qui muriarum. ff. si quis cautio. Et sic non fiet interruptio, nisi per citationem. Bal. in l. fin. C. de tempor. in integ. resti. Felin. in c. illud. col. 2. de praescri. quia hoc est expressum hic, alioqui iste tex. esset superfluus, & de nihilo seruiret hoc verbum *interpellation*, & quamuis interpellatio & ad iudicalem & extra iudicalem de iure referatur. ut not. in l. qui Roman. ff. de verb. oblig. Hic non sic, quia expressa est *interpellation simpliciter, & sommation iudiciaire*, & sic propter expressionem sequentem interpellatio de iudiciali non intelligitur. etiam aliis modis interruptio fit, ut glo. scribit in l. si. §. sed & si quis. C. de praescri. triginta annorum.

Ad haec quia articulus de famulis dicit interpellationem sufficientem interuenire debere, & hic ponitur alternatiua *interpellation, ou sommation iudiciaire*. nec est opus ut disiuncta in copulatiua exponatur, cum proprie sumi possit. ut in l. sepe. ff. de verb. signifi. scripti. & tollitur negligentia etiam ex interpellatione extra iudicium. Ideo sufficit. & ita vidi in forensi iudicio seruari.

Dubium est, an vna, vel plures requirantur. Respon. vnam sufficere. ut Bar. docet. in l. si finita. §. Julia. ff. de dam. infect. Alex. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de noui ope. nuncia. glo. in verbo requisierit. clem. vna. de haeret. doct. in cap. consuluit. de offi. deleg. quia in extra iudicialibus regulariter vna interpellatio sufficit. glo. in c. si episcopus. r. dist. nisi in nouem casibus, quos congerit Felin. in c. ex literis. col. 4. cum seq. de constit. scripti in §. monemus. de colla. in concord. & Soci. in tracta. de citatio. articu. 17. q. 6. in tertio membro.

On sommation iudiciaire faite dedans le temps passé dessus dict.

GLOSSA VLTIMA.

IC traditur quinta limitatio, videlicet quod mercator, vel alius artifex vendendo minutatim tenetur suum petere debitum intra sex menses à die negotiationis celebratae, alias non auditur. fallit ut hic quando creditor requisit in iudicio debitorem, ut ei soluere: & ista requisitio fieri debet antequam sex menses sint elapsi, ut hic: alioqui postea facta non valeret. arg. l. nam & si. §. post defectu. ff. de iniusto testa. nam mora hic non potest purgari, etiam si die primo post sex menses haec petitio fieret, ut per doct. in l. si post tres. ff. si quis cautio. & l. si infulam. ff. de verb. oblig. quia debitum est iam praescriptum, ob id non potest peti postea. nam si quis velit precarium ad tempus factum prorogare, manente adhuc precario hoc fieri debet, & idem in compromisso. ut probatur in l. sed & si manente. ff. de precar.

2 Sexto, non procedit text. in debito conditionali. l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur. ff. de verb. obli. sed à die conditionis impletae incipient currere isti sex menses, non autem: quia non nisi impleta conditione dicitur debitor esse in mora. Ergo non potest debitum peti. l. lecta. ff. reb. cred. l. conditionales creditores. vbi scripti. de verbo. signifi. Idem in debito in diem: vnde si Pharmacopola, tutor, vel alius merces tradiderit, cum ista conditione, ut non teneatur soluere intra annum, ita praescriptio non curret intra annum, sed adhuc à fine anni habebit sex menses ante praescriptionem. l. creditor. ff. de verb. signifi. vbi scripti. doct. in l. in diem. de condi. in deb. quia simul non potest esse duplex praescriptio & condicionalis & sex mensium. vide tamen inferius in penul. limitata. an expressum faciat cessare tacitum. num. 19.

3 Septimo, non habet locum, si is, qui merces recepit, sciat se debere, quia cum mala fide praescribere non potest. c. vigilanti. & c. si. de praescri. & regu. possessor. hoc expressè & in indiuiduo docet Guiliel. le rouille in consue. Cenomanen. arti. 35. vbi est similis consuetudo, glo. & doct. in c. qua in ecclesiarum. de consti. Ioan. And. in c. 2. de exceptio. Paul. Castr. in l. si quis. 2. in fin. de conditio. insti. ff. alioqui induceret peccatum. ut etiam firmat Panor. & alij in rubr. de praescri. & Corneus consil. 269. in hac. col. 3. versic. sed quod limitetur in primo volum. & consil. 328. videtur ibidem.

Praescriptio de iure canonico facile interrumpitur.

Interpellatio una sufficit.

Petitio ante sex menses fieri debet.

Debitum conditionale quando non praescribitur.

Cum mala fide non praescribitur.

4 Ab istaq; opinione non est descendendum, vt quia est communis, & vsus eam approbavit à mille annis citrà. teste Alex. consil. 73. in causa appellationis. col. 2. in sexto vol. quem sequitur Gomef. in §. superest. num. 67. & seq. de actio. in insti. Ideo dicebant quidam iudicem debere interrogare debitorem, an ipse acceperit, vel alius, & an ipse sciuerit, sed non video quod index ad hoc teneatur.

*Aduocatus
pro procurator
pro partes
monere de
hont.*

5 ¶ Aduocatus tamen & procurator rei sub pœna maledictionis aeternæ tenentur dicere debitori, vt soluat, si sciuerit se debere. vide tres cautelas per Thomam Ferrar. cautel. 38. explorati iuris. & per Feli. & alios in c. si. de præscrip. ac in rubr. ibidem plenè Ioan Francif. Balb. in tract. præscrip. in prima parte. q. 5. & in secunda parte 3. partis quartæ. 14. dicens hanc legem intelligendam dummodo præscribens non peccet, & sic si fuerit in bona fide. vide Bal. consil. 184. municipale. in quinto vol. & si creditor confidens forè in debitore non petierit intra sex menses, quod in conscientia possit ipse debitor opponere exceptionem præscriptionis, vbi sibi fauere voluit: hoc iustum non video, nisi in ignorante se debere. vide Alexand. consil. 218. ponderatis. col. vlti. in sexto vol. & si dicatur, ergo hæc præscriptio non mihi proderit, vel parum admodum. Respon. melius esse hoc, quàm si animè damnètur ob illam: ideo satis etiam proderit, licet eam sic intelligamus. nam si putem solutum esse à meis tempore infirmitatis, & sic existimem nil debere, bonam fidem habeo, & sic posse præscribere.

*Parti inter-
sumpit præ-
scriptione.*

6 Octauò, vitiat, quando debitor fecisset pactum creditori, quod possit eum conuenire quandoq; vellet, etiam post sex menses. l. quod si nolit. §. si quid ita. & ibi Ange. in tertio notab. ff. de ædil. edict. Cæpola cautel. 75. incipien. Cautela. Et idem si conueniat, quod finita præscriptione iterum deberi incipiat. l. sicut. ff. quib. mod. vsu fruct. amit. Cæpola. Cautel. 65. in multis. quia videtur præscriptioni renunciatum secundum eum: sed contrarium tenet Alex. consil. 170. visis statutis. col. secunda, vol. 7. vide Bart. & alios in l. omnes populi. in repet. ff. de iust. & iur. & in l. nemo. de legat. 1. & Ludo. Roma. in l. i. ff. de vsu fruct. sed hic sufficeret conuentio sola de petendo vt superius dictum fuit.

*Soluti post
sex menses
non repeti-
tur.*

7 Nonò non procedit, si debitor solueret post tempus hic præstitutum, etiam ignoras hæc constitutionem, tunc non possit repetere: quia hic non tollitur naturalis obligatio, quæ soluti repetitionem impedit. l. naturaliter. ff. de condi. indeb. vbi etiam dicit pœnam præscribi posse cum mala fide: quia non est debita in foro conscientie. per c. fraternitas. 12. q. 2. vbi gl. & Philip. Franc. in reg. possessio. de reg. iur. in sexto. sed hic non loquimur de pœna.

*Partem sol-
uendo an pro
iudicet sibi
in reliquo.*

8 Intellige tamen non posse solutum repeti, si soluerit totum, secus si partem, tunc alia pars non soluta præscripta erit, cum bonum sit argumentum de toto ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei ven. c. pastoralis. §. item cum totum. de offi. deleg. & sic cõsultit Barba. consil. 9. vbi Christus. in 2. q. in 3. vol. cum sit eadè ratio totius & partis, & licet dicatur vnicum debitum, & vnica actio, nihilominus distributiones sunt plures. Et ideo quoad effectus resultantés ex distributione, tot sunt debita, quot distributiones. Ang. in dicta l. si Stichum. §. stipulatio. ff. de verb. obli. & dicta l. scire. vnde dicit Bar. in l. i. §. si quis hoc interdicto. ff. de itinere actûq; priua. quod vsus colligendi veltigal in vna re, non iuuat in aliis. Et vsus iurisdictionis in vna specie iurisdictionis non prodest in aliis. Et per vsus vnus seruitutis alia non retinetur seruitus. l. si prius. ff. de qua pluuiæ arcen. Et sic quatenus est solutum, ceteris nocet sibi debitor, in reliquo non, si fuerit bonæ fidei possessor: nec videtur approbare debitum, partem soluendo, sicut in pollicitatione est statutum. in l. i. ff. de pollicita.

*Iuramentum
perpetua fa-
cit actione.*

9 Decimò, limitatur, quando debitor iurasset se soluturum, tunc iuramentum perpetuat actionem. l. nam postea. §. si is qui temporalis. ff. de iureiur. Ideo poterit creditor etiam post sex menses petere. hoc tenent Bar. Iaf. & alij in dicta l. i. & 2. Iaf. in additio. ad Porc. in §. sed aliquando de vsu cap. in insti. & ita dicit se obtinuisse Hippoly. in sing. 141. audiuiti. ego tamen putarè in forenti iudicio hoc non seruari: quia iuramentum intelligitur secundum contractum, & actum, in quo interponitur. l. si. C. de consti. pecu. Ideo hoc iuramentum intelligitur, si creditor petat intra tempus præstitutum, vt videtur concludere Alexan. consil. 170. visis statutis. col. 2. in septimo volu. & iuramentum intelligitur rebus sic stantibus. l. si. ff. qui satisf. cogant. Et ad tollendum dubium, factum fuit à Senatu præceptum notariis, vt ista iuramenta in instrumentis non describantur. & respondi ad §. si is qui temporalis in nouis intellectibus meis ad illum §. quantum tamen ad istum arti. cum sola conclusio debiti sufficiat, multò fortius promissio iurata, vt superius fuit dictum in glof. 19. *sinon qu'il y eust arrest de compte.* Ideo potest dici, quod si recipiens dicat, ego iuro soluere, quæ mihi dabis, & tunc præscribetur sex mensibus: si verò iurauerit soluere decem, quæ ex mercibus debet, & tunc ultra ses menses petere poterit. & sic poterunt conciliari opiniones.

*Arrestum de
iuramento in
instrumentis
non appon-
nendo.*

10 Undecimò, fallit nisi releuetur, vt in stylo Cancellariæ patet. fol. 105. & Chassa. in consue. Burgun. in rub. des forestz. §. 8. nu. 6. cum seq. quod non fiet absque magna & ardua causa, vt superius dixi in minore: & ego non vidi in his mobilibus obtineri literas restitutionis.

*An merca-
tor releuari
possit à tēpo-
ris lapsu.
Res uedica
si potest à
mercatore
post sex men-
ses.*

11 Duodecimò, quando res statet: quia tunc possit vendicari. arg. l. Aurelio. §. si de liber. leg. not. in l. tres fratres. ff. de pact. Alex. consil. 46. visis. col. 2. in primo volum. & consil. 170. circa colum. 2. in secundo volu. & Roma. consil. 201. pro decisione. glof. sing. in l. Aurelius. §. Mauiæ. in verb. pupillæ. ff. de liber. leg. decidens quod si legata sit liberatio omnibus debitoribus, non censetur legata his, qui possident res testatoris, quia non dicitur proprie debitum. Iafon & Gomef. in §.

1. de

1. de actio. in insti. & in l. sub prætextu specierum. num. 2. C. de transact. vnde hæc ordinatio non se extendit ad possessorem rerum, per hoc verbum *payement de leurs dites denrées.* &c. vt plenè scripsi in l. creditores. cum l. seq. ff. de verbo. signi. Ideo si tutor tradiderit calceos vni, & adhuc calcei super sunt, poterit cerdo eos vendicare. Idem dixi in caligario, qui vendiderat ciuidam tibialia, quæ ipse die tantum nuptiarum detulerat, vt ea possit mercator minutarius vendicare post sex menses, si ipse vellet ei exceptionem opponere huius ordinationis, & hoc æquum est. & idem in sagario, qui thoracem sericem tradiderat, & in reliquis idem.

11 Decimotertio, quando quis debitor conueniretur coram conferuatore, vel alio iudice ecclesiastico, quia ordinationes non astringunt hos iudices. ca. ecclesia. de consti. scripsi in præfationibus ad istas ordinationes in primo Tomo, ob id non obstante isto articulo condemnaretur debitor etiam ratione conscientie, vt superius scripsi. & hoc docet Bal. consil. 184. municipale. col. 2. in quinto volu.

*Index eccle-
siasticus non
recipit hanc
præscriptio-
nem.*

12 Decimoquarto fallit, quando debitor confiteretur se illam summam debere. nam tunc iudex haberet illum condemnare ratione confessionis, etiam si aliàs fuisset absolutus, quia confessus pro iudicato habetur. l. i. ff. de confess. facit tex. in c. 2. de purga. vulg. c. quia plerique. de immu. eccl. vbi dicunt quem audiri etiam post sententiam, si pars confiteatur illam iniquam. Ideo dicebant quidam hanc cautelam adhibendam, videlicet vt pars procuret debitorem interrogari à iudice, an illud petium habuerit, qui si confiteatur, condemnari debet. Sed illi interrogationi pars respondere non tenetur post sex menses. nam si ignorans erat iam non debet: quia præscriptum est. per gl. in c. si post præstitum. de confess. in 6. Pau. Castren. in l. controuersia. ff. de transact. Thomas Ferrar. cautela 4. regula est, vt superius dictum fuit.

*Confessus se
debere non
iudicatur hac
præscriptio-
ne.*

13 Decimoquinto vitiat, quando pars nihil opponeret, tunc enim possit condemnari etiam post sex menses. l. 4. §. hoc autem iudicium non datur nisi postulatam fuerit. ff. de dam. infecto. l. vniuersa. C. de preci. Imper. offer. Nam licet testamentum, in quo filius est præteritus, sit nullum, hoc est verum, si filius hoc petat. l. filio. ff. de iniusto. vbi glo. & doct. Iaf. in l. posthumo. nu. 22. & seq. C. de colla. scripsi in §. si quis verò, in verb. ipso iure. de colla. in concor.

*Nihil oppo-
nens condē-
natur.*

14 Et sic non est sublata actio ipso iure: nam verba legis vel statuti disponentia, vt non detur actio, vel petio, vt hic, non tollunt ipso iure actionem, sed producunt tantum exceptionem. text. in l. nam & postea in prin. vbi Bar. ff. de iureiur. l. i. ad Maced. l. 2. ad Velleia. l. i. §. sublata. vbi doct. ad Trebel. Bal. in l. vna. ff. de condi. ex lege. Iaf. consil. 7. ad doct. in 1. vol.

15 Item vbiunque habetur in legibus vel ordinationibus, quod non recipiatur agens, intelligitur, si excludatur a parte. d. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infecto. vbi plenè de Ripa. ideo in ordina. ista dicitur *ne ferant plus recess.* Intelligitur si pars opponat, non recipientur à iudice: sed si à parte recipiantur, & à iudice non excludentur: quia dum partes sunt concordés, quid ad iudicem? l. i. inde. ff. de no. ope. nuncia.

*Clam non re-
cipi quomo-
do intelliga-
tur.*

16 Præterea præscriptio actionem excludit. c. ad aures. de præscrip. ergo opus est, quod opponatur. Feli. ibi, post Bald. in l. si pœna. ff. de condi. indeb. & in l. i. C. si aduer. creditor. & in l. sicut. vbi etiam gl. de præscri. triginta. anno. plenè Ioan. Francif. in tract. de præscrip. in 1. parte. q. 8. Et sic cum præscriptio pariat exceptionem, illam opponere pars debet: alias sibi imputet, si iudex eam condemnet post sex menses.

*Præscriptio
opposita a-
ctione ex-
cluditur.*

17 Quæ exceptio si fuerit omissa in prima instantia, in causa appellationis allegari poterit. per l. per hanc. C. de tempo. appel. maxime impetrando literas, vt est solitum in hac patria. probatur in l. preemptorias. C. sen. rescin. non posse.

*Omissa ex-
ceptio in pri-
ma instantia
an in causa
appellatio-
nis opponi
possit.
Fideiussoria
datio inter-
rumpit præ-
scriptione.
Conuentio
partium ser-
uanda cōtra
præscriptio-
ne sex mens-
ium.*

18 Decimosexto, fectitur regula, quando intra sex menses debitor dedisset fideiussorem, tunc illa fideiussoris datio perpetuaret actionem. vt dicit glof. & ibi Bar. in l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solu. & Sali. in l. si. §. imò. C. de præscrip. 30. anno. vide quæ scribam in tract. de famul. sala. in glo. pen. & vlt. etiam si non fuisset conclusum debitum. nam dando fideiussorem videtur conuenire de debito, etiam si fideiussor promittat soluere id, ad quod debitor tenetur.

19 Decimosextimo limitatur, quando conuentio facta esset inter mercatorem & debitorem, vt intra duos annos solueret, vel aliud tempus, tunc non inspicimus hanc præscriptionem: quia in primis inspicimus, quod conuentum est. l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iur. Nam contractus ex conuentione partium legem accipiunt. l. i. §. si conuenit. ff. de positi. l. contractus. de regu. iur. Etiam conuentio interrumpit hanc præscriptionem. vt dicitur in rubr. de famul. sala. fortius hæc conuentio. Fortè pauper dicit se non recepturum paunum, nisi mercator gratiam soluendi ei tribuat per duos vel tres annos. Nam partium conuentio legem facit. dicta l. i. §. si conuenit. ff. de positi. l. contractus. de regu. iur. Tamen intelligerem hunc articulum procedere, etiam si cum mercator minutarius vendat pannum precio decem aureorum, vt si non petat hoc precium intra sex menses, amplius non poterit: nam hic excipit *arrest de compte*, id est cõuentionem, & conclusionem factam post receptas merces: sed in tract. de famulor. salar. excipit ipsam conuentio-nem panni, vt patet ibi, *conuenance*, & sic conuentio precij hic non obest: nec conuentio temporis quominus præscriptio currat à fine temporis conuenti, vel precij statuti: alioquin ista ordinatio fere nunquam locum haberet.

Non ualenti agere hac prescriptio non currit.

20 Ultimò, quando intra illos sex menses non potuisset agere, utpote, quia fuit aduersa valetudine affectus, vel captus fuit, vel mortuus pater, & pupillus non habuit tutorem: ideo postea poterit minor saltem ope restitutionis agere; quia non ualenti agere, non currit prescriptio. l. i. C. de annal. except. sic consuluit Alex. consil. 67. quoniam omne. col. 2. nu. 5. in 6. vol. in filiofamil. non ualente agere in vita patris. allegat Bal. in authen. nisi tricennale. in princi. C. de bonis mater. {Vide Hippolyt. de Marf. in repe. l. fin. nu. 76. & seq. ff. de iurif. om. iudic.}

Reliqua dicemus in rubr. de famulorum salariis, & intra quæ tempora ea petere debeant: interim de his Deo opt. max. & virgini Mariæ immensas ago gratias. Amen.

ARCHAMBALDVS MORELLANVS IN
SUPREMA PARISIORVM CVRIA ADVOCATVS,
ad Do. Petrum Rebuffum I. V. doctorem eximium.

PHALEVCIVM.

*Horatus quoties Rebuffe, quondam
Sum te (dic) opus ederes ut istud?
Nultorum fore maximè, quòd in rem
Nossem pragmaticorum. Ad id moneri
Sed nulla poterat suasionem,
Hoc solus cupiens frui labore.
Atqui publica vendicat sibi, quæ
Te totum vtilitas pati nequirit.
Fœtus cumque tuos in orbe passim
Iam largita schola fuisset omni
Iuris pontificumque Cesarumque:
Expers nominis esse munerisque
Non est passa magis tui forum, quod
Lices dissecat: & velut coruscantem
Iussit lampada te micare Phœbi,
Per quam Gallica iura, quæ latebant
Fiant inclyta: quidque praxis, ipsa
Quid poscat schola, vtrumque luculentè
Pandæ, concilies, & ut sorores,
Si quid dissidij sit, inter ambas.
Nemo praestitit hactenus, quod vnquam
Iuris te prius: ergo quæ peritum
Dicebat merito vocare iuris,
Verum Gallia nunc potest parentem.*

Tractatus

DE FAMVLORVM SALARIIS, ET INTRA QVAE TEMPORA

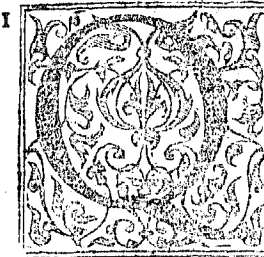
EA PETERE DEBEANT PV-
blicè, vtilis & frequens.

*Rub. des loyers & gaiges des seruiteurs, & dedans quel
temps les peuvent demander.*

Loys 12. artic. 67. publiées 1512.

Item pource que souuent plusieurs noz subiectz prennent.

GLOSSA I.

Vatior dicta habet. Primum duas rationes promulgandi assignat. Secundum dictum ibi, *non pour y obuiuer*. &c. Poneit decisionem, ut famuli intra annum salarium petere debeant. Tertium, & *si ne pourront*. Tradit quòd salarium, videlicet trium annorum, & non vltra petere possint. Quartum, ibi, *si ce n'est*. Poneit limitationem.

Diuisio cõn-
stitutionis.

Summa huius articuli est, quòd famulus salarium petere debet intra annum computandum à die, quo reliquit dominum. Alioqui postea petere salarium non poterit, nec tunc petet, nisi salarium trium annorum, nisi locatio esset in scriptis, vel interpellatio extra iudicium, vel in iudicio facta esset.

Summa tex-
tus.

2 Simile ferè statuit Imperator Carolus quintus anno 1540. die quarta Octobris in villa de Bruxelles in hæc verba, *Que tous salaires D'aduocatz, Procureurs, Secretaires, Medecins, Chirurgiens, Apoticaire, Clercs, ou Notaires, ou autres labours, loyers de seruiteurs, & seruantes, ensemble le pris des marchandises vendues à detail, payment des escotz accreuz, se deont demander iuridiquement en dedans deux ans, du iour du seruite, ou labour fait, marchandise lurrée, ou escot accreu, sans apres ledit temps en pouuoir faire poursuite iudiciaire, n'est qu'il y ait cedula, ou lettre obligatoire, en vertu de laquelle l'on pourra poursuyuir telles debtes en dedans dix ans contre les principaux obligez: mais s'ils vont de vie à trespas, on sera tenu de faire la dite poursuite iudiciaire contre les heritiers, en dedans aussi deux ans du trespas dudit obligé, à compter du iour que le creditor aura eu cognoissance du trespas de son debteur, & apres non. Mais apres l'expiration dudit temps, telles debtes seront reputées d'icement acquittées, & pour icelles n'y aura action.*

Constitutio
Caroli quin-
ti Impera-
t. huic similis.

3 Hic videmus taxari anni tempus, intra quod seruietes siue famuli sua stipendia petere debeant. in ordinatione verò Imperatoris duo anni statuuntur, & in multis aliis maximè mercatorum minutariorum debitis statuitur illud duorum annorum tempus: sed sex menses tantum in hoc Regno dantur minutariis, ut supra diximus in tract. de merca. minutatim venden. Salaria etiam procuratorum & notariorum intra duos annos per constitutiones Imperatoris peti debent: sed in hoc Regno intra annum peti vel ad summum ad biennium: alioqui non audiuntur, ut est statutum in rubr. des procureurs art. 16. Et idem censuit Senatus videlicet procuratorem post duos annos non recipiendum ad petendum salarium, anno 1547. die prima Februa. & fuit publicè pronunciatum arrestum à dom. de sancto Andrea præside illustrissimo, vbi plus additum fuit, quòd si procurator non scripserit id, quòd à parte recepit, non poterit reliquum petere, nec credetur eidem etiam sub iuramento, quòd non receperit totum, vel aliam partem.

Salaria pro-
cura. & no-
tar. intra
quod tem-
pus petèda.

Arrestum.

4 In aduocatis, sollicitatoribus, & actuariis, seu graphariis est statutum tempus trium annorum, & postea non audiuntur. in rub. des salaires. art. 13. Sed computantur illi anni statim à processu finito, videlicet per sententiã definitiuam, ut ibidem scribitur: quia sententia imponit finem processui. l. i. ff. de re iudi. sed per Imperatorem Carolum duo tantum anni statuti fuerunt. ut superius videri potest.

Tempus sa-
larij peten-
di aduoca-
grapha. &
aliis.

Seruiteurs.

GLOSSA II.

Seruus triplex est. Primò secundum naturam, ut quilibet homo paruo dotatus ingenio aliis industriosis & ingenio pollentibus natura seruire debet, ut dicit Aristot. Qui ingenio pollent, aliorum domini sunt naturaliter & rectores. Sicut enim anima dominatur corpori, & homo dominatur brutis, & vir mulieri, ita sapiens minus sapiens. & ideo qui in orbe prudentior est, totius orbis dominus secundum directionem naturalem, quamuis de facto non sit. teste Imol. in proce. Decretal. Grego. col. 2. vnde dicebat Diogenes sapientem omnia habere, quòd hoc syllogismo probabat, Deorum omnia sunt, Deorum autem amici sunt sapientes, & amicorum communia sunt omnia: igitur sapientum sunt omnia, nil ergo debet petere, qui omnia habet.

Seruatorum
tria genera.

Secundus est, secundum legem, id est legis dispensationem, ut sunt hi, qui libertate carent, utpote vel quia nati sunt à seruis, vel sunt in bello capti iusto. l. hostes. ff. de captiuis. §. serui. cum seq. inst.

de iure persona. Et tunc serui à seruando dicuntur, & mancipia à manu capiendo. l. 4. ff. de statu homi. Et de his non loquitur hic. Ex Brissonis tamen economico sic habetur: Conditio autem vitæ serulis & captiuæ quodammodo triplex est: alius enim iussu legis seruus fit, alius propter animi sui habitum, qui à propriis animi affectibus vincitur. talis autem non simpliciter sed affectuum, neque natura sed per abusum seruus est, & improbus homo magis quam seruus natura. Videamus quibus de causis homines seruiant, & Aristotel. in fin. R. heto. ad Alex. his verbis sic ait, obsequantur autem omnes aut lucri, aut honoris, aut voluptatis, aut amoris gratia.

Homines quamobrem seruiant.

Tertius dicitur per denominationem extrinsecam. nam quilibet, qui alteri seruit, & ei ministrat, vocatur seruus, & sic largè liberi alicui seruietes nominantur serui, vulgò seruitores. Et iste rex. de his loquitur, qui mercede seruiunt, quos ad iustas conducimus operas: & famuli latinè loquentibus dicuntur.

Officium boni serui.

Qualis debeat esse hic seruus? Respon. ad Titum 2. c. dicitur D. Paulus, Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidè bonam ostendentes. Primum requiritur, vt sit domino subditus. Secundò, vt placeat illi in iustis & licitis: & non contradicat. Tertio quòd eum non fraudet: sed illi ex bona fide seruiat. Et sit fidelis, vt dicitur fidelis seruus, ita seruiat sicut veller alium sibi seruire. Quarto, omnia secundum bonam fidem agere debet. Quintò, debet esse humilis. nam scribitur Ecclesiasti. 25. ca. Tres species odiuit anima mea, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insensatum. & Prover. 30. dicitur, Per tria mouetur terra, per seruum cum regnauerit. vnde Bernard. in epistol. de cura & regimine domus ait: Famulum alicui cordis repelle, vt futurum inimicum. Et pariter famulum tuis blandientem moribus, famulo te de vitio laudanti resistas: famulum adulantem non admittas: quia te decipere cogitat, famulum rixosum euitare cura. Sed famulum de facili verentem dilige vt filium: refert Bened. in c. Raynuius. in verb. duas. num. 124. de testamen. Ex quo habes aliud & sextum requisitum. Septimò, debet dominum suum amare tanquam patrem, & honore afficere. l. liberto. ff. de obseq. O & aud. debet esse lætus. Dauid psalmo. Seruus autem tuus lætabitur. & domino ex animo debet obsequi. Ecclesiastic. 4. c. Qui seruiunt, ei obsequentes erunt. & si fuerit inobediens domino, potest ante tempus expelli, & perdit salarium. Rebuffus in l. iudices. C. de anno. & trib. lib. 10. quod intellige futurum, non preteritum. teste Petr. de Vbald. in tracta. de duobus fratrib. in vndecima parte. q. 9. & Menander Græcus dicere erat solitus:

Seruus inobediens expelli potest ante tempus & perdit salarium.

ὁταυ, τὴν αὐτῆς εὐνοίας διέταξ
ὄν ἐστὶν ὁ σὺν κτήματι κάλλιστον βίω
ὄς κρείττον ἐστὶ δεσπότης χρηστοῦ τυχεῖν
ἢ ζῆν παπενῶς καὶ κακῶς εὐεθροῦ. id est,

Cum quis nactus est beneuolum seruum,
Nulla sanè melior est vitæ possessio.
Quàm melius est fortiri dominum probum,
Quàm esse liberum, & viuere abiectè & turpiter.

Sans faire aucun marché ne conuenance aueq' eux
des leurs loyers & salaires.

GLOSSA III.

Famulus si de salario nihil conuenit an habeat.

I famulus sit receptus sine salario promisso, an salariū habere debeat: & quòd non possit postea petere salarium, nisi consuetus esset operas locare, & dominus conducere: quia speciale est in aduocato, & aliis descriptis in l. i. ff. de var. cogni. ergo in contrarium est ius commune. Sic consuluit Alex. consi. 109. super eo. col. 2. in 6. vol. Sed hodie ex bono & æquo seruatur, quòd taxatur famulo salario tale, quòd potuisset verisimiliter lucrari cum alio domino & pro qualitate famuli, quando consuetudo regionis hoc habeat, vt salaria habere debeat, vt in hac patria. ita vidi iudicari, & in scholasticorum famulis, quòd non habeant stipendia, habere scripti in scholasticorum priuilegio 167. vbi abundantius vide. & Fed. consil. 218. domine Federice. Sed hodie episcopi & collatores nulla dant seruentibus salaria, sed pro illis & ad illorum compensationem conferunt beneficia, & sic faciendi sunt Simoniaci. per c. sunt nonnulli. l. q. 1. Secus si non fecerint ad compensationem, sed quia ille famulus est habilis & idoneus. vt dixi in praxi beneficiali.

Et durant leur seruice baillent argent à leurs ditz
seruiteurs pour leurs ditz loyers.

GLOSSA IIII.

Salarium solutum uno anno debetur aliis si nullum conuenit.

Quamuis non sit facta conuentio de salario, si tamen dominus soluerit certum salarium, debetur deinceps illud famulo. si verò nihil illi solutum sit, tunc pro qualitate ingenij illius, arbitrio boni viri taxabitur. per not. in l. in vendentis. C. de contrahen. emptio. & l. i. ff. de legatis 2. facit l. Stichus. ff. de lega. 3.

Sans

Sans en prendre quittance.

GLOSSA V.

Autus debitor esse debet, vt non soluat nisi à creditore recipiat acceptilationem: quia ipse solutionem probare habet. l. i. ff. de except. & l. i. C. de proba. vnde creditor recipiendo cogitur acceptilationem, quam dicunt quittaciam debitori facere de eo, quòd solutum erit. l. plures apochis. C. de fide instrum. Et patronus instrumentum manumissionis dare cogitur. l. sicut data. C. de libera. cau. Spec. in tit. de instru. editio. §. postquam. versic. quid si debitori dicens, quare alij non daret, quòd alij prodest, & sibi non nocet. l. in creditore. ff. de euctio. l. fluminum. de damno infecto. Sicut debitor cogitur instrumentum debiti secundum patriæ consuetudinem creditori facere. c. significauit. de testib. Ioan. Andr. in addit. ad Specu. vbi supra. in versic. quid si solui decem. vbi allegat Dyn. in l. 2. ff. soluto matrimo. Bened. de Barz. quæst. 5. in tra. de garenti. in prima parte. Et si non petiero tempore solutionis, possum postea petere instrumentum acceptilationis. per l. 2. circa fi. a contrario. C. de quadrien. præscri. not. in l. Chirographis. ff. de admi. tuto. hoc docet Spec. vbi supra.

Creditor acceptilationem facere cogitur.

Limitatur tamen in acceptilatione generali, quam non tenetur creditor suo debitori tradere. l. cum Aquiliana. vbi Bart. & alij. ff. de transact. l. 3. §. contrarium. ff. de contra. iudic. tutel. Et dicitur generalis, si quittet eum de omni eo, de quo inter eos actum erit vsque ad hunc diem: quia illa acceptilatio est captiosa, ex qua posset faciens decipi, & liberalitatem captiosam interpretatio prudentum fregit. dicta l. cum Aquiliana. Imò creditor faciens acceptilationem potest confiteri se accepisse summam solutam, cum expressa reservatione iurium suorum, dicendo, ego acceptam habeo talem summam, saluo iure petendi reliqua mihi debita. Iaf. in dicta l. cum Aquiliana. tertio nota. & hoc solet fieri.

Creditor generalis quittaciam facere non tenetur.

Reservatio iuris in acceptilatione fieri potest.

Si tamen residuum debiti soluat alicui, debet ipse confiteri, & in instrumento describere se habuisse omne & totum residuum, & esse sibi plenè exolutum de eo, quòd talis debebat tanquam hæres, vel pro tali causa venditionis: non autem simpliciter. per l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. si residuum. C. de distra. pigno. sic consuluit Bal. consi. 230. quidam nobilis. in 2. vol. licet Iaf. cõfi. 9. venerabilis. in fin. vol. 1. teneat contra. scilicet non teneri, nisi de eo, quòd solutum fuit facere liberationem, tamen quando esset residuum vnus debiti, æquum est vt creditor dicat acceptum se habere pro residuo, & toto hoc debito contracto super frumento, & nullam faciet mentionem de aliis, & sic ad alia non extendetur. l. age. C. de transact.

Residuum accepisse potest quis exprime.

Secundò limitatur, quando creditor vult debitori restituere instrumentum debiti, tunc acceptilationem illi facere non tenetur, cum sit debitori satis prouisum. l. dissoluta. C. de condic. ex lege. vbi Bar. & alij. facit l. pecunia. C. de solutio. l. qui tabulas. §. i. ff. de fur. & ibi Bar.

Creditor nolens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam.

Non tenetur tamen creditor reddere instrumentum debitori, nisi ipse & sumptus instrumenti factos, & notario datos restituat. Bal. & alij in l. si. C. de condic. ex lege. quòd est verum, quando ex mora debitoris instrumentum fuerit factum, secus si creditor ante monitionem confecerit instrumentum, quia tunc non reddet ei, nisi sumptus breuis, quòd vulgò breues vocamus, vt docet Bal. in l. eos. §. super. C. de vsur. & in l. non ignorat. col. 2. de fructib. & lit. expens. Refert Aufre. quæstio. 47. in decis. Tholosa. hodie seruatur vt creditor in damno esse non debeat. Ideo instrumentum tenetur restituere omni solutione facta. l. dissoluta. ff. de condic. ex lege: & instrumentum sententia cassata sententia tenetur etiam restituere is, qui illud habet, & soluto debito. cap. accè- 6 dens. l. vbi Panor. in vlt. not. vt lite non contest. Si tamen creditor dicat se amisisse debiti instrumentum, tenebitur acceptilationem per notarium facere, in qua promittat se non vsurum instrumento: & si reperiat instrumentum vult haberi pro cancellato. Bal. in d. l. pecunia. facit tex.

Creditor tenens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam.

Sumptus instrumenti soluenti creditori reddendi.

In l. emptor. §. fin. ff. de pact. Sufficit etiam debitori, si creditor canceller instrumentum, licet aliud inueniatur, quia vtrumque cancellatum censetur. Bar. in l. si. ff. de his quæ in testa. delen. Pau. Castren. in l. nostram. in fin. ff. de testa. sed cautius est, quòd soluto debito is notarius, qui instrumentum recepit, faciat cancellationis instrumentum, in quo dicat quòd talis creditor consentit tali die, vt tale instrumentum cancellaretur, & irritum haberetur, eo quia debiti solutio erat, vt ipse dicebat, sibi facta, vel si notarius inter sit locutioni attesteret eam in præsentia sua factam fuisse in tali specie pecuniarum, videlicet in aureis solis centum, in ducatis quinquaginta, & reliquum in solidis scilicet pro decem libris & c. Aufre. in decis. Tholos. quæst. 308. Bauer. in §. sed neque. col. 2. de testa. in instit. vbi dicit debitorem posse petere instrumentum solutionis, & cancellationis, videlicet de originali cassari. allegat Bart. in l. cassa. C. de sacrosanct. eccles.

Creditor tenens creditore restituere instrumentum non tenetur facere quittaciam si amisit instrumentum debiti.

Cancellatum instrumentum sufficit debitori.

Non potest tamen debitor instrumentum acceptilationis, & quittationis pluries petere in instrumentum creditoris per tex. sing. in l. ne casu. C. de discuss. lib. 10. per quem dicit Roma. sing. 547. debitor. quòd habens duo instrumenta acceptilationis præsumitur bis soluisse. Ideo repetere potest vnam solutionem, nisi in secundo instrumentum fiat mētio de prima solutione, & quòd fit pro alio debito. Iaf. consi. 87. clarissimus. in 3. volu. ideo dominus cautus esse debet, vt in fine anni acceptilationem à famulo recipiat.

Cancellatum instrumentum quittaciam pluries non debet peti à creditore.

Lesquelz seruiteurs apres le deces de leurs maistres demandent aux heritiers
leurs ditz loyers, & salaires: par fraude & malice, sachans les ditz heritiers, n'e-

Instrumentum quittaciam pluries non debet peti à creditore.

stre informés des payemens, que iceux seruiteurs ont receus, durant la vie de leurs ditz maistres & des conuenances que pourront auoir esté faites avec eux.

GLOSSA VI.

Famuli petentes bis salarium fures.

Nonnunquam calumpniantur debitores contra creditores. l. qui tabulas. §. i. ff. de furt. negantes solutionem per defunctum dominū fuisse illis factam, & heredes hoc ignorant, nam qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de regu. iur. & isti famuli petentes bis salarium fures sunt, & latrones, quia inuito domino contrectant. §. furtum. de obliga. quæ ex delicto nascuntur. Et tanquam fures puniri debent, si derogatur solutio, & ipsi post solutionem petant, & præsumitur calumnia & fraus, si ex pluribus annis petant, quia non præsumitur quod vixerint vento, & quod vestitus fuerit seruus nisi ex salario domini, vel quod pecuniam domini furatus fuerit. arg. l. si. C. de alimen. pupil. præstand. doct. in l. i. de iure fisci. lib. 10.

Et aussi en ya plusieurs que long temps apres leurs seruitices demandent leurs loyers par fraude & malice, sachans que les autres seruiteurs par lesquelz se pourront prouuer les payemens, ou conuenances.

GLOSSA VII.

Probatio salarij per alios famulos.

Vnt alij qui postquam omnes alij famuli decesserint, seu recesserint, & non potest per eos nunc dominus probare solutionem, nec conuentum salarium. Ideo ipsi audacter petunt salarium, & ex pluribus annis, quia de his, quæ domi geruntur, domestici admittunt solent. l. consensu. §. super plagis. C. de repud. Ergo solutio probari poterat & conuentio per alios famulos & domesticos, mortuo saltem domino, quam probationem deesse vident, unde petere non erubescunt, ideo interdum vidi quod vnus famulus post domini decessum, monopolium contraxit cum aliis famulis, & omnes deposuere de magno illius famuli salario: verum quia deposuerant de propriis eorum stipendijs, ob id non creditum illis fuit: sed conuicti postea fustibus casti fuerunt.

Qu'ilz auoient avec leurs ditz maistres sont morts, ou se sont absentes, dont nos ditz subietz sont grandement trauaillés, & molestés: Et plusieurs plaintes, proces & querelles en sortent.

GLOSSA VIII.

VO respiciunt hi maligni fures, primò mortem domini, vel aliorum famulorum, in presentia quorum solutio facta erat, vel absentiam diuturnam illorum, & postea petunt ab heredibus, & cum probatio non extet, coguntur heredes iterum soluere, quia de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt. ff. de testa. tutel. ob id vt ista cuitentur, statuit vt sequitur.

Nous pour y obuier auons ordonné & ordonnons que les ditz seruiteurs.

GLOSSA IX.

Ancillæ comprehenduntur.

Comprehendit etiam ancillas, quia masculinum concipit foemina. l. i. ff. de ver. signifi. & quia eadem ratio in vtrisque est, etiam mulier malitia maiori prædita est, quam vir, ob id hanc exercere etiam possit. Ideo in illa etiam locum habebit. Et si de hoc fuisset interrogatus legislator, sic respondisset. l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthum. & Imperator hoc in sua ordinatione expressit. sic dicens, seruiteurs, & seruantes.

Qualitas famulorum non distinguenda.

Nec distinguo qualitatem famulorum, an sint cantores, tibicines, agrarij, vel alij quicunque, cum hic tex. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de lega. 2. c. vt circa. de elect. in 6. ergo omnes famuli & seruiantes stipendijs, hic continentur.

Dedans vng an à compter du iour qu'ilz seront sortis hors de leurs seruitices, demanderont si bon leur semble leurs ditz loyers, salaires, ou gaiges.

GLOSSA X.

De quo anno intelligatur hæc constitutio.

Intra annum (à die quo dominum reliquit famulus) salarium petere debet, vt hic, postea non admittitur: de quo anno intelligatur? Respon. de anno naturali, videlicet si dominum dereliquerit die vltima Decembris, finietur annus, anno reuoluto in die vltima Decem

Decembris. Et ista probauit in l. cum bis sextus. ff. de verb. sign. Bar. in l. libellorum. ff. de accusat. l. as. & Gomez. in §. rursus. nu. 33. de actio. in insti.

2 Primò fallit, quando impediuntur petere, quia valetudine fortè, vel bello, aut alia iusta causa impediti. c. commissa. de elect. in 6. l. si. C. de adulter. l. si cum ipse. ff. de excusat. tutor. l. as. confi. 35. in quæst. col. 2. vol. 1. & Albert. Brunus in verb. creditor. Bal. in authen. nisi tricennale. in prin. C. de bon. mater. Et hæc regula est naturalis secundum eum, quia vbi non est negligentia, ibi non debet esse pœna. Et ideo etiam locum habet in statutis.

3 Secundò fallit, quando dominus iurauit soluere, quia iuramentum perpetuat actionem. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iurciurand. dixi in tract. de mercator. minutatim venden. non conuenire huic tex. etiam si iurauerit, ideo habet locum iste tex. etiam si iuramentum interpositum fuerit, vt post annum non recipiatur, quia iuramentum intelligi potest, si petierit tempore debito. per l. si. C. de consti. pecu.

4 Tertiò, non procedit hæc ordinatio in domino, qui accepit vnum addiscentem, qui dabat ei in singulos annos decem aureos: nam si dominus non petat intra annum, vel duos ab addiscente vel alio, poterit postea petere, quia ordinatio de hoc non loquitur, & intelligi debet strictè in casu, in quo loquitur, & lex loquens in debitore, non comprehendit creditorem, vel è contrariò. vt docet Bartol. & alij in l. prima. ff. de rebus credit. & Bald. in rubri. C. de rebus credit. vide quæ scripsi in l. creditores. ff. de verborum significatio. & de hoc addiscente vide text. in l. 5. in fin. ff. ad legem Aquil.

5 Quartò, vitiat in eo, qui est creditor in actione reali, quia tunc potest petere. Bal. in l. pen. C. quod cum eo. Albert. Brunus in verbo actor. 13. quæst. doct. in §. i. de actio. in insti. dixi in tract. de mercat. minutatim venden. ideo si famulus reliquerit vestes suas apud dominum depositi nomine, eas repetere poterit intra triginta annos, postea nõ. l. omnes. & l. sicut. C. de præscrip. 30. annor.

6 Quintò, non procedit si famulus deserat dominum, & statim redeat, tunc non videtur recessisse, ideo annus computabitur à die quo nouissimè discedet cum effectu, non enim videtur mulier diuertisse, quæ statim rediit. l. 3. ff. de diuor. l. quod calore. de regu. iur. & illa est bona cautela, quando famulus dimisit intra annum petere, vt alliciat dominum ad dandum chirographum, seu vt ad seruitium redeat domini iterum, & hoc verum putarem, quando breui rediret, secus si post longum tempus. vt doct. not. in d. l. quod calore, quod erit arbitrium iudici.

7 Sextò, quando per citationem fuisset interrupta hæc præscriptio, quia famulus intra annum conuenit dominum, & lis fuit incepta, tunc perpetuatur actio. l. nam postea. §. si temporali. ff. de iurciur. l. fin. C. de præscrip. 30. annor. scripsi in tract. de mercator. minutatim venden. Quod non procedit quando nullus comparuisset, quia tunc edictum circumductum est. l. & post edictum. §. i. ff. de iudicijs. Bald. in cap. consuluit. colum. 2. de offic. deleg. & tunc nihil proderit illa citatio. Bart. in l. sepulchri. ff. de sepulch. violato.

8 Septimò, in foro conscientie non procedit. Nam si dominus sciat se famulo debere, non est tutus quoad deum, quia possessor non præscribit cum mala fide. c. vigilantia. de præscri. fusijs in tracta. de mercat. minut. venden. scripti. valet tamen ordinatio quando verba diriguntur ad debitores. vt docet Alexan. confi. 218. ponderatis. col. vlt. in 6. vol.

9 Vltimò, si rem aliquam domini famulus habeat, si postea ab eo petatur, poterit excipere de salario etiam post tempus, quia quando quis agere in ciuilibus prohibetur, excipere tamen poterit. Bar. in l. i. §. sublata. & ibi las. in 2. lectura. ff. ad Treb. nam quæ annua sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. purè. §. si. ff. de excep. rei iudic. & hoc modo poterit sibi famulus prouidere. & iste tex. dicit *demandaront*, non dicit excipere: ergo exceptio non tollitur hic.

10 Imò dicunt Innoc. & Panor. in c. olim. 1. in fi. de resti. spoliato. quem refert Hippoly. Marfil. in sing. 177. malitijs, quod si famulus non possit recuperare debitum, poterit furari rem æquiualentem. per c. dominus noster. 23. quæstio. 2. & ibi est glo. valde notanda. calumnia enim per calumniam repelli potest. glo. in verb. malignantium. in c. cupientes. in prin. de elec. in 6. quod est verum si nullum istorum interueniat. Primò, quod non possit per iudicem suum debitum repetere. Secundum, quod non sit cum iniuria primi, apud quem fortè res erat deposita, vel alij famuli super hoc torquerentur. Tertiò, dummodo non interueniat periculum mortis, vel alterius læsionis magnæ. Quartò, quod non interueniat peccati periculum, videlicet periurium. Ideo si immineret aliquod periculum istorum in conscientia teneretur restituere. arg. c. cum ex iniuncto. de noui ope. 11 nun. Angel. Clauas. in sua summa in verbo. furtum. §. 40. † Vbi plus dicit, quod si in casu licito furatus fuerit, & postea impetretur monitorium de occultis, non tenetur reuelare, quia suum factum legis autoritate fuit: quod est notandum.

Et ledict an passé n'y seront receus, ains en seront deboutés par fin de non recepuoir.

GLOSSA XI.

NON recipitur ergo famulus ad petendum salarium post annum, quo egressus est à domini seruitio, & hæc est exceptio peremptoria, quæ & litis finitæ in qualibet parte litis opponi potest. c. exceptionem. de exceptio. Imò impedit litis ingressum. c. i. de lit. cõtest. in 6. &

Casus in quibus excusantur famuli nõ petentes.

Dominus salarii ab addiscente post annum petere potest.

Res apud do. remanentes post annum repetuntur.

Interrumpatur quando annus salarii famulorum.

Dominus sciens debere non est in conscientia tutus.

Excipere post annum de salario potest.

Famulo quòdo furari sit licitum.

Monitorium de occultis an famulos adstringat.

Exceptio salarii nõ petiti est peremptoria.

in 6. & quoties lex vel ordinatio loquitur, quod non detur actio, vel petitio, tunc dabitur exceptio, etiam ad impediendum litis ingressum. Bar. & alij in l. i. ff. ad Macedo. & l. 2. §. primo. ad Velley. & l. 1. §. sublata ad Trebell. Aufre. in Decif. Tholos. quaestio. 67. vide Calca. consi. 75. & exceptiones litis finitae vocant practici fines non recipiendi, vt abunde scripsi in tract. meo de exceptio.

Item in patria Occitana notarij post quinquennium non possunt petere salaria, quae eis ex processibus debentur, nisi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi solutionem fecerint, vt est in art. 27. in ordina. linguae Occita.

Item conductores decimae in curia parui sigilli Montispellulani debent petere intra quinquennium decimam Regi debitam, & salaria, alias postea non adientur, vt est decifum artic. 77. in d. ordinatio, sed nil petit Regi, quia conductor soluet Regi, nam periculum nominum est apud eum. l. periculum. §. si certum petatur.

An sufficiat vna praescriptio pro omnibus rebus, & annis, vel quot sunt anni, tot requirantur praescriptiones? Respond. licet sint plures anni debiti, tamen vnica praescriptio sufficit, sicut quando vnica stipulatione promissa sunt decem annua: quia licet sint plures anni, vna tamen est stipulatio. l. senatus. in fin. ff. de donat. caus. mort. l. si Stichum. §. stipulatio. de verborum obligat. & vnica etiam actio competit pro omnibus, & singulis solutionibus, arg. l. plura. ff. de actio. & obliga. l. haeredes. §. de pluribus. famil. erciscund. & vna ceterum praescriptio. l. cum notissimi. C. de praescrip. 30. annor. & in decimis sufficit 40. annorum praescriptio cum titulo ab ecclesia contra ecclesiam, quamuis plures solutiones annuae fieri debeant. c. de quarta. de praescrip. hoc abunde tractat Barb. consi. 9. vbi Christus. col. 2. & 3. in 3. vol. vnde si pro quatuor annis debebat stipendia dominus famulo, & hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere salarium etiam vltimi anni, habita praescriptione illorum quatuor annorum. nam postquam erant debiti quatuor anni: & post vltimum quatuor annorum non petit intra annum, amplius petere non poterit.

Et sine pourront demander dedans ledit an que les loyers & gaiges de trois dernieres anneés qu'ilz auont seruy.

GLOSSA XII.

Superius praescribitur tempus famulis, intra quod stipendia petere debeant, videlicet intra annum, & si non petierint, non recipientur postea petentes. nunc iste textus ostendit an omne salarium debitum ipsi petere possint? Respondetur quod a tribus annis debitum petent, & non vltra, quia vt mobilia praescribuntur triennio. §. 1. de vsucap. in insti. ita & hoc salarium, & verisimile est, quod solutum est, nam famulus non tam dudum expectasset sibi exolui, & non vixisset, nec indutus vestibus fuisset eo tempore, si eidem non fuissent soluta stipendia.

Si tamen famulus praesunderet vltra tres annos pecuniam sibi debitam, & super hoc vellet stare iuramento domini, an plures annos deberet, putarem iurare teneri, quia vult cum facere iudicem & partem, aequum est vt iuret, alias manifesta turpitudinis est nolle iurare, nec referre. l. manifesta. ff. de iureiurand. scripsi in tract. de liter. obligat. artic. primo. nam licet haec ordinatio pariat exceptionem, in conscientia tamen non est tutus, si certo sciat se debere plures annos, si non integre soluat, vt supra scripsi. dicunt tamen quidam quod non tenebitur iurare dominus, cum famulus petere non possit vltra, prout hoc modo peteret, & forte consequeretur, ob id standum esset isti text. qui non cogit iurare, & sic in curiis dicunt seruari. vide quae scripsi in tracta. de constitutionib. reddituum.

An actiones possint tolli per principem. vide Cardinal. & alios in capit. quae in ecclesiarum. quaest. 7. de constitu. & Bald. in cap. fin. ibidem. ac Barbat. con. 59. optau. in 4. vol. & doct. in §. 1. de actio. in insti. & scripsi in tract. de mercat. minutatim venden.

Si ce n'est qu'il y eust conuenance.

GLOSSA XIII.

ST A prima limitatio potest referri ad pecuniam, & ad locationem. dicunt quidam famulum non posse petere salarium vltra tres annos, nisi conclusum fuerit & conuentum super illo salario inter dominum & seruum, de quo diximus in tract. de mercator. minutatim venden. & hoc est verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem hunc text. quod famuli salarium trium annorum tantum petere possint, & non vltra: hoc verum est, nisi esset conuentio famuli in scripturam redacta, tunc permittit famulo petere salarium etiam quatuor & aliorum annorum, prout conuentum fuerit, quia iam constat debitum, igitur dominus debet probare solum. l. prima. ff. de exceptio. l. prima. C. de probatio. & non sufficeret si conuentio probari posset per testes, nec haberet locum iste text. quia dicit conuenance par escript, vbi lex requirit scripturam, illa adesse debet. l. prima. C. de iure emphyteu. Sed aliqui referunt ad obligationem, tamen potest etiam ad conuentionem referri, tamen prima interpretatio melius conuenit, licet secunda sit magis dubia: quia licet locatio sit in scriptis, dominus potest soluisse sine scriptura.

Notarij post quinquennium petere salarium non possunt in lingua occitana. Conductores decimae parui sigilli Montispellulani debent petere intra quinquennium. An singulorum annorum praescriptio sit necessaria, an vna tantum pro omnibus.

Salarium trium annorum peti potest.

An iurare teneatur dominus.

Actio an per principem tolli possit.

Famulus petere potest salarium tantum trium annorum, si conuentum fuit in scriptis.

prura, ideo haec constitutio obtinet. alia docui in tractatu de mercatoribus minutatim vendentibus, quae hic non repetam.

Ou obligation par escript.

GLOSSA XIII.

Iue manu domini, siue notarij haec obligatio fuerit: & est secunda limitatio, & cum hic dicatur par escript, & non dicatur obligatio publicae, sufficit scriptum esse, etiam si per epistolam. vt in l. Publica. ff. de positi. hoc etiam probat Imber. in insti. foren. libro primo. §. ceterum. folio 105. de his scripturis & publicis & priuatis scripsi multa in primo Tomo ordinat. tract. de liter. obligator. & in tract. de chirograph. recognit. sufficit igitur quod in scriptis sit obligatio, siue per manum notarij, siue per manum debitoris: & hoc est expressum in ordi. impera. Carol. libi. cedule. ou lettre obligatoire, quia semper est obligatio ex consensu, vt patet in l. consensu. ff. de actio. & obligatio. & institut. de obligatio. ex consensu. quae est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur ad soluendum. §. 1. de obliga. in insti. vide quae scripsi in tracta. de liter. obliga. in prin. & in §. primo, in verbo obligations.

Ou sommation.

GLOSSA XV.

Interpellatio hic extra iudicium, summatio in iudicio, vt dicam artic. 13. & seq. in tract. de dilatio. in 3. Tomo. en sommation de garend, & garend formel. licet quandoque etiam interpellatio accipiatur tam de iudiciali quam extraiudiciali. vt scripsi in rub. des marchants vendans a detail. Et sola citatio sufficit. l. cum notissimi. in princ. C. de praescri. 30. annor. Albert. Brunus in verbo, citatio. l. si. ff. de eo per quem fact. erit. Bald. de vbal. in c. si diligenti. col. 25. fallen. 8. de praescrip. etiam petitio extra iudicium, quia non est repetitum verbum iudicare. Sicut in tracta. de mercat. minutatim venden. fufius scripsi.

Idem si intra tempus actum fuerit contra fideiussorem, vel reum: tunc sufficit, quia interpellatio facta etiam contra fideiussorem prodest contra debitorem: & econtrario, quia vnum est debitum, ex eodem fonte, & ex eadem scriptura, & est vnus contractus: & apparet per hanc interpellationem fideiussori factam famulum non fuisse negligentem, nec in malitia, ergo non curret praescriptio. & istud probat Ioan. Andre. in additio. ad Speculat. in rub. de fideiussor. facit glo. in l. si fideiussor. §. si. ff. mandati. cui sententiae adheret Barbat. in rub. de fideiussor. in Decret. sed quod interruptio principalis non prodest contra fideiussorem, allegatur tex. in l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solut. & glo. in l. 1. C. de praescrip. long. tempo. & Barto. in l. mora. ff. de verb. oblig. ideo Bal. in l. tam mandatori. C. de non num. pecu. sic conciliat. quod interruptio contra principalem videtur facta. si contra fideiussorem iudicatum solui actum fuerit, diuersum est si contra fideiussorem contractus, tunc interruptio principalis non prodest contra fideiussorem. Alex. consi. 98. super eo. vol. 7. & istam concordiam probat Ioan. Francif. in tract. de praescri. in 3. parte sextae partis in fi. quaest. 4.

Ego vero arbitrarer interpellationem quoad hunc text. factam principali, prodest etiam contra fideiussorem contractus, in quibus casibus fideiussor potest ante principalem conueniri, nam cum vt principalis teneatur, si petitio facta fuerit principali, valebit sic & contra fideiussorem, quia habentur tanquam rei debendi quoad istum text. si principaliter sint obligati, & vnus interpellatio prodest quoad alterum. Barto. in dicto §. si quis pro reo. & doct. in l. mora. ff. de verb. obli. etiam quia cessat ratio tex. quia non petit tunc famulus per malitiam, nec est negligens, & summatio interuenit intra annum, ergo & praescriptionis interruptio, nam cum fideiussor condemnari in aliquibus casibus possit ad solutionem, multo fortius petitio contra illum interruptionem pariet.

Imo fortius dicerem in terminis huius tex. quod ad interrompendum praescriptionem huius anni sufficeret si dominus daret fideiussorem, qui se pro domino obligaret. Tum quia iste tex. excipit conuentionem partium, & obligationem in scriptis, vt superius visum fuit, ob id si fideiussor se obligaret famulo intra annum, non prohiberetur famulus illud salarium promissum, etiam vltra annum petere, tum quod non est negligens, tum quod non petit ex malitia, etiam quia interrupta est praescriptio anni per istam obligationem & conuentionem factam. per tex. in l. naturaliter. vbi doct. ff. de vsucap.

Et sic sunt hic tres casus, primus est quando reus principalis interpellatus est, & tunc illa interpellatio prodest, vt etiam post annum possit contra fideiussorem etiam contractus agi per supra dicta, licet non fuerit actum contra fideiussorem: quia vbi principale durat, accessorium sequitur. l. cum principalis. ff. de reg. iur.

Secundus casus an interpellatio fideiussoris prodest contra principalem quoad hunc text. & quoad hoc prodest arbitrator, quia vnum est debitum, & hic interpellatio, vel summatio sufficiens tantum requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiussor poterat conueniri ante principalem debitorem, vel si dominus erat austerus, & famulus cum interpellare non audebat: his casibus interpellationem fideiussori factam sufficere arbitrator, vt superius dictum fuit, quia hoc etiam fauorabile est. Nam famulus agit de damno vitando, & dominus de lucro captando. Ideo famulus in hoc

Obligatio dicitur etiam manu priuata.

Interpellatio quid.

Interpellatio contra debitorem prodest contra fideiussorem.

Interruptio praescriptio haec per dationem fideiussoris.

in hoc obtinere debet. Iuris ignorantia. ff. de iur. & facti ignoran. & idem dicerem si vnum ex fideiussoribus conueniret, vt interruptio aduersus omnes facta censetur prædictis rationibus.

Chirurgus
aut medicus
proclans
morbum nõ
debent habe
re salarium.
Arrestum.

7 Tertius casus, datio fideiussoris facta famulo interruptit anni prescriptionem, vt superius vidimus: & ista notanda sunt.

8 Nota vnum casum sing. quod quando chirurgus aut medicus proclans morbum, nullum debet habere salarium. glo. & doct. in l. Martius. ff. locati, sic pronunciauit curia contra chirurgum Formagen. die 7. Septembris. idem dicerem in procuratore & aduocato differente processum per subreugia & dilaciones, & tunc curia nihil deberet taxare istis calumniis, & non sic calumnias exerceret. quia prædictæ rationes in illis locum habent, etiam ex dolo non debent commodum habere. c. ex parte. de rescrip.

Suffisante.

GLOSSA VLTIMA.

Sufficiens
interpellatio
qua dicitur.

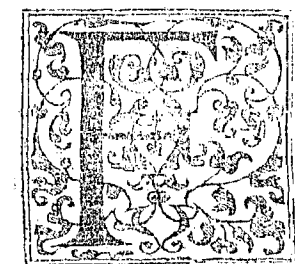
Vfficiens interpellatio dicitur tam in iudicio, quàm extra iudicium, vt superius dixi, & huic sententiæ inhæret etiam Imbert. in insti. foren. lib. 1. §. ceterum. Sed in mercatoribus iudicalem tantum putat sufficientem, quod superius reprobauit: & exponendam ibi esse difunctam pro coniuncta, quamuis hoc sæpe fiat exigente re. vt l. sæpe. ff. de ver. sign. vbi scripsi. alia docui in d. tract. de mercator. minutatim venden. ad quem nunc reicio: de his gratias Deo agens.

TRACTATUS

DE PANNARIIS MERCATORIBVS.

Rubri. Des drappiers.

Articulus
primus.

RANCOIS par la grace de Dieu Roy de France: à tous presens & aduenir. Comme de la part de noz chers & amez les drappiers drappants de la ville de Darnestal, nous eust esté presentee requeste, contenant que puyz quarante ans ilz se sont du tout appliquez à la manufacture des draps de petit pris, comme de vingt à trente solz tournois l'aulne, pour la commodité de nostre peuple: à laquelle manufacture est accoustumé de tout temps vser de laines taintes, exclusiuelement de blanches, & faire fouler les draps au moulin pour la paruite du pris desdicts draps, & grosseurs desdites laynes ainsi taintes, & lesquelles demeurent parbolleues à la tainture: tellement, qu'ilz ne pourroient faire lesdits draps bons & loyaux, sinon qu'ilz fussent d'une aulne de laine entre deux lifieres seulement, tant ilz sont foulez pour les mettre en estat deu, loyal, & marchand. Et n'ont lesdits supplians de temps immemorial aucunement esté vexez, molestez, ou travaillezz à la manufacture de leursdits draps, pourueu qu'ilz eussent ladite lisse d'une aulne, ou enuiron. Et combien que la drapperie de nostre ville de Rouen, soit directement diuerse, en icelle ait diuerse façon de drapper, meant moins soubz ombre de quelque ancienne ordonnance faite pour ladite drapperie de Rouen, y ha enuiron quarante ans, qui toutesfoys pour l'impossibilité & incōmodité d'icelle ne fut oncques obseruee ne gardee, les tōdeurs en table seiche & leurs consortz marchants, regrattiers, & autres s'efforcent à subiectir lesditz supplians, faire lesdits petits draps selon ladite ancienne ordonnance reuocquée par non v'sance pour sadite incōmodité & impossibilité. Nous humblement requerrants que pour la conseruation de nostre droit, bien de la chose publique, & soulagement de noz pauvres subietz, leur voulussions ottroyer commission adressante au bailliy de Rouen, ou son lieutenant, pour informer sur la forme

& maniere

& maniere de ladite manufacture en ladite vallee de Darnestal, & specialement touchant ladite laisse pour ladite information faite, y estre par nous pourueu & ordonné vn merc ausdits draps pour la difference d'iceux avec les autres draps des autres drappiers. Et pareillemēt de la part de noz chers & bien amez les manans & habitans de nostre ville de Rouen, nous eust esté presentee autre requeste, tendans à ce, que pour les causes contenues en icelle, nous leur voulussions ottroyer lettres pour informer sur la commodité ou incōmodité de certaine nouvelle creatiō d'office de visiteur de draps en nostre dite ville, & de faire ladite visitation en la halle dudit Rouen. Lesquelles requestes nous eussions renuoyé audit bailliy de Rouen, ou son lieutenant, pour sur icelles appellé nostre procureur en sondit bailliage informer, & les informatiōs sur ce faites nous renuoyer avec son aduis & celui de nostredit procureur, pour ce fait: & le tout veu y estre par nous pourueu comme de raison. Suyuant lesquelles lettres & cōmission, nostredit bailliy de Rouen, ou sondit Lieutenant auoit informé & les informations communiquées à noz aduocat & procureur dudit Bailliage: & à plusieurs autres notables personnages & marchants nous auoit lesdites informations & leur aduis enuoyez. Sçauoir faisons que venēs par nous en nostre Conseil estat lez nostre personne, lesdites requestes, commissions, informations & aduis dessusdites, Auons par la deliberation des gents de nostredit Conseil, & pour le biē, prouffit & utilité de ladite manufacture, traffique, & marchandise desdits draps, & oster à l'aduenir toute occasion de delinquer audit estat, en egard & consideration à la grande & quasi inestimable manufacture desdits draps, faits audit lieu de darnestal, par roisses de Caruailly, Logpaon, Bourdeuy le viuier, & autres lieux circonuoisins, voulu, statué & ordonné, & de nostre propre mouuement, certaine science, pleine puissance, & auctorité Royal, voulōs, & ordonnōs par Edict perpetuel & irrenuable, qu'en ladite vallee de Darnestal, en laquelle sont situees & assises lesdites parroisses, soit doreseuauāt cōmis quatre gardes des maistres dudit mestier pour faire la visitation de tous lesdits draps faits en ladite vallee estants en escreu, & apres le dernier appareil, pour par eux marquer lesdits draps trouuez loyaux, lesquels nous voulons & ordonnōs estre d'une aulne de laisse entre deux lifieres, & faits & composez de treize à quatorze cents fils, sur peine de confiscatiō & forfaiture desdits draps. Et pour faire ladite visitatiō sera establie audit lieu de Darnestal vne maison, en laquelle à certain iour de la sepmaine, que par lesdits artisans & maistres dudit mestier sera aduisé, iceux artisans apporteront leursdits draps pour en ce lieu estre veus & visitez, & marquez par lesdits gardes. Ausquelz & tous autres nous faisons inhibitions & defences par ces presentes, ne faire ladite visitatiō desdits en la halle dudit Rouen. Et si par cy apres estoiet trouuez aucuns draps de ladite manufacture de Darnestal non marquez, exposez en vente, Auons declairé & declairons iceulx à nous confisquezz, & pour oster toute occasion de faueur ausdits gardes, voulons & ordonnons iceux gardes estre tenuz respondre aux marchants qui aurōt achepté desdits draps vicioux, qui se trouueront auoir esté par eux visitez & marquez.

Si donnōs en mandement au baillif de Rouen, ou son lieutenant, que nostre present Edict, ordonnāce, & vouloir il execute & face lire, publier, & enregistrer, obseruer & garder de point en point, selō sa forme & teneur, sans aller ou permettre estre allé ou fait aucune chose directement, ou indirectemēt au cōtraire, par quel-

que personne que ce soit: En cōtraignant à ce faire, souffrir, & à nostredit edict, vouloir & ordonnace obeyr entierement, reaumēt, & de fait, & par toutes voyes deuës & raisonnables, tous ceux qu'il appartiendra: Nonobstant oppositions, appellations, let tres, vsages, styles, ordonnances, mandemens, & autres quelz conques choses à ce contraires. Pour lesquelles ne voulons l'effet & execution de nostre present edict, vouloir & ordonnace estre aucunement differees, retardée ou empeschée: ains à icelle auons de nostre propre mouuement & certaine science, plaine puissance, & autorite Royal, desiroge & desrogeons par cesdites presentes. Par lesquelles nous mandons en outre audit baillif de Rouen, ou sondit lieutenant, faire l'execution de cesdites presentes, & tout ce, que pour icelles il verra estre necessaire. Et affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donne à Mont Real, en Bourgogne, au mois de May, l'an de grace mil cinq cents quarantedeux. Et de nostre regne le vingt huitiesme.

IN hac prima constitutione & ordinatione pannariorum statuitur ratione vtilitatis publicæ conseruandæ, ne adulteri panni & improbi fiant in oppido Darnestal, & locis circumuicinis in Normania: vbi quotannis fit pannorū multitudo: verum quia corrumpere eos satagebant, ob id statuit Rex sequentia.

Panni vlna taxata.

2 Primò, dicit ad commodum & vtilitatem populi, artifices loci Darnestal conficere pannum solitos modici valoris, nempe vt vlna vendatur à viginti vsque ad triginta solidos, quod est valde vtile plebi, vnde cōstitutio ad vtilitatē populi fieri debet. c. erit autem lex. iij. dist. scripsi in proce. consti. regiar. vnde pulchrè fuit olim à Philippo pulchro statutum, quòd deinceps nullus ferret vestem ex panno empto vltra viginti quinque solidos pro vlna. Cuius constitutionis verba inserui in tract. de pannis aureis. in fi. ibi vide.

Custodes preficiuntur ad pannos probandos.

3 Secundò, statuit quatuor custodes, (quos Gardes vocant) præfici in illo oppido Darnestal: & ex magistris dicit eligendos, quia ille qui committitur ad probandum aliquid, oportet quòd insigniter illud cognoscat. in l. quibus. ff. de verborum & rer. signific. ideo vult vt præficiantur magistri, non tyrones. §. cum quæ. in proce. in stit.

Custodes à quo eligantur.

4 Tertio, vult quòd ex magistris dicti artificij assumantur, quia alij artifices non possent de hoc iudicare, etiam de his magistris, & non de exteris, ne si ex aliis eligerentur, ciues eos possint reprobare, sed à quo sint eligendi: videtur quòd à ciuibus. vt in l. ij. C. de ponderator. lib. x. vbi in qualibet ciuitate debet eligi aliquis, qui de auro cognoscat, an bonum improbumve sit. Contrarium tamen credo, quòd hi custodes & Gardes à Rege sint eligendi, tum quòd hic ab ipso constituantur, & non dat electionem villæ de Darnestal, tum quia agitur de pœnæ impositione magna: & ad curam principis magistratuum creatio pertinet. l. vna. ff. ad legem iuliam de ambitu.

Magistro electo est credendum. Domus ad vsu: vlnas pannos, & in loco publico constitui debet. De Scipione Nafica.

5 Et hoc expressè docet patruus meus Iacob. Rebuff. in d. l. ij. de ponderat. lib. x. in mensuris, & quòd ille qui præest ponderi, vel visitationi. si approbet, vel improbet, est ei parendum, & credendum, & tenetur iurare in principio sui officij, & non in singulis actibus. vt in auth. iusiurandum quod præstat ab his. col. ij. vel præficiantur à magistris illius artis præsentibus gentibus Regiis secundum consuetudinem ibi vigentem: videlicet præfente magistratu, procuratore, & aduocato Regio, & nisi sit in contrarium consuetudo à Rege præficatur, vel nisi ipse hoc permiserit illi.

Officiū custodum.

6 Quarto, decernit, vt domus ibi deputetur ad pannariorum visitationem faciendam, & quam omnes deferentur panni, ibique visitabuntur, & signabuntur: ergo ciuitas hanc domum cōstituet, & in loco publico vt illic facilius homines conuenire possint. Sicut dicimus de Scipione Nafica, cui publicè domus in sacra via data fuit, quo facilius consulere posset. l. ij. §. iuris. ff. de orig. iur. & publicè ibi panni visitabuntur, de quo loquitur Barba. conf. lxxxviii. Illud. in iij. vol.

Signas pannorum sua auclorit. & falsi pœna tenetur.

7 Quintò, declarat istorū custodum officium, vt sit visitare pannos omnes factos, & probos approbare, & reprobos abiicere. arg. l. ab arbitro. ff. qui satisda. cog. alioqui custodes tenentur vt sequitur.

Fiscus omnia recipit, & mala purgat.

8 Sextò, vt sciatur approbatio istorum custodum, debent ipsi notare singulos pannos, & signa eis imponere, videlicet signa Regis vel ciuitatis, la marque du Roy ou de la ville, vel vtrūque. l. Quintus. ij. §. si autem aurum. ff. de auro & argen. leg. l. penul. de aquæ ductu lib. xj. C. Et panni Rothomagen. eo quòd excellentes sunt, solent vtroque notari signo, sed si quis signum sua autoritate imponeret, tanquam falsarius puniretur. teste Bald. in l. j. C. quæ res vendi non possunt. & panni sic signati confiscati essent, vt in hoc tex. patet.

9 Septimò, statuit latitudinem pãnorum & filorum, & alios improbat, & ad fiscum redigit, nisi sint latitudinis hic scriptæ & bonitatis, & per hoc datur cognitio visitatoribus, vt si panni ista non contineant, fisco adiudicentur: fisco enim bona & mala recipit, & omnia intra stomachum purgat. Bal. in c. vno. col. 3. de alaud. in vlib. feud.

10 Octauò, assignabitur ab ipsis custodibus iunctis magistratibus & magistris pannorum, dies in hebdomada certus, quo omnes Pannarij, tenebuntur illuc afferre omnes & singulos pannos factos seu cõtextos, vt ibi visitentur, & notentur. & si alibi fiat visitatio, non valebit, postquam locus semel fuerit deputatus, sicut de sententiâ dicitur in l. si vt proponis. 2. C. quomodo & quando iud.

Signari in certo loco panni debent.

11 Nonò, si inueniantur panni in dictis locis facti, non tamen fuerint signati, declarantur confiscati Regi. præsumuntur enim improbi, & clam facti, & quantum isti panni percendi debeant, & qua vlna mensurari habetur in rubr. des aulnes & aulnages, in ordinatio. Reg.

Non signati panni confiscati.

12 Vltimò, vt isti visitatores, & custodes bona fide, & non fauore expleant suum officium: vult vt ipsi custodes teneantur mercatoribus, si improbi panni illic inuenti fuerint post eorum visitationem: quia si panni non contineant statutam hęc latitudinem, non debent signari, & si signati fuerint, tenentur præfati visitatores mercatoribus, qui illos emerunt ad id, quod interest istorum mercatorum, & erunt panni confiscari. hęc est primæ constitutionis summa, quæ licet sit localis, tamen ratio illius sumi potest, & seruari in aliis locis: prout docet. scribunt in c. vno. quæ sint Regalia. in feud.

Custodes approbantes pannos improbos ad quid teneantur.

13 Quarto, quid veniat pannorum appellatione? Bar. dicit contineri ea, quibus quis induitur, in l. diuus. ff. de bonis damnator. Ego verò putarem Pannorum des draps, nomine: venire eos tantum pannos, qui ex lana confecti sunt, non verò ex lino: quia non vocatur pãnus, sed tela: ob id non venit. vnde si quis donet vestem ex panno, non venit ex serico vel ex lino: quia non est pannus. Barto. in l. vestimentum. ff. de auro & argen. lega. & quando vestis debetur, ex quo panno tradi debeat? Respon. secundum conditionem personæ, cui debetur. l. fed & si. §. sufficienter. ff. de usufruct. abundè scripsi in priuilegio scholastico xciiij.

Pannorū nomine quid veniat.

RANCOIS par la grace de Dieu Roy de Frâce: à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Noz chers & bien amez les gens de trois Estatz de nostre pays de Languedoc, nous ont fait dire & remonstrer, que cōbien que par noz predecesseurs Roys Charles viij. & Loys xij. derniers decedez (que Dieu absolue) cōsiderans le biē, prouffit & vtilité, prouenāt à la chose publique des pays de Languedoc, du fait de la drapperie que se fait ordinairement ausdits pays, eussent par leurs Edicts & ordonnances, inhibé & defendu, qu'il ne fust loisible ne permis faire entrer, cōduire, vèdre, n'achepter par mer ou par terre, directemēt ou indirectemēt en noz Royaume, pays & Seigneuries, mesme en nostredit pays de Languedoc, aucuns draps n'autre facture de laine de Parpignā, Cathelloigne, Sardaigne, & de Castille, sur peine de cōsifcation desdits draps, & d'amende arbitraire enuers lesdits infracteurs desdites ordonnances & defences, lesquelles ordonnances & defences auroient esté publiees par plusieurs & diuerses foys es villes & lieux de nostredit pays de Languedoc. Et pareillement en nostredit ville de Lyon, neātmoins ainsi qu'auons esté aduertis, plusieurs se sont efforcez, & efforcent chacun iour amener, vendre, & achepter desdicts draps de Parpignan, Roussillon, Cathelloigne, & autres estrangiers prohibez & defendus en nostredit Royaume, pays, Seigneuries, au comptant & mespris desdites ordonnances, defences, & au grand preiudice, & dommage de la chose publique de nostredit pays de Languedoc, ainsi que lesdits gens des trois estatZ dudit pays nous ont humblement fait dire, remonstrer, requerans noz lettres de provision. Pource est il, que nous ce consideré desirās le bien & augmentation de la chose publique de nostredit pays, & noz subiects d'iceluy estre cōserueZ & entretenus en leurs priuileges, franchises & libertez, auons voulu & ordonné, voulons & ordonnons en approuāt & reitcrant par nous lesdites ordonnances, prohibitions, & defences faites par nosdits predecesseurs Roys, qu'il ne sera loisible à aucuns marchants n'autres personnes quelscōques, d'admener ou faire admener, entrer, cōduire, vendre, n'achepter, en nostredit pays de Languedoc, n'ailleurs en nostredit Royaume, pays & Seigneuries, aucuns draps de laine, à ladicte manufacture desdicts pays de Parpignan, Cathelloigne, Sardaigne, Castille, n'autres

lieux estrangiers, et à tous noz subiets, sur peine de confiscation de s'dits draps, et d'amende arbitraire contre ceux, qui seront trouuez auoir fait le contraire.

Si donnös en mandement par cesdites presentes a noz amez, & seaux Conseillers les gës de nostre cour de Parlemēt de Tholoz, Seneschaulx dudit Tholoz, de Lyon, & de Beaucaire, & de Carcassonne, gouverneur de Montpellier, & à tous noz iusticiers, officiers, ou leurs lieutenants, & chacun d'eux, cy comme appartiendra, que noz presentes ordonnances, approbation, & reiteration de ces prohibitions, & defences ilz entretiennent, gardent & observent, fassent lire publier & enregistrer, tant en nostredicte cour de parlement qu'en chacun de leurs sieges, & iurisdiction, à ce qu'ilz n'ayent excuse d'ignorance. Et procedent par eux contre les infracteurs de nosdites ordonnances esdictes peines, & autres qu'ilz verront estre à faire par raison: car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auös fait mettre nostre seël à cesdites presentes: au vidimus desquels pource que l'on pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux, fait souz seël Royal ou collationez par l'un de noz amez, & seaux notaires & secretares de la maison de France, Nous voulons soy estre adioustee cōme à ce present original. Donné à Paris le douzième iour de Iauier, l'an de grace mil cinq cens trentehuit. Et de nostre regne le vingtquiesme. Par le Roy, Le Seigneur de Belly, Conseiller & maistre des requestes ordinaire de l'hostel present. De la Chesnaye.

Articulus secundus.

Augere imperii & Regni Imperator & Rex debent. Præiulia subditis seruanda.

Panni exteri in regno vendi non debent.

Panni exteri quando non confiscantur.

Exterius mercator deferens pannos prohibitos an puniatur.

IN hac secunda constitutione statuitur, quod sequitur, duplici ratione videlicet propter vtilitatem publicam, & ipsius augmentum: augere enim debet Imperator imperium, ideo vocatur Augustus, si glo. cedatur in proce. instir. & Digest. Sic & Reges regnum augere debent, & ideo prohibetur alienare vnam de ciuitatibus regni. c. intellecto. de iureiuran. scripsi in arbor. feudor.

Secunda ratio est, vt conferantur subiectorum priuilegia: subiecti enim maiorem erga principem gerunt deuotionem, si eorum priuilegia conferuer, maximè ea quæ in contractum transfuerunt, sicut priuilegia linguæ Occitanæ. doct. in cap. i. de proba. scripsi in præfatio. ad rubr. de colla. in concord.

Statuit ergo Rex, ne panni extra regnum facti in regnum portentur, vendanturq; neve emanent, vt panni in Regno facti facilius vendi possint: & super illis commercium haberi, & hoc sub pœna cōsificationis, & multæ: quod limitatur in mercatore, qui tempore huius ordinationis erat extra regnum, tunc si in regnum detulerit pannos, non confiscabuntur: quia ignorãtia puniri non debet. l. generali. C. de tabula. lib. 10. facit c. fin. qui matri. accu. pos. Albert. Gandii. in tracta. de malefic. in rub. de rebus non portand. contra deuetum. col. penul. Idem si mercator Gallus conduceret hos pannos: vt deferret in Angliam, tunc panni non debent capi, nec confiscari: quia hæc ordinatio debet intelligi quando portarentur, vt in regno remanerent, & ibidem venderentur: scilicet si per transitum ad alia transferrentur loca. hoc docet Paul. Castr. in l. cetera. §. fed & si quis. ff. de leg. 1. & Alex. consi. 86. vifa inquisitione. in quarto vol. nisi causa fraudis hoc dicerent.

Item punietur etiam, si vnum tantum pannum ferant vendendi gratia per hoc verbum, *au uns*, glos. in clem. vna. de foro compet. scripsi in interpreta. auth. habita. in verbo aliquam. C. ne filius pro parte: vide Lucam de Penna, in l. nemo. q. 2. C. de cursu publ. lib. 12.

Item, hodie si mercator exterius ignorans hanc constitutionem portauerit pannos, ipse non amittet pannos suos, nec confiscantur: quia non ligatur ignorans. l. si. ff. de decret. ab ord. facien. & non potuit lex imponi foren. non subdito. l. si. ff. de iurisdic. omnium iudicium. Sed tunc potest prohiberi, ne vendat pannos in regno, & foras debet eiici, non verò panni eius confiscari debent, si vt dixi, sit ignarus constitutionis: quia esset contra. l. cotem. ff. de publica. Gandii. in dict. tracta. versic. præterea circa materiam, & versicu. fed statutum. refert, & sequitur Hippoly. Marfil. in l. si. nu. 129. ff. de iurisdic. omni. iudic. quia Rex non potest non subditis legem indicere. l. cunctos populos. C. de summa triuit. l. i. C. qui pro sua iurisdic. & l. si. de incest. nupt. Præterea non procedit, quando aliquis deferret vestes ex his pannis sui tantum vsus gratia, tunc hoc non videtur prohibitum. vt probat. l. in lege censoria. ff. de verborum significatio. vbi scripsi taxationem pannorum. vide in rubr. de la taxation des viures. articu. quinto, & sequen.

Alia possunt suppleri ex rub. de mercator. minutatim venden. taxationem pannorum & purpura: videre etiam potes in rubr. de la taxation des viures, in ordinatio. Reg. quæ erunt ex his expedita. Lau s Deo & virgini Mariæ ac omnibus cœlicolis. Amen.

TRACTATUS DE PANNIS AVREIS, ARGENTEIS, SERICIS ET PURPURA.

Ciendum est olim apud Romanos purpuram fuisse in duplici differentia, quædam erat quæ murice tincta erat, & hæc patriciis in vsu erat. erat enim pro maiestate: maximeq; patricium ordinem à plebe diuidebat, namq; patriciis Tyriæ muricis purpura dabatur: cum equestris ordo & plebeius purpuram non induerent: Cuius vsum Plinius antiquissimum notauit. tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram inducere nulli fas erat: hi enim penulis breui villo præcipue Plinij tempore aut lacerna utebantur, teste Alexan. in lib. Genial. quinto. c. 18. Verum quia nititur in vetitum, plebeij hanc purpuram semper affectabant, aliam à patricia distinctam penè adulterinã confinxerunt, quæ vocata est plebeia, erat enim fusca, & obsoleta, non murice cõchilio & cocco, sed herbarum succis infecta. Quæ duo genera vsque ad nostra tempora peruenerunt. Est enim purpura quam Gallicè *l'escarlote* vocamus, principi de iure affecta. l. 3. C. de murilegul. lib. 11. vbi Rebuffi. Altera est plebeia, quæ facta est instar purpuræ. Et est rubea sicut purpura, sed non sic tincta est, & vocatur *drap Rouge*, siue *de la graine*. Est etiam adhuc duplex purpura, vna penitus rubea, altera fusca, imperator tamen prohibet lanam in speciem sacri muricis intingere, & contrafacientes capitali pœna statuit puniendos in d. l. 3. Et sic purpurã deferre spectat ad principes, & est prohibita, vt in d. l. temperent. de vestib. olob. lib. 11. ac itidem Imperator Theodosius purpurã nudas vetat. in l. fin. C. de vestib. olob. lib. 11. & qui vendiderit, sciat se fortunarum suarum, & capitis subiturum esse discrimen. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. taxatam purpurã vide in titulo de la taxation des viures Artic. 5. in his ordina. Et appellatione purpuræ, omnis generis contineri putat Vlpia. in l. si cui lana. §. vt. ff. de legib. 3. Sed coccum putat non contineri sed Buccinum & Ianthinum. sic legit Catheli. Cotta in 2. parte Memor. in verb. purpuræ. dicens buccinum inter genera Concharum minorem esse purpuram, est enim ad similitudinem buccini, quo sonus editur, de quo Plinius lib. 9. c. 36. cum quatuor seq. Ianthinum autem viola est purpurea, vnde Ianthina vestis violacea interpretatur: enim viola, & *zibos*, flos, quia ex colore floris violæ fit. Plinius lib. 21. c. 6. & Martial. *Cocchina famosa donas, & Ianthina Mæche, Vis dare que meruit munera, mitte togam.*

Purpura duplex.

Purpura ad principes spectat.

Buccinum.

Ianthina.

Purpura hodie permittitur.

Aurea vestis soli principibus.

Holoserica & serica qua dicitur.

Tunica multiplex.

Principes vili vestibus habitu.

Vestes intertextæ prohibita.

8 De quo in d. l. C. quæ res vendi non possunt. Hodie tamen in hoc Regno permittitur omnis generis purpura de consuetudine, siue sit vera purpura, siue adulterina, vel fusca: & pro insigni eam vsurparunt Cardinales, necnon curiarum supremarum præsides, ac consiliarij, doctores regentes, ac puellæ neogamæ, & sic non punitur purpuram deferens in hoc Regno. Erat & genus vestis apud Rom. & erat multiplex, vt docet Laz. in commenta. reipub. Rom. lib. 8. c. 8.

9 Secundò, fuit populo à iure vestis aurea prohibita, & imperatori reseruata, quia sine magno sumptu haberi non potest, & est nimis splendida: de hac loquitur l. 1. & 2. C. de vestibus. olob. lib. 11. & dicit Budæus in secundis annotationibus, ibi esse legendum *holobrizis*, ab *zla* quod totum significat, & *zla* auro, quòd vestis tota sit aurea, & imperator non solum prohibet auream vestem, verum etiam auratam ibidem.

10 Tertio, vestis holoserica id est tota serica prohibetur, & Cornel. Tacit. lib. 11. Histor. August. ait, imperante Tyberio senatus consul. prohibitum fuisse, ne vestis serica viros scædaret, & idem vestem holosericam viris omnibus interdixit, vt refert Fla. Vopisc. in Tacito, ac etiã Imperator Valenti. in l. 1. C. de vestib. olob. lib. 11. & Alexand. Seuer. Imperator vestes sericas raras habuit, holosericas nunquam induit, subsericas nunquam donauit. Subserica dicitur quæ non est penè serica, vt scribitur apud Suetonium in vita Caligul. & Lamprid. in Alex. Seuer.

11 Et tunica seu vestis est multiplex, primò pellicea, quam Deus dedit Adæ & Euæ post peccatū. Genes. 3. c. alia est talaris, aut manicata, pectoralis, loculata, rosata, coccinea, aut serica, aut bombycina. Lucas de penna in l. 2. C. de vestib. olob. lib. 11. scripsi in l. vestis. ff. de ver. sig. Hodie Galli maxime in diuersitate indumentorum excedunt. Nec prohibentur simpliciter vestes sericæ, sed deferre vestem sericã super thorace serico, vel tunica, hoc prohibetur in vltima ordinatione, quæ postea fuit declarata per Regem, vt portans vestem serico duplicatam super tunica non incidat in pornam, videte illam declarationem in fine huius tituli. Volater. lib. 27. rub. quas quisque populus vestes repererit sic ait. Nostri verò ætate Ludouicus 11. Gallia, & Alphonfus Sicilia, ac Mathias Pannonia Reges vili amicti panno à vulgo non cognoscebantur: & vix Vespasia. vt docet Alex. lib. Genial. 5. cap. 18. Alex. Seuerus dicere solebat Imperium in virtute esse, non in decore. chlamydes hirtas Seueri, & tunicas, vel macrocheras ex purpura non magna ad vsum reuocauit suum, teste Lamprid. in Alex. Seuer.

14 Quarta hodie etiam prohibetur vestis argentea, vt inferius patet, in his ordinatio. quamuis in

iure nunc non memini me legisse prohibitam fuisse, sed quia est nimis sumptuosa, ob id prohibita per has ordinationes.

Non intelligitur hac ordinatio in mulieribus.

15 Quinto, hodie per ordinatio. 3. infra prohibentur etiam vestes intertextae auro, vel argento, aut aliis ibidem nominatis. Et Deuteron. c. 22. sic scribitur, Non indueris vestimento, quod ex lana, linoque contextum est. etiam prohibetur in d. l. i. C. de vestib. olob. lib. ii.

Statuta contra dominas ne margaritas deferant non sunt extendenda. Incommoda ex vestibus ornamentis.

16 Sexto, ista de iure erant olim viris prohibita. in l. 2. C. de vestib. olob. lib. ii. Nemo vir. vbi dicunt doct. statutum prohibens portare vestes auratas, non intelligi in mulieribus. nec Seneschallus posset illud statutum facere. teste Rebuffo ibi, & Bened. in repet. capitu. Raynutius. in verbo, duas. nu. 31. cum seq. de testamen. Etiam hic excipit Regina, sororem, & domicellas illis seruietes.

Mulieres ex superfluo vestitu meretricies cognoscuntur.

17 Vnde dicit Bal. in l. quod non ratione. ff. de legi. quod statuta quae fiunt contra dominas, ne margaritas vel alias gemmas deferant, sunt praeter rationem. Ideo non debent extendi, vt etiam notat Socy. in c. veniens. col. 12. ver. praeterca, de accusa. dicens haec statuta sapere iniquitate, quia mulieres melius conseruant sua vestimenta, quam viri, & non tantum in vestimentis exponunt. Rebuff. in d. l. 2.

Ratio prohibitionis.

18 Ego tamen eas leges vel statuta iusta esse puto, eo quia rationes quas inferius scribam in illis locum habeant. audiui enim plures mulieres ob lasciuia vestimenta esse prostitutas. Ideo hac occasio est tollenda. litem apud. §. si quis virgines. ff. de iniur. Imo Liuius scribit lib. 4. Macedo. belli purpuram usum duntaxat feminis interdixit fuisse, & C. Opius trib. plebis legem tulit ne qua mulier plus semiuncia auri haberet, neue vestimento versicolori vteretur, neue iuncto vehiculo in vrbe opidoue, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur, vt est apud Liuium de bello punico, quae postea abrogata fuit.

Pauperes homines sunt ex superfluo vestitu. Colores clericis prohibiti. Vsurpare vestes episcoporum & regum est absurdum.

19 Certum est quod vestes inquirere valde splendidas, & ostri marini cruore tinctas, insignis est stulticia vt Stobae. in sermo. 83. docet, additque si mulier superfluo vestitu & luxu non fuerit vestita, amores illegitimi eam non sollicitabunt, sed marito, proli, totique familiae amica erit. Nam quae lectos alienos amat, omnia domestica odit, tum liberos, tum famulos, huiusmodi mulier dolos apud matricum fingit, & mendacia ei aduersus omnes narrat, vt sola videatur ipsi maxime beneuola esse, vt familiam regat. haec otium amat, ab hac exitium rebus omnibus nascitur, quas & ipsa & maritus communes habent. itaque vxor viro chara, & res viro recte administrans, harmonia quaedam est. Et vt breui dicam, omnia fere mala ex hoc superfluo vestitu eueniunt. multae enim se prostituunt, vt veste serica vtantur, non paucae destruunt patrimoniū virorum in his superfluis, insidiantur aliae viris suis nolentibus vestitus novos illis praebere: ob id Rex etiam prohibet mulieribus infra ordinatio. 4. quia istae plus his abutebantur, quam viri: ideo bonum & sanctum est institutum. Fateor tamen quod Seneschalli non possent, vt doct. supra citati dicunt.

Caligula Imper. quare sic dicitur. Filij Regis priuilegiati.

20 Septimo, rationes prohibitionis videre licet. Prima est, quod magnos magna decent, & potentioribus pares esse non possumus. l. 3. ff. de alienat. iudic. mutandi causa facta. Non dignoscitur plebeius a nobili, nec nobilis a principe, ob id in vestitu saltem ostenditur. l. item apud. §. si quis virgines. ff. de iniur. & c. si iudex. de senten. excom. in 6.

Infrenis & sellis prohibentur lapides preciosi locari. Nobiles & milites in bello uti possunt aureis vestibus.

21 Et ad vitandos nimios sumptus, quos oportet in his ornamentis insignibus consumere, ob id oportet interim aliena quaerere, & furari, vt istos superfluos vestitus retinere possint. l. pen. ibi, nec est vt quisquam de abiurato pretio conqueratur. C. de vestib. olob. lib. ii. l. emptori. ff. de euictio.

22 Item pauperes efficiuntur homines propter infinitos sumptus istorum ornamentorum, & expedit reipublice ne quis re sua male vtatur. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. §. si. in instit. eod. & princeps restringit expensas. in l. i. C. de Salgamo hospitib. non praestando. lib. 12. & l. vna. publicae letitiae vel consul. ibidem.

23 Item aliqui colores prohibentur clericis, videlicet rubeus, & viridis, quia eis non conueniunt. clem. vlt. de vita & honesta. cler. sic & laicis vestes conuenientes principibus, prohibentur vt hic.

24 Non debent etiam clerici vsurpare vestimenta episcoporum, nec scholastici, doctorum. gl. & doct. in cap. vt apostolicę, de priuileg. in 6. sic non debent aliqui vsurpare principum vestimenta, nec colores illorum, ista enim ad cultum & ornatum Imperatorum, & Regum, pertinent. Ideo nullus ea debet vsurpare. l. vna. C. nulli licere in frenis. lib. ii. vbi etiam scribitur, vt quod cultu, ornatuque nostro sacrum, & adoptabile est, id facere temeritas priuata non gaudeat.

25 Etiam in caligis deferri fericum hic tex. prohibet, quia hoc est superfluum: hinc dicunt quidam Caligulam Imper. eo dictum, quod caligas margaritis refertas primus portauerit. Aufonius, Cains cognomine caliga, cui castra dederunt. Andre. Tiraque. in tract. de legib. conubial. in 2. lege conubial.

26 Octauo, in his ordinatio. maxime in tertia huius tituli, prohibentur vestimenta aurea, argentea, etiam principibus, nisi filij sint Regis, qui multum sunt priuilegiati, vt in clem. i. de baptismo, & in extrauag. execrabilis Ioan. 22.

Imperator etiam ad similitudinem laesae maiestatis puniri vult infractores, & vestimenta aetario reddere. in l. temperent. C. de vestib. olob. lib. ii. hic poena est mille aureorum.

27 Nono de iure nulli licet in frenis & equestribus sellis, vel in baltheis suis margaritas, & smaragdos, & iacinthos aptare posthac, vel inferre: vt patet in rubr. C. nulli licere in frenis. & in l. i. eo. lib. ii. quia hoc ad cultum, & ornatum regium pertinet, vt ibi.

28 Decimo, excipiuntur nobiles & milites, qui in bello possunt his vestimentis aureis super armis, seu paludamento aureo & aliis splendidis vti. Introductumque hoc est, ne interficiatur vt plebei, sed capiatur, & dato precio postea redimatur. d. l. vna. C. nulli lic. in frenis. vbi hoc scribit Iaco. Rebuff. per illud tex.

29 Vndecimo, si quis teneatur dare vestes hiemales, & aestiuas: tenebitur aestiuas tradere calendis Aprilis, hiemales vero calend. Septembris. Ita statuit imperator in l. i. C. de militar. veste. lib. 12. quem tex. no. Roma. ling. 595. aliud. & Corset. in singu. incipi. vestis pro salario.

30 Duodecimo, si quis contra hanc constitutionem inuentus fuerit portare vestes aureas, vel alias prohibitas, puniendus est a iudice a quo captus crit: non poterit tamen quisquam petere confiscationem, quia confiscatio non est facta ipso iure. Sed tantum est poena comminata. vt in rub. C. comminatio. epistol. & in c. vno. de sagittar. vnde cum aliquis petisset multa & confiscationem a Rege illorum mille aureorum, & causa fuisset ad curiam deuoluta, fuit reiectus, & facta prohibitio omnibus, ne tales confiscationes ante declarationem petere habeant: vt abunde scribo in traq. vt beneficia ante vacationem, vel bona confiscata ante declarationem peti & concedi non debeant. licet curiales abutantur semper petentes, & Zebedaei vxori non abstimiles.

31 Decimotertio, olim pulchre statutum fuit a Philippo pulchro tum Rege Franciae super his vestimentis & aliis rebus vt sequitur:

Que nul porteroit robe de soye, ne de drap: sinon de vingt & cinq soulz l'annee, & que lon ne mangeroit que de deux sortes de viandes, & plus rosti a disner. Et que les femmes n'royent plus en litiere, ou chariot par ville.

32 Via hodie in his magnus fiebat abusus, ob id haec constitutio quoad vestes sericas est innouata, & prohibita vestes aureae, argenteae, & sericae, vt sequitur in tex. Secundum prohibetur hic ne exquisiti panni quaerantur, sed tantum vestiatur quis panno, cuius vlna non excedat valorem vigintiquinq; solidorum, & hoc ne homines pauperes fiant

34 in vestimentorum luxu. de quo Caesius in lib. antiq. lectio. 9. c. 9. dicit, Lacedaemoniorum Regem Lylandrum Dionysij Sicilię tyranni munificentiam aspernatum: cum is magni impendij vestimenta ad eius filias transmittenda curasset, addens ne ob ista minus aliquo modo venustae

35 videantur. vnde in vestitu sicut plerisque omnibus mediocritatem esse optimam. Vnde Licurgus iuuenibus vna tantum veste eaque obsoleta, & nullo discrimine a ceteris vti toto anno permisit. Solon plus tribus vestibus quemquam vti lege prohibuit: si Alex. credatur lib. 5. c. 18. die-

36 rum Genial. Imo crepidis aut mulleis vti seruos aut plebeios erat lege vetitum, qui mullei hodie in frequen. vsu sunt apud Paris. Et festus Pompe. scribit mulleos genus esse calceorum, quibus Reges Albanorum primi, deinde patricij vsi sunt, a mullando, id est suedo dictos, nos Gallice des mulles vocamus. Et Vopiscus in Aurelia. sic ait calceos mulleos & herederaceos, & albos, viris omnibus sustulit, militaribus reliquit.

37 Tertio, prohibet diuersitates ciborum, & vltra duo fercula in coena, vel prandio non esse consumenda. Multae enim fuerunt laesae leges sumptuarię apud Romanos. Primo, lex Fannia, lex Didia, Licinia, lex Cornelia, & aliae multae quas Macro. in lib. Saturnal. 3. c. 13. enumerat. haec proferens dicam plane quod sentio. apprimē luxuriosus mihi videtur, & prodigus, cui haec tanta in epulis, vel gratuita ponantur. & Gale. in lib. de cibis boni, & mali succi, & in his quos de alimentorum facultatibus inscripsit copiose docet. & Hippocratis est sententia sanitatis studium esse non fatiari cibis. & impigrum esse ad labores: ficit enim fieri vt nunquam, aut raro saltem in morbum periculosum incidat cap. legimus. de consec. dist. 5.

39 Quarto, ne assae carnes in prandio edantur. Et hoc tam ad euitandum sumptus, quam etiam vt satietas, & repletio vitetur, etiam quia diuersitas ciborum nocet. vt dicunt medici. Et si carnibus assis vtendum quandoque sit, hyemis tempore potius quam aestate vtendum est, tum quod haec sunt calidiores, & ficciores, quae eo tempore sunt: in aestate vero elixae hominibus conferunt. Et tamen contrarium videmus communius seruari hodie.

40 Quinto, ne lectica mulieres, vel curru per ciuitatem vehantur. hoc enim conuenit Reginis, aut aliis illustribus mulieribus, & tamen quaedam gloriosae mulieres hodie per ciuitates his lecticis deferuntur, quibus melius esset, vt pedes irent, & non consumerent substantiam maritorum: sed facilius ibi dormiunt. Iuuenal. Saty. 3. Namque facit somnum clausa lectica fenestra. Domitia. Caesar nouo statuit edito, vt probrosas foeminis lecticae vsus adimeretur: & his tantum permitteretur, quae castae, & spectatae probitatis, & nobilitatis fuissent. teste Alex. lib. Genial. 5. cap. 18. Et hodie esset statuendum, ne qua mulier lectica veheretur, nisi duas saltem mille libras in redditibus haberet, nec vestes sericeas, argenteas, aut aureas homines induerent, nisi tot aut plures haberent redditus, & sic vitarentur tot sumptus, quor nobiles faciunt. caetera vide in text. & ea perlege, vt sequitur. de his interim gratias Deo agemus.

DES DRAPS D'OR, D'ARGENT, ET DE SOYE, A PORTER DEFENDVS.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France: A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut. Comme la chose publique de nostre Royaume son fort endommaigee a l'occasion des grand fraiz, & despens que plusieurs de nostre Royaume font en habillementz

Hiemales & aestiuales vestes debent quando eas prestare debeat.

Confiscatio contra hanc constitutionem peccatis non est petenda.

Constitutio Philippi Regis.

Panni exquisiti prohibentur.

Lylandrum munificentiam vestimento rum aspernat.

Tribus tantum vestibus contentus quis esse debet. Mulleorum usus apud Paris. Fercula duo in prandio uel coena sumenda.

Sanitatis studium non satiari cibis.

Assae carnes in prandio ne edantur.

Mulieres lectica per ciuitatem uti non debent.

trop pompeux & trop sumptueux non conuenables à leur estat. Parquoy, et auſſi que telz abus, ſont de plaiſants à Dieu noſtre createur, fait iapieça par noz predeceſſeurs defendus, & prohibé de porter veſtemens, & habillemens de draps d'or d'argent, & de ſoye, dont grand deſordre ſ'eſt enſuiuy, & griefue ſoulle à noſtre peuple. Et plus pourroit eſtre, ſi prompte promiſion n'y eſtoit donnée. Sauoir faiſons, que nous deſirans remettre les choſes en bonne ordre, & faire garder les bonnes ordonnances de noſdits progeniteurs, & ſurce l'aduis des princes de noſtre ſang, & gents de noſtre grand conſeil: Auons par edit perpetuel defendu, & prohibé, defendons & prohibons generally, à tous noz ſubietz, que doreſnauant ilz n'ayent à porter aucuns draps d'or, d'argent, & de ſoye, en robes, ou doubleures, en peine de perdre leſditz habillementz, & de l'amender arbitrairement enuers nous, ſauf & reſerué les nobles viuants noblement nez, & extraitz de bonne, & ancienne nobleſſe, non faiſant choſe de frogant à icelle. Auſquels nous auons permis, & permettons qu'ilz ſe puiſſent veſtir, & habiller de draps de ſoye, ſouz la modification cy apres declairée. C'eſt aſſauoir que les cheualliers tenants deux mil liures de reuenu par an, pourront porter tous draps de ſoye de quelque ſorte qu'ilz ſoyent. Et les eſcuyers ayants ſemblablement deux mil liures de rête chacun an, draps de damas, ſatin figuré: mais non point veloux, tant cramoïſi, que autre figuré, à la peine que deſſus.

Si donnons en mandement, au Preuoſt de Paris, à tous noz Baillifz, & Senſchaux, ou à leurs Lieutenants, & à chaſcun d'eux, que ceſdites preſentes ilz facent publier, & d'icelles le double ſigner de notaires, en & par tous les lieux inſignes, & aſſiz es mettes de leurs offices, & iuriſdiction. Et les tranſgreſſeurs puniſſent, en maniere que noſtre ordonnance, & edit, ſoyent garde ſans effraindre. Car tel eſt noſtre plaiſir, voulants que au vidimus de ces preſentes fait ſouz ſeel Royal, ſoy ſoit adiouſtee comme à ce preſent original. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donnè à Melleun, le dixſeptieſme iour de Decembre. L'an de grace mil quatre cents quatre vingts & cinq. Et de noſtre regne. Le troiſieſme. Ainſi ſigné: Par le Roy, Monsieur le Duc de Lorraine, les Contes de Clermont, & de Vendosme, vous les eueſques de Perigueux, les ſires de Granville, de l'Iſle, & du Pleſſis, Bonore threſorier de France, le Baillif de Meaux, & pluſieurs autres preſents. Parent.

N titulo de Pannis aureis in 1. conſtit. Primò Rex prohibet omnibus & ſingulis de ferre veſtes aureas, argenteas, aut ſericas: prohibet etiam duplicare veſtes lancas his pannis aureis, argenteis, & ſericis, ſub pœna amiſſionis veſtimentorum, & multa arbitrandæ. Excipit nobiles, non autem omnes eos qui nobilitate viuunt.

Secundò nobiles natos ex nobilibus, non autem factos à rege, etiam niſi ex antiqua nobilitate. Tertio quòd non faciant quid per quod deſeruetur nobilitati. Vide quæ ſcripſi in §. cum verò. de colla. in Concord.

Quartò permittit etiam his nobilibus veſtiri veſte ſerica, ſi milites fuerint, & duo millia librarum in reditu habuerint ſingulis annis: & tunc omnes pannos ſericos eis permittit, pannum autem aureum non.

Quintò aliis nobilibus eſcuyers non permittit niſi pannos ſericos, de damas & ſatin figuré, de veloux cramoïſi, ou autre figuré non.

Veſtes autem inquirere valde ſplendidas, & oſtri marini cruore tinctas, inſignis eſt ſtultitia. Nam (vt inquit Stobæus in œconom.) corpus quærit quo pacto non frigeat, neque nudum ſit, modeſti decoris gratia; alia autem re nulla indiget: at hominum opinio, imperitiæ coniuncta, ad vana & ſuperflua procliuſ eſt.

RANCOIS par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Comme pour pluſieurs bonnes cauſes & conſiderations, noz predeceſſeurs & nous, euſſions fait pluſieurs edits & ordonnances, ſur le fait des entrées en noſtre Royaume, & autres noz pays, terres & Seigneuries de tous draps d'or, d'argent, & de ſoye, & à ce que noz droictz deſdites entrées fuſſent obſeruez ſans fraude: toutesfoys noſdites ordonnances ont ſouuentefois eſté mal gardées & obſeruees, & pluſieurs fraudes & abus eſté commis, au preiudice de noſdits droictz.

Sçauoir faiſons, que nous deſirans à ce pourueoir: & apres auoir eu ſur ce l'aduis, & opinion de pluſieurs notables perſonnages de noſtre conſeil, & autres noz officiers, & de pluſieurs notables marchants à ce connoiſſans: auons ordonné que tous draps d'or, d'argent, & de ſoye, & pareillement toutes eſpeces de creſpes, canatilles, paſſemens, rubens, ceintures, franges, penne, aornemens, habillemens: & toutes autres tiffures, & eſpeces d'ouurages de fil d'or, d'argent, & de ſoye, de quelques couleurs qu'ilz ſoyent, venants du pays d'Italie, pour entrer en noſtre Royaume, & en noz pays de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Breſſe, Bougey, & Verrommes, paſſeront par noſtre ville de Suze, & de là entreront en noſtre ville de Lyon par la porte, & pont du Roſne, & non par autres lieux: ſur peine de conſiſcation deſdites marchandises, & de toutes autres, qui ſeront trouuées avecq' icelles: & pareillement des mullets, cheuaux, charettes, batteaux, & autres equipages, eſquelz ſeront conduytes leſdites marchandises.

Item, que les marchandises ſuſdites venants d'Avignon & du conté de Veniſe, paſſeront par noſtre ville de Montlimart en Dauphiné, & entreront dedans noſtre ville de Lyon par ladite porte du Roſne, & non par autres lieux, ſur leſdites peines.

Item, que ſemblables marchandises, qui viendront du pays d'Eſpaigne, paſſeront par noz villes de Narbonne & Bayonne, & ſeront admenees audit Lyon par les portes de ſainct Iuſt & ſainct George & non par autres lieux, ſur leſdites peines, & ſans qu'il ſoit loyſible aux marchants, ny autres, qui ſeront admener leſdites marchandises, ny aux conducteurs voyturiers d'icelles, de faire entrer icelles marchandises, ſoit pour les vendre, ou uſer en noſtre Royaume, ou en noſdits pays, terres & Seigneuries de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Breſſe, Bougey, & Verrommes, ou pour les faire ſeulement paſſer par iceux, & les mener & conduire, ſans deſployer hors noſtre Royaume, pays & ſeigneuries, pour hors iceux eſtre vendues: de les faire paſſer & entrer en iceux noz Royaume, pays et ſeigneuries par autres chemins et voyes, que celles cy deſſus deſignées, ſur les peines cy deſſus indites.

Item, et avecq' ce auons ordonné et ordonnons, que les marchants, et autres, qui ſeront admener leſdites marchandises, ſoit pour eſtre vendues en noſdits Royaume, pays et Seigneuries, ou pour les faire ſemblablement paſſer par iceux, ſans deſployer, comme dit eſt, enſemble les mulletiers, voyturiers et conducteurs d'icelles ſeront tenuz, de porter lettres de facture, memoire ou inuentaire faits au vray des draps d'or, d'argent ou de ſoye, or fillé et trait, ſoyes cuyttes, et teinctes, creſpes, canatilles, tiffures, et traces, paſſemens, pourfillures, et autres eſpeces de tiffures

Et ouvrages de fil, d'or, d'argent, & de soye, qui seront es casses, coffres, balles, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages: esquelles lettres de facture, memoires ou inuentaires, seront miz, & declairez les noms & surnoms des marchands ou autres, ausquelz lesdites marchandises appartiendront, & de ceux, ausquelz elles seront adressees.

Et outre ce, de prendre esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne, respectiuellement, breuet ou bulletin de celuy, ou ceux, qui pour ce faire y font, ou seront par nous deputez, portant ledit breuet ou bulletin la certification du iour qu'ils auront passé par lesdits lieux, avecq le nombre de casses, balles, coffres, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages, qu'ils conduyront chargez desdites marchandises pour ledit bulletin, ou breuet, ensemble lesdites lettres de facture, memoires, ou inuentaires, que lesdits muletiers, voyturiers, ou conducteurs porteront, estre par iceluy, qui pour ce faire est, & sera par nous deputé aux portes de nostredite ville de Lyon cy dessus designees, mis en liace, & en estre fait registre: & pour desdites portes conduyre lesdites marchandises au lieu par nous ordonné en ladite ville de Lyon, pour peser et gabeller lesdites marchandises, le tout sur les mesmes peines, que dessus.

Item que ledit breuet, ou bulletin soit esditz lieux, & en chascun d'iceux incontinent deliuré ausditz muletiers, voyturiers, ou conducteurs desdites marchandises, sans pour ce les faire aucunement sejourner, n'exiger d'eux aucune chose: sur peine à celuy, qui aura fait l'exaction, de priuation de son estat & office, d'amende arbitraire, & de punition corporelle.

Item & s'il aduenoit que lesditz muletiers, ou conducteurs eussent perdu, ou esgaré lesdites lettres de facture, memoire, breuetz, ou bulletins au parauant estre arrivez audit Lyon, s'ilz iurent & afferment les auoir perdus sans fraude. En ce cas, leurs casses, balles, malles, coffres, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages seront arrestez, deposez, & mis en seure garde, aux despens de la marchandise estant en iceux, iusques à ce qu'ils ayent apporté autres lettres de facture, memoires ou inuentaires des marchandises, qui seront trouuees en leur charge & conduite, ensemble les extraicts des registres de ceux, qui respectiuellement auoient expedie lesdicts breuetz ou bulletins esdits lieux de Suze, Montlimar, Narbonne, & Bayonne. Et pour ce faire, leur sera donné delay cōpetant, qui ne pourra estre plus long, que de foyre en foyre.

Item, que noz commis & deputez à bailler lesdicts bulletins, ou breuetz esdits lieux de Suze, & Montlimar, Narbonne, & Bayonne, enuoyeront de foyre en foyre, à noz Officiers commis en ladicte ville de Lyon, pour leuer nostredict droit de gabelle & imposition, un extraict fait au vray, & signé de leur main de tous les bulletins, ou breuets, qu'ils auront bailliez, contenans le nombre des casses, balles, coffres, tonneaux, & autres fardeaux, & equipages desdictes marchandises, qui seront passees par lesdicts lieux respectiuellement: ensemble le iour qu'elles auront passé, & les noms des marchands, muletiers, & conducteurs desdictes marchandises, pour en estre fait conference avecques le iournal, qui sera fait de l'entree d'icelles marchandises, tant es portes dudict Lyon, que de la maison ordonnee en icelle ville, pour peser & gabeller icelles marchandises.

Item

Item, si tost que lesdictes marchandises, tant passageres, que pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, seront arrivees esdites portes, de Lyon, seront conduites & menées par les deputez de par nous, esdites portes, droit en la maison ordonnee pour ledict poids, affin d'estre illec gabellées, selon la forme & maniere, que ce iourdhuy par prouision, & iusques à ce, que par nous autrement en ait esté ordonné, en auons enuoye à noz commis & deputez sur iceluy droit de gabelle, en nostredite ville de Lyon, pour estre mise en un tableau en ladite maison du poids, à ce que chacun en puisse auoir congnoissance.

Exceptées toutesfoys les marchandises de la manufacture & ouvrage de Genes, lesquelles nous n'entendons passer, que par saufconduit, ainsi qu'ilz font de present, & en payant aussi, outre la gabelle ordinaire designée en ladite forme, l'imposition de deux escuz pour piece de veloux, & des autres soyes à l'equipollent, & selon le taux sur ce ordonné.

Item, voulons & ordonnons, qu'apres que lesdites marchandises auront esté pesées, & gabellées par la forme dessusdite, que les passageres soyent scellées d'un seel de plomb, imprimé d'un costé à noz armes, & de l'autre costé, aux armes de nostredite ville de Lyon, & que ledit seel soit attaché à un cordon blanc, enueloppant de long & de trauers les casses, balles, coffres, malles, fardeaux, tonneaux ou autres equipages, esquelz, seront icelles marchandises, & qu'auant les desplacer de ladite maison dudict poids, les conducteurs d'icelles soyent tenuz de bailler bonne & suffisante caution, de rapporter dedans trois moys, certification du iuge Royal, & principal de nostre derniere ville, par laquelle ils seront isir lesdites marchandises hors nosdits Royaume, pays & Seigneuries, ou du Lieutenant general dudict iuge, en l'absence d'iceluy iuge, ensemble de nostre procureur en ladite ville, par laquelle certification sera certifié, que lesdites balles, casses, & autres fardeaux & equipages, auront sorty & passé entierement par ladite ville, ainsi scellez, que dit est: & sans auoir esté ouverts, sur peine de payer ladite gabelle desdits draps, & ouvrages entierement, & tout ainsi, comme s'ilz eussent esté rapportez, pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, & sans aucune deduction faire de ce qu'ilz auront ia payé, pour la gabelle dudict passage, & pour la tare du cassage & emballage ne se pourra deduire sur le poids d'icelles marchandises passageres, dont l'issue n'aura esté certifiée dedans ledit temps, que à raison de vingt cinq liures de poids pour cent, à liure de poids seulement, lequel iuge Royal & nostredit procureur bailleront ladite certification, incontinent, sans delay & sans salaire.

Item, & quant ausdictes marchandises, qui se debiteront & vendront en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, auant semblablement estre desplacees de ladicte maison dudict poids, seront seellées du pareil seel par pieces, & par les deux bouts d'icelles pieces, lesquelles deux bouts seront percez, & embracez de ladicte cordelle par la lisiere, & un petit du drap, & sera ladicte cordelle blanche, excepté desdictes marchandises dudict ouvrage & manufacture de Genes, ausquelles voulons estre apposee une cordelle

cordelle noire à la difference des autres, & ou aucunes desdictes marchandises seroient trouuees estre entrees & passees en nosdicts Royaume, pays & Seigneuries, sans auoir esté seellées en nostredicte ville de Lyon, ainsi que dessus est dit, nous les auons desapresent comme pour lors, & des lors, comme desapresent, declairees & declairons à nous confisquées.

Item, & à fin que confusion n'aduienne en l'ordre dessusdict, auons en outre ordonné, & ordonnons, qu'en chacune ville de nosdicts Royaume, pays & seigneuries, esquelles y a manufacture desdicts draps d'or, d'argent, & de soye, les marchants ou autres, qui auront esdictes villes aucuns desdicts draps & ouvrages, seront tenus auant les faire sortir d'icelles villes, de les faire aussi seeller de plomb par pieces, & par les deux boutz de chacune d'icelles pieces, à vne cordelette, qui semblablement perce & embrasse la listere, & un petit du drap, ainsi que dessus est dit, & que ledict seel soit imprimé aux armes de la ville, dont lesdits draps & ouvrages sortiront, & que les conducteurs desdits draps & ouvrages portent certification des officiers de ladicte ville, comme lesdits draps & ouvrages auront esté faits en icelle, sur peine aussi de confiscation d'iceux draps & ouvrages.

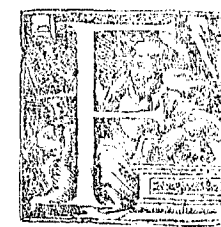
Item & à fin qu'aucuns marchants ne puissent en ce commettre abus, sous couleur des draps d'or, d'argent & de soye, qu'ils ont de present en leurs maisons & boutiques, nous auons d'abondant ordonné & ordonnons, qu'en chacune ville de nosdicts Royaume, pays & seigneuries, tous merciers, marchants, & autres ayans desdits draps, tant entiers qu'entamez, les feront dedans quinze iours apres la publication de ces presentes, marquer d'une marque apparente & notable, par noz officiers ordinaires des lieux, qui en feront registre, & au defaut de ce faire dedans ledit temps, nous les auons ainsi que dessus est dit, desapresent, comme pour lors, declarez & declairons à nous confisquer.

Et affin aussi que nostre presente ordonnance puisse mieux estre obseruee, & les transgresseurs d'icelle venir à congnoissance, pour en estre faite iustice: Nous auons ordonné & ordonnons, que ceux qui premier denonceront & reueleront lesdites transgressions, auront & leur sera baillee & deliuree la quarte partie de tout ce que nous aduiendra, par le moyen de leur denonciation sans fraude: Enioignant par nous, à tous noz Iuges, qui procederont au fait & iugement desdites transgressions, de leur adiuuger ladite quarte partie, & icelle leur faire deliurer par leurs simples quittances, sans en attendre aucune autre ordonnance ne mandement de nous, fors cesdites presentes, & sans ce que noz receueurs, qui seront chargez desdites confiscations, soient pour ce tenus rapporter autre acquit, ne don de nous, de ladite quarte partie, sur la reddition de leurs cōptes, sinon un duplicata ou vidimus fait sous seel Royal d'icelles presentes, avecq' un dicton de la sentence du Iuge, qui aura faite ladite adiudication & quittance au prouffit du denonciateur, ou denonciateurs d'icelle quarte partie.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, au Preuost de Paris, Baillifz de Vermandois, d'Amiens, de Vitry, de Chaumont en Basigny, de Sens, de Troyes, de saint Pierre le Monstier, de Diou, d'Auxonne, de Semur en Auxois, de Mascon, de Bresse, Bougey, & Verrommez, des montagnes de Dauphiné, de Viennois, & de Sauoye, de Forestz, de Beauuiolis,

de Rouen, de Caulx, de Caen, & de Constantin, Gouverneurs de Peronne, Montdidier & Roye & de la Rochelle, Seneschaux de Ponthieu, de Lyon, de Tholouse, de Carcassonne, & de Beaucaire, de Guienne, des Launes, de Poitou, de Xaintonge, de Prouence, de Valentinois & Dioys, maistres des Portz desdicts lieux, & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que nostre presente ordonnance ils facent lire, publier & enregistrer en chacun de leurs sieges, & icelle garder & obseruer sans enfreindre, & procedant par eux & chacun d'eux en son regard, contre les transgresseurs de nostredicte ordonnance par les peines cy dessus indites, & autres telles qu'ils verront estre à faire par raison, & selon l'exigence des cas, nonobstant oppositions ou appellations quelsconques, & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre differé. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdictes presentes. Et pource qu'il est besoing faire ladicte publication en plusieurs & diuers lieux, Nous voulons qu'un duplicata ou vidimus de cesdictes presentes, fait sous seel Royal, soy soit adouste, comme à ce present original. Donné à Annet, le dixhuitiesme iour de Iuillet, l'an de grace mil cinq cens quarante, Et de nostre regne le vingt sixiesme. Et sur le reply estoit escrit. Par le Roy en son conseil. De la Chesnaye. Et seelle sus double queuë de cire iaune. Publië à Paris le septiesme iour de Septembre, l'an de grace mil cinq cens quarante.

DEFENSES A TOVS NE PORTER DRAP
d'or, d'argent, de soye, ne bordures.

LRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Ayans mis en consideration l'excessiue & superflue despence qui se fait de present en cestuy nostre Royaume, à cause des habillemens, tant de drap d'or, d'argent, pour sillures, passement, bordures d'or, & d'argent, qui se portent par plusieurs personnes: Au moyen de quoy grandes sommes de deniers se tirent de cestuy nostre Royaume par les estrangiers, qui apres en secourent & aydent à noz ennemis, comme nous sommes aduertis. Voulans à ce pourueoir & remedier, tant pour oster à noz subiects l'occasion d'eux consumer en fraiz inutiles, que ausdits, estrangiers le moyen d'eux enrichir de la gresse de nostre Royaume, ne d'en pouuoir ayder nosdits ennemys. Pour ces causes, & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuants: Auons par le conseil, & aduis de plusieurs princes de nostre sang, & autres bons & grands personnages estants lez nous, & par deliberation des gens de nostre conseil priuë, dit, statué, & ordonne, disons, statuons & ordonnons, & par ces presentes inhibé & defendu, inhibons, & defendons tresexpressément, à tous princes, seigneurs, gentilz homes & autres hommes noz subiects de quelque estat & qualite qu'ilz soyent, sans exception de personnes, fors de noz treschiers, & tresamez, enfans les Dauphin, & duc d'Orleans, Que dorenavant ilz n'ayent à porter, ne eux vestir ne habiller d'aucun drap d'or, drap d'argent, toille d'or ny d'argent, pour sillures, borderies, passemens d'or ne d'argent, uelours ne soyes barrez, d'or ne d'argent, soit en robes, sayes, pourpointz, chausses, bordures d'habillemens, n'autrement en quelque sorte & maniere que ce soit, sinon sur les harnoyz. Et ce sur peine de mil escuz, d'or sol

Vide ordi
na. reg. de
thesaura.
ordi. 9. fol.
377. de se-
cundis.

*d'amende, de confiscation desdits habillemens, & d'estre puniz comme infra-
cteurs & transgresseurs de noz ordonnances. Et affin que ceux qui ont ia plu-
sieurs habillemens desdites, sortes, ayent temps pour les user, & qu'ilz ne leur de-
meurent de tout inutiles, leur auons donné terme, & delay de trois moys, à comp-
ter du iour & date de cesdites presentes, durant lesquelles ilz les pourront porter
& en disposer ainsi que bon leur semblera, apres le quel temps passé voulons no-
stre presente ordonnance auoir lieu & sortir son effect.*

Pour les user.

Et sic prohibitus portare vestes sericeas, seu alias, non potest portare iam factas: alioqui fiet fraus constitutioni. Et vestium nomine omnia veniunt. Ioan. And. in c.2. de vita & honesta. cler. Cepol. in l. mulieris. in fin. ff. de verb. sig.

*Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux
les gens tenans noz cours de parlement, preuost de Paris, senechal de Lyon, pre-
uost de nostre hostel, & à tous noz autres iusticiers, & officiers, ou à leurs lieute-
nants, que ceste presente nostre ordonnance, prohibition, & defense ilz, facent
enregistrer es requestes de leurs iurisdiction, & icelle crier & publier à son de trô-
pe & cry public, à ce que personne n'en pretende cause d'ignorance, la faisant gar-
der, entretenir, & observer inuiolablement de point en point, selon sa forme & te-
neur. Car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre & appo-
ser nostre seel à cesdites presentes. Donné à Fontainebleau le huitiesme iour de
Decembre, l'an de grace mil cinq cents quarantetrois, & de nostre regne le
vingtneufiesme. Et sur le repli signé. Par le Roy. De Laubespine. Publicata,
registrata audito procuratore generali Regis hoc requirente Parisiis in parla-
mento, 18. die Decembris, Anno domini mil cinq cents quarantetrois. Ainsi
signé. Berruyer.*

Ciendum est quod constitutio edita, ne ignoretur, debet in Senatu recitari & publi-
cari, per textum in l. diuus. ibi, sed & diuus Marcus in oratione quam in Senatu reci-
tauit. ff. de feruis fugit. siue fieret à Papa. c.1. de loca. c. cum infirmitas. in fi. de penit. &
remiss. siue ab Imperatore, vt in prima constitutione Cod. l. i. in fin. lib. ii. Quod
probat Genes. c. 41. in Pharaone, qui publicari fecit Ioseph esse toti Aegypto praefectum, ne quis
constitutionis illius praetendat ignorantiam. in authent. vt nouae constit. colla. 5. vbi lex non ligat
ante istam publicationem.

Sed dubitandum est, an haec publicatio debeat fieri de omnibus constitutionibus, & in omni-
bus curiis. Respōd. Constitutiones omnes regulariter, quae sunt alicuius momenti, esse publican-
das, & concribendas, seu registrandas, vt postea subditi possint constitutionem ex regestris habere:
& in omnibus curiis Parliamentorum Franciae, ne vna prouincia ignorantiam constitutionis cau-
sari possit ante publicationem in illa prouincia, seu ressortu: si tamen constitutio respiciat ma-
gistratus speciales, vt pote limitum, & itinerum, seu aquarum, vel gabellarum, tunc coram illis re-
citabitur. Si verò generalis sit constitutio, in Senatu.

Notandum est autem quod in hac publicatione requiritur mandatum speciale, de quo oportet
constare: alia constitutio post publicationem non ligaret, vt not. Bald. in c.2. col. 2. de constit.
Scripti in interpret. legis vnica, vlt. not. C. de sent. quae pro eo quod interest.

Mandatum speciale elicitur ex constitutione missa ex illis verbis quibus praecipitur vt publi-
cetur. Et illi quibus princeps praecipit debent illam publicare & recitare. Vnde aduertat magistra-
tus vel Senatus, antequam eam recitet & publicet, an illi praecipiat: & tunc hoc facere tenentur,
aliam non: quod cognoscitur ex fine constitutionis, ibi, *Si donnons en mandement par ces presentes
ausdits generaux &c.* tunc generales istam constitutionem publicare debent & recitare, & coram
eis legere.

Si verò in constitutione dicatur, *Si donnons en mandement à noz amez & feaux conseillers, les
gens tenans noz parlemens de Paris, Thouluse &c.* tunc coram parlamentis recitabitur, si mandetur
pra

praepositis & bailluis etiam in curiis eorum recitabitur & publicabitur.

Praxis huius publicationis in regno est, vt receptis literis à Senatu, cum honore & reue-
rentia, vt in cap. li. quando. de rescriptis. & supra dixi in titulo de rescript. articulo primo. praes-
ens solet recitare curia se à Rege suscepisse literas quas mandat publicari. Videte an hoc fa-
ciendum sit, & leguntur literae in magna Classe, & quisque suffragium suum dicit, an sint
publicandae. Quod si curia annuat, die quo litigatur leguntur literae coram Senatu, & omni
populo: & lectione facta aduocatus Regius assurgit, petens publicationem fieri & registra-
ri. Praesens, auditis omnium consiliariorum suffragiis, dicit publicationem esse faciendam.
Ideo in fine harum ordinationum ponitur, Lecta, publicata, & registrata, audito procura-
tore Regis hoc requirente. Primò ergo legi debet, & tunc dicitur recitari.

Secundò, non sufficit legi & recitari, sed oportet quod publicetur. Et dicitur publicari
legendo coram populo, ad eò quod in quibusdam constitutionibus nulla alia fit publicatio,
sed communius post recitationem in Senatu factam, solet publicari per ciuitatem, & sic
duplex fit publicatio.

Tertiò registratur haec constitutio, & conscribitur in libris aliarum constitutionum.

Quartò, dicitur, audito procuratore Regis, quia, vt dixi, dum primò recipiuntur literae,
& mira curiam leguntur, priuatim auditur procurator Regis, & causas publicationis fa-
ciendae assignat, quae aliquando refutantur à Senatu, & non publicantur, sed recitaban-
tur causa, cur non fuerunt publicatae: & Rex boni consulit, vel declarabit suam volunta-
tem: & tunc ex secundo iussu publicantur, adiecto, ex iterato iussu, vel de expresso man-
dato Regis.

Quintò, dicitur, procuratore hoc requirente, quia is est qui Regis negotia & publice
utilitatis promouere debet. l. prima & secunda. ff. de officio procurator. Caesar. & ibi Bartolus
& Iacobi.

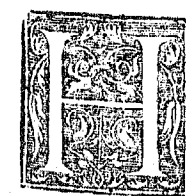
Sextò, apponitur data publicationis, annus videlicet & dies, ac locus.

Videndum est quo die publicandae sint constitutiones. Respon. glossa in prima constitu-
tione, C. quod omnibus diebus etiam festis. Sed ego viginti & ultra annos versatus sum in
curiis Franciae, sed nunquam vidi publicationem fieri diebus festis, sed diebus tantum profe-
stis, in quibus litigatur, fiunt & audiuntur: his diebus publicationem fieri vidi, nisi Rex praes-
cipiat fieri illis diebus, & tunc vidi etiam fieri diebus mercurij, qui non est dies ordinarius, sed
semel vel bis ad summum diebus extraordinariis publicari.

Ista tamen publicatio non fit sicut publicatur prouisio facta per resignationem, ne resi-
gnans in possessione moriatur, de qua in regula cancel. 34. vt abunde scripsi in Praxi benefic.
in declaratione illius regulae.

EDICT DV ROY HENRY SECON D

nostre Sire, sur la reformation d'aucuns draps, toilles d'or, &
d'argent, pourfileures, passements, brodures, or-
fauceries, cordons, caneuilles, & plusieurs
autres sortes mentionnées
audit Edict.

*HENRY par la grace de Dieu Roy de France: à noz amez
& feaux les gens de noz cours de parlement, & à tous noz
baillifz, senechaux, preuosts, & autres iusticiers & officiers qui il
appartiendra, salut & dilection: Sçauoir faisons que nous con-
siderants la grande & superflue despense du tout inutile qui s'est faite ius-
ques icy par les gentilz hommes & autres personnes de nostre Royaume,
en habillemens de draps d'or & d'argent, pourfilez, passementez, & bro-
dez, ou il s'en va & consume tout, ou vne grande partie de leur bien &
substance, au lieu de ce qu'ilz le deuoyent employer au seruice de nous & de
la chose publique en temps d'affaire, ou bien pour leurs necessitez & particuliers
negoces. Pour à quoy obuier & faire cesser telles superfluitez, furent sur ce faites*

du temps du feu Roy nostre treshonorable seigneur & Pere certaines defences expresses, lesquelles comme tresutiles & necessaires pour les causes dessus declarees, & autres bonnes & iustes considerations, qui à ce nous meuent, nous voulons estre reiterées: Et en ce faisant auons par ces presentes de noz certaine science, pleine puissance, & autorite Royal, ordonné, prohibé, & defendu, ordonnons, prohibons & defendons à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres, seigneuries, soyent hommes ou femmes de quelque estat qualite, ou condition qu'ilz soyent, reserue les princesses, dames & damoyelles estant à la suite de la Roynie nostre treschere & tresamée compaignie, & de nostre treschere & tresamée sœur: Que dorenavant ilz n'ayent à porter sur eux en habillement, n'autre aornement, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pourfilleures, passements, brodures, orfaueries, cordons, canettes, velours, satins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, n'autres telles superfluites, quelles qu'elles soyent, sinon sur harnois, sur peine de mil escuz d'or soleil, d'amende à nous à appliquer, & confiscation desdits habillements, & d'estre puniz comme infracteurs & transgresseurs de noz ordonnances, & defences, Que nous vous mandons, commandons, & expressement enioignons par cesdites presentes faire de point en point inuolablement, souz les peines cy dessus indites, entretenir, garder, & observer, publier, & signifier par tous les lieux & endroits de voz bailliages preuostez, senechaucées, pouuoirs & iurisdicions que besoing sera. Et enioignons à noz aduocatz & procureurs en vosdites iurisdicions tenir la main, & eux employer, à l'observation & entretenement de nosdites prohibitions & defences sur le deu de leur office & serment qu'ilz ont à nous, car tel est nostre plaisir. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, foy soit adioustee comme à ce present original.

Donne à Saint Germain en Laye, le dixneuuesime iour de May, L'an de grace mil cinq cents quarante sept. Et de nostre regne le premier. Ainsi signe: Par le Roy. Clause.

Publie à Paris le vingtuiesime de May, mil cinq cents quarante sept.

ORDONNANCE DV ROY HENRY

second Sur la reformation des habillements de draps d'or & d'argent & de soye.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme des nostre nouvel aduenement à la couronne, considerant les grandes & excessiues despences, du tout inutiles & superflues, qui se faisoient aux acoustrements que portoyent hommes & femmes, sans aucune discretion, ne difference de leurs qualitez, estat & facultez, nous en ensuyuant les defences, qui du temps du feu Roy

de pan. aur. & argen. &c.

Roy nostre treshonorable seigneur & pere auoyent sur ce autrefois esté faites, eussions prohibé & defendu à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres, & seigneuries, de ne porter sur eux en habillements, n'autres ornemens aucuns draps, ne toille d'or & d'argent, pourfilleures, passemens, brodures, orfaueries, cordons, canettes, velours, satins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, souz les peines sur ce indites: & combien que lesdites ordonnances & defences ayent esté publiées par tout où besoing estoit, de sorte que nul n'en ait peu pretendre aucune cause d'ignorance: si est ce que de present elles sont mal obseruees, & comme quasi contenees, & non seulement continuent, mais augmentent de iour en autre telles excessiues superfluites, d'habillements, & acoustrements, entre gentilz hommes, dames, & damoyelles, gents d'eglise, & de iustice, & autres hommes & femmes de tous estat, lequel par ce moyen lon ne peut choisir ne discerner les vngs d'avec les autres: & sen va en cela vne grand partie de leur bien & substance, au lieu de ce que lesditz gentilz hommes le deuoyent employer au service de nous, & de la chose publique en temps d'affaires, ou bien pour leurs necessitez, ou particuliers negoces, & les autres à l'entretènement de leurs menages, & familles, observant l'honestete & modestie, selon les estat & vacations où ilz sont appellez. Pource est il, que nous ayant depuis mis en consideration ce qu'il nous a semble deuoir estre consideré en ceste partie, en sur ce aduis & deliberation avec aucuns princes & seigneurs de nostre sang, & autres notables personages de nostre conseil priuè estant lez nous, auons de rechef comme chose tresrequise, necessaire, & conuenable pour l'utilite publique, ordonné, prohibé & defendu, ordonnons, prohibons, & defendons tresexpressement, par ces presentes, de noz certaine science, pleine puissance & autorite Royal à toutes personnes de nosditz Royaume, pays, terres, & seigneuries, hommes & femmes, de quelque estat ou condition qu'ilz soyent, que dorenavant ilz n'ayent à porter sur eux en habillements, n'autres ornemens, aucuns draps, ne toille d'or, & d'argent, pourfilleures, broderies, passements, emboutissements, orfauerie, cordons, canettes, velours, satins, ou taffetas barrez, m. suez, couuers, ou trassez d'or, ou d'argent, ne autres telles superfluites, si ce n'est premierement quant à l'orfauerie, en boutons ou fers seulement sur les decouperes des manches des robes, & sur les sayes au deuant du corps, & des fentes, & pareillement aux manches desditz sayes qui seront decoupez & non ailleurs, & quant ausdites broderies, passements & emboutissements, ilz se pourront porter de soye, & non d'autre estoffe & matiere, aux bors & borures des acoustrements seulement, de la largeur de quatre doigts, sans ce que lon ne puisse mettre sur les plyz n'aux corps d'iceux acoustrements, soyent robes ou sayes. Et affin qu'il demeure aux princes & princesses (comme il est tresraisonnable) quelque difference en leurs acoustrements, nous voulons & leur permettons porter en robes tous draps de soye rouges cramoisiz, sans ce que nulz autres hommes & femmes soyent si osez ne hardiz d'en porter, sinon les gentilz hommes en pourpoint & en haut de chauses, & les dames & damoyelles en cottes & en manches, & aussi affin que les filles estants nourries es maisons de nostre treschere & tresamée compaignie la Roynie, & de noz trescheres &

mesmes fille & seur Margerite de France ayent acoustrements differents des autres: nous voulons qu'elles puissent porter en robes velouz de couleur autre que rouge cramoyse: en defendant à celles qui sont au service des princesses ou dames de ne porter en robe autre velouz que noir ou tanné, leur laissant neantmoins en autres draps de soye les couleurs non defenduz. Et quant aux femmes des gents de nostre iustice & autres demourans es villes de nostre Royaume, nous leur auons à toutes expressement defendu & defendons de porter aucunes robes de velouz, ny d'autres draps de soye de couleur, leur permettant seulement, comme dit est, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gents d'eglise robes de velouz, s'ilz ne sont princes. En defendant aussi à tous qui ne sont gentilz hommes ou qui ne sont gents de guerre en nostre soude, de ne porter soye sur soye, c'est asçauoir, s'ilz ont un saye de velouz ou d'autre drap de soye, ilz ne pourront auoir la robe de soye: & ainsi consequemment de leurs autres habillemens, aussi ne porteront bonnetz ne soulliers de velouz ne forreaux de mesmes à leurs espees, exceptant & reseruant quant à ce, tous ceux qui sont ordinaires auprès de nostre personne & de nostre conseil priué, qui iront accoufrez & habillez selonc & ainsi qu'ilz ont acoustumé. Et pource que par nosdites premieres defences estoit reserue de porter sur harnois toutes sortes d'acoustrements cy dessus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceste licēce declairōs par cesdites presentes que sur lesditz harnois de gents de guerre & caparassons de cheuaux ne se portera drap ne toille d'or ou d'argent traitē ne tissu, ne estoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournée assignée: mais biē se pourra porter broderie ou tailleurs d'or ou d'argent ou soye en bort de quatre doys & enrichissement de croix. Et dorenavant ne seront les pages, soit de princes, seigneurs, gentilz hommes ou autres, habillez que de drap seulement avec un get, ou bande de broderie de soye ou velouz, si bon semble à leur maistre. Et outre deffendons pareillement à tous artisans mecaniques, paisans, gens de labour & varletz, s'ilz ne sont aux princes, de ne porter pourpoints de soye ne chausses bandes ne bouffes de soye. Et pource que vne partie de la superfluité de l'usage de soye est prouuenue du grand nōbre des bourgeois qui sont faites damoilles de tour à autre, nous auons fait & faisons deffences comme dessus ausdites bourgeois, que dorenavant pour l'aduenir ilz n'ayent à charger leur estat, si leurs maris ne sont gentilz hommes. Si donnons en mandement par ces presentes à nos amez, & feaux les gens de nos cours de parlements, & à tous nos Baillifz, Seneschaux, Preuostz, & autres nos iusticiers & officiers, qu'il appartiendra: que nosdites ordonnances, prohibitions, & deffences, ilz fassent publier & signifier par tous les lieux & endroitz de leurs ressortz de droitz, & iurisdicions, que besoing sera, & icelles de point en point entretenir, garder & observer inuiolablement, souz peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de ces dites presentes seront trouuez transgresseurs & violateurs, de confiscation des habitz, & acoustrements que lon trouuera sur eux contre nosdites ordonnances, & deffences de mil escuz d'or soleil d'amende, à nous à appliquer & à tenir prison iusques à plain payement, lesquelles peines nous voulons estre executées & obseruées sur lesditz transgresseurs, & reaulment, & de fait, nonob

non obstant oppositions ou appellations quelz conques, & sans preiudice d'icelles: pour lesquelles ne voulons estre differé, en enioingnant tresexpressement à nos advocatz, & procureurs generaux en nosditz parlements, & à leurs substituz esditz Bailliages, & Seneschauces, & iurisdicions sur ce tenir la main & faire les poursuites & instances en tel cas requises pour le deu de leurs estatz, et offices, & serment qu'ilz ont à nous, en certifiant par eux de six mois en six mois les gens de nostre conseil priuē des diligences & deuoir qui se feront à l'observation & entretenement de nosdites ordonnances, prohibitions & deffences, affin que selonc cela il y soit pouruenu ainsi qu'il appartiendra, car tel est nostre plaisir. Et pour ce que de ces presentes lon pourra auoir à faire en plusieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuenement collationné, soy soit adioustée comme au present original. Donné à Paris le 12. iour de Iuillet, l'an de grace 1549. & de nostre regne le 3. Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. Du Thier.

Couleurs non defenduz.

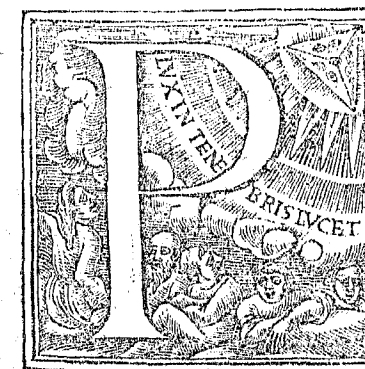
Quoniam prohibetur hic rubeus color cramoyfin, ita etiam prohiberetur fictus color rubeus, licet non esset cramoyfin, tamen si prohibitus portare gemmas, possit fictas portare, vt concludit Bart. in l. i. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Refert & sequitur Capol. in l. mulieris, in fin. prin. ff. de verbor. signi.

Item ordinationes quæ inducunt delictum quod de iure communi non erat, vt portare vestes fericas, non comprehendunt regulariter minores. c. i. & per totum, de delictis puerorum. Bal. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de minor. Capol. vbi supra. tamen hic comprehenduntur propter exceptiones hic positas: non quod ipsi in pœnam incidant, sed forte parentes & consanguinei, qui contra ordinationem fecerunt, ne fiat huic constitutioni fraus. Nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. l. i. ff. de reg. iur. Ioan. Andr. in proœm. reg. sexti. Cum ergo rex quoddam exceperit, alios includere videtur. l. cum prætor. ff. de iudic.

TRACTATUS

DE HOSPITIBVS.

Des hosteliers, tawerniers & denrées quilz vendent.

PROMATERIA hospitum, & cauponum, nautarum, & stabulariorum intelligenda, & probanda. Nota conclusiones sequentes. Prima est, quod hospites tenentur omnes recipere, postquam signa hospitij apposuerint. Nam primò in arbitrio eorum est, ne quem recipiant, sed quasi contrahere videntur cum peregrinis apponendo signum patens, & promittere eis facto videntur, vt eos recipiant, resque eorum & personas saluas faciant, & tantùm ex facto voluntatem suam declarare, sicut verbo. l. de quibus. ff. de legib. c. dilecti. de appel. facit tex. l. vnice. in fi. ibi, nec repellere possunt iter agentes. ff. furti aduer. nau.

² Si tamen aliquis posuerit insigne sui domini, & alius simile insigne velit apponere, non poterit cum primis prohibere, nec in possessione se dicere: vt censuit Senatus anno 1571. die 8. Iulii. 9. Martij. itaque isti caupones, omnes recipere tenentur, nisi ex causa recusarent: vt potè quia hospitium est iam repletum. vt dicit Bar. in d. l. vna. col. 1. Bauer. in §. post. sunt. col. 10. de test. Fed. consil. 113. & Gaspar. valat. in repe. l. imperium. col. 79. ff. de iurif. om. iud.

³ Vel nisi fuerint banniti, & aliàs improbat, vt patet artic. tertio inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando ceteri ibidem hospitantur. facit l. prima & sequen. ff. de recepta. vbi Barto. & alij.

⁴ Etiam in aduentu Regis, & quado multus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hospites recipere. l. 1. & 2. C. de metat. lib. 12. Bar. in dicta l. 1. fallit in clericis, qui non tenentur dictos hospites recipere. l. 1. C. de epi. & cleri. sed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatē, vnde clamare possunt, Eripe me ab homine malo.

Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur, nisi ut inferius.

Quando quilibet hospites recipere tenentur.

tres amés fille & seur Margerite de France ayent acoustrements differents des autres: nous voulons qu'elles puissent porter en robes velouz de couleur autre que rouge cramoyz: en defendant à celles qui sont au service des princesses ou dames de ne porter en robbe autre velouz que noir ou tanné, leur laissant neantmoins en autres draps de soye les couleurs non defenduz. Et quant aux femmes des gents de nostre iustice & autres demourants es villes de nostre Royaume, nous leur auons à toutes expressement defendu & defendons de porter aucunes robes de velouz, ny d'autres draps de soye de couleur, leur permettant seulement, comme dit est, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gents d'eglise robes de velouz, s'ilz ne sont princes. En defendant aussi à tous qui ne sont gentilz hommes ou qui ne sont gents de guerre en nostre soule, de ne porter soye sur soye, c'est assauoir, s'ilz ont un saye de velouz ou d'autre drap de soye, ilz ne pourront auoir la robbe de soye: & ainsi consequemment de leurs autres habillemens, aussi ne porteront bonnetz ne souliers de velouz ne forreaux de mesmes à leurs espees, exceptant & reseruant quant à ce, tous ceux qui sont ordinaires auprès de nostre personne & de nostre conseil priué, qui iront accoustrez & habillez selon & ainsi qu'ilz ont acoustumé. Et pource que par nosdites premieres defences estoit reserue de porter sur harnois toutes sortes d'acoustrements cy dessus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceste licéce declairôs par cesdites presentes que sur lesditz harnois de gents de guerre & caparassons de cheuaux ne se portera drap ne toille d'or ou d'argent traict ne tissu, ne estoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournée assignée: mais bien se pourra porter broderie ou tailleures d'or ou d'argent ou soye en bort de quatre doys & enrichissement de croix. Et dorenavant ne seront les pages, soit de princes, seigneurs, gentilz hommes ou autres, habillez que de drap seulement avec un get, ou bande de broderie de soye ou velouz, si bon semble à leur maistre. Et outre deffendons pareillement à tous artisans mecaniques, paisans, gens de labour & varletz, s'ilz ne sont aux princes, de ne porter pourpoints de soye ne chausses bandées ne bouffées de soye. Et pource que vne partie de la superfluité de l'usage de soye est prouuenue du grand nôbre des bourgeois qui sont faites damoïselles de iour à autre, nous auons fait & faisons deffences comme dessus ausdites bourgeois, que dorenavant pour l'aduenir ilz n'ayent à chāger leur estat, si leurs maris ne sont gentilz hommes. Si donnons en mandement par ces presentes à noz amez, & feaux les gens de noz cours de parlements, & à tous noz Baillifz, Seneschaux, Preuostz, & autres noz iusticiers & officiers, qu'il appartiendra: que nosdites ordonnances, prohibitions, & deffences, ilz fassent publier & signifier par tous les lieux & endroitz de leurs ressortz, destroit, & iurisdictions, que besoing sera, & icelles de point en point entretenir, garder & obseruer inuiolablement, souz peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de ces dites presentes seront trouuez transgresseurs & violateurs, de confiscation des habitz, & acoustrements que lon trouuera sur eux contre noz dites ordonnances, & deffences de mil escuz d'or soleil d'amende, à nous à appliquer & à tenir prison iusques à plain payement, lesquelles peines nous voulons estre executées & obseruées sur lesditz transgresseurs, & reaultment, & de fait, nonob

nonobstant oppositions ou appellations quelz conques, & sans preiudice d'icelles: pour lesquelles ne voulons estre differé, en enioingnant tresexpressement à noz aduocatz, & procureurs generaux en nosditz parlements, & à leurs substitutz esditz Bailliages, & Seneschauces, & iurisdictions sur ce tenir la main & faire les poursuites & instances en tel cas requises pour le deu de leurs estat, & offices, & serment qu'ilz ont à nous, en certifiant par eux de six mois en six mois les gens de nostre conseil priué des diligences & deuoir qui se feront à l'observation & entretenement de nosdites ordonnances, prohibitions & deffences, affin que selon cela il y soit pourueu ainsi qu'il appartiendra, car tel est nostre plaisir. Et pour ce que de ces presentes lon pourra auoir à faire en plusieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuenement collationné, soy soit adioustée comme au present original. Donné à Paris le 12. iour de Iuillet, l'an de grace 1549. & de nostre regne le 3. Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. Du Thier.

Couleurs non defenduz.

Rostquam prohibetur hic rubeus color cramoyfin, ita etiam prohiberetur fictus color rubeus, licet non esset cramoyfin, tamen prohibitus portare gemmas, possit fictas portare, vt concludit Bart. in l. i. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Refert & sequitur Capol. in l. mulieris, in fin. prin. ff. de verbor. signi.

Item ordinationes quæ inducunt delictum quod de iure communi non erat, vt portare vestes sericas, non comprehendunt regulariter minores. c. 1. & per totum, de delictis puerorum. Bal. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de minor. Capol. vbi supra. tamen hic comprehenduntur propter exceptiones hic positas: non quod ipsi in pœnam incidant, sed fortè parentes & consanguinei, qui contra ordinationem fecerunt, ne fiat huic constitutioni fraus. Nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. l. i. ff. de reg. iur. Ioan. Andr. in procem. reg. sexti. Cum ergo rex quosdam excepit, alios includere videtur. l. cum prætor. ff. de iudic.

TRACTATUS

DE HOSPITIBVS.

Des hosteliers, tanniers & denrées quilz vendent.

ROMATERIA hospitum, & cauponum, nautarum, & stabulariorum intelligenda, & probanda. Nota conclusiones sequentes. Prima est, quod hospites tenentur omnes recipere, postquam signa hospitij apposuerint. Nam primò in arbitrio eorum est, ne quem recipiant, sed quasi contrahere videntur cum peregrinis apponendo signum patens, & promittere eis facto videntur, vt eos recipiant, resque eorum & personas saluas faciant, & tantum ex facto voluntatem suam declarare, sicut verbo. l. de quibus. ff. de legib. c. dilecti. de appel. facit tex. l. vnicę. in fi. ibi, nec repellere possunt iter agentes. ff. furti aduer. nau.

2. Si tamen aliquis posuerit in signum sui domini, & alius simile in signum velit apponere, non poterit cum primis prohibere, nec in possessione se dicere: vt censuit Senatus anno 1511. die 8. febr. 9. Martij. itaque isti cauponum, omnes recipere tenentur, nisi ex causa recusarent: vt potè quia hospitium est iam repletum. vt dicit Bar. in d. l. vna. col. 1. Bauer. in §. possunt. col. 10. de test. Fed. consi. 113. & Gaspar. valat. in repe. l. imperium. col. 79. ff. de iurif. om. iud.

3. Vel nisi fuerint banniti, & alii improbat, vt patet artic. tertio inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando exteri ibidem hospitantur. facit l. prima & sequen. ff. de recepta. vbi Barto. & alij.

4. Etiam in aduentu Regis, & quādo multus armigerorum numerus affluit, tenentur quilibet hospites recipere. l. 1. & 2. C. de metat. lib. 12. Bar. in dicta l. 1. fallit in clericis, qui non tenentur dictos hospites recipere. l. 1. C. de epi. & cleri. sed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatē, vnde clamare possunt, Eripe me ab homine malo.

Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur, nisi ut inferius.

Quando quilibet hospites recipere tenentur.

Hospes prius receptus non debet repell.

5 Secunda conclusio, inter hospites preferendus est, qui prius receptus est, nec caupo propter superuenientem aduenam primum repellere potest. l. vna. in fi. ff. furci aduer. nau. vbi etiam hoc docet Ang. quia melior est conditio occupantis. c. li duo. de procurat. in 6. & qui vigilauit, & preuenit alium, suam conditionem fecit meliorem. l. pupillus. ff. que in frau. cre.

6 Nisi ex magna causa, vt si Episcopus vel legatus Regis superuenierit, & tunc iste quamuis primus relinquet suum cubiculum, & dabitur inibi ei aliud, nec debet ab hospicio repelli, si ipse nulla ibi hospitia inueniret. arg. l. iubemus. C. de sacrosan. eccle. vbi notatur. vel nisi primus esset rixosus, & iniuriosus, & non expediebat cum sic pati. l. si conuenerit. in fi. ff. pro socio. tunc ratione vitandi scandali omnino repelli poterit. c. nihil. de prescrip. vbi multa Feli. de hoc scribit.

Hospitatum ab iniurijs, & malo hospes defendere debet.

7 Tertia conclusio, peregrinum hospitatum caupo a malo, & iniurijs defendere debet, alioqui tenetur, vt occasio delinquendi tollatur. d. l. i. & gl. exemplo Lot. c. quod ait. 14. dist. & in c. offerrebat. 32. quaest. 7. Nam si tenetur pro rebus, fortius pro personis. l. nauta. in fi. & l. licet. §. in factum. ac l. debet. ff. eod. quia imputer hui caupo, qui maiorum opera vitur. l. fin. ff. eod. & §. si pro socio. in insti. & explorare debebat cuius fidei, & innocentie essent, antequam eos in suum reciperet seruitium. d. l. n. §. feruorum. ibidem. non debebat itaque hos eligere, si videbat istos famulos suos stolidos: sed debebat eos eiicere. Ideo culpe nomine tenetur ciuilitate, si aduena in nulla fuerit culpa, & datum fuerit damnum a suis notis & familiaribus: secus si a viatoribus inter se. dicta l. vna. in fi. ff. furci aduer. nautas. & l. debet. §. i. ff. eo. vt consuluit Ioan. Ana. consi. 2.

Caupo recepta restituere tenetur.

8 Quarta conclusio diuersores, & caupones restituere debent, quae ab hospitibus acceperunt: vt in toto titu. ff. nautae caup. stabul. vt recepta restituant. Et quamuis actio in factum competat ad duplum. l. vna. ff. furci aduer. nautas. tamen in hoc regno simpli contenti sumus, adeo quod caupo ad rei tantum restitutionem tenetur cum expensis & interesse: quod si non restituerit, actionem se daturum praetor in eos pollicetur. in l. 3. §. i. ff. eo. nisi res dano fatali perierit, vel vis maior contigerit. dicta l. 3. §. at hoc edicto. ibidem.

Recepisse ab hospitibus quando caupones censentur.

9 Quinta, recepisse censetur caupo illas res, quae intra suam domum illatae sunt. Ideo si pereant tenetur. l. i. in fi. ff. eo. Barba. consi. 53. illustrissime. vol. i. Si tamen tradiderit ipsi viatori cubiculi clauis, custodiae renunciatum videtur. Ideo non tenetur. arg. l. clauibus. ff. de cotrah. emp. l. dominus horreoru. locati. hoc tenet Rosie. in tract. libello. in tertia parte. rub. de actio. in fact. ex edicto nautae caupo. stabula. & Spec. in tit. de fur. §. quid si res immittat.

Clauis multas hospites habere solent.

10 Sed aduertendum est in hoc, quia hoc genus hominum solent plures vnus cubiculi, & archae clauis habere. Ideo post discessum hospitis ad ciuitatem solent aperire alia clauis. ob id bonum est, vt hospes aliquem in hospicio relinquat, nec istis fidat: quia nec magna charitate regulariter tenentur, & si probari hoc possent laqueo donandi essent pro eorum furtiua malitia.

Res perdita quomodo probari possit.

11 Sexta conclusio, si cista hospiti clausa data sit, & aperta reddatur, & res sint subtractae, tunc probari hoc potest in modicis sacramento dantis, & alijs iudicijs, maxime si d. caupo sit male operis. l. semper. §. in hoc interdico. ff. quod vi aut clam. l. prima. §. si cista. vbi docet. de positi. Et probabitur etiam per alios viatores, & famulos, qui secum aderant, & venerant, & alijs modis: & in his omnibus iudex arbitrabitur secundum qualitates personarum. vt scribitur in l. si quando. C. vnde vi. vbi doc. Spec. in dicto tit. de fur. versic. sed quid si res. & Bar. in dicta l. vna. in fi. dicit iudicem posse torquere familiares domus, & alios qui erant in domo, vt dicit se obseruasse Pisis, cum ei in facto occurrisset. idem tenet Ange. in tracta. maleficio. in gloss. fama. versicul. vndecimo quaestio.

Caupones pro furtis suorum famulorum tenentur, non viatorum.

12 Septima conclusio, caupones pro furtis famulorum in diuersorio factis tenentur. l. vna. versic. caupo autem. ff. furci aduersus nautas. ibi. caupo autem praestat factum eorum: qui in ea caupona eius caupona exercenda causa ibi sunt.

Arestum.

13 Item eorum, qui habitandi causa ibi sunt, viatorum autem factum non praestat: quia eos non eligit, nec repellere potest: inhabitantes vero quodammodo eligit, qui non reuicunt: & nisi haberent famulum communi opinione fidelem, & bonum. pro illo enim excusarentur dicti caupones, non si productorem, lenonemve vt communiter sunt, & ancillae meretricis. l. quae adulterum. C. de adulter. Alexand. in l. si cum dotem. §. primo. col. 2. ff. soluto matrimonio. facit gloss. in cap. apostolica. in verbo, profuturum. de his quae fiunt a praelato. & lo. Fab. in §. si. pro socio. in insti. Barb. consi. 53. Illustrissimum. in primo vol. Et ita fuit in hoc Senatu condemnatus praefectus caupona anno 1517. die 21. Iulij, videlicet ad representandum famulum, qui furtum fecerat intra quindecim, alioqui ad soluendum furto amissa.

Hospites transeuntibus non plaris vendant quam in mercatu.

14 Octaua conclusio. Caupones non debent plaris vendere transeuntibus, quam in mercatu vendatur: habito tamen honesto lucro. ca. i. de emptio. & vendi. & ordi. 6. hoc etiam prohibetur, & statuitur ibidem. quod super hoc credatur etiam famulis transeuntium in defectum aliorum. c. quoniam. de testib. vide inferius tex. ordina.

Caupones excedunt in exigendo.

15 Nona conclusio: quia regulariter hi caupones solent metas rationis excedere in exigendo, sicut notarij. in c. statutum. §. notarium. de rescript. in 6. & apparitores. l. defensionis. C. de iur. fil. lib. 19. Ob id Rex statuit, vt taxetur a iudicibus ordinarijs, & alijs magistratibus precium competens. in ordi. positus infra ordina. i. & seq. ac ordina. 6. ne isti caupones deuorent diuertentes ad eos, vt solent plurimi.

16 Decima conclusio, taxatio facta est vt pro prandio homo eques soluat tres solidos cum dimidio, pro cena autem sex cum dimidio: & si plus receperit caupo, punietur ad multam viginti solidorum: & detinebitur in carcere per tres dies. Si secundum, duplicabitur multa, & poena carceris ad octo dies. Si tertio contrauerit, multa erit centum solidorum, & poena fustigationis. in ordi. 4. hoc statuitur inferius. Sed statutum irritum fit: quia magistratus istos non cogunt: vt ea seruent, forte quidam habentes inuicem caudas colligatas, & pecunias ab hospitibus recipientes.

Taxatio pro prandio & cena in hospitio.

17 Vndecima conclusio, quando milites in praesidio seu munitione locantur, non debent statui in hospitibus, seu tabernis meritorijs: ne peregrinorum & aduencarum receptio impediatur: etiam in aduentu Regis hospitia solent relinquere libera, vt docet Chassa. in Catalog. glorie mundi. in vndecima parte considera. 46. Alioqui nulli aduena possent recipi, etiam in ciuitatibus, quod valde durum est.

In tabernis non debent locari homines.

18 Duodecima conclusio. Caupones vendentes vinum dilutum, seu adaquatum pro mero, & puto, libra auri puniri debent, si semel: si secundum, manum amittere: si tertio, ad furcas mortis dandam sunt. ex constitu. Neapol. in rub. de fide mercator. quae vtinam seruaretur in Francia: & non essent tot falsarij caupones, qui quotidie ista impune exercent. facit c. eiiciens. 88. distin.

Poena uenturiam vinum dilutum.

19 Vltima conclusio est, quoad curiales in hoc regno, qui (vt vulgariter dicitur) non sunt soliti soluere indebitum: & vtinam debita soluere. vt dicit Sali in l. i. C. de condi. indebi. vt curialibus auferatur praedicta occasio, ad quam faciles multi sunt. l. i. C. de frumen. Alex. lib. ii. si curialis habes officium discedat non soluto debito cauponi, debet officio priuari: si vero non habeat officium, fustigatur, vel signum eidem imponitur & postea ad Galeas condemnatur. in ordina. 5. statutum est. eo. tit. Et dicebat quidam diffinitionem legis a contrario conuenire curiali, vt sit sanctio infecta, iubens in honesta, & cogitans contraria. vt in l. 2. ff. de legib. quod ad me attinet, non noui mores eorum. Ob id remitto illos ad tractatum de nugis curialium, qui editus est a Policratico. nunc subiicio tex. legum Regiarum.

Poena contra curiales non soluentes hospitibus.

DE LA TAXATION DES VIVRES. des hostelliers, Marchandises, & autres choses necessaires.

LOY S par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons, que comme par plusieurs grandes plaintes, doleances, & remonstrances faites, tant des viuant de feu nostre trescher Seigneur & cousin, le Roy Charles dernier decede (que Dieu absolue) que aussi depuis nostre aduenement à la couronne, ayons esté aduertiz que depuis vn assez long temps, est aduenu en nostre Royaume vn grand abus & desordre manifestement contraire à la chose publique d'iceluy, lequel desordre par traict de temps, a continué & pullulé de plus en plus. C'est a sçauoir que par toutes les contrées, & prouinces de nostre dit Royaume, & mesmement es lieux des grands passages, & es villes & lieux, où nous & nos predecesseurs Roys auons accoustumé nous tenir, frequenter & passer, allants & venants, tant nos subiets, qu'estrangiers, & gents d'eglise, nobles, marchants, & autres, ont esté & sont, tant par les hostelliers, qu' autres, où sont logez ceux, qui nous suruent ordinairement, & autres qui y suruiennent, contraints, à payer excessiues sommes pour les viures, tant pour les personnes, que aussi pour les cheuaux, & aussi pour les logis, en prennent & exigent oultre ladite despence & logis, autres grandes & excessiues sommes, pour vne exaction, qu'ilz appellent, belle chere: Auecq ce tous les marchants, gents mecaniques & autres habitants de villes & lieux de nostre dit Royaume, mesmement où nous frequents & passons, des que nous y sommes venuz, & autrement indeuement, et encores que n'y soyons, encherissent tous viures, et autres denrees, & choses, dont les hommes ont besoing, & ne se peuvent bonnement passer: comme bonnets, chappeaux, pourpains, chemises, chausses, hourseaux, souliers, et autres vestemens & chaucures, selles, estriers, & autres choses necessaires pour gens

gens de cheuaux, tellement que pour le grand desordre & cherté de viures qui est pour le present esdites hostelleries et esdites denrées, plusieurs de nosdits subiets, marchants & autres, & par especial gens nobles, qui ont train, sont contrains souuentesfoys demourer en leurs maisons, & laissent à frequenter es villes & pays tout autrement qu'ilz auoyent accoustumé, qui est grand dommaige et interest vniuersel de ladite chose publique, & mesmement desdits encherisseurs & suruendeurs, lesquelz par la frequentation et delaisement d'aller & venir, gagnent moins beaucoup qu'ilz ne feroient: dont aussi les gens & officiers de nostre hostel se plaignent pour l'excessiue vente & pris de dits viures, denrées, logis, & choses dessusdites. Lequel grand desordre & cherté de viures, et denrées est principalement aduenu (comme sommes aduertiz) par la negligence de nos officiers, & autres, qui ont eu, & ont la charge & gouvernement de la iustice & police de nos villes & pays: lesquelz n'ont eu, & n'ont le soing, cure & diligence, de pourueoir & mettre taux & police raisonnable ausdites choses, chascun en son endroit: au moyen de quoy la plus part, & presque tous les manants & habitans desdites villes, les aucuns hostelliers, & autres particuliers, se sentent desdites encheres, & en viuent à plus grande despense, peine, paoureté & travail: dont sont aduenuz, & souuentesfoys aduiennent plusieurs autres inconueniens, au grand detrimet de la chose publique, & plus pourroient par cy apres faire, si pourueu n'y estoit: pourquoy soit requis, & grand besoing y donner bonne et prompte prouision. Scavoir faisons, que nous, à qui appartient la cure totale, regime & gouvernement principal de tous nos subiets, aussi la protection, & bon craintement en nostre Royaume de tous estrangiers, marchants & autres qui, souz la confidence de nostre iustice & bonne police viennent & frequenter en nostredit Royaume, pays & Seigneuries: desirants obuier ausdits grands abus, & desordre, & mettre bon ordre & police generale par toutes nos Seigneuries, provinces, et pays, sur le fait et taux desdits viures, denrées & marchandises. Pour ces causes, eu sur ce aduis & deliberation avecq' les Princes & Seigneurs de nostre sang & lignage, & gents de nostre grand conseil, gents de nos parlements, & autres qu'auons pour ce assemblez, auons statué & ordonné, et par ces presentes, de nostre certaine science, plaine puissance & autorité Royal statuons & ordonnons par edit & ordonnance Royal & perpetuel, ce qui s'ensuyt.

Premierement, que tous & chascun les Seneschaux, Baillifz, allouez, Premoists, Viguers, & autres iusticiers & officiers ordinaires de nostre Royaume, pays & seigneuries, chascun en sa iurisdiction, appellez avecq' eux deux gents d'Eglise: & deux gentilz hommes de leur destroit & iurisdiction, bien renommez, & de bonne experience, ayants leur honneur & conscience: & aussi appellez les maires & escheuins, consulz, conseillers, officiers & Gouverneurs des villes & lieux de leur dit destroit en nombre suffisant, et autres que bon leur semblera non suspectz feront & ordonneront dorenavant en bonne & saine conscience, dont ilz feront serment solennel, un taux & pris raisonnable, chascun en sa province et quartier du pays, de ce que lesdits hostelliers deuroient auoir et prendre pour reueue d'homme & de cheual, selon la valeur des viures, & autres choses qui y

croissent,

croissent, y sont, & peuuent venir d'autre lieu, soit par mer ou par terre, ou par eue douce: & aussi selon que lesdits viures, & autres choses auoient, & y ont accoustumé estre venduz, auant l'abus & desordre dessusdit: le tout en si bonne maniere, que lesdits allants & venants, & autres qui sont manants & habitans sur les lieux, puissent viure, & raisonnablement satisfaire & payer. Et aussi que lesdits hostelliers, & autres vendants denrées, puissent gratieusement & raisonnablement gagner, sans plus souffrir en nostredit Royaume estre exigé si excessiues sommes, comme fait ha esté, tant pour lesdits despens, que belles chertes, lesquelz taux & pris, voulons estre si bien specifiez, par le menu, que debat ne questio n'en puisse venir: mais soit declairée chascune chose selon sa nature, & ce qui elle pourra valoir, comme du pain blanc ou brun, le pris, poids & grandeur: du vin vedu en detail, tant du creu du pays que d'autre, ayant regard à la voyture, le pris & mesure: des chairs de mouton, de bœuf, de pourceau frays ou sale, cheureaux, aigneaux, en gros, ou en detail: de toutes poullailles, cōins, perdrys, pigeons, & toute autre nature de volaille & gibier. Semblablement le pris, quantite & nombre, selon l'abondance qui en peut estre sur les lieux, ou qui y peuuent d'autres lieux venir: des poissons frays, & sallez, si lesdits officiers voyent que besoing en soit faire taux: des œufz, beurres, fromages, huilles & autres viandes des iours maigres, par pris, par nombre, ou par mesure: en feront aussi taux & declaration raisonnable.

Item, pour les vestemens & accoustrments dessusdits necessaires, pour les hommes & pour les cheuaux, aduiseront lesditz baillifz, officiers & autres qui seront avecq' eux: selon ce que dessus est dit, de faire aussi un taux, ordre & police, qui soit raisonnable & practicable, qu'en nul endroit ne puisse auoir fraude, trōperie ne deceptio, ayants regard & consideration, tant à la bonte, pris & quantite de laine, de quoy seront lesdits vestemens, chapeaux, bonnets & autres habillemens, qu'au pris qu'ilz coustent. Les cuyrs des bestes apres qu'elles sont escorchées, & ce qu'elles coustent à abiller, tanner, & addouber, tant pour faire houzeaux, souliers & autres chaucures, que pour couvrir selles, pour faire malles & bahus, coffres, fourreaux & harnois de cheuaux, et autres choses qu'on ha accoustumé faire de cuyr, & semblablement à toutes autres estoffes, qui seront mises & employees sur lesdits habillemens & accoustrments, & finalement à la peine & travail selon plus ou moins des ouuiers & gents de mestier, qui ont accoustumé de faire & ouurer lesdites choses, par maniere que le tout bien regarde & calcule, ledit pris & taux en puisse estre fait, au plus pres de la raison que possible sera: & que marchandise puisse auoir entierement lieu & cours par tous nosdits pays, provinces & Seigneuries, en appellant à faire ledit taux & police aucuns marchants & gents de mestier bien renommez de bonne conscience, & prendhommes, en tel nombre que bon semblera: desquelz marchants & gents de mestier nosdits officiers prendront serment de bien & loyaument dire de leurs aduis en la matiere, affin qu'apres ce iceux officiers puissent mieue estre aduertiz, & informez, des choses dessusdites, & de chascune d'icelles, en son endroit.

Item, & aussi sera mis par lesdits officiers & autres dessus nommez ordre & taux sur les foins, pailles, gerbées, uecces, boys, fagots, chandelles, verduis, vinaigre,

vinaigre, en gros & en detail, par pris, par nombre & par mesure, selon qu'ilz verront estre à faire par le desordre, qui n'y pourra estre au contraire, veue l'abondance du pays, chascun en son endroit, selon laquelle abondance & fertilité grande ou petite, lesdits officiers ou autres ordonneront, & mettront taux, chascun en son endroit, par les hostelleries & passages de leur iurisdiction, en declairant par le menu, combien les allants & venants, payeront pour disnée de cheual, & pour souppée, & combien pour iournée entiere: & declaireront la grandeur de la mesure de l'avoine ou picotin, que lesdits hostelliers seront tenuz de bailler, lesquelles mesures ou picotins seront marquez de la marque publique des lieux pour obuier à tous abus. Et quant à la despense de bouche, il sera au choix des passants de payer raisonnablement, & compter les pieces de pain, viande, & mesure de vin, qu'ilz auront heu, si toutesfoys ilz ne se veulent contenter, de payer pour table ce que l'hoste demandera: & voulons expressement, & ordonnons, qu'en payant par lesdits allants & venants raisonnablement, et selon ledit taux, ce qu'ilz prendront pour leur viure, & de leurs cheuaux nulle belle chere leur soit plus demandee, sur peine de tresgrande punition, tant de celuy qui demãdera icelle belle chere, comme aussi de celuy qui la payera, dont sera faite mention audit taux & police, generallement par tous nosdits pays, Royaume et seigneuries: car combien que parcy deuant, ladite belle chere ne se fait que par maniere d'un don gratuit & volontaire, qu'aucuns faisoient de leur liberalité & largesse, toutesfoys lesdits hostelliers & autres, l'ont voulu mettre en si grande consequence, qu'ilz veulent contraindre leurs hostes de payer autant ou plus pour ladite belle chere, que pour le principal, qui est un manifeste abus, rançonnement & pillerie: et laquelle belle chere, nous voulons et entendons estre du tout cassee, abbatue et abolie par nosdits officiers, par cesdites presentes.

Item, par l'aduis & deliberation que dessus, auons outre ordonné & ordonnons par cesdites presentes, que les dessusdits officiers et gouverneurs des villes et pays de ceux, qui seront avecq' eux appellez, selon que dessus, en leur bonne et saine conscience mettent et mettront generallement ordre, taux de police sur toutes les choses necessaires pour la vie et conseruation humaine, de quelque marchandise, art mecanique ou mestier qu'elles soient, au cas qu'ilz cognoissent, qu'en icelles ou aucunes d'icelles, soit fait abus et fraude par faute de police au dommaige de nosdits subiets, et autres allants, venants et frequetants en nosdits Royaume & seigneuries, et autrement y procederont, en maniere que lesdits taux puissent estre fructueux, et que tous telz abus, fraudes et pilleries cessent et soient ostez et abbatuz, au bien de la chose publique, de lesquelles choses et chascune d'icelles, faire et ordonner par cesdites presentes, et en tant que mestier seroit, en auons en nosdits officiers, donné et donnons plain pouuoir, autorité et puissance especial.

Item, & pource que touchant les fins draps de laine, comme escarlates, noirs & gris y ha, et se trouue tresgrand desordre, & se vendent les aucuns en si tres excessif pris, que bonnement on ne peut attaindre à la verité & congnoissance come ainsi se puisse & doie faire: Nous par cesdites presentes, & pour reprimer ledit desordre, auons ordonné & ordonnons par edit Royal, que doresnauant draps d'escarlate ne se pourrôt vendre n'achepter à plus haut pris que huit liures Tournois, & au dessous: bôs draps noirs fins, six liures Tournois: & draps gris, de quel-

que sorte qu'ilz soient, que quatre liures dix solz Tournois, & au dessous, comme dessus: fors & exceptez, les bons draps gris de nostre bonne ville de Rouen faits, bastiz & labourez, au pied, & à la main, à la lisiere, & souz le seel de la draperie de nostre ville de Rouen, lesquels ainsi faits, cõsiderans les grãs art, labour, & constz de la manufacture desdits draps, aussi la grand bonté des fines laines de nostre pays & duché de Normandie, & entre les autres de S. Ouin, & des parties d'environ qui sont plus cheres & de grand pris, que nulles autres, de lesquelles sont faits lesdits draps gris de nostre ville de Rouen, pourront estre venduz, iusques au pris de cinq francs & demy, & au dessous.

Item, auons ordonné & ordonnons qu'esdits cas, lesdits draps seront faits de lez & nombres de filz, qu'ilz ont accoustumé, & ne seront pressez, à feu ne d'arain: & expressement defendons & prohibons à tous marchants drapiers et autres vendants lesdits draps, & à tous noz autres subiets, de quelque estat, qualité ou condition qu'ilz soyent, de non les achepter à plus hault pris, que dit est, & au dessous: sur peine d'amende arbitraire, & de grande punition, tant de celuy qui vendra, que de celuy qui acheptera, & ne les pressera audit feu & arain.

Item, & au cas qu'il soit trouué qu'en aucunes des choses dessusdites, comme draps & draperie de soye ou de laine, ou autre chose de grand pris, ou autrement on ne peut bonnement mettre taux, pris ou police certaine: Nous voulons & ordonnons expressement par cesdites presentes, que si en aucunes d'icelles choses non taxées, aucun achepteur se trouuoit fraudé, ou deceu, & le drap pressé, comme deuant est dit, ou suruendu, selon l'estimation de gents de bien eux congnoissants en ladite chose, qui seroit pressé ou suruendue, dont ledit achepteur voudroit venir à plainte, qu'incontinent ladite suruente, fraude ou deception congneue par celuy, à qui il appartient, ledit suruendeur soit puny & condamné sommairement en bonne & grosse amende, selon l'exigence du cas: & la chose qu'il aura ainsi suruendue, soit confisqueé à celuy ou à celle, qui l'aura acheptée, en luy faisant rendre et restituer son argent purement, sommairement, & de plain, sans forme ou figure de procez, nonobstant oppositions ou appellations quelz conques.

Item, plus auons ordonné & ordonnons par ces presentes, que les dessusdits seneschaux, baillifz, alouez, preuosts, viguiers, maires, maieurs, eschevins, consulz, & autres officiers & gouverneurs des villes & pays seront mettre par escrit, & en forme authentique, les ordonnances de sdits taux & police, que chascun fera ou feront, en leur endroit & ressort, selon nostre intention et declaration dessus declairée, en laquelle declaration voulons qu'ilz soient nommez, & signez des mains de tous ceux, qui auront esté presents et conseilants à le faire: lesquelles faites, nous voulons & ordonnons qu'elles soient publiées à son de trompe & cry public, ou autrement par tous lieux accoustumez & necessaires, & selon lesdits taux & ordonnances mis & apposez, en escrit es lieux publics, ou l'on ha accoustumé de mettre & apposer autres ordonnances & escritures: Outre laquelle publication, voulons que chascuns desdits officiers, endroit soy, enuoient le double d'icelles ordonnances & taux, aussi en forme authentique, par toutes les villes, bourgs, villages, & passages de leurs limites & iurisdicions, par maniere qu'aucun n'en puisse pretendre cause d'ignorance: & aussi affin que si aucun different ou question sourdoit entre lesdits hostelliers,

Et autres vendants, Et les allants Et venants, et autres achepteurs, le different puisse sommairement estre voidé par la teneur Et veüe desdites ordonnances, Et taux, sans forme ou figure d'aucun procès. Et pareillement defendons par cesdites presentes a tous noz subiects Et autres allants et venants, manants Et habitants demourants sur les lieux de nosdits Royaume Et seigneuries, de non rien prendre pour leur vie, ou de leurs chevaux, ou pour quelque autre chose que ce soit, sans le payer Et satisfaire ausdits hostelliers Et autres, ainsi qu'il sera declairé par lesdits taux Et police; sur peine d'en estre puniz, par les officiers ordinaires des lieux, et autres qui il appartiendra selon leur meffait Et dessertes: Lesquelles ordonnances Et taux, Et aussi publication d'icelles, à son de trompe ou autrement, et l'envoy desdits doubles d'icelles ordonnances par tout, où il sera besoing, et en forme authentique, comme dit est: nous voulons et ordonnons Et expressement commandons, estre faites Et faits, renouvelles Et renouvellez, tous les ans perpetuellement; par tous nosdits Royaume Et seigneuries, à la feste saint Martin d'hyuer, qui est le vntiesme iour de Novembre, la fin de la cueillete de l'année, de tous les fruits Et biens de la terre, plus nécessaires pour la vie humaine, affin qu'ayêt regard à la fertilité, abondance grande ou petite de chascune année, Et aussi à la provision des vieilz bleds, vins Et autres choses qui pourra estre demeurée des années precedentes: Et affin que les officiers, gouverneurs des villes, Et autres dessusdites puissent mieux Et plus iustement audit temps de saint Martin, renouveler icelles ordonnances, Et les laisser en la forme de l'année passée, ou les croistre ou diminuer de taux Et de pris, ainsi qu'en leur bonne Et saine conscience, ilz verront estre à faire.

Item, Et au cas qu'après ledit temps de saint Martin, ou sur la demye année ou autrement il y eust cause Et raison apparente, tant pour aucun plus grand marché ou abondance, que par aucune cherté ou indigence desdits viures, qui pourroient suruenir de nouuel sur lesdits taux voulons Et ordonnons, que lesdits officiers ordinaires Et autres dessusdits, puissent en la forme Et solennité dessusdite, nommer, renouveler, croistre, diminuer, corriger Et amender ledit taux Et police tousiours, au prouffit Et conseruation de ladite chose publique, sans ce qu'il soit permis à aucuns particuliers, estre si temeraires ou presumptueux de rien y accoistre ou diminuer, Et aussi ausdits hostelliers et autres vendants, de rien (oultre ledit taux) suruendre ou bailler, sans ce que par nosdits officiers ou autres dessusdits, il soit conclu, ordonne Et publié, en la forme Et solennité dessus au long declairée, sur peine d'estre puniz d'amende arbitraire ou confiscation des biens, si mestier est, selon l'exigence des cas, ainsi qu'ilz verront estre à faire par raison.

Item, Et pource qu'entre cy Et la saint Martin ha demy an Et plus, par quoy de laisser les choses au desordre, où ilz sont de present, seroit grand charge Et foule aux subiects de nostre dit Royaume: nous voulons et ordonnons à nosdits officiers, qu'au commencement du moys de May, chascun en son endroit, face et mette taux esdites choses, pour le temps, qui reste iusques à ladite saint Martin, selon la forme cy dessus declairée.

Item, au regard du train de nous Et de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques, Et de noz gardes, Et autres suyvants nostre cour, nous auons semblablement ordonné Et ordonnons par ces presentes, à noz ame Et feaux conseillers, les

maistres

maistres des requestes ordinaires Et preuost de nostre hostel, Et à chascun d'eux endroit soy, que es lieux, où nous passerons et serons, ilz appellent avec eux les officiers Et gouverneurs desdits lieux et villes, où nous passerons, ou serons residence, qui feront semblablement un taux Et ordonnance des choses dessusdites, selon que à leur office et autorité appartient, ou facent garder et entretenir en tout ou partie, le taux Et police, qui desia par nosdits baillifz Et autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ilz trouueront estre le plus raisonnable Et prouffitable, pour la commune utilité de chascun.

Item, Et finalement par nosdites presentes ordonnances, Et par edit perpetuel defendons expressement à tous nosdits baillifz, seneschaux, alouez, preuostz, viguiers, maires, maieurs, eschevins, consulz, conseillers et autres officiers, et gouverneurs de pays ou villes, ou leurs lieutenants, Et aussi ausdits gents d'eglise, nobles, Et autres qui seront presents, Et se mesleront de faire lesdites ordonnances, police Et taux de non rien prendre ou exiger, directement ou indirectement par dons corrompables ou autrement, des marchants, hostelliers, ou autres vendeurs, qui y pourroient auoir interests, ne par amour, haine, amitié Et consanguinité, ou faueur d'eux ou d'autres, Et qu'ilz ne croissent ou diminuent, croistrôt ou diminueront aucune chose ausdites ordonnances, Et ne feront aucune dissimulation, quant à la punition des transgresseurs, infracteurs ou delinquants, sur peine audits officiers de priuation de leurs offices, lesquelz apres la faute et corruption congneue et declairée, declairons estre impetrables.

Et les dons que nous ou noz successeurs apres nous en feront à autres, estre valables, Et iceux officiers estre Et demeurer infames Et inhabiles à iamais à auoir office en nosdits Royaume Et seigneuries: Et aux autres dessusdits, qui ne sont officiers, sur peine d'encourir nostre indignation, d'en estre puniz arbitrairement, selon l'exigent des cas, tellement que ce soit exemple à tous autres.

Si donnons en mandement par ces presentes, Et c.

Verront.

Etiam si quis non viderit has literas, tenetur poena huius constitutionis: quia saltem post duos menses ligat constituto à die publicationis per text. in authen. vrfactæ nouæ constitut. colla. 5. Alex. consil. 181. in 6. vol. & consil. 52. in 7. Alibi dixi, hic non repetam.

Quæstrangers.

EXTRANEVUS multis modis dicitur, vt scripsi in l. rei appellatione. i. ff. de verborum signif. & hic omnes non subiectos Regi extrancos vocat.

Contraints à payer.

Ab hospitibus per retentionem equorum, & aliarum rerum quas aduenæ important, quas iure retinere possunt pro iusta mercede, teste Baldo in l. certum. col. 2. C. locati. l. fin. commodati. Sed si pro iniusta mercede retineantur, & aduena sic coactus soluerit, non ager actione quod metus causa, sed repetet per conditionem indebiti id quod plus solutum erit, vel actione ex hac constit. ff. de condit. ex lege.

Les marchantz.

MERCATORES qui dicantur declarati in tractatu De mercator. minutatim vendentibus, supra, & ibidem etiam qui dicantur mechanici.

Hostelleries.

Hospites, nauæ, caupones, stabularij, & publicani æquiparantur, quorum genus communius est improbum, ideo ad similitudinem vsurariorū edere tenentur. Bal. in l. dissolute. C. de condit. ex lege. per l. r. ff. nauæ, caupo. l. quantæ. de pub. Alex. in l. r. C. de ededo. & cōmuniter isti sunt tallaces. Bal. in l. r. C. locati. & Angel. in l. r. in fi. furti aduersus nauas, caupones. vbi plus dicit, videmus paucos hospites dicit, sed si sint diuites, diuitias eorum non

durare: & ideo in eorū mendacijs non iustificat ecclesia, vt refert additio. ad Alex. in d. l. i. Facit cap. efficiens. & cap. quoniam. 88. dist. ibi, Caupones tui miscunt vinum cum aqua, & illorum pecunia in aquam reuertitur. Vide quæ scripsi in l. tabernæ. ff. de verb. signif.

Ladicte chose publique.

Quam interest reipublicæ, procurator regius ista prosequi debet, cum publica in regno tantum prosequatur. l. i. ff. de iusticia & iure. vbi scripsi.

Negligece de noz officiers.

Negligece in officiali regio in suo officio est valde punienda. l. diuus. ff. de officio præsidis.

Taux des viures.

V I D E textum in cap. i. de emptione & vendit. & ibi Antho. de Burgos.

Grand conseil.

L E G E S debent fieri cum consilio. l. humanum. C. de legib. l. non dubium. de repud.

Seneschaux, Baillifz.

Primarios iudices pertinet taxatio victualium, licet ad Præfectum vrbs. l. i. §. cura carnis. ff. de officio præfecti vrbs.

Feront serment.

Robatur in l. hac edictali. §. his ita. C. de secund. nup. Et non solum iudex, verum omnes qui ad hoc vocati sunt, iurare debent, infra eod. ord. §. Solenne vocat publicum, & eorum eis qui sunt ad taxandum primò bailliuus, vel seneschallus, aut præpositus recipiet iuramentum ab his viris ecclesiasticis, & demum maior & scabini, & alij ad hoc præfecti.

Et quant à la despence.

Vo hic proponuntur. Primum, vt hospes & aduena possit vel viuere ad hospitis arbitrium, vel petere debet carnes, vel alia sibi necessaria. Sed debet hospes petere ab aduena quid agere velit. Nam in alternatiuis electio est debitoris. l. 3. ff. de eo quod certo loco. Ideo hospes petere debet, vt præparet prandium, vel cœnam ad electionem aduena.

Ou mestier qu'elles soyent.

T sic auctoritate regia isti cognoscunt, per istum textum, ibi, *en auons à nosditz officiers donné et auons plain pour autorité & puissance special.* Et sic ab eis appellatur ad curiam supremam in his casibus, quando merces & victualia taxantur.

A tous marchans drapiers.

Am emptores quàm venditores hic puniuntur, cum sint correlatiua. Et lex loquens in vno, habet locum in alio. l. i. C. de cupressis. libr. ii.

Fraude ou deception.

T sic in rebus mobilibus decepto competit actio per hanc constitutionem, licet lex 2. Cod. de rescindenda venditione, regulariter non habeat locum in rebus mobilibus, vt testatur Accurs. & doct. in d. l. 2. Sed ex æquitate hic subuenitur & ex hac constitutione, pro qua facit cap. primum de emptione & venditione.

Et pareillement defendons &c.

Requisita in hoc artic. primò, opus est vt iudex & is, ad quem spectat taxatio horum victualium in scriptis eam redigat taxationem, ne pereat. l. contrahitur. ff. de pignor. Secundò in formam authenticam, id est facientem fidem, & non per scripturam priuata, Tertio, quod taxatio hæc fiat in suo territorio: quia extra statuere non potest. cap. vlt. de constitut. ibi, *en leur ressort.*

Quarto, quod fiat taxatio iuxta constitutionem iam factam, vt videlicet, purpura ultra octo libras non vendatur, & optimus pannus niger sex libris, & alia, vt supra dictum fuit.

Quinto quod nominati & signati sint in his taxationibus, ibi, *nommés & signés des mains &c.*

Sexto, quod voce præconis postea publicetur, vt cunctis nota fiant. Dixi in l. vna, in vlt. notab. de senten. quæ pro eo quod interest &c.

Septimò, vt in locis consuetis publicetur, ibi, *par tous lieux accoustumez.*

O & auò

O & auò, vt affigatur in locis consueti.

Nonò, vt ista taxatio, siue exemplar mittatur per singulas ciuitates & oppida, ac burgos, vt quilibet eam videre possit, & secundum eam iudicare.

Decimò prohibet ne gratis aliqui in hospitio viuant, videlicet iudices, vel alij, sed hospitibus soluant.

Vndecimò, quia taxationes tempore variantur, vult vt singulis annis fiat taxatio in festo S. Martini. l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid. Scripsi in l. vna. C. de sententijs quæ pro eo quod interest.

Indignation.

Vid deuotent hæc verba, declarant doctores in l. vn. a. ff. si quis ius dicenti non obtemperet & ego scripsi in Praxi beneficiorum, in bulla nouæ prouif. in fine.

Rançois par la grace de Dieu Roy de France, duc de Milan, & Seigneur de Genes: à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons que comme plusieurs plaintes, doleances & remonstrances nous ayent esté faites du taux excessif, que les hostelleries de nostre Royaume prennent & exigent indeuement sur les passants & repassants, logeats en leurs hostelleries: Et combien que de present (graces à nostre Seigneur) y ait abondance de tous viures en nostre Royaume, & soient à raisonnable pris & marché: Neantmoins iceux hostes ne prennent moins pour escot, & pour la fourniture des viures, qu'ilz deliurent ausdits passants, tant pour eux, que pour leurs cheuaux qu'ilz faisoient au temps qu'il y auoit chere & sterilité d'iceux, & si n'ont regard ne consideration au pris que les chaires, pain, vin, foin, & auoine se vendent aux marchez: Ains par cupidité & auarice desordonnée, au detrimet du salut de leurs ames, non gardants loyauté & iustice commutative & contre toute charité & honesteté mettent pris volontaire, excessif & defraisonnable esdites denrées, à la grand foule & detrimet de la chose publique. Et si exigent indeuement belles cheres d'iceux passants & repassants, lesquelles aucunement par aucuns se souloient donner par don gratuit: lequel don gratuit ont remis à le faire payer à tous par nécessité & contrainte. Nous par ces causes & autres à ce mouuants, pour obuier & mettre fin esdits abus, pour le soulagement de nos subiets, bien prouffit & utilité de la chose publique, auons par bonne & meure deliberatiõ fait & ordonné, faisons et ordonnos les ordonnances qui s'ensuyuent.

Premierement, auons enioint & enioignos à tous nos Preuostz, Seneschaux, Baillifz, Chastellains, Viguiers, Iuges & à tous nos autres iusticiers & officiers, ou à leurs lieutenants, & pareillement aux Iuges & officiers des princes de nostre sang, & de tous autres nos subiets ayant iustice & iurisdiction ordinaire, que chascun d'eux respectiuenement endroit soy, et en son pouuoir & iurisdiction ordinaire, avecq' cinq ou six des plus sçauants & apparens personages, & de bonne conscience, de leur dite iurisdiction ordinaire qu'ilz appelleront avecq' eux, ayent de trois mois en trois mois à taxer & mettre pris raisonnable à tous viures, comme à pain blanc, bis, & noir, vin à la pinte de toutes couleurs, soit du pays ou autre estrangier, qui se vendra sur le lieu, bœuf, mouton, veau à la livre ou à la grandeur de la piece, & selon l'endroit qu'elle sera: cheueaux, aigneaux, couchons, oyes, oysons, chapons, poules, poulliez, lieures, conins, perdrix, becasses, & autres volailles, qui comunement se vendent sur iceux lieux: lard, fromage & chandelle au poids à la demye once: foin, gerbées et paille à petits boitteaux & à poids: auoine à picotins: fagots & buches à nombre: huille, verdins, vinaigre, moustarde à mesure: sucre & toute autre espicerie à poids: Poissons fraiz ou sallez à poids ou mesure: œufs à nôbre, & beurre à poids, ortailles, leguns, &

autres choses requises & nécessaires ausdits passants & repassants. Et iureront lesdits iuges, & ceux qu'ilz appelleront avecq'eux, de bien & loyaument, selon leurs consciences taxer les choses susdites, selon le pris que communément se vendent aux marcheꝝ des lieux où se fera la taxe, si marché y ha, sinon des lieux plus prochains où y aura marché. Et en faisant ladite taxe, auront regard, que les hostes se puissent sauuer, & raisonnablement gagner: & que les passants & repassants et seiournants induement ne soyent greuez. Et pour faire lesdits pris, ne prendront aucune chose des hostes & tauerriers, sur peine d'estre priueꝝ de leurs offices.

Item, le taux qui ainsi par eux sera fait, sera redigé & mis par escrit, & collé en un posteau, qui sera affiche au deuant de l'eglise, ou en quelque autre lieu patent, ou les passants ou repassants, si bon leur semble, pourront auoir recours, pour scauoir le pris & taux de s'dites denrées.

Item, auons enioint & enioignons à tous & chascuns les hostes tenants hostelleries, tauerries ou cabarets en nostre Royaume, soit à loger gents de pied ou de cheval, passants ou seiournants en tēps de foyre ou autre, qu'ilz n'ayent à vèdre à ceux qui logeront en leurs maisons, les denrées susdites & autres outre le pris qui aura esté decerné par les iuges ordinaires, et ceux qui auront esté appelez avecq'eux: Et qu'ilz ayent à boisteler leur foin & paille au poids & grandeur, qui par iceux iuges sera ordonné: ayent à tenir en leur logis poids & mesures iustes et loyales, marquées par iceux iuges: esquelles lesdits passants et repassants et seiournants pourront auoir leurs recours, s'ilz sont en doubte du vray poids & mesure. Et ausdits passants, repassants & seiournants de quelque estat qu'ilz soyent, enioignons de payer audit pris, ce qu'ilz prendront desdits hostes, soit à poids, nombre ou mesure. Et de plus, plus, & de moins, moins: le tout sur peine d'amande arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons audits hostes de ne prendre pour attache de cheval, que troys deniers Tournois pour iour, qui est un denier pour desinée, & deux deniers pour souppée: Et pour lit et paire de linceux ou draps blancs, soyent un ou plusieurs couchants, cinq deniers Tournois: Et pour nappe, troys deniers Tournois: et chascune seruiette, un denier Tournois. Toutesfoys permettons ausdits iuges ordinaires, avecq' ceux qui par eux seront appelez, selon la qualité des lieux où lesdites hostelleries seront, haulcer ou baisser le taux de s'dits draps ou linceux, nappes & seruiettes. Et ausdits hostes auons defendu & defendons de ne prendre aucune chose pour belle chere: & à iceux passants, & repassants ou seiournants de n'en payer aucune chose, sur peine d'amande arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons aux Seneschaux, Baillifz, Preuosts & autres ressortissants sans moyen en noz, cours de Parlement, que chascun endroit soy s'informe souuēt, si iceux iuges ordinaires ressortissants en leurs pouuoirs & iurisdicions, gardent et obseruent l'oyaumēt nosdites ordonnāces: et procederōt contre ceux qui ne les garderont par suspensions de leurs offices & amendes arbitraires.

Item enioignons et commettons à noz, amez & feaux conseillers, les presidēs de nosdites cours de Parlement, maistres des requestes de nostre hostel, conseillers en nostre grand conseil, & de nosdites cours, qui en allant & venant par pays, s'informent es lieux où ilz passeront, de ceux qui ne garderont noz presentes or-

donnan

donnāces, & des infracteurs d'icelles: & nous enuoyent les informations qui par eux en seront faites pour pourueoir, ainsi que verront estre à faire par raison.

Item, & au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques, & de noz, gardes, & autres suyuants nostre cour. Nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes à noz, amez & feaux conseillers les maistres des requestes ordinaires, & preuost de nostre hostel, & à chascun d'eux endroit soy, qu'es lieux où nous passerons & serons, ilz appellēt avecq' eux les officiers & Gouverneurs desdits lieux & villes, où nous passerons & serons residence, pour faire un taux & ordonnances des choses de s'dites, selon que à leur office & autorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou en partie le taux & police, que desia par nosdits baillifz & autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ilz trouueront estre le plus raisonnable & prouffitabile, pour la commune utilité de chascun.

Si donnons en mandement par ces presentes à noz, amez & feaux, les Preuostz, Seneschaux, Baillifz, Iuges, & autres noz officiers & iusticiers, & à un chascun d'eux, si comme a luy appartiendra, que nosdites presentes ordonnances ilz facent lire & publier en leurs iurisdicions & auditoire, & icelles enregistrer. Et au surplus les gardent, obseruent & entretiennent, & facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement, sans enfreindre de point en point, selon leur forme & teneur. Et pource que de ces presentes on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, ou de l'extract de l'un ou de plusieurs articles d'icelles, fait souz seel Royal, ou par l'un des greffiers de noz, preuostez, bailliages & seneschaucées, deuement collationé, foy soit adioustée, comme à ce present original. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donnē à Bloys, le 21. iour de Novembre, l'an de grace mil cinq cents dixneuf. Et de nostre regne, le cinquiesme. Ainsi signé, Par le Roy. Les sires d'Orual & de Bonniuet admiral, de la Palisse, et de Chastillon. mareschaux de France, & autres presents. Robertet. Seellē à double queue, & en cire iaulne.

Leues et publiées en iugement en l'auditoire ciuil au chastellet de Paris, es presences des aduocat & procureur du Roy, & des conseillers d'iceluy, practiciēs & autres assistants au dit chastellet: le samedi dixiesme iour de Decembre, l'an mil cinq cents dixneuf. Signé, Jean Corbie. Et cedit iour publiées par les quarrefours de la ville de Paris, & enioint les obseruer et garder. Par Uauzi le nourricier, crieur iurē audit chastellet, appellē avecq' luy Lionnet Gautier, trompette.

QUE LES HOSTELLERS ET TAVERNIERS ne donneront que bœuf & mouton à leurs hostes, & des viuandiers.

RANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut. Comme nous auons fait par cy deuant plusieurs ordonnances sur le fait des viures & taux des hostelliers de nostre Royaume, pour le bien & prouffit de noz subiets, & des passants & repassants en iceluy, lesquelles par negligence de noz officiers ont esté tresmal gardées & obseruées, en sorte que les despens de ceux qui voyagent, sont si grands & excessifz, qu'à peine plusieurs les peuvent souppor-

ter, & en laissent leurs affaires necessaires: à quoy de tout nostre pouuoir voulons obuier. Et pour ce faire, voulons & ordonnons, que derechef nosdites ordonnances soient publiées es lieux mentionnez en icelles. Et enioignons aux iuges, esquelz elles s'adressent sur peine d'amende arbitraire, de les faire garder & entretenir en ce qu'elles ne contremettent au contenu es presentes, dont la teneur s'ensuyt. C'est à sçauoir, que gents tenants hostelleries, cabaretz, & tauernes ne bailleront à leurs hostes que bœuf, mouton, lard, bouillon, œufz, beurre, huille, fromage, merluz, harens, carpe & brochet. Et feront les iuges des lieux, où seront lesdites hostelleries & cabaretz, la taxe de ce que chascun hoste payera par repas, ayant regard à la valeur du pain et vin du pays, s'il y en ha, ou en defaut de ce, du plus prochain: boys, chandelle & autres choses dessusdites, en arbitrant par lesdits iuges, ce qui sera baillé ausdits hostes à chascun repas, ayant regard à ladite taxe: Sur lequel taux la bonne chere & le coucher seront comprins: mais si lesdits passants & repassants veulent auoir autre chose, que ce que dit est, le pourrôt achepter au marché. Et quant à ceux, qui aurôt cheuaux, nous voulôs & ordonôs, que pour l'attache de la disnée, payeront un denier: & pour celle de la soupée, deux deniers, en ce comprins la lictiere, qu'ilz trouueront en l'estable: & s'ilz veulent mettre de la paille fresche, sera à leur despens. Et quant au demourant, le foin dudit hostellier, & aussi la paille, seront bottelez: & sera ordonné par le iuge, combien de liures deura peser le boitteau, qui sera taxé par lesdits iuges, & la mesure d'auoine aussi: Lesquelz passants et repassants en prendront ce que bõ leur semblera, & payeront ce qu'ilz prendront, & non d'auantage. Et si changerôt lesdites taxes de temps à temps, selon que lesdits viures, tant de personnes que de cheuaux, haucerôt ou diminuerôt. Et ce par le Iuge d'iceluy lieu, appellés avecq luy quatre bons personnages à ce experts & congnoissants. Et sera chascun hostellier tenu auoir à la porte de son logis un tableau, auquel serôt escrits les pris et taux, & autres choses dessusdites, qui sera signé dudit Iuge, ou de son greffier: autrement ne luy sera payé aucune chose par lesdits passants & repassants. D'autre part nous auons aussi esté deuement informé & aduertiz, que les viuandiers suyuant nostre cour, acheptent les viures que les gents du pays veulent porter au marché, au lieu où est nostre cour, lesquelz ilz reuendent trop plus cherement qu'ilz ne les ont acheptez au grand preiudice de ceux qui sont en nostre suytte: A ceste cause pour y obuier, nous auons prohibé & defendu, prohibons & defendons ausdits viuandiers ne vendre par cy apres directement ou indirectement que chair de bœuf, mouton, veau & pourceau: Et ce pour la premiere fois, sur peine de confiscation de ce qu'ilz exposeront ex vente & pour la secõde fois, outre ce que dessus, de l'amende de vingt liures Tournois: & pour la tierce, d'estre banniz de nostre cour. Et s'ilz controuuent quelque voye ou moyen pour frauder nostre presente ordonnance, nous voulons qu'ilz soyent banniz de nostredite cour & suytte. Et quant au poisson, foin, paille & auoine, leur auons defendu & defendons, sur les peines que dessus, d'aller au deuant de ceux qui portent le poisson au marché pour l'achepter & reuendre à la suytte d'icelle nostredite cour. Et voulôs que directement ou indirectement ceux qui apportent viures au marché du lieu où nous serons, ne soyent empeschez de les porter. Toutesfoys quant aux prohibitions, que les viuandiers ne vendent que de bœuf, mouton & pourceau, nous n'entendons y

tendons y cõprendre les pouruoieurs de nostre maison, de nostre treschere & tresamee compaignie la Roynie, & de noz treschers & tresamez enfants, des princes, prelates et autres gros seigneurs suyuant nostre cour, ausquels ils en pourront vendre et non à autres. Si n'est que quelque pouruoieur des dessusdits n'auoit ce qui est necessaire pour la maison qu'il pouruoie & en pourra prendre d'un pouruoieur, qui volontairement luy en voudra bailler. Et le tout sans fraude, sur peine de bannissement de nostredite cour & suytte.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes à tous noz baillifz, seneschaux, preuots & à tous autres iusticiers, officiers, ou à leurs lieutenants et chascun d'eux, si comme à luy appartiendra, que cesdites presentes ilz facent lire, publier & enregistrer en leurs cours, iurisdicions & auditoires, & par tous autres lieux & endroits accoustumez faire cris & publications: afin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent et entretiennent, facent garder, obseruer & entretenir inuolablement de point en point, selon leur forme & teneur, sans les enfreindre ny cõtreuenir en aucune maniere: en faisant desdits infracteurs la punition telle qu'il appartiendra. Et pource que de cesdites presentes lon auroit a besongner en plusieurs et diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, soy soit adioustee, comme à ce present original, auquel en resmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donne a Chasteaubriant, le premier iour de Iuin, l'an de grace mil cinq cents trentie deux, Et de nostre regne, le dixhuitieme. Ainsi signé: Par le Roy en son conseil. Bayard. Et seellé en double queue de cire iaune.

C Aufam huius cõstitutionis faciendę dederunt thesaurarij Regij, qui liberales in hospitibus pecunias Regis erant, & postea in ratione reddenda negligentes: ob id furcis multi traditi sunt, sicut famosi latrones. l. capitalium. §. fin. ff. de pœn.

Sera baillé.

N Oc fieri potest, vt docet glof. in §. post natale. & ibi doctores de pace tenend. Quia non debent vendi aduenis alimenta carius quàm indigenis. c. i. de emptione & vendit.

ORDONNANCE DV ROY FRANCOYS,

que les hostes ne logeront gents incongneuz ny estrangiers, sans en aduertir les Iuges, & officiers des lieux.

FRANCOYS par la grace, de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons, comme pour obuier à plusieurs assemblées illicites, qui se font iournellement en nostre Royaume, & menées & practiques, qui s'en pourroyent ensuyuir sans nostre sceu & aduen, au grand preiudice de nous, nostredit Royaume, pays & seigneuries de nostre obeysance, & pour autres bonns & grandes considerations nous mouuants, Nous auons voulu, ordonné & declaire, voulons, declairons, ordonnons, & nous plaist, en ensuyuant les anciennes ordonnances de noz predecesseurs, que tous & chascuns les hostes & autres nosdits subiets, & mesmes des limites & frontieres d'iceluy nostre Royaume, ne logeront aucuns personnages estrangiers passants pays, non cogneuz, & sans aduen, forestiz, banniz & chassez d'iceluy Royaume, ou sur lesquelz autrement y pourroit auoir aucune suspicion de malfait: & si aucuns de ceste qualite se sont presente à eux, afin de loger en leurs maisons publiques ou priuées, ilz nous en aduertiront

ou noz

ou noz lieutenants generaux, gouverneurs & officiers des lieux où lesdits person-
nages passeront & repasseront: & ce sur peine de confiscation des biens des hostes,
& autres qui les auront logez ou recollez: Et des personnes qui en auront eu no-
tice & congnoissance, & ne le seront venues declarer à nous ou à nosdits lieute-
nants, gouverneurs ou officiers, voulons & entendons, que le tiers des confiscations
qui s'ensuyront de ce, soyent appliqués à celuy ou ceux, soyent seruiteurs ou au-
tres, qui denonceront & descouriront telles assemblées, passages & entreprises:
& icelle tierce partie leur estre adiugée, sans autre declaration, ny don de nous.

Si donnons en mandement par cesdites presentes, à nosz amez & feaux les
gents de nosz cours de parlement, au preuost de nostre hostel, au preuost de Paris,
& à tous noz baillifz & seneschaux, & autres iusticiers & officiers et à chascun
d'eux chascun en son regard, & si comme à luy appartiendra, que nosz presents
vouloir, ordonnances & declarations leurz, publiez & enregistrez en leurs cours
& iurisdicions, auquel nous enioignons ainsi le faire, ilz les fassent d'auantage
lire et publier à son de trompe, en & par toutes les principales villes de leurs sie-
ges, iurisdicions & autres lieux accoustumez à faire cris & publications en icel-
les, à ce qu'ilz n'en puissent pretendre cause d'ignorance: & icelles au surplus ob-
seruent, gardent et entretiennent, et fassent obseruer, garder & entretenir de point
en point, selon leur forme et teneur, procedans chascun en son regard al'encontre
des infracteurs & delinquans par declaration & execution des peines dessusdi-
tes, ainsi qu'il appartiendra: Car ainsi nous plaist il estre fait. Et pource que de ces
presentes lon pourra auoir à faire en plusieurs et diuers lieux, nous voulons qu'au
vidimus d'icelles, fait souz seel Royal, ou souz le seing, de l'un de nosz amez et
feaux notaires & secretares, foy soit adioustée, comme à ce present original: au-
quel en tesmoing de ce, nous auons fait mettre nostre seel. Donnè à Chastillon sur
Loing, le neufuiesme iour de May, l'an de grace mil cinq cents trenteneuf: Et de
nostre regne, le vingtcinquiesme. Sic signatum supra plicam:

Par le Roy. Bayard.

*Lecta, publicata & registrata audito procuratore generali Regis id requiren-
te, Parisiis, in parlamento, decimanona die Maij, anno domini millesimo quin-
gentesimo tricesimonono. Sic signatum: Malon.*

QUE LES HOSTELLERS N'EXIGERONT
plus grand somme de deniers, qu'il est cy contenu, pour iournee, disnee
& soupee de leurs hostes passans & repassans, sur pei-
nes icy contenues.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous
ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme cy deuant apres
plusieurs grandes plaintes et doleances, qui nous auroyent esté fai-
tes du pris volontaire, excessif & intolerable, que les hostellers de
cestuy nostre Royaume faisoient payer à leurs hostes allans, ve-
nans, passans & repassans par nostredit Royaume, enuions fait certaines or-
donnances, & paricelles mis taux & pris raisonnable aux viures, que lesdits ho-
stellers auroyent à bailler à leursdits hostes, affin d'obuier par ce moyen aux exa-
ctions, pilleries & rançonnemens qu'ilz faisoient.

Lesquelles

Lesquelles ordonnances ont esté leuës & publiées, par tous les baillaiges et iu-
risdicions de nostredit Royaume, & tellement que lesdits hostellers n'en ont peu
pretendre cause d'ignorance: ce nonobstant & encores quelque fertilité & abon-
dance de biens, qu'il ait pleu à Dieu nostre createur nous donner en nostredit
Royaume, n'ont iceux hostellers diminué leur pris, mais au contraire, ainsi
que sommes aduertiz, continuent de plus en plus leursdites exactions & rançon-
nemens: tellement que tant par la negligence des Iuges, ausquelz nous auons
par plusieurs fois mandé faire entretenir icelles ordonnances, que par la negli-
gence des hostellers, elles n'ont aucunement esté gardées ny obseruees: dont nosz
subiets & autres passans & repassans par nostredit Royaume, se trouvent cha-
scun iour grandement & excessiuelement foulez: & en sont venues & viennent
ordinairement iusques à nous plusieurs plaintes: lesquelles ont esté mises en delibe-
ration en nostre priuè conseil.

Par l'aduis & deliberation duquel auons, pour pourueoir aux choses dessus-
dites, & affin de faire cesser lesdites exactions, pilleries, & rançonnemens des-
dits hostellers, ordonné & ordonnons que d'oresnauant tous hostellers de cestuy
nostre Royaume, n'auront & ne prendront pour homme & cheual, que la somme
de dix solz Tournois pour iour & nuit, (sçauoir est, troys solz six deniers pour dis-
née, & six solz six deniers Tournois, pour soupee & couchee.

En leur defendant tresexpressément, & ce sur peine de punition corporelle, &
de grosses amendes arbitraires, de prendre n'exiger autre chose de leursdits hostes,
lesquelz en ce faisant ilz seront tenuz de nourrir & fournir de tous viures, tant
pour eux que pour leurs cheuaux, boys, chandelle, & giste, ainsi qu'ilz ont accou-
stumé, en maniere qu'ilz s'en puissent & doivent contenter raisonnablement. Sauf
toutesfoys à augmenter ou diminuer par nous le pris de ladite ordonnance, selon
que le temps le requerra.

Et pour la premiere plainte veritable, qui se fera contre lesdits hostellers, ilz
seront incontinent constituez prisonniers, & tenuz en prison fermée & estroite,
par le temps de troys iours continuelz & consecutifs. Et apres lesquelz ilz seront
eslargiz, en nous payant toutesfoys preallablement vingt solz Parisis d'amende.

Et pour la seconde fois, seront tenuz prisonniers, comme dessus, par le temps
de huit iours, & payeront quarante solz Parisis d'amende.

Et pour la troiesme, seront condamnèz d'estre fustigiez, ou d'autre peine cor-
porelle, selon la qualité des personnes, à la discretion de iustice, & en cent solz Pa-
risis d'amende.

Desquelles amendes nous en donnons la moytié aux reuelateurs et denoncia-
teurs qui les denonceront iustement, & sans fraude: pource que s'il y estoit trouué
fraude ou malice, ilz seront punis de semblables peines comme les accusez &
denoncés, si les denonciateurs n'eussent esté trouuez veritables.

Et commandons & enioignons tresexpressément à tous noz iusticiers & offi-
ciers, & tous autres des iustices inferieures de nostredit Royaume, qu'ilz ayent
à faire garder, obseruer & entretenir estroitement, & sans enfreindre, le conte-
nu en cesdites presentes.

Et qu'incontinent & à la premiere denonciation & semonce, qui en sera
faicte

faicte par le rapport du denonciateur, avecq' un tesmoing, & sans autre forme d'information & de procez, ilz ayent promptement à faire les punitions telles que dessus: que nous voulons sortir leur effet nonobstant oppositions ou appellations quelz conques, & sans preiudice d'icelles.

Et où nosdits officiers & autres des iustices inferieures de nostredit Royaume seroyent refusants ou delayants d'ainsi le faire, nous voulons et permetons à toutes personnes de les en accuser pardenant leurs superieurs, lesquelz tantost leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce soit exemple à tous autres: et que desdites amendes pecuniaires, les denonciateurs en ayent aussi la moitié comme dessus.

Et pour autant qu'aucuns desdits hostelliers pourroyent à l'occasion & en contempt de nostre presente ordonnance, abandonner & delaisser leurs hostelleries, ou les faire fermer, sans y vouloir dorenavant recevoir les hostes: nous leur avons defendu & defendons tresestroitement & sur peine de confiscation de corps & de biens, qu'ilz n'ayent à icelles delaisser & abandonner, mais à les tenir garnies de ce qui y sera necessaire, suyuant ceste presente ordonnance, & y recevoir et recueillir lesdits hostes, ainsi qu'ilz ont accoustumé.

Et là où aucuns d'eux les voudroyent delaisser, & que ce fust pour cause & occasion iuste & legitime, seront tenuz un an deuant en aduertir nos officiers des lieux pour entendre lesdites causes: Et s'ilz les congnoissent raisonnables, leur permettre de ainsi le faire: à quoy nous enioignons à nosdits officiers auoir l'œil & regard: & ce sur peine de priuation de leurs offices.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à tous nos baillifz, seneschaux preuosts, iuges & autres nos iusticiers & officiers: et commandons aussi à tous autres officiers & iusticiers, ou à leurs lieutenans, & à chascun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que ceste presente nostre ordonnance ilz facent lire, crier & publier par tous les lieux et endroits de leurs iurisdicions, accoustuméz à faire cris & publications: à ce qu'aucun n'en pretede cause d'ignorance, & icelle entretenir, enregistrer, garder & observer de point en point, selon sa forme & teneur. Car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous avons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donne à Saint Pris, le dixseptiesme iour d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents quarante. Et de nostre regne, le vingt-sixiesme. Ainsi signé sur le reply: Par le Roy en son conseil. Bochetel. Et seellé souz double queue du grand seau de cire iaune.

EDICT DV ROY NOSTRE SIRE SVR

les viures que les hostelliers, tauerniers & cabaretiers vendront aux passants & repassants.

RANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme cy deuant nous ayons fait certaines ordonances gradement utiles et equitables pour pourueoir et donner ordre à l'excessif & intolerable taux et pris volontaire que les hostelliers de cestuy nostre Royaume prennent, & exigent sur les passants et repassants logez en leur hostelleries: lesquelles ordonances diuersifiées en aucuns pointz & endroitz, selon les occurence & disposition du tēps: nous auons fait lire

faict lire & publier où besoin estoit, estimans que par la crainte d'encourir es grosses peines indites par icelles, & aussi par la reuerence & obeissance deuë à nos commandemens & ordonnances, elles seroient inuiolablement obseruees & entretenues: Mais tout au contraire elles ont esté peu à peu mesprisees, & par succession de temps sont demourees finalement sans aucune obseruation, tant par l'avarice & fraudes commises par les hostelliers, que par la negligence de nos officiers des lieux. Car encores qu'il soyent aduenues quelques occasions, tant pour les guerres passees, que pour l'infertilité d'aucunes annees, de faire r'cherir les viures, toutesfois cela a esté faict sans aucune moderation ou equité à la seule volonté & discretion desdits hostelliers: Lesquelz, quelque abondance de viures qu'il y ait à present, ne laissent point pour cela de prendre & exiger pour escot & fourniture des viures qu'ilz deliurent ausdits passans & repassans, tant pour personnes que pour cheuaux, comme ilz faisoient au temps de cherté & sterilité, n'ayans aucun esgard ou consideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, auoyne, & autres denrees se vendent aux marche: ains contre le deuoir de charité, loyauté, & honnesteté, exigent & extorquent tout ce, qu'ilz peuuent sans aucune loy ou equité.

Et d'autant que de present tous les fructs & biens de la terre plus necessaires pour la vie de l'homme sont recueillis & serrez, au moyen dequoy lon peut aisement congnoistre la fertilité & abondance de l'annee, & selon l'apparence qui s'y trouue, est beaucoup plus facile, qu'en nulle autre saison, de pourueoir à la moderation & reduction du taux & pris desdits viures, & faire cesser lesdits abus, exactions, & rençonnemens publics au bien & soulagement de nos subiects, chose tresnecessaire pour obuier à la foule & pillerie, qu'en cela portent les passans & repassans.

Nous pour ces causes & pour autres bonnes, iustes & raisonnables considerations à ce nous mouuans, apres auoir faict diligemment reueoir toutes lesdites ordonnances faictes, tant de nostre regne, qu'au parauant sur ce, qui touche & concerne le faict desdits hostelliers & denrees par eux vendues: amons par ces presentes de nos certaine science, pleine puissance & auctorité Royal statué, & ordonné, statuons & ordonnons, voulons, & nous plaist par loy, statut & ordonnance perpetuelz & irrevocables.

Que tous & chacuns les Baillifz, Seneschaux, Preuostz, Chastellains, Viguiers, Iuges, & autres nos iusticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & pareillement les Iuges & officiers des Seigneurs ayans iustice & iurisdiction ordinaire, appelez, avecq' eux chacun en leur destroit & iurisdiction cinq ou six des plus notables, & plus apparens personages de loyauté & experience, aimans leur honneur & conscience, taxeront de trois mois en trois mois: Et mettront pris raisonnable à tous viures.

Comme au pain blanc, bis, & noir, à tant d'onces.

Vin, à la pinte de toutes couleurs, soit du creu du pays, ou d'ailleurs, qui se vendra sur le lieu.

Bœuf, mouton, & veau, pourceau frais à la liure, ou à la grandeur de la piece & selon l'endroit qu'elle sera.

Cheureaux, aigneaux, couchos, oyes, oysons, chappos, poules, pouletz & pigeos.

Lard, formaige, & chandelles au poids.

Foin, gerbees, & paille, à petis boiteaux, & à poidz.

Aueme, à picotins.

Fagotz, & busches à nombre.

Huile, verdus, vinaigre, & moutarde, à mesure.

Succe, & toute autre espicerie, à poids.

Poissons fraiz, & salez, à pieces, & par mesure.

Oeufz, à nombre.

Beurre, à poids.

Hortolaiges, legumaiges, & autres choses requises & necessaires aux passans & repassans par lesdictes hostelleries.

Lesquelz poidz, & mesures marquez, de la marque publique, des lieux pour obuier à tous abus.

Et iureront solennellement lesdicts Iuges, & ceux qu'ils appelleront avecques eux, de bien & loyaument en leurs consciences taxer les choses de susdictes, au pris que communement ilz se vendent aux marchez des lieux, où se fera ladicte taxe, si marché y a: sinon des lieux plus prochains, où il y aura marché. Ayans aussi esgard à l'abondance ou rarité desdicts viures & denrees, qui sera pour lors au pays: de sorte, que les hostes se puissent sauuer, & honnestement & raisonnablement gagner. Et aussi que les passans, repassans & seiournans soient induement foulez & greuez.

Et ne prendront lesdicts Iuges pour faire lesdicts taux, & pris, aucune chose des hostelliers, cabaretiers, & tauerniers, sous peine d'estre priuez de leurs offices.

Lequel taux qui ainsi sera par eux fait, ils mettront & redigeront par escrit. Et sera chascun hostellier tenu en prendre un double, deuement collationné & signé du Iuge, ou de son greffier: pour iceluy mettre & apposer en un tableau à la porte de son logis: autrement ne luy sera payé aucune chose par lesdicts passans & repassans.

En defendant tresexpressément par cesdictes presentes, à tous & chacuns desdicts hostelliers, tauerniers, & cabaretiers de nostre Royaume, logeans & receuans en leurs maisons & logis gens de cheual ou de pied: passans & seiournans en quelque temps que ce soit, qu'ils n'ayent à vendre les denrees dessus declarees, & specifiees, & autres necessaires pour personnes & cheuaux, outre le taux & pris, qui y aura esté mis & decerné par lesdicts Iuges ordinaires, & ceux qu'ils auront appellez avecques eux.

Et qu'au demourant ils ayent à boteler leur foin & paille au poids & grandeur qui leur sera ordonné par iceux Iuges, tenans en leurs maisons poids & mesures iustes & loyales marquez, par iceux Iuges de ladicte marque publique, ou autre qu'ils aduiseront, à fin que lesdicts passans, repassans & seiournans y puissent auoir leur recours, s'ils sont en doute du vray poids & mesures.

Ausquels passans, repassans & seiournans nous enioignons pareillement par cesdictes presentes, de payer à celuy taux & pris, ce qu'ils prendront desdicts hostelliers, tauerniers, & cabaretiers: soit à pris, nombre, ou mesure, & de plus, plus: & de moins, moins.

Et au regard de la fourniture, & des draps, & linceulx, nappes, & seruiettes: aussi de l'attache des cheuaux, tant pour disnee, que pour soupee: Nous defendons

sendons tresexpressément à iceux hostelliers de n'en prendre, fors que ce qu'ilz en doyent auoir & prendre par nostre ordonnance faite à Bloys le vingtunziesme iour de Novembre, mil cinq cens dixneuf: confirmee par autre nostre ordonnance faite à Chasteaubruiant, le premier iour de Iuin, mil cinq cens trentedeux: qui est pour lietz & paire de linceux ou draps blancs, soyent un ou plusieurs couchans, cinq deniers tournois: & pour nappe, trois deniers tournois: & pour chascune seruiette, un denier.

Sauf ausdicts Iuges ordinaires, avecq' ceux qui par eux seront appellez de haucer ou baisser ledict taux, selon la qualité des lieux, où seront lesdictes hostelleries: ainsi qu'ils verront estre à faire.

Et quant à l'attache du cheual, lesdicts hostelliers auront un denier pour disnee, & deux deniers tournois pour soupee, suyuant nosdictes ordonnances: sans ce qu'ils puissent prendre ou exiger aucune chose pour la belle chere, ainsi qu'ilz ont fait par cy deuant. Ce que tresexpressément nous leur defendons, & à iceux passans, repassans, & seiournans de n'en payer aucune chose.

Et d'autant qu'entre lesdicts passans & hostelliers se pourroient souuent mouuoir debat, questions & differens, soit pource que lesdicts passans ne voudroyent payer selon ledict taux, ou que lesdicts hostelliers voudroient prendre & exiger d'auanzige par cōtrainctes & extorsions: Nous voulons que par lesdicts Iuges ordinaires aux plaintes & doleances, qui leur seront sur ce faictes, respectiuellement par les uns ou par les autres, il soit administré aux parties prompt & sommaire expedition de iustice, sans forme ne figure de proces, la seule verité du fait regardé & congneue.

Et que lesdicts passans & repassans pour la preuue & iustification des contraintes, exactions, & extorsions, qui leur seront faictes par lesdicts hostelliers, puissent produire à tesmoing ceux mesmes de leur famille, en defaut d'autres tesmoings pour y auoir tel esgard, que de raison.

Et seront tenus lesdicts Iuges garder de point en point, quant à la punition & correction d'iceux hostelliers, tauerniers, & cabaretiers delinquans & contreuuenans à nosdictes ordonnances, & defences telles que dessus, les mesmes peines & amendes pecuniairies & corporelles, que nous auons indites par nostre ordonnance, faite à saint Pris, le dixseptiesme iour d'Octobre, mil cinq cens quarante.

C'est assauoir que pour la premiere fois qu'ils seront trouuez auoir delinqué & contreuenu, ilz seront constituez prisonniers, & tenus en prison fermee & estroite par le temps de trois iours continuelz & consecutifz, apres lesquels ils seront eslargis, en nous payant toutesfois prealablement vingt sols Paris d'amende.

Et pour la seconde fois, seront ienus prisonniers, comme dessus par le temps de huit iours, & payeront quarante solz Paris d'amende.

Et pour la troiesme fois, seront condamméz à estre fustigez, ou en autre peine corporelle, selon la qualité des personnes à la discretion de iustice, & en cent solz Paris d'amende.

La moytie desquelles amendes nous voulons appartenir, & estre baillee & distribuee aux reuclateurs & denonciateurs (sans fraude ou malice) de leurs fautes, delits, & contrauentions, selon & ainsi que le contient nostre dicte ordonnance.

Media pars
multe par
ti denun-
cianti appli-
catur.

Et qu' au cas que noz Iuges & officiers, & autres des iustices inferieurs de nostredit Royaume seroient refusans, dilayans, ou negligens de faire & exercer ce qu'il leur est mandé & enioint, tant par icelle nostre ordonnance, que par la presente, il soit permis à toutes personnes (& auxquelles desapresent nous permettons) les en accuser par deuant leurs superieurs: lesquelz sur ce leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce puisse estre exemple à tous autres.

Dont & desquelles amendes lesdicts accusateurs & denöciateurs (sans fraude) auront, comme dit est cy dessus, la moitié.

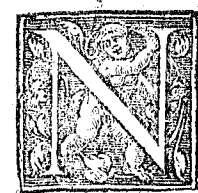
En enioignant par cesdictes presentes ausdits Baillifz, Seneschaux, Prouostz, & autres noz Iuges ressortissans sans moyen en noz cours de Parlement que chacun endroict soy, aye à s'informer le plussouuent qu'ils pourront, si lesdicts Iuges ordinaires ressortissans par deuant eux, gardent & obseruent loyaument nosdictes ordonnances. Et contre ceux qu'ils trouueront y auoir fait faute, procedent par suspension de leurs offices, amendes arbitraires, & autrement, ainsi que le porte nostredite ordonnance de saint Pris.

Et à fin de ne rien omettre pour l'observation inuiolable de nosdictes ordonnances, Nous comettons & enioignons à noz amez, & feaux les Presidens de nosdites cours de Parlement: maistres des requestes de nostre hostel: Conseilliers de nostre grand conseil & esdites cours, & consequemment à tous noz autres officiers qu'en allant & venant par pays ils s'informent bien & deuement par les lieux où ils passeront des hostelliers, tauerniers, & cabaretiers, qui n'observeront nosdites ordonnances ou icelles mespriseront.

Et les informations que sur ce ils auront faites nous enuoyent incontinent feablement closes & seellees es mains de nostre trescher & feal Chancelier. Pour icelles veües en estre ordonné & pourueu, ainsi qu'il appartiendra, & verrons estre à faire pour l'execution de noz vouloir & intention.

Si donnois en mandement par ces mesmes presentes à tous noz Baillifz, Seneschaux, Prouostz, Iuges, & autres noz iusticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans & à chacun d'eux, si come à luy appartiendra, que cesdictes presentes ils facent lire, publier, & enregistrer en leurs cours, iurisdiccions & auditoires: & par tous autres lieux & endroits accoustumez à faire cris & publications, à fin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent, & entretiennent, facent garder, obseruer, & entretenir inuiolablement de point en point, selon leur forme & teneur sans les enfreindre, ne souffrir y contreuenir en aucune maniere: En faisant desdicts infracteurs la punition telle qu'il appartiendra.

Et pource que de cesdites presentes lon pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux: Nous voulons qu' au vidimus d'icelles fait souz seel Royal soy soit aiouste, comme au present original. Auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Folembrey le vingt sixiesme iour de Novembre l'an de grace mil cinq cens quarante six. Et de nostre regne le trentedeuxiesme. Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. De l'Aubespine. Et seellé du grand seel sur double queue de cire iaune.

NOZ amez, & feaux: Nous vous enuoyös l'ordonnance que nous auons presentement faite, pour pourueoir & donner ordre à l'excessif pris & taux voulontaires que les Hostelliers, Tauerniers, & Cabaretiers prennent, & exigent des passans, allans, & seiournans, à fin que telles indeües exactiös, pilleries, & larrecins publiques cessent & n'aiēt plus de lieu. Attendu mesmement qu'il a pleu à Dieu nous donner avec la paix vne bonne & fertile annee abondante en tous biens. Parquoy nous vous mandons, commandons, & tresprescroictement enioignons entretenir, & faire entretenir, garder, & obseruer inuiolablement le contenu en nostredite ordonnance, sans aller, ne souffrir aller, ne venir directement, ou indirectement au contraire en quelque maniere que ce soit, souz les peines indites par icelle respectiuement, tant ausdits Hostelliers, Tauerniers, & Cabaretiers, que à noz Iuges & officiers qui seront negligens de satisfaire à leur deuoir en cest endroict. En sorte qu'il n'aduenienne ce qui est aduenü des precedentes ordonnances cy deuant faites, & reiterees sur ce mesme fait, lesquelles par la faute & negligence de nosdicts Iuges & officiers, qui deuoient auoir l'œil à l'observation, sont demourees nulles, & sans effet à nostre tresgrand regret & desplaisir. Chose que vous redurrez en vostre memoire, à fin que à ceste cy il ne s'y face ne commette vn tel erreur. Autrement nous en ferons faire telle demöstration & punition, que tous autres pour l'aduenir y prendront exemple. Donné à Folembrey, le vingt sixiesme iour de Novembre, l'an mil cinq cens quarante six. Ainsi signé, François. Et au dessous, De L'aubespine. Et dessus lesdictes missiues estoit escrit:

A noz amez, & feaux les Prouost de Paris, ou son Lieutenant, noz aduocat & procureur en ladicte Prouosté.

Le iedy neufiesme de Decembre, iour de Police, audict an mille cinq cens quarante six, les susdictes lettres patentes en forme d'Edict, & missiues ont esté leües & publiees en iugement & auditoire du Chastellet de Paris, seant monseigneur le Lieutenant ciuil, qui (les aduocat, & procureur du Roy en la Prouosté de Paris ce requerans) a ordonné es presences de plusieurs conseilliers, & aduocats audict siege, icelles estre registrees es registres de ladicte police. Et en outre publiees avecques le taux & pris, qui s'en fera à cry publicq' & son de trompe, par les carrefours de la ville & fauxbourgs de Paris, & par les preuostez & chastellenies estant en & au ressort de ladicte preuosté de Paris.

DE MAGISTRIS ARTIFICIORUM, ET MONOPOLIIS PROHIBITIS.

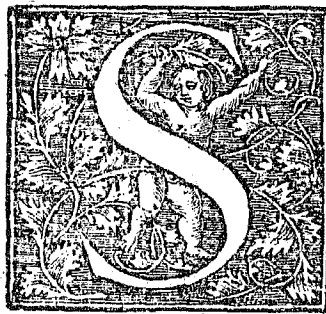
Des Maistres des mestiers, & des monopoles prohibez.

Françoys, des publies 1539.

Et pour passer les Maistres des mestiers, ne seront aucunes disnees, banquetz, ne conuis, ny autres despences quelsconques, encores qu'on les voulsist faire volontairement, sur peine de cent solz Paris d'amande, à prendre sur chacun, qui auroit assiste audict disner & banquetz.

GLOSSA VNICA.

Pœna fisco applicatur, & quare.

TATVIT REX vilitatis publicæ causa, ne artifices in approbatione artificij, & tyrocinij, cum magistri fieri volunt, aliquod parent conuiuium, prandium, aut cœnam aliis magistris artis, sub pœna centum solidorum applicandorum fisco, quamuis tex. hoc non dicat: sed quia fiscum læsit, qui contra eius prohibitionem fecit. & quia in hoc maximè excedebant operarij & opifices solennia peragentes conuiuia magistris artis. Et ipsi inebriati postea eum ad magistreriu recipiebant, ij erant tanquam Perfarum milites, qui pane & aqua sæpius victitabant: tamē singulis annis inebriari permissum erat. Sic & his operariis in singulis magistrorum conuiujs, vt testatur Alexand. lib. genialium 3. cap. 11. de quibus potest dici quod Ouid. scribit,

Ebrius incinctis Philyra conuina capillis saltat, & imprudens utitur arte meri.

Mensa amicorum parentem. Pericles apud amicos nunquam cœnauit.

Mensam tamen Cato maximè amicorum parentem atque procreatricem existimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatus, & id genus beneficentiam faciliè, perpetuè que contempnit, ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in repub. est versatus, nunquam apud amicū cœnarit præterquam Euripolemo nuptias celebrante, & id quoque catenus, vt peractis libationibus mox abiret. teste Cœlio lib. 15. cap. 8. etiam hodie prohibitum est conciliariis, ne sumant prandium, aut cœnam cum clientibus, aut cum procuratoribus & aduocatis litigantium, quando conuiuium expensis partium fieret. in rub. de la cour de Parlement. artic. xvij. vnde olim non plures tribus coisse conuiuas testatum annalibus est, quando nec plures initio creditas esse musas. relatum Pausaniæ monumentis scimus Meleren, Mnemen Aæden. hoc est Meditationem, Memoriam, Cantilenam. Archestrati poetæ etiam tale erat decretum: conuiuat, aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque sunt. aliàs manipularium, & raptu viuientium conuentus fuerit, inde vulgò iactatum est septem conuiuium, nouem conuiuium. Et in his conuiujs senioribus velut ætate venerabilibus primi discubitus, & honoratior locus dari, ipsique sublata mensa primi assurgere consueuerant, in imo verò conuiuij dominus apud Romanos sedebat, quos Paris. etiãnum imitantur. sed iste tex. conuiuium tollit, & conuiuas punit, etiam si tantum assisterent non edentes: quia satuti, & per eos non stat. l. in iure ciuili. ff. de regu. iur. Et ista constitutio imitatur legem antiquã sumptuariam, maximè Didiam, qua statutum à Didio trib. plebis fuit, vt qui inuitarent, & qui inuitati adfuisent, pœna legis tenerentur. De quo Plinius lib. 10. cap. 50. & per Ayma. Riualium in histo. iuris ciuili. Fuerunt & aliæ leges sumptuariæ, quas congerit Ioan. Zasius in catalogo legum antiq.

Tres tantum esse conuiuas debent.

Septem conuiuium nouem conuiuium.

Dominus conuiuij ubi sedere debeat & alij.

Quilibet magister ad emendam tenetur.

Donare non possunt uolentes magistri fieri uxoribus magistrorum.

& isti magistri committunt crimen concussionis, de quo in l. 1. & 2. ff. de concussionis. & hoc nominatim docet Archidia. in cap. de quibusdam. xxxvij. dist.

IDEM.

Et sans faire autre despense, ne prendre aucun salaire par les maistres du mestier, voulons qu'ilz soyent tenus recevoir à maistrise celuy, qui les en requerra, incontinent apres qu'il aura bien & deuement fait son chef d'œuvre, & qu'il leur sera apparu qu'il est suffisant.

Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

1 T quia artificioru magistri, si nihil recipiebant, recusabant fortè, vel differebant aliquem in magistru recipere, ideo statuit vt teneatur eos recipere, simulatque requisiti fuerint, & sufficetes eos repererint. Hæc requisiti fieri ab his, qui promoueri uolunt, poterit coram duobus notariis, vel cora vno notario & duobus testibus, qui si recusantes fuerint, adire iudicem debent, & requirere eum, vt præcipiat his magistris ad ista obseruandum: & hoc iudex facere debet. ergo in hoc tex. sequentia requiruntur.

Requisitio quomodo fieri debeat.

3 Primò, quòd didicerit suum artificium: quia prius non debet esse magister quam discipulus. cap. sic uiue. & seq. xvj. q. 1. nec in magistrum debet assumi, qui formam discipuli non assumpsit. c. cum in magistrum. & cap. officij. de elect. Sed quanto tempore addiscens esse debeat? Respon. tex. in dicto cap. sic uiue. dicens multo tempore disce, & illud tempus non est taxatum, ob id semel, atque tyrocinium suum fecerit, & nouerit artem, debet recipi vt hic. nam ingenium interdum etiam supplet tempus in studentibus. glos. in cap. tum ex literis. de restit. in integr. & in l. vnicuique. C. de proxi. sacro. serinio. lib. 12. & magister discipulo suo doctior esse debet. cap. relatum. xxxvij. dist. Ideo pro ingenij sui acumine hoc discuti debet arbitrio magistrorum artis. arg. l. Stichus. ff. de legatis 3.

Quanto tempore discere debet.

5 Secundò requiritur, quòd tyrocinium suum fecerit, ibi, apres qu'il aura fait son chef d'œuvre. ex hoc ergo opere cognoscetur, an debeat magistrerium assumere: quia vulgò dici solet, opus laudat magistru. §. cumque Deo propitio. in proce. instit. & §. sancimus. in auth. de mona. colla. 1.

Caput aperis faciendū non tamen excellenter.

6 Tertio requiritur, quòd opus istud sit bene, & conuenienter factum, non dicit excellenter factum: sed sufficit, quòd debite factum sit. Nam est initiu operis. ideo excellere non potest, sed peritia opificis ex hoc cognoscetur, an sciat regulas artis, & si ex hoc artificio dignoscatur habere regulas artis, recipi debet. Nam mediocris scientia sufficit: quia pauci excellentes reperiuntur. cap. venerabilis. de præbend. & inter artifices est lata differentia. l. inter. ff. de solutio. 7.

Approbatū debet esse tyrocinia. Liber approbatorū facit semiplenam probationem.

7 Quarto requiritur, quòd hoc artis initium & opus approbatum sit à magistris artis, alioqui non fit ante approbationem magister. l. si quis. C. de profess. & medic. lib. 10.

8 Vtile est magistrum fieri. Nam postea libri eorum postquam ipsi approbati sunt, & iurauerint, faciunt semiplenam probationem in concernentibus artem. secus si propria autoritate ante approbationem & magistrerium assumptum, conscriberent. teste Barto. in l. nuda. col. vlti. ff. de donatio. & Panormit. in cap. 2. nume. 11. de fide instrumento. Et si mercator habeat librum rasum in vno loco, an in aliis probet. consuluit Paul. Castrensis consi. cccxliij. omisso primo. in secundo volu.

Approbati officina habere possunt. Artificiu nomine doctores non ueniunt.

9 Item poterit hic magister factus officinam solus habere, & publicè, vbi antea non posset in ciuitatibus iuratis operari solus: quia interest reipub. vt sint aliqui periti, ad quos ciues & alij recurrere possint: qui nec fallant, nec fallantur. l. 1. & 2. de pòder. & auri illat. lib. 10. Alias utilitates inuenietis per docto. in l. 1. C. de excus. artific. lib. 10. vbi appellatione artificum non ueniunt doctores, nec iurium professores: qui sacrosancti sunt, sicut eorum scientia. l. 1. §. est autem. ff. de varijs & extraord. cognit. l. magistros. C. de profess. lib. 10. Ergo sub nomine, maistres des mestiers, non continebuntur: quamuis Constanti. contrarium dicat: sed agebat causam suam: quia fuerat à docto. recusatus. vt ipse asserit hic, ob id ei tanquam suspecto non est credendum: sed nò possum mihi persuadere, quòd hoc verbo, maistres des mestiers, ueniãt iurii doctores. † & contra eum facit cle. vlt. de magist. quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratu expendant ultra tria milia Turon. Argentorū. ergo illam summam expendere Papa permittit, quæ ascendit vsque ad centum quinquaginta libras Turon. & sic docto. non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratu, sicut magistri artis. alibi dicam fusius. (Est postquam loquitur de magistris artificu non uult comprehendere magistros legum, nec scientiæ.)

Expensa que in doctoratu fieri possunt.

12 Item postquam approbati sunt tanquam periti, iudicio istorum peritorum, postea si controuersum sit aliquod, quòd illam ad artem spectet, relinquetur, & stabitur eorum arbitrio, nò autem addiscenti, per tex. in l. si chorus. ff. de lega. 3. glos. in §. præterea. de rerum diuis. in instit. si tamen iurauerint. l. hac edictali. §. his illud. C. de secun. nupt.

Arbitrio magistrorū statur. Plures magistri an debeant adesse ad artem probandam.

13 Dubitant Docto. an plures adhibendi sint magistri periti, ad iudicandum super arte aliqua ipsorum & actu eos tangente. Respòdent, quòd in loco vbi faciliè inueniri plures possunt, saltem duo adhiberi debent: alioqui vnus sufficet. per tex. in §. quod autem. in ver. neque ibi. aut etiam

vno, si vnum solum ciuitas habeat. in authen. de non alienan. reb. ecclesiast. colla. 2. Bart. in proc. ff. & l. r. in princ. ff. de ventre inspic. Alex. & alij in l. r. §. si. ff. de verb. oblig. Panorm. & Dec. in cap. proposuisti. de probat. vbi limitant. plura scripta in interpreta. l. vnica. in glos. subtilitatem. C. de 14 senten. quæ pro eo quod interest profer. Et partes poterunt eligere istos peritos. Sed ipsis discordantibus iudex, vt docet Bart. in dicta l. r. Panorm. & alij in dicto cap. proposuisti. & in cap. te. 15 nor. & cap. lator. de re iudic. Et quamuis Doctores dicant sententiam latam de peritorum consilio retractari posse, etiam post tempus ad appellandum per restitutionem in integrum, tamen in Francia non succurritur nisi per appellationem, vt scripta in proc. ordina. in glos. v. & dicam in tract. de appel. in 3. Tomo.

Partes peritos eligunt. Sententia peritorum consilio lata non retractatur in Francia, sed appellandum est.

Articulus tertius.

Lequel toutes fois nous declairons inhabile & incapable de la maistrise au cas qu'il auroit faite autre despance, que celle de son chef d'œuvre, pour paruenir à ladite maistrise, & en voulons estre priuè & deboutè par noz. Iuges ordinaires des lieux ausquelz la congnoissance en appartient.

GLOSSA VNICA.

Superius prohibuit, ne isti volentes magistri fieri artificij, aliquas expensas faciant, nec in conuiuiis, nec in donis, aut alijs: & vt melius feruetur, pœnam statuit: videlicet quod si alias expensas fecerint, declarantur inhabiles & incapaces dicti magistrerij. Ideo non poterit tanquam magister in ciuitate operari, nec officinam seu tabernā habere, in qua operetur: quia est inhabilis, & incapax. Et quamuis fuerit creatus magister corruptè, tamen non gaudebit priuilegijs artis, tum quod incapax, & inhabilis fiat. Et quod promotus corruptis magistris non debet gaudere priuilegijs magistrorum, probat. l. vna. C. de athletis. lib. 10. Archi. in cap. de quibusdam. xxxvij. dist.

Creatus magister contra hanc constitutionem, non gaudet priuilegijs artis. Emens officium non gaudet priuilegijs officij.

Nam emens officium non debet priuilegijs officij gaudere: quia simoniacus & ambitiosus est. l. vniuersi. C. de legatio. lib. 10. glos. in l. 2. de iur. legul. lib. 11. & hodie plures sunt, qui non gaudent, si hoc mordicus seruetur.

IDEM.

Nous defendons à tous lesdicts maistres, ensemble aux compaignons, & seruiteurs de tous mestiers de faire aucunes congregations, ou assemblees grandes, ou petites, ne pour quelque cause & occasion que ce soit.

GLOSSA I.

Quia in his conuiuiis congregantur magistri, & taxant suas merces, ob id prohibuit conuiuium: verum quia alio modo poterant congregari, ob id omnes & singulas congregaciones inhihet, ne magistri vel eorum famuli aliquo modo congregentur. Congregationes ergo non debent fieri sine superioris licentia. per text. ex quo elicit ibi. Iaco. Rebuf. in l. r. in fi. C. de Claficis. lib. 11. Nisi causa confraternitarum, & ad conseruationem sui. l. si. ff. de cur. bon. dan. Et per hoc fuerunt confratrie prohibite: iustè necne ex effectu apparet. tamen bonum non est tollendum propter malum contingens, sed malum puniendum, nec ex hoc quod aliquando mala fiunt in ecclesijs, tollendæ sunt ecclesiæ. Sed facientes mala sunt puniendi, alioqui fenestras essent tollendæ: quia homines per eas se quandoque precipitant. c. de occidendis. xxij. quæst. v. dicitur inferius in tracta. de confratr.

Congregationes omnes sunt prohibite sine superioris auctoritate.

Et ne faire aucuns monopoles, & n'auoir ou prendre aucunes intelligences, les vns avecq' les autres, du fait de leur mestier.

GLOSSA II.

Imperator etiam prohibuit monopolium in tit. de monopol. C. Et hodie etiam Illustrissimus Imper. Carolus quintus inter ordinatio. Bruxellis publicatas his verbis: Item pour obuier aux dommaiges procedans des monopoles, & contraites illicites, dont plusieurs marchands & gens de mestier vsent en nosdicts pays, au preiudice d'autres bons & loyaux marchands, & gens de mestier, & de toute la chose publique. Nous auons ordonné & statué, ordonnons & statuons, que nulz marchands ou homme de mestier, ou autre, s'auance faire contrait, paction, ou appointement sentant monopole, ou preiudiciable à la chose publique: si comme d'achepter toute la marchandise d'une sorte, pour la garder souz luy, & apres la vendre à pris excessif, & autres semblables, sur peine de confiscation des biens, & marchandises ainsi acheptees: & par dessus ce de correction arbitraire, defendons à toutes villes & communautés es colleges des marchands, consuls, & suppostz, corps de mestiers, ou confratrie, & tous autres: de faire aucuns statutz, ordonnances, ou edictz sentans monopoles, ou preiudiciables à la chose publique, en taxant & abolissant tous semblables, qui par cy deuant ont esté faitz comme nulz, & de nulle valent, non obstant

Constitutio Caro. quinti de monopoly his.

non obstant quelque confirmation generale ou speciale, sur ce obtenue &c. Statuit ergo Imper. ille Carolus, vt nullus pactiones in præiudicium reipub. vel monopolij sentientes faciat sub pœna confiscationis bonorum corporalique pœnæ arbitrio iudicis imponendæ, ibi, de correction arbitraire. c. in e. quod sicut. §. si. de elect. Item defendit ciuitatibus, vniuersitatibus quoque ac omnibus, ne statuta monopolium sapientia, aut contra publicam vtilitatem faciant, condant, irritaque annullent, & incidant: eaque Imperator nulla & irrita declarat. Et ista cõstitutio aqua est & iusta ex visceribus l. vnica. C. de monop. extracta. & vt melius intelligatur, & d. l. vnica. notanda sunt sequentia. Primò ne sub incerto vegetur, dicitur monopolium ἀπὸ τῶ μόνου ἢ πωλέω, quod est venditio, licet gl. & doct. aliter dicant in rub. C. de monopolo. Nā πωλέω venditio significat. πωλήω venditionem, inde βιβλιοπώλης, librorum venditor, πωλητής venditor dicitur. Nec potest diduci à μόνος, & πόλις ciuitas: quia idem esset dicere monopolis, quasi vna ciuitas. Ideo quidam à πωλέω diducunt, sed vt cuique sit, ego sequar quæ supra scripsi. nam monopolium diductum à πωλέω cum ω, scribitur, si à πωλ cum ο, & Budæ. in commentar. linguæ Græcæ scripsit cum ω, ergo à πωλέω non à πόλις diducitur. Unde monopolium est conuentio plurium mercatorum bono obtians publico. vt docet Feli. in c. accedentes. col. 1. de præscript. Est enim contra rationem naturalem: quia præcludit viam beneficiendi proximo. & Prouerb. 3. scribitur, Noli prohibere benefacere eum, qui potest: sed si vales ipse benefacere: etiam est contra vtilitatem publicam, & in perniciem totius corporis mystici.

Prohibet monopolia & pactiones monopolium sentientes.

Monopolium unde dictum.

Monopolium quid.

Quomodo monopolium committatur.

Quomodo monopolium committatur? Respon. variis modis, quos melius mercatores pessimi sciunt: sed tunc dicitur quando illicitæ pactiones concurrunt, aut paciscuntur, vt species diuersorum corporum negociationis non minoris quam inter se statuerint, veniuntur. dicta l. vna. §. 1. C. de monopol. & ista est cõmunis inter artifices praxis. Nam videre est, quod omnes caligarij, singulique calcearij, omnèsque alij artifices, & artifices sunt eiusdem pretij: & hoc est, quia sic conueniunt. Et sic etiam statuitur in consuetudinibus Britan. editis anno 1404. die 12. Februarij.

Conspirantes monopolium committunt.

Secundò committere dicuntur monopolium homines, qui congregati inter se conspirant, & impediunt, ne aliquis deponat in tali causa: quæ fortè concernit dominum talis loci, ciuem aut alium. vt docet Guido Papæ consi. 211. iuxta materiam. col. 1. plus dicens non solum fieri monopolium in casibus in dicta l. conscriptis, verum etiam in qualibet alia illicita congregatione. allegat Archidia. in cap. constitutionem. de verb. sign. in sexto. ac Innoc. in c. 2. de schisma.

In negociationibus monopolium committitur. Conuentio ut non differatur frumentum, donec talis uendiderit suum est reprobata.

Tertio si quis conetur impedire, ne aliquis exerceat negociationem vini, aut alterius rei præter eum, etiam si in vim rescripti Regij: quia illud rescriptum non valet, quinimò etiã impetrans in monopolium incidit. dicta l. vna. Et ita docet Conrad. in tract. de contractib. quæst. 51. circa fin.

In agris non colendis committitur monopolium. Conuenire ne quis alios in illa arte instruat, sapit monopolium.

Quarto non minus incidunt in hanc legem, qui conueniunt quod homines talis municipij non deferant frumentum in mercatum proximum, vt dominus illius loci vendat suum, vel vt homines illius loci prius suum vendant, hoc est enim perniciosum reipubl. quia viliori pretio venderetur, quando frumenti esset ibidem abundantia. teste Soci. consi. 272. non prosequendo. col. 3. vers. quarto principaliter. in secundo vol. {vel quod vinum alienum non vendatur.}

Quinto si rustici, vel alij ciues conueniant, quod ciui habenti possessiones ruri nullum præstabitur auxilium, nec aliquis laborabit in possessionibus illius: tunc dicitur monopolium, Imò Alber. in rub. huius tit. dicit quod ad euitandum pœnam huius tituli, vniuersitas rusticorum statuerat, quod nullus daret damnum tali ciui, nec possessionibus suis, volentes intelligere, quod nullus coleret suas possessiones: ideo dicit tales puniendos, & cognosci hoc posse ab effectu: quia si nemo velit colere eorum prædia, idque sine causa, præsumitur illicita quædam inter illos pactione: quia in dubio quilibet lucrari vult.

Sextò, si artifices inter se paciscantur, ne quisquam eorum in illa arte instruat alios, nisi sit filius vel nepos eorum: vt sic ipsi soli cõmodum consequantur, monopolium est, teste Conrado. vbi supra. & Azo in summa huius tit. & interdum hoc statuerant impressores, vt fuit in senatu Paris. allegatum. vide Bart. in l. si. col. 4. vers. quæro super quibus. ff. de colleg. illic. lason consi. cxxij. col. 2. & seq. in quarto volu.

Septimò, si inter se conueniant artifices, quod non recipient aliquem addiscentem, nisi immensum det precium singulis annis, & quod non ostendent ei, nisi remaneat per tres annos, id quod possent per vnum annum ostendere: hoc etiam sapit monopolium, & tales magistri pro compensatione statuti, laqueo essent suspendendi: quia hoc est reipubl. valde perniciosum, tam in præcedenti, quam in hoc casu: quia hoc faciendo posset admitti artificium, vel illi qui illud sciunt possent cogere mercatores, & alios ad immensum precium pro eorum labore, quod fieri non debet.

Non recipere addiscentem, uel ei non ostendere sapit monopolium. Conuenire ut domus locetur magno precio, uel rei precium augeatur causa pestis, uel alia, sapit monopolium. In deferenda annona

Octauò, si ciues conueniant, quod officinæ, & stationes tali precio, & non minori locabuntur, illicita est pactione, & monopolica. vt docet glos. in dicta l. r. & Conrad. vbi supra, addens idem dicendum, si locatores equorum similiter conueniant, quod non locabunt equos nisi tali precio. Et in hanc legem incidunt ciues, ad quos Senatus pro iuridicis conuenibus accedit, si conueniant vt augeatur in immensum domorum pensio, & victualium. & idem quando scholastici causa pestis fugiunt ad aliquam ciuitatem, & ita ipsi vendunt immenso precio, & iudices super hoc cogere deberent suos subditos, ne precium rerum augeretur, vel saltem modicè.

Nonò, si mercatores conueniant, ne alius deferat frumentum, vel vinum, seu alia venalia: donec ipsi vendiderint, vel quod naues aliorum impediatur, & retineantur: & illi in legem Iuliam de annona

emittitur monopolium.

Dans arras ut solus ueniat dat monopolium.

Monopolium a pluribus fit non ab uno solo.

Conventio mercatorum ut non emat nisi tali precio, improba est.

Statutum ut subditi teneantur ire ad molendinum uel furnum domini non aliud esse prohibitum.

Operum conceptum ut per alium non compleatur sapit monopolium.

Privilegium et consuetudo ut in tali loco datur ualeat.

Mercatus eius constituantur.

Poenae fauentium monopolium.

de annona etiam incidunt, per quam legem poena viginti aureorum puniuntur. Nam interim illi qui habent frumenta vel alia victualia carius vendent, ut docet Conrad. in dicto tracta. de contract. quaest. lxxv. in fin.

14 Decimo, qui dat arras in emptionem omnium aromatum ciuitatis, ut ipse postea solus carius vendat, cum praesciuerit naues adducere species aromatum submersas, aut victualium, dicitur facere monopolium, & potest cogi tempore caritatis, ut vendat etiam minus iusto precio. l. 2. §. cum in eadem. ff. ad leg. Rhod. de iactu. idem vult Conrad. vbi supra, quando quis emit totum frumentum, ut alij ex eo emant, ut habetur hic in ordinat. Imperatoris quod saepius fit.

15 Undecimo, in omnibus casibus praedictis ista procedunt, quando plures sic paciscuntur: si vero vnus tantum promittat non vendere pannos, non dicitur monopolium: quia alij poterunt deferre & vendere, nec erit detrimento reipublicae propter vnum. Secus si propter plures, sumendo argumentum a contrario, quod est validum in iure. l. i. ff. de offic. eius. & ita consuluit Bald. consil. 445. Titius locauit in j. volu. nisi ille mercator aequipolleret pluribus. arg. l. non tantum. ff. de excusa. tuto. & in §. item tria. illo tit. in instit. vbi docto.

16 Duodecimo, si mercatores nemorum inuicem vel alij conueniant, quod non ement iugerum, seu arpentum lignorum, vel alias merces, nisi tali precio: hoc monopolium est, quod Rex prohibet in tit. des caues & forestz. ordinat. vij. articu. xiiij. & in tit. des ordonnances des generaux. artic. xvij. hoc enim cedit in diminutionem pensionis Regis, & iuris. Et si conueniant mercatores, quod de locationibus & fermis du Roy, non dabunt nisi tale precium, tunc incidunt in monopolium, & puniri debent, ut inibi notatum est.

17 Decimotertio statutum, si disponat quod nullus subditus ire possit ad aliud molendinum, vel furnum, quam comitis, vel domini: quia respicit comodum priuatum domini, & tollit bonum publicum, & libertatem subditorum, non valet, ut consuluit Soci. consil. cclxxij. non prosequendo. col. iij. versu. quarto principaliter. in 2. vol. & si Comes, vel Baro, seu alius tale faciat statutum: debent se opponere rustici, vel illi quorum interest: seu appellare ab illo abusu statuto ad curiam, quae ista solet reformare statuta.

18 Decimoquarto artificiorum artifices, vel εργολαβοι aliorumque diuersorum operum profectores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se inire, ut ne quis quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniunctum alteri sollicitudinem alteri intercipiat: data licentia vnicuique ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendij implere, omniaque huiusmodi facinora denunciandi sine vlla formidine: & sine iudicialibus sumptibus. dicta l. vna.

19 Τεργολαβοι dicuntur paciscentes, ne opera ab alijs inchoata alius perficiat. εργολαβοι opera loco, opus faciendum conduco, rem perficiendam suscipio. Inde τεργολαβοι dicuntur operum susciptores. teste Alcia. in tit. de praepo. labo. lib. 12. & Bude. in coment. linguae Graecae ait esse Sycophantas, & quadruplatores quaestui delationes habentes, qui compendia sua comparant, & confectantur ex alijs dispendijs, & calamitatibus απδ εργου, id est operae η χαμηλων, accipio, quasi opus suscipio. εργολαβοι operarius, operis susceptor: & quando aliquis suscipiebat opus faciendum, si ille non poterat complere, vel nolebat, tunc nullus inueniebat, qui id vellet perficere, hodie coguntur etiam per carcerem: ut interdum vidi.

20 Quero an valeat consuetudo in cotatium? videtur valere. nam alicui potest competere ius, seu aliquibus hominibus loci: ut alibi quam in illo loco vendantur victualia, vel ut non coquantur nisi in tali furno, & statutum seu consuetudo, vel privilegium valet. cap. significante. de appel. Respon. hoc privilegio concedi posse, & valet consuetudo: ut quidam in tali loco vendant carnes, non alij, sed conuentiones non valent, & per hoc non fit praedictum vtilitati publicae: quia tales tenentur vendere iusto precio, & ad hoc sunt obligati sicut Tholosae laniones.

21 Et hoc procedit etiam in rebus, & personis: secus si ad certum locum facultas vendendi restringatur. Innoc. & Panor. in dicto cap. significante. in fi. vnde videmus mercatus sic constitui per principem certo loco & die, vnde non poterit ea die alio loco fieri. hoc enim solet princeps concedere ratione confusionis tollendae, ne homines in incerto constituantur, & nesciant quod debeant ire ad vendendum, & emendum: ob id princeps constituit locum & diem ad releuamen laborum, & ad vtilitatem reipublicae, ut in certo loco vendantur res, & ab omnibus. l. vna. C. de nundinis.

22 Quero quae sit poena istorum monopolia facientium? Respon. multiplex. Primo exilio perpetuo condemnari debent. dicta l. vna. ibi perpetuitate damnatur exilij, nec istam poenam potest alius remittere, quam princeps, vel suprema curia.

Secundo bona illorum omnia confiscantur. ibi, bonis propriis spoliatus.

Tertio, si detrimentum vel concitatio euenerit, aut seditio, debent capitali supplicio puniri, vel saltem fustibus caedi. in dicta ordinatio. Caro. ibi, & correctio. & in l. capitalium. §. solent. ff. de poenis. ac in l. vna. C. de seditio. vnde Rex Franciae. in tit. des bledz. ordi. vij. in fi. prohibet monopolia, maxime super frumento sub poena confiscationis corporis, & bonorum. ut ibidem videre licet: quia ad famem, & perniciem multorum pertinet.

Quarto, primates illius artificij puniri debent quadraginta libris auri. dicta l. vna. in fin.

Quinto, iudices, qui dissimulatione, vel alia vitio corrupti, praedicta monopolia permisissent, & non punierint, quinquaginta librarum auri poena mulentur. in dicta l. vna. in fi.

Vltimo,

Vltimo, priuari debent magistratus suo officio, si ista seruare non fecerint. Ita est in hac constitutione, ibi, sur peine de priuation de leurs offices: quia peccantem contra consulta coelestia cum officio suo non solum detrimentum famae, sed etiam patrimoniorum damna committentur. l. ne quis. C. de offi. recto. prouin. Alibi congeram poenas iudicum, & magistratuum negligentium.

Sur peine de confiscation de corps & de biens.

GLOSSA VLTIMA.

Idem scribitur in rub. des bledz. artic. vj. & in tit. de ne garder les corps merts. vbi scripsi.

Etenoignons a tous noz officiers, de faire bien & estroitement garder ce que dessus, contre lesdicts maistres & compaignons, sur peine de priuation de leurs offices. Si donnons en mandement par cesdites presentes, a noz amez & feaux, les gens de noz cours de Parlement a Paris, Tholose, Bordeaux, Diou, Rouen, Dauphiné & Prouence, noz iusticiers & officiers, & tous autres qui il appartiendra, que nosdictes presentes ordonnances ils facent lire, publier, & enregistrer, icelles gardent, entretiennent, & obseruent, facent garder, entretenir & obseruer de point en point, selon leur forme & teneur, sans faire ne souffrir aucune chose estre faicte au contraire, car tel est nostre plaisir. Donne a Villiers costeresse, au moys d' Aoust, l'an de grace mil cinq cens tren teneuf: & de nostre regne le vingtcinquiesme. Ainsi signé, François. A costé, Visa: Et au dessous, Par le Roy. Breton. Et sellé du grand seel du Roy en cire verd, pendant a laqs de soye.

Lecta publicata & registrata Parisiis, in Parlamento, sexta die Septembris, anno Domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

TRACTATUS DE REGESTIS, SEV LIBRIS BAPTISMI, SEPULTURAE, ET ALIORVM ACTVVM.

Rubri. Des registres des Baptesmes, sepultures, & autres actes.

Francoys, article 51. publiees 1539.

Aussi sera fait registre en forme de preuue des Baptesmes.

GLOSSA I.

ISTA constitutio antiquis legibus conformis est. antiqui enim solebant liberos sibi natos profiteri apud acta, addito die & consule, patre & matre, quod facilius aetas probari posset. l. i. C. si minor se maio. dixit. & istae scripturae natiuitatis vocantur natales. l. neque natales. & l. non epistolis. C. de probatio. l. pronunciatum. §. fin. ff. de verbo. signific. vbi abunde scripsi.

Veteres apud acta liberos profitebantur. Natales quid.

Ista etiam descriptio, professio vocatur, quamuis etiam aliud tendat professio. l. non nudis. C. de probat. Bude. in annot. ad Pandectas, vbi dicit profiteri nil aliud esse, quam publice & apud acta aliquid vltro denunciare, quod vulgo insinuare vocant.

Professio quid.

4 Item legimus Marc. Philosophum statuisse Romae quoruncunque ciuium liberos natos profiteri apud praefectos ararij Saturni, in prouincijs vero apud tabularios publicos, quos ad hanc rem instituerat. teste Capito. Et Imper. Titus Anto. rescripsit non laedi statum liberorum ob tenorem instrumenti male concepti. l. Imperator. j. ff. de statu homi. Et in Euang. Luc. 2. cap.

5 Et cum diuersae professiones proferuntur, non debet stari ei quae noceat, sed causa cognita veritatem excuti oportet. Et ex eo potissimum anno computari, ex quo praecipuam fidem in ea re constare credibilis videtur. l. cum de aetate. ff. de probat.

In Heleſpon
to homines
poſt ſexa-
ginta annos
necabant.
Curatus
quatuor ma-
triculas ha-
beat.

Libri unū
oportet ut
curatus con-
ſcribat, &
quā forma.

Liber cu-
rati de quo
proderit.

Actus pro-
bati poteſt
per regeſtū.

Cuius proba-
tur quis ex
libro cu-
rati.

Collegiati
& burſarii,
quomodo
probare ſe
debeant ori-
ginarios ta-
lis loci.

Natus ex-
tra ciuitatē
tempore pe-
ſtis non mi-
nus dicitur
cuius.

Spurius
quomodo
ſit probetur
dus.

6 Hæc lex in Heleſponto dura eſſet, in qua regione excedentes ſexaginta annos, ne fortiorū vi-
rorum cibaria conſumerent, necabant, teſte Alex. lib. Genial. 3. cap. 2. ſed pro hoc tex. facit cap. no-
men. 2. q. 1. vbi gloſ. & Ioan. Hugo. in tract. de offic. quatuor prælat. rub. de quatuor matriculis. Curati
7 dicit, ¶ Curatū debere quatuor matriculas (ſic vocat) obtinere. Primā pro baptizatis. Secundam,
pro decedentibus. Tertiam pro contrahentibus, & puto quōd velit intelligere de contrahen-
tibus ſcilicet matrimoniū. Nam ſi per hoſtiles incurſus, aut incendia ſubditi diſpergantur, ipſos
curatus tempore quietis & pacis recolligere poterit: ac ipſis teſtimonium per literas proprio ſi-
gillo parrochia ſignatas, de fide & matrimonio dare, de quibus literis habetur in cap. non oportet. de conſec. diſt. 5. Quartam matriculam conſcribet de illis, quibus ſubuenit de bonis eccleſiæ
tempore famis & neceſſitatis, vt tempore fertilitatis ea repetere poſſit, & indemnis reddatur ec-
cleſia. Et ita D. Hugo in tracta. præfato. de offic. quatuor prælat. ſed pauci hodie curati ſuccurrunt
ſuis parochianis, vt tenentur, vel ſi ſuccurrant, obligatorijs vt ſolent inſtrumentis.

8 Ego puto ſufficere curato, vt faciat vnum librum, vel ad ſummum duos, in primo diaria, id
eſt, quæ quotidie eueniunt conſcribat: & ex illo libro alium quotidie conſcribet, & in principio il-
9 lius libri ſecundi ſcribet ita: ¶ Liber ſeu regeſtū curati ſancti Seuerini Pariſ. pro anno D. 1550.
factum per me Ioannem Ruſinum curatum ſeu ſubcuratum, aut vicarium ſancti Seuerini. In pri-
mis fuit baptizatus filius Ioannis Bidon: & eius ſuſceptores fuerunt Petrus Terquin & Rogerius
Bonnin, ac Catharina du Val, cui nomen indiderunt Petrus, & hoc anno 1550. die prima Aprilis
hora octaua matutina: in cuius ſolemnitate baptiſmi aderant multi ſaltem talis, & talis, vicini, &
debet ponere notabiles tres vel quatuor. Et poſteā iſte liber ſeruiet ad probandum: vt hoc tex. di-
10 citur. *en forme de prunee.* & ſic plenè probabit, vt in ſine ſtatuitur: & hæc profectio proderit ad
probandum ætatem vigintiquinque annorum requiſitam in dignitatibus, & curatis, vel triginta
in epiſcopatibus, ſeu xxvij. per concord. c. cum in cunctis. de elect. & in §. 1. de nominatio. reg. in
concord. ¶ Facit tex. in l. 2. ibi, ætas autem probatur aut ex natiuitatis ſcriptura, aut ex alijs de-
monſtrationibus legitimis. ff. de excuſa. tuto. vide quæ ſcripsi in l. de ætate. ff. de minor. 1

11 Secundo, quia nemo debet promoueri ad ordines, ſaltem ad ſacerdotium, niſi attigerit xxv.
annum cle. generalem. de æta. & qualit. ex hoc libro poterit ſuam dignoſcere ætatem, & probare.

12 Tertio, quo ad officia. tex. in l. ad rem publicam. ff. de muner. & honor. vbi honores reipub.
non poteſt quis ante xxv. annum obtinere. Probabitur ex hoc libro, an eius ſit ætatis necne.

13 Quarto, an ſit Chriſtianus. & baptizatus ſic probabitur: videlicet per hunc librum. cap. 1. de
homicid. in 6. vnde ſi aliquis ciuis Auenionen. incognitus, diceretur Iudæus, probabit ſe baptiza-
tum per librum Curati.

14 Quinto, ſi ad bellum quilibet ex vna domo accedere debeat, intelligeretur ſi agat decimum-
octauum annum: nam antea non cogitur proficiſci militiam. §. 1. de pace tenen. vbi eſt gloſ. quam
ſingu. nor. Roma. ſingu. cxxij. vlti. & Benedi. in repetit. cap. Raynuuus. in verbo, adiectæ. col. 2. de
reſtam. & hoc per hunc curati librum probari poterit.

15 Sexto, probabitur ex hac profectio, quod ſit illius ciuitatis originarius, & cuius, & ſic ad ho-
notes, & priuilegia ciuitatis admitti debet. l. 2. C. de his qui veniã ætatis impetr. l. 1. & 2. C. de mun-
cip. & origi. lib. 10. Et ſine natus ſit in ciuitate, ſue in ſuburbis, gaudebit priuilegijs ciuitatis. l. 2.
ff. de verb. ſign. Nam qui in continentibus ædificijs nati ſunt, Romæ nati eſſe intelliguntur. l. qui
in continentibus. ff. de verbo. ſign.

16 Septimo, ſeruire poterit collegiatis, & alijs burſarijs, qui non poſſunt recipi, niſi ſint nati in
tali loco: vt eſt ſtatutum communiter in collegijs Pariſien. vniuerſitatis, niſi in collegio Nauar-
ræ, vbi omnes & quilibet de regno recipi debent. ¶ Ideo iſ qui vult recipi in aliquo collegio Pa-
riſien. oportet quod portet atteſtationem curati, ſeu iudicis ordinarij in qua ſit ſcriptū, talem eſſe
natum in tali loco, à talibus, Patre, & Matre: & fuiſſe baptizatum tali anno, & menſe: vt in libro re-
geſti patet. Et hoc ſubſcribat curatus vel ſcriba ſeu grapherius iudicis, & ſic probabitur eum eſſe
17 talis burſæ talis collegij capacem. ¶ Si tamen tempore belli vel peſtis quis alibi baptizatus
fuerit, non propterea deſinit eſſe cuius illius ciuitatis, in qua pater ante fugam debebat. vt proba-
tur in l. aſſumptio. §. filius. ff. ad municipal. l. huiusmodi. §. legatum. not. iij. ff. de lega. 1. vbi Iaſon in
iij. notab. ſcripsi in ſcholastic. priuileg. lxx.

18 Octauo, quia minores vſque ad trigintaquinque annos poſſunt impetrare reſtitutionem in
Francia. vt ſcripsi in tracta. de reſtitut. licet de iure intra quadricennium poſt maiorem ætatem. l. fi.
C. de tempo. in integ. reſtit. peten.

19 Nono, etiam hæc profectio probabit legitimum, vel ſpurium. l. fi. ff. de probat. ibi, vt ſputium
in actis profectū eſt. vnde Tholoſani non receperunt quoad ſpurios iſtam legem. Sed non eſt ob
hoc reſpuenda, quia curatus dicit, tali anno & die, fuit nobis quidam incertus puer oblatuſ, quæ
baptizauit, ſuſceptores tales &c.

20 Decimo, ex hoc probabitur ingenuus, an ſeruus, ſeu libertinus ſit. §. ſin. de ingenu. in inſtit. l.
neque natales. C. de probat.

21 Vndecimo, probabit hæc profectio an ipſe natus ſit ex hominibus manus mortuæ. de quib.
Ioan. Fab. in §. 1. quib. modis ius pat. poteſt. ſolui. Guido Papæ in decifio. Delphin. quæſt. ccclxj. de
manu mortua. & Chaffa. in conſuetud. Burgund. in rub. *des mains mortes.* & nobilis etiam ex hoc
probari poteſt, niſi quo ad nominationes. de quibus in §. cum verò. de collat. in concord.

22 Duodecimò ſeruit etiam hæc profectio ad probandum ætatem, quando quis vult impe-
trare veniam ætatis: nam antequam aliquis eam impetrare poſſit, requiritur vigelimus, annus cō-
pletus. l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetr. & quia illa materia fuit quoad praxim, iurium inter-
pretibus hætenus ignota, ideo ego illam tibi bone lector elucidabo. quod vt facilius faciam, nõ-
ſanda ſunt ſequentia in venia ætatis impetranda.

23 Primò requiritur quod iſ qui impetrat ſit adoleſcens. probatur in l. 2. C. de his qui veniam
æta. impetr. Nam ſi iuſta eſſet ætatis, non eſſet ei opus veniam ætatis impetrare. Et fruſtra impe-
traretur. l. 1. C. de theſaur. lib. 10.

24 Secundo, requiritur quod ſit honeſtate morū & probitate animi præditus, ibi, qui honeſtate
morum præditi: & oportet quod de hoc conſtet iudici, & in actis debet ſcribi, antequam venia
ætatis impetraretur, teſte Caro. Ruino conſil. cxxvj. quamuis. col. 1. in quinto vol.

25 Tertium requiſitum, quod viceſimum annum compleuerit, ibi, cum viceſimi anni metas
impleuerint, ego tamen vidi in ſigni Dom. de Roan decimumſeptimum annum tantum agenti,
has à Rege literas concedi: quæ tuerunt verificatæ anno 1534. die 8. Ianuarij in magna camera,
& Dom. vicecomiti Curenſi in ea ætate anno 1543. die 26. Nouembris, fuerunt comprobatæ lite-
26 ræ & interinatæ, fuit tamen ei prohibita alienatio bonorum immobilium. ¶ Et hoc proba-
tur in formula ætatis veniæ in lib. 7. variarum rerum per Caſſadorum. vbi ſic ait: Nos quoque
probabilibus deſiderijs licentiam non negamus, vt in foro competenti ea, quæ in his cauſis reue-
renda legum diſtat antiquitas, ſolemniter ætitentur: ita vt in alienandis ruſticis, vel vrbanis præ-
dijs conſtitutionum ſeruetur authoritas, ne cum opinionio præſtare volumus, vtilitatem publicam
lædere videamur. & de hoc vltimo eſt tex. in l. pen. C. eo.

27 Quarto, quod ipſi adoleſcentes impetrent à principe hoc beneficium, ibi, ſuper hoc impe-
riali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant. Et ibi Alber. dicit
ſolum principem concedere poſſe, vt hic, & l. 1. ibidem. & l. 3. ff. de minorib. & ſic nulla cancellaria
poterit has literas concedere in hoc Francia regno.

28 Quinto, quod ipſi impetrantes per ſe & non per procuratorem beneficium hoc allegent, &
preſentent iudici. lbi. Idem ipſi per ſe beneficium hoc allegantes. & Franc. illum tex. dicit ſingul.
in cap. 1. de iudic. in 6. ad hoc quod vbiunque venit examinanda qualitas perſonæ, vt pote an ſit
literatus honeſtæ vitæ: tunc tenetur perſonaliter comparere. Et licet regulariter quis poſſit præſen-
tare ſuum reſcriptum per procuratorem, fallit in veniæ ætatis reſcripto. Et ſic oſtenditur præctica
literarum Regiarum, vt primò impetrentur, & poſteā probetur id quod eſt in eis allegatū. Et dicitur
comprobari quod vulgò, *interimer*, dicitur, vt ſcripti in tract. de literis Regijs.

29 Sexto, vt tunc demum hoc beneficio ætatis gaudere poſſit, quando indulgentiam veniæ
ætatis in iudicio intimauerit, eique adminiſtratio rei propriæ permiſſa fuerit. l. ea quæ. C. de tem-
porib. in integ. reſtit. peten. & ſic poſt comprobationem quis reſcripto fruitur: & vidi hoc reſcri-
ptum dirigi parlamentis, & comprobari in magna camera.

30 Septimo, quod ipſi probent numerum annorū, & probitatem, honeſtatēque, teſtibus ido-
neis: ibi, non ſolum præſcriptorum annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis. Nam
veritatem cauſæ quis probare debet, quam aſſerit in literis. l. fi. C. qui nume. liber. ſe excuſ. lib. 10.
Et de numero annorum etiam conſanguinei deponere poſſunt. l. de ætate. ff. de minorib. & pro
Dom. de Roan depoſuit Archiepiſc. Lugdunen. eius patruus, & alij quāmpures nobiles, & ma-
gni viri, receptæque authoritatis.

31 Octauo, requiritur quod illi teſtes non ſint fortuiti, ſed euocati expreſſe ad hoc ibi. aduoca-
tis, & ibi gloſ. dicit, & adhibitis, & ſic fortuiti, vel tranſeuntes non recipiuntur, ſicut nec recipiun-
tur in teſtamentis. l. hæredes. §. pen. ff. de teſtam. authen. rogati. C. de fide inſtrum.

32 Nono, & vltimo, etiam mulieres in xvij. anno completo veniam ætatis impetrare debent. §.
fœminas. ibidem. Quæ differunt à viris: quia illæ poſſunt per procuratorem præſentare, & interina-
re reſcriptum, & perſequi eius verificationem. vt ibi ſcribitur, quia vagari non debent. cap. mu-
lieres. de iudic. in 6. & ſufficit eis probare ætatem, & non aſtringuntur probare morum honeſtatē,
eo (vt quidam dicunt) quia rarè admodum hoc probare poſſent. gloſ. in l. ex his. ff. de legib. ſunt
enim pleræque redhibitoria, vel quia bonus Imper. Conſtantineus pro conſtanti habet eas mora-
tas, vel non vult inducere teſtes ad periurium. Adhæc quod fœminæ habita etiam venia ætatis,
adhuc ſine decreto alienare non poterunt rem immobilem. dicta l. 2. §. fœminas. Ibidem nec in
iudicio ſtare ſine curatore quoad immobiliã. Sic fuit dictum pro Dom. Dantraigues anno 1540.
die xv. Ianuarij.

33 Effectus autem huius ætatis veniæ impetrationis eſt, quod poſteā poſſit contrahere: & bona
ſua & patris ſubſtantiam adminiſtrare. dicta l. 2. alienatione tamen immobilium interdicitur alius
item effectus eſt, quod ſi fuerit læſus, poſteā non reſtituetur, ne beneficio principis quis decipiat-
tur. l. 1. C. de his qui veniam ætatis impetr. niſi fuerit læſus in impetrando illas literas veniæ æta-
tis. gloſ. ibi, vel ſi fuerit læſus poſt impetrationem, ante tamen intimationem & verificationem.
gloſ. & docto. ibi, quia reſcriptum non verificatum in Francia (& vt dicunt Romani, non fulmi-
natum, & Galli interinatam) non prodeſt. vidi tamen pro vicedomino (quem *Vidame de Char-
tres* vocant) qui hanc ætatis veniam impetrauerat) declarari, vt poſſet in iudicio ſtare in illis
rebus, in quibus haberet plenam adminiſtrationem, vt pote in mobilibus, & alijs in quibus non

Requiſita in
veniã ætatis
impetranda.

Qua ætate
veniã ætatis
impetretur.
Areſtia.

Forma litem
rarum ueni-
æ ætatis.

Princeps ue-
niã ætatis
concedit.

Reſcriptum
veniã æta-
tis ab ipſo
impetrante
preſentari
debet.

Ætas pro-
banda etiam
à conſan-
guineis.

Mulieres
veniã æta-
tis impetra-
nt.

Areſtium.

Effectus im-
petitionis
veniã.

Areſtium.

requiritur decretum. Secus in aliis, in quibus necesse est vti curatore, ac si beneficii ætatis non haberet. & hoc anno 1546. die 20. Iulij.

Vltimò veniæ ætatis impetratio contra prædicta nullius est momenti. §. fin. dicta l. 2. quæ sunt notanda, quia alibi non scripta & vtilia.

Qui contiendront le temps & l'heure de la natiuité, & par l'extraict du dict registre se pourra prouuer de maiorité & minorité, & fera pleine foy à ceste fin.

GLOSSA II.

Liber curati quid continere debeat.

L C C E quid continere debeat liber baptismi, quod scilicet talis fuit baptisatus in tali ecclesia, & tali anno, & die: & susceptores vel patrini tales fuerunt: & quando pater & mater possunt ostendi, etiam describi solent: & ille liber probabit quem maiorem, vel minorem: vt dixi, & in ciuitatibus solet addi hora natiuitatis, sed in pagis cum non sint horologia non inscribitur hora, sed sufficit annus, mensis, & dies. & à susceptoribus quo nomine fuerit nuncupatus. & si fuerint quidam testes notabiles, quod describantur, alioqui alij duo vel tres ex circumstantibus: Nam in ore duorum vel trium stat omne verbum. cap. relatu. de testa. & quamuis hic tex. non dicat de testibus adhibendis, tamen ad maiorem authoritatē libro præstantiam consulo, quod curatus illos adhibeat, sed si non fuerint adhibiti, non minus valebit.

Idem artic. 50. Ibidem.

Articulus secundus.

Que des sepultures des personnes tenans benefices sera fait registre en forme de preuve.

GLOSSA I.

Tenere & possidere hic non differunt.

Prima decisio ad probandum mortem, quæ probatio est difficilis. vt dicam artic. vlti. ideo qui mortem allegat, eam probare debet, quia quilibet præsumitur viuere vsque ad centum annos. l. fin. C. de sacrosanct. eccles. post tamen octoginta annos, labor & dolor, teste Dauid. Si ergo negetur mortuus talis, probabitur per sepulturam illius. Itidem hic dicit scribendam sepulturam eorum, qui tenent beneficia, ibi, *tenans benefices*. Et licet verba ista tenere, de iure ad factum referantur, & non ad ius. l. possessio. ff. de acquir. possess. l. stipulatio ista. §. hæc quoque. de verb. obli. tamen hoc intelligendum est in quocunque possessore, siue moriatur, qui tenet de facto, siue de iure, quia vtrouque est eadem ratio. & Gallica verba (quæ hic interpretamur) non continent istam differentiam, sicut Latina: vt scripti plenè in tract. nominatio. quæst. ix. nu. 10. Imò etiam si quis non teneret, sed litigaret super beneficio: etiam illius obitus scribi debet, vt processus vitari possit, & sciri in quo mense vacauerit, vt in ius illius aliquis subrogari possit. per cap. fin. vt lite penden.

Cardinalis episcopi & alterius beneficiati obitus describendus.

Idem puto hic dicendum in quolibet beneficiato etiam abbate, vel episcopo, seu cardinali: quia vbi maius est periculum, ibi cautius est agendum. cap. 3. de electio. in 6. aliquando euenit, vt quidam ex his beneficiatis miserè moriantur, & vix inueniantur, qui eos velint sepulturæ tradere, quia omnia consumpscrunt bona, tam sua quam aliena, videlicet qui ecclesiarum lignorumque congeriem sibi pararunt, vt in inferno optimè calere possent.

Etiam si dubitaretur de aliquo an beneficium habeat, debet etiam conscribi eius obitus, & sepultura, vt hic, quia dubia exceptio pro perpetua habetur. l. sufficit. ff. de condict. indeb.

Par les chapitres, colleges, monasteres.

GLOSSA II.

Liber sepulture quid continere debeat.

Quo sit faciendus hic liber: Respon. à capitulis. Nempe si quis sepeliatur intra ecclesiam sancti Petri Montispeffulani, capitulum illius ecclesie cathedralis, vel commissus ab illis, scribet quo die talis mortuus fuit, & sepultus: & in qua parte ecclesie, & qua pōpa funeris, & quibus presentibus: & poterit scribere quatuor, vel quinque, notabiles viros: & postea dicent præsentate aliò magno numero virorum, & mulierū sepulturam factam esse.

Item verbum *Colleges* comprehendit Ecclesias collegiatas, in quibus si sepeliatur aliquis, etiam debent prædictam sepulturam scribere, & omnia alia collegia etiam scholasticorū, in quibus est ius sepulture, vt collegium sancti Saluatoris in suburbiis Montispeffulani.

Capitula, collegia, & monasteria differunt.

Idem in monasteriis, siue sint monasteria viroorum, siue monialium. Intra quæ si quis sepeliatur etiam scribi debet, vt supra dixi, siue sint monasteria mendicantium, vel alia, siue sint intra ciuitatem, siue extra, vbi cūcunque fuerint: & capitula hic referuntur ad ecclesias Cathedrales, *Colleges*, ad collegiatas, & capitulum. vbi doct. de rescript. vel ad alia collegia, vt dixi: monasteria ad religiosos respicit. cap. cum ecclesia. vbi doct. de causa poss. cap. cum ad monasterium. de statu monach. scripti in §. volumus. de collat. in concord.

Et

Et Cures.

GLOSSA III.

Comprehendit omnes curiones, siue curatos, siue maiores, siue minores, siue regulares, siue seculares, etiam vicarios perpetuos, qui curam habent exercitium. Ideo ad illos spectat hunc librum conscribere, cum curæ exercitium habeant, non ad habentem curam habitu. de quo in clem. vna. de offic. vica. & si curatus non resideret, etiam vicarius temporalis tenebitur sic conscribere, quia vices curati gerit: ob id illa quæ incumbunt curato, & isti vicario etiam temporalis: nam subrogatus sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio.

Omnes curati libros conscribere tenentur.

Qui fera preuue du temps de la mort, duquel sera fait expresse mention esdicts registres, pour seruir au iugement des proces, ou il seroit question de prouuer ledict temps de la mort à tout le moins quant à la recreance.

GLOSSA IIII.

IC statuit diem mortis, & sepulture conscribendum: & hic liber probabit saltē quoad recredientiam: in qua non fit probatio, nisi per literas. Ideo poterit iudex credere illum esse id temporis mortuum. Nam si resignatarius agat contra impetranter per mortē, resignatarius negabit illum, de cuius beneficio agitur mortuum. Sed id probatur per istum curati librum & sepulture, vt hic plenius scripti in praxi beneficia. & de hac recredientia multa in artic. 1. de senten. executo.

Liber sepulture probat, & de quo.

Secundò, si agatur inter duos de beneficio, is qui est prouisus ab ordinario dicit beneficium vacasse in mense libero, & non affecto Papæ, aut graduatis, vel nominatis, nominatus poterit istam mortem probare per librum curati, & in quo mense, & die obiit: & ista probatio recipietur, donec contrarium probatum fuerit.

Item poterit ex hoc libro probari, quod non decedit excommunicatus, alioqui sepultus non fuisset in loco sacro. c. factis. de sepultur. nec pro illo orandum esset, nisi absolueretur. c. excommunicatos. xj. quæst. 3. & cap. à nobis. 2. de senten. excom.

Ad hæc seruiet ad probationem illius regulæ de verisimili noticia, per quam si non sit verisimile, quod impetrans à die obitus poterit adire Romam, vel collatorem, non valebit Papæ vel ordinarij prouisio. regu. cancel. xxvij. & hoc probabitur ex hoc libro sepulture Curati, & ex hac professione: vt plenè dixi in praxi beneficia. vbi plenè explico illam regulam, etiam proficiet pro regula de viginti diebus, quod videlicet resignans non vixerit post resignationem 20. dies.

Idem articu. 52. Ibidem.

Et à celle fin que n'y aye faute ausdicts registres, il est ordonné qu'ils serot signez d'un notaire avec celuy desdicts chapitres & conuents. Et avec le Curé, ou son vicaire respectiuellement, & chascun en son regard, qui seront tenus de ce faire, sur peine des dommaiges & interets des parties, & de grosses amendes enuers nous.

ET vt isti libri, in quibus scribuntur baptismi & sepulture probent, debent signari ab vno notario, & ab altero notario seu scriba capituli, seu curati, vel monasterij, seu ab ipso met curato, vnde sepultus in templo Diui Andreæ Paris. probabitur per librum Curati, in quo debet subscribere notarius ciuitatis, intellige quod singulæ sepulture sic signari debent, nec refert an sit notarius apostolicus, an regalis, cum iste tex. non dicat *d'un de nos Notaires*. Tum etiam quia hoc statuit ad maiorem fidem adhibendam. Ideo tam Regalis quam apostolicus signare poterunt, & faciunt fidem, per ea quæ doct. scribunt in cap. 1. de fide instr. col. pen. licet in aliquibus fiat differentia inter hos notarios, vt scripti in tract. de literis obligato. artic. j. & ij.

Liber sepulture subscribi debet à curato, & à notario, nisi in pagis.

In pagis verò vbi non sunt notarij, dicerem sufficere si liber sepulture subscribatur à curato, & à duobus sacerdotibus sepulture insistentibus. arg. c. quoniam contra. de sepult. hodie vidi in quibusdam locis seruari, vt per totum annum Curatus, vel alius scribat librum, & postea in fine anni ipse subscribit: & tunc curat vt notarius etiam subscribat. Sed quomodo audebit notarius subscribare, cum non interfuerit singulis, quæ facta sunt per curatum? & tamen ipse debet de his, quæ coram eo gesta sunt, instrumenta conscribere. §. si verò absunt. in authen. de hered. & falcid. collat. 1. cap. tertio loco. & c. quoniam. de probat. Respon. tunc notarius dicit se rogatum, vt subscribare librum. Et hoc regestum Curati sancti Pauli, ob id recusare non potuit, attestans istum librum esse regestum baptisatorum, & defunctorum huius anni 1550. factum à tali Curato, vt ipse sibi retulit, & iurauit: & in cuius fidem subscripsi post ipsius subscriptionem, & relationem.

Subscriptio notarij quid continere debeat.

Item vult cogendas ecclesias, seu vicarios & curatos ad signandum sub poena damnorum & interesse. pro quo facit l. 2. §. tribuni. C. de his qui latro. ac sub aliis magnis mulctis, ad quas condemnari poterunt non obtemperantes huic constitutioni: non disputo an de iure clerici possint cogi à laicis: quia scripsi in proemi. ordina. post doct. in c. ecclesia. de constitut.

Libro cura-
ti an phar-
macopolæ
ordatur.

Quæro, aliquis producit librum pharmacopolæ, in quo apparet quod vltima die Martij fuerit facta candelæ, & faces pro sepultura talis. Liber verò Curati dicit eum mortuum & sepultum die prima Aprilis: cui stabitur quoad recedentiam? Respon. concordari hi libri (si possint) debent, primò candelæ fuerunt factæ, id est inceptæ fieri vltimo die, quia iam videbant illum ægrotum in mortis agone constitutum: vt iam de vita desperarent, sed adhuc mortuus non erat, sed postea mortuus fuit die seq. & sic prima Aprilis. Et quia liber Curati cum maiori solemnitate fit, quàm pharmacopolæ, potius stabitur libro Curati, poterit tamen altera pars probare in pleno possessorio verum diem & horam mortis per testes. & ita dicitur in seq. & in l. cum de atate. ff. de probat. & poterit iudex condemnare ad damna & interesse simpliciter, nec debet exprimere damna pro- uenientia ex tali re, alioqui sententia vna sic fuit facta per Senatam irrita anno 1534. die 2. Martij.

Idem articu. liij.

Articulus
quartus.

Et lesquels chapitres, conuents & cures, seront tenus mettre lesdicts registres par chacun an par deuers le greffe du prochain siege de Baillif, ou Seneschal Royal, pour y estre fidelement gardé, & y auoir recours quand mestier & besoing sera.

Libro Cu-
rati apud
actuarius est
ponendus.

Rouidet vt singulis annis hic liber continens baptisatos, & defunctos ponatur apud actuarium seu Grapherium Bailliui, seu Seneschalli proximi tribunalis, non præpositi seu alterius inferioris iudicis. Et si æqualiter vnum distet ab altero, debet portari, & deponi in curia in qua ipse litigat, & vt dicunt *là où ressurit la iustice*, quia verisimile est, quod ibi quæretur vbi homines illius iurisdictionis litigant.

Ratio ponitur hic, vt fideliter ibi conferuentur. vt ibi in tex. *pour y estre fidelement gardé*, & poterit postea quilibet ex illo loco probationem accipere. Item quia maior fides adhibebitur, quod ex illis archiuis produceretur, & extraheretur, quàm si ex alio loco vili. per l. si quis. §. fin. cum l. seq. ff. de eden. cap. 1. de probat. authen. ad hæc. C. de fide instr. & hoc regestum habetur loco originalis. Bal. in auth. si quis in aliquo. in ij. ratione. C. de eden. nume. 3. allegat Innoc. in c. 1. de procuratorib. & quia posset perdi si apud curatum remaneret.

Salariū an
curatus ha-
bere debeat.

Sed an curatus ob hoc debeat salariū habere? Respon. non, hoc enim fit utilitatis publicæ gratia, vt probatio non pereat, ideo nihil habebit. & quia verisimile est Curato fuisse solutum ab his qui baptisari, & sepeliri curarunt, etiam quia hoc est onus Curæ, quod gratis subire debet, cum emolumenta parochiæ habeat. per regu. secundum naturā. de reg. iur. ff. & quando sepultura fuit facta, is cuius intererat, soluere tenebatur.

Idem articu. liiij.

Articulus
quintus.

Et à fin que la verité du temps desdicts deces puisse encore plus clairement apparoir, nous voulons & ordonnons qu'incontinent apres le deces desdicts beneficiers, soit publié ledict deces incontinent apres iceluy adueniu par les domestiques du decedé, qui seront tenus le venir declarer aux Eglises, où se doit- uent faire lesdictes sepultures & registres, & rapporter au vray le temps du- dict deces, sur peine & grosse punition corporelle, ou autre, à l'arbitration de iustice.

Domestici
mortem be-
nificiati
nunciare
debent.
Sepeliri vbi
quis debeat.

Statuitur hic, vt obitus alicuius beneficiati probari facilius possit, vt famuli & domestici illius defuncti statim declarare mortem illius debeant, & interrogari possunt iuramento medio. per text. in authen. hodie. C. de repud. igitur ante mortem non debent, nisi ex causa,

Secundò statuit quibus denunciare mortem debeant, videlicet ecclesiis, in quibus sepultura fieri debet. Rogabit quis, vbi de iure fieri debeat? Respon. certum est, quod si quis elegerit sepul- turam, ibi sepeliendus erit, vbi sepeliri voluit. c. 1. 2. & 3. de sepult. in 6. si verò nullam elegerit, tunc in sepulcro maiorum, si habebat. c. Ebron. xiiij. q. ij. cap. 1. de sepultu. Si autem non habebat sepul- crum maiorum, tunc in sua ecclesia parochiali sepelietur, etiam si decederet in villa. cap. 3. de sepultu. in 6. & diuersos humani ritus vide per Alex. in lib. Genial. 3. cap. 2. & Cicero. lib. 1. Tuscula. quæstio. & sepulturae utilitates conscribit Floren. in tertia parte summæ, tit. 10. cap. 1. §. 3. & in Ti- gride Armeniæ fluuiio (vt ait Sostratus) herba nascitur agresti ordeo similis, hac in oleo calc- facta inuncti incolæ nunquam ægrotant vsque ad mortis necessitatem: quam medici sibi, & non aliis

Vt quis nu-
quam ægro-
et herba.

aliis optarent, sed potius fabulæ quàm veritati adscriberem: sed non vis æger fieri, parum come- das, & sæpius abstinereas.

Tertio, vult vt ipsi domestici verè profiteantur, & dicant diem & horam obitus, alioqui si fal- sum expriment, poena falsi punientur. licet tex. hoc non dicat, quia l. 1. & per totū dicit, quod qui- cunque falsum dicit, puniri debet falsi. l. eos. ibidem. vnde si isti domestici dolo falsum dicant, puniendi sic erunt. l. damus. C. de fals. vide tex. aliter punientem eum, qui falsò retulit mortuum, qui non erat in l. hodie. C. de repud. vbi ob mendacium priuatur milita, & debet dare decem libras illi, cui mentitus est.

Falsi poena
punientur
falsò nun-
ciantes mor-
tem.

Quarto, si noluerint referre seu profiteri, hic vult vt puniantur poena corporali, seu aliàs arbi- trario iudicis: & sic non refert se iste text. ad puniendum falsum, sed tantum præcipit, vt quili- bet domesticus mortem sui domini referat, quod si non referat, puniatur graui poena corporali, vel arbitrio iudicis: & poena arbitraria extenditur interdum vsque ad mortem. dicit glöf. in §. in summa. de iniur. & in l. penult. in glof. vlti. C. si aduer. libert. text. in l. sacularij. §. sunt quidam. ff. de extraordin. criminib. & in l. sacrilegij. in verbo, considerandum ad legem Iuliam peculat. Mat- thæ. not. xlvij. Cepol. in repetit. l. si fugitiui. col. ix. de seruis fugiti. Nota quod registratio facta in actis probat originale, adeò quod opus non est amplius originale producere. Bald. & alij in l. si quis in aliquo. C. de eden. Innoc. & Felin. in cap. cum in iure. de offi. deleg. vbi Felin. limitat.

Idem articulus 55.

Et neantmoins en tous cas au parauant pouuoir faire lesdictes sepultures, nous voulons & ordonnons estre faicte inquisition sommaire, & rapport au vray dudit deces, pour sur l'heure faire fidelement ledict registre.

Articulus
vltimus.

TEM statuit quod Curatus (vbi sepelitur beneficiatus) debet inquirere de die & hora obitus antequàm corpus tradatur sepulturæ, vt verè describere possit, sed à quo inquirat? Respon. tam à consanguineis, quibus potius nota est mors, quàm exteris. l. octau. ff. vnde cognat. & l. de tutela. C. de in integr. restit. & domesticis, quàm ab aliis qui intertuerunt morti, & debet inquirere ab incolis illius domus, & à vicinis. arg. l. si vicinus. C. de nupt. & ipsi debent dicere se vidisse eum mortuum, vt dicit glöf. in l. si quidem. Cod. sol. matr. sed hic non dicitur cuius expensis, respon. has facit curatus, & alius propriis expensis, quia nõ est qui hoc prosequatur, sed si postea interit alicuius, ille soluet antequàm attestationem à curato ha- beat: nam ex officio curatus tenetur, & ad hoc cõpellitur monente officij sollicitudine. l. monen- te. C. de delator. lib. 10.

Inquiri de-
bet de die
& hora obi-
tus benefi-
ciati, & à
quibus.

Et sic patet, quomodo probetur mors alicuius, videlicet per librum curati, vel alterius, in cuius loco sepultus quis est, poterit tamen conerarium probari, vt dixi superius, per l. cum de atate. ff. de probat. & probatur etiam mors per testem qui vidisse se dicit eum sepeliri. teste Bal. in c. cum cau- sam. nume. 27. col. 5. de testib. & in l. conuenticula. Cod. de episcopis & clericis. plus dicens pro- bari etiam mortem, si quis dicat, vidi proici in mare talem, quia hoc coniunctum est morti. l. 3. ff. de donationib. causa mort. vel in puteum, vel ex alto loco præcipitari: tunc enim his casu- bus etiam probaretur mors, & per ea quæ sic accidunt mortuis, ita quod his non viuientibus pro- batur mors: & per alia quæcunque quibus rudis quantumuis homo percipit, & concludit eum mortuum. Bal. in dicta l. conuenticula. in fi.

Mors quo-
modo pro-
betur.

Item iusta aut verisimilis probatio mortis est, si aliquis commisit se bello, & post bellum non reperitur, quia in bello mortuus censetur. Et sic lugeri illum permittit. l. vlti. ff. de his qui notan. infam. & ibi hoc asserit Barr. & Corne. consil. 251. in hac. col. 2. in 1. volu.

Item si agatur de præiudicio, quod non sit irreparabile, vt si de commodo hæreditatis agatur, satis dicitur probari mors, si probatum sit, quod inter agnatos & cognatos habebatur pro mor- tuo, & inter eos factus erat luctus de morte illius. dicta l. fin. ff. de his qui notan. infam. & sic per fa- mam probatur mors. l. 3. ff. de condi. indeb. l. fin. de hæredib. instituen. Barto. in l. 2. §. si dubitetur. quemadmo. testam. aper. Secus si ageretur de præiudicio irreparabili, vt de puniendo occiforem: tunc oportet quod plenè mors probetur. l. inde Neratius in fi. cum l. seq. ff. ad legem Aquiliam. l. 1. §. illud. de senatusconsult. Sillan. Sic consuluit Alexan. consil. 27. consideratis. col. 2. in 7. volu. Et interdum etiam probatur per coniecturas, si de leui agatur præiudicio, vel de homicidio dudum perpetrato, & in loco longinquo, vbi plena non potest haberi probatio. vt consuluit plenè Corn. consil. 10. visa fuit. col. 1. & 2. in 1. volu. Alexand. consil. 4. videtur. col. 4. nume. 15. in 2. volu.

& Decius consil. 652. viso consilio. col. 1. Boerius decis. Burdegalen. quæst. 288.

sed hic. Reliqua vide per Barto. in tracta. quomodo & qualiter pro- betur mors, vt paucis concludam: gratias interim Deo agens.

NE BENEFICIATORVM
CADAVERA CVSTODIANTVR.

Rubri. De ne garder les corps des beneficez morts.

Françoys, article 56. des publiees 1539.

Et defendons la garde des corps decedeZ au parauant ladicte reuelation.

GLOSSA I.

Articulus vnicus.

QVONIAM in titulo superiori de regestis &c. statutū fuit, quōd post decessum alicuius beneficiati, domesticū reuelare debent illius mortem: hic verō statuit, vt nullus corpora decedentium beneficiatorū custodire habeat ante reuelationem: solebant enim olim tam domesticū consanguinei, quā alij custodire corpus mortui, ac celare, vt interim mitterēt Romam ad impetrandum beneficium, vel interim falsam conficiebant resignationem. Vt ista videntur & alia incommoda, quæ inferius describentur, vult vt non custodiatur cadauera ante reuelationem quæ statim debet fieri, vt dixi artic. 5. rub. de regestis.

Post reuelationem corpora non prohibetur custodiri. Appellatio, ne cadauer sepeliatur non recipitur. Propter occultationem cadaueris præuentio Papæ non ualeat.

Idco antè statuit, quia post reuelationem quandoque magni nobiles, & principes custodiunt ad interim apparandum sumptus, qui sepulture adhiberi solent. Et hoc non est prohibitum. Iam si quis. §. funus. cum §. seq. ff. de religio. & sumptib. funer. Nempe ordinarius post reuelationē prouidere poterit, bona ecclesiæ custodiri curabit, & nemini fiet præiudicium. Ideo reuelationē tantum faciendam statuit. Item non est recipienda appellatio, ne cadauer sepeliatur propter fetorē. not. in l. fin. ff. de appel. recip. & c. ex parte. de sepultur. Spec. in tit. de appel. §. 2. verfic. 8. & ne aërem contagiosum reddant cadauera insepulta. l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loco publ. vnde scribit Boerius in decisio. Burdega. quæst. 287. & in dicto, an is qui celauit mortuum sit iure priuandus, quod in beneficio obtinet, si fortè prius obtinuit collationem à Papa, propter illam occultationem: & respon. mirum esse, quod à iure hæc quæstio non reperitur decisa, nec à docto. in specie scripta, licet quotidie accidat. igitur concludit collationem ordinarij valere, non obstante fraudulenta, & dolosa præuentione. Et ita fuisse in parlamento conclusum asserit, vt dicitur inferius.

Sur peine de confiscation de corps & de biens contre les lais, qui en seront trouuez, coupables.

GLOSSA II.

Diicit poenam, videlicet præcipiendo, ne quis laicus custodiat cadauer beneficiati ante reuelationem mortis, sub poena confiscationis corporis & bonorum contra laicos, qui custodierint cadauera ante reuelationem: & idem dicerem in muliere celante corpus mortuum: quia lex est generalis cōprehensens & masculos & feminas. l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. si quis. ff. de iuridict. omni. iudic. scripti in l. i. ff. de verb. signific.

Quæro quæ est ista poena? Respon. poena mortis: nam corpus non potest confiscari nisi per mortem: & confiscato corpore & bona cōfiscantur de consuetudine generali regni. Eadem poena apponitur in artic. penul. rub. de magistris artific. in ritu. des caues & fons. ordina. 7. articu. 13. & in tit. des bladz. artic. 6. Ideo apponitur hæc maxima poena: quia is vult intrare ecclesiam inuito ordinario per calliditatem, & vult beneficium hoc auferre illis, quibus debetur: & idem est alicui per vim auferre, vel per furtum, aut calliditatem. Nam omnes isti ad restitutionem tenentur tanquam fures & sacrilegi, vt docet Ange. Clauas. in summa Angel. in verbo, restitutio. Et hodie callidi ordinarij, qui per falsas collationes, vel præuentiones auferunt beneficia à nominatis, vel alijs, sunt fures, sacrilegi, & latrones, & tenentur in conscientia ad restitutionem, imò sunt homicidæ, quando pauperibus auferunt. Necare enim videntur non solum qui alimenta denegant, imò etiam qui tollunt. l. necare. ff. de liber. agnos. hos ergo relinquamus incautos prouisores: nam eos in praxi beneficiarij detegemus.

Etiā domus, in qua cadauer custoditum est, fisci iuribus vendicatur. l. 2. C. de sepulch. viola. & quamuis ille tex. loquatur in domo in qua res sepulchri violati custoditæ fuerint: tamen quia itidem custoditur cadauer contra legem. Ideo interdum audiui procuratorem Regium ad hoc concludentem. facit l. 2. §. domini. C. de his qui latro. Item contaminata religio defunctorum habet poenam sacrilegij. l. pergit. Cod. de sepulch. viol.

Ad hæc si peccetur circa funus morientis, quod aliquis exequias prohibeat, etiam si iustam habeat actionem, illam perdit, & tertia pars substantiæ confiscatur, & infamia feritur. in authen. vt defuncti seu funer. §. 1. collat. 5. vbi ait, Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus & pecunijs, & gloria, & alijs omnibus condemnari. vides ergo quomodo punitur his poenis, & amissione iuris quod est consecutus per hanc occultationem, vt inferius dicam.

Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falsas collationes, sunt fures & homicidæ. Domus in qua custoditur cadauer confiscatur. Peccas circa funus defuncti, quomodo punitur.

Item

Item excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui ab alio, quàm à summo Pontifice, nisi in mortis articulo, si intestina vel alia ab ipso cadauere extraxerint, vel corpus diuiserint. extrauag. i. in commu. tit. de sepult. comprehenduntur etiam hic Episcopi, Cardinales, & Reges. gloss. ibi, quia vnus est omnium introitus & exitus, & quia minus debent hi delinquere, quàm alij. Gomef. in proce. ad Reg. Cancel. Nec prodest etiam si quis allegaret defunctum fuisse excommunicatum, & ideo celatū fuit eius corpus, vt absolueretur interim, quia hoc fieri non debet, sed statim declarari ordinario, qui illum absolucere poterit. cap. à nobis. 2. de sent. excō. ideo Senatus Tholosanus reiecit illum, qui sic mortuum celauerat, causans hoc fuisse factum ob excommunicationem, quia vix inuenitur causa quæ possit concedere hanc mortui occultationem.

Et contre les ecclesiastiques de priuation de tout droit possessoire, qu'ils pourroint pretendre es benefices ainsi vacans.

GLOSSA III.

Statuit hic Rex poenam aduersus clericos priuationis totius iuris possessorij: adeo quod non dabitur eis recedentia beneficij, nec in pleno manutenebuntur beneficio: licet bonum ius habeant: quia omne ius perdit eo ipso, quod cadauer occultauerunt: vt inferius dicam.

Pœna clerici corū celantium cadauera.

Sed hoc videtur superfluum, quia in dicta extrauag. prima, de sepultur. in communib. itidem priuantur iure. Respon. validior est prohibitio per viam constitutionis, quàm si fieret simpliciter. l. 1. & ibi Bal. col. vlt. ff. de manda. princip. etiam quoad hoc non est plana illa constitutio.

Et quare lex non imposuit poenam clericis quoad petitorium? Respon. laicus non potest imponere poenam nisi suis subditis, sed clerici non sunt laicis subditi, ergo poenam nec ciuilem nec criminalem imponere possunt. c. ecclesia. vbi doct. de constitu. c. vno. de cler. coniug. in vj. & quia Rex per suos officiales solet de possessorij beneficiorum cognoscere ex concessione Marti. vt docet Guido. Papæ in quæst. i. in suis decis. & sic iure possessorij priuat clericos.

Ideo si ordinarius eodem die cum Papa conferret, & is à Papa prouisus acciperet possessionem, prius quàm prouisus ab ordinario, & sic de iure esset præferendus. cap. si à sede. de preben. in 6. tamen prouisus ab ordinario præferetur, quia possessione, & iure possessorij priuatus est hic occultans, ergo & hoc iure: quod est notandum.

Et de grosse amende à l'arbitration de iustice.

GLOSSA IIII.

Et sic post priuationem iuris possessorij clerici ad multam condemnantur, qui cadauer celauerunt, & sui parentes. vnde anno 1525. die 23. Februarij contra Ioannē Abriion, siue Abriodon pro magistro Dauton fuit dictum, quod etiam pater qui celauerat corpus mortuum, vt filius cōsequeretur beneficium, cōpareret personaliter.

Pater celans mortuū punitur. Arrestum.

Item in dicta l. si. C. de sepulchro viol. is qui impedit sepulturam poena quinquaginta librarū auri punitur, ac ius suum perdit, & si minus idoneus ad eam persoluendam sit, suo corpore sub competenti iudice poenas luet. Sed is qui celat mortuum, impedit sepulturam, vt pater lippis & tonforibus. Nam quamdiu hic celabit cadauer, nūquam corpus sepelietur, ergo impeditur sepultura,

Impediens sepulturam quinquaginta libris auri punitur.

& violatur cadauer, & sic religio. l. pergit. Cod. de sepulch. viol. Et quāuis poenæ istæ violati sepulchri imponantur contra eos, qui sepulchra violant, tamen Imperator in authen. vt defuncti seu funera. extendit ad impediētes sepulturam, & Papa ad eos, quia malè tractat corpora mortuorum. in d. extrauag. hæc verò constitutio infert poenas his, qui celant cadauera beneficiatorū, siue corpus diuidatur, seu scindatur, vel intestina eiiciantur: siue nō. & ideo simplex sufficit occultatio.

Possessorij qui amisit, an postea agere petitorio possit.

Sed dubitari vidi, hic priuatur iure & cōmodo possessorij: quæ commoda multa sunt. §. retinenda. de interd. in instit. & de Ripa in c. sap. col. 2. de restitut. spoliat. & ea dicam in tracta. de mater. posses. an possit postea agere petitorio coram iudice ecclesiastico is, qui amisit possessorij? videbatur, quia iudex laicus non potest priuare quem iure, quod habet in beneficio, per l. 3. ff. de re iudic. & Bart. in l. si vniuersa. Cod. de leg. respon. cōtrarium tenerē, quia licet non priuatur ab ista constitutione iure, quod habet, tamen de iure canonico priuatur, primò quia facit contra legem hoc prohibentem. in extrauag. i. de sepultur. in cōmunib. & contra hanc legem, ideo puniri debet tanquam legis violator. & qui aliquid facit contra legem, nihil agit. l. non dubium. C. de legibus. ergo illa præuentio habita contra legem est nulla.

Celans cadauer an priuatur petitorio.

Item occultans bona, & negans debitum non iuuatur cessione bonorum. l. si. vbi Bal. & Salic. Cod. de cessio. bono. lafon in §. fi. col. pen. de action. in instit. sic nec iste iuuabitur sua collatione primæua, quam obtinuit occultationis ratione.

Creditor impediens sepulturam perdit debitum.

Creditor impediens sepulturam alicuius sua iura perdit. l. si. Cod. de sepulchro viol. sic & sua iura perdit, qui occultat, & celat corpus mortui: quia eius impedit sepulturam.

Etiā hæres occultans bona hæreditaria, & subtrahens perdit quartam. l. Paulus. ff. ad legem Falcid. & l. Paulus. ad Trebel.

Item latitantis fraudationis causa bona iubentur possideri. l. Fulcinus. ff. ex quib. caus. in poss.

cat. Sic & quando quis occultat mortuum, beneficium eius debet possideri ab illo, qui collationem etiam posteriorem habet ab ordinario, & qui non celauit.

Celans testamentum puniatur.

9 Præterea celans testamentum, vel instrumentum, pœna falsi tenetur. l. Paulus. ff. de fals. Bart. in l. 3. §. si quis dolo. vers. & posse. de tab. exhi. & falsarius est ad beneficia inhabilis. cap. ad audientiam. c. licet. & c. ad falsariorum. de fal. itaque cum celando mortuum falsi crimen commiserit, quod Papæ nõ prædixit. Igitur saltē sua impetratio erit subreptitia, & sic nulla: & licet falsitas sit commissa in accessoriis, tamen etiam priuat, vt in c. olim. de rescrip. vt scripsi in tract. de pacific. posses. in 4. limitat.

Subreptitia est impetratio illius qui celauit cadauer.

10 Celans fugitiuum fur est, & punitur in l. ff. de seruis fugit. l. 3. §. si quisquam. de senatuscon. Sylla. & in l. 2. C. de his qui latro. occulta. sic & celans cadauer punitur.

Celans delinquentem puniatur. Præuentiones fraudulentæ non valent.

11 Celans banuatum vel alium delinquentem, receptatorum pœna puniendus est. l. 1. & 2. ff. de receptat. ergo & hic celans cadauer celari prohibitum.

12 Item præuentiones fraudulentæ non valent. glo. in §. neque. in verbo, faciendas. de collat. in pragmatic. quia fraus & dolus non debet alicui patrocinari. c. sedes. & seq. de rescrip. & in pœnam peruerfitatis nullum debet ex impetratione commodum consequi. c. super literis. Ibidem & gl. in d. l. ff. C. de sepulch. viol. dicit nil valere, quod fecit iste præueniens, & sic nulla erit prouisio.

13 Electiones occultæ, & clandestinæ non valent. c. quia propter. in fi. de electio. & contra collationes clandestinas præsumitur, c. vnic. in fi. vt ecclesiastic. benefi. sine diminutio. dixi in præfat. ad rub. de collat. in concordia.

14 Item hæres non sepeliens defunctum tanquam indignus priuatur hæreditate. glo. in l. fi. C. de sepulch. viol. vbi Alber. allegat tex. in l. si quis sepulchrum. §. funus. & l. at si quis. §. si cui funeris. & §. idem Labeo. & §. diuus autem. ff. de religio. & sumptib. fune.

Celans cadauer nil iuris ex collatione consequitur.

15 Et quod iste celans mortuum priuari iure etiam debeat beneficij, probatur per l. si a te. vbi Bal. not. C. de pact. inter empt. & vendit. ibi, sed si se subtrahat, vt iure dominij eam rem retineat, denunciationis depositionisque remedio contra fraudem potes iuri tuo consulere. Et sic per ista patet celantem cadauer, vt beneficium impetret à Papa, nullum ius habere ex illa prouisione, tum quia est subreptitia: nam si Papa sciuisset illum celasse mortuum vt præueniret, ei non contulisset, tum quia præuentionis est fraudulenta, & ideo nulla, & quia est falsarius, & sic inhabilis, & aliis superioribus præmissis rationibus nullum ius in beneficio habet, & sic non poterit agere petitorio, postquam succubuit in possessorio, & si ageret, posset appellari tanquam ab abusu: quia abutitur postquam notoriè patet eum nullum ius habere, & si iudex ignarus adiudicaret isti celanti possessorium, appellabit ad Senatuum, qui est tutor ordinationum.

Vtilitas constitutionis ut declaratur mors.

16 Vtilitas huius constitutionis est, vt declaretur mors. Primum, scilicet vt sciamus, quo genere vacationis vacauit beneficium, an per resignationem vel mortem. cap. cum in illis. §. 1. de præben. in 6. quia interdum vnus confert per mortem, alter per resignationem. c. susceptum. de rescrip. in 6.

17 Secundò, propter mandatarios & expectantes, qui sperant beneficia, vt ea requirere & accipere possint, postquam mortem sciuerint, & mensis elapsus fuerit. cle. vna. de concess. præben. & in forma mand. apostol. in concord.

18 Tertio, propter nominatos & graduatos, vt si beneficia vacauerint in mēibus eisdē præstitutis: vt ipsi ea requirere & accipere possint. §. præfatiq; ordinarij. iuncto §. statuimur. i. de coll. in cōcor.

19 Quarto, propter impetrantes, qui si præuenierint diem mortis, & non fuerit verisimile quod à die mortis potuerint iter facere, excludentur per illam regul. de verisimili noticia obitus. hoc probabitur in regu. xxviii.

20 Quintò, vt habita noticia mortis episcopus vel alius collator prouidere possit, ne diutina sit vacatio. cap. quàm sit. de elect. in 6.

21 Sextò, propter reg. xviii. vt si infirmus resignauerit beneficiū, & nõ vixerit viginti dies post resignationem, sed ex illa infirmitate decesserit: tunc nõ per resignationem, sed per obitum censetur vacare. vt ibidem. Ergo ne istis fiat fraus in celando cadauer, interest vt mors certò, & citò sciatur, alioqui per istas occultationes posset quilibet sibi obtinere beneficium, & sic priuare mandatarios, nominatos, & quoscunque etiam apostolicos expectantes, imò etiam ordinarios sua collatione: quod non est permittendum.

Cautela pro ordinariis.

22 Cautela igitur est, quod si fama sit aliquè esse mortuum, quod ordinarius illius beneficium cōferat. c. vbi periculum. in fi. ibi, vbi plurimū de memorati pontificis obitu certitudo claruerit. de elect. in 6. cle. vna. de concess. præb. Et postea si ille prouisus ab episcopo dubiter cadauer occultari, potest requirere iudicem ordinariū illius loci, vt visitet domum, vbi ille prætensus mortuus est: & videat pro iure conseruando, an ita sit, & iudex debet accedere, vel mittere nuncios, & diligenter inquirere, vtrū sit ille viuus vel mortuus, vt docet Bar. in l. 2. §. si dubitetur. col. vlt. ff. quemad. testa. aper. alleg. tex. in arg. in l. hoc iure. ff. de verb. obli. & l. cum quidam. 2. §. si cum l. seq. de lega. 2.

Inquisitio facienda mortui.

23 Imò die sepulturæ etiam si intra plumbeam capsam cadauer fuerit, potest peti, vt fererrū aperiat, ad videndum si fuerit celatū, vel occultatū, quia malitiis hominū est obuiandū. l. in fundo. ff. de rei vendi. & hoc potest iudex permittere, & non obstante quacunque appellatione exequi.

Fererrū aperire iudex potest si de occultatione dubitetur.

24 Et iudices qui circa hoc negligentes fuerint, viginti librarū auri pœna multentur. l. 3. C. de sepulch. viol. vel triginta. addit tex. in §. 1. in vers. sequitur. in auth. vt defuncti, seu funer. colla. v. his nunc contentus, alia si opus fuerit, addam in praxi beneficiari: de his tamē gratias Deo, & Virgini excellentissimæ gratias agens perpetuas. Amen.

*Magna quidem res est doctos componere libros,
 Exprimere & factos fama que lausque venit,
 Illis laudatur præclara inuentio, & istis
 Est magno in precio non minus additio.
 Sunt etiam quibus est fama superaddita fama,
 Scilicet elumbes disposuisse libros.
 O nunc Rebuffe ante alios doctissime, quis te
 Non pangat, quæ te Calliopea neget?
 Omnia complesti maioraque: teque sequuntur
 Acribus attuleris commoda quantæ viris.
 Quod te doctorem Gallorum Academia vidit,
 Conuexi penetras orbis utrunque polvm.
 Scriptaque non desunt in lus utrunque lepore,
 Mirifico: superest terius iste labor.
 Sed labor unde refers & habes miracula mundi
 Solus, cum praxi nam Theoria datur.
 Quæ indigesta diu fuerant Regalia Iura
 Exprimis: & leges ordine quasque locas.
 Treis illos superas sub Cesare Iustiniano,
 Quos Ius confusum disposuisse ferunt.
 Disposuere quidem: sed multa superflua, multaque
 Omisere: fori quæ modò Praxis habet.
 At tu vana secas, & non dicenda relinquis,
 Quæ passim tractat Gallia tota foris.
 Rebuffum Henricus celebret Rex Gallicus vnum:
 Treisq; tuos taceas Iustiniane viros.*

TRACTATUS
DE CONFRATRIIS SEU
ARTIFICVM CONVENTIBVS,
ET COLLEGIIS.

Confraternitates approbatae.

Pie dicuntur confraternitates. Statuta fraternitates quibus uerbis concepta esse debeant.

Res fraternitatum ad quem pertinent quantitate reprobandantur.

Fraternitates heredes institui possunt. Decima Papalem non soluant fraternitates. Episcopo de legatis fraternitatis non debetur quarta.

VIA de Confraternitatibus agitur, dicam sequentia. Duo hic statuuntur, quae contra iura videntur. Primo, reprobatio confraternitatum. Nam à iure approbatae sunt, quando ad licitum tendunt, ut pro ad Dei seruitium. c. si quis clericorum. n. quæst. i. vbi glos. & c. sanè. 16. q. 7. Archid. per illud in r. ex. in c. si quis despiciat. 42. dist. dicit, quod si in statutis confratriæ dicatur, quod se mel, vel bis conueniant omnes fratres ad tractandum de salute animarum, & ad celebrandum Missas & orationes, tam pro viuis quam pro defunctis, hoc est permissum, etiam si certam quantitatem singuli præstent, ex quo aliquo anni die ipsi reficiantur, & provideatur pauperibus: nec ob hoc erit improbatum, dummodo intentio illorum sit munda & licita, & ad Deum tendat, & quæ propter bonum fiunt, reprobata non sunt. c. de occidendis. 23. quæst. 5.

2 Item dicit text. in l. i. & per totum. ff. de colleg. illicit. quod licita sunt omnia collegia, quæ causa religionis fiunt, dum tamen per hoc non fiat contra Senatusconsultum, quo illicita collegia coercentur: ut si quis facere volebat collegium ad vindictam, vel malum, hoc erat prohibitum. Sed cum syncerum sit collegium, licet aliquando quædam ibidem eueniant mala, non est ob hoc improbandum, aliàs reprobaretur templum sacratissimum: in quo aliquando fiunt cædes, & palatia, in quibus interdum tractantur prodiciones. Sed absit, ut ea quæ ad bonum fiunt reprobemus, ex eo quod malum inibi quandoque perpetretur. dicto cap. de occidendis. Bart. in l. i. ff. quod cuiusque vniuersi. nomi. & l. i. de colleg. illicit.

3 Ideo confraternitates dicuntur pias: & legatum illis relictum dicitur in piam causam. glos. in pragmati. tit. de annat. in verbo, beneficiorum. Sequitur Alex. consi. 102. super primo. in 7. volu. &

4 Dec. consi. 72. viso puncto. col. 2. vers. tertio principaliter. Unde etiam si quilibet collegio & confraternitati se adiungens teneatur in singulis annis soluere pro seruitio diuino aliquid, etiam hoc non est prohibitum, dum fiat propter honestam causam, ac etiam dum non dicatur in statutis, ne quis recipiatur, nisi soluat decem, quia excludit pietatem, & sic communionem. Sed potest statui, ut receptus soluat tantumdem pro Missis, & ornamentis, & aliis rebus necessariis confratriæ. Archid. in c. si quis. 42. dist. & Innoc. in cap. inter dilectos. de donat. Roma. singul. 344. nunc habeo. Ideo iudex potest compellere hæc collegia, & fraternitates, ut ostendant sibi collegij statuta, ut docet Iaco. in l. collegium. Cod. de hæredib. instit.

5 Secundum, est cum ista collegia, seu fraternitates sunt licitæ, non debent prohiberi: sed si prohibeantur, ad quem pertineant res illarum: audi quid dicat super hoc Iurecõsul. Martia. Collegia si qua fuerint illicita mandatis, & constitutionibus, & senatusconsultis dissoluantur. Sed permittitur eis cum dissoluantur pecunias cõmunes (si quas habent) diuidere, pecuniamque inter se partiri: in l. collegia. ff. de colleg. illicit. ergo bona collegiorum si prohibita fuerint, retineri à dissoluentibus iure possunt, nisi dissoluerentur collegia religiosorum: tunc quia ipsi nihil proprij habere possunt, ob id ad superiorem bona spectant, ut bona templariorum, quia sunt vacantia. Ita docet Petr. de Vbal. in tracta. de canonic. episcop. quæst. 13. nu. 25. & seq. & quia semel Deo deditur, non est ad vsus humanos trãferendum. reg. semel. de reg. iur. in 6. Imò si quis oblata Deo dederit, vel acceperit, præter episcopi vel eius cõsentum, qui ab eo institutus est, ad dispensandum misericordiam pauperibus. & qui dat, & qui accipit, anathema sit. c. in canonibus. 16. q. 1.

6 Etiam patet, quod hæc collegia licita & fraternitates sunt capaces legatorum, & hæreditatum, ut hæredes institui, & eis legari possit. l. collegium. C. de hæredib. instit. l. i. de Iudæis. l. cum senatus. ff. de rebus dubiis.

7 Et sic inferitur, quod hæc fraternitates decimam Papalem seu Regalem ex bonis quæ habent soluere non tenentur: quia hæc decima non soluitur, nisi ex beneficiis. cle. fin. de deci. quorũ nomine non veniunt confraternitates. glos. ibi, & in §. voluit. in verbo, beneficiorũ. de annat. in pragmat. & tex. in extrauag. vna. de deci. in communib.

8 Nec etiam ex legatis factis fraternitati debetur quarta episcopo, sicut de aliis relictis ecclesiæ. c. requisisti. de testam. quia personis & non loco relictum videtur. Panor. & Imo. in c. officij. cõlicet ibi Barba. teneat contra. & in consi. i. in 4. vol. super quo distinguit Petr. de Vbal. in tracta. de canonic. episcop. i. q. 14. quia fraternitas non est de iurisdictione episcopi, cum Episcopus non exerceat iurisdictionem ibidem, cum non sint loca sacra, vel religiosa, vel ecclesiastica, quibus ecclesiæ non possunt accedere, nec alia iura spiritualia. clem. per literas. de præben. facit c. sacrosancta. & cap. Mailana. de elect. doct. in clem. quia contingit. de relig. domib. Petr. de Vbal. in dicto tracta. de canonic. episcop. in 14. quæst. princip. ideo si haberent proprium templum, tunc quarta episcopo deberetur: ut docet Alex. consi. 102. super primo. in 7. volu. alioqui non.

9 Imò

9 Imò fortius, non potest officialis vnius confratriæ vnire alteri confratriæ vtensilia, seu alia bona illius confratriæ, per l. quisquis. & l. pen. C. de specta. lib. ii. vbi hoc expressè docet Iaco. Rebuff. nisi hoc fieret de consensu confratrum, & officialium illius fraternitatis, ac episcopi. c. i. de rebus eccles. non alienan. quia non debet vnum altare exui, vt aliud induatur. l. asiduis. Cod. qui potiores in pigno. habean.

10 Budæus in annotat. in Pandect. istas confraternitates dicit Phratrias vocari, his verbis: Sunt autem Phratriæ apud Aristotelem conuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula, quasi pagi, propria sibi sacra, peculiariaque communiter habentium: ab eo dicta Phratriæ, quod communi puteo vtantur, quod Græcè φρατρίαι dicitur: quo nomine primùm, quas confratrias hodie dicimus, id est communem quandam religionem appellatas esse putat: non autem ab eo,

11 quod fratres sint illi, inter quos cultus ille sanctorum quorundã intercedit. † Ego putarẽ confraternitates dici Gallico sermone quodammodo tamen à fraternitate: vt quia Vlpianus ait societatem ius fraternitatis quodammodo habere. in l. verum. ff. pro socio. Ergo ista societas ad cultum inuenta diuinum dicitur fraternitas, quasi societas & fraternitas ad vnum cultum, quia sunt omnes fratres in Christo. cap. ad mensam. ii. quæst. 3. sicut itidem videmus vocari fratres in uicem in cõnobis, ad quorum similitudinem verius possemus dicere has confraternitates esse inductas. Nam illa deductio à φρατρίαι multum longè petita videtur.

12 Item confratres possunt renũciare Confratriæ, dum tamen nihil retineant de bonis illius, alioqui antequam renuncient, illa reddere debent: vt docet Iaco. Rebuff. in l. nemo. col. vlt. C. de spectacul. lib. 10. alia vide in tex. seq.

Rubri. Des Confrairies.

François, article 185. des publices 1539.

1 **Q**UE suuant noz, anciennes ordonnances & arrests de noz cours souveraines, seront abbatues, interdites & defendues toutes confrairies de gens de mestier & artisans, par tout nostre Royaume.

2 Et nrs entre mettront lesdicts artisans & gens de mestier, sur peine de punition corporelle: ains seront tenus dedans deux moys apres la publication de ces presentes faites en chacune de nosdictes villes, apporter & mettre par deuers noz, Iuges ordinaires des lieux toutes choses seruans, & qui auroyent esté deputees & destinees pour le fait desdictes Confrairies, pour en estre ordonné, ainsi qu'ils verront estre à faire.

3 Et à faute d'auoir ce fait dedans ledict temps, seront tous les maistres du mestier constitués prisonniers, iusques à ce qu'ils auront obey, & neantmoins condamnez en grosses amendes enuers nous, pour n'y auoir satisfait dedans le temps dessusdict.

TRACTA

Bona unius confraternitatis alteri non possunt dari. Fraternitates unde deductæ.

Fraternitates renunciare licet.

TRACTATUS
IMMUNITATIS ECCLE-
SIASTICAE QUANDO ET
QUIBUS CONCEDATUR,
INCIPIT.

Hanc materiam etiam frequentem in curiis, à nostris tamen non iuste tractatam, & quæ super hoc in forensi exercentur iudicio, prædictis breui annectendam censui, ordinem materiarum sequens, sed utilitatem prosequens: unde (si lubet) animum meum egregium ad tibi seruiendum & utiliter, boni consules lector beneuole.

François, article clxvj. des publies 1539.

Qu'il n'y aura lieu de immunité.

GLOSSA I.

Articulus primus.

Immunitas duplex.

Summa totius tractatus.

A Deo immunitas constituta.

Asylum quis prius instituerit.

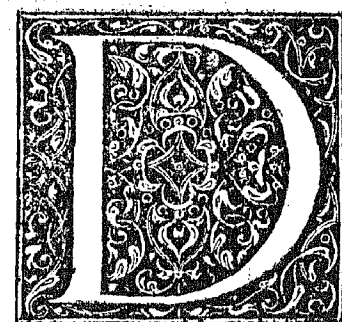
Cæsar immunitates Asylorum abrogauit.

Principes immunitatem auferre non possunt.

Immunitas munerum duplex.

Tria in immunitate munerum requiruntur.

Ecclesiis quamobrem datur immunitas.

DUPLEX est immunitas, quædam est ecclesiæ, altera est munerum: at hæc de ecclesiarum immunitate tractabitur. Primò, quo iure inuenta sit. Secundò, quæ dicatur, & unde. Tertio, quare ecclesiæ detur. Quarto, quare ecclesiæ gaudeant immunitate. Quintò, quibus personis concedatur ipsa immunitas, & quibus non. Sextò, qua pena puniuntur violentes ipsam immunitatem. Septimò, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere. Octauò, quis sit immunitatis effectus. Et ista tractantur, elucidando constitutionem Regiam huic materię conformem. 1. Primæ quæstioni respond. à Deo hanc immunitatem datam. Primò Adonias filius maior Dauidis timens Salomònem Regem, fugit in tabernaculum Domini, tenuitque cornu altaris. & Ioab ut haberetur 3. Reg. cap. 1. in fi. & seq. postea Deus opt. max. præcepit filiis Israël, ut in terra quam daturus eis erat, constituerent sex oppida, in fugitiuorum auxilia preparata, ut fugiat ad ea, qui nolens fuderit sanguinem. Nume. 35. cap. & Deutero. 19. ac Iosue. 20. cap. Demum cum Salomon cõstruxisset templum, donauit Deus illud immunitate. 3. Reg. cap. 8. & seq. & postea Pontifices summi hanc templi immunitatem, & ecclesiarum, multis constitutionibus ampliarunt, & declararunt: ut inferius videre licebit. Ioseph. etiam lib. Antiquit. refert. Quidam verò Cadmum, cum Thebas cõderet, Asylum permisisse testantur. Alij à prognatis Herculis Asylum Athenis primò institutum, eos fortè timentes, quos auus afflixerat, quorum exemplo Romulus, & alij Romæ Asylum aperuerunt. Lilius lib. 1. ab vrbe condi. Et veteres ad Imperatorum statuas confugientes immunitate donauerunt, ut in tit. C. de his qui ad statu. con. 4. fug. ¶ Verum cum propter Asylorum impunitatem multa committerentur facinora, Tyberius Cæsar ne merita coercionis delinquentes leuarentur, immunitates Asylorum abrogauit, qui tamen Samiæ Iunoni, & Aesculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem restituit. Alexan. lib. 3. Genial. cap. 20. Apud Moloßos verò Samothracas, Crononatas, Messenios, & alios plerosque quamuis paganissimum colerent, ad deorum aras confugisse pro Asylo habitum est, velut Ithacensibus Iouis seruatoris ara, delictis enim non voluntariis refugium aras esse putauerunt. 5. De his Asylo loquitur tex. in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict. Et sic templorum seu ecclesiarum immunitatem à Deo opt. max. inuentam & datam esse cõcludemus, ex quo inferitur esse ecclesiasticam. Ideo in præiudicium illius: principes seculares disponere non posse. cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. Aufser. in decisio. Tholos. quæst. 422. Ioan. de Turre Crema. in cap. sacrilegium. 17. quæst. 4. scripsi abundè in proce. ordinat. in primo Tomo. 6. **Secundò**, dicitur immunitas quasi extra munia, id est munera, & officia: vel immunis ecclesia. §. & unde dicatur. Et quia immunitas dicitur libertas à muneribus. Ea est duplex: quædam temporalis, quædam perpetua. de qua glos. & Ioan. de Platea in rub. Cod. de excusat. munc. lib. 10. & tria in hac immunitate munerum requiruntur: quòd fiat à principe concessio, & hoc fiat ex causa legitima, & quòd sit temporanea. ut idem De. Platea docet in l. vna. C. de his qui à princip. vacat. acceper. lib. 10. hæc verò prosequar immunitatis priuilegia tangentia ecclesias, vel ecclesiasticas personas. 7. **Tertio**, quare datur ecclesiis immunitas? Respon. ut honor ecclesiarum seruetur. cap. Reum. 17. quæst. 4. Iniuria quippe fit sanctis, quando ab ecclesia sanctorum reus extrahitur. cap. frater. ibidem. cap. miror. vbi aliæ conscribuntur rationes. Nempe certum est, quòd sanctitas & reuerentia loco debetur, in quo Dei cultus exhibetur. Psal. 92. Decet domum sanctitudo. cap. 1. de immunit. eccles. in 6. & Psal. 57. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. & Numer. 7. Sanctificauit Moyse tabernaculum. Ideo sacrilegium cõmittitur, tam in violatione personarum Deo dicatarum, quam loci sacri, vasorum, & ornamentorum sacrorum. dicto cap. sacrilegium.

legium. 17. q. 4. vbi de Turre Cremata. Etiam quia in venerabilibus ecclesiis cum pace & quiete, vota competere celebrari. Ideo si quis tumultum, seditionem, vel impetum in ecclesia cõmitteret ultimo subiacebit supplicio. l. denunciamus. C. de his qui ad eccle. confug.

8. **Quarto**, quare ecclesiæ gaudeant immunitate? Respond. Omnes. cap. definiuit. 17. q. 4. & quadraginta passus circum habebit maior ecclesia, Minor autem triginta. cap. sicutan. tiquitus. 17. quæst. 4. & nulla ædificia in atrio ecclesiæ ponantur, nisi tantum clericorū. cap. nulla. 12. quæst. 1. Oldra. consi. 55. consuevit. & si fuerit ibi aliqua domus non gaudebit immunitate. Ange. de Clauas. in verbo, immunitas. §. 21. nisi esset claustrum monasterij, seu refectorium, vel dormitorium. Alex. consi. 145. viso themate. in secundo dubio. vol. 7. ¶ vbi dicit totum circuitum monasterij, vel ecclesiæ gaudere immunitate, etiã si ultra prædictos passus habeat. dicto cap. definiuit. & cap. quisquis. 17. q. 4. l. præfenti. in princ. ibi, ex ipsis ergo locis eorumque finibus. Cod. de his qui ad eccle. confug. & fuit per arestū restitutus. *Tuo Malube* captus in domo de Lopin Canonici Turonen. anno 1509. die 13. Iulij. Idem in domibus Canonicoꝝ, si intra ambitū ecclesie sit, & claustrū existant, ¶ concludit Barba. consi. 33. col. 2. vol. 4. imò ecclesia ante consecrationem, illam habet immunitatem, ut non possit in ea delinquens capi, ac si esset consecrata, si ibi diuina mysteria celebrentur. c. ecclesia. de immu. eccles. cap. vlt. de consecra. eccle. Porc. in §. sacre. de rerum diuis. in instit. ¶ Nec refragatur damnata Pet. de Ferra. sententia, quam posuit in practi. sua in forma inquisitio. in j. glos. vers. ex his potest, ista iura immunitatem cõcedentia sine ratione facta esse asserens: imò & contra ius diuinum, quo cautum est: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronū. Si enim Deus noluit tolerare ementes & vendentes in ecclesia, sed eos eiecit, quantò magis non vult receptari in eius ecclesia latrones, homicidas, & similes: ideo tales delinquentes non debent in ecclesia recipi, nec eius subterfugio defendi. hæc ille. ¶ Sed respon. quòd Deus opt. max. eiecit ementes & vendentes in ecclesia, non enim vult quòd in ecclesia hæc fiant, sed sanctitudo & Dei seruitium ibi adimpleatur: verum Deus præcepit, ut qui nolens interfecerit hominem, si ad Asylum confugiat, ut ibi saluus sit: noluit inquam ut latrones ad eam confugerent, ne sit latronum spelunca, imò eiciuntur ab immunitate: nec voluit, ut ibidem fieret homicidia, vel alia crimina. Sed si casu perpetrata sint alibi, placet ei ut ibi à malo tueatur. Ideo patet iura canonica non esse facta sine magna ratione, si bene ponderetur, imò ex ipsis verbis Dei sumpta sunt. Ideo non possunt non esse bona & rationabilia. Sed rebelles ecclesiæ & hæretici ea sapere non possunt, ut quidam neoterici scriptores, qui potius ad ignem combustionis, quam deuotionis accedentes, sacros canones maledictis impetunt, sed ipsi à Deo maledicti in ignem mittentur æternum, si non resipiscant. ¶ Eadē immunitate gaudere debet, qui ad sacrum Christi corpus dum per ciuitatem portatur confugit, ut docet glos. in c. quæsitum. vbi Dec. 13. q. 2. Ioan. Fab. in tit. de lege Furia. cap. tollendum. Ioan. And. in cap. sanè. de celeb. missar. Alex. & ibi in addit. ad eum in rub. de noui oper. nunciat. in x. & Felin. consi. 3. habent. ¶

13. **Quinto**, quibus personis concedatur ipsa immunitas? Respon. omnibus fermè ad ecclesiam confugientibus, siue sint laici, siue clerici. c. Reum. 17. q. 4. & d. l. præfenti. Ludo. Roma. consi. 234. aduertendum etiam si essent excommunicati, quia lex eos non excipit. Ange. de Clauas. in verbo, immunitas. §. 11. & Fabr. in §. fi. instit. de his qui sunt sui vel alieni iur. excipiuntur tamen quædam personæ, quæ non iuuantur ecclesiæ immunitate. 14. Primò publicus latro, & agrotum depopulator. cap. inter alia. de immunit. ecclesia. publicus latro vocatur famosus latro, & itinerum graffator, qui palam furatur in viis publicis. l. capitaliū. §. famosus. ff. de pœnis.

15. Nocturnus depopulator dicitur, qui agros nocte destruit, comburit, aut vastat, & hos licet etiam priuatis occidere, quia in detrimentum cedit reipub. l. i. C. quando liceat vnicuique sine iudice se vindic. Oldra. consi. 154. quidam deliquit, vel quia noctu segetes corrumpit, & ibi se abscondit, dicitur nocturnus agrorum depopulator, teste Innoc. & aliis in dicto cap. inter alia.

16. **Secundò**, excipitur is, qui per insidias, seu proditorie interfecit hominē, & ut Gallicè dicitur *de quet à pens.* cap. 1. de homicid. vbi sic scribitur, Si quis per industriam occiderit hominē, ab altarī meo euellat eum, ut moriatur. Secus ergo si tantum vulneret, etiam per industriam: quia ibi loquitur de occidente. Boer. in decis. Burdeg. quæst. 119. percutiens. col. 3. & Deuter. 19. si quis autem odio habens proximū suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgensque percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de suprãdictis vrbibus, mittes seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco refugij, & morietur, quia videtur confidere de ecclesiæ immunitate: & quia magis interest istos puniri, quam alios delinquentes, quia plus utilitati publicæ nocent, & plura cogitant mala, quam alij. Et cum aliquis vni indulget indigno, ad prolapsionis contagium prouocat vnicuique. cap. est iniusta. 33. quæst. 4. ¶ & quamuis Panor. & doct. in dicto cap. 1. dubitent in intellectu illius cap. dicentes exponendum tex. moriatur, id est, excommunicetur. Sed hoc est somnari, debet enim intelligi de morte naturali, nec obstat quòd ius canonicū non imponit pœnam mortis: fateor, etiam non imponitur in dicto cap. 1. sed vult ut industrius homicida euellatur ab ecclesia, & quare ut moriatur, & condemnetur, non à iudice ecclesiastico, sed à laico. Et sic ius canonicum illum homicidam non condemnat ad mortem, sed non indulget ei delicti impunitatē. & dicit Imperator, Homicida expectet, quod fecit. l. 3. C. de episco. audien. Et sic fuit iudicatum in Gratianopoli, ut per industriam occidens hominē nulla gaudeat immunitate. teste Guido. Pape.

Tumultu in ecclesia factus capi tali pena punitur. Quæ ecclesiæ gaudeat immunitate.

Domus vel claustrū, an gaudeat immunitate. Arestum.

Ante consecrationem quid. Damnatur sententia Petri de Ferra.

Contra maledicentes canonicis.

Quibus personis conceditur immunitas.

Publicus latro non gaudet immunitate.

Nocturnus depopulator non gaudet.

Qui per insidias hominem occidit non gaudet immunitate, secus si vulnerat.

Intellectus ad cap. 1. de homicid.

in decisio. Delphin. quæst. 121. in camera. Et ita semper vidi seruari in curiis Francie, quicquid in oppositum dicatur. Et Ioab non euasit mortem, licet in archa ellet, & in cornu altaris, quia tres per industriam occiderat. 3. Reg. cap. 2. Nec sequitur ius pontificium refert ius diuinum, vel ciuile imponens mortis pœnam, ergo imponit: probatur in l. Gallus. ff. de liber. & posthu. cap. 2. de ma iorib. vbi in fi. recitat id quod vult approbare.

Constitutio prohibens gratiam con cedi hic de scriptis.

18 Ideo exat Caroli Regis olim Francie ordinatio in Parlamenti libris descripta anno 1356. in mente Martio, per quam Rex itatuit ne gratia vel remissio detur homicidæ ex industria & in sidiiis, nec raptoribus incendiariis, nec his qui pacem iuratam, vel fœdus fregerunt, seu Saluagardiam, & si data fuerit, quod iudices illi non obtemperent gratiæ, vt dico in tracta. de gratiis seu remissionibus in ordinat. Reg. & ita declarauit Senatus contra Robertū Floridum, vt refert Au. fref. in stylo proba. aresto 165. item per idem arestum. imò nec hic gaudebit priuilegio clericali, vt decreuit Senatus aresto 271. ibidem. Et quidam Petrus de Villenuefuit consura sua priuatus, eo quod ex proposito, licet non per industriam, id est, a guet à pens, Ioannem Cyram occiderat. annò 1528. 24. Martij. post Pascha.

Arestum.

Veneno occidens alium non gaudet immunitate. Delinquens in ecclesia immunitate non gaudet.

19 Idem si quis veneno occidat hominem, quia per industriam etiam hoc facere censetur. Et plus est veneno quam gladio occidere. l. r. Cod. de malefic. & mathemat. & hoc firmat Boer. in decisio. Burdeg. quæst. 109. percutiens.

20 Tertio, excipitur delinquens in ecclesia vel iuxta eam, confusus de immunitate. cap. fin. de immunit. eccles. ne detur via delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. & frustra legis auxiliū inuocat, qui committit in legem. d. c. fi. & ne Dei ecclesia fiat spelunca latronum. Non præsumitur tamen delinquere quis sub immunitatis spe. Hostien. & Cardin. in dicto. c. fin. plenè Alciat. in tract. de præsump. regu. 3. præsumptio. 33. vbi dicit quod delinquens extra ecclesiam, vel cimiteriū, non gaudet immunitate, si sub fiducia huiusmodi delinquat, quia in eo quo deliquit puniri debet. Et quia deliquit in ecclesia, volens vt ecclesia sit tutrix sceleratorum: & rationes dicti cap. fin. habent locum, & ego vidi suspendi vnum, qui interfecit alterum iuxta ecclesiam, & ita decreuit Senatus, vt in stylo patet aresto 165.

Armatus ad ecclesiam accedens non gaudet immunitate.

21 Quarto, non procedit in eo, qui armatus fugit ad ecclesiam. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confug. qui tex. licet loquatur in seruo, idem tamen in libero, quia non confidit in immunitate, sed in armis, & sic ea non gaudet. Idem si fur cum re furtiua ad ecclesiam confugiat, quia ad stas confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius prohibitum est. l. capitalium. §. ad sta tuas. & §. seq. ff. de pœnis. Et quia furtum contrectando ibi committere diceretur. si Bart. credatur in l. si dominium. ff. de furt. Et furans in ecclesia non gaudet immunitate, quia sacrilegus est. Host. in c. fi. de immunit. eccle. sic expresse consuluit Barba. consi. 33. Deum inuocent. in 4. vol.

Iudæus non gaudet immunitate.

22 Quinto, excipitur Iudæus. l. r. Cod. de his qui ad eccle. confug. quia non propter zelum fidei fugit, sed vt vitare possit criminis punitionem, vel onera debitorum. Ideo nisi velit fieri Christianus non iuuatur immunitatis priuilegio. c. constituit. 17. q. 4. l. r. C. de his qui ad eccle. confug. vbi dicit Salyc. ecclesiam non esse tutelam eorum, qui non sunt sub lege sua. Et idem tenet Oldra. consi. 54. an fugiens. in fi. licet docto. in c. inter alia. teneant contra. & Fely. in c. Iudæi. r. de Iudæis. Sed prima seruatur Auenione.

Nec hereticus blasphemus & qui maiestatem laeserit.

23 Sexto, hereticus. Panor. in dicto. c. inter alia. nu. 23. quia frustra ecclesie auxilium implorat, qui in illam committit. c. quia. de vsur. Et de blasphemio quod non gaudeat immunitate, fuit iudicatum in senatu Burdeg. vt refert Boer. in decis. Burdeg. quæstio. cx. sed an consuetus, quia sapit heresim si ex animo fiat. Idem viderur in læsa maiestatis reo, cum æquiparentur. auth. Gazaròs. Cod. de heret. vnde dicit Cornelius Tacitus lib. 3. quod cum reus pro crimine proditiõnis: confugit in replum Palladis, quod ad eam diem fuerat inuiolabile, fuit à matre muro obstructa ianua coactus mori fame. & Adonias ab altari eductus est. 3. Reg. cap. 1. in fi.

Discipline causa quis extrahi debet.

24 Septimo, Religiosi à suis superioribus extrahentur causa disciplinæ & poenitentia iniungenda, vt animæ confugientis consulatur. Panor. in dicto. c. inter alia. facit. c. reum. ibi legitime componat. 17. quæst. 4. Tamen anno 1440. die 3. Maij fuit apostata ab ecclesia extractus, quia subtraxerat bullas, & sigilla, demum fuit dictum eum ad immunitatem restituendum, & gaudere immunitate debere. Sed apostata à fide non restitueretur, nec gauderet immunitate, secus in apostata à religione. c. vno. vbi doct. de aposta. & in l. r. C. illo tit.

Arestum. Apostata. Sacrilegus non est immunitatis.

25 Octauo, non procedit in sacrilegis, quia frustra auxilium legis implorant, qui in legem committunt. cap. quia frustra. de vsur. tex. in l. si quis in hoc genus. Cod. de epif. & cler. plenè de Turre cremata in c. sacrilegium. 17. q. 4.

Nec raptor gaudet immunitate.

26 Nonò, in raptoribus virginum. §. neque. in authen. de mandat. princ. collat. 3. sed de iure canonico gaudent immunitate. l. vna. C. de raptor. & c. de raptoribus. 36. quæst. 1. Ange. in d. §. immunitas. quæst. 17. idem in adulteris dicitur ibidem. Sed ius canonicum hos duos casus non recipit. teste Berber. in viator. iur. rub. de violat. immunit. in j. parte.

Malefici non gaudent immunitate.

27 Hodie iudices Regij iure seruant illum §. neque. Quamuis in Nouellis Græcis non ita scriptum sit. Sed sic inueniunt, neque item comites, vt priuilegijs apud te vtantur malefici, sed vnum hoc illis ad salutem proficiat, si ab intentato crimine mundi, & vndique innoxij ostendantur, homicidia verò, & adulteria, & raptus virginum, & aggressuras, & maleficia cum tanta vehementia persequeris, pœnas delinquentibus secundum nostras leges inferens, vt paucorum supplicijs, omnes alios

alios salues, & sic ibi nil loquitur de immunitate ecclesiarum, & quamuis loqueretur, stabimus tamen iuri canonico in hoc, quod distinxit quoad homicidas, vt per induitiam occidens non gaudeat, ergo aius ne, quoad alios casus ius canonicum seruetur: & licet non sit expressum de raptoe virginum, putarem itidem illum non debere gaudere immunitate, quia occidit corpus & animam, imò interdum duas animas, & de industria peccat. c. ille. 22. quæst. 5. merito iudices scellares ad ecclesiam hos calidos delinquentes extrahunt, & postea infrigidant: etiam raptores mulierum honestarum eadem ratione iudices ab ecclesijs extrahunt, & maximè latrunculatores.

Banniti non gaudent immunitate.

28 Decimo, sunt prohibitum à curia suprema instigante procuratore Regio religionis sancti Martini, ne bannitos à Rege recipere habeant, & si receperint à die noticiæ statim ab immunitate expellant, hoc anno 1476. die 25. Februarij.

Neque interficiens clericum.

29 Undecimo, interficiens clericum nulla gaudet ecclesiarum immunitate. Berber. in viator. iur. vbi supra, quia sacrilegium committit. cap. si quis suadente. 13. quæst. 4. & quia sacrilegium in personam committum est grauius, quia propter vnum quodque tale, & illud maius. authen. multò magis. Cod. de sacrosan. eccle. de Turre cremata in c. sacrilegium. 17. quæst. 4.

Duodecimo effractor carceris non fuit ad immunitatem restitutus, sed eam denegauit ei Senatus anno 1530. die vltima Decemb. Alia personæ regulariter ecclesie immunitate gaudent. cap. sicut. 17. quæst. 4.

Violator immunitatis qua pœna puniatur.

30 Sexto, qua pœna puniatur, qui violat immunitatem? Respon. de iure ciuili pœna legis Iulie maiestatis, & sic vltimo supplicio. l. 2. & l. præsent. Cod. de his qui ad eccle. confugiunt. l. si quis in hoc genus. Cod. de epif. & cler. Chassan. in consuet. Burgun. in rub. des iustices, in verbo, & droit d'auelies. & hoc quando iniuria inferitur clericis. c. qui autem. 17. q. 4. c. cum deuotissimam. 12. q. 2. de iure Canonico excommunicatur. cap. frater. 17. quæst. 4. c. illi qui. 24. q. 2. 31 Secundò, prohibetur recipi oblatio illius ab ecclesia. c. miror. ibidem. 17. q. 4. & hoc in pœnam statuit interdum ius canonicum. cap. ex transmissa. de decim.

Violans immunitatem priuatur feudo uel re quam ab ecclesia tenet.

32 Tertio, priuatio rerum inducitur, quas ab ecclesia habet, is qui eam violauit, ideo si sit vasallus ecclesie feudo priuatur, vel si ius patronatus habeat, illud perdit, teste de Turre cremata per illum tex. in cap. frater. 17. quæst. 4. cap. 1. in fi. de treuga & pace. quia ex eo quis non debet habere lucrum, quod impugnare contendit. per regul. iuris ex eo, in 6. Nam si episcopus negligens puniatur, fortius & faciens, quia grauius delinquitur faciendo, quam omittendo. l. Diuus. ff. de senatus. consul. Syllan. vbi abundè tractauit. Sed parum est in vsu, teste Berber. in viator. iur. rub. de violat. immunit. in prima parte.

33 Quarto, etiam ad pœnam pecuniariam hic temerarius condemnatur, videlicet in noningen us solidis. cap. si quis contumax. 17. quæst. 4. & violatores ecclesiarum, & publici latrones excommunicati sunt. in cap. omnes ecclesie. 17. quæst. 4. facit cap. sicut eodem. possunt etiam alia pœna arbitraria puniri. cap. non minus. & cap. aduersus. de immunit. eccle. sed in cap. quisquis. 17. quæst. 4. puniuntur pœna triginta librarum argenti examinati purissimi. Et scribitur Ezechiel. 5. c. Vno ego dicit Dominus Deus, nisi pro eo quod sanctū meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam, & non parceret oculus meus, & non miserebor. & 2. Paralip. c. 16. & 3. Esdr. 1. & Iudith 9. Cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui. Hodie quidam iudices semper contra ecclesiam pugnant, quos, si in parochia mea decederent, inter hircorum, & canum morticina sepelitem.

Quis possit de hac immunitate cognoscere.

34 Septimo, quæro, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere? Respon. iudex ecclesiasticus ad effectum defendendi immunitatem, vel remittendi, siue dicat reum denique intra ecclesiam, siue extra. cap. definiuit. 17. q. 4. Anto. Butrig. in cap. tuam. de ordi. cognit. l. præsent. Cod. de his qui ad eccle. confug. vbi doct.

35 Item iudex secularis quoad suum effectum, videlicet vt possit eum de ecclesia extrahere, si non debeat immunitate gaudere. Petr. Belluge. in Specu. princip. rub. r. §. sed quia. fol. 51. iudex ecclesiasticus vocato iudice seculari, seu gentibus Regijs cognoscit. cap. si iudex laicus. de sententia excom. in 6.

In vinculis quis in ecclesia contineri non aebet.

36 Reus tamen non ponetur in compedibus, aut cathenis in ecclesia. Hostien. & alij in c. inter alia. de immunit. eccle. Guido Papæ decis. 121. in camera, licet non seruetur de consuetudine. teste eodem Guido. singu. 425. compeditatio. &c. Et idem Petr. Belluge in Spec. princip. rub. de proposito. grau. §. sed quia. col. pen. vbi dicit interim ecclesiam non spoliari pendente dubio, licet cathenis ligetur reus intra eam. Sed vt statim videbitur, per istam ordinationem, ab ecclesia reum extrahendum.

Alere intra ecclesia quis tenentur.

37 Dicit quis, Quisnam debeat ipsum reum intra ecclesiam alere? Respon. ipsemet alere se debet, si bona habeat. glos. in l. si. Cod. de erogat. milit. anno. lib. 12. Iaf. in §. item si quis in fraudem. de action. in iustit. Herul. in l. si victum. ff. de re iudic. si verò sit pauper, ecclesia tenetur eidem de alimentis prouidere. Archid. in dicto cap. definiuit. 17. quæst. 4. dixi multa in repet. l. Diuus. in glos. ff. de senatus. consul. Syllan.

Effectus immunitatis.

38 Octauo, quis sit effectus immunitatis? Respon. vt ab omni pœnarum genere reus sit intem securus. c. reum. xvij. quæstio. 4.

39 Secundò, vt etiam præceptor non possit ibi flagris cedere, vel puerum verberare. c. nullus.

17. quæst. 4. multò minus sacerdos eum, qui confessus est : quòd tamen vidi aliquando apud Pe-
tragoricen. fieri, sed malè: vt scripsi in interpreta. c. omnis. de pœni. & remissio.

Confugientes
ad ecclesias
non possunt
violenter ab-
strahi.

40 Tertio, vt non possint inde violenter abstrahi. c. frater. c. miror. ibidem. Etia nec à iudicibus
ecclesiasticis. per d. c. reum. vbi vtitur vniuersali negatiua. & in c. definiuit. ibidem. & l. 2. C. de his
qui ad eccl. cõfug. Petrus Belluge in d. Spec. princ. rub. de propositio. graua. §. sed quia. fol. 56. att-
men sequitur ordinatio in contrarium, videlicet vt delinquentes sub pretextu immunitatis pœ-
nam non euadant, vt inferius diceretur. Alios effectus vide per Host. in summa. de immu. ecclesiar.
& per doct. in illo titul.

*Pour debtes ny autres matieres ciuiles, & se pourront toutes per-
sonnes prendre en franchise.*

G L O S S A I I.

Immunitas
non datur
pro debito.

R E S habet partes : in prima statuit immunitatem non dari pro debitis, nec in ciuili-
bus causis. in 2. quæ est ibi. & se pourront : censet omnes personas posse capi in immuni-
tate : tertia docet illam capturam in ecclesia factam non debere nocere, sed reintegran-
di sunt, si hoc visum fuerit. ibi, & sauf à les reintegrer.

Primum ergo dictum tex. videlicet quòd immunitas non datur pro debito, nec pro altis rebus
ciuilibus, ne faciamus ecclesiam speluncam latronum: & quia pro criminibus inducta est, vnde si
teneat restituere rem aliquam, & ad ecclesiam confugero, nil mihi prodest, tex. in l. i. C. de his qui
ad eccl. confug. ibi, nec antè suscipiantur, quàm debita vniuersa reddiderint. Et quamuis tex. ille
loquatur de feruis, idem tamen in liberis hominibus concludit Azo, in summa ibi. Sed Alber. in
rub. ibi dicit quòd inspecto iure communi, non potest debitor in ecclesia capi, nec inde extrahi.
l. præfenti. C. de his qui ad eccl. confug. quia liber homo de iure non potest capi pro debito, nisi
sit ad hoc expressè obligatus l. i. & l. ob æs. C. de actio. & obligat. c. lator. de pigno. Imò nec extra
ecclesiam caperetur, si bonis cedere velit. l. i. C. qui bonis cedere possunt, inspecto tamen iure mu-
nicipali, secundum quòd capitur quis pro debito, vt hic: tunc ab ecclesia extrahi potest: cum per-
sona per ius municipale sit affecta, ne creditor defraudetur re sua vel sibi debita. Etiam quia ec-
clesiæ immunitatem concedendo, ius creditori competens ex lege municipali remissum non vi-
detur. arg. no. in l. i. C. de in ius vocand. aliàs daretur materia delinquendi. Nam si commodarem
aliquam rem tibi, vel mutuo centum acciperes, vel à mercatore merces, postea ad ecclesiam con-
fugeres, & sic rem meam consumeres: quòd leges non permittunt. argu. l. conuenire. ff. de pac. do-
tal. Sic docet Old. consil. 54. an fugiens. Aufre. in decis. Delph. quæst. 422. Et licet sint diuersæ doct.
2 super hoc sententiæ. † Tamen in hoc consuetudo erit attendenda, vel statutum : vt docet
Innocen. in ca. cum inter. de consuetud. & d. c. inter alia. Plenè Socy. in tract. de citatio. artic. 17. q.
5. ideo prouisio extrahendi concessa fuit à senatu Burdegalen. cuidam Periot mercatori Lemoui-
cen. contra suum institorem anno 1535. die 5. Augusti. teste Boer. in decis. Burdegal. quæst. 215. in-
carceratus. nu. 7. & seq. Etiam contra Stephanum Girard, qui eripuerat crumenam noctu ab ali-
quo, in qua erant decem libræ. fuit à senatu pronunciatum quòd extraheretur ab ecclesia sancti
Petri Des assis. & quòd priuilegio immunitatis gaudere non debebat, anno 1473. in mèse Ianuario:
aliòqui fur posset eripere res & postea ad ecclesiam confugere. vide Boer. q. 215. nu. 7. cum seq.

Permissio ex-
trahendi ab
ecclesia con-
cessa.

Arestum.

Non est licè-
tia petenda
ab episcopo
extrahendi.

3 Item etiam de iure quis pro debito in ecclesia capitur, & extrahitur ab illa, vt debitor tributo-
rum l. nemo. C. de exactor. tributor. libr. 10. quoniam fiscalium ratio & militibus & priuatis ipsi-
que templis & vniuersæ reipub. vtilis, & necessaria est tex. in authen. de mand. princip. colla. 3. §
publicorum. Oldrad. consil. 54. An fugiens &c.

*Et sauf à les reintegrer quand y aura prinse de corps decerné a l'encontre d'eux
sur les informations faites des cas dõt ilz sont chargés & accusés, & qu'il soit ain-
si ordonné par le iuge.*

G L O S S A

T sic quando præhensio, id est captura non est rite facta in ecclesia, captus debet re-
stitui ecclesiæ, à qua fuit extrahus. vt hic. & docet Oldrad. d. consil. 54. & ecclesia pe-
tere potest, vt restitatur pristina libertati, qua de facto fuit priuata. l. 1. & 2. ff. de li-
ber. homi. exhib. Panor. & alij in d. c. inter alia. per tex. in c. miror. 17. q. 4. Alex. consil.

Non legitime
captus in
ecclesia de-
bet restitui
ecclesie.

145. viso themate. in fi. vol. 7. Barba. consil. 34. Deum inuocent. col. 1. vol. 4.
2 Imò reus taliter debet relaxari, vt non possit iterum facillè capi. Bart. in l. 1. §. 1. per illum tex. &
l. 3. ff. de acqui. rerum domini.
3 Item debet iudex secularis iurare antequàm reum extrahat, quòd vitam & membra ei delin-
quenti in honorem ecclesiæ seruabit. c. id constituimus. & cap. reum. 17. q. 4. & d. c. inter. Guido
Papæ in decis. Delph. q. 121. in camera. in fi.

An iudex ex-
trahens reū
ab ecclesia
debeat iura-
re se uitam
& membra
seruaturū.

Imò si tanta esset iudicis secularis seuitia, ob quam non esset de iuramento iudicis confiden-
dum: tunc maior cautio quàm iuratoria esset exigenda. arg. c. literas. de restitutio. spoliat. secun-
dum Inn. & alios in d. c. inter alia. Sed hodie hæc non seruantur, nec cautio iuratoria præstatur: se-
culares enim volunt ecclesiis dominari.

4 Iste articulus est dubius, & potest duobus modis intelligi. Primò quòd restitui debet ad eccle-
siam captus, si hoc fuerit ordinatum per iudicem videlicet secularem, & hic intellectus commu-
niter recipitur.

Alio modo intelligunt quidam quòd extrahi possunt delinquentes ab ecclesia, si ita fuerit per
iudicem pronunciatum vitis informationibus, sed fortè dum ordinaretur, & cognosceretur reus
discederet, ob id primus intellectus recipitur.

De immunitate munerum non scribam hîc: quia doct. multa super his scribunt. Sed dicam
cum Vergilio,

Claude iam riuos pueri, sat prata biberunt.

De his gratias Deo Optimo Maximo semper agens.

T R A C T A T V S

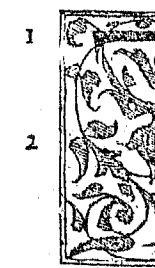
**VT BENEFICIA ANTE VA-
CATIONEM, VEL BONA CONFISCATA
PETI ANTE DECLARATIONEM NON
debeant, nec concedi, in vsu quotidiano
vtilis, & frequens.**

De ne donner benefice, office, ne confiscation auant la vacation, & declaration.

Charles vij. article lxxxv. des premieres.

*Item, & pource que souuentefois sommes travailleé par plusieurs,
& par grand importunité des requerans.*

Articulus
vltimus.

R I A in hoc textu statuuntur. in 1. parte ponitur ratio constitutionis. In
secunda constitutio prohibens, ibi: *nonis en enjuuant*, in tertia annullatio
si fiat contra prohibitionem, ibi, & *voulons*.

Ratio cur
offic. a ante
uacationem
peti non
debeant.

Primò ponitur ratio, cur prohibeat officia, & beneficia concedi ante
vacationem, & alia hîc conscripta: quia sapius molestatur Rex propter
importunitatem petentium. hæc ratio probatur in l. i. C. de petit. bono.
subla. lib. 10. ibi, sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inue-
recunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda
tribuamus: multi namque molesti sunt nobis semper, precesq; crebræ, & flentes petitores. §. con-
fyderemus. in authen. de trien. & femisc. colla. 3. ne igitur importunitatem patiamur de his, per
singulos dies formas scribere cogimur. §. ne igitur. vt facta nouè cõsti. coll. 5. Et alibi dicit Papa,
Propter multas, & nimias reclamaciones, quæ ex hoc ad nos ex diuersis partibus venerunt. c. om-
nibus. 2. quæstio. 5. Et per hanc importunitatem vincitur Deus optimus maximus: vt in Euan-
gelio de vidua importuna, vbi dicitur Etiam violenti rapiunt celos, & sancti quoque vincuntur,
c. importuna. de pœniten. dist. 1. ideo statuit vt ista importuna petitio cesseret.

3 Sed hæc importunitas super rebus iustis prodest, & bona est. de qua Paul. 2. ad Timoth. 4.
Insta oportunè, & importunè. ipsa enim sui vtilitate se destruit, si habere importunitas oportuni-
tatem nescit. c. sit rector. in fi. 43. dist. c. prisca. c. dist. c. importuna. de pœniten. dist. 1.

Z z 3

Petitio in be-
neficiis sy-
monia indu-
cit.

4 Sed si hæc importuna petitio fiat super beneficiis habendis, vel honoribus ecclesiasticis, sy-
monia est. c. ordinationes. r. questio. r. cap. tuam. de arate & qualita. cap. 2. & 3. de concess. præb.
& super honoribus vel officiis secularibus dicitur etiam ambitiosa importunitas, & reprobata c.
fi. de rescrip. lib. 6. facit l. ambitiosa decreta. ff. de decre. ab ord. facien. nec interest roget quis per se
atit per alium: nam qui per alium facit, perinde est, ac si ipse faceret. per regu. iur. & Bernar. ait
ad Eugen. Per importunitatem extorta licentia, non est licentia, sed violentia. Et Lucas de Pen-
na scribit in l. multis. colum. r. C. de princ. agen. in reb. lib. 12.

Importuni-
tas multi-
plex.

Et sic primus est casus hic, in quo princeps interdum p. opter importunitatem petentium
concedit non concedenda. Et aduertendum est, quod aliquando est importunitas in petente,
quia frequenter petit. d. §. consideremus. de trien. & semisse. Fely. & Dec. in c. quæ in eccleliarum.
col. autepenul. de constit. Barba. consi. 24. clementissimi. col. 3. vol. 2. Et quando maritus donauit
uxori propter frequentem mulieris petitionem, talis donatio non confirmatur morte mariti: quia
quodam calore iracundia facta censetur. teste Bal. in l. r. C. de petit. bono. sublat. lib. 10. vt refert Io.
Lupus in repet. c. per vestras. §. antepe. verfi. tertius casus est. de donatio. inter vir. & vxor.

Sententia
electio ad
clamorem
populi non
uaient.

5 Nonnunquam importunitas est respectu plurium, puta curialium, principum, vel aliorum ma-
gnorum nobilium. d. c. omnibus. 2. q. 5 & tunc etiam non valet: sicut nec electio facta ad clamo-
rem populi. c. 2. de elect. c. miramur. 61. distin. nec sententia ad clamorem populi prolata. l. decurio-
num. C. de pœnis. nec ex acclamatione populi potest quis manumittere. l. si priuatus. ff. qui & à
quib. manumif. liber. non fiant.

6 Item non valet donatio facta monasterio ab eo, qui ingressus fuit religionem, si per circum-
uentionem & importunitatem extorta est, sed bona hæredibus reddi debent. c. fi. 20. q. 3. Panor. &
alij in c. præterea. de offi. deleg.

7 Interdum est importunitas ratione potentia. de qua in l. r. C. de fund. limitroph. lib. 11. vbi Bar.
& Patruus meus Rebuffi dicunt rescriptum sic impetratum esse nullum, quando infert alicui præ-
iudicium: vt etiam docet Coiset. in iug. incip. rescriptum. 3. & Lancel. Dec. in l. si mihi. §. in lega-
tis. col. 4. verfi. secundò no. ff. de lega. r. Fulgof. consi. 20. pro pleniori. col. 3. vbi allegat illud di-
ctum Lucani,

Nulla fides, pietasque viris qui castra sequuntur,
Venalesq; maris: ibi fas, ubi maxima merces.

Gravis mu-
lierum im-
portunitas.

8 Quandoque premittitur princeps ad requisitionem mulierum: & hæc est grauis importunitas,
quæ oportunitatē habere nescit. d. §. hinc nobis. in authen. vt omnes obedi. iudic. Prouin. colla. 5.
& Bal. in c. r. col. fi. de constit. vbi refert mulierem dixisse Imperatori, Si liber, licet: vnde placita à
principe e blandita nō valent, sed dicitur furtiua deprecatio. in dicta l. r. C. de fund. limitroph. l. r.

Concessio
ob nimiam
letitiam nō
ualet.

9 Interdum princeps concedit per nimiam læticiam, & tunc etiam illud quod concedit non
ualet: quia dum concedit est extra mentem. arg. cap. vnusquisque. iuncta gl. 22. questio. 4. & gl.
in verb. balneum. §. serui. instit. de libert. nec sunt principis placita, sed extorta, seu exacta. Vnde
donatio facta tempore acquisitionis Regni, vel coronationis, non valet: vel statim parta magna
victoria, vt dicit Neuisa. in silua nuptiali circa fi.

Signature
pape in
principio
sua corona-
tionis non
ualet.

10 Item signaturæ, quas facit Papa antequam exeat ex conclauis, propter nimiam læticiam non
ualet: vt dicit gl. in p. oem. regu. cancel. & Io. de Selua in tract. de benefic. in r. parte. questio. 2.

Conuentiones
cardinalium
in electione
pape quādo
ualet.

11 nu. 16. verfi. primum beneficium est. T facit quod no. Panor. in c. sicut. in 2. de iur. iur. in 3. no-
tab. vbi dicit, quod si cardinales promittunt inter se aliqua cum iuramento, quæ sint in præiudiciū
dignitatis, si contingat aliquem promoueri ad papatum, non tenebitur promotus illa adimplere,
nec seruare. Sequitur Fely. in c. r. col. 4. verfi. Septimò declara. de probatio. quod dicit esse bene
notandum ad infringendas promissiones factas à principibus in principio sue creationis: quas nō
tenentur seruare, si præiudicent Regno, & Regi. vide extrauag. vltimam de senten. excommu. in
cōmunib. & in principio dicuntur factæ vsque ad annum, quia adhuc nouus princeps censetur.
l. cum quid. si cer. pet. dixi in §. 2. gl. 3. supra de rescrip.

Donatio
presumitur
ad importu-
nitatem
facta.

12 Et in dubio hæc donatio facta ad postulationem alicuius, censetur facta per importunitatē.
d. l. r. C. de petit. bono. subla. lib. 10. doct. in l. 3. ff. quod quisque iuris. Ludouic. Roma. consil. 436.
quod indultum. col. 4. nu. 19. Ias. in l. si testamentum. col. 2. C. de testa. Socy. consil. 62. vifis. col. vl.
in 4. vol. ac plenè Hippol. in sing. 6. incipien. vide quæ scripsi supra in tract. de rescri. & liter. Reg.
arti. 2. gl. 3. alia est importunitas, quæ fit ab adherentibus principi, & tunc etiam vitiat actum, vt
alibi dicam. Si tamen princeps donauerit castrum vni, non debet, nec potest alteri donare, &
si donauerit non valebit donatio. l. fi. C. de loca. prædio. ciuili. lib. 11. vbi Bar. & Rebuf. & Ias. sic
ost eos consuluit consil. 27. ad eruendum. in r. volu. 3

Argumentū
de beneficiis
ad officia se-
cularia an
procedat.

Qui nous demandent offices.
G L O S S A II.
R G O petitio officiorum, antequam vacent, fieri non debet, nec conferri. probatur
arg. cap. r. de concess. præbend. quod loquitur in beneficio: sed bonum est argumen-
tum de beneficiis ad officia. Barto. in l. 2. §. data. ff. de optio. lega. Lucas de Penna in l.
annonas. C. de erga. milita. anno. lib. 12. refert Ioan. Lupus in repet. cap. per vestras. in
princi. col. 2. de donat. inter vir. & vxor. Etiam quia hic expressum est: & quia non potest dari id
quod

quod non est. Et alia rationes etiam habent locum, quæ in beneficiis conscribuntur in d. c. r. quas
scripsi in praxi beneficiali.

Imò nec debent promitti officia antequam vacent. c. 2. de concess. præben. quia prohibita con-
cessione censetur prohibitum omne id, per quod ad illam peruenitur. l. Oratio. ff. de sponsat. de
hoc abunde scripsi in proem. concordat. in verb. alieni fati.

Benefices.

G L O S S A III.

T sic quis non debet promittere, nec concedere beneficium, antequam vacet, alioqui
ecclesiastica communione pellendus est. c. r. de concess. præbend. Ratio est: quia benefi-
cia perpetuò debent teneri ab eo, cui collata sunt. Et non est quis sine causa suo pri-
uandus beneficio. c. satis peruersum. §. 6. distinct. ca. inuentum. r. 6. q. 7. Ideo beneficium
tuum non est alteri conferendum, antequam eo priuatus fueris.

Beneficia an-
te uacationē
quare nō cō-
ceduntur.

Secundò, inducitur votum captandæ mortis, ipsis etiam gētib. exofum. d. c. 2. de cōcess. præb.

Tertio, ad tollendum vitium ambitionis, & cupiditatis. ca. quia intantum. de præb. & sicut is
qui inuitatus renuit, quæ situs refugit, sacris altaribus est remouendus: sic qui vltro ambit, vel im-
portunus se ingerit, est proculdubio repellendus. c. sicut. r. q. 6. verum quia amplissimè tractauit con-
scribendo regulam cum ampliari. & limita. in praxi beneficiali. & pœnas, ideo ibi quilibet videre
poterit, nec repetam hic.

Escheoites.

G L O S S A IIII.

Escheoites Latine caduca dici possunt: & dicuntur illa, quæ ceciderunt, fortè in commif-
sum, vel alio modo confiscata Regi sunt. igitur non potest dari illud commissum ante
declarationem: vt per totum titul. de publica. & vestigal. etiam caduca vel quali caduca
hic comprehenduntur, ac pro non scripta, de quibus est tex. in l. vna. C. de caduc. tol-
lend. & luuenal. ait Fisco,

Caduca ante
deklaratio-
nem dari nō
debet.

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.
Declarari in l. silua. §. glans caduca. ff. de verbo. signi.

Amendes.

G L O S S A V.

Mulcta (quam emendam dicit text. in c. dilecto. de senten. excommunic. lib. 6.) non debet
dari antequam sit declarata, & Regi adiudicata: vt videre potes art. seq. & de hac multa
plura esse hic dicturus, nisi materiam plenè tractassem in l. aliud est multa. & in l. si
qua pœna. ff. de verbo. signifi. ibi videri potest.

Multa ante
adiudicatio-
nem dari nō
debet.

Confiscations.

G L O S S A VI.

T sic bona confiscata Rex dare non debet, antequam sint sibi adiudicata, scilicet per
sententiam: sed an sufficiat prima sententia? Respon. non sufficere, si appellatum fuerit,
quia per appellationem extinguitur iudicatum. l. r. in fi. ff. ad Turpillia. & quia potest dici
male iudicatum, ideo nihil debebitur l. cos. C. de appella. Ideo non potest dare antequam
sint bona adiudicata per sententiam appellatione non suspensam, vel à qua non possit appellari,
vt à senatu. Aliàs donum non valet, nec quidem hodie etiam post declarationem, & adiudica-
tionem: vt habetur in artic. seq.

Confiscata
nō sunt con-
cedenda ante
adiudicatio-
nem appella-
tionem non su-
spensam.

Auant qu'il vacquent, ou qu'il soient créés, ou nous soient adiugées.

G L O S S A VII.

Referenda sunt singula singulis: vt dicit glos. in cap. cum singula. de præb. in 6.
Primo, quod officia & beneficia non debent concedi antequam vacent, & concessa
non valent. d. c. r. de concess. præbend.

Secundò, *ou qu'il soient créés*, scilicet les amendes: vt emendæ non dentur antequam
create sint, id est à iudicibus prolata, & declarata, ac imposta, & Regi adiudicata. d. l. aliud. ff. de
verb. sig. nam licet quis sciat appellatorem perperam appellasse, tamen non debet multam perere
sexaginta librarum antequam multa fuerit declarata & Regi adiudicata.

Tertio, *ou nous soient adiugées*, loquitur de confiscationibus, vt antequam adiudicate sint, non
debeant dari, etiam si ipso iure bona essent confiscata, vt potè per crimen læsæ maiestatis, adhuc
tamen non valebit donum Regis: nisi bona fuerint per iudices adiudicata. l. quisquis. C. ad l. Iul.
maiest. & hoc in seq. declaratur.

Nous en ensuyuant les ordonances de nos predecesseurs Roys de France voulons & ordonnons que plus ne soyons travailles de telles requestes, & ne donnerons ne confererons aucun office, benefice, escheoite, ou autre chose quelconque auant qu'ils vacquent ou soient creées amende, & confiscation, auant qu'ils soient adingees, & declarées à nous appartenir.

GLOSSA VIII.

Mala prouenientia ex concessione confiscationis an tequam sit ad iudicata.

¶ I C ergo testatur Rex, quod non conferet officium, vel beneficium, antequam vacauerit: nec emendam, antequam creata sit, & adiudicata: nec confiscationem, aut commissum, antequam sit declaratum, & adiudicatum. Et vti nam bene seruetur, nam multa mala ex hoc prematuro dono oriuntur.

Primò, ex hoc dono potest suboriri corruptio iudicum. nam quando Rex dederit confiscationem alicuius antequam sit declarata pars, cui est concessa, iudices quos vult impetrare conatur ad declarandum sibi dictam confiscationem deberi: & omnes premiis, saltem multis promissionibus corrumpere potest, & eos omnes in maximam dignitatem venire, & in gratiam principis profiteretur, si ista iudices fecerint contra. l. i. & auct. ibi positam. C. de pena iudi. qui male iudica.

Secundò, corrumpuntur testes, vt falsum deponant testimonium contra istum, cuius bona confiscata esse pretenduntur. c. licet. de probatio. vel saltem hoc potest fieri.

Tertiò, violatur iustitia, nam princeps, qui dedit confiscationem, putat hoc verum esse, & instanter sollicitat iudices, vt sic pronunciet, bona fide tamen existimans verum esse. Et sic iudices putantes principi complacere, laxant interdum aliquid de conscientia, vel laxare possunt, & inspiciunt quod euenire potest. l. si quis domum, in ff. loca.

Quartò, mortis alienae occasio prabetur per fas vel nefas: vt habetur in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur.

Quintò, infamia generatur erga bonos, qui in carceribus detinentur longo tempore, & postea innocentes inueniuntur, & iudices non audent eos liberare, ne agant contra delatores, & ne principi displiceant seu adherentibus.

Sextò, ex hoc multi in paupertatem, & mendicitatem rediguntur. in authen. vt differen. iudic. §. i. collat. 9.

Septimò, explentur vindicta magnorum dominorum, qui cum non possunt aliter torquere homines, saltem petent confiscationem bonorum, & ex musca facient elephantum: & datur materia delinquendi, & vindicandi contra iurisdictionem. §. si paciscar. ff. de pact.

Octauò, inter partes tanta & tales oriuntur inimicitiae, vt sepius durante processu vna pars alteram occidat: vt interdum visum fuit.

Nonò, quia hi interdum impensis Regis, vel capti lites prosequuntur, ob id non verentur etiam iniuste prosequi: quod non fieret, si ad expensas, damna, & interesse condemnaretur, & interdum ad rationis penam: alia infinita mala venire possunt, quae exprimere non audeo: ob id Rex factur se non daturum, antequam bona sint ipsi adiudicata.

Et voulons que si par importunité, ou inaduertance nous faisons, ou auions fait le contraire. Que le don ou collation qui en aurions fait, ou fairions soit nul & de nulle valeur.

GLOSSA VLTIMA.

¶ A tenus prohibuit donum: nunc verò statuit quod si per importunitatem, vel aliàs fuerit factum, vt donatio contra premissa non valeat, & nullius sit momenti. Et idem statuit Ludouic. ii. anno 1467. vt est in stylo Parlamen. Aufre. in rub. de concess. beneficij vel officij non vacantis, in hæc verba, Statuimus & ordinamus, quod decetero aliquod ex officiis nostris non conferemus: nisi vacet per mortem, aut resignationem sponte factam de consensu resignantis, de qua prius constabit: vel per forfacturam primitus iudicatam, & declaratam secundum iustitiam terminos per iudicem competentem, de qua similiter apparebit. Quod si per inaduertentiam, aut requirentis importunitatem contrarium fecerimus: id nunc, prout ex tunc reuocamus, & annullamus: quodque literæ non conficiantur, vel expediantur: & si factæ fuerint, illis vel aliis quibuscunque super hoc à nobis obtinendis fides non adhibeatur: nec propterea aliquis ab eius officio destituatur, nec in eodè inquietetur. & in rub. de rescrip. ordinatio. 20. ibidem, & sic concessio Regis Franciæ contra suam pronunciationem est nulla, quia presumitur circumuentus. Bal. sunt verba in c. cum olim. col. 3. de re iudica.

Officiu Regiu si no uacat per resignatione tenentis non est conferendu.

Motu proprio concessio principis non ualet.

Hoc tamen limitant docto. si fiat hoc donum motu proprio: quia hoc non fit ad petitionem, & importunitatem. docto. in dicta l. 2. C. de petito. bonor. subla. libro 10. & docto. in l. 3. ff. quod quisque iuris. hæc tamen constitutio etiam videtur comprehendere motum proprium, dum dicit, in inaduertente: etiam quia pars procurabit illam clausulam in literis apponi. Et eadem facilitate qua Rex donat, conscribere etiam faciet illam clausulam motu proprio. De qua plura scripsi in glo. motu proprio in forma manda. in Concord. & dico in seq. limitati.

Secundò,

Secundò, non procedit in feudis, quæ liberè impetrari possunt. teste Bald. in c. ad au dientiam. in fi. de præscrip. cui non consentirem, si non vacarent. Sed postquam vacant, & reuerfa sunt ad dominum sic. cap. 1. & 2. de feud. unde dicit Imperator his verbis in l. fin. C. de loca. prædior. ciuil. lib. 11. Apertè enim hoc definimus edicto, vt à perpetuario nunquam possessio transferatur: etiam si alteri eam Imperator exoratus, vel sponte donauerit, sine annotatione, siue pragmatica. &c. Et ibi disputat Lucas de donatione facta à Rege duobus, vter præferatur.

Feuda an cõcedi ante uacatione possint.

Item aduertendum est, quod bona principis sunt in duplici differentia. vt dicit. d. Lucas de Penna in l. quæcunque. C. de omni agro deser. lib. 11. quædam sunt fiscalia, quæ ad sustinenda reipubl. onera illi sunt concessa, vt Auritodina, Salina, portoria, & alia quæ scribuntur in rubri. quæ sunt Regal. in feud. & ista nulli sunt concedenda: periret enim paulatim Regnum, seu Imperium, si ista concederentur. glo. in verb. conferens. in fi. §. 1. in authen. quomod. oport. episc. iudic. colla. 2. & c. mouemus. 12. quæst. 2. c. intellecto. de iureiur. scripti in l. bonorum. 1. ff. de verb. signi.

Fiscalia bona nulli sunt concedenda.

Alia sunt bona patrimonialia principis, quæ ad vsum principis deputata sunt: & ista etiam non possunt alienari sine causa, & iussu principis. l. idem Iulianus. §. ff. de leg. 1. Barba. in rub. de reb. eccles. non alienand. colla. 5.

Patrimonia Regis non sunt cõcedenda.

Si tamen aliqua bona ex crimine Perduellionis, vel homicidij fuerint confiscata, vel alia ex causa, illa dicuntur patrimonialia principis. l. 3. C. de bonis vacan. lib. 10. & l. 2. de fund. patrimonial. lib. 11. quod est verum, si fuerint incorporata, & inscripta legitime fisco, & post confiscationem, aliàs non: vt patet in rubric. de bon. vacan. & incorpor. lib. 10. C. & necesse est vt istæ res in fiscum peruenerint: alioqui patrimonialia esse non possunt.

Confiscata bona post incorporatione nã poterunt dari.

Ideo poterit statim post confiscationem declaratam, & ante incorporationem Rex illa bona donare, vel in alium trãsserre, sicut & quilibet priuatus: dummodo à Regno non eximat. l. hi quibus. C. de fund. patrimonial. lib. 11. arg. cap. abbate sanè. de re iudic. in 6. & feuda non antiqua possunt alienari etiam ab ecclesia. cap. 1. & 2. de feud. nisi dictum fuisset in sententia, quod illa bona incorporamus & vnius: tunc erunt patrimonialia, vt sepius vidi fieri.

Hodie oportet tenere non valere donationem, nisi propria manu Rex signauerit concessionem bonorum immobilium existentium in patria pacifica. Secus si in finibus Regni, vbi bellum geritur: & vult Rex quod omnia solennia interuenerint in donatione, tamen nunquam recipiatur à gentibus computorum, vel à Thesaurariis, nisi pro dimidia parte. Ita est statutum in rub. de la iurisdiction des chambres des comptes, ordina. 3. artic. 7. & seq. Imò statuit Philippus Valesius anno 1333. dona regia nulla esse, nisi fuerit mentio de aliis donis antea sibi & successoribus factis, vt est in lib. ordi. antiq. fol. 35. in palat. reg. Paris. 3

Limitantur Regia dona à magistris computorum.

François par la grace de Dieu Roy de France.

Articulus secundus.

GLOSSA I.

¶ R EX Franciscus personam boni Christiani gerens dicit se Franciæ Regem gratia Dei. Nam licet hoc Regnum successione deferatur, gratia tamen dei est, cum alicui obuenit: vt habetur l. ad Corinth. 15. in princip. Graua autem dei sum, id quod sum: quia Deus potuit auferre, vel morte, vel permittere vt alius regnum occuparet. Ideo Deus sponte sua videtur relinquere, & dare ei, à quo non aufert, cum possit. argu. text. in l. conficiuntur. in princ. ff. de iure codicil. l. 1. §. sciendum. de lega. 3. Solent supremi principes in terris nullum superiorem recognoscens in temporalibus hac phrasi vti. Gratia dei, vel diuina gratia, seu clementia: vt denotent, quod à Deo immediatè regnum, vel imperium habeant, nō ab aliquo alio. & vulgò solent dicere Regnum vel imperium tenere de Dieu & de l. spee, & sic Rex cum nullum in temporalibus in mundo recognoscat. vt in capitu. per venerabilem. qui filij sunt legit. iuste scribit se Regem gratia dei.

Rex quare gratia dei Rex dicitur.

Illi verò qui aliquem recognoscunt in superiorem, non solent hac phrasi vti, licet iura imperij habeant, sed simpliciter se solent dicere duces, vel comites, vt Carolus Dux Sabaudia. &c. Franciscus Dux Mediolani. item episcopi in suis literis solent vtrūque addere sic, Ioanes misericordie diuina ac sancte sedis apostolice gratia episcopus, nō simpliciter dei gratia. Alioqui videretur velle denegare sedem apostolicam, cui iurauerunt, & à qua episcopatus receperunt. cap. ego N. de iureiur.

Inferiores cur nō dicant se simpliciter duces, vel tales gratia dei.

Imò si dux Sabaudia vel alius recognoscens Imperatorem, vel Regem, diceret se duce gratia Dei, posset cogi vt in literis adderet, & Imperatoris, vel Regis gratia, à quo immediatè habet, sicut faciunt dicti episcopi. Alioqui tanquam ingratus esset priuandus, cum nollet recognoscere suum immediatum dominum. §. vassallus. 1. fi. de feudo contentio sit inter domi. & agnat. vassal. doct. in c. ceterum. de iudi. Carol. de grassalio in tract. Regalium lib. 1. in 9. iure.

A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut.

GLOSSA II.

¶ Alutat hic Rex omnes, qui literas has & ordinationes videbunt. Et iste est mos & stylus etiam Papæ in scribendo, & aliorum principum, ac episcoporum: nisi in certis casibus, qui stylus si non seruetur, literæ essent suspectæ. per c. licet. & c. quàm graui. de crimi. fals. c. ex literis. de consti. vide quæ scripsi in proem. concordator. Et de quo prosit hæc salutatio in forma manda. in verb. salutem.

Comme

Comme par cy deuant ayent esté faites par noz predecesseurs, & nous, plusieurs ordonnances contenans.

GLOSSA III.

N successor teneatur seruare ordinationes sui predecessoris. vide Iacob. Rebuffi in l. semel. C. de apoch. public. lib. 10. & ibi in additio. & quæ scripti in præfatio. in rub. de collar. in concord.

Induci debet allegata constitutio.

Ex hoc text. patet, quod dum allegatur constitutio, oportet quod inducatur. nec sufficit allegare legem, nisi ad hoc expressè inducatur, nisi esset ad hoc expressa. l. non solum. §. qui primipilum. ff. de excusatio. tutor. tex. in l. pronuntiatio. §. 1. vbi plenè scripti. ff. de verb. signi. & quomodo iura abundè sint alleganda scripti in proem. concord. in verb. iura citare.

Que toutes confiscatiōs, & forfaitures serōt appliquées à nous, & à nostre fisque.

GLOSSA IIII.

DE FISCO scribunt doct. in rub. de iure fisci, lib. 10. C. & scripti in l. inter publica. ff. de verb. signi.

Pour la tuition & defense de nostre Royaume, & administration d'iceluy, & d'autant soulager nostre peuple, & subiectz.

GLOSSA V.

Quare bona fisco ad dicantur.

CCE igitur quare inuentum sit, vt bona applicarentur fisco, primò, vt principes tuerentur repub. & eam defenderent ab inimicis, quam totis, vt aiunt, neruis protegere habet, alioqui exactam Deo rationem sunt reddituri.

Secundò, pro administratione, vt negocia Regni fiât, & administrantur pecunia cōfiscationis. Tertio, vt oneribus subleuetur populus: ergo ista bona frequenter dare non potest, alioqui populus non leuaretur oneribus.

Veſtigialia cur inuēta.

Item veſtigialia fuerunt postea inuenta, quia viæ & alia loca publica negligebantur: ideo fuit vni concessum, videlicet principi, vt quicquam reciperet: Idq; ad instructiones pontium, viarum, & locorum publicorum exponeret, & pro defensione fidei, ac patriæ, & aliis iustis causis. Et qui hoc veſtigial recipit, ad ista tenetur, alioqui ad satisfactionem, teste Hostien. in summa de censib. §. ex quibus cautis. versic. sine causa: quem sequitur Guido Papæ consil. 65. viso themate. col. 1.

Et si verum esset istas confiscationes datas esse principi ob causas præcedentes, vt illi aiunt, non liceret eas ad alias causas dare: & si daret, & ex hoc grauetur populus, peccaret, nisi esset causa iusta concedendi: vt propter remunerationem. c. cum ex officiis. de testa. l. si pater. ff. de donatio. Ideo potentes si his non satisfacerent, potenter torquerentur, post illam vocem emissam, Ite maledicti in ignem æternum.

En consyderation de quoy par noz lettres patentes données à Fontaine francoyse, & le 22. iour de Septembre 1535. voulans de plus en plus oster toute occasion d'estre importuné de telles demandes, requestes, & poursuites: aurions icelles confiscations, amendes, forfaitures, & autres deniers casuelz à nous aduenans desuinez, & voulu estre appliquez à la fortification, emparemēs, & reparatiōs des places fortes frontieres de nostre Royaume, iusques à six ans lors ensuyuans.

GLOSSA VI.

Bona cōfiscationum reparationibus publicis seruire debent.

CCE bonam constitutionem, vt pecunia, vel bona quæ ex confiscationibus proueniūt, & alio quouis casu, statuit vt sint addicta reparationibus publicis, & præcipuè ad reparationes castrorum in limitibus Regni constitutorum: & sic quod ad certam speciem ciuitatis, vel fisco datur, in alios vsus conuertere non licet. l. r. ff. de admini. rerum ad ciuita. pertin. & legatam municipio pecuniam, in aliam rem quàm defunctus voluit conuertere non licet. l. legatū. Ibidem. & in cle. quia contingit. de relig. domi. & semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos transferendum. reg. semel. de reg. iu. in 6. & qui prædia diuinis vsibus tradita, humanis vsibus applicant, Deo cui tradita sunt ea subtrahunt, ideo vt sacrilegi iudicentur ait. c. prædia. & c. nulli. 12. q. 2. quare Rex voluit, vt istæ confiscationes ad illos vsus deuenirent, ad quos fuerunt institutæ &c.

Ceste derniere ordonnance toutesfoys par la grande instance, importunité, & incivilité des requerans a esté auſſi peu gardée, que les precedentes.

GLOSSA

GLOSSA VII.

Importunitas ergo facit, vt constitutiones editæ non seruentur. De multiplici importunitate scripti art. 1. vnde Imperator scribit in §. hinc nobis. in auth. vt omnes obedi. iudi. Prouin. coll. 5. hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie, & crebro. in talibus causis inquietamur paruarū gratia occasionum, & ipsi multas sustententes importunitates & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimarumque mulierum ex propriis locis agitatam: & ad hanc venientes felicissimam ciuitatem, quorum pluri mi etiam mendicantes, & afflicti hoc agunt, interdum quoque hic moriuntur. &c.

Importunitas facit ut constitutiones non seruentur.

Ex hoc habemus, quod constitutiones bonæ per abusum non seruata, debent reintegrari, & confirmari. l. 1. vbi Bar. de fund. limitop. lib. 11. C. & ibi patruus meus magnus sic ait. Facit pro statutis sancti Ludouici Regis Francorum: vt debeant confirmari, & obseruari non obstante abusu curialium, & quod nõ fuerint obseruata: nã principes in Regno succedentes debet ea facere obseruari: sicut petium fuit pluries per ciuitates, comites, & Barones: vt per principem renouarentur.

Constitutiones sancti Ludo. debet renouari.

Sçauoir vous faisons à ces causes, & autres bonnes & grandes consyderatiōs, qui nous ont meuz, & meuent de sirs de nostre cœur et affection la conseruation & augmentatiō du corps politique des noz Royaulme, pais, & seigneuries de nostre pais & obeissant, & extirper toutes choses à ce contraires ayans deliberé & conclu pour chose certaine, et du tout arresté ne faire doreſnauant aucun don, ou otroy desdites confiscations, amendes, & autres biens quelconques à vacquer ne vacans par forfaiture à personaige quelconque.

GLOSSA VIII.

Oncl udit ergo multas, & confiscationes nulli se daturum, sed suis vsibus applicaturum: factum ne sit, aliis relinquo.

De quelque estat, qualité, & condition qu'il puisse estre.

GLOSSA IX.

AE C verba cuiuscunque status, qualitatis, & conditionis: comprehendunt tam clericos, quàm laicos: siue homines sint in potestate, siue sui iuris. gl. sing. in l. promittendo. in gl. 2. ff. de iure dotium. Et licet illa gl. dicat non comprehendi minores, tamen in hoc tex. puto etiam comprehendi per hæc verba generalia, & per superiora, ibi, personaige quelconque, licet interdum non comprehendantur pro materia: vt ibidem dicitur.

Clausula cuiuscunque status, cardinales, Reges & Reginas cōprehēdit.

Et ideo non valeret donatio facta clericis etiam cardinalibus, licet regulariter non contineantur, non facta mentione illorum. c. 1. de schismat. in 6. scripti in §. si quis verò. de colla. in concor. & Alex. consil. 123. scripti. col. 3. nu. 16. in 4. vol. dicit tunc comprehendi clericos, quando hæc clausula ponitur ab eo, qui habet potestatem statuendi supra clericos. verum quia Cardinales, eò quod tales sunt, non sunt extra ambitionem, ob id multa petere possent, & obtinere, ideo hic cōprehenduntur. Et vtinam peterent multi à Deo se meliores fieri, quod his melius & conducibilius esset.

Idem si facta sit mulieribus donatio talis: quia ista verba etiam continent mulieres, cum magis sint importunæ, quàm viri: vt patet in euangelio: Dic vt sedeant duo filij mei &c. & in authen. vt omnes obedi. iudi. prouinci. §. hinc nobis. coll. 5.

Etiam comprehendit Reges & Reginas gl. sing. in cle. 1. in verb. quibuscunque. de iudi. secundum Barba. consil. 23. sapientissimus. colla. 2 & consil. 36. sapienter. in 2. vol. & consil. 87. illud. col. 4. & seq. in 3. vol.

Item continet tam liberos quàm seruos. per tex. in l. postliminium. §. ff. de capti. Item coniunctos, & affines: vt consuluit Barba. d. consil. 23. col. 4. nu. 14. in 2. vol. & quia in istis est maior importunitas, & hic omnem importunitatem tollere vult: quam non potest adimere, si consanguineis, & affinibus concedat: & rationes superiores habent etiam in his locum.

Atq; adeò in omni persona procedit, siue priuata, siue militari, siue sacerdotali, siue imperiali, siue alterius cuiuslibet dignitatis, aut status. Communem namque legem omnibus hominibus imponit hæc lex: vt dicit Imperator in §. fin. in authen. de hæredib. & falcid. colla. 1. l. 1. §. præter. col. 2. & seq. ff. qui fatid. cogant. & quia reipubl. est vile, ob id debet extendi. l. si quis. §. vtrum. ff. de senatus. consil. Syllania.

Soit au parauant ou apres la condemnation des deferés, & accuses: declaration, ou adiuudication desdites amendes & confiscations.

GLOSSA X.

Prohibet thic vltra ius, videlicet vt non valeat donatio confiscationis, siue aute condemnationem, siue post, etiam post declarationem, & adiuudicationem. Ratio est: quia si datur ante condemnationem, tunc votum captandæ mortis inducitur: vt in c. 2. de concessio. præb. vt alia quæ scripti supra artic. 1.

Confiscatio etia post condemnationem concedi non debet.

Item

Delatores qui

Item iste tex. loquitur de delatoribus: delatores autem sunt qui inuidia produnt alios. c. delato. ri. 5. q. 6. de hoc plenè scripsi in l. delata. ff. de verb. signi.

Auons par edict perpetuel & irreuocable inhibé, & defendu: inhibons, & defendons à tous nous subietz de nous demander, requerrir, ou importuner par eux, ne par autres.

GLOSSA XI.

Petitio bonorum confiscatorum hic prohibetur;

Prohibet hic ne fiat petitio, & sic nec donatio: quia prohibito vno censetur id omne esse prohibitum, per quod peruenitur ad illud: vt si prohibentur nuptiæ, & prohibita intelligitur spòsalia, per quæ ad nuptias peruenimus, & matrimoniū. l. oratio. ff. de spòsal. Item prohibet petere per se, & per alios: nam qui per alium petit, perinde est ac si ipse peteret. per regu. iur. & potest quis petere per alium minus fauorabilem: vt si magister militum velit petere, non petet per se, sed per aliū. Et iste est mos curialium, & ille minus fauorabilis etiam petere non debet per istum text. & si Rex concedat, non valet.

Interdum quis petit per eum, cui magis fauebit princeps. Et tunc est maior importunitas: vt dixi art. 1. supra eò. vide tex. in c. sex differentia. n. fi. 23. q. 3.

En quelque maniere que ce soit.

GLOSSA XII.

Secutores qui.

Et sic quocūq; modo fiat petitio, non valet: vt hic patet. & text. in l. 1. C. de fund. li mitroph. lib. 11. ibi amouentes quicquid vel potentia cuiuscunq; elicit, vel futtua deprecatio, addentes nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem vetustatem, & presentem legem nostram importuna & respuenda respicere. Et hos vocat secutores Budæus in foren. qui ante adiudicationem petunt.

Cōcessa curialibus præsumentur ex tortis per importunitatem.

Si ergo princeps motu proprio concesserit, & ex certa scientia, videtur valere. Quia hic prohibet petere, sed non motu proprio concedit. dicit. l. 1. C. de petitio. bonor. subl. l. 3. quod quisque iuris. Et si hæc donatio fiat presentem, & in curia residentem, non præsumentur motu proprio, nec ex certa scientia, sed importunitate, & suasionem. Bal. in cap. cum adeo. in fin. de rescript. vbi Barba. dicit esse notandum contra rescripta, & priuilegia, quæ quotidie conceduntur illis, qui assidue versantur in curia, vt tunc non præsumat in principe liberalitas, sed importunitas impetrantis. Ideo illa rescripta non valebunt. Sed si aliquis petierit, & faciat addere clausulam motu proprio concessum, adhuc non valet, ne fiat fraus huic constitutioni: vt dixi supra artic. 1.

De leur en faire don ne concession quelconques.

GLOSSA XIII.

Petitio ad fisci vel ecclesie utilitatem non prohibetur.

Prohibetur hic ne quis petat sibi donari, vel concedi. Si ergo peteretur ad utilitatem fisci vel ecclesie: applicari, & adiudicari non prohibetur, imò conceditur: quia prohibitum in vno, in altero videtur concessum. l. cum prætor. ff. de iudic. c. nonne. de præsumptio.

Et neantmoins par l'aduis d'aucuns princes & seigneurs de nostre sang, & gens de nostre conseil priuè auons statué & ordonné, statuons & ordonnons par mesme edict: voulons & nous plait que si par importunité, surprise, deguisement, ou autrement en quelque forme & maniere que ce soit, telz vous estoyent par nous accordez, faitz, & ottroyés, & par noz secretares signés, & expediés en forme, seellés ilz soient neantmoins declairés. Et lesquelz des maintenant.

GLOSSA XIII.

Facta est consilio ad beatitudinem tendunt.

Statuit hic de consilio principum, procerum, & aliorum: & dubium non est omnia omnino, quæ consilio rectè geruntur, iure meritoq; effectu, & firmitate niti. l. dubium. C. de repud. bene enim (ait Imperator) cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri imperij, & ad nostram gloriam redudare. l. humanum. in fi. C. de legib. multas scripsi consilij utilitates in scholastic. priuileg. & in interpreta. authen. habita. C. ne filius pro patre.

Comme pour lors declairons par ces presentes nulz & de nul effect.

GLOSSA XV.

Clausula ex nunc prout ex tunc quid operetur.

Nunc est dicere, declaramus tales donationes, quæ deinceps fient, nullas, & ex nunc, prout ex tunc: de qua phrasi est glossa. in clem. vna. de concess. prebend. & in cle. 1. de iure patrona. Fely. docet in capitulo licet. nota. sexto. de probatio. Guido Papæ. in decisio. 588. clericus

clericus. & in regul. cancellar. 32. Dec. consilio 405. & Barba. consi. 64. col. 8. in 4. vol. & Gomez. in 5. rursus. colum. 9. de actio. in insti. Iaco. in l. 1. in fi. C. de pact. gl. in Pragmati. sanctio. §. vt verò prout. de colla. dixi in 1. Tomo. consi. Regiar. & hæc est prima pœna.

Ratio est: quia ea quæ per importunitatem conceduntur, videntur fieri inuito dante: ergo nulla tanquam coacta. c. audacter. 8. questio. 1. vbi glo. tex. in l. si priuatus. ff. qui & à quib.

Et generaliter tres sunt causæ, ob quas promissis non stamus, aut animo fallendi: vel quia postea nos pœnitent: seu certè volenti præstare, quod promissis, deest facultas. Prima, est malè voluntatis: Secunda, infirmi iudicij: Tertia, inopiæ facultatis: hæc omnia minimè Deo conueniunt, qui ob bonitatem nõ decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectum non relinquit. hæc Volaterra. lib. 28. c. de veritate.

Inuito dante sunt que per importunitatem conceduntur. Cause tres quibus promissis non stamus.

Et les impetrans, & tous autres qui s'en voudront ayder, indignes & incapables non seulement desditz dons, mais de toute autre munificence, & liberalité qu'ilz pourroient attendre & esperer de nous.

GLOSSA XVI.

Secunda pœna hic adicitur, quod impetrantes sunt inhabiles ad obtinendum aliud donum, & munificentiam Regiam, ergo si aliquis impetraverit primum donum, non valet postea secundum impetrare, & si impetret, non valebit. Imò si essent derogationes in secunda concessione, non tamen valebit: nisi fuerit facta expressio illius indignitatis, & incapacitatis, & inhabilitatis: per ea quæ no. Fely. in c. in nostra. de rescri. Et ego scripsi in glo. pro expressis. in forma mand. in Concor. & multa dona Regia vidi in curia annullari instante procuratore Regio, & allegante hunc secundum impetrantem inhabilem. de qua inhabilitate in literis non erat facta mentio: quod est notandum.

Impetrantes sunt inhabiles, cuius debet fieri mentio.

Voulons & nous plait que contre ceux soit procedé, comme infracteurs & violateurs de noz ordonnances.

GLOSSA XVII.

Contra violatores legum proceditur: Primò ad periurium quia sunt periuri: quia iurauerunt in principio officij eas ordinationes seruare, vt habetur super rub. des sermens. Et periurus est priuandus saltem officio, vel beneficio. l. pe. C. de dignita. lib. 11. c. 2. de rescri. scripsi in tract. de pacific. posses. in 4. limita. nu. 223.

Violatores legum quomodo puniuntur.

Secundò, violatores canonum voluntariè à sanctis patribus iudicantur, & à sancto spiritu (instinctu cuius ac dono dicati sunt) damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur. c. violatores. 25. questio. 1.

Tertiò, scribitur primo Esdræ, c. 7. in fi. Omnis qui non fecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo: siue in mortè, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, vel certè in carcerè. Alias pœnas scripsi in tract. nominatio. quæst. 19. ibi videre quilibet poterit, ne plura.

Nõ seruans legem Regiam puniuntur.

Et neantmoins defendons expressement à nostre tresamé, & se al Chancellier.

GLOSSA XVIII.

Prohibet Cancellario ne consentiat huic donationi. Quomodo potest resistere, si Rex cõsenserit: Respon. non debet sigillum illis literis impariri, sed Regi ostendere tam suam legem, quam rationes: ob quas fuit inuenta confiscatio, & prohibitionem: & hoc modo non consentiet illi dono, sed expectabit secundam iussionem Regis.

Cancellarius Regis dono nõ debet consentire.

Et aux secretares de noz finances. Et commandons respectiuement de n'expedier ne seiller telz dons & octroys.

GLOSSA XIX.

Tem auricularij, siue silentarij, vel secretarij non debent etiam concessionem expedire, nec debent signa eorum inscribere in dictis literis doni, vel concessionis, confiscationis.

Secretarij dona Regia signare non debent.

Et à nostre procureur general de ne les consentir ny accorder.

GLOSSA XX.

Sed melius esset mandare parlamentis singulis, quod has literas non comprobarent, sed nullas pronunciarent. Et quod camera computorum omnino has donationes recusaret. Et tutius esset, quia omnia hodie fiunt per amicos, & pecunias, & maximè apud Curiales. Sed procurator Regius debet impedire, ne literæ approbentur, alioqui puniti debent, vt hic. Et quando presentantur literæ, is debet se opponere dicens Regem fuisse circumuentum: vt dicit Bal. in c. cum olim. de re iudica.

Procurator Regius opponit contra literas doni Regij.

Ains leur enioingnons les empescher, impugner, & debatre encores que par les lettres d'iceux lon fust expressement releue de la presente ordonnance en quelque clause derogatoire, ou derogatoire de la derogatoire qui soit inserée ausdites lettres.

GLOSSA XXI.

Clausule de rogatorie etia princeps derogat.

T sic annullat concessioem, etiam si in ea esset clausula derogatoria huius ordinationis. Sed nonne princeps possit derogare ex causa huic constitutioni? Bar. in l. si quis. in principi. ff. de leg. 3. dicit posse: dummodo derogauerit expresse huic clausulae derogatorie. Idem tenet Vinc. Hercula. in l. si mihi. §. in legatis col. 3. & seq. de lega. 1. ff. & Socy. consil. 63. col. 2. in 3. vol. & de Ripa in c. 1. nu. 80. de rescri. scripti in d. l. si quis. in additio. ad illam legem.

Item mandat procuratori Regio, quod has literas impugnet tanquam subreptitias, & obreptitias, ac iniuiles, & non consentiat approbationi illorum. ita habetur hic & in l. i. C. de fund. patrimonii. lib. 11. quia fallendo conscientiam principis, obtinuit. l. si. C. de his qui a non domi. manumit. facit text. in l. si. C. de loca. praedior. ciuil. lib. 11. ibi, cui si forte contra perpetuarum vir illustri comes priuatarum rerum dum allegabitur acquiescet, & de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci iuribus in palatinum cogatur inferre officium. vide ibi poenam quam subibit procurator Regis.

Noz lettres patentes dessus datees en ce qui reste a eschoir desditz six ans, pour le regard des autres parties casuelles icy declarees demeurans en leur force & vertu.

GLOSSA VLTIMA.

On reuocabat literas, quibus cautum erat vt ad reparationes conuerterentur intra sex annos, sed cum sint elapsi: superest tantum hic, vt concessiones confiscationum non valeant: siue datee sint ante condemnationem, vel post: etiam non valent post declarationem factam per istum tex. nisi vt superius dixi. vide Boer. in q. 64. & seq.

Vxor de dono Regio marito facta a possit coque hanc bere.

Item vidi dubitari, an vxor habeat dimidiam partem ratione conquestuum (qui pro media diuiduntur, & lucrantur de consuetudine inter virum & vxorem) de dono facto marito a Rege: Respon. habebit, si fuerit factum marito & haeredibus. Secus si marito & eius masculis. per ea quae doct. scribunt in l. ex facto. §. si. ff. ad Trebel. & in l. Gallus. §. etiam a parente. de liber. & posthu.

Item nil habebit vxor, si detur marito & suis haeredibus ex suo corpore descendentibus, quia vxor non descendit de corpore mariti. vt doct. not. in dicta l. ex facto. in §. 1.

Et si Rex donauerit Titio, & suis haeredibus, eis deficientibus ad Regem reuertetur, sicut dos soluto matrimonio siue liberis. per totum titulum. ff. & C. soluto matrimonio.

Etiam si Rex donauerit Titio & filio suo masculino: si Titius plures procreauerit, succedent pro virili, licet Rex singulariter locutus fuerit. l. 1. §. item hoc. ff. quod falso tuto. author. gest. l. singularia. in fi. si cer. per.

De donatione per Regem facta Rex suscipit defensionem.

Item Rex in rebus iure donatis euictionem suscipit. vt alius fuit iudicatum in curia: licet regulariter donans de euictione non teneatur. l. Aristo. ff. de donatio. l. ad res. de aedilit. edict. Sed voluntarie Rex suscipit defensionem nisi donatio facta sit propter benemerita. nam tunc defensionem suscipere tenetur, quia non est simplex donatio, sed genus quoddam permutationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petitio. haeredi.

Promissiones principum qua les.

Hodie principum & dominorum promissiones Charetis pollicitationes quidam existimant. hunc enim Charetem domini & Pontifices imitantur: qui omnibus omnia promittunt, neque quicquam recusant, vt saltem a se latos homines dimittant. Et commodum esset tam ad vitandum importunitatem, quam petentium inhiationem, vt petenti raro aut nunquam daretur: sed in officiis ac beneficiis episcopus, ac Rex suum haberent librum, in quo essent descripti docti, & vtilis reipublicae, & postea secundum illorum merita illis conferrent beneficia, vel officia: & forte non esset malum, vt quicumque officium peteret, aut beneficium, inhabilis esset ad caetera officia, seu beneficia, & collatio facta illi non valeret: tunc virtus in precio esset, nec essent tor maliciosi, & importuni, qui diuites nunc sunt: & virtutibus praediti, non ambiciosi negliguntur, & vti nam a Deo diligantur, & illis sufficere, qui in trinitate perfecta viuunt per secula. Amen.

TRAC

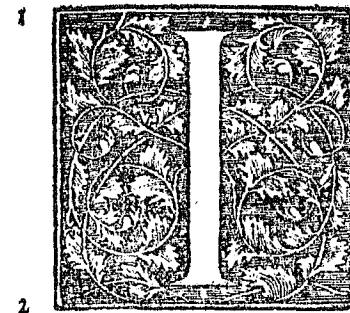
TRACTATUS DE DONATIONIBVS ET ALIIS DISPOSITIONIBVS TUTORIBVS ET ADMINISTRATORIBVS PACTIS REPROBATIS.

Des donations & autres dispositions faites aux tuteurs, ou administrateurs reprobues.

François. article 131. des publiees 1539.

Nous declairons toutes dispositions.

GLOSSA I.

DE M statuit Imperator Carolus quintus in ordinatio. apud. Brucell publicatis anno 1540. vbi sic scribitur, Que tous dons testamentaires, legations d'entre vifz, ou en cas de mort, fautz par mineurs de vingz cinqans, des biens immeubles, ou par lesquels les biens immeubles seroiz charges de somme d'argent, ou rente a vie, ou perpetuelle, au profit de leurs curateurs, gardiens & autres leurs administrateurs, ou de leurs enfans, ou au profit de leurs parastres, & marastres, ou de leurs concubines, seront nulz & de nulle valeur, ordonnans a tous les iuges ainsi le iuger.

Ordinatio Caroli quinti.

Licet iurium interpretes dicant dispositionem proprie in vltimis voluntatibus dici pro ordinatione, & vltima voluntate testatoris. per §. disponat. in authen. de nup. colla. 4. & §. si. quib. manumit. licet. in insti. tamen etiam proprie actus inter viuos, vt donationes, acceptationes, & alij actus, liberatorij hic possunt vocari dispositiones, quia in illis actibus disponitur de bonis. quod probatur in proem. ff. §. Tertij. & §. illud autem. & in l. i. C. de bonis damnator.

Est enim disponere, vel dispositio, generale verbum, quod etiam de iure canonico significat collationem, presentationem, institutionem, & aliam prouisionem: vt probat tex. in c. pe. de offi. leg. in 6. Federi. consil. 195. factum ita. col. 1. Panor. per text. in c. 2. not. 3. de sepultu. scripti in §. praefauque graduati. & §. seq. de colla. in concord. ac in l. haec verba ille. ff. de verb. sign. & quamuis verbum dispositio, sit verbum latum: tamen intelligerem hanc ordinationem in donationibus tantum, seu remissionibus, acceptationibus, vel aliis quibuscunque donationibus factis a minoribus, ad vtilitatem tutorum vel administratorum, vt non valeant vt hic, & sic declarat ordinatio Caroli Quinti, quae expressius profert, ob id non habet locum in contractibus aliis: vt in seq. glo. dicitur.

Dispositio generale uerbum.

Ideo poterit tutor possessionem rei sibi debita, antequam esset tutor, accipere. l. fistulas. §. 1. ff. de contrah. emp. quia agitur de executione alterius contractus, & vacuae possessionis, in quibus non requiritur auctoritas praesidis. l. i. C. quando decreto opus non est. Nec videtur minor dispo nere de suis bonis patiendone tutorem nancisci possessionem ex praecedente contractu, quam in consequentiam contractus: cui enim permillum est antecedens, scilicet contractus, & consequens, scilicet possessionem adipisci. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat.

Tutor natus sei possessio ne potest rei debita sibi ante quam esset tutor.

Item poterit sibi soluere, quando debitum esset in pecunia. l. quoties. §. sicut. ff. de administra. tutor. & sic censuit senatu. Paris. pro Petro Seguier anno 1528. die 14. Decembris: sed si res etiam immobilis, requirentur solemnitates politae in l. magis puto. ff. de reb. cor. & in l. si praedium. C. de praediis minor. doct. in l. singularia. ff. si certum peta.

Tutor sibi soluere potest debita in pecunia.

Et executor datus in testamento potest sibi ipsi soluere: vt no. Io. And. in additio. ad Speculat. in titulo. de instru. editio. §. nunc aliqua. vers. 39. sed pone. nec incidit in l. non dubium. C. de legat. Bald. ibi. & Paul. hoc refert. & sequitur Dec. consil. 243. vt clarior. colum. prima. in 2. dubio. in Regno tamen Francia quia haeredes sunt saysi, debet ab haeredibus executor petere, & accipere: vt visum est senatui pro haeredibus Charpentier contra viduam executricem anno 1534. die 5. Maij. & ideo vsus est hoc verbo, Declairons: quia vt dixi, istae donationes, a pupillis, tutoribus, & aliis administratoribus factae, sunt de iure nullius momenti. Ideo hoc declaratur hic: & declaratio ius nouum non constituit. c. si. de decim. in 6.

An executor testamē tarius potest sibi ipsi soluere. Arrestum.

D'entre vifz.

GLOSSA II.

T donationes, quae non valent factae tutoribus aut curatoribus: quia auctoritatem in illis tutores praebere, tanquam in re sua non possunt. l. i. ff. de auctorita. tutor. Tutor autem datus est pupillo, vt cum tueatur, non vt cum spoliect. l. i. ff. de tutel. §. tutores. illo titu. in insti. Secunda ratio, propter metum & reuerentiam, quam pupilli habent tempore tutelae, ob ius tutelae ipsius, vel administrationis: & hic metus & reuerentia

Ratione constitutionis prohibentis donari fieri tutoribus.

sufficiunt ad rescissionem contractus. tex. iuncta glo. in l. 1. §. quæ oneranda. in verb. metu. ff. quar. rerum actio non detur. & tutor plenitudinem potestatis habet in pupillo, quia tutela est ius & potestas in capite libero. §. 1. de tutel. in instit. Bald. consilio 376. ex his etiam in 5. volumi. Tertia ratio est: quia aliis tutores, & alii administratores suos pupillos, & hos quos regerent, spoliarent, vt multi faciunt: licet eos tueri debeant, & dicentur tollitores, & non tutores: vt dicit Alberic. in l. 1. ff. de tutel. facit l. 1. de donatio. inter vir. & vxor. Quarta, in fauorem minorum est introductum ne decipiantur. l. 1. ff. de minorib. Et istæ donationes non valent, etiam factæ aliis quàm tutoribus: etiam si nihil tangerent hos administratores. l. tutor ad vtilitatem. ff. de administra. tutor. & l. fina. C. si maior factus. Nam à iure prohibita sunt: licet non per hanc constitutionem. Imò si tutor illis præstiterit auctoritatem, tenebitur, per tex. in l. prima. in princip. ff. de tutel. & ratio. distrahend. vbi addidi, quia donare est perdere. l. filiusfa. ff. de dona.

Tutores tollitores.

An acceptilatio à pupillo vel auctore tutori ualeat.

Arestum. Tutor potest emere à pupillo par lam & bona fide adhibitis solemnitatibus.

Emerere per interpositam personam quando tutor possit.

Quando palam et bona fide quid fieri dicitur.

Ratihabitio post 25. annos confirmat donationem.

Fructus donationis factæ tutor non lucratur.

Etiam non valebit acceptilatio facta per pupillum tutori, vel curatori, seu alteri administratori durante tutela: nec quidem statim finita tutela: sed ex longo interuallo secus: quia cessat ratio huius text. arg. l. si ventri. in fin. ff. de priuileg. credit. & l. 1. §. quæ oneranda. ff. quarum rerum actio non datur. Ibi: & in summa si incontinenti impostum quid sit liberto, quod oneret eius libertatem, dicendum est exceptioni locum fore. Sed si post interuallum habet quidem dubitationem: quia nemo cogebat eum, vt promitteret: & qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. 1. ff. de noxal. actio. & ne officium sit alicui damnosum. l. si quis. ff. si quis omiff. causa testa. dummodo fieret post redditas rationes, & reliqua. Posset tamen minor læsus postea restitui per l. 1. ff. de minorib.

3 Non valeret etiam cessio facta tutori, vel curatori: quia donationis vicem plerumque habet. l. penul. & seq. C. mād. dico in tract. de cessio. & transportib. hoc tomo: imò etiā fuit annullata donatio minoris facta tutori, licet post donationem minor fuisset professus, & bona fuerunt adiudicata legitimis hæredibus per senatum anno 1512. die 27. Maij prosequente Guillelino Choatto.

4 Limitatur hæc ordinatio in contractibus. nam potest tutor quemlibet contractum cum pupillo facere palam, & bona fide: vnde ipse tutor non prohibetur comparare ex bonis pupilli. l. cum ipse. C. de contrah. emp. Bart. & alij in l. singularia. ff. si certum petat. Alex. in l. 1. §. fuit quæsitum. in fi. ad Trebell. & ista est communis opinio secundum eos. Et in societate, quod valeat, concludit Socy. consil. 160. in 2. volu. nam cum contractus sit vitro citroque obligatorius. l. Labeo. §. contractum. ff. de verbo. signifi. & sic ad vtilitatem vtriusque contrehentis cedat, igitur de hoc non intelligatur text. hic, dicens *An proffit de leuis tuncurs.* Nam eo ipso videtur innuere tex. loqui in donationibus, & non in contractibus onerosis; probat etiam hæc ordinatio: ibi: *par les donateurs, on ratateurs.*

5 Quod est verum, si duo sint tutores, & illè qui non emit, præstat auctoritatem, quod potest. l. pupillus. §. item ipse. ff. de auctor. tutor. Bartol. in l. tutor rerum. de administra. tutor. vbi potest retinere rem venditam alij, cum decreto & auctoritate iudicis, pro pretio quod emptor non soluerat. doct. in dicta l. singularia. col. 4. per l. 1. C. quando decreto opus nõ est. & aduertat quod faciat hoc cum iudicis auctoritate, & solemnitatibus requisitis, aliàs oneratur.

6 Secundò, quando hoc per se emeret, secus si per interpositam personam, quia tunc non bona fide videtur gessisse rem. dicta l. pupillus. §. sed & ii. ibidem. & dicta l. non existimo. Si tamen publicè emeret, & in subhastatione per interpositam personam, valeret: nam tunc cum nulla subest doli suspitio, qui per se potest, & per interpositam personam. l. 1. C. de delator. lib. 10. & hoc expressè decidit in tutore Bal. consil. 347. Titius gessit. in 4. vol.

7 Tertio, non habet locum, quando callidè emittet, clam fortè & non palam, secus si palam & bona fide. d. l. non existimo. ff. de administra. tutor. l. si in emptione. in fin. ff. de contrahend. emp. & dicta l. pupillus. gl. & doct. in d. l. si cum ipse. de contrahend. emp.

8 Palam, & bona fide censetur facere, quando contractus fit in præsentia amicorum. l. transactio. C. de transact. Bart. in l. frater à fratre. col. antepenult. ff. de condit. indeb. & Bald. in l. Polla. C. de his quib. vt indig. vel in præsentia iudicis. l. bonorum. C. qui admitt. & l. si infanti. in fin. de iure deliber. doct. in l. de pupillo. in fin. princ. ff. de noui oper. nunciatio. las. & alij in l. singularia. ff. si cert. petat. posset tamen minor restitui si læsus fuerit, & facilius in his contractibus, sicut in aliis beneficio minoris ætatis: sed valeret contractus palam & bona fide initus, vt per totum titulum ff. de minorib. d. l. non existimo. ff. de administra. tutor. Et scripti in rub. de rest. & releuam. in hoc Tomo.

9 Item limitatur iste text. si minor factus ætatis legitimæ, id est maior 25. annis, approbauerit illum cõt. actum, vel donationem. l. pupillus. §. item ipse. ff. de auct. tuto. & in l. si maior factus. Sed valebit illa donatio à tempore approbationis non antè, quia est nulla donatio, ob id non potest conualescere. l. quod in initio. ff. de reg. iur. & duo extrema non sunt habilia. vt per Bart. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. vide quæ scripti in proem. ordinã.

10 Et ideo fructus, quos interim tutor recepit, nõ lucratur, nisi de nouo donentur, quia hic tex. dicit donationem nullam, & nullius effectus. ergo nõ lucrabitur fructus tutor: quia ex nullo quis nihil consequi potest. & quia vult nullum effectum habere: vt dico in glo. vl. infir. per l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. l. quotiens. qui satisd. cogant.

04

On testamentaire.

GLOSSA III.

R G O testamentum factum ab adolescente, licet sit validum post 14. annos: in masculo, post duodecim in femina. l. qua ætate. ff. de testa. & in §. 1. quib. non est permis. facc. testa. tamen si in illo est institutus tutor, vel curator, non valebit institutio. Nec ratione huius testamenti poterit tutor obtinere hæreditatem: quia hic prohibetur, nam per impressionem & metum factum censetur d. l. 1. ff. quar. rerum actio non detur.

Testamentum ab adolescente in fauore tutoris factum non ualeat.

Donatio causa mortis tutori facta non ualeat.

Hæc ordinatio loci habet in legatis.

Restitui hæreditas non potest à pupillo tutori fideicommissio sine iudice.

Idem dicerem in donatione causa mortis: vt in l. 2. ff. de leg. 1. vbi doct. disputant, nunquid donatio causa mortis æquiparetur contractibus, vel vltimis voluntatibus: sed hic non est necesse pertractare, quia & dispositio inter viuos, & testamentaria prohibetur, ergo & donatio mortis causa, & hoc exprimitur in constitutione Imperatoris.

Idem in legatis, vt non debeantur tutoribus, quia legatum donatio est. §. legatum. de legat. in insti. quæ est hic prohibita, etiam in codicillis facta, cum sit eadem ratio: & quæcunque donatio testamentaria prohibetur, ergo & in codicillis facta. Nam lex Cornelia de falsis testamentaria habet etiam locum in codicillis. l. diuus 1. & l. impuberem. ff. de fals.

Item pupillus institutus hæres non potest restituere hæreditatem tutori suo sine iudicis auctoritate, quia non potest esse in re sua auctor. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebell. nam hoc ad vtilitatem etiam tutoris fit, cum in eum transcant actiones: vt ibidem in princip. scribitur. & in titul. de fideicommissar. hæredita. in insti. declarant doct. in l. singularia. ff. si certum petat. & egregius Bello. in lib. supputa. 3. cap. 14. & seq. de quo alibi scripsi. Et quia in hac restitutione posset esse donatio, quia pupillus posset non recata quarta, suo tutori restituere, ob id prohibetur in d. l. 1. imò si restitueret, etiam cum iudicis auctoritate, & non retineret quartam, posset postea eam petere. l. penulti. vbi doct. C. ad Trebell.

Qui seront cy apres faites.

GLOSSA IIII.

R G O non comprehendit factas ante hanc legem: quia hic tex. dicit de cetero, *Cy apres,* ergo præterita non comprehendit, sicut lex non extenditur ad præterita. l. leges. C. de legib. c. fi. de referri. tamen vt dixi de iure antea prohibebantur rationibus supra descriptis. Ideo donatio ante hanc ordinationem annullaretur de iure, sed non in vim huius ordinationis, quæ est iuris declaratoria, vt superius dictum fuit: & leges ad futura & non ad præterita trahuntur. l. leges C. de legib. & c. fi. de constitu.

Hæc constitutio non comprehendit donationes factas ante eam.

Par les donateurs.

GLOSSA V.

R G O si fiant ab alijs, valent: vnde si mater pupilli det tutori filij sui, valebit donatio, nec hic annullatur, nisi donatio filij in fauorem sui tutoris, quia in alia persona non habent locum rationes tex. & quia iste tex. in minore loquitur, & non in maiore, & in pupillo, non in alio. & vbi tex. in vna persona loquitur, non extenditur ad aliam. l. 1. ff. de constitu. princip. nec effectus est ob hæc tutor inhabilis ad recipienda dona, nisi ab ipso pupillo, quem regit, alias suum officium esset sibi damnosum. cõtra l. sed si quis. ff. quemadmod. testa aper.

Ab alijs quæ enumeratis in hac ordinatione donationes factæ ualeat.

Et sic non haberet locum in substitutionibus pupillaribus vel fideicom. quia non fiunt à pupillis, tutoribus. Et sic requiritur, quod sint factæ à donatoribus, tutoribus. Et vbi verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto. Et quia superiores rationes deficiunt in his, igitur & dispositio, vt dixi: & est potius dispositio testatoris quàm filij pupilli. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inofficio. test. & est prouisio patris, magis quàm donatio filij. in l. patris. ff. de vulg. & sic substitutio valebit vel fideicommissum. c. si patet. de test. vbi doct.

Substitutiones pupillares an ualeant.

Tamen si donaretur consanguineo tutoris, filio fortè, aut filia, vel nepti tutoris à pupillo, etiam non valebit donatio, quia fieret fraus de persona ad personam. l. pupillus. §. sed & si per interpositam. ff. de administra. tutor. Et ita in ordinatione Imperator. exprimitur. & doct. in l. fraus ff. de legib. & in reg. quæ in fraudem. de regu. iuris in 6.

Consanguineo tutoris donatio facta non ualeat.

On testateurs.

GLOSSA VI.

E T sic non valet testamentum, in fauorem curatoris, vel aliorum administratorum, ab adolescente factum, quia nõ liberè videtur factum, vt decet. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. 1. & per totum. si quis aliquem testat. prohib. quamuis si alius non prohibitus fuisset institutus, valeret. per l. qua ætate. ff. de testa. imò etiam nõ valeret donatio tutori facta inter viuos, si fieret in testamento, vt fieri potest, etiam contractus l. hæredes palam. §. si. ff. de testa.

Testamentum in fauore administratorum factum non ualeat.

GLOSSA VII.

Contractus facti in pupillo quando ualeant.

RGO ad utilitatem pupillorum ualebit etiam sine auctoritate tutoris, quia hoc est introductum in fauorem pupillorum, ne decipiantur, & bonis suis priuentur, igitur in fauorem ipsorum ualebit, quia utilitatem suam facere possunt. §. r. de auctori. tutor. in inti. l. non eo minus. C. de curat. gl. in l. 2. ff. de acceptil. ut scilicet alius ei obligetur, non ipse. l. obligari. ff. de actio. & oblig. nisi ubi ex re nascitur actio. l. furiosus. ibid. & superius in glo. 2. dixi hic non contineri contractus.

Donatio in pupillo facta tutori ualeat.

Imò si tutor haberet ex hoc utilitatem, & pupillus etiam, hoc ualere, quia hic dicitur, An proffit de leurs tuteurs, ergo si commodum esset commune, ualere, nec contineretur in ista lege: quia non uult iste tex. prohibere utilitatem pupilli, sed augere: & contrarium operaretur effectum, si pupillo acquiri non posset. quod esset contra l. legata. ff. de lega. l. nec pro parte ualebit actus, & pro parte non: ideo si tutor daret sua bona pupillo, si ei daret centum aureos, illa donatio pupilli facta tantum cum auctoritate alterius tutoris, curatoris vel iudicis ualere si magis esset ad utilitatem pupilli, quam curatoris, per istum text. quia forte bona tutoris ualent mille.

Mutuum tutori a pupillo quando fieri possit.

Si tamen pupillus mutuaret suam pecuniam tutori, vel tutor acciperet mutuo pecuniam sui pupilli, si palam & bona fide faceret, obligaretur tutor ex sua scriptura, per text. in l. non existimo. ff. de administ. tutor. & melius in l. quoties. §. non tantum. ibidem. Et tunc cessat exceptio non numerate pecunie, etiam ante biennium, quia non est uerisimile quod scripsisset se accepisse, si uerum non esset arg. l. si. C. arbit. tutel. l. as. & Purpurat. in l. singularia. ff. si cer. pet. scripti in tract. de chirograph. recognit. in r. Tomo. si autem clam recipiat, prædo dicitur, & teneretur ad restitutionem, & in poenam incideret. arg. l. Pomponius. §. ex facto ff. de acqui. posses. ubi Ange. no. & glo. in l. actio. & l. actione. & l. si tutor. ff. de tutel. & rationi. distrah. Socy. cõf. 259. in presenti. col. 3. uers. Quarto. in 2. vol. uide doct. in d. l. singularia.

Curateurs, Gardiens, Baillistres.

GLOSSA VIII.

Baillistre et garde quis dicatur.

ICET ista uocabula uideantur synonyma, tamen ex consuetudine aliquarum prouinciarum, bail, respicit nobiles, nam cum nobili defertur tutela sui consanguinei, ipse uocatur communi idiomate baillistre, quia solent isti tutores nobilium in pluribus locis facere fructus bonorum pupilli suos, postquam cum aluerint, debitaque soluerint. Et sic consuetudo uocat baillistres per effectum sequentem, quod ex ipsis multi pupillos suos heredes & pauperes faciant, ut quidam dicunt. Multi alij uocant gardiens, hoc pro consuetudine locorum melius cognoscitur: nam Paris. Garde, uocatur inter patrem, & matrem, auum, auiam, & superiores in recta linea, inter uero collaterales, dicitur, bail, unde frater dicitur baillistre au frere, & idem in patris & alius, & inter extraneos tutor: tamen quoad effectum omnes isti sunt tutores, & hoc ut dixi intelligitur, & accipitur pro diuersitate locorum, ut docet Chassa. in consuetud. Burgund. in rubric. des enfans de plusieurs litz. §. 4. glo. baillistre, & donatio facta istis, uel alicui ipsorum prohibetur hic.

Custodienti personam non ualeat donatio.

Imò per hoc uerbum Gardiens, dixi etiam custodienti personam non ualere donationem factam a custodita persona: unde eum in capitu. cum locum. de sponsal. dicatur, quando agitur super matrimonij fœdere, debet custodiri mulier in loco tuto. si ista filia minor custodita daret custodi, non ualere per hunc tex. quia ratione metus uideretur facere. l. r. §. quæ oneranda. ff. quarum reru actio non detur, idem si carceri mancipatus daret commentariensi, quia custodi a custodito non ualeat facta donatio hic: quod est notandum, nec etiam ualere si custoditus daret apparitori eum custodienti. doc. in l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. per istum tex. gardiens. & quia rationes prædictæ in his locum habent.

Et autres leurs administrateurs.

GLOSSA IX.

De quibus administratoribus intelligenda hec constitutio.

IV E sint administratores personarum, siue bonorum: cum hic tex. loquatur de administratoribus indefinitè, & indefinita æquipollent uincit. l. si pluribus. ff. de leg. 2. cap. ut circa. de elect. in 6. & iura loquentia in tutore, habent locum in quolibet administratore, quando in illis est eadem ratio: ut probatur in l. si in emptione. §. si. ff. de contrahend. emp. ibi, tutor rem pupilli emere non potest idque porrigendum est ad familia, id est ad curatores, procuratores & qui negocia aliena gerunt. Bart. 3. & alij in l. singularia. ff. si certum petatur. & Alexand. in l. principalibus. 7. fallen. ibidem doct. in l. præses. C. de transactio. & uerbum, minister seu administrator comprehendit omnem gubernatorem. Archi. in c. præsentis. in fi. de offi. ordi. doc. in cle. r. de rescri.

Regula ut non ualeat donatio cum limitationibus & ampliat.

Regula ergo est non ualere donationem uel aliam dispositionem minoris, factam ad utilitatem tutoris, uel curatoris, seu alterius administratoris per rationes in glo. 2. scriptas superius.

Idem

Idem in procuratore, qui mandato domini administrat. l. i. ff. de procurator. quia rationes supradictæ, uel saltem una illarum habet locum in istis, & quia administratores uocantur.

Idem declaratur in ordinatione Imperatoris, in donatione facta filio, uel filio administratoris, seu uictico, nouerca, uel concubinae istius administratoris, & multo fortius si illius uxori. arg. l. penul. C. de in ius uocand. & quia maritus & uxor dicuntur una caro. l. aduersus. C. de crimi. expil. heredit. & idem si per interpositam personam uultus proueneret ad tutorem uel administratorem. ut in glo. 5. superius docui.

Idem dicerem si daret famulo tutoris in compensationem seruitij facti a tutore ipsi pupillo, quia domino dare uideretur, si tantum haberet de salario soluere: & breui non ualeat donatio in omnibus personis, per quas emolumentum sentiret tutor, uel administrator. Et habet locum hæc ordinatio tam in donatione bonorum mobilium, quam immobilium: quia per immobilia peruenire posset pupillus ad paupertatem, & quia pecunia donaretur, quæ omnes res æstimat. l. si ita. ff. de fideiussorib. ideo habent locum rationes præscriptæ, quamuis Imperator in d. sua ordinatione loquatur de bonis immobilibus, & in terris imperij prohibetur donatio immobilium, facta a pupillo tutori, & alteri administratori, sed non donatio mobilium. Diuersum est in ista ordinatione, quæ generaliter loquitur, toutes dispositions, ergo generaliter intelligitur. l. r. §. & generaliter. ff. de lega. præstand. & bonorum nomine comprehenduntur tam mobilia, quam immobilia. l. bonorum. ubi dixi. & in l. mobilium. ff. de uerb. signi.

Etiã si donaret in præsentia amicorum, cum hic generaliter prohibeatur: & præsentia amicorum tollit suspensionem, quæ alias esset. l. transactio. C. de transactio. Sed non tollit hæc prohibitionem, imò nec posset donare tutori, uel alij hic prohibito, etiam in præsentia iudicis, cum hic prohibeatur non potest iudex huic articulo derogare, quia inferior non tollit legem superioris, maxime prohibitionem. l. i. C. ne fideiussor. dotium dentur. cle. ne Romani. de elect. aliis nunquam haberent locum constitutiones, uel ordinationes prohibentes aliquid fieri. contra l. nemo. ubi doct. ff. de leg. r. nisi iudex ex magna causa approbaret, quia forte esset uile pupillo, uel aliis. ut in l. si hominem. ff. manda. uide infra in 6. limitat.

Limitarem non procedere, quando finita cura, & eo existente maiore donaret. Cum hic prohibeatur donare administratori. Et tunc ille non administrat. Et qualitas iuncta uerbo debet intelligi secundum tempus uerbi. l. in delictis. §. si detracta. ff. si de noxal. Alioqui officium esset alicui damnosum. contra. l. si quis ex signatoribus. ff. quemadmod. testa aperiant. & cessat ratio huius constitutionis: ut scripsi supra, in glo. 2. quod est uerum ex interuallo: ut superius scripsi.

Secundò non procedit in patre substituente tutorem pupillo: ut superius dixi in glo. 5.

Tertiò, quando uile esset pupillo, ut superius docui in gl. 7.

Quartò, quando factus maior approbaret. Dixi in gl. 2. supra.

Quintò, non haberet locum in maiore donante suo administratori, nisi aliis reprobaretur a lege, ut pote si æger donaret medico durante infirmitate, non ualere. l. medicus. ff. de uar. & extrord. cognitio. uel si esset prodigus, furiosus, uel demens, tunc non ualere donatio illorum, non quòd hic prohibeatur, sed a iure: nam hæc persone de bonis suis disponere non possunt. l. is cui bonis. ff. de uerbo. obli. & idem in aliis qui curatorum ope iuantur. l. Fulcinus. §. planè. ff. quib. ex caus. in posses. catur.

Sextò, non procederet tex. quando hoc fieret cum auctoritate iudicis ex aliqua causa. ut probat Ioan. Durant. in tract. de arte testandi, cautel. r. arg. l. si furiosi. C. de nupt. ubi Bal. sed hoc ut superius dixi in hac gl. ex maxima causa, & iuri conueniente non aliis: nam regulariter non potest minor donare, etiam cum decreto. l. si ubi etiam Bal. C. si maior fact. alienat. quem text. singular. not. Barba. consil. 60. illud. col. 18. uersic. capio aliud dubium. in 3. vol. ubi dicit dictam donationem nullam, etiam si minor iurauerit, & idem firmat in consil. 69. illud. col. 5. ibidem. ubi allegat Bal. in l. i. C. si adue. l. donat. & idem Barba. consil. 41. immortalem. in 4. vol. ubi consulit de flatu prohibente minori contrahere, ut non possit donare, etiam cum auctoritate iudicis.

Septimò, non procedit contrario, nam tutor uel alius administrator potest donare suo pupillo, quia pupillus & minor prohibetur tantum, ne rem suam faciat deteriorem. §. r. de auctori. tutor. sed meliorem facere poterit. Ideo poterit tutor donare suo pupillo. Quia non prohibitum, ergo permissum. l. cum prætor. ff. de iudic. & superius dixi in glo. 7.

Octauò, non habet locum si filius iussu patris donauerit, aut illius uoluntate, quia tunc pater donare uideretur. l. Modestinus. §. quod filius famil. ff. de donatio. Socy. consil. 114. in fi. vol. r. quod est uerum si ex bonis patris donaret: secus si filius bona donaret aduentitia: nam illa donatio reprobaretur hic eadem ratione.

Nonò, iste tex non haberet locum in filio donante patri, quia cessant rationes supradictæ, & non minus debetur a natura filiorum hæreditas patribus, quam patrum filiis. l. nam & si parentibus. ff. de inoffic. testa. tum etiam quia pater non dicitur proprie administrator filij, sed pater, lex tribuit ei administrationem bonorum aduentitiorum filij. l. cum oportet. C. de bonis quæ liber. & non est uerisimile quòd pater cum cogat donare, uel quòd uelit spoliare suum filium, cum eum ditare cupiat, licet multi inhumani patres hoc faciant.

Unde licet doct. sint in hoc contrarij, quando filius donat causa mortis patri, an pater ei consentire possit, & dicunt generaliter hoc posse, dando ei potestatem donandi, quibus uelit, tunc

Donatio procuratoris an ualeat.

Vxori tutoris concubine uel filio tutoris non potest donari a pupillo.

Donatio facta famulo tutoris in compensationem seruitiorum non ualeat.

Etiã si donatio facta sit in præsentia amicorum non magis ualeat.

Iudex non potest donare tutori a pupillo.

Limitationes ad hanc ordinationem quibus casibus ualeat donatio.

Donatio cum auctoritate iudicis facta administratori an ualeat.

Administrator, tutor, pupillo donare possunt.

An a pupillo donatio patri facta ualeat.

Pater filio sibi donanti an possit consentire.

& patri donare poterit, diuersum est, si consentiret tantum, vt eidem patri donaret, tunc non valeret. & ita consuluit Dec. consil. 245. in causa. col. 2. & allegat Socy. item tenere consil. 112. multum abunde. col. 2. in 3. vol. & Corneus consil. 242. circa primum. col. 2. in 4. volu. sed non faciunt dubium an filius dare patri possit, & dicerem ex causa emancipati filium posse. Sed quando rationes, vel vna ex supradictis rationibus haberent locum in eo, tunc annullandam donationem maxime inter viuos per identitatem rationis, vt doct. dicunt in auth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles.

Donatio minoris loco pio valet.

An negotio rui gestori donatio facta ualeat.

Preceptorum donari non potest a minore.

Modici donatio facta ualeat a pupillo.

Confirmata donatio non retrahitur.

Praxis ad donationem hac annullandam uel declarandam nullam.

20 Decimo, non procedit in minore 25. annis. sed maiore 14. qui si donauerit pio loco, dum ibi custodiebatur professionis voluntariae faciendae causa, tunc ualebit. glo. in l. si quis Titio. ff. de leg. 2. Bald. in l. generali. C. de sacrosanct. eccles. Panor. & alij per illum text. in c. relatu. r. de testam. & Alex. consil. 105. viso. col. 3. in 4. vol. plenè Ludouic. Ro. in reper. authen. similiter. C. ad legè Falcid.

21 Undecimo, non procedit in negotiorum gestore, qui administrat negotia sine mandato domini. per totum titu. ff. de nego. gest. quia bona fides non debet ei obesse in administrando negotia absentis, secus si praesentis administrasset negotia, & sic sciens pupillo: quia tunc posset habere locum aliqua ratio ex praedictis, quod non habet, quando ignorantibus minoribus administrant: alioqui nullus uellet illorum negotia gerere, & officium illorum qui gereret, esset eis damnosum, & pupilli bona periclitarentur. Ideo uile est in hoc casu, quod possit donare tanquam alteri extraneo. Et iste tex. intelligi debet in his qui alias prohibentur a iure donare, secus si eis esset promissum, & intelligitur de administratoribus necessariis, vel dandis, secus si quis ex voluntate gereret negotia alicuius, alioqui nullus inueniretur, qui negotia alicuius administrare uellet, si incapax fieret ob hoc, quod eius ex charitate tractat negotia, quod esset a iure diuino reprobatum & differentiam tradit Iurisc. inter administratorem necessarium, & uoluntarium, in l. qui erat. ff. famil. hercif. & ibi Bal. maxime in maiore & ualente donare.

22 Duodecimo, non comprehenderetur preceptor, qui non administrat negotia domini, sed docet & instruit. l. quibus. ff. de uerbo. signific. Tamen ratio uidetur esse in eo, scilicet metus, & libera debent esse iudicia, & dispositiones. l. r. C. de sacrosanct. eccles. Procuraret enim preceptor, ut pupillus ualeat affectus ei omnia bona donare, & priuaret parentes & consanguineos bonis, ob id res esset mali exempli, unde putarem non ualere: quia hic tex. dicit, *Gardians*, & preceptor custodit, & tuetur personam pupilli, ob id & res illius custodire debet consanguineis, ad quos lege peruenturae sunt, nisi disponderet quod uult preceptorem suum compensare de tali re, arbitrio tamen boni uiri: nam preceptor iuste est compensandus. l. Aquilius Regulus. ff. de donatio. cum in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, a quibus beneficium nos cognoscimus recepisse. c. cum in officiis. de testa. glo. in l. si. C. si maior factus. Ob id arbitrio iudicum relinqueretur in hoc casu, ut ratione moderatè compensationis donatio approbatur. per d. l. Aquilius. & §. eadè. quib. ex caus. manumit. licet l. cum plures. §. si. ff. de administr. tutor. & donatio remuneratoria est quoddam genus permutationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de peti. heredi.

23 Ultimo, limitare quando pupillus ditissimus modicum tutori donaret: de modicis enim non curat praetor. l. scio. ff. de integ. resti. d. l. cum plures. in fi. de admi. tuto. alias limitationes poteris hic addere.

Estre nulles & de nul effect & ualeur.

GLOSSA VLTIMA.

T sic istae minorum dispositiones sunt nullae, & nullius effectus & ualoris, adeo quod confirmatae postea non prodesse: quia quod nullius est ualoris approbari non potest. regu. non firmatur. de reg. iur. in 6. & ideo dixi supra in glo. 2. tutorem non lucrari fructus, ex illa donatione nulla. Sed uerum est quod non trahitur retro ad diem donationis, sed ualebit a die confirmationis tantum, & approbationis. per l. si. C. si maior factus. Item iste donatarius non posset petere se manuteneri in possessione rei donatae, alioqui effectum haberet haec donatio, quod prohibet iste tex. & quamuis ex inutili contractu transferri possit iure possessio. l. r. §. si uir. ff. de acqui. posse. hoc tamen non procedit, quando ex illo contractu nullus effectus oriri posset, lege hoc prohibente, ut hic, alioqui fieret contra legem, & non seruaretur lex, & tamen exacte leges seruandae sunt. l. leges. C. de legib.

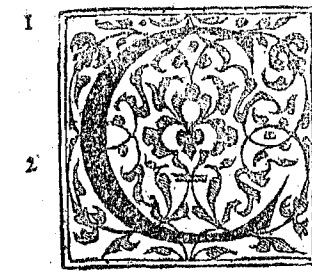
Quaero cum iste contractus sit nullus, quomodo agi debet? Respon. uidetur quod coram iudice, ad declarandum illum actum nullum: ut dicitur in l. & eleganter. ff. de dolo.

Sed contrarium seruat praxis Franciae, uidelicet, ut pupillus imperet literas Regias a cancellaria, in quibus narret se dedisse talem rem suo tutori, vel administratori id temporis quo erat minor, & is erat eius curator & administrator, ideo supplicat ut concedatur ei petere declarari dictam donationem nullam, & quatenus de facto processit cassari, & annullari, & rem donatam sibi restitui: hoc Rex ei concedit, & literae diriguntur iudici Regio domicilij utriusque, si eius sint. ut dixi in tract. de rescisso. contract. ubi alia uide supra eo. Tomo. Si uero donatarius rem donatam petat a donante, uel eius haerede, tunc poterit excipere arg. l. metum mag. §. sed quod praetor. ff. quod metus causa.

Alia nunc, ut reliquas ordinationes prosequar, missa faciam, de his tamen Deo optimo Maximo gratias agens immensas. Amen.

DE DONATIONIBVS IN-
SINUANDIS.

Que toutes donations seront insinues.

M hic de insinuationibus loquamur, uideendum est, quid sit insinuatio? Respond. quantum ad materiam attinet, est donationis factae & scriptae coram iudice competente rite facta exhibitio, seu intimatio. Licet de Canaro in tract. de insinuatio. aliter definiat: Et aliam definitionem dedi insinuationi nominationum. in tracta. de nominatio. quaest. 14. Primum in definitione dicitur donationis, quia de iure communi donatio ultra quingentos aureos facta solum insinuationem requirit, per l. sancimus. C. de donatio. Et sic ista ordinatio est partim secundum ius commune, partim praeter ius, uidelicet quia consuetudo inualuerat in Francia contra ius commune, eo quod nulla insinuabatur donatio quantumcumque magna. Ideo etiam multae clandestine fiebant donationes, & postea res donatae uendebantur, & emptor sic fraudabatur, unde necesse fuit per hanc constitutionem prouidere, qua statuitur ut non solum donationes excedentes quingentos aureos insinuentur, sed omnes donationes: ut dicitur in princip. huius ordinat. *Toutes donations*. De hoc uerbo dixi in §. r. in glo. r. tract. de liter. obligator. in r. Tomo constit. Regiar. Et quia per hanc constitutionem precluditur uia malignadi. l. quaestio. C. de fideiusso. & aequum est fraudibus & malitiis hominum obstrare. l. in fundo. ff. de rei uend. c. sedes de resc. ideo aequa est haec constitutio: & sic concludit Bal. in simili statuto in consil. 184. municipale. col. pen. in 5. vol.

Insinuatio quid.

Insinuatio qua de iure requirebatur.

3 Facta, in definitione scribitur, quia ea quae non est insinuari non potest. Ideo requiritur quod facta sit. arg. l. decem. ff. de uerb. oblig. §. seruus. de capit. diminut. in instir. & quod sit perfecta. l. nominis. in fin. ff. de uerbor. signific.

4 Scripta, etiam ponitur, quia in donatione hac insinuanda requiritur scriptura: ut inferius dicitur artic. 2. & tertio. cum in acta redigi debeat. l. sancimus. & l. penult. C. de donat. quod non posset fieri nisi esset scripta, licet de iure non requiratur, quia sufficit pacto nudo donare. l. si quis argentum. §. penult. C. de donat. & §. fin. ubi gloss. in authen. ubi fiant pignor. colla. 5. nec crederetur parti donationem factam asserenti, si de ea non constaret, nec donatio posset per testes probari: cum illius instrumentum registrari debeat ut hic, & ideo requirit scripturam. Bald. in l. 2. C. de edendo. Si tamen aliquis coram testibus donauerit alicui praesenti bona sua, tunc is donatarius poterit uti praxi conscripta. in cap. significauit. de testib. ut citetur donans coram iudice, & interrogetur, si donauerit: & si dicat se donasse, conscribetur sua donatio, & donatarius petat eam sic insinuari, & in acta redigi, ut probet: ut ibi. & si neget citabuntur testes, & donatarius petet ut audiantur, & de hoc fieri sibi instrumentum ad aeternam rei memoriam, & iudex audiet testes, & rediget in monumenta, & in scripturam publicam. Et tunc poterit insinuari, quia iam est in registris posita. Vel si semel sit facta donationis scriptura, & ea insinuata, si postea amissa fuerit, poterit postea per testes probari. per tex. in l. restium. in fi. C. de testib. & doct. in authen. si quis in aliquo. de edendo. Et sic non currit tempus ad insinuandum, quando insinuatio in scripturam redigi potest, & donec fuerit conscripta, nec potest imputari donatario, cui eam non insinuauit, quia non stetit per eum, sed per donantem, qui forte noluit instrumentum sibi concedere, ob id donatario non est imputandum. l. in iure. ff. de reg. iur. si tamen aliquis donauerit domum coram testibus, & dixerit de hac donatione uelle fieri instrumentum, antequam fiat, possunt partes poenitere, quia non est completa nec perfecta donatio vel contractus. l. contractus. & ibi Bal. & Paul. Castren. C. de fide instrumentorum.

Donatio ne requirit scripturam.

Donatio non scripta insinuari quomodo poterit.

Coram iudice, ergo coram apparitore vel notario fieri non potest insinuatio, quia non dicitur iudex. ut in cap. forus. de uerb. signific. nec requiritur citatio partis ad faciendam istam insinuationem, cum ea etiam inuita fieri possit, ergo & absente, & non uocata. l. qui inuitis. ff. de reg. iur. Bal. in authen. eodem cursu. in prin. C. de donat. ante nup. & in l. illud. col. 3. C. de sacrosanct. eccles. Competente, Quis dicatur competens, respon. de iure. in uibe Roma. Magister census, in ciuitatibus aliis defensor ciuitatis. l. consulta. l. testameta. & l. omnium. C. de testa. l. repetita. de episc. & cler. l. in hac. eo. dicam art. r. & dico competete, quia iudex competens adiri debet. l. tibi, aditus iudex competens. C. de praed. mino. l. bonorum: qui admitti. & quamuis Bar. in l. Modestinus. de donatio. dicat insinuationem posse fieri apud quemcumque iudicem, etiam cui non subest donator, nec res donata: tamen contrarium est uerum per text. in l. secundum diui. C. de donat. Imol. in d. l. Modestinus. & Guido consil. 57. omisa. tex. in auth. ut non fiant pigno. §. illud. ubi glo. colla. 5.

Insinuatio partis non requirit praesentiam.

Competens iudex quis dicitur.

Rite facta, quia in iudicio fieri debet, & alia solemnia interuenire, quae inferius tractabo.

Exhibitio ergo donatio intimari debet, & exhiberi coram iudice: & ista exhibitio uocatur insinuatio, de qua in hoc tract. dicitur. & tex. iuncta glo. in l. sancimus. C. de diuers. rescript. dicit originalia insinuantur, & gloss. exponit, id est, in iudicio ostendantur, & publicentur: alia inferius dicentur. Haecenus de prima quaestione.

Articulus primus.

Insinuationem que requirant.

Rationes eorum donationes insinuantes videantur.

Insinuatio inuenta ad nitandum falsum.

Remissio an dicatur donatio.

Donatio tam extraneis quam coniunctis facta est insinuanda. Donatio reciproca insinuanda.

Appellatio non est ab insinuatione.

Donatio simplex insinuanda. Donationes pura et in diebus ac sub

QVAE requirant insinuationem? hic tex. respondet, *toutes donations*, donationis enim verbum simpliciter loquedo omnem donationem comprehendisse videtur, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit. l. alienati. §. i. ff. de verb. signific. vbi multa scripsi. Sed non hic mortis causa donationes comprehenduntur, vt inferius dicitur.

2 Rationes quatuor describit Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de instrumen. editio. §. porro. versic. donatio. quare haec insinuatio fieri debeat.

3 Prima est, vt inter insinuationem & donationem possit deliberare donans, an sibi expediat donationem perficere. tex. in authen. de appella. post princ. ver. vt liceat. colla. 4. ergo ante insinuationem non est perfecta donatio.

4 Secunda, vt iteratio actus ostendat mentis perduratiorem. C. de plus petitio. l. vna. Sicut dicitur de geminato actu. in l. Balista. ff. ad Trebel. & Corset. plura scribit in tract. suo de geminatis. sub tract. de potesta. reg.

5 Tertia, vt tollatur deceptionis suspitio. l. si decipiendi. ff. ad Velley. nam sicut praesentia amicorum tollit suspicionem fraudis, ita & praesentia iudicis. l. transactionem. & l. siue apud. C. de transf. actio. Guido Papae consil. 57. omiffa. col. 2.

6 Quarta, vt occurratur falsis probationum modis. l. si. C. de fideicom. Bartol. in l. Modestinus. duas addit, videlicet ne si clam fiant, homines fraudentur. vt l. data. C. de donatio. Et ne effusa largitate & inordinata affectione patrimonium suum exhauriant, teste Paulo Castren. consil. 345. circa bona. nu. 4. vol. 1. Et quia in magnis quantitatibus magna cixigitur obseruatio. l. fin. & authen. ibi posita. C. si certum petatur. Anto. de Cana. in tracta. de insinua. quaest. 9. dicit has rationes Magistrales nec necessarias, dempta illa qua ponitur in l. data. C. de donatio. vbi dicitur, causa fraudis euitandae inuentam esse. Et quia reipub. interest, ne quis re sua male vtatur. §. si. in insti. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

Item ad vitandum falsum inuenta est insinuatio. Et ad tollendum fraudes quae in donationibus clandestinis fieri solent. Nam donatarius poterit post mortem alicuius pretendere donationem sibi esse factam, quod non fecisset in vita donantis, ob id bona est insinuatio ad hoc vitandum, sicut de testamento dicitur in l. fin. C. de fideicom. Et vt omnis via malignandi pracludatur, ibidem, & propter incognitam hominum infidelitatem, aequum est, quod publicentur ad perpetuam, & irrefragabilem memoriam. l. gesta. C. de re iudica. ac propter fidem sinceram. §. nulla. in authen. de defensor. ciuit. coll. 3. hoc docet Bal. consil. 184. municipale. col. penul. in §. vol. & vt quod actum est facilius probari possit. l. contrahitur. in fin. ff. de pigno. nam poterit volens emere talem domum, videre an donata prius sit necne in curia regestis.

7 Et sic iste text. generaliter loquens *toutes donations*, habebit etiam locum in creditore, qui remittit pratum, vel domum sibi debitam, quia remissio donatio est. l. si mulier. ff. de condit. causa data. Et in remissione facta causa donationis requiritur insinuatio. glo. Dec. & Cagnol. in l. si quis obligatione. ff. de regu. iuris. Bart. in l. Modestinus. de donatio. & Bald. in l. pactum. quaest. 17. C. de colla. & est communis opinio secundum Alex. & Dec. in l. creditori. C. de pact. & consil. 137. in causa. circa fin. in 2. vol. & Barba. consil. 41. col. 1. in 1. vol. & hoc verum quando quis rem vel debitum remittit liquidum, tunc requiritur insinuatio. doct. in l. ff. de transact. & l. contra. §. fin. de pact. nisi odio vsurarum. dicta l. Modestinus. Feli. in capi. veniens. r. de testi. l. si mulier. Et sic donatio etiam iuris insinuationem requirit, vt docet Barba. consil. 41. illud. col. 15. num. 23. cum seq. in 1. vol. Sequitur Gomez. in reg. de publ. relig. q. 20.

8 Siue donatio facta fuerit extraneis, siue coniunctis. Bal. in l. data opera. C. de donatio. quia eadem ratio & maior videtur inter coniunctos. vt dicit Barba. consil. 23. sapiētissimus. col. 4. n. 14. in 2. vol.

9 Idem in donatione reciproca, licet de iure secus. l. Aquilius. ff. de donatio. Alexand. consil. 20. ponderatis. col. 2. in 3. volu. tum propter text. generalitatem, tum etiam vt iste tex. iuri aliquid addat, vt dicunt doct. in l. 4. §. prator. ff. de damno infecto.

10 Item procedit in donatione perfecta, quia antea nil censetur actum, quando aliquid superest agendum. l. si. C. de his quib. vt indign. Ideo oportet quod donatio sit scripta, munda, & absoluta, alias non potest insinuari. l. contractus. C. de fide instru. vt Anth. de Canaro testatur q. 2. in suo tract.

11 Et ab ista insinuatione non possunt consanguinei donantis appellare, quia non grauantur. l. 2. in prin. ff. de appellatio. recipiend. nam quilibet potest liberè de re sua disponere. l. in re manda. etiam abutendo. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. haeredit. & iudex ex illa ostensione donationis nihil contra patrem agit, ergo non videtur eam grauare, ideo cessabit appellatio, & qui appellaret, perperam appellasse diceretur. Nec donans appellabit, quia donando consensit. l. generaliter. §. 1. C. de rebus credi. Canar. q. 10. in fi.

12 Praeterea donatio simplex quae ea mente fit, vt statim velit donans accipientis fieri, nec villo casu ad se reuerti, & propter nullam aliam causam facit, quam vt liberalitate & munificentia exerceat, & haec proprie donatio appellatur, l. 1. l. Aristo. & l. hoc iure. §. 1. ff. de donatio. Ideo insinuanda est.

13 Siue fiat pure, siue in diem vel sub conditione. l. sancimus. C. de donatio. vbi glo. & in authe. vt fratrum.

14 fratrum filij. §. illud. iuncta gloss. vlt. colla. 9. l. donatio. C. de donatio. Vnde sponsalitia largitas, id est donatio quam sponsus sponsae facit, vel e contrario: licet tacite intelligatur, si matrimonium sequatur. l. si exiraneus. ff. de condit. caus. dat. & dicta l. r. in fi. tamen in insinuationem requirit. Canar. q. 35. per hoc verb. *toutes*. si in rebus consistat immobilibus, quod rarum est: vt inferius dicitur.

15 Idem in donatione tacita, vt si sciens soluero indebitum, etenim donare videtur. l. r. ff. de condit. indeb. l. cuius per errorem. de reg. iuris vbi dicit, donatio est. Et hic tex. dicit omnes donationes insinuandas. Sic & ista, alioqui possit fieri fraus huic constitutioni: & qui non potest donare diceret se soluere, intellige quando soluitur indebitum omni iure vtroque sciente, secus si debitum naturaliter, tunc non videtur proprie donatio, & sic nec requiritur insinuatio. l. hoc iure. §. si quis seruo. ff. de donat. Idem si recipies causam putabat subesse. l. si in l. cum quis. C. de iuris & facti ignor. ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in mobilibus in quibus non requiritur insinuatio.

16 Idem si soluum tuo creditori animo donandi. per text. in l. fin. C. de iure dot. l. si quis delegauerit. ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in mobilibus in quibus non requiritur insinuatio.

17 Item quia text. dicit, *Toutes donations*, ergo intelligitur tam de donatione simplici, quam ob causam: licet donatio ob causam proprie non dicatur donatio. l. r. ff. de donatio. tamen ratione generalitatis comprehenderetur in hoc tex. videbimus tamen declarationem Hærici super hoc. (Paul. Castren. consil. 345. circa bona. col. 3. in 1. vol.)

18 Vnde in quibus casibus valet donatio inter virum & vxorem, erit tunc insinuanda. l. donationes quas parentes. C. de donatio. inter vir. & vxor. quia in illis debet esse aequalitas. C. de pact. conuent. ideo debet hoc iudici notificari, an ita sit, & insinuari, sicut olim insinuabatur haec donationes si excedebant quantitatem. d. l. donationes. Sic & hodie, licet non excedant per istum text. Ioan. Lupus in repeti. c. per vestras. in fin. rubric. de donatio. inter vir. & vxor. Vnde censuit Senatus contra do. Dacier, cui filius in belli expeditione de Mairoles donauerat patri materna, illam donationem non valere, quia non erat inuoluta, quamuis Rex declarasset per suas literas istam donationem non comprehendendi, tamen non obstantibus literis haeredes succellerunt in maternis, & donatio non valuit, quamuis allegaretur l. licet. C. de pac. & l. milites. de testa. milit.)

19 Limitemus non procedere in dote. l. si. §. 1. C. de iure dotium. l. si. de donatio. ante nup. & hoc fauore dotis statutum est sicut multa alia. in l. r. ff. sol. ma. hodie tamē declaratum fuit per Regem Henricum hanc etiam donationem fauore matrimonij, vel in tractatu matrimonij factam, esse insinuandam anno 1549. in mense Februa. vt in edicto eius patet, quod inferius describetur, saltem quantum ad hanc pertinet materiam.

20 Secundò, non procedit in donatione propter nuptias, quae non est minoris fauoris, quam dos. dicta l. fin. C. de donatio. ante nupt. Imò dicitur quod in substantia nil distat à dote, & facit authen. eo decursum. Ibidem. ita censuit senatus Paris. in magna camera, videlicet vt donatarius sine insinuatione gauderet re donata donatione propter nuptias quoad vsum fructum. per text. in authen. vt sponsalit. largitas. in princip. colla. 9. licet de iure C. esset insinuanda, si summam à iure taxatam excedebat. l. sancimus. C. de donatio. & l. fina. de donatio. ante nupt. ac l. donationes. de donatio. inter vir. & vxor. Guido papae in decif. 325. hodie etiam per dictam declarationem Regis insinuari debet, vt proximè scripsi.

21 Tertio, vitatur in donatione in feudum, vt si Rex vel alius det castrum, aut aliam rem in feudum, valebit sine insinuatione, teste Bald. in cap. peruenit. 2. de iure iur. idem in alia donatione à principe facta. l. illud. C. de sacrosanct. eccles. l. penulti. de donatio. §. fin. in authen. vt non fiant pignora. colla. 5. quia multa priuilegia imperialibus donationibus praestita sunt, & dignum incrementum his conf. rre dignata est nostra clementia, vt scribit Imperator in l. cum multa. C. de bonis quae liber. vt enim Imperialis fortuna omnes supereminet, ita oportet & principales liberalitates culmen habere praecipuum. Ibidem.

22 Quarto, non procedit in donatione remuneratoria, & mutua. l. si pater. in fin. & l. Aquilius. vbi etiam glo. ff. de donatio. l. si vbi glo. & Angel. C. de iure dotium, quia vim permutationis habet. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. haeredit. & non subiicitur regulis donationis, nec reuocabitur praetextu ingratiudinis. d. l. si pater. in fin. ff. de donatio. Et donatio remuneratoria valet inter patrem & filium. in l. si donatione. C. de collatio. & inter virum & vxorem. l. quod autem. §. si vir. de donatio. inter vir. & vxor. hoc docet Anto. Capit. in decif. Neapolita. quaest. 203. in 3. dub.

23 Item non reuocatur per natiuitatem liberorum. Bald. & alij in l. si vnquam. C. de reuoc. donat. & alienata ob remunerationem etiam si in fraudem, non reuocantur. l. vnus libertus. ff. si quid in fraud. patro. l. si non fortem. §. libertus. col. 5. ff. de condit. indeb. & bona quae veniunt ad filium, propter remunerationem possunt alienari. l. Diui. ff. de poenis, & res ecclesiae. l. iubemus. C. de sacrosanct. eccles. cap. cum in officijs. de testa. c. quicumque. in 2. & c. ecclesiasticis. 12. quaestio. 2. Benemerita tamen debent esse vera, non ficta, aut asserta. l. etiam. §. ex praeterito. ff. de manumif. vindict. & iuxta seruitij meritum valet donatio, non vltra. c. cum ex officij. & c. requisisti. de testa. probatio ergo meritorum est necessaria donatario. Bal. in l. r. C. ne liceat potentior. doct. in d. l. si donatione. Nec probarentur benemerita per instrumentum etià insinuatum, quicquid dicat Bal. in c. edoceri. nu. 7. de rescrip.

24 Tamen cum hic text. generaliter loquatur, *Toutes*, putarem hanc comprehendendi, tum quod rationes predictae falcè aliquae in eadem videntur habere locum. Nam in his donationibus fieri solent maxima

condicione sunt insinuanda.

Tacita donatio est insinuanda.

Simplex et ob causam donatio insinuatur.

Dotis donatio an sit insinuanda.

Quid in donatione propter nuptias.

Donatio in feudum non insinuatur nec quando à principe fit.

Remuneratoria donatio et mutua.

Remuneratoria per natiuitatem liberorum non reuocatur.

maximæ fraudes, & præcipue inter personas coniunctas merita nominantur, etiam si non interuenierint. l. data. C. de donatio. & assertio meritorum non probat merita, nisi aliter probentur. glos. & doct. in l. si donatione. C. de colla. Barto. in l. si forte. ff. de castren. pecu. Alioqui semper posset fieri fraus huic legi, adiciendo quod propter benemerita donauit: vt docet Ludouic. Roma. in l. Aquilius. ff. de donatio. Sic consuluit Barba. consil. 2. il lud. in 3. vol. vbi agitur de simili statuto, quia donatarius nihil habet detrimenti sequendo legem, vnde sibi debet imputari, si illam neglexit: hodie habemus declarationem Henrici Regis factam anno 1549. in mense Februario, vbi istam donationem remuneratorem vult esse inuandam, alioqui non valebit.

Donatio in testamento facta non in sinuatur.

Declaratur l. publicati. C. de testa.

25 Quinto, non procedit in bonis donatis in testamentis: quia donationis nomine non venit testamentum. l. alienatum. §. fin. ff. de verb. signific. & sic institutus in testamento non tenetur insinuare, licet si testamentum facta sint coram Curato, & testibus. iuxta cap. relatum. & cap. cum esset. de testamen. oporteat quod publicentur, & in publicam redigantur formam, ad hoc vt probent. tex. in l. publicati. C. de testamen. tamen hic non agitur de illa publicatione, nec de illa quæ ad aperturam testamentorum fieri solebat. l. 1. & 2. ff. quemadmod. testamen. aper. vnde si lex Regia diceret istam donationem insinuandam aliàs non valere, & curia ecclesiastica statueret, quod donationes istæ exequerentur, licet non sint insinuatæ, non exequentur. Nam postquam hoc statutum est bonum & æquum, & est sanctio sancta, ideo seruanda etiam in foro conscientia: Et ideo curia ecclesiastica si diceret sine insinuatione valere, abuteretur: vt consuluit pulchre Bald. consil. 184. municipal. in 5. volumi. licet Cana. quæst. 56. dicat statutum de insinuatione non ligare clericos, nec ecclesiasticas personas. Sed hoc est falsum, vt etiam docet Alexand. consil. 65. quoniam. nu. 16. in 6. volumi. prout scripsi in proœmi. constitu. Regiar. in primo Tomo.

26 Sexto, limitatur in l. vna. in fin. C. de plus petit. ibi siue insinuata sint, siue non.

27 Septimo, non procedit in contractibus, qui donationis nomine non continentur. Ideo venditio & alij contractus non insinuantur. l. Labeo. §. contractum. ff. de verbo. signi. vbi plene scripti, hodie contra.

Donatio causa mortis non indiget insinuatione.

Donatio mobiliu non insinuatur.

28 Octaudo, in donatione causa mortis. tex. in l. si. C. de dona. causa mor. vbi hæc donatio omnes effectus sortitur, quos vltimæ habent voluntates. ibidem. Et hoc docet Guido Papæ decif. 610. item etiam. & q. 325. potest. & ita declaratum fuit per Regem Henricum secundum. siue donando causa mortis, vel legando, quia legatum donatio est & causa mortis. §. legatum. de lega. in institu.

29 Nono, non habet locum in rebus mobilibus donatis, vilis enim & abiecta est illarum possessio. l. si rem. ff. de acquir. poss. & regulariter minimi sunt emolumentum. Ideo de his non videtur lex ista scripta. l. scio. ff. de in integr. restit. & quia forte plus in insinuatione interdum exponeretur, quam res esset. l. mediterraneæ. C. de anno. & trib. lib. 10. & quia ordinatio dicit faciendam insinuationem in ea iurisdictione, in qua res sitæ sunt, quod non diceret in rebus mobilibus, ideo de illis noluit intelligere, & ita accepi, vt dicit tex. in l. si negocium. ff. de priuileg. credit. vbi de Ripa notat doctorem habere facultatem interpretandi iura & extendendi. scripti in proœmi. ordin. in 1. Tomo.

Renunciatio successioni non acquiritur non indiget insinuatione.

Confessio an insinuationem requirat.

30 Decimo, si filia renunciet futuræ successioni, non requiritur in hoc insinuatio, secus si iam esset quæsitæ hæreditas, & filia remitteret, quia tunc donatio est. Bald. in d. l. illud. C. de sacrosanct. eccle. Cana. q. 49. & q. 2. & superius scripti. Idem si fiat pactum, quod vnus succedet alteri. l. licet. C. de pactis. quia potius dicitur contractus, quam donatio, ob id non requiritur insinuatio. Io. And. in d. §. porro. in additio. ad Specu. & plene Canar. q. 52.

31 Vndecimo, confessio facta in iudicio animo donandi insinuationem non requirit. l. quidam in iure. ff. de donatio. vbi Bar. & Bald. in dicta l. illud. quæst. 8. C. de sacrosanct. eccle. quia pro insinuata habetur, postquam in iudicio facta est l. cura. C. de omni agro deserto. lib. 11. Cana. q. 48. ego tamen huic decisioni facile non acquiescerem: quia ad vnum finem inducitur, non operatur alium effectum. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. Sed ista confessio fit animo donandi, ergo ad donationem tantum valere poterit, sed non ad insinuationem, de qua non fuit dictum, nec cogitatum. argu. l. mater. ff. de inoffic. testa. vnde qui confitetur animo donandi debere prædium alicui, licet in iudicio, fiat si aliàs non insinuetur: nisi per hanc confessionem, dicerem hanc donationem non valere: quia iudex falli potest, credens forte ex venditione, vel ex alio contractu debitam rem, ideo nullam super hoc facit inquisitionem ad insinuationem necessariam: nec interrogationem: ergo pro insinuata non habebitur.

Lucrum ex lege proueniens non requirit insinuationem.

32 Duodecimo, limitatur in lucro, quod quis acquirit ex legis, vel consuetudinis dispositione, vnde si maritus lucretur ex consuetudine, vt Tholosæ omnia bona vxoris dotalia, si præcedat vxor: non requiritur in hoc aliqua insinuatio: Bald. in authen. eodē cursu. in fi. C. de donatio. ante nupt. quia vxor non donat, sed lex. Et iste tex. dicens donations, debet intelligi de donationibus ab homine factis, non à iure, quamuis in §. illud. in authenti. vt fratrum filij. colla. 9. dicatur hoc lucrum requirere insinuationem, quod forte est verum, quando ex solo pacto veniret: secus si à lege, vel consuetudine.

33 Ideo dum vxor lucretur mediam partem conquestuum, in illa acquisitione non requiritur insinuatio: quia ipso iure acquiritur vi consuetudinis, si tamen maritus donaret vxori inter viuos dimidiam illam partem conquestuum, non poterit ob hoc grauari vxor insinuatione: quia donationem mariti non acceptabit: sed legis id est consuetudinis, itaque debent esse cauti hi matrimonium contrahentes, ne aliquas donationes recipiant de quibus lex disponit: alioqui insinuatione indigerent,

indigerent, sola donatione hominis iuuarentur.

34 Decimo tertio, imitatur si donatio facta esset coram iudice: quia eo ipso videtur insinuata. l. omnium. vbi doct. C. de testa. l. sancimus. C. de dona. Bar. in l. Modestinus. ff. de donatio. & doct. in l. fina. C. de prædij curial. lib. 10. Alexand. consil. 20. pondragras. col. 2. in tertio volu. & an si iudex donet coram se, possit insinuatio fieri. vide Barro. & alios in l. si consul. ff. de adoptio. & Anto. Capyt. in decif. Neapol. quæstio. 203. in quarto dubio. & seq. dicas tamen vt proxime dixi non esse ob hoc insinuationem factam, si nulla solennia interuenierint.

Donatio coram iudice an insinuationem requirat.

35 Decimo quarto, si insinuationi fuerit renunciatum cum iuramento, valebit. vt Bartol. & alij videntur tenere. in l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. & ibi scripti. & doct. in c. cum contingat. de iureiurand. Guido Pape in decif. 350. vtrum renunciatio. Hoc tamen non probarem: quia legi inducenti solennitatem renunciari non potest. l. nemo potest. ff. de lega. 1. Bald. in dicta l. illud. quæstio. 5. nec valeret donatio non insinuata, quantumcumque esset renunciatum insinuationi, cui non est liberum partibus renunciare. vt ibi, & gl. docet in c. r. de verb. sig. in sexto. vt dixi inferius. nu. 41. Ideo habita iuramento dispensatione poterit donans rem donatam repetere, cum sine causa sit apud donantem recisa donatio. l. p. ff. de condic. sine causa. §.

Renunciari an possit insinuationi.

Pia donatio non insinuat.

36 Decimo quinto, non habet locum insinuatio in donatione facta in redemptionem captiuorum. l. si quis pro redemptione. C. de donatio. facit l. sancimus. C. de sacrosanct. eccle. Vel si facta sit pro redemptione eorum, qui sunt infra carceres pro maleficio vel debito quod solvere non possunt. gl. in c. sacrorum. 12. q. 2. Bal. in l. illud. col. 1. C. de sacrosanct. eccle.

37 Idem si relinquatur ecclesiæ, vel alijs pijs locis. dicta l. illud. nam cum ista ordinatio non sit fauorabilis ecclesiis, nec pijs locis, quoad hoc non recipitur: ecclesiæ de consti. vnde docet Panor. in c. clericis. col. 3. de foro competen. quod statuta de insinuationibus requirunt certas solennitates non seruantur in causis ecclesiarum, etiam in foro ciuili. refert & sequitur Anto. Capit. in decif. Neapol. quæstio. 201. Sed non præsumitur relictum ad pias causas, nili probetur, quod relictum sit pauperi, vel religioso, vel alijs congruæ personæ. glos. in l. si quis Titio. ff. de lega. 2. vbi multa addidi. Bal. in dicta l. illud. vbi etiam dicit relictum fraternitatibus esse pijs. per illum tex. scripti in tracta. de confratr. Idem in donationibus factis clericis, docet Fulgos. consil. 104. quædam dom. Lucia. col. vlt. Hoc tamen non seruatur. vt not. in proœmi. ordin. vbi dixi quoad hoc clericos ordinari esse subiectos. §.

Confirmatio principis uim insinuationis habet.

38 Decimo sexto limita, quando princeps non obstante hac constitutione, confirmaret donationem non insinuatam, tunc valeret. vt consuluit Panor. consil. 84. illud in summa. in primo volu. vbi consuluit rescriptum principis ex certa scientia confirmans donationem non insinuatam valere, etiam in præiudicium filiorum, quibus erat ius quantum spe probabili: quia ista insinuatio est solennitas quædam de iure positio introducta: quam obrem est in arbitrio principis. Alex. in l. quamquam. C. de testa. mili. probat Alciat. in tract. præsump. regu. 3. in 11. præsump. & doct. in rubri. de confirma. vtil. & per totum illum tit. quia cessant rationes supra scriptæ post confirmationem ex certa scientia factam: Que habet vim insinuationis: arg. l. omnium. C. de testam. ego tamen putarem, illas literas iniustas & iniustas, quando iam esset acquiritum ius: alteri per l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. Nam princeps ius alterius sine tyrannide tollere non potest. l. quotiens. C. de precib. imper. offerend. §.

Iurata donatio etiam insinuatur.

Iuramentum tria requirit.

39 Decimo septimo limitant quidam in donatione iurata, vt Ioan. Andr. in additio. ad Spec. in titu. de instru. editio. §. porro. verbi. donatio. Et hanc sententiam plene profecit Ioan. Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. in decimo membro. & Soci. consil. 77. & alij multi. Sed tamen ego in contrarium inclino, vt non valeat donatio etiam iurata, si non sit insinuata, tum quod hic dicat, iuris. T Secundo, quod iuramentum ad hoc vt aliquid operetur requirit tria. Primo, quod persona sit habilis, vel per iuramentum habiletur. Secundo, quod sit generalis forma obseruata. Tertio, quod res non sit prohibita. l. si quis inquilinos. in fi. ff. de leg. 1. Bal. in l. illud. C. de sacrosanct. eccle. Sed quando insinuatio omitteritur, generalis forma huius legis non seruatur, ergo non valet, siue simpliciter iurauerit super contractu, siue iurauerit tenere ratam non obstante insinuatione: quia in vtroque casu requiritur insinuatio: & alioqui semper apponetur iuramentum & tolleretur quoad effectum ista lex. §.

40 Primo, quia non potest renunciari legi disponenti insinuationem esse faciendam: quia non est introducta in fauorem donantium: sed in odium recipientium clandestinas donationes, & ne quis prodigaliter sua substantia utatur. arg. l. Imperator. ff. ad Trebell. Et legi ponenti solennitates non potest renunciari. l. nemo potest. vbi plene doct. ff. de leg. 1. Bar. in l. si quis pro eo. de fideiussor. & ibi scripti. & multos hinc inde adducit Bertrand. consil. 30. ex casu. col. 2. in tertio volu. ex nouis editio. plus dicens col. 3. quod si quis pluries donauerit vnâ rem, valebit donatio sine insinuatione: quia sic iterata caret omni fraude, & suspitione. allegat. l. si mulier. C. ad Velleia. & gl. in lin. contractibus. §. illo. C. de non nume. pecu. multa poterat alia adducere. que scribit in l. iuriscientium. §. sed cum nulla. ff. de pact. & per Conset. in trac. de gemina. Ego verò puto, quod si donator repereret centies donationem, & eam non insinuaret, quod ob hoc donatio valeret: aliàs esset in potestate non donatoris tollere legem iterando actum: & si non potest expressè nec tacite renunciare legi, videlicet per actus iterationem, alioqui fieret fraus legi, & nunquam insinuatio fieret, quod reprobat l. fraus. ff. de legib. & alia multa iura: & quotidie fieret vna donatio. Sicut

impj ordinarij collationes beneficioru opimorum faciunt, vt abude scripti in P raxi. beneficiarij. Vltimo non requiritur insinuatio, si res aliena donetur, quia donatio non est, & res statim potest euinci a donante. l. in ædibus. §. si ff. de dona. si tamen donans se obligaret de cuius actione iuxta l. Aristo. ff. de dona. vbi gl. tunc opus esset insinuatione, vt scribit Bal. in l. post mortem. in fi. C. de fideicom. allegat l. si mulier. §. i. ff. quod metus causa. qui parum probat.}

Qui seront faites cy apres.

GLOSSA II.

Donationes non insinuate valent ante hanc ordinationem facte.

Rego facte ante istam ordinationem, valent sine insinuatione, siue sint in magna quantitate, siue in parua, rationi consuetudinis Francie, quæ non requirebat insinuationem. Et sine hoc verbo idem dici debebat: quia lex non extenditur ad præterita, sed ad futura. l. leges futuris. C. de legib. & c. fi. de consti.

Par & entre noz subietz.

GLOSSA III.

Bona sita extra regnum donari etiam sine insinuatione possunt. Subditus quis.

Exteri an donationem insinuare debeant.

Igitur si exterus donaret hic Paris. bona sita Mediolani, valeret donatio: quia hic tantum vult donationes insinuari, quæ a subditis fiunt, & inter Regis subditos, subditos autem hic voco ratione dominij. vt dicit gloss. singu. in clemen. vna. de foro competen. id est omnes qui in regno degunt: quia legibus Regni subijci debent, quod est verum in bonis sitis in Regno, sed si alibi sita sunt, seruabuntur quoad hoc leges sitæ in illo loco, vbi res sunt, per ea quæ tradit Barto. & alij in l. C. de summa trinita. & Panor. in c. quod clericis. de foro competen. Item hæc verba addita sunt ad tollendum dubium a doct. motum, quod si testamentum, vel donatio debeat insinuari, & registrari, aliàs non valeat: tunc includit etiam externos, & forenses in loco statuti donantes, vel testantes: quia talis insinuatio concernit solemnitatem actus illius loci, in quo fit, ideo adesse debet etiam quoad extraneos. l. si fundus. ff. de euictio. l. 2. C. quemadmodum. testamen. aperian. Barto. & alij in l. cunctos populos. C. de summa trini. hoc enim fit, vt fraus euitetur, & spectat ad officium eius in cuius territorio instrumentum conficitur, vt fraus non adfit. arg. l. congruit. ff. de offic. præsi. Et quando consuetudo vel statutum respicit solemnitatem, debet seruari in loco in quo actus geritur. l. C. de emancipa. l. si non speciali. de testamen. l. 3. in fi. ff. de testib. non enim debent exteri violare statuta, & leges ciuitatis. c. quo iure. & c. quæ contra. 8. distinctio. Sic plenè consulit Panor. consil. 52. in questione. 1. dubio. volu. 2. & Barba. consil. 2. illud. col. 6. in tertio. volu. Ego tamen dicerem per hæc verba *entre noz subietz*, hic posita, non esse de mente condentis, vt ligaret externos ad hanc insinuationem si bona non sint in regno sita. Ergo lex non debet extendi contra voluntatem statuentis, quicquid doct. teneant, quæ possunt intelligi, quando Rex simpliciter statuisse non adiecit his verbis, & sic conciliabuntur diuersæ sententiæ: vel quando instrumentum contractus esset tantum insinuandum, sed hic statuit insinuandum in loco vbi res sitæ sunt, ergo non comprehendit extraneos extra regnum bona habentes, sed bene ipsos subditos in Anglia: vel alibi extra regnum bona in regno sita donantes, itaque si Italus bona in hoc regno sita donaret, requireretur insinuatio per hunc text. quia subditus dicitur respectu honorum, quæ in Regno habet. Bal. in cap. cum venissent. de eo qui mittitur in possess. causa rei seruan. diuersum putarem si donaret bona extra regnum sita.

Soyent insinuées, ou enregistrees.

GLOSSA IIII.

Registrari cur donatio nes debeât.

Insinuatio a quo petenda sit.

T sic donationes non solum debent in iudicio ostendi, & insinuari: sed & registrari, & in actis curiæ describi, alioquin non valent, vt hic. sunt enim hæc scripturæ, vt quod actus est facilius probari possit. l. contrahitur. in fin. ff. de pignor. Per librum enim registri validior & efficacior sit probatio, quam per aliud probationis genus. l. census. ff. de probat. Ludouic. Roma. consil. 215. duos. & vt volens rem quære possit perquirere curiæ libros, & sic vide- re an sit alteri donata nec ne, & vt sibi provideat.

Sed quis hanc petere debeat insinuationem? Respon. is, cuius principaliter interest. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. §. legatarius. de testamen. in. instit. facit. l. si quis nec causam. ff. de rebus credit. Ideo donatarius eam petere debet: quia sua principaliter interest, vt donatio valeat: alioquin nil consequi ex ea poterit. Et si is omitteret, potest quilibet prætendens interesse eam petere insinuationem. vt docet Barto. in l. si res. ff. quibus modis pignus soluit. Vnde si insinuatio testamenti non fuerit ab hærede facta in casibus, quibus fieri debebat, nocebit substitutis, & legatariis, qui eam debebant petere, vt probat Alex. consil. 65. quoniam. num. 28. in sexto. volu. & facta his proderit, & aliis ius ex testamento prætendentibus. l. fin. §. simili modo. C. de iure dotium. l. in hac. de donatio. Item donator insinuationem petere poterit. l. in hac. ibi. donator habeat liberam facultatem donationis rerum suarum vbi cumque positarum, & c. prout maluerit publicare. C. de donat. §. illud. in authen. vt fratru filij succedant. collat. 9. etiam donatio absente: quia nemo potest impedire, ne

dire, ne quis voluntatem suam declaret. l. Lucius. in fin. ff. de lega. 1. Bal. in l. r. C. de litis contestat.

Et ipse testator insinuationem testamenti petere poterit, in quibus casibus requiretur, dum viuunt. l. omnium. & ibi Bald. C. de testamen. Non autem hæres viuente testatore: quia nil adhuc iuris habet eo superstiti, cum de ambulatoria sit vltima voluntas vsque ad extremum vitæ exitum. l. 1. C. de sacrosanctis eccle. & testamentum morte confirmatur. l. cum hic status. ff. de donat. inter virum & vxor. cap. cum Marte. de celebratio. missarum.

Excommunicatus tamen insinuationem coram iudice petere non poterit, nec iudex ei assidere. teste Bald. in cap. cum inter. in fin. de excep. vt scripsi in rubr. de excom. vitand. in trigesimo septimo. poena excommunicatorum. Si tamen peteret insinuationem, non esset ob hoc nulla, sed iudici datur facultas illum repellendi, quando præsentabitur ab excommunicato. vt docto. docent per illum tex. in cap. intelleximus. de iudic.

Excommunicatus non petit insinuationem.

En noz cours & iurisdictiones ordinaires des parties & choses données.

GLOSSA V.

Iste text. declarat coram quo iudice insinuatio fieri debeat, & primò dicit in curiis nostris, *en noz cours*, ergo coram iudicibus Regiis, & sic non valeret insinuatio facta coram iudicibus Baronum, vel aliorum dominorum, licet quidam interpretes dicant, quod insinuatio possit fieri coram quocunque iudice: etiam si non sit iudex partium, rei, vel loci. per l. data. C. de donatio. & l. in hac. ibidem. & §. illud. in authen. vt fratrum filij. colla. 9. ibi, aut apud quos omnia talia documenta fieri possunt, quoniam insinuatio est actus voluntariæ iurisdictionis, qui fit inter volentes. §. nulla. in authen. de defensor. ciuita. colla. tertia. & ibi gloss. & ita tenet Ioan. Andr. in additio. ad Specul. in tit. de instrumen. editio. §. porro. Bald. in cap. fin. in fin. de offic. iudi. quem refert & sequitur Guido Papæ consil. 23. viso facto. col. 5. & quæst. 325. tamen ad euitandas opiniones hic statuitur, quod coram iudicibus Regiis. Et hodie est contenciosæ iurisdictionis, quia poterunt opponere consanguinei dicentes donantem esse furiosum, tempore quo donauit. Quamuis Cana. contra. quæst. 12. nec valeret nisi donatio sit insinuata coram iudicibus Regiis.

Insinuatio coram quo iudice fieri debeat.

2 Et sic ex hoc tex. habes requisita. Primò, requiritur quod donatio facta sit. Secundò, quod capaci, aliàs non valeret etiam cum insinuatione: vt pote si facta esset extero, qui sine literis naturalitatis bona sibi in Regno acquirere non potest. vt scripsi in tract. de liter. naturalitatis. Tertio, quod insinuata sit donatio, ibi *insinuées*. Quarto quod coram iudicibus Regiis illius loci, vbi res sita est, vt superius dictum fuit. Quintò, requiritur quod sit iudex ordinarius, vnde si Paris. donet rem, quæ sit in iurisdictione Paris. sita, debet insinuari Paris. coram iudice Regio, qui erit dominus partium & rerum, id est, si sit res sita in bailliua, & domicilium, etiam non poterit fieri insinuatio coram alio iudice, quam ordinario iudice castelleti. Imò non sufficeret si esset iudex, nisi sit ordinarius loci, ergo iudex appellationum, aut conseruator, aut iudex criminum non posset approbare: & approbatio non valeret per hoc verbum, *iurisdictiones ordinaires*. Etiam non sufficeret, si esset iudex ordinarius nisi sit itidem iudex ordinarius partium, vt hic *des parties*. & iudex ordinarius dicitur, qui iure suo, vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest. l. more. & seq. ff. de iurif. om. iud. Specul. in tit. de offi. ord.

Requisita in hoc tex.

Iudex ordinarius partium & rerum quis dicatur.

3 Nec valeret prorogatio partium in alium iudicem: tum quia hoc datur hic pro forma, quæ si nõ seruetur, vitiat actum. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transactio. capitul. cum dilecta. de rescript. tum etiam quia in hoc Regno iurisdictiones sunt patrimoniales, ob id non faciliè prorogantur. vt scripsi. in tit. de causis in concord. & alius iudex ignorare posset conditionem donantis, nec requiret vtrum donans fuerit deceptus nec ne, aut dolo inductus ad donandum teste Guido. Papæ in decis. 325. potest fieri.

4 Sed si Paris. ciuis rem vendat Aureliæ sitam, debet insinuatio fieri Aureliæ, quia ille iudex est iudex partium & rerum quoad illam rem: & sic quoad insinuationem. vt per totum titulum. C. vbi in rem actio exerceri debeat.

6 Nec refragatur, quod quidam dicunt faciendam esse insinuationem & Aureliæ, vbi res est sita & Paris. vbi est domicilium, per istum tex. cui respon. verum esse, quando res est sita in loco domicilij, tunc opus est vt insinuetur coram iudice partium & rerum, diuersum est, si res sit alibi sita: quia tunc sufficit quod in loco, in quo res est sita, insinuatio fiat, coram iudice Regio illius loci. Nam ille iudex dicitur quoad hoc iudex partium & rerum, nec iste tex. adstringit nos ad duplicem insinuationem. Imò hodie declaratum est per Regem Henricum insinuationem esse faciendam in iurisdictione Regia, vbi bona donata sita sunt, & sic sufficit.

Duplex insinuatio nõ est faciendâ.

Insinuatio in iudicio fit.

7 Sextò requiritur, quod fiat in curia, & in iudicio, ibi, *en noz cours & iurisdictiones ordinaires*. & sic domi facta non valeret: quia non esset facta in curia, & non conuenit constitutioni. vt scripsi in §. cum verò de colla. in concor.

Instrumentum donationis ad uerbum in iudicio conscribi debet & in actis redigi.

8 Septimò requiritur, quod instrumentum donationis sit in actis curiæ conscriptum, & ad verbum, ibi, *enregistrees*, si tamen aliquod verbum omissum esset, non vitaretur ob hoc insinuatio, per not. in l. edita actio. C. de eden. Et eo ipso quod iudex est præsens, & approbat donationem, ex ipsa insinuatione ius donatario acquiritur. per istum tex. & probat Canar. quæstione. 4. debet

tamen iudex eam suscipere. l. secundum diui. C. de donatio. aliàs non sufficeret presentia, si nihil diceret. Sed si dicat eam in actis describendam, eo videtur illam recipere teste Bald. in l. illud. C. de sacrosanctis ecclesiis. etiam sufficit si dicat, recipimus dictam donationem, si & in quantum de 9 iure valet, & recipi debet. † Et si nollet recipere, posset pars à denegatione appellare, & iudex appellationis reciperet: vel cogeret primum iudicem ad recipiendum. Imò posset illum ad multam condemnare, si absque causa recusaret, & duplum parti resarcire ille iudex teneretur. §. & hoc peruenit. in authen. vt nulli iudic. colla. 9. Canar. quæstio. 15. & effectus computaretur à die insinuationis perperam denegata. vt in gloss. sequen. Nam quod per me non stat, mihi non est imputandum. l. in iure ciuili. ff. de regu. iur. { & vt breui dicam, insinuatio est faciendâ secundum leges morèsq; locorum. l. 2. C. quemadmod. testam. aperiant. }

Iudex insinuationem recusans quomodo puniatur.

Autrement seront reputees nulles.

GLOSSA VI.

Donatio est imperfecta ante insinuationem.

Rimùm hic annullatur donatio sine insinuatione, probatur in l. sancimus. in principi. ibi, sed hoc pro non scripto, vel intellecto esse credatur. C. de donatio. Et in effectu donatio ante insinuationem est imperfecta, & non completa, ac pro non facta. l. fin. C. de donat. ante nupt. Ideo nullum effectum habet ante insinuationem, sed ab eo die incipit effectum habere, quo insinuat, vel recusat sine causa. vt superius scripsi. vnde non poterit donans cogi ad petendum insinuationem cum donatio non habeat effectum, & non sit perfecta nec completa antea. † Imò poterit donans postea alteri donare, cum pro non scripta sit, & non perfecta donatio ante insinuationem: etiam rem traditam repetere conditione sine causa. gloss. & docto. in l. ff. de donatio. & in l. contractus. C. de fide instrum. Ego teneo, quòd per donationem, & traditionem dominium est in pendent. argumen. §. si filiusfamil. ff. quibus modis ius patriæ potesta. soluit. Quamuis Canar. quæst. 26. teneat transferri dominium, si res tradatur: quia talis donatio non est contra legem. l. non dubium. C. de legib. Sed fac esse, tamen quia pender an insinuatio fiet, vel non, interim non potest transferri dominium: quia si non fiat insinuatio, donatio habebitur pro non scripta, ideo interim dominium non transfertur.

Donatio facta ante insinuationem an valeat.

Non refragatur l. traditionibus. C. de pactis. quia loquitur quando præcessit causa habilis ad transferendum dominium. doct. ibi, sed ista donatio non insinuata non est causa habilis ante insinuationem: ergo non transfert dominium. Et quia ipso iure hic annullatur, ideo dominium interim transferri non potest irrevocabiliter. Bar. & alij in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obligatio. & in l. cum lex. de fideiussor. Bald. in l. 2. qui. C. de appel. & in l. vniuersa. C. de precib. Impera. offeren. Nam sicut ex imperfecto testamento nil debetur etiam Imperatori. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de testa. Sic nec ex donatione imperfecta, nec ex ipsa venditione. l. 1. ff. de pericu. & commo. rei vend. Ideo dicit hic tex. *autrement seront reputees nulles, & ne commenceront auoir leur effect, que du iour de ladite insinuation, vt sequitur.*

Et ne commenceront à auoir leur effect, que du iour de ladite insinuation.

GLOSSA VII.

Donare quis an possit secundò ante insinuationem.

Secundum est, quòd effectus donationis ab insinuatione incipit, ergo antea, si res fuerit donata alteri, valebit cum insinuatione: quia prima donatio non habet effectum ante insinuationem: ideo si tradita sit secundò cum insinuatione in eum dominium transfertur. per l. quoties. C. de rei vendica.

Lucretur an donatarius fructus ante insinuationem.

Tertiò, non lucratur fructus donatarius ante insinuationem: quia donatio non habet antea effectum per istum text. & haberet effectum donatio, si interim donatarius lucraretur fructus, nec ex imperfecta donatione & nulla potest quis aliquid emolumenti consequi. cap. ad dissoluedum. de desponsa. impube.

Obligari res donata an possit ante insinuationem.

Quartò, si interim donans obliget omnia sua bona, videtur istam rem donatam nõ insinuatam obligate: quia dominus remansit ante insinuationem, ideo præfertur habens hypothecam donatario posteriori. per reg. qui prior.

Venditio ante insinuationem an valeat.

Quintò, si donatarius illam rem donatam vendiderit ante insinuationem, vel obligauerit, & donans moriatur non facta insinuatione, nulla est donatio: sic & venditio, & hypotheca: quia resoluta donatione ex defectu insinuationis, & emptio resoluta censetur. vt docet Barto. & Bald. in l. 2. C. de rescinden. venditio. quæst. 13. facit l. si domus. §. si fundus. ff. de legatis 1. & l. vxor patrii. C. de lega. l. lex vestigali. ff. de pigno. Bal. & Alexan. in l. si res. de legatis 1. Et istud tenendum est, quando voluntas eius, qui non insinuauit, non fuit ad hoc directè ordinata, vt donatio resolveretur, vt non insinuare, vel non soluere canonem, tunc resoluitur: alioqui contra. vt not. Bartol. in l. in diem. ff. de aqua pluuiâ arcenda. Anton. Negus. in tracta. de pignor. in primo membro quintæ partis. nume. 45. diuersum in pignore scribit Bart. in l. si res. ff. de pignor. & Alex. consil. 65. quoniam. num. 20.

Sextò, si donauerim alicui rem, nec tradidero, tamen ille cui donauit non tradita possessione, in eo

in eo loco edificauerit me sciente. Et cum edificauerit nactus sim ego eam possessionem, & petat à me rem donatam, & ego excipiam, quòd supra legitimum modum facta est, & non insinuata, de dolo replicandum est, dolo enim feci: quia passus sum cum edificare, & non reddidi impensas. l. pure. §. si donauit. ff. de doli exceptio. Ideo teneor vel donationem perficere, vel expensas edificiorum reddere. l. in fundo. ff. de rei vendi.

Aedificanti in loco donato ante insinuationem quomodo succurratur.

Et ce quant aux donations faites en la presance des donataires, & par eux acceptees.

GLOSSA VLTIMA.

Hic finis declarat præcedentia, ad donationes factas in præsentia donatariorum, videlicet vt donationes factæ in præsentia illorum, & acceptatæ non habeant robur, nec effectum ante insinuationem: quia ex donatione imperfecta non potest acquiri: & imperfecta dicitur ante insinuationem: vt superius probatum fuit: etiam si fuerit acceptata, de qua acceptatione multa scripsi in tracta. de Regia accepta. in concord.

2 Sed intra quod tempus debeat ista donatio insinuari? Respon. hic non apponitur tempus, ergo est in electione partis, ideo etiam ex interuallo fieri poterit. l. fina. §. similiq; modo. C. de donat. ante nupt. & auth. ibi posita. Ludou. Roma. consil. 215. duo sunt. quia est meræ facultatis, & voluntariæ iurisdictionis, quando ius insinuationis durat. text. iuncta gloss. in §. nulla. in auth. de defenso. ciuit. colla. 3. Ideo intra triginta annos fieri poterit. l. licet. C. de iure deliber. l. cum acutissimi. C. de præscrip. triginta anno. Et sicut donare à principio est voluntariu. l. sicut. C. de actio. & obliga. sic & insinuare: nam donatarius agere potest contra donantem, vt tradat rei donata possessionem, vsque ad triginta annos. Bal. in dict. l. illud. q. 7.

Insinuatio intra quod tempus fieri debeat.

3 Aliqui verò dicebant in hoc regno insinuationem esse faciendam intra decem annos per ordinationem Regiam, & quia obliuio præsumitur per decem annos. l. peregrè. ff. de acquir. possess. Ego dicerem insinuationem donationis inter viuos fieri posse, quando ius donans viuus, & in eadem perseuerat voluntate: quia omnia sunt integra, probatur in dict. §. similiq; modo. Sed post mortem fieri insinuatio non poterit: quia nec donatio, & sic post mortem duo extrema non sunt habitia. vt docet Bart. in l. si is qui. ff. de vsucapio. & bonum esset constituere tempus ad hanc insinuationem faciendam, * nec est necesse reuocare donationem: quia sine insinuatione in isto text. annullatur: sed impedire potest donans, ne notarius instrumentum donationis donatario tradat, si eum pœnitent, & postea insinuari non poterit, & si notarius conueniatur, & ab eo petatur donationis instrumentum, tunc donans declarabit nolle donationem perficere. hoc probatur per doct. in c. ex parte decani. de rescrip. & in cle. vna. de renuncia. donatio verò causa mortis, nec ante mortem nec post est insinuanda. vt superius scripsi. & ita declarauit Rex Henric. vt in sua declaratione patet. { Si tamen donans eam reuocauerit, valebit reuocatio in casibus, in quibus reuocari poterat, quia si fauore matrimonij facta esset, reuocari non potest facto matrimonio, vt censuit Senatus in publica natiuita. do. pronuncia anno 1551. Sed insinuatio fieri poterit quando partes erunt superstites, & constante matrimonio. Vnde si contemplatione matrimonij donatio facta fuerit marito ab vxore, vel contra, sufficit insinuationem factam esse consummato matrimonio, nec per illam insinuationem dici potest constante matrimonio aliquid donatum esse, quia per insinuationem retrahitur donatio ad tempus quo facta fuit, per Bart. in l. si is, qui. ff. de vsuca. & per insinuationem omnia confirmabuntur. l. per fundum. ff. de seruit. rustic. præd. l. si quis duas. in fi. communia præd. }

Donatio an reuocanda sit ante insinuationem.

5 Si tamen fuerit impedita insinuatio, forte ob bellum nullus erat iudex, tunc poterit insinuatio fieri quando ius reddetur, arg. l. facta. §. bonorum. ff. ad Trebellia. vel coram superiore illius iudicis fieri poterit aut in proximo loco, in quo ius dicitur, licet res non sit in eo loco, vel si donatarius non petierit, putans statim iudicem ius redditurum, forte à Rege releuaretur, etiam si non petiisset intra tempus à statuto præstitutum, vt ibi. vidi tamen, & melius est tempore quo bellum erat Bologniæ, insinuationem fieri in iurisdictione proxima locorum, impetratis tamen literis Regiis, in quibus hoc permittebatur. Et quod ita valeret sicut si esset facta in eo loco in quo bona erant sita.

Si nullus sit iudex eo loco ubi insinuatio fieri debeat.

6 Idem putarem in minore, qui non petiit insinuationem, restitui ex hoc possit: vt consuluit Alexan. consil. 65. quoniam. in sexto volu. quem sequitur Maurin. in tract. de restitu. c. 159. Nam regulari est, quòd restitui minor potest si sit laicus, & per suam facilitatem vt hic. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiuran. scripsi in tract. de restitu. articu. r. supra.

Minor reuocari potest ab insinuatione omiffa.

7 Qualiter fiat insinuatio? Respon. Ioan. Andr. in dicto §. potè. oportere quòd subscribatur donatio, & publicetur corâ iudice, nec requiritur alia scriptura. Etiam non requiritur decretum. teste Bart. per l. Modestinus. ff. de donatio. quia iura hoc non requirunt: sed quòd in præsentia iudicis ostendatur. pro hoc est text. in l. fin. C. de præd. curial. lib. 10. licet Guiliel. de Cunco teneat contra in l. illud. C. de sacrosanct. eccle. per gloss. in §. si. in verbo nisi. in authen. vt non fiant pignora. collatione 5. & idem docet Alfonso de Montaluo in foro Regal. rubrica de las mandas.

Qualiter in insinuatio fieri debeat.

in l. 13. Et hæc opinio est vera, & tutior, quicquid dixerit Bartol. vt docet Guido Papæ in decis. Delphina. quæst. 325. potest fieri, & consil. 23. viso facto. nu. 6. vbi plus dicit, quod si decretum fuerit appositum, per decreti appositionem insinuatio facta dicitur. per l. i. C. de prædiis curial. lib. 10.

Praxis insinuationis faciendæ.

8 Alij dicunt, quod necesse est donationem fieri in præsentia iudicis, vt Barto. in dicta l. Modestinus ff. de donatio. & de Cana. in tracta. de insinua. quæst. 2. Ego arbitror hoc non esse necesse, imò coram duobus notariis in hac patria fieri poterit, extra iudicis præsentiam, & in aliis locis coram notario & testibus, & postea donationis instrumentum iudici præsentabitur, & petetur vt eam approbare dignetur, vel supplicatio adiungatur donationis instrumento, & iudex præcipiet scribæ seu grapherio, vt illud instrumentum legat: demum cum nulli sint opposites, interrogabit donantem, qua de causa donet, an dolo inductus sit, vel fraude. Et si respondeat non esse inductum, iudex approbabit, & recipiet dictam donationem sine præiudicio alterius, & hæc approbatio etiam in actis describetur, locus, tempus, annus, & dies: & ad verbum debet inseri donatio in actis, & sic dicitur registrari, & facilius erit probatio ex dictis actis volentibus donationem habere.

Confessio partium nõ probat insinuationem.

9 Et oportet, quod hæc insinuatio probetur per scripturam, alioqui non credetur insinuationem factam, etiam si donans, & donatarius confiterentur. teste Ioan. Fabr. in l. fin. §. 1. C. de donatio. ante nupt. Nam vbi oportet quod sollemnitas interueniat, non sufficit confessio sollemnitas, sed ipsa sollemnitas opus est, quod probetur. vt plenè Feli. docet in c. cum dilecta. de rescrip. alioqui donans & donatarius possent legem circumuenire, consistente insinuationem factam: sicut dico de collatoribus, vt non credatur illis super insinuatione nominatorum, aut graduatorum: quia multi iniqui collatores, vt non perderent collationem, dicerent insinuationem factam esse, quamuis hoc verum non esset. §. teneantur. de colla. in concord. vbi scripsi.

Citatio in insinuatione non requiritur.

10 Et quando fit insinuatio, non requiritur, quod aliquis citetur, nempe in agnitione bonorum aduersarij non requiritur citatio, quia actus non consistit in contradictione. Bar. in l. in hac. C. de donatio. Bal. in l. si. C. qui admitti. Cana. quæstio. 4. nemo enim impedire potest, vt quis voluntatem suam non declaret. gl. in l. Lucius. in ff. de leg. 1. & l. si. de cura. fur. Bal. in l. i. C. de litis contestata. etiam quia nulli fit præiudicium nisi donanti, ergo sufficit illius habere consensum. l. si auia. C. de donatio. Bald. in dicta l. illud.

Causæ cognitione in insinuatione requiritur.

11 Et ideo non requiritur causæ cognitio in insinuatione: quia in donantis facultate consistit, & sic quolibet die & loco fieri poterit. l. in hac. C. de dona. etiam extra territorium. Cum sit voluntarie iurisdictionis. l. emancipari. ff. de adop. & potest iudex eam non admittere, sed si absque causa recusaret, faceret litem suam. per §. & hoc peruenit in authen. vt nulli iudic. colla. 9. Oldra. consil. 253. factum tale. Ego contrarium teneo: quia requiritur, quod fiat in curia, ergo non extra, nec in quolibet loco, nec domi. vt scribit Oldra. & superius tractaui.

Feriatibus diebus an insinuatio fieri possit.

12 Item non potest fieri die feriata, in qua omnes clauduntur actus. l. si. C. de feriis. quamuis Cana. quæst. 6. contra teneat. & Oldra. vbi supra. Et iudex potest eam insinuationem recusare, si videat donantem fortè dolo inductum, & blanditijs bonis suis spoliatum. Ideo iudex debet interrogare donantem de causa, quare donat. vt Bal. dicit in l. si consul. ff. de adop. arg. l. penul. in fi. C. de præd. curial. lib. 10. alioqui cur præsentia iudicis requireretur, si non posset eam recusare? Certè lex Regia istam non introduxisset insinuationem sine effectu, scilicet vt quilibet possit scire, an res pertineat ad donantem, & rationibus superius adductis.

Scribere in insinuationem iudex non potest.

13 Et sic potest iudex etiam esse tabellio, cum hic actus sit voluntarie iurisdictionis, & in quibus de piano proceditur, potest quis esse & iudex & tabellio. l. iubemus. §. his quoque. C. de sacrosan. eccle. docet Bald. in dicta l. si consul. quæstio. 7. Cana. q. 8. Quod non puto verum: quia officia nõ debent commisceri, & scripta donatio debet iudici insinuari, & iudici non datur ratione officij vt scribat, sed scribam habere debet, c. quoniam contra. de proba. Ideo ipse debet auctoritatem suam interponere, quam scriba, seu Grapherius aut actarius rediget in acta, & donationem, & alia coram iudice facta in registum describet, quæ non posset iudex, imò notarius seu grapherius posset contradicere: quia suum vsurparet officium.

Opponi quid potest contra instrumentum insinuatum.

14 Vltimò, an contra instrumentum insinuatum possit opponi, & quid? Respon. Cum in insinuatione nullus vocetur, ideo postea non tollitur facultas opponendi contra instrumentum, vnde poterit opponi quod est falsum, quod in fraudem fisci factum vel simulatum. Bal. in l. illud. q. 7. C. de sacrosan. eccle. Cana. quæst. 60. & alia quæ contra instrumentum opponi possunt, scribit nepos de monte Alba. in suo tract. in forma oppositio. contra instrumenta, vel quod sit facta hæc donatio à prodigo, cui bonis interdictum erat. l. is cui. ff. de verborum obligatio. vel ab infante, & furioso, & alijs qui donare non possunt. l. filius famil. ff. de donatio. l. si quæramus. de testam. alia iusta opponi poterunt, si competant alioqui caue animæ tuæ ne opponas, quod verum non est, vel probare non potes, & tutius tacies, si te inanibus sumptibus, vel partem tuam non vexes. l. i. ff. de inoffic. testa.

Articulus secundus.

Et quant à celles qui seront faites en absence desditz donataires: les notaires stipulans pour eux, commenceront leur effet, du temps qu'elles auront esté acceptées par lesditz donataires en la presence des donateurs, & des notaires, & insinuées comme dessus: autrement elles seront réputées nulles.

Vperius dictum fuit omnes donationes insinuandas, alioqui nullas existere. hæc de donationibus intelliguntur: quæ in præsentia donatariorum fiunt, sed nunc decidit, quid in donationibus, quæ fiunt in absentibus. vt in l. absentis. ff. de donatio. & dicit habere effectum à die quo fuerint acceptatæ & insinuatæ, & non antè.

Requisitum donatio absentis valeat.

2 Et sic sequentia ex isto tex. requisita eliciuntur. Primum, quod donatio fuerit facta, ibi, qui sunt factus, si ergo quis promiserit donare, non habet locum iste tex. quia non est donatio, sed promissio de donando, & aliud est promittere, donare, & aliud est donare. l. i. C. de pact. pigno. doct. in l. aliud est vendere. ff. de regu. iur.

Absens quis dicitur quo ad donationem.

3 Secundò requiritur, quod donatio fuerit facta. absentis. per l. absentis. ff. de dona. alioqui si præsentis, haberet locum præcedens articulus. Absentem eum reputamus, si non ad sit in loco, in quo est donans, etiam si in hortis sit, quamuis ille aliquando dicatur præsentis. l. præsentis. ff. de procur. Absentem eum etiam dicimus, qui nescierit donationem sibi fieri: & sic dormiens, furiosus, & alij id genus absentes dicuntur. l. absentem. vbi dixi. ff. de verbo. signi. & curator eorum acceptare donationem poterit, vt inferius dicitur.

Notarius stipulans alteri, quod alteri stipulanti nomine talis, vel promittis mihi quod dabis illi, primum frequentius est. vt Bart. docet in l. non aliter. ff. de adoptio. & in l. 2. rem pupilli saluam fore, abundè Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæstio. 73.

Acceptari donatio debet ex quomodo.

4 Tertio requiritur, quod notarius stipuletur pro absente, ibi, les notaires stipulans. Alioqui non valeret. nam publica persona, vt notarius, alteri stipulari potest. §. alteri. de inutil. stipu. in insti. & l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. obl. Sed qualiter debet concipere verba, vel promittis mihi stipulanti nomine talis, vel promittis mihi quod dabis illi, primum frequentius est. vt Bart. docet in l. non aliter. ff. de adoptio. & in l. 2. rem pupilli saluam fore, abundè Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæstio. 73.

5 Quarto, donatio debet acceptari, & antè non habet effectum, nam beneficium non acquiritur absenti, donec is acceptauerit, vt suum dici valeat. c. si tibi absentis. de præben. in 6. Et qui non acceptat aduersarij verba, non potest se illis iuuare. vt docet Bal. in l. 3. C. de repud. hæredi. & renunciatio non nocet renuncianti, si non fuerit per partem acceptata. Barto. & Ias. in l. postquam liti. C. de pac. & Ias. in l. error. col. 2. de iuris & fac.igno. plura scripsi de acceptance in rubri. de Regia acceptatio. in concor.

Quinto requiritur, quod hæc acceptatio fiat in præsentia donantis, & notariorum. Ibi, en la presence de s donateurs & des notaires. Hoc tamen est declaratum artic. seq. quod hæc donatio possit acceptari per donatarium, vel per ipsius procuratorem specialem.

6 Quintò requiritur, quod hæc acceptatio fiat in præsentia donantis, & notariorum. Ibi, en la presence de s donateurs & des notaires. Hoc tamen est declaratum artic. seq. quod hæc donatio possit acceptari per donatarium, vel per ipsius procuratorem specialem.

Praxis donationem acceptandi.

7 Item sufficit acceptatio facta in præsentia donantis, vel procuratoris ipsius specialiter ad hoc constituti. Sed declarauit Rex Henricus anno 1549. in mense Februario, quod donatarij possunt acceptare donationes, etiam in absentia donatorum, dummodò fiat acceptatio coram notario & testibus: aut coram duobus notariis, & quod fuerit acceptata viuente donante, & quod in instrumento acceptationis inferatur ad verbum donatio sibi facta, & notarius scribat, quod tali anno & die fuit facta donatio tali, qui certior factus de ea per instrumentum donationis in præsentia sua eam acceptauit: donationis tenor talis est, transcribat donationem, & dicat talem donatarium acceptasse talem donationem, & omnes eius qualitates, & clausulas. Poterit etiam hæc acceptatio fieri in iudicio, dum insinuatur: nempe absens cui fuit donatio facta, poterit instrumentum donationis ostendere iudici, dicens sibi fuisse factam donationem absentis, quam nunc acceptat, petique eam insinuari, & in actis describi, & iudex eam recitari coram se faciet, & approbabit: demum actarius annum & diem insinuationis & acceptationis scribet, donationisque instrumentum & actum in iudicio dicet, & postea parti ista tradentur: & sic erit facta & insinuatio & acceptatio.

Acceptatio donationis fieri potest coram quibuscumque notariis. Effi. sibi non habet donatio ante acceptationem.

8 Etiam vult artic. sequens, quod hæc acceptatio fiat coram notariis, qui confecerunt donationem, vel coram alijs, seu tabellionibus aut personis publicis, etiam per interpositam personam donatio consummari potest. P. ompo. in l. etiam. ff. de donatio.

9 Sextò, requiritur quod donatio sit insinuata, ibi, & insinué comme dessus, vnde si donatio facta sit absentis, non dubium est de iure valere. l. absentis. ff. de donatio. Tamen nõ habet effectum ante acceptationem, & sic si interim vendatur illa res donata, dominium transit in emptorem facta traditione, cum interim non habeat effectum, per istum text. Item cum hic text. dicat acceptationem & insinuationem necessarias, quænam istarum præcedere debeat? Respon. cum hic text. non dicat, potest quis acceptare, & postea insinuare, vel contra per tex. in l. i. in fi. ff. de vulg. vbi ordo non necessarius omitti potest, & insinuando acceptare potest, vt superius dixi.

10 Tertia tamen insinuatio sufficit, quod fiat in iudicio coram iudice, seu eius, locum tenente: nec requiritur quod sedeat pro tribunali, sicut quando iudex tractat causas iurisdictionis contentiosæ. vt in l. i. ff. de iudic.

Coram iudice nõ seden te pro tribu nali fieri potest insinuatio.

11 Quomodo posthumus acceptabit? Respon. curatorem ventri constituendum, qui posthumi nomine acceptet, & idem in furioso, prodigo, & similibus: vt patet per totum titu. ff. de curat. bonis dando. Et si non fuerit datus curator, poterit posthumus postea per restitutionem petere insinuationem, & acceptare. Nam silentium his personis imputari non potest. l. si hæres. in fi. ff. famil. erisc. Et potest quis stipulari filiis etiam nascituris. Bart. in l. quod dicitur. ff. de verb. oblig. Guido Papæ, quæst. 267. pactum. & Deci. consil. 245. in causa. Et notarius poterit illis stipulari. gloss. in l. Papæ, quæst. 267. pactum. & Deci. consil. 245. in causa. Et notarius poterit illis stipulari. gloss. in l. Papæ, quæst. 267. pactum. & Deci. consil. 245. in causa.

Posthumus quomodo acceptare poterit.

huiusmodi. ff. de legat. i. Bart. & alij in l. si pupillus. rem pupilli salua fore. Bertrand. cõsil. 138. ex the- mate. clo. i. in 2. vol. ex noua editio. & cõsil. 140. num. 17. Ibidem {contrarium tenet Maria. Soci. lu- nior cõsil. 118. visis instrumentis. in 2. vo. nu. 11. & seq. } Et sic per istum text. oportet, vt curator vel constituator, vel mater, aut consanguineus acceptet, & insinuet nomine infantis, aut posthumi: & curator nomine furiosi, prodigi, aut dementis.

Acceptatio quando fieri debeat.

13 Quæro quando ista acceptatio fieri debeat? Respon. gloss. in l. consensu. ff. de actio. & obliga. & in l. de contrahen. empt. quam sequitur Panor. in cap. dilectus. de sponsal. & Hippol. Marfil. in practic. sua criminal. §. postquam nu. 29. & sequen. vbi dicunt acceptationem fieri debere eo tem- pore, quò fit renunciatio, vel donatio, sed contrarium est verum. vt in art. seq. patet, & per l. etiam per interpositam. ff. de donatio. Et superius abundantius scripsi art. i. gl. vlt. potest enim fieri quam- diu viuit donans, & in eadem perseuerat voluntate, poterit etiam hæc acceptatio donatarij fieri per procuratorem specialem in absentia donantis. Nam ea quæ per nos facere possumus, & per alios fieri possunt, nisi à iure prohibeantur. §. i. de his per quos agere possumus. in insti. hic non prohibentur, ergo sic fieri poterit.

Encores que par les lettres & instrumens d'icelles y eust clause de retention de l'usufruit.

GLOSSA II.

L. quisquis. declaratur.

IC declaratur l. quisquis. C. de donatio. vbi si donans rem retineat sibi illius rei vsum fructum, videtur eam tradere: & transfertur dominium, & possessio in donatarium, non tamen hic, nisi donatio fuerit acceptata, & insinuata, cum iste text. hoc prohibeat. Licet aliàs donans domum vel aliam rem Titio cum retentione vsum fructus, videatur rem tradere & possessionem, adeò quòd donatarius potest vt interdico vti possidetis, & dicere se factum. teste Masuer. in sua practic. rubric. de possessio. §. item cum quis dat rem immobilem: sed hodie non per istam legem Regiam, antequàm sit acceptata, tradita, & insinuata aliq, dicam in tract. de mater. possess. in 3. Tomo. constitu. Regiar.

On constitution de precaire.

GLOSSA III.

Constitutio precarij an transferat possessionem & quam.

Orandum est, quòd donans pratum, vel aliam rem alteri, si in instrumento constituat se illud possidere nomine precarij donatarij, transfertur possessio in donatarium. l. in rebus. ff. de precario. Nam quod meo nomine possideo, possum & alieno nomine possidere, nec enim muto causam possessionis, sed desino possidere, & alium possidorem ministro meo facio: nec idem est possidere, & alieno nomine possidere: nã is possidet, cuius nomine possidet. l. quod meo. ff. de acquiren. possess.

Nous decl. ratio in con- stitutions precarij con- tra doc.

Sed videtur ob stare l. & habet. §. cum qui precario. ff. de precar. vbi rogatus & qui rogat vter- que possidet. Ergo non transfertur possessio. Respond. aliquando quis rogat me vt precario con- cedam ei domum, si concedam, possidet naturaliter & corpore: vt dicit ille §. & ego ciuilitè ani- mo, nec enim concedendo amitto possessionem ciuilem. l. clam possidere. §. primo. ff. de acquir- end. possessio. sed si donem domum alicui, & constituam me possidere precario nomine ipsius: tunc & naturalis & ciuilis possessio in donatarium transfertur: ratio est in hoc vltimo casu, quia constituendo me precario nomine ipsius possidere, illam possessionem naturalem quam habebam transfero in illum, & sic confiteor me possidere suo nomine, tam naturaliter quàm ciuilitè. l. non solum. in fin. ff. de vsucapio. diuersum est quando meam domum concedo non præcedente titulo, alteri nomine precario, quia tunc ipse quamdiu voluero possidet naturaliter, & mea volunta- te, & ego ciuilitè. Et ita videtur dicendum: quamuis doct. non antheaduerterint, licet tradant dif- ferentiam, an quis constituat se possidere nomine alterius, an nomine precario alterius, quia cõ- stituendo se possidere nomine alterius transfertur possessio vtraque, si nomine precario natura- lis tantum dixi hoc non esse verum: quamuis Dom. Tiraquell. in suo tractatu de iure constitu. possessio. multos ad hoc adduxerit comites. Sed non aduerterunt: quia siue quis se constituat no- mine alterius possidere simpliciter, siue precario nomine is, qui sic constituat non possidet, si præ- cesserit titulus habilis: alioqui esset contrarietas in eodem subiecto, quòd quis possideret per se, & nomine alterius: quod non potest esse. dicta l. quod meo. Ergo illa doct. doctrina non est vera: sed est intelligenda vt superius distinxit. Nam si absque titulo rogem, vt des precario, & dederis, vter- que nostrum possidet, si verò rem à te mihi donatã precario possides, vtraque possessio est apud me dominum rei: quia ille qui habet, mihi, & non sibi possidet. dicta l. quod meo. & l. non solum, §. fin. de vsucapio.

Effectus sin- gularos con- stituit.

Notandi sunt effectus singulares constituti. Nam is in cuius fauorem fuit constitutum, potest ingredi possessionem sua auctoritate, quod aliàs non faceret, nisi veller esse prado. l. si ex stipula- tione. ff. de acquir. pos. vbi Vincen. Hercula. & alij hoc notant.

Etiam est vtile, quia si hic inueniat resistentes in capiendã possessione, poterit eos repellere suam defendendo possessionem per constitutum acquiratam, secus si data fuerit tantum facultas possessionem

possessionem apprehendendi. Barto. in l. creditores. C. de pignor. Areri. in dicta l. si ex stipulatione. Alex. dicto cõsil. 82. perspectis. col. 2. in 2. vol.

Item vtile est ad hoc, vt si debitor cõstituat se omnia bona sua tenere, & possidere nomine cre- ditoris vel nomine precario dicti creditoris. Tunc si postea debitor alienet aliquã rem suã, poterit creditor agere cõtra possessore nulla excusione debitoris præcedere. Et ager nõ hypothecharia, sed conditione ex l. si. C. de acq. posses. doct. in auth. hoc si debitor. C. de pign. Cepol. cautel. 31. regu- lariter. Angel. in §. item si quis in fraudem. col. 5. de actio. in institu. Alex. cõsil. 85. ponderatis. col. 1. in sexto volu. ideo sis cautus, vt in instrumento obligatorio facias apponere istam clausulam, quòd dictus debitor constituit se tenere omnia bona sua, & singula nomine creditoris precario, vsque ad plenam debiti satisfactionem & integram. Sed contrarium consuluit Barba. cõsil. 28. scripsit bellissimè. in primo volum. has opiniones conciliat Ioan. Crot. in reper. l. si is qui pro em- ptore. col. 65. versic. tertio quæritur. ff. de vsucapio. vbi tres casus distinguit, vide illos inibi. Plura non scribam nunc, sed reicio ad tract. de mater. possess. in 3. Tomo. consti. Regiar. vbi alia mul- ta, si per Deum liceat, & vtilia & quotidiana conscribam in hac possessoria materia.

Cautela pro creditore.

Dont ne s'ensuiura aucun effect. sinon despuis que lesdites acceptations, ou in- sinuations auront este faites comme dessus.

GLOSSA IIII.

RGO aliquis effectus donationis factæ absenti non habet locum ante acceptationem, & insinuationem: nec obest iste tex. dicens, Ou. quia sæpè alternatiua ponitur pro con- iuncta, & contra. vt in l. sæpe. ff. de verborum signifi. vbi abundè scripsi, vel possumus dicere alternatiua proprie poni: sed vult tex. dicere non valere donationem, nisi & acceptatio & insinuatio interuenerint: nec habet effectum ante acceptationem, quia ante non ac- quiritur dominium. per ca. si tibi absenti. de præbend. in 6. sed facta acceptatione dicunt quidã ac- quirere dominium, licet insinuatio nondum facta sit, quæ si postea fiat, à die acceptationis fructus de- bentur, tanquàm à tempore litis contestatæ in stricti iuris iudiciis. l. cum fundus. ff. si certum peta. tamen ego dicerem duo copulatiuè esse necessaria, & acceptationem & insinuationem: quod si alterum desit, non transferatur dominium, nec fructus acquirat donatarius, per ea quæ superius scripsi.

Ecclesia an insinuare te- neatur. Arrestum.

An in ecclesia itidem procedat, multa dixi in 1. Tomo, in præc. & superius scripsi de iure lo- cum non habere, tamen anno 1543. in vigilia assumptionis fuit prolutum arrestum etiam in eccle- sia anc constitutionem seruandam.

François par la grace de Dieu Roy de France à tous ceux qui ces presentes verront, salut. Comme par les articles cent trente deuxiesme, et troisieme des or- donances par nous dernièrement faites, soit expressement dit que quant aux do- nations qui seront cy apres faites par & entre noz subietz en l'absence des do- nataires, les notaires stipulans pour eux, elles ne cõmenceront leur effect, sinon du temps qu'elles auront esté acceptées par lesditz notaires en la presence des dona- teurs & des notaires, & insinuées en noz autres cours & iurisdicions ordinaires des parties, & des choses donées: autrement elles seront reputees nulles, encores que par les lettres, & instrumens d'icelles y eust clause de retention de l'usufruit, ou con- stitution de precaire, dont ne s'ensuyura aucun effect: sinon despuis que lesdites acceptations, ou insinuations auront esté faites comme dessus. Et pource que à l'in- terpretatiõ dudit article lon pourroit mettre en doute, ou difficulté: si nous auons entendu que la presence des notaires soit requise ausdites acceptations d'icelles do- nations, sans ce que tel acte se puisse faire par procureur.

Articulus tertius.

GLOSSA I.

REX declarat articulum præcedentem in quibus casibus procedat.

A ceste cause voulans esclarir l'intelligence du contenu en icelluy article, af- fin que en l'aduenir l'on n'en soit en peine, auons dit, declairé, & ordonné: Di- sons, declairons, & ordonnons, que les donations faites despuis la publication de nosdites nouvelles ordonances.

T SIC hæc constitutio cum sit declaratoria iuris, trahitur etiam ad præterita, vt doct. no. in c. si. de consti.

Et qui

Et qui se fairont apres.

GLOSSA III.

TIAM DECLARATIO ad futura extenditur, vt hic sicut constitutio. l. leges futuris. C. de legib.

Valent & ayent leur effect du iour qu'elles auront este, et seront acceptees par les donataires en personnes, ou par procureur pour eux.

GLOSSA IIII.

IC addit ad articulum quod acceptatio possit per procuratorem fieri: & tamen in articulo precedenti dicebatur per donatarium fieri debere. Sed potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. regul. iuris. potest quis. de regu. iur. in 6.

Specialement fonde.

GLOSSA V.

T sic non sufficeret procurator generalis, cum hic dicat specialement fonde, id est specialiter constitutus. item oportet quod de mandato illius procuratoris coniter, alioqui acceptatio facta per eum non valebit, nec alius actus, vt docet Bar. in l. si quis inficiatus. ff. de positi. & in decisi. Neapolit. q. 316. Galio. num. 3. & in acceptando debet procuratorium exhiberi, etiam si non petatur ab aduersa parte, teste Bald. in rubric. C. de positi. quaest. 4. & hoc in actu extrajudiciali, alias quis non constituitur in mora, vt docet Alex. consil. 78. viso. col. 2. volum. 5. & in acceptatione bonum est, quod ad verbum inferatur instrumentum procuratorij, sicut de instrumento donationis dicitur in declaratione. Henric. seq. & dixi in tract. nominatio. quest. 14. Et debet esse procuratorium in publicam formam redactum. teste Alex. in additio. ad Bar. in d. l. si quis inficiatus. facit cle. causam. de elect. Anto. Canar. quaest. 24. & Hippoly. in l. si quis ne. ff. de quaest. & hoc iure vtimur.

Procurator specialis requiritur in acceptatione donationis. Procurator debet instrumentum exhibere procuratorij.

Item debet (vt dixi) esse procurator specialis ad acceptandum rem donatam, nec sufficeret generalis. Nam qui generale mandatum habet, & gerit actum requirentem speciale mandatum, dicitur falsus procurator: vt dicit Bald. in cap. nonnulli. col. 1. de rescript. & Fely. in cap. ex parte decani. col. 3. ibidem. laf. in l. 3. §. si procurator. col. 2. in §. nota. ff. quod quisque iuris. & casus requirentes speciale mandatum describunt Bald. & Ange. in titu. de his per quos agere possumus. in insti. & ego 48. congesi in tit. de electio. derogatio. in fi. in concord.

Etiam potest haberi acceptatio.

Poterit tamen donatarius acceptationem factam per non habentem potestatem ratam habere. Et ab illo tempore donatio habet effectum: teste Chassa. in consuetud. Burgund. in rub. des droits. §. 5. glo. fins procurator. Quia rati habitio retrahitur, & mandato comparatur. regul. rati habitio. de regu. iur. in 6. quod est verum si viuo donante fieret, & in eadem perseverante voluntate. argu. l. bonorum. ff. rem ratam habet. quia duo extrema tunc sunt habilia. de quibus Bar. in l. si quis. ff. de vsucapio.

En la presence des donateurs, ou du procureur pour eux specialement fonde quant a ce.

GLOSSA VI.

TIAM declaratur articulus precedens in hoc, dum volebat, vt in presentia donantium acceptatio fieri debeat. Nam ea etiam fieri poterit in presentia procuratoris illius ad hoc constituti, vt superius dictum fuit.

Acceptatio fieri potest etiam in presentia procuratoris donantis.

Et des notaires qui auront passe lesdites donations, ou autres notaires tabellions.

GLOSSA VII.

T sic ostendit hic istam donationis acceptationem fieri posse etiam per alios notarios, nempe si illi, qui donationem conscripserunt, mortui erant, vel non inueniebantur, cur acceptatio fieri per alios non possit, ob id optima est declaratio. Et antequam eam vidissem declarationem, ista scripseram in l. de testatio. ff. de verborum signifi.

Acceptatio potest fieri coram quibusvis notarijs.

Item non solum potest haec acceptatio fieri coram notarijs Regijs, sed etiam coram tabellionibus & notarijs apostolicis: & ita dicitur in declaratione Henrici: & hic coram publicis personis vt sequitur.

Coram publicis personis acceptatio facienda est: & que dicitur per personam publicam.

Ou personnes publiques.

GLOSSA VIII.

TIAM potest fieri acceptatio coram personis publicis, id est iudicibus, si notarij non inueniantur, & quando appellatio fieri non potest coram iudice a quo est appellatum, poterit fieri coram personis publicis. l. vt perfectius. C. de annali exception. Et sic ista acceptatio,

acceptatio, si non inueniretur notarius, posset fieri coram quocumque iudice, etiam ecclesiastico, dummodo is per suum scribam & Grapharium acceptationem scribere faciat, & instrumenti donationem inferere, & alia facere quae notarius fecisset. per hunc rex. Personnes publiques, & ista acceptatio facta in quocumque loco, quocumque die, etiam feriata valebit, quia non est actus iurisdictionis contentiosa, sed voluntaria, quae diebus etiam festis exerceri potest. l. 2. & l. actus. C. de feriis. & publica persona dicuntur quae munere funguntur publico. l. pupillus. §. munus. ff. de verb. signi. vbi abunde scripsi.

Si donnons en mandement a noz amez & feaux, les gens de noz cours de parlement, Baillifz, Seneschaux, Preuostz, Iuges, ou a leurs lieutenants, & a chacun d'eux endroit soy, & si comme a luy appartiendra, que noz presentz declaration, & ordonnance ilz, entretiennent, gardent, & obseruent: facent entretenir, garder, & obseruer, lire, publier, & enregistrer, avec noz dessusdites autres ordonnances. Car tel est nostre vouloir, & plaisir: non obstantz quelconques autres ordonnances, restrictions, mandemens, ou defenses a ce contraires. Et en tesmoing de ce nous auons fait mettre scel a cesdites presentes. Donne a Noyon le vij. iour de Mars, l'an de grace mil cinq cents trete neuf, & de nostre Regne, le xxxvj. Ainsi signe sur le repley par le Roy en son conseil. Bayard. Et scelle sur double queue de cyre iaulne.

Henri. des publ. 1549.

Et au regard du 132. article faisant mention des insinuations, & enregistremens des donations: Nous declairons & ordonnons que sous le nom de donation seront comprises & subietes a insinuation les donations faites entre vifz, combien qu'elles ne soient simples, ains remuneratoires, ou autrement causees: & non les donations faites pour cause de mort, que se peuvent reuocquer par le donateur iusques a la mort: lesquelles ne seront subietes a aucune insinuation. Et en ce que ledit article porte que les donations seront insinuees es cours, & iurisdicions des choses donnees: nous entendons que ladite insinuatio se face a la iurisdiction Royale des lieux, ou lesdites choses seront abases sans preiudice toutesfoys des proces pendens, & indecis sur l'intelligence & interpretation de ladite ordonnance.

Articulus quartus.

ST A est noua Henrici Regis declaratio, quam superius elucidauimus: non vult tamen quod ad praeterita extendatur, sicut nec lex solet. l. leges futuris. C. de legib. (Notandum est tamen quod lex noua generaliter corrigens, non intelligit corrigere leges, in specialibus casibus loquentis. l. in testamentis. C. de testa. iuncta l. hac consultissima. C. qui testa. facere possunt. glo. & laf. in l. sciendum. in prin. ff. qui satisfada. cogant. vide tex. coram quo insinuatio haec fieri debeat, in §. ius iurandum. in authen. de defenso. ciuica. colla. 3.

Et quamuis Iustitia. in authen. eo decursum. C. de dona. ante nup. statuat insinuationem non requiri in sponsal. largitate, quia specialis contractus est, tamen per istam ordinationem & articulum primum supra seruatur vt insinuari debeat. Vide ipsius aliam declarationem sequentem.

Idem.

Et quant au six vingtz, tresiesme article touchant encores lesdites donations, nous voulons & ordonnons en interpretant, & modifiant ledit article, que les donations faites a personnes absentes se puissent accepter par les donataires en l'absence du donateur, pourueu que icelle donation soit acceptee du viuant dudit donateur. Et que icelle acceptation soit faite en presence des personnes publiques & liesmoings, ou de deux notaires, & que l'instrument de la donation soit inseré en a note, acte, & instrument de ladite acceptation.

Articulus quintus.

ST E articulus addit ad praecedentes, vt donatio possit etiam in absentia donatoris acceptari, quamuis per articulum 2. supra non posset, alia ibi scripsi. Nec alia donare lector beneuole nunc decreui, ista autem (si lubet) boni consulas, & ego Deo optimo maximo de praemissis gratias agam immensas. Amen.

VT CONTRACTVS, TESTA-
MENTA, SENTENTIAE, ET ALII

OMNES ACTVS GALLICIS CON-
cipiantur verbis.

Que contracts, testaments, sentences, & tous autres actes seront
faitz en François.

François. article 111. des publiees 1559.

Et pource que incertitude, & ambiguité sont souuentesfoys aduenuës sur l'in-
telligence des motz latins contenus es arrestz, & autres actes, nous voulons do-
resnauant.

Articulus
primus.

Ratio consti-
tationis.

De Tiberio
Caesare.

Lingua uer-
na uel
n. uerna
quae sit.

Linguarum
uarietas nō
nunquam ul-
tio est aui-
na.
Nulli conse-
rēdium bene-
ficiam cura-
tum nisi idio-
ma intelli-
genti.
De Albino.

Proclama-
tiones sermo-
ne patrio fie-
ri debēt &
legēs.

G L O S S A I.
VEM AD MODVM olim Apollo, vt poëtae fingunt, Deus, Lati-
num recusabat oraculum. Et Tiberius Caesar militem Græcè testi-
monium interrogatum, nisi Latine respondere ueruit. Imò ipse quam-
quam sermone Græco aliàs promptus & facilis: non tamen vsquequa-
que usus est, abstinuitque maximè in senatu, adeo quidem vt mono-
polium nominaturus, veniam prius postularer, quod sibi uerbo pere-
grino utendum esset: vt refert Suetonius in uita Tiberij, de peritia sermo-
nis Græci. Sic & hic Rex propter ambiguitates, & obscuritates uitan-
das, quæ in sermone Latino erant, tum quod multis modis unum & idem uerbum acciperetur,
tum etiam quod Latine loqui uolentes, & eleganter, totam obtenebrabant sententiam, uerbum alio
rendens conscribentes. Adhæc quod etiam quidam ueterani iudices linguæ Latine obliui, uocabula
iuxta Gallicum sermonem sibi confingebant. Et illa non intelligebantur, quod non essent Græca,
Latina, nec uulgaria: ideo super interpretatione istorum uerborum diu litigabatur, ob id Rex hic
statuit, ut deinceps uerbis uulgaribus patriæ concipiatur tã contractus, processus, sententiæ, Ar-
2 sta, quàm alia omnia: ut in tex. scribitur. † *En langage maternel.* & sic uernaculo & materno idio-
mate, unde Galli Gallicis uerbis debet cōscribere instrumēta, Occitani uerbis uulgaribus, & idio-
mate cōmuni patriæ, alioqui si Gallicis uerbis ibidem instrumenta concipi deberent, maior esset
obscuritas. Quia Vascones multi, & alij rustici sub senatu Burdegalen. degentes, & Tholosano,
non intelligerent illud idioma Gallicum. Et si sic instrumenta concipi deberent, non tolleret hæc
ordinatio ambiguitates, sed potius induceret. Igitur quæ inducta sunt ad tollendum ambigui-
tates, eas inducerent contra l. legata. ff. de legat. 1. Unde Rex statuit quod uulgari sermone & patrio
hæc conficiantur, ideo dicit, *Maternel François*, quia non Italo sermone, uel Hispano, nam mater
communiter est nata in Francia, ideo maternum sermonem uocat, quo utitur patria: sed dicit
Maternel François, non simpliciter, *François*, ut declarat nolle astringere quemcumque uti Gallico
sermone, sed uulgari patriæ, prout ea regio Gallie utitur, in qua regione ista instrumenta, & alia
fiunt, declaratur in rub. *des informations*. art. si. ibi, *En uulgaire, & langage du pais*, & inferius dicam.
3 Deus enim aliquando in pœnã gentis induxit idioma diuersum, & confudit, ut in turri Babel
patet Genes. 11. & Hierem. 5. scribitur, Adducam super uos gentem de longinquo, cuius ignorabi-
tis linguam, nec intelligetis quid loquatur. Et Deutero. c. 28. Adducet dominus super te gentem
de longinquo, cuius linguam intelligere non possis.
4 Ob id ut istud euitaret pontifex summus uoluit, ut nulli cōferretur ecclesia parochialis, qui
non intelligeret idioma, & loqueretur, ut prædicare possit. c. sit rector. 43. distinct. alioqui collatio
non ualebit regul. Cancell. 19. quomodo enim is concionari, & populi cōfessiones audire pote-
rit, ut teneatur, qui idioma non intelligit, nec loquitur? capitu. inter. de offic. ordinar. eo enim ser-
5 mone uti debemus, qui notus est nobis: ut ait Cicero de offic. † Unde Albino à Catone
derisum legimus, quod cum Latinus esset, & inter Latinos historiam conscriberet, Græcè tamen
scribere conatus fuisset, ut Plutarch. & alij referunt: & de Albutio idem quidam censent, qui cum
à Scæuola proprio esset idiomate salutatus Athenis, Græcè tamen respondit. ut refert Cicero de
finib. bonor. & malor.
6 Itaque proclamationes, quæ apud uulgus fiunt, uerbis debet fieri uulgaribus. l. sed & si. s. pro-
scribere. ff. de institor. actio. Et clericus, quando agit contra laicum, uulgariter loqui debet. glo. in
c. odi. 24. quæst. 1. & leges quæ dantur populis sub uilitate eiusdem populi idiomate dictari, & pu-
blicari debent, ut & magis intelligantur, placeant, & obseruentur. §. alienationis. in authen. de non
alienand. rebus ecclesi. colla. 2. ibi, propterea hanc proponimus legē, & protulimus, & non paterna
uocē, sed hæc communi & Græca, ut omnibus sit nota propter faciliem interpretationem. facit
§. fin. in

§. fin. in authen. ut præponatur nomen Imperator. colla. 5. & doct. in l. 1. in fin. ff. de uerb. obli. & Fe-
li. in rub. de constitu. Bened. in repet. cap. Raynurtius. in uerbo. & uxorem. nume. 230. de testamen.
1 Quamuis Vlpia. scribat l. fideicommissa. quocumque sermone relinqui posse, non solum latino
uel Græco, sed etiam Punico, uel Gallicano, uel alterius cuiusque gentis. ff. de leg. 3. & Imperator
ait iudices tam latina, quàm Græca lingua sententias proferre posse, in l. iudices. C. de senten. &
interlo. om. iud. }

Que tous Arrestz.

G L O S S A II.

Arestum dicit Budæus esse placitum: ut scripsi in tract. de liter. ciuil. in prin. primi To-
mi ordina. Regiar. sed diligentius intuens uix hoc sequendum arbitror: quia placitum
non magis conuenit parlamentis, quàm curiis inferioribus: unde etiam sententiæ in-
feriorum iudicum Arresta, id est placita dici possent, nisi per Antonomasiã dicas, sed
ita de omnibus rebus dici posset, quod citatio, litis contestatio, & omnia quæ parlamentis & curiis
conueniunt per antonomasiã de parlamentis intelligerentur. Et quia curiæ supremæ debent
secundū ius cōmune & iura regni iudicare, & ita iurant se facturos, ut in titul. de sacramentis dictū
fuit, ideo non possunt dici placita illorum iudicia, magis quàm aliorum iudicum, nec alteri con-
uenit, quàm principi. unde Iuriscōn. dixerunt principis placitum. l. 1. ff. de constitu. princip. non
uero aliorum, unde abutuntur, qui sic trahunt ad alios, & hoc uocabulo sic utitur, ut dixi in titul.
ff. de uerb. sig. nec placitum est arrestum quoad partem uictam, unde nō uidetur cōuenire. Quã-
obrem uerius dici arbitror Arrestum esse Gallicum uocabulum, & duplici r. conscribendum,
quia postquam prolatū est, ibi sistendum est. *là se fault arrester.* uel fortè à Græco *ἀρρεσσειν*, quod
significat incorruptum, inuiolatam: quod ex illis supremis curiis sententiæ incorrupte exeant &
inuiolatae mancant, nec appellatione infirmari possint, cum sint supremæ sententiæ. l. 1. ff. à quib.
appel. non licet. ista ergo decreta senatus Gallico sermone scribi debent, ne quid incertitudinis,
aut ambiguitatis in illis remaneat, quamuis decreta à prætoribus Latine olim interponi deberent.
per l. decreta. ff. de re iudic. ubi glo. ait decreta inter Latinos debere Latine proferri, & inter alios,
eorum lingua, & hoc pro cuiusque fori consuetudine, dicit ibi Bart. & alij. Sed in Francia per
hanc legem Regiam, omittitur in curiis supremis, & Seneschallorum ac bailliuorum fori lati-
2 nus ille usus primæuus. Et quælibet curia sermone Gallico pro uirili ueritur per hunc tex. † præ-
dicta ratione incertitudinis uitandæ, non uero propagandæ linguæ gratia: sicut olim Romani,
qui ne Græcis unquam, nisi Latine responsa dabat, cum etiam ipsa linguæ uolubilitate postquam
plurimum ualent excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantum, sed etiam in Græ-
cia, & Asia, quo scilicet Latine uocis honos per omnes gentes uenerabilior diffunderetur, testis
est Valer. lib. 2. de insti. antiq. c. 145.
3 Et sic limitatur l. iudices. C. de senten. ubi iudices tam Latina quàm Græca lingua sententias
proferre possunt: quod est uerum apud Græcos, & Latinos, sed in Francia uulgari sermone pa-
triæ uel Gallico sententia proferretur, ut hic.
4 Stipulatio etiam fieri Græcè, Latine, Hebraicè, & quibuscumque uerbis potest: dummodo
partes se intelligant per se, aut per interpretem. l. 1. in fi. ff. de uerb. oblig. in Francia tamen si con-
ficiatur instrumentum à notariis Regiis, materna lingua conficietur, alioqui notarius puniri de-
bet, quia facit contra hanc legem, quamuis olim omnia instrumenta notarij conficere solerent
uerbis Latinis, incultis & barbaris, quæ ne ipsi quidem intelligebat, sed erant tanquam pica, pita-
chus, & gallus, qui loquuntur in palatijs dominorū, sine intellectu: ut dicit R. sing. 51. quid operatur.
5 Item Ludouic. 12. statuit processus criminales communi patriæ idiomate concipiendos esse,
ut defensio relinquatur captis, & in carcere detentis, & accusatis, quam habere non possent, si non
intelligerent: ut patet in rub. *des informat.* artic. ult. nec per istum tex. corrigitur ille tex. in specie
loquens. Imò declaratur per hunc tex. generaliter loquentem: ut doct. not. in c. 1. de constit. in 6.
& c. 1. c. pastoralis. §. fin. de rescrip. scripsi in procem. ordinatio. in 1. Tomo, in gl. 5. num. 128.
6 Etiam statuit idem Rex ibidem, ut omnes iustificaciones, testimonia, attestaciones, tam in
ciuilibus, quàm in criminalibus, uerbis uulgaribus, & communi idiomate patriæ fiant, ut testes
possint intelligere, quæ deponunt, ne postea falsi arguantur. l. eos. ff. de fals. & illa ordinatio uult,
quod aliter factæ nullius sint effectus, & roboris, hic tamen non annullat acta in contrarium, ideo
dicerem testamentum, sententiam, arrestum, uel alia acta non esse nulla, si aliàs quàm hic statuatur,
scripta sint, sed illum puniendum, qui illa fecit, & seruabitur articu. annullans in suis casibus tan-
tū, uidelicet in informationibus, & attestacionibus, & processibus criminalibus. uide tamen su-
per hoc Bar. in l. cum lex. ff. de fideiussor. Bal. & Iaf. in l. non dubium. C. de legib.
7 Hic nihil dicitur de libello, quibus uerbis debeat concipi, & offerri. unde tex. ait, literis utrum
Græcis, an Latinis, & puto fieri secundum loci conditionem, ne quis excusari possit ignorantia li-
terarum. l. sed & si pupillus. §. proseribere. ff. de institor. actio. Nam postquam de sequen. statuit, ui-
delicet de arrestis, & sententiis, igitur & antecedentiã ita esse uoluit. l. ad rē. & l. ad legatū. ff. de procurat.
ideo consuetudo fori est inspicienda. l. 3. in fi. ff. de testib. doct. in l. 1. ff. de cōcedo. & in c. 1. & 2. de li-
bel. oblatio. Et quia inferius dicit, *toutes procédures*, ergo & in libello, qui est de la procedure iudiciale.
§. fin. in

Arrestum
quid sit, &
unde dica-
tur.

Ro. usus quo
ad sermonē
latinum.

Sentētia qui-
bus uerbis
proferatur,
Stipulatio
quibus uer-
bis concipi-
tatur.

Processus
criminalis
lingua pa-
triæ fieri
debet.

Attestatio-
nes sermone
patrio concipi
debent.

Libellus
qua lingua
concipi de-
beat.

& qui totum dicit nihil excipit. l. à procuratore. C. manda. vnde libellus vulgari sermone patriæ, vel Gallico, inter Gallos concipi debet in parlamenti Gallicè, idem in curiis bailliuorum in aliis eo sermone quo vtuntur.

Ensemble toutes autres procédures, soient de noz cours souveraines, ou autres subalternes & inferieures.

GLOSSA III.

Processus quibus fiant verbis.

Processus nomine hic quid ueniat.

Adit prædictis aresta non solum concipienda verbis Gallicis, sed etiam omnes processus, siue fiant in parlamenti, siue in aliis curiis quibuscunque, videlicet subalternis, à quibus immediatè appelletur ad curiam: siue etiam sint aliæ inferiores: vt hinc probatur. Et hic nomine processus veniunt omnes scripturæ, & actus tam partis, quam iudicis a citatione vsque ad sententiam. Bal. in c. consuluit. col. 3. de offic. deleg. scripti in tract. nominatio. quæst. vlt. & sic tam illæ scripturæ partium, quam iudicis vulgari sermone concipi debent, & cum hic non loquatur de noz cours subalternes, & inferieures, in omnibus aliis iudiciis etiam dominorum procedet, nisi dicas illud verbum, noz cours, superius adiectum reperen dū. Sed de communi vsu curiarum secularium, baronum & aliorum dominorum est, vt etiam vulgari sermone vtantur. Et sic minime mutanda sunt, quæ certam interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legib.

Hæc constitutio in foro ecclesiastico locum non habet.

Non tamen habebit locum in iudiciis ecclesiasticis, quibus legem conditor hic imponere non potest. vt no. doct. in c. ecclesia. de consi. dixi in proæ. supra in 1. Tomo. vnde omnes scripturæ coram illis Latinè conficiuntur, idem in curiis conseruatoris apostolici, in quibus hæc ordinatio etiam non est recepta, nec inferior potest tollere legē Papæ superioris. cle. ne Romani. de elect. ideo valebunt insinuationes mandatorum & nominationum Latinis aut Gallicis conceptæ verbis, vt etiam scripti in tract. nominatio. quæstio. 14. nu. 57. quæst. 8. in fi. vidi in curiis ecclesiasticis attestaciones, quas inquestas dicunt vulgari sermone fieri, & in hoc consuetudo fori est inspicienda.

In omnibus curiis habet locum hæc ordinatio.

Potest tamen dici habere locum non solum in parlamenti, sed etiam in omnibus aliis curiis supremis, per hoc verbum *souueraines*, de quibus scripti in proæm. concordat. in verb. summas, & sic habebit locum in consilio Regis primo & intimo, & suo magno consilio: ac in curiis generalium iustitiarum, computorum, & aliis supremis quæ normam parlamenti sequuntur.

Solent de registres enquestes.

GLOSSA IIII.

Regestum quid.

Littera cõsuetudine ex omnibus actis probant.

Rempla tradit eorum, quæ generaliter dixerat, videlicet vt omnis processus debeat Gallicè confici, siue sint Regesta, & acta diurna curiæ. Est autem Regestum liber, in quo acta publica conscribuntur ad memoriam publicam, & perpetuam, & posteritati ostendenda, vt ait Budæus in annotatio. in Pandect. & hic liber qui in curiis fit, debet dictari Gallicè vt hic. Vnde si semel produsero literas consuetudine, vel alias, & fuerint perditæ, postea potero eas habere ex Regesto, & facient fidem, quia de actis processus videntur, pro quo l. i. ff. si tabul. testamen. nullæ extab. l. publicati. C. de testamen. & l. gesta. de re iudi. Bal. in l. si. C. de edict. Diui Adriani tollend. refert & sequitur Guido Papæ in statuto. Si quis. in verbo. per literas. versu. quæro obtinui. allegat Innoc. in c. i. de probatio.

Contractus

GLOSSA V.

Contractus nomine quomodo hic capiatur. Recitare debet notarius actum coram gestum.

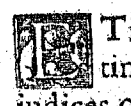

Contractum hic generaliter accipimus non solum pro actu vtro citroque obligatorio, sed etiam pro quasi contractu & distractu, vt transactiones etiam hic comprehendantur per hæc verba, & autres quelconques actes, regulariter distractus, licet non veniant contractus nomine, vt scripti in l. Labeo. §. contractus. ff. de verb. sig. per illum text. Item notarij postquam contractum conscripserint in scheda, siue protocollo, debent illum partibus recitare coram testibus, aliàs non valeret contractus nec actus per gloss. singu. in l. fideicommissa. in prin. ff. de lega. 3. vbi addidi.

Commissions.

GLOSSA VI.

Delegationes & mandata iudicium comprehenduntur hæc ordinatio.

Itiam delegationes & mandata iudicium vulgariter scribi debent, & sub hoc verbo continentur: siue constituantur commissarij, seu conquisitores pro audiendis testibus. vt in l. iudices. cum authen. ibi posita. C. de fide instrumen. siue vt audiant partes, siue in curia suprema, vel in aliis curiis inferioribus. de his scripti in tract. de Inquisitoribus seu commissariis in 3. tomo commenta. consi. reg. Gallicas. }
Senten

Sentences.

GLOSSA VII.

Quamuis appellatione sententiæ veniat definitiua per Antonomasiam. l. quod iussit. ff. de re iudi. tamen hic comprehenditur etiam interlocutoria. Nam quando est eadem ratio, vel maior in interlocutoria, quæ in definitiua, tunc sententiæ nomine comprehenditur etiam interlocutoria. gl. in l. i. in verb. noui iuris. ff. quod quisque iuris. Panor. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. & las. in rub. ff. de re iudi. scripti in repet. l. quod iussit. in vlt. notab. & ibi sustinui appellatione sententiæ non venire definitiuam, nec interlocutoriam: quid ergo veniat ibidem videre licet, quia ibi triginta conclusiones conscripsi, quas sustinui publicè, dum apud Biturig. do. Alciat. & ego ad munus Regentiæ fuimus recepti: ipse me præsentem interpretatus fuit perdoctè, & acutissimè. l. quinquæ pedu. C. finium regundo. & in crastinum itidem ego eo præsentem, & alia innumerosa multitudine illam l. quod iussit, professus sum, & omnibus argumentari volentibus respondi, eamque interpretationem euulgavi anno 1531.

Appellatio ne sententiæ quid hic ueniat.

Testaments.

GLOSSA VIII.

Hic sic testaments vulgaribus confici debent vocabulis, vt ea testator intelligere possit, & hoc ideo expressit, quia appellatione contractus non venit testamentum. l. verba contraxerunt. ff. de verb. significa. vbi scripti. & per hoc verbum intelligemus etiam codicillos, donationem causa mortis, & quamlibet aliam vltimam voluntatem, de qua in l. licet. per glossam. C. de pactis. quamuis testamentum ista non comprehendat: sed quia eadem ratio est in alia vltima voluntate: & si conditor interrogatus fuisset idem respondisset, sic & nos. vt dicit text. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthu. gloss. in l. tale pactum. in fi. de pactis. ac satis apparet per verba sequentia generalia vt sequitur.

Testamentum vulgari sermone debet concipi.

Et autres quelconques actes & exploitz de iustice.

GLOSSA IX.

Actus verbum generale est, siue verbis quid agatur, vt in stipulatione, siue re, vt in numeratione pecuniæ. l. Labeo. 2. ff. de verborum significa. vbi abundè scripti, ideo hic quicunque actus intelliguntur, ad eod quod locationes, & omnes, tam iudiciales, quam extraiudiciales actus sic concipiuntur, vnde dicit Paul. in l. sed & si. §. de quo. ff. de insti. to. actio. quod in curia Regis Franciæ omnia acta sunt in vulgari sermone, & verum dicit secundum hanc hodiernam constitutionem.

Actus nomine quid ueniat.

Exploitz de iustice, dicuntur executiones, ab explendo, quæ etiam per apparitores, verbis conscribi debent vulgaribus. de his scripti in primo Tomo commenta. in consi. reg. tracta. de senten. executio. articu. 7. Ideo quæcunque executiones, quæ sunt siue à consiliariis, siue à iudicibus, vel apparitoribus, sic vulgariter dictari, & conscribi, vt intelligantur, debent, { etiam si fiant à iudicibus præsidialibus, quos vocant, de quibus in suo loco scribam. }

Exploitz quid.

Qui qui dependent.

GLOSSA X.

Negocium, vel actus dicitur dependens, quando aliquid habet accessorij, aut qualitatis ad alium actum, vt plenè declarat Signo. de homod. in consi. suo. quod transcribit Boer. post consuetud. Bituricen. Quia idem iudicium debet esse de rebus dependentibus, tangentibus, & connexis, quod de principali. per text. in cle. dispendiosam. de iudic. Et quod in vno connexorum statuitur, extenditur ad reliquum. cap. translato. vbi plenè iurium interpretes docent. de consi. Et sic omnia connexa, & accessoria ad supradictos actus vulgariter concipiuntur: quia accessorium sequi debet naturam principalis. l. cum principalis. ff. de regu. iuris. & regu. accessorium in sexto.

Actus dependentes quid dicatur.

Soyent prononcez, enregistrez, & deliurez aux parties en langage maternel François & non autrement.

GLOSSA VLTIMA.

Verbum, *prononcez*, refertur ad aresta, & sententias. l. pronunciatum. vbi scripti. ff. de verbo. signi. & in rubri. de senten. quæ pro eo quod interest proferuntur, vbi etiam scripti: ergo ista & scribi & proferri vulgariter debent, & moris est vt aresta ita proferantur à præsidibus, & sententiæ à iudicibus. Si tamen intermedia quædam fuerint verba latina, non ob hoc contrauentum est huic ordinationi: quia sufficit quod plura sint Gallica, quam latina. Et vt plurimum Gallica. argu. c. significatum. de præben. & in l. i. ff. de contrahen. emp. vbi græca latinis immiscentur à iureconsulto, & alibi sæpius.

Aresta Gallicè proferenda.

Et ideo ponderavi tex. in gloss. vlti. dicta l. quod iussit. de re iudic. ff. in eo quod sicut verbis

vulgaribus sententia debet proferri, vt hic, ita contratio Imperio reuocari. Et sic reuocatio etiam fieri debet vulgaribus verbis, quibus concepta est. vt ibi scripsi, & ita seruatur.

Verbum en-
registrées
ad quid re-
feratur.

Item verbum *enregistrées* referri potest, tam ad ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: omnia enim debent describi in commentariis, seu registris, Gallicè aut vulgaribus verbis, siue sint testamenta, contractus, necnon etiam alia omnia acta, vt intelligantur faciliùs prout superius est expressum.

Regula re-
ligiosis vul-
gariter ex-
ponenda.

Præterea etiam vult iste text. quòd sic concedantur partibus ibi, *delivrées*, videlicet vulgariter, tam ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: ideo tam acta, quàm sententiæ, & aliæ curiæ scripturæ, ita partibus expediri debent. Et idem in contractibus, & testamentis. Quod est notandum, etiam regula religiosis vulgariter exponi debet, vt ipsi eam intelligant. clemen. ne in agro. §. sanè. i. de statu monacho. Nam Cicero ait libr. 5. Tuscul. quæst. in his linguis, quas non intelligimus, surdi profectò sumus. ex quo dicunt doct. notarium non debere in instrumento referre præsentem illum, qui non intelligit. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitr. & scripsi in l. coram. de verbo. significa.

Sermo Galli-
cus multi-
plex.

An hæc constitutio sit localis, quòd videtur per verba ordinationis dicentis, *en langage mater- nel François*, ergo vbi lingua materna est Gallicus sermo, ibi locum habebit, & non alibi. Contrarium arbitror, vt generalis sit: quia leges in dubio generales esse videntur. l. 3. C. de legib.

Nec refragatur hic: quia causam declarationis expref. it, nam multiplex est Gallicus sermo, videlicet sermo Gallicus Paris. inter curiales exactus, inter populares non ita, apud Pictones, Xantones, Normanos, & Picardos est Gallicus vsus, sed aliquantum rudis, ob id iste text. elu- cidat sufficere actum conceptum esse vulgaribus verbis, secundum sermonem maternum, & sufficit quòd sit maternus, licet nõ Gallicus. Sed tex. dicit *maternel François, non François* simpliciter, quia in tota Francia, Aruernia, Vasconia, & lingua Occitana homines loquuntur *François maternel*. Non *Espagnol maternel, ne Anglois maternel*, vt superius dixi. Et ita intelligitur hæc ordinatio.

Vltimò etiam mercatores volentes reuocare suos institores, in Francia vulgaribus verbis vti debent, secundum loci conditionem. l. sed & si. §. proferre. ff. de instito. actio. aliq̄ue omnes actus sic fieri debent, & cum his finem faciam, de his gratias Deo agens. Amen.

TRACTATUS
DE CONSTITUTIONIBVS
REDDITVVM, ET VT NON

POSSINT NISI A QVIN-
quennio peti.

*Des constitutions des rentes à pris d'argent, & que lon ne les pourra
demander, que de cinq ans.*

Loys 12. artic. 71. des publi. 1512.

*Item la pluspart de noz. subiets au temps present vsent d'achapts
& ventes des rentes.*

GLOSSA I.

Emptio red-
dituum, an
sit appro-
bata.

Redditus ho-
die super
domibus im-
positi redi-
mi possunt.

Tria factus
contractum
usurarium.

EMPTIO istorum reddituum, sit approbata, olim con- certabatur, hodie verò non est dubium post declarationem Martini quinti, olim Pontificis maximi: cuius declarationem fecutus est Calixtus, vt pater in extrauag. 1. & 2. de empt. & vendi. in cõmunib. vbi dicit hos contractus licitos, & approbatos, & cogendos ven- ditores reddituum, ad soluendum redditus, ob id de hoc alia non dicam, cum ibi etiam approbentur, quamuis appositum sit pactum de retrouendendo dictos redditus, quoties venditor offerret pre- tium, quod ab emptore recipit. Hodie Franciscus Franciæ Rex edicto cauuit, vt omnes redditus impositi super domibus ciuitatum sui regni redimi possint, pro eadem pecunia qua fue- runt constituti, quòd si non appareat, ad rationem quindecim pro vno redimentur, quod dicunt *au denier quinze*. Et quamuis in Germaniæ sinibus hoc fieret, tamen etiam in Francia frequentantur hi redditus, maximè in patria consuetudinaria, rarò tamen in patria iuris scripti, quamuis iure fieri possit post Papæ declarationem. Et sic concludit Panormitanus in 3. cap. in ciuitate. in fine, de vsuris. Et etiam solent istum contractum usurarium reddere. Pri- mò, si pactum de retrouendendo appositum sit, modicitas precij, & quòd pars sit consueta foenerari. doctores in capitulo ad nostram. de emptioibus. Quartò, etiam si non possit redimi

intra

intra sex vel septem annos, seu aliud tempus, per illum text. alia possunt videri in tract. de simu- la. contract. per Capol.

Super hoc tamen notandum est, quòd consuetudo non potest aliquid contra ius diuinum disponere. c. fin. de consuet. l. eos. §. i. in verbo consuetudinis. C. de vsur. Ideo non valet consuetudo, nec statutum, vel lex disponens contra ipsum ius. cap. quia in omnibus. de vsur. & sic com- munis vsus, vel obseruantia non facit licitam vsurarum exactiõem, quæ à iure diuino prohibi- ta est. Bal. in tit. de pace constan. in versic. nos Romanorum. etiam in vno nummo. Bal. in rub. de consuet. col. 3. num. 24. Si ergo consuetudo, quæ vim legis habet, non hoc potest, sic nec prin- cepts. Alex. in consi. 107. pro inuestigatione. col. 1. in secundo vol. Imò omnes leges permittentes vsuram non valent: quia sunt contra legem Dei, & inferior non potest legi superioris derogare. clem. ne Romani. de electio. gloss. in authen. ad hæc. C. de vsuris. Panor. in c. cum sit generale. col. 6. de foro compe. & Ambros. de Vigna. in repeti. ca. salubriter. nu. 31. cum sequen. de vsur. dicam in tract. de vsuris. vbi opportunum erit.

Consuetudo
non potest
vsuras per-
mittere nec
princeps.

*Que les aucuns appellent rentes à pris d'argent: les autres veulent pensions,
hypothèques, ou rentes à reachat. selon la diuersité des lieux, & pais où se font
iceux contratz.*

GLOSSA II.

Vo nomine vocetur redditus, Gallicè, *rente*: Veneti, *pension*, & Lugduni, vel alio nomi- ne, non est curandum: sed pertinacibus relinquendum est. vt dicit gloss. in rub. ff. soluto. matrimo. & Imperator ridet eos, qui non sensum, sed vana nominum vocabula amplecti desiderant. in l. 2. circa fin. C. de consti. pecu. Pensio tamen est nomen gene- rale siue pro censu perpetuo, siue pro locatione temporali, vel alia ex causa debeatur. l. a. de. cum aliis. C. loca. scripsi in tract. de pacifi. possessio. interdum vocatur pensitatio, quæ proprie dicitur census, siue tributum quod principi præbetur, maximè si adiiciatur publica: vt in titu. C. si pro- pter publ. pensita. Et est triplex, vnum dicitur canon, quod Domanium vocat Budæ. in anno- ta. ad Pandec. in l. vna. ff. de officio quaesto. vt vectigalia, & portoria, quæ tamen non possunt vo- cari domanium: quia iure regaliorum debentur, & non domainij. c. vno. quæ sint regal. in feud. Oblatio dicitur pensitatio, quæ auxilia, *aydes*, Gallicè dicimus, vt octaua vini heminarum diuen- diti, & vicefima eius, quod cupatim, culeatimque venit. Et pensio quæ de mercibus recipitur. Et de istis generales iusticiæ cognoscunt. vt dicam in titu. *des aydes*. Item in dictio, quam taleam vocamus, antiqui collationem, vt in tit. de colla. donat. & releua. lib. 11. alia vide per gloss. & doct. in rub. C. de anno. & tribu. lib. 10. dicimus in titulo, *des aydes*.

Redditus
multis uoca-
tur nomini-
bus.

Pensio, pensu-
tatio, canon
& alia nom-
ina.

A cause de quelz contratz plusieurs sont mis à poureté, & destruction.

GLOSSA III.

Ausam impulsuam ordinationis faciendæ declarat. Nam ex his contractibus plures fiunt pauperes, & omnibus destituti bonis. Sed cessante hac causa non cessabit effectus: vt in l. 1. §. sexum. ff. de postulan. sed quare sic pauperes fiebant, postea tradit vt sequitur.

*Pour les grans arreraiges, que les acheteurs laissent courir sur eux: qui
montent souuent plus que le principal.*

GLOSSA IIII.

Eclatrat vnde veniat paupertas ista: quia emptores reddituum permittunt longum tem- pus labi, & quòd illa cumulatio reddituum plus interdum ascendit, quàm debitum principale: ideo opus est, vt debitores omnia vendant bona ad soluendum istos red- ditus, & pensiones, ac reliqua quæ *arreraiges* vocantur: ideo bonum in his esset sta- tuere, vt non possent duo anni cumulari, nisi debitor post petitionem esset in mora, quæ sem- per nocere debet. l. mora. ff. de vsur. & l. quod te. si certum peti.

Pauperes
ex reliquis
redditiuum
sunt homi-
nes iaco bo-
num esset
ne plures
anni cumu-
larentur.

*Pour le payement de quelz, fault vendre, & distraire tous les biens, &
tombent eux, & leurs enfants en mendicité, & misere.*

GLOSSA V.

Ecce inconueniens ex parte debitoris, quod venit in paupertatem, miserciam, & mendic- itatem, & cogitur omnia bona sua vendere, vt reliqua soluat, & si non possent plures cumulari anni hoc non esset. Et in quibusdam pactis matrimonialibus vidi conuen- tum, vt nunquam duæ solutiones possent congeri, quod procedit quando summa non fuit à creditore petita, sed post petitionem sic. l. lecta. & l. eius. ff. si cert. peti.

Ex qua causa possunt isti redditus constitui? Respon. in extrauagan. regimini. disponitur, quòd ex pecunia recepta, quæ si non interuenerit, contractus est nullus, ideo allegatur arctum de Rol- lequin, per quod fuerunt redditus reprobati, constituti, propter merces receptas: quia merca-

Redditus
ex qua cau-
sa consti-
tuatur.

Ex mercibus redditus non debent constitui.

Redditus ex reliquis imponi non potest.

Arctum.

tores duplex habent lucrum. Primum, lucrum venditarium mercium, & reddituum, quod est prohibitum. in l. bona fides. ff. de reg. iur. Et talis constitutio reddituum est vera emptio, quae exigit precium. l. i. ff. de contrah. empr. & in his redditibus constituendis est usus patriae obseruandus. d. extrauag. regimini. Secundum, quod consensus vtriusque partis interueniat. Tercium, quod sit ibi precium, non merx sola: vt videtur decidere Guido papa. quæst. 516. an per confessionem.

Item ex reddibus reddituum, seti ex reliquis imponi redditus non possunt, imò dicitur improbum scenus. l. improbum. C. ex quibus cautis infam. irroga. & quotidie à Senatu solet annullari sic impositus redditus, vt auditi sæpius pronunciant.

Non valeret etiam redditus impositus in mutui concessione, sit tale mutuum mihi in festo natiuitatis non redderis, constituis mihi talem redditum, quem nunc emo: quia emptio est in fraudem vsurarum, vt palliet vsuram, ergo non valet, & sic iudicauit Senatus anno 1533. die 8. De comb. in magna inquisitionum camera.

Et ausi souent les achepteurs perdent leur principal & arreraiges.

GLOSSA VI.

Ecce aliud inconueniens ex parte creditoris: quia interdum ipse perdit debitum principale, id est pecuniam, quam dederat pro redditibus emendis, & etiam amittit reliqua sibi debita: rationem reddit text. in sequentibus.

Pource que leur vendeur au parauant auoit vendu à plusieurs autres semblables rentes, les payemens desquelz des arreraiges surmonient les biens du vendeur.

GLOSSA VII.

Ides qua de causa creditor amittit debitum, & reliqua: quia debitor constituerat alios redditus super suis bonis, & priores creditores præferri debent, vt sequitur, etiam tam super principali, quam super reliquis. l. Lucius. ff. qui poti. in pig. hab. & inferius dicitur in regu. ampliat.

Et le dernier pert son principal & arreraiges.

GLOSSA VIII.

Regula qui prior. cum ant. d. & limitationibus.

Am qui prior est tempore, id est, cui prius obligata sunt bona, is potior est iure, & præferatur alius per reg. qui prior. de regu. iur. in 6. verum quia hæc materia est utilis, & in foreni iudicio frequentissima, in oreque omnium pragmaticorum, ideo ponam regulam cum ampliationibus, & limitationibus, in sequens Anto. Negufan. in tract. de pigno. 1. in secundo membro quintæ partis, regula ergo est. Qui est prior in tempore, potior est iure. l. qui balneum. & l. potior. ff. qui potior. in pignor. habean. & l. quoties vtriusque. de regu. iuris.

2. Extende procedere non solum agendo, & opponendo: sed & excipiendo, vel replicando. tex. in l. creditor. in princ. ff. qui potior. in pig. hab. Vnde si prior creditor possideat rem sibi hypothecatam, & à secundo creditore petatur, is poterit excipere, vel si non possideat, agere poterit.

3. Secundò, præferatur prior creditor in re etiam empta ex pecunia secundi creditoris. l. quod quis. ff. de priuileg. creditor. authen. quo iure. C. qui poti. in pigno. habean.

4. Tertio, procedit etiam si secundus creditor mutuaasset ad rem emendam, vel rescindendam, tunc mutuans habentibus actionem personalem præferatur, sed non quo ad hypothecam, quam non habet, nisi expressè hoc dicatur. l. creditor. 2. ff. si certum pera. l. interdum. qui potio. in pigno. habean. vbi Bar. & dicta l. quod quis. & ista communiter tenetur. teste Salice. in dicta authen. quo iure. licet contrarium ibi teneat gl. quæ reprobatur. Nam mutuando etiam ad rescensionem, nõ possum derogare iuri iam acquisito tertio per hypothecam, ergo ille secundus non præferatur, etiam in illa re, nisi quo ad actiones personales. vt dict. l. creditor.

5. Quarto, etiam si res fuisset tradita secundo, adhuc is, qui est primus præferatur. l. si prior. §. si. ff. qui poti. in pig. habean. quia res cum sua causa transit. l. alienatio. ff. de contrah. empt.

6. Quinto, etiam si prior hypothecam habeat ex scriptura priuata trino teste notata, alter verò ex instrumto publico. per l. scripturas. C. qui poti. in pig. hab. scripsi arti. fi. de chirograph. recog. in primo Tomo commeta. in consti. Regia. quia vndecunquæ sit hypotheca, dummodo valeat, attenditur.

7. Sexto, etiam præferatur, & in sorte, & in vsuris. tex. in l. Lucius. ff. qui poti. in pig. hab. sed cum hodie non exigantur vsuræ in reliquis quæ arreraiges vocant, præferatur prior creditor. plene Soci. consi. 41. in præsent. volu. 4. & de Ripa in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi.

8. Septimo, etiam si hypotheca constituta sit à non domino, qui illam rem bona fide emerat, adhuc prior præferatur, secus si à diuersis non dominis: quia tunc possessor melioris est conditionis. per l. si non dominus. ff. qui poti. in pig. hab.

Mutuans ad rei rescensionem præferatur aliis quoad actiones personales, sed non quoad hypothecam.

9. Octauo, etiam habet locum in creditore conditionali: quia post euentum conditionis hypotheca trahitur retro ad diem contractus. l. qui balneum. §. i. & l. potior. §. i. ff. qui poti. in pig. hab. ad e in dote scribit Alex. in l. si constante. §. i. ff. solu. mar. & Bal. nouel. in tract. doris. in 10. parte princ. in 16. limita. quod procedit in conditione casuali, vel mixta, secus in potestatiua: quia in hac non subest æquitas, cum pars implere eam statim possit. c. si propter. de rescri. in 6. vbi Io. And. Nam contractus non videtur solidus ante consensum partis: secus in conditione casuali. l. i. & ibi gl. & dōc. ff. qui poti. in pig. hab. & l. pen. quæ res pignori obligari possunt. Alex. & Iaf. in l. si filius. in prin. ff. de verb. obli. & Soc. in contil. 41. in præsent. col. i. vol. 4. Sed in legatis non trahitur retro, sicut nec in conditione potestatiua. l. si mater. §. eadem. ff. de excep. rei iudi. Iaf. in l. si is qui. in materia fictio. transla. de vsucap. vbi alia videri poterunt. & per Anto. de Fano in tract. de pign. in 2. mem. bro quintæ partis. nu. 9. Vnde si constitui procuratorem ad recognoscendum & contendendum tale debitum, & ad obligandum bona mea: sed antequam procurator recognosceret, & obligaret bona mea, ego ea alienauit, vtrum postea procurator potuerit ea obligare bona. & Bal. in rub. de sum. tri. & fide catho. col. 3. in decretal. firmat potuisse, si dominus in instrumto procuracionis promiserat habere ratum sub hypotheca bonorum suorum gestum per procuratorem: quia postea bonorum alienatio facta per dominum non nocuit ei, qui prius de hypotheca conuenit. † Nam retrorahitur quod iam hypotheca vinculo continetur: vinculum enim contractus est non posse penitere in præiudicium alterius. l. i. & 2. C. quando lic. ab emp. discede. l. sicut. C. de actio. & obli. vinculum, etiam obligationis actionem parit. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. Et sic ex contractu nascuntur duo ligamina. teste Bal. in dicta rub. vbi dicit diuersum esse, si non conuenit de hypotheca tempore mandati. Idem in eo, qui constituit procuratorem ad resignandum coram Papa, vt interim non possit coram ordinario resignare. teste Boer. in decis. Burdega. q. 207. ad secundam. scripti in §. i. de nominat. Reg. in verb. etiam in concord. Franc.

11. Nonò, præferatur creditor anterior in hypotheca, etiam fisco posteriori. l. si pignus. & l. si. in fi. vbi Bar. ff. qui poti. in pig. hab. & l. si fundum. vbi glo. C. illo tit. & in l. 3. C. de remis. pigno. vbi ius priuati non læditur per obligationem fisco postea factam.

12. Nonò, etiam procedit in duabus dotibus restituendis, vt prior præferatur posteriori. l. fin. C. qui potio. in pigno. habean. quia dos licet sit priuilegiata, tamen non vteretur priuilegio contra alia dotem. authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccle.

13. Decimò, habet locum etiam si prior haberet generalem hypothecam super omnibus bonis, & posterior super vna domo. in illa autem domo etiam prior præferatur ratione prioris hypothecæ generalis, quamuis ex cæteris pecuniam suam redimere possit. l. 2. ff. qui poti. in pig. hab. l. si generaliter. vbi etiam doct. C. illo titu. Nam ius ex prima obligatione priori acquiritum, sine tuo facto à se auelli non potest. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur.

14. Duodecimò, quando nouatum esset debitum cum repetitione expressæ hypothecæ, tunc censetur esse reperita cum priuilegio prioritatis. Bart. per illum tex. in l. 3. ff. qui potior. in pigno.

15. Decimotertiò, habet locum etiam si prior creditor emit rem hypothecatam à debitore, vt postea si hypothecaria conueniatur à creditore secundo, possit rem retinere pro sua anteriori hypotheca, quæ non censetur quo ad effectum sublata, nec confusa per acquisitionem rei. l. i. in fi. C. si antiquior creditor. Alberic. in l. i. C. de his qui in prio. loco succedunt. vide Bal. consil. 25. q. 5. in primo volu. & Matthe. Afflict. in decis. Neapolit. quæst. 16. fuit in relationibus. & Anto. Capit. decis. 43. Paul. in l. debitor. ad Trebel. glo. & docto. in l. qui à debitore. ff. quibus modis pign. soluit. & in l. libera. C. de senten.

16. Limitatur, quando secundo creditori obligata essent bona, priori verò non. Nam tunc secundus habens hypothecam præferatur priori. l. creditor. §. si primus. ff. qui potior. in pigno. habean. Nam cum primus nihil iuris habeat in re, non præferatur secundo habenti hypothecam: ideo facias tibi semper res obligati, si præferri velis.

17. Secundò limita, quando quis mutuaasset ad domus rescensionem, vel nauis, vel alterius ædificij, seu pro alimentis nautarum: quia tunc posterior præferatur priori in illa re sibi hypothecata, etiam si prior expressam habeat hypothecam. l. interdum. cum l. seq. ff. qui potio. in pigno. habean. l. creditor. qui ob rescensionem. ff. si certum petatur. facit l. licet. C. qui potio. huius enim mutuantis pecunia saluam facit totius pignoris causam. l. huius. ff. eo. etiam si fuerit factum mutuum pro reparacione ædificiorum rusticorum, tum quòd eadem videatur ratio, in illis, sicut in prædiis vrbis. vt dicta l. interdum. quæ loquitur in nauis. & l. huius. ibidem. ergo etiam habebit locum in

Creditio multplex.

Vinculū cōtractus quid sit.

Fisco præferatur creditor anterior.

Creditor generalis prior præferatur specialem posteriori.

In bonis post obligationem que fitis præferatur prior.

Emptor pro sua hypotheca anteriori rem potest retinere.

Casus in quibus posterior prior præferatur.

Mutuans ad rei rescensionem præferatur creditori priori si eide res fuerit obligata.

stabulo, & aliis prædiis rusticis: quia hæc pecunia saluam fecit rem, quamvis contrarium teneat Dec. in dicta l. creditor. si certum petatur, dicens hoc priuilegium fauore publico introductum, videlicet vt publicus aspectus ciuitatis reparatur, quæ ratio in rusticis cessat. l. secunda. C. de edificio priuat. Sed non est ista ratio: sed illa quam superius dixi, dicta l. huius. Et huius sententiæ est de Ripa. in l. prima. colum. secunda. ff. in quib. causis pignus. quod est verum, si pecunia ad refectionem expressè fuerit mutuata, & expressè res hypothecata, secus si simpliciter pecunia fuerit numerata siue hypothecata: tunc non haberet priuilegium prælationis. text. in l. procurator. §. plane. ff. de tributor. actio. ibi, nisi fuerint creditor pignoratæ. l. si ventri. §. in bonis. de priuilegiis creditorum.

19 Etiam requiritur, quod pecunia sit in illa re impensa, aliàs cessaret ratio dictæ l. interdum. ibi, si in istam rem conseruandam impensum est, quatenus fuit pecunia necessaria pro dicta refectione. Nam quod superest nullum habet priuilegium. argu. l. vlti. in fi. ff. de exercit. actio. & hoc docet Anto. Negusan. in tract. de pigno. in secundo membro quintæ partis. nu. 15. facit c. relatum. ibi, iuxta seruitij meritum. de testa. c. quod quibusdam. de fideiussor.

20 Et sic quoad penam appositam in contractu, non haberet locum, vt in ea posterior præferri debeat priori, cum tacita cesset hypotheca, & sic prælationis priuilegium. Pau. in l. ideo. per illum tex. ff. de compensa. & idem si ad voluptatem magis, quam vtilitatem impensum est. l. 3. §. sed & si mutua. ff. de in rem verso.

Am mutans in refectione fisco præferatur.

21 Item quando alter creditor esset priuilegiatus inter personales actiones, vt est fiscus. gloss. & Salice. in dicta l. interdum. quia tunc duo concurrunt, & priuilegium, & tempus: ob id mutans in refectionem non præferatur: quia priuilegiatus &c. authen. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. vel quando concurreret cum vxore repetente dotem. l. asiduis. C. qui potio. in pigno. hab. quia in ambiguis pro dote melius est respondere. l. in ambiguis. ff. de iure dot. quia mulier habet cum hypotheca priuilegium prælationis, & est priuilegiata, ergo hic creditor illi non præferetur. Iaf. in dicta l. creditor. quamuis multi contrarium teneant, & de Ripa in dicta l. ff. ex quibus cau. num. 9. col. 3. Et hæc hypotheca durat quandiu res exat, diutius non. text. iuncta glo. in l. fin. ff. de cessio. bono. Iaf. in dicta l. creditor. ff. si cert. peta. Ancha. in c. quod quibusdam. in fi. de fideiussor.

In re empti pupilli pecunia ipsa præferatur.

22 Tertio vitatur regula in re empti ex pecunia pupilli. ea enim erit hypothecata pupillo cum priuilegio prælationis, & qui prior est tempore, non erit potior iure. l. idemque. vbi gloss. & doct. ff. qui potior. in pignor. habea. quod est verum, si ab alio quam tutore: quia si à tutore empti sit, tunc electio datur pupillo quo ad hypothecam, vel potest rem suam pecunia emptam vendicare. l. curator. C. arbi. tutel. l. 2. ff. quando ex facto tutor.

23 Idem in milite statutum est obtentu militiæ. in l. si vt proponis. C. de rei vendic.

24 Etiam idem in militia empti ex pecunia: quia licet nõ fuerit specialiter appositum pactum, quod sit specialiter obligata, tamen iure hypothecata erit, & præferatur aliis creditoribus in illa militia. l. fin. & authenti. ibi posita. C. de pignor. & authen. quo iure. qui potior. in pignor. habea.

Res empti pecunia mea non est mihi obligata.

25 † Licet regulariter res empti ex pecunia mea non sit mihi obligata, nisi expressè obligetur. licet. qui potior. dicta l. si vt proponis. C. de rei vendic. & dicta l. quamuis. & in socio omnium bonorum, vt teneatur communicare suis sociis rem emptam suo nomine. probat. l. si quis societatem. ff. pro socio. Iaf. in l. si socius. in fine. si certum petatur. & Alexand. consil. 49. mature. primo volumi.

Mutans ad emptionem rei an illam rem habeat obligatam.

26 Quarto non procedit, quando quis mutuaret ad rem emendam hoc expresso, vt illa res empti sit ei specialiter pro illa pecunia obligata. Tunc iste creditor in illa re præferetur aliis creditoribus, habentibus etiam priorem hypothecam generalem per licet. C. qui potior. & Matthe. de Afflictis in decis. Neapolit. quæst. 306. vir & vxor.

27 Etiam de dote. dicit Capol. cautel. 124. vulgaris. quia res ista est affecta, ergo etiam dote anteriori præferatur, vt dicit Negusan. vbi supra licet Barto. contrarium teneat in dicta l. interdum. ad hærendo gl. in §. his consequens. in authen. de æquali. dotis, cui opinioni non subscriberem; co quod iste sua pecunia rem acquisiuit, ob id nisi ille mutuasset, res non fuisset acquisita: ideo sibi prospicere potuit. Nec potest dos conqueri: quia illam rem non habebat, antequam is mutuaret, qui si mutuauit, & sibi prouidit, nec est quod sibi imputari debet.

Cautela pro uedente rem habita fide de precio & emptore.

28 Nota tamen, quod si vendas rem habita fide precij, debes apponere pactum, vt dicta res sit tibi obligata pro precio: & tunc eris potior in illa re vendita, secus si illam traderes sine hoc pacto. per dictam l. licet. hoc dicit Alber. ibidem. Nam postquam est translatum dominium per rei traditionem. §. venditæ. de rerum diui. in insti. l. procuratoris. §. si dedi. ff. de tributo. actio. Erit tamen tutior cautela, vt si res tradatur, quod venditor ex consensu emptoris retineat rei illius dominium, & emptor rem illam possideat nomine venditoris, donec integrum fuerit solutum precium.

29 Etiam quando emptor dubitat de re empti, ne euincatur, vel super ea molestetur, potest in solutione precij dicere, quod pretium conuertatur in emptionem aliorum bonorum, quæ erunt prius obligata pro defensione rei venditæ, & tale pactum valebit. Alex. in l. si fideiussor. §. si necessaria. col. 1. ff. qui satis. cog. & si res postea empti fuerit, in illa præferetur emptor alterius rei, dummodo probetur emptam illa pecunia à me data, quod difficile est.

30 Quinto limitatur in duabus dotibus. Nam filij vel alij repetentes res dotales, illis datis præferentur aliis dotibus etiam prioribus. text. in l. fin. cum authen. ibi posita. C. qui pot. in pig. habeant. vbi plenè Bal. & alij.

31 Sexto, non procedit in pluribus misis in possessionem fundi, vel alterius rei ex iudicato, tunc illi sunt æquales. vt per Alexan. & alios in l. si finita. §. si plures. ff. de damno infecto.

32 Septimo non habet locum in debito primipili. Nam fiscus omnibus creditoribus in hoc casu antefertur, quantumcunque prioribus. l. satis notum. C. in quibus causis pign. l. penul. de primipilo. lib. duodecimo. Anton. Capit. in decisio. Neapolit. quæstione 129. in tertio dubio. vbi dicit intelligi primipilum, id est generalem Thesaurarium principis, dico abundantius infra.

33 Octauo perdit officium regula in creditore priore possidente rem debitoris, qui si conuentus neget rem debitoris esse, transfertur possessio in posteriorem creditorem, & ipse prior propter mendaciam, sua priuatur possessione, quæ in posteriorem creditorem transfertur. authen. item possessor. C. qui potior. in pignor. facit l. fin. C. de rei vendic. propter mendaciam enim quis perdit beneficium. l. sed hoc ita. in fin. ff. de re iudic. facit authen. contra qui propriam. C. de non numer. pecu. & sic consuluit Bald. consil. 189. dominus. col. 3. in secunda quæst. vol. 3. parum tamen conuenit regulæ hæc limitatio.

34 Nonò in expensa funeris præferatur is, qui eam fecit, etiam omni æri alieno. l. si. in computatione. C. de iure delib. & præferatur omni creditori, etiam in dote habenti tacitam hypothecam. l. at si quis. §. sed & si res. & l. pen. ff. de relig. & sumpt. fune. sed non habenti expressam. gl. in dicta l. pen. Bar. in l. 1. 4. col. in 4. opposi. ff. solu. mari. vide tamen quæ scripti in præfa. ad tracta. de sentent. prouisional. in primo Tomo commenta. in consti. reg. Gallicis.

35 Decimo, quando secundus creditor soluit, vel offert soluere priori, & obsignat debitum primi, tunc efficitur anterior. l. 1. C. qui potio. in pigno. habea. & l. potior. in fi. illo titu. ff. & idem dicimus in tertio respectu secundi. l. si prior. §. à Titio. ibidem. vnde cogi potest primus creditor tradere rem obligatam secundo creditori, sic soluenti, nisi primus itidem creditor offerret soluere secundo. Et ita iudicatum fuit Neapol. vt Matthe. Afflictis scribit decis. 259. per text. in l. Paulus. in fi. ff. quib. mod. pignus vel hypoth. solu. qui text. singul. est secundum Ange. & Iaf. in §. item si quis in fraudem. in glo. vlti. de actio. in insti.

36 Vndecimo, si ex voluntate primi creditoris obligetur secundo, tunc secundus erit potior, & priori præferatur: quia ius suum videtur illi remisisse. l. creditor. §. fin. vbi Barro. ff. qui potior. & cum ille text. loquatur de voluntate, requiritur voluntas expressa, & sic sola præsentia non sufficeret. l. 2. §. voluntatem. vbi doct. ff. soluto matrimo.

37 Duodecimo, quando primus est creditor ex chirographo non subscripto tribus testibus: tunc creditor posterior ex publico instrumento præferatur. l. scripturas. C. qui potior. in pigno. habeant. Quod non procedit hodie ex lege Regia, ex qua post recognitionem habent hypothecam, quæ retrotrahitur ad diem contractus: vt scripti in tracta. de chirograph. recog. artic. 2. in primo Tomo constit. Regia. quia ille articulus non requirit subscriptionem: ergo non est in hoc Regno expectanda. vide Iacob. in l. in re. ff. de fide instrument.

38 Decimotertio, limitatur in obligatione fructuum, quos si debitor vendat, & emptor recipiat, in illis præferatur priori creditori. l. 1. §. cum prædium. ff. de pigno. & l. Paulus. §. 1. ibidem. l. potior. §. si de futura. qui potior. quia mobilia non habent sequelam. teste Boer. in §. 2. de consuetud. hypoth. in consuetud. Bieur. scripti in primo Tomo commenta. in constit. Reg. tracta. de liter. obligat. artic. 4. gloss. secunda.

39 Decimoquarto, non procedit in fisco, qui licet sit tempore posterior, tamen in bonis acquisitis post obligationem suam, & creditorum præferatur aliis creditoribus, etiam anterioribus, quibus fuerunt bona generaliter obligata, præsentia, & futura. text. in l. si is qui. ff. de iure fisci. vbi gloss. Bart. & Alberi. & plenè Bald. consil. 159. dominus. in tertio volumi. Nisi primus creditor esset priuilegiatus, vt pupillus pro debito tutela: nam is fisco præferatur, si prior sit, etiam in bonis postea acquisitis. l. fin. vbi glo. C. qui potior. in pigno. habeant. Nam priuilegiatus non debet vt priuilegio contra priuilegiatum. l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi plenè de Ripa. Anto. Capit. in decis. Neapol. quæst. 129. in tertio dubio.

40 Limitatur in primipilari administratione, in qua fiscus omnibus præferatur. per l. vtilitas. C. de primipilo. lib. 12. l. 2. de priuil. fisco. vnde etiam Reginam præferendam in bonis Thesaurarij generalis concludit idem Capit. in dicta decisio. in tertio dubio, quia secundum eum primipilarij dicuntur primi administratores. l. solita. & l. ordinariorum. C. de cohortal. lib. 12. glo. in l. officiales. C. de episco. & cleri. licet aliis possint etiam exponi modis, vt per eum. & in rub. ad illius titu. iurium interpretes sic exponunt.

41 Decimoquinto, qui res suas iam obligarunt, & alij secundo obligant creditori, vt effugiant periculum, quod solent pati, qui sapius eadem res obligant, prædicere solent alij nulli rem esse obligatam, quam fortè Lucio Titio, vt in id quod excedit, priorem obligationem, res sit obligata, vt si pignori hypothecæ id, quod pluris est, aut in solidum cum primo debito liberata res fuerit. l. & quæ nondum. §. fin. ff. de pigno. per quem text. datur regula. Quod obligas rem suam duobus, debet prædicere secundo, & si non prædixerit, crimine stellionatus tenetur. l. 3. ff. de crimi. stellio. gloss.

Filij in rebus datis dotibus prioribus præferantur.

No. de debito primipili.

Negans potest credere puniatur.

Creditor funeris præferatur alijs.

Solus prior in eius locum subrogatur.

Obligatio facta de consensu primi creditoris quid proficiat. De creditore chirographario.

Emptor fructuum alijs præferatur.

Fiscus in bonis acquisitis post obligationem præferatur.

Primipili officium.

Obligans secundo debet prædicere.

lio.gloss.in dicto §.fin.quod intelligerem verum, si debitor interrogatus esset, alioqui non. Alias magna pars hominum, qui res suas obligant passim hoc tenerentur crimine, quod non est dicendum, unde bonum esset, si creditor timeret rem alij prius fuisse obligatam, vt interroget tempore contractus debitorem, & tunc si per calliditatem aliquid fecerit, tenebitur, vt habetur in dicta l. 3.

Obligans re secundo que obligare est featur.

42 Item datur regula, quod dum quis obligat rem diuersis temporibus, duobus, vel pluribus: siue dixerit eam obligatam, siue non: cenfetur secundo obligare, quod superest detracto primo debito, ideo prius debet distrahi primum debitum. l. si debitor. ff. qui portio. in pigno. habeant. Siue obligetur vna tantum res, siue omnia bona. vt in l. fin. C. qua res pigno. obliga. possunt. Sed si obligata res sit duobus eodem tempore, vt Lucio & Titio obligo res meas: tunc pro dimidia vtri- que obligata cenfentur. l. si fundus. §. si duo. ff. de pig. Si vero in diuersis instrumentis, & diuersis personis facta sit obligatio, eodem tamen die, nec apparet eui prius, tunc melior erit occupantis conditio. Bart. & alij in dicto §. si duo. facit l. si quis a multis. ff. de noxal. per dictam l. si debitor. doct. in l. priuilegia. ff. de priuileg. credit.

Debitor & creditor a iure diuiditur inter heredes non hypotheca.

43 Decimo sexto, licet debita & credita pro hereditariis portionibus diuidantur a iure respectu actionis personalis. l. i. C. de rebus credit. & l. i. de heredita. actio. & l. i. C. si vnus ex plurib. heredi. vnde his verbis ait Imperator, qua in nominibus sunt, non recipiunt diuisionem, cum ipso iure in portiones hereditarias, ex lege duodecim tabularum diuisa sunt. in l. ea qua. C. fami. erciscun. Tamen actio hypothecaria remanet communis apud quemlibet haeredem, & contra quemlibet datur infolidum, nisi diuidatur inter haeredes. l. 3. & l. si pignori. ff. fami. ercisc. vbi Bar. & Flo. vide Franc. de Ripa. in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi. 2. 6. limitationes conscribit. Et consuetudo diuidendi hypothecam damnata fuit per arceitum, & dictum fuit ne amplius proponeretur, anno 1385. die 8. Iunij, vt est in lib. consilij conscriptum.

Prioritatem quis probare debeat.

44 Qua ro quis prioritatem probare debeat? Respon. is, qui se priorem dicit, & sic qui agit. l. ci qui. & l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. Barto. in dicta l. si is qui.

45 Limitatur in fisco, contra quem si quis agat: is debet probare acquisitionem factam, priusquam cum fisco esset contractum. arg. l. quoties. C. de rei vendic. Sed si fiscus agat, debet ipse probare suam acquisitionem, vel obligationem priorem. per l. qui accusare. C. de edendo. l. ma- ter. C. de rei vendicatio. Bart. & alij per illum textum. in l. prima. C. de iure fisci. lib. ro. Idem dicen- dum in creditore agente contra emptorem, qui emit ipso die, quo res creditori obligata fuit, vt ipse creditor probare prioritatem debeat, alias succumbet. per l. de rebus. C. de donat. ante nupt. Corset. in singul. incipien. actio hypothecaria. Barba. in repetit. rub. quia admitti. col. 2.

Prioritas quomodo sit probanda.

Etiam si creditor conueniretur, quia ipse creditor fundat se in tempore: videlicet quod ipsi prius sit obligata, quam empta, ergo illam qualitatem probare debet. l. non solum. §. sed vt proba- ri. ff. de noui oper. nunciat. l. cum actum. de nego. gest. Bald. hoc expresse docet. C. de probat. in l. matrem. vbi etiam Paul. & Salice. ac Barba. in addit. ad Bal. in l. eum. res. C. de probat.

Probans de obligationis praesertur.

46 Quare, quomodo ista prioritatis probatio fieri debeat? Respon. hoc probari ex instrumen- tis obligatoriis. Nam si quilibet diem suae obligationis tradat, & producat: ex tali productione colligetur prioritatis, & posterioritatis ratio, & probatio. l. in re. ff. de fide instru. & ibi Iacob. sed si duo vel plures reperiantur eiusdem diei, in hypotheca, melior erit conditio rei. l. fin. C. de rei vendic. nisi per actorem prioritas probetur ratione horae, vel alterius temporis, vel ex libro notarij, in quo suum instrumentum est prius conscriptum. arg. l. si seruus communis. vbi Bal. ff. de stipul. ser- uor. & Bal. in l. aduersus. C. de furt. Fely. plenè in ca. pastoralis. & c. Rodolphus. de rescrip.

Hypotheca-ria ante solu- tionem non tollitur.

47 Limitatur in causa priuilegiata, pro qua praesumitur, vt in dote. l. in ambiguis. ff. de regu. iur. & l. i. vbi doct. solut. matrim. & idem in causa pia. Roma. in authen. similiter. in decimotertio priuileg. C. ad legem Falcidiam. & idem in alijs causis priuilegiatis, vt studij, prout scripsi in schola- stic. priuileg. sed si vnus creditor probet de die suae obligationis: possessor autem nihil probat de tempore suae acquisitionis, quia forte videt alium priorem, probat tamen emisse, sed quo die, non: tunc is qui probat diem obligationis obtinebit, quia certius probat. vt docent Cyn. & Bal. in l. de rebus. C. de donat. ante nupt. & doct. in l. i. ff. solu. matrimo. plura scripsi in tract. de pacific. pos- sessor. in 17. limita.

Ultimo notandum est, quod actio hypothecaria nunquam tollitur nisi secuta solutione, etiam si super debito fuerit iudicatum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. l. quamuis. 2. C. illo tit. tamen si ali- quis obtinuerit sententiam super appreciatione quorundam bonorum captorum, non poterit variare, & capere alia bona, donec visum fuerit an bona electa sufficiant. Nam postquam lis est contestata super aliquibus bonis, non poterit creditor variare. per l. si quis stipulatus sit Stichum. ff. de verb. oblig. facit tex. in l. i. §. fin. ff. si famil. furt. fecisse dica. Barto. in l. eum qui certatum. §. 1. col. 3. ff. de verb. oblig. sic fuit iudicatum Neapoli. vt refert Anto. Capit. in decis. 33. & 41. & 46. in fi. Et sic habetis hanc regulam planè & diffusè expeditam, Laus Deo.

Moyennans lesquelz contratz se sont plusieurs faulses ven- tes, fraudes & tromperies.

GLOSSA

S enim qui nouissimè vendit redditus, non inuenit facilè emptorem, nisi repetito die vendat, id est si hoc anno l. vendat, fiet instrumentum, quod vendiderat anno vi- gesimo. l. repetita. ff. de fide instru. explicui in l. quos nos. §. i. ff. de verborum signific. Et sic venditio falsa est, & alia innumeræ fraudes, & deceptiones fiebant. Et quamuis hæc venditio non valeret, quia venditio falsa venditio non est. l. Paulus. vbi scripsi. ff. de verb. signi. tamen quia hoc ignorabatur, pro venditione habebatur, donec talis declarata fuerit. Ideo vendens secundo redditum super vna re debet declarare redditum impositum, alioqui tenetur, & perdit pretium: vt est statutum in titul. de meta. artic. 13. & seq. vnde anno 1327. die 9. Nouembris fuit condemnatus à senatu Petrus de villius ad viginti libras pro casu priuilegiato, eo quod ne- gauerat super bonis suis aliquem censum impositum, quamuis ipse imposuisset, & sic tanquam falsarius eum prosequeretur. per l. nullum. C. de testib. & pro communi crimine fuit remissus ad iudicem ecclesiasticum, quia erat clericus coniugatus cum vnica & virgine, vt dicitur in c. vno. de cleric. coniuga. in 6.

Redditus uè di possunt.

Dubium est, postquam isti redditus sunt constituti, vtrum possint alteri vendi? Respo. sic, prout immobilia, inter quæ computantur. cle. exiui. §. cumque. de verb. signi. l. commodis. ff. de re iudica. & speciale est in ecclesia, vt hos vendere non possit, ergo alijs permittitur. l. iubemus. C. de sacro- sanct. eccles. sic consuluit Bal. consi. 210. quaeritur. in 3. vol.

Desquelles sortent plusieurs proces, tant criminelz, que civilz.

X vno facto processus criminalis, & ciuilis oriri potest: Primò ex illa venditione repe- dita die facta, id est vt practici dicunt, ex antidata, & sic falsa, oritur processus crimina- lis: quia fallum est ipsa immutatio veritatis. §. 1. in authen. de instru. cautel. & fide. §. 1. colla. 6. Ideo si procurator Regis concludat, vt illius bona publicentur fisco, & vt ipse corporaliter puniatur, vel ad emendam Regi applicandam condemnetur, tunc dicitur criminali- ter agere, vt inferius dicitur.

Processus ci- uilis & cri- minalis ex uno facto oriri potest, & quid sit.

Secundo, etiam processus ciuilis oritur, videlicet vt emptori soluantur redditus praeteriti, & ad perpetuò soluendum futuros condemnentur, & sic dicitur processus criminalis, quando agitur de puniendo crimine, siue in pena corporali, siue in pena fisco applicanda consistat. glo. sing. in l. 3. in verb. aureorum. ff. de sepulch. viola. & in l. venia. C. de in ius vocand. Bald. in ver. causa. in Mar- gar. 2. qua. Ang. in tract. de malefic. in glo. necnon ad querelam. col. 3. doct. in rub. de iudi. Ciuilis quando agitur de ipsa re, vel de pena parti applicanda. glo. in l. aut damnum. in prin. ff. de pœnis. & l. 3. C. de sepulchroru viola. Barb. in repe. c. testimonium. in 3. parte. in princ. de testib. & consi. 11. col. 2. in 4. vol. & Gaspar Valac. in repetit. l. Imperium. col. 51. ff. de iurisd. omni. iudi.

Et sic vides, quod per hos processus consumit quis ea, quæ habet, & per lites quis efficitur pau- per. tex. & ibi glo. in authen. vt differ. iudi. colla. 9. Plura de hoc scripsi in glo. lites. & seq. in proce. concord. & in proce. harum cõstit. Regiar. in fi. in 1. Tomo. ibidè quilibet videre, si lubet, potest.

Pource nous desfrans pourueoir à l'indemnité de noz subietz.

Princeps quantum potest, indemnitati subditorum laborare debet, vt patet in prin. vol. de heredi. & facid. & in 1. consti. C. ac in proce. mi. Decreta, & sexti. Et hodie quidem optime verbis prouident, sed de facto, an hoc fiat, videat qui potest.

Princeps in dēnitati sub ditorum labo- rare de- bet.

Considerans telz & semblables contratz estre odieux & à restraindre.

S T ergo contractus odiosi sunt, ergo restringendi: nam odia restringi, & fauores conuenit ampliari. l. cum quidam. ff. de liber. & posth. & in regul. odia. de regul. iur. in 6. & sic isti contractus, & quaestiones super eisdem suscitatae restringuntur: quod ser- uiet ad sequentia.

Sed nunquid venditio sit odiosa? Respon. non de se, sed ratione rei: vt si res ematur sacra, etiam si adiciatur, dum fiet prophana. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obliga.

Venditio qua do odiosa dē- catur.

Vel si ematur redditus super bonis alicuius, hoc est odiosum: quia pecunia non potest parere pecuniam, nec emi pecunia debet: ideo quando emitur odiosus est contractus, vt hic dicitur. & in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum peta.

Auons ordonné & ordonnons que les achapteurs de telles Rentes.

I C statuit Rex, ne emptores reddituum petant reliqua, nisi quinque annorum, quæ vo- cat les arreaiges de cinq ans, de quo statim dicitur, & hic vocat redditus, siue hypothe- cam, quia obligantur bona debitori ad soluendum singulis annis redditus imposi- tos, vt sequitur.

Hypotheca quid.

Hypotheca expressa, aliter tacita.

Generalis hypotheca et specialis.

Differentia inter hypothecam generalem et specialem.

Rem hypothecam an debitor sui probare teneatur.

Praelatus bona ecclesie non obligat specialiter.

Emptor qui ad locationem factam stare teneatur.

Casus in quibus tacita contrahitur hypotheca.

Rex empti pecunia pupilli, ipsi est tacite obligata.

H notandum est quod hypotheca nihil aliud est, quam bonorum obligatio, & tradidi differentiam inter pignus & hypothecam in l. plebs. §. inter. ff. de verb. & rerum signific. Et quaedam est expressa, quaedam vero tacita. Expressa est quae partium conuentione inducitur. Tacita autem, quae ex legis dispositione, statuti, seu consuetudinis, ut per totum tit. ff. in quib. caus. pignus. Expressa quaedam est generalis, altera specialis.

1 Expressa generalis est, quando generaliter omnia bona obligantur, tam praesentia quam futura, quod fieri potest. l. si. C. quae res pignori obligari possunt. quod non est in donatione omnium bonorum, sub qua non comprehenduntur bona futura, quia est magni praedictij. doct. in l. fin. C. de pact. & dixi alibi. Specialis seu expressa est quando una res specialiter obligatur. glo. in verb. recepta. l. i. in prin. ff. de pig. vel quando plures in specie obligantur, non tamen omnes. Bar. in l. licet. ff. in quib. caus. pig. vel quando obligantur bona praesentia tantum, non futura. l. & quae nondum. §. i. ff. de pig. vbi glo. & doct.

2 Et cit differentia: quia res non potest specialiter obligari, quae non est mea tempore obligationis specialis, sed in hypotheca generali etiam veniunt futura. l. i. in prin. ff. de pigno. & d. l. & quae nondum. ibidem. & ibi Bar. post glo. & l. si. C. quae res pigno. obliga. possunt.

3 Secundò differunt, quia post obligationem generalem potest debitor excipere illam rem de qua agitur, non esse vel fuisse suam, sed alterius quem nominare debet, pro quo possidet: & sic creditor debet probare rem illam esse debitoris, secus si agatur de speciali hypotheca: quia debitor illam rem non debebat hypothecare, si sua non erat, nam sic conuincetur de mendacio, si dicat nunc non esse suam. l. si inter colonum. §. i. ff. de pignor. & l. rem alienam. de pignor. actio. Sal. in l. cum res. col. penul. C. si res ali. pigno. data sit. Alex. in l. si pignore. §. i. ff. de pigno. actio. in additio. ad Bar.

4 Tertiò differunt: quia donatio facta uxori non confirmatur morte, si post donationem maritus eam rem obligauit specialiter. l. 3. & ibi not. C. de lega. l. cum hic status. §. si maritus. ff. de donatio. inter vir. & vxor. secus est si obligauerit suas res generaliter: quia post illam non reuocatur praecedens donatio. Bart. in d. l. rem legatam. in fi. ff. de adimend. legat. Bal. in l. si non virum. C. de donat. inter vir. & vxor. l. in d. l. 3. in 2. limitatione. quia obligatio generalis non ita afficit rem, sicut specialis. arg. l. est differentia. ff. in quib. caus. pignus. glo. in l. licet. ibidem.

5 Quartò, hypotheca specialis plus afficit, & plus iuris transfert quam generalis. glo. in authen. de non alienand. in §. nos igitur. in fin. colla. 2. nam debitor potest manumittere mancipia generaliter obligata, sed si specialiter obligata sint, non. l. 3. C. de ser. pigno. dat. manu. l. licet. & l. pen. ff. in quib. caus. pig. vel hypothe. tacite contrah. faciunt nota. in glo. c. quamquam. 23 dist. vbi numerantur casus in quibus operatur plus prouisio specialis, quam generalis. & per las. in l. cum quid. ff. si cer. petat.

6 Quintò, pactum de non alienando, seu conuentio reddit nullam alienationem, quando res specialiter obligatur, secus si generaliter. tex. lingu. in l. si creditor. §. si. ff. de distract. pignor. vbi hoc etiam tenent Bar. & Bal. in l. si ita quis. §. ea lege. de verb. obli. & ibi las. & in l. filiusfamilias. §. diui. in 3. q. de leg. i. quia postquam exorbitat à iure communi, ideo non debet extendi ad generalem hypothecam, licet multi contrarium teneant.

7 Sextò, praelatus non potest res ecclesie specialiter obligare, secus in obligatione generali. c. nulli. & ibi doct. de rebus eccles. non alienand. Panor. in c. 3. de precar. gl. in §. nos igitur. in verbo specialis. in auth. de non alien. reb. eccles. colla. 2. Alex. consi. 118. col. pen. vers. in super. in 5. volu. & ista est magis communis, teste Negufan. in tract. de pign. in 2. parte. & in princ. quamuis hodie mala pars praelatorum non solum obliget, sed & alienet, consumat, & degluciat. Nò dico bonam partem, quia boni non sunt ista facientes, quamuis sciam bonam partem pro maiore accipi.

8 Septimò, si dominus locauerit domum ad triennium, & eam specialiter pro illa locatione obligauerit, si interim vendat domum, emptor tenebitur stare locationi, secus si generaliter essent obligata omnia bona. Bart. in l. emptorem. C. loca. & in l. si filiosfam. vbi Alex. ff. sol. matri. sic cē. fuit tenatus Paris. anno 1543. die 9. ante Pascha. in solita pronuntiatione arestorum, alia sunt multae differentiae quae hic poterunt addi.

9 Notandi sunt tamen casus, in quibus tacita hypotheca contrahitur iure ipso, sine expressa obligatione.

10 Primus ergo casus in quo à iure tacite contrahitur pignus, est in inuectis, & illatis. ut l. certi iuris. C. loca. §. item Seruiana. inst. de actio. de quibus abunde scripsi in tract. de liter. obligator. artic. 4. in 1. Tomo consti. Regiar. in commenta.

11 Secundò, hypotheca tacite contrahitur in re refecta, vel constructa ex pecunia mutua, & creditori datur in hoc priuilegium exigendi. l. i. ff. in quibus caus. pig. & l. creditor. 2. si cert. pet. l. i. de cess. bono. idem in nau. l. interdum. ff. qui potior. in pig. habeat. Alex. consi. 217. viso. 6. volu.

12 Tertiò, res empti pecunia pupilli est tacite hypothecata pupillo, etiam cum priuilegio prelationis pro restitutione pecuniae. l. idemque. ff. qui potior. in pignor. habeat. & ibi Bartol. & alij: quod est verum, ut in actione personali tantum praferatur in dictis rebus aliis creditoribus non priuilegiatis.

priuilegiatis, solam actionem personale praetendentibus. l. quod quis. & ibi gl. ff. de priuileg. credit. Bald. in l. quamuis. C. de pignor. & in l. licet. qui potior. in pignor. habeat. Saly. in authen. quo iure. quæst. 2. ibidem. reprobando glo. contrarium tenentem. & Alexan. in l. si cum dotem. §. si. col. pe. ff. sol. mat. quod intelligite quando res fuit empta per alium, quam per tutorem, quia si per tutorem, tunc est in pupilli electione, an velit rem, vel pecuniam sibi restitui. Bald. in l. si tutor. C. de seruo. pigno. dato manumi. glo. in l. 2. C. quando ex facto tutor. l. si ut proponis. de rei vendi. vbi doct. distinguunt. dixi superius in glo. 8.

14 Quartò, res empta pecunia militis, est ei tacite hypothecata pro illius restitutione. glo. in l. quamuis. C. de pig. & ibi Bar. & alij. Saly. in l. licet. in 1. & 2. opposit. C. qui potior. in pig. habeat.

15 Quintò, militia empta pecunia mutua, est tacite hypothecata mutuanti cum priuilegio prelationis. l. fin. C. de pigno. & praferatur iste creditor etiam uxori repetenti dotem, vel filiis, quando dos esset posterior: alius habebit locum regula, qui prior. ut in authen. posita in dicta l. fin. & Bal. nouell. in tract. de dote in 10. parte, 13. limita. & ille qui specialiter mutuauit ad emendam domum, habet in illa priuilegium. l. quod quis. vbi Bart. ff. de priuileg. credit. secus si pecunia sit in genere credita. l. procuratoris. §. planè. ff. de tributo. actio. Bart. in l. interdum. qui potior in pigno. habeat. De Ripa in l. Sabinus. §. si quis cum tutor. nu. 15. de priuileg. creditor. dixi superius in gl. octaua, quando esset specialiter obligata.

16 Sextò, bona tutorum & curatorum, nec non eorum, qui se gerunt pro tutoribus, vel curatoribus sunt tacite obligata pupillo pro mala administratione, & negligentia, ab eo die, quo incipit esse tutor, vel gerere negocia. pro officio. C. de administ. tut. & ibi glof. Bart. & alij in dicta l. Sabinus. §. fin. cum l. seq. vbi de Ripa. ff. de priuileg. credit. idem in curatoribus ad lites. l. properandum. §. fin. C. de iudic. & in actoribus datis, & curatoribus, vel tutoribus. Bart. in l. actor. col. 2. ff. rem ratam hab. Fallit in actore dato à iudice loco tutoris, vel curatoris. Bart. vbi supra. & las. in d. §. si. l. properandum. vbi etiam non procedere in bonis haeredum tutorum asserit. & Cuma. consi. 58. quæritur. Negufantius in 4. membro 2. partis. tract. de pignor. Etiam in tacita hypotheca erunt bona protutoris. gl. in l. dabimus. in verb. priuilegio. ff. de priuileg. credit. non enim debet esse melioris conditionis hic protutor, qui nulliter administrat, & qui non est tutor, quam ille qui verè est. ut in cap. eum qui de praeb. in 6. Arti. consi. 29. diligenter. col. 1. & cap. in decis. 129. nu. 3.

17 Septimò, inducitur tacita hypotheca in bonis patris administrantis bona filij fauolenter, vel male alienantis, in casu quo est legitimus administrator. l. cum oportet. §. fin. C. de bonis quae liber. quod secus est, si bona filij male sua culpa, non tamen dolo administrauerit, quia tunc non tenetur. §. non autem. Ibidem. De his vero quae gessit non tanquam legitimus administrator, tenetur reddere rationem administrationis filio, & reliqua. Bal. in l. filia cuius. C. famil. ercisc. Socy. cō. filio. 34. prosequendo. col. vltim. in primo vol. & tunc sunt bona tacite obligata. Bal. nouell. in tract. de dote. in 1. parte. 8. priuileg. & incipit hæc tacita hypotheca à die inchoatae administrationis. glo. Bart. & alij in dicto §. fina.

18 Nec refragatur quod hypotheca non possit nasci ante principalem obligationem. l. si debitor. C. de priuileg. fisci. quia duplex potest considerari obligatio: una generalis, ac prima, qua pater simulatque incipit administrare, tenetur & obligatur res filij saluas facere, & absque dolo, & fraude administrare, & ista praecedit hypothecam. Altera est obligatio specialis & secundaria, quae nascitur ex mala administratione patris. l. i. §. est autem. & §. si apud. & l. si duo. ff. de positi. & licet ante istam secundam oriatur hypotheca, tamen satis est quod non oriatur ante primam generalem. Bald. & Saly. in dicto §. fin. d. l. pro officio.

19 Octauò, in bonis victricis, quando non reddita ratione mater & pupillorum tutrix illi secundo nupsit, tunc pro tutelae redditione, & restitutione reliquorum: bona secundi mariti sunt tacite obligata filiis primi matrimonij suis priuilegiis. l. penul. C. in quib. caus. pignus vel hypothec. & hoc dicit Soci. in consi. 180. diligenter. col. 2. vol. 2.

20 Nondò, inducitur tacita hypotheca in bonis paternis, quando pater transfuit ad secunda vota, tunc pro lucris, & aliis bonis peruentis ad patrem ex primo matrimonio, & dolosa administratione illorum bonorum, filij habent in bonis patris tacitam hypothecam. l. si quis prioris. §. in illo. C. de secund. nup. & ibi doct. & Soci. d. consi. 34. in 1. vol.

21 Idem in matre transfuit ad secundas nuptias, ut bona eius sint filiis primi matrimonij obligata tacite pro conseruandis lucris, & aliis bonis, quae ad eam à primo marito deueniant. l. hac edictali. §. omnibus. C. de secund. nupt.

22 Decimò, in fisco: nam maior emens rem à fisco, tacite obligat bona sua fisco pro precio rei. l. 2. C. de priuileg. fisci: nam fiscus semper habet ius pignoris. l. aufertur. §. fiscus. ff. de iure fisci. fiscus in minore contra maiorem: quia tunc sola res empta minori obligatur. l. i. in fin. iuncta glo. in verb. emerit. ff. de rebus eor. las. in repeti. l. si constante. in 2. quæst. 3. partis princip. ff. soluto matri. & praferatur fisco priuato habenti expressam, etiam anteriorem, in bonis quæ sitis post obligationem contractam. tex. & ibi Bar. in l. si quis. ff. de iure fisci: ut superius scripti in glo. octaua.

23 In delictis vero communis est opinio, quod ante inchoatum iudicium criminale fiscus nullam habet hypothecam in bonis delinquentis: nec etiam post iudicium inchoatum ante sententiam. l. ex iudiciorum. ff. de accusa. post sententiam. sic Bald. & Alex. in l. rescripto. in princ. ff. de pact. sed Angel. Fulg. & Paul. tenent quod à die litiscōrestationis incipit ista hypotheca, quia ab illo die

Bona tutorum sunt tacite obligata pupillis.

Bona patris male administrantis bona filij sunt tacite obligata.

Victricis bona sunt tacite obligata pro uxoris administratione.

Bona transfuitis ad secundas nuptias quae sunt specialiter obligata.

In delictis bona quae sunt fisco tacite obligata.

quasi contrahitur. l. 3. §. idem scribit ff. de pecul. & pro quasi contractu fisco habet tacitam hypothecam. dicta l. aufertur. §. fisco. ff. de iure fisci, & hæc hypotheca in delictis non nocet creditoribus ex alia causa, sed solum operatur contra delinquentes, vel tertios possessores sine titulo. Alex. in dicta l. 3. §. idem scribit Hodie dicerem esse tacitam hypothecam à die manus iniectionis: id est ab eo tempore, quo res factæ sunt: vt solet in Francia fieri, si postea delictum probatum fuerit, etiam si lis contestata non sit. & in quibus casibus res delinquentis non faisiuntur ante sententiam, tenemus opinionem Angel. & Fulg. vt à die litis contestatæ incipiat ista tacita hypotheca.

Regina eisdem priuilegiis quibus Rex utitur.

Bona pro decimis & coll. his sunt tacite obligata.

Bona emphyteotica non sunt pro canone tacite obligata.

Furis bona sunt tacite obligata pro restitutione.

Scabinorum & consulum bona sunt tacite obligata. Prælati bona sunt ecclesie tacite obligata.

Bona testatoris pro legatis solutis sunt tacite obligata.

24 Item contrahens cum Regina etiam tacite videtur obligare illi res suas pro contractu, sicut fisco. l. secunda. C. in quibus causis pignus tacite contrahitur. quæ licet loquatur tantum in fisco, tamen etiam in Augusta locum habebit, quia princeps dat ei, quæ habet priuilegia. l. princeps. ff. de legib. l. 1. in ff. de iure fisci. & hoc probat Capit. in decis. Neapol. quæst. 129. & anno 1549. hoc Rex Henricus cauit suo edicto: vt eisdem priuilegiis Regina uteretur quibus Rex.

25 Vndecimo tacite inducitur hypotheca in decimis: nam prædia, pro quibus debent solui, sunt tacite obligata pro illis: vt docet Ioan. Andre. & Panor. in c. cum homines. & c. pastoralis. de deci. arg. l. Imperatores. ff. de publica. Federi. consi. 81. latius fumendo. argum. decimarum ad collectas, de quibus statim dicitur, & ego scripsi in tract. de decim.

26 Duodecimo, pro collectis soluendis bona sunt tacite hypothecata. gloss. in l. 1. C. in quibus causis. & ibi Bart. & in l. fin. C. sine censu vel reliquis: & nisi soluantur collectæ, possunt illa bona vendi. gloss. in verbo, distrahatur. in l. 1. C. de vendend. rebus ciuita. lib. 11. etiam poterunt vendi pro pœnis impositis contra non soluentes. Alexand. in additio. ad Bar. in l. creditor. in princ. ff. de actio. empt. Alexander, & Ias. in l. apud Iulianum. §. hæres. ff. de leg. 1. Soci. in consi. 243. col. 2. in 2. vol. & perfecta venditio non reuera statuitur postea. Bal. in l. 1. C. si propter publ. pensita. † Pro canone tamen debito non sunt obligata bona emphyteotica, teste Barto. in l. 1. C. de iure emphy. Tum quia hoc non reperitur cautum, etiam si esset emphyteosis ecclesiastica: tum quia etiam pro canone alio prouidetur modo, vt per amissionem rei. in d. l. 2. & c. potuit. de locato. Ergo non erant bona tacite hypothecata. & ita tenet Angelus in l. vniuersas. C. ne rei domini. vel templo. post Anto. & Imo. in d. c. potuit. Alex. in l. quod dicimus. col. 8. vers. & sic ex prædictis patet. ff. de verb. obli. licet Bal. teneat contra in authen. si quas. C. de sacrosanct. eccle. & in l. certi iuris. locati. quæ opinio fortè possit procedere, quando res essent inuectæ in prædium emphyteoticarium, aliàs obligatæ tacite non censentur.

28 Decimotertio, bona delinquentis, vt pote furis, sunt tacite hypothecata pro restitutione reum ablatarum, etiam contra hæredes delinquentis, vel contra quemcunque alium bona rei possidentem. Et hoc ex æquitate iuris canonici tenet Bal. & Saly. in l. furti. C. de furtis. arg. c. parochiano. de sepulturis. licet de iure ciuili non inueniatur hæc obligatio. vt scribit Negufan. in tract. de pigno. in 4. membro. 2. partis, in 9. casu. nu. 124. sed hoc parum prodest, quia regulariter nihil vel parum habentes furantur, & sic nil obligare possunt, cum nil habeant.

29 Decimoquarto, consulum bona, scabinorum, & aliorum administratorum ciuitatis sunt pro mala administratione tacite ciuitati hypothecata. l. fin. C. quo quis ord. conuenia. lib. 11. & l. 2. de debitor. ciuit. Ibidem. Alex. & Ias. in l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. licet ciuitas non habeat tacitam hypothecam in bonis sui debitoris, qui bona ciuitatis non administrat. l. 2. C. de iure reipub. eo. lib. 30.

30 Decimoquinto bona prælati pro mala administratione bonorum ecclesie, sunt tacite ecclesie obligata instar tutoris. gloss. in cap. ex literis. de pigno. Panormi. in cap. episcopus. de præb. Panor. & Fely. in cap. cum deputati. de iudic. Alex. consi. 104. plura. in fin. vol. 6. & l. si filiofamilias. §. fin. col. 3. ff. soluto matrimo. quod hodie nobis vsui esse potest contra nostros protonotarios destructores episcopatum, abbatiarum, & prioratum, & alios prælatos: quod est dolendum, quod ad destructionem mala pars tendat: bonam enim partem illam nisi pro maiori non audeo appellare, nec isti prælati habent hæredes, quia in vita bona sua & aliena consumpserunt: & vix inuenitur qui eos sepulture tradere velit, tanta est in prælatis hodiernis infelicitas.

31 Decimosexto, bona hospitalarij, seu orphanotrophi sunt tacite obligata pro mala administratione, quia tutoribus æquiparantur. l. orphanotrophos. C. de episc. & cleric. Bal. in l. si quis presbyter. in prin. ibidem.

32 Decimosextimo, bona vsurarij pro vsurarum restitutione. Bal. in l. penul. C. de seruo pig. dato manumi. & in l. executorem. col. 1. de execut. rei iudic. per c. cum tu. de vsuris. & c. quamquam. illo titul. in sexto. contrarium tamen tenent communiter doct. in dicto cap. quamquam. & Anto. in c. tua nos. de vsuris. Pano. & alij in d. c. cum tu. Ambros. de vignat. in reper. c. salubriter. nu. 231. de vsur.

33 Decimo octauo, in clerico coniugato obligato ecclesie. Nam bona eius sunt ipsi ecclesie tacite hypothecata. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. Vital. de Camba. in tract. clausula. Clausul. & specialiter obligauit. in fi. videre Panor. in consi. 89. in 2. volu.

34 Decimonono, in bonis testatoris, quæ ad hæredem perueniunt, inducitur tacita hypotheca pro legatis soluendis, etiam quando solum competit iudicis officium. l. 1. C. commu. de legat. etiam si testator obligauerit expresse vnâ rem. Bal. in d. l. 1. col. 3. vers. quæro si testator: etiam in rebus, quæ non erant testatoris, sed ad hæredem peruenerunt: quia hypotheca legalis bene contrahitur in alienis rebus. l. satis noui. C. in quibus caus. pignus tacite contrahat. Bal. in l. cum res. in fi. si res aliena data sit pig. & hæc hypotheca in rebus testatoris procedit, non in rebus legatis, cum legatorum

corum dominium transeat in legatarium à morte testatoris. l. à Titio. ff. de furtis, & res sua non potest esse hypothecata. l. neque pignus. ff. de reg. iu. gl. in d. l. 1. & ibi Bar. & glo. in §. nostra. in verb. hypothecaria. insti. de lega. & sic hypotheca competit contra quemlibet hæredem. Bart. in dicta l. 1. licet alia hypothecæ contra quemlibet insoluidum dentur. l. 1. C. si vnus ex pluribus creditor. & pro minima pecunia tota res remaneat obligata. l. si residuum & l. quadiu. C. de distract. pignor. 35 Tamen res hæredum non sunt tacite obligatæ, teste Ange. in §. 1. in 3. nota. instit. de lega. sed si post sex menses hæres non soluerit legatum, à die aditæ hereditatis: tunc fieri potest immisio ad instantiam legatarij in bonis etiam hæredis pro tali legato, & per talem immisionem constituitur pignus prætorium. l. certa. C. vt in possess. leg. doctores in dicta l. 1. quod non vidi seruari. 36 Et hanc tacitam hypothecam testator remittere potest. glo. in l. 2. ff. vt in possess. legat. Barto. & Alex. in l. nemo potest. de lega. nec ista hypotheca habebit locum pro rebus donatis etiam causa mortis, cum non reperiatur expressum. Alex. & alij in d. l. 2. Angel. in §. 1. instit. de donatio. in princ. licet regulariter æquiparentur. in l. 2. ff. de lega. 1. sed hoc in casibus à iure expressis.

37 Vigesimo bona transfignis, & non seruatis transactionem, quando non erat inducta noatio, remanent tacite hypothecata pro illa veteri & primaue actione. l. fin. & ibi Barto. ff. in quib. caus. pignus. licet gloss. & malè contrarium teneat ibi idem quando transactio fuit facta animo nouandi, sed transfignis dolo non seruat transactionem, tunc agetur prima actione in odium committentis dolum. l. actione. C. de transact. & bona illius dolo erunt tacite obligata. teste Bar. in d. l. 1. & Negufan. in tract. de pig. in 4. membro. 2. partis. tract. de pignor.

38 Vigesimo primo quando res aliqua designatur pro alimentis præstandis, vel pro alia annua præstatione. tunc illa res specialiter designata censetur ad illud onus specialiter, & tacite obligata. Barto. in l. Lucius. ff. de alimen. & cibarij. lega. l. 2. illo tit. Bart. in l. fundus. de annuis lega. & l. codicillis. §. instituto. ff. de lega. 2. Guido papa. quæst. 32. in fin. Corne. consi. 296. in 1. volu. licet Ludouic. Roma. consi. 388. in casu. dicat speciale esse in alimentis.

39 Vigesimo secundo bona testatoris, qui reliquit minus legitima filio, sunt tacite ei hypothecata pro legitima supplemento iuxta terminos l. omnimodo. C. de inofficio. testam. quia quod debet suppleri, censetur relictum. Barto. in l. hac edictali. col. 3. vers. & primo quæro. C. de secun. nupt. & pro relictis inest tacita hypotheca. l. 1. C. commu. de lega. ergo & pro isto supplemento. sic concludit Dec. consi. 235. in casu. in vlt. col. Licet secus quando nulla legitima fuisset relicta: vt docet Alex. in l. in quartam. ff. ad leg. Falc. & in consi. 78. clarissime. in 3. vol. col. 2. & consi. 117. vlt. nu. 18. in 6. vol. & consi. 154. in 7. vol. sed fortè idem erit utroque casu, vt alibi ostendam.

40 Vltimo istam tacitam hypothecam habet mulier pro dote data, siue sit aduentitia, siue profecticia. l. vna. §. & vt plenius. C. de rei vxor. actio. Etiam si res dotalis sit emicta. d. §. & vt plenius. & ita hypotheca transit ad quemcunque actio de dote. Bart. in l. 1. in 1. priuilegio. ff. sol. mat. per text. in §. fuerat. in fi. insti. de actio. etiam in extraneum hæredem, vel in cessionarium. per l. ex pluribus. ff. de administra. tutor. quia quicquid est transfignibile, est cessibile. Alexander in l. 1. verò. ff. soluto matr. Etiam competit tacita hypotheca pro alienatione rerum alienatarum per maritum, & pro precio illarum: in quibus casibus permilla erat alienatio, puta in utilitatem vxoris. l. si constante. §. fin. ff. de iure dot. Areti. in l. 1. col. 3. ff. soluto matrimo. Bar. consi. 124. videre etiam de tacito pignore. tex. in l. 2. C. de captiuis.

41 Notandum est quod effectus tacite hypothecæ non est minor quam expressæ. Dy. in reg. qui prior. de regulis iuris. in sexto. Barto. in l. 1. §. ff. de iure fisci. & in l. vna. C. rem alienam geren. facit gloss. in litem quia. in fin. ff. de pact. & in l. 2. in fi. de rebus credi.

42 Item quando quis emit rem hypothecatam alteri, non tenetur emptor soluere precium venditori, etiam si res fuerit sibi tradita, nisi res prius obligatione liberetur. tex. & ibi Bar. Bal. & alij in l. ex prædiis. C. de quæstio. Imò poterit agere quantum sua interest alteri non fuisse obligatam. l. si rem meam. & ibi Bart. ff. de solutio. Ange. & Alex. in l. 1. §. si hæres. ad Trebel.

43 Item poterit vxor impedire executionem factam in bonis mariti, probando virum vergere ad inopiam. l. si constante. ff. sol. ma. Bal. nouel. in tract. de dote. in 7. parte. priuil. 18 in fi. & priuil. 24. etiam antequam egerint, & discusserint bona mariti debitoris non obstant authen. hoc si debitor. C. de pigno. quæ loquitur quando quis veller agere contra tertium possessorem, secus si vellet se opponere. Imò in l. à diuo Pio. §. sed illud. ff. de re iudi.

44 Nec possent creditores hoc casu offerre dotem in pecunia, & relaxationem bonorum petere. Bart. in d. l. si constante. 7. q. 3. part. & in l. cum tibi. C. qui potior. in pigno. habeant. Socy. consi. 11. vlt. in 3. vol. sed poterit vxor vnum prædium ex melioribus eligere vsque ad concurrentem estimationem dotis. l. creditoris. ff. de distract. pignor. Bar. & Alex. in d. l. si constante.

45 Item licet creditor succedat debitori, tamen hypotheca non confunditur. l. debitor. & ibi Bar. & Alex. ff. ad Trebel. l. cum quis. §. si iuncta ratione gloss. de solut. quia hypothecaria durat donec debitum sit solutum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. facit l. ex sextante. §. Latinus. de except. rei iudi. & l. Vranus. ff. de fideiussor. Item hypotheca non diuiditur, sed insoluidum, datur contra singulos detentores, vel hæredes. l. si rem. §. omnis. ff. de pigno. actio. l. solutum. §. per liberam. vbi Bar. ibidem. l. 1. C. si vnus ex pluribus hæred. authen. de fauo. in tract. de pigno. & hypothecis, in 1. membro 8. partis circa finem & per arrestu fuit reprobata consuetudo in contrariu anno 1386. die 8. Junij inter do. Catherinâ de Machetex, & do. de Taillebourg tutorè Bartholomæi de la Haye. j

Transfignis bona quando sunt tacite obligata.

Bona patris pro legitima sunt tacite obligata.

Pro dote mulier habet tacitam hypothecam.

Effectus tacite hypothecæ qui.

Emptor quando precium soluere non tenetur. Vxor quando executionem in bonis mariti impedire possit.

Hypotheca per successionem an confundatur.

46 Item sicut is, qui expressam habet hypothecam, habet ius persequendi rem sibi hypothecam expressam: ita & qui habet tacitam. d. s. item Seruiana.

In tacita hypotheca habet bonum regulam, qui prior.

47 Præterea sicut in expressa hypotheca, qui prior est tempore, est in iure potior. reg. qui prior. de reg. iur. in 6. ita in tacita prior præfertur posteriori. l. hæc edictali. §. his illud. C. de secund. nup. & ibi Bal. col. vl. etiam in rebus post tacitam obligationem quæsitis. vt ibi dicit Bald. & præfertur habens tacitam hypothecam anteriorem, etiam fisco posteriori. vt. l. r. C. rem alienam gerent. Dyn. in d. regu. qui prior. Negusan. in 2. memb. §. partis. nu. 9. intelligite in quæsitis ante hypothecam fisci, secus si post. Bar. in l. is qui. & l. ff. de iure fisci, prout superius scripsi in glo. 8. & in hac cita concludi debet, sicut in expressa.

Tacita hypotheca non inducitur per arectum ante executionem.

48 Vltimò notandum est, quòd post arectum latum, vel sententiam non inducitur hypotheca ante executionem, ad hoc vt obtinens arectum possit dicere bona debitoris sibi à tempore sententiæ obligata, & hypothecata, ideo executio facienda est. l. non est mirum. ff. de pignor. actio. doct. in l. à diuo Pio. de re iudica. vide Anto. Negusan. in tract. de pigno. in 2. membro. 3. partis. & doct. in c. cum aliquibus. de re iudica. & de his hæcenus, ne vltra morem solitum sim prolixior, postquam dixerò, quòd exterius tenetur in Regno respondere super hypothecaria, licet non super actione personali. vt censuit Senatus contra Marchio. Salutarum: vt refert Aufre. in stilo parla. arecto 67. item dictum fuit.

Ne pourront demander que les arreraiges.

GLOSSA XV.

Rub. sine censu &c. hic elucidatur.

Reliqua quæ nos *arreraiges* vocamus: nempe reliquum dicitur debitum restans, siue ex censu. vt in tub. sine censu vel reliq. fundum compar. non posse. vbi in l. 2. maxime prohibetur, ne quis emat fundum ea conuentione, ne censum & reliqua præstet, quia sine censu fundus comparari non potest, quando fundus est censualis, secus si alaudialis est, & francus, tunc potest emi fundus sine censu. De hoc verbo reliqua, & reliquatores scripsi abundè in l. potest reliquorum. ff. de verb. signifi.

Redditus pendente processu per provisionem sunt soluenti. Arrestum. Redditus quinque annorum pendens.

An redditus per modum provisionis solui debeant pendente processu? Respon. sic, si erant consueti solui, & de his erat obligatorium instrumentum, alioqui non: vt fuit decisum anno 1513. die 19. Julij in hoc supremo senatu Paris. etiam probat Aufre in stylo parla. arecto 368.

L. quicunque declaratur.

Et sic is cui redditus debetur, debet eum petere singulis annis, alioqui non poterit petere, nisi redditus quinque annorum, etiam si plures anni fuerint debiti per istum tex. & per rationes positas superius in princip. huius ordinatio. Ideo si solutio petatur pro quinque annis, debet Reus probare soluisse, alioqui ad istos quinque annos condemnabitur, per l. i. ff. de exceptio. & l. r. C. de probatio. nec sufficeret probare se exoluisse pro tribus annis, quia adhuc alij duo anni possent peti nouissimi. non obstante l. quicunque. C. de apoch. public. lib. 10. vbi qui docet soluisse pro tribus annis proximis præsumitur soluisse pro anteriore tempore trium annorum, sed non postea: vnde qui probaret soluisse tribus annis proximè præteritis, præsumitur quòd soluit etiam pro aliis annis lapsis ante tres annos, quia non est verisimile quòd creditor acceptilationem nouissimorum annorum dedisset: si non fuisset antea pro illis annis solutum: vt etiam docet Ias. in l. 2. nu. 135. C. de iure emphy. quod est verum si probaret se soluisse tribus separatis annis, secus si acceptilatio facta esset simul pro tribus annis: vt docet Bal. in l. r. C. de dotis promiss. refert Francif. Cremen. singul. 78. tu scis. & Ioan. Francif. Balb. in tract. de præscrip. in 3. parte. quæst. 10. col. 11.

Et si oultre iceux cinq ans, aucune année des arreraiges estoit eschene, dont n'eussent fait question, ne demande en iugement: ne seront receuz à la demander, ains en seront deboutez par fin de non receuoir.

GLOSSA XVI.

Casus in quibus ultra quinque annis redditus petiti possunt.

Rego à contrario si quis probet in iudicio se petiisse illos redditus, debet etiam in pluribus annis obtinere, alioqui etiam si extra iudicium petiisset non recipitur, vt hic: licet interdum extraiudicialis petitio proficit: vt scripsi in tract. de mercator. minuta. vend. in fi. super eo. l. i. sed non prodest sic. Quid in cōsciētia, scripsi in tract. de famul. salar. gl. 10. Secundò non procedit, si pendente iudicio super solutione vnus anni debita aliorum annorum cedant, & veniant, tunc peti poterunt, etiam si per decem annos non sint petita, quia sufficit interpellatio iudicialis illius anni. per hunc tex. & tunc semper tenetur vsque ad diem supremi iudicij, quia dicitur esse in mora, vt in l. cum fundus. vbi Ias. ff. de rebus credit. etiam si fuisset conuentum quòd solutiones cumulari non possint, vt scripsi supra.

Petens ab uno ex duobus reis debendi an ab altero petere possit.

Quid si duo erant rei debendi, qui eodem redditus promiserant, ab vno creditor petiit, vtrum ab alio, si hic soluendo non sit, vel alias, petere possit? tex. in l. fin. C. de duob. reis. respondet posse, cum ex vno fonte vnus effluxit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. facit quod scribit Ias. in l. 2. quæst. 17. nu. 57. & seq. C. de iure emphyteo.

De exceptione ad fines non recipiendi, & quid differat ab exceptione peremptoria, plenè scripsi in tract. de exceptio.

Et en

Et en ce sont comprises les rentes foncieres portans directe, ou censive.

GLOSSA XVII.

Mortandum est quòd redditus in duplici constituuntur differentia, quidam sunt redditus fundiarij, quos vulgus *Rentes foncieres* vocat, à fundo dicti. Olim enim domini locorum videbant fundos steriles, & incitabant subditos, vt eos colerent, & paruo censu dominos recognoscerent, & in signum protectionis illis aliquid soluerent. vt in c. recipimus. de priuil. Boer. in §. 17. de consuet. in feu. in consue. Biturig. & hi domini cōmuniter censum percipiunt minutum: non magnam pensitationem, seu redditum, vt decem vel duodecim librarum singulis annis, sed Capones vel alias res paruas, vt pote denarios aut solidos pro annuo censu. Ex quantitate ergo, precij cognoscitur. vt docet glo. in verb. agendo. in l. r. ff. de superficie. Bar. in l. corem ferro. §. qui maximos. de publica. & Socy. consil. 266. in causa. col. 4. vers. nec videtur obitare. in 2. vol.

Redditus sunt in duplici differentia.

2 Alij sunt magni redditus, & hi causa necessitatis inuenti sunt: cum enim multi olim pecuniis, vt nunc, indigerent, & neminem inuenirent, qui eis mutualet, nec bona sua vendere erat in animo, hypothecæ dare suas domos, & fundos, ac alia bona coacti sunt, & super illis redditus constituere, vt pote quindecim libris receptis vnâ: & super triginta, duas constituunt singulis annis soluendas, donec pecunia sortis restituta fuerit. Et inter istos redditus multe sunt differentia.

Differentia inter redditus fundiarios & alios.

3 Prima est, quia fundiarius redditus est paruus, hic verò emptitijs magnus, pro quantitate pecuniæ receptæ. vt in extrauag. Regimini. de emptio. vt in prin. superius dixi.

4 Secunda, æstimatur vnus solidus redditus fundiarij triginta, alter verò emptitijs, quindecim. per d. extrauag. Regimini. & Moline. plenè docet in tracta. suo commercior. & vsurarum.

5 Tertia differentia hunc censum minutum imponit regulariter dominus loci, iustitiam obtinens: alium verò quilibet habens bona, & illorum administrationem, cum quilibet de re sua disponere possit. l. in re mandata. C. manda.

6 Quarta ex non solutione census fundiarij debetur emenda domino, idque variè secundum consuetudines locorum, sed non ex altero: vt scribit Pyrrhus in consuetud. Aurelia. rub. de censib. c. 2. & c. 5. Chassa. in §. 2. & 3. in glo. i. titul. *des censés*, in consuetud. Burg.

Non solutus censum non priuatur iure.

7 Quinta si is, qui debet censum, illum non soluerit per triennium, non cadit iure suo. gloss. in c. constitutus. de religio. domib. Alexan. consil. 14. col. 3. in secundo volu. Do. Capit. in decif. Neapol. quæstio. 196. Soci. d. consil. 266. col. 4. sed de consuetudine est, quod priuatur sicut in emphyteosi, vt asserit Io. Fab. in §. ad eò. col. vlti. de locato. in insti. vt refert Boer. in §. 24. de consuetu. feudi. Ego tamen vidi contrariam consuetudinem, vt non priuatur saltem in multis locis, & maxime in Montepessulano propter statutum hoc disponens, de quo scribit paruus meus, magnus in l. fundi. C. de fund. patrimonial. lib. 11.

8 Sexta, dominus fundiarius potest apparitorem habere, qui colligat hos census, & compellet sua autoritate soluere, alius non: nisi per iudicem, vt docet Chassa. vbi supra. §. 3. in gloss. i. quia est contra ius, vt quis sua autoritate ius sibi dicat. l. extat. ff. quod metus causa.

Laudimia dominus fundiarius habet.

9 Septima, Laudimia habet hic dominus census, non alius. l. fi. C. de iure emphyteo. l. r. de fund. patrimo. lib. 11. Boer. in §. 22. de consue. feu. in consuet. Bitur. recipit etiam *sisines & des sisines*, vt vulgus dicit, nisi in fisco, qui pro alienatione rei censualis recipit duplum census, & non alia laudimia, vt si quis debeat quinque denarios fisco singulis annis pro domo sua, si illam alienet, duplum census dabit emptor pro laudimio, id est decem denarios primo anno. vt testatur Boer. in §. 17. de consue. feu. non vult enim princeps ex subditorum præiudicio ditari, quod vti nam bene obseruarent eius ministri.

10 Octaua differentia, dominus, qui habet minutum censum, recipit multas & emendas, licet alter dominus habeat magnos redditus: quia paruus census dicitur capitalis, & respicit fundum, & non ædificium. l. 3. cum seq. ff. de censib. no. in §. illud. de prohib. feudi. alien. per Feder.

Habes minutum censum multas cap.

11 Nona, dominus fundiarius non perdit censum suum, licet se non opposuerit venditioni rei per præconia facta. Secus in alio habente redditus emptitijs quia paruus census est onus paruū, & ab ipsa rei institutione impositum, ideo sic transit ad alium, sed magnus non: quia est magni præiudicij. Ideo oportet quod is opponat, & declaret suum magnum censum, vt hic & superius dictum fuit, & abundè in tract. de præco.

Dominus fundiarius non perdit ius, etiam si venditioni rei non se opposuerit. Ad mortire re quis possit.

12 Decima, dominus fundiarius rem liberam facere potest, & (vt dicunt) *admortir*, etiam sine consensu alti iusticiarij, & hoc quantum ad suum redditum, quod non facit is, qui habet hos magnos redditus emptos, & post istam liberationem & admortificationem ecclesia illum fundum possidere poterit perpetuo, alias extra manum teneretur intra annum ponere. c. vno. de relig. domib. in 6. dicam in rub. *des admortiffemens*. vide Aufre. in stilo parlamen. arecto 299. ordinatum, & seruatur quòd dominus compellit intra annum extra manum ponere, postea non, nisi à Rege qui semper compellit.

13 Vndecima, fundiarius non potest prohibere dominum, si domum demoliri velit, & ibi hortum facere, secus est in eo qui habet magnos redditus super domo, nam sua magis interest: quia fortè sibi postea non posset exolui redditus ex illo viridario, vt doct. in c. commissum. de decim.

Fundiarius non prohibet dominum uti in loco domum.

*demoliri
affectet.
Domus
quando pro
ingressu ali-
quid exige-
re possit.*

*Ius prela-
tionis do-
habet.
Arrestum.*

*Irrequisto
domino res
uendita qua
do amittit-
ur.*

*Manus inie-
ctio & ius
simentum ad
quod do. spe-
ctet.
Alta iusti-
ciarius re-
quiri debet.*

*Differentia
inter contra-
ctum emphy-
teoticum &
usufructum.*

*Ex consuetu-
dine fundia-
rius habet
directum do-
minium.*

*Redimi pos-
sunt omnes
reditus pe-
cunia consti-
tuta etiam si
aliud a par-
tibus conuen-
tu fuerit.
Arrestum.*

dicunt de eo, qui habet vineam, an possit eam in praedium mutare sine curati consensu. scripti in tracta. de decimis. quaestio. 6. in fin.

14 Duodecimò; differunt si res in annum censum concedatur, dominus non debet aliquid exigere pro ingressu, ut scribit Boer. in §. 17. in fi. de consu. seu. in consu. Biturig. & allegat multa sed corrupte, secus in emptio censu. In cuius constitutione & ingressu praecipuum interuenit praecium. hodie tamen etiam pro illo minuto censu imponendo solent aliquid domini recipere, saltem capones, & id quod possunt extorquere à subditis.

15 Decimotertio, dominus fundiarius habet ius prelationis pro eodem precio. l. fi. C. de iure emphy. etiam si inferior dominus venderet redditum, quem dominus superior poterit pro eodem precio retinere, ut fuit dictum pro do. de Montmoreni contra viduam Arnaudus deffriches. anno 1528 die 7. Septembri.

16 Decimoquarto, censuarius vendens rem irrequisito domino non priuatur illa re: quia postquam translatum est etiam directum dominium in eum, liberè potest de re sua disponere. l. in re mandata. C. manda. Bar. in l. 1. §. 1. ff. de publica. capit. quaestio. 130. & Carol. Ruyn. consil. 42. promittit. col. 3. in primo volu. Dec. consil. 144. non fuisse. quicquid dicat Areri. in §. aded. loca. in insti. & Bar. in l. 1. §. quid autem. ff. de superficie. qui intelligi debent in superficiario, qui habet vtile tantum dominium, secus hic in censuario, qui etiam directum habet dominium.

17 Decimoquinto, si res censualis ad licitationem vendatur pro debitis solutendis, praefertur dominus censualis pro reliquis censibus sibi debitis, quia ius in re habet quod alij non habent ut censuit senatus anno 1367.

Decimosexto, duo domini censuales esse non possunt, nec census super censum imponi, sed redditus super redditum sic, ut alibi dixi.

18 Praeterea non omitterendum, si quis vendat rem censualem pro libera, ad id quod interest tenetur. l. 1. in fi. ff. de actio. emp. vide quae habentur in constitu. Reg. rub. de nota. arti. 13. vbi statuitur ut contrahens vendens rem, hoc habeat exprimere sub poena perditionis rei. ibi dicam.

19 Interdum hic dominus fundiarius habet censum cum iurisdictione & iure imperio interdum non habet. Sed alius habet merum imperium, id est altam iurisdictionem, & tunc ad altum iusticiarum pertinet manus iniectio, vnde si non solutus fuerit census, non potest fundiarius capere rem, & eam ob non solutum censum proclamare, sed iusticiarium altum in hoc requirere debet.

20 Item non potest conuenire censito ad soluendum reliqua, & dimittendum fundos, ut vulgò dicitur, *affin de garantir ou quitter.*

21 Praeterea in alijs casibus ad se non pertinentibus debet requiri dominus altus iusticiarius, & hoc vidi seruati ex consuetudine.

22 Doctores constituunt differentiam inter contractum censualem, & emphyteoticum, & feudalem. Nam censualem dicunt, quando translatum est vtrumque dominium, & directum & vtile in accipientem, & quicquid iuris habebat concedens, retento sibi tantum censu. In emphyteotico autem & feudo concedens retinet sibi directum dominium. text. & ibi gloss. in c. constitutus. de religio. domib. l. 1. & 2. ff. si ager vestigal. vel emphyteo. peta. Bar. in l. 1. §. 1. ff. de publica. Imol. in c. ad audientiam. de reb. ecclie. non alienan. Alex. consil. 14. col. 3. in 2. volu. Iaf. in l. 1. col. 7. & seq. C. de iure emphyteo. num. 48. & seq. & consil. 63. vidi motiua. col. 1. & 2. in primo volu.

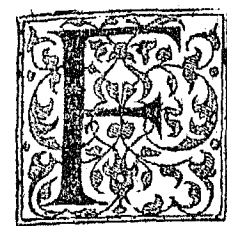
23 Ideo si dominus dicat concedendo rem, quicquid iuris in tali re habeo concedo, etiam si dicat in emphyteosim do: tamen erit contractus censualis, non emphyteoticus. per tex. singu. in dicto c. constitutus. Barba. in c. ad audientiam. not. 3. de reb. ecclie. non alienan. & Iaf. in dicta l. 1. in Francia tamen dominus fundiarius & censualis retinet de consuetudine directum dominium, & dominus directus vocatur, ut docet Ioan. Fab. in §. aded. in fi. de locato. in insti. & Boer. in dicto §. 24. de consuetu. feud. in consu. Bitur. & Chassa. in §. 1. gloss. *Seigneurie. titu. des cens.* in consu. Burgun. & in §. 3. in gl. 1. ibidem. Et in dubio praesumitur potius contractus censualis, quam emphyteoticus. gloss. & doct. in dicto c. constitutus. Soci. consil. 266. in causa. col. 3. versi. sed in contrarium. in secundo volu. Chassa. in consu. Burgun. in rubri. *des cens.* Et vide differentias inter contractum censualem, emphyteoticum, libellarium, precarium, & alios per Iaf. in l. 1. C. de iure emphyt. post Ioan. Raynaud. in §. 1. de prohib. feud. alienar. per Federi. & Feli. in cap. caeterum. de iudic.

24 Item omnes redditus constituti pecunia, possunt hodie redimi ea pecunia, qua fuerunt constituti per ordinat. Reg. Francisci positam in rub. *des rachapz des rentes.* in ordina. Paris. Et si non appareat de pecunia, pro qua fuerunt constituti, redimuntur habita ratione vnus ad quindecim iuxta dict. extrauag. regimini. facit l. si quis argentum. §. si autem donator. C. de dona.

Imò plus censuit Senatus anno 1549. die 2. Aprilis ante Pascha in publica pronuntiatione, redditus non fundiarios posse redimi, etiam si partes in constitutione dixerint non posse redimi: quia nemo potest facere quin leges habeant locum in sua dispositione. l. nemo. ff. de leg. 1. quod non procedit in ecclesia, vel in pia causa: quia mens donantis est, ut perpetuò illius ecclesiae sint. ut docet Ioan. Pirrhus in consu. Audelia. titu. de retrahen. vendi. c. fi. die ut in edicto Regio Fracis. quod hic duxi transcribendum. est enim in ordinat. Reg. Paris. in rubri. *des rachapz des rentes.*

Edict

EDICT DV ROY FRANCOYS, SVR
le rachapt des rentes.

RANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous presents & aduenir, salut. Comme nous soyons bien & deuement informez & aduertis, qu'en plusieurs bonnes et grosses villes de nostre Royaume & fauxbourgs d'icelles, y ha plusieurs maisons, manoirs & edifices lesquelz sont demourez et demourent inhabitez & en ruyne, places vuides & vacants, à cause des rentes, dont elles sont chargées, & qui de long temps ont esté constituées sur icelles, & que à ceste cause, tant pour les arrearages qui en sont deuiz, que pour lesdites rentes, qui excèdent, et pourroyent excéder sur les aucunes les louages d'icelles, ne se trouuent aucuns qui les veulent acquerir, bastir n'edifier, à la grande ruyne, diminution desdites villes & deterioration d'icelles, interest, preiudice & dommaige de nous, & de la chose publique de nostre Royaume. Sçauoir faisons, que nous voulants à ce pourueoir, et obuier à la decadence & enersion desdites villes, desirants singulierement la conuersation, entretenement & accroissement d'icelles: Pour ces causes & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuants, auons, par l'aduis et deliberation des gens de nostre conseil priuè, par edit, statut & ordonnance irremocable, dit, statué & ordonné, & par ces presentes disons, statuons & ordonnons, que toutes rentes constituées sur les maisons & places des citez, villes & fauxbourgs de nostre dit Royaume, pays, terres, & seigneuries, quelz qu'ilz soyent, soit à gens d'Eglise ou autres, soyent rachaptables à toutes personnes, pour le pris qu'elles auont esté constituées, s'il en appert, & s'il n'en appert, au pris du dernier quinze: auquel cas seront lesdites rentes extincètes & admorties, en remboursant pour le rachapt d'icelles au seur, & ainsi que dessus est dit, sauf & excepté toutesfoys es villes et lieux qui ont priuilege ou coustume: cōtenāt la forme, maniere & le pris, pour lequel se deuroit faire ledit rachapt autrement que par ce present edit: par lequel nous n'entendons aucunement deroguer à leursdits priuileges ou coustumes.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux les gens tenants noz cours de parlements, & à tous noz autres iusticiers & officiers qu'il appartiendra, ou à leurs lieutenants, que noz presents edit, statut & ordonnance, ilz facent lire, publier & enregistrer, en leurs greffes & iurisdicions, et icelles entretenir, garder & obseruer inuiolablement & sans enfreindre: en contrainnant & faisant contraindre à ce faire & souffrir tous ceux qu'il appartiendra, & que pour ce seront à contraindre, par toutes voyes & manieres deues & raisonnables: car tel est nostre plaisir. Et affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons à cesdites presentes fait mettre & apposer nostre seel, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Compiègne au mois d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents trenteneuf, Et de nostre regne, le 25.

Sic signatum supra plicam. Par le Roy en son conseil. Bochetel.

Visa, lecta, publicata & registrata, audito procuratore generali Regis hoc requirente, sub limitationibus tamen, restrictionibus, modificationibus & declarationibus contentis in registro publicationis harum presentium literarum, Parisijs in parlamento, quinta die Februarij, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono. Sic signatum, Du Tillet.

MODIFICATIONS DE LA COUR, SUR

le rachapt desdites rentes constituées, pub. 5. c. 39.

E SONT les modifications, restrictions et limitations, que la cour a ordonné estre en registrées au greffe d'icelle, faites sur la verification de l'edit du Roy, touchant les rentes constituées sur les maisons assises es villes & faulxbourgs de ce Royaume conformément en la plus part, aux limitations & modifications contenues aux anciens registres de ladite cour, sur le privilege du rachapt desdites rentes, otroyé par les Roys predecesseurs, à la ville de Paris.

Premierement qu'es rachapts desdites rentes, ne seront comprinses les rentes deuement admorties.

Item, si aucun propriétaire veult rachapter rentes appartenants à Eglises, colleges, hospitaux, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, communautés ou autres personnes qui ne seroyent admorties, le propriétaire fera appeller pardeuant les iuges desdites Eglises, colleges & autres dessusdits (si la rente appartient à benefice intitulé) le detenteur de ladite rente, avec le patron ou collateur, & (si ledit benefice n'est intitulé) le donateur, ou ceux qui de luy auront cause: si commodément, & sans trop grands fraiz (en regard à la rente rachaptable) ne peuuent estre conuenuz & adiournez: sinon par edict fait en l'auditoire de iuge, par quatre iours, & signifié au lieu dudit benefice, pour aduiser en quoy l'argent desdites rentes pourra estre conuertý & employé: & s'ilz ne comparent, ledit propriétaire consignera en main de iustice, & en ce faisant demourera deschargé de ladite rente: & aussi si aucun propriétaire veult rachapter rentes appartenants à colleges, hospitaux, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies, ou autres communautés, qui ne seroyent admorties, ledit propriétaire fera semblablement appeller par deuant ledit iuge les gardiens, gouuerneurs ou maistres desdits colleges hospitaux, hostelz Dieu, maladeries, confrairies ou autres communautés, & aussi le donateur de ladite rente, ou ses ayans cause, si commodément, & sans trop grands fraiz, en regard à la valeur de ladite rente rachaptable, y peuuent estre conuenuz & adiournez: sinon par edit general fait comme dessus, & signifié au lieu desdits colleges, hospitaux, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies et communautés: pour estre aduisé, en quoy l'argent desdites rentes rachaptables pourra estre conuertý. Et si iceux appellez ne comparent pardeuant lesdits iuges, ledit propriétaire consignera son argent en main de iustice: et demourera en ce faisant deschargé de ladite rente: & lesquelz deniers procedants du rachapt desdites rentes seront employez (appelez lesdits fondateur, donateur, patron, collateur, gardiens, gouuerneurs, & maistres dessus nommez, si aucuns y comparent, & en leur default seront par les iuges ordinaires des lieux, appellez le procureur du Roy, & deux notables personages ecclesiastiques) en autres rétes, au prouffit desdites Eglises, colleges, hospitaux, hostelz Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies & communautés dessusdites, le plus commodément que faire se pourra, sans ce que lesdits deniers prouenants du rachapt desdites rentes, puissent estre deliurez, ny baillez aux titulaires desdits benefices. Et affin que lesdits deniers puissent estre bien employez, & qu'ilz ne soyent perduz, ny esgarez, seront mis par ledit iuge ordinaire entre les mains de quelque bon et notable bourgeois,

bien re

bien reseauant, ayant immeubles suffisants, pour la seureté de sdits deniers qui s'obligera, comme depositaire de iustice, & obligera pareillement spécialement et généralement tous & chascuns ses biens immeubles & meubles, pour lesdites sommes, lesquelles seront employez en la maniere deuant dite, & le plus tost qu'il sera possible. Et où on ne les pourroit employer promptement en fonds d'heritage, ou en réte fonciere seroit employez (affin que les deniers ne demeurent oyseux, & que les seruites des fondations puissent estre entretenuz) en rétes constituées rachaptables, ou non rachaptables, ainsi que plus commodément faire se pourra, et le semblable que dessus, sera gardé, pour le regard des rentes, qui appartiendront aux enfans mineurs d'ans, ou autres personnes, ou qui doiuent estre souz la charge de tuteurs & curateurs. Et seront les deniers prouenants du rachapt d'icelles baillez ausdits tuteurs & curateurs, pour les employer, en la maniere deuant dite: ce qu'ilz seront tenuz faire. Pareillement les rentes qui appartiendront aux femmes mariées, si elles estoient rachaptables de leur nature, & qui elles fussent propres ausdites femmes, les deniers prouenants du rachapt d'icelles, seront baillez & deliurez au mary, pour les employer, le plus tost que faire se pourra, en acquisition d'heritages de semblable qualité & nature. Fait en parl'ment le cinquiesme iour de Feurier, mil cinq cents trenteneuf. Ainsi signé: Du Tillet.

A Duertendum est, quod omnis solutio census est prescriptibilis. l. plures. C. de fide instru. gl. in cap. tua. 2. de decimis. nisi quæ datur in signum subiectionis, quando subiectio non est prescriptibilis. Panor. in cap. cum contingat. col. 3. de foro compet. & in cap. ad audientiam. vbi Feli. nume. 20. de prescript. & Panor. in cap. significauit de censib. per text. in dicto cap. constitutus. de religio. domib. vbi census in signum subiectionis debitus non prescribitur. Boet. in §. 4. de prescrip. in consuetud. Bitur. Cuma. consil. 149. in quodam. & Fulgosi. consil. 146. in quæst. col. 2. Ioan. Francisc. in secunda parte quinta partis. quæst. 1. tracta. de prescript. ac Paulus Paris. consil. 13. circa col. vlti. in quarto volu. Chassa. in tit. des cens. §. 2. in consuetud. Burgund.

Census omnis prescriptibilis nisi in certis casibus.

2 Hodie census qui datur principi supremo. c. magnum. r. quæst. 1. nō prescribitur. per l. compet. C. de prescrip. 30. anno. Nempe apud Romanos census erat æstimatio facultatum cuiuslibet ciuis Romani, quantum quisque bonorum haberet, vt inde pro modo facultatum virium tributum penderetur: huic rei præerat censor, de quo per Fencstellam in tract. de magistra. Roma. & in ritu. de censib. ff. ac etiam per Budæ. & sic accipiendo censum, non differt à tributo, & publica peditatione. vt in l. ætatem. ff. de censib. glo. & Bar. in l. 1. de publica. l. 2. C. de censib. lib. r. & hoc datur principi in signum subiectionis, & recognitionis & in locum huius collectæ, quas tales dicimus, successerunt.

Multiplex census, & qui non prescribitur.

3 Interdum verò census est pensio, quæ debetur etiam priuato annuæ præstationis titulo, ob fundos in censum ab eo acceptos, aut ecclesiæ, aut ciuitati: est enim reale onus rei causa debitum. rei que incumbens. l. 1. C. sine censu vel reliq. & iste census qui aliis datur, quàm Papæ, aut aliis non recognoscensibus superiorem, prescribi potest: vt superius scripsi.

4 Quæro an si aliquis semel recognouit tenere fundum à tali domino, an illa recognitio sola probet illum dominum? Respon. duas ex hoc facto pendere quæstiones. Prima an ista recognitio profit domino aded vt sola probet cum dominum directum, & non prodesse solam ad dominij translationem, scribunt iuris interpretes per illum tex. in c. peruenit. de censib. Berber. in viator. iuris titu. de loca. §. quia solet. Sed agendo possessorio manutenebitur in possessione percipiendi prouentus, si aliquos antea percepisset. c. querelam. de elec. & Aufre. in decif. Tholo. quæst. 59. & si concurrat prescriptio, tunc probabitur dominium directum. ar. l. litibus. C. de agri. & censu. lib. r. alioqui non.

Recognitio sola an probet.

5 Etiam si venditor dixerit rem teneri sub tali censu annuo à tali domino, non tamen ex hoc instrumento probabit dominus directum dominium. l. fin. in fi. ff. de contrah. emp. quia nudis conuentionibus dominia rerum non transferuntur in aliquem. l. traditionibus. C. de pact. Et sic iste emptor non tenebitur recognoscere, nisi dominus probet: quia alteri per alterum non quæritur obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. l. 1. C. per quas personas. Berber. vbi supra. §. queritur. etiam nisi aliis admiculis probetur dominium. Benedic. in repeti. c. Raynutius. in verb. & vxorem. nu. 444. de testam. cum sequen. † Sed quamuis etiã Guido Papæ in decisio. 272. vtrum dominium, dicat ex tali recognitione non transferri dominium per prædicta, tamen ex ea inducitur probatio dominij. l. censualis. C. de donat. Sicut in confessioe extraiudiciali, quæ probationem

bationem inducit. per l. publi. in fi. ff. de positi. & gl. in l. r. de interrog. a. etio. vide eundem Guido, quaest. 315. sed iuxta. & seq. & consi. 147. consilium. col. 2. & consi. 177. nobilis. ac singu. 876.

Praxis illa qui per errorem recognouit.

Recognitio an nocet recognoscenti.

7 Tamen ista assertio venditoris sola non sufficit, imò si is qui recognouit, se errasse in illa confessione impetret literas, ut talis recognitio erronea ei non nocet, non poterit se iuuare dominus illa recognitione facta per censuarium. sed aliis debet probare modis dominium. l. cum res. C. de proba. & hoc solet exerceri in Francia.

Recognitio an facta non nocet domino.

8 Secunda quaestio est, an vna recognitio nocet recognoscenti, & non nocere concluditur, si non sint duae, vel alia concurrant adminicula, ut solutio census longæua. l. cum scimus. C. de agricol. & censu. lib. 11 & docto. supra adducti.

9 Etiam recognitio facta aliter, quam solitum esset, non valet, nec nocet ipsi, nec quidem posteris: quia per errorem, & impressionem extorta censetur, nisi esset ex certa scientia. teste Bal. in cap. 1. in fi. titu. de feudo Gardia. refert Iacob. in tracta. de feudis. in verbo dictique vassalli. 2. col. 5. verbi. item in materia recognitionis.

Probare quis debeat dominus an emphyteota

10 Item recognitio facta vni, non nocet vero domino. allegatur l. in concedendo. in princ. ff. de aqua pluua arcen. Panor. & alij in c. verum. de foro compet. & in c. ceterum. de iudi. Bart. & alij in l. r. §. & post operis. ff. de noui oper. nuncia. Chassa. in §. 3. rub. des censés.

11 Si tamen emphyteota vel vassalus possit illis duobus dominis, quos recognouit, satisfacere, tenetur: & illa nouissima recognitio valebit quantum ad obligationem personalem, sed non quantum ad realem: quia cum hic sit homo vnus, non potest esse alterius, sed soluet pensionem quam recognouit secundo. teste Iacob. vbi supra. verbi. dubitatur etiam: quia duo non possunt esse domini in solidum. per l. si vt certo. §. si duobus. ff. commod.

Preceptum domini ut omnes recognoscant non valet.

2 Quid si dominus agat contra emphyteotam, & is negat se emphyteotam, vel censuarium, dicens se nullum alicui debere censum, an dominus probare debeat, & ostendere ex qua causa? Respon. tenetur, non vero emphyteota, qui est possessor, & nemo tenetur ostendere titulum suae possessionis. l. cogi. C. de petit. hered. Boer. in §. 12. de consuet. feud. & §. 14. ibidem. diuersum esset si is confiteretur se vassallum, vel emphyteotam, vt doct. probant in c. ceterum. de iudic.

13 Sed si dominus erat in possessione exigendi, & censuarius neget debere, interim dominus in possessione remanebit, & cogetur censuarius ad soluendum per modum prouisionis: quia ista quaestio, vt ostendatur, ex qua causa census debetur, est magis petitoria quam possessoria, ideo in fine referuatur.

14 Item non valeret preceptum Baronis, vel alterius domini praecipientis singulis subiectis, vt recognoscerent terras omnes, quas in territorio habent: quia forte sunt francae, & alaudiales, vt per totum titu. de alaud. & omnis res praesumitur libera. l. altius. C. de seruitu. & aqua. probat. c. nimis. de iure iuran. vbi Panor. & alij dicunt Reges non habere fundatam intentionem de iure communi super rebus sitis in eoru iurisdictione, quod plenè probat Iacob. in tract. de feud. in verb. dictique vassalli. 2. col. 1. verbi. subsequenter. Boer. in §. 24. de consue. feud. in consue. Bitur. in fi. & ego hoc plenius tradidi. in tract. de congr. portio. in fi. vbi etiam hoc iure diuino probaui ibi. qui libet videre poterit ne plura.

Notandum est, quòd annui redditus inter immobilia computantur. cle. exiui. §. cumque annui redditus. de verb. signifi.

Hoc verum, quando sunt constituti ad longum tempus, secus si ad tempus modicum. cle. 1. de reb. eccles. non alien. Gemina. in c. 2. illo titu. lib. 6.

Et maximè quando ex publico debetur vt sunt impræstita Venetiarum, vt docet Ias. in l. sciendum. nu. 23. ff. qui satisfda. cogant. vt etiam sunt redditus, qui hic debentur Paris. in domo ciuitatis, quia fiscus & res publ. semper soluendo praesumuntur. l. 2. ff. de fundo dotal. cuius tamen onerata domus cadit, & omnia onera reiicit.

Item dicit ibidem Ias. quòd si redditus percipiuntur ex fundo specialiter obligato, tunc inter immobilia computantur, & releuant ab onere satisfdandi. allegat l. iubemus nulli. in prin. vbi gl. & doc. C. de sacrosan. eccles. l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. alioqui contra per l. fi. in fi. ff. de contrah. emp. c. querelam. de elec.

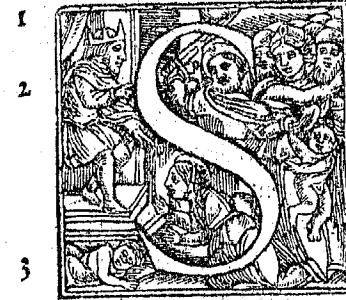
Item si non appareat an census vel redditus sit fundiarius, vel constitutus in dubio, debet ex quantitate redditus iudicari, vt pote si magnus est & excedat redditum solitum fundiarium qui paruus esse solet, inspecta pecunia, quæ à principio do. data fuit. glo. in l. r. ff. de superfi.

Et quando non appareret de do. à quo habitus est fundus debens redditum, praesumitur constitutus & non fundiarius: quia fundiarius non potest esse sine do. à quo dependet. Ideo si me. cator non habens castrum petat redditum super castro, praesumitur constitutus non fundiarius. Si vero alter do. à quo dependet castrum, redditum petat, illum praesumerem fundiarium, & sic redimi non posse.

Alia multa essent hic de redditibus prosequenda, verum quia ista materia diffusè est tradita per Chassa. in tit. des censés. & per Moline. in suo tracta. commerciorum & vsurarum: ideo ad eos reuocari, ista ratus nunc sufficere, gratias Deo optimo maximo agens.

DE PRAECONIIS, LICITATIONIBVS, ET SUBHASTATIONIBVS.

Rubri. des criées, & subhastations.

CIENDVM est in hac materia plures esse terminos, quos Buda. in Foren. tradit. Primò praeconium est inclamatio. Galli criées vel encant, vocant. Et praeco est, qui hæc programmata inclamat: cuius etiam officium est, leges, edicta, Regis præcepta, & magistratum, publicare: & maximè citare ad tres (vt dicunt) breues dies. per l. inter. ff. de publi. iudi. l. fi. C. de feriis. scripti in tracta. de citatio. in præfa. num. 67. & sequen.

Præconium quid & praconis officium.

Proscriptio idè est, quod praeconium. in l. creditor. 2. C. de distract. pign. licet alibi accipiatur aliter. vt in tit. de bonis proscripto.

Proscriptio.

Secundò, programma dicitur edictum publicum. vt in rub. comminatio, epistolas, programmata, subscriptiones auctori. rei iudi. non habere. & l. programma. ibidem. vbi gl. dicit programmata est praecedens scriptura, quæ per plures prouincias, & loca destinatur: vel quoniam idem diuersis traditur libellis: vel scriptura publicè in albo posita, seu inscriptio alicuius rei venalis. l. pe. ibidem. etiam programmata vocant ea, quæ per compita publicantur: attaches par les quarrefours, & lieux publiques Gallicè vocamus.

Programma quid.

Ita habemus auctionem quæ ab augendo diducitur, & est venditio in publico, ac celebri loco facta. Interdum idem penè significat quod licitatio. l. licitatio. ff. de public. & vectig. & dicitur proprie l'em here, & licitari, encherir.

Auctio unde & que.

Subhastatio etiam vocatur illa venditio in publico loco facta, quia olim ea quæ publicè vendebantur, veteres hastæ supponebant: & hasta in auctionibus ponebatur, ob id vocata est subhastatio, & forte eo poni solebat ad terrorem debitorum, quorum bona vendebantur, ne vendere ea impedirent: & idem fiebat, quoniam illa ad fisci utilitatè venundabantur, vel forte præscripta vel bona debitorum fisci. vt in tit. C. de fi. instr. & iure hastæ fisci. ac Cicero lib. 15. epistolarum ad Cæsium, & de offic. ac in 2. Philip. & 4.

Subhastatio quæ.

Licitor, qui precium in licitatione auget, & offert, vulgò encherisseur, vocamus. l. licitatio. §. 1. ff. de publ. in antiq. exemplaribus, licet in nouis aliter legatur.

Licitor quis.

Auctionem vincere, superare, est maius pretium in licitatione offerre. Bud. in Foren.

Auctionem vincere, Promulgare auctionem.

Promulgare auctionem, est publicare, vulgare, & moribus proscribere, crier & publier par attaches, selon les us & costumes du pays.

Auctionis caput, seu institor dicitur is, qui praeconia prosequitur, le poursuivant en criées.

Auctionis caput seu institor.

Auctionem facere, est vendere plus offerenti.

Auctionarij intercessores, qui se praeconiis opponunt, les opposans en criées.

Auctionarij.

Quartò trinundino auctio inclamata, & iustos dies proscripta. Criées à iour de marché deuement faites & publiées.

Trinundino auctio inclamata.

Ego quantum potero insequar communes terminos pragmaticorum Gallia, & passim istis terminis utar, ne verbis obscurioribus utendo, materiam ipsam obscuram, & confusam reddam, si lubet lector beniuole, boni consules.

Seruandæ consuetudines in subhastatione.

Notandum est, quòd in subhastationibus, & licitationibus, consuetudines & statuta locorum sunt ad vnguem seruandæ, tam in tempore, quam in forma. Bal. in l. ordo. C. de exec. rei iudi. Et primò, in hac materia ad stylum curiarum recurritur. Secundò, ad consuetudines: Tertio, ad iuris dispositionem. Berber. in viato. iuris. rub. de iudi. verbi. quicquid tamen sit. & quia sic vendere res non est leuis solennitas. glo. in l. r. C. de fide instr. lib. 10. Quippe auctiones factæ non seruato ordine, & forma inducta à lege, consuetudine, statuto, seu stylo sunt ipso iure nullæ. Nec improba alienatio ius proprietatis auferet. l. si residuum. C. de distract. pign. auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccles. Lud. Roma. consi. 203. quoad primum. col. 1. Nec etiam mala fides creditoris vendentis rem nocebit emptori, si ipse non fuerit fraudis confcius. l. creditor. 2. & l. si cessante. C. de distract. pign. & l. r. si vendi. pign. aga.

Ordo quid & quotumplex.

Imò ordo proprie non est ordo, si possit praetermitti. Nam ordo est proprie ductio alicuius rei ad substantiam suam secundum prius & posterius: quia nihil constat sine ordinis compositione. Et est duplex ordo scilicet permanens, & ordo coniunctionis formæ, & materia: & ordo transiens. vtor verbis Bal. in l. ordo. C. de execu. rei iudica.

Factu contra ordinem est nullum.

Itaque factum contra ordinem & formam dicitur per iniuriam fieri. l. ait praetor. §. permittitur. ff. de mino. & praesumitur dolus in iudice, qui auctoritatem suam interponit contra legis auctoritatem. l. r. C. de fide instr. lib. 10. Bal. in c. cum dilecta. in prin. de rescrip. & propter nullitatem condemnabitur creditor, qui in auctionibus ordinem non seruauit, quanti ea res erit, vt dicit Imber. in

Imber. in insti. Foren. §. cum autem. lib. 1. & ista est praxis Regni, quam præscribere hic oportet postquam dixerō vobis, quid antiqui super his statuerant.

Quid anti- qui seruabāt in auctio- nibus.

17 Theophrastus sic ait, Sunt qui per præconem rem vendi iubeant, & plures antea dies pronūciari. Alij apud magistratum aliquem, vt Pittacus apud Reges, & principē, alij prius venditionem futuram describi apud magistratum curant, ante dies non pauciores quā sexaginta, vt Athenis: & qui emit, centesimam precij partem deponere solet, vt ei qui voluerit causam agere, & protesta- ri liceat, & is qui iuste rem emit, ex impensis manifeste cognoscatur. Quibusdā in locis antequā confirmetur contractus quinque dies continuos per præconium diuulgari iubent, si quis forē obstat, aut possessionem, domūve sibi vendicet. Similiter in pignoribus accidit, vt apud Cyzi- cenos, Thuriaci verō ista omnia negligunt, neque in foro sicut alia fieri præcipiūt, sed tribus pro- ximis vicinis paruum aliquod numisma vnā dari iubent memoriæ testimoniūque causa. Itaque necessarium sit his vicinos, illis magistratum incusare, si rem non acceperint, aut bis ab eodem ac- ceperint, aut habentes non esse de rebus emptis dicant: alia licet videre per Stobæum in titu. de le- gib. & consue. sermo. 42. Et ex istis sumpta est praxis Galliæ vt inferius apparebit.

Solent in in auctio- ne remitti non potest, nec in matrimo- nijs.

18 Nec possunt hæ solennitates præconiorum à partibus remitti: tum quia publici iuris sunt, quæ à partibus remitti non possunt. l. nemo. ff. de leg. 1. & l. ius publicum. de pact. Tum quia ista solen- nitas est introducta in fauorem & vtilitatem omnium & singulorum creditorum. l. si eo tēpore. C. de distract. pig. quibus non potest etiam vtraque pars præiudicare. l. debitorū. C. de pact. sic nec episcopo matrimoniorum præconia tradita in e. cum inhibito. de clandest. despon. vt alibi abun- dantiū dicam.

Apparito- ris in auctio- nibus offi- cium.

19 Hodie apparitor debet in præconiis declarare, ad cuius petitionem bona capta sint, & cuius bona, & pro qua summa, & vbi bona sita sint, cum duobus vicinis confinibus, iuxta l. forma. ff. de censib. & is nunciare debet, quōd si fuerit aliquis volens offerre, vel opponere, veniat ad eum, & ipse eos recipiet: & in fine hoc esse pro primo præconio & nunciabit diem secundi, tertij & quar- ti. Ista est praxis quam viator seruare debet, si sapit, alioqui programmata, seu inclamationes non valebunt, alia dicuntur in sequen.

François. article 76. des publices 1539.

Articulus primus.

Que par faute de payement des moyssons de grain, ou autres especes deues par obligation, ou iugement exequutoire lon pourra saisir, et faire criees.

GLOSSA I.

Instrumentum signatū Regio sigil- lo est execu- torium.

1 Ciendum est, quōd instrumentum sigillo Regis signatum, executionem habet, vt dixi arti. 1. & 2. in trac. de lite. obligato. in primo Tomo commenta. suprā. Idem si quis sit condemnatus, & non appellauit. Nam in quibus casibus executio fieri potest, tūc ex- cutor præcipit parti, vt soluat, quæ si recuset, tum bona mobilia capit. De quorum for- ma venditionis dixi in d. trac. de lite. oblig. & de sen. executo. Verū quia interim, dum bona vē- debantur mobilia, debitor repetita die, id est cum antidata vendebar, seu alio modo distrahebar im mobilia, ob id statuitur hic, vt capi etiam immobilia possint, quæ tunc debent subhastari, & per commissarios regi, vt dicit gl. in l. 1. C. de fide instr. & iure hastæ fisca. lib. 10. vbi dicit in harum vē- ditione rerum primò requiri, quōd debitum subsit. Secundò, quōd sit à solutione cessatum facta prius coram præside interpellatione. l. 2. & seq. C. si propter publ. pensita. alia dicuntur inferius. & venditionem non potest impedire debitor, vt patet in rub. debitorem venditionem pignoris im- pedire non posse. Etiam quia interdum res mobiles non sunt, vel non sufficiunt debito, & tunc apparitor capere, & manum iniicere in res immobiles, & saisire poterit, & proclamata facere: sed antè debet denunciare debitori, quo die quōve loco præconia incepturus sit, & quod alia octauo, vel alio quoque die celebraturus sit, vsque ad quartam inclamationem, si tot requirantur, & illis factis, licitator vltimo offerenti plus se rem additurū. l. creditor. 2. C. de distract. pign. vt debitor vel soluat interim, vel cum creditore cōueniat. debet, etiam seruans denunciare debitori singula præ- conia, & precium pro re licitata oblatum. vt probatur in l. 1. C. de fide instr. lib. 11.

Proclamata debitori nū- cianda.

Quis hæc præconia exequatur.

2 Et si hæc præconia faciendā sint ex curiæ supremæ mandato, vel executione, tunc fiet per cu- riæ apparitorem, quem, huiusmodi vocamus, vel per alium apparitorem Regium. Idem si executio fiat in vim literarum de debitis, vel ex sententia iudicis Regij, sed si fiat ratione sententiæ latæ per iu- dicem Baronis, vel alterius dominis, fiet executio per seruientem eiusdem. domini, & loci, & incor- pta per vnum debent perfici per illum, & non est alius quærendus, si ille hoc facere possit. tex. in l. 1. C. de sportul. & ibi doct.

Solutio facta ex plu- ribus causis est in electio- ne solutis.

3 Item si quis debebat ex pluribus summis, & soluerit simpliciter, potest eligere in quam velit summam cedere. l. 1. ff. de solutio. Ideo si æstimatio vnus rei creuerit, poterit in illa computare. l. 3. & seq. ibidem. Si tamen debitor tradiderit fundum creditori pignori, si creditor ex fructibus debi- tum consecutus est, fundus distrahi non poterit. l. 1. C. de distract. pig. & in dubio res præsumitur potius data in pignus, quā in solutum: quia non videtur quis iactare suum. l. cum de in debito. ff. de

ff. de probationibus. Sic concludit Matth. de afflictis in decif. Neapolit. 373. fuit determinatum: quia in obscuris quod minimum est sequimur. l. semper in obscuris. ff. de regu. iuris. facit l. atqui. C. de distract. pigno. vbi si creditor per interpositam personam semper possederit rem captam per executorem: tamen nisi emptio probetur, res vendicari poterit: quod est bene notandum: quia vidi aliās hanc quæstionem in foro, in patre debitore, qui conuenerat vt creditor posside- ret talem fundum, quem post quadraginta annos filij vendicabant, & fuerunt admisi impetra- tis literis Regijs, & non obstante aliqua præscriptione.

Ita debitor videtur pignori data.

4 Etiam clericus fructus sui beneficij licitare potest, si ex re sua esse videat, vel ecclesiæ: tum quia ibi multoties vitatur fraus, cum publicè fiat. arg. l. fin. ff. de ritu nuptiar. hoc probat glo. in extrauag. 1. in verbo, nulla subhastatione. de elect. in extrauag. Ioan. 22. vbi in illo casu prohibetur, ergo in alijs permittitur. argu. l. ius singulare. ff. de legib. & quod non prohibetur, permitti- tur. l. statuas. C. de religiof. l. præcipimus. C. de appel.

Clericus potest fructus sui beneficij licitare.

Encores qui il n'y aye point en appreciation precedente, laquelle se pourra faire ausi bien apres lesdites saisies et criees comme deuant.

GLOSSA II.

1 Sic res potest capi antequā sit æstimata, & vt dicunt, apreciata, quæ æstimatio & appreciatio fieri poterit, etiam postquam res capta erit, & saisita. Nam si quis debebat decē sextaria frumenti per instrumentum Regio signatum sigillo, si non soluat, fieri poterit executio. licet nō appareat de valore frumētī, quia postea apparere poterit.

Executor res saisitas tradit custo- diendas.

2 Ex quo inferitur quōd executor potest manum iniicere in res debitoris immobiles, & eas vi- ris probis publicè possidendas tradere, tempore quo præconia fiunt, ne debitor eas alienare, vel fructus dissipare interim possit. arg. l. Imperator. ff. ad Trebellia. & vt ex fructibus debitum exol- ui possit, quos deuoraret debitor.

Domino ab- sentis saisit- mentum de- nunciandū.

3 Secundò, si dominus sit absens debet ei hæc manus injectio, seu sayfimentum intimari, & si- gnificari. Nam omnis actus in absentia partis factus illi debet intimari, cuius interest. c. si tibi ab- senti. vbi Perus. de præben. in 6. Barr. in l. pe. ff. de iureiur. Bal. in l. cos. §. apostolos. C. de appel. scrip- si in tract. nominatio. q. 14. nu. 2. si tamen ista denunciatio non interuenerit, venditio non erit nul- la, sed venditor ad id quod interest tenetur. l. creditor. C. de distract. pignor. Bar. in l. fi. col. 1. ff. illo tit. ego verò putarem saltem de iure Galliæ nullam esse venditionem: quia forma data est, vt do- mino venditio nunciatur, ergo omisio formæ reddet actum nullum. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact.

Apparitor die dicit par- tibus ut cō- ueniant de apreciatio- nibus. Arrestum.

4 Tertio, apparitor debet partibus diem dicere coram iudice, ad conueniendum de apprecia- toribus, qui iudex, si absque partium consensu appreciatores dederit, non valebit appreciatio: vt censuit senatus anno 1534. die 12. Maij. vbi etiam eodem aresto appreciatio fuit reprobata de bo- nis mobilibus, quæ fuit de duobus annis facta pro simili precio. Nam precia rerum variantur ex tempore. l. precia rerum. ff. ad l. Falcid.

Oblatū præ- cium ab uno nō prodest.

5 Et anno 1523. die 19. Nouembris cum quidam post rei suæ interpositum decretum appellas- set offerens precium solucere: senatus ex gratia eum appellantem recepit, & fuit ei data facultas intra certum tempus rehabendi suam rem ex decreto iam venditam, si tamen restituerit vlti- mo licitanti precium rei, & expensas in præconiis factas. Quamuis regulariter post venditionē factam si pars offerat precium, non audietur, etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescindenda vend. secus si ante venditionem oblatum fuerit precium, & nihilominus res fuerit vendita, venditio erit nulla. per tex. in l. si priusquam. C. de distract. pignor. si tamen vnus hæres rei proclamata partem precij soluerit, venditio tamen totius rei non impeditur. per tex. in l. vnus ex multis. C. de distract. pigno.

Inclamatio- nes ubi fieri debeant.

6 Et sic istæ inclamationes debent fieri eo loci, vbi res sitæ sunt, nam verisimile est, quōd ibi facilius inuenient emptorem, quā alibi propter affectiones vicinorum, quia sæpè confines fundos, etiam supra iustam æstimationem interest nostra acquirere. l. si cui. ff. de lega. 2. l. 1. §. sed si alij. ff. si quid in fraud. patro.

Inclamatio super fundo fieri debet in ciuitate.

7 Non tamen intelligo quōd super fundo, vel re inclamata debeat præconiu fieri: sed in ciuitate & loco proximo, ac consueto. l. vna. in si. ibi. edictis ex more propositus. C. de iustin. Cod. confir. & in locis frequentioribus ciuitatis per tex. in l. iubemus. ibi. in frequentioribus ciuitatum locis pro- ponendi. C. de defensorib. ciuita. Ange. in §. hoc etiam. in authen. de alienatio. & emphyteo. colla. 2. Barb. in cle. causam. col. 63. de elect. Fely. in c. 2. col. vlt. de consti. vt in populi noticiam ve- nire possit. c. vlt. de elect. in 6. sed si locus ciuitatis publicus esset peste impeditus, in alio proximo loco fieri debet præconium, & multiplicari, vt doct. not. in l. 1. §. si iusserim. ff. de acquire. pos. quæ enim proxima sunt, inesse videntur. l. lecta. ff. si certum peta.

Inclamato- res iurare debent. Arrestum.

8 Quarto, requiritur quōd isti æstimatores iurent, quōd bene & fideliter æstimabunt, & refe- rent, aliās non valebit æstimatio, vel relatio eorum: vt censuit senatus auno 1534. die 16. Iulij: quod probatur in l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nupt. vbi doct. vnde si res mobilis sit, quæ vendi debeat, dicitur dies debitori ad vendendum illas res in foro publico, & in loco consueto. l. septem. C. de erogat. militar. anno. lib. 12. l. & si sine. §. quæsitum. ff. de minoribus Baldus in l. 1. C. si propter

public. pensita. scripsi in interpretatio. l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. in gloss. subtilitatem.

Qui commissarij eligi debeant.

9 Quinto, dubitari potest, qui commissarij eligi debeant? Respon. non ministri Regis: quia ab illis vix recepta extorqueri possent, etiam si alijs idonei sint, sed alij probi viri, vt conscripfit Aufser. in stilo Parla. rub. de sequestra. per ordinatio. 2. quæ est Philippi 6. edita anno 1438. in hæc verba: Cum bona vel res aliquas ad manum nostram, ad instantiam procuratoris nostri, vel alterius cuiuscunque aut propter partium debarum poni contigerit, ordinamus & præcipimus, ea non officiariis, ministris, aut seruientibus nostris, vel eorum alteri, sed alicui probi viro priuato tradi custodienda, & regenda, competenti salario mediante, qui de eisdem debeat loco, & tempore reddere rationem, deductis rationabilibus expensis: & si quis officarius, minister, seu seruientis noster, ea recipere præsumpserit, etiam partium accedente consensu, recipientem compelli iubemus ad restituendum leuata absque salario, & expensis.

Commissarij non debent alteram partem re captam sine reuti.

Arestum.

10 Sexto, non possunt permitttere hi commissarij, vt altera pars illa re capta fruatur, vel vt apud alteram partem sic res saisita, alioqui fieret fraus præcepto, & executioni: & ita fuit iudicatum à senatu, & præceptum factum commissariis sub pœna arbitraria, vt hoc seruarent, anno 1536. die 9. Ianuarij. In magna camera. etiam filij debitoris nepotes, & conductores solent reici de consuetudine, vt ista his non tradantur. & an vendens ex necessitate decreti vnam domum, possit sibi referuare ius hauendi aquam ex fonte, vel aquam vt fluat in alias domos. Plura scribit Ant. Capit. nil concludens in decisi. Neapolit. quæstio. 187. Sed videtur posse cum auctoritate iudicis, & quando sic fuit à iudice decretum. per l. binas. ff. de serui. vrba. prædio. & l. i. de serui. lega.

Commissarij quot dari debeant.

11 Septimo, quot eligi debeant sequestri seu commissarij, non aperit tex. hic. Sed ad vitandos sumptus sufficere vnus. cle. vna. de sequestra. pos. & fruct. scripsi plenè in l. sequester. ff. de verbo. sign. nisi bona in diuersis essent locis, tunc duo dari poterunt. vt ibi dixi: sed quanta locorum debeat esse distantia, antequam plures dentur? Respon. in consue. Bitur. nouis dicitur, quod per sex leucas. Ego verò relinquo arbitrio iudicis, qui hanc distantiam æstimabit, & an vnus possit regere hæc bona in diuersis sita locis, & in hoc exquirere consensum sequestri. arg. l. i. ff. de iure deliber.

Sequester excusari potest.

12 Octauo, si commissarius datus alleget iustam excusationis causam, quod non solent in recipiendo facere, executor alium dare debet. Sed si apparitor nullum alium inueniret, diem dicet isti coram iudice ad dicendum excusationis causas: qui si iustas allegauerit, & probauerit, excusabitur: & alius dabitur, sicut dicitur in tutore se excusante. per totum titu. de excusatio. tutor. alioqui si non compareat, defectus concedetur contra eum, & remanebit in officio: vt in consue. no. Biturig. scribitur arti. 78. eo. tit.

Apparitor pro commissarijs si se datus tenetur. Certificatores quò lo te neantur.

Arestum. Pecunia nõ debet soluere debitor apparitori, sed commissario.

13 Nono, iste seruientis, qui sequestros præfecit ad bonorum regimen, tenetur, si soluendo non sint. per l. i. ff. de magistratib. conue. Testes verò qui dixerint commissarios sufficientes, non tanquam certificatores tutorum, sed tantum in subsidium tenentur. l. cum ostendimus. ff. de fideiuf. tuto. & sic censuit senatus anno 1534. die 11. Augusti, in magna camera. vide quæ scripsi in trac. de sen. execu. arti. 1. glo. 16. in 1. Tomo. commenta. in consti. Regia. De his certificatoribus, seu affirmatoribus vt vocat eos iureconsult. in dista l. cum ostendimus. in fine. & primò hi certificatores tenentur, quàm apparitor vel magistratus, vt dixi.

14 Decimo, quamuis de iure vt Ioan. Fab. firmat in l. si eo tempore. C. de remis. pigno. precium possit debitor tradere apparitori executori. per l. à diuo Pio. §. sed si emptor. ff. de re iudi. & si ipse illud acceperit, liberatus est debitor. per l. quæsitum. ff. de distrac. pig. sed apparitor creditori tenetur. l. si pignora. de euictio. Tamen per hunc tex. seruientis potestatem habet eligendi commissarios, qui recipiant pecuniam, non ipse: & ideo non liberaretur pars illi soluens: quia ad hoc non est præpositus: nam de manibus illorum non posset quispiam aliquid eripere: habent enim manus καμπαύλας, & aduncas. Et an debitores bannitorum, si soluant fisco, liberentur, scribit Bal. consil. 128. factum tale. in 2. vol. quod videtur si de iudicis mandato hoc fiat. vide ibi. }
15 Vndecimo, si dominus velit præconiis pendentibus rem in clamatam vendere, hoc ex permisso curiæ debet agere, non alijs, nec dicitur res esse litigiosa. l. 2. C. de distr. pig. & rei venditæ debet precium tradere commissariis, vel apud actuarium deponere, seu Grapherium, prout alijs decreuit senatus in quodam debitore qui volebat vendere ligna nemorum pendentibus proclamatis: & curia eidem permisit: ita tamen vt pecuniam traderet commissariis, & interim præconia cessabunt, & adjudicatio rerum proclamatarum: vt censuit idem senatus pro domino Antonio de Mailli contra Robertum de Mailli proclamata prosequentem anno 1518. die 3. Martij. quia nullum sit creditoribus præiudicium, cum pecuniam rei subhastatæ habeant, imò expensas vitantur, & finis litibus imponitur: vt habetur in stylo parla. arresto 424.

Præconiis pendentibus an res subhastata uendi possit.

Arestum.

16 Etiam si dominus rei proclamatæ soluere velit debitum, cessabunt præconia, quamuis nõ soluat expensas, quas poterit postea creditor per viam actionis petere: & tenebitur reus soluere eas expensas factas in præconiorum prosecutione, sed non tenebitur soluere expensas, quas con

Præconiis debitor soluit cessare offerendo debitum.

quas contra oppositentes creditor fecit hoc casu. Secus si res fuerit per decretum adiudicata, vt in inferioribus scripsi. Et hoc vidi in quibusdam curiis seruari, quamuis regulariter tota res vendi possit, quamdiu nondum integra soluta est pecunia. l. quandiu & l. quæ specialiter. C. de distrac. pign. Soci. consil. 224. in 2. vol. Sed ipsi commissarij recipere fructus poterunt, vel alijs si expedierit locare. per l. in venditione. §. si quis fructus. ff. de bonis authorita. iudic. possiden. quia per alium recipiens perinde est ac si ipse reciperet. l. i. §. videor. ff. de vi & vi arma. debet tamen ista locatio iudicis autoritate fieri, & vocatis domino, & licitatore, & quorum interest: atque plus offerenti tradi, & adiudicari non suspecto, nec fauorabili alteri parti: vt censuit senatus: de quo in stylo parlamenti arresto 427.

Locari res saisita potest.

19 Item si commissarij sint à senatu deputati, in curia possunt conueniri finita lite. Barto. in l. si oleum. ff. de dolo, tam pro rei restitutione, quàm pro reddendis rationibus, & reliquis. Et in illa curia respondere tenentur, à qua habent rem, & cuius autoritate administrationem receperunt. Et si condemnati fuerint ad restituendum reliqua, non obstante appellatione exequuntur per personæ præhensionem. Et si nolit commissarius rationem reddere trino edicto monitus, si contumax existat, nullis sumptibus deductis, & nulla etiam recepta mercede, rationem reddere compelletur, vt curia suprema statuit prout refert Imber. in insti. foren. §. atque venundatis: vbi plus affirmat, teneri iurare, à libro rationum, fraudem, dolum, malumque abesse, & ita inualuit vsus secundum eum: sed de expensis minutis, stabitur iuramento commissarij. per l. si quis. §. vt. C. de dona. vbi doct. plenè scripsi in l. boues. §. inter. ff. de verb. sig. potest tamen probari contrarium per aduersam partem, quicquid dicat Imbertus: vt plenè scribo in art. 3. tract. de fruct. in 3. tomo commenta. in consti. reg. & hoc seruatur in curiis Franciæ. sed si sequester dilationem petierit ad probandum, & probare non poterit, poterit tamen ex æquitate petere vt iuramentum eidem deferatur. arg. l. si quis iurandum. C. de rebus creditis. Fely. in rub. de probat. in fi.

Arestum. Sequester coram quo rationem reddere cogatur. Iuramento commissarij an standum sit.

20 Præterea si commissarij sint deputati à iudice laico super beneficio litigioso, si postea archidiaconus dicens se habere fructus primi anni alios commissarios dederit: fuit iudicatum à senatu abusiue processum, anno 1534. die 11. Februarij contra Archidiacono. Blesen. quia impedit iurisdictionem secularium, sed debet Archidiaconus vel alius appellare, vel opponere contra dationem illorum commissariorum.

Datis semel commissariis alij an dari possunt. Arestum.

21 Item si plures sint sequestri seu commissarij, quilibet infolidum tenetur, nam sic solent obligari in prima receptione, & si simpliciter essent obligati, adhuc tenerentur infolidum, cum ex munere publico teneantur: alioqui contra. text. in l. i. §. si. ff. de exerci. actio. & Bart. in §. si plures. ibidem.

Commissarij infolidum tenentur.

Idem artic. 77.

Que toutes choses criées seront mises en main de iustice, & regies par commissaires, qui seront commis par le sergent executeur desdites criées: lors qu'il commencera à faire lesdites criées, nonobstant les coutumes contraires.

Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

IN superiore articulo dictum fuit res debitoris capi, & saisiri posse, pro executione etiam ante appreciationem, sed non dixit, quid postea faciendum sit. Ideo hic statuit, quod illa bona in manu iusticiæ ponantur, & per commissarios regantur, qui ab apparitore committi debent: & hoc fieri ab initio præconiorum debet, non obstantibus consuetudinibus contrariis.

Saisita res ab apparitore debet poni in manibus iusticie.

2 Vnde ex hoc text. sequentia eliciuntur, primum quod statim vbi res debitoris capta & saisita est per executorem, debet poni in manibus iusticiæ, & sequester seu curator bonorum captorum dari, quem hic commissarium vocat: & hoc iuste introductum est: quia debitor postquam res erat capta, interim recipiebat fructus, & differebat quantum poterat, & interdum repetita die vendebat, & multos qui his præconiis obstabant inducebat, vt art. 1. dictum fuit. Præterea fuit statutum, vt res sequestratur, & apud commissarios deponatur, licet regulariter sequestratio sit de iure prohibita. l. vna. C. de prohib. sequest. pecu. scripsi abundè in l. sequester. ff. de verborum significat. & in tracta. de seque. in ordinationibus Regiis, & in tertio tomo commentat.

3 Et sic, quamuis de iure sequestratio fieri non debeat, si detur idonea cautio. l. senatusconsulto. in fin. ff. de offi. præsi. & l. fin. de ordina. cogn. C. ac in l. litibus. C. de agri. & censit. li. ii.

Sequestro locus est, licet offeratur idonea cautio.

Tamen hic non obstante quacunque idonea cautione oblata fiet sequestratio : quia lex seruanda est. l. leges. C. de leg. Etiam, post sententiam satisfactio non releuat. gl. in l. si. C. qui. ad liber. proc. non licet Bar. & alij in l. si cū dorem. §. si verò. ff. sol. matr. & hic fit executio post sententiā, vel post obligatorij instrumentum, quod vim sententiæ habet : vt plenè scripti in tract. de lite. obliga. in primo Tomo commenta. in constitu. Regia. ne obligationes ex obligationibus fiant. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud.

Apparitor dat commissarium.

4 Secundò decidit hic tex. à quo debeat commissarius dari, videlicet per apparitorem executorem præconiorum, ibi qui seront commis par le sergent executeur desdites criées, & ideo cū ab ipso committatur, si soluendo nō sint commissarij dati, tenetur hic seruiens, vt superius art. i. diximus, quia interdum pecuniam ob hoc multi recipere solent, quæ eis in perniciem esse debet.

Commissarij quando denuntiantur post rē factam. Consuetudines an princeps censetur tollere.

5 Tertio, quando debeant hi commissarij eligi? Respondet hic tex. simulatque apparitor inchoabit progammata, & præconia, ibi, Lors qu'il commencera à faire lesdites criées, & hoc propter rationes quas superius adduxi.

6 Quarto, reprobat tex. consuetudines contrarias, ibi, non obstant consumes contraires. Et sic non videtur tolli consuetudo, nisi de ea fiat mentio : quia est facti : & princeps ea quæ facti sunt, ignorare censetur. c. i. de consti. in 6. Nisi consuetudo esset inserta in iure, vt consuetudines feudorum, tunc censetur sublata, etiam non facta illarum mentione, sicut ius, quia eas scit princeps. Bald. in c. cum ordinem col. §. nu. 18. de refer. Perus. & alij in d. c. i. & las. in l. 2. col. 2. C. si contra ius. idem dicunt doct. in consuetudine notoria, vt mortuus fuit viuum, cum eam princeps scire præsumatur. c. scribam. & c. quanto. de præsumpt. Bal. in l. 2. in fi. C. quæ sit long. consue. las. in l. 2. col. 2. C. si contra ius. Fely. in c. super literis. col. 4. de refer. & in c. fi. col. 1. de iudi. & in c. à nobis. in prin. de excep. facit quod no. Io. Faber in §. i. de offi. iudi. vbi non valet sententia lata contra consuetudinem notoriam, quia iudex eam ignorare non præsumitur : alias limitationes vide per doct. in c. i. de consti. in 6. & quæ scripti in trac. de consue. in 3. tomo. commenta. in consti. reg.

7 Gallic. † Et ideo dicit hic tex. contraires : quia si consuetudines sint conuenientes, eas non vult tollere, sed seruare. c. fi. de consue. in 6. cle. dudum. §. pen. de sepul. scripti in forma mand. in verb. contrariis. in concord. Franciæ.

Idem artic. 78.

Articulus tertius.

Et defendons aux propriétaires & possesseurs sur lesquels se feront lesdites criées, et tous autres, de non troubler, ne empêcher lesdits commissaires, sur peine de privation de droit, et autre amende arbitraire, à l'arbitration de iustice.

Vis sequestratio fieri debet.

1 **I**c prohibetur ne sequestratio vis fiat, sub pœna priuationis iuris, quod probatur in cle. vna. de sequestr. pos. & fruct. & facit. iud. ff. ne vis fiat ei. Sed ista verba text. sur peine, magis denotant quandā comminationem, quàm iuris priuationem. glo. in c. vno. de sagittar. vnde apparitor cum denunciat condemnato bona in executione capta: præcipere debet vt ab earum rerum possessione absteat, & commissariis vim non faciat, quominus his rebus fruantur : qui si opponat, vel appellet, eo non obstante, administrationem sequestri recipient : quia viator non habet causæ cognitionem, vt dicit Imber. fuisse in senatu iudicatum. lib. i. §. atque venundatis. Ideo isti commissarij, si eis vis inferatur, debent denunciare creditori in iudicio : & ipse creditor debet à iudice petere, vt super hoc inquiratur, & factis informationibus citabuntur, vel præhendantur pro qualitate personarum impediētes. Si verò fuerit pars inobediens, ad id quod partis interest, & ad multam condemnabitur : & si magnam iudex inueniat in parte proteruiam, & inobedientiam, iure eam priuabit : vt hic & in l. i. & per

Conductor re conductæ facta an possit expelli & ad quid teneatur. Laudimium non soluitur ex embione necessaria.

2 totum. ff. ne vis fiat ei. † Si tamen dominus antea locasset rem captam ad tres annos, executor non poterit ab illo conductore remouere, dummodo soluendo sit, & non sit facta vltra triennium, nec in fraudem : sed is conductor tenebitur reparationes necessarias facere, & pecunias dare commissario per iudicem dato, vt est in consue. no. Bitur. arti. 72. † Item si domus sit indiuidua, est licitanda, vel vni adiudicanda. §. eadem. de offic. iudic. in institut. ideo si is qui habet partem alteram ex licitatione emat, non tenetur laudimium soluere ex illa parte, quia ex necessitate res vendita fuit. argu. l. Cæsar. ff. de publica. & l. nauigia. C. de fur. & ita censuit senatus, & hoc publicè protulit die Mercurij hebdomadæ sanctæ Domi. à sancto Andree præses excellens Paris. anno 1538. ante Pascha, contra procuratorem Regium in camera

Arestia.

4 Theauri. † Imò quando domus est plurium, & non possunt simul inibi commode morari, debet locari domus per præconium, & plus offerenti tradi, & illa pecunia singulis dominis pro rata dari : vt fuit in senatu iudicatum anno 1542. die 26. Septembris.

Idem

Idem artic. 79.

Que le pour suyuant criées sera tenu incontinent apres icelles faites, les faire certifier bien, & deuement : selon noz anciennes ordonnances, & faire attacher la lettre de la certification à l'exploit des criées, souz le seel du iuge, qui l'aura faite au parauant que s'en pouuoir ayder, ne faire aucune poursuite desdites criées, & sur peine de nullité d'icelle.

Articulus quartus.

GLOSSA VNICA.

1 **H**oc text. sequentia habemus. Primò, quòd auctoris caput factis præconiis, & proclamatibus, ea denunciat iudici pro tribunali seienti, dicitque se compleuisse omnes auctiones : & toutes les criées & autres solennitez requises, quæ inclamationes non debent communiter die dominico fieri. l. fina. C. de feriis.

Principalis pars prosequens præconia quomodo debeat procedere.

2 Secundò, debet pars requirere, vt hæc præconia certificentur debite facta esse, & secundum iuris & consuetudinis scita, & debet iudici tradere vel Grapherio ea videnda, & iudex præcipit, vt legantur in iudicio coram eo, & pragmaticis, vt ipsi dignoscere possint, an rite facta sint.

Iudex præconia rite facta declarat.

3 Tertio, facta auctio lectione, is qui ea prosequitur præconia, vel eius aduocatus debet postulare à iudice, vt declaret præconia rite concepta, & solennitates affluetas interuenisse : qui iudex sigillatim pragmaticos interrogabit an rite absoluta, & facta sint : qui si rite facta respondeant, & secundum consuetudinem, & stylum in illa curia seruari solitum, & secundum ord. Regias : tunc iudex confirmabit has auctiones, & declarabit eas esse debite & rite factas : & hæc sententia facit ius. l. ingenuum. ff. de st. at. homi.

Probari an possit contra sententiā certificationis iudicis. Arrestum.

4 Quarto, oportet illis præconiis certificationem iudicis adiungere sub iudicis sigillo certificantis ea debite facta, alioqui sunt nulla, nec illis poterit creditor iuuari : vt in hoc tex. patet. Et si semel fuerint certicata ista inclamationes, non potest contrarium probari, videlicet quòd non rite concepta sint, nisi pars aduersa appellaret ab illa sententia certificationis. ita senatus censuit anno 1520. die 19. Iulij.

Primus prosequens auctiones præfertur. Arrestum.

5 Quintò, quòd si plures sint prosequentes, primus præfertur, & quamdiu primus prosequitur, secundus non potest. Sed si primus cesset à prosecutione, secundus persequi eas auctiones poterit : debet tamen facere se subrogari in locum primi, alioqui non recipietur, nisi negligentia adfit, vel nisi soluat expensas factas à primo. Sic censuit senatus pro magistro Martio Fulet : contra magistrum Ioannem Ragueneau, anno 1540. die 11. Decembris, & si secundus desistat, poterit tertius sic prosequi, & is, qui desistit, tenetur dare processum verbalem, & omnia quæ seruiunt ad prædictam executionem, aliàs criées sur criées ne valent rien. Nempe si quilibet creditor veller præconia rei facere, plus exponeret, quàm res esset, ob id postquam res semet inclamata est ad instantiam vnius, alter creditor se opponere poterit, & non facere nouum præconium : nisi, vt dixi, primus cesset, quia tunc secundus prosequi poterit, & cessante secundo, tertius, & deinceps.

Primo negligente prosequi præconia quid agendum.

6 hoc fieri solet impetrando literas Regias subrogationis, vt vidi in curia. † Item si prosequens præconia negligens, vel tardus sit ad prosequendum : opposites, vel aliquis ipsorum poterit petere, vt assignetur ei terminus ad prosequendum, & finiendum dicta præconia : & iudex illi assignabit terminum competentem, & idem secundo subrogato, vel tertio, ac præcipietur ne colludant cum proprietario : imò dicetur, quòd si perfecta intra tale tempus non fuerint præconia, quòd secundus subrogabitur : & ista seruari solent in iudicio forensi, quæ sunt notanda. pro his facit l. mancipiorum. ff. de opti. leg. & c. si tibi absenti. de præben. in sexto.

Auctionis primum omnium recuperantur expensa.

7 Sexto, auctoris caput, qui prosequutus est auctiones, in primis debet auctio expensas recuperare, & postea ad contributionem cum aliis venire. l. fi. verfi. quid enim. C. de bo. auth. iud. possid. Io. Fab. in l. si eo tempore. C. de remis. pig. & si prior tempore fuerit in hypotheca, omnibus præfertur. per regu. iur. qui prior est tempore. in 6. quam ampliaui & limitaui in tract. de consti. reddituum.

8 Verum quia super his solennitatibus, & certificationibus quotidie noua oriebantur dubia, ob id curia suprema Paris. ita super his decreuit.

9 La cour a ordonné, & ordonne, que desormais, quand aucunes criées seront presentes pour certifier à aucuns iuges, ilz seront tenus les faire lire en iugement, en iour de plaid, & durat iceulz, et icelles ainsi leues, par l'aduis, & deliberation des praticiens estans esditz plaidz, certifieront, si elles sont bien & deuement faites, selon les us & costumes des lieux, où les choses crieées sont situees,

Ordinatio curie utilissima solennitates omnes auctio num breuiter perstringes.

Et assises, ou non: Et de tout ce sera faite mention en l'acte de ladite certification, sans ce que pour faire ladite certification, lesditz iuges & praticiens prennent aucune chose des parties pour suiuan lesdites criées si n'est le Greffier, raisonnablement, pour son salaire: Et à ce que cy apres aucuns n'en puissent pretendre ignorance, la court ordonne que ceste presente ordonnance sera enuoyée, et publiée es sieges des Baillifz, Seneschaulx, preuostz, & autres iuges de ce Roiaulme. Fait en parlement le 4. iour de Ianuier l'an 1512.

Requisita ad præconia ritè peragēda. Inclamationes tres uel quatuor pro locorum diuersitate.

- 10 **P**rimum senatusconsultum describens requisita ad certificandum præconia, an sint ritè concepta nec ne. Primò requiritur, quòd antea facta sint præconia, aliàs quomodo possit ea iudex ritè concepta declarare: art. c. ad dissoluendum. de despon. impu.
- 11 **S**ed quot requirantur: pro consuetudine & stylo locorum hoc sciri potest, videlicet tria uel quatuor: nec debent singula certificari præconia, sed omnia simul facta, ne impediat auditorium super his.
- 12 **S**ecundò, requiritur quòd illa præconia sint scripta: fàtem apparitor debet scribere se fecisse, nec sufficeret solo verbo referre curiæ: licet aliàs actus tantum valeat sine scriptura, quantum cum scriptura. l. pactum quod bona fide. C. de pact. verum quia apparitor, uel pars possit postea contradicere, ob id scribenda sunt: ut dicitur de contractu emphyteotico, in l. i. C. de iure emphyteo. alioqui præsentari, & in iudicio legi non possent, si non essent scripta. l. i. ff. de his quæ in testa. delent. & tamen iste tex. uult ut in curia legantur.
- 13 **T**ertio, requiritur, quòd præsententur iudici, & offerantur dicta præconia approbata, ibi. *présentées pour certifier*, ergo pars præsentando debet ea offerre ad certificandum. & ista est causa finalis propter quam præsentantur. de qua in l. si. ff. de hæred. insti.
- 14 **Q**uartò, requiritur quòd iudici præsententur, nec sufficeret, quòd scribæ, uel Graphatio præsentarentur, quia non est iudex. & hic tex. dicit à *aucuns iuges*. ergo sufficit præsentare iudici illius curiæ, à qua emanat executio. l. à diuo Pio. ff. de re iudic. ubi doct. siue sit iudex primarius, uel eius locum tenens, seu aduocatus antiquior, dummodò pro tribunali sedeat: ut inferius dicitur: & id temporis quo præconia præsentantur.
- 15 **Q**uintò, quòd in iudicio legantur, ibi, *en iugement*. multa enim ualent in iudicio facta, quæ aliàs non ualere. l. siue apud acta. C. de transactio. ubi Iason adducit sex casus: & probatio nobilitatis in iudicio fieri debet, quoad gradus & nominationes. §. cum uerò. de collatio. in concord. ubi scripsi.
- 16 **S**extò, requiritur, quòd legantur eo die, quo causæ agitantur, ibi, *en iour de plaidz* & eis duratibus, ibi, *& durant iceulx*, quia possent legi tempore quo nullus adesset: unde hoc tollit tex. ipsius placiti senatus. quare si deleta essent, uel superinducta, non probarent. l. i. ff. de his quæ in testa. delent.
- 17 **S**eptimò, quòd in iudicio ista proclamata legantur tota, quia indefinita æquipollet uniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. sufficit tamen uerba substantialia lecta fuisse, licet alia uerba parum ad rem pertinentia omiſsa fuerint.
- 18 **O**ctauò, requiritur, quòd ea quæ leguntur intelligantur. l. i. ubi doct. ff. de uer. obl. & hoc solet iudex testari sic, *Auons fait lire de mot à haulte voix en iugement, durant les plaidz de ladite priuosté, & en expediant les causes d'icelle, par tel greffier iuré d'icelle preuosté, en la presence des maistres telz & telz.* &c. *aduocat & praticiens audit siége.* &c.
- 19 **N**onò, lectis præconiis iudex debet petere sententiam aduocatorum, & pragmaticorum, qui audierunt dicta programmata, & eos interrogare, an ritè facta sunt, uel non, & secundum usum, stylum, & consuetudinem patriæ & regionis, in qua facta fuerunt, & ubi res sita sunt, ibi, *par l'aduis & deliberation des praticiens*: & coguntur aduocati & praticiantes dicere, & consulere iudici. per tex. iuncta glo. ubi etiam Rebus. & alij in l. 2. C. de proximis factor. ferinior. l. 12. Panor. in c. in ueteri. nu. 13. de elect. & dicit *estans esditz plaidz*: ergo si non sint ibi, eos ad hoc non conuocabit, nec ad hoc expressè tenerentur venire, cum nil lucri habeant.
- 20 **D**ecimò, debent aduocati & pratici dicere præconia esse ritè & debitè facta, & secundum usum & consuetudinem patriæ & locorum, ubi bona sita sunt, nec ne, ibi, *certifiet si elles sont bien & deuement faites selon les uz & costumes des lieux, où les choses sont situées & assises, ou non.*
- 21 **V**ndecimò, quòd in instrumento certificationis ista contineri debent. ibi, *Et de tout ce sera faite mention, en l'acte de ladite certification*. Ideo de præmissis iudex debet facere mentionem, videlicet quòd dicti curiæ praticiantes postquam audiuerunt lecta in iudicio præconia, dicunt esse debitè facta, secundum usum & consuetudinem patriæ, in qua bona sita sunt, imò etiam ipsi certificent bona esse sita in iurisdictione iudicis: quod dicunt patere ex nominatione locorum, & ex uiciniis. l. forma. ff. de censib.

22 Duode

22 **D**uodecimò, iudex debet declarare illa bona licitata esse sita in sua iurisdictione, & quòd ideo ad eum spectet hoc certificare, & decretum interponere: sed si in diuersis iurisdictionibus sita sint, in utraque iurisdictione certificari debent. Et sic solet iudex dicere, *uons au rapport desditz praticiens certifions lesdites criées estre bien & deuement faites selon les uz, & costumes des pays, & telles que sur icelles, on peut interposer le decret, & adjudication, dont ledit sel comparat nous a requis ces presentes que luy auos octroyé, signées de nostredit greffier, & scellées du seel de nostre preuoste, pour luy seruir.* &c. *doné.* &c.

¶ Et hæc forma parlamenti debet seruari donec aliter à rege fuerit prouisum. l. 2. C. de offic. præfec. prætor. Orient. & Illyric.

23 **D**ecimotertio, quòd iudices & pragmatici nihil debent pro his certificationibus accipere à parte prosequente dictas inclamationes certificari, ut hic: & sic etiam censuit Senatus anno 1524. die 12. Aprilis, ante Pascha. facit gl. sing. in l. in sacris. 3. in uerbo, ex dispositione. C. de prox. sacro. scrip. ubi dicit quòd iudex nihil debet accipere, quando extraordinariè agitur. probat Corset. in singul. incipien. libellus. in 2. quod est bene notandum, licet non sit gratum iudicibus, nec pragmaticis, qui ad lucrum non claudicant.

24 **Q**uamuis iudex, & pragmatici nihil pro his certificationibus recipere debeant, actuarius tamen siue graphierus poterit iustum salarium recipere: quia nemo suis stipendiis militare debet. c. precariæ. 10. quæst. 2. & rationale ob id dicit: quia hi solent excedere metas rationis in exigèdo: ut Papa testatur, in c. statutum. §. notarium. de rescrip. in sexto.

25 **D**ecimoquarto, si præconia fiebant ex aresto curiæ supremæ, his præmissis factis pars prosequens inclamationes, impetrabit literas Regias, ad citandum dominum rei proclamata, ad uidentum interponi decretum super re licitata.

26 **I**tem opposentes citabuntur ad dicendum causas oppositionum, & ad fines distrahendi. 27 **A**d hæc auctionarius etiam in ius uocabitur ad tradendum precium oblatum, & ut dicunt, *faut adiourner l'encherisseur pour uoyer ses mains des deniers de l'enchere.*

28 **D**ecimoquinto, parti solent dari duæ dilationes ad impediendum decretum, & ad dicendum causas, ob quas decretum impedi debet. idem in opposentibus ad dicendum causas oppositionis, tradendum literas & titulos quibus iuari uolunt.

29 **D**ecimosexto, si parlamentum uel alius iudex uideat partem opposentem non posse iure impedire, quia res ista uendatur, dicit præconia rectè & ritè facta, & non obstantibus in contrarium allegatis, quæ reicit, pronunciat decretum ad iudicandum plus offerenti, & condemnabit illam partem contradicentem in expensis. Si uerò iustam habeat causam pars rea, dicitur quòd iuste se opposuit, & decreti adjudicationem impediuit, & quod iniuste actor illam requisit, ob id illum actorem condemnabit ad impensas, damna, & interesse, ratione executionis præcedētis: sic seruant iusti pragmatici. Bartol. in l. si oleum. ff. de dolo.

30 **D**ecimosextimo, si error, uel omiſsio inueniatur in his auctionibus, qui non interueniat ex persona debitoris, sed executoris, uel alterius: poterit pars per literas Regias releuari: solet tamen adijci in literis Regiis, *En faisant pour le poursuiuant une criée d'abondant.* Si uerò ex persona actoris prosequentis hæc præconia, defectus euenierit, pronunciantur nulla cum expensis, & dicitur denuo præconia faciendæ.

31 **D**ecimooctauò, de iure requiritur quòd res uiginti diebus, publicè uenalis sit. glo. in l. i. C. de fide instru. quod obseruari in rebus ecclesiæ, & fisci debet, & ciuitatum, & minoris. Bar. in l. licitatio. ff. de publica. nec potest minui, nec augeri hoc tempus. Bal. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccl. col. 3. Ego tamen uidi augeri & minui secundum consuetudinem curiarum. Et in his rebus fiscalibus tria præcipuè requiruntur. Primò, quòd constet de debito. Secundò, quòd in solutione fuerit cessatum. Tertio, quòd uenditio fiat solemniter, & iusto precio. l. quicumque. ubi Io. de Platea. C. de fide instru. lib. 10. glo. in l. si aduersus fiscum. & in §. pe. de uſucap. in insti. in rebus uerò priuatorum tempus subhastationis est in arbitrio iudicis. teste Luca de penna in rub. C. de decret. decurio. lib. 10. quod est uerum si per consuetudines, statuta uel stylos curiarum non sit expressè statutum. Et hodie tam in rebus publicis quàm priuatis est certum ex stylo præstitum tempus, & illud seruandum est, & aliæ solennitates statuta in illis curiis, in quibus hæc fiunt præconia. Ludo. Roma. consil. 203. quoad primum.

32 **D**ecimononò in locationibus non requiritur subhastatio. glo. in l. quamuis. in uerbo prædij. C. de uendit. rer. ciuita. lib. 11. & l. 3. in uerbo licitatio. C. de fund. patrimo. lib. 11. quod est uerum in rebus priuatorum, secus si locentur res publicæ: teste Bertach. in tract. de gabell. in 2. parte. q. 6. & seq. per l. penes. C. de uestigal. & commif. quod patet in rub. *des eaues & furestz*, in his ordinatio. Etiam in rebus priuatorum commissarius quando fructus locat, plus offerenti debet tradere. ut supra dictum fuit.

33 **V**igesimò. Etiam quolibet tempore recipitur quis ad plus offerendum, donec decretum fuerit interpositum, & sigillatum. l. si. C. de fide instru. lib. 10. & sic censuit senatus Paris. ut citat Io. Gallus in q. 2. postea non, nisi à decreti interpositione fuerit appellatum, quia appellatio extinguit iudicium. l. i. in si. ff. ad Turpill. ideo interim recipitur pars offerens debitum cum expensis. Capit. in decif. Neapolit. q. 202. ubi plenè disputat, cum uide, si lubet.

34 **T**amen postquam aliquis pecuniam certam obtulerit etiam præconi, obligatur, teste Bar. in

Vbi certificatio fieri debeat.

Iudex quando nihil accipere debeat. Arrestum.

Impediri potest interpositio decreti.

Error in solennitate quo modo purgetur.

Tria requisita in rebus fiscalibus.

Decreto interposito nullus recipitur ad licitandum. Arrestum.

Licitatio. ff. de publica. & Bertach. in tract. de gabell. in 2. parte. quæst. 10. Nec poterit postea suæ oblationi renunciare. vt censuit classis, seu camera inquisitionum anno 1495. etiam anno 1514. die 14. Decembris pro vidua Philippi Remundi contra Philippum de Bus.

Arrestum.

35 Vigesimo primò, is qui opposuit, non recipitur ad licitationem, nec ad augendum pretium rei captæ & saisitæ. per l. 2. C. si in caus. iudic. & sic iudicauit senatus anno 1537. die 29. Nouembris. hodie tamen permittitur: vt inferius dicitur.

36 Vigesimo secundò, postquam vna res capta & saisita est pro vno debito, debitor offerendo aliam rem pro eodem debito non liberat istam rem captam, nisi pecuniam offerat. probatur in l. 4. §. ait prætor. ibi, pecuniam soluat. ff. de re iudica. l. si rem. in fi. cum l. seq. de pignorat. actio. Petr. Ferrar. in practica sua in forma Respon. libelli. in actio. hypotheca. in glo. satisfacere. alia dicentur artic. seq. solennitates in rebus minorum docet curiæ placitum, quod transcripti in tract. de liter. obliga. artic. r. glo. 4. Ibidem videre licet, ne plura.

Idem artic. 80.

Articulus quintus.

Tous opposans calumnieusement à criées deboutés de leurs oppositions, seront condamnés en l'amende ordinaire telle que du fol appel en nos cours souveraines, & de vingt liures Paris. es autres iurisdicions inferieures, & plus grandes à la discretion de iustice, si la matiere y est trouuée & disposée: & autant enuers les parties.

GLOSSA VNICA.

Requisita ut per calumnia opponens multetur.

VIA nullus debet iniuste opponere præconiis, ne retardentur, sed citò fiant, & ne ex litibus lites oriantur. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudica. & quia id quotidie exercebatur, ideo statuit multam opponentibus per calumnam. Et nota requisita in hoc tex. vt scilicet per calumnam opponens multetur.

2 Primò, requiritur quòd quis se opponat, & potest se opponere per se, aut per procuratorem habentem ad hoc speciale mandatum. Et in hanc incidet multam etiam opponendo se per aliū. facit l. & habet. §. 1. ff. de precar. & per regu. iur. sed si aliquis opponeret sine mandato, is esset ad multam condemnandus nomine proprio, non alius cuius nomine se opposuit, si ratam oppositionem ille non haberet. c. cum quis. & ibi doct. de senten. excom. in 6.

3 Secùdò, quòd se opponat auctioibus, seu subhastationibus, ibi à criées, secus si opponeret se alteri actui, cum in aliis oppositionibus non sit statuta multa, ideo imponi nõ debet. l. si quis sepulchrum. §. funus. ff. de religiof. ibi nullam esse huius rei pœnam: & quia pœnæ sunt restringendæ, non extendendæ. l. in interpretatione. ff. de pœnis. Idem si opponeret se venditioni bonorum mobilium: eo enim casu nõ incideret in multam: tum quòd iste tex loquatur in præconiis criées quæ dicuntur & fiunt pro rebus mobilibus, venditio verò in immobilibus, & sic non habebit locum iste textus.

Calumiosè se opposuisse præconiis quis dicatur.

4 Tertio, quòd per calumniã se opposuerit, ibi calumnieusement, præsumitur calumniæ causa hoc fecisse, si de iure suo non ostendat, & succumbat. arg. l. cum quem temere. ff. de iudi. nisi iudex videret eum fuisse deceptum, & iustam habuisse causam, vt pote quia testes, qui promiserant deponere, sunt mortui: vt dicit glo. in c. r. in glo. vlt. de ele. in 6. vel quia ostenderet publicum instrumentum. Sed acceptilatio fuit producta, quam pars ignorabat, quia erat hæres, qui ignorare præsumitur facta defuncti. l. eius. ff. de rebus credit. in alieno enim facto tolerabilis est error. l. fin. ff. pro suo.

5 Quarto, requiritur quòd repulsus sit ab oppositione per sententiam, vel arrestum, ibi, deboutés de leur opposition. Si ergo desisteret ante sententiam, non condemnaretur per hunc tex. idem si in parte repelleretur, fortè quia opposuit pro centum aureis, & postea probatum fuit quinquaginta tantum debitos: tunc non censetur calumnia, maximè si successit in locū alterius, & postea ostensa est eidem acceptilatio partis, quam nesciebat. l. qui in alterius. ff. de regu. iur.

Appellantium perpe ram emenda ordinaria in curijs supremis.

6 Quintò, condemnabitur in curiis supremis ad multam ordinariam temere appellantium, quæ est sexaginta librarum in parlamentis, & in magno consilio, & ideo in illis condemnabitur ad illam summam: quia illa est emenda ordinaria temere appellantium in illa curia, & in dimidia summa quoad partem, quam suis molestauit oppositionibus. Nam clausula in fine posita refertur ad præcedentia. l. talis scriptura. in fi. ff. de leg. 1. c. secundò requiris. de appel.

7 Sextò, in curiis inferiorum opponens per calumnam, qui à sua oppositione repulsus fuerit, condemnatur ad viginti libras Paris. Regi applicandas, & viginti parti, & ad plus secundum discretionem iustitiæ: ideo quia discretioni relictum est, ab ista condensatione poterit appellari, non, si dixisset conscientiam eius relinquere. gl. in c. statutum. §. notarium. de rescrip. in 6. vbi addidi.

Iudex an possit minorem multam imponere.

8 Si tamen iudex videat leuiorem culpam, ad minus condemnabit, licet hinc non dicatur: quia tantum operatur propositum in proposito, quantum oppositum in opposito. l. si. ff. de leg. 3. & bonum est argumentum de augmento ad diminutionem, & quia discretioni iudicis relinquitur, & hoc fer

hoc seruatur. Nam quod statuitur in vno correlatiuorum, habet locum & in altero. l. pen. C. de iudic. vide quæ scripti in l. si qua pœna. ff. de verb. signifi.

9 Sepumò debet citari debitor ad videndum interponi decretum, & rem adiudicari licitatori, nisi procurator opposuerit nomine domini. Tunc sufficit procuratorem citari: vt est in stylo Bitur. pro quo facit text. in l. seruum. §. æquum prætori visum est, cum qui alicuius nomine vt procurator experitur, eundem etiam defensionem suscipere. & §. prætor ait. ff. de procur. & l. qui procuratorem. ibidem. & qui habet mandatum ad excipiendum & opponendum contra electionem potest litem contestari, & omnia facere quæ tangunt electionem. teste Specul. in titul. de procurator. §. ratione autem formæ. in princip. hinc. & qui potest opponere, tenebitur super his defendere.

Procurator an debeat citari, an dominus.

10 Octauò, omnes admitti debent ad oppositionem ante iudicium & sententiam discussionis, postea non, vt fuit ordinatum per curiam anno 1492. die 7. Ianuarij. In hæc verba, la cour ha ordonné, que nul ne sera receu à soy opposer à aucunes criées faites par l'ordonnance d'icelle cour, ou en executant les arrestz d'icelle, apres ce qu'elle aura congneu, & discuté des oppositions mises en icelles criées, & de la priorité & posteriorité. Mais sera lon receu seulement à encherir iusques à ce, que le decret des criées soit scellé. Et postea arresto fuit confirmata hæc ordinatio anno 1522. die 6. Iunij pro Io. de la Roche contra Renatum Souleau. facit tex. in l. si priusquam. C. de distract. pig. vbi etiam doct.

Opponens nõ recipitur post sententiam in discussionis.

Arrestum.

11 Nonò, iudex procedit ad iudicium discussionis sic: disquiret priùs an præconia & incantus, ritè facti sint, quòd si iuste omnia facta inuenerit, statuet hæreditatem, vel rem captam vendendam per decretum, & adiudicandam amplius offerenti, & tunc disquiretur de singulis creditoribus: qui locabuntur pro antiquitate temporis, & secundum illorum ordinem: nam qui prior erit tempore, priorem & potissimam obtinebit prærogatiuam, per regulam qui prior. de qua scripsi in tract. de consti. reddituum in hoc Tomo.

Discussionis sententia quomodo feratur.

12 Et si semel fuerit sigillatum decretum, non recipietur aliquis opponens, etiam augere volens precium, nec quidem prætextu consuetudinis per Regem non approbatæ: vt censuit Senatus, anno 1533. die 1. Februarij inter Ioannem Burgaler, & Petrum Charuerie, ac Benedictum Martinet. idem censuit anno 1547. die 7. Iunij. Facit l. si priusquam. C. de distract. pignor. & ibi doctores.

Decretum si sigillatum impedit opponentem.

Arrestum.

13 Decimò, si quis augere pecuniam velit, debet dicere Actuario seu Grapherio causa, in qua augetur precium, & postea illa auctio describetur, & in auditorio promulgabitur, ac debitori executor nunciare debet, atque affigitur curiæ illius iudicis, cuius autoritate res venduntur, & per quindecim dies debet sic remanere, vt dictum fuit, & postea obtinebitur decretum, sed non ante quam is, qui maius obtulerit precium, deposuerit pecuniam apud Grapherium. l. vlti. C. de bonis autho. iudi. possid. quam si differat, vel nolit deponere intra tempus præstitutum, potest compelli per suæ prehensionem personæ, & si adhuc differat tradere, recipietur secundus, qui precium obtulerat, & pro precio oblato à se si velit, alioqui alius. Et iste primus stolidus & temerarius licitator condemnabitur, tam parti ad reliquum precium, quam ad emendam ratione abusus commissi, nisi repentina successisset illi causa, vt videlicet ignis, si combusta fuerit eius domus præcipua, vbi erant vtensilia preciosa, argentum, & alia mobilia, vel si alia iusta causa subit, per quam excusationem mereatur: vt censuit Senatus anno 1517. die 13. Iulij. condemnauitque eum, qui maius obtulerat precium, ad illud dandum, & tradendum intra mensem, alioqui ad multam centum librarum Regi applicandam, & ad expensas, damna & interesse partis, vt patet in stylo Parla. arresto 397.

Augendi pecuniam in licitatione modus.

Qui maius obtulit precium quando excusetur.

14 Ideo notandum est non recipiendum licitatorem offerentem precium per alium, nisi procuratorium speciale miserit: in quo continebuntur sequentia. Primùm annus & dies constituti procuratorij, sicut in aliis instrumentis. l. generali. C. de tabula. lib. 10.

Procuratorium ad offerendum precij que continere debeat.

15 Secundò, debet licitator, siue auctonarius declarare locum suæ habitationis, vt alibi dicam in rubri. des nota. Nam plerunque natio prouocat, aut deterret. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de adili. edicto.

16 Tertio, statum & qualitatem suæ personæ: quia sunt quidam prohibiti, ob id oportet habitationem inferere, vt id sciamus, an is offerre prohibitus sit, & an frugi vir sit, nec ne. l. x. ff. de seruis fugit.

Auctionarius que debeat declarare ad augendi precium. Proprietarius fraudulenter instigans aliquos ad licitandum.

17 Quarto, iudex interrogabit vltimum auctonarium, si fraude vel malitia fuit instigatus per proprietarium, vel alium ad offerendum hoc precium: quia dolus & fraus non debet alicui patrocinari. c. sedes. & seq. de rescrip.

18 Quintò, si pecuniam præsentem habeat ad satisfaciendum precio iam oblato: quia executor non potest habere fidem de precio, vt articu. vlti. inferius dicitur. Ideo tenetur oblato precium statim offerre, aliàs non offerens fuit condemnatus ad tradendum pecuniam in auctione oblato intra mensem: quod si hoc non prestiterit eo tempore, ad centum libras erga regem, & ad expen. damna & interesse partis anno 1518. die 6. Iulij.

19 Sextò, non tenetur pecuniam, quam in præconiis obtulit deponere integram, sed potest retinere sibi debitam, & reliquum tradere, vt in consuetud. Bituricen. §. 69. rubri. des executions. & compensare sibi debitum potest, vt patet in titu. de compensatio.

Auctionarius an integram pecuniam deponere teneatur.

20 Vltimò,

Libera res in præconiis quando per decretum datur et cæatur.

20 Vltimò, res sic per decretum adiudicata, libera tradi solet ab omni are alieno, hypotheca, & alio iure: quia res libera præsumitur, nisi probetur scrutus constituta. l. altius. C. de scrut. & aqua. quod non fuit in præconiis probatum, ob id libera res remanebit, vel nisi fuerit per sententiam adiudicationis referuatum aliquod ius, vel si fuerit reale, & ius directi dominij referuatum censetur, etiam si dominus non opposuerit: quia est rei affixum, & res transit cum sua causa. l. alienatio. ff. de contrahen. emptio. Sed redditus ex nummis prouenientes, solet iudex decernere redimèdos, ex pecunia rei subhastatæ, si sufficiat.

Opponens nullus recipitur post decretum in terpositum.

21 Vndecimò, hæc adiudicatio per decretum ita firma existit, vt nullus post decretum recipi possit, quia pignus remittetè videtur, quando non se opponit. l. si eo tempore. C. de distract. pign. aliàs ista forma, & solennis conuocatio esset superflua, & inutilis. vt etiam no. Paul. in l. vlti. C. si aduer. fiscum. doc. in authen. si omnes. C. si minor se ab hæredi. abstineat.

¶ Duodecimò, non est licitum impedire nec turbare conductorem, vel alium ex iudicis decreto datum, vt per totum titulum. ff. ne vis fiat ei qui in possessio missus est, vnde fuit condemnatus abbas de Lagni, ad expensas, damna & interesse, eo quòd turbauerat præpositum, post adiudicationem factam per iudicem ex auctione, anno 1515. die 2. Iulij: & fuit eidem factum præceptum vt à turbatione cessaret.}

Idem artic. 81. Ibidem.

Articulus sextus.

Que pour les oppositions affin de distraire, ne sera retardé l'adiudication par decret s'il z ont esté six ans au parauant que d'intanter leurs actions, sur lesquelles ilz fondent leurs distractions: à commencer depuis le temps, que prescription aura peu courir, & neantmoins en verifiant leurs droit z, seront payez de leur f. dit z droit z sur le pris de l'enchere, selon leur ordre de priorité, & posteriorité.

GLOSSA VNICA.

Opponere præconiis quis multis modis potest.

¶ V O BVS modis opponi præconiis potest, primò, vt res non vendatur: quia præten ditur esse vel tota, vel pars opponentis. Et tunc is debet probare rem suam esse, si eam non possideat. l. si. C. de rei vendi. dicenti enim incumbit onus probandi. l. 2. ff. de probatio. & huic opponenti debet exemplum auctionum dari, & inclamationum, vt possit prædicere & notare, quam rem, quamve partem vult separare à licitatione.

In oppositio ne ad fines distrahendi quomodo procedatur.

2 Et hæc oppositio dicitur ad fines distrahendi, id est separandi. Verùm quia iudices olim ad oppositionem istius differabant rem adiudicare, & interponere decretum, ob id statuitur, ne retardetur, nec differatur decreti adiudicatio, si steterit sex annis ad petendum: qui anni computantur à die quo præscriptio currere potuit, ergo si stetit per decem annos, & nouem annis fuit minor, illo tempore non est inchoata præscriptio, nec currit. l. 1. & per totum. C. de tempo. in iur. reg. resti. peten.

Opponentibus uti debet eis exoluitur, non datur exemplum auctio num sed dicitio.

3 Secundo, si quis opponit, eo quòd res est sibi hypothecata, vt debitum sibi exoluatur, hisque opponentibus non datur exemplum, sed dilatio datur pro distantia locorum ad tradendum causas oppositionis: quia eorum non interest, vt res vendatur, imò ad hoc tantum tendunt, vt ipsis soluatur, quibus potest prosequens subhastationes respondere, & opponentes replicare, & prosequens dubitare in tra octo dies ex curiæ ordinatione, postea datur dies ad producendum, & ad dicendum ius, sed in hoc consuetudinem fori serues.

4 Tamen his opponentibus, si ostendant ius se habuisse opponendi, soluetur illis ex pretio auctionis pro ordine suo, vt qui prior erit tempore, iure sit potior, per regu. iuris vt superius dictum fuit.

5 Item si plures sint opponentes, non tamen ob hoc iudex cessabit à rei licitatæ venditione, & adiudicatione. per l. si. C. de iure domi. impetrando. quando res venditur ex causa iudicati. vt in l. à diuo Pio. §. quod si res. in si. ff. de re iudica. aliàs erit supersedendum, & res tradenda primo creditori, nisi secundus offerat. l. diuersis. C. qui pot. in pig. hab. lo. Fabri in l. si eo tempore. C. de remif. pigno. alia poteris hinc addere bone lector, quæ tibi grata erunt. Item si princeps hæreditatè alicuius pro debito capiat, tenetur etiam vendere, vt aliis solui possit, vel ipse soluere debet, ita aliàs fuit statutum, vt in lib. de Obin sic nuncupato, inuenitur fol. 96. in regest. curiæ.}

Idem artic. 85. Ibidem.

Articulus septimus.

Que es arrestz ou sentences de adiudication de decret, ne seront d'oresnauant inferez les exploit z, des criées, ny autres pièces, qu'on a accoustume par cy deuant de y estre inserées: mais seulement fait vn recit sommaire, des pieces nécessaires cõme il se doit faire es arrestz, & sentences données es autres matieres.

GLOS

GLOSSA VNICA.

LIM solebant notarij omnia præconia, executiones, oppositiones, & alia in decreti sententia inscribere, sed hinc prohibetur, sed solum debet fieri quedam recitatio summaria, vt in sententia, vel aresto fieri solet, sic, viso instrumento obligatorio talis, & oppositione sua, & chirographo Titij, & eius oppositione, ac deinceps præconiis quadrinundinis siue quatuor, & certificatione, ac aliis, &c. & multis auctiõibus: & quia nobis constitit, talem alios in licitatione vicisse: per nostram sententiam illi adiudicamus talem rem. &c.

2 Item post interpositum decretum nulli succurritur, etiam minori. l. quæcunque. C. de fide instr. & iur. hastæ fisca. &c. lib. 10. vel ecclesiæ, quæ ius suum non deduxit, nec quidem per literas Regias: quia amissum non potest restitui. l. qui res. §. aream. ff. de solutio. & quia ex consensu pignus remississe videntur. dicta l. si eo tempore. C. de distract. pigno.

3 Si verò bona minoris sic vendita fuerint, restitui à principe aliquando vidi, quod probatur. per l. 1. C. de prædiis mino. & hoc literis impetratis à Rege, quando autoritate Senatus, sed si à iudice inferiore decretum interpositum fuerit, tunc liberum est ab illa decreti interpositione appellare, & curia probata re sua, vel precij exiguitate, sine aliis literis restituendum eum pronunciat, & rem ei reddendam soluto precio, quod receperat cum expensis legitimis: non tamen solet curia condemnare minorem ad expensas huius causæ appellationis. & anno 1525. die 2. Maij post venditionem per decretum factum curia certum tempus minori ex gratia concessit, vt rem decreto venditam rehabere posset, restituo tamen precio.}

4 Item decretum solet is iudex interponere, in cuius iurisdictione res sita est. l. cum vnus. §. is qui possidet. ff. de bonis author. iudi. possid. lo. Gallus in quæstio. per aresta. quæst. 132. Item per aresta. Quod est verum si vendatur ex obligatione instrumenti Regio sigillo signati: secus est si ex sententia iudicis fiat distractio, tunc is qui sententiam dixit rem licitare potest, & decretum interponere, licet non sit in eius territorio, ad eum enim pertinet suam exequi sententiam. l. 2. C. si in causa iudic. pignus captum sit. Ioan. Fab. in l. 1. ibidem. & superius dictum fuit.

5 Debent tamen præconia fieri in eo loco, vbi res sita sunt, vel in proximo, & si in pluribus locis sita sunt, in quolibet loco, & in ecclesia parochiali dictorum locorum die dominico, vel festo post exitum missæ secundum locorum consuetudines, & styllum curiarum, quando in pago fuit: quia aliàs ignotarentur præconia, cum rustici non soleant conuenire: nisi diebus dominicis, & festis: sed in ciuitatibus, & oppidis hæc inclamationes die dominico fieri non solent, nec debent. per l. si. C. de feriis.

6 Præterea decretum non debet interponi super aliqua re cum onere impenfarum, à la charge des despens. Sed potest dici, à la charge des droictz seigneuriaux, vt in consuetu. Bituri. no. statutum fuit rubr. des executeurs, artic. 70. Imò pure debet decretum adici, si possit, & non cum pacto de retro uendendo, vt iudicauit Senatus prout refert Aufser. in stylo Parlamen. aresto 369.

7 Insuper, quando res non recipit commodam diuisionem, vt molendinum, tunc deueniendum est ad licitationem, & is in licitando obtinebit, qui maiorem habet partem, si æquale offerat precium. l. sancimus. §. sin autem. vbi gloss. C. de dona. l. 2. quando & quib. quarta pars debea. lib. 10. l. 2. de metalla. lib. 11. Petr. de Vbal. in tract. societa. in 12. parte. quæstio. 12. Et si creditores hinc inde sint æquales, præualebit numerus personarum. l. maiorem. ff. de pactis. Areti. consi. 157. col. 3. ac Anto. Capit. in decis. Neapolit. quæst. 36. Hic tamen obtinere debet, qui plus offert, & qui licitatione vicerit, vt dicit. l. licitatio. in prin. ff. de publica. & vectigal. nisi fuerit Leno vel meretrix, qui nõ sunt recipiendi, vt ex decreto Senatus anno 1544. die 10. Februarij contra Marion. du Tron: quia expelli possunt, quando inhabitant. l. si qua. C. de specta. lib. 11. vbi Rebuffi, multò minus recipiendi sunt ad inhabitandum: quia turpius eiicitur, quam non admittitur hospes. l. quemadmodum. de iureran. quod est verum in domibus, secus in pratis & fundis, vt scripsi in l. massurius. ff. de verbo. significatione.}

8 Colligere ex hoc titulo possumus sequentia. Primò, quòd antequàm perueniamus ad hæc præconia, & subhastationes, requiritur esse debitum. glo. in l. 1. C. de fide instr. lib. 10.

9 Secundo requiritur, quòd illud debitum sit executorium, vt potè ex instrumento obligatorio, vel ex iudicato. Nam si quis esset debitor chirographarius, ante recognitionem cedulæ, & condemnationem à iudice factam non posset executio fieri: vt scripsi in tract. de chirograph. recogni. in primo Tomo. ordin.

10 Tertiò, opus est, vt apparitor à iudice potestatem capiendi rem debitoris, & iniciendi manus habeat, alioqui ad solam partis requisitionem rem debitoris capere, & saisir non potest. l. nõ est singulis. ff. de reg. iur. l. 2. C. si in causa iudic. & ibi Cy. & alij. & in l. iustè. ff. de acquir. possess. & l. meminerint. C. vnde vi. Et tunc habet potestatem, quando debitum est executorium, & sententia in forma, vel instrumentum obligatorium sigillatum præcedit.

11 Quarto, hæc res capta debet commissariis tradi, qui eliguntur ab ipso apparitore & executor, vt artic. 2. superius dictum existit.

12 Quintò, præcipitur parti, vt hos sequestros non impediatur, nec turbetur, sub poena amissionis causæ, vt ibidem scripsi.

Summaria recitatio in decreto fieri debet & quomodo.

Minori nec ecclesiæ succurritur post decretum.

Minor aliquando restituitur ob decretum de re sua uide da interpositum. Arrestum.

Decretum à quo iudice interponatur.

Locorū diuersitas in præconiis quomodo attendenda.

Decretum nõ debet interponi cū onere impenfarum. Arrestum.

Indiuidua res inducit licitationem.

Qui repellit sunt ab auctione. Arrestum.

Requisita antequàm præconia fieri possint.

Apparitor quomodo debet habere potestatem capiendi rem debitoris.

13 Sexto, si pars ab hac manus iniectione appellet, vel opponat, non cessabit viator ab executione, quominus tradat rem curatoribus bonorum, seu commissariis, vt docet Imber. in insti. foren. lib. 1. §. atque venundatis, vbi adducit aretum.

Denuncian- da quomodo sint præconia debitori

14 Septimo, hæc facta manus iniectione rei debitoris debet denunciari ipsi debitori, & quo die, quove loco præconia incœpturus sit, & quod illa octavo quoque trinundino, vel alio tempore celebraturus illa sit, vsque ad quartam inclamationem, & illis factis apparitor referet se victori in his præconiis, qui maius precium offeret, se rem addicturum, vt dictum fuit.

15 Octauo, factum primum præconium debet denunciari debitori, illique se profiteri, ad secundum venturum tali die, & sequentibus, & in locis solitis, vt debitor curet interim habere pecuniam, ex qua creditoribus soluat. Debet etiam eidem debitori nunciari, quantum precij pro re licitata oblatum sit, vt super eo deliberet. probat. l. creditor. C. de distract. pig. & idem docet Guido Papæ in decif. Delphin. quæst. 329. de iure creditor. & superius dictum etiam fuit. Facit l. necesse. ff. de in diem adiectio.

Executor testamenti rem vendendam heredi denunciare debet.

16 Idem in executore vltimæ voluntatis, vt debeat denunciare hæredi, quando vult rem vendere hæreditariam, aliàs in mala fide diceretur, & clam faceret. l. clam possidere. ff. de acquir. possess. l. prohibere. §. clam. quod vi aut clam, etiam si eidem tributa esset libera vendendi facultas. l. 1. §. cum dicitur. ff. si cui plus quam per legem Falcid. tum quod heredis præsentia poterit executores trahere ad vendendum aliam rem. arg. l. si in tres. ff. de arbitris. Bart. in dicta l. creditor. & in l. alio. col. 5. versic. quæro an hæres. ff. de alimentis. Soci. in tracta. de dilatio. artic. 5. quæst. 8. vide Decium in l. qui potest inuitis. ff. de regu. iur. quicquid dicat Bal. in l. id quod. quæst. 18. C. de episco. & cler. & Alexan. consil. 215. ponderatis. volu. 6. col. penul. vbi dicunt nullam venditionem, quibus acquiescerem, nisi ex stylo contrarium dicatur, vt hic.

Opponenti datur dies ad allegandum causas oppositionis

17 Si aliquis opponat, dies ei dicenda est, ad allegandum suæ oppositionis causas, quo die si compareat audietur, & dabitur ei modica dilatio ad tradendum eas, quas si non tradiderit, nisi iudex alteram ei det dilationem, excludetur à iudice, & iudex pronuntiabit eum reiiciendum, & non obstante sua oppositione ad adiudicationem rei licitatur procedendum. Si verò non compareat, ab oppositione repellitur. vide quæ Imber. scribit in libro insti. Foren. primo. §. sed quia sapius.

Offerenti plus res licitata adiudicatur.

18 Item plus offerenti dari res licitata debet per tex. in authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccle. l. si tempora. C. de fide instr. lib. 10. vbi Bar. dicit illa verba inducere obligationem præcisam, aded quòd in hoc non sit gratificationi locus. Idem docet Bertach. in dicto tract. de gabel. in secunda parte. quæst. 9. facit gloss. in verbo fauere. c. venerabile. de elect.

Ecclesia an possit gratificare iustum precium offerenti.

19 Ecclesia tamen poterit ei gratificare, qui iustum precium datur, licet alius plus offerat: quia plus iusto vendere non debet. gloss. in c. ea enim. §. hoc ius. 10. quæst. 2. quam no. Roma. sing. 755. tu scis quòd res ecclesiæ, & Barba. in cap. Raynaldus. col. 113. de testa. ac Calder. in repet. l. 2. col. 38. C. de rescind. vendit. Domi. Tiraquel. in tracta. de legib. connubial. fol. 90.

Offerens prius an liberetur per obligationem secundi.

20 Ego tamen putarem, quòd administrator ecclesiæ malè faceret, si non daret plus offerenti: quia illud censetur esse iustum precium, quòd liberaliter offertur à sciente rei conditionem. l. mortis causa capimus. vbi glo. ff. de dona. causa mort. doct. in c. dilecti. de emp. & vendit.

21 Item primus offerens est liberatus, si secundus amplius obtulerit, per textum in l. Valerianus. ff. de præto. stipul. & l. stipulatus es. de fideiussor. & l. cum plures. §. lege dicta. locati. & hoc valde singulare dicit esse Francisc. Cremen. singul. 40. tu scis quòd forma. vbi refert Bald. eo fuisse centum lucratum ducatos: quia per secundum actum ante rem perfectam à primo videtur recessum. §. posteriore. quibus modis testa. infirmen. & nouissimè factum præualeat. l. pacta nouissima. C. de pactis. sed Bart. in l. licitatio. ff. de publica. tenet contrarium per text. in l. Sabinus. ff. de in diem adiectio. alia etiam adduci possent. Sed ego conciliando dicerem, quòd si secundus plus offerens fuerit acceptatus, tunc primus est liberatus, si verò simpliciter obtulerit, & nulla fuerit partis acceptatio, tunc primus non est liberatus. Nam quòd est parti à primo. acquisitum sine facto suo, ab ipsa non potuit diuelli, ergo requiritur acceptatio eius. l. id quod nostrum. ff. de regulis iuris. etiam antequàm quis dicatur plus offerre, non solum requiritur maius precium; sed quòd offerens sit idoneus, vtilis, & facile possit conueniri. l. cum qui emit. §. fin. ff. de in diem adiectio. Bald. consil. 327. modus. in 2. volu. facit quòd scribit Barto. in l. 2. ff. qui satisf. cogan. alioqui fraus fieri posset. Nam is qui plus iusto licitasset, supponeret pauperem, qui eum liberaret, quòd est absurdum in l. cum hi. §. si cum lis. ff. de transactio. sic consulit Bald. consil. 191. factum super quo. in tertio volu. & Alex. in additio. ad Bario. in dicta l. licitatio. Imputabitur parti si illum vltimè approbauerit, quia & melior intelligitur quam venditor comprobauit. l. si venditor. ff. de in diem adiectio. §.

Fides de precio non sufficit ad impediendam pignori distractionem.

22 Nec potest fides haberi de pretio, sed precium offerri & consignari, & in iudicio ad impediendum pignorum distractionem debet. gloss. in l. si post. C. de distract. pigno. & in l. si in rem. in fin. ff. de distract. pign. §. propterea. ibi, vt qui plus præbet. in authenti. de aliena. & emphyt. collatio. 9. l. res quæ. ff. de iure fisci. l. cuiuscunque. §. si institor. ibi, pecunia præsentis. de institor. Bart. in l. fin. C. de fide instrum. Petrus de Ferrar. in sua practica in forma executio. senten. in verb. publico nuncio. versic. post hæc. doct. in dicta l. singularia. ff. si cert. petat. & in cap. de precat. & supra dixi. Imò anno 1536. in hebdomada passionis, Marilhaco pro parte postulante, & aduocato regio requirente, fuit statutum, vt qui consignare pecuniam apud commissarium debet, quòd non audiat, nisi de facto consignauerit, nec potest commissarius, seu depositarius confiteri habuisse, nisi presentem pecuniam

pecuniam sub pœna falsi, & hoc contra commissarios Castellæ, qui receptis literis contrariis hoc confitebantur. §.

23 Quarto, quia vendere rem cum subhastatione non est leuis solennitas. gl. in l. 1. C. de fide instr. lib. 10. & gl. in auth. de fideiuss. in prin. in verbo, sumat. colla. 1. Bal. in l. ordo. col. 3. C. de execu. rei iudic. Alex. in dicta l. licitatio. quis debeat probare solennitates interuenisse? Respon. Si instrumentum dicat solennitates interuenisse, & alius dicat contrarium: tum, pro instrumento præsumetur. l. cum precibus. C. de probationibus. Ideo is qui dicit solennitates non interuenisse, probare debet. Si verò instrumentum nil diceret de solennitatibus, & emptor eas allegaret, probare teneretur. l. ei qui. ff. de probat. Bart. Ioan. de Platea. & Rebuffi in dicta l. 1. vbi est glos. singul. quod vbi est decretum in aliquo actu interpositum, solennitates præsumuntur interuenisse, & mala fides censetur abesse. Tho. Ferrar. caute. 60. Rebuffus, & alij in l. 1. C. de decret. decur. lib. 10. Capol. caut. clxxx. semper. Alex. consil. liij. visis. nu. 18. in 3. vol. & consil. lxxx. visis. & consil. xcij. viso. in 5. vol. & consil. clxxv. visis ac ponderatis. in 7. lib. Aret. consil. lxxix. Barba. consil. xvij. clementif. simi. col. 6. in 1. vol. & consil. j. col. v. & consil. xli. immortalitatem. col. 5. & consil. vlti. col. 4. in 4. lib. Dec. consil. cccxlj. viso puncto. col. v. plenè Iason in §. item si quis in fraudem. numc. 45. insti. de action. plenissimè per Alber. Brun. in tracta. de forma & solennit. actus. rub. de potentia & effectu formæ. versic. septimus effectus.

Solennitates in re uendita per licitationem, an præsumantur, & quis probare teneatur.

24 Igitur instrumenta debent testari de quolibet actu, scilicet quando, & qua die actus factus est, & quo in loco, coram quibus testibus, dispositiue, non enunciatuè: & sic solennitates non probantur per instrumentum venditionis, sed requiritur aliud instrumentum. Alex. & Moder. in l. sciendum. ff. de verb. oblig. Ioan. Fab. in §. si. de fideiuss. in insti. quod in duobus casibus limitare, primò propter diuturnitatem temporis. l. si filiusfam. Cod. de petit. hæredit. secundò in curia suprema, propter auctoritatem ipsius, tum quia non præsumitur quòd illa recitasset, nisi vidisset, quòd est intelligendum, quando singula recitari instrumenta, & acta, & quo die concepta fuerint, aliàs non, vt per Feli. in cap. quoniam contra. in 7. conclusio. nu. 37. de proba. & per Bart. & alios in auth. si quis in aliquo. in fi. Cod. de edendo. §.

25 Ista tamen summaria recitatio facta in decreto presentibus partibus & non contradicentibus, probat acta sic facta saltem donec fuerit contrarium probatum, vt docet Barto. & alij in authen. si quis in aliquo. in fi. C. de edendo. & doct. in clemen. vna. de probatio. Cassador. in decifio. vlti. de procurato. & decif. 1. de præsumptio.

Summaria recitatio in rei adiudicatione decreto probat. Pars quando possit impedire decretum in præconiis. Relatio apparitoris quomodo debeat concipi.

26 Nota tamen, quòd si post duas vel tres proscriptiones, vel incantus offerat debitor precium cum expensis, poterit impedire ne amplius subhastetur, text. not. in l. 2. C. debito. vend. pigno. impedi. posse. l. si rem. §. si. ff. de pignor. actio. Masuer. in rub. de executio. & subhasta. §. item si debitor. l. si priusquam. C. de distract. pigno. superius dictum fuit.

27 Item relatio apparitoris sic fieri solet, is enim referre debet se de mandato iudicis talis N. Præpositi aut alterius, ad petitionem talis N. creditoris, præconia voce alta, & intelligibili: & ad sonum tubæ, si habebat tubam, clamasse, per loca & quadriua consueta ciuitatis Bituricen. & in vico talis debitoris, aut alterius, qualiter talis domus Titij, intra tales confines (quos ponat) debet distrahi, & vendi pretio 10. aureorum: quare si quis velit dictam domum emere, & plus offerre, compareat hinc ad talem diem, & plus offerenti dabitur. Specu. docet in titu. de citatio. §. sequitur. versic. cæterum. & Ioan. Andr. ibidem. Bal. dicto consil. 191. vol. 3. ac Soci. in tract. de dilatio. artic. 13. in fi.

28 Postremò si res fuerit vendita per subhastationem, adhuc competet remedium. l. 2. & l. si quos. C. de rescindend. venditio. Bar. in l. 1. C. de præscrip. 30. anno. vide gloss. in l. 1. in verbo, magni precij. ff. de iure fisci. & in l. si minori pretio. C. illo titu. lib. 10. vbi Barto. & ibi Platea. ac Bald. consil. cclxxv. casus. in 1. volu. & Barba. consil. vj. col. 14. in 4. volu. Soci. in tracta. Fallent. reg. 236. & reg. 436. Vincen. & alij in l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. Anton. de Burgos in cap. cum causa. col. ix. de emp. & ven. Calder. in repet. l. 2. col. 26. in 8. limit. C. de rescin. vend. Bal. consil. 513.

Lex 2. C. de rescin. vend. an habeat locum in decreto.

iudex. vol. 5. vide quæ scripsi in tracta. de rescif. contract. glos. 15. & in tracta. de sequest. & commissa. in 3. Tomo. alia multa essent hic dicenda, quæ nunc missa facio, ista ratus sufficere: gratias Deo optimo maximo ago perpetuas.

Amen.

FF

TRACTATUS DE CESSIONIBVS ACTIONVM, ET TRANSPORTIBVS, IN IVDICIIS QVOTIDIE

agitatus.

Des cessions, ou transports

Charles 5. Artic. 4.

Item pource qu'il est venu à nostre congnoissance, que plusieurs de noz subietz de ce Royaume ont esté moult greuez, & endommagez, par transports & cessions faites.

GLOSSA I.

Cedere & transferre actiones idem.

TRANSFERRE. actiones & cedere, idem penè significant, vt probat tex. in l. penul. & fi. C. manda. vbi text. vtraque distione vtitur. & quia Gallicus vsus vocat has cessiones actionum, transportiz, ob id conscripti in rubr. de cessione actionum, & transportibus.

Transferre autem ius in alium, est de vna persona in alteram commutare. dicit l. non solum. 2. ff. de noxal. ibi, sed huic necesse est ius suu ad actorem transferre, perinde ac si damnatus fuisset.

Transferre litem. in litem. in fi. cum l. seq. ff. de alienatio. iud. mutan. caus. fact. & alia multa de hoc scripti in l. vinaria vasa. ff. de verbo. signi. itaque cessio seu transportus hic vocatus Gallicè se nobis offert pertractandus. Et in primis legis lator recitat subiectos suos grauatos admodum fuisse, multaque damna ex his cessionibus pertulisse.

Grauiata ex cessionibus prouenientia.

4 Primò, grauantur subditi ob cessiones in expensis, quas maiores oportet fundere extra prouinciam, quam si in prouincia litigarent. Nam procuratores & aduocati incogniti maiora accipiunt stipendia, & quandoque litem redimunt. l. litem. C. de procurat.

5 Item labores sunt maiores ad accedendum extra prouinciam, & ad locum remotum, quam ad proximum, vt probat text. in cap. dispendia litium. de rescrip. in sexto. iuncta clem. pastoralis. §. vt illud. de re iudica. Longiores sunt lites, & dilationes. l. r. C. de dilatio.

6 Item litigantem extra Prouinciam in loco remoto oportet sua deserere negocia, & bona inculta, vt lites prosequatur, aded quod ob id multi pauperes fiunt. text. in auth. vt frat. filij succedant. colla. 9. alia damna, & inconuenientia scripti in præm. concordat. in verb. sumptibus. & in procem. constitu. Regiar. circa finem. Et plures propter lites miserè mortuos scio, mortuos dico alios ciuilitè, alios naturaliter, qui superstitès fortè essent, si in quiete vitam duxissent, & lites non amassent. Maledictus ergo qui lites querit, & eas amat, ac suscitatur nisi coactus fuerit propter aduersarij malitiam. Qui se defendit si componere non possit, prudens est, & amandus.

7 Itaque prohibetur hic alienatio causa mutandi iudicij. Nam si velis à me petere centum, & cedas Scholastico, procuratori, vel alteri personæ, de quibus inferius dicitur. hæc cessio prohibetur in isto text. & in tit. de alienatio. iudic.

Requisita in titul. de aliena. iudi.

8 Notandum est, quod in illo edicto de alienatio. iudi. sequentia sunt necessaria. Primò, quod quis dolo malo alienet, vel in fraudem. l. r. ff. de aliena. iudic. & l. item. ac l. non solum. §. r. ibidem. vbi si quis ob valetudinem litem in alium transfulerit, non habet locum edictum illud, vel propter occupationes: quia non dolo facit. Præsumitur autem dolus & fraus ex scientia, si suspicabatur conueniendum habito colloquio ab aduersa parte, de conueniendo eum. l. in summa. ff. de pecul. l. Fulcinius. §. 2. quib. ex cau. in posses. catur. Bal. in rubri. de re iudica. in decretal. col. r. Et quando fit in potentiolem præsumitur fraus. & in 7. casibus conscriptis per Arcti. in l. fi. C. ne liceat potentio. Alioqui regulariter contra. & qui eam allegat, probet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

9 Secundò, in hoc edicto de alienatio. &c. requiritur, quod iudicium moueri debeat, & lis super illa re. l. non solum. §. r. & §. ad iura. ff. cod.

10 Tertio, quod alienans illam rem non obstante cessione habere eam velit sed litis prosecutionem tantum in alium transfert, vt molestum & durum aduersarium pro se subiiciat. l. item. in fi. cod. de alienat. iudi. iuncta l. fin. ibi. Et per hoc iterum ipse recipiat. &c.

11 Quarto, quod interfit aduersarij, & deterior fiat eius causa. dicta l. r. & l. non solum. §. hæc actio. ibidem. & hoc interesse attenditur circa quatuor quæ trado in gloss. seq.

12 Quintò, quod iudicium sit futurum, nondum tamen cœptum, alioqui res litigiosa ex alio capite alienari prohiberetur, vt per totum tit. C. de litigio. probatur & in Lex hoc edicto. §. ait prætor. de alienatio. iudi.

13 Sextò, requiritur, quod alienatio ista non sit reuocata: aliàs si fuerit reuocata, non tenetur hoc edicto

hoc edicto alienans. dicta Lex hoc. §. si quis alienauerit. Sicut de emphyteota dicimus alienante absque domini permisso, & postea reuocante, vt non priuatur re alienata. teste las. in l. fin. quæst. 20. C. de iure emphyt. quia reddhibita re omnia retrahuntur. l. quia. ff. de alienat. iudic. 14 Vltimò, requiritur, quod res alienata supersit: cæterum si sine culpa alienantis defecerit, non tenebitur alienans. dicta l. non solum. §. hæc actio. Alia vide per Rosfr. in tracta. libel. in hoc titu.

A personne plus puissante.

GLOSSA II.

Potentior persona dicitur ratione fori: vt clericus, vel Scholasticus, vt hic. Et de clerico exprimit Collecta. in c. r. in fin. de aliena. iudi. dicens Cancellariam eos potentiores reputare: quamuis contrarium teneat Host. in summa rub. de cess. acti. §. r. dicens laicum potentiolem clerico. per c. fi. de reb. eccl. non alie. ibi, laicæ potestatis, & laici sunt magis terribiles. c. laici. 2. quæstio. 7. nisi clericus esset potens ratione suæ domus, & nobilitatis, vt docet Gomef. in reg. de subroga. collitigan. quæstio. r. quod non approbo: imò dico potentiolem clericum etiam pauperem laico diuite ratione fori: quia clericus conueniet laicum coram suo Episcopo. Et sic mutabit forum laicorum. Sed hodie in Francia quia laici vsurparunt totam penè iurisdictionem ecclesiasticam, ac deuorant, quod eis malè vertet, non dicitur clericus potentior laico. Imò laicus de facto est clericus potentior, licet de iure contrarium sit, & qui fuere iurisdictionis ecclesiasticæ perueriores, in fine videmus eos suis perire, artibus, ne plura. Et quis dicatur aliis modis potentior, inferius scribam in gloss. quinta.

Potentior quis dicatur.

Notandum est, quod interesse attenditur circa personam in quam res est alienata, vt hic, vt potè quia est potentior, aut quia est maliciosus aduocatus forè, aut procurator tanquam vulpes annofa. de quibus Bar. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & in l. 2. qui frifda. cogan.

Interesse potest considerari multis modis.

Secundò, ratione loci, vt si quis alienauerit homini alterius iurisdictionis, & prouinciæ, vt in gloss. proxima scripsi. l. 3. ff. de aliena. Spec. eod. tit. versicu. vt autem. §. r.

Tertio, causa attenditur, vt si hominem, quem petere volebam manumiseris, deterior mea causa facta fuit. Ideo agam ad id, quod interest. d. l. 3. §. r.

Quarto, inspicitur locus, vt si fortè alienaueris locum in quo opus feceras, propter quod volebam agere interdito quod vi aut clam, aut de noui oper. nuncia. quia post nunciationem erat edificatum, & sic demolendum. l. r. ff. de noui ope. nunc. vnde si tu possideres, tuis expensis tolles: nunc alio possidente meis tollam impenfis, ob id mea interest. dicta l. 3. §. item. & seq. ibidem Rosfred. in tract. libello. in tercia parte in hoc tit.

De l'accord & consentement de troys estatz auons ordonné, & ordonnons, qu'aucuns ne fassent transport ou cession.

GLOSSA III.

Ides hic, quod iste bonus Rex promulgabat, & ferebat leges ex consensu trium statuum, & bonum esset, quod hodie sic fieret. Nam tres status vicem populi repræsentant, qui dum non potest simul conuenire, saltem vice populi consulendus esset senatus, vt dicit text. in §. senatusconsultum. de iure natural. in instit. vide quæ scripti in procem. primi Tomi in gloss. r. in constit. Reg. Tres status sunt, ecclesiasticus, nobilium, & plebis: & in Prouincia Narbonen. adhuc singulis annis congregantur, sed an vtilitatem populi hi status hodie faciant, ipsi sciunt, aliquando reddiuri rationem Deo altissimo, si id non exercent. bene enim nos cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri Imperij, & ad nostram gloriam redundare. l. humanum. in fi. de legib. C. & bonum esset, quod princeps in lege condenda seruaret illa, quæ ibi statuta sunt: vt scripsi in procem. ordinatio. in primo Tomo, & regnum floreret.

Leges ex consensu trium statuum facte.

Tres status qui.

Nota, non valere rescriptum contra legem consilio procerum factam: etiam cum clausula non obstante, nisi specialis illius legis fieret mentio. teste Baldo in l. humanum. C. de legibus. facit cap. eam te. vbi glossa & doctor. de ætate & quali. & in cap. penulti. de capel. monachorum. Claud. Seycel. in l. r. col. 3. ff. de legibus. Et sic nullus in potentiolem cedere potest, alioqui quilibet, qui obligari potest, cedere poterit. l. si nomen. & l. nomina. ff. de hæreditatibus vel actio. venditi. & postquam prohibetur cedere potentiori, ergo alteri non prohibetur. argumento l. cum prætor. ff. de iudiciis. Sed is qui obligari non potest, nec poterit cedere, quia est alienare, quæ alienatio prohibita est minori, quia rem suam deteriolem facere non potest. §. primo. institutis de autoritate tutorum. l. prima. ff. de verborum obligatione. idem dici potest in furioso, demente, & prodigo. l. is cui bonis. ff. de verborum obligatione. & ibi doctores l. prima C. ad senatusconsultum Trebellianum. l. in contrahendis. ff. de regulis iuris. Ioannes de Graffis in tractatu de cessionibus. §. viso.

Rescriptum contra legem consilio procerum editam non ualeat.

Cedere qui libet potest nisi potentiori.

De debite.

GLOSSA IIII.

Cessio debiti non rei prohibetur. Arestum.

Tatuit hic legis lator, quod aliquis non faciat debiti cessionem. Et sic non prohibetur cessio rei, ut censuit Senatus anno 1543. die 18. Februarij. vbi declarauit cessionem a consanguineo factam procuratori Regis Dabeuille bonam, contra baillium dicti loci: quia hic tantum cessio debiti prohibetur. Ideo si domus cedatur, non dicitur debitum, quod est tertia bonorum species. ut in l. diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. Et iura loquentia in debito, non extenduntur ad rem. §. r. de actio. in insti. & scripti in l. creditores. cum l. seq. ac in l. mobilium. ff. de verb. signi. & rubric. C. ne liceat poten. non loquitur de cessione rei, licet titulus de alienatio. iudic. etiam in rei alienatione intelligatur. ut Azo in summa, & alij ibide scribunt.

Cessio facta a cliente procuratori non valet nec aduocato seu iudici.

Cessio tamen facta procuratori a sua parte, quam defendebat, fuit nulla declarata a Senatu anno 1542. die 4. Decembris. per l. item. C. de procur. siue de debito, siue de re: quid de beneficio dixi in praxi benefic. & idem in aduocato & iudice alibi scripti.

Et quamuis in masculino loquatur, aliqui, *incunus*, tamen etiam habebit locum in foeminis: quia verbum aliquis, tam masculos, quam foeminas complectitur. l. r. vbi plenè scripti. ff. de verb. signi.

Post litem contestatam cessio fieri non potest

Item non potest cessio fieri post litem contestatam. Et si fiat, condemnabitur cedens ad multam: & remittitur causa ad iudicem, coram quo lis fuit contestata. Ita censuit Senatus Paris. anno 1529. die 3. Iunij pro do. *Artus de vesge* contra Magistrum Claudium de *Ligni* Scholasticum, & Ioan. de *Ligni* fratrem. dixi in tract. de effectib. litis contesta.

En plus puissante personne.

GLOSSA V.

Potentior multis dicitur modis.

Rgo minori, vel personæ æquali a contrario hic non prohibetur cedere, sed potentiori sic. nam potentioribus pares esse non possumus. l. 3. ff. de alienatio. iud. vbi gloss. etiam scribit: contra maiorem nemo presumat honorem, nempe quilibet de re sua liberè disponere potest. l. in re mandata. C. manda.

Potentior quis vocatur ratione priuilegij, ut sunt Scholastici, de quibus dicitur inferius in gloss. *ne semblablement* gloss. 9. Dicitur etiam quis potentior ratione fori, ut clericus, de quo superius dictum fuit in glossa secunda. item etiam omnes, qui causas suas commissas habent in aliqua cùria, præter ordinariam, ut aduocati, & procuratores consiliarij ac magistri libellorum.

Item ratione diuiciarum. §. 1. & §. si verò neque. in authen. ut omnes obediant iudic. Prouinc. colla. 5. Albericus in rub. C. ne liceat potent. facit l. r. ibi, quàm potentiorum dominorum opibus. ibidem. Nobilium enim instar sunt patrimonio ditiores. l. nobiliores. C. de commer. & mercator. & ecclesiast. 8. c. non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituat litem.

Item gratia officij potentior dicitur quis, ut Iudex, Consul, Senator, Præses, aut alius: de quo infra in gloss. *ne en aucun des officiers*. & c. gloss. 8.

Etiam nobilitatis & sublimitatis ratione. l. r. C. de dignita. vbi docto. ecclesiastic. cap. 8. non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

Potentior etiam dici potest, qui est alium vexaturus: ut imprudens apparitor, hi enim apparitores & Deum, & homines vexant. l. 2. ff. de alienat. iudic. l. defensiones. & l. prohibitum. C. de iure fisci. libr. 10. & ecclesiastic. vbi supra. non litiges cum homine linguato, & nõ strues in ignem illius ligna. Ratio est, quia potentiores opprimere solent inferiores, & publicè interest, ne hoc fiat. l. r. C. ne liceat potent. & l. r. de censib. lib. 11. Et potentes regulariter sunt voraces. l. fi. C. ne liceat potentior. Solent enim deuorare tenuiores: & Xenophon ait, si diuites, & potentes in ciuitate præualuerint, breuissimum tempus populi Imperium durabit, quapropter bonos ignominis afficiunt, pecuniis exuunt, expellunt, & occidunt: malos autem promouent. Item sunt crudeles inferioribus. l. tertia ibi potentis crudelitate. ff. de dona. cau. mort. quem text. ad hoc adducit Alber. in l. 3. ff. de alienat. iudic.

Potentes minores opprimunt.

Item putant omnes inferiores sibi subditos esse, & ab eis exigere seruitia, & dona iure suo posse, ut patet Luca 16. de diuite malo. Ideo non coeas cum homine potente, dicit sapiens, ne te conculcet: vnde cum in vniuersum omnium & præcipuè tenuiorum interfit, dicta l. prima. C. ne liceat potent.

Etiam prohibentur hæ cessiones: quia ex fonte cupiditatis videntur procedere, & prædam quis ex huiusmodi commercio consequi vult. cap. 2. de alienat. iudic. & quamuis gloss. & doct. intelligant illum tit. de alienatio. in potentiorum ratione officij, tamen hic text. intelligi potest, etiam de alia potentia, ut inferius dicitur: *priuilegiè ne autrement*. Ergo nec aliàs fieri potest cessio in potentiorum: ergo & de quacumque potentia intelligitur, ut superius dixi.

Imò Bald. & Aret. scribunt etiam procedere in familiaribus, & cohabitantibus in domo Regia, vel cum illustri, & excelso viro: ut hi quoad hoc potentes dicantur ratione domini. Et pro hoc facit l. penult. in fi. C. quod metus caus.

Par dona

Par donation.

GLOSSA VI.

Exprimit donationem: quia cessio interdum fit donationis gratia, ut in l. pen. ff. eo. & l. in. C. manda. gloss. in verb. opprimere. in tit. de cau. in pragna. siue sit donatio inter viuos, siue causa mortis: quia donationis nomine omnis donatio continetur. l. alienatum. §. donationis. ff. de verbo. signific. Et sic patet cessionem non valere, nisi fiat ex causa, ut hic, videlicet donationis, venditionis, vel alia per text. in l. per diuersas. & seq. C. manda. Nam sicut in corporalibus nuda traditio regulariter non transfert dominium. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. domi. l. traditionibus. C. de pact. ita nuda traditio debiti in incorporalibus non transfert actionem. Bart. in l. in causa. §. ex parte. ff. de procur. Ange. in §. præterea. 2. col. 23. versic. contra ergo. de except. in insti. quia difficilius incorporalia acquiruntur. l. i. & seq. ff. pro socio. nisi debitor tempore cessionis esset præsens, qui si tunc non contradiceret, non posset postea, teste Bal. in l. cum esset. §. in. ff. de seruit. rustic. præd. Hippol. ling. 48. tu scis quod cessio.

Cessio donationis vel alia ex causa fit.

Vendition que autrement.

GLOSSA VII.

Rgo si quis vendiderit scholastico debitum, vel alteri potentiori ratione iudicij mutandi, non valet illa venditio, nec alia alienatio. l. r. ac l. ex hoc edicto: iuncta l. fi. ff. de aliena. iudi. & hos duos exprimit titulus text. in c. 2. de aliena. iudic. Siue quis alienauerit per se, siue per alium: ut per tutorem, aut procuratorem. l. nam & si obligatus. ff. de alienatio. iudi.

Venditionis causa & ex pacto cessio fit.

Item hæc cessio fit interdum ex pacto, ut docet Specu. in titu. de cess. actio. §. r. versic. ceterum. & an præsumatur simulata. Spec. ibidem. versic. si verò dubitatur. & per doct. in l. penul. & vlti. C. manda. & formas istarum cessionum conscribit idem Specu. eo. tit. §. consequenter.

Notandum est, quod in cessione facta per venditionem requiritur, quod precium interueniat, numeretur, & tradatur: nec sufficit confessio de precio. Lab Anastasio. & seq. vbi doct. C. manda. Nam non sufficit tunc confessio, vbi requiritur vera precij numeratio, & traditio. gloss. in verbo date. in l. fin. C. qui pot. in pign. habean. Guido Papa in decis. Delphei. quæstio. 567. an compensatio. etiam dicens cedentem posse fidem habere de precio, sicut in alia venditione. §. venditæ. de rerum diui. in insti. Communis tamen practica hoc obseruat, ut sufficiat confessio precij recepti, ut docet Bal. in l. 2. col. 2. C. ne liceat poten. & Fulgo. consi. 205. Raynaldus. col. 1. & consi. 217. viso exemplo. in vlti. quæstio. & Iacob. in l. singularia. in fi. ff. si cert. peta.

Precium requiritur in cessione per venditionem facta.

Sed an vassallus possit sine consensu domini cedere, vide in c. Imperialem. de prohibi. feud. aliena. per Federi. & plenè per Anto. Capit. in decis. Neapolita. quæstio. 156. vbi concluditur non valere cessionem iuris, cum sit alienatio, quæ de iure prohibita censetur, diuersum est in cessione litis. Etiam prohibetur omnis alia cessio per hoc verbum *autrement*, siue titulo solutionis vel donationis in solutum, ut dicit Ioan. de Grasis in titu. de cessio. §. r. siue causa permutationis, ut per totum tit. de rerum permu. vel transactionis, aut societatis, seu alia ex causa prohibetur hic, si in potentiorum fiat.

Vassallus an sine domini consensu cedere possit. Cessio omnium prohibetur.

N'en aucuns de noz officiers de nostre trescher seigneur, et pere, & des officiers de nostre mere ou d'autres.

GLOSSA VIII.

ic declarat personas potentiores, videlicet officiales patris, & matris Regis, sed non prohibet hic suos expressè, sed tacitè: dum dicit *ou d'autres*. Nam maior est ratio: quia potentia maior est in officialibus Regis: ergo & dispositio etiam in illis locum habebit, §. porro. quæ fuit prima cau. bench. amit. Et in quibusdam ordinationibus inueni *de noz officiers, de nostre trescher seigneur*. & c. Et quod prohibeatur cessio ratione officij, probatur in l. r. C. ne lice. poten. & in l. si per impressionem. & l. fin. C. quod metus causa. quia impressio fieri potest a magistratu. ut l. vna. C. si quacumque prædit. potesta. & l. vna. C. si rector Prouin. & superius dictum fuit. Et cum Regina gaudeat eisdem priuilegijs quibus Rex. l. princeps. ff. de legib. & hoc edicto sanxit Rex Henric. anno 1549. Ideo officiales Reginae etiam potentiores dicuntur, ideo cessio illis facta non valet, cum supradictæ rationes in illis locum habeant.

Officiales Regis patris & matris potentiores, ideo illis cessiones fieri nõ possunt.

Nota autem quod antequam iste tex. locum habeat, requiruntur sequentia. Primò, quod cessio facta fuerit.

Secundò, quod potentiori fuerit facta, non ergo haberet locum, si inferiori, vel æquali facta cessio fuerit cessante ratione: quia inferioribus, & æqualibus pares esse possumus: sed superioribus non. l. 5. ff. de alienatio. & supra dixi. Et ista potentia debet considerari respectu rei conuenti, ut non cedatur in aliquem, qui reo sit potentior: quia per hoc vexaturus est illum. l. r. & secunda. ff. de alienatione iudic. mutand. non ergo noceret cessio debiti facta ab agricola doctori contra Episcopum, qui est maior doctore. Et ita vidi ego iudicari de cessione facta procuratori Regio ville *Abbeuille* contra locumtenentem, qui erat procurator Regio potentior. Et

Requisita ad cessionis prohibitionem.

Potentia quomodo sit consideranda.

hoc allegavit aduocatus Regius insignis do. Marilliacus, quamuis Spec.in titu.de cefsio.dicat inspici personam cedentis. in titu. de cefs. actio. §. i. vers. quid si aliquis.

Tertio requiritur, quod de debito fiat cefsio. Secus ergo si de re, vel iure reali, vt superius scripsi in gloss. 4. licet de iure secus. l. non solum. §. ad iura. & l. i. & lex hoc. §. ait praetor. ibidem. Tamen si facta fuerit consanguineo potentiori, non facile reprobari solet: quia facta dolo non praesumitur, sed ratione sanguinis. l. si forte. vbi Barr. ff. de castren. pecul. l. merito. pro socio. doct. in l. si donatione. C. de colla. hoc tamen dicitur articu. seq. de quibus intelligatur.

Ne semblablement à personne privilégiée à cause de scholarité ou autrement.

GLOSSA IX.

Privilegiario militi vel alteri cefsio fieri non potest.

Tiam elucidat quae superius dixerat in personam potentiorum cefsionem non esse faciendam, si persona sit privilegiata, aut officij, aut privilegij ratione: vt scholasticus, de quo in artic. sequen. Sed non exprimit de clerico, sed idem dicerem, cum ratione fori potentior dicatur, vt superius dictum exiit. Idem in alio privilegiario, { vt pote in presbytero sacrae regis adiculae vel alio } qui causas suas trahere ad curiam aliquam potest, vt etiam hic comprehendatur, ibi, ou autrement. Idem si fuerit miles. l. cum miles. ff. de alienatio. iudi. Nam hi sunt privilegiati. l. i. & per totum de re milita. ff. & in titu. de privileg. cor. C. qui in sacro pala. milit. lib. 12.

Mais généralement défendons tous telz transportz ou cefsions. Et iceux decernons & reputons nulz, et de nulle valeur.

GLOSSA X.

Cefsio in potentiorē nulla limitatur inferius.

Egula generalis ponitur, quod cefsio in potentiorum facta est nulla. Idem disponitur in stylo Parlamen. rub. de alienatio. iudic. mutan. cau. facta. in ord. Reg. probatur in toto titu. C. ne liceat poten. & aliis iuribus superius adductis. Etiam quo ad translationem possessionis, vt in lex hoc edicto. ff. de alienat. iudi. Ideo cefsionarius causam possessionis nouitatis vel aliam mouere non potest. Item locum habet tam in actore quam in reo, & tam ante litem contestatam quam post. vt dicit Alberic. & alij in l. i. C. ne liceat potentior. Imò etiam haberet locum iste text. si quis cederet post sententiam durante appellatione, vel executione: quia hic generaliter cefsionem prohibet in potentiorum, & sic omnem. Et quia rationes superiores saltem aliquae locum habent in hoc casu. Et quia integer debet esse status appellantis. l. i. ff. nil noui appella. penden. Alberi. in dicta l. col. 3. ne liceat potentior. Licet titulus de litigiosis habeat locum quando quis cedit in non potentiorum, hic verò in potentiorum, vt docet Specu. in eo. titu. §. i. versicu. ex praemissis. &c. Ego dicerem tunc denum habere locum, quādo res litigiosa, & in iudicium deducta ceditur, & in alium transfertur, siue in potentiorum, siue in alium, vt vult l. i. & totus titulus. ff. & C. de litigio. Sed titulus ne liceat potentior. habeat tantum locum, quando quis rem in potentiorum transfert, siue ante litem contestatam, siue post: cum hic generaliter constituatur.

Intellectus ad titulum de litigio. & ne liceat potentio.

Limita quando quis solueret quod debet. l. nam & si obligatus soluero, quod à me petere velles, huic edicto locus non erit. ff. de alienatio. iudi. mutan. vnde si cum velles à me petere domum, eam legatario soluero, non incido in edictum de alienatio. iudi. nec in penam istius articu.

Secundò, non procedit iste tex. quando quis alienaret rem: quia hic arti. loquitur in debito, vt superius scripsi in gloss. de debte.

Tertio, quando rehaussset rem alienatam. l. ex hoc edicto. in fin. cum l. seq. ff. eo. & hoc respicit titulum de alienati. iudi. non istum §.

Quartò, quando haeredem instituendo, vel legando rem alienaret. dict. l. ex hoc edicto. vers. sed haeredem. quia alienatio est necessaria, quae non prohibetur, quando alienatio est prohibita. l. i. ff. de fundo dotal. non alienam. & hoc quo ad titu. de aliena. iudi.

Quintò, si res alienata perierit, non habet locum text. in l. non solum. §. haec actio. ff. eodem.

Sextò, contra alienantem datur actio, sed contra haeredem, vel bonorum possessorem non datur. dicta l. non solum. in fin. cum lege sequen. Sed nec post annum datur. l. vel post annum. ibidem: quia pertinet ad rei persecutionem, vt ibi.

Septimò, quando quis rem suam non posset recuperare, tunc permitteretur eam etiam potentiori cedere, vt docet Barba. in rubri. de rescript. col. 19. & seq. versicu. idem dicendum erit: quia tunc licet rem alienam furari aequivalentem, quando rem meam recipere non possum, vt plene docet Hippol. singu. 177. malitiis. &c. de quo alibi scripsi in tract. de famulo. sala.

Octauò, idem si quis omittat rem, ne sapius super ea re litiget: quia verecunda cogitatio eius qui execratur lites, non est vituperanda. l. item. in fine. ff. eodem.

Vltimò, si paratus est reus suscipere iudicium. l. 3. §. fina. ff. eo. Specu. eo. titu. de cefsio. actio. §. i. versicu. cessat autem. Et plures limitationes respiciunt ad titu. ff. de aliena. iudi. & non ad istum articu. qui de debito tantum loquitur: & quando valet alienatio lite pendente, donatarius debet petere se subrogari in locum donantis, & non agere ad reassumendum processum, vt quidam dicunt, vt vidi obseruari.

Subrogari potest cefsionarius in locum donantis.

Et

Et voulons & ordonnons, que ceux qui feront lesdites cefsions, ou transportz, perdent leur action.

GLOSSA XI.

Rima pena superius descripta fuit, quod cefsio est nulla, si nullitas pena dici possit, de quo scripsi in §. monemus. de collatio. in concor.

Secunda pena est hic, videlicet vt cedens amittat actionem, scilicet per sententiam, non ipso iure. in l. i. & 2. C. ne liceat potentior. c. 2. illo titu. Et sic non habet locum, quando quis donaret rem, quia tex. diceret amittat rem: sed dicit perdat actionem. Et sic loquitur in cedente actionem, & debitum, non autem rem: quia actionis verbo non venit res. l. actionis. ff. de actio. & obliga. scripsi in l. pecunię. 2. §. actionis. de verborum signifi. Vnde cum non valeat cefsio cefsionarius agere non poterit: nec etiam cedens: quia amisit actionem cedendo. Cui ergo applicabitur respon. Fisco, si iudex hoc illi adiudicauerit, quod non vidi fieri. Sed solet annullari cefsio, & conuentus remitti ad suum iudicem, si pars opponat cefsionem non valere. & haec est praxis regni.

Cedēs actio nē amittit.

Quæro nunquid postea potest petere minor restitutionem? Respon. docto. nō posse: quia hoc videtur delictum, & aduersus delictum minor non restituitur. l. auxilium. ff. de mino. & C. si aduer. delict.

Minor cedēs an sit restituentus.

Idem in ecclesia concludit Spe. in tit. de cefs. act. in §. i. vers. quid si minor, si praelatus & capitulum id fecerint. Alioqui si consensus omnium non interuenisset, posset ecclesia restitui. c. cum venerabilis. de exceptio. c. si Episcopus. 16. quaest. 6.

Ego verò tenerem minorem, & ecclesiam restituendos hoc casu: quia delictum persona non debet nocere ecclesiae per regu. iuris. & dict. c. si episcopum. & quamuis minores non restituantur in delictis, quae sunt contra ius diuinum, vel naturale, seu gentium, tamen bene restituantur in delictis, quae sunt à iure ciuili: vt est in ista cefsione contra ius facta. Et hoc probat iurifconsul. in l. si ex causa. §. nunc videndum. & dicta l. auxilium. ff. de mino. hoc docet expressè las. in l. i. §. nunciatio. i. num. 10. ff. de noui oper. nuncia. Franc. Marc. decif. 74. & Maurit. in tracta. de restitu. c. 153. Sed hoc casu minor debet petere restitutionem ex capite ignorantiae, nec debet narrare se de industria hoc fecisse: aliàs non restitueretur, vt no. doct. in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. venditio. { scripsi in l. latae culpa. ff. de verbo. signifi. }

Minor in delictis restituitur.

Et ideo licet regulariter statuta, & haec ordinationes ligent etiam minores. l. si sine. §. Lucius. ff. de administ. tuto. c. constitutus. de in integ. resti. Bart. in prima consti. C. idem Bart. & Bal. in l. si. in quibus cau. in integ. resti. non est neces. Alex. consi. 36. in quarto volu. vnde statuta super gabellis edita ligant d. minores. Barto. in l. Imperatores. ff. de public. las. in l. 2. ff. de offic. eius.

Ordinatio= nes & consuetudines ligant minores

Idem in consuetudine dicit Innocen. in c. grauem. de sen. excom. & Cardina. in cle. i. in tertia oppositio. de in integ. resti. Tamen hoc non procedit, quādo dispositio esset odiosa, vt docet Barto. in l. i. C. quando Imperator inter pupillos.

Idem si ordinatio esset specialis, tunc non ligat minorem, si non sit fundata super lege speciali. c. 2. de delict. puero. Bal. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de mino. Albert. in tract. statuto. in verbo minor. quaest. 60.

Item constitutio loquens de maioribus, non ligat minores. Bald. in l. si quis maior. C. de transf. act. & l. pen. ex quib. cau. infra. irrog. vide quae scripsi in procem. ordinatio. in primo Tomo.

Et les receuans de telz dons, & transportz punis d' amende arbitraire.

GLOSSA XII.

LI A pena adiicitur cefsionario recipienti cefsionem: videlicet vt multa arbitraria puniatur. probatur in l. i. C. ne liceat potentio. vbi etiam doct. & c. 2. de alienatio. iudi. Specu. in titu. de cefs. actio. §. i. vers. ceterum.

Cefsionarius ad multam condēnatur.

Et à rendre tous costz, fraiz, & despans à partie aduerse que pour ce aura encouru ou souffert.

GLOSSA XIII.

T sic cefsionarius debet condemnari ad omnes expensas, quas passus est conuentus, & ad damna. probatur in l. 3. §. ex quibus. de alienatio. iudi. ibi, forte si quas impensas fecerit, aut si quam aliam incommoditatē passus erit, alio aduersario substituto. intellige siue sint impensae in iudicio factae, siue extra iudicium, vt in eundo ad iudicium, stando & redeundo: vt in c. statutum. §. pro ferendo. de rescrip. in sexto. & in cap. quia diuersitatem. de concess. praeben. l. properandum. §. si autē alterutra. C. de iud. hic materiam impensarum iudicialium non tractabo, sed in tertio Tomo in tract. de impen. damn. & interesse. Expensas autem extraiudiciales pertracto in l. impensae. ff. de verb. signifi.

Expēsas cefsionarius restituit.

Sed quid si pater & filius fuerint simul condemnati ad expensas, an pater teneatur ad omnes

Condemna-

ti ad expen-
sas pro par-
te tenentur.
Arrestum.

expensas? Respon. non: quia expensae sunt personales, & intelliguntur pro dimidia. Ideo is qui in executione petebat, vt executio in solidum fieret contra patrem, fuit reiectus à Senatu anno 1514. die 15. Iulij, in magna inquisit. camera: nisi pater esset in mala fide: tunc esset ad omnes expensas condemnandus, si tamen in condemnatione non esset expressum in solidum, in executione hoc ficti non posset, quod est bene notandum.

Et s' aucuns transportz, ou cessions sont ia faites desquelz la question ne soit encores faite, ou determinée: nous la cassons, & rappellons, & mettons du tout au neant, & les decernons estre nulz, & de nulle valeur, en quelque estat que le proces soit

GLOSSA VLTIMA.

Annullat
hic cessiones.

IC annullat omnes futuras cessiones post istam ordinationem, etiam antea factas, super quibus processus non est inceptus, vel nondum est finitus tempore huius articuli, quomodo cunque causa sit, & in quo statu: siue in causa principali, siue in causa appellationis. Et quia hoc dictum fuit, ideo ad praeterita pendencia per appellationem extenditur, alioqui non regulariter. cle. 2. de iudi. doct. in c. fi. de rescrip. Alia hic non scribam, his nunc contentus.

Loys 12. artic. 3. des priuileges des escoliers.

Articulus
secundus.

Item pource que souuentes foys se font plusieurs transportz à aucuns vrays escoliers lesquelz sont feintz & fraudulens, dont aduent plusieurs inconueniats.

GLOSSA I.

Mltae fiunt cessiones veris scholasticis, sed illae sunt fictae, id est simulatae vel fraudulentae: quia scholasticus debitum tantum persequitur, non ad suam vtilitatem, sed cedentis: ob id statuitur, vt quis non possit cedere nisi in his casibus.

Nous voulons & ordonnons que dorenavant lesditz escoliers ne puissent souz couleur de leurdit priuilege tirer aucun hors des mettes de sa iurisdiction, par vertu d' aucun transport à luy faitz.

GLOSSA II.

Regula de
cession. scho-
lasticis pro-
hibita.

Regula ergo est, quod cessio facta scholasticis non valet quo ad hoc, vt scholasticus possit coram suo iudice conuenire debitorem, quia legitimae & canonicae sanctiones has litium cessiones prohibent, & iactura causae afficiunt illos, qui sibi potentiorum patrocinium aduocare praesumunt. l. i. & per totum. C. ne liceat poten. l. penult. & fi. C. manda. & odiosa iudicantur, quod ex fonte cupiditatis procedere videantur. c. vlti. de alienatio. iudic. mutand. cau. facta. Bald. in rubric. de re iudica. in decretal. Et quia potentior quis dicitur ratione priuilegij, vt scripsi superius art. primo. tamen in hoc artic. non annullantur cessiones scholasticis factae, sed prohibet scholasticis, ne in vim illius cessionis trahant debitores ad suos iudices.

Si non qui il se fist de pere à filz.

GLOSSA III.

Pater filio
suo schola-
stico cedere
potest.

Rationes
cessionis per
missae.

PRIMA limitatio est, vt pater possit cedere filio suo scholastico debitum, vel debita. Et is filius poterit debitores paternos coram conseruatoribus conuenire. Et ita describit Angelus in l. i. ff. soluto matrimonio. & Ioannes de Grafsis in tractatu de cession. facien. §. hoc loco. Ratio est fauor studij, vt facilius studere possit, & emere sibi libros, & alia studio necessaria, sine quibus studere non posset. Nam dicitur, Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat res angusta domi. de quibus plura scripsi in Scholastic. priuileg. Etiam in his personis videtur cessare fraus, tum quia filius sine cessione est bonorum paternorum quasi dominus. l. in suis. ff. de libe. & posthu. Et sic propria bona videtur persequi: ob id fraus cessare videtur. Et pater & filius censentur vna persona. l. fi. C. de impube.

3 Sed quando fit cessio extraneo, fraudulenter fieri praesumitur: quia nemo videtur iactare suum. l. cum de indebito. ff. de probat. Et stultus videtur, qui donat, vt perdat. l. filius fami. ff. de donatio. Ideo hic reprobantur cessiones, nisi de patre in filium.

Pater natu-
ralis non
prohibetur
cedere.

4 Amplia siue pater fuerit naturalis & legitimus, siue naturalis tantum: quia filius & pater sunt nomina naturalia. l. tutelae. ff. de capitis diminut. l. parentes. de in ius vocan. Bart. in l. pronuncia- tio. de verb. signifi. Nam sicut naturalis filius admittitur ad accusandum, & vindicandum mortem patris

patris naturalis occisi. Barto. in l. 2. per illum text. de accus. ff. & in l. hos accusare. §. fin. eod. Bald. in cap. de cetero. de testib. ita cessio naturali tantum filio fieri poterit.

5 Imò etiam locum habebit in spuris. Ideo sacerdos pater poterit suo spurio cedere: quia naturali vocabulo est pater & filius. Et in vocabulis naturalibus non debet attendi rigor iuris ciuilibus. Nam hos etiam ius canonicum recipit, & alere disponit, postquam in lucem emissi sunt. c. cum haberet. in fi. de eo qui dux. in matr. Nam si filij non teneantur soluere Gabelas, naturales etiam non soluent, vt consuluat Bar. consi. 229. cauetur. Quia filiorum appellatione veniunt à nobis progeniti, etiam sine nuptiis. l. i. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. §. i. de iure natu. in institutio.

6 Hodie valet donatio facta filio, vel filiae naturali, etiam in vtroque foro. Et fuit legatum factum à Domi. de Presi confirmatum à Senatu anno 1528. in mense Decembri. quamuis fuisset allegatum ius ciuile disponens nihil posse spurio donari. authent. ex complexu. & authent. licet. C. de natural. liber. Nam quando agitur de filij fauore & commodo, vt hic filij nomine comprehenditur etiam naturalis. l. Lucius. §. fin. ff. de legatis 2. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. nu. 16. ff. ad Trebellianum. Et quia fauor studij hoc iuuat, qui potest esse etiam in naturali, & spurio.

Et reipublicae vtile est, vt & ipsi naturales studeant, ne vitia parentum sectentur, cap. vnde cunque. & c. nasci. §. 6. dist. Et sic fuit vt fertur, & apius in Senatu iudicatum pro bastardis.

7 Secundò procedit tam in patre & eius filio in potestate adhuc constituto, quam emancipato. Quia vterque filius & pater est. Et naturalia iura immutari non possunt. §. sed & naturalia. de iure natural. in instituto. Nam donatio facta filio studente valet, siue sit in potestate, siue emancipatus, ergo cum donatio valeat, cessio etiam illi facta valebit, teste Angel. & Ias. in l. i. ff. soluto matrim. Iacob. in l. prima. col. penul. C. ne liceat potetio. scripsi etiam in Scholastic. priuileg. sexagesimo. & sequen. vbi dixi patrem eam reuocare non posse.

8 Tertio, extendo etiam ad auum, iusta enim interpretatione patris appellatione auus continetur. l. iusta. ff. de verb. signific. vbi scripsi. & in fauorabilibus. Bart. in l. liberorum. in fin. ibidem. Sed hoc est fauorabile respectu nepotum, ergo valebit, secus in odiosis. l. lege Iulia. §. hoc capite. ff. de ritu nuptiar. l. patri. de adulter. more enim scripturae auos & deinceps patres appellamus. cap. 2. de verborum significatio. Alberic. in tracta. statutorum in secunda parte. quaestio. 107. item an statutum.

9 Quarto, idem in auia, cum sit idem iudicium, & aui nomine auia continetur. l. i. ff. de verb. signific. Bald. in l. Nefennius. colum. prima. ff. de nego. gest. Bartol. in l. secunda. §. videndum. ff. ad Tertul. Alexand. consilio 198. perspectis. nume. 4. volum. 6. & Dec. consilio 556. iuridicam. in principio.

10 Quintò, etiam ad matrem extenditur, vt filio studente cedere possit: tum quod sit eadem ratio in matre, quae in patre. Et vbi est eadem ratio, dispositio loquens in patre, etiam procedit in matre. l. i. C. de rescind. vendi. l. si pater. de curat. furio. Et sicut fratris nomine venit soror. l. res fratres. ff. de pactis. Sic & patris nomine mater, etiam si de hoc Rex fuisset interrogatus, ita vt arbitrator responderet, sic & nos respondere debemus. l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & postu. quod procedit in fauorabilibus vt hic: secus in odiosis. Albertus Brunus in tracta. statuto. in verbo pater. quaest. 32. vers. in statuto. gloss. & ibi Bald. in l. quisquis. C. ad legem Iul. maiesta. Ange. in §. interdum. in fi. de haeredit. quae ab intesta. defer.

11 Sextò, extende etiam procedere e contrario, quippe si filius vellet cedere patri scholastico, vt hoc posset, tum quia bonum est argumentum à correlatiuis. l. fina. C. de indicta viduita. Et quod est statutum in vno correlatiuorum, etiam in alio locum habet. l. i. & 2. C. de cupres. lib. ii. vnde iurisconsult. ait: Nam & si parentibus non debeatur filiorum haereditas propter votum parentum, & naturale erga filios charitatem, turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus, quam liberis pie relinqui debet. l. nam & si. ff. de inoffic. testa. Sic vidi de quodam notario, qui vsque ad quadragesimum ferè annum aetate notariatus exercuerat. Postea Tholosa, dum ibi iura profitebar, studuit, & à suo filio facta fuit eidem patri cessio ratione studij. Et dixi valere per praedicta, & alia quae id temporis scripsi. Nam quando aliquid statuitur ratione frequentioris vsus in vno, tamen habet locum in alio, non tam frequenti, vt in authent. Cassa. C. de sacrosanct. eccle. scripsi in quaestio. 5. tracta. nominatio.

12 Septimò, abbas & conuentus possunt cedere religioso Scholastico illius conuentus: quia tunc pater dicitur cedere filio. Et talis cessio fuit probata à Senatu anno 1520. die 7. si bene recordor, Iulij, quamuis non exprimat in hac ordinatione.

13 Primò limita non procedere in patre spirituali, quem patrinum vulgus vocat: is enim susceptor & patrinus non cedit filio studente, quem de sacro fonte leuauit. Quia istud verbum patris, intelligi debet de patre naturali, & non de spirituali. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. docto. in rub. de cognatio. spiritual. Et iura inducentia successione, retractum, & alia in filiis, non habent locum in filiis spiritualibus. teste Bened. in repe. c. Raynutius. in verb. & vxorem. nume. 761. de testamen.

14 Secundò, in patre scientiae, praceptor enim non potest cedere suo discipulo, licet pater & filius inuicem vocentur. l. i. C. de excusatio. artific. lib. 10. quia hic intelligitur in patre naturali, tum quia est quasi dominus bonorum paternorum, vt superius dixi, tum quia vna persona. l. fina. C. de

Spurio à
patre cessio
fieri potest.

Spurio do-
nari potest.
Arrestum.

Fauor studij
bastardis
prodest.
Cessio filio
in potestate
facta valet.

Auus schola-
stico cedere
non prohibe-
tur.

in auia
quid.

Mater filio
studij cede-
re potest.

Filius patri
scholastico
cedit.

Abbas &
conuentus
an suo reli-
gioso cedere
possint.
Patrinus
praceptor
& adopti-
uus uictri-
cus non ce-
dent schola-
sticis.

impuber. quod non est in pater. Bauer. in §. pater. col. 2. de testam. in instit. 15 Tertiò, fallit in patre adoptiuo, filij enim adoptiu non sunt sui, nec inter suos computantur. §. cum aures. §. at ij. & seq. de heredita. quæ ab intesta. deser. in institu. l. adoptiuum. vbi docto. ff. de ius vocan. & iura loquentia in patribus & filiis non extenduntur ad adoptiuos, vt alibi plenè probauit. Et dom. Tiraquel. in interpre. l. si vnquam. in verb. susceperit liberos. C. de reuocand. donat. }

Viétricus & nouerca plus priuilegio obijunt quàm profratris. Nouercale odium.

16 Quartò, non procedit in viétrico, id est, in marito matris, nec in nouerca, tum quòd nec vnus est pater, nec altera mater, de quibus loquitur hæc ordinatio. Nec patris nomine venit viétricus. Et istæ personæ plus solent priuilegio obesse, quàm prodesse, & plus auferre quàm dare, & sic nec comprehenduntur. per tex. in l. i. in fin. ff. de postul. vbi sub generali parentum nomine non comprehenduntur: quia potius inimici sunt quàm amici, vt dicebat Euripi. hostis nouerca est ante natis liberis, nihilòque mitior nocente vipera. Inde inoleuit adagium, Odium nouercale: propterea quòd nouercis ferè omnibus innatum sit fatale quoddam, & irreconciliabile odium in priuilegio, vt docet Erasmi. in Chiliad. Et statim contracto matrimonio solent istæ nouercae corrumpere patrem deliniametis nouercalibus, vt filium pater exhæredet. l. non est. ff. de inofficio. testa. & bona priuilegio subtrahere. l. i. C. in quib. causis cessat long. tempo. præscri. Imò etiam ipsa pupilli mater solet dare viétrico res pupilli. l. si vinea. C. de præscrip. long. tempo.

Pater nõ cedit filio priuilegio. Arestum.

18 Quintò non procedit iste text. in patre, qui vult filio cedere priuilegio, non tamen studente: quia iste text. loquitur in scholastico, ergo secus in alio. arg. l. cum prætor vnus dicit, aliud prohibet. ff. de iudi. Vnde fuit decisum pro do. Bulliol. Senatore huius Parlamen. contra patrem, qui cesserat filio suo Regis protectori, vulgò Archier de la garde, quorum cause sunt conseruatori sanctæ Genouefæ, commissæ, quòd cessio fuit nulla pronuntiata, & causa remissa ad ordinariu, anno 1538. die 7. Ianuarij in magna camera.

De frere à frere.

GLOSSA IIII.

Frater cedit fratri scholastico & eius limitationes.

1 **P**ermittit autem hæc ordinatio cessionem, quæ fit à fratre patri suo scholastico, tam fauore studij, quàm necessitudinis: siue sit frater vtrinq; coniuñctus, siue ex vna parte tantum, qui consanguineus dicitur, vel vterinus: quia isti omnes fratres sunt, & sic vocantur. in rubric. de consang. & vteri. fratrib. in authen. colla. 6. & in l. iurifconsultus. §. secundo gradu. & §. cognationis. ff. de gradib. affini. Bar. & alij in l. ex facto. ff. de vulg. l. p. n. C. de impub. Bal. consi. 218. statuto. col. i. in secundo volu. Roma. consi. 411. quatuor. col. 2. & Soci. consi. 1. volu. primo.

Soror cedere potest fratri scholastico.

2 Secundò, procedit etiam in sorore, cum fratris nomine soror contineatur. l. tres fratres. ff. de pact. l. Lucius. famil. ercif. Et hoc etiam ex communi vsu loquendi, teste Ancha. consi. 187. apud me. refert Fely. in proœm. decreta. nu. 8. tamen ego putarem, quòd ex communi vsu Franciæ loquendi fratris nomine non veniret soror: quia alio nomine vocamus fratres, alio, & seors, nec vulgus vocat les freres freres, sed si Rex fuisset interrogatus, idem dixisset: ideo ex verisimili intentione hoc dico.

Religioso nõ fit cessio.

3 Tertiò etiam in fratre naturali, & bastardo, vt in proxima gl. scripsi.

Arestum.

4 Limitatur in fratre adoptiuo: quia naturaliter frater non est, sed iuris fictione. l. i. & l. si arrogator. & per totum. ff. de adopt. scripsi superius in gl. proximi.

Processus alienat ab studio & contemplatione.

5 Secundò limita, vt cessio non possit fieri religioso mendicanti etiam à fratre naturali: quia tolli posset sic mendicitas. Item hi in studio sunt ratione studij, non litium, & illis dicitur in Euangelio, si quis perierit in iudicio à te pallium, da ei & tunicam. clemen. extiui. de verbor. signifi. Vnde anno 1541. die 10. Maij censuit Senatus cessionem factam mendicanti Dominico à fratre suo naturali & legitimo non valere quo ad illum, licet esset doctor Theologus: sed fuit actio monasterio reseruata, vt coram iudice ordinario debitoris agere posset: quia nihil est, quòd alienet tantum spiritum à scientia, quàm processus, & à contemplatione.

A religioso cessio quado fieri possit.

7 Tertiò, non procedit in fratre ratione militiæ tantum, qui licet frater vocetur, & multa ob hoc habeat priuilegia: tamen debitum cedere non poterit alteri. l. licet. C. de pact. l. cum allegas. vbi Lucas. C. de castren. pecul. lib. 12. quia secundum naturam hic intelligimus, & communem loquendi modum.

Arestum.

Quartò, in fratre religioso, qui si non sit naturali coniuñctione iunctus, non poterit alteri religioso cedere, licet omnes religiosi fratres vocentur in Christo. c. ad mensam. ii. q. 3. si tamen vnus monachus habens beneficium vellet cedere suo fratri naturali & legitimo sibi debitum, hoc poterit, nec impugnabitur hæc cessio, quòd sine abbatis vel superioris licentia facta fuerit: quia de consuetudine regni, religiosi possidentes beneficia quasi emancipati habentur: ideo administrant fructus beneficiorum, de hisque disponunt inter viuos, etiam sine abbatis, & superioris consensu. Quia abbas præbendo consensum ad antecedens, id est ad acceptandum beneficium, videtur eis dedisse ad consequens & secundum patriæ consuetudinem. text. in l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat. Sic iudicauit Senatus Parisi. anno 1527. die septima Martij.

9 Quintò

9 Quintò, canonici regulares, siue vt nunc multi sunt, irregulares, vel seculares, licet inter se vocentur fratres. c. nouit. & seq. de his quæ fiunt à præla. Non poterunt tamen sibi inuicem cedere. vt Matth. de Afflict. docet in consti. Neapolit. rub. de fratrib. obliga. part. feud.

Vxor fratris non cedit fratri mariti.

10 Sextò, non procedit in vxore fratris, nec in marito sororis: tum quòd non sit frater, & soror, de quibus iste text. loquitur: tum etiam quòd non sint mihi consanguinei, sed affines. §. affinitatis. de nupt. in instit. l. non facile. §. affines. ff. de gradib. affini. Ad hæc quòd nec ex verbis, nec ex mente comprehenduntur hic. Etiam de communi loquendi vsu nomine fratris non venit sororis maritus, nisi cum adiuncto. Et quòd cum adiuncto profertur, non est propriè. l. i. ff. de donat. Ias. in l. i. col. vlti. ff. si ex noxal. causa agat. & in rub. de re iudica. Et omnes vxoris consanguineos solum non simpliciter: sed cum adiuncto vocare pulchros: quia dum maritus pulchram inuenit vxorem, aliàs eam non accepisset, & eius consanguineos: ideo consanguinei mariti vocant consanguineos vxoris beau filz. beau frere, belle seur. belle mere, beau pere. Et quòd talibus cessio non possit fieri censuit Senatus anno 1528. die 14. Decembris. Contra Sard. Bituricen. qui cessionem à marito sororis Bicart vocato, receperat: & idem iudicauit pro Renatu Museau Andegau. Contra Ioan. Conte.

Vxor consanguinei pulchri vocatur & quare. Arestum.

11 Permitteretur tamen si vterque cederet, tam frater naturalis quàm eius vxor, vel maritus & eius vxor, & soror scholastici, tunc de rebus communibus hoc sustineri posset. arg. l. si partem. ff. quemadmo. serui. amit.

Frater patriuelli cedere debetum scholastico non potest.

12 Septimò, non procedit in fratre patruelli, qui frater simpliciter non dicitur, vt plenè scripsi in verb. fratri. in forma mand. in princip. per tex. in §. quarto gradu. de gradib. in instit. & Barba. in ca. in præsentia. de probatio. & quia vulgò le cousin non vocatur frater, de quo hæc ordinatio loquitur. Et si conditor voluisset de hoc fratre patruelli intelligere, expressisset. c. ad audientia. de decim.

Et d'oncle à neveu.

GLOSSA V.

Intellige patruum posse nepoti scholastico, nec non auunculum: cum vno nomine, uel vobis, vulgò vocentur. Et hic text. loquitur, d'oncles, ergo de vtroque: quia Gallicus loquendi vsus nullam facit discrepantiam inter vnum, & alterum: nec diuidit, nec separat. nec ego.

Patruus auunculus, amita, & matertera cedere possunt.

Idem dicerem e contrario: quia hoc permittitur tam ratione cognationis, quàm studij fauore: quæ omnia concurrunt, etiam si nepos cedat patruo, vel auunculo: vt superius scripsi de filio cedente patri.

13 Idem dicendum est in amita, & matertera, cum masculinum comprehendat femineum. l. i. ff. de verb. signifi. & eadem est in istis ratio, quæ in masculis patruis. facit l. iurifconsultus. §. auunculus. ff. de gradib. & amita ac matertera vocant nepotem nepuru uulgo: ergo hic comprehenduntur, etiam si vno gradu nepos, vel patruus iunctus esset: vt pote vterinus, vel consanguineus. Bal. consi. 218. statuto. in 2. vol. vt superius de fratre dixi in glo. prima.

Idem putarem in patruo magno ex consuetudine loquendi: quamuis de iure aliquid sit dubij. Nam patruus nomine non venit patruus magnus. §. quarto gradu. de gradib. affini. in instit. tamen quia ex communi loquendi vsu Galliæ, patruus magnus vocatur oncle, & nepos vocatur neveu, ideo verba legis conueniunt istis: sic & dispositio. l. 4. §. prætor & §. roties. ff. de damno infecto. c. indemnitate. §. supradicta. de elect. in 6. & quia in dubijs respondendum est pro studio. doct. in l. i. ff. solu. ma. & l. in ambiguis. de reg. iur.

Et quamuis de communi vsu loquendi nepotis appellatione veniat filius fratris, etiam de iure. §. quarto gradu. de gradib. affini. in instit. & in §. similiter. quib. mod. feud. amita. & hoc probat Barba. in repet. l. cum acutissimi. col. 16. C. de fideicom. tamen idem est in alijs, quos prædixi. & vide Bart. & ibi. in additio. ad eum in l. si instituta. §. si de inofficio. ff. de inofficio. testa. & Alex. consi. 49. in 1. vol.

Auquel cas celui qui cederà, & l'escolier, à qui ladite cession sera faite, seront tenus de iurer solemnelement deuant le iuge.

GLOSSA VI.

Notare debemus hic præcipua requisita in cessione faciendâ scholastico. Primò requiritur, quòd cedens sit pater, frater, aut patruus, vel de personis superius enumeratis in proximi. glo.

Requisita ad validam cessionem.

2 Secundò requiritur, quòd is cui fit cessio, sit scholasticus: ergo si sit aliter priuilegiarius, illi non fit cessio, vt superius dictum fuit. Et sufficit quòd sit scholasticus, cuiuscunque sit facultatis, etiam si in grammatica: vt declarauit senatus Parisi. Et intelligere tamen debemus scholasticos largè, vt etiam comprehendantur doctores, quibus potest fieri cessio: tum quòd scholastici sunt, id est, libro matriculæ adscripti: tum etiam quia propter quòd vnum quodque tale & illud magis, l. multo magis. C. de sacrosanct. eccles. c. causam. & ibi doct. de rescri. & idem in baccalaureis, & licentiatis studentibus, vel legentibus, cum scholasticorum priuilegijs gaudere

Doctores licent. & baccalaureis fit cessio.

Scholasticis ueris et non fictis cedi potest.

gaudere debeant. auth. habita. ubi plene scripti. C. ne filius pro patre. & in trat. nominat. q. 11. nu. 15. Tertio requiritur, quod hic cui fit cessio, sit uerus scholaris, non fictus, & pseudo-scholasticus: alioqui non gauderet priuilegiis: ut in proc. 6. Decretal. patet. Et ego plene scripti in Scholasticis priuilegiis. & dicitur fictus, quando propter istam cessionem fuit descriptus in libro, non quod velit studere, sed fingit se uelle, ut conueniat debitores coram conseruatore.

6 Quarto, requiritur quod hęc cessio facta sit, antequam scholasticus conueniat debitores coram conseruatore, aliās postea facta non ualere: quia qualitas iuncta uerbo debet intelligi secundum tempus uerbi. l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxal. ideo noua citatione, & nouo iudicio opus esset post cessionem. l. non quemadmodum. ff. de iudi. l. de uisur.

Cessio debiti ante citationem fieri debet.

7 Quinto, requiritur, quod cedens faciat cessionem antequam ipse conuenierit debitorem, aliās postea non ualere: ut iudicauit senatus Paris. anno 1521. die 18. Martij, de cessione facta post citationem factam coram Præposito Paris. & anno 1529. die 4. Junij cessio sic facta fuit annullata, & cedens ad multam & expensas condemnatus, quia res per citationem est facta litigiosa, ideo non debet in alium transferri. c. quia res. rr. quæst. 1. & l. ult. C. de litigios. gl. in c. tenor. de re iudica. Et quando quis post causam inceptam cedit, non obstante cessione scholastico, vel alij priuilegiario facta, primus iudex, qui coeperat cognoscere, cognoscat ratione litis pendens: ut iudicauit senatus anno 1521. die 15. Aprilis post Pascha. & sic quo ad hoc lis dicitur pendere per citationem. cle. ult. ut lite pendens.

Arestum.

Arestum.

Solenniter iurari quando dicatur.

8 Sexto, requiritur, quod tam cedens, quam scholasticus, cui fit cessio, iurent ut hic: & hoc iuramentum purgat fraudem, quam posset forte debitor allegare. per l. per diuersas. C. mand. & quamuis iste tex. adstringat tantum ad iurandum, quando cessio fit a patre nepoti, non tamen in aliis, uidelicet quando fit a patre, vel a fratre, nam hic dicitur: *in quel cas*, postquam res enumerauit, ergo in hoc casu tantum iuramentum præstari uult: uerum quia praxis recepit etiam in aliis casibus iuramentum, ob id consuetudo fori est sequenda. l. minimè. ff. de legib.

9 Septimo, requiritur, quod partes solenniter iurent. Et sic non ualere si clam iurent: & solenniter hic dicuntur iurare quando iurant coram iudice pro tribunali sedente, ibi, *deuant le iuge*. facit text. in l. 2. C. de decurio. lib. 1. c. quia propter. in fi. de electio. ibi, solenniter publicentur. c. ex tenore. de testib. Sed coram quo iudice præstari debeat hoc iuramentum? Respon. cedentes coram iudicibus ordinariis eorum: cessionarij uero scholastici coram suis conseruatoribus: ut patet in declaratione curie, in fi. illarum ordinatio. *des priuileges des escholiers*.

10 Octauo, requiritur quod si minor cedat actionem ad rem immobilem competentem, quod decretum iudicis interueniat, sicut regulariter in tali alienatione requiritur. Bar. in l. potest. ff. de author. tutor. & in l. 1. & per totum. C. de præd. minor. quia cessio actionis species est alienationis: ut docet Socy. consi. 37. quidam Nicholas. col. ult. in 4. vol.

Que ladite cession est ueray, & reale sans fiction.

GLOSSA VII.

Iurari debet cessionem ueram non simulatam, & qua dicitur uera.

NON debent iurare cessionem esse ueram, non simulatam, nec fictam. Et sic indefinita hic excludit omnem fictionem. c. ut circa. de elect. in 6. & in simili dicit iuriconsul. in l. 1. §. si. ff. de iusti. & iure, dicens ius nostrum ueram esse non fictam, vel simulatam Philosophiam, ueram intelligere possumus, quod debitum sit uerum, non autem solum, vel non contractum per uisuram, vel aliās iniustum: aliās cedi non posset. arg. l. quod seruus. ff. de acquirend. posses.

Vel fideicommissarius ante restitutam hereditatem cedere non posset: quia adhuc non debetur ei. l. si mulier. §. ex asse. ff. de iure dotium. Bal. in l. sancimus. C. ad Trebel. sed in hoc Regno cum mortuus fassiat uiuum: & consuetudo ponat eum in possessione etiam ante restitutionem, ualere cessio, quantum ad effectum: sed cessionarius agere non posset, antequam fideicommissarius bona cum effectu haberet.

Contra cessionem compensationem opponi potest.

Item dictam cessionem ueram oportet esse ad eam, quod si debitor opponat compensationem contra cedentem, admitti debet: teste Ioan. Fabr. in l. procurator. in fi. ff. rem ratam haber. Bal. in l. & hæredi. §. nos autem. in fi. ff. de pact. & sic iudicauit senatus Delphin. ut refert Guido Papæ q. 567. an compensatio. quia cessionarius tunc est imago cedentis. dicit Bal. in c. ad nostram. 2. col. 2. de iurciur. ideo si cedens tantum debebat, non poterat exigere, & sic nec cedere: quia compensatio loco solutionis habetur. l. si constat. C. de compensat. Bar. in l. procurator. §. si. ff. rem ratam haber.

Vera etiam dicitur de tota summa, ut inferius dicitur: uera etiam dici potest, quando constat de debito. Iacob. in l. 1. col. 5. num. 30. C. ne liceat potentior. Nam id quod non est, cedi non potest, nec dari. l. si vniuersa. ubi Bar. C. de legat. & de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutel.

Decimo, requiritur, quod cessio sit realis: id est facta de illa re, quæ debetur. Vnde si quis debeat mihi decem, & ego cedam scholastico domum illius debitoris, aut aliam rem mihi pro dictis decem affectam, non ualebit cessio: quia uera oportet quod sit, & realis, de re debita, ac sine aliqua simulatione. Alioqui plus debet ualere quod agitur, quam quod simulatè concipitur. l. 1. C. plus ualere. quod agitur. &c. Et multas species simulationis conscribit Cepol. in tract. simula. per totum. Alia uide in glo. seq.

Et post

Et pour tourner du tout au profit dudit escholier.

GLOSSA VIII.

Decimo requiritur, quod illa cessio ad utilitatem scholastici tendat, alioqui non ualebit, ibi, & pour tourner au profit. &c. quia aliās facta esset causa iudicij mutandi, quæ reprobatur. in rub. ff. & C. de alienatio. iudi. mutand. caus. facta. Et dicitur conuerti in utilitatem scholastici, etiam si per eum ad alterum peruenit. l. peruenisse. ff. de verb. signi. ideo si monachus in utilitatem monasterij profequatur, ualebit: ut quia abbas, & conuentus illi religioso cesserunt: ut superius dixi.

Cessio in scholastici utilitatem tendere debet, & quando utilitas dicatur.

Duodecimo oportet, quod utilitas tota perueniat ad scholasticum, ibi, pour tourner du tout. &c. unde si conuentio fuerit facta inter cedentem & cessionarium, quod dimidia pars debiti pertineat ad cedentem, & dimidia ad cessionarium, non ualebit illa cessio: quia non tendit ad utilitatem totam scholastici. unde cedens non oportet quod ex hac cessione consequatur utilitatem, intellige pecuniariam. ut in l. si fideiussor. in fi. ff. de leg. 1. l. ab eo. ubi doct. C. de fideicom. & quamuis cedens satis lucratur, si uoluntatem suam expleat. glo. in l. si. ff. de condit. caus. data: & sic dum cessionarius obtinuerit: tamen hoc lucrum non attenditur: imò totum censetur conuerti in utilitatem scholastici, si cedens nullum aliud habeat lucrum.

Et aussi que ledit transport se fait de la totalité de la somme, & chose deue, & pretendue par le cedant.

GLOSSA IX.

Decimo tertio, quod cessio fuerit facta de tota summa, uel de tota re debita: ne pro una re debitor coram diuersis iudicibus conueniatur: ut in rub. ff. de quib. reb. ad eum demum iudicatur. c. ex tenore. de rescri. c. dispendia. illo titul. in 6. & ne causæ continentia diuidatur. l. nulli. de iudi. C. ideo fuit cessio declarata nulla à senatu, quæ fuerat facta de dimidia parte census, anno 1537. die 7. Februarij. Et quando pro parte uenditur res, & pro parte donatur, cessio simulata præsumitur. l. fin. C. manda. Ioan. de Grassis in tract. de cessione. col. 2.

Cessio de tota re debita fieri debet.

Arestum.

Decimo quarto requiritur, quod res uel summa sit cedenti debita, aliās non ualere cessio: unde si receptor Regius, uel alterius cedat debitum Regis scholastico, non ualebit cessio: ut fuit pronunciatum in magna camera Paris. anno 1538. die 23. Maij. nisi receptor omnia emisset debita, tunc illi deberentur: & ea cedere posset: uel nisi ob negligentiam imputatum eidem fuisset aliquod debitum. l. periculum. ff. si cer. pet. & sic iste articulus explicat præcedentem, qui in debito generaliter loquebatur, quod scilicet secundum hunc articulum nedum intelligatur de debito pecuniario, sed & in quacunque re debita: ut in domo, prato, uinea & alia re, quæ cedi potest scholastico: dummodo fiat secundum huius tex. decisionem: ut dicit iste tex. *Et chose deue, & pretendue*.

Receptor Regis uel alius debitor ea causa cedere non potest.

Arestum.

Quarto, an cessio fieri possit de eo quod in diem debitum est: Respon. posse: quia in diem debitor, debitor est. Ideo solum ante diem non reperitur. arg. l. in diem. ff. de condi. indeb. & creditor dicitur ante diem. l. creditores. ff. de verb. signi. debet tamen scholasticus expectare diem, antequam agat: alioqui si ante experiretur, duplicarentur induciæ temporis restantis. per §. sed hodie. de exceptio. in insti. licet hodie non soleat illud tempus restans duplicari. Sed actor ad expensas solet condemnari, & reus ab obseruatione iudicij absolui: quia temere litigauit actor. §. fin. instit. de pena temer. litigant. l. cum quem temere. ff. de iudic. scripti in procem. ordinat. in 1. Tomo.

Debitum in diem cedi potest.

Potest cedi debitum, etiam si debitor impetrauerit literas annales, uel quinquenales: sed scholasticum ante tempus agere non poterit. iuxta l. quotiens. C. de precib. Imper. offer. abunde scripti in tract. de liter. dilator. annal. & quinquennial. supra in hoc tomo: sed solet hæc cessio parui esse emolumentum. itidem potest cedi, si per litis contestationem deberi possit: ut in popularibus. l. 1. & per totum. ff. de popular. actio. l. creditorum. de verb. signi. uel in l. si Titius. ff. de verb. oblig.

Post literas annales etiam debitum cedi potest.

Sed debitum conditionale cedi non potest: quia ante conditionem existentem non dicitur proprie debitum. l. creditores. ff. de verb. signi. l. creditores conditionales. Ibidem. ubi docui. Notandum est quod post istam cessionem non potest debitor soluere cedenti. Et si soluat, non est liberatus: quia nihil apud eum remansit. Et quamuis directæ actiones regulariter apud cedentem remaneant. l. 3. C. de nouatio. Tamen in ista cessione solenniter facta directè remanent inefficaces apud cedentem: cum omnino remiserit quicquid iuris haberet. Ideo exigere summam, quam cessit, non potest. Et ita uidi sæpius iudicari: ideo conuentus à cedente poterit exceptionem opponere aduersus cedentem, quod ipse cessit: ut dicit Bar. in l. facta. §. si hæres. ff. ad Trebel. refert, & sequitur Guido Papæ in Decis. Delph. q. 530. qualiter. & Cepol. cautel. 189. tu habes.

Conditionale debitum cedi non potest.

Solui ante positum cedenti.

Etiam ne solutio fiat cedenti post cessionem, praxis est, ut instrumentum cessionis insinuetur debitori, & ei præcipiatur ne soluat cedenti. arg. l. si fundum. C. de rei uendi. uel potest dari supplicatio iuncta cessionis instrumentum iudicij in qua cessionarius petat inhiberi debitori, ne soluat cedenti, & iudex hoc concedat: postea apparitor prohibebit illi iudicis mandatum insequens: & si postea debitor cedenti soluat, non erit liberatus: teste Masuer. in practic. sua. rub. de solutio. §. item

Praxis ne cedenti soluat.

item cessionarius. & hæc vltima est magis tuta. vide quando transactio, vel confessio cedentis noceat cessionario, per Alexand. consi. 46. in 5. volumi. & Auzer. in quæst. 119. Bal. consi. 37. in 5. vol.

Sans en rien reseruer, ne retenir.

G L O S S A X.

Reseruare
nil sibi de-
bet cedens
de re cessa.

Ecimo quinto requiritur hic, quod cedens nil sibi de re cessa reseruauerit, vel retinuerit. Nam reseruare sibi dicitur, si partem aliquam in cedendo, vel aliquid iuris sibi reseruauerit, quando partem cedit; & partem sibi habere vult: quia tunc cessio non est facta de tota summa: ideo non valet: vt superius dictum fuit, & probatur in l. per diuersas. vbi no. C. mand. vel si cessionarius habita causa victoria debeat ei cedenti aliquid prestare: tunc hæc reseruatio annullat cessionem, vt hic: facit de hoc verbo reseruare. l. filium. ff. de auro & argen. lega.

Alia neces-
saria in ces-
sione ex con-
suetudine. Hi-
spa.

Alia etiam inueni in consti. Hispan. necessaria: videlicet, quod pater & filius iurent debitum cessionem esse verum, & quod cessio non est facta in fraudem, nec causa molestandi debitores: sed pro filij sustentatione. Et quod pater nihil de hoc debito consequetur directe, nec indirecte, nec fratres scholasticis. Et quod scholasticus recepta solutione nihil fratribus dabit, vel restituet, nec illi computabitur in sua parte: iurabit etiam pater, quod non misit principaliter filium suum ad studium huius cessionis gratia: vt inueni in dictis consti. Hispan. & scripti in scholasticorum priuilegio. 177. Alia ibi videre licet.

*Auquel cas le dit escholier iouyra dudit priuilege tout ainsi comme des droitz
& actions qui luy competent, et appartiennent de son chef.*

G L O S S A V L T I M A.

Cessio an sit
nulla nõ ser-
uatis requi-
sitis.

IC ergo patet cessionem valere, quando seruata sunt superius expressa, alioqui in §. præceden. annullatur. sed quia hic §. eam non annullat, ideo seruantur curia Franciæ, vt istas cessiones non pronunciant nullas: sed remittant debitores coram conseruatoribus, & aliis iudicibus priuilegiatis conuentos, ad suos iudices ordinarios cum expensis, ad quas condemnant scholasticos actores. doct. in c. fi. de aliena. iudi. dicunt alienationem in potentiore bona fide factam valere. per l. qui stipēdia. C. de procur. Spec. in tit. de cessione. §. i. verfi. quod autem. quia ille titulus requirit dolum. l. non solum. §. i. ff. de aliena. iud. mut. & superius dictum fuit. vnde ex coniecturis de bona fide apparere potest, teste Iacob. in l. i. col. 3. C. ne liceat potent. Tamen in Francia putarem eam nullam, per §. præceden. idem si non sint seruata ea, quæ hic statuta sunt, vt in §. i. dictum fuit. licet non soleat pronuciari nulla, vt proxime dixi.

Delegatio
debiti an
sine solenni-
tate fieri
possit.
Delegare
quid.

Vltimo, non licet cedere nisi requisitis his de quibus supra: nunc quæro, an fieri possit delegatio debiti hac solemnitate, etiam in potentiore: quod non videbatur: quia cessio generaliter prohibita est, tam hic, quam a iure, vt superius dictum fuit. Respon. contrarium existimarem: quia aliud est cessio, aliud delegatio: delegare est vice sua alium dare reum creditori, vel cui iusserit. l. delegare. ff. de nouatio. Nam cessio fit non debitori, id est ei cui nihil debetur: delegatio vero fit creditori, cui debetur. vt d. l. delegare.

Item fit hæc delegatio debiti vel per stipulationem, vel per litis contestationem. d. l. delegare. Alex. consi. 10. in 2. vol. & consi. 173. in 7. vol. ac Dec. consi. 421. in fi. & ista delegatio non presumitur fraudulenta, qua videtur necessaria: & alienatio necessaria permittitur, licet aliàs alienatio prohibeatur. l. i. ff. de fund. dotal. non alien.

Delegatio
quomodo fie-
ri possit.

Vnde si scholastico quis debeat decem, illum scholasticus conueniet coram conseruatore. Et ille dicet se in manu non habere pecunias, & verè debere illam pecuniam, vt patet per tale instrumentum: sed rogat illum vt velit accipere talem debitorem, qui in pari summa est dicto debitori obligatus: tunc scholasticus cum autoritate iudicis poterit accipere istum debitorem, & debitum: & postea conueniet illum debitorem sibi delegatum coram conseruatore. Sed requiritur quod debitor consenserit huic delegationi. l. i. C. de nouatio. Sed nec habebit iurare, vt hic: nec requiritur quod is qui delegauit sit consanguineus: quod est notandum. Alia vide per Specul. in tract. de cessione. & Petr. Iacob. in rub. de actio. in rem, quæ competit ex cessione. Et per doct. in l. penu. & vlt. C. mand.

Opponi que
possint con-
tra cessionē.

Vltimo quæro, quid possit opponi contra cessionem: Respon. primò, quod cedens non potuit cedere: quia furiosus, infans, aut minor, qui non possunt alienare, nec cedere, vt superius scripti: & sic impugnari cessio potest ratione personæ cedentis. glo. & Bartol. in l. potest. ff. de author. tutor. Impugnari etiam cessio potest ratione potestatis, vt pote quia in potentiore facta fuit, vt in tit. C. ne liceat potentio. & superius dixi artic. i.

Solet etiam impugnari cessio, si titulus donationis vel alius in instrumento cessionis non sit descriptus. glo. & doct. in l. i. C. ne liceat potentior. & Panor. in c. fi. de alienatio. iudic.

Ad hæc impugnari cessio potest ratione iuris, vt pote quia fideicommissarius cedit ante restitutam hæ-

tutam hereditatem, quod non potest. l. si mulier. §. ex asse. ff. de iure doti. vbi Iacob. post Bal. in l. sancimus. C. ad Trebel. dixi supra in glo. sexta.

Item ratione fraudis & simulationis impugnari potest, vt si minori pretio sit vendita. l. ab Anastasio. C. manda. debet tamen haberi ratio expensarum litis. glo. in l. per diuersas. ibidem. Bartol. in l. i. ff. de impens. in reb. dotal. fact. refert Iacob. in d. l. i. C. ne liceat potentior superius etiam de fraude & simulatione dixi, maxime in gloss. 7. quia res litigiosa, vel quæ esse debet, non tantum valet, sicut alia. arg. capitu. cum Ioannes. de fide instru.

Etiam ratione cessionarij impugnatur cessio. authen. minoris. C. qui dari tutor. possunt. Nam tutor non potuit cessionem à pupillo accipere: nec pater potest acceptare cessionem contra filium, nec filius contra patrem, nisi in casibus, in quibus inter eos obligatio contrahi potest. per text. iuncta glo. in l. si pater. §. quæ debitorem. ff. de iure doti. l. omnes. de actio. & obligatio. Iacob. in d. l. i. Et cessionarius non gaudet priuilegio cedentis, vt dixi supra. vnde

cedens literas vocatas de committimus, impetrare & eis vtj potest, tamen cessionarius non, vt censuit Senatus anno 1537. die martis post Qua-

si modo) alia poterunt colligi ex ibi not. & in l. penul. & fi.

C. mand. & cum his finem faciam, gratias

Deo optimo maximo semper

(vt opus est) agens.

Amen.

Spes mea Christus.